Alle de ontleed- genees- en heelkundige werken

Fredericus Ruysch

bron
Fredericus Ruysch, *Alle de ontleed- genees- en heelkundige werken*. Janssoons van Waesberge, Amsterdam 1744

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/ruys009alle01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

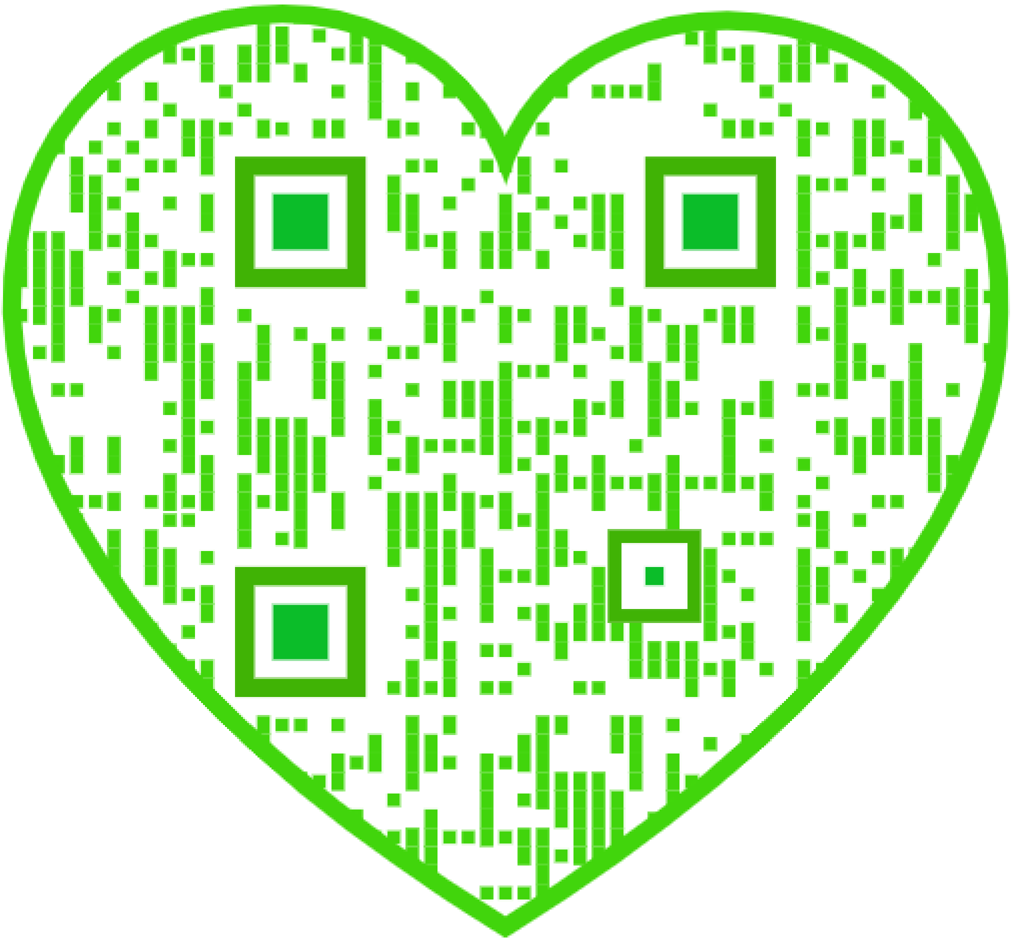

AMSTERDAM by de JANSSOONS VAN WAESBERGE *1744.*

FREDERICUS RUYSCH, Med. doctor Anatomiæ ac Botan. Prof. Amstelodam. ætatis 86 Mart 23 A° 1723.
En tibi RUYSCHIADES qui tot miracula rerum
Corpore in humano conspicienda dedit,
Spectator gratare viro. qui tempore nullo.
Pro meritis grates non agit ipse DEO.

[Deel 1]

Verhaal van 't leven en de verdiensten van Frederik Ruysch,
Door Joannes Fridericus Schreiberus.

Den lezer welvaart!

ZO gy myne oeffeningen, en daar uit de neigingen van myn gemoet kende, zoudt gy u misschien over dit voornemen, van 't *Leven* en de *Verdiensten van* R U Y S C H te beschryven, verwonderen, als zynde te voorbarig. Ik vleye my niet, dat ik de plicht van een *Geschichtschryver* over al volbragt hebbe. Mogelyk zoeke ik ook gantsch niet zodanigen eernaam. Nogtans heeft het my behaagt, den tydt, die my, van 't oeffenen der *Geneeskonst* en van strengen *Letteroeffeningen* overig was, aldus te besteden. Zulks is ook niet geschiedt zonder eenige byzondere en my voordelige vrucht: nog 't zal ook by U van alle nuttigheit niet versteken zyn. Want een getrouw verhaal van ware verdiensten stort anderen diergelyke betragtingen in; het drukt de Nakomelingen een onuitwisselyke geheugenis in; het bevat dikmaals in 't weynig veel; ende het brengt zomtyts in uw geheugen zaken, die gy ziet, dat Mannen, groot in haar konst, vergeten hebben. Ja dat meer is, het heeft my gedacht, iets zulks verschuldigt te zyn aan den naam van *Ruysch;* en dat niet om eene oorzaak. Want de penningen, die ik met het oeffenen van de Geneeskonst, schoon zeer weynigen, het allereerste gewonnen heb, was ik evenwel zeker dankbaarlyk verschuldigt aan *Ruysch.* Want door zyn toedoen voornamentlyk was ik voor heen na *Saandam*, voor een Geleerde voorwaar een guure plaats, getrokken, om de zieken hulp te bieden. Daar en boven heeft ook de *Petersburgsche Maatschappy* onder hare zeldzaamste dingen de *Ruysschiaansche Schatten*, zynde met recht alzo genaamt, wordende te *Petersburg* bewaart, en van dag tot dag vermeerdert, en wel heden met een onvergelykelyke miltdadigheit van onze

Doorluchtigste Keyzerinne ANNA JOANNOWNA. Ende vermits ik dezelve *Maatschappy* zeer veel verschuldigt ben; laat het my toegelaten zyn uyt haar naam te doen, 't gene een blyk van dankbaarheit by zommigen hebben kan. Meerdere zaken, *myne Lezer*, omtrent deze myne onderneming raken U niet, als, dat ik op deze wyze getragt heb uyt te voeren, dat gene, waar van *J.J. Rau*, den naam van *Ruysch* eenigzints vyant zynde, van zich, maar door spot, hoop gegeven hadde, *te weten*, dat hy *Ruysch* na zyn overlyden zoude verdedigen, als hy maar zoude naarlaten gedenk- en geloofwaardige daden[(I)]. Daar ben ik verzekert van, dat ik aangetoont hebbe, dat *Ruysch* is geweest een *groot Man.* Weshalven heeft *Ruysch* ook met recht in gener manieren getwyffelt, wel bewust zynde van zyne goede daden, en by zyn voornemen altydt standtvastig, dat 'er na zyn doodt eerlyke menschen zouden gevonden worden, die de geschriften van *Ruysch* na verdiensten zoude verdedigen[(II)]. Voor 't overige, gelyk ik van niemant een vyant, zo heb ik voorwaar in deze zaken genoeg getragt, voornamentlyk een vrient van *Ruysch* te zyn. Nu bidde ik U vieriglyk, die niet magtig zyt de pogingen van den uytmuntensten *Ruysch* te overtreffen, of te evenaren, dat gy de, my zo dierbare, gedachtenis van *Ruysch* ongeschonde laat; ende zo wensch ik met een oprecht gemoet, dat gy de vindingen van den Man tot vermeerdering der Wetenschappen en Geneeskonst te werk stelle. Vaart wel. Gegeven te *Riga* in 't Jaar naar den geboren *Christus* 1732.

J.F.S.

(I) *Zie zyn antwoort op de verdediging van* F. Ruysch.
(II) *Zie het antw. op den* XII. *Brief.*

Verhaal van 't leven en de verdiensten van Frederik Ruysch.

F*REDERIK RUYSCH is geboren in* 's Graven Hage, *den* 23. *dag van Lentemaant, in 't Jaar na* Christi *Geboorte* 1638. *Zyn Vader was HENDRIK genaamt, die een Aanzienlyke Bedieninge by den Staat hadde. Zyn Moeder, ANNA van BERGHEM. Wat zyn neiging, of verkiezing geweest is, toen hy een kint en jongeling was, is my onbekent; daar legt hier niet veel aangelegen zulks te weten. Terwyl andere Schryvers, ontrent de Jongelingschap van* Pascalus, Varignonus, Leibnitius *en* Newtonus *zeer veele zaken verhalen, die na Wonderdaden gelykenen; nochtans heeft my die zelfde leeftydt van den* Grooten Ruysch *niets diergelyks tot een verhaal verschaft. Want hy betrachtede een ander zoort van Leeroeffeningen, waar in men wel de grootheit van't verstant zo zeer niet gewoon is af te meten.*

Echter is 't met ons van natuure zodanig gelegen, dat de denkbeelden de tedere jeugt en jongelingschap ingeprent, en de bovenmaten aangepreze of lust of tegenheit, in de mannelyke jaren, ja zelfs in een hogen ouderdom, gewoon zyn de onderzoekers hare indrukzelen te toonen. Die nu Ruysch *in zyne mannelyke, en hoge jaren gekent hebben zeer Godtvruchtig, werkzaam, en geheel zedig, zo gy zommige gebreken, waar van niemant vry is, en misschien gevolgen van den ouderdom, overslaat: zullen begrypen, dat* Ruysch *geweest is een wel opgebragt kint, en een jongeling zynde, zich vlytig toegelegt heeft op Godtvruchtigheidt, goede Zeden en Leeroeffeningen. Dit blykt, dat* den zelfde, *gevoert door begeerte tot de* Geneeskonst, *zyn Vaderlyke Stadt verlaten hebbende, zich na* Leyden *heeft begeven, alwaar toen ter tydt de gehele Geneeskonst, Ontleet- en Kruydtkunde voornamentlyk betracht wierden, gelyk als eigen. Hy gebruykte aldaar voor Leeraar, die hy zelfs roemt en pryst*, Joannes van Horne, *toen ter tydt een groot Ontleder, aan wien* Swammerdam *zelfs de volkomentheidt van byna alle zyne Aanmerkingen verplicht is geweest.*[(I)]. *Zodanige Leermeester, die, volgens getuygenis van den zelfde*[(II)], *eenigzints de Konst verstont, voor dezen van den* onzen *oneindig te verbreiden, moest* Ruysch, *door de Goddelyke Voorzienigheidt, ontmoeten! Maar deze zynen Meester in dezen nabootzen; in andere zaken naderhant overtreffen.* Van Horne *haattede bedektelyk* Ruysch, zo menigmaal als deze aankomende Ontleder ontbonde Levers, en door de Lucht gedroogde Klapvliezen der Vaten van verscheide schikking, vertoonde[(III)]. *Behalven die ongelooflyke liefde tot de Ontleetkonst heeft hy ook by*

(I) In Not. in Prodrom. Joh. van Horne p. 37.
(II) Op de aangehaalde plaats C. III.
(III) Uyt de mondt van den Overledene, door *Joannes Christoph. Bohlius*, in een Brief aan my toegezonden van Koningsbergen.

zich aangeboren gevoelt een andere tot de Gewassen. Derhalven onderzogt hy dezelve onvermoeit te Leyden; *geenzints achtende de verdrietelykheden; die den onderzoekeren gewoonlyk overkomen;* en dikmaals heeft hy, zich gewent hebbende tot een hardt leven, water uyt den Oever met zyn hoedt gedronken, om den dorst te lesschen, afgemat van 't wandelen door dorre zanderige plaatzen; terwyl de andere Studenten in de Kruytkunde, zyne makkers, in de naast by gelegene Herberg liever den zoeten Wyn wilden proeven[I]. *Zie daar! de beginzelen van zyne Studiën in de Geneeskonst. Nu*, Leyden *verlaten hebbende, heeft hy zich na* Franiker *begeven, alwaar hy, in korte tydt, zo veel gevordert is, dat hy aldaar ten eersten de naam en de waardigheden van Doctor in de* Geneeskonst *verkregen heeft.*

Hy heeft, voor zyn Eerentrap, gelyk men 't noemt, over [Pleuritis] het Zydewee *gezintwist*[II]. *Nu, gelyk hy alleen nuttige zaken vuriglyk tot hier gewoon was te betrachten, de overige, waar van het gebruyk hem duyster was, weynig gezocht hebbende; aldus ook Jongman zynde, de Konsten, welke hy geleert hadde, zullende ten beste van 't Vaderlandt wenden, bevlytigde hy niet veel de andere Wetenschappen, tot de Geneeskonst niet zeer dienende, gelyk uyt 's Mans Schriften te zien is, en keerde aanstonts weder als Doctor na* 's Gravenhage, *zullende de voortreffelykheit en nuttigheit van zyne Studiën de huyslyke Zieken aanbevelen. Naauwlyks in zyn Vaderlandt wedergekeert zynde; of, om dat hy het gemene gevoelen, aangaande een Echtgenoot, zo zeer nootzakelyk voor een Geneesheer, beminde; of, om een andere oorzaak, ten minste een Jongman zynde, noch geen vier en twintig jaren oudt, heeft hy den* 4. *van Wintermaandt in 't*

(I) Uyt den mondt van den overledene, door *Bohlius*, in den zelfden Brief.
(II) *Bohlius* in den gemelden Brief.

Jaar 1661. *een jonge Maagdt; begaaft met uytmuntende hoedanigheden, tot zyn Vrouw getrouwt*, Maria, *Dochter van* Petrus Post, *zeer beroemt Bouwmeester van* Zyn Hoogheit den Prince van Orange en Nassau, FREDRIK HENRIK. *Derhalven beweren de harde vyanden van 't bekoorlyke Geslacht te vergeessch, dat het met past eenen Geleerden, zullende dagen en nachten, om zyne Konst en Wetenschap voort te zetten, aan zyne Studiën besteden, dat hy, getrouwt zynde, de onwederroepelyke tydt met de Vrouw schandelyk verspilt. Niemandt konde werkzamer wezen den gehelen leeftydt door als* Ruysch, *die zekerlyk zyn dierbaren tydt met de Vrouw niet versleten heeft, maar de verdrietelykheden van een gestadigen en zwaren arbeidt, door de zoetigheit van een zeer gewenschten Echtenstaat, verzacht. Zyn vruchtbare Vrouw heeft hem vele Kinderen gebaart; vyf Zoonen en seven Dochters. Zynde de Zoon, genaamt* Henricus; *naderhant Doctor in de Geneeskonst, een gelieft Geneesheer by alle; zeer ervaren in de natuurlyke Historie; in zyn tydt, byna de voornaamste Kruidtkundinge van geheel Nederlandt, en gevolglyk bequaam, gelyk de tegenstrever* Joannes Jacobus Rau *zelfs geschreven heeft*[(I)], *om zyn Vader zomtydts te helpen, wanneer hy in de Kruidertuin voorlas; door 't Werk van* Joannes Jonston, *over de Historie der Dieren, herdrukt en vermeerdert, zeer beroemt;* van den Vader zelfs in de Maatschapy van eer, omtrent de vinding van de Konst van dode Lichamen te bereiden, en bewaren, aangenomen[(II)]; *misschien Autheur, ten minste van vele, zeer fraye Ontleet- en Heelkundige aanmerkingen, in 't Jaar* 1690. *gedrukt, voor welke des Vaders naam gestelt is*[(III)],

(I) Zie het antwoordt van *Rau* op de bewering van *F. Ruysch.*
(II) Zie het antwoordt op den III. Voorstell. Brief.
(III) *Bohlius* in den gemelden Brief. Mogelyk heeft hy zulks geheel en al uyt den mondt van den Overledene.

en welke, ziende op des Vaders eer, de naam aan den Ruysschiaanschen Rok, *van de Vader in 't oog ontdekt, gegeven heeft*[I]; *in de algemeene door Nederlant in zwanggaande Koorsziekte in 't Jaar* 1727. wanneer hy een korten tydt te voore den stank der dode lichamen niet meer verdragen konde[II], in Wynmaant, te Amsterdam *gestorven. Ende op dezen tydt* Ruysch *nu stok oudt, al lang Weduwenaar geweest zynde, bevondt zeer smertelyk het verlies van zynen Zoon, die den Vader, zo menigmaal met zeer getrouwen raat hadt bygestaan. Nogtans vertroostede* hem *de overdagte levenswys, van den Zoon gehouden, met den wille des Vaders gantsch met over een komende, over welke hy zich beklaagt hadde. Daar waren zodanige zaken, dewelke, wanneer van doden gesproken wort, men gewoon is liever voorzigtiglyk te bedekken. Want* het is altydt nuttiger, dingen voor te stellen, die gy te volgen, als, welke gy te vermeiden hebt. *De jongste Dogter vertroostede den Vader, zynde nog ongetrouwt, tot het einde van des Oudemans leven toe, een stantvastige, en yverige Metgezellinne van al 't Ontleetkundige werk. Want zy was in s' Vaders konsten, omtrent de gewassen en dode lichamen, als mede in de kennis van alle de delen van 't menschelyke lichaam zeer bedreven.*

II. *Derhalven heeft* Ruysch *in* s'Gravenhage *geweest een onvermoeit Onderzoeker van dode lichamen van menschen en beesten, en een naauwkeurige aanmerker van al 't geene, dat by de zieken, hem aanbevolen, voorviel. En aldus kwam zyn eerste, maar zeer fraay, Ontleetkundig Boekje in de waerelt, onder den naam:* Ontdekking der Klapvliezen in de water en melkvaten; te s'Gravenhage *in 't Jaar* 1665. *in* 12. *gedrukt. Dit geschrift, waar*

(I) Zie het antwoordt van *F. Ruysch* op den XIII. Voorstell. Brief.
(II) *Bohlius* op de aangehaalde plaats.

in gy bespeurt een bezadigheit van 't gemoet omtrent den vermetelen Lodewyk de Bils, *door nieuwe vindingen zekerlyk aangenaam, heeft buyten twyffel alleen te weeg gebragt, dat hy, het volgende Jaar, van* de Burgermeesteren *te* Amsterdam *beroepen wiert als Hoogleeraar in de Ontleetkunde. De zeer gewenschte bediening nam hy blymoedig aan; en vertrok aanstonts na de Stadt, en heeft aldaar vyfenzestig Jaren geleeft, tot zyn uyteinde toe. Zo een gezegende Stadt, waar in by na niemant ellendig is, hadde* Ruysch *eer, rykdom, en een eeuwige naam toegeschikt. Hy heeft aldaar de vernieuwde begeerte tot het onderzoeken van diergelyke lichamen uytgebreit, met een zeer gelukkigen uytslach die hem op generly wyze konde missen. Want denk, dat een geoeffende Ontleder in een stadt, met vele tomeloze menschen, de vryheit dikmaals al te zeer in ongebondentheit veranderende, alle de omgebragte lyken opent, en die van zo vele door Ziektens in de Gasthuyzen gestorvene dagelyks door zyn mes altydt onderzoekt; en daar en boven* Honden, Koeyen, Kalveren, Schapen, Ossen, Paarden en Walvisschen Ontleet; *overweeg*, dat den zelfden nooit de voorkomende gelegentheden verzuymt; by nagt en dag de Zieken bezoekt, en met het krieken van den dag de dode lichamen doorsnuffelt[(I)]; *verbeel hem u zo werkzaam*, dat den dag hem nooit te vroeg opkomt; dat den avont altydt schielyker valt, als hy wenschte; namentlyk zo zeer omringt met dagelykse bezigheden in 't oeffenen der Genees- en Ontleetkonst[(II)]; *ende buyten alle verwagting, overweeg verder, dat den zelfden, eenigermate* Vesalius *navolgende*, in den late nacht, hebbende een slecht kleet aangetrokken, de Dootgravers by nacht vergezelschapt, op dat zy de graven voor hem openen, om de ge-

(I) Zie de Voorreden van 't IXde Anatom. Cabinet.
(II) Zie het twede tiental van Ontleet- en Heelk. aantekeningen.

steltenis der doden te leren[I]; *wyders gedenk, dat den zelfden van alle middelen, waar mede de voornaamste Ontleders van alle eeuwen af gewapent hadde geweest, gezegent, nog andere, hem alleen eigene gehadt, en tot zyne, onverwachte van alle, gebruyken gemaakt heeft; en dat hy in alle zaken, die aldaar by geval of beleidt, van zich zelfs of door proefneming, gebeurt waren, is geweest een zeer naauwkeurig waarnemer; en zo gestadig*, dat hy zeer zelden Schriften van anderen heeft konne doorbladeren[II]; *Voeg by dit alles*, een zesenzestig Jaren lang aangehoude oeffening, die, de Jaren hoger wordende, met de liefde tot de Ontleetkunde, en met een onverzadelyke begeerte om de lichamen te onderzoeken, gelykelyk toeneemt[III]; *Deze in 't byzonder overwogen, en onder malkanderen in 't geheel vergeleken hebbende; Zult gy dan niet oordelen, of dat de natuur, 't zy al te arm, ofte in 't voorbrengen van hare werken te spaarzaam, van onze voorgangeren in de Ontleetkunde gantsch uytgeput, niets nieuws aan zodanig een navorscher kan opleveren; of dat dien Ontleder ontallyke zaken van niemant te vore gezien, zal ontdekken? Maar dat 'er oneindige schatten, die geen sterveling kan ontdekken, in den boezem der natuur verborgen leggen, roepen alle ervare en oprechte met eenparige stemmen opentlyk uyt! Derhalven zal yder dag zodanigen Ontleder met nieuwe vermakelykheden van de natuur verlustigen. Ik hebbe u den staat van den zeer gelukkigen* Ruysch *afgebeelt, op dat gy in gedachten houdt, en door deze betrachting, alwaar 't nodig is, uwe zinnen opscherpt;* hoe groot dat geluk in menschelyke zaken is, alwaar de gelegentheit alleen zeer dikwils grote mannen maakt, en wel gewisselyk Ontleders! *ende verstaat, door wat geval* Ruysch *een*

(I) Op de zelfde plaats.
(II) *Boerhaave* in den Brief aan *Ruysch.*
(III) *Ruysch* in 't antwoordt op de Brief van *Bohle.*

by na nooit missende uytlegger van de natuur geworden is, dat hy alle de voorgaande Ontlederen veel heeft konnen overtreffen in de eer van vindingen. Genoeg, meen ik, zal ik aantonen, dat den zelfden de vaste gronden voor een zekerder [physiologia] *leer over de natuurlyke gesteltenis van 't lichaam gelegt heeft. Konde* Ruysch *derhalven by 't gehele menschelyke geslacht meer verdienen, als met het stichten van een vaste* [theoria] *grondige Geneeskundige wetenschap, die naderhant zo een heilzame invloet op de oeffening van de gehele Geneeskonst geeft? Wy zoude zekerlyk de fraye leer van* Boerhaave *missen, indien 'er die grote Konstenaar*, Ruysch *of iemant anders hem gelyk, niet geweest was.*

III. *Aanstonts heb ik gezegt, dat den onzen in nieuwe zaken te ontdekken byzondere Konstwerken gebruykt heeft. Zo zyn hedendaags in alle konsten, gemene niet meer genoeg. Tot zo verre is 't menschelyke vernuft gekomen! Hy zelfs heeft ons in zyne schriften vele Ontleetkundige behandelingen, aan* Galenus *zelfs onbekent, geopenbaart. Ik stelle zeer gevoeglyk op de eerste plaats* die konst van bereiden, en de dode lichamen te bewaren, *welke* Govert Bidloo *zich valschelyk toegeschreven hadde, zynde meermaals door de Platen van zyn eige Werk genoeg wederleit, van* Ruysch *en* zynen Zoon *gewraakt.* De dode lichamen, door deze konst toebereit, bewaarde hy zeer vele Jaren, dat zy liever schenen te slapen, als doot te zyn. *De vruchten van de konst heeft hy* zelfs *verklaart*[l], *die ik met de eigen woorden van den Autheur voorstelle: I.* De kleinste bloetvaten worden niet alleen vervult, maar worden ook in de kleinste takjes hardt, zo dat zy uyt het lichaam gehaalt konne worden. *II.* Zodanige dode lichamen worden in vervolg van tydt roder. *III.* In zulke bewaarde lichamen kan men lang daar na, zelfs de kleinste deeltjes gewaar worden, die

(l) In 't antwoordt op den III. Voorstell. Brief.

nog in een doot, nog in een levendig lichaam anderzints te zien zyn. *IV.* De watervaten konnen in dezelve, ook eenige Jaren daar na, ja eeuwen lang, gezien worden. *V.* Zy vertonen het onderscheit der slagaderlyke uyterstens, in verscheide delen verscheide. *VI.* Zy geven u een denkbeelt van de [*glandulae conglobatae*] bolronde klieren, van 't gevoelen der hedendaagsche verschillende. *VII.* De uyterste eyndens zelfs, van zommige schoon versche slachaderen, zyn door wryving, in schoon water schynbaar. *Zo eenige konst in de waerelt eer verdient; moet waarlyk deze met loftuytingen tot den Hemel toe verheft worden, en teffens de gene, die aan dezelfde de grootste volkomentheit toegebracht hadde*, Ruysch *namentlyk. Want het is bekent, dat ook* de Bils, *en* Cornelius Stalpart vander Wiel *iets van die konst geweten hebben*[I]. *Ondertusschen is zy aanstonts aan verscheide oordelen onderworpen geweest, volgens het gemene nootlot der menschelyke zaken; Zommige met* J.J. Rau *beschuldigden hem over* bedriegeryen, *en* valsche konstenaryen; dat de opperhuyt van 't elendige Kint was afgehaalt, *zo dat* de huyt met zyn spieren, zittende nog vol met bloet, eeniger maten de natuurlyke couleur van 't lichaam verbeelt[II]; *Daar in tegendeel die zelfde Jonge, die zevenjarige, welke hy zeer beminde, en gewoon was prachtig opgeschikt in een grafstede te leggen, van* PETRUS DEN GROTEN, Keyzer van Ruslant, *als welke, ik spreke hier niet van de waardigheit, geen scherpzinniger kenner konde begeert worden; ende van zeer vele anderen wel getoetst was.*

Door het twede kontswerk, vertoonde hy volmaakt de wegen van de vochten in 't menschelyke lichaam omlopende. Namentlyk met zekere waschagtige stoffe in de stammen van allerhande

(I) *Swammerdam* in de aanmerkingen op de voorloper van *van Horne*, in 't IX Hooftstuk.
(II) *C.H. Erndtel* in zyn Engelsche en Hollantsche reis, op de 84. bladz.

vaten te spuyten; en met aldus op te vullen derzelver takken, takjes; en vaten zelfs, fynder als een hair. *Waarlyk zeer vermakelyk om te zien! Die konst is buyten twyffel tot* Ruysch *afgekomen van* R. de Graaf *en* Swammerdam, *die hy zelfs als eerste aanquekers daar van verheft*(I)*, en voor zyne Vrienden gehouden heeft; en wel den tweden zo zeer gelieft, dat 'er geen dag voor by gegaan is, of zy hebben met een onderlinge vrientschap zeer naauw vereenigt, met malkanderen gesproken*(II)*. Nochtans kan de oorsprong van deze konst eenigzints ouder vastgestelt worden. Om* Bartholomaeus Eustachius, *de aanwassende konst mogelyk bevorderende, voor by te gaan, en na hem meer anderen, brengt* Swammerdam *zelfs by, en roemt ze als voorgangeren* Joh. van Horne, de Bils, *en* C. Stalpart vander Wiel(III). *Echter heeft* Ruysch *alle den loef afgestoken, en van deze konst hebben de Geleerden ook verscheidentlyk geoordeelt. Want dewyl anderen, eenigzints daar inne ervare, al te veel van zich zelfs gevoelden: andere in tegendeel de versche dode lichamen met* J.J. Rau *boven alle zodanige bereiding; de lichamen te zeer veranderende, verheften; zommige eindelyk gaven aan de zelfde een zekere behoorlyken lof. Aanmerkelyke berichten omtrent de konst van op te vullen, voor de* [Physiologi] *Leeraars der natuurlyke gesteltenis van 't lichaam zeer aanpryzelyk, heeft* H. Boerhaave *gegeven*(IV).

(I) Van de Moerspier.
(II) Op de aangehaalde plaats.
(III) *Swammerdam* op de gemelde plaats, de 33ste bladz.
(IV) In den Brief aan *Ruysch* op de 1184. en volg. bladz. wat my aanbelangt, ik denke, behoudens de achting van *Ruysch*, en deszelfs bereidingen, dat men aldus van deze konst moet oordelen: I. *Dat die zekerlyk vertoont het zyn der Vaten.* Want door opvulling konnen geen vaten verdicht worden. II. *Dat die niet vertoont het zyn der Bloetvaten alleen, maar ook van anderen.* Dat derhalven het zeggen, zomtyts van *Ruysch* menigmaal gebruykt, niet doorgaat: daar zyn met wasch vervulde Vaten, derhalven liep door dezelve in een levendig lichaam het rode bloet. III. *Dat door de opvulling de Vaten gedrukt worden, zynde voor altoos het gezicht onttrokken; en dat dezelve des te meer, en meer in 't getal gedrukt worden, hoe de opvulling gelukkiger geweest is.* IV. *Dat in een sterke opvulling de bestiering der kleinste Vaten verandert wort.* Dit bekent de Konstenaar zelfs. Want zullende aantonen, dat de roode lichaamtjes, in 't midden van de Nieren voortkomende, gehouden voor Klieren, omgewonde Vaten zyn, schryft hy aldus *in 't* X. *Cabin. n.* LXXXVI. *Als men de slachadertjes tot het uyterste vervult, zo ontdoen haar dezelve of verspreiden zich, gelyk een kluw garen.* Deze bespiegeling ziet op die nog niet opgeloste vraag: Of de leiding der kleinste Vaten in den staat van gezontheit en een zeer brandige Koors den zelfden stant behoudt? Dan of in zodanige Koors, of om deze oorzaak, in zeker gedeelte van 't levendige lichaam, van een gescheiden wort, in veelheit en hoedanigheit anders, als in een gezonden toestant.

Door hulp van de derde Konstgreep, waar mede hy de opgeblaze delen droogde, en gedroogt zynde doorsneedt, *heeft hy waarlyk't eerste dingen gezien, daar niemant te vore van gedacht hadde. Aldus is* [membrana adiposa] *het* Vetvlies *van* Riolanus *bevonden vol* blaasjes *te zyn, zo is het wonderbare maakzel der* Roede *ontdekt; en meer andere zaken. Evenwel was dezelfde konst al geoesfent van* Swammerdam, *en* Marcellus Malpighius. *Want de eerste* heeft een onfeilbare manier gekent, om de delen van 't menschelyke lichaam met wint op te vullen[(I)]; *de andere* tracht door dit behulp ons het byzondere maakzel van de Milt te openbaren[(II)].

Hy heeft nog van andere Konstwerken gewag gemaakt, gelyk als om de bekleetzelen van 't menschelyke lichaam te scheiden; om het Balzakje steenhart te maken; en de delen door een inspuyting root gemaakt, gelyk vliezen en darmen, in vogten te doen, *op dat zy te meer uytgespreit worden. Maar deze zyn meer byzonder geweest.*

Doch, laten wy de naam van Ruysch *rusten, op dat wy niet schynen te willen indringen in s' mans geheymen; dewelke hy, toen hy leefde, zo zorgvuldig verbergde, dat hy* de wyze, om 't Balzakje als steenhardt te maken[(III)], *en* de konst van de Vaten

(I) *Swammerdam* op de aangehaalde plaats, XIII. bladz.
(II) In 't III. Hooftstuk, van de Milt.
(III) Zie het antwoordt op den II. voorgestelden Brief.

op te vullen, *geenzints heeft willen ontdekken, zelfs niet aan zyn* besten en oprechten Vrient Herman Boerhaave[(l)].

Nu is 't zeer gemakkelyk te begrypen, op wat wyze Ruysch *zo vele nieuwe zaken in 't menschelyke lichaam heeft konnen ontdekken. Zyne vindingen heeft hy, als een nuttig Medeburger in de waerelt, zich gantschelyk ten diensten van 't menschelyk geslacht overgevende, aanstonts aan 't gemeen bekent gemaakt, in verscheide schriften, welke onder de benaming van* Ontleet- en Heelkundige Aanmerkingen; Naamlyst der Rarityten; Antwoorden op de Voorstellige Brieven; Anatomische Cabinetten; Ontleet en Heelkundige Aantekeningen; Laatste *en* vernienwde Oeffeningen, *aan niemant onbekent, een, niet door naam, maar verdiensten* voortreffelyk Autheur *betoont hebben.*

Myn voornemen is, de verdiensten van Ruysch *onderscheidentlyk te verhalen. Want* aldus wort in de gemoederen der stervelingen opgewekt een, niet onbetamelyke, echter ontvonkte eerbiedigheit omtrent de Overledene. *Nochtans wil ik niet verzwygen, alwaar de* goede Man, *zaken van anderen aangemerkt, ten onrechten gemeent heeft van hem 't eerste gezien te zyn.*

Een iegelyk spreekt Ruysh *van de misdaat van diefstal vry. En dezelfde zaak, zynde in betrekking tot andere Schryvers ten volle verachtelyk, heeft* Ruysch *een uytnemende eer toegebracht. Want hy heeft in* zich zelfs *dienstiger nuttigheden uyt eyge aanmerkingen ondervonden, als uyt een herhaalde lezing van Ontleetkundige Boeken, die, gelyk nu, alzo ook voorheen, gemeenlyk by een geraapt waren*; hy offerde de Boeken aan de Wormen op. *Hier door zyn zommige van gevoelen geweest*, dat, indien *Ruysch* de eerste Ontleder op de waerelt geweest hadde, de Ontleetkunde door hem tot den zelfde top van volmaaktheit zoude ge-

(l) Zie het antwoordt op den Brief aan *H. Boerhaave* op de 1221. bladz.

bragt zyn, waar in wy dezelve, na zo vele duyzenden Jaren, door Hem bevordert, met verwondering nu beschouwen.

De zaken in de schriften van den Autheur verspreit, zal ik tot driederly stoffen t'zamenbrengen. De eerste zal zyn aangaande de verdiensten van *Ruysch* in de Ontleetkunde. De twede zal *verklaren den aanwasch der Heel- en Geneeskonst*, door den *zelfden* gewrocht. Laastelyk zal ik de diensten, aan de natuurlyke historie door hem toegebragt, optellen. Maar in geen van drien kan ik, of begeer 't ook niet, den eenvoudigen eernaam van een Geschichtschryver te behouden.

Ik maak een aanvang van de Ontleetkunde.

IV. *Op de eerste plaats past het van de* Beenderen van 't menschelyke lichaam *te spreken; eensdeels, om dat zy een zeker voorrecht, van andere delen van 't menschelyke lichaam, in de Ontleetkundige behandelingen, volgens 't recht van gebruyk, schymen verkregen te hebben; anderdeels, om dat* Ruysch, *jongeling zynde, dezelve 't allermeeste onderzocht heeft*[(I)]. Ruysch *zeer oplettent zynde op den oorsprong van 't menschelyke lichaam, heeft ook met zeer grote aandacht menigwerf de voortbrenging der beenderen overwogen. Deze, byna volkome, zult gy leren uyt de* Naamlyst der rarityten; *gy zult vele dwalingen van* Theodor. Kerckring, *aldaar verbetert, aanmerken; ende bevinden, dat daar vele vindingen verhaalt worden, dewelke nogtans de latere Schryvers over de* [osteogenia] *geboorte der beenderen zich toegeschreven hebben. Waarlyk een werk van een uytnemende konst waren ook de zeer kleine geraamtens*, niet groter als de kleinste vinger[(II)], *en groter, van allerhande gestalte, zo van menschen, als beesten, door de yvoorwitheit aangenaam voor 't gezicht. De herdenking van by* Ruysch

(I) Zie 't derde tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. in de IX. Aantek.
(II) Op dezelfde plaats.

gezien te hebben die zeer fraye, kleine, echter voor de menschelyke natuur eenigzints verschrikkelyke, beeltenissen des doots, leggende op zyde kussentjes in hare dootkisjes, vermaakt my nog zeer veel.

By Ruysch *vinde ik niet veel, om van de* beenderen *zelfs te verhalen. Ik zoude zonder twyffel meer gevonden hebbe, indien* Josephus du Vernay *en* Clopton Havers *niet byna alles, wat dezelve aangaat, alle ontrukt hadden. Zo* Ruysch *deze gelezen hadde, zoude hy ongetwyffelt niet gelooft hebben, dat zommige zyner Aanmerkingen omtrent de beenderen nieuw waren. Want is dit zo aanmerkenswaardig*, dat de aanwassen der beenderen met de beenderen verbonden worden, door hulp van 't beenvlies, en de van dat haare vastigheit verkrygen[(I)]; *Na dat het zelfde veel eer* Haver *hadde aangetekent*[(II)] *Was dit zo ongehoort voor* Ruysch; dat het priemwyze uytsteekzel van 't hooft, eerst kraakbenig is, naderhant been wort, en dat het, door hulp van een [*articulus*] geleding, met het steenbeen t'zamengevoegt wort; waarom 't zelve, als men 't zoekt op de Kerkhoven, alleen gevonden wort in hoofden van oude lieden[(III)]? *Maar het ondergeschreve bewyst genoeg, dat dit al lang aan* Gabriel Fallopius *is bekent geweest*[(IV)]. *En om over te gaan tot het* merg der beenderen, *hy oordeelde niet zeer wel*, dat er van alle eeuwen gelooft was, dat het merg de beenderen voedt; *daar hy in tegendeel geloofde, dat* dezelve de

(I) Zie het derde tiental van Ontl. en Heelk. Aantek. No. IX.

(II) *In zyne nieuwe Beenbeschryving op de* 27. *bladz. aldus*: het beenvlies is dienstig in de t' zamen voeging van de beenderen en haar aanwassen, terwyl de zelfstandigheit der aanwassen kraakbeenig is, enz.

(III) In 't derde tiental van Ontl. en Heelk. Aantek. No. IX.

(IV) In de Ontleetkundige Aanmerkingen *aldus*: In versch gebore kinderen zyn de priemwyze aanwassen niet benig, maar kraakbenig, en als de lichamen groter worden, worden zy ook groter, en benig, en tot het 28. Jaar byna toe, gaan zy door langdurige koking van malkander, gelyk 't geschiet in aanwassen van zeer tedere beenderen, en konnen afgescheiden worden, 't welk gy nooit bevinden zult in ware uytsteekzels te gebeuren.

beenderen versterkt, door 't bevochtigen[(I)]. *Lees het zelfde gevoelen, ja dat bewezen is, by verschyde Schryvers, die voor* Ruysch *geweest zyn*[(II)].

Gelykerwys wy nooit zulke zaken pryzen; dog in Ruysch *verschonen; alzo worden in tegendeel van ons vrymoediglyk goetgekeurt dingen, die wy verder van* Ruysch *over de beenderen te voorschyn brengen.* Dat het merg in de holligheit der beenderen begrepen, met dat, 't welk besloten wort in de aanwassen en 't blaasagtige vlies, van de zelfde zoort is, verzekerde hy daarom, om dat al 't merg in dode lichamen, die dertig Jaren in de graven gelegen hadden, overal gevonden wiert gelyk als [*sebum s. adeps*] smeer of harde ongel[(III)]. *'t Is een fraaye aanmerking; en de invoering verbleit my zeer veel, een doorluchtig voorbeelt van* de natuurlyke Ortologie *verschaffende in den mensch, zynde in* de door konst gemaakte *zeer onbedreven*[(IV)]. *Maar wien 't of door waarnemingen, of door reden blykt, dat 'er geen celluleus of blaasagtig vlies in 't gehele lichaam gevonden wort, als een enig, en dat dat, 't welk het merg der beenderen bevat, verknocht is met het vlies, vervult met vetblaasjes; gelykerwys een aandachtige beschouwing zelf alleen van een verrot doot lichaam ons aanwyst: die zal het gevoelen van den* Eerwaardigen Man *gemakkelyk aannemen. 't Is ook een fraye aanmerking* van de vermindering van 't bovenste kaakbeen, *niet wegens een scheurbuykige doorknaging*

(I) Zie 't IX. Cabin.

(II) Zie de Verhandeling van *M. Malpigh.* over 't net, vet, en smeerbuyzen. *En Haver* op de aangehaalde plaats, over 't gebruyk van 't merg, *de* 178. *en* 186. *bladzyde.*

(III) In 't derde tiental van Aantek. No. IX. *Maar 't zelfde hadde al* Malpighius *eenigzints gemerkt*, op de aangehaalde plaats.

(IV) *Het wort begrepen onder deze voorstelling van* Wolfius *in de* 270. *afdeling van de* Ortologie: welke zaken de zelfde [*possibilitates*] mogelykheden van [*modi*] wyzen hebben, die 'er in zyn als byzondere eigenschappen; dezelve zyn van een en dezelfde zoort.

van 't tantvleesch, maar na het uytvallen der tanden uyt hare kassen, in oude menschen; in welke deze kassen toegroeyen, gelyk 't gebeurt in de navelvaten van de vrucht, na de baring[(I)]. In afgeleefde menschen, zegt hy, waggelen de tanden, zittende hare wortelen, alleen door vliezen, vast. *De zelfde vertoning heb ik kortelings gezien in een oudt man, die altydt onder 't byten en eeten, voor 't uytvallen der tanden bevreest was. Dit is 't gene, 't welk een Ontleder omtrent de beenderen uyt* Ruysch *leren kan; voeg 'er by*, dat de ribbens in de vrouwen dikker en ronder van *Ruysch* aangemerkt zyn, als in mannen[(II)].

V. *Omtrent* de Vaten van 't menschelyke lichaam *kan ik meer bybrengen: Tot nog toe zyn 'er driederly zoort door de Ontleders vertoont*; bloet, water, *en* melkvaten. *Dog overal zult gy* Ruysch *roemen.* Zo in water als melkvaten heeft hy 't eerst aangetoont, 't eerste de halfmaanswyze klapvliezen afgebeelt, en een gewisse wyze geleert om dezelve te beryden; *'t eerst heest hy ze aan de* Bils, *die de meester onder de Ontleders zocht te spelen, laten zien. Hy vertoonde* de Melkvaten van de eerste en twede zoort; *hy bereidde de klaarblykelyke weg voor de gyl uyt de vaten van de eerste zoort in die van de twede: van 't darmscheil tot de lendenen. En aldus wiert, eensklaps, het beruchte verdichtzel van de* Bils, *aangaande den dauw van 't menschelyke lichaam, door byzondere buyzen*, Mosch *genaamt, van de lendenen tot het darmscheil vloeyende, om ver geworpen.* De ontdekking der klapvliezen in de water en melkvaten, door den overledenen, *is zeer pryzenswaardig.*

De Bloetvaten verschaffen my een zeer ruyme stoffe van te spreken. Eerst zal ik handelen over het [contentum] begrepene,

(I) In de LXXXII. Aanmerk. van de Ontleet- en Heelkundige Aanmerk.

(II) Zie de Naamlyst der Rarityten.

daar na van de [continentes partes] begrypende delen. *Let op een proeve, die naauwkeurig, en te gelyk nuttig is:* wanneer U een ader gelaten wort, schudt en pers met een takje van een heister, of ook met de vingeren het bloet, dat zo even uytgesprongen was: en uyt een vloeibaar lichaam zult gy een vast hebben; ik zegge een vlies, met zeer vele vezeltjes doorweven, het welke, zo 't een dag of twee lang met schoon water afgespoelt wort, geheel wit wort(I). *Dit* bastaart vlies *van* Ruysch *zou een ygelyk zweren een oprecht vlies, van een dierlyk lichaam genomen, te zyn. Ik noeme dit* naauwkeurig. *Maar merk het zelfde ook* zeer nuttig *aan.* Ruysch *zelfs heeft niet lichtvaardig geoordeelt, dat den aart van* [polypi] *vleeschproppen, en ontlastingen uyt de baarmoeder hier uyt konne worden verklaart. Deze gehele zaak komt my wel ze ontwyffelbaar voor, als wezen kan. Wie voor dezen de ware vleeschproppen, van 't geronne bloed zeer verschillende, ontkent hebben, en oordeelden, dat die alleenlyk aanstonts na den doot geboren wierden; zulke schynen my in de Ontleding van dode lichamen, waar in de vleeschproppen menigvuldig zyn, wynig bedreven, en van de natuur zeer onkundig*(II). *Aanmerkelyk is ook die onderschyding tusschen de bastaart vleeschproppen gemaakt uyt het bloet van een mensch, en die, uyt het bloet van*

(I) In 't VI. Anat. Cabin. n. VII. en 't VII. n. XXXIX. op de VI. fig. van de III. plaat.

(II) Na 't onderzoek van vele *Vleeschproppen* in Lyken, heb ik bevonden, dat zommige zyn ryp, volkomen, gantsch gekookt; andere onryp. *De eerste* houden haare voortbrenger, het bloet, zo zeer verborgen, dat gy op generly wyze raden zoudt, dat zy uyt het bloet geboren waren. Zy worden geel; en indien gy op derzelver doorschynentheit alleen acht geeft, verbeelden zy [*succinum*] barnsteen. Echter zo die in geelzuchtige zyn, hebben zy een galachtige couleur. Nogtans zult gy dikmaals bevinden, in eenig met die vleeschproppen verknochte gedeelte, zommige plaatzen, meer of minder root, nu eenigzints doorschynende, dan eenigermaten geel. Deze Vleeschproppen noem ik *onrype.* En nademaal de natuur zo in de voortbrenging van de ziekelyke als gezonde werkingen dezelfde wetten volgt; nooit daar buyten springt; wie gelooft, dat een bastaart vleeschprop na den doot kan ryp worden?

beesten bereit[I]. *Ik verklaar opentlyk;* dat de overstorting van 't bloet, uyt het eene dier in het andere, met recht van *Ruysch*, door zodanig een proef veroordeelt wort[II]. *Zie; hoe veel is de* [Physiologia] *Natuurkunde; hoe veel de* [Pathologia] *Ziekkunde verschuldigt aan* Ruysch?

Ik ga over tot de Slachaderen, *het bloet bevattende. De gehele weg, zo groot als de zelve is, met zo vele omwegen, als 'er zyn, geleit, van 't hart af tot de buytenste schorze van 't lichaam toe, heeft aan* Ruysch *een nieuwe eer toegebragt. De gantsche grote Slachader, van haar oorsprong af, tot het kleinste voor 't oog onzichtbare takje toe! wanneer deze uyt de agterste holligheit van 't hart gegaan is, klimt op, en omgebogen daalt zy naderhant neder, eerst eenige takken na 't hooft gezonden hebbende. Ten tyden van* Ruysch *schreven alle Ontlederen, dat die eene slachader, in haar weg, dubbelt wiert; de eene* opklimmende, *de andere* nederdalende. *Maar* Ruysch, *volgens het oogwit van de natuur en der Ouden*[III], *heeft* eene stam van de grote Slachader *gestelt, die nederdalende omgebogen wiert. En indien men de figuren, van hem gegeven*[IV], *geloven mag, is 'er inderdaat niet, als eene stam van de grote Slachader, en die nederdalende door't lichaam, evenwel zodanig, dat zy, eer zy vervoert wort, wort omgebogen, en op de plaats van de ombuyging, takken na 't hooft zent. De grote Slachader aldus voortkomende, geeft de allereerste takken aan 't hart, en de daar aanhangende hartoortjes.*

Bartholomaeus Eustachius *hadde dezelve inderdaat zeer oprecht*

(I) *In* de Vernieuwde Oeffen. *en* in de 2. Pl. van 't I. Anat. Cabin. *is een fig. van een* Bastaartvlies *gemaakt, van verkensbloet, bolletjes vertonende, van den* Autheur *evenwel aan de perssing van de vingeren toegeschreven.* Zie het VII. Cabin. n. XXXIX.

(II) Vergelyk de X. *Aantekening* op de IV. Afdeling.

(III) Zie de eerste Ontleetk. Aanteken. van *J.B. Morgagni* No. XVI.

(IV) *Twee, en drie* in de Plaat achter den 3. Brief.

afgebeelt[I]; *maar hare uyterste eindens, en de zeer fyne zo wel als wonderbare omkrullingen, heeft* Ruysch *met figuren laten afbeelden, die door menschen niet frayer konnen geschildert ofte gesneden worden*[II]. *En terwyl ook voor* Ruysch *de oorsprong der slaapslagaderen van onvoorzigtige Ontlederen verkeerdelyk was afgebeelt, heeft hy dezelve uyt dode lichamen, en volgens de waarnemingen der Ouden*[III], naauwkeurig met een figuur zodanig laten uytdrukken, dat de ongenaamde stam, eenigzints opklimmende, aanstonts in tween verdeelt wiert, de ondersleutelbenige slagader na de zyde, maar de rechter slaapslagader opwaarts voortbrengende; dog dat de twede alleen de linker opgaande slaapslagader vertoonde[IV]. *Ook gaat 'er gemeenlyk onder de linker ondersleutelbenige slagader een* slagader *na de Long, van de Ontleders lang over 't hooft gezien, van* Ruysch *wederom aangemerkt*[V], *nu, door een bestendige ondervinding bekent, aan welke, dewyl zy gestadig de longpypen vergezelschapt, de naam gegeven is van* Longepypsslagader. *Deze wilde ik liever de* Longslagader *genaamt hebben; gelyk zulks gedaan is met de Leverslagader; ten ware de Ontleders de zelfden naam hadden misbruykt. Evenwel weet ik niet, of, om die zelfde oorzaak, de benaming van Longepypslagader* Rau *mishaagt heeft*[VI]. *Van de aldus herstelde slagader vint gy een afbeelding eerst* uyt een Kalf[VII], *daar na ook* uyt een Mensch[VIII]. *Maar 't was al te diep in 't*

(I) In de II. figuur van de XV. plaat, en I. II. figuur van de XVI. plaat.
(II) In de I. en II. figuur in de plaat achter den 3. Brief, en voornamentlyk in de III. plaat van 't 4. Anat. Cabin.
(III) Zie de 25. Anat. Plaat van *Eustachius.*
(IV) In de II. en III. figuur van de plaat achter den 3. Brief.
(V) In de XV. Aanmerk. achter de Ontdekking der Klapvliezen in de Wateren Melkvaten gevoegt.
(VI) Zie zyn Antwoort op de Verwering van *F. Ruysch.*
(VII) Op de aangehaalde plaats, in de XI. Aantekening.
(VIII) In de I. en II. figuur van de plaat achter den VI. Brief.

gemoet van Ruysch *ingedrukt, dat men hem alleen de eerste waarneming van deze slagader verschuldigt was*[(I)]; Joannes Jacobus Graetz *wort geoordeelt vergeefsche moeite gedaan te hebben, met te bewyzen, dat nog* Erasistratus, *nog* Claudius Galenus, *nog* Marchettis *nooit zodanige slagader gekent hebben*[(II)]; *Daar hedendaagsch de naarstige Lezers der Ouden eindelyk zeer klaarblykelyke plaatzen, over deze zaak, hebben gevonden*[(III)]. *Dit blykt, door dusdanige ondervinding, dat de* [Physiologia] *Natuurkunde veel bevordert is. Want deze, de wegen der natuur onderzoekende, schikt haar allengskens op deze wyze naar de wynige eendaantigheit der natuur. En op dat gy met een nieuwe proef leere, hoe veel de Ontleetkunde ook in de* [Pathologia] *Ziektekunde vermag; merk met* Ruysch *aan*, dat de Longepypslagader met de Longslagader gemeenschap heeft[(IV)]. Hermanus Boerhaave, *deze gemeenschap gezien hebbende, konde de oprechte oorzaken van de ware Longontsteking, geheel en al door de eerste Geneesmeesters beschreven, aantonen, en alwaar die zelfde ziekte lichter aangemerkt wordt, dewelke zo menigmaal verdwynt*[(V)]. *Derhalven is 't zeer klaarblykelyk, met hoe veel lof, en met hoe veel vermeerdering*, Ruysch *de in vroeger tyden aangemerkte slagader herstelt heeft, en voornamentlyk, indien gy overweegt, dat dit zelfde vat dikwils, volgens zyne aanmerking*, een tak aan de maag overgeeft[(VI)]. *Ende, om eindelyk van groter vaten af te breken; hy heeft* de vaten in 't ribbenvlies;

(I) Op de aangehaalde plaats in de XI. Aantek. en in 't Antwoort op den VI. Brief.

(II) In den Brief aan *Ruysch.*

(III) In de I. Anat. Aanteken. van *Morgagni* No. XXIV. Ook is niet zeer te versmaden de plaats, die *Phil. Jacob. Hartmann.* in de II. Verhandeling over de ervarentheit der oude Ontlederen, bybrengt, alwaar hy gewag maakt van fyne aderen, die de Luchtpyp omhelzen.

(IV) In de 5. figuur van de plaat achter 't Antwoort op den VI. Brief.

(V) In de 822. 830. Afdeling, over het kennen en genezen der Ziekten.

(VI) In de X. Aanmerk. achter de Ontdekking der Klapvliezen.

de inwendige mamslagaderen; de hartenzaks-middelriftsslagaderen; ende de middelschotslagaderen met zeer fraye afbeeldingen uytgebeelt(I); de uytwendige tusschenribbige slagaderen, uyt de inwendige voortkomende, het beloop der tusschenribbige spieren volgende, ende aan den ondersten en bovensten rant der ribbens eindigende, *heeft hy gelukkig ontdekt*(II); *hy heeft verzekert*, dat het middelrift van de onderste en inwendige tusschen-ribbige, zomtyts ook van de miltslagaderen takken ontfangt(III); *eindelyk heeft hy* de korte vaten, zo aderen als slagaderen, *volkomen afgebeelt*(IV).

Schoon de naarstigheit van Ruysch *omtrent de takken der groter vaten aldus lichtelyk uytmunten kan; nochtans zult gy bekennen, dat* Ruysch *in 't onderzoek der klienste vaten een links gezicht gehadt heeft. Het is van oudts gezegt*, dat het gehele menschelyke lichaam uyt vaten t'zamengestelt wort. *Maar het bewys is van niemant nader aan de vertoning gebragt, als wel van* Ruysch. *Evenwel kennen zy niet genoeg den aart van 't dierlyke lichaam, die zich wys maken, dat de gehele zaak, door ondervinding alleen, kan bevat worden. Gewisselyk, over die zaak zintwist eenigzints de reden.* Ruysch *toonde voor 't gezicht vaten, alwaar ze nooit iemant gezien hadde. En dewyl oneenzydige onderzoekeren van de konstige opvulling vermaanden, dat daar door meer vaten, nu onzichtbaar, vernietigt worden: wiert het vorige gevoelen, dat het gehele menschelyke lichaam vaatachtig is, zelfs hier door, zeer veel bevestigt. Want wie hadde te voren gezien*, vaten door 't spinnewebsvlies van 't cristallyne vogt(V)?

(I) Zie de Plaat achter het Antwoort op den II. Brief.
(II) In de 3. figuur van de 3. Plaat van 't I. Ontleetk. Cabinet.
(III) Zie het Antwoort op den IX. Brief.
(IV) In de 1 en II. fig. van de 4. Plaat, gevoegt achter het Antwoort op den 4. Brief.
(V) Zie de 8. figuur van de I. Plaat in 't 2. Anat. Cabinet.

Vaten door de vliezen, bekledende de gehoorbeendertjes(I)? Vaten door de knieschyf?(II)? Vaten door de pan van de heup lopende(III)? Vaten in 't vlies, bekledende het ruggemerg(IV)? Vaten in 't vlies van 't merg der beenderen(V)? Vaten in de bloedeloze pezen en banden(VI)? *Nochtans heeft* Ruysch, *en na hem hebben andere dezelve aldaar gezien. Ondertusschen* in de opperhuyt; in 't netwyze lichaam van Malpighius; in 't spinnewebsvlies der herssenen, *heeft hy, schoon zeer scherp van gezicht, geen vaten gezien, alhoewel* St. Andree *voorgegeven heeft, dezelve in de opperhuyt te konnen vertonen. Hierom daagde* Ruysch *hem uyt tot zodanige vertoning, met een zeer geestig byvoegzel, hier ter zake niets doende*(VII).

Alle deze zaken zyn aanmerkelyk, en zeer voordelig; echter konden zy voor niemant verborgen blyven, in de eenigen Ruysschiaansche konst, *door een goet geluk, kundig zynde, en het eenige gebruyk van 't gezicht genietende. Maar dat ik nu op de baan zal brengen; zulks konde niet verklaart worden, ten zy van een zeer verstandig Man, hebbende eerst een zeer zorgvuldige vergelyking gemaakt. En om die reden zal yder verstandige de Man na zyn doot in eeren houden.*

Ik bereide my te spreken van dat gene, 't welk de Doorluchtige Ontleder *zo menigmaal met zeer veel recht een* groot geheim *genaamt heeft. Waarlyk van een* geheim; *nademaal niemant der stervelingen voorbedacht kan worden, welke die zaak volkomen en onderscheidentlyk zal verklaren. Ik bereide my te spreken van*

(I) Zie de I. figuur van de Plaat, achter het Antwoort op den 8. Brief.
(II) Zie 't 2de tiental van Aanteken. N. II.
(III) Op de zelfde plaats N. I.
(IV) In de laatste Oeffeningen, N. LVIII.
(V) In 't X. Cabin., de 2. figuur van de III. Plaat.
(VI) In 't 2. tiental van Aantek., de I. figuur van ds I. Plaat.
(VII) In 't 3. tiental van Aantek, N. VIII.

een zo grote behendige vinding *van* Ruysch, als 'er, *gelyk* Boerhaave *aldus spreekt*[(I)], in de Ontleetkunde een zyn mag. Het geheim is die onderscheide loop der uyterstens, zo van slagaderen, als aderen; en van malkanderen, en van eindens, zo slagaderlyke, als aderlyke; in verscheide delen van 't menschelyke lichaam, verschillende. Het is een geheim van die zelfde zo even gemelde verscheidentheit, in de verscheide delen der beesten. *Doorblader alle Ontlederen; doorblader alle Onderzoekers van 't menschelyke lichaam, en haal my een eenige aan, die, of de eindens der vaten van malkanderen verschillende gestelt heeft, of geoordeelt, dat daar inne iets gelegen is, om de scheiding der verscheidene vochten in 't dierlyke lichaam te verstaan. Mogelyk zult gy my* Malpighius *alleen aanhalen*[(II)]. *Wie doch is hem ooit gelyk geweest, zo in schranderheit, als ongelooflyke nauwkeurigheit in 't waarnemen. De voornaamste Ontlederen, zelfs in de laatste tyden voor* Ruysch, *verkondigden*, dat het een gewone wyze der natuur is, dat de eindens der vaten, slagaderen en aderen, tot een netwyze gedaante gevormt worden[(III)]. *Maar met ernst zou ik liever willen, dat zy zulks zo stoutelyk niet genaamt hadden* een gewoonte der natuur. *Want ten zy zy met klaarblykelyke bewyzen aangetoont hadden, zo menigmaal als zy met de natuur zeer gemeenzaam verkeert hadden, zal hier door iemant met recht twyffelen, dat zy de natuur door en door gekent hebben. 't Is immers zeker, gelykerwys die zelfde* Malpighius

(I) In den Brief aan *F. Ruysch.*

(II) *Daar staat een aanmerkelyke plaats* in zyn I. Brief over de Long; alwaar hy zeer schranderlyk stelt, dat de moerkoek in de vrucht de plaats van de Long bekleet, om die reden, dat de uytgebreide vaten, met een diergelyke takmaking, door de moerkoek heen lopen, (*als in de Long*).

(III) *Aldus Malpighius* van den bast der herssenen *in 't* III. *Hoofst*. Diergelyks leest gy in zyne Oeffening over 't net, vet en smeerpypen; *alwaar hy aldus schryft:* Dit schynt in de natuur bestendig, dat de aderen en slagaderen gevoegt worden door een tusschenkomendt net; *maar daar door worden de eindens der vaten vastgebouden.*

wys en voortreffelyk, volgens zyn gewoonte, zeide, dat de Vinders der zaken vergeleken worden met de Grondleggers der steden en gemenebesten; want dat deze haren Stichter eeren, niet om dat hy een volk geplant heeft, door de bequaamheit van plaats of noot gedwongen; maar om dat hy ze, met gegeven wetten, onderscheide schikkingen, vestingen of muren voorzien, of met een Slot versterkt heeft; dat men aldus in konsten en wettenschappen dien geene een Vinder moet noemen, dewelke het geheim van de natuur, door haar eigen oorzaken geopenbaart, met overvloedige bewyzen van redenen en proeven bevestigt, en het overeenkomende gebruyk der natuur klaarblykelyk aangetoont heeft[(I)]; *zo heeft* Ruysch *ook, zynde een oprechte ontdekker van die verscheidentheit, en wat daar uyt volgt, dezelfde zeer onderscheidentlyk verklaart. Want; om, niet te spreken van de slagaderen, van 't hooft te beginnen:* de slagaderen van 't dunne herssenvlies, en in de netwyze vlegting, gaan slangsgewys[(II)]. In 't adervlies van 't Oog lopen zy wonderbaarlyk, met zes groter takken, op zes plaatzen, in deszelfs midden, het zelfde doorwandelende[(III)], en over de vaten door den Ruysschiaanschen rok verspreit, kruyswyze heen lopende[(IV)]. Zy lopen anders door den oorklier, als de darmscheilklieren[(V)], *nademaal* in deze de vaten op en nederwaarts gaan[(VI)], *en* 't beloop der slagadertjes is zo byzonder, dat 'er geen gelyk van in 't gehele menschelyke lichaam gevonden wort, *uytgenomen*, dat zy, in de grootste darmscheilklieren, hare uyterste eindens in

(I) *In* de Opera Posthuma.
(II) *In* 't Antwoort op den 12. Brief, de III. figuur van de XV. Plaat, en 't V. Cabinet N. LXVIII.
(III) In 't II. Cabinet.
(IV) Het Antwoort op den XIII. Brief. de VIII. figuur van de XVI. plaat.
(V) In de laatste Oeffeningen N. XXIII.
(VI) Het X. Cabinet N. LXI.

een moesagtige zelfstandigheit geëindigt hebben, gelyk in de lever(I). Zy worden anders verspreit door de maag, als nugteren darm(II); milt, nieren en moerkoek(III). In de milt(IV), en lever(V), als ook in de bastaartklieren der darmen(VI), worden zy penceelsgewys uytgebreit, zonder kromte. In de nieren gaan de slagaderen byzonder voort, dewyl zy den kringswyzen loop in een slangswyzen veranderen, en wentelen zich wormsgewys(VII). Zy lopen anders door den bodem van de waterblaas, als door de huyt, nieren, milt, lever, en andere delen(VIII). De zeer kleine talryke vaten van de moerkoek komen in gelykenis overeen met de haairfyne pypjes van den herssenbast, maar van de miltvaten zeer verschillende(IX). Door de huyt worden zy op een andere wyze verspreit, als door de nieren, milt, lever, en andere ingewanden(X); als door de ondergelegene celluleuze of blaasagtigen rok zelfs(XI). Want in de huyt worden zy in de gedaante van een net, onder malkanderen doorweven; maar in den blaasagtigen rok verbeelden zy takken van bomen(XII).

Ja dat meer is, zommige delen, vertonen door omkromming, op een verscheide plaats, verscheide takken. Aldus lopen de vaten door het middelrift anders, alwaar het vlezig is, als daar

(I) *In* 't 3. tiental van Aantek. N. VII.
(II) *In* de laatste Oeffeningen, n. CLXXXV.
(III) Het VI. Cabinet, n. CVI.
(IV) *Zie* het Antwoort op den 4. Brief, en de Plaat *daar by gevoegt; als mede* het VII. Cabinet, de I. Plaat.
(V) Het I. Cabinet.
(VI) *Zie* het Antwoort op den XI. Brief.
(VII) De I. figuur van de I. Plaat in 't 4. Cabinet.
(VIII) Het X. Cabinet n. CXXVI.
(IX) Het II. Cabinet.
(X) Het IX. Cabinet, n. LXXXII.
(XI) *In* de laatste Oeffening n. XV., en in de vernieuwde Oeffeningen n. LIX.
(XII) *In* laatste Oeffening n. [...]IX.

het peesagtig is[(I)]. Zy gaan een andere weg door de huyt van de voet, *als* door de huyt, die het hooft bedekt[(II)]. *Zie daar, hebt gy een veelvuldige verscheidentheit der slagaderlyke eindens! 't Wort hedendaagsch voor 't zekerste gehouden, dat de scheiding der verscheide vochten in 't menschelyke lichaam volbragt wort, alleen door middel van 't bloet, het welk de slagaderen aan de delen toebrengen. Van de* Poortader *evenwel gevoelen de Geleerden anders. By aldien nu de zeer omzichtige natuur, al wat zy aanvangt, ter oorzaake van zekere eindens, altydt zeer gewisselyk volbrengt, zult gy dan oordelen, dat de aanmerkingen van* Ruysch *zeer gering of van geen waarde te achten zyn? Voorwaar de natuur! kent geen* zuyver geval; *het zelve kan ook niet voortgebragt worden, ten zy in de herssenen van zommige menschen. Wy zullen derhalven oordelen, dat die verscheidentheit der slagaderlyke uyteindens, behalven andere zaken, van verstandige Uytleggeren der verscheide in 't menschelyke lichaam afgescheide vochten bygebragt, ook iets toebrengen tot de verscheidentheit der scheiding. Waarom, aangaande die zaak, tot noch toe in de Natuurkundige verklaring iets is overgeslagen. Stel, dat in dezelfde verdeling, na den maat gemaakt, aan yder zyde een tak uytgaat, beide van een gelyke diameter, en voortgaande, by voorbeelt, na de nieren, (leggende van de slagaderlyke stam in een gelyke tusschenstant af) naderhant oneindigmaal door de nieren verdeelt, en wel zodanig, dat de ombuyging en omwenteling der vaten op beide de plaatzen net de zelfde is, van elken zichtbaren tot den onnaspeurelyksten tak toe. Zodanige zaken begrypt men, ten minste in de gedachten. Zal 'er dan niet overal van 't bloet in veelheit en hoedanigheit het zelfde, insgelyks een*

(I) *In* het X. Cabinet n. CXXXVII., en de laatste Oeffen. n. CLXXX.
(II) Het X. Cabinet n. CXXX en CXXXI.

en 't zelfde vocht gescheiden worden? Gy zult, zo gy niet gewoon zyt zonder voldoenende redenen iets vast te stellen, dit gevoelen bevestigen. Maar verbeel verder, dat alle vaten aan weêrskanten malkanderen zeer gelyk blyven; doch dat de kleinste, in beide de nieren, anders gewentelt, omgebogen, en omgekeert worden; zal dan niet deze verscheide loop van vaten u van een verscheidenheit van vocht, in beide nieren, te scheiden, waarshouwen? De zeer algemene voorstellingen, van 't zelfde *ende het* onderscheidene, *nootzaken my waarlyk, dat ik aldus gevoele. Want alwaar een andere voortgang van vaten is, als in een ander deel van 't lichaam: aldaar is ook een andere aankomst van vochten: een andere vryving, een andere draying, en een kleinder of groter verdunning der zelven; eyndelyk een ander vocht in 't uyterste of kleinste vat. Want de hoedanigheden van 't gehele vloeibare lichaam hangt af van de hoedanigheden der uyterste vaste deeltjes in de vloeibare lichamen. Hier van daan is 't* Ruysch *een grontregel:* dat, zo 'er in eenig gedeelte, een andere loop van vaten is, als in een ander deel; aldaar een ander vocht gescheiden wort, als hier. *Oordeel derhalven wederom*, Mart. Lister, *of* Ruysch *zodanige dingen te vergeessch getoont heeft*[l]. *Maar de onderscheidentlyke bepaling van dat, 't welk van zodanige ofte andere draying der vaten voortkomt, zal mogelyk een geheim blyven. Echter helpt het veel tot het begrip van een vry duystere zaak; waarom aldaar zaat? Alhier gal? Op een andere plaats kwyl hereit wort?*

Ja van Ruysch *is aangemerkt, dat ook den loop der uyterste Aderen, en van zich zelfs, in verscheide delen van 't lichaam, en van de slagaderen verschilt. Van deze verschillen zy groote-*

(l) In 't XXII. Hooftstuk van de vochten op de 207. blatz., en 't XXIX Hooftstuk op de 291. blatz.

lyks in de darmen[I], *en klaarblykelyk in* de nieren[II]. *Dat zy van malkanderen verschillende zyn, ziet men duydelyk in de twee aderen van 't menschelyke lichaam, de* poort *en* holader. *Want* gene is voorzien met overvloediger en kleinder takken, als wel deze[III], *mogelyk en zelfs zonder twyffel, om dat zy de gal moet bereiden;* zy loopt anders door de lever, als de holader[IV]; zy wort anders verspreit door de darmen, als wel de zelfde holader[V]. *Deze verandering der aderlyke eindens, in hare buyzen, is wonderbaarlyk! Nochtans blyft onze vorige redenering voor de scheiding der vochten onwrikbaar; maar de zelfde kan niet op eenigerley wyze, voor de aderen gelden*[VI].

Nademaal de levendige lichamen der beesten werktuygen zyn, die in verscheide delen verscheide vochten scheiden, even als het zelfde in 't menschelyke lichaam wort aangemerkt; zal een yder dezelfde verscheidenheit der vaten ook in verscheide delen der beesten konnen raden. Dit bewys heeft Ruysch *niet onaangeraakt overgelaten.* De slagaderen in een Kalfshooft, verspreit door het verhemelte, komen niet overeen met die, welhe door de wangen verspreit worden; veel minder met die, welke in de holte van 't voorhooftsbeen verschynen; de langwerpige vaten,

(I) *Zie* de laatste Oeffeningen N. CLXXVII.
(II) Het IX. Anat. Cabinet n. LIII.
(III) Het II. Anat. Cabinet.
(IV) Het V. Anat. Cabinet n. XVII.
(V) De laatste Oeffeningen n. CXLVIII en CLV.
(VI) Ik loochene geenzints, dat, wat vat het ook zy, slagaderlyk, of aderlyk, op hoedanige wyze het ook zy, echter op eenige wyze, door een ingewant of vlies heeft moeten gevoert worden; noch ik ontkenne, dat ook den loop der aderen in een deel, hoedanig die wezen mag, met veel reden, dat is, een bovennatuurlyke, liever die is, als een andere; evenwel zal hierom niemant dat moeten inbrengen, 't gene ik te voren uyt de verscheidentheit der slagaderlyke eyndens besloten hebbe. Want dat verbiet scherpelyk de eigenschap der aderen, nademaal die altydt wyder van pyp worden. Maar de poortader in de lever houd mogelyk op een ader te zyn.

lopende door de voosagtige beenderen der neusgaten, en het snot van de neus makende, zyn gantsch zeer verschillende: en in een kalfstong, volgens de lengte gesneden, ziet men den loop der vaten zo wel als in een gehele, 't welk nog in de milt, nog in de lever, nog in de nieren, nog in andere delen van 't menschelyke lichaam gewoon is voor te vallen[(I)].

VI. *Na de Vaten, ga ik over tot de Ingewanden; alwaar een ygelyk een ander, en voortreffelyker gedaante, aan dat gedeelte der Ontleetkunde, ook door* Ruysch *aangebragt, kan zien, Wanneer* Malpighius *de meester was in de Ontleetkunde, trachtede hy te bewyzen, dat byna alle Ingewanden uyt klieren bestaan;* den herssenbast; de lever; nieren; milt; ballen: *en 't wiert voor ongetwyffelt gehouden*, dat 'er geen schyding van vocht in 't gehele menschelyke lichaam geschiede, als, door hulp van een klier. *Hier door wiert een klier, zelfs zo zeer niet, als wel de naam van klier, bovenmaten als een afgodt van de Ontleders geviert! Met dit gevoelen waren de voornaamste Ontledéren, toen ter tydt, en ook* Ruysch *vooringenomen, zeggende*, dat de milt en lever klieren zyn[(II)] en dat 'er in de huyt klieren gevonden worden; *dog naderhant heeft hy gelukkig zyn misstelling verbetert. Eindelyk evenwel de voortgang in de konst van op te vullen tot verbaastheit toe, ja van den opvulder zelfs, gestygert zynde, heest* Ruysch *ook anders geleert, en hem over den aart en menigvuldigheit der klieren van andere als ongetwyffelt gehouden, grotelyks in twyffel gebragt. Na een langdurige ondervinding, is eindelyk die stoutmoedige, nogtans zeer gegronde, stelling van hem* zelfs *openbaar gemaakt:* dat in 't gehele hooft geen klieren gevonden worden, uytgenomen de pynappel en slymklier. En wel geen in de nets-

(I) N. CLVII. van de laatste Oeffeningen.
(II) In de LI. Anatom. Aanmerking.

gewyze vlechting[I]. Dat in 't hart geen klieren zyn; geen in de spieren; geen in 't hartenzakje, in de milt, lever, middelrift, in 't roedenhooftje[II], in de moerkoek[III], in de huyt[IV], in de borst van een vrouw. *Hier door wierdt* Ruysch *by zeer vele gehaat, ja zomtyts gelastert, wanneer zy hem berispten over het geweldadig verbannen van alle klieren in 't menschelyke lichaam. De schrandere Man ondervont 'er zodanig een in Engelant, namentlyk* M. Lister[V]. *Waarlyk; iets anders wierdt van* Hippocrates *een* klier *genaamt; iets anders van* Malpighius; *iets anders van* Ruysch; *en nogtans is 'er in 't lichaam een* Hippocratische, *een* Malpighiaansche, *en ook een* Ruysschiaansche; *maar zy zyn alleen geen* Hippocratische, *alleen geen* Malpighiaansche, *en ook geen* Ruysschiaansche. *Daarom was 'er nodig een nieuwe naam van* kerntjes, napjes, groefjes, blaasjes, holletjes, busjes, zakjes, *enz. dewelke* Boerhaave *gelukkig uytgedagt hadde*[VI]. *Door 't uyterlyke aanzien hebben* Hippocrates *en de Ouden de* klieren *bepaalt*; als ronde, uytpuylende, zachte, effene en glinsterende lichamen. *Maar* Malpighius *trachtede uyt het inwendige maakzel de natuur der klieren te verklaren. En, schoon hy daar in een roemruchtigen lof verdient, dit moet men echter niet verbergen, dat* hy *niet meer van de ondervinding, zo in den staat van gezontheyt, als ziekte genomen gewonnen heeft, als wel de Ouden: maar dat hy het overige door gissing, dikmaals zeer gelukkig, daar by heeft gevoegt. Hier door wierden ten tyden van* Malpighius, *de gemoederen vooringenomen hebbende, zo vele klieren geboren. De zaak is klaarbly-*

(I) Zie het Antw. op den XII. voorgestelden Brief.
(II) Zie het Antw. op den Brief van *H. Boerhaave.*
(III) Het III. Anat. Cabin. n. XXV.
(IV) N. III. van 't I. tiental van Ontleet en Heelk. Aantek.
(V) *Lees zyne klachten* in de Voorreden op het IX. Anat. Cabin.
(VI) In den Brief aan *Ruysch*

kelyk in de herssenen. *Is een bolront lichaam aanstonts een klier? Is een kluwe een klier? Kan een afgebroke lichaam niet schynen aan een verknogt? Derhalven was de sprong in 't besluyt*[(I)]. *Daarom moet men een denkbeelt geven, volgens 't welke de voorkomende lichamen*, klieren *gezegt moeten worden. Dit heeft* Ruysch, *met af te keeren, gedaan. Zie daar de vrucht van zyn arbeidt*[(II)]! Een klier is een vast lichaam, in 't koken stant houdende, t'zamengestelt uyt een verzameling van vaten, overal met een vlies bekleet; welkers vaten verschillen, na de verscheidenheit van vochten, die zy moeten maken. *Aldus zyn de darmscheilklieren, quylklieren, en het klierbedde van malkanderen verschillende.* Een [*crypta*] groefje is een slap lichaamtje, in 't koken zyn stant verliezende, voorzien met vaten; niet in zyn geheel met een vlies omringt, maar boven open, als een kuyltje, holletje, of deukje. *Zodanig zyn de darmkliertjes, daarom bastaart kliertjes van* Ruysch *genaamt*[(III)]. Een [*acinus*] kerntje *eindelyk* is een ront lichaamtje, met geen vlies bekleet, (*voor zo veel tot nog toe gezien kan worden*) bestaande uyt vaatjes, welke ontbonden zynde, de gedaante van zeer fyne pencelen aannemen. *Ende aldus bestaan de meeste ingewanden uyt kerntjes; en zyn klieren. Meermalen hadde* Ruysch *de lever een klier genaamt; echter ontkende hy grotelyks, dat die uyt klieren t'zamengestelt wort. Waarom de lever geen t'zamengehoopte klier*

(I) Diergelyke redeneringen worden van de Natuurkundige al te dikmaals voor krachtig gehouden. Zullen alle deze inbrenging toestaan: *een lichaam van een bepaalde figuur, beweegt zich, door een onzichtbare bewegende oorzaak; derhalven is 't een dier?* Zekerlyk hebben zy geen ander bewys voor 't bestaan der diertjes in 't zaat der dieren. Want de werktuygen, en verdere zaken, worden door verbeelding gestelt, maar niet gezien. Nogtans is by *A. Pitcairn* voor 't zelve een kragtig bewys te vinden, waardig hemelwaarts verheven te worden, op zyn plaats nader te onderzoeken.

(II) In 't Antwoort aan *Boerhaave* op de 1224. bladz.

(III) In 't Antw. op den XI. voorgestelden Brief.

is. Is zy dan een zogenaamde ronde klier? derhalven begrypt gy wel de onvoldoenende verdeling van Marinus *in* droge en dikke, *dat is, [conglobatae*] ronde; *en* weeke en vogtige, *of, [conglomeratae glandulae*] t'zamengehoopte klieren. *Is die afbeelding, van den Heer* Boerhaave *gegeven*[I], *en welke ook kan dienen om de natuur der t'zamengehoopte klieren te verklaren, gemaakt na een voorwerp uyt het dode lichaam? In de* Malpighiaansche klier *zyn allerhande vaten, slagaderlyke, en aderlyke, groter, kleiner, zeer kleiner*, welkers eindens, *om van de* milt *een voorbeelt te nemen*, gelyk als wyngaartsranken of klimop, omtrent de klieren van de milt uytgestrekt worden[II]. *En deze, zeer fyne eindens, niet konnende een root bolletje bevatten, storten een dunder, tusschen zo vele kronkels der vaten geboren, vogt, in een hol, vliezig blaasje, aan dezelve hangende, 't zelfde met oneindige montjes doorborende. Aldus kan het blaasje gemakkelyk opgevult, en op dezelfde wyze door eenig vat, het blaasje doorborende, ontlast worden. Maar in de* Ruyschiaansche klier *ziet men ook die zelfde toestel. Hier zyn ook vaten van allerly zoort, op oneindige wyzen uytgebreit. Hier is ook een vlies, wel niet zullende zeker vocht ontfangen, maar 't welk in zyn omtrek ontelbare vaten, de klier uytmakende, in verscheide klieren op verscheide wyzen omgedraait, dat is, oneindige* kerntjes *omhelst; ende geschikt om 't vocht, gekomen tot de kleinste vaten, in zo vele kronkels toebereit, en alzo afgescheiden, aan een ander vat over te geven, 't welke de naam heeft van een* uytwerpent vat, *zynde tusschen beide geen pyp tegenwoordig. Zodanig bevestigen dit geschil* J.B. Morgagni[III], *en* H. Boerhaave[IV]. *Maar*

(I) In den Brief aan *Ruysch* op de 1175. bladz.
(II) *Malpighius* van de Milt, in 't 5. Hooftst.
(III) In de XLIX. Aanmerking van 't 2. tiental der Ontleetk. Aantek.
(IV) In den Brief aan *F. Ruysch* op de 1226. en 1227. bladz.

het is zuyver Ontleetkundig. Nogtans blykt het hedendaagsch, dat de tegenwerpingen van Malpighius, *schoon door de scherpzinnigheit van* Boerhaave *veel versterkt*[I], *zeer gemakkelyk konnen worden opgelost. En* Boerhaave *zelfs, de binnenste vaten van de darmscheilklieren uyt een Ruysschiaansche beryding beschryvende, schynt van 't gevoelen van* Ruysch *niet zeer vreemt te zyn*[II].

Nu moet men van deze klieren *weten*, dat zy, de Jaren toenemende, verminderen in grootte, en ook in getal; gelykerwys der vrouwen borsten. Waar door wy gantschelyk oordeelen, dat het gevoelen van den gylweg, van de darmen tot de lever, door de scheiladeren bevestigt wort[III]. *Maar of de vaten der darmscheilklieren, als mede de melkvaten, veroudert zynde, inkrimpen; ende aldus een nieuwe oorzaak voor de doodt van een oudt mensch verschaffen? is nog niet genoeg bepaalt.*

VII. *Het gevoelen van* Ruysch *over de klieren doorgezien hebbende, hebben wy door dien zelfden Leydtsman, gelegentheit, met een byzondere gemakkelykheit, door te dringen tot in de anderzints verborgene natuur der ingewanden. Zie daar* het hooft; borst; buyk! *Drie holligheden, alle bedekt met de algemene bekleetzelen, dewelke zodanig van malkanderen af te scheiden, dat 'er niets van* uwe *konst aangekomen is, met recht voor een konst gehouden wort. Hierom ondernam* A. Vesalius *dit werk op een andere wyze;* J. Riolanus *gebruykte een verschillende wyze; andere wederom een andere.* Ruysch, *hebbende een stuk van een uytwendig menschelyk bekleetzel, op een houte plankje gespannen, houdde het in kokent water; en aldus scheidde hy gemakkelyk de opperhuyt van 't net, en 't net van de huyt af*[IV]. *Maar hy zal door*

(I) Op de aangehaalde plaats.
(II) Zie den Brief van *F. Ruysch* aan *H. Boerhaave*, op de 1226. en 1227. bladz.
(III) N. VII. van 't III. tiental der Aantek.
(IV) N. XII. van 't III. tiental der Aantek.

ondervinding bekennen, dat de hette van kokent water het deel veel verandert. Ik heb ook niet veel voordeel gedaan, met zodanige konst.

Aan de opperhuyt, *waar van, als mede van de haayren en nagels hier na, wort het netwyze lichaam vast gehegt.* Dit, zynde met geen vaten, zo men de ogen vertrouwen mag, voorzien[(I)], laat door zyn kringswyze holtens, de pyramidaalswyze huyttepeltjes door, en zodanig is het, waarlyk met een fraye afbeelding, van onzen *Ruysch* uytgedrukt[(II)].

Het net opgeligt zynde, volgt de huyt, welk de outste Ontlederen al hebben verzekert voort te komen van de uyteindens der slagaderen, aderen en zenuwen, die daar in eindigden[(III)]. *Het zelfde; en ook niet meer heeft* Ruysch *geleert. Maar wanneer* Malpighius, *en* N. Steno *het zweet, boven de huyt zichtbaar, dat is, als een afgescheide vocht bespiegelden; hebben zy ook aanstonts werktuigen bedacht, die het zelve toemaakten. En welke? Buyten twyffel klieren. Toen het oog daar na gewent hebbende, heeft hy aanstonts dezelve waargenomen; het bepaalde haar de grootte van gierst; ja het schikte aan een yder een uytgeholt, en konnende opgeligt worden klapvlies. Maar; hoe zeer hadde de schyding van 't net van de opperhuyt en huyt af, door gloeyent yzer gedaan, een verandering gemaakt! Maar* Ruysch *ontkende door en door, dat hy ooit, door eenige konst die klieren gezien hadde! Maar deze zelfde huytslagaderen; na welke zo naarstig* Eustachius *gezogt hadde*, zeer fyn geworden zynde, zenden door de opperhuyt, doorboort als een zeefje, op dat de uytwazeming der dampige zelfstandigheden, of overtolligheden der inwendige leden[(IV)], *nu een ongevoelig vogt*,

(I) N. II. van 't X. Anat. Cabinet.
(II) De IV. VI. fig. van de plaat in 't Antwoort op den I. Voorstelligen Brief.
(III) De Autheur van de Ontleding der levendige dieren, by *Galenus.*
(IV) Op de zelfde plaats.

dan, verwydert zynde, een dikker, zichtbaar, vocht, zweet *genaamt, heen. Deze eenige bron van 't zweet vertoonde onze Ontleder*[I]. *Maar mogelyk hy niet alleen, nog het eerste. Want* Phil. Jac. Hartmann, *heeft al over zeven jaren voor 't einde van de voorgaande eeuw*, dikmaals klaarblykelyk voor 't gezicht getoont, op wat wyze de opperhuyt door menigvuldige inspuytingen eindelyk afscheidende, het zweet door ontelbare stippen of monden, by de inspuyting, uyt de huyt uytbarst, zynde de huyt overal uyt bloetvaten t'zamengeweven[II]. *Nu begrypt men duydelyk, waarom de slagaderen in de huyt anders lopen, als ergens anders? Om dat daar alleen het zweet afgescheiden wort. En; waarom in verscheide delen van de huyt derzelver voortgang verschilt? Misschien; om dat het zweet, op verscheide plaatzen van de huyt in veelheit, en hoedanigheden verschilt.* Maar die langronde Boerhaviaansche verhuysjes[III], ter zyden van vaten, een vertigheit uytwerpende, doorboort, zyn zekerlyk in de uytwendige oppervlakte van de huyt, *en worden byna van* Ruysch *aangenomen*[IV]. *Dog deze zyn* [cryptae] *holletjes of groefjes, geen klieren.*

Eindelyk de [tunica cellulosa] *blaasagtige rok, bykans overal tegenwoordig, alles aan malkanderen hegtende, door* Ruysch *opgeblazen zynde, blaasjes of huysjes vertonende; nu uytgebreit door wint, olie, water, of etter, verbergt zich onder het spinnewebsvlies zelfs, boven het dunne herssenvlies, vertonende zomtyds smeerige bolletjes, zynde wederom voor klieren gehouden*[V]. *Maar op wat wyze deze blaasagtige rok in een smerige veranderen kan; heeft* Ruysch *klaarblykelyk geleert. Want met zyn waschagtige*

(I) N. CXXX. van 't X. Anat. Cabin. *en* N. III. van 't I. tiental van Aantek.
(II) Op 't VII. Hooftstuk van de II. Verhandel. in 't byzonder, omtrent de ervarentheit der oude Ontlederen.
(III) Institut. Medicar: §. 422.
(IV) N. III. van 't I. tiental van Aantek.
(V) N. XIII. van 't V. Anatom. Cabin.

stoffe de scheilslagaderen op te vullen, wort zelfs de blaasagtige rok met een rode wasch vervult[I]. *Waar door gebleken is, dat de vethuysjes aan de eindens der slagaderen hangen: en de olie droppelen van 't slagaderlyke bloet in dezelve nedergestort worden.*

VIII. *Laat men nu de herssenpan openen; ende daar binnen zult gy zien het beenvlies van het bekkeneel, zynde het* harde herssenvlies, *voornamentlyk tot gebruyk van de herssenpan geschikt. Want het zelve, door* Ruysch, *opgevult zynde, vloeit de wasch, gelyk een dauw, in 't bekkeneel*[II]. *Deszelfs* [laminae] *tafels verbeelden ook* [sinus] *groeven, waar in alleen de aderen van 't dunne herssenvlies zo lang gelooft wierden, zich te ontlasten, tot dat* R. Vieussens, *met eene bedrieglyke proef, poogde te bewyzen, dat het slagaderlyke bloet in de langwerpige groef toevloeide. Het bedrog heeft* Ruysch *gelukkig ontdekt*[III].

Tot de herssenen zelfs behoort het dunne herssenvlies, het welke, *de darmswyze kronkels der herssenen volgende, zeer ruym geworden zynde, gelykerwys* Ruysch *gewoon was voor 't gezicht te brengen*, met gelyke groeven in de oppervlakte der grote en kleine herssenen zich indringt, en wel in de grote met slangsgewyze uytsteekzels, maar in de klyne herssenen met zikkelwyze, even, als het harde herssenvlies zich gedraagt[IV]; van welke uytsteekzels van 't dunne herssenvlies, de vaten tot het maken van den herssenbast duydelyk nederdalen[V]. *En aldus kom ik tot die* vinding, dewelke de Overledene onder alle zyne ontdekkingen, in 't menschelyke lichaam gedaan, het voornaamste schattede[VI]. *Hoe oudt het gevoelen is, dat het maakzel der herssenen klieragtig is; hoe zeer het*

(I) N. IV. van 't 2. tiental van Aantek.
(II) N. CCVII. van de laatste Oeffening.
(III) N. II. van 't VIII. Anat. Cabin.
(IV) Zie het Antw. op den VII. Voorstelligen Brief; met de bygevoegde Afbeeld.
(V) N. LXXIX. van 't VI. Anat. Cabinet.
(VI) In de Voorreden op 't IX. Anat. Cabinet.

zelve van de voornaamste Ontleders en Natuurkundigen is aangenomen, is niemandt hedendaagsch onbekent. Maar Ruysch *stelde byna buyten alle twyffel*, dat den herssenbast niet anders was, als een voortbrenging van vaten van 't dunne herssenvlies[(I)]; zodanig nogtans, dat die slagaderen in den herssenbast, *gelyk hy schryft*, in een ander wezen veranderen, en dat zy dan verbeelden een moes van bloetvaten in een mensch, in vaten van peren, een moes in de peren[(II)]. *Beschouw de zeer fraye afbeelding, na 't leven getekent, en vestig uw gezicht op de vaten van den bast, zynde van een onuytspreekelyke fynheit*[(III)]; *aan welke nochtans alle menschelyke voorrecht, boven alle andere dieren, bevolen is. Waarom doch deze vaten zo teder?* Ruysch *brengt wederom zonder moeite daar tegen in*[(IV)]; *dat het vocht, 't welk in de vaten van den bast der herssenen bereit, door de mergpypjes of Malpighiaansche mergvezeltjes, ende de zenuwen aan dezelve verknogt, vloeyen zal, zo syn en dun is, dat het niet, als in zeer kleine vaatjes kan bedwongen worden; of het zoude anderzints, met een voor de menschelyke ziel schadelyk gewelt, na alle kanten heen vloeyen. Stel deszelfs dunheit zo groot, dat, zo ons de schatting van* P.G. Sievert[(V)] *niet geheel en al bedriegt, indien het gestadig uyt zyn vaatje lekte, evenwel naauwlyks een greintje daar van in den tydt van* 178367 *Jaren uyt het zelve zoude konnen vloeyen. Hy zal waarlyk lachen; en laat hy lachen, wanneer* J.T. Brinius *deze dingen leest, zich verzekert houdende, dat wy, zonder zodanig vocht, konnen gevoe-*

(I) In 't Antwoort op den XII. Voorstelligen Brief.
(II) In 't Antwoort op den Brief van *J.C. Bohlius.*
(III) In de fig. in 't Antwoort aan *J.C. Bohle* gestelt; en de VI. fig. in de Voorloper van 't VI. Anat. Cabinet.
(IV) N. LIII. van 't IX. Anat. Cabinet.
(V) In de XXXVIII. Afdeling van de Verhandeling over de Ziektens, van den vermeerderden omloop der vochten afkomstig.

len, en ook bewogen worden, dat wy ook niet, door hulp van 't zelve, of gevoelig, of beweegbaar tot in eeuwigheit, zo 't den hemel behaagde, zoude wezen[I]. *Maar betaamde het een Natuurkundige vertoonder, de zenuwen voor verlenginge van de herssenvliezen houdende, zo stilte zwygen van het zo wonderbaare maakzel der herssenbast, wat wil dat hier zeggen? En tot wat gebruyk strekt het? Waarom vloeit 'er zo overvloedig bloet na de herssenen? Worden de ontelbare slagaderen van 't dunne herssenvlies tusschen het zelve, om eigen gebruiken; en hierom zonder twyffel om* uwe *zenuwen, geweven? Waarom doch is het zelfde vlies, met alle poging van de natuur, by alle waarneming, zeer rykelyk gemaakt, op dat daar uyt de slagaderen tot den herssenbast alleen afgezonden worden? Wat betekent derhalven wederom de herssenbast?* Brinius, *gy zult hier op antwoorden, en een oprechter vertoning van* uw *gevoelen aan ons voor oogen stellen. De* [plexus choroid:] Netvormige vlegting, *na 't oordeel der Ontleders klieren hebbende, bestaat, volgens de vertoning van* Ruysch[II], uyt enkele bloetvaten, voornamentlyk slagaderen, slangsgewys lopende, klieren verbeeldende, wegens de kronkelige drayingen, en met een gedeelte van 't dunne herssenvlies t'zamenhangende. *Deszelfs openstaande slagaderen storten hare vochten uyt in de holligheden van 't voor en achterbrein, met welke zy de holligheden ten tyde van den slaap, van een t'zamengroeying bevryden, de mergachtige streken, het ruggemerg en deszelfs vliezen bevogtigen en besproeyen: maar de aderen in tegendeel voeren de aldaar uytgestorte vochten weg, en die weggevoert hebbende, brengen zy aan* [sinus] *de groeven. Schoon het maakzel der herssenen zodanig blykbaar en vertoont is; echter moest* G. Chr. Schelhammer *te voorschyn komen*, dewelke liever zyn ogen uyt zyn hooft wilde laten

(I) Zie deszelfs onderzoek van de levensgeesten.
(II) Zie het Antwoort op den XII. Voorstelligen Brief.

halen, als geloven, dat de zaak zo was. *De tegenwerpingen van dien Heer, nam onze* Ruysch *gemakkelyk uyt den weg*[(I)]; *en, na dat twee Leerlingen van* Schelhammer *het zelfde wonderstuk, ik zegge den donzige vaatachtigen herssenbast, met eigene oogen by* Ruysch *bezichtigt hadden, heeft* Schelhammer *eindelyk liever, de voesterlingen van zyne onderwyzing beter gelovende, als den* grootsten *onder de Ontlederen, zyne oogen willen behouden, ende uyt het maakzel der herssenen gantschelyk alle klieren verbannen*[(II)]. *Maar de listiger* Vieussens, *ruykende, dat alle afscheidingen in de slagadertjes volbragt wierden, schreef, dat ook den herssenbast vaatachtig was; nochtans den vinder* Ruysch *verzwygende*[(III)]; *schoon 't evenwel bekent is, dat dezen, vier Jaren te voren, over dezelve zaak, zyne waarnemingen gemeen gemaakt heeft*[(IV)]. *Hier door heeft* Ruysch *nieuwe klagten ingebracht*[(V)]. *Maar die* pyramidaalsche en olyfsgelykende lichamen, *welke* Ruysch *beschreven en afgebeelt heeft in 't bovenste gedeelte, ter zyde van de schryfpen; de* uytpuylingen van de staart van 't verlengde merg, *dewelke, door hulp van sleuven eenigzints afgescheiden verschynen*[(VI)]; *die zelfde lichaam, zegge ik, heeft* J.D. Santorini, *schoon hy naarstig onderzogt heeft, nooit konnen vinden*[(VII)]. *Uyt het verlengde merg groeyen alle zenuwen, die ook de oorzaak van 't gevoelen zyn. Der-*

(I) Zie het VI. Anatom. Cabin. N. LXXIII.
(II) N. I. van 't I. tiental der Aanteken.
(III) In 't nieuwe gestel der vaten van 't menschelyke lichaam, op de 226. en volgende bladz.
(IV) Het Antw. van *Ruysch* op den XII. Voorstell. Brief, is geschreven in 't Jaar 1699, den 21. van Oogstmaant; *maar het Boek van* Vieussens *is gedrukt* 1705. *en de Brieven van den Autheur, over die zaak, zyn aan de Geleerden geschreven* A. 1703. *in* Wynmaant.
(V) In den Voorloper op 't VI. Anatom. Cabinet.
(VI) In 't Antw. op den XII. Voorstell. Brief, *en* in de V. fig. van de II. plaat, by dezen gevoegt; *het zelfde heeft hy herhaalt in 't* V. Anat. Cabin. N. LXVI.
(VII) Observ. Anatom. C. III. §. XXI.

halven zal ik hier ter rechter tydt handelen over de Zintuygen.

IX. *Terwyl ik de* werktuygen van 't gehoor *doorlope, vinde ik by* Ruysch *alleen aanmerkenswaardig, het* trommelvlies. *Dit heeft* Ruysch *het eerste beschreven, als* bestaande uyt driederley vliezen, *welkers buytenste voorkomt van den buytensten rant van den gehoorweg, het binnenste van 't harde herssenvlies, den trommel bekledende: het middelste eindelyk is oprecht blaasagtig, voorzien met fraye vaten*[(I)]; *schoon 't, volgens de vertoning van* Winslow, in vier, ja meer vliezen kan gescheiden worden[(II)].

Dit zelfde wort van A.Q. Rivinus *gezegt*, dikmaals doorboort gezien te zyn; maar *Ruysch* heeft het nergens met een gat doorboort of doorgestoken gevonden, maar overal in den omtrek aan een kringront been vastgegroeit[(III)]. *Ja*, door 't inwendige oor met quikzilver op te vullen, (door de pyp van Eustachius) heeft het zelve nochtans geen weg gevonden door het uytwendige oor[(IV)]. *En*, schoon voor deze de toehoorders van *Rivinus*, nu Doctoren, pochen, dat hy dat gat meer, als bykans hondert duyzentmaal aan zyne toehoorderen, ja zelfs met geslotene ogen, vertoont heeft; *ondertusschen is het zelve nooit, noch door eenige proeve aanwezent gevonden, of van* anderen[(V)], *ofte van* Bernardus Siegfried Albinus. *Maak het trommelvlies van alle kanten schoon, ende tusschen den gehoorweg en 't gemelde vlies, gy zult een gat vinden, als de uytwendige spier van den hamer weg genomen is; maar anders nooit.*

In de vrucht, wort dit vlies van een zeker bekleetzel overdekt, *al over lang aangemerkt, welkers gebruyk lang duyster geweest is. Dog huyden heeft men met* Ruysch *ondervonden*[(VI)], dat het zelve,

(I) In 't Antwoort op den VIII. Voorstell. Brief, en de daar by gevoegde IX. fig.
(II) *J.F. Cassebohm* de aure interna, §. XVIII.
(III) Zie het II. Anatom. Cabin.
(IV) Zie het VIII. Anatom. Cabin. N. VI.
(V) *Cassebohm* loc. citat. in not. II.
(VI) Zie het III. Anatom. Cabin. N. LXXVI.

nu dikker, dan dunder, het zeer tedere werktuyg, tegen de dikmaals scherp zynde vochten, waar in de vrucht zwemt; en tegen de ongemakken van de ongewone lucht, na 't baren, beschermt; dat het eindelyk wechgaat, als de benige en kraakbenige weg aangroeit.

Ik hebbe reets verhaalt, dat de vliezen, waar mede de gehoorbeendertjes bekleet zyn, vaatagtig van Ruysch *'t eerste vertoont zyn.*

Van 't Oor ga ik over tot het Oog. Ruysch de altydt vochtig zynde oogleden onderzoekende, heeft in plaats van Meiboomiaansche klieren, gevonden montjes van pypjes, lopende slangswys, dewelke met de uyterste eindens der slagadertjes verknocht zyn[I]. *En aldus wiert 'er wederom een andere hoop klieren uyt het menschelyke lichaam verworpen. Wat het inwendige oog aanbelangt; hy heeft* een nieuwen rok van 't zelve *in de Ontleetkunde ingevoert, aan welke de naam van den* Ruysschiaanschen rok, *van den Zoon voorgestelt, van de Vader goetgekeurd, gegeven is.* Ph. Verheyen *en* J.J. Rau, *hebben de heele zaak niet zeer wel opgevat. Deze rok omringt inwendig den aderagtigen rok, van welke hy en in een gevult, en in een ongevult oog door de Ontleders afgescheiden wort*[II]. *Het gene ik nu verhalen zal, geheel en al door de* Ruysschiaansche *Ontleetkunde vastgestelt, oordeel ik van groter belang. Maar of dit zal stryden tegen de gene, die of het wezen van 't zenuwvocht, of het* netwyze vlies, *als het ware werktuyg van 't gezicht beschermen? Ik zal wel voorstellen, dog niet bepalen. Want het gemelde vlies bestaat duidelyk uyt een dubbelt blaatje: het eene* mergagtig; *het andere gansch* vaatagtig, *het glasagtige vocht omringende*[III]. *Op wat wyze zullen dan*

(I) Zie het X. Anatom. Cabin. N. CXXIV.
(II) Zie het Antw. op den XIII. Voorstell. Brief, en VII. en XIII. fig. in deszelfs Plaat.
(III) Zie het Antw. op den XIII. Voorstell. Brief, en XVI. fig. van deszelfs Plaat, en 't II. Anat. Cabin.

de lichtstralen het netwyze vlies *aandoen? Het spyt my geweldig, dat den voor deze aangehaalden* Brinius *op deze aanmerking niet gevallen is. In 't oog blyft iets overig, 't geen niet zeer wel van* Ruysch *verstaan is. De* haairwyze bant, *en het* haairwyze uytsteekzel. *Want, volgens den Autheur*, is die bant een kringront lichaamtje, met zeer vele golfsgewyze latten, met een zwarte verf bestreken, voorzien; welke latten oprechte spieren zyn, met hare pezen geplant in 't haairwyze uytsteekzel. Deszelfs voorste deel wort genaamt de regenboog; maar het achterste heeft langwerpige, regt en kamsgewys geplaatste vezelen[(I)]. *Echter heeft hy naderhant eenigzints zyn gevoelen verandert:* dewyl hy niet aan den haairwyzen bant, maar het uytsteekzel en den kring, van achteren dicht aan de kant van den oogappel geplaatst, voorzien met kringronde vezelen, de werking van een spier toeschryft, en heeft vastgestelt, dat de uyterste eindens van den bant van het haairwyze uytsteekzel afwykt; wederom heeft hy gezegt, dat evenwel de pezen in den kleinen kring geplant worden[(II)]. *De zaak is zodanig in de natuur gestelt: Alwaar het aderachtige vlies tot het hoornvlies komt, wort het zelve, van een dun, wel driemaal dikker vlies, en verandert in een dik rontje, het welke rontom aan 't harde vlies, by 't begin van 't hoornvlies, vast zit. Het wort genaamt de* ronde kring van 't adervlies. *Uyt den gehelen omtrek van deze kring ontslaat een* vlies, *tegen het hoornvlies los geplaatst, 't welk van buyten de* Regenboog; *van binnen het* Druyvenvlies *genaamt wort. Daar en boven worden in beesten uyt den haairwyzen kring, na 't midden van den oogappel, gelyk als stralen, rechte vezelen gevoert, welke van 't* haairwyze uytsteekzel *zyn, dat een beweegbaar stip in het druyvenvlies, in de kring een vast stip heeft. Van achteren het druyvenvlies eindelyk*,

(I) Op de zelfde plaats, en de XIII. XVII. XVIII. figuur.
(II) In 't II. Anatom. Cabinet.

verandert de haairwyze kring in haairwyze banden, *het kristallyne vocht, na de wyze der banden, vasthoudende. Zy zyn dunne, boogsgewyze vezelen, uyt de binnenste oppervlakte van 't adervlies voortkomende. Voor zo veel het oog aangaat, verdienen doorbladert te worden het Antwoort van den Autheur op den* 13. *Voorstell. Brief, en het* II. Anat. Cabinet. *Dit eenige voeg ik er by, dat* Jacobus Hovius, *in de Ontleding van 't oog, van* Ruysch *aangeklaagt wort over 't uytgeven van zaken, door* Ruysch *ontdekt*(I).

Nadien de Neus het werktuyg van den reuk *begrypt, zal men hier bequaamlyk daar over spreken; ende voornamentlyk, voor zo veel 't* kraakbenig *is. Deszelfs voornaamste kraakbeen is* het middelschot der neusgaten, *om 't welke* Ruysch een byzonder vlies vertoonde(II); ende aan deszelfs achterste en benedenste gedeelte schuynsche sleuven(III); maar aan 't voorste en onderste, dicht by het verhemelte, aan weerskanten een gat, de snot doorlatende(IV). *Ik weet zeker niet; of* deze gaten *zyn* die *van* Steno(V)? *Maar het getal der kraakbeenderen van den neus, heeft hy zodanig vermeerdert, dat* hy 'er in yder zyde nog twee heeft konnen afbeelden: het eene langwerpig: het andere vierhoekig byna; zo dat 'er, na de optelling van *Ruysch*, negen kraakbeenderen van de neus zyn(VI). *Het zal de plicht der Ontlederen zyn, te beslissen*; of de bovenste driehoekige kraakbeenderen, met het kraakbenige schot der neusgaten, een eenig kraakbeen ten minsten uytmaken? of 'er, om nu van de verdeling van 't spigtige, en de turkskoorngelykende kraakbeenderen van de neus, niet te spreken, nog twee kraakbeenderen in yder zyde van de neus tegenwoordig

(I) In den Voorloper van 't VI. Cabin.
(II) In 't Antw. op den XIII. Voorst. Brief, en in de 8. fig. van deszelfs Plaat.
(III) In 't III. Anat. Cabin. N. LXI.
(IV) Op dezelfde plaats.
(V) In *Santorini* Observ. Anat. C. V. § XIII.
(VI) Zie de aangehaalde plaatzen in de 13. Aantek. en 4. fig. in de Plaat van gemelde Brief.

zyn? *Gelyk de zeer scherpziende Ontleder* Santorini[(I)] *verzekert zelfs ondervonden te hebben. Ik zal dit niet vergeten, dat* Ruysch *ook* geen klieren toegestaan heeft in het vlies der neusgaten, dewyl de zeer konstige berydingen toonden, dat deze niet anders waren, als bondeltjes van slagaderlyke uyterstens[(II)].

Wy komen tot het laaste werktuyg, waar mede wy gevoelen. Alle zenuwen voortspruytende uyt het verlengde merg, worden uytgespreit tot vliezen; *of, alle vliezen afgelegt hebbende, eindigen in* tepeltjes. *Deze worden klaarblykelyk aangeraakt, en* in 't gevoel, *en* in de smaak. *Maar al 't gevoel heeft meer gevolgen. Ende ik zal tot voorbeelden bybrengen*; pyn *en* vermaak. *Hoe veelderley pyn is 'er? Het vermaak is ook niet enkel. Van de pyn worden wy zekerlyk meer aangedaan; deze onderscheiden wy meer; zynde namentlyk op dezelve oplettender, dewyl wy van natuur tot klachten hellen. Is niet zonder weerga de smert van honger? Maar op dat gy aan 't verscheide gewelt van 't aanrakende lichaam niet alles toeschryve; weet*; dat de zenuwtepeltjes onder malkanderen verschillende zyn. *De tepeltjes hangen van de zenuwen af, gelykerwys de uyterste slagadertjes van hare stammen. Waarom ook de eindens der zenuwen van malkanderen verschillen, even als hier voor en gebleken is van de uyterste slagadertjes; gelyk* onze Oudeman *wyszelyk begrepen heeft*[(III)]. *Derhalven worden in 't menschelyke lichaam twee uytstekende gestellen gevonden; het* slagaderlyke *en het* zenuwagtige; *zo als andere door andere bewyzen ook begrepen hebben. Maar* wy houden voor zenuwtepeltjes die lichamen, buyten de oppervlakte uytpuylende, dewelke, schoon alle andere delen, door een zeer volmaakte gedane opvulling, root worden, zeer wit blyven. *Weshalven zyn*

(I) Op de gemelde plaats. Cap. v. §. IV. V.
(II) In 't VI. Anatom. Cabin.
(III) In 't X. Anat. Cabin. N. CXXX. en het I. tiental van Aantek. N. V.

zy niet van de bloetvaten afkomstig: en, om dat het gevoelen 't allermeest aldaar in kracht is, zyn zy met de zenuwen aaneenverknochte lichamen. De tepeltjes zyn dan zenuwagtig. *Men kan van die verscheidenheit der tepeltjes, niet als staaltjes bybrengen, dewyl dat geluk aan* Ruysch *niet gebeurt is, 't welk hy stokout zynde wenschte*, dat hy den loop der zenuwen zoude konnen naspeuren, gelykerwys hy het slagaderlyke gestel aan de waerelt geopenbaart heeft[(I)]. *Zie daar nochtans dezelve!* De huyttepeltjes heeft hy fraay afgebeelt pyramidaalgewys[(II)]. Zy zyn van een andere figuur in de tong[(III)]. In de tepel van een vrouweborst zyn ze rontachtig, volkomen, als in een schapenmaag[(IV)]. In de lippen zyn ze langwerpig[(V)]. Zy zyn anders in de oogleden; anders in 't tantvleesch[(VI)]. Anders in de kroon van 't roedenhooftje[(VII)]. Ja ook in een en dezelve tong van een mensch heeft *Malpighius* de tepels van een verscheide verscheidentheit gezien; *en naderhand Ruysch*[(VIII)]: in de mont worden de bovenste van de onderste onderscheiden[(IX)]; en in een en de zelfde schaapenmaag worden zy verscheiden bevonden[(X)]. *Ende deze* tepeltjes, dieper in de huyt ingedrengen, verschaffen een grontslag voor de haairen, die op te komen staan[(XI)]; welke echter zomtyts uyt het vet zelfs gezien worden voort te komen[(XII)]. *Deze ronde lichamen, naar welkers*

(I) *Bohlius* in de aangehaalde Brief.
(II) In de plaat by 't antwoort op den I. voorst. Brief, in de V. en VII. fig.
(III) Zie de VI. fig. van de III. plaat van 't I. Ontleetk. Cabinet.
(IV) In 't III tiental van aantek. n. X.
(V) Op de zelfde plaats.
(VI) In 't X. Anat. Cabin. n. CXXXVI. en II. fig. van de I. plaat.
(VII) Zie het antwoort op de XV. voorst. Brief en I. fig.
(VIII) Zie het I. Anat. Cabin., en de VI. fig. van de IV. plaat.
(IX) Zie het X. Anat. Cabin. n. CXXXVI.
(X) Zie de plaats in de XXIV. aantekening gemelt.
(XI) Zie het I. tiental van aantek. n. V.
(XII) Zie het antw. op den I. voorst. Brief.

aart Malpighius *begonnen hadde vlytiger te zoeken, door de tochtgaatjes van 't Malpighiaansche net uytgaande*, nemen eindelyk voor zich kokertjes uyt de opperhuyt, aldus uytgezet zynde; *gelykerwys de* Ruysschiaansche proef *aantoont*[(I)]. *Maar dit moet een byzondere overweging waardig gehouden worden, dat de tepeltjes, naar de* Ruysschiaansche *leer, overal* tot vliezen uytlopen, *niet met de daat, maar met naam verschillende; en wel de tepeltjes van de huyt groeyen tot een* opperhuyt; *doch de overige, alwaar geen huyt by is, niet tot een opperhuyt, maar tot* velletjes, *ofte* bekleetzels. *Dat de* opperhuyt *noch bloessem, noch dauw is; zal hedendaagsch, meene ik, yder een getuygen;* Ruysch *getuygt het ook. Echter heeft hy hier onverklaart overgelaten; wat* [efflorescere] uytlopen *is?* Zo menigmaal als de opperhuyt met het net van de huyt afscheidt, wort die dor, en fletzig: zo menigmaal schieten nieuwe vliezen van de zelfde tepeltjes uyt[(II)]. *En alzo begrypt men gemakkelyk, hoe* Ant. van Leeuwenhoek *de opperhuyt schubachtig heeft konnen gewaar worden. De opperhuyt, het net, en tepeltjes, worden, aan de toppen van de vingers, door een byzonder oogmerk van de natuur, hart, eeltig, en veranderen in zekere lichamen*, nagels *genaamt, aan de opperhuyt altydt vastzittende, ende, de opperhuyt van de huyt losgemaakt zynde, te gelyk van de zelfde huyt afscheidende*[(III)]. *Gelykerwys nu van de huyttepeltjes de opperhuyt voortgebragt wort; aldus* schieten de tepeltjes van de voorlippen[(IV)]; de inwendige wang[(V)], ende van 't tantvleesch[(VI)], ook uyt, en worden tot bekleetzelen; *eige dekzelen; velletjes; maar tot geen opperhuyt uitgespreit.*

(I) In het V. Anat. Cabin. n. II.
(II) In 't III. Anat. Cabin. n. XIII.
(III) Op de zelfde plaats, en in de II. fig. van de III. plaat van 't zelfde Cabinet.
(IV) In 't III. Anat. Cabinet n. XXIII.
(V) In 't VI. Anat. Cabin. n. CXV.
(VI) In 't X. Anat. Cabin. in de II. fig. van de I. plaat.

X. *Ik dale neder tot de* Borst. *Wat de* borstklier *is? Tot wat gebruyk dezelve diend? Daar over wert gezintwist. Gewisselyk heeft tot noch toe niemant den uytwerpbuys vertoont. Maar wat ondernam* Ruysch *niet in de Ontleetkunde? Voornamentlyk Jongman zynde?* In een Os heeft hy een ader gevonden, verspreit door de borstklier, van zo een doorschynent maakzel en fynheit, als of het was een watervat, behalven dat het zonder klapvliezen was, tot een van de mamaderen overgaande. *Evenwel wiert de onderzoeking daar van te vergeefsch in een Mensch ondernomen. Hy stelde, twyffelachtig*, dat [lympha] het water te gelyk met het vocht in die klier bereit te rug gebragt wierdt(I). *Derhalven is deze zaak aan een groter naarstigheit der Ontlederen overgelaten.*

De gehele borst wort in twee holligheden door het middelschot *verdeelt, het welke voortkomt uyt* zakken *van 't ribbenvlies, beide de longen bevattende, en tegen malkanderen aan gelegen. In dit middelschot waren de Ontleders gewoon een derde holligheit van de borst te vertonen en af te beelden. Maar* Ruysch bewees gemakkelyk, *met anderen;* dat zodanig een holte zekerlyk verdicht wort; en hoe veel de natuur daar van afkeerig was; toonde hy aan door een getrouwe hantleiding(II).

Omtrent de longen *komt weinig te verhandelen voor. 't Is bekent, dat de* luchtpyp, *na de wyze van een slagader, uytgaat in takken en takjes. Wy verwonderen ons over de afbeelding van dezelve, al voorheen van* Eustachius *gegeven*(III). *Maar hy is ook konstig geweest, die deszelfs stam zodanig heeft weten van de overige vaten los te maken, gelyk men die by* Ruysch *afgebeelt vint*(IV). *In de vaatachtige long is by* Ruysch *dit aanmerkens-*

(I) In het II. tiental van Aantek. n. VII.
(II) Op de zelfde plaats n. IIX.
(III) In de XIII. fig. van de XXVII. plaat.
(IV) In de III. fig. van de III. plaat van 't Anat. Cabin.

waardig, dat, de longslagader[(I)], *ofte de* ader *opgevult zynde*[(II)], *in beide de gevallen, de longblaasjes opgevult worden. Zulks geschiet of door* [anastomosis] *vereeniging; of door* [diaeresis] *uytscheuring. Laat het besluyt van* H. Boerhaave, *aangaande* de opene wegen, *waar* door de zeer dunne dampige vochten in de longaderen gaan, *gelden*[(III)]; *ende dan is de konst van op te vullen niet te beschuldigen; en door vereening wort het ingespote verzonden; en met een aanhoudende, schoon zeer matige, vloet zullen de dampige vochten van de takjes der long slagader in de blaasjes geleit worden. De vereening schynt men liever toe te moeten staan in de long slagader, als in de longader. Want een slagader overtreft in deugt een ader. Ten minste de mogelykheit van* een bloetspuyging *is van* Ruysch *aangetoont*[(IV)]; *maar of hy de weg voor de lucht in de longen ontdekt heeft? zal ik niet zeggen.*

De dingen, welke door Ruysch *in 't hart bekent gemaakt zyn, zo gy deszelfs ware legging, na den arbeit van* Vesalius *en* Eustachius, *herstelt, uytzondert; zien alleen op de* hartoortjes. Het slinker loopt gemeenlyk slangsgewys, en eindigt in een omgekromde punt[(V)]. Ook hebben van een grote ader, voortkomende van den bodem van 't hartoortje, ende voor 't grootste gedeelte door 't hart verspreit, zekere vlezige buys van *Vieussens*, alle Ontlederen, behalven *Ruysch* gezwegen[(VI)], *ten zy 't mogelyk die zelfde is, welke 't eerst zo fraay* Eustachius *hadde afgebeelt*[(VII)]; *schoon ook deze gelooft wort een ander te zyn*[(VIII)].

(I) Zie de naamlyst der rariteiten; *en den* I. *brief van* Malpigh. *over de Long.*
(II) Zie de laatste oeffeningen n. LIX.
(III) Institut. medie. §. 201.
(IV) Zie de plaatzen in onze V. aantekening aangehaalt.
(V) In 't antwoort op de X. voorst. brief, en I. II. fig.
(VI) Op de zelfde plaats, en IV. fig. A.
(VII) In II. fig. van de XV. Anat. plaat; en I. fig. van de XVI. plaat.
(VIII) *Boerhaave* Institut. Med. §. 183.

Ik meene evenwel, dat in die woorden van den aangehaalden brief, een zekere dwaling begrepen is: dat van de hartoortjes zodanige ader voortkomt. *Want noch* Ruysch, *noch iemant anders heeft ooit zodanige ader vertoont, dewelke eindigt in 't slinker hartoortje.* De Goddelyke Bronmeester heeft met een eeuwigdurende wet aan 't bloet verboden, zonder de rechter holligheit van 't hart aan te doen, in de slinker gestort te worden.

XI. *De laatste holte is* de Buyk; *begryp daar in twee holtens; de eene ingesloten van 't buykvlies; de andere met het zelfde ten minste omringt. Van de zaken in eerste holte begrepen, zal ik, oplettent op de verdiensten van* Ruysch, '*t eerste spreken.*

Dewyl de maag *met het gedarmte waarlyk een en dezelfde verlengde pyp is, op verscheide plaatzen, van een verscheide wydte; wat wonder, dat haar veele dingen gemeen overkomen? Beide bezitten zy overvloedige* rokken. *De binnenste is de* noppige *of* fluwele; *aan welke men* nopjes, tepeltjes, tochtgaatjes, rimpels, klapvliezen, *en* huysjes *toeschryst. Dat deze een oprechten rok is; en deszelfs klapvliezen met anders zyn, als rimpels van de zelfde, langer zynde, rok; ende dat* Kerckringius *geen oogluykende klapvliezen der dunne darmen, maar alleen deze naam in de Ontleetkunde gevoert heeft, heeft de ontheit zelfs nauwkeurig geweten, 't welk* Ruysch *eenigzints onbekent scheen*(I). *Ten minsten dit blykt van* A. Piccolhomino, H. Fabritio *ende* Fallopio(II). *De* zenuwtepeltjes *bewees* Ruysch *met* Helvetius *om s'eerst, in de darmen*(III). *Maar de* tochtgaatjes, *en* in de maag(IV), *en* in de darmen(V) *zichtbaar, zyn buyten twyffel*

(I) Zie het antwoort op den XI. voorst. brief.
(II) *Hartmann* in diss. in specie I. de peritia veterum Anatomica cap. II. § IV.
(III) Het VII. Anat. Cabin. n. XL.
(IV) In het II. Anat. Cabin. in de II. fig. van de V. plaat.
(V) Zie de V. fig. van de plaat achter het antwoort op den XI. voorst. brief.

openingen van de halfopenstaande Boerhaaviaansche groefjes, *of* bastaartkliertjes van Ruysch. *Want hy zelfs wiert door een byzondere proef geleert,* dat, of hy de slagaderen van de maag, of van 't darmscheil met zyne stoffe opvulde, dezelve, in die beide gevallen, lekte of in de maag[(I)], *of in de darmen*[(II)]. *Maar* het getal der darmvliezen heeft hy vermeerdert, met het blaasachtige vlies by te doen, het welke gelegen zou zyn tusschen het buytenste en 't vleezige vlies. *Dat* Ruysch, *in die zaak, eenigzints van de waarheit heeft afgedwaalt, raden en overtuygen ons de volgende zaken, door de behendigheit van* Bern. Siegfried Albinus, *ontdekt. Dat het darmscheil uyt twee platen, van 't buykvlies voortkomende, bestaat, weten zelfs de nieuwelingen in de Ontleetkunde. Zo gy dit met een mesje eenigzints zult gewont hebben, zult gy een blaasachtig vlies midden tusschen die platen lopende, met* Th. Warthon *ende* Ruysch *gewaar worden*[(III)]; *zynde de zitplaats van 't darmscheilsvet. Aan zodanig darmscheil worden de darmen vastgemaakt. Alwaar nu het darmscheil met den darm vastgehegt wort; aldaar klimt deszelfs buytenste plaat boven den darmbuys heen, ende, byna tot de zelfde plaats wederkerende, waar van zy van 't darmscheil afgescheiden was, is verknocht met het inwendige vlies van 't darmscheil. Aldus hangen de darmen in 't darmscheil. Alzo komt het buytenste vlies der darmen voort. Aldus is 't van 't darmscheil; gevolglyk van het buykvlies afkomstig. Derhalven wort tusschen deze twee stippen een zekere tusschenplaats gevonden, en een overgang van de buytenste darmscheil-plaat boven de darmen, en een wederkering van dezelfde, welke tusschenplaats het blaasachtig vlies, gelegen tusschen de twee platen van 't darmscheil, bezet. Geef nu*

(I) Zie het VI. Anat. Cabin. n. XXXIII.
(II) Zie het antw. op den XI. brief.
(III) Zie het VI. Anat. Cabin. n. CXVIII.

een kleine snee, ter plaatze, alwaar het darmscheil aan 't gedarmte vast zit, zo zal het blaasachtige vlies van 't darmscheil eenigzints boven den darm uytpuylen; maar dat zal nooit den gehelen darm omringen, op de wyze van een vlies. Ook is nooit de darm door zyn gehelen omtrek vet. Derhalven nemen wy uytde Ontleetkunde het blaasachtige vlies van Ruysch *weg. Dewyl nu de maag in het darmscheil met zit; Zie daar de reden, waarom* Ruysch *gezwegen heeft van 't blaasachtige vlies van de maag? Nochtans kan het zenuwachtige vlies van de maag en darmen door konst verandert worden in een blaasachtig vlies, volgens de leer van den zelfden* Albinus[(I)]; *'t welk* Ruysch *naderhant ook bereit heeft*[(II)].

Geen byzondere zaken, of van weinig belang heeft hy in de maag, of darmen ontdekt; want de vierhoekige plaatzen van de maag, dewelke hy beschreven heeft[(III)]; *heeft* Santorinus *nooit konnen zien*[(IV)]. Maar in de dunne darmen heeft hy een byzonder zoort van kuyltjes gevonden, 't welke buyten de holligheden der darmen uytpuylt, gelyk als moesachtige pencelen; ende in 't wormwyze uytsteekzel een ander zoort, 't welk volkome het zaat van vygen of witte slaapbollen verbeelt, zodanig, dat zy knoopjes schynen, geen blaasjes met holle vliesjes[(V)].

Het net *bedekt de darmen, 't welke onvoorzichtige Ontleders onder 't behandelen, ende zommige hedendaagsche zich verbeelt hebben met gaatjes doorboort gezien te hebben. Maar* Ruysch *heeft het zelve altydt* gaaf en zonder gaatjes *gezien*[(VI)], *Wie be-*

(I) Zie de nieuwe beschryving der dunne darmen van een Mensch, door *Christ. Bern. Albinus.*
(II) In de laatste oeffeningen n. LXXXIX.
(III) In 't II. Anat. Cabin. *en* in de IV. fig van de V. plaat.
(IV) In 't IX. Hooftst. van de Ontleetk. aanmerk. n. VI.
(V) In de brief aan *Boerhaave*, op de 1206. blatz.
(VI) In het II. Anatom. Cabinet.

gerig is het net te zien met een fraye beeltenis uytgedrukt, 't welke zo naauwkeurig Malpighius *met woorden verklaart hadde; hy vestige zyne oogen op de* I. fig. van de V. plaat van 't II. Anat. Cabinet.

De aderen van 't net ontlasten zich in de miltader: waarom hier ook plaats gemaakt wort, om van de milt *te spreken, voor zo veel* Ruysch *dezelve onderzogt heeft, alhoewel ik, onder de voorgaande redenering over de klieren, zeer vele zaken aangaande dit, en diergelyke andere ingewanden, voorgekomen ben; en de kennis daar van noch onvolkomen overgebleven is. Namentlyk* deszelfs blaasachtige maakzel, het vezelachtige en byna klierachtige in beesten. Malpighius *heeft het ook zodanig uyt een menschemilt niet beschreven. Maar* Ruysch *heeft door een zeer fyne onderzoeking van een menschemilt, dezelve ondervonden te zyn* een verzameling van slagaderen, aderen, watervaten, en zenuwen, door de omringende vliezen ingesloten: maar dat de slagaderen eindigen in de gedaante van pencelen, welke klieren verbeelden. Noch dat 'er natuurlyker wyze huysjes of blaasjes zyn, maar dat 'er tegen de natuur, konnen ontstaan ronde harde knobbeltjes. Ende dat men in een kalfsmilt wel vezels moet toestaan; maar niet in een menschemilt[(I)]. *Ende, dewyl de natuur in grooter dieren gewoon is dingen te laten zien, die zy weigerde in zeer kleine; daarom doorsnuffelde* Ruysch *ook* de milt van een Reuzinne. *Doch hier verscheen alles, als voren; gelyk de uytmuntende beeltenis van de zelve getuygt*[(II)].

Laten wy, de ader van deze milt vertrokken zynde, vergezelschappen tot in de lever toe; waar van de grote Ontleder *ons ook een ander begrip gegeven heeft. Want zommige* slagaderlyke vaten *heeft hy 't eerste aan dit deel toegeschreven: waar van eenige*

(I) Zie het antwoort op den IV. voorst. brief, en de fig.
(II) In 't VII. Anat. Cabin. n. XI. en de I. fig. van de I. plaat.

voortquamen van 't middelrïft[I]; *andere wederom* van de galblaas[II]. *Deze, ende de zeer overvloedige uytbreidingen der poortader; de vaten van de holader; en de takjes van de leverslagader maken*, dat de lever bestaat uyt enkele uyteindens van vaten, op de wyze van pencelen geschikt, welke alle in een vlies verbonden worden[III]. *Hier van daan komt het*, dat de lever, door de groote slagader opgevult, geheel vaatachtig gezien wort[IV]. *Door zodanig een eenvoudig werktuyg wort de gal in de lever bereit; ende het werkzamer door de klieren verdwynt, dewyl ik ook voorheen vermaant hebbe, dat het gevoele van* Malpigius *vervalt, noch dat evenwel de lever uyt klieren t'zamengestelt wort, schoon hy zich beroepen heeft* op de klierachtige levers van menschen, slekken, hagedissen, visschen, van een hazelhaaye, aal, eikhoorntje, en van een os. Maar deze vaatachtige eindens eindigen in 't buytenste van de lever in ronde, gelyk als met starren doorzaaide eindens, *door een wonderbaarlijke beryding te zien*[V], *en* vercieren met byzonder fyne vaten het vlies zelfs, '*t welk, de lever bekledende, dezelve tot een klier maakt*[VI].

In de Galblaas, *waar toe* de uyteindens der leverslagaderen *zich ook uytstrekken*[VII], *heeft* Ruysch *met een fraye figuur* de gierstkliertjes, welke zyne voorgangeren ook in de sleufjes van den binnensten rok van de galblaas vertoont hadden, afgebeelt[VIII].

(I) In 't antw. op den IX. voorst. brief.
(II) In 't antw. op den V. voorst. brief.
(III) Zie het I. Anat. Cabinet.
(IV) In de laatste Oeffeningen n. LXXXVI.
(V) In 't IX. Anat. Cabinet n. LIX. en IV. plaat.
(VI) In 't X. Anat. Cabin. n. CLXXXI. en V. fig. van de III. plaat.
(VII) Zie het antw. op den V. voorst. brief.
(VIII) Op de zelfde plaats, in de III. fig.

XII. *Buyten het hol van den onderbuyk zitten de* Nieren, *en alles, wat het bekke bevat. 't Is zeer lang voor* Ruysch *aangemerkt geweest*, dat 'er zyn hairfyne vaten, dewelke, wegens hare al te groote fynheit, niet gezien konnen worden, waar door de pis tot de nieren komt. *Maar de vraag was, op wat wyze dezelve in de nieren gaat; of door een algemeen aangenome behulp van de klieren; of door een ander? De proef beslift de zaak:* Met de nierslagaderen, met een waschachtige stoffe, op te vullen, worden ook te gelyk opgevult de waterleidingen van *Bellinus*, de nierpypjes ende het bekke zelfs. *Waar door* Ruysch '*t eerste ten minsten geraden heeft*[(I)], dat de pispypjes een aaneenhangzel det nierslagaderen zyn, zonder een tusschenkomende klier. *Ende zulks, naderhandt altydt zodanig gebeurende, leerde hy onderscheidentlyker, dewyl hy zag*, dat de nierslagaderen, eer zy pispypjes wierden, den kringswyzen loop veranderen in een slangswyzen[(II)]. *Na de opvulling heeft* Ruysch *ook gezien* weinige ronde lichamen, midden in de nier, verschynende, waar van hy, schoon voor geen klieren erkent hebbende, niets heeft willen vaststellen[(III)], *tot dat hy eindelyk door de laatste onderzoeking, ondervonden hadde*, dat die lichamen op een byzondere wyze omgedraaide vaten zyn[(IV)]. *Hedendaagsch wort dit oordeel byna van alle goetgekeurt, uytgenomen van die gene, dewelke in de naam van* Malpighius *gezworen hebben. 't Zelfde stelt* Vieuffens *vast*[(V)], *zynde daar toe door eige proeven aangemoedtgt. Want byaldien hy oprechtelyk geschreven heeft, gelyk 't billyk is van ieder een te denken, ten zy ons andere anders aanwyzen, heeft hy op de zelfde tydt*

(I) In 't II. Anat. Cabinet.
(II) In 't VI. Anat. Cabin. n. XVI. en de I. fig. van de I. plaat.
(III) Zie de plaatzen op onze I. aantekening aangehaalt.
(IV) In 't X. Anat. Cabinet n. LXXXVI.
(V) In novo vasor: systemate p. 140 & seq.

naar het wonderbare maakzel der vieren onderzoek gedaan, wanneer Ruysch *van den waren aart van 't zelve begon te spreken*[(I)] *Dit niet tegenstaande nochtans heeft* Ruysch *hier wederom geklaagt over het hem van* Vieussens *ontnomene roempje van vinding*[(II)].

De werktuygen van de voorteling uyt beide de geslachten *schieten noch over om by te brengen; hoe wel heeft hy zich hier gedragen, om hier ook uyt te munten? Eerst zal ik handelen van de teeldelen van den Man: van de* ballen *ende de* roede. *Dat de ballen in 't balzakje ingesloten zyn, is niemant onbekent.* Onze Ruysch *leerde daar en boven*, als iets nieuws, dat het zakje, door een middelschot, 't welk tot noch toe niemant der Ontlederen gezien hadde, in twee delen verdeelt wort. *Derhalven heeft hy 't schot en de vaten laten afbeelden. Zulks geschiede in 't Jaar* 1695[(III)]. *Dit middelschot heeft de gemoederen van de beroemde Ontlederen*, Ruysch *en* J.J. Rau, *verdeelt, en veel stof tot twist verwekt. Want dewyl deze, ondertusschen, door zyn Ontleetkundige behandelingen, en hulp, welke met de hant geschiet, te* Amsterdam *in aanzien quam, en daarom zeer veel bemint wierdt, begon tusschen hem en den Amsterdamschen Hoogleeraer allerhande yverzucht te komen. Hier door de gemoederen op malkanderen ontstoken zynde, heeft* Ruysch Rau *over diefstal beschuldigt, wegens de vinding van een zeker chirurgicaal werktuyg.* Rau, *de misdaat ontkent hebbende, heeft* Ruysch *over 't zelfde beticht, wegens de aanmerking* van 't balzakje. *Byaldien men den tegenstrever geloven moet; heeft* Ruysch *verkondigt*, dat hy *Rau* voor een groot man zou honden, zo hy hem een Autheur konde aanhalen, die maar een

(I) In novo vasor: systemate p. 140. & seq.
(II) In de voorloper van 't VI. Anat. Cabinet.
(III) Zie het antw. op den I. voorst. Brief.

woort van die schot gerept heeft[l]. Rau *door zodanige redenen bewogen zynde, heeft een brief geschreven* over de vinders van 't middelschot van 't zakje; aan den zeer beroemden Heer, *Frederik Ruysch*, Hoogleeraar in de Ontleet- en Kruytkunde, in 't Jaar 1699. *In deze, waarlyk bevryt van alle hevigheit*, de woorden van zeven Autheuren, welke eerder als *Ruysch* geschreven hebben, bygebragt hebbende, *wierdt klaarblykelyk aangetoont; dat* Ruysch *van dit schot het eerste niet gesproken hadde. Een half Jaar verlopen zynde, heeft* Ruysch *zyn antwoort, met een hevigheit, gevoegt achter* het antwoort op den XII. voorst. brief. *Maar het geschil keerde elders heen.* Aldaar wierdt den Ouden niet meer betwist de wetenschap van het schot, maar de klaarblykelyke kennis, en de zodanige, dat zy begrepen hebben, hoe het waarlyk daar mede gelegen was. '*t Welk gedaan zynde, is na verloop van twee Maanden verschenen* het antwoort van *J.J. Rau* op de zodanige verdediging van *F. Ruysch*, als hy onlangs in 't licht gegeven heeft, voor het middelschot van 't balzakje. In 't welke de oorspronk van deze Ontleetkundige twist ontdekt; en duydelyk aangetoont wort, dat het schot van 't zakje van hem afgebeelt en beschreven, verdicht is. *Dit geschrift wort van de Ontleders aangeprezen, dewyl 't allerbest verklaart de waare gesteltenis van 't zakje. Het schot van 't zakje komt op dezelfde wyze uyt het vlezige vlies voort, als het middelschot van de borst uyt het vlies, de ribbens bekledende. Op dat alles heeft* Ruysch, *in 't volgende Jaar, achter* het antwoort op den XIII. voorst. brief, *een zeer scherp antwoort gevoegt, 't welk het gemoet van* Rau *zoude hebben konnen verbitteren, en heeft te veel met de beschryving van 't sakje door* Rau, *gespot; welke nochtans huyden van alle goetgekeurt*

(l) *Deze zaken zyn gehaalt* uyt het antw. op de verdediging van *Ruysch.*

wort. Aldus tast zomtydts de beste mis: en hoe meer iemant zich te veel toeëigent, hoe veel te meer hy van de waarheit altydt afgetrokken wort. *Omtrent de ballen heeft* Ruysch *ook niet veel nieuws geleert.* Want de zaatvaten zyn, volgens zyn gevoelen, niet in het buykvlies, maar lopen boven deszelfs buytenste oppervlakte heen, waar aan zy vast gehegt worden, en waar van zy schynen haare rok te ontlenen, de schede genaamt(I). *'t Gene nochtans misschien het zelfde is met dat van* Swammerdam, dat zy naby het buykvlies, en met het zelve aflopen(II). *Maar* het vaatachtige maakzel der ballen *hadden* Riolanus, de Graaf *ende* van Horne *alverklaart*(III). *Nochtans zyn de afbeeldingen der fyne balvaatjes, door* Ruysch *in't licht gegeven, geheel aanmerkelyk*(IV). *Van 't schaambeen hangt* de roede *af, de algemeene bekleetzelen van 't lichaam verkregen hebbende, onder welke de ondergelegene* vliezen, *het* zenuwachtige *en* blaasachtige Ruysch *het eerste vertoont heeft*(V). *Maar het maakzel van't* roedenhooftje *heeft hy byna volkomen afgehandelt. By deszelfs oorspronk zag hy* buyten het hooftje uytpuylende tepeltjes, *waar aan de* scherpe pyn, *en* het lichaam verterende wellust toegeschreven wierden(VI), *zynde wederom hier van daan de* klieren *verbannen*(VII). *Hy is nochtans van dwaling bevryt, dewelke beide, en* de tepeltjes, *en* de groefjes *van* Morgagnus *en* Santorinus *stelt.* Doch het lichaam zelfs van 't hooftje is een verlenging der sponsachtige lichamen van de roede en van de

(I) In 't VII. Anat. Cabinet n. II.
(II) Zie de aanteken. op de voorloper van *J.v. Horne*, of de 7. blatz.
(III) In den voorloper.
(IV) In 't IV. Anat. Cabin. en IX. in de III. fig. van den III. plaat.
(V) Zie het antw. op den XV. voorst. Brief; en het I. tiental van aantek. *alwaar hy ook zyn eige dwaling*, aangaande het dubbelde zenuwachtige vlies, *verbetert heeft.*
(VI) Zie de plaats op de XIV. aantekening aangehaalt, en de I. fig.
(VII) In 't I. tiental van aantek. n.v.

pisweg, wel zodanig, dat de verlenging van dit, het inwendige hooftje, maar het verlengde grote zenuwachtig spongieus lichaam, het uytwendige uytmaakt. *Zodanig maakzel van de roede gestelt zynde, volgden daar uyt aanmerkelyke voorstellingen in de oeffenende Geneeskonst, die anderzints niet uyt te leggen waren*[(I)]. *Maar* van 't ineengedronge net van vaten, door de bandachtige verlengingen der sponsachtige lichamen der roede versterkt, '*t welk* Santorinus *naderhant* in't roedenhooftje *beschreven heeft*[(II)], *is nooit eenig gewag by* Ruysch *gemaakt.* Waarom, in een doot lichaam, by den Zomer, zomtyts de roede styf wort? *heeft hy insgelyks het verschynzel verklaart*[(III)].

Ten laatsten is men gekomen tot de teeldelen van een Vrouw; *van dewelke ik frayer* Ruysschiaansche zaken *zal mededelen, na dat ik van de* Vrouwe borsten *zal gesproken hebben. Zie daar de woorden van den* Autheur *aangaande dezelve:* de zelfstandigheit der [*mammae*] borsten is geenzints klierachtig, maar zodanig, als nergens in 't gehele lichaam gevonden wort, behalven, dat zy hebben een overeenkomst met de bystanders van een mensch, namentlyk een zeer taaye, zeer witte, en geenzints ontdoenbare zelfstandigheit. De ronde deeltjes, die in de borsten gevonden worden, zyn enkel vet; de overige ronde deeltjes, in 't uyterste van den tepel, ter grootte van een kleinder speldekop, houde ik voor tepeltjes, die het gevoele aldaar geven[(IV)].

Dat het zaat van den Man *gantschelyk vereischt wort tot de voorteling van kinderen, is by alle bekent. Maar geweldig gezintwist; of zulks moet komen tot in de baarmoeder? of trompet-*

(I) In de C. Ontleet- en Heelkundige aanmerk. in de LXXV. en volg. figuren.
(II) In de XIII. afdeling van X. hooftst. der Ontleetk. waarnemingen.
(III) In 't X. Anat. Cabinet n. XCV.
(IV) In de laatste Oeffeningen n. CLXII.

ten? of in de eyerstokken zelfs? Alle, welke niet lichtvaardig over zaken oordelen, hebben de zaak noch niet uygesproken verklaart: andere hebben weder anders geoordeelt. In ongemene groote, en geyle beesten, wyfjes, is aanstonts na de vleeschlyke vermenging, nooit in derzelver baarmoeder zaat van 't mannetje gevonden. Dit heeft den weêrgalozen waarnemer, G. Harvaeus, *niet weinig verdroten. Maar* Ruysch, *wien 't gebeurde, die dingen te zien, dewelke andere gewenscht, doch niet gezien hadden, heeft gezien* in de baarmoeder van een Vrouwmensch, aanstonts na de vleeschelyke vermenging geopent, wit en wel gekookt zaat, of ten minste een zelfstandigheit, 't welke by de couleur en 't gezicht het mannelyke zaat gelyk was[(I)]. En het zelfde heeft hy tweemaal gezien in beide de trompetten van de baarmoeder[(II)]. *Zodanige waarneming is van de Natuurbeschryvers geoordeelt te overtuygen, dat 'er van den Man aan de Vrouw, geen zeker geestig vocht medegedeelt wort, 't welke, wanneer 't met het dikke zaat van den Man uytgeschoten is, aanstonts van de lichamelyke kluysters losgemaakt zynde, onzichtbaar door de Vrouwelyke plaatzen omzwerft; maar dat het lymige en dikke zaat zelfs, kinderen voortbrengt. En schoon die geestige damp van 't menschelyke zaat, noch door waarneming, noch door een vast bewys aan iemant bekent, een vleyent verdichtzel is, genomen uyt de onbegrepe vermoeitheit van 't lichaam, op de byeenkomst volgende; uyt de onbewustheit van 't kenteken van een in wezen zynde ziekte in den gezonden staat van zommige delen, en van een ware vallende ziekte in de byeenkomst, volgens de leer van* Aretaeus Cappadox, *gebeurende; evenwel hebben de Italianen*, Santorinus, *zegge ik, ende* Brinius *aanstonts* Ruysch *geen*

(I) Zie het VI. Anat. Cabin. n. XXI. en I. fig. van de V. plaat; *als ook* het I. tiental van aantek. n. I. in de III. fig. van de II. plaat.

(II) Op de zelfde plaatzen.

geloof willen geven; voornamentlyk, dewyl in kleyne en eerstgeborene meysjes de inwendige rokken der trompetten altydt bevochtigt zyn ende bezet gelyk als met een slym. Byzonderlyk in een meysje van drie maanden, met de vallende ziekte gequelt, is uyt een stipje van 't doorgeboorde maagdevlies een lymige slym te voorschyn gekomen, hoedanig ook aan de mont van de baarmoeder vastgezeten heeft; en een gelyke slymige vochtigheit is uyt de trompetten van *Fallopius*, na de opblazing, uytgeborsten; en de takjes der vaten, van de eyerstokken af tot de trompetten, geopent zynde, hebben door een genoegzaam merkelyke witheit diergelyk vocht aangetoont[l]. *Indien zulks overgekomen is aan meysjes, de vallende ziekte onderhevig; waarom komt het dan zo wel niet, en noch meer, over aan een bejaarde vrouw, gedurende de vleeschelyk vermenging, die dan byna de vallende ziekte heeft? En voornamentlyk, aanstonts, als de wellust ophoudt, vermoort? Dewyl in menschen, door een geweldige doot gestorven, een aan de vallende ziekte niet zeer ongelyk, het treurspel van 't leven eindigt. Ik wil nochtans geen acht geven op 't gezeg van* Brinius, dat *Ruysch* niet gesproken heeft van een stoffe, door hem zelfs klaarblykelyk aangemerkt, dewyl hy dezelve, in de trompetten en baarmoeder waargenomen, liever heeft willen noemen een stoffe aan 't menschelyke zaat zelfs. *Want zodanig was het verhaal van de aanmerking van* Ruysch; *zodanig die van* G. Cheselden; *ook kan van iemant nooit anders gedaan worden. Wam waar door kent gy het ware zaat anders, als uyt deszelfs couleur, reuk, en uytstorting, uyt zyn oorsprong? Ende daarom zeggen zy niet in een vuyle druypert, dat het zaat uytvloeit, maar een stoffe na 't zelve gelykende.*

(l) Zie *P.J. Hartmann* dubia de generatione viviparorum ex ovo §. XXVIII.

Dit zaat van de Man bevrucht de eyeren van de Vrouw. Waerom het, ten zy het ey, door Venusdrift afgebroken, het ingestorte zaat te gemoet komt; tot het eyernestje zelfs moet indringen. Een weg, waarlyk lang, en bochtig genoeg. Derhalven M. Naboth, *ende andere, een korter weg voor 't zaat zullende beschikken, hebben een ander eyernest vervaardigt; namentlyk blaasjes, gelegen by den hals van de baarmoeder. Maar dit gevoele behelsde geen schyn van waarheit.* Ruysch, *om onderregting verzogt zynde, heeft dezelve verklaart te zyn*, een verzameling van waterblaasjes, ontstaan tusschen de klapvliezige rimpels, den inwendige mont des baarmoeders bezettende[(I)]. Morgagnus *toonde zonder moeite, dat deze bolletjes van de natuur van waterblaasjes verschillen, dat* Ruysch, *en alle andere, dezelfde reden gebruykende, van de waarheit afzyn*[(II)]. *Hoe gelukkig der zelver slibberigheit voor een barende Vrouw is, geheugt my gelezen te hebben in een fraye aanmerking by* Santorinus[(III)], *denwelke ik zo menigmaal tot een voorbeelt voor de Ontleders heb voorgestelt. De oude zitplaats voor 't eyernest aldus vastgestelt zynde; staat aan te merken, dat den staat der bevruchte blaasjes, hoedanig wy die voornamentlyk door de onderzoeking van* Malpighius *gekent hadden, liever door* Ruysch *bevestigt, als ontdekt wort.* Het schaaltje, *zeg ik*, het welk het ey in 't eyernest omhelst hadde, het ey uytgestote zynde, blyft in 't eyernestje over[(IV)]; in welkers midden een gat of kleine holligheit gevonden wort, een montje van de, nu wederom toegetrokken, holligheit, uyt welke het ingeslotene van 't ey geboren was[(V)].

(I) In 't I. tiental van Aantek. n. II.
(II) In Advers. Anat. I. animadv. XXXII.
(III) Op de aangehaalde plaats Cap. XI. §. IX.
(IV) In 't VI. Anat. Cabin. n. XXI. en III. tiental van Aantek. n. IV.
(V) In 't VI. Anat. Cabin. n. XXXII.

Twee groote vliezen bedekken in de baarmoeder [embryo] *het onvolkomen schepzeltje, en daar na de vrucht, het eene is het uytwendige* Chorios, *het andere het inwendige* Amnios *genaamt. Het eerste kan gemakkelyk in twee platen, en mogelyk in meer verdeelt worden.* De buytenste plaat is niet doorschynende, dikker, zeer bros; het bedekt beide de oppervlaktens van de moerkoek, dewelke zien na de baarmoeder, en de vrucht; een gedeelte van dezelve, door 't welke zeer zelden bloetvaten zyn verspreit, wykt van de moerkoek af, zynde van *Ruysch* het noppige vlies van de moerkoek genaamt[(I)]. *Want gelykerwys het melkachtige vocht, zullende tot het gemene best van 't dierlyke lichaam strekken, in de nopjes voornamentlyk van den nuchteren darm, door de openstaande haairfyne montjes der melkvaten, volgens bewys van* J.C. van Brunn, *opgeslorpt wort, aldus wordt op de zelfde wyze* het voedende vocht, *in den binnensten rok des baarmoeders, volgens de herhaalde aanmerking van* Santorinus *wezentlyk noppig of wollig, ofte volgens* Ruysch[(II)], in de vaten van de baarmoeder, lopende mogelyk slangsgewys bereit, door den beschreven noppigen rok van de moerkoek, gelyk als door een zak of teems overgevoert. *De pypjes derhalven van de moerkoek zyn niet onmiddelyk verknocht met de moerslagderen*; maar aan de uyterste vaten van de moerkoek is die graauwe, noppige rost vastgegroeit[(III)]. *Zie daar een nieuw voorbeelt, waar in gy de kennis van een ziekte in den staat van gezontheit wederom kund zoeken. Als het bloet, uyt de gehele huyt van een Vrouw uytbarst; zal een Natuuronderzoeker zich zeer veel moeite geven, om de oorzaak van deze aanmerking, als zeer zeltzaam, uyt te leggen; daar nochtans door dusdanige*

(I) In 't V. Anat. Cabin. n. XLI. in de I. fig. van de I. plaat.
(II) In 't II. Anat. Cabin. en de VI. fig. van de VI. plaat. In 't VII. Anat. Cabin. n. XVI.
(III) In 't II. Anat. Cabin. en V. Anat. Cabin. n. LVII.

naarstigheit van Ruysch *geopenbaart is, dat de natuur in de verborgene plaatzen van een zwangere Vrouw, alle oogenblikken, het zelfde wonderstuk betoont.* De andere plaat van 't vlies *Chorios*, ziende na de vrucht, is doorschynende en zeer dun, het bastaart pisvlies van *Ruysch* genaamt. *Derhalven wort 'er een oprechte verdubbeling van 't vlies* Chorios *gevonden. Zo menigmaal nu, als tegen de gewoonte van deze plaatzen, in de verdubbeling eenig vocht besloten wort, het welke wezen kan het vocht van 't vlies* Amnios, *aldaar nederstortende; zal dat zelfde vocht konnen gehouden worden voor pis; die plaat voor het pisvlies, zynde tegenwoordig in vruchten van beesten; begeert in die van menschen*[I]. Ruysch *schreef, dat men nochtans dwaalde in zulks overal te stellen. Want tot wat zaak dient dit pisvlies*, dewyl [*urachus*] het pisvat, een dwersche vinger, nooit geheel, doorboort[II], *scherpelyk schynt te verbieden, een droppel in te laten. Het is ook van niemant, als gezien in de menschelyke vrucht, beschreven, ten zy misschien van* Steph. Hales. *Getrouwe waarnemers van ziektens brengen nochtans voorbeelden by van die gene, welke de pis gelost hebben altydt het gehele leven door, uyt de navel. Of zulks anders, als, het pisvat overal doorboort zynde, geschieden kan, wort naauwlyks, of wel niet begrepen. Maar de* moerlever, *na de mening der Ouden; de* moerlong, *na de verbetering van* Malpighius; *de* moerherssenen, *volgens het gevoelen van* Ruysch; *ik zegge, de* koek van de vrucht, *door een waschachtige stoffe, zeer naauwkeurig opgevult zynde*, heeft nooit eenige kliere toegelaten, maar vaten, aan de takjes van den herssenbast zeer gelyk, zo klein, dat 'er nooit in eenig ingewant zo kleine takmakingen gevonden zyn. *Maar wat*

(I) In 't V. Anat. Cabin. en het X. n. CLV.
(II) In 't IV. Anat. Cabin. n. XXX.

is die slagader van de koek? Is zy een zekere slagader aan de navelslagader verknocht? En wat 'er van zyn maakzel gestelt moet worden, zal ik gaarne van andere leeren. Lees Ruysch, *aldus schryvende*[I]: Wat denkt gy, dat men moet oordelen van 't maakzel des moerkoeksslagader? Zulks is weinige recht bekent. Gewisselyk is het vliezige maekzel van deze slagader in de koek zo dun, dat het een watervat schynt te zyn, geheel zonder klapvliezen. Ik zal niet licht zeggen, wat de gesteltenis van deze byzondere slagader, hier ter plaatze, is. Doch deze, die scherper zien als ik, stel ik 't voor om te onderzoeken. Het binnenste noppige bekleetzel des baarmoeders, belettende de onmiddelyke vasthegting met de moer en moerkoeksvaten; en den wormwyzen loop der vaten in 't binnenste vlies van de baarmoeder, *keurde* Vieussens *zodanig goet, dat hy dezelve, zonder* Ruysch *te noemen*, in zyn nieuw gestel der vaten *gebragt heeft. Deze daat heeft* Ruysch *wederom euvel opgenomen*[II].

Ik hebbe de huysvesting van de gast beschreven. Nu heeft het onvolkome schepzeltje of onvolwasse vrucht, waar van 't aldaar leeft, waar van 't aldaar wast; waar van 't aldaar een volkome vrucht wort; van zyn eerste intrede in zodanig een gevangkenis tot den laatsten dag toe, wanneer 't dezelve vaarwel zal zeggen. 't Is Ruysch *geweest, die de luttele aanwassingen van de onvolwasse vrucht heeft konnen beschouwen en bewaren; zo als de voornaamste der waarnemeren*, Malpighius, *voor dezen de jonge diertjes naauwkeurig onderzocht hadde. Aldus is door* Ruysch *een schat der menschwording vergadert; zekerlyk, indien het een bequaam kenner voorkomt, boven alle waarde van gout te schatten. Aldaar ziet gy schepzeltjes, van de kleinte van een zantje af tot*

(I) In het II. tiental van aantek. n. X.
(II) In den voorloper van 't VI. Anat. Cabinet..

de grootte van een vrucht, die aanstonts staat geboren te worden, toe. Die schat zoude in geen waardiger handen hebben konnen vallen, als wel in die van den Keyzer, PETRUS DEN GROOTE; *hersteller van alles goets; wiens doorzichtigheit, alle eeuwen, van alle tongen zal geprezen worden. Dezelve is huyden te* Petersburg; *als een byzonder cieraat van de* Keyzerlyke Konstkamer, *wiens weêrga in de Waerelt niet bekent is.* Aldaar is gemakkelyk aan te merken, op wat wyze, in vervolg van tydt, de onvolwasse schepzeltjes dagelyks haar gedaante veranderen: Nadien in den eersten staat van 't schepzeltje gantsch geen [*artus*] ledematen te voorschyn komen; maar naderhant puylen, op plaatzen, alwaar de schouders en deyen in 't vervolg zullen verschynen, alleenlyk kleine knobbeltjes uyt, waar uyt, lang naderhant, de schouders, armen, handen, deyen, schenkels, voeten ontwonden worden, en voortkomen(I). *Ik zelfs heb 't zelfde gemakkelyk aangemerkt; wanneer ik zulks met myn oogen te* Petersburg *gezien hebbe; welk gezicht ik als een groote vergelding van de langdurige reis gerekent hebbe. Al wie het geluk niet gebeurt, deze zaken te zien; hy leze de beschryvingen, die begrepen zyn in 't twede* Anat. Cabinet; *en beschouwe met aandachtige oogen de figuren daar by gevoegt.*

XIII. *De Ontleet- en Natuurkundige verhandeling van* Ruysch *rakende de spieren, besluyt de eerste stoffe. Zy behelst weinige zaken.* De opvulling in de spierachtige zelfstandigheit van den arm gedaan zynde, zag men de waschachtige stoffe, als een dauw, door de spierachtige zelfstandigheit uytgaan(II). Het zelfde is ook in 't hart, gebragt onder het getal der spieren, gebeurt, welkers uyterste eindens, zo dun als dons, den doortocht van de

(I) Zie 't II. tiental van aantekening.
(II) Zie de laatste oeffeningen n. CVIII.

waschachtige stoffe door de spierachtige zelfstanstigheit van 't hart toelieten, onder de gedaante van een wolkje, zonder eenige tegennatuurlyke uytbarsting van deze stoffe[(I)].

Al 't welke ik met die mening niet voordrage, dat Ruysch *gelooft zoude worden nieuwe zaken aldus gezegt te hebben; dewyl ik niet onbewust ben, dat* J. Gottsched *zulks al van te vooren verstaan heeft*[(II)]; *maar om myne medebroederen tot het ware gebruyk van deze uytwerking aan te moedigen, en andere van de dwaling van* Gottsched[(III)] *te bevryden. En wie twyffelt, dat in een gezant mensch het vleesch uytwazemt? maar 't is zeker, dat het bloet uyt opene vaten niet ontlast wort. Derhalven wazemen de spieren gestadig een vocht uyt, dunder als 't rode bloet. Bepaal gy nu; tot wat gebruyk?*

Eyndelyk breng ik een nieuwe spier, *waar mede* Ruysch *de baarmoeder vereert heeft, te voorschyn, van deszelfs kringronde vezelen*, de kringswyze spier *genaamt, van den* vinder *beschreven en afgebeelt*[(IV)]. *Alwaar de koek natuurlykerwyze aan de baarmoeder, dat is, aan haare bodem, gehegt is; aldaar is deze spier net in de baarmoeder gegroeit, op dat zy door haare vry dikke vezelen, de nageboorte afstote. In doode lichamen van kraamvrouwen, hebbende nu versch gebaart, zult gy dezelve alleen zien. Waarom, nadien men deze vrouwen zelden opent, deze spier zo lang verborgen gebleven is*[(V)]. *Maar my geheugt*

(I) In 't VI. Anat. Cabinet n. CXXV. en 't I. tiental van aantek. n. VI.

(II) In Diss. de circulat. Sanguinis, Cap. II. §. ult. Een geverwde stoffe in de slagaderen van de voet gespoten hebbende, naderhant gescheiden, en het vlies van de spier niet geschonden hebbende, heeft hy hier en daar water uytgestort gevonden.

(III) Want hier uyt heeft hy besloten, dat de aderen niet verknocht zyn met de slagaderen; maar dat tusschen beide een zeker lichaam gestelt wort.

(IV) *Zy wort beschreven* in 't II. tiental van aantek n. X. en in de Ontleetkundige verhandeling van de spier, in den bodem van de baarmoeder aangemerkt; waar achter ook een naaukeurige figuur gevoegt is.

(V) Uyt de gemelde verhandeling van de spier.

geen spoor van dezelve gezien te hebben in de afbeelding van de baarmoeder uyt een kraamvrouw, *van* Jac. Douglass[I] *gegeven. Ik bekenne, niet te weten, of iemant na* Ruysch *deze spier gezien heeft. Den Ontleder vertrouwende, namen zy dezelve aan; gelyk* Boerhaave[II]; *zy noemden ze* de Ruysschiaansche spier, Hecquet, *van* Ruysch *te vooren aangeprezen, beredeneerde vele dingen nopende dezelve, hebbende tot roem van den* vinder, *zeer vele zaken tusschengevoegt;* A. Vaterus *wenschte zynen Meester veel geluk met de ontdekking. Voorts, dewyl* Vieussens *al voor dezen vlezige vezels in de baarmoeder ontkent hadde*[III]; *nam* Santorinus *de kringwyze spier met aan*[IV]; *nooit heeftze* L. Heister *gezien*[V]. *Alhoewel een onder deze, in 't stuk van een Ontleetkundig bewys geen enkele Ontleetkundige vertoning in afgezonderde brieven gebruykende, heeft zyn ouden Meester menigmaal tot gedurige klachten geperst*[VI]. *De Oude Man wort gezegt eindelyk zyne dwaling herroepen te hebben*[VII].

XIV. *Zo vele en zo groote vindingen van* Ruysch *hebbe ik opgetelt, dat een s'menschen leeftydt daar door alleen versleten gehouden kan worden. En indien ik by de gemelde niets byvoegen wilde, of konde; echter zoude de naam van* Ruysch *altydt beroemt blyven. Want hoe vele Ontlederen scheiden van deze Waerelt, die niets tot de grondigste kennis van 't menschelyke lichaam hebben toegebragt? Maar hy heeft ook zeer zeltzame ziekelyke gesteltenissen uyt de doode lichamen aangetekent, en zich volkomen als een* Geneesheer *betoont. Zulks getuygen alleen de* Ontleet- en

(I) Philos. Transact. No. 308.
(II) Instit. medicae. §. 685.
(III) Op de voornoemde plaats p. 14, 16.
(IV) Op de aangehaalde plaats, Cap. XI. §. X.
(V) Observ. II. inter observat. miscell. practicas.
(VI) *Bohlius* in gemelde brief.
(VII) Op de zelfde plaats.

Heelkundige Aanmerkingen. *Waarom ik, dewyl niet uyt gebrek of door schaarsheit van te verhandele zaken, maar liever door derzelve groote overvloet overrompelt worde, alleen de zeltzamer, en die ik byzonder nuttig geoordeelt hebbe, zal bybrengen, zullende aldus de tweede stoffe van myne Verhandeling afdoen.*

XV. *Ik ga weder te rug tot de* beenderen. *Waar omtrent gy de volgende zaken, of zeltzaam, of nuttig zult aanmerken.* Ruysch *heeft zomtyts* het borstbeen ('t welk zelden, of nooit, gezien is) uyt elf beentjes t'zamengestelt gezien[(I)]; *en* in een meisje dertien ribbens[(II)]. Hy heeft zomtyts in een onvoldrage kint de gehoor-beendertjes zeer verwart, en buyten schikking aan malkanderen vereenigt, gevonden; *van welke verwarde* vereeniging hy *voorzichtiglyk* de doofheit aan die kant voorzeide, indien het kindt levendig ter Waerelt gekomen was[(III)]. *Nochtans wilde ik liever, dat die verwarring bepaalder van den waarnemer uytgedrukt was geweest.* In 't doode lichaam van een gebochelde heeft hy zeven wervelbeenderen van den rug, door t'zamengroeying vereenigt, en zodanig tot een kring omgekromt, gevonden, dat het lichaam van 't bovenste wervelbeen met het lichaam van 't onderste tot malkanderen gevoegt was[(IV)]. *Maar wat komt het ruggemerg over? Wat de groote slagader? Wy ontberen noch een naauwkeurige natuur en ziektekundige beschryving van gebochelde menschen, in dewelke de groote slagader zelfs evenwydig en gebochelt de kromte van den ruggegraat nabootst. Onder die gene, dewelke* over de zeltzamer, en moeyelyker uytleeding van 't deybeen uyt de pan van 't heupenbeen, doch een

(I) In de naamlyst der rariteyten van *Ruysch.*
(II) In de I. aanmerking op 't IV. hooftst. achter de ontdekking der klapvliezen in de watervaten.
(III) In 't VIII. Cabinet n. 6. in de I. aanmerking.
(IV) In de LXVII. Ontleet- en Heelkundige aanmerking. *Diergelyk leest gy* in de philos. transact. num. 215.

lichter, ende daar door menigermalen voorvallende beenbreuk van deszelfs hals, *geschreven hebben, is zonder twyffel* Ruysch *geweest. Na hem, brengen wy met anderen by, die voorname Hantkonst-oeffenaren*, Rau *en* Cheselden. *In beide de gevallen, volgt een kreupelheit. Diergelyke uytleeding, van een uytwendige oorzaak verwekt, is mogelyk van niemant gezien: Zekerlyk is zy van* Ruysch *niet gezien. Dit quaat beletten veylige wachters, de* [musculi vasti] *wytuytgestrekte spieren, deze plaats omringende, ende de banden, het byzondere lidt van alle kanten beschermende. Hoewel dit gebrek meermaals gebeurt van een toevloet der vochten.* Dog het hooft van 't dyebeen, bestaande uyt een beenige sponsagtige zelfstandigheit, gelyk als het tusschenscheitzel van de herssenpan, welke een zeer dun beenig plaatje bedekt, breekt zeer gemakkelyk. *Hierom heeft* Ruysch *in dode lichamen van kreupele menschen nu gevonden*[(I)] den hals van 't dyebeen tot niets verbryzelt; dan in plaats van 't zelve, geheel gebrekende; verscheide harde, dikke, ronde banden, door welkers hulp, het hooft van 't dyebeen aan deszelfs bovenste gedeelte vastgegroeit was[(II)]. *Ik oordeele dit wonderbaarlyker, en ik ben ook van gedachten met* Ruysch, *van niemant aangemerkt te zyn*, dat de beweegbare kraakbeenderen, dewelke geplaatst worden tusschen de eindens der litsgewys t'zamengevoegde beenderen; *gelyk tusschen beide de kaken; in 't lidt van de knie*, zomtyds geheel gebreken[(III)]. *Of dit gebrek toe te schryven is aan een quade geschapentheit? Ofte aan een zekere ziekte? Welke verschynzelen daar by gepaart gaan? Het smert my, dat waarlyk een zeer gewigtige zaak niet verder van den anderzints naauwkeurigen* Ruysch *aangeraakt is. Laten wy den* Aanmerker over 't scheen-

(I) In 't VIII. Anat. Cabin. n. CIII. Zie ook het IX. Anat. Cabin. n. XLIV.
(II) In 't IX. Anat. Cabin. n. LXXIV. in de I. fig. van de I. plaat.
(III) In 't III. tiental van Aantek. n. IX.

been *vragen.* Het zelve door [*caries*] bederf uytgegeten zynde, is een groot, hol en ront stuk uyt een verouderde holligheit van 't bederf uytgepuylt. Want het scheenbeen heeft zo wel als het bekkeneel twee platen, en in 't midden het tusschenscheitzel; waarom, het tusschenscheitzel uytgegeten zynde door de etter, de laatste plaat, in de gedaante van een pyp, van de natuur is uytgestoten[(I)]. *Zie hier ook een staaltje van op de* Snykamer van Leiden[(II)]. *Ja ook* is zomtyds het scheenbeen zonder holte gevonden, gelykerwys zomtyds de herssenpan zonder tusschenscheitzel is[(III)]. *Maar* dat 'er geraamtens van wormen, van verscheide, en wel driederlei zoort, in 't middenscheitzel der beenderen, in de holligheden van 't dyebeen, van 't schouderbeen van bejaarde menschen, en 't been van een klein kintje, in acht onderscheide beenderen, gevonden zyn, *zulks gaat alle reden te boven. Door wat weg deze gasten in ongeschonde beenderen, met geen scheurtjes doorboort, onbedorven, ingaan, heeft* Ruysch *niet beslist.* Ruysch *stelde vast, dat de zeer scherpe pyn, door het binnenste der beenderen omzwervende, alwaar geen vermoede, of teken van Spaansche pokken is, afhangt van wormen, de beenderen knagende, moetende door quikzilver gedoot worden, die hy ook meent menigmalen daar mede gedoot te hebben*[(IV)]. *Op welke wyze de Quik, de wormen doot; zal ik hier niet betwisten. Dog de darmworme sterve door de overgrote zwaarte van dit lichaam getroffen; het zelve nogtans, door meer omwegen gevoert, en in de kleine vaten door een zwakker kracht voortgestoten, zal ook den vyand met weinig sterkte treffen, en met een klein lichaam aantasten. Wy worden door diergelyke aanmerkingen overtuygt; dat 'er geheimen van de natuur zyn, na*

(I) In 't VIII. Anatom. Cabin. n. 8. en 2. en 4. fig. van de III. plaat.
(II) Zie *B.S. Albini* Register van 't Anatomisch Huisraad van *Rau*, zo te Leyde gedrukt, pag. 13, 14.
(III) In 't II. Anatomisch Cabinet, pag. 554.
(IV) In 't III. tiental van Aantek. n. 6.

langen tydt eindelyk te ontdekken: en dat een iegelyk zo veel te meer in wysheit vordert, hoe meer hy begrypt, dat hy de verborgentheden van de natuur onbewust is. Zekerlyk is 'er naauwlyks een deel in 't lichaam, waar in geen worm gevonden is. Zeer dikwyls huysvesten de wormen in schapenherssenen. Wie verwondere zich niet, dat van Ruysch *wormen gezien zyn met de pis uytgelost, zynde een dag daar na in vliegjes verandert.*

XVI. *Laten wy de zeltzaamheden van* Ruysch *omtrent het menschenvleesch onderzoeken.* Hy heeft eens in een doot lichaam drie pyramidaalswyze spieren gezien[(I)]. *Maar nademaal een zekere betrekking, tusschen de pyramidaalswyze spieren, of beide, of een van beide, of tegenwoordig, of afwezent, tot de regte spieren zelfs van de buyk, volgens de leer van* J.C. Arantius, *waargenomen wort; heeft men reden zich te beklagen over de nalatigheit van den Ontleder, omtrent de niet aangemerkte staat der regte spieren, en de plaatzing, welke de bykomstige spier gehadt hadde. Ik voeg 'er by een wonderbaarlyke aanmerking van* Ruysch, *welke ik waarlyk niet weete ergens aan toe te schryven, of waar heen te wenden. Zy bestaat in een ontbreking van de huyt, en van 't grootste gedeelte der voorste spieren van de buyk in versch geborene; alwaar de darmen nu na buyten uytpuylen, zynde gedekt met een dun vliesch; dan zyn zy berooft van alle bedekzelen*[(II)]. *Wien bekent is, dat het vleesch van de natuur alleen, nooit van een Geneesheer, voortgebragt kan worden; Wie verstaat, dat den omloop van 't bloet door de ingewanden van de buyk niet gelukkig volbragt kan worden, ten zy den buyk gesloten is; die zal oordeelen, dat het einde van een kort leven aanstonts zodanige elendige zieke boven 't hooft moet hangen.*

XVII. *Ik begeve my tot die zeltzaamheden te verhalen, dewelke hy omtrent allerlei vaten hadde waargenomen. Met alle stilzwy-*

(I) In 't IV. Anat. Cabin. n. LXXXIII.

(II) In de LXXI. en LXXIII. Ontl. en Heelk. Aanmerk.

gentheit kan ik niet voorbygaan die van Ruysch *aangemerkte* ontelbare witte, vervulde, en een dunne borstels dikte vaatjes; zynde nog melk; nog bloet; nog watervaten; dewelke, in 't dode lichaam van een vrouw, van een qualyk gestelde en met etter zeer vervulde nier tot den slinker bovenbuyk strekten. Waar zy eindigden, is niet toegelaten naauwkeurig genoeg te onderzoeken. *Hy geloofde, dat deze waren holle vezelen, die de vliezen maken, welke de pisleiders aan de lendenen vastbinden. Hy hoopte, dat zodanige aanmerkingen op haar tydt mogelyk die onbekende wegen zullen bepalen, waar door de drank, zonder het hart aan te doen, zoude konne geraken of tot de nieren, of tot de pisleiders, of tot de blaas*[I].

Laten wy acht geven op de bloetvoerende vaten. Ik vinde nochtans omtrent het bloet zaken, dewelke verdienen bygebragt te worden, in de Oeffening der Geneeskunde zeer nuttig. Twee aanmerkingen van Ruysch *breng ik op de baan.* In een Vrouwmensch van twintig Jaren hadde een vlies den uytgang der maantstonden belet, verstoppende de plaatzen, dewelke natuurlykerwyze den doortocht toelaten: maar een opening gemaakt zynde, is 't bloet met gewelt tot vier ponden uytgeborsten, geenzints gestolt, veel minder verrot, maar zwartagtig[II]. *Hier uit vloeit een practicale voorstelling in de oeffening der Geneeskunde: het bloet, buyten de vaten gestort, kan langdurig in een besloten plaats onbedorven blyven. Derhalven kan ook op deze wyze een voorstelling, gewisselyk ook ergens anders zeker, bewezen worden: het bloet, in 't hooft uytgestort zynde, maakt of een beroertheit, of de doot, alleen door zwaarte, of op het voor of op het achterbrein. De andere aanmerking is de volgende:* Onder het wegnemen van de milt

(I) In de XCIV. Ontleet- en Heelk. Aanmerk. in de LXXV. fig. lett. CCCC. vergelyk deze met de IV. Aantek. van 't II. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek.

(II) In de XXXII, Ontleet- en Heelk. Aanmerk.

uyt een hont, heeft de milt-slagader, niet gebonden zynde, bloet in den buyk nedergestort, ende het dier, den buyk toegenaait zynde, heeft zich naderhant wel bevonden[(I)]. *Waar door een zwaarwigtige voorstelling is bewezen geweest: Een weinig bloet, uyt een ingewant, waar van het leven niet afhangt, gestort zynde in zekere holligheit, alwaar geen weg voor de lucht open staat, brengt zo vele schade niet by, als men wel meent. Ook niet minder is ten twede gebleken: dat 'er in den buyk aderen zyn, dewelke de dampige vochten opslorpen. Want dat het bloet tot een wey onthonden is geweest, is klaarblykelyk; zynde tot de opslorping niet zeer onbequaam, voornamentlyk gestooft zynde door de warmte van den buyk.*

Dat de bloetvoerende slagaderen, op verscheide plaatzen van 't lichaam, en voornamentlyk in de nabuurschap van 't hart, in been veranderen; is een zeer gemene zaak. Doch veel zeltzamer in de aderen gebeurende. Van een beenachtige poortader wort by Ruysch *tweemaal gewag gemaakt. Wel eens* in een Vrouw, waar in *de vaten bezwaarlyker beenig worden, ten zy zy gantsch oudt wort, en wel* in een waterzugtige, is de poortader voor een gedeelte beenagtig gevonden. Deszelfs buykvlies was op verscheide plaatzen, met harde deeltjes, als zantjes, *besproeit*[(II)]. *Ik ontkenne ook niet, dat de ader een beenige gesteltenis verkregen heeft door een tering en vermagering van 't lichaam. De zydelyke vaten namentlyk, zyn in de rokken van de gemelde ader met haar vocht, door de wechgevoerde dunder vochten, ende door haar stilstant uytgedroogt, aan malkanderen vastgegroeit. In* 't andere voorbeelt van een beenige poortader *is geen omstandigheid bygevoegt*[(III)]. *Kan dit dienen om te bevestigen, dat de natuur van de poortader een slagader gelyk is?*

(I) In de LXVI. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(II) In de LXX. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(III) In 't VIII. Anatom. Cabin. n. LVIII.

De Waterzuchtigheit, welke dikmaals in de vaten zit, vereischt hier met recht een plaats voor zich; voornamentlyk om dat men door de scherpzinnigheit van Ruysch *in de grondige kennis van dezelve veel gevordert is. Hy stelde de oorzaak van 't buykwater, en 't water door 't gehele lichaam, als mede van alle waterzucht, voornamentlyk in de zwakheit en quade gesteltenis van de uyterste eindens der vaten; schoon hy niet ontkent heeft, dat ook de gebarste watervaten dezelfde ziekte dikmaals voortbrengen*[I]. *Ik bekenne openhartig, dat die zwakheit, en quade gesteltenis, my zeer duyster is, en ook op geen plaats by* Ruysch *gevonden wort, alwaar hy dezelve verklaart.* Hy heeft bepaalt, dat de waterblaasjes, dewelke een zoort van waterzucht zyn, vaatjes zyn, voornamentlyk bloetvaten, vol met wey; *schoon hy toegestemt heeft, dat andere vaten ook konnen verandert worden in waterblaasjes*[II]. *Welke bepaling aan het oog van een iegelyk hart voorkomt. Dat belletjes vaten zyn! Ik roere dit beruchte bewys aan, en byna het krachtigste van alle, voor het klierige maakzel van de ingewanden.* Om dat de gehele lever, in 't dode lichaam van een waterzuchtige, uyt waterblaasjes t'zamengestelt was[III]; *gelyk 't ook overgekomen is* aan de netwyze vlegting[IV]; en de nieren, welkers waterblaasjes geborsten zynde, druypt het water in den buyk[V]. *Als mede* van de moerkoek[VI]; *Derhalven moeten* de lever, netwyze vlegting, nieren, moerkoek, *in staat van gezontheit, bestaan uyt zekere blaasjes of kliertjes, nu*

(I) In 't Antwoort op den XII. Voorstell. Brief, en 't II. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. IX.
(II) In 't Antwoort op den XII. Voorstell. Brief.
(III) Op dezelfde plaats.
(IV) Op dezelfde plaats.
(V) Uyt den Brief van *Mont. Zie* het Journal des Scavans van 't Jaar 1700. op de 656. bladz.
(VI) In de XXXIII. Ontleet- en Heelk. Aanmerk. in de 34. en 35. fig. als ook in 't VI. Anat. Cabin. n. CIV.

door 't water verwydert ende zichtbaar, welke waterblaasjes zyn. Waarom een Waterblaasje is een blaasje van de vermeerdering van 't stilstaande water, tot een groter belletje uytgezet. Ruysch *zelfs redeneerde voor dezen niet anders*[(l)]. *Maar toen hy eindelyk, door een gelukkige inspuyting, gelyk gezegt is, ondervonden hadde, dat* de lever, de netwyze vlegting, de nieren en moerkoek, *zo groot als zy zyn, uyt loutere vaten gemaakt worden, ende wel* dat de moerkoek van alle watervaten, en [*folliculi lymphatici*] waterblaasjes verstoken is; *al 't welke nochtans de vermetelheit van zommige hedendaagsche Natuurbeschryvers, om de waterbelletjes gemakkelyker te verklaren, in de moerkoek vastgestelt hadde; konde hy vast genoeg besluyten, dat de waterblaasjes vaatjes zyn, voornamentlyk bloetvaatjes, met wey opgevult. Maar deze leer, aangaande het vaatachtige maakzel der ingewanden, en de natuur der waterblaasjes, wierdt eenigermaten twyffelagtig gemaakt. Want onderstel de uytvlucht van de anderen door te gaan; dat, door een geweldige opvulling, het tusschenbeide zynde vliezige blaasje gedrukt wort, of ook zyn figuur verlaat, zo dat het onder schyn van niet opgevult te zyn, neervalt; want in alle delen van 't lichaam worden onopgevulde deeltjes gevonden: dan volgt geenzints, dat de waterblaasjes bloetvaatjes zyn, vol van wey; nadien zy dan ook konnen zyn uytgespanne blaasjes. Waarom, op dat gy in 't gevoelen van* Ruysch *zeer versterkt wort, ik U bidde, overweeg de zeer zeltzame aanmerking van* Ruysch, *welke de tegenstrevers schynen verzuymt te hebben, dat* de gehele lever, zo groot als dezelve was, in 't dode lichaam van een waterzuchtige, uyt

(l) *De plaats uyt de gemelde* XXXIII. Aanmerk. *verdient opgeschreven te worden:* Wie zou zich konnen verbeelden, dat de waterblaasjes uytbreidingen van vaten zyn? Want dan zouden de grootste waterblaasjes gevonden worden omtrent het midden van de moerkoek; maar nu zyn zy zonder eenige schikking, groter en kleinder onder malkanderen. Behalven dit, heb ik aangemerkt, dat die vaten vernietigt worden, zo dat 'er geen takje overblyft.

waterblaasjes t'zamengestelt, gevonden was; zynde zelfs geen kenteken van grote vaten overgebleven[(I)]. *Derhalven zyn de vyf grote takken van de poortader; drie van de holader; en takken van de lever-slagader, volgens de aanmerking eerst van* J.C. Pechlinus, *daar na van* A.F. Walther *de zaak tot volkomenheit brengende, ruym genoeg zynde, verandert geweest in waterblaasjes. Hierom konnen de groter bloetvaten in waterblaasjes verandert worden. Derhalven veel lichter de kleine. Nu, 't zy dat de* Ruysschiaansche *verklaring, om deze verandering van vaten in waterblaasjes te verstaan, voldoet, of niet, waar door* hy vastgestelt heeft, dat den blaasagtigen rok der vaten met een wateragtig vocht vervult, en de holligheit der vaten zodanig gedrukt wort, dat 'er niets van de holligheit overblyft, en dat dus niet alleen de kleinder, maar ook de groter vaten vernietigt worden[(II)]; *is 't genoeg, dat de voorstelling van de ondervinding zo zeker gemaakt is, als 't gene zeer zeker is.*

De in tweën gesplete ruggegraat, *niet heel naauwkeurig van* N. Tulpius, *maar beter van* Ruysch *beschreven, is liever een uytwerking van een ziekte, als een ziekte zelfs, welke de naam aan 't ongemak zoude hebbe konnen geven.* De zelfde ziekte, *welke de herssenen der kinderen tot water verandert, en de naden van malkanderen afscheit*, toont ook het water in versch gebore kinderen, in de plaats van 't ruggemerg; verdeelt het wervelbeen, omtrent zyn doornagtig uytsteekzel; zy komt in den rug of in de lendenen veeltyts; zeltzamer in den nek; en zeer zelden in 't onderste en uytwendigste gedeelte van 't heylig been[(III)]. *Gelykerwys de waterzuchtigheit der herssenen in de kinderen van een verkeerde plaatzing der zelver in de baarmoeder, wanneer, haar*

(I) In 't I. Anatomisch Cabinet.
(II) In 't VI. Anat. Cabin. n. CIV.
(III) In de XXXIV. en XXXVI. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.

hooft lager leggende, op die plaatzen, het water stil staat, moet afgeleit worden; aldus oordeele ik dat iets diergelyks moet gezegt worden van de waterzuchtigheit van den ruggegraat.

XVIII. '*t Zal ook niet verdrieten overwogen te hebben de aanmerkingen, dewelke* Ruysch *omtrent de ziekelyke ingewanden ons heeft nagelaten. Ik vinde in de borst een zeltzame en dubbelde van* hem *aan ons bekent gemaakte oorzaak van een byna in 't geheel belette ademhaling; welke, om dat zy over 't hooft schynt gezien te zyn, my lust te verhalen. In drie menschen, met* [Ortophnoea] *een zware aamborstigheit gequelt, na haar overlyden der zelver longen onderzogt zynde, hebben* vele verstopte longblaasjes *vertoont; waar door de nieuwe lucht nog in dezelve konde ingaan, noch de ingeslote daar uytgaan*[I]. *Verbeel U, dat alle longblaasjes in een ogenblik verstopt worden; ende gy zult door dezelfde onderzoeking zekerlyk vaststellen, dat het dier ter neder vallen zal. Hoe meer derhalven of minder blaasjes verstopt worden; hoe groter of kleinder helling tot den doot in 't dier ontstaat. Ende, na myn oordeel, maakt een oprechte longontsteking in zodanige menschen een einde van 't leven, zynde het bloet in de plaatzen van de longen, alwaar die blaadjes verstopt zyn, eerst t'zamengehoopt, nademaal het bloet van dezelve uytgespannen, nooit nedervallende blaasjes, niet tot in de linker holligheit van 't hart voortgedreven wort. Gaarne nochtans wenschte gy te weten, welk lichaam die blaasjes verstopt heeft?*

De andere oorzaak is een belette toevloet van 't bloet tot de long door de klapvliezen van 't hart, by den uytgang van de grote slagader gelegen, zo zeer mismaakt, aan malkanderen gegroeit, ende, 't welk te wonder is om te zeggen, zo beenagtig geworden, dat 'er geen bloet meer in 't lichaam heeft konnen komen[II]. *Hier door is wegens flaauwte de doodt ontstaan.*

(I) In de XIX. en XXI. Ontl. en Heelk. Aanmerk. in de XX. en XXI. fig.
(II) In de LXIX. gemelde Aanmerk. in de LVII. fig.

Het net *houdt het verdikte* vet *vast, 't welke op een zonderlinge wyze, het dierlyke lichaam kan doden.* Ruysch *toonde aan, dat het vet een oprechte olie is. Schoon die nu voor een beweeglyk dier zeer heilzaam is: hoe veel gevaar nochtans daar van een vet lichaam boven 't hooft hangt, is uyt de volgende waarneming te leeren:* In den buyk van een paart, na 't hardt lopen gestorven, geopent zynde, is deszelfs gehele holligheit vol met gesmolte olie gevonden[(I)]. *Door zo grote warmte de goede olie gesmolten, en geroert, de huysjes van 't net geborsten zynde, hadde den doot toegebragt, niet door een drukking, maar door zyn weder inslorping in de aderen, dezelve verstoppende. De voetzelweg, is, ten allen tyden, aangemerkt als een riool van verscheide quaalen. Dezelfde heeft aan* Ruysch *wonderbaarlyke zaken zomtyts vertoont.* In een vrouw, by haar leven gequelt met een hontshonger, is de poortier van de maag zodanig gerekt geweest, dat hy alle de vingeren, by malkanderen gevoegt, ingelaten heeft[(II)]. *De spys dan in de maag gekomen zynde, is zonder ooit daar in te vertoeven, uyt de zelve onverteert, als uyt een zak, in de darmen gevallen; terwyl het nooit verteerde vocht van de maag altydt deszelfs vezelen prikkelde. In zommige zeer gulzige menschen hebben eenige de maag in de linker bovenbuykszyde ontdekt, geheel en al waterpas gelegen. Deze twee aanmerkingen, wat de zaak aangaat, zyn de zelfde; de eene wort door de andere klaarblykelyker gemaakt.* In den omgewonden darm is een byzonder vertrekje aan te merken, het zelfde dikmaals overkomende[(III)], *gy zoudt het* [aneurisma intestini] *een darmspat noemen; in welkers uyterste zomtyts blaasjes gezien worden, die speldekopjes verbeelden*[(IV)]. In den endeldarm *is een lelyke en ysselyke ziekte beschreven, alwaar, dezelve* verdikt, en kraakbe-

(I) In 't Antw. aan *H. Boerhaave* op de 1205. bladz.
(II) In de LXIV. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(III) In de III. fig. van de Naamlyst der Rariteyten van *Ruysch.*
(IV) In de 2. en 3. fig. van de IV. plaat van 't VII. Cabinet.

nig geworden zynde, de drek, schoon gedrukt, naauwlyks uyttocht vint; *zo dat men zo wel moet danken voor een gelukkige ontlasting, als inneming van spys en drank*[I]. *Omtrent die quelling, de stervelingen zo zeer pynigende, en dikmaals om 't leven brengende*, Ontfermt uw myner *genaamt, heeft de vlyt van* Ruysch *gewilt, dat de Geneesheeren zeer bezorgt zoude zyn. Onder andere oorzaken van dezelve erkent hy die zeer menigvuldig*, een inschieting van den eenen in den anderen darm. *Alhoewel 't my ook geheugt, in 't dode lichaam van een mensch, door een schielyke doot, gelyk zy zeiden, overleden, gedeeltens van den omgewonden darm, met een zeer vaste knoop onder malkanderen t'zamengebonden, losgemaakt te hebben. De zelfde inschieting van den darm binnewaarts, heeft hy niet alleen* op vier of vyf plaatzen in een en 't zelfde lyk gevonden, maar ook in zeer vele lyken, ja in drie, achter een geopent[II], zomtyts in vier[III]. Dezelfde heeft hy ook gezien in den kronkeldarm, en, '*t welk gantsch om te verbazen is*, in 't dode lichaam van een versch gehore kint[IV]. *Derhalven past het een Geneesheer omzichtig te zyn, en dikmaals de ziekte te vermoeden, op dat de af te weere doot mogelyk hem niet ervare van de ziekte maakt. Dit eenige voeg ik 'er by*; wanneer deze quaal van een wint ontstaan is, dat, in plaatze van een rontje, twee klapvliezen in den kronkeldarm gezien worden[V]. *Welk verschynzel schynt over een te stemmen met het ware, noch niet beschreve, maakzel van die klapvlies.* Ruysch *heeft maar eens in den gehelen levensloop, terwyl hy de Geneeskonst geoeffent heeft, gezien*, dat de darmen, natuurlyker wyze aan 't darmscheil gehegt, 't zelve door een ettergezwel verrot zynde, van hare scheilbanden los ge-

(I) In de XCVI. Ontleet-en Heelk. Aanmerk.
(II) In 't X. Anat. Cabin. n. LXII.
(III) In 't III. tiental van Aantek. n. V.
(IV) Op de zelfde plaats.
(V) In de laatste Oeffeningen n. CLXVI.

maakt, ongebonde en verwart in den buyk gedobbert hebben, terwyl een zodanig gestelt mensch dit niet tegenstaande, schoon wel voor een korten tyt, in 't leven is gebleven[(I)]. *Alhoewel deze uytgang van 't leven niet aan de uytwerkzelen van de aldus ongebonde darmen schynt toegeschreven te moeten worden, als liever aan een vertering van 't darmscheil. Dat* de galblaas, *geplaatst tegen 't hol van de lever, een pyp uytzent, is by alle bekent; maar 't wort zeltzamer verhaalt, schoon* zulks in koeyen voornamentlyk en kalveren menigmaal gebeurt, dat die in tweën gespleten gevonden wort. Maar een dubbelde galblaas, dat is, die een dubbelde pyp heeft, heeft *Ruysch* wel verscheydemalen konnen waarnemen[(II)]. *Hoewel* Malpighius *alvorens vermaant heeft, dat de levergalpyp uyt de leverquabben dikmaals verdubbelt in honden voorkomt. In 't gebiedt van de milt oordeel ik zeltzaam* de bastaartmilten, by de milt gelegen, na deze volkome gelykende, welke hare takken van de miltvaten verkrygen[(III)]. *Houden zy zich zo omtrent de milt, als de bolronde klier zich hout omtrent de bovenste kaakbeenklier, waar op zy zit? Maar wy hebben de milt uyt de lyst der klieren geschrapt. Mogelyk zyn zy veelvuldige milten. Want andere hebben nu twee, nu drie, dan vier milten aangemerkt. Om gantsch niets van de* Nieren *te spreken, in welkers vorming zeltzamer is een stantvastige natuur te zien, als een onbestendige; weet, dat met twee voorbeelden van* Ruysch *aangetoont is*, een ongelykheit van de oppervlakte der nieren, t'zamengevoegt uyt harde stukjes, makende daar ter plaatze pynen als van een steen in de nieren[(IV)]. *Zie ook diergelyke aanmerking by* Ruysch, *echter zonder eenig verhaal van toevallen*[(V)]; *Ja ook andere wonderbaarlyke zaken*

(I) In 't II. tiental van Aantek. n. IV.
(II) In de XC. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(III) Op de zelfde plaats in de LI. Aanmerk.
(IV) In 't I. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. IX.
(V) In de XXC. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.

omtrent de nieren, aan Eustachius *zelfs niet verschenen. Byaldien zeker deel van een dier in 't verwyderde buykvlies ontfangen wort, zegt men een* Breuk *tegenwoordig te zyn. Derhalven op welke plaats het buykvlies de uytspanning minder tegenstaat, en te gelyk een deel tegenwoordig is, 't welke wyken kan; aldaar is ook de plaats voor een breuk. Het lichaam, in de breuk ontfangen wordende, brengt een byzondere naam aan 't ongemak mede. En de zoorten van deze breuk heeft* Ruysch *vermeerdert. Lees by den zelven van* een milts, baarmoeder, vrucht ende blaasbreuk[(I)], *waar van alle andere Schryvers stilzwygen. Maar een* Blaasbreuk *is een zaak zo naauwkeurig, als aanmerkelyk in de Oeffening der Geneeskonst. De Pisblaas valt in 't balzakje, en het water zal uyt de zelve, schoon zeer vol zynde, ook niet ontlast worden, ten zy gy met de hant het zakje zult gedrukt hebben; door welke uytwendige drukking, gepaart gaande met een poging van ontlasting, zy geheel ontlast wort*[(II)]. *Een woort zal ik 'er bydoen van twee andere ziektens van de blaas, om dat ik dezelve zeer byzonder oordeele. De eene is* een inwendige schurft van de blaas, eenige malen van *Ruysch* aangemerkt, waar by een geweldiger pyn, en veelvuldiger perssing om te wateren, een ontlasting van etterige pis, en een grote verdikking van de blaas, *volgens den aart van de ziekte, en ongestelde plaats*, gevoegt worden[(III)]. *De andere is* een ontlasting van deszelfs binnenste vlies, eens van *Ruysch* gezien, terwyl in een kraamvrouw, na 't langdurig ophouden van 't water, en na een voor af gegaane ontsteking, die rok verstorven zynde, van de overige afgescheyden was[(IV)]. *Maar de verklaring van 't konstwoort, van* een vastgegroeide steen aan de blaas; *en 't gevoelen, aangaande* een byna nooit aangemerkte steen tusschen de

(I) In 't II. tiental van Aanteken. n. IX.
(II) In de XCVIII. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(III) In de LXXVIII. Aanmerk. in de LXII. fig.
(IV) In 't II. tiental van Ond. en Heelk. Aantek. n. IX. in de I. fig. van de II. plaat.

rokken van de blaas; *'t welk men beide by* Ruysch *leest*[I]; *oordeele ik dat nog de Steensnyders behaagt, nog met de ervarentheit overeenkomt. Gewisselyk, het droevige nootlot van* J. Casaubonus *wederspreekt zulks genoeg*[II].

Ruysch, *die aldus dagelyksch door de ondervinding vorderde, en in een gestadige ontleding van allerlei zoort van dode lichamen bezig was, is ook waardig geoordeelt*, om 't eerste in de grote stadt Amsterdam ten dienste der Vroetvrouwen lessen te geven[III]; *waar door 't niet te verwonderen is, dat 'er zeer vele zaken door* Ruysch *ontdekt zyn, die in barende vrouwen te pas komen, en een voortreffelyke nuttigheit konnen hebben; voornamentlyk*, nademaal hy zelfs, eenige Jaren lang het Vroetmeesters ampt altydt en zeer menigvuldig geoeffent heeft. Behalven die twee ronde banden, *heeft hy met een zeltzamen uytslag aangemerkt, noch een zekere derde bant, ter zyde van den hals der baarmoeder uytgaande*[IV]. Dat de baarmoeder, *dewelke omgekeert zynde, in 't baren eerder wort voortgetrokken, als nedervalt*, ook niet omgekeert zynde, *dat is, in haar natuurlyken stant,* kan uytvallen, toonde hy aan met een dubbelde waarneming[V]. *Omtrent het getal van de moerkoek in een vermenigvuldigde vrucht, meene ik, dat* Ruysch *niets anders ter nedergestelt heeft, als andere voorgangeren. Want 't gene andere al lang hebben openbaar gemaakt, en met figuren afgebeelt, by voorbeelt*, dat 'er in tweelingen nu twee moerkoeken voorgekomen zyn, voor yder vrucht een; dan maar een voor beide; *'t zelfde leest gy ook by* Ruysch[VI]. *Doch nadien deze waarnemingen overhellen om te misleiden; verwinnen zy zekerlyk niets; niets konnen zy ook hinderen aan de onwrikbare bewysredenen*,

(I) In 't II. Anatom. Cabinet.
(II) *Pechlinus* l. c. L. I. Observ. II. *&* Acta Parisina Anni 1702.
(III) In de XXVIII. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.
(IV) In de LXXXVIII. Aanmerk.
(V) In de VII. en IX. Aanmerk.
(VI) In 't II. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. X.

verzekerende aan yder ey zyn moerkoek. 't Welke in de kraamkunde door Ruysch *verbetert is, zulks past liever een daar in ongeoeffende met weynig woorden te verhalen, als van 't zyne dwalingen by te voegen. 't Is beter het overige uyt den* Auther zelfs *te halen. Overdenk de oprechtigheit, naauwkeurigheit, en menigvuldigheit van aanmerkingen in* Ruysch; *gy zult hem gemakkelyk uw toestemming geven. De moerkoek van de vrucht wort nu lichtelyk van de baarmoeder van de kraamvrouw afgescheiden; dan moeyelyker. Zulks wort by alle toegestaan. Welke ongemakkelyker afscheiding, gelykerwys ook aan andere oorzaken toe te schryven is, alzo ook, volgens de vermaning van* Ruysch[I], aan de middelpuntige inplanting van de navelstreng in de moerkoek. Doch met weynig moeite wykt ze, wanneer de streng ter zyde aan de moerkoek gehegt is. *De gantsche zaak wort bezwaarlyker begrepen, als voorgedragen; ende de Ruysschiaansche gelykenis wederleit eerder dit gevoelen, als het versterkt. Want gy weet, dat, in allerlei inplanting van de streng, in deszelfs lichaam vervat worden stammen van alle vaten, door de moerkoek verspreit. Laat nu een oorzaak, hoedanig die zy, beletten, dat de baarmoeder van de moerkoek verlost wort; moet nochtans de morekoek liever in de baarmoeder nablyven. Want al te grote poging van de Vroetvrouw in 't afscheiden van de koek, brengt zeer dikwyls de vrouw den doodt aan. Maar de nagebleve moerkoek zal de baarmoeder, de krachten aangegroeit zynde, ten eersten uytdryven: of, die verlossing te vergeefsch afgewagt zynde,* zal de moerkoek in de baarmoeder verandert worden in waterblaasjes, ofte daar zal uyt voortkomen *dat verlange der oude wyven,* een vliegende zuyger[II]. *De Geneesheeren zo wel, als geleerde Vroetvrouwen, staan verhaast*, dat de moerkoek geen uuren, geen dagen, maar maanden lang in de baarmoeder kan, ja moet bly-

(I) In de XCVII. Genees- en Heelk. Aanmerk.

(II) Zie de aangehaalde plaats op de XXVI. Aantekening; en de Verhandeling van de Spier des baarmoeders.

ven, blyvende de vrouw in 't leven. *Echter verweert* Ruysch *zelfs zich genoeg.* Ruysch *heeft waarlyk een onwrikbaar en overeenkomstig denkbeelt van de* [molae] *zuygers, de gemoederen en oogen der oeffenende Geneesheeren ingedrukt. 't Is schande, dat de Geneesheeren met de oude wyven lang geraaskalt hebben. Want de ondervinding niet geraatpleegt zynde, en de reden omdolende; dan de gemoederen der Geneesheeren verflauwende, wien 't paste altydt Wysgeeren te zyn, hebben zy, zelfs de beste in andere zaken, omtrent het maandtstonden bloet; en het gehele werk van de voortteeling, dwaas geweest. Want de genoegzame reden van de zaak niet doorgezien hebbende, hebben zy haare onwetenheit dus verre met zaken bedekt, dewelke hoger geschat worden als natuurlyke oorzaken. Niets dwazer konde zelfs van 't geringste vernuft bedagt worden, als wel een vliegende zuyger. Wy erkennen* misdragten; *maar door die verstaan wy niets als vleezige uytwassen van de baarmoeder, of allerhande ontaardingen van de in de baarmoeder overgebleve moerkoek, of ook diergelyke veranderingen, welke ik te voren omtrent de voortkomst der Vleeschgewassen uyt bloet beschreven hebbe. Aldus heeft ons geleert* de Oude man, *het zelfde ook de Vroetvrouw*[l]. *De leer aangaande de tekenen van een dode vrucht in de baarmoeder van een zwangere vrouw, is niet zoo zeer altydt voor zeker gehouden. Indien gy* Ruysch, *over die zaak, hoort; gy zult ook zomtydts voorzigtiger worden. Vermits de ontlasting van stinkende dingen uyt de baarmoeder; een perssende afgang, hartvang, koude trilling, een stinkende adem; een blaauwe couleur van de moeder; dewelke ook onder de tekenen getelt worden; onderstellen een verrotte vrucht, en ontslote baarmoeder.*

Maar wat zal 'er geschieden, als de baarmoeder gesloten is?

(l) In de LVIII. Ontleet- en Heelkundige Aamerking, en in 't VI. Anatom. Cabinet. n. XXV.

En dan, volgens de leer van Ruysch[(I)], kan 't dode lichaam van de vrucht lang in de baarmoeder onbedorven blyven. *Aldus melden ook de stellingen der Natuurkundigen, aangaande de verrotting. Doch naderhant het dode lichaam van de vrucht ontlast zynde, zult gy ook lichtelyk onderscheiden, of de vrucht nu, of al lang gestorven is.* Ruysch *zegt aldus:* De onvolkome schepzeltjes, lang doot geweest zynde, zyn asverwig van couleur, en gantschelyk ingevallen. Maar zo zy aanstonts na den doot gebaart worden, hebben zy een witte couleur, en zyn van alle kanten wel in 't vleesch en ront[(II)]. *Eindelyk, een Kraamvrouw vertoont zomtyts twee verscheinzelen, welke gy onder de naauwkeurige zaken met* Ruysch *moet rekenen. Het eene is* een oprechte beweging der baarmoeder, na 't baren. *Want aldus beweegt zy zich, hier en daar, gelyk een tweede vrucht; zo dat gy daar het hooft, hier de voeten, op een andere plaats een ander deel gelooft te zyn; maar de zaak wel onderzogt hebbende, voelt gy alleen de baarmoeder. Alzo hout de trekking langzamerhant op. Dat die beweging der baarmoeder zomtyts zo groot kan zyn*, dat de baarmoeder, omgekeert, uyt het lichaam schiet; *zullen, meen ik, alleen de Vroetvrouwen geloven, zullende haar misslag op deze wyze dekken, wanneer zy onbedreven zynde zo dikmaals de omgekeerde baarmoeder afrukken*[(III)]. *Het andere zyn* harde, langwerpige gezwellen, op de wyze van een beuling in den onderbuyk na 't baren, nu schuyns, dan dwersch zich vertonende. *Welk deel oordeelt gy nu dit gezwel in den buyk uyt te maken? Wanneer* Ruysch *in zodanig doot lichaam gezien hadde* het net tot malkanderen getrokken, en verdikt; *was de uytlegging van de*

(I) In 't II. tiental van Ontleet- en Heelk. Aanmerk. n. X.
(II) Op dezelfde plaats.
(III) In de XCIII. Ontleet- en Heelk. Aanmerk.

zaak gemakkelyk; nochtans zoude niemant, de zaak niet gezien hebbende, de oorzaak in 't net gezogt hebben[I]. *Eindelyk de wonderlyke baringen, hoedanig zyn het* hontje[II], *en* 't diertje na een slek gelykende[III], door de mont uytgeworpen, *zal ik met een duystere uytlegging hier niet verhalen. Wie in zodanige lust heeft, hy vint genoeg, waar door hy zich voldoet.*

XIX. *Tot* de natuurlyke Historie *behoren* alle gediertens, *en* gewasschen. *Een eenig Cabinet van dieren hebben wy van* Ruysch; *'t welke hy voorgenomen hadde voort te zetten, zo andere niet verzogt hadden, dat hy de beschryving van zeltzamer zaken uyt het menschelyke lichaam, tot gebruyk der stervelingen, boven alle andere stelde.* In XV Cabinetten, welke hy met diertjes vervult gehadt heeft, waren meer als 1582 flessen begrepen; voeg hier by de dozen met vlinders, sprinkhanen, schalbyters, klein viervoetig gedierte, gekorve diertjes, en zeegewassen vervult, zynde 1820. Behalven deze vont men ook 180 droge flessen, en daar in zeltzame gedroogde vogeltjes, voornamentlyk uyt Oost- en West-Indien overgekomen. *Zo groten schat van dieren hadt* Ruysch, *al voor* 22 *Jaren*[IV]. *In dat eene Cabinet, 't welk men lezen kan, zult gy opgenoemt, of beschreven vinden, of ook met fraye afbeeldingen uytgedrukt, aart- en watergediertens van allerley zoort, maar voornamentlyk zeer zeltzame uyt Oost- en West-Indien, vliegende, kruypende, en voortgaande. Ik zal 'er een van bybrengen, namentlyk* een Americaansch Padtgelykent dier, van de Zurinaamsche Inwoonders Pipa en Pipal geheten, op wiens rugge zeer vele eyertjes in de huysjes van de huyt zitten, waar uyt

(I) In de LXIII. Aanmerking.
(II) In 't IX. Anat. Cabin. n. XLVIII.
(III) In 't I. tiental van Aantek. n. VII.
(IV) Zie de Voorreden van 't I. Cabinet der Dieren.

eindelyk de jongskens voortkomen. Nochtans heeft dit wonderlyke eyernestje gantsch geen gemeenschap met de holte des buyks[l].

Eindelyk, hy heeft op 't laatste de Ontleeding der Gewasschen, *niet die grove, maar fyne, met gelyke geluk geoeffent, als ik nu, omtrent het menschelyke lichaam, verklaart hebbe. Aldus is de natuurlyke Historie ook door* Ruysch *vermeerdert; maar wie zoude gemeent hebben, dat de* Ruysschiaansche *voorstellingen, aangaande de natuurlyke deelen in 't menschelyke lighaam, op deze wyze zouden bevestigt worden! Dit aanvaarde de Oude man met een ongehoorde onderneming. De voornaamste Ontleders der planten hadden geredeneert van de lichamen der dieren tot de gewassen; en aan deze een maag, melkvaten, en verdere, byna van allerley zoort, ballen, roeden, baarmoeder, en andere dingen, door een zekere vergelyking, toegebragt. Doch* Ruysch *sloeg in tegendeel een andere weg in, en redeneerde van proeven, in de planten gehouden, tot de dieren. De grote genegentheit, en gelegentheit bevorderde zodanige en zo een grote oeffening. Ik hebbe eerst verhaalt de neiging tot de planten, toen hy Jongeling was. Maar het gewicht van zyn ampt heeft hem aangedrongen verscheide zaken verder te ondernemen. Want* in 't Jaar 1685 wierdt hy als Hoogleeraar in de Kruydtkunde te Amsterdam beroepen, *wanneer de Amsterdammers omtrent die tydt de Kruydtkunde yverig begonden aan te queeken, en een* [Hortus Medicus] *Kruydtuyn maakten, dewelke de zinnen van nieuwsgierige, en de gemoederen der Kruydtkundigen heden zo zeer na zich trekt. Zie daar het voornaamste van de Zaak!* Het blat *bestaat uyt zenuwen en zocht, het welk in blaasjes, tusschen de zenuwen vervat, door*

(l) In 't I. Cabin. der Dieren n. XXXV. de II. en III. fig. van de III. plaat.

de velletjes van 't blat heen schynt. Die zenuwen houdt Ruysch *voor zapvaten; en tusschen die vaten is niet vervat, als een enkele* [pulpa] *moes. In* de Americaansche Aloë muricata is een moes tusschen de zyden der vaten, na 't moes van de milt gelykende. Maar het moes ontbonden zynde, bestaat uyt zeer kleine vaatjes, en kan geheel tot vaatjes ontdaan worden, zo dat het gemakkelyk het maakzel der herssenbast verbeelden kan. In 't blat van de Aloë Africana lopen de zapvaten volgens de lengte van 't vlies, bekledende het blat, en zy worden zeer vast aan den zelfden rok gehegt. Een andere verscheidenheit vint men in 't blat van de Opuntia Americana Spinosa; aldaar hebben de zapvaten zich door malkanderen geweven, eindelyk alle tot een plaats gekomen zynde, maken zy gelyk als een nieuw blat, terwyl zy, van die plaats uytgegaan zynde, zich wederom door andere plaatzen heen verspreiden[(I)]. *Gelykerwys de bladeren met vaten pronken; alzoo ook de vruchten, en de overige deelen van 't gewasch. Ende haar moes is voor de vrucht. De miltvaten, by haren ingang in de milt, verbeelden door haar maakzel de steel van een peer, en een peer de milt.* De milt wort bekleet met een dubbelt vlies; alzo ook een peer. De vaten van de milt zyn oneindig takagtig: zodanig is het ook gelegen met de vaten van een peer. De uyterste vaten van de milt zyn moesagtig; diergelyks ziet gy ze ook in een peer[(II)]. Doch in een persik gaan de uytgebreide vaatjes van de steel tot den steenagtigen schel: maar zullende het moes maken, gaan zy alleen uyt de steenagtige oppervlakte van den persiksteen[(III)] uyt. Ja ook in de volkome aardtgewasschen, voornamentlyk in de

(I) In 't III. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. II.
(II) Zie het Antwoort op den Brief van *Bohlius.*
(III) In 't III. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. II.

kroondragende, zellery, kroontjes kruydt, peterselie, en bergeppe, komen de vaten met de bloetvaten van ons lichaam overeen[I]. *Gy kont niets frayer, en duydelyker wenschen, als dat men van de knollen leest:* De staart en bast van de knol zyn een t'zamenvoeging van zapvaten, berydende een bittere smaak, maar geen huy of water. Duyzende vaatjes loopen in de knol, wit van kleur, en welke, door een behendige konst, uytgerafelt zynde, witte zyde verbeelden. Daar na ziet men het onderscheit tusschen de vaten van den bast en de staart, schoon zy met een gestadige gemeenschap onder malkanderen vereenigt worden; want, terwyl zy den staart maken, lopen zy lynrecht; maar als zy tot de schel naderen, veranderen zy haar loop, en worden, als een net, gedraait. De knol zelfs is een gestel van witagtige, zeer zoete zapvaten, dewelke, wel kort zynde, een afgesnede kegel verbeelden, maar zy zyn ook ontelbaar. Onder de knol te bereiden, druypt een lymig vocht uyt; als mede een witagtig zap[II]. *Daar uyt komt voort een gewichtige Ontleetkundige voorstelling: In verscheide planten; ja ook in verscheide deelen van de zelfde plant, lopen de zapvaten niet op een en dezelfde wyze. Maar hier uyt maakt men die natuurkundige gelykenis: Van den verscheiden loop der vaten, hangt eenigzints af het melkvocht in de melkgevende planten: het gulde vocht in de stinkende gouw: de bittere smaak in de aloë: de zoete in de knol: de buykzuyverende hoedanigheit van deze plant: de stoppende van den anderen. Waarom de leere van de natuurlyke staat der gewasschen, tot nog toe zo weinig waargenomen, de leere der dierlyke huyshouding van 't menschelyke lichaam opgebeldert heeft, wanneer de zeer schrandere* Ruysch *dezelve ver-*

(I) Zie het Antwoort op den Brief van *Bohlius*.
(II) Uyt de Opdragt van de vernieuwde Oeffeningen.

handelde. In de zo zeer bevorderde Ontleding der planten kan het onderzoek van een sterveling niets meer begeren, als dit, waar na hy te vergeefsch staat, dat een zekere stoffe in de grooter vaten van de steel of 't blat of de vrucht ingespote de haairfyne vaatjes, het moes, of van 't blat, of van de vrucht voortbrengende, ontvouwe; zo als [vasa spiritalia] *de luchtvaten der planten met quikzilver hedendaagsch door de behendigheit der Natuurkundigen opgevult worden. Nadien een mensch tot die konst niet komen kan, begeerde hy de zapvaten der bladeren en vruchten, hebbende derzelver moes weggenomen, dat is, de geraamtens der bladeren, en vruchten te bewaren. Tot dit werk schikte hy hongerige diertjes, welke het moes alleen, de zapvaten overlatende, zoude opslokken; maar deze niet zeer naauwkeurig de bevelen bewust zynde, zwelgde de beenderen met het vleesch in: het moes met de vaten. Daarom wierden deze onbedreve en onnutte dienstknechten uyt den dienst van* Ruysch *verbannen. Eindelyk heeft de Oude man met zyn eeltige en styve vingers het zeer fyne werk zeer gelukkig uytgevoert*[(I)]*. Beschouw in de afbeelding de geraamtens van bladeren, en van peren; indien gy die door U zelfs niet weet te bereyden*[(II)]*. Uw nieuwsgierig gemoet zal ik, met het laatste verhaal, vermaken, dewyl ik geen nuttigheit bespeure in de onvolkome beschreve aanmerking van* Ruysch. *Weet;* dat 'er gewasschen in andere gewasschen geheel en al besloten gevonden worden; dewelke haar gantsche levensloop door, nooit de lucht aanschouwen; die nooit water indrinken! *Dit beweegt alle tot verwondering; en 't gaat alle geloof te boven. Zodanige planten heeft* Ruysch *twee afgebeelt en beschreven.* De eene is zonder bladeren, en zeer takagtig; week; wit; buygzaam; matig

(I) Op dezelfde plaats; en in 't Antwoort op den Brief van *Vater.*
(II) In de Figuren by de vernieuwde Oeffeningen.

taay. De andere is een pyp; zeltzamer als de voorgaande, een span lang, zonder eenige takken, hol, als een stok dik; in welkers holle oppervlakte, op een plaats, gezien worden vele groeven, of indrukzels, tot een hoop vergadert, die een mostaart zaatje konnen bevatten, en (*om het wonderstuk te vergrooten*) de Boerhaviaansche groeven[I] verbeelden. *Deze heeft men een velerhouwelyk of tweewyfschap van planten genaamt. Zynde een zeer ongeschikte benaming. Maar wie zyn de planten geweest, dewelke in haar boezem die planten insloten? Zit de ingeslote plant met de insluytende vast, om van deze haar voetzel te krygen? Of is een plant in een plant zodanig, hoedanig zomtydts is het scheenbeen in het scheenbeen, als dit uytgegeten en bedorven is? Ik geloof liever, en oordeele dit een zeltzame Vertoning te wezen*, dat de bladeren van de volwassche Opuntia, tot een geraamte gebragt, en verdroogt, in drie, of vier platen, of ook in vyf, dewelke op malkanderen volgens de lengte leggen, van een gescheiden konnen worden[II]. *Ja ook, om een eynde te maken, aanmerkelyk komt my voor, dat* de Boerhaviaansche groeven in meloenen, pompoenen, en byna het gantsche geslacht van komkommers *van* Ruysch *aangetoont zyn*[III].

XX. *Tot hier toe hebbe ik de drievoudige stoffe, welke ik in 't verhaalen van de vindingen van* Ruysch *voorgenomen hadde, afgehandelt. De voornaamste zaken heb ik bygebracht. Alle vleyingen hebbe ik nagelaten. Want met waarheden te schryven doen wy altydt dienst. Ik hebbe alle de schriften van* Ruysch *aangehaalt; Ik heb ze alle aangepreezen. Derhalven zoude men te vergeefsch een naamlyst van dezelve, genoeg bekent*

(I) In 't Antwoort op den Brief van *Vater.*
(II) In 't III. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. II.
(III) *Bohlius* in den Brief aan *Ruysch.*

zynde, hier by voegen. Zeer vele Geleerden hebben het vervolg van de Ontleet- en Heelkundige Aantekeningen *gestelt boven de zo dikmaals herhaalde beschryving van de* Anatomische Cabinetten van Ruysch, *in dewelke men leest zaken, die tienmaal gelezen zyn.*

Maar Ruysch, *welke geen beletzelen van zyn konst ondervonden heeft, gevoelde evenwel dat hy van zyne tegenstrevers verhindert wierde. Een goet Schryver is nooit vry van aanvallen. Ik hebbe met* Ruysch *strydende ten tooneel gevoert* de Bils, omtrent de wezentlykheit der klapvliezen; *Lister*, omtrent de betichting over het verbannen van alle de klieren in 't menschelyke lichaam; *Vieussens*, omtrent de vinding van 't vaatagtige maakzel van den herssenbast, van de nieren, het vlies, leggende tusschen de moerkoek en de baarmoeder, ende van de wormwyze vaten, lopende door de inwendige baarmoeder; *Hovius*, omtrent de eerste ontdekking van zommige deelen van 't inwendige oog. *Overal heb ik* Ruysch *als verwinnaar opgeheven. Van* Rau *alleen is hy overwonnen, wanneer zy hevig twistede over de waare gesteltenis van 't* middelschot van 't balzakje. *Doch de twist met* Bidloo *kwam uyt twist voort. In der waarheit die groote glans van 't Bidlooaansche werk is niet in staat de overgroote misgreepen te verduysteren, welke in die Anatomische Platen begrepen worden; 't was nogtans naauwlyks billyk, jonge Leerlingen op te maken, welke, wanneer* Ruysch *begeerte kreeg, om de misstellingen van* Bidloo *te verbeteren, aanstonts* Voorstelbrieven *aan* Ruysch *schreven, altydt vervult met schimpen tegen* Bidloo, *die evenwel door een andere lof uytmuntede, en ook niet aan de driftige jeugt bloot gestelt moest worden. Al wie zich verledige die Brieven te lezen, zal zich beklagen over al te grote tydtverlies. Hier door is 't byna voor een schande gehouden, gedrukte Brieven aan*

Ruysch *te zenden; op dat hy, nergens anders bekent zynde, uyt de medemakkers niet bekent wierd, door een twyffelachtig gerucht.* Bidloo *aldus getergt zynde, is zo op de stoel als met schriften, op* Ruysch *uytgevaren, en heeft zyne verdediging tegens hem uytgegeven. Op welke gevolgt is een antwoordt van* Fred. Ruysch *op 't Boekje, genaamt Verdediging van* G. Bidloo. *Ik heb evenwel in deze twistschriften, geen voorbeelden van zeden of geleertheit gevonden, dewelke aangetekent zynde, alhier voor te stellen, dienst zoude doen.*

Het gerucht van de naam van Ruysch, *de geleerde waerelt door verspreit zynde, nodigde aanstonds in Amsterdam alle, die begerig waren zich zelfs te kennen, en voornamentlyk die zich op de* Geneeskunde *toeleiden. Hier door hebben zo veele leerlingen* Ruysch *als meester gehoort, van welke ook zommige een naam door haare Ontleetkundige ervarentheit verkregen hebben. Dit zal altydt voor* Ruysch *roemruchtig blyven, het gestel van 't menschelyke lichaam verklaart te hebben aan PETRUS DEN EERSTEN, GROOT KEYZER DER RUSSEN*, dewelke zeer aandachtelyk toeluysterde, over alles vroeg hy naauwkeurig, en behield altydt in zyn geheugen, 't gene hy eens gezien hadde[(I)]. Zyn oude Leermeester *heeft van hem een getuygenis nagelaten, waardig de grootmoedigheit van den KEYZER*, dat hy door de byzondere kennis van Ontleetkundige zaken niet alleen overtrof de Princen in de Ontleetkunde, maar ook zeer veele Geneesheeren zelfs[(II)], ende dat hy, volgens toestemming van alle, met een byzondere vloet van welsprekentheit over Ontleetkundige zaken zodanig konde handelen, dat hy de welsprekentheit van den al-

(I) In 't II. tiental van Ontleet- en Heelkundige Aantekeningen, n. IV.
(II) In 't I. tiental der gemelde Aantek. n. I.

lerwelsprekensten Hoogleeraar verre te boven ging[I].

Deze Leerlingen wierden van Ruysch *in de Ontleetkonst onderwezen, liever uyt de berydingen, als uyt versch gestorve lichamen. Want* Ruysch *was niet gewoon zo veel tydt te besteden aan een grover Ontleding, zynde al te morzig, als wel aan zyne berydingen, die hy net bewaarde; Hy schikte ze zo op, dat zy, die van haar natuur de menschen gewoon zyn af te schrikken, dezelve tot haar aanschouwing nodigden; hy vercierde ze met voorbeelden van de natuurlyke historie, als met zeegewasschen, schelpen, en andere zaken; gelyk de figuren van de* Anatomische Cabinetten *aantoonen. Want toen een onverwagte uytkomst op den arbeit van* Ruysch *volgde, en door deze ook niet weynige zaken, van 't gemene gevoelen der Ontleders verschillende, ontdekt wierden; hoe zoude hy de geene, die een ander gevoele hadden, hebben konnen nootzaken om de gevoelens, door outheit en toestemming van zeer velen voor zeker gehouden, af te leggen? Boven alle wiskonstige vertooning schattende zyn KOMT en ZIET! daarom bewaarde hy in zyn huys de proefstukken, welke op eenige planken vergadert zynde, de Ruysschiaansche Anatomische Cabinetten uytmaakten, zynde onder 't zelfde opschrift beschreven. Deze stonden open voor de leerlingen van* Ruysch, *en alle vreemdelingen, welke begeerig waren die dingen te beschouwen, waar toe nergens anders gelegentheit verschaft wierdt.* Tweemaal 's weeks konde yder een, voor weynig gelt, dezelve zien[II]. *Maar wanneer* Ruysch, *een oudt man zynde, onder zyne zeltzaamheden te vertoonen; overal niet meer oplettende oogen hebben konde, zynde daar en boven door den toevloet der aanschouwers bezet*; hebben zomtydts dieven, welke als vrienden in de binnekame-

(I) Van de Moerspier.

(II) Zie *Zwammerdam* in zyne Aantekeningen op van *Horne.*

ren van *Ruysch* toegelaten waren, met een onuytspreekelyke stoutheit gestolen, en uyt het huys weggenomen, dingen, welke *Ruysch* haar, om derzelver begeerten te voldoen, getoont hadde. Met dezen roof nog niet te vreden zynde, hebben zy naderhandt deze gestole zaken na andere Gewesten en Koningryken omgevoert, voor haar eigen vertoont, en voorgegeven, dat zy zodanige stukken door haar konst en behandeling konde bereiden. *Gelykerwys hy zyn ramp omtrent* de roede, door een ongelooflyke moeite, groote naauwkeurigheit, en met een zeer gelukkigen uytkomst toebereit; *als ook* omtrent de ribbens met het vleezige aanhangzel bereit, zelfs met droefheit beschreven heeft[(l)]. *Door zodanig bedrog hebben zommige, welke nog gelegentheit om doode lichamen te krygen, nog ervarentheit van de Ruysschiaansche konst hadden, in 't geheim zich zekere Anatomische schatten; een Cabinetje of Cabinetjes vergadert.*

De Groote Petrus *was ook door hulp van deze bereidingen een Ontleetkundige geworden! Deze derhalven door de begeerte om proefstukken van een zeer keurlyke Ontleding in zyn Ryk te hebben, en de Konstkamer te vergrooten, geschikt tot gebruyk voor 't Hogeschool van Petersburg, dewelke niet als byzondere en uytmuntende zaken moest bevatten, heeft de Anatomische Cabinetten van* Ruysch *voor dertig duyzent Hollandsche guldens, zo ik my niet bedriege, gekogt, en na Petersburg overgebragt. Laat hy nu na Petersburg trekken, die begeerig is de menschwerding te leeren. Aldus ontblootede zich* Ruysch. *Evenwel was 't schandelyk, dat een weergaloozen Konstenaar zonder blyken van zyn konst leefde; en een Ontleeder zonder toebereide deelen van 't menschelyke lichaam. Derhalven heeft*

(l) In 't II. tiental van Ontleet- en Heelk. Aantek. n. VIII.

de zeer werkzame Ruysch *by dagen en nagten, alle gelegentheden, krachten, en kosten besteet, om wederom Anatomische Cabinetten, na de Petersburgsche gelykende, te verkrygen. Ende hy heeft ze ongelooflyk verrykt bekomen; wel beneden de Petersburgsche, zo gy op de proefstukken, rakende de geboorte van den mensch, dringt; maar overtreffende, voor zo veel de Ontleeding der planten aangaat. Eindelyk is 't gebeurt, dat den Doorluchtigen* Johannes Henricus de Heucher, *uyt naam van zyn Vorst, om eenige Ontleetkundige bereidingen van* Ruysch *verzogt. Welke gedienstig aanstonts na Dresden toezont* het dunne herssenvlies uyt een volwassche mensch; het bekkeneel van een kint; de huyt zeer dik met haair bezet; een fraay onvoldrage kint van vyf of zes maanden, sneeuw wit van couleur; een armtje van een kint; het achterbrein met zyn vlies; en andere zaken; *dewelke* Fredrik Augustus, *Koning van Poolen, en* Fredrik Wilhelm, *Koning van Pruyssen, toen ter tydt, als dezelve aangekomen waren, tegenwoordig te Dresden zynde, dewelke de ontbreking van de Ruysschiaansche bereidingen in de Schatkamer van Dresden beklaagt hadde, zodanig behaagde, dat* Augustus, *volgens zyne mildadigheit, hondert goude Nobels aan* Ruysch *tot een geschenk vereerde. Derhalven heeft* Ruysch *aan de Koninglyke Schatkamer te koop geboden* zyn geheelen Anatomische Imboel, en verzameling van natuurlyke zaken, waar mede het geheele huys opgevult was; zyn zeer wel gestoffeerde Boekschat, ja de konst om de dode lichamen te bereiden en te bewaren; en de werktuygen. *Daar na, als de Koning in deze zaken genegentheit hadde, heeft* Ruysch *in 't Jaar* 1728, *in de maant October, zyn behulpzamen vrient*[(l)], *den Heer* Johannes Christophorus Bohlius, *Medicinae Doctor, na Dresden toegezon-*

(l) In 't Antwoort op den Brief van *Bohlius.*

den, om verscheide geraamtens van bladeren, uyt naam van den Verkoper, den Schatkamer aan te bieden, waar onder voornamentlyk een blat was, verdeelt in twee platen, waar van de eene voorzien was met vaten, gelykende na die van 't dunne herssenvlies; den andere wierdt omringt met boogsgewyze vaten: ende om met de prys over een te komen. *Toen was de genegentheit van den Vorst wel onverandert; en* Augustus *oeffende toen dezelfde miltdadigheit, die hy altydt gehadt hadde; en zo gy de zeltzaamheit der zaken overweegt, en de meenigte; wierdt 'er een billyke prys geëischt; evenwel waren 'er, welke met draalen, ik weet niet om wat oorzaak, alle hoop van koop afsneden. Dit heeft* Ruysch *zeer gesmert, en de Duytschers, voornamentlyk Ontleetkundige, dewelke in haar Lant aldus haare verlustigingen zoude hebben konnen beschouwen.* Ruysch *overleden zynde, zyn deszelfs zeltzaamheden in een openbare Verkooping gebragt, na alle kanten verspreit*[I]. Ruysch *konde geen een Lantschap blyken van zyne konst weygeren, die, toen hy leefde, alle door geleertheit bebouwde Lantstreken met de heerlykheit van zyn naam vervult hadde.*

Welke ampten Ruysch *in 't Vaderlant bedient heeft, heb ik nu gemelt. Maar uytheemsche volkeren hebben* hem *ook met eerampten vereert. Want hy is als een Lidt ontfangen* in de Keyzerlyke Hogeschool der Natuurontdekkeren, in de Koninglyke Maatschappyen der Wetenschappen van London, en Parys. *En wel in deze wierd hy aangenomen in 't Jaar* 1727, *vervullende de plaats van* Izaak Newton, *wanneer de zeer doorluchtige* Graaf van Maurepas *zulks aan* Ruysch *bootschapte*[II].

Indien gy vraagt na de oeffeninge, gaven van 't gemoet van

(I) *Bohlius* in den Brief aan my geschreven.
(II) In den Opdracht van de vernieuwde Oeffeningen.

Ruysch; *weet, dat den zelve is geweest zeer Godtsdienstig; een groot liefhebber van arbeit; matig, en nooit een verspiller van gelt; na de gewoonte van zyn lantaart. Gelyk de Heer* Bradley *geweten heeft. De verdere hoedanigheden van 't gemoet, kent men uyt zyne twistschriften.*

Als hy nu hoog van Jaren te zwak was tot den arbeidt, welke hy Jongeling ende man zynde gemakkelyk gedragen heeft; heeft hy, die bekende zonder werk met te konnen leeven, zyn verstant met andere zaken bezig gehouden. En om aangaande den loop der zenuwen *geen woort by te voegen, als van een zeer zware stof; echter wilde hy beschryven* de zeltzamer ontdekkingen, welke zien op den zieken toestant der menschen; of, op wat wyze het menschelyke lichaam door de Jaren langzamerhant verandert wort, 't welke hy in zich zelfs, zo oudt zynde, ondervondt, en aanmerkte[(I)]. Ja ook hy hadde in de laatste Jaren, aangaande zich zelfs, nieuwe onderstellingen. *Aldus* erkende hy voor een weldaat van de natuur, dat hy eens in een week afgang kreeg, en meende dat het slym van den endeldarm verstrekte in de plaats van de gyl, moetende door de scheilklieren, welke in oude luyden gebreken, omgevoert worden. Hierom vereerde hy dien darm met den naam van een nieuwe eetkamer, welkers zuygadertjes al het vocht op zoude slorpen tot het gemene best van 't lichaam[(II)].

Een val heeft het door ouderdom verzwakte lichaam van Ruysch *veel verzwakt, geschiedende niet buyten alle vrees van een gebroken hals van 't dyebeen; als hy op een stoof tredende, by geval met de voeten de matten met zich getrokken hadde. Daar na was de gang weg: de oude man moest overal met een*

(I) In 't Antwoort op den Brief van *Bohlius.*
(II) Uyt den Brief van *Bohlius* aan my geschreven.

stoel gedragen worden. Evenwel het gemoet toen noch frisch zynde, heeft hy, op een stoel zittende, de Kruydtkundige vertoningen in den Kruydttuyn afgehandelt; gelyk ik zelfs in 't Jaar 1728 *hem heb zien vertoonen* de Zeeroede. *In welk Jaar hy voor altoos een einde van zyne Kruydtkundige Lessen heeft gemaakt, met* de welriekende Kranskruyden. En heeft te gelyk met een godtvruchtig gemoet gewenscht, dat alle de geleerde waerelt met zo vele vindingen vermeerderen zouden, als hy gedaan heeft[l].

Maar hoe groot de leeftydt van een mensch is; echter is 'er op deze waerelt niets onvergankelyk. Aldus heeft ook Fredrik Ruysch, *de wet van sterffelykheit onderworpen, stokoudt geworden zynde, verzadigt van eer en aanzien, den* 22. *dag van Louwmaant, in 't Jaar na Christi geboorte* 1731, *den geest gegeven; na dat hy twee en 't negentig Jaren en elf maanden geleeft hadde.*

Zo lang als de goede Konsten by de Volkeren bemint zullen wezen: zo lang als het menschelyke lichaam met ziektens gequelt zal zyn: en daar mede gequelt zynde, van de in de konst ervarene, genezing zal vorderen: ende de Geneesheeren, niet zonder kennis der ziektens een hulpmiddel zullen weten te bereiden: en de aart der ziektens niet zal konnen doorgront worden, als door de Ontleetkunde, in zo een hoge plaats van Ruysch *gebragt: zo lang zullen alle eerlyke lieden dankbaarlyk aan den naam van* Ruysch *gedenken, en de verdiensten van* Ruysch *begrypende, verheffen. Maar gy die deze hebt gelezen, gedoog vermaant te zyn, dat gy menigermalen de Ruysschiaansche schriften, by de goede gerekent moetende worden, doorbladert: dat gy uwe krachten inspant om zaken by te voegen en te voltoyen, die* Ruysch *of onaangeraakt of onvoltooit*

(l) Op dezelfde plaats.

nagelaten heeft: en zyt altydt beducht om uw verstant, zo veel als 't is, aan dwalingen bloot te stellen. Maar denk van my, dat ik, door enkele liefde tot Ruysch *gedreven, deze zaken de nakomelingen heb willen aanpryzen.*

JOANNES FREDERICUS SCHREIBER,

Koningsberger.

Ontdekking der klap-vliesen, in de water- en melkvaten,
Nevens eenige seldsame anatomische observatien.
In 't Latyn beschreven Door Frederick Ruysch,

Med. Doct. Hoog-Leeraar in de Ontleed en Kruidkunde: Medelit in de Keyserlyke Academie in Duytschland, en van de Koninklyke Maatschappye der Geleerde in Engelandt.

Ontdekking der klap-vliesen.

Zy deeden (na het oordeel van den zeer vermaarden *de Bils*) verlooren arbeyt, die in de[(a)] Water-vaten[(b)] Klap-vliesen zochten, ja hy belachte, die staande hielden, dar zy dezelve gezien hadden, want hy heeft niet alleen tegen den zeer beroemden Monichenius (gelyk den geleerden Bartholinus *in zyn Verantwoording op de onder zoekinge van de Bils Fol.* 71. verhaalt) gezegt, *indien* Monichenius *hem de Klapvliesen in de Water-vaten kon vertoonen, dat hy dan den eenigen, eenen wezen zou die de natuur kenden, en des zelfs uytwerkselen: maar dat hy, die gezien hebbende, met zyn eygen hant alle schriften en de vaststellinge zou herroepen, met een algemeene bekentenis van zyn dwaling en blintheyt*; maar hy heeft my zelfs ook in tegenwoordigheyt van den Genees-heer Helvetius, en N. Coljer *ervaren Heel-meester* gevraagt, *of ik ooit in de Water-vaten Klapvliesen had gezien? daar en boven indien ik dezelve zou kunnen vertoonen, dat hy my verder als zich zelve in de Ontleed-konst gevordert te hebben, zou bekennen:* verder zeyde hy, *gy zult in de*[(c)] *borstbuys wel Klap-vliesen aanwyzen die wy voor dezen al gezien hebben, maar in de Water-vaten zalse geen sterfelyk Mensch ooit vertoonen.* Waar op ik antwoorde, dat het my niet mogelyk was dezelve zo klaar, en geheel te vertoonen, of hy zou (halssterk by zyn oordeel blyvende) dit kunnen tegenspreken zoo dikmaal echter ik een tintel-yser in de Water-vaten na het begin der verdeeling gestouwt heb, of het[(d)] water zelf in de Lever of de Milt, na boven heb willen dringen (het zelve is ook van Nic: Stenonius aangemerkt in zyn Boek van de Klieren des monts aan zyn 53. Verdeeling) heb ik altydt eenige tegenstant vermerkt, zo dat ik zou oordeelen dat het niet te twyfelen is, of daar zyn Klap-vliesen in de Water-vaten. Maar hy antwoorde, *dat ik de zelve nooit zou kunnen vertoonen.* Na verscheyde (hoewel vergeefs) van my aangewende onderzoekinge ter oorzaak van de Klap-vliesen die *de Bils ἀυτοπτιχῶς*, dat is, *ooggetuyge* noemt, te vertoonen (want anders sloeg hy daar geen geloof aan) zo trachte ik eyndelyk de Water-vaten nauwkeurig te snyden, op dat my naderhant in de zelve, behoorlyk met wint gevult, en in de Son gezet,

(a) *Vasa Lymphatica.*
(b) *Valtulae.*
(c) *Ductus Thoracicus.*
(d) *Lympha.*

en bequamelyk gedroogt zynde (gelyk men in de eerste Figuur zien kan) het maaksel der Klap-vliesen zou blyken, dit onderzoek is na wensch gelukt. Want alzoo zag ik met myn oogen klaarder als het middag-licht de Klapvliesen over-al dubbelt, zeer overvloedig, gelyk een wassende maan aan de zyden van de Water-vaten gehecht; gelyk die, welke in de holte der aderen gevonden werden, maar echter meerder in getal en ranker.

Verklaring der I. Figuur.

Vertoonende de Water-vaten van voren, van ter zyen, en in de lengte gesneden, met hare Klap-vliesen.

Fig. I.

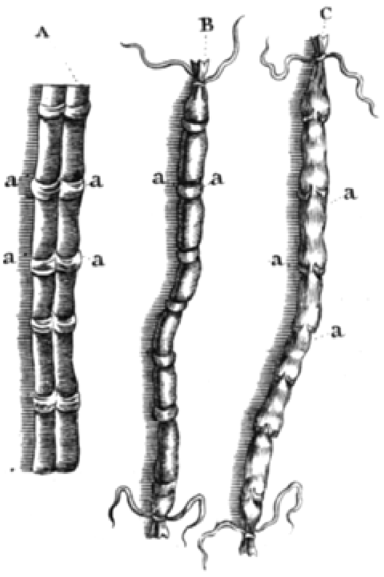

A.	*Een Water-vat in de lengte gesneden.*
B.	*Een Water-vat van ter zyden.*
C.	*Een Water-vat van voren.*
aaaaa.	*De halve-maans wyze Klap-vliesen in de genoemde vaten.*

Weynig dagen hier na quam *de Bils* wederom tot my, en viel met deze woorden my aan, *eenige swetzen wel dat zy Klap-vliesen in de Water-vaten hebben gezien, echter is het in niemants vermogen, de selve te vertoonen.* Op welke woorden my niet geraden docht te antwoorden; want hem alleen de zelve te vertoonen was myn voornemen niet, maar in tegenwoordigheyt van eenige Geneesheeren, en in de Ontleed-konst ervarene, op dat zy my naderhant, als ik het begeerde, van deze zaak zoude kunnen getuygenis geven. Kort hier na quam *de Bils* in 't byzyn van de zeer ervarene Genees-heeren *van Wou, Helvetius*, en *Surrau*, wederom ten mynen Huyse, en na dat wy versheyde

woorden gewisselt hadden, zoo heeft hy eyndelyk van het voortteelende zaat beginnen te spreeken, daar in voegende, *dat de oude gestelt hadden, dat het voortteelende zaat uyt het bloet voort quam*, dat hem buyten reden toescheen, *want het bloet* (zeyde hy) *wert wel door de zaat-slag-aderen tot de ballen gevoert, maar het wert echter door de naby gelegene aderen wederom na de helle ader gevoert: daarom behoort men een andere stof en andere wegen, namelyk het water, dat door de Water-vaten tot die deelen gezonden wert, aan te wyzen* Hier op heb ik geantwoort, dat die weg ondoorgankelyk, en zodanig gesloten was, dat 'er ook niet een druppelken van de gylachtige vochtigheyt of van het water naturelyker wyzer tot die deelen gezonden zou kunnen werden, ten zy door gewelt, waar door de Water-vaten opgespannen en de Klap-vliesen van haar dienst versteeken werden. Dit bygebracht zynde, vraagde hy, *wat staat 'er tegen?* waar op ik antwoorde, de Klapvliesen; hy hervatte wederom, *of ik dezelve had gezien?* waar op ik toevoegde, dat ik de zelve niet alleen gezien had, maar dat ik de zelve des noots zynde zou vertoonen: want ik wel ten minsten tweeduyzent Klapvliesen in eenige Water-vaten in myn kamer bewaart (*αυτοπτιχῶς*, dat is, als *oog-getuyge*) zou kunnen toonen. En dat het my niet swaar zou vallen, de zelve ook in elk bequaam onderwerp te vertoonen: *toont dan* (zegt hy) *de zelve, op dat ik die gezien hebbende, myn eygen gezichte geloof mach geven*, 't welk ik hem eerst weygerde: maar ik zeyde, dat ik ook ten allen tyden bereyt zou zyn, indien hy my toonde dat de stof der pis van de[(a)] lende of[(b)] darmscheyls-klieren onmiddelyk tot de by-nieren[(c)] gevoert wert, gelyk hy stoft te kunnen doen, door eenige byzondere buysen die het hem gelieft heeft de naam van *Mosch* te geven, hier op heeft hy geantwoort, *dat het hem niet geoorloft was iets te vertoonen, als tot Leuven, en dat hy het aldaar (indien het my luste daar na toe te trekken) zou volvoeren; maar indien ik deze Klapvliesen hem niet voor oogen wilde stellen, dat 'er hem niet aan gelegen was.* Op dat ik niet iets tegen de waarheyt zou schynen gezegt te hebben, heb ik niet onraatsaam gevonden, dezelve te vertoonen, op dat hy zyn oogen gelovende, zou gedwongen werden met ons den rechten en niet den verkeerden weg in te slaan. Welke vertoont zynde, repte hy niet een woort, maar merkende dat de andere zeer ervarene Heeren eenstemmelyk dit bekenden, heeft hy gezegt, *suyt het vaatken van een, want ik zie de Klap-vliesen noch niet klaar*, dit gedaan zynde, heb ik hem de Klap-vliesen zeer blykelyk getoont, en gevraagt of hy noch de Klap-vliesen niet en zag? *Tot noch toe*, zegt hy, *zeg ik niet:* (verstaat wel,) hy dorst dit niet bekennen, wyl hy het tot noch toe veele jaren zeer hertnekkelyk ontkent had: noch het geheel ontkennen, nademaal alle de omstaande Genees-heeren uyt een mont spraaken, kort hier op barst hy uyt in

(a) *Glandulae Lumbares.*
(b) *Aut mesenterii.*
(c) *Capsulae atrabilariae.*

deze woorden, *Indien gy my door behulp van deze Klap-vliesen*, wezende nu van het zyn der zelve overtuygt, *de beweginge des waters tegen myn gevoelen van de buyten-deelen na het midden-punct kunt toonen, zal ik uw verstant hoog achten*, ik heb geantwoort dat die zaak tot ons geschil niet behoorde, en dat het genoeg was indien ik hem terstont toonde dat 'er in de Water-vaten Klap-vliesen zyn, tot noch toe zo verkeerdelyk van hem ontkent. Ey lieve wie heeft belooft te vertoonen de beweging des waters van de buyten-deelen na de ontfang-plaats? ach! wat een uytvlucht, ons geschil is geweest of in de Water-vaten Klap-vliesen gevonden werden, of niet; hy hielt staande dat de selve in de Water-vaten niet waren; Ik daar en tegen beweerden het zelve, en heb gezegt dat ik de zelve niet alleen gezien had; maar ook zou konnen vertonen, gelyk ik op de zelve tyt gedaan heb. *De Bils* dan merkende dat hy op deze wyze vergeefs een uytvlucht zocht, komt hy weder tot de Klap-vliesen, en op dat hy ons zou diets maaken dat hy de zelve voor dezen klaar gezien had, zo heeft hy deze hoogmoedige woorden voortgebracht, die ik my waarlyk zou schamen te verhalen, ten waar hy de zelve twee of driemaal had derven verhalen. *Wat meent gy dat my onbekent is wat in de Water-vaten behouden wert? voor wien ook niet het kleynste deelken in het geheele lichaam, veelminder de Klap-vliesen in de Water-vaten verborgen zyn; ja schoon ik toesta, dat ik gezegt heb dat 'er in de Water-vaten geen Klap-vliesen zyn, daar uyt is geenzins te besluyten, dat de zelve my zyn onbekent geweest: ik heb meer dingen gezegt alhoewel ik van een ander gevoelen ben, ik heb ook geschreven dat den dau in de borst-buys behouden niet kon stremmen, in welke zaak ik echter anderzins geen mede-stemmer ben.* Op welke uytvlucht ik gemoedelyk geantwoort heb, dat zodanige dingen een man van edelen inborst en een Voorleser der Ontleed-konst niet betamen, maar oprechtelyk en openhertig de dingen die van andere gevonden zyn voor goet keuren, en dat dit woordeken voorleser dit *ρητῶς*, dat is, *uyt zyn betekening*, hem aandrong. Gy zult deze zaak hier mede ook geen glimp geven, dat een wys man zyn eygen vindinge wat behoort te verbergen, en een yder de zelve niet vergeefs te vertoonen: Want ook de waarheyt met lasteringe te bekladden, en te verydelen dat andere gevonden hebben, en alzo de waarheyt zelfs tegen zyn eygen geweten tegen te spreeken, betaamt een Koninklyke Voorlezer niet. Ten zelven tyde ontkende hy hoogmoedelyk (in 't byzyn van de voornoemde Heeren) *dat de natuur in de Water-vaten had Klap-vliesen opgerecht*, (en dat noch meer is) *indien iemant hem de zelve zou toonen, dat hy dien verder als zich zelver in de Ontleed-konst gevordert te hebben, zou bekennen, en met zyn eygen hant onderschryven.* Welke Klap-vliesen als hy van my vertoont gezien had, zo heeft hy (op dat ik de verdere dwersdryveryen die hy gebruykt heeft, gelykmen boven zien kan, verbyga) onbeschaamt met deze woorden te kennen gegeven, dat hy de zelve zichtbaarlyk voor dezen had gehadt, *Meent gy dat my onbekent is geweest, dat in de Water-*

vaten Klap-vliesen behouden werden? daar ik dezelve dikmaal in den borst-buys gezien heb, och armen! als of de natuur in de borst-buys niet zou kunnen gemaakt hebben, dat zy de Water-vaten geweygert had. Wat is 'er uytsporiger dan dit? want de Water-vaten voeren naturelyker wys niet in zich, gelyk den borst of gyl-buys, te gelyk met het water den gyl eygentlyk genoemt zynde, noch den borst-buys heeft zo veel Klap-vliesen niet, gelyk ik in Ossen en Paarden dikmaal bevonden heb: ziet hier af de vyfde Figuur, in dikte gaat den borst-buys ook de Water-vaten verre te boven, zo dat ik oordeel dat deze vaten niet over een te brengen zyn; en hierom acht ik het geen wonder te zyn, indien *de Bils* de Klap-vliesen in de Water-vaten niet gezien heeft, schoon hyze in den borst-buys al gezien had. Ik ontken wel niet dat *de Bils* Klap-vliesen van welke ons geschil is geweest, niet eenigerwyze heeft aangemerkt, voor en al eer ik hem dezelve getoont had; want ik kan van zyn zien geen oordeel stryken; maar ik heb niet te min goet gevonden alleenlyk in der waarheyt te verhalen, wat hy aangaande de zelve in ons byzyn heeft bygebracht, en ons allen willen diets maaken. Om het welke te bevestigen met eerlyke lieden, ende in de Ontleed-konst ervare Heeren ik nooit zal in gebreeken blyven. Indien *de Bils* de Klap-vliesen in de Water-vaten voor myn vertoonen gezien heeft, ('t welk ik nooit ontkent heb) zo zie ik waarlyk niet uyt wat reden hy een yder het tegendeel heeft willen aandringen? ten zy dat hy hier door met een zyn tegennatuurlyke loop des waters heeft willen vast-stellen. Want indien daar Klap-vliesen zyn, gelyk ik hem blykelyk, ja klaarder als het middag-licht getoont heb, dat zy daar zyn, zoo volgt nootzakelyk onze beweging des waters. Ik zal, eer ik eindig, hier nog een woordeken aankoppelen, indien *de Bils* de Klap-vliesen in de Water-vaten voor dezen gezien heeft, zo heeft hy de zelve ongetwyfelt klaar gezien, na dat zyn briefsgewyze verhandeling, waar in het ware gebruyk des levers omtrent den gyl, en dat van den gyl-buys tot noch toe alzo genoemt, aangewezen, uytgegeven in 't jaar 1659. het licht gezien had. Want aldaar vind den Lezer dit op het vyf en veertigste blad. *Ik ga dan voort, het vocht 't welk wy om zyn gebruyk dan noemen, gaat om de melk-aderen door derzelver opene monden in de darmen, en deelt zich byzonderlyk in twee wegen door zamen-komende buyzen, de eene gaat na de Klier, welke aan de Poort-ader gehecht is, en spreyt van daar water-vaten tot de lever, de andere gaat in de Klierachtige ontfang-plaats van het darm schcyl, van waar hy het heele lichaam onder en boven met wakkere takken op nieu bedeelt. Op dat ik de rest voorby ga, zal ik die weg, welke uyt het darm-scheyl na de boven deelen gaat door het middenrift, nu ten deele gezien, en qualyk den gyl-buys genaamt, ten minsten vervolgen, en onderzoeken. Deze dan uyt de genoemde ontfang-plaats, en den buyk komende, doorboort het middenrift, en gaat door het ribbe-vlies, en klimt by de sleutel-beenderen op omtrent het vyfde of zesde wervelbeen des borsts, kortelyk gapende, op dat hy de groote slag-ader eenige*

tacxkens zou mededeelen. Van de bovenste rib gaat hy verder over de Borstklieren door zeeker buys tot het hertesacxken, 't welk hy door heuveltjens (op dat het hert daar door verquikt zou werden, en zich lichter beweegen) bevechtigt, uyt deze klieren komende, gaat hy ook met een ander aanhangsel nedergaande, in twee andere klieren, welke op de longe-pyp dicht aan de longe leggen, en verquikt alzoo door druppelen de longe: en bewaart het bloet in de andere holligheyt van 't hert, dat weder herkookt moet werden, op dat het niet heel zou uytdroogen. Hier uyt blykt dat *de Bils* ter dier tyt de Klapvliesen noch niet gezien heeft: want indien hy de zelve had waargenomen, hy zou alzulken beweging des waters ofte der dau niet hebben vastgestelt, welke gants tegennaturelyk is; want al de Klap-vliesen, welke in de Water-vaten van de lever na de ontfang-plaats gaande gevonden werden, zien na den ontfang-plaats des gyls, gelyk men in de tweede Figuur zien kan. Zoo dat uyt de ontfang-plaats door de Water-vaten naturelyk niet tot de lever kan komen. Maar of alle de Water-vaten, welke onder het midden-rift gevonden werden, zich in de ontfang-plaats des gyls ontlasten, gelyk ik zie dat alle man toestaat, durf ik niet verzeekeren: want ik heb in den buyk eens een Water-vat gevonden, zich op een andere plaats ontlastende, waar van wy (met Godts hulpe) in gevolge spreeken zullen. Wat de longe belangt, in dezen heb ik ook geen dau-vat gevonden, door het welk den dan van *de Bils* van den borst-buys tot de zelve gestiert wert: want alle de Water-vaten, welke in de longe gevonden werden, storten haar water in de onder het[(a)] sleutelbeen geleegene,[(b)] oxel,[(c)] of strot-ader, gelyk uyt een bant en het maaksel der Klap-vliesen blykt, tegen welke beweeging des gyls, indien *de Bils* noch stryt, en van my aan hem begeert getoont te hebben, gelyk hy dat van my (geen voorwerp hebbende) geëyscht heeft, zoo zal ik niet in gebreeken blyven die te vertoonen, en den naasten dag zal my de aangenaamste zyn. Eerstelyk had ik belooft aan te wyzen, dat 'er Klap-vliesen (tot noch toe zoo hartnekkelyk van hem ontkent) in de Water-vaten waren, 't welk ik heb volbracht. Echter wil ik niet dat hy my noeme *die vermaarde man*, want ter dier oorzaak was myn voornemen niet de zelve te vertoonen; nu beloof ik, indien hy zich gewaardigt by my te komen, dat ik zal doen zien, dat de water-vaten, of dau-takken, ook niet een druppel uyt de ontfang-plaats tot de Ballen, Milt, Lever, Longe en ledematen naturelyker wyze kunnen stieren, gelyk ik dit onlangs in tegenwoordigheyt van de Heeren *C. Stalpert, vander Wielen, Liebergen, van Wou, Helvetius, Surrau* en andere in de Lever getoont heb. Ziet hier af de tweede Figuur.

(a) Venae subelaviae.
(b) Axillares.
(c) Jugulares.

Verklaring van de II. Figuur.

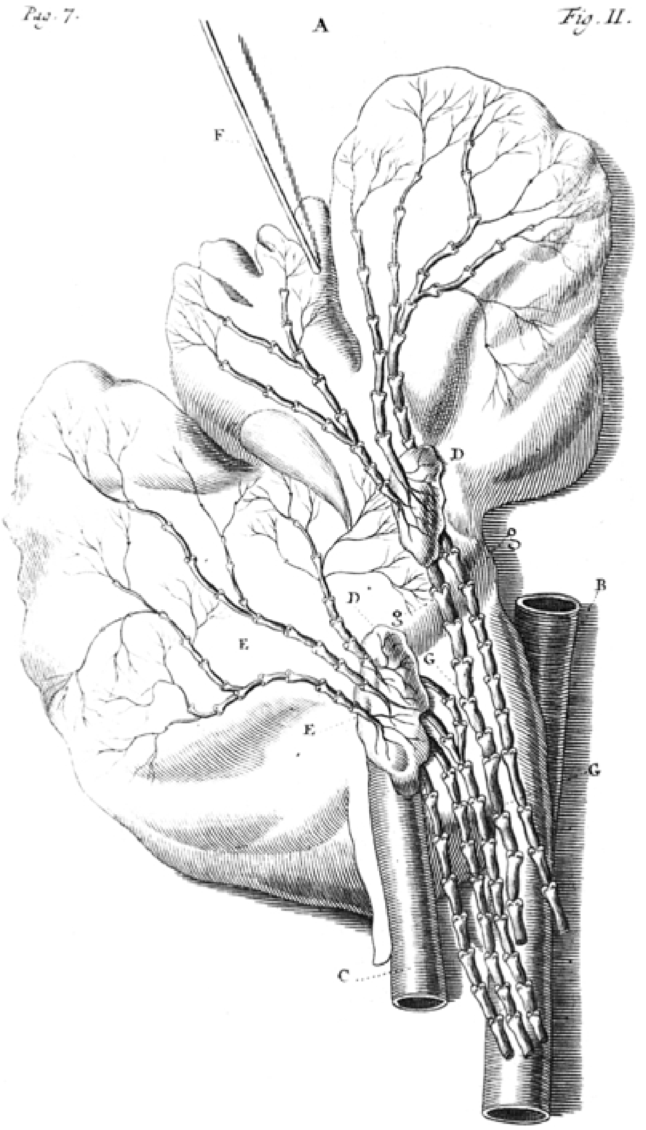

Vertoonende een Paardelever van de holle zyde, met de Watervaten, en derzelver Klap-vliesen. Merkt ondertusschen aan, eerstelyk dat ik de Water-vaten ten opzicht van de afgebeelde lever wat grooter heb gemaakt, 't welk hierom gedaan is, op dat de Klap-vliesen daar door beter gezien zouden kunnen werden. Ten tweede, dat ik alhier alleenlyk eenige Klieren heb afgebeelt, wyl ik voor ditmaal niet zoo zeer voor beb de Klieren als het maaksel der Klap-vliesen in de Watervaten af te tekenen.

A.	*De holle zyde van des Paarts lever.*
B.	*De holle ader ader het midden-rift afgesneden.*
C.	*De poort-ader.*
DD.	*Twee vaste Klieren in het holle gedeelte des levers gelegen.*

EEEEE.	*De Water-vaten van het uytterste deel des Levers voortkomende, en zig in het voorste gedeelte der Klieren inplantende.*
F.	*De navel-ader in een bant verandert.*
GGG.	*De Water-vaten haar begin van het agterste gedeelte der klieren nemende, en na de ontfangplaats des gyls loopende.*
gggggg.	*De Klap-vliesen in de Water-vaten, zeer zichtbaar, ziende na de ontfang-plaats des gyls, en verbinderende, dat 'er uit d'ontfang-plaats niet iets tot d'lever sou komen.*

Na-richtinge.

Ik werde uit andere gewaar, dat den vermaarden *de Bils* zeer op zyn verweering stoft, en dit niet wel voor *kenners* van de Ontleed-konst, als wel voor *bet-weters*, en *onkundige*, wien 't evenveel is, als zy haar stuk maar staande houden. Hy maakt eenige diets, *dat ons verschil aangaande de beweeging des waters* is geweest, welk hy had vastgestelt te geschieden van de ontfang-plaats na de buyten-deelen des Lichaams; maar ik van de buyten-deelen na het midden-punt, en hy zegt, dat ik myn stuk niet heb konnen staande houden. Tegens andere zegt hy, dat ik vastelyk gezegt heb, dat hy nooit eenige Klap-vliesen in de Water-vaten gezien heeft, en dusdanige uitvlugjens werpt hy 'er tusschen. Wat dat aangaat, dat ik zodanigen beweeging des waters gestelt heb, beken ik, en zal ook niet in gebreeken blyven die te bevestigen. Maar dat ik dezelve niet heb konnen bewyzen, ontken ik als een belachelyke zaak, geheel en al. Daar zyn achtbare lieden genoeg, die op die tyt by ons gesprek zyn geweest, en my garen van het gehandelde getuygenis zullen geven. Verder dat ik gezegt zoude hebben, dat *de Bils* gants geen Klap-vliesen in de Water-vaten gezien heeft, is onwaarheid: hy heeft in tegenwoordigheid van de boven genoemde Heeren meermaalen gezegt, *dat 'er in de Water-vaten geen Klap-vliesen gevonden werden. En dat, indien iemant hem het tegendeel zoude toonen, hy dien verder dan hy in de Ontleed-konst gekomen te zyn zou bekennen.* Ik beken dat ik dikmaal gezegt heb, dat ik daar toe niet gebracht zou kunnen werden, dat ik gelooven zou dat *de Bils* de Klap-vliesen der Water-vaten ooit voor myn vertoonen gezien heeft: want dat kan ik tot op dezen dag my zelven niet inscherpen; en genomen ik had gezegt, dat hy dezelve nooit gezien heeft, ('t welk echter met de waarheid stryt) zou den *dwers-dryver* my wel van onreedelykheid kunnen beschuldigen? nademaal hy zoo dikmaal gezegt heeft, *dat de Klap-vliesen in de Water-vaten van geen sterffelyk Mensch of gezien of vertoont waren.* Eindelyk brengt hy tot zyn bescherming by, *dat wy alle zyn meening qualyk hebben opgevat, en dat hy van het zyn der zelve niet heeft getwyfelt:* om het welk te lichter elk aan te wryven, en diets te maken, hy zeker boeksken van den *Genees-heer Zasius* tot *Rotterdam* geschreven, te voorschyn brengt. Alwaar den *Heer Zasius* fol. 4. zegt, dat *de Bils* alle dagen in 't ligt brengt aderen, slag-aderen, water-vaten, Mosch, Klap-vliesen in den borst-buys, en diergelyke meer; *ziet gy niet*, zegt *de Bils, dat my bekent is geweest dat 'er in de Water-vaten Klap-vliesen zyn? want zelf Zasius zegt, dat ik dezelve klaarlyk gehadt heb.* Maar hoe veel dat dit tot ons verschil doet, laat ik bescheydene Lezer u oordeelen, ik heb met den *wargaren* verschil gehad nopende de Klap-vliesen der Water-vaten, welke hier en daar, en over al in het geheele Lichaam gevonden werden, hy zegt dat hy dezelve voor dezen in den

gyl-buys of dau-voerder (gelyk het *de Bils* gelieft dezelve te noemen) gezien heeft. Ey doch, wie heeft ontkent dat *de Bils* Klap-vliesen in den gyl-buys gezien heeft? daar ik niet ontkent heb dat hy dezelve in de Water-vaten zelf gezien heeft, maar hy heeft ons willen aanpreeken, dat 'er in de Watervaten geen Klap-vliesen zyn, gelyk boven blykt, 't welk indien hy verdrayen kan, zoo laat hy my de eer van dezen stryt ontrukken.

Het II. hooftstuk.
Maniere om de Klap-vliesen in de[(a)] melk-aderen te vertoonen.

Indien in het ontleden iets swaar valt te onderzoeken, zoo is niet van het minste de zienlyke vertooning der Klap-vliesen, welke in de melk-aderen van de eerste soort zyn. En dit voornamelyk om de volgende redenen. Eeerstelyk, ten zy het dier op de behoorlyke tyt na het eeten geopent werd, zoo kan men de melk-aderen qualyk zien, veel minder de Klap-vliesen, die in de zelve bevonden werden. Ten tweeden, werden in de melk-aderen met gyl vervult zynde, van weegen de donkerachtigheid van den gyl, de Klap-vliesen niet gezien. Ten derden, de melk-adertjens zyn zoo teeder, dat zy qualyk, of geen blaas-pypje in zich laten brengen, zonder het welke zy niet vertoont kunnen werden. Ten vierden, zy kunnen beswaarlyk zoo zuyver van het darm-scheyl gescheyden werden, of zy behouden noch een overblyfzel, waar van de Klap-vliesen naderhant zoo benevelt werden, dat zy de scherpheid des gezichts ontvluchten, zoo dat het niet licht valt de Klap-vliesen der melk-aderen zichtbaarlyk te vertoonen.

Niemant van de Ontleederen heeft tot noch toe deze Klap-vliesen laten afbeelden, ook heeft niemant van de zelve als spaarsaamlyk gesprooken; ik vinde ook nergens iets van het maaksel der zelve geschreven weshalven ik in beduchten blyf, of de zelve gezien zyn. Dat 'er iets is, dat den dienst der Klap-vliesen waarneemt, wyst de reden zelf. Want indien den gyl van de Klieren des darm-scheyls na de darmen gedrukt werd, zoo werd daar op verscheyde plaatzen een tegenstant of schutzel gevonden. Echter vertoont zich hier door geenzints dat geen, 't welk de tegenstant doet: weshalven ik goed gevonden heb het zelve naukeuriger te onderzoeken, en dies te meer, wyl ik bevonden had, dat alle de Klap-vliesen niet van een maaksel of gedaante waren; alzoo zyn die, welke aan de bloet-vaten gehecht zyn, (alwaar zy haar takken uitschieten) niet half-ront gelyk een wassende-maan, maar meer in de lengte uitgestrekt, 't welk ik niet weer van iemant tot noch toe waargenomen te zyn. Ook verschilt geheel en al, dat Klap-vlies 't welk voor aan den[(b)] gemee-

(a) *I' enae lactae.*
(b) *Ductus choledochus communis.*

nen gal-wech in den dunnen darm gestelt werdt, van die welke in de dikke darmen gevonden werden. Waar in ik geen een, maar veel Klap-vliesen bevind, gelyk ik de zelve in een gedeelte van een dikke darm van my opgeblaazen en uitgedroogt heb, op dat ik de zelve aan naukeurige lieden als 't haar beliefde zou kunnen vertoonen, ter tyt toe dat ik de zelve uitgebeelt yder zal mededeelen. Daar is ook geen kleyn onderscheid tusschen de Klap-vliesen van het hert. Welke zaaken aldus overwegende, hebbe ik veel moeyte aangewendt, en vergeefs veele onderzoekinge gedaan, eer ik myn naukeurigheid heb konnen voldoen, en de Klap-vliesen vertoonen: wiens ware bereyding ik uit eygen wil ontdek.

Omtrent drie uuren na dat het beest gegeeten heeft moet men het worgen, de buyk geopent zynde, moet men zeekere melk-ader met gyl vervult afbinden omtrent het[(a)] Klier-bedde van Asellius, of liever de Klieren van het darm-scheyl, op dat het melk-adertje niet haastelyk te gelyk met het melkachtige sap uyt het gezicht raakt. Daar na moet men omtrent het begin, 't welk is van de vliesen der darmen een blaaspypken bequamelyk in brengen, 't welk gedaan zynde, moet de bant losgemaakt, en het melkachtige vocht met de vinger wechgedrukt werden. Dit aldus verricht zynde, zoo moet men daar op nieu weder een bant omleggen, het melk-adertje opblasen by het pypken, op dat de wint daar niet uitvliegt, het zelve binde, en naukeurig van het darm-scheyl scheyden, dat 'er ook niet een overblyfzel aanhangt, en eyndelyk in de lucht hangen om te droogen, als dan werden de Klap-vliesen klaarlyk gezien, dubbel, halvemaans gewys, met die, welke in de wy-vaten gevonden werden, op een hayr overeenkomende.

Ten eersten, staat waar te nemen dat de melk-aderen van de eerste soort, niet soo veel Klap-vliesen hebben, als de tweede soort, gelyk men in de derde Figuur zien kan. Ten tweede, dat alle de Klap-vliesen der zelve met haar holligheid na de Klieren van het darm-scheyl zien, zoo dat van de zelve niets na de darmen gestiert kan werden. Ziet hier af de derde Figuur letter b.b.b. Ten derde, dat deze Klap-vliesen in alles naukeurig opgemaakt, niet kunnen gezien werden als by helder weder, en zuyver licht, op dat ik echter niet schyn onredelyke redenen voort te brengen, ik bewaar ten mynen Huyse eenige gebalsemde melk-vaten, die ik aan veele achtbare Heeren vertoont heb, in welke deze Klap-vliesen klaarlyk gezien werden: als ook eenige aderen met takken, voor welke deze Klap-vliesen meer in de lengte uitgerekt, gestelt zyn, waar van ik boven heb gesprooken, welke ik niet oneygentlyk by een halve vingerhoet geleken heb: 't welk blykt aan *Higmorus* geheel verborgen geweest te zyn, uit zyn Ontleedonderzoek des menschelyken lichaams in de tweede Figuur van de tiende tafel, alwaar alle de Klap-vliesen der aderen van een maaksel bevonden werden: ook heb ik tot noch toe naarstig zoekende, geen Ontleder gevonden, die dit heeft waargenomen.

(a) Pancreas Asellii.

Uytlegging van de III. figuur.

Deze vertoont de melk-aderen van een Paart, van de eerste en tweede zoort, de Klier van het darm-scheyl, en een gedeelte van den ontfang-plaats des gyls.

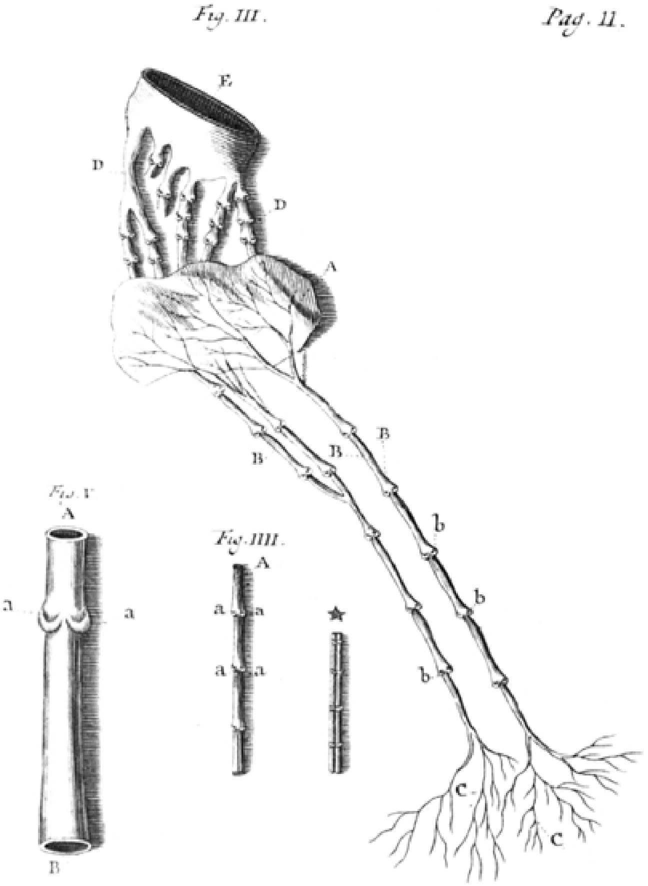

A.	*De darmscheyls Klier van een Paart, van Asellius het klier-bedde genaamt, in wiens voorste gedeelte de melk-aderen van de eerste zoort zich inplanten, maar van het achterste gedeelte nemen de melk-aderen van de tweede zoort haar begin.*
BBB.	*Melk-aderen van de eerste zoort.*
bbb.	*Klap-vliesen die in dezelve gesien werden.*
CCC.	*De wortelen der zelver aderen van de dunne darme geschyden.*
DD.	*Melk-aderen van de tweede soort, waar in de klap-vliesen meerder in getal zyn, zo dat zy ten opsigt van de gedaante van d'water-vaten niet verschillen, gelyk door den beruchten Heer Silvius in disp. de Vas: Lymp: th:* 12. *wel is aangemerkt.*

Uytlegging van de IV. figuur.

A.	*Een melk-adertje met de Klap-vliesen.* aaaa.
*.	*Een geopent melk-adertje.*

Uytlegging van de V. figuur.

A.	*Vertoont een gedeelte van de borst-buys van een Paart, waar in de Klapvliesen* aa. *gezien werden.*
B.	*Het gedeelte van den borst-buys met zyn holligheid na den ontfang-plaats des gyls toeziende.*

Van de water-vaten der milt.
Het III. hooftstuk.
Maniere om de Water-vaten in de Milt te vertoonen.

Daar zyn onder de nieuwelingen (schoon in de Ontleed-konst naukeurige) welke gemeent hebben dat de Milt gantschelyk geen Water-vaten had. Onder welke *Wharton* dien uytmuntenden Ontleeder, om zyn verdienste eerwaardig, in zyn Klier-beschryving des geheelen lichaams op het dertiende bladt zegt:

Maar men kan qualyk versieren tot welk gebruyk hy dit vocht tot zig trekt, als tot de senuwen, want daar ontbreeken alle andere vaten door welke het zelve zou afgevoert werden, uytgenomen de senuwen. Want daar werden tot noch toe geen water-vaten door dit deel (hy spreekt van de Milt) *waargenomen: Franciscus Glissonius* bekent ook in zyn Ontleeding der lever, dat hy de zelve niet gezien heeft Fol. 516. met deze woorden: *hy heeft vaten*, (sprekende van de Milt) *slag-aderen, aderen, veel senuwen, en ontelbare senuachtige veselen, water-vaten zien wy geen, en laten de zelve, indien daar eenige zyn, voor andere naukeuriger oogen overig te ontdekken. Gualterus Charleton* staat ook in zyn[a] Beschryving van de dierlyke huyshouding, geen water-vaten de Milt toe. Fol. 178. *Van de vinders der water-vaten werden twee soorten gestelt, waar van d'eene alle die welke in den buyk behouden zyn, de andere de verdere welke uyt de ledematen of uyterste deelen des lichaams haar begin nemen. De eerste spruyten van de lever, het net, en byna van alle de deelen der onderste buyk, uytgenomen de Milt, waar in de zelve tot noch toe niet gevonden zyn.* Ik zoude lichtelyk meer Schryvers die van dit gevoelen zyn, kunnen opnoemen, maar op dat ik niet te langwylig werd, zal ik de zelve daar laten, en alleen dat ontdekken, 't welk ik oogenschynelyk omtrent de water-vaten van de Milt heb waargenomen, maar ik heb boven gezegt, dat de Milt overvloedig van Water-varen verzien was; derhalven zal ik nu kortelyk verklaren, op welke wyze men de zelve moet naspooren.

Opent twee uuren na het eeten den buyk van eenig geworgt of geslachtdier, en bint te gelyk alle de Milt-vaten, zoo bloet als wey-vaten af, want datelyk vloeyt het vocht uyt de vaten; dit gedaan zynde, moet de Milt boven

(a) *Oeconomia animalis.*

de bant afgesneden (gelyk de sesde Figuur vertoont) en op een plank of tafel gelegt werden: op dat alles klaar gezien zou kunnen werden, drukt dan eyndelyk met de vinger het water van het uyt-eynde na den bant, zoo komen de vaten overvloedig in 't gezicht, door welke het water geenzins (ten zy met gewelt) wederom gebracht kan werden, echter staat wel waar te nemen, eerstelyk dat deze vaten niet alleen in het opperste gedeelte van de Milt gevonden werden, maar ook in het binnenste, en de[(a)] Milt-slag-ader en de senuwen vergezelschappen. Ten tweede, dat zy in alle dieren van een zoort niet even overvloedig zyn. Ten derde, dat de Milt van een Mensch niet zoo veel water-vaten, als die van een Kalf heeft. Ten vierden, staat wel toe te zien in het binden van de Miltvaten, dit deze, 't zy wey- of water-vaten, niet geschent werden.

Verklaring van de VI. figuur.

Deze vertoont de Milt met de afgebonden water- en bloet-vaten.

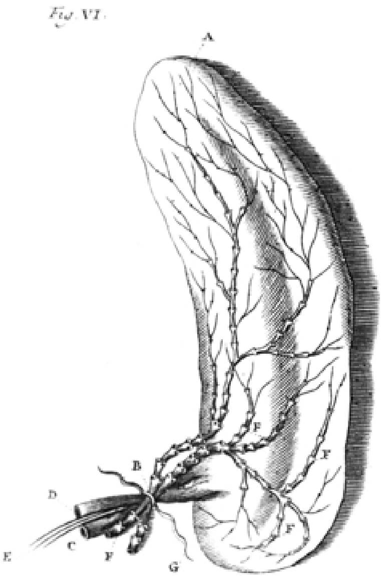

A.	*Een Kalfs Milt.*
B.	*De afgebonden bloet- en water-vaten.*
C.	*De Milt-ader.*
D.	*De Milt-slag-ader.*
E.	*De Milt-senuwen wiens getal onzeeker is.*
F.	*Water-vaten in het uytterste gedeelte van de Milt haar begin nemende.*
ffff.	*Klap vliesen in dezelve vaten.*
G.	*De bant.*

(a) *Arteria Splenica.*

Ontleed-konstige aanmerkingen.
Het IV. hooftstuk.

Eerste aanmerking.
Ontleeding van een Dochtertjen, hebbende aan yder zyde dertien ribben.

In 't Jaar 1664. heb ik het doode lichaam van zeeker Dochterken, door een[(a)] lang-uytteerende koorts gestorven, geopent in 't byzyn van de Genees-heer *van Santen*, zich tot Haarlem gelukkelyk oeffenende, wy zagen dertien ribben in yder zyde, ook bevonden, wy tweemaal aan een zyde twee ribben vereenigt.

Tweede aanmerking.
Vytschieting van het[(a)] bekken en[(b)] pis-leyder van het uyterlyke en bultige gedeelte van de Nier.

Dat de natuur omtrent de Nieren verandering onderworpen is, bevinden die, welke in 't openen van lichamen zich verlustigen. In 't Jaar 1665. in Wiedemaant heb ik een Hont, om de melk en water-vaten te onderzoeken, geworgt, de linker nier wat slap zynde, had in zich twee wormen beslooten, ten minsten acht vingeren lang. Het bekken en den pis-leyder, schooten uyt het uyterlyke en bultige gedeelte, (gelyk als de zevende Figuur vertoont) en in het bekken was een steentje, waar door het my zoo verstopt scheen, dat 'er ook niets uyt die nier tot de blaas zou konnen komen.

(a) *Febris lenta hectica.*
(a) *Pelvis.*
(b) *Ureter.*

Verklaring van de VII. figuur.

Vertoonende de linker nier, uyt wiens bultige uyterlyke gedeelte het bekken en den pis-leyder voortkomen.

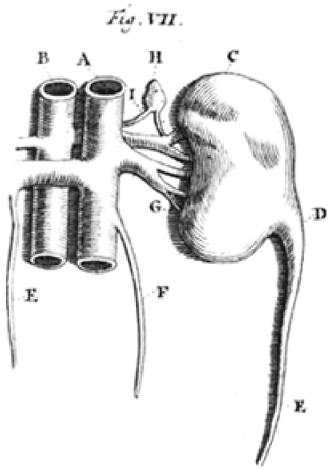

A.	*De[a] groote slag-ader.*
B.	*De[b] holle-ader.*
C.	*De linker nier.*
D.	*Het bekken van het uyterlyke en bultige gedeelte van de nier voortkomende, werdende eenigzins buyten de nier gezien.*
E.	*De linker pis-leyder.*
FF.	*De[c] zaat-slag-aderen.*
G.	*De[d] uyt-suygende slag-ader.*
H.	*Het[e] by-nierken.*
I.	*De[f] uyt-suygende ader.*

Derde aanmerking.
Wormen in de Paarde-magen gevonden.

In de magen der Paarden vinde ik dikmaals dikke en korte wormen, van verwe as-graau, van maaksel de oogen, of botte van denne-boomen zeer gelyk; en aan de binnenste vliesen der maage zeer vast hangende.

(a) *Arteria magna, of dorta.*
(b) *Vena cava.*
(c) *Arteriae spermaticae.*
(d) *Arteria emulgens.*
(e) *Ren succenturiatus.*
(f) *Vena emulgens.*

Vierde aanmerking.
Ontleeding van een wanschapen Kalfs-hooft.

In 't Jaar 1664. heb ik een wanschapen Kalfs-hooft, door[(g)] hooft-waterzucht gestorven, ontleed. In groote was het ten minsten als twee gemee-

(g) *Hydrocephalus.*

ne Kalfs-hoofden, zynde ront, swymende na een Menschen hooft; het vel afgenomen, heb ik het op verscheyde plaatsen zonder bekkeneel, en alleen met een vlies bekleet, gevonden. Gelyk ik yder naukeurige als noch toonen kan. Van het breyn maar een weynigje overig zynde, was de verdere holligheyt met zeekere waterachtige vochtigheyt vervult.

Vyfde aanmerking.
Een tros van zenuachtige Klieren in een Menschen lever gevonden.

Zullende in 't Jaar 1664. de vaten van een Menschen lever van het[(a)] vaste-geronnen-bloets wezen scheyden, het vlies afgenomen zynde, bevond ik in desselfs holle gedeelte onder het gal-blaasken, een reeks van veel Klieren, van Lichaam zenuwachtig, met geen bloet (indien men oogen mag gelooven) verzien, nauwlyks voor de punt van het mesken door zyn hardigheyt wykende.

Zesde aanmerking.
Slag-aderen vol Wormen.

In 't Jaar 1665. bezig zynde in het darm-scheyl van een Paart, quam my een gedeelte van een darmscheyls-slag-ader te vooren, zeer uytgerekt; zo dat ten eersten aanzien in de zelve een[(b)] uytgezette slag-aders geswel scheen te zyn: want op die plaats was hy dikker als een duym, onder en boven had hy qualyk de dikte van een schryf-pen. Welke geopent zynde, bevond ik de vliesen zoo verdikt, dat zy de dikte van een dik stroyken vertoonden, de holte was met ontelbaare wormtjens vervult, zynde een kleyn speldeken (uytgezondert het hooft) zeer gelyk, my gedenkt dat ik dit drie of viermaal heb bevonden.

Zevende aanmerking.
Twee[(c)] navel-aderen in een Lever.

Dat de natuur op verscheyde wyzen speelt, bevind ik in de Lever, als ik in 't Jaar 1665. in Bloeymaant, een Lever van een nauwlyks geworpen Kalf zou van zyn bloedig wezen ontbloten, heb ik twee navel-aderen bemerkt: gelyk ik eenige Heeren in de Ontleed-konst ervaren heb getoont, de

(a) *Parenchyma.*
(b) *Aneurisma.*
(c) *Venae umbilicales.*

eene der zelve was niet veel ranker als de stam van de poort-ader, maar had in het rechter gedeelte van de Lever over al veel takskens verspreyt, welke met de verder-uyteynden van de poort-ader, door[(a)] mondelinge vereeniginge, te zamen liepen.

Achtste aanmerking.
Zamenzetting van beenderen, tegen de natuur, welke naturelyker wyze onderscheyden zyn.

In 't Jaar 1664. heb ik in een Menschen lichaam de lende-wervelen geheel door de zamenzetting, die men[(b)] Symphysis noemt, vereenigt gezien. In 't zelve Jaar heb ik een rib met de wervel vereenigt gezien, een weynig hier na is my het vereenigen van de hals-wervels te zien voorgevallen.

Negende aanmerking.
Een worm in de Lever van een Muys gevonden.

In 't Jaar 1664. een Muys openende, heb ik in de holte des Levers een hangend gal-blaasjen gevonden, welk geopent zynde, zag ik een worm, vry rank, langer dan een span.

Tiende aanmerking.
Het begin van de spys-dragers slag-ader verscheyden.

Dat deel van den[(c)] spys-drager, dat in de borst behouden wert, krygt altyt niet een slag-ader van de tusschen-ribbige voortkomende; want ik heb dikmaal waargenomen, dat deze slag-ader van de[(d)] longe-pyp-slag-ader, alzoo van myn genoemt, zyn oorspronk neemt.

Elfde aanmerking.
Een worm in een Nier gevonden.

In 't Jaar 1664. heb ik een Winthont, wel en gezont levende, (voor zoo veel ik uyt de snelheyt heb konnen afnemen) om de bloet-vaten te vertoonen, geopent, in de rechter nier heb ik geen overblyfsel van het[(e)] vaste geronne bloets lichaam, maar een dunne worm, en een hoop vloeyent bloet gezien.

(a) *Anastomosis.*
(b) *t'Zamen-groeying.*
(c) *Oesophagus.*
(d) *Arteria Bronchialis.*
(e) *Parenchyma.*

Twaalfde aanmerking.
Ik heb dikmaal een dubbele maagekussen-weg in het doode lichaam van een Mensch gezien.

Ik heb dikmaal de[(a)] maagekussen-weg, welke van den ervaren *Wirsung* eerst is gevonden in den mensch, dubbel gezien, 't welk *Regnerus de Graaf*, (zynde door onderlinge vrientschap aan my verbonden) ook tweemaal heeft aangemerkt. *In exerc: anat med. Th.* 24. Een der zelve doorboorde meest de gemeene gal-weg, de darm-weg genoemt, dicht by de[(b)] twaalf-vingerigen darm: de andere wierdt byzonderlyk in den genoemden darm, zomtyds ook in den[(c)] nuchteren, geplant. Echter heb ik dikmaals in een menschen lichaam twee maagekussen-wegen gevonden, waar van geen van beyde met de gal-weg eenige gemeenschap had. Selden bevind ik deze maagekussen-weg enkel in de Honden.

Dertiende aanmerking.
Een bedorven nier door de teering, met een wonderlyke uyttrekking van het bekken en den Pis-leyder.

In 't Jaar 1665. den 14. van Sprokkelmaant, heb ik het doode lichaam van zeeker man, die een[(d)] teering, en een geduurige[(e)] looping van de pis hadt, ontleed; de darmen weg genomen zynde, als ik de zaat-slag-aderen zou onderzoeken, quam my in 't gezigt de rechter pis-leyder, wonderlyk verdraayt, ende hier en daar zeer uytgerekt, zoo dat hy ten opzicht van de dikte een darm gelyk was. Het bekken was ook zoodanig uytgespannen, dat 'er makkelyk, en zonder moeyte een Orangie-appel van middelbaare groote in konde. Het wezen des niers geheel en al verteert zynde, was 'er niets overgebleven, als de vliesachtige zeer verherde deeltjens.

Veertiende aanmerking.
Een dubbel gestaart bekken.

De rechter nier in het zelfde lichaam doorzoekende, quam my in 't gezicht het bekken, 't welk men, buyten de nier hangende, twee-staartig, en zeer uytgerekt zag, ziet hier af de achtste Figuur.

(a) *Ductus Pancreaticus.*
(b) *Intestinum duodenum.*
(c) *Jejunum.*
(d) *Phthisis.*
(e) *Diabetes.*

Uytlegging van de VIII. figuur.

Vertoonende een rechter Nier, met een tweestaartig Bekken.

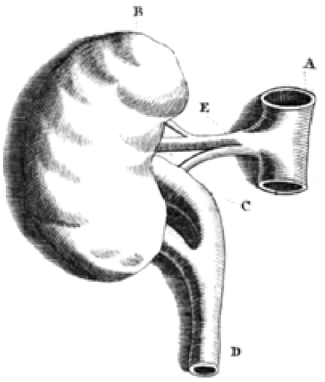

A.	*De holle-ader.*
B.	*De rechter nier.*
C.	*Het tweestaartige bekken uyt de nier hangende.*
D.	*De Pis-leyder zeer uytgerekt.*
E.	*De uyt-suygende ader.*

Vyftiende aanmerking.
Zeekere tot noch toe onbekende slag-ader, waar door het slag-aderlyke bloet van de groote slag-ader na de longen gezonden wert.

Van al de Ontleeders die ik tot op dezen dag doorblaadt heb, heeft niemant, myns wetens, gewag gemaakt van vaten, die het slag-aderlyke bloet, komende van de groote slag-ader, tot de longen voeren. Ja boven de[(a)] slag-aderlyke ader, of liever[(b)] longe-slag-ader, uyt de rechter holligheyt van 't hert voortkomende, en het bloet om verkoelt te werden tot de longe brengende, en de[(c)] aderlyke slag-ader of liever de[(d)] longe-ader, (komende uyt de linker holligheyt van 't hert, en het bloet uyt de longe tot het hert voerende) heeft niemant eenig ander vat erkent. Van welk gevoelen ik zoo lang ook ben geweest, tot dat my byna twee jaren in het ontvlesigen der longe van groote dieren, als Menschen, Paarden, Ossen, en diergelyke bezig geweest zynde, (op dat ik iets zeekers van de mondelyke vereeniging der bloet-

(a) *Vena Arteriasa.*
(b) *Arteria Pulmonalis.*
(c) *Arteria Venosa.*
(d) *Vena Pulmonalis.*

vaten in de long mocht te weten komen) onverdacht zeekere slag-ader, van my *Arteria Bronchialis*, dat is, *longepyps slag-ader* genoemt, in het gezigte quam; en wel voornamelyk door het bloet dat in de zelve behouden wiert, waar door hy uytmunte, na dat ik de[(a)] longepypen van haar vleesachtigheyt, slag-aderlyke ader, en aderlyke slag-ader, gescheyden had, en van zyn bloet, door zekere bequame vochtigheyt gezuyvert had. Welk gezien hebbende, dagt ik het begin der verdeelinge te onderzoeken, 't welk ik ter oorzaak van de afgesneden groote slag-ader in die long niet heb kunnen volvoeren, maar in alle andere heb ik het zelve naderhant zeer lichtelyk kunnen doen. Dat deze slag-ader tot noch toe van niemant is aangemerkt, stel ik onbeschroomt vast. Want Mannen in de Ontleed-oeffeninge zeer ervaren, de bloetvaten die in de longe gevonden werden beschryvende, gaan deze (als onbekent) voorby, onder welke dien grooten *Andreas Laurentius*, zynde in zynen tyd een zeer geleert man, in zyn Ontleed-oeffening des menschelyken lichaams aan het 22. hooftstuk fol. 369. dit schryft. Dit vlees wert met drie soorten van vaten (hy spreekt van de longe) onderschraagt en zamen gehouden, de slag-aderlyke ader, de aderlyke slag-ader, en de longe-pyp. Maar van de slag-ader door my ontdekt, maakt hy geen gewag. Van dit gevoelen is ook den vermaarden *Spigelius* geen van de minste in de Ontleed-konst. Erkennende geen vat als die, welke den beroemden *Laurentius* heeft aangewezen, gelyk uyt zyn boek van het maaksel des menschelyken lichaams blykt aan het tiende hooftstuk fol. 362. *Dit vaste geronnebloets deel wert met een vlies omvangen, voortkomende van het gemeene vlies der vaten, die in de longen lopen, 't welk dun, week, en geweldig spongieachtig is: het heeft dan allerley slag van vaten, aderen van de slag-aderlyke ader uyt de rechter holligheyt van 't hert voortkomende: maar slag-aderen van de aderlyke slag-ader uyt de linker holligheyt, de eerste geven voedsel, de tweede leven. Maar zy werden elk in twee takken verspreyt, zoo dra zy aan de longe gekomen zyn, en daar na wederom in meerder takskens.* Dit zyn de woorden van den beruchten *Bartholinus: Het wezen der long is met drie zoorten van vaten doorweven, die ook niet weynig tot de sterkte doen, twee komen van het hert, de slag-aderlyke ader, en de aderlyke slag-ader, het derde is een byzonder vat, namelyk de longe, ofte strotte-pyp.* Den zeer beroemden Engelsman *Higmorus*, stelt ook in zyn Onderzoek des menschelyken lichaams, in de longe geen als die vaten, welke van de voorgenoemde Schryvers zyn aangewezen, gelyk uyt het elfde hooftstuk van het eerste boek fol. 168. blykt. *De vaten der longe, waar door zy aan het hert gehecht zyn, en door welke zy het bloet tot de voeding ontfangen, en gematigt wederom in de linker holligheyt van het hert storten, zyn slag-aderen en aderen.*

Ik heb geet gevonden deze slag-ader te noemen *Longepyps-slag-ader*, want

(a) *Bronchia.*

boven de pypen der longe opklimmende, vergezelschapt hy de zelve ten eynde toe. Hy neemt zyn begin van het achterste gedeelte van de groote nederdalende slag-ader, een vinger breet, of een weynig minder, boven de bovenste tusschenribbige slag-aderen, die uyt de nederdalende groote slag-ader voortkomen. Zomtyds ook twee vingeren boven de genoemde slag-aderen, ook bevind ik dat hy dikmaals onder de zelve zyn oorspronk neemt: want de natuur is zomtyds met veranderinge gedient. Zomtyds klimt hy enkel, zomtyds dubbel op, zoo dat dikmaal (de groote slag-ader uyt het lichaam genomen zynde) en tusschen-ribbige en longe-vaten afgesneden zynde, de overblyvende sprankjens van de longepyps-slag-ader het begin der tusschen-ribbige vaten schynen te zyn. Van hier gaat hy schuyns over de longe, en vergezelschapt de pypen onder de aderlyke slag-ader, ten eynde toe, tot dat hy in haar gelyke sprankjens verandert, en de scherpheyt des gezichts ontvlucht. Ik heb de zelve in koper doen snyden, op dat indien ik mogelyk iets met woorden niet volkomen kon verklaren, het zelve door een afbeelding na het leven, mocht geschieden. Verder staat aan te merken, dat ik by gebrek van een menschen, een kalfs long heb-genomen; gelyk yder blykt uyt de bovenste tak, welke in de longen van Menschen, Paarden, Ezels, Lammeren, Honden, noch Vossen gevonden wert; of nu buyten Ossen en Kalven, beesten gevonden werden, die deze tak of[(a)] longe-snee hebben, weet ik niet; in de longe der menschen heb ik aangemerkt, dat deze slag-ader dikmaal het voorste gedeelte der longe-pypen langs gaat, 't welk ik in beeste-longen zelden gezien heb.

Iemant zal mogelyk zeggen, dat deze slag-ader van kleyn belang is, ten opzicht van de slag-aderlyke ader, of liever de longe-slag-ader, dat zeer groote vat, waar door bloet genoeg tot de longe kan gezonden werden. Waar op ik antwoort, dat ten dezen opzicht de lever-slag-ader dan ook zeer luttel te achten zou zyn, ter oorzaak dat hy ten aanzien van de poort-ader, die de lever overvloedig bloet verschaft, ongelyk kleynder is, 't welk my even zoo ongerymt dunkt: want ik acht dat de lever-slag-ader in de lever komende, en de poortader vergezelschappende, ten opzicht van het goede voetsel dat hy daar heen voert, hoog moet geacht werden. Want al het bloet dat door de poort-ader tot de lever gezonden wert, is geheel aderlyk bloet dat van de ingewanden des ondersten buyks te rug vloeyt, zynde met geen gyl van *Riolaan* of *de Bils* vermengt. Ten zelven inzicht acht ik ook, dat deze longepyps-slag-ader behoort in waarde gehouden te werden, niet voor zoo veel de veelheyt, als wel de hoedanigheyt van het bloet aangaat. Want wie zal ontkennen, dat het bloet, dat uyt de linker holligheyt van het hert is overgegaan, edeler als dat van de rechter holligheyt is? derhalven acht ik, op dat ik eyndige, dat deze slag-ader gemaakt is om de longe een edeler volmaakter, ja hoogverhevender bloet mede te deelen.

(a) *Lobus.*

Uytlegging van de IX. figuur.

Vertoonende de longe-pyp van een Kalf van achteren, ontbloot van zyn vleesachtigheyt, slag-aderlyke ader, en aderlyke slag-ader, met de nederdalende groote slag-ader van het hert gesneden, en de longe-pyps slag-ader.

Pag. 22. Fig. IX

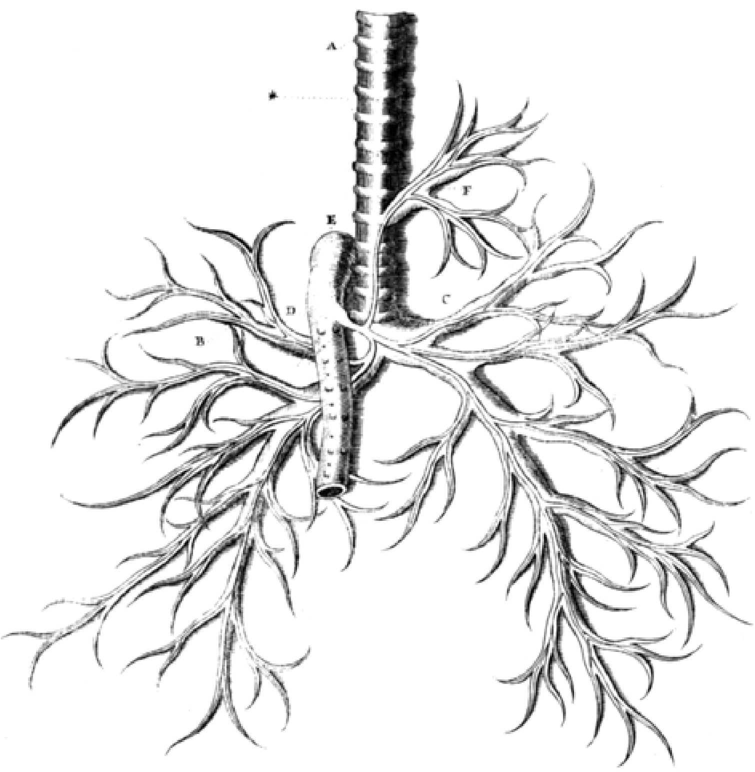

A.	*De strotte-pyp van een Kalf van achteren.*
B.	*De rechter tak.*
C.	*De linker tak.*
D.	*De longe-pyps slag-ader, de longe-pypen ten eynde toe verzellende.*

E.	*Het achterste gedeelte van de groote slag-ader, van het hert gesneeden; waar uyt de tusschen-ribbige slag-adertjens spruyten.*
	.... afgesneden sprankjens der tusschen-ribbige vaatjens.
F.	*De bovenste tak, die ik in geen dieren, als in Koeyen en Kalveren gezien heb*

Zestiende aanmerking.
Een worm op het net gevonden.

Dat in alle deelen des lichaams wormen geteelt kunnen werden, blykt uyt de dagelykse ondervinding. Ik heb een genoegzame frisse Hont, omtrent drie uuren na dat hy gegeten had, om de melk-aderen te vertoonen, geworgt. De buyk geopent zynde, sprong een levende worm, ten minsten twee span lang, voor den dag. In het net kon men ziekte, noch quetsing bekennen: de darmen en der zelver schyl was ook gezont genoeg.

Zeventiende aanmerking.
Een zeer groot gal-blaasjen, door verstopping in een Koe gevonden.

In 't Jaar 1665. in Grasmaant, heb ik een doode Koe geopent, waar in, door verstopping van de gal-wegen, ik een gal-blaasjen gevonden heb, hebbende ten minsten anderhalf pint gal in zich, waar door het zoodanig was uytgerekt, dat 'er niet meer in zou gekonnen hebben. Want daar waren reets veel veselen gebrooken; de reden van dit verstoppen onderzoekende, vond ik de gal-weg door een steenachtige stof (het douwen van de vinger wykende) zodanig verstopt, dat 'er niet, ten zy met gewelt, een droppelken konde uytvloeyen. Welke stof rontom de ronte van de hals der blaaze zodanig vast zat, als de wyn-steen aan de vaten is gewoon te bakken.

Achtiende aanmerking.
Een[(a)] gal-pyp door een steenachtige stof vervult.

In de gal-pyp van Ossen, Kalven, en Schapen, heb ik dikmaal zoo veel steenachtige stof gevonden, dat 'er voor de gal, die in het bovenste deel was, geen plaats, waar door zy in de darmen zou konnen komen, gevonden wiert; waar door de gal-weg zoo uytgespannen was, dat zy zomtyds tweemaal dikker dan de poort-ader was. In zoodanige gal-wegen heb ik dikmaals breede wormen (die men botten noemt) geteelt gezien.

(a) *Porus Bilarius.*

Negentiende aanmerking.
Een geheele verteering van het darmscheyl, door dien de Klieren van het darmscheyl[a] hart geworden waren.

Het verteeren van het net is niet doodelyk; want veele die dit hebben, leven noch long daar na: 't welk ik niet alleen in beesten, maar ook in menschen, welke van een[b] worg-geswel haastelyk, als ook van een Beul geworgt gestorven, heb waargenomen. Maar dat het verteeren van het darmscheyl doodelyk is, hout yder voor een beweeze zaak. In 't Jaar 1664. in Sprokkelmaant, hebben wy het doode lichaam van zeker Manspersoon, out omtrent 25 Jaar, van een[c] teering gestorven, geopent; in wiens buyk zich aan de maage-zyde, onder de milt, een hart geswel vertoonde, zynde met een byzonder vlies omvangen, en grooter als een kints hooft: zoo dat het ten eersten aanzien, een tweede maag geleek. Het darmscheyl geheel en al verteert zynde, zoo zag men al de darmen na de rechter zyde in een gekrinkelt. Al de darmscheyl en lende-klieren waren ook ten deele vergaan, en verhardet.

Twintigste aanmerking.
Ontleding van een verstyfde Koe.

In 't Jaar 1665. den negende van Bloeymaant, heb ik een Melk-koe, die aan een[d] teering ging, zoo verstyft gevonden, dat zy het hooft niet na de weyde konde buygen, of op haar beenen staan. Deze, doot zynde, heb ik geopent, waar in ik al de[e] vaste Klieren hard heb gevonden, zynde de[f] zamengezette gantsch niet gelyk.

Een-en-twintigste aanmerking.
Twee[g] quyl-buysen van een onderste kaak-klier voortkomende.

In 't Jaar 1664. met den Heer *Regnerus de Graaf*, naarstig Onderzoeker der Ontleed-konst, in een Honden-hooft bezig zynde, vonden wy twee quyl-buysen van een onderste kinnebaks-klier haar begin nemen.

(a) *Scirrhosus.*
(b) *Angina.*
(c) *Tabes.*
(d) *Atrophia.*
(e) *Glandulae Conglobatae.*
(f) *Glandulae Conglomerattae.*
(g) *Ductus Salivales.*

Twee-en-twintigste aanmerking.
De bloet-vaten in een Menschen milt verschillen van die der Koeyen.

In 't Jaar 1665. in Hooymaant, bezig zynde met het naspooren van de bloetvaten in een Menschen milt, heb ik bevonden dat de aderen by de slagaderen bleven byna tot de uyt-eynden van de milt, anders als in een Ossen milt, waar in de ader, zoo dra zy door het vlies komt van de milt, verdwynt; gelyk by *Higmorus* trib: VII. fol. 62. te zien is.

Drie-en-twintigste aanmerking.
Twee Pisleyders van een Nier.

In 't Jaar 1664. het doode lichaam van een Vrouw openende, hebben wy gezien dat de rechter nier twee Pis-leyders had, welke, eer zy aan de blaas quamen, vereenigt wierden: zoo dat zy te gelyk de blaas doorboorde. En my gedenkt, dat ik diergelyke maaksel van een nier onlangs by de Heer *J. Stalpert vander Wielen*, Genees-heer en naukeurige Ontleder, gezien heb.

Vier-en-twintigste aanmerking.
Een steentje in het wezen van een Lever gevonden.

Daar is wel niet gemeender, als het groeijen van steenjes in de gal-wegen van Ossen en Schapen; maar niets bevind men weyniger, als deze in het wezen van de lever zelfs: Zo dat ik durf voor vast stellen, dat ik (schoon wel meer als hondert reyzen met het ontvleesigen van levers bezig geweest zynde) maar eenmaal het zelve heb gezien in 't Jaar 1664. ten welken tyde my (nauwkeurig op alles lettende in het ontvleesigen van levers) een hard steentje in 't gezigte quam, zynde in het wezen zelf verborgen, geenzints aan de gal-weg gehegt, op een schaal gelegt, woeg twee scrupels.

Vyf-en-twintigste aanmerking.
Dat[(a)] water-blaasjens in[(b)] Pap,[(c)] Spek en[(d)] Honig-geswellen zomtyds veranderen, bevestigt de eygen ondervinding.

Ik en vinde geen reden van twyffeling, dat Water-blaasjens in Pap, Spek, en Honig-geswellen veranderen. Want ik heb van dit Jaar veel dusdanige

(a) *Hydatides.*
(b) *Athermata.*
(c) *Steatomata.*
(d) *Melicerides.*

Water-blaasjens gezien, in welke ik zomtyds een stof als Pap, Melk, Wey, Stremsel en als Kaas, heb gevonden; en dat niet alleen in het opperste vlies van de lever, maar ook in des zelfs binnenste gedeelte op de takken van de holle, en poort-ader. Wat ik van 't voortkomen der water-blaasjens gevoel, zwyg ik: want eenige dingen hebben my omtrent deze zaak twyffelachtig gemaakt, zoo dat ik beken het zelve noch niet genoeg gezien te hebben.

Zes-en-twintigste aanmerking.

De Mondekens van de onderste[(a)] quyl-vaten kunnen in een levend Mensch zelden gezien werden, echter werden zy door konst te voorschyn gebragt.

De Mondekens van de onderste quyl-vaten werden nauwlyks ooyt in een levend mensch in de open mondt gezien, zoo dat zy bezwaarlyk iemant getoont kunnen werden. In 't Jaar 1665. heb ik by geval, en geheel iets anders zoekende, bevonden dat de voornoemde mondekens eenigzins gaapte: welk gezien hebbende, heb ik de oorzaak des zelfs gezogt, en bevonden dat het niet alleen aan ons staat de mondekens van de quyl-vaten met een kleyne konst in de mont te openen, zo dat men ze zien kan; maar ook die vaten, en het quyl alzo te schikken, dat het speekzel straals-gewys met zulk een gewelt uyt de mont springt, gelyk het bloet uyt een gewonde lever-ader.[(b)]

Dit is, vriendelyke Lezer, het geene, 't welk ik U E. op deze tydt heb willen mededeelen, veele andere waarnemingen door naarstig zoeken gevonden, onder alle welke geen van de minste is, een zeer nauwkeurige ontvlesiging van de Lever, waar door alle des zelfs zo Bloet, als Water-vaten, zonder eenig afscheuren, op een nieuwe, en ongehoorde wyze vertoont werden, stelle ik tot op een andere tydt uyt. Indien ik elders mogte dwaalen, dat ik garen beken menschelyk te zyn, ik zal de oprechte verbeteringe van anderen vriendelyk aannemen: want ik ben die niet, die alleen overal in myne konst meen wys te zyn, en my zelven boven het menschelyk vernuft meen te verheffen: voor lang heb ik al van myn spitsvinnigen Dichter geleert, dat

> *Niemant leeft vry van gebreken*,
> *Best hy, wien de minste steken.*

Dat slag van menschen is myns bedunkens hatelyk, die alle goede ivering, en arbeyt van andere minder dan het hare agten, die de wetenschap van andere,

(a) *Ductus Salivales.*
(b) *Vena Basilica.*

schoon zy ze nooyt gekent hebben, beuzelingen achten; die eygene woorden en schriften elendelyk verdrayen, en in een gantsch andere en strydige zin wegrukken, op dat zy den gemeenen man, en den onkundigen zouden konnen diers maken, dat voor haar niet verborgen is: deze zyn het die vindinge van andere, hare maken, dingen die zy waarlyk nooyt gekent hebben, wanneer zy ze van andere middagklaar ontdekt zien, roepen voor lang gekent, en volmaakter dan eenig sterffelyk mensch, ontdekt te hebben: eyndelyk die overal van schrikkelyke verborgentheden blaten, die zy niemant voor gebeden, door gewelt, noch om het leven, maar wel om een grooten prys, waar op zy meest zien, willen mededeelen. Echter blyft de waarheyd van deze verborgentheden meerendeel in het eeuwige graft verborgen, en van den dag die alles verlicht ongezien. Ontellyke dusdanige voorbeelden vint men onder de menschen; het smert my de geschiedenissen te verhalen van die, dewelke swetzende den Goutsteen, en andere verborgentheden in de Genees-konst gevonden te hebben, de beurze van deze onvoorzichtige hebben uytgeput. Wyze Mannen vlieden van dezer dolle uytbiedinge

En dryven haar als horsels van
Het voer dat bye voeden kan.

Want ik heb in dit uytgeven geen ander oogmerk gehadt, als de waarheyt bekent te maken, ja naakt gelyk zy my te voren gekomen is: alle vlekken en malen die eerlyke en geleerde Mannen in dezen komen aan te merken, zal ik garen lyden verbetert te werden; ja ik en zal niet achten dat my ten oneere zal strekken, dat ik een kleyne misslag begaan heb, waar van ik tot noch toe geen sterfselyk mensch vry heb gevonden: eerder zal ik haar met een oprecht en goet hert omhelzen, die my de onbevlekte waarheyt trachten voor oogen te stellen, alle welmenende haten de wreede bestraffinge der nydige; vriendelyke vermaanders zal ik met ware liefde, en zekere verplichtinge te gemoete komen, en op dat ik met onzen zoetvloeyende Dichter eyndige

Die zich dan door vriendlykheden
En beleeftheyt zacht van aart,
Daar door 't leven leeft met reden
En de goede in bant bewaart,
Dit myn hert komt te gewinnen,
Zal het houwen ongeschent,
Zoo lang als in myn van binnen
't Hart het levend licht bekent.

Hondert anatomische en chirurgicaale aanmerkingen van Fredericus Ruysch,

Med. Doct. Hoog-Leeraar in de Ontleed en Kruidkunde: Medelit in de Keyserlyke Academie in Duytschland, en van de Koninklyke Maatschappye der Geleerde in Engelandt.

Waar by gevoegt is een catalogus van rariteyten,
Dewelke in het Cabinet van den zelfden Frederick Ruysch werden bewaart.
Opgeheldert met Kopere Platen. **Vertoonende de deelen, volgens haare natuurlyke grootheid.**

Den wel edelen, groot agtbaren heeren, den heere Johannes Huydekooper, *Ridder, Heere van Maarseveen en Neerdyk, &c.* Johannes Hudde, *Heere van Waveren, &c.* M[R]. Nicolaus Witsen. Joan de Vries.

Zeer waarden en wel geagten Borgermeesteren, en Raaden der Stad Amsterdam.
***Zynen Heeren, begunstigers, en altoos eerwaardigen beschermers*, Word een langduurig Geluk en Heyl toegewenscht Van Frederik Ruysch.**

WEL EDELE, EN GROOT AGTBARE HEEREN.
De Vrugten en Arbeyd, hoedanig ze ook zyn, van 't Hoog Leeraar-ampt in de Ontleed- en Heel-kunde, het welk ik nu al over de twintig Jaaren onder *U Ed. Groot Agtb.* gunstig bestier en bescherming hebbe geoeffent, worden *U Ed. Groot Agtb.* wydt-beroemden naam toege-eygent. De schuldige pligt van dankbaarheyd voor de byzondere, dog onverdiende, zoo meenigmaal van *U Ed. Groot Agtb.* genootene goedgunstigheyd, eyscht, ja gebied my zulks. Ik oordeel en betuyge, dat ik altyd myn uyterste vlyt moet aanwenden, dat *U Ed. Groot Agtb.*

zoo ontallyke anderen, en gestadige weldaden omtrent my en myne vrienden, als ook voornamentlyk die, waar mede *U Ed. Groot Agtb.* my onlangs nog met een ander Hoogleeraar-ampt, namentlyk in de *Kruyd-kunde*, verwaardigt hebt, niet onder een ondankbaar stilzwygen begraven worden. Wat zou ik dog een beter blyk van myne dankbaarheyd, die meer overeenkomst had met myn Ampt van de Ontleed- en Heel-kunde te onderwyzen, (hoewel ik geheel en al buyten staat ben, *U Ed. Groot Agtb.* uytsteekende diensten omtrent my bewezen, te vergelden) te voorschyn kunne brengen, als deze verzameling van niet min nauwkeurige, als nuttige aangemerkte zaaken niet alleen, *U Ed. Groot Agtb.* voor 't gezigt te leggen, maar ook *U Ed. Groot Agtb.* wydtberoemde naam op te dragen; voornamentlyk, na dat ik door *U Ed. Groot Agtb.* toelaatinge daar en boven de zoogewenschte vryheyd verkregen hebbe van de doode lighaamen in 't gemeene Gasthuys te openen, en derzelver binnenste ingewanden te doorsnuffelen. Derhalven, *Wel Ed. Groot Agtb. Heeren*, heb ik de geschiedenis en 't gedrukt verhaal van dat geene, 't welk ik daar en elders heb mogen aanmerken, *U Ed. Groot Agtb.* ootmoediglyk opgedraagen, en in de schoot van *U Ed. Groot Agtb.* bescherming en goedgunstigheyd nedergeworpen, met een vast vertrouwen, dat deze myne blyk van myne schuldige gedienstigheyd omtrent *U Ed. Groot Agtb.* met die vriendelykheyd en genegentheyd van *U Ed. Groot Agtb.* zal werden aangenomen, waar mede *U Ed. Groot Agtb.* altyd gewoon zyt my zelfs te ontmoeten. De gunstige goedkeuring myner pogingen, die *U Ed. Groot Agtb.* ten allen tyden ongeveynsdelyk hebt gelieven te betuygen, doet my dit te meer hoopen. Ik bidde de groote goede God, *Wel Edele Heeren*, dat hy *U Ed. Groot Agtb.* op 't langduurigste gezond bewaare, en *U Ed. Groot Agtb.* allen, en iegelyk in 't byzonder een gelukkige bestiering van dit gemeenebest, zeer heylzaame raadslaagen, en voorspoedige gevolgen van alle onderhandelingen, standvastig verleene. Amsterdam den 23. van Lentemaand. 1690.

Goedgunstige lezer.

Dat de Genees-konst niet alleen zyn oorspronk, maar ook zyn aanwas van de ondervinding genomen heeft, en dat 'er derhalven geen konst is, waar in de ondervinding, zoo om de zelve te ondersteunen, als te voltooyen, zoo zeer van nooden is, is al over lang van *Hippocrates*, en daar na van anderen zeer deftige Autheuren aangetoont. Nadien *de ondervinding*, volgens het getuygenis van *Galenus, een aanmerking en gedagtenis van dat geene is, 't welk dikmaals en op de zelfde manier gezien is*; heb ik in der waarheyd van myn pligt geoordeelt, zommige van die dingen, dewelke in de tyd van drie en twintig Jaaren (in de welke ik de practyk der Medicynen in deze groote en volkryke Stad niet alleen geoeffent hebbe, maar ook zeer meenigvuldige ontleedingen van doode lighaamen, zoo in 't byzonder in ons Gasthuys, als openbaar op 't Theatrum Anatomicum, gehouden) heb mogen aanmerken, in 't ligt te brengen: en aldus door deze weg den aanwas van onze konst na myn vermogen voort te zetten. Welk oogmerk een ieder van onze Konstgenooten ter herte moet neemen, zoo haast hy ernstig zal overwogen hebben, de duysterheyd en de onvolmaaktheyd, waar mede onze konst zelfs, te gelyk nog met andere wetenschappen, bezet is: want het zoude veragtelyk, ja een gewis teyken van een slegt verstand zyn, alleen te waaken op zyn eyge voordeel in 't oeffenen van de practyk, en met zoo groote greetigheyd om zyn beurs te maaken zig over te geven, dat de gebreken en zwakheden van de konst hem geen aandoening geven. Maar die deze gebreeken zou tragten te herstellen met zommige onnutte verdigtzelen van ledige herssenen, en magere redeneringen van bespiegelingen, zou waarlyk zig vertoonen een gebrekkelyke Geneesmeester van een gebrekkelyke Geneeskonst te zyn. Derhalven zou ik liever de verschynzelen en de merkwaardige uytkomsten van de dingen zorgvuldiglyk aantykenen, en met een getrouw verhaal van aangemerkte zaaken 't gemeenebest der Geneesheeren dienst wille doen, als het steunzel der ervarendheyd verzuymt hebbende, losse verdigtzels van Redeneeringen in de lugt te bouwen. De schaarsheyd van tyd, dewelke my door myn drukke practyk voornamentlyk benome word, heeft my tot nog toe van dit werk te schryven wederhouden, en misschien zou 't my nog langer wederhouden hebbe, indien de ernstige aanraadingen, ja beden van zommigen my niet over lang daar toe hadde aangedrongen, en my tegenstribbelende hadden aangespoort. Om welke reden ik dan eyndelyk my deze zaak heb willen onderneemen, en over al de aangeteykende aanmerkingen uyt de hoeken zoeken; van dewelke ik Uw, *goedgunstige Lezer*,

nu een verzameling vertoone, die veel grooter zou zyn geweest, ten zy zommigen, brandende door een begeerte tot schryven, en ondertusschen met een genoegzaame voorraad niet voorzien zynde, my nu en dan eenige aanmerkingen en proefstukken stilzwygend ontvreemt hadden, en zonder my te vragen of noemen, al van te vooren in 't ligt gebragt hadden. Of ze dit met een goed oogmerk om my van de moeyte van 't drukken te ontlasten, dan of ze dit met inzigt om haar naaktheyd met een andermans veeren te dekken, en daar ydelyk mede te pronken, zullen gedaan hebben, zal niet zwaar om te raaden voor die geenen zyn, dewelke de menschelyke verwaantheyd, en wat opgeblaaze geesten van zommige menschjes al durven onderneemen, grondig zullen gekent hebben. Laaten zy ondertusschen haar vrolyk maaken met haar schandaleuze en onregtvaardige roem; en gelyk dezelve enkel in de duysternis is geplant, zoo zullen ook de vrugten daar van in de duysternisse uytsterven. Het is my genoeg, die dingen, dewelke ik by der hand had, voor ditmaal by malkanderen verzaamelt de geleerde Werelt voor te stellen, op dat ik de verstandige en braave Heeren, en deszelfs herhaalde aanraadingen gehoorzaame. Waar van my geen wangunstig en nydig oog, welke het ook zyn mag, kan aftrekken. By aldien die geenen, dewelke gewoon zyn een anders zaaken te lasteren, een verkeert oordeel van dit myn werk vellen, en over het minste ingesloope foutje (zoo 'er eenig door menschelyke zwakheyd ingekome was) aanstonds zoeken te lachen; zal ik niets antwoorden, en niets anders zeggen, als

Vliegen-steeken
Zyn ligt te leeken.

En Uw, *Bescheyde Lezer*, die genegen zyt onze aanmerkingen te lezen, laat deze onze Voorreden niet ophouden. Derhalven, zoo 't Uw behaagt, doorleest dit Werk van weynige blaaderen; waar door, met het beschouwen van der kranken meenigerhande ellenden, 't bespiegelen van uwe zwakheyd en de uytneementheyd der wonderlyke werken van den grooten God in de natuur, een beweeging om den Alwyzen Schepper te pryzen en te danken, en een geduurige opwekking daar toe in uw opkoome! Zyt gegroet, en vaart wel.

Register Van de aanmerkingen.

I. Aanmerking.

Een wonderbaarlyke[(a)] *steensnyding in een Vrouw van* 80 *Jaaren.*

II. Aanmerking.

Een gevaarlyke[(b)] *uytspatting van de slag-ader aan de arm, gelukkig genezen.*

III. Aanmerking.

Een Breuk van de[(c)] *Knieschyf, van een aanmerkenswaardige oorzaak.*

IV. Aanmerking.

Een Breuk van twee beenderen van de[(d)] *Voorhand, na drie jaaren nog niet vastgegroeyt.*

V. Aanmerking.

Een ontblooting van 't Hoofd-been, alhoewel van de lugt zwartagtig geworden, edog zonder zigtbaare scheyding van schilfers herstelt.

VI. Aanmerking.

Een[(e)] *vliezige slym-prop van de Baarmoeder.*

VII. Aanmerking.

Een[(f)] *hardagtige en mismaakte Lyfmoeder, dewelke in groote zeer toegenomen, uyt de schamelheyd hing.*

VIII. Aanmerking.

(a) *Calculorum sectio.*
(b) *Aneurisma.*
(c) *Patella.*
(d) *Carpus.*
(e) *Polypus Carnosus.*
(f) *Scirrhosus.*

Een[g] *Water-blaas van een Schaap, gelyk als in twee deelen verdeelt.*

IX. Aanmerking.

Een waare[h] *Lyfmoeder dikmaals uyt het lighaam schietende.*

X. Aanmerking.

Een[i] *omkeering der Lyfmoeder van de Baaring.*

XI. Aanmerking.

Een kind door een wonderlyke[k] *ineendraying van de navel-streng gedood.*

(g) *Vesica urinaria.*
(h) *Uterus.*
(i) *Inversio.*
(k) *Contorsio.*

XII. Aanmerking.

Een quaade[(a)] *Zweer van de Baarmoeder.*

XIII. Aanmerking.

Een[(b)] *pisvloed van qualyk gestelde nieren.*

XIV. Aanmerking.

Een exempel van een[(c)] *dubbelde bevrugting.*

XV. Aanmerking.

Een doodelyke[(d)] *opstopping van het water, veroorzaakt door steenen die in de*[(e)] *Pisleyder zaten.*

XVI. Aanmerking.

Een[(f)] *uytbarsting van de*[(g)] *Eyerstok, na een*[(h)] *ryp ettergezwel in de buyk al te diep geopent.*

XVII. Aanmerking.

Een[(i)] *waterzugt van de*[(k)] *Eyerstok in een Vrouw.*

XVIII. Aanmerking.

Een[(l)] hayragtig gezwel in 't[(m)] *Net gevonden.*

(a) *Ulcus Malignum.*
(b) *Diabetes.*
(c) *Superfoetatio.*
(d) *Ischuria.*
(e) *Ureteres.*
(f) *Eruptio.*
(g) *Ovarium.*
(h) *Abscessus.*
(i) *Hydrops.*
(k) *Ovarium.*
(l) *Tumor Pilosus.*
(m) *Omentum.*

XIX. Aanmerking.

Een[n] *Aam- of Kort-borstigheyd, veroorzaakt door verstopping en uytzetting van de blaasjes van de Long.*

XX. Aanmerking.

Het zelve quaal voortgekomen wegens verstopping van de blaasjes van de Long.

XXI. Aanmerking.

Het zelve ongemak ondervonden in een Jongetje.

XXII. Aanmerking.

Een wonderlyke baaring, in welke een ongewoone sluyting van de wegen, egter door de konst ontslooten.

XXIII. Aanmerking.

De schamelheyd van een dogtertje monstreus geconformeert.

XXIV. Aanmerking.

Een gedeelte van de Lyfmoederszyde in de baaring uytschietende.

XXV. Aanmerking.

Een uytschietende mond van de Lyfmoeder in de baring.

XXVI. Aanmerking.

Een door de baaring[o] *omgekeerde baarmoeder, door een onbedreeve hand doodelyk verwekt.*

(n) *Orthopnaea.*
(o) *Inversio.*

XXVII. Aanmerking.

Een waterzugt, bestaande uyt een menigte[(a)] *waterblaasjes, die in een zak beslooten waren.*

XXVIII. Aanmerking.

Bastart zuygers, uyt de[(b)] *nageblevene moerkoekjes in de Lyfmoeder na de verlossing.*

XXIX. Aanmerking.

Een klomp van geronne[(c)] *bloedige stoffe, zomtyds een zuyger verbeeldende.*

XXX. Aanmerking.

Een afzetting van een kancreuse[(d)] *roede.*

XXXI. Aanmerking.

Een[(e)] *gal-blaas van binnen in celletjens verdeelt, en met een steenagtige korst bezet.*

XXXII. Aanmerking.

Opgestopte[(f)] *maanstonden van een vlies dat de vrouwelykheyd toesloot, en door een sneede van de zelve ontlast.*

XXXIII. Aanmerking.

Een[(g)] *moerkoek in de waterblaasjens verandert.*

(a) *Hydatides.*
(b) *Pseudomolae.*
(c) *Cruor.*
(d) *Penis.*
(e) *Vesicula sellea.*
(f) *Menses.*
(g) *Placenta.*

XXXIV. Aanmerking.

Een Lendene gezwel van een kindje met een in[h] *tweegespleten ruggegraat.*

XXXV. Aanmerking.

Het zelve ongemak in 't onderste gedeelte van 't[i] *heylig been gevonden.*

XXXVI. Aanmerking.

Diergelyk doodelyk gezwel in de Lendene van een Meysje.

XXXVII. Aanmerking.

Een[k] *bederving der ribbens door een*[l] *slag-ader gezwel, van de groote*[m] *slag-ader.*

XXXVIII. Aanmerking.

Een monstreuse[l] *slag-ader gezwel.*

XXXIX. Aanmerking.

Een doodelyk[n] *hard gezwel van de maag.*

(h) *Spina bifida.*
(i) *Os Sacrum.*
(k) *Caries.*
(l) *Aneurisma.*
(m) *Arteria aörta.*
(l) *Aneurisma.*
(n) *Scirrhus.*

XL. Aanmerking.

Een veranderde[(a)] *hoofdpyn, door een gezette*[(b)] *etter-dragt in de nek ophoudende, dezelve weggenomen zynde, quam wederom, en dat dikmaals.*

XLI. Aanmerking.

Een groote uytvloeying van[(c)] *water door het openen van een*[(d)] *Lies-gezwel, door een particuliere konst tegengehouden.*

XLII. Aanmerking.

Een zeer groote[(e)] bloedvloed uyt een zweer van de[(f)] *roede, wel door een ligte, maar byzondere konst tegengehouden.*

XLIII. Aanmerking.

In een dood lighaam van een Kraamvrouw, met een gapende mond van de Lyfmoeder en 't[(g)] *bekken met vogten vervult.*

XLIV. Aanmerking.

Een barnsteene coraal lang in de neus gebleven, met een[(h)] *steenagtige stoffe omvangen.*

XLV. Aanmerking.

Verscheyde aanmerkingen in 't doode lighaam van een waterzugtige Vrouw, waar onder de klieren van de Lever zeer opgezwollen waren.

XLVI. Aanmerking.

(a) *Cephalaea.*
(b) *Setaceum.*
(c) *Lympha.*
(d) *Bubo.*
(e) *Haemorrhagia.*
(f) *Penis.*
(g) *Pelvis.*
(h) *Tophus.*

Een[i] *waterzugt van de Buyk, bestaande uyt waterblaasjes.*

XLVII. Aanmerking.

Een[k] *scheur van 't bekkeneel door een*[l] *kneuzing, gaande zelfs door de*[m] *naaden.*

XLVIII. Aanmerking.

[n] *Bastaart vleesch van 't verhemelte met*[o] *bederving, door het mes en gloeyende yzer gelukkig weggenomen.*

XLIX. Aanmerking.

Het zelve geval, maar van een verkeerde uytkomst door onwetenheyd van Quakzalvers.

L. Aanmerking.

Een hardigheyd en verzweering van de Lever gelukkig genezen.

LI. Aanmerking.

De[p] *Nier,*[q] *Lever en*[r] *bystaande Nieren &c. kunnen gevoeglyk gehouden werden voor bloedagtige klieren.*

(i) *Ascites.*
(k) *Fissura.*
(l) *Contusio.*
(m) *Suturae.*
(n) *Fungus.*
(o) *Caries.*
(p) *Ren.*
(q) *Hepar.*
(r) *Renes Succenturati.*

LII. Aanmerking.

Gezwellen aan 't agterhoofd der kinderen afhangende, zelfs grooter als het hoofd.

LIII. Aanmerking.

Een doorgaande wonde in de borst, met uythanging van een stukje van de Long genezen.

LIV. Aanmerking.

Een doodelyke wonde in 't[(a)] *oog-rad of oog-hol.*

LV. Aanmerking.

Een doorgeslokte speld, zyn uytgang zoekende door een zweer in de Liesch.

LVI. Aanmerking.

Een[(b)] *vogtige kortborstigheyd, met een aanmerkenswaardige steen in de Nier.*

LVII. Aanmerking.

Steenen van ongehoorde groote in een Jongetje van drie jaaren.

LVIII. Aanmerking.

De oorspronk en natuur van de[(c)] *Zuygers, of vleezige misdragten der vrouwen.*

LIX. Aanmerking.

Het[(d)] *vuur en doorbooring van de*[(e)] *vrouwelykheyd en*[(f)] *endel-darm gelukkig genezen.*

(a) *Orbita oculi.*
(b) *Asthma serosum.*
(c) *Molae.*
(d) *Gangraena.*
(e) *Vulva*
(f) *Intestinum rectum.*

LX. Aanmerking.

Een[g] kneuzing van 't hoofd gelukkig genezen, alleen door een[h] stooving zonder snyding, ligtvaardig voorgesteld van een onervaarene.

LXI. Aanmerking.

Een[i] ontsteeking van de Lyfmoeder na de baaring, welke zomtyds voortkomt door de lossigheyd der Vroedvrouwen.

LXII. Aanmerking.

Een nedergezakte[k] milt tot in het bekken, werdende deszelfs plaats van zeker, na de milt gelykende lighaamtje bekleed.

LXIII. Aanmerking.

Een langagtig gezwel van de buyk veroorzaakt door toekrimping van't Net.

LXIV. Aanmerking.

Hier en daar verborgene wormen in de ingewanden.

(g) *Contusio.*
(h) *Fomentum.*
(i) *Inflammatio.*
(k) *Lien.*

LXV. Aanmerking.

De Lever voor een groot gedeelte in waterblaasjens verandert, en van een onwetende onvoorzigtig doorboort.

LXVI. Aanmerking.

De milt uyt een levendige Hond gesneden, die, niet tegenstaande een zwaare bloedvloed, genezen is.

LXVII. Aanmerking.

De[(a)] rugge-graat in een circul omgekromt.

LXVIII. Aanmerking.

Een wonderlyke t'zamentrekking van de maag en 't gedarmte door gebrek van spys en drank.

LXIX. Aanmerking.

Beenagtige en t'zamengegroeyde[(b)] Klapvliezen van 't Hert.

LXX. Aanmerking.

Verharding eeniger deelen in een waterzugtige vrouw.

LXXI. Aanmerking.

Een doodelyk gebrek van de huyd of vel omtrent de navel, in een eerstgeboore Kind.

LXXII. Aanmerking.

Een uytstorting der Ingewanden door gebrek van de huyd omtrent de navel, in een eerstgeboore Kind.

(a) *Spina dorsi.*
(b) *Valvulae.*

LXXIII. Aanmerking.

Een niet minder aanmerkenswaardig voorval, omtrent het gebrek van de huyd, en spieren van de buyk.

LXXIV. Aanmerking.

Een[c] *Honds honger van een verslapping van de*[d] *Sluyter van de maag.*

LXXV. Aanmerking.

Een gelukkige geneezing van een aanmerkenswaardige wonde in de blaas, en een daar op volgende breuk-gezwel.

LXXVI. Aanmerking.

Een hardigheyd van een ulcereuse Tong, door het mes en gloeyend yzer weggenomen.

LXXVII. Aanmerking.

Hangende[e] *slym-proppen in 't*[f] *hol van Highmorus.*

(c) *Fames Canina.*
(d) *Pylorus.*
(e) *Polypi.*
(f) *Antrum Highmorianum.*

LXXVIII. Aanmerking.

Inwendige[(a)] *schurste van de blaas, te gelyk met vleesagtige klierige uytwassingen.*

LXXIX. Aanmerking.

Wonderbaarlyke speeling van de natuur, omtrent de vaten van de nieren.

LXXX. Aanmerking.

Een oneffene oppervlakte van de nier in een bedaagde.

LXXXI. Aanmerking.

Verwonderenswaardige zaaken in een[(b)] *Zwam-gezwel of beenvreter.*

LXXXII. Aanmerking.

In 't geheel[(c)] *versleetene kassen der tanden, om verscheyde oorzaken, waar door waggeling en uytval der tanden.*

LXXXIII. Aanmerking.

Onvrugtbaarheyd door toesluyting van de trompetten van Fallopius.

LXXXIV. Aanmerking.

Waarschynelyke uytbarsting van de kraamvloed door de trompetten van[(d)] *Fallopius tot in de holte van de Buyk.*

LXXXV. Aanmerking.

Waarschynelyke uytstorting van de[(e)] *maandstonden door de trompetten van Fallopius tot in 't bekken.*

(a) *Scabies.*
(b) *Tumor Fungosus, sive Ossivorus.*
(c) *Alveoli dentium.*
(d) *Lochia.*
(e) *Menstrua.*

LXXXVI. Aanmerking.

Een qualyk gestelde Lever, en op hoedanige wyze in het dood lighaam van een waterzugtige.

LXXXVII. Aanmerking.

Een diergelyke qualyk gestelde Lever in een ander, met een sleen in de[(f)] *gal-weg.*

LXXXVIII. Aanmerking.

Een aftrekking van de Lyfmoeder, na de een of de andere zyde.

LXXXIX. Aanmerking.

Een steen van de blaas, bezet met etteragtige verdikking van een vinger dik.

XC. Aanmerking.

Een galblaas dikmaals in tween verdeelt (voornamentlyk in kalveren) maar zeer zelden, zoo het ooyt, in 't geheel dubbelt.

(f) *Ductus Cysticus.*

XCI. Aanmerking.

De waare oorzaak van 't ongemak Miserere Mei of Ileos, door verscheydene exempelen aangetoont.

XCII. Aanmerking.

Een bovenmaate verwydering van de[(a)] *Kronkeldarm.*

XCIII. Aanmerking.

Een ingebeelde, en waare beweging van de Baarmoeder.

XCIV. Aanmerking.

Een wonderbaarlyke verwydering van een[(b)] *Pisleyder, in zig onthoudende een pint etters.*

XCV. Aanmerking.

Een harde verdikking en wonderbaare vernauwing van den[(c)] *endel-darm, na een*[(d)] *moeyelykheyd in 't watermaken.*

XCVI. Aanmerking.

Diergelyke verdikking van den endel-darm.

XCVII. Aanmerking.

Een ongemakkelyke uythaaling van de Moerkoek, die veroorzaakt werd door een byzondere inplanting van de navel-streng in dezelve.

XCVIII. Aanmerking.

(a) *Colon.*
(b) *Ureter.*
(c) *Rectum intestinum.*
(d) *Dysuria.*

Een[e] waterblaas breuk in 't balzakje, waar by gevoegt is een[f] liesch-breuk.

XCIX. Aanmerking.

Wonderbaarlyke uytzetting van de nieren en pisleyders in Schapen.

C. Aanmerking.

De waare gestalte van 't hoofdje van de roede, nieuwlyks ontdekt.

(e) *Hernia Cystica.*
(f) *Bubonocele.*

Anatomische en chirurgicaale aanmerkingen Van Fredericus Ruysch.

I. Aanmerking.
Een wonderbaarlyke Steensnyding in een Vrouw van 80 *Jaaren.*

Onder alle de gebreeken van 't lighaam, die den mensch ellendig gewoon zyn te plaagen, is geen van de minste de steen in de waterblaas. [*vesica urinaria*] Deze quaal, alhoewel in ons Nederland zeer gemeen, is nogtans zeer raar en ongehoort my nu onlangs voorgekomen in een 80 Jaarige Vrouw, die door de pyn zeer vermagert, en al 20 Jaaren met een uythanging [*propendentia uteri*] van de lyfmoeder geplaagt was geweest, met groote moeyte, en onlydelyke pynen in 't water maaken, zoo dat de lydersse tienmaal liever wilde dood wezen, als zulks langer lyden, voornamentlyk in de twee laaste Jaaren.

Eyndelyk in de Maand Mey 1681. heeft zy my laaten roepen, klagende over een uythanging van de lyfmoeder, verzelt met groote moeyte in 't wateren. Ik verwonderde my over de klagten van deze oude Vrouw, om dat noyt de Vrouwen zoo veel pyne hebben alleen van de uytzinking der baarmoeder, daar by voegende dat te vreezen stond, dat 'er nog een ander quaad moeste by zyn, als alleen de uytzinking van de lyfmoeder, 't geen nog in 't duyster verborgen lag.

Dit gehoort hebbende, heeft onze ellendige niet geweygert een nader onderzoeking te laaten doen (zonder welke wy van dit verborgene ongemak niets konde zeggen) en heeft my vertoont een nederzinking [*proplapsus*] van de baarmoeder, die een weynig grooter was als na gewoonte, van de zelve form en figuur, zoo als de Plaatsnyder die heeft uytgebeelt.

Deze baarmoeder bevoelende, meende ik steenen te voelen, en het heeft my niet bedroogen! alhoewel misleyd omtrent de form van de steenen: het scheenen dunne steenagtige schilfers (in 't duyts Leyen) [*Laminae*] die na de

snyding bevonden wierden hoekig en grof, gelyk uyt de bygevoegde Figuur blykt.

Nogtans konde ik niets zekers daar van besluyten, of deeze gezeyde steenen haar plaats hadden in de holligheyd van de baarmoeder zelfs, of tusschen deszelfs vliezen, of in eenig gedeelte van de blaas.

Zy scheenen wel plaats te hebben in de baarmoeder, die in 't geheel, zoo als hy was, uyt het lighaam hing (als de Figuur ons aanwyst) zonder eenig gedeelte van de blaas in het minste te kunne zien.

Deze zaaken gezien en onderzogt hebbende, stelde ik een steensnyding voor: de beroemde Heelmeesters *Pieter Adriaanz*, en *And. Boekelman* zyn daar by geroepen, die dezelve operatie mede aanprezen, om ze des anderen daags te volbrengen.

Deze ellendige Vrouw hoorende, dat de operatie tot den anderen dag uytgesteld wierd, heeft beginnen te smeeken, uytroepende, o! my ellendige, gyl. zult niet wederkeeren, gyl. zult my verlaaten &c. door welke klagten bewoogen zynde, hebben wy aanstonds de operatie in 't werk gestelt, alleenlyk met een snee na de lengte van de uythangende baarmoeder te geven, en in een ommezien tyds hebben wy 42 steenen uytgehaald, ten deele alleen met vingers, ten deele met instrumenten; welkers groote en form gy ziet in de 2. Fig. In deze operatie heeft de Zieke weynig pyn gehad, en dezelve gedaan zynde, en ontlast van dat pakje, zyn aanstonds deze scharpe pynen verdweenen,

Uytlegging van de I. figuur.

A.A.	*De Schamelheyd.*
B.	*De Baarmoeder uyt het lighaam hangende te gelyk met een gedeelte van de blaas uytgeschooten, die de baarmoeder (behalven de inwendige* [orificium uteri internum] *mond van de lyfmoeder) omvattede.*
C.	*De inwendige mond van de lyfmoeder.*

welke pynen Zy zoo veel Jaaren geleden had, en heeft vry gemakkelyk beginnen te leven: in de snyding zelfs, behalven de druppeltjens bloed, vloeyde nog eenig vogt uyt de wonde, waar door wy gedagten kreegen, dat de blaas ook naa by was; en niet te onregt: want des anderen daags 't zelve nader onderzoekende, en door het behulp van een spuytje vogtigheyd door de water-weg inspuytende, vonden wy dezelve door de wonde uyt te gaan; en heeft de pis in de volgende dagen door de wonde druypende, ons doen blyken, dat de gezegde steenen in een gedeelte van de blaas, te gelyk met de baarmoeder uytgevalle zynde, gehangen hadden.

Deze druyping van de pis heeft ons geen kleyn beletzel gegeven in 't genezen van de wonde, die eyndelyk (door de goedertierentheyd van de Groote God) in 't kort volbragt is geweest op de volgende wyze.

Eenige dagen daar na de wonde besmeert zynde met de balsem van *Arcaeus*, zyn deszelfs lippen zeer sterk by een gebragt door een diapalm pleyster met wat terpentyn vermengt, op dat het te beter zoude kleven; welke pleyster gesnede was, als in de bygevoegde 3. Figuur te zien is, overdekt zynde met een compres [*splenia*] en bequaame bandagie.

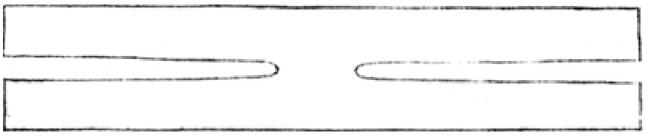

Figuur 3.

Maar als deze manier van doen onze verwagting niet voldeet, om de geduurige druyping van de pis, en losmaking van de pleyster, zoo heeft *Mr. Andries Boekelman* in plaats van de pleyster uytgevonden een ring van lood, welkers omgekrulde uyteynden door een draad aan een gehaald wierden, gelyk uyt de bygevoegde 4. Fig. blykende is, waar door de lippen van de wonde zoo nauw beslooten wierden, dat 'er wyders geen druppel pis konde uytvloeijen, en zoo is deze wonde geheelt of t'zamengeslooten binnen drie dagen.

Figuur 4.

In dit ongemak zyn eenige zaaken te considereeren, ja die ons ook al wonderlyk voorkomen.

I. Dat de uythangende lyfmoeder uyt 't lighaam, met zig genomen heeft zoo een gedeelte van de blaas, 't welk zeer raar (zoo 't ooyt) voor deze gezien is, alhoewel die partyen omtrent haar mondekens of halzen vereenigt zyn.

Ik zoude gelooven, dat dit in deze Oude Vrouw geschied is door het bezwaarlyk wateren, veroorzaakt door de menigte van steenen, waar door geduurige bewegingen of poogingen

zyn geweest tot het wateren, dewelke zoo zwaar waaren, dat zulks door de gezegde vereeniging onverhindert heeft kunne geschieden.

II. Dat de uyt het lighaam hangende zwaare klomp, en niet anders als de Baarmoeder verbeeldende, om de menigte en de groote van de steenen, geen oneffentheyd, nog andere form aangedaan had: want de oppervlakte was zeer egaal, en de figuur van de Baarmoeder natuurlyk: ziet de I. Figuur.

III. Het is te verwonderen, dat alle deze steenen byna van dezelve form waren, en zoo effen van oppervlakte, als of zy gepolyst waren; gelyk in de 2. Figuur vertoond werd.

IV. Dat de wonde, schoon dezelve door het vliezige gedeelte gedaan was, tot de geneezing gekomen is, door welke het water of pis gestadig uytvloeyde.

V. Men moet ook aanmerken, dat alle de steenen niet in dat gedeelte van de blaas, het welke de baarmoeder beslaande, te gelyk uyt het lighaam hing, gehangen hebben: want het zelve was niet wyt genoeg om de groote en 't getal der steenen te bevatten; maar dat 'er eenige in de operatie van een hooger en dieper gedeelte van de blaas afgezakt zyn, is niet te twyfelen.

VI. Dat het is een ongehoorde steensnyding, en dat met een goed succes in zoo een oude Vrouw in 't werk gestelt; in de Vrouwen worden wel de steenen afgehaalt door het verwyderen van de pis-canaal [*urethra*], maar het is zeer raar, dat zulks geschied door een snyding in de blaas.

II. Aanmerking.
Een periculeuse slag-ader breuk of uytspatting [aneurisma] *van de slag-ader aan de arm, gelukkig gesneden.*

Het geen in een verwyderde ader *Varix* genoemt werd, is in een tegennatuurlyke uytzetting van de slag-ader *Aneurisma:* welk ongemak zoo bezwaarlyk is om te genezen, dat het met groot regt van alle gehouden werd in de groote vaten voor doodelyk.

De *Heer Panhuysen*, Brouwer tot Dordregt (de naam heb ik buyten myn gewoonte hier by gevoegt om de zeldzaamheyd van 't ongemak) die wel in 't vleesch en in de fleur zyner Jaaren was, vervalt in de maand Mey 1681. naa een lating in de Lever-ader [*vena basilica*] op de regter arm, in die zyde in een uytspatting [*aneurisma*] van de slag-ader, een weynig onder het lid van de elleboog [*cubitus*], de groote hebbende van een erwt.

De Mr. Chirurgyn heeft het onderwonden te helpen, volgens de konst met dit ongemak te drukken, maar vergeefs, 't gezwel dagelyks grooter werdende.

Naa eenige dagen begeeft hy zig na Amsterdam, en heeft eerst raadgepleegt met de zeer ervaare H[r].D[r]. *Le Blon*, en my, en Mr. *Pieter Adriaansz*, in 't genezen van die zaaken zeer geoeffent; uyt een mond hebben wy gerecommandeert een snyding in de huyd, en t'zamenbinding van de slag-ader.

Deze operatie is van anderen Aucteuren meer gerecommandeert en geprezen, als werkstellig gemaakt; met zulks te zeggen maak ik geen zwarigheyd, om dat ik in de tyd van twintig Jaaren en nog langer in deze groote Stad, alwaar nogtans veele gebrekkelyke om hulp te erlangen zig na toe begeven, nooyt iemand (voor zoo veel my bekent is) van de Chirurgyns deze operatie heb zien doen in zoo een groote slag-ader.

De Zieke, anders kloekmoedig genoeg, heeft de opening uytgestelt, beter goed keurende een ligte toeperssing van het zelve gezwel, tot dat na een dag of twee de verwyderde slag-ader van zig zelfs opborste, alzoo dezelve naakt en zonder vel bedekt was.

Deze uytspatting van zig zelfs opgeborste zynde, sprong 'er met groot geweld het bloed uyt, tot dat de gezegde Chirurgyn met bovist en bandagies, de verdere drift des bloeds belettede.

Dit gezien hebbende, zoo heeft de lyder met regt geoordeelt, dat hy zonder verlies van kragten, en het leven, dit ongemak niet langer konde verdragen, derhalven heeft hy onze voorgestelde operatie toegestaan, om des anderen daags te laten volbrengen, gelyk geschied is, in presentie van *Abraham Cyprianus* Medicyn, en zeer ervaare ordinaris Stads Steensnyder alhier, die de voorgemelde Chirurgyn behulpzaam was.

Eerst wierd 'er bygebragt een yzere ring, (voorzien met dik en zagt leer, op dat de huyd geen schaade zoude lyden) die geappliceert moest werden aan 't bovenste gedeelte van de arm, of boven de uytspatting van de slag-ader ten deele tot stemping van 't driftig bloed; welk instrument nogtans in alle deelen onze verwagting niet voldaan heeft. Daarom namen wy onze toevlugt tot een ander, waar door de slag-ader zeer wel gedrukt wierd. Dit geappliceert zynde, heeft Mr. *Pieter* zeer cordaat de Aneurisma ontbloot van alle compressen en bandagie, ja zelfs van de bovist, met dit voornemen, dat, indien de toevloed van 't bloed zoo groot zoude geweest zyn, dat 't niet te stillen was, en wy bang waren, datwe van 't bloed voor de onderschepping van de slag-ader overrompelt zoude worden, hy met 'er haast de Aneurisma zelfs zoude openen, en met een weynig roode praecipitaat, of diergelyke korstmakende [*escarotica*] middelen, als mede met bovist de holte van de Aneurisma zoude vullen. Wat geschied 'er? de Aneurisma van al zyn banden en compressen ontblood zynde, heeft bykans geen bloed gelaten, om dat het bloed trombeus ofte geronne was geworden, niet alleen in de Aneurisma, maar ook bykans door de geheele arm, die met een gangraena al aangegrepen was

't Welk ziende, en het instrument of yzere ring ook weggenomen zynde, heeft hy veel bloedige stoffe door de wonde van de Aneurisma uytgedrukt, en zoo verders in de arm na de lengte een vry diepe snee gedaan, op dat hy het geronne bloed met een ligte drukking weg zoude konnen nemen, en alzoo de verstikking des te beter zonde te hulp komen. Deze sneede gedaan zynde, is het slagaderlyk bloed met groote kragt op twee plaatzen daar uyt geborsten. De uyteyndens van de gequeste slag-aderen wierden onderschept met een naald en draad (maar hoe bezwaarlyk het is, de slag-aderen van de zenuwen, en onderleggende deelen in die operatie te ontblooten, kan niemand weten, als die geene die zomtyds diergelyke operatie heeft bygewoont) en voorzien zynde met een kleyn stukje dik leer, om de doorsnyding van de slag-ader voor te komen, toegebonden.

Dit alzoo gedaan zynde, is de wonde vervult met bovist, en een t'zamentrekkende poeder, en daar op een compres en band gelegt, die niet al te vast toegetrokken was, uyt vrees voor verdere verstikking; daar en boven heeft de knegt alzoo by de 10 uuren die partyen geduurig met zyn twee handen aangedrukt, op dat men een nieuwe bloedstorting zoude voorkomen. Dezelve avond zyn de windzels, compres, en een gedeelte van de bovist weggenomen, om dat men de toestand van het vuur zoude kunnen zien, het welk wy in geen erger gestalte vonden.

Na de vernieuwing der bandagie heeft de knegt op nieuws gecontinueert, tot dat men op den dag daar aan volgende alles vernieuwde, uytgenomen een kleyn stukje bovist, 't welk in dat gedeelte van de wonde is overgebleve, alwaar de vrees nog was voor een nieuwe bloedvloed.

Den derden dag alles weggenomen zynde, heeft de Mr. op dezelve plaats nieuwe bovist geappliceert, en de windzels een weynig sterker daar om gedaan, zoo dat de handen van de knegt niet meerder noodig waren: ondertusschen hebben wy na de verstikking gezien, en het vuur verzorgt met plukzel, nat gemaakt met theriaca in Brandewyn gesmolten.

De vierde dag hebben wy de bovist naagelaten, en met de punt van een schaar de onderste draad, waar mede het uyterste gedeelte van de slag-ader toegebonden was, los gemaakt, latende tot den avond het voorzeyde stukje leer, dat zeer vast was aan de slag-ader, zitten.

De vyfde dag hebben wy de andere draad los gemaakt, die het bovenste van de slag-ader stopte, mede nalatende het stukje leer, het geen de afscheuring van de slag-ader belet had.

Den zesden dag namen wy alle de zaaken, die tot het verband van de wonde gedient hadden, weg, alleenlyk in de plaats stellende wat plukzel bestreken met digestief, een compres, en een daar toe behoorende windzel.

Den zevenden dag is 'er een nieuwe ligte bloedvloed ontstaan, welke wy

in 't kort met stoppende middelen, namentlyk bovist, en t'zamentrekkende poeyer hebben gestilt.

De volgende dag deze zaaken weggedaan zynde, quamen ons in 't gezigt in de grond van de wonde de uyteyndens der slag-aderen, die voor deze gebonden waren geweest, maar nu toegegroeyt, bruyn van couleur, als of zy van het vuur aangegrepen waren. Hier toe appliceerden wy plukzel, daar over heen leggende een stukje dikagtiger leer, op dat het des te beter zoude drukken. De volgende dag, in plaats van 't bovengezegde, hebben wy gebruykt een vierkant stukje bovist van anderhalf duym groot, aan de eene kant met speegzel nat gemaakt, en gedoopt in een t'zamentrekkend poeder: dit stukje hebben wy in zyn plaats gehouden met een klevende pleyster. Door deze geneesmiddelen scheenen tot niet gebragt te wezen, en met nieuw vleesch verborgen te zyn de uyteyndens der slag-aderen; maar na eenige tyd quamenze beyden wederom te voorschyn, in twee nieuwe aneurismata verandert, door de weekheyd van 't gezegde nieuwe vleesch, de swaare pols-slag en overvloed van bloed: de eene van deze twee aneurismata (een groote erwt groot) en van zelfs geopent, maar niet veel bloeds uytstortende, om dat de Mr. haastig dezelve toedrukte, en weynig dagen na een aderlating en een sobere [*diaeta tenuis*] manier van leven voorgeschreven te hebben, en behoorlyke comprimeering gedaan zynde, is genezen; maar de andere, schoon die gedrukt wierd, heeft eenige dagen de genezing wederhouden. Dog eyndelyk is die ook wederom verdweenen, en de Zieke geneezen, zynde tot dezer uuren nog fris en gezont.

III. Aanmerking.
Een breuk van de Knieschyf [Patella] *door een aanmerkenswaardige oorzaak.*

Dat de Kniefchyf om haar hardigheyd niet breeken kan, word van zommige verkeerdelyk staande gehouden. Wy hebben ondervonden, dat dezelve niet alleen van een zwaare val op de knie kan breeken, maar ook zonder val; wiens historie ik hier zal verhaalen.

Voor omtrent drie Jaaren geleden, heb ik met Mr. *Pieter Adriaansz* gevisiteert, een man wel in 't vleesch, die van een brug gaande byna op de grond viel, door het uytglibben van zyn eene voet, dog hem zoo veel tegenhoudende als hy kon, niet ter aarde viel; maar door deze zeer vehemente tegenhouding breekt zyn knieschyf overdwers, en dat wel zoo zigtbaar, dat tusschen die beyde gebrokene stukken wel een hand konde geplaast werden: want het eene wierd boven, en het andere onder de knie gevceld. De breuk, zoo als de konst het vereyst, heeft de zeer ervarene Mr. verbonden. Wat geschied 'er?

de Patient, ik zoude beter zeggen onpatient, begeeft zig den tweede dag na Jisp, van waar hy na eenige weeken ongeneeslyk weder is gekomen, tot op deze dag nog mank gaande.

Voor deze verwonderde ik my over de zagtigheyd van de Knieschyf in een versch gestorve lighaam, maar in een geraamte over deszelfs hardigheyd: en hoe veel deze knieschyven van elkander verscheelen, hebben wy met de zeer geleerde Heer *Mattheus Sladus*, Medicyne Doctor, zeer naukeurig onderzogt, en bevonden dezelve in hardigheyd hemels hoogte van elkander te verscheelen. Derhalven de oorzaak van deze dwaling, waar door zommige ontkennen dat de knieschyf niet breeken kan, schynt daar van daan gekomen te zyn, dat ze de knieschyven van geraamtens alleenlyk hebben nagezien. Want zy door de verdrooging zoo hart worden, dat gy ze qualyk kunt breeken, maar de versche alzoo niet: want wie ze allebeyde naukeurig heeft nagezien, zal bevinden dat de versche van buyten alleen met een harde korst bedekt zyn, maar inwendig met een spongieus beenige zelfsstandigheyd, gelyk als het tafel-scheydzel of diploë van het bekkeneel.

IV. Aanmerking.
Een breuk van de twee beenderen van de Voorband [Carpus], *na drie Jaaren nog niet vastgegroeyt.*

Dat de breuken van de groote beenderen, namentlyk van de arm, dye &c. altemets zoodanig zyn, datze noyt weder aan elkander groeyen, alhoewel zy na de konst worden gehandelt, is kenbaar genoeg.

Maar het is te verwonderen, dat de beenderen van de voorhand, die zeer kleyn zyn, door een hooge val gebrooken, niet weder aan een gegroeyt waren.

Anno 1681. Een zeekere gaudief (in de wandeling *Slagertje* genaamt) die om zyne diefstal tot de galg veroordeelt was, heb ik in de gevangenisse bezogt, en ondervraagt, of hy voorheen met eenige ziektens gequelt was geweest; hy antwoorde my, ik heb altyd gezont geleeft, en byna van geen ziekte geweeten, als alleen een koortze, die ik voor eenige Jaaren gevoeld heb: daarenboven, zeyde hy, dat hy zyn regter hand noyt plat op de tafel had konnen leggen, na dat hy eenmaal daar op gevallen was van een hoogte. In 't doode lighaam van deze gehangene heb ik gevonden, het vlies, dat de milt omvangt, ('t geen in een natuurlyke staat zeer dun is) in zyn midden, op twee verscheyde plaatzen, zoo verdikt, dat het met een groote schryfpen in dikte overeenquam.

Dat deze verdikking van een voorgaande ontsteking [*inflammatio*] zyn oor-

spronk heeft genomen, daar is niet aan te twyfelen; om dat men zeer dikmaals ondervind, dat de vliezen verdikt worden van die oorzaak; of nu deze ontsteking van de voorgezegde koortze, dan of de koorts van de ontsteking gekomen was, is my onbekent.

Naderhand heb ik zyn hand door de ontleeding onderzogt, en bevonden, dat 'er uyt de voorste beenderen van de voorhand twee gebroken waren; welkers breuken, het gewrigt des hands violerende, belettede, dat hy zyn hand niet plat op de tafel konde leggen; en dat nog meer te verwonderen is, deze beenderen waren al over de drie Jaaren gebrooken geweest, en tot nog toe niet t'zamen gegroeyt, ofte met weer [*callus*] bezet, gelyk nog in myn Cabinet te zien is.

V. Aanmerking.
Een ontblooting van 't hoofd-been, alhoewel van de lugt zwartagtig geworden, edog zonder zigtbaare scheydinge van schilfers herstelt.

De beenderen van 't hoofd ontbloot, en van de lugt zwart zynde geworden, scheyden niet altyd zigtbaarlyk, of werpen van zig uyt ee[...] [...]ge schilfer, gelyk de Autheuren meynen.

Zeker man van een Paard op 't hoofd geslagen zynde, valt vo[...] aarde; met zoodanig een ontbloting van 't andere opperhoofds [syn[...]pu.] been, dat men zulks byna met geen ryksdaalder konde dekken: deze ontblooting van 't been was geheel zwart, behalven den omtrek of circul, dewelke digt by de huyd was, en besloeg de breete van een stroo (ziet de 5. Fig.)

Deze witte cirkel van dag tot dag verminderende, is de Patient fris geworden zonder eenige zigtbaare scheyding van 't gebeente, of gebruyk van een raspatorium, alleen met plukzel, ten deele droog, om op het ontbloote been te leggen, ten deele bestreken met digestief en honing van roozen, om de lippen van de wonde te verzorgen.

VI. Aanmerking.
Een Slymvleezige [Polypus Carnosus] *prop van de Baarmoeder.*

Gelyk de neusgaaten gedeeltens zyn van 't lighaam, door welke de overtollige humeuren geduurig ontlast werden: alzoo blykt ook, dat de Lyfmoeder van de mensch ook dient tot dit ampt. In de neusgaaten groeyen zomtyds tegennatuurlyke gezwellen, polypi (slym of neus-prop) genaamt. Ook is de Lyfmoeder van de mensch daar van niet vry. Alle polypi uyt de

neus voortkomende, zyn van dezelve zoorte niet: eenige vertoonen een vleezige zelfsstandigheyd, veele ter contrarie zyn met een vlies omvangen, en hebben een slymige en snotterige substantie.

Nu komt ons voor een quaadaardige en cancreuse polypus; dan hebben wy die gevonden vry van alle quaadaardigheyd.

Anno 1673. hebben ze my tot een Vrouw geroepen, lange tyd met een witte vloet en nederzinking van de Lyfmoeder gequelt zynde geweest, uyt wiens binnenste mond verscheyden vleesch-vliesagtige uytwassen hingen (dewelke om de gelykheyd met de polypi van de neus, met de zelve naam zeer bequaam aldus konnen genoemt werden) gelyk de 6. Fig. vertoont.

Uytlegging van de VI. figuur.

A.	*De Lyfmoeder van een mensch.*
B.B.	*De afgesnedene Eyerwegen of trompetten.*
C.C.	*Vleezige polypi uyt de mond van de Lyfmoeder voortkomende.*
D.D.	*De afgesnedene ronde banden.*
E.	*Bloedvaten van de Lyfmoeder.*
F.F.	*Een gedeelte van de geopende scheede.*
G.G.	*De afgesnedene breede banden.*

Deze polypi waren zoo pynelyk, en de Lyfmoeder storte dagelyks zoo veel wateragtig en scharp vogt uyt, dat de ordinaire geneesmiddelen niets konde helpen; egter durfden wy geen geweldiger gebruyken, om de quaadaardige voorteekens; en wel te regt, gelyk ons de uytslag geleert heeft: Want een quaadaardige verzweering heeft haar dood verhaast, en zy is kort daar na gestorven.

Bykans diergelyke polypeuse gezwellen, die gy zien kont in de 7. Figuur, heeft de wel ervarene Mr. *Gellius*, Chirurgyn tot Wormerveer my ook toegezonden; welke zekere Vrouw aldaar woonende, op verscheyde reyzen is quyt geraakt.

De 7. Figuur.

Vertoont de vleezige polypi uyt de Lyfmoeder gelost.

VII. Aanmerking.
Een hardagtige [uterus scirrhosus] *en mismaakte Lyfmoeder, dewelke in groote zeer toegenomen, uyt de Schamelheyd hing.*

Een Vrouw van omtrent 30 Jaaren oud, was gequelt met een zeer verdikte uythangende Baarmoeder, die haar zoo veel moeyelykheyd toebragt, dat

zy naulyks konde gaan. Daar wierd goetgekeurt, dat men onderstaan zoude deze weg te nemen of extirpeeren, naa dat men eerst een binding gedaan had. Zeker Chirurgyn dan aanvaarde de operatie, en nam een naald mee een driedubbelde draad voorzien, waar mede hy vry sterk de uythangende Baarmoeder toebond: maar ach! hadde hy met de naald en draad niet als de Baarmoeder toegenepen! De Patient loste in een dag of twee geen water, 't geen ons bedenken gaf, dat de pisweg te gelyk met de naald en draad was toegebonden, 't welk ook ons de uytkomst geleert heeft. Het doode lighaam van deze elendige Vrouw, die kort daar na quam te sterven, heb ik geopent, en ondervonden dat wy in onze meening niet bedrogen waren geweest: namentlyk, dat de pisweg te gelyk met het lighaam van de Baarmoeder zoo vast was toegebonden, dat zy 't minste water niet konde quyt raken.

Hier is voor my gelegentheyd geweest, om te onderzoeken, wat 'er te oordeelen staat van de nederzinking des Baarmoeders.

Het is bekent, dat 'er veele gevonden werden, die voorgeeven, dat de Lyfmoeder zelfs noyt uyt het lighaam kan nederzinken: onder de geene die 't zelve ter contrarie voorstaan, zynder eenige die zeggen dat in de uytzinking van de Baarmoeder dezelve ook omgekeert werd; andere stellen vast, dat de uytzinking van de Lyfmoeder niet anders is, als alleen een uythanging van de scheede.

Deze twist heeft het doode lighaam van die Vrouw geslist: want de buyk geopent zynde, vonden wy niets in 't bekken, alwaar de plaats is van de Lyfmoeder, als alleen een der eyerstokjes, met de geannexeerde trompet en breede band. De geheele Lyfmoeder zoo als hy is, en niet omgekeert, hing uyt, en was zoo mismaakt en groot geworden, dat ik noyt voor de opening van 't lighaam zoude gezegt hebben, dat het de Lyfmoeder was, indien ik niet in 't uyterste gedeelte van de cirkul een mondeke had gevonden: waar uyt ik door een ligte drukking eenige bloedige droppels drukte; gelyk blykt in de 8. Figuur.

Wat ik verders ontrent de scheede, en Lyfmoeders uythanging en omkeering &c. geobserveert had, zal ik in het vervolg bekent maken.

VIII. Aanmerking.
Een waterblaas van een Schaap, gelyk als in twee deelen gescheyden.

Een dubbelde waterblaas heb ik noyt in een mensch gevonden: maar een verdubbelde of in twee deelen gescheyde blaas is my altemets in viervoetige dieren voorgekomen, waar van ik 'er zommige t'huys bewaar.

Indien men na de oorzaak ziet van deze verdubbeling, zal ligt te begrypen

zyn, dat zulks meer plaats heeft in de viervoetige dieren, als in de menschen: Want het is kennelyk, dat de viervoetige dieren alleen voorzien zyn met een doorgaande watervat [*urachus*], welk watervat, indien al te veel in of voor de baaring uytgestrekt werd, blyft de grond van de blaas, waar uyt het watervat zyn oorspronk heeft, niet alleen open, maar de urachus groeyt tot die groote, wegens de toevloeyende pis, dat dezelve als een tweede blaas schynt te gelyken: en dan vertoond zig ons de blaas a dubbelt, gelyk te zien is in de 9. Fig. Waar in vertoond werd een Schaapen blaas als in twee deelen verdeelt door de voorgezegde oorzaak, met tusschenkoming van een dun en rond vlies, gelyk in de 10. Fig. te zien is, in wiens onderste gedeelte een gaatje gezien word, waar door de pis toegang kreeg tot beyde de holligheden.

IX. Aanmerking.
Een waare Lyfmoeder dikmaals uyt het lighaam schietende.

Een zeekere Vrouw voor eenige Jaaren gaande op de graft (die men gemeenelyk noemt, de *Nieuwezyds Agterburgwal*) verviel in een geheele uytschieting van de Baarmoeder, welkers figuur en groote ik hier heb bygevoegt, op dat niemand naderhand mogt twyfelen, of ontkennen, dat de Lyfmoeder konde uytschieten. Als deze ellendige niet verder konde gaan, ging zy zitten voor de deur van de Vader, van de zeer geleerde, en roemwaardige Heer Professor *Francius*, tot dat het avond begon te worden. De dienstmaagd haar vragende, of haar eenig ongemak was overgekomen, en waarom zy zoo lang voor 't huys was gebleven, heeft zy haar ongemak aan dezelve gezegt, en deze wederom aan haar Juffrouw, dewelke de moeder was van gemelde Heer Professor, die, door barmhartigheyd bewoogen zynde, haar in huys heeft genomen, en een Vroedvrouw laten haalen, op dat zy de uytzinking van de Lyfmoeder op haar plaats zoude brengen; maar te vergeefs, om dat zy zulks niet konde doen wegens de groote.

Naderhand ben ik daar by geroepen, en heb dezelve op haar plaats weder gebragt, en alzoo is de Patient, alle de partyen wel voorzien zynde, haastig na huys gegaan, zonder merkelyk ongemak. Maar dat men de Lyfmoeder niet altoos op haar plaats kan brengen, indien zy lang uyt het lighaam heeft gehangen buyten de baaring; en dat men zulks niet altyd moet onderwinden, weten die geene, dewelke dit werk verstaan: deze, eer ze zulks ondernemen, zullen altyd onderzoeken de verscheyde gesteltheyd van de uytgezonke Lyfmoeder: want indien zy lange tyd uyt het lighaam gehangen heeft, en zoo groot is geworden, datze niet ligt in haar voorgaande plaats kan gebragt werden; of de uythangende Lyfmoeder, de lydersse lange tyd buyten

het lighaam gedraagen heeft, of de uytgeschoote lyfmoeder verhard is geworden, met een oneffene oppervlakte, of met een zweer bezet is geweest, is 'er geen moeyte aan te doen; want als de lyfmoeder weder ingebragt is, hebben de patienten het zeer quaad.

De XI. Figuur, behoorende tot de IX. Aanmerking.

A.	*Het lighaam van de Baarmoeder.*
B.	*De binnenste mond van de Lyfmoeder.*
C.	*De Schamelheyd.*

X. Aanmerking.
Een omkeering [inversio] *der Lyfmoeder door de baaring.*

Onder de beklaagelyke ongemakken, welke de Vrouwen onderworpen zyn, bekleed geen de minste plaats de geheele omkeering, of overstolping van de Lyfmoeder, 't welk noyt, als in of aanstonds na de baring geschieden kan.

Zoo dit ongemak niet aanstonds geholpen werd, zal de dood schielyk daar op volgen. My geheugt, dit tweemaal in een week gezien te hebben, en dat 'er geen (indien niet zonder vertoeven een Vroedvrouw haar geholpen had) als de Huysvrouw van een zekere Joode, die dans ontsprongen heeft.

Want gemeenelyk is 'er zoo een toevloed van 't bloed tot de uythangende baarmoeder, dat zy aanstonds ontstoken, verhard, en door de verhindering van 't circuleerende bloed, een versterving aanneemt. In dit ongemak word de geheele baarmoeder overstolpt of omgekeerd van de baring. Het welk niet geschied in een uytzinking van de baarmoeder buyten de baring; want dan word zy niet omgekeert, maar zinkt alleenlyk neder, zoo dat de innerlyke mond van de baarmoeder in 't uyterste van deze uytzinking gezien of gevonden word. In deze voelt of ziet men geen mond van de baarmoeder, gelyk gy ziet in de 12. Figuur.

Dit ongemak ontstaat altemets uyt onkundige Vroedvrouwen, de navelstreng [*funiculus umbilicalis*] meer als 't behoort na haar trekkende, waar door de baarmoeder komt te volgen.

Zomtyts neemt 't ook zyn oorspronk van de nagebleve naweenen van de baring. In die tyd, als ik nog de baarende Vrouwen bediende, is my eens gebeurt, dat my, als ik een dood kind en moerkoek gehaald had, de daar navolgende lyfmoeder in 't gezigt quam, dewelke aanstonts in haar plaats herstelt, en de beenen, zoo als de konst vereyst, gelegt hebbende, is de Zieke in korte tyd genezen. Dat veeltyts niet alleen de Vroedvrouwen, maar ook

Heelmeesters, ja zelfs Medicyns in deze zaake gedwaalt hebben, behoeft den goedgunstige Lezer niet te twyffelen.

Nog onlangs heeft my een Heelmeester laaten ontbieden, dewelke in dat geval niet konde raaden, welk gezwel het was, dat uyt het lighaam hing. Zomtyts hebben de Vroedvrouwen my ook ontboden, verwondert zynde, dat zy zoodanige gezwellen uyt het lighaam zagen hangen na de baring. Als ik dan quam, zeyden zommige tegens my, hier ziet gy een groote klomp [*mola*] vleesch, vast aan de lyfmoeder hangende: andere, hier hebben wy een monstreuse baaring &c.

Daarom heb ik dit ongemak laten afbeelden, op dat yder Heelmeester, die deze afbeelding gezien heeft, zulks beter in zyn gedagten zoude houden, en dat niemand in zoodanige zwaare zaak, daar zoo veel aangelegen is, en in een ongemak, dat zoo schielyke herstelling vereyst, meerder zoude bedrogen werden.

Uytlegging van de XII. figuur.

A.	*Een gedeelte van de omgekeerde Lyfmoeder schielyk na de baring uythangende.*
B.	*De Schamelheyd.*
C.	*De gapende mondekens van de vaten van de Lyfmoeder.*

XI. Aanmerking.
Een kind door een wonderlyke ineendraying van de navel-streng gedood.

Gelyk de mensch ter wereld gekomen zynde, ontelbaare oorzaaken des doods boven het hoofd hangen, alzoo zynder ook niet weynige ongezonde gesteltheden, die het kind in de lyfmoeder zynde, komen te dooden. Onder deze is van 't grootste gewigt, een ineendraying van de Navelstreng.

Onlangs is een dood kind ter wereld gekomen met de geheele vliezen, *Chorion* en *Amnios* genoemt, omvangen, welkers navelstreng ik wonderlyk ineengedrayt bevond te zyn: gelyk men dagelyks ziet aan een touw te gebeuren, wanneer na deszelfs uytrekking, en geduurige omwinding van het eene eynde, beyde eyndens by malkandere schieten. Ziet de 13. Figuur.

Het is ook waarschynelyk, dat dit ongemak van de geduurige omdrayingen zyn oorspronk genomen heeft, dat het kind in de lyfmoeder daar door gestorven is; nadien de omloop van de vogten door de navelstreng in 't geheel belemmert is geworden.

Uytlegging van de XIII. figuur.

A.A.	*Vertoont de Navel-streng byzonder ineengedrayt.*
B.B.	*De Moerkoek.*

XII. Aanmerking.
Een quaadaardige zweer van de Baarmoeder.

Onder alle ongemakken van 't lighaam, waar mede de vrouwelyke sexe geplaagt werd, hebben geen de minste plaats de quaadaardige ulceratien van de baarmoeder.

A^{o}. 1671. heb ik een Vrouw gevisiteert, dewelke voor eenige maanden een zweer in de lyfmoeder gekregen had, met zoo groote en geduurige uytstorting van bloed, dat 'er yder een van verwondert stond.

Zy wenste veelmaal om de dood, wegens onuytsprekelyke pynen van die partyen, tot dat zy eyndelyk, de middelen om de ongemakkelykheyd en nattigheyd dier plaatze niets konnende helpen, van haar ellende door de dood verlost is geworden.

Het doode lighaam geopent zynde, heeft zig de hals van de Lyfmoeder op het aanraken van 't lighaam van een gescheyden, als zynde geheel verrot. Het gedarmte was van buyten door de voorgaande ontsteking en ontvelling aan een gegroeyt, de andere deelen heb ik gezond bevonden. Zoodanige zweeren van de Lyfmoeder, die waarlyk voor doodelyk moeten gehouden werden, heb ik naderhand dikmaals gezien, niet alleen met zulke zwaare pynen, maar ook met zoodanige zwaare pogingen of perzingen om haar te ontlasten, dat de patienten het gewelt daar van niet wederstaan konden, ja liever wilden sterven, als alzoo te leven.

XIII. Aanmerking.
Een Pisvloed [diabetes] *van qualyk gestelde Nieren.*

Een zeker man in 't best van zyn leven, lange tyd gequelt zynde geweest met scharpe [*nephritici dolores*] pynen en een absces in de nieren, vervalt in een Pisvloed [*diabetes.*]

Alle weeken was het hem geen werk een half vat bier uyt te drinken. Naa de dood hebben de vrinden my toegestaan het lighaam te openen. De Ingewanden heb ik wel gesteld gevonde, behalven de nieren, en pisleyders: want beyde de nieren waren byna vergaan, voornamentlyk de regter, wiens zelfsstandigheyd in 't geheel vergaan was, en deszelfs vliezen ten hoogste verdikt en in een getrokken, in groote van 't bekken [*pelvis*] overeenkomende, gelyk de 14. Figuur aantoont. Daar en boven zyn my de pisleyders zeer gekronkelt, en op verscheyde plaatzen verwydert, te voore gekomen.

Uytlegging van de XIV. figuur.

A.	*De vliezen van de regter nier verdikt en in een getrokken, de klierachtige substantie van de nier in 't geheel vergaan zynde.*
B.	*Het bekken grooter als ordinair.*
C.C.	*De pis-leyder gekronkelt, en op verscheyde plaatzen zeer uytgespannen, wegens de doortogt der steenen.*

XIV. Aanmerking.
Een exempel van een dubbelde of tweede bevrugting [superfoetatio.]

De Huysvrouw van zeeker Chirurgyn tot Amsterdam A•. 1686, bragt een lyvig en levendig kind ter wereld. Zes uuren daar na, bragt zy ook voort een menschelyk [*embryo*] schepzeltje, wiens figuur en groote gy zien kont in de onderstaande 15. Figuur. In dit schepzeltje zyn aanmerkenswaardige zaaken geweest, namentlyk ten 1. dat de navelstreng met zoo veel waterblaasjens [*hydatides*] vervult was, dat zy geheel scheen te zyn een t'zamenschakeling van blaasjes, die met een wateragtige stoffe vervult was; waar dit van daan? ten 2. het moer-koekje [*placentula*] vond ik van zoo een groote en dikte, dat ik zelden grooter en dikker heb gevonden in een vrugtje van drie maanden.

Uytlegging van de XV. figuur.

A.	*Het mensche schepzeltje, wiens hoofdje ten opzigte van 't lighaam zeer groot is.*
B.	*De navelstreng in waterblaasjens verandert.*
C.	*De Ledematen, waar in geen form van handje of voetje, maar vertoonen haar gelyk als aan een gevoegde ronde deeltjens, gelyk tot nog toe in myn Cabinet te zien is.*
D.	*De Moerkoek buyten gewoonte dikker en grooter.*

XV. Aanmerking.
Een doodelyke opstopping [ischuria] *van 't wateren veroorzaakt door steenen, die in de pis-leyders zaten.*

Hoe beklaaglyk een quaal de steen in de blaas is, is niemand onbekend: maar nog veel wreeder ongemak is de steen in de nieren, indien

die zoo groot is, dat zy door de pis-leyders niet kan passeeren; om dat in dit ongeval nog de konst der Medicyns, nog der Chirurgyns, yets voordeel kan toebrengen.

Laat tot een exempel zyn een zeeker Heelmeester tot Amsterdam, die van lange tyd met nier-pyn [*nephriticus dolor*] gequelt was geweest, en veele steenen gelost had: hy wederom vervallende in een bastaart opstopping [*ischuria spuria*] van 't water (waar van hy voor eenige dagen door toedoen van een bad [*semicupium*] daar men in zit, eenmaal van ons verlost is geweest) en met vehemente pynen in de buyk en boenen, en lossing door het braaken van een zwartagtige stoffe aangegrepen, heeft eyndelyk de geest gegeven.

In 't geopende lighaam, vonde ik behalven twee steenen in de regter nier, een in de linker pisleyder, de form en groote hebbende als een kleyne olyf, welkers oppervlakte bezet was met onnoemelyke steentjens en zandjens, die de geheele doortogt van de pis benamen. Ziet de 16. Figuur.

Het gedeelte van deze pisleyder boven de steen, was zeer verwydert door de doortogt van steenen: onder dezelve was hy van natuurlyke wydte, maar rooder door de ontsteking geworden. De Nier van dezelve zyde was monstreus groot, gelyk ook het grooste gedeelte van de pisleyder, die ik bevond met een wateragtige stoffe bezet te zyn; de beweging van dit water kon den lyder dikmaals voelen, als hy zig beweegde, gelyk hy ons te kennen gaf.

Uytlegging van de XVI. figuur.

A.A.	*Aders en slag-aders van de Nier.*
B.	*De regter Nier in een grooter omtrek uytgestrekt, om het water dat daar in beslooten was.*
C.	*De Pisleyder door de doorgang van steenen, en opstopping van 't water zeer uytgespannen.*
D.	*Een tak van de Niers-ader door de Pisleyder verspreyt.*
E.	*Een groote steen in de Pisleyder zig onthoudende.*
F.F.F.	*Verscheyde kleyne steentjens.*
G.	*Een gedeelte van de Pisleyder natuurlyk gestelt.*

XVI. Aanmerking.
Een uytbarsting [eruptio] *van de Eyerstok* [ovarium] *na een nyg etter-gezwel* [abscessus] *in de buyk al te diep geopent.*

Hoe noodzakelyk het is, niet alleen voor een Ontleeder [*Anatomicus*], maar ook voor een Heelmeester [*Chirurgus*], een lugtige hand te heb-

ben, is niemand onbekend. De Ontleeders scheyden zeer voorzigtig de deelen van een; voor de Heelmeesters is 't niet minder nodig, dat zy met alle opmerking in 't onderstaan van iets te openen, te werk gaan.

Ik heb een Heelmeester gekent, doen hy leefde, zeer vermetel; deze heeft een absces in 't onderste en aan de zyde van de buyk met een groot lancet geopent, en zyn instrument zoo diep gebragt, dat het doorging tot in de holligheyd van de buyk: deze opening gemaakt zynde, zoo quam de etter aanstonds daar uyt te bersten, benevens een van de Eyerstokken buyten het lighaam: 't welk van my gezien zynde, en met myn vingeren ter deege onderzogt, bragt ik, zonder merkelyke schaade van de patient, het zelve in de natuurlyke plaats; zoo dat 'er geen de minste letzel daar door is nagebleven.

XVII. Aanmerking.
Een Waterzugt van de Eyerstok van een Vrouw.

De waterzugt van de Eyerstok, of (zoo ik alzoo spreeken mag) van de Eyeren, is een ongemak, van anderen genoeg gezien, was het maar ter deegen van haar geconsidereert.

Een Waterblaas [*Hydatis*] word het by de Autheuren genoemt, met wiens naam ik wel te vreden ben, indien wy maar onder ons overeenquamen ontrent het subject van dit quaad. Ik merk gemeenelyk aan, (zoo niet altyd) dat 't de Eyeren zelfs zyn, zoo verandert, en in zoo groote toegenomen, dat ik ze een kinds hoofd niet zelden gezien hebbe te overtreffen.

In de bygevoegde 17. Figuur, ziet men dit ongemak de Eyerstok zelfs in groote overtreffen. Wat voor een wonder is 't, dat deze verandering of t'zamensmelting in de Eyeren van den mensch geschied, dewelke in haar natuurlyke staat zyn vervult met een zaad-vogt? nademaal ik de herssene zelfs, en klieren gezien heb altemets in water versmolten te worden, 't welk ook getuygen de aanmerkingen van anderen. Hier dient ook bygebragt te werden een zeer groot hoender Ey, op deze manier uytgestrekt, 't welk ik t'huys bewaar, en aan de curieuse mildadigheyd van de uytnemende H^{r}. D^{r}. *Almeloveen* verschuldigt ben, die my dit gedierte om te ontleeden toegevoegt had.

Uytlegging van de XVII. figuur.

A.	*Een mensche Eyerstok.*
B.	*Het Ey in een tevennatuurlyke vogt verandert, en zeer uytgestrekt.*
C.C.	*Een Ey uyt de Eyerstok uytstekende.*

XVIII. Aanmerking
Een hayragtig gezwel in het Net gevonden.

Anno 1683. hebben wy het doode lighaam van zekere Vrouw geopent, die nu al voor 15 Jaaren waterzugtig geweest was; waar door deszelfs buyk, over de drie ellen lang gespannen was; en hebben bevonden, dat de bloedvaten die daar over liepen, een groote schryfpen in dikte en wydte overtroffen. In alle die Jaaren had deze patient veele ellenden uytgestaan.

Eyndelyk na veele, ja wel onlydelyke pynen, krygtze het vuur boven de navel, 't welke gescheyde zynde, vloeyde 'er met groot gewelt een vogt uyt, dat in de buyk geslooten was, zonder merkelyke stank. Mr. *Abel vander Horst*, in de Heelkonst wel ervaare, heeft door bandagies en klevende pleysters de verdere toevloet tegengehouden: en op dat het op verscheyde reyzen uytgang geven zoude aan deze vogt, heeft hy alle vier uuren een behoorlyke quantiteyt daar uyt gelaaten. Deze vogt eenige weynige uuren na de deurbreking, heeft zoodanige stank aangenomen, dat niemand dezelve konde verdragen. Vier of vyf dagen na de opening, is deze ellendige gestorven. Tot het openen van 't lighaam hebben de naaste bloedvrienden ons gelegentheyd gegeven.

In het Net een vinger dik, en vleezig, en vast aan 't buykvlies [*peritonaeum*] zittende, hebben wy gevonden een gezwel een vuyst groot, welk na de lengte geopent zynde, vloeyde daar eerst een weynige witte papagtige stoffe uyt, zonder eenige stank. Van deze stoffe ontlast zynde, vonden wy niets anders als een harde klouwe, bestaande uyt verwerde en in een gekrulde hayren ziet de 18. Figuur.

Deze hayren waren van verscheyde langte, eenige waren een vinger lang, andere overtroffen een span.

Deze gezegde hayren door een vergrootglas [*microscopium*] gezien, bevond ik in 't geheel overeen te komen mee de hayren van 't hoofd, als alleen dat zy niet voorzien waren van eenige wortels. In het verdere gedarmte heb ik niets aanmerkenswaardig aangemerkt.

XIX. Aanmerking.
Een zwaare [orthopnoea] *ademhaling (die regt opzittende alleen moet geschieden) veroorzaakt door verstopping en uitzetting van de blaasjes van de Long.*

Een zekere Vryster van omtrent 40 Jaaren oud, scheen over eenige weeken in een waterzugt [*ascites*] van de buyk, en een aamborstigheyd [*orthopnoea*] te stikken. Niet alleen de lippen, maar ook het geheele aangezigt had een

leelyk en afschuwlyk blaauw weezen aangenomen. Eyndelyk verscheyde flauwtens daar by komende, heeft zy het teven met de dood verwisselt.

In het doode lighaam heeft men door de ontleeding de navolgende zaaken ontdekt. De spieren van de buyk (die na de regul van de natuur op elkander teggen, en zeer vast aan een zyn gehegt) waren hier zoo los aan een gehegt, dat men met de vingeren alleen, en met ligte moeyte dezelve van een koude scheyden; het welk ik meermaalen aangemerkt heb in lighaamen die aan de waterzugt gestorven zyn.

De wateragtige [*latex aquosus*] vogt in de buyk onthouden, als 't op 't vuur gezet wierd, verdikte het als in gedaante van Lil [*Lympha*.] Al het vet van 't lighaam was verteert, het buykvlies verdikt, het net scirrheus en verhard. Het gedarmte was door het lang vasten vernauwt en in een getrokken. De zaadvaten waren zoo uytgerekt, dat men een schryfpen daar ligtelyk in konde brengen; het welk ik noyt voorheen in maagden, maar dikwils in zwangere Vrouwen ondervonde hebbe.

De vliezen die de lever en nieren omvangen, waren zeer verhard en verdikt; de galblaas was bykans leedig, en de long aan 't borstvlies [*pleura*] vastgegroeyt. Het herte grooter als na gewoonte. Het water, dat in 't hertezakske [*pericardium*] geslooten is, veel meerder, en op 't vuur gezet, verdikte het. De regter nier was omgekeert, gelyk als de 19. Figuur vertoont.

In eenig gedeelte van de long, vond ik een hoop van doorschynende blaasjens, door de lugt uytgezet, en zoodanig verstopt, dat ik door een ligte drukking dezelve van de lugt niet konde ontlasten. De voortgedrevene wind door de longe-pyp, ondervond ik dat geen verder gemeenschap hadde met deze uytgespanne blaasjens, om derzelver verstopping. Na een harder aandrukking van wind door de longe-pyp, braken eenige van de gezegde blaasjens aan stukken. De andere met een punct van een naaldje doorboort zynde, lieten de wind uyt, en zyn toegevallen. Ziet de 20. Figuur.

Uytlegging van de XIX. figuur.

A.	*De stam van de hol-ader, onder het middelrift* [diaphragma] *afgesneden.*
B.B.	*Des niers aders, waar van de regter en bovenste tak afgesneden is.*
C.	*Een tak van de niers ader door de pisleyder loopende.*
D.	*Takmaking van de niers ader, eer hy tot in de nier gaat.*
E.	*Het Bekken van de nier.*
F.	*De regter nier omgekeert, en nederwaarts hangende.*
G.	*De Zaad-ader grooter als na gewoonte.*
H.	*De Pisleyder.*
I.	*Een aderke over des niers klier* [glandula renalis] *verspreyt.*

De 20. en 21. Figuur.

Vertoonen de verstopte blaasjes van de Long, en door toesluyting van de lugt uytgespannen.

XX. Aanmerking.
Het zelve quaad voortgekomen wegens het verstoppen van de blaasjes van de Long.

Anno 1685. In presentie van de zeer vermaarde Medicus, de Hr. *Sylvius*, en in de Heelkonst welervaare Mr. *Heyunga*, heb ik een dood lighaam van zeker Koopman geopent, die lange tyd met een benaude [*dyspnoea*] borst, met hoest, en een gestadig koorsje gequelt was geweest. Dit ongemak is zoo zwaar geworden, na dat hy in 't water was gevallen, dat hy door de tyd nauwlyks zyn adem konde haalen, ja ook niet lang daar na geleeft heeft.

In 't openen van 't lighaam, hebben wy ook aangemerkt, dat deze geheele quaal bestond in een verstopt gedeelte van de Long, waar in alle de blaasjes toegeslooten en uytgezet ons voorquamen; gelyk te zien is in de 21. Fig.

XXI. Aanmerking.
Het zelve ongemak ondervonden in een Jongetje.

Anno 1686. Heb ik geopent het doode lighaamtje van een Jongetje ontrent 8 Jaaren oud, (in tegenwoordigheyd van de Hr. vander Burgh, Koopman tot Amsterdam) welk van 't zelve ongemak gestorven was, in wiens Long ons 't zelve voorquam: zoo dat ik zoude gelooven, dat die quaal dikmaalder de ellendige aandoet, als tot nog toe van de Autheuren is aangemerkt, om dat de bloedvrinden zelden toelaten de doode lighamen te laten openen.

XXII. Aanmerking.
Een wonderlyke baring, in welke een ongewoone sluyting van de wegen, evenwel door de konst ontslooten.

Dat een Vrouw kan ontfangen, en bezwangert werden, alhoewel de Lyfmoeder ten deele uyt het lighaam hangt, is niet absoluit te ontkennen; om dat ik het eens in een Mevrouw heb aangemerkt (gelyk ik naderhand verhaalen zal.) Maar het is nogtans raar, en van weynige (indien van ymand) van te vooren gezien.

Niet minder raar is 't, geloof ik, dat een Vrouw kan zwanger werden, daar het maagdevlies [*membrana hymen*] in 't geheel blyft, en dat tot de tyd van baaren toe.

Maar het allerraarst is, dat de scheede van de Lyfmoeder tot des barings tyd, met een tegennatuurlyk vlies agter het maagdevlies was geslooten, gelyk men hier verhaalen zal.

Op de Princegraft, tegen over de Angeliersgraft, woonde toen ter tyd eene Jan Pieterse, Toebaksverkooper: de naam en plaats tegen myn gewoonte heb ik daar by gedaan, (want zy gemeenelyk dat qualyk nemen, die 't aangaat) om dat deze historie ieder een tot verwondering verwekken zal. Deze Huysvrouw in de baring zittende, konde het kind niet voortbrengen, schoon de neygingen en den arbeyd om te baaren zoo groot waren, dat de voorbygaanders door haar schreeuwen op de straat bleven stil staan. Eyndelyk hebben my ontboden de twee Vroedvrouwen die daar aan 't werk waren, (namentlyk *Annetje Moer*, in de Blauwe Pot, op de Keyzersgraft, en *Styntje Moer* in de Huydestraat) want die ellendige scheen aanstonts te zullen sterven. Onderzogt hebbende de oorzaak van de difficulteyt van de baring, heb ik bevonden, dat het maagdevlies geheel was, zeer dik, en buytenwaarts uytgespannen wegens het hoofd van 't kind, dat zyn uytkomst zogt. Dit gezien hebbende, heb ik geoordeelt, dat het gezegde vlies moest geopent werden.

Daarom wierden 'er geroepen de zeer ervaarene Heelmeesters *Andries Boekelman*, en *Pieter Adriaansz*, waar op de laaste eerst aanquam, en met my deze operatie heeft aangeraden; dewelke aanstonts van ons in 't werk is gestelt met een Schaar en holle Sonde, op dat het hoofdje van 't kind niet zoude gequest werden.

Door deze gemaakte sneede, (gelyk te zien is in de 22. Fig.) hebben wy te vergeefs verwagt na des kinds uytgang, wegens een ander tegennatuurlyk dik vlies, 't welk de *vulva* of scheede dieper toesloot, en de uytgang van 't kind belettede.

Uytlegging van de XXII. figuur.

A.A.	*De lippen van de vrouwlykheyd van elkander gedaan.*
B.B.	*De Nymphen of vleugels.*
C.	*De Schee geslooten door een tegennatuurlyk vlies.* c.c. *De sneede door het gezegde vlies gedaan.*
D.	*Het maagdevlies.*
E.	*De pisweg.*
F.	*De kittelaar* [clytoris.]

Dit vlies aangemerkt hebbende, hebben wy geoordeelt de hoop zeer kleen te zyn: op dat de moeder met 't kind te gelyk niet zoude sterven, hebben

wy ook deze sneede ondernomen. Wat geschied 'er? zeer haast na de operatie komt 'er een levendig kind ter wereld, door zyn kryten toonende wel van kragten voorzien te zyn, en tot dezer uuren zeer fris levende.

Alle deze dingen niet zonder groote verligting gedaan zynde, is de moeder, dewelke alle oogenblikken met het kind scheen te zullen sterven, door Gods goedheyd wederom opgekomen.

De volgende dagen was onze Zieke bekommert geworden, dat zy haar water niet konde houden; niet door de boven verhaalde snydingen, maar door de langduurige en onuytspreekelyke uytzetting van de schamelheyd en krop van de blaas, 't geen ook de uytkomst geopenbaart heeft. Want na eenige weeken is zy zeer wel herstelt, en leeft nog geneugelyk met haar kind, dat zy met zoo een verwonderenswaardige baaring gehaald hadde.

In deze baring staat aan te merken, ten 1. Dat het maagdevlies in de byeenkomst ongeschonden is geweest, (van welkers zaak verscheyde historien worden gevonden in de Ontleedkunde van de zeer naauwkeurige *Bartholinus* by my fol. 2861.) of door al te groote dikte, of andere oorzaaken hier te verzwygen, om de paalen van eerbaarheyd niet te buyten te gaan.

Ten 2. Dat de scheede dieper, en bezyde het gezegde maagdevlies geslooten is geweest met een zeeker tegensnatuurlyk vlies, welk, buyten twysel, zyn oorspronk heeft genoemen na de ontfangenisse, door zeeker ontvelling van de schamelheyd, voortgekomen zynde van scherpe humeuren; want men ziet veeltyds, dat de scheede ontvelt zynde, (welkers kanten buyten de byeenkomst toevallen) niet alleen toegeslooten word, maar ook yets vliezigs voortbrengt.

Ten 3. Dat de onmagt van 't water te houden niet zyn oorspronk genomen heeft van de snydingen, maar van te groote uytspanning van de schamelheyt.

Zommige onervaarene oordeelen, dat alle onmagt in 't houden van 't water, de Vroedvrouwen (of Meesters die een dood kind afgehaalt hebben) te wyten is, maar te onregt. Want veeltyts komt het voort van de groote verwyderinge van de scheede, waar door de krop van de blaas, welke zeer vast vereenigt is aan de scheede, zig zoo uytzet, dat de Kraamvrouwen de pis verscheyde dagen, ja weeken, niet konnen tegenhouden. Deze verslapping [*atonia*] van de krop van de blaas heb ik veeltyts genezen; maar zoo zy haar water niet konnen houden wegens het vuur, welke de baarende dikmaals krygen na een langduurige en overgroote uytzetting van de schamelheyd, of door al te veel wryven met de vingers, wordenze zelden genezen.

XXIII. Aanmerking.
De schamelheyd van een dogtertje monstreus geconformeert.

Anno 1670. Heb ik gevisiteert een Dogtertje dat 6 dagen gebooren was geweest, wiens schamelheyd vereenigt wierd met de navel, of liever met dat

geene, 't welk in plaats van de navel was; namentlyk, een t'zamengemengde klomp of chäos, bestaande uyt ontvelde heuveltjens: gelyk gy ziet in de 23. Figuur.

Uytlegging van de XXIII. figuur.

A.	*Een verwarde klomp, bestaande uyt ontvelde en vleesagtige heuveltjens.*
B.B.	*Twee gaatjens geduurig pis uytgevende.*
C.C.C.	*De vrouwlykheyd.*
D.	*Het halfmaanwys maagdevlies, gelyk gemeenelyk (zoo niet altoos) in eerstgeboorene gevonden word. Maar in tegendeel, in ouderen maakt het een kring.*
E.	*De Nymphen of vleugels.*
F.	*De lippen van de vrouwlykheyd.*

In 't onderste gedeelte quamen ons in 't gezigt twee gaatjens, waar uyt geduurig de pis al druypende zypelde, voornamentlyk als het huylde. Dat dit kind zonder blaas is geweest, daar hoeft men niet aan te twyfelen, voornamentlyk om dat 'er ook geen water-weg [*meatus urinarius*] was. 't Welk ik ook meenigmaal ondervonden hebbe in 't openen der doode lighaamen. Of zulks door schrik is gekomen? Want de moeder was eenige weeken voor de baaring van een hoogte gevallen.

XXIV. Aanmerking.
Een gedeelte van de zyde des Lyfmoeders in de baaring uytschietende.

Byna onnoemelyk zyn de ongemakken van de Lyfmoeder, onder welke eenige zoo zelden voorkomen, dat geen der Autheuren daar van gewag gemaakt heeft.

Onder deze ben ik van gevoelen, dat met regt gestelt mag worden, een waare uytzinking van de zyde des lighaams van de Lyfmoeder in baarende Vrouwen, welk ik eenmaal gezien heb.

Een zekere Vrouw op de Joode Breestraat in de baaring zittende, verviel door al te zware wee-en of neygingen in een hard gezwel, een kleyne vuyst groot, en dat alleen in de regter zyde van de schamelheyd. Dit gezwel ziende, heeft de Vroedvrouw bevoolen my te doen roepen, niet wetende wat het was. In de eerste opslag scheen het my toe, dat het een gedeelte van de moerkoek was, dewelke altemets uytgang zoekt voor het kind, 't welk my hier haast zoude bedroogen hebben: maar de zaak nauwkeuriger onderzogt hebbende, bevond ik dat het een gedeelte van de waare Lyfmoeder was, het geen

by de uytkomst bleek: want het kind ter wereld gekomen zynde, ging het weder na zyn oude en natuurlyke plaatze, en de patient wierd gezond zonder eenige verdere stooving, welke wy gebruykte in de baaring, op dat het uytgeschootene deel des baarmoeders geen versterving zoude aannemen.

XXV. Aanmerking.
De mond van de Lyfmoeder in de baaring uytvallende.

Dat de moerkoek, ja de hals (de scheede genaamt) in de baaring voor het kind veeltyts uytschiet, is bekent. Maar men moet zig verwonderen, dat de inwendige mond van de Lyfmoeder zulks overkomt, 't welk ik dikmaals heb ondervonden.

Het is wonderlyk om te zeggen, hoe groot een monstreusheyd van de gezegde baarmoeder zig op die tyd opdoet; en wat een omzigtigheyd van nooden is in zoodanige baaring, weeten die geenen, die met ons deze gevallen hebben bygewoont.

In deze staat van 't kind, als het nog in leven is, oordeele ik, dat men de natuur moet laaten begaan, ende met beyde de handen de mond van de baarmoeder tegenhouden. Maar als het kind gestorven is, bestaat het geheele werk hier in, dat het kind met de eene hand, zoo veel als 't mogelyk is, uytgehaalt werd, en dat met de andere hand de mond van de baarmoeder tegengehouden werd; op dat de baarmoeder niet te gelyk met het kind zoude uytschieten en omkeeren, die op die tyd zeer tot een omkeering hellende is.

XXVI. Aanmerking.
Een door de baaring omgekeerde Lyfmoeder, door een onbedrevene hand doodelyk verwekt.

Hoe qualyk de menschen by zig raadpleegen, die haar zieke lighaam zoo ligtvaardig toevertrouwen aan onkundigen en landloopers, getuygen dagelyks de droevige uytkomsten; en 't zelve blykt uyt de navolgende aanmerking.

De Huysvrouw van zeekere Vleeshouwer, baarde onlangs een grof kind, aanstonds volgde daar op een omgekeerde Lyfmoeder nevens de moerkoek, gelyk gy ziet in de tiende voorgaande aanmerking.

Wat geschied 'er? daar word bygehaalt een onervaare Lapzalver, (wiens naam het beter is te verzwygen) dewelke zonder twyfel zoodanig beklaaglyk ongemak noyt is voorgekomen. Deze, in plaats van de Lyfmoeder te brengen in haar

natuurlyke plaats, heeft met de punt van een mesje het gezwel zagtjes aangeraakt, om te onderzoeken, wat het was, of het tegennatuurlyk gezwel vervult was met vogten, dan of het de moerkoek was, &c. Deze ligtvaardige en ongehoorde onderzoeking, heeft de dood in 't kort toegebragt: want aanstonts ontstond 'er zoodanige bloedvliet, dat het niet te verdragen was; alhoewel ik, daar by geroepen zynde, die met stoppende middelen zogt te helpen, maar alles was vrugteloos: want eenige uuren daar na is zy met opkomende flauwtens gestorven.

XXVII. Aanmerking.
Een Waterzugt, bestaande uyt een hoop waterblaasjens [hydatides], *die in een zak beslooten was.*

Wat een waterzugt [*ascites*] in de buyk is, die in vliezen beslooten is, is niemand, die de Geneeskonst oeffent, onbekend.

Maar dit Exempel, dat ik hier in 't ligt breng, is veel raarder, namentlyk een blaas met beursjes vervult met een wateragtige stoffe; of een dikke vliezige zak, ontrent de groote van een maag (waar boven het ook gelegen heeft) met waterblaasjes vervult, en dat in een dood lighaam van een aamborstige Vrouw, wiens ademhaling zoo zwaar was, datze zomtyts scheen door een orthopnoea te zullen sterven; verzelt met een koortsje, en geduurige pyn [*cardialgia*] voor het hart. Veele van deze waterblaasjes waren als vloeibaar in de gezegde vliezige zak, andere heb ik ook gevonden vast te zitten aan 't zelve vlies. Zier de 24. Figuur.

Uytlegging van de XXIV. figuur.

A.A.A.A.	*De vliezige zak kruyswyze opgesneden.*
B.B.B.B.	*Waterblaasjes van verscheyde groote vervullende de gezegde zak.*
C.C.	*De bloedvaatjens door de gezegde zak loopende.*
c.c.c.c.	*De dikte van de gezegde zak.*

XXVIII. Aanmerking.
Bastaart-zuygers [Pseudo-molae] *uyt de nageblevene Moerkoekjens in de Baarmoeder, na de verlossing.*

Wat en hoe veel ongemakken de Kraamvrouwen overkomen, alwaar na het voorafgaande voldrage kind de moerkoek niet komt te volgen, is bezwaar-

lyk te zeggen. Zommige vervallen om die oorzaak in een onmatige en irriguliere vloed van de Lyfmoeder, by tusschentyde wederkomende, en dat niet zonder pyne. In zommige spant de buyk in een groote uytgestrektheyd, met bezwaarlyke ademhaling, zugt aan de voeten, quaade [*anorexia*] maag, benauwtheyd voor 't hart, flauwtens, en bleekheyd van aangezigt. Niet zelden komen zy ook door deze ellende te sterven. Zoo dat het quaad al van groot gewigt en periculeus is, maar by zig zelfs niet doodelyke, gelyk zommige onervare Vroedvrouwen gewilt hebben.

Niet zelden blyft de moerkoek in de Lyfmoeder tien maanden en nog langer zitten, na dat het kind ter wereld is gekomen. Het is verwonderingswaardig, hoedanige verandering en herschepping, op dat ik zoo spreek, de moerkoeken tegen de natuur ondergaan! dat dezelve zomtyds in waterblaasjes, of blaasjes hangende aan steeltjes, vervult met wateragtige stoffe, veranderen, zal ik naderhand vertoonen: nu laaten wy u voor oogen zien nageblevene moerkoekjens, te vergeefs van andere voor zuygers [*molae*] gehouden: voor zuygers, zeg ik, eerstelyk om de hardigheyd, dikte, form, en vleesagtigheyd, waar mede zy met de beschryving van de zuygers conform zyn: zoo dat het niet te verwonderen is, dat dezelve van anderen gehouden zyn geweest voor zuygers, welke de gelegentheyd zoo niet hebben gehad, om dagelyks met ons de gezegde overgeblevene moerkoekjens door de Ontleedkonst te onderzoeken: want van die tyd af aan, dat ik in deze groote Stad de Vroedvrouwen heb onderwezen, als wat raars of zeldzaams in haar handen vervalt, zenden zy zulks altyd aan my tot een vergelding.

Wederkeerende op de weg, waar van ik afgeweeken was, zegge ik, dat de moerkoekjens van de kinderkens van 2, 3 a 4 maanden dragts, zoo zy langer als na behooren in de Lyfmoeder haar verblyf houden, zoo veel zwaarigheyd niet, als wel verandering bybrengen. Maar zoo de moerkoek van een voldrage kind, of van 7 à 8 maanden overblyft, brengt het meer gevaar by, en zeer dikmaals verandert de geheele moerkoek in waterblaasjes: welkers getal zomtyds zoo groot is, dat de vrouwen schynen bezwangert te zyn, om de uytzetting van de buyk. My geheugd tweemaal een groote Schotel met diergelyke waterblaasjes vervult gezien te hebben in die geenen, dewelke eenige maanden na de baring de moerkoeken in de Lyfmoeder by haar gehouden hadden.

Daarenboven heb ik gezegt, dat de moerkoekjens van een miskraam van 2, 3 a 4 maanden, zoo verharden en zoodanige form aannemen, dat zy van de onkundige voor een zuyger gehouden werden, zoo zy maar langer als 't behoort, of eenige dagen in de Lyfmoeder blyven zitten: want de vogten met de vrugt uytgedreven zynde, zoo word de moerkoek door de baarmoeder in een getrokken, en zoo neemt zy deze of geene form aan, als van een *Mol*,

Kikvors, of diergelyke zoorte van zaaken: waarom de al te ligt geloovende vrouwen, en die de beuzelagtige fabeltjens toegedaan zyn, verhalen dat zy levendige zuygers, ja zelfs vliegende ter wereld hebben gebragt: ja vermanen andere metgezellinnen, dat zy zig moeten wagten voor zoodanige zuygers, op dat die zuygers haar niet bespringen, en onder haar kleederen zig zoude onthouden. Deze oude wyve praatjes verworpen hebbende, oordeele ik aanmerkenswaardig te zyn, dat zoodanige moerkoekjens, indien zy een maand of langer in de baarmoeder onthouden werden, het kind ter wereld gekomen zynde, zoodanig van de baarmoeder gedrukt werden, dat zy niet alleenlyk hardt als spieragtig vleesch werden, maar ook de overeenkomst hebben met de form en groote van een uyterlyke gedaante van de natuurlyke baarmoeder. Ziet de volgende Figuuren.

Een Vrouw voor elf weeken zwanger geworden zynde, (gelyk zy my zelfs verhaalde) kreeg een miskraam door een ontsteltenis, en het moerkoekje bleef eenige weken by haar; het welk door de drukking van de baarmoeder, als de baarmoeder byna tot haar voorgaande groote en form gekomen was, voor de verlossing zoodanig verhard, en mismaakt was geworden, dat ik, indien ik niet naukeurig onderzogt had deszelfs zelfstandigheyd, zoude gelooft hebben, een zuyger geweest te zyn. Ziet de 25. Figuur.

Een zekere andere vrouw in de vyfde maand zwanger zynde, verloste een onvoldrage kindje, en na het zelve ook een geheele welgestelde moerkoek. Dit ter wereld gekomen zynde, is 'er een vleesagtige klomp nagevolgt, in form en groote een natuurlyke Lyfmoeder verbeeldende. Ziet de 27. Figuur.

Deze opgesnede en naukeurig nagezien, heb ik bevonden, dat het ook een moerkoekje was, mismaakt, en harder als na gewoonte. Van hoe lange tyd zy dit tweede moerkoekje by haar gedraagen heeft, is bezwaarlyk om te zeggen. Of zy bezwangert is geweest met tweelingen, en 't eene tot niets geworden, en onwetende zwaar zynde quyt geworden is, en deszelfs moerkoekje na is gebleven; dan of zy voor deze laaste bezwangering al bezwangert is geweest, en het onvoldragene kindje quyt geworden zynde, het moerkoekje by haar gebleven was geweest, ('t geen meermalen gebeurt) en op nieuws weder gedragen heeft, heb ik niet kunne navorschen.

De 25, 26, en 27. Figuur.

Vertoonen Moerkoekjens, eenige weeken na de verlossing van 't kind, in de baarmoeder nagebleven, (waar doorze van de drukking der baarmoeder, als die tot haar voorige staat quam, het buytenste gedaante van de baarmoeder hebben aangenomen) Maar indien de gezegde moerkoekjens maar voor eenige dagen zyn nagebleven, worden zy harder, en nemen verscheyde gedaantens aan, en worden gezegt nu een Kikvors, dan een Mol &c. te verbeelden.

XXIX. Aanmerking.
Een klomp van geronne bloedige stoffe, zomtyds een zuyger verbeeldende.

Niet alleen de moerkoekjens na het verlossen van een onvoldrage kindje voor een tyd in de baarmoeder verblyvende, verbeelden zuygers; maar ook geronne bloed in de lyfmoeder, welk my de Vroedvrouwen veeltyds voor zuygers, zomtyds voor moerkoekjens hebben gebragt.

Deze geronne bloedige stoffe, is my dikmaals door het drukken van de Lyfmoeder zeer hard en als in een gepakt voorgekomen. Ziet de 28. Fig. Waar aan veeltyds iets gevonden werd, dat na een vlies gelykt, gelyk men ziet na de lating op de voet in 't water dryven. Wanneer my deze en diergelyke zaaken voorkomen, zoo lette ik op twee dingen: ten 1. Of 'er een nablyfzel is van de afgebrooke navel-streng. Ten 2. Of diergelyke klompen voorzien zyn van bloedvaten, (zonder welken konnenze niet gehouden werden voor nageblevene moerkoekjens) en daarenboven is aan te merken, dat schoon 'er in de nageblevene moerkoekjens bloedvaten zyn, dezelve evenwel gemeenlyk gevonden worden ledig van bloed, zoo dat zy eerder na vezelen als na bloedvaten gelyken.

Uytlegging van de XXVIII. figuur.

A.A.	*Geronne bloedige stoffe, om de hardigheyd en couleur verbeeldende een zuyger.*
B.B.	*Iets dat na vliezen gelykt.*

Uytlegging van de XXIX. figuur.

A.A.	*Harde bloedige stoffe een zuyger verbeeldende.*

XXX. Aanmerking.
Een afzetting [extirpatio] *van een cancreuse roede* [penis.]

Dat een uytgezakte en in een monstreuse groote vermeerderde Lyfmoeder, kan weggenomen werden, blykt uyt de voorgaande aanmerkingen: 't welk nogtans niet te ondernemen is, zonder inbrengen van een catether in de pisweg, voor dat de Lyfmoeder gebonden werd, op dat zoo een schrikkelyk quaad niet zoude volgen, als in de voorgaande 7. Aanmerking. Niet minder kan ook een desperate verdorvene roede weggenomen werden, zoo alles maar na de konst gedaan werd. Een zekere Boer even buyten de Stad woonende,

vervalt over twee Jaaren in een hard [*scirrhus*] gezwel, bezettende het uyterste gedeelte van de roede, eyndelyk in een verzwore [*carcinoma exulceratum*] kanker veranderende, en in groote zoo toegenomen zynde, dat het met een vuyst overeenquam.

De welgeoeffende Heelmeester *Joachim Schrader*, die het eerst hier by gehaalt was, verzogt den zeer vermaarde Geneesheer *Hiddingh, my*, en *Andries Boekelman* nevens zyn Zoon *Cornelis*, om raad; gezamentlyk hebben wy de afzetting gerecommandeert, gelyk die ook des anderen daags geschied is, en met (God zy lof) zoodanig een succes, dat hy nu, hoewel berooft van de roede, wederom na zyn huys is gegaan, en gezond leeft.

De gemelde operatie is op deze wyze geschied: de catheter door de pisweg tot in de holte van de blaas gebragt zynde, hebben wy de roede, even agter 't voorverhaalde quaad, gebonden met een dun touwetje, maar zeer taay, en dat vast toegehaalt. De pynen heeft de Zieke zoo manhaftig verdragen (want weynig gekerm hebben wy gehoort) dat het tot verwondering van alle geweest is.

Deze band gelegt zynde, hebben wy de catheter zoodanig voorzien met een draad, datze uyt de pis-canaal niet koude schieten. Des anderen daags hebben wy een nieuwe band daar over gedaan, op dat het beledigde deel zoo veel te eerder zoude versterve. Ondertusschen hebben wy de geheele roede met een natte blaas omwonden, om de stank te beletten, en de pis te ontfangen. Den vyfden dag, na myn geheugen, is met een mesje het doode lid weg genomen, zonder eenige bloedvloet; want het was in 't geheel verstorven.

Ondertusschen lieten wy nog een dag of twee de catheter in de blaas zitten, tot dat de binding van zig zelfs gescheyden was, en de Patient die niet meer van nooden had. Nu herstelt zynde, lost hy zyn water door een yvoor instrument: want in 't geheel is het overige gedeelte van de roede in de buyk getrokken, zoo dat hy dat instrument aan de buyk moet vast maaken, als hy zyn water zal lossen, op dat zyn kleederen niet nat zoude werden.

XXXI. Aanmerking.
Een Galblaas van binnen in celletjens verdeelt, en met een steenagtige korst bezet.

Dat het binnenste bekleedzel van de gal-pyp [*porus bilarius*] in een steenagtige stoffe verandert, is niet raar in de lever van een Koe: want het is van my menigmaal gezien. Dat het zelve ook geschied in de galblaas, heb ik ook dikmaals ondervonden in de gezegde gediertens: maar 't is zeer raar, dat de natuur 't zelve voortbrengt in de galblaas van een mensch.

Voor eenige Jaaren heb ik publyk een dood lighaam ontleed, wiens galblaas als in veel celletjens verdeelt, en de inwendige rok voor een groot gedeelte versteent was. Wat quaad de Patient, toen hy leefde, daar uyt gekregen had, heb ik niet konnen onderzoeken; want niemand van de bystaanders, voor zoo veel ik weet, was hem bekent.

De gal was in die galblaas dikker als na gewoonte, misschien van het stilstaan in de gezegde celletjens, waar door dezelve zoo vry niet konde uytvloeyen: gelyk men veeltyds ziet te geschieden in de galpyp van de lever van een Koe: nadien op deze of geene plaats de galpyp al te veel toegetrokken is, en een steenagtige stoffe dezelve nauwer gemaakt heeft, gelyk de 30. Fig. aanwyst. Of dat tot een beletzel zyn breede wormen, dewelke dikmaals op die plaatsen gevonden werden, zoo dat de gal niet prompt genoeg kan uytvloeven. Dan meen ik dat de gal dikker word, en dat aanmerkenswaardig is, de gal, dewelke in de galblaas onthouden werd, verschild weynig van die, die in de galpyp gevonden werd: want zy is van dezelve dikte en smaak, daarom kan ik geenzints die geenen toestemmen, die haar zelve diets maken, dat beyde deze gallen niet de zelve zyn, ja veel van zig verscheelen in dikte; 't welk zy qualyk geoordeelt hebben, als de galpyp en galblaas wel gestelt zyn.

Maar indien de galpyp van een steenagtige aangroeying in deze of geene plaats verstopt is, zoo moet de gal aldaar verdikt werden. Maar alles na behooren gestelt zynde, behout de gal dezelfde dikte, zoo wel in de galpyp als in de galblaas.

Daarom oordeele ik niet te onregt, dat men de galblaas moet houden voor een vertrek van de gal, waar na toe de gal, als tot een busch, gevoert werd; niet alleen uyt de wortelen van de galblaas, (welke volgens het oordeel der Ontleeders haar oorspronk nemen uyt de grond van de galblaas, alwaar nogtans zeer weynige, zoo 'er eenige, uyt voortkomen, maar de meeste ontstaan uyt de galweg [*Ductus cysticus*], gelyk de 31. Figuur aanwyst) maar ook uyt de galpyp, door welke, als de grootste wortel, de gal niet alleen na 't gedarmte, maar ook na de galblaas toevloeyt.

In deze opinie word ik te meer gesterkt, om dat de Paarden, Ezels, en veel andere gediertens niet voorzien zyn van een galblaas, dewyl de galpyp voor haar genoeg is. Doet hier by, dat in Menschen en Koeyen altemets de galblaas van my is gevonden, in wyte de galpyp niet overtreffende. Ziet de 31. Figuur.

Uytlegging van de XXX. figuur.
Vertoonende de galblaas in twee deelen verdeelt.

A. *De galblaas van een mensch.*

B.B.	*Cellekens in de inwendige oppervlakte.*
c.c.c.	*De steenagtige korst.*

Uytlegging van de XXXI. figuur.

A.	*De galblaas van een Os zeer in een getrokken en vernauwt.*
B.	*De galblaas-weg.*
C.	*De wortel van dezelve.*
D.D.	*De galpyp inwendig met een steenagtige korst bezet.*
E.	*De gemeene* [ductus communis] *weg, waar door de gal na het gedarmte gevoert word.*

XXXII. Aanmerking.
Maandstonden door een vlies, dat de vrouwelykheyd toesloot, opgestopt, en door een sneede van het zelve wederom ontlast.

Een maagd van 20 Jaaren oud, na veele maanden ziekelyk geweest te hebben, klaagde zeer dikmaals van zwaarte in haar onderbuyk [*hypogastrium*], en onlydelyke pynen; zoo dat deszelfs moeder noodig geoordeelt heeft, by de Medicyns hulp te zoeken. Om de oorzaak van 't quaad te onderzoeken, word 'er nevens my, de zeer ervarene Heelmeester *Andries Boekelman* geroepen, die uyt de klagten en pynen alle maanden wederkomende, nevens my oordeelde, dat de oorzaak van net geheele quaal de tegenhouding van de maandstonden was; gelyk ons ook de uytkomst getoont heeft: want zy is alleenlyk door het openen van een sneetje van zeker vlies agter het maagdevlies staande, en perfect de geheele vrouwelykheyd sluytende, genezen.

Het is wonder om te zeggen, hoe het gezegde vlies door het aldaar stilstaande bloed uytgespannen was, de geheele vrouwelykheyd uytzettende, en te vergeefs uyttogt zoekende.

Het is ook te verwonderen, dat het bloed, het welk aanstonts ontrent vier pond met een zeer groot geweld quam uyt te barsten, geenzints geronnen, veel min bedorven, maar zwartagtig was, gelyk nevens ons getuygen de zeer eerwaarde Heer *Johannes Dankers*, Medicyn van 't Gasthuys, en de zeer ervaare Heelmeester *Abel vander Horst*, dewelke by deze operatie, onlangs van ons gedaan, gelykelyk zyn geweest.

XXXIII. Aanmerking.
Een Meerkoek in waterblaasjens [hydatides] *verandert.*

Hoe voordeelig het dikmaals openen der doode lighaamen voor een Ontleeder is, en de daar uyt ontstaande ondervinding, blinkt in geen zaaken

meerder uyt, als in de tegennatuurlyke baaring: waar van veele spaarzamer, en met minder nauwkeurigheyd, als 't behoort, geschreven hebben.

Nu zal (ten opzigte van de moeder) onze reden zyn van de tegennatuurlyke baring, in welke baring de moerkoek is nagebleven, en van zommige verkeerdelyk gehouden voor een valsche bevrugting. Daar doen zig veele oorzaken op, dewelke de uytgang van de moerkoek na de verlossing van 't kind beletten: ook ondergaat de moerkoek veele veranderingen, zoo zy na de baring in de Lyfmoeder blyft zitten.

Zomtyds hebben wy gezien, dat de moerkoek in groote zeer toenam, na dat zy langer als na behooren in de Lyfmoeder was gebleven. Zomtyds word ze, als het kind gebooren is, zoodanig van de Lyfmoeder, die haar zelfs wederom toetrekt, gedrukt, datze verkeerdelyk van zommige, gelyk te vooren aangetoont is, gehouden is geweest voor een harde zuyger. Niet zelden word zy met verrotting en stank uyt het lighaam op verscheyde reyzen uytgedreven. Zomtyds verandert zy ook in heldere waterblaasjens, gelyk gy ziet in de 34. en 35. Figuur.

Zoodanige veranderingen van de moerkoek in waterblaasjens, heb ik veelmaal gezien, en wat de oorzaak daar van was, heb ik lange tyd in twyffel getrokke, tot dat my gebeurde te zien een moerkoek ten deele gezond, ten deele in waterblaasjens verandert.

Deze waterblaasjens schynen my niet anders te zyn, als de allerkleenste kliertjens in waterblaasjens verandert welk ongemak in de Lever, Nieren, en andere klieragtige deelen genoegzaam gemeen is. Wie zoude zig konnen inbeelden, dat het zoude zyn uytzettingen der vaten? want dan zouden 'er zeer groote waterblaasjens gevonden werden ontrent het midden van de moerkoek, maar nu zyn zy zonder ordre gestelt, groote en kleyne. Daarenboven heb ik bevonden, dat die vaten tot niet worden, zoo dat 'er nauwlyks een takje overblyft.

Wat verders van myn gevoelen is, ontrent de klieren van de moerkoek, tegens de meening van zommige hedendaagse Anatomisten, heb ik voorgenomen naderhand te verklaren.

Uytlegging van de XXXIV. figuur.

A.A.A.	*De Moerkoek voor een zeer groot gedeelte in waterblaasjens verandert.*
B.B.B.	*Een gedeelte van de Moerkoek verandert in een zelfstandigheyd na vleesch gelykende.*
b.b.b.b.b.	*Waterblaasjens.*
c.c.	*Bloedvaatjens door de Moerkoek loopende.*

De 35. Figuur.

Vertoont een Moerkoek geheel in waterblaasjens verandert, en een tros van druyven verbeeldende.

XXXIV. Aanmerking.
Een Lendene gezwel van een kindje met een in twee gespleete [spina bifida] *ruggegraat.*

Myn meening is niet te wederleggen, dat andere Autheuren gevoelen van een in twee gespleten ruggegraat, maar alleenlyk zal ik spreeken, wat ik van die quaal, 't welk wel tienmaal van my gezien is, aangemerkt hebbe.

In de lendenen van de kinderen, als zy nog in de Lyfmoeder huysvesten, komt 'er zomtyds voor een gezwel, ten deele zagt, voornamentlyk in 't midden, en veeltyds helder als of het een waterblaasje was, zomtyds komt het duyster voor. De groote van 't zelve is altoos niet even eens, nu als een okkernoots groote, dan als een middelmatige raap.

Wanneer wy dit gezwel regt onderzogt zullen hebben, zullen wy zonneklaar zien, dat het zelve een waterzugt is van een gedeelte van 't ruggemerg, en dat het bykans 't zelve ongemak is, 't welk in 't hoofd van een eerstgeboore kindje een waterzugtig hooft [*hydrocephalus*] genaamt werd.

Want gelykerwys in 't hoofd van een ongeboore, ja van een geboore kind, (eer dat de beenderen van 't hoofd door middel der naaden vereenigt worden) de vliezen van de herssenen, als ook het vel van 't hoofd om de veelheyd van 't water dikwyls zoo zeer uytgespannen werden, en een zagt gezwel veroorzaaken: alzoo komt ons ook iets diergelyks dikwyls te voore op de rug, of lendenen, zeer zelden in de nek, ('t welk ik eenmaal gezien heb, en tot nog toe in myn Cabinet gezien kan werde) en nog zeldzamer in 't onderste en buytenste gedeelte van 't heylig [*os sacrum*] been; gelyk ik na deze van meening ben te verhaalen.

Dat in de waterzugtige hoofden van kinderen die eerst gebooren zyn, de herssenen voor een groot gedeelte in water verandert zyn, is niet raar: zoo ook in het gezegde gezwel, 't ruggemerg ontbrekende, geloove ik dat het in een wateragtige zelfstandigheyd verandert is; en dat te verwonderen staat, onder het zelve gezwel, vind ik het ruggemerg dikmaal wel gesteld: waarom zommige in de onderste ledematen eenige beweging behouden.

Andere zyn my voorgekomen, welkers onderste ledematen lam waren, wegens gebrek van 't ruggemerg; 't welk ik ook aangemerkt zie van den Wydbe-

roemde Medicyn, de Heer *Justus Schrader*, in zyne curieuse Ontleed en Geneeskundige Aanmerkingen, fol. 204.

Nooyt heb ik aangemerkt, dat in dit ongemak de wervelbeenderen in tween zyn verdeelt, (gelyk zommige gewilt hebben) als of zy in 't geheel in tween waren gescheyden, gelyk de Slagers gewoon zyn te doen, indien zy de geslagte beesten met de byl in tween hakken. De wervelbeenderen wyken alleen van elkander aan de agterste zyde ontrent de doornagtige [*processus spinosi*] uytsteeksels, maar het grootste gedeelte, namentlyk het lighaam van de wervelbeenderen, blyft in 't geheel; gelyk zulks de 37. Figuur aanwyst.

Wat nu de genezing van dit ongemak aangaat; alhoewel het nauwlyks of noyt verdreven kan werden: want niemand van die kinderen, die ik onder handen heb gehad, is het hoekje te boven gekomen; ik heb noyt vernomen, dat het zelve van anderen is genezen, moet men nogtans een pallieerende cure [*curatio palliativa*] in 't werk stellen, uyt t'zamentrekkende en versterkende medicamenten, in de gedaante van een stooving; 't welk tweemaal des daags gedaan zynde, moet daar een pleyster op gelegt worden, welke aan dat tengere gezwel niet al te vast kleeft, op dat het zelve door zyn vasthoudentheyd geen opening zou veroorzaaken: want wy ondervinden, als het gezwel geopent, of geborsten is, dat dan de dood verhaast word; en om die oorzaak worden wy niet te onregt vermaant van myn Voorzaat, den Wel Edele en Groot Agtb. Heer Burgermeester *Nicolaus Tulpius*, hoogloffelyker memorie: *Wagt u dat gy ooyt onvoorzigtig opent*, (hy spreekt van 't zelve ongemak) *het welk de mensch zoo ligt de dood aandoet*; niet een van die geene, daar ik by ben geweest, indien van zelfs of alleen door een naald het water, dat in 't gezwel zig onthoud, is uytgeborsten, is 'er opgekomen, maar alle byna gaven de geest in weynig dagen. Ik heb dit ongemak doen afbeelden na zyne natuurlyke groote, om dat men des te meerder indagtig zoude zyn, als ons 't zelve voorquam. Ziet de 36. Figuur.

Uytlegging van de XXXVI. figuur.

A.	*Een kind van omtrent* 8 *maanden dragts*, 14 *dagen na de geboorte gestorven.*
B.	*Een zagt gezwel ten deele helder door de dunheyd van de huyd, (welk ons als een vlies voorkomt) ten deele duyster om des huyds dikte.*
C.C.	*Rimpels van 't vel ten deele ontblood van 't opperhuydeke, en als met een ligte versterving bezet, 't welk ik zeer dikmaals heb ondervonden.*

Uytlegging van de XXXVII. figuur.

A.	*Drie wervelbeenderen van de lendenen van een kind dat pas gebooren was, en*

kort daar na van 't zelve ongemak gestorven, aan de agterste kant alleen

van elkander gescheyden, en berooft van 't ruggemerg, deszelfs vliezen nablyvende, te gelyk met het vel tegens de natuur uytgespannen, maar nu weggenomen, om des te beter de kloof van de wervelbeenderen te konnen zien.

B. *Een kloof of van eenwyking van gezegde wervelbeenderen, met het welk het kind gebooren is geweest.*

XXXV. Aanmerking.
Het zelve ongemak in 't onderste gedeelte van 't heylig been [os sacrum] *gevonden.*

Onlangs heb ik byna diergelyk ongemak als het voorgaande aangemerkt met de H.D. *Egbert Veen*, en *Andries Boekelman*, mannen in haar konst zeer ervaaren: niet in de lendenen van het kind, alwaar het zig gemeenlyk opdoet, maar in 't onderste gedeelte van 't heylig been: alwaar 't zelve ten deele doorschynend, ten deele duyster, en zeer zagt (om de ichoreuse stoffe, waar mede het bezet was) bevonden wierd.

Hier hebben wy niet anders gebruykt dan een pleyster, een verdroogende stooving, en een band: als verzekert zynde, zoo 't geopend wierd, dat de dood daar op des te eerder zoude volgen.

Dikmaals ben ik verwondert geweest, dat dit ongemak niet meeniger reys in 't gezegde deel van 't heylig been overkomt, om dat die plaats tot dit ongemak voort te brengen, meer geschikt is: want het onderste gedeelte van 't heylig been is altyd in een natuurlyke staat aan 't agterste gedeelte gapende, en als in tween gespleeten, welke natuurlyke kloof alleenlyk bezet is met vet, op dat het onderste gedeelte van het ruggemerg zoude gedekt zyn. Onder alle die met dit ongemak behebt zyn geweest, heb ik geen kind zoo lang in 't leven zien blyven, als dit: want het leeft nog dezer uure, byna een Jaar oud zynde; mogelyk om dat dit ongemak zoo laag geplaatst is geweest.

XXXVI. Aanmerking.
Diergelyk doodelyk gezwel in de lendenen van een Meysje.

Van het voorverhaalde ongemak in de voorgaande Aanmerking, namentlyk van een in twee gespleeten ruggegraat, worden 'er altyd niet veele wervelbeenderen ontrent de doornagtige uytsteeksels [*processus spinosi*] in twee gespleeten: het is genoeg, dat 'er maar een wervelbeen is aangetast, gelyk ik A^{o}. 1684. in Wintermaand gezien heb in 't dogterje van zeker Procureur tot Amsterdam, waar in een lendene gezwel een kleyne vuyst groot, en met

rimpels bezet, na korte tyd het vuur kreeg; en alhoewel het zagtjens met stovingen behandelt wierd, tot stuyting van het vuur, evenwel op de vyftiende maand na de geboorte (maar zelden leven zy zoo lang) ontvloeyde de stoffe die daar in was, en de tweede of derde dag gaf het kindje de geest: waar door ons occasie is gegeven om het zelve te openen, en te zien wat de oorzaak daar van was geweest.

Wy hebben dan geobserveert een opening in een der wervelbeenderen alleen, en dezelve was zoo kleyn, dat 'er nauwlyks een erwt konde ingebragt werden. Een stilet konde ik ligtelyk in de holte van de ruggegraat na onderen en na boven steken, waar door ik verzekerder geworden ben, dat dit gezwel niet anders is als een uytspanning der vliezen, die het ruggemerg bekleden, door een hoope vogt opgevult. In 't begin hebben wy geen bewegingen bevonden in de onderste ledematen, die zeer vermagert, en als lam waren: maar naderhand vetter geworden zynde, verkregen zy kragten om de beweging des te beter te doen. In 't openen van dit lighaamtje, bevonden wy tot verwondering van allen die daar by waren, dat onder het vel des buyks byna een vinger dik vet was.

XXXVII. Aanmerking.
Een bederving [caries] *der ribbens door een slag-ader breuk* [aneurisma] *van de groote slag-ader* [arteria aörta.]

Gelyk het uytvloeyende zweet door zweetgaren van 't vel in zommige zoodanig scherp is, dat de doeken, ja ook zelfs de hembden in 't kort daar door een verrotting verkrygen; alzoo doen ook diergelyks de humeuren, wanneer de waare ribbens een bederving aannemen van een enkele slag-ader breuk of slag-aders gezwel van de groote opgaande slag-ader.

Voor 22 Jaaren heb ik een Man geopent, die van lange tyd in zyn borst gedragen had een slag-aders gezwel, van die groote, dat het byna met het hoofd van een eerstgeboore kind overeenquam, met zoodanige klopping, dat men dezelve, als men de hand daar tegen hielde, konde voelen slaan. Het lighaam geopend zynde, vonden wy een slag-aders gezwel in de groote opgaande slag-ader, een duym of twee breed van het herte; gelyk in de 38. bygevoegde Figuur vertoont werd.

In de aangroeying van dit slag-aders gezwel, wierden de waare ribbens gedwongen van elkander te scheyden; ja wy vonden dezelven ook zoo bedorven, dat zy voor een groot gedeelte ontbraken, en dat 'er van overbleef, kon men ligtelyk met de vingeren vryven als tot een papje. Wanneer ik voor veele Jaaren deze historie vertelde aan den geleerden Medicyn, de H. *van der Schagen*,

toen hy leefde een zeer vermaart man, zeyde hy tegens my, ook gezien gehad te hebben een bederving van de ribbens van de borst door een slag-aders gezwel veroorzaakt. Het zoude waarlyk meer om te verwonderen, als om uyt te leggen zyn, hoe dat een besloote slag-aders gezwel (dat alleen een verwyderde slag-ader genoemd werd) de ribbens zoo konde bederven, indien de navolgende historie my niet onlangs was voorgekomen.

Uytlegging van de XXXVIII. figuur.

A.	*Een mensche hert, van agteren vertoont.*
B.	*De slag-ader van de Long* [art. pulmonalis.]
C.	*Een gedeelte van de nederdalende stam van de groote slag-ader* [art. aörta descendens.]
D.	*Een gedeelte van de opgaande stam van de groote slag-ader* [art. aörta ascendens.]
E.	*Het slag-aders gezwel van gezegde slag-ader.*
F.	*De linker holte* [ventriculus sinister] *van het herte.*
G.	*Een gedeelte van de regter holte* [ventriculus dexter] *van het herte.*
H.H.	*De bloedvaten die door het gezwel loopen.*
I.I.	*De kroons vaten* [vasa coronaria.]

XXXVIII. Aanmerking.
Een monstreuse Aneurisma.

De Autheuren, dewelke vast stellen, dat een Aneurisma is een verwyderde, of een tegen de natuure uytgespanne slag-ader, wegens een steek of doorknaging van een der slag-aders rokken uyt een scharp vogt veroorzaakt, verzelt met een klaarblykelyke klopping; hebben de natuur van dit ongemak niet duydelyk genoeg beschreven. Want die beschryving of bepaling heeft wel plaats in veelen en kleyne slag-ader breuken; maar daar moet meerder bygedaan werden, op dat niemand meer bedrogen werd ontrent deszelfs genezing. In alle Aneurismata word niet altoos praecys een klopping gevoelt, schoon de Autheuren dezelve houden voor een zeker teken. Indien het bloed in een Aneurisma gestremt word, word 'er geen klopping gevoelt. Dit heeft voor dezen een zeer ervaare Heelmeester .... bedrogen, die, toen hy leefde, een familiaar vriend van my was, dewelke ontrent de Koot [*Talus*] of Enkel, een Aneurisma, de groote van een okkernoot, opende; nogtans niet

wetende, dat dit gezegde gezwel een Aneurisma was, om dat 'er geen klopping by was. Het gezwel geopent zynde, en 't geronne bloed daar uyt-

geperst, quam 'er zoodanig een bloedvloed, die nauwlyks te stelpen was. In zommige allergrootste Aneurismata heb ik ook ondervonden, dat 'er geen klopping konde gevoelt worden.

Onlangs heb ik met de ervaare Heelmeester *Willard* gevisiteert een Soldaat, by de Nes, agter de Vleesch-hal, die in zyn borst droeg een Aneurisma van zelfs voortgekomen, van zoo een monstreuse groote, dat het met een middelmatig kussen, die men op de stoelen gebruykt, (de vierhoeken weggenomen zynde, want de gezegde Aneurisma was rond) overeenquam. Veele dagen eer hy storf, barste dezelve op verscheyde plaatzen van zelfs open, zonder groote storting van bloed; en dat aan te merken is, de klopping, die van te vooren zeer sterk was, bleef eenige weeken voor de opening geheel weg, 't welk gy goedgunstige Lezer zult gelooven, indien gy hoort, dat na zyn dood de Aneurisma (welke zyn oorspronk had genomen uyt de groote slag-ader, omtrent drie dwarse vingeren breet boven het herte) van my bevonden is geweest, als Leyen, die op elkander zitten (indien ik zoo spreeken mag) geplaast, of uyt ontallyke dikke, vleesagtige, en zeer taaye rokken op elkander leggende bestaande, tusschen welke rokken het overvloedig en gestold bloed verholen bleef. Het buytenste dezer rokken, welk eygentlyk de groote slag-ader was, had de breedte van een stroo. Staat verders aan te merken, dat byna alle de ribbens van de borst, als mede het borstbeen gelyk als tot niet waren gebragt, en byna de geheele borst daar van ontblood; gelyk men ook leezen kan in de voorgaande Aanmerking. Waar door zwaare ademhaling, flauwte, en geduurige koortze ontstonden, met al het welke de Patient veele weeken bezet was geweest.

Deze verhaalde zaaken schynen eenig ligt toe te brengen, om de bederving van de ribbens uyt te leggen; namentlyk, dewyl het bloed tusschen die schubbens of leyen stilstaande, aldaar een scherpigheyd aangenomen hebbende, allengskens doorvloeyt, en langzaam de beenen doorvreet. Het geen ik niet ligtelyk geloof, dat te vreezen staat in een simple uytzetting van de slag-ader, waar van wy gelooven dat de Aneurisma zyn oorspronk gemeenlyk neemt: alwaar door de geduurige toevloed van nieuw bloed, zoo wel een stilstand, als deszelfs scherpte belet werd.

XXXIX. Aanmerking.
Een doodelyk hard [scirrhus] *gezwel van de Maag.*

Het staat niet altoos in de handen der Medicyns, dat de Zieken genezen worden, 't welk ons veele exempelen dagelyks doen bevestigen; onder welke geen de minste plaats heeft een hard gezwel van de maag. Een zeker

Man lang geklaagt hebbende over knaging en pyne in de maag, gevoelde eyndelyk zyn quaal zoo toenemen, dat hy door de geduurige pyne haast niet langer leven konde: daarenboven bleeven hem by een geduurig braaken, en flauwtens, tot dat hy den geest gaf. De vrienden door begeerte mede ingenomen zynde, wat hem zoo lang gequelt had, hebben my toegestaan het lighaam te openen.

In 't openen van 't lighaam, is die booze vyand niet lang verborgen gebleven, maar aanstonds in 't gezigt gekomen: want de grond van de maag was met een hard gezwel bezet, byna een vuyst groot, vervult met een taaye en zwarte stoffe, welke stoffe hy ook door het braaken weynig uuren voor zyn dood is quyt geraakt.

XL. Aanmerking.
Een ingewortelde [Cephalaea] *hoofdpyn opgehouden door een halsdragt* [setaceum], *maar weggenomen zynde, quam de pyn wederom, en dat altemets.*

Een Jonge Dogter van zeker Amsterdams Koopman, ontrent 18 Jaaren oud, en bloedryk, had lange tyd een geduurige en onlydelyke pyne in 't hoofd gehad. Veele remedien zyn van my en Mr. *Pieter Adriaansze* aangewent om dat quaad weg te nemen, maar te vergeefs; gelyk daar zyn, purgerende hoofdmiddelen, altererende, aderlatingen, zoo op de voet als andere plaatzen, spaanse vliegen, snuyvingen, koppen &c. Eyndelyk heeft zy toegestaan een kruyswyze snee op 't opperhoofds been [*os bregmatis*] van ons voorgestelt, daar op volgde een aanmerkenswaardige bloedvloet, zonder de minste verligting. Wy hebben verscheyde raadsplegingen gehouden met den zeer ervaaren Medicyn *Matthaeus Sladus.* Eyndelyk geen middelen helpende, was ons voornemen om 't bekkeneel met een boortje te doorbooren; maar eer wy dit uyterste middel zoude volbrengen, stelde ik voor een halsdragt in de nek, tot welkers operatie de voorschreve Heeren haar stem gaven: deze remedie in 't werk gestelt zynde, vergingen aanstonts de pynen; en dat aan te merken staat, na eenige dagen onze Patient deze remedie wat verdrietig vallende, heeft zy de Seton uytgetrokken, 't welk gedaan zynde, barste aanstonts de quaal wederom op, zoo dat zy genoodzaakt wierd haar toevlugt te nemen tot een nieuwe Seton, 't welk in 't werk gestelt zynde, hielden de pynen, die de Patient zeer quelden, aanstonts op, toen wierd zy wyzer: want ze heeft de vernieuwde Seton gedragen, tot dat de natuur zelfs de zelve uytstotede. Wat gebeurt 'er? voor de derde reyze de Seton weggedaan zynde, vervielze weder in 't zelve ongemak; en gedwongen zynde, hebben wy we-

derom bevoolen, de voorgaande te vernieuwen, waar door zy wederom verlost is geweest van deze quaal, en zy heeft naderhand lustig en vrolyk beginnen te leven, gelyk ze tot dezer uuren gezond is.

XLI. Aanmerking.
Een groote uytvloeying van Water [Lympha], *wegens het openen van een Lies-gezwel* [Bubo], *door een particuliere konst tegengehouden.*

Het is te beklagen, dat zoo veel Jongelingen in de Chirurgie, luy, en ontrent beuzelingen geduurig bezig zyn. Onder alle konsten die 'er geleert werden, is 'er geen die de Heelkonst overtreft; het voorwerp van andere, konstenaars is yzer, hout, steenen &c.

Maar het voorwerp van de Heelkonst is het menschelyk lighaam, zoo wonderlyk van God Almagtig geschaapen, dat niemand ooyt eenig gedeelte van 't zelve genoegzaam en ter deege bekent is geweest. Om welke oorzaak alle, die voorgenomen hebben de Chirurgie te leeren, zig geduurig moeten oeffenen, niet in 't speelen op de fluyt, viool, of andere musicaale instrumenten, gelyk nu onder haar zulks het gebruyk is, maar in Ontleedkundige zaaken; zoo zouden zy in duyzende gelegentheden, niet alleen, de ellendigen veeltyds hulpe toebrengen, maar ook groote eer voor haar zelve verkrygen. Het staat ook te verwonderen, dat 'er zulke domme Heelmeesters gevonden werden, die zig niet schaamen te zeggen, dat voor een Heelmeester genoeg is een ruwe wetenschap van des menschen lighaam te hebben, maar dat het curieuse voor de Doctoren moet worden overgelaten.

Zeker Chirurgyn uyt deze rouwe bende, opende een venus lies-gezwel [*bubo veneris*], voor dat het zyn volkome rypheyd had, (in welke zaake hy niet te beschuldigen was, want zoo zyn wy ook gewoon te doen) maar heeft met zyn onbedreve regterhand een water-vat [*vas lymphaticum*] doorgestoken. Het is verwonderingswaardig om te zeggen, hoe veel water dat uyt die wonde vloeyde, alle windzels waren geduurig doornat. Eyndelyk heeft dezelve, buyten raad zynde, my om raad verzogt, niet wetende, waar van daan dat 'er dagelyks zoo veel vogt quam. Hier bleek hoe noodzakelyk voor een Heelmeester is, het menschelyke lighaam met alle nauwkeurigheyd te onderzoeken, en dat de rouwe wetenschap daar van voor hem niet genoeg is.

Derhalven heb ik geoordeelt, dat men daar op compressen moest leggen van toegevouwen doeken, en dezelve vast toedrukken met een gespe, hoopende dat de water-vaten, waar door het wederkerende water van de onderste ledematen continueel na boven vloeyt, zoodanig zoude werden gedrukt, dat de doortogt van 't water zoude wederhouden worden; 't welk zoo zeer na

wensch geschiede, dat des anderen daags de Patient bevryd was geworden van dat quaad: ondertusschen kon de Heelmeester voor het lies-gezwel zorg dragen, zonder eenig beletzel te hebben, of de gesp los te maken, tot zoo lange tyd dat 'er geen vrees meerder overig was, van een nieuwe storting.

XLII. Aanmerking.
Een zeer groote bloedvloed [haemorrhagia] *uyt een zweer van de roede* [penis], *wel door een ligte, maar by zondere konst tegengehouden.*

By de voorgaande Aanmerking is myn voorneemen, nog een ander raarder te voegen. Een zeker Heelmeester die heel wel ervaaren was in 't genezen van Venus ziektens, heeft my by nagt tot een Zieke doen komen, die in dien nagt door een geopend slag-adertje uyt een zweer van de roede, tusschen deszelfs hoofdje [*glans*] en voorhuyd [*praeputium*], zoo veel bloed was quyt geworden, dat hy byna bloedeloos scheen te zyn. Ja ik durf zeggen, dat ik gezien heb in zyn plaats, daar hy sliep, een halve tobbe vol met bebloed linnen, niet anders als of een vrouw in de baring was. Verscheyde stoppende zaaken had de Heelmeester voor myn aankomst in 't werk gestelt, nogtans zonder verligtenis: want daar was nauwlyks plaats om te doen drukken, wegens de gestalte van 't lid: derhalven was de Heelmeester en Zieke in groote benauwtheyd; ik hebbe hem nogtans aanstonds door Gods goedheyd geholpen, en dat door een ligte zeer eenvoudige remedie; namentlyk, ik sloot het hoofdje van de roede met de voorhuyd, en alzoo drukte ik met myn vingeren de voorhuyd vast toe, waar door geen druppel bloeds meer heeft konnen uytloopen, en zoo is deze ellendige genezen.

XLIII. Aanmerking.
In 't doode lighaam van een Kraamvrouw een gapende mond van de Lyfmoeder, en het bekken [pelvis] *met vogten vervult.*

Hoe qualyk de Kraamvrouwen in deze Landen zig beraaden, dewelke de tyd van haar zuyvering niet al te veel gaade slaan, en te haastig uyt den huyze gaan, zal blyken in de navolgende Aanmerking en bygevoegde 39. Figuur van de Lyfmoeder.

Anno 1676. In de maand van Maart, heb ik in 't openbaar ten dienste van de Vroedvrouwen geopent het doode lighaam van zekere Vrouw van drie en een halve week kraams, (in tegenwoordigheyd van de zeer eerwaarde opzienders van het Collegium Medicum) welkers Lyfmoeder die groote en figuur had, als de bygevoegde 39. Figuur aanwyst. Ende het scheelde zoo veel, dat de mond van de Lyfmoeder haare natuurlyke engte bekomen had, dat ik

zeer ligtelyk, en zonder eenig geweld, met myn twee vingeren daar in konde komen. Mogelyk zal ymand zeggen, dat zulks raar, en tegens de regul van de natuur is; waar op ik antwoorde, dat het genoeg is zulks plaats te hebben in zommigen; daarenboven, dat het by niemand bekent is, hoe dikmaals dat zulks wel geschied; en hier van daan komen meenigmaal die droevige klagten van onlydelyke pynen en koude in de onderbuyk, verstoptheden, ja niet zelden geduurige lekkingen van de maandstonden. In 't ontleeden van dit doode lighaam, heb ik ook aangemerkt, dat het bekken vervult was met een vergadering van vogten, ja die bykans twee pinten haalden, niet zonder groote stank. Of deze humeuren uyt de Lyfmoeder door de trompetten [*tubae fallop:*] of eyerwegen [*oviductus*] geperst waren geweest tot in 't bekken? 't geen ik ligtelyk zoude gelooven, om dat ik meenigmaal in 't bekken diergelyke vogten heb gevonden, dewelke ik in de Lyfmoeder ook vernam. Of zy elders anders van daan zyn gekomen, laat ik aan 't oordeel van anderen; maar ik ben van gedagten, dat in een zwaare baaring het hoofd of billen van 't kind zomtyds de scheede van de Lyfmoeder zoo nauw kan toesluyten, dat 'er nauwlyks een druppel bloeds uyt de Lyfmoeder kan komen: daarom kan ik in zoodanig geval niet zien, wat 'er tot een hinderpaal zoude zyn, dat de vogten, in de Lyfmoeder geplaast zynde, door het perssen, of een geweldigen arbeyd, niet door de trompetten tot in de holte van het bekken zoude kunnen gebragt werden; en te meer, om dat 'er in de gezegde trompetten geen klapvliezen [*valvulae*] gevonden werden: hier uyt ontstaan zwaare koortzen, pynen in de onderbuyk, flauwtens, en diergelyke quaalen, ja zelfs de dood.

Uytlegging van de XXXIX. figuur.

A.	*De Lyfmoeder van een Kraamvrouw van ontrent drie en een halve week kraams.*
B.	*De mond van de Lyfmoeder nog zeer gapende.*

XLIV. Aanmerking.
Een barnsteene Coraal lang in de neus gebleven, met een steenagtige [tophus] *stoffe begroeyt.*

Een Dogtertje van 5 Jaaren had al speelende een groote barnsteene Coraal (gelyk te zien is in de 40. Figuur) diep in de neus gestooken, waar door het verscheyde ongemakken en pynen leed. Niemand konde raaden, wat de oorzaak van deze quaal was; 14 Jaaren oud geworden zynde, is zy door 't niezen het ingestooke stuk barnsteen uyt haar neus quyt geworden: waar van aan te merken is, dat die gezegde Coraal niet scheen te gelyken na

barnsteen: want zy was zoo omvangen van een zekere steenagtige schorze, als deze met eenig geweld ten deele afgeraspt was, vondt men in 't midden van de Coraal een gat: hoe dat deze steenagtige stoffe rondom de Coraal aangegroeyt is geweest, is niet ligt om uyt te leggen: daar zyn wel veele exempelen beschreven van diergelyke steenige korstagtige aangroeyingen in de blaas, welke wy kezen in *Beverwyk*, en andere Autheuren: maar dat zulks eveneens aangemerkt is geweest in de neus, geheugt my niet, als alleen dat de voorgemelde Heelmeester *Pieter Adriaansz.* my onlangs getoont heeft een steentje van een kars, 't welk lang in het bovenste van de neus gezeten was geweest, alwaar het ook met een steenagtige stoffe of korst omvangen was geworden, en eyndelyk quyt geraakt.

Uytlegging van de XL. figuur.

A.	*Een barnsteene Coraal, ten deele met een steenagtige korst omzet, ten deele blood.*
B.	*Afgeraspte brokjens van de steenagtige korst van de barnsteen.*

XLV. Aanmerking.
Verscheyde zaaken in 't doode lighaam van een waterzugtige vrouw aangemerkt, waar onder de klieren van de Lever zeer opgeblazen.

Dat des menschen Lever voor een groot gedeelte zyn bestaan heeft uyt kliertjens, is van lange tyd ondervonden. Anno 1686. heb ik het doode lighaam van een besje tot nut van myne discipulen geopent, dat gestorven was aan een waterzugt [*hydrops ascites*] in de buyk.

Voor eerst heb ik met de punt van een mesje, een opening gemaakt tot uytvloeying van een dunne wey of huy, 't geen zig in de buyk onthield. Naderhand de sneede grooter gemaakt hebbende, quam ons in 't gezigt een geel, taay, en lymagtig vogt, genoeg aanwyzende dat een opening [*paracentesis abdominis*] in de buyk van zoo veel nut niet is in een ascites, en zoo ligtvaardig niet moet in 't werk gestelt worden, gelyk zommige Autheuren gewilt hebben: want weynige komen daar van op, ten zy het vogt tusschen de spieren en buykvlies [*peritonaeum*] (andere zeggen tusschen de verdubbeling [*duplicatura peritonaei*] van 't buykvlies) besloten was.

De Trompetten van Fallopius wat gedrukt zynde, vloeyde daar uyt een stoffe, het zaad byna gelykende: de eyerstokken [*ovaria*] quamen ons zeer kleyn voor, gelyk men gemeenlyk ziet in de besjes.

Niet alleen waren de darmen overal aan 't buykvlies vast, maar ook zelfs aan een gegroeyt. De oppervlakte van de Lever was oneffen, wegens op gezwolle klieragtige lighaamen. Diergelyke klieragtige lighaamen, of klieren van de Lever, die vergroot waren, heb ik onlangs publyk vertoond, en heb zulks dikmaals gezien, maar nooyt in zoo een groote menigte, als in de Lever van 't voorsz. besje: want de geheele Lever scheen alleen te bestaan uyt groote klieren, waar door deszelfs oppervlakte zeer oneffen ons voorquam; gelyk te zien is in de 41. Figuur.

De 41. Figuur.

Vertoont een gedeelte van de Lever, wiens oppervlakte zeer oneffen was, wegens de groote der klieren.

XLVI. Aanmerking.
Een waterzugt van de buyk uyt waterblaasjes [hydatides] *bestaande.*

Van de ongeneeslyke ongemakken die ons dikmaals voorkomen, word niet zonder reden gezegt, dat het altyd niet in de handen der Medicyns staat, om de Zieke te herstellen. Wie van de Medicyns kan een water in de buyk, dat lymig en in vliezen besloten is, genezen? waar van wy wel veele exempelen hebben gezien, en by de Autheuren gelezen: maar nogtans geheugd my geen wonderlyker historie van deze zaake te hebbe verstaan, als die, dewelke my voor eenige Jaaren is voorgekomen in de St. Jansstraat, alwaar ik in tegenwoordigheyd van Mr. *Pieter Adriaansz.* opende het doode lighaam van een bejaarde Dogter, welkers holte der buyk, die zeer uytgestrekt was, wy zagen, geheel vervult te zyn met onnoemelyke zakjens of blaasjens, vol van een taaye en lymige stoffe. Zommige van die blaasjens hadden de groote van een kleyne vuyst, andere byna als een groote okkernoot, veele quamen overeen met de groote van een haazenoot. Ziet de 42. Figuur.

Of nu het voorwerp van deze blaasjens klieren waren van 't darmscheyl in blaasjens, of zoo gy liever wilt zeggen, waterblaasjens ('t geen ik zoude gelooven) verandert, of watervaten tegens de natuur uytgespannen, durf ik voor zeker niet zeggen: want door de kortheyd van tyd, en tegenwoordigheyd van de eygenzinnige bloedverwanten, wierden wy in de nadere onderzoeking gesteurt.

De 42. Figuur.

Vertoont de bovengezegde waterblaasjens.

XLVII. Aanmerking.
Een scheur [fissura] *van 't bekkeneel uyt een kneuzing* [contusio], *gaande zelfs door de naaden.*

Hoe qualyk die geene het gebruyk van de deelen begrypen, dewelke alleen de naaden ten dien eynde zeggen voor de mensch geschapen zyn, op dat, als het eene been van 't hoofd gescheurd word, het andere ook niet zoude komen te scheuren, weten die geenen, die het ter contrarie met ons ondervonden hebben.

Anno 1670. viel het blok, waar mede men een paal in de grond slaat, gemeenelyk een heyblok genaamt, op 't opperhoofds been [*os bregmatis*] van zeker man, waar door hy, op de aarde nedervallende, en berooft van alle innerlyk gevoel, en 't bloed uyt het oor lopende, in korte tyd daar na gestorven is. My wierd het doode lighaam toegebragt, om de oorzaak van 't quaad te onderzoeken: Het bekkeneel ontbloot hebbende, hebbe ik het opperhoofds been (zoo ik wel onthouden heb) aan de linkerzyde in 't geheel van boven tot ondere toe gescheurt gevonden; welke scheur zyn voortgang maakte door de schubwyze naad [*sutura squamosa*], 't geheele steen-been [*os petrosum*] en agterhoofds-been [*os occipitis*] tot deszelfs groote gat, de naaden niets helpende tot stuyting van de loop dezer scheur.

XLVIII. Aanmerking.
Bastart [fungus] *of spongieus vleesch van 't verhemelte* [palatum] *met bederving* [caries], *door 't mes en gloeyende brandyzers gelukkig weggenomen.*

Daar zoude zomtyds veel groote ziektens van ons genezen werden, zoo de Patienten de Medicyns maar wat meerder wilde vertrouwen, ende minder vreesagtig waren. De Ed: Heer *Colyn*, in zyn leven alhier een zeer voornaam Advocaat zynde, (wiens naam ik, om de zeldzaame en ongehoorde moedigheyd in het toelaten en verdragen van de remedien, hoewel dezelve zeer straf waren, buyten gewoonte, hier by heb gevoegt) is voor eenige Jaaren by my gekomen, zeggende dat hy eenig ongemak in 't agterste en zydelyke gedeelte zyns verhemelte gevoelde; welk gezien en wel onderzogt hebbende, heb ik deze woorden tot hem gesproken: wilt dit ongemak, zeer geachte Heer, dog niet gering achten, en veel minder aan yder een verhaal daar van doen: want ik was bekommert, dat hy in die geener handen zoude vervallen, die hem alle zoorten van remedien, die niets zoude helpen, zoude voor-

geschreven hebben; ja het gevaar, 't welk hem nakende was, ondertusschen zoude vermeerderen.

Dit van my gehoort hebbende, vraagde de Heer Patient, wat voor een ongemak het was, en hoe en met wat hulpmiddelen ik het zelve zoude willen tegengaan? ik antwoorde, dat het quaad bestond in een bederving of *caries* van 't agterste en zydelyke gedeelte van 't verhemelte, met een bastert vleesagtige uytwassing, en dat die uytwassing moest afgezet, en de bederving van 't been weg gebrand werden.

Den Edelmoedige Patient heeft deze cure niet lang uytgestelt, maar met den eerste doen roepen *Allardus Cyprianus*, en *Pieter Adriaansz*, zeer handige en verstandige Heelmeesters, welke dezelve van ons voorgestelde cure hebben aangeprezen. Na dat de brandyzers [*cauteria*], gefatzoencert na het beschadigde deel, gemaakt, en algemeene hulpmiddelen gebruykt waren, als mede verscheyde baktanden of kiezen weggenomen, die ons in de operatie zelfs tegenstand zoude gedaan hebben; zoo is deze cure van ons in de volgende manier volbragt.

Alles wel bezorgt en netjes toebereyt zynde, hebben wy de Patient vermaant, dat hy zyn vinger zoude opsteeken, zoo dra de branding eenig gevaar van te zullen stikken zoude toebrengen, en het zelve niet langer zoude konnen verdragen, als hy wilde adem halen: want wy zyn door ondervinding geleert, dat 'er zoodanig een rook zoude ontstaan, even als in 't beslaan der Paarden met het vernieuwen van de hoef-yzers. Dit vermaant zynde, hebben wy een houtje van een vinger dik tusschen beyde de kaakbeenderen ingebragt, op dat hy in de operatie de mond niet zoude toesluyten: daar na heeft een der Heelmeesters met een krom scherp mesje, na het verhemelte daar toe bereyd, het geheele gezwel weggenomen; de andere bewaarde ondertusschen met een zeer breede spatel het inwendige van de mond, op dat die niet zoude beschadigt werden door de gloeyende yzers; tot welkers eynden ook eenig plukzel, in kout water natgemaakt, in de mond gebragt wierd. Het gezwel weggenomen zynde, zyn de gloeyende yzers (gelyk dezelve afgetekent staan in de 43. en 44. Figuur) de een na den andere sterk aangedrongen zynde daar op geappliceert, tot dat het ons scheen genoeg te wezen: ondertusschen, nadien de Patient zyn vinger opstak, hebben wy de gloeyende yzers weggenomen. Als dit gedaan was, hebben wy de Patient te bedde gelegt, niet zonder kortswylige woorden, met welke hy al grimlachende ons toesprak. Ondertusschen hebben wy voorgeschreven een garste-drank [*hordeatum*] om de brand te lesschen, als mede een mondspoeling [*oris collutio*] om de pyn te stillen: des anderendaags vonden wy de Lyder niemand minder te gelyken, als zyn zelfs: want zyn hoofd was zoo gezwollen, wegens de groote ontsteking, waar door hy ook niet vry was van koortze. Wanneer wy dit alles

met middelen, in een ontsteeking nodig, te keer gingen, is in 't kort de ontsteking en koors opgehouden. Ondertusschen om de rooven te doen afvallen, hebben wy gebruykt het kookzel van *kaasjes bladen* en vygen &c. daar by voegende een goede quantiteyt honing van roozen, 't welk wy na tyds gelegentheyd hebben verandert. Na de scheyding van de roof of eschara, alles ons rood voorkomende, scheenen wy in behouden haven te zeylen: maar kort daar na quam ons een kleyn stukje van bol of bastaart-vleesch in 't gezigt; 't welk ons in gedagten bragt, dat 'er nog yets quaads was, en niet geheel ontwortelt: waarom wy een nieuwe branding hebben gerecommandeert, 't welk de Patient niet tegensprak, zeggende, doet wat de konst vereyst. Des anderendaags hebben wy nieuwe brandingen in 't werk gestelt, byna met dezelve uytkomst: want zyn hoofd zwol weder zoo vehement, verzelt met een koorze, welke wy met dezelve hulpmiddelen hebben verdreven, en in korte dagen daar na is onze Patient in 't geheel herstelt, en is nog lange Jaaren naderhand gezond gebleven.

De. 43. en 44. Figuur.

Vertoonen de brand-yzers in deze operatie gebruykt.

XLIX. Aanmerking.
Het zelve geval, maar van een andere uytkomst, door onwetenheyd van Lapzalvers.

Ontrent op die zelfde tyd heeft zeker Koopman, met een bastaart-vleezig [*sarcoma fungosum*] uyt was aan zyn verhemelte, met een bederving van 't been gequelt zynde, hulpmiddelen gezogt by Apothekers en vermetele beunhaazen, door welkers blinde en onbezonne ligtvaardigheyd het quaad zoo verre gebragt wierd, dat het byna onherstelbaar was. Eyndelyk afgemat zynde door de beuzelagtige remedien van die neuswyze Weetnieten, heeft hy my, nevens andere by hem doen komen: maar gehoort hebbende, dat 'er zonder inbranding niets goets te verwagten was, heeft ons geweygert zulks te gehoorzaamen; des te meer, dewyl 'er eenige waren, die hem hoop gaven, dat hy zyn voorige gezondheyd weder zoude krygen, namentlyk alleen door het appliceren van medicamenten op die plaats, welke zy voor haar als geheymenissen hielden, en aan niemand wilde openbaaren. Naa eenige tyd hebben de bloedverwanten met my wederom raad gepleegt, zeggende dat de Patient de inbranding zoude laaten doen. Wat geschied 'er? de Heelmeester die by de cure was, willende het qualyk gestelde deel inbranden, had tot dien eynde

een brand-yzertje, daar men de holle tanden mede uytbrand, medegebragt: gevraagt zynde, wat hy doen wilde, antwoorde, dat hy de bederving van het verhemelte zoude inbranden; maar als de Patient gehoort had, wat brandyzers om dat werk te volbrengen van noode waren, zonde hy haast de moed verloren gegeven hebben: en aldus heeft de Patient door gebrek van behoorlyke hulpmiddelen eenige weeken elendig geleeft, tot dat hy den geest gaf.

L. Aanmerking.
Een hardigheyd en verzweering van de Lever gelukkig geneezen.

Hoe veel zoo een nobel deel als de Lever is verdragen kan, getuygen de Gedenkschriften der Doctoren. Hier zullen wy een exempel verhaalen, hoewel niet ongehoort, maar raar, het welk in dat zelve deel is voorgevallen. Een zeker Jongman alhier, die de Chirurgie mede leerde, klaagde ons voor drie Jaaren over een spanning in de opperbuyk [*epigastrium*], met een zwaarwigtige pyne, zig verspreydende tot aan de linker zyde van de onderbuyk [*hypogastrium*] eyndelyk is aldaar een hard gezwel voortgekomen, eenigzints met een korte ademhaling en koortze: deze zaaken onderzogt hebbende, heb ik geoordeelt, dat de Lever verhard was: en verscheyde verzagtende pleysters daar op gelegt zynde, is eyndelyk het gezwel, zagter geworden zynde door hulp van rypmakende pappen, tot rypheyd gebragt, op het welk daar na een inbytend middel [*cauterium potentiale*] gelegt, en met een lancet geopent zynde, is 'er veel materie uytgevloeyt; en kort daar na de zweer gezuyvert zynde, is hy genezen.

In dit voorval hoeft men niet te twyfelen, of het bultige gedeelte van de Lever is na een voorgaande ontsteking vastgegroeyt geweest aan 't buykvlies, waar door, de zweering geopent zynde, het nedervallen van de materie in de holte van de buyk is belet geworden. Diergelyke exempelen werden ook gevonden in de curieuse aanmerkingen van den Ed: Heer *Marchette*, in zyn leven Hoogleeraar tot Padua. pag. 120.

LI. Aanmerking.
De Milt [Lien], *Lever* [Hepar], *en bynieren* [renes succenturiati] *&c. konnen gevoeglyk gehouden werden voor bloedagtige klieren.*

Nu word de Milt voor een klier gehouden, en dat met regt: want zoo men de klieren die dikmaals aan de Milt staan, en ook de klieren [*glandulae thyroideae*] van 't schild-wyze kraakbeen, te regt onderzoekt, zal men

ondervinden, dat dezelve weynig verscheelen van die der Milt, maar zeer veel verscheelt de Milt wel van 't maagkussen [*pancreas*], en quyl-klieren [*glandulae salivales*], egter word zy te regt voor een klier gehouden: namentlyk voor een bloedige klier, dat is, tot het bloed dienende, of met het bloed overeenkomende, ten aanzien van couleur. Van 't zelve geslagte van bloedige klieren zyn ook de bystaande [*renes succenturiati*] Nieren, Lever, en eenige die gemeenelyk by de Milt gevonden werden. In allen dezen is 'er geen byzonder uytstortend [*ductus excretorius*] vat tot nog toe gevonden, als de ader. En het schynt dat zulks hier niet meer van noden is, als in diergelyke ronde klieren of zamengestelde [*glandulae conglobatae*], dewelke dienen om de Lympha tot het hert wederom te brengen: waar in gy nooyt buyten de watervaten [*vasa lymphatica*] eenig ontlastend vat [*vas excretorium*] zult vinden.

Nogtans is 'er geen twyffel aan, of zy dienen tot bewerking en verdere volmaking van de Lympha, of bereyden by zig particulier een zap uyt het slagaderlyk bloed, welk aan de Lympha werd toegebragt.

Het zelve is te gevoelen van de bloedige klieren, dewelke dienen tot exaltatie en verdere volmaking van 't bloed: hier door bevind men ook, als de Milt verstopt, opgezwolle, verhart, of anderzints qualyk gestelt is, dat het bloed dikker en melancolyk, of zwaargeestig word.

Daarom moet men den Milt houden voor een bloedige klier, 't geen ik mede gevoel nevens de zeer beroemde en oplettende Ontleder *Malpighius.* En dat te meer, om dat ik veeltyds klieren by de Milt gevonden heb, in alles zeer gelykende na de Milt. My geheugt, dat ik voor eenige Jaaren in 't Gasthuys dezer Stede (in welk de Wel Ed. Groot Agtb. Heeren Burgermeesteren, als mede de E. Heeren Regenten van 't gezegde Gasthuys my toestaan de doode lighaamen te mogen openen) getoont heb diergelyke Milt-klieren, of die by de Milt staan, in 't doode lighaam van zekere Vrouw ontrent 40 Jaaren oud, die gestorven was aan een galagtige buykloop [*diarrhaea biliosa*], waar by een geelzugt [*icterus*] was. Ik had 'er tegenwoordig by de Heeren *B. van Dortmond, Joh. Dankers, Rogier Roonhuysen, Adriaan Coenerding*, zeer deftige mannen in de Medicyne en Heelkunde. Ik zeg, dat ik in dat lighaam vertoont heb, behalven een hard [*scirrhus*] gezwel de groote van een okkernoot in de Milt zelfs, twee klieren, die by de Milt stonden, ja de Milt gelykende: (uytgenomen alleenlyk de groote) want zy quamen overeen met de uyterlyke blauwe couleur van de Milt, en met de inwendige zwarte of bruynagtige. De zelfsstandigheyd was ook in 't geheel als de Milt. Des Milts vaten opgeblazen zynde, zettede haar ook de vaatjens van deze klieren uyt, voortkomende uyt de Milts vaten. Zoo dat ik niet ongerymt vind, deze klieren kleyne bastart-milten [*pseudo lienes exigui*] te noemen; voornamentlyk als zy zoo toenemen, (de Milt verhard zynde) datze met groote van een okkernoot overeenkomen, gelyk ik voor dezen gezien heb.

LII. Aanmerking.
Gezwellen van het agterhoofd der kinderen afhangende, zelfs grooter als het hoofd.

In Eerstgeboore kinderen heb ik veeltyds gezwellen gezien van 't hoofd afhangende, die grooter waren als het hoofd zelfs, gelyk gy zien kond in de 45. Figuur. Het geheugd my eenmaal, het zelfde gezien te hebben van die groote, dat het grooter was, als het kind zelfs: waar door de baaring zeer zwaar was; maar nadien het een wateragtig gezwel was, konde het zelve de baaring in 't geheel niet tegenhouden.

Deze gezwellen, alhoewel zy te onregt genaamt werden waterzugt van 't hoofd, (zoo lang het hoofd wel gestelt is) hebben egter dikmaals zoo veel gemeenschap met het zelve ongemak, dat de kinderen ook schielyk daar van komen te sterven, indien de gezegde gezwellen geopend werden: gelyk men ziet in een waterzugtig [*hydrocephalus*] hoofd. Want gemeenelyk hebben die vogtigheden, die in de gezwellen onthouden werden, gemeenschap met dat wateragtige vogt, 't welk in de groeven [*ventriculi*] van de herssenen gevonden werd. Diergelyke gezwellen heb ik zomtyds aangemerkt, dat zy niet geheel wateragtig, maar ook ten deele vleesagtig, ja ook ten deele kraakbeenig waren.

De 45. Figuur.

Wyst het hoofd van een eerstgeboore kind aan, met deszelfs afhangent waterzugtig gezwel.

LIII. Aanmerking.
Een doorgaande wonde in de borst, met uythanging van een stukje des Longs, genezen.

Niet alleen de Lever, maar ook de Long, kan veel groote ongemakken altemets verdragen, zonder verlies van 't leven, zoo zy maar na de konst gehandelt werden.

Zeker Schippers knegt, gewond in 't onderste en voorste gedeelte van de borst, tot in deszelfs holte, heeft een Heelmeester by hem laten roepen, dewelke gezien hebbende een stukje van de Long, dat uyt de wonde hing, ('t welk hy hiel voor een gedeelte van 't net) [*omentum*] heeft schielyk met een band, 't geen 'er uything, geheel sterk toegebonden, en my aanstonds om raad geroepen: maar als hy van my hoorde, dat de wonde niet was doorge-

gaan in de buyk, maar in de borst; en dat het uythangende gedeelte, 't welk van hem afgebonden, een gedeelte van de Long was, stond hy verstomt. De zaken zoo gesteld zynde, heb ik geraden de wonde alzoo te laaten staan, en met digestief en een pleyster van defensief alle dagen eens te voorzien, tot dat het afgebondene gedeelte van de Long zoude gestorven zyn, en van zelfs zoude afvallen, met die hoope, dat de Long, die onder het afgebondene was, in de wond zelfs zoude werden geheelt; 't welk zoo wel gelukt is, dat de Lyder in 't kort genezen is geworden.

LIV. Aanmerking.
Een doodelyke wonde in het Oog-rad [orbita oculi.]

Een zeker man wierd voor eenige Jaaren met het uyterste van een stok, die niet al te scherp was, gewond in 't linker oog-rad; alhoewel die geene, dewelke tot de genezing geroepen waren, weynig zwarigheyd daar in scheenen te maken, is den Lyder egter kort na de gekregene wonde overleden.

De Wel Ed. Groot Agtb. Heeren Hooftofficier en Schepenen dezer Stede, hebben my, nevens de ordinaris gezwoore Stads Chirurgyns, bevolen het doode lighaam te openen, om de oorzaak van de schielyke dood te onderzoeken. Van buyten hebben wy gevonden een blauwe vlek of een ligte uytstorting [*ecchymosis*] van bloed in 't opperste van 't oog, maar het opperste van 't bekkeneel met een zaag weggenomen zynde, vonden wy, dat het quaad zig verborgen had gehouden: want de wonde was zeer diep in de herssenen gegaan, 't welk op die plaats ligtelyk geschieden kan, wegens de dunte van 't opperste van 't oog-rad, want in veele overtreft het niet de dunte van een schryf-papier; en daarenboven is het zoo zagt, dat ik het in veele met myn vingeren heb doorgeboort. Daarom moet men de toegebragte wonden in de oog-raderen niet te ligt agten, voornamentlyk indien de Instrumenten, door welke zy toegebragt werden, niet te stomp zyn; of de gewonden slaperig worden, braagaktig, koortzig, of wanneerze draaying in 't hoofd, stuypen &c. krygen.

LV. Aanmerking.
Een doorgeslokte Speld, zyn uytgang zoekende door een zweer of absces in de Liesche.

Niet zonder reden word 'er gemeenlyk gezegt, dat de natuur haar eyge behoudster is: 't geen my ligter, als de dag schynt, voorgekomen is in

een Dogtertje van zeker Heer, dewelke een speld doorgeslokt had buyten weeten van haar Ouders. Een hard gezwel en ontsteking in de Liesche opgekomen zynde, met koortze en pyne, hebben de Ouders my ontboden. Nadien ik verstond, dat dit gezwel niet schielyk, maar allengskens zyn aan wasch gekregen had, en dat 'er geen braaking nog hardigheyd in de afgang by was, heb ik geoordeelt, dat dit gezwel een liesch-gezwel [*bubo*] was, of een gezwel en ontsteking van de klieren der Liesche. En nadien het zoo pynelyk was, dogt my in deze zaake niets beter te zyn, dan het opleggen van een verzagtende pap. Deze remedie van de Heelmeester daar op gelegt zynde, scheen ons dit gezwel na rypheyd te hellen: derhalven rypmakende middelen daar by gedaan zynde; is het tot volkome rypheyd gebragt, en 't gezwel met een lancet geopend. Wat geschied 'er? aanstonts quam te gelyk met zeer veel etter, een spelt met spaans groen bezet voor den dag, niet zonder vermenging van darms-vuyligheden of drek: deze dingen gezien hebbende, hadden wy geen hoope, als op de natuur, welke niet zelden wonderen werkt tot haar behoud: zoo dat wy 't absces met zuyverende en vleeschmakende middelen hebben behandelt, tot dat het geheel genezen was. In deze genezing is niet te twyfelen, of in den beginne is den darm, van de punt der spelde gequest zynde, door een opgekome ontsteking zeer vastgegroeyt geweest aan 't buykvlies: (gelyk men in andere ontstekingen dagelyks komt te zien) waar door de gelegentheyd verschaft wierd, dat den drek vryelyk daar uyt konde loopen; daarenboven heeft zulks belet, tot dat de gezegde vuyligheden niet in de holte van de buyk konde zakken.

LVI. Aanmerking.
Een vogtige kortborstigheyd [asthma serosum] *met een aanmerkenswaardige steen in de Nier.*

Onder alle doode lighaamen van menschen, die ik tot nog toe geopent heb, geheugt my niet ooyt grooter steenen in de Nieren gezien te hebben, als die geenen, dien gy in de volgende Figuuren ziet afgebeeld. Fig. 46, 47, en 48.

Anno 1684. heb ik (in tegenwoordigheyd van de zeer waarde en aanzienelyke Heeren, *B. Dormond* en *Johannes Verwout*, Inspectores Collegii Medici: *R. Roonhuyzen* en *A. Coenerding*, zeer ervare Heelmeesters van 't Gasthuys) in 't Gasthuys geopent een Vrouw van ontrent 40 Jaaren oud, die gestorven was aan een Asthma, in welkers vliezige cellekens der longe, als mede in de longepypen, zoo veel schuymagtig water te voore quam, dat het uyt een kleyn afgesneede gedeelte met droppels uytvloeyde. In de onderbuyk

ondervond ik, dat de maag en darmen, haar natuurlyke plaats verlaten hebbende, nedergedaalt waren in de onderbuyk. De Lyfmoeder was niet in 't midden van 't bekken, maar ik vondze in de linker zyde geplaatst te zyn, alles was anderzints gezond. Het bekken van de nier, als mede de linker nier, was bezet met een zeer groote steen, in groote en form zeer net overeenkomende met een groote klauw gember, gelyk in de 48. Fig. aangetoond werd.

Uytlegging van de XLVI. figuur.

A.	*De linker nier in 't midden doorgesneden.*
B.	*De pisleyder wyder als ordinair.*
C.	*De bloedvaten ten deele door de pisleyder, ten deele door 't vetvlies van de nier verspreyt.*
D.D.D.	*De verhevene gedeeltens van de steen.*

Uytlegging van de XLVII. en XLVIII. figuur.

A.	*Dezelve steen van de nier gescheyden, zittende in 't bekken.*
B.	*De pisleyder wyder uytgezet.*
C.	*Het bekken.*
D.	*Dezelve steen in 't geheel ontblood, op dat deszelfs form en verwonderenswaardige groote konde gezien werden.*

LVII. Aanmerking.
Steenen van een ongehoorde groote in een kind van drie Jaaren.

Een kind van ontrent drie Jaaren oud, heeft meer als vyftig steenen gelost, onder deze waren 'er veele die de groote hadden van een kleyne erwt; gelyk de Heer *Bronkhorst*, in zyn leven zeer vermaard Medicyn alhier, ons verhaalt heeft. Hoe veel pynen deze ellendige gehad heeft, is ligt te denken; en hebben nogtans niet opgehouden. Eyndelyk het lighaam geopend zynde, heb ik het bekken van de linker nier, zeer verwydert gevonden, en met een ongemeene groote steen bezet: (voornamentlyk voor die Jaaren, waarom ik deze historie heb willen verhaalen) Ziet de 49. Fig.

Uytlegging van de XLIX. figuur.

A.	*De linker nier.*
B.	*Deszelfs bekken vervult met een groote steen.*

C.	*De Pisleyder.*
D.D.	*Twee steenen in 't gezegde bekken gevonden.*

LVIII. Aanmerking.
De oorspronk en natuur van de Zuygers [Molae], *of vleezige misdragten der Vrouwen.*

Een Zuyger word gezegt, een mismaakte klomp vleesch, zonder beenderen, en uyt een onvolmaakte of quaade bevrugting gebooren te zyn. Indien dit waar was, zoo moest men verwondert staan, dat diergelyke Zuygers van de maagden (of ten minste waar van geen andere suspicie was) ontlast geworden zyn, gelyk de 50. Figuur aanwyst. Oude wyven, die geen man gebruyken, heb ik veelmaal gezien, dat diergelyke Zuygers hebben ter wereld gebragt. (Ziet Fig. 51.) Zeer dikmaals verblyft de nageboorte of het moerkoekje in een miskraam, het kindje ter wereld gekomen zynde, eenige weeken, ja maanden lang in de baarmoeder, het welke door de drukking van de Lyfmoeder niet alleen de figuur van de Lyfmoeder aanneemt, maar ook zomtyds zoo verhard werd, dat het in hardigheyd, het vleesch verre overtreft, en voor een Zuyger gehouden werd. Nu over twintig Jaaren hebben de Wel Ed: Groot Agtb: Heeren Burgermeesteren en Schepenen, om verdere ongemakken (van de welke zy veele klagten hoorden) voor te komen, omtrent het verlossen van kinderen of het Vroedmoers ampt, het Collegium Medicum nevens my aanbevolen, dat wy alle Vroedvrouwen, (welker getal groot was) die 'er in Amsterdam mogten wezen, zoude examinceren; byna alle deze heb ik ondervraagt, wat zy ontrent de Zuygers aangemerkt hadden, maar geen van haar alle hebben ons iets konnen verhaalen, uyt een mond zeggende, dat haar wel voorgekomen waren vleesagtige en harde lighaamtjens, dewelke uyt de lighamen der Vrouwen ontlast waren, maar nooyt levendig, gelyk zommige gelooft hebben. Altemets worden uyt de Lyfmoeder gedreven vleezige gezwellen, die voor Zuygers gehouden werden: ik zeg, vleezige gezwellen, om dat ik in haar niet anders heb gevonden als vleesch: diergelyke uytwassen des Lyfmoeders, hangende met een steeltje aan de Lyfmoeder, heb ik zelfs in de Lyfmoeder ondervonden, terwyl de Vrouwen in barentsnood waren: de afbeelding daar van is te zien in de 52. Figuur. Maar dit is geenzints te verwonderen, om dat ik zomtyds aangemerkt hebbe, dat diergelyke lighaamtjens in de maag en blaas zelfs gegroeyt zyn. Daarom is 't heel waarschynelyk, dat de zoogenaamde Zuygers niet anders zyn, als diergelyke vleezige uytwasschingen van de Lyfmoeder of nageblevene moerkoekjens, en van de Lyfmoeder zoo gedrukt zoo als ik boven gezegt heb, maar geenzints van een quaade bevrugting voortgekomen.

Uytlegging van de L, LI. en LII. figuur.

A.	*Een vleesagtig uytwasch uyt de Lyfmoeder van een oude vrouw ontlast.*
B.	*Een vleezig uytwasch van de Lyfmoeder, welk de vrouw lange tyd gedragen had, en eyndelyk quyt geraakt.*
C.	*Een vleezige klomp, welke ik zelfs gevoeld heb te hangen aan 't binnenste vlies van de Lyfmoeder, en dat in een vrouw in barensnood.*
c.	*Een steeltje daar het aan hing.*

LIX. Aanmerking.
Het vuur en doorbooring van de vrouwlykheyd [vulva] *en endel-darm* [intestinum rectum], *gelukkig genezen.*

In zwaare ongemakken, past het niet een Medicyn, zoo ligt wanhoopig te wezen: want zomtyds geschieden 'er zaaken, welke gy zoud ontkennen dat konde geschieden. Daar worden wysneuzige menschen gevonden, die zig niet schamen aanstonds uyt te schreeuwen, *Hy zal niet opkomen: hy zal niet lang leven: de patient moet sterven.* &c. Maar indien zy begeerig waren om haar naam en faam te bewaren, zy moesten zekerlyk voorzigtiger zyn in het voorzeggen.

Zekere Bakkers Vrouw alhier, kreeg voor eenige Jaaren door een zwaare arbeyd het vuur in de Lyfmoeder en endel-darm, het welke zoo groot was, dat veele oordeelden, dat de lydersse in 't kort haar leven zoude verlaten. Na de scheyding van 't vuur, wierd van ons bevonden, dat 'er een gat in de scheede was, zoo groot, dat men zeer ligtelyk een okkernoot met haar groene bast omvangen, daar door konde brengen tot in de holte van den endel-darm: waar door aan de darms-vuyligheden gelegentheyd gegeven wierd, omme uyt den regten darm tot de scheede zonder moeyte te doordringen: het welk in diergelyk voorval zeer gemeen is: want de scheede is zoo vast aan de regte of endel-darm, dat het schynt een lighaam te zyn. Derhalven, indien een van die deelen aangedaan werd, blyft de andere niet vry. De Heelmeester, die nevens my de genezing onderwond, bedagt een instrument van een plaatje gemaakt, in de gedaante van een uytgeholde Moerpil [*Pessarium*], wiens buytenste oppervlakte hy met een vleesmakende medicament besmeert had: 't welk evenwel, volgens de Theorie van de Heelkonst, niet te veragten was: maar wierd nogtans in deze tegenwoordige genezing onnut bevonden, want de Patient konde het niet verdragen. Zoo dat wy met de gemelde medicamenten, uytgenomen de plumaceolen, de opening dier gezegde partyen heb-

ben voorzien, door welke de Kraamvrouw in 't kort geheel herstelt is geworden.

Waar blyven nu die wysneuzen, die uytgalmen, dat dierlyke quaal ongeneeslyk is, en zonder een nablyvende fistul of lekking, niet tot genezing gebragt kan werden? Laaten zy weeten dat deze Kraamvrouw niet alleen in 't geheel hersteld is, maar ook dat diergelyke meer, die met het zelve ongemak bezet waren, van ons herstelt zyn geworden. Nogtans merk ik dat onderscheyd aan in het vuur dier deelen: namentlyk, dat, zoo de agterste deelen, dewelke na het Heylig been toe gelegen zyn, met diergelyke ongemakken aangetast werden, ligter genezen worden, wegens de vleesagtigheyd van den endel-darm, en de dispositie van de scheede, dewelke na de kant van den endel-darm niet, met zoo veel overdwersse zenuwagtige en harde rimpels voorzien is, die geen tegenstand doen aan de genezing, maar om dat aldaar alle de partyen zagter, en meerder voordeelig zyn tot de genezing. Daarenboven in 't voorste gedeelte, namentlyk, dat na de pis-canaal ziet, werd de genezing wederhouden, wegens de geduurige lekking van 't water, waar door dan zeer dikwils een ongeneeslyke lekking of fistel nablyft.

LX. Aanmerking.
Een kneuzing van 't hoofd gelukkig herstelt, alleen door stooving, zonder snyding, die nogtans ligtvaardig van een onervarene voorgesteld was.

Indien het zeggen van *Hippocrates* waar is, namentlyk dat de ondervinding bedriegelyk is, zoo veel te meer waarheyd, is myn zeggen, dat de practyk zonder ondervinding allerbedriegelykst is.

Een zekere Vrouw viel van een wagen op de aarde die hard bevroren was, waar door het voorhoofd zoo zwaar gekneust wierd, dat 'er aanstonds een groote bult zig verhief. Een by de Stad woonende Heelmeester het gezwel onderzogt hebbende, en verstaande, dat de Patient dikmaals gebraakt had, oordeelde, dat het bekkeneel ingedrukt en gescheurt was, en dat 't zonder kruyswyze sneede, en opheffing van 't been niet konde genezen werden. Deze zaaken voorgestelt zynde, hebben my de bystaanders doen roepen; wanneer ik deze voorgestelde behandeling [*encheiresis*] niet goed keurde, nadien ik verzekerde, dat 'er geen breuke in 't hoofd-been tegenwoordig was, antwoorde daar op onze vermetele Snyer, dat hy met zyn vingers de indrukking gevoelde, en dat 'er geen indrukking was als met een breuke verzelt. Voorwaar, indien ik niet dikmaals deze gezwellen of bulten op 't hoofd, met myn vingeren onderzogt hadde, en door ondervinding de natuur van dezelve ge-

leert had, zoude ik zelfs gezegt hebben, dat het hoofd-been ingedrukt was geweest; want de bulten op 't hoofd, na een groote kneuzing, vertoonen zig dikmaals zoodanig, als men die met de handen voelt: want wanneer de plaats tusschen de bult en gezonde deel met de vingers gedrukt werd, schynt 't dikmaals, dat het been ingedrukt is, en zoo werden de Jongelingen ligtelyk in de konst bedrogen. Daarom moeten zy voorzigtig zyn, op dat zy in diergelyke dwalingen niet zoude vervallen. Zoo dat 'er in plaats van de cruciaale sneede, een stoving van hoofd-kruyden opgelegt wierd, gelyk in 't ondergeschrevene Recept te zien is, door welkers hulp de bult in twee of drie dagen begon te verdwynen, en deze onze Zieke in 't kort herstelt is, zonder verdere uytwendige, gewigtige hulpmiddelen gebruykt te hebben.

Ik agt, dat men niet alleen in dit toeval, maar ook in een zwaare breuk van 't bekkeneel, waar in de toevallen niet toenemen, zyn toevlugt niet aanstonds nemen moet tot snyden en doorbooren. Het is beter na gedaane aderlating, te gebruyken diergelyke stovingen van hoofd-kruyden, dewelke men niet spaarzaam, nog met kleyne linnen doeken, maar met groote wolle lappen warm daar op moet leggen, en 't geheele hoofd daar mede dekken of inwinden. Ja niet zelden heb ik daar door zeer gelukkig hulpe toegebragt aan den geenen, wiens hoofd al met een incisie mes gedreygt wierd.

De bovengeschreve stoving van hoofd-kruyden, bestond uyt
Betonie-bladeren.
Masiolyn, van elks 2 *handen vol.*
Salie.
Wynruyt, van elks anderhalve hand vol.
Bloemen van Stoechas.
Lavendul, van elks ½ hand vol.
Roode Roozen, een hand vol.
Gekookt na de konst met genoegzame quantiteyt van witte wyn tot 3 *pond, gezuyvert of doorgezygt zynde, geeft het tot het gebruyk.*

LXI. Aanmerking.
Een ontsteking van de Lyfmoeder na de baring, welke zomtyds voorkomt door de losheyd van de Vroedvrouwen.

Onder alle ongemakken, welke de Lyfmoeder onderworpen is, is geen van de minste de verharding en ontsteking der zelve ten tyde van de baaring, waar door veele Kraamvrouwen uyt deze wereld gerukt werden. Dikmaals ben ik verwondert geweest, dat in zommige barende Vrouwen, de Lyfmoeder zoo ligt ontstoken werd, en in andere wederom niet.

Ik heb in Kraamvrouwen na de verlossing, alhoewel dezelve gemakkelyk genoeg geweest was, gezien, dat de Lyfmoeder evenwel ontstoken was. Daarom laat de Vroedvrouwen geleert werden, dat zy geenzints de Lyfmoeder uyterlyk sterk toedrukken, om het hoofd van 't kind na de mond van de baarmoeder te brengen: laaten zy leeren voorzigtiger te handelen in 't uythaalen van de nageboorte, dat zy de buyk, en bygevolg de Lyfmoeder niet al te veel toedrukken: laaten de Vroedvrouwen voorzigtiger zyn in haar werk, dat zy niet continueel buyten noodzakelykheyd haar handen in de Lyfmoeder steeken, door welkers vryven ik zomtyds ondervonden heb, dat het onderste gedeelte van de Lyfmoeder ontstoken is geweest. En wat is 'er al te zeggen van die stoute en ligtvaardigen, die zig niet schamen haar vingeren in den aars te steken, om uytgang te maken voor 't hoofd des kinds, waar door zoo ligt den endel-darm, en de daar by leggende partyen ontstoken worden. In 't kort, laat alle die wreede behandelingen van de Lyfmoeder na, op dat diergelyk afgryzelyk ongemak niet meer mogt voorkomen.

LXII. Aanmerking.
Een nedergezakte milt tot in de holte van 't bekken, en een zeker na de milt gelykende lighaamtje deszelfs natuurlyke plaats bekleedende.

Onder de deelen van 's menschen lighaam, welke haar natuurlyke plaats zomtyds veranderen, heeft de milt dikwyls plaats: dewelke in zyn natuurlyke stand onder de bastert ribbens met de vingers, niet gevoeld kan werden: maar dezelve in tegennatuurlyke staat in groote toegenomen zynde, zinkt altemets door zyn groot gewigt zoodanig neder, dat hy niet alleen onder de bastaart ribbens, maar ook in de onderbuyk evident met de hand gevoelt kan werden.

Anno 1670. zekere Vrouw in ons Gasthuys, na een pynelyke en zwaare baring, kreeg in de onderbuyk een hardigheyd, niet zonder zeer groote pyne. Zommige waren van gedagten, dat de moerkoek binnen gebleven zynde, deze hardigheyd veroorzaakte. Derhalven verscheyde hulpmiddelen gebruykt zynde, met meening om die uyt te dryven, maar zonder eenige hulp, zoo is de Kraamvrouw eyndelyk gestorven.

Gerard de Penyn, doen ter tyd ordinaris Medicyn van 't Gasthuys, beschikte my de gelegentheyd om het doode lighaam te openen. Alle de inwendige deelen bevond ik wel gesteld te zyn, behalven de Milt, die wel agtmaal en nog grooter was als in zyn natuurlyke staat; en op de schaal gelegt zynde, woeg vier pond, en was in 't bekken nedergezakt: in wiens natuurlyke plaatze ons voorquam een lighaamtje na de Milt gelykende, hebbende de

groote van een groote Castanje, in couleur en substantie met de Milt net overeenkomende. Ziet de raare Ontleedkundige en Medicinale Aanmerkingen van den zeer geleerde Heer *Schrader*, in het derde tiental en 4. Aanmerking, alwaar hy dezelve Historie verhaalt.

LXIII. Aanmerking.
Een langagtig gezwel van de buyk na de baring, veroorzaakt door toekrimping van 't Net.

Hoedanig die harde en lankagtige gezwellen zyn, welke altemets haar verblyf houden in de buyk der vrouwen na de baring, heb ik zoo lang in twyffel getrokken, tot dat my occasie voorquam, om in 't openen van een dood lighaam van een vrouw, de zaak ter deege te kunne ontdekken: als doen merkte ik aan, dat het Net byna twee vingeren dik, en drie vingeren breed, anderhalf span lang, en in een vleesagtige vettige zelfstandigheyd verandert, en daarenboven scirrheus was. Ziet de 53. Figuur.

Veelmalen heb ik diergelyke gezwellen in de buyk van levendige vrouwen, na dat zy gebaart hadden, behandelt, waar van eenige overdwers geplaast waren, andere bezaten een schuynze gestalte. In zoodanig voorval zoude ik geloven, dat het Net van de omleggende ingewanden in de tyd van de dragt, of als de vrouwen bezwangert zyn, zomtyds zoo gedrukt word en zoo in malkander gaat zitten, dat het altemets word ontstoken, verhard, en zoo t'zamengroeyt, gelyk men ziet te gebeuren in andere vleezige deelen van 's menschen lighaam, na dat zy door ontsteking, al is die ligt, aangetast zyn. Men moet ook aanmerken, dat men deze langwerpige gezwellen, terwyl de vrouwen leven, dikmaals met de handen omvatten kan, eveneens als een die een beuling aanvat. Ik heb veelmaals aangemerkt, dat de vrouwen die gezwellen zonder groote, ja zomtyds zonder eenige pyne, maar niet zonder eenig ongemak, veel Jaaren gedragen hebben.

Uytlegging van de LIII. figuur.

A.	*Het onderste gedeelte van de maag.*
B.B.	*Het geheele Net scirrheus geworden, en als een beuling in een gepakt.*
C.	*Een suyding van my gedaan, op dat het inwendige, als plaatwys op elkander leggende, zoude gezien konnen worden.*
D.	*De grond van de Lyfmoeder, waar aan 't Net was vastgegroeyt.*
E.	*De Lyfmoeder ontrent de mond afgesneden.*
F.F.	*De banden van de Lyfmoeder.*

LXIV. Aanmerking.
Wormen hier en daar binnen de Ingewanden zig onthoudende.

Of alles uyt een Ey voortkomt, gelyk *Harveus*, en zyn navolgers zeggen, hebben, my in twyffel gebragt, de wormen in de slag-aderen van levendige Paarden; als mede wormen in het klieragtige wezen, ofte klieren van de lever, gelyk het hedendaags genoemt word: ja ook in der Schapen gal-weg [*ductus cysticus*], gal-pyp [*porus bilarius*], en gal-blaas [*vesicula fellea*], zeer dikmaals gevonden, en hier onder afgebeelt. In des menschen nieren geheugt my eenmaal wormen gevonden te hebben, dewelke ons in de nieren der honden veel meer voorkomen. Dat 'er ook wormen in de herssenen zyn gevonden, zal niemand in twyffel trekken, die de voornaamste Autheuren doorbladert heeft. Door wat wegen deze beesjens en haar eyertjens in de inwendige deelen van 't lighaam haar ingedrongen hebben, is niet ligtelyk te bepalen. Want datze door de zweetgaten van de huyd, of door de deelen, die tot de ademhaling dienen, zoude gekomen zyn, schynt niet bewysbaar; en veel minder is het waarschynelyk, dat derzelver eyertjens doorgang zoude gehad hebben door de mond, en zoo verders tot die deelen doorgedrongen: want ze zouden ook niet in de maag, waar in, om de chylificatie, een aanmerkenswaardige gisting [*fermentatio*] en verandering van 't voedzel geschied, in hun geheel konnen gebleven hebben. Ook zouden de eyeren niet door de gyl of melkvaten konnen doorgaan. Doet daar by, dat geen mensch ter wereld ooyt diergelyke wormen, buyten het menschelyk lighaam gezien heeft. Derhalven behoort men hier over in twyffel te staan, tot dat het vernuft van die geenen, dewelke alles wiskonstig en van voore (zoo het God behaagt!) trachten aan te toonen, ons het waare en ontwyffelbare ligt, van deze zaak aan den dag zullen gebragt hebben.

De volgende Figuuren vertoonen de bovengemelde Wormen.

A.	*Wormen gevonden in de zelfstandigheyd van de Lever, in een Cabeljauw.*
B.	*Een worm, door de waterwegen gelost.*
C.	*Een worm, uyt een Bley genomen.*
D.	*Wormen, in een Aneurisma van de groote slagader gevonden, en dat in een paard.*
E.	*Wormen uyt de gal-weg en gal-pyp van een Schaap genomen.*

LXV. Aanmerking.
De Lever voor een groot gedeelte in waterblaasjens verandert, en van een onwetende onvoorzigtig doorboort.

Ik heb voor deze al in verscheyde Aanmerkingen goedgekeurt, dat de zelfstandigheyd van de Lever klieragtig, of uyt kleyne kliertjens bestaande was.

Ik heb ook veelmalen aangetoont, dat de klieren verandert waren in waterblaasjens. Maar myn meening is, alhier te verhalen een zeer remarquable Historie van een Lever, welkers grootste gedeelte in waterblaasjens verandert was. Een zeker roekeloos Heelmeester, die buyten, digt by de Stad, woonde, zoude in de borst, wegens een waterzugt in de borst, (zoo hy meende) een opening of paracentesis in 't werk stellen, heeft hy my om raad geroepen, wanneer ik nogtans zoo verre wegens ziekte niet konde gaan. Wat geschied 'er! op zyn eygen houtje, en dat alleen, doorboort hy de borst niet, maar het week van de buyk [*hypochondrium dextrum*] aan de regter zyde; aanstonts borste daar veele waterblaasjens na elkander uyt. Hy deze dingen ziende, ontstelde zig, en daar in een wiek gedaan hebbende, is by my gekomen, maar te vergeefs; want deze arme vrouw storf kort daar na: waar door ons gelegentheyt gegeven wierd, om de zaak nader te onderzoeken. De borst dan geopent zynde, vonden wy daar in geen de minste tegennatuurlyke vogtigheyd. Ja wy zagen daar, alle de ingewanden wel gestelt te zyn. Maar in de buyk quam ons de Lever aan 't buykvlies vastgegroeyt voor; en in plaats van deszelfs substantie, was zy voor een groot gedeelte in een t'zamenstel van waterblaasjens verandert. Die vermetele, had dat gedeelte van de Lever doorboort, dat aan 't buykvlies vastgegroeyt was, als hy de opening in de borst zoude doen; en daar uyt vloeyden de waterblaasjens. Het welk zoo veel te ligter is geschied, om dat de geheele substantie van de Lever op die plaats in waterblaasjens verandert was: zoo dat tusschen die holte en 't buykvlies, alleen het vlies, het welk de Lever omvangt, en aan 't buykvlies vast zat, tusschen beyde quam.

LXVI. Aanmerking.
De Milt uyt een levendige Hond gesneden, die, niet tegenstaande een zwaare bloedstorting, in 't leven gebleven is.

My dunkt, dat de penetrerende wonden van de buyk met een matige bloedvloeying in deszelfs holte, egter zonder quetzing van de inwendige edele deelen, zoo veel perykel niet toebrengen, gelyk zommige wel gewilt hebben. Laat ons tot een voorbeeld zyn, een middelmatige groote Hond, wiens Milt, ik onlangs uytsnee tot nut der discipulen, na dat de Miltsvaten gebonden waren, uytgenomen het Nets slag-adertje [*arteriola epiploica.*] De Milt met zyn toebehooren afgesneden zynde, nevens de gebondene vaten, vloeyde uyt 't gezegde ongebonde slag-adertje, zoo veel bloed, dat het scheen of de Hond aanstonds zoude gestorven hebben: maar het zelve zonder binding in de buyk gebragt zynde, alwaar zonder twyffel, het bloeden niet aanstonds opgehouden heeft, heb ik de wonde met een afgesnede sutuur [*sutura abscissa*] voorzien,

en in korte tyd, dat is, in zes of zeven dagen de wonde genezen zynde, is de Hond gezond geworden. In de eerste dagen van de snyding, wilde hy nog eeten, nog drinken, altemets brakende; maar na deze dagen, vrat hy zeer gulzig, gelyk als nog op deeze dag: zoo dat de wonden, die doorgaan tot in de holte van de buyk, met een matige uytvloeying van bloed in deszelfs holte, zonder quetzing van eenige edele deelen, by haar zelfs niet doodelyk moeten gehouden werden: alhoewel hier in zodanig geval een opening of een paracenthesis byna geen plaats heeft: men hoeft niet nauw te onderzoeken, hoe en door welke wegen het gezegde bloed van de natuur overwonnen werd: de ondervinding heeft dikmaals bevestigt, dat diergelyke uytstortingen van bloed, zonder eenig ongemak hersteld zyn geworden: buyten deze zoo zeer berugte wegen, als daar zyn de aars, zweetgaten, nieren &c. geloof ik, dat 'er ook andere wegen zyn; ook meen ik dat de water- en bloed-vaten niet uytgesloten moeten werden. Want het uytgestorte bloed, buyten haar vaten, en in deze of geene holte besloten zynde, of stremt te zamen, of blyft vloeybaar. Zoo het te zamen stremt, gelyk men ziet te geschieden, na een aderlating in kommen, word het zonder twyffel na eenige tyd, zoo niet in 't geheel, ten minste voor een groot gedeelte geresolveert of verandert in een wateragtig vogt, gelyk men ook ziet geschieden in een aderlating: en word zoo bequaam gemaakt, dat het ten deele weder ontfangen werd van de vaten. Maar indien de uytgevloeyde bloedige stoffe niet t'zamen runt, geen minder reden is 'er, dat het van de vaten, voornamentlyk van aderen, zoude konnen opgeslurpt werden. Als maar de quantiteyt matig is, en van de lugt bewaard werd; maar indien 'er veel bloed, in de buyk onthouden werd, en de wonde groot is, en niet van de lugt bewaart werd, zoo bederft 't bloed, daar komen koortzen by, en dan zyn de gewondene in groot gevaar.

LXVII. Aanmerking.
De ruggegraat in een circul omgekromt.

Onder de ongemakken van de beenderen, heugt my niet ooyt raarder gezien te hebben, als zoodanige vernietiging der lighamen, (zoo worden genaamt de voorste deelen van de wervelbeenderen) waar in verscheyde lighaamen der wervelbeenderen aldus in malkander waren gedrongen, dat zy nauwlyks met het lighaam van een wervelbeen, in zyn geheelen omtrek overeen quamen; en het geen bequaam is om allen, tot verwondering op te wekken. Wy bewaren in ons Cabinet zeven wervelbeenderen van de ruggegraat, door een beenige [*anchylosis*] zelfstandigheyd aan een gegroeyt, en zoodanig in de ronte omgekromt, dat het lighaam van de opperste wervelbeen, met het lig-

haam van de onderste vereenigt is. Ziet de 54. en 55. Figuur. Vier lighaamen, dier gezegde wervelbeenderen, maken nauwlyks, het lighaam van een wervelbeen uyt. Men ziet altyd, dat in de geboggelde, de ruggegraat omkromt; maar dat dezelve alzoo omgekromt word, dat het bovenste deel, van het eene vereenigt is, met het onderste van het andere, verdiend de grootste verwondering. Daar is niet, aan te twyffelen, of dit mensch, waar uyt de wervelbeenderen zyn genomen, heeft een boggel gehad. Maar ik kan my niet genoeg verwonderen, hoe dat, de lighaamen van de wervelbeenderen, zoo in een gebragt zynde, als of zy onder een pars gedrukt geweest waren, (waar door de ruggegraat veel korter geworden was) het ruggemerg zulks konde verdragen, een zoo nobel deel, en zoodanig teder van gevoel, dat het nauwlyks of niet gequest kan worden, zonder een groot nadeel van 't lighaam. Zoo het gezegde ongemak, een aangeboore ziekte was geweest, zoo zoude het zoo wonderlyk niet zyn; maar het is gelooflyk, dat na de geboorte, de wervelbeenderen die kromheyd hebben aangenomen: want dat in de geboggelde zoodanige tot niets veranderde lighaamen der wervelbeenderen meermaals voorkomen, konnen getuygen, verscheyde diergelyke stukken, dewelke in myn Cabinet bewaart worden.

Uytlegging van de LIV. figuur.

A.	*Zeven wervelbeenderen van de ruggegraat ter zyde te zien, welkers lighaamen, door een beenagtige zelfstandigheyd, niet alleen aan elkander gegroeyt zyn, maar het lighaam van 't bovenste wervelbeen, is aan 't lighaam van 't onderste vastgegroeyt.*
B.	*Het lighaam van 't bovenste wervelbeen.*
C.	*Het lighaam van het onderste.*
D.D.D.D.D.D.D.	*Doornagtige uytsteekzels.*
d.d.d.d.d.d.d.	*Dwersse uytsteekzels.*

De 55. Figuur vertoont dezelve wervelbeenderen van vooren.

A.	*Het lighaam van het bovenste.*
B.	*Het lighaam van 't onderste.*

LXVIII. Aanmerking.
Een wonderlyke t'zamentrekking of inkrimping van de maag en 't gedarmte, door gebrek van spys en drank.

Ik heb ondervonden, dat na een geduurige vasting en groote pynen, het menschelyke lighaam niet alleen vermagerd; maar ook zomtyds de maag,

nevens het gedarmte, zoo in een getrokken worden, dat zy niets minder, als na maag en darmen gelyken. Een voorbeeld van dit quaad, heb ik getoont in een dood lighaam van een zeker Edelman, in tegenwoordigheyd van den Heer *Piso* en *de Dieu*, zeer vermaarde Medicyns; als mede den Chirurgyn *Anthony Paemburg:* wiens maag gy zoudet gezegt hebben, dat in een darm verandert was. Ziet de 56. Figuur.

Uytlegging van de LVI. figuur.
Vertoonende de maag van agteren.

A.	*Een zeer toegenepene mensche maag, genomen uyt een bejaard lighaam.*
B.	*De linker mond van de maag.*
C.	*De regter mond, of uytgang* [pylorus] *van de maag.*
D.	*Een gedeelte van de twaalf vingerige* [duodenum] *darm.*
E.	*Een kleyn gedeelte van de keel* [oesophagus] *of slokdarm.*

LXIX. Aanmerking.
Steenagtige en t'zamengegroeyde Klapvliezen van 't Hert.

Dat in het hert, van een mensch beenderen gevonden werden, is niet ongemeen. Maar geen van de Autheuren, dewelke ik tot nog toe gelezen heb, hebben mentie gemaakt, van mismaakte en beenagtige klapvliezen van 't herte, en die t'eenemaat t'zamengegroeyt waren. Zeker Koopman van lange tyd af geklaagt hebbende, over een aamborstigheyd [*asthma*], en moeyelyke [*dyspnaea*] ademhaling, wiens pols eyndelyk, zoo kleen was geworden, dat geen der omstanders eenige dagen na elkander dezelve konden voelen, en alzoo in geduurige flauwtens vervallende, en de remedien geen verligting bybrengende, quam eyndelyk te sterven. Ik kreeg gelegentheyd om het doode lighaam te openen, door de Heeren *R. van Zeyl, L. Mahieu, van Tongeren* en andere zeer waarde Medicyns, die by de genezing waren geweest. In de borst heb ik niet te vergeefs gezogt na de oorzaak van het quaad, want de geheele borst bevond ik bezet te zyn met een wateragtige vogt: het hert om de flauwtens, (welke in 't eynde van de ziekte hem dikmaals overquamen) en het defect van de pols doorzoekende, heb ik aangemerkt, dat de klapvliezen van 't hert, halfmaanswyze [*valvulae semilunares*] genoemt, mismaakt, in een beenagtige zelfstandigheyd verandert, en zoo t'zamengegroeyt waren, dat 'er geen zigtbaare passagie van 't bloed uyt het hert, meer overig was; gelyk de 57. Figuur vertoont, en in ons Cabinet te zien is. Hier zal ymand vragen, hoe dat de Zieke heeft konnen leven, na dat de uytgang van 't bloed

uyt het herte in 't geheel verhindert was, wegens de beenmaking en t'zamengroeying van de halfmaanswyze klapvliezen? ik antwoorde, dat het zonder twyffel te gelooven is, dat de doorvloed van 't bloed, zoo lang geduurt heeft, voor zoo veel als het tot het leven absoluyt nodig was, tot dat het overrompelt wierd wegens de geheele toesluyting en verstopping van die gezegde weg. Ik heb gezegt, geen natuurlyke opening gezien te hebben; als mede, dat in de laaste dagen de pols niet konde gevoelt worden: maar uyt die zaaken blykt niet, dat de pols en doortogt van 't bloed, toen ter tyd uyt het herte in 't geheel waren verhindert: hy heeft zoo lang geleeft, tot dat 'er nog wat van de pols en doortogt van 't bloed uyt 't hert overig was. 't Welk ontbreekende, moest de Zieke sterven.

Verklaring van de LVII. figuur.

A.	*Een gedeelte van de groote slag-ader ontrent den uytgang van 't hert.*
B.	*Klapvliezen in den uytgang van 't hert zittende, en van de beenagtigheyd en t'zamengroeying zoodanig mismaakt, dat zy haar niet minder als halfmaansgewyze klapvliezen vertoonen.*
C.	*Een gedeelte van de opgaande stam van de groote slag-ader.*
D.	*Een gedeelte van de nederdalende stam van de groote slag-ader.*

LXX. Aanmerking.
Verharding eeniger deelen, in een waterzugtige vrouw.

Dat eenige deelen door vermagering [*atrophia*] en verdrooging [*marcor*] des lighaams komen te verharden, ja beenagtig te werden, is yder een bekent. Dat dit ook in waterzugtigen kan geschieden, bewyst het volgende voorbeeld.

Zeker zwanger gaande Vrouw, en te gelyk, met een waterzugt in de buyk bezet, had een groot getal ellenden in haar zwaar gaan uytgestaan. Het voldrage kind ter wereld gekomen zynde, hebben het water in de buyk, benautheden voor het hert, onlydelyke pynen, en meer andere quaalen, niet nagelaten haar te quellen, tot dat het God Almagtig gelieft heeft haar uyt dit traanendal weg te haalen. In 't openen van 't doode lighaam, heb ik plaats gemaakt, tot uytvloeying van de vogtigheyd: het welk gedaan zynde, heb ik bevonden, dat het buykvlies, op verscheyde plaatzen met harde deeltjens, zandjes verbeeldende, bezaayt was, en de poort-ader [*vena portae*] ten deele beenagtig geworden. Ziet de 58. Figuur. Dezelve ader bewaar ik t'huys. De andere Ingewanden waren wel gestelt, behalven het Net, 't welk in 't geheel verteert was.

De 58. Figuur.

Vertoont het beenagtige gedeelte van de poort-ader.

LXXI. Aanmerking.
Een doodelyk gebrek van de huyd omtrent de navel in een eerstgeboore kind.

Dikmaals heb ik kinderen gezien, die eerst ter wereld waren gekomen, welkers huyd of vel van de buyk, en een gedeelte van de spieren, in de omtrek van de navel-streng, in de groote van een schelling ontbraken, zoo dat op die plaatze het gedarmte alleen, maar met een zeer dun vliesje bedekt wierd. Ziet de 59. Figuur. Dit ongemak is van my wel dikmaals gezien, maar nooyt myns heugenis genezen. Want alle die ter wereld quamen, zyn op de 5, 6, 7, 8. of 9. dag ten grave gedaalt.

Dat ongemak word by anderen gehouden voor een navel-breuk [*hernia umbilicalis*], maar 't zelve verscheelt egter zeer veel van dat ongemak: want daar kan geen navel-breuk gezegt werden, voor dat 'er een navel is, gelyk in eerstgeboore kinderen, by wien nog geen navel is: ten zy men in een breeder betekenisse dit woord wil nemen, gelyk zommige gedaan hebben, die de navelstreng, altemets de navel genoemt hebben: om wel te spreeken, is de navel dat gerimpelt velagtig deeltje, in 't midden van de buyk uytpuylende, welke na de geboorte nablyft, als het gedeelte van de navel-streng afgevallen is; het geen dikmaals geweldig uytpuylt, en dan word het een navel-breuk genoemd. Maar hier hebben wy een ziekte [*morbus in numero*] in 't getal; want het vel en de onderleggende spieren ontbreeken in de omtrek van de navel-streng, waar door de navelstreng zig ook, ontrent de inplanting in de buyk zoo uytspreyt, dat het maar een dun vliesje gelykt, en de darmen daar door schynen. Dit ongemak neemt geen volkome genezing aan, derhalven moet men maar een pallierende cure in 't werk stellen, alleen met het emplastrum diapompholygos of diergelyke, het geen niet kleeft, op dat het niet al te vast aan het tedere deel zittende, gelegentheyd geeft tot een uytbarsting der ingewanden.

Uytlegging van de LIX. figuur.

A.	*Een gedeelte van een kind van zeven maanden.*
B.B.	*De heenen.*
C.	*De buyk.*
D.	*De navel-streng ontrent de inplanting aan de buyk, dewelke*

E.E.E.	*Zoodanig uytgespannen is, dat het zig vertoont, als een helder vliesje, en de darmen daar door schynen.*
F.	*De navel-streng.*

LXXII. Aanmerking.
Een uytstorting der ingewanden, door gebrek van de huyd, ontrent de navel van een eerstgeboore kind.

Uyt het bovengemelde ongemak, heb ik, een veel beklaagelyker quaal ontstaan, gezien, nadien de baring, zwaarder was als na gewoonte; namentlyk de darmen, maag en milt waren uyt het lighaam gevloeyt, het kind leefde nog eenige uuren, schoon alle de gezegde ingewanden bloot waren, en van alle bekleetzels berooft; hier konden wy gemakkelyk de ingeboorne [*motus peristalticus*] t'zamentrekkende beweging van 't gedarmte zien. Het is ligt te begrypen, hoe qualyk ter naam en faam, de Vroedvrouwen staan, welke dit in haar werk gebeurt, zoo 'er onwetende Medicyns in deze zaake bykomen, die dit quaad nooyt gezien of geweten hebben. De oorzaak van de uytbersting der ingewanden, dewelke in de baaring, voornamentlyk, in een moeyelyke, uyttogt zoeken, is de Vroedvrouw, niet, maar 't gebrek van de huyd en de onderleggende spieren.

LXXIII. Aanmerking.
Een niet minder aanmerkenswaardig voorval, ontrent het gebrek van de huyd, en spieren van de buyk.

Het bovenverhaalde ongeval, is my eenmaal voorgekomen, in een kind, dat eerst ter wereld was gekomen, waar in het grootste gedeelte van de huyd, en de spieren in 't voorste van de buyk ontbraken. Maar hier zagen wy de ingewanden alleen met het buykvlies bedekt, 't welk zoo dun was, dat wy niet alleen onderscheydentlyk de ingewanden konde zien, maar ook de ingeboorne t'zamentrekkende beweging der darmen. Dit kind heeft een dag of twee geleeft.

LXXIV. Aanmerking.
Een honds honger [fames canina] *van een verslapping van de sluyter* [pylorus] *van de maag.*

Alhoewel veele oorzaaken van honds honger en spys-loop [*lienteria*], in 't gedarmte haar verschuylen, is my geen oogschynelyker ooyt voorgekomen, als onlangs in 't doode lighaam van een vrouw gevonden is, in tegen-

woordigheyd van den Heer *Johan Smeedingh*, zeer voornaam Medicyn. Zekere Vrouw van lange tyd met een honds honger gequelt zynde, moest en wilde met een geduurige greetigheyd spyze gebruyken. De maag opgepropt van spyze, konde dezelve niet lang by haar houden, om de verslapping van den uytgang van de maag: waar door het gedarmte al te schielyk van spys ontlast wierd, welkers ampt wel is insgelyks te dienen tot verdere koking van de spys, egter niet de rauwe spys tot gyl te veranderen: derhalven heeftze byna altyd, kort na het eeten, geklaagt van pynen in de buyk, en dat zoo lang, tot zy de geest heeft gegeven. Het lighaam geopend zynde, vonden wy de ingewanden wel gestelt te zyn, behalven de maag, wiens sluyter, gelyk als aanstonds gezegt is, zoodanig was verslapt, dat men alle de vingeren te zamen daar door konde steken.

LXXV. Aanmerking.
Een gelukkige genezing van een aanmerkenswaardige wonde in de blaas, daar op volgende een breuk-gezwel [herniosus tumor.]

Van hoe groot een gewigt de gestoeke wonden omtrent de grond of ter zyde van de blaas zyn, blykt daar uyt, dat veele dezelve voor doodelyk gehouden hebben. Dat zy bezwaarlyk om te genezen zyn, en zwaare toevallen bybrengen, is niet aan te twyffelen: maar dat merkelyke wonden van die partyen, tot genezing gebragt werden, zal zekerlyk niemand ontkennen, raar te zyn; nogtans is 't zomtyds zoo aangemerkt. Voorlede Jaar is een burger alhier gewond geworden, in de onderbuyk, en heeft daar door zoo groot een wonde in de blaas gekregen, dat hy geen een druppel pis door de schaft quyt raakte; maar ter contrarie vloeyde de pis geduurig zoo veel uyt de wonde, dat de Patient scheen in 't bed te zwemmen, en alles overvloedig nat wierd. Na de toegebragte wonde, is hy, kort daar na het bal-zakje [*scrotum*] opgezwollen zynde, vervallen in een ligte gangraena van 't bal-zakje, niet zonder flaauwtens. Deeze gangraena met bequaame pappen uyt phellandrium, kruym van brood en wyn, te keer gaande, bevonden wy dezelve in 't kort bedwongen, en de Patient verkreeg veel verligting van twee spongies aan de zyde van de wonde geappliceert, welke zeer veel pis opslorpten. Na eenige dagen hebben wy in de wonde zelfs, die met vleesmakende medicamenten, op plukzel gelegt, voorzien wierd, een kleyne vleesmaking [*incarnatio*] gezien, en door de roede, een gedeelte van geronne bloed met eenige druppels pis uytgeworpen, 't welk ons, en de Zieke, moet gegeven heeft. De volgende dagen heeft die incarnatie zoodanig toegenomen, dat hy alle de pis door de roede quyt raakte, en is kort daar na genezen.

Na die tyd heeft hy zig wel bevonden; maar nu onlangs, zonder voorgaande merkelyke oorzaak, klaagde hy van een ligte pyn ontrent het litteeken [*cicatrix*]; welke plaats zig begonnen heeft op te zetten in een gezwel, zonder twyffel breukagtig: want ik heb dikmaals ondervonden, dat na de genezene wonde, in de buyk doorgaande, een breuk [*hernia*] voortquam: om dat het buykvlies zelden tot perfecte t' zamengroeying gewoon is te komen, om welke reden zy voorzigtig te werk gaan, die na diergelyke genezing een band voor eenige Jaaren dragen, tot voorkoming van een breuk. By de bovengemelde genezing, hebben met my tegenwoordig geweest, de Heer *vander Wenden*, een voornaam Medicyn; als mede de Ervare Heelmeester *Johannes de Wal.*

LXXVI. Aanmerking.
Een hardigheyd van een ulcereuse Tong, door het mes en gloeyend yzer weggenomen.

Het zelfde opschrift, 't welk op de Hollandze munten word gevonden, *dezelve, beschermer en vyand*, (namentlyk de Zee) mag men ook wel aan onze tanden geven; dewelke wel gestelt zynde, (behalven dat zy beschermers zyn van de tong en keel) de spys kleyn maken, en in verscheyde zaaken ons dienen: maar ter contrarie, qualyk gestelt zynde, worden zy onze quaadste vyanden. Wat is 'er dog voor een deel van 't lighaam, dat aan ons zoo zwaare pynen veroorzaakt, als de tanden, wanneer zy bedorven [*cariosi dentes*] zyn geworden? Ja zy verschoonen de tong ook niet, dewelke van die bedorvene niet zelden zoodanig verhard en ge+�xulcereert werd, dat de menschen daar van sterven. Ik konde wel verscheyde exempelen bybrengen, maar het zoude buyten ons bestek zyn: laten we alleenlyk maar zien, hoe dat de tong van die oorzaak, niet alleen verhard, maar ook verzwooren, genezen moest worden. Deze cure moet men altoos eerst beginnen, met de bedorvene tanden uyt te halen, en de tong met honing van roozen, met een weynig olie van vitriool naar gesteltenis van zaken vermengt, daar op leggen, en dat dikmaals op eenen dag, om dat het niet lang op 't ongemak kan blyven leggen: zoo hier door, of diergelyk hulpmiddel, het quaad niet wilde wyken, en 't gezwel grooter wierd, en 't aangestooke deel meer en meer quam te verzweeren, en spongieuser voorquam, of de lippen omgekromt wierden, zoo moet men dat gedeelte van de tong, dat verhart en verzwooren is, tot de grond toe afzetten, en na het afzetten, branden: want door ervarentheyd ben ik geleert, niets meerder bequaam te zyn, (als 'er teekenen van quaadaardigheyd verschynen) dan een branding met gloeyende yzers, na dat het bedorve deel is afgezet. Andere houden het met een cauterium potentiale, of inbytend middel, maar het is

minder voorzigtig. Een zekere oude Vrouw, voor lange tyd met dit quaad bezet zynde, is na verscheyde snydingen wederom in het zelfde ongemak vervallen; waar door zy, byna mismoedig geworden zynde, van ons hulp verzoet: derhalven heb ik met den meergemelde Heelmeester *Pieter Adriaansz*, die van te vooren ook eenmaal het quaad had weggenomen, maar te vergeefs, (alhoewel de snyding diep genoeg was gemaakt) overlegt, door wat middel dit ongemak tot de grond toe moest overwonnen werden; wy hebben met elkander beslooten, de uytsnyding wederom te herhalen, en daar na een inbranding met daar toe bequame yzers, die vry groot waren, te maken. Na dat deze Zieke van ons verstaan had, dat de zaak nog niet desperaat was, en dat 'er nog middelen overig waren, namentlyk het afzetten, en daar na een inbranding; heeft zy dit alles gemakkelyk ingewilligt, en met zoo een kloek gemoed de operatie uytgestaan, dat zy nauwlyks tranen of geluyt gaf. De algemeene zaken vooraf laten gaan hebbende, hebben wy de tong met een doekje aangevat, op dat zy te beter uyt de mond konde getrokken werden; naderhand heeft de gezegde Heelmeester, met een scharp en krom mesje, het geheele quaad weggenomen: welk gedaan zynde, is in 't binnenste van de mond een natte doek met koud water gelegt, op dat de mond van de gloeyende yzers niet te veel zoude gequest werden. Dat gedaan zynde, hebben wy het gequeste deel ingebrand met gloeyende yzers, zeer sterk dezelve indrukkende, en zulks een en andermaal vernieuwende: naderhand heeft zy verzagtende mondspoelingen gebruykt, om de pyne te stillen, en het afvallen van de Eschara of korst te bevorderen, welke gescheyden zynde, is de genezing in 't kort met de Tinctuur van Mirrhe en Alöe volbragt, vermengt met verdroogende afziedzels, en honing van roozen, chelidon, &c. En de genezing volbragt zynde, is de oude vrouw in 't leven gebleven, en blyft nog fris tot op dezen dag.

LXXVII. Aanmerking.
Slymproppen [Polypi] *in 't hol van* Highmorus *hangende.*

Wat ongemak een slymprop is, is genoeg by een ieder bekend: Maar zo niet deszelfs plaats, en uyt welk deel het voortkomt. Daar zyn 'er, die gevoelen, dat de slymproppen de neus alleen bezitten, andere de keel; ja sommige verhaalen ook, dat dezelven in de ooren haar zitplaats hebben. Wy hebben tweemaal dezelve gevonden in de holligheyd van 't vierde paar ('t welk by andere het derde paar genaamt word) der beenderen van de opperste kaak, van *Highmorus* een hol of spelonk genaamt. Eens is 't my voorgekomen in een openbaare ontleding van een slymprop in de holte van dit been, welkers gedaante gy ziet in de 60. Figuur. Voor de tweede reyze heb ik ze

gezien in dezelve holte van *Highmorus*, in den Jaare 1679. in tegenwoordigheyd van de ervarene Heelmeesters *Pieter Adriaansz*, en *van Vlsen:* namentlyk in een zekere vrouw, die zig van een gezwel aan de wang, en een quaadaardige uytwassching van 't tandvleesch, zeer slegt bevond: na het afzetten van de uytwassching, en uyttrekken eeniger kiezen, hebben de bovengenoemde Heelmeesters, in myn tegenwoordigheyd, het aangestooke deel tot in de holte van gezegde spelonk, met een brandend yzer gebrand; uyt het welke wy de navolgende slymproppen met onze pink hebben uytgedrukt. Ziet dezelve afgebeeld in de 61. Figuur.

Uytlegging van de LX. en LXI. figuur.

A.	*Het kaak-been* [os molare.]
B.	*Een slymprop gevonden in de spelonk van* Highmorus.
C.	*Dezelve slymprop uyt het hol gehaalt.*
D.D.	*Verscheyde slymproppen uyt de spelonk van* Highmorus, *met de vingers gedrukt, in een vrouw.*

LXXVIII. Aanmerking.
Inwendige schurfte [scabies] *van de blaas, te gelyk met vleesagtige klierige uytwasschingen.*

Alhoewel de huyd, en wel niet qualyk gemeenelyk gehouden word voor het gemeene voorwerp van schurfte; nogtans heb ik zomtyds dezelve gevonden in de binnenste rok van de blaas, met zeer zwaare pynen, nyging om geduurig te wateren, ontlasting van etteragtige pis, en zoodanige verdikking van de blaas, dat zy byna waarlyk met de dikte van een vinger overeenquam. Uyt dit schurftagtig ongemak, krygen ook haar oorspronk, de gezwellen of klieragtige vleezige uytwasschingen, uyt de binnenste rok van de blaas uytpuylende, dewelke, indien zy by de krop van de blaas hangen, niet zelden zoodanig een opstopping [*ischuria*] van water toebrengen, dat 'er geen water kan werden gemaakt, zonder een ingestokene Catheter. Ziet de 62. Figuur.

Uyt legging van de LXII. figuur.

A.A.	*Een mensche pisblaas, wiens zelfstandigheyd*
B.B.	*Zeer verdikt is.*
C.C.C.	*De binnenste rok van de blaas met een schurftagtig ongemak bezet.*
D.D.	*De Pisleyders.*

E.E.E.	*Vleesagtige* [carunculae] *gezwellen, voortkomende uyt de binnenste rok van de blaas, waar van de grootste met een steeltje aan de binnenste rok vast is.*

LXXIX. Aanmerking.
Wonderbaarlyke speeling der natuur, omtrent de vaten van de Nieren.

Zoo 'er ergens eenige speeling van de natuur gevonden werd in het ontleden der lighaamen, zekerlyk geschied het ontrent de vaten der nieren. Wat aanbelangt de slag-aderen van de nieren, of uytmelkende [*arteriae emulgentes*] slag-aderen, schoonze gemeenelyk enkelt zyn, zo komenze nograns niet zelden dubbelt, jaa driedubbelt uyt de groote slag-ader voort. Voor dat deze gezegde slag-aderen haar ingang nemen tot de nieren, worden zy in verscheyde takken verdeelt, nu eens in twee, dan in drie, dan in meerder en meerder; gelyk ik overvloedig dezelve toebereyde slag-aderen in myn Cabinet bewaar.

Wat de pisleyders en het bekken aangaat, alhoewel wy yder nier, gemeenelyk ondervonden hebben met een bekken voorzien te zyn, nogtans is het zelve niet zelden in tween, ja in drien gespleten aangemerkt, als wy konnen toonen onder andere onzer rarigheden. Dit bekken heb ik dikmaals zoodanig bevonden uytgespannen te zyn, wegens steenen, en opstopping van pis, dat zy de geheele nier zoude hebben kunnen omvatten. Alhoewel ook gemeenelyk de pisleyders enkel zyn, nogtans heb ik het contrarie publiek voor drie Jaaren in een dood lighaam getoont, in een linker nier, voorzien met twee pisleyders, waar van de een uyt het opperste, de andere uyt het onderste gedeelte van de nier voortquam. Dezelve heb ik naderhand ontblood, en bevonden, dat zy voor haar inplanting in de blaas, te zamen vereenigt wierden, zoo datze maar met een canaal in de blaas gingen. Ziet de 63. Figuur.

Naderhand heb ik een lighaam geopent, en daar in bevonden, dat twee pisleyders voortquamen uyt een nier, welke beyde afzonderlyk in de blaas gingen. Alhoewel dit van *Riolanus* is gezien geweest, nogtans heb ik 't zoo raar geoordeelt, dat ik de moeyte heb genomen, de gezegde blaas met zyn aanhangende pisleyders door onze balsem te bereyden, en onder andere ontleedkundige zaaken te stellen.

Uytlegging van de LXIII. figuur.

A.	*De linker Nier.*
B.B.	*Twee pisleyders uyt een Hier voortkomende.*
D.	*De vereeniging der gezegde pisleyders.*

LXXX. Aanmerking.
Een oneffene oppervlakte van de Nier in een bedaagde.

De oppervlakte van de nieren in bedaagden, is zeer effen; maar in de eerstgeborene, schynen de nieren uyt verscheyde deeltjens, en als t'zamengevoegde kliertjens, te bestaan; waarom haar oppervlakte zeer oneffen is. De nieren behouden zeer zelden deze oneffenheyt in bejaarden; evenwel is 't my onlangs voorgekomen in 't openen van een dood lighaam, gelyk de 64. Figuur vertoont.

Uytlegging van de LXIV. figuur.

A.	*De linker Nier, wiens oppervlakte zeer oneffen is.*
B.	*De ader en slag-ader van de Nier.*
C.C.	*De ader en slag-ader verspreyd over het opperste gedeelte van de Pisleyder, welkers oorspronk is de ader en slag-ader van de Nier.*
D.	*Het opperste gedeelte van de Pisleyder.*

LXXXI. Aanmerking.
Verwonderenswaardige zaaken van een Zwamgezwel of Beenvreeter [Tumor fungosus, seu ossivorus.]

Onder alle gezwellen, die ik tot nog toe gezien heb, geheugt my niet ooyt zoo groot bespeurt te hebben, als die waren, dewelke my, byna drie Jaaren geleden, met de meergemelde Heelmeester *Andries Boekelman* voorquamen by Amsterdam, in een Dorp *Slooten* genaamt. Hier was een Schoenmaker gestorven, wiens dye wy weynig dagen voor zyn dood hebben gevisiteert, bezet zynde met twee Zwamgezwellen: waar van de eene zeven quart van een el, en de andere een quart els in zyn omtrek had: dit ongemak (alhoewel 'er veele Zwamgezwellen gevonden werden, die geen overeenkomst hebben met dit gezwel) word by uytnementheyd spongieus genaamt. De Duytsers behouden ook dezelve benaming, namentlyk *ein Zwam.* By ons word het genaamt een *Beeneeter*, en dat niet zonder reden: want ik heb nooyt dit ongemak gevonden na de dood, als met bederving van 't been; waar uyt te besluyten is, dat dit quaad meesten tyd zyn oorspronk neemt uyt een quaade gesteltheyd van 't been: te meer, om dat het van een groote val, of een verplettering van 't been dikmaals voorkomt. Alhoewel geen der Heelmeesters van dit ongemak behoorden onkundig te wezen, nogtans zyn 'er my veelen

voorgekomen, dewelke door onwetentheyd, nog voor haar naam, nog voor de lighamelyke welstand der lyders ter deege zorg dragende, dit gezwel met een mesje hebben geopent, haar zelve verbeeldende, dat het met etter zoude vervult zyn geweest; welk geopent zynde, geen etter, maar altyd een weynig bloedagtige vogt uytvloeyt: en, het geen te beklagen is, door het openen van dit ongemak, volgt gemeenelyk het vuur, en kort daar na de dood. Dit ongemak kent men, om dat het zonder eenige, ten minste zonder merkelyke pyne voortkomt; dat het in 't begin tragelyk voortgaat, maar naderhand neemt het schielyk zyn aanwassching; en dat 'er wel groote blauwe vaten door dit gezwel loopen: welke ik zoodanig uytgespannen heb gezien, dat zy van zelfs zig openden, en de lyder schielyk ombragten: gemeenelyk is dit gezwel zagt, als of het voor een gedeelte waterig was. Zeer dikmaals neemt het zyn plaats aan de gewrigten of buytenste ledematen, voornamentlyk aan de voet. Nogmaals vermaan ik, dat, indien dit ongemak met een mesje geopend werd, den Zieken in 't kort het leven benomen werd. Maar wanneer, 't welk ook altemets gebeurt, zulks na een ontvelling van zig zelfs verzweert, blyven de lyders nog lang in 't leven. Daarenboven heb ik eens aangemerkt, dat, het gezwel voor de dood niet geopent zynde, de bederving van 't been niet met een zwarte couleur bezet was; ja het geheele, dat bedorven was, zyn natuurlyke witheyt behouden hadt: maar ter contrarie heb ik altoos aangemerkt, zoo het voor de dood geopent was geweest, dat door de lugt het been zwart geworden was, en 't zelve als een pap tusschen de vingeren konde gevreven en fyn gemaakt werden.

LXXXII. Aanmerking.
Kassen [alveoli, of praesepiola] *der tanden om verscheyde oorzaken in 't geheel versleten, waar door een lossigheyd en uytvalling der tanden.*

By het ongemak in de 76. Aanmerking, te weeten een vermindering der beenderen, mag men met regt voegen zoodanig een tot niet brenging der kassen van de tanden, waar in geen de minste voetstap van dezelve nagebleven werd. Yder een houd voor zeker, als of het een Godspraak van Apollo was, dat de kasjens of de hollen der tanden, na het uyttrekken, of 't van zelfs uytvallen der zelver, nooyt open blyven. Ik ben ook van dezelfde opinie. Maar wat eyndelyk in die verandering geschied, daar spreeken onze voorgangers van de Ontleedkunst, niet uyt een mond van. De curieuse Onderzoeker der deelen en gesteltheyd van 't lighaam, *Thomas Bartholinus*, heeft 'er ons dit van nagelaten, in zyn Ontleedkonst Cap. 9. Fol. 720. *Zomtyds verdwynen zy en worden toegetrokken*, (hy spreekt van de kassen der tanden) *wanneer*

de tanden uytvallen of uytgetrokken worden. In hooge jaaren verdwynen veeltyds de kassen na het verlies der tanden, en haar omtrek scherp en hard geworden zynde, dienen zy in oude luyden, in plaats van de tanden om te konnen kauwen. Adrianus Spiegelius spreekt alzoo over deze zaak: *Daar zyn zoo veel holtens als tanden, dewyl yder, eerst voortkomende, zyn eygen holte bewaart; en uytvallende, te gelyk ook zyn holte verliest, zoo dat 'er geen spoor of voetstap van nablyft. Johannes Riolanus*, in zyn Mensch-beschryving, heeft dit: *Na een uytgetrokken tand, indien 'er geen nieuwe navolgt, word de kas of de holte toegesloten, en zoodanig verduystert, dat 'er geen voetstap van overblyft.*

Myn meening is, niemand van deze te wederleggen, maar liever tot opheldering der zelver aanmerkingen, dit daar by te doen: namentlyk, dat niet alleen in de ouderdom de kasjens of holtens verdwynen, en haar omtrek scherper en harder word om te eeten, of dat de kasjens verduystert worden of toevallen: maar datze daarenboven in veele zoodanig worden vernietigt, dat, 't welk wonder om te zien is! zoo wel de bovenste, als de onderste kaak, zoo veel spatie in haar diepte, als de kasjens bezeten hadden, verliest; zoo dat geen pink breedte aan de onderste overblyft, en de bovenste bykans tot de neus toe ontbreekt. Ziet de 65. Figuur. Hier van daan komt het, dat de gaten, die geschikt zyn tot doorgang van een tak van 't vierde paar der zenuwen, (op dat ik met de ouden spreeke) niet in 't voorste en zydelyk gedeelte van de onderste kaak, gelyk in de kaaken, die voorzien zyn van alle tanden en holtens, maar in 't opperste van de onderkaak gevonden worden; gelyk blykt uyt de 65. en 66. Figuur, letter b. en c. Hier van daan verliest ook de opperste kaak zoo veel van zyn hoogte, dat 'er nauwlyks tusschen de mond en neus de breete van een schryfpen overig is. De oorzaak van deze verdelging, of liever geheele vernietiging van de kasjens, konnen wy niet toeschryven alleenlyk aan de vryving in 't kauwen van de spys; want dikmaals ziet men, dat na het uyttrekken van eene tand, deszelfs kas op die wys vernietigt werd, schoon nogtans de naast bystaande tanden de vryving van de kas beletten. Ja niet zelden worden de kassen der tanden voor het uytvallen en uyttrekken der tanden vernietigt, waar door de waggelende of losse tanden alleenlyk door hulp van 't tandvleesch en vliezen, aan elkander vastzitten: en het tandvleesch ook ontbrekende, heb ik dezelven mede bevonden vast te zitten aan een vlies: derhalven is 't te vergeefs in zoodanige gesteltheyd, dat de menschen zoeken na hulpmiddelen tot vastzetting der tanden, het geheele quaad toeëygenende aan de scheurbuyk, en niets minder denkende, als om het gebrek der kassen. Wilt ondertusschen, beminde Lezer, niet gelooven, dat dit quaad niemand gebeurt, ten zy in hooge jaaren. My geheugd, 't zelve gezien te hebben, in die geene, dewelke alleen dartig Jaaren oud was; deze had

eenige van de voorste tanden, die waggelende waren, zoo lange tyd gedragen, tot dat hy dezelve, na het gebruyken van tegen-scheurbuyk middelen zonder eenige vrugt, met zyn vingers alleen zeer ligt konde uyttrekken. In anderen (als ik gezegt heb) heb ik ook aangemerkt, dat het tandvleesch te gelyk met de kassen vergingen, en alleen toen ter tyd de tanden aan vliezen aan 't kaakebeen vasthingen, en dat zoo los, dat deze menschen niet alleen niet vry konde kauwen, maar dat ook de tanden, door de beweging van de tong in 't spreken, als dobberende haar bewogen. Ziet de 66. Figuur, letter a.a.

Ik heb boven gezegt, dat derzelver kassen in 't kauwen van de spys, door vryving niet vernietigt wierden; ook meene ik, dat dezelve niet door een beenig vliesje geslooten worden, of invallen of verduystert werden, maar in zommige oude lieden in 't geheel uytgedelgt of tot niet gebragt werden; gelyk de slag-aderen van de navel-streng, als het kind ter wereld gekomen is, dikmaals veranderen in een dun vlies, als of 'er nooyt slag-aderen zyn geweest: en zoo ook de borsten in een hooge ouderdom, dikmaals in 't geheel verdroogen. Derhalven, indien de kassen van natuure zeer dun zyn, hebbenze na het uyttrekken of uytvallen der tanden niets, waar mede zy de holligheyd konnen vervullen, en daarom worden de kaakebeenen alzoo vermindert of verkleent. Maar zoo de kassen worden vernietigt, voor dat de tanden zyn uytgevallen, ken ik geen andere oorzaak, als een scheurbuykig ongemak en tartaragtige stoffe, die de tanden omvat: waar door niet alleen het tandvleesch, maar ook de kassen allenkskens verteert werden.

Uytlegging van de LXV. figuur.

A.	*Het doodshoofd van een oud mensch.*
B.	*De onderste kaak, welkers tanden niet alleen uytgevallen, maar ook de kassen tot niet zyn gebragt; waar door dezelve zoo rank is geworden, dat het de helft van zyn diepte verlooren heeft.*
b.b.	*De gaten van de gezegde kaak, geschikt tot uytgang van een tak van 't vierde paar der zenuwen, hier in 't bovenste van 't kaakbeen zig vertoonende.*
C.	*Vertoont, hoe veel ook de bovenste kaak, na het uytvallen der tanden, en vernietiging der kassen, van zyn hoogte verlooren heeft: want nauwlyks is 'er een breedte van een schryfpen overig.*

Uytlegging van de LXVI. figuur.

A.	*De onderste kaak, welkers kassen tot niet gebragt zyn, alwaar maar twee kiezen zyn overgebleven, dewelke*

a.a.	*Alleen aan vliezen hangen, wegens gebrek van de kassen en tandvlees.*
B.B.	*De heuvelwyze* [processus condylosi] *uytsteekzels, van my genoemt stompe* [obtusi] *uytsteekzels van dezelve kaak.*
C.C.	*Scharpe* [acuti] *uytsteekzels.*
c.	*Het gat geschikt tot uytgang van 't vierde paar der zenuwen.*

De 67. Figuur.

Toont aan, een onderste kaak in haar natuurlyke gestalte met des zelfs kassen, of dat men het onderscheyd zoude konnen zien.

LXXXIII. Aanmerking.
Onvrugtbaarheyd, door toesluyting van de Trompetten van Fallopius.

Daar worden veel oorzaken gevonden, wegens de onvrugtbaarheyd der Vrouwen, onder welke geenzints de geringste plaats heeft, de toefluyting van de Trompetten van Fallopius: dezelve ondervind ik ontrent de inplanting van de baarmoeder, anders in haar uyterste eynde. Indien ik zoo veel doode lighaamen niet had geopent, ik zoude nooyt gelooft hebben, dat de Trompetten van Fallopius of Eyerwegen [*ovi ductus*], zo meenigmaals in de vrouwen verstopt zyn, 't welk ik dikmaals door een zwaare baring, (waar in die partyen dikwils een ligte ontsteking verkrygen) of door andere pynen in de buyk, heb ondervonden, voort te komen: en dat aanmerkenswaardig is, indien die Trompetten aan haar uyteynden geslooten zyn, heb ik gemeenelyk bevonden, dezelve zeer vastgegroeyt te zyn aan de Eyerstokken, 't geen al meerder onze ondervinding, voor zoo veel de oorzaak aangaat, bevestigt: want wy zien meenigmaal, dat de ingewanden, na dat zy een ontsteking gekregen hebben, tot elkander getrokken en vereenigt werden. Daarenboven heb ik in dit ongemak zeer dikmaals ondervonden, dat de Trompetten zeer uytgespannen waren, voornamentlyk ontrent haar uyteynden, gelyk te zien is in de 68. Figuur, en in myn Cabinet aan een yder getoont kan werden. Het zelve heeft ook eens ondervonden de Scherpziende Ontleder, *Regnerus de Graaf*, gelyk blykt in zyn Tractaat, *van de werktuygen der vrouwen, die tot de voortteeling* dienen by my pag. 256. Ik zoude gelooven, dat deze tegennatuurlyke uytzetting geschied van de toesluyting der Trompetten, en winden of vogten uyt de holte van de baarmoeder (op die tyd, als de mond van de baarmoeder al te nauw geslooten is) haar uytgang zoekende; 't welk ligter goed te keuren is, zoo de navolgende Aanmerkingen gelezen worden.

De 68. Figuur.
Vertoont een Baarmoeder met haar aanhang.

A.	*Een menschelyke Baarmoeder.*
B.B.	*Eyerwegen of Trompetten van Fallopius zeer uytgezet, en verblint of verstopt aan haar uyteynden.*
C.C.	*Eyerstokken.*
D.	*Een gedeelte van 't Net aan de grond van de baarmoeder vastgegroeyt.*
E.	*De binnenste mond van de Baarmoeder.*
F.F.F.F.	*Waterblaasjens van de Eyerstokken en Franjes, of 't loswerk afhangende.*

LXXXIV. Aanmerking.
Een waarschynelyke uytbarstinge der kraamvloed [lochia], *door de Trompetten van Fallopius tot in de holte van de buyk.*

In de Kalverstraat heb ik onlangs een Kraamvrouw bezogt, bezet zynde met een zwaare koortze, en klagende over spanningen en hardigheyd des onderbuyks, niet zonder onlydelyke pyne. Zy heeft gebruykt verzagtende en pynstillende hulpmiddelen, maar zonder vrugt, en is kort daar na gestorven. Het lighaam geopent zynde, vond ik in 't bekken veel stinkende stoffe, (ziet ook de 43. Aanmerking) gelyk als bloedig water van afgespoelt vleesch, of bedorve kraamvloed, welk ook van my gevonden is in de holte van de Baarmoeder. Dit heeft my stoffe tot meerder vermoeden gegeven, dat die vogt zoo ver was gekomen door de Eyerwegen of Trompetten van Fallopius, tot de holte van de buyk en bekken, en dat dit dikmaals de Kraamvrouwen overkomt, zoo de pogingen tot baaren en de pynen zeer vehement zyn, en de mond van de Baarmoeder zoodanig toegeslooten is, dat de kraamvloed haar uytgang daar door niet kan krygen. Ja ook in de zwaarste baring zelfs, wanneer het hoofd van 't kind de weg in 't geheel toesluyt, en de vogten agter de vrugt geen andere wegen voor haar kon vinden: en dat dikmaals die onlydelyke pynen in de onderbuyk, waar over de Kraamvrouwen meenigmaal klagen, haar oorspronk daar van nemen, is niet aan te twyffelen.

LXXXV. Aanmerking.
Waarschynelyke uytstorting van de maandstonden [menstrua], *door de Trompetten van Fallopius tot in 't bekken.*

Hier boven heb ik gezegt, bewysbaar te zyn, dat 'er in barende Vrouwen vreemde vogten in de Baarmoeder besloten, door de Eyerwegen of Trom-

petten van Fallopius, konnen gebragt werden tot in 't bekken en holte van de onderbuyk. Ik kan geenzints zien, waarom het bloed, buyten het baren uyt de holte van de Baarmoeder door de gezegde wegen, ook niet kan komen tot in de holte van het bekken, als de Baarmoeder geslooten is: Ja ik zal een bewysbaare zaak voor den dag brengen. De zeer handige Heelmeester *Rogier Roonhuysen*, heeft voor eenige tyd geopent het doode lighaam van een vrouw, die de maandstonden had, (in tegenwoordigheyd van den zeer waarde Medicyn *Dortmond*, en vermaarden Heelmeester *Adriaan Coenerding*) in welkers holte van de Lyfmoeder hy gevonden heeft geronne bloed, dat aan dezelve zagtjes vasthing, waar mede ook de trompet aan die zyde niet alleen besprengt was, maar ook het eyerstokje, in wiens oppervlakte het geronne bloed overvloedig vast hing. Deze Lyfmoeder te gelyk met de eyerstokken daar aangehegt, en het geronne bloed, zoo als my de gemelde vrienden vertoond hadden, bewaar ik in myn Cabinet, zoodanig gebalsemt, dat alles zyn natuurlyke gestalte, groote, en figuur behouden heeft, en dat zonder rimpels, dewelke na de drooging dikmaals gewoon zyn na te blyven.

LXXXVI. Aanmerking.
Een Lever in een dood lighaam van een waterzugtige qualyk gestelt, en hoedanig.

Alhoewel dikmaals gebeurt, dat klieren van de Lever in waterzugtige verhard werden, nogtans bevind ik, dat diergelyke ongemakken niet net met elkander altyd overeenkomen. Zommige Levers van waterzugtige verharden in 't geheel, de oppervlakte effen blyvende en de klieren onzigtbaar. Zomtyds worden die klieren zoo groot, dat zy door des geheele Levers oppervlakte uytpuylen; zomtyds zynze zoo groot als een haazenoot. Onlangs heb ik geopent een dood lighaam van een zekere waterzugtige, (welkers voeten drie Jaaren lang zugtig zyn geweest, waar door hy eyndelyk, in Zee schipbreuk geleden, en veel koude verdragen hebbende, in een waare waterzugt [*ascites*] van de buyk vervallen was) in tegenwoordigheyd van den zeer geleerden en ervaaren Medicyn *Pieter Bernage*, (die my gelegentheyd gegeven had om 't lighaam te openen) als mede den ervarenen Heelmeester *Vogelesang.* In de borst, (alhoewel hy met zwaare en geduurige benauwtheden gequelt was geweest) hebben wy niets quaads gevonden: al het ingewand in de buyk was wel gestelt, uytgenomen de Lever alleen: want dezelve hebben wy geheel verhard gevonden, welkers oppervlakte overal oneffen was, wegens de verharde en in groote toegenomene klieren. Eenige van dezelve hadden de groote van een speldeknop, andere als een linze [*lens*] of vitze zaad: In de holte

van de buyk, vonden wy een groote quantiteyt van water, zonder merkelyke stank.

LXXXVII. Aanmerking.
Een desgelyks qualyk gestelde Lever in een diergelyk ander lighaam, met een steen in de gal-weg [ductus cysticus.]

Zeker Man, die lange tyd wanterzugtig was geweest, is eyndelyk na het vergeefs gebruyk der hulpmiddelen, gestorven. Tot het openen van deszelfs lighaam, heeft my gelegentheyd gegeven de ervarene Heelmeester *Joachim Schrader*, die ook by de ontleding tegenwoordig is geweest. Geen van de Ingewanden waren qualyk gestelt, als alleen de Lever, die verhard was: de galblaas vonden wy zeer groot, (gelyk blykt in de 69. Figuur) met een wateragtig (maar geenzints bitter of galagtig) vogt vervult te zyn, in wiens galweg ons voorquam een steen, de groote hebbende van een groote erwt, die de weg in 't geheel toestopte.

Uytlegging van de LXIX. figuur.

A.	*Eens mensche gal-blaas, door een wateragtige vogt zeer uytgespannen.*
B.	*Een steen in de gal-weg zittende.*

LXXXVIII. Aanmerking.
Een aftrekking van de Lyfmoeder na de een of de andere zyde.

Dat de Lyfmoeder tegen de natuur, in deze of geene zyde getrokken word, en van haar natuurlyke plaats verandert, heb ik zomtyds met myn vingeren waargenomen in levendige vrouwen, klagende over pyne in de onderbuyk, met geduurige lust tot het watermaken, en met zeer meenigvuldige neyging of perzing, om het zelve te ontlasten. Het is my maar eenmaal voorgekomen in een dood lighaam, dat de mond van de baarmoeder in de linker zyde getrokken was, gelyk de 69. * Figuur aanwyst. Wat voor quaal zy daar door gekregen heeft, is my onbekent, om dat ik by haar genezing niet tegenwoordig ben geweest; nogtans weet ik, dat zy van die quaal niet gestorven is geweest. Maar het is gelooflyk, dat het haar eenige moeyelykheyd heeft toegebragt, om dat door die verdraayde stand van de Lyfmoeder, de pis na behooren niet kan ontlast worden: want voor zoo veel de mond van de baarmoeder in deze of geene zyde getrokken word, zo volgt daar ook op de mond van de blaas, om dat zy zeer vast aan een zitten. In deze Lyfmoeder, het welk zeer raar is, word gevonden een derde ronde en lange band, (gelyk ge-

meenelyk die banden genaamt werden) niet uyt de grond van de Lyfmoeder haar oorspronk nemende, maar aan de zyde van de hals van de Lyfmoeder.

Uytlegging van de LXIX. figuur.

A.	*Een mensche Lyfmoeder na de linker zyde getrokken.*
B.	*De binnenste mond van de Lyfmoeder.*
C.C.	*De lang-ronde banden.*
D.	*Een tegennatuurlyke derde lang-ronde band.*

LXXXIX. Aanmerking.
Een steen in de blaas, met een etteragtige verdikking van de blaas, ter dikte van een vinger.

Anno 1672. Een zeker Jongman van ontrent 25 Jaaren, gequelt zynde met een steen in de blaas, heeft zig begeven in ons Gasthuys, om aldaar van de steen gesneden te werden, maar tegen verwagting heeft de Steensnyder dezelve niet konnen uythalen; alhoewel hy hem met de tang omvat had, en eenige stukken daar uyt trok. De Patient gestorven zynde, heb ik deszelfs lighaam geopent, en daar in gevonden een steen zoodanig van de blaas bezet en gedrukt, dat 'er maar plaats overig was voor eenige druppelen pis. Ziet de 70. Figuur. De blaas bevond ik een overdwerze vinger dik, en schybaar in onnoemelyke vliezen, tusschen dewelke ik bevond een etteragtige stoffe, op verscheyde plaatzen zeer volmaakt met gesmolte vet overeenkomende: deze etteragtige stoffe vloeyde overvloedig uyt de wonde van my gemaakt, eveneens als men ziet het water vloeyen uyt de beenen van die geenen, die waterzugtig zyn, na gedaane opening in de doode lighaamen. Tusschen de steen en blaas, is 'er weynig of geen van diergelyke etteragtige stoffe gevonden: alhoewel ik dezelve ook tusschen de vliezen van de pisleyders, als mede tusschen die vliezen die de nieren omvangen, gezien heb.

Uytlegging van de LXX. figuur.

A.A.	*Eens mensche blaas, door 't vryven van de steen zeer verdikt.*
B.	*Een groote steen.*
C.C.	*Gedeeltens van de Pisleyders.*

XC. Aanmerking.
De gal-blaas dikmaals in tween verdeelt, (voornamentlyk in Kalveren) maar zeer zelden, of nooyt in 't geheel dubbelt.

Van een dubbelde gal-blaas, die in de Lever gevonden werd, zyn waarnemingen in de geschriften der Ontleders te zien. Maar ik geloof, dat nogtans

diergelyke speeling der natuur, zeer raar (zoo het ooyt gebeurt is) te houden is. Veelmaalen is de gal-blaas my voorgekomen in tween verdeelt, voornamentlyk in Koeyen en Kalveren, gelyk in de 71. en 72. Figuur vertoont word. Waar van ik eenige hard gebalsemt in myn huys bewaar: maar ik heb nooyt een dubbelde gal-blaas gevonden. In een dubbelde gal-blaas moest ook een dubbelde gal-weg gevonden werden, zonder dat, kan men ook geen gal-blaas voor dubbelt houden, en dat beken ik nooyt gevonden te hebben: alle, welke ik tot nog toe gezien heb, waren wel in tween verdeelt, alleen maar voorzien zynde van een gal-weg.

Uytlegging van de LXXI. en LXXII. figuur.

A.A.	*De gal-blaas uyt een Os genomen.*
B.	*Deszelfs verdeeltheyd in tween.*
C.	*De gal-weg.*
D.D.D.D.	*Kruyswyze opening, op dat de inwendige steenagtig gewordene rok gezien konde werden.*
d.d.d.d.d.d.	*De steenagtige binnenste rok.*
E.	*Een in tween verdeelde gal-blaas uyt een Schaap.*

XCI. Aanmerking.
De waare oorzaak van 't ongemak Miserere Mei ofte Ileos, door verscheyde exempelen aangetoont.

Wat ongemak, 't welk gemeenelyk Ileos of ontfermt uw myner genaamt word, eygentlyk is, als mede deszelfs eygen oorzaak, komen de Medicyns niet alle met elkander overeen. Eenige hebben gelooft, dat daar in een krinkel, omwenteling of omdraying van een dunne darm geschied, gelyk in de toebereyding van de beulingen. Andere daarentegen ontkennen, dat het gedarmte in een knoop kan omgerolt werden, zoo lang het nog aan 't darmscheyl vast zit; maar het darmscheyl verrot zynde, ('t welk ik een en meermaale na myne geheugenis gezien heb) gelooven zy het zelve ook te konnen overkomen: dog, indien men op de zaaken let, welke na de dood ons voorgekomen zyn, is het behoorlyk, dat men vaststelt, dat dit gebrek een verzwakking [*atonia*] van de darmen is, en voornamentlyk van 't dunne gedarmte, vergezelschapt zynde met geduurige braakingen, hartlyvigheyd, en gemeenlyk ook met zeer zwaare pynen, ja de dood zelfs volgt daar wel schielyk op. Deze verzwakking der darmen, komt eerst voort van de zenuwen der darmen, die, zoo niet geheel, ten minsten voor een gedeelte verstopt zyn; waar door de darmen stil staan, en het dunne gedarmte voor-

mentlyk; ja werden ook berooft van de ingeboore [*motus peristalticus*] t'zamentrekkende beweging, om dat de levensgeesten [*spiritus animales*] daar ontbreeken.

Ten tweeden, De zelve heeft ook haar oorspronk van verstopping der darmen, welke veroorzaakt kan worden, of door verharde darmsvuyligheden, of door ingeslokte beenderen, en diergelyke andere harde zaken.

Ten derden, Wort dit ongemak veroorzaakt door een inschieting [*susceptio seu ingressus*] van 't eene in 't andere gedeelte van de darm; deze inschieting neemt haar oorspronk van een verkeerde ingeboore t'zamentrekkende beweging der darmen, of stuyptrekkingen, ja ook van al te groote uytzetting van het gedeelte des darms, of van deszelfs groote toetrekking: waar door het wyder gedeelte van 't gedarmte bequaam is, het nauwer of toegetrokkene te ontfangen, in deze of geene beweging van 't gedarmte.

Ten vierden, bevind ik de oorzaak van deze quaale te zyn een toenyping en sluyting van de darm, welk ik dikmaals zoo toegenepen heb bevonden, dat 'er nauwlyks de kleynste vinger, nog ingeslokte spyze nog winden, daar door gelaten konde worden. Ziet de 73. Figuur.

Ten vyfden, komt dit ongemak zeer veel voor, door toedoen van een darmbreuk.

En eyndelyk ten zesden, mag men ook wel daar byvoegen, een ontsteking van 't gedarmte. Dat dit ongemak zyn oorspronk gehad heeft van verstopte zenuwen van 't gedarmte, in de Huysvrouw van zeker geleerd Man, (welke onlangs in een geheele verstopping van den afgang geduurig braakte, nogtans zonder merkelyke pyne en koortze, vervallen was, waar op de dood schielyk is gevolgt) daar is niet aan te twyffelen. Dat ook het gedarmte van haar beweging stil staat, na dat het, of door verharde darmsvuyligheden, of ingeslokte beenderen, of een andere diergelyke harde stoffe verstopt is, geheugd my tweemaal in gestorvene lighaamen gevonden te hebben. Ten derden, dat dit quaad voortkomt van een inschieting van 't eene in 't andere gedarmte, stel ik vast: Ja ik heb het tweemaal publyk vertoont. Ziet de 74. Figuur. Het eene in 't gedarmte van de Zoon van een Bakker, en 't andere in dat van een Waard, beyde van my uytgesneden, en mede genomen. Deze waren, terwyl zy leefden, met veele quaalen bezet; maar voornamentlyk met pynen in de buyk, en dat een uur of twee na den eeten. Het derde exempel van dit ongemak, heb ik gezien in 't openen van een dood lighaam, in tegenwoordigheyd van den vermaarde Heelmeester *Joachim Schrader.* Ik heb ook gezegt, de oorzaak van dit quaad te wezen, een toenyping van 't gedarmte. Ziet de 73. Figuur. Want in 't openen van doode lighaamen, heb ik dikmaals ondervonden, dat het gedarmte zoo nauw toegenepen was, dat men 'er geen kleyne vinger door konde krygen. Indien dan in dit

de darmsvuyligheden eenigzints verhard zyn, of de weg door winden besloten blyft; wat wonder is 't, dat de menschen dan zoo schielyk door onlydelyke pynen en ontstekingen, komen te sterven?

Uytlegging van de LXXIII. en LXXIV. figuur.

A.A.	*Een gedeelte van de nugteren darm* [jejunum intestinum], *wiens middelste gedeelte*
a.	*Zeer ingetrokken of vernauwt is.*
B.	*Een gedeelte man dezelfde darm, in wiens middelste*
b.b.	*Een inschieting van de darm ons voorkomt.*

XCII. Aanmerking.
Een bovenmatige verwydering van de kronkel-darm [colon.]

Een Meysje van vyf Jaaren oud, had al van lange tyd af geklaagt over pynen en krimpingen in de buyk; men gaf haar dikmaals pynstillende, windbreekende, en middelen, die de wormen dooden, in, dog alles te vergeefs: waar na zy eyndelyk, de pynen haar geduurig byblyvende, is gestorven. Het lighaamtje geopend zynde, heb ik nauwlyks (het geen te verwonderen is) eenig ingewand in de buyk konnen zien, als alleen dat gedeelte van den kronkel-darm, welke begint de naam te krygen van endeldarm: en dat wegens de bovenmatige uytspanning in 't gezegde deel van de darm, waar onder de andere ingewanden verborgen lagen.

CXIII. Aanmerking.
Een ingebeelde en waare beweging van de Lyfmoeder.

Of de Lyfmoeder in de Vrouwen, die buyten het kraambedde zyn, met een plaatzelyke beweging nu opwaarts, dan nederwaarts bewogen word, (gelyk veele Autheuren gewilt hebben) zou 't buyten myn pen zyn, zulks ter examen te brengen; dewyl ik niet alleen de kortheid be-yvere, maar ook, waarde Lezer, alleenlyk, het geen ik zelfs ondervonden heb, tragt bekent te maken. In passant egter betuyge ik dit, dat ik my niet genoeg kan verwonderen over die geenen, die zoodanig een beweging aan de Lyfmoeder toegeschreven hebben, datze gelooven, dat het middelrift [*diaphragma*] zelfs daar van opgetrokken word; ja zelfs de Baarmoeder tot in de keel opklimt. Andere hebben haar zelfs wys gemaakt, dat de Lyfmoeder, verdroogt zynde,

opklom na boven, om daar bevogtigt te werden; zeggende, de lever te zyn een fonteyn van aangename dampen, en dat de Lyfmoeder daarom na de lever klom, op dat zy uyt die fonteyn zoude drinken. Deze beuzelingen overgeslagen zynde, als door haar eyge ongerymtheyd vervallende, zeg ik, dat 'er niets zekerder is, als dat de Lyfmoeder haar zeer sterk beweegt in de baring, en dat alle natuurlyke neyging om te baren, meest van de Lyfmoeder afhangt; welke neyging na het baren niet zelden zoo sterk byblyft, dat de Lyfmoeder haar zelfs omkeerende, uyt het lighaam zakt. In andere Kraamvrouwen heb ik ondervonden, weynig uuren na de verlossing, dat de beweging van de Lyfmoeder zoo evident was, dat de Vroedvrouwen, ja ook zelfs de Kraamvrouwen, my dikmaals hebben gezegt, dat 'er nog een ander kind in de Lyfmoeder nableef. In dit geval, heb ik myn eygen hand op de buyk gelegt, en bevond zoodanige merkelyke beweging, dat my scheen als of myn hand van 't kind voortgedreven wierd: Ja zomtyds verhief zig de Lyfmoeder zoo om hoog, in deze of geene zyde; dat zy buyten het lighaam uytpuylde, en dat met zoo een hardigheyd en gezwel, dat iemand, die niet zeer in deze zaken ervaren was, voor zeker zou gezegt hebben, het hoofd van 't kind te voelen; welke bewegingen ik nogtans aanstonds ook in de andere zyde gevoelde. Nu scheen 't my toe, dat ik de knie, dan de wangen, gevoelde; gelyk als in de zwangere Vrouwen, als de barends tyd voor handen is: maar na dat ik de hand in de Baarmoeder gestoken had, ondervond ik, dat het geen kind, maar wel de Baarmoeder zelfs was.

XCIV. Aanmerking.
Een wonderbaarlyke verwydering van een Pisleyder, in zig onthoudende een geheele pint etter.

Niets geloove ik, dat meer verwonderenswaardig is, als dat de vliezige vaten, hoe meer zy uytgezet werden, dikmaals des te meer door een vreemd vogt verdikt werden. In de slag-aderen heb ik dat klaar getoont, in de 37. en 38. Aanmerking: en dat het in de Pisleiders ook plaats heeft, kan men zien in de 75. Figuur. Dat de Pisleyders zomtyds zoo verwydert worden, dat ze een vinger daar in toelaten, is niet zeldzaam. Maar het is zeer raar en ongehoord, dat een Pisleyder een geheele pint etters bevatte; en 't geen nog meerder te verwonderen is, dezelve etter had uytgang gezogt door de geannexeerde vezels, zoo als ik nu zal verhalen.

Anno 1673. heb ik in tegen woordigheyd van den Geneesheer *van Tongeren*, en den Heelmeester *van Ulsen*, geopent het doode lighaam van zekere Vrouw, welke van lange tyd af met zoodanige onlydelyke pynen en smerten

gequelt was geweest, voornamentlyk als ze een etteragtige pis loste, dat zy veeltyds wenschte dood te wezen, eer zy het eynde van haar leven bequam. De oppervlakte van de regter Nier was zeer ongelyk, verbeeldende de hom van een Cabeljauw: in 't onderste gedeelte van de regter Pisleyder, even boven de inschieting in de blaas, hing een steen, hebbende de groote van een hazenoot. Ziet de 75. Figuur. In 't binnenste van de Pisleyder, vond ik eenige overdwers leggende vliesagtige vezels of draaden: het middelste gedeelte van de Pisleyder was zoo verwydert, dat het ten minsten een pint by zig onthield. Uyt deze opgezwolle, en met etteragtige stoffe vervulde Pisleyder, zagen wy ontelbaare witte gezwolle vaatjens, die een dun paardehayr dik waren, lopende langs de boven-buyks [*hypochondrium*] linker zyde. Waar zy eyndigden, konden wy niet nauwkeurig onderzoeken, om dat ons het gewenste onderzoek van de eygenzinnige vrienden geweygert wierd. Deze vaatjens waren geen melk-aderen, veel minder bloedvaatjens; met de water-vaten quamenze ook mede niet overeen: maar ik zoude geloven, dat het een byzonder zoort van vaten was geweest; ja zekere vezels, (geen nieuwe, maar die, dewelke de vliezen maken, door welkers hulpe de Pisleyders aan de lendenen vastgemaakt werden) dewelke altyd, na myn gedagten, hol zyn. Zoo dat uyt deze en diergelyke aanmerkingen, misschien gelegentheyd zal geboren worden, om netter te determineeren die wegen, waar van tot nog toe de Ontleders, niet anders als by gissingen, zoo veel gerugt gemaakt hebben.

Uytlegging van de LXXV. figuur.

A.A.	*Het middelste gedeelte van de regter Pisleyder met etter vervult.*
B.	*Een steen in 't onderste gedeelte van de verwyderde Pisleyder.*
C.	*Bloedvaten door de Pisleyder lopende.*
c.c.c.c.c.	*Vaatjes, wegens het geene daar in begrepen was, wit van coleur, en langs de boven-buyks linker zyde loopende.*

XCV. Aanmerking.
Een harde verdikking [schirrosa incrassatio], *en wonderbare vernauwing van den endel-darm, na een moeylykheyd* [dysuria] *in 't water maken.*

Wat al groote dingen ondernemen wy geringe en ellendige schepzels! die met zoo veel doodelyke ziektens onderworpen zyn, dat niemand dezelve ligtelyk zoude konnen optellen. Maar nergens worden wy met meer ziektens aangetast, als ontrent de wegen, die tot de ontlasting dienen: alwaar dezelve, indien zy diepe wortelen geschoten hebben, zeer bezwaarlyk konnen uytgeroeyt werden.

Dagelyks, om ons leven te onderhouden, moet men eeten en drinken, en 't geen overtollig is, ontlasten: maar indien deze wegen, die geschikt zyn om dit werk te doen, qualyk gestelt zyn, zullen de lyders dikmaals de dood kiezen voor het leven.

Zeker Vriend in 't bloejen van zyne Jaaren, melancholyk van humeur, voor drie Jaaren na Ierland gereyst hebbende, om zyn zaken aldaar te verrigten, begon te klagen, dat hy niet wel wateren konde; 't welk in 't kort zoo heeft toegenomen, dat hy geduurig om een druppeltje pis quyt te raken geprikkeld wierd, en dat met zoo groote pynen en geduurige neyging tot het wateren, dat hy het niet konde verdragen. Wat geschied 'er? korte tyd daar na heeft 'er een andere quaal, van geen minder belang, ook het hoofd opgestoken, namentlyk een onvermogen van een vryen afgang, zonder twyffel van die geduurige neyging om te wateren, waar door de regte darm niet alleen verdikt en zeer verhard was geworden, maar ook byna geheel toegegroeyd: want nauwlyks of niet kon 'er een stilet, hebbende de dikte van een stroo, ingebragt werden; waar door deze ellendige nog pis, nog darmsvuyligheden quyt konde raken, ten zy drupswyze, en dat geduurig met een bloedagtige en etterige stoffe vermengt, met zoo groote en gestadige smerten, dat alle menschen zyn tegenwoordigheyd schuwden. Eyndelyk in 't Vaderland gekomen zynde, heeft hy zig na Amsterdam begeven, en met my, nevens anderen, raadgepleegt, maar te vergeefs, dewyl deze gebreken ongeneeslyk geworden waren. Deze quaalen geduurig toenemende, heeft hy eyndelyk den geest gegeven, en ons gelegentheyd nagelaten, om het quaad nauwkeurig te onderzoeken.

Het lighaam dan geopent zynde, vond ik in yder bekken van de Nier een schrikkelyke groote steen, en buyten deze, in 't midden van de regter Nier, nog een andere groote steen. De Pisleyders en Waterblaas waren wel gestelt. Den endel-darm heb ik in 't geheel zoodanig verdikt gevonden, dat die bykans de dikte van een duym overtrof, en zoo verhard dat ik in twyffel was, of het vleezig, dan of het krankbeenig genaamt moest werden. De holte van de gezegde darm, overtrof ook pas de breedte van een stroo; en dat aanmerkenswaardig was, dezelve was ook zoo sterk aan 't Heylig been vastgegroeyt, dat men het met de punt van een mesje geenzints separeren konde; maar ik ben gedwongen geweest, zulks met een yzere bytel en houte hamer te verrigten: Ja, dat te verwonderen is, ik hebbe de scheyding met grooten arbeyd moeten doen. Alle deze zaken heb ik met myn balsamatie toebereyd, en worden van ons bewaard, ter gedagtenis van den Lyder, en de zeldzaamheyd van de Historie.

XCVI. Aanmerking.
Diergelyke verdikking van den endel-darm.

Van 't zelve voorverhaalde ongemak, te weten een verdikking en verharding van den endel-darm, is hier tot Amsterdam ook onlangs gestorven de Heer..., die lange tyd met dezelfde pynen en nygingen tot afgang, gequelt was geweest. In dezelve was nogtans den regten darm zoo niet toegenepen, of men kon 'er een kleyne vinger, wat sterk aanperssende, inbrengen. Dit ongemak, om dat 't zelve zelden voorkomt, en by weynige bekend is, hebben zy getragt dan eens op deze, dan eens op geene manier, te genezen. Onder anderen waren 'er eenigen, die geloofden, dat het Aambeyen [*haemorrhoides*] waren, en stelde voor, dat men die moest wegnemen door snydingen, 't welk ook vergeefs getenteert is geweest.

Ik, die by deze Patient maar eens of tweemaal was geweest, oordeelde, dat het een verhardheyd [*schirrositas*] in de regten darm was, 't geen ook de uytkomst geleert heeft: maar om dat de lyder nogtans zeer genegen was om te laten snyden, en met grooten ernst daar op aandrong, heb ik mede myn stem daar toe gegeven, dog alles zonder vrugt; want hy storf eenige weeken daar na. In zoodanige ongemakken, behoort men nogtans hoog te agten de streelmiddelen [*cura palliativa*], namentlyk verzagtende en pynstillende clysteeren: want groote hulpmiddelen brengen dikmaals groote schaade toe, daar de zagte geen hinder veroorzaken, en ondertusschen die de lyder verzagten, en hem tot een aangenaame verquikking verstrekken.

XCVII. Aanmerking.
Een ongemakkelyke afhaling van de Moerkoek, die veroorzaakt werd door een byzondere inplanting van de navel-streng in dezelve.

Dat de Vroedvrouwen zomtyds met een beangste zorgvuldigheyd, in 't uythalen van de Moerkoek, zig bezig houden, na dat het kind ter wereld is gekomen, komt die geenen, dewelke in deze zaken onbedreven zyn, wel vreemd voor; maar zoo de zaak nader onderzogt word, zal het niemand tot verwondering strekken: want dikmaals is 't in haar magt niet, de Moerkoek, hoewel dezelve na wensch aangegrepen is, voor den dag te brengen; maar wat de oorzaak daar van is, heb ik tot nog toe niet bevonden, by iemand genoegzaam begrepen te zyn. Eenige zeggen, dat de Moerkoek al te vast aan de Lyfmoeder gehegt is, wegens een vaste aangroeying der bloedvaten van de Baarmoeder met die van de Moerkoek; nogtans zoude ik geloven, dat zy

daar in bedrogen zyn. Andere stellen de oorzaak van deze moeyelyke afhaling te bestaan, in een bederving van de Moerkoek, en slappigheyd der zelver zelfstandigheyd; ja ook in een al te vast geslotene mond van de Lyfmoeder. Maar niemand, dat ik weet, maakt mentie van dat geene, 't welk alhier van het grootste gewigte van allen is, namentlyk een middelpuntige inplanting van de navel-streng in de Moerkoek; te weten, als dezelve net in 't midden van de Moerkoek ingeplant is, dan scheyd gemeenelyk dezelve zeer bezwaarlyk van de Baarmoeder af: want niet zelden worden de Vroedvrouwen gedwongen, de zoodanig gestelde Moerkoeken met haar voorste vinger te quetzen, op datze gemakkelyker zouden afvallen. Ziet de I. Figuur van de volgende Catalogus. Maar indien zy in deze of geene zyde ingeplant werd, volgtze ligt, ja wel van zelfs, als het kind geboren is. Dezelve reden daar van is, dewelke van een stuk rond gesneden leer, waar aan in 't midden een touwetje gedaan word; want het leertje nat gemaakt, en op een zwaarwigtige steen geplakt zynde, kan dezelve ligt uyt de aarde getrokken werden: maar zoo 't touw aan de zyde geplaast word, is 't vergeefs werk.

XCVIII. Aanmerking.
Een blaas-breuk [hernia cystica] *in 't Bal-zakje, waar by gevoegt was eene door schrik ontstaane Liesbreuk* [Bubonocele.]

Dat een breuk eerder een uytzetting of uytspanning, als een breuk of scheuring van het buykvlies is, zal ik geenzints in twyffel trekken; ja het blykt ook genoegzaam onder de Geneesmeesters. Dit ongemak heeft zyn naam gekregen van 't geen het in zig onthoud; aldus word een darm-breuk genaamd van de darm, die daar in gesloten is; en een netbreuk, van 't net &c. Ook moet niet minder, als de waterblaas nederzinkt in het balzakje, een blaas-breuk genaamt werden; 't welk my tweemaal is voorgekomen, met de zeer vermaarde en ervaare Heelmeester *Anaries Boekelman.*

De zeer Agtb. Heer N.N. Koopman tot Amsterdam, kreeg voor eenige Jaaren zoo groote moeyte om te wateren, dat hy het niet konde quyt raken, ten zy hy met zyn hand het balzakje opheffende drukte. Deze quaal heeft hy zoo lang verzwegen, tot dat hy te gelyk, dat wonderlyk is om te zeggen, alleen door schrik een Liesch-breuk bequam. want daar barste onvoorziens in zyn kelder een groot wynvat, waar van hy, daar by zynde, zoo verschrikte, dat hy aanstonds verviel in een Liesch-breuk. Het welk my nog eenmaal is voorgekomen in een ander, die alleen door schrik schielyk een breuk kreeg; en de bovengezegde Heelmeester (die zeer ervaren is in 't genezen der breuken) heeft my verhaalt, dat hy het meermalen ondervonden heeft. Deze

Lies-breuk heeft de Zieke gedwongen, de behulpzaame hand van anderen te verzoeken. Ik wierd daarom geroepen met den vermaarde Medicyn *Bellangier*, en de zeer bequaame Heelmeesters *Andries Boekelman, Pieter La Nou*, en *Pieter Adriaansz.* Maar nademaal de Liesch-breuk zoo eng geslooten wierd van de omleggende peezen der spieren, dat geen van ons alle den lyder hulpe konde toebrengen, is hy in 't korte gestorven. De opening van deze veelvuldige breuken, hebben ons de bloedverwanten toegestaan; in welke wy, de Liesch-breuk doorgesneden hebbende, hebben aangemerkt, dat een gedeelte van de omgewonde [*ileum*] darm ontstoken, en met het vuur (gelyk dikmaals gebeurt) bezet, en de scheur, (gelyk gemeenelyk gezegt word) of liever de verwydering zoo nauw was ontrent de peezen van de buyk-spieren, dat 'er nauwlyks een vinger door konde gaan: waar door het gezegde deel van de bogtige darm, geenzints konde ingebragt werden. In 't balzakje hebben wy naderhand de geheele waterblaas nedergezakt bevonden.

XCIX. Aanmerking.
Een wonderbaarlyke uytzetting van de Nieren en Pisleyders der Schapen.

Het is niet te verwonderen, dat de waterblaas, door het geduurig afvloeyen van de pis, dikmaals in een groote uytgestrektheyd komt te groeyen, om dat de blaas, wegens de vliezige zelfsstandigheyd, de geduurig toevloeyende vogt ligtelyk ontfangt, ende dezelve opgehoopt zynde, zeer verwydert en uytgespannen word. Maar dat de Nieren zelfs zig zoo wyd in groote uytspannen, door de belette uytgang van de pis, datze ons byna voorkomen als een waterblaas, overtreft aller verwagting, en verdiend een ieders verwondering.

Ontrent twee Jaaren geleden, heeft my de zeer naarstige Heelmeester en Liefhebber van de Ontleedkonst, *Vogelezangh*, mede gebragt twee Schaapen Nieren, die zoodanig uytgezet, en met een wateragtige vogt vervult waren, dat yder byna twee pinten water in zig onthield. De Pisleyders waren zeer gedraayt, en van die groote, dat men 'er een groote pinxternakel konde inbrengen. Yder uyterste eynde van de gezwolle Nieren, had zyn natuurlyke klieragtige zelfstandigheyd niet verlooren, maar in 't midden bestond het uyt een vlies. Inwendig vertoonden zig de pypjens [*tubuli*] van 't bekken als groote holletjens [*cellulae*] van die wytte, dat men daar in een okkernoot met zyne groene bast bezet konde inbrengen. De pis, die in de waterblaas besloten was, konde ik ligtelyk voortdrukken na de Pisleyders en Nieren toe: maar van de Pisleyders en Nieren na de blaas, konde zulks niet, als met gewelt te gebruyken, geschieden, en dan quam 'er nog zeer weynig door een kleyn gaatje

in 't midden van zekere vliezige sluyting, welke ik tusschen de blaas en pisleyders vond. Ik zegge, zoodanig waren deze gaatjens van gestalte, dat de doorgang van de pis uyt de waterblaas na de Pisleyders en Nieren vry genoeg was; maar de contrarie drukking van de Pisleyders en Nieren na de waterblaas, was voor 't grootste gedeelte vrugteloos, waar door zonder twyffel voortgekomen is de te rugkeering van de pis, en in vervolg van tyd zoodanige uytzetting van de Nieren en Pisleyders. Deze Nieren en Pisleyders, met een gedeelte van de waterblaas, worden van my bewaart in myn Cabinet; zoo dat aan de waarheyd van deze zaak niet te twyffelen is, dewyl een yder by tyds gelegentheyd vryheyd gegeven werd, deze ongehoorde mismaaktheyd van de water-wegen by my te mogen bezien.

C. Aanmerking.
De waare gestalte van 't hoofdje van de roede, nieuwlyks ontdekt.

Onder alle Autheuren, die tot nog toe hebben geschreven van de roede, heeft geen de minste plaats de zeer scherpzinnige Ontleder, en in zyn leven myn familiaare vriend *Regnerus de Graaf*; die nogtans niet geheelyk deze stoffe heeft afgedaan, maar eenige zaken aan anderen, om te onderzoeken, overgelaten. Ja wat aangaat het hoofdje, schynt hy 't zelve maar ter loops behandelt te hebben, en alleen in de meening van anderen gerust te zyn geweest: gelyk blykt in zyn Tractaat *van de Werktuyg-deelen, tot voortteeluge dienende in de mannen*; alwaar by my fol. 139. deze woorden gevonden werden: '*Aan de twee zenuwagtige lighaamen en pisgang, nu beschreven zynde, word als in 't voorste gedeelte gevoegt zekere zelfstandigheyd, vleesagtiger dan de andere deelen van de roede voorkomende, welke by de Ontleeders zomtyds genaamt word een Eekel* [Glans, Balanus, Cerasum], *en na zyn gelykenisse een Karsse.* Niet alleen deze Ontleder, maar ook alle, zoo oude als nieuwe, hebben dit gedeelte van de roede als droogsvoets voorby gegaan; alhoewel het in de Heelkonst van groot belang is, dat deel wel te kennen, gelyk naderhand blyken zal.

Johannes van Horne, zaliger gedagtenis, voor deze myn Promotor, in zyne beschryving van de Kleyne Wereld, by my pag. 149. spreekt aldaar van 't hoofd der roede op deze manier: *Op deze* (hy spreekt van de zenuwagtige lighaamen) *is het hoofd opgezet, 't welk na de gelykenisse een Eekel genoemd word, bestaande uyt een zagt en week vleesch, zeer gevoelig, voornamentlyk als het opzwelt.*

Veslingius zegt, dat het hoofdje van de roede bestaat uyt een zagte, vleesagtige en spong euse zelfstandigheyd, en vorders zeyd hy daar niet meer van.

Blasius in Veslingium: 'Deze Eekel word aan 't uyterste geplaast, als het hoofd op de nek; want met zyn onderste gedeelte, en als een fondament, steekt het eenigzints in zyn omtrek over de roede heen, maar in 't bovenste eyndigt het allengskens in een stompe punt. Dit zegt deze.

Bartholomaeus Cabrolius, bekent in zyne menschelyke ontleding, dat het een vleesch is, verschillende van klierig en spierig vleesch.

Thomas Bartholinus, in zyn ontleding, zegt opentlyk, dat de Eekel van de roede gelyk als vleesch, niet zagt en slenterig, gelyk *Joh. van Horne*, maar gevoeliger en vaster, als in de rest van de roede is.

Vesalius, van 't gestel des menschen lighaam, by my pag. 649. zegt: '*Als zy tot die plaats van de roede gekomen zyn*, (hy spreekt van de zenuwagtige lighaamen) *in welke ze nu de Eekel zullen maken, worden zy spits, en de vleesagtige zelfstandigheyd van de Eekel groeyt daar aan vast.*

De woorden van *Adrianus Spigelius* zyn: '*De Eekel is het laatste gedeelte van de roede, vastgegroeyt aan de twee zenuwagtige lighaamen, boven welken het ook eenigzints in zyn omtrek oversteekt, nadien het met een cirkel als een kroon omringt werd, maar van vooren is het nogtans scherp, hebbende een uytnemend gevoel, en een spongieuze zelfstandigheyd gelyk als de roede, maar vaster.*

In *Realdus Columbus*, een der beste Ontleeders, alwaar hy spreekt van de Eekel der roede, is dit alleenlyk te vinden: *Daar na worden zy opwaarts gebogen*, (de banden, of zenuwagtige lighaamen van de roede) *en worden ingeplant aan 't eynde van den Eekel, welke Eekel zoo hard niet is, als de andere deelen der roede.*

Ziet hier verscheyde gedagten van de voornaamste Ontleeders, omtrent het gestel van den Eekel der roede! Indien gy dezelven met de natuurlyke beschryving van dat deeltje, die daadelyk volgen zal, naarstiglyk wilt vergelyken, zult gy aanstonds bemerken, dat niemand van die Helden in deze zaak de spyker op 't hoofd geslagen heeft. Want dat durf ik verzekeren, dat zelfs geen een (zoo ik weet) de Eekel van de roede zoodanig, als zy waarlyk is, voor dezen aangemerkt heeft: en geen wonder, om dat derzelver onderzoeking zoo ongemakkelyk is. Voorwaar, het Ontleed-mes is niet genoeg, ja is ook in 't geheel onnut tot deze ontdekking: de spuyt gebruykt men wel om vaten op te vullen, dog is ook byna niet bequaam tot deze zaake: alhoewel die occasie aan my heeft gegeven, om de waare toestand van dat deel te bezigtigen, het welke tot op huyden dezen dag nog in 't duyster verborgen lag. Na dat ik derhalven de geheele roede, van alle bloedige stoffe ontlast hebbende, met een waschagtige stoffe vervult hadde, en naderhand den Eekel aan dwerssche mooten gesneden had, bevond ik dezelve met de gezegde stoffe vervult te zyn; 't welk my gelegentheyd gaf, om te

denken, dat den Eekel van de roede, geenzints van een vleesagtige zelfstandigheyd was: daarom, op dat ik, wat van de regte waarheyd was, des te klaarder zoude onderrigt worden, nam ik myn toevlugt tot de experimenten. Namentlyk ten eerste, het bloed uyt de roede gedrukt, en met water, door hulpe van een spuyt, uytgespoelt zynde, heb ik met wind vervult de dikste spongieuze zenuwagtige lighaamen der roede, van andere zenuwagtige lighaamen, ja ook banden van de roede genaamt; en heb ze met een band zeer styf gebonden, hoopende, dat my na de drooging zoude blyken, wat van de waare gesteltheyd van dit hoofdje zonde zyn, maar te vergeefs; want door dit proefstuk, komt wel in 't gezigt de waare gesteltheyd der gezegde lighaamen, als mede het inwendige van 't hoofdje, maar geenzints het buytenste. Want met deze opblaazing is het inwendige gedeelte van 't hoofdje wel opgezwollen en verhard, maar nogtans bleef het buytenste gedeelte van 't hoofdje slap. Ziet de 75. Figuur. Dit gezien hebbende, stak ik een blaaspypje ontrent de wortel van de roede, in 't dunne zenuwagtig spongieus lighaam van de water-weg of piscanaal, van andere het spongieus lighaam van de water-weg genaamt, en toen met wind aangezet zynde, zwol te gelyk met het zelfde ook op het uytterste gedeelte van 't hoofdje, en geenzints het inwendige, maar behield zyn slapheyd. Dit aangemerkt zynde, heb ik beginnen te gelooven, dat het groote en dikke zenuwagtig lighaam, (of, zoo andere willen, lighaamen; want de Ontleeders zeggen, dat 'er twee zyn) verscheelende was van het dunne en kleynder zenuwagtig spongieus lighaam: en dat denkende, heb ik het derde en laaste experiment in 't werk gestelt, 't welk in allen deelen myn verwagting voldaan heeft. Ik hebbe, namentlyk door een koper blaaspypje, ontrent de wortel van de roede, alwaar hy het digtste by is aan de schaam-beenderen, ingestoken zynde, het groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam met wind opgeblazen; en na de vervulling, heb ik met myn vingers de roede zoo lang toegehouden, tot dat ik met dezelve blaaspyp, uyt het gezegde lighaam gehaalt hebbende, en in 't kleyne en dunne zenuwagtig spongieus lighaam gebragt, het zelve lighaam mede met wind vervult had: welk gedaan zynde, heb ik de geheele roede gebonden en gedroogt: maar hoe bezwaarlyk het is, de wind in de gezegde lighaamen te houden, tot dat zy alle gedroogt zyn, zal die geen gewaar worden, die naderhand 't zelve zal willen onderwinden en nadoen. Na de drooging, heb ik de roede en Eekel aan mooten gesneeden, (ziet de 76, 77, 78, 79. en 80. Figuur) en bevonden, dat den Eekel niet anders is, als een waare zamenhang, zoo wel van 't grootste en dikste zenuwagtig spongieus lighaam, voor het grootste gedeelte de roede uytmakende, als van het kleyne en dunne van de pisweg, die het grootste, en voornamentlyk het onderste gedeelte van 't hoofdje omvat, en dat zonder eenige verandering van zelfstandigheyd.

Deze zenuwagtige spongieuze lighaamen zyn dan zoodanig geconstitueert en gestelt, dat het dikste en grootste het binnenste van den Eekel t'zamenstelt, en het kleenste en dunste het buytenste allerwegen omringt. Ziet de 81. en 82. Figuur. Deze twee lighaamen, namentlyk het dikke en dunne, zyn van elkander gescheyden, door toedoen van een tusschen-scheydzel [*septum intermedium*]; (ziet de 81. en 82. * Figuur) zoo dat de vind, door de blaaspyp toegebragt, uyt het eene in 't andere zelden komt: zelden zeg ik, om dat het my zulks alleenlyk een of andermaal geheugd aangemerkt te hebben. En, alhoewel *Regnerus de Graaf* voorsteld, dat, als de zenuwagtige lighaamen (by my groote en dikke zenuwagtige spongieuze genaamt) opgeblazen zyn, de spongieuze zelfstandigheyd van de pisweg (by my kleyn en dun zenuwagtig spongieus lighaam gezegt) ook opzweld, en zoo viceversa, (waar uyt hy ook afgeleyd heeft de aanmerkenswaardige gemeenschap der zelver onder elkander) hebben wy nogtans het tegendeel ondervonden: en een zeer meenigvuldige ontleding der roedens heeft my geleert, dat diergelyks zeer raar gebeurt, ten zy het bovengezegde tusschenscheydzel is gequest geweest: of ook door gemeenschap der bloedvaten, 't geen aanmerkenswaardig is. Want zoo het grootste en dikste zenuwagtig spongieus lighaam opgeblazen werd, werden ook gemeenlyk opgeblazen de aderen, die over de rug van de roede heen loopen, (ziet de 75. Figuur, welke aanwyst de buytenste gedaante van de roede met deszelfs bloedvaten, die over den rug van de roede loopen) welkers takjens ook dienst doen aan de zenuwagtige spongieuze lighaamen, en zoo kan zulks altemets gebeuren, 't geen onze zeer vernuftige Ontleeder vast steld. Verders heeft hy *Regnerus de Graaf* ook qualyk aangemerkt, dat het spongieuze gedeelte van de water-weg, (by my 't kleyn en dun zenuwagtig spongieus lighaam) langzamer hand aan den Eekel komende, meer en meer verdunt en tenger werd, en eyndelyk in den Eekel verdwynt. Want liever is het gezegde lighaam in 't uyterste van den Eekel het dikste en grootste, ja maakt het geheele buytenste gedeelte van den Eekel uyt. Ziet de 76, 77, 78, 79. en 80. Figuur. En in tegendeel, hoe nader het groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam aan 't eynde van des Eekels gedeelte komt, hoe tengerder het word, het komt ook niet tot het uyteynde van den Eekel. Ziet de Figuuren, die wy zoo aanstonds aangehaalt hebben.

Deze zaken zeer wel aangemerkt hebbende, staat nu nader te onderzoeken, wat nut in deze aanmerking, ontrent de practyk der Medicyne, steekt.

Ten eersten, Om dat tot nog toe al te kenbaar scheen te zyn, dat den Eekel niet anders was als een bastart-vleezige zelfstandigheyd, en aan de roede gogroeyt; daarom heeft geen van de Ontleeders ooyt gedroomt, dat den Eekel van de roede een continuatie was (zoo als zy waarlyk is) van alle de zenuwagtige spongieuze lighaamen, zonder eenige verandering van zelfstandigheyd:

en daarom zyn de meesten niet bekommert geweest voor een overtollige bloedvloed, die te vreezen was, van de wonden in dit deel. Maar hoe gevaarlyk het is, een wonde te geven aan den Eekel, of dat 'er verzweeringen in komen te groeyen, (voornamentlyk, indien de zweeren of wonden dieper gaan, en tot aan het groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam komen) weeten die geenen, die met ons hebben aangemerkt, dat zomtyds de menschen, uyt een ligte wonde en verzweering van dit gedeelte, in 't uyterste gevaar haares levens zyn gebragt, (ziet de 42. Aanmerking) en voornamentlyk, als het mannelyk lid, dat gequest is, styf word: waar door dikwyls zoo een meenigte van bloed tot den Eekel vloeyt, dat deszelfs uytvloeying nauwlyks kan tegengehouden werden. Zoo dat men voorzigtig te werk moet gaan, indien de Eekel bezet is met zweeren, op dat dezelve van binnen niet gequest word. De quetzingen, dewelke in de oppervlakte zyn, hebben wy ondervonden zoo gevaarlyk niet te zyn; indien zy maar geen zitplaats hebben in 't midden van 't gezegde gedeelte van de Eekel, welke in zyn omtrek boven de roede heen steekt, en de kroon [*corona glandis*] van den Eekel genaamd werd, alwaar de bloedvaten, die over de rug van de roede loopen, zeer groot zyn; dewelke, op wat voor manier zy ook gequest mogen zyn, een groote meenigte van bloed, niet zonder gevaar, gewoon zyn uyt te storten.

Ten tweeden, Indien het hoofdje met een quaadaardige zweer bezet is, en afgezet moet werden, zoo vereyst de gesteltheyd, dat men, om de geweldige bloedvloet voor te komen, eerst een band daar om moet leggen. Ziet de 30. Aanmerking.

Ten derden, Is aan te merken in het hoofdje, dat de zweeren aldaar in 't bovenste gedeelte van de pisweg gevaarlyker zyn, uyt vreeze voor grooter bloedvloet, dan die, welke het onderste gedeelte van de pisweg bezetten. Om dat deze verder staan van 't groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam, door welke de slag-aderen veel grooter verspreyt zyn, en om dat daarom het bloed met grooter quantiteyt in het zelve lighaam invloeyd, dan in 't kleyne en dunste zenuwagtig spongieus lighaam. Het is ook te gelooven, dat in zoo een ongeval, waar van gelezen word in de bovengemelde *Regnerus de Graaf*, by my pag. 149. het groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam gequest is geweest, om dat 14 pond bloed in zoo korte tyd nauwlyks, uyt quetzing van de pisweg, of deszelfs kleyne zenuwagtig spongieus lighaam, zoude konnen uytvloeyen, wegens de aldaar zynde kleyne bloedvaatjens.

Ten vierden, Blykt, dat zeer zelden in 't geheel het hoofdje kan uytgezet en opgeregt worden, ten zy alle beyde de zenuwagtige spongieuze lighaamen, als mede deszelfs slag-aderlyke vaten, wel gestelt zyn: want, indien in deze deelen eenige verstopping voorkomt, zal het hoofdje in 't ge-

heel, en te gelyk zig zelfs niet opzetten, gelyk het noodzakelyk is in de byeenkomst. Ik zeg ook, dat van de goede gesteltheyd van de slag-aderlyke vaten ook afhangt de opregting van het hoofdje; maar ontrent de aderlyke, zyn wy zoo niet bekommert, om dat zeer zelden of nooyt in dezelve een verstopping gevonden word. Want het bloed door de roede en Eekel wederom komende, loopt niet door zeer kleyne takjens, nog door het netwyze lighaam, gelyk *Malpighius* spreekt; maar door opene en zigtbaare mondekens der aderen: want de aderen, die door de roede loopen, indien niet alle, ten minsten zoo veele, als my ooyt zyn voorgekomen, zyn doorboort met groote togtgaaten [*pori*], ja zigtbaare gaaten, als een zeef, gelyk men ook ziet in de Milts-aderen der Kalveren, (ziet de 83. en 84. Figuur) het geen ik geloof dat tot nog toe niet aangemerkt is geweest. Diergelyke doorbooring van de aderen, is oorzaak, dat het te rugloopende bloed door de roede zoo veel te rasser van de roede wederkeeren kan, wanneer dan de roede in een moment slap word. Voorwaar, indien de zenuwagtige spongieuze lighaamen van de roede en Eekel, als mede deszelfs aderlyke vaten, ter deegen onderzogt worden, zal men ondervinden, dat dezelve veel zullen overeenkomen met de zelfstandigheyd van de milt van een Kalf, en deszelfs aderlyke vaten, als de klieren van de milt wel zyn uytgespoelt. Van deze uytspoeling en uytdryving der klieren door de aderen met water, zonder nogtans eenige quetzing van 't bekleedende vlies, durf ik my beroemen te zyn de eerste uytvinder, voor welke my ook voor deze erkent heeft de zeer waarde *Joh. van Horne*, Hoogleeraar in de Ontleedkonst: te weeten, zoo ik my niet bedriege, in 't Jaar 1664. wanneer toen ter tyd niemand der Anatomisten van zoodanige behandeling eenige gedagten maakte. Ik had verscheyde milten van Kalveren toebereyd, welke aanstonds de gezegde hooggeagte Ontleeder aan zyne discipulen, ja publyk vertoonde met groote toejuyging. Maar dit zy in 't voorbygaan. Laat ik weder keeren tot het voorgestelde. Het zal dan blyken, dat, na een ligte gedaane opblazing van de milt van een Kalf, de klieren daar eerst uytgedaan zynde, het inwendige zeer net overeenkomt met het inwendige van de roede: want het geene dat in de roede, en deszelfs Eekel, van ons genoemt word het groote en kleyne zenuwagtig spongieus lighaam, dat zelve word genoemt in de milt van een Kalf zenuwagtige vezels: welke vezels in de milt van een Schaap zoo veel niet werden gevonden, maar ik vind 'er geen van dezelve in de milt van een mensch: alhoewel *Sylvius* het in tegendeel gesteld heeft, en getragt eenige stellingen, hoewel die in allen deelen niet aannemelyk waren, daar uyt vast te stellen. Ondertusschen niet alleen om reden van de vezelagtige of zenuwagtige spongieuze zelfstandigheyd, komen de roede van een Mensch en de milt van een Kalf overeen; maar ook ten opzigte van de aderen, welke byna op dezelve manier doorboort zyn. Zoo men de Autheuren

doorbladert, dewelke de varen van de roede verbeeld, ja ook beschreven hebben, zal blyken, hoe zober zy zyn geweest ontrent de inwendige aderen, die door gezegde lighaamen loopen; ja gaan dezelve droogvoets voorby, en zommige ontkennen dezelve in 't geheel daar te zyn; en wat wonder? want zy worden zeer bezwaarlyk te voorschyn gebragt.

Thomas Bartholinus, zegt, dat de roede slag-aderen, aderen en zenuwen heeft; en getuygt, dat de aderen verspreyd zyn over het uyterste en binnenste van de roede, en verders niet.

Regnerus de Graaf, heeft ons niets medegedeelt van de gezegde inwendige aderen, alwaar hy schryft van de vaten der roede.

Vesalius bekent vryelyk met deze woorden, dat hy de verspreyding van deze aderen, door de inwendige zelfstandigheyd van de roede, nooyt gezien heeft; *en alhoewel*, zegt hy, *deze vaten* (hy spreekt van de aderen en slagaderen) *tot de lighaamen van de roede reyken, nogtans kan ik nauwlyks met het mes naspeuren, op wat voor weg zy in de holte van deze lighaamen ingeplant werden.* Indien men de oorzaak van deze zwaarigheyd onderzoekt, zal men ligtelyk dezelve vinden. Maar een manier, waar door deze inwendige aderen ontdekt werden, is by my bekent, en bestaat alleen maar in een opblaazing en drooging van de roede, na de uytwassching van 't bloed. In deze opblazing worden niet alleen opgeblazen de aderen, die over de oppervlakte van de roede loopen, maar ook de inwendigen, als een zeef doorboord zynde, dewelke na de drooging door het ontleed-mes konnen onderzogt werden. Ziet de 84. Fig. Let. C. En indien ymand op een andere manier wil te werk gaan, zal oly in 't vuur werpen. De reden is, om dat de zelfstandigheyd van de inwendige ader, om deszelfs porositeyt of gaatjens, zeer ligt verwart werd met de inwendige zeer vol-gaatige zelfstandigheyd van de roede.

Uytlegging van de LXXV. figuur.

A.	*Een opgeblaaze, gedroogde, en in tween na de lengte opgesnede roede van een man, op dat het inwendige zoude gezien werden.*
a.a.a.	*De slag-ader door de zenuwagtige spongieuze zelfstandigheyd verspreyd.*
B.	*Het uyterlyke gedeelte van het hoofdje niet opgeblaazen, waarom het in de drooging alle zyn spongieusheyd heeft verlooren, waar door het een dik vlies vertoont.*
b.b.	*Het inwendige opgeblaaze deel van het hoofdje, welk gedeelte een waare vervolging is van het groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam.*
C.	*De Pisweg.*

Uytlegging van de LXXVI, LXXVII, LXXVIII, LXXIX. en LXXX. figuur.

A.	*Een moot of gedeelte van het hoofdje van de roede, welk de kroon genaamt word, en staat allernaast op die plaatze, alwaar de voorhuyd* [praeputium] *aan de roede vast groeyd.*
a.a.	*Het buytenste gedeelte van de gezegde moot, welk een vervolg is van 't zenuwagtig spongieus dunne lighaam, dat ten deele de pisweg omvat, welk van zoo veel gewigt niet is, als wel in de volgende Figuur* B.
b.	*Het binnenste gedeelte van de gezegde moot, welk een vervolg is van 't groote en dikke zenuwagtig spongieus lighaam.*
B.	*Het volgende gedeelte of moot van het hoofdje van de roede.*
a.a.	*Het buytenste gedeelte van gezegde moot, welke ten opzigt van 't eerste grooter is.*
b.	*Deszelfs inwendige gedeelte, welk ten opzigt van 't eerste kleynder is.*
C.D.E.	*Vertoont mooten van het hoofdje, dewelke allengskens kleynder worden, en toonen aan de verscheydentheyd van de inwendige zelfsstandigheyd.*

Verklaring van de LXXXI. figuur.

A.	*Een opgeblaaze, gedroogde, en na de lengte opgesnede roede, op dat het inwendige gedaante zoude te voorschyn komen.*

B.	*Het buytenste zenuwagtige spongieus gedeelte van het hoofdje, welke dunder en fynder van weefzel of zelfstandigheyd is.*
C.	*Het binnenste zenuwagtig spongieus gedeelte van het hoofdje, is dikker van weefzel zelfstandigheyd.*
D.	*Het zenuwagtig spongieus gedeelte van de pisweg.*
E.	*De Pisweg.*
F.	*De verspreyding der slag-aderen, door het inwendige van de roede.*

De 82. Figuur.

Vertoont alleenlyk de inwendige gedaante van 't afgesnede hoofdje.

Uytlegging van de LXXXIII. en LXXXIV. figuur.

A.	*Een gedeelte van de milts-ader van een Kalf in de lengte gesneden, op dat men zoude konnen zien deszelfs doorbooring; welke doorboorde ader als een zeef verspreyd word door de milt, en verdwynt niet schielyk, alwaar hy in de milt gaat, gelyk* Highmorus *en andere gewilt hebben, maar in zyn voortgang.*
B.B.	*Deszelfs afgesnede takken.*
C.	*Een gedeelte van de ader verspreyd door de zenuwagtige spongieuze lighaamen van de roede, na de lengte opgesneden.*

E Y N D E .

Anatomisch kabinet Van Fredericus Ruysch,

Of naamlyst der rariteyten,
Dewelke ten huyze van den Autheur bewaart worden;

Opgestelt van den zelfden Fredericus Ruysch,
Med. Doct. Hoog-Leeraar in de Ontleed en Kruidkunde: Medelit in de Keyserlyke Academie in Duytschland, en van de Koninklyke Maatschappye der Geleerde in Engelandt.
Waar by verscheyden Verklaringen en kopere Afbeeldingen gevoegt worden.

Aan den wel edelen en achtbaren heer, den heer Joannes Commelin, *Raad der Stad Amsterdam,* Zyn Begunstiger, en zeer geachten Vrient, Wenscht Frederik Ruysch Heil en Welvaren.

WEL EDELE EN ACHTBARE HEER.

Uwe byzondere ervarentheyt van alle natuurlyke Zaken, en ook voornamentlyk uwe klaarblykelyke goetgunstigheyt mywaarts, verschaffen my met recht gelegentheydt, om deze beschryving van myn Cabinet aan Uwe Achtbare en my zeer dierbare Naam op te dragen, op dat 'er eenig gedenkteken van onze oude vrientschap, nu al twintig Jaren en daar boven onderhouden, blyven, en dit opschrift zelfs, met deze naam te voorschyn komende, meer ingang vinden zou. Waarlyk, wanneer ik een wel verdiende Begunstiger zoeken moest, wien deze bladeren zoude worden toegeeÿgent, vonde ik niemant, aan wien ik het meer schuldig was; of wanneer ik een Kenner verkiezen zou, die van deze en diergelyke, alleen het beste van allen zoude kunnen oordelen, konde ik 'er geen vinden, aan wie dezelve met meer recht opgeoffert wierden, als aan U, *Wel Edele Heer.* Waarom ze zich als van zelfs tot U uytstrekken, en dat uyt een innerlyk gevoelen van dank-

baarheyt; ja om Uwe groote diensten aan my en (zo het geoorlooft is daar by te voegen) ook myn zoon bewezen, word ik gestadig aangezet, om dezelven opentlyk met Lofschriften uyt te breiden: want het was U niet genoeg zo veel tekenen van gunst en van een oprechte genegentheyt mywaarts te betonen, of het behaagde U daar en boven Uwe goetheyt tot dezen mynen outsten Zoon uyt te strekken; het welke hy nog onlangs in 't opstellen van zyn Cabinetje (om geen andere weldaden op te halen) overvloedig beproeft heeft, dewyl gy het zelve met uytlantsche uyt beide de Indiën gebragte Zaden rykelyk hebt verciert en vermeerdert. Hy zal, met my, zyn best doen, dat deze zeer aangename giften niet te vergeefs van U uytgedeelt zullen zyn, maar zal liever trachten de bloemen en vrugten der dankbaarheyt U by alle gelegentheyt aan te bieden. Ondertusschen hoop ik, dat gy deze Naamlyst der Rariteyten met viendelykheyt aannemen, en myne pogingen ten besten duyden zult; schat dezelve niet na zyn grootheyt en waarde, maar na myn begeerte om U myne hoogachting te betuygen. De Groote en goede God, *Wel Edele Heer*, beware U lang gezont, en storte mildadiglyk over U en Uwe Vrienden uyt, allerley geluk en voorspoet. Amsterdam den 9. Maart l690.

Anatomisch kabinet Van Fredericus Ruysch, Of register van de rarigheden, Die ten huyze van den Autheur bewaart worden.

Een opgeregte tombe voorzien met verscheyde geraamtens [sceleta] &c.

N°. I.

In een kisje van deze Tombe is geplaatst een doodshoofd [*caput osseum*] van een eerstgeboore kindje, met deze inscriptie:

Geen hooft, hoe sterk het is, zal de wreede dood ontvlieden.

In dit hoofd worden deze volgende merkwaardige dingen gevonden.

Ten eerste. De opperhoofds [*ossa syncipitis*], agterhoofds [*os occipitis*] en voorhoofds [*os frontis*] beenderen, alwaar zy haar beenagtige zelfstandigheyd aannemen, namentlyk in haar midden, puylen na proportie meerder uyt als in bedaagden, en zyn aldaar veel vaster.

2. Uyt dit harde gedeelte, als een middelpunt van beenmaking, schynen ontelbare beenagtige [*striae osseae*] streepen zig uyt te zetten, 't welk ik in 't begin van de beenmaking bevind plaats te hebben.
3. De beenagtige ring is tot nog toe gesepareert van 't onderste gedeelte van 't steen-been [*os petrosum*], maar in 't bovenste gedeelte is 't t'zamengevoegt met het slaap-been [*os temporum*], door een vereeniging [*symphysis sine medio*] der beenderen, zonder tusschenkomen.
4. De beenderkens van 't gehoor in haare natuurlyke plaats, dewelke, van weerkanten het trommelvlies weggenomen zynde, zeer fraay te voorschyn komen. Dat dezelve beenderkens in de eerstgeborene zoo groot zyn, als in de bejaarden, is alhier te zien.
5. Een notable scheyding of verscheydentheyd, tusschen het schubwyze [*os*

squammosum] en steen-been [*os lapidosum*], welke in eerstgeboore kinderen alleenlyk aan elkander gevoegt zyn door een vliesje.

6. De gestaltenisse der tanden in die tedere jonge jaaren, dewelke, hoewel onvolmaakt, egter een beenagtige vastigheyd hebben aangenomen.
7. Het agterhoofds-been is zeer klaarblykelyk uyt vier deelen t'zamengevoegt, en dat het grootste dezer deelen uyt drie groeven, tegen elkander overstaande, voorzien is, blykt hier zonneklaar.

N°. II.

Onder dat hoofd, word een kleyn ander gevonden van een misgeboorte, van ontrent vier maanden dragts.

Waar in aan te merken staat, dat men alhier beter de bovengezegde streepen zien kan.

N°. III.

Volgt een geraamte van een Jongetje, ontrent 3 Jaaren oud, houdende in zyn regterhand het geraamte van een Papegaay.

De onwederroepelyke tyd vliegt voorby.

In dit geraamte van 't Kind zyn aan te merken.

Ten eerste. Dat het bekkeneel in 't opperhoofds-been gesloten is, nadien de fontanel nu al is verdwenen.

2. De vierde kies of maal-tand aan wederzyde in 't bovenste kaakbeen, zyn uytgang zoekende, doorboort voor de derde, het kaakebeen zelfs.
3. De doorn [*spina ossis ilii*] van 't darmbeen is kraakbeenig, 't welk niet alleen in dit geraamte, maar ook in alle jonge geboorene zoodanig gevonden word! indien dit niet wel geobserveert werd in 't toemaken van een geraamte, word deze doorn, om dat hy kraakbeenig is, ligtelyk verlooren.
4. Het darm-been [*os ilium*] aan weerzyde, is uyt drie deelen bestaande, gelyk altyd geschied in jonge kinderen.
5. De knieschyven [*patellae*] zyn in 't geheel kraakbeenig.

N°. IV.

Aan de regter zyde van 't voorverhaalde geraamte, word 'er een ander gevonden van een kind van zes weeken oud, in zyn regterhand een Vaandel dragende.

Wy zullen te vergeefs de doodstaande Oorlog meyden,
Alzoo ons leeven hier moet tot de dood toe stryden.

In 't zelve worden de volgende aanmerkenswaardige zaken gezien.

Ten eerste. Het onderste gedeelte van 't schaam-been [*os pubis*] is kraakbeenig, maar het bovenste al beenagtig.

2. Alle de aangroeyzels [*epiphyses*], niet alleen de waare, (ik meyne, dat aldus alle de uytsteekzels [*processus*] der geledingen, dewelke aan 't waare deel des beens groeyen, genaamt moeten worden) maar ook alle de beentjes van de voorhand [*carpus*] en voorvoet [*tarsus*], zyn nog enkel kraakbeenig; uytgenomen beyde de hiel-beenderen [*os calcis*], waar in eenige beenagtigheyd gezien werd.
3. De sny-tanden [*dentes incisorii*], die voor de andere meestentyd uytschieten, alhoewelze nog in een dik vlies besloten leggen, schynen daar door.
4. In de winkel-naad [*sutura lambdoidea*] is een driekantig beentje, 't welk zommige Autheuren recommandeeren in een vallende ziekte [*epilepsia.*]
5. Aan alle beyde zyde ontbreekt het mamwyze [*processus mammillaris*] uytsteekzel; derhalven moet 't gehouden worden voor een waare [*apophysis vera*] uytsteekzel, want naderhand schiet het uyt het slaap-been [*os temporum.*]
6. De doornagtige [*processus vertebrarum spinosi*] uytsteekzels van de wervelbeenderen, welke bastart [*apophyses spuriae*] uytsteekzels zyn, (om dat zy aan 't waare gedeelte van 't been, of lighamen [*corpora vertebrarum*] der wervelbeenderen, in manier als kraakbeenige aanwassen vastgroeyen, en in 't gebruyk met waare uytsteekzels overeenkomen) bestaan in dit, gelyk ook in diergelyke andere geraamtens, uyt kraakbeen. Daarom moet men voorzigtig wezen in 't toebereyden van geraamtens, anders vallen deze uytsteekzels van elkander.
7. Dat de wervelbeenderen in die Jaaren uyt vier deelen haar bestaan hebben, blykt in dit geraamte.
8. De hoofdsbeenderen, anders als in de eerstgeboorne, hangen nu al aan elkander, door middel van een naad.

N°. V.

Aan de linkerhand vertoont zig een geraamte van een kind, oud agt maanden, een Piek dragende.

Het volgende is aan te merken.

Ten eerste. Het beenige [*canalis osseus*] canaal ontbreekt nog in 't steen-been [*os petrosum*], gelyk gemeenlyk in die tedere jaaren geschied.

2. In de linker zyde is het trommelvlies [*membr. tympani*] helder, zoo dat men de gehoorbeenderkens [*ossicula auditus*], daar doorschynende, in haare natuurlyke plaats kan zien.
3. De rest komt overeen met 't voorgaande.

N°. VI.

Aan de linker zyde komt ons voor het geraamte van een bedaagd Man, zyn regterhand op de borst hebbende.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de traanbeenderkens [*ossicula lachrymalia*] geenzints gequest zyn,

gelyk zeer dikwils gebeurt in 't maken van een geraamte, wegens haar dunheyd.

2. De gemeene gaten, die in dezelve beenderkens gevonden worden, gedestineert zynde tot doorgang van de traan-canaal [*ductus lachrymalis*], zyn hier veel wyder als na gewoonte.
3. In de schubwyze [*sutura squammosa*] naad, aan de linker zyde, worden verscheyde beenderkens, van *Wormius* beschreven, gevonden.
4. De doorn [*spina ossis ilii*] van 't darm-been, (welke een bastart [*apophysis*] uytsteekzel is, om dat 't in manier van een kraakbeenig [*epiphysis*] aanwas, aan 't darm-been aangroeyt) beenagtig geworden zynde, is gescheyden met een merkelyke linie van 't waare gedeelte van 't been.
5. De schaam-beenderen [*ossa pubis*] zyn zoo wyd niet van elkander gescheyden in 't onderste gedeelte, als in de vrouwen; waar door het bekken [*pelvis*] in de mannen nauwer word: dit heeft niet alleen plaats in dit geraamte, maar word ook in alle geraamtens der mannen zoo gevonden.
6. Het staart-been [*os caudae*] is zoo niet na agteren omgebogen, als in de vrouwen, maar komen meer na het schaam-been toe.
7. Dat de ribbens in de mannen dikker en ronder zyn, als in de vrouwen, blykt hier insgelyks.

Tusschen de twee bovenverhaalde kleynder geraamtens, en met N°. 3. en 4. getekent, leyt het lighaamtje van een onvoldrage kindje van zeven maanden, voor eenige Jaaren door het balsemen zeer net bewaart, en als steen verhard, in wiens regter handje vergankelyke bloemen, als rozen &c. vastgehouden worden, verbeeldende de brosheid van den mensch, welkers opschrift is:

De zelfden dag ontsluyt ons:
De zelfden dag verteert ons.

In dit verharde dood lighaamtje van 't onvoldrage kindje, zyn aan te merken.

Ten eerste. De kroon, waar mede het hoofd omvangen is, is gemaakt uyt natuurlyke bloemen, welkers bloem-bladeren [*petala*] eeuwigduurend zyn, want die vallen alleen niet af, maar zy behouden ook haar natuurlyke couleur: weet, dat dit van my gedaan is, op dat zy met het lighaam, 't welk niet konde bederven, zoude overeenkomen.

2. De kuyl in de fontanel van 't hooft, ('t welk gemeenelyk in doode kinderkens gezien word, en is een teeken, dat het lighaamtje de geest gegeven heeft) is hier vry zigtbaar.
3. Het lighaamtje is in 't geheel steen hard, en de ingewanden daar nog in zynde, behouden die zelfde hardigheyd.
4. De natuurlyke couleur is byna nog in zyn geheel.

N°. VII.

Aan de zyde van het gebalsemde kindje, staat een geraamte van een misgeboorte [*abortus*] van vier maanden, met een houwer dreygende te slaan; 't welke deze woorden tot een opschrift heeft:

De Dood spaart ook zelfs de weerlooze Jeugt niet.

In dit geraamte zyn deze dingen merkwaardig.

Ten eerste. De uytzettingen [*protract. striar.*] der streepen in 't hoofd, zyn, gelyk als water dat in ys verandert.

2. Dat gedeelte van 't slaap-been [*os temporum*], het welk 't schubwyze been [*os squamosum*] genaamt werd, gaat in zyn beenmakinge voor dat gedeelte, 't welk het steen-been [*os lapidosum*] geheten word.
3. Ziet men hier, dat het ronde been [*os orbiculare*] van 't gezegde been, in de vierde maand een beenagtige substantie aangenomen heeft.
4. De onderste kaak [*maxill. infer.*] in zoo een teder misgeboorte, is scherper in zyn midden, als in bejaarde, of die ouder zyn.
5. Welke deelen van de naamlooze [*ossa innominata*] beenderen eerst de beenagtige natuur aannemen, is hier zonneklaar te zien.
6. Niets beenig komt ons voor ontrent de voorhand [*carpus*], maar de agterhand [*metacarpus*] is geheel beenig.
7. In de voorvoet [*tarsus*] word weynig beenagtigheyd gevonden, maar in tegendeel is de agtervoet [*metatarsus*] al beenagtig.
8. De beenderen van de vingers van de hand, gaan in haar beenmakinge voor de beenderen der toonen van de voet.
9. Hier blykt klaar, dat het borst-been [*os pectoris*] in die tyd nog niets beenagtigheyds heeft.
10. De sleutel-beenderen [*claviculae*] zyn in 't geheel byna beenagtig, als mede de ribbens, uytgenomen derzelver kraakbeenige aanwassen.
11. Dat de voorste uytsteekzels van de onderste kaak (van andere de kraayebeks of scharpe [*Coronae S. processus acuti*] uytsteekzels genaamt) geenzints waare uytsteekzels zyn, toont dit kleyne geraamte aan. Want die gezegde uytsteekzels zyn 'er in de eerste beenmakinge, en spruyten niet uyt het waare gedeelte van 't been, 't welk de wezentlykheyd zoude moeten wezen van een waare uytsteekzel; en daarom worden zy van my niet te onregt gehouden voor bastert uytsteekzels.

N°. VIII.

Onder dit gezegde geraamte, word 'er een ander gevonden, van een kind van agt maanden dragts, in zyn regter handje houdende een waterblaas, uyt een hond genomen.

De Mensch is als een blaas.

In dit geraamte is het volgende te zien.

Ten eerste. De voorhand in 't geheel kraakbeenig.

2. In de voorvoet [*tarsus*] heeft het hielbeen [*calx*] een beenagtige hardigheyd aangenomen, de andere beenderen van de voet zyn nog kraakbeenig.
3. De knieschyven [*patellae*] zyn in 't geheel kraakbeenig.
4. Alle de kraakbeenige [*epiphysis*] aanwassen, zyn in dit geraamte kraakbeenig.
5. Het is zeker, dat het onderste kaakbeen bestaat uyt twee deelen in een eerstgeboorne; maar haar vereeniging geschied niet door tusschenkomen van een kraakbeen, gelyk de Autheuren zeggen: ja zoo dikmaals als ik het onderzogt heb, heb ik altoos bevonden, dat deze twee deelen, aan elkander t'zamen hingen, door hulp van een vlies, gelyk in dit voorwerp gezien kan werden.
6. Het naamloos been [*os innominatum*] van de linker zyde is wat lager geplaast, als dat van de regter zyde: en dat geenzints door een wanschapenheyd, maar door het stellen van 't geraamte voor deszelft drooging: 't welk veele Chirurgyns bedrogen heeft, oordeelende, dat het dye-been [*os femoris*] ontleed was, om dat zy bevonden het eene been langer te zyn als het andere na de val, en onlydelyke pynen. Ik zeg, dat dit dikmaals afhangt van de plaatzing en uytrekking van 't lighaam, waar door het een nederdalende gestalte krygt; en het dye-been navolgende, schynt het eene been [*crus*] langer te wezen.
7. In 't borstbeen van agt maanden dragts, worden dikmaals 6 of 7 ronde beenderkens, die na de lengte van 't gezegde been staan, gevonden, maar hier zyn 'er eenige die dubbelt zyn.
8. De fontanel in 't hoofd, is zeer kleyn.

N°. IX.

Aan de regter hand van 't gezegde geraamte, word een ander geraamte gevonden van een voldrage kindje, tusschen de kaaken een vergulde trompet houdende.

Gedenkt aan de laaste tyd!

N°. X.

Een geraamte van een vierjaarig kind, verscheyde speelgoet in de handen dragende.

Het mensche leven is maar een spel.

In dit geraamte zyn aan te merken deze volgende zaaken.

Ten eerste. Blykt hier, dat de schaam-beenderen [*ossa pubis*] in dien ouderdom de beenagtige natuur hebben aangenomen.

2. Dit geraamte vertoont insgelyks, dat de namelooze beenderen [*ossa innominata*] in drien zyn gescheyden.
3. De knieschyven zyn nog kraakbeenig.
4. De beenderen van de hiel [*os calcis*], koot [*os tali*], en het taarlingswyze [*os tessarae*] been, als mede het grootste van de drie namelooze beenderen, zyn al in een beenagtige zelfstandigheyd verandert, dewyl de andere onbenaamde, of beytelwyze [*ossa cuneiformia*], als mede het schipwyze [*os naviculare*] been, nog kraakbeenig zyn gebleven.
5. Byna alle aangroeyzels [*epiphyses*] hebben de beenagtige hardigheyd aangenomen, tusschen welken, en 't waare gedeelte van 't been, zeer veel kraakbeen tusschen komt.
6. De beenderen van de dye [*os femoris*], scheen [*tibiae*], kuyt [*os surae*], en schouder [*humeri*], hebben een regter figuur, als in bejaarden.
7. Twee van de voorhands [*carpus*] beenderen, hebben een beenagtige zelfstandigheyd bekomen, en dat in alleby de zyde.
8. Het borst-been [*os pectoris*] uyt elf ronde beenderkens ('t welk zelden, zoo 't ooyt, gezien is) bestaande.

N°. XI.

Het Geraamte van een kind van ontrent vyf Jaaren oud, van wiens regterhand een mensche hartje, door het balzemen hard gemaakt zynde, met een zyde draad afhangt.

> *'s Menschen leven hangt aan een zyde draad.*

In 't zelve is aan te merken.

Ten eerste. Dat de voorvoets-beenderen [*os tarsi*] aan wederkanten (uytgezondert de schipwyze [*ossa navicularia*] beenderen) een beenagtige hardigheyd aangenomen hebben.

2. Dat het borst-been bestaat uyt vyf ronde beenderkens.
3. Dat tusschen het ankerwyze uytsteekzel [*processus anchoriformis*], en het waare gedeelte van 't schouderblads-been [*os scapulae*], veel kraakbeen gelegen is; 't welk een teeken is, dat het gezegde uytstek een bastert [*apophysis spuria*] uytsteekzel is.
4. Dat twee van de voorhands-beenderen, waarlyk de beenagtige hardigheyd bekomen hebben, kan men klaar zien: de andere, gelyk in 't voorgaande geraamte, zyn tot nog toe kraakbeenig.
5. Het opperste van de schouder [*summus humerus*], welk een uytsteekzel [*processus scapulae*] is van 't schouderblad, is hier nog geheel kraakbeenig.
6. De doorn [*spina ossis ilii*] van 't darm-been, is nog geheel kraakbeenig.
7. Dat het onderste aangroeyzel van de schouderbeenderen een waar aangroey-

zel is, blykt hier zonneklaar; want tusschen deze, en 't waare gedeelte van 't been, komt kraakbeen.

8. Het zelfde word ook gevonden in 't onderste aangroeyzel van de kleyne [*radii*] elleboogs-pypen.
9. De bovenste aangroeyzels van de elleboog-beenderen [*cubiti*], (namentlyk de knoppen [*olecrana*] van den elleboog) zyn nog kraakbeenig, en daar word niets beenig in gevonden.
10. Dat de bovenste aanwassen, of de hoofden van de arm-beenderen [*brachia*], uyt twee beenderen in die jaaren bestaan, blykt alhier.
11. De groote en kleyne drayers [*trochanteres*] van 't dye-been groeyen vast, op de manier als een aangroeyzel aan 't waare gedeelte van 't been; en daarom moetenze ook gehouden worden voor bastert uytsteekzels [*apophyses spuriae.*]
12. De onderste aangroeyzels van de kuyt-beenderen [*surae*], hebben een beenagtige natuur aangenomen, maar de bovenste zyn nog kraakbeenig.
13. Alle de beenderen van de voorvoet [*tarsus*] aan weerskanten, (behalven het schipwyze [*os naviculare*] been) zyn beenig geworden.
14. De gehoor-beenderkens [*ossicula auditus*] van de linker zyde, hebben haar natuurlyke plaats in 't steen-been [*os petrosum.*]

N°. XII.

Een kloek geraamte van een Meysje, vertoonende met een neusdoek haar oogen af te droogen; met dit advys:

De Wereld is een Traanendal.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat het geraamte van de vrouwelyke sexe is, toonen ons zeer klaar de dunheyd van de ribbens; als mede de distantie, dewelke gevonden werd in het onderste gedeelte van 't schaam-been [*os pubis.*]

2. Het geheele bekken [*pelvis*] is ook wyder als in de mannen.
3. Het borst-been [*os pectoris*] bestaat uyt vier beenderen, maar de punt [*mucro*] daar van is nog in 't geheel kraakbeenig; 't welk voor ons een teeken is, dat het niet oud van jaaren is geweest; want door de tyd word het getal der gezegde beenderen zoo vermindert, datze in hooge jaaren niet zelden te gelyk met de punt uyt een been bestaan.

N°. XIII.

De grond van de Tombe, is vervult met verscheyde mensche beenderen, verbeeldende een begraaf-plaats.

De Aard-godin doet elk regt:
Ze opent zig voor Heer en knegt.

Ze geeft een onder aardsche woning,
Zoo aan den boer, als aan den Koning.

Letter A. Is een doodshoofd [*caput osseum*], waar in aan te merken is.

Ten eerste. Dat in de schubwyze [*futura squammosa*] naad van de linker zyde, ontrent de grond van het mamwyze [*processus mamillaris*] uytsteeksel, een beentje van *Wormius* gevonden word.

2. Het andere paar der schubwyze [*mendosae suturae*] naaden, (door wiens toedoen de zyden van 't bytelwyze been [*os sphoenoides*] t'zamen gevoegt worden met het voorhoofds [*os frontis*] been) is voor een groot gedeelte verdweenen: vervolgens zyn deze beenderen vereenigt door een vereeniging [*symphysis sine medio*] zonder tusschenkomen.

Letter B. Is een mensche doodshoofd.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat het verhemelte [*palatum*] op een wonderlyke manier neergedrukt is.

2. De pyl-naad [*sutura sagittalis*] is in 't geheel verdwenen, in wiens agterste gedeelte gezien word een ronde kuyl. *Of dit van het trepaneeren zal gekomen zyn?
3. De kroon-naad [*sutura coronalis*] ontrent het linker slaap-heen [*os temporale*], is mede verdwenen.

Letter C. Een doodshoofd van een Mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de pyl-naad tot aan de grond van de neus [*radix nasi*] is uytgestrekt, en alzoo het voorhoofds-been in tween verdeelt.

2. In beydezyde van 't voorhoofds-been worden lange sleuven gevonden, haar oorspronk nemende uyt de gaten, die boven de oog-raden [*orbitae oculi*] zyn, in dezelve worden geplaast de zenuwen die door de spieren van 't voorhoofd loopen.

Letter D. Een doodshoofd van een Besje.
Waar in aan te merken zyn.
Ten eerste. Dat niet alleen beyde de kaak-beenderen tandeloos, maar ook in

haar hoogte zoo vermindert zyn, dat 'er nauwlyks de helft van de breete overig is. Ziet de 82. Aanmerking, en 65. Figuur.

2. Zeer groote, ja wonderbaare gaten werden in dit doodshoofd gevonden, in 't buytenste van de oog-raderen zittende, welke by *Spigelius* genaamt werden de vierde gaten van 't bytelwyze been. Of dit van de eerste conformatie, of door de ouderdom is, kan men niet ligt bepaalen.

Letter E. Een doodshoofd, waar in aan te merken zyn.

Ten eerste. Dat de pyl-naad zig uytstrekt tot de wortel van de neus.

2. De holte in 't onderste gedeelte van 't voorhoofds-been, is zeer kleyn; 't welke de Autheuren voorgeven, dat van de loop van die naad tot de wortel van de neus zoude voorkomen; maar menigmaal heb ik het ook in tegendeel waargenomen.
3. In de winkel-naad [*sutura lambdoidea*] zyn verscheyde beenderkens van *Wormius:* waar onder twee driekantig, en dat aan de zyde, daar de pyl-naad met de winkel-naad zig vereenigt.
4. De mamwyze uytsteekzels van de slaap-beenderen, zyn vol van holletjes en huysjes.

Letter F. Een doodshoofd, waar in aan te merken zyn.

Ten eerste. De pyl-naad, als in 't voorgaande, uytgestrekt tot de wortel van de neus.

2. Een kleyn beentje van *Wormius*, in de tweede bastart-naad [*mendosa sutura*], 't welk zeer raar is.
3. In 't opperste en buytenste gedeelte van de juk-beenderen [*ossa zygomatica*], word gevonden een groot beenig uytsteekzel, ('t welk zeer zelden, of zoo 't ooyt, te vooren gezien is.)

Letter G. Een doodshoofd van een bejaard Mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. Aan de linker zyde een beentje van *Wormius* in de schubwyzenaad.

2. Onder de beenderkens van *Wormius*, word 'er nauwlyks een grooter gevonden, als in de kroon-naad van dit hoofd, het welk insgelyks zelden voorkomt.
3. De ploeg [*vomer*] is vereenigt door een beenagtige zelfstandigheyd, met het scheydzel der neusgaten, 't welk dikmaals gebeurt in bedaagden, waar door oorzaak ontstaan is by zommige, om te twyffelen, of deze twee beenderkens een, of twee zoude zyn.

4. Een aanmerkelyk teeken of spoor van de slaap-spieren, met een zigtbaare rand, in 't voorhoofd en opperhoofds-been.

Letter H. Het doodshoofd van een kind, ontrent agt Jaaren oud.

Waar in aan te merken staat.

Ten eerste. Dat hier is een notabele distinctie en separeering van 't agterhoofdsbeen en juk-been, 't geen alleen gezien word in de jonge kinderen: maar eyndelyk worden deze twee beenderen t'zamengevoegd, door een beenagtige zelfstandigheyd.

2. Hier is fraay te zien, hoe dat in de vernieuwing der tanden, de tussenscheydzels [*interstitia alveolorum*] van de holtens, door de uytkomende tand uytgestooten, ja ook in 't geheel vernietigt werden.

Letter I. Een doodshoofd van een bejaard Mensch.

Aanmerkt hier.

Ten eerste. Verscheyde beenderkens van *Wormius* in de winkel-naad [*sutura lambdoidea.*]

2. Twee driekantige beentjes, tusschen de kroon [*sutura coronalis*] en winkel-naad.
3. Verscheyde beenderkens van *Wormius*, in de tweede [*sutura mendosa*] bastaart-naad.

Letter K. Een doodshoofd.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de pyl-naad [*sutura sagittalis*] tot de wortel van de neus gestrekt is, 't welk geenzints de verscheydentheyd van de sexe betekent.

2. Verscheyde kleyne beenderkens van *Wormius* in de kroon-naad, onder welke een zeer groot is.
3. Een beentje van *Wormius* in de kroon-naad.
4. Zoo veele beenderkens van *Wormius* in de winkel-naad, dat de helft van de gezegde naad ons dubbelt voorkomt.

Letter L. Een doodshoofd van een bedaagd Mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. De pyl-naad byna geheel vernietigt.

2. In 't midden van 't agterhoofds-been, komt te voorschyn een tegennatuurlyk beenig uytstek.

Letter M. Een doodshoofd van een Kind.

Aanmerkt.

Ten eerste. De regter schubwyze naad, is voor het grootste gedeelte dubbelt.
2. Het welk ook gevonden werd in de winkel-naad.

Letter N. Een doodshoofd van een oud Man.

Aanmerkt.

Ten eerste. Een driekantig been, tusschen de pyl en winkel-naad.
2. Verscheyde beenderkens van *Wormius* in de pyl-naad.

N°. XIV.

Verscheyde mensche beenderen tusschen de gezegde doodshoofden verspreyd, om een Kerkhof te verbeelden.

Onder de gezegde beenderen, komt ons eerst voor het schouder-been [*os humeri*] van omtrent een zesjaarig kind, wiens opperste aangroeyzel [*epiphysis*] of hoofd, als mede het onderste, door de kooking in enkel water van een gescheyden zyn. Ziet N°. I.

De twee elleboogs-beenderen [*ossa cubiti*] van 't zelve kind, door de kooking beroofd van haare aangroeyzels, zelfs de olecranon niet uytgezondert, 't welk een teeken is, dat dezelve olecranum, in manier van een aangroeyzel, aan 't waare been vastgroeyt. Daarom moet men ook de olecranum houden voor een bastaart uytsteekzel [*apophysis spuria.*] Ziet N°. II.

Een krom dye-been van 't zelve kind, wiens opperste en onderste aangroeyzel niet alleen door de kooking afgevallen zyn, maar ook alle beyde de drayers [*rotatores seu trochanteres*]: waar uit klaar blykt, dat deze gezegde drayers bastart uytsteekzels zyn, en aan 't waare been, als een uytsteekzel, vastgroeyen. Ziet N°. III.

In de eerste Kast, Letter A. worden deze navolgende zaken gevonden.

In de eerste en opperste plank, worden gezien en vertoont.

N°. I.

De deelen tot de generatie of voortteeling behoorende, en dat in een voldrage meysje, met deszelfs waterblaas, en een gedeelte van de endeldarm daar aan; in de scheede [*vagina uteri*] van de Lyfmoeder is te zien 't halfmaanwyze [*semilunare hymen*] maagdevlies, zoo als het ordinaris in die tedere jaaren gewoon is ons voor

te komen: want in de meysjes is het gewoon met 'er tyd te groeyen tot een cirkel of kring, in wiens middelste,

in een natuurlyke staat altyd een opening blyft. Daar worden ook gezien aan beyde de zyden de slag-aderen [*arteriae umbilicales*] van de navel, met het ondoorboorde [*urachus impervius*] watervat.

N°. II.

Een gedeelte van de zaad-ader [*vena spermatica*] uyt een Kraamvrouw van negen dagen, met waschagtige stoffe vervult, waarin een notabele wydte der zelver; buyten de kraam, en in die geene, die niet zwanger zyn, zyn de zaad-aders geenzints zoo wydt.

N°. III.

De krop-ader [*vena jugularis*] uyt een Paard, in wiens eene uyteynde gezien word een oog-luykende [*valvula connivens*] klapvlies, of een half maanwys vliesje, een klapvlies vertoonende, en nogtans onnut om 't werk van een klapvlies te doen. In het andere uyteynde, word den uytgang of mond van een tak, voortgekomen uyt de gezegde ader, door een waare klapvlies, gesloten.

N°. IV.

De maag en gedarmte van een misgeboorte van vier maanden dragts.

Op de tweede plank worden gevonden.

N°. I.

Een waterblaas van een Kalf, zig dubbelt verbeeldende, om dat in deszelfs agterste gedeelte als een tweede blaas aanhangt, wyder als de voorste en waare waterblaas: ik zoude gelooven, dat dit zyn oorspronk genomen heeft van 't watervat [*urachus*] tegens de natuur verwydert, welk in dit geslagt van dieren, volgens de loop van de natuur, altyd open is.

N°. II.

Het geraamte van een ongeboore kindje van vier maanden, met het opheffen der handjes gelyk als opspringende.

> *O wat ben ik gelukkig, terwyl myne beenderen nu zoo zagtjens leggen te rusten.*

N°. III.

De Teeldeelen van een Vrouw, die vier maanden zwaar was geweest.

Aanmerkt.

Ten eerste. Deze partyen heb ik 20 Jaaren zoo net bewaart, datze schynen eerst vars gedroogt te zyn.

2. In dezelve Lyfmoeder leyt ook een gebalsemt kindje, als een steen verhard, wiens devys is:

Geformeert, gestorven, en begraven in de zelfde plaats.
Zoo dat de Lyfmoeder myn graft is.

3. 't Blykt hier, dat de scheede [*vagina*] in de zwangere Vrouwen langer is.
4. Ook kan men hier aanmerken, dat de waterblaas deze uytgestrektheyd van de scheede niet altyd navolgt.
5. Ook komen ons hier voor de lange [*ligamenta uteri teretia*] en ronde banden van de Lyfmoeder, die men hier zoude zeggen, dat aan 't voorste gedeelte liever als aan 't agterste gedeelte van de Lyfmoeder vast waren; en dat is, om dat de grond van de Lyfmoeder, in 't zwanger gaan, in de hoogte zig verheft.
6. Het is ook aanmerkenswaardig, dat op de plaats, daar den endel-darm [*intestinum rectum*] aan de scheede t' zamengroeyt, die wand niet zoo dik is, gelyk men zig gemeenelyk verbeeld; en hoe ligtelyk, als deze partyen qualyk gestelt zyn, dat zy naar ongemakken elkander overzetten: zoo dat, als het vuur [*gangraena*] aldaar is gekomen, 't zelve ligtelyk van de schee na den endel-darm overgaat.
7. Hoe groot en wyd in zwangere Vrouwen, de bloetvaten van de Lyfmoeder zyn, is hier ook te zien.
8. In de blaas, die maar een weynig opgeblazen is, is nog kreuk nog kuyl: maar zoo natuurlyk gestelt, als of zy met pis opgevult was.

N°. IV.

Aan de zyde van de Lyfmoeder, daar het kindje in besloten is, staat een geraamte van een kindje van vier en een halve maand, met deszelfs linker handje de gezegde Lyfmoeder aanrakende.

Het kon in geen edelder graft bedekt worden.

Aanmerkt.

Ten eerste. In deszelfs borstbeen is niets beenigs te zien.
2. Daar word een driekantig beentje, tusschen de pyl en winkelnaad, gevonden.

N°. V.

Geraamtens van Tweelingen van vier maanden.

Het aan de regter zyde staande met opgeheve handen, als met vreugde ingenomen zynde, ziet na den hemel.

Dat aan de linker zyde, zyn regter handje aan zyn weenende oogen gebragt hebbende, schynt of hy wilde beweenen zyn vroege uytkomst des doods: zoo

dat die Tweelingen schynen te verbeelden, met twee verschillende gemoedsbewegingen, de eene als Democriet, de andere als Heracliet.

N°. VI.

Een gedeelte van een mensche Nier, in mooten gesneden.

Aanmerkt.

Ten eerste. A.A. De bloedvaten door de Nier loopende, en vervult met een wasagtige stoffe.

2. B.B. De canaaltjens, door welke de pis na het bekken gevoert werd.

N°. VII.

Een wonderbaarlyke groote mensche Nier, verbeeldende de figuur van een Fles.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat door deszelfs vliezen notable bloedvaten verspreyd worden, waar onder, alhoewel vervult, nogtans verscheyde zoo kleyn zyn, dat zy byna het gezigt ontvlieden.

2. De Nier [*arteria renalis, seu emulgens*] of uytzuygende slag-ader, is ontblood van alle vliezen en vet, waar door anders dezelve verduystert word.
3. Heuveltjens, liever klieren van de Nieren verhard, en dik geworden, uyt de zelfstandigheyd des Niers uytspruytende, en met Letter a.a. getekent.

Op de derde Plank.

N°. I.

Een gedeelte van de omgewonde [*intestinum ileum*] darm van een mensch, op een voetje staande.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de vaten van 't darmscheyl [*mesenterium*], door wiens toedoen de darmen by een gehouden worden, met quikzilver vervult zyn.

2. De gezegde darmen hebben haare natuurlyke plaatze behouden, welkers vaten ook met quikzilver vervult zyn.

N°. II.

Het Geraamte van een onvoldrage kindje van zeven maanden, in zyn linker handje houdende de darme en maag van een Henne.

Het onderzoekt de vezelen en ingewanden der Beesten.

Aanmerkt.

Ten eerste. Verscheyde naalden steeken in de maag, dewelke de Hen opge-

slokt had, en zommige daar van hebben de maag doorboort. Ziet No. 1. a.a.

2. In 't borstbeen worden vier ronde beenderkens gevonden.

N°. III.

Een Bal, bestaande uyt Koe-hayren, welke gevonden is in de maag van een Koe.

N°. IV.

Een gedeelte van de bloedvaten des Longs, namentlyk, de slagader, ader, en longepyp [*aspera arteria*], dewelke zoodanig op elkander leggen, dat zy byna haar natuurlyke postuur behouden.

Aanmerkt.

Alle deze vaten zyn vervult, en eyndigen in zeer subtile vaatjens, verbeeldende ('t geen fraay om te zien is) een boom.

N°. V.

Een glaaze kasje, voorzien met vier geraamtens van kleyne [*embryones*] schepzelkens, waar van het eerste en grootste van twee en een halve maand is, dragende in zyn regter handje de darmen van een Kikvors, dewelke netjes opgeblaazen en bewaart zyn.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat het hoofd, volgens gewoonte, ten aanzien van 't lighaam, zeer groot is, en voor een groot gedeelte vliesagtig.

2. De beenmaking vertoont zig 't eerst in 't voorhoofds-been [*os frontis*], ontrent de oog-raderen [*orbitae oculorum*]: als mede het agterhoofds-been [*os occipitis*] ontrent het grootste gat, gedestineert tot doorgang van 't rugge-merg.
3. Daar is nog geen beenmaking in de plaats van de opperhoofds-beenderen [*ossa bregmatis.*]
4. De bovenste kaak is in 't geheel beenagtig, als mede de onderste; welke beyde in de langte uytgestrekt, en spits toelopende zyn, als in de honden.
5. De sleutel-beenderen [*claviculae*], als mede de ribbens [*costae*], zyn beenagtig.
6. De naamlooze beenderen, ten deele beenig, ten deele kraakbeenig, welkers beenmaking in haar midden begint voor te komen, gelyk hier klaar blykt.
7. De beenderen van de voorhand zyn in 't geheel kraakbeenig, maar de agterhands-beenderen beenagtig.
8. De beendertjes van de vingeren, beginnen een beenagtige zelfsstandigheyd aan te nemen, en 't is als een zandje groot, 't welk de natuur van been aanneemt.

9. De agtervoets-beenderen zyn al beenig, maar van de toonen nog kraakbeenig.

N°. VI.

Het ander aanvolgende geraamte, in 't zelve kasje geplaast, is van een schepzeltje van ontrent twee maanden, in zyn linker handje dragende de Long van een Kikvors, opgeblazen en doorgesneden, op dat men het inwendige zoude konnen zien.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het doodshoofd, is in 't geheel vliezig, uytgenomen het bovenste gedeelte van de oog-raderen.

2. Beyde de kaken hebben al een beenagtige zelfstandigheyd aangenomen.
3. In de namelooze beenderen word een ligte beginzel van beenmaking gezien, als een wit stipje.
4. De beenderkens van de agterhand vertoonen een kleyne beenmaking, in manier als een zandje.
5. De geheele rugge-graat [*spina dorsi*] is geheel kraakbeenig, ja schynt ook bykans vliezig.

N°. VII.

Volgt nu in ordre het derde geraamte van een kleyn schepzeltje van ontrent zeven weeken, mede in 't zelve glaze kasje gestelt, in 't linker handje dragende een prop-gezwel [*polypus*], uyt de langagtige [*sinus longitudinalis*] groef gehaald.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dit prop-gezwel had zoodanig een taayheyd, dat men het daar uyt konde nemen, en droogen, een ader verbeeldende: waar door veele bedrogen zyn geweest in de ongemakken van de borst, als zy zoodanige prop-gezwellen al hoestende opgaven, gelovende dat haar uytgehoeste aderen voorquamen. Ik oordeele, dat het klaarder blykt als het middagligt, dat deze prop-gezwellen niet anders zyn, als gestolde weye, en verdikt in de pypen [*bronchia pulmonis*] van de Long, of andere aderen.

2. Weynig of niets verscheelt het in deszelfs beenmaking van 't voorgaande.

N°. VIII:

Het vierde van dit glaze kasje, is een geraamte van een kleyn schepzeltje van ontrent twee maanden, in zyn linker handje houdende een mensche Eytje, en in de regter een Overaas, of Haft.

Terwyl wy geboren worden, sterven wy.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het hoofd is in 't geheel vliezig, uytgenomen de opperste gedeel-

tens van de oog-raderen: ja het schynt over een te komen met het bovengemelde geraamte, getekent N°. 6.

2. Het hoofd is met Kattoen vervult, op dat het zyn rondheyd zoude behouden.

N°. IX.

Aan de zyde van 't gezegde glaaze kasje, staat een geraamte van zes maanden: in de linker hand dragende een tros met uytgeloste steenen van een mensch, welke steenen met een lymagtige stoffe aan een hangen: maar in de regter hand toont het verscheyde steenen, uyt een galblaas van een mensch genomen, welke in figuur en gelykheyd of effenheyd, zeer met malkanderen overeen komen: Ja zy gelyken na het agterste gedeelte van een schoteltje.

> *De Mensch van een Vrouw gebooren, en eenen kleynen tyd leevende,*
> *is vol van gebreeken.*

Aanmerkt.

Ten eerste. Drie bol-ronde beenderkens worden gevonden in 't borst-been, de andere zyn nog kraakbeenig.

2. Het trommelvlies aan de linker zyde, is geheel en doorschynend, waar door men de beenderkens van 't gehoor in haare natuurlyke plaatze ziet.
3. In de voorhand en voorvoet ziet men niets beenigs, zynde de agterhand en agtervoet in allebeyde zyde beenagtig.

N°. X.

Een groote tak van des Longs Slag-ader, met wasch vervult: waar door de takjens, ja de allerminste, ons klaarder voor oogen komen.

Aanmerkt.

Ten eerste. De alleruyterste uyteyndens van de gevulde takjens, kan men nauwlyks zonder vergrootglaazen zien.

2. Alle de vliezen, die het gezigt zoude benemen, zyn in 't geheel weggenomen, zoo dit de bloote vaatjens in 't gezigt komen.

N°. XI.

Een bal van een man door 't balsemen verhard, en ontbloot van 't schee-vlies [*tunica vaginalis*], en behouden hebbende zyn eygen [*tunica propria, seu albuginea*] of witagtig vlies.

Aanmerkt.

Lett. A.	Vertoont de bal [*testiculus.*]
B.	De bystander [*parastata, seu epididymis*], over welkers oppervlakte ontelbaare bloedvaten verspreyt, en konstig vervult zyn.

C.	De groote [*globus major epididymidis*] bol van de bystaander.
D.	De kleyne [*globus minor epididymidis*] bol van de bystaander.
E.	De praeparerende [*vasa spermatica praeparantia*] zaadvaten met een spuyt vervult, door een wonderlyke knooping aan elkander hangende, en slangswyze loopende.
F.	De opschortende [*musculus cremaster*] spier.

N°. XII.

Op het zelve voetje word gevonden het schee-vlies of rok van de zelfde bal, met deszelfs opschortende spier.

Aanmerkt.

Dat alle deze zaken zoo bereyd zyn, datze weynig of niets van haar natuurlyke staat hebben verlooren: want de gevulde vaten, de natuurlyke wydte en holte van 't gezegde vlies, zyn zoodanig bewaart, als of de schee-rok [*tunica vaginalis*] nog ons als opgeblazen voorkomt.

N°. XIII.

Een mensche gal-blaas.

Aanmerkt.

Dat in dezelve veel steenen zyn als erwten groot, die de gedaante van een schoteltje niet ongelyk zyn.

N°. XIV.

De Milt van een Kalf, van zyn klieragtige substantie, en van zyn bekleedend vlies gescheyden.

Aanmerkt.

Ten eerste. De Milts slag-ader [*arteria splenica*] is ten deelen gevult.

2. De ader is na de lengte in tween gesneden, op dat deszelfs doorbooring [*perforatio*] en verdwyning, dewelke in zyn verspreyding en voortgang geschied, klaarder zoude konnen gezien werden.
3. De groeven [*sulci*], in welke de gezegde ader eyndigt.

N°. XV.

De slag-ader [*arteria splenica*] van de Milt van een Kalf, van alle Milts vezels ontbloot; aan deze slag-ader zit de Milts-ader nog vast, waar in deszelfs vernietiging ook te voorschyn komt.

N°. XVI.

Een vlies, voorzien met zeer fyne bloedvaatjens: alhoewel derzelver uyteyndens vervult zyn met een wasschige stoffe, nogtans zou deze in ons gezigt niet komen zonder een vergrootglas, wegens haare subtielheyd.

N°. XVII.

Een gedeelte van de omgewonde [*intestinum ileum*] en kronkel-

darm [*intestinum colon*] van een kind van ontrent twee Jaaren, met de t'zamengevoegde blinde darm [*intestinum caecum*], en wormwyze [*processus vermiformis*] uytsteekzel.

Aanmerkt.

Ten eerste. Deze darmen zyn vast aan 't darm-scheyl [*mesenterium*], en 't dikke darm-scheyl [*mesocolon.*]

2. De darm-scheyl vaten [*vasa mesaraica*] zyn vervult.
3. Veelvuldige klieren, die door de gezegde darm verspreyt zyn; indien zy voor het ligt van een kaars gehouden werden, komen zy te voorschyn.
4. De kronkeldarm meerder en meerder vernauwt, eyndigt in het wormwyze uytsteekzel, anders als in de bejaarden, in welke de blinde darm ontrent het wormwyze uytsteekzel meerder uytgezet is, op dat het een verblyfplaats zoude zyn voor de darms-vuyligheden.

N°. XVIII.

Een geraamte van een onvoldrage kindje van vier maanden, dragende in 't linker handje paarels, welke het met de voorste vinger van het regter handje aanwyzende, schynt als of het dit wilde beduyden:

> *Waarom zou ik willen beminnen de dingen, die in de Wereld zyn?*

N°. XIX, XX, XXI.

Gedeeltens van den omgewonden darm van een mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. De bloedvaatjens zyn tot het uyterste toe vervult met een wasschige stoffe, waar door de gezegde darm zoo rood schynt, als of ze ontstooken was.

2. Op verscheyde plaatzen schynen de spierige of dwerze fibren van de darmen, vervult te zyn met dezelve stoffe.

N°. XXII.

Een gedeelte van de kronkel-en blinde-darm van een Haas, zeer net gebalsemt.

Ten eerste. In de kronkel-darm komen ons voor verscheyde klieren.

2. De inwendige oppervlakte of rok, is zoo wonderlyk gekronkelt, dat het na een slakke huysje of een instrument gelykt, waar mede de Hollanders het water

uyt de diepe gronden halen, een Handwater-molen genaamt; en dat bevind ik in alle Haazen plaats te hebben.

N°. XXIII.

De Lyfmoeder van een zwangere Zee-slak, vervult met zeer veel kleyne hoorntjens.

Aanmerkt.

Ten eerste. Deze Lyfmoeder gelykent na de longe-pyp [*aspera arteria*], en is uyt veele kraakbeenige ringen t'zamengestelt.

2. De geheele holte van de Lyfmoeder is vervult met kleyne hoorntjens, daar tusschen beyde komende een spongieuze stoffe, of liever vezeltjens als een spons t'zamengeweeft.

De vierde Plank.

N°. I.

Een Vrouwe Lyfmoeder hard gebalsemt, en zoo toebereyd, dat alles, 't welk tot de Baarmoeder behoort, uytgenomen de schee, ons in 't gezigt kome. Ziet de Letters, waar door alle de deeltjens betekent of aangewewezen werden.

A.	Het lighaam van de Baarmoeder in de linker zyde getrokken. Ziet de 88. Aanmerking.
B.	De inwendige mond van de Lyfmoeder.
C.C.	De twee banden, de breede [*ligamenta lata*] genaamt.
D.D.	De Eyerstokken [*ovaria.*]
E.E.	De Trompetten van Fallopius, of Eyerwegen [*oviductus*] opgeblazen, met deszelfs franje [*fimbriae*] of lofwerk.
F.	Opgevulde bloedvaten, door de Lyfmoeder verspreyd.
G.	Een derde ronde en lange band, tegens de loop van de natuur aan deze Lyfmoeder aangegroeyt, waar van mentie gemaakt is in de 88. Aanmerking.

N°. II.

Een door midden gesnedene vrouwelyke Lyfmoeder, (waar van mentie gemaakt is in de 85. Observatie) en door onze balsematie verhard, waar in ons voorkomen deze aanmerkelyke zaken.

Ten eerste. De holte van de Lyfmoeder vervult met geronne bloed.

2. Aan de regter Eyerstok hangt een brok van geronne bloed; en om dat de holligheden van de Lyfmoeder, als mede van het regter eyerstokje, opgevult waren van bloed, schynt het zeer waarschynelyk te zyn, dat het zelfde bloed uyt de Eyerwegen in de Eyerstok gedruypt, en alzoo daar aan gegroeyt is: alle deze zaken worden met de volgende letters aangetoont.

A.	De Lyfmoeder in tween gespouwen, in wiens holte ons voorkomt geronne bloed (a.)

B.B.	De Eyerstokken [*ovaria*] of eyernesjes.
C.	Geronne bloed aan de regter Eyerstok gehegt.
D.D.	De breede banden.
E.E.	De lange en ronde banden.
F.F.	De opgeblaze Eyerwegen [*tubae fallopianae seu oviductus*] met deszelfs aanhangende franje [*fimbriae.*]
G.G.	Bloedvaten die door de Lyfmoeder verspreyd zyn.
H.H.	Mensche Eyeren.
I.	De binnenste mond van de Lyfmoeder.

N°. III.

Een onvoldrage Meysje van zes en een halve maand dragts, in een vogt al over veele Jaaren zoodanig bewaart, dat het niet als van de ziel berooft schynt te wezen, wiens devys is:

Nog dood, nog leven, zyn hier na gebleven.

Aanmerkt.

Ten eerste. De natuurlyke couleur, groote en dikte zonder eenige rimpels, zyn zoodanig bewaart, dat dit kindje zoude dienstig konnen wezen voor een Schilder: want 't schynt of het eerst gestorven was.

2. De navel-streng [*funiculus umbilicalis*] vertoont zig tusschen de beenen, mede natuurlyk gestelt.
3. Het heeft ook zyn natuurlyke situatie behouden.

N°. IV.

De mensche harssenen zoo hard als steen gebalsemt, en omgekeert.

Aanmerkt.

Ten eerste. In de balsamatie heeft het weynig of niet van haar groote verlooren, zoo dat het zoude konnen vervullen de holte van 't geheele beenig hoofd.

2. De slym-klier [*glandula pituitaria*], en trechter [*infundibulum*], (Let. A.) zyn zoo net gepraepareert, en aan de harssenen nog vast, 't welk in varsche harssenen niet beter zoude konnen getoont werden.
3. De twee klieren (B.) agter den trechter zittende.

4. Het verlengde [*medulla oblongata*] merg is in tween verdeelt, door toedoen van spleeten, welkers voorste kleynder, en agterste grooter en dieper is.
5. Het ringwyze [*protuberantia annularis*] uytsteekzel. D.
6. De voorste en agterste loben of deelen der harssenen in vieren verdeeld. E.E.

7. Het agterbreyn [*cerebellum*] plaatswys t'zamengestelt zynde. F.
8. De reuk-zenuwen [*nervi olfactorii.*] G.G.
9. De gezigt-zenuwen [*nervi visorii.*] H.H.
10. De oogen bewegende zenuwen [*nervi oculorum motorii.*] I.I.
11. De lydende zenuwen [*nervi pathetici.*] K.K.
12. Het vyfde paar volgens *Willisius*, en 't derde der ouden. L.L.
13. Het zesde paar van *Willisius*, of vierde paar der ouden. M.M.
14. Het paar zenuwen van 't gehoor [*par auditorium.*] N.N.
15. Het dwalende paar [*par vagum.*] O.O.
16. De op en nedergaande zenuwen [*nervi accessorii.*] P.P.
17. Het negende paar van *Willisius*, en het zevende paar der ouden.
18. Het tiende paar van *Willisius.*
19. De trechter [*infundibulum*], zeer konstig gepraepareert, met de holligheyd daar in bewaart.
20. Het dunne herssenvlies [*tennis meninx, seu pia mater.*]

N°. V.

Het voorste gedeelte van de herssenen gebalsemt, staande op een voetje.

N°. VI.

Een gedeelte van dezelve herssenen, waar in onderscheyden word de schorzige [*corticalis & medullaris*], en mergagtige [*substantia*] zelfstandigheyd.

N°. VII.

Een gedeelte van een omgewonde kronkel-darm van een mensch, met de t'zamengevoegde blinde-darm, en deszelfs wormwyze uytsteekzel.

Aanmerkt.

Ten eerste. De klapvliezen van de kronkel-darm [*valvulae.*]
2. Klieren in het wormwyze uytsteekzel.
3. Steentjes als een groote speldekop groot, verspreyd door de vliezen van de kronkel-darm: ik heb niet langer getwyffeld, of het waren klieren in steenen verandert, na dat ik het zonneklaar gevonden heb in 't gedarmte van de Paarden, en hebbe zulks bewaart.
4. Holligheden [*cellulae*] van de kronkel-darm.
5. Drie banden van de kronkel-darm.

N°. VIII.

Een verlakt houte kasje, in zig onthoudende een hand vol hayr, waar van zommige gevonden werden van een span lang.

Aanmerkt.

Ten eerste. Deze hayren heb ik gevonden in een pap-gezwel [*atheroma*] van 't

net, de groote van een groote vuyst hebbende. Ziet de 18. Aanmerking.

2. Geen van deze hayren zyn voorzien met zigtbaare wortelen.

N°. IX.

Het gedeelte van 't bekkeneel van een doodslager, 't welk in tween verdeelt is, door het verkeert onthalzen van den Scherpregter met zyn zwaart.

De vyfde Plank.

N°. I.

Twee dye-beenderen na een breuk zoo ongeschikt herstelt, often minste na de te regtbrenging of zetting zoo qualyk bewaart, dat de uyteyndens van de breuk boven elkander geplaast en t'zamengegroeyt zyn, 't welk de beenderen zeer kort gemaakt heeft.

Aanmerkt.

Ten eerste. Verscheyde uytspattingen [*exostoses*] van 't been, waar van zommige scharp en dun zyn, zyn dikwyls oorzaak, dat de lyders, alhoewel genezen, nogtans zeer pynelyk zyn, als zy in 't eerst willen gaan: en dit is geen wonder, nadien in 't gaan de spieren van die scharpe uytsteekzels gevreven werden.

2. De gezegde uytspattingen des beens, worden niet alleen gevonden ontrent het weer [*callus*]: maar komen ook voort boven de breuk uyt het gezonde deel.
3. Ontrent de oorspronk dezer uytspattingen, is dit aan te merken, dat dezelve groeyen uyt die hollekens, in welke ingeplant werden de peesagtige vezelen, welke weggerukt zynde, oorzaak gegeven word tot het voortkomen van deze uytspattingen, het geen insgelyks geschied in een verstuyting [*luxatio*] of uytleding van 't been, waar van gy een exempel ziet in 't volgende gebeente N°. 2. en 3.

N°. II.

Het namelooze been van een Schaap, waar in deze merkwaardige navolgende zaken ons voorkomen.

Aanmerkt.

Ten eerste. Niet alleen in de omtrek van de diepe [*acetabulum*] holte of busse, (waar in het hooft van 't dye-been omgedraayd word) is veel been uytgespat, maar ook in de holte zelfs. Deze uytstootingen of uytspattingen van 't been, hebben haar oorspronk genomen van de uytrukking der banden, door welkers toedoen het

naamloos-been met het dye-been aan een geleedet word: en dat door een zwaare slag, waar door ook zelfs het dye-been gebroken

wierd. Deze myne stelling bevestigen ook de beenderen N°. 3. en 4. op een gemeen pedestalletje staande, waar van het eerste been het bovengenoemde dye-been is, na de breuk qualyk genezen: waar in ook verscheyde uytspattingen des beens gevonden werden, uyt het gezonde deel voortkomende. Het tweede been, naast het gezegde dye-been geplaatst zynde, is het onderste gedeelte van 't scheen-been van een Windhond, dewelke in 't vervolgen van een Conyn, door een al te hoogen sprong vervallen is in een uytleding van zyn poot, waar door ook de banden van 't been uytgerukt wierden, en in die eygen plaats verscheyde uytspattingen des beens na zyn dood van my zyn gevonden.

N°. V.

Een t'zamengestel [*syntaxis*] van de beenderen van beide de voeten, zoo net byeengevoegt met koperdraat, dat nauwlyks de draaden gezien konnen werden.

N°. VI.

Het geraamte van een kind dat eerst gebooren is, staande op een doodshoofd van een mensch, 't welk hem tot een pedestal of voetstal diend. In deszelfs linker hand houd het een gedeelte van 't buykvlies [*peritonaeum*] van een gebrookene, in welkers buykvlies zig vertoont een net-breuk [*hernia omentalis.*]

Na de dood ben ik nog voordeelig.

Aanmerkt.

Ten eerste. Hier blykt zonneklaar, dat in 't gezegde ongemak van de breuk, het buykvlies wel verwydert en uytgerekt werd, en dat in deze of geene plaatze, maar niet gebroken of gescheurt word.

2. Dat insgelyks de Zaad-vaten onder het buykvlies loopen, of boven deszelfs buytenste oppervlakte kruypen. By aldien men de Autheuren over deze zaak raadpleegt, zeggen zy, dat die gezegde vaten loopen tusschen de verdubbeling [*duplicatura peritonaei*] van 't buykvlies: maar wy staan diergelyke verdubbeling, als zy geschreven hebben, niet toe.
3. Het hooft van 't gezegde geraamte is voor een groot gedeelte door de zaag verdeelt, op dat men de waare gestalte van de zeys [*falx*], als mede de verdubbeling van 't harde [*dura mater*] harssen-vlies, scheydende het voorbreyn [*cerebrum*] van 't agter-breyn [*cerebellum*], zoude zien. De andere zaken komen overeen met de voorgaande geraamtens.
4. In 't doodshoofd, 't welk tot een pedestal diend van 't gezegde geraamte, is de pyl-naad [*sutura sagittalis*] tot aan de grond van de neus uytgestrekt.
5. Deszelfs onderste kaak is berooft van alle haar kassen [*alveoli*], (behalven een) en heeft de helft van zyn hoogte verloren, waar door de gaten van 't

vierde paar zenuwen, ter uytgang dienende, in 't bovenste van de kaak gezien worden.

6. De bovenste kaak heeft ook veel van zyn hoogte verlooren, (wegens vernietiging der kassen) zoo dat 'er nauwlyks de breete van een schryfpenne is overgebleven.
7. Het gat van 't bytelwyze been [*os cuneiforme, seu sphoenoideum*], 't geen valschelyk het vierde genaamt word, (want het is niet alleen gegraveert in het bytelwyze been, maar ook in 't juk en kaakebeen) [*os zygomaticum, & maxillare*] en in 't buytenste gedeelte van 't oog-rad gevonden word, is zoo groot en wyd, dat 'er een hazenoot ligtelyk door kan.
   Hier is ook aan te merken, dat de beenderen, waar in 't gezegde gat ingegraveert is, namentlyk, het bytelwyze, juk, en kaakebeen, noodzakelyk vermindert moeten zyn.
8. Op de grond van de Tombe word gevonden een doodshoofd, waar in het gezegde gat van dezelfde wydte is.
9. De gaten toegeschikt tot uytgang van de gezigt-zenuwen, als mede het vyfde en zesde gat van 't bytelwyze been, zyn ook veel wyder wegens de vermindering der beenderen: zoo dat niet alleen in de ouderdom de zagte deelen, namentlyk de spieren, vet &c. dikwyls zeer komen te verminderen, maar ook zomtyds de beenagtige deelen zelfs.
10. In 't gezegde doodshoofd zyn ook twee driekantige beenderen, tusschen de pyl-en winkel-naad.
11. Daar worden ook verscheyde beenderkens van *Wormius* gevonden, in de schubwyze naden van de slaap-beenderen.

De Kas B. *eerste Plank.*

N°. I.

Een kleyn gedeelte van de Long uyt een Vrouw, opgeblazen, gelykende na een spons; waar in de blaaskens, de zelfstandigheyd van de Long makende, zeer klaar ons voorkomen.

N°. II.

Een kleyn gedeelte van de Long uyt een Man, opgeblazen, staande op een voetje, in wiens longe-pypen [*bronchia*] een groote steen, en buyten die, staan nog verscheyde andere steenen op 't zelve pedestal.

Aanmerkt.

Ten eerste. Ontelbaare blaasjens van de Long, van verscheyde groote, worden 'er gezien.

2. Overdwers doorgesnedene bloedvaatjens.

N°. III.

Een kleyn gedeelte van een opgeblaze Long van een Kalf, waar in de blaasagtige zelfstandigheyd, de voetstappen der vaten, als mede de vliezige tusschenscheydzels, die de Long in verscheyde loben of deelen verdeelen, zeer net gezien worden. Op het zelve voetje worden ook gezien verscheyde steenen, genomen uyt de Long van een Os.

N°. IV.

Een gedeelte van dezelfde Kalfs Long, waar in de voorverhaalde vliezige tusschenscheydzels, door opblazing als een spons uytgespreyd, als mede een winderig gezwel, gevonden werden.

N°. V.

Een gedeelte van een Kalfs Long, waar in de gezegde tusschenscheydzels nog meerder uytgespannen zyn.

N°. VI.

Een lobetje van de Long van de geannexeerde lobetjes, zoodanig gescheyden, dat deszelfs omvattend vlies niet eens is gequest, waar na het opgeblazen van my gedroogt is. Hier is aan vast een takje van de longepyp.

Onder de gezegde eerste Plank.

N°. VII.

Is een Pedestal, voorzien met verscheyde opgeblazene stukjes van de Long.

Aanmerkt.

Ten eerste. Een kleyn gedeelte van de Long, wiens vliezige tusschenscheydzelen zoodanig zyn uytgespannen, datze als vet-celletjens zig vertoonen.

2. Een gedeelte van dezelfde Long, wiens omvangend vlies is weggenomen, en zoo komt 't net overeen met het pit of merg van de vlierboom.
3. Een opgeblaze stuk van de Long, wiens dwers doorgesnede vaten ons klaar voorkomen.
4. Een gedeelte van de gezegde Long in verscheyde loben verdeelt.
5. Een kleyn gedeelte van de Long, wiens vlies, alhoewel het zeer dun is door het opblazen, nogtans in ontelbaare cellekens gescheyden is.

6. Een stuk van een opgeblaze Long, 't welk van zyn omvangend vlies met groote voorzigtigheyd is gescheyden, en het schynt in 't aantasten als zyde te wezen.
7. Het zeer dunne vlies van de Long.

N°. I.

Een Milt van een Kalf, van zyn klieren [*parenchyma glandulosum*], of bloedige klieragtige stoffe gescheyden, en opgeblazen, over welkers oppervlakte ontelbare opgeblaze watervaten [*vasa lymphatica*] verspreyd zyn.

N°. II.

Een gebrooke en geneze vleugel-been van een Endvogel.

Aanmerkt.

Het weer [*callus*] van deze breuk, bestaat uyt spongieus-beenagtige [*materia osseo spongiosa*] stoffe, gelyk als 't midden [*diploë*] van de twee tafelen des hoofds; het geen ik zomtyds ook in de menschen heb bevonden: zoo dat men niet te ligt die geenen moet gelooven, dewelke zeggen, dat het weer van de breuken altyd van die hardigheyd is, dat de beenderen, die voor dezen gebroken en genezen waren, eerder (indien zy op nieuws een breuke krygen) op een naby gelege plaats, als in 't gezegde weer zoude breeken.

N°. III.

Een gedeelte van een Kalfs Long niet opgeblazen, op dat de bloedvaten, die door de lobetjes van de Long loopen, des te beter in 't gezigt zoude komen.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de bloedvaten zoodanig met een waschagtige stoffe vervult zyn, dat men deszelfs uyteyndens nauwlyks kan zien zonder vergrootglas.

2. De nadere verdeelingen der lobetjes.
3. Hier blykt klaar, dat de bloedvaten van 't eene lobetje geen gemeenschap heeft met de vaten van 't andere lobetje, dewyl 'er tusschen beyde komt een vlies, of een vliezig scheytzel. Ja het vlies van yder lobetje, omvangt alleen zyn eygen lobetje: en de takjes van de bloedvaten, voorzien alleen maar hun eygen lobetje. Dat dit alzoo is, heb ik ondervonden in de Long van een Kalf. Maar dat heeft in den mensch niet altyd (zoo ooyt) plaats. Ziet N°. IV.

N°. IV.

Een kleyn gedeelte van de Long van een mensch, door de lugt niet uytgezet, om de aanstonds gezegde reden.

Aanmerkt.

Ten eerste. De bloedvaatjens zyn zoo net, tot zoo verre, met een waschagtige stoffe opgevult, dat haar uyterste takjens, dewelke nauwlyks door een vergrootglas konnen ontdekt worden, de zelfde stoffe ook ontfangen hebben.

2. De waschagtige stoffe op verscheyde plaatzen door de slag-aderen aangedrongen zynde, en tot in de blaaskens van de lobetjes gebragt, heeft de-

zelfde blaaskens van de Long vervult. Waar uyt klaar blykt, in een bloedspuwing [*haemoptysis*], hoe dat het bloed vlugger geworden, door deze of geene zaak, namentlyk hitte, dunheyd &c. altemets door de slag-aderen tot de blaaskens van de Long, en daar uyt tot de longe-pyps [*aspera arteria*] takjens toegevoert, door de mond uytgeworpen word.

N°. V. VI. VII.

Gedeeltens van een niet opgeblaazene Kalfs Longe, welkers bloedvaten met gezegde stoffe vervult zyn.

Aanmerkt.

Ten eerste. In deze worden door een bril nog beter ontdekt de uyteyndens der vaten.

2. De verdeelingen der lobetjes komen hier ook klaarder voor.
3. De nadere verdeelingen of subdivisien der gezegde lobetjes, komen ook hier alzoo voor, dat yder lobetje de groote vertoont van een garste-koorn, met zyn bast bedekt.
4. Alhier worden gezien de long-blaaskens, ten deele vervult met een waschagtige stoffe, door de slag-aders aangedrongen.

N°. VIII.

Een gedeelte van een Longe-pyp van een Os, door welkers takjes verscheyde waterblaasjens [*hydatides*] verspreyd zyn; welk ongemak, hoewel de Ossen dat meerder als de Menschen eygen is, word egter zomtyds eveneens in de Menschen gevonden.

Aanmerkt.

In deze waterblaasjens is aanmerkenswaardig, dat dezelve door my met wind vervult, gedroogt, en alzoo bewaart zyn, datze byna haar groote en form behouden hebben.

N°. IX.

Het geraamte van een schepzeltje van vier maanden, in zyn regter hand houdende een roede van een jongeling aan mooten gesneden, in welkers binnenste eenige zaken, die tot nog toe van niemand ontdekt zyn, zeer fraay vertoont worden. Ziet de 100. Aanmerking.

Wat is 'er al dat wy niet weeten!

N^{o}. X.

Bloedvaatjens verspreyd door de vliezen, en met quikzilver vervult, op dat men zoude konnen zien de takken en inmondingen [*inosculationes*] der slag-aderen.

N°. XI.

Tusschen de tweede en derde plank, zyn aan de wand gehegt te

zien verscheyde bloedvaten met een waschagtige stoffe vervult, en van alle haare vliezen zoodanig gescheyden, dat 'er niets vliezig overig is: 't welk ik meen zeer raar te zyn; voornamentlyk, om dat de alderkleynste takjens vervult zyn, en van alles, dat 'er aanhangt, gescheyden. Ziet Letter A, B, C.

De derde Plank.

N°. I.

Het geraamte van een kindje van zes maanden oud, wiens doodshoofdje bedekt word met een gedeelte van 't Net, als zyde zig vertoonende.

Wy worden geboren tot de dood, en sterven tot het leven.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het borst-been bestaat uyt vier beenderkens.

2. In de voor-voet en voor-hand, komt ons nog niets beenigs voor.
3. Een kleyne mismaaktheyd word 'er gevonden in 't midden van de bovenste kaak.

N°. II.

Een Moerkoek [*placenta uterina*] van de Vroedvrouw, in 't afhaalen met haar voorste vinger, voor een groot gedeelte in tween gescheyden, en verders voor eenige Jaaren van my zoo konstig gebalsemt, dat de Schilder nu eerst dezelve in deze volgende eerste Figuur vertoont heeft.

Verklaring van de eerste Figuur.

A.	De Moerkoek.
B.	De scheur door de voorste vinger van de Vroedmoer gemaakt, toen zy de Moerkoek afhaalde.
C.	De plaats, alwaar de navel-streng [*funiculus umbilicalis*] zig in de Moerkoek inschikt; omtrent deze plaats is aanmerkenswaardig, dat hoe meerder de navel-streng zig zet na het midden, hoe zwaarder de uythaaling is. Ziet de 97. Aanmerking.
D.	Een gedeelte van de slag-ader van de navel-streng, welke zig met een wonderlyke draying ombuygt, 't welk in een verssche navel-streng een knoop

[*nodus*] verbeelt, uyt welkers veelheyd de onbezonne Vroedvrouwen de veelheyd der kinderen voorspellen, dewelke de barende Vrouwen dan naderhand in 't ligt zoude brengen.

N°. III.

De Baarmoeder van een Hen, met deszelfs Eyerstok &c.

Aanmerkt.

A.	Betekent de Baarmoeder, waar in het Ey voor eenige tyd tot zyn perfectie, ja tot dat het bedekt is met een schel, gehouden werd.
B.	De Schee.
C.	Eyerwegen met een wonderlyke vlegting ineengedrayt.
D.	De tregter, of ingang van de Eyerstok [*infundibulum, seu ovarii introitus.*]
E.	De uytzetting van de Eyerweg, of Trompet van Fallopius [*oviductus expansio, seu Tuba Fallopiana.*]
F.	De kelkjens [*calices*] daar de doyren zyn uytgevallen.
G.	De steeltjes [*pedunculi calicum*] van de kelken, waar van de doyren afhangen.
H.	Een tros van doyren.
I.	Groote doyren in de omtrek van de tros geplaast.
K.	Kleyne doyren, ontrent het midden van de tros geplaast.

N°. IV.

De Baarmoeder van een uytgelegene Hen, met zyn Eyerweg.

Aanmerkt.

Ten eerste. De ontaarding of verandering van deszelfs Baarmoeder en Eyerweg, als de Hen uytgelegen is.

2. Alle de omwentelingen van de Eyerwegen zyn niet verduystert.

N°. V.

De geraamtens van Tweelingen van zes maanden, met de armen elkander omvattende.

> *'t Eerste uur, dat my 't leren gaf, 't zelve heeft my het weder benomen.*

Aanmerkt.

Ten eerste. In 't borst-been van 't eene worden drie kleyne ronde beenderkens gevonden, maar in 't ander alleenlyk een; 't welk de verscheydentheyd van de beenmaking aantoont, en de valsche opinie der geenen aanwyst, die de tyd van beenmaking zoo nauwkeurig tragten te bepalen.

2. In de voor-voet en voor-hand, komt ons geen beenagtigheyd te vooren.
3. In 't onderste gedeelte van beyde de doods-hoofden, zyn alle de beenderkens van alle haar vliezen, vet en spieren, zoo net gezuyvert, dat 'er niets 't gezigt belet: en zoo komt ons voor het groote onderscheyd tusschen de

beenderkens van deze teedere Tweelingen, en de beenderen van oude lieden; het welk wonderbaarlyk, en vermaakelyk om te zien is.

N°. VI.

Een Moerkoek van een mensch, met zyn navel-streng.

Aanmerkt.

Ten eerste. Alle de slag-aderen zyn van my vervult met een witte stoffe, maar in tegendeel de aderen met een roode stoffe; welke verandering voor 't gezigt aangenaam is.

2. Deze Moerkoek is zoo konstig bereyd, dat dezelve zyn natuurlyke groote, form, en dikte behouden heeft.

N°. VII.

Muylen van mensche leer gemaakt.

N°. VIII.

De huyd of het vel in vezels ontbonden, welke de draaden van zyde niet qualyk vertoonen.

N°. IX, X, XI.

Navel-strengen van haar fibren, en omvattend vlies gescheyden; welkers vaten zyn opgeblazen, en zoo konstig gedroogt en gebalsemt, dat zy haar natuurlyke wydte, zonder kreuken of holtens, behouden hebben.

N°. XII.

Het voorste gedeelte van de herssenen van een mensch gebalsemt, en als een steen verhard.

Aanmerkt.

Ten eerste. Alle de kronkels en drayingen, worden hier zeer fraay gezien.

2. Alhoewel het gezegde deel van de herssenen verhard is, nogtans word 'er geen kreuk in gevonden.

N°. XIII.

Een gedeelte van een beenagtige poort-ader, uyt het lighaam van een waterzugtige Vrouw.

N°. XIV.

Het geraamte van een vrugtje van vier maanden, wiens voetjens gestelt zyn om te loopen; in 't regter handje houd het een kleyn gedeelte van 't dye-been, met een bederving [*caries*] aangedaan.

De Ryken zoo wel als de Armen, kunnen de dood niet ontvlugten.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dit gedeelte van 't dye-been is na de dood van zekere Vrouw genomen, die bezet was met een bastart [*tumor fungosus*] vleesch-gezwel.

2. Alhoewel het dye-been in de gezegde Vrouw, voor een groot gedeelte bedurven, en in veel brokken, om het gemelde ongemak, verdeelt was; nogtans waren alle deze brokken sneeuw-wit, en met geen zwartigheyd besmet; 't geen ik dikmaals ondervonden heb, wanneer diergelyke gezwellen voor de dood niet waren geopent, en als 'er de lugt niet by koude komen.

N°. XV.

Een gedeelte van den omgewonden darm van een Haas, waar in de klieren van 't gedarmte zig klaar vertoonen.

N°. XVI.

Het regter oor van 't herte van een Os, zoo verhard als steen, van over de 25 Jaaren zeer net bewaart.

N°. XVII.

Een Vlies, door welkers verdubbeling de bloedvaten, met hun eygen bloed vervult, zoo fyn verspreyd zyn, datze het gezigt ontvlieden; maar door toedoen van een vergroot-glas, komen ons in 't gezigt de uyteyndens der takjens, ja ook zelfs het net-wyze [*corpus reticulare Malpighti*] lighaam van *Malpighius.*

N°. XVIII.

Een tak van de Longs slag-ader met een waschagtige stoffe vervult, en van alle vliezen gescheyden, verbeeldende een boom.

N°. XIX.

De herssenen van een Schaap, steen hard gebalsemt.

Aanmerkt.

Ten eerste. De herssenen zyn zoo nedergebogen, dat men de twee voorste herssen-groeven [*ventriculi cerebri*], of holligheden, ja ook de derde groef, zien kan.

2. In dezelve zyn ook zonneklaar te zien, het pyn-appel kliertje [*glandula pinealis*], de ballen [*testes*], billen [*nates*], het verlengde merg [*medulla oblongata*], als mede deszelfs schinkels [*crura medullae oblongatae*], &c.

N°. XX.

Een gebalsemt Hart van een kind, en zoo toebereyt, dat ons voorkomen het ovaal-wyze gat [*foramen ovale*], twee holligheden [*ventriculi*], de wand [*paries*], beyde de oortjes [*auriculae*], klapvliezen [*valvulae*], ja ook de uytgang der vaten.

N°. XXI.

Een gebalsemt Schapen Hart, waar in de ooren haar natuurlyke wydte hebben behouden. Daarenboven word aldaar ook gezien de uytgang der vaten.

Aanmerkt.
De kroon-vaten [*vasa coronaria*] zyn met quikzilver vervult.

N°. XXII.

Het Hart van een Schaap, al voor 26 Jaaren hard gebalsemt.

N°. XXIII.

Het Hartje van een Konyn, zoo net gebalsemt, dat het tot nog toe natuurlyk gezwollen ons voorkomt.

N°. XXIV.

Een Hart uyt een Endvogel genomen.

N°. XXV.

De Baarmoeder van een Schaap. waar in verscheyde beenderkens gevonden werden van de voorgaande bevrugting, nadien het schepzeltje in de Baarmoeder gestorven, en by deelen uytgeworpen is.

Aanmerkt.

Ten eerste. De vaten zyn met een waschagtige stoffe zoo opgevult, dat men deszelfs slangs-wyze loop toonen kan.

a.a.	De hoornen van de Baarmoeder; of liever, de splyting van de Baarmoeder in tween: want altyd is het agterste gedeelte van dezelve in twee deelen gescheyden; welke zig vertoonende als hoornen, hoorns genaamt werden.
B.B.	De Eyerwegen.
C.	De Scheede.
D.	De Blaas.
E.	De Water- of Pis-weg.
F.	De linker Eyerstok.

N°. XXVI.

Een gedeelte van de nugteren darm [*intestinum jejunum*] van een Mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. De oogluykende [*valvulae conniventes*] klapvliezen zyn daar zeer fraay ontdekt.

2. Let. A. Toont aan een gezwel in dezelve darm, dat door wind voortgekomen is, na dat de buytenste rok een weynig gequest is geweest; dat diergelyke gezwellen ook in de slag-aderen ontstaan, door de aandrift van 't bloed, welke uytspattingen [*aneurismata*] van de slag-aderen genoemt werden, na dat deze of geene rok gequest is, weet yder een.

De vierde Plank.

N°. I.

Een gedeelte van een mensche kronkel- en omgewonde-darm, met de daarbygevoegde blinde darm en wormwyze aanhangzel.

Aanmerkt.

Ten eerste. Zeer veele klieren in 't gezegde gedeelte van de omgewonde darm.

2. Een hoop van klieren in 't wormwyze uytsteekzel.
3. De klapvliezen van de omgewonde darm, (of zoo je liever wil 't kronkeldarm) in haar natuurlyke gestalte zoo net bewaart, dat 'er niets aan ontbreekt; en zoo kan men ligtelyk bedenken, dat de te rugkomst van de darmsvuyligheyd uyt de kronkel- en blinde-darm, na de omgewonden darm, in een natuurlyke stand t'eenemaal belet is.

N°. II.

Verscheyde deelen van de omgewonde darm uyt een kind.

Aanmerkt.

Zy zyn alle omgekeert, op dat de klieren van 't gedarmte des te beter in 't gezigt zoude komen.

N°. III.

De Maag van een tweejaarig kind.

N°. IV.

Een gedeelte van een 's mensche nugteren darm, wiens oogluykende [*valvulae conniventes*] klapvliezen ik bevonden heb verdwenen of vernietigt te zyn; van welk ongemak geen der Autheuren, zoo als ik weet, tot nog toe gewag hebben gemaakt.

Aanmerkt.

In 't gezegde gedeelte word gevonden een harde stoffe als steen.

N°. V.

De beenderen van de voet van een Lammetje zoodanig ontleed, dat het beest genootzaakt is geweest op de rug van de voet te loopen.

N°. VI.

De blinde-darm van een mensch gescheyden van de kronkel-darm, waar aan het wormwyze uytsteekzel vast is.

Aanmerkt.

Ten eerste. In 't gezegde wormwyze uytsteekzel, heb ik na de dood gevonden, lighaamtjens zoo hard als steen.

2. Het gezegde uytsteekzel is vol van kliertjens.
3. Door de blinde-darm zyn ook verspreyd verscheyde kliertjens.

N°. VII.

Een stuk van den omgewonden darm uyt een Kalf.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het geheele gedarmte is rood, wegens het konstig opvullen der vaten, en schynt als ontstoken; hier uyt kan men de reden, en manier van een waare ontsteking, afleyden.

2. Ontelbaare klieren zyn verspreyd door de gezegde darm.

N°. VIII.

Alle de darmen, nog vast zittende aan 't darm-scheyl [*mesenterium*], van een eerstgeboore kindje, haar natuurlyke plaats behoudende.

Aanmerkt.

Ten eerste. Wat een onderscheyd 'er is tusschen de blinde-darm van een eerstgeboorene en bedaagde, is hier klaarblykelyk.

2. Zy zyn zagtjens opgeblazen, en zoodanig hard gebalsemt, dat 'er geen rimpel of deuk in gevonden werd.

N°. IX.

Een gedeelte van een Pisleyder [*ureter*], in een mensch met steenen geguelt geweest zynde, zoodanig uytgespannen, wegens de geduurige doortogt der steenen, dat dezelve een kleyne vinger ligtelyk kan ontfangen.

N°. X.

Een gedeelte van de omgewonde darm van een Mensch.

Aanmerkt.

Ten eerste. De bloedvaten zyn vervult met een waschagtige stoffe.

2. De bloedvaatjens van de eene zyde, hebben gemeenschap met die van de andere zyde, en worden met malkanderen door inmondingen [*inosculationes*] vereenigt.
3. De bloedvaten van de oogluykende klapvliezen, zyn met dezelve stoffe vervult. Ziet de Fig. *.

N°. XI.

De stammen van de groote Slag-ader en Longs slag-ader, ontrent de grond [*basis cordis*] van 't hert afgesneden, en dat uyt een Kalf dat eerst geworpen was.

Aanmerkt.

Ten eerste. De gezegde stammen zyn vervult.

2. De slag-aderlyke weg [*ductus arteriosus*], waar door het bloed in de vrugt uyt des Longs slag-ader immediaat in de groote slag-ader overgestort word, is hier ook te zien.

N°. XII.

Het geraamte van een kindje van zes maanden.

N°. XIII.

Een Kalfs Milt van haar bloedige klieragtige zelfstandigheyd of klieren gescheyden, en opgeblazen; alhoewel nergens het vlies is gequest: welke manier van scheyden van my is uytgevonden al over de 26 Jaaren.

N°. XIV.

De Twaalf-vingeren darm van een Mensch, waar in weynige of geene oogluykende klapvliezen gemeenlyk gevonden werden.

N°. XV.

Een gedeelte van de Lever, waar in zeer fraay getoont werden deszelfs klieren.

N°. XVI.

Een gebalsemt kinds hoofdje, als steen verhard, en met een Laurier-kroon (met paarlen doorvrogt) netjes verciert, en aldus op een Pedestal gezet.

N°. XVII.

Een opgevulde tak van een slag-ader, wonderlyk haar takjens verspreydende.

De vyfde en onderste Plank.

N°. I.

Het geraamte van een vrugt van agt en een halve maand, op zyn schouders dragende de Snuyt van een Zwaart-vis [*piscis gladius*], met zeer scharpe tanden voorzien.

Ach noodlot, ach bitter noodlot!

N°. II.

Het geraamte van een kindje, oud vyf maanden, met zyn regter hand opheffende een tak van een slag-ader, met een waschagtige stoffe vervult; en met het linker handje steunende op 't gedarmte van een Kalf.

Wy kleynen, wat-onderneemen wy al groote zaaken!

Aanmerkt.

Ten eerste. In 't borst-been zyn de beenderkens meer in 't getal als na gewoonte, ja zommige zyn dubbelt.

2. De voorste tanden [*dentes incisorii*] staan op het uytbreeken.
3. Verscheyde beenderkens van Wormius worden 'er gevonden tusschen het voorhoofts en bytelwys-been, voornamentlyk in de regter zyde.
4. In 't agterhoofds-been een gaatje tegens de natuur.
5. Bykans niets beenig in de voorhanden.
6. Maar in de voorvoet hebben zommige een kraakbeenige zelfstandigheyd aangenomen.

N°. III.

Het geraamte van een tweemaandig kind, in zyn regter hand houdende een bondelke van natuurlyke bloemen, welkers zeer aangename couleuren al voor veel Jaaren in wezen zyn gebleven: als daar zyn, de *Amaranthoides Africana, Stoechas Citrina, Gnaphalium*, &c. Van deszelfs linker hand hangt af een keeten, waar aan vast is een steen, uyt de gal-blaas van een mensch gehaalt, in groote als een Nootemuschaat; waar door 't quanswys beduyd de bloem des jongheyds, en de doorn des ouderdoms.

Aanmerkt.

Ten eerste. De langwerpige sleuf [*sinus longitudinalis*] schynt zeer fraay door de fontanel.

2. Omtrent het borst-been word byna het zelve gevonden, als in 't voorgaande.
3. De gehoor-beenderkens worden in de linker zyde in haar natuurlyke plaats gezien.

N°. IV.

Het geraamte van een kind van zes maanden, van wiens regter hand afhangen een snoer Paarlen, als mede andere groote; in deszelfs linker hand houd het een Schulp-paarlemoer, als mede verscheyde aaneengebondene Paarlen, wiens devys is:

Met de dood moet men alles verlaaten.

Aanmerkt.

Ten eerste. Twee van de onderste snytanden in de opperste kaak, zyn voor den dag gekomen; maar in tegendeel leggen de onderste nog onder een dik vlies verborgen.

2. In de voorvoet [*tarsus*], hebben de koot [*talus*], hiel [*calx*], schipwyze [*os naviculare*], en teerlingwyze [*os tessarae*] beenderen, ten deele een beenagtig wezen aangenomen.

N°. V.

De aderen van een mensche arm zyn vervult met een waschagtige stoffe, waar in eenige verheventheden, klapvliezen beduydende, in ons gezigt komen.

De Kas C. de eerste Plank.

N°. I.

De roede met de geannexeerde waterblaas, genomen uyt een Schaap, wiens water-weg [*meatus urinarius*] voor een groot gedeelte ontbreekt, zoo dat de pis haar ontlast heeft door een gat in 't agterste gedeelte van de roede:

welk ongemak ook wel in een Mensch voorkomt, en een onvrugtbaarheyd toebrengt.

N°. II.

De blinde-darm met een gedeelte van de kronkel-darm uyt een eerstgeboore kindje, waar in aanmerkenswaardig te zien is, dat de blinde-darm met het wormwyze uytsteekzel een canaal is, zonder eenige verheventheyd, gelyk als in bejaarde menschen. Ziet de 2. Figuur. Ook is aanmerkenswaardig, dat den omgewonde- en kronkel-darm van dezelve wydte is.

Uytlegging van de tweede Figuur.

A.	Een gedeelte van den omgewonde-darm, daar hy zig inplant in de kronkel-darm.
B.	Een gedeelte van de kronkel-darm.
C.	Verwarring van de blinde-darm met het wormwyze uytsteekzel, en in een gedraayt als een Rams-hoorn.

N°. III.

Een gedeelte van de groote Slag-ader, even boven het hart afgesneden; wiens Klapvliezen beenagtig, t'zamengegroeyt, en geheel mismaakt zyn geworden. Waar van mentie gemaakt is in de 69. Aanmerking. Ziet ook de 57. Figuur en 69. Aanmerking.

N°. IV.

Een gedeelte van 't gedarmte van een Schaap, wiens vaten vervult zyn.

De tweede Plank.

N°. I.

Een gedeelte van de kronkel-darm van een Haas, vol van klieren.

N°. II.

Een gedeelte van de Pisleyder uyt een Paard.

N°. III.

Het geraamte van een Mensche vrugtje van vier en een halve maand dragts, de regter hand om hoog opheffende, en in de linker hand dragende een Slang, wiens staart in de bek is omgekrult, verbeeldende een cirkel.

Het eynde hangt van zyn oorspronk af.

N°. IV. en V.

Wonderlyke groote Schaaps Nieren, opgeblazen en gebalsemt met deszelfs Pisleyders.

Waar ontrent aan te merken staat.

Ten eerste. Onder alle Anatomische Ontledingen, welke ik voor deze gedaan

heb, is my nooyt raarder geval voorgekomen: want ik heb beyde de Nieren zoodanig uytgespannen gevonden, dat yder anderhalf pint vogt in zig onthield: welke uytzetting veroorzaakt is geweest, wegens de tegengehoudene vrye ontlasting van 't water tot de blaas, waar door de Nieren zoodanig zyn uytgezet, en de substantie zoo dun is geworden, dat het scheenen waterblazen te zyn, uytgenomen derzelver uyterste, alwaar zy behouden hadden een klieragtige vleezige zelfstandigheyd. Dit ongemak (om dat het zelve bestaat in een groote uytrekking en verwydering, door een geduurige en vergeefze neyging en prikkeling om 't water te ontlasten) komt over een met een breuk, en mag daarom niet te onregt gezegt werden een Nierbreuk [*hernia renalis.*]

2. De natuurlyke loop der slag-aderen, gevult met een waschagtige stoffe, kan men in deze uytgespannen Nieren beter zien, als in welgestelde.
3. De Pisleyders waren zoo omgekruld, en omtrent haar uytgang zoo groot, dat zy een groote Pinxternakel konde omvatten.
4. Yder Nier heb ik met een kleyn gaatje geopent, op dat men het binnenste beter zoude konnen zien, alwaar verscheyde vliezige kamerkens te voorschyn komen.

N°. VI.

De Water-blaas van 't zelve Schaap, welke de waare oorzaak van de tegenhouding van 't water openbaart: want zoo gy eens aanmerkt de ingang van de Pisleyders in de blaas, met de Letters A.A. getekent, zult gy geen zigtbaare opening vinden; maar dat 'er nogtans eenige voor 't droogen geweest is, zal door het volgende experiment blyken. De wind met eenig gewelt door een blaas-pypje, in de Pisleyders gestooken, ingebragt zynde, ging eenigzints tot in de blaas door. Ik zeg, *met eenig gewelt*, om dat door een ligte blazing geenzints de blaas zig uytzettede wegens een vliesje, het welk zulks verhinderde. Maar de pyp in de waterblaas gebragt zynde, spanden de Pisleyders, en zelfs ook de Nieren, haar aanstonds door de wind uyt.

Aanmerkt.

B.B.	Vertoonen het uyterste van de Pisleyders, alwaar zy gewoon zyn in de blaas in te gaan: hier is aanmerkenswaardig, dat de gezegde uyteyndens zoo verwydert waren, dat zy twee bollen, hebbende de dikte van een okkernoot, vertoonden.
C.C.	Betekenen de voetstappen van ronde en kleyne vliesjens, welke tot een beletzel zyn geweest, dat de pis in de blaas niet vry konde zakken.
D.	De Sluyter [*Sphincter*] van de blaas.
E.	Een Watervat verspreyd door het bekken en nier.

F.F. Het uyterste der Nieren, welke haar klieragtig-vleezige zelfstandigheyd behouden hebben.

N°. VII.

Het geraamte van een menschelyk schepzeltje van drie maanden, in zyn linker hand dragende doornen van de Meloendistel [*Echinomelocactos*] genomen, verbeeldende een sterre: maar met de regter hand na den hemel wyzende, heeft tot opschrift:

Door 't Werelds lyden 't Hemels verblyden.

N°. VIII.

Een doos, waar in een gulde ring, in de welke, in plaats van een diamant, of een andere kostelyke steen, een agtkantige steen van een mensch gezet is; zynde in de blaas, toen de Vrouw nog in 't leven was, zoo net gepolyst, dat het wonderlyk is om te zien. Ziet de I. Aanmerking, alwaar gy deze ongehoorde zaak zult vinden.

N°. IX.

Een Mensche blaas, voorzien met drie Pisleyders, waar van yder zig byzonder in de holte van de blaas ontlast.

N°. X.

De blinde-darm van een Africaanze Hen, waar door verscheyde vliesagtige streepen verspreyd zyn.

N°. XI.

De Milt van een Kalf, van zyn bloedige klieragtige wezen en omvattend vlies gescheyden, welkers slag-ader is vervult met een waschagtige stoffe.

N°. XII.

Een Kalfs Milts vervulde Slag-ader, en van alle zyn vliezige omvangende fibren gescheyden, zoo dat de slag-ader bloot voorkomt.

De derde Plank.

N°. I.

De blinde-darm, met een gedeelte van de kronkel- en blinde-darm, van een eerst geworpe Vulle.

Aanmerkt.

Ten eerste. De klap-vliezen van de kronkel-darm waren zoodanig toegegroeyt, dat de uytgang van de darms-vuyligheden daar door belet was, waar door een schielyke dood gevolgt is.

2. De driedubbelde band in de kronkel-darm, als in een mensch.
3. Waar door ook driedubbelde oogluykende klapvliezen in de kronkel-darm, verbeeldende cellekens of kamerkens, gezien worden.

N°. II.

Een gedeelte van een mensche omgewonde-darm, waar in een groot en tegennatuurlyk vertrekje gevonden werd. Ziet de 3. Figuur.

Uytlegging van de derde Figuur.

A.A.	Een gedeelte van de omgewonde darm.
B.	Het tegennatuurlyke verblyfplaatsje.

N°. III.

De vaten van de Lever van haar klieragtige bloedige stoffe gescheyden, en zoo net toegemaakt, dat op verscheyde plaatzen zelfs de allerfynste vaatjens niet ontbreken.

Aanmerkt.

Ten eerste. De Hol-ader door de Lever verspreyt.
2. De Poort-ader.
3. De Navel-ader in een band verandert.
4. De aderlyke weg [*ductus venosus*] mede in een band verandert.

N°. IV.

Zeer witte geraamtens van Tweelingen van zes en een halve maand oud, op haar schouders dragende een Slag-ader met een roode waschagtige stoffe vervult.

> *Wy van dit zoete leven berooft, en van de borsten afgerukt, zyn van de nare dood weggenomen, en in 't duystere graft gelegt.*

Aanmerkt.

Ten eerste. In 't borst-been van 't eene worden gevonden drie ronde beenderkens, en in 't andere vier.
2. De gehoor-beenderkens nog niet volmaakt zynde, kan men hier fraay in haar natuurlyke staat zien.
3. Het is aanmerkenswaardig, dat 'er zoo groot een onderscheyd is tusschen de breedte van yders fontanel.

N^{o}. V.

De Longs Slag-ader van de Longs-blaaskens gescheyden, en in zeer kleyne takjens verdeelt; waar aan vast is een gedeelte van de groote Slag-ader, van 't herte afgesneden.

Aanmerkt.

A. Toont aan de slag-aderlyke [*ductus arteriosus*] weg, leggende tusschen de Longs slag-ader, en groote slag-ader.

N°. VI.

Aan de wand van deze Kas, hangt een gedeelte van de Longs slag-ader, zoo net van de Longs-cellekens gescheyden, dat deszelfs uyteynden, dunder als hayr, zeer wel bewaart zyn.

N°. VII.

Het geraamte van een volwassche mensche vrugt, dragende een tak van een slag-ader, welke voor op de borst steunt.

> *Nadien men in dit leven zoo veele wederwaardigheden moet uytstaan: zoo is 't, dat ik daar van door de dood vry gemaakt zynde, stemmeloos triumpheer.*

N°. VIII.

Een gedeelte van de nugteren darm van een Kalf, zeer vol van kliertjens; welkers vaten met een waschagtige stoffe zyn opgevult.

N°. IX.

Het doorschynende spiegel-vlies [*septum lucidum*] uyt de herssenen van een kind van agt Jaaren oud, met een water-hooft [*hydrocephalus*] gequelt geweest zynde.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het onderste gedeelte van dit scheydzel of spiegel-vlies, was onder aan de herssenen vastgegroeyt, en op verscheyde plaatzen doorboort, zoo dat het wateragtige [*humor lymphaticus*] vogt, dat in de herssen-groeven [*ventriculi cerebri*] was, konde voortvloeyen uyt de eene tot den anderen groef.

2. De wateragtige [*latex aquosus*] vogtigheyd in de groeven, was van dag tot dag zoodanig aangegroeyt, dat ik daar in vonde meer dan een halve pint: waar door de zelfstandigheyd van de herssenen vermindert bevonden wierd.
3. Het geheele hoofd was in grootheyd zeer uytgezet, zynde de naaden zoodanig open, dat ik 'er gemakkelyk een vinger tusschen konde steeken; gelyk gy ziet N°. 10.

N^{o}. X.

Een gedeelte van 't bekkeneel uyt het voornoemde water-hoofd.

N°. XI.

Een Kalfs Milt van zyn klieragtige bloedige stoffe gescheyden; waar in, de slag-ader vervult zynde, de uytwissching van de ader zeer fraay ons in 't gezigt komt.

N°. XII.

De Lyfmoeder van een Besje, met deszelfs Water-blaas, Eyerstokken, Trompetten van Fallopius, banden, endel-darm, &c. Daarenboven

werden 'er ontelbaare bloedvaten, die door de Lyfmoeder loopen, en met een waschagtige stoffe vervult zyn, gezien.

Aanmerkt.

Ten eerste. De Lyfmoeder is in de linker zyde getrokken, van welk ongemak gelezen word in de 88. Aanmerking; namentlyk, dat zulks my maar eenmaal na de dood is voorgekomen; dog hier hebben wy een tweede exempel.

2. De Eyerstokken waren in dit Besje byna tot niet gebragt.
3. De Trompetten tegens de loop van de natuur aan de Eyerstokken vast en toegegroeyt zynde, zyn een bewys van een ongeneeslyke onvrugtbaarheyd. Ziet de 83. Aanmerking.
4. Een gedeelte van 't Net was gegroeyt aan de Lyfmoeder.

N°. XIII.

Het geraamte van een mensche schepzeltje van drie en een halve maand dragts, in deszelfs linker hand houdende de maag van een Kikvors, met deszelfs opgeblaze darmen.

Wat groote zaaken ondernemen wy kleynen!

N°. XIV.

Een Kalfs Milt gescheyden van zyn klieragtige bloedige stoffe, en opgeblazen, wiens slag-ader vervult is.

N°. XV.

Een gebalsemde mensche Lyfmoeder, zeer konstig bewaart, zoo dat alles haar natuurlyke groote en plaats behouden heeft. Daarenboven is de water-blaas met deszelfs geannexeerde Pisleyders opgeblazen, die ook zyn natuurlyke wydte, plaats, en rondheyd, zonder rimpels of kuyltjens, behouden heeft. In dezelve blaas kan men ook net zien de cours der fibren.

Aanmerkt.

a.	Toont aan de blaas.
b.b.	Gedeeltens van de Pisleyders.
c.	't Water-canaal.
d.	De Schee.

e.	De mond van de Baarmoeder.
f.	De rimpels in 't opperste gedeelte van de Schee.
g.g.	De Eyerstokken.
h.h.	De Eyeren.
i.i.	De breede banden.
k.k.	De ronde of liever rond en lange banden.
l.l.	De Trompetten van Fallopius.

m.m.	Deszelfs franje.
n.n.	Bloedvaten die door de Lyfmoeder zyn verspreyd.

N°. XVI.

De bystaanders [*parastatae*] uyt een Haas, met quikzilver gevult, waar in aanmerkenswaardig te zien is, dat de quik door de uytschietende vaten aangevoert, niet alleen de bystaanders, maar ook andere zeer kleyne vaatjens, na de buyk loopende, vervult heeft.

N°. XVII.

Het geraamte van een schepzeltje van twee en een halve maand dragts, in zyn linker hand dragende de longe-pyp van een viermaandige vrugt.

Waar mede wy ons leven beginnen, daar eyndigen wy het ook mede.

N°. XVIII.

Een By-nier [*ren succenturiatus*] van een Paard, hebbende zyne natuurlyke groote en gestalte.

N°. XIX.

Een gedeelte van een Mensche maag, wiens onderste [*pylorus*] mond of portier een ring verbeeld; 't welk ik byna altoos in de Mensche maagen ondervind plaats te hebben.

N°. XX.

De zaad-blaasjens [*vesiculae seminales*] van een Man met een witte waschagtige stoffe vervult, met deszelfs uytschietende vaten [*vasa ejaculatoria*], en voorstaanders [*prostatae.*]

N°. XXI.

Een groote tak van een slag-ader van alle deszelfs fibren ontblood, en vervult met een waschagtige stoffe.

De vierde Plank.

N°. I.

Een gebalsemde mensche Nier, wiens kronkelige Pisleyder zeer is verwydert door de doorgang der steenen.

N°. II.

Een opgesnede gedeelte van een mensche Maag, waar in men zeer fraay zien kan de loop der gevulde aderen.

N°. III.

Een wit doodshoofd van een oud Man, en om de vernietiging der kassen tandeloos geworden, op een Pedestal staande.

N°. IV.

Het linker opperhoofds-been van een Reus, wiens regter zyde bewaart werd in 't Cabinet van den Wel Ed: Groot Agtb. Heer, de Heer *N. Witsen*,

Burgermeester der Wydberoemde Stad Amsteldam, en zeer groot Beminnaar van alle loffelyke Konsten en Wetenschappen.

Aanmerkt.

Het gezegde been is zoo wonderbaarlyk groot, dat het een geheel hoofd van de mensch voor een helm zoude konnen dienen; 't welk aan zommige oorzaak heeft gegeven om te twyffelen, of het een opperhoofds-been van een mensch, of van een groot viervoetig beest is geweest. Maar de zaken wel aangemerkt zynde, zal het klaar blyken, dat het van een mensch is geweest. De Doodgraver van de Nieuwe Kerk dezer Stede, heeft ons gezegt, dat hy 't onder andere beenderen had uytgegraven, welkers curieusheyd zoo groot niet was, dat hy de andere mede bewaarde. Daarenboven komt het in allen deelen overeen met 't opperhoofds-been van een mensch, uytgezondert alleen de grootheyd; de spooren of groeven der slag-aderen ontbreeken ook niet in de binnenste oppervlakte. Daarenboven is 'er geen doodshoofd van eenig viervoetig gedierte, 't welk zoo wyde holte heeft, ja zelfs geen Oliphant; wiens hoofd ik voor deze met de zaag geopent heb.

N°. V.

Een groot gedeelte van de kronkel-darm uyt een mensch genomen, in wiens uyterste een wonderlyke omdraying te zien is.

N°. VI.

Een Mensche Water-blaas, waar in zeer klaar ons voorkomen de schuynze inplanting van de Pisleyders.

N°. VII.

Een gedeelte van de kronkel- en omgewonden-darm, waar in men ziet de halfmaans-wyze cirkels van de kronkel-darm, of oogluykende klapvliezen, driedubbelt te zyn, uyt een driedubbelde band oorspronkelyk.

N°. VIII. en IX.

Kalfs Milten van haar klieragtige bloedige stoffe gescheyden, en opgeblazen, gelyk ik ook boven gezegt heb. Indien gy na de Milt N°. 7. toeziet, zal de vernietiging der ader, zoo draa hy in de Milt komt, zeer fraay te voorschyn komen.

N°. X.

Een mensche Nier byna in 't geheel verteert, waar in het bekken in drien gescheyden is, en de Pisleyder zeer verwydert.

N°. XI.

Een gedeelte van een mensche Longe-pyp door midden gesneden, op dat de gesteltheyd der ringen tegen het ligt beter zoude konnen gezien werden.

Aanmerkt.

Ten eerste. Dat de Longe-pyp ten deele kraakbeenig, ten deele vliezig is,

staat by allen vast: maar ontrent het kraakbeenig gedeelte ziet gy verscheyde in tweën splytingen in haar beyde uyterste, 't welk ik agt aanmerkenswaardig te zyn.

2. Hier kan men ook klaarder als het middagligt zien, dat het vliezige gedeelte van de Longe-pyp aan de Slok-darm vast zynde, voorzien is van fibren die na de lengte van 't lighaam loopen, en tot verkorting dier partyen gedestineert. Ziet de Figuur.

N°. XII.

Twee Nieren met haar Pisleyders, uyt het doode lighaam van een Jongeling genomen, en gebalsemt bewaart, in welkers bekkens, als mede in de nier-buyzen [*tubuli renales*], zeer groote steenen zitten. Ziet de 95. Aanmerking.

N°. XIII.

Een dubbelde Moerkoek van Tweelingen.

Aanmerkt.

De vaten van de eene zyn vervult met een witte waschagtige stoffe, maar van de andere met roode, en zoo loopen zy door malkanderen; nogtans, zonder t'zamenvoeging ofte inmonding, niet anders als de fibreuze wortels van verscheyde kruyden, naast malkanderen staande, aan elkander t'zamenhangen. En zoodanige gestel komt my zoo meenigmaal te voore, als 'er twee Moerkoeken aan elkander t'zamen zitten.

N°. XIV.

Een geraamte van een vrugt van zeven maanden dragts, dreygengende met een pyl te werpen.

De Ligts schaâ, die de Maane leyd,
Herstelt zy ras in korten tyd:
Als wy van 't levensligt berooft,
Met veele Helden zyn verdooft;
Wat is dan al om glans en lof?
Een damp, een ydele schim, en stof.
Wie weet, of het heedens leven
Zal tot morgen zyn gegeven.

De Kas D. de eerste Plank.

N°. I.

Het opperste gedeelte van het schouder-been van scherpe vogten zoodanig opgevreten, dat het voor de dood geheel en al van 't onderste ge-

deelte gescheyden was. Ziet de 81. Aanmerking, alwaar ik gewag gemaakt heb van een Beenvreeter [*Tumor ossivorus.*]

Aanmerkt.

Dat de pyn zeer kleyn is geweest in 't begin, gelyk ons de Patient zelfs gezegt heeft: maar eenige weeken voor zyn dood, was hy met onlydelyke pynen gequelt.

N°. II.

De Baarmoeder van een Kraamvrouw van agt dagen oud kraams, met deszelfs aangehegte trompetten, eyerstokken, banden, scheede, en blaas.

Aanmerkt.

A.	Het lighaam van de Baarmoeder is tot nog toe dik en breed.
B.	De binne-mond van de Lyfmoeder.
C.C.	De trompetten van Fallopius met haar franje.
D.D.	De lange en ronde banden.
E.E.	De breede banden van de Lyfmoeder.
F.	De blaas zeer kleyn, gelyk ik hem gevonden heb, en 't behaagde my niet met wind die meer uyt te zetten.
G.	De bloedvaten verspreyd door de blaas, alwaar aanmerkenswaardig is, dat zoo veel vaten in de inwendige oppervlakte, en wel in 't onderste gedeelte gevonden worden, en voornamentlyk ontrent deszelfs sluyter [*sphincter*]; zoo dat het niet te verwonderen is, dat die geene, die met de steen gequelt zyn, zeer ligt vervallen in een bloedige waterloozing, wegens de vryving der steenen.
H.H.	De Water-weg.
I.I.	De Eyerstokken.
K.K.	Gedeeltens van de Pisleyders zeer uytgezet.
L.	De Scheede.

N°. III.

Op de gezegde Baarmoeder legt een geraamte van een vrugt van vier maanden dragts, met uytgestrekte armen, de holte van de blaas, en ontelbaare vaten als inziende, heeft voor een devys:

> *Zomtyds is ter plaatze vis*,
> *Daarge 't minst gelooft datz' is.*

N°. IV.

De blinde darm met het wormwyze uytsteekzel, als mede de klapvliezen van de kronkel-darm uyt een driejaarig kind.

N°. V.

Het zelfde uyt een negenjaarig kind.

N°. VI.

De kronkel-darm van een Haas, wiens binnenste rok, in plaats van oogluykende klapvliezen, vertoont zig circulswys, of als een slak.

N°. VII.

De kronkel-darm van 't zelfde dier met de bygevoegde blinde-darm, krielende van klieren, waar door inwendig de geheele blinde-darm zig klieragtig vertoont.

N°. VIII.

De nageboorte van een kindje van zeven maanden dragts, welkers vaten zoo net zyn vervult, dat deszelfs uyteynden op verscheyde plaatzen alleen met een vergroot-glas, om haar dunte, in ons gezigt komen. Daarenboven is 't aanmerkenswaardig, dat het bloed in de navel-strengs [*arteriae umbilicales*] slag-aderen onthouden, gelyk als in bollekens gescheyden, zig hadden vertoont, gelyk nu ook de waschagtige stoffe na de vervulling haar vertoont; zoo dat ik zoude gelooven, dat de slag-aderen in zoo veel cellekens gescheyden waren; 't welk my niet geheugt van te vooren aangemerkt, nog ergens gelezen te hebben.

N°. IX.

Een gedeelte van de omgewonde-darm, wiens vaten vervult zyn: op verscheyde plaatzen worden 'er ook steenen gevonden; ik twyffel geenzints, of het zyn steengewordene klieren, om dat ik diergelyke meermaalen gevonden heb in 't gedarmte van Paarden, en dat omtrent een hoop van klieren, onder welke eenige welgestelt waren, en zommige steenagtig.

N^{o}. X.

Een gedeelte van de kronkel-darm omtrent den regten-darm, alwaar geen cellekens ons voorkomen.

De tweede Plank.

N^{o}. I.

Een opgeblaze en gebalsemde gal-blaas van een Os zoodanig geconserveert, dat het altyd zyn natuurlyke form behouden kan.

N°. II.

Een strotte-hoofd [*larynx*] van een Mensch, met het tonge-been [*os hyoïdes.*]

N°. III.

De rugge-graat van een Tarbot, welkers graaten voor een groot gedeelte zyn gebrooken geweest, en naderhand t'zamengegroeyt.

N°. IV.

Een doosje vervult met mensche steenen.

N°. V.

De maag van een Haas, waar in aanmerkenswaardig is, dat de ingang en uytgang zoo digt by elkander staan: 't welk men gemeenlyk in de Haazen ondervind.

N°. VI.

Een gedeelte van het uyterste van de kronkel-darm, welkers vaten zoo opgevult zyn, dat de geheele darm rood is.

Aanmerkt.

Ten eerste. In dit uyterste gedeelte van de kronkel-darm, komen ons geen banden, die na de lengte loopen, voor: en om die oorzaak, zultge hier geen cellekens of oogluykende klapvliezen zien, en worden ook nooyt in de natuurlyke staat gevonden.

2. Lett. A. staande aan 't eynde van 't papiertje, wyst aan zakjes of cellekens van de vaten. Het schynt dat hier de slag-aderen haar eynde maken, en 't bloed in gezegde cellekens afleggen; welk bloed, weder te rug keerende, uyt die zelfde cellekens van de uyteyndens der aderkens, in gezegde cellekens ook wortels makende, opgenomen word. De gezegde cellekens zyn in de vervulling van de slag-ader ook vol geraakt, waar door zy zoo rond als een zandje, en rood door een vergroot-glas, ons voorkomen.
3. B. wyst aan ontelbaare vaatjens der vaten.
4. Het papiertje Letter C. wyst aan de vliezige aanhangzels, welke in de vetten met veel vet voorzien zyn, en van 't buytenste vlies van gezegde darm afhangende, hebben veele bloedvaten, van niemand tot nog toe afgebeeld. Ziet de 5. Figuur.

Uytlegging van de vyfde Figuur.

A.	De slag-ader [*arteria mesenterica*] van 't darmscheyl.
a.a.	De slag-aderen der slag-aderen van 't darmscheyl.
B.	De vet-vliezen (op dat ik zoo spreeke) van 't buytenste vlies van de kronkel-darm afhangende, en overvloedig vol van bloedvaten, die vervult zyn met een waschagtige stoffe.

N°. VII.

Een Eytje met harde schil bedekt, en gevonden in de Eyerstok van een Hen. Dat zulks meermaals gebeurt, toonen ons aan de curieuse Aanmerkingen van *Harveus, Bartholinus, Corn. Stalpert vander Wiele*, en andere in de konst der Anatomie en Medicyne beroemde Mannen.

N°. VIII.

Het geraamte van een mensche vrugtje van vier maanden, in zyn linker hand houdende een bondel van water-vaten, over 25 Jaaren van my uyt het lighaam genomen, opgeblazen, en zoodanig bewaart, dat de klapvliezen nog zeer klaar voorkomen.

Wat hebben fraaije dingen een moeyte in!

N°. IX.

Een Pedestal, waar op staan:

Ten eerste. Een opgeblazene krop-ader [*vena jugularis*] van een kind, van de eene kant geopent, op dat de waare gestalte van de klapvliezen immediatelyk zoude konnen getoont worden.

2. Een kleyn gedeelte van een opgeblazen, en aan wederzyde opgesnede ader; in welkers holte een enkele klapvlies gezien word, dewelke de wederomkeering van 't bloed in 't geheel niet wederstaat. Daarenboven komt ons in 't gezigt in dezelve ader, een uytgang van zeker takje, met deszelfs klapvliesje.

N°. X.

Opgeblaaze en gedroogde Water-vaten [*vasa Lymphatica*], na de drooging aan een zyde opgesneden, op dat men immediatelyk de klapvliezen zoude konnen zien.

N°. XI.

Een houte bakje, waar in het binnenste [*amnios*] vlies van de nageboorte zeer net toebereyd legt.

N°. XII.

Een monstreus groot Hoender Ey.

De derde Plank.

N°. I.

De waterblaas van een eerstgeboorne Kalfje, met deszelfs doorgaande of open water-vat [*urachus.*]

N°. II.

Een gedeelte van een mensche omgewonde- en kronkel-darm, met deszelfs aangevoegde wormwyze uytsteekzel.

In het zelve is aanmerkenswaardig, dat de kronkel-darm na een voorgaande lies-breuk [*hernia inguinalis*] wonderbaarlyk is uytgezet geweest, 't welk my geheugt meermaals gezien te hebben.

N°. III.

Een zeer groote mensche Milt, en van alle klieragtige bloedige stoffe gescheyden, met een aangevoegd gedeelte van de maag.

Aanmerkt.

Ten eerste. Hier kan men zien, dat de milt van de Mensch, voorzien is van geen dwersche fibren of vezels, gelyk in de milt van Kalveren of Schapen.

2. Des Milts ader [*vena splenica*], Letter A. is wonderbaarlyk wyd; 't welk ik dikmaals heb gevonden in de Milt die tegen de natuur uytgestrekt was.
3. De cours of voortgang van de Milts slag-ader [*arteria splenica*], Lett. B. is zeer omgedraayt.
   b.b.b. Wyzen aan de takjens der gemelde vaten, zoo fyn als hayr.

4. C. De slag-ader verspreyd door het net [*omentum*], en nets slag-ader [*arteria epiploica*] gezegt.
5. D. De speen slag-ader [*arteria haemorrhoidalis.*]
6. E. Aderen en slag-aderen verspreyd door de maag, korte vaten [*vasa brevia*] genaamt.
7. F. Het linker gedeelte van de maag.
8. G. De ingang van de maag, de linker mond genaamt.
9. H. Een gedeelte van de keel- of slok-darm.

N°. IV.

Een Pedestal, waar op verscheyde mensche Nieren, en allerhande zoorten van steenen op kleyne pedestalletjens gevonden worden.

Op dit groote Pedestal Letter A. word aangewezen een mensche Nier, zoo konstig door balsem bewaard, dat de zelve zyn natuurlyke groote, breete, en dikte behouden heeft.

Aanmerkt.

De Letter a.a. toonen aan de bloedvaatjens die over de oppervlakte van gezegde Nier loopen, en opgevult zyn.

b.	Des Niers slag-ader, of uytmelkende [*arteria emulgens*] slag-ader, met een waschagtige stoffe gevult.
c.	De Pisleyder [*ureter*] ligtjens opgeblazen, op dat het zyne natuurlyke wydte zoude behouden; waar in geen invalling, of tegennatuurlyke kuyl, of rimpel gevonden werd: maar zoo konstig bewaart, dat het geenzints voor een natuurlyke Pisleyder, nog in 't mensche lighaam zynde, en met water opgevult, behoeft te wyken.
d.	Bloedvaatjens door de gezegde Pisleyder loopende.
B.	Een mensche Nier voor het grootste gedeelte in 't lighaam uytgeteert, met deszelfs Pisleyder.
C.	Een mensche Pisleyder (door de doorgang van steenen) zeer uytgezet, in wiens bekken [*pelvis*] een steen gevonden word als een groote klauw Gember. Ziet de 65. Aanmerking.

D.	Een gedeelte van een Pisleyder van een zekere Dogter, gestorven door een steen daar in zittende.
E, F, G, H, I, K, L, M, N.	Vertoonen verscheyde kleyne Pedestalletjes, voorzien van verscheyde zoorten van steenen.

N°. V.

Een Longe-pyp met haar takjens uyt een Kalf, met een roode waschagtige stoffe opgevult, en zoo konstig bereyd, datze haar natuurlyke stand vertoonen.

N°. VI.

Het geraamte van een misgeboorte [*abortus*] van vier maanden, in deszelfs regter hand houdende een gal-blaas van een ander misgeboorte.

De Baarmoeders schoot baarde my de doot.

N°. VII.

Een gedeelte van de kronkel, blinde, en omgewonde-darm van een Mensch.

Aanmerkt.

A.	Een gedeelte van de kronkel-darm, welke ik geopent heb omtrent de blinde-darm, op dat men de twee kronkel- of omgewonde-darms waare klapvliezen, als mede de driedubbelde oogluykende klapvliezen, voortbrengende de cellekens van de kronkel-darm, zoude konnen zien.
B.	De wormwyze uytsteekzel van den blinde-darm, is zeer kleyn.
b.b.b.	Byzondere klieren van de omgewonde-darm.

N°. VIII.

De maag van een Mensche vrugt van zes maanden, met alle deszelfs aanklevende opgeblazene darmen.

N°. IX.

Een zeer net Mensche Doodshoofd, op een Pedestal staande.

N°. X.

Een gedeelte van 't darmscheyl van een Kalf, welkers vaten vervult zyn.

N°. XI.

Een gedeelte van den nugteren darm uyt een Mensch, waar in de oogluykende klapvliezen zeer net gezien worden.

N°. XII.

Een in tween gespleten gal-blaas van een Kalf, te onregt van anderen gehouden voor een dubbelde. Ziet de 90. Aanmerking.

N°. XIII.

Een gedeelte van een Kalfs darm, waar in ons voorkomen ontelbaare geerst-kliertjens [*glaudulae miliares.*]

N°. XIV.

Een Mensche gal-blaas, in wiens grond ik gevonden heb verscheyde vertrekjens, en in dezelve een steenagtige stoffe.

N°. XV.

Een gedeelte van een Mensche nugteren darm, welkers cirkels of oogluykende klapvliezen niet alleen in 't gezigt komen, maar ook deszelfs bloedvaten, vervult met een waschagtige stoffe.

N°. XVI.

Het geraamte van een Mensche vrugtje van vier en een halve maand, in de regter hand houdende een tros zwarte Peper: alzoo vertoonende, hoe dat de zwarte Peper aan trosjes groeyd; maar houd in de linker hand een zeer kleyn kaarsje.

Het Mensche leven, is een ligt onder den dag gestelt.

N°. XVII.

Een tak van de Longe-pyp met een witte waschagtige stoffe vervult, met een aanhangend takje van de longe-pyps slag-ader [*arteria bronchialis*], en longs slag-ader [*arteria pulmonalis*], welke slag-aders op verscheyde plaatzen met inmondingen. [*anastomoses*] vereenigt zyn; ja als ik de gezegde longs slag-ader vervulde, zoo wierd ook te gelyk de longe-pyps slag-ader vervult.

Aanmerkt.

a.	De Longe-pyps slag-ader.
b.	De Longs slag-ader.
c.c.	De Mondelinge vereeningen.

N°. XVIII.

Een Mensche steen, gesneden door *Abraham Cyprianus,* Medicyn, en zeer vermaard Steensnyder, wiens oppervlakte oneffen is, verbeeldende een zeer groote Moerbeesie.

N°. XIX.

Een steen van een Mensch, een vuyst groot.

N°. XX.

Een tak van de Poort-ader uyt de Lever van een Mensch, welkers takjens ten deele zyn vervult, ten deele leedig, en zeer net gescheyden van haar klieragtige bloedige stoffe.

N°. XXI.

Een gedeelte van een Mensche maag, met deszelfs onderste [*pylorus*] mond of poortier, die als een kring is.

N°. XXII.

Een Mensche schepzeltje, zoo groot als een rogge-koorn [*embryo*], met deszelfs aangevoegde moerkoekje en navel-streng. van over 25 Jaaren bewaart en verhard.

> *O wat is haar dwaasheyd groot, dewelke gelooven, datze uyt deze beginzelen tot hovaardy gebooren zyn!*

N°. XXIII.

Een gedeelte van de kronkel-darm uyt een kind van omtrent drie Jaaren oud, waar in de klapvliezen van de kronkel-darm met de aanhangende blinde-darm, en wormwyze uytsteekzel.

Aanmerkt.

Lett. A.	Betekent de klapvliezen van de kronkel-darm.

B.	De blinde-darm, welke zeer veel verscheelt van de blinde-darm in bejaarde menschen.
C.	't Wormwyze uytsteekzel, vol met kliertjens bezet.

N°. XXIV.

Het geraamte van een vrugtje van drie en een halve maand dragts, dragende op 't hoofd, als mede in de regter hand de wonderbaarlyke zanden van de Pajaneli.

Van de Baarmoeder na het Graft.

N°. XXV.

Een zeer net geraamte van een voldrage kindje, wiens doodshoofd is opgezaagd, op dat het binnenste zeer klaar in 't gezigt zoude komen.

Deze is myne eerste dag, deze is myne hoogste geweest.

De vierde Plank.

N^{o}. I.

Een zeer net geraamte van een kind van 8 Jaaren oud, welkers beenderen zoo wit als sneeuw zyn, leunende op een stokje, en heeft voor devys:

Tot hier toe is myn loop geweest.

Aanmerkt.

Ten eerste. De knieschyven zyn alleen in haar midden beenagtig geworden, maar in haar omtrek kraakbeenig.

2. Alle de aangroeyzels zyn overal vast aan de waare deelen van de beenderen, door hulp van 't kraakbeen.
3. De voor-voet en voor-hand zyn beenagtig geworden.
4. Dat de namelooze beenderen uyt drie deelen bestaan, is hier klaar te zien.
5. Dat de aangroeyzels aan de lighaamen der wervel-beenderen vast zyn, blykt hier klaar, voornamentlyk in 't onderste gedeelte van de rugge-graad.
6. In 't borst-been zyn agt ronde beenderkens.
7. De gehoor-beenderkens bezitten nog haar eygen plaats.

8. De priemwyze [*processus styloïdes*] uytsteekzels zyn kraakbeenig.
9. Beyde de Kaaken zyn voorzien van alle de tanden, dewelke sneeuw-wit zyn.

N°. II.

Een net menschelyk geraamte van een kind omtrent anderhalf Jaar oud, in zyn regter hand houdende een ronde bol.

Den Hemel wilde my, ik ben daar heen gevoert.
Geen wetenschaps of levenszugt my nu ontroert.

Aanmerkt.

Ten eerste. De Voor-hand is kraakbeenig.

2. De Voor-voet voor het grootste gedeelte beenig.
3. De knieschyven in 't geheel kraakbeenig.
4. De Epiphyses van de Dyebeenderen voor een groot gedeelte kraakbeenig.
5. Het borst-been heeft agt ronde beenderkens.
6. Ontrent de basis van de schouderbladeren, worden de Epiphyses kraakbeenig gevonden.
7. Het welk ook gevonden word ontrent de doorn van 't darm-been, die voor een groot gedeelte kraakbeenig is.
8. Dat alle de Trochanters of Drayers [*trochanteres, seu rotatores*] valsche uytsteekzels zyn, daar is niet aan te twyffelen; om datze in dit, gelyk ook in andere jongere geraamtens, door hulpe van kraakbeen, vastgroeyen aan 't waare gedeelte des beens.
9. In het opperhoofts-been aan de linker zyde, zyn twee tegennatuurlyke gaaten.
10. Hier blykt ook, dat de dwersche uytsteekzels van 't Heylig been, door toedoen van 't kraakbeen, aan elkander zyn gegroeyt in jonge kinderen.
11. Men kan hier ook zien, dat de namelooze beenderen uyt drie deelen t'zamen gestelt zyn.
12. De Fontanel is nog zeer groot.

N°. III.

Een zeer net geraamte van een kind ontrent een Jaar oud, in zyn linker hand dragende een groote Aar van Oost-Indische Gierst, welkers greynen zoo groot zyn als een Coriander Zaad.

O onsterffelyke God! hoe wenschelyk is die Reis aan te vaarden, na dewelke geen zorg of eenige quelling des geestes zyn zal.

Aanmerkt.

Ten eerste. Door de buytenste oppervlakte van het voorhoofds-been, omtrent de midden, loopt een lange sleuf [*sinus longus*], waar in een aanmerkenswaardig bloedvat verhoolen legt. Dit moet men in 't opsnyden van 't hooft in agt nemen, op dat zulks niet gequest word: want altyd zult gy dat vat aldaar vinden, al ontbreekt die sleuf in het hoofd. Wanneer in de eerste

conformatie het zelve vat zoo een diepe plaats heeft, dat het zoodanig een sleuf kan formeeren in de teedere en nog week zynde hooftjens, dan komt alleenlyk die lange sleuf ons voor. In anderen loopt het gezegde vat wat hooger, geen sleuf in 't hoofd makende.

2. Het uytsteekzel, de opperste schouder [*summus humerus*] genaamt, is in beyde de schouderbladeren geheel kraakbeenig, en een waare Epiphysis.
3. De Fontanel is zeer kleyn in dit geraamte.

N°. IV.

Een zeer wit geraamte van een kind ontrent zeven Jaaren oud, op een stok leunende.

> *Ik heb geleest, en hebbe de loop, welke my de natuur gegeven had, volbragt.*

De Kas E. en F.

Onthouden in zig 34 Kruydboeken, byna in drie Jaaren van my toegemaakt; namentlyk van die tyd, als de Wel Ed: Groot Agtb: Heeren Burgermeesters dezer Stede het Hoogleeraarschap der Kruydkunde my hadden opgedragen. In dezelve werden allerhande zoorten van planten, zoo inlandsche als uytheemsche, net van my gedroogt en bewaart, in een groot getal gevonden.

De Kas G. de eerste Plank.

N°. I.

De Lyfmoeder van een Schaap, met de aanklevende blaas.

De tweede Plank.

N°. I.

Een Mensche arm met zyn net gescheyde spieren, en nu al voor 25 Jaaren gebalsemt.

N°. II.

Beyde de Scheen [*os tibiae*] met de Kuyt-beenderen [*fibula*] van een Kerkhof my toegebragt; welkers onderste gedeeltens, boven 't junctuur door een Zaag, of ander

instrument, terwyl het mensch nog leefde, door ongeval zyn afgenomen. Waar in ons aanmerkenswaardig voorkomt:

Ten eerste. Dat in de ferruminatie beyde de beenderen aan beyde zyde, omtrent de afzetting, aan een zyn gegroeyt.

2. In alle deze gezegde beenderen, op die plaats daar het dikke vlies gevonden word, (door wiens toedoen beyde de beenderen na de lengte t'zamen gevoegt worden) ziet men ontelbaare uytspattingen [*exostoses*] der been-

deren: Of zulks geschied is door overvloedige voeding, wanneer beyde de beenderen afgezet zyn geworden?

N°. III.

Een gedeelte van een mensche kronkel-darm, welkers cellekens (de banden door een mesje van een gescheyden zynde) in 't geheel verdwenen zyn. Waar uyt blykt, dat de t'zamenstelling der cellekens van de banden, die na de lengte van de gezegde darm loopen, afhangt.

N°. IV.

Een mensche Arm, welkers spieren, door het mes gescheyden zynde, van veele Jaaren gebalsemt, bewaart zyn.

Aanmerkt.

De letters van de papiertjes, wyzen yder spier aan.

A.	De palm-spier [*musculus palmaris.*]
B.	De binnenste buyger [*carpi interior flexor*] van de Voor-hand.
C.	De buytenste buyger [*carpi exterior flexor*] van de Voor-hand.
D.	De buyger van de 2. koot, of de doorboorde [*flexor* 2. *internodii, seu perforatus*], welke zig in vier vleezige deelen verdeelt, en plant zig zoo verders in met vier peezen voor een groot gedeelte in de vier beenderen van de 2. koot, uytgenomen de duym, nadien die voorzien is van een byzondere spier.
E.	De binnenste uytsteker [*extensor carpi interior*] van de Voor-hand.
F.	De buytenste uytsteker [*extensor carpi exterior*] van de Voor-hand.
G.	De korte [*pronator teres*] Vooroverwender.
H.	De vierkante [*pronator quadratus*] Vooroverwender.
I.	De lange of eerste [*supinator longior seu primus*] Agteroverwender.

K.	De korte [*supinator brevis*] Agteroverwender.
L.	De buyger van des duyms 3. koot.
M.	De buyger van de 3. koot der vingers, of doorboorende [*perforans.*]
N.	De 1. buyger van de duyms 1. koot.
O.	De 2. buyger van de duyms 1. koot.
P.	De 1. buyger van de duyms 2. koot.
Q.	De uytsteker van de duyms 3. koot.
R.	De uytsteker van de duyms 2. en 3. koot.
S.	De 1. uytsteker der vingeren, het 2. en 3. been (zoo als *Spigelius* wil) uytstekende. Maar ik vertrouw dat alle de vingeren, behalven de duym, van die uytgestoken word; ja ook de 2. uytsteker, met letter T. geteekent, is ook te tellen by deze spier, en geenzints te scheyden van de 1. uytsteker van de vingers.
T.	De 2. uytsteker, (zoo als *Spigelius* wil) die de beenderen van de kleynste

	vinger uytsteekt: maar my schynt het een gedeelte te zyn van de 1. uytsteker.
V.	De 1. kootbuygende of wormwyze spieren [*lumbricales musculi.*]
W.	De tweehoofdige [*biceps*] spier.
X.	De 2. buyger van de elleboog of arm-spier [*brachialis.*]

N°. V.

Het middelrift [*diaphragma*] van een kind, met het annexe hertezakske [*pericardium.*]

Aanmerkt.

Ten eerste. Byna de helft van 't herte-zakske, heeft zoodanige vastigheyd aan 't tendineuse gedeelte van 't middelrift, dat het schynt een lighaam te wezen: ja men kan ze van elkander qualyk scheyden, zonder scheuren. Het tegendeel ziet men in de Honden, Schaapen, en andere dieren, waar in de gezegde partyen van elkander gescheyden ons voorkomen.

2. Het gezegde herte-zakske heeft zyn natuurlyke form en wydte gehouden in 't balsemen.

N°. VI.

Een gedeelte van de bovenste kaak uyt een Schaap genomen, door welke de traan-weg [*ductus lachrymalis*] loopt.

Aanmerkt.

A.	Een kleyn gedeelte van 't oog-rad [*orbita oculi.*]
B.	Het begin van de traan-weg.
C.	Deszelfs eynde in 't onderste gedeelte van de neus.

N°. VII.

Het zelve uyt een Os genomen.

Aanmerkt.

A.	De twee traan-stippen [*puncta lachrymalia*], welke mondekens zyn, door welke het wateragtige vogt van de oogen gebragt werd tot de traan-weg.
B.	Deszelfs weg in tween gescheyden, op datze uyt beyde de traan-stippen de vogt zouden ontfangen.
C.	Het eynde van de gezegde weg in 't onderste gedeelte van de neus.

N°. VIII.

Een Vles met vogt, waar in een gedeelte van een Lint-worm [*lumbricus latus.*]

N°. IX.

Een groot waterblaasje [*hydatis*] uyt de Lever van een mensch.

N°. X.

De ballen van een Man, welkers vaten vervult zyn.

N°. XI.

Een gedeelte van een mensche Nier, waar in zeer veel nier-buysjens worden gezien.

N°. XII.

Het geraamte van een kindje van 8 maanden dragts, in zyn linker hand houdende het dyebeen van een Endvogel, na een breuke wederom t'zamengegroeyt.

Ter wereld gekomen zynde, ben ik zonder beweging gebleven.

N°. XIII.

Het geraamte van een kindje byna van dezelfde ouderdom, dreygende door een touw te springen; maar heeft in plaats van een touw, een poolze haarvlegt [*plica polonica.*]

De gemeene weg tot de dood.

De derde Plank.

N°. I.

Een mensche schepzeltje in vogt bewaart van omtrent drie maanden, wiens navelstreng een dunne draad verbeeld, 't welk my een teken is, dat het schepzeltje eenige dagen voor de baring gestorven is geweest. Het geen eenige onervarene niet geobserveert schynen te hebben, die in alle voorvallen zoo zorgvuldig het uyttrekken van de moerkoekjens dezer schepzeltjens beveelen, datze die geenen zeer veragten, dewelke zulks op alle tyden niet kunnen te weeg brengen.

N°. II.

Een groot mensche Hert, van lange tyd zoo net bewaart, dat het als van daag schynt uyt het lighaam genomen te zyn.

N°. III.

Een kindje van vier maanden dragts, omvangen van zyn vliezen, en zeer net bewaart.

Alle dag, alle uur neemt ons leven af; ja alle oogenblikken toonen om aan, hoe nietig wy zyn.

N°. IV.

De kronkel-darm van een Haas, met de t'zamengevoegde blinde-darm, en een gedeelte van de omgewonde darm, staande op een Pedestal.

Aanmerkt.

Ten eerste. In 't eynde van de omgewonde-darm, alwaar de blinde-darm vastgemaakt word, word een tegennatuurlyke verblyfplaats gevonden, vervult met zeer veele klieren. Ziet de Lett. A.

2. In 't eynde van de blinde-darm is het aanhangzel, vol met kliertjes bezet. B.
3. Ontelbaare klieren in de kronkel-darm. C.
4. Op de zelfde Pedestal word apart gevonden 't klieragtig verblyfplaatsje, als boven vermelt. D.

N^{o}. V.

Het geheele rugge-merg van een Mensch.

N°. VI.

Een gedeelte van een Schaape Maag, wiens binnenste oppervlakte, verbeeld de binnenste oppervlakte van een slaap-bol [*caput papaveris.*]

N°. VII.

Een bevrugt mensche Ey, 't welk eenige dagen in de Lyfmoeder heeft gezeten: 't geen klaar blykt uyt de oppervlakte van de buytenste rok van 't gezegde Ey, 't welk fibreus, en een beginzel van de Moerkoek is.

Aanmerkt.

Dat ik dit tot nog toe in een vogt zoodanig hebbe bewaart, dat het vogt in het binnenste vlies, amnios genaamt, nog in zyn geheel is; in wiens midden my dunkt (by helder weer) te bespeuren een rond lighaamtje, zoo groot, als een kleyne spelde-knop.

Alles komt voort uyt een Ey!

N°. VIII.

Een menschelyk schepzeltje, hebbende de groote van een groot poeonie zaad; wiens hoofd, na proportie van 't lighaam, zeer groot is. De navel-streng is een duym lang, en komt in dikte overeen met het geheele lighaam van het schepzeltje. Daarenboven is aanmerkenswaardig, dat het moerkoekje zoo groot en dik is, dat een vrugtje van drie maanden geen grooter heeft.

N°. IX.

De Schamelheyd van een menschelyk schepzeltje van vier maanden, zynde van de vrouwelyke sexe; in den eersten opslag vertoont het de schamelheyd van de mannelyke sexe, 't welk ik voorheen dikmaals heb ondervonden.

N°. X.

Een gedeelte van de Moerkoek, in ontelbaare waterblaasjens verandert. Ziet de 33. Aanmerking.

N°. XI.

Verscheyde Longen van onvoldrage kinderen in een vogt op de grond gezonken; het welk 't allerzekerste teeken is, dat alle die kinderen voor haar verlossing zyn gestorven geweest, en nooyt hebben geademt.

N°. XII.

Een Kuyke van een Hen, voorzien met twee bekken.

N°. XIII.

Een Maag van een kind, met alle de darmen, en 't geheele darmscheyl.

N°. XIV.

Het zelfde uyt een kind van omtrent drie Jaaren.

Aanmerkt.

In dezelve komt ons voor een distincte scheyding, tusschen de nugtere en omgewonde darm; want in de omgewonde darm zyn geen oogluykende klapvliezen of circuls, waar van de nugtere darm zeer vol is.

De vierde Plank.

N°. I.

Een Mensche Voet, staande op een Pedestal, welkers spieren van elkander zyn gescheyden: de natuurlyke nettigheyd van deze spieren is door de konst van balsemen zoodanig voor het bederf bewaart, dat een yder een distincte notitie daar uyt voor zig zelve ligtelyk kan krygen.

N°. II.

Het Scheen-been, uyt wiens bovenste gedeelte, door een verouderde Caries bedorven zynde, in de genezing door de kragt van de natuur, uytgestoten is een stuk beens, dat langagtig, rond en hol was. Waar mede de vermaarde Mr. *Joachim Schrader*, die by de genezing geweest was, myn Cabinet verrykt heeft. Ziet de 6, 7, en 8. Figuur.

Uytlegging van de 6, 7, en 8. Figuur.

A.	Het Scheen-been van verrotte humeuren verdikt.
B.	Het bederf [*caries*] van 't been.
C.	Een stuk beens, langagtig, rond en hol, overal van 't Scheen-been gescheyden.
D.	Vertoont het gezegde stuk apart.
E.	Een Caries, dewelke met de bovenste Caries gemeenschap heeft.

De Kas H. de eerste Plank.

N°. I. en II.

De vaten van de Lever, zynde niet opgevult.

N°. III.

Twee blinde darmen van een Hen, (waar mede alle de Hennen voorzien zyn) zeer net bereyd en opgeblazen.

N°. IV.

Het geraamte van een kindje van zeven maanden dragts.

Gelyk een Schipper word geslingert van de woeste baaren; alzoo, wanneer ik uyt myns Moeders lighaam was gebooren, wierd ik ook naakt ter neder gelegt, hebbende alle de levenshulpen van nooden.

N°. V.

Zeven wervelbeenderen van een geboggelt Mensch, zoo aan elkander gegroeyt, en in een gedraayt, dat het lighaam van het bovenste wervelbeen aan 't lighaam van de onderste t'zamengevoegt is. Ziet de 67. Aanmerking.

N°. VI.

Vertoont byna dezelve alzoo t'zamengegroeyde wervelbeenderen.

N°. VII.

Een Longe-pyp, al 26 Jaaren lang bewaart.

De tweede Plank.

N°. I.

Een Longe-pyp van alle blaaskens van de Long afgescheyden.

N°. II.

Een omgekeerde Longe-pyp, staande op een voetje, verbeeldende een Boom, waar by staat het geraamte van een Vogel.

N°. III.

Een toebereyd gedeelte van een Mensche Huyd.

N°. IV.

Een hard gebalsemt kinder-hoofdje, op een Pedestal staande.

N°. V.

Een gedeelte van de omgewonde darm uyt een Mensch, welkers vaatjens met een waschagtige stoffe zoodanig zyn opgevult, dat de geheele darm rood is, als of dezelve ontstooken was: waar in de allerfynste vaatjens, die men met het gezigt niet na kan gaan, gevonden werden.

N°. VI.

Een kindje van zes maanden dragts, zoo hard als een steen gebalsemt, wiens hoofd verciert is met een kroontje van natuurlyke bloemen.

Aanmerkt.

Ten eerste. Het aangezigt is zeer fraay, zonder rimpels.

2. In de afgesnedene navelstreng, kan men de vaten klaar zien.
3. Het heeft zyn natuurlyke situatie, zoo als het in de Lyfmoeder gehad heeft.

N°. VII.

De onderste Kaak van een bejaart Mensch, voor het grootste gedeelte tandeloos, behalven twee bak-tanden of kiezen, die door een vlies alleen aan de kaak vastzitten, nadien de kassen vernietigt zyn.

N°. VIII.

Het geraamte van een menschelyk vrugtje, dragende in zyn handen een Zeys.

O Ellendige! geduurig vreest gy dat, 't geen gy eens moet dragen; dat vreest gy, 't geen in uw hand is; maar vreest niet. Lips.

N°. IX.

Een tak van een Slag-ader met een waschagtige stoffe opgevult, welkers allerkleynste takjens bewaart zyn.

De derde Plank.

N°. I.

De beenderen van de twee voeten van een zekere zeer fameuse Hoer, die aan de Spaanse Pokken gestorven was, met koperdraad aaneengehegt.

Aanmerkt.

Van deze ziekte is zy zoo uytgeput geweest, dat de gezegde beenderen zeer ligt zyn geworden; en in 't water gelegt, daar op dryven als een pluym.

N°. II.

De regter Nier van dezelve Hoer, wiens Niers-aderen vervult, zeer net gezien worden.

N°. III.

Deszelfs Lyfmoeder met zyn toebehooren.

Aanmerkt.

De Trompet van Fallopius, of de Eyerweg van de eene zyde is verblind, zoo dat zy aan die zyde onvrugtbaar is geweest.

N°. IV.

De beenderen van de Arm van dezelve, zyn van de Spaansche Pokken zoo aangestooken, dat niet alleen de beenderen van de elleboog [*cubitus*], en kleyne elle-pyp [*radius*], carieus zyn geworden, maar ook wonderlyk omgekromt.

N°. V.

Het Doodshoofd van dezelve Hoer, wel zeer fraay en wit, maar nogtans door die ziekte zoo doorvreeten, dat het op verscheyde plaatzen is doorboort; op andere plaatzen zoo dun, dat het, tegen 't ligt van de kaars gehouden, doorschynend is.

Aanmerkt.

De wyzer of voorste vinger van de regter hand raakt dit quaad aan, als of het zulks aan allen wilde toonen, en een yder vermanen met dit devys:

> *In zulke waters, vangt men zulke vissen.*

N°. VI.

Het Scheen-been van dezelve op verscheyde plaatzen doorvreeten, op andere verdikt, of dikker geworden, met dit devys:

De liefde zit in 't binnenste merg!

De vierde Plank.

N°. I.

Drie ribbens van zeker Dier, na een breuke, wederom genezen.

N°. II.

Het Dye- en Scheen-been van een Mensch, door een beenige t'zamengroeying [*ancylosis*] aan een gewassen.

Aanmerkt.

In 't Scheen-been heb ik geen holligheyd gevonden, maar heb aangemerkt, dat het zelve zoodanig compact en hard was, dat ik uyt curiositeyt eenige hefjens daar van heb laten maken.

N°. III.

Het opperste gedeelte van 't bekkeneel, welkers dikte verwonderingswaardig was.

N°. IV.

De beenderen van de Elleboog en Hand van een Mensche geraamte, waar in aanmerkenswaardig was, dat twee beenderkens van de voorhand waren gebrooken, en na de breuke nooyt t'zamengegroeyt; alhoewel hy in 't leven gebleven is eenige Jaaren na de ontfangene breuke, door een zwaare val veroorzaakt. Ziet de 4. Aanmerking.

N°. V.

Het Doodshoofd van een Kalf, waar in twee agterhoofds-beenderen boven elkander staande, gevonden werden.

Aanmerkt.

Ten eerste. In yder agterhoofds-been vind men een groot gat, tot doorgang van 't rugge-merg.

2. In 't opperste gat heeft de Ervaare Mr. *Jan Hartman*, die my dit hooft vereert heeft, geen rugge-merg, maar een bloedige stoffe gevonden.

N°. VI.

Alle de darmen van een bejaard Mensch, aan 't darmscheyl in haar natuurlyke plaats nog vast zittende.

Aanmerkt.

Ten eerste. Deze darmen zyn zagtjens opgeblazen, en zeer net gebalsemt.

2. In dezelve kan men de nette distinctie waarnemen, tusschen de nugtere en omgewonde darm: want de nugtere darm is vervult met zeer veel oogluykende klapvliezen, maar de omgewonde heeft 'er geen.

N°. VII.

De Longe-pyp van een Paard, met deszelfs takken.

De Kas I. de eerste Plank.

Verscheyde deelen van Menschen Hoofden.

De tweede Plank.

N^{o}. I.

Het geraamte van een Mensche vrugtje, in zyn linker hand dragende een gedeelte van de groote slag-ader uyt een Os, in verscheyde rokken of plaaten gescheyden.

> *Niets valt ons moeyelyk, zoo wy willen; niets is 'er zwaar, zoo wy maar opletten.*

N°. II.

De Slag-ader die door de Milt van een Kalf loopt, en opgevult.

N°. III.

Het geraamte van een voldrage kindje, wiens doodshoofd op verscheyde plaatzen doorboort is, voornamentlyk in de opperhoofds-beenderen; 't welk ik meermalen heb gevonden in eerstgeboorene, wegens de belette beenmaking.

> *Alle inwoonders des aardryks, het zy arm of ryk, kunnen Charons Boot niet ontgaan.*

N°. IV.

Het geraamte van een kindje van agt maanden dragts, in zyn linker hand houdende een Roos van Hiericho.

> *Als een Bloeme des Velds ben ik schielyk opgegaan, en wederom weggerukt.*

N°. V.

Het geraamte van een Misgeboorte van vier maanden, houdende in zyn regter hand een Zeyse, daar mede een slag dreygende aan een kindje van zes maanden, op onze manier gebalsemt.

Wie zoude een boode willen zyn, van zoo een quaad.

Aanmerkt.

Op het hoofd is een kroon gestelt van natuurlyke Bloemen, die nooyt kunnen vergaan.

N°. VI.

Het Verhemelte van een Mensch, uyt wiens middenste een baktand of kies voortgekomen is.

N°. VII.

Verscheyde driekantige beenderkens uyt een Doodshoofd.

De derde Plank.

N°. I.

Het oppervelleke [*epidermis*] van de toonen en bal van de voet, in twee of drie vliesjens gescheyden.

N°. II.

Een beenige [*unio ossea, sive ancylosis*] vereeniging van de naamlooze beenderen, en Heylig been.

Aanmerkt.

Alhoewel de gezegde beenderen vereenigt zyn door een beenagtige zelfstandigheyd, nademaal het kraakbeen, dat tusschen beyde komt, beenig geworden is; nogtans is het kraak-been, welk het schaam-been vereenigt, geenzints in been verandert; het geen zeer zelden (zoo het ooyt) in een mensch komt te gebeuren.

N°. III.

Het borst-been van een Mensch met de kraak-beenderen, waar in aan te merken is, dat de tusschenribbige spieren ten deelen bewaart zyn, op dat men de verdeeling der bloedvaten, als mede de cours van de fibren der tusschenribbige spieren, zoude konnen beschouwen.

Aanmerkt.

Dat de uyteyndens van 't kraak-been der ribbens ook zeer vast t'zamengevoegt zyn met het borst-been, en dat door toedoen van banden hier onder afgebeelt: daarenboven zyn de slag-aderen vervult, op datze des te beter in 't gezigt zoude komen; omtrent dezelve komt ons aanmerkenswaardig voor, dat de gezegde slag-aderen verscheyde en notabele takken geven aan de tusschenribbige spieren, als mede aan 't borst-been zelfs, gelyk blykt in de bygevoegde 9. Figuur.

Uytlegging van de 9. Figuur.

A.	Het borst-been zig van vooren vertoonende.
a.a.a.a.	Banden, welkers fibren als sterren of streepswys uytgestrekt zyn, en van niemand (voor zoo veel my bekent is) beschreven of ondervonden; waarom ik te pynewaard oordeelde, dezelve te doen afbeelden.
b.b.b.b.	Ontelbaare takjens uyt de mamvaten [*vasa mammaria*] voortkomende.

N°. IV.

Een Scheen-been van een Schaap, uyt deszelfs nek gesneden; waar mede het nog, buyten de vier pooten, voorzien was: die voet, uyt de nek hangende, was onbeweegelyk, en van geen gebruyk.

Aanmerkt.

In dit tegennatuurlyk been, heb ik geen substantie gevonden; maar derzelver geheele holte was vervult met een zagter merg; en in plaats van spieren in den omtrek van 't been, heb ik niet anders, als vet vernomen.

N°. V.

Een doorgezaagd Doodshoofd van zeker bedaagt mensch, op dat men deszelfs wonderbaare dikte zoude konnen zien.

N°. VI.

Een rond en wonderbaarlyk waterzugtig Doodshoofd van een Kalf, en overal doorgebroken wegens defect van been, zoo dat het schynt een Lantaarn te verbeelden.

N°. VII.

Het borst-been van een oud Man, uyt een enkel-been bestaande; als mede het zweert-gelykende kraak-been [*cartilago ensiformis*], in 't geheel beenagtig.

N°. VIII.

Het dye-en scheen-been, en knieschyf van een Mensch, door een beenige [*ancylosis*] vereeniging aan elkander gegroeyt.

De vierde Plank.

N°. I.

Een zeer witte Aape Kop.

N°. II.

Een Rib van een Os, zeer fraay, na een breuk uyt de natuur, aan elkander genezen.

N°. III.

Een zeer net Mensche Doodshoofd.

N°. IV.

Een Pedestal, waar op vyf kraak-beenderen staan.

Waar in ons aanmerkenswaardige zaaken voorkomen.

Ten eerste. Lett. A. Hier ziet men, in de verwisseling der tanden, dat een nieuwe tand uytkomende, de oude wegstoot, en uyt zyn plaats of kast stoot.

2. B. Hier komt ons voor, dat de kassen tot niet worden, indien de tanden uytvallen voor de vernieuwing der tanden. Ja een nieuwe kas word 'er gemaakt van de volgende tand.

3. C. Indien de tand niet uytgevallen is voor de verwisseling, zal de tand, die 'er volgt, op de tyd van verwisseling, dikmaals dikker en breeder zynde, het beenige tussenscheydzel der kassen, 't welk tusschen beyde de tanden gevonden werd, tot niet brengen, gelyk hier gezien kan werden.
4. Dat de agterste bak-tanden altyd het kaakebeen doorbooren in haar uytschieten, kan men hier ook zien.

N°. V.

Het bovenste gedeelte van 't bekkeneel met het harde herssen-vlies, op dat deszelfs vasthegting konde vertoont werden.

N°. VI.

Het bovenste gedeelte van 't bekkeneel, waar in het driekantig beentje, namentlyk tusschen de pyl- en winkel-naad, gezien word.

De vyfde Plank.

N°. I.

De huyd van de Voet van een Mensch, behouden hebbende de natuurlyke figuur van de Voet.

N°. II.

Een krom Scheen-been van een Mensch, in wiens voorste gedeelte een harde [*tophus*] knobbel gevonden word.

N°. III.

Het Scheen-been van een Mensch, na een breuk, zeer konstig aan elkander vastgegroeyt.

N°. IV.

Het Scheen-been van een Mensch, na de breuk, wel konstig genezen, maar met een kleyne uytsteekzel van een stukje van 't gebrookene, en dat om de conditie van

de breuk, die schuyns zynde, zeer bezwaarlyk zoo wel (schoon het wel gezet is) bewaart kan worden, of het zal nog al eenigzints van zyn postuur verandert werden.

N°. V.

Het Dye-been van een Mensch van humeuren zeer uytgezet; welk ongemak genaamt werd een Beenzuyger, en verscheelt van die quaal, welk men Beenvreeter noemt. Ziet de 81. Aanmerking.

N°. VI.

Een kasje, waar in vertoont werd, N°. I. een gedeelte van een mensche darm, welkers scheyl-vaten [*vasa mesaraica*] vervult zyn. N°. II. Vertoont 't zelve. N°. III. en IV. De scheyls-vaten van de darmen gescheyden, met de geannexeerde zenuwen.

N°. VII.

Een gebalsemt mensche vrugtje van over 25 Jaaren bewaart, welkers spieren gescheyden zyn; in de linker hand houd het vast het net van een Paard.

Ik word gewond, op dat ik genezen zoude.

N°. VIII.

Een kindje van vyf maanden dragts, zynde van de mannelyke sexe, met de navel-streng, de vliezen *amnios* & *chorion*, en moerkoek daar aan.

Aanmerkt.

Dat alles zoo net in vogt bewaart is, dat niet anders als de geest schynt te ontbreeken.

De Kas K. de eerste Plank.

N°. I.

De vaten van de Long zeer konstig met een witte stoffe vervult, welkers uyteyndens zeer subtiel zyn.

N°. II.

De Maag van een Eerstgeboorene, met een kleyn gedeelte van de twaalfvingerige darm, zoo net gepraepareert, dat dezelve haar natuurlyke groote en form behouden heeft, zonder eenige rimpel. Daarenboven ziet men zeer fraay in haar uytgang, de onderste [*pylorus*] mond of poortier, gelyk als een circul zig vertoonende.

N°. III.

Twee in been veranderde Papgezwellen [*atheromata*] uyt de Long van een Os genomen.

N°. IV.

De zaatblaaskens van een man zoo toebereyd, dat de inwendige cellekens zeer net gezien konnen werden. Deze cellekens vertoonen de hooningraad der Beyen.

N°. V.

Verscheyde agtkantige steenen uyt een oude Vrouw gesneden (waar van men in de eerste Aanmerking zien kan.)

N°. VI.

De Darms klieren.

De tweede Plank.

N°. I.

Verscheyde gedeeltens van 't opgesnede agter-breyn.

N°. II.

Het Hart van een bedaagt Mensch, waar in het ovaalswyze [*foramen ovale*] gat open gebleven is.

N°. III.

Het Hart van een Mensch net bewaart.

N°. IV. en V.

Twee Harten door den zeer geleerden Heer *Steno* na de koo-

king zoodanig toebereyd, dat men de cours der fibren zonneklaar zien kan. Deze Harten (dat aanmerkenswaardig is) heeft deze uytmuntende Ontleeder voor my bereyd, eenige dagen voor zyn dood, zynde de laaste voorwerpen geweest, dewelke zyn Ed: ge-anatomiseert heeft; gelyk ons de Ed: en Curieusen Heer *Kerkring* verhaalt heeft, die my dezelve gezonden heeft.

N°. VI.

Het Hart van een kind.

N°. VII.

Het begin van 't rugge-merg.

De derde Plank.

N°. I.

De Zeyse [*falx*], als mede de Trechter [*infundibulum*] van een mensch, zoo net gedroogt, dat derzelver figuur nog heel fraay ons voorkomen.

N°. II.

De By-nier [*ren succenturiatus*] van een mensch, zoo toebereyd, dat men de inwendige holte zien kan.

N°. III.

Gedeeltens van de herssenen van een mensch, door balsamatie verhard.

N°. IV.

Een gedeelte van 't Net als zyde toebereyd.

N°. V.

Verscheyde beenderkens van 't gehoor.

N°. VI.

Een tak van de ader, genomen uyt de Lever van een Schelvis; waar aan vasthangen verscheyde wormen, in de zelfstandigheyd van de Lever gevonden.

N°. VII.

Verscheyde gedeeltens van de kronkel-darm van een mensch, welkers cellekens tot niet zyn gebragt, wegens het afsnyden der banden, die na de lengte van de darm loopen.

N°. VIII.

Verscheyde ongemakken der beenderen.

N°. IX.

Het hol [*antrum Highmori*] van *Highmorus* (of holte, welke gevonden werd in 't derde paar beenderen van de opperste kaak) met een slym-prop [*polypus*] bezet. Ziet de 77. Aanmerking.

N^{o}. X.

Schyven van de roede van een Man, waar in de spongieusheyd van de roede zeer klaar gezien werd.

N°. XI.

Een gedeelte van den nugteren darm van een mensch, zeer dik van

substantie, en als bevroren; aldus (het geen zeer wonder was) quamen alle de darmen ons te vooren.

Aanmerkt.

Als ik dit lighaam ontleedde, was 'er de zeer Ervarene Heer *Dortmond*, Medicyn van 't Gasthuys tegenwoordig, die met my in verwondering als opgenomen wierd: want zy scheenen alle als door de Vorst verhard, en met blinkend Ys bezet, en dat in de Zomer, (zoo ik niet mis) in de maand Juny. Ik beken, dat zulks my nooyt voorgekomen is; my heugt ook niet, dat het ooyt van ymand gezien is.

N°. XII.

Een bloedvaatje van de Moerkoek, zoo subtiel vervult, gescheyden en gedroogt, dat ik in al myn leven niets fynder, of gedaan, of gezien heb.

N°. XIII.

Een mensche gal-blaas, loopende slangswys van de grond, tot 't eynde toe.

N°. XIV.

De Lyfmoeder van een Haas in tweën gescheyden.

N°. XV. en XVI.

Verscheyde Hagedissen.

N°. XVII.

Een vrugtje van een levend-baarende vis, *Hay* genaamt, van omtrent vyf duym lang, met deszelfs navelstreng en doyr. Ziet de 10. Figuur.

Uytlegging van de 10. Figuur.

A.	De Vrugt van een Hay.
B.	De Navelstreng.
C.	De doyr aan de gezegde navelstreng nog vast, door wiens oppervlakte verscheyde vaten verspreyt werden. NB. Deze Figuur

is te vinden in de Tafel van de 73. en 74. Figuur van de Aanmerkingen.

N°. XVIII.

Een vliegende Hagedis.

N°. XIX.

Een jong Crocodilletje.

N°. XX.

Een Slang.

N°. XXI.

Een blaas van een Schaap, door een tusschenscheydzel in tweën verdeelt. Ziet de 8. Aanmerking.

N°. XXII.

Het Net van een Paard.

De vierde Plank.

N°. I.

Een blaas van een Paard, met deszelfs pisleyders en zaadblaaskens opgeblazen, welke blaaskens geenzints in verscheyde cellekens verdeelt zyn, gelyk als in den mensch. Aan de zyde van deze blaaskens, worden twee klieragtige lighaamen gevonden, waar mede de Paarden voorzien zyn.

N°. II.

Het andere gedeelte van de Lyfmoeder van een Vrouw, zoo doorgesneden, dat niet alleen de holte van de Lyfmoeder, maar ook de holte van de inwendige hals te voorschyn komt.

N°. III.

De roede van een Paard, na de opblazing en drooging, in verscheyde mooten verdeelt, op dat men de inwendige zelfstandigheyd zoude kunne zien; dewelke net overeenkomt met de spongieuze zelfstandigheyd, die inwendig in de uyteyndens der beenderen gevonden werd, na dat de beenderen door de Zaag van elkander gescheyden zyn.

De vyfde Plank.

N°. I.

De Vet-cellekens, door welke de bloedvaten, die opgevult zyn, verspreyd worden.

N°. II. en III.

Milten van Kalveren, welkers slag-ader vervult is.

N°. IV.

Een schepzelken door een nieuwe [*superfoetatio*] bevrugting ontfangen, met deszelfs moerkoekje, in wiens navelstrengetje dit aanmerkenswaardig was, dat het bezet was met verscheyde water-blaaskens [*hydatides.*]

N°. V.

Een groot water-blaasje, welke ik bevonden heb van de Lever af te hangen.

N°. VI.

Het dunne gedarmte van een Mensch, welkers vaten zoodanig zyn vervult, dat het te verwonderen is.

N°. VII.

De Waterblaas met de Ballen uyt een Haas, welkers bystaanders [*epididymides*] met kwik zyn vervult.

N°. VIII.

Mensche darmen, welkers vaten vervult zyn.

N°. IX.

De Gal-blaas in tweën verdeelt, met de aanhangende gal-, [*ductus cysticus*] lever-, [*ductus hepaticus*] en gemeenen gal-weg [*ductus communis*]: en dat aan te merken is, uyt de gal-weg komen wel eenige wortels voort, maar niet, gelyk de Autheuren zeggen, uyt de grond van de gal-

blaas; ik heb zelden gevonden, dat deze wortels haar oorspronk nemen uyt de grond van de gal-blaas.

Aanmerkt.

A.	Vertoont de gal-blaas in tweén verdeelt.
B.	Een enkele gal-weg.
C.	Deszelfs wortels.
D.	De Lever-weg, door de Lever lopende.

N°. X.

De gal-weg, waar uyt verscheyde wortels (of liever takken) haar oorspronk nemen, en dat uyt een Os.

N°. XI.

Milten van Kalveren, zeer curieus toebereyd. Waar in ons klaar voorkomen de verdwyningen der aderen, zoo draa zy in de Milt zyn gekomen.

N°. XII.

De twaalf-vingerige darm uyt een Mensch, met deszelfs aangevoegde maag-kussens weg [*ductus pancreaticus*], en gal-vaten [*vasa fellea.*]

Aanmerkt.

A.	De twaalf-vingerige darm.
B.	De maag-kussens weg, met zyn takjes, door 't maag-kussen verspreyd.
C.	De gal-blaas.
D.	De gal-weg.
E.	De Lever-weg, door de Lever verspreyd.
F.	De gemeene weg, het onderste gedeelte van de gezegde darm doorborende.

N°. XIII.

De Water-blaas van een Mensch, met de zaad-blaaskens en voorstaanders [*prostatae.*]

Boven de gezegde Kasten, zyn kleynder kasjens gestelt.

Het Kasje **A.**

De partyen tot de voortteeling dienende, uyt een Maagd genomen, waar omtrent deze volgende zaaken zyn aan te merken.

Ten eerste. Dat de Lyfmoeder zyn natuurlyke figuur en groote behouden heeft, en dat zonder eenige rimpel.

2. Dat de Lyfmoeder, om dat zy nooyt gebaart heeft, ten opzigte van anderen, dewelke zwanger geweest zyn, zeer kleyn is.
3. Dat de Lyfmoeder overvloedige bloedvaten heeft, welke wel voor het grootste gedeelte haar oorspronk nemen uyt de onderbuyks aderen [*vasa hypogastrica*]; maar ook ziet men, dat eenige haar oorspronk hebben uyt de zaad-vaten [*vasa spermatica.*]
4. Dat de Eyerstokken zoo lang zyn, dit het te verwonderen is.
5. Dat de opgeblazen Water-blaas zonder rimpels voor veele Jaaren van my bewaart is, zonder eenige invalling of kuyl.

De volgende Letters vertoonen yder gedeelte.

A.	De Lyfmoeder.
B.B.	De Eyerstokken, door welkers oppervlaktens de eyertjens uytpuylen.
C.C.	De Trompetten van Fallopius door wint uytgespannen.
c.c.c.	De Franje der gezegde Trompetten.
D.D.	Vliezige deelen tusschen de Trompetten en Eyerstokken, welke de breede banden genaamt worden, maar te onregt: door haar toedoen worden wel de Trompetten aan de Eyerstokken gebonden, maar niet de Lyfmoeder aan 't buykvlies, ten zy in een tegennatuurlyke staat.
E.E.	De Zaadvaten ten deele lopende door de Eyerstokken, ten deele door de gezegde vliezen, breede banden genaamt, welke tot het lighaam van de Lyfmoeder gaan.
F.F.	Beyde de Zaad-aderen, waar van de regter uyt de stam van de hol-ader, maar de linker uyt de uytzuygende, of liever Niers-ader, haar oorspronk neemt.
f.f.f.	Takskens der gezegde aderen, verspreyd door de Pisleyders.
x.x.x.x.	Derzelver takskens door de vliezen van de Nieren, en voornamentlyk door 't Vet-vlies verspreyd.
G.	De Schee van de Lyfmoeder met de Kittelaar, en deszelfs Schinkels.
H.	Den Endel-darm.
I.	De plaats [*perinaeum*] tusschen de Schamelykheyd en den Aars.

K.K.	De lang-ronde banden, van andere ronde banden genaamt.
L.	De Water-blaas, met deszelfs opgeblaaze Pisleyders.
I.I.	De inschietingen der Pisleyders in de blaas.
M.	De Hol-ader.
N.N.	De Nier-aderen.
O.O.	De Nieren zeer konstig gebalsemt en verhard, behouden hebbende haar natuurlyke groote en figuur.
P.P.	De By-nieren.
p.p.	De aderen verspreyd door de By-nieren, haar oorspronk nemende uyt de

Het Kasje B.

De Teel-deelen met haar toebehooren van een zekere Vrouw, die vervallen was in een uythanging van de Lyfmoeder: waar in aanmerkenswaardig zyn.

Ten eerste. Dat de Lyfmoeder door voorgaande bezwangering grooter is als die, waar van ik hier boven gezegt heb.

2. Dat de Scheede veel wyder is, om de uytschieting van de Lyfmoeder.
3. Dat de Lyfmoeder, Blaas, en Pisleyders, haar natuurlyke groote en figuur behouden hebben.
4. Dat de regter slag-ader van de Nier, of uytmelkende, dubbelt is.
5. Dat de figuur van beyde de By-nieren niet met elkander overeenkomt.

De volgende Letteren wyzen yder deel aan.

A.	De Lyfmoeder vol van bloed-vaatjens.
B.	De lang-ronde Banden.
C.	De Schee.
D.	De inwendige mond van de Baarmoeder.
E.	De Pis-canaal.
F.	De Water-blaas.
G.G.	De afgesnedene deelen van de Pisleyders.
H.	De groote Slag-ader vervult met een waschagtige stoffe.
I.I.	De Slag-aderen der Nieren, welkers regter dubbelt is.
K.K.	De Zaad-slag-aders, voortkomende uyt de stam van de groote slag-ader, onder de Niers-slag-aderen.
L.L.	De Leden slag-aderen.
M.	De Darm-scheyls slag-ader.
N.N.	De takken van de Heup slag-ader.
O.O.	Derzelver takjens verspreyd door de Lyfmoeder, Waterblaas, en Scheede.
P.	De linker Nier.
Q.Q.	De Slag-aderen door de Nier verspreyd.

Het Kasje C.

Verscheyde Longe-pypen.

Het Kasje D.

De Kolder uyt een bereyde huyd van een gehange Dief gemaakt, op welkers rug twee zigtbaare Brandmerken na de bereyding zyn overgebleven.

Het Kasje E.

Een Moerkoek, wiens behoorlyke form, groote en dikte, na de verharding en drooging, behouden gebleven zyn.

In dezelve zyn de vaten ook zoo vervult, dat men de allerminste zien kan.

Het Kasje F.

Alle de Ingewanden van een Kind van twee Jaaren, aan het geheele darmscheyl vast zittende; waar in aan te merken is, dat de nugtere darm van geen oogluykende klapvliezen voorzien is.

Aanmerkt.

Lett. A.	Wyst den Endel-darm aan.
B.	De Kronkel-darm.
C.	De Blinde-darm.
D.	Het aanhangzel van de Blinde-darm.
E.	De Omgewonde-darm.
F.	De Nugteren-darm.
G.	De Twaalfvingerige-darm.

Het Kasje G.

Een monstreus veelvingerig Geraamte, welkers figuur gevonden werd in het Spicilegium van de Ed. Heer *Kerkring.*

Nadien het lighaamtje in 't Y gevonden is, heeft het tot devys:

Ach noodlot! ach scherp noodlot!

Aanmerkt.

Ten eerste. Het Doodshoofd is ten opzigte van 't lighaam zeer groot.

2. De beenderen van 't hoofd zyn harder als na gewoonte.
3. De Fontanel is eens zoo groot.
4. De Tyd- of Slaap-beenderen zyn zeer kleyn.
5. In de schubwyze [*sutura squammosa*] naad, aan de linker zyde, zyn twee beenderkens van *Wormius.*
6. De beenderen van de neus zyn breeder, en meer, als in andere eerstgeboorene, nedergedrukt.
7. De oog-raderen zyn eenigzints mismaakt.
8. Een spleet in 't onderste gedeelte van de opperste kaak onder de neus.
9. De onderste kaak bestaat uyt een been, 't welk zeer zelden (zoo 't ooyt) gezien is in een eerstgeboorene; daarenboven heeft het een verheventheyd als een kam van een Haan in 't midden van de onderste kaak, en dat niet alleen in 't voorste gedeelte, maar ook in 't agterste.
10. Onder de uytsteekzels van de onderste kaak worden gezien twee beenagtige vleugels, of breede beenagtige uytsteekzels.

11. Het schynt dat verscheyde tanden in 't uytkomen zyn.
12. De ribbens zeer kort, en in langte een dwerze vinger nauwlyks overtreffende.
13. De schouder-bladeren zyn zoo kleyn, dat een kind van zes maanden dragts die grooter heeft; de sleutelbeenderen daar en tegen, hebben hare natuurlyke groote.
14. Het borst-been is geheel beenig, en als uyt drie beenderen bestaande, gelyk in een bedaagt mensch, maar na proportie van 't lighaam kleynder.
15. De beenderen van de schouder, als mede van den arm en elleboog, zyn zeer kort.
16. In de Voorhanden komen ons voor verscheyde kleyne beenderkens.
17. Aan de regterhand zyn zeven vingeren.
18. Aan de linker zes, en boven dien een dubbelde duym.
19. Aan de duym [*pollex*] en pink [*digitus auricularis*] is een zeker rond aanhangzel.
20. De Dye-beenderen zeer kort.
21. De Scheen- en Kuyt-beenderen, een dwerze vinger lang.
22. In de Voorvoet verscheyde ronde beenderkens.
23. De regter voet is voorzien van zes toonen, de linker voet heeft 'er negen.
24. In de regter Agtervoet worden zes beenderkens gevonden.
25. De linker Agtervoet is voorzien van zeven beenderkens.

***Het Kasje* H.**

De Teel-deelen van een Man, met deszelfs aanhang, gedroogt, en zoo net toebereyd, dat alles zyn natuurlyke gestalte behouden heeft. De opgeblaze water-blaas heeft geen kloove of kuyl, maar daar is van my in gevonden een groote steen, die ik in de blaas heb gelaten.

***Het Kasje* I.**

Vier Geraamtens van kinderkens van negen maanden.

Een mensche Schepzeltje van omtrent vyf maanden, met alle deszelfs bekleetzels en moerkoek, in zyn vogt en natuurlyke staat zoo net bewaart, dat het schynt als nog te leven.

Het byzondere noodlot van deze misdragt, word met het volgende zeggen te kennen gegeven.

> *Ontydig ben ik verworpen, maar tydig heeft my de balsem aangegrepen,*
> *op dat de tydige bederving myn ontydige dood niet zoude vervangen.*

Buyten alle deze zaaken, worden in myn Cabinet nog zeer veele andere bewaart, dewelke hier om redenen niet verhaalt werden.

EYNDE.

De Eerste Ontleed-kundige voorgestelde brief Van Johannes Gaubius,
Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande de Hayren, 't Vet, en 't middelschot van 't Bal-zakje; als mede aangaande het net-wys lichaam, onder de opperhuyt gelegen, enz.

WEL EDELE EN ZEER VERMAARDE HEER.

WAnneer ik eens overweege, en by my zelve gedenke, wat ik, *Beroemde Heer*, gezien hebbe in de openbaare Anatomische vertooning, onlangs van uw gehouden; en wat nuttigheyd ik al van uw zelfs getrokke, en stilzwygend aangemerkt hebbe, hebt gy my niet alleen groote reden tot verwondering gegeven, maar my ook ten hoogste aangespoort, om dat alles een weynig nauwkeuriger te onderzoeken, en in deze zoo edele en uytnemende wetenschap eenige voortgangen te maken. Gy hebt zoodanig ook de zin en het oog der aanschouwers tot uw getrokken, dat, zoo niet allen, ten minste zeer veelen, en dat wel zeer geleerden (want het zyn altyd geen koks, die lange messen dragen) met de grootste toejuyging en goedkeuring zig over deze vertooning zullen verwondert hebben. En waarlyk, wie zoude door deze ongewoone beschouwing van een dood lighaam, niet als in verwondering werden opgenomen, waar in een zeer nette gedaante van 't aangezigt, als of het levendig ware, te zien was, het welke niet een zeer levendige koleur begoten, gelyk als uyt den witte met

rood vermengt zynde, en waarlyk een roos-koleur hebbende, zonder egter eenig bedrog, smeerzel of blanketzel, een iegelyk scheen toe te lachen.

Derhalven, zoo iemand met my de zuyvere bewaring van dit voorwerp op 't nauwkeurigste bespiegelt en overweegt, zal niet kunnen loochenen, dat 'er nooyt iets diergelyks in een lighaam is bezogt of vertoont. Hoe net en konstig zag men de aderen van 't geheele lighaam onbeschadigt, en in hun geheel, de ledematen, hoewel vast en verhart, buygzaam. Behalven dit, hebt gy de ingewanden, dewelke anderzints de bederving onderworpen zyn, en zeer ligt verrotten, onbedurven, zuyver, en zeer aangenaam voor 't gezigt, vertoont, 't welk byna ongelooflyk schynt. Om veele andere zeldzaame en voorname zaaken van uw vertoont, niet te vermelden, als bekender zynde, dan ik of myns gelyke na waarde genoeg kan uytdrukken: en om deze mynen Brief met een geringe styl opgestelt, met geen meer omwegen op te schikken, en op dat ik niet schyne, *vermaarde Heer*, uw met zoo groote lof, als gy wel verdiende, op te willen heffen, 't geen ik overlaat aan die geenen, dewelke geleerder en welsprekender zyn, als ik; verzoek ik vriendelyk, dat gy myn pen verschoont, indien ik zonder eenige beschaaftheyd alleenlyk dat gezegt zal hebben, 't geen de zaak zelfs is. Ondertusschen verwonder uw niet, *zeer vermaarde Heer*, dat ik met ongewassche handen, gelyk men zegt, tot uw nadere, en dat ik onderneeme, uwe ontdekkingen na myn gering verstand gelyk als ter beproeving te brengen, en eenige zwaarigheden tegen te werpen. Nadien uwe byzondere beleeftheyd en goedgunstigheyd omtrent my, waar mede gy my den vryen toegang hebt gegeven tot het bezien van uwe ontleedingen, my aanmoedigt, en daar toe een ruyme deur opent, zoo dat ik ten allen deelen my verzekere, dat gy dit myn vertrouwen niet qualyk duyden, maar met vriendelykheyd en goedgunstigheyd aanneemen zult. Derhalven verzoeke ik ernstig, dat gy my wat verschoone.

Voor eerst. Vermaarde Heer, hebt gy ons getoont, de gierst-kliertjens [*glandulae miliares*] van de huyd, ten deele door de huyd verspreyd, ten deele onder dezelve gelegen. Nu blyft de zwarigheyd, *Of de hayrtjes* [pili] *uyt dezelve voortkomen ofte niet?*

Ten tweeden. Hebt gy alle de aanschouwers vertoont het bal-zakje [*scrotum*] van een Mensch, op een byzondere en gantsch nieuwe wys verhard, en zoo wel bereyd, dat 'er verscheyde zaken klaarlyk meer in verscheenen, als in eenig ander gedeelte van 't lighaam, of in het zakje zelfs van een versch gestorve lighaam. Indien het met uw gemak overeen quam, *Vytmuntende Heer*, was ik begerig van uw onderrigt tewezen, *Of het gemelde zakje, in 't openbaar vertoont zynde, is geweest van een Gelubde* [Eunuchus], (welke nogtans hier te lande zelden gevonden worden) *dan of het was van een mensch, nog niet van zyn ballen* [testes] *berooft zynde.* Nademaal, als

ik my wel bedenke, het zelve niet ten eenemaal van vet [*pinguedo*] ontbloot was; en dat my zoo veel te meer verwonderde, het zakje scheen my door een middelschot [*septum*], behalven de naad, in twee deelen verdeelt. Hoe veel Autheuren ik doorbladert heb, zeggen wel, dat 'er onder de huyd van het zakje verborgen is zeker vlies *Dartos* genoemt, makende in 't geheel geen gewag van 't vette-vlies of *membrana adiposa:* want alle schynenze daar in overeenkomstig te zyn, dat het zakje, wanneer de ballen in zyn geheel zyn, van alle vet is versteken. Gy zult my derhalven, *zeer beroemde Heer*, gemakkelyk kunnen ontschuldigen, dat ik niet zonder reden my verwondert hebbe, nademaal ik, wegens de bygebragte aanmerking nergens gewag gemaakt te zyn, bevond, namentlyk, dat 'er onder de huyd van 't zakje verborgen legt het vette-vlies, gelyk als in de andere uyterlyke deelen van het lighaam, uytgenomen alleen de roede; maar dat 'er alleenlyk eenvoudig word in agt genomen, het vleezige vlies *Dartos*, geschikt om 't zakje in te trekken, en te rimpelen. Onder die geenen, welke ik over deze stoffe hebbe doorlezen, is de zeer vermaarde *Veslingius*, welkers woorden deze zyn: *Maar de natuur, zynde tot de sekerheyt geneygt, heeft de zaatvaten, met de ballen uythangende, gelyk als in een vliezig zakje willen verbergen, het welkeze het balzakje noemen, in 't midden met een streep, even of het een naad was, verdeelt. Edog, het zamengestel van dit zakje is niet eenvoudig: want het bestaat en uyt de huyd* [cutis], *waar aan zyn opperhuyd* [cuticula] *gevoegt word, en uyt een vleezig vlies* [membrana carnosa], *het welke hier wel dunder zynde, egter vast aan de huyd gehegt is, op dat het zig daar mede zou kunnen optrekken, en ligter rimpelen, &c.* pag. 91.

Gelyk ook de zeer vermaarde *Vesalius*, die het volgende van het zakje zegt: *De Ballen dan*, zegt hy, *worden bekleed met veele rokken of bekleedzels, zommige gemeen zynde aan beyde de ballen, andere wederom eygen aan ieder bal in 't byzonder. Want de huyd en het vleezige vlies omvangen beyde de ballen, even als het geheele lighaam, en deze worden vastgestelt te zyn de twee gemeene bekleedzels: het eene is wel de huyd, het geen dunder is als eenige andere huyd van 't lighaam, en word gelyk als met zekere naad en rimpels onderscheyden: van zommige word het* Scrotum, *maar van anderen (die meer Latyn vermynen te spreeken)* Scortum *gezegt; in 't Grieks word het ὄσχεον genaamt. Het andere bekleedzel is het vleezige vlies, dat insgelyks als de huyd veel dunder is, als in 't geheele lighaam, maar met meenigvuldiger adertjes doorweven.* pag. 639.

Insgelyks de zeer vermaarde en naauwkeurige Ontleeder *Spigelius*, welkers woorden deze zyn: *Het heeft in de benedenste plaats een streep, ter lengte uytloopende, waar mede het in een regter en linker deel verdeeld word, en word de naad genoemt.* cap. XVI. libr. 8.

Als ik nu geen klaare en duydelyke uytlegging van deze zwaarigheyd in de schriften der gemelde Autheuren genoeg konde bekomen, heb ik by my zelve beslooten, my by de hedendaagzen te begeven, en dezelve te doorbladeren; onder welke de eerste plaats heeft de naarstigen Anatomist de Hr. *P. Blasius*, dewelke het volgende over deze stoffe ons nagelaten heeft in zyne Anatomische Mengelwerken, aangaande de menschen, en beesten, &c. alwaar hy spreekt van 't getal van het klootzakje, cap. X. *Een is 'er*, zegt hy, *in 't midden met een zekere streep onderscheyden.*

Als mede de Hr. *Phil: Verheyen*, Professor tot Leuven, dewelke gy my boven anderen gerecommandeert hebt te lezen. Deszelfs woorden, van het klootzakje sprekende, zyn dezen: *Het word verdeelt in een regter en een slinker deel, door een streep in 't midden, welke zy de naad noemen, en die men in de opening van het zakje, om de vaten aldaar by malkander loopende, myden moeten*, &c.

Hier heb ik ook bygevoegt de zeer nette en fraye gesnede Platen van den Hr. *G. Bidloo*, Professor tot Leyden, dewelke in het derde deel, over de afbeelding van het balzakje, deze woorden gebruykt: *Van buyten worden de ballen, buyten de buyk hangende, bekleed met het balzakje, zynde een week en buygzaam vlies, van buyten en van binnen met een naad, volgens deszelfs lengte uytloopende, verdeelt, en met zeer veel vaten doorweven, &c.* Maar by niemand heb ik al dat geene, het welke gy ons in 't openbaar vertoont hebt, gevonden, zoo dat ik noodig geoordeelt hebbe, my te vervoegen tot den Autheur zelfs, uyt dewelke zulks voortgekomen te zyn, ik zelfs hebbe aangehoort, op dat ik daar van een klaarder uytlegging van deze zaak zoude bekomen, en zekerlyk weten, of ik misschien zommige dingen tot een klaare en duydelyke bevatting nootzakelyk, in deze Autheuren hebbe voorby gegaan, of niet klaar genoeg verstaan.

Weshalven, *zeer beroemde Heer*, heb ik van uw durven vorderen een uytlegging van alle deze zaken, gelyk ook de manier om het zakje te prepareeren, zoodanig, dat het middelschot [*septum*], als mede het vet, vertoont kan worden. Ik wil ook gaarne bekennen, dat ik voor lang nog daar en boven hebbe verlangt na de demonstratie van het net-wyze [*corpus reticulare*] lichaam door Malpighius [*Malpighii*] ontdekt, en van de pyramidaals-wyze [*papillae pyramidales*] tepeltjes, zynde het waare werktuyg van 't gevoel. Ik hebbe zomtyds hier en daar wel iets dienaangaande gelezen, maar het heeft my tot nu toe niet mogen gebeuren, dezelve klaar en onderscheydentlyk in een voorwerp zelfs te aanschouwen.

Ik ben ook gedwonge te bekennen, dat ik nooyt duydelyker het ruggemerg [*medulla spinalis*], namentlyk, dat het bestaat uyt enkele en ontallyke vezeltjes, door middel van zeer dunne vliesjes aan malkanderen vastge-

hegt, gezien hebbe, als in de publike demonstratie op die tyd gehouden.

Dit is het geen, *zeer vermaarde Heer*, het welke ik uw, om een klaarder uytlegging daar van te erlangen, zonder my te schaamen, heb voorgedragen, ernstig verzoekende, dat gy myn begeerte gelieft te voldoen, ondertusschen heb ik reden van my te verheugen, dat ik de gelegentheyd hebbe, omme tot nog toe uwe Anatomische demonstratien te kunnen bywoonen, ende daar van waarlyk geen kleyne vrugt en voordeel trekken. Maar veel meer zoude ik my gelukkig agten, indien het uw (hoewel door onnoemelyke bezigheden belemmert) niet verveelde, deze zaken tot dienst en gebruyk der Leerlingen in de Medicynen af te beelden; op dat het geen, het welke nog in 't duyster verborgen legt, door uw hulp en iever met meer gemak kan bevat en geleert worden. Indien gy dit niet afflaat, zoo zultge zekerlyk uwe naam veel roem en luyster toebrengen, en grootelyks het herte en genegentheyd van all be-yveraars tot uw trekken.

Wat my betreft, *beroemde Heer*, ik zal met een geduurige geheugenis de weldaad van uw goedhartigheyd omtrent my hoog achten, en dezelve zal in myn gedagten diep ingeprent blyven, en ik zal nooyt nalaaten, uwen naam met 'er daad en altyd met een dankbaar herte na te jaagen.

Ondertusschen, *zeer vermaarde Heer*, wensche ik uw gezondheyd, en den Hemel gunne uw nog lang het leven! tot nuttigheyd van den mensch, en deze wetenschap. Vaar nogmaals wel, en houd my, uw zeer toegenegе zynde, onder die geenen, dewelke uw van gantscher herte eeren.

V Ed: toegenege en Eerbiedige Vrient

Amsterdam den eersten van Herfstmaand, MDCXCV.

JOH. GAUBIUS.

Antwoort Van Frederik Ruysch Aan den Geleerden Heer Johannes Gaubius,
Liefhebber der Geneeskonst,
Op de eerste voorgestelde Brief.

ZEER WAKKERE HEER.

De opregtigheyd en edelmoedigheyd van uw gemoet, my overvloedig bekent, spreken voor my zelfs, en ontschuldigen my, dat ik in deze eerste Brief-wisseling, zonder omwegen, en een opschik van woorden, op uw Brief den eersten September aan my geschreven, wegens veelvuldige bezigheden later, als ik wel hadde gewilt, uw antwoordde. In deze Brief, *wakkere Heer*, zie ik zommige dingen voorgestelt, dewelke, in de onlangs gehoudene Anatomie, publiek ten aanzien van veelen vertoont, en aangewezen zyn, waar af gy de nadere verklaring begeert. Ondertusschen doet het my leed, dat gy de voorwerpen, al te ver van uw afgelegen, met uw gezigt nauwlyks of niet hebt kunnen bereyken: want in een publike demonstratie kunnen de kleyne deelen zoo nauwkeurig niet van zommige bezigtigt worden, daar is ook geen tyd overig om ieder in 't byzonder voor oogen te leggen, het geen men gewoon is in 't publiek te verhandelen. Daarom ben ik van gedagten geweest, de ontleding van dezelfde voorwerpen ten mynen huyze te continueren, (nademaal in publike demonstratien een iegelyk ten eenemaal niet kan voldaan worden) en dat wel tot voordeel

en gebruyk van myne Leerlingen, en insgelyks van die geenen, dewelke eens anders zaken, en die haar onbewust zyn, met quaad spreken niet zoeken te agterhalen.

Ondertusschen, zoo 'er in 't vervolg van tyd iets zeldzaams my mogte voorkomen, zal haar misschien ook gelegentheyd werden verschaft, omme de private ontleding by te wonen.

Maar, om uw verzoek te voldoen, *Braave Heer*, zal ik tot uwe voorgestelde vraagen my wenden.

Derhalven, in de eerste voorstel, met een begeerte tot de nieuwe ontdekkinge ingenomen zynde, tragt gy uyt my te hooren, *of de hayren uyt de kliertjes van het balzakje voortkomen, ofte niet?*

In de onlangs gedaane demonstratie, heb ik klaarder als het middagligt aangewezen, dat de zeer veele kokertjes van het hayr meer uytstaken, als de kliertjes zelfs; gelyk uyt de eerste bygebragte Figuur, Letter A. aangetekent zynde, te zien is.

Ook hebben Wy toen ter tyd gezien de gezegde hayr-kokertjes, zonder eenige kliertjes voorzien, gelyk uyt de eerste Figuur Letter B. te zien is: het geen my doed verzekeren, en tot een zeer vast teeken is, dat de wortels van 't hayr niet altyd uyt de huyd-kliertjes voortkomen, of aldaar hun oorspronk nemen; te meer, om dat wy gezien hebben, dat het hayr op andere plaatzen zulke diepe wortelen schoot, dat het uyt het vet zelfs zyn oorspronk scheen te nemen.

Wat het tweede voorstel betreft: het zakje, onlangs vertoont, was van een mensch, volkome gezond, en niet berooft van zyn ballen; in welkers opperste gedeelte Vet gezien wierd, als uyt de eerste Figuur Letter C. en tweede Figuur Letter E. blykt; zulks komt ons in zwaarlyvige menschen niet zelden te vooren; maar geenzints in het onderste gedeelte: nogtans is het binnenste deel van 't zakje, zoodanig gestelt, dat het bequaam is Vet te ontfangen, en te behouden: want onder deszelfs huyd verbergt zig het vettevlies niet minder, als op andere plaatzen; schoon het hier voor het grootste gedeelte van Vet ontbloot is, leggende de vet-celletjes zoodanig op malkanderen, dat dit vlies niet minder, als celluleus zig vertoont. Maar by aldien dit vlies, door wind opgeblazen zynde, gedroogt, en na het droogen aan mootjes gesneden word, komen de gemelde celletjes, in de derde Figuur Letter H. namentlyk aangewezen, te voorschyn. Het zelfde is ook in de Gelubden te zien, welkers zakjes dikwils van alle kanten met vet gevult zyn. Het gemelde Vet-vlies is daar en boven nog met vleezige vezels doorweven, gelyk het in de derde Figuur Letter G.G. blykt, door welkers hulp het zakje word opgetrokken en rimpels verkrygt; deze vezels hebben de Anatomisten gelegentheyd gegeven, datze het geheele vlies, een vleezig vlies hebben genoemt.

Wat het derde aangaat: wy hebben in de boven aangehaalde demonstratie vertoont, dat het klootzakje, door hulp van een middelschot, in twee deelen verdeeld word, waar van *Vesalius, Bartholinus, Verheyen, de Graaf*, en andere vermaarde en loffelyke Anatomisten, niets hebben gesproken; en waarom zou dat wonder zyn? nadien al het geen, wat het zakje aangaat, in een versch gestorve mensch zoo slibberig en beweeglyk is, dat de ware geschapenheyd van het gemelde schot zeer moeylyk in 't gezigt komt. Waarom, als iemand het zelve poogt te vertoonen, het zakje opgeblazen, en na het droogen geopent moet worden; het welk gedaan zynde, vertoont zig het middelschot van 't zakje, gelyk uyt de eerste Figuur, met de Letter D. aangetekent, blykt. Het gezegde schot is met ontallyke bloedvaten overgoten. Zie de tweede Figuur, Letter F.

Wat de vierde voorstelling betreft: *aangaande het net-wyze lichaam van Malpighius, gelegen onder de opperhuyd.* Dit heeft zyn benaming gekregen van des zelfs uytvinder, den zeer vermaarden *Malpighius*, dewelke met regt de eersten ontdekker daar van gehouden mag worden; zynde een man in zyn leven geweest, dewelke in de Anatomie zeer geoeffent was. He gemelde lichaam komt nauwlyks ofte niet te voorschyn, ten zy na het weeken in brandewyn: en kan ook door een gemeene behandeling, en manier van ontleden, nauwlyks worden vertoont; en nog veel minder *de pyramidaals-wyze tepeltjes*, zynde deeltjes, dewelke de Hoogleeraaren in de Anatomie, als ter loops in haar ontledingen, gewoon zyn voorby te gaan; alhoewel dezelve de Studenten in de Medicyne om haar gebruyk, datze hebben, zoo noodzakelyk zyn om te weten en te beschouwen, dat men haar nooyt in eenige Anatomische demonstratie, (en voornamentlyk een private) moet verzuymen. De ware afbeelding van het net-wyze en onder-opperhuydig lichaam, zoo als het door een vergroot-glas is beschouwt, wyst de 4. Figuur ons aan. De 5. Figuur de pyramidaals-wyze tepeltjes. En de 6. Figuur toont aan het net-wyze lichaam, onder de opperhuyd gelegen, omtrent tweemaal grooter als natuurlyk. En de 7. Figuur de pyramidaals-wyze tepeltjes insgelyks tweemaal grooter. Ondertusschen, *wakkere Heer*, indien gy uw zelfs verwaardigen zult my te komen bezoeken, zoo zal uw ten allen tyden overvloedige gelegentheyd gegeven worden, om deze en diergelyke zaken, op nieuws in dezelfde onlangs vertoonde voorwerpen, nu al van twee Jaaren af bewaart, te mogen aanschouwen. Hier mede vermeyn ik, *zeer brave Heer*, uw nieuwsgierigheyd te hebben voldaan. Vaart ondertusschen wel, en houd uw verzekert, dat ik uw het beste in uwe studie wensche.

FRED: RUYSCH,

M. Dr. Anat: & Botanices Professor.
Amsterdam, den 4 Octob. 1695.

Verklaring der figuuren Van de eerste tafel.

De I. Figuur.

Wyst aan het balzakje van een mensch, na deszelfs opblazing en droogmaking boven aan geopent.

A.A.	De kokertjes en wortels van de hayren, zig meer uytzettende als de huyd-kliertjes.
B.	De kokertjes en wortels van de hayren, van de huyd-kliertjes berooft.
C.	Het vet in 't bovenste gedeelte van het zakje.
D.	Het middelschot, het zakje in twee deelen verdeelende.

De II. Figuur.

Vertoont het bovengemelde schot, voorzien met ontallyke bloedvaten, en opgedroogt.

E.	Het vet in celletjes gesloten.
F.	De bloedvaten door het schot verspreyd.

De III. Figuur.

Betekent het inwendige gedaante van een moot van het gezegde opgedroogde zakje.

G.	Vertoont de vleezige vezels.
H.	De vet-celletjes door wind uytgespannen.

De IV. Figuur.

Het net-wyze lichaam van Malpighius, onder de opperhuyd geplaatst, door het vergroot-glas ontdekt.

De V. Figuur.

Een hoop van tepels-wyze uytsteekzels aan de huyd zittende, door het vergroot-glas ontdekt.

De VI. Figuur.

Het gemelde net-wyze lichaam tweemaal grooter als natuurlyk.

De VII. Figuur.

Een hoop van tepels-wyze uytsteekzels, de natuurlyke groote tweemaal overtreffende.

De Tweede Ontleed-kundige voorgestelde brief Van Johannes Gaubius,
Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed-en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande de konstige hardmaking van het Bal-zakje van een Mensch, den loop en meenigte van deszelfs bloedvaten; midsgaders de slag-aderen verspreyd door het beenvlies der Ribbens, door de tusschen-kraakbeenige plaatzen der Ribbens, Harte-zakje, enz.

EDELE, VERMAARDE, EN ZEER GELEERDE HEER.

Zoo groot is uw goedhartigheyd en beleeftheyd omtrent my, dat 't my dunkt, geene bequaame woorden te zullen kunnen bedenken, waar mede ik beginne, en myn schuldige dankbaarheyd bewyzen zal.

Zekerlyk, my konde niets aangenamer voorkomen, als dat gy, uwe meenigvuldige, en zwaarwigtige, ja absoluut nootzakelyke bezigheden aan een zyde gezet hebbende, uw verwaardigt hebt myn eerste Brief met zoo veel goedheyd en vriendelykheyd in te zien. Ik heb waarlyk reden, om zulks altyd met een dankbaar herte te erkennen. Buyten myn verwagting, hebt gy my ook zoo een klaare en duydelyke uytlegging der Anatomische quaestien, die ik U Ed: voor eenige dagen toegezonden hadde, gegeven niet alleen; maar het heeft U Ed: daar en boven behaagt de Figuuren daar by te voegen, dewelke zoo nauwkeurig zyn, dat niemand, wie 't ook zyn mag, ten zy myne

oogen my bedriegen, over deze zaaken twyffelen, of eenige tegenwerping maken kan.

Hierom schaame ik my niet U Ed: ook deze volgende zaaken voor te stellen, niet twyffelende, of zult dezelve, volgens uwe aangeboore gewoonte en goedhartigheyd, ook met vriendelykheyd ontfangen.

In de voorgaande Brief hebt gy ons klaar vertoont de manier, en weg, om het *Bal-zakje* van een mensch te bereyden; namentlyk, op wat wyze ons in het gezigt komen de *kliertjes* en *middelschot* van 't Bal-zakje, als mede deszelfs *hayr-kokertjes.* Indien het U Ed: behaagde, hier ook by te voegen de bereyding van 't Bal-zakje, door welkers hulp de *bloed-vaten* in 't gezigt komen, en dat zonder quetzing ofte scheuring van 't zakje, zoud gy ons, *vermaarde Heer*, voor altoos verpligten. Zoodanig een Bal-zakje van een mensch, dat nog aan 't lichaam vast zat, en in mumie verandert was, hebt gy onlangs, niet zonder verwondering van allen, in een privaat Collegie aan uwe Discipulen vertoont. Dat zelfde Bal-zakje scheen my niet opgeblazen, egter verhard te zyn; daar en boven had gy in 't zelve de natuurlyke rimpels [*rugae*], en de langwerpige streep [*linea longitudinalis*], waar mede anderzints een gezond mensch voorzien is, niet alleen vernietigt, op dat men de loop der vaten des te beter en klaarder zou beschouwen; maar het hadde ook geen tegennatuurlyke rimpels of kreuken aangenomen. Wat de natuurlyke couleur aangaat, die was niet veel verandert, maar vertoonde zig met wit en rood vermengt. In dit zakje zynde als dat van een volmaakt gezond mensch; en, gelyk ik gezegt hebbe, dat boven al te verwonderen is, te gelyk van zyn lang-werpige streep of linie, en natuurlyke rimpels door konst berooft, kan men alle deszelfs bloed-vaten, de kleynste niet uytgezondert, leggende nog in haar natuurlyke situatie, zeer klaar beschouwen. Verders hebt gy ons de gelegentheyd vergunt, om te zien den uytgang der grootste stammetjes, dat is, takjes van de bloed-vaten, en op wat wys dezelve in de oppervlakte van 't Balzakje verspreyd worden; het welk geenzints, volgens myn oordeel, geschieden kan in een zakje, dat na de gemeene methode opgesneden, en op een vlakte uytgestrekt is. Daarom verwondere ik my niet, dat tot nog toe niemand der Ontleders deze verdeeling en verspreyding der bloedvaten volmaaktelyk beschreeven, veel min dezelve in Figuuren afgebeeld heeft.

Ik wil ook gaarne bekennen, *zeer beroemde Heer*, dat ik lang verlangt hebbe eens te mogen zien de demonstratie van het Been-vlies der Ribbens [*periostium costarum*], en van het Rabbe-vlies [*membrana pleura*]: want ik heb lang in twyffel gestaan, *of het buytenste gedeelte van 't ribbe-vlies, of deszelfs plaatje ziende na de ribbens, in plaats van 't been-vlies verstrekte; dan of de ribbens voorzien waren met een vlies, 't welk onmiddelyk de ribbens inwendig bekleed.*

Wanneer ik *Spigelius* eens hier over las, scheen hy my te kennen te geven, dat het ribbe-vlies de ribbens tot een been-vlies verstrekte; want in 't derde Hooftstuk van 't negende Boek zyner Ontleding, gebruykt hy deze woorden; *Niet ongevoeglyk zultge 't noemen het bekleetzel der ribbens*, (hy spreekt van 't ribbe-vlies) *zoo gy de Griekze benaaming wilt uitdrukken: want het is een vlies, het welk de geheele holligheyd van de borst, en voornamentlyk ook de ribbens bekleed.* Indien gy my niet bevoolen had den vermaarden *Vesalius* en den uytmuntenden *Bartholinus* te leezen, zoude ik ligtelyk in eene dwaling vervallen zyn: want de eerste zegt pag. 711. cap. 2. *Voorts, behalven dit vlies, het welk de ribbens en de borst bekleed, is 'er nog een ander byzonder vlies in yder ribbe, het welk ik oordeele, dat de Grieken het tweede vlies, dat de ribbens bekleedde, genoemt hebben, enz.* De laatste bevestigt het zelfde, in het 4. Hooftstuk van 't 2. Boek; *Ondertusschen hebben de Ribbens haar been-vlies: van zommigen genoemt de derde rok van 't ribbe-vlies, en van anderen het been-omringend vlies.*

Met deze woorden scheenen my de gemelde Autheuren het tegendeel van dat geene te kennen te geven, het welke ik uyt de Ontleeding van *Spigelius* getrokken had. In uwe laatste betooging, is 't voor onze oogen gebleken, *Dat de ribbens, behalven het ribbe-vlies, voorzien waren met een byzonder been-vlies:* en dit nog niet alleen, maar gy hebt ook aangetoont, *Hoedanig de bloed-vaten door dat been-vlies zyn verspreyd, en haar loop verder volvoeren door 't ribbe-vlies heen*; het welk ik tot nog toe in geen Tafels van de Ontleeders afgebeeld gezien hebbe.

Wy zyn ook met groote verwondering gewaar geworden, *Dat de stammetjes der tusschen-ribbige bloed-vaten niet door het ribbe-vlies, of door deszelfs verdubbeling, maar daar onder liepen, en dat dezelve onmiddelyk van het been-vlies niet minder, als de ribbens, bekleed wierden*; het welk ik nooyt van anderen aangemerkt gezien hebbe. Alle Autheuren, zoo veel ik 'er doorbladert hebbe, getuygen uyt een mond, *Dat deze bloed-vaten door de gemelde verdubbeling verspreyd worden:* maar gy hebt ons aangetoont, *Dat zeer veele takjes uyt de stammetjes der tusschen-ribbige bloed-vaatjes oorspronkelyk, voornamentlyk door de oppervlakte na de ribbens gelegen, als mede eenige weynige door de inwendige oppervlakte na de long gelegen, verspreyd zyn; maar geenzints worden 'er stammetjes tusschen deze twee oppervlaktens geplaatst.*

In uwe doode Lichamen, al van twee Jaaren af bewaart, heb ik verder aangemerkt, dat de bovengemelde tusschen-ribbige stammetjes, loopende door de onderste en binnenste groeven [*costarum sulci*] der ribbens, veel meer, ja onnoemelyke takken gaven aan de tusschen-ribbige spieren, als ik my had kunnen verbeelden, of iemand van de Autheuren te kennen heeft gegeven;

ik hebbe de wonderbaarlyke loop der zelver, niet zonder verwondering kunnen beschouwen.

In het zelfde voorwerp waren daar en boven nog klaar genoeg te zien de bloed-vaten, loopende door de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens, en voornamentlyk van de inwendige mam-vaten haar oorspronk nemende: om nog met stilzwygen voorby te gaan, op wat wys dezelve door het been-vlies van 't borst-been [*sternum*], en ook door het harte-zakje verspreyd worden.

Waarlyk, ik verwondere my, dat geen Autheur tot nog toe deze vaten afgebeeld heeft, maar wat mag ik spreeken van afbeelden? Veele, alwaar zy handelen van haar oorspronk, verscheelen zeer van malkanderen; en het geen nog meer is, het harte-zakje ook zullende beschryven, zoo denken zy niet eens op de vaten.

Onder de Ouden is *Vesalius*, die in zyn Boek van de Gesteltenis van een Mensch, in het 8. Hooftst: pag. 728. van 't harte-zakje aldus spreekt: *Het heeft byna geen slag-aderen door zig verspreyd, nog ook aderen, ten zy zeer fyne, en geringe, byna afkomstig van die, dewelke door de omringende vliezen als tot een net worden gespreyd, enz.*

Andreas Spigelius de Hum. Corp. Fabr. pag. 348. cap. 5. het Harte-zakje beschryvende, spreekt in 't geheel geen woord van deze vaten, dewelke ik ook in de plaaten van de Professor *Bidloo* niet gewaar worde.

Andreas Laurentius de Hum. Corp. Fabr. cap. 9. pag. 347. heeft dit van de vaten van 't Harte-zakje geschreven: *Het heeft gemeene aderen van de middenrifts-aderen* [venae phrenicae], *en nog een byzondere ader van de ondersleutel-been-ader* [vena subclavia]; *welke zy vena capsularis noemen.* Van de slag-aderen spreekt hy in 't geheel niet.

De zeer vermaarden *de Marchette*, pag. 113. zegt, *Dat het harte-zakje slag-aderen heeft van de middel-schots slag-aderen* [arteriae mediastinae), *die wegens haar kleynheyd nauwlyks kunnen bemerkt worden.*

De zeer geleerden *Blasius* heeft het volgende van de vaten van 't Hartezakje, in zyn Anatomie pag. 124. het 2. Hooftdeel: *Het heeft vaten*, zegt hy, *van alderhande slag, middelschots-vaten* [vasa mediastina] *genaamt, aderen van de hol-ader, en slag-aderen van de groote slag-ader.*

Veslingius in zyn Anatomie pag. 145. zegt, *Dat het harte-zakje nauwlyks zigtbaare slag-aderen bezit:* met deze schynt *Bartholinus* over een te stemmen, by my pag. 350. alwaar hy zegt, *Dat het harte-zakje kleyne aderen heeft, onder van de middel-rifts-aderen, en boven van de oxel-ader* [vena axillaris]; *maar geen klaarblykelyke slag-aderen.* Dog hoe verre dit van de waarheyd af is, heb ik dikwils in uwe voorgemelde doode Lichamen waargenomen, in dewelke de harte-zakjes opgepropt zyn met zeer klaarblykelyke en ontallyke slag-aderen, wonderlyk door malkanderen loopende.

Gy hebt ons daar en boven in uwe Lichamen vertoont de borst-klier [*thymus*] of zweserik, waar in gy klaar aantoonde, namentlyk, dat dezelve niet alleen in het buytenste, maar ook in het binnenste gedeelte voorzien was van bloedvaten, in zo een groote meenigte, dat deze klier overal zeer rood voorquam.

Zoo dat zekerlyk niemand zou durven staande houden, dat men nu in de doode Lichamen, door uw konst bereyd, niet klaarder als voorheen, zoo wel de bloed-vaten als andere ontallyke zaken kan beschouwen.

Daarom, *zeer vermaarde Heer*, ten zy ik U Ed: door myn herhaald verzoek te lastig viel, oordeele ik, dat het dienstig zoude zyn voor alle, die zig in deze studie bevlytigen, dat gy uw zelfs voor eenigen tyd ontrok van uwe andere bezigheden, en de opregte en duydelyke verdeeling van de gemelde vaatjes, door figuuren gemeen maakte; zoo zult gy zekerlyk alle verligten. Vaart wel, *vermaarde Heer*, en vaart voort my en myne pogingen te begunstigen.

V Ed: toegenege en Eerbiedige Vrient

Amsterdam den tweeden van Herfstmaand, MDCXCV.

JOH. GAUBIUS.

Antwoort Van Frederik Ruysch Aan den Geleerden Heer Johannes Gaubius,
Liefhebber der Geneeskonst,
Op de tweede voorstellige Ontleed-kundige Brief.

Dat myn antwoord, *wakkere Heer*, U Ed: niet onaangenaam is geweest, heb ik uyt uwe laaste Brief op den tweeden der maand September aan my geschreven, verstaan, waar in ik wederom op nieuws andere, en van de voorgaande verre verschillende zaaken voorgestelt zie; en ten eerste schynt gy my te verzoeken, dat ik U Ed: wilde mededeelen een tweede bereyding van 't balzakje, waar door 't zakje gelyk als steen verhard word. Dit word, *waarde Heer*, verrigt door een zekere konst, dewelke zoo ongemeen is, dat ik 'er wel over de vier-en-dartig Jaaren over gearbeyd hebbe: want ik vermeyne, dat 'er niets zoo moeyelyk is, als de deelen des menschen lichaams, en voornamentlyk het balzakje, de natuurlyke rimpels en de langwerpige streep van 't zelve weggenomen zynde, zoodanig te bereyden, en de kouleur en natuurlyke wydte behouden zynde, zonder tegen-natuurlyke rimpels, als een steen op deze wys te verharden, dat het beloop van de vaten veel klaarder verschynt, als in een levendig, of versch gestorve lichaam. Daarom zal *myn Heer*, zoo ik hoope, my ligtelyk verschoonen, dat ik uwe begeerte niet kan toestaan, en daar toe gebragt worden, dat ik de bovengemelde bereyding zou gemeen maken; zulks zoud gy, gelyk ik my verbeelde, niet van my vergen, wanneer gy met my overweegt, hoe veele daar zyn, dewelke gelyk als de Kraay van AEsopus liever met eens anders veeren willen

pronken: ik kan U Ed: niet weygeren de nauwkeurige afbeelding der slagaderen van 't voorste gedeelte van 't balzakje, dewelke in de tweede figuur van de tweede Tafel aangetoont word.

Deze zaaken afgehandelt zynde, gaa ik over tot uw tweede verzoek, namentlyk de afbeelding der vaten, verspreyd door het beenvlies der ribbens en 't ribbe-vlies; waarlyk, gy zegt wel, dat zulks tot nog toe van niemand is gedaan, voor zoo verre deze vaten zig vertoonen in onze doode lichaamen, over de twee Jaaren bewaart, en tot nog toe niet verhard zynde: het zou zeer moeyelyk zyn, alle de bloedvaten, loopende door het geheele ribbe-vlies, als mede de beenvliezen, de geheele borst door, met figuuren te verbeelden; om welke reden ik oordeel, een kleyn gedeelte genoeg te zyn, waar in alle de bloedvaten, een wonderbaarlyke loop hebbende, overvloedig genoeg te zien zyn.

Het is nauwlyks of niet mogelyk, het geheele ribbe-vlies, en 't vlies, dat onmiddelyk alle de ribbens bekleed, in twee bladen of oppervlaktens te verdeelen; namentlyk zoodanig, dat alle de bloedvaten in 't gezigt komen, zonder 't welk het beloop daar van door de binnenste oppervlakte na de ribbens gelegen, niet duydelyk genoeg te voorschyn komt. Byaldien deze onze doode Lyken, over de twee Jaaren bewaart, verhard, en tot een *Mumie* verandert waren, zou dit nauwkeuriger kunnen geschieden. Daarom, *waarde Heer*, indien een kleyn gedeelte van deze vliezen, met slag-aderen voorzien, genoeg zyn kan, gelyk ik dezer dagen in een afgezondert Anatomisch Collegie vertoont hebbe, zal de eerste figuur van de tweede Tafel het zelve aanwyzen. Ik doe 'er geen aderen by, om datze, de slag-aderen overal vergezelschappende, de zelfde loop houden, en aldus word het beloop der slag-aderen zoo zeer niet verduystert.

Wat aangaat de stammetjes van de tusschen-ribbige vaten; ik hebbe onlangs niet alleen te kennen gegeven, dat dezelve geenzints vast zaten aan het ribbe-vlies, of deszelfs verdubbeling, maar aan 't been-vlies; maar ik hebbe ook vertoont, dat de zoo evengemelde stammetjes bekleed en beschermt worden van de peezen der tusschen-ribbige spieren.

In hoedanig een staat de stammetjes oorspronkelyk van de inwendige mamvaten, door de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens loopen, en hoedanig haar verdeeling is niet alleen door de spieren, beslaande de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens, maar ook door het vlies bekleedende beyde de oppervlaktens van 't borst-been, voornamentlyk de inwendige, heb ik zeer duydelyk privaat vertoont in zeker voorwerp, dat in een *Mumie* verandert was: in 't zelve was te zien, dat de inwendige mam-slagaderen, met een verwarde takmaking, stammetjes mededeelden aan de randen van de kraakbeenderen der ribbens: want ik hebbe op verscheyde plaatzen aangetoont, dat

de gemelde mam-slagaderen, met haare stammetjes, niet alleen de onderste rand der kraakbeenderen van de ribbens, maar ook de bovenste besproeyden, geheel anders als in de tusschen-beenige plaatzen, alwaar ik zeer zelden, zoo ooyt, heb aangemerkt, dat yder rib in 't byzonder onder en boven met twee stammetjes voorzien word: in andere voorwerpen heb ik ook vertoont, dat de gemelde tusschen-beenige stammetjes alleenlyk door de bovenste, en op zommige plaatzen door de onderste rand verspreyd wierden.

Hier uyt blykt, dat het overvloedige bloed, na de wonden in 't voorste gedeelte van de borst toegebragt, en in deszelfs holligheyd doorgaande, niet minder vloeyen kan uyt zoodanige wond, voor zoo veel de zelve de bovenste als onderste rand aanraakt, anders als in de tusschen-beenige plaatzen; nademaal de stammetjes der vaten, gelyk ik gezegt hebbe, met een onregelmatige loop dikwils door beyde de kraakbeenige randen verspreyd worden. De Autheuren beveelen zeer voorzigtig in een opening [*paracentesis*] van de borst een mesje te gebruyken, dat aan de eene kant stomp is, op dat de tusschen-ribbige vaten, leggende inde onderste rand, in de operatie minder gequest zoude worden. Om dat 'er tot nu in de schriften der Ontleeders geen figuren gezien worden, dewelke de waare loop der bloedvaten door de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens aanwyzen, nog ook net genoeg de Autheuren te kennen hebben gegeven, wat plaatzing dezelve hebben, dewyl veelen zig verbeelden, dat de vaten, dewelke de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens voorzien, met gelyke schreden en op de zelfde wys alleen door de onderste rand heen loopen, het geen egter verre van de waarheyd af is; wyst zulks de derde figuur van de tweede Tafel aan.

Wat aanbelangt de derde voorstelling; in de zelve zegt gy te regt, *zeer braave Heer*, dat de slag-aderen, door 't harte-zakje verspreyd, niet alleen van niemand tot nog toe afgebeeld, maar ook van verscheyde verzuymt, of ten ruwe beschreven, dog geenzints afgemaald zyn; hier over behoeft men zig niet te verwonderen, nademaal dezelve zelden of nooyt door het gemeene Ontleed-mes te voorschyn kunnen gebragt worden. Ik hebze in onze doode Lyken, over de twee Jaaren bewaart, zoo duydelyk aangetoont dezer dagen in een privaat Collegie, dat 'er niets klaarder in 't geheele lichaam vertoont kan worden. Om derhalven uw verzoek te voldoen, en tot gemak van de leergierige Jeugt, heb ik ze zelfs afgebeeld. Ziet de 4. Figuur van de 2. Tafel. Waar in de slag-aderen van 't harte-zakje zoo talryk door het harte-zakje verspreyd worden, dat 'er weynige, of geene vliezige deeltjens gevonden worden, of ze zyn overvloedig vol van slag-aderen; en dat aan te merken is, de gezegde slag-aderen, door 't harte-zakje verspreyd, zyn veel talryker, en in fynder takjens verdeelt, als ik in de gemelde Figuur uytdrukken konde; deze slag-aderen komen zeer dikwils uyt vyf plaatzen, gelyk met de volgende

letters in de 4. Figuur aangewezen word, alwaar A.A. aanwyst de hartezaks-middelrifts-slagaderen [*arteriae pericardio-diaphragmaticae*], van my alzoo genaamt, om dat dezelve niet alleen aan 't harte-zakje, maar ook het middelrift [*diaphragma*] gemeen zyn: deze slag-aderen in beyde de zyden aan het harte-zakje vastgemaakt zynde, geven 't zelve verscheyde takjens, en zoo wordenze verder verspreyd door het middel-rift. Wat de oorsprong of uytgang aangaat, daar in kan ik my tot nog toe niet voldoen; derhalven ben ik gedwongen dit uyt te stellen, tot dat my zulks klaarder zal gebleken zyn.

B.B. Betekenen de slag-aderlyke takken, van de middelrifts-slagaderen afkomstig, en na boven gevoert, en door het harte-zakje uytloopende.

C. Voorstelt een nederdalend takje, voortspruytende van het hoogste gedeelte van de inwendige mam-slagader, en zig vereenigende op verscheyde plaatzen met takjens van de hartezaks-middelrifts-slagaderen, als ook met die, dewelke haar oorspronk nemen uyt de meddelrifts-slagader, die voortkomt van 't bovenste deel van de inwendige mam-slagader.

D. Vertoont de afgesnedene stammetjes van de middelschots slag-ader gesproten, welkers takjes met de voorgemelde, op verscheyde plaatzen met malkanderen vereenigt worden.

Merkt ondertusschen aan, dat het harte-zakje in alle voorwerpen wel met zoo veel slag-aderen voorzien is; maar in het eene zullen 'er meer van dit, en in 't andere meer van dat stammetje van een slag-ader voortkomen.

Ik wil hier daarenboven aangemerkt hebben, dat ik 'er de aderen niet by gedaan hebbe, op dat de loop der slag-aderen duydelyker konde gezien worden: want anders zou 'er tusschen de vlegting van beyde de loop, zoo der aderen als slag-aderen, ligtelyk een verwarde en duystere afbeelding ontstaan.

Eyndelyk, *zeer waarde Heer*, vergt gy van my in uwe vierde voorstelling een afbeelding der vaten, door de borst-klier verspreyd; myn tyd laat my niet toe hier inne uw verzoek te voldoen, daarom wilt ditmaal ontschuldigen,

Vwen Vriendt

Amsterdam den tweeden van Slagtmaand, in 't Jaar 1695.
FRED: RUYSCH.

Verklaring der figuuren Van de tweede tafel.

De I. Figuur.

Wyst aan een gedeelte van 't ribben-vlies, met ontallyke slag-aderen voorzien, en met speltjes vlak gespannen.

A.A.A.A.	De slag-aderlyke takjes uyt de tusschen-ribbige slag-aderen oorspronkelyk, welkers uyteyndens met een wondere loop door de oppervlakte van 't ribben-vlies, gelegen na de ribbens, als mede door 't been-vlies der ribbens verspreyd worden.

De II. Figuur.

Vertoont de verspreyding der slag-aderen, door 't voorste deel van 't zakje van een Mensch; en op dat de loop daar van duydelyker in ons gezigt zou komen, zyn 'er alle die dingen afgenomen, dewelke ons gezigt zouden kunnen verduysteren; en aldus word dit deel, met spelden uytgespreyt, vertoont.

A.A.	De slag-aderen door 't voorste gedeelte van 't bal-zakje verspreyd, en op verscheyde plaatzen met malkanderen vereenigt; de oorspronk der zelver, is uyt de onder-buyks en schamelheyds slag-aderen [*arteriae hypogastricae & pudendae*], en andere daar naast bygelegene slag-aderen.

De III. Figuur.

Brengt ons in 't gezigt de gedeeltens der inwendige mam-slag-aderen, met haare takmaakingen, genomen uyt het lighaam van een Jongen.

A.A.	Gedeeltens der inwendige mam-slag-aderen.
B.B.	Slag-adertjens van 't ribben- en been-vlies, het agterste gedeelte van 't borst-been bezettende.
C.C.	Takjes der gezegde slag-aderen, door de tusschen-kraakbeenige plaatzen der ribbens verspreyd.

D.D.	Afgefnedene gedeeltens der tusschen-ribbige slag-aderen.
*.	Derzelver inmondingen, met die, dewelke door de tusschen-kraakbeenige plaaten loopen.
E.E.	Slag-aderlyke takken, het bloed niet alleen door de onderste, maar ook door de bovenste rand leidende.

De IV. Figuur.

Behelst het voorste gedeelte van 't harte-zakje, door hulp van spelden, vlak uytgespannen.

A.A.	De harte-zaks middel-rifts slag-aderen.
B.B.	De slag-aderlyke takken uyt de middel-rifts slag-aderen afkomstig.
C.	Een slag-aderlyk scheutje van 't bovenste deel der inwendige mam-slag-ader komende.
D.D.	Slag-aderlyke takken van de middel-schots slag-ader gesproten; behalven deze takken, word het harte-zakje ook met slag-aderen voorzien, loopende door 't agterste deel, uyt de tusschen-ribbige voortkomende, dewelke wy hier niet hebben kunnen vertoonen, dewyl hier maar alleen het voorste deel van 't harte-zakje word voorgehouden.
E.E.	Slag-aderlyke takken van de harte-zaks middel-rifts slag-aderen, door het middel-rift verspreyd.

De Derde Ontleed-kundige voorstellige brief Van Johannes Gaubius, Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch, *Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruyd-kunde, enz.*

Aangaande de slag-aderen door de zelfstandigheyd van 't hart, en deszelfs oortjes verspreyd, als mede van den uytgang der groote slag-ader uyt de linker holligheyd van 't hart.

ZEER VERMAARDE EN GELEERDE HEER.

INdien dit zeggen van *Seneca* ooyt waar is; *die geenen, dewelke voor ons geweest zyn, hebben wel veel uytgevoert, maar daar is nog veel werks over, en zal nog veel overblyven.* Zal 't zekerlyk nergens klaarblykelyker zyn, als in de studie der Ontleed-kunst.

Hoe wydt zig dezelve uytstrekt, kan niemand beter weten, als die zelfs daar in verkeert, en met een naarstige arbeyd zyn handen aan 't werk slaat; voornamentlyk gy, *zeer vermaarde Heer*, die met zoo veel vlyt de Anatomische zaaken beyvert, die dag en nagt gewoon zyt de Ontleed-konst te oeffenen, die geen deeltje van 's menschen lichaam, hoe kleyn 't ook is, onaangeraakt laat; maar alles zoo nauwkeurig voor 't gezigt brengt, dat veele Ontleeders schynen zeer spaarzaam, en als ter loops van verscheyde deelen des menschen lichaams gehandelt te hebben: nooyt kome ik van uw te scheyden, of ik heb uyt uwe betooging iets nieuws gezien, en ben altyd geleerder weder

vertrokken, waar van zeer veele Ontleeders, of nog onder haar twisten, of in 't geheel stilzwygen.

Ik heb tot nog toe by my vastgestelt, dat de oortjes [*auricalae cordis*] van 't hart haar voedzel kregen van het bloed der groote vaaten, zeer overvloedig daar in vallende: Hoe veel Autheuren ik over deze stoffe ook doorbladert hebbe, schynen zy alle aan dit gevoelen haar zegel te hangen: Nadien niemand van haar geschreven heeft van byzondere slag-aderen door de oortjes verspreyd: wanneer gy ons in uwe onlangs gehoudene privaate demonstratie alleen geen enkel kleyn vaatje, maar zeer veele bloedvaten vertoonde, dewelke door dezelve met meenigvuldige takjes verspreyd zynde, zeer fraay de takjes van een boom verbeelden, ben ik niet weynig verwondert geweest: om welke reden ik, deze dingen gezien hebbende, raadzaam geoordeelt hebbe, op nieuws my te begeven tot de schriften der Autheuren, hier op namentlyk steunende, dat ik by haar misschien nog iets zou kunnen ontdekken, waar mede de knoop van myne twyffeling zoude ontbonden worden: want ik meende, dat ik in 't doorbladeren der Autheuren, of niet aandagtig genoeg daar op gelet, of in 't geheel van haar gevoelen en meening gedwaalt hadden; maar na een geduurige en lange onderzoeking, ben ik eyndelyk gewaar geworden, dat al myn arbeyd te vergeefs is geweest; nademaal geen der Autheuren, die ik gelezen heb, voor zoo veel ik weete, van deze zaak een woordtje gerept heeft.

Daar is nog een zwaarigheyd, *vermaarde Heer*, die my tot nog toe heeft doen twyffelen, niet regt weetende, wiens zyde ik kiezen zou, dewelke gy my nogtans in de demonstratie in doode Lichamen, over de twee Jaaren zeer zindelyk bewaart, duydelyk en fraay hebt opgelost. Want gy vertoonde de stam van de groote slag-ader [*arteria magna, sive aörta*], uyt de linker holligheyd van 't hart voortkomende, en, eer zy de naam verkrygt van de nederdalende groote slag-ader, verscheyde takken uytzendende, dog geenzints zoodanig gestelt, gelyk de figuuren van veele Autheuren leeren; maar gy toonde klaar aan, op wat wys deze opklimmende stam, na het opklimmen van drie of vier dwersche vingeren breed, gelyk als een halve kring makende, nederdaalt, en de naam van opklimmende nederleggende, zig na de onderste leden van 't menschelyke lichaam uytstort; daarom vermaande gy met regt, dat, by aldien 'er eenige spleyting in twee-en tusschen de opgaande en nederdalende stam bevonden wierd, zulks tegen de wetten der natuur was. Derhalven blykt het klaar genoeg, dat de oude en ook zeer veele nieuwe Autheuren in deze zaak met haare figuuren grovelyk misgetast hebben. De figuuren van de zeer beroemde Mannen, *Vesalius, Casserius, Bartholinus*, en *Laurentius*, kunnen my over deze stoffe geenzints voldoen: nadien zy my ten eenemaal schynen van de regte weg van afbeelding afgeweken te hebben: niet meer be-

haagt my ook de afbeelding, dewelke ik bevinde in de drie-en-twintigste Tafel van den Professor *Bidloo*, waar in de stammen der groote Slag-ader met de ondersleutel-beenige [*rami arteriae subclaviae*] takken gelyk als een kruys uytmaken: Zoodanig iets, bekenne ik, nooyt in uwe toebereyde stukken, nog in eenige doode lichamen in myn tegenwoordigheyd ontleed, gezien te hebben; dat zulks aldus in zommige beesten kan gevonden worden, spreek ik niet tegen.

Daar en boven bekenne ik gaarne, dat ik nooyt in eenige Figuren der Autheuren zoo een opregte en volmaakte afbeelding der slag-aderen, verspreyd door de zelfstandigheyd van 't hart [*cor*], voor dezen gezien hebbe; als in uwe doode lichamen, drie weeken omtrent geleden, als mede in harten van menschen, al van zeer veel Jaaren af hard gebalsemt, de welken, dat zekerlyk verwonderenswaardig is, behalven haar natuurlyke kouleur, fraay hard gemaakt zynde, byna geen rimpels vertoonden, en van de Long niet berooft zynde, hadden haar plaats egter behouden, geheel anders als in de Tafelen van verscheyde Autheuren, welkers Figuren de harten vertoonen, na de lengte van 't lichaam geplaatst; maar de uwen hebben ten eenemaal haare schuynze zitplaats, loopende namentlyk met de punt na de linker zyde, gehouden; waarom gy zeer wel daar by voegde, dat hier door de klopping van 't hart niet in 't midden van de borst, maar omtrent het linker gedeelte van de borst gevoelt werd.

Derhalven oordeel ik, *zeer vermaarde Heer*, dat het niet ongevoeglyk, ja zeer nuttig, en geheel en al nootzakelyk zyn zou, indien gy by gelegentheyd bezorgde, dat 'er niet alleen een duydelyke afbeelding van de voorgemelde vaten van de hart-oortjes, maar ook van 't hart zelfs, als mede van de groote slag-ader, en deszelfs verdeeling door Figuuren, in 't ligt quam: want op die manier zullen die geenen, dewelke zig in de Ontleed-kunde bevlytigen, tot de volmaakte kennis geraken; Ik zou niet durven twyffelen, *beroemde Heer*, of gy zult my, die uw zoo ernstig daar om smeeke, dit billyk verzoek niet sfslaan, nademaal ik verzekert ben, dat gy liever de wetenschappen voortzet, en in anderen aanqueekt, als dat gy alleen in uw zelfs uw wilt verwonderen. Vaart wel, *zeer vermaarde Heer*, en bemind my na uw gewoonte,

Die geheel Vwe Vriend ben,

Amsterdam den tweeden van Wintermaand, MDCXCV.

J O H . G A U B I U S .

Antwoort Van Frederik Ruysch Aan den Geleerden Heer Johannes Gaubius,
Liefhebber der Geneeskonst,
Op de derde voorstellige Ontleed-kundige Brief.

ZEER WAKKERE HEER.

IN uwe laatste en derde Brief zie ik, dat gy myn lof boven myn verdiensten zoekt uyt te breyden; ik verzoeke ernstig, dat zulks na dezen wat spaarzamer mag geschieden: want uw is niet onbekent, gelyk gy wel zegt, dat ik nergens meer voor zorge en ter harte neeme, als dat ik tragt de wetenschappen voort te zetten, en in die geenen, dewelke waardig geagt worden, liever aan te queeken, als my by my zelfs daar over te verwonderen, en met zoo veel loftuytingen, daar ik waarlyk myne ooren niet toe verleene, opgeheven te worden.

Ondertusschen versta ik, dat gy de oortjes van 't hart, onlangs van my in een privaat Collegie vertoont, ter onderzoeking brengt; dewelke, op datze van haar levenskragten en voedzel niet zoude berooft worden, byzondere slagaderen noodig hebben, waar door het slag-aderlyk bloed in een vereyschte menigte tot voedzel tot haar zouden worden gebragt.

Gy oordeelt wel, dat zoodanig iets tot nog toe van niemand der Ontleeders is vertoont; ja het is te verwonderen, dat Professor *Bidloo* deze zoo groote en klaarblykelyke slag-aderen niet gezien heeft, daar hy nogtans in 't openbaar stoft, dat hem niet alleen deze onze uytvinding om de lichaamen te bereyden en te bewaren bewust is, maar dat hy dezelve al voor my geweeten heeft: waarlyk, men moet zig verwonderen, dat hy de figuuren dezer slagaderen, dewelke door onze konst ligtelyk voor 't gezigt zig opdoen, niet gezien, nog belast heeft dezelve in zyne Tafels in te voegen. Met regt matige ik my zelfs, en myn Zoon, de uytvinding van dit konstwerk aan; en indien

't hem voor my is bekent geweest, waarom heeft hy zulks niet openbaar, gelyk ik gedaan hebbe, in de Zomer, en wel in de honds-dagen vertoont? By deze konst word dit vereyscht, niet alleen, dat alle de bloedvaten van 't geheele lichaam, en voornamentlyk de slag-aderlyke, geen uytgezondert, ja zelfs de bloedvaatjes, dewelke gespreyd worden door de rok, of vlies, bekleedende de gehoor-beentjes, als met bloed in een behoorlyke quantiteyt vervult, vertoont worden; maar ook dat zy zoo vast en hard zyn, datze met haare takjens uyt het menschelyke lichaam gehaalt konnen worden. Ik hebbe Uwlieden eenige reyzen in een privaat Collegie voorgehouden de bloedvaten, door de Milt, Long, Lever, en andere deelen verspreyt, zoo styf, en met een roode koleur doorverwt, dat niet alleen de takken, maar ook de allerkleynste takjes der takken, van de klieragtige zelfstandigheyd ontdaan en gedroogt zynde, konde gezien worden; en deze gezegde takjens zyn zoo fyn, dat ik nooyt zoodanig iets gezien, of van anderen gehoort hebbe.

Ten tweede, word 'er in deze konst vereyscht, dat de doode lichamen in vervolg van tyd een hooger rood van zig geven; dit blykt in onze doode Lyken, het voorgaande Jaar van my in 't openbaar vertoont, waar van het andere zonder verf, quast, of eenige bedriegery nu veel mooyer en rooder geworden is, als voor die tyd.

Ten derde, word 'er in deze konst vereyscht, dat 'er door deszelfs hulp in de doode lichamen, aldus bereyd, en na de twee Jaaren bewaart, ook verscheyde deeltjes, ja de kleynste gezien worden, dewelke anderzints nog in een levendig, nog in een versch gestorve lichaam gezien kunnen worden.

Ten vierde, de doode lichamen, door deze konst bereyd en bewaart, moeten van tegennatuurlyke rimpels bevryd wezen.

Ten vyfde, die deze gemelde konst bewust is, zal ook de water-vaten [*vasa Lymphatica*] weten aan te toonen, en dat eenige Jaaren na de dood, gelyk ik dezelve in 't privaat Collegie gewoon ben te vertoonen: en dat te meer te verwonderen is, de gezegde water-buysjes, met graauw water [*Lympha*] opgevult, hebben haar couleur over de twee Jaaren lang bewaart; ik heb nog geen reden van te twyffelen, of deze couleur zullenze een eeuw lang behouden, zoo de doode lichamen maar zoodanig, als ik gewoon ben, bewaart worden.

Ten zesde, wien deze onze konst bekent is, zal hem ook een venster geopent worden om de uyteyndens der slag-aderen te openbaren, namentlyk, dat dezelve in alle de deelen van 't lichaam niet van een en dezelve gesteltenis zyn, nog ook overal in een net-wys lichaam [*corpus reticulare*] veranderen; en dat 'er bygevolg in de doortogt van 't bloed, uyt de slag-aderen in de aderen, eenige verscheydenheyd of verandering moet ontstaan, na dat dezelve in dit of dat deel verrigt word.

Ten zevende, hy zal niet onkundig zyn, wat de ronde [*glandulae conglobatae*]

of ongemengde klieren zyn, en dat dezelve geenzints van zoodanige t'zamenstel zyn, als ze van de hedendaagze genaamt worden.

Ten agtste, zal hy ook weten, of zal ten minsten ligtelyk tot die kennis geraken, dat de uyteyndens van zommige slag-aderen door vryven in enkel water los te maken zyn, al zynze versch uyt het lichaam gehaalt; indien iemand dezelve met haar aankleven wilde houden voor de bloedige [*parenchyma*] zelfstandigheyd van de ingewanden der Ouden, zal ik 'er niets tegen hebben.

Ten negende, hebbe ik door middel van deze uytvinding ook aan myn discipulen bekent gemaakt, dat het vogt, dienende tot het bevogtigen der oogen, en in de zeer kleyne vaatjes van de oogscheelen [*palpebrae*] begrepen, zoodanig verdikt worden, en praecipiteren of nederzinken kan, dat het zelve na de dood zeer duydelyk in 't gezigt komt.

Indien zyn Cabinet voorzien, en verciert is met diergelyke doode lichamen van Jongelingen, over de twee Jaaren bewaart, waarom legt hy ze dan niet ten toon, gelyk ik gedaan hebbe in de voorlede honds-dagen?

Het blykt klaarder als 't middag-ligt, dat deze onze konst tot nog toe verborgen geweest is, en zulks bevestigen ook de figuuren van verscheyde Ontleeders, dewelke op verscheyde plaatzen van haare boeken zober en spaarzaam vertoont worden.

Indien 't de Groote en Goede God behaagt, my leven, gezondheyd, en tyd te vergunnen, hoope ik, dat ik door hulp van deze konst meer dingen, dewelke de Anatomisten nog onbekent zyn, aan den dag zal brengen. Maar om wederom op de weg, waar ik van afgeweken was, te komen: De Autheuren hebben de slag-aderen, door de zelfstandigheyd van 't hart loopende, kroon-slagaderen [*arteriae coronariae*] genoemt, en dat met regt, nademaal zy met haare stammetjes, uyt de wortel van de groote slag-ader, boven de halfmaan-wyze [*valvulae semilunares*] klapvliezen haar oorspronk nemende, de grond [*basis cordis*] van 't hart omringen; dog niemand heeft tot nog toe zoo volmaakt de talryke uytspruyting, en derzelver verdeelingen afgebeeld, datze zig duydelyk voor 't gezigt vertoonen; (ziet de eerste figuur van de derde Tafel) nog veel minder de slag-aderen, met ontelbare takjes door de oortjes yan 't hart verspreyd; deze dan voortkomende aan beyde de zyden uyt de kroon-slagader, worden alomme door de hart-oortjes verspreyd, en van my genaamt oortjes-slagaderen [*arteriae auriculares*] van 't hart, welkers gebruyk is, een bekoorlyke meenigte van slag-aderlyk bloed aan de oortjes tot voedzel en warmte te verschaften.

De bovengemelde kroon-slagaderen door de zelfstandigheyd van 't hart verspreyd, besteeden niet alleen het slag-aderlyk bloed aan 't hart, en deszelfs oortjes, maar ook aan de rokken van de wortel van de stam der groote slag-ader, het welk ik tot nog toe niet van andere aangemerkt of afgebeeld gezien hebbe, ziet de eerste fig. letter D. van de derde tafel; om dewelke net te vertoonen, heb ik ze niet alleen zelfs afgebeeld, maar ook de Plaatsnyder de behulpzame hand verleent, ge-

lyk ik ook gedaan hebbe in de voorgaande tweede Tafel, waar in de allerkleynste takjes der slag-aderen aangewezen worden.

Wat aangaat de verdeeling der groote slag-ader in een opgaande en nederdalende stam, gelyk van de Professor *Bidloo* in de drie-en-twintigste tafel aangewezen word, hebt gy zeer wel aangetekent, dat ik die gesteltenis van de groote slag-ader nooit in een mensche lichaam op zodanige wys gezien hebbe, nog dat zulks in myne bereyde zaken te vinden is; veel minder heugt het my, dat ik ooit in een menschelyk lichaam de onder-sleutel-been-slagaderen aangemerkt hebbe voort te komen met gelyke schrede, en byna met een gelyke wydte of diameter, en dat uyt die kant, als in de tafels van de Professor *Bidloo* aangewezen word: Daarenboven blykt het klaar, dat dit geenzints met de figuur, van den scharpzienden *Louwer* in 't ligt gegeven, overeenkomt.

De stam van de groote slag-ader voortkomende uyt de linker holte van 't hart, gaat wel na boven, maar aanstonds omgebogen zynde, keert hy weder na onderen, en zyn naam veranderende, word genoemt de nederdalende stam van de groote slag-ader; in deze ombuyging deeld de groote slag-ader eenige takken aan de deelen boven het harte gelegen, en voornamentlyk de onder-sleutelbeenige [*rami arteriae subclaviae*] en krop-slagaderlyke [*rami arteriae carotidis*] takken; en dat aan te merken is, in de regter zyde zyn gemeenlyk, zoo niet altyd, de kropslagader en onder-sleutel-been-slagader tot zekere plaats by den uytgang by malkanderen in een gegroeyt, anders als in de linker zyde, alwaarze byzonder uyt de grote slagader gemeenlyk voortkomen, gelykerwys de 2. fig. van de 3. tafel aanwyst.

Zoo dat de groote slag-ader eygentlyk in twee stammen van natuure niet is verdeelt: want een en dezelfde stam is en de opklimmende en de nederdalende: Indien nogtans iemand deze groote slag-ader, ten opzigte dat hy opklimt, de opklimmende, en ten opzigte dat hy nederdaalt, de nederdalende noemen wil, dat mag ik wel leyden; maar geenzints heb ik bevonden, dat dezelve in twee deelen aldus verdeelt en gescheyden is, dat het eene deel opklimt, en het andere nederdaalt, gelyk in de figuuren der Autheuren aangewezen word; deze dingen wel overwogen zynde, zal het blyken, dat de deelen boven 't hart gelegen, niet meer voorzien zyn met slag-aderen uyt de opklimmende stam oorspronkelyk, als uyt de nederdalende: want tusschen het klimmen en daalen zend de groote slag-ader, gelyk ik gezegt heb, de ondersleutel-been- en krop-slagaderen uyt, ziet de tweede figuur van de derde tafel.

Hier mede denk ik Uw verzoek te hebbe voldaan, en aldus ben ik gedwongen, dewyl ik myn tyd van doen hebbe, een eynde te maken; ondertusschen, *zeer waarde Heer*, blyve ik van gantscher harten

Geheel Vw Vriendt

Amsterdam den tienden van Wintermaand, in 't Jaar 1695.

FRED: RUYSCH.

Deze Derde Tafel

wyst drie Figuren aan, welkers eerste begrypt de wortel van de groote Slag-ader met zyn takmakingen door de zelfstandigheyd van 't menschelyk hart, en deszelfs oortjes, als ook door de rokken van de groote Slag-ader verspreyd.

De Tweede Figuur vertoont het hart van een Jonge, met de bygevoegde stammen der vaten; deze Figuur is gemaakt na een voorwerp, dat al van twee Jaaren af gestorven, en zoo net bereyd en verhard is, dat byna alle de slag-aderlyke vaten met haare takmakingen, dewelke boven de rug van 't hart verspreyd worden, gezien konnen worden.

De Derde Figuur wyst eyndelyk aan de stam van de groote Slag-ader, met de afgesnedene takken, en dat uyt het lichaam van een bejaard Mensch.

Uytlegging van de I. figuur.

A.	*De wortel van de stam van de groote slag-ader, uyt welkers beyde zyden voortkomen.*
B.B.	*De kroon-slag-aderen.*
C.C.	*De slag-aderen door de hart-oortjes loopende.*
D.	*De slag-aderlyke takjes van de kroon-slag-ader afkomstig, en door de rokken van de wortel der groote slag-ader verspreyd.*
E.E.E.	*De slag-aderen in een zeer talryke uytspruyting, door de zelfstandigheyd van 't hart verspreyd.*
F.F.F.	*De afgesnedene stammen van de kroon-slag-aderen, en voor het agterste gedeelte van 't hart geschikt.*

Aanwyzing van de II. figuur.

A.	*Het hart van een jonge, omtrent tien jaaren oud.*
B.B.	*De slag-aderen door de zelfstandigheyd van 't hart verspreyd.*
C.	*De regter oor van 't hart.*

D.	*De stam van de groote slag-ader, uyt de linker holte van 't hart voortkomende, en opklimmende.*
E.	*De nederdalende stam van de groote slag-ader.*
F.	*De regter onder-sleutel-been-slagader, tot zekere lengte met de regter kropslagader vereenigt.*
G.	*De linker onder-sleutel-been-slagader, vereenigt met de nek-slagader* [arteria cervicalis], *en deze is in zyn wydte of diameter kleynder, als de voorgaande.*
H.H.	*Beyde de krop-slagaderen.*

I.	*De linker neks-slagader.*
K.	*Een Slag-adertje oorspronkelyk uyt de Kroon-Slagader, de rokken van de wortel der groote Slag-ader voorzienende.*
L.	*De opklimmende stam van de Hol-ader* [vena cava.]
M.	*De nederdalende stam van de Hol-ader.*
N.	*De Slag-aderen door het regter hart-oortje verspreyd, en uyt de Kroon-Slagader voortkomende.*
O.	*De wortel van de Long-Slagader* [arteria pulmonalis], *uyt de regter holte van 't hart spruytende.*
P.P.	*De Slag-adertjes van de inwendige Mam-Slagaderen afkomstig, en door de rokken van de groote Slag-ader verspreyd.* *Merkt ondertusschen aan, dat alle de gezegde Slag-aderen langer zyn, alsze hier vertoont worden: want dezelve zyn afgesneden, zoo dat hier alleenlyk haar uytgang word aangewezen.*

Verklaring van de III. figuur.

A.	*De stam van de groote Slag-ader uyt een bejaard Mensch.*
B.	*De tak van de regter onder-sleutel-been-slagader, uyt welke de regter Krop-Slag-ader voortkomt, met de Letter* C. *getekent.*
D.	*De Krop-Slagader van de linker zyde.*
E.	*De linker onder-sleutel-been-slagader.*
F.	*De Slag-aderlyke takken van de Kroon-Slagader gesproten.*

De Vierde Ontleed-kundige voorstellige brief Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruyd-kunde, enz.
Aangaande de Kliertjes, Vezels, en celletjes of huysjes van de Milt, enz.
Door Joh. Jac. Campdomercus.

ZEER VERMAARDE HEER,

Nooyt zou ik U Ed:, met zoo zwaarwigtige bezigheden bezet, hebbe durven stooren, ten zy my Uwe goedhartigheyd nu genoeg gebleken was, waar mede gy Uw niet verontwaardigt hebt die geene met een vriendelyk gelaat te ontfangen, dewelke in Anatomische zaaken, en in de studie van de Medicynen, of om vermaak, of om nuttigheyd, zig tragten te oeffenen. Welkers studien Uw zoo zeer ter herten gaan, dat gy niets van dat geen, 't welk tot de waare en volmaakte kennis van de Ontleed-kunde nuttig schynt, overslaat; maar alles, dat nootzakelyk is om te weeten, aan de Leerlingen, U Ed: toevertrouwt, openhertig mededeelt, en aldus een weg baant, om in 't binnenste van deze konst in te dringen. Zoo groot blykt uwe genegentheyd omtrent haar, dat gy, gelyk het een opregt Hoogleeraar, en die zyn aanbevole bediening met luyster zoekt waar te nemen, past, haar houd als uwe Zoonen, en altyd met een vaderlyke liefde ontfangt, en uw noyt verontwaardigt, om op haare verschillen, schoon ze nog zoo gering zyn, vriendelyk te antwoorden.

Steunende derhalven op deze goedgunstigheyd, *vermaarde Heer*, heb ik geen zwarigheyd gemaakt, U Ed: met myn vraagstukken moeylyk te vallen, niet twyffelende, of gy zult deze stoutigheyd ten goeden opneemen.

In de Anatomische Demonstratie, onlangs van uw in 't Collegie gehouden, hebt gy ons een Milt voorgehouden, waar in gy verscheyde zaaken vertoonde, dewelke ik, na het doorbladeren van veele boeken, bevinde, dat veele voornaame Autheuren ter loops hebben voorbygegaan, of verkeerdelyk, of in 't geheel niet hebben verhandelt of afgebeeld, Waarom ik my niet geschaamt hebbe te vraagen, wat 'er van de oorzaak was, dat gy in deze zaak met de andere Anatomisten in 't geheel verschilde, en dat deze groote mannen, die anders geleertheyd genoeg bezitten, zoo grof misgetast hebben. Welke zwaarigheyd gy gewilt hebt met dit antwoort op te lossen; dat namentlyk, door uwe nieuwe ontdekking, zeer veele zaaken in een andere gedaante, en veel duydelyker zig vertoonden, en dat gy door deze zelfde ontdekking veele dingen tot nog toe onbekent, of niet nauwkeurig genoeg bekent, dagelyks ontdekte, waar van anderen, in deze konst van bereyden onbedreven, niet eens denken. Gy hebt'er daar en boven bygevoegt, dat de oorzaak van deze dwaaling de minste niet is, dat veele Anatomisten in haare ontleedingen meer tot de lichaamen van beesten, als menschen zig begeven. Waar van daan gekomen is, datze met een vooroordeel al te zeer ingenomen, en de overeenkomst tusschen de ingewanden van menschen en viervoetige dieren te ver uytbreydende, een verkeert oordeel van 't maakzel van 's menschen lighaam gevelt hebben.

Dat alle deze dingen met de waarheyd over een komen, heb ik omtrent de vertooning van de Milt uyt een mensch, ook waargenomen: want onlangs met groot verlangen wagtende van U Ed: te zien de vertooning van de Miltkliertjes, daar de Autheuren zoo veel gerugt afmaken; als mede de bondelkens van de draaden ofte vezels door de zelfstandigheyd van de Milt verspreyd, insgelyks de celletjes of huysjes van *Malphigius* beschreven, en onlangs van de Professor *Bidloo* aangeteykent, hebbe ik niet zonder groote verwondering bevonden, dat ik in myn verwagting bedrogen was, en in plaats van zulke schoone beloften der Autheuren, niet anders als een ydele damp en schaduwe verkregen had: want ik heb niets van de bovenverhaalde dingen kunnen bespeuren, schoon gy het kleynste deeltje in de vertooning van de milt van een mensch niet onaangeraakt hebt overgelaten.

Derhalven, nadien gy ons de Milt van een mensch vertoont hebt, op zoodanige wys bereyd, dat het klaar quam te blyken, dat 'er geen kliertjes in dezelve waren; wenschte ik wel van U Ed: te mogen weten, *zeer vermaarde Heer*, of gy het geheel bestaan der Milts-klieren in een 's menschen Milt verwerpt; of ook de gezegde klieren niet te vinden zyn in de Milt van een Kalf,

Schaap, en andere Beesten? Nademaal Professor *Bidloo* de gezegde klieren in 't menschelyke lichaam niet alleen heeft vastgestelt, maar ook dezelve laaten afteekenen in de uytlegging van de Zesendertigste Tafel.

Gy hebt ons wel verscheyde Menschen Milten vertoont, niet alleen versche, maar ook op verscheyde wyze bereyd, als mede anderen *door wind een weynig opgeblazen, gedroogt, en overdwersch opengesneden*, (want deze woorden gebruykt de gemelde Professor, alwaar hy van de zynen handelt) maar gy voegde daar by, wanneer gy ons die opgeblazen en gedroogde Milten aantoonde, dat dezelve genomen waren uyt de lichaamen van Kalveren; maar gy vertoonde geen Milten, op die manier bereyd, genomen uyt het menschelyke lichaam.

Verders zou ik begeerig zyn te weeten, *zeer vermaarde Heer*, of ook in 't geheel verworpen moeten worden, de zoo zeer berugte Vezels, door de Zelfstandigheyd van de Milt verspreyd, aan dewelke de Autheuren zulke uytnemende gebruyken hebben toegeschreven? Want deze hebben de Hoogleeraars *Bartholinus, Wepferus, Higmorus, Vesalius, Warthonus*, en andere beschreven: Ja, daar ik my meer over verwondere, *Bidloo* heeft dezelve in zyn ontleedkundig Werk laten afmalen.

Daar en boven was ik begeerig van U Ed: te verneemen, *zeer beroemde Heer*, wat men gevoelen moet omtrent de celletjes of huysjes van de Milt, dewelke gy ons in uwe Demonstratie niet hebt vertoont, daar gy anderzints niets van dat geene gewoon zyt over te slaan, 't welk in yder deel aanmerkenswaardig is, maar dikwyls byvoegt, dat van niemand anders nog beschreven ofte afgemaalt is: want alwaar anderen zig verbeelden haar zaaken wel te verrigten, in 't duydelyk aantoonen der kleynste beenderkens, zo brengt gy, in dezelve geenzints berustende, de vliezen van die beenderkens niet alleen te voorschyn, maar ook de bloed-vaten door de beenderkens loopende.

Eyndelyk zou ik van U Ed: verzoeken een waare en volkome afbeelding van de [*vena splenica*] Milt-ader.

Voor het overige, *zeer beroemde Heer*, bidde ik ernstig den groote goede God, dat hy U Ed: gezond en fris bewaare, op dat de Ontleed-konst met Uwe uytvindingen meer en meer mag verrykt worden; en dat gy nog lange Jaaren ten beste uwer vrienden en de geleerde werelt mogt leven, en ben

Uwe Dienstwillige, en U Ed: midsgaders uwes Huysgezin altyd zeer genegene Vriend

Amsterdam den eersten van Lentemaand, in 't Jaar 1696.
JOH: JAC: CAMPDOMERCUS.

Antwoort Van Frederik Ruysch Aan den zeer vleytigen Heer Joh: Jac: Campdomercus.
Op deszelfs Ontleed-kundigen voorstelligen Brief, dewelke onder onze Brieven in ordre de Vierde is.

Uwen yver omtrent de studie der Ontleed-konst is my genoeg gebleken, niet alleen in 't private Collegie, maar ook in de Brief op den eersten Maart aan my geschreven, in dewelke gy zommige zaaken, onlangs vertoont, weder in gedagten brengt, en verzoekt om een wydloopiger uytlegging: en wel ten eersten verlangt gy van my te weeten, of ik het geheele bestaan der Klieren in de Milt van een Mensch verwerpe?

Ten tweede, zyt gy begeerig te weten, of ook die gemelde Klieren, byaldienze in een mensch niet te vinden zyn, in de Milt van een Kalf aan te neemen zyn?

Ten derde, of de Vezels, van *Warthon* genaamt, door de Zelfstandigheyd van de Milt verspreyd, ook niet in de Milt van een Mensch gevonden worden.

Ten vierde, wat men gevoelen moet van de Milt-celletjes, daar by de Autheuren zoo veel gerugt van gemaakt word?

Ten vyfde, eyscht gy van my een afbeelding van de Milt-ader uyt een Mensch.

Wat het eerste en tweede belangt; het is wel zeer rugtbaar by de hedendaagzen, dat de Milt krielt van kleyne Kliertjes, en dat dezelve van den weergalooze Anatomist *Malphigius* zyn ontdekt, getuygen zy alle uyt een mond, en dit gevoelen heeft al van veel Jaaren af stand gegrepen; ik hebbe zelfs aan dit gevoelen vast geweest: want wanneer ik nog op de gemeene manier myne Anatomische Demonstratien in 't werk stelde, scheenen my zoodanige Milt-kliertjes, als zy vast stellen, ook voor te komen, gelyk als ronde

lichaamtjes op zig zelve staande, met Bloed-vaatjes voorzien. Ik was des te meer aan dit gevoelen gehegt, wanneer my de zeer nauwkeurige *Malphigius* hier in begunstigde, dewelke in zyn oeffening van de Milt aldus spreekt: *Deze zeer kleyne Kliertjes hebben een ey-ronde figuur, en verschillen in groote weynig van de Nier-kliertjes: zy hebben, gelyk ik altyd heb waargenomen, een witte kleur; en schoon de Milts-bloedvaten door ingespote inkt opgevult zyn, en haar alomme bespringen, behouden deze kliertjes egter de zelfde kleur.*

Na dat ik de huyshouding van de Milt door onze nieuwe konst nauwkeuriger onderzogt hadde, deed zig een nieuw verscheynzel op, welk gezien hebbende, hebbe ik my begeven tot een verdere onderzoeking: de Bloed-vaten van de Milt in 't geheel op myn manier opgevult zynde, hebbe ik bevonden, dat het geheele gestel van een Mensche Milt niet anders was, als een zekere t'zamenhang van slag-aderen, aderen, water-vaten en zenuwen, dewelke door de omringende vliezen by malkanderen gehouden worden, en buyten alle deze dingen bevinde ik niets byzonder, dat de Milt tot zyn bestaan aanneemt. Merkt, dat de uytgerekte, en uyterste takken der slag-aderen en aderen schynen een andere natuur aan te nemen: wantze zyn zoo week en zappig, dat zy ligtelyk tot niets, om zoo te spreeken, voor een gedeelte gebragt kunnen worden; want haar uyterste deeltjes worden ontbonden door een zeer zagte vryving, hoedanig die ook wezen mag: ja met het weeken alleen in gemeen water, tot datze een ligte verrotting aanneemen, worden zy tot een bruyn, of uyt den zwarte roode vogt versmolten. Dat deze weeke uyteyndens der bloedvaten, met onze stoffe opgevult, enkel takken van bloedvaten zyn, heb ik in myn Rariteyt- of Snykamer, aan verscheyden, in de Ontleedkonst ervaren, vertoont; en dat zy kliertjes schynen te verbeelden, daar is geen andere reden van, als dat de gezegde takken bondels-gewys geschikt zyn, en gebragt tot zeer weeke, zappige en ronde lichaamtjes, het welk niet alleen anderen, maar ook my tot nu toe bedrogen heeft.

Maar de gezegde takken bondels-wys gestelt, moeten van de klieren onderscheyden worden, nademaal zy met geen byzonder vliesje omvangen zyn, of op zig zelfs bestaan, het welk nogtans in de klieren vereyscht word; maar hier komt by na niets anders als bloedvaten te vooren, ziet de 4. Figuur van de 4. Tafel: dewelke twee takjes aanwyst, welkers eene, geteykent met de letter A. beteykent een takje van de [*arteria splenica*] Milt-slag-ader, letter B. beteykent een takje van de [*vena splenica*] Milt ader van een mensch. Ik hebbe hier geen takjes van [*nervi splenica*] Zenuwen, of [*vasa splenica*] Water-vaten bygedaan, om datze in zoo een kleyn gedeelte onzigtbaar zyn. Omtrent de uytbreydingen en uyterste spruytjes der gezegde takjes van de bloedvaten, geteykent met de letters A en B. bondeltjes of zeer kleyne quasjes verbeeldende, staat verder aan te merken, *ten eerste*, dat dezelve veel meer in

getal en fynder zyn, als ik hier heb kunnen afbeelden. *ten tweede*, dat zy zomtyds ontaarden in harde en ronde knobbeltjes. *ten derde*, dat de zelve niet gezegt moete worden, knoopen of vlegtingen, dewyl zulks 't tegendeel, de vierde figuur aanwyst. *ten vierde*, dat de gezegde uyteyndens naast malkanderen gelege zyn; zoo dat 'er geen zigtbaarlyke tusschenplaats, of een ledige plaats, of Celletie overblyft, alhoewel de zeer scharpziende *Malpighius* alle deze dingen beschryft, en de zeer vermaarde *Bidlo* afbeeld. Ik zegge, dat 'er geen natuurlyke tusschenplaatzen tusschen-in-komen, ten zyze van 't vryven der vingeren, door 't breeken der bondeltjes, of eenige andere geweldige behandeling, of opblaazing tegen de natuur verwekt worden.

Wat het derde verzoek, dat gy van my vordert, aangaat, omtrent de Vezels zynde, gelyk zy zeggen, in een mensche Milt; noyt heb ik zoodanige Vezels, als de Autheuren beschreven hebben, in een mensche milt gevonden: want zy worden van den Ed: en zeer geoeffende *Warthonus* gezegt over al de geheele milt door te loopen tot deszelfs bekleetzel of rok, en van daar wederom te keeren. In de oeffening van den beroemde *Malpighius* over de milt vind men deze woorden in 't 2de hooftstuk. *Daar is zoo groote overvloed en wonderlyke zamenvlegting van vezels, waar mede de geheele milt omringt word, dat de voorzigtigheyd van de natuur in het bewaren* en *beschermen van zyne eyge werktuygen overvloedig hier blykt.* Verders zegt hy, *deze vezels worden geboren uyt het binnenste vlies van de milt, en worden over dwarsch voortgebragt niet tot het tegenoverstaande deel van 't gezegde vlies, maar tot zeker doosie, of een gemeen bekleetzel der vaten door 't midden van de milt heen loopende.*

Nathanaël Higmorus, een zeer verstandig ontleeder, en yverig voorstander der gezegde Vezelen, gebruykt deze woorden in 't derde deel van 't eerste boek. *Deze vezels van de ontleeders voor aderen gehouden, als of ze takken waren van de milt-ader, zyn waarlyk dunne draaden, stark, geen holligheyd hebbende, nog van de tak van de milt-ader, nog van de Slag-ader afkomstig, maar deze vezels, verscheydentlyk tusschen malkanderen gevlogten zynde, als of het veele en aan een gevlogte netten waren, worden vast gehegt aan de zyden van de rok van weerkanten, uyt welke zy schynen haaren oorspronk te neemen*, enz.

De zeer Vermaarde Prof. *Bidlo* spreekt in de uytlegging van de 36. tafel, aldus van deze vezels. *Vyt dit vlies worden ook van de eene kant na de andere uytgezonden dwersche, door malkander gevlogten, en geen zigtbaare holligheyd hebbende, bondelkens van draaden, loopende door 't geheele lichaam tot aan het gemeene bekleetzel der vaten, of de doos.*

Maar ik hebbe nooyt zoodanige vezels in de milt van een mensch gevonde, schoon ik alle naerstigheyd daar toe aanwende. Dog in een kalfsmilt is die

zaak wel zoo gelegen: want in de zelve komen behalven de Slag-aderen en Slag-aderlyke bondelkens (de aderlyke ontbreeken hier, anders als in een mensche milt) ontelbaare vezels te voorschyn, met een verscheyde zamenhang en een ongeregelde plaatzing geschikt, takagtig, en onder malkander gevlogten, in welkers tusschen-plaatzen de uyteyndens der vaten, de zoo meenigmaal verhaalde bondelkens of quasies verbeeldende, verborge leggen: de bovengemelde vezels scheynen in een kalfsmilt van groot gebruyk te wezen, namentlyk, om de groeven door de milt van een kalf, in plaats van aderlyke takken, verspreyd te onderschragen, op dat ze niet te zeer van 't wederkeerende bloed uytgezet worden. Zoodanige vezels zyn in een mensche milt, met geen groeven maar aderen voorzien, niet van noode. Misschien zal iemand zeggen, zoodanige vezelen in een mensche milt zomtyds gevonden te hebbe, wanneer het bloed en de alzoo genaamde klieren uytgespoelt en weggedaan zyn. Ik antwoordt, dat my ook meermaalen zoodanig een verscheynzel is te voore gekomen, na de ontvlyzing van de milt (gelyk men gewoon is te zeggen) want dan verbeelden de bloedvaten Vezels te zyn: maar als de ader en Slag-ader voor de zoo genaamde ontvleyziging vervult word, zullen wy bevinden, dat de menschelyke milt niets byzonders tot zyn gesteltenis ontfangt, als Slag-aderen en aderen, met gelyke schreede loopende, nauwlyks zigtbaare water-vaten, als ook kleyne Zenuwen, en een vlies, de gezegde-vaten in haar plaats houdende, en bekleedende. Aldus is de [*placenta uterina*] moerkoek ook van geen Vezels voorzien, geen byzondere klieren, nog Celleties, tusschen de bloed-vaten geplaatst: want de [*vena umbilicalis*] navel ader en [*arteriae umbilicales*] Slag-aderen ligtjes opgevult zynde, zullen wy gewaar worden, dat haar geheel maakzel niets anders is, als een vergadering van Slag-aderen en aderen, gelyk in myn sny-kamer klaar te zien is.

Wat het vierde verzoek omtrent het wezen van de milt-Celleties aangaat; hy is niet van myn gevoele, dewelke vast wil stellen, dat de zelve in de milt van een mensch gevonde word: want noyt heb ik zoodanig iets in dit ingewand van een mensch, wel gestelt zynde, gevonde; na de afscheuring of wegneming van 't vlies, des menschen milt bekleedende, worden de bondelkens der vaten, van anderen klieren gezegt, op verscheyde plaatzen ook wel te gelyk weggenomen, zoo dat 'er dan kleyne groefies gemaakt en nagelate worden, gelyk wy zien te geschieden in een dikke garstepap, waar uyt eenige greyntjes garst genomen zyn; wie ziet niet, dat het met de reden niet overeenkomt zoodanige door konst gemaakte groefies de naam van Celleties te geven? maar in de milt van een kalf moet men iets celluleus toestaan: want de vlegting der bovengenoemde Vezelen vol gaatjes zynde, is de Celleties gelykformig.

Derhalven worden 'er geen Celleties, ook geen zo zeer berugte dwersche

vezelen in een welgestelde mensche milt vertoont. Prof. *Bidlo* vertoont in de 4. en 5. figuur van de 35ste tafel geen geheele milt, maar alleen een gedeelte van de zelve, opgeblazen, gedroogt, en over dwersch open gesneden, waar in niet alleen de zoo meenigmaals verhaalde Celleties worden aangewezen, maar ook het weefzel der vezelen, en de lichaamen der kliertjes; daar en boven voegt hy 'er de manier van bereyden by, dewelke men gewoon is te gebruyken in de bereyding van een kalfs milt, namentlyk, een inspuyting van enkel water, en een uytspoeling. Maar ik zie niet, dat het mogelyk is, op deze wys de gesteltenis van een mensche milt na te speuren; want door het spuyten met gemeen water door de milt-ader van een mensch kan het bloed wel uytgespoelt worden, maar niet de bloedvoerende bondelkens, kliertjes genaamt: de reden daar van is, dat de milt-ader in een mensch met gaatjes zoo niet gelyk een Zeef doorboort is, als in een kalfsmilt; en de milt-ader van een mensch eyndigt ook zoo niet in sleufies, als een kalfsmilt, door welke gaaten en sleuven of groeven de gemelde bondeltjes uytgespoelt en uytgedrukt kunne worden, wanneer het bekleedende Vlies ongeschonden is: Daar en boven hoe teeder, en breekbaar dit Vlies is, dat de milt van een mensch omringt en bekleed, weten die geenen, dewelke zig meer toeleggen op het onderzoeken van menschelyke lichaamen als van beesten: maar het vlies van een kalfsmilt is zoo taay en dik, dat het lang ongeschonde gehandelt en gevreven worde kan. Het gaat nu in 't 35ste of 36. jaar, dat ik het eerste deze bereiding in een kalfsmilt ondernomen heb, met de Slag-aderlyke bovengemelde bondelkens door de gaaten van de kalfs-milt-ader, als mede de groeven, dewelke in plaats van takken van de ader zyn, zagtjes uyt te perssen, en dat alleen in enkel water; dit volbragt zynde, hebbe ik de milt, met matige wind opgeblazen, na 'er een band omgedaan te hebben, gedroogt, het bekleedend vlies ongeschonde zynde: na de drooging nam ik met een zeer scharp mesie het vlies af, en aldus vertoonden zig de vezels gelyk als een net doorvlogten, en haar natuurlyke stand bezittende. Daar na hebbe ik in andere kalfsmilten voor 't opblazen eerst de Slag-ader met een Wasch-agtige stoffe opgevult, en aldus deszelfs takmakingen loopende als een boom of roode Coraal ontdekt: Na my waren 'er verscheyde van myne Dicipulen, waar onder de Prof. *Bidlo*, en de Hr. *Sterchius*, en anderen, die het zelve na gebootst hebben. Uyt deze dingen meen ik genoegzaam te blyken, dat men, gelyk ik al dikmaals in 't privaate Collegie gezegt hebbe, niet te veel vertrouwen moet op de bespiegelingen in de ingewanden van beesten in 't werk gestelt, nademaal 'er een groot onderscheyd is tusschen de ingewanden der menschen, en die der beesten: ik moet nog daar en boven een voorbeeld bybrengen, waar door blykt, wat nadeel die geenen in 't toeëygenen van 't gebruyk der deelen aanbrengen, dewelke gewoon zyn de deelen van de lichaamen der beesten te ont-

leeden: De zeer beroemden Professor *Fr: de le Boë Sylvius*, die niet alleen zeer ervaren in de practyk der Medicynen was, maar ook zeer schrander in de Ontleedkunst, heeft zig omtrent de gesteltenis van des menschen Milt, in 't toeëygenen van deszelfs gebruyk niet wel bedagt, en dat om het beschouwen van Kalfs Milten: want als ik eertyds die voorschreve vermaarde Heer eens toonde de Kalfs Milten op onze bovenverhaalde manier bereyd en gedroogt, en met vezels voorzien, verwonderde hy zig zeer, en maakte geen zwarigheyd dit tot de Milt van een Mensch over te brengen, als blykt uyt het 43. hooftstuk van 't eerste boek van zyne Practyk in de 4. paragraaph, alwaar hy aldus spreekt.

Het wonderbaarlyk weefzel van de zenuwagtige vezels omtrent den ingang van alle de bloedvaten in de Milt, dezer eeuw van zeer schrandere Ontleders ontdekt, bevestigt niet weynig myn meening aangaande het fynder en geestiger maken, en gevolgelyk verder voltooyen van 't bloed, door behulp van de dierlyke geesten, dewelke aldaar in overvloed na toeloopen.

Ondertusschen is 'er, gelyk ik hebbe gezegt, zoodanig een weefzel van zenuwagtige Vezels in de Milt van een Mensch niet te zien. Hier mede, en de Figuur der Miltsvaten daar by gevoegt zynde, oordeel ik, zeer naarstige *Campdomercus*, dat ik uw verzoek voldaan hebbe.

Vwe begunstiger van Vwe studiën.

FREDERIK RUYSCH.

Geschreven in Amsterdam den 4. van Bloey-maand, in 't jaar MDCXCVI.

De Vierde Tafel *Wyst Vier Figuren aan,*

Welkers EERSTE vertoont de Milt-ader van een Mensch, omtrent welkers takken, door de milt verspreyd, aan te merken is; dat dezelve veel meer in 't getal zyn, als ik hier, buyten verwarring, heb konnen afbeelden; ten tweede, moet men ook aanmerken, dat deze zeer kleyne uytbreydingen, dewelke ik hier enkel hebbe afgebeeld, zamengestelt, en loutere bondeltjes als penceeltjes zyn, gelyk de 4. Figuur aanwyst. Ten derde, dat de uyteyndens dezer bondeltjes eenigzints berooft zyn van haare verdere zappige en weeke uytbreydingen, dewelke in zuyver water ligt versmelten.

De *Tweede* FIGUUR vertoont de stam van de Milt-slag-ader van een Mensch, slangs-wys voortkruypende, welkers takken, uytgezondert een, afgesneden zyn, dewelke anderzints met de milt-ader overal net overeenkomen.

De *Derde* FIGUUR wyst een gedeelte van een Kalfs Milt, zoodanig opengesneden, dat deszelfs tusschen-plaatzen, celletjes of huysjes genoemt, als ook de dwersche vezels in 't gezigt komen.

De *Vierde* FIGUUR vertoont twee takjes van de Milt-vaten, met de daar by behoorende bondeltjes, welkers eerste met de Letter A geteykent, is een takje van de ader, en het tweede met de Letter B aangewezen, is een takje van de slag-ader; hier moet wederom aangemerkt worden; dat yder bondeltje veel meer uytgebreyde vaatjes in zig begrypt, of meer vermengt en zamengestelt is, als hier, om de verwerring en verduystering te meyden, is uytgedrukt.

Uytlegging van de I. figuur.

A.	*De stam van de Milt-ader.*
B.	*Het korte aderlyke vat*, [vas breve venosum] *door de maag* [ventriculus] *verspreyd.*
C.	*De kleynste takjes van de zappige en weeke uytbreydingen eenigzints berooft.*
D.	*De speen-ader* [vena haemorrhoidalis] *afgesneden.*
E.E.	*Adertjes door het vlies aan de milt gelegen en vastgegroeyt verspreyd, haar oorspronk nemende uyt de milt-ader.*
F.	*Een adertje, of het andere korte vat, uyt het binnenste van de milt voortkomende, alwaar aan te merken staat, dat zomtyds meer korte vaten, de aderlyke genoemt, zig vertoonen, als hier aangewezen word.*
G.	*Een uyt de water-vaatjes, de miltader vergezelschappende.*

Uytlegging van de II. figuur.

A.	*De stam van de milt-slag-ader.*
B B.	*De afgesnedene takken.*
C.	*De kleynste takjes van 't zappiger en weeker uyteynde eenigzints berooft; alwaar ook aangemerkt moet worden, gelyk van de takjes der milt-ader gezegt is, dat de kleynste uytspruytingen, dewelke ik hier maar enkel vertoone, zamengestelt, en loutere bondeltjes of penceeltjes zyn.*
D.	*Het korte slagaderlyk vat* [vas breve arteriosum] *door de maag verspreyd, omtrent welkers uytgang aan te merken is voor eerst, dat het zomtyds in een getal van twee of drie voortkomt: ten tweede, dat zulks ten aanzien van zyn uytgang verschillende is: want het komt dikmaals voort op die plaats, dewelke hier aangeteykent is; ook zend de milt-slagader dikwyls van 't binnenste des milts een ofte meer takken na het linker gedeelte van de maag, het welk ik in 't aderlyke korte vat met letter* F. *geteykent in de eerste Figuur afgebeeld hebbe.*
E.	*Eenige slagaderlyke takken door het al-vleesch* [pancreas] *of maag-kussen verspreyd, dewelke veel meer in 't getal zyn, als ik hier hebbe vertoont.*

Uytlegging van de III. figuur.

A.	*Een gedeelte van de Milt van een Kalf; na het uythaalen der bovenverhaalde bondeltjes, en daar na het opensnyden vertoont.*
B.	*De dwersche vezels.*
C C.	*De tusschen-plaatzen der vezels, die men celletjes noemt, en die men in de natuurlyke staat nooyt ondervind, in de milt van een mensch.*

Uytlegging van de IV. figuur.

A.	*Een takje van de milt-slagader.*
B.	*Een takje van de milt-ader.*
C,	*Bondeltjes als penceeltjes, omtrent welken aan te merken is, dat zy van malkanderen uytgespreyd zyn, op dat ze zig wat duydelyker zoude kunnen vertoonen: maar in een natuurlyke staat leggenze op malkanderen.*

De Vyfde Ontleed-kundige voorstellige brief Door Gerardus Frentz, M.D.
Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande de Bloed-vaten van 't Been-vlies van 't Scheen-been, als mede de wegen, door dewelke de Gal in de Galblaas gebragt werd.

WEL EDELE EN ZEER ERVARE HEER,

Hoe meenigmaal ik my tot ernstiger oeffeningen begeeve, zo dikmaals kome Uwe zeer zeldzaame en nooyt volprezene zaaken my te binnen: ik meene de zeer vreemde en geneugelyke zaaken, dewelke my voor dezen te Amsterdam, wanneer ik my daar eenige tyd ophield, met den zeer Eerwaardigen Heer *Richardus*; op uw sny-kaamer zyn vertoont. Deezer dagen is my van een vriend behandigt de eerste ontleed-kundige voorstellige Brief, van den zeer braaven Heer *Johannes Gaubius*, en uw daar by gevoegt antwoord, met fraaye Figuren verciert, dewelke my ten hoogste hebben aangedaan; en dezelve wel doorleezen zynde, heeft my volkome genoegen gegeeven, want die vertoonde een nieuwe, en op dat ik zoo spreeke, een ongehoorde balsamatie der lichaamen, door welkers kragt de doode lichaamen na twee Jaaren haare natuurlyke kouleur nog hadde behouden, en wel zonder eenig bedrog of blanketzel bereyd. Door deze konst, zoo ik my niet bedriege, zal men ligter en veel nauwkeuriger de ingewanden, bloedvaten, en zeer veel andere deelen van 't lichaam kunnen onderzoeken. Ik hebbe wel Spanien, Vrankryk, Holland, en andere landen bezogt, maar nergens, ja ook niet in myn vaderland zelfs, zoodanig iets gezien of bevonden; de doode lichaamen twee Jaaren lang, zonder eenige verrotting met haar levendige kleur doordrongen, en alle de leden buygzaam, schoon vast, en niet zeer hard, als mede tot de ontleeding bequaam; de ingewanden in hun geheel,

onbedurven, en zeer aangenaam voor 't gezigt, te bewaaren, gaat waarlyk myn verstand en verwagting, als mede van onnoemelyke anderen meer, om openhartig te bekennen, verre te boven.

Verders bekenne ik ook gaarne, *zeer vermaarde Heer*, dat ik nooyt van zodanig een tusschen-scheydzel, 't gene het bal-zakje in twee deelen verdeelt, als ook van de vet-huysjes in 't balzakje begrepen, gehoort, en veel minder gezien hebbe.

Zekerlyk men mag zig wel verwonderen, dat door behulp van deze nieuwe vinding de pyramidaalswyze tepeltjes, als mede het net-wyze lichaam onder de opperhuyd te voorschyn komen, en dat wel in doode lichaamen zedert twee Jaaren gestorven. Dit voorbeeld, zonder voorbeeld, heeft zeer veele tot een hooge verwondering gebragt.

Met uw welneemen, *uytmuntende Heer*, onderneeme ik te vragen, nademaal het een bekende zaak is, dat een ontsteeking [*inflammatio*] zyn oorspronk neemt van een verstopping der bloedvaten, uyt wat oorzaak dan dit gebrek zoo meenigmaal ontstaat in bloedelooze deelen, namentlyk het pannevlies [*pericranium*], de vliezige bekleedzels van de knieschyven, [*patellae*] scheenen, [*tibiae*] en andere deelen; 't welk zomtyds de menschen in gevaar van haar leven stelt; egter bespeurt men in deze deelen zeer zelden een bloedvaatje in 't ontleeden van doode lichaamen; ondertusschen ben ik begeerig te weten, of door uwe nieuwe uytvinding meer bloedvaten in de voorgemelde beenvliezen [*periostia*] kunnen ontdekt worden, welkers verstopping een ontsteeking veroorzaaken kan.

Niet minder tragt ik ook te weeten, of gy iets vaster door uwe konst ontrent de weg van de gal na de galblaas [*vesicula fellea*] ontdekken kund; namentlyk of dit geschied door wortels van de gezegde galblaas, in deszelfs bodem zynde; dan of 't komt door de klieragtige zelfstandigheyd van de galblaas? of misschien door de *galblaasweg [ductus cysticus*]? gelyk onze *Arnisaeus*, en anderen geoordeelt hebben. By myn tyd, doen ik te Leyden studeerde, is 'er over deze zaak hevig getwist, en tot nog toe hebben de voornaamste ontleeders my ook niet voldaan: maar by aldien gy, *zeer vermaarde Heer*, door uwe nieuwe konst dit konde doen, zoud gy my en ontelbaare anderen verpligten.

Langer en met meer zaaken durve ik U Ed: voor ditmaal niet lastig vallen, maar na voorgaande gedienstige groetenis, beveele ik Uw, *uytmuntende Heer*, van 's herten grond aan de Goddelyke bescherming, op dat gy tot groote nuttigheyd der geneeskonst, de ontleed-kunde verder mag voortzetten. Zyt hier mede gegroet, en vaart wel, leeft lang en gelukkig, ten beste van 't gemeenebest, tot steunzel van uw huysgezin, en vreugde uwer vrienden. Ik ben, en blyve uwe vriend van ganscher herte.

G E R A R D U S F R E N T Z , M. Dr.

Lubek den negen-entwintigste van Winter-maand, 1695.

Antwoort Van Frederik Ruysch Aan den Edele en welgeoeffende Heer Gerardus Frentz,
***Zeer ervaare Arts*, **

Op deszelfs ontleed-kundige voorstellige Brief, dewelke onder onze brieven de vyfde in ordre is, aangaande de vaten van 't been-vlies van 't scheenbeen en knieschyf, als mede de wegen van de Gal tot de Galblaas.

WEL EDELE HEER.

De Brief, welke ik onlangs van Uw ontfange hebbe, is my zeer aangenaam geweest: want ik konde my nooyt diets maken, dat ik geheel en al, na uw vertrek van Amsterdam, uyt uwe geheugenis zoude geraakt wezen, gelyk ik niet zonder de grootste verwondering tot nog toe uyt uwe al te lange stilzwyging begon te vermoeden. Is 'er U nu, zo gy zegt, eyndelyk gelegentheyd voorgekomen? zoud gy zonder dezelve, ten waare gy dezen Brief ontfangen hadde, my nooyt gedagtig geweest zyn? in dezen uwen Brief zie ik eenige dingen van U aan my voorgestelt, namentlyk, *dewyl het een bekende zaak is, dat alle ontsteeking zyn oorspronk neemt uyt een verstopping der bloedvaten, uyt wat oorzaak dan dit gebrek zoo meenigmaal ontstaat in bloedelooze deelen, namentlyk het pannevlies, de vliezige bekleedzels van de knieschyven, scheen-leenderen, en andere deelen, &c.* In der waarheyd bekenne ik, *Edele Heer*, dat de gemelde bloedvaten van de ontleeders tot nog toe niet uytgebeeld zyn, en dat dezelve ook niet in de Anatomische Demonstratie, dewelke in 't openbaar gehouden word, van haar aangetoont worden,

nademaal deze vaten zeer zelden, zoo ooyt, in een gemeene ontleeding te voorschyn komen: dog niemant van haar heeft getwyffelt, of daar zyn evenwel bloedvaten in 't beenvlies van de scheenbeenderen, en van andere deelen: men noemt alle de vliezige deelen wel bloedeloos, voor zoo veel ze in een natuurlyke staat witter zyn, maar ze hebben geen gebrek aan bloedvaten, wat mag ik van gebrek spreeken, ik hebbe door onze konst bevonden, dat de beenvliezen van 't geheele lichaam vol zyn van gemelde vaten. Zoo gy, *Edele Heer*, lust hebt te zien de loop van de slagaderen door 't beenvlies van 't scheenbeen loopende, als mede door 't peesagtig bekleedzel van de knieschyf genomen uyt een jonge, wyst de *eerste Figuur van de vyfde tafel* uw dezelve aan; de gezegde vaten van 't beenvlies van 't scheen-been neemen haar oorspronk uyt beyde de kanten van yder scheenbeen, en voornamentlyk uyt de kuyt-vaten, [*vasa suralia*] en zyn zoo meenigvuldig, dat, alsze altemet met bloed of een waschagtige stoffe opgevult zyn, het geheele beenvlies zeer hoogroos zig vertoont. Niemand moet denken, dat de uyteyndens van deze slagaderen, dewelke wy hier vertoonen, vezels zyn, en geenzints de kleynste takjes of scheuten der slagaderen; want ik heb klaarder als 't middag ligt aangetoont, dat de kleynste takjes van deze slagaderen niet alleen dezelfde loop met de grooter stammetjes houden, maar ook dezelve gedaante bewaaren, zoo dat ik oordeele, dat deze dingen buyten alle twyffel aldus gestelt zyn.

Wat uw tweede verzoek, *Edele Heer*, aangaat, namentlyk de wegen, waar door de Gal tot de Galblaas gebragt word. Het is door zoo veele waarnemingen van my niet alleen, maar ook van den zeer vermaarden Hoogleeraar *Bohnius* in 't werk gestelt, bevonden, dat de Gal van de Galblaas voor 't grootste gedeelte door de Galblaas-weg komt, zoo dat ik niet langer hier over twyffelen kan; te meer, dewyl 'er geen wortelen uyt den bodem van de Galblaas voortkoomen, alhoewel dezelve in de figuuren van den welgeoeffenden *Higmorus*, en na hem, van den vermaarden Prof. *Bidlo* vertoont worden: *ik zegge, dat 'er geen wortels zyn, voortkomende uyt den bodem van de Galblaas*, gelyk ik ook aangeteykent gezien hebbe by den wel Edelen Heer *Joh. Christoph. Schroerus*, in zeekere zeer net beschreeven ontleed- en natuurkundige oeffening, alwaar men deze woorden vind, op de 12de bladz. *Zoo dat ik derhalven voor zeeker besluyten kan, dat in diergelyke beesten al de gal door de galblaas-weg, en niets door de wortelen in de galblaas gestort word: gelykerwys in die geschied, alwaar de Galblaas met de lever geenzints verëenigt is; of 'er in een mensch een byzonder maakzel hier van plaats heeft, om dat* Bidlo *dit bevestigt en afgebeeld heeft, heb ik wegens gebrek van een menschelyk voorwerp niet kunne beproeven: ik vreeze nogtans, dat hy liever door een vooroordeel, als ondervinding de opening van deze wortelen vastgestelt heeft.*

De alzoo genaamde, en afgebeelde wortelen in den bodem zynde, zyn niet anders, als takjes van bloedvaten, uyt de galblaas-slagader [*arteria & vena cystica*] en ader oorspronkelyk, welke takken ik bevonden heb in een zeer talryke meenigte, niet alleen door de rokken van de galblaas, maar ook door de verdubbeling van 't vlies van de lever verder verspreyd te worden, het geen ligtelyk imand misleyden kan; behalven de gemelde takjes der bloedvaten, komen ook ontelbaare vezels te voorschyn, hebbende een ongeregelde en verwarde loop, door welkers hulp de galblaas aan de lever vastgroeyt, op datze door haar gewigt niet uyt haar plaats zou zakken, en tot dit ampt schynen deze vezels alleen te dienen, maar niet om de gal uyt de lever na zig te trekken; dit gevoelen word niet weynig bevestigt door de proefstukken in 't werk gestelt van de welgeoffende Heeren *Dan: de Clercq, en Jacobus Mangetus*, roemwaardige mannen wegens de studie der ontleed-kunde, en dit niet alleen, om datze de anatomische bibliotheek t'zamengestelt hebben, zynde een werk dat noyt genoeg kan worde geprezen, maar ook om de fraaye ontleedkundige waarneemingen, die zy daar by hebben gevoegt; derzelver woorden heb ik hier in willen lassen; *Ik hebbe*, zegt 'er, misschien een van haar, *de galblaas tot aan de hals gescheurt* (hy spreekt van de galblaas van een hond) *zullende een proef neemen, of 'er eenige gal door de hals na den gescheurden bodem vloeyde. De uytkomst quam met de verwagting over een, dat is, de gal wierd zeer overvloedig niet alleen gelyk als met een opzwelling uyt een naauwer galblaas-weg door een wydere hals opgeworpen, maar die zelfde galblaas-weg door een band daar na toegebonden zynde, zwol zoo merkelyk op, dat'er niets, of zeer weynig gals, door de gemelde hals meer voortvloeyde.*

Deze goedkeuring van de bovengemelde stelling, is ook niet van minder belang, namentlyk, dat 'er galblaazen van ons gevonden zyn, dewelke geenzints met haar bodem aan de lever vastgegroeyt waren, hangende maar alleen met haar hals aan de lever. Diergelyke galblaas met gal vervult heb ik al eenige Jaaren in myn Cabinet bewaart; Daar en boven heeft den bovengemelde *Prof. Bohnius* ook aangemerkt, dat 'er verscheyde dieren gevonden worden, welkers bodem van de galblaas ten eenemaal van de lever afgescheyden is. Het mindere gedeelte van 't vogt, in de galblaas begrepen, oordeel ik voort te komen, uyt de klieren leggende in de binnenste rok van de galblaas en galblaas-weg. Van deze klieren hebben de Autheuren wel veelmaals gewag gemaakt, maar, hoedanig die lichaamtjes zyn, dewelke onder de naam van kliertjes van de galblaas voorkomen, zyn tot nog toe niet zeer naauwkeurig beschreven: want zy worden gezegt over een te komen met die, dewelke in de binnenste oppervlakte van de water-blaas [*vesica urinaria*], en pis-leyders [*ureteres*] leggen; maar het heeft my nooyt mogen gebeuren zoodanige klie-

ren te zien in de binnenste oppervlakte van de waterblaas, en pisleyders, als ik 'er in de binnenste rok van de galblaas gevonden heb: alle de vliezen, dewelke in de holligheyd van de borst en buyk met wateragtig vogt besproeyt worden, worden van den weergaaloozen ontleeder *J Steno* gezegt, met kliertjes bezet te zyn, dewelke het gemelde vogt tot het bevogtigen van deze deelen voortbrengen, van welk gevoelen ik wel niet vreemt ben, dog egter heeft de zelve niemand tot nog toe mogen zien, ten zy met de oogen des verstands; Deze kliertjes in de 3. Figuur van de 5. Tafel afgebeeld, kunnen met de oogen gezien worden, schoonze met vergrootglaazen niet voorzien zyn; dezelve zyn zoo groot in de lever van een os, datze met regt gierst-kliertjes [*glandulae miliares*] gezegt konnen worden, voornamentlyk om datze de gedaante van gierstzaad ook gelykenen, en het geen aan te merken is, zy worden gevonden door de geheele galblaas kort by malkanderen verspreyd: ik bevinde, datze in de galblaas van een mensch kleynder zyn, en minder in getal omtrent deszelfs bodem voortkomen, maar meer in den hals, en eyndelyk in de galblaas-weg, en de gemeene galweg [*ductus communis*] zynze ontelbaar, ziet de derde Figuur van de vyfde Tafel. Wy twyffelen geenzints, of de gemelde kliertjes brengen een nuttig vogt voort; maar hoedaanig het zelve is, en van wat smaak en bestaanlykheyd, is de gal zelfs, te gelyk in de galblaas begrepen, tot een beletzel, dat zulks niet kan nagevorst worden: maar het is niet te gelooven, dat al wat in de galblaas begrepen is, van deze klieren zyn oorspronk neemt, veel minder van de rokken van de galblaas zelfs, gelyk van den zeer vermaarde en ervaaren *Fr: de le Boe Sylvius* is voorgegeven, maar de gal word in de galblaas gebragt voor een gedeelte door de lever-weg, [*ductus hepaticus*,] voor een gedeelte door de byzondere wegen van *Glissonius* alzoo genaamt, dewelke in de galblaas-weg geplant worden; en eyndelyk voor een gedeelte door de mondekens in de binnenste rok van de galblaas leggende, en uyt de klieren van de galblaas voortkomende. Aan deze gezegde beweging kan de klapvliezige gesteltenis van de galblaas-weg geen hinder toe gebragt worden, nademaal deze klapvliezen [*valvulae*] regels- of beurtsgewys geplaatst zynde, gehouden moeten worden voor oogluykende klapvliezen [*valvulae conniventes*], gelykerwys in de nugteren darm; zoo dat de gal door de zelfde weg na de galblaas toegaat, en wederom door de zelfde uytgaat; dat dit ook in de blinde darm, ja zelfs in die van een haas, welkers blinde darm zeer lang is, geschied, is een bekende zaak; uyt het geene hier nedergestelt is, is te zien, wat ik omtrent uwe voorstellingen gevoele; eer dat ik eyndige, ben ik van zints eenige zaaken omtrent de lever aangemerkt by te voegen: en wel ten eerste de slagaderen, galblaas slagaderen genaamt, dewelke van den zeer vermaarden *Vesalius*, en den nauwkeurigen en in de ontleed-kunde welervaaren *Heer, Th Bartholinus* gezegt worden kleyne slagaderen, en door

de bovenste plaats van de galblaas te loopen: ik heb dezelve vertoont zoo aanmerkelyk te zyn; datze niet alleen de galblaas ten dienste staan, maar ook verder door de verdubbeling van 't vlies, dat de lever bekleed, in een groote meenigte verspreyd worden, het welk ik tot nog toe in geen Figuuren van de ontleeders aangemerkt hebbe Ziet de 4. Figuur van de 5. Tafel. Lett. B.B. Zoo dat de gezegde galblaas-slagaderen met regt gerekent moeten worden onder de gemeene lever-vaten, en geenzints aan de eygen of byzondere vaten van de galblaas; het zelfde moet men oordeelen van de aderen en water-vaten dezer deelen.

Ten tweede; dat de galblaas niet alleen voorzien word van slagaderen, de galblaas-slagaderen gemeenlyk genaamt, maar ook van zeer veele takies komende van de uyteyndens der lever-slagaderen, door het vlies van de lever verspreyd, dewelke eyndelyk in de galblaas eyndigen. Ziet de 4. Figuur van de 5. Tafel Lett. C.C.

Ten derde, heb ik door onze nieuwe konst ontdekt, dat 'er duyzenden van water-vaatjes door de verdubbeling van 't vlies, 't welke den rug van de lever bekleed, zig vertoonen; geheel anders als in de eerste Figuur van de 33. Tafel van den Prof. *Bidlo* aangewezen word: want daar komen maar alleen vyf uyteyndens van water-vaatjes voort; verre van malkanderen afgelegen, het welk ik bevinde zeer gebrekkig te zyn: Deze vaten zyn in een andere ordre gelegen: want alsze alle opgevult zyn, zynze zeer talryk; gelyk de zesde Tafel aanwyst, en in myn cabinet te zien is.

Ten vierde, hebbe ik ook door de gezegde konst ontdekt dat de [*Ligamentum hepatis umbilicale*] navel-band in een volwasschen mensch, en in een menschelyke vrugt, de [*Vëna umbilicalis*] navel-ader zoo vol van slagadertjes is, dat, wanneerze alle vervult zyn, de gemelde deelen zeer hoogrood zig vertoonen. Ziet de 5. Fig. van de 5. Tafel Lett. F.

Ten vyfde, blykt ook uyt de bygevoegde 5. Fig. van de 5. Tafel, dat de [*Ligamentum suspensorium*] opschortende-band niet alleen met overvloedige slagaderen en aderen, maar ook met veele water-vaten voorzien is.

Ten zesde, heb ik nooyt zoo een talryke verspreyding van de galblaas-slagaderen van anderen vertoont gezien; als ik door de gemelde konst gedaan hebbe. Ziet de 4. Fig. van de 5. Tafel.

Meer zaaken, *Wel Edele Heer*, doe ik 'er nu voor deze reys niet by: Derhalven beveele ik uw in de Goddelyke bescherming, en my in uwe gunst, die ben en blyve.

Een Alder Eerbiedigste Vierder van Uwe Wydtberoemde Naam.

F R E D E R I K R U Y S C H .

Geschreven in Amsterdam den tienden van Sprokkel-maand, 1696.

De Vyfde Tafel *Vervat Zes Figuren,*

Welkers *Eerste* vertoont de slagaderen door een gedeelte van 't beenvlies van 't scheenbeen loopende verspreyd, en dat uyt het voorwerp van een Jonge genoomen.

De *Tweede* F I G U U R wyst aan het peesagtig beenvlies van de knieschyf, door speltjes uytgespannen, met deszelfs slagaderen.

De *Derde* F I G U U R vertoont het inwendige gedaante van een door midden gesneden menschelyke galblaas, met spelden uytgespannen, en met klieren vervult.

De *Vierde* F I G U U R wyst aan een galblaas van een mensch, voorzien met slagaderen en water-vaten.

De *Vyfde* F I G U U R toond aan de opschortende band, door spelden uytgestrekt, met de bygevoegde navel-band; als mede een gedeelte van de lever.

De *Zesde* F I G U U R vertoont den hals van de galblaas.

Verklaaring van de I. figuur.

A.A.	*Een slagaderlyke tak van de regter, en*
B.B.	*Van de linker zyde door 't beenvlies van 't scheenbeen verspreyd.*

Verklaaring van de II. figuur.

A.	*De bloed-vaten van de regter, en*
B.	*Van de linker zyde door 't peesagtig beenvlees van de knieschyf verspreyd,*

Verklaaring van de III. figuur.

A.	*De binnenste ongelyke en net-wyze oppervlakte van de galblaas, dewelke niet onaardig vergeleken mag worden met de net-wyze oppervlakte van een meloen, welkers net-wys weefzel een on-effenheyd in de meloen veroorzaakt, dit zelfde geschied ook in de binnenste gedaante van de galblaas.*
B.	*Een gedeelte van de leverweg.*
C.	*Een gedeelte van de gemeene weg.*

D.	*De galblaas-weg.*
E.E.	*Klieren door de galblaas verspreyd, dewelke niet allen zitten aan 't onderste deel, dat aan de lever vastgeroeyt is, maar ook aan 't tegen over gestelde, als mede aan den hals van de galblaas, de galblaas-weg, en ook de lever-weg: maar men moet aanmerken, dat de gezegde klieren eenigzints grooter verbeeld zyn, op dat ze beter kunnen gezien worden, daar en boven wordenze in een mensche galblaas zoo klaar niet gezien, als wel in een verkens, of osse galblaas, en dat wegens de gemelde net-wyze inwendige gedaante.*
F.	*De klapvliezige en celluleuse gesteltenis in de galblaas-weg.* *Staat aan te merken dat deze galblaas na de lengte opengesneden en met spelden uytgestrekt is, waar door dezelve grooter als natuurlyk zig vertoont.*

Verklaring van de IV. figuur.

A.	*Een mensche galblaas, eenigzints opgeblaazen*,
B.	*De galblaas-slagader.*
C.	*De gedraayde galblaas-weg.*
D.	*Stammetjes van de water-vaten.*
E.	*De verdere scheuten van de galblaas-slagaderen door het vlies van de lever verspreyd.*
F.	*De verdere uytbreyding van de water-vaten door 't vlies van de lever.*
G.	*De takjes van de lever-slagaderen uyt de zelfsstandigheyd van de lever afkomstig, en na de galblaas toe gaande: om de verwarring te vermeyden hebbe ik de aderen die dezelve loop houden, by deze slagaderen niet gevoegt.*

Verklaaring van de V. figuur.

A.	*Een kleyn gedeelte van de lever, aan welkers bultig gedeelte de opschortende band vast gegroeyt zynde met letter* B. *geteykent, en met spelden uytgespannen is, en dat aan te merken staat, beyde de banden zyn met inzigt na de linker hant te rug getrokken, op dat men de verdeeling der vaten des te klaarder zou kunnen zien.*
C.C.	*De slagaderlyke takken uyt de middel-rifts-slagaderen oorspronkelyk, en door de gezegde band in een groeten overvloed verspreyd.*
D.D.	*De water-vaten.*
E.	*De navel-band*
F.	*Slagadertjes door de gemelde band loopende.*

Verklaaring van de VI. figuur.

A.	*De hals van de menschelyke galblaas.*
B.	*Beteykent de slangs-wyze loop van den hals en galblaas-weg; dit heeft in zeer veele menschelyke galblaazen plaats.*

De Zesde Tafel.

Betekent het vlies, den rug van de lever bekleedende, en met spelden uytgespannen.

A.	*Het gemelde vlies van de lever.*
B.	*Duyzenden van watervaten loopende door de verdubbeling van 't vlies, de rug van de lever bekleedende.*
C.C.	*Slagadertjes, uyt de lever-slagader oorspronkelyk, en door 't gemelde vlies slangswys loopende.*
D.	*De navel-band, met bloedvaten voorzien.*
E.	*Beteykent de plaats, alwaar de opschortende band is afgesneden.*

De Zesde Ontleed-kunkige voorstellige brief Door Johannes Henricus Graetz,
Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande de Longe-pyps-slagader en ader, als mede de uytgehoeste vleezige proppen der Longe-pypen, takken van de Long-ader, en slagader verbeeldende.

ZEER BEROEMDE EN ERVARE HEER,

Hoog Geagte Begunstiger.

Zommige eeren de Geneesheeren van de eerste tyden zoodanig, datze dezelve een zeer nauwkeurige en in allendeelen een volmaakte kennis van alle zaaken toe-eygenen, en willen, dat 'er by gevolg niets verders in deze laatste eeuwen gezegt kan worden, 't geen te vooren van haar niet beschreven is geweest. Gelykerwys dit zelfs braave verstanden niet weynig verblind, en van een verdere onderzoeking afgeschrikt heeft, zoo heeft het ook voornamentlyk de ontleedkundige kennis van 't menschelyk lichaam, zynde de grondslag van de geheele overige, zoo bespiegelende als oeffenende geneeskonst, zoodanig gebrekkig en duyster tot onze eeuw toe nagelaten: Dewyl het 'er zoo verre van daan is, dat de ouden de werktuygen van 't geheele menschelyk gestel, of het getal en plaatzing der deelen bekent geweest zyn, dat 'er met groote reden en volgens 't getuyge van haar eygeschriften verzeekert kan worden, datze ook het grootste gedeelte van die dingen, dewelke daar in leggen, niet geweeten hebben. Want zy hebben zoo meenigvuldig en yverig de doode lichaamen van menschen niet geopent, dewyl zy gebrek hadden aan der zelver behoorlyke veelheyd, en andere vereyschtens tot een nauwkeuriger ontleeding noodig, moetende hierom maar alleen gemeenlyk te vrede zyn met

het ontleeden van beesten, waar van daan ook die zaaken, welke zy door haare schriften over de ontleeding der deelen hebben uytgegeven, niet zonder misgreepen in 't ligt gekomen zyn, nademaal dezelve gemeenlyk gebouwt worden op de [*analogismus*] vergelyking tusschen de lichaamen van beesten en van een mensch, zynde een losse, en door de oogzienelyke nauwkeurige vertooning der hedendaagzen om vergeworpen grond: Ik ben evenwel die geene niet, die of *Galenus* den roem van de herstelde ontleed-konst ontneemen, of ondankbaarlyk de betragtingen onzer voorgangeren beknibbelen zal. Ja men moet het haar liever vergeven, en niet qualyk duyden, by aldienze of door zwaarwigtiger studien bezet zynde, of wegens de schaarsheyd der voorwerpen gedwaalt, en zommige noodige dingen over 't hooft gezien hebben. Want alle konsten hebben haare tyden, en groeyen langzaam aan, en de wetenschappen worden ook niet op eenen tyd gebooren, en tot volkomenheyd gebragt; het welk ten hoogste in de ontleed-konst plaats heeft, wiens voorwerp zoo verward is, dat men het met regt mag noemen een doolhof van *Daedalus*, 't welk wel een zeer ruyme toegang aan de nieuws-gierigen, en die begeerig zyn om te zien, verleent, maar een zeer moeyelyke zoo niet onmogelyke uytgang toestaat. *Desselfs geheymen* (op dat ik de woorden van *Seneca* ook tot dezen zin betrekke) *zyn niet in 't geheel of aan allen geopenbaart; ze zyn in 't binnenste Heyligdoms vertrek verborgen en besloten. Vyt de welken men deze tyd nu dit, en de tyd, die na ons komen zal, wederom wat anders ontdekken zal.* Hoe groot moet dan de quaadaardigheyd van die geenen geschat worden, dewelke zig daar maar alleen op toeleggen, datze de schriften der ouden in een geheele andere zin verdraayen, en dezelve ook tegen haar meenig Autheuren van die dingen maken, dewelke nog verborgen zynde, door de onvermoeyde vlyd van de ontleeders deezer onzer eeuw ontdekt zyn. Verfoeyelyk is deze gewoonte van die geenen, dewelke, als zy niets uyt haar eygen koker voor den dag kunnen brengen, dan de goeden naam van andere Edele verstanden verdagt maken en bespotten, en haar den roem van de uytvindingen door een schandelyke ontvreemding benemen. Ik zal niet in 't byzonder alle de voorbeelden van onze eeuw doorloopen, nog verhaalen de rampen van ontelbaare uytvindingen, waar mede deze eeuw boven de anderen pronkt: want dezelve zyn de geleerden al te veel bekent, als dat ik ze nu eerst beschryven zou. Maar het voorbeeld van uw eygen zelfs, *zeer vermaarde Heer* verschaft my de wydtloopigste stof tot schryven. Want gelykerwys uwe verdiensten en ervaarendheyd in ontleed-kundige zaaken waarlyk zonder voorbeeld zeer groot zyn, alzoo hebben dezelve ook zoo haar agters, als meenigvuldige en zeer groote veragters. De drift en nydigheyd van deze menschen is zoo verwoed, datze die eer, dewelke al van veele Jaaren de geleerdste luyden met regt uw hebben toegestaan, nu twyffelagtig

zoeken te maaken. Namentlyk, 't gaat nu in het een en dertigste Jaar, wanneer gy het eerste in 't *Tractaat van de ontdekking der klap vliezen in de water-en melk-vaten; begrypende eenige ontleed-kundige zeldzaame aanmerkingen*, de [*arteria bronchialis*] longe-pyps-slagader uyt een Kalf genomen, beschreven, en de geleerden medegedeelt hebt, die dezelve met haar eygen oogen beschouwende haar toestemming niet alleen, maar ook de roem van deszelfs ontdekking uw hebben gegeven. Dit niet tegenstaande verklaren eenige muggesiftende en neydige berispers stoutelyks, dat de gemelde slagader al over lang van *Erasistratus*, andere wederom van *Marchette* is beschreven. Wanneer ik vernomen hebbe, dat 'er veele aan deze verklaring, als of het een Godspraak van *Apollo* was, geloof geven als zynde van zoodanigen voortgekomen, dewelke geloof en gezag schynen te verdienen, heb ik by my zelfs beslooten, de schriften der oude en nieuwe ontleeders over deze zaak handelende vleytig te doorbladeren, op dat my klaar blyken zou, wat 'er eyndelyk van de waarheyd van dit gerugt was. En wat wel *Erasistratus* aanbelangt, nadien desselfs schriften door de woestheyd der tyden verlopen zyn, heb ik *Galenus*, de leerstukken van *Erasistratus* getrouwelyk verhalende, met alle naarstigheyd doorgelezen, en na lang zoeken hebbe ik eyndelyk in de verhandeling van de beledigde plaatzen op het derde Hooftstuk van 't vyfde Boek zommige dingen gevonden, dewelke het gemelde gevoelen schynen te bevestigen. *Galenus* verhandelt alleen op de aangehaalde plaats dit, om te toonen, dat de ontsteekingen van 't Ribben-vlies en de tusschen-ribbige spieren van de borst eyndelyk tot etter worden, en dat de etter in de holte van de borst uytgestort in de longe en longe-pyp zomtyts ontfange, en uytgespogen word. Ik bevinde hem egter wydlopig in 't bepalen van de manier en de wegen, waar door de etter in de longe-pyp ingaat, en gelukkig genoeg zoo in 't wederleggen van anderen haar gevoelen, als in 't vast stellen van zyn eygen gedagten. Het gevoelen van *Erasistratus* brengt hy voornamentlyk ter beproeving, en ten dien eynde haalt hy de eygene woorden van hem aan uyt zyn *Tractaat de Sanguin. educt.* dewelke de volgende zyn: *De weg dan, waar door die dingen gaan, dewelke van deze plaatzen worden ontlast, is deze. Van die slagader, dewelke aan de ruggegraat legt, gaan zommige vaten na beyde de kanten op gelyke wyze, zoo wel na de regter, als de slinker: daar na in de nabuurige plaatzen door een menigvuldige verdeling verspreyd zynde, wordenze zoo kleyn, dat ze 't gezigt ontvlieden. Wanneer derhalven het bloed gevallen is in zodanige slagaderen, klimt het zomtydts op door een holle slagader na de plaatzen, dewelke omtrent de longe zyn, en na die banden of hechtingen, waar door de long by de ruggengraat aan de slagader vereenigt word. Die dingen nu, dewelke hier ingestort zyn, zyn gewoon door deze weg na de long te gaan. Maar hoedanig zy daar na wederom uyt de long geworpen worden, heb ik te vooren*

aangetoont. Galenus zelfs klaagt naderhand over de duysterheyd dezer woorden van *Erasistratus*, en ik zou met hem vragen aan deze navolgers en liefhebbers van *Erasistratus, wat door die plaatzen moet verstaan worden, dewelke omtrent de long zyn, en wat die banden zyn, waar door de long by de ruggegraat aan de slagaderen vereenigt word.* Het behaagt my hier de woorden van *Galenus* aangaande die banden by te voegen: hy spreekt 'er op deze wys van: *Want zoo zy of door vliezen, of door zekere vezelagtige lichamen gemaakt worden, bevorderen zy niets tot het overbrengen van 't bloed, dat in de groote slagader begrepen is, na de long: dewyl het noodzakelyk is, dat 'er uyt de slagader zommige vaten haar oorspronk nemen, waar door het bloed overgebragt word tot de long, gelykerwys den aanhang van Erasistratus, dat zelfs door een slagader, gelegen onder de long meent te geschieden. Want de uytsterste, en wel zeer kleyne delen van deze slagader schynen over te gaan tot de longe-pyp: en dezelve neemt zyn begin uyt de groote slagader, eer die aan de ruggegraat komt.* Dog dit is een duyster raatzel, om welk op te lossen, ik onbedrevene waarlyk niet in staat ben, maar hier toe moeten die uytmuntende en scharpzinnige vernuften geroepen worden, dewelke ydelyk voorgeven, datze uyt deze duystere woorden een duydelyke en zeer volkome beschryving van de *longe-pyps-slagader* ontdekt hebben. Maar heeft *Erasistratus* hier wel eenig gewag gemaakt van zekere *longe-pyps-slagader.* Dewyl hy in 't algemeen spreekt van zekere banden. Ey lieve waar is de beschryving van deze slagader naukeuriger van den aanhang van *Erasistratus* gegeven.. Derhalven zouden zy de beschryving van de *longe-pyps-slagader* met meer regt *Galenus* toe-eygenen, dieze *Erasistratus* eyndelyk willen opdringen. Maar de woorden van *Galenus* zyn ook zoo klaar niet, dat imand daar door eenig licht zou kunnen krygen, om zekere longe-pyps-slagader te vinden, Want waar uyt blykt de oorspronk van de gemelde slagader duydelyk, en waar wort dezelve in 't byzonder aangetoont? Ik bid u, waar is desselfs voortgang onderscheydentlyk aangewezen? of eyndelyk, waar is desselfs verdeeling der takken door de longs zelfsstandigheyd zigtbaarlyk verklaart? of indien ymand ten laatste uyt de boven aangehaalde woorden wilde besluyten, dat de longe-pyps-slagader *Galenus* zeer wel bekent is geweest, verzoek ik, dat hy my zegge, waarom hy in zyne andere ontleed-kundige schriften, alwaar hy met opzet over de vaten van de long handelt, in 't geheel geen gewag van de zelve gemaakt heeft? deze onverstaanbaarheyd van *Galenus* betuygen verders alle de ontleders, zoo veel 'er na hem in aanzien geweest zyn, dewyl zy in 't geheel van deze slagader stilzwygen, daar zy evenwel de andere vindingen der ouden niet verborgen hielden, maar liever met opene monden verkondigden. Derhalven schynt de aangehaalde plaats van *Galenus, zeer beroemde Heer*, Uwe roem niet meer twyffel aan te brengen, als misschien *Hippocrates* aangaande

het hert *Steno en Lower*, de ordre en zamenhang der spierige vezelen van 't hert het eerste vertoonende, aangebragt heeft, terwyl hy zegt, *dat het herte is een zeer starke spier, niet om de zenuwen van 't vleesch*; en *Galenus* zal ook den roem niet hebben, die *Asellius* en *Pecquetus*, als uytvinders van de [*vasa lactea*] melk-vaten, verdienen, terwyl hy *administrat: Anat. Libr. VI. Cap. VII.* Spreekt van de [*Glandulae mesenterii*] darm-scheyl klieren; zeggende, *tot dezelve ziet men sommige van die vaten, dewelke na de darmen gebragt worden, zich uytstrekken*; als mede wanneer hy op een andere plaats een zeer duyste gewag maakt van darmscheyls vaten zomtyds met melk opgevult zynde, gelyk *Administr: Anat. Lib. VII Cap. XVII. de Vsu Part. Lib. IV. Cap. XVII*

Niemant zal ook uyt *Marchette* wat beters haalen, wanneer hy in zyn *ontleet-kunde op het tiende hooftstuk, by my op 't* 129. *Bladz.* in 't algemeen maar bybrengt *twee of drie aanmerkelyke slagaderen, voortgekomen van de groote slag-ader; dewelke door de zelfstandigheyd van de long verspreyd worden.* Nademaal hier ook een dikke duysterheyd zig opdoet, en *Marchette* verzuymt ten hoogste dat geene, 't welk de pligt van een nauwkeurig ontleder is, en het is 'er verre van daar, dat daar door, om dat hy gezegt heeft takken uyt de groote-slagader na de long te gaan, de ontleeders van zyn en de volgende tyd door hare ontledingen naderhand de *longe-pyps-slagader* zoude hebben kunnen vertonen. Maar liever doen hare schriften ons verzekeren, dat haar allen deze slagader zoo lang onbewust is geweest, tot dat dezelve eyndelyk door uwe schranderheyd, *zeer beroemde Heer*, klaarder als 't middag-ligt is vertoont; het zelfde getuygt ook *Sylvius*, dien grooten Leydsche *AEsculaap*, in 't 24. Hooftst. van 't eerste Boek zyns Practyk. Nademaal deze dingen alzoo gestelt zyn, en uyt onfeylbare redenen blykt, dat de *longe-pyps-slagader* u in weerwil van wangunstigen voor zyn enigsten ontdekker erkent; smeeke ik u zeer vuurig, dat het u behaage, by de naaste gelegentheyd de laaste hand aan dat gene te slaan, 't welk gy nog gebrekkelyk ontrent deszelfs verhaal overgelaten hebt, en aan te toonen *de opregte oorspronk, en des zelfs voortgang door de long in een mensch, en te gelyk, of'er geen [Anastomosis] inmondelyke vereeniging tusschen deze en de long-slagader gevonden word*, gelyk aan te merken is in andere ingewanden, met tweederley slag van slagaderen voorzien, als by voorbeeld, in de [*uterus*] baarmoeder tusschen de [*arteriae hypogastricae et spermaticae*] onder-buyks en zaad-slagaderen, in de herssenen tusschen de [*caroticae*] krop en [*vertebrales*] wervelbeen-slagaderen, enz. Ik verzoeke, dat gy, *zeer vermaerde Heer*, hier wilt voegen uw oordeelaangaande de gepaarde [*vena bronchialis] longe-pyps-ader*, namentlyk of'er dezelve waarlyk is, en waar eyndelyk zyn uytgang is: want niet weynige

twyffelen over deszelfs bestaan, waar onder *Galenus* zelfs is, dewelke op de aangehaalde plaats tegens het andere gedeelte van 't gevoelen van *Erasistratus*, waar by deze de aderen te hulp neemt tot het overbrengen van de etter uyt de holte van de borst in de long, zintwistende, deze volgende woorden voortbrengt, *maar wy hebben nooyt gezien, of niemand der ontleeders heeft ooyt geschreven dat'er van de groote ader, dewelke op den rug legt, enige ader tot de long overgaat, ja zelfs heeft Erasistratus dit niet durve staande houden: nademaal zy alle daar in over een komen, dat 'er van de regter holte van 't hart het bloed alleenlyk door een vat in de long ontfange word.* Of indien zommigen dezelve wat ligt aannemen, egter blyvenze in twyffel in desselfs oorspronk en voortgang te bepaalen, en verschelen zeer veel van gevoelen onder malkanderen. De naauwkeurigste ontleder van onzen tyd *Philippus Verheyen* in het derde tractaat vanzyn ontleed-konst, op 't IX. Hooftst. en 't 145. Bladz. zegt dat de *longe-pyps-slagader* gepaart gaat met een ader van de zelfde naam; maar dat deszelfs oorspronk hem nog niet genoeg bekent is, bekent hy opentlyk; en hy schryft, dat hy de oorspronk daar van in een schaap bevonden heeft gemeen te zyn met den oorspronk van de [*vena coronaria*] kroon-ader van 't hert: de zelfde verhaalt, dat de Hr. *Bourdon* die ader afbeeld, gelyk ofze onmiddelyk uyt de bovenste hol-ader uytging.

De geleerde wereld zal zig over 't maakzel van dit zeer verwarde ingewand, geheel en ten volle door uw beleyt ontdekt, verblyden, namentlyk voor zoo veel de naauwkeurige *Malpighius* zommige dingen onaangeraakt over gelaten heeft. Ik zegge van dit zeer verwarde ingewand; terwyl ik het wonderlyke en nets-wys weefzel van deszelfs vaten aanschouwe, schynt het my, dat den Gordiaansche knoop veel eer, als de vereeniging dezer vaten van 't overige wezen der longe los te maken is. Ja geheele stucken van de long met de vaten zullen 'er liever afscheyden, en dat dit dagelyks in die genen, dewelke de [*phthisis*] teering hebben, geschied, ondervinden de practizyns, en ik zelfs hebbe ook zoodanige stukken gezien by den *zeer vermaarden Heer Limmerus, Hoogleeraar in de doorlugtige schoole van Anhalt, die te Zerbst is, voor deze mynen zeer getrouwen Leermeester.* Des niet tegenstaande verhaalt *Tulpius* in 't 12. en 13. Hooftst. van 't 2. Boek zyner aanmerk: twee geschiedenissen, van de geheele zelfstandigheyd der longe afgescheyden, en door 't hoesten uytgespogen. Maar laat het my niet qualyk genomen worden, zoo ik geloove, dat deze afgebeelde stukken geen takken van aderen of slagaderen geweest zyn, maar 't zamenrunnigen in de takken van de longe-pyp polypeus geworden zynde. Ik wil nogtans zoo hartnekkig niet aan dit gevoelen vast blyven, ten waare gy, *zeer vermaarde Heer*, door uwe menigvuldige ondervinding aantoonde, dat deze dingen alzo waren.

Voor 't overige, verzoek ik u met alle vriendelykheyt, dat gy my ten besten neemt zo myne wytloopenheyt in 't schryven, als myn stoutheyt in 't verzoeken; waar toe uwe overgrote gunst en genegentheyt omtrent my, my aangemoedigt heeft, waar op ik ook steunende, my zeer vast verzeker, dat gy nog U zelfs, nog het verlangen der geleerden, nog myn belang nadeel doen zult. Ondertusschen zyt gegroet, *Doorlugtigst luyster der ontleed-kunde*, en vaar voort my verder te begunstigen, die ben

Een gestaadige Hoog schatter, en Aller-Eerbiedigste Vierder van uwe verdiensten.

JOHANNES HENRICUS GRAETZ.

Geschreven in myn bevlyd-kamer tot Amsterdam den negende van Oogst-maand, 1696.

Antwoort Van Frederik Ruysch, Aan den zeer Ervaren Heer Johannes Henricus Graetz, Op Deszelfs ontleet-kundige voorgestelde Brief, aangaande de longe-pyps-ader, en slag-ader, enz.

WEL ERVARE HEER,

WElk *Galenus Anatom: administrat: lib: IV. Cap.* I. Al over lang van de Geneesheeren van zyn tydt gezegt heeft, *dat die genen, welde men meent zich veel bevlytigt te hebben in de ontledingen, het nuttiger deel daar van verzuymt hebbende, dat gedeelte oeffenen, het welk meer Zintwistig is*; Zulks zou men ook met regt mogen van de Geneesheeren van onze tegenwoordige Eeuw mogen uytspreeken. Want de Betragting van tegenspreeken, en Zintwiste is zommigen meer gewoon, als de oeffening der ontleed-konst. In plaats dat andere al haar werk aanleggen tot het onderzoek van 's Menschen lichaams maaksel, doorsnuffelen sommige de schriften der ouden, en dat maar alleen, om tegen te spreeken. Wat my belangt, ik geve haar gaarne deze konst over, en ik zal haar deze roem niet benyden. Ik wenschte maar, dat ze my ook myn vryheyd lieten genieten: want indien ik dit van de wangustigen verkryge, zal ik nooyt nalaaten myn arbeyt te besteden tot het voort zetten van de ontleed kunde, en ik zal 't tot een hooge prys van myne naarstigheyd achten; indien ik verstaan zal hebben, dat myne betragtingen van eenige nuttigheyd in de Geneeskonst, en de geleerden aangenaam zyn. Ik achte die genen ook

niet veel, dewelke my zoo verre ook tragten te benadeelen, dat ze my myn werk afhandig maken, en het anderen toe-eygenen: want dit doen zy met een geheele slegten uytkomst, en zeer ongegronde redenen, gelyk als gy *zeer ervare Heer*, wydlopig en zeer nadrukkelyk in uwen brief, op den negende van Oogst-maant aan my geschreven, aantoont. Waarlyk niets heb ik, dat ik aan uwe bewys-reedenen, aldaar aangehaalt, byvoege, als dat ik toen ter tyd die Autheuren niet gelezen had, dewelke sommige de uytvinding van de *longe-pyps-slagader* toe-eygenen, maar ik kan heyliglyk verklaaren, dat ik de gemelde slagader door myn eyge zelfs gevonden hebbe. Wat het ook zyn mag, ik heb het dienstiger geoordeelt, u, onvermoeyde voortzetter der ontleed-kunde, en uw verzoek voor 't tegenwoordige te voldoen, als het verhaal van deze myne ontdekking onzeeker en gebrekkelyk te laaten. Het smert my waarlyk ten hoogste, dat ik wegens de lugt in deze Zomer-tyd, op onze pogingen wynig dienende, geen bequame gelegentheyd heb, om uyt een dood lichaam van een bejaard Mensch de *longe-pyps-slagader* af te beelden. Niet te min *zeer ervare Heer*, zullende uw verzoek opvolgen, ben ik genootzaakt geweest myne *longe-pyps-slagader* na het voorwerp van een kind, dat ik by der hand had, zynde al eenige Jaaren bewaart, aftebeelden, hoopende, dat de duydelyke en nette bereyding en afbeelding de kleynheyd der deelen goed maaken zal. Het gaat nu in het een en dertigste Jaar, wanneer ik dezen slagader, genomen zynde uit het lichaam van een Kalf, onder de naam van *longe-pyps-slagader* bekent maakte, nadien ik vernam, dat dezelve door de [*bronchia pulmonis*] longe-pypen tot het uyt-eynde toe liep: Maar de natuur speelt dikwyls omtrent de uytgang van deze slagader in een Mensch: want veele hebben gezien, dat dezelve zyn oorspronk genomen heeft, zomtyds onmiddelyk uyt de nederdalende stam zelfs van de groote slagader, en dat ter zyde van de tusschen-ribbige slagaderen; maar ik heb zeer dikmaals dezelve bevonde uyt het onderste deel van de bovenste tusschen-ribbige slagader, met een stammetje voort te komen, gelyk te zien is in de 3. fig: van de 7. Tafel somtyds, zoo als de tweede fig: van de 7. Tafel aanwyst, te gelyk met de derde tusschen-ribbige slag-ader van de regter zyde uyt de nederdaalende stam van de groote slagader voortkomende, wykt deze slagader ter tusschen-wydte van een halve duym, van de gemelde tusschen-ribbige slagader af, en aan de longe-pypen gehegt zynde, vergezelschapt dezelve tot het uyt-eynde toe. Zoo dat het minste takie van de longe pyp door niemand vertoont kan worden, of 't zelve is van deze *longe-pyps-slagader* voorzien. Op verscheyde plaatsen word deze *longe-pyps-slagader* door inmondingen vereenigt met de kleynste takjes van de *long-slagader*, als blykt uyt de 5. fig: van de 7 Tafel: want indien de *long-slagader* door een waschagtige stoffe vervult is,

worden aanstonds de takjes van de *longe-pyps-slagader* vervult; en ik twyffel 'er geenzints aan, of dit geschied van weers kanten, schoon ik nooyt zulks heb onderzogt.

Omtrent de ader, deze *longe-pyps-slagader* vergezelschappende, heb ik lange Jaaren in twyffel gestaan, en 't is my nog niet gebeurt dezelve te zien; ook zoo oordeel ik, dat die hier niet meer noodzakelyk is, als in de lever, alwaar de *lever-slagader* ook geen byzondere gezellige ader voor zig verkrygt.

Wat aangaat de uytgehoeste longe vaten, afgescheyden van alle zelfstandigheyd der longe, ik heb wel vernome, dat zoodanige ook van anderen veelmaals gezien zyn, maar nooyt heb ik dezelve door hoesten zien uytspuwen. Ik oordele met u, *zeer ervare Heer*, dat deze polypeuse 't zamenrunnigen zullen geweest zyn. En ik kan zoodanige Vleesch-proppen, (*polypi*) die wit zyn en takagtig gelyk als vaten, ja by na vaten zelfs naauwkeurig verbeeldende, een igelyk ten mynen huyze vertonen, alwaar ider een ondervinden zal, dat dezelve de waarnemers zeer ligt misleyden kunnen: want nergens in verschillen zy van de aderen en slagaderen, als alleen in 't misschen van de holligheyd, dewyl zy overal hart en vast zyn. Maar nadien 't my, die met zoo veel bezigheden bezet ben, niet toegelaten is, alles wydlopiger te verhandelen, heb ik de figuuren van alle die zaken, daar ik in't kort eenig gewag van gemaakt heb, hier by gevoegt. Ik heb deze figuuren wel zeer naauwkeurig na de voorwerpen afgerigt, maar ik beloove ook, dat ik dezelve alle braave lieden en die begerig zyn om ze te zien, in myne bereydingen duydelyker als 't middagligt vertoonen zal.

Verders, zeer *Ervaare Heer*, indien gy oordeelt, dat ik u ergens met myne hulp in diene kan, weest verzeekert, dat dezelve geheel en al voor uwe studie geschikt is. Ik zal altyd tragten met alderhande diensten te vergelden. Uwe zuyvere en byzondere genegentheyd omtrent my, daar gy my zoo een overvloedig bewys van hebt gegeven. Zyt gegroet, en vaart voort my te beminnen, die gy kent van gantscher herte te zyn.

Uwe Goede Vriend.

FREDRIK RUYSCH.

Geschreven in Amsteldam den 14. van Herfstmaand. 1696.

De Zevende Tafel.

Wyst Vyf Figuuren aan,

Welkers E E R S T E betekent de *longe-pyps-slagader* uyt de long van een kind genomen.

Tweede F I G U U R vertoont een gedeelte van de stam van de groote nederdalende slagader met de afgesnedene takjes van de tusschen-ribbige slagaders; als mede den uytgang van de *longe-pyps-slagader*, en een gedeelten van de *ongepaarde ader [vena azygos.*]

Derde F I G U U R vertoont een gedeelte van de onder-sleutel-beenige-slagader als ook de bovenste tusschen-ribbige-slagader met zyn afgesnedene takjes; insgelyks de *longe-pyps-slagader* met de *maag-pyps-slagader [arteria Oesophagaea.*]

Vierde F I G U U R wyst geronne huy of wey van bloed, gemeenlyk *Polypus* genaamt, door 't hoesten ontlast.

Vyfde F I G U U R vertoont een takje van de longe-pyps-slagader met een takje van de longe-slagader daar aan vast, met het welk op verscheyde plaatzen deze slagader vereenigt word.

Verklaring van de I. figuur.

A.A.	*Stammetjes van de longe-pyps-slagader genomen uyt het lichaam van een kind.*
B.B.B.	*Takmakingen van de zelfde slagader.*

Verklaaring van de II. figuur.

A.	*Een gedeelte van de nederdalende stam van de grote slagader.*
B.B.B.	*Afgesnedene stammetjes van de tusschen-ribbige slagaderen.*
C.	*De uytgang van de longe-pyps-slagader uyt de derde tusschen-ribbige-slagader.*
D.	*Een gedeelte van de ongepaarde ader.*

Verklaaring van de III. figuur.

A.	*Een gedeelte van de onder-sleutel-been-slagader, waar uyt komt.*
B.	*De bovenste tusschen-ribbige-slagader.*
C.	*De maag-pyps-slagader van de gemelde tusschen-ribbige slagader afkomstig, en tot nog toe van de ontleeders over't hooft gezien.*
D.	*De longe-pyps-slagader afgesneden.*
E.E.	*Slagaderlyke takjes door de inwendige gedaante van de verdubbeling van 't ribbe-vlies verspreyd, en voornamentlyk door de inwendige oppervlakte, en dat uyt een kind.*

Verklaaring van de VI. figuur.

A.	*De stam van een polypus, uyt de longe-pyp gelost.*
B.B.	*Deszelfs takjes.*

Verklaaring van de V. figuur.

A.	*Een takje van de long-slagader.*
B.	*Een takje van de longe-pyps-slagader.*
C.C.C.	*Inmondingen van de takjes der long-slagader met de takjes der longe-pyps-slagader.*

De Zevende Ontleed-kundige voorstellige brief Van Johannes Henricus Graetz,
Aan den zeer vermaarde Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed-en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande het Dunne Herssen-Vlies, en deszelfs uytsteekzels.

WEL EDELE EN ZEER VERMAARDE HEER.

Het Gerucht, 't welk my, toen ik noch in Duytschland my ophieuw, uwen onvermoeyden yver in de ontleed-kunde, en de voortreffelykheyd uwer ontdekkingen te kenne gaf, hadt myn gemoet zodanig ingenomen, dat ik van die tyd af niets meer wenschte, als dat ik eens zoo gelukkig wezen zou, dat ik zelfs by uwen gestadigen arbeyt, die gy tot het voorzetten der ontleed-kunde besteet, tegenwoordig wezen mogt. Ik bevin nu tot myn grootste voordeel, en ben 'er ook zeer over verheugt, dat myn begeerte nu naar wensch gelukt is. Want van die tyd af, dat ik in dit land gekome zynde, voor de eerste maal de zoo zeer gewenschte gelegentheyt hadde, om my aan U aan te bieden, heb ik aanstonts uwe genegentheyd omtrent my zoo groot bespeurt, dat ik my gevoelde schielyker met ontelbaare weldaden van u overlade en opgehoopt te zyn, als dat ik om uwe gunst te verwerven (zoo myne gering vermoge ooyt in staat is om die te winnen) veel werk had gedaan. Nadien gy niet alleen gewilt hebt, dat ik uwe fraye vertoningen zou bywone, en 't U gescheenen heeft, geen weldaads en gunst genoeg te zyn, my een overvloedi-

ge gelegentheyd te geven van zelfs de dode lichaamen te ontleden, maar, zoo groot is uwe genegenheyd omtrent het bevorderen van myne studie, gy hebt my ook een zeer ruyme toegang tot uw huys en Snykamer vergunt.

Ende daar binnen gelate zynde, hoe dikwils ik myn oogen slaa op de yvoor-witheyt der geraamtens: of als ik de zeer levendige kouleur en megevende buygzaamheyt der dode lichamen, door de zeer gelukkige uytvinding van balsemen tegen 't bederven bewaart, nauwkeurig beschouwe; of zoo ik overwege de bloetvaten van yder ingewant tot de klynste takjes toe, door een byzondere konst opgevult, en los gemaakt, die niet anders als door vergrootglazen gezien kunne worden; of terwyl ik aanzie de herten van menschen, pronkende met de ontdekte loop der kroonvaten, en met een levendig afbeeldtzel van de takmaking der groote slagader aanwyzende de buytensporige feylen, welken zommige Autheuren in dezelve af te beelden begaan hebben; of, eyndelyk met een woort, als ik het geheele menschelyk lichaam, en deszelfs deelen door uwe wonderlyke konst en oneindigen arbeyd ontdekt, bespiegele, zoo dikwils smert het my ten hoogste, dat myn gezigt niet bequaam genoeg is, om deze geheymenissen der natuure maar alleenlyk te bezigtigen. Alle deze dingen geven geheel en al ongemeene behandelingen te kennen, die alle konsten der ontleders verre te boven gaan, en een ernstigen aanschouwer tot de grootste verwondering verwekken, tot spyt van alle wangunstigen, dewelke, wanneer ze dezelve met haar verstant of konst niet navolgen kunnen, zy dan lasteren, en ydele haat en nyt daar tegen smeden.

Ik zal my waarlyk niet onderwinde, alle deze dingen met wel verdiendede lofredenen op te halen: want ik zou my in een werk steken, daar toe ik myn kragten niet sterk genoeg erkenne; ik ga des te meer deze loftuytingen voor by, nademaal ik wel weet, dat de zedigheid onder uwe zeldzame hoedanigheden geen de minste plaats heeft, en die loftuytingen U onaangenaam zyn. Ik zal my liever trachte te verontschuldigen over myne stoutigheyt in het herhaalde schryven. Derhalven bid ik u, verschoon myne brandende weet en nieuwsgierigheyd, waar mede ik, nog niet geheel en al met uw antwoort op myn brief vol van beleeftheyt, gunst en geleertheyt te vreden zynde, wederom uwen arbeyd heb durven stooren, en U om een klaarder onderrechting verzoeken.

Want wanneer gy my onlangs onder uwe zeltzame bereytzelen vertoonde *het dunne herssenvlies [pia Meninx*], het welk door uw vlyt zoo naauwkeurig en omzigtig uyt alle de ployen of vouwen en kronkels van de grote [*cerebrum*) en klyne herssenen (*cerebellum*) afgehaalt en gescheyde was, dat de rimpels van desselfs inwendige oppervlakte zeer fraay te voorschyn quamen, heb ik my verwondert over de onachtzaamheyt der Autheuren in dezen te

onderzoeken. Indien Imant doorleest *Galenus, Vesalius, Riolanus, Veslingius, Bartholinus, Diemerbroekius, Willisius, Vieussens*, en met een woort alle zoo ouden als nieuwen, hy zal in 't geheel by haar vinden een diep stilzwygen, aangaande de ware manier en gedaante van inschieting van 't dunne herssenvlies in de zelfstandigheyt van de herssenen. Ik heb ook niets in de Anatomische tafelen van de H^r^. *Bidlo*, waar uyt egter zeer vele te vergeefs zich veel belooft hebben, kunne vinden, dat van anderen niet meermalen al gezegt was: want deze Autheur zelfs raakt die dingen niet eens aan, waar van andere omtrent deze stoffe stilzwygen, en die gy eyndelyk, *zeer vermaarde Heer*, door u vlyt vertoont hebt. Deze diepe inschieting ofte indringing van 't dunne herssenvlies in alle de ployen van de grote en klyne herssenen verschaft, zelfs de reden van dit geheele stilzwygen, dewyl dezelve zoo ingewortelt is, volgens het gevoelen van *Willisius, Vieussens*, en volgens 't gezigt zelfs, dat het afhalen van dit herssenvlies uyt de gemelde ployen een iegelyk geschenen heeft te zyn een moeylyk, zo niet een onmogelyk werk, 't welk maar alleen volgens de gedachten van *Willisius Anatom. Cerebri Cap.* 7. in de herssenen van een mensch of beest, dat door 't water [*hydrops*] gestorven is, doenlyk was.

Derhalven, *Beroemde Heer*, zult gy uwen naam geen klyne luyster byzetten, en de nieuwsgierigheyt der geleerde grootelyks voldoen, zoo gy *de ware inwendige oppervlakte van 't dunne herssenvlies in de tusschenplaatzen van de grote en klyne herssenen indringende, en deszelfs gedaante en gesteltenis* verklaart en afbeelt.

Ondertusschen Godt verlene U, *groot luister der ontleet-kunde*, met uwen wel geliefden en eenigsten Zoon, dapper navolger van s' Vaders deugden, en getrouw metgezel van uwen arbeyt, lange Jaren gezontheyt en welvaart, op dat door u beyder belyt de verborgentheden van s' Menschen lichaam verder ontdekt mogen worden. Dit wenscht van Herten

Uwen onderdanigste Dienaar en getrouwe Vierder van uwe Wytberoemde Naam

JOHANNES HENRICUS GRAETZ.

Geschreven in myn bevlyd-kamer tot Amsterdam den zesde van Herftst-maand. 1696.

Antwoort Van Frederik Ruysch,
Aan den zeer Ervaren Heer Johannes Henricus Graetz,
Op Deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief, aangaande het dunne herssenvlies, en deszelfs uytsteekzels.

WEL ERVARE HEER,

Uyt uwen Brief, den zesde van Herftsmaand aan my behandigt, hebbe ik, behalven uwe groote genegentheyt tot myne studien, insgelyks uwe byzondere vaardigheyt in 't brieven schryven verstaan. Want nauwlyks was myn Antwoort, op uwen eersten brief aan de geleerde werelt vertoont, of gy hebt my aanstonts op nieuws door een nieuw en veel gewigtiger verzoek tot het volbrengen van andere diensten willen aansporen. Ik bekenne waarlyk, dat u laaste begeerte zoo billyk en beleeft is, dat ik gedwonge worde, dezelve te gehoorzame, en u verzoek ten eenemaal toe te staan, en dat te meer, nademaal uw oprechtigheyt en yver my niet alleen tot dat slach van diensten, maar ook tot meer anderen te doen, verbinden. Ik vreeze, *ervaare Heer*, dat u nieuwsgierigheyt, als ik dit bekleetzel van de grote en klyne herssenen zal vertoont hebbe, u zal trekken tot de herssenen zelfs, nadien gy daar omtrent zeer vele dingen van my vertoont gezien hebt, dewelke geheel en al verschelen van dat geen, 't welk de voornaamste Autheuren daar af gezegt hebben. Dog ik zal dit aan uwe beleeftheyt overlaten, wien myne veelvuldige bezigheden en onvermoeyde yver om de geleerde dienst te doen, overvloedig genoeg bekent zyn.

Niemant, schoon die maar een nieuweling in de ontleet-kunde is, kan onbewust zyn, dat de grote herssenen, voor zoo veel de figuur van de uytwen-

dige oppervlakte aangaat, zeer veel van de klyne herssenen verschillen: want de grote herssenen worden met verscheyde kronkels toegevouwen, waar mede gy waarlyk zeggen zoude datze de darmen aan 't darmenscheyl gebonden, of de hom van een Cabeljaauw verbeelden. Dat de zelfstandigheyt van de klyne herssenen in 't buytenste gedeelte gelyk als uyt platen tegen malkanderen leggende 't zamengestelt is, is van anderen al over lang tot walgens toe gezegt. 't Is ook bekent gelyk gy wel zegt, dat het dunne herssenvlies tusschen de tusschenplaatzen van de grote en klyne herssenen zig invoegt; maar de manier, hoe zy geloven dat zulks geschiet, en tot nog toe de autheuren geschreven hebben, is geensints voor 't gezigt vertoont.

Want men moet niet denken, dat zulks op zoodanig een wys geschiet, als het net tusschen de kronkels van 't gedarmte ingedompelt wort, of als een neusdoek, dewelke van ons in verscheyde vouwen tot malkander gedrukt wort: Nademaal aldus haar lengte en breette vermindert wort, dat zulks egter geenzints in 't dunne herssenvlies plaats heeft, zal een naauwkeurige opletter duydelyk aanschouwen. Het blykt zeer klaar hier uyt, om dat na deszelfs voorzigtige afschyding van de grote en klyne herssenen zyn grote en breette niet vermeerdert wort, schoon het zig in alle die ployen vervoegt heeft, ten ware die hegtingen door hulp van vezels en vaten gemaakt met een lugtige hant van alle kanten wierden weggenomen.

Derhalven schynt my het gemelde dunne herssenvlies in alle de ployen en voegen zekere *uytsteeksels (processus)* uyt te zenden, by na op gelyke wys, als de zikkelwyze uytsteekzels (*processus falciformis*) leggende onder de langwerpige groef (*sinnus longitudinalis*) uyt de verdubbeling van 't dikke herssenvlies (*dura mater*) voortkomt, zoo dat het dunne herssenvlies zoo veel uytsteekzels voortbrengt, als 'er ployen gevonde worden, zynde dezelve niet van een zikkelwyze figuur, maar lopende slangswys, gelyk de 4 figuur van de 8 tafel aantoont.

Tusschen de tusschenplaatzen van de klyne herssenen vervoegt zig het dunne herssenvlies met zoo veel zikkelwyze uytsteekzels, als 'er ployen of groeven gevonde worden; dit vlies weggenomen en afgescheyde zynde, verbeelt het zeer fraay de celleties en holleties van een slaapbol, gelyk te zien is in de 1 en 2 fig. van de 8 tafel.

Om meer hier voor dit maal by te voegen, laat deze stoffe en de schaarsheyt van myn tydt niet toe. Ondertusschen dat gy welvaart, *zeer Ervare Heer*, bid van ganscher herten.

Vwe Dienstwillige en genegene Vriendt.

Amsterdam den agt en twintigste van Hersstmaand in 't Jaar 1696.

FREDRIK RUYSCH.

De Achste Tafel. vervat vier figuren.

Welkers EERSTE *vertoont het dunne herssenvlies*, (A) *de klynen hersenen bekleedende, en dat uyt het lichaam van een Jongeling; daar in komen ons zoo veel zikkelwyze uytsteekzels te vore*, (C) *als 'er ployen in de klyne herssenen gevonde worden Dit geheele vlies, van de klyne herssenen afgescheyde, hing in vogt, als het afgetykent wiert; 't geen daarom gedaan is, op dat het getal van de uytsteekzels zoo veel te duydelyker ons in 't gezigt zou komen. Verders staat aan te merken, dat deze uytsteekzels door het vloeyende vogt, waar in ze hingen, haar zikkelwyze figuur niet behouden hebben, 't welk daarom de tweede* FIGUUR *aanwyst.* D*e slag-aderlyke vaten worden in zoo een groot getal door dit vlies verspreyt, dat ik, zoo ik ze hier afgebeelt hadde, de zikkelwyze uytsteekzels ten enemaal zou verduystert hebbe, waarom ik maar eenige takies* (B) *van ter zyden bygevoegt hebben.* D. *vertoont zeer korte, tengere, en talryke slagadertjes van de inwendige gedaante van 't dunne herssenvlies voorkomende, een soort van Mosch verbeeldende, 't welk van geen ontleder tot nog toe aangemerkt is.*

De Tweede Figuur.

Vertoont een uyt de zikkelwyze uytsteekzels van 't dunne herssen-vlies, bekledende de klyne herssenen, in 't zelve wort ook een aanmerkelyke loop van vaatjes aangetoont.

De Derde Figuur.

Wyst aan een gedeelte van 't dunne herssenvlies de grote herssenen bekledende, met des zelfs slagaderties, alwaar aan te merken is, dat de uytsteekzels van 't dunne herssenvlies de grote herssenen bekledende geen zikkelwyze Figuur hebben, zoo als in 't dunne herssenvlies van de klyne herssenen, maar lopen slangsgewys; dit gedeelte van 't dunne herssenvlies is losgemaakt van zyn vezelige en uyt vaten gemaakte hegtingen, en is vlak uytgespannen, op dat de loop der vaten des te frayer blyken zou. Ten laaste staat ook aan te merken in deze derde Figuur, een gedeelte van 't dunne herssenvlies aanwyzende, dat de vliezigheyt door de plaatsnyder niet zeer uytgedrukt is, 't zelve is met inzigt gedaan, op dat de slagaderties niet verduystert zoude worden.

***De Vierde* Figuur.**

Vertoont een gedeelte van 't dunne *Herssen-vlies*

(A.)	*De grote herssenen bekledende; met des zelfs uytsteekzels.*
(B.B.)	*zig tusschen de kronkels van de grote herssenen invoegende, en Slangswys lopende door 't zelve ziet men ontelbare slagaderen verspreyt, dog deze zyn veel meer in 't getal in 't voorwerp zelfs.*

De Achtste Ontleed-kundige voorstellige brief Door Johannes Henricus Graetz,
Aan den zeer vermaarden Heer Frederik Ruysch,
Medicyne Doctor en Hoogleraar in de ontleed-en Kruyt-kunde enz.

Aangaande het Kraakbenig maakzel van den Neus, de Slagaderen van 't Trommelvlies, en van de Holligheyt van den Trommel, als ook van de gehoorbeentjes en haar beenvlies.

Zeer Vermaarde en Ervare Heer,

EERWAARDE BEGUNSTIGER

Die de wetenschap der ontleed-konst stellen te bestaan in een enkele kennisse der namen, menende, dat de zelve volmaakt te verkrygen is, zoo men de benamingen der delen weet, en figuren daar van in ziet, besteden, en schikken maar een korten tyt tot het leren van die wetenschap. Deze zoeken zy daarom, alle

ontledingen verworpen en overgeslage hebbende, uyt de Boeken te halen, en met een blint vertrouwen onderwerpen zy de vryheyt van haar oordeel aan 't gezag der Autheuren. Ik oordeel met deze leer over een te komen die fraye en gemakkelyke weg, dewelke *Blankaart* in 't begin van zyn ontleding op 't eerste hooftdeel ydelyk roemt gevonde te hebben, door welkers hulp hy voorgeeft, dat hy in korte dagen de geheele ontleed-konst aan zyne leerlingen kan vertonen. Maar hoe zou hy anderen in 't onleden konnen oeffenen, nademaal hy zelfs nooyt enige ontleding gehouden heeft, en al 't goede, dat hy in zyn ontleetkundig geschrift gelast heeft, is hy niet aan zyn eygen ogen, maar aan de naarstigheit van anderen, ten eenemaal verschuldigt.

Maar andere, oordelende eyndelyk de ware en grondige wetenschap der ontleed-kunde deze te zyn, de welke niet uyt enkele boeken, maar uyt de dode lichamen der menschen met een overmoeyden yver gehaalt wort, roepen dezelve uyt voor zo een oneyndig werk, en dat ook niet van een enkel mensch of eeuw is. Zo dat die gene, dewelke den oorspronk en aanwasch van de ontleedkunde van vele eeuwen herwaarts ophaalt, zig verwonderen moet, dat des zelfs palen, die te vore al te naauw bepaalt waren, nu door een eeuwigdurende lofwaardige vlyt van verscheyden wel bedrevene Mannen, oneindig, evenwel niet tot het uytterste toe, uytgebreyt zyn; daar en boven die het voorwerp der ontleed-kunde beschouwt, zullen hem aldaar vele onbekende, duistere en twyffelagtige zaken ontmoeten, welkers onderzoek den nakomelingen ook wat werk kosten zal.

Wat my betreft, van die tyt af, wanneer ik myne studien, en my zelfs geheel en al aan deze zeer deftige wetenschap opgeoffert heb, heb ik dikwils gelegentheyt gehad van my te verblyden, Indien my 't onderzoeken zommige dingen naar wensch gelukten, maar dikmaals heb ik my bedroeft, als ik de diepe verborgentheden met myn mes en arbeyt niet konde naspeuren; evenwel ben ik hier in altyt gelukkig geweest, dat ik my bediene kon van de zoo zeer gewenschte gelegentheyt om myne pogingen in de voorwerpen dikmaals te herhalen, en dat ik U: *beroemde Heer*, tot een begunstiger gekregen heb, wien 't my zoo in 't openbaar als afzonderlyk toegelaten is in een twyffelagtig voorval raat te vragen. Nooyt heb ik van U myn afscheyt genome, of een openbaar antwoort van U bekomen, of ik heb my over de zwarigheden van my weggenomen, en de onbekende dingen geopenbaart, en de tekenen van gunst en genegentheyt herhaalt zynde, kunnen gerust stellen en verblyden.

Wanneer ik dit herdenke, ben ik gedwonge, *Vermaerde Heer*, zo veel hoop en vertrouwen op uw beleeftheyt te stellen, dat ik geenzints kan twyffelen, of deze myne stoutigheyt van U voor de derdemaal aan te spreken, zal U aangenaam en welbehaaglyk zyn.

De Neus onlangs van U aan my vertoont, die gy bereydt hadt tot een nauwk euriger opheldering der verdelingen van dezselfs kraakbenig gedeelte, en gesteltenis van 't [*septum narium*] Neusschot, heeft my gelegentheyt gegeven om te bemerken, dat 'er vele dingen onbekent zyn, die hier klaar bleken, en van anderen of niet gezien, of als te gering zyn overgeslagen. In welke zaak ik ten volle bevestigt wiert, wanneer ik de schriften der autheuren met uwe aanmerkingen een weynig naauwkeuriger vergeleek: want tot tot nog toe heb niet anders uyt alle de schryveren, dien my de tydt toeliet raat te plegen, kunne verstaan, als dat de *kraakbenige Zelfstandigheyt van de neus* verdeelt wort in vyf delen. Aldus wort het volgende daar van by *Bartholinus in zyn ontleetkunde op het* 10. *Cap. van 't* 3. *boek*, by my op 350. bladtz. gelezen: *de kraakbenen maken de Zelfstandigheyt van 't onderste gedeelte der neus, en zyn vyf. De bovenste zyn de breetste, dewelke hangen aan de Neusbeenderen, en hoe meer ze nederdalen, hoe weeker zy worden, zoo dat het uyteynde van de Neus een Zelfstandigheyt heeft ten dele gelyk als kraakbenig, ten dele ligamenteus of bandig. Het derde in 't midden van dezen, maakt het middelschot uyt of het tusschenscheytzel tusschen byde de neusgaten. Aan dezen worden twee anderen gevoegt, dewelke de [pinnae sive alae] vleugels uytmaken, en worden door vliezige banden 't zamegebonden.* De Tafelen van *Bidloo* worden met dezelfde duysterheyt benevelt, en de Autheur zelfs heft het zelfde deuntje weder op, dat andere al tot walgens toe gezongen hebben, want aldus spreekt hy in de 12. tafel van 't eerste deel. *Vyt een vyfderly 't zamenvoeging van kraakbeenderen is het onderste gedaante van de neus 't zamengestelt, dewelke alle onder een naam van een verschydentlyk verdeelt kraakbeen verstaan kunne worden. De twee bovenste, aan de neusbeenderen hangende, ontfangen het derde zynde het middelste tusschen de voorgaande, of het middelschot, en de twee zydelyke kraakbeenderen de vleugelen. Alle deze kraakbeenderen worden met een vliezig bekleetzel bekleet.*

Hoe groot een verwondering hebt gy in my verwekt, wanneer ik met U beschouwde het zeer konstige maakzel van't inwendige [*auditus organum internum*] gehoor tuyg, namentlyk het vlak gespanne [*membrana tympani*] trommelvlies, de Mechanische ineenschakeling en natuurlyke 't zamenvoeging van de [*quatnor ossicula auditus*] vier geboor beentjes, de [*tres excavationes sive canales circulares*] drie half ronde holtens van 't [*labyrintht*] doolhof, de kronkelige bogten van 't [*cochlea*] slakkenhuys, en wat gy aanmerkens waardig meer toen ter tydt vertoonde, bekenne ik, vermaakten my met haar aangenaam gezicht, en ik merkte te gelyk eenige dingen aan, dewelke zelfs van de nauwkeurigste onderzoekers van 't gehoortuyg niet beschreven zyn. Het

is my niet onbekent, dat door de vlyt van *Du Verny* en *Schelhamer* het opregte Dedalische gestel van deszelfs benig gedeelte, en de verborge takmakingen der zenuwen aldaar gelegen uyt de binnenste schuylplaatzen open gelegt, en ten toon gestelt zyn, maar ik verwonderde my te gelyk, dat de verhandeling van bloetvaten, aldaar in een groot getal verspryt, door zulke beroemde mannen, by de ontleetkunde wel verdient hebbende en noch verdienende, opgestelt, zoo gebrekkig enkel op gissingen gebouwt is; dat de zelve echter niet minder nootzakelyk als nuttig is, blykt hier uyt om dat deze delen haat gehele leven, en voetzel daar van ontfangen: Want nauwlyks schynt het gevoele van den *Professor Bidloo* eens in acht genomen te moete worden, het welk hy onlangs van de stoel, in tegenwoordigheyt van veele toehoorders uytgesproken heeft, namentlyk dat, dat werkelyk onderzoek der bloetvaten, en de nauwkeurige beschryving van der zelver loop in alle delen niets te beduyden heeft, en ten eenemaal overtollig is, nadien het nu vast en zeker is, dat alle de delen van bloetvaten voorzien zyn, om dat ze gevoet worden; nademaal, als deze redenering doorgaat, anders de gehele [*neurologia*] beschryving der zenuwen onnut gemaakt wort, (dewelke nogtans gelykze van een zeer grooten arbeyt, zoo is ze ook van een hoog gebruyk) om dat men met gelyke bewyslykheyt uyt de voeding en 't gevoel der delen; besluit dat de Zenuwen door alle de delen van 't lichaam verspreyt worden.

Myn mening is nogtans niet, als of ik zeggen wilde, dat alle die gemelde Heren de slagaderen en aderen aan de delen van 't inwendige oor niet toegestaan hebben; want het konde anders blyken uyt haar schriften, dewyl de *Heer du Verny* zeer nauwkeurig den oorspronk en takverdelingen dezer vaten schynt te beschryven; hy zegt immers, *de Holligheyt van dezen trommel is bekleet met een vlies, waar in zeer veel valen verspryt worden, welkers takies zommige zyn van dien tak der slaap-slagader, dewelke in het dikke herssenvlies verspryt wort, maar de andere vaten zyn takies van die vaten, dewelke verspryt worden in de vliezen, welke de holligheden van 't mamwyze [Apophysi Mastoidis] uytsteekzel bekleden.* Ja zelfs vertoont hy dezelfde vaten afgebeelt inde I. fig. van de 9. tafel. Hy zegt verder, *dat de Zelfstandigheyt van den [Malleus] hamer en [Incus] aanbeelt met zommige gaatjes doorboort zyn, die toegang verlenen aan de vaatjes, welke het voetzel daar na toebrengen, en* eyndelyk eygent hy het slekkenhuys en de halfronde Canalen of holligheden ook hunne slagaderen en aderen toe. Want volgens zyn gedachten, *deelt die slagader, welke tot het slekkenhuys ingaat, een aanmerkelyke tak mede aan het [Vestibulum] voorhuys, dewelke wederom in twee verdeelt wort, gaande na de regter en linker zyde; byde deze takken worden wederom gemeenlyk verdeelt in twee anderen, welkers eene door de*

poort van 't Voorhuys, die met de halfronde Canalen gemeen is, ingaat, en wort verdeelt in twee takjes, welke in 't binnenste dezer Canalen verspryt worden: De andere tak gaat door de bovenste poort van 't middelste kanaal in, en keert weder door de andere poort van 't zelfde Canaal in 't Voorhuys. Op vele plaatzen van 't binnenste van 't Voorhuys geschied 'er een [Anastomosis] inmondinge of vereniging. De Aderen worden op gelykerwys verdeelt. De zelfde beroemde Autheur voegt 'er de afbeeldinge van deze vaten by in de 7. en 8. figuur van de 10. tafel.

De zeer vermaarde *Schelhamer* voegt 'er wel geene byzondere beschryving, van een verspryding der bloetvaten na de inwendige delen van 't oor by, maar nogtans zegt hy op de 10. Afdeeling van 't 3 Hooftstuk van 't eerste deel, dat het openbaar is, dat dezelve tot in het oor doordringen, nadien in versch gestorve lichamen de vliesjes, bekledende de inwendige oppervlakte van de [*Concha*] Schelp, door de bloetvaten geheel root zich vertonen, maar hy staat *Vesalius* niet toe, dat die vaten ontfange worden door dat gat, waar door uytgaat het harde gedeelte van de gehoor zenuw, het welke is tusschen het mamwys, en [*apophysis styloides*] priemwys uytsteekzel, en dat dit is de [*Aquae ductus Fallopii*] waterweg van Fallopius, toont hy §. 11. 12. Cap. 4. part. 1. niet minder grondig aan, als hy klaar bewyst Cap. 3. §. 11. dat dien anderen gaande uyt het oor na 't verhemelte, genaamt moet worden de [*ductus Eustachianus] de weg van Eustachius.*

Maar niet te min, indien ik van de eene kant deze beschryvingen en Afbeeldingen van die Heren, en van de andere kant alle die vaten door uwe wonderbaarlyke konst met root wasch opgevult nauwkeurig beschouwe, bespeur ik geen klyn onderscheyt tusschen het beloop van die, en deze vaten, zynde een klaar bewys, dat die ontleders de gemelde vaten liever met de ogen des verstants gezien, en die zy met het gezigt niet gewaar konde worden, door inbeelding ingevult hebben.

Daar en boven, dat dit *Doorluchtige paar ontleders* met *Spigelius* en anderen vastgestelt, dat de beenderkens van 't gehoor zonder [*periostium*] been vlies zyn, schynt my met de natuur en 't gebruyk van dit vlies te stryden. Nademaal het zelve volgens den zeer nauwkeurigen ontleder, Hr. *Clopton Havers*, in zyn *Osteol: nov. discurs.* 1. by my op 't 18. en volgende bladz. zodanig van natuur is, dat het met een dubbelde loop van vezels voorzien is, welkers onderste ontstaan van 't dikke herssenvlies, en lopen regt uyt, maar de bovenste nemen haar oorspronk van de pezen der spieren, en houden geen geregelde plaatzing; nu zyn de beenderkens van 't gehoor zo verre niet van deze dubbelde oorspronk van 't beenvlies afgelegen, of ze zyn der liever naast by. Na het oordeel van dien zelfden Heer *Havers*, by my op 't 29 en volgende blad, is het gebruyk van 't beenvlies in de beenderen

zesderly; *ten eerste*, op dat het de beenderen bedekt. *Ten twede*, op dat het de geesten met zich na de Zelfstandigheyt der beenderen voert, en de zelven gevoelig maakt. *Ten derde*, op dat het de vergroting der beenderen tot een paal verstrekke; *ten vierde*, op dat het de verenigingen der beenderen en der zelver aangroeyzels bevordere, *ten vyfde*, dat het de hoofden en pezen der spieren met de beenderen vasthegt, *ten zesde*, dat het wegens zyn gevoeligheyt de beenderen bevryt van uytwendige ongemakken. Geen van alle deze gebruyken kunnen deze gehoor beenderkens boven de andere beenderen van 't menschelyke lichaam ontberen: want of schoon de Hr. *Schelhamer*, hier uit besluyt, part. 3. cap. 4. §. 13. om dat, als men het beenvlies aan de overige beenderen toestaat, de natuur te gelyk haar het gevoele heeft wille geven, op dat 'er niet iets schielyk of onverhoets het zelve quetse, of zonder onze bemerking bederve, dat derhalve deze beenderkens zodanig bekleetzel niet van noden hebben, om dat 'er voor geen uytwendige ramp te vrezen is, dewylze in de binnenste holligheyt der beenderen verborgen leggen en geen scherp vogt op vallen kan, nadienze in de inwendige lucht ophangen. Dit niet tegenstaande bevinde ik in de gemelde redenering een onvolkome verhaal van de gebruyken van 't beenvlies, en een ongegront bewys van de twede stelling; waar op nogtans de zaak aankomt, namentlyk, dat de gehoor beenderkens zodanig in de binnenste delen van 't oor verborgen leggen, dat ze tegen alle rampen en ongemakken zo van de lucht, als scherp vogt bevlytigt en bevryt zyn; nademaal het tegendeel my doen geloven de gestadige vernieuwing van de lucht in de schelp begrepen door den weg van *Eustachius*, de aangemerkte veelheyt van vogt in dezelfde holligheyt na mate overvloedig genoeg, en vele andere redenen, die ik om de kortheyt hier voorby ga.

Maar om niet wytlopiger te zyn in 't verhalen myner twyffelingen, dewelke by my voortgekomen zyn uyt het lezen der ontleetkundige boeken, en 't beschouwen van uwe zeer nauwkeurige en zinnelyke berydingen, en op dat ik 't gemeene welvaart, 't welk U zo zeer ter herten gaat, geen nadeel doe met U van nootzakelyke dingen af te houden, betuyge ik, dat ik alleenlyk daar mede voor heb, om U, *Vermaarde Heer*, voor ogen te leggen die dingen, welke nog onzeker en onbekent zyn, van welke alle oprechte liefhebbers der ontleetkunde met een eenparige wensch een nauwkeuriger beschryving verlangen; en om U te verzoeken, dat gy 't gene, 't welk gy *omtrent de verdelingen van de kraakbenige Zelfstandigheyt van de neus, de figuur van 't middelschot van de neus, de bloetvaten door alle de gedeeltens van 't inwendige oor, en trommelvlies verspryt; als mede het beenvlies van de gehoorbeenderkens*, door uwe onvermoeyden arbeyt, en schrander-

heyt begrepen hebt, de geleerde werelt niet langer onttrekken, maar door uwe nauwkeurige afbeeldingen en uytleggingen bekent maken, en in 't licht brengen wilt.

Hier mede Wensche ik zeer vieriglyk, dat gy welvaart; en ik verzoek dat gy my, die U zo grotelyks acht, volhert te begunstigen; en blyve.

ZEER VERMAARDE HEER.

U Onderdanigste Dienaar.

J O H . H E N R . G R A E T Z .

Amsterdam den eersten van Slachtmaant in 't Jaar 1696.

Antwoort Van Frederik Ruysch, Aan den zeer Ervaren Heer Johannes Henricus Graetz, Op Deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief, aangaande het kraakbenig maakzel van de Neus, de slagaderen van 't trommelvlies, van de holligheyt van den trommel, en van de gehoorbeentjes; mitsgaders aangaande der zelver beenvlies.

HEt is zo, de ware en oprechte kennis der ontleedtkunde is niet enkel uyt het lezen der boeken, en ook niet alleen uyt het snyden der dode lichamen te halen, maar daar wort een minzame vereeniging van beyde studien vereyscht. Nademaal dit U zeer ter herte gaat, zo dat gy de schriften der beste Autheuren by

nagt en dag doorleest, en de ingewanden der gestorvenen vlytig doorsnuffelt, geeft gy reden om veel van U te hopen, en alle geluk te voorspellen. Uwe verdiensten bewegen my, dat ik het antwoort op uwen brief op den eersten van Slachtmaant des voorledene Jaars niet verder kan uytstellen, schoon ik zeer bezet ben met myne openbare vertoningen, drukke practyk, en huyslyke zaken.

Gy brengt eerst ter onderzoeking *de kraakbenige gesteltenis van de neus* van de Anatomisten niet genoeg gezien, of beschreven, veel minder afgebeelt: want zy alle gelyk gy wel zegt, *Zeer Ervaare Heer*, stellen maar vyf kraakbeenderen van den neus, namentlyk *twe bovenste en breetste*, hangende aan de benige delen van den neus; *een derde* midden tusschen deze twee en makende het kraakbenig gedeelte van 't neus-schot uyt; en de twee onderste, de vleugelen genaamt.

Maar by aldien imant met een luchtige hant dit gehele onderzoek in 't werk stelt, zal hy bevinde, dat de vleugels niet in 't geheel, maar voor 't minste gedeelte van een kraakbenige Zelfstandigheyt zyn, en dat 'er van deze meer stukken gevonden worden, als de Autheuren tot nog toe geleert hebben. Onder het benige gedeelte van den neus, ('t welke niet alleen uyt twe langwerpige vierkante beentjes bestaat, maar ook uyt het zydelyke en bovenste deel van 't derde paar der beenderen van de bovenste kaak) de bekleetzels afgenomen zynde, komt de [*Nasi globus*] Neus-bol te voorschyn, dewelke lichtelyk in twee delen splyt, als de banden maar weggenomen worden, gelyk te zien is in de 5. fig: van de 9. tafel. letter A.

Tusschen deze delen een wynig van malkanderen uytgebryt, komt het *kraakbenig gedeelte van 't middelschot* in 't gezigt, het welk *Bartholinus* voor 't derde in ordre hout, maar *Spigelius* noemt het eerste, en 't zelve zal by my ook het *Eerste kraakbeen van de Neus* wezen, om dat het ongepaart is, maar de andere zyn in byde de kanten dubbelt. Dit kraakbeen verdeelt het onderste gedeelte van den Neus in twe delen, en zit vast aan 't benig gedeelte van 't Neus-schot door tusschenkomst van een vliezige bant, dewelke door een verzwering zeer licht losraakt, waar door de neus een afschuwelyke en platte gedaante aanneemt. Dit kraakbenig schot is geenzints in zyn onderste en uytterste gedeelte scharp, maar ront, gelyk blykt in de zesde en zevende fig. van de 9. tafel. Het is somtyts omgekromt, en in stokouden verandert het niet alleen in een benige Zelfstandigheyt, maar wort dikwils ook onmiddelyk verenigt met het elfde been van de bovenste kaak, dat men de [*Vomer*] Ploeg noemt. Daarenboven oordeel ik 't aanmerkens-waardig te zyn, dat dit kraakbenig middelschot der Neusgaten, niet alleen bekleet wort, met het [*Membrana Mucosa*] Snotvlies, maar ook met een

zeer dun vliesje onder dit onmiddelyk gelegen; Dit dunne vliesje is een vervolg van 't beenvlies, dat het benig gedeelte van de neus bekleet, en verdient de naam te hebben van 't [*Perichondrium*] kraak-beenvlies, en het wort met zyn slag-adertjes voorzien, voornamentlyk zo gy 't voor het heldere ligt hout, en het voorwerp op myne nieuwe manier bereyt is, gelyk ik onlangs in een afgezonderde byeenkomst vertoont heb, en de 8. fig. van de 9. tafel aanwyst: dit dunne vliesje gescheurt of afgebroke zynde, komt 'er zeer bezwaarlyk een nieuw in de plaats, en baart een Heelmeester veel moeyte. Maar het Snotvlies, het middelschot bekledende pronkt met duyzenden van slagaderlyke takjes, gelyk door een nauwkeurig onderzoek blykt in de 6. fig. van de 9. tafel, hare uyteyndens heb ik onlangs zo fyn vertoont, dat men dezelven met vergroot glazen naauwlyks konde ontdekken, daarom is 't geen wonder, dat 'er zoo licht met het eynde van den vinger een [*Haemorrhagia*] bloetstorting verwekt wort. Dit Snotvlies heeft ook overvloedige kliertjes. Ziet de 7. fig. van de 9. tafel.

Het tweede en derde Kraakbeen in de 4. fig. A. lett. aangewezen, zynde driehoekig, worden met de bovenste kant gehegt aan 't benig gedeelte van de neus door middel van een bandige hegting, en langzamer hant nederdalende eyndigen ze met het voorste gedeelte in een scharpe hoek, en met het onderste gedeelte ontfangen zy het *Vierde en Vyfde Kraakbeen*, of het twede paar, dewelke van anderen wel verzuymt zynde, kort zyn, komende in breette over een met de breette van 't tweede bovengemelde paar kraakbeenderen. Ziet de 4. fig. van de 9. tafel. letter B.

Het zesde en zevende Kraakbeen, het derde paar uytmakende, hangen met de agterste zyde aan de zo evenverhaalde kraakbeenderen, namentlyk het vierde en 't vyfde, en zyn ten naasten by van een vierhoekige figuur. Ziet de 4. fig. van de 9. tafel. letter C.

Aan deze kraakbenige brokken volgen *het achtste en negende Kraakbeen* of het vierde paar, eenigzints de bladeren van de [*periploca scandens*] klimmende omwinde verbeeldende, dewelke in de beyde uyteyndens spits zyn, en eyndigende in een dun nederwaarts gebogen aanhangzeltje, eenigzints het [*pediculus foliorum*] steeltje van de gezegde bladeren gelykende, naderen omtrent het eynde ten laaste wederom zeer na by malkanderen, en staan aan beyde de kanten van 't schot, even als de steeltjes aan de [*costa foliorum*] ribbe of zenuw van de bladeren, en eindigen in de insnyding van de bovenste lip. Ziet de 4. fig. van de 9. tafel. letter D.

Het overige gedeelte makende het grootste deel van de *vleugelen* in de beide kanten, is niet kraakbenig, maar enkel vliezig, alhoewel 't dik genoeg is. Ziet de 4. fig. van de 9. tafel: letter E.

Wat het twede deel van uwen brief aanbelangt, *zeer Ervare Heer*, namentlyk de Afbeelding van de bloetvaten lopende door 't trommelvlies, ik beken dat gy dit moeyelyk werk zo dikmaals van my hebt verzogt, dat ik het U met fatzoen niet langer wygeren kan, echter is 't my geheel en al moeielyk geweest, niet alleen de gezegde vaten te voorschyn te brengen, maar ook wegens haar fynheyt, derzelver afbeelding te maken; waarom gy niet denken moet, dat alle takjes in de bygevoegde negende figuur vertoont worden, dewyl ik zulks ten eenemaal onmogelyk oordeel.

Derhalven wil ik in de eerste plaats aangemerkt hebben, dat derzelver loop ten eenemaal verschillende is van die, dewelke gezien wort in 't zeer dunne vlies de holligheyt van den trommel bekledende: in de twede plaats moet men weten, dat ik in de herfstmaant van 't voorledene Jaar, wanneer ik myne openbare vertoogingen deed in dode lichamen van kinderen, nu al over de drie Jaren door myne balsamatie zeer net als levendig bewaart, aangetoont heb, dat het trommelvlies bestaat uyt twe platen of rokken, en dat ik den derde in den vorige maant ontdekt heb, den welken ik nog in myn Snykamer een ygelyk vertone kan; de bloetvaten worden niet verspreyt door den uytwendigen rok, maar, voor zo veel ik tot nog toe heb moge ondervinden, door den middelste, zoo dat men gissen moet, dat deze bloetvaten geschikt zyn tot een byzondere bediening, en hebben zelden, zoo ooyt, gemeenschap met de vaten door den trommel lopende. Verders staat aan te merken, dat die slagaderlyke bloetvaten door 't trommelvlies met een zeer zware takmaking verspreyt, ook een eygen en byzondere loop houden; want zy worden van 't midden of middelpunt afgeleyt tot den omtrek; het stammetje van deze vaatjes na 't middelpunt of 't midden gaande neemt voor 't grootste gedeelte zyn oorspronk van de takjes der uytwendige slaap-slagaderen lopende ter zyde van de uytwendige spier van den hamer. Ziet de 9. fig. van de 9. tafel.

Omtrent de bloetvaten van het zeer dunne vlies van den trommel, heb ik onlangs in een afgezondert collegie der zelver wonderlyke loop vertoont, die ten eenemaal van de figuren der Autheuren verscheelde, en zeer vermakelyk om te zien was, gelyk ik ook afgebeelt heb in de 10. fig. van de 9 tafel, alwaar dat vlies uyt de holte van den trommel genome en vlak gespanne gezien wort, op dat de vaten des te naauwkeuriger te voorschyn zoude komen.

Het geene gy, *zeer Ervare Heer*, aangaande de nootzakelykheit van 't beenvlies van de beenderkens van 't gehoor met kragtige drangredenen bewyst, verdient myne toestemming, en 't wort met het oog zelfs zodanig bevestigt, dat ik verzekeren kan, dat ik die beenderkens over drie of vier Jaren al bevonden heb geenzints van een beenvlies berooft te zyn, en dat by geval: want de bloetvaatjes door de gemelde beenderkens verspreyt, en in de

eerste figuur uytgedrukt, verschafte gelegentheyt tot deze ontdekking, 't welk een van myne leerlingen toen ter tyt tot een byvoegsel agter zyn dispuyt plaatste.

Maar myn arbeyt en bezigheden trekken my van 't schryven af en roepen my elders, waar aan ik my des te meer onderwerpe, om dat ik my vast verbele, dat ik uw verzoek na myn vermogen voldaan en uwe zwarigheden opgelost heb, 't welk myn enigste oogmerk van myn antwoort was, en gelyk gy daar van verzekert kunt zyn, zo zal ik ook geen gelegentheyt voorby late gaan, waar by ik bekent kan maken, hoe ik U beminne, en van gantscher herte ben.

ZEER ERVARE HEER.

V en Vwe studien toegenegene Vrient.

FREDRIK RUYSCH.

Geschreven in Amsterdam den Negentienden van Louwmaant in 't Jaar 1697.

Verklaring van de negende tafel.

De Eerste Figuur.

Vertoont de gehoorbeenderkens in haar natuurlyke plaats met een beenvlies, en met bloetvaatjes voorzien: dezelve zyn hier veel groter afgebeelt, op dat men de bloetvaten des te beter zou kunnen zien.

A.	*De Hamer.*
B.	*Het Aanbeelt.*
C.	*De Voet.*
D.	*Het vierde gehoor-beentje.*

De Tweede Figuur.

Vertoont dezelfde beenderkens in haar natuurlyke grootte, en dat uyt het lichaam van een bejaart Mensch.

De Derde Figuur.

Wyst dezelfde beenderkens aangenomen uyt het hooft van een menschelyke vrugt, dewelke in grootheyt by na over een komen met die van een bejaart Mensch.

De Vierde Figuur.

Vertoont de Kraakbenige brokken of snydingen van de Neus, van de linker zyde.

A.	*Vertoont een uyt het eerste en bovenste paar.*
B.	*Een uyt het twede paar.*
C.	*Een uyt het derde paar.*
D.	*Een uyt het vierde paar.*
E.	*Het vliezige deel van de eene Neus-vleugel.*

De Vyfde Figuur.

Vertoont de Neus met een gedeelte van 't voorhooft been en bovenste kaak, welkers bol of globe in twee delen spleyt, als de hegting los gemaakt is. En de uytwendige dekzels van de Neus zy weggenomen.

A.A.	*De Neus-bol in twee delen gespleten.*
B.	*Een gedeelte van 't middelschot van de Neus.*

De Zesde Figuur.

Vertoont het Middelschot van de Neus-gaten, met het Snot-vlies, en slagadertjes; deze slagadertjes zyn veel meer in getal, als ik hier heb kunne afbeelden.

A.	*Een gedeelte van 't voorhooft-been.*
B.	*Het Middelschot met slag-adertjes verciert, en zyn veel meer in getal, als ik uytgedrukt heb.*

De Zevende Figuur.

Wyst het gemelde schot aan met zyn Snot-vlies voorzien van ontelbaare kliertjes, welkers gapende montjes zich voor 't gezigt vertonen.

De Achtste Figuur.

Vertoont het zeer dunne vlies leggende onder het snot of [membrana papillosa] *tepelagtig vlies, en het Middelschot van de Neus-gaten onmiddelyk bekledende, met bloet vate voorzien.*

***De Negende* Figuur.**

Vertoont de slag-adertjes van 't trommel-vlies.

A.	*Een takje van de uytwendige slaap-slagaderen.*
B.	*Deszelfs verdeling door 't trommel-vlies.*

***De Tiende* Figuur.**

Vertoont den loop der slag-adertjes door hot vliesje, dat de holte van den trommel bekleet.

De Negende Ontleed-kundige Voorstellige brief Door Andreas Ottomarus Goelicke, *Medicyne Doctor.*
Aan den zeer vermaarden Heer Fredrik Ruysch.
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed-en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande den loop der slag-aderen door 't dunne herssen-vlies, de herssenen bekledende; het derde herssen-vlies, de slagaderen der vliezen, de holligheden van 't voorhooftbeen boven de wortels der neus-gaten, en de holligheden onder het reyzaal bekledende; als ook aangaande de nieuwe slag-aderen van de lever en 't Middel-rift.

ZEER BEROEMDE HEER.

INdien uwe Edelmoedige inborst en vierige begeerte om de wetenschappen der genees-konst van dag tot dag met nieuwe ontdekkingen te vermeerderen, my niet ten volle bekent was geweest, ik zou nauwlyks dezen brief, met zo een geringe styl geschreven, U hebbe durve toezenden; maar hier heeft my uwe vriendelyke brief wisseling toegebragt, waar mede gy anderen al voor dezen vereert hebt, Ja daar toe ben ik eenigermate ook aangemoedigt door de byzondere vrientschap en gunst, dewelke de zeer vermaarde Heer *J.H. Graetz*, myn zeer geachte vrient, my menigmaal verhaalt, en dien hy zelfs beproeft heeft. Zo dat ik een zeer vast betrouwe hebbe, dat gy myne stoutigheyt in 't schryven volgens uwe aangebore beleeftheyt vergeven, en te gelyk voldoen zult myne billyke nieuwsgierigheyt, waar mede ik omtrent zommige ontleet-kundige geschillen, die van geen wynig belang zyn, opgehouden wort. Want een brief, zege *Cicero*, wort niet schaamroot; na-

demaal wy daar in vryer onze gedachten aan anderen mogen uytdrukken, dat anderzint de eerbare schaamte verbieden zou.

't Is nu een igelyk bekent, *Beroemde Heer*, dat de [*Cerebrum*] groote en [*cerebellum*] klyne herssenen besloten leggen in ons bekkeneel, en het verlengde merg door de geheele ruggegraat uytgestrekt is. Dat de zelfstandigheyt der herssenen ten dele [*substantia corticalis*] korst-agtig en ten dele [*& medullaris*] mergagtig is volgens het getuygen van *Malpighius*, hebben al in haar tyt aangemerkt *Piccolomineus, Lindenius, Bauhinus*, en na haar, voor zo veel my bekent is, alle de ontleders. Eyndelyk dat de herssenvliezen, zoo wel het [*dura & pia mater S. meninx*] dikke als het dunne gemeene dekzels van de herssenen zyn, en dat ze niet alleenlyk haar buytensten omtrek omringen, maar zich voegen in de diepste hoeken, ploien, en rimpels, is door de grote naarstigheyt van *Willisius* in zyn *ontleding der herssenen* ontdekt; waaraan uwe schranderheyt onlangs ook als de laatste hant gelegt heeft, wanneer gy in uw antwoort op den zevenden voorstelligen brief van den zeer Ervaren Heer *Graetz* het dunne herssenvlies, bekledende de klyne herssenen, in de 1. fig. en een van deszelfs zikkelwyze uytsteekzels met den wonderbaarlyken loop der vaten in de 2. fig. zeer nauwkeurig afgebeelt hebt.

Maar dit alleen heest my in twyffel gehouden, wat ik gevoelen zou van den loop der slag-aderen van 't dunne herssen-vlies, de grote herssenen het [*medulla spinalis*] ruggemerg bekledende, den welke de Hr. *Bidloo* in de 5. fig. van de 8. tafel, als mede in de 1. fig. van de 10. tafel uytgedrukt heeft, Nademaal ik den zelven geheel anders in uwe zeer nette berydingen van uw Cabinet gezien hebbe; en wat ik oordelen zou over het derde herssen-vlies, tusschen het dikke en dunne herssen-vlies gelegen, waar van de zelfde Hr. *Bidloo* handelt in zyn ontleetkonstige tafelen, of het niet enkel denkbeeldig was, en of het in der daat aldaar wel bestont, gelyk de ontleetkundige geschiedenissen getuygen, dat andere het zelfde lot overgekomen is; eerst konde ik my dit niet wys maken van een Man, die tot nog toe zo vermaart is in de ontleet-kunde, en die zoo grootelyks roemt over zyn bequaamheyt en voorspoet in 't ontleden der dode menschelyke lichamen, voornamentlyk wanneer ik dat vlies in de openbare demonstratien onlangs door 't opblazen van U vertoont, in tegenwoordigheyt van den *Professor Bidloo*, gezien heb, en den Hr: *Bohnius*, Professor in de Medicyne tot Leipzig, hem den lof van de eerste uytvinding niet duyster schynt toe te eygenen, in zyn *Circul. Anat: Progymnasm. XXI.* pag. 333. alwaar hy op deze wys spreekt; *Bidloo is de eerste, voor zo veel my bekent is, dewelke in zyn ontleding des Menschelyken lichaams gewach gemaakt heeft van een zeker der-*

de vlies, gelegen tusschen het dikke en dunne herssen-vlies, het welke ik onlangs in de openbare ontleding van een dood mannelyk lichaam, niet op het derde uur van zyn dood, gelyk het dezen ontleder gebeurt is, maar op den vyftienden dag bereit, myne aanschouwers vertoont hebbe. Het zy hier van wat het wil, echter is het nootlot van deze Anatomische vrugt te beklagen, om dat het zo een ongelukkige moeder heeft, nademaal deze door een ontaarde liefde het zelve in zyn eyge vuyligheyt laat leggen, nog afwascht of reynigt, op dat het aldus in een zindelyke gedaante te voorschyn kome, en in 't oog van anderen aangenaam zyn zou. Derhalven zult gy de gunst en eer van alle oprechte liefhebberen verdienen, zo gy de vaten van het dunne herssen-vlies, de grote herssenen en 't ruggemerg bekledende, als mede dit [*membrana arachnoidea*] spinnewebs-vlies of derde herssen-vlies en deszelfs zamenhang door een naauwkeuriger figuur afgebeelt zult hebben, en insgelyks aangetoont, van wat afkomst het vlies is, dat de holtens boven de [*radices nasi*] wortels van den Neus in 't voorhooft-been, en dat de holtens onder het [*sella equina*] reyzaal bekleet, en wat wonderbaare, takmakingen van de bloetvaten aldaar zyn.

Omtrent het gestel, en gebruyk van de [*Hepar*] lever, als mede de bloetvaten door de zelve lopende, hebben de Geneesheren van alle tyden afgrote vooroordelen gehad. Zo dat ze zich niet geschaamt hebben, dit ingewant voor het aanzienelykste te achten, en het gehele werk van de bloetmaking aan 't zelve toe te eygenen, alhoewel anderen dit omvergeworpen en de onbequaamheyt van dit ingewant tot het waarnemen van deze edele bediening klaarder als de Zon aangetoont hebben; tot dat eyndelyk de zeer vernuftige *Malpighius* deszelfs maakzel naauwkeuriger onderzogt, en daar na het ware gebruyk aangetoont heeft. Wat de bloetvaten door de [*parenchyma glandulosum*] klierige Zelfstandigheyt van de lever konstig verspreyt aangaat, deze worden met een algemene toestemming der ontleders verdeelt in [*vasa adducentia] [& abducentia*] bybrengende en afhalende vaten; van het eerste zoort zyn de [*arteria hepatica] lever slag-ader* uyt de regter tak van de [*coeliaca*] Maag-slag-ader afkomstig, de [*vena portarum*] Poort ader, dewelke van zommige gehouden wort de bediening van een slag-ader waar te nemen, en de [*nervus hepaticus] lever zenuw*, maar van 't laatste zyn de stammetjes van de [*vena cava] holader, [vasa lymphatica] watervaatjes* hun oorspronk uyt yder kliertje nemende, en de [*pori bilarü] Galpypjes.* En deze zyn het maar, dewelke alle autheuren tot een toe in hare ontleet-kundige beginzelen gewoon zyn te melden: want dit moet niemant wonder schynen, nademaal zeer velen zoo niet allen de regte manier om deze verborgen-verspryding der vaten te ontdekken, onbekent is. En nadien U, *beroemde Heer*, deze hyligdommen der natuur geopenbaart zyn, dewyl gy gehele dagen

in 't onderzoeken van diergelyke geheymen verslyt, en de manier weet, om de fynste [*vasa capillaria*] hairige vaatjes, die naauwlyks met het vergrootglas kunne bespeurt worden, met zekere waschagtige stoffe op te vullen, kan ik waarlyk niet zien, wat 'er uw edelmoedigheyt waardiger, en billyker wezen kan, als dat gy hier in het verlangen der weetgierigen voldoet, en zo gy eenige nieuwe ontdekkingen omtrent de lever bloetvaten behalven die hebt, welke gemeenlyk de ontleders gewoon zyn aan te halen, wilt dog dezelve tot groot voordeel der geneeskunde mededelen.

Laten U, *zeer beroemde Heer*, de nyt en laster van quaataardige menschen in 't minste niet doen wachten: want daar ze niet gelyk kunnen zyn, trachten zy ten minsten, als de wangunstigen, den naam van anderen wel verdiende en geleerde Mannen te beknibbelen en aan anderen verdacht te maken, gelykerwys ik my verwondere in deze Academie zelfs over den Hr. *Bidloo*, dewelke in zyne, zo openbare, als afgezonderde, lessen op u schelt, en zich niet schaamt U voor den elendigsten der ontleders uyt te roepen. Maar ik bid U, dat gy denkt, dat de konst niemant tot een hater heeft, als een onwetende, en dat het veel lichter is iemant te berispen, als na te volgen. Derhalven wensche ik haar beter gedachten, op dat ze eyndelyk haare lastertaal leren sparen, en zo in 't kort haar leven beteren, en U wensch ik, dat gy ondertusschen een stil en gerust gemoet mogt hebben, en dat gy met die naarstigheyt, waar mede gy begonnen hebt, nog verder voortvaart op uwe ontleed-kundige studien te waken.

Daar zouden waarlyk nog wel vele dingen zyn, *beroemde Heer*, waar in ik gaarne van U wilde onderwezen zyn, voornamentlyk die het [*Diaphragma*] middelrift en deszelfs bloetvaten aangaan; en of men hier niet met regt konde denken, dar 'er behalven de al over lang van anderen beschreven slagaderen, nog anderen zyn, die na 't middelrift gaan, waar af tot dezen tyt toe geen ontleder gedroomt heeft. Maar ik vrees, dat ik de palen van een brief te buyten gaan zal, en schyne uwe beleeftheyt al te veel te misbruyken.

Voor het overige, Bidde ik den almogenden goeden Godt, dat hy niet alleen U gezont, en lang doet leven, en beware, maar U ook in 't midden van de lasteringen met een zoete en aangename rust en stilte ondersteune, tot grote nuttigheyt en luyster van onze konst. Zyt gegroet, *beroemde Heer*, en vaart voort my verder te begunstige, die altoos zyn zal.

Een Onderdanigste vierder van uwen wydtberoemden naam

ANDR. OTTOMAR. GOELICKE.

Medicyne Doctor.

Geschreven in myn bevlyt-kamer tot Leyden op den tienden van Grasmaant in 't Jaar 1697.

Antwoort Van Frederik Ruysch,
Aan den zeer Ervaren Heer den heer Andreas Ottomarus Goelicke, *Medicyne Doctor.*

Op deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief, aangaande den loop der slagaderen door 't dunne herssenvlies, de herssenen bekledende; het derde herssenvlies, de slagaderen der vliezen, de holligheden van 't voorhooft been, boven de wortels der neusgaten, en die holligheden onder het Reyzaal bekledende; als ook aangaande de nieuwe slagaderen van de Lever en Middelrift.

ZEER ERVARE HEER.

Uwe Brief, op den tienden van Grasmaant my behandigt, had geen verlof, of een wydtlopige ontschuldiging van noden; nademaal het my zeer aangenaam is geweest, door een vrient U te kenne tot een vrient, en dat ik hier door gelegentheyt hebbe, om uw weetgierig verlangen te voldoen. Maar ik twyf-

fel, of ik ze in 't geheel wel zal kunne voldoen: want ik moet bekenne, dat ik my hier in vele moeyelykheden ingewikkelt vinde, voornamentlyk omtrent de afbeelding van 't *spinnewebsvlies*, welke gy van my vordert: want het is zo fyn, en op zo vele plaatzen aan het dunne herssenvlies en deszelfs bloetvaten zodanig met vezelagtige hegtingen vastgegroeyt, dat het door geen konst daar van in zyn geheel, en zo als het is, ongeschonde kan afgescheiden worden, voornamentlyk op die plaats, alwaar het de beyde [*cerebri hemi sphaeria.*] halfronden of delen der herssenen van bovene onder het dikke herssenvlies bekleet: het zelve wort wel op ontelbare plaatzen met wint door een pypie daar in gebragt opgeligt, maar aanstonts zinkt het wederom neder, en verdwynt, waar van daan een ygelyk lichtelyk afnemen kan de moeyelykheyt ja de onmogelykheyt van het ongeschonden af te teykenen maar ontrent het achterbreyn, voornamentlyk agter aan, als mede omtrent het Ruggemerg wykt het door wint zeer licht van de andere bekleetzels, zo dat het aldaar nauwkeuriger kan worden afgemaalt.

Het gemelde spinnewebsvlies heeft dit byzonder, 't geen nog in 't dikke nog in 't dunne herssenvlies tot nu toe is aangemerkt, dat het namentlyk niet alleen is een zodanig dunvlies, dat er in 't geheele lichaam geen fynder of dunder gevonde wort; (om welke reden de eerste ontdekkers, de zeer beroemde Heren *Blasius, Sladus, Quina, Swammerdam*, &c. de welke een byeenkomst onder haar hielden in 't Jaar 1665. en 1666., dit vlies ook het *Spinnewebsvlies* genoemt hebben.) Maar ook dat het, door het opblazzen op ontallyke plaatzen geschyden, het [*membrana cellulosa*] Celluleuse vlies verbeelt (voornamentlyk als de herstenvliezen met een overvloedig vogt bezet zyn) daar 't nogtans geenzints celluleus is.

Het is ook niet waarschynelyk, dat het *vet*, 't welk ik onder het dikke herssenvlies gevonde heb, en in myn Cabinet bewaart wort, zyn zitplaats heeft in 't gemelde spinnewebsvlies, dewyl het zelve van zeer wynige, of geen slagaderties, in 't opperste gedeelte van de herssenen voorzien is; Maar ik oordeel, dat dit vet zit in 't dunne herssenvlies.

Gy zult U, *Ervare Heer*, verwonderen, dat ik stelle, dat 'er zeer wynig of geen bloetvaaties verspryt zyn door het gemelde spinnewebsvlies, alwaar het, het bovenste gedeelte van de herssenen bekleet; Maar ook verwonder ik my zeer, dat deze vaten nooyt voor myn gezicht gekome zyn, nadien ik nogtans de klynstevaatjes van 't geheel lichaam door onze nieuwe konst tot nog toe heb kunne ontdekken. Ik beken wel, dat my zomtyts vaten door 't zelve verspryt, alwaar het zelve het ruggemerg bekleet, zyn voorgekomen waar van daan Imant wel zou kunne gissen, dat het zelfde vlies, alwaar 't het bovenste gedeelte van de herssenen bekleer, ook van zyn bloetvaatjes voor-

zien is, voornamentlyk zoo het hem behaagt dat kragtig bewys te hulp te nemen, met het welke zy nu op stoel de tegenwoordigheyt van bloetvaten uyt de voeding der delen aantonen. Maar ik oordele, dat het een groot onderscheyt is, zommige vaten by gissing aan te nemen, en geheel wat anders is, dezelve te vertonen, Ja laten afbeelden, gelykerwys de *Professor Bidloo* gedaan heeft; want late alle de delen van 't menschelyke lichaam hare bloetvaten hebben, zal nogtans imant, die zich niet laat blinthokken, niet geloven, dat de loop dezer vaten over al even eens is. Daarom zal ik geen gissing voor waarheyt verkopen, ik begeer ook geen vaten af te beelden, die myne ogen nooit gezien hebben: want ik wil liever zomtyts een beschryving gebrekkig laten, als met een schandelyk bedrog mynen lezer misleyden. Het zoude een zeer gemakkelyk werk zyn, en dat de ledige herssenen wel passen zou, indien de geleerden aan deze diergelyke gissingen zo veel geloof gaven, als aan 't gezicht zelfs: want dan zouden 'er in korten tyt zeer vele zwarigheden uyt den weg geruymt zyn, welke de naauwkeurigste ontleders omtrent zommige delen van 't lichaam nog in twyffel houden.

Aldus zouden zy omtrent de [*secundina humana*] nageboorte van een mensch met hare gissingen zeer licht kunne vertonen de bloetvaten over al door het [*Chorion*] buytenste vlies der nageboorte verspreyt, het welk nogtans geenzints met het gezicht over een komt, nademaal men haar alleenlyk door 't middelste gedeelte van 't vlies verspreyt ziet, maar niet verder, namentlyk alwaar de [*placenta uterina*] moerkoek vast zit, aldaar pronkt het ook met duyzenden van vaten. Daar en boven zouden zy ook lichtelyk bloetvaten aan 't [*amnios*] binnenste onderleggende vlies zelfs toestaan, daar nogtans het vlies *Chorion* in zyn midden met zo vele vaten verrykt, het minste takje aan 't zelve niet mededeelt, het geen niet al te wonder moet schynen, nademaal deze twee vliezen *Chorion* en *Amnios* lichtjes aan malkanderen vast zitten; maar dit zy in 't voorbygaan gezegt. De bloedvaten door het dunne herssen-vlies verspreyt doorboren wel op ontallyke plaatsen het *spinnewebs-vlies*, echter heb ik nooyt omtrent de voorste halfronden der herssenen enig takje aan 't zelfde medegedeelt, bevonden; de bloedvaten door het dunne herssen-vlies verspreyt hebben my wel dikmaals bedrogen, dewelke verbeelden te lopen door het spinnewebs-vlies, maar de zaak wat dieper ingezien zynde, hebbe ik myne dwaling ondekt.

De 10. Tafel vertoont een kleyn, door wint opgeblaze gedeelte van dit *spinnewebs-vlies*, maar *Bidloo* brengt in de 5. fig. van de 8. tafel een groot en ongeschonde deel van 't hooft afhangende te voorschyn, het welke ik oordeel onmogelyk te zyn, en de ontleders zonde ook verloren arbeyt doen, die dat volgens dezen Autheur zoude trachten na te bootzen. Wilt ook niet

geloven, dat dezen rok zo dik is, als de aangehaalde tafel van *Bidloo* aantoont: want ik vinde geen fynder, gelyk ik gezegt hebbe, in 't gehele lichaam.

Wat u twede verzoek aangaat, *zeer Ervare Heer*, namentlyk de Afbeelding van de slagaderen door het dunne herssen vlies verspreyt, schenk ik U wel bereytwillig, maar gy zult geen kleyne onderscheyt bevinde tusschen der zelver loop van my hier vertoont, en wel in 't hooft zelfs van een Jongetje al vele Jaren zeer net bewaart, zo als gy hebt gezien, en tusschen de figuur van *Bidloo*, nademaal een ider, die 'er maar een weynig acht op geeft, klaar bevinden zal, dat dezelve met de ondervinding niet overeen komt. Het is aanmerkens waardig, dar de slagaderen van ider kronkeling of plooy der herssenen door inmondinge verenigt worden met de naast bygelegene slagaderen, 't welk *Bidloo* al te spaarzaam in zyn figuur uytgedrukt heeft. Daar en boven is 'er omtrent de ployen van de herssenen aan te merken, dat dezelven, zo lang zy nog met het dunne herssen-vlies bekleet zyn, nooyt zo diep gezien worden, als wanneer het dunne herssen-vlies weggenomen is, alwaar de kronkels en sleuven dieper bevonde worden, daarom is de oppervlakte van de herssenen zelden, of nooyt zo ongelyk, als 't wel voorkomt in de 2. fig. van de 5. tafel van *Bidloo.* Ik moet my ook verwonderen, dat de kronkels en drayingen zo dun zyn afgebeelt, namentlyk in de 1. *fig. van de* 10. *tafel.* Om dat ik derzelver gedaante in een welgestelt lichaam nooit zodanig gevonden heb, Ja liever bevinde ik dezelve meer te gelykenen na de herssenen van een kint, schoon het overige, 't welk in die figuur uytgedrukt wort, met de herssenen van een bejaart mensch overeen komt; laat ik niet spreken van de ingebeelde en verdichte afbeelding van de kliertjes van de [*corticalis cerebri substantia*] bastagtige Zelfstandigheyt der herssenen in de zelfde tafel vertoont met hare bloedvaten daar door lopende, welke nogtans met vergroot glazen, ik laat staan de blote ogen, nooyt te vinden zyn.

Wat den oorspronk van het vlies aanbelangt, 't welk de holligheden in 't voorhooft-been boven de wortels van den neus bekleet, nooyt heb ik een merkelyke t'zamenhang tusschen dit en de vliezen der herssenen kunnen bespeure, maar ik bevinde alleenlyk, dat het zelve gemeenschap heeft met het vlies, dat de spongieuse beenderen van de neus bekleet, en wel door gaten in den gront van de gemelde holligheden. Maar dit vlies is by na even dun, als het *spinnewebs-vlies*, en dat daar door vaten verspreyt zyn, heeft de Hr. *Vieussens*, eerst aan de geleerde werelt bekent gemaakt, maar hy heeft 'er haar ware loop niet bygevoegt, waarom ik deze slagaderen door een byzondere konst ontdekt zoude afgebeelt hebben, ten ware het gebrek van

plaats in deze tiende tafel zulks niet belet hadt. Het heeft de bediening van een inwendig beenvlies, zynde van het dikke herssen-vlies verschillende, en geheel anders; en om de menigte der bloetvaten zou men niet zonder reden mogen denken, dat deszelfs gebruyk alleen dit niet is, maar dat het zelfde vlies onzichtbare *kliertjes* heeft, voortbrengende een lymig vogt, het welk zomtyts in die holligheden gevonden is; van welke mening ook niet vreemt is de zeer vermaarde *Hr: Philippus Verheyen*, zeer nauwkeurige Ontleder tot Leuven, in zyn ontleetkunde *op het* 2. *hooftst: van de* 5. *verhandeling, op het* 218. *blat.* of het *eerstelyk* niet dient op dat de reukdelen opgetrokken in het zelfde langer blyven zitten, en bewaart worden? *ten tweden* op dat het bloet van het snotterige en lymige vogt wort gezuyvert?

Wat aangaat de verdeling der slagaderen door het vliesje van de holte van het [*Os sphaenoides*] wiggebeen, dat ik insgelyks zeer dun bevinde, ik zal het U, *ervare Heer*, by gelegentheyt vertone.

In het voorledene Jaar heb ik zommige nieuwe lever-slagaderen ontdekt, en bespeurt, dat enige van haar hun oorspronk namen van de [*vasa diaphragmatica S. phrenica*] middelrifts vaten, dewelke, namentlyk alwaar ze het middelrift voorzien hebben, verder nederdalen, en verder door het bultige gedeelte van de lever heen werden gespreyt, en gemeenschap hebben met de van outs bekende lever-slagader. Maar daar komen ook zeer vele anderen klyne van de slagaderen, welke door beyde de [*ligamenta suspensoria*] opschortende banden verspryt worden.

Wat de middelrifts-slagaderen aanbelangt, behalven de bekenste, heeft 'er de zeer beroemde *Verheyen, in zyn ontleetkunde op het* 3. *hooftstuk van de* 3. *verhandeling, p.* 124 nog twe nieuwe uytde [*arteria subclavia*] ondersteutelbenige slagaderen met de aderen afkomstig bekent gemaakt, en ook verscheide kleyne gevonden van de [*arteria lumbares*] lenden of vet slagaderen [*adiposae*] komende. By deze alle zou ik nog meer aanmerkelyke slagaderen, van de onderste en inwendige tusschen-ribbige slagaderen afkomstig, kunne byvoegen: want deze onderste tusschen-ribbige slagaderen verspreyt door de onderste tusschen-ribbige plaatzen, kruypen verder voort door het middel-rift, en worden met deszelfs andere slagaderen verenigt. Behalven deze verkrygt het middelrift zomtyts nog klyne slagadertjes, komende van de milt-slagaderlyke takken, dewelke ik egter, wegens gebrek van tyt en plaats in deze tafel niet afgebeelt hebbe.

De lasteringen van den *Professor Bidloo* in zyne openbare en afgezonderde lessen tegens my uytgebraakt, heb ik wel over langen tydt verstaan, echter heb ik dezelve met een edelmoedig stilzwygen veracht, en ik stoor my

daar niet eens aan. Laat hy maar op my uytvare, zo als hy tegen anderen gedaan heeft, hy is myn toorn nier waardig; want

Mugge steken,
Zyn ligt te leken.

Laat hy zeggen en roepen, dat ik een ellendig ontleder ben, nogtans zal hy daar door niets aan zyn roem byzetten, of myn naam hinderen, den welken myn onvermoeyden arbeyt en het ongeveynsde oordeel van openhertige menschen my ongeschonde bewaart hebben, en nog bewaren zullen: want ik wil liever de naam hebben van een ellendigen ontleder, als van een beruchten hoeren voogt.

Daar over ben ik ten minste gerust en verblyt, dat myne beloften tot nog toe altyt met de zaken over een gekomen zyn, het welk alle geleerden kunnen getuygen, daar andere staande na het Hoogleraar ampt, in tegendeel goude bergen beloven, en voorgeven, dat nauwlyks alle de gasthuyzen zo veel dode lichamen zulle kunnen verschaffen, als ze tot hare Anatomische studie van noden hebben; maar dat eer-ampt eyndelyk verkregen hebbende, bedriegen zy de verwagting van hare leerlingen, en stellen naauwlyks binnen drie Jaren een ontleding op het openbare Anatomische theater in 't werk, en feylen schandelyk in haar beloften. Zyt hier mede gegroet, en hout niet op van my te beminnen, die van gantscher herten altyt zyn zal.

ZEER ERVARE HEER.

Vwe Zeer genegene Vrient.

FREDRIK RUYSCH.

Uyt myn studeerkamer in Amsterdam den eersten van Bloeimaant in 't Jaar 1697.

Verklaring van De tiende tafel.

Vertoont het hooft van een Jongman, 't welk al enige jaren net, en als of het leefde, bewaart is.

Hoe groot het onderscheit is tusschen deze figuur en die van Bidloo in 't licht gegeven, (voor zoo veel aangaat den loop en overvloet van slagaderen door het dunne herssen-vlieslopende, als mede de aanwyzing der groeven of sleuven van de herssenen, die met het dunne herssen-vlies en het spinnewebs-vlies bekleet zyn, kan ider een bezien, en dit niet alleen in deze figuur, maar in 't voorwerp zelfs, na het welke de plaatsnyder deze figuur gemaakt heeft; tot welken eynde ik het gemelde voorwerp met zyn levendige kleur verder bewaren zal.

A.	Wyst het gemelde hooft aan.
B.	het pypje tusschen het spinnewebs-vlies en het dunne herssen-vlies in geplant, op dat ze door de ingeblaze wint van malkanderen zouden wyken.
C.	Een gedeelte van 't spinnewebs-vlies door wint opgelicht.
D.	Vertoont zekere zeer kleyne blaasjes door het opblazen te voorschyn gekomen, en ontstaan niet alleen uyt het opblazen, maar ook uyt zeker waterig vogt, dat zich tusschen het spinnewebs-vlies en dunne herssen-vlies gezet hadt.
E.E.	vertonen zeer klyne gedeeltens van het spinnewebs-vlies te gelyk van de wint opgelicht.
F.	Vertoont een uytpuylent gedeelte van de [*tabula vitrea*] glaze tafel van 't bekkeneel, zich voegende tusschen de twe halfronden der herssenen.
G.	De zydelyke slagaderen,
H,	Betekent den groef tusschen beyde de halfronden der herssenen, waar uyt zeer vele slagaderen komende, zich door inmondingen op verschyde plaatzen met de gemelde zydelyke slagaderen verenigen.
I.	Vertoont de groeven of kronkels der herssenen, met het dunne herssenvlies en spinnewebs-vlies bekleer, waar van daan der zelver diepte verduystert wort; het welk in de 5. tafel, als mede in de 5. figuur van de agtste tafel by *Bidloo* niet aangemerkt is: want aldaar ziet men

dezelve zeer diep, en als van de gemelde bekleetzels berooft te zyn.

De Tiende Ontleed-kundige Voorstellige brief Door Bartholomaeus Keerwolf, *Medicyne Doctor.*
Aan den zeer vermaarden Heer Fredrik Ruysch.
Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed-en Kruyd-kunde, enz.

Aangaande het maakzel van de hart-oortjes, en derzelver beweeg of spierige vesels.

ZEER VERMAARDE HEER.

IK heb lang in twyffel gestaan, of ik met dezen brief U in uwe zwaarwigtige bezigheden wel durfde beletten, steunende nogtans op uwe beleeftheyt, waar mede gy alle ontfangen hebt, dewelke van U iets tot voortzetting der ontleetkunde verzogt hebben, ben ik ook zo verre gekomen, dat ik dit ondergeschrevene U voorstellen zou.

Want als gy onlangs, *beroemde Heer*, in 't openbaar op het ontleet-toneel de inwendige delen van de borst vertoonde in dode lichamen enige Jaren lang van alle bederf bewaart, zonder enig bedrog, maar voorzien met zodanig een schone en levendige Couleur, en buygzame leden, dat ze liever schenen te slapen, als doot te zyn; waren onder anderen nieuwe en zeltzame zaken die gy ons vertoonde geen van de minste de [*auriculae cordis*] oortjes van 't hart, waar in gy een geheel ander beloop der vaten aantoonde, als 'er van enig Autheur tot nog toe beschreven is, welke wanneer ik in

uw antwoort op den derden brief van den Hr: *Gaubius* beschreven en afgebeelt aanschouwde; verheugde ik my zeer, dat deze dingen niet alleen van U zelfs in 't openbaar waren getoont, maar ook in 't licht gebragt, zo dat die, die dezelve gezien hadden, haar vergankelyk geheugen konde versterken; en wien dat niet gebeurt was, konde door fraye en zeer nauwkeurig afgemaalde figuren een denkbeelt daar van krygen.

Gy zult het niet qualyk nemen, *beroemde Heer*, dat ik u behalven de zeer naauwkeurige gegevene afbeelding dezer vaten, nog iets anders omtrent dezelfde delen ten besten van 't gemeen verzoeke; ik heb namentlyk met verwondering gezien, wanneer gy my en anderen aan uw huys verschyde herten door een geheel byzondere konst bereit vertoonde, dat zich niet alleen wat zeltzaams en nieuws omtrent de vaten van 't hart, door de hart-oortjes lopende op deede, maar ook een wonderbaarlyke figuur der zelver oortjes, als mede een ongemeen fraay weefzel der [*fibrae motrices*] beweegvezeltjes, lopende door het uytwendige gedaante van 't regter oortje; ik heb my niet lang stil gehouden, of hebbe aanstonts alle de ontleet-kundige Autheuren, die ik by de bant hadde, zo oude als nieuwe doorbladert, of ik ergens dit maakzel beschreven of afgebeelt zoude vinden; maar ik bespeurde, dat de meester, waar onder *Horstius, Riolanus, Louwerus, Bartholinus*, en *Blankardus*, in haar figuren de hart-oortjes zodanig afgebeelt hadden, als waren het alleen zekere mismaakte vleezige deeltjes aan 't hart hangende; en eyndelyk heb ik ook ingezien de tafelen van den Hr*: Professor Bidlo*, of hy misschien deze delen naauwkeuriger afgebeelt hadt, maar ik wierde gewaar, dat dezen de figuur van die delen niet gelukkiger, als de anderen uitgedrukt hadt. Derhalven nadien ik in myn hoop ten eenemaalbedrogen ben, wen de ik my tot u, *zeer beroemde Heer*, wien het gelukt is, die manier van te bereiden ondervonden te hebben, waar door gy alle de delen van 't lichaam zo als ze in haar natuurlyke en levendige staat zyn, bewaren kunt, en ik verzoeke, dat gy het maakzel en figuur dezer delen, zo als gy het my en anderen vertoont hebt, ook gemeen wilt maken: want niets kan 'er aan de liefhebbers der ontleet-en genees-kunde aangenamer zyn, als dat gy uwe menigvuldige nieuwe ontdekkingen aan anderen mededeelt; en nadien ik daar en boven gezien hebbe, dat alle de Autheuren omtrent het maakzel dezer delen misgetast hebben, twyffel ik ook zeer, of ze ook niet omtrent het gebruyk dezer delen gedwaalt hebben? Derhalven verzoek ik ootmoedig, dat gy U verwaardigt my en de gehele geleerde werelt uw gevoelen over deze zaak te openen, 't welk ik my van uw beleeftheyt toelegge, die ben.

Uwe Dienstwillige Dienaar.

BARTH. KEERWOLF.

Medicyne Doctor.

Amsterdam den tweeden van Louwmaant 1697.

Antwoort Van Frederik Ruysch, Aan den zeer Ervaren Heer Bartholomaeus Keerwolf, *Medicyne Doctor.* Op deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief, aangaande het maakzel van de hartoortjes, en derzelver beweegvezels.

ZEER ERVARE HEER.

Gy hebt met regt in uwen Brief op den tweden dag van Louwmaant aan my geschreven vermelt, dat de hartoortjes van een wonderbaarlyk maakzel zyn, en van niemant der ontleders tot nog toe ter deeg afgebeelt: want alle de Autheuren, geen uitgezondert, zyn gewoon het linker oortje af te beelden, als of het was een mismaakt en verwart vleesch, schoon het in tegendeel, zo wy daar wel opletten, geen zaak is van een gering werk, alle de dingen, die in de hartoortjes gezien worden, net met figuren af te beelden. Ik erken by na geen andere oorzaak van deze dwaling, als dat de dode lichamen, en bygevolg de herten, voor de afbeelding niet in de staat van levendige menschen gebragt zyn; zonder het welke ik oordeel, dat 'er geen opregte figuur van deze delen kan worden gemaakt: want de harten van menschen, na de doot uyt het lichaam gehaalt zynde, zyn slap, en verliezen haar glans en kragt; waar door de schilders de vereyschte gedaante ontnomen wort. Daar

en boven waren de ontleders gewoon wegens gebrek van menschelyke herten alleen de herten der beesten in te zien; waar door zy ingenomen zynde, hebben over verscheide dingen, dewelke omtrent het herte en hertoortjes van een mensch aan te merken zyn, een verkeert oordeel gevelt: voegt hier by, dat het menschelyke hert wegens de dunnigheyt van de regter muur, gemeenlyk zeer slap is, en onbequaam tot de afbeelding van het regter hartoortje, het welk daar aan gehegt wort; daarom hebben zommige ontleders in 't afbeelden der beweegvezels van 't hert, de herten van Schapen en Kalveren te baat genomen, het welk lichtelyk kan worde getoont uyt de figuren van zommigen, die daar van een grote, dog ydele roem door de werelt hebben uytgestrooyt: zonder een voorgaande gemelde herstelling van 't hert, zal niemant lichtelyk die bloetvaten vertonen, dewelke uyt de oortjes zelfs als uytgestrekte vaten, voortkomen, en voor het kleinste gedeelte door de hartoortjes, maar voor het grootste, door 't hert zelfs verspreit worden, gelyk dezelve op myn snykamer bewaart, en in de 4. fig. van de 11. tafel vertoont worden. Zonder voorgaande natuurlyke herstelling, kan men met ons gezicht, zo nauwkeurig de verscheidentheit der beweegvezels van de oortjes, voornamentlyk in 't uytwendige gedaante, niet gewaar worden, als ik U, *Ervare Hr:* en anderen, die 'er tegenwoordig stonden, in onze afgezonderde demonstratie vertoont heb. Men moet ook aanmerken, dat de hartoortjes in de [*Diastole seu dilatatio*] uytspanning een andere gedaante verkrygen, als in de [*Systole seu conctractio*] toetrekking; in de afbeelding van de oortjes, heb ik de Plaatsnyder geen toegetrokke oortjes gegeven, maar, gelyk 't behoort, door onze nieuwe en ongehoorde konst, opgespannen, tusschen week en hart, op dat hy, zo veel 't wezen konde, de natuurlyke gedaante gestadig zoude aanschouwen, tot dat hy dezelve geheel en al hadt afgemaalt; het welk de ontleders niet gewoon zyn te doen, die eerst de figuren op papieren late schilderen tot dienst van den Plaatsnyder, die dan na deze, maar niet na het voorwerp zelfs, zyn figuren eindelyk maakt; en aldus wort 'er veel van de natuurlyke gestalte verloren. Wilt ook niet geloven, dat beyde de oortjes zo kleyn zyn, als de Schryvers dezelve in haar uytgegeve figuren uytgedrukt hebben; tot een toe hebbenze alle de oortjes afgebeelt, zo als zy dezelve na de doot hebben gevonden, namentlyk toegetrokken: Deze bygebragte figuur vertoont de natuurlyke grootte van de oortjes.

Het linker oortje is ook uytgestrekter, het welk ik gemeenlyk bevinde slangswyze te lopen, en in een omgekromde punt te eyndigen. Ziet de 1. en 2. fig. van de 11. tafel. Het gezegde linker oortje is in zyn omtrek gekamt, gelyk *P. Riolanus* zeer wel aangemerkt heeft, in zyn mensch-

beschryving op het 3. Boek en 237. blatz., alwaar deze woorden gevonden worden: *het regter oortje van 't hart is wyder en groter, leggende op de mont van de hol ader; het linker is kleinder en nauwer, en in zyn omtrek gekamt.*

Tot nog toe heb ik dezelve nergens nauwkeurig genoeg afgebeelt gezien, en daarom heb ik met U geoordeelt niet ondienstig te zyn, een nauwkeurige figuur daar van alhier te geven.

Wat aangaat de afbeelding van het wonderbaarlyke maakzel van de uytwendige beweegvezels van het regter oortje, 't welke gy van my afvordert: het zelve wort aangewezen in de 3. en 4. fig. van de 11. tafel.

Het heeft U ook behaagt, *Ervare Heer*, het gebruyk der oortjes van my te verzoeken; ik kome daar in, met de anderen ontleders over een, namentlyk, dat dezelve dienen om het wederkerende bloet na 't hert, gelyk als verblyfplaatsjes, te ontfangen, en in de holligheden van 't hart uyt te storen; op datze dit te bequamer zoude kunnen doen, hadden zy niet alleen nodig de bekende vlezige bondelkens, of halfmaanwyze spierige pylaartjes, dewelke gevonde worden in 't inwendige gedaante van de oortjes, maar uyt dezelfde spruyten ook van de zyden voort zeer korte vlezige schuynze vezels, het welk de 5. fig. vertoont. Ik oordeele, dat men ook niet voorby moet gaan, dat 'er in het regter oortje een zamenstel der bondelkens van beweegvezels, of vlezige pylaartjes gelegen in het inwendige gedeelte, op verscheyde plaatzen van de oortjes enigzints afgelegen is, voornamentlyk in 't uytpuylende deeltje van 't oor, en dit wyzen de kopere priemen aan, de gemelde pylaartjes oplichtende, ziet de 5. fig. Hier mede meen ik Uw nieuwsgierigheyt te hebben voldaan, en U alles goets gewenscht hebbende, ben ik

Uw zeer genegene Vrient,

F. RUYSCH.

Geschreven in Amsterdam, den zes-en-twintigste van Hooi maant, 1697.

Verklaring van De elfde tafel

Vertoont *vyf* F I G U R E N van hartoortjes uyt een mensch, waar van twe linker, en de andere regter oortjes zyn.

De *Eerste, Twede, Derde* en *Vierde* F I G U U R vertonen hartoortjes, die opgevult zyn met bloet, smeer, of een waschagtige-stoffe, op dat der zelver F I G U R E N duydelyk, zo als zy in de uytspanning van de oortjes in een levendig bloetryk mensch zyn, kunnen bezien worden.

Verklaring van de I. figuur.

A.	*Een 's mensche linker hartoortje, staande op een voetje.*
B.	*De vliezige zak, zynde gelyk als de gront of uytbreiding van de long ader, makende met het oortje een gemeene holligheyt, en met slagaderen bezaayt zynde, zent niet alleen uyt twe, gelyk de Autheuren willen, maar vier stammen van de long ader; hier van is niets in de* F I G U R E N *van* Bidlo *te vinden, het geen nogtans in zo een kostbaar werk vereyscht wiert.*
C.	*De plaats, alwaar het linker oortje aan de gemelde zak vastgegroeyt is.*
D.D.	*De eerste en twede stam van de longader, uyt de gemelde zak, gelyk als uyt een gront of basis voortkomende, maar de derde en vierde stam tegen over de voorgaande gelegen, en in het voorwerp zynde, zoo als het hier verschynt, gestelt, onzichtbaar zynde, worden afzonderlyk met een sterretje aangewezen.*
E.	*De gekamde omtrek van het oortje.*

Verklaring van de II. figuur.

Deze twede F I G U U R *vertoont het linker oortje van 't hert, uyt een ander dood lichaam van een mensch genomen, op dat men het onderscheit van 't linker oortje in verscheyde voorwerpen zien zou: want zeer zelden (zo ooyt) zyn ze in* Figuur *zo gelyk, of daar wort nog al enige verandering in bespeurt.*

Verklaring van de III. figuur.

A. *Het regter hertoortje van een bloetryk mensch in zyn natuurlyke grote en*

	gedaante, zo als het zich vertoont, wanneer het met bloet, of een waschagtige, of smerige stoffe vervult is.
B.	*De vliezige zak van 't regter oortje, een gemene holligheyt met het oortje uytmakende, en met ontelbare slag-adertjes voorzien, uyt welke, gelyk als een gront of basis, de opklimmende stam van de holader met de letter* C. *getykent, en de nederdalende stam* D. *voortkomen.*
E.	*De beweeg-vezeltjes en vlezige bondelkens, voor zo veel zy haar in het uyterlyke gedaante vertonen, en zyn wonderbaarlyk, en in alle voorwerpen niet even eens geschikt.*

Verklaring van de IV. figuur.

Deze betykent het regter oortje van een menschelyk hert, uyt een ander doot lichaam gesneden, op dat de aanschouwers het onderscheyt zouden zien: want zeer zelden (zo ooyt) komen ze zodanig over een, of men bespeurt nog al enig onderscheyt omtrent haar figuur. Merkt wel, dat 'er uyt den bodem van dit oortje een ader spruyt, getykent met de letter A. *dewelke verspreyt is ten delen door het regter oortje, maar voor het grootste gedeelte door de Zelfstandigheyt van 't hert, en dat komt zeer dikwils voor, zo dat de kroon-ader al het bloet van 't hert wederkerende niet altyt voert, 't welk ik tot nog toe van niemant aangemerkt gevonden heb.*

Verklaring van de V. figuur.

A.	*Een regter hert-oortje van zyn vliezige zak berooft, en omgekeert, op dat het binnenste gedaante des te nauwkeuriger verschynen zou.*
B.B.	*Kopere priemen, welke de bondelkens of zeker vlezige touwtjes, enigzints van de oortjes afwykende, opligten, op dat het blyke, dat dezelve niet overal aan den bodem vast gegroeyt zyn; tusschen deze touwtjes of vlezige bondeltjes ziet men ook vlezige vezels, op dat het oortje van alle kanten in de uytstorting van 't bloet na de regter holligheyt van 't hert des te nauwkeuriger geslote werde.*

C. *Een gedeelte van de opklimmende stam van de hol-ader.*

Omtrent deze oortjes, zo regter als linker staat wel aan te merken, *ten eerste.* Dat dezelve in ider menschelyk lichaam van zodanig een grootheyt niet zyn. 2. Dat de punt van het linker oortje niet altyt na de aarde ziet: want ik bevinde, dat de gemelde punt in zommigen na boven opgeregt is.

De Elfde Ontleet-kundige Voorstellige brief Door Joh: Christian: Wolf, *Licentiaat in de Medicyne*, Aan den zeer vermaaarden Heer, Fredrik Ruysch, *Medicyne Doctor, Hoogleraar in de Ontleet en Kruyt-kunde, enz.*

Aangaande de bekleetzels, Klieren, enz. der Darmen.

ZEER BEROEMDE, EN ERVARE HEER.

NA dat het bygelovig gevoele der ouden omtrent het niet te ontleden der dierlyke lichamen verdwenen is, en dat dezelve niet enkel alleen geschikt wierden, tot het gebruyk der offerhanden, heeft de genees-konst veel gelukkiger voortgangen gehadt, en daar door heeft men een zekere [*Theoria*] bespiegeling der ziektens beginne te leren: want ider geneesheer trachte dit te kenne, omtrent het welke hy zich bezig houden moest, dit is van alle eeuwen het menschelyk lichaam geweest, welkers geheel wonderlyk 'tzamengestel te kennen, geen zaak van een gering belang is: in zo ver heeft het openen van beesten den weg voor uytgebaant om de dode lichamen van menschen in te zien. Daar is wel veel tyts voorby gelopen; eer dat alle de delen van 't lichaam onderzogt wierde, dewyl zommige delen, de onderzoekers wat te lang bezig hielden, en zommige wegens het ingeslotene, den ontleder als afweerden. Hier van daan meene ik gekome te zyn, dat het maakzel der darmen verzuymt, en den menigvuldigen toestel der nature tot de uytwerking en be-

weging van de gyl zo lang onbekent is gebleven. Dog eyndelyk in de volgende tydenmoesten dezelve niet alleen door het mes worden geopent, maar ook naauwkeuriger bezichtigt, nademaal meer ingewanden inwendig met haar verenigt zyn; en men heeft, behalven andere zaken, ontdekt, dat derzelver 't zamenstel niet enkel vleesch is, maar uyt verscheide [*tunicae*] rokken of bekleetzels bestaat. Gemeenlyk worden haar drie rokken toegeëigent, als blykt uyt den *Mensch-beschryving* van J. *Riolanus*, op het 12. hooftstuk van 't 2 boek, op de 171 bladtz. Een [*tunica communis*] gemene komende van het [*peritonoeum*] buyk-vlies, en twe eygen, waar van de buytenste de [*tunica nervosa*] Zenuwagtige, en de binnenste [*tunica carnosa*] de Vleeschagtige genaamt wort, maar het [*mucus intestinorum*] darm-slym hangende aan de darmen wiert voor dezen gezegt van het dikste deel des gyls zyn oorspronk te nemen. Daar na heeft de vermaarde *Willis* aangetoont, dat 'er geen drie, maar vier rokken zyn, en dat, dat gene, het welk zy darm-slym of het overblyfzel van de gyl gemeenlyk genoemt hebben, een ware rok is, en de [*tunica villosa*] wollige of liever klierige genaamt moet worden. *Bibl: Anat: H:* 1. *p:* 104. *en* 107. en deze stelling is by alle ontleders aangenomen, waar onder ook gerekent moet worden de beroemde *Verheyen*, op het 10. hooftstuk van de elfde verhandelinge van zyne ontleet-kunde, op het 45. bladtz. Maar wanneer ik onlangs, *zeer Ervare Heer*, het geluk hadde met U te mogen spreken aangaande zommige nieuwe ontdekkingen in de ontleet-kunde, betwiste gy wel het getal der rokken niet, maar gy gaf te kennen, dat gy grotelyks twyffelde, of die vierde rok van *Willisius* wel genaamt moest worden de [*tunica glandulosa*] klieragtige rok, nademaal gy door menigvuldige ontledingen anders ontdekt hadt. Maar de begeerte om U over meer andere zaken te horen, en de gelegentheyt des tydts lieten niet toe, dat ik U overvloedig en net genoeg daar over konde horen spreken, nogtans is het verlange om uwe gedagten ten volle te verstaan my altydt bygebleven; maar ik konde geenzints zien, op wat wys ik myn wensch magtig zoude worden, dewyl door de afgelegenheydt van plaatzen onze onderlinge zamenspraken belet wierden eyndelyk; heb ik besloten U, *beroemde Heer*, een brief te schryven; denzelve zende ik U nu toe, ernstig verzoekende, dat het U behage volgens uwe goetheyt, die gy omtrent meer anderen al over lang bewezen hebt, uw gevoelen aangaande het maakzel der darmrokken ten nutte der ontleet-kunde te melden. Maar ik heb daarenboven ook gezien zommige [*glandulae solitariae*] eenz me kliertjes der darmen, gelegen op een gehele andere plaats, als de Autheuren haar gemeenlyk toegeschreven hebben. Derhalven laat my toe, *beroemde Heer*, dat ik met U over dezelve in dezen brief te gelyk handele. Volgens myn Oordeel heffen die genen de ouden al te hoog op, welke haar

zo kundig in de ontleet-kunde houden, dat ze van al het geene, het welk in deze eeuw vertoont wort, kennis zoude hebben gehadt, maar ik zou geloven, dat onze voorgangeren der genees-kunst van deze roem ten hoogste afkerig zyn geweest, (hoe opgeblazender zyn 'er nu zeer velen, welke zich niet alleen de uytvinding der zaken toe-eygenen, maar ook dat gene, het welk door een ander afgebeelt, of beschreven is, voor het hare uytgeven) nadien zy openhertig betuygt hebben, dat 'er meer zaken verborgen zyn, welke de tydt en naarstigheyt van een later eeuw aan den dag brengen zou; Indien men ook de nagelatene schriften der ouden doorbladert, zal 't blyken, dat haar enigste oogmerk by na geweest is, de praktyk der medicynen door waarnemingen van ziektens en genezingen voort te zetten. Vele der voornaamste ontleders oordelen, dat *Hippocrates Cous* kennis gehadt heeft van de klieren der darmen, als blykt uyt de plaats van *het boek der klieren, vol:* 1. §. 3. *p.* 416. *edit: Lind.* Maar wie ziet niet, dat hy niet deklieren der darmen, maar de klieren van de daar byleggende en aanhangende lichamen verstaan heeft, anders zou hy niet gezegt hebben, de klieren in de darmen zyn groter als ergens in het lichaam. Ook zo blykt dit uyt de gehele 't zamenhang van deze plaats. Eyndelyk is 'er van niemant der ouden gewag gemaakt van haar byzonder gebruyk, tot dat het zelve van *Warthonus en Steno* tegen de ouden is staande gehouden, en te gelyk de klieren der darmen van eenigen der geleerste mannen van onzen tydt zyn aan den dag gebragt. Maar of ze ook gevonden worden in de [*valvulae conniventes*] oogluykende klapvliezen, ondervinde ik niet? de zeer vermaarde *Willis* beschryft in 't algemeen de klieren gezien te hebben in 't bultig gedeelte van de wollige rok, en noemt daarom den zelve den [*tunica glandulosa*] klierigen rok. *Bibl. anat. P.* 1. *pag.* 104. De welsprekende en zeer geleerden *Pechlinus* leert door de ontleding van verschyde dieren, dat de klieren in de holligheyt der darmen zelfs voorkomen. *Bibl: Anat: P.* 1. *p.* 150. Eyndelyk heeft *Peyerus* van dezelve afzonderlyk gehandelt dewelke niet minder de uytvinder daar van als *Pechlinus* genaamt moet worden: Deze heeft zelfs verscheide ontledingen in 't werk gestelt, en daar by waarnemingen van de zeer geleerde *Wepferus en Harderus* bekomen. Hy heeft namentlyk een groot getal van deze klieren gezien niet alleen onder verscheide figuren, maar ook in verscheide veelheit verzamelt en verspreyt, zo dat hy ze daarom ook onderscheiden heeft in [*glandulae sporadicae* seu *solitariae*] verspreide of eenzame, en [*gregales* seu *sociae*] t'zamengehoopte of by malkanderen gevoegde klieren *Parerg. Anat. exerc. P.* 1, *C.* 1. *p* 5 *& exerc.* 2. *p.* 86. Maar nergens heeft hy verhaalt aangemerkt te hebben, dat ze de oogluykende klapvliezen zelfs bezetteden; dit alleen heeft hy met een figuur afgebeelt, dat de klap-

vliezen niet over de klieren heen gaan, maar omtrent dezelve eyndigen, *C. l. P.* 2. *p.* 15. en hy schryft dezelve gezien te hebben op den rant van de klapvlies van *Bauhinus.* Dog verder spreekt hy 'er niet van. Derhalven schooren 'er my zo vele dingen voor en tegen in den zin, aangaande de zitplaats van de andere darm-klieren, en wel voornamentlyk van die in de oogluykende klapvliezen, dat ik, in myn oordeel nog heel verwart zou hebben geweest, indien ik, *beroemde Heer*, door uwe beleeftheyt in uw wel gestoffeert Cabinet niet gezien hadde, dat de klieren ook uyt de klap-vliezen zelfs haar oorspronk namen. Wilt derhalven dezelve in een figuur laten afbeelden, en de ontleet-kunde met nieuwe vermeerderingen ophelderen, en zoo het U behaagt, maakt ons bekent, of ze ook gevonde worden, alwaar het darm-scheil aan de dunne darmen gehegt wort? uyt welken rok de kliertjes voorkomen, en op wat wys de bloetvaten in de klieren ingaan, is by na de zelfde zwarigheyt. De zeer vermaarde *Peyerus* geeft te kennen, dat de klieren met haar bodem of gront op de binnensten of zomtydts inwendigen rok van de darmen staan *l.c. P.* 1. *p.* 6. De zeer geleerden *Verheyen c.l.c.* 9. p. 38. 45. en 46. zegt, dat de bloetvaten met een zeer zware takmaking lopen door de zenuwagtigen rok na de onderleggende klieren. Derhalven op dat men hier van meer zekerheyt mag hebben, wyst haar zitplaats aan, en ontdekt, wat inderdaat een klier zy: Daar is geen twyffel aan, of zulks zal van een grote vrugt in de praktyk zyn, en men zal ook beter bevatting van de buyk lopen kunnen hebben. Dit is 't, *beroemde Heer*, over het welk ik deze reys uw gevoelen voornamentlyk wensche te verstaan. Ik zal die lichtelyk verkrygen, nadien gy nooit toelaat, dat niet alleen uwe gemeenzame vrienden, maar ook andere te vergeefs iets van U eisschen. Zyt gegroet.

V.E. Onderdanigste Dienaar

JOHANNES CHRISTIANUS WOLF.

Luyden in Hollant, den vyfden van Wynmaant, 1698.
M.L. te Zerbst in Anhalt.

Antwoort Van Fredrik Ruysch, Aan den zeer Ervaren Heer Johannes Christianus Wolf, *M.L.* Op deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief. *Aangaande de Rokken der Darmen, Klieren, enz.*

ZEER ERVARE EN GELEERDE HEER.

HOe meer redeneik hebbe, om uwe uytmuntende deugde te omhelzen, en hoog te schatten, hoe spoediger oordeel, ik U, op uwen brief, met liefde en goetherrigheit omtrent my, als ook met een byzondere geleertheyt vervult, te moeten antwoorden, en U myn gevoelen te verklaren van die dingen, dewelke gy my hebt willen voorstellen.

Gy toont geleerdelyk in uwen brief, dat het grondig kennen van 't wonderbare maakzel van 's menschen lichaam geen geringe zaak is. Waarom ik my over de onachtzaamheit van die genen, aan wien het bewint om deze dingen op 't nauwkeurigst te onderzoeken, en te onderwyzen aanbevolen is, verwonderen moet, dat zezo wynig of niets in deze konst uytwerken, Ja liever gewoon zyn enkel woorden te geven, als ware zaken voor te stellen, en door een naarstig onderzoek de waarheden uyt te pluizen, en voort te zetten; maar alwaar zy van een andermans werk wat kunnen ontrekken, hoe vaardig zyn ze daar dan by!

Gy oordeelt ook zeer wel, dat het bezigtigen der dode lichamen van beesten den weg gebaant heeft tot het ontleden der menschelyke lichamen; want

onlangs een gedeelte van een [*mamma*] mam van een walvis onderzoekende, kreeg ik gelegentheyt, om iets nieuws in de borsten of mammen der menschen te ontdekken; dit niet tegenstaande oordeel ik, dat men zo veel niet vertrouwen moet op de delen der lichamen van beesten, dat men ze aanstonts door een vergelyking over brengen mag tot de delen van menschen, maar naderhant moet men overgaan tot de menschelyke, en onderzoeken, of 'er enige overeenkomst gevonde wort, op dat men die genen niet misleyt, dewelke alleen met de redenering, en niet met een gedurige aanschouwing te vreden schynen te zyn.

Daar en boven steunt uwe derde stelling op een vaste reden, namentlyk, dat het niet genoeg is alleen de ingewanden met het mes te openen, maar dat men die ook naauwkeurig moet beschouwen, nadien 'er meer dingen met haar diep verenigt zyn. Daarom oordeel ik, dat 'er ook veel aangelegen is, dat imant weet, op wat wys de voorwerpen ten toon gestelt worden; want zommigen moeten na het drogen, andere versch uyt het dode lichaam gehaalt, vertoont werden, maar zeer vele komen niet anders als in een balsemagtig vogt dryvende in 't gezicht, voornamentlyk die, dewelke wegens haar weekheit niet kunne gehandelt worden, gelyk daar zyn de herssenen, enz.

Wat het getal der rokken van 't gedarmte aanbelangt, na een naarstig onderzoek heb ik myby die genen vervoegt, dewelke een viertal gestelt hebben, namentlyk den zeer vermaarden *Willis, Verheyen*, en andere zeer nauwkeurige ontleders.

Ik hebbe geen twist over de drie uytwendige, namentlyk de gemene, vlezige en zenuwagtige rok, voor zo veel haar bestaan aangaat; maar of de vierde namentlyk de wollige rok gevonde wordt of niet, hebben zommige en zeer geoeffende ontleders getwysfelt.

Na dat ik de bloetvaten zelfs, daar door verspreyt, heb ondervonden, heb ik niet langer over dezelve kunnen twyffelen, Ziet de 4. fig. van de 12. tafel; het is echter een moeyelyk werk dezen vierden of wolligen rok van de zenuwagtige zodanig aftescheiden, dat een deel daar van, met bloet-vaten voorzien, van de zenuwagtige afhangt, zonder merkelyke quetzing; zonder dit nogtans is het moeyelyker den loop der bloet-vaten door den zelven te vertonen.

Die genaamt worden oogluykende kkp-vliezen, namentlyk [*rugaeseu Juga*] rimpels, of latten, door den nugteren darm verspreyt, nemen voor het grootste gedeelte haar oorspronk van de verdubbeling van den wollige, en niet van den zenuwagtigen rok; schoon verscheide en niet van deminste ontleders het tegendeel staande houden, zeggende, dat den zenuwagtigen rok ook breder is als de anderen, om de rimpels of de gemelde klap-vliezen voort te brengen; maar wanneer de wollige rok van den zenuwagtigen afgeschei-

den is, verdwynen de gezegde klap-vliezen voor het grootste gedeelte, (zo niet in 't geheel) blyvende even weldede sporen daar van over. ziet de 3. fig.

Deze rok is zeer dikmaals bezet met veel [*mucus*] slym, dewelke dagelyks met den afgang ontlast wort, voornamentlyk na het innemen van een [*purgatio*] buykzuivering, of [*diarrhaea*] een buyk-loop; dit darm-slym is zeer nodig voor deze inwendige wollige rok, op dat dezelve niet gequetst wort, 't geen lichtelyk zou gebeuren van scharpe dingen, gegeten, of ingeslokt, of in 't lichaam voortgebragt, maar zo het zelve langer als 't behoort blyft zitten, en in een groter menigte voortkomt, doet het ook de darmen hinder aan door zyn lang vertoeven, blyvende aan de wollige rok vast zitten, en belettende, dat de gyl niet wel tot in de wortelen van de melk-vaten komen kan.

Die genen, welke de vierde of wollige rok ontkent hebben, hebben te kennen gegeven, dat zommigen het darm-slym voor een byzonderen rok hebben gehouden; maar hoe ongerymt dit berigt is, blykt uyt het aangehaalde.

Anderen houden dezen wolligen rok voor den klierigen rok, den welken nogtans deze benaming niet past, namentlyk ten aanzien van den oorspronk der zo genaamde klieren: want ze komen niet voort uyt dezen rok; dit niet tegenstaande zou dezelve de klierige rok gezegt kunne worden, voor zo veel dezelve klieren in zich bevat; maar de gemelde klieren nemen haar oorspronk van den zenuwagtigen rok, of zo gy liever wilt, van de bloetvaten, uyt welkers zappige en weeke uyteyndens zy voortkomen.

Ik bevinde, dat deze zo genaamde klieren, dewelke ik na dezen [*glandulae spuriae] bastaart klieren* noemen zal, om dat ze geen ware klieren zyn, wel enige overeenkomst hebben met die ronde lichaamtjes, uyt welken de milt voor het grootste gedeelte zamengestelt is, en waar van ik in het antwoort op den vierden brief gehandelt heb: want wanneer alle de slag-adertjes door de darmen verspreit opgevult zyn, wordt ook het geheele gestel van de gezegde kliertjes vervult, en wortbevonde te bestaan uyt enkele zappige en weeke voortbrengingen van vaten, dewelke gelyk ze in de milt een andere natuur schynen aan te nemen, alzo zyn ze ook week en zappig, zo dat ze lichtelyk tot niets kunne gebragt worden, schoon ze met de uyteyndens der vaten zamenhangen: maar men moet haar niet houden voor lichamen op zich zelfs bestaande, alwaar vaatjes na toe lopen, zy worden ook niet met een eyge vlies bekleet, het welk nogtans in een ware klier vereischt wort.

Wat het gebruyk dezer bastaart klieren aanbelangt, ik erken wel geen ander, als de ontleders dezer eeuw haar toegeschreven hebben, namentlyk, dat dezelven dienen tot bevogtiging en glatmaking van de holligheyt der darmen; maar ik oordeel, dat dit, 't welk zy in de klieren stellen tege-

schieden, gemaakt wort in de uytgerekte uyteyndens der vaten, dewelke tot dien eynde zappiger en weker zyn.

Mogelyk zal imant zeggen, wat is 'er aangelegen, of het zappigeren weker voortbrengingen der vaten, dan of het ware klieren zyn, zo wy maar omtrent het gebruyk eens zyn.

Ik antwoorde; zo onbedachtelyk spreken wel die menschen, dewelke niets als dat zy zelfs doen, gewoon zyn voor goet te keuren; maar hoe dwaaslyk zoude imant geacht worde, zo hy zeide; wat kan het my schelen, of ik weet, dat de vingeren van de hant langront dan of ze driehoekig zyn, zo het maar vast gestelt wort, dat ze de werktuygen van 't tasten, en andere doeningen zyn? of wat raakt my dat, of de opklimmende stam van de grote slagader in beide de zyden drie grote takken uytzent (gelyk de *Professor Bidloo* verkeerdelyk, tot grote schade der studenten heeft laten afbeelden) of niet, zo ik maar weet, dat het bloet door de opklimmende stam gebragt wort na de delen boven het hart gelegen.

Evenwel zal ik 't zeggen, van wat nuttigheit het is te weten, of het ware klieren zyn, of niet; nu kan men onderscheidentlyker begrypen, van waar in de verzweringen der darmen zo een overgrote bloetstorting zomtyts voortkomt, dewyl namentlyk deze zweren gemeenlyk zo niet altyt, de bastaart klieren aantasten; en nadien deze klieren bestaan uyt enkel voortbrengingen van vaten, zyn ze gevolgelyk bequamer om bloet uyt te storten, als de ware klieren, tot dewelke alleenlyk de bloetvaten toeschieten.

Wilt ook niet geloven, *zeer Ervare Heer*, het welk nogtans zommige geoordeelt hebben van alle de klieren, namentlyk, dat ze zyn uyteindens van omgewonde bloetvaten; ten minste van deze moet men het geenzints vast stellen, maar de gemelde voortbrengingen lopen liever by na regt uyt op de manier van uytgediende verfquasjes of penceeltjes, zonder een merkelyke bogt.

Ik oordeel het ook aanmerken, waardig te zyn, dat de waschagtige stoffe wat stark in de darmschyl slagaderen aangedronge, door deze lichaamtjes of bastaart kliertjes zich nedergezet hadt in de holligheyd der darmen, zomtyds zyn rode Couleur verlaten hebbende, 't geen vermakelyk om te zien was. Waarom zou men ook niet geloven, dat zulks by na even eens in een levendig mensch geschieden kan, namentlyk in een [*plethora*] overvloet van 't bloet, of in een zeer geweldige beweging van 't zelve, waar in de menschen zomtydts zonder een voorgaande verzwering der darmen een groote menigtevan bloet, zonder pyn, quyt raken?

Zodanige darmen bewaar ik in myn Cabinet, in de welken de bastart klieren een witte stof in zich begrypen, schoon de darmschyl vaten zeer root van coleur zyn; van welke zaak ik geen andere oorzaak erkenne, als dat de gemelde uyterste voortbrengzels der vaten zo fyn zyn, dat de waschagtige stoffe na behoren aangedronge zynde, de ingemengde menie, of iets dierge-

lyks, in haar voortgang verlaat, en alzo zonder enige coleur in de holligheit der darmen ingaat.

Boven heb ik gezegt, dat deze bastaart klieren haar oorspronk nemen van den zenuwagtigen rok, of zo gy liever wilt, van de bloedvaten, nademaal zy zo vast zitten aan den zenuwagtigen rok, datze, wanneer de wollige rok te gelyk met de bastaart klieren van de zenuwagtigen rok afgescheide zynde, een klaarblykelyk indrukzel in den zenuwagtigen rok nalaten. Welk indrukzel ik houde als een bant, waar door de gemelde zappige voortbrengzels der vaten gelyk als gebonde worden, op dat ze niet van malkander afwyken. Ziet de I. fig.

Omtrent den zenuwagtigen rok staat verder aan te merken, dat de bloetvaten door den zelven meer in getal verspreit worden (gelyk de zeer vermaarde *Willis* en *Verheyen* wel aangemerkt hebben) als door de andere rokken; Ja de vlezige zelfs heeft veel minder bloedvaten, als de zenuwagtige. Ziet de twede fig. het welk ik oordeel nodig te zyn, nademaal de bastaart darmklieren en de zenuwagtige rok, dezelve meer van noden hebben als den vlezigen rok; want de bastaart klieren hebben gestadig een nieuwe toevoer van noden om een deugdelyk vogt, tot het bevogtigen der darmen geschikt, voort te brengen.

Geen ander gebruyk oordeel ik dat men deze klieren in een natuurlyke staar toeschryven moet.

Maar denk niet, dat al het waterig vogt, het welk na een ingenome buykzuyvering, of in een loop, wanneer niets als een wateragtige stoffe ontlast wort, in 't geheel uyt deze bastaart klieren en [*pancreas*] 't maagkusse voortkomt, gelyk zommige gestelt hebben: want een groot gedeelte wort ook uytgedreven door de togt-gaten of *Pori* der darmen, waar mede de darmen in overvloet voorzien zyn; deze pori zyn van een verscheide wydte, waar van zommige zichtbaar, gelyk ik in myn Cabinet vertonen kan, andere gemeenlyk onzichtbaar, dewelke ook niet te voorschyn komen als door een starke perssing.

Verder spreekt gy, *Ervare Heer*, van de zitplaats der bastaart darmklieren: zy worden gevonden door de gehele lengte der darmen; in de dunne darmen zyn ze niet alleen eenzamig, maar ook by malkanderen lopende, dog in de dikke darmen zyn ze eenzamig of verspreit. In den nugteren darm bezetten de verspreide bastaart klieren niet alleen de plaatzen tusschen de oogluykende klap-vliezen of rimpels gestelt, maar komen ook voort uyt die rimpels of oogluykende klap-vliezen, Ziet de 6. fig.

Maar die tot een koppel by een verzamelt zyn, lopen niet over de gemelde rimpels heen; gelyk de vermaarde *Peyerus* wel aangemerkt heeft.

Wat het getal en zitplaats van de verspreide klieren door den rant van de klap-vlies van *Bauhinus* verspreit aangaat, ik bevind, dat ze niet alleen gelegen zyn op deszelfs rant, maar ook op de gehele vlakte, dog dit heb ik in de 12. tafel niet kunne uytdrukken, dewyl 'er geen plaats voor open was.

Zy zyn zeer veranderlyk van getal, in deze zyn ze meer, in anderen minder, zo dat het een zwaar werk zou zyn hier een zeker getal daar van te willen stellen, zyt hier mede gegroet, en ik ben

Geheel uwe Vrient,

FREDRIK RUYSCH.

Verklaring van De twaalfde tafel.

De Eerste Figuur

Vertoont een gedeelte van den endel-darm, genomen uyt een jonge, en in vier rokken gescheiden.

A.	*De buytenste rok, de gemene gezegt, waar in zeer veel langwerpige vezels met inzigt uytgelaten zyn, op dat de ontelbare slag-adertjes door den zelve verspreyt des te klaarder in 't gezicht zoude komen.*
B.	*De uytwendige oppervlakte van de twede of vlezige rok, waar van de gemene rok afgescheyden afhangt, op dat de dwersche en vlezige beweegvezelen zich vertonen zouden. Merkt aan, dat 'er maar zeer weynig in deze figuur aangewezen worden, alhoewel ze zo digt by malkanderen leggen, dat ze malkanderen aanraken; het welk ik gedaan hebbe, om den loop van de slag-aderen niet te verduysteren.*
C.	*De inwendige oppervlakte van den derden of zenuw-agtigen rok, waar van een gedeelte van den vierden of wollig en rok gescheyden afhangt, en aldus komt de uytwendige oppervlakte van den wolligen rok in 't gezicht.*
D.	*De sporen of indrukzels van de verspreyde of gierst-klieren, in de inwendige opper-vlakte van den zenuwagtigen rok overblyvende.*
E.	*De inwendige opper-vlakte van den vierden of wolligen rok, nog niet van den zenuwagtigen rok afgescheiden.*

F	*De gemelde klieren door de inwendige opper-vlakte van den wolligen rok verspreyt, alwaar ze niet, gelyk in de uytwendige opper-vlakte, in de gedaante van gierst uytpuylen, maar scheynen als kuyltjes te verbeelden, het welk zeer dikmaals na de doot gevonde wort. Maar ik wil aangemerkt hebben, dat de bastaart kliertjes somtyts buyten de gezegde oppervlakte uytsteken, gelyk met de letter* A. *en* B. *in de* 6. *fig. vertoont wort, en dat ze aldus de gedaante van gierst verkrygen.*
G.	*Betekent de gemelde klieren buyten de uytwendige oppervlakte van den wolligen rok uytpuylende, de letter* D. *gelyk ik gezegt heb, vertoont derzelver indrukzels in de inwendige oppervlakte van den zenuwagtigen rok overblyvende.*
H.	*De uytwendige oppervlakte van den wolligen rok.*
I.	*De slag-adertjes door den vlezigen rok verspreit.*

De Twede **Figuur**

Wyst aan een omgekeert gedeelte van den endel darm, zo dat al het gene, het welk in de voorgaande figuur van voren gezien wort, nu van agteren zich vetoont.

A.	*De eerste of gemene rok van den vlezigen rok.*
B.	*Afgescheyden, en afhangende, met haar zeer fyne langwerpige vezels.*
B.	*De vlezige rok voorzien met dwersche vezels, welkers getal ik om de boven aangehaalde reden vermindert hebbe.*
C.	*De zenuwagtige rok, van agteren vertoont, van den vlezigen afgescheiden en afhangende.*
D.	*De slag-agderen door deze oppervlakte duydelyker verspreit.*

De Derde **Figuur**

Verbeelt een gedeelte van den nugteren darm genomen uyt een bejaart mensch, in welkers inwendige oppervlakte de volgende zaken ons voorkomen.

A.	*De wollige rok.*
B.	*Een gedeelte van den zelve door konst afgescheyden, en van den zenuwagtigen rok afgenomen.*
C.	*De zenuwagtige rok, in den welke na de afscheyding van een kleyne gedeelte van den wolligen rok, by na niets anders als voetstappen of sporen van de latten of rimpels (by andere oogluykende klapvliezen) overgebleven zyn.*
D.	*De rimpels of de gezegde latten.*

De Vierde Figuur

Vertoont een kleyn gedeelte van den wolligen rok, door konst afgescheyden; door den zelven ziet men de takjes der slag-aderen verspreyt, waar door nu in 't geheel de verkeerde meening der gener verdwynt, die vast stellen, dat dezen rok voor geen waren rok te houden is, maar alleen als een slymige Zelfstandigheit der darmen aangemerkt moet werden.

De Vyfde Figuur

Vertoont een kleyn gedeelte van den endel darm genomen uyt een kint, en dat van binnen te zien. Men ziet door het zelve verscheyde eenzamige bastaart kliertjes verspreyt, als mede zigtbare togtgaten. Deze klieren puylden niet uyt in dit voorwerp, maar quamen my voor op de manier van groefjes, en dat (zo ik meyne) wegens de slappigheyt door de doot ontstaan.

De Zesde Figuur

Vertoont een gedeelte van den nugteren darm van een jonge, zodanig omgekeert, dat de inwendige oppervlakte nu geworden is de uytwendige, en is door wint opgevult, op dat men de klieren, en rimpels des te klaarder zou zien.

A.	*De bastaart gierst kliertjes, gelegen op de rimpels of latten.*
B.	*De gemelde kliertjes gelegen buyten de latten.*

Voorts is aan te merken, dat deze kliertjes in de gedaante van gierst buyten de inwendige gedaante van de rimpelige rok uytpuylen, het welk in dezen darm zeer gemeen is.

Ten twede, alle deze zaken, die hier vertoont worden, worden in een groot getal in myn cabinet bewaart, en ik kan ze aan ider die 't begeert, vertonen.

De Twaalfde Ontleet-kundige, Voorstellige brief Door Mich. Ernestus Etmullerus, *Medicyne Doctor, enz.*
Aan den zeer vermaarden Heer, Fredrik Ruysch, *Medicyne Doctor, Hoogleeraar in de Ontleet en Kruyt-kunde, enz.*

Aangaande de bastagtige Zelfstandigheit der herssenen, enz.

ZEER VERMAARDE EN ERVARE HEER.

ONder anderen zaken, over dewelke ik my, in Nederlant ophoudende, grotelyks verheuge, gezien of gehoort te hebben, is niet van 't minste, dat ik U in 't voorledene jaar de natuur der planten in de stadts Tuyn van Amsterdam heb horen uytleggen, en by U tegenwoordig geweest ben, wanneer gy in de openbare ontleding uwen tegenstrever dapperlyk overwon; maar dat het my ook heeft mogen gebeuren uwe naauwkeurige bereidingen te bezigtigen, dewelke zo veel te waardiger om te aanschouwen geschat moete worden, hoe ze zekerder, niet gezien zynde, ongelooflyk voorkomen. Deze byzondere beleeftheydt aan my bewezen, als mede *zeer beroemde Heer*, uwe bekende gereetheit om nieuwe ontdekkingen in de ontleetkunde aan de geleerde werelt mede te delen, heeft my aangemoedigt, met dezen brief na zommige zaken U te ondervragen, niet twyffelende, of gy zult, schoon gy door oneindige bezigheden afgetrokken wort, myne leergierigheit ten besten houden, en myn wensch voldoen.

Derhalven, daar ik uwe onderrigting nu over verzoeke, zal zulks zyn

van de herssenen. De verdeling van de Zelfstandigheit der herssenen door *Piccolomineus*, naarstig onderzoeker der zelver uytgevonden, en van de hedendaagze aangenomen, is bekent, waar by dezelve verdeelt wort in een graauw of wit-blaauwagtig lichaam, en in een blank wit, of vaster lichaam; zo dat het eerste, nadien het niet alleen in de opper-vlakte, gelyk als een bast zyn merg omringt, maar ook een weinig dieper met een draaying, even als de darmen lopen, doordringt, genaamt wort dan eens de [*substantia cineritia seu corticalis vel cortex cerebri*] bastagtige Zelfstandigheit, de bast, en dan wederom de graauwe Zelfstandigheit; het twede wort het [*medulla seu medullaris cerebri substantia*] merg, of de mergagtige Zelfstandigheit genaamt.

Maar wanneer de ontleders zullen uytleggen, van wat maakzel de bast der herssenen (ik sla nu het merg over) is, verschelen ze oneindig van malkanderen geen wonder: *want het is zeer moeyelyk* (het zyn de woorden van *Malpighius* in zyn brief aan *Fracassatus* over de herssenen) *te bepalen, van wat natuur deze bastagtige Zelfstandigheyt der herssenen is. Want het schynt geen vast deel uyt root zame geronne bloet, of het behoort ook niet tot het werktuyg van 't gevoel; egter is het waarschynelyk, dat het ten minste zeer kleyne pypjes heeft, waar door de bloedige deeltjes in 't zelve doordringen, en dat het nademaal het weker en slibbiger zich vertoont, veel verscheelt van de mergagtige Zelfstandigheit, het welk daar van omringt wort. En zo men ooit de herssenen een parenchymateus vleesch moest toeschryven, waar door de vaten en andere werktuygen door de herssenen verspreit ondersteunt wierden, zou het vleesch van de bast daar toe bequaam zich opdoen, nadien het schynt boommos met weeke kly vermengt te verbeelden.*

Carolus Fracassatus (op dat ik de ouden verzwyge) oordeelt in zyn brief aan *Malpighius* van de herssenen, *dat de bast vloeit van een wateragtig vogt, namentlyk wei (met bloet vermengt en vol van gal) en een ligt breekbare samenstel bezit, en van de gesmolten en nedergestorte zouten, zouter als het merg zelfs gemaakt wort.*

Willis in zyn ontleding der herssenen op het 10. hooftstuk leert, dat dezen bast een lichaam van een byzonder en eyge zoort is, waar in een vogtigheit uyt nauwe vlegtingen van vaten gelyk als uyt slangswyze pypen van een helm nederstort; het welk door zyn eyge gest of vlugzout opzwellende tot de [*spiritus animales*] dierlyke geesten overgaat, en eerst het lichaam der grote, en daar na der kleine herssenen ingaande, als of het zyn verblyf op een openbare markt nam, wort het door den gestadigen omloop zuyverder, en na dat het verscheide bewegingen door het [*fornix*] welfzel,

het [*corpus callosum*] weeragtig lichaam, en het voorste en agterste gedeelte der herssenen ondergaan heeft, brengt het de wonderbaarlyke inwendige zinnen in ons voort; hy meent, dat ook in dezelfden bast door de verscheide beweging van zommige geesten de daden der geheugenis worden uytgelokt; waarom hy zegt, dat dezen bast met menigvuldige groeven en kronkels gerimpelt is.

Malpighius in tegendeel hout de klieren staande, dewyl hy in zyn verhandeling van den bast der herssenen zegt: *ik hebbe in de herssenen der bloedige volkome dieren bevonde, dat den bast een overvloet en vergadering van kleine klieren is; Deze worden in de rimpels en gelyk als uyt gestrektein darmpjes, in welke de witte wortelen der zenuwen eindigen, of, zo gy liever wilt, daar van haar begin nemen, zodanig by malkanderen geschikt, dat de uytwendige oppervlakte der herssenen uyt een verzameling daar van gemaakt wort. Zy hebben een eyronde figuur, dewelke nogtans van de byleggende kliertjes van alle kanten gedrukt wordt, waar door 'er welstompe hoeken ontstaan, zo dat zeer vele tusschen-plaatsen bykans gelyk zyn.* En een wynig daar na*: en zo men de natuur van de bast met een gemeen voorbeelt zou mogen uyt leggen, zou 'er het maaksel van een granaat appel bequaam toe zyn: want in de gelykmatige verzameling van de greintjes of korreltjes wort 'er een schets van den overvloet der kliertjes, waar uyt de bast bestaat, afgemaalt, maar de vezelen van ider korreltje afkomende, en door het vlies verspreit zynde vertonen een ruwe afbeelding van 't herssenmerg.* Om deze klieren in 't gezicht te brengen, gebiedt hy de herssenen in water of olie te koken, en op dat ze duydelyk te voorschyn zoude komen, leert hy, dat men boven op de bast zwart gemaakte brandewyn gieten, en die wederom zagtjes met katoen afnemen zou; ondertusschen wederleit hy grondelyk de redenen, welke *Warthonus* tegen de klieragtige natuur der herssenen ingebragt heeft. Dat de goddelyke *Hippocrates* dit gevoelen al gehat heeft, betuygen deszelfs woorden in 't boek van de klieren, op de derde afdeling. *het hooft heeft ook klieren, namentlyk de herssenen, dewelke een klier gelyk zyn: want de herssenen zyn wit, en ligt te breken, niet anders, als een klier.* Aan dit gevoelen hebben behalven *Vieussens*, in zyn beschryving der zenuwen, op het 10. hooftstuk van het 1. boek, alle de hedendaagsche geneesheren en ontleders tot nog toe haar zegel gehangen.

Maar nu, wanneer ik uyt Engelant wederkerende het geluk hadde van U wederom te groeten, verheugde ik my by uytnementheyt over dat gezicht, 't welk de zelfde bastagtige Zelfstandigheit, zeer net van U bereidt, vertoonde; want ik konde bespeuren, dat den gehele bast niets anders was, als een zeer verbonde ineenschakeling en zamenstel van zeer kleine bloetvaatjes.

Derhalven verzoek ik U op het ernstigste, *zeer beroemde Heer*, dat het U

behage, *het ware maakzel van de bast der herssenen bekent te maken, deszelfs gedaante te vertonen, en het gebruik te bepalen.*

Het geheugt my insgelyks, dat gy onder andere geleerde redeneringen, die gy gewoon zyt voort te brengen, gewag maakte van 't [*medulla spinalis*] ruggemerg, en dezelve geheel hielt voor een Zamenstel van vaten, en zenuwagtige draden. Maar nadien dit merg, gelykerwys het dezelfde vliezen met de herssenen gekregen heeft, alzo tot nog toe gehouden is uyt de zelfde Zelfstandigheyt te bestaan, zodanig nogtans, dat de bast, dewelke men voornamentlyk ziet in de opper-vlakte der herssenen, alhier het middelpunt beslaat, van het merg omringt zynde; en daar en boven tot nog toe lang gezintwist is geweest over deszelfs oprecht gebruik, en den uytgang der zenuwen, nademaal de ouden stelden; dat dezelven van de nek, naderhant van de kleine herssenen, en eyndelyk van de grote en kleine herssenen (het welk een uytvinding van *Varolius* is) beyden voortquamen; zult gy uw naam, *beroemde Heer*, niet weinig verbreiden. *Indien gy het ware maakzel van 't ruggemerg ontdekt, en den oprechten oorspronk bepaalt zult hebben.*

Voor het overige wensch ik van herten, dat gy dit jaar gelukkig eyndige, en de tydt van 't volgende en meer anderen jaren met gelyke voorspoet zult doorbrengen, op dat de verborgentheden der ontleetkunde tot groote eere van God Almachtig, en van onze heilzame konst dagelyks meer en meer door U aan 't licht komen; ik zal ook hier door hoope krygen, dat gy Voortvaaren zult my verder te begunstigen, die ben.

Een Gestadige vierder van uwe wytberoemde naam.

MICHAEL ERNESTUS ETMULLERUS.

Van Leipzig.

Dr. in de Medicyne, en Mr. in de Philosophie.

Geschreven in Amsterdam den zeven en twintigste van wintermaant. in 't Jaar 1699.

Antwoort Van Fredrik Ruysch,
Aan den zeer Ervaren Heer, en zeer schrander Ontleder. Mich. Ernestus Etmullerus, *Med. Dr. en M^r. in de Philosophie* Op deszelfs ontleet-kundige voorstellige Brief.
Aangaande de Bastagtige zelfstandigheit der Herssenen, enz.

ZEER ERVARE HEER.

Veeltyts is het zodanig met de natuurlyke zaken gelegen, dat, van hoe een uytnemender nuttigheit zy zyn, hoe verborgender de toegang is om de zelve na te speuren.

Ik zal geen wytlopig getal daar van ophalen, alleen stel ik de herssenen voor, dewelke onder alle delen van 't lichaam de vernuften der ontleders het meeste ontrust hebben, niet alleen om dat het zwaar en moeijelyk is, het gebruyk van een Igelyk deel, groeven, holligheden, verheventheden, kronkels, enz. uyt te leggen, maar ook, om dat het wegens de teerheit, weekheit, en schielyke bederving, tot nog toe zeer moeyelyk is geweest, de ware en oprechte gesteltenis van ider deel uyt te vorschen.

Waarom ik niet ten onrechte dit voornamentlyk van de gesteltenis der herssenen, zal gezegt hebben, over 't welk zommige wegens den mensch klagen, namentlyk, dat hy zich zelf minder kent, als andere dingen.

Derhalven moet gy van my niet verwagten, *Ervare Heer.*, dat ik dat in 't geheel, 't welk gy in uw Brief van my vordert, volbrenge, en uwe begeerte volkome voldoe: want die last zou my te zwaar zyn.

Maar niet te min, alzo men ook lof verdient in grote zaken wel gewilt te hebben, zo is 't, dat ik het ontleedt mes aangrypende, myne herssenen onderzoeke, hare zenuwen inspan, op dat zy, de verdere delen van haar lichaam bekent zynde, zich zelven ook van alle kanten beschouwen. Ik zal derhalven tragten zommige dingen, dewelke tot dezen tydt toe onder het dekzel van onwetentheyt verborgen zyn, te verklaren, zommige valsche dingen, dewelke voor ware van de ontleders gehouden worden, aan te wyzen, en de figuren van velen van 't natuurlyk maakzel der delen afwykende, getrouwelyk te verbeteren; en, nademaal zy wegens gebrek van menschelyke herssenen, waar over de voornaamste ontleders ook klagen, veele afbeeldingen van herssenen der beesten in hare Boeken ook vertonen; zal ik een andere weg inslaan, zullende geen figuren van anderen bybrengen, maar alleen 't geene, daar ik ooggetuygen van ben geweest, en 't welk my het menigvuldig bezien der herssenen verschaft heeft, zal ik met zo een grote zorgvuldigheit te kennen geven, dat 'er geen stipje of streepje zal gehaalt werden, of het zal met de natuurlyke gesteltenis over een komen, op dat alzo, het onnatuurlyke of vreemde verworpe zynde, iets, dat op waarheit steunt, vertoont werd, en een vaste gront gelegt zynde, vele voordelen aan de leer over de [*Physiologia*] natuurlyke en [*Pathologia*] tegen natuurlyke of ziekelyke gesteltheyt van 't lichaam toegebragt worden.

Eer ik my tot het werk zelfs begeef, oordeel ik nodig te wezen, zommige zaken aangaande de verscheide manieren van 't openen der herssenen voor af te zeggen. Daar na zal ik de manier van vertonen, (waar in het voornaamste belang om tot de kennis van de herssenen te komen bestaat) zo de myne als de gemene, verhalen.

De ondervinding leert, dat zommige geslachten van houten dwersch, schuyns, of regt gekloofst, verscheide soorten van afbeeltzels voor 't gezicht brengen. De marmerstenen op verscheide manieren gesneden en geslepen vermaken ook de aanschouwers door de verandering van figuren, en schilderingen; en nadien de ontleders in 't openen der herssenen niet alleen het zelfde aangemerkt hebben, maar dat daar en boven met de zelven in dunne stukjes of blaatjes van boven na beneden, of van de linker tot de regter zyde te snyden, vele delen het gezicht ontvlieden, dewelke wegens de weekheyt der zelfstandigheyt mede afgesnede worden; op gelyke wyze wort ook een ontleder, den loop der zenuwen onderzoekende, de gelegentheit beno-

men om daar na dezelven na te vorschen, wanneer de spieren, aderen, slagaderen, en watervaten door 't mes afgesneden zyn.

Hierom hebben ze verscheide behandelingen om de herssenen te openen bedagt: zommige zyn iverig in 't uytvinden van de beginzelen der zenuwen, andere vertonen de delen der herssenen van malkanderen afgescheiden, zommige doen veel moeite om de vouwen en kronkels te ontknopen.

Spigelius in 't 10. boek van zyn ontleetkunde stelt een twederley manier van de herssenen te openen voor, namentlyk de oude of gemene, dewelke by *Galenus*, en de andere Grieken, en na dezelve *Vesalius*, en *Fallopius* in gebruyk zyn geweest; en daar na de nieuwe manier van *Constantius Varolius* in 't jaar 1570. in 't licht gegeven, en van hem de *Varoliaansche* genoemt; en nademaal op beyde deze wyzen van ontleden alle de delen der herssenen in die ordre, waar mede zy in de zamenhang van de snyding zich vervangen, door een naauwkeurige vlyt worden vertoont, is het de moeite waardig, eer wy derzelver gesteltenis aantonen, deze manieren geschiedenis gewys te verhalen.

De *gemene snyding* of *opening* is derhalven de volgende.

Wanneer de hairen of alle, of van 't voorhooft tot den nek, en van 't regter tot het linker oor ter breedte van twee dwersche vingeren, afgeschoren zyn, wort de huyt kruysgewys open gesneden, van de neuswortel af begonne zynde, en gaande over de kruyn van 't hooft na de nek, daar na van 't eene tot het andere oor, dan de huyt, te gelyk met het [*pericranium*] pannevlies afgescheide en aan de zyden gelegt; en op dat het [*calvaria seu cranium*] bekkeneel gelyk gezaagt kan worden, wort het hooft rontom gebonden met een starken draat over het voorhooft, ooren en de nek, en op dat het zagen des te geruster geschiede, moet de huyt van 't hooft met een mes in 't ront, en dat met kragt opengesneden worden, op dat de zaag volgens deze weg heen gevoert wort; het hooft, om zyn rontheit zeer beweegtyk zynde, en daarom menigmaal het zagen belettende, wort met de handen der bystanders vast gehouden; of, die een toestel verkiezen, deze gebruyken het werktuyg van *Mich. Lyserus* ten dien eynde bedagt, en in het Boek, het welk hy den naam van *Culter Anatomicus* of het ontleetmes gegeven heeft, afgebeelt, door welkers hulp het hooft vast en onbeweeglyk gehouden wort. In 't begin van de operatie wort de zaag met grote kragt aangedrongen, maar omtrent het einde met een zagte en lugtige hant, daarom ondertasten zy met een [*Specillum*] tentyzer de diepte van de snede, op dat het blyke, of beide de tafelen van 't bekkeneel gelyk afgescheiden zyn.

Het bovenste deel van 't bekkeneel aldus door den gehelen omtrek afge-

zaagt, zit op zommige plaatzen door hulp van bloetvaten en vliezige vezeltjes van 't dikke herssenvlies, hier en daar door de [*Suturae*] naden heen gaande vast, dog op den eene plaats wat vaster, voornamentlyk in de naden; en op de andere plaats buyten de naden is 't wat losser verenigt; nogtans nemen zy het door een middelmatige kragt der handen af.

Zommige ontleders gebruiken in de scheiding van 't bekkeneel een zaag, welkers tanden, niet in een regte linie, maar schuyns uytgeholt staan; dog egter gaat de zaak door geen van beide de zoorten van zagen wel, ten zy 'er een welgeoeffende hant bykomt, ja het [*dura mater*] dikke herssenvlies wort ligtelyk gequest. Als het bovenste deel van het bekkeneel afgenomen is, komt het dikke herssen vlies te voorschyn, om zyn dikte en starkte alzo genaamt. In 't zelve vertonen ze verscheide [*Sinus*] groeven, die het bloet, van de herssenen wederkeerende, na de [*venae Jugulares.*] kropaderen en gevolgelyk na het hert overbrengende.

Na dit snyden ze met een mesje boven een gedeelte van drie vingeren dik, van de herssenen af, op dat de twe grote [*Ventriculi Cerebri*] holligheden der herssenen, de regter en linker, in 't gezicht komen, en zo zy dieper verborgen leggen, snyden zy de herssenen moots of blatsgewys zo ver, datze te voorschyn komen. Deze holligheden, zynde zeer wyt voornamentlyk van agteren, en schuins, met haar figuur de voeten der paarden gelykende, en in 't midden bymalkanderen lopende, maken de [*Rima oblonga*] langwerpige spleet der herssenen gemeenlyk de derde holligheydt genaamt; digt hier by doen zich op zommige verheventheden; twee langagtige van de zelven, op de onderste en voorste plaats gelegen, worden de [*corpora striata*] gestreepte lichamen, en de [*thalami nervorum opticorum*] vertrekken of kamers der gezichts zenuwen genaamt; twe kleinder, agter en onder gelegen, worden met een onkuische naam van [*testes*] ballen, en daar en boven twee, een weinig groter boven de ballen geplaatst, [*nates*] Billen genaamt.

De [*glandula Pinealis*] Pynappel klier heeft al de werelt tot zich getrokken, nadat *Cartesius* de woonplaats van de ziel daar in gestelt heeft, dog in vorige eeuwen wiert dezelve maar alleen in 't voor by gaan aangemerkt.

Het [*fornix*] welfzel, een witagtig lichaam, als een boog over de holligheden der herssenen heen gespanne, wort hier met een mesje aan stuk gesneden.

In 't vervolg tonenze in de voorste holligheden de [*plexus choroideus*] net wyze vlegting, hebbende (volgens de gedagten van zommigen) kleine kliertses hier en daar tusschen in gezaait; onder het welfzel wort het [*Septum pelluci-*

dum] doorschynende schot van *Galenus*, het [*cerebri diaphragma*] middelrift der herssenen gezegt, gezien.

Daarna steken ze een priem zagtjes in de vierde holligheyt der herssenen of de [*calamus scriptorius*] schryfpen, om de overeenkomst van de figuur alzo genoemt.

Deze dingen bezichtigt hebbende keren ze weder tot de voorste delen, en scheiden de[*nervi olfactorii*] reuk-zenuwen van 't [*oscribrosum*] Zeef-been af, en na dezen de gezicht-zenuwen, en de takken van de krop-slagader na het bekkeneel overstekende; dan komt U de [*glandula pituitaria*] snot of slymklier in 't gemoet; leggende in de [*Sella turcica*] turksche zadel, 't welk vervangen de [*nervi oculorum motorii*] beweeg-zenuwen der ogen, een ander paar zenuwen gaande na de tong, daar na het [*par auditorium*] gehoor paar, het [*par vagum*] dwalende paar, enz.

Dan keren zewederna het [*occiput*] agterhooft, en nemen de kleine herssenen, met de vingeren voorzigtig van het dikke herssen-vlies gescheide, en van het [*medulla spinalis*] ruggemerg afgesnede zynde, met den gehelen hoop van de grote herssenen daar uyt; verscheide uytwasschen in de kleine herssenen, welkers eene *Varolius* de [*pons varolii*] brug genaamt heeft, merken zy aan, en doorzoeken de Zelfstandigheyt zelfs dieper.

Ende dit is de oude, of gemene wyze om de herssenen te openen; nu volgt de nieuwer van *Varolius* den ontlederen medegedeelt, en in de tafelen van *Placentinus* hier en daar vertoont. Het hooft zelfs van de hals afgesneden, alle deszelfs uytwendige bekleetzels, de spieren van 't voorhooft, den neck, de ooren, enz. afgescheiden zynde, halenze de ogen met alle de rokken uyt haar oogholle n uyt. Daar na leggenze het hooft op de kruin, en vaarden de opening van de herssen-pan met een zaag aan, dog niet op dezelfde plaats, als in de eerste methode gedaan is, maar veel dieper in de wortel van de neus, zo dat de zaag de bovenste benige kring van de oogholle n aanraakt; zy volherden in 't zagen door den gehelen omtrek van 't bekkeneel tot aan het grote gat van 't agterhooft zo lang, tot dat het onderste gedeelte van 't hooft waggelt, en de paren der zenuwen met de aderen en slag-aderen het hooft doorborende afgesneden zynde, het onderste gedeelte der herssenen te voorschyn komt.

Op deze wys komt eerst voor de [*fissura magna*] grote kloof, de herssenen in twee delen verdelende; het [*pia mater*] dunne herssen-vlies, de gezicht zenuwen als een spinnewebbe bekledende; verscheide takken van de [*arteriae carotides*] krop en [*& cervicales*] nek slag-aderen, ende de slymklier.

Nu vertonen zich in de kleine herssenen de [*processus vermiformes*] wormwy-

uytsteekzels met de brug; van binnen gaat men na de vierde of edele holligheit; hier uyt gaat men voort tot de derde, alwaar het welfzel voorkomt, het doorschynende schot, de zydelyke grote holligheden, enz. hier hebt gy met wynig woorden de tweede manier van openen.

De derde wort *Sylvius* toege-eigent, en is uyt de twee voorgaande 't zamengestelt, snydende het eene halfront der herssenen, op de gemene wys, en de andere op de Varoliaansche; namentlyk het linker gedeelte der herssenen, ongeschonde zynde neemt hy van 't regter het dikke herssen-vlies, en snyt de herssenen plaats-gewys tot de grote holligheit toe af, op dat, wat 'er in begrepen is, in 't gezicht kome, daar na wort de bovenste en onderste groef van de zikkel, met de regter grooter zydelyke gezogt: dat gedaan hebbende went hy zich na de regter zyde der herssenen, het welk in de plaats van de linker afgenomene zyde afgeweken, en de zenuwen met de slagaderen en aderen afgesnede zynde, beschouwt hy het zelve, omgekeert zynde, op een tegengestelde manier, gelyk ik een weinig te vooren heb aangewezen.

De vierde wys noemt men die van *Willis*; ik zal dezelve, in een kort begrip getrokke, hier voorstellen.

De uytwendige dekzels van 't hooft afgelegt, en het bekkeneel door de zaag gescheide en afgenomen hebbende, verbreekt hy door tangen of een snymes van alle kanten, de beenderen tot den bodem van 't hooft toe, dan komt 'er eerst in 't gezicht, het dikke herssen-vlies, zynde het algemene bekleetzel van al, dat in het hooft begrepen is; dit vlies met het bekkeneel in de naden vastgehegt zynde, en in den bodem van 't hooft vast zittende, trekt hy niet als met gewelt af.

Daar na vertoont *Willis* de bloetvaten van dit herssen-vlies door de binnenste opper-vlakte van 't dikke herssen-vlies verspreit, en aan het dunne herssen vlies gehegt. En op dat ze des te duydelyker gezien worden, snyt hy het dikke herssen-vlies in 't ront af van onderen ontrent de rant van het afgebrokene bekkeneel, en de bloetvaten van het dikke na het dunne herssen-vlies gaande afgescheurt zynde, neemt hy het vlies met de groeven geheel weg, daar na zich wendende tot het binnenste gedeelte der herssenen, onderzoekt hy twee grote [*processus mamillares*] tepelwyze uytsteekzels, te gelyk uytspruytende met de van binnen hol zynde (zo hy voor geeft) reuk zenuwen en tot de voorste holligheden der herssenen zich uytstrekkende; *Willisius* heeft ondervonden, dat het zamenstel der herssenen opzwelt, als 'er lugt, door een pypje in de holligheyt van de reuk-zenuwen gestoken zynde, ingeblazen wort. Dog de vraag is, of zulks ook in een mensch geschiet?

Na de reukzenuwen, teykent de zelfde Autheur aan omtrent de [*crista*

galli] hane kam twee kleine slag-aderen, lopende na de tusschen-plaatzen der herssenen: deze vaten verlatende komt hy tot de gezicht zenuwen, en deze afgesneden hebbende, tot de krop-slagaderen, een weinig onder de zyden van den [*infundibulum*] tregterlopende; de herssenen daar na wat verder agter over gelegt zynde, gaat hy over na de beweeg-zenuwen der ogen, en na een ander klein paar, dat hy het [*par patheticum*] lydende paar noemt; van dit paar na het vyfde, gemeenlyk het derde genaamt, welkers gebruyk hy leert zeer uytgestrekt te zyn, dewyl het takken of wortels mededeelt aan 't verhemelte, mont, en de delen van 't aangezicht, den neus en ogen, ja zelfs de [*nervus intercostalis*] tusschen-ribbige zenuw.

Digt by het gemelde paar wyst hy aan, twee andere kleinder zenuwen, voorzien met een byzondere stam, en uyt het zelfde gat, met de beweegzenuwen der ogen uytgaande; dit noemt hy het zesde paar.

Een weinig lager komt het [*par vagum*] dolende paar, gemeenlyk het zesde, maar van *Willis* het achtste paar gezegt, vele takverdelingen uytzendende.

In 't agterste gedeelte van 't agterhooft, bezigtigt hy een ander paar, het laatste van 't bekkeneel of het eerste paar der wervel-beenderen, uyt de groeven of kuilen der beenderen onder het eerste wervel-been uytspruytende dit is zeer vezelagtig, en na dat het uyt het verlengde merg voortgekomen is, gaat het onder het dikke herssen-vlies, alwaar de [*arteria vertebralis*] wervel-been slag-ader in de herssenen opklimt.

Alle deze paren der zenuwen met de krop en wervel-been slagaderen en aderen snydt de voornoemde Willis af, of omtrent de gaten van 't bekkeneel, op dat, de herssenen uytgehaalt zynde, de stammen der vaten, in 't gezicht komen; of omtrent den bodem der herssenen, op dat de verdelingen der vaten des te beter nagevorscht kunne worden.

Tot dus verre de opening volbragt zynde, onderzoekt hy de uytgenomene herssenen te gelyk met haar aanhangzel, op de volgende ontledings wys: en wel voor eerst de uytwendige met rimpels, en kronkels gelyk als de omwenteling der darmen gespleten en ongelyke opper-vlakte der herssenen, daar na de bastagtige en merg-agtige Zelfstandigheit der herssenen.

Daar na gaat hy over tot het weer-agtig lichaam, en 't welfzel, uyt welkers middelste opper-vlakte het doorschynent schot opgeregt wort, en zo vervaardigt hy zich verder tot de vertoning van de holligheden.

De Binnenste schuilhoeken der herssenen vertoont hy nog klaarder, terwyl hy den rant van 't verlengde merg afgescheiden, en te gelyk het welfzel omtrent de wortels in stukken gesneden zynde, te gelyk met de herssenen ombuigt; dan ligt hy derzelver 't zamenstel geheel op, buigt

het voorwaarts, en spryt het duidelyk vlak uyt; behalven de zeer blanke merg-agtige Zelfstandigheyt merkt hy meer witte strepen of linien aan, dewelke paralel of evenwydig lopen van 't eene tot het andere half-ront.

De herssenen op gemelde wyze doorzichtigt hebbende, neemt hy beide de half-ronden der herssenen met het weer-agtige lichaam bedekt zynde, van de toppen van 't verlengde merg, waar aan ze vast hangen, af, en maakt een einde van de ontleding.

Verscheide manieren om de herssenen te ontleden nu by gebragt zynde, zal men ook moeten handelen over de manieren van vertonen by zommige ontleders gebruikelyk.

Van alle eeuwen af hebben de geneesheren een vierige begeerte gehadt, om het ware en regte maakzel van de herssenen na te vorschen, waarom zy zulks ondernomen hebben met verscheide middelen, als met weken en koken in terpentyn olie; maar deze olie heeft een sterke en hevige brandende kragt, waar door de zeer tedre aaneenschakeling der vezelen omver gesmeten, en verdraait wort, zommige worden langer, zommige korter, ja dat meer is zy worde verscheurt: want van een gedeelte koper in olie van terpentyn geworpen, wort dezelve groen, een klaar bewys, dat 'er door de scharpigheit van de olie zommige deeltjes van 't koper ontbonden en gescheiden zyn, dewelke die kouleur veroorzaken. Ik ontken niet, dat 'er in zodanige herssenen brokkelige lichaamtjes, welke kliertjes verbeelden, kunnen gezien worden, maar dezelve zyn door de warmte veroorzaakt, en kunnen geenzints ware klieren genoemt worden.

Laat 'er gekookt worden zaden, gerst, ryst, tarw, peper, insgelyks het vleesch van een mensch of beest, deze krygen een vreemde reuk, koleur, smaak, hardigheyt en weekheyt; hier uyt worden wy door de zinnen en reden overtuygt, dat 'er een wonderbare verandering, en beschadiging dezer delen veroorzaakt is.

Waarom zou zulks derhalven ook niet in de herssenen geschieden, zynde een zo weke, en vloeibare Zelfstandigheyt? maar anderen koken de herssenen in olyf, raap, en olie van zoete amandelen; des niet te min behalven dat deze heet gemaakte en brandende olien de zo gemelde ongemakken veroorzaken, sluyten ze door haar lymigheydt en dikheyt de pypjes der delen even eens als vernis, maken daar korsten en vellen op, en aldus wort 'er een nieuw maakzel den aanschouderen vertoont.

Deze zwarigheden hebben myn gemoet zo lang bezig gehouden, tot dat ik door een gedurigen en onvermoeiden arbeydt de manier ontdekt heb, om de ware en opregte Zelfstandigheyt der herssenen volkome te kennen.

De papagtige weekheit van dit ingewant belet, dat men tot deszelfs in-

wendige vertrekken niet diep genoeg kan indringen: Waarom ik eerst zyn bloetvaten met een harde waschagtige stoffe opvul, met deze omzichtigheit nogtans datze zo veel van deze stoffe bevatten, als zy in een levendig mensch bloet voeren en op deze wys behouden zy haar natuurlyke wydte, en dienen de herssenen tot een steunzel of vastigheyt; daar na dryve ik zagtjes het water (*lympha*) in de herssen-pypjes stilstaande uyt, waardoor der zelver Zelfstandigheyt vast wort, en verkrygt de hardigheydt van versche kaas.

Niemant heeft reden om my tegen te werpen, dat ik door deze bereiding de gedaante der herssenen schende, en dat ik dezelve misslag bega, dewelke ik een weynig te vore zommige ontleders te laste gelegt hebbe.

De Oeffenaars der ontleetkunde weten, dat de wey (*serum*) de ingewanden besproeyende, uytgedreven kan worden, blyvende het maakzel der vaste delen ongeschonden.

Men scheyt de galvaten van de lever, blyvende de slagaderen en aderen in haar geheel over, waarom zouden dan de wateragtige vloeybaren en ligt volgende delen niet uytgedreven kunne worden zodanig, dat de vaste delen ongeschonde bleven. Daar en boven staat te letten, dat de klomp der herssenen door onze bereiding nog opzwelt, nog neerslinkt, blyvende dezelfde maat, groote en figuur, waar door wy verzekert worden, dat 'er geen verandering van de inwendige delen gemaakt is: Derhalven de herssenen in een vogt (*liquor*) gedaan zynde, kunnen zonder bederf zeer vele Jaren bewaart worden.

Maar door de gemene manier van vertonen worden de herssenen al te haastig ontleet en als ter loops beschouwt. Komt nu hier gy bejveraars der ontleetkunde! laten wy dit ingewant met opgeslage ogen bezien, laten wy ons met snyden niet verhaasten, maar langzaam en voorzigtig het werk aanvaarden; geen verrotting dringt ons; laten wy geen uur, maar een dag, geen dag, maar een week, geen week, maar maanden, Ja Jaren besteden, op dat gyl. met my de kennis van het naauwkeurige maakzel der herssenen geniete.

Ten dienste der afwezenden en de vergankelyke geheugenis geve ik de figuren der herssenen in 't licht, dewelke om deze reden de kroon spannen boven zommigen tot nog toe in 't licht gebragte figuren, om dat de schilders voor dezen de herssenen, die haar voorgehouden wierden, zo schielyk niet konden afmalen, of dezelve, namen, wegens weekheyt neder zinkende en slap wordende, een ander figuur en groote aan. Maar de herssenen door onze konst bereyt geven wy aanstonts aan de plaatsnyder over, dewelke met een wakkeren yver, en aandagtige ogen, zonder afschrik van bederving of stank

op koper snydende, de afbeeldingen, zeer nauwkeurig, het oorspronkelyke verbeeldende, graveert.

De eerste ontleders zeiden, dat de herssenen waren van een byzondere zelfstandigheyt en aart, hoedanig 'er geen ander in 't gehele lichaam gevonden wort. Maar dit zelfde kan men ook zeggen van het hert, long, lever, milt, en andere delen der dieren, blyvende nogtans derzelver maakzel onbekent, want hier wort niet geleert, watze zyn, maar alleenlyk, datze van andere ingewanden verschelen, het welk niemant onbekent is.

Hippocrates, dat grote luister der geneesheeren, in zyn 3. boek van de klieren op de derde afdeling, eigent de herssenen klieren toe; gelyk gy, *Vermaarde Heer*, geleerdelyk in uw brief aangemerkt hebt.

Deze leer hebben de geneesheeren van onze eeuw vernieuwt, en door verscheide proefstukken beschaaft, en opgeheldert.

Marcellus Malpighius, in de verhandeling van de bast der herssenen, schryft, dat dezelve is, een vergadering of overvloet van zeer kleine klierties, dewelke in de kronkelige rimpels voortspruitende; en verscheidentlyk tegen malkanderen gevoegt de uitwendige oppervlakte der herssenen uitmaken.

Deze *Autheur* verklaart verstandelyk, dat in de grote blote herssenen der volkome dieren zodanige klieren bezwaarlyk gezien worden, maar ligter ingekookte herssenen, om dat de zelfstandigheyt in 't koken dik wort, (merkt wel, *dat is*, door de koking worden de nieuwe klonten, de klieren verbeeldende, op malkanderen gepakt) en de tusschen plaatzen wyder worden; en hy zegt, dat niet alleen in de oppervlakte de klieren gevonde worden, maar dat na de gedane koking, de zelfde gedaante van de bastagtige zelfsstandigheit in 't beginzel van 't ruggemerg ook verscheint.

De zeer vermaarde *Bohnius in Circ. anat. Physiol. progymnasm.* XX. van de voortbrenging der dierlyke geesten; insgelyks *progymn.* XXI. van de vervoering of verspreiding der dierlyke geesten, noemt de bastige zelfsstandigheit klieragtig.

Franciscus Stokhamerus in zyn Microcosmographia zegt, *de bastagtige zelfstandigheit der herssenen is grys, en enig zints hart, uyterlyk omringt dezelve de herssenen gelyk als een bast, en volgt hare kloven zelfs, en is 't zamen gestelt uyt zeer kleine klierties.*

Raymundus Vieussens in het X. Hooftst. van de beschryving der zenuwen, stelt, dat de herssenen bestaan uyt twee onderscheidene zelfstandigheden een asgraauwe, namentlyk; en witte; de asgraauwe, ofze in een natuurlyke staat, of na datze in water of olie opgekookt is geweest, is weker als de witte of mergagtige zelfstandigheit, en dezelve met het vergrootglas naaukeurig be-

zichtigt zynde, schynt (zo hy zegt) t' zamen gestelt uit ontallyke by malkander vergaderde klierties, een eyronde figuur verbeeldende, zo dat het voor een [*glandula conglobata.*] eendaantige klier gehoude kan worden.

Carolus Fracassatus in zyn brief van antwoort aan *Malpighius*, beschryft de voortbrenging en natuur van de bast op de volgende wys; *ik dagt zelfs, (zegt hy) dat de natuur de bast der herssenen als een voornaam en zeer nootzakelyk deel opgeregt hadde, want het vertoont geen bediening van een geringe bekleetzel, maar het dringt dieper door tot midden in de* [Ventriculi] *of holligheden en de kleine herssenen. De bast is zeer ligt te breken, maar het merg is vaster, waar van de reden is, (Zo wy met de* [Chymici] *of scheitkundigen, die staande houden, dat de beenderen door een overvloedig zout vast gemaakt worden, te raden gaan) dat 'er in de wey veel zouts begrepen is, het welk zyn beweging verliezende gaat daar van daan na het bekkeneel, en nademaal de aldaar verspreide bloetvaten veel bloets voeren, waar van niets is afgescheiden, dewyl het van de opklimmende stam voortkomt, dewelke geen werktuigen heeft, waar door de waterige wey, gal en diergelyke vogten afgenome worden, besproeyen de vaten zelfs den onderleggenden bast gelyk als door een druiping, daar van daan komt het, dat de bast van een waterige wey vloeit en een ligt breekbaren zamenstel heeft; de zouten zelfs verder in den bast zuyverder gemaakt zynde, houden de wey op 't merg als door een stremzel* (coagulum) *vast.*

De gevoelens der vermaarde ontleders aangaande den bast der herssenen bygebragt zynde, zal het nodig zyn myn mening daar by te voegen.

Na dat ik dan met zo een grote naauwkeurigheyt de bloet vaten opgevult hebbe, dat de kleynste takjes vervult zynde als dons ons voorkomen, zien wy duydelyk, dat de bastagtige zelfstandigheyt der herssenen uyt loutere verscheidentlyk verenigde bloetvaten bestaat, en dat, gelyk ik in de verklaring der figuren van de agtste tafel te kenne gegeven heb, de kleynste slagaderen uyt de binnenste gedaante van 't dunne herssenvlies voortkomende, een zoort van boommosch verbeelden. Aldus bevestige ik ook, ja ik toon aan, dat de bastagtige zelfstandigheyt der herssenen, de gedaante van mosch en dons vertoont; en dat donzige (om zo te spreeken) is niet anders, als uytgerekte uyteyndens van bloetvaten, maar deze, gelyk ik ook van de milt aangetekent hebbe, schynen in haar uyteinde een andere natuur en gesteltenis aan te nemen: want ze zyn zo week en zappig, dat zy, ten zy ze in een vogt gelegt worden, naauwlyks of wel niet zonder gevaar van breken gehandelt kunne worden; Deze zappige uytgerekte uyteyndens van bloetvaten schynen over een tekomen met de vezels of mergagtige streken der herssenen (*tractus*

medullares) en ik oordeel dat ze dezelfde bediening hebben, dewelke de Autheuren aan de klieren toegeschreven hebben.

Ten dienste der nieuwsgierigen heb ik zomtyts de gehele bastagtige zelfstandigheyt der herssenen van de mergagtige afgenomen, zonder een merkelyke quetzing van de mergagtige zelfstandigheyt, gelyk te zien is in de 7. fig. van de 15. tafel

Maar dit alles kan men niet vertonen, als wanneer een gedeelte der herssenen in een bequaam vogt hangt, gelyk ten mynen huyze te zien is.

De Zelfstandigheyt van den bast der herssenen nu bekent zynde, ga ik over tot de kleine herssenen: alle, welke maar eerst begonnen hebben de ontleet-kunde te oeffenen, weten wat door deze naam verstaan wort; derhalven om onzen arbeydt en tydt met deszelfs algemene beschryving niet onnut door te brengen, zal ik U, *ervare Heer*, met wynig woorden, het geen ik omtrent de kleine herssenen waargenomen heb, te kenne geven.

Het agterbrein of de kleine herssenen verbeelden twee in een gedronge bollen of globen, uyt verscheide ronde dwersche plaatjes 't zamengestelt, waar van de grootste zyn in 't dikker deel of de langer [*diameter*] middel-lyn, maar hoe verder zy daar van afwyken, hoe kleynder haar [*peripheria*] omtrek wort; even eens als de grootste [*aequator*] evenaar in onze aart-waterkloot, hoe weyder deszelfs [*paralleli*] evenwydigheden daar van afstaan, hoe ze allenskens kleinder worden.

Nogtans staat te letten, dat 'er tusschen de ronde plaatjes hier en daar zommige afgebrokene zyn, en dat de stukken op nieuws op malkanderen worden gelegt.

Gelykerwys de grote herssenen uyt twee Zelfstandigheden, te weten uyt een buytenste, of bastagtige, en uyt een binnenste of merg-agtige 't zamengestelt worden, alzo bestaat ook de kleine herssenen uyt een graauwe korst en witagtig merg, en dezelve aan delen gesnede zynde van agteren na voren, wort de witte met de graauwe Zelfstandigheyt zo verscheidentlyk gemengt, dat het de strepen of vlammen van een veelverwig marmer verbeelt.

Daar na zo het agterbrein gesneden wordt door de wormwyze uytsteekzels, gelyk als door twee [*poli*] aspunten, leyt de witte merg-agtige Zelfstandigheyt zodanig tusschen de bastagtige, dat het, ('t welk aangenaam is om te zien) uytgebreide takken van bomen verbeelt.

De zeer schrandere ontleder *Vieussens* in 't 12. boek van de beschryving der zenuwen heeft het volgende van 't agterbreyn of de kleine herssenen: *na dat het agter-breyn door de worm-wyze uytsteekzels opgesnede is, op dat deszelfs binnenste delen in 't gezigt komen; en men regt weten mag, hoe deszelfs merg vezeltjes geschikt zyn, snyden wy dit beyde wederom midden*

door, en leggen 't dikwils ten dele om hoog, en ten dele na beneden; dit volbragt zynde, wort 'er zekere graauwe of klierige Zelfstandigheydt in het tusschen-scheytzel, van deszelfs beide halfronden vernomen, 't welk wy, dewyl 't zelve onderscheiden is in delen de figuur van een [rhombus] *ruyt hebbende, dan eens de ruytwyze Zelfstandigheydt, dan eens de ruytwyze-lichamen van 't agter-breyn noemen.*

Alle deze dingen worden wel in de gemene Anatomische demonstratie waargenomen, maar niet te min, zo wy de kleine herssenen door onze nieuwe manier onderzoeken, dan zien wy, dat derzelver opper-vlakte onderdeelt wort in ontallyke deeltjes van verscheide hoekige figuren, hebbende naauwelyks de grote van een spelde-knop, tusschen welke het dunne herssenvlies zig overal invoegt, en het geen daaren boven aanmerkens waardig en aangenaam om te zien is, deze Subdivisien of onderdeelingen houden op in de nabuurschap van de bast-agtige en merg-agtige Zelfstandigheit, welkers tegendeel men bespeurt in de grote herssenen: want derzelver kronkelige en donzige draaijingen worden niet alleen in de bast-agtige maar ook in de merg-agtige Zelfstandigheyt gevonden: dog of alle deze Subdivisien in 't tusschen-scheitzel der [*hemisphaeria*] halfronden Ruiten verbeelden, en of de natuur, op dat ik zo spreke in de voortbrenging aan zekere geregelde hoeken en lynen voort te brengen stiptelyk zig hout, dat is buyten myn bestek, en dit laat ik die genen beslechten, dewelke in de [*oeconomia animalis*] dierlyke huyshouding, en in den opkomst en aanwasch der delen van 't menschelyk lichaam zich bezig houden en oeffenen.

De ontleders van dezen tydt noemen zeer vele delen van 's menschen lichaam klieragtig, zommige dezer klieren stellen ze te zyn 't [*clonglomeratae*] zamengestelde, zommige [*conglobatae glandulae*] eendaantige, enz. waar van daan deze de klierige ontleet-kunde van zommigen met regt gezegt wordt.

De [*plexus choroideus*] netwyze vlegting volgens haar gedagten is ook niet zonder klieren; onder anderen vertoont *Bidlo* in zyn Anatomische tafelen het [*rete mirabile*] wonder net met vele klieren bezaait.

Stokhamer schryft *in zyn kleine werelt beschryving* op het 13 hooftstuk *van de herssenen en het ruggemerg; de spruytjes van het net verder voortgaande, lopen met een menigvuldige takmaking door het dunne herssen-vlies, dat de herssenen bekleedt, en door de Zelfstandigheit van de herssenen zelfs; en klimmen op uyt de derde holligheit der herssenen in beyde de voorste holligheden met twee vlegtingen, welke de netwyze genaamt, voorzien zyn met kleine klieren, en adertjes in de gront van de gemelde groeven, of holligheden by na door der zelver gehele lengte lopende.*

Willis in zyn ontleding der herssenen op het 3 hooftstuk zegt ook, *dat de netwyze vlegting gelyk als het agter-breyn bestaat uyt verscheidentlyk gevlogte slag-aderen en aderen, waar tusschen een menigte van klieren verspreit zyn.*

Waarom ik, begerig zynde het regte maakzel van deze vlegting te kennen, dezelve door myn manier heb onderzogt, en met een waschagtige stoffe gevult zynde in een vogt gedaan, maar met myn bloot gezicht of vergroot-glas ziende, bevond ik toen dezelve in 't geheel van klieren berooft te zyn. Maar dit niet tegenstaande hebben zy nog iets in te brengen, namentlyk, dat de klieren van de net-wyze vlegting in een natuurlyke staat zodanig kleyn zyn, datze het gezicht ontwyken, maar zo gaauw in een ziekte het bloet en vogten onderschept worden, dan komen ze gezwollen klaarblykelyk voor ogen.

Dog niet te min indienze in een tegen-natuurlyke staat maar alleen te voorschyn komen, houde ik dezelve liever voor een ziekte als natuurlyke klieren; ten anderen zyn my menigmaal klieren verbeeldende delen in de net-wyze vlegting voorgekomen, dewelke ik wat naauwkeuriger beschouwt hebbende bevondt [*hydatides*] water-blaasjes te zyn; de waterblaasjes zyn niet anders als vaatjes voornamelyk bloetvaatjes met wey opgevult, want ik ben niet van dat gevoelen van zommigen, dewelke menen, dat de water vaatjes alleen in water-blaasjes verandert worden, maar dat de bloet-vaten en voornamentlyk derzelver uyt-eyndens aan deze quaal menigmaal onderhevig zyn, heeft my de dagelykze ontleding der dode lichamen verzekert; uyt ontelbare voorbeelden een op te halen zal genoeg zyn.

't Is omtrent twee jaren geleden, wanneer zeker water-zugtig mensch aan zyn eynde quam; het dode lichaam geopent zynde, bestondt de gehele lever (die voor het grootste gedeelte uyt bloetvaten 't zamengestelt is) uyt waterblaasjes, en niet alleen de lever, maar ook het [*peritonaeum*] buykvlies was vol van waterblaasjes; dezelve geopent zynde, vloeiden 'er een taay, glasagtig, en helder [*lympha*] water uyt.

De netwyze vlegting derhalven in een natuurlyke staat van klieren berooft, bestaat uyt enkel bloetvaten; voornamentlyk slag-aderlyke slangswys lopende, en wegens de kronkelige drajingen klieren verbeeldende, en met een gedeelte van 't dunne herssenvlies vast zittende. Ziet de 3. fig. van de 15 tafel.

Derhalven het gebruyk, het welk de Autheuren gemeenlyk aan de zogenaamde kliertjes van de netwyze vlegting toegeschreven hebben, komt alleen de slag-adertjes toe, welke de gemelde vlegting uytmaken; welke slagadertjes ik bevinde te zyn zeer week, zappig, en helder, en zelden, zo

ooyt, met root bloet vervult, waar van daan hier niet ongevoeglyk in aanmerking komt de waarneming van den zeer Ervaren ontleder *Vieussens*, schryvende in het 17. hooftstuk van zyn ontleding, dat hy de netwyze vlegting in menschen van hogen ouderdom of van een vogtige gematigtheydt niet uyt bloetvaten maar liever watervaten 't zamengestelt gezien heeft. Waarom ik niet te onregt heb beginne te vermoeden, dat de gemelde vlegting tot uytwerking van een waterig vogt, het welk in de groeven der grote en kleine herssenen gevonde wort, niet minder geschikt is, als enige uytemdens van darm-slagadertjes, dewelke by my den naam dragen van bastaartkliertjes, en geschikt zyn tot bevogtiging der darmen; welk vogt in de herssen groeven begrepen, de mergagtige streeken, het ruggemerg, en deszelfs vliezen op dezelfde wys bevogtigt en besproeyt.

Niemant zal hier over enige zwarigheydt maken, en inbrengen, dat de voortbrenging van dit vogt niet toegeschreven moet worden aan de slagaderen, als zynde alleenlyk geschikt tot de verspreiding van 't bloet na de uyterste delen van 't lichaam; want in de elfde antwoort-brief aan den zeer Ervaren *Heer Joh. Christoph. Wolf*, heb ik geschreven, en in myn Cabinet klaar aangetoont, en tone nog aan, dat de darmklieren, welke ik bastaart klieren genaamt hebbe, niet anders zyn, als zappige uyteyndens van bloetvaten, geenzints in de rondte gedraayt, maar voornamentlyk slagaderen, waar in ik oordele een vogt bewerkt te worden, tot het slibberig maken dienstig, ja zelfs meen ik, dat de meeste vogten der ingewanden, welke de Autheuren vast stellen in de klieren gescheiden te worden, gemaakt worden in de gemelde uyteynden der slagaderen. Waarlyk alwaar diergelyke bediening volbragt wort, zyn de gezegde uyteyndens veel zappiger en weker, en schynen als een andere natuur aan te nemen.

Omtrent het gebruyk van dit vogt der herssen-groeven of holligheden zyn de Autheuren van een verscheidentlyk gevoele, zommige agten het niet een zier, en houden het voor onnut, en noemen het te onregt een [*excrementum*] uytwerpzel, om dat zulks in overvloedt zynde vele schadelyke ziektens voortbrengt, als een [*hydrocephalus*] water-hooft, [*oblivio*] vergetelheyt, slaapziektens namentlyk [*apoplexia*] beroertheydt, [*coma*] slaapzugt, [*paralysis*] lammigheyt, enz. nademaal het door het perssen van de mergvezelen der herssenen, de levendigmakende doorstraling der diergelyke geesten belet.

Het komt met de reden zeer wel over een vast te stellen, dat den overvloet van dit water voortkomt uyt een verstopping voornamentlyk van adertjes door de netwyze vlegting verspreit; want de aderen zyn niet alleen,

zoo als me gemeenlyk gelooft, geschikt om het wederom kerende bloet aan te nemen, maar slorpen ook het waterige vogt in de herssen-groeven en elders zittende, in.

In welke gedagten my te meer versterkt hetgebrek van watervaatjes alhier; want hoe veel moeyte ik tot nog toe aangewent hebbe, heb ik dezelve nooyt in de holligheden of in de gemelde netwyze vlegting bespeurt. De zeer fyne slagaderlyke takjes van deze vlegting verbeelden wel watervaten, en daarom hebben ze vele ontleders van deze eeuw misleydt; maar ik hebbe dezelve nooyt gevonden.

Ik hebbe een man gekend van een edele stam af komstig, dewelke, schoon hy alderhande goederen in overvloede bezat, door een verkeerde inbeelding van armoede bedrogen zynde, egter onophoudelyk klaagde, dat hy armer dan Irus was. Na dat hy gestorven was, heb ik in tegenwoordigheyt van verscheide bloetvrienden, en myn zoon het hooft geopent, en bevonde, dat de netwyze vlegting vervult was met ontelbare water-blaasjes, gelyk de 1 fig. van de 15. tafel aanwyst.

Daar en boven hebbe ik zo een groten overvloet van dit vogt dikmaals gevonden in eerst geborenen, dat het in 't nederzakken na het rugge-merg, tusschen de doornige uytsteekzels van den rug, dewelke in dietydt nog kraakbenig zyn en ligtelyk van malkanderen wyken, uytbarstende aldaar een gezwel verwekt hadde ter grote van een vuyst, het welk [*spina bifida*] een in tween gesplete ruggegraat gemeenlyk genaamt wert.

Ik zal my hier niet ophouden met de tegenwerping van zommigen, menende, dat 'er geen gemeenschap is tusschen het waterige vogt de voorste holligheden der herssenen bevogtigende, en dat, het welk geschikt is ter bevogtiging van de vierde holligheydt en 't ruggemerg, dewyl zulks (op dat ik met den wel-geoeffenden *Vieussens* spreke) door de grote klap-vlies der herssenen belet wort: want men moet weten, dat de stant der delen in een tegen natuurlyke staat zodanig omgekeert wert, dat de overloop van 't vogt uyt de voorste na de agterste holligheden geenzints afgesnede kan worden.

Laastelyk hebbe ik nog waargenomen, dat die zieken, welkers herssengroeven door een al te grote veelheydt van vogt opgehoopt waren, voor een gedeelte of in 't geheel gek, traag, dom, en onbequaam om haar beroep waar te nemen, geweest zyn; nademaal de kragt der dierlyke geesten van dit stilstaande vogt verzwakt wierdt.

Uyt alle deze bygebragte aanmerkingen uyt de pracktyk der medicyne genomen, blykt klaarder als het middag-ligt, dat het overtollige waterige

vogt in de herssenen niet alleen excrementitieus, maar ook ongezont is; het welk ik vrywillig toestemme.

Des niet te min zal een omzigtig onderzoeker der vogten en delen van 't dierlyke lichaam, daar uyt niet inbrengen, dat een matige veelheyt van dit vogt het gebruyk van een uytwerpzel heeft: maar veel liever is het zelve ten hoogste nootzakelyk om het gestel der herssenen te besproeyen: gelykerwys deszelfs gebrek andere ziektens voortbrengt.

Wy weten, dat de gezontheyt bestaat in een behoorlyke gedaante en schikking der vaste, en in een vereischte matigheyt der vloeybare delen, voor zo veel het getal, figuur, schikking, en beweging der kleine deeltjes aangaat, dat de massa van 't bloet wel gematig is, is in de gezontheyt van geen klein belang; maar zo dezelve in veelheyt aangroeyt, is zy gewoon dikmaals dodelyke ziektens te baren; of zo iemant onder de nieuweren stelde, dat 'er niet alleen geen [*plethora*] overtolligheyt van 't bloet gevonden, maar verdigt wierdt, werp ik hem tegen de overtolligheyt van 't [*lac*] zog in de borsten der Vrouwen, welke na ontstane verstoppingen hevige pynen, gezwellen, ontstekingen, en knoestgewellen veroorzaakt.

Nogtans zal niemant daar uyt kunne vermoeden, dat dit zog een uytwerpzel is; wat qualen de overvloedt van zaat in de mannen zomtydts veroorzaakt, is de oeffenaars van de pracktyk der medicyne bekent; wie dog zal zo uytzinnig wezen, dewelke om die uytwerking het zaat als onnut en excrementitieus zal verbannen? waarom ik besluyt, dat een matige veelheit van vogt in de herssen-groeven nuttig en nootzakelyk, maar te veel of te weinig ongezont, is.

Verders, *zeer ervare Heer*, na uw vertrek zyn my de volgende aanmerkingen omtrent de herssenen te voore gekomen; en wel eerstelyk omtrent de [*caudex medullae oblongatae*] stam van 't verlengde merg, dewelke gy in de figuren van den vermaarden *Willis* en *Bidloo* in 't ligt gebragt, zodanig afgebeelt en gesneden zult vinden, als of de stam van 't verlengde merg op de [*protuberantia annularis*] ringwyze uytbulting gezet zou zyn, het welk tegen de natuur van de zaak strydt: want in tegendeel (ik spreke van omgekeerde herssenen) is de ringwyze uytbulting altydt gestelt boven op de stam van 't verlengde merg, gelyk de 2. en 6. fig. van de 15 tafel aanwyst, waar in de stam van 't verlengde merg in tween verdeelt zynde onder [*corpus globosum*] het bol gelykent lichaam loopt: dit vertoont ook, hoewel al te duyster, de zeer beroemde *Vieussens* in de 4. tafel van de beschryving der zenuwen.

De herssenen omgekeert en van 't voorhooft af beschouwt zynde, kunnen den aanschouwer wel ligtelyk bedriegen, maar de zaak door onze konst

wat nader onderzogt hebbende, neem ik het tegendeel waar.

Ten twede, heb ik de uytwendige merg-streken van de stam van 't ruggemerg bevonde dwersch geplaatst te zyn, (gelyk de zeer vermaarde *Vieussens* in het bol gelykent lichaam te kenne gegeven heeft) maar onder deze lopen in een grote menigte regte streken, volgens de lengte van dezelfde uytgestrekt, zo dat de uytwendige merg-streken kruyslings over de ondergelegene merg-streken heen lopen. Ziet de 2. en 6. figuur van de 15. tafel.

Deze vezels of dwersche merg-streken zal niemant door de gemene ontleding van de herssenen gewaar worden, en daarom zult gy dezelve in de schriften der Autheuren niet vinden; maar ofze door het gehele ruggemerg gestant houden, heb ik nog niet genoeg onderzogt.

Ten derde, ik oordeel ook aanmerkens waardig te zyn de onlangs voorgevalle aanmerking in de netwyze vlegting, dien ik met de andere ontleders oordeelde alleen in de herssen-groeven gevonden te worden; maar nu bevinde ik, dat deze vlegting buyten de groeven zodanig uytpuylt, dat zulks in omgewende herssenen zonder enige snyding der herssenen zeer klaarlyk te voorschyn komt, en tusschen de kleine herssenen en het bolgelykent lichaam uytsteekt. Ziet de 13. tafel letter O.

Ten vierde, hebbe ik aangemerkt, dat de [*pyramidalia*] naaltswyze en [*Olivaria corpora*] Olyfs-wyze lichamen van den wel geoeffenden *Vieussens* vertoont, niet alleen gevonden worden in 't onderste gedeelte, maar ook in 't bovenste ter zyde van de [*calamus scriptorius*] schryfpen; en deze lichamen zyn niet anders als uytpuylingen van de stam van 't verlengde merg, dewelke door middel van groeven of sleuven enigzints van malkanderen scheinen gescheiden te zyn. Ziet de 5. figuur van de 14. tafel.

Ten vyfde, omtrent het getal der zenuwen uyt het begin van 't ruggemerg komende merk ik aan, dat het zelfde ongelyk en zeer onzeker is: want ik beware een beginzel van 't rugge-merg, waar uyt zeer vele zenuwen voortkomen, en ik heb 'er nog een, waar uyt 'er wyniger uytschieten; daar en boven oordeel ik omtrent derzelver uytgang aanmerkens waardig te zyn, dat deze alle op een andere wys uyt het gemelde beginzel van 't rugge-merg voortkomen als die, welke uyt het bolgelykent lichaam, of uyt de [*thalami*] kameren, en andere plaatzen van 't verlengde merg ontstaan: want deze komen voort met vast by malkander gevoegde vezels, in haar begin en voortgang by na van dezelfde dikte; maar de anderen gelyk als worteltjes uyt verscheide plaatzen met zeer fyne vezeltjes voortkomende, en in 't vervolg dikwordende, komen eyndelyk by malkanderen, en maken een stammetje; dat

zulks in de andere zenuwen uyt het rugge-merg voortkomende ook plaats heeft, hebben verscheide Autheuren in 't ruwe afgeschetst.

Ten zesde, bemerke ik, dat den [*nervus accessorius*] bykomstige zenuw niet aan te merken is, als een byzonder takje komende van zekere zenuw uyt het bovenste gedeelte van 't rugge-merg; want dezelve spruyt op zich zelfs uyt met verscheide wortelen (op dat ik zo spreke) en wel met zeer fyne.

Ten zevende, dat de zenuwen van 't rugge-merg een vezelagtige voortbrenging van 't dunne herssen-vlies zyn, gelykerwys de leden van het Amsterdamsche Collegie in de beesten zeer wel aangemerkt hebben, en dat het zelfde ook plaats heeft in 't menschelyk lichaam, blykt door onze konst klaarder als het middag-ligt.

Terwyl de figuren, by dezen Brief aangevoegt, bereydt, en dat gene verbetert wierdt, 't welk van de plaatsnyder niet naauwkeurig genoeg uytgedrukt was, komt 'er zeker geschrift in 't ligt, het welk dit opschrift heeft.

Een Brief van Joannes Jacobus Rau, aangaande de uytvinderen van 't middel-schot van 't balzakje aan den zeer Vermaarden Heer Fredrik Ruysch, Hoogleeraar in de ontleet en kruyt-kunde.

En nademaal dit boekje ook in uwe handen zoude kunne komen, heb ik raatzaam geoordeelt, een weynigje daar van hier by te voegen.

Weet derhalven, dat deszelfs Autheur daar in een openbaar verhaal voorstelt, 't welk tusschen ons afzonderlyk is geweest, nogtans beschryft hy het zelve gebreklyk en verdraayt. Zonder twyffel zult gy U verwonderen, dat afgezonderde zamenspraken met den druk gemeen werden gemaakt, en gy zult misschien met de voorzigtigen bekennen, dat alle, indien zulks doorgaat, zig zorgvuldiglyk hebben te wagten, dat ze na dezen met menschen van zodanigen imborst geen gemeenschap houden: want men zal altydt moeten vrezen, dat de zamenspraken, dewelke gy daags te vore met haar gehouden zult hebben, den volgenden dag, in 't openbaar te voorschyn zulle komen, zo maar of haar eyge lust, of zeker mensch van een quaataardigen imborst haar daar toe aanzet, en op opstookt. Maar op dat gy de geschiedenis of liever het verdichtzel met weinig woorden verstaan mogt, zal ik U kortelyks verhalen, wat van deze zaak zy.

In den Brief, waar in ik de figuur van 't balzakje vertoont hebbe, heb ik gezegt, dat 'er niets aangaande deze zaak by zommige Autheuren, welkers namen ik daar by gevoegt heb, gevonde wierdt, enz. maar weet, dat myn voornaamste oogmerk geweest is, op die plaats te handelen over de manier van de ware gesteltenis van 't voornoemde deel te vertonen, oordelende niet

genoeg te zyn, dat zommige dingen alleen met woorden, en zomtydts verwart genoeg, beschreven worden, namentlyk als men die dingen overslaat, welke nootzakelyk zyn, om de ware gesteltenis, en afbeelding van dat deel te voorschyn te brengen, en te vertonen; en wanneer men de manier verzuymt door welke de afgebeelde gesteltenis van dat deel naauwkeurig kan vertoont worden. Dit zal zekerlyk klaar blyken, zo gy maar vergelykt, het geen in den eersten Brief verhandelt wort.

Ik heb waarlyk tot nog toe niemant vernomen behalven den Autheur van 't gemelde boekje; dewelke niet begrepen zal hebben, dat het verschil zo zeer niet is, of *de aangehaalde Autheuren geweten en geschreven hebben, dat 'er zodanig schot gevonden wort; dan ofze de ware gesteltenis van dat schot en de manier om dezelve naauwkeurig te vertonen en aftebeelden gekent en beschreven hebben.*

Dit alles zal U klaar blyken, indien gy U verwaardigt myne woorden te herhalen, alwaar ik schryve, *Nadien alle dingen omtrent het balzakje van een versch gestorve mensch zodanig glat, week, en buygzaam zyn, dat de ware gestalte van 't schot zeer moeyelyk te voorschyn komt.*

Derhalven raakt het my niet, dat hy zommige Autheuren van het middelschot van 't balzakje sprekende, aanhaalt; want dat was het verschil niet: maar hy moest aantonen, dat die Autheuren *klaar*, gelyk hy zegt, en *duydelyker*, gelyk hy beloofde, de ware gestalte van 't schot vertoont hadden. Het zal buyten twyffel en niet ten onregte wonder schynen, dat ik eenig woort van deze dingen spreke, nademaal dit verschil van de vinders hatelyk, en tot walgens toe afgehandelt is geweest; hier van is een blyk, het verschil van den vinder van den omloop van 't bloet: want die den roem van deze uytvinding aan *Harvaeus* benyden, schryven dezelve toe aan *Hippocrates*; onze Autheur schynt hare voetstappen gevolgt te hebben, maar de wyzen dezer eeuw hebben hier op zeer wel aldus geantwoort; *Waarom hebben derhalven zo vele scherpzinnige Mannen voor Harvaeus dit in Hippocrates niet bespeurt?* om dat andere den toestel by de [*lithothomi*] steensnyders tot nog toe gebruykelyk, en de manier van de operatie in 't werk te stellen verstaan, en beschreven hebben, volgt hier uyt, dat de zeer bequame steensnyder *Frere Jacques Beaulieu*, niet te agten en te pryzen is als uytvinder van die nieuwe manier, en werktuygen geheel anders als op de gemene wyze gewrogt, het is ook bekent, dat 'er veel vereischt wort, eer dat imant met regt gezegt kan worden, de zaak *klaar* vertoont en beschreven te hebben, maar ik zal hier ter plaatze daar over niet handelen; misschien elders anders.

Dog gy moet dit zo niet opnemen, als of myn gedagten waren breedt

van deze uytvinding op te geven; Indien ik daar in enige roem hadt willen zoeken, ik zou andere en uytmuntender zaken, die ik vertoont hebbe, kunne bybrengen, nadien het alle Oeffenaars der ontleetkunde genoegzaam blykt, dat ik door myn manier zeer vele zaken hebbe gevonde en in 't openbaar aangetoont, waar van de Ouden nooyt gedagt hebben, nog de Autheur van gemelden brief ooyt gedroomt heeft, en om de waarheyt te bekenne, ik verheuge my, dat die schryver uyt alle myne zaken, dewelke ik tot nog toe in druk gegeven hebbe, niets heeft kunne vinde, dat hy beknibbele, als dit eene, en dat dit ook zyne tanden ontgaan zou hebben, zo hy geen kreupel en gebrekkelyk verhaal hadt voor af late gaan, ik doe daar en boven by, dat hy niets oppert tegen de zaak zelfs, maar dat hy zich ophoudt in 't aanhalen van de plaatzen, waar mede hy tragt aan te tonen, dat andere Autheuren ook het zelfde schot gezien hebben: want hy zegt, dat hy dat *in verscheide Autheuren klaar aangetekent*, gelezen heeft.

Maar laat het alzo wezen, dat deze beroemde Autheuren het schot van 't balzakie en by na de ware gesteltenis van 't zelve gekent hebben; zal daarom de Autheur ontkennen, dat ik een goede dienst gedaan heb, om dat ik zommige dingen daar by gevoegt, en afgebeelt hebbe, die haar onbekent waren, en die zy niet afgebeelt hebben, dat ik daar en boven de manier van vertonen bygevoegt, en de bloetvaten vertoont hebbe. Wat my aanbelangt, altydt heeft my de les van *Hippocrates* behaagt, die hy in 't begin van zyn boek van de konst gegeven heeft, alwaar hy zegt; *Het te vinden van die dingen, welke nog niet gevonden zyn, 't welk beter zou wezen, dat het bekent was, dunkt my te zyn een wensch en werk van wetenschap: gelyk ook de half afgedane dingen ten eynde te brengen en te voltoyen. Maar met een kunsie van oneerlyke woorden gereet te zyn, om het geen, 't welk van anderen is uytgevonden, te verduysteren met niets te verbeteren, maar met de uytgevondene zaken der gener, die wat weten, by onkundigen te lasteren, dat schynt voorwaar geen wensch of werk van wetenschap te zyn; maar veel eer een openbaring van hun aart, of onwetentheydt in de konst: want zulk doen voegt de genen die in de konst onbedreven zyn, die wel kragtelyk begeren en pogen (dog kunnen geenzints aan haar boosaardigheydt voldoen) de werken van anderen, die in der daat goet zyn, te berispen.*

Eyndelyk breke ik af, U *zeer ervare Heer*, ernstig verzoekende, dezen mynen nagt arbeydt, hoedanig die ook wezen mag, ten besten te houden; Indien ik in staat zal zyn U. eenige dienst te doen, ik zal ten allen tyde en plaatze bereydtwillig zyn. Zyt gegroet, en bemint, die ben

Vwen Vrient van ganscher herte

Amsterdam den 21. van Oogstmaant 1699.

FREDRIK RUYSCH.

Verklaring van de dertiende tafel.

De zelve vertoont omgekeerde en uyt het bekkeneel genomene herssenen, van een Jongen omtrent tien Jaren oudt, waar by gevoegt is de loop der slagaderen door het dunne herssenvlies verspreyt, als mede de uytgang der zenuwen uyt het verlengde merg af komstig.

A.A.	*De oppervlakte van de omgewentelde herssenen in vier quabben of loben verdeelt, met derzelver*
B.	*Kleyne herssenen.*
C.	*De* [nervi olfactorii.] *Reukzenuwen, met derzelver slagadertjes en vezelties door 't zeef-been lopende.*
D.	*De* [nervi optici] *gezigts zenuwen, met het dunne herssenvlies voorzien, door 't welke zeer vele slagadertjes lopen.*
E.	*Het derde paar zenuwen.*
F.	*Het vierde, of het* [par patheticum] *leydende paar.*
G.	*Het vyfde paar.*
H.	*Het zesde paar.*
I.	*Het zevende paar, of het* [par auditorium] *gehoor paar.*
K.	*Het agtste, of* [par vagum] *dolende paar*
L.	*De* [nervi accessorii] *bykomstige zenuwen.*
M.	*De Zenuwen van 't negende paar, die op dezelfde wys voortkomen, als de andere Zenuwen uyt het ruggemerg afkomstig, namentlyk met zeer fyne beginzels, gelyk als zeer fyne wortels, het welk ik tot nog toe in geen figuren van herssenen by anderen afgebeelt gezien heb.*
N.	*Het tiende paar, op dezelfde manier voortkomende, onder het welke nog verscheide zenuwen uytspruyten.*
O.	*Een gedeelte van de* [plexus choroideus] *netwyze vlegting, buyten de oppervlakte der herssenen uytpuylende.*
P.	*De* [Protuberantia annularis] *ringwyze uytbulting, waar onder het verlengde merg heen kruypt; deze voorzien zynde*

	met het dunne herssenvlies, is bezet met ontelbare slagadertjes.
Q.	*Het uyt eynde van 't verlengde merg.*
R.	*De tregter met slagaderen voorzien, waar onder de*
S.	*Twee uytbultingen van de schenkels van 't verlengde merg, dewelke verkeerdelyk*, klieren agter den tregter leggende, *genaamt worden.*
T.	*Het* (rete mirabile) *wonder net uyt de*
V.	*Slaapslagader in beyde de zyden afkomstig.*

W.	*De afbreking van de plaat.*
X.	*De nec slagader* (arteria cervicalis) *van de Heer* Vieussens *alzo genaamt.*
Y.	*De wervelbeen of halsslagaderen.* (Arteriae vertebrales.)
Z.	*Vytsteekzels der kleine herssenen, dewelke om haar gedaante niet minder wormwyze uytsteekzels* (Processus vermiformes) *genaemt moeten worden, als de oprechte wormwyze uytsteekzels.*
a.	*De kleine herssenen met het dunne herssenvlies bekleet, waar in* Ten eerste aan te merken is, dat de uyteyndens der slagaderties veelovervloediger in getal zyn, als ik hier heb kunne vertonen.
2.	*Dat de onderdelingen of Subdivisien van de bastagtige zelfstandigheydt hier zo niet vertoont worden, als ik aangewezen heb in de* 4. *fig. van de* 15. *Tafel om dat de nodige toebereiding hier niet voor afgegaan is.*
b.	*De rugge slagader* (arteria spinalis) *behoudende in alle voorwerpen den zelfden uytgang niet: want dezelve komt zelden stiptelyk uyt de takverdeling van de nekslagader voort, maar zoekt zeer dikwyls zyn uytgang of uyt eene of uyt beide de zyden van de halsslgaderen.*

Verklaring van de XIV. tafel.

De Eerste Figuur.

Vertoont een gedeelte van de bastagtige zelfstandigheydt der herssenen, in vogt beschouwt en na 't leven afgebeelt zynde. In het zelve staat aan te merken

Ten eerste dat de uyterste slagaderlyke takjes zo fijn zyn, datze iet als door 't vergrootglas in het gezigt komen en met een waschagtige stoffe opgevult zynde, schynen de gedaante van dons te hebben. Ziet de Letter A.

2. Merkt, dat de deeltjes van een verscheide gedaante getekent met de letter B. niets anders zyn, als zappige uyteyndens van slagadertjes, dewelke, schoonze een vervolg der slagaderen zyn, wegens weekheydt zodanig by malkanderen geschikt zyn, dat ze verbeelden iets byzonders te zyn.

De Tweede Figuur.

Vertoont een gedeelte der herssenen, insgelyks in vogt beschouwt, en omgekeert, op dat de zyde draadt het voorwerp, aan de welke het hangt, vaster zoude houden.

A.	*Een tak van de kropslagader.*
B.	*De bastagtige zelstandigheydt der herssenen.*
C C.	*De mergagtige zelfstandigheydt der herssenen.*

De Derde Figuur.

Vertoont de bastagtige zelfstandigheydt der herssenen, in een vogt beschouwt, zynde de Zappige uyteyndens afgespoelt.

De Vierde Figuur.

Wyst aan een gedeelte van 't verlengde merg, van agteren beschouwt, en dat uyt een kindt.

A.	*De uytbultingen, olyfswyze lichamen* (corpora olivaria) *genaamt.*
B.	*De uytbultingen, grafnaaltswyze lichamen* (corpora pyramidalia) *genaamt.*
C.	*De groef of sleuf tusschen de gemelde lichamen leggende*,
D.	*Het bolgelykende lichaam.* (corpus globosum)
E.	*Gedeeltens van de schenkels van het verlengde merg.*
F.	*Het uyteynde van 't verlengde merg.*

De Vyfde Figuur.

Vertoont de uytbultingen, die by de schryfpen gelegen zyn, dewelke niet minder als de voorgaande, genaamt konnen worden grafnaalts en olyfswyze lichamen; en dat uyt een kindt

Verklaring van de XV. tafel.

De eerste Figuur.

Vertoont een gedeelte van de netwyze vlegting, vervult met waterblaasjes *(Hydatides)*

De tweede Figuur.

Vetoont, na het afnemen van 't dunne herssenvlies, verscheide zaken omtrent het verlengde merg en agterbrein, van agteren beschouwt.

Egter staat te letten, dat het agterbrein in zyn omtrek op verscheide plaatzen is afgesneden.

A.	*De ringwyze uytbulting met vezels of dwersche streken voorzien, in welkers midden de langwerpige groef.*
B.	*De byeenkomst van de gemelde streken.*
C.	*De langwerpige groef van het begin van 't ruggemerg welkers*
D.	*Vezels of uytwendige merg strepen een dwersche loop houden, dog onder dezelven leggen de andere verborgen, van my de langwerpige genaamt, en in de zesde figuur vertoont.*
E.	*De uytbultingen, olyfswyze lichaam genaamt.*
F.	*Het agterbrein in den omtrek afgesneden.*
G.	*De uytbultingen, grafnaalt wyze lichamen genaamt.*
H.	*Gedeeltens van 't agterbrein, wormwyze nytsteekzels verbeeldende.*
I.	*De gehoorzenuwen.*

K.	*De mergagtige oppervlakte van de plaatjes der kleine herssenen of 't agterbrein; zynde het bastagtige konstig weggenomen, en dat zonder een merkelyke quetzing van 't mergagtige deel.*

De derde Figuur.

Vertoont de netwyze vlegting met een aanhangent gedeelte van 't dunne herssenvlies: want men ziet daar in ontelbare slagadertjes, dewelke tot het dunne herssenvlies behoren.

A.	Slagaderlyke vaatjes door het dunne herssenvlies verspreit.
B.	*Een gedeelte van de netwyze vlegting, dewelke niet anders is, als zappige slagadertjes, wonderlyk gedraayt, en slangswys lopende, en en kliertjes (welke de gezegde vlegting nogtans niet heeft) verbeeldende.*

De vierde Figuur.

Wyst de kleine herssenen aan, welkers bastagtige oppervlakte in ontelbare deeltjes is onderdeelt, over al met zeer fijne bloedvaatjes voorzien zyn.

A.	*De kleine herssenen.*
B.	*De bloedvaten door dezelve verspreyt.*
C.	*De ontelbare onderdelingen van yder plaatje.*

De vyfde Figuur.

Vertoont een gedeelte van de bastagtige zelfstandigheyt der kleine herssenen, met der zelver onderdelingen, zynde het dunne herssenvlies weggenomen, en des zelfs bloetvaten niet opgevult, op dat de gemelde onderdelingen des te klaarder te voorschyn zoude komen.

De zesde Figuur.

Verbeelt het verlengde merg, averechts en van ter zyde vertoont, zynde een gedeelte der kleine herssenen daar aan vast, en het dunne herssenvlies afgenomen.

A.A.	*Twee gedeeltens van de schenkels van 't verlengde merg.*
B.	*De twee mergagtige uytbultingen, die den naam dragen van Klieren agter den tregter gelegen.*
C.	*De ring wyze uytbulting, met streken of mergagtige en dwersche vezels uytwendig voorzien; deze vezels zyn een vervolg van die, welke de mergagtige zelfstandigheit der kleine herssenen uytmaken.*
D.	*Een gedeelte der kleine herssenen afgesneden, op dat het inwendige te voorschyn kome zou.*
E.	*De mergagtige oppervlakte der kleine herssenen, zynde de bastagtige afgenomen.*
F.	*Het uyteynde van 't verlengde merg.*

De zevende Figuur.

Vertoont een mergagtig gedeelte der grote herssenen van een kindt, zynde het bastagtige daar zo konstig afgenomen, dat het nergens gequetst is.

De Dertiende Ontleet-kundige voorstellige brief door Christianus Wedelius,
Aan den zeer Vermaarden Heer Fredrik Ruysch, *Medicyne Doctor en Hoogleeraar in de Ontleed-en Kruyd-kunde, enz.*

Aangaande de bekleetzelen der Ogen.

DEN WEL-EDELEN EN ZEER ERVAREN HEERE,

F R E D R I K R U Y S C H ,

zeer vermaart Ontleder te Amsterdam.

Wenscht CHRISTIANUS WEDELIUS, van Jena, Veel Geluk en Voorspoet.

GElykerwys men met regt een ider zyn wel verdiende roem moet geven, alzo moet men U, *zeer vermaarde Heer*, de uwe, die gy in't stuk der ontleetkunde zo veel jaren, met zo grote moeyte en waakzaamheydt verkregen hebt, niet ontrekken. Alle de delen van de wydt uytgestrekte geneeskonst, schoon ze tot een oogmerk uytgaan, zyn niet een, ider derzelver heeft een byzonder werk en bevlytiging van noden, en zo men dat wel wil oeffenen, vereyscht zulk byna een geheel mensch: want wy hebben geen gelegentheydt om een eenig deel na behooren af te doen, wy konnen ons ook niet beroemen dat zelve tot volkomentheydt gebragt te hebben. Hierom schept deze boven de andere delen meer vermaak in het beyveren der kruytkunde (*Botanice*), geene wederom in de scheikunde (*Chemia*); dezen be-

haagt het zich te oeffenen in de Heelkunde, (*Chirurgia*) een ander in de ontleet-kunde; (*Anatomia*) aldus volgt ider zyn zin: Het heeft U ook, *zeer vermaarde Heer*, gelieft, zonder verzuym der andere delen, zich op de ontleet-kunde toe te leggen, en daar van voornamentlyk uw werk te maken, en dat wel met een uytnemenden voortgang: want gy hebt met een onvermoeytheydt, wonderlyke stantvastigheydt, en zware onkosten in deze konst gearbeydt; en nademaal deze arbeydt zodanig is geweest, hoe heeft het anders kunne zyn, of gy hebt de ontleet-kunde tot den toppunt voortgezet, en tot volmaaktheydt gebragt? Waarlyk men is zeer veel verschuldigt aan uwe byzondere, en van velen al over lang gewenschte manier van de delen van 's menschen lichaam te bereiden en te bewaren, welke zeker alle roem te boven gaat: want ontelbare dingen hebt gy door deszelfs behulp opgeheldert, die duyster, en niet, ten zy met een woordtje, van de geleertste en schranderste mannen aangeraakt, nagelaten waren; gy hebt ook niet weinig ontdekt, dat het gezicht der scharpzinnigste zelfs ontsnapt is. Alle wensche wy na vertoningen, en die dingen geloven wy alleen, welke wy zien, Ja wy houden niet op in natuurlyke zaken over het wezen en bestaan der zaken te twyffelen, ten ware de zelve klaar en duydelyk voor onze zinnen open gelegt worden. Het is wel zo, dat de schout geen acht geeft op de zeer geringe en kleyne zaken, maar een naarstig en het voorwerp na 't leven snydende ontleder verzuymt de kleynste dingen geenzints; en nademaal dezelve in de delen van 't menschelyke lichaam niet lichtelyk ider een te voore komen, wie zal niet met beyde handen zodanige middelen aangrypen, waar mede hy tot de binnenste kennis der zelver kan doordringen? nogtans kan men niet ontkennen, dat een zodanige manier der delen te bereiden en te bewaren ligtelyk zal kunne worde verworpen, en van enig gebrek beschuldigt worden. Het schynt namentlyk dat dezelve al te verre van den natuurlyken staat afwykt, en enig gewelt aan de delen toebrengt, en haar aldus een andere gedaante, als ze moesten hebben, verschaft. Derhalven schynt het beter en gevoeglyker, de versch gestorvene lichamen met het ontleet-mes te onderzoeken, en daar in de plaatzing en gesteltenis der delen na te vorschen. Dog ik oordele, dat het beyde te gelyk zeer wel kan bestaan, en ik geloof, dat het ene niet van 't andere afgescheide moet worden. Zo wel de bereidene delen der lichamen wyken van de natuurlyke stant af, als die van versch gestorvene, van weerskanten is deze staat van 't leven afgeweken. Maar zo men meent, dat de schikking der delen, en derzelver pypies of togtgaatjes, (*pori*) vezels enz. door zodanige bereyding verandert wort, vrees ik, dat het zelfde van versch gestorve lichamen veel meer ook kan, ja moet gezegt worden. Het

toevloeyende vogt dringt in deze pypjes langzaam; daar komt ook geen gewelt by, zo ik geloof; maar wat een gewelt en roering in de vogten doet zich niet op in versch gestorvene lichamen, en dat dikwyls als 'er deadem pas uyt is? hoe geweldig rekt men de vezelen en vasthoudende delen (*continentes partes*) niet uyt, en hoe menigmaal verbreekt en verscheurt men de vliezen niet? de gemelde manier van bereyden verhoet, dat zulks niet geschiede, zo dat dezelve daarom ten hoogste aan te pryzen is. Daarenboven, hoe fynder de delen in 't lichaam zyn, hoe ze groter en spoediger bederving onderworpen zyn; waar van daan de weetgierigen dikwyls het naauwkeurig onderzoeken belet wort. En op dat derhalven deze kunnen gekent worden, is het gemakkelyk, dat ze op zodanige manier bereydt werden, en aldus die delen, dewelke niet schielyk en op een rys konde vertoont werden, langzamerhant en by beurten naarstiger onderzogt worden. Maar niet minder is het vermaak van deze konst van bewaren, als inderdaadt deszelfs nuttigheyt is. Het verbetert en vernietigt de stank en andere ontelbare verdrietelykheden, anderzints omtrent het ontleden der dode lichamen gepaart gaande, dewelke niet weinige van een naauwkeurige bevlytiging der ontleet-kunde afgeschrikt hebben, en nog afschrikken. Wat zal ik meer zeggen? Deze konst maakt, dat men de ontledingen ten allen tyde, en 't geen wonder en ongelooflyk in den eersten opslag schynen kan, zelfs in de zomer, schoon heet, maar by helder en klaar weer, veel beter, als op een andere tydt, in 't werk stellen, en deze studie gestadig waarnemen kan. Maar my dunkt, dat ik deze allervoortreffelykste uytvinding beschermen wil, wiens overgroot gebruyk en voortreffelykheydt egter niemant misschien in twyffel zal trekken, of hy zal, schoon hy zulks wil doen, evenwel naauwlyks op vaste gronden kunne steunen. Ten ware ik van uwe beleeftheydt en goedtgunstigheyt omtrent my, *zeer Ervare Heer Ruysch*, verzekert ware geweest, ik zou U deze dingen niet geschreven hebbe, dewelke gy zekerlyk, nademaal gy van dien imborst zyt, ten beste aannemen zult: want ik heb niet in den zin gehadt uwe manier van bereiden met wel verdiende loftuytingen uyt te breiden, die gy waarlyk niet van noden hebt, maar alleen U myn gevoelen, 't welk ik daar van heb, te verklaren.

Het voornaamste, waar over ik zeer verlange van U volkomender onderrigt te wezen, is het treffelykste en edelste deel van ons lichaam, ik mene het Oog. Vele delen maken het zelve uyt, en zyn daar toe behorende, gelyk de spieren, vaten, zenuwen, klieren, vogten, enz. de voornaamste delen nogtans, en die het oog eygentlyk uytmaken, agt men te zyn de vliezen of rokken, (*membraniae seu tunicae*) en de vogten. (*humores*)

Wat de vliezen aangaat, omtrent het getal der zelver verschelen de Autheuren grotelyks: want zommige stellen 'er vier, vyf, zes, zeven, ja meer; andere in 't tegendeel staan 'er maar drie toe. Het *eerste*, 't welk het gehele oog omringt, en waar mede het oog aan 't rontom leggende gebeente gehegt wort, van 't pannevlies (*pericranium*) voortgebragt zynde, wort *het aangewassche oogvlies (tunica adnata)* genaamt, makende het zo genaamde wit van 't oog (*album oculi,*) en is van een scherp gevoel en voorzien met zeer vele vaten. Zommige beschuldigen dit als een byvoeglyk, en betuygen, dat het niet onder de oogvliezen gerekent kan worden, nademaal het liever de naam van een eenvoudig vlies als van een rok of bekleetzel verdient. In tegendeel tellen andere het zelve geheel en al by de oogrokken, en bevestigen, dat 'er daar en boven nog een ander is tusschen dit en den harden oogrok gelegen, het welke zy *den ongenaamden oogrok* noemen (*innominata tunica*) of den pezigen rok, (*tendinosa*) om dat dezelve geagt wort voort te komen van de pezen van 't oog. Ik sta in twyffel, tot wiens gevoelen ik moet overgaan, waarom ik met groot verlange uw onderregting over deze zaak verwagte. Maar dit aangewassche vlies met de spieren, klieren, en vet afgenomen zynde, komt aanstonts het *harde-vlies (tunica dura S. sclerotica)* genaamt te voorschyn, het welk geoordeelt wort met de volgende afkomstig te zyn van de zelfstandigheydt van de gezigt zenuw (*nervus opticus*) Des zelfs voorste deel is doorschynent, gelyk een dunne en doorschynende hoorn, en daarom het *hoornvlies (tunica cornea)* genaamt, het welke van *Wilh. Briggs* in zyn zeer geleerde oogbeschryving op het 3. Hooftstuk en de 41. Bladtz. beschreven wort te bestaan uyt drie pezen of plaaties, welke ligtelyk in een gekookt, of versch uytgehaalt ossen-oog te scheiden zoude zyn. 't Welk dezen ook volgt wort het *adervlies (choroides tunica)* geheten, welkers voorste deel gemeenlyk by uitnementheydt het *druyfvlies (tunica uvea)* genaamt wort. Deze rok door het hoorn-vlies heen schynende maakt den regenboog (*Iris*) van 't oog uyt, die verscheidentlyk in verscheide menschen is geverft, en den oogappel (*pupilla*) gelyk een ring omringt. Maar 't geen het voornaamste in dit vlies aan te merken staat, is de bant, die men de hayrwyze (*ligamentum ciliare*) noemt, van welkers gehelen omtrek zommige dunne draaties van een zwarte couleur, de hayrige uytsteekzels (*processus ciliares*) gezegt, voortkomen, welke gezegt worden te dienen tot beweging van 't crystallyne vogt. Onder dit vlies, zo ik my niet bedriege, moet nog een zekere nieuwe rok leggen van U E. *schrander Heer*, 't eerste ondervonden, en na Uwe wydt beroemde naam *de Ruysschen rok* of *tunica Ruyschiana* genaamt. Tot nu toe heb ik den zelven in de ontledingen der ogen te vergeefs gezogt, zo

dat ik niet ontkennen kan, dat my hier door zeker agter-docht ontstaan is, dat gy zelfs misschien in des zelfs ontleding zult bedrogen zyn geweest: want lichtelyk kunnen de vliesjes; schoon zeer dun, verdeelt worden, en aldus konde het zeer licht gebeurt zyn, dat gy of het druyve-vlies verdeelt, of ook de hayrwyze bant zelfs gescheiden zynde, voor een byzonderen rok gehouden hadt. Maar by aldien gy den zelven bevonden hebt te zyn een waren rok, van de andere onderscheiden, en met zyn eyge vaten voorzien, zult gy alle oeffenaars der ontleetkunde aan UE. zeer verpligten, zo gy volgens uwe gewone beleeftheydt gemeen zult maken een naauwkeuriger beschryving van den zelfde, en de manier, hoe die te vinden is. Nu is 'er nog overig het *netvlies (tunica retina, retiformis, S. amphiblestroides*) uit de mergagtige draatjes van de gezicht zenuw 't zame gestelt. Dit wort geoordeelt de gezicht stralen (*radii visuales*) te ontfangen, en het voornaamste werktuyg van 't gezicht te zyn, waar over nogtans zommige getwyffelt hebben. Deze zyn nu de voornaamste rokken van 't oog: Die 'er meer in getal stellen, voegen 'er by het hoorn en druyf-vlies als byzondere, en van de anderen afgescheidene rokken. Dog die de oogvliezen onderscheiden in eigen en gemene vliezen, gelyk de zeer beroemde *Verhyen* in zyn ontleding doet; noemen, die wy bereidts opgetelt hebben; de gemene, en de eygen, welke zy zeggen het glaasagtige (*humor vitreus*) en 't crystalline vogt te omcingelen. De gevoelens schynen niet zeer strydig omtrent de drie vogten van 't oog, namentlyk het waterige, (*humor aqueus*) crystalline, *crystallinus* en *vitreus* glaasagtige vogt, maar alle komenze byna, zo men 'er een uytzondert, daar in over een, dat zommige ontkennen, dat de gemelde twee laaste vogten met vliezen of rokken omringt worden; evenwel zullen hier in, zonder twyffel, zommige nog waar te nemene zaken overgelaten zyn. Waarom ik, *zeer beleefde Heer*, ernstig van U. verzoeke en zonder ophouden ootmoedig smeke, dat gy volgens uwe uytstekende en zeer grote goetgunstigheyt mywaerts, uwe gedagten wegens het voorgestelde na die grondige kennis, waar mede gy hier in begaaft zyt, gunstiglyk bekent maakt, en my uwe zoo zeer gewenschte onderregting niet onttrekt. Dit zultge doen, zo gy het naauwkeuriger getal der rokken van 't oog leren, der zelver oprechter gesteltenis en gebruyk uytleggen, en 't geene U. zo omtrent deze, als ook omtrent de vogten zelfs, byzonder, zeltzaam en voornamentlyk aanmerkens waardig geschenen heeft, goedtgunstig openbaren zult. Vaart dan voort, zeer uytmuntende Heer, en tragt dapperlyk die hoop te vervullen, welke de geleerde van uw hoog en doorluchtig vernuft rykelyk zich verbeelt hebben. Laten geen afkerighe-

den, of enige andere tegenheden, welke uyt dezen arbeydt kunnen opkomen, uw gemoet daar van afschrikken.

Wykt voor geen rampen maar treedt in tegendeel des te stouter toe.

Zyt gegroet, en volhert my te begunstigen. Geschreven in Leyden den eersten van Louwmaant, in 't Jaar 1700, 't welk ik U toewensche gelukkig door te moge brengen!

Antwoort van Fredrik Ruysch, Aan den zeer Eervaren Heer, Christianus Wedelius, Op des zelfs ontleetkundige, voorstellige Brief, Aangaande de bekleetzelen der Ogen.

Waar by komt het antwoort op de zodanige verdediging, als J.J. Rau *onlangs in 't licht gegeven heeft.*

ZEER ERVARE HEER.

Ik hebbe uwen brief wel ontfange, die met zo groote beleeftheydt en goethartigheydt opgehoopt is, dat ik het antwoort niet langer heb kunnen uytstellen: Ja van die tydt af heb ik getragt na myn vermogen uw begeerte te voldoen, Maar de schaarsheydt van tydt wegens verscheide bezigheden, heeft my niet wynig verhindert.

Met regt stelt gy het onderzoek der delen van het menschelyke lichaam niet alleen in versch gestorvene lichamen, maar ook in de bereide nootza-

kelyk; ik ben daar ook nooyt vreemt van geweest, dat het beide in gebruyk genome wert: waar om ik ook gewoon ben in een openbare ontleding den zelfden weg in te slaan, en dat voornamelyk, om het onderscheydt van beide te kunne zien, nademaal het my niet altydt lust, gehele dode lichamen, van zeer vele Jaren bewaart, en met alle ingewanden voorzien, openbaarlyk te vertonen, zonder welk de natuurlyke plaatzing der delen niet kan vertoont worden, oordeel ik met U nodig te zyn, dat men te gelyk ook de versch gestorve lichamen by moet brengen.

Wilt egter niet geloven, dat door onze bereiding de dode lichamen, of der zelver delen een grote verandering, welke met het natuurlyke niet over een komt ondergaan, maar in tegendeel de lichamen, die my vuyl, en by na, ja zomtydts zeer stinkende toegebragt worden, worden door onze konst bykants, gelyk gy gezien hebt, in die staat gebragt, als van een levendig, en slapendt mensch, uytgenomen alleen de beweging.

Geen gewelt wort'er aangewent: want dat aangewent zynde, zouden de kleynste deeltjes worden vernietigt, maar in tegendeel de kleynste deelties, welke in een versch gestorve lichaam het gezicht ontvlieden, komen hier door klaar te voorschyn. Indien 'er enig gewelt wierdt toegebragt, hoe 't zou my dan mogelyk zyn te vertonen, dat de bastagtige zelfstandigheydt der herssenen bestaat uit enkele bloetvaatjes en voornamentlyk slagadertjes, 't welk my egter niet moeylyk valt zulks te doen. Het zoude ook onmogelyk zyn het beloop der slagadertjes door het ader en 't netvlies, veel min door de *tunica Ruyschiana* in 't oog te vertonen.

Gemeenlyk worden de ontledingen tegen den winter tydt uytgestelt, maar de zomer is onze onderzoekingen gunstiger, dewyl de lucht helderder is, en voor het gezicht dienstiger.

Geen stank gelyk gy wel hebt aangemerkt, weert of schrikt ons ooyt af: want daar is 'er geen by; maar in tegendeel de dode lichamen door onze konst bereidt, brengen de neusgaten een aangenamen en zoeten reuk toe. Derhalve wort de gemelde manier van niemant veragt, als van die gene, welke de vindinge van anderen gewoon zyn te beknibbelen. Verders wat het getal, als mede de benaming der oogrokken aangaat; 't is waar dat de Autheuren zeer verwart daar van geschreven hebben, ik zal 't getal vermeerderen met een rok van my de *tunica Ruyschiana* genaamt, of ik dit met regt en na verdienste doe, zal ik U *zeer ervare Heer*, en alle bescheidene kenners laten oordelen.

Om het maakzel van de ogen op 't naauwkeurigste te kennen, oordeel ik onze manier nuttig te zyn, nademaal door des zelfs behulp zeer vele zaken in de zelven klaarder te voorschyn komen, als door een gemeene ontleding,

de plaatsnyder heeft ook geen aftekening, van te voore door een schilder gemaakt, van noden, maar hy volbrengt zyn werk na het voorwerp zelfs, hy is ook niet gedwonge zich zo zeer te verhaasten, gelyk ik albereydts ook te kenne heb gegeven in 't antwoort van den brief aangaande de bastagtige zelfstandigheyt der herssenen.

De rokken of vliezen der ogen, door welke ik bloetvaten verspreydt vinde, zyn zes in getal, maar het zevende en achtste vlies, namentlyk het glasagtige en crystelline heb ik tot nog toe bevonde zonder bloetvaten te zyn, 't welk ik U ook, *zeer ervare Heer*, vertoont heb; wilt hier uyt evenwel niet twyffelen over haar wezen: want meer vliezen zyn 'er, door de welke, by myn weten, tot nog toe niemant bloetvaten verspreyt gezien heeft; onder deze komt het vlies *amnios* in een mensch voor, als mede in dat gedeelte van 't vlies *chorion*, alwaar de moerkoek het vlies *chorion* verlaat, insgelyks in dat gedeelte van 't spinne-webs vlies, 't welk naast gelegen is by de pylnaat: het netwyze lichaam van *Malpighius* onder de huyt gelegen is ook in 't geheel van bloetvaten berooft.

Derhalven zyn 'er agt zichtbare oog rokken, welkers *eerste* is de aangewassche, de *twede* de pezige, de *derde* de harde, *de vierde* de aderrok, *de vyfde* de rok van Ruysch, de *zesde* de netrok, de *zevende* de glasagtige, en de *agtste* de crystalline.

De Eerste, de aangewassche of zamenvoegende (conjunctiva) alzo genaamt, om dat dezelve het oog aan 't oog radt (*orbita*) of ooghol bint, is zeer los en beweeglyk, en een vervolg van 't beenvlies, of zo ymant wil, van 't pannevlies: deze is zeer gevoelig, en met ontelbare bloetvaten voorzien, gelyk in een oog ontsteking (*ophthalmia*) als mede in onze konstige opvulling, klaar blykt.

Onder dezen legt de *twede*, of *pezige* van zommige gezegt: deze wort gemaakt van de pezen der oog bewegende spieren, en is zo vast aan 't harde vlies gegroeyt, dat dezelve door geen konst daar van in 't geheel afgescheiden kan worden; hierom oordeel ik dat het bezwaarlyk is zyn paalteken waar na toe (*terminus ad quem* naauwkeurig te vertonen.

Onder deze pezige uytbreiding vertoont zig *de harde rok*, dewelke *de derde* is, zeer hart, en duyster, welkers voorste deel gezegt wort het *hoornvlies*, om dat het helder en doorschynent is, gelyk een glat gemaakte hoorn; en is in zommigen eenigzints bultiger, dog niet in allen.

In dezen rok merk ik aan de volgende zaken.

Ten eerste, dat ik door onze konst de bloetvaten door den zelven verspreyt nooyt zo talryk heb kunnen ontdekken, als wel in den aangewassen, rok van Ruysch, en den netrok.

Ten twede, dat den [*ductus Nuckianus] buys* door den zeer beroemden *Nuck* ontdekt, (schoon dezelve door onze opvulling zomtydts iets van de waschagtige stoffe aangenomen heeft, ja in een versch voorwerp iets bloedigs daar in gevonden heb) een byzondere buys is, met een ader in 't geheel niet over een komende.

Ten derde, dunkt het my, zeer vele nieuwe vaatjes door den gemelden rok verspreyt, en in de lengte lopende, te zien, dewelke ik oordeel te zyn nog bloet nog watervaren, (schoonze de watervaten gelykenen) om dat ze in 't geheel daar mede niet over een komen: ik zegge, dat 't my dunkt te zien, om dat ik in zo groot een zaak niet gaarne iets zou voortbrengen, ten ware ik daar zeer wel van verzekert was geworden: het geheugt my dezelve voor dezen ook gezien te hebben in een onbereyt en slap oog, maar ik dagt, dat het heldere rimpelagtige deeltjes waren, van de slappigheyt voortgebragt, maar nu vertonen ze zig in een verhart, en uytgespanne oog.

Zo men gissen mag, zou ik niet vreemt zyn van dit gevoelen, dat door dezelve het waterige vogt te rug gevoert wort, 't welk door dien van *Nuck* ontdekt, of door een ander onbekende buys toegebragt wort: want het is niet te geloven, dat dit vogt altydt blyft zonder vernieuwing.

Wy zien ook, als het waterige vogt door een toegebragte wont verloren gaat, dat het zelfde wederom herstelt wort: het zy wat zy, het staat verder te onderzoeken wat van deze zaak is, eer men iets zekers moet stellen. Ondertusschen zal ik dit harde oog met zyn natuurlyke gedaante en couleur begaaft, en met de gemelde waarschynelyke vaten voorzien, zo lang bewaren, tot dat ik niet alleen met myn eygen, maar ook scharpzienender ogen van anderen, daar meerder van verzekert zal zyn

Naast aan dezen volgt het *adervlies*, zynde *de verde* rok in rang, de welke de Autheuren oordelen van 't dunne herssenvlies te ontstaan, en welkers voorste deel *de druyfrok* genaamt wort. Daar is onderscheydt tusschen het adervlies en druyfrok, (schoon 't vast aan malkander houdende lichamen zyn en dat niet alleen ten aanzien van 't beloop der slagaderen, gelyk in de bygevoegde figuren te zien is, maar de druyfrok maakt ook de hayrwyze bant en dezelfs uytsteekzels, als mede den regenboog. In 't agterste deel van dezen rok, 't welk eygentlyk, de ader rok gezegt wort, merk ik de volgende zaken aan.

Ten eerste, dat den zelve bestaat uyt een dubbelde plaat of vlies, welkers buitenste den naam van 't gehele behoudende, by my de aderrok is, maar het binnenste de rok van Ruysch, waar van aanstonts verder gesproken zal worden.

Ten twede, dat de slagaderen door den ader-rok verspreit, zo talryk zyn, dat dezelve geen meer zou kunne bevatten.

Ten derden, dat 'er een byzondere loop der slagaderen is; want verscheide takjes uit de stammetjes afkomstig drayen in 't ront. Ziet de 8. fig. 't welk niemant zo duydelyk zal vertonen, ten zy door een voorgaande opvulling met een waschagtige stof.

De hayrwyze bant is een dik en ront gedraayt lichaam, welkers agterste gedaante vast gehegt wort aan rokken van 't crystalline, en voor een gedeelte ook van 't glasagtige vogt, en is van zeer vele golfsgewyze latten, (*Juga undulata*) met het zwarte verfzel (*pigmentum nigrum*) bezet, voorzien, (tusschen welke latten ik geen watervaten heb kunne vinden) waar van daan 't zeer ruuw en ongelyk is: voorts twyffel ik geenzints, of de hayrige bant bestaat uyt *beweeg-vezelen; (fibrae motrices)* want in deszelfs uytsteekzel wort 'er een klaarblykelyke beweging bespeurt, en dat in de verwydering en vernaauwing van den oogappel, maar of 'er buyten de gemelde latten byzondere beweeg-vezelen in de bant zelfs gevonde worden, heb ik nog niet onderzogt, ten minste heb ik die niet kunne vinden in de uyterlyke gedaante, dewelke glat en zonder enige latten of rimpels is, in de inwendige gedaante is 't vol van golfsgewyze of rimpelige latten in een mensch, misschien zyn deze latten aan te merken als kleyne spiertjes, en de (*fibrae longitudinales*) langwerpige vezels door 't hairwyze uytstekzel geplaast, als pezen.

Ondertusschen staat te letten, dat zommige de hairwyze bant en uytsteekzel agten een en het zelfde te zyn: maar tusschen deze twee is zo groot een onderscheydt, dat ik het voor een en 't zelfde niet kan houden.

Het hairwyze uytsteekzel heeft in 't agterste gedeelte langwerpige vezels, kamsgewys geplaatst, en met het zwarte verfzel bestreken; als mede slagaderen, van beloop geheel en al van die onderscheiden, welke door de hair-wyze bant gevonden worden.

De gezegde langwerpige vezels door het hairwyze uytsteekzel verspreit, gaan regt op, maar in de bant zelfs kruypen de breetagtige latten golfsgewys.

De voorste gedaante van 't hairwyze uytsteekzel wort de *regenboog* gezegt, het welk niet tot het voorste gedaante van den hairwyzen bant behoort.

In 't hairwyze uytsteekzel worden we een klaarblykelyke beweging gewaar, maar niet in de bant zelfs.

Indien men de gemelde hairwyze bant en deszelfs uysteekzel van de vliezen van 't waterige en crystalline vogt, waar aan ze vast zitten, aftrekt, zal haar beyder verfzel voor een gedeelte zodanig aan de gemelde vliezen

vast zitten, dat de vezels zwart schynen, hoedanig verscheide Autheuren haar ook betekenen, dog niet met regt: want ze schynen niets als sporen van 't verfzel.

Nu volgt de *vyfde-rok*, van my (*tunica Ruyschiana*) genaamt; deze is zo vast aan 't adervlies gegroeyt, dat die door de gemene ontleding niet te voorschyn komt. Ik hadde de slagaderen van 't adervlies konstig opgevult, en wanneer ik dezelve met een luchtige hant voorzigtig handelde, week 'er een klyn gedeelte van de *tunica Ruyschiana* van 't adervlies af: Dit gezien hebbende, heb ik begonne te denken of het adervlies niet dubbelt zoude wezen, en door zekere konst in twee platen deelbaar, dit is tweemaal na wensch gelukt, en ik scheide een volkome groot gedeelte van 't adervlies af, en merkte aan, dat 'er door dit zo wel als door 't adervlies byzondere slagaderen, een byzondere loop houdende, verspreydt waren. Ziet de 10de Figuur.

Wanneer ik deze vinding in het openbaar bekent maakte, was 't dan niet raatzaam dezen rok, een byzondere naam te geven? anderzints zoude men die hebbe kunne noemen den onbekende of ongenaamde: maar dit scheen niet geraden te zyn dewyl 'er reets een andere rok dien naam heeft.

Derhalven stelde myn zoon *Hendrik* (dewelke my gewoon is in de openbare ontledingen, en (*gelyk J. Rau* zegt) de lessen in de kruytkunde, te helpen) dezen naam van *tunica Ruyschiana* voor, 't welk ik goet keurde. Wie zal my over deze benaming beschuldige, behalven de tegenstrever *J. Rau*, die zyn werk maakt om myne vindingen te beknibbelen, uit die oorzaak beschuldige hy my van een verkeerde aanmerking in zyn eer-rovenden brief aan my geschreven? als of zodanig iets in de waerelt niet ware. Ik beken wel, dat *J. Rau* door zyne gemene manier van de lichamen te ontleden dezen rok nooyt vertonen zal: maar ik zou *J. Rau* raden, dat hy na dezen zou nalaten te denken, dat 'er niet was, 't geen hy zelfs niet vertonen kan: want ik zou ontelbare dingen kunnen aanwyzen, welkers vertoning ymant te vergeefs van zyn konst en manier verwagten zal.

De zevende Figuur vertoont de afbeelding van de gezegde *tunica Ruyschiana*, en 't huys bewaar ik het voorwerp zelfs, op dat ik 't een yder kan aantonen.

Waarom is 't my nu ook niet geoorloft een nieuwen naam dezen rok te geven, nademaal de ouden 't zelfde niet zonder reden gedaan hebben omtrent den pezigen rok, dewelke aan den onderleggenden harden rok nog vaster gegroeyt is, als de *tunica Ruyschiana* aan den netgelykende rok? De rokken of vliezen het hooftje van de roede (*glans penis*) bekledende zitten zeer vast aan malkanderen, egter zyn ze van een verscheide gesteltenis, en ik

zalze misschien nadezen met een onderscheidentlyke naam noemen, nademaal ik tragten zal verscheide aanmerkingen omtrent dezelve gemeen te maken, zo de gelegentheydt zig maar opdoet.

Vier rokken van 't gedarmte zitten zo zeer aan malkanderen vast, dat ze niet als met behendigheydt van malkanderen gescheide kunne worden, evenwel verschillen zy in vele zaaken van den anderen, en pronken niet te onregt met verscheide namen.

Wat heeft de zeer schrandere ontleder *Malpighius* niet wel omtrent de rokken der slagaderen voor den dag gebragt? heeft hy haar niet met verscheide benamingen betekent? schoonze naauwlyks of wel niet in zo vele rokken deelbaar zyn.

Derhalven wordt de binnenste plaat van 't adervlies van my betekent met den naam van *tunica Ruyschiana*; omtrent welke ik aanmerke,

Ten eerste, dat deze rok zeer dun en met byzondere slagaderen voorzien is; van de aderen zal ik niets zeggen, nadien ik dezelve nog niet naauwkeurig gezien heb.

Ten twede, dat de slagaderen lopende door de *tunica Fuyschiana*, den zelfden loop met het adervlies niet houden: want op verscheide plaatzen leggenze kruysgewys op malkanderen, daar en boven verschillen zy ook in hunnen oorspronk, ziet de 9. en 10. *Figuur.*

Ten derde, dat ik de gemelde *tunica Ruyschiana* van 't adervlies niet scheiden kan, ten zy met de grootste naarstigheydt een opvulling der slagaderen door een waschagtige stoffe gemaakt, voor af gegaan is.

Ten vierde, in die genen in wien het adervlies dunder is als 't behoort, kan de *tunica Ruyschiana* niet altydt afgescheiden worden, schoon dezelve in alle ogen zigtbaar is, zo 'er maar een naauwkeurige bereyding der slagaderen voor af gaat.

Wat het gebruyk van de *tunica Ruyschiana* aanbelangt, ik zou geloven, dat dezen rok, onder andere gebruyken, niet alleen geschikt is tot een sterkte van 't adervlies, maar ook, op dat 'er een vereyschte warmte door een groter overvloet van slagaderlyk bloet aan de drie vogten, die van natuur koudt zyn, zoude worden verschaft: want hoe meer slagaderen, hoe meer warmte de vogten verkrygen. Tot dien eynde is de gezegde *tunicae Ruyschiana* met geen minder getal van slagadertjes voorzien, als het adervlies: want deze alle met bloet of een waschagtige stoffe opgevult zynde, is de gehele rok met een rode kouleur doortrokken, 't welk gy menigmaal met vermaak ten mynen huyze gezien, en ik nu door figuren afgebeelt hebbe.

Ondertusschen staat te letten, dat deze slagadertjes niet zichtbaar zyn,

ten zy het zwarte verszel, waar mede de *tunica Ruyschiana* bestreken is, weggenomen is.

De *tunica Ruyschiana* nu beschreven zynde, staat de netwyze rok onderzogt te worden; deze wort de mergagtige (*Medullosa*) gezegt, zynde uyt de mergagtige zelfstandigheydt van den gezigtzenuw afkomstig, en is 't voornaamste werktuyg van 't gezigt; *Guilielmus Briggs* in zyn beschryving van 't oog redeneert over de zelve zeer geleert. Deze netwyze rok wort alzo van de figuur genaamt, te weten, om dat dezelve een visnet vertoont, op dat ik zo spreke met *Joh. Jessenius van Jessen*, dewelke een volkome naauwkeurige ontleding te Praag in 't Jaar 1600 in 't licht gebragt heeft: de gemelde netwyze rok verbeelt deze figuur naaukeurig, wanneer de slagaderjes met een waschagtige stof opgevult zyn, voornamentlyk na 't afvegen van de mergagtige zelfstandigheydt, waar van het, van de Autheuren gezegt wort gemaakt te zyn. Ziet de 16. figuur en 't voorwerp zelfs ten mynen huyze.

Omtrent dezen rok is eerst aan te merken deszelfs zelfstandigheydt, of die alleen mergagtig is? gelyk men tot nog toe gemeent heeft; dan of 'er ook iets vliesagtig buyten de mergagtige zelfstandigheydt by komt, ik heb hier lang over in twyffel gestaan, en 't heeft my veel moeyte gemaakt. Ik hebbe gelooft, dat het laatste waar was, na dat ik enige ogen in dode lichamen gevonden hadde, welkers netrok zodanig fyn, en dun was, dat ik naauwlyks ofte niet zonder vergroot glas iets vliesagtigs of mergagtigs, behalven slagadertjes konde gewaar worden: daar na scheen 't my iets vliezigs tusschen de slagadertjes leggende gewaar te worden: hierom heb ik begonne te vermoeden, dat het mergagtige, iets by voeglyks van den gezegden rok was, maar niet den rok zelfs.

Eyndelyk, enige onderzoekingen herhaalt hebbende, bevinde ik door behulp van een vergroot glas, dat de uyteyndens der slagadertjes zo talryk, en zo naauw aan malkanderen gehegt, en ingewikkelt zyn, datze een byzonder vliesje verbeelden, 't zamen gestelt uyt uyteyndens van slagadertjes, waar aan de gezegde mergagtige zelfstandigheydt gehegt wort. Deze dingen zyn zo fyn, dat het den plaatsnyder onmogelyk geweest is, dezelve door figuren naauwkeurig genoeg af te beelden, maar 't huys kan men dit alles, als de lugt helder is, duydelyk beschouwen.

Ik beken wel, dat dezedingen in een gemene vertoning niet voor 't gezigt komen, ja ik oordeel zulks onmogelyk te zyn, ten zy de slagadertjes door den netrok verspreydt door onze konst eerst opgevult zyn, en het voorwerp in een bequaam vogt hangt, op dat alles enigzints van malkanderen afwykt.

Laat *J. Rau* deze manier van vertonen veragten, en versche voorwerpen hoger stellen, en laat hy zeggen, dat het gevoeglyker is, de ontleerkundige vertoningen in versch gestorvene te doen; ik zeg, dat de konst geen andere berispers heeft, als onkundige, en dat *J. Rau* door zyn konst deze en diergelyke zaken, die 'er in der waarheydt zyn, niet zal vertonen.

Ten twede, de slagadertjes door den netrok verspreyt, gaan niet, gelyk als in 't adervlies, voor een gedeelte van de zyde, en ook voor een gedeelte uyt den bodem van 't oog na den gemelden rok, maar komen alleenlyk uyt den bodem, en lopen tot den netrok.

De naast volgende zyn de glasagtige en crystalline rokken; dat zy 'er byde gevonde worden, ben ik door gestadige ondervinding verzekert; en zy zyn zeer dunne heldere vliesjes, met geen zigtbaare bloetvaatjes voorzien, het glasagtige en 't crystalline vogt bevattende, ik hebbe deze afgebeelt in de 20 en 21. Figuur, in de gedaante van een vlakje wegens de tengerheydt.

Voorts wat uwe afrading aanbelangt, namentlyk dat ik my door geen afkerigheden of tegenheden, dewelke uyt myne werken kunnen ontstaan, zou laten afschrikken: Ik wil U verzekeren, *zeer ervare Heer*, dat ik om geen, uyt een quaadtaardig gemoet ontstane, quaatsprekentheydt, van myn voornemen zal afstaan.

Niet lang geleden heb ik zodanig een quaadtaardigen aanval van *J. Rau* uytgestaan, die by-gevolg van de menschelykheydt zo vervreemt was, dat ik my over den aart en inborst van dat mensch niet genoeg heb kunne verwonderen. Ik hadt niet in den zin dezelve te wederleggen, als zynde in 't geheel geen antwoordens waardig, voornamentlyk om dat ik weet, dat smaatheden van zelfs te niet gaan; maar zekere reden heeft my zodanig bewogen, en aangedrongen, dat ik 't ten enemaal niet heb kunnen voorbygaan, nogtans met dat oogmerk dat ik besloten heb my van alle antwoort na dezen te onthouden.

Want ik heb gehoort, dat hy en die gene, welke hem radenen behulpzaam zyn, voorgenomen hebben, my van myn voornemen af te trekken, namentlyk, dat ik die dingen, welke van anderen niet aangemerkt, of ten minsten niet volkome genoeg, veel minder regt afgebeelt zyn, niet gemeen zou maken. Ondertusschen wilt niet qualyk nemen, dat ik U verhale myne beknopte wederlegging, dewelke ik in 't openbaer onlangs voor een gedeelte gedaan heb in tegenwoordigheydt van *J. Rau*, waar af gy ook oor en ooggetuyge geweest zyt.

Voor eerst heb ik de toehoorders, die in een groot getal by malkanderen vergadert waren, des mans ruwigheydt in het opschrift van zyn brief be-

gaan, aangetoont, alwaar hy zegt, dat *het middelschot* van 't balzakie van my afgebeelt *verdigt* is; als of ik van dien zelfden aart was, als hy, die wat hem in den mont komt, niet schaamt te zeggen, en niet schroomt de menschen *verdigtzels* voor waarheden op te dringen; gy hebt 'er, *Ervare Heer*, een voorbeelt af omtrent het balzakie van een mensch, 't welk hy voorgeeft dubbelt te zyn, ja zodanig heeft hy het laten afbeelden, en dat in ider mensch, (dat dit uyt zyn eyge kraam is gekomen kan ik ligtelyk geloven) daar het in tegendeel enkel en maar een is; zou hy niet beter gezegt hebben, dat het middelschot van 't balzakie van Ruysch afgebeelt dwaalagtig was? want ik beken dat ik als mensch kan mistasten, maar dat het verdigt zou zyn, valt my hart, die zulks niet gedaan hebbe. In de voorgaande openbare anatomische vertoning, onlangs gehouden, hebbe ik alle de toezienders, als mede *J. Rau* zelfs, dewelke, als ik gezegt hebbe, daar tegenwoordig was, zeer klaar vertoont, dat het middelschot van 't balzakie geenzints verdigt, of dwaalagtig was.

Op de 2. bladtz. schynt hy uyt een ander vaatie te tappen, alwaar hy zegt, *dat den goeden imborst van Ruysch om verscheydene oorzaken nog beroemt is, en geroemt moet werden.* Ider, die maar enige omgang met hem gehadt heeft, zal menigmaal gehoort hebben, dat hy Ruysch, en deszelfs konst dan eens tot in den hemel toe, ja nog hoger en boven verdiensten verheft, en dan wederom aanstonts, na dat het hem in den zin schoot getragt heeft de konst van Ruysch met de grootste nydigheydt te verwerpen, ja gelyk als een andere [*cyclops*] Reus, Ruysch met een hoek uyt een steenrots te overstolpen.

In zyn eerste brief wiert ik vereert met den titel *van zeer vermaarde en geleerde Heer, in 't stuk van de ontleetkunde veel verdient hebbende;* in den volgende worde ik aangemerkt als een onwaardig ontleder, die opgesmukte dingen voortbrengt; derhalven zal 't my na dezen even eens zyn, of van *J. Rau* geprezen, of veragt te worden.

Met een vinger moet 'er ook aangewezen worden, dat hy op het derde bladt my lichtvaardig en zonder enige waarheydt beschuldigt, namentlyk, *dat ik hem het gebruyk van de Duytsche taal in zyne ontleding niet heb kunne verbieden.*

J. Rau moet zig schamen, ten zy hy geheel en al schaamteloos geworden is; want ik heb nooyt zodanig iets ondernomen: ik beken wel, wanneer hy meer en meer zich in myn bezitting stelde, en de *chirurgicale operatien* twemaal openbaar in 't werk gestelt hadde, waar mede hy zyn vryheydt meer als na behoren tragte uyt te breiden, en zich in myne

bezitting in te wikkelen, dat ik op den derden dag na de Ed: Achtbare Heren Burgermeesteren gegaan ben, alleen met dat oogmerk, om te vragen, of het *J. Rau* toegestaan was, zodanig iets in 't openbaar te doen; wat geschiet 'er? aanstonts is hem verboden de chirurgicale operatien in 't openbaar te vertonen, des niet te min heeft hy de stoutheydt gehadt in dien brief te schryven, dat ik het verbodt niet heb kunne verkrygen; hoewel 'er aanstonts een verbodt opgevolgt is geweest. ô Wat een ongehoorde stoutheydt! ondertusschen wilt my niet, *zeer geleerde Heer*, om die reden over nydigheydt beschuldigen: want de reden, waarom ik dit gedaan hebbe, is de volgde.

De overluyden van 't chirurgyns gildt, het voornemen van *J. Rau* qualyk nemende, hebben hem op de chirurgyns kamer ontboden, en ondervraagt, of hy van de Overigheydt verlof hadt verkregen om de chirurgicale operatien in 't openbaar in 't werk te stellen; waar op hy antwoordede, waarom zou my zulks minder geoorloft wezen, als *Ruysch*? hy oordeelde, dat hy ten enemaal met den titel van professor vereert was, daar hem ondertusschen niets toegestaan was, als ider jaar alleenlyk een openbare ontleding zeven dagen lang te mogen doen, nogtans met die bepaling, *als Ruysch* daar ter plaatze geenzints bezig is. Wie zou niet tot de Achtb: Heren Burgermeesteren zig vervoegen, dien zulke ongeregelde dingen gebeurt waren?

Op het 3. bladt. brengt hy ook ydele klagten voor den dag, zeggende, *hy smeet andere nieuwe valsche beschuldigingen tegens my, die hem nooyt heb zoeken te beledigen; en heeft my met dievery in zyn openbare lessen beticht, of ik daar aan schuldig ben of niet, laat ik de Lezer oordelen, na dat ik V naakt zal uytgelegt hebben, waar van daan Ruysch de oorzaak van deze zyne betichting genomen heeft.*

Hier verhaalt hy, wat hy openbaarlyk gedaan heeft, met zoo grote verwaantheydt, dat 'er de Lezer ligtelyk een walging van krygen zou, en dat nog niet zonder een gebrekkig verhaal; zeggende, dat ik myne beschuldiging tegen hem genomen heb uyt zyn werktuyg, en operatie: wat zyn werktuyg aangaat, wie zal met my niet bekenne, en 'er zyn zegel aanhangen, dat het zelve ten enemaal onnut is in een ware nederzakking van 't [*palpebra*] ooglidt, of om het bovenste ooglidt met vrugt af te korten? zo hy maar overweegt, dat in een afkorting van 't ooglidt niet alleen de huydt, maar ook het kraakbeen voor een gedeelte afgezet moet worden, 't welk gedaan zynde zoude de zieke in den sloot vallen, willende den regen myden, en van een quade in een erger staat geraken: evenwel heeft hy niet geschroomt in 't openbaar te roemen, dat hy 'er vier, met een nederzakking

van 't ooglidt bezet, door behulp van dat instrument genezen heeft; ik verwagt in 't toekomende, dat hy my een enkel voorbeelt bybrengt, ik gelove niet, dat de zeer beroemde Heren van *J. Rau* aangehaalt, *Dortmont*, en *Romannus*, als mede de zeer brave Heelmeesters *Yle & Rozeboom*, deze snorkery zullen goet keuren, namentlyk dat 'er een van die vier is genezen van 't gemelde gebrek door dat instrument; ik zou het tegendeel gemakkelyk kunnen goedtmaken, namentlyk, dat ze in een erger staat gebragt zyn, wat hy ook van zyn ervarentheydt mag opgeven. Maar evenwel op dat niemant denke, dat dit instrument zonder enig gebruyk is, zal 't niet ondienstig zyn, den weg van de practyk te banen, en te ontdekken, in wat gebrek zulks met nuttigheydt kan aangewendt worden. Gelykerwys het vleesch, en andere delen van 't menschelyk lichaam, zomtydts te veel uytwasschen, alzo gaat ook de huydt of alleen of te gelyk met het vleesch, de palen van de behoorlyke grootheydt te buyten; als dit gebeurt in 't bovenste ooglidt, zal men dat instrument moge gebruyken, en dan is 't een zoort van een tang, dewelke Mr. *Pieter Adriaanze Verduyn* zeer vele Jare gebruykt heeft; en dat in het afzetten van een verlengde voorhuydt, zo dat men zich verwonderen moet, dat hy zegt, dat ik de gelegentheydt van hem te beschuldigen genomen heb uyt dat instrument, het tegendeel heb ik aangetoont in de voorgaande anatomische demonstratie, waar in ik een instrument gebruykt hebbe, van 't zyne, dat *J. Rau* bygebragt had, verschillende, gelyk te zien is in de bygevoegde 2 en 3. Figuren.

Verders zegt hy dat ik de gemelde vertoningen volbragt heb, *met myne gewone welsprekent heydt, fraye manier van redeneren, en vaardigheydt der handen*; welvrienden bedwingt U van lachen! myne welsprekentheydt, fraye manier van redeneren, en vaardige handen hebben my nooyt tot een strik en bedrog verstrekt, een al te gladde en labbere tong te hebben, is den mensch dikwyls schadelyk; 't welk *J. Rau* met my moet bekennen; en dat hy zegt dat ik in den zin hadde, zyn roempie weg te nemen; ik weet niet, wat hy daar mede zeggen wil! van wat roempie spreekt hier *J. Rau*? 't is schandelyk voor een Leerar [Doctor] wanneer hem zyn eyge misdaat beschuldigt: alle zyne schriften worden daar toe geschikt, om my en myn konst te onderdrukken, en dat met schimpwoorden en vertellingen, die verre van de waarheydt af zyn.

Onder anderen leest men op de 6. bladtz. *in zyne. laaste les (drie of vier heeft hy 'er maar gehouden) heeft het hem behaagt de operatie van de relaxatie of* [phalangosis] *nederzakking van 't bovenste ooglidt te herhalen, begrypt 't voornaamste en den zin van zyne woorden; sprekende van 't instrument*

van BARTISCH, *vertoonde hy 'er verscheide kromme en regte na de afbeelding van Bartisch gemaakte, evenwel uyt koper, dat zeer quaadt is.*

Hier is 't in een tusschenreden te zien, hoe vele dagen ik bezig geweest ben namentlyk *alleenlyk drie of vier*; waarom heeft hy, die wil vreedzaam gehouden worden, de reden daar niet bygevoegt, dewyl de lugt, wegens de warmte, voor de verdere vertoningen niet dienstig was: *drie of vier*, waarom niet vier of vyf, zo hy vreedtzaam begeerde genaamt te werden: want hem is niet onbewust, dat ik vier vertoningen gehouden heb; is dit om de roem van Ruysch uyt te breiden? laat hy in zyn geheugen brengen, hoe vele vertoningen hy gewoon is in 't werk te stellen, en dat zomtydts om den anderen dag, wanneer hy zelfs maar drie vertoningen gehouden heeft, (en dat maar eens in een geheel Jaar) o. ongehoorde nydigheyt van een man, die rekkelyk en vreedtzaam wil gehoude worden!

't Is ook verre van de waarheydt af, dat 'er onder de instrumenten van my by gebragt, een regte is geweest, gelyk hy zegt, want al waren ze krom, uyt koper gemaakt, welke zoze uyt *koper de slechtste* zyn, gelyk *J. Rau* zegt, waarom heeft hyze dan zelfs uyt koper late maken? maar ik zegge, dat ze uyt koper even bequaam zyn.

Voorts dat ik gezegt hebbe, gelyk hy verhaalt, in de bovengemelde vertoning, *op dat ik ook niet schyne met een andermans goet te pronken*, wykt van de waarheydt af: ik heb in tegendeel gezegt, ik ben de uytvinder van dit instrument niet, maar *meester Pieter* heeft het na 't afbeeldtzel van Bartisch late maken: derhalven het woort *ook* uytgelaten zynde, gelyk ik 't uytgelaten heb, verandert den zin: want het woort *ook* zou op imant gezien hebbe, en op dat hy 't op zig zelfs zou passen, heeft hy, die geheel stekelig en rouw is, het woort *ook* daar by gevoegt.

Wat quaats heeft *Ruysch* nu begaan? was 't *Ruysch* niet geoorloft te zeggen, alwaar *Rau* by was, ik ben geen uytvinder van deze of gene vinding? ik wil de naam niet hebben, dat ik met eens anders goet mooy ben, en hoe kunnen die woorden op hem zien, nademaal hy betuygt, dat hy in 't openbaar gezegt heeft, dat hy niet gehoude moet worden voor den Aucteur van 't gemelde instrument, maar *Bartischius*, en dat hy 't maar alleen met gaaties verbetert heeft; en 't welk hy 'er byvoegt, *dat ik niet durfde zeggen, dat het voornoemde instrument van meester Pieter was uytgevonden*, is zo beuzelachtig, dat het geen wederlegging van noden heeft: want indien ik zulks verzuymt hebbe, beken en zegge ik nu, dat het van den gemelden *meester Pieter* is bedagt, en niet alleen veel verscheelt van 't zyne 't welk *J. Rau* gebruykt heeft, maar dat ook *J. Rau* zodanig instrument

voor myn vertoning nooyt gezien heeft; want dat blykt hier uyt, 't welk hy een weynig daar na zegt: *want de Figuur van 't myne voor twee maanden vertoont, lag den toehoorderen in de geheugenis*, te weten die, dewelke van hem nooyt gezien was.

Wat dunkt U, *zeer Ervare Heer*, van de zo zeer belachlyke en tegen de waarheydt strydende beschuldiging? komende by na in 't geheel over een met die, dewelke nu volgt; *de les ge-eyndigt zynde*, schryft hy, *gebruykende de vryheydt my toegestaan van de Ed: Achtbare Heeren Schepenen, toen ter tydt myne aanschouwers op de ontleding, vroeg ik Ruysch, enz.* van welke Achtb. Schepenen aanschouwers van die ontleding is hem de gemelde vryheydt toegestaen? nademaal niemant van de Schepenen by de voornoemde ontleding geweest is.

Verwondert U. evenwel niet, *zeer Ervare Heer*, want hy is gewoon dat hy niet schroomt te zeggen, wat hem maar in den zin schiet, zo 't hem maar in zyn kraam te pas komt, alhoewel niemant van de Schepenen de ontleding toen ter tydt met haar tegenwoordigheydt vereert heeft, echter is *J. Rau* (zo hy zegt) de vryheydt vergunt van de Schepenen, die daar aanschouwers waren. O verdraayt en gebrekkelyk verhaal! Indien *J. Rau* aan deze misdaadt niet schuldig wil gehoude worden, verwagt ik in de naaste openbare van hem in 't werk te stellene ontleding de namen van die Schepenen; en 't geen hy zegt, *dat hy na onderen gegaan was in 't chirurgyns vertrek, om* Ruysch *zachties te berispen*, daar moet geen geloof aan gegeven worden: want uyt het voorgaande en dat 'er volgt, blykt het niet.

Hy was in de chirurgyns kamer gekomen, om na gewoonte gelegentheyd te nemen van my te quellen, en myne woorden te verdrayen, 't welk ik meen klaar te blyken uyt het volgende. *zeer beroemde Heer, zeyde hy, 't. zou my wel aangestaan hebben, zo gy myn naam daar by gevoegt, en gezegt hadde, dat ik die gene was daar gy van sprak, die met eens anders goet pronkte*; ontstelt zynde, antwoordde ik, waarom vergt gy dit van my, die op U niet gedagt hebbe? maar hy verhaalt, dat hy zou gezegt hebbe; *ik danke V grotelyks voor uwen aangewenden arbeydt in deze ontleding, maar het gewag maken van dievery, waar over gy my stilzwygende hebt wille betichten, mishaagt my.*

Op de 8. bladtz. verhaalt hy wederom woorden, die nooyt uyt myn mont gekome zyn, *namentlyk, drie en dertig jaren heb ik deze konst geoeffent, alle Autheuren heb ik doorbladert, daarom zal yder een ligtelyk kunne gissen, dat ik in 't lezen meer geoeffent ben, als gy.*

Wie der stervelingen kan aan deze vertellingen geloof geven, zou hy

niet met regt als krankzinnig gehouden worden, die zich niet schroomde zulke verwaande woorden voor den dag te brengen. Die my kennen, en wien *J. Rau* niet onbekent is, zullen ligtelyk geloven, dat deze dingen, dewelke hy hier verhaalt, verzonnen, en regt tegen malkanderen strydig zyn. Daar en boven wie zou de jaren verminderen, zo hy wilde roemen over de langdurigheydt des tydts: want ik heb de ontleetkonst geen drie en dertig jaren (zo hy zegt) geoeffent, maar langer, schoon niet in 't openbaar. Zo dat alles aan alle kanten gebrekkelyk is, 't geen van dit mensch, die my oordeelt zyns gelyk te zyn, wort voortgebragt: want het is niemant onbekent, met hoe groot een ophef en snorkery hy over al roemt van zich zelfs, en zyn konst, en wetenschap, zo in 't openbaar als afzonderlyk. Op dat gy evenwel wete, *zeer vermaarde Heer*, wat van deze zaak is, zal ik u zulks met weynig woorden verklaren.

Ik heb in de twaalfde ontleetkundigen voorstelligen brief verhaalt het zamenspraakje tusschen *J. Rau* en my voorgevallen, en ik make geen zwarigheydt om het zelve nu wederom op nieuws te herhalen; in 't zelve hadt hy aangenomen verscheide Autheuren aan te zullen tonen, die naauwkeuriger het middelschot van 't balzakje beschreven zouden hebben, als ik; hier op heb ik geantwoort; als gy dit doet, zal ik U voor een groot man houde; maar ik heb hem de handt niet toegereykt, 't welk ook onder 't verdigte moet gerekent worden. De agterste woorden, namentlyk, *naauwkeuriger, als ik*, slaat hy volgens zyne gewone manier in zyn verhaal over, daar 't ondertusschen de spil is, op 't welk het gehele radt draayt, en de woorden, die hy op de 8. bladtz. bygevoegt heeft, dat ik op zodanige manier, als hy aanhaalt, hem afgevordert heb, namentlyk dat hy onze zamenspraak met den druk zou gemeen maaken, zyn verre van de waarheydt af. Ik heb maar verzogt, dat hy my de Autheuren bekent zou maken, dewelke naauwkeuriger (gelyk hy zegt) als ik het middelschot van 't balzakje beschreven zoude hebben. Hier op heeft hy geantwoort, dat zal ik U zeggen in tegenwoordigheydt van tien Doctoren; als of 'er in zo een belachelyke zaak twe niet genoeg waren: wat geschiedt 'er? hy is na den drukker gegaan, en heeft ter persse gebragt, een verminkte en na zyn zin opgeschikte brief. Of dat wel gedaan is, laat ik U *zeer ervare Heer*, oordelen, en niet die genen, die hem raaden en behulpzaam zyn. Een wynig daar na zegt hy, *dat'er vier Chirurgyns by dit discours tegenwoordig waren geweest (welkers namen hy niet melt) als mede myn zoon Hendrik, dewelke, gelyk hy zegt, zyn vader getrouwelyk in deze zyne verdediging bystondt; even eens, als 't van hem zomtydts geschiet op 't the-*

atrum anatomicum, en in de Hortus Medicus, wanneer zyn vader stamelende voor leest: als ik my in 't openbaar tegen deze onregtmatige woorden verdedigde, heb ik in tegenwoordigheydt van *J. Rau* gezegt, dat hy reden zou hebben, zich gelukkig te achten, Indien zyn zoon of dogter tot den ouderdom van myn zoon gekomen zal zyn, en dan zo veel hulps van hem of haar gehadt zal hebben; daar en boven heb ik alvorens gezegt, dat het die genen, dewelke de tong al te los hangt, zomtydts tot een strik en bedrog verstrekt heeft, 't welk *J. Rau* beproeft hebbende bekenne moet, schoon hy op my zeer verstoort is.

Op de 9. bladtz. spreekt hy van lastertaal en scheldtwoorden van my in den 12. voorstelligen brief uytgebraakt, 't geen waarlyk belachens waardig is: want alle, die dezen brief gelezen hebben, betuygen, dat 'er niets ingevonde kan worden, dat na schelden gelykent.

Een weynig daar na oppert hy wederom op nieuws, dat ik zeer begerig was geweest zynen brief te zien, daar ik nooyt zulks hebbe gedroomt; geen nootzakelykheydt van schryven drong hem, maar alleen zyne genegentheydt en prikkeling tot schryven, waar mede hy al over langen tydt gequelt geweest is, hebben hem daar toe aangespoort.

Op de 10. bladtz. haalt hy de eerste oorzaak van 't verschil aan, dewelke zo gekkelyk is, dat 't naauwlyks waardig is verhaalt te worden. Hy praat op nieuws van 't instrument van Bartisch, van hem verbetert. *Dat de woorden over 't gemelde instrument de eerste oorzaak van dit ontleetkundig verschil geweest zyn, heb ik te voore getrouwelyk verhaalt; ik heb die in myn brief, aan hem geschreven, op dat ik niet schynen zou van de weg af te gaan, wille smoren, nademaal ze ter zaken niets deden, waarlyk ik zou nooyt dien brief hebben laten drukken, ten zy ik gezien hadde, dat Ruysch daar zeer begerig na was.* is dit de eerste oorzaak van 't verschil? namentlyk dat ik gezegt hebbe, dat ik geen uytvinder ben van dit instrument, maar meester *Pieter Verduyn*, van wien ik 't zelve verkregen hadde. Is 't zo qualyk gezegt, ik ben den uytvinder niet, ik wil de naam niet hebben, dat ik met eens anders goet pronke? want ik hadt het nooyt in dit geval te vore gebruykt, en zodanig instrument was ook nooyt in handen van *J. Rau* gekomen: want dit is ten enemaal verschillende van dat, 't welk hy aangewent hadde. Is deze de eerste oorzaak van 't geschil! ô ongehoorde en belachlyke oorzaak! Voorts wat aangaat, het geen hy aanhaalt, dat hy die woorden hadt wille smoren, dewelke in zyn brief staan, *nademaalze niets ter zaken deden*, hy zou waarlyk beter gedaan hebben, zulke ongerymde dingen te smoren, als ze de geleerde werelt op te dringen,

dewelke, gelyk hy wel zegt, ter zake niets deden, 't welk waaragtiger is, als dat ik zeer begerig geweest ben dien brief te zien, of dat ik hondertmaal het verharde balzakje in 't openbaar vertoont heb. Eens hadde ik in een openbare ontleding het balzakje van een mensch, door onze konst als een steen, verhardt vertoont, in 't welke de bloetvaten, door 't zelve verspreit zynde, uytstekendt fraay gezien worden: hy dit in zyn brief my tot een mislag tragtende te rekenen, schryft, dat ik hondertmaal 't zelve in 't openbare theater vertoont hebbe; wat zal 'er derhalven van zodanig een mensch te denken staan, wien eens hondertmaal is, misschien zal hondertmaal hem ook maar eens zyn, zo 't hem dunkt in zyn kraam te pas te komen; en een weynig daar na wederom, *heeft hy niet meer als hondertmaal op de zelfde plaats gezegtin 't byzyn der Doctoren, dewelke zyne woorden in haar geheugenis kunne brengen; wie der ontleders of oude of nieuwe heeft ooyt zodanig schot gezien? daar van geschreven? eenig gewach gemaakte? niemant heeft van dit schot te voren gedroomt.* Te voren hadt hy gezegt, dat ik hondertmaal het verharde balzakje ten toon hadt gestelt in 't openbare theater, daar ik 't maar eens hadt laten zien; nu werpt hy my tegen, dat ik meer als hondertmaal zodanige dingen gezegt hebbe, die nooyt uyt myn mont voortgekome zyn, of die ik ooyt verhaalt hebbe. Die my kennen, laat ik oordele, of 'er zodanig iets met enige schyn van waarheydt van my gedagt kan worden, die nooyt met vermetelheydt de openbare ontleetkundige vertoningen gehouden heb. Zekerlyk deze dingen passen meer op *J. Rau*, die om deze reden zeer vermaart by alle gehouden wordt, welke hem kennen; en die 't tot een gewoonte heeft zich zelfs met loftuytingen tot den Hemel toe te verheffen; dit zal zyn brief den Lezer overvloedig genoeg te kenne geven, in de welke hy van zyne ontledingen en andere daden met zo grote snorkery zwetst, dat het alle menschen, welke ik tot nog toe ontmoet heb, verdroten heeft. Hy schynt in dien brief met Ajax te pocchen, zeggende *wort een Vlysses by my gestelt, als een starke Ajax.*

Hy werpt my tegen, dat ik hondertmaal die woorden voortgebragt heb, en ik zou geloven, dat ik in al die tydt, van welke *J. Rau* Parys heeft verlaten, en te Amsterdam aangekomen is, maar eens en andermaal van de mannelyke teeldelen gehandelt hebben; dit alleen geheugt my eens te hebben gezegt, wanneer ik 't balzakje vertoonde, niemant heeft tot nog toe op deze wyze het menschelyke balzakje bereydt, dat deszelfs schot, met bloetvaten voorzien, klaar te voorschyn gekomen is: ziet gy niet, *zeer ervare Heer*, al wederom een onderscheydt?

Aanstonts heeft hy 't wederom van de misslag in myn tong; maar is 't niet beter een misslag in zyn tong te hebben, als zodanige feilen te begaan, die voor 't menschelyk geslagt veragtelyk zyn? enz. 't valt *J. Rau* niet alleen zeer moeylyk myne gezegde woorden zonder te verminken te herhalen, maar ook myne schriften, ziet de 12. bladtz. alwaar deze woorden gevonde worden. *Wel aan dan, zegt hy, laten die beroemde ontleders zodanig schot, en bykans de ware gesteltenis van 't schot geweten hebben, ik heb het echter opgeheldert, en beschreven en afgebeelt, dat 'er vaten in zyn.*

Myne woorden luyden aldus. *Zal daarom de Autheur ontkennen, dat ik veel dienst gedaan hebbe, om dat ik zommige dingen, haar onbekent, bygevoegt hebbe, en die zy niet hebben afgebeelt, ik afgebeelt hebbe, dat ik daar en boven de namen van vertonen bygevoegt, en de bloedtvaten aangewezen hebbe*; hy maakt geen gewag van de manier van vertonen, zonder welke niemant het schot van 't balzakje duydelyk zal kunnen aanwyzen.

Laten wy nu eens zien, wat nieuws onze berisper, uyt zyn eyge koker voortgekomen, de geleerde werelt mede gedeelt heeft.

De mensch heeft geen een balzakje, maar twee met een huydt bedekte balzakjes, 't geen ik aanstonts door figuren, want dat bemint Ruysch, verklaren, en yder een in dode lichamen over vier Jaaren gestorven aantonen zal, in geest van wyn, koorn, of zuyker bewaart, nogtans beter en met de natuur overeenkomstiger in versch gestorvene lichamen.

Dat een mensch met twee balzakjes voorzien is, zal niemant ontkennen, wat nieuws te zyn, maar niemant der ontleders zal deze stelling en verzekering, die kreupel en niet een hair waardig is, aannemen. Ik zou *J. Rau* raden, zo hy meermalen wat nieuws wil aan den dag brengen, dat hy andere en met de waarheydt meer over eenkomende zaken de geleerde mededele, en wat beter passende figuren byvoege, welkers vaten een natuurlyke loop behouden. Want ik bemin figuren, gelyk hy zegt, maar niet zodanige, dewelke tot opheldering der voorwerpen onbequaam zyn. Laat hy spotsgewys zeggen, dat ik figuren bemin, ik antwoorde zonder spotten, dat ik nooyt myn zegel zal hangen aan zyn figuren, aangaande het dubbelde balzakje, als zynde niet overeenkomstig, dwalende, en de waarheydt verduysterende.

Op de 12. bladtz. hadt hy gezegt, *dat een mensch twee balzakjes* hadt met de huydt omringt; maar op de 13. bladtz. *het balzakje bestaat uyt de*

opperhuydt, huydt, en vlies, 't welk het [Membrana carnosa seu dartos] vlezige vlies, genaamt wort.

Derhalven heeft een mensch (gelyk hy zegt) twee balzakjes, met een huyt bedekt, en een wynig daar na, het balzakje bestaat uyt een opperhuydt, huydt, enz. of deze dingen over een komen, *zeer ervare Heer*, zal ik U laten oordelen.

Want daar 't balzakje voornamentlyk van gemaakt wort, is de huydt, en als die weggenomen is, wort ook het balzakje weggenomen, zegt men niet dat de ballen en hare vliezen weggenomen zynde, het balzakje overgebleven is? gelykerwys de (*praeputium*) voorhuydt, een verlenging van de huydt en 't celluleus vlies is, dienende tot een dekzel voor 't [*glans Penis*) hooftje van de roede, alzo is ook de huydt het voornaamste maakzel van 't balzakje, van 't lichaam afhangende, op dat het zy een beursjeof zakje van de ballen.

Verder spreekt hy van myne, dog hem onbekende manier van drogen, *dewelke*, hy zegt, *dat ik hoog ophef, op dat ik des te zwaarder nedervalle.* Dog die steen valt op des werpers kop. Laat hy in zyne gedagten brengen, wat hy voor dezen van die konst, die hem ten enemaal onbekent is, met een bly gelaat gezegt heeft, en dat aan een mensch, die geloofwaardig en nog in 't leven is.

> *Nu heb ik de manier om de vaten van 't hart op te vullen zo wel als Ruysch gevonden, maar ik kan ze niet drogen!*

Moet men *J. Rau* niet antwoorden, dat de konst geen hater heeft, als een onkundige; het zodanig hartmaken en drogen der deelen van 't menschelyke lichaam, dat de gehele maat derzelver byna in zyn geheel blyft, en dat de couleur van 't natuurlyke niet veel verschilt, zou *J. Rau* niet nalaten Hemelshoog te pryzen, (wien het dagelyks werk is, zich over zyne anatomische en chirurgicale werken, en voornamentlyk over de Latynsche taal te beroemen, of hy zulks met regt of niet, kan doen, laat ik aan 't oordeel van anderen over) zo hem maar even zo wel, als Ruysch bekent was, op wat wys die dingen gedaan moeste worden. Hy heeft aan verscheide gezegt, en nu heeft hy niet geschroomt waereltkundig te maken, dat onze konst bedrieglyk en opgesmukt is; ondertusschen belooft hy de studenten, dat hy haar in die konst onderwyzen zal, en dat hem dezelve niet minder als Ruysch bekent is, daar hy deze konst niet eens van verre gegroet heeft. Niet zonder reden, zegt men, die nydig zyn, zyn verachtelyk van gemoet. Derhalven zo *J. Rau* onze konst, waar in hy ten ene-

maal onkundig is, nog voortvaart te verachten, mag hy wat in de lucht schermen.

Nu spreekt hy wederom, nier zonder walging van den Lezer, van myne dwaling, gelyk hy zegt, in de bereiding van 't balzakje begaan, door welke het middelschot van 't balzakje te voorschyn komt. Deze bereyding is by hem opgesmukt, schoon hy ten enemaal onkundig is in onze konst, door welke de bereiding in 't werk gestelt wort: en niet alleen ik, maar de Autheuren van hem aangehaalt worden ook beschuldigt, om dat ze geschreven hebben, dat 'er zodanig schot is. Die eerst de waarheydt vast stelt omtrent het zyn van 't schot, ontkent nu dat het 'er is; zo hy gezegt hadde, *ik oordeel niet dat de gemelde Autheuren op die manier, en zo duydelyk het middelschot van 't balzakje gezien hebben, als van Ruysch voorgestelt is, om dat ze de konst van bereyden en drogen niet gehadt hebben,* Ik zou van zyn gevoelen niet vreemt geweest zyn; want zonder deze konst zal niemant het middelschot van 't balzakje duydelyk vertonen. Maar by aldien *J. Rau* oordeelt, dat dit de waarheydt niet is, ik zal verwagte, dat hy in de naaste openbare ontleding my zo duydelyk, en zo naauwkeurig het middelschot van 't balzakie zonder droogmaking vertone, als ik onlangs gedaan hebbe; met een woort, ey lieve? zo 't waar is, dat gy voorgeeft, doet het hier; en als gy, het zelfde niet zult hebben volbragt, 't geen ik, zullen wy verwagten, of 't U tot verachting strekken zal; dog ik verzekere, dat het onmogelyk is, om dat alles in 't balzakje van een versch gestorve mensch zo glibberig, week, en buygzaam is, dat het balzakje zo duydelyk niet kan vertoont werden; en dat myne manier van bereyden my meer als eens, gelyk hy zegt, gemist heeft, beken ik gaarne, en *J. Rau* zal 't duyzentmaal mislukken, eer dat hy zo ver, als ik, in het bereiden der delen van 't menschelyke lichaam zal gekomen zyn, zo dat ze de couleur, die met de natuurlyke naast overeenkomt, behouden, en weynig, ten aanzien van de gehele maat, verliezen. Hy is ook niet zelden bedrogen geweest in zyne vertoningen, die hy in 't openbaar gehouden heeft; maar ik sta niet toe 't geen hy zegt, dat de *tunica Ruyschiana* my bedrogen heeft, des zelfs figuren kan men zien in de 7. 10. en 13. figuren van de 16. tafel, ja ik zal nooyt weygeren het voorwerp zelfs ten mynen huyze te latenzien; maar al wat *J. Rau* niet kan vertonen, ontkent hy in de waerelt te zyn. Ondertusschen moet *J. Rau* weten dat hy, zo lang hy op de gemene manier de delen van 't menschelyke lichaam vertonen zal, gelyk hy gewoon is, diergelyke fyne stukken nooyt te voorschyn zal brengen, als ik dagelyks laat zien, en van allen bevestigt wort, zodanig in der daat te zyn, zo dat ik niet al-

leen myne ogen, maar ook die van anderen, veel doordringender als de mynen, vertrouwen zal, tot dat *J. Rau* my het tegendeel in 't openbaar zal aangetoont hebben, 't welk ik geloof, dat hy doen zal, als de kalveren op 't ys danzen.

En 't geen hy reutelt van de inmondinge van de [*arteria bronchialis.*] longepyp-slagader met de long-slagader, is van den zelfden allooy; als mede 't geen hy voortbrengt van de naam van de longepyps-slagader van my aan die slagader gegeven, wie ziet niet, dat alle deze dingen na al te grote nydigheydt rieken? van allen, en in de schriften van alle ontleders, heeft het de naam van longepyps-slagader behouden, en dat met recht, om dat dezelve door de [*bronchia*] longepypen verspreydt wordt.

Deze dingen overgeslagen hebbende, spreekt hy nu aldus van den roem van andere Autheuren door my, gelyk hy zegt, gekrenkt: *ik zou al over lang den roem van vele Autheuren, door Ruysch zo met woorden, als schriften gekrenkt, verdedigt hebben, 't welk ik meene billyk te zyn; gelyk ik zelfs zekerlyk Ruysch na zyn doodt zou verdedigen, Indien hy zal nagelaten hebben daden, die de gedachtenis en verdediging waardig zyn.* Wat dunkt U, *zeer ervare Heer*, van deze vertelling: hy zegt billyk te zyn, dat hy den roem van vele Autheuren door Ruysch zo met woorden als schriften gekrenkt, verdedige, daar hy ondertusschen zonder enige, of de minste reden, of klaarblykelyke oorzaak, my zo hevig aanvalt; ziet boven, zo 't U behaagt, de eerste oorzaak, van 't verschil, gelyk hy zegt, dewelke gy echter niet vinden zult, al gebruykte gy de lantaarn van *Diogenes.* Hy zal ondernemen den roem na de doodt van Ruysch te verdedigen, gelyk hy belooft, namentlyk op die voorwaerde, *dat Ruysch gedenkens en verdedigings waardige daden, na zal hebben gelaten.* ô Wat bedriegery van een mensch? die een berisper van eens, anders daden wil zyn, daar hy ondertusschen zich gelukkig achten zou, zo hy de voetstappen van Ruysch konde na volgen; ondertusschen twyffel ik met, of na myn doodt zullen 'er ook wel eerlyke lieden gevonden worden, die de schriften van Ruysch na verdiensten zullen verdedigen; maar goede wyn heeft geen krans van noden, en indien hy Ruysch in zyn brief wat spaarzamer veracht hadde, zou 't hem niet tot oneer verstrekt hebben, die nogtans zegt, de vrede altydt boven de twedragt te stellen; laat dat geloven, die *J. Rau* niet kent, maar ik zal dit over laten aan 't oordeelvan die van Parys en Amsterdam.

Verders zegt hy, *waarom alle Autheuren mistasten, die schryven, dat de ballen twee algemene bekleetzels hebben, de huydt namentlyk en 't vle-*

zig vlies, als of het vlezig vlies een eenige zak was, op dezelfde wys, als de huydt, de ballenbekledende.

Het tegendeel heb ik onlangs duydelyk in 't openbaar, daar *J. Rau* by was, aangetoont, en dat de Autheuren niet misgetast hadden, dewelke geschreven hadde, dat de ballen voorzien waren van twee algemene bekleetzelen, namentlyk de huydt en 't vlezige vlies; het vlezig vlies omringt in der waarheydt beyde de ballen: want door 't gehele balzakje is 't aan de huydt vast. Indien dit imant naauwkeurig tragt te vertonen, moet deszelfs celluleuse zelfstandigheydt, konstig met wint opgeblazen, gedroogt, en daar na met een zeer scherp mesje geopent worden, gelyk ik onlangs in 't openbaar hebbe aangewezen. Op deze wys alleen, dewelke te onregt van *J. Rau* opgesmukt genaamt wort, komt het vlezig vlies te voorschyn, maar alzo niet in 't voorwerp van een verschgestorve mensch, 't welk lichtvaardig van *J. Rau* hoger geacht wordt. Indien ymant hier over nog mogt twyffelen, worden de zelfde in 't openbaar vertoonde voorwerpen ten mynen huyze bewaart, in welke zeer duydelyk wordt aangetoont, dat de nieuwe, ongehoorde, en dwalende stelling van *J. Rau* vervalt.

Ik hebbe ook op dezelfden tydt aangetoont, dat het zeer verre van de waarheydt af is, 't geen hy voorgeeft; *deze muren van de zakjes, alwaarze malkanderen aanraken, zyn zo los aan malkanderen gegroeyt, dat ze, als dat gedeelte van de huydt van de zelve afgescheide is, 't welk de spleet van hare vereniging bedekt, en of die wyze uytmaakt de, zo genaamde* [sutura] *naadt (dewelke van den aars door 't balzakje tot het uyteynde van de voorhuydt heen loopt) gemakkelyk, of met de vingers, of met een mes kunnen afgenomen en los gemaakt worden.* Daar in tegendeel dit alles over al zo vast gegroeyt is, en niet los verenigt, gelyk hy zegt; en 't geen hy'er byvoegt, dat ligtelyk van malkanderen of met de vingers of met een mes afgenomen kan worden; ik antwoorde, dat deze dingen niet lichter van malkanderen afgescheide kunne worden, als de andere onder de huydt leggende vliezen van 't menschelyk lichaam.

Beziet verder, *zeer geachte Heer*, zyne dwaalagtige stelling omtrent den naadt van 't balzakje; *deze naadt, zynde in 't middelste gedeelte van de huydt te zien, wordt niet als uyt een byzon der aaneenhegting van de huydt met beyde de zakjes, voortgebragt;* zo dat waar is, vraag ik, waar uyt wort dan de naadt in de [*perinaeum*] bilnaadt gemaakt, alwaar zodanige voorgewende zakjes of balzakjes niet gevonde worden? en 't geen hy verder zegt, *want de huydt kan meer uytgerekt worden, als het vlezig vlies*, ontken ik ten enemaal, en het tegendeel is klaarblykelyk in een

[*hydrocele*] waterbreuk, en [*hernia intestinalis*] darmbreuk, waar in het vlezig vlies de grote van de huydt volgt, dewyl het aan malkanderen vastgehegte delen zyn.

Al wederom, *Ruysch verheugt zich, dat ik niets heb kunne berispen, als dit ene, aangaande het middelschot van 't halzakje; beter zou hy gezegt hebben, dat ik niets heb willen berispen*, enz.

Zo *J. Rau*, met de zynen, die hem helpen en raden, geen gewichtiger drangredenen kunnen bybrengen, blyf ik daar by 't welk ik gezegt heb, *dat ik my verheuge* enz.

Ja zo *J. Rau* alles, dat hy dikmaals voortbrengt, met den druk gemeen maakte, ik zou zeer vele dingen hebben, welke ik zou kunne berispen; en 't geen hy 'er by voegt, *dat ik zyn goede naam heb aangetast*, ontken ik, en houde het staande.

Van dezen verbeteraar der gaatjes (die alleenlyk tracht de Autheuren teverbeteren, gelyk uyt zyne schriften blykt) en verkeerde verdediger van vele Autheuren ben ik gedwonge met den Dichter te zeggen:

Wie zal de Oproerders Gracchi dragen.
Wanneer zy van den oproer klagen.

Die de moeyte neemt van ons beyder schriften te doorbladen, zal 't hem niet zwaar vallen de waarheydt na te speuren. Hier mede eyndige ik deze brief en late *J. Rau met zyn Oorblazers* die hem behulpzaam zyn, varen, wenschende, dat ze na de zin, een gezonder, verstandt in een gezont lichaam verkrygen mogen.

Hier mede, *zeer Ervare Heer*, heb ik U na vermogen zoeken te voldoen. De grote goede Godt, bidde ik, beware U, die van zo een doorluchtige vader gesproten zyt, nog lange Jaren in gezontheyt en welvaart.

Verklaring van de zestiende tafel.

In de eerste Figuur.

Ziet men een gedeelte van 't oog van een mensch, welkers voorste gedeelte van de gemene-rokken berooft is, op dat het glasagtige en crystalline vogt, in eygene rokken besloten zynde, gezien kunne worden.

A.	*Het glasagtige vogt, waar in het crystalline vogt* B. *dryft.*

C.	*Gedeeltens van 't zwarte verfzel, dewelke van 't agterste gedaante van den hairige bant en uytsteekzel afgeweken zyn. Deze gedeeltens verbeelden in viervoetige dieren een dunne en gestreepte kring* [circulus striatus] *maar in een mensch een verwarder, uyt breder en ongelyker strepen bestaande.*
D.	*De slagaderties door de* tunica Ruysschiana *verspreydt, en enigzints door den glasagtigen rok heen schynende.*
E.	*Een gedeelte van den gezigt zenuw.*
F.	*Het agterste gedeelte van den hardenrok.*
G.	*De randen der rokken.*

***De twede* Figuur,**

Wyst het instrument of tangetje aan, na 't afbeeldtzel van 't instrument van Bartisch, door meester Pieter Verduyn gemaakt, tot het afzetten van uytwasschen van de huydt bequaam, met geen gaten doorboort, welkers armen zeer dun zyn, op dat 'er, zo ymant een naalt wil gebruyken, geen al te grote gedeelte van de huydt na het afzetten overblyft; dog de naaldt, met een dubbelde zyde draat voorzien, moet agter de armen doorgestoke worden.

A.	*De schroef.*
B.	*De zamenvoeging van beyde de armen.*
C.	*De armen.*
D.	*Vertoont de dunte der armen.*

***De derde* Figuur,**

Vertoont het zelfde instrument, met gaatjes doorboort, en is enigzints groter.

A.	*De dikte van het instrument.*
B.C.	*De gaten.*

Indien iemant nu deze hier afgebeelde, en van my gebruykte tangetjes vergelykt met dat, 't welk J. Rau *gebruykt heeft en in zyn eerrovenden brief laten afbeelden, zal ligtelyk kunne zien, dat deze zeer veel van malkanderen verschelen, schoon 't beyde gemaakt is na de afbeelding van Bartisch. Zo dat* J. Rau *my verkeerdelyk beschuldigt, voor eerst dat ik zyn instrument in gebruik genomen heb; ten twede,*

dat 'er onder de myne regten geweest zyn want ze waren alle krom; en 't geen aanmerkens waardig is, dit was de eerste oorzaak van 't verschil.

***In de Vierde* Figuur,**

Wort 'er het agterste deel van den harden rok vertoont met een gedeelte van den gezigt zenuw, welkers buytenste bekleetzel ik in twee plaatjes of vliesjes gescheiden hebbe; en dat uyt een Jonge. Ondertusschen staat te letten, dat deze plaatjes onder malkander over een komen, en hebben niets byzonders, waarom ik oordeel, dat men niet genootzaakt is haar een nieuwen naam te geven.

A.	*De uytwendige plaat.*
B.	*De inwendige plaat.*
C.	*Het binnenste bekleetzel, 't welk van 't dunne herssenvlies gezegt wort te ontstaan.*
D.	*De sponsjeusheydt of voosagtigheydt, op dat ik zo spreke, van den gezigt zenuw, welke in de gemene ontleding niet kan vertoont werden, waarom van alle bevestigt wort, dat zulks in een versch gestorve lichaam tot nog toe van niemant vertoont is. Nogtans heeft* J. Rau *hartnekkig wille beweren, dat de versch gestorvene lichamen, zonder een voorgaande bereyding, hoger te achten zyn.*
E.	*Een gedeelte van den harden rok.*

***In de Vyfde* Figuur,**

Wordt verbeeldt de vereniging van de gezigt zenuwen, in een volwasse mensch metder zelver volgatige sponsieusheydt, welke niet alleen in de gezigt zenuwen zigh zien laat, alwaar ze de ooghhollen ingegaan zyn, en harder geworden zyn, maar ook agter, en zelfs voor der zelver vereniging.

***De Zesde* Figuur,**

Vertoont een oog, genomen uyt het dode lichaam van een Jongeling, met de oog zenuwen, ten dien eynde, op dat ik aanwyzen zou de plaats, alwaar de gemelde zenuwen na den harden rok toegaan.

A.	*De oogzenuwen.*
B.B.	*De slagadertjes door den harden rok verspreydt.*
C.	*De harde rok.*

D.	*De druyfrok, door den welke de regenboog door schynt.*
E.	*De oogappel.*

In de Zevende Figuur,

Wort de *tunica Ruyschiana* afgebeelt, uyt welkers midden een gedeelte van den netrok afhangt, zynde deszelfs zelfstandigheydt afgenomen.

A.	*Een groot gedeelte van de* tunica Ruyschiana.
B.	*Een gedeelte van den netrok, afhangende, en uyt den bodem van 't oog voortkomende.*
C.	*Een grote menigte van slagadertjes door de* tunica Ruyschiana *verspreyt, uyt den bodem van 't oog voortkomende, en in loop verschillende van die, waar mede het adervlies voorzien is. Ondertusschen staat aan te merken, dat hier de gehele* tunica Ruyschiana *niet verbeelt wort, maar een uytgespanne gedeelte van den zelven, en dat uyt het lichaam van een Jonge.*

Laat J. Rau *nu maar voortvaren my uyt te lachen, gelyk hy gedaan heeft, wanneer ik de* tunica Ruyschiana *in openbare vertoningen vertoonde; dog ik, schoon ik groter reden heb om hem uyt te lachen, zal my daar niet over storen. Maar ik daag* J. Rau *uyt, dat hy in de naaste openbare ontleding, zo hy 'er na dezen een houden zal, het tegendeel aantone, en myne dwaling, zo hy zegt, ontdekke. Ik neeme aan, voornamentlyk ten dienste van die genen, dewelke de gemelde vertoning niet bygewoont hebben, dat ik in de naaste openbare ontleding, niet alleen den gemelden rok, maar ook andere niet minder waardige zaken omtrent de werktuygen van 't gezigt vertonen zal, welke* J. Rau *nooyt gezien heeft:*

In de Achtste Figuur,

Wort aangetoont het adervlies, zynde de aangewassche, pezige, en harde rokken afgenomen, en dat uyt het dode lichaam van een Jonge van zes of zeven Jaren oudt. Door dit adervlies is ook een menigte van flagaderen verspreydt, dewelke voortkomen uyt de oogslagaderen, den harden rok op twee plaatzen doorborende: namentlyk *voor eerst* omtrent het midden, alwaar dikwyls zes of zeve slagaderlyke takjes den haarden rok doorboren; *ten twede*, in 't agterste deel, omtrent den bodem van 't oog, en dat ook met verscheide takjes.

A.	*Oogslagaderen, welkers verscheydene takken den bodem van den aderrok voorzien; verscheydene takken lopen ook tot het midden van den zelven. Ziet de lett.* B.

C.	*De voorste gedaante van den hayrige bant.*
D.	*De kring of de voorste gedaante van het hayrige uytsteekzel, de regenboog genaamt.*
E.	*De oogappel.*

***De Negende* Figuur,**

Vertoont den loop der slagaderties van de *tunica Ruyschiana*, en 't adervlies, kruysgewys over malkanderen heen lopende.

Merkt ondertusschen aan, dat de plaatsnyder met inzigt hier wyniger takies vertoont heeft, om de verwarring te meyden.

***In de Tiende* Figuur,**

Komt het adervlies te voorschyn, zynde afgescheurt, voor een gedeelte vanslagaderties berooft, en ook ten dele daar mede voorzien. Weet dat dit ook met inzicht is gedaan, op dat het stukje van 't adervlies, van de *tunica Ruyschiana* afgetrokken, en agterwaarts omgebogen, des te klaarder gezien kan worden.

A.	*Een gedeelte van 't adervlies, met geen slagaderen voorzien.*
B.	*Een gedeelte van 't adervlies, van de* tunica Ruyschiana *afgetrokken en omgebogen, op dat de onderleggende* tunica Ruyschiana *met de lett.* C. *betekent, in 't gezigt komen zou.*
D.	*De slagaderties door 't adervlies verspreyt.*
E.	*Een gedeelte van den gezigt zenuw.*

***In de Elfde* Figuur.**

Wordt de aderrok, den harden rok afgenomen zynde, afgebeelt, alle de slagaderties zyn overgeslagen, op dat de zenuwen, van my de [*nervi ciliares*] hayrige genaamt, des te duydelyker gezien kunnen worden.

Omtrent dezelve staat aan te merken, ten eerste, *dat ze in den omtrek meer in getal zyn, als ze hier verbeelt worden*, ten tweden, *dat deze zenuwen gaande tot den harden rok, en byna alle omtrent het midde van 't oog den zelfde doorborende, door*

de oppervlakte van 't adervlies lopen, tot dat ze tot den hayrigen bant gekomen zyn, den welken zy voornamentlyk schynen te dienen, nademaalze takagtig geworde zynde, door dien bant verspreyt worden, en aldus heb ik haar den naam van hayrige zenuwen gegeven, voornamelyk om dat ik aangemerkt hadde, dat 'er naauw-

lyks enige zigtbare takies dezer zenuwen in haar voortgang besteet wierden aan 't adervlies, of de tunica Ruyschiana, *als zynde beyde tot geen beweging geschikt. De gemelde zenuwen komen duydelyk te voorschyn, na dat de slagaderen van den aderrok met een rode waschagtige stoffe opgevult zyn; want als dit verzuymt is, hebbenze gemeenlyk zo grote overeenkomst met de gemelde slagaderties, dat ze in dode lichamen, waar in die slagaderties zelden opgevult zyn, ligtelyk van anderen verzuymt zyn geworden. De hayrige bant, en des zelfs uytsteekzel hebben het gebruyk dezer zenuwen tot de beweging ten hoogsten van noden.*

***In de Twaalfde* Figuur,**

Wort vertoont een gedeelte van den harden rok, waar van de hayrige zenuwen afhangen, dewelke in zommige overvloediger, en in anderen, wyniger zyn.

***De Dertiende* Figuur,**

Betekent de inwendige gedaante van de uytgespanne *tunica Ruyschiana*, met den hayrigen bandt, als mede des zelfs uytsteekzel, en dat uyt een volwasschen mensch.

A.A.	*Een gedeelte van de* tunica Ruyschiana *van agteren bezien, zynde zo vol van slagaderties, dat 'er naauwlyks of niet wel meer in bevat kunne worden.*
B.	*De hayrige bant, met zeer vele golfswyze latten voorzien, door welke bant de gemelde* tunica Ruyschiana *ook uytgespannen is.*
C.	*Het hayrige uytsteekzel, door 't welke de langwerpige vezels lopen, tot dat ze gekomen zyn aan den kleynder [circul] of kring, waar van hier onder verder zal gesproken worden.*
D.	*De kleynder Circul, naast aan den oogappel gelegen, zynde van de* tunica Ruyschiana, *nog van de slagaderties van dien berooft.*

***In de Veertiende* Figuur,**

Worden afgebeelt enige latten van den hayrigen bant, met het vergrootglas beschouwt, en bygevolg veel groter als de natuurlyke grote, en zyn met slagadertties van de *tunica Ruyschiana* voorzien, dewelke niet alleen door de tusschen plaatzen der latten, maar ook door der zelver rug, dat vermakelyk om te zien is, lopen.

De Vyftiende **Figuur,**

Vertoont een dwersch opengesneden menschelyk oog, welkers uytwendige gedaante den harden rok, maar de inwendige gedaante den mergagtigen netrok verbeelt, en dat uyt het dode lichaam van een Jonge.

A.	*Het agterste gedeelte van den harden rok.*
B.	*De netrok, welkers slagaderties niet altemaal opgevult zyn.*

De Zestiende **Figuur,**

Vertoont een gedeelte van den harden rok, van 't welke het netvormige weefzel der slagaderties van den netrok afhangt, welkers mergagtige zelfstandigheydt ik in dit oog niet gevonde heb; of dezelve verspilt is, dan of die om een andere oorzaak ontbroken heeft, kan ik niet zeggen; echter heugt het my dit nog eens aangemerkt te hebben, en daarom zal ik de gemelde ogen ook bewaren, om de nieuwsgierige te voldoen.

A.	*Het agterste gedeelte van den harden rok achterwaarts omgebogen.*
B.	*Het netvormige weefzel der slagaderties, zo naauw by malkanderen gelegen, en in een verwart, datze een zeer dun en byzonder vliesje verbeelden.*

De Zeventiende **Figuur,**

Vertoont de slagaderties van den regenboog, met het vergrootglas beschouwt.

Merk wel de regenboog, dewelke een vliesje is door 't hoornvlies heen schynende, met het voorste deel vast zittende aan 't adervlies, en van agteren aan de tunica Ruyschiana; *dezelve kan met regt in twee kringen of circuls verdeelt worden, waar van de grootste eyndigt, alwaar de slagaderties agterwaarts ombuygen, of alwaar in zyn agterste gedeelte de vezelen van den hayrwyzen bant eyndigen, gelyk de* 13. *fig. aanwyst. De andere circul, veel klynder zynde, eindigt aan den oogappel. De grootste cirkel des regenboogs is voorzien met ontelbare slagaderties, dewelke met een wonderbaarlyke loop, door den regenboog verspreyt zyn, gelyk de* 17 *fig. aanwyst; maar als dezelve gekomen zyn tot den kleynsten circul, buygenze zich agterwaarts om, uyt welke ombuygingen wederom nieuwe takies te voorschyn komen, dewelke op de zelfde wys zig ook agterwaarts om buygen na den randt of 't eynde van den oogappel, 't geen won-*

der is om te zien, mogelyk om dat het bloedt in zyn groter drift wat gestuyt zoude worden, of zo ligt niet buyten zyne vaten zou lopen.

Indien nu ymant overweegt, dat zodanige kleyne vliesies, als het aderagtige, het Ruysschen, en netvormige vlies enz. met zo een menigte van slagaderties pronken, dewelke evenwel in een gezont mensch met roodt bloet niet opgevult zyn, zal by niet moeten twyffelen, dat deze slagaderties niet enkelen alleen tot verwarming en voeding van zo tedere en fyne vliesjes geschikt zyn? wat my aan belangt, ik zal myn oordeel zo lang opschorten, tot dat ik klaarder als het middagligt door middel van onze konst zal aangetoont hebben, dat de uyteyndens der slagaderen in verschydene delen van 't lichaam zeer verre van malkanderen verschillen; en gelykerwys ze verschillen in hoedanigheydt, alzo oordeel ik ook, dat ze van een onderscheydentlyk gebruyk zyn.

De Achtiende **Figuur,**

Vertoont de slagaderties van den regenboog in haar natuurlyke grootte.

De Negentiende **Figuur,**

Vertoont het agterste gedeelte van den harden rok, in welkers holligheydt de netrok golfsgewyste voorschyn komt, deze golven heb ik menigmaal in den gemelden rok gevonden.

A.	*Het agterste gedeelte van den handen rok.*
B.	*De binnenste golfs gewyze oppervlakte van den netrok.*

De Twintigste, en een en Twintigste **Figuur,**

Verbeelden de gedeeltens der rokken van 't glasagtige en 't crystalline vogt in de gedaante van een vlakje; op een andere manier heb ik haar niet kunne uytdrukken, dewylze zeer dun en met geen bloetvaaties voorzien zyn.

De Veertiende Ontleet-kundige Voorstellige brief Door Mauritius van Reverhorst, *Medicyne Doctor, en Hoogleraar in de Ontleetkunde,*
Aan den zeer vermaarden Heer, Fredrik Ruysch, *Medicyne Doctor, en Hoogleraar in de Ontleet- en Kruyt-kunde, enz.*

Aangaande de Nieuwe Manier van 't afzetten der Ledematen.

MAURITIUS VAN REVERHORST,
Wenscht aan
FREDERICUS RUYSCH,
&c. &c. &c.
veel heyl en voorspoedt.

Uwe brief onlangs aan my geschreven, is my zeer aangenaam geweest, voornamentlyk om dat ik uyt het bygevoegde verhaal omtrent de manier van snyden van *frere Jacques de Beaulieux*, in 't gemeen den herremyt of kluyzenaar genaamt, heb mogen verstaan, hoedanig een uytslag in zyn lyderen dezelve in uwe stadt gehadt heeft, dewyl 'er zo verscheydentlyk by verscheyden van hem gesproken wort: want deze pryzen zyne behandeling in 't snyden, als de beste, behendigste, en hem gelyk als van den hemel ingegeven, andere in tegendeel verwerpen dezelve te gelyk met des mans goeden naam, en schenden

hem met vuyle lastertaal, daar wy evenwel, zo wel als die genen, wien de genezing dezer lyderen te Leyden aanbevolen was, in de genezing zeer gelukkig zyn geweest, nademaal 'er uyt dertien van verscheide geslachte [*Sexus*] en ouderdom, [*aetas*] zo van de steen [*calculus*] als van verscheide zoorten van breuken [*herniae*] gesnede zynde, maar twee gestorven zyn, beyde boven de vyftig jaren oudt; waar van de eerste door een langdurige verzwering in de Blaas uytgeteert, en de steen zelfs zeer groot, ruuw en ongelyk, nietals met een zware Bloedstorting uytgetrokken zynde, binnen den tydt van negen weken, zo verre tot zyn vorige gezontheydt herstelt is geweest, dat hy, die te vore door zeer vele pynen, en gestadig waken en een verzwering van de Blaas verzwakt en byna uytgeteert was, nu veel vetter te voorschyn quam, ja zelfs zyn water nu een tydt lang konde houden, door zyn kamer wandelen, en zyn werk in de winkel zelfs (want hy was een Yzersmit) eniger maten verrigten; gevolgelyk, zo 'er in een lyder enige hoop van behoudenis scheen, was 't in den onze, dewelke echter door zekere schrik van brandt uyt zyn bedt springende, en verscheyde misslagen in zyn levenswys [*Draeta*] begaan hebbende, gestort is eerst in een gestadige koors met een hoest, door welke geweldige schudding van 't lichaam, de lippen van de wont, nu byna toegegroeyt, wederom van malkanderen afgebroken zyn, en verscheyde steenagtige schorzen, wegens de doorvloeyende Pis zich gestadig aan de kanten aanzettende, hebben onze genezing vertraagt, terwyl ondertusschen in de pisschaft, [*Vrethra*] op verscheyde plaatzen ontstane vlezige [*carunculae*] uytwasschen, den vryen uytgang van de Pis beletteden; zo dat, wanneer de verdere toevallen met de koorts vermeerderden, deze onze lyder het leven met de doodt heeft verwisselt: Maar wat 'er in zyn lichaam verschuylt heeft, wierdt ons niet toegelaten door de ontleding te ontdekken: dog wat wy aangemerkt hebben in onze andere lyder, insgelyks door hem van de steen gesneden, en wiens doode lichaam van ons onderzogt is, hebt gy zonder twyfel van *Mr: Pieter Adriaanze Verduyn, en zyn Zoon* verstaan, zo wegens den ongezonden stant van zyn Lichaam, dewyl hy te voren beroert was geweest, en gequelt met bloedt pissen, ja zomtydts met een opstopping van 't water, als ook van zyn darmbreuk, ten tyde van de operatie uytschietende, en de ene nier door een verzwering verteert, en andere tegen natuurlyke zaken in 't lichaam gevonden en aangemerkt, waar door dit ongelukkig voorteken genoeg voorzien is geweest: Ik twyfel niet, of gy zult deze en de meeste andere zaken, die by dit geval behoren en de aanmerkenswaardigste zyn, verstaan hebben, daarom zal ik een wydtlopiger verhaal over die zaak hier voorbygaan, dewyl 'er nog uyt de gemelde dertien lyderen, Godt zy lof! elf in leven en gezontheydt

zyn, die van deze manier van snyden genoeg getuygen kunnen. Ondertusschen twyffel ik geenzints, of zeker Fransman of een ander, die zyn manier van snyde grondig kent, en van een beslepender pen is, als de gemelde heremyt, zal deszelfs manier tegen de boosaardige lasteraars van zyn goeden naam verdedigen, gelyk ik onlangs uyt een brief van Versailles door hem aanons toegezonden, niet duyster heb kunne bespeuren, alwaar hy tegelyk, dog watduyster, spreekt van een nieuwe manier om de breuken (zonder verlies van een bal) te snyden, dewelke hy zegt nu enige malen in 't werk gestelt te hebben, en die om vele redenen boven de oude manier te achten zal zyn, gelyk de tydt leren zal. Dit zy dan gezegt van den heremyt, en zyne geschillen, en gelyk ik dezelve niet voor hem opneme, alzo wil ikze ook niet beslegten; ik ga over tot een andere en ook nieuwe, of onlangs in die konst (namentlyk van afzette) voorgestelde manier, dewelke *P: A: Verduyn* onlangs voorgestelt, en met verscheyde Proefstukken, by hem op die tydt voorgevallen, bevesligt heeft, over welke manier ik des te liever met u handele, om dat ik dezelve kortelings te Amsterdam in uwe tegenwoordigheydt van *P: A: Verduyn* en zyn Zwager, en Zoon, die doorluchtige lichten in de heelkunde, hebbe gezien in 't werk stellen, de zelfde afzetting is by ons ook een wynig daar na, niet in de hant, niet in een Jongman, niet op de nieuwe manier, maar in de voet, in een vryster, en dat op de oude manier te weeg gebragt door *Stephanus de Rouw*, en *Adolphus Stukery*, zynde *Abraham van Kervel*, en *Everardus van Ourik*, by ons zeer geoeffende mannen in haar konst, daar aan mede behulpzaam geweest, en *Doctor Jacobus de Bye* en ik tot aanschouwers of liever om den lyder te genezen.

Ons voorval zal ik hier eerst verhalen, daar na zal ik byvoegen, 't geen ik van u in UL: voorval begere.

Een vryster van twe en dertig jaren oudt voor tien of elfjaren van 't branden op de regter voet omtrent den [*talus*] enklaauw lang qualyk behandelt zynde, en dan eens deze en gene hulpmiddelen gebruykt hebbende, is 'er van die tydt af, in dat deel gegroeyt een [*uleus*] verzwering met een [*caries*] bederf zo van 't [*apohysis*] uytsteekzel van 't [*tibia*] scheenbeen zelfs en [*fibula*] kuytbeen, als van de andere byleggende beenderen van de geheele [*tarsus*] voorvoet, ondertusschen verscheen 'er dan in dit, dan in dat deel, enige hoop van genezing, maar wat de verdere [*functiones*] bedieningen van 't lichaam aanbelangt, dezelve waren na behoren, en schoon zy het gebruyk van deze qualyk gestelde voet (dewyl de meeste banden, dewelke deze beenderen anderzints vasthouden, nu door de verzwering verteert en de tenen ten enemaal na de aarde gebogen en tegen de natuur uytgerekt waren) missen moest, echter beweegde zy zichwel genoeg door hulp

van een kruk, zo datze zelfs ook vaardig de trappen opklom, en haar verder werk iverig waarnam; ondertusschen weet ik niet door wat ramp zy een val doedt, waar door die beenderen, voornamentlyk van den [*calx*] hiel niet alleen gebroken, maar ook, het gehele lichaam daar op vallende, ten enemaal vermorsselt zyn, met zo groote bloedtstorting, datze scheen naaulyks daar van op te zulle komen, welke nogtans weggenomen, en de wont na gelegentheydt van tydt behandelt is, dog wanneer 'er geen hoop van herstelling en gebruyk van de voet zich opdeedt, zynze alle eenparig daar in overeengekomen, dat die voet een wynig onder de knie zou werden afgesneden; schoon deze operatie behendig en spoedig in 't werk gestelt is geweest, ja ook de genezing zelfs voor een tydt gelukkig genoeg volgde, en een gewenschte uytkomst beloofde, echter hebben wy het tegendeel moeten zien. Want behalve de gestadige en byna onverdraaglyke pynen, zo in 't beledigde, als in 't nu afgenomene deel, waar over zy onophoudentlyk klaagde, kreeg zy voor eerst de stonden voor den behoorlyken tydt, met groote krimpingen in 't gedarmte, en geduurige afgangen, en zo ras die gestilt en gestuyt wierden, klaagde zy aanstonts over benaauwtheydt in de keel, en moeyelykheydt in 't ademhalen, 't welk in 't begin gehouden wierdt voor een [*passio hysterica*] opstyging van de baarmoeder, zynde een gebrek, dat haar eygen was, maar uyt de pyn van den hals, en deszelfs lastige beweging, en het kaauwen als slikken enigzints belet zynde met enige toesluyting van den Mondt, en verdraying van de spieren van 't gezicht, hebben ze op iets anders beginne te denken, voornamentlyk die gene, dewelke te gelyk met ons ondervonden hadden, dat dit in de lyderen, die door den heremyt van een darmbreuk gesnede waren, schoonze byna behouden schenen, gemeenlyk dodelyk is geweest; die gene, zegge ik; dewelke dit te vore met ons aangemerkt hadden, schoon niet zonder reden alles in de wont naar wensch zich vertoonde, voorspelde echter enig quaadt, voornamentlyk als de gemelde toevallen nog door uiterlyke nog inwendige hulpmiddelen vermindert wierden, maar in tegendeel de koors meer verhefte, ja zelfs de lyder ook klaagden over moeylykheidt zo in 't wateren als in 't afgaan, welk gebrek nochtans door aangewende [*clysteres*] darmspuytingen enigzints verligt scheen te worden, dit niet tegenstaande, wanneer de pynen zo in de buyk, als in 't nu afgekorte deel (voornamentlyk daar de verzwering was geweest: want dat deel was haar gestadig in de gedagten, dewyl de zenuwen, en zenuwagtige delen haar eynde in de wont zelfs nu hebbende, en de ongelegentheden van de lucht, en andere uytwendige ongemakken onderworpen, en nu qualyk gestelt zynde, dit denkbeelt aan de ziel toebragten) vermeerdert wierden met de koors en [*delirium*] ylhoof-

digheydt, heeft een dikmaals gewenschte doodt een eynde der pynen onzen lyder toegebragt.

Wat zullen we dan zeggen van de behendigheydt in 't opereren? van de genezing voor een tydt gelukkig genoeg? zo zy zo een droevigen uytslag hebben; waarom we met *Hippocrates* in zyn kortbondige spreuken moeten aanmerken, dat de *onderneming vol gevaar is*, en dat daarom andere middelen bedagt moet worden, waar mede wy zo een ongelukkigën uytslag, en de andere verhaalde toevallen te keer gaan: want wie zal niet zeggen, dat alle deze voortkomen uyt de vereniging en 't zamenhang der zenuwen, en zenuwagtige delen? die in deze afzetting of gewont of op een andere wys qualyk gestelt, verbroken, gescheurt, of tegen de ongemakken des luchts minder bewaart worden; zoude niet die manier, dewelke *P: A: Verduyn* onlangs voorgestelt heeft, en dewelke ik zeer gelukkig in uwe tegenwoordigheydt van hem hebbe gezien in 't werk stellen, te achten zyn boven de oude? nademaal de genezing niet zo langdurig is, nog de pyn na de operatie zo groot, nog ook dan een vrees voor zodanig een bloetstorting, nog scheyding van 't been te wagten is, en de zenuwen, en zenuwagtige delen, pezen, en derzelver vezelen en de vaten zelfs nu gedekt en tegen de koude en verdere moeyelykheden en uytwendige ongemakken, door 't opleggen van een klomp van spierige delen, genoeg bewaart schynen te zyn: niet dat ik deze nieuwe manier, alleen om datze nieuw is, wil invoeren, maar om datze in de genezing minder pynlyk, en met wyniger toevallen verzelt is, zou ze daarom niet te omhelzen, en boven de oude te achten schynen?

Nu is 'er niets, daar wy meer na verlangen, als dat uwe aanmerking in 't licht kome, en wat 'er in de genezing zelfs voorgevallen is, en op welke en hoe veel wyzen deze nieuwe manier boven de ouden te achten, of minder te achten is, zo ten aanzien van de pyn, en vertoeving in de operatie zelfs, als van de verdere toevallen na de gedane operatie, en ook van de opzwelling van die spieren, waar mede de uyteyndens der beenderen en verdere delen gedekt moete worden; wat het overige aangaat, ik twyffele niet, of gy zult de afgezette handt zelfs door uwe zeer behendige konst tegen alle bederf bewaren, en op koper, gelyk gy gewoon zyt, late snyden, en dat, zo 't wezen kan, in de natuurlyke gedaante, dewyl men anders daar van zo naauwkeurig niet oordeelen kan, gelyk in *Severinus libr. de nov. observat. absc:*, byna diergelyke geval verhalende klaar blykt: gy zult buyten twyffel ons ook berichten van de hoedanigheydt dezer gezwellen, dewelke zich in de handt openbaarden, en ofze van een kraakbenige, of benige, dan ofze van een klieragtigen aart geweest zyn (gelyk *Pechlinus* obs. lib. 3. obs 46. heeft) als ook met welke delen zy vast zitten, of liever, waar van daan zy haar eerste oorspronk geno-

men hebben, en geboren zyn, ofze uyt eygene vaten van de eerste beginzelen af, te gelyk met eene starke inbeelding ten tyde van de dragt, aan deze gezwellen van de natuur verleent, zyn voortgekomen? of hebbenze uyt depezen en derzelver bekleetzelen, of uyt het beenvlies, of uyt het been zelfs, gelyk als de bron, en eerste oorspronk haar begin genomen? met een woort, wy verwagten met groot verlange van u, wat uwe gewone vernuftigheydt in 't ontdekken der verborgenste geheymenissen van de lichamen verder ontdekt zal hebben; ondertusschen, wensch ik van gantscher herten, dat gy lang leven, en welvaren, en de ontleedtkonst met nieuween tot nog toe ongehoorde vindingen verder versieren moogt.

's Gravenhage, den een-en twintigste van Lentemaandt in 't Jaar 1701.

Antwoort van Frederik Ruysch Aan den zeer vermaarden Heer Mauritius van Reverhorst, *Medicyne Doctor, en Hoogleraar in de ontleet-kunde*, Nopens de nieuwe manier van 't afzetten der Ledematen.

Uwe Brief, zeer beroemde Heer, en lieve Vriendt, is my wel ter hant gekomen; maar 't zal my moeyelyk vallen, de zwarigheyd, daar in voorgestelt, op te lossen: Indien het oordeel ergens moeyetelyk in is, gelyk die grote *Hippocrates* zegt, zekerlyk hebben deze dingen, van U aangehaalt, den geneesheren tot nog toe geen geringe moeilykheydt gebaart.

Wat het verhaal aanbelangt, aangaande het steensnyden, in 's Gravenhage, door *Frere Jacques Beaulieu* in 't werk gestelt, ik heb al over

lang na het waaragtig verhaal van deze zaak verlangt. Ik verheuge my, dat 'er onder de dertien, die hy van de steen in de blaas, en breuk verlost heeft, maar twe geweest zyn, die gestorven zyn; hoe veel 'er hier te Amsterdam na 't steensnyden opgekomen zyn, heeft men ook uyt het gedrukte verhaal mogen zien.

Wat de nieuwe manier om de leden af te zetten aangaat, in de zelve zyn verscheyde zaken aan te merken, en zo die vergeleken worden met de oude manier van afzetten, zal 't klaar blyken, dat ze verre van malkandere verschelen; welke van beyde deze hoger te achten is, zal ik U, en andere in 't stuk van de ontleet en heelkunde zeer geoeffende mannen, laten oordelen; ik zal ondertusschen niet weigeren myn gevoelen te openbaren, na dat ik beknoptelyk verhaalt zal hebben niet alleen de operatie, in den arm van een Jongman in tegenwoordigheydt van U, my, en van anderen, in 't werk gestelt, maar ook, wat ons in de genezing voorgekomen is, dien, gy niet hebt kunne bywonen.

Zeker Jongman, wiens naam was *Christianus Veldmet*, omtrent zestien jaren oudt, is onlangs ten mynen huyze gekomen, aangetast zynde niet alleen met grote gezwellen in de regter, maar ook in de linkerhandt, als mede in beyde de voeten, en der zelver tenen, welke gezwellen zeer hardt zynde, van buyten naaukeurig [*cyclaminis radices*] de wortelen van varkens broot of aardtappelen, of liever de wortel van [*Chrysanthemum Americanum, radice tuberosâ*] de americaansche vokelaar, met een knobblige wortel verbeeldden, gelyk ze in de bygevoegde figuren vertoont worden.

De oorzaak van deze quaal onderzoekende, verhaalde ons de lyder, en zeker oude vrouw, die zyn moey gezegt wierdt, dat zyn moeder bevrugt zynde, grote lust gekregen hadde tot de gemelde wortelen van Vokelaar uyt America, dewelke zy echter niet konde bekomen; het kindt geboren zynde, zyn 'er, gelyk de oude vrouw zeide, klyne gezwellen in handen en voeten gevonden, dewelke in het vervolg van tydt zo groot geworden waren, voornamentlyk in de linker-handt, dat hy zyn arm naauwlyks dragen konde, ja gedwonge was de linker met de regter handt te ondersteunen. Eyndelyk, wanneer een van die gezwellen verzworen zynde, menigmaal veel bloedts uytgestort hadt, en de lyder de zwaarwigtigheydt van de hant, en overgrote pynen niet langer verdragen konde, heeft hy ons de afzetting van de gehele handt voorgestelt. Wy, overwegende, dat te overwegen was, stonden zyn verzoek toe; dog niet zonder bewilliging van de overigheydt, en toestemming van verscheyde ervarenste Doctoren en Chirurgyns, heeft Mr. *Pieter Verduyn*, door medehulp van zyn zoon, en zyn zwager *Gomarus van Bortel*, de Operatie aangevaart.

Den dag derhalven tot de afzetting van de handt vast gestelt zynde, zyt

gy 'er, *zeer vermaarde Heer*, tegenwoordig geweest, als mede de zeer ervare geneesheren *Vlackveld, Smedingh, Schyn, Valentyn, La Grue, Smit*, insgelyks de wel geoeffende heelmeesters *Aurik, Deutelius, Pothuyzen*, enz. de lyder met [*brodium*] zop verstarkt zynde, was zeer moedig, en heeft de Operatie uytgestaan by na zonder enig gekerm, zo dat alle die daar by geweest zyn, zich verwondert hebben.

Voor eerst, wierdt het bovenste deel van den [*brachium*] arm rontom omwonden met een vierdubbeldt compres, daar boven op gelegt zynde een langwerpig compres, aan de binnenste kant van den arm, en dat wel na de lengte, op dat door hulp van dit en van een touwtje of [*cingulum constrictorium*] sluytbantje, de vaten vyliger en met minder schade onder de Operatie konde worden gedrukt.

Ten 2. dit gedaan hebbende trok de *Heer Smith* van Koppenhage, het sluytbandtje zagties toe door middel van een stokie, en in de Operatie zelfs draayde hy starker: ten dele om de bloedtstorting te beletten, ten dele op dat 'er voor een tydt een dovigheydt van gevoelen in den arm verwekt, en de pyn afgeweert zou worden.

Ten 3. De elleboog onder [*Junctura*] 't gewrigt wierdt met een dunne riem naauw toegetrokken. Deze dingen gedaan zynde, heeft meester *van Bortel*, de zwager van Mr. Pieter Verduin, het spieragtige deel met zyn linker-hant aangrypende, het zelve met zyn regter-handt met een twesnydendt en puntig mesje doorgestoken, zo na, als 't wezen konde, aan het [*cubitus*] ellebeen, en de [*radius*] kleyne pyp. Deze dingen zyn in den aanvang gedaan in de binnenste kant van den arm, in welke plaats de gemelte Operateur zich ook stelde. Het spieragtige deel doorgestoken hebbende, heeft hy 'er het mes verder ingedrongen, en zo lang aangehouden met snyden, dat 'er voor een dekzel van de wont genoeg scheen, en aldus snydde hy verder het vleesch over dwersch af. Voorts gaf Mr. *P. Verduin* een sne door 't overige vlezige gedeelte in de rondte en zeer schielyk met een [*culter falcatus*] krom mes tot op 't gebeente toe, en het beenvlies afgeschrapt hebbende, zaagde hy beyde de beenderen af. Ondertusschen droeg Mr. *Adriaan Verduin* zorg, dat het overhangende vleesch door 't mes of zaag niet afgesneden zou worden.

De handt afgezet, en het zaagzel van 't been met een natte spons afgenome zynde, wierden de wondt, en gevolgelyk de eyndens van de beyde beenderen door den gemelde meester met het overhangende en 't bewaarde vleesch wel bedekt, edog wegens de inkrimping van 't vleesch, dewelke aanstondts na 't insnyden geschiet, is de gehele wondt na wensch niet kunne bedekt worden: derhalven, 't geen 'er overig was van de wondt, als ook de

stomp van 't gehele afgezette lidt, wierdt met een plat stuk [*fungus orbicularis*] bovist bedekt, en een natte blaas, en op die nog een twede blaas, dog enigzints groter als de eerste, daar boven op gelegt: Deze twee blazen, op dat ze vaster aan de huyt kleven mogten, wierden toegedrukt, en in de rondte vastgemaakt door een stuk hegtpleyster, welkers breedte was van een duym, maar de lengte twee spannen.

Dit gedaan zynde, is 'er ook een derde blaas boven op gelegt, uyt vreeze voor een bloedtstorting. Deze mede langer zynde als de voorgaande, en op de zelfde wys vastgemaakt, heeft den arm hoger bedekt.

Deze dingen aldus bezorgt zynde, is 'er een holle plaat, met een vierdubbelt compres van binnen bedekt; op 't eynde van 't lidt gelegt, met dat oogmerk, dat, na het gedane verbant, de stomp van 't lidt door de handt van de knegt met de plaat zoude gedrukt, de bloetstorting belet, en de banden wat losser gelegt konde worden: op dat nu de gemelde plaat aan de [*truncus*] stomp vast bleef zitten, zyn 'er twee stukken heelplyster kruyslings opgelegt, byna van de zelfde natuur als boven gezegt is. Dit volbragt, en 't sluytkoort of draaybant (in 't Fransch *tournequet*) los gemaakt zynde, is 'er op 't eynde van 't lidt een ander compres van linne gemaakt gelegt, zynde dikker en groter als 't voorgaande, en dat is vastgemaakt door een [*fascia*] wintzel met een enkelt hooft voorzien.

Het verbant aldus gedaan zynde, heeft de Patient zich in 't bedt tot rusten begeven; en om dit des te gemakkelyker te verkrygen, is 'er een [*Emulsio*] melkje uyt gaargekookte gepelde Garst, Komkommer zaadt, en Amandelen voorgeschreven, daar by gedaan zynde een loot *Syr: Diacod:* omtrent den nacht zich redelyk gevoelende, en voedtzel eyschende, is hem een weynig zops gegeven, en heeft zich aldus tot de rust begeven, en een gerustige nacht gehadt, zynde geen bloedtstorting daar op ontstaan.

Den volgenden dag scheen de arm wel gestelt te zyn, met geen zware pyn bezet, de lyder was ook van alle koors bevrydt.

Dit gezien hebbende, hebben wy raadtzaam geoordeelt, den lyder uyt het huys van Mr. *Verduyn* over te brengen op een stilder plaats, alwaar Mr. *van Bortel* en *Verduyn* hem bezocht hebben, die het buytenwerk van 't verbant afgenomen, en de wont wat zagter verbonden hebben, 't welk den lyder verlichting bybragt: Den derden dag omtrent den middag, is het gehele verbant te gelyk met de blazen afgenomen, en wy hebben gevonden een scheyding van de opperhuydt, of een [*hydatis*] waterblaasje met een vogt, gelykende na dat van afgespoelt vleesch, vervult, en dat in 't voorste deel van 't gewrigt van den elleboog, en 't zelve geopent hebbende, bevonden wy de ondergelegene huydt ook enigzints besmet, en een verdere

[*gangraena*] verstikking voorspellende; op de zelfde tydt was de lyder ook in 't geheel niet vry van koors, en het eynde van 't lidt meer als na behore gezwollen: echter vonden wy de wondt voor een groot gedeelte met vleesch, 't welke in de afzetting bewaart was, bedekt, zonder enige bloetstorting. Maar om dat ons de bekommering voor een nieuwe bloedtstorting nog niet ten enemaal ontnomen was, hebbenwe in 't vernieuwen van 't verbandt de bovist niet vergeten, voorzien met *exempl: diapalm: dissolut:*, een vierdubbelt compres, en behoorlyke bandt.

Den vierden dag hebben wy de pols rasser bevonden, en de wondt niet minder uytgezwollen, derhalven de bovist afgenomen zynde, wierdt het vleesch in de afzetting bewaart, maar zagtjes daar bygebragt, en dat met een windtzeltje met een klevende pleyster besmeert, gemeenlyk [*sutura sicca*] de droge naadt gezegt; voorts wierdt de gehele wondt bedekt met het *exempl: diapalm: dissolut:*, zynde de plumesolen uyt [*linteum carptum*] plukzel gemaakt, niet verzuymt.

Den volgenden dag, zynde den vyfde van de afzetting, was de zaak byna in den zelfden staat, de koors was ook niet minder: derhalven is de wondt op de zelfde wys zachter verbonden geworden; maar op die plaats, alwaar 'er vrees voor een verstikking of 't vuur was, namentlyk omtrent het gewrigt van den elleboog, is 'er nu een lichte verstikking te voorschyn gekomen, waarom 't raadtzaam scheen dit toeval wat omzichtiger te verhoeden, als met een vlezig dekzel van de stomp: derhalven het bewaarde vleesch maar zeer zacht bygebragt zynde, is 'er een pap om 't vuur te stuyten opgelegt.

Den zesden dag hebben wy de wondt met digestief voorzien, zynde de pap daar boven opgelegt.

Den zevenden dag is de stomp enigzints geslonken, en de wondt ook vogtiger verschenen, ondertusschen is de plaats, daar 't vuur was, meer en meer opgezwollen, en pynelyker geworden, de lyder was ook nog niet zonder koors, zo dat wy meer te vrezen hadden voor een [*abscessus*] ettergezwel, als een diep gelegene vuur, welk gezwel echter daar niet byquam.

Den volgenden dag was 't in de zelfde staat, uytgenomen, dat het gezwollene deel ons enigzints weker voorquam.

Maar den negenden dag was 't niet erger, voor zo veel de stomp aanbelangt, dog het stondt slegter met het vuur: derhalven na dat 'er een betting met warme brandewyn gedaan was, zyn 'er pluimesolen, met *ung: basilic:* met digistiv. vermengt, besmeert, als ook in brandewyn natgemaakt, opgelegt, en een pap, met brandewyn besproeyt, daar boven op.

Den tienden dag is de koors zagter geworden, de wondt van de stomp

was met welgekookte etter bezet, en het gezwel van 't vuur was ook zo hardt niet: op dezen tydt is 'er omtrent het verbandt niets verandert geworden, maar de lyder heeft voor de eerstemaal op den zelfden dag geklaagt over pyn in den duym van 't afgesnoeyde lidt, en wel voornamentlyk, als hy onvoorziens zyn duym trachtte of scheen te willen uytsteken, maar niet als hy 't in den zin hadde dien te buygen; over de andere vingeren klaagde hy niet: want dat hebben wy hem duydelyk ondervraagt.

Den elfden dag quam 'er meer hoop, nademaal alles beter wierdt: want goede etter quam 'er uyt de wondt van de stomp voort, het gezwel was vermindert, de omtrek van de [*escara*] korst vogtig met enige scheyding: in 't vernieuwen van dit verbant, is het opleggen van de pap boven de stomp nagelaten, maar niet boven het met het vuur besmette deel: dog het bewaarde vleesch, 't welk om de bovengemelde toevallen niet genoeg tot malkander gebragt was, en om die oorzaak afgeweken, is nu wederom op nieuws met windtzeltjes, met een hegtplyster besmeert, by malkanderen gebragt, en de wondt voor 't grootste gedeelte bedekt.

Den twaalfden dag is de toestant van de lyder wel niet slechter geweest, maar wy zagen, dat het vuur dieper wortelen geschoten hadt, dewyl 'er een scheyding voor een gedeelte gemaakt was; ja de pezen der spieren zelfs waren van 't gemelde vuur niet vry geweest, zo dat 'er verscheyden ook al gescheyden waren. Toen hebben wy, de pap nagelaten hebbende, de gemelde plaats voorzien met *ung. digestiv.*, en het bewaarde vleesch met windtzeltjes, gelyk te vore, by een gehaalt.

Den dertiende, was de lyder in 't geheel vry van koors, hadde gerust geslapen, kreeg lust tot eten, de stomp was voor 't grootste gedeelte met vleesch bedekt, en 't geen 'er van de wont overig was, daar hebben wy het *ung. factotum* genaamt opgelegt, op dat de wondt verder met een [*cicatrix*] lidtteken zoude worden toegeheelt: dog al wat verstorven en met het vuur besmet was onder 't gewrigt van den elleboog, is ten deele met een schaar uytgesneden, ten deele door de natuur gescheiden, daar op gelegt hebbende plumesolen met *ung. digestiv.* met Basilicon vermengt, besmeert.

De volgende dagen begon hy zich al beter en beter te gevoelen, ja weynige dagen daar na zyn de gemelde scheydingen ten enemaal genezen; dog dat te verwonderen is, hoe meer de genezing der zelver naderden, hoe groter klagten 'er waren over pyn van 't afgezette lidt, en dan wel omtrent de palm van de handt, dan weder over pyn van de gehele handt, en hoe menigmaal iemant maar zachtjes tegen het lidtteken onder 't gewrigt drukte, alwaar 't vuur geweest was, wierdt hy met grote pynen aange-

daan; als men hem ondervroeg, in wat gedeelte? antwoorde hy in de vingeren van de afgezette handt; maar gedrukt zynde in de nabuurschap van het gezegde lidtteken, voelde hy in 't geheel geen pyn.

Ten 2. Oordeel ik aanmerkenswaardig te zyn, dat wy geen merkelyke scheyding van de eyndens der beenderen van de ellepyp en de kleyne pyp in de genezing vernomen hebben, om dat de gemelde eyndens der beenderen voor de ongemakken van de lucht minder blootgestelt zyn geweest.

Ten 3. Door het drukken van 't eynde van de stomp, met het lidtteken toegeheelt, trok de pyn opwaarts na den arm.

Ten 4. Door 't buygen van de stomp, beelde hy zich in, dat de vingers ook te gelyk gebogen wierden, en dat zonder enige pyn: maar de duym scheen hem styf en zonder beweging.

Ten 5. Als hy met zyn regterhandt boven het gewrigt van de stomp, en dat in 't buytenste gedeelte, vreef, zeyde hy ons, dat hy niet alleen het gevoel van deze vryving in de vingeren van 't afgehoude lidt gewaar wierde, maar ook als hy zich vreef in de linker zyde van de borst: 't welk (schoon dit ons niet duyster schynt te kenne te geven de [*consensus*] medelydentheydt der vliezen en zenuwen in ons lichaam) echter meer te verwonderen als uyt te leggen is.

Ten 6. Hy konde een byzondere trekking maken in 't lidtteken van de wondt, 't welk hy gelyk als in rimpels trok, zeggende, nu dunkt my, dat ik de vingeren buyg, dan wederom dat ik ze uytsteek.

Deze dingen aangemerkt hebbende, zal na dezen te onderzoeken staan, of de gemelde pynen, dewelke hem schenen in de afgezette handt te gevoelen, en waar van die menschen niet bevrydt zyn, welkers ledematen door de gemene manier zyn afgezet, altydt de lyderen overkomen, dewelke op die manier, als ik verhaalt hebbe, de handt afgezet is; dan of daar toe gelegentheydt gegeven heeft het vuur, omtrent de bogt van den elleboog ontstaan, of ze uyt een andere oorzaak voortgekomen zyn, zou by voorkomende gelegentheydt te onderzoeken staan, nademaal Mr. *Pieter Verduyn* in zyn briefsgewyze verhandeling verklaart, dat hy deze operatie wel twemalen in de voet gedaan heeft op de zelfde manier, en dat hy tot nog toe zodanige [*dolores sympathetici*] medenlydige pynen niet vernomen heeft. Zyne woorden zyn deze, *eyndelyk kan ik met stilzwygen niet voorby gaan een zeker ander groot voordeel; namentlyk, dat die, dewelke door deze manier herstelt zyn, niet klagen, als wel andere, over een medelydige pyn in de voet van 't afgezette* [crus] *been of schenkel, enz.*

Deze dingen zyn 't, *zeer vermaarde Heer*, dewelke wy in en na de afzetting hebben kunnen aantekenen. Wat ik nu van deze manier van afzet-

ting oordele, zyt gy begerig van my te weten, *in de welke*, gelyk gy wel aanmerkt, *de genezing zo langdurig niet is, nog de pyn na de operatie zo groot, nog zo een grote vrees voor bloedtstorting, nog scheyding van 't been te wagten is; en de zenuwen en zenuwagtige delen, pezen, en derzelver vezelen en vaten zelfs nu gedekt, tegen de koude, en verdere moeyelykheden en uytwendige ongemakken, door 't opleggen van spieragtige delen genoeg bewaart schynen te zyn, enz.*

Dit alles toegestaan zynde, gelyk het in der daadt toegestaan moet worden, schynt men deze nieuwe manier van afzetten te moeten omhelzen.

Ik beken wel, dat we altydt in een afzetting van de handt of arm zorg dragen, dat 'er zo veel van 't lidt bewaart wordt, als 't wezen kan, om dat het zelve tot zommig werk te verrigten, dienen kan; en zo men de stomp van 't afgesnoeyde lidt wil dekken met een vlezige klomp, dewelke echter aan 't eynde van den elleboog al te kleyn is, als dat dezelve daar mede gedekt kan worden, zoude het nootzakelyk zyn het lidt op een hoger plaats af te zetten, gelykerwys in dezen lyder, om de waarheydt te zeggen, gedaan is. Maar in 't toekomende zou ik minder bezorgt wezen over de dekking van de stomp met de vlezige klomp: want ik oordeel genoeg te zyn, zo de stomp alleen met de huydt van de handt bedekt wort, dewelke van de gehelen rug en palm van de handt zou kunnen afgescheiden en bewaart worden; in tegendeel is in de afzetting van de voet nodig, dat het afgezette deel met vleesch van de kuyt gedekt wort, gelyk voor dezen gedaan is van de wel-geoeffende Heelmeesters *Pieter Verduyn, Wilhelmus van Vleuten*, en *Adriaan Coenerdingh*; ik zegge, *dat het nodig is*, namentlyk zo de menschen door een t'zamengroeying of inenting genezen willen worde, en gaan en staan willen op het afgezette deel, en niet op de knie: want het overgehoude vleesch verstrekt het verminkte deel tot een kussen.

Omtrent deze nieuwe en ongewone manier van afzetten, zyn 'er nog enige zaken te overwegen.

Ten eerste, of, wanneer de operatie gedaan is in de schenkel, en de lyder van zints was verder door inenting genezen te worden, de [*exostoses*] uytwassen of benige uytspattingen, dewelke zomtydts in een welvarent mensch aangemerkt worden voort te komen uit den stomp, niet tot een beletzel zullen zyn?

Ten 2. Zo de operatie aan 't eynde van den elleboog gedaan moet worden, of de huydt, dewelke in de handt is, genoeg voor een dekzel van de wondt is?

Ten 3. Of 'er in deze nieuwe manier minder of meerder gelegentheydt voor 't bykomende vuur gegeven wort?

Wat *het eerste* aanbelangt, namentlyk een uytwasch van 't been: ik antwoorde; in de afzetting van den elleboog of handt, is 'er geen rede van bekommering voor: want op het afgezette lidt gaat de mensch niet: dog in een afgezette schenkel zouden diergelyke uytwassen zeer schadelyk zyn: want deze zouden in 't gaan het overgehoude vleesch gestadig prikkelen, indien de lyder, namentlyk verder door een 't zamengroeying, of inenting genezen zynde, zou willen gaan. Zo Mr. *Pieter Verduyn* die ongemak onder 't genezen kan beletten (gelyk hy verzekert) en dat door zyne nieuwe toestel, is deze zwarigheydt uyt den weg geruymt.

Hy heeft ons ook een jonge vertoont, die op de afgezette schenkel, met een door konstgemaakte schenkel gaat, loopt, zyn knie buygt, en uytsteekt na zyn welgevallen. Ziet desselfs *briefsgewyze Verhandeling aangaande de nieuwe manier om de leden af te* zetten in 't Jaar 1696. in 't licht gegeven, waar in vertoont wort het (*instrumentum retentivum*) wederhoudent of sluyt instrument, als ook een [*lamina excavata*] uytgeholde plaat, waar mede na de gedane afzetting in de voet enige dagen daar na, als het gemelde uytwas te vrezen is, het eynde van de stomp zodanig gedrukt wordt, dat dit ongemak afgekeert wordt.

Wat *het tweede* aangaat, namentlyk of de huydt van de handt wel genoeg is tot een dekzel van de wondt, wegens de inkrimping van de huydt? ik antwoorde; zo dezelve ten enemaal niet genoeg is, zal ze voor een groot gedeelte de stomp bedekken, 't welk van de gemene afzetting niet kan gezegt worden, en hoe meer de zenuwen en afgesnedene pezen met haar eyge dekzel bedekt worden, hoe zachter toevallen men te verwagten heeft; daarenboven zal de genezing ook spoediger gedaan zyn; Ja ik zou raden, dat men in dat geval het vlezige en 't huydige van de palm van de handt aangreep, en te baat nam voor dekzel van de zenuwen en pezen van de stomp. Daar en boven zyn de Chirurgyns gewoon, op 't afgezette deel [*pulveres adstringentes*] t'zametrekkende poeders te leggen, waar onder zy verscheyde [*escarotica*] bytende middelen mengen om de bloedtstorting te stuyten, 't welk ik oordeel dat ten enemaal verworpen moet worden, om dat ze door hare scharpigheydt de zenuwagtige delen beschadigen kunnen: in deze operatie worden zodanige dingen niet gebruykt, maar de wondt wordt met zyn eyge bekleetzel gedekt.

Wat *het derde* aanbelangt, namentlyk of in deze nieuwe manier meer of minder vrees is voor 't vuur? Ik antwoorde; zo deze nieuwe operatie niet minder het vuur bedreygt, zal 'er ten minste geen groter vrees voor dit toeval wezen, als het verbandt maar wel gedaan wordt. Ik beken wel, dat het zelve in de bovengemelde operatie ons voorgekomen is, dog zulks had-

de niet in 't eynde van de stomp, maar omtrent de bogt van den elleboog zyn plaats gegrepen; mogelyk van den bandt, wat naauwer als 't behoort gebonden, 't welk ons veel moeyte gemaakt heeft. Dit zal na dezen kunnen voorgekome worden, en 't zal beter zyn een lossen bandt te leggen, en 12 of 24 uren lang de stomp met de handt vast te houden en te drukken, en op dat dit gelyker geschieden kan, moet men, gelyk ik gezegt hebben, een uytgeholde plaat te baat nemen, dewelke voor de drukking daar opgelegt moet worden.

Ik zal verder voortgaan tot het gene, 't welk gy my, zeer *beroemde Heer*, aanraadt, namentlyk de bewaring van 't afgezette deel, als mede de afbeelding in de natuurlyke grootte, *dewyl men anders daar van zo naauwkeurig niet oordelen kan, gelyk in Severinus libr. de nov. observat. abscess:, byna diergelyke geval beschryvende, klaar blykt.*

Met regt voegt gy 'er by, dat de voorwerpen altydt in haar natuurlyke grootte afgebeeldt moete worden, indien imandt zyne voorstellingen naauwkeurig tragt te vertonen, en dit heb ik ook in alle myne ontleetkundige voorstellige brieven in acht genomen. Ik ben van gedachten deze afgezette handt zodanig te bewaren, dat alles wat in de figuren uytgedrukt zal zyn, altydt zal kunnen vertoont worden. Verder heb ik een van deze gezwellen in de handt zittende, gelyk gy my verzogt hebt, onderzogt, en hebbe bevonden, dat het zelve geenzints van een klieragtigen aardt was, maar van een kraakbenige, ja zelfs van een beenagtige, en was gelyk als uyt ontelbare kleynder gezwellen ten dele kraakbenig, ten dele beenagtig, t'zamengestelt, ider derzelver bestondt wederom uyt ontelbare kleynder gezwelleties, met een zappig en lymig vogt vervult, ziet de 2. figuur van de 18 tafel. Dog het is my onmogelyk geweest te onderzoeken, of ze uyt de beenderen van de handt, pezen, of beenvlies, gelyk als de bron en eerste oorspronk haar begin genomen hebben: want alles was zo verwart en in malkanderen gegroeyt, dat 'er geen gelegentheydt was om verder onderzoek te doen; als ik dit doorsnuffelde, quamen de bloedtvaten onder de huydt my in 't gezicht, en wanneer ik dezelve met een waschagtige stoffe opgevult hadde, konde men haar loop en wydte duydelyk zien: de Aderen door den rug van de handt verspreydt, hebben de wydte van een schryfpen: derzelver kleynste takies verschillen ook van haar natuurlyke loop; ja ook omtrent de huydt oordeel ik aanmerkens waardig te zyn, namentlyk, dat de huydt in deze grote uytwas van gezwellen, dunder geworden zynde, iets voor 't gezicht brengt, 't welk in een gezonde huydt zo naauwkeurig niet voorkomt: Ja de huydt verliest ook iets onderweeg van zyn geheelheydt en t'zamenstelling, 't welk de uytbreyding of uytzetting van de

huydt niet navolgen kan. 't Geen nu zich klaarder vertoont, zyn de tepelties van de huydt, buyten de huydt enigzints uytpuylende: Ziet de 2. en 3. figuur van de 17. tafel, lett. C. alwaar ze in haar natuurlyke plaatzing geschikt zyn: dog dat geene, 't welk de huydt in 't uytwassen verliest, zyn de zelfde tepelties van de huydt, dewelke omtrent de grondt of basis van de gezwellen, niet in haar top kunnen gezien worden. Ik zal nu niets meer hier by voegen, wegens de heldere lucht: want die nodigt my, dat ik in deze dagen, dat gene op koper laat snyden, 't welk in 't maakzel van de maag van anderen nog niet ontdekt is. Daar en boven hebben my op dees tydt veel moeyte gemaakt die dingen, welke in 't oog nog te vertonen zyn, namentlyk de bloedtvaten door den rok van 't Crystalline vogt verspreydt, enz. want ik ben van mening dezelve in myn tweede Cabinet te voegen. Zyt hier mede gegroet, *zeer beroemde Heer*, en dat gy de ontleedtkonst meer en meer met ons voortzetten moogt, wenscht van herten, die een vierder is van Uwe zeer beroemde Naam

FREDRIK RUYSCH.

Amsterdam den tienden van Zomermaant 1701.

Verklaring van de zeventiende tafel.

De Eerste Figuur.

A.	*Een gedeelte van den afgezetten arm met de handt van voren, waar in het achterste deel ook gezien kan worden.*
B.	*De* [pollex] *duym.*
C.	*De* [index] *voorste vinger.*
D.	*De* [digitus medius] *middelste vinger.*
E.	*De* [digitus annularis] *ringvinger.*
F.	*De* [digitus minimus] *pink.*
*	*De slagaderties van de huydt.*

De Tweede Figuur.

Vertoont een vinger achter over leggende, met zyn tepels van de huydt, in een behoorlyke schikking gelegen.

De Derde Figuur.

Vertoont een vinger, voor over leggende.

A.	[papillae cutaneae] *huydt-tepeltjes van de opperhuydt berooft, en in een verwarde plaatzing 't zamengestelt.*
B.	[pori cutanei] *togtgaatjes van de huydt zonder eenige schikking geplaatst.*
C.	*Huydt-tepeltjes in een natuurlyke schikking gelegen.*

Omtrent deze tepeltjes staat aan te merken, namentlyk, dat dezelve door konst van de opperhuydt berooft zynde, enigzints buyten de huydt uytpuylen.

Verklaring van de achtiende tafel.

De Eerste Figuur.

Vertoont een gedeelte van den bovengemelden arm met de aanhangende handt, van achteren.

A.	*De duym.*
B.	*De middelste vinger.*
C.	*De voorste vinger.*
D.	*Het grootste gezwel.*
E.	*Een verzwering.*
*	*De huydt-slagadertjes.*

De Tweede Figuur.

Vertoont een afgesnede gedeelte van 't grootste gezwel, op dat de inwendige gesteltenis te voorschyn kome, dewelke ten dele kraakbenig, ten dele na een kraakbenige zelfstandigheyt gelykende, celluleus en mucagineus of snotterig is.

De Vyftiende Ontleet-kundige Voorstellige brief Door Albertus Henricus Graetz.
Aan den zeer vermaarden Heer, Fredrik Ruysch,
Medicyne Doctor, en Hoogleraar in de Ontleet- en Kruyt-kunde, enz.

Aangaande de uyt-eyndens der bloedtvaten van de Moerkoek, en 't maakzel der Mammen, enz.

ZEER BEROEMDE en ERVARE HEER,

Altoos Hooggeachte Begunstiger.

SChoon *Harvaeus* met regt de eerste van allen gehouden moet worden, welke in de voorgaande eeuw die fraye vinding, den [*circulatio* S*anguinis*] omloop van 't bloedt, die de Ontleders ja zelfs de uytmuntenste van alle eeuwen af, onbekent is geweest, ontdekt heeft; en dewelke het gebruyk van 't hart, slagaderen, en aderen voor een gedeelte in 't leven der dieren beproeft en aangetoont heeft, echter is het ware gebruyk der vaten, en voornamentlyk der zelver uyteyndens in de ingewanden zo wel als in andere delen van 't lichaam van een mensch, tot nog toe den geneesheren onbekent geweest: want wynige of geen, worden 'er gevonden, dewelke met *Harvaeus* daar in niet alleen overeenkomen, dat door de gestadige beweging van 't hart de levens-schat van 't hart af na alle de delen van 't lichaam gevoert wordt, op dat uyt dit oorspronkelyk vogt ider vogt in 't lichaam zyn oorspronk nemen zou, maar zy hebben ook omtrent het werktuig, waar mede een verscheide [*Secretio humoris*] scheiding van 't vogt uytgewerkt wordt, dit voornaamste gevoelen, dat men 't aan 't byzondere maakzel van de [*pori*] togtaatjes en [*glandulae*] kliertjes, als figuur der te

scheidene delen toe moet schryven, dat 'er in de lever gal, in de nieren pis, en in de mammen zoch of melk gescheiden wort.

Dit is de stelling van alle autheuren eenparig, maar dat die echter, *zeer beroemde Heer*, U niet voldoet, bespeur ik dagelyks meer en meer, tot myn groote nuttigheidt, en zulks worde ik gewaar zo uyt dat onvergankelyke, en de menschelyke naarstigheidt en volstandigheidt van arbeidt en iver byna te boven gaande werk, *het anatomische Cabinet*, als ook uyt uwe getrouwe onderwyzing. Want gy hebt ons genoeg doen zien, en met drangredenen bevestigt, dat het maakzel van alle ingewanden, in de welke de gewone scheidingen geschieden, niet klieragtig maar vaatagtig is, en dat de uyteyndens der vaten (die geenzints voor klieren gehoude moete worden) in loop, Zelfstandigheydt en maakzel onder malkanderen verschillende, al dat gene afscheiden, dat uyt den [*massa Sanguinea*] hoop van 't bloed te schiften en te scheiden is.

En waarlyk zo de bediening van aderen en slag-aderen daar in alleen bestondt, gelyk het algemene gevoelen der Geneesheeren is, dat de aderen het bloedt door de slag-aderen toegevoert, van de ingewanden te rug halen, dan geloof ik was de voorzienige natuur niet genootzaakt geweest, yder ingewant, een onderscheidentlyke en van malkandere verschillende loop en verspreyding van aderen en slag-aderen te verlenen, ten ware het gebruyk van de uyt-eyndens der slag-aderen voortreffelyker was, als wel van de Geneesheren tot dezen tydt toe is aangenomen.

Dog schoon 't zeker en waarachtig is, dat deze dingen aldus gevonden worden in de *lever, milt*, en *nieren*, echter komt het wezen der *klieren* in 't maakzel der [*mammae*] mammen niet alleen door 't uyterlyke gevoele, maar ook door 't gezicht, zo klaar voor onze oogen, dat dezelve niet meer in twyffel kunne getrokken worden Daar by komt ook het eenparig gevoelen van by na alle de vermaarste Ontlederen aangaande het wezen der zelver.

De eerste onder deze is *Vesalius*, die in 't 18 hooftst. van 't 5. boek van 't menschelyke lichaam, de 676. bladtz. het volgende van 't maakzel der mammen schryft; *voorts*, zegt hy, *is de zelfstandigheyt waar uyt ze bestaan, klieragtig, van veel vet overvloeyende, en doorweven aan weerskanten met menigvuldige aderen; en zeer wynige en gansch tengeren slagaderen, en eyndelyk nog enige zenuwen. De zenuwen, welke in de mammen indringen, zyn altydt even eens: maer de aderen zyn gewoon zeer veel te verschillen omtrent de dikte en 't ingeslote vogt, na dat de grootte van de mammen, en haer bediening is, die zy dan waernemen.*

By *Adrian. Spigelius over 't maekzel van 't menschelyke lichaam, in 't* 2. *hooftst: van 't* 20 *boek, op de* 267. *bladtz.* Leest men 't volgende*: laten*

wy eens zien, zegt hy opde aangehaalde plaats, *wat een voorzichtigheydt de goedertierenste schepper zelfs gebruikt heeft, en wat een bequaem gestel hy aan de mammen verleent heeft. Want voor eerst heeft hy haer uyt een klieragtiger zelfstandigheydt 't zamegestelt, dewelke tot een geheel volmaekte koking bequamer is, als iets: nogtans heeft hy niet gewilt, dat 'er een enkele klier wezen zou, maar meer, om zo veel volmaakter de* [lac] *melk of 't zogh te bewerken, ja op dat 'er een* [abscessus] *ettergezwel uyt de stremming van de melk ontstaan zynde, aanstonts geen noodt zou wezen van de dienst van die mam te verliezen. Tusschen dezelve heeft hy vaten, aderen en slag-aderen gevoegt.* En een wynig daar na zegt de gemelde schryver, *derhalven na dat de aderen met melk vervult zyn, wort de melk voltooyt in de klieren, door welke de aderen in een groot getal en met zeer vele vlegtingen verspreyt zyn: voltooyt zynde wort ze naderhandt tot de* [canales lactiferi] *melkvoerende buysjes of pypjes overgebragt, waar in de melk als in een spyskamer tot het gebruyk bewaart wordt. Voorts eyndigen deze pypjes in 't midden van de mammen, en in de* [papilla] *tepel, waer uyt dan het kindt de melk zuygt.*

Ik zoude, na myn oordeel, verloren arbeydt doen, indien ik een andere bevatting, als ik zo even gezegt hebbe, uyt de nagelatene schriften der ouden en hedendaagschen wilde halen. Hier om verzoek ik van U op 't ernstigste, zeer vermaarde Heer, *dat gy het ware maekzel der mammen van V nieuwlyks gevonden de gehele geleerde werelt bekent maakt.* Ik heb van anderen gehoort, maar ook voornamentlyk uyt U zelfs verstaan, dat gy in de [*placenta uterina*] moerkoek iets nieuws gevonden hebt; derhalven zult gy uwen naam niet wynig vermeerderen, en de nieuwsgierigheydt der geleerden ten hoogsten voldoen, zo gy 'er dat nieuws, 't welk gy omtrent dit en andere delen van 't lichaam ontdekt hebt, verklaart, en afgebeelt byvoegt.

Zyt hier mede gegroet, *Prins der ontlederen*; en dat Godt uwe hoge jaren, en uwe onvermoeytheydt in 't onderzoeken van de verborgentheden in de natuur altydt met nieuwe kragten ondersteune, en nog lange jaren in 't leven beware, is myn wensch van gantscher herten. Zyt andermaals gegroet, en houdt my onder 't getal uwer vrienden, die ben.

Een gestadige vierder van uwe wydtberoemden naam.

ALBERTUS HENRICUS GRAETZ.

Antwoort Van Fredrik Ruysch, Aan den zeer Ervaren Heer Albertus Henricus Graetz.
Op de ontleedt-kundige, voorstellige Vyftiende Brief, Aangaande de uyt-eyndens der bloedt-vaten van de moerkoek, 't maakzel der mammen, enz.
Daar by komen enige ontdekkingen omtrent de roede, met figuren opgeheldert.

ZEER ERVARE HEER.

UWe brief is my wel op de behoorlyke tydt ter handt gestelt, maar ik heb in twyffel gestaan, of ik op uwe vragen antwoorden zou ofte niet: want ik was verzekert, dat ik U met een bloodt antwoort zonder byvoeging van figuren niet voldoen zou, en niemant kan lichtelyk geloven, hoe veel tydts ik moet besteden in 't volbrengen der figuren, dewyl ik geen figuren te voorschyn brenge, of de voorwerpen, waar na ze gemaakt worden, bewaar ik aan myn huys, en ze moeten zo naauwkeurig met de voorwerpen zelfs over een komen, dat 'er niets schynt te ontbreken: Daar en boven verschaffen de beschryvingen myner cabinetten my werks genoeg, ten aanzien van de figuren, waar mede zy verciert worden; laat ik niet spreken van myne praktyk in de medicyne, die my ook bezig genoeg houdt. Evenwel wanneer ik herdenke, met wat liefde en genegentheydt gy my na gejaagt hebt, toen gy U by ons ophielt, hebbe ik dit naauwlyks of niet kunnen ontgaan. Derhalven om U verzoek te voldoen ziet hier dan een beknopt antwoort op uwen brief.

Die dingen, dewelke gy van my eyscht, *zeer Ervare Heer*, zyn de volgende, namentlyk het ware maakzel der mammen, als mede 't geen ik nieuwelings omtrent de moerkoek, of andere delen van 't lichaam ontdekt hebbe.

Wat het eerste aanbelangt; wanneer ik in 't voorledene jaar een openbare ontleding hadde, hebbe ik in uwe tegenwoordigheydt, het opregte maakzel der mammen vertoont, veel verschillende van dat, 't welk men voorheen met de andere ontleders vast stelde: want alle autheuren, die ik over deze zaak raadtgepleegt en doorbladert hebbe, hebben eenparig geoordeelt, dat het maakzel der mammen uyt klieren, of klieragtige lichamen 't zamengestelt is, uytgenomen de bekleetzelen en vaten.

Maar zo iemandt de mammen wel onderzogt zal hebben, zal hy bevinden dat de gesteltenis der mammen geenzints uyt klieren maar uyt vaten bestaat.

En deze vaatagtige zelfstandigheydt is nergens in byzondere klieren onderdeelt, maar over al 't zamegevoegt; dog zo de mam gebrekkelyk is geworden, en in dit of dat deel vaten verstopt zyn, dan komt ze ons zomtydts voor, als of ze in klieren verdeelt was.

In de zelfde gedaante komt het [*pinguedo*] vet der mammen ook te voorschyn, als de mam opengesneden wordt: want het zelve in ronde [*cellulae*] huysjes geplaatst, schynt klieren te verbeelden; dog de zelfstandigheyd, van de mam wordt nergens in deeltjes onderdeelt, die den naam van klieren kunnen dragen.

Mogelyk zult gy vragen, zo de zelfstandigheydt der mammen (buyten de algemene bekleetzelen) uyt enkele bloedtvaten en melk-pypjes 't zamegestelt wordt, waar wordt dan de melk gemaakt, en waar uyt die stoffe gehaalt, die in melk verandert moet worden? Ik antwoorde, schoon ik, wegens de taayheydt der zelfstandigheydt de [*anastomoses sive inosculationes*] inmondingen van den uyt-eyndens der slag-aderen met de melk-buysjes nog niet voor 't gezichte kan brengen, echter houde ik staande, dat derzelver verenigingen zeer overeenkomstig en aannemelyk zyn, en dat het eerste beginzel van de melk in de uyt-eyndens der slag-aderen uyt de [*serositas*] wyagtigheydt van 't bloedt gemaakt, en in de uyt-eyndens der melk-pypjes verder volder voltooyt, en eyndelyk in wyder takjes voor een tydt bewaarde wordt, tot dat het met zuygen, drukken, of van zelfs wegens den overvloedt, voor zich een uytgang zoekt.

Het weerom vloeyende bloedt wordt van de aderen ontfangen, en ik oordele dat dit door inmondingen geschiedt, schoon die ook niet kunnen gezien worden: op de zelfde wys verkrygt het zaadt ook zyn eerst beginzel in de

[*testiculi*] ballen, en wordt eyndelyk in de [*parastatae*] voorstanders, [*vasa ejaculatoria*] uytwerpende vaten, als mede in de [*vesiculae seminales*] zaadtblaasjes meer en meer volmaakt, eyndelyk krygt het in de byeenkomst meerder wittigheydt en dikte, en dat zonder tusschenkomende klieren ofte andere zichtbare lichamen.

Ik zegge, dat het zelfde zaadt meer en meer volmaakt wordt in de zaadtblaasjes, in dewelke het voor een tydt bewaart wordt: want gy zult geen byzonder, en van de gemelde stoffe verschillende vogt, in de zaadtblaasjes ingesloten vinden, schoon de zeer vermaarde *van Horne*, in zyn leven Hoogleraar te Leyden, en myne altoos zeer geachte Promotor, dit in zyn Microcosm. wilt: want zo gy de uytwerpende vaten opblaast, gelyk ik gewoon ben te doen, en in uwe tegenwoordigheydt en voor eenige dagen in 't openbare Theater vertoont hebbe, worden altydt de gezegde blaasjes vervult, zo dat het zaadt in de blaasjes of huysjes begrepen, het zelfde zaadt is, 't welk zyn eerste beginzel in de ballen gekregen heeft.

Het afbeeldtzel der mammen zal ik 'er deze reys niet byvoegen: want ik zal meer proefstukken tragten te doen, dewelke tot een verder opheldering strekken zullen, zo my maar een overvloedt van voorwerpen verschaft wordt. Over deze zaak zult gy zommige dingen vinden in de Beschryving van 't 4. Cabinet, 't welke ik U, *zeer ervare Heer*, nu toezende.

Wat het tweede verzoek aangaat, namentlyk, dat ik bekent zou maken, al het nieuws dat ik omtrent de Moerkoek ontdekt hebbe, zulks zal ik in het vyfde Cabinet, 't welk ik binnen korten tydt in 't licht zal tragten te brengen, verklaren, met byvoeging van zommige figuren.

Ten laasten verzoekt gy van my, zo ik iets nieuws daarenboven in 't menschelyke lichaam gevonden hebbe, dat ik 't by dit antwoordt zou voegen.

Voor eenige Jaren wendde ik my tot het onderzoeken van 't wonderbare maakzel der roede; ik zegge wonderbaar, dewyl 'er in dit deel verscheyde zaken ons voorkomen, welke, zo we ze wel inzien, wy bevinden zullen, dat Godts werken in geen deel van 't lichaam meer uytblinken, als in dit.

In de gemelde onderzoeking merkte ik zommige dingen aan, dewelke ik toen ter tydt in 't licht gebragt hebbe, gelyk te zien is in myne Ontleedten Heelkundige Aanmerkingen: onder die was niet van 't minsten het maakzel van 't hooftje der roede, 't welk tot dien tydt toe in de duysternis verborgen lag: want zo vele Autheuren, als 'er over dat deel geschreven hebben, oordeelden eenparig, dat het hooftje der roede een zagt vleesch was; anderen dagten, dat het een vleeschagtig lichaam was, anderen noemden het

slap en vleeschagtig, anderen spongieus of voosagtig, echter verschillende van de andere delen der roede, enz. De zeer vermaarde *Regnerus de Graaf*, met wien ik in zyn leven zeer gemeenzaam omging, en die alle anderen overtrof in 't beschryven van de roede, heeft nogtans in de beschryving van 't hooftje, de zaak alleenlyk maar in 't voorbygaan afgehandelt, en in de mening van anderen gerust, als blykt uyt zyne verhandeling van de mannelyke teeldelen. Zyne woorden zyn deze; *tegen deze nu beschrevene twee zenuwagtige lichamen en pisweg, wort 'er in 't voorste deel gelyk als aangevoegt zekere zelfstandigheydt, vleziger verschynende als andere delen van de roede.* Maar ik hebbe op dien tydt ontdekt, dat de zelfstandigheydt van 't hooftje geenzints vlezig en aan de roede gevoegt is, maar met de drie zenuwagtige en spongieuse lichamen vasthoudende. Ziet myne gemelde Aanmerkingen, de 100ste *Aanmerking.*

Maar nu, dewyl de eene dag den anderen leert, bevinde ik, dat het hooftje van de roede overal voorzien is met zenuwagtige tepeltjes, buyten het hooft uytpuylende, niet alleen als de roede in 't minnespel opgeregt is, maar ook na de doodt, indien de roede door windt of water zodanig vervult wordt, dat dezelve styf, en alzo toegebonden wordt: Op dat dit des te beter te voorschyn komt, moet de roede voor de opblazing in enkel water geweekt, en na 't opblazen en toebinden in de zon gezet worden, en zo zal men niet alleen door 't vergrootglas, maar ook met blote ogen de gemelde tepeltjes kunnen beschouwen, en wel voornamentlyk tusschen de voorhuydt en 't hooftje, of alwaar de voorhuydt vast is aan het hooftje.

Ik twyffel geenzints, of deze tepeltjes hebben een grote overeenkomst met de huydttepeltjes, en voornamentlyk met die, welke in de tepels van de mammen gevonden worden, en van my in het eerste Cabinet beschreven zyn: want ze komen ten aanzien van de gedaante, ja gebruyk daar in overeen, dat, gelykerwys de huydttepeltjes, dewelke zyn in volkome gezonde tepels der mammen, eenig vermaak ten tyden van 't zuygen in de vrouwen verwekken, alzo ook deze onze tepeltjes van 't hooftjes wellustigheydt in de vleeschelyke vermenging bybrengen; maar als ze met eenige quaal aangedaan worden, namentlyk ontvelling, verzwering, enz. verwekkenze een onlydelyke pyn, even als de tepeltjes, dewelke in de tepels van de mammen gevonden worden; en deze onze gemelde tepels zyn dat gedeelte van 't lichaam, 't welk zeer dikwils met een verzwering in een vuyle vleeschelyke vermenging wordt aangedaan: waar van daan ze menigmaals zodanig uytwassen, datze kammetjes verbeelden, waarom ze ook den naam van [*cristae galli*] hanekammen krygen, na datze tot een groote klomp uytgewassen zyn.

Verders zal ik my begeven tot andere zaken, die in de mannelyke roede aan te merken zyn.

De algemene bekleetzelen van de roede zyn de [*epidermis*] opperhuydt, het [*corpus reticulare*] netwyze lichaam, en de [*cutis*] huydt: maar men moet weten, dat de roede behalven deze nog bekleet wordt met een dik bekleetzel of het uytwendige zenuw-agtige, en onder dat, met het [*cellulosa tunica*] celluleuse vlies, en met het inwendige zenuw-agtige bekleetzel.

Wat het eerste aangaat, namentlyk het uytwendige zenuw-agtige bekleetzel, niemant zal ontkennen, dat het zelve zeer stark is, wien 't maar gelust, zulks te onderzoeken; en dit was zeer nootzakelyk, op dat de roede in een geweldige opregting, niet al te dik en onbequaam zou worden.

Het tweede bekleetzel of vlies, het welk ik noeme het celluleuse, leggende tusschen de twee zenuw-agtige, is dun, ten ware de celletjes met windt opgevult worden, waar van daan het dan dikmaals, de dikte van een schryfpen verre te boven gaat, gelyk uyt de bygevoegde 4. figuur blykt.

Schoon de gemelde figuur een moot van de roede vertoont, welkers celluleus vlies door my opgeblazen is, en gedroogt, op dat het klaar blyke, dat het gemelde vlies celluleus is; echter moet gy weten, *zeer ervare Heer*, dat het zelfde geschiet in die genen, dewelke met een verzwering van de roede, een [*gonorrhaea*] druypert, een [*phymosis*] al te lange en naauwe voorhuydt, en [*paraphymosis*] spaansche kraag bevangen zyn: want het is niet zeldtzaams, dat de roede in zodanig een geval grotelyks verdikt wordt, de oorzaak van deze verdikking bestaat alleen in de opvulling van de gemelde celletjes, maar niet van de zenuw-agtige spongieuse lichamen, de roede voor 't grootste deel uytmakende. De celletjes worden in deze gebreken vervult met een windt, dewelke uyt de scharpe etter voortkomt, die door gesten, hete dampen opgeeft; hier om verstrekt het ook tot een hulpmiddel, zo de roede in deze quaal, in koudt water een uur lang gehouden wordt, waar door dezelve dikwyls aanstondts nederslinkt.

Het gemelde celluleus vlies, 't welk in dit gedeelte dunder is, als wel onder de huydt van den buyk, of de andere delen van 't lichaam, is aaneenzittende met het [*membrana dartos*] vlezig vlies, en dat met het [*membrana adiposa*] vetvlies, onder de huydt van 't lichaam gelegen; maar hier is 't van alle vet versteken, zo dat de celletjes ledig zyn (gelyk men gemeenlyk spreekt) en zodanig op malkanderen leggen; dat het gemelde vlies geenzints celluleus in 't snyden zich vertoont, en in 't tegendeel met wint opgevult zynde, komen 'er ontelbare celletjes, gelyk als schuym, te voorschyn, en dat niet

alleen in de roede, maar ook in 't hooftje, wien dit vlies ook tot een dekzel verstrekt. Ziet de derde figuur.

Hier van daan komt het ook, dat in de gezegde gebreken de roede zomtydts omgekromt wordt, en zich als een boog ombuygt. Ziet de 3. figuur.

Het derde bekleetzel van de roede, namentlyk het inwendige zenuwagtige, omringt onmiddelyk de zenuwagtige spongieuse lichamen, en is niet minder sterk, als de uytwendige.

Door hulp van deze dekzelen wordt de roede in zyne opregting wederhouden, op dat dezelve niet al te veel en ongeschikt zich uytspanne; wanneer ons zomtydts zekere hardigheydt volgens de lengte van de roede gelegen voorkomt, waar van daan dezelve ook dikmaals omgebogen wordt, (evenwel zonder een tegen natuurlyke verdikking) en ook niet regt uyt kan opgeregt worden, dat heeft dan zyn plaats in deze twee zenuw-agtige dekzelen.

De menschen hebben my dikwyls geklaagt over een [*chorda dura*] harde pees in 't onderste gedeelte van de roede, maar dit is niet anders als een verharding van de zenuwagtige dekzelen, en dat alleenlyk in 't onderste gedeelte.

In het hooftje van de roede, vindt men ook de gemelde drie bekleedtzelen: want het hooftje is een vervolg van de roede, en bygevolg heeft het de zelfde bekleetzelen, echter met dit onderscheydt, dat deze fynder en teerder zyn: dog het buytenste bekleetzel is in plaats van een opperhuydt, het tweede is het celluleuse, 't welk mogelyk in plaats is van 't netwyze lichaam; uyt het derde en 't binnenste komen de tepeltjes van 't hooftje voort.

Hier mede wensch en bidde ik, dat gy wel vaart, en dat gy in 't onderzoeken van Ontleedtkundige zaken, in de welke gy zeer veel gevordert zyt, volherden, ende voetstappen van uwen Broeder Zalr. navolgen mogt, Ik blyve.

Zeer Ervare Heer,

Een der voornaamste vierders uwer goede hoedanigheden.

FREDRIK RUYSCH.

Geschreven in Amsterdam den derden van Lentemaant 1704.

Verklaring van de negentiende tafel.

Dezelve wyst verscheyde delen van de Roede van, van de huydt in 't geheel berooft, of ontbloot.

De Eerste Figuur.

Vertoont een gedeelte van een styve roede, in vogt bewaart.

A.	*Klynder lepeltjes, door de opper-vlakte van 't hooftje verspreydt.*
B.	*Groter tepeltjes, tusschen de voorhuydt en 't hooftje gelegen.*

De Tweede Figuur.

Vertoont een roede, van de huydt ontbloot; na een voorgaande balsamatie gedroogt, en van vore te beschouwen; deszelfs zenuwagtige spongieuse lichamen zyn niet alleen opgeblazen, maar ook de *tunica cellulosa* zelfs, tusschen de twee dikke zenuwagtige bekleetzelen gelegen.

A.	*De oppervlakte van 't celluleuse vlies, van het dikke uytwendige zenuwagtig bekleetzel, ontbloot.*
B.	*Het grote zenuwagtig spongieus lichaam van de eene zyde.*
C.	*De pisweg.*
D.	*De binnenste oppervlakte van 't dikke en zenuwagtige bekleetzel, zynde ten eenemaal ontbloot van 't gehele celluleuse vlies.*
E.	*Het hooftje, door welkers oppervlakte geen tegeltjes gezien worden, om dat ze in 't drogen zyn verdwenen.*
F.	*De dikte van 't celluleuse vlies na 't opblazen.*
G.	*De randt van 't binnenste dikke bekleetzel.*
H.	*Overblyfzelen van 't celluleuse vlies, dewelke na de scheiding nagebleven zyn in de binnenste oppervlakte van het dikke bekleetzel.*

I.	*Het middelschot, tusschen de twee zenuwagtige spongieuse lichamen gelegen.*

***De Derde* Figuur.**

Vertoont het voorste omgekromde gedeelte van de roede, welkers celluleus

vlies alleen opgeblazen en gedroogt is, zynde de zenuwagtige spongieuse lichamen onverandert gelaten.

A.	*Het voorste gedeelte der roede, omgekromt, en ontbloot van het dikke buytenste bekleetzel.*
B.	*Een gedeelte van 't dikke buytenste bekleetzel, 't welk hier bygelaten is.*
C.C.	*De opgeblaze* tunica cellulosa.
D.	*Het hooftje.*
E.	*Een deeltje van 't buytenste bekleetzel van 't hooftje, afgeschyden, op dat het celluleuse vlies hier zo wel te voorschyn kome, als in 't groter deel van de roede.*
F.	*Het celluleuse vlies van 't hooftje, ontbloot van 't buytenste bekleetzel.*

***In de Vierde* Figuur.**

Wordt een moodt van de roede vertoont, welkers celluleus vlies alleen opgeblazen is, zynde de grote zenuwagtige spongieuse lichamen onverandert gelaten, op dat deszelfs dikte na de opblazing, gezien kan worden.

A.	*Het opgeblaze celluleuse vlies.*
B.	*De zenuwagtige spongieuse lichamen, niet opgeblazen en by gevolg ingekrompen.*

***In de Vyfde* Figuur.**

Wordt aangewezen een moodt van een roede van een Walvisch, konstig bereydt, op dat het binnenste in 't gezicht zoude kome: merk ondertusschen, dat ik dat gedeelte hier vertone, 't welk was in 't midden van de roede: want dezelve was veel dikker omtrent het gedeelte, naast aan den buyk gelegen.

A.	*Het dikste bekleetzel van de de roede; ik heb 'er hier geen twee, gelyk in een mensch, gevonden, ook geen celluleus vlies, of byzonder middelschot.*
B.	*De zenuwagtige snaartjes, het binnenste der roede uytmakende, tusschen welke*

	zeer veel hollen zyn, die het doorlopende bloedt in de opregting ontfangen.
C.	*Het klynder zenuwagtig spongieus lichaam van den pisweg.*
D.	*De pisweg.*

De Zesde Figuur.

Vertoont een moodt van een menschelyke roede, opgeblazen en gedroogt; dog hier is de *tunica cellulosa* niet opgeblazen.

A.	*Byde de dikke bekleetzelen, zodanig tegen malkanderen zittende, dat ze ons als een enkel vlies voorkomen, om dat de* [tunica cellulosa] *niet is opgeblazen.*
B.	*Het groot zenuwagtige spongieus lichaam van de linker zyde.*
C.	*Het middelschot tusschen de twee zenuwagtige spongieuse lichamen gelegen.*
D.	*Het klein zenuwagtig spongieus lichaam, den pisweg omringende, uytgenomen het bovenste deel.*
E.	*De zenuwagtige vezels uyt het schot voortkomende en in 't binnenste dikke bekleetzel eyndigende, door welkers hulp de roede ook beteugelt wordt, dat dezelve door het minnespel niet tot een ongeschikte groote en dikte kan uytgespannen worden.*

De Zevende **Figuur.**

Vertoont een moodt van een mannelyke roede.

A.	B*eyde de dikke zenuwagtige bekleetzelen, gedroogt.*
B.	*Het groote zenuwagtige spongieus lichaam van de linker zyde.*
C.	*Het middelschot van de roede.*
D.	*Het kleine zenuwagtig spongieus lichaam den pisweg in 't geheel omringende, anders als in de bovengemelde moodt.*
E.	*De bovenverhaalde zenuwagtige vezels, schuyns door de groote zenuwagtige spongieuse lichamen van de roede verspreydt.*

De Zestiende Ontleet-kundige Voorstellige brief Door M. Abrahamus Vaterus, van Wittenberg, *Student in de Medicyne*, Aan den zeer vermaarden Heer Fredrik Ruysch, *Medicyne Doctor, en Hoogleraar in de Ontleet- en Kruyt-kunde, enz.*

Aangaande de verborgene wegen van de Long, door welke de ingeademde lucht tot in het bloedt doordringt; als mede aangaande het tuygwerkelyke maakzel van de schyvaten, en de beginzelen der zenuwagtige vezelen in de herssenen.

AANZIENELYKE EN ZEER BEROEMDE HEER,

BUyten twyffel zult gy U verwonderen, dat ik, die U niet eens by naam bekent ben, tot die stoutheydt kome, dat ik met dezen Brief onder Uwe oogen durf verschynen. En met recht zal 't u wonder dunken, dewyl alle die geenen, dewelke ik tot voorgangers in dit doel wit hebbe, zeer ervare mannen, Doctoren en Candidaten in onze konst, en door uwe afgezonderde onderwyzing al onderwezen zyn geweest; ook is my zeer wel bewust, dat ik geenzints in naam, verstandt en hoedanigheydt met haar in vergelyking kome. Echter, *zeer vermaarde Heer*, verschoon dit myn zo groot verlangen, waar door ik aangemoedigt zynde, niets meer wensche, als dat ik afwezende, dewyl het my tegenwoordig zynde tot nog toe niet heeft moge gebeuren, Uwe zeer grondige onderwyzing in 't stuk der Ontleedtkunde genieten moge, derhalven is myn be-

geerte, om door deze briefwisseling dezelve tot myn gebruyk te verkrygen.

'tIs nu een Jaar rykelyk geleden, wanneer ik, om 't verstandt te scherpen, voorgenomen hadde in een of twee [*disputationes*] vertogen de [*mechanismus*] tuygwerking der [*actiones vitales*] levensbewegingen uyt te leggen, volgens de beste, en voornamentlyk met de reden overeenkomstige stellingen der hedendaagsche Philosophen. Derhalven heb ik op dien tydt het eerste dezer Vertogen in 't licht gegeven, aangaande het [*principium vitale*] levensbeginzel; 't welk ik volgens schuldige onderdanigheydt U hier aartbiede; ik heb daar in de voornaamste leerstukken der Philosophen over die zaak bygebragt, en na myn gering vermogen opgeheldert. Het zoude al over lang van myn plicht geweest hebben, dat ik myn beloften voldaan, en 't [*structura mechanica*] tuygwerkelyke maakzel van de werktuygen, en de daar van afhangende tuygwerking der levensbewegingen, voor zo veel, alle die dingen nu door de naarstigheydt der geleerde mannen ons bekent zyn gemaakt, met korte woorden verklaart hadde. Maar behalven dat ik door verscheyde zoorten van studien en bezigheden belet geweest zynde, myn gedagten tot nog toe daar niet heb kunnen op toeleggen, hebben my ook grotelyks zommige zwarigheden verhindert, omtrent het maakzel zelfs der werktuygen, die tot het leven dienen, voorkomende, dewelke myn gemoedt tot nog toe in twyffel hebben gehouden.

En wel de [*respiratio*] ademhaling, schoon die volbragt wordt door volgens den wil beweeglyke werktuygen, zal ik in de eerste plaats onder de levensbewegingen moeten noemen, nademaal dezelve de eerste werking van een gebore mensch is; ook kan die nooyt in hem zonder gevaar van een haastige doodt ten eenemaal weggenomen worden; en daarenboven doedt zyn welgesteltheydt zeer veel om 't leven te onderhouden. Dog aangaande zyn gebruyk, gelykerwys 'er onder de Natuurkundige veel over is gezintwist geweest, alzo is 'er voornamentlyk geschil ontstaan, of'er een deeltje van de ingeademde lucht, binnen de Long ontfangen, overgaat door de [*pori*] togtgaatjes van de [*vena pulmonalis*] longader, die naar binnen van deze ader leggen, en bygevolg, een onmiddelyke beweging en perssing op 't aderlyke bloedt makende, de beweging van 't zelfde voortzet; dan of de zelfde lucht door een enkele zydelyke perssing der bloedtvaten, de beweging van 't bloedt bevordert; en of de levendiger kouleur van 't bloedt door de longader na 't hart wederkerende, liever aan deszelfs verdeling en verbryzeling, als aan een nieuwe inkomst van de lucht toe te schryven is? Maar ik oordeele, dat dit beyde op een zeer gevoegelyke wys kan by malkanderen gevoegt worden, dewyl twee gepaarde oorzaken, waar van ieder op zich zelfs bequaam is om die uytwerking voort te brengen, onder mal-

kanderen overeenkomende, en t'zamespannende, des te sterker werken: zo dit maar met genoegzame proefstukken klaar blykt, dat 'er zodanige togtgaatjes gevonden worden binnen de longader openstaande, welke in een natuurlyke staat, voornamentlyk zonder een geweldige opspanning door opblazingen ofte inspuytingen, eenige lucht uyt de longblaasjes in 't bloedt aannemen kunnen. Wat 'er van zy, of dat de lucht middelyk of onmiddelyk, of op beyde de wyze de verdeling of kleynmaking van 't bloedt bevordert, echter schynt het hier mede niet alleen den omloop van 't bloedt door de long, maar ook door 't geheele lichaam te bestieren.

Gelykerwys de welgesteltheydt van den omloop van 't levensbloedt door de vaten en werktuygen van 't geheele lichaam afhangt van een volkome gelykmatige en geenzints afgebrokene perssing, alzo is 't ten eenemaal verwonderenswaardig, dat 'er door behulp van 't zelve, gelyk als van zeker algemeen beginzel, verscheyde en geheel en al andere zappen in verscheyde ingewanden afgescheyden worden. De grondtslag van deze zaak, (dat geen overgeslagen hebbende, 'twelk men gewoon is voort te brengen van de [*animae*] zielen, [*spiritus*] geesten, [*facultates*] vermogentheden, [*suctiones*] trekkingen of zuygingen, [*fermentationes*] gestingen, en [*praecipitationes*] nederzinkingen) wordt zeer verstandiglyk van de hedendaagsche tuygwerkkundige natuurkundige geplaatst alleenlyk in een bepaalde, en met het te scheydene vogt overeenkomstige [*configuratio*] gedaante der pypjes. Zy komen nogtans daar in onder haar niet overeen, of de verscheydentheydt alleen van de [*diameter*] middellyn in de pypjes of togtgaatjes genoeg is om deze scheyding uyt te leggen, zo dat 'er wegens zyn kleinheydt een doortogt voor de fynder deelen open is, maar de dikker belet worden: mogelyk komt 'er nog behalven dezelve de figuur van de mondtjes by, voor zo veel de binnenste overvlakte, hoeken, en onderscheydene zyden aangaat, waar door 'er niet als deeltjes van de zelfde figuur in de pypjes of buysjes kunnen ingaan.

Eyndelyk, nademaal 't ten eenemaal zeker is, dat de bewegingen van ons lichaam volbragt worden niet alleen door een enkele beweging van 't bloedt, maar ook door een gelyke [*aequilibrium*] evenwigt en perssing van dit en van 't zenuwvogt, schynt 'er reden gegeven te moeten worden, waarom 'er van deze twee, gelykelyk perssende beginzelen, zulke verschillende [*actiones*] doeningen voortkomen, waar van zommige zonder een voorgaande denking van de ziel, en tegens den wille, zonder ophouden duuren, zommige hangen van onze wille af, zommige eyndelyk zyn gelyk als in een middelplaats, zo datze wel door de natuur, zonder dat wy 'er op denken, volherden, echter kunnenze na onzen wille eenigzints

verwakkert, en opgehouden worden. De zeer vermaarde *Willisius*, in zyn ontleding van de herssenen in 't 15. 16. 17. en 18. Hooftstuk, stelt over deze onderscheydentlyke bewegingen ook onderscheydentlyke beginzelen, en dat wel zodanig, dat de grote herssenen, door byzondere zenuwen haar zap aan de werktuygen, die na den wille bewogen worden, toebrengen, en dat de kleyne herssenen de gestadig te bewegene delen in beweging brengen; maar datze beyde hare kragten verenigen in de werktuygen, die ten dele tot de vrywillige, en ten dele tot de onvrywillige beweging dienen. Met *Willisius* komen over een, de zeer beroemde Heeren, *Du Hamel de corp. animat. lib.* 4. *c.* 1. *Vieussens neurograph. univers. lib.* 1. *c.* 20. *Perrault mechanique des animaux p.* 2. *c.* 7. *Bohnius in renunciatione vulnerum sect.* 2. *c.* 1. en meer anderen, die haar gevoelen met een proefstuk bevestigen, dewyl zy zeggen, dat, als het bekkeneel van een levendige hont geopent, en de grote herssenen afgesneden zyn, de vrywillige doeningen vernietigt worden, maar dat de onvrywillige nog gestandt houden: daar in tegendeel de kleyne herssenen gequetst zynde, houden deze in een ogenblik op. En nademaal het geloofwaardige gezag van deze grote mannen, en de reden zelfs niet toelaten, over de waarheydt van dit proefstuk te twyffelen; en daarenboven zeer waarschynelyk is, dat verscheyde gewesten van de herssenen ook een onderscheydentlyk gebruyk hebben; als mede, om dat de uytgang der zenuwen uyt de herssenen daar mede overeenkomt, keure ik gaarne dit gevoelen voor goedt, zonder echter de [*constructio organorum*] t'zamenstelling der werktuygen zelfs verzuymt te hebben, dewyl die werktuygen, dewelke na den wille bewogen worden, met spieren voorzien zyn, gaande na verscheydene ptaatzen; maar de andere, die een gedurige beweging hebben, missen dezen toestel van spieren. Dog nademaal nog veele zwarigheden omtrent den oorspronk der vezeltjes, die de zenuwen uytmaken, zich opdoen, ben ik zeer begerig van U te weten, *wydt beroemde Heer*, welke de ware oorspronk is van yder zenuw, niet zo zeer omtrent haar draadtjes zelfs, als wel de vezels, die de zenuwen maken.

De oplossing dezer drie zwarigheden zoude ik wel hebbe kunnen halen, of uyt de levendige onderwyzing van myne Leeraren, of uyt de zeer geleerde geschriften van zommige hedendaagsche Ontlederen; als ook voornamentlyk, *zeer beroemde Heer*, uyt uwe ontdekkingen en bereydingen, welke gy afgebeelt, aan de geleerde werelt in druk bekent gemaakt hebt: evenwel heb ik met dezen Brief derzelver uytlegging van U moeten verzoeken; eensdeels, op dat ik enigzints aan U bekent rake, en uwe goedtgunstigheydt voor my verwerven zoude, eer dat ik zelfs in persoon tot U kome: ten anderen, op dat ik, op U gezag, als het voornaamste in ont-

leetkundige zaken, steunende, met meerder zekerheydt de t'zamenstelling en tuygwerkelyke beweging der levenswerktuygen in geschrift kan geven: Want U alleen, zo ooyt iemant, is 't wegens de gestadige inspuytingen van vogten en zeer naauwkeurige bereydingen der ingewanden, toegelaten te zien de uyteyndens der vaten, ten minsten van zommigen, en de figuuren der togtgaatjes, zo dat men U in die dingen, dewelke gy betuygt gezien te hebben, het grootste geloof moet geven. Evenwel zoude ik nog aan deze myne byzondere begeerte niet voldaan hebben, ten zy ik aangespoort was geweest door 't aanraden van den zeer vermaarden *Bergerus*, Amptgenoot en zeer groot vriendt van myn Vader, en myne beschermer niet minder, als myne grotelyks te achtene Leeraar. En nademaal ik verzekert ben, dat dezen zeer geachten Man U in zyn boezem bemindt, twyffel ik geenzints, of ik zal door hem uwe gunst en genegentheydt verkrygen. Waarom ik ernstig van U verzoeke en bidde, dat gy myne begeerte alleenlyk vergeve, en maar met drie woorden Uw gevoelen over deze zwarigheden my laat weten. Gy zult hier mede een zaak uytwerken, die my niet alleen, maar de geheele geleerde Weerelt zeer aangenaam, en zo eenen groten Man waardig is. Ik zal niet alleen afwezent, maar by voorkomende gelegentheydt tegenwoordig zynde, met woorden U grotelyks bedanken, en zal altydt blyven,

Een gestadige en onophoudelyke Vierder van uwe wydtberoemde naam

M. ABR: VATERUS, van Wittemberg,

Student in de Medicyne.
Wittemberg, den drie-en-twintigsten van Hooymaant, 1708.

Antwoort Van Fredrik Ruysch Aan den zeer Geleerden Heer M. Abrahamus Vaterus, *Zeer schrander Student in de Medicyne*, Op deszelfs Ontleedtkundige voorstellige brief,

Aangaande De verborgene wegen van de Long, door welke de ingeademde lucht tot in het bloedt doordringt; als mede aangaande het tuygwerkelyke maakzel van de schyvaten, en de beginzelen der zenuwagtige vezelen in de herssenen.

FREDRIK RUYSCH, *wenscht den zeer Geleerden Heer* M. ABR: VATERUS, *veel heyl en zegen.*

Die dingen, welke gy my in Uwen Ontleedtkundigen voorstelligen Brief hebt voorgestelt, zyn zo gewichtig en verborgen, dat de schranderste vernuften tot nog toe niet in staat geweest zyn, om dezelve uyt te leggen; derhalven wilt niet geloven, dat ik die zwarigheden ten eenemaal zal oplossen, voornamentlyk nadienze de scherpte des gezichts ontvlieden, en oogzienelyk niet kunnen worden vertoont, en daarom wordenze niet ten onregten van U *Verborgen* gezegt: evenwel zal ik trachten, zo veel ik zal kunnen, eenig licht aan de zelve te geven; en wat myn gevoelen is, zal ik gaarne bekent maken.

Derhalven wat de eerste voorstelling aangaat, namentlyk, *welke de verborgene wegen zyn, waar door de ingeademde lucht tot in 't bloedt doordringt?* ik antwoorde; dat de lucht door de Long in 't bloedt vermengt wort, kan in 't geheel wel niet ontkent worden; maar dat al de lucht, waar mede het bloedt vervult wordt, door de Long alleen gebragt wordt, durf ik (behoudens het oordeel van anderen) niet verzekeren, dewyl 'er nog wegen zyn, die niet minder bequaam zyn om 't zelve te verrigten, waar van wy onder nader spreken zullen.

'tIs nu ieder een bekent, dat de lucht door de haayrige uyteyndens der [*bronchia*] longepypen, in de [*inspiratio*] inademing gedrukt wordt tot in de vliezige en blaasagtige [*cellulae membranosae & vesiculares*] huysjes, die het grootste gedeelte der longe uytmaken.

Ik oordeele zeker te zyn, dat alle vliezen van ons lichaam met een [*latex serosus*] wyagtig vogt besproeyt worden; dog niet door hulp van de voorgegeve kliertjes van *Malpighius* en *Steno*, dewelke niemandt vertonen kan: maar ik ben van gevoelen, dat dit aan de donzige fyne uyteyndens der slagadertjes toe te schryven is.

Wie zal ontkennen, dat de lucht zich lichtelyk met een wateragtig vogt vermengt? voornamentlyk, om dat 'er niets bekender is, als dat de lucht in een wateragtig vogt, en dit wederom door de warmte in lucht verandert kan worden.

My schynt genoegzaam te blyken uyt den omloop van 't bloedt en myne konstige opvulling der vaten, dat de [*vasa lymphatica*] watervaten niet allen, maar ook de uyteyndens der aderen togtgaatjes hebben, en dat derzelver togtgaatjes [*recipientes*] ontfangende, en [*& admittentes pori*] toelatende zyn.

Deze vastgestelt zynde, oordeele ik, dat de lucht door de longepypen tot in de vliesagtige en blaasagtige huysjes gedrukt zynde, door behulp van de spieren van de [*thorax*] borst, en 't [*diaphragma*] middelrift, aldaar eyndelyk verenigt en vermengt wordt, met een wateragtig of wyagtig vogt, door de uyterste uyteyndens gelyk als een dauw in de gezegde huysjes uytgestort.

Ik mene, dat de wyagtigheydt van 't bloedt alzo met lucht vermengt zynde, eyndelyk van de uyterste takjes der aderen en watervaten opgeslorpt, en in 't bloedt overgebragt wort.

Ik hebbe boven gezegt, dat alle de vliezen van ons lichaam gestadig besproeyt worden met een wyagtig vogt, uyt de uyteyndens der slagaderen voortkomende: dit bevestigt myne nieuwe manier van opvullen, waar door ik zeer klaar in myne bereyde zaken aanwyze en toone, dat de waschag-

tige stoffe ten eenemaal uyt de uyterste uyteyndens der slagadertjes gelyk een dauw zodanig uytgestort wort, dat de voorwerpen hoogroodt van kouleur worden, en dat zonder eenige tegennatuurlyke [*extravasatio praeternaturalis*] uytstorting buyten de vaten.

Indien iemant zodanige voorwerpen aan myn huys bezien heeft, zal hy lichtelyk tot myn gevoelen overgaan: want men kan de gemelde waschagtige stoffe gemakkelyk zien, dewelke als een rook of dauw uyt de [*pori emittentes*] uytzendende togtgaatjes voor zich uytgang gezocht heeft, gelykerwys de gylige [*chylo-serositas*] wyagtigheydt van 't bloedt (op dat ik zo spreke) in een levendig mensch.

Ondertusschen, *zeer naauwkeurige Heer*, kan ik niet geloven, dat 'er zich iemandt aan stoten zal, namentlyk dat ik vastgestelt hebbe, dat in de alleruyterste uyteyndens der slagadertjes, in de plaats van root bloedt in een volmaakte gezontheydt, een gylig wyagtig vogt zich onthoudt: want zulks blykt genoegzaam in de huydt en andere delen van 't lichaam, dewyl het bloedt zyne rode kouleur afleydt, eer dat het tot het uyterste uyteynde gekomen is.

Nademaal nu zo veel luchts door de long ingehaalt zynde, niet genoeg is om 't leven op te houden, oordele ik, dat 'er andere niet minder bequame wegen gevonden worden voor 't inkomen van de lucht in 't bloedt; namentlyk, dat 'er in de huydt zo wel [*pori admittentes*] toelatende, als [*emittentes*] uytzendende togtgaatjes zyn.

Dit blykt klaar uyt de [*mercurius*] kwik, en 't leggen van [*cantharides*] spaansche vliegen op de huydt; derhalven wordt de toegang van de lucht in ons lichaam door deze gaatjes zo min belet, als de kwik en spaansche vliegen: en dezelve binnen gekomen zynde, wordt door de perssing van de omringende of uytwendige lucht vermengt met de wyagtigheydt, waar mede, gelyk ik boven gezegt hebbe, de inwendige deelen besproeyt zyn, welk mengzel eyndelyk van de uyteyndens der adertjes en watervaten opgeslurpt worden.

In een volmaakte gezontheydt wort 'er zo veel luchts in 't bloedt gebragt, als 'er vereyscht wort; nogtans gebeurt het zomtydts, dat het bloedt overstolpt wordt van al te groten overvloedt van lucht, gelykerwys menigmaal gebeurt in die genen, dewelke schielyk sterven; gelyk ik in een vrouw hebbe aangemerkt, die schielyk uyt de weerelt gerukt was, en wiens lichaam ik opende: wat geschiedt 'er? de borst geopent zynde, was het hart van een verbaasde grootheyt, en dat wegens de lucht, waar mede het vervult was, byna zonder eenig bloedt, 't welk klaar bleek door de punt van 't snymesje: want die daar in gestoken zynde, zonk het hart zo schielyk neder, als een blaas met lucht opgevult, en met een punt van een mes doorgestoken.

Ik oordeele, dat zodanig een quaal doodelyk wordt door een al te grote menigte van lucht, dewelke in 't harte vermeerdert en op malkandere gehoopt zynde, den toegang van 't bloedt in 't hart belet heeft.

Wat de tweede voorstelling aanbelangt, namentlyk *aangaande het tuygwerkelyke maakzel van de* [vasa secretoria] *schyvaten:* Nadien dit my tot nog toe veel zwarigheydt gemaakt heeft, en ik my als nog in deze zaak niet heb kunnen voldoen, ben ik genootzaakt hier van stil te zwygen, tot dat ik de vaten der mammen, [*parastatae*] bystanders, enz. klaarder zal nagevorscht hebben.

Deze dingen dan overlatende, zal ik my tot de derde begeven, namentlyk *aangaande de beginzels der zenuwagtige vezeltjes in de herssenen.*

Ik oordeele, dat deze vezeltjes haar oorspronk hebben uyt de [*tractus medullares*] mergstreken van 't verlengde merg, en dat met een zeer fyn beginzel, voornamentlyk omtrent den nek, met het [*membranula arachnoidea*] spinnewebs vliesje bekleedt zynde; uyt welk vliesje zy echter niet voortkomen, gelyk de zeer vermaarde *Blasius* en zyne navolgers gestelt hebben: want deze mergstreken, eer ze het merg verlaten, en nog niet met den naam van zenuwen genaamt worden, kunnen voor 't gezicht gebragt worden, dog niet zonder een konstige behandeling; en daarom heb ik ze nooyt van anderen in 't voorwerp zelfs aangetoont, gezien. Ja, wat 'er uyt derzelver figuuren te besluyten is, laat ik andere oordeelen; al wat ik over deze zaak heb laten afbeelden, vertoone ik, en beware de voorwerpen zelfs.

In de 12^{e}. voorstellige Brief, in de 2. figuur van de 15^{e}. Tafel, heb ik een gedeelte van 't verlengde merg, met zyne langwerpige, en de onder deze leggende ronde mergstreken laten afbeelden.

Wie een opregte kennis van deze zaak begeert, moet gewaarschouwt worden, dat hy de herssenen niet kookt, maar in den natuurlyken staat behoudt, gelyk ik doe, en ze beware zodanig, datze levendige herssenen verbeelden, alleenlyk maar met haar eenigzints door een bequaam vogt te verharden.

't Is ook te verwerpen, 't geen zommige doen, die na de verharding de herssenen met de vingeren in mooten verdelen; 't welk gedaan zynde, komen 'er strepen te voorschyn, gelykerwys in kaas, die nog niet zeer verhardt, en in stukken gescheurt is; en deze zoeken ze ons voor streken der herssenen op te dringen.

Zyt hier mede gegroet, *zeer geleerde Heer*, en volhart my te beminnen.

Geschreven te Amsterdam in myn Bevlydtkamer, den twintigsten van Wintermaant. 1713.

Antwoort Van Fredrik Ruysch, Op het boekje van Govert Bidloo,

Het welk hy den naam van Verdediging gegeven heeft.

Den Goedtgunstige en Bescheydene Lezer wort veel heyl toegewenscht.

Ik hebbe altydt een afkeer van twisten gehadt, en hebbe daar nog een afkeer van; ik hebbe my meer zoeken toe te leggen op 't onderzoeken van de waarheydt en nuttige zaken, als myn ooren aan twistgierige te verlenen: maar nu uytgedaagt zynde van een mensch, die zyn gehele levensloop door, met wien hy ommegang gehadt heeft, altydt gewoon is twist en tweedragt te verwekken, zou ik 'er nog meer van afgeschrikt hebben, ten zy ik van myn pligt geoordeelt hadde, zo de waarheydt, als myne eerlyke naam, dewelke ik tot nog toe van den laster der wangunstige niet aangetast, bespeurt hebbe, te verdedigen. Op dat gy dit ten beste neme, bescheydene Lezer, verzoeke ik uw regtmatig gemoet.

Op dat gy met weynige woorden de zaak, waar over gehandelt wort, verstaan, en een regtmatig oordeel daar over geven kunt, zal ik myne reden zo kort, als 't mogelyk is, tragten te maken.

Ik hebbe, gelyk bekent is, eenige Brieven in druk gegeven, waar in ik op de vragen van anderen voorgestelt, hebbe geantwoort; ik hebbe daar in geoordeelt, dat het de plicht van myn Leeraar-ampt was, zommige ontleedtkundige waarheden te ontdekken en te verklaren, en te gelyk de oeffenaars der ontleedtkunde te waarschouwen, dat ze zich tegen die dingen,

welke verkeerdelyk van verscheyde Autheuren aangetekent zyn, wapene zouden. Onder anderen, heb ik ook eenige dwalingen aangewezen, die ik meene van den Professor *Bidloo* begaan te zyn.

Bidloo heeft een beekje hier tegen geschreven, onder den naam van Verdediging, waar in hy op de 4. bladtz. belooft

Voor eerst, *dat hy zyne afbeeldingen van 't menschelyke lichaam, voor* 13 *jaren aan de geleerde weerelt medegedeeld, trachten zal van 't ongelyk te bevryden*; en hy gelooft, dat daar uyt volgen moet, dat dezelve qualyk van my *als verdicht berispt worden*; in tegendeel belooft hy, dat hy verder zal bevestigen, dat *zyne afbeeldingen gelykvormig en overeenkomstig zyn met de gesteltenis van de* [oeconomia animalis] *dierlyke bestiering en delen*, die het levendige lichaam uytmaken.

Ten anderen, werpt hy my de misslagen tegen, van my, gelyk hy meent, begaan: want hy zegt op de zelfde plaats, dat hy *een schets van de konst, geleertheydt, en vlytigheydt van Ruysch*, vertonen zal; en daar na brengt hy verscheyde plaatzen uyt onze schriften by.

Ten derden, berispt onze Taalgeleerde myne taalkunde; *want hy zegt, dat hy niet verzuymen zal, voorbeelden van myne beschaafde taalkunde in den schoot der geleerden neder te leggen.*

Verder voegt hy 'er by, volgens zyne gewoonte, versmadelyke hoon en lasteringen, en wat dies meer is; namentlyk, dat *Ruysch onbeschaamt en eerloos is*, en diergelyke lastertaal meer braakt hy uyt; en dit zo zynde, oordeelt hy, dat ik ben *een schandtvlek der ontleedtkunde, de ellendigste ontleder, een fyne slager, een schandeleuze en eerlooze redenaar*, en verder stort hy meer andere woorden uyt, te schandelyk om te verhalen.

Laten we het geding toestaan, zo hy zal nagekomen hebben, 't geen hy belooft. Maar by aldien ik zal aangewezen hebbe, dat alles in tegendeel waar is; indien ik zal aangetoont hebbe, dat hy niet antwoort op het geschil, maar liever myne schriften verdraayt en verminkt; indien ik zal aangetoont hebbe, dat hy grover misslagen, als ik tot nog toe aangetekent hebbe, begaan heeft; indien ik hem overtuygt zal hebben, van de alvorens aangehaalde misslagen; indien ik zal ontdekt hebbe, dat myne aanmerkingen ter quader trouwe van hem verdraayt, en ongerymdelyk worden aangehaalt; en dat *Bidloo* opentlyk ydele herssenschimmen, en bedrogredenen (ik zou niet qualyk zeggen leugens) schryft, indien ik zal hebbe geopenbaart zyn oneerlyken imborst; zal men niet met regt den bescheydene Lezer mogen vragen, zo 't my lustte zyne woorden of liever lastertaal wederom tegen te werpen, of hy zelfs dan niet, ook *Bidloo* zelfs regter zynde, indien men wedden zou, te houden is voor een zodanige, als hy my

verklaart; en of men niet liever van hem moet zeggen, dat hy *een mensch is, die niet beschaamt kan worden, die onkuysch is, schandelyk en eerloos, onbeschaamt en ondeugent, ligtvaardig, vuyl, ontuchtig, een kanker der zeden, een volslagen vyandt van rust en studien.*

Dit zal ik nu ten volle en volkome aanvangen te bewyzen. Maar om den bescheydene Lezer niet te lang op te houden, verzoeke ik, dat hy, den hoon en laster overgeslagen hebbende, eerst ernstig overweegt, 't geen in de verdediging van *Bidloo* voorkomt.

Op de 5. bladtz: schynt hy over 't stuk der Ontleedtkunde te handelen, namentlyk van de [*glandulae cutaneae] huydt-kliertjes*; het verschil is geweest, of namentlyk de huydt-klertjes [*pyramidales] grafnaaltsgewyst*, gelyk *Bidloo* dezelve voor dezen afgebeelt heeft, en nu ook beschryft, dan of ze [*orbiculares] kringsgewys* zyn? *Bidloo* is geheel in gramschap ontstoken, als of ik hem valschelyk beschuldigt hebbe, dat hy de [*papillae] tepeltjes naaltsgewys* afgebeelt heeft, en hy haalt een plaats aan, alwaar ik zelfs de tepeltjes naaltsgewys noeme en afbeelde, waarom hy my over onbestendigheydt, onwetenheydt, en onvoorzigtigheydt beschuldigt; maar of hy zulks met regt doet, zal die geene lichtelyk kunnen oordeelen, die, het dekzel van vooroordeel afgelegt hebbende, op de volgende zaken aandagtig acht geeft. Het blykt uyt de Ontleedtkunde, dat 'er zyn

Voor eerst, huydt-tepeltjes, naaltsgewyze genaamt.

Ten tweede, het is bekent, dat 'er gaatjes gevonden worden in 't [*corpus reticulare*] netwyze lichaam van *Malpighius.*

Ten derde, het blykt insgelyks, dat 'er huydt-kliertjes zyn.

Het is verder bekent, dat *deze huydt-tepeltjes* vastgehouden worden in de gaten van 't netwyze lichaam; maar geenzints die *kliertjes.* Dat deze tepeltjes naaltsgewys zyn, erken ik; en dat dezelve van my met een naaltsgewyze figuur zyn afgebeelt, is my bewust; en datze aldus afgebeelt moeten worden, verzekere en bevestige ik nu ook; daarenboven stelle ik nu ook, dat alle die geene dwalen, die deze tepeltjes anders afbeelden. Zo iemant antwoordt, waar over beschuldigt gy dan *Bidloo?* zal ik zeggen; ik beschuldige de man om die oorzaak niet, dat hy deze *naaltsgewyze tepeltjes* afgebeelt heeft, maar dat hy die *naaltsgewyze kliertjes* genaamt, en afgebeelt heeft, welke kliertjes ik verzekere, bevestige, en aantoone, geenzints naaltsgewys te zyn; dit heb ik alvorens duydelyk genoeg aangetoont, en met het gezicht zelfs bevestigt; en dit zelfs was 't, dat ik in myne laatste gedane openbare ontleedtkundige vertoning herhaalde, wanneer *Bidloo* van gramschap opzwol. De onderscheyding van het *wiskundig naaltsgewys* zal hem niet baten, nogte hem uyt dit doolhof redden, om dat

ik zegge, en klaar aantoone, dat deze *klieren* geenzints van een *naaltsgewyze figuur* zyn, waar over alleenlyk het verschil verwekt wort.

Zo de drangreden van *Bidloo* op vaste voeten stondt, waar mede hy my zoekt te overtuygen van onbestendigheydt, moest hy eerst aangetoont hebben, dat ik geschreven hadde, dat die *kliertjes* ook naaltsgewys waren, gelykerwys ik gezegt en vertoont hebbe, dat de tepeltjes naaltsgewys zyn; maar ik laat hem deze knoop over om te ontbinden, op dat hy na dezen leere, voorzigtiger te handelen.

Al wie de woorden van *Bidloo* aandagtig zal doorlezen hebben, zal lichtelyk zien, dat den man, of uyt een voorbarigheydt, of ter quader trouwe, de *huydtkliertjes* met de *naaltsgewyze tepeltjes* vermengt: want in den aanvang van zyne verdediging spreekt hy zelfs van de *kliertjes*: dewyl hy op de 5. bladtz: zegt, *dat Ruysch tot walgens toe uytgeroepen heeft, dat ik in de afbeelding van de klieren, onder het eerste algemeene dekzel geplaatst, gedwaalt zoude hebben:* Daar na gaat hy listiglyk over tot de *tepeltjes*, zeggende, *dat Ruysch die tepeltjes niet naaltsgewys, maar rondt, in 't Anatomische Theater verklaart heeft*; hier moet ik wederom herhalen, dat 'er over die tepeltjes onder ons geen verschil is geweest; ik zegge nog eens, hy vermengt, gelyk blykt uyt de voorgemelde woorden, deze twee lichamen onder malkanderen, dewelke echter klaarblykelyk van malkanderen verschillen. Ik hebbe derhalven in 't openbaar gezegt in zyne tegenwoordigheydt, en nu schryve, en wille ik, dat het de geleerde weerelt bekent zy, dat B*idloo* verkeerdelyk en zottelyk de *huydtkliertjes* naaltsgewys afgebeelt heeft.

Ik zwyge, dat ik in die ontleedtkundig openbare vertoning, daar *Bidloo* tegenwoordig was, toen ter tydt niet van de *naaltsgewyze tepeltjes*, maar alleenlyk van de *huydtkliertjes* gesproken hebbe; want niemant, die de ontleedtkunde maar van verre goeden dag gezegt heeft, kan onbewust zyn, dat de *huydtkliertjes* onderscheyden moeten worden van de gemelde *naaltsgewyze tepeltjes*, dewyl de Ontleders een verschillendt gebruyk van deze onderscheydene deelen leeren; maar die dingen, dewelke van B*artholinus* en *Malpighius* aangemerkt worden, moesten den onzen niet onbekent geweest zyn, die gestadig Autheuren te berde brengt, aanhaalt, en gelyk als voor haar vegt.

Wie lacht derhalven met my niet, als hy acht geeft op een mensch, die zo bezig is, in zich te regtvaardigen, dat hy de *tepeltjes naaltsgewys* genaamt heeft, als of hy daar in gezondigt hadde; want het is nu gezegt, dat de *tepeltjes* inderdaadt, maar niet de *kliertjes* zodanig zyn: hoe mooy maakt hy, wankelende, zich aan onwetenheyt schuldig, met zich te verschonen, die niet te verschonen is.

Zeer ellendig brengt hy zyn onwetenheydt, onbeschaamtheydt, of zal ik zeggen, leugens aan den dag; dewyl hy zegt, de woorden van *Malpighius en my*; Malpighius en ik! daar 't nogtans bekent is uyt de ontleedtkundige schriften van dezen groten Man, dat hy

Ten eerste, de klieren:

Ten tweede, deze tepeltjes zorgvuldiglyk onderscheyden, en klaarblykelyk onderscheyden zynde, voorgestelt heeft.

Voorts, wie weet niet, dat *Malpighius* en *Steno* deze kliertjes [*glandulae miliares]* *gierstgelykende* of *gierstkliertjes*, maar de *tepeltjes naaltsgewys* genaamt heeft? Waarlyk niemant, die gezonde herssenen heeft, zal toestaan, dat *naaltsgewys* het zelfde, dat gierstgelykent betekent.

Ziet hier, *goedtgunstige Lezer, het eerste staaltje te gelyk van den toeleg op de ware en oprechte vertoning der deelen; en te gelyk van* Bidloos *geleertheydt.*

Derhalven, verzoek ik, *bescheydene Lezer*, dat gy over het eerste voorkomende ontleedtkundige geschil een regtmatig vonnis uytspreekt; oordeelt, zo 't U behaagt, of deze eysch onbillyk is, namentlyk, dat *Bidloo* in de naaste openbare vertoning, in 't Anatomische Theater van 't Academie den toezienderen aantoont, dat de *huydtkliertjes naaltsgewys zyn*, gelyk hy dezelve afgebeelt heeft in zyne Tafelen, en gelyk hy dezelve verklaart in zyne Verdediging; nog minder onbillyk zal ons verzoek schynen, om dat ik zelfs geen zwarigheydt make deze voorwaarden te ondergaan; ik zal ook als nog niet wygeren, my aan deze wet te onderwerpen.

Ik hebbe aangetoont, met hoe weynig oprechtigheydt, en hoe verwart *Bidloo* het eerste verschil behandelt heeft; volkome op de zelfde wys heeft hy ook alle de andere geschillen voorgestelt, 't welk blyken zal uyt yder, die gy beschouwen wilt; by voorbeelt, vergelykt eens, zo 't U behaagt, het eerste voorgestelde verschil met dat, 't welk in de aantekeningen op onze laasten Brief aangehaalt wort, namentlyk aangaande het *middelste vlies*, 't welk de *herssenen omringt.* Dit verschil bestaat aldus:

Bidloo heeft in zyn ontleding dat vlies, of een groot gedeelte van 't vlies, gescheyden, en van 't hooft afhangende, afgebeelt; hy heeft de bloedtvaten van 't gezegde vlies niet alleen in een groot getal, maar ook klaarblykelyk zichtbaar, daar by gevoegt.

Ik hebbe geschreven, gezegt, en ik schryve nu ook, dat die afbeelding van *Bidloo* niet gemaakt is na de beeltenis van 't zichtbare voorwerp zelfs, maar liever voortgekomen is uyt een verdichte inbeelding: hy antwoort, *dat het hem zo wel geoorloft is een gedeelte van dit vlies, als my een gedeelte van het* [pleura] *borstvlies te vertoonen.* Ik sta het toe, maar wie

spreekt hem in deze zaak tegen? dog hy verdraayt listelyk onze woorden, als of ik hem beschuldigt hadde, dat hy dat geheele vlies niet vertoont heeft, 't welk zeer trouweloos is; dewyl zyne dwaling groter zoude zyn, indien hy dit geheele vlies met zyn bloedtvaten hadde afgebeelt; nademaal de geheele zaak hier op aankomt, dat dit vliesje al te dun, en al te vast met het dunne herssenvlies op zeer veele plaatzen gehegt is, als dat *Bidloo* het zelve, of zoo een groot gedeelte daar van, als hy afgebeelt heeft, gescheyden, en afhangende met afgebeelde bloedtvaten, klaarblykelyk vertoonen kan.

Maar men moet toezien, dat hy, dewyl hy pocht dit vlies alleen aan te wyzen, niet te gelyk het dunne herssenvlies met dit t'zamegevoegt vertoone, en alzo door bedrog misleyde; want ik zie, hoe veel lagen hy leydt, om die dingen waarschynelyk te maken, dewelke hy hier over geschreven heeft: hy onderstelt, *dat dit vlies zo dun niet is*, als *het [amnios membrana] binnenste vlies in een vrugt van drie of vier maanden*, of als *het vlies de zenuwen in 't oog bekledende*, maar dat deze stelling valsch is, zal ik op zyn tydt voor 't oog vertoonen: nu is myn oogmerk niet, nieuwe ontleedtkundige verschillen met B*idloo* aan te vangen, eer dat hy, gelyk 't betaamt, geantwoort heeft op de reedts verwekte verschillen: want ik bespeure, dat hy deze konst bedenkt, om, met nieuwe dingen gestadig tegen te werpen, uyt het naauw te geraken. Hoe dun dan dit [*membrana arachnoidea*] spinnewebs vlies is, en hoe vast het zit met het dunne herssenvlies, en hoe onmogelyk daarom zodanige scheyding en vertoning der vaten is, heb ik onlangs in een openbare vertoning, daar B*idloo* tegenwoordig was, ook aan B*idloo* zelfs vertoont; maar, op dat dit alles duydelyker blyke, laat B*idloo* in de naaste openbare ontleding in een menschelyk voorwerp die dingen vertonen, dewelke hy aangaande deze zaak in zyn figuuren afgebeelt heeft; ik belove, dat ik aan myn kant niet alleen zo groot een gedeelte van 't borstvlies, als ik afgebeelt hebbe, in een menschelyk voorwerp openbaar vertonen zal, maar veel groter. Schynt U, *goedtgunstige Lezer*, dit beding niet billyk?

Doet by 't voorgaande, zo 't U behaagt, 't geen hy in zyne aanmerkingen op onze derden Brief, aantekent; namentlyk, aangaande de *verdeling van de [arteria magna seu Aöta] groote slag-ader*, en gy zult wederom zien, dat den [*sophista*] muggezifter, bedriegeryen t'zamenstelt; *hy weet*, namentlyk, *dat het niet altydt gevoegelyk, of de moeyte waardig is, den Lezer te herhalen*, 't geen over die zaak al gezegt is.

Maar dit is 't verschil.

Ik hebbe in den derden Brief geschreven, dat de *verdeling van de groote*

slag-ader in een opklimmende en nederdalende stam, in een natuurlyk gestelt mensch, niet gevonden wort, zodanig voortgaande, en zodanig een schikking hebbende, gelykerwys *Bidloo* deszelfs schikking en voortgang in de 23. Tafel van zyne Ontleding afmaalt: ik hebbe daarenboven bygevoegt, en ik herhale het nog, dat ik deze dingen niet eenmaal hebbe waargenomen, (schoon ik jaarlyks zeer veele doode lichamen van menschen opene, en naauwkeurig daar op acht geve) en ik voeg 'er ook by, dat alles, 't welke van my door de konst bewaart wordt, op dat dit blyke kan, het tegendeel aanwyst.

Maat laten wy eens zien, wat onze Ontleder antwoort? eerst zegt hy, *dat deze dingen te Amsterdam van iemant anders in 't openbaar alzo vertoont zyn geweest*; maar hoe veel geloof zal men aan *Bidloo* geven, die 'er niet tegenwoordig is geweest? nadien ik zelfs deze vertoning, waar van hy spreekt, hebbe bygewoont, en ik nogtans zodanig een schikking en voortgang van gemelde slag-ader niet vertoont gezien hebbe; zal hy dan liever willen, dat ik zyne vertellingen beter, als myne oogen geloof geve? laat dit klaar vertoont zyn geweest, 't is my evenveel; maar dit zelfs, waar over het verschil is, wilde ik van *Bidloo*, of van een ieder, die 't hem behaagt, terwyl ik 'er tegenwoordig ben en t'aanschouwe, vertoont zien, namentlyk, dat de schikking en voortgang van de gemelde slag-ader zodanig is, als *Bidloo* afbeelt in zyne Tafelen, dewelke ik verklaart hebbe gebrekkelyk te zyn, en nu zeg ik ook, datze vol misslagen zyn.

Derhalven zal 't de plicht van B*idloo* zyn, in de naastkomende ontleding op de openbare vertoonplaats, dit in een welgeschapen mensch te vertonen, gelyk ik wederom belove, dat ik niet alleen in een, maar in meer menschelyke voorwerpen het tegendeel zal aanwyzen. Maar onze Man in de konst van bedriegen kundig zynde, is een strik dichteby gewaar geworden, dien hy niet heeft kunnen ontgaan, daarom heeft hy getragt den zelve door allerley konsten te ontsnappen; derhalven voegt hy 'er by, dat dit zelfde, namentlyk den ongeregelde loop van vaten, van my is aangetekent, te weten op die plaats, alwaar ik zegge, *dat de* [bronchialis arteria] *longepyps slag-ader, en mam-slag-aderen zomtydts een ongeregelde loop hebben.* Waarlyk wederom een fraye drangreden, zo een frayen B*idloo* waardig! dog ziet het gevolg eens aan; om dat dit aangemerkt is geweest in de *longepyps slag-ader*, en de *mam-slag-aderen*, derhalven moet men het zelfde besluyten van de groote *slag-ader*?

O hoe geestig zou dat hooft zyn, indien 't herssenen hadde! Wie, die gezonde herssenen heeft, ziet het onderscheydt niet? Hoor eens hier, myn goede *Govert*, dat in de mam-slag-aderen of andere ('t geen buyten alle

tegenspraak is) menigmaal een speling van de natuur is, hebbe ik aangetekent; voorts, alwaar ik deze speling van de mam-slag-aderen aanmerke, stelle ik die ook als een speling, en niet als een gewone natuurlyke staat ter neder; maar gy vertoont dit van de groote slag-ader voor gewoon en natuurlyk. Maar wie is daarenboven zo dom, die niet weete, dat de speling menigvuldiger is in de kleynder takjes, zeer zelden omtrent den oorspronk zelfs, namentlyk in de groote slag-ader. Men zal op zyn plaats verklaren, dat deze onze aanmerking, aangaande de groote slag-ader, niet ondienstig is voor die genen, dewelke de Ontleedt- en Heelkunde oeffenen, schoon onze haastige blinde B*idloo* die nuttigheydt niet gewaar wordt.

Laat nu de bescheydene Lezer over het grondige antwoort van B*idloo* oordeelen: want hy durft op zyn eyge zaak niet betrouwen, daarom keert hy zich van 't voorwerp, en de ontleedtkundige vertoningen, en de reden na het gezag van anderen; en in benaauwtheyt zynde, zoekt hy een andere uytvlugt, gelyk een Vos, die na nieuwe schuylhoeken omziet, indien hy van de Jagers wordt nagejaagt; want hy zegt, dat *Vesalius, en andere, het zelfde hebben*; wat kan 't hem baten? dwaalt hy van gelyken niet, die met *Vesalius*, en andere dwaalt? Hoe groot een beschermer is nu onze B*idloo* van de oudtheydt, die te voren een gestadige vyant daar van was! hoe zeer is hy verandert van dien B*idloo*! die enz.

Ik laat U ook nog niet los, dwaze en stoute aanhaalder der Autheuren, dewelke gy, gelyk 't blykt, of in 't geheel niet gelezen, of niet na behoren doorbladert hebt; wy ontkennen, dat die deftige mannen, en voornamentlyk *Vesalius*, dien gy niet schroomt by te brengen, zo verre gedwaalt hebben, als gy; de figuur van dezen verschilt veel van die van B*idloo*; wie zich verwaardigt deze figuuren te gelyk in te zien, zal lichtelyk oordeelen, dat gy een onbeschaamt mensch zyt. En wat zal 't baten, zo de figuur van B*idloo* naby komt aan de figuuren der beroemste mannen, 't welk echter valsch is; wat meent gy, myn goede drogredenaar, dat hier uyt volgt? niets geloof ik, ten zy dat gy uyt quade, erger figuuren gemaakt hebt. 't Is ook bekent, dat B*idloo* veele dingen niet na de voorwerpen zelfs, maar na de figuuren van anderen heeft laten afbeelden, 't welk ik op zyn tydt verder zal openbaren.

Het geen de bescheydene Lezer over de drie voorgaande verschillen geoordeelt heeft, zal hy buyten alle twyffel 't zelfde ook oordeelen over het aanstonts voor te stellene verschil, 't welk in rang het vierde kan gehouden worden; waar in gehandelt wort *over een 's menschen* [lien] *milt, en deszelfs gesteltenis.* Ik hebbe aangetekent, dat B*idloo* het lichaam van de milt van een mensch klieragtig, celluleus, en met dwersche vezels voorzien, en

geenzints gelyk 't betaamt, en in een natuurlyke staat in een mensch gevonden wordt, afgebeelt heeft; onze drogredenaar verdraayt dit ongerymdelyk, en verhaalt de zaak, als of hy van ons beschuldigt was geweest, dat hy alleen een gedeelte van de milt afgebeelt heeft, maar geen geheele milt: daar nogtans dit het enkele en eenige verschil niet is; alhoewel ik ook iets aangetekent hebbe van het afgebeelde gedeelte.

Ik hebbe aangemerkt, dat hy zonder onderscheydt geschreven heeft, de milt afgebeelt te hebben, welke woorden alzo gestelt zynde, schynen te kennen te geven, dat 'er een geheele menschelyke milt afgebeelt is in de 4. fig. van de 36. tafel. daar hy nogtans in die figuur maar een gedeelte van een Kalfs milt aanwyst. Deze myne berisping scheen des te nootzakelyker, om dat in dat gedeelte van de milt van een Kalf, in zyne figuur vertoont, die dwersche vezelen te voorschyn komen, die nooyt in een menschelyke, maar in een Kalfs milt altydt gezien worden; 't welk zeker van geen kleyn belang is: want zo 'er gevraagt wordt, of 'er in de milt huysjes of celletjes, dwersche vezelen en klieren gevonden worden, moet men op een geheel andere manier antwoorden, als van de milt van een mensch; namentlyk, indien 'er van een Kalfs milt gevraagt wort; maar onze Ontleder beroemt zich, dat hy ook menschen milten ontleedt heeft; men zou hem lichtelyk kunnen toestaan, dat hy milten van menschen opgesneden heeft, maar wat volgt hier uyt? wanneer de Scherpregters de menschen den hals afsnyden, verstaanze echter daarom niet de naauwkeurige ontleding van 't menschelyke lichaam. Hier is onder ons alleen 't verschil, of hy de menschelyke milten wel afgebeelt en beschreven heeft; hoe gebrekkelyk zyne laaste Tafel is, zal ook in zyne Verdediging zelfs, zo men daar maar een weynig op let, blyken; derhalven herhale ik met regt, dat de ingewanden, die *Bidloo* in zyne ontleding van 't menschelyke lichaam, voor ingewanden van menschen afgebeelt heeft, niet alle van menschen zyn. Gelykerwys ik ook herhale, dat 'er in een mensche milt verkeerdelyk klieren, dwersche vezelen, en celletjes van *Bidloo* verzonne worden. Maar mogelyk bedriegen ons de oogbeschouwing, het ontleedtkundig onderzoek van de milt, en konstige bereydingen; want de onze redeneert mooy [*a priore*] van vore, en hy zegt, *derhalven schynt het my te blyken, dat 'er nootzakelyk kliertjes, enz. zyn. Het schynt*, zegt hy; ondertusschen is 't, laat de schilder komen! Hoor gy eens hier! beelt kliertjes af; wyk Philosophen, hier is een nieuwe Prior! ey lieve opent de oogen des verstandts, op dat gylieden ziet, of hy minder het [*prius*] voorste, of het [*posterius*] agterste begrypt? waar twyffelt gylieden over? ik meene dat het klaar blykt, dat hy zyne denkbeeldige figuuren *van vore* afgebeelt heeft, de-

welke daarom meer het agterste waardig schynen: want my geheugt voorheen gelezen te hebben, *Dat de schriften, of bekladde papieren van den baartscheerder Licinus, geschikt zyn om den aars te vegen.*

Aldus schenen hem buyten twyffel de huydtkliertjes naaltsgewys: wat dunkt U Lezer, heeft hy niet zeer klaarblykelyk van verdichtzels gedroomt? heeft hy niet de gemelde kliertjes *van vore* laten afbeelden? een figuur moet in der daadt een afbeelding van dat geen zyn, 't welk in 't voorwerp voor 't gezicht zich vertoont; maar het was my byna ontgaan, dat *Bidloo* verzekert heeft, dat hy daarenboven voor 't gezicht vertoonen kan, dat 'er kliertjes in een mensche milt zyn; zo dit waar is, namentlyk, dat hy deze kliertjes voor 't gezicht vertoone kan, zullen de bygebragte drangredenen vergeefs zyn, die hy haalt

Voor eerst, *Vyt de proefstukken van Malpighius.*

Ten tweede, *Vyt een ligte opblazing van dit ingewant, en een droogmaking van 't zelve.*

Ten derde, *Vyt een voorzigtige in stukken vryving der drooggemaakte deelen, en een konstige beschouwing der zelver; voorts uyt ingespote wasch eerst in de slag-ader van de eene milt, vervolgens in de ader van den anderen, en dan zo wel in de slag-ader als ader van den derden milt; en uyt quikzilver in de watervaten.*

Indien hy door deze of andere proeven klaarlyk aan 't gezicht kan brengen de kliertjes, celletjes, en dwersche vezelen, die hy aan de milt van een mensch toeschryft, zal ik ligtelyk daar in berusten. Derhalven verwagte ik, dat hy in de naaste openbare ontleding in een menschelyk voorwerp die dingen vertoont, dewelke hy aangaande de milt van een mensch aangetekent heeft, namentlyk de celletjes, dwersche vezelen, en kliertjes, of dat midden, waar van hy droomt, tusschen de ader en slag-ader.

Maar ik belove, dat ik voor 't gezicht vertonen zal, hoe grotelyks die geene bedrogen worden, dewelke zommige in de ontleding van de milt, voorkomende lichamen verkeerdelyk voor klieren, celletjes, en dwersche vezelen houden, en ik zal doen zien, dat die lichamen werktuygen van een geheele andere natuur zyn.

Maar verder heeft hy 'er bygevoegt, *dat ik in myne aanmerkingen de milt een klier genaamt hebbe:* Ik zal de manieren van *Bidloo*, voor welke ik altydt een afschrik heb gehadt, en nog hebbe, niet navolgen; nog ik zal de Lezers met een onbeschaamt voorhooft misleyden; ik ontkenne niet, dat dit ingewant my voor dezen, gelyk de andere Ontlederen, misleydt heeft, en dat het my in deszelfs ontleding voorgekomen is, als of het klieragtig was. Dit dan te bekennen, en te verbeteren, schynt B*idloo* een

groote misslag te zyn; zo het *Bidloo* niet geoorloft zal zyn, heb ik geoordeelt, dat het my ten minsten geoorloft is, my zelfs te verbeteren. Ik zal 't oprechtelyk verhalen, wat my tot dat gevoelen gebragt heeft; het vooroordeel heeft 'er niet weynig toe geholpen, dat ik dit gevoelen aannam; dewyl ik gewaar wierdt, dat alle de Ontlederen van deze eeuw dit eenpariglyk vaststelden; maar van die tydt af, dat ik voorgenomen hadde een nieuwe onderzoeking van myne gevoelens, en andere zaken omtrent de ontleedtkunde in 't werk te stellen, en niets voor waarheydt aan te nemen of aan te tekenen, ten zy dat ik op nieuws bevonden hadde, duydelyk waar te zyn, heb ik myne nieuwe (dog aan *Bidloo* onbekende, gelyk uyt zyne verdediging blykt) manier by der handt genomen, en bevonden, dat dit ingewant, 't welk voor dezen my, als ook aan anderen scheen voorzien te wezen van dwersche vezelen, celletjes en kliertjes, geenzints zodanig is; ik blyve by myn voornemen deze manier te volgen, gelykerwys het voornemen van *Bidloo* schynt te zyn, altoos zyne oude met nieuwe dwalingen te beschermen, laat hy dit met de leugenaars gemeen hebben, dewelke de begane leugens altydt tragten met nieuwe leugens te bedekken; daar nogtans iemandt, indien hy gedwaalt heeft, zorgvuldig moet letten, dat hy niet van quaadt tot erger vervalt; maar zo hy dit van my niet wil horen, hy leeze het 13. Schimpdicht van *Juvenalis*, van 't begin tot het eynde.

Ik zal niet antwoorden op die verwarde vragen van B*idloo* voorgestelt, by voorbeelt, *hoe de watervaten dan haar zap krygen? hoe andere zaken verrigt werden?* want hy schynt daar op toe te leggen, dat hy veele dingen leere zonder moeyte, als of ik altydt gehouden was, gelyk voorheen, voor niet, een ondankbaar leerling te onderwyzen; misschien is 't den onzen uyt de geheugenis gegaan, dat hy een afgezonden Collegie in myn huys gehouden heeft, en dat ik 'er geen beloning voor ontfange hebbe.

Gelyk het met het vierde verschil gelegen is, alzoo is ook het vyfde; aldaar schynt hy zommige dingen aan te roeren, *aangaande* [radices vesiculae felleae] *de wortelen van de galblaas*; maar zo wie niet ergens anders van daan dat verschil kende, zoude hy een radende Oedipus van noden hebben, dewelke het zelve uyt de woorden van B*idloo* na behoren zou kunnen verstaan; zo zeer heeft de gestadige verdrayer van de ontleedtkunde en de waarheydt, dat verschil verdraayt; met opzet, gelyk ik mene, om door zyne bedriegelyke konsten den Lezer te verwarren; maar 't verschil is dit, *Of de gal in de galblaas door die buyzen ingaat, welke* Bidloo *zegt wortelen te zyn, uyt den bodem van de gemelde galblaas voortkomende?* en welke buyzen of pypen hy zodanig afgebeelt heeft. Deze zaken tragt ik duydelyk aldus voor te stellen, om dat ik bevinde, dat den drogredenaar

verwarring zoekt; hy onderstelt in zyn verdediging, dat ik geheel iets anders stelle, als ik gestelt hebbe; en geheel iets anders ontkenne, als ik ontkent hebbe. Derhalven, Lezer, op dat het blyke, wat myn gevoelen is, erken ik *verscheydene wortelen van de galblaas, alleenlyk verwerpenwe die, dewelke hy uyt den bodem voortkomende afgebeelt heeft*, en hier over is alleen het verschil. Deze, is *Bidloo* gehouden aan te tonen en te bewyzen in de naaste openbare ontleding, namentlyk in een mensch; maar wederom wordt ik genootzaakt een waarschouwing daar by te doen, dat hy, die in bedriegeryen zo zeer geoeffent is, den aanschouwer niet misleyde: want hy moet aantonen, dat de vaten van hem aangetekent, *galvaten* zyn, dog datze geenzints vezelen, of bloedtvaten, of van een anderen natuur zyn; maar ik hebbe aan myn kant getoont, en ik neme het aan te vertonen, dat dezelve geen galvaten zyn, maar van een geheele andere natuur.

Ik worde waarlyk beschaamt, dat ik gehouden ben zo menigmaal de quade konstgrepen van een man, die in een openbare bediening gestelt is, te openbaren, en nogtans verder voortgaande, doen 'er gestadig nieuwe bedriegeryen zich op; *Bidloo* hadde gehandelt van 't *[Pericardium] hartezakje, en deszelfs bloedtvaten*; ik hebbe geschreven, dat hy daar van qualyk gehandelt hadde, wat antwoort hy? De drogredenaar poogt met zyn antwoort den Lezer te misleyden, als of het genoeg ware, zo hy op zyn manier aantoonde, dat hy *de vaten van 't hartezakje* afgebeelt heeft; ey lieve, is dit ons verschil? daar wort niet zo zeer gevraagt, of hy dit afgebeelt heeft? als wel, of ze zich wel, en gelyk in den natuurlyken staat, vertonen? en daarom heb ik 'er bygevoegt, *dat die slag-aderen alleenlyk ten ruuwste beschreven zyn*, 't welk de onze (in alles bedriegelyk) listiglyk overslaat, op dat hy niet schyne zich met zyn eyge zwaart te dooden.

Maar op dat de Lezer zyne dwaling te minder gewaar worde, mengt 'er de listige bedrieger gestadig nieuwe dingen by, en die niets tot de zaak doen; by voorbeelt, hy zegt, *dat de* [neurologia] *beschryving der zenuwen veel waardiger voor de Geneesheeren en Heelmeesters om te weten is, als de kennis van de bloedtvaten, enz.* Ey lieve, op welke plaats hebbe ik gezegt, dat de beschryving der zenuwen minder waardig is? gelykerwys de woorden van hem schynen te kennen te geven. Maar laat men toestaan, dat de beschryving der zenuwen waardiger is; is daarom de kennis van de bloedtvaten, en derzelver verdeling niet nootzakelyk? want het blykt, dat de zenuwen voor het grootste gedeelte metgezellen der slag-aderen zyn; zal dan de zenuwbeschryving niet onvolmaakter en onzekerder zyn, zo lang de loop der bloedtvaten minder gekent wort?

't Geen hy zegt, *dat 'er uyt de wont van de kleynste zenuwtjes, gevaar*

voor 't leven te vrezen is; dat raakt nog ons, nog deze plaats: want dat hebbe ik niet ontkent, en 't is ook niet in ons verschil; alzo tracht hy overal door een verandering van reden de Lezers te vleyen; maar om dat de wonden der zenuwen gevaarlyk zyn, zyn daarom de wonden der bloedtvaten geenzints gevaarlyk? Zekerlyk behendig redeneert onze geoeffende [*Logicus*] Redekundige, aan wie misschien onbekent is, hoe veel gevaars men te vrezen heeft in een quetzing van de slagaderlyke takjes in 't hart, lever, milt, vliezen der herssenen, als mede in de darmen, en het hooftje van de roede; maar om dat deze en diergelyke zaken alleenlyk schynen bygebragt te zyn, dat hy ons van den weg afleyde, zal ik 'er van afstappen.

Op de zelfde wys handelt hy in de aantekeningen op den eersten Brief, aangaande *de gaten in 't* [corpus reticulare] *netwyze lichaam van Malpighius.* Laat iemant zeggen, waar toe dog deze dingen, dewyl *Ruysch* over dezelve daar ter plaatze niets geschreven heeft, 't geen *Bidloo* raakt? ik zal 't zeggen, op dat hy namentlyk volgens zyne gewone manier met die dingen in de plaats te stellen, dewelke tot de voorgestelde zaak niet dienen, des Lezers aandagt van 't voorgestelde verschil afleyde. Ik zoude derhalven met regt hier op niets antwoorden, maar ik kan 't niet nalaten de leerlingen te waarschouwen, datze zich in deze dingen door onzen Ontleder ook niet laten misleyden; namentlyk, hy zegt, *dat deze gaten verandert worden om verscheydene oorzaken*, dit sta ik toe, nogtans volgt hier uyt niet, 't geen hy daar uyt schynt te trekken, namentlyk dat dezelve niet kunnen, nog moeten met die figuur afgebeelt worden, waar mede zy zich vertonen in een natuurlyken staat, alwaar geen gewelt by komt. Indien de bewysreden van *Bidloo* doorgaan zoude, zouden nog de neusgaten, nog mont, nog bloedtvaten zelfs, nog eenige montjes behoorlyk kunnen werden afgebeelt, om dat alle deze dingen veelvuldig veranderen na de drukking of draying van die geene, dewelke met de handen, of op een andere wys, dezelve aanvaart te handelen of te veranderen; des niet tegenstaande nogtans, indien iemandt deze zaken zoude ondernemen af te beelden, zou men zekerlyk derzelver natuurlyke figuur, en geenzints volgens de verandering van de drukking aangebragt zynde, moeten aanwyzen.

Verders neemt hy andere bedriegeryen by der handt; indien iemant deze zesde figuur (dewelke hy in zyne verdediging heeft laten afbeelden) aandagtig inziet, zal hy ligtelyk bemerken, dat deze verre verschilt van die dewelke in zyne groote ontleedtkunde aangewezen wordt, en die van ons is beschuldigt; of dit het werk van een eerlyk man is, laten dat andere oordeelen? Zekerlyk worden 'er in zyn ontleetkundig Boek veel meer vaten vertoont, onder de klieragtige en tepelagtige zelfstandigheydt verspreydt,

als in deze veranderde figuur. Maar op dat ik hem niet te hardt schyne te vallen, laat het zo wezen, dat deze figuur zodanig in zyn boek gevonden wordt, ('t geen grootelyks gelogen is) nogtans komt de van hem verbeterde tafel geenzints overeen *met de gesteltenis van dat deel in een levendig*, of *een versch gestorve mensch*; (over welke zaak hier alleenlyk gehandelt wert) want *Bidloo* zal nooyt klieren tusschen de tepeltjes zodanig by malkanderen gelegen, als hy dezelve heeft laten afbeelden, kunnen aantonen; veel minder de hayrige watervaatjes tusschen de klieren en tepeltjes gelegen, en van hem in de 6. figuur van de 4. tafel afgebeelt; hy zal ook niet kunnen aantonen, dat de bloedtvaten zodanigen loop onder de gemelde tepeltjes en huydtkliertjes houden, als hy haar toegeschreven heeft; ik verlange zeer, dat hy dit alles op die manier, als het in zyne ontleedtkunde afgebeelt wordt, in de naaste openbare ontleding vertone.

Het is ook buyten onze verschillen, dat hy een *opgedroogde* [cuticula] *opperhuydt* in de 1. figuur van de 2. tafel van zyne verdediging aanwyst; ey lieve Lezer, hoe fraay komt hy zyne beloften na; hy heeft namentlyk belooft, *dat zyne dingen overeenkomen met de gesteltenis der deelen, die het levendige lichaam uytmaken*; ondertusschen brengt hy een gedroogde en uytgespanne opperhuydt te voorschyn, die geheel en al verschilt van een versche en levendige, en evenwel heeft onze voorzigtige Wiskonstenaar daar een gevolg uyt getrokken, als of het zodanig in een levendig mensch was; met regt derhalven stelle ik dit ook onder de ydele herssenschimmen van een dromendt, ik zonde byna gezegt hebben, van een raaskallendt mensch. Daarenboven bewyst hy geenzints, dat de nedervallende quik gevloeyt is door de gaten van de tepels zelfs, gelykerwys ik toesta, dat dezelve door andere togtgaten uytvloeyt.

Maar hy meent, dat hy een weg gevonden heeft, dewelke hy inslaande veylig oordeelt, en dat het hem vry staat allerhande verdichtzelen te schryven; want te bewyzen 't geene ontkent wort, is moeyelyk; ik hebbe gezegt, *dat ik de vaten, van* Bidloo *afgebeelt, niet gevonden hebbe in 't bovenste deel van 't* [membrana arachnoidea] *spinnewebs vlies*; ziet eens hoe fraay hy wederom onze woorden verdraayt; onze mening daar ter plaatze is deze; *Bidloo* heeft de vaten afgebeelt, als of ze zich gestadig vertoonden; maar ik hebbe, met opzet een naarstige onderzoeking gedaan hebbende, meer en ook fynder vaten gezien; dog nooyt hebbe ik zodanige kunnen gewaar worden; wat blyft 'er nu over? Oordeelt gy niet met my, *goedtgunstige Lezer*, dat hy gehouden is alle deze dingen duydelyk te bewyzen en aan te tonen, voornamentlyk, wanneer 't nu overvloedig blykt, dat hy meer andere verdichte afbeeldingen aangewezen heeft?

Eyndelyk verhaalt hy een geschiedenis, dewelke gebeurt is, in onze voorgaande openbare ontleding; maar hy verhaalt dien zodanig, gelykerwys hy andere dingen gewoon is te verhalen, namentlyk ten deele met te verbergen, ten deele met te verminken; maar op dat de Lezer deze geschiedenis ten volle begrype, zo als dezelve gebeurt is, zal ik dien van den beginne af verhalen, en oordeel daar uyt over de onbeschaamtheydt van *Bidloo.*

Wanneer 't my toegelaten was een doodt lichaam openbaarlyk te ontleden, is 's namiddags ook tegenwoordig by de ontleding geweest de Heer *Bidloo* de Apotheker, en uyt dien hoofde opziender van 't Collegium Medicum, broeder van den Hoogleeraar; onder anderen vertoonde ik ook zommige huydtkliertjes; deze woorden daar by voegende; deze klieren, gelyk de aanschouwers zien kunnen, zyn rondt, en worden geenzints naaltsgewys gevonden, gelykerwys de *Professor Bidloo* dezelve verkeerdelyk in zyn Boek heeft afgebeelt. Den volgenden dag is de voornoemde Professor van Leyden zelfs in het Anatomische Theater gekomen; met weynige woorden herhaalde ik dat geene, 't welk ik den voorgaanden dag gezegt en aangetoont hadde, dit daar by voegende; gisteren heb ik den aanschouweren de huydtkliertjes aangewezen, en getoont, dat dezelve van een ronde figuur waren, en geenzints naaltsgewys, schoon ze in de figuuren van den *Professor Bidloo* verkeerdelyk in die gedaante afgebeelt beschouwt worden; een weynig daar na in de vertoning voortgaande, heb ik gesproken van de herssenvliezen, deze woorden daar by gevoegt hebbende; dit vlies is het spinnewebsvlies genaamt, t'zedert veele Jaren ontdekt in een genootschap van geleerde Mannen, waar van leden geweest zyn de zeer vermaarde Heeren *Blasius, Sladus, Swammerdam*, en de hier nog tegenwoordig zynde zeer beroemde Heer Doctor *Quina*; van welke Heeren dit gemelde vlies zyn naam verkregen heeft. Daarom kan ik my niet genoeg verwonderen over de stoutheydt van zommige menschen, die zich durven beroemen Vinders van dit vlies te zyn; eylieve beschouwt eens deszelfs dunheydt, zeyde ik, ('t zelve aan *Bidloo*, en die aan zyn zyde zat, voor 't gezicht tonende) ik oordeele dat het onmogelyk is, hoe veel moeyte ook iemant aanwendt, zodanig een gedeelte, als zekere vermetele in zyn figuuren voor dezen afgebeelt heeft, te scheyden, en aan de geleerde waerelt te vertonen, en dat met zichtbare bloedtvaten doorweven, dewelke tot nog toe niemant heeft kunnen vertonen; door hulp van myn konst en werktuygen, zyn 'er vaten in verscheyde delen van 't lichaam ontdekt, in dewelke niemant dezelve tot nu toe gezien heeft; maar ik oordeele met regt, dat het in dit deel, namentlyk van dat vlies, een onmogelyk werk is. De meeste van de aanschouwers waren niet onbewust, dat *Bidloo* dit vlies zodanig in zyn Boek

afgebeelt hadt, en daarom waren alle oogen op hem gevallen: op alle deze dingen zweeg *Bidloo* stil; maar na 't vertrek der aanschouweren, uytgenomen de eerste kring, *Bidloo* weggaande, zyde hy dit in 't Nederduytsch, myn Heer, *Ik danke V voor uwe beleeftheydt, ik ben bereydt V een gelyken dienst te doen, als gy eens te* Leiden *gekomen zult zyn.* Waar op ik geantwoort hebbe, '*t zal lichtelyk kunne geschieden, dat ik daar eens by gelegentheydt kome*; hier op zeide *Bidloo, by aldien ik een vertoning hebben zal, zal ik 'er u kennis van geven*, waar op ik tot antwoort gegeven hebbe, *zo 't u behaagt.* Zodanig was het eynde van de zaak; maar de onze voegt 'er by, *dat ik met een bevende stem geantwoort hebbe*; laat dit waar zyn, wat wort hier uyt besloten? namentlyk dat ik zo onbeschaamt niet ben, als *Bidloo* is. Ik sta 't toe, en om die reden, Indien ik op de manier van *Bidloo* schreef, zou ik hem niet qualyk noemen den Professor in de onbeschaamtheyt: want onze onverzaagde verschrikt niet, wanneer hy een geding verliest; ik, gelyk hy zegt, beve, wanneer ik aantone, dat *Bidloo* de huydtkliertjes verkeerdelyk afgebeelt, en andere misslagen begaan heeft, 't welk ik zeer gemakkelyk kan goetmaken. Hier hebt gy, *Lezer* een getrouw verhaal van 't voorval, 't welk ik op alle uren van den dag met geloofwaardige getuigen bewyzen kan.

Ik antwoorde niet op dat ydele verzet, waar mede hy zegt, *dat hy niet geantwoort heeft, om dat men eerbiedigheydt voor de aanzienelyke plaats moest over hebben.* De plaats heeft zeker niet belet, dat hy antwoordde, na het vertrek der toehoorderen; wanneer wy die reden t' zamen hadden onder ons, zyn 'er maar weynige geleerde lieden by geweest, derhalven was het in dien opzigt een afgezonderde plaats, het voorwerp van de ontleding, en alle de bereyde zaken waren by der hant; belettede het dan ook de plaats? waarom hy myne opsmukkingen, zo hyze noemt, niet ten toon stelde, en zyne helthaftige bewysredenen voortbragt, en bewees.

Wie ruykt, en voelt niet als met de handen het uytvlugt van *Bidloo*? ik gelove dat 'er weynige zyn zullen, die geloven zullen, dat zyn onmagt niet liever, als zyne zedigheydt, hem wederhouden heeft, ten ware haar bekent was, hoe zedig deze *Govert* van zyn kints gebeenten af geweest is.

Ik zoude hier mede kunne berusten, en myn antwoort op die beschuldigingen, dewelke *Bidloo* tegen myne aanmerkingen, of andere schriften verwekt heeft, uytstellen, tot dat hy, gelyk 't betaamt, geantwoort zal hebben op de berispingen, dewelke ik over zyne ontleetkunde in 't ligt gegeven hebbe; maar ik hebbe het boven dien van myn plicht geacht met weynige woorden te vertonen, dat *Bidloo* zo weynig een oprechten beschuldiger,

als een voorzigtigen verdediger is: Derhalven vervoege ik my nu tot dat geen, 't welk hy tegen myne schriften ingebragt heeft.

Hy berispt de afbeelding van de [*vasa Lymphatica*] watervaren in de lever, over dertig jaren, en langer van my uytgegeven; Ik weet, *gunstige Lezer*, dat die vaten groter uytgedrukt zyn, als na de evenredenheydt van de lever: want die lever is veel klynder, als een natuurlyke paardelever, 't welk zekerlyk mee inzigt is gedaan; nadien het onmogelyk is geweest, een paarde lever in de natuurlyke grootte in zodaning een klyne vorm van dat boekje te vertonen; maar de waterbuyzen hebben een natuurlyke wydte, gelykerwys ze in een paerdt gevonden worden; maar weet lezer, dat ik in de uytlegging van de aangehaalde figuur vermaant hebbe, dat de grootte van de afgebeelde paardelever met inzigt klynder gedrukt is, als 't behoorde; dog dit merkt onze haastige en blinde berisper niet aan, of heeft het niet willen aanmerken. Indien hy wat berispen wil, laat hy aantonen, dat de watervaten van my afgebeelt in 't lichaam van een paardt viermaal groter zyn in de gemelde figuur, als in 't voorgestelde voorwerp, Indien iemandt over de waarheydt daar van twyffele, moet hy weten, dat die zelfde watervaten van een paardt door konst bewaart, ten dezen dage nog in myn cabinet gevonden worden, na welkers afbeelding deze tafel uytgedrukte is. Dat deze watervaten en hare klapvliezen met de uytgedrukte figuren overeenkomende zyn, ben ik gereet aan te tonen, wat ook de van kints been af geweest zynde zotte klapper daar tegen snappen mag.

Maar ik bidde U, *zeer bescheydene Lezer*, houdt wat stil en vergelykt de watervaten van de milt in de derde figuur, onder lett. E, van de verdediging van onzen wiskonstenaar, zo naauwkeurig de evenredenheydt (zo 't de Goden behaagt) waarneemende gy zult klaar bevinden, dat die watervaten in een menschemilt van hem aangewezen, veel wyder zyn als de onze, daar hy evenwel de zynen voor die van een mensch voorstelt, en ik de mynen voor die van een paardt. ô ellendige verdediger*!*

Misschien zal 't aan zommigen wonder voorkomen, die niet weten, hoe weynig bestendig, de onze altydt geweest is, dat hy berispe die dingen, dewelke in de gemelde verhandeling voorgestelt worden, nademaal diezelfde *Govert* evenwel voor dezen het vertalen van deze myne verhandeling aangaande de watervaten enz. van my in 't Latyn beschreven, zich tot een grote roem gerekent heeft, 't welk blykt uyt zyne opdragt, alwaar hy my op de wyze der pluymstrykers zo hoog verheft, als hy my nu tragt ter neder te werpen.

Op de 46. bladtz. berispt hy de afbeelding van de [*vena cava*] holader, van my in 't gemelde boekje aangewezen, en hy wil dat die in de voorwerpen *ten minste viermaal wyder is als de [portarum vena] poortaders*, dog

dat deze evenredenheyt in onze figuur niet waargenomen is. Maar weet, dat ik daar ter plaatze niet ondernome nebbe de evenredenheydt tusschen de gemelde vaten te vertonen, maar de watervaren af te beelden; ten anderen ontkenne ik, 't gene *Bidloo* van de evenredenheydt snapt, maar dit zal ik op zyn plaats in de voorwerpe zelfs en figuren ten volle aantonen. Laten we evenwel dit onzen beknibbelaar toestaan, namentlyk dat ik de evenredenheydt niet naauwkeurig genoeg hebbe waargenomen, maar zulks behoordde toen ter tydt niet tot ons oogmerk; wat doet dat tot de dwalingen te verschonen, die ik aangetoont hebbe, dat *Bidloo* begaan heeft? zullen daarom de dwalingen geen dwalingen blyven? schoon ik de vereyschte evenredenheydt niet waargenomen hadde op die plaats, alwaar zulks buyten ons voornemen was, wat zal 't hem baten? indien ik daar en boven toesta, gelykerwys ik gaarne en openhartig bekenne, dat 'er zommige zaken in die figuren al voor dertig jaren van my uytgegeven niet zo naauwkeurig en net gevonde worden, of ik zou ze nu netter kunne vertone, zo my de tydt en andere dingen dit toelieten.

Ik bekenne gaarne, dat ik toen ter tydt zo diep niet ingedrongen was in de binnenste geheymen van de ontleedtkunde; ik schame my ook niet te betuygen, dat ik in den tydt van dertig jaren veel geleert hebbe; Ik ben *Bidloo* niet gelyk, die zelfs met den bloten degen of zyne gebreken of zyne dwalingen tracht te verdedigen. Ik zal altydt myn best doen, dat ik myne misslagen verbetere, op een zeer goede hoop steunende, dat ik om die reden een grote dank behalen zal by die genen, dewelke de zuyvere waarheydt van de ontleedtkunde ter herte nemen. Ondertusschen, geloof ik, zal 't *Bidloo* bezwaarlyk vallen, in de schryvers van dien tydt een naaukeuriger figuur van een paardelever te vertonen met de watervaten en der zelver klapvliezen, als die van ons is, dewelke hy hier bestraft. Ik verzoeke ook den Lezer, dat hy lette op de gebrekkige en tegen de natuur strydende figuur van de lever, dewelke gevonden wordt in de 37. tafel van de anatomie van *Bidloo.*

De beknibbelaar brengt daar en boven iets anders by; ik hebbe een figuur van een paardelever met de watervaren in 't licht gegeven, Ik hebbe zelfs, zynde niet ten enemaal in de schilderkonst onbedreve, getracht in de gemelde figuyr uyt te drukken de watervaten van de lever met de klapvliezen, zynde toen ter tydt van niemandt zo duydelyk met platen afgebeelt, namentlyk op dat deze klapvliezen des te naauwkeuriger met het voorwerp over een zoude komen, en gelykerwys men gewoon is in die konst; heb ik 'er myn naam bygevoegt, maar dit bestraft onze *Bidloo*; derhalven de naam by die van my afgebeelde figuur bygevoegt te hebben, schynt

hem een grote schande te zyn! Indien *Bidloo* nooyt schandelyker boekjes geschreven heeft, als deze figuur is, mag hy dit voor een geluk rekenen, en hier door verzekert zyn, dat hy om die oorzaak niet voor eerloos vermaart zal worden.

Ik mene, dat ik my tot nu toe verdedigt hebbe tegen de berisping, dewelke *Bidlo* ondernomen hadde tegens myne tot nog toe aangehaalde ontleedtkundige werken; latenwe eens bezoeken, of ik 't zelfde doen kan van de volgende.

Op de 49 bladtz. berispt hy myne afbeelding van de [*aspera arteria*] logtpyp; en [*bronchia*] longepypen voor dertig jaren aangewezen in dat boekje, 't welke ik te vore gezegt hebbe dat in de Nederduytsche taal door *Bidlo* overgebragt is, maar nu stelt hy, *dat die logtpyp van my aangewezen is, van agteren voorzien met kraakbenige ringen.* Aan deze onze dwaling, gelyk hy zegt, vergunt die zeer goede Godefrooy vergiffenis en verlof. Maar wy hebben zodanig een verlof niet van noden: want de figuur zelfs vertoont genoeg, dat de kraakbenige ringen niet ten enemaal van agteren uitgedrukt worden, 't welk uyt de figuur zelfs, die *Bidlo* in zyn verdediging voegt, blykt: daar en boven is de logtpyp van een kalf, dat wynige dagen geboren is, zeer teer, waar van daan de ring-delen wanneerze een wynig t'zamegetrokken worden, byna den gehelen logtpyp schynen te omringen, en uyt zodanig een kalf was deze logtpyp genomen; ik hadde ook in 't opschrift van 't gemelde boekje niet belooft, dat ik de ontleding van 't menschelyk lichaam zou aanwyzen, gelyk de berisper in zyn boek belooft heeft; Derhalven is 't my meer als *Bidlo*, geoorlooft geweest, zelfs zonder een uytdrukkelyke waarschouwing, delen van beesten af te beelden; voeg daar by, dat ik duydelyk gewaarschouwt hebbe, zulks uyt een kalf genomen te zyn, namentlyk met de letter A. Maar laat het wezen, dat den plaatsnyder (want ik hebbe deze figuur niet zelfs gesneden) een wynig gedwaalt, en de logtpyp niet naauwkeurig en niet genoeg afgezondert van agteren afgebeelt heeft, alwaar de Kraakbeenderen moesten uytgescheyden hebben; wat volgt hier uyt? dat mene ik, dat het niet te veragten is, Indien een Ontleder zelfs de tekenkonst, en wanneer de tydt het toeliet, de schilderkonst by der handt neemt, 't welk nogtans B*idlo* heeft willen belachen, of my tegenwerpen, gelyk hier vore gezegt is.

Verders is myn oogmerk geenzints geweest, gelyk uyt den inhoudt ligtelyk begrepen wordt, in deze figuur de logtpyp en longepypen naauwkeurig afgebeelt aan te wyzen, maar alleen om die nieuwe vondt van de [*arteria bronchialis*] longepypslagader aan te tonen, en op dat het ligter begrepen zou worden, is 'er de logtpyp bygevoegt, schoon ik beken, dat

ik een naauwkeuriger van dezelve heb kunne aanwyzen, en dat niet alleen nu, maar ook op die tydt, namentlyk voor dertig jaren; ik ben ook van gedagten, als ik met opzet daar over handelen zal, de logtpyp van een mensch naauwkeuriger af te beelden; ik zou nogtans *Bidlo* niet raden, dat hy op deze uytgave aandringt: want daar door zal men te gelyk zien: hoe vele dwalingen hy in zyne ontleding in de afbeelding van dit deel begaan heeft. Maar wat de kraakbeenderen van de longepypen aanbelangt, dewelke hy aantekent, dat van my overgeslagen zyn: moet hy weten, dat de longepypen toen aangewezen zyn, voor zo verre zy zich voor 't blote gezicht opdeden, in welke staat die takjes zo klaar niet schenen uyt kraakbenige deeltjes gemaakt te zyn, namentlyk zo ze genome worden uyt een kalf, dat voor wynige dagen geboren is, en dat ons voorwerp zodanig is geweest, heb ik overvloedig verklaart; maar ik gelove dit, 't welk wy van de kraakbeenderen van een kalf hebben aangetekent, bekent is aan die genen, dewelke in de ontleedtkunde meer ervaren zyn, als *Bidlo.*

Op de zelfde bladtz. oordeelt hy 't zyne berisping waardig, om dat ik gezegt hebbe, *dat de bovenste tak van de logtpyp in koeyen en kalveren alleen gevonden wordt*, namentlyk op de zelfde wys, als ik die [*lobus*] verdeling hebbe aangewezen; ik hebbe over dertig jaren geschreven, hoe die tak of verdeling in koeyen en kalveren gevonde wordt, maar laat *Bidlo* aantonen, dat die verdeeling ten enemaal op de zelfde wys ook in de schapen gevonde wordt, ik neme aan in 't openbaar het onderscheydt tusschen die verdeling in koeyen en schapen aan te tonen; maar ik bidde u lezer; laat hy u niet bedriegen: want hy heeft op ontelbare plaatzen getragt de meeste dingen te verminken, die hy voor de myne verhaalt, 't geen ligtelyk hier uyt blykt, om dat hy in de uytlegging van de 4 fig. van zyn verdediging de lett. E gestelt heeft, alwaar wy de F, en aldus worden alle zaken verwardt, ja komen tegen de natuur te voorschyn; want de lett. E. betekent *in* myn boek *het agterste gedeelte van de slagader neder dalende van 't hart, uyt welke de tusschenribbige voortkomen*, gelyk wy in 't Jaar 1665. In dat boekje aangetekent hebben, ey lieve ziet eens, wat *Bidlo* doet; in zyne verdediging op de 19 bladtz. betekent hy met de lett. E. *de bovenste tak (namentlyk van de logtpyp)*

Voorts bestraft hy my, *dat ik geschreven hehbe, dat de uytgang van de longepypslagader langwerpig krom is*, dewyl die volgens zyn gevoelen lynregt gezegt moest werden; Ik antwoorde, dat ik in de gemelde verhandeling hebbe gezegt, dat de slagader *schuyns* zyn voortgang maakt, dewyl ik voorzeker bevonden hebbe, dat dezelve zig dikmaals schuyns vertoont; en 't is te verwonde-

ren, dat den onze niet gedenkt, dat hy, om zich over zyne dwaling omtrent de [*arteria magna*] grote slagader te verontschuldigen, al gezegt heeft in deze verdediging, dat de grote slagader, op verschyde wyzen zyn voortgang neemt, ik zal echter niet ontkennen, dat den gemelden tak zomtydts voortkomt, meer na een lynregte figuur hellende; want wien is onbekent, dat de klynder vaten lichtelyk zodanig een speling maken, 't geen men van de grootste vaten, en derzelver oorsprong niet stellen moet. Ondertusschen bedanke ik den zeer beroemden Hr: *Bidlo*, dat hy met zyne medehelpers die slagader voor dertig jaren van my ontdekt, zo wydt vervolgt.

Het is *Bidlo* niet genoeg eens over die dingen gehandelt te hebben, dewelke in de openbare ontleding gebeurt zyn, op nieuws dringt hy 'er op aan, dat ik een bedriegery en verdichtzel gepleegt hebbe in het aanwyzen zo van de longslagader als van andere; wat dat aanbelangt, 't geen ik in 't openbaar vertoont hebbe, kan ik het zelfde ook ter dezen ure openbaarlyk en afzonderlyk vertonen, zo aan *Bidlo*, als aan zyne oorblazers, die hem deze valsche beschuldiging hebben verschaft: want weet, *Lezer*, dat *Govert* by deze vierde vertoning niet tegenwoordig is geweest; wie zal derhalven met my zich niet verwonderen over de onbeschaamtheydt van dien schryver; dewelke durst staande houden, dat 'er bedrog is gepleegt? zoude ik niet met recht hunne afvorderen, dat dit of van hem of van zyne medehelpers werde aangetoont? is dit niet een regtvaardige reden om *Bidlo* in 't openbaar te verklaren voor een leugenaar en lasteraar, tot dat hy aangetoont heeft, dat ik dit schelmstuk met leem of een ander hulpmiddel begaan, en de aanschouwers bedrogen hebbe? zeker dat moet hy menigmaal doen, dewyl hy zonder enige schyn van waarheydt en bewys dit verspreydt; een schelm denkt ligtelyk, dat ook anderen, die beter zyn als hy, schelmstukken begaan; een leugenaar, dat andere liegen; een, die list en bedrog oeffent, dat anderen ook list en bedrog smeden; de Hollanders hebben een gemene spreekwys, *zo de waart is, betrouwt hy zyn gasten.* Waarom wierde de opsmukking en bedriegery van uwe aanbrengers niet tegengeworpen, wanneer ik in 't rondt gaande die zelfde bereyding in de openbare ontleding vertoont hebbe? Verder zal ik niet antwoorden op die lange redenering, waar mede hy aan de ervarene klaarlyk toont, dat hy niet begrype, wat deze verborgentheden zyn; Ondertusschen neme ik met byde armen aan het beding in de verdediging van B*idlo* voorgedragen: want hy biedt aan op de 51. bladtz. *dat hy met de vinger in de tegenwoordigheydt van imant zal aantoonen, dat dit takje liever verzonnen, als met het menschelyke lichaam overeenkomende is.*

Het behaagt my niet hier op te antwoorden, dat ik gezegt hebbe, *dat*

de gesteltenis van 't bloedt in de long slag-ader de zelfde is: als in de longe pyp slag-ader: want dat doet niets tot de vertoning van dat vat, het verschil raakt eygentlyk de ontleedtkunde: maar zyt gy zo bot, myn goede *Govert*, dat gy niet weet, dat de zelfde gesteltenis van 't bloedt dezelfde gezegt wordt, volgens zekere betrekkingen, daar het nogtans verschilt volgens andere? waar heb ik gezegt of geschreven, dat het bloedt in die verschyde vaten net en in alles het zelfde is, nog dat de vogten op enige wyze verschillen in de gemelde vaten, het welk ik onderstelt hebbe aan Jan en alle man, ook *Govert* zelfs bekent te zyn? maar ik bemerke, wat hy voor heeft; onze twistgierige tracht gestadig nieuwe twisten te verzinnen, om 't te ontsnappen; derhalven zoekt nu onze volmaakte haayrklover om die redenen in onze schriften een woordt, dat hy zou kunne beknibbelen; hy poogt ook de woorden in de lessen uytgesproken door zyne bespieders uyt te vorschen, dewelke, voor zo veel als ze dikmaals onervare en nydig zyn, verkeerdelyk begrypen, 't geen ze gehoort hebben, of verhalen zulks gebrekkelyk; hier onder is te rekenen 't geen hy bybrengt; want hy is 'er zelfs niet tegenwoordig geweest; het schynt ook de moeite niet waardig te zyn, hier over deze zaak een verdediging op te maken, en dat te herhalen, 't geen ik gezegt hebbe, en in welken zin; eer dat *Bidlo*, gelyk het een braaf man, en die in die waardigheydt, waar in hy gestelt is, betaamt, op de dwalingen geantwoort zal hebben, van de welke hy overtuygt is.

Tot hier toe hebben we overwogen, 't geen hy tegen zommige aanmerkingen in dit ons klyne boekje, aangaande de ontdekking der klapvliezen in de watervaten, voor 30 Jaren gedrukt, ingebragt heeft: nu steekt hy over tot myne aanmerkingen, en beschuldigt my, dat ik in dezelve zommige dingen gevoegt hebbe, die van anderen ook aangemerkt zyn; wel laat het zo wezen! laten andere diergelyke aanmerkingen aangetekent hebben, zyn daarom myne aanmerkingen niet des te geloofwaardiger? ik heb ze evenwel niet uyt anderen uytgeschreven; Ik verzekere, dat ze myne aanmerkingen zyn, en ik brenge dikmaals de getuygen by, die 'er tegenwoordig zyn geweest; is 't my zo wel niet geoorloft de myne aan te tekenen als andere de haren? zou ik niet met regt van onzen berisper kunne eysschen, *zeer beschydene Lezer*, dat hy bybrenge en aantone, dat deze van anderen alzo waargenomen en uytgegeven zyn geweest, ook met de afbeeldingen en omstandigheden daar by gevoegt, en dat ze dezelfde zeer nuttige berichten in de praktyk daar by gestelt hebben, die men in de onze leest? hy zoude nog wat schyne te zegge, indien hy aangetoont hadde, dat alle die zaken van andere ook aangewezen waren; want het is niet genoeg te zeggen, Ruysch heeft een voorbeeldt van een [*aneurisma*] slag-aderbreuk, en de genees-

kundige Autheuren in te zien, of liever derzelver naamlyst, en bladtwyzers, en dan te schryven, *Hildanus* heeft ook een voorbeeldt van een slagader breuk, insgelyk *Tulp*, enz. laat de onze aantoone, dat die autheuren daar ook bygevoegt hebben een genezing door een *ring*, die ik 'er bygestelt hebbe, enz. wie is 'er zo onrechtmatig, die hier den quaadtaardigen aart van *Bidlo* niet doeme? onlangs heeft Mr. *Pieter Adriaanze Verduyn* een nieuwe en zeer nuttige manier van de benen af te zetten in 't licht gegeven, wat dunkt U, *Lezer*, zo onze quaadtspreker antwoordde, andere hebben ook van 't afzetten gehandelt, enz. is daarom dit boek onnut? derhalven zegt hy ongerymdelyk. Op de 55, en volgende bladtz. *Dat andere ook gevallen van een slagaderbreuk, een [mola] valsche bevruchting, enz. beschreven hebben.*

Wat zal hy antwoorden, indien ik hem afvordere dat hy zulke gevallen, figuren, en andere zaken, dewelke ik omtrent een [*spina bifida*] in tween gespleten ruggegraadt aanmerken, vertone? diergelyke verschydentheden in onze andere gevallen aan te tonen, zoude zyn, aanmerkingen herhalen, den lezer ophouden, en zyne goetgunstigheydt misbruyken; by voorbeelt; aangaande een [*scabies vesicae*] schurft in de waterblaas, een [*tumor pilosus*] haayrig gezwel in 't [*omentum*] net gevonden; van een [*uter inversio*] omkering des baarmoeders uyt het baren; van een [*uterus schirrosus*] verharde baarmoeder, zeer groot gewordе zynde, en buyten het lichaam uythangende, met deszelfs figuur; van [*polyposae excrescentiae*] bastaart vlezige uytwassen des baarmoeders; het ware maakzel van 't [*glans penis*] hooftje der roede, op die tydt nog onbekent; een [*hernia cystica*] blaasbreuk, waar by een [*bubonocele*] lieschbreuk uyt schrik bygevoegt; een verbazende verwydering van de [*uterer*] pislyder een pinth etters bevattende; een [*susceptio intestinorum*] inschieting der darmen, een verdikking van de waterblaas, een ruggegraadt tot een kring omgekromt; wanschapige slag-ader-breuken; een verandering van de [*placenta uterina*] moerkoek in [*hydatides*] waterblaasjes, enz. te gelyk met de omzichtigheden en berichten omtrent de practyk, die ik 'er op haar plaats hebbe bygevoegt.

Maar waarheen voert de onbeschaamtheydt en gramschap dit mensch, dat hy andere, die inderdaat pryzenswaardig zyn, met zyne aanmerkingen bybrengt, en harer naarstigheydt pryst, dog my veragt; daar nogtans niet minder menigvuldige afbeeldingen in de onze voorkomen, als in die van haar; daar en boven zyn onze aanmerkingen niet van anderen medegedeelt, maar van my zelfs waargenomen.

In de derde aanmerking hadde ik geschreven *van een [patella] knieschyfs*

breuk uyt een ongemene oorzaak: Hy zegt, *ik hehbe 'er wel drie gezien:* moet men derhalven zeggen, zulks zo gemeen te wezen, om dat het die grote en alleruyt-uyt-uyt-uyt-uytnemenste *Govert Bidlo* in zyne woeste praktyk maar driemaal gezien heeft? Maar hoor eens hier gy, haastige Heer *Bidlo*! hoor eens, bedwing een wynigje uwe gewone schielykheydt, en lees dat geval eens door, gy zult iets bespeuren, 't geen gy zelden, zo ooyt, in uwe woeste praktyk gezien hebt, en by de autheuren niet dikmaals voorkomt, namentlyk *dat een knieschyf gebroken is zonder op de grondt te vallen, terwyl hy van de brug afging, enz.* en zo gy 'er drie gezien hebt, wien op zodanig een wys de knieschyven gebroken zyn, begeer ik hare namen, of de getuygen daar van te weten; zonder twyffel heeft onze Argus ook gezien een steensnyding in een vrouw van 80 Jaren, die gelukkig is genezen? een uytbarsting van 't [*ovarium*] eyerstokje naar een alte diepe doorgestoke [*abscessus*] ettergezwel van den [*hypogastrium*] onderbuyk? een wonderbaarlyke baring, waar in een ongemene toesluyting van den weg, die echter gelukkig is geopent? een zydelyk gedeelte van de baarmoeder in 't baren uytschietende. De mondt van de baarmoeder uytvallende? een [*hydrops*] waterzugt uyt een verzameling van waterblaasjes, in een zak besloten? een milt in 't [*pelvis*] bekken nedergestort? een dodelyke wont van 't Ooghol? een uytstorting van de ingewanden wegens gebrek van de huyt omtrent den navel? [*polypi*] Vleeschproppen in 't [*antrum Highmorianum*] hol van Highmorus zittende? zo een overgrote verwydering van den [*colon*] kronkeldarm? zo een wonderbare vernaauwing en verdikking van den [*intestinum rectum*] endeldarm, en andere zaken, die in myne aanmerkingen te vinden zyn, dewelke gy zo quaadtaardig behandelt? zo gy staande houdt, dat gy deze ook gezien hebt, doet 'er dan by, of de naam van de lyderen, of die met U zyn tegenwoordig geweest: want op *Bidlo* maak ik gantsch geen staat, die met andere zo menigmaal van hem bedrogen ben geweest.

Met een grote trotsheydt veracht onze trotze versmader myne aanmermerking *van de moerkoek in waterblaasjes verandert*, om dat de *Hr. Cossonius* en *Bidlo* een voorbeeldt daar van hebben, is 't my hier om verboden myne waarnemingen af te beelden en in 't licht te geven*?* doch *Bidlo* is op die tydt, wanneer ik myne aanmerkingen uytgegeven hebbe, nog niet te *Leyden*, beroepen geweest: ten laatste, laat het zo zyn, dat 'er ergens in een byzonder Cabinet op die zelfde tydt ook een aanmerking, die in alles gelyk was, gezeten heeft, waar door is my dat bekent geworden? daar en boven hebbe ik myne waarnemingen niet geschreven voor zulke geoeffende, en zodanig in alle soort van leeroeffeningen volmaakte en van de

wieg of daar in opgevoede mannen, als die edele *Bedlauw* is.

Hy versmaat my, om dat ik aangetekent hebbe, *dat ik een hondts milt hebbe uytgesneden, en het dier behouden is gebleven.* Zyne onwetenheydt in de ontleedtkunde genoegzaam te kenne gevende; Indien hy de gehele aanmerking doorgelezen hadde, zoude hy misschien gevonden hebbe, waarom ik dezelve aanmerkenswaardig geoordeelt hebbe: nademaal in die aanmerking zommige zaken verhaalt worden, dewelke nergens lichtelyk voorkomen, maar nu is 't oogmerk niet den ondankbaren drogredenaar te onderwyzen.

Hy zegt, dat de Vroedtvrouwen ontallyke malen aangemerkt hebben, *dat 'er deelen in* [embryones] *kleyne schepzeltjes ontbreken*, enz. Ik oordeele, dat de gemelde twee aanmerkingen, bevattende een ontbreking van de huyt en onderleggende spieren, zo dat de ingewanden en de [*motus peristalticus*] t'zamentrekkende beweging der darmen duydelyk gezien konde worden, zeldtzaam zyn, en waardig, dat ik ze niet alleen aangetekent, maar ook een figuur daar van hebbe gemaakt: ik geloof ook niet, dat onzen plompen slager ooyt zodanig iets aangemerkt heeft.

Om wat reden, *Bescheydene Lezer*, meent gy, dat hy hier ook geen naamlyst van Autheuren ingelast heeft, gelyk hy gedaan heeft, alwaar van een slagader-breuk, een valsche bevrugting, enz. gehandelt wordt? zoudt gy niet geloven, dat hy wat zagtzinniger geworden zynde, my wil sparen? ik geloof liever, en ik wete, dat dit uyt gebrek geschiedt is, hy zou 'er ten minste een uyt zo een groot getal bygevoegt hebben; maar laat het eens waar zyn, ('t welk nogtans gelogen is) dat de Vroedtvrouwen menigmaal zodanige aanmerkingen gehadt hebben: maar tot nog toe hadden de Geneesheeren dezelve niet aangetekent en afgemaalt; verdient dan derhalven die gene in de geneeskunde niet liever lof, als verachting, die dezen arbeydt op zich genomen heeft, dewelke ik in dat stuk hebbe aangewent? eyndelyk spreekt hy *van gewin*, dit weet *Bidloo* best, die zelfs voor Vroedtmeester heeft willen spelen, en die konst heeft hy voor dezen aan zyn Vrouw geleert, ('t geen aan veele bekent is) namentlyk om daar zyn *voordeel* uyt te trekken.

Hy zegt, *dat ik een groote gemeenschap met de Vroedtvrouwen houde*; dat sta ik gaarne toe, dewyl ik wegens myn ampt gehouden ben, haar in 't openbaar te onderwyzen, en by haar te zyn; maar niemant heeft my ooyt *van een schandelyk gewin beschuldigt*, als *Bidloo*, om die oorzaak al over lang vermaart, namentlyk dat hy uytstekende het kunsje verstaat, waar mede men een schandelyke winst zoekt.

In de aanmerkingen hebbe ik ook gehandelt van een [*sterilitas*] onvrugt-

baarheydt uyt een toesluyting van de [*tubae Fallopianae*] trompetten van *Fallopius*, en ik heb 'er daar na twee waarschynelyke gevolgen bygevoegt, 't welk de onze berispt: want hy zegt, *derhalven is van de ze niets waaragtigs vast te stellen*; de Lezer moet dit dus begrypen; in 't algemeen hebbe ik gezegt, dat 'er meer zulke gevallen menigmaal voorkomen; twee aanmerkingen heb ik 'er voornamentlyk van beschreven; dog die aanmerkingen zyn van my niet gezegt, of kunnen niet *waarschynelyk* gezegt worden: want ze zyn klaarblykelyk, duydelyk, en zeker; maar uyt die zekere aanmerkingen heb ik een gevolg getrokken, welk gevolg ik *waarschynelyk* verklaart hebbe, 't geen onze bekende drogredenaar listiglyk verdraayt; ik zoude wel, volgens de manier van *Bidloo*, kunnen geschreven hebben, dat het wiskonstig zeker was; maar myn voornemen is geweest, en blyft, zekere zaken aan te tekenen voor zekere, twyffelagtige voor twyffelagtige, waarschynelyke voor waarschynelyke; ik zie niet, wat daar in te berispen valt, dat ik 'er maar twee uyt zo veele gevallen bygevoegt hebbe; maar aanziet de verkeerde gewoontens van een verkeert mensch, indien 'er over eenige stoffe in ons boek meer aanmerkingen voorkomen, beschuldigt de gestadige quaadtaardige beschuldiger de veelheydt; zo ik 'er weynige uytkieze, beschuldigt hy de schaarsheydt.

Voorts werpt hy my tegen, dat ik zekere aanmerking beschryvende, namentlyk *van de waterblaasjes in de navelstreng*, vrage, waar uyt zulks dog komt? ik hebbe de uytlegging agtergelaten om veele oorzaken, die ik op zyn plaats openbaren zal. Voegt gy, Opperuytlegger, by die oorzaken nog deze, namentlyk, op dat ik u niet afsnyden zou de gelegentheydt om uwe wysheydt te vertonen: want gy gelooft bedreven, en gereedt te zyn om alle verborgentheden uyt te leggen; die zich beroemt, en met ydele trotsheydt opgeblazen, onder uwes gelyken pocht, dat gy de proefstukken aangaande de lucht, luchtpompen, quikzilver, enz. behendiger in 't werk kunt stellen, als andere, die deze met zo veel goedtkeuring, en een weergalozen uytkomst veele Jaren lang hebben uytgevoert.

Waar die groote *Govert* spreekt van 47. Autheuren enz., heb ik my naauwlyks van lachen kunnen bedwingen; 't blykt ligtelyk, dat den onzen *Merclinus* en registers van andere boeken over de schriften der Geneesheeren of doorbladert, of bezorgt heeft, dat andere, die hem raadt geven, die het Latyn bezorgen, en helpe schryven, dezelve ook zoude doorlezen; nademaal die Autheuren verscheyde namen der Schryvers, en over wat zaak zy geschreven hebben, melden, waar uyt hy een geheele naamlyst bybrengt; ja hy schynt de namen der Autheuren alleenlyk, dog niet de naauwkeurige aanmerkingen zelfs, gelezen te hebben. Maar deze manier heeft *Bidloo*

behaagt, namentlyk hy heeft een naamlyst van Autheuren daar by willen voegen, om by die gelegentheydt het gerucht wegens hem verspreydt, eenigzints te sussen: want alle, die de levenswyze van *Govert* en zyne diepe Leeroeffeningen kennen, bekennen rondt uyt, dat hy is ongeleert, een zwetzer, en de verachting en schande van 't Academie, en van de Professorale ordre.

Maar, waar van daan zo een schielyke omkering! de onze zegt, *dat hy nu de kortheydt wil betrachten*; het komt hem niet meer gelegen, misslagen in de ontleedtkunde aan te tekenen; by aldien hy de lasteringen hadde overgeslagen, en in die plaats waarheden in de ontleedtkunde ingevoegt hadde, zoude hy niet, zo hy de kortheydt in 't uytbraken van lasteringen betracht hadde, beter gedaan hebben? maar de onze heeft al over lang geleert, door menigerhande konsten den strik te ontvlieden.

Die magtige Ontleder heeft ook zommige dingen berispt, die in onze Brieven gevonden worden: want hy gelooft, dat het onmogelyk is, *dat de slag-aderen van 't hart zodanig afgebeelt kunnen worden, als ik ze afgebeelt hebbe:* dat hem dit onmogelyk is, gelove ik ook, maar dat het my mogelyk geweest is, heb ik aangetoont; dog hoor eens, myn lieve *Coridon*! zyt gy in zo groote bezigheden ingewikkelt, dat U de geheugenis nu vergankelyk wordt? hebt gy zelfs de vaten van de herssenen, en andere ontelbare dingen niet afgebeelt, die ik hier voorby ga? by voorbeeldt, de stam van de gehele grote slagader met zyne voornaamste verspreydingen, enz. daar 't echter blykt, hoe vele zwarigheden 'er zich opdoen, die ik hier niet zal ophalen; indien iemant deze dingen na behoren wilde aanwyzen, hy zoude groter beletzel, als in 't hart, vinden: maar ik zie dat ge uwe oude gewoontens nog niet wilt afleggen, namentlyk, dat gy een drogredenaar zyt: want gy voegt 'er by, als of ik gezegt hebbe, dat ik volkome en ten volle alle de voorgestelde vaten aangewezen hebbe, ofte aanwyzen zal, dewyl ik 'er zorgvuldiglyk bygevoegt hebbe, gelyk ge in den inhoudt kunt zien, *byna*; want het was my genoeg bekent, dat het of zeer moeyelyk of onmogelyk was, *alle* aan te wyzen; indien gy U van den laster, waar van ik U ook in deze plaats beschuldige, wilt ontdoen, vertoon de plaats, waar ik *alle* geschreven hebbe; 't geen gy op de gemelde plaats schryft, eylieve past dat op Uwe figuur toe, waar in de grote slagader aangewezen wordt; en waar in daarenboven vertoont worden de slagaderen door de herssenen verspreydt, de vliezen en zelfstandigheydt der herssenen enz. afgenomen zynde, en dan zult gy my geenzints beschuldigen, dat ik zodanig een figuur van de vaten van 't hart gemaakt hebbe. Maar op dat de Lezer ziet, of *Govert* de vaten der herssenen beter afgebeelt heeft, als ik

de vaten van 't hart? verwagt ik, dat hy in de naaste openbare ontleding in een menschelyk voorwerp de vaten der herssenen, en andere zaken met zyne figuren overeenkomende, duydelyk te voorschyn brenge, gelykerwys ik aan myn kant belove, dat ik zulks omtrent de vaten van 't hart doen zal.

Nu onderzoeke ik ook niet, of myne figuur *gebrekkelyk* is, gelyk hy daar op aandringt, dat is, of ik volkome en ten volle alle de takjes, ja zelfs de kleynste, hebbe aangewezen: want dat hebbe ik niet voorgegeven, ik hebbe geoordeelt genoeg te zyn, dat ik 'er meer vertoont hebbe, als iemant voor my, ja meer, als *Bidloo* ook ter dezer ure, gelyk ik mene, zal kunnen vertonen; voorts hebbe ik gedagt, dat het genoeg was, een proef vertoont te hebben, waar uyt nogtans genoegzaam blykt, hoe verkeerdelyk *Govert* deze vaten afgebeelt heeft; de gezegde figuur is echter niet minder te pryzen, om dat 'er in die afbeelding zommige takjes gebreken; dewyl ze met voorbedagtheydt afgesneden vertoont worden, op datze ontbreken, en den loop van de anderen niet zoude verduysteren; welk geheym onze Berisper niet begrepen heeft.

Buyten gewoonte vraagt die Bedaarde met bedaartheydt op de 15. bladtz. waarom ik in myne aanmerkingen en elders, *de baarmoeders, galblazen, darmen, en andere ingewanden zonder een voetstap van bloetvaten vertoont hebbe?* Ik antwoorde, in 't schryven van myne aanmerkingen, hebbe ik menigmaal gezien op 't oogmerk op die plaats voorgestelt, 't geen ik ook in deze aanmerking hebbe voorgenomen, en zulks zal een Jonge van tien Jaren lichtelyk kunnen zien; myn voornemen is hier niet geweest, nog heeft kunne zyn, de darmen ontleedtkundig af te beelden, maar alleen dat gene aan te wyzen, 't welk in 't zelve voorwerp zich voornamentlyk buyten de gewone gesteltenis vertoonde; derhalven hebbe ik om die reden geoordeelt, dat de vaten daar niet moesten bygedaan worden, dewylze niets tot ons oogmerk deden: Zo gy dit in uwe tafelen waargenomen hadt, myn goede Man, zoudt gy zo een schandelyke, en voor een eerlyk man onwaardige, ja een ondeugende misslag niet begaan hebben, nog de [*genitalia*] teeldelen zo onbeschaamt en onkuysch hebbe laten afbeelden; gelykerwys ik hier onder wydtlopiger ook zal aantonen.

Tot nog toe, Lezer, zyn de zaken, die wy overwogen hebben, ontleedtkundig, of ten minste ze schynen zo; de andere dingen zal ik zo naauw niet onderzoeken, dewylze een menigte van laster en hoon bevatten, die de lasteraar, ik zou beter gezegt hebben, de uytzinnige, uytbraakt: want op de 1. 2. en 3. bladtz. valt hy op my aan, als een schermer, en met monden vol braakt hy al zyn gal van zyne grouwelyke gramschap op my uyt,

en hy toont wydtlopig aan, dat hy in 't lasteren een schandaleuze meester en autheur niet alleen voor dezen geweest is, maar dat hy nu nog zyn wolfshuydt niet uytgetrokken heeft; laat hy zich schamen, zo hy nog eenige schaamte heeft, die aan anderen eerlyker, als hy, zulke dingen wil opdringen, waar mede hy al voor vele Jaren zeer besmet is geweest; maar op dat ik my in 't verhalen van de lasteringen, uyt zo een onreyne mont op my uytgestort, niet langer ophoude, hebbe ik in den beginne eenige staaltjes aangehaalt, waar over ik verzoeke, dat de *bescheydene Lezer* met een ongeveynst en zuyver gemoet, wil oordelen. Wie houdt zich van lachen, wanneer hy zegt, *dat hy my in lasteringen tegen te werpen, niet gelyk is?* en ondertusschen oordeelt die vredelievende *Govert, dat ik een zeer groote vyant van de rust ben*, en klaagt over 't ongelyk hem aangedaan; Zo gy, *Lezer*, dit zult kunnen verdragen, zult gy van gelyke lyden, dat de Oproermakers *Gracchi* van Oproer klagen: Myne *Bidloo*, eylieve, brengt U eens te binnen, met wat een woede gy tegens my uytgevaren zyt, voor het uytgeven myner Brieven, zo in private Collegien, als op Stoel, en elders; maar waar heen voert zyn drift hem verder, dat hy schryft, *dat ik een lasteraar ben, dat niemandt my voor eerlyk zal houden?* enz. Wel *Bidloo*, wat wil dat zeggen, is 'er ooyt zodanig een spraak van my gegaan, dat ik de jeugt verleyt hebbe? zyn 'er ooyt klagten tegen my over deze zaak van de ouders gedaan? ben ik ooyt een aanrader geweest, dat de jongelingen met veranderde klederen zich tot hoerdery zoude begeven? heb ik my ooyt late gebruyken tot een uytvoerder van een ongeoorlofde zaak? heb ik ooyt zaat van onenigheydt tusschen echtgenoten of bloetvrienden gestrooyt en aangequeekt? Waarlyk niemant heeft my daar ooyt op aangezien. Nooyt ben ik ook verdagt geweest omtrent hoerekonsten, schoon hy op de 14. bladtz. zegt, *dat ik een hoerenblanketzel gebruyke*; zeer gaarne zwigt ik voor den onze, die in hoerekonsten bedreven is, nademaal hy op zyn duympje Corinna, van rok berooft, sprekende, weet, of hy brengt niet onbequamelyk, dog onbeschaamt genoeg, haar spreukje te voorschyn, aldus:

> *Al wil men de natuur met gewelt verdryven, ze zal echter gedurig wederkomen.*

Zult gy my niet een *zeer grote vyant van letteroeffeningen* noemen? gy dwaalt in de persoon, dat raakt iemant anders, die een groot vyandt is van allerhande geleertheden, en die zelfs de geestelyke niet gewoon is te sparen, maar met zyne gebaartens, zo veel in zyn vermogen is, met die eerwaardige ordre de gek scheert; laat hy derhalven zich schamen, die niet verbleken kan?

Hy voegt by het verhaalde, *dat ik mannen, die deugtzamer en schranderder zyn als ik, met schimpwoorden lastere*; O zuyver, vreetzaam, en onbevlekt gemoet! laten die van Amsterdam, van Leyden, en den Haag, die Uwe zeden en geleertheydt kennen, tusschen U en my oordelen.

Ik oordele, 't geen antwoort waardig te zyn, dat hy my een *Praelector* noemt; Hoe dan, indien ik U ook met den naam van *Lector* vereerde? die ondertusschen twyffelt, of ik den titul, die ik voor myne brieven en andere schriften gezet hebbe, met recht of onrecht gebruyke, laat hy na 't Stadthuys gaan, en zien, dat de Achtb: Heeren Borgermeesteren my tot Professor hebben aangestelt.

Ik hebbe ook niet willen antwoorden op 't geen, 't welk hy op de 14. bladtz. van myn balsemen snapt, alwaar hy onderstelt, *dat myne gebalsemde dode lichamen, zo ze in de lucht gezet worden, met een lelyke zwarte couleur zullen besmet worden:* hebbe ik ooyt verzekert, dat alle zoorten van bereyde zaken eveneens de ongemakken van de lucht verdragen kunnen? daar zyn 'er die de lucht verdragen, en die ze al 34. en meer Jaren verdragen hebben, en echter zynze met geen lelyk zwart bedekt; daar zyn 'er ook andere, die, zo ze niet door een andere konst bewaart wierden, zo glanzig niet blyven zouden: maar is dit in verschil? evenwel betuyge ik by ervarentheydt, en durve alle uren vertonen, dat onze zaken met geen zwarte couleur bedekt zyn geworden, tot spyt van *Bidlo*, en zyne in deze konst onbedrevene aanbrengers. Maar nadien gy zo schreeuwt van het zetten in de lucht, zoudt gy, die zo vermaart zyt, niet wenschen, dat iemandt uwe konsten in 't licht zettede?

Voorts roept hy, *dat myne dode lichamen door menie, lootwit, en scharlakenrode verf vervalscht worden:* is 't niet evenveel, door welke konst ik ze beware? en op wat wys zulks geschiedt? zo ze maar ongeschonde blyven; zekerlyk, als hy de zyne wil bybrengen, toont hy klaar, dat hy in die konst geheel en al onbedreven is; misschien hebbe ik 't mis: want hy pocht, *dat onze konstgrepen hem bekent zyn*, en hy spreekt, *van zyn balsemagtige geest*; laat het zo zyn, dat die geest hem bekent is, wat is 'er my aan gelegen? wie benydt hem dit? wat my belangt, ik benyde het hem niet, maar ik verwondere my meer daar over; dog het tegendeel hebbe ik in de Brieven aangetoont, en ik zal 't wydtlopiger aantonen, dat de zaak zo niet is, wanneer 't my gelegen komt; *Bidlo* moet het my vergeven, dat ik aan deze snorkeryen geen geloof sla: want my is ten overvloede bekent, dat de meeste dingen, die in zyn armmoedig Cabinet gevonden worden, van hem zelfs niet bereydt zyn, maar ergens anders van daan gehaalt. Dog *hy heeft zyn Studenten een balsemagtige geest geleert*, dat geloof ik: want de olie van

terpentyn is op zyn manier ook een balsemagtige geest; is dit nu ons verschil? bewyst dit, dat de geest, van hem geleert, de zelfde is, die wy gebruyken? 't welk vereyscht wierdt, zo daar uyt blyken zou, dat onze konsten aan hem bekent waren. Maar wie ziet niet duydelyk genoeg, hoe bedrieglyk deze zyne voorstelling is. *Hy heeft aan de Studenten een balsemagtige geest geleert*, maar hoedanige? die de voorwerpen niet bewaren kan voor een vuyle zwarte couleur, maar onze konst kan dit doen, ziet gy derhalven het onderscheyt niet? maar schoon de voorwerpen van my wel bewaart worden, *mishagen hem echter de vercieringen van de doode lichamen.* Evenwel heeft het hem behaagt, spotsgewys daar by te voegen, '*t is nogtans niet onaangenaam voor 't oog*, enz. Des niet tegenstaande heeft de Berisper in de openbare Promotie de Gehoor-plaats van 't Academie zo cierlyk, gelyk als een toneel, laten opschikken, dat het liever voor een plaats van Zangers en Schouwspeelders, alwaar men gewoon is *Bidloos* Phaeton te spelen, als een Academische Gehoor-plaats kan aangezien worden; maar dit, en meer andere dingen, passen misschien voor *Bidlo* alleen.

Maar veel zwaarder is de beschuldiging, die hy bybrengt, alwaar hy schryft, *dat ik onkuyschelyk over de teeldelen gesproken hebbe*, enz. Zekerlyk, wie verwondert zich met my niet, dat *Bidlo* my van onkuysheydt beschuldigt; hy oordeelt misschien, dat ik zyns gelyk ben. Maar die de daden van *Bidlo* en de myne kennen, laat ik oordelen, wie van ons beyde staaltjes van een schadelyke onkuysheydt gegeven heeft? Byaldien ik hem aantone, dat dit op hem zelfs met regt toegepast moet worden; met wat uytweegjes en drajingen zal hy zich zelven zoeken te zuyveren? Maar zie, ik zal 't bewyzen, dat gy zelfs, zeer onkuysche *Bidlo*, over deze misdaat te beschuldigen zyt: ey lieve, zegt my? wat willen die schamelheden, in uwe figuren zo geil afgebeelt, en wel op die plaats, alwaar gy geen een woordtje van die delen voortbrengt? is 't niet, op dat gy, die zelfs door een venusdrift aangemoedigt zyt, uwe dartele kameraats en boezemvrienden zoudt aansporen? ziet de 31. 33. 41. 54. en andere tafelen in de ontleding van *Bidlo.*

Dog het zal weynig baten dit van *Bidlo* gezegt te hebben, 't geen over lang alle menschen geweten hebben; 't is beter, dat ik de misdaat van my afwere, die deze vuylaardige beschuldiger met enige schyn van waarheydt zoekt uyt te braken. Weet derhalven, *Lezer*, dat my door last van de *Ed. Groot Achtb. Heeren Borgermeesteren* dezer Stede, (gelyk te voren gezegt is) ook opgelegt is, dat ik ten dienste der Vroedtvrouwen de ontledingen zoude waarnemen, en haar onderwyzen zou in de kraamkunde; waar by geen mannen toegelaten worden, ten zy de *Inspectores Collegii*

Medici, en Overlieden van 't Chirurgyns Gildt, onder welke Inspectores ook getelt wordt de Broeder van *Govert*; in zodanige vertoningen moet 'er op een andere wys gehandelt worden, als in een ontleding, die ten dienste der Studenten in 't werk gestelt wort: en wie twyffelt, dat 'er in deze byeenkomst van Vroedtvrouwen niet altydt zulke omschryvingen gebruykt moeten worden, die men in andere ontledingen bybrengt? Wie zal 't qualyk nemen, dat ik in die vergadering van bejaarde Vrouwen zomtydts, op datze de zaak duydelyker bevatten, alwaar 't vereyscht wordt, een schuyt een schuyt noeme? in myne andere ontledingen, die ik in 't openbaar verrigt hebbe, geheugt het my niet, eenige woorden gebruykt te hebben, die, voor zo veel als de plaats en tydt zulks beveelde, oneerbaar zyn geweest; ik hebbe ook niets gesproken, dat onze zedige en kuysche, en nu zeer yverige voorstander en beschermer van kuysheydt, zoude kunnen berispen. Misschien zal ik in 't korte een nieuwe ontleding voor de Vroedtvrouwen aanregten, dan zal hy weder op nieuws kunnen schryven, dat ik niet zedig genoeg te werk gegaan hebbe, zwygende namentlyk, dat het een vertoning is geweest voor de Vroedtvrouwen.

Hy teykent aan, dat ik niet alleen *onkuyschelyk handele*, maar ook *beuzelingen aan de leerlingen in de ontleedtkunde opdringe*; dat hy in tegendeel grondige en weergaloze dingen verhandelt, getuygen zyne menigvuldige Collegien, het groot getal van Studenten, hem om zyne diepe wetenschap en getrouwe onderwyzing smekende; want alzo verhalen ons de Studenten, zo Duytschers als andere, geleerder als haar leermeester, die Leyden, de stoel der wetenschappen, wegens de achteloosheydt en onkunde van *Govert* verlaten; maar het komt onzen Aartsontleder niet gelegen, om zich met geringe oeffeningen te bemoeyen.

Ik hadde die gewigtige aanmerking byna over 't hooft gezien, dewelke hy op de 18. bladtz. zynes verdedigings voorstelt; *het blykt*, zegt hy, *by ervarentheydt, dat de slagaderen uyt groter in kleynder takken verspreyt worden, maar in deze afbeelding lopen zommige takjes van kleynder tot groter uyt.* Het blykt, dat *Bidlo* met zyne medehelpers nog verstaan, nog waargenomen hebben, wat 'er gebeurt, alwaar een aanmerkelyke [*anastomosis*] inmondiging van slagaderen met slagaderen geschiedt, 't geen ik voor 't oog vertone kan. Maar waarom zou ik dit bestraffen in een mensch, wien de geheugenis, gelyk ik te voren vermaant hebbe, nu zwak wordt, anders zoude hy gedagt hebben, dat het zelfde in zyne Anatomische tafelen op verscheyde plaatzen te vinden was, namentlyk in de 1. figuur van de 36. tafel in de t'zamenstel van de grote slagader, als mede in de vaten, door het dikke herssen vlies verspreydt. Ziet daar en boven de 4. 5. en 13. fig.

van de 4. tafel, de 6. fig. van de 5. tafel, de 1. fig. van de 7. tafel, de 1. en 2. fig. van de 8. tafel, de 1. 3. 4. en 5. fig. van de 9. tafel, de 2. fig. van de 10. tafel, de 2. fig. van de 45. tafel, enz. Maar waarom haal ik de figuren in zyne tafelen aangewezen aan? laten we maar gaan tot de eerste figuur van de 3. tafel zynes verdedigings, alwaar gy het zelfde zult gewaar worden in de milt-slagader van een mensch niet alleen, maar ook in die van een kalf.

Met een groot geschreeuw beuzelt hy *van de herssenen in korten tydt nederzinkende; en derzelver kronkels; van het ontbreken der voetstappen van 't dikke herssenvlies, en meer andere beuzelingen:* in alle deze toont hy, dat hy geen fyne, maar een zeer grove slager is, dewyl ik die dingen in 't openbaar hebbe aangewezen, en nog gereet ben in de voorwerpen zelfs deze zelfde zaken te vertonen, die ik in myne figuren hebbe afgebeelt, schoon *Bidloo* deze in de voorwerpen niet heeft kunnen vinden of vertonen, daar ik my niet over verwondere; nademaal de konsten van een Pochende *Thraso* hem gemeen zyn, maar ontleetkundige konsten, die hem onbekent zyn, worden daar toe vereyscht.

Ik antwoorde niet eens op de achterhaling, die hy op myne woorden maakt, alwaar ik schryf, *dit is niemant bekent*, enz. Want wie zal zich met my niet verwonderen over de ongematigtheydt van dien zeer groven slager *Bidloo?* want wien kan 't onbekent zyn, dat die manier van spreken zo zeer niet bepaalt, of 'er ergens iemant zich onthoudt, die dat weet; want ik oordele het onmogelyk, dat het in 's menschen gedagten komt, dat wy daar uyt verzekert zyn; maar het gebruyk heeft het bevestigt, dat men zegt, het is onbekent, wanneer zulks niet is afgebeelt, of beschreven, of liever met den druk gemeen gemaakt; met die zelfde gedagten hebbe ik dit ook uytgedrukt. Daarom zal 't van *Bidloos* pligt zyn, die genen te noemen, die zulks aangetekent hebben; ik oordele dat zulks hem, en die zyne raadtgevers zyn geweest, niet moeyelyk vallen zal, indien dit zo bekent is. Ziet eens, *bescheydene Lezer*, hoe een geringe misdaat ik wederom begaan hebbe in de ogen van dien dwaze en belachelyke berisper.

Ik hebbe in 't algemeen, zonder iemant te noemen, zommige dingen in myne Brieven gezegt van Professoren, die veel beloven en weynig uytvoeren; de onze in zyn geweten overtuygt zynde, begrypt dat de zaak op hem geduydt wordt, laat dit op *Bidlo* gepast zyn! Hoe antwoort hy? hy zegt, *dat hy meer dode lichamen geopent heeft*, enz. is dit in verschil? daar wort gevraagt, hoe veel hy 'er openbaarlyk in 't Anatomische Theater geopent heeft? laat hy ze, zo 't hem lust, in de naaste ontleding optellen, hoe vele openbare ontledingen hy gehouden heeft. Derhalven raakt het my niet, alwaar hy zegt, *dat hy 'er meer geopent heeft.*

Op de 42. bladtz. zegt hy, *dat ik wederom het zwaart uyt de schee getrokken hebbe, en den tienden zeer lasterlyken brief klaar make.* 't Schynt B*idlo* een ligte zaak, het zwaart te trekken? maar wie heeft U, zeer behendige vermaner, dit aangaande dezen brief verschaft? laat hy te voorschyn kome, ik zal hem, gelyk ik U al over lang beschuldigt hebbe, over leugens beschuldigen; en 't zal hem even moeyelyk vallen, als voor dezen U, dit merkteken van eerroving weg te nemen.

Die allervoorzigtigste, dewelke zyn gehele levensloop door, over al zulke fraye staaltjes van zyn leven gegeven heeft, noemt my spotsgewys *voorzigtig.* Ik ben by my zelve bewust, dat ik my tot nog toe zo voorzigtig gedragen hebbe, dat ik de handen van guyteryen en schelmstukken hebbe afgehouden; hier hebt gy myne openhartige belydenis, daar zult gy veylig op kunne vertrouwen; ik zal aan myne kant niet weygeren uwe belydenis aan te nemen, alwaar *gy bekent niet onbeweeglyk te zyn*; ik zal daar niet ligt toe komen, dat ik U voor onbeweeglyk houde, byaldien gy zodanig geworden was, zoudt gy bovenmate verandert zyn, dewyl gy van alle altydt volgens alle kentekenen beschuldigt zyt geweest van lichtvaardigheydt; op gelyke wyze worde ik overtuygt van *Bidlo*, alwaar hy schryft, *dat hy nydigheydt kan dragen:* want wat reden van twyffelen is 'er overig? nadien ontelbare met my ondervonden hebben, dat hy dien vyant lang in zynen boezem gedragen, en dien aanklevenden metgezel by zich gevoert heeft.

Ten laaste, wanneer hy voelt dat hy zyn gedrag in ontleedtkundige zaken verloren heeft, zoekt B*idlo* wederom een uytvlugje, en berispt *myne taalkunde*; die een uytmuntent taalkundige wil schynen, beschuldigt my van een schandelyke wantaal; laat onze *Phaëton* op deze plaats het lofschrift herhalen, en volgens de konst opzingen:

> *De schriften van den haartscheerder Licinus zyn geschikt, om den aars te vegen.*

Wie gelooft niet, die dit gelezen, en *Govert* niet ergens anders uyt gekent zal hebben, dat hy verre van wantaal afwykt, ja ook daar van een afschrik heeft: want hy spreekt zinspreuken; hy kent *Afranius; Cato* is hem gemeenzaam; laat hy derhalven uyt de regelgedigten van *Cato* herhalen, wanneer hy myn antwoort zal gelezen hebben,

> *Het geen gy hebt verdient, verdraag dat met gedult.*
> *Verdoem u zelf, wanneer gy voelt uw eige schult.*

Gy moet weten, *Govert*, dat de misdaden voor een tydt verborgen zyn, en door de tydt bekent worden.

Maar om met ernst over ernstige zaken te handelen, bekenne ik, *Lezer*, dat ik meer tydts besteedt hebbe tot de ontleetkunde, als tot een deftige en zuyvere latiniteit, nog dat ik zo bezorgt ben geweest over de latynsche taal, als de zaken, die ik in 't schryven van myne brieven en aanmerkingen voorgestelt hadde. Niet dat ik my dit tot lof rekene, maar ik hope, dat alle, die weten, hoe weynig tydts wy overig hebben, my dat gunstiglyk vergeven, en liever wenschen zullen, dat ik met minder beschaafde woorden de nuttigste zaken voor Doctoren en Chirurgyns beschryve, als dat ik die wegens dit gebrekin 't geheel by my houde. Weet evenwel, dat *Bidlo* hierin, gelyk als in andere zaken, volgens zyne gewone manier ook quadtaardigheydt en bedrog aangewent heeft: om welke reden ik nalaten zal, op ieder in 't byzonder te antwoorden; ik gelove, dat het genoeg zal zyn, zo ik hem met een of twee voorbeelden van valscheydt en quaataardigheyt zal overtuygen. Op dat dit blyke, eylieve overweeg eens, 't geen hy uyt onze 3. Brief lin. 20. bybrengt, als of ik geschreve zou hebben *conservandi cadavera, quarum &c:* nademaal in den Brief, op de plaats van hem aangehaalt, op de 27. bladtz. lin. 20. gelezen wort, *conservandi cadavera, guarum* enz. Namentlyk *Bidloo* hadt zich beroemt, dat hy kundig was, enz. Op de 55. bladtz. lin. 25. haalt hy verkeerdelyk onze aanmerking aan: want hy schryft observ. 84. en 't is de 33. observ. pag. 43. enz. Hy verzekert dat ik *occasione* geschreven hebbe, *brutotum, sacile, Professor*, enz. Wie ziet niet, hoe belachelyk deze dingen zyn, nadien het ligtelyk blykt, dat deze drukfeilen zyn, het geen zeer dikmaals gebeurt; zo 'er in 't eerste voorbeelt voor *f* een *s* gestelt wort, dan zal 't zyn *occasione*; in 't tweede voor '*t, r*, dan zal 't *brutorum* zyn; in 't derde voor *s, f*, dan zal 't *facile* zyn; in 't vierde voor *s, f*, dan zal 't *Professor* zyn. Wat dunkt U, Lezer, is dat niet *zemelknopen?* gelyk hy zegt op de 29 bladtz. Indien ik op die manier wilde haayrkloven, wat zou *Bidloo* antwoorden, als ik zeyde, dat 'er zulke feylen ontelbaar en veel zwaarder in zyne Verdediging voorquamen, by voorbeelt, op de 3. bladtz. lin. 8. *me malle ab Ruyschio audire Leno, quam ab viro honesto maledicus*; in plaats van *me malle audire lenonem, quam a viro honesto maledicum:* Zommige zouden niet zeer ongerymt in onze taal zeggen, *Die Karel is mal.* Op de 12. bladtz. lin. 2. *posteritati dignissima*, in plaats van *posteritate.* Ik gelove, dat by U het Adjectivum Dignus & Indignus regeert in Dativ. volgens uwe nieuwe Grammatica. Op de 3. bladtz. lin. 25. *sed lubet, nec licet*, voor *nec lubet, nec licet.* Op de 14. bladtz. lin. 25. *Rumpere Ilia*, voor *Rumpi Ilia, rumpantur ut Ilia Codro.* Op de 15. bladtz. lin. 13. *secundum me*, is een oprechte wantaal, die *Bidloo* wel past. Op de 17. bladtz. lin. 19.

Credo quod sic, een fraye taal! *Bidloo* alleen voegende. Op de 3. bladtz. lin. 10. *Ganionem* voor *Ganeonem.* Op de 10. bladtz. lin. 8. *narraverim, quod sum professits*, voor *quod sim professus.* Op de 17. bladtz. lin. 8. *nondum censorem demitto incautum*, voor *Censorem incautum dimitto.* Ik zoude hier by nog een grote lyst kunne voegen, maar laten deze weynige voor een proef genoeg zyn. Op de 32. bladtz. lin. 21. *deessum* voor *decessum.* Op de 30. bladtz. lin. 12. *benivole* voor *benevole.* Op de 49. bladtz. lin. 6. *OEsophagnum* voor *oesophagum.* Op de 49. bladtz. lin. 16. *Brochia* voor *Bronchia.* Op de 55. bladtz. lin. 6. *hii* voor *hi.* Op de 55. bladtz. lin. 17. van de 720. tot de 336. bladtz. enz. toe, wie heeft ooyt zulk optellen gehoort? Zyne inaugarale oratie, en andere schriften, zoude meer misstellingen hebben, ten ware ze van voorzigtiger *aan de Bennebroeker Laan* waren verbetert. Maar ten laaste is 't nodig, verlof te verzoeken, 't welk my, gelyk ik hope, de zeer goetaardige, en van kintsbeen af zachtzinnige *Govert*, niet weygeren zal, dat ik voor zyne keurige oren ook in dit geschrift geen Latyn genoeg geschreve hebbe, en dat daarenboven de Drukker enige drukfeylen begaan heeft, die ik verzoeke volgens gewone bescheydenheydt te verbetere.

Beknopte herhaling der zaken, Die in dit Antwoort begrepen zyn.

Ik hebbe in de voorgaande Verdediging tegen de ongerymde aanmerkingen, en belachelyke verdrayingen van *Bidloo*, zyne wangunstigheydt op my en myne schriften, wytlopig genoeg verklaart en uytgelegt; maar nadien ik wete, dat 'er zommige zyn zullen, wien zo een wydtlopige netelige lezing ligtelyk kan walgen, heeft het my behaagt deze Tafel daar by te voegen, waar uyt de bescheydene Lezer in 't kort, en als in eene opslag, een lyst van ons verschil kan zien.

Op de 441. en volgende bladtz. wordt gehaldelt van de *huydtklieren*, dewelke *Bidloo grafnaaltsgewys* afbeelt, en verzekert dat *Malpighius* 't zelfde gestelt heeft; maar ik tone klaar aan,

Ten eerste, dat *Bidloo* het gehele verschil bedriegelyk verandert, listiglyk of onachtzamelyk, namentlyk van de klieren, waar over het verschil

alleen is geweest, afwykende na de *tepeltjes*, en deze twee lichamen in zyne verdediging quaadtaardiglyk met malkandere vermengende, als of ze een en 't zelfde waren; daar 't nogtans aan de Jongens zelfs bekent is, dat *de gemelde klieren en tepeltjes* twee onderscheydentlyke werktuygen zyn.

2. Dat ik in de openbare ontleding nog van de *grafnaaltsgewyze tepeltjes*, nog van *die klieren* in myne Brieven een woort gesproken hebbe: daarenboven hebbe ik aangetoont, dat *Malpighius die klieren* nooyt grafnaaltsgewys genaamt heeft.

Op de 443. bladtz. wort gehandelt van *het middelste herssenvlies, het spinnewebsvlies genaamt*; en daar wort aangetoont, dat *Bidloo* dit verschil listiglyk verandert heeft: want hy verhaalt het, als of hy van my berispt is geweest, om dat hy maar *een gedeelte* van dat vlies aangewezen heeft, maar duydelyk wort het tegendeel aangetoont; want ik hebbe hem niet beschuldigt, om dat hy *zo een kleyn*, maar om dat hy *zo een groot gedeelte* van dit vlies, en dat wel *met zyne zichtbare bloetvaten* afgebeelt heeft, 't welk ik ontkent hebbe te kunne geschieden, om dat het al te dun, en te vast met het dunne herssenvlies vastzit, als dat 'er een *zodanig groot gedeelte* kan afgescheyden worden, welkers dunte en vasthegting ik in tegenwoordigheyt van B*idlo* zelfs in 't openbaar hebbe aangetoont.

Ik hebbe daar na geantwoort op de tegenwerping, die hy bygebragt heeft, namentlyk dat het hem zo wel geoorloft was een gedeelte van 't spinnewebsvlies, als my, een gedeelte van 't borstvlies, af te beelden. Maar ik hebbe het onderscheyt aangewezen, nadien niemant, ten zy in de ontleetkunde onbedreven, onbewust is, dat het borstvlies een dik, en ligt te scheydene vlies is; het spinnewebsvlies in tegendeel zeer dun, en aan 't dunne herssenvlies vastzittende, en bygevolg zodanig niet te scheyden is, dat iemant zo een groot gedeelte kan aanwyzen met die gedaante, als B*idloo* 't zelve afgebeelt heeft.

Het heeft my niet gelust hier ter plaatze veel te antwoorden op dat gene, 't welk hy snapt van 't vlies *amnios*, enz. nadien B*idloos* listige vernuft om te bedriegen daar maar alleen op ingespanne schynt, dat hy zonder kleerscheuren door een opwerping van nieuwe verschillen uyt het naauw geret worde.

Op de 444. bladtz. is 'er daar na gehandelt van de *verdeling der grote slagader.* B*idloo* klaagde, dat ik gezegt zou hebben, dat hy de grote slagader verkeerdelyk afgebeelt hadde: hy heeft die beschuldiging op deze wyze getragt te wederleggen, zeggende

Voor eerst, Dat dezelve te Amsterdam van iemant anders met zodanige verdeling, enz. als by B*idloo* afgebeelt staat, is vertoont; dat deze verklaring zeer valsch en verdigt is, hebbe ik hier mede aangetoont;

Om dat andere, met my by die ontleding, daar hy van spreekt, te Amsterdam gehouden, tegenwoordig geweest zynde, niet gezien hebbe, dat dit vertoont is; en om dat ik zelfs zulks ook niet gezien hebbe; alhoewel B*idloo* afwezig geweest zynde, getuygt, dat dit vertoont is. Wie gelooft gy, *bescheydene Lezer*, dat gelooft moet worden? meer ooggetuygen, of een eenige afwezige oorgetuygen? Maar laat hem dit eens toegestaan worden; evenwel met die voorwaarde, dat B*idloo* van deze dwaling beschuldigt zynde, zelfs ook in een openbare ontleding aantoont, *zodanige verdeling van de grote slagader, zodanig voortgaande, en zodanig een schikking hebbende*, als hy in zyne figuren afgebeelt heeft.

Op de uytvlugt, alwaar deze schrandere Man de verdeling van de *mamvaten*, enz. aanmerkt onbestendig en ongelyk, als of 't een speling van de natuur was, hebbe ik geantwoort, dat B*idloo* zulks, 't gene hy van de grote slagader heeft, voor een natuurlyke staat gestelt heeft: ik hebbe daarenboven nog bygevoegt, dat 'er menigmaal in de kleynder vaten, maar zeer zelden in de wortelen, en voornamentlyk van de grote slagader, een speling van de natuur voorkomt.

Nog dat het hem baten kan, dat hy deze ontschuldiging bybrengt, namentlyk dat *Vesalius*, en *andere* dit met hem betuygen: want schoon men hem toestondt, dat *Vesalius*, en *andere* dit zelfde hebben, echter zie ik niet, hoe hy zich uyt dat doolhof zal redden, nadien ik 'er bygevoegt hebbe, dat hy volgens myn gevoelen ook dwaalt, die met *Vesalius*, en die met *andere* dwaalt. Evenwel hebbe ik ontkent, dat de zo even gemelde Autheuren zo grof en plomp gedwaalt hebben, als B*idloo* gedwaalt heeft; en ik hebbe gezegt, dit ook toegestaan zynde, dat 'er alleenlyk volgt, dat B*idloo* uyt quade erger figuren gemaakt heeft; nademaal het bekent is, dat hy vele zaken liever uyt de figuren van anderen, als uyt het menschelyke voorwerp genomen en afgebeelt heeft.

Op de 446 en volgende bladtz. wort gehandelt *van een 's menschen milt en deszelfs gesteltenis:* B*idloo* heeft hem celluleus, en met dwersche vezelen voorzien afgebeelt, nemende de figuur uyt een kalfsmilt, en dringt aan de geleerde waerelt een gedeelte daar van op, als of het een gehele mensche milt was. Voorts haalt hy zommige dingen aan uyt *Malpighius*, die wederlegt worden: Daarenboven berispt de Wargeest, dat ik voor dezen ook geschreve hebbe, dat de milt klieragtig is, enz.

Ik antwoorde, dat ik voorheen de voetstappen van anderen ook volgende, zommige lichamen verkeerdelyk voor klieren gehouden hebbe, die ik daar na, door een onderzoeking volgens myne nieuwe manier gedaan, bevonden hebbe, dat dezelve geen klieren, dwersche vezelen, en celletjes of huysjes moeten gezegt worden.

Op de 449 en volgende bladtz. spreken wy *van de wortelen van de galblaas;* en wy tonen aan, dat hy dit verschil tot zyn voordeel verwardelyk voorgestelt heeft, om den Lezer te blinthokken

Op dat deze dingen klaar blyken, hebbe ik dit enige maar begeert, namentlyk dat *Bidlo* in een openbare vertoning in een menschelyk voorwerp aantone, dat die lichamen, dewelke hy afgebeelt heeft, als wortelen uyt den bodem van de galblaas spruytende, ware wortelen van de galblaas zyn, maar geen vezelen bloetvaten, of iets van een andere natuur.

Laat hy daarenboven aantonen, dat die vaten in der daat de ingeslote gal in de holligheydt van de galblaas uytstorten. Ik hebbe aangenome te tonen, dat dezelve geen galvaten zyn, maar van een gehele andere natuur, het gene ik nu ook al over lang hebbe aangetoont.

Op de 450 bladtz. hebbe ik *van de vaten van 't hartezakie*, van B*idlo* afgebeelt, gehandelt;

Hy dringt daar op aan, dat hy deze vaten heeft afgebeelt.

Waar op ik antwoorde, dat dit niet in 't verschil is: maar dat dit eygentlyk het verschil is, blykt uyt myne woorden, namentlyk of hy die wel, en gelykze in een natuurlyken staat zich vertonen, afgebeelt heeft, 't gene wy ontkent hebben; en nu ook ontkennen.

Daar en boven wort 'er aangetoont, hoe lozelyk *Bidlo* van 't voorgestelde geschil afwykende, gestadig nieuwe verschillen onderneemt en verwekt, waar van tusschen ons geen twist is geweest.

Op de 451 bladtz. wort het verschil *van de gaten in 't netwyze lichaam van Malpighius* aangehaalt; en daar wort aangetoont, dat dit buyten ons verschil is, en dat Bidlo des niet te min evenwel groffelyk gedwaalt, alwaar hy meent, dat deze niet afgebeelt kunne worden, om dat haar figuur licht verandert *door 't drukken, drayen*, of andere oorzaken: daarenboven wort 'er vermaant, by aldien de drangreden van *Bidlo* doorging, dat nog de mont, nog neus, ja nog de bloetvaten zelfs zoude kunnen afgebeelt worden, om datze ten enemaal op de zelfde wys verandert worden.

Op de zelfde bladtz. 451. wort zyn bedrog vertoont, om dat hy *de figuur in zyne ontleding aangewezen*, waar mede *de tepeltjes* afgebeelt worden, verandert heeft, enz. en daarenboven wort 'er aangetoont, dat deze figuur in zyne verdeding ook bedrieglyk, en ter quader trouw verzonnen is.

Op de 452 bladtz. wordt 'er aangetoont, dat het buyten onze verschillen is, 't gene hy van *de gedroogde opperhuyd* snapt, evenwel wort hy berispt, om dat hy te kennen geeft, *dat de quikzilver door de gaten van de naaltsgewyze tepeltjes heen vloeyt*, waar van het bewys begeert wort.

Op de 452. en volgende bladtz. wort 'er een getrouw verhaal van die dingen gedaan, die hier te Amsterdam in een openbare Anatomische vertoning in tegenwoordigheydt van *Bidlo* geschiet zyn.

Op de 455. bladtz. wort 'er gehandelt *van de watervaten voor* 30 *jaren van my afgebeelt:* alwaar hy my zottelyk berispt, dat ik die vaten in een paardelever groter afgebeelt hebbe, alsze volgens evenredenheydt moesten afgebeelt worden.

Waar op ik antwoorde, dat ik met uytdrukkelyke woorden de lezers gewaarschouwt hebbe, dat die lever een paardelever, en in een klynder gedaante in deze figuur afgebeelt was, als de natuurlyke grote van die lever anderzints is; en dat om verschyde redenen, om dat ik namentlyk gezien hadde op de vorm van 't klyne boekje, die de behoorlyke afbeelding van een natuurlyke paardelever niet scheen toe te laten; maar dat ik evenwel de watervaten met de klapvliezen in haar natuurlyke staat hebbe aangewezen, om dat de vorm van 't boekje zulks niet belettede.

Ten anderen dat myn oogmerk niet geweest is, een afbeelding van de lever voor te stellen, maar alleen de watervaten van de lever; ik hebbe daar bygevoegt, dat ik ze nog in dezelfde staat hebbe bewaart, en dat ikze aan ider een, die begerig is dezelve te zien, vertonen kan.

Daarenboven wort 'er een grote dwaling van *Bidlo* in de nieuwe figuur van de verdediging begaan, aangetekent.

Op de 455. bladtz. wort 'er op de zelfde wys geantwoort op dat gene, 't welk hy van *de evenredenheydt van de holader van ons afgebeelt*, snapt: te gelyk wort 'er ook voorgestelt de gebrekkelyke afbeelding van de lever, dewelke in de grote anatomie van den groten *Bidlo* gevonden wort.

Op de 457. bladtz. wort 'er geantwoort op 't schenden tegen myne afbeelding *van de luchtpyp*; om dat ik namentlyk *dezelve ook van agteren met ringen hebbe afgebeelt.* maar

Voor eerst, ontkenne ik, dat dezelve volkomen op die wys wort aangewezen.

Ten twede, tone ik aan, dat de plaatsnyder de luchtpyp enigzints breder, en niet genoeg afgezondert heeft uytgedrukt.

Ten derde. zegge ik, dat dezelve uyt een jong kalf is genomen geweest; in welk voorwerp de ringetjes byna de gehele logt-pyp schynen te omringen; en dat de 'tzamentrekking de oorzaak is geweest van die verschyninge, en dat het my geoorlooft is geweest dezelve zodanig af te beelden, nademaal ik 'er bygevoegt hebbe, dat die logtpyp niet genomen was uyt een menschelyk lichaam; maar ik hebbe aangetekent, dat *Bidlo* dingen, die van beesten zyn, voor menschelyke hier en daar in figuren ter quader trouwe heeft afgebeelt.

Op de 458. bladtz. antwoorde ik op de berisping, die hy my tegengeworpen heeft *aangaande het overslaan van de kraakbeenderen der longepypen, en de slegte afbeelding van de luchtpyp*; verklarende namentlyk, dat myn oogmerk niet geweest is in dat boekje een naauwkeurige ontleding van de luchtpyp en andere delen te beschryven; en daarenboven dat 'er in 't gemelde voorwerp de kraakbeenderen der longepypen in haar natuurlyken staat voor 't blote gezicht niet verschenen zyn.

Op de zelfde bladtz. antwoorde ik op dat gene, daar hy zo afgrysselyk van schreeuwt, om dat ik al te ligtvaardiglyk gezegt hebbe, *dat de bovenste tak van de luchtpyp alleen in koeyen en kalveren gevonden wort*; nadien hy in tegendeel verzekert dat dezelve ook in schapen gevonde wort. Namentlyk

Dat de [*lobus*] longesnede niet volkome in schapen overeenkomt met anderen; 't welke ik belove in de naaste ontleding te zullen aantonen.

Op de 458. bladtz. antwoorde ik op de verbetering, die hy met een bestraffing op my uytstort, om dat ik gezegt hebbe, *dat den uytgang van de longpypslagader kromagtig schuyns is*, dewelke die rechtzinnige *Bidlo* altydt lynrecht oordeelt; ik zegge namentlyk, dat ik menigmalen den gemelden loop hebbe aangemerkt, en dat ik evenwel daarom niet verzekere, dat dezelve altydt op gelyke wyze voortgaande gevonden wort: want niemant zal ontkennen, dat men ligtelyk toestaan kan, dat 'er dikmaals een menigvuldiger speling van de natuur in deze klynder vaten gevonden wort, als in de grote slagader.

Op de 459. bladtz. wort 'er geantwoort op de berisping, die hy maakt, om dat ik in een openbare vertoning gezegt hebbe, *dat de gesteltenis van 't bloet in de longepypslagader en in de long slagader het zelfde is.*

Namentlyk dat het gelogen is, dat ik zulks volkomentlyk gezegt hebbe; en dat dit hem, afwezig zynde, verminkt en verdraayt is aangebragt; daaren boven, dat ik die woorden, dewelke ik toen ter tydt hebbe voortgebragt, niet herhalen zal, tot dat hy geantwoort zal hebben op de dwalingen, waar van hy klaarblykelyk is overtuygt; want dat ik zie, dat hy gestadig met zyne nieuwe verzinningen het tracht te maken, zo dat hy uyt de benaauwtheden, waar in hy zit, ligter geredt kan worden.

Hy oordeelt, dat het zyne bestraffing waardig is, om dat ik ook *van een slagaderbreuk* en andere zaken geschreven hebbe; dewyl 'er voor deze vele Autheuren voor my diergelyks hebben aangetekent. Welke bestraffing ik met het volgende antwoort wederlegge, namentlyk op de 460. bladtz. Zo *Bidlo* de waarheyt schryft, volgt hier uyt,

Voor eerst, dat onze aanmerkingen met die van anderen bevestigt worden.

Ten twede. tone ik aan, schoon andere de zelfde zaken gehandelt hebben, datze die op de zelfde wys niet hebben verrigt: want ik hebbe andere vermaningen, hulpmiddelen, en werktuygen gebruykt; en *niemant voor my heeft een slagaderbreuk door een ring genezen.*

Ten derde. legge ik voor ogen, hoe *Bidlo* met een quaataardig gemoet anderen, die aanmerkingen, van anderen medegedeelt, vergadert hebben, met lof verheft, maar my veragt, en oordeelt bestraffens waardig te zyn, alhoewel ik myne eygene en met meer figuren en vermaningen verrykte aanmerkingen hebbe uytgegeven.

Op de 462 bladtz. hebbe ik aangetekent, dat hy onze aanmerkingen al te schielyk doorgelezen, en op de voornaamste zaken geen acht geslagen heeft;

Dat daarenboven B*idlo* maar op weynig plaatzen aanmerkingen uyt de Autheuren bybrengt, maar op de meeste plaatzen zyn gebrek uytblinkt.

Alwaar op de 463 en 464 bladtz. *van een onvruchtbaarheydt, en de vaten in 't hart gehandelt wort*, wort 'er aangetekent, dat hy, volgens zyne gewone manier, listig en bedrieglyk onze woorden verdraayt heeft, 't welk op ider bladtz. moest aangemerkt worden.

Voorts wort 'er aangetekent, dat hy gehele naamlysten van Autheuren doorzogt heeft, of liever heeft laten doorbladeren, maar dat hy de aanmerkingen zelfs niet doorgelezen heeft.

Op de 466 bladtz. wort 'er reden gegeven, *waarom ik 'er geen bloedtvaten bygevoegt hebbe*, alwaar ik de aanmerking van *de qualyk gestelde darmen, baarmoeder*, enz. aantekene, namentlyk, dat ik alleenlyk in die delen heb wille beschryven, 't geen 'er in de gemelde voorwerpen tegen de natuur voorqaam.

Op de 467 en volgende bladtz. worden de lasteringen wederlydt, die *Bidlo* in overvloedt tegen my uytstort; en daar wort te gelyk geantwoort op 't gene, 't welke hy tegen onze berydingen uytgebraakt heeft.

Te gelyk wort 'er de buytensporige onkuyschheydt van *Bidlo* aangetoont.

Op de 470 bladtz. antwoorde ik op dat gene, 't welk hy *van de slagaaderen* aanmerkt, *dat ze namentlyk altydt van groter tot klynder takken uytgaan*; dat het tegendeel blykt uyt de figuren van B*idlo*, en dat hy in deze verdediging niet gedagt heeft, wat 'er geschiet, alwaar een aanmerkelyke inmondiging van slagaderen met slagaderen te vore komt.

Laat nu de *Lezer* oordelen of hy zyne beloften gehouden heeft.

Want hy hadde belooft, dat hy zich verdedigen zou, waar over hy van my beschuldigt is geweest; en daarenboven hadde hy belooft, dat hy de dwalingen in de ontleedtkunde van my begaan zoude aantekenen; onder-

tusschen is 't gebleken, beschydene lezer, hoe B*idlo* gestadig getragt heeft van ontleedtkundige verschillen af te wyken, die met vrucht onder de ontleders zoude kunne werden overwogen: Derhalven zult gy my gemakkelyk verschonen, dat ik na dezen onzen overwonnene haayrklover alle gelegentheydt afsnyde, om ons te beroven van de uren, tot het onderzoeken van ontleetkundige zaken geschikt: evenwel zal ik niet nalaten wydtlopiger te antwoorden, zo gaauw hy in een openbare ontleding in een menschelyk voorwerp zal aangetoont hebben:

Voor eerst. dat de huydtklieren grafnaaltsgewys zyn, gelyk hy die verklaart en afgebeelt heeft.

2. 't Gene hy van het middelste herssenvlies of spinnewebsvlies en deszelfs bloetvaten in zyne figuren heeft laten afbeelden.
3. De verdeling en verspryding van de groote slagader, met zyne figuren overeenkomende
4. In een menschelyke milt celletjes, dwersche vezelen, klieren, of dat midden, daar hy van droomt, tusschen de ader en slagader.
5. De wortelen van de galblaas uyt den bodem uytspruytende, gelyk hy dezelve afgebeelt heeft; namentlyk dat die werktuygen, die hy voor wortelen afgebeelt heeft, in der daat wortelen van de galblaas zyn, uyt den bodem spruytende, en de ingeslote gal in de holligheydt van de galblaas uitstortende.
6. Dat de bloetvaten zodanige loop houden onder de naaltsgewyze tepels, en huydtklieren, als hy haar toegeschreven heeft; en dat de klieren tusschen de tepels zodanig bymalkanderen gelegen zyn, gelyk hy haar heeft laten afbeelden, tegelyk ook de haayrige watervaatjes tusschen de klieren gelegen.
7. Dat de quikzilver vloeyt door de gaten van de naaltsgewyze tepeltjes.
8. De slagaderen door de herssenen verspreyt, de vliezen en de zelfstandigheydt der herssenen weggenome zynde; als ook de overige zaken met zyne figuren overeenkomende, enz.

Ik worde meer en meer in myne voorneme bevestigt, om *Bidlo* nadezen niets te antwoorden, eer dat hy deze dingen, en dat gene, 't welk ik daar enboven met recht van hem gevordert hebbe, zal volbragt hebbe; om dat ik meer en meer zie, dat dit overleyt wordt, om my van myne bezigheden tot haayrklovereyen en beuzelingen te trekken.

Want nadat ik zo verre in dit antwoort gekomen was, dat ik begon te denken om een eynde daar van te maken; komt my op nieuws zeker snapper uyt een schuylhoek aantasten, en schryft een zeker twede boekie tegens my; Ik bemerke, wat hy in 't zelve onderneemt: *Bescheydene Lezer*,

ik verzoeke, zulks niet qualyk te nemen, dat ik den autheur van 't zelve onder het getal van de snappers rekene: want het is haar eygen, de zaken die in zich zelfs ernstig en nuttig zyn, zonder enig acht daar op te slaan, in gekscheringen en spotternyen te veranderen. De onze komt op de zelfde manier te voorschyn en is 'er op uyt, om de zaak niet voor de vuyst te verdedigen: want hy weet, dat hy daar toe niet in staat is, maar om de oogen van de lezers te verduysteren, geeft hy, na de wyze der guichelaars, wegens zyne bygebragte quackies gelegentheydt tot lachen; op dat men minder bespeuren zou, hoe schandelyk *Govert* zyn geding verliest: echter zal ik de zaak beknoptelyk in ordre voorstellen.

Den bescheydene Lezer is niet onbewust, dat ik voor dezen in een agtervolging van Jaren myne ontleet en heelkundige aanmerkingen geschreven en daarna met den druk gemeen gemaakt hebbe; verschyde brieven op verschyde tyden en plaatzen zyn 'er ook aangaande ontleetkundige zaken aan my geschreven, waar op ik myne antwoorden heb late volgen, en daar na late drukken, weynig lettende (nademaal ik zo zeer over de nettigheydt van styl niet bekommert was, als over het wezen van de zaak) of een en 't zelfde woort menigermalen voorquam, en van de schryveren zomtydts meer als eens gebruykt wierden de woorden, *wonder, wonderbaarlyk, verwonderenswaardig* enz. by voorbeelt in de eerste aanmerking staat, *een wonderbaarlyke steensnyding in een vrouw van* 80 *jaren.* in de 25. aanmerk. '*t is te verwonderen, dat de binnenste mont van de baarmoeder in een baring uyt zinkt*; en een weynigje daar na, '*t is te wonder om te zeggen, met hoe groot een wanschapenheydt die gemelde mont van de baarmoeder zich vertoont heeft* in de 28 aanmerk. *de zieke heeft de pyn zo manhaftig uytgestaan* (namentlyk in een afzetting van een verkankerde roede) *dat het een ider tot een verwondering strekte.* in de 95. aanmerk. *een verharde of schirreuse verdikking en wonderlyke vernaauwing van den endel darm na een moeyelykheydt in 't watermaken*, en diergelyke meer.

Onze wonderbare, en verwonderenswaardige Snapper neemt dit qualyk, en veracht zulks met een grote trotsheydt, ja hy rekent het my tot een misslag. Maar eylieve, wat quaats kan 't in deze zaak? beledigen die woorden zyne zuyvere oren? Dog om zyn zin te doen, zal ik na dezen zorg dragen, dat een en 't zelfde woort niet te dikwils in den tweeden druk voorkomt.

Voor 't overige begrype ik niet volkome, wat zulks zeggen wil aangaande de *Mennonist*, of *geen Mennonist en Petrus.* Dit verstoort hem misschien, om dat 'er in myne aanmerkingen de naam van Petrus voorkomt; na dezen zal ik, om hem alle gelegentheydt van haayrkloven af te snyden,

van *Lambertus* spreken, of van *Nicolaus*; en zo de Mennonist geen *Petrus* is, laat hy derhalven *Lambertus*, laat hy *Nicolaus* zyn; maar byaldien voor den laasten de titul van Mennonist niet genoeg is, laat hy dan *Ondankbaar* zyn. Zo deze namen niet genoeg zyn, laat hy 'er beter, en die hoger te verheffen zyn, leren van die genen, over wiens wysheydt hy zich verwondert. Byaldien hy nog meer wonderbare dingen begeert, laat hy zorg dragen, dat 'er een geschiedenis van 't leven van den wonderbaarlyken *Govert* gedrukt wort, waar in ontelbare wonderlyke zaken zullen voorkomen; namentlyk zyne wonderbare, en tot verwonderens toe bekende zedigheydt, zyn wonderlyke manier van leven, zyne wonderbaarlyke wetenschap van geleertheyt en welsprekentheyt, zyne wonderlyke kennis in de Ontleet en Natuurkunde; ja zyne verwonderenswaardige en volmaakte ervarentheydt in de Geneeskonst.

Eenige misstellingen in 't drukken of in de Latynsche taal, zyn 'er door haast in dit antwoort ingeslopen, die de goetgunstige Lezer gemakkelyk zal verbeteren; nogtans moet ik *Bidlo* waarschouwen, dat hy onderscheydentlyker onderzoekt, eer hy een lyst van misstellingen opschryft, op dat hy niet wederom zodanige, die lichtelyk uyt de Autheuren bewezen kunnen worden, voor fylen rekene, welke misslag hy in 't voorgaande begaan heeft; by voorbeelt,

In de eerste Brief pag. 8. l. 9. ultimâ. *quod quartam propositionem attinet.* lees *Valer: Max.* l. 1. c. 1. de religione, exemplo 14. *sed in his quae custodiam religionis attinent* &c. *Visuntur* voor *videntur. Terent. Eunuch.* act. 3. scen. 4. v. 7. *Visam, si domi sit.* In den 5. Brief pag. 20. lin. 15. *glandulis esse obsitae, omnes membranae*; daar is voorafgegaan, *dicuntur.* Maar laten wy 't eens toestaan, ik zal bewyzen, dat het beyde gezegt wort, gelyk in *Corn. Nep.* in vita *Paus.* cap. ult. *dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse. Sciebat* verbetert hy *sciebam*, hy heeft niet gezien dat het woort *animum* voorafgegaan is, op welk woort *sciebat* ziet. In de 3. Brief lin. 8. op de 17. bladtz. *admirari in me illam*; dit begrype ik niet, gelyk de onze, *passive*, maar als een *deponens.*

Honore consecuto. Zo hy *Varro* gelezen hadde, zou hy verstaan hebben, dat het woort *consequor* ook passive gebruykt wort; by voorbeelt, *consecuta ansa.* Ziet *Vossius* de arte Grammat: l. 5. cap. 6 toto, enz.

[Afbeeldingen]

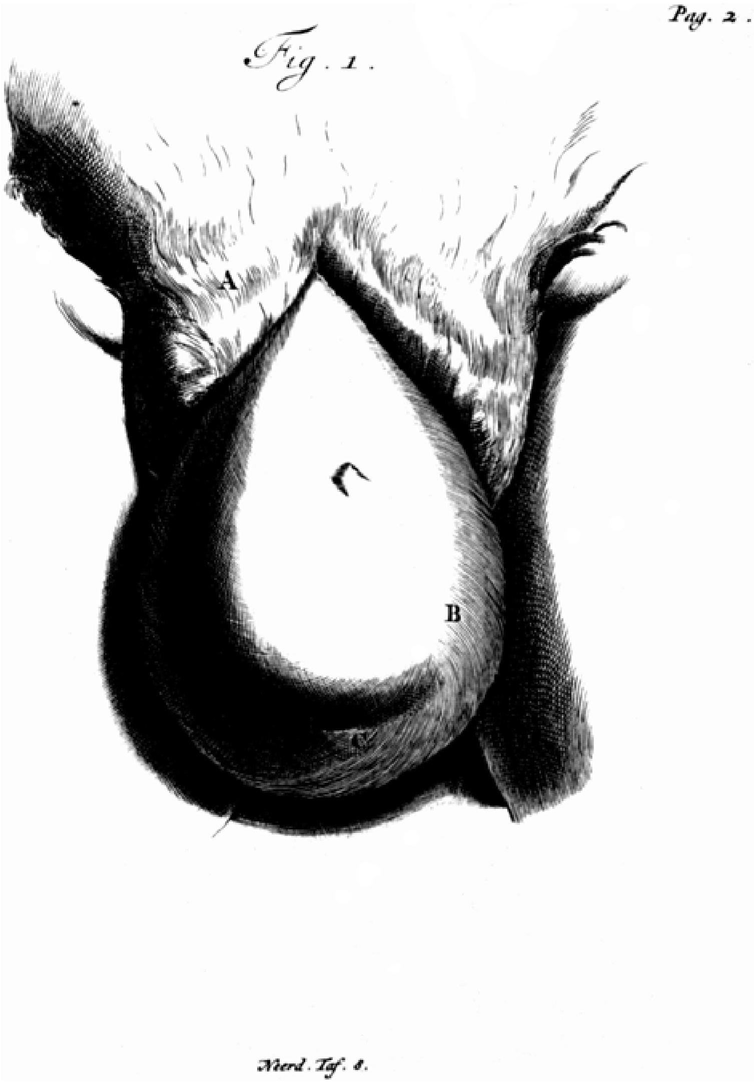

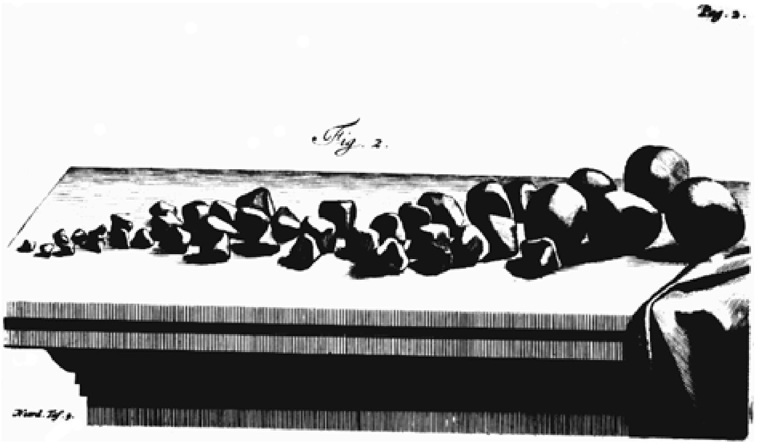
Fig. 2.

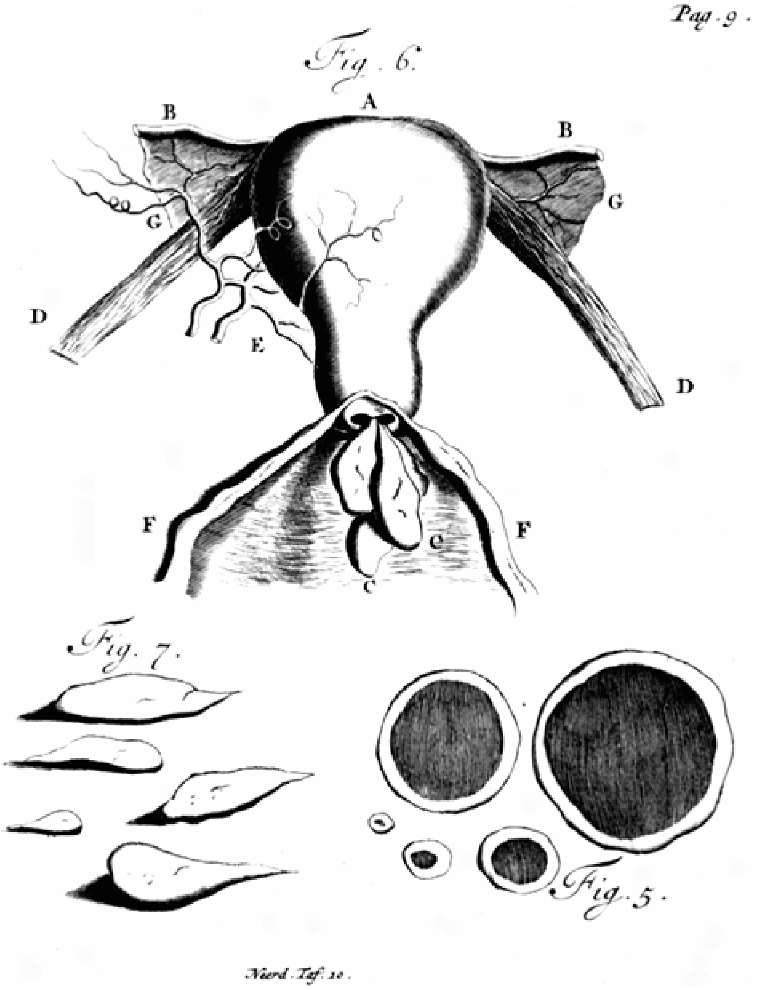
Pag. 9.
Fig. 6.
A
B
B
G
G
D
D
E
F
F
C
C
Fig. 7.
Fig. 5.
Vierd. Taf. 20.

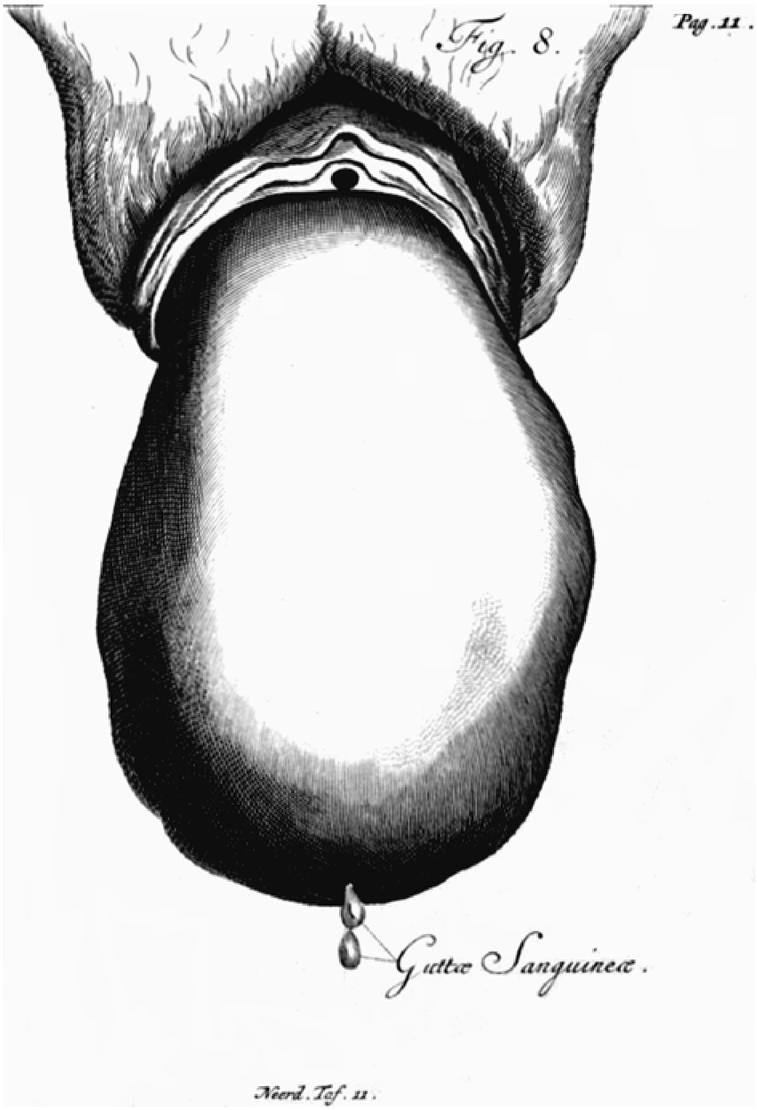
Fig. 8.
Pag. 11.
Guttæ Sanguineæ.
Neerd. Taf. 11.

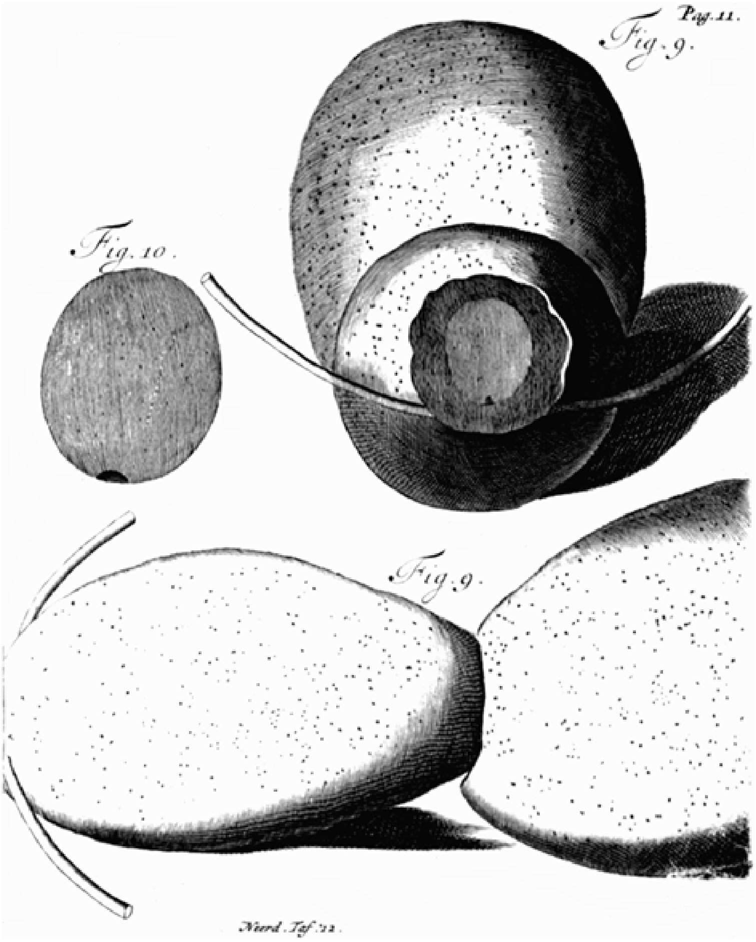
Pag. 11.
Fig. 9.
Fig. 10.
Fig. 9.
Neerd. Taf. 12.

Fig. 11. obs. LX.

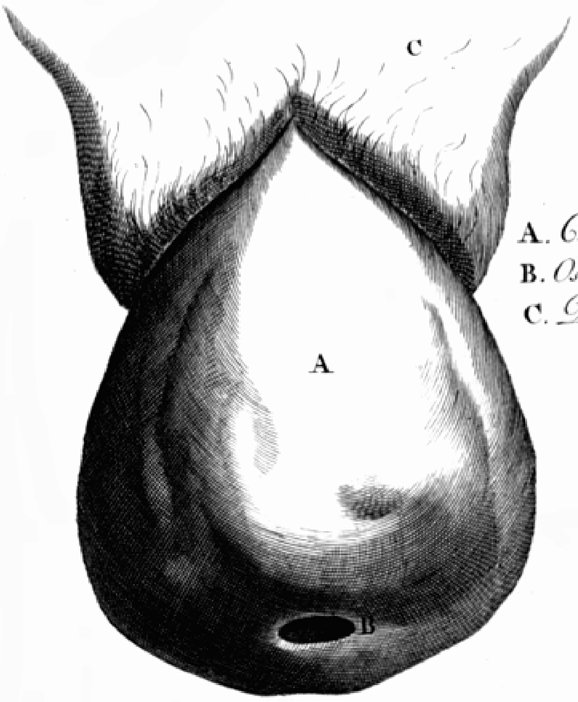

A. Corpus Uteri.
B. Os Uteri internum.
C. Pubes.

Nerd. Taf. 23.

Fig. 12.

Pag. 13.

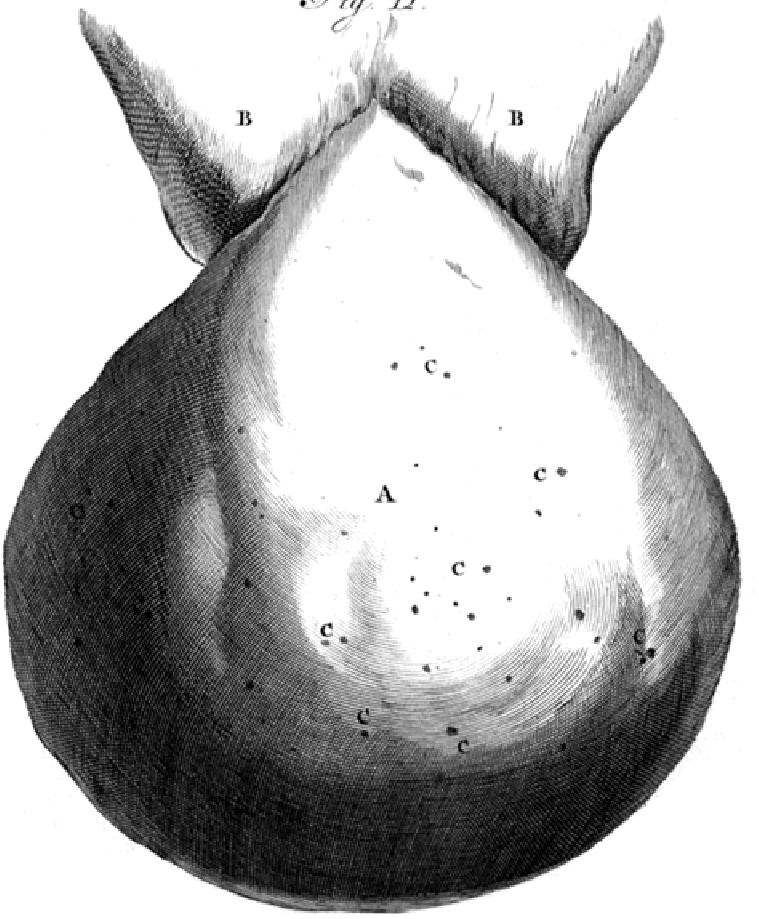

Nederl. Taf. 14

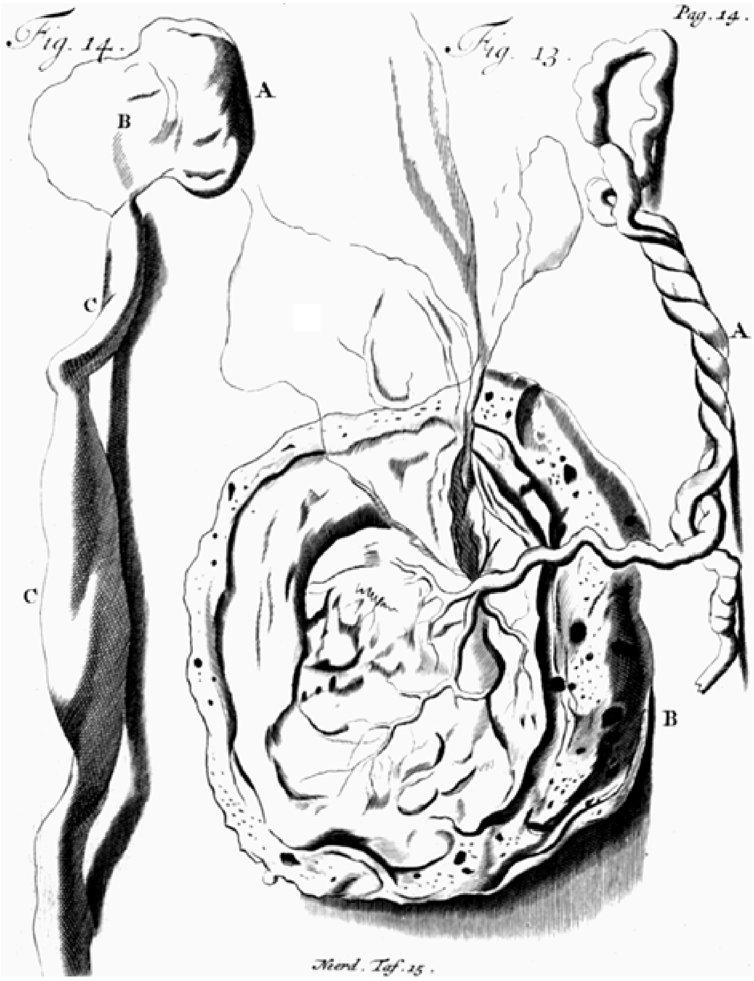

Fig. 14.
A
B
C
C
Fig. 13.
Pag. 14.
A
B
Nerd. Taf. 15.

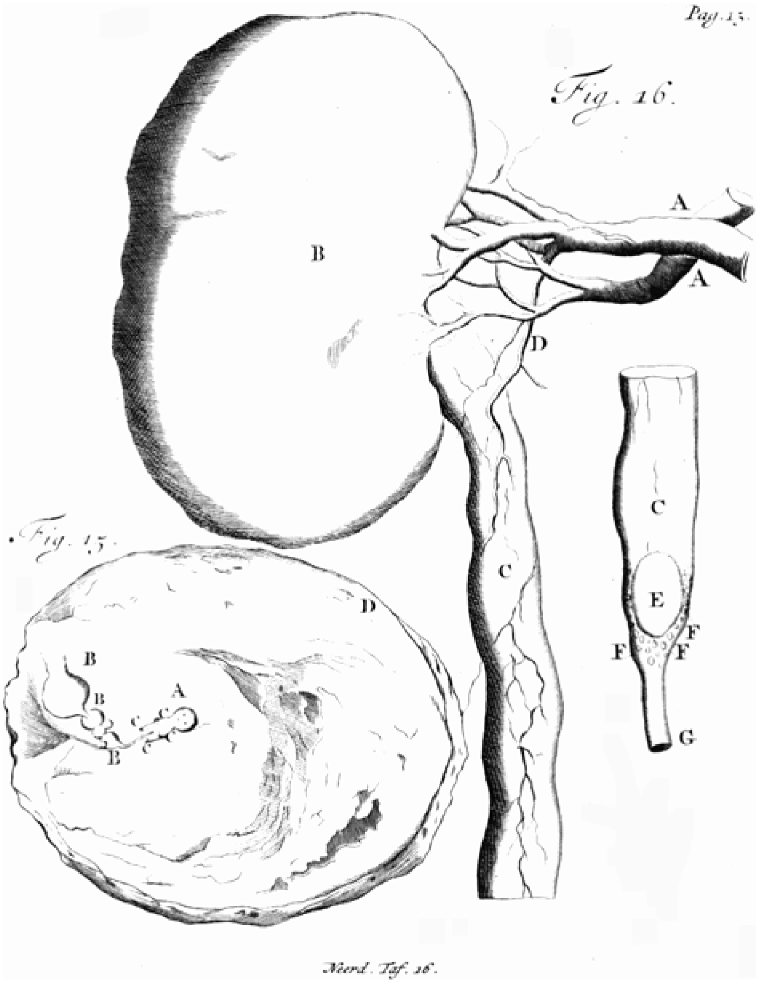
Pag. 15.
Fig. 16.
A
A
B
D
C
C
E
F
F
F
G
Fig. 15.
D
B
B
A
B
Neerd. Taf. 16.

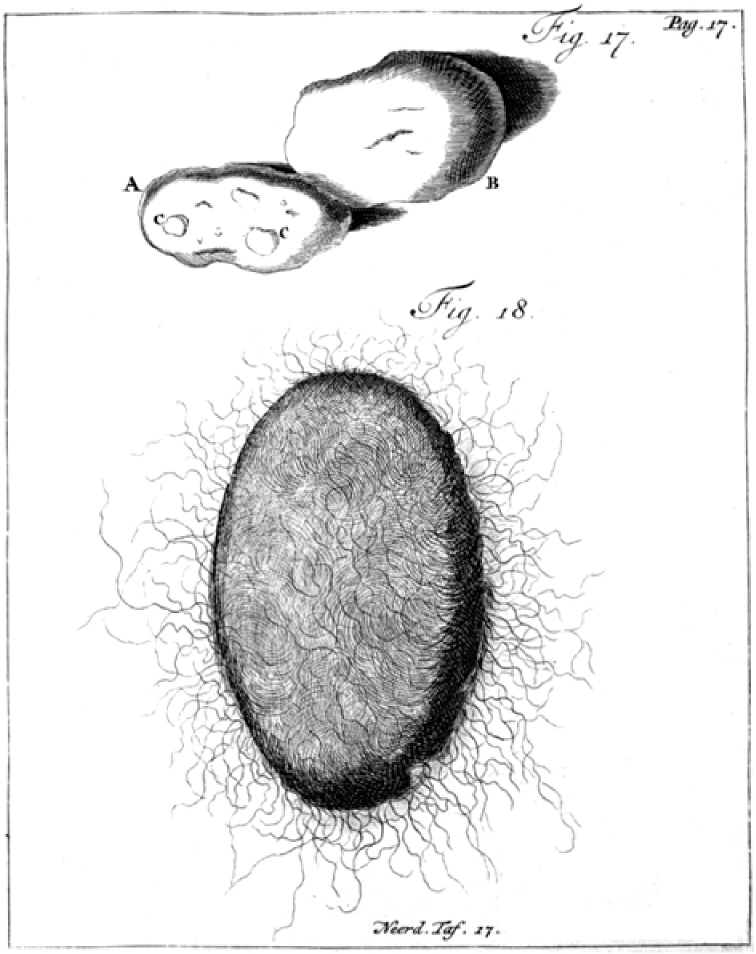
Fig. 17.
Pag. 17.
A
B
c
c
Fig. 18.
Neerd. Taf. 17.

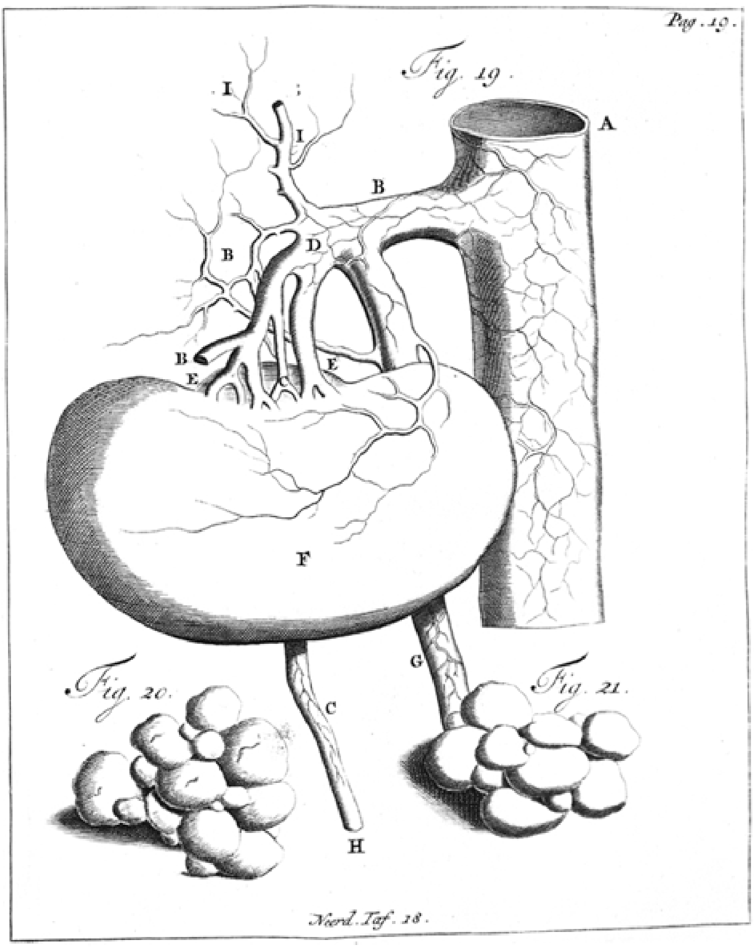
Pag. 19.
Fig. 19.
A
B
B
B
D
E
E
F
G
C
H
I
I
Fig. 20.
Fig. 21.
Noord. Taf. 18.

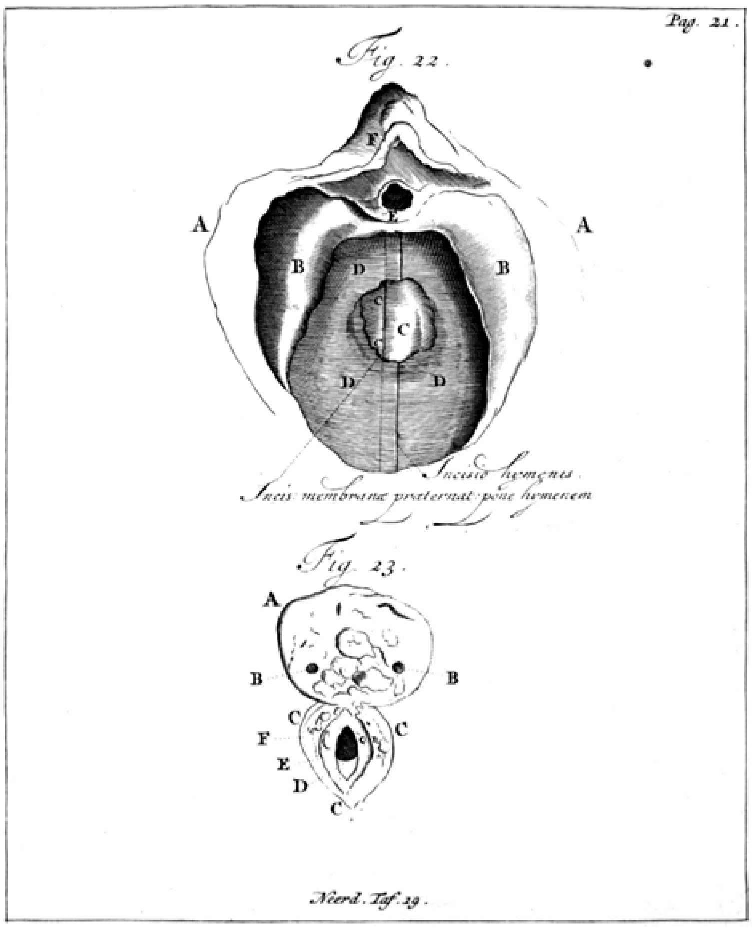
Pag. 21.
Fig. 22.
F
E
A
A
B
D
B
C
C
C
D
D
Incisio hymenis.
Incis. membranæ præternat: pone hymenem
Fig. 23.
A
B
B
C
C
F
E
D
C
Neerd. Taf. 29.

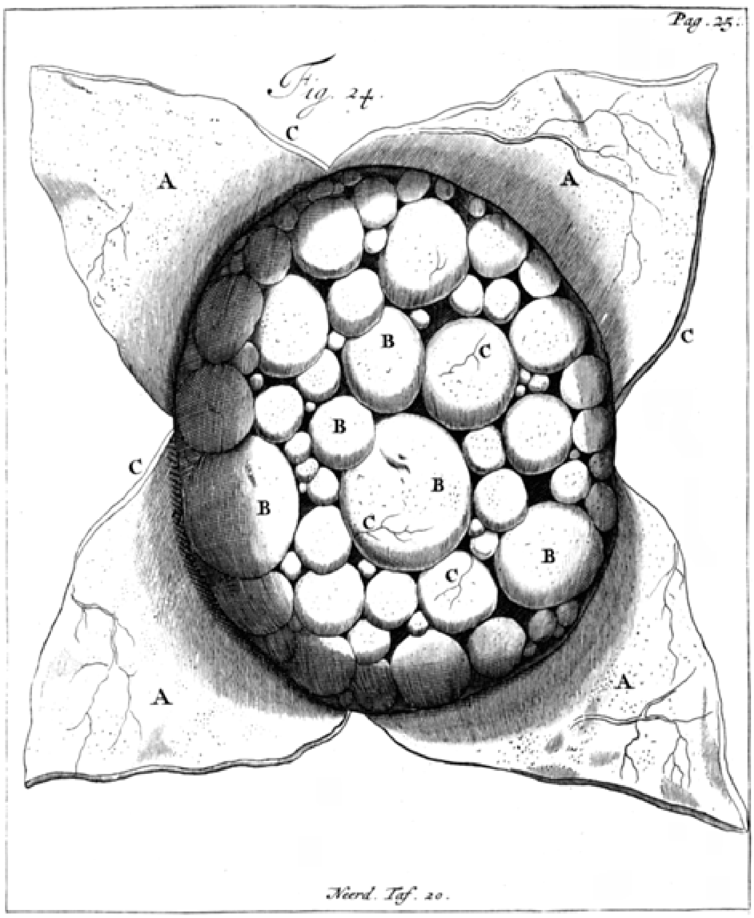
Pag. 25.
Fig. 24.
C
A
A
B
C
C
C
B
B
B
C
B
C
B
A
A
Neerd. Taf. 20.

Pag. 27.

Fig. 25.

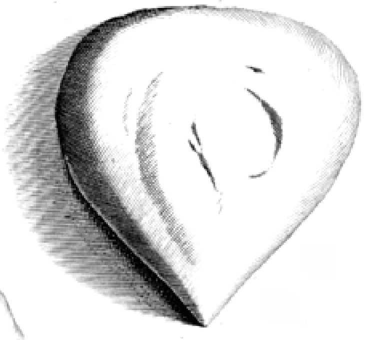

Fig. 26.

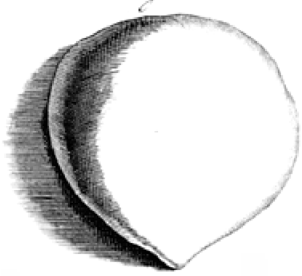

Fig. 27

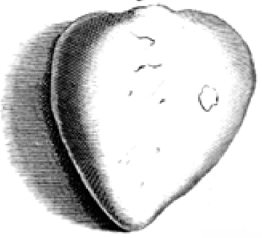

Neerl. Taf. 21.

Fig. 29. Pag. 28.

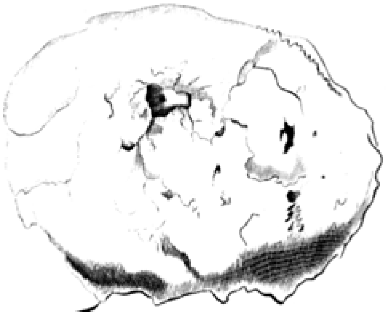

Fig. 28.

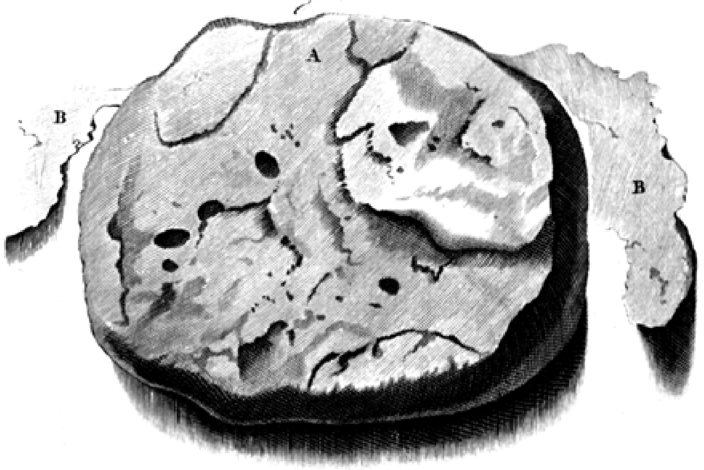

Neerl. Taf. 22.

Fig. 30.

Vesicula fell: in 2 part: divisa

Neerd. Taf. 23.

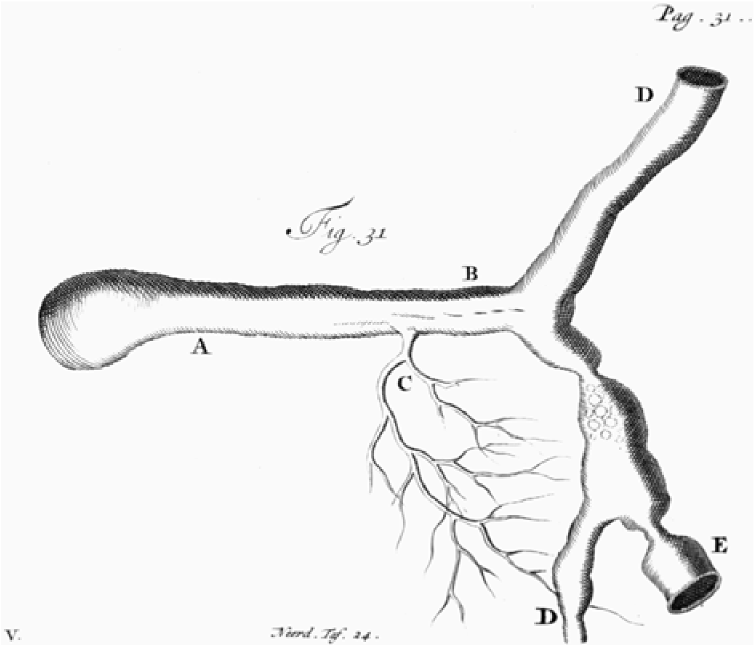
Pag. 31.
Fig. 31
A
B
C
D
D
E
V.
Vierd. Taf. 24.

Pag. 32.

Fig. 34.

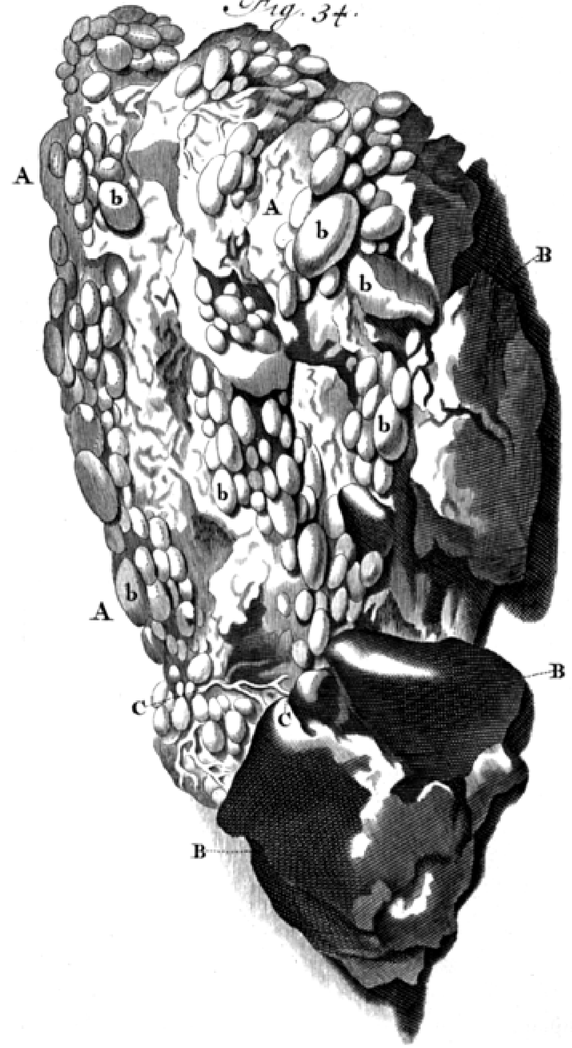

Neerd. Taf. 25.

Fig. 35.
Pag. 32.
Pars Superior.
Pars Inferior.
Neerd. Taf. 26.

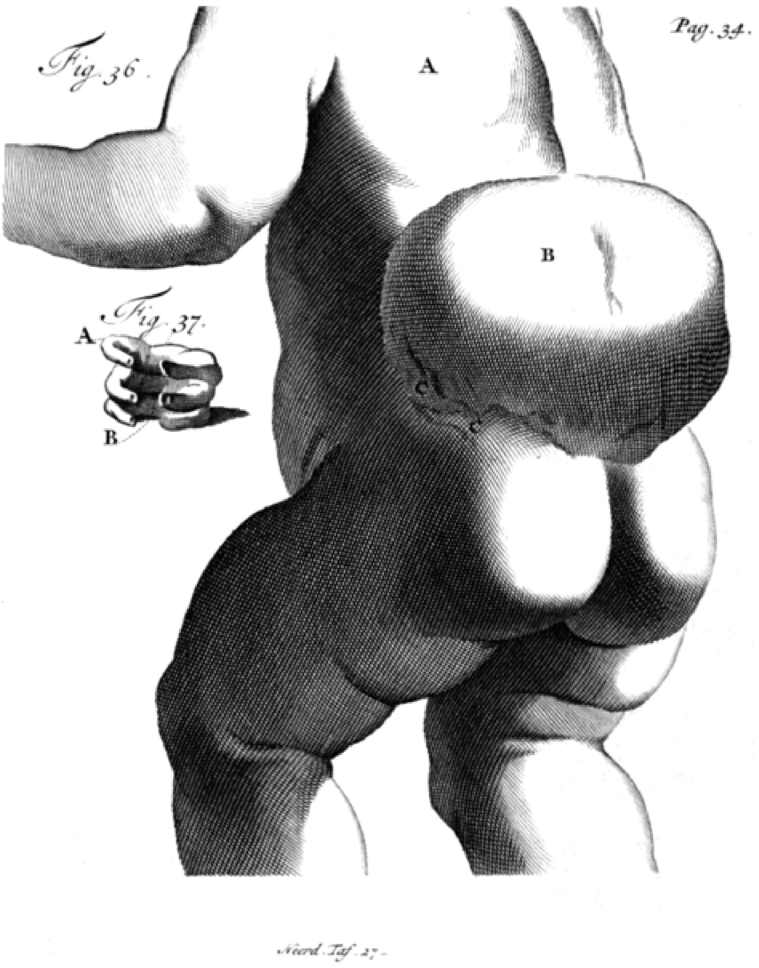
Fig. 36.
Pag. 34.
A
B
C
c
Fig. 37.
A
B
Neerd. Taf. 27.

Fig. 38.

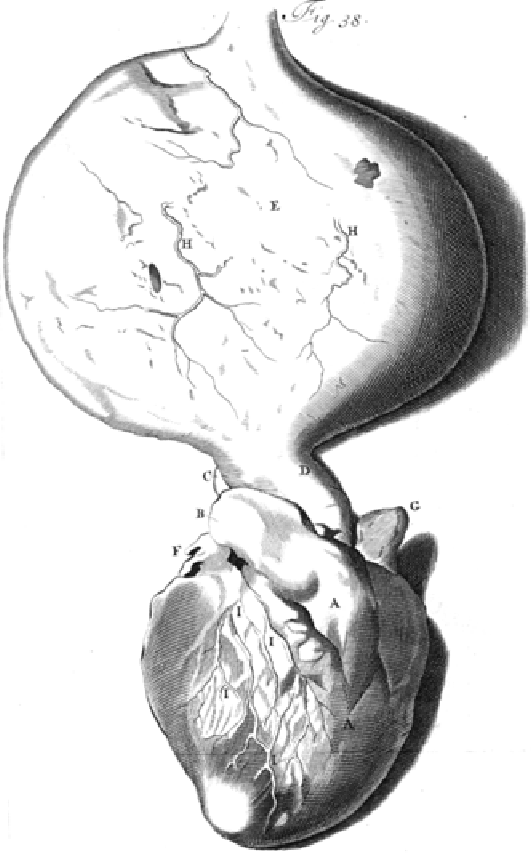

Cor hum: postica Sua parte visum.

Neerd. Taf. 28.

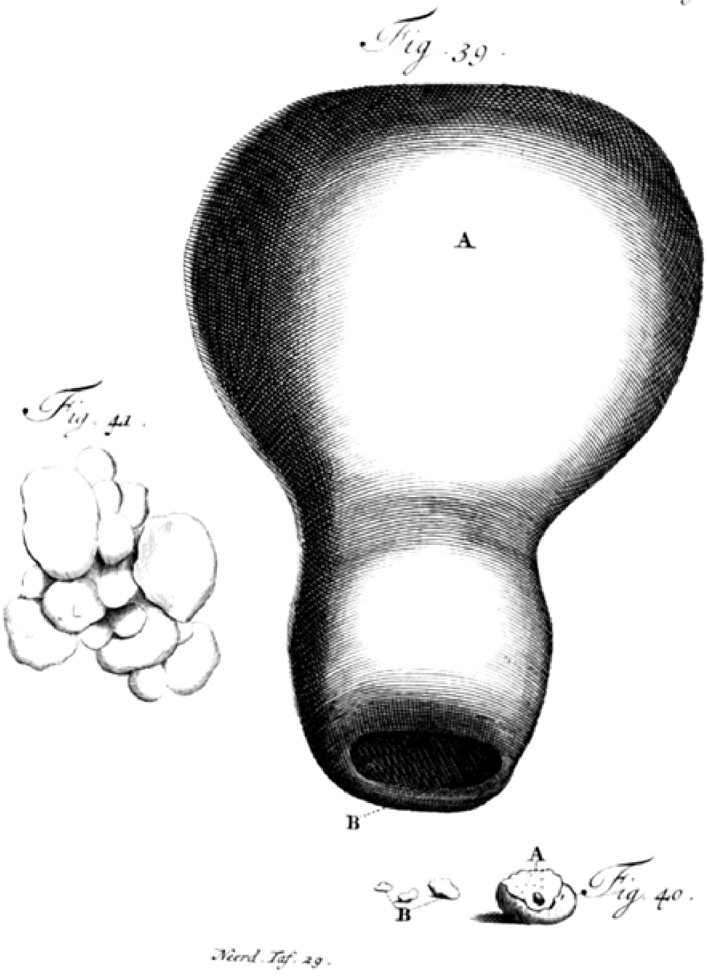
Fig. 39.
A
Fig. 41.
B
A
Fig. 40.
B
Neerl. Taf. 29.

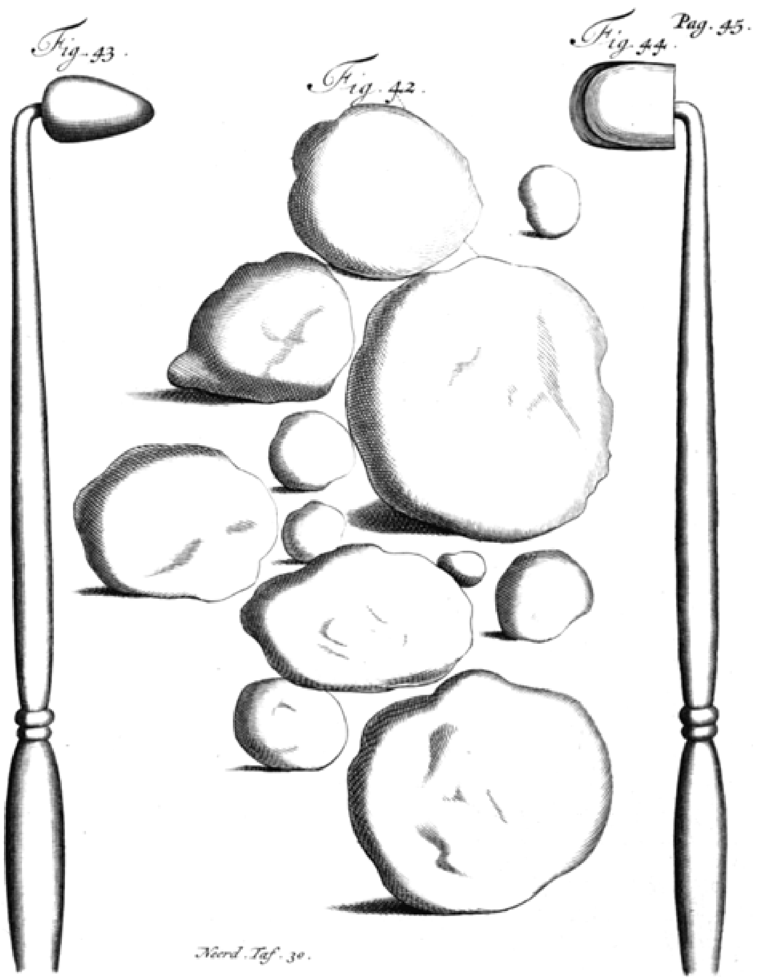
Fig. 43.
Fig. 42.
Fig. 44.
Pag. 45.
Neerd. Taf. 30.

Pag. 50.

Fig. 45.

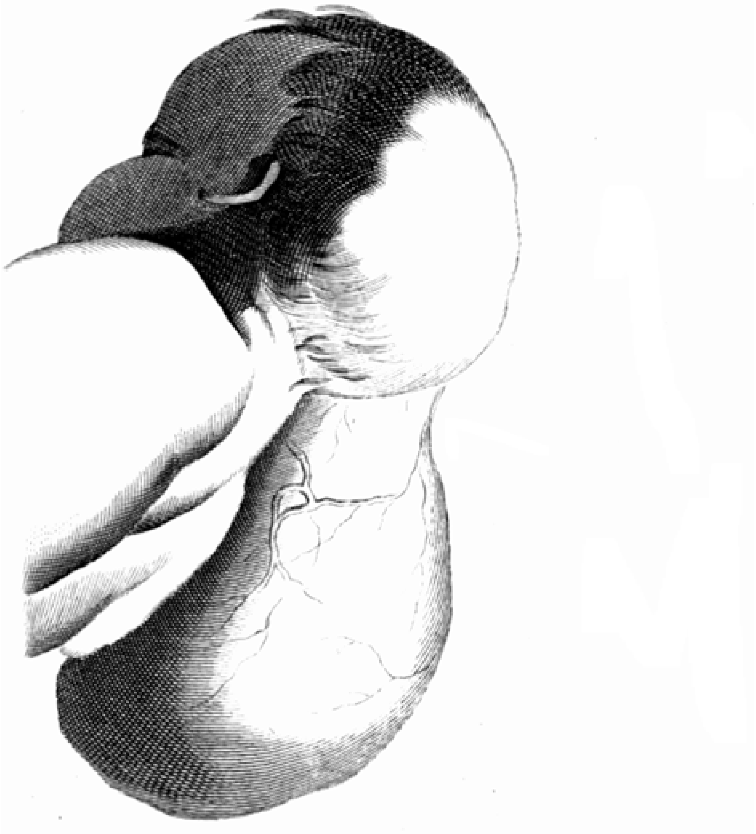

Neerd. Taf. 31.

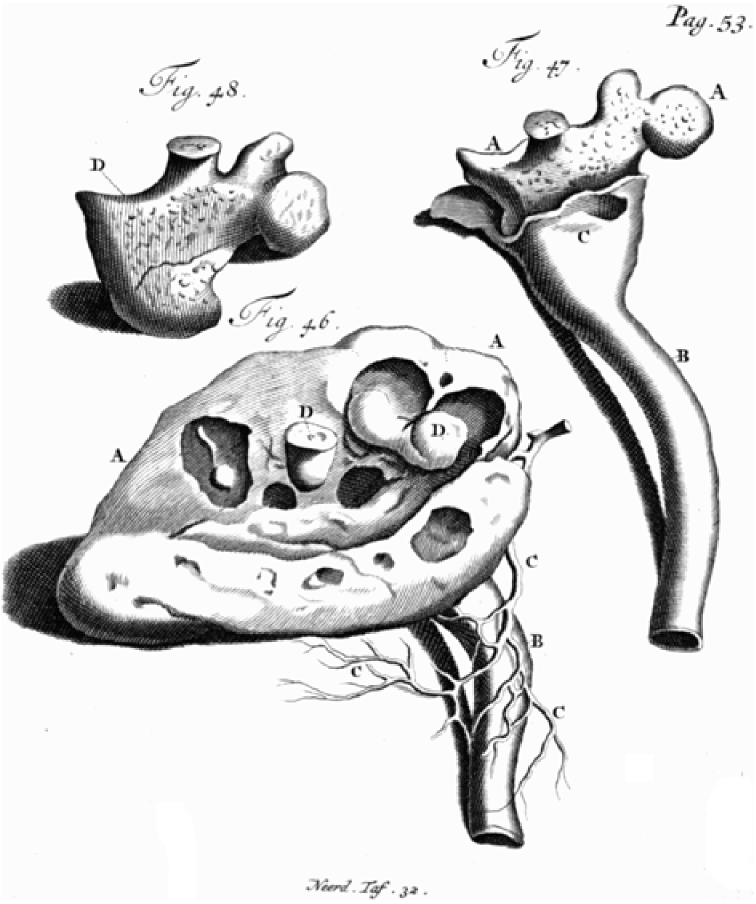
Pag. 53.
Fig. 48.
D
Fig. 47.
A
A
C
B
Fig. 46.
A
A
D
D
C
B
C
C
Neerd. Taf. 32.

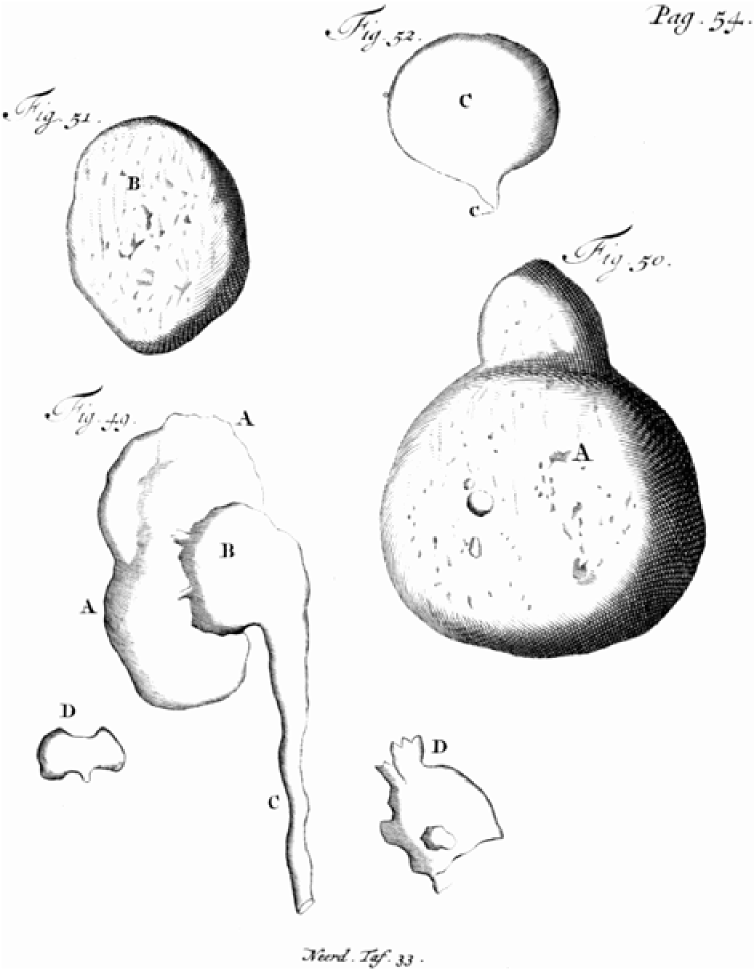
Fig. 52.
Pag. 54.
C
c
Fig. 51.
B
Fig. 50.
Fig. 49.
A
A
B
A
D
D
C
Neerl. Taf. 33.

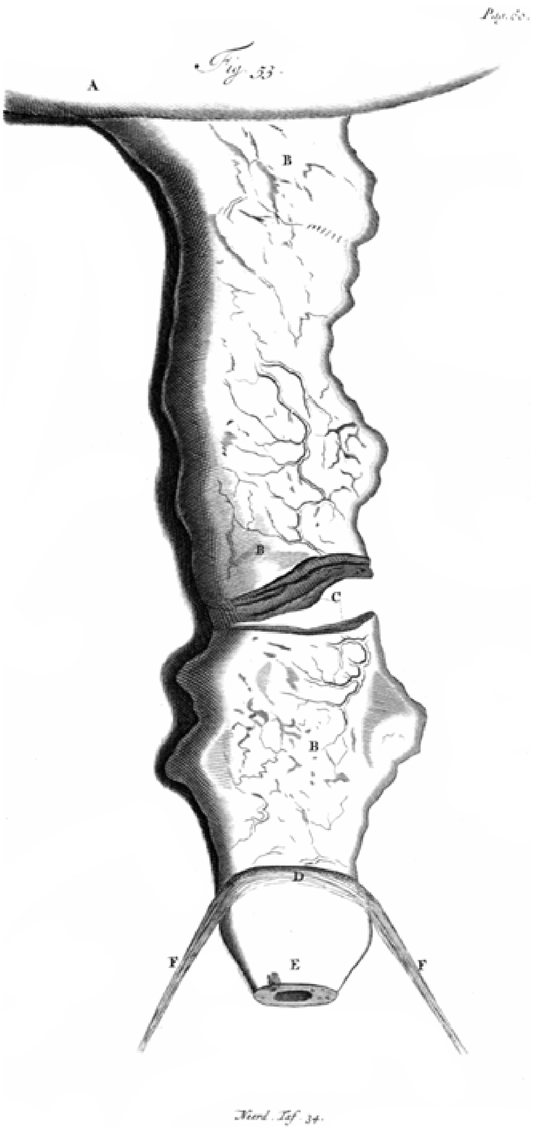
Fig. 53.
A
B
B
C
B
D
E
F
F

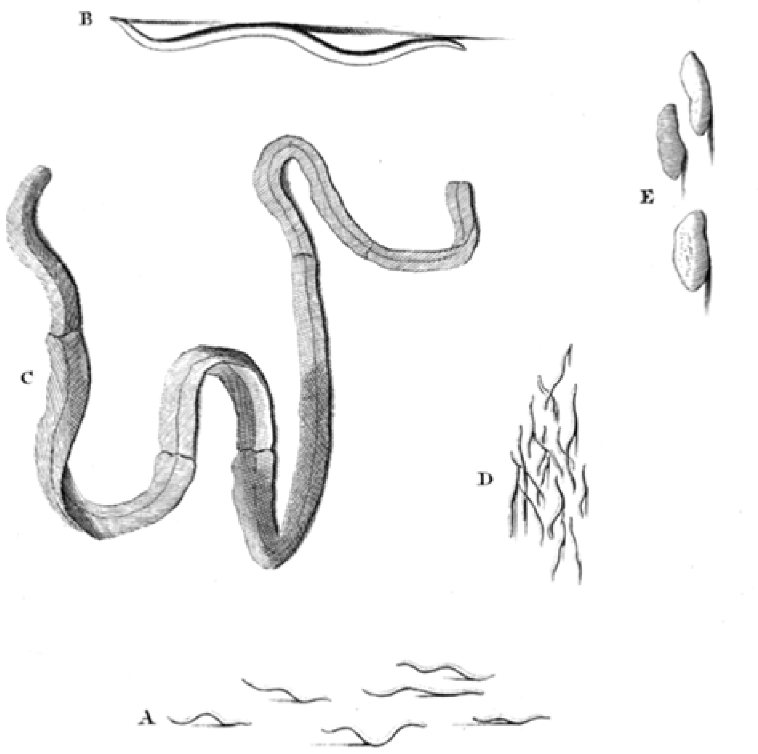

Vierd. Taf. 35.

Fig. 53.

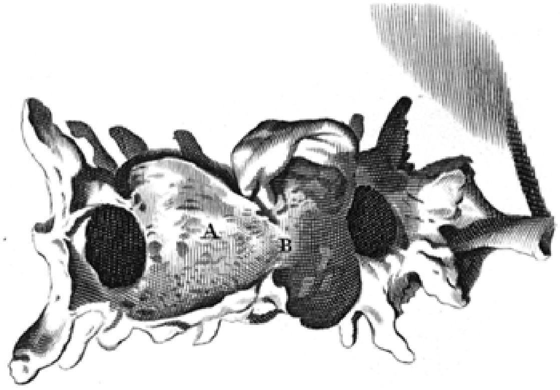

Fig. 54.

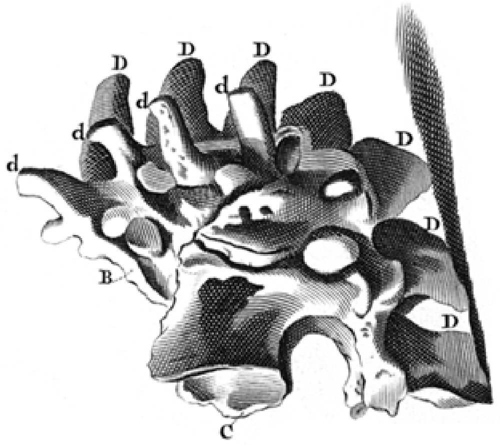

Neerd. Taf. 36.

Pag. 61.

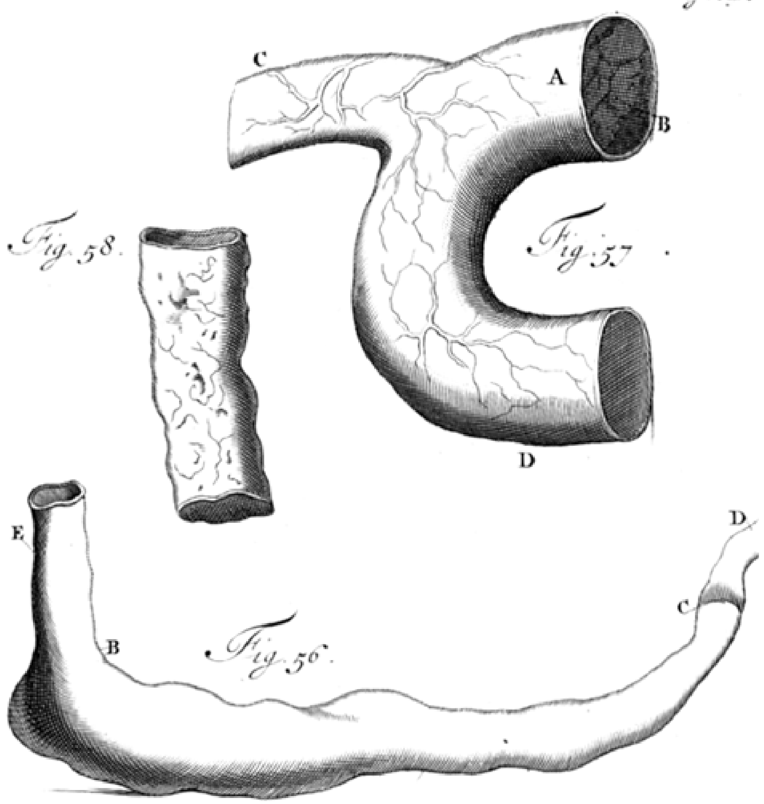

Stomachus postica parte visus,

Nerd. Taf. 37.

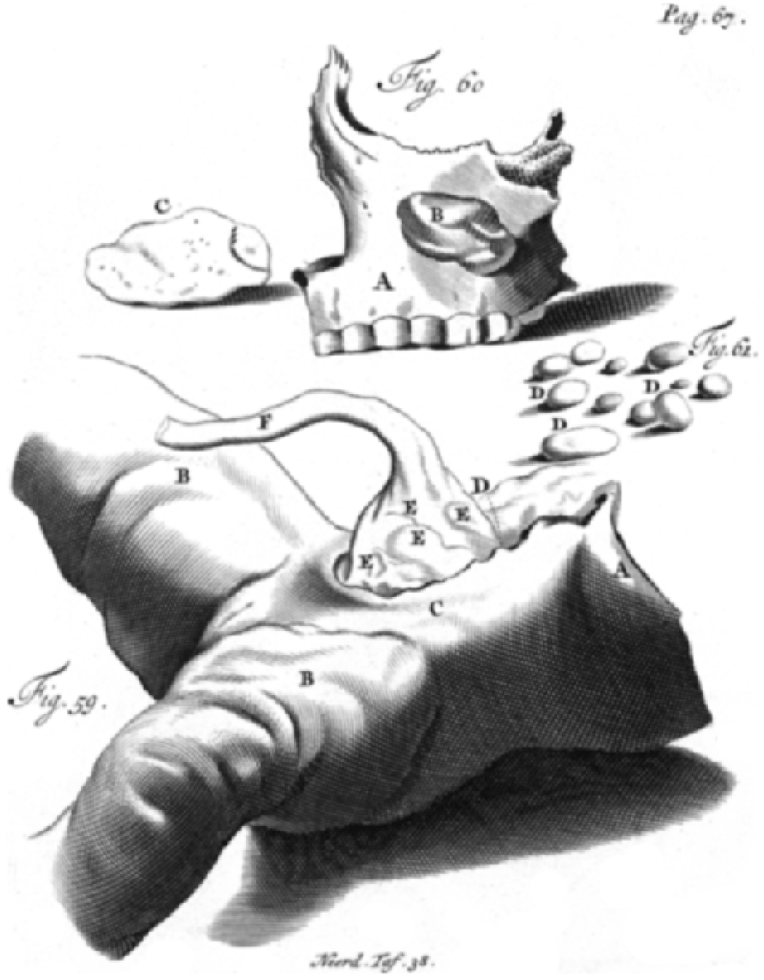
Pag. 67.
Fig. 60
C
B
A
Fig. 61.
D
D
D
D
F
B
D
E
E
E
E
A
C
B
Fig. 59.
Neerl. Tef. 38.

Fig. 62. *Pag. 72.*

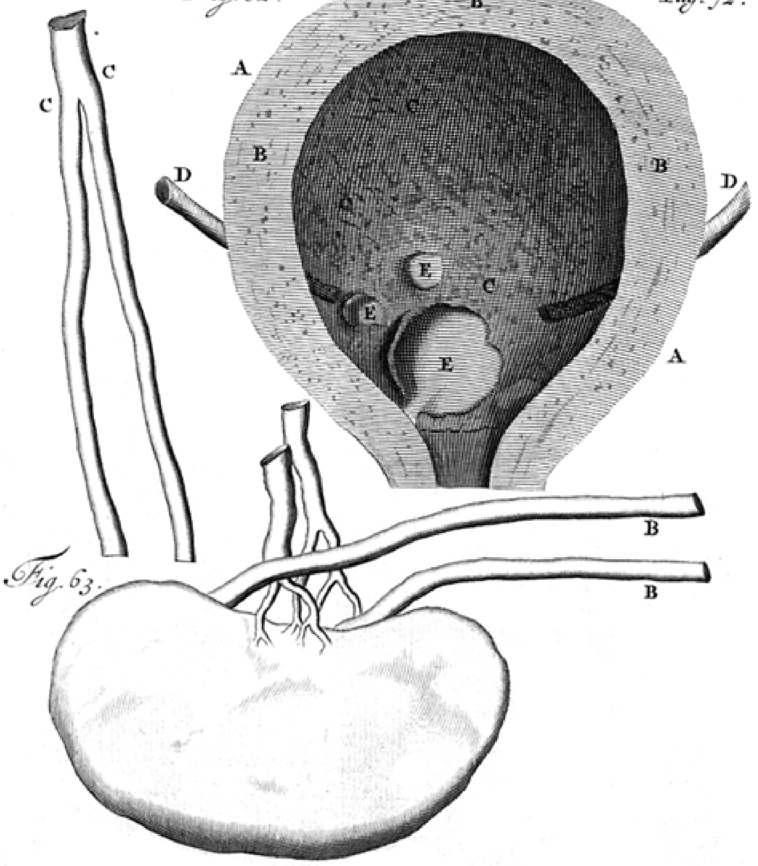

Fig. 63.

Neerd. Taf. 39.

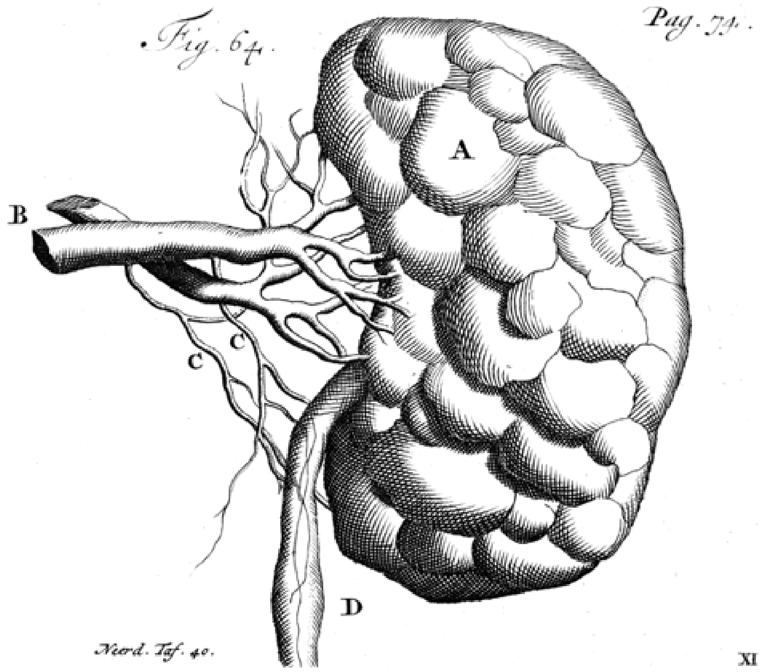
Fig. 64.
Pag. 74.
A
B
C
C
D
Neerd. Taf. 40.
XI

Pag. 77.

Fig. 65.

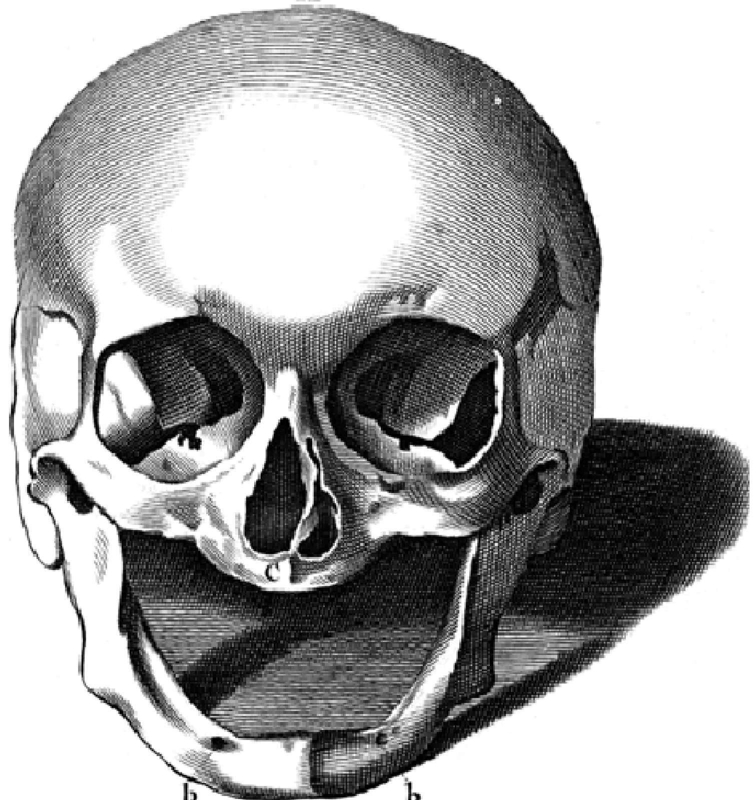

Neerd. Taf. 42.

Pag. 78.

Fig. 66.

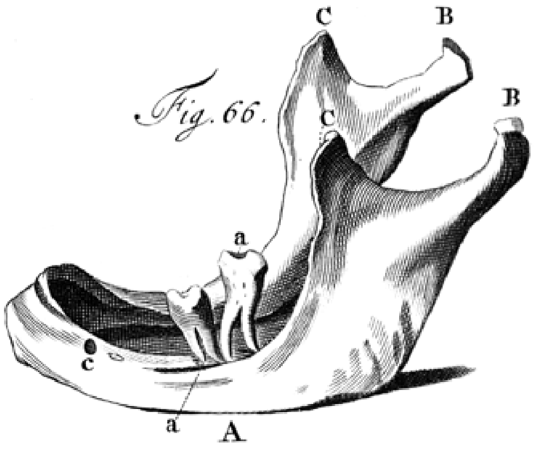

Fig. 67.

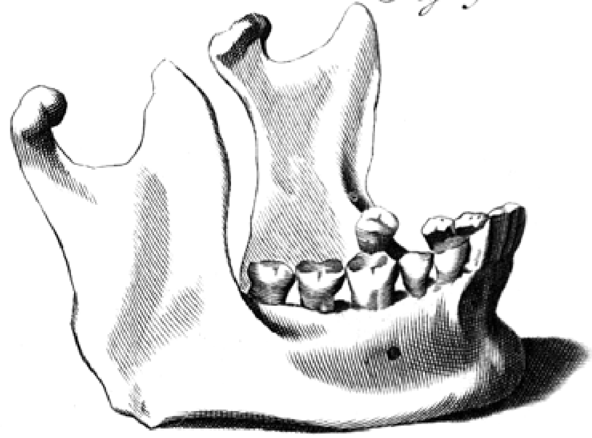

Neerd. Taf. 42.

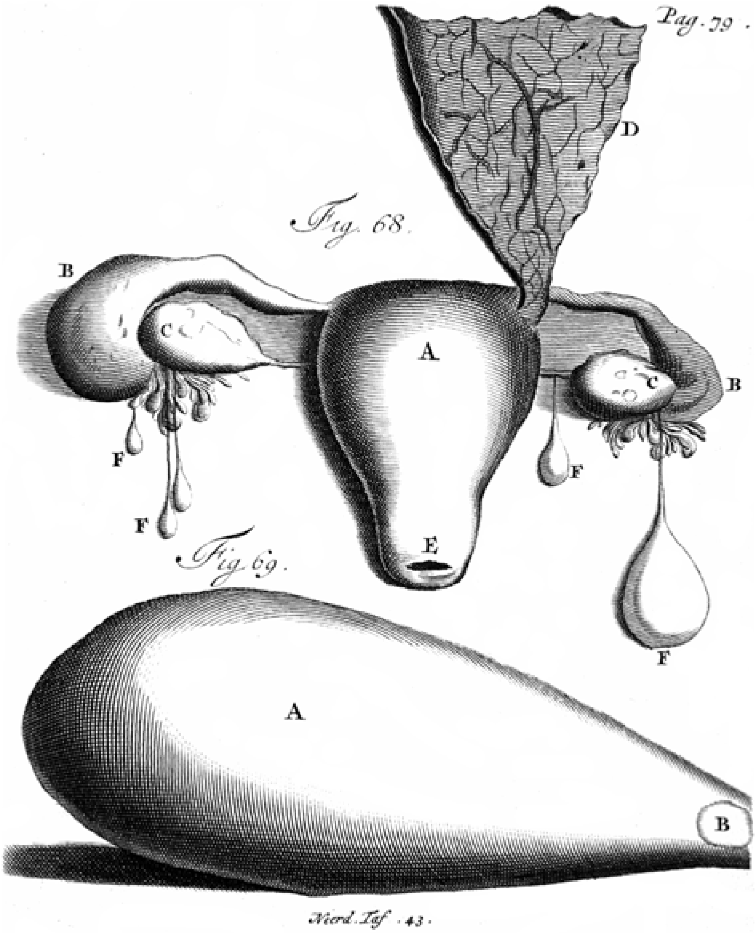
Pag. 79.
D
Fig. 68.
B
C
A
C
B
F
F
F
F
E
Fig. 69.
A
B
Nerd. Taf. 43.

Pag. 82.

Fig. 72.

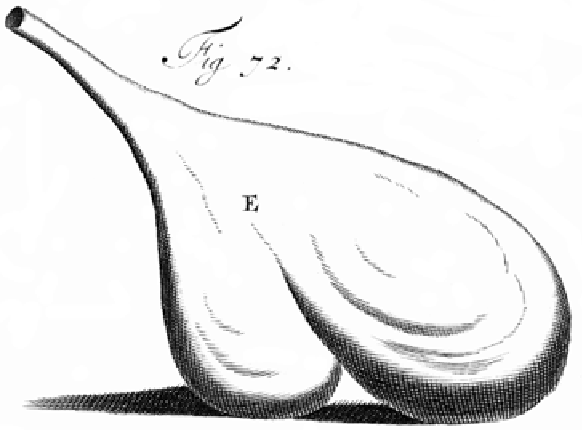

Fig. 69 *

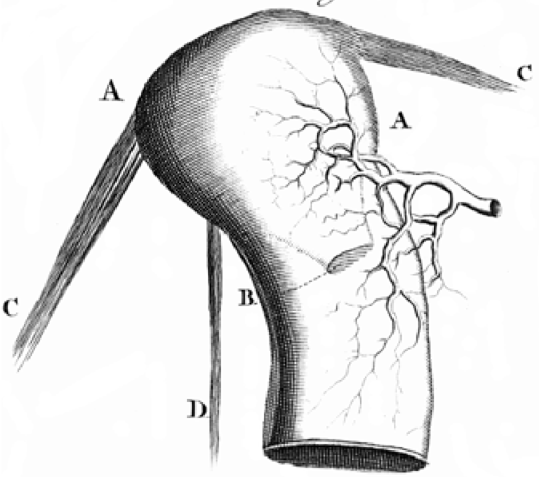

Neerd. Taf. 44.

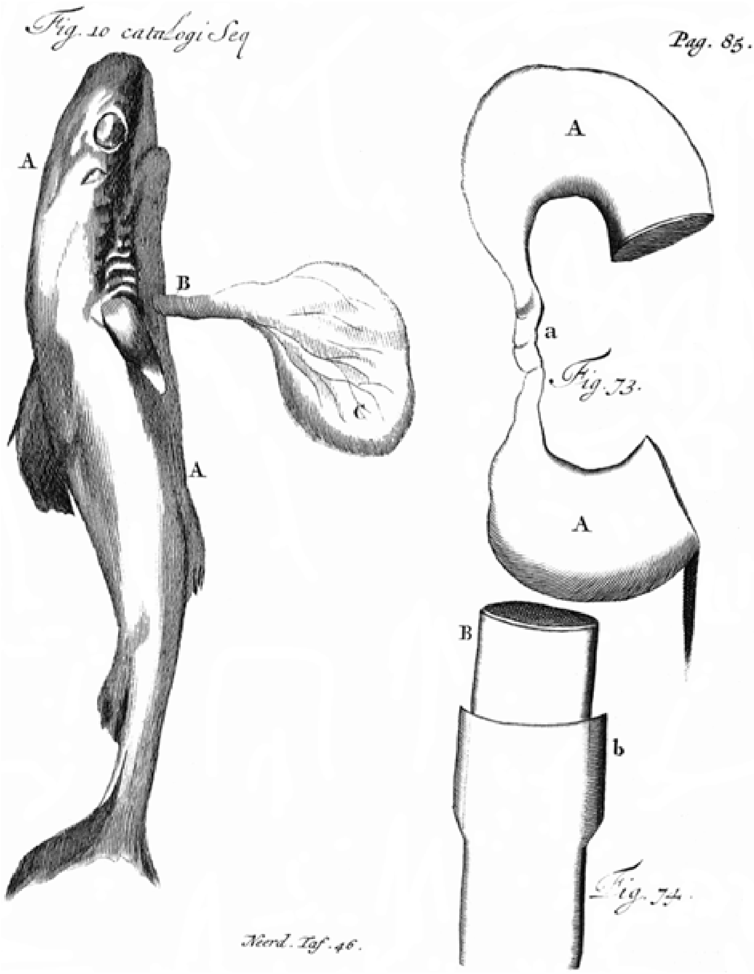
Fig. 10 catalogi Seq
Pag. 85.
A
B
C
A
A
a
Fig. 73.
A
B
b
Fig. 74.
Neerd. Taf. 46.

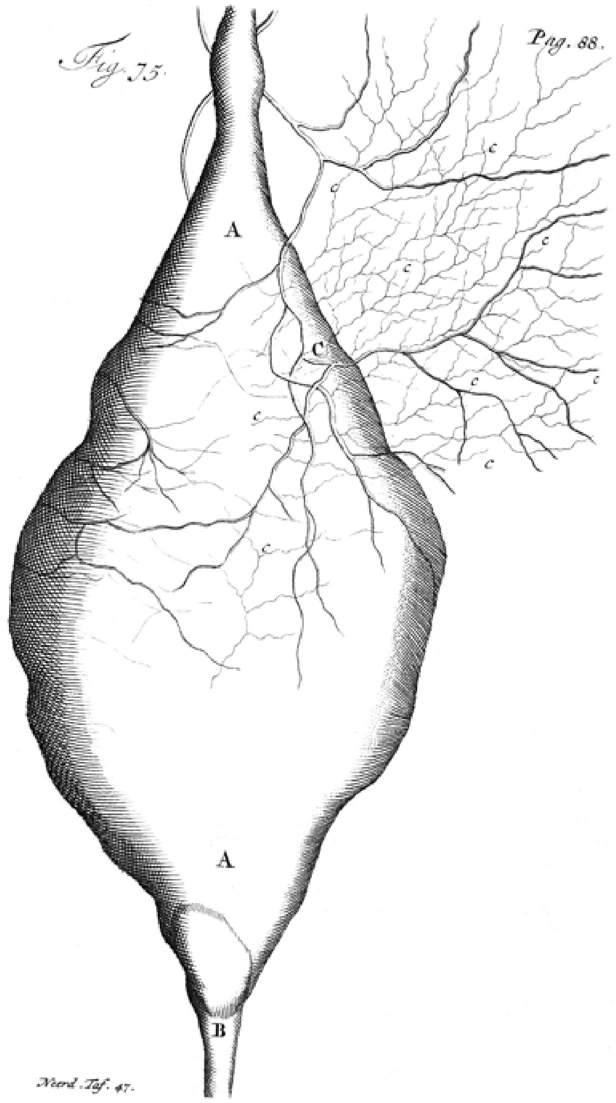

XIII.

Fig. 75.
Pag. 99.
Fig. 80.
Fig. 79.
Fig. 78 C
Fig. 77 B.
Fig. 16. A.
Fig. 84.
Fig. 83.
Fig. 82.
Fig. 81 A
Nierd. Taf. 48.

Pag.136. Cat:

Fig. 1.

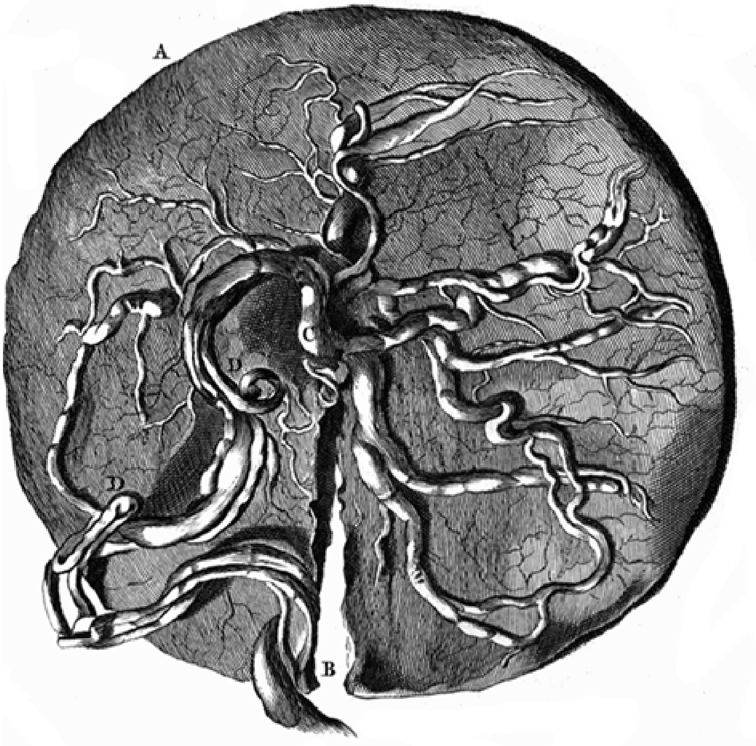

Neerd. Taf. 49.

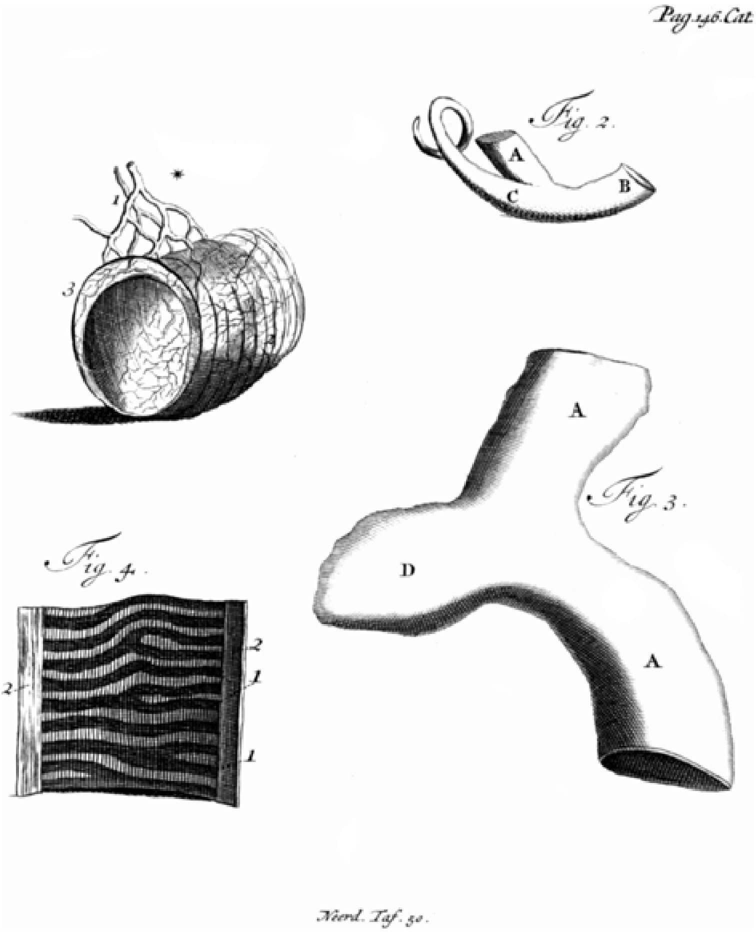
Pag.146.Cat.
Fig. 2.
A
C
B
1
3
Fig. 3.
A
D
A
Fig. 4.
2
2
1
1
Neerd. Taf. 30.

Pag. 158. Cat

Fig. 5.

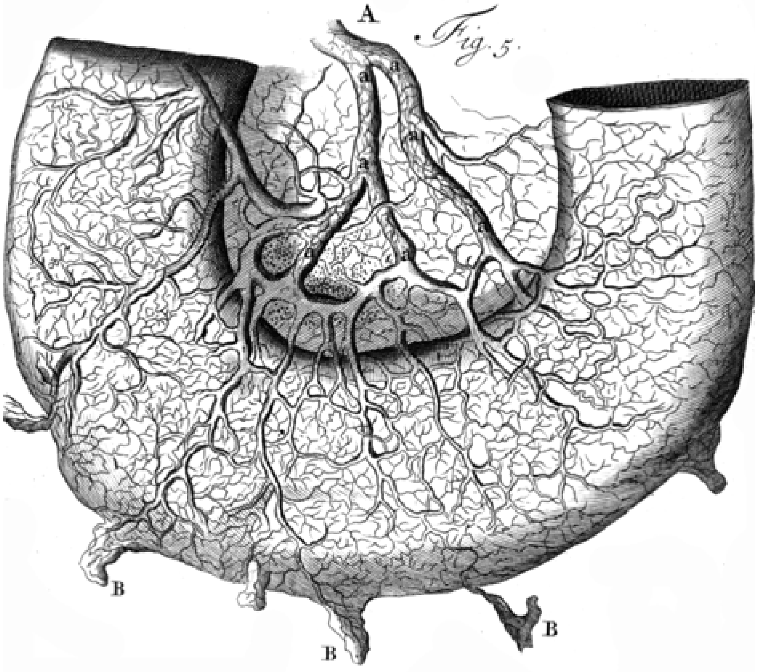

Neerl. Taf. 51.

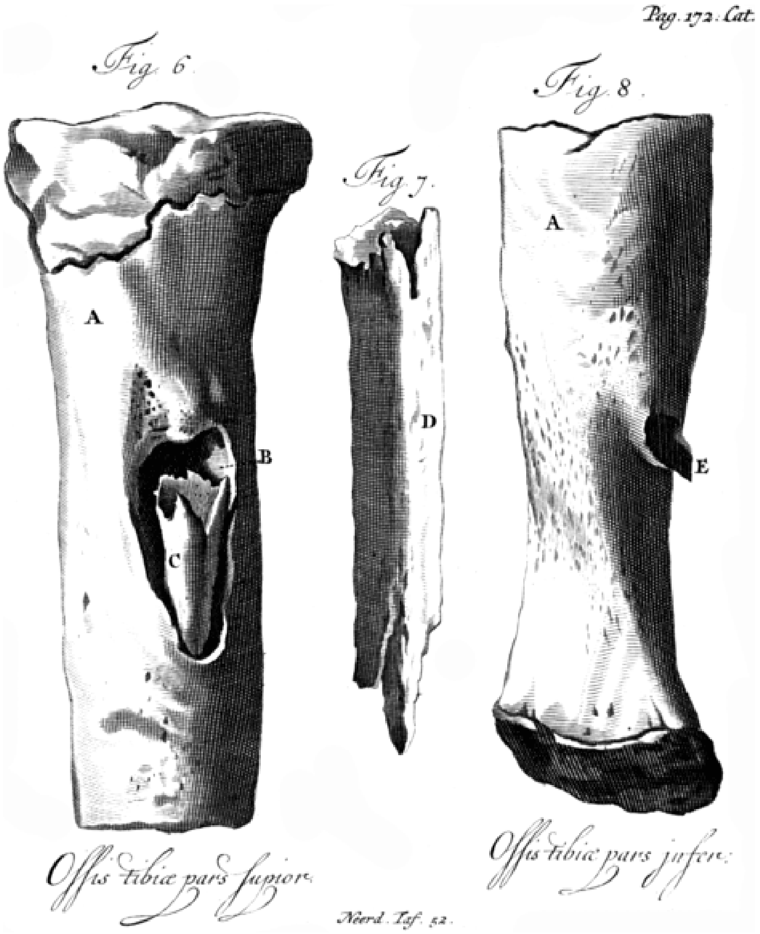
Pag. 172. Cat.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
A
B
C
D
A
E
Ossis tibiæ pars superior.
Ossis tibiæ pars inferior.
Neerd. Taf. 52.

Fig. 9. Pag. 178. cat.

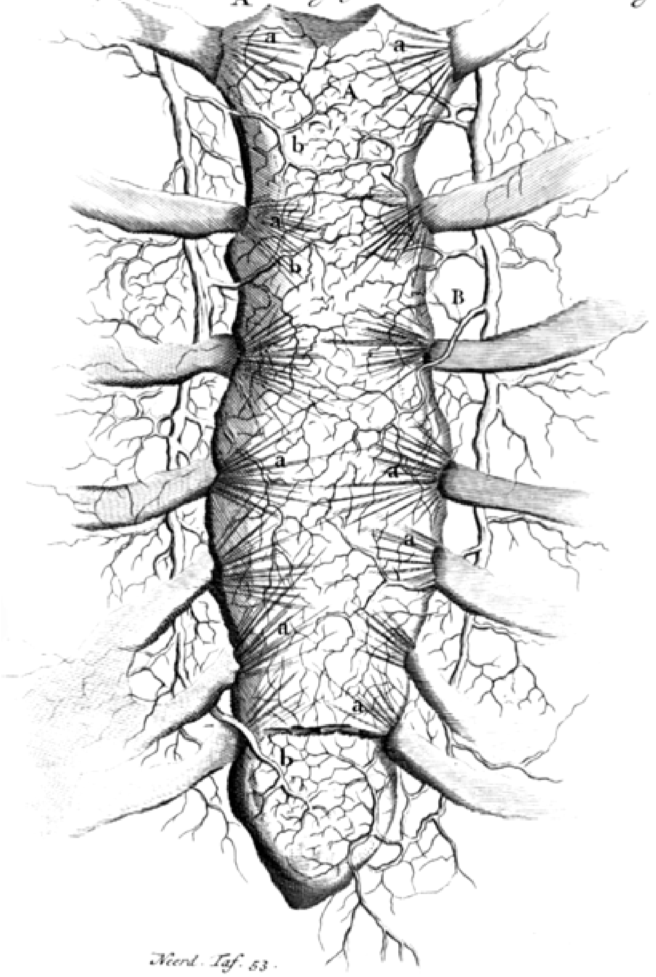

Neerl. Taf. 53.

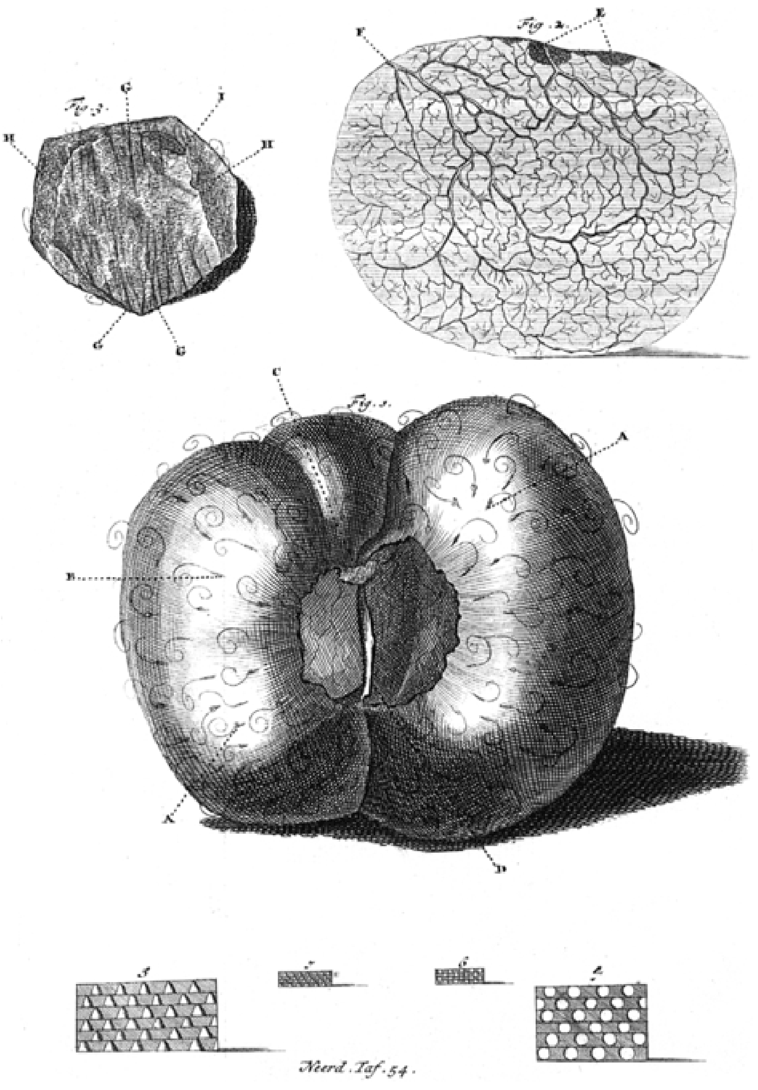
Fig. 3.
Fig. 2.
Fig. 1.
Neerd. Taf. 54.

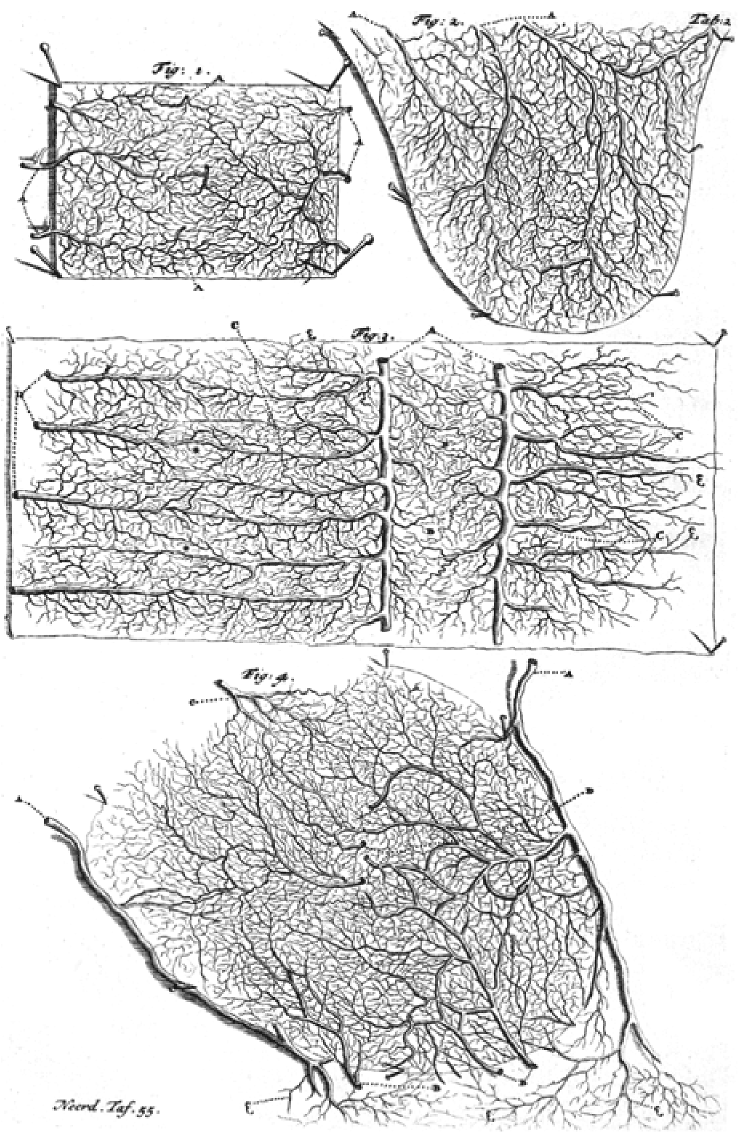
Fig: 1.
Fig: 2.
Fig. 3.
Fig: 4.
Neerd. Taf. 55.

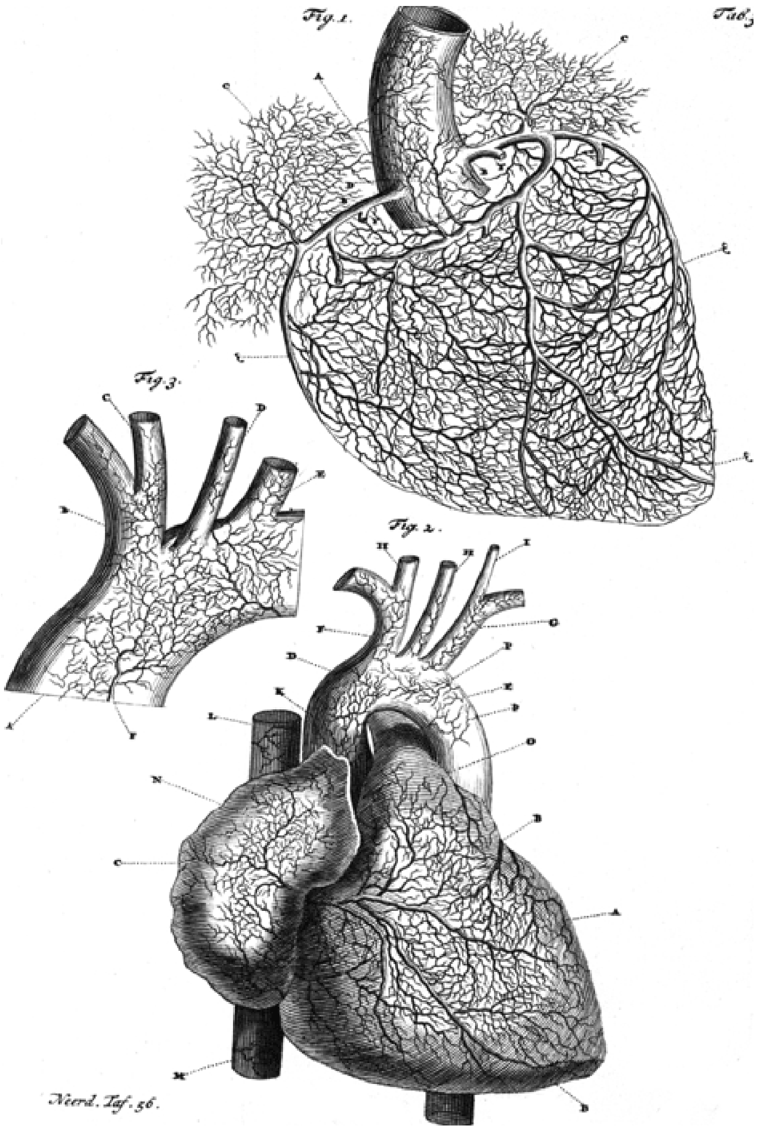

Tab. 4.
Fig. 1.
Fig. 4.
Fig. 3.
Fig. 2.
Nierd. Taf. 57.

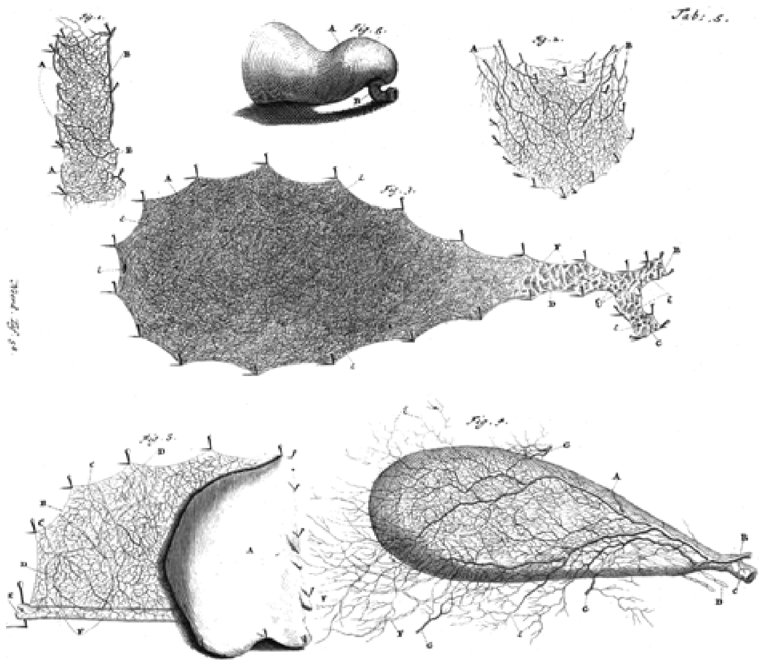

Tab. 6.

Epistola 6ta Tab: 7

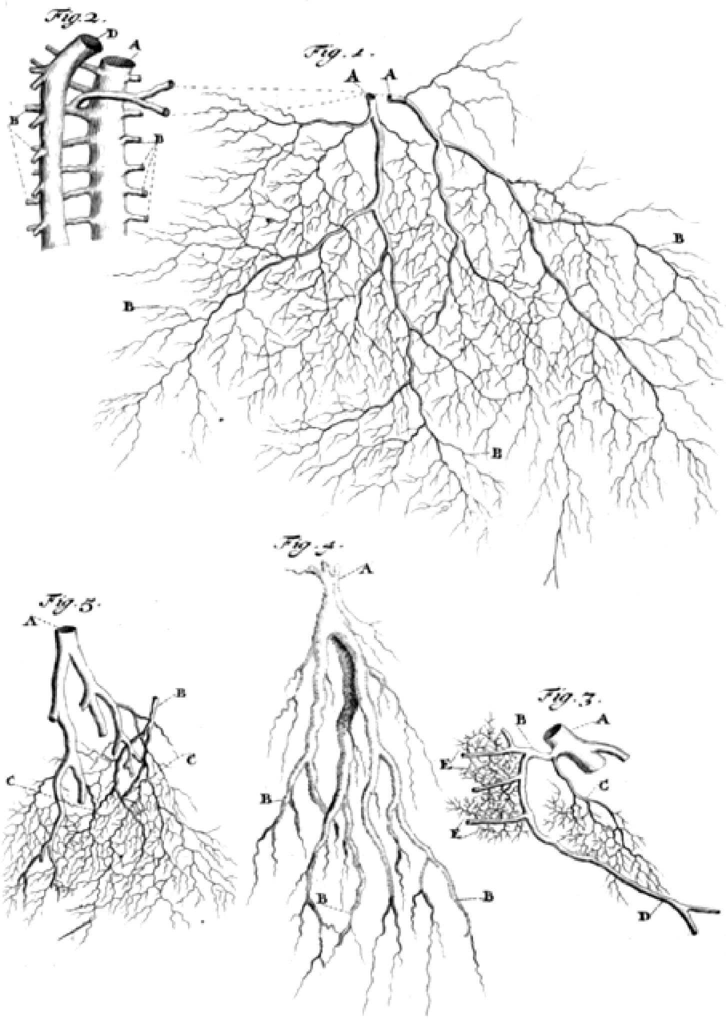

Nierd. Taf. 60.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.

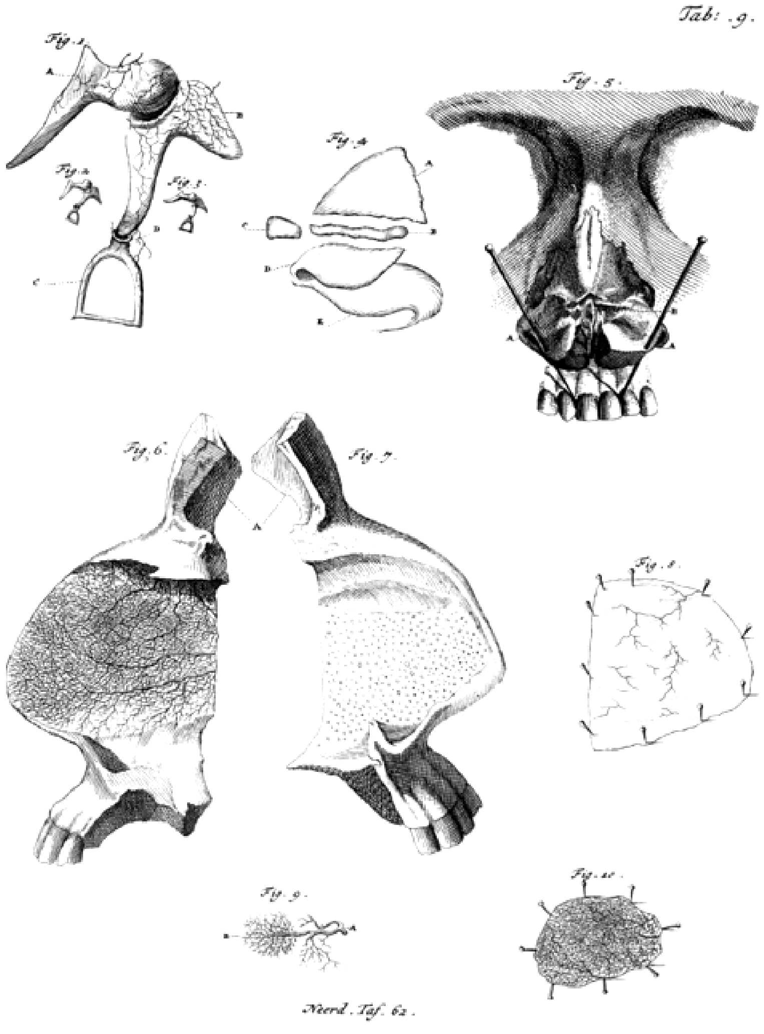
Tab: .9.
Fig. 5.
Fig. 4.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
Fig. 10.
Neerd. Taf. 62.

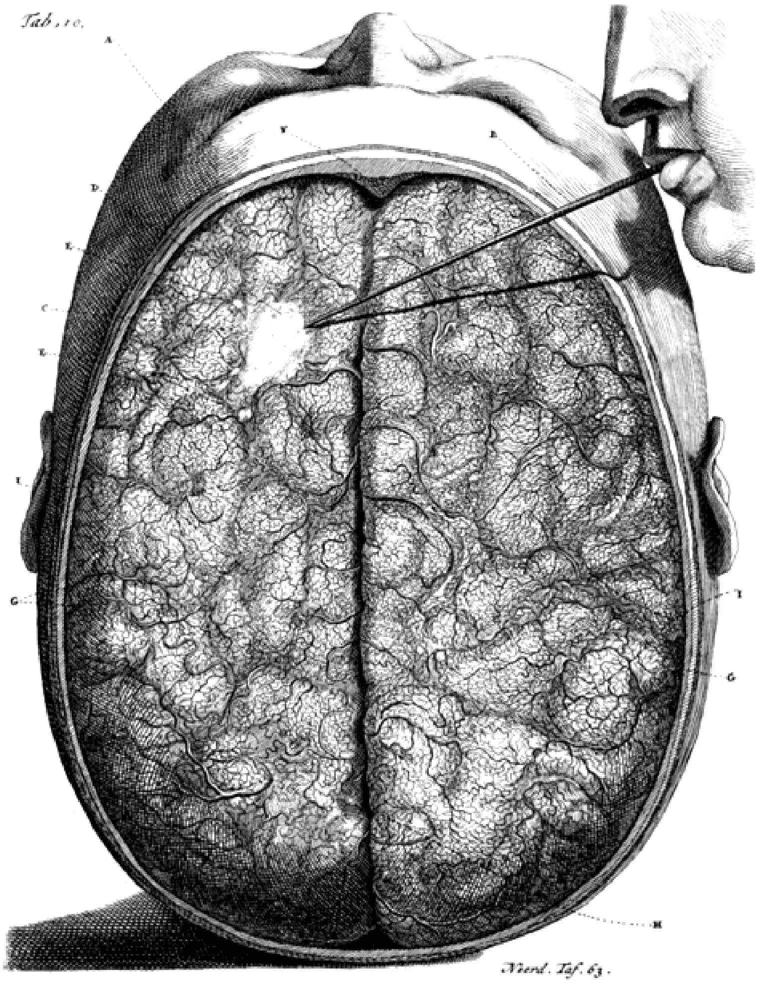
Tab. 10.
Neerl. Taf. 63.

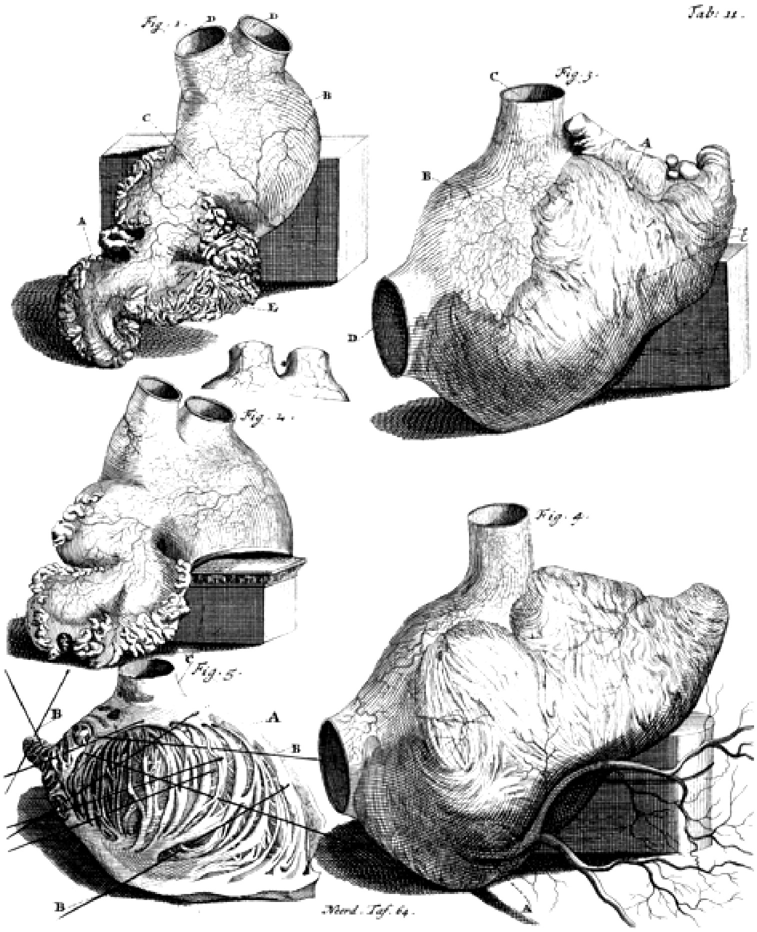
Fig. 1.
D
D
B
C
A
E
Tab: 11.
C
Fig. 3.
A
B
D
Fig. 2.
Fig. 4.
Fig. 5.
B
A
B
B
Noord. Taf. 64.
A

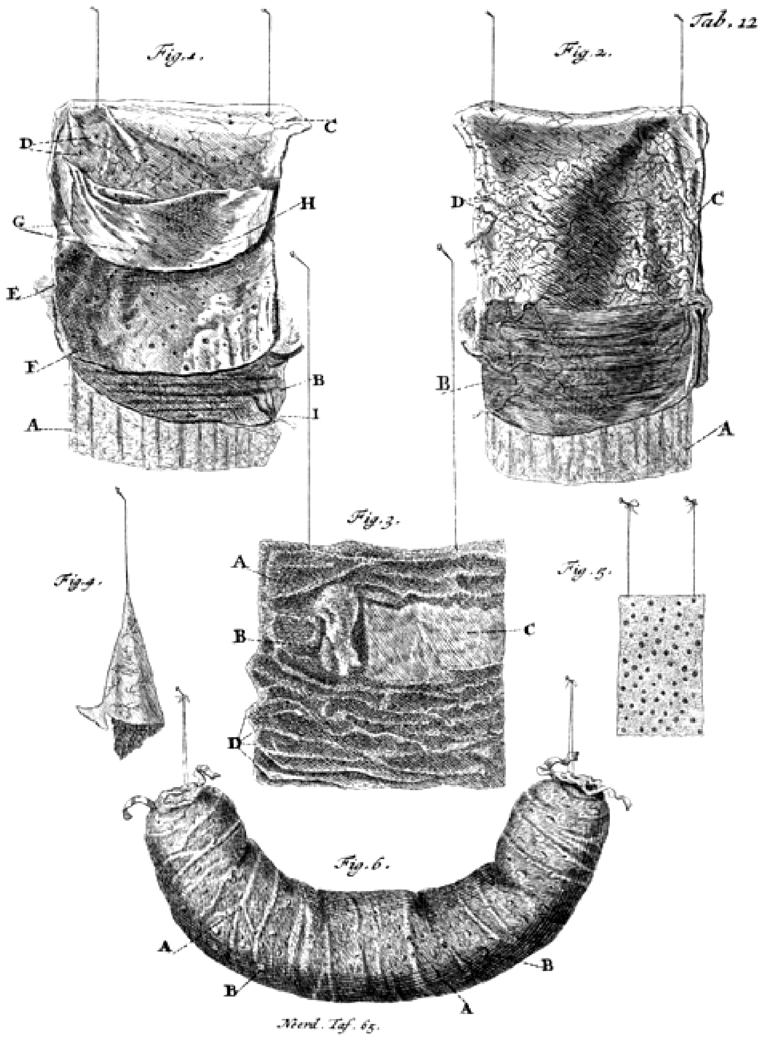
Tab. 12
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
A
B
C
D
E
F
G
H
I
Neerl. Taf. 65.

Tab. 13.

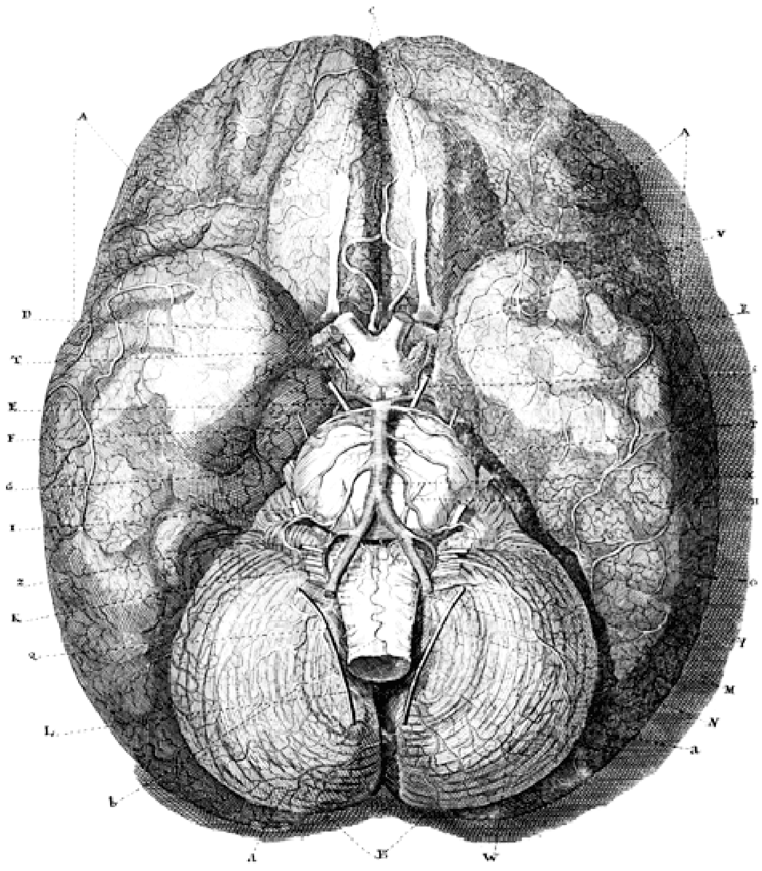

Neerl. Taf. 66.

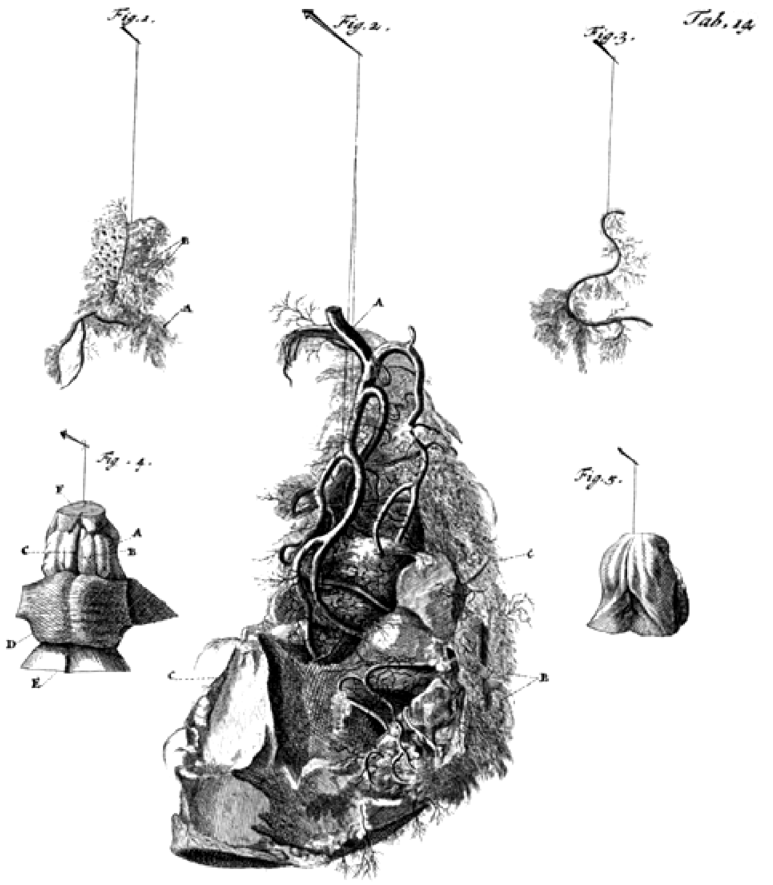

Neerd. Taf. 67.

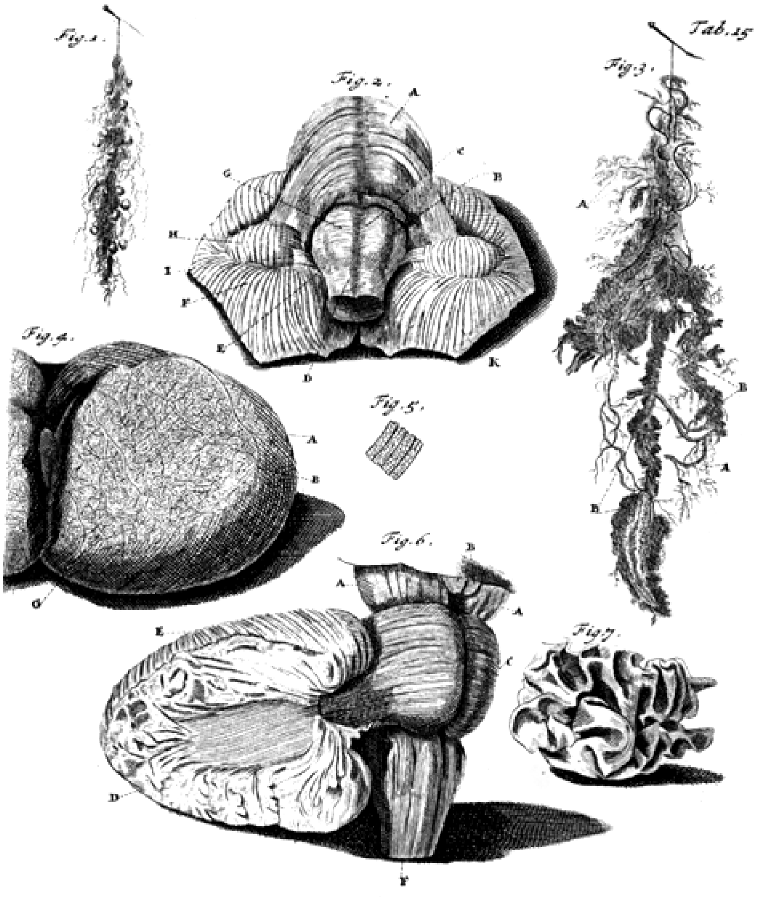

Neerl. Taf. 68.

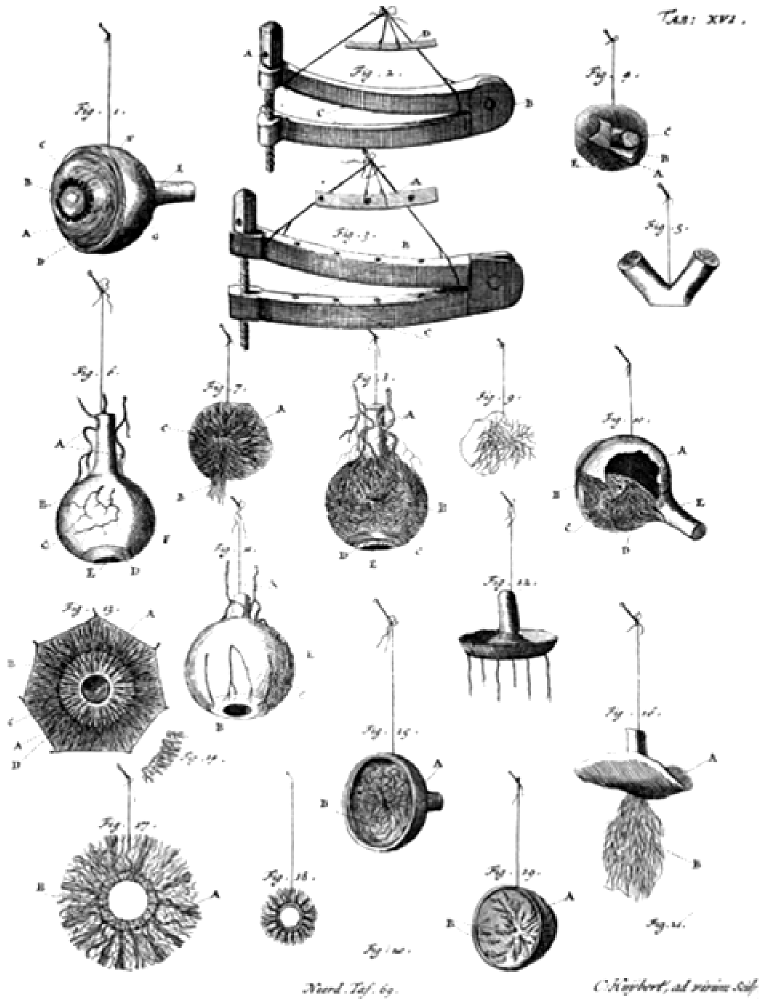
Tab: XVI.

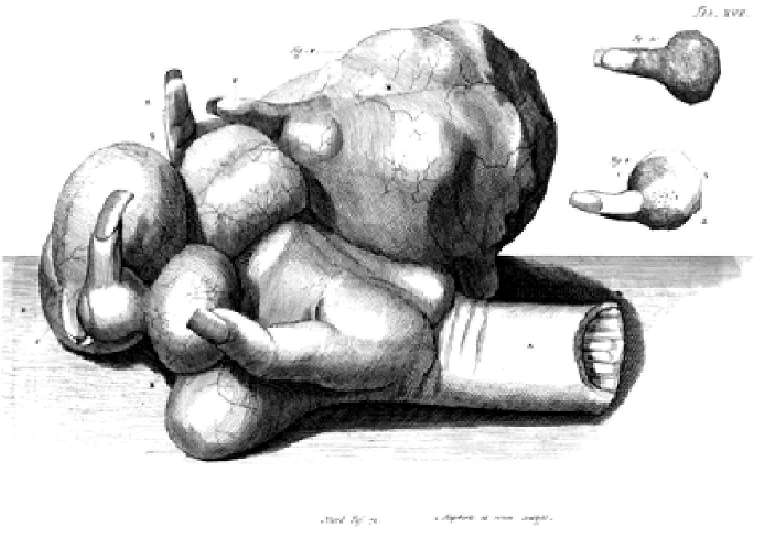

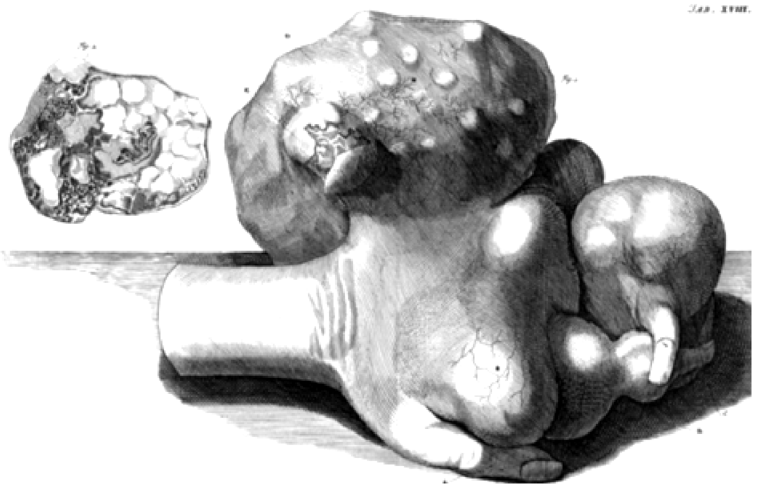

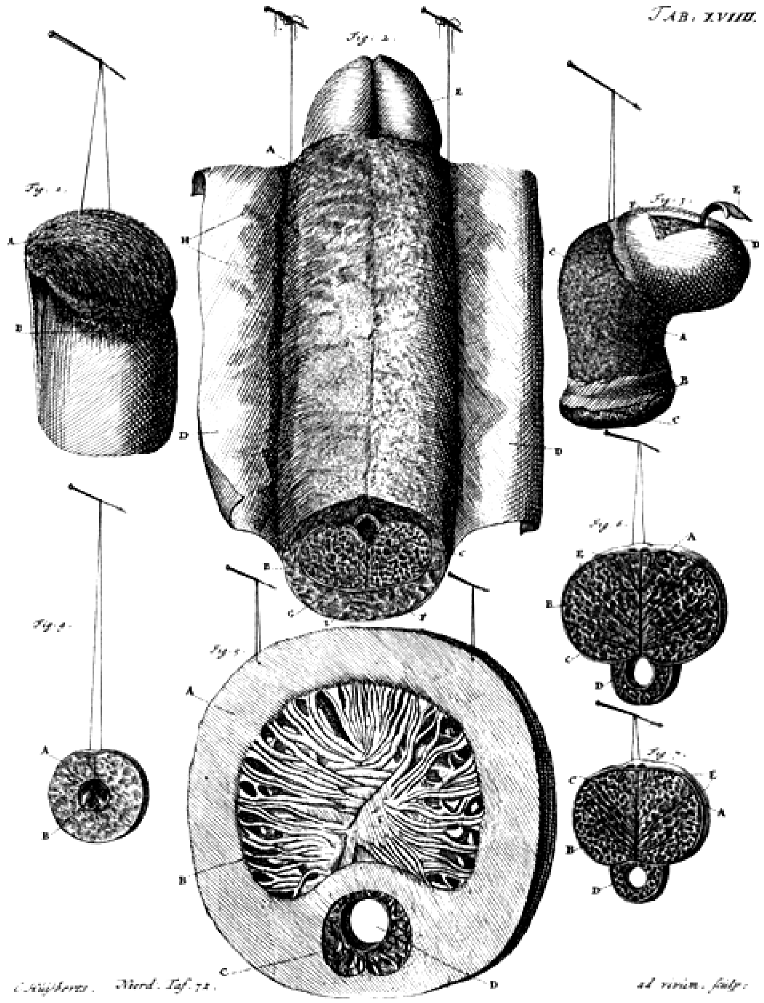
TAB. XVIIII.

[Deel 2]

Het eerste anatomisch cabinet van Frederik Ruysch,

Med. Doct. Hoog-Leeraar in de Ontleed en Kruidkunde: Medelit in de Keyserlyke Academie in Duytschland, en van de Koninklyke Maatschappye der Geleerde in Engelandt en Vrankryk.
Met Kopere Platen.

Tot den leezer.

H*Et is nu ses-en-dartigh Jaaren geleden, dat ik de Boeken der Anatomisten begon te lesen: Edog, nademaal my in deselve veele duystere saken voorquamen, die ook selfs door hare Figuren my geen genoeg saam ligt quamen te geven: Soo resolveerde ik het snymes selfs in de hand te nemen, en tot mijn onderwerp te verkiesen; niet alleen de Lyken van Menschen, maar ook der Beesten; en op dat my de allerkleenste deeltjes, wat grooter voor myn oogen zoude komen: soo hebbe ik geen Paarden, noch Koeyen gespaard.*

Nadien my ondertusschen verscheyde saken voorquamen, dewelke my waardig scheenen bewaart te werden, en om hare weeke en vleesighe selfstandigheyd niet wel bewaard konden werden: soo hebbe ik daar toe seer veele moeyte aangewent, insonderheyt ontrent de Herssene, die veele andere deelen in saghtigheydt komen te overtreffen.

Nu scheen het my toe, dat ik een goede en bequame manier uytgevonden had, maar vond my wel haast bedrogen, daar na sloegh ik een gants andere wegh in, die my niet minder verleyde; en soo bragt ik veele Jaaren door, sonder yets goets uyt te werken, ontrent de conservatie der geseyde saghte deelen, tot dat ik eyndelyk daar toe quam, dat door my niet alleen vleesighe deelen, als mede de Herssene, maar ook selfs geheele menschen met alle hare ingewanden veele Eeuwen, en mogelyk voor altoos, soo ik meen, sonder bedervingh sullen konnen bewaard worden.

Ik hebbe kleene Kinderkens, die ik over twintigh jaaren heb gebalsemt, en tot nu toe soo netjes bewaard, datse eer schynen te slapen; als ontzielt te zyn.

Terwyl ik my besigh hield, om het balsemen grondigh te ondersoeken, soo quamen my ondertusschen veele curieuse zaken voor, tot welkers bewaring soo veel moeyte niet behoefde aangewend te worden, als daar zyn gemeene Aders, Slagaders, Watervaten, Zenuwen, en andere deelen meer, die ik van tyd tot tyd quam te bewaren, dewelke ook tot soo groot een getal toenamen, dat een gantsche Kamer deselve niet konde onthouden: En alsoo wierd ik gedwongen een tweede daar toe aan te leggen, en dese al mede niet genoegsaam zynde, ook een derde te gebruyken, en dat alleen tot de Anatomische zaken.

En nadien het my verdrietigh zoude geweest zyn, geduriglyk de lighamen der menschen te doorsnuffelen; soo hebbe ik my, van myne jonkheyd aan,

een Liefhebber van de Kruyden en andere Gewassen geweest zynde, ondertusschen ook weder begeven tot het ondersoek der selve Gewassen, en hebbe met een onvermoeyde arbeyd het soo verre gebraght, dat ik, soo van inlandsche als uytheemsche Planten, een kleen Kamertje daar van vervult hebbe, die soo cierlyk zyn gedroogt, als immers mogelyk is geweest.

Hier ist niet by gebleven, maar hebbe my verders begeven, tot het ondersoek van kleene vreemde Diertjens, Visschen en Bloedeloos gespuys, soo in voghtigheyd, als gedrooght zynde, waar mede ook een klein Kamertje is vervult geworden.

Dit nu alles door Gods goedheyd uytgevoert, en tot myne jaaren gekomen zynde; soo is myn voornemen nu een geheele andere weg in te slaan, en een geruster uur te soeken, om Gode dank te seggen voor dese over grote gunste aan my bewesen, dat hy my toegevoeght heeft soo veeltyds, om dit alles te konnen uytvoeren.

Ondertusschen om het versoek van eenighe te voldoen, soo is 't voornemen (soo my God 't leven soo langh believen sal te sparen) een Lyste te maken van alles waat in myne kamers gevonden werd.

En hoewel het een geringhe zake zoude zyn, een geheele Catalogus van alles tevens uyt te geven: soo is echter myn voornemen 't selvighe stuks wyse te verrighte, beginnende die dingen, dewelke in de onderste Kamer gevonden werden.

In deze staan twee Kabinetten uyt Indiaansch Hout cierlyk gemaakt.

In de twede Kamer vier groote Kabinetten, als mede veele middelmatige, waar van het 1^e^ vervult is met de herten van Menschen.

Het tweede is beset met Longhen van Menschen, als mede met Herten daar de Longhen nogh aan vast sitten: En dat alles, soo als sy in 't menschen lighaam gelegen hebbe.

Het 3de onthout in sigh de partyen der Vrouwen tot de Voortteelingh gedestineert.

Het 4de het gedarmte van verscheyde Kinderen seer net geconserveert.

Het 5de een hoope witte en seer konstigh gemaakte Geraamtens van Muysen, dewelke rontom, en op 't Geraamte van een Rot met seltsame gesten verbeelden te bespringen.

Het 6de versien met Moer-koeken: en soo voorts zyn de reste gestoffeert met verscheyde zaaken.

In dese geseyde tweede Kamer werden nogh vier Ceder Houten Kassen gevonden, versien van vier nette Geraamtens van jonghe Luyden.

In de derde Kamer staat een Tombe versien van verscheyde Geraamtens van Kinderen, als mede aght groote Kassen, waar in verscheyde Anato-

mische zaken te zien zyn; ook onthoud deze Kamer verscheyde Lyken van Jongelingen, die van over veele jaaren cierlyk zyn geconserveert geworden.

Nu is het voornemen eerst te beschryven, en in 't ligt te geven, 't geen in 't eerste Cabinet van de eerste en onderste Kamer gevonden werd, met intentie van alles wat in yder deel te zien is, vervolglyk te verhalen.

En alles wat my van plaats tot plaats voorkomt, 't geene ik voor onbekent, of voor onbeschreven kome aan te zien, of 't geen ook by anderen niet wel in Figuuren afgebeelt is, 't zelve zal ik in Figuuren daar tusschen voegen; en alzoo zal yder Cabinet zyn eygene Catalogus hebben.

De nuttigheyd die my dunkt daar in te steken, is deze. Niemand heeft tot nu toe alle myne Rariteyten gezien, en dat om de veelheyd der zelve, en kortheyd des tyds: Het is my ook onmogelyk te bedenken, waar yder voorwerp is geplaatst, 't geen my meermalen moeilykheyd gebaart heeft; en hier door zal men zulks konnen voorkomen.

Maar zodanig een algemeene Lyste gemaakt zynde, zal men aanstonds konnen weten, waar dit of dat geplaatst is: Zoo iemand ook de Catalogus zal gelezen hebben, 't geen hy zien wil, kan men hem aanstonds toonen. De eene mensch heeft zin in 't eene, een ander in 't andere te zien, en alzoo zal men een yder vergenoeging konnen geven, en dat met weynig verlies van tyd.

Daar en boven, zoo iemand twyfelt aan 't ware wezen, van 't geen in de Figuuren afgebeelt is; zoo zal men hem zulks haast konnen laten zien.

Dit is by andere Anatomisten nog in geen gebruyk geweest, namentlyk dat men de objecten, waar na haare Figuuren zyn gesneden, by haar bewaart zyn; hier van daan komt het, dat zommige ons veele zaken op de mouw gespelt hebben, die nooyt in 's menschen lighaam getoont konnen worden.

Vaart ondertusschen wel, Beminde Lezer, en wilt dezen mynen arbeyd, niet zonder groote onkosten volbragt zynde, met uwe gunste vereeren.

Het eerste anatomisch cabinet,
Van gevlamt Indiaans Hout cierlyk gemaakt, waar in dese volgende Zaken gevonden werden.

VOor eerst staater aan de linker zyde van de grond een Pedestal van Notebomen Hout gemaakt, waar op een artificiele Rots geplaatst is, toebereyt uyt steenen, die in 's menschen lichaam zyn gegroeyt, hebbende tot haar fondament een natuurlyke Steenrots, die met soo veel kleene en groote steenen, uyt 's menschen lichaam gekomen, beleyt is, dat alles, waar men ziet, een t'samenstel van steenen is, dewelke in 's menschen lichaam zyn gegroeyt.

Alle dese Steenen, uyt verscheyde partyen van 's menschen lichaam gekomen zynde, differeren veel van den anderen in couleur, figure, groote en substantie.

Onder alle dese Steenen, zyn die met de letteren A.A.A. *getekent, de kleenste, door de waterwegen gelost, deselve dienen alhier tot het bedekken van de natuurlyke Steenrots, voornamelyk op die plaatsen, daar de groote Steenen, de natuurlyke Steenrots niet en konden dekken.*

B. *Een Steen, van gedaante de knop van een Wandelstok gelykende, en is deselve van ons na de dood uyt de water-blaas gesneden.*

C. *Een steen van een Steensnyder uyt de Water-blaas gesneden, van gedaante een Moerbesie gelykende.*

D.D. *Steenen, dewelke uyt een oude Vrouw van tachentigh jaren zyn gesneden, welke verwonderinghs waardige Historie beschreven staat, in myne Anatomische en Chirurgicale Observatien in 't Jaar* 1691. *in 't licht gegeven. Ziet aldaar de eerste Observatie. De Patient hadde ontrent* 20 *jaren een uytsinkinge van hare geheele Lyfmoeder gehad, en te gelyk mede een uytsinkinge van haare Waterblaas, soo datmen de geheele Lyfmoeder, met de t'samengevoeghde blaas in de hand konde nemen, en deselve wat drukkende scheen het ons toe, ja wy en twyfelde niet, of de uytgesackte deelen waren met steenen gevult, 't welk de uytkomste ook leerde. Want een*

openinge gemaakt zynde, zoo hebben wy in aller yl 42 *steenen daar uyt gekregen, welkers seltsaame gedaante in de hoeken de ses Steenrots te zien is. Op wat ongehoorde wyze de lydersse haastig tot genesinge is gekomen, kan men nazien in de geallegeerde Observatie.*

E. *Een Steen uyt de Waterblaas gesneden.*

F. - *Op dezelve wyze uytgehaalt.*

G. *Een swarte Steen, na de dood, uyt het bekken van de nier gesneden, van gedaante een klaauw Gember verbeeldende.*

H. - *Vyt deselve plaats gesneden; Deze is omvangen van een glinsterende swartigheyt, 't welk men meermalen bevint in de Steenen, die in die plaatzen gevonden worden.*

I. *Een andere Steen, door 't hoesten opgegeven, en dat uyt de keel, na dat de lyder een zeer geruymen tyt geklaagt had, over het ongemakkelyk inswelgen van spys en drank.*

K.K. *Twee steentjens door het hoesten uyt de Long voortgekomen.*

L.L. *Twee groote Steenen, verbeeldende* 2 *Rotsjens, deze zyn na de dood uyt een der borsten van een stokoude Vrouw gesneden.*

M. *Een swarte Steen, omvangen van een zeer dikke, graauwe, en harde schorsse, dezelve is door een Steensnyder uyt de Waterblaas gesneden.*

N. *Kalkachtige Steentjens, uyt de kneukels van een podagreuse oude Vrouw gesneden. Deze aan een hairtjen hangende, werden gehouden in de rechterhand van een geraamte van een onvoldrage Kindje van ontrent vier maanden dragts, staande het zelve benevens de gezeyde Steenrots. Het zelve geraamte heeft in zyn linkerhand een neusdoekjen, gemaakt van een zeer dun vliesken, waar door duyzende van fyne slagaderkens loopen, 't zelve quansuys na de oogen brengende, als wilde het de miserien der menschen al schreyende uytdrukken; en de oograden opwaarts na den Hemel gestrekt zynde, is desselfs devys:*

> De Mensche van een Vrouw geboren, en eenen kleenen tyd leevende,
> is vol van gebreeken.

O. *Een zeer groote Steen, van gedaante een Steenrotsje gelykende, deze is in de dootkiste van een verrot mensche gevonden, en dat tusschen deszelfs beenen.*

P. - *Vyt de Waterblaas gesneden.*

Q. - *Een grooter.*

R. - *Een groote, van gedaante een klaauw Gember gelykende; deze sit noch in een der Waterpesen begin, of bekken.*

S. *Een groote Steen door een Operateur uyt de Waterblaas gesneden, wiens schorsse graauw is.*

T. *Een zeer rouwe swarte Steen, op dezelve wyze bekomen.*

V. *Verscheyde swarte Steentjens, na de dood uyt de Nieren gesneden.*

W. *Een Steen, die in een der Waterpeesen is blyven sitten, waar door die Waterpeese is komen te verstoppen, en het Meysken, out ontrent* 4 *jaren, is komen te overlyden. Wat al smerten dit Dogterken, door dit ongeval uytgestaan heeft, zulks kan ik niet, als met beweginge des gemoets, nadenken.*

X.X.X. *Steenen, na de dood, uyt de Gal-blaas gesneden.*

Alle de resterende zyn of door de waterwegen gelost, of na de dood, uyt de Water-blaas, of Nieren gehaalt.

Tusschen en rontom deze gezeyde Steenen, werden gevonden takken van slagaderen, representeerende takken van bladerloose boomen, dewelke door konst opgevult zyn, met een zeer roode en waschagtige stoffe, waar door de Steenen niet alleen, maar ook zelfs de geheele Steenrots een onderlinge vastigheyt bekomen. Ook zoo geven deze takken een aangenaam gesichte aan den beschouwer: en zyn dezelve genomen uyt verscheyde deelen des lichaams, zoo van menschen, als beesten.

Ontrent deze Steenrots staan 3 Geraamtens van onvoldrage kinderkens van ontrent 4 maanden dragts, van het eerste is hier boven gesproken, waar tegen over het tweede geplaatst is, hebbende in deszelfs rechterhand een seyssen, waar mede het schynt te willen treffen, met dit devys:

De dood en spaart ook zelfs de weerlooze Jeugt niet.

Het derde Geraamte ontrent van dezelve ouderdom is boven op de Rots geplaatst, hebbende in deszelfs rechterhand een Snoertje van kleene en fijne Peereltjens, waar na het met de voorste vinger van de linkerhand schynt te willen wyzen, en het hooft opwaarts gewent zynde, als wilde het na den Hemel zien, heeft tot devys:

Waarom zoude ik die dingen willen beminnen, die in de Werelt zyn?

Tegen over deze gezeyde Steenrots vint men een Noteboome Pedestal met Longpypen bezet, zoo van Menschen, als van Kalveren; en op dit Pedestal werd nog in 't midden een tweede Pedestal gevonden, mede van 't zelve hout gemaakt, verzien van twee kleene geraamtens, van Kinderkens, mede ontrent van 4 maanden dragts; hier van zoo is 't, dat het eene, door deszelfs verbeelde gesten *Democritum* verbeeldende, 's menschen doen

schynt te belachen. Het andere heeft een neusdoekjen in zyn rechterhand, 't welk aan 't rechter oograt gebragt zynde, den schreijende *Heraclitum* verbeeld.

Het devys van het eerste is,

Nadien men in dit leven zoo veele wederwaardigheden moet uytstaan: zoo is 't, dat ik daar van vry gemaakt zynde, stemmeloos, triumpheer.

Van het tweede,

Wy van dit zoete leven berooft, en van de borsten afgerukt, zyn van de nare dood weggenomen, en in 't duystere graf gelegt.

Aanmerkt ten eersten, dar dit neusdoekje gemaakt is van een zeer dun vliesken, doorwrocht van een ontelbaar getal van zeer rode slagaderkens, dewelke slangs-wys loopende, een waarachtig borduursel zeer aardig komen te verbeelden, waar van den Propheet David spreekt in den 139. Psalm.

Ten 2. Dat de beentjens van de Bekkeneeltjens in die tyd straalwys uytgroeyen, gelyk 't water, dat 's winters komt te bevriezen, kan men hier bequaamlyk zien.

Op de voorste zyde van 't gezeyde grootste Pedestal werd gevonden: *De Longepyp van een Kalf, met een roodwassige stoffe opgevult, en omgekeert, verbeeldende alzoo een getakte en bladerlooze boom, en is deze getekent L.*A.

Aanmerkt dat ik deze takken zoo gedroogt hebbe, datze byna haare natuurlyke gestalte gehouden hebben, en wyken zommige voorwaarts, andere achterwaarts.

B. *Een stuk van de Long van een Kalf, opgeblazen, gedroogt, en in moten gesneden, op dat men deszelfs vooze en blaaswyze substantie bequaam zoude mogen zien.*

C. *Een stukje van de Long van een Mensch, op dezelve wyze toebereyt, op dat niet alleen deszelfs blaaswyze substantie, maar ook eenige steentjens konde gezien worden, die in de Long gegroeyt zyn.*

D. *Een omgekeerde Longepyp van een kleen Kint, waar aan noch vast zitten des Longs-ader en Slag-ader.*

E. *Een omgekeert Longepypje van een kleen Kintje van ontrent* 4 *maanden dragts.*

F. *Een stuk van een Longe-pyp, met een witte waschagtige stoffe vervult, waar langs eenige takjens van de* Arteria bronchialis *loopen, dewelke met een rootwaschagtige stoffe vervult zyn, en is dit uyt een Kalf genomen.*

G. *Een Long-pyp van een Kalf, op de oude manier, ontrent* 34 *jaren geleden, van my opgeset en bewaart.*

N°. III. Tusschen deze 2 Steenrotsen werd een zeer wit geraamte gezien, van een Dochterken van 3 of vier jaren, 't zelve op een Noteboome Pedestal zittende, is op een nieuwe en byzondere wyze toebereyt, niet alleen daar in bestaande, dat het meest overal met zyne natuurlyke banden vereenigt is, maar ook zoo zyn deze banden verzien met hare slagaderkens, dewelke met een rootwassige stoffe opgevult zynde, de leden haar alsints bloetroot vertonen. Wanneer men deze banden met vergrootglazen beschouwt, zoo komen ons niet alleen de capillare takjens der slag-aderen in 't gezichte, maar ook zelfs die gene, dewelke zeer veel fynder zyn.

Ontrent dit Geraamte staan verders deze volgende zaken te considereren.

Ten eerste. Het bovenste deel van de Herssenpanne is met zyn natuurlyke pannevlies bekleet, waar door zoo veel slag-aderkens loopen, door konste zoodanig mede gevult, dat het pannevlies root van couleur is.

Ten 2. Van deszelfs linkerhand na de borst gewent zynde, hangt af een Milts slagader, op dezelve wyze opgevult, en is deze uyt een Kalf genomen.

3. De rechterhand vat een zyde draat, waar van afhangt het herte van een Jonge, zoo hard gemaakt, dat het een steenig herte schyne te zyn, en zyn deszelfs ooren mede opgevult met dezelve stoffe.
4. Aan het gezegde herte is de groote Slag-ader vast, zoo als die uyt de linker holte van 't herte voortkomt; ook ontbreekt 'er niet aan deszelfs diameter, gestalte noch loop.
5. Hoe uyt het bovenste van de groote Slag-ader 3 takken voortkomen, dewelke opwaarts loopen, namelyk twee Slaap slagaders, als mede de linker ondersleutelbeenige slag-ader, kan men hier bequaamlyk zien. Ook is 't hier sonneklaar te bemerken, dat de rechte ondersleutelbeenige Slag-ader uyt de rechter slaap Slag-ader haar begin neemt.
6. Ook is hier te zien, dat beyde de wervel-beenige Slag-aders A.A. als mede de inwendige Mamtakken B.B. haar oorspronk nemen uyt de ondersleutel-beenige Slag-aders, C.C.
7. Hier kan men ook beschouwen, dat uyt de vliesige sak, of grond van de longs-ader 4 takken voortkomen, 't welk van my voorheen afgebeelt is, in myn Antwoord op de tiende briefs-wyse Voorstellinge.
8. 'T en is ook niet duyster alhier aan te merken, hoe dat de Longs Slag-ader, aan de grond van 't Herte, in een rechter en linker deel verdeelt zynde, verders ook gesubdivideert word.
9. Ook hoe de kroonwyse Bloetvaten over de oppervlakte van 't Hert komen te loopen, en alsmen Vergroot-glasen wil gebruyken, soo kanmen de allerfynste takjens in 't gesichte krygen.

Dit herte hangt aan een zyde draad, gelyk ik hier boven gesegt heb, met een opschrift.

'*s Menschen Leven hangt aan een Zyde draad.*

N°. IV. Aan de rechter zyde van dit Geraamte staat een Vles, waar in onthouden wordt 't Hooft eenes kints, leggende in een Balsamique vochtigheyt; 't welk met een levendige couleur soo net bereyt en bewaart is (sonder eenigh blanketsel) dat het meer gelykt na 't hooft van een slapend, als gestorven kind, hoewel het al eenige Jaaren alsoo is bewaart geworden.

Hier ontrent staat verders te considereren.

Ten eerste. Het bovenste gedeelte van de Herssenpanne, ende de Herssenen selfs weg genomen zynde, soo ist, dat haar de tien paar Zenuwen, die de Herssenpan van onderen en van vooren doorbooren, veel klaarder en distincter laten zien, als wel in 't hooft van een vers gestorve mensche, de lydende, en alsoo genoemde bykomende Zenuwen niet uytgesondert zynde.

2. Ook kanmen hier seer klaar zien, voornamentlyk in de linker zyde, dat de saghte tak van de gehoorzenuwe, van de harde tak onderscheyden is.
3. De zydelyke groeven van 't harde of dikke Harssen-vlies van my geopent zynde, soo komt ons nu hier de vierde groef in 't gesighte.
4. De Treghter, vast zittende aan het Fluym-kliertje, ziet men door de veelvuldigheyd van de Slag-aderkens, die met een root waschagtige stoffe vervult zyn, de gantsche Treghter bloetroot te maken.
5. Het fluymkliertje in de paardenzadel zittende, is in fyn midde, daar het aan de treghter vast is, eenigsints verheven.
6. Aan de zyden van dit Fluymkliertje, als mede aan de zyden van de gesight-zenuwen, kan men de afgesneden stronken van den Slaap-slagaderen bequaamlyk zien.
7. Het aangesigte, nog ook de lippen zyn geensints gerimpelt, en levendig van couleur.

N°. V. Aan de linker zyde van 't geseyde Geraamte wert gevonden een tweede Glas, met deselve vochtigheyt ten deele vervult, waar in onthouden word, 't hooft eens kinds, op deselve wyse toebereyt.

Hier ontrent staat te noteeren.

Ten eersten. Binnen in de gront van 't Hooft, aan de rechter zyde, werd een overtollige Zenuw gevonden, benevens het dwalende paar.

2. Hier kanmen ook klaarlyk zien, dat de uyteynden van de Reukzenuwen het Seef-been doorbooren.
3. In dit Hooft bespeurtmen elf of 12 paar Zenuwen; dewelke de Herssen-panne komen te doorbooren.

4. Het dwalend paar doorboord hier wederzyts, op twee verscheyde plaatsen de Herssen-pan, en dat seer digt by den anderen.
5. Ook kanmen hier zien, dit de bykomende Zenuw, soo wel in de rechter als linker zyde, met verscheyde wortelen, of beginselen, uyt verscheyde plaatsen is voortkomende.
6 Hoe peesachtig het harde Harssenvlies is, kanmen in dit Hooft bemerken.

N_o. VI. Achter ider deser twee geseyden Hoofden werden gevonden de dunne, en gedroogde darmen van een Kind, tusschen de 3 en 4 Jaren; het darmscheyl daar noch vast zittende, kanmen bequaamlyk zien, de natuurlyke omwindingen van 't gedarmte: hier toe heb ik deselve met een root waschagtige stoffe opgevult, op dat sy haare rondigheyt weder soude krygen, waar mede sy begaaft zyn, wanneerse in 't leven met spys, drank, of wint vervult zyn. Aan dit gedarmte zitten ook noch vast een gedeelte van den Colyk darm, als mede den blinden Darm, nevens desselfs wormwyse Aanhangsel, ten eynde men hare gestel in die ouderdom zoude kunnen zien.

Alles wat nu volgt, is geplaatst op de Planken van 't geseyde Cabinet.

D'eerste plank.

N°. I. Het dunne gedarmte van een jongh gebore Kintje, opgevult en gedroogt, waar aan noch vast zitten een gedeelte van den Colykdarm, als mede den blinden darm, en deszelfs wormwyse aanhangsel, al mede tot het selve eynde toebereyt; op datmen het gestel van den blinden darm, die hier seer na by de natuurlyke gestaltenisse komt, zoude konnen zien, verscheelende seer veel in desen ouderdom van de voorverhaalde; want in jong geboore kinderkens, wort den diameter van den blinden darm kleender en kleender, en dat zonder merkelyke uytsettinge, en verandert alsoo in het wormwyze uytsteeksel: maar in die gene, dewelke ouder zyn geworden, ziet men dat den blinden darm aan eene zyde ruymer en ruymer word, en uyt deze uytzettinge komt het wormwyze uytsteekzel voort: soo dat in die Jaren den diameter van den blinden darm, niet successivelyk en vermindert.

In dit gedarmte is de natuurlyke ruymte geconserveert; ook zyn de darmen sonder rimpelen uytgeset.

N°. II. Een Glas, onthoudende in sich een voght, en daar in een gedeelte van de Milts Slagader, en dat uyt een Kalf. Dese is met een roode waschagtige stoffe vervult, in plaats van bloed; desselfs uyteynden

verbeelden afgesleete penceeltjens, gelyk ik zulks ook afgebeelt heb in de Milts Slag-ader van een Mensch, en dat in myne Antwoord op de vierde voorgestelde Brief aan d'Heer Doctor *Campdomerc*, ziet aldaar *Tab.* 4. *Fig.* 4.

N°. III. Een kints Armtje, in de zelve vochtigheyt bewaart, en zoo curieus toebereyt, dat het de levendige gesteltheyt niet en behoeft te wyken, zynde blank van couleur, met eenige natuurlyke rodigheyt vermengt. Het hantje onthout in zich een polypeuse stoffe, door konst uyt het bloed van een Varken toebereyt, namentlyk, het bloed uyt een vers gekeelt Varken wiert met een hand, zoo lang gints en weder bewogen, tot dat het koud geworden zynde, de gezeyde polypeuse substantie in groote quantiteyt zich opdeede, en daar nevens ook eenige klompjens vet of smeer, die haar in 't bewegen of roeren uyt 't bloet opdeden, en haar vast vereenigden aan de gezeyde stoffe, gelyk zulks in de Figuur van deze tweede Tafel aangewezen word met de letter E. Deze gezeyde klompjes vet zyn zeer wit, ook hardachtig, ront en van verscheyde groote, en wierden in 't roeren ook omvangen van een vlies-gelykend deksel, 't welk nog te zien is: want door dit deksel vereenigde zy haar aan de polypeuse stoffe, gelykze daar nog aan vast gehegt zyn. Ondertusschen staat te letten, dat de hand, waar mede het bloed geroert wierd, suyver, en met geen vreemde vette stoffe besoetelt was, gelyk ook niet het bloed zelfs.

Hier uyt moet men besluyten, dat het bloed week vet in zich heeft, 't welk in de cellekens overgegaan zynde, aldaar komt te stollen.

En staat ook te considereren ontrent dit Glas, waar in het gezeyde Armtje is geplaatst; als ook mede ontrent alle de volgende glasen, dat deselve digt toegemaakt zyn met bekleetsels, van verscheyde partyen afgehaalt zynde, als van darmen, herssenen, &c. en dat in plaats van blasen. Ook zyn zommige Glasen gedekt met het vel van een Mensche. En komen ons alle deze deksels zeer root en cierlyk voor, nadien derzelver bloetvaatjens ontelbaar zynde, met een root-waschagtige stoffe opgevult zyn: Zulks is niet alleen aangenaam te zien, maar brengt ook nuttigheyt aan, voor een die de cours dezer Slag-aders naauwkeurig nazien wil.

N°. IV. Een half Hooftje van een jong geboore Kintje, na de lengte in twee deelen verdeelt, waar in gezien kunnen werden

Ten eersten. De ware inwendige gesteltheyt des Tongs, zoo wel van deszelfs achterste deel, of grond, als van het voorste en uyterste, en dat zoo, als men die van ter zyde ziet.

2. De openinge of het mondeke des Canaals, die van 't verhemelte na het oor gaat, kan men hier bequaamlyk zien, en werd deze openinge be-

kleet met een vlies, wiens fibertjens of draykens in haren loop zeer aardig verbeelden de vloet van 't water in een naauw riviertjen of geute, in wiens midden eenig beletsel gelegt zynde, 't water gedwongen word zydelyk af te stroomen.

3. Dat het bekleetsel van het tusschen-scheytsel van de Neus, met zeer veel, ja een ontelbaar getal van slag-aderkens verzien is, blykt uyt dit stuksken, 't welk na de verdeelinge noch is gebleven.
4. De sponcieuse beenderen van de Neus, zyn van een deksel bekleet, waar door ook duyzende van kleene Slag-aderkens passeeren.
5. Een van de Sny-tanden van de onderste Kaak, na de lengte geklooft zynde, bevint men uyt drie verscheyde zelfstandigheden te bestaan; waar van de buytenste witachtig is, de middelste graauw, en de derde weder wat lichter graauw van couleur.
6. Dat de Hanekam, in die tyt, geheel en al kraakbeenig is, als mede het tusschen-scheytsel van de Neus, blykt hier klaar; ook datze onderling met vermenginge van substantie vereenigt zyn.
7. Als het zeer helder weer is, zoo kan men door de vliezen die de sponcieuse beenderen bekleeden, veele kleene ronde lighaamtjens zien, dewelke klierkens genaamt worden.
8. Ook de overblyfzelen van het seyssen-wyze uytsteekzel, daar het zich vast maakt aan de Hanekam, en aan de inwendige tafel van 't voorhoosts been.
9. De alzoo genoemde Klieren van 't Verhemelte komen ons ook wel in 't gezigte, al schoon men geen vergroot-glasen en gebruykt.
10. Men kan de sweetgaten van 't vel hier ook zeer klaar zien.

N°. V. De rechter Nier van een jonge, in dezelve vochtigheyt gelegt: Deze is zoodanig gebalsemt, en geconserveert, dat de zelve in couleur, en andere natuurlyke hoedanigheden voor een levendige Nier, (of een, die uyt een fris en schielyk gestorven mensche genomen is,) niet en behoeft te wyken.

Aanmerkt ten eersten, dat op dezes Niets opperste zyde gelegen is de By-nier: Deszelfs onderste is te zamen gevoegt met een gedeelte van den Colyk-darm, als mede met den blinden darm, en worm-wyze uytsteek: En zyn alle deze geconserveert zonder rimpelen.

Ten 2. Dat het opperste van de ware Nier met de By-nier door een byzondere t'zamenvoeginge te zamen zyn gehegt, en dat door Vliefen: Waar toe de By-nier van onderen uytgeholt is, om alzoo het bovenste deel van de ware Nier te ontfangen, gelyk men ziet te geschieden in die soorte van Articulatie, die men Arthrodia noemt.

N°. VI. Het Been van een kleen kindje, levendig van couleur zynde,

hangt in een vlesje met heldere vochtigheyt; het vel en vet voor een gedeelte van onderen weg gesneden zynde, vertoonen haar

Eerstelyk, Eenige Spieren, in haar natuurlyke plaatzen, welkers vliezig bekleetsel in 't geheel niet is weg genomen, ten eynde men deszelfs bloedvaatjens zoude kunnen zien.

Ten 2. Kan men hier zien de Pesen der Spieren, dewelke onder des voets buygers en afleyders gerekent werden, en dat alles noch in haare natuurlyke plaatse. Deze gezeyde Peefen, onder de buytenste Enkel passeerende, en hare natuurlyke, en levendige couleur behouden hebbende, zyn ook van veele zigtbare Slag-aderkens verzien.

3. Deze gezeyde Peesen zyn in een zenuwachtige koker beslooten, ter plaatse daar zy door des buytenste Enkels groeve komen te loopen, om niet zoo licht uyt hare plaatse te kunnen wyken.
4. Op dat de bloedvaatjens onder de nagels loopende, met vergrootglazen bequaam konde gezien werden, zoo zyn van my de nagels weggenomen.

N°. VII. De Maag van een jong-geboore kindje, geopent, en 't binnenste buytewaarts gekeert, op dat

Ten eersten, het fluweele vlies van de Maag, door de veelheyt van opgevulde bloedvaatjens, bloedroot geworden zynde, gezien konde werden: Als mede waar des spys-leyders, of slok-darms eynde in de Maag is, 't welk hier zeer klaar in 't gezigte komt, door de verscheydentheyt van haare couleuren.

2. De Poortier, of uytgang des Maags, waar aan een stukjen van den twaalf-vingerigen darm vast zit, kan men in deze omgekeerde maag ook zien.
3. Het Net, als mede een gedeelte van de Colyk darm is hier ook aan vast. Dit Net is zoo cierlyk toebereyt, geconserveert, ook met veel fyne Stag-aderkens doorweven, dat het de fynste licht-roode zyde stoffe representeert, en zyn deze Slag-aderkens, gelyk hier blykt, uytstekend veel in getale.

N°. VIII. Een stuk van den nugteren Darm uyt een Mensche, 't welk in een vochtigheyt hangende, zyne natuurlyke couleur behouden heeft, en in 't zelve kan men deze volgende zaken zien.

1. De alzoo genoemde oog-luykende Klapvliesen (liever latwyze oneffentheden) van den nuchteren Darm, onder dewelke een is, die na de lengte van 't gedarmte loopt, contrarie alle de andere, 't geen zeer zelden gevonden word.
2. De Solitaire of eenzame Klieren van dien Darm (van my niet alleen Solitaire, maar ook Bastaart-klieren geheten zynde) in groote met het

hoofd van een groote speld overeenkomende, puylen hier ter plaatse uyt.
3. De Pool, of ruygheyt van 't binnenste, of fluweele Vlies dezes Darms, is hier zeer curieus te zien.

N°. IX. Het Herte van een jong kindje, in dezelve vochtigheyt hangende, en zoodanig geconserveert, dat 'er niet het minste onnatuurlyk rimpeltje in te zien is; en hangt zelve als in zyne natuurlyke situatie. Aanmerkt

Ten eerste. Dat beyde de ooren van 't herte niets van haare natuurlyke groote verlooren, en hare natuurlyke gestalte behouden hebben, en dat de linker Oor een Hanekam gelykt.

2. Dat de nederdalende stronk van de Hol-ader aan haar begin afgesneden zynde, een tamelyke groote holte nalaat: De opgaande stronk daaren-tegen, met een root waschagtige stoffe opgevult zynde, werd aan de zyde van 't rechter Oor gevonden.
3. Ook kan men de stronken van de Longs Slag-ader, en die van de groote Slag-ader, te gelyk zeer klaar zien, en dat in hare natuurlyke plaatzen.

N°. X. De Slag-aderen, die door het dunne Herssen-vlies verspreyt zyn, of liever, die door toedoen van 't dunne Herssen-vlies in ordere by een gehouden werden, ten eynde dezelve niet van een zoude komen te wyken, en onder een verwerren. Aanmerkt ondertusschen, dat op verscheyde plaatzen te zien is, dat deze fynste Slag-aderkens de schorssige substantie van de Herssene komen voort te brengen, gelyk ik breeder vertoont heb in de figuuren van het 12. Antwoord, op de XII. voorgestelde Brief van d'Heer Doctor *Etmuller.*

N°. XI. De Nier van een jong kind, na de lengte in twee gespouwen, op dat het inwendige gezien konde werden; in dat gedeelte, 't welk 't naaste is aan de grond van 't Glas, kan men deze volgende zaken zien.

1. Het ware Gestel des Niers, bestaande, myns dunkens, voornamelyk uyt twee verscheyde zelfstandigheden, namelyk uyt bloedvaten, en pisvaatjens, doorvlochten met weynige Zenuwkens, en Water-aderen.
2. Hoewel dat haar kleene Klierkens schynen op te doen, in deze doorgesnede Nieren; zoo meen ik echter, dat men door de wonderlyke constructie der bloedvaten bedrogen word; gelyk ik zulks in de Lyste van 't tweede of derde Cabinet, van meeninge ben uyt te drukken door verscheyde Figuuren, die na het leven zullen gesneden werden.
3. Deze Slag-aderen zyn konstig opgevult, als mede voor een gedeelte de gemeene Aderen; ik zegge voor een gedeelte, nadienze niet alle vervult zyn geworden; en hier door komt het, dat ons deze substantie twee-couleurig voorkomt, als root, en graauw: maar alle de bloed-vaatjens opgevult zynde, zoo komt ons deze substantie een-couleurig voor, gelyk wy

namaals in andere, van my toebereyde en geconserveerde Nieren, zullen aanwyzen, en ook in Figuuren laten afbeelden.
4. Dat de Tepeltjens der Nieren niet anders zyn, als een t'zamenstel van fyne Pis-vaatjens, door d'Heer *Bellinus* uytgevonden, kan men hier genoegzaam zien; edog niet zoo klaar, als wel in de volgende.
5. Ook dat de gezeyde Tepeltjens eenige mondekens, ofte openingjens hebben, gelyk de tepels der Vrouwen borsten, is hier evident te zien, schoon men geen vergrootglasen tot hulpe neemt, en deze openingtjens responderen op de takken van het bekken der Nieren.
6. Als mede dat het binnenste en eyge Vlies van de Nieren, 't geen hier afhangt, taay en sterk is, na proportie van 't geen het komt te bekleden, zulks zal niemant tegenspreken, die het onderzogt heeft.
7. Hier blykt het ook, dat de Nieren in die tyd, zeer ongelyk zyn van oppervlakte, even of dezelve van veele deelen te zamen gestelt waren.
8. Al wie wat naauw toeziet, kan hier licht in zyn gezigte krygen het Bekken van de Nier, als mede deszelfs takwyze Pypen, nadien de Nier in twee gespouwen is.
9. Als mede een gedeelte van de Pisleyder, uyt het Bekken voortkomende.

N°. XII. Het dunne Gedarmte van een jong geboore kind, opgevuld met een wasschige stoffe, waar aan noch vastgehegt zyn den blinden Darm, als mede een stuk van den Colyk-darm.

Aanmerkt ten eersten. Nadien dezelve noch aan het darm-scheyl vast zitten, zoo hebbenze hare natuurlyke situatie, en omwindingen behouden.

2. Deze Slag-aderen, door het gedarmte loopende, zyn op de bovengemelde wyze vervult.

De tweede plank.

N°. I. De Gal-blaas van een Mensch, waar aan noch een stukje van de Lever vast zit, en zoo in een vogt hangt.

Aanmerkt ten eersten. Deze Gal-blaas is met een wasschige stoffe gevult, op dat deszelfs capaciteyt en figuure, bequamelyk zouden kunnen gezien worden.

2. Ook zyn deszelfs Slag-aderen met dezelve stoffe vervult.
3. Hier blykt het klaar, dat de Slag-aders van de Gal-blaas niet alleen gedestineert zyn ten dienste van de Gal-blaas, om haar van slag-aderlyk bloed te verzorgen, want dezelve loopen verders af tot de substantie van de Lever; dit heeft de Ontleders misleyd, want zy zagen deze takjens,

langs de grond van de Gal-blaas lopende, aan, voor byzondere wortelen van de Gal-blaas, waar door zy waanden de Gal tot de Gal-blaas te komen. Ziet verders over deze materie in myn Antwoord, op de 5. briefswyze voortelling, alwaar breder over deze materie werd geschreven.

N°. II. De Tong van een mensch, leggende in een heldere vochtigheyt, om de kleenigheden beter te mogen zien.

Aanmerkt ten 1. Deze ons levendig voorkomende, is van boven verzien van ontallyke Tepeltjens, dewelke verscheyden zyn van gedaante, en groote.

2. Hier van zynder sommige plat, met een openingetje in 't midden, rontom 't welke een rond groefje loopt; andere daar-en-tegen zyn kegelswys; andere schynen een rond hoofdje te hebben, gelyk zommige Champinjons.
3. Door deze Tepeltjens kan men de opgevulde bloedvaatjens zien, hoewel niet zonder toedoen van vergroot-glasen.
4. Het Strotten-hoofd met deszelfs klapje vertoont zich hier zeer levendig, en staat het Strotten-hoofd open, gelyk het gemeenlyk doet, buyten de tyd van 't swelgen.
5. Onder het klapje of dekseltje van 't Strotten-hoofd, komt ons hier ook voor den ingang, of begin des keels.
6. Door het klapje ziet men zeer veele kleene ronde kliertjens loopen:
7. Als mede langs beyde de zyden van de Tong de Slaap-slagaderen.
8. De Strot-klieren ziet men geplaatst te zyn aan 't achterste en opperste van de Lucht-pyp.

N°. III. Een kinds Tong, met een gedeelte van de linker zyde van de Kinne en Lip.

Aanmerkt ten 1. De Tong, door toedoen van een doorntje opgelicht zynde, kan men van onderen zien een gedeelte van de ondertongige Zenuwe en Slag-ader; deze Zenuw loopt langs de zyden van 't onderste des Tongs, en niet onder het toomtje, zoo dat zy geabuseert zyn, dewelke voorgeven, dat deze Zenuwen onder het toomtje, of tongriemtje gevonden werden.

2. Aan de linker zyde van deze Tong ziet men de slag-aderkens in zoo groot een menigte loopen, datze zeer aardig een bladerloos bosschasitje komen te verbeelden.
3. Dat de onderste kaaks-klieren wederzyts van een quyl-vat verzien zyn, is wel bekent; dat ook deze quyl-vaten aan de zyden van 't tongriemtje, haar quyl in de mont uytstorten, daar van kan niemand onkundig zyn, die maar de eerste beginselen in de ontleet-konst geleyt heeft: maar te toonen door hoe veel openingen ieder dezer quyt-vaten, 't quyl

in de mont uytstorten, zulks en is yder mans doen niet. En daarom en heeft men ook nooyt gezien, dat de Anatomisten in hare publyke vertoningen zulks hebben aangewezen: zoo nu iemand begerig is zulks in dit voorwerp te zien, en dat op een helderen dag, zoo zal hy klaarlyk kunnen bemerken, dat de linker canaal of quyl-vat op drie verscheyde plaatsen 't speeksel in de mont brengt; waar toe aan de linker zyde van 't toomtje drie opene mondekens gezien worden; ik hebbe in andere meermaals ondervonden ieder canaal wederzyds 2 en 3 openingen te hebben. In zommige kan ik niet meer als eene openinge vinden; of de reste dan in, of na het sterven, zoo digt gesloten zyn geworden, dat men ze niet konde zien, is my onbekent.

4. Dat 't vel van een mensche driederhande sweet-gaatjens heeft, heb ik in myne publyke demonstratien meermalen getoont: in dit voorwerp kan men 'er tweederhande klaar zien, maar de derde soorte en komt ons niet helder genoeg te voorschyn.
5. De tepeltjes van de tong en kan men in dit kleene voorwerp niet zoo wel, als in de voorgaande zien.

N°. IV. Een Vlesken met vogt, waar in te zien is, een omgekeert stuk van de Colyk-darm, een weynigsken voor die plaats afgesneden, daar ze de name van de Colyk-darm aflegt, ende de name van regten darm aanneemt; 't zelve is uyt een kint genomen, en hangt aan een paartshayrtje.

Aanmerkt ten eersten. In dit omgekeerde voorwerp, in 't welke het binnenste buytenwaarts is gekeert, kan men zonneklaar deszelfs openingtjens zien, dewelke zoo veele zyn, en ook zoo digt aan den anderen staan, dat men 'er geen punt van een zeer fyne naalde tussen zoude kunnen steken, zonder dezelve te raken, waar door 't zeer aardig een Zeef verbeeld Of men dezelve openingtjens Pori of Sweetgaatjens zal moeten noemen, of mondekens van canaaltjens, en of door haar wat uytgestort word in 't gedarmte, en of zy iets tot haar nemen, om elders te brengen, is met geen zekerheyt te zeggen.

2. De alzoo genoemde darm-klierkens komen ons hier voor als kleene holletjens, en zyn dezelve hoog root, om dat de vaten van 't gedarmte, met een rootwassige stoffe opgevult zyn, en na myn meninge, zyn deze klierkens niet anders als bundel- of penceelswyze uyteynden van de bloetvaatjens van 't gedarmte.
3. In de grond van 't glas werd nog daarenboven gevonden een stuk van den nugteren darm, 't welk meteen inschieting beset is, dat is, by maniere van overstropinge is het eene deel van den darm in het andere volgende in geschoten. Dit doodelyk ongeval. is het ware *miserere mei*, dat is,

ontfermt u mynder, geheeten, en werd daar ter plaatse den darm geheel verstopt; zoo dat die luyden alles uytbraken, wat men haar komt in te geven, met zeer sware pyne des buyks, en andere ongemakken meer. En is dit ingeschote stuk des darms van my gesneden uyt een jonge, out omtrent agt jaren.

N°. V. Een Vles met het agterbreyn, en het begin van 't rugmerg, 't welk het langagtig merg geheten is.

Aanmerkt ten eersten. Om het inwendige te zien, zyn de zyden wat weg gesneden.

2. De alzoo genoemde billen en testiculen der herssene, zyn hier wat onder een geconfundeert geworden, wegens der zelve zagtigheyt, waar mede zy al aangedaan waren, eer ik het voorwerp in 't glas dede.
3. Van het pyn-kliertjen voor de billen gelegen, heb ik een kleen mootje afgesneden, om alzoo het inwendig gestel te zien, en is het zelve wat poreus, gelyk zulks blykt in dit voorwerp.
4. Het vliesje, 't welk het gezeyde klierken omvangt, is na proportie van 't kliertjen vry dik.
5. Dat dit kliertje geensints overeenkomt, met het wezen van het voorof agter-breyn; ook niet overeenkomstig is met de andere klieren onzes lighaams, ben ik door veel onderzoekens gewaar geworden.
6. Onder de gezeyde billen komt ons voor een gedeelte van 't spinnewebswyze vlies, en onder het zelve het dunne herssenvlies.
7. Dit glas wat omgezet, komt ons voor een gedeelte van de gezigtzenuwen, dewelke hier zeer poreus bevonden worden: als mede de reukzenuwen, langs dewelke slag-aderkens loopen.
8. Eyndeling kan men hier ook bespeuren eenige dikke takjens van de slaap slagaderen, dewelke onderling vereenigt zynde, langs de onderste zyde van 't dunne herssenvlies komen te loopen.

N.°. VI. De Neus met de bovenste Lip van een Kint, in een heldere vogtigheyt aan een hayrtje hangende.

Aanmerkt ten eersten. Tweederley Sweetgaten doen haar hier op, maar de derde soorte kan men niet ter deegen zien, 't en zy dat men het object in water geweekt zynde, met de vingers komt te perssen. Dat 'er nu onder deze Sweetgaten eenige zyn, dewelke verordineert zyn, om eenige overtollige of onnutte vogten uyt te laten, geeft ons genoegzaam te kennen het sweeten: Ook eenige om iets inwaarts te laten gaan, 't welk genoegsaam blykt, door de Medicamenten, van buyten geappliceert zynde, als Spaansche vliegen, Quik-silver en diergelyke.

1. In de grootste en wytste sweetgaten ziet men de vel-kliertjens naakt

en bloot leggen, voornamelyk in die sweetgaatjens, dewelke hier wat wyt komen te gapen ontrent de Neus.

3. Eenige vel-kliertjens, in de groote sweetgaatjens van de Neus zittende, zyn qualyk gestelt, vergroot, en tegens de loop van de natuur, wit van couleur, welkers sweetgaatjens gezien kunnen werden verstopt te zyn.
   De Luyden, met dit ongeval bezet zynde, duwen met de vingeren dikwils deze ontaarde kliertjens uyt haar vel, onder de name van puystjens in 't aangezigt: en werd in dezelve veeltyds gevonden een bryagtige stoffe, ook wel kleene wormtjens.
4. Hier kan men zeer klaar zien de bepalinge, waar het vel des aangezigts komt te scheyden van 't vliezige bekleetsel van de bovenste Lip: want daar men geen sweetgaatjens meer ziet, daar is 't, dat het vel ook afgescheyden word.
5. Het bekleetsel van 't onderste deel van de bovenste Lip hier weggenomen zynde, vertoont zig dat deel des Lips, als de pool van 't fluweel, zeer ruyg, waar van hier breeder staat gehandelt te worden, want zulks considerabel, en de moeyte weerdig is.

N°. VII. Een geëxcarneerd of ontvleest Levertje van een jong gebore Kintje, met deszelfs galblaasje, ik zeg geëxcarneerd Levertje, om dat onze voorgangeren alzoo gesprooken hebben, maar zulks heeft geen eygenschap; beter zoude men zeggen, de bloedvaten, die met haare uyteynden het voornaamste van de Lever uytmaken, zyn hier van haare sappige uyteynden gescheyden.

Aanmerkt ten eersten. 't Is wonderlyk om te zien, hoe groot een onderscheyt dat 'er is tusschen de uyteynden der bloetvaten, niet alleen ten opzigte van haren cours, maar ook wegens hare tajigheyt, en broosheyt. De bloet- en galvaten des Levers zyn aan hare uyteynden zoo taay en onderling vereenigt, dat zy geen curieuse scheydinge, 't welk, als boven vermelt is, excarnatie geheten is, toelaten; ten zy in een zeker gebrek, in dewelke de Levers een tegennatuurlyke zagtigheyt bekomen.

De uyteynden dezer vaten zyn bundelwys, of penceelswys van toestel, en werden deze bundelkens kliertjens geheten, maar t'onregt, alzoo buyten der vaatjens eynden, geen kliertjens aldaar gevonden werden.

Deze gezeyde bundelswyze uyteynden zyn ook geen klouentjenswyze geslingerde vaatjens, maar dezelve zyn penceelswyze bundelkens, waar van yder der zelve in geen byzonder vliesken beslooten werd, 't welk aan een klier, zoo men zeyt, eygen is; maar deze zyn, gelyk gezegt is, penceelswyze bundelkens, dewelke alle te gelyk van haar gemeen vlies omvangen worden. 't Is wel waar, dat de gezeyde bundelkens haar zoo aardig kliert-

jens verbeelden te zyn, dat zulks my, en andere voorheen heeft bedrogen, en dat voornamelyk in de Lever van een Varken, 't zy men die rau of gekookt komt te beschouwen: Edogh, de zaak nauwkeurig ingezien zynde, zoo meen ik, dat men ze geensints daar voor houden moet; te meer, alzoo tot haar geen byzondere vaatjens loopen, om haar eenige bloedige stoffe toe te brengen, 't welk ook in een ware klier gezegt word vereyst te werden, maar zy zelfs der bloetvaatjens uyteynden zynde, en hebben zulks, tot het uytvoeren van haar werk, niet van noden. Zoo dat 't gebruyk des Levers, niet haar pretense kliertjens, maar haarer bloetvaatjens uyteynden toe te schryven is.

2. De slagaderen van de galblaas, (die men *Arteriae cysticae*, of slagaderen van de galblaas heet,) en verzien niet alleen de galblaas van een genoegzame quantiteyt slagaderlyk bloet, maar dezelve loopen verder tot in de Lever, welke verdere takjens over de gront van de galblaas loopende, te onregt worteltjens van de galblaas zyn geheeten geworden. Zulks kan men hier zonneklaar zien.

N°. VIII. De Nier van een Jongen of Meysken in twee deelen gespouwen, om alzoo 't inwendig gestel te kunnen zien.

Aanmerkt ten eersten. De tepeltjes van de Nier kan men hier bescheydelyk zien met veele gaatjens doorboort te wezen, zynde die openingentjens, waar door de pisse zig komt uyt te storten in de Nierbuykskens, dewelke niet anders zyn, als holle scheuten of takjens van 't bekken der Nieren.

2. Deze gezeyde tepelagtige verheventheden of tepeltjens zyn overal niet eenvoudig in de Nieren, maar op verscheyde plaatsen gekoppelt, gelyk zulks in dit, en andere voorwerpen blykt.
3. Deze Tepeltjens (zynde een t'zamenstel of byeenkomste van de uyteynden der pisvaatjens) hebben hare natuurlyge groote, forme, en couleur.
4. Ook zyn zommige dezer pisvaatjens in deze Nier vervult geworden van de roode wassige stoffe, waar mede des Niers slagader van my was vervult geworden, 't welk playsierig is om te zien, en waardig, zoo my dunkt, aangemerkt te werden.

Ik hebbe ook verscheyde Nieren, welkers pisvaatjens al te zamen vervult zyn geworden, met het opvullen van hare Slagaders, waar van hier na breder zal gesproken werden, als ik het ware en wonderlyke gestel der Nieren zal laten afbeelden, en dat zoodanig, als ik nog van geen ander voor my heb zien doen.

N°. IX. Een opgespouwe Nier van een kind, zoo curieus geconserveert, dat het zyne natuurlyke, en levendige couleur nog heeft. In dezelve kan men zoo wel als in de voorgaande, de Tepeltjens zien.

N°. X. De elfde, en ook de laatste, of twaalfde Ribbe, met derzelver Spieren, en dat uyt een kindje: waar ontrent aan te merken staat, dat men daar ter plaatse nooyt een openinge maken moet, om etterige stoffe uyt de borst te ontlasten, nadien men hier klaar ziet, dat deze tusschenribbige Zenuwen, altoos geen cours houden, gelyk de andere, want dezelve loopen dikwils in 't midden van de tusschenribbige Spieren, gelyk hier te zien is.

N°. XI. Een stuk van de Colyk-darm, wiens binnenste en ruyge vlies zeer rood zynde, ten deele van de andere gescheyden, nederwaarts afhangt, onthoudende in zig de bastaart-kliertjens van 't gedarmte.

Aanmerkt ten 1. Dat deze kliertjens in hare natuurlyke situatie zynde, 't naaste haar vereenigt houden aan het zenuwachtige vlies, geven ons hier genoegzaam te kennen de putjes, die als voetstappen, in 't zenuwachtige vlies nagebleven zyn.

2. Als mede zoo blykt het hier klaar, dat de stronkjes der Slagaderkens van 't gedarmte meest haar laten vinden in het zenuwachtige vlies.
3. Ook dat het tweede en vleesige Vlies van 't gedarmte, hier mede gescheyden en afhangende, met gantsch weynige bloedvaatjes verrykt is.
4. De rondloopende en beweging toebrengende fibren of draaykens van 't vleesig vlies, kan men hier ook bequaamlyk zien; als mede beyde de zyden van 't ruyge vlies, nadien het ten deele van 't zenuwachtige vlies gescheyden is.

N°. XII. Een stuk van de Lever van een waterzuchtig mensche.

Aanmerkt ten 1. In 't Jaar 1696, heb ik het doode lighaam van een waterzuchtig Man geopent, wiens Lever geheel en al uyt loutere blaaskens was bestaande, onthoudende in haar een heldere en taaye vogtigheyt: van deze Lever ziet men hier een stuk zoo cierlyk gebalsemt en geconserveert, in een heldere vogtigheyt, dat het schynt nu vers uyt het lighaam gesneden te zyn.

2. In deze Lever was niet het minste takjen van de Poort, of Hol-ader, noch ook van de Levers Slag-ader, veel min van de Galwegen te zien, hoewel den Lyder tot die tyd toe geleeft heeft.

Uyt deze Aanmerkinge meen ik klaar te blyken, dat niet alleen de Watervaten, maar ook de Bloed-vaten, en andere meer, kunnen ontaarden in water-blaaskens, of geley gelykende blaaskens, gelyk hier gezien kan werden. En 't geen noch meer te verwonderen is, de bundelwyze uyteynden dezer vaten, (die men te onrecht klieren noemt) zyn niet alleen verandert in de gezeyde blaaskens, maar ook zelfs de stronken.

N°. XIII. Een groot gedeelte van het dunne Herssen-vlies, en dat uyt een eerstgeboore kindje.

Aanmerkt ten 1. Dit Vlies is zoo dun en teer, en zoo zeer met arterikens bezet en doorweven, dat men naauwlyks iets vliesigs zien kan: zoo dat men schier zoude zeggen, dit vliesken uyt loutere bloedvaatjes te bestaan. Hier uyt, meen ik, dat men zoude kunnen besluyten, dat deze Arterien, of Slag-aderen, niet alleen gedestincert zyn om dit vliesken te voeden, en te verwarmen, want daar toe had zoo dun een vliesken zoo zeer veel Slagaderen niet van noden; maar deze gezeyde vaten zyn gedestineert, zoo ik meen, om de schorssige substantie der herssene te formeeren; en zouden deze bloedvaten niet onder een verwerren, en uyt hare plaatsen verzet werden, door deze of geene oorzaken, zoo moesten zy iets vliesigs hebben, om haar in ordre te houden, en daar toe meen ik dit vlies te dienen, als mede om met de gezeyde bloedvaten, de omwindingen der herssenen van den anderen te scheyden.

Van de veelheyt en cours der gemeene Aderen zal ik hier niet spreken, om datze in dit gedeelte van 't dunne herssen-vlies niet zyn vervult geworden, en by gevolg niet wel zigtbaar zyn.

2. Nadien de uytwendige groeven der Herssene in een jong geboore kindje niet zeer diep gaan; zoo is 't ook, dat de aanhangselen van 't dunne herssen-vlies niet groot zyn, 't welk ons hier voordeelig is, om de veelheyt der Slag-aderkens, en ook haren cours te bequamer te kunnen zien. Ziet de fig. van dit voorwerp. Tab. 4. fig. 3.

N°. XIV. De Tong van een Jongen, met het klepje van het Strottenhooft, begaaft met hare natuurlyke couleur, door dezelve Tong ziet men ontelbare Tepeltjens verspreyt, van verscheyde gedaante en groote. Ziet verders de uytlegginge over de 4. Tafel, fig. 6.

N°. XV. Het Oog, met alle deszelfs Spieren, waar over heen bloedvaten en een zenuw loopen, en dat uyt een kleen kinder hooftjen.

Aanmerkt ten 1. Deze Zenuw, boven over het Oog loopende, en zyne natuurlyke plaats en couleur behouden hebbende, is meerendeels gedestineert om de geesten te brengen tot de voorhoofts Spier.

2. Als men het Glas omzet, zoo komen ons de Slag-aderen voor, dewelke wederzyds door het bekkeneels vlies loopen, even boven het oogerat, en dat slangswys; ook ziet men aldaar de takken van de gezeyde Zenuw, die haar door de voorhoofts Spier verspreyden.

N°. XVI. De Tepel van de borst van een Walvis, hangende in een vlesje met heldere vogt.

Aanmerkt ten 1. Dat het oppervelleken, als mede het netwyze lighaam (van d'Heer *Malpighius* uytgevonden) van deze Tepel afgescheyden zyn, ten eynde dat de ontallyke tepeltjens, in 't vel zittende, te bequamer gesien

konde werden, voor zoo veel zy buyten het vel uytsteken; zynde langwerpig rond van figuure.

2. Deze Vel-tepeltjens zyn van de Plaatsnyder wat grooter gemaakt, als zy in 't leven zyn.
3. De Tepel van de borst is aan haar uyterste uytgeholt, ziet de 4. Plaat, Figuur 1.

N°. XVII. De Tepel van de borst van een Walvis, het opper-velleken, als mede het netwyze lighaam niet afgedaan zynde, waar door de Tepel egaal van oppervlakte is, ende des vels tepeltjens gezien kunnen werden, zonder de minste uytpuylinge. Ziet de 4. Plaat, Figuur 7.

Aan de zyde van de Tepel des borsts, vertoone ik een kleen stukjen van 't netwyze lighaam van de Tepel van de borst afgescheyden, op dat men deszelfs gaatjens, en ook zyn dikte te gelyk beter zoude kunnen bemerken; ziet Figuur 8. Letter a.

De derde plank.

N^{o}. I. Een Vlesje, en daar in een stuk van de Tepel van de borst van een Walvis, zoodanig toebereyt, dat men de Melk-canaal zien kan.

Aanmerkt ten 1. Deze Melk-canaal is in de Walvissen eenvoudig.

2. Het is aanmerkensweerdig, dat dezelve canaal geveurt is.
3. Ook dat de randen der veuren of sleuven wonderlyk zyn gekrult en gefronselt, waar door den uytgang van de Melk, buyten zuygens tydt, bequaam verhindert kan werden. Ziet de 4. Plaat, Figuur 5.

In 't zelve vlesje is noch een tweede Melk-canaal van de Tepel van een Walvis, zoodanig toebereyt, en uytgespannen, dat men de gezeyde veuren daar in beter zien kan, edog zyn de kanten der veuren niet zoo zeer gefronselt: Of dit nu is gekomen, om dat de Melk-canaal wat meer uytgespannen is, en of het een andere oorzake heeft, zulks is my onbekent. Ziet de 4. Plaat, Figuur 2.

N°. II. Een vlesje met een stukje van de Tepel van de Borst van een Walvis.

Aanmerkt ten 1. Het opper-velleken en netwyze lighaam zyn hier weg genomen.

2. Des vels Tepeltjens heb ik in 't water als ontbonden en los van een gemaakt, waar door dezelve 't hayr van 't vel eenes Honds zeer aardig verbeelden. Ziet hier over de uytlegginge van de 9. Figuur van de 4. Plaat.

N°. III. De Tepel, en [*areola*] omloopende kring van een Vrouws Borst.

Aanmerkt ten 1. Het opper-velleken, als mede het net-wyze lighaam, zyn maar ten deele van het vel afgescheyden, waar door ook de kleenste helft zich bruynachtig vertoont; maar daar het vel zich witter opdoet, aldaar zyn de gezeyde deksels weg-genomen, waar door men ook op de ontbloote plaatze des vels tepeltjens zien kan, dewelke anders onzigtbaar zyn. Ziet de 4 fig. Tab. 4.

2. Hier kan men ook zien, dat de Tepel van de Borst eenes vrouws met veele gaatjens doorboort is, geheel anders is 't gelegen met die van de Borst van een Walvis; en zyn dese gaatjens niet anders, als mondekens van de Melk-canaaltjens, waar door de melk sich komt te ontlasten.
3. Het soude seer qualyk te doen zyn voor een Ontleder, des vels tepeltjens aan de Tepel van de Borst te vertoonen, ten zy men deselve van 't opper-huydeken en netwyse deksel ontbloot zynde, in een heldere vogtigheyt komt te hangen, gelyk ik hier doe.

N°. IV. Een stuk van 't vel van de [*planta pedis*] bal van de voet, met een byna natuurlyke roode couleur begaaft.

Aanmerkt ten 1. Het opper-velletje, als mede het net-wyse lighaam, door d'Heer Malpighius uytgevonden, hangen te samen ten deele van 't ware vel af.

2. Het buytenste en eerste deksel, zynde het opper-velletje, vertoont sich hier in dit Voorwerp witachtig van couleur; en het tweede, of netwyse, in tegendeel geel, en dat alles seer klaar.
3. Ook kan men hier, by helder weer, door toedoen van vergrootglasen, op ontallyke plaatzen, bequaamlyk zien, het voornaamste en gevoelykste deel van de tepeltjens des vels; nadien deselve eenigermaten in dit voorwerp buyten het vel uytsteken.

N^{o}. V. Een stuk van de Longepyp, na de langte open gemaakt, en dat van een Jonge, of van een Meysken.

Aanmerkt ten eersten. Het inwendige, of zenuwagtige Vlies, 't welk de inwendige oppervlakte bekleet, is vervult van (alsoo genaamde) kliertjens, dewelke kleene holletjes komen te verbeelden.

2. Van agteren vint men aan dit voorwerp een [*glandula conglobata*] eenvoudige klier hangen, waar ter plaatse men in ons lighaam veele soodanige, en van verscheyde groote ordinaris vint.

N°. VI. Een glas, onthoudende in zich een stuk van 't binnenste en ruyge Vlies van den Endeldarm van een Mensch, 't welk hy na veele onlydelyke smerten geleden te hebben, met eenige bloedige stoffe is quyt geworden.

N°. VII. Een stuk van de streng van de Navelstreng.

Aanmerkt ten eersten. Dat de streng seer voos is, blykt uyt dit stuk, en wert dese vosigheyt toegeschreven de name van sappige of sapvoerende vaten, ook soo wort 'er gemeenlyk, door het perssen, een slymerige en heldere vogtigheyt uytgeperst.

Ten 2. Soo zietmen hier ook klaar de drie bloetvaten, daar de streng doorgesneden is; hier van zyn de twee naauste de slagaderen, ende de wytste de ader.

N°. VIII. Een groot stuk van 't net van een jong gebore Kintje, 't welk in een vogtigheyt hangende, seer net te voorschyn brengt alle des selfs slagaderkens, zynde bloetroot van couleur: en dat een welgestelt net, gantsch geen gaatjens heeft, blykt hier klaar: soo dat, als men ons in 't net gaatjens komt te vertoonen, soo moet men sulks de ruwe handelinge van den Ontleder, of voorgaande ongemakken van den Patient, toeschryven.

N°. IX. Een stukje van 't onderste des ruggemergs, waar in klaar te zien zyn.

Ten eersten, Dat des selfs schorsige deel uyt loutere bloetvaatjens is bestaande.

2. Dat de schorssige substantie de binnenste plaats komt te besitten.
3. Het is meer als wel bekent, dat het binnenste Vlies van 't rugmerg slagaderkens heeft: maar hoe deselve loopen, zulks en heb ik nergens soo afgebeelt gesien, gelyk ons deselve hier voorkomen.
4. Men kan hier ook zien, dat zelfs de zenuwen seer veel slagaderen besitten, ook hoe deselve loopen.
5. Dat de Arterikens langs de eene zyde van 't buytenste en dikste Vlies slangwys loopen, en langs de contrarie zyde een bysondere loop hebben, kan men hier ook zien.

N°. X. Een stuk van een mensche Milt, hangende in een vogt, wiens slagader met een rootwassige stoffe vervult is.

Aanmerkt ten eersten. De uyteynden van de aderen zyn niet opgevult, en daarom is haar couleur graauagtig.

2. Hier kan men ook zien, dat de uyteynden der slagaderen, eer datse haare vastigheyt komen te verlaten, en in een sappige en smeltbare substantie komen te veranderen, van figure over een komen, met afgesleten penceeltjens.
3. Als mede dat de geseyde smeltbare en sappige roode substantie, op verscheyde plaatsen aan de uyteynden gelaten zynde, eenigermaten voor kliertjens soude kunnen aangesien worden, maar de zake beter ingesien zynde, soo is de Milt t'eenemaal kliereloos. Ziet hier over verder na myn antwoort op de vierde voorgestelde Brief, waar in den beminden leser ook desselfs figure zien zal.

N°. XI. Een stuk van 't langwerpig merg uyt een Kind, waar in te zien zyn ten

1. Die uytpuylentheden, dewelke olyfs-wyse lighamen geheeten worden, als mede ten
2. Die gene, dewelke pyramidwyse lighamen genoemt zyn.

Ten 3. Die sleuve, in 't midden deser geseyde lighamen geplaatst zynde.

4. Het ronde of ringwyse lighaam van D. Hr. Willis.
5. Een gedeelte der beenen of schenkels van 't langagtig merg, ten
6. Soo staat aan te merken, dat de figure na dit selfde voorwerp gesneden, te zien is, in myn antwoord, op de 14de voorgestelde Brief, Tab. 14. Fig. 4.

N°. XII. Een van de Hals wervelbeenderen van een kleen Kint, waar in nog een gedeelte van 't rugmerg is blyven zitten.

't Selve toont ons ten 1sten seer klaar aan, dat het schorssige gedeelte, uyt loutere bloetvaatjens is bestaande.

2. Ook zyn de twee op zy loopende wervel-slagaders hier voor een gedeelte te zien.

N°. XIII. Een stuk van den bogtigen Darm, wiens natuurlyke gedaante en couleur, (als van een levendig mensche), seer wel bewaart zyn, en dat uyt een kleen kint.

Aanmerkt ten eersten. Door het Darmscheyl ziet men niet alleen de aderen en slag-aderen, maar ook zelfs de zenuwkens verspreyt te zyn, en dat seer veel in getale, na welkers quetsinge sware toevallen en onlydelyke pynen komen te volgen.

2. Des Darmscheyls slagaderen door het gedarmte haar verders verspreydende, en een stuk weegs over des selfs darms buytenste gesien zynde, schynen wel schielyk afgebrooken te werden en te verdwynen, edog deselve lopen binnewaarts, na het zenuwagtige vlies, aan wie sy hare voornaamste takken overgeven.

XIV. Een stuk van 't dunne herssenvlies van een jong Kintje, waar in klaar te zien is de 't samenkomste en 't vereenigen van de slaap-slagaderen, met die van de wervelslagaderen.

N°. XV. De Tong van een Jonge, hangende in een Vles met heldere vogtigheyt, ten eynde verscheyde zaken klaarder voor ons gesigte komen zouden.

Aanmerkt ten eersten. Langs de bovenste vlakte des Tongs kan men de cours der slagaderen distinctelyk zien, nadien deselve met een wit-wassige stoffe vervult zyn.

2. De grootste deser uyt de keel voortkomende, loopen door het mid-

den van de Tong, en haare takken meest na beyde de zyden des Tongs; geheel anders gaat dit toe ontrent het onderste des Tongs, alwaar twee slag-aderen na de lengte des Tongs loopen, een pink breete van den omtrek van de Tong, en geven deze twee slag-aderen zoo veele takjens uytwaarts na den ommetrek, dat zy een kleene bosschasie van bladerlooze boompjens verbeelden. Ziet de derde Plaat, en daar in de 4. Fig.

N°. XVI. Zes stukken van ribbens, met hare tusschenribbige spieren, en dat uyt een kleen Kint.

Aanmerkt ten eersten. Het vervullen van hare slag-aderen met een rootwassige stoffe, is oorzake, dat ik die slag-aderen, (van my uytwendige tusschenribbige slag-aderen geheten) uytgevonden heb, waar van ik nooyt iets beschreven heb gevonden; ook heeft men ons die tot nog toe door geen figuuren afgebeelt.

2. De spruyten of takken dezer slag-aderen, door het beene-vlies der ribbens loopende, hebben eenen cours, gansch verscheyde van die geene, dewelke van buyten door de tusschenribbige spieren loopen. Ziet de 3. Plaat, Fig. 3.
3. 't Is vermaaklyk om te zien, hoe perfect dat de takjens van de uytwendige tusschenribbige slag-aders, de cours van de bewegende draatjens der uytwendige tusschenribbige spiertjens komen te volgen.
4. De takjens van de gezeyde uytwendige tusschenribbige slag-aderen, ziet men op verscheyde plaatsen verdubbelt te zyn, tussen welke verdubbelinge eene ader komt te loopen, gelyk men altoos bespeurt in de Navelstreng van de Nageboorte, alwaar mede eene ader van twee slag-aderen vergezelschapt word.
5. Als men 't glas omzettende, de contrarie zyde beziet, zoo komen ons alleen die slag-adertjens in 't gezigte, dewelke verspreyt zyn door die oppervlakte van 't borst-vlies, dewelke 't naast aan de Longe is: Deze haar begin, nog ook haar eynde, zyn niet wel te zien, zoo datze confuus door 't gezeyde vlies schynen te loopen.

No. XVII. Een rye, of riste tanden, uyt de eyer-stok, of balletje van een jonge Vrouw, na haar dood, gesneden, waar van ik hier een kleen verhaal doen zal. Omtrent 4 of 5 Jaren geleden, is ons voorgekomen een Vrouw, out omtrent 24 Jaren, van een phlegmaticq temperament, zynde van een sware ziekte bevangen, namentlyk gedurige koortse, en klaagde over pyn in den onderbuyk, en dat niet zonder benauwtheyt voor 't herte: Deze gestorven zynde, wierd ons gelegentheyt gegeven om haar lighaam te laten openen, in presentie van eenige ervare Heeren Doctoren en Chirurgyns.

Myn Zoon bezyde des Lyfmoeders linker zyde, (zoo ik wel onthou-

den heb) eenige hardigheyt gewaar wordende, snyt die uyt, en vertoonde ons dezelve; wy bevonden het de Eyerstok te wezen; ik opende dezelve van eene zyde, en wy bevonden dat 'er een tant in zat, ja een kieze of baktant, het verdere opende ik niet, maar hielt de reste dezer tanden in haar vlies besloten, met meeninge, wanneer my gelegentheyt voorquam om publyk t'Anatomiseren, de reste ook te ontblooten. Deze gelegentheyt my voorgekomen zynde, verhaalde ik het voorval, en bragt de geheele riste met tanden te voorschyn; ook zo opende ik nog een kleen gedeelte van de gezeyde riste, en vertoonde alzoo ook een tweede tant, die een Honts tant gelyk is. Deze twee ontblote tanden, als mede alle de reste ten deele ontbloot, ten deele nog in haar dikvlies besloten zynde, werden by my in een vogtigheyt bewaart, gelyk de Fig. 1. Tab. 3. komt aan te wyzen.

Aanmerkt ten eersten. In deze riste tanden, dat ik, tot meerder certificatie van dit wonderlyke voorval, de twee ontbloote tanden aan eene zyde nog vast heb laten zitten aan haar dikke vlies.

2. Gelyk men in de kleene kinderkens nooyt komt te bespeuren, dat de tanden volkomen of volmaakt zyn, alzoo mede is 't, dat in deze ontblote tanden het uyterste van de wortel komt te ontbreken.
3. In kleene kinderkens zyn de tanden hol, deze in tegendeel zyn gantsch gesloten, en zonder eenige holligheyt.
4. Hoe veel tanden dat 'er nog in 't dikke vlies verders besloten zyn, kan ik niet zeggen, aangezien ik het verder nog niet geopent hebbe.

N°. XVIII. Een kleen gedeelte van de onderste kaak eenes jonggeboore Kints, van zyne vliezige deeltjens nog omvangen, waar in twee tanden gezien worden.

Aanmerkt ten eersten. Het geheele gestel dezer tanden, eer datze uyt hare kasjens komen te puylen, zyn in die tyt zagt van substantie, waar door men hier zeer veel slag-aderkens ziet passeren.

2. Een dezer twee tanden, na de lengte opgesneden zynde, is van doorgesnede slag-aderkens-zeer wel voorzien. Ook zoo ziet men distinctelyk de slag-aderkens door het vliesken, dat de tweede Tant omvangt, 't welk nog voor 't grootste gedeelte ongequetst is gebleven.
3. Hoewel de Tanden in dien tyt geheel en al zagt zyn, zoo verschilt nogtans de buytenste zelfstandigheyt veel van de binnenste. De buytenste bestaat uyt twee zelfstandigheden, die verscheyden zyn van couleur, gelyk hier evident gezien kan werden, maar de binnenste in tegendeel is een couleurig en zagter.

N°. XIX. Een stuk van het dunne herssen-vlies, waar aan een gedeelte

van de schorssige zelfstandigheyt van de herssenen vast zit, en kan men zeer klaar zien, dat deze schorssige stoffe uyt loutere uyteynden van bloetvaatjens haar bestaan heeft.

Aanmerkt ten eersten. Ik zegge haar gestel geheel uyt loutere bloetvaatjens te bestaan: maar of deze alleen te houden zyn voor uyteynden der slag-aderkens, dan of dezelve ook vergezelschapt gaan met aderkens, en heb ik tot nog toe niet konnen uytvinden, hoewel 't waarschynlyk is.

2. Deze gezeyde uyteynden van bloetvaatjens worden van plaats tot plaats zagter en zagter, zoo datze ten laatste in een bryagtige stoffe, in wat waters gedaan zynde, kan gedissolveert werden, 't geene ook plaatse heeft ontrent de milt, gelyk ik zulks aangewezen heb in myn Antwoord op de vierde voorgestelde Brief, aan den wel geoeffenden Heer J. Campdomerc.
3. Indien men deze schorssige stoffe door konst komt te verharden, zoo verliest ze deze eygenschap, en vertoont haar klonterig.
4. Hier kan men zien, dat de schorssige zelfstandigheyt geenzints uyt kliertjens haar bestaan heeft. Ziet verders hier over na myn Antwoord op de 12. voorgestelde Brief, Tab. 14.

N°. XX. De Milt eenes Kinds, zoo net geprepareert en bewaart, datze schynt vers uyt het lighaam gehaalt te zyn.

N°. XXI. Het oor van een Kint, 't geen van zyn natuurlyke couleur niet schynt afgeweken.

Aanmerkt ten eersten. De sweetgaatjens open staande, zitten zoo digt by een, dat ons dit deel zeefswys voorkomt.

2. Tusschen deze sweetgaatjens, kan men door toedoen van vergrootglazen, de bloetvaatjes met een rootwassige stoffe opgevult, klaar zien.

De Iaa

Onder dit Cabinet onthoud in zig Cedere vierkante Doozen, waar van de

1. Vervult is met gedroogde en opgesnede stukken van den nugteren darm van een Mensch, op dat men de kliertjens en andere zaken zien konde.
   Aanmerkt ten eersten. Deze klieren zyn van dat slag, die men niet onder de eenzame, maar tropswyze klieren stelt.
2. De bloetvaatjens, door deze kleene kliertjens loopende, zyn voor ons gezigt niet t'eenemaal verborgen, nadien ze met een rootwassige stoffe zyn vervult.
3. De slag-aderkens, dewelke door het buytenste en gemeene vlies dezes darms loopen, hebben een geheel andere cours, als die geene, dewelke haar door de andere vliezen der darmen verspreyden.
4. De latwyze ringen, by andere oogluykende klap-vliezen geheten

zynde, werden in dit stuk van den bogtigen darm nog gevonden, hoewel het droog gemaakt is.

5. Niet alleen de gezeyde latwyze en halfmanige ringen, maar ook zelfs het geheele stuk dezes darms, zyn hoog root, en dat wegens het opvullen van hare slag-aderkens met een rootwassige stoffe.

De tweede vierkante doos

Onthoud in zig verscheyde stukken van Menschen darmen.

A. Een stuksken van den nugteren darm, na het opblazen gedroogt en opengesneden, op dat men de oogluykende en halfmanige klap-vliezen, of latwyze ronde uytpuylentheden zoude komen te zien.

B. Stukken van den Colyk- en Bogtigen darm, met den geheele blinden darm, en wormwyze aanhangsel, als mede dat gedeelte van 't darmscheyl, 't welk eygen is aan 't gezeyde uytsteeksel. En is dit genomen uyt een jong geboore Kintje. Door 't gezeyde wormwyze uytsteek, ziet men zoo veel slag-aderkens loopen, dat het in 't geheel hoog root is geworden, na dat ik dezelve vaatjens met een rootwassige stoffe vervult hadde.

Hier ziet men den blinden darm in jong geboore Kinderkens veel te verschillen van die, dewelke eenige jaren out geworden zyn: want in geene bemerkt men den diameter van plaats tot plaats te verkorten, ende den blinden darm nauwer en nauwer, en eyndeling in het wormwyze uytsteek verandert te werden. Maar in deze, dewelke eenigen tyt ter werelt zyn geweest, daar gaat het zoo niet toe, gelyk naheen getoont zal werden.

C. Een stuk van den Colyk-darm; met deszelfs [*mesocolon*] grove darmscheyl, waar door ontelbaare opgevulde slag-aderkens komen te loopen.

D. Een stuk van den Bogtigen darm, na het droogen open gesneden, wiens slag-aderen zoo veelvoudig zyn, dat zy een bosschasitje komen te verbeelden.

E. Een stuk van den Colyk-darm, wiens banden, voor het drogen los gemaakt zyn, op dat men klaar zoude kunnen zien, dat den Colyk-darm niet dikker van zelfstandigheyt is, als de andere darmen, en dat de differentie alleen voortkomt wegens deszelfs banden, en oogluykende klapvliezen.

In de derde cedere doos

Werden gevonden twee Nieren van een Mensch, grooter als men gewoonlyk komt te zien: Hier aan zyn de groote slag-ader, en hol-ader nog vast.

Deze Nieren zyn tegens de gemeene loop van de natuure, verzien van twee overtollige Niers slag-aderen.

A.A. Der Nieren slag-aderen.

B.B. De twee slag-aderen der Nieren, die men hier overtollig ziet.

C. De stronk van de groote slag-ader even onder het middel-rift afgesneden, en met een rootwassige stoffe vervult.

D. De stronk van de hol-ader even onder het middel-rift afgesneden, en met een witwassige stoffe opgevult.

E.E. De heuptakken van de hol-ader.

F.F. Des groote slag-aders heuptakken.

G. De onderste darmscheyls slag-ader.

H. De bovenste darmscheyls slag-ader.

I. Des maags slag-ader.

K. De linker nier-ader, voortkomende, tegens de gemeene loop der natuure, even boven de verdelinge van de hol-ader in heup-takken.

L. De regter nier-ader op haar gewoone plaats uytspruytende.

M. De linker zaad-ader, spruytende uyt de nier-ader.

N. De regter zaad-ader, voortkomende niet alleen uyt de regter nierader, maar ook uyt de hol-ader zelfs.

O.O. De Pisleyders slangswys loopende.

In de vierde doos

Vint men eenige zeer kleene Vliegen, als mede de doppen of schellen der Popjens, waar uyt zy voortgekomen zyn; en zyn deze Popjens in 't wateren door de waterwegen ten lyve uytgedreven.

Een zeker voornaam Perzoon, eenigen tyd van jeukte en ongemak tusschen zyn fondament en sakje klagende, als mede van moeilykheyt in 't maken van zyn water, verzoekt eerst een bequaam Chirurgyn, en daar na ook My, om ons dit ongemak voor te houden: Wy vonden het water geensints qualyk gestelt te zyn, als alleen dat 'er in de grond van 't glas veele langwerpige lighaamtjes lagen, die hy ons zeyde veele dagen daar in gezien te hebben.

Dit ziende, verzogt ik, eenige met my te mogen nemen in een doosje, om die nauwer te examineren, 't welk my toegestaan wierd: Maar als ik den volgenden dag het doosje open maakte, vond ik 't zelve met zeer veel kleene Vliegskens, en dopjens, waar uyt deze Vliegskens gekomen waren, bezet te zyn: Hier over verzet zynde, nam ik een Vergrootglas, en bevond de gezeyde rond en lange lighaamtjens niet anders geweest te zyn als kleene Popjens, dewelke deze Vliegskens voortgebragt hadden. Alle deze Vliegskens in 't doosken levendig zynde, vlogender verscheyde hier en

daar weg, onder deze vond ik 'er een, die nog aan het dopje van 't Popje vast zat, 't welk my alle twyfel weg nam. Ziet de 5. Fig. van de derde Plaat, Lett. B. door een Vergrootglas, als mede Lett. A. zonder Vergrootglas afgebeelt. C. en D. verbeelden 2 Dopjens mede zonder eenige vergrootinge.

Zoo hier iemand komt te vragen, hoe, en waar uyt deze popjens zyn voortgekomen in de krop van de blaas, zoo dient tot Antwoord, nadien de watergang een opene weg is, zoo behoeft men na geen andere te zoeken, die minder bequaam zyn. En alzoo is 't waarschynlyk, dat 'er zeer kleyne Wormkens door de watergang gepasseert zyn, tot aan de krop van de blaas, alwaar zy zyn blyven zitten, tot datze de gedaante van Popjens aannamen. Wanneer ik deze Historie een voornaam Heer verhaalde, zoo gaf hy my tot Antwoord, dat hy zulks niet alleen aan hem zelve ook eens had geobserveert, maar dat hy 't zelve nog eens in 't water van een Vrouwspersoon ondervonden had. 't Is niet onwaarschynlyk, zoo my dunkt, te geloven, dat den mensche zulks onderhevig worden op het Secreet zittende, voornamelyk als iemand langwylig zyn verblyf aldaar komt te nemen, en dat op zekere tyden, wanneer zulke Wormkens haar opdoen, 't welk mogelyk zelden voorvalt, en daarom ook zulke ongemakken niet veel voorkomen.

Uytlegging van de derde plaat.

De eerste Figuur wyst ons aan een rye Tanden, dewelke in een der Eyerstokken, of Ballekens van een Vrouw zyn gegroeyt.

A. *Een Honds-tand.*

B. *Een der Baktanden of Kiezen.*

C. *Een gedeelte van de rye of riste, waar in de rest van de tanden nog zyn besloten, zonder de minste ontblooting van dezelve.*

D. *Een gedeelte van 't dikke vlies, waar in de gezeyde Tanden voor een gedeelte nog zyn gesloten, en voor een gedeelte ontbloot.*

De tweede Figuur wyst ons aan dezelve Tanden, zoo als ons die aan de contrarie zyde voorkomen, met een gedeelte van 't gezeyde dikke Vlies.

A. *De Honds-tand.*

B. *De Bak-tand.*

C.D. *Dezer Tanden onderste deel, of wortelen, dewelke nog niet volmaakt, ook niet hol, maar met een been harde stoffe vervult zyn.*

De derde Figuur toont ons een stuk van de Borst, namentlyk eenige

Ribbens met haar tusschen-ribbige Spieren, als mede de uytwendige tusschen-ribbige Slag-aderen, en dat uyt een kleen Kind.

A. *De afgesnedene Ribbens.*

B. *De tusschen-ribbige Spieren.*

C. *De uytwendige tusschen-ribbige Slag-aderen (aldus van my geheten,) loopende niet alleen langs de onderste, maar ook bovenste rand van de ribbens. Nu deze komen niet inmiddels voort uyt de groote slag-ader, nog ook uyt de inwendige mam-takken, maar de inwendige tusschen-ribbige slagaderen brengen de uytwendige voort.*

De vierde Figuur wyst ons aan de Tong van een Jongeling, zoo als men die van onderen ziet.

A. *Des Tongs vliesig bekleetzel, 't welk ons hier vry dik voorkomt, wegens deszelfs omslag.*

B.B. *De onder-tongige slag-aders, welkers veelvoudige takskens, een bladerloos bosschasitjen komen te verbeelden.*

In de vyfde Figuur werden eenige Vliegen, en schellen van Paapjens verbeelt.

A. *Een kleen Vliegje met deszelfs dopje, daar het Vliegje uytgekomen is.*

B. *Het zelve door een vergrootglas gezien en afgebeelt.*

C. *Twee aan den anderen gevoegde Dopjens, waar uyt de Vliegen zyn voortgekomen.*

D. *Een afgezondert dopje.*

Uytlegging van de vierde plaat.

De eerste Figuur wyst ons aan de Tepel van de Borst van een Walvis.

A. *Een stuk van 't vel van de Borst.*

B. *De Tepel van de Borst.*

C. *Des vels Tepeltjens van de Tepel van de Borst buyten 't vel uyt puylende, dezelve konnen heel klaar gezien werden zonder vergrootglazen te gebruyken, en zyn deze in dit object wat grooter afgebeelt.*

D. *De holte aan 't uyterste van de Tepel.*

De tweede Figuur representeert de algemeene Melk-canaal van de Borst van een Walvisch, waar in alle de andere melk-vaatjens haar komen te ontlasten: en is deze canaal van zeer veele sleuven verzien.

In de derde Figuur werd vertoont een gedeelte van 't dunne herssen-vlies van een jong geboore Kintje, 't welk dan ter tyd zoo dun en teer is, dat het in dunte en teerheyt een spinnewebbe nauwlyks behoeft te wyken.

Ondertusschen staat te considereren, dat de bloetvaten haar zoo veelvoudig door dit gezeyde Vlies komen te verspreyden, dat dezelve tot het wezen van 't dunne herssen-vlies meer schynen te contribueren, als de overige vliesigheyt, dewelke voornamentlyk schynt gedestineert te zyn, om de bloetvaten t'zamen te houden, ten eynde zy niet onder een zoude verwerren.

De vierde Figuur verbeelt ons de Tepel van de Borst van een Vrouw, met deszelfs omme-schreef, of kring.

A. *Een gedeelte des krings van het opperhuydeken ontbloot, waar door het vel des krings ons witagtig voorkomt.*

B. *Een gedeelte des krings van 't opperhuydeken niet ontbloot, weshalven het vel zig aldaar bruyn vertoont.*

C. *De gaatjens of mondekens van de melk-canaaltjens, die hier in de Tepel van de borst zigtbaar zyn.*

D. *De Tepeltjens van 't vel van de Tepel des borsts, als mede die van de kring, puylen eenigzints uyt, en worden dezelve meer hier in 't vel gezien door vergrootglazen, als op andere plaatsen. Hier door komt het te gebeuren, dat de tepel van de borst van haar oppervelleken ontbloot, veel swaarder pyne komt te verwekken, als wel op andere plaatsen van ons lighaam vernomen werd, alwaar de tepeltjens van 't vel niet zoo ver buyten het vel uytsteken. Dit is ook de reden, dat de kloven, ontvellingen, &c. hier ter plaatze ook qualyker te genezen zyn: in tegendeel de Tepels van de borst wel gestelt, en van haar oppervelleken niet ontbloot zynde, verwekken de zuygende kinderen aan de voedsters een aangenaam gevoelen, door het geduurig trekken aan de Tepel; maar niet alzoo wanneer zy de borst by nagt elders komen te vatten.*

De vyfde Figuur toont ons een gedeelte van de Tepel des Borsts van een Walvisch, wiens melk-canaal geveurt, en als met fronzels gekerft is.

De zesde Figuur wyst ons aan de Tong van een Kind met het strotsklapje; in dezes Tongs oppervlakte zitten ontelbare Tepeltjens, die het naaste werktuyg van de smaak zyn.

A. *De Tong.*

B. *De Tepeltjens, van gedaante kleene* [fungi] *padde-stoelkens gelykende, onder deze zyn 'er ontelbaare, dewelke ons boogs-wyze voorkomen: Deze heb ik, door een vergrootglas gezien zynde, grooter laaten tekenen als 't leven, en dat bezyde deze Tong, onder die geene, dewelke hier puntig gezien werden: Deze puntige heb ik hier ook laten verbeelden, nadien my dezelve zeer dikwils puntig voorgekomen zyn in andere Tongen.*

C. *Een rye van groote Tepeltjens, dewelke plat en rond zyn, in 't midden verzien van kleene gaatjens of mondekens, rondom dezelve loopt ook een kring.*

D. *Het strotte-hooft met verscheyde kliertjens bezet.*
E. *Groote Tepeltjens aan de grond des Tongs, onder het strotten-hooft.*

In de zevende Figuur werd een gedeelte van de Tepel van de Borst van een Walvisch vertoont, wiens opperhuydeken, en netwyze lighaam van Malpighius nog niet zyn weg gedaan, weshalven de Veltepeltjens buyten het vel niet uytpuylen.

De achtste Figuur stelt ons voor oogen een stukje van 't gedeelte van de Tepel des Borsts van een Walvisch met deszelfs ontdaane vel-tepeltjens, en hangt hier van af een stukje van deszelfs net-wyze lighaam.

A. *Het Net-wyze lighaam.*
B. *De ontdaane Vel-tepeltjens.*

De negende Figuur verbeelt ons een stukje van de Tepel des Borsts van een Walvisch, wiens Vel-tepeltjens van myn ontdaan zyn in schoon water, dat is, yder Tepeltje is uyt veele zenuwagtige draatjens te zamen gestelt, maar zyn deze draatjens op de wyze van nat gemaakte penceeltjens van een geweken, en verbeelden deze draatjens hayrtjens te zyn.

Ondertusschen moet men aanmerken, dat van my in dit ontdoen gantsch geen gewelt aangewent is; alleen had ik twee deksels, waar mede het vel is omvangen, weg genomen.

Dit experiment schynt te confirmeren, dat de Vel-tepeltjens haar bestaan hebben uyt de uyteynden der zenuwen, nadien de zenuwen ook zelfs uyt een ontelbaar getal van zenuw-draatjens te zamen zyn gestelt, dewelke aan haar uyt-eynde de Vel-tepeltjens uytmaken. In de mensche heb ik nooyt deze ontdoening der Vel-tepeltjens konnen te wege brengen, nadien deze hare draatjens al te vast aan een verbonden zyn. Aan de linker zyde van deze Figuur staan eenige Vel-tepeltjens die niet ontdaan zyn, en scherp toeloopen.

Het tweede anatomisch cabinet.

AAN DEN GOED-GUNSTIGE LEZER.

D*E Goetgunstige Leser zal ook eenige saaken in dit twede en andere volgende Cabinetten beschreven vinden, van dewelke ook al gewag gemaakt is in 't eerste. Weet dat zulks niet sonder reden gedaan is; want na dat de beschryvinge van 't eerste Cabinet in 't ligt gegeven is, soo heb ik nog verscheyde saaken naaukeuriger uytgevonden, dewelke my, doenmaals nog onbekent waren. Verscheyde zaken zyn ook van tyd tot tyd netter en curieuser van my toebereyd, nadien ik gedurig nog besig ben in 't openen en ondersoeken van het menschen lighaam. Ook zultge zien, dat de onderwerpen van den anderen verschillen, ten opsigte van 't geene aan d'eene en d'andere vast gehegt is. Wanneer ik de beschryvinge van 't eerste Cabinet in 't ligt gaf, so was my nog niet bekent de behandelingen, waar door de levers, sonder haare pretense klieren te weren, die daar waarlyk niet te vinden zyn, zo toebereyd worden, dat alle de vaten, (de allerkleynste niet uytgesondert) die de mensche lever by na uytmaken, gesien kunnen werden. Hoewel ik nu dit en andere dingen meer, ondervonden heb, soo en kan ik egter van my niet verkrygen, de voorgaande saken te verwerpen, en andere in plaatse te zetten. Laat deze, en ook te gelyk gene beschouwt werden, dewelke in een tyd van* 37. *jaren van my toebereyt zyn, en zoo zal het blyken, dat niet zonder reden, alle de saken, met een zeer grooten arbeyd toebereyt zynde, van my in* 16. *en meer zoo Cabinetten als kassen bewaart worden; en staan alle dese toebereytselen van 't lighaam door malkanderen, op*

dat het te aangenaamer voor 't oog ons soude voorkomen: anders en soude het my ook wel niet mogelyk geweest zyn, het eene Cabinet te vervullen, alleen met herten van menschen, op verscheyde wyse toebereyd, het andere met kleyne Kinderkens, een ander alleen met kinderen hooftjens, &c. Edog zulks zoude voor 't ooge soo aangenaam niet zyn geweest.

In dit twede Cabinet werden ses Planken gevonden, op welkers eerste en onderste deze navolgende zaken geplaast zyn.

N^{o}. I. EEn vlesje onthoudende in sigh 't ooge van een Walvis, over dwers in twee gesneden, en soo toebereyd, dat de dikte van 't harde vlies *Sclerotica* als mede de bloetvaten van 't aderaghtige vlies kunnen werden gesien, en dat in een heldere voght.

Aanmerkt ten eersten, dat het Oogh van een Walvis seer kleyn is, als men het komt te vergelyken by de groote van de Vis, want het en is niet grooter als een middelmatige Oranje Appel, gelyk de 1, 2, 3, en 6. Figure van de eerste Plaat, Thes. 2. aanwysen.

Ten tweede, soo kan men de bloedvaten van 't aderachtige vlies klaar en distinct zien, alhoewel deselve niet opgevult zyn. Hier van loopt een eensame en groote tak rontom even boven het druyve vlies, en dat aan desselfs rand, syne grootste takken opwaarts verspreyende; maar in den mensch lopender seer dikwils, (soo niet altoos) ses groote takken, en dat op ses verscheyde plaatsen, in 't midden van het aderagtige vlies, en niet rontom de geseyde rand, en dat soo op, als nederwaarts haar verspreydende. Ziet in de 13. voorstel brief 8. Fig. van de 16 Plaat. En dat van een Walvis, Fig. 6. Tab. 1. van dit twede Cabinet.

N°. II. Een vles met voght, waar in onthouden werden drie voorwerpen; het eerste is eenes Jongens Ooge, 't welk over dwers opgesneden is; desselfs buytenste is het harde vlies des oogs, het binnenste is het mergagtige nettevlies. De Figure hier van staat afgebeelt in de 13. voorstel brief Fig. 15.

Het tweede voorwerp is een mensche ooge, wiens harde vlies [*Sclerotica*] ten deele afgenomen zynde, het aderagtige vlies [*Choroidea*,] met des selfs slagaderkens seer bequaam in 't gesigte komt; want de slagaderkens zyn vervult met een rootwassige stoffe. Waar benevens men ook de loop der slagaderen en zenuwen over de gesigt-zenuw beschouwen kan.

Het derde voorwerp is de crystaline vogtigheit, wiens helderheit benomen is door de vogt, waar in datse gelegen is; soo datse haar nu wel geheel wit vertoont, egter is desselfs groote, nog ook de natuurlyke gestalte niet verandert.

N°. III. Een doorgesnede menschen Ooge, om alsoo het inwendige te kunnen zien; in desselfs agterste gedeelte heb ik het buytenste of harde vlies [*Sclerotica*] ten deele afgescheyde van het naastaanvolgende aderagtige [*Choroidea*] waar door niet alleen het aderagtige, maar ook selfs het Ruyschen vlies [*Ruyschiana*] klaar voor komen; zynde nog onderling vereenigt.

Aanmerkt ten eersten, dat men het nettevlies [*Retina*] met desselfs slagaderkens na wensch hier zien kan, en komen deselve uyt het midden deses oogs voort.

Ten twede, in het twede en voorste deel deses oogs, kan men ook van agteren of van binnen zien, den hayrwyse band, [*ligamentum Ciliare*] met des selss opgevulde slagaderkens; als mede het aanhangsel van den geseyden band, en ook de plaatse, alwaar gelegen hebben de crystaline en wateragtige vogten.

Wie kan dan verders in twyfel trekken, dese en ontallyke andere zaken, zonder vooroordeel ingesien zynde, dat dese onze manier van bereyden en vertoonen, seer veel van de gemeene maniere en wyse verschillende; te verkiesen is; want ik vertrouwe, dat het onmogelyk is, dese en gene dingen soo accuraat te vertoonen, ten zy men de voorwerpen aldus voor oogen houd, en hier door soo hebben ons onse voorgangeren in de Ontleedkonste, veele zaken op de mouw gespelt, die men nu bevind anders te zyn.

N°, IV. Een Vlesje, en daar in twee voorwerpen. Het eerste aan een hayrtjen hangende, is het agterste deel van een Menschen Oog; in 't selve beschout men het harde [*Sclerotica*] en aderagtige vlies [*Choroidea*] en daar nevens ook twee zenuwkens, (hayrwyse bants zenuwkens [*Ciliares*] van my geheten zynde van 't voorwerp selfs afhangende, zynde zeer sagt en breeksaam.

Het tweede voorwerp is het voorste deel van 't selvige Oog, waar in zeer fraay gezien kunnen werden de Ruyschen en aderige vliesen [*Tunica Ruyschiana & Choroidea*,] niet tegenstaande datse nog onderling vereenigt zyn; het binnenste is het Ruyschen vlies, doorweven zynde met slagaderkens, welkers cours veel verschilt van die van het buytenste of aderige [*Choroidea*] want dese en gene lopen kruyswys door malkanderen. Daarenboven zoo kan men hier zien, dat den hayrwyse band van veele slagaderkens verzien is.

N°. V. In dit Glas met vogtigheyt vervult, zyn twee voorwerpen, waar van het eerste ook aan een hayrtje hangende, 't agterste gedeelte is van een Menschen Oog, over dwers gesneden zynde; in dit voorwerp zyn deze volgende zaken te zien.

Ten eersten het harde vlies, [*Sclerotica*] als mede het aderige [*Choroidea*] vereenigt met het Ruyschenvlies [*Ruyschiana*,] en loopen der selver slagaderken mede kruyswys, gelyk hier vooren is vermelt.

Ten tweden, soo kan men hier ook zien eenig overblyfsel van de slagaderkens, van 't nette vlies, [*Reticularis*] spruytende uyt de zyden van de inplantinge van de gesigt-zenuw in 't harde vlies.

Het andere voorwerp, gelegen in de gront van 't Glas, is het voorste deel van 't Oog, wiens agterste zyde ons hier voorkomt, namentlyk den hayrwyse band met des selfs aanhangsel, en zyn dese beset met een swarte natuurlyke stoffe.

N°. VI. Het Oog van een Mensch zoodanig omgekeert, dat men de binnenste oppervlakte zien kan.

Aanmerkt ten eersten, dat het vlies [*Sclerotica*] weggesneden zynde, alleen het aderige en Ruyschen vlies, [*Choroidea & Ruyschiana*] gezien werden, waar aan vereenigt zyn den hayrwyse band met des selfs aanhangsel.

Ten tweden, soo is hier een kleen gedeelte van 't aderige vlies van het Ruyschen afgescheyden. Het afbeeltsel hier van wert gevonden in 't antwoord van de 13 Brief Fig. 10.

Ten derden, de slagaderkens die door de hayrwyse band, als mede, dewelke door des hayrigen bands aanhangsel loopen, kan men hier ook by helder weer klaarlyk zien.

N°. VII. Een Vlesje met vogt, waar in een Menschen Oog bewaart word, wiens harde vlies [*Sclerotica*] ten deele weggesneden zynde, deze volgende zaken gezien kunnen werden.

Ten eersten, soo vertoont zig hier het aderige Vlies [*Choroidea*] zeer root, nadien desselfs slagaderkens, zeer veel in getale zynde, met een rootwassige stoffe opgevult zyn.

Ten tweeden, verneemt men hier ses of seven witte zenuwkens regt uyt te loopen, langs des aderige vlieses oppervlakte, en zyn deze zenuwkens hairwyse bants zenuwkens, van my geheten, dewelke, na dien datze wit van couleur zyn, ligt onderscheyden worden van de bloetvaten dewelke zeer konstig opgevult zyn met een root-wassige stoffe. De reden nu, waarom deze gezeyde zenuwkens in de gemene Anatomische behandelinge niet gezien werden, is alleen deze, namentlyk, dat de bloetvaatjens en zenuwkens een en dezelve couleur hebben, ten zy men de bloetvaten eerst komt op te vullen.

Ten derden, deze gezeyde zenuwkens langs het aderige vlies [*choroidea*] lopende, en schynen geen een zigtbarige takje mede te deelen aan het aderige vlies, maar als zy aan den hayrwysen band, en aan des selfs aan-

hangsel gekomen zyn, daar door zienwe datse haar komen te verspreyden; hier om ook so ist, dat ikse de name heb gegeven van *Nervi Ciliares*, of hayrwyse bants zenuwen.

Ten vierden, dese geseyde zenuwkens aldus lopende, werden den meemeesten tyd vergezelschapt van slagaderkens, dewelke een slangswyse cours nemen. In dit voorwerp ziet men maar een slagaderken, maar in andere meer.

Ten vyfden. Het aderige vlies is in 't midden open gemaakt, op dat men het nettevlies [*Retina*] zoude zien, 't welk zoo zeer van slagaderkens is verrykt; dat het schier schynt uyt deselve te bestaan. Ziet verder hier op na het schriftelyk antwoort op de voorgestelde 13 Brief, met des selfs figuren. alwaar breder over dese zaken gehandelt word.

Ten 6. Niet alleen dat men hier de gezigt zenuwe klaar zien kan, maar ook selfs die gene, dewelke hem vergezelschappen.

N°. VIII. Een Menschen Oog, in ronte een levendig oog gelykende.

Aanmerkt ten eersten, dat uyt den Oog-appel een geswelleken komt uytpuylen, 't welk men Staphyloma heet, nadien dat het hoornvlies [*Cornea*] met een kleen gaatjen doorboort is; met welk ongemak iemand aangedaan zynde, soo is 'er weynig hope van herstellinge, want het gesigt worden zy gemeenlyk quyt.

Ten tweden, door het harde vlies [*Sclerotica*) lopen veele opgevulde slagaderkens.

Ten derden, aan de zyde van 't Oog hangt een gedeelte van de opperste oogschel, dewelke root voorkomt, wegens haar opgevulde slagaderkens.

Ten vierden, soo kan men hier ook beyde de Traanstippen zien.

N°. IX. Een stuk van 't oog van een Walvis, na de lengte in twee verdeelt zynde, ten eynde men het inwendige gestel zoude kunnen zien.

Hier omtrent staat te letten, dat het aderige vlies [*Choroidea*] voor een groot gedeelte gescheyden is van 't Ruyschen vlies [*Ruyschiana*,] soo dat dese twee vliesen voor een gedeelte gescheyden, en voor een gedeelte nog aan den anderen vast zittende, klaar gezien en onderscheyden kunnen worden, en kan men sulks op tweederley wyze aanmerken, eerstelyk als men deselve van vooren beschouwt, soo komt het Ruyschenvlies van binnen in 't gesigte, en van buyten het aderige. Ten twede, als men dese opgesnede vliesen van ter zyde op de snee beschouwt, daar ze gequest zyn, zoo bevint men deselve in couleur te verschillen in dit voorwerp, want het binnenste en Ruyschen vlies is witagtig, en het buytenste of aderagtige is swartagtig.

N°. X. Het Oog van een Mensch, met des selfs spieren, natuurlyker wyse root van couleur.

Aanmerkt ten 1. Dat de bol des Oogs styf gemaakt zynde, het Oog zyne rondigheyt behouden heeft.

Ten tweede, langs de oppervlakte van 't harde vlies worden zeer veel waarschynlyke vaatjens of canaaltjens gezien, dezelve hebben eenige gelykenisse met de watervaatjens [*vasa lymphatica*]: Ik zegge waarschynlyke vaatjens, om dat ik harer wesen niet vast derf voorstellen, voor dat ik 't zelve nader zal onderzogt hebben. Dezelve komen my voor, gelyk gezegt is, als warent watervaatjens, blinkend, en doorzigtig; edog, dewyl ik in dezelve geen klapvliezen hebbe gevonden, zoo kan ik my hier in niet voldoen.

Ten derden, over deze zaak heb ik voorheen ook gewag gemaakt, in myne briefswyse Antwoort aan den welgeoefenden Heer Wedelius, over de vliesen der Oogen, f. 13.

Ten vierden, de peesen der Oogspieren een weynig van het harde vlies afgescheyde zynde, geven klaar te kennen dat het harde vlies dikker word ter plaatse, daer de gezeyde peesen haar met het harde vlies vereenigen: soo dat indien iemand dezer peezen uytspanzel voor geen bezonder vlies wil erkennen, soo moet hy egter toestaan, dat dit haar uytspanzel of verspreydinge tot verdikkinge, en versterkinge van 't harde vlies veel komt te contribueren.

Ten vyfden, de beweegingmakende draatjens, dewelke de Oogspieren maken, kan men hier klaarder zien, als wel in een versch gestorve mensch.

Ten zesden. De slagaderen dewelke langs de gezigt-zenvw loopen, kan men hier zien slangswys haar cours te neemen; als mede hoe dat de zenuwen na de bol van 't Oog loopen, dewelke van my hayrwyze bands zenuwen [*Ciliares Nervi*] zyn geheten.

N°. XI. Een Glaasje, waar in een Menschen Oog geconserveert word, word, 't zelve is dwers doorgesneden, en dat zonder eenige voorgaande opvullinge der vaten.

Ten eersten zoo laat zig hier van agteren, of van binnen zien, in zyne natuurlyke plaatse, en stant de hayrwyze band [*ligamentum Ciliare*] als mede des selfs aanhangsel [*processus Ciliaris.*]

Ten tweden, soo komt ons hier te vooren, hoe, en op wat wyze den aanhang van den hayrwyze band af komt te wyken, van dat deel van het hoornagtige vlies [*Cornea*] 't welk den Oogappel [*Pupilla*] komt te maken, om alzoo plaats te verlenen aan de waterige vogtigheyt.

Ten derden, zoo blykt het hier, dat de gezigt-zenuwe voos, en met twee vliezen bekleet is.

Ten vierden, zoo vint men op de grond van dit Glas de crystalline, en glasagtige humeuren, dewelke, hoewelze van de vogt, daarze in leggen,

haare helderheyt verlooren hebben, nogtans hier van my geconserveert zyn geworden, om alzoo te toonen, hoe de glasagtige vogt de crystaline, als in haar schoot, komt te bevatten.

Ten vyfden, het overblyfzel van de zwarte verwe of stoffe, 't welke van het Ruyschen vlies afgehaalt is, zit hier nog vast aan de tedere vlieskens van de glaasagtige, en crystaline vogten, en dat in de gedaante van swarte draden.

N°. XII. Het Oog van een Jonge, waar van het harde vlies voor een groot gedeelte weggenomen is, op dat men het Ruyschen en aderagtige vlies zoude kunnen zien. En deze beyde in 't midden doorgesneden zynde, kanmen ook het netwyze vlies beschouwen.

Aanmerkt ten eersten. Op dat men de slagaderkens van 't netwyze vlies [*Retina*] dewelke zeer subtyl zyn, zoude kunnen zien; zoo heb ik desselfs slagaderkens met een roodwassige stoffe opgevult.

Ten twede. Het vliesige van 't netwyse vlies [*Retina*] is zo fyn, dat het in 't eerste opslag van 't oog naulyks gezien kan werden, al zyn schoon onze oogen door vergrootglasen versterkt,

Ten derden. Soo en verschynt ons hier niet het mergige wezen van 't netwyse vlies; of nu het zelve door deze vogt geconsumeert is, dan of het van den beginne af niet geweest is, en kan ik niet zeggen.

N°. XIII. Een Menschen Oog over dwers opgesneden.

Aanmerkt dat ik hier de slagaderkens, die door 't Ruyschen en Netwyse vlies lopen, opgevult hebbe, met een rode stoffe, en alzoo kan men te bequamer zien, waar de gezeyde vliezen komen te termineren, 't welk is aan 't eynde van den hayrwyse band.

N°. XIV. Het voorste deel van 't Oog van een kleen Kind, 't zelve zoodanig omgekeert, dat het binnenste het buytenste is geworden, waar door het gestel van den hayrwyse band ons naakt en klaar voorkomt.

Aanmerkt ten eersten, Hoewel de slagaderkens, door den hayrwyse band verspreyd, en opgevuld met een roode wassige stoffe, hier wel kunnen gezien werden; zoo ist nogtans klaarder te zien, als men een vergroot glas voor 't ooge houd.

Ten twede. Den hayrwyse band is met zyn natuurlyke swartverwige stoffe bezet, uytgenomen hier digt aan des oogappels rand.

Ten derden. De glaasagtige en crystaline vogtigheden vertoonen haar op de grond van 't Glas, aan deze ziet men nog een portie van de natuurlyke swarte stoffe vast zitten, van het Ruyschen vlies afgescheurt zynde.

N°. XV. Het oog van een Kalf, over dwers door gesneden, ten eyn-

de men het inwendige gestel zoude kunnen zien: in het zelve dunkt my dat ik wat nieuws ontdekt hebbe, namentlyk, van over veele Eeuwen af heeft men het voor vast en zeker gehouden, dat den hayrwyse band, [*ligamentum Ciliare*] als een spiertje zoude zyn, 't welk ik van gelyke ook zelfs heb gemeent, met een vooroordeel ingenomen zynde, gelyk het blykt uyt myne dertiende Briefswyze Antwoord: Edog in dit Kalfsoog heb ik voor de eerste reyze bevonden dat den hayrwyse band geenzints te considereren of te houden is voor een spiertje, 't welk gedestineert zoude zyn tot het bewegen van den Oogappel, en crystaline vogt; maar dat in tegendeel dat geheele werk afhangt en volbragt word van het aanhangzel des gezeyden bants, als mede van die spierige circul, diemen digt aan den Oogappel vind van agteren geplaatst te zyn. Het aanhangzel van den hayrwyse band, [*processus ciliaris*] heeft zyn bestaan uyt spierwyze draatjes, die na de lengte lopen, welkers peeswyze draatjens klaar kunnen gezien worden haar te verspreyden en te eyndigen in de tweede en kleenste, van my alzoo genoemde, circul, dewelke gelyk gezegt is, van agteren geplaatst wort, aan de kant of rand van de Oogappel. Daar benevens zoo ist, dat het uyterste van den hayrwyse band [*lig. Ciliare*] geenzints de gezeyde peeskens komt te maken, nog ook van haar te geven, gelyk de Autheuren zeggen, maar dit haare gezeyde uyteynde krult zig om, en wykt van het gezeyde aanhangzel af. (Ziet de eerste Plaat van dit 2 Cab. fig. 7. lett. *c.*) en alzoo schynt het dat den hayrwyse band geen zoodanige gemeenschap heeft met het aanhangzel, gelyk de Oude Schryvers gewaant hebben.

Deze zaken in een Kalfs-oog gezien zynde, heb ik my weder begeven tot de voorwerpen of oogen van Menschen, in dewelke ik voormaals ook wel meende zoo iets te zien, maar door een vooroordeel ingenomen zynde, verzuymde ik het naauwer te onderzoeken. Maar nu zoo bevinde ik, datter in deze zake geen ander onderscheyt en is, tusschen de Oogen van Menschen en Kalveren, als alleen dat alles grooter is in die van de Kalveren.

In de gezeyde kleene circul, van agteren digt aan de Oogappel geplaatst zynde, en werden niet alleen ingeplant de peeskens van de hayrwyse band, om den Oogappel te verwyden als het nodig is, maar het uyterste van den kleene circul schynt my te bestaan uyt circulaire en beweegingmakende draatjens, die den Oogappel, vernaauwen, wanneer wy sterk verligte zaken naukeurig willen beschouwen. Ik bekenne wel waar te zyn, dat men deze gezeyde rontomlopende draatjens niet zoo klaar zienkan, of men is genootzaakt de oogen des verstants te hulp te roepen; edog nadien den hayrigen band, nog ook des zelfs aanhang tot het toe nypen en vernauwen van den Oog-

appel gedestineert zyn, zoo vind ik geraatsamer hier toe te verkiezen deze kleene circul, digt aan den Oogappel geplaast zynde.

Sommige houden voor den aanhang van den hayrwyse band eenige swarte draatjenswyze overblyfzels, die men ziet aan te kleven aan het zeer dunne vliesje, dat de crystaline en glaasagtige vogt komt te ontvangen, namentlyk als men het ooge opgesneden en de vogt daar uytgehaalt heeft: edog en zyn deze niet anders als afgescheurde deeltjens van die swarte stoffe; waar mede den hayrwyse band, en ook des zelfs aanhangzel, en het Ruyschenvlies, in een natuurlyke stant, van bezet zyn; maar het aanhangzel der hayrwyse band is geplaatst onder den hayrwysen band zelfs, en komen uyt dezelve voort peeswyze draatjens, welkers eynde is in den kleenen cirkel, gelyk voorheen van my gezegt is.

Aanm. daar en boven, dat het tweede deel dezes Kalfsoogs, 't welk op de grond van het vlesje geplaast zynde, in zyn holte omvangen is met het Ruyschenvlies, het welke digt by de gezigt zenuw blaauw van couleur is, en het aderige in tegendeel is swart van verwe.

Ten tweeden. De gezigtzenuw loopt krom en niet regt uyt na het oog, in een Kalf.

Ten derden. Hier kan ook werden gezien het netwyze-vlies, 't welk met zeer veel slagaderkens verrykt is.

N°. XVI. Een gedeelte van 't harde vlies van een mensche Ooge, waar van eenige hayrwysebants zenuwkens afhangen, hier van werdender in d'eene meer, in d'andere minder gevonden. Dit voorwerp is afgebeelt in de XVI. Plaat van myne XIII. Briefswyze Antwoord. fig. 12.

N°. XVII. Het Oog van een Walvis, na de lengte opgesneden.

Aanmerkt ten eersten. Een gedeelte van 't Ruyschenvlies is van 't aderige vlies afgetrokken, op dat niemand van des zelfs wezentlykheyt en zoude twyfelen, en is het Ruyschenvlies hier zoo dik als een papier. Ziet van 't 2. Cab. de eerste fig. van de eerste Plaat.

Maar in een Mensch heb ikze voorheen af doen beelden in myne Antwoord op de 13 voorgestelde Brief. in de 16. plaat.

De tweede Plank.

N°. I. HEt agterste deel van 't harde vlies van een Kinds Ooge, met een gedeelte van de gezigt zenuw, wiens bekleetzel in twee vliezen gescheyden is.

Aanmerkt dat deze twee vliezen met den andere, over een komen en d'eene niets byzonders en heeft van d'andere, als alleen dat het buytenste dik-

ker is. Ziet het afbeeltzel hier van op de aanstonts aangeroerde plaatze.

N°. II. Het agterste van een dwers doorgesnede Oog van een Jonge, in wiens holte men zien kan het Netwyze-vlies, 't welk hier golfs-wyze zig vertoont, tegens de loop van de natuur aan, 't welk ik voormaals ook gezien hebbe. Het afbeeltzel hier van wert uytgedrukt in de bovengezeyde Plaat fig. 19. van het Briefs-wyze Antwoord.

Aanmerkt dat de Oogspieren hare natuurlyke plaats behouden hebben, inzonderheyt de regte.

In 't zelve Glas hangt ook aan een hayrtje de Regenboog van een Menschen Ooge, dewelke ik voorheen in fig. heb doen verbeelden; en 't geen ik daar over heb geschreven, in de uytlegginge van de XVII. Fig. van de bovengemelde Brief, zal ik hier eens verhalen.

Den Regenboog, 't welk een vlies is, schynende door 't hoornvltes heen, word van vooren in den omtrek vereenigt met het aderagtige, en van agteren aan het Ruyschenvlies; en kan het zelve metregt in twee cirkels verdeelt worden, waar van de grootste eyndigt daar de slagaderkens agterwaarts ombuygen en te rug lopen, of daar de vezelen, liever peezige vezelen van het aanhangzel van den hayrwyze band van agteren komen te eyndigen, gelyk gezien kan werden in de 17. *en* 18. *fig. van de* 16 *Plaat in 't Antwoord, op de Briefwyze voorstellinge. De andere circul, veel kleender eyndigt aan de oogappel. Den grootste cirkel des Regenboogs is verzien van ontallyke slagaderkens, dewelke met een wonderbaarlyke cours verspreyd zyn door den gezeyde Regenboog, gelyk de gezeyde figuren komen aan te wyzen: want als dezelve gekomen zyn tot den kleenen circul, zoo ist, dat dezelve weder te rug loopen, en haar alzoo boogswys omkeeren, welkers boogwyze omkeringen weder nieuwe en klynder takskens te voorschyn komen, dewelke ook op dezelfde wyze haar om keren, en te rug lopen; wanneer deze gekomen zyn aan den rand of eynde van den oogappel, mogelykom dat het bloet in al te grooten drift wat verhindert zoude werden, en niet zoo ligt buyten zyne vaten zoude lopen*, door een uyterlyk gewelt, of andere oorzaak, en dat in bloetryke Menschen.

N°. III. Het Ooge van een Jonge, dwers door gesneden, op dat het Ruyschenvlies, als mede het aderige vlies, en andere zaken te voorschyn zouden komen. In dit voorwerp is het netwyze vlies niet in 't geheel geconserveert; maar alleen een portie van 't zelve, en dat aan 't onderste gedeelte, alwaar de slagaderkens vervult zynde, des zelfs wezen vertoonen.

Een gedeelte van 't gezeyde Ooge, 't welk het naaste aan de grond van de vles geplaast zynde, is het Druyve en Hoorn-vlies, welkers agterste

wezen hier in 't gezigte komt, zynde namentlyk den hayrwysen band, met deszelfs aanhangzel, en peezige draaden, of vezelen.

N°. IV. Het Hoornvlies, met des zelfs vereenigde Bint, Aderig, en Ruyschenvlies, als mede den hayrwyzenband, met des zelfs aanhangzel, &c. Ziet verders in de uytlegginge van de 4 Fig, van de eerste Tafel van dit tweede Cabinet.

N°. V. Het hooft eenes Kints, leggende in een vogtigheyt, 't welk zonder eenig blanketzel of verwe, zoo curieus geconserveert word, dat het 't hooft van een fris en levendig Kind verbeelt; en is 't zelve van over veele jaren van my alzoo bewaart worden.

Aanmerkt ten eersten. Het opperste van 't bekkeneel, als mede de herssene weggenomen zynde, zoo komen ons hier te vooren de 10 paar zenuwen, den Tregter rood van couleur, wegens de opvullinge van des zelfs kleene bloetvaatjens met een rootwassige stoffe.

Ten tweeden, Het tusschenscheytzel, waar door het voor-en agter breyn, ter zyde van den anderen gescheyden word, verbeeldende een overdwersse seyssen, (indien het geoorlooft is, alzoo te spreken,) kan men hier ook klaar zien.

Ten derden. De Oog-raden ten deele van 't harde harssenvlies ontbloot zynde, komen ons ligt root voor, wegens de opgevulde slagaders.

Ten vierden. De opperste Lip werd in een Mensch door een eenigen band vast gehegt aan de opperste kaak, edog zoo vint men hier twee zoodanige banden.

N°. VI. Een Glas, onthoudende in zig een gedeelte van de blaas van een swangere Vrouw, dewelke, geduurende hare dragt met onverdraaglyke pyne, en gedurige begeerte tot het maken van haar water, gequelt zynde, ten laatsten is komen te sterven. Het lighaam geopent, en een viermaandig Kintje daar uytgehaalt zynde, heb ik de blaas verrot en bedurven gevonden, Edog 't geen ik meen aanmerkenswaerdig te zyn, is; dat aan alle de draden of zaselingen van deze blaas, hingen zeer veel kleene steentjes als zantjes. Ziet de 2. fig. van de tweede Plaat van dit tweede Cabinet, en 't onderwerp zelfs t'mynen huyze,

N°. VII. Een vlesje met heldere vogt, waar in drie voorwerpen leggen, waar van 't eerste aan een hayrtje hangende, een gedeelte is van een Menschen Ooge, waar in zeer perfect te zien is het onderscheyt tusschen het Ruyschen en Netwyze-vlies van buyten bezet met een swarte stoffe, waar mede men in tegendeel meest ziet de binnenste oppervlakte van 't Ruyschen vlies begaaft te zyn. Ook werden hier des hayrwyzen bands zenuwen

gezien, dewelke over de oppervlakte van 't Netwyze vlies loopen.

In de grond van deze Vles ziet men de verdere twee gezeyde voorwerpen, waar van het eene een Menschen Ooge is, op zoodanig een wyze toebereyd, dat het voorste gedeelte, 't welk het hoornvlies [*Cornea*] is geheten, weg gesneden zynde, de crystaline en glasagtige vogten, gezien kunnen werden, en dat in hare natuurlyke plaatzen: Ondertusschen moet men noteren, dat deze vogten, tegens de natuure, haare doorzigtigheyt en helderheyt verloren hebben, als mede datze harder zyn geworden van deze onze vogtigheyt.

Daar en boven kan men hier ook zien, het overige van de swarte stoffe, 't geen van 't Rusychen vlies, en hayrwyze band afgehaalt zynde, aan de gezeyde vogten in de ronte straalwys vasthoud. Deze straalwyse stoffe, of stralen zyn breder in de viervoetige dieren, die de Autheuren niet schynen geobserveert te hebben, dewelke de ogen van Kalveren, in plaats van die van de Menschen in koper afgebeelt hebben.

Het derde voorwerp, leggende mede op de grond van deze Vles, is het hoornvlies [*Cornea*] in wiens binnenste zyde, of wezen gezien worden.

De hayrwysen band, met des zelfs aanhangzel, als mede den kleenen circul, waar in de peeskens van het gezeyde aanhangzel komen te eyndigen, dewelke den Oogappel verwyden; als mede de rontom lopende vezelen of draden, dewelke den Oogappel vernaauwen. Ziet de eerste Plaat van dit twede Cabinet fig. 4. 5. en 7.

N°. VIII. Het netwyse vlies van een Kinds Oog, dryvende in een heldere vogtigheyt.

Aanmerkt eerstelyk. De slagaderkens zyn met een rootwassige stoffe vervult, waar door het netwyze vlies zig root vertoont, en is 't zelve zoo dun, dat het een spinnewebbe in dunte op veele plaatzen komt te overtreffen.

Ten 2de. In 't gezeyde netwyze vlies en is niets mergagtigs te zien, maar is het zelve geheel en al uyt bloetvaatjens bestaande; of nu het mergagtige in dit voorwerp afgegaan is, in de behandelinge, of niet, zulks en kan ik niet voorzeker zeggen. Ondertusschen is het wonderlyk om te zien, dat dezer bloetvaatjens uyteynden zoo subtyl zyn, datze ons als donsagtig voorkomen, nogtans is alles hol en met een roodwassige stoffe vervult, zonder welke opvullinge deze gezeyde uyteynden ons gezigte ligt zoude komen te ontgaan, alwaar het schoon, datwe vergrootglazen tot hulp namen. Ziet hier op verders

na ons Antwoord op de 13 Briefswyze voorstellinge. Tab. 16. fig. 7. en 16.

N°. IX. Een Vlesje onthoudende in zig 't Steen-been, met deszelfs half circulwyze canalen; als mede het slakkenhuysje, 't welk van ter zyde open is gemaakt, om alzoo het dunne beenige tusschenscheytzel niet alleen, maar ook het zeer dunne vliesken te zien, 't welk de holte van 't slakke huysjen, als mede deszelfs tusschenscheytzel komt te bekleden, en dat met des zelfs slagaderkens, dewelke konstig opgevult zyn.

N°. X. Een overdwers doorgesnede menschen ooge, waar in den hayrwyze band zig root vertoont, wegens de opvullinge der bloetvaatjens, edog des zelfs aanhangzel [*processus Ciliaris*] komt ons graauwagtig voor, nadien deszelfs bloetvaatjens niet en zyn opgevult.

In 't agterste van dit glas komt ons in gezigte het agterste van 't harde vlies, als mede het Ruyschen vlies, 't welk zeer rood is.

N°. XI. Een over dwers doorgesnede menschen ooge, om alzoo het Ruyschen vlies te kunnen zien; in 't zelve vertoont zig ook den hayr-wyze band, met desselfs natuurlyke swarte stoffe bezet.

Hier staat ook te letten, 't geen wonderbaarlyk te zien is, datmen hier zelfs, in 't gezigte krygt die slagaderkens, met een rood wassige stoffe vervult, dewelke daar loopen langs dat inwendige gedeelte van de oppervlaktes van 't hoornvlies, 't welk oogappel is geheten, welke slagaderkens in de oogappel van een gezont en welgestelt mensch noyt gezien worden, egter blykt het nu hier, datze daar zyn, en mogelyk zouden zy noyt haar vertoont hebben, ten ware ik dezelve door deze onze konste ontdekt hadde.

Ten tweeden kan men hier ook zien, de slagaderen, dewelke de gezigt zenuwen vergezelschappen, en loopen dezelve in dit en andere voorwerpen slangswys, als mede kan men hier.

Ten derde zien, die zagte oogzenuwen, dewelke haer bezyden aan de gezigt zenuwen voegen; als mede het netwyze vlies, 't welk uyt de grond van 't oog voortkomende, met geen mergagtige stoffe bezet is, of dit zoo van natuure geschapen is, of niet, zulks is my onbekent.

N°. XII. Een Vlesje met vogt, en daar in een omgekeert stuk van 't harde vlies van een menschen oog, met desselfs gezigt zenuwe, om alzoo het Ruyschen en aderagtige vlies te kunnen beschouwen.

Aanmerkt ondertusschen, datter een subtile portie van 't netwyze vlies, uit het midden van 't harde vlies, komt uitpuylen.

N°. XIII. Een over dwers doorgesneden oog van een mensch om het inwendig gestel te kunnen zien.

N°. XIV. Een Kinder hooftje, leggende in een vles met heldere vogtigheyt, wiens kouleur ons zeer levendig voorkomt; zoo dat de Oogen geslooten zynde, 't hoofje van een slapend Kindje gereprezenteert word.

Aanmerkt ten eersten, het bovenste gedeelte van de herssen-panne, als mede de herssenen weggenomen zynde, zynde slagaderen, die door de herssenen verspreyd waren, nagebleven.

Ten tweeden. Aan beyde zyden kan men zien de slagaderkens van 't bekleetzel van de gezigt-zenuwen; als mede de overblyszelen van de reukzenuwen.

Ten derden. De overblyfzels van de zeyssen zyn nog aan de haanekam vast blyven zitten, in dit voorwerp.

Ten vierden. Dat gedeelte van 't harde harssenvlies, 't welk zeer vast vereenigt is, aan het bovenste van de Oograden, is vervult van slagaderkens.

Ten vyfden. Op wat wyze de slagaderkens het dunne harssenvlies doorwandelen, omtrent het begin van de gezigt-zenuwen, zulks kan men hier ook zien.

N°. XV. Een menschen Ooge, in een heldere vogtigheyt hangende, 't welke zoodanig toebereyd is, dat men de Regenboog [*Iris*] bequaam zien kan.

Aanmerkt ten eersten. Hoewel de slagaderkens, door den Regenboog verspreyd zynde, vervult zyn geworden, zoo kan men egter deze niet zoo welzien, als wel daar ze van agteren, door des zelfs wezen, 't welk hayrwyze band geheten is, komen te lopen.

Ten tweeden. Die Zenuwen, en slagaderen, dewelke de gezigt-zenuwen vergezelschappen, kan men hier klaar zien; als mede twee zenuwkens, dewelke hayrwyze bands zenuwkens van my geheten zyn, deze loopen langs de oppervlakte van dit voorwerp, en zyn ook des te klaarder te zien, om dat de slagaderkens met een roodwassige stoffe opgevult zyn.

N°. XVI. Het agterste gedeelte van een Kinds Ooge, waar in het Ruyschen vlies zig zeer rood komt te vertoonen; daar en boven komt 'er uyt het midden van 't Oog een' gedeelte van het netwyze vlies.

N°. XVII. Een gedeelte van de Longe-pyp van een mensch, leggende in een vogtigheyt, op dat de alzoo genaamde kliertjens ons zouden voorkomen, zynde dezelve zeer veel in getale, en verspreyd door de inwendige oppervlakte van de Longepyp, tot bevogtinge van dezelve.

De derde Plank.

N°. I. EEn onvoldrage Kinds levertje, 't welk geexcarneert of ontvleest is, soo men gemeenlyk spreekt, dat is, na myn seggen, een Levertje ontbloot van alle des selfs bloetvaatjens sapryke uytenden, dewelke t' onreght kliertjens geheten worden, op dat men der vaten cours, getal, &c. naaukeurig konde zien.

Hoe groot een onderscheyd daer is tusschen de ware geschapenheyt der geseyde vaten van de Lever, ende de Figuren, dewelke de Autheuren afgebeelt hebben, kan men hier zien.

In het excarneren der Levers zynse gewoon met hare nagels, houte meskens, &c. het alsoo genoemde vlees van de vaten af te doen, waar door de vaten langer en langer wierden, eyndeling staken sy de uyteynden, niet alle, 't welk onmogelyk is te doen, met de punten van spelden, op een plank, en droogdense also, waar door deselve een onnatuurlyke gestalte kregen: Dit aldus verright zynde, gaven sy 't selve aan de tekenaars over, en dese wederom aan de plaatsnyders, waar door ons sommige Autheuren ontallyke verdigtselen op de mouw hebben gespelt.

Van over veele jaren af, heb ik my met groote vlyt beneerstight om 't gestel van de Lever te ondersoeken, waar door my seer dikwils de vingeren door 't koude water verdooft wierden; edogh noyt konde ick sulcks na wensch verrigten, als nu voor eenige jaren, wanneer ick quam uyt te vinden een sekere manier van doen, waar door de bloetvaten bevryd worden van al 't geene, 't welk ons gezichte eenigzints komt te verhinderen, in 't beschouwen der vaten, en dat zonder eenig gewelt daar op te doen, waar door 't getal der takjens geensints komt te verminderen, nog ook in langte komen toe te nemen, 't welk van de gemeene behandelinge niet en kan gezegt worden.

Aanmerkt ten eersten, dat de Poort-ader veel meer kleene takjens heeft, als wel de hol-ader, want des Poorts-aders takjens leggen stik digt op den anderen, en zulks meene ick considerabel te zyn, ja myn vertrouwen is, dat ons tot nog toe de huyshoudinge, en 't ware gebruyk der bloetvaten niet ten volle bekent is. Meent ondertusschen niet waarde Lezer, dat ick hier eenig onwaarheyt ter nederstelle; zoo 't u behaagt, en verwaardigen zult, my te bezoeken, als dan zultge zien, dat zulks waar en waaragtig is. 't Schynt wel een wonderlyk zeggen, dat de Poort-ader meer takjens heeft als de Holader; egter zoo ist met de waarheyt over een komende. Ziet de 2 Plaat van dit 2 Cab. Fig. 1, 3, 4.

Uyt deze stelling konde ick wel veele speculatien voortbrengen, die ick hier niet en sal aanroeren, aengezien ick voorgenomen heb in dit werk kort te zyn, om dat ick voor myn Dood, zoo 't God behaagt, alle myne Cabinetten voorgenomen heb te beschryven.

Ten tweeden. Nadien het my niet mogelyk is geweest, de stronken van de Hol-en Poort-ader in haar natuurlyke plaatzen te houden, na diense in een vogt hangen; hier door is het gekomen, dat de stronken van de Holader, als mede des selfs takken afgeweken zyn, van de takken van de Poortader; en alzoo is de Hol-ader 't naast aan de grond van de Vles geraakt.

N°. II. Een Vles met vogt, en daar in twee voorwerpen, waar van 't eerste en opperste het Oog van een Mensch is, hangende aan een hayrtje, 't zelve van alle zyne spieren ontbloot zynde, is vervult met wint, om alsoo desselfs ronde forme te zien.

In dit Voorwerp blykt het, dat de gesigt-zenuwe met twee bekleetsels is omvangen.

Het tweede Voorwerp zyn twee Oogscheelen van een Mensch, met een goede portie van 't vel van 't voorhooft.

In de rand van beyde dese Oog-schellen kan men hier klaar zien, niet alleen de twee traanstippen, maar ook selfs de mondekens der canaaltjens, die een doorgang verleenen aan zekere vogtigheyt.

N°. III. Een Menschen Oog, hangende in een vogt, wiens musculen gescheyden, ende de zenuwen bewaart zyn.

N°. IV. Een omgekeerde Maag van een Mensch, waar door de binnenste oppervlakte van buyten, werd gezien. In dezelve en komen ons niet alleen ontallyke sweetgaatjens te vooren, gelyk ick dezelve hier heb laten af tekenen, in de vyfde Plaat, fig. 2, maar my zyn in dezelve eenige andere verschynselen boven den uytgang van de maag voorgekomen, namentlyk ontallyke en seer kleene vierkante celluleuse tusschen-scheytselen, van verscheyde groote, hebbende eenig over een komen met die, dewelke in de Magen der Schapen gevonden werden, en wel in dat deel, 't welk in onze tale de kraag geheten is. Edog zyn deze zeer veel grooter in de Mage der Schapen, als wel die der Menschen. Ziet de 5 Plaat fig. 4. en *.

Hier zal my mogelyk iemand willen vragen, wat gebruyk deze geseyde celluleuse tusschen-scheytselen hebben? Waar op tot antwoord dient, zoo lang als ons de ware gesteltheyt der deelen onbekent is, zoo en zullen wy over 't ware gebruyk niet regt kunnen oordeelen; My aangaande, geheel en al geve ick my voor tegenwoordig over, om, zo veel my mogelyk is, de ware geschapenheyt der deelen te onderzoeken, met verwag-

tinge dat andere, 't zelve zullen doen ontrent het gebruyk, aangezien 't my nu moeylyk zoude zyn, 't beyde gader waar te nemen.

Ook kan men hier zien hoe de inwendige vouwen van de Maag gestelt zyn.

In 't zelve Glas doet zig ook op een kleen stukje van een onvoldrage Schape Maag, waar in de gezeyde vierkante celluleuse tusschen-scheytsels werden gezien.

N°. V. Een Vles, waar in onthouden word het Armtje van een Kintje, wiens handje een om gekeerde blaas van een Mensch vast houd.

Aanmerkt ten eersten. Den Arm en hand hebben een natuurlyke couleur, in het vel, en werden geen rimpelen nog onnatuurlyke vouwen gevonden; en is deze blaas uyt een dood Mensche gesneden, dewelke met de steen gequelt was, waar door deze blaas zeer verdikt was geworden.

Ten tweeden. Deze Blaas is zoodanig omgekeerd, dat de binnenste oppervlakte, hier nu is geworden de buytenste, ten eynde dat men die tegen natuurlyke takkige uytgroeisels zoude komen te zien, dewelke somtyds gevonden worden by luyden, die de steen hebben; en zyn deze hier considerabel groot, Gelyk de eerste Fig. van de 6 Plaat, van dit twede Cabinet komt te vertonen.

In andere Voorwerpen werden dezelve somtyds ook wel grooter gevonden. Tusschen deze takkige uytgroeisels, door het vryven van de steen voortkomende, verbergen haar somtyds de steenen. even alleens, gelyk men ziet dat de kaats-ballen, noten, en andere zaken, haar komen te verbergen in grassige gewassen; hier door gebeurt het somtyds, dat in 't afhalen van de Steen, den Steensnyder niet alleen de Steen, maar zelfs de takkige uytgroeisels met de tange komt te vatten, waar door dikwils doodelyke toevallen veroorsaakt worden, en dat ist eygentlyk, 't geen men zeyt, van 't aangroeyen van de Steen aan de Blaas, wanneer na het afhalen iet vlesigs of vliesigs in 't hol van de tang blyft zitten. Want zoo oyt een Steen is komen vast te groeyen aan de Blaas, zoo ist zeer raar. Ondertusschen kan ick ook nauwlyks geloven, dat oyt een Steen gevonden is geworden tusschen de vliesen van de Blaas (gelyk sommige voorgeven) ten zy dat dezelve, of wel de Pislyders, daarse haar in de Blaas inplanten, voor heen gequest of versworen zyn geweest.

Ten derden zoo is deze Blaas zoo dik, datze de pink van een Mensche in dikte komt te overtreffen.

Ten vierden. De ornamenten van 't Catoen, en Franje, waar mede den Arm verciert is, zyn hier toe strekkende: Ten eersten zoo werd hier door de wonde gedekt, dewelke door 't afsetten des arms veroorsaakt is; ten tweede zoo geeft zulks een cieraat aan 't onderwerp zelfs.

N°. VI. Een waterhoofdig Kindje van ses maanden, of tusschen de sesde en sevende maand gebooren, wiens hoofje in groote het geheele verdere gedeelte van 't lighaamtje komt te overtreffen; en staan nevens 't zelve nog vyf vlessen, onthoudende in haar zoodanige zaken, die ongehoort zyn: Weshalven ick van meninge ben het verhaal, zo kort als mogelyk is; hier te doen. Een zeekere eerbare Vrouw, die nog in volkome gezontheyt tot Amsterdam woont, voor eenige jaren swanger zynde, raakte in den arbeyt, de byzynde Vrouwen deden my roepen, nadien 't werk niet naar wensch ging; edog eer dat ick daer quam, zoo was 't gezeyde water-hoofdige Kintje al geboren; na dat de Vroetvrouw de nageboorte had gekregen, zoo vernamse de baermoeder nog bezet te zyn, en haelde in myn bewezen uyt dezelve, op verscheyde reyzen, een byzondere vreemde stoffe, dewelke in 5 verscheyde vlessen van my nog bewaart word; en is dezelve stoffe fibreus of dradig, zagt, celluleus, hollig en bollig, op sommige plaatzen hard, ook sponcieus, waar. uyt deze volgende zaken komen uyt te steeken.

Het eerste glas; getekent N°. VII. onthoud in zig een groot gedeelte van de boven gemelde vreemde stoffe, waar uyt een beentje of voetje voortkomt, van een schepseltje, van twee à drie maanden dragts, zonder zigtbaar lighaamtje; nevens dit gezeyde beentje komt ons nog een ander scheenloos voetje te voorschyn, en dat uyt dezelve stoffe. Indien men deze vles een weynig ommedraayt, zoo vernemen wy daar wederom in dezelve stoffe, de groote en kleene elleboogs pypen van een schepselken by na vander zelve ouderdom, hier van is het vlees afgegaan, wegens de tederheyt, en 't rou behandelen, eer my de vrinden 't zelve ter hand wilden stellen.

Onder de gezeyde voet komt 'er een vinger of toon te voorschyn, zonder een merkelyke hand. Op deze plaats heb ick een doorntie gestoken, op dat het ons te veerdiger in 't gezigte zoude komen.

Regt tegen over het gezeyden werden twee voetjens gevonden zonder datmen schenen, of dyen zien kan; het verder is confus en verwart, datter niet zekers van te zeggen is. Ziet de 3 Plaat fig. 3. van dit 2. Cabinet.

In de 2 Vles, getekent N°. VIII. werd ook gezien een groot gedeelte van de bovengemelde vreemde stoffe, in wiens opperste gezien word een dy-beentje, 't welk vlees-loos, ja ook been-vlies-loos is, 't zelve leyt overdwers; de knye hier van, kraakbenig zynde, heb ick ook met een doorntje aangewezen. Onder deze gezeyde knye, ziet men nog een tweede knye, en onder deze knye komt een eenige toon te voorschyn; als mede zoo vertoonen haar onder 't gezeyde verscheyde ledematen, als voetjes en handtjes, waar van d'eene meer, d'ander min volmaaktheyt heeft. Ziet de 3 Plaat, fig. 1. van dit 2 Cab.

In de derde Vles geteekent N°. IX. werd een groter deel van de gezeyde stoffe geconserveert; in dezelve kan men deze volgende zaken beschouwen.

Uyt het onderste gedeelte van deze substantie komen twee qualyk gemaakte beentjens, als mede een armtje te voorschyn, hier onder zyn de scheentjens byster krom.

Deze gezeyde ledematen komen voort uyt een rond gedeelte van de gezeyde stoffe, dewelke een buykje verbeeldende, in 't midden verzien is van een uythangselken, 't welk een roedeken representeert.

Deze gezeyde Vles wat omgedrayt zynde, vertoont zig aldaar een voetje zonder een merkelyk scheentje. Ziet de 3 Plaat, fig. 2.

De vierde Vles geteekent N^{o}. X. onthoud in zig een groot gedeelte van de gezeyde stoffe, uyt wiens onderste een bil voortkomt met een geheel been, dat is, dye, scheen, een voet, langs dezelve lopen de peeskens van de spiertjens zigtbaarlyk, alzoo het vleesig wezen te niete gedaan is.

Dit gezeyde voetje schynt uyt het lidt te zyn, nadien de onderste aanwassen van 't scheen en dye-been uyt haare natuurlyke plaatzen geweken zyn. Of nu deze quade gesteltenisse in de baarmoeder voortgekomen is, of niet, zulks en kan ick niet voor zeker zeggen.

Boven deze gemelde bil vint men een tweede overdwersleggend scheenbeentjen, als mede het kuyt-beentje, dewelke van haar vlees ontbloot zynde, ons bloot voorkomen.

Boven de gemelde beenderkens komt ook te voorschyn, uyt de meer verhaalde vreemde stoffe, een voetje, 't welke geen gemeenschap schynt te hebben, met de aanstonts vermelde beenderkens.

Deze Vles een weynig omgedrayt zynde, vertoonen haar de beginzelen van twee hantjens, waar van yder voorzien is van 3 niet wel volmaakte vingerkens, hoewelze met nageltjes bezet zyn. Ziet de 3. Plaat, fig. 5. Cab. 2.

In de vyfde Vles geteekent N°. XI. is mede een gedeelte van dezelve stoffe, in dezelve en vint men geen volmaakte zigtbaare ledematen.

Hier staan ook deze volgende zaken aan te merken. Ten eersten, dat alle de bovengemelde ledematen schynen te zyn van zoodanige schepselkens, die ontrent 3 maanden zyn gedragen.

Ten tweeden. Datmen nergens een volmaakt hooftje kan zien, hoewel datter ook ronde onvolmaakte lighaamtjens onder vermengt zyn, dewelke na hooftjens gelyken.

Ten derden de bovengemelde beenderkens waren alle met vlees omvangen, zoo dra alse ter werelt quamen, edog door het onsagt handelen isser op veele plaatzen 't vlees af gegaan, eer my deze zaken ter hand gestelt wierden.

Ten vierden. Dat ons hier een ruym velt open staat, om over deze zaken te raisonneren, maar zulks zoude buyten myn oogwit gaan, nadien ick voorgenomen hebbe, kort te zyn. Dit alleen zal ick zeggen, namentlyk dat ik van gevoelen ben; dat op die punt des tyts als deze Juffrouw swanger wierd, verscheyde eyerkens te gelyk aangeraakt, of vrugtbaar geworden zynde, onder een zyn verwart geworden, alsze 't samen te gelyk door de eygen wegen in de holte van de Baarmoeder zyn gekomen.

Ten vyfden. Soo staat ook aen te merken, dat zy staande haar eerste Huwelyk, noyt gekindert heeft, als mede dat dit de eerste reyze was, datze quam te bevallen van haar tweede Huwelyk, waar na datze ook nog verscheyde kinderen gebaart heeft, die gezont en welgestelt waren.

N°. XII. Een Vlesje met de slagader van een Kalfs milt, dezelve is met een rootwassige stoffe opgevult, wiens takjens in sappige en smeltbare bundeltjens termineeren.

Aanmerkt dat deze bundelkens dikker zyn in een Kalfs milt, als wel in die van een mensch; en bygevolg zynze ook in deselve zigtbaarder; daar en boven komen zy ons ook klaarder voor in een milt van een Kalf, om dat de ader takloos is: maar in een mensch kan men alle des aders takjens niet zoo wel opvullen, waar door ons de milt dradig voorkomt, en 't gezigt meermaalen bedriegt.

N°. XIII. De milt van een mensch, leggende in een helder vogt, ten eynde men alles te klaarder zouden kunnen zien.

Aanmerkt ten eersten. Dat zoo dra als ick deze milt met een rood-wassige stoffe vervulde, zoo wierden ook te gelyk zeer veele aderkens vervult, 't welk indien het niet altoos en geschiet, zoo gebeurt het egter zeer dikwils, waar door ons dan hier zeer veel aderkens root voorkomen, de andere in tegendeel zyn graauw van couleur gebleven: indien iemand zulks niet wel observeert, zoo zoude hy ligt een verkeert oordeel vellen, en sustineeren, dat het aderige wezen, fibreuze deeltjens waren, schoon men in tegendeel bespeurt, dat de milt van een mensch geen fibren of draatkens heeft, hoewel die der Kalveren daar van vervult is. Ziet het antwoord na op de 4 voorgestelde brief.

Ten tweeden. Staat aan te merken, dat de milt van een mensche van binnen gants geen kliertjens heeft, nog ook eenigen cellekens, hoewel eenige Autheuren dezelve beschreven, en ook afgebeelt hebben.

3. Onder dezer slagaderen uyteynden zynder verscheyde, aan dewelke de sapryke uyteynden nog vast zitten.

N°. XIV. Een Vlesje met vogt, waar in onthouden word een Jongens

maag, met des zelfs slok-darm, als mede het voorste gedeelte van 't Net, 't welk van den bodem des maags afhangt.

Aanmerkt ten eersten. Dat deze maag niet alleen zyn natuurlyke en levendige couleur, maar ook zyn forme en groote behouden heeft.

Ten tweeden. Soo komen ons in dezelve voor de slag-aders, dewelke langs de buytenste oppervlakte loopen, maar die gene, dewelke haar ontrent de grond vertoonen, schynen haastig te eyndigen, en als afgesneden te worden, daarze in tegendeel na binnen lopende, haar voornaamste takken door het zenuwagtige vlies verspreyden, waar door het zelve veel ryker van bloetvaatjens is, als wel het vlesige, of gemeene, of ook wel het fluweele Vlies, 't geen aanmerkens weerdig is: jaa daar uyt zoude men mogen oordeelen, dat de uyt eynden der slagaderen in dit vlies iets uytwerken, 't geen in de andere vliezen van de maag niet en werd volbragt: want zoo groot een quantiteyt bloets, als wel hier ter plaatze werd gevonden, en heeft dit zenuwagtige vlies niet van noden tot desselfs verwarminge, nog tot hare voedinge. Myn vertrouwen is, dat uyt de vogten, die in de slagaders van dit gezeyde vlies onthouden worden, een sereuse vogtigheyt gemaakt en gescheyden word, waar door het gedarmte, bevogtigt word, en alzoo schryf ick dit toe aen de uyteynden der gezeyde slagaders, 't geen andere toege-eygent hebben aen zekere byzondere ronde lighaamtjens, die zy kliertjens noemen, by my niet anders zynde als die gezeyde sappige uyteynden der bloetvaetjens, dewelke als ronde, en ook rond en lange bundelwyze bollekens haar vertonen.

De reden, waarom ick zulks heb begonnen te sustineren is deze, wanneer ick de slagaderen van 't darm-scheyl quam op te vullen met rood-wassige stoffe, zoo wierd dezelve verders voortgedreven tot in de holte van 't gedarmte, en dat door deze alzoo genoemde kliertjens, en zulks wedervaart my zeer dikwils. Daarenboven zoo heb ick den 12 vingeren darm wiens bloetvatjens opgevult waren, omgekeert en in een vogt gehangen, na dat ikze in schoon water te weke gestelt had, en alzoo bevond ick, dat de alzoo genoemde geerstwyze kliertjens van den 12 vingerigen darm penceels wyze gestelt waren. Edog hier van breder in de beschryvinge der volgende Cabinetten.

Ten derden. Zoo staat hier te considereren, dat de slokdarm van deze maag alzoo toebereyt is, dat de musculaire draden, die na de lengte loopen; en waar door de slok-darm wert verkort, wanneer zulks nodig is, hier zeer klaar te zien zyn.

Ten vierden. Op wat wyze, dat de zenuwen, die door de maag passeren,

langs de zyden van den slok-darm lopen, kanmen hier aan eene zyde zien.

Ten vyfden. Zoo blykt het hier, dat het Net verzien is met duyzende van slagaderkens, door dien dezelve tot haer uyterste vervult zyn, met een roodwassige stoffe. En nadien ick tot nog toe niemand gevonden hebbe, die het zelve dusdanig in figuren heeft doen verbeelden; zoo dogt het my de moeyten waardig te zyn, 't zelve in deze myne Plaaten in te voegen. Ziet de vyfde Plaat, Fig. 1. Thes. 2.

Ten sesden. Zoo blykt het hier klaar; dat het Net in een welgestelt mensche met geen gaten doorboort is, niet tegenstaande dat sommige Autheuren 't zelve ter contrarie met gaten beschreven, en in figuren verbeelt hebben. Egter zoo dientmen agtinge te geven, dat, ten zy men 't zelve zeer omsigtig komt te behandelen, 't zeer ligt gaten in zig krygt.

N°. XV. Nieren van kinderen in een helder vogt geconserveert zynde; waar van de bovenste aan een hayrtje hangende, natuurlyker wyze, rood van couleur; dezelve is ten deele gescheyden, van 't buytenste en smeer vlies, ten eynde men die ongelyke oppervlakte zoude komen te zien. Deze ongelykheyt of oneffenheyt is zoo considerabel in die ouderdom, dat de Nieren van jonge Kinderen haar verbeelden t' zamengestelde klieren te zyn, 't welk nogtans zoo niet en is.

Dit gezeyde Smeervlies, is bezet met ontallyke platte, ronde, langronde, ja ook hoekige smeer-deeltjens; en dit kan men klaarder zien in pas gebore Kinderkens, als in bejaarde Perzoonen.

Deze gezeyde deeltjens zyn eygentlyk de smeer-cellekens van Malpigius, ontrent dewelke men te considereren heeft, dat alhoewelze smeer-cellekens geheten worden, en in de Koeyen en Schapen waarlyk zulks zyn; egter zoo kan men met waarheyt niet zeggen, dat een Mensch zoodanige smeer-cellekens heeft, nadien gansch geen [*Adeps*] smeer of talk in's Menschen lighaam gevonden word; want 't geen men ontrent het hert, net, darmscheyl en nieren, smeer heet, in de gezeyde Beesten, 't zelve is waarlyk [*Pinguedo*] Vet in de Menschen, en by gevolg zoo is die verdeelinge, dewelke de Autheuren maken van Vet en Smeer, (anders Talk geheeten) rakende 't lighaam van een Mensch, gants onnut, aangezien niet alleen in een levendig, maar ook zelfs in een vers gestorve mensche, het vet niet alleen onder 't vel, maar ook zelfs ontrent het harte, en d'andere gezeyde deelen, zeer zagt is, smeltende ligtelyk door 't handelen onzer warme vingeren. Ja 't zelve zoude menigmaal in de Somer van al te groote beweginge in een levend Mensche komen te smelten, ten ware het in de cellekens by een gehouden wierd. In de Paerden vint men mede geen smeer, maar alleen zagt vet, 't welk meermalen door al te groote beweginge en verhittinge in de holte van haren buyk uytgestort word, inzonderheyt als hare ingewanden met veel vets bezet, en de cellekens al te teer zyn.

Hier vooren heb ick gezegt, dat 's Menschen vet zeer week is, en dat niet alleen in een levendig, maar ook zelfs in VERS afgestorve menschen, om dat ick door ondervindinge bevonden hebbe, het vet van een Mensche in Smeer of Talk ontaart te worden, en dat in vette Lyken, dewelke twintig en meer Jaaren begraven waren. In deze ontaardinge in de graven voortgebragt, en word het vet niet alleen hart, maar 't word ook wit van couleur.

Staat ook aan te merken, dat zoodanige veranderinge in alle Lyken niet te vinden is; maar alleen in die geene, dewelke zeer diep, en in vogtige plaatzen begraven zyn.

In de grond van deze Vles werden nog daar en boven Nieren gezien van Kinderen, dewelke rood van couleur zyn.

N°. XVI. Een Vles met vogt in zig onthoudende de waterblaas van een Jonge, met het agterste gedeelte der roede, als mede de voorstanders. Merkt aan, ten eersten, dat dit gezegde deel der roede, van een Paarde haayrtie afhangende, zyn natuurlyken plaats, figuur, omkromming onder de schaambeenderen, als mede zyn dikte behouden heeft.

2. Dat by de spongieuse zenuwagtige lighamen, de groote, en kleyne, met een waschagtige stoffe vervult zyn.
3. Dat het zenuwagtige schot, tusschen de twee groote spongieuse lighamen gelegen, duydelyk in dit voorwerp gezien kan worden, gelyk mede de voorstanders, onder de schaambeenderen uytpuylende.
4. De pislyder van de eene zyde is verzien van verscheyde slagaderen, als mede van zenuwen, die volgens de lengte zich verspryden.

N°. XVII. Een Vles, in wiens vogt gezien word de Poort-ader van een Kalfs lever, zeer konstig met een geel-wassige stoffe opgevult. Onder alle de preparatien, die ick oyt gemaakt hebbe, en is deze geenzints van de minste, aangezien des zelfs alderfynste takjens vervult en geconserveert zyn, en zyn deze zoo groot in getale, als ick noyt zulks gezien hebbe.

N°. XVIII. De schamelheydt van een Meysje, met de natuurlyke couleur verzien, en zodanig bewaart, dat het nu versch uyt het lighaam gescheyden of gesneden schynt te zyn.

Merkt aan, Ten eersten. Tusschen de nymphen onder den pisweg, kan 't [*Hymen*] maagde-vlies zeer duydelyk gezien worden.

2. Boven den pisweg vertoont zich het hooftje van de [*Clitoris*] kittelaar, met desselfs [*Praeputium*] voorhuyt.
3. Onder de gemelde schamelheydt kan men zeer naauwkeurig zien, waar de huydt van de [*Perinaeum*] bilnaadt eyndigt, en gelyk als in een roodt gelyk vlies verandert, daar in tegendeel de huydt eenigzints ruuwer verscheynt.

De Vierde Plank.

N°. I. EEn Kints Oog met een kleen stuk van 't voorhooftsbeen.

Aanmerkt ten eersten, dat hier het oograd weggenomen is, op dat alzoo de Spieren des Oogs in hare natuurlyke plaatzen zouden konnen werden gezien.

Ten tweeden. Hoe, en op wat wyze een zenuw over de gezeyde spieren komt te loopen, en zoo verders door een gat van 't voorhoofts been lopende, zig komt te verspreyden door 't vet, voorhoofts spier en vel, zulks kan men hier zeer bequamelyk zien,

Ten derden. Deze Spieren hebben hare natuurlyke couleur.

Ten vierden. De Vles een weynig omgedraayt zynde, zoo vertoonen haar het harde, aderagtige, netwyze, en Ruyschen vlies.

N°. II. Een gedeelte van de Moerkoek, met een wassige stoffe vervult.

Aanmerkt ten eersten. Dat in de Moerkoek gantsch geen kliertjens zyn te vinden, hoewel de Autheuren 't zelve sustineeren, zulks blykt hier klaarlyk. Ick zegge klaarlyk, nadien dit voorwerp op zoodanig een wyze toebereyt is, dat niemand, dit gezien hebbende, aan de waarheyt na deezen langer zal twyfelen; want ick en hebbe niets van 't zelve voorwerp weggenomen, ook en heb ick 't zelve met geen vingeren geknuffelt of gevreven, alleen maar heb ick met een wassige stoffe de vaten vervult, en dat met zoodanig een behendigheyt, dat niet het minste takje ongevult of ledig is gebleven.

Ten tweeden. Nergens heb ick eenige uyteyndens van bloetvaten gevonden, die zoo groot een overeenkomste hebbe met die, dewelke de schorssige substantie der herssene maken, als wel die van de Moerkoek.

Ten derden. Hoewelder meer inwendige partyen zyn, dewelke uyt loutere vaten haar bestaan hebben, gelyk de Milt en andere deelen meer, zoo en heb ick 'er nogtans geen gevonden, wiens kleene takjens zo menigvuldig zyn, als wel die van de Moerkoek. Ziet de 6 Plaat van dit tweede Cabinet, representeerende de figuren van takken van Milt, lever, nieren, Moerkoek en andere meer.

Deze dingen wel doorzien zynde, zoo zal men ligt kunnen oordeelen, dat de uyteynden der bloetvaten van den anderen veel komen te verschillen, en dat niet te vergeefs!

Ten vierden. Dat de bloetvaten, die de Moerkoek maken, geenzints vereenigt worden, met die van de Lyfmoeder, heb ick voorgenomen te vertonen in de beschryvinge van 't derde Cabinet, daar by voegende eenige zaken die van andere niet en zyn geobserveert.

N°. III. Een stuk van de Moerkoek, wiens bloetvaten, de moerkoek zelfs zyn, heb ick opgevult met een ligt roode wassige stoffe.

Dit, en het even voorgaande voorwerp, leggenin een heldere vogt, sonder 't welke wy het zoo curieus niet en zoude kunnen zien.

N°. IV. Een stuk van des Milts slagader uyt een Kalf, vervult met een rootwassige stoffe, wiens uyteynden versleeten penceelen verbeelden, 't geen ick bevonden hebbe, nog in de Moerkoek, nog in de schorssige substantie van de herssene, eenige plaatze te hebben.

N°. V. Een stuk van de zyde des Levers van die waterzugtige, waar van gewag gemaakt is, in de beschryvinge van 't eerste Cabinet. Hier in word meede vertoont dat alle de bloetvaten, niet het minste uytgezondert, ontaart zyn in waterblaasjens. Ziet het tweede Cabinet. Fig. 3.

Staat ook aan te merken dat het vlies, 't welk deze Lever bekleet, zeer dik is geworden; als meede dat de gesneede zyde, van ter zyde gezien zynde, een sapryke sponce komt te verbeelden.

N°. VI. Een Vlesje in zig onthoudende een stuk van 't oppervelleke van een Kint, in wiens binnenste oppervlakte gezien konnen werden de bystere kleene uyteynden van de vel tepeltjens; die, na myn opinie, 't oppervelleken maken; want myns bedunkens zoo is het oppervelleken niet anders als een uytgroeizel van des vels tepeltjens, dewelke daar ter plaatze zoo exquisit een gevoelen niet hebben, als wel een weynig dieper; en alzoo zeytmen ook wel dat het oppervelleken niet en gevoelt, om dat het ons geen pyne komt aan te doen, als het gequest is geworden; nogtans zoo heeft het een gevoelen op zyne wyze.

Van over veele Eeuwen heeft men wel vast gestelt, dat het oppervelleken een gestel was, 't welk uyt onnutte en uytgedreeve vogten, door de uyterlyke koude, quam te verdikken, en alzoo zyn bestaan kreeg, gelyk men ziet in bry, dewelke kout geworden is. Edog, dewyl de Kinderkens, zo dra zy geformeert zyn in 's moeders lighaam, daar de uyterlyke koude niet by komen kan, van dit velleken niet ontbloot zyn, zoo vervalt deze hare stellinge.

N°. VII. Een Glaasje in zig onthoudende een gedeelte der slagaderen, dewelke door het mergagtig deel van de herssene loopen, en dat uyt een jong geboore Kintje: Onder deze slagaderen, werden der verscheyde gevonden, welkers uyteynden het ware bloetvatige wesen van de schorssige substantie van de herssene maakt.

N°. VIII. Het wormwyse uytsteeksel van den blinden darm van een Mensch, deselve is na de lengte opgesneden, en in een vogt gelegt, ten

eynde alle die bastaart klierkens zeer klaar in 't gesigte zouden komen, en als dan zoo blykt het, dat dit gezeyde wormwyse uytsteekzel een groote overeenkomste heeft met dat van de hasen, alhoewel het zoo ruym niet en is. Beyde deze uytsteeken zoo van een Mensch, als van een Haas, zyn van binnen zoo talryk van gezeyde klierkens, datze zoo digt nevens den anderen zyn geplaast, datter nauwlyks eenige ledige spatie tusschen beyde werd gelaten. Deze gezeyde klierkens zyn zo zagt, dat men dit uytsteekzel zeer omzigtig moet handelen, anders zoo verdwynen de klierkens, of ten minsten zoo vermindert haar getal.

N°. IX. Een droog cristalline glaasken, waar in, aan een hayrtje hangt het geraamte van een West-Indisch Vogeltje, 't welk zoo kleen is, dat het te bedugten is, of 'er wel oyt ergens een kleender gevonden is. 't Selve is van een Vogeltje, 't welk by de Portugezen geheeten is, Pegafrol, in onze tale Bloem-spegt. Deszelfs beenderkens zyn zeer teder, en op zommige plaatzen een zyde draat in de dunte overtreffende.

N°. X. Een glaasje, waar in bewaart word, een stukje van 't vlies Chorion, van een Schaap, aan 't zelve zyn nog eenige cotyledones. vast.

Aanmerkt ten eersten. Dat deze cotyledones niet anders en zyn, als kleene moerkoekskens, waar van het vlies Chorion vervult is.

Ten tweeden. 't Is zeker dat hier in geen klieren gevonden werden.

N_o. XI. Het hoornagtige vlies van een Menschen oog, het welk van agteren gezien zynde, aan komt te wyzen, hoe dat in een levendig Mensche, de hayrigen band, als mede deszelfs aanhangzel van den oogappel kunnen af en aan wyken; Hierom is dit object in een heldere vogt gelegt, gelyk het ook in 't leven alzoo is gelegen. Aanmerkt hier nevens ook den kleenen circul, loopende rontom den oogappel, waar in de pesige draatjens van het aanhangzel des hayrigen bands eyndigen, en dit is dezelve circul, die ik vertrouw begaaft te zyn met rontom loopende draatkens, tot toenypinge, en vernaauwinge van den oogappel.

Alle deze zaken kan men hier zien met ontelbare bloetvaatjens voorzien te zyn.

N°. XII. Het zagte gedeelte van 't verhemelte, zynde het bekleetzel van 't verhemelte van een Kind, door wiens oppervlakte men niet alleen verspreyd vind de mondekens van de klierkens van 't verhemelte, dewelke ook eenig snot van haar geven, maar ook zelfs de tepeltjens van 't verhemelte dewelke hier wat komen uyt te puylen, en zyn deze veel kleender als zantjes, dienstig zynde om de smaak te onderscheyden. Ook zoo zietmen hier die ronde, en latwyze overdwersse ongelykheden van 't verhemelte.

N°. XIII. De Tong van een Schiltpad, wiens bovenste zyde voorzien is van ontelbare tepeltjes, gelykende van figure die van de Tong van een Os, zynde mede lang scherp-toeloopende, en met een bekleetzel, als van een opperhuydeken omvangen.

N°. XIV. Het Oog van een Jonge, hangende aan een hayrtje, deszelfs harde vlies is wat omgekeert: op dat men de Choroidea of het aderagtige vlies, van slagaderkens zeer verrykt zynde, konde zien.

Aanmerkt ten eersten. Als men 't bovenste van dit Glas wat nederwaarts doet hellen, zoo kan men het netwyze vlies, van slagaderkens vervult zynde, bequaamlyk zien, als mede

Ten tweeden. Hoe, en op wat wyze de slagaderkens door den regenboog verspreyd worden.

N°. XV. De Lever van een ongebore Walvisje, dewelke ontvleest is, gelyk men gemeenlyk spreekt.

Aanmerkt ten eersten. Dat dit walvisje omtrent een elle lang was.

Ten tweeden. Datter geen kliertjens in de Lever gevonden zyn.

Ten derden. De bloetvaaten, die voor 't grootste gedeelte des levers gestel uytmaken, kunnen hier klaar gezien werden, voornamentlyk derzelver uyteynden.

N°. XVI. Het oog van een kint, 't welk op de gront van 't glas is geplaast, en zoo toebereyt, dat het harde vlies weggenomen zynde, het aderige vlies in 't gezigte komt, en dit afgescheurt zynde, kanmen ook zien het netwyze vlies, als mede den regenboog met hare opgevulde slagaderkens. Hier ontrent staat ook aantemerken, datter door het buytenste vlies, 't welke de gezigtzenuwe omvangt, vele slagaderkens, en zenuwen slangswys komen te lopen. Deze zenuwen geven takjens van haar aan den hayrigen band.

N°. XVII. Een Vlesje met vogt, in 't welke aan paartshayrtjens twee voorwerpen hangen, waer van het eerste en opperste het steenige been van 't gehoor zynde, zo toebereyt is, dat de holte van 't doosje [*capsa*] geopent zynde, het hamertje, en aanbeeltje, met haare vliesjens omvangen zynde, in haar natuurlyke plaatzen gezien kunnen werden.

Aanmerkt ten eersten. Het beene vliesken van deze gezeyde beenderkens is voorzien van veele opgevulde bloetvaatjens.

Ten tweeden. Soo kan men hier ook zien her aanbeeltjen met deszelfs zeer dunne spiertjen.

Ten derden. Door het opgescheurde trommelvliesken, werden hier ontelbaare bloetvaatjens verspreyt. Ziet deze hare figure in 't antwoort op de 8 voorgestelde brief, aan den welgeoeffenden Heer Graetz.

Het tweede voorwerp is het oor, 't welk natuurlyker wyze gecouleurt is, zonder eenig blanketzel, of opgesmeerde verwe.

N°. XVIII. Een stuk van de moerkoek van een vrouw.

Aanmerkt ten eersten. De bloetvaten, die de moerkoek maken, heb ik geheel en al opgevult met een rootwassige stoffe, op dat, zooder nog iets anders in de moerkoek gevonden wierd, 't zelve te voorschyn zoude komen, maar heb niets gevonden dan bloetvaten. Van alle oude eeuwe is 't voorzeker gehouden, dat de moerkoek vereenigt wierd met de baarmoeder, door de uyteyndens van de wederzytze bloetvaten; zulks werd hede ten dage gesustineert en van eenige Anatomisten, die geenzints, van de geringste zyn. Edog wat van deze zaake zy, zulks zal men ligt kunnen uytvinden, indien men met ons deze zelve weg wil inslaan.

Ik had tot dien eynde dikwils de bloetvaten, die de moerkoek maaken, vervult met een rootwassige stoffe, en heb bevonden dat de moerkoek niet alleen omvangen is met een vlies aan die zyde, dewelke na het kint gewent, en Chorion geheten is; maar ook zelfs aan die zyde, daarze haar met de lyfmoeder komt te vereenigen, bevinde ik de gezeyde koek bezet te zyn, met iets, 't geen na een vlies gelykt, 't welk vereenigt is met de uyteynden der bloetvaten.

Deze gezeyde vliesige stoffe bros en geenzints taay zynde, kan men beswaarlyk van de koek afscheyden, en dezelve schynt ten opzigte van deszelfs wezen, eenige overeenkomst te hebben met het vlies Chorion, 't welk ook zeer bros is, en zoude men mogen zeggen, dat dit gezeyde vliesige wezen een continueel lighaam is met het ware vlies Chorion.

Ten tweeden. Soo staat hier aan te merken, dat my dit niet in 't gezigte en zoude gekomen zyn, ten ware dat de gezeyde bloedvaten des koeks opgevult waren geweest, want hier door zoo vertoonde zig de gantsche koek root, en 't gezeyde vliezig wezen witagtig of graauw, en dat over die gantsche oppervlakte des koeks, dewelke zig aan de lyfmoeder vereenigt.

Ten derden. Soo staat aan te merken, datmen deze koek zagtjens moet handelen, anders zoo komt deze laast gezeyde oppervlakte te scheuren, en gescheurt zynde, zoo verdeelt de koek zig in veele knobbelige deelen, of lobben, waar door de gezeyde vliesagtige stoffe gebroken zynde, niet wel te observeeren is.

Ten vierden. Dat deze gezeyde vliesagtige stoffe van my verscheyde malen bevonden is, in een steenige zelfstandigheyt verandert te wezen, en dat op verscheyde plaatzen, niet tegenstaande de kinderen nog al welgestelt ter werelt quamen.

Deze zake aldus gevonden zynde, dunkt my hier uyt te kunnen besloten worden, dat de bloetvaten des lyfmoeders niet immediatelyk vereenigt worden met die van de moerkoek, of liever met die, dewelke de moerkoek maken; maar dat deze hare vereeninge geschiet door het tusschen komen van 't gezeyde vliesagtige wezen.

Hier staat nu wel een ruym velt open, om daar in te treden, ende te onderzoeken, hoe dan, dit toegestaan zynde, hetvoetzel voor 'tkint uyt de lyfmoeder tot het Kint gebragt werd, door wat wegen zulks geschiet, waar het toebereyt word, &c.

Edog, om myne palen niet te verre uyt te zetten, dunkt het my niet raatzaam hier inne te treden, nadien myn voornemen alleenig daar toe strekt, om een lyste of beschryvinge te maken van alle myne toebereyde en geconserveerde zaken: en wat aangaat des Kints voetzel, waar het toebereyt word &c. Zulks zal uyt het gevolg van my verhandelt werden.

N°. XIX. Een stuk van 't binnenste of derde vlies van de lyfmoeder uyt een schaap, 't welk bevrugt was, door 't zelve loopen duyzende vaatjens, die tot nog toe zyn onbekent gebleven, waar in 't voetzel van de vrugt gemaakt en toebereyt word. En zyn deze wormwyze vaatjens van my geheten om datze wormwys gekromt door het gehele gezeyde vlies lopen ziet de VI. Plaat. Fig. 6. van 't 2. Cab.

Deze vaatjens quamen my voor eenige tyt in 't gezigte, na dat ik de bloetvaten des lyfmoeders met een rood-wassige stoffe opgevult had, waar na my deze wormwyze helder schynende voorquamen, en de bloetvaten gantsch root.

In deze gezeyde wormwyze vaatjens vertrouw ik, dat het voetzel toebereyd word, en niet in eenige pretenze kliertjens des lyfmoeders, dewelke niemand tot nog toe heeft kunnen tonen.

Hier zal mogelyk iemand komen te vragen; of vaten bequaamheyt hebben om eenige byzondere vogten te bereyden? dient tot Antwoort: Nadien het vaten zyn die 't zaat in de testiculen bereyden, alwaar geen kliertjens gevonden worden, en ook geen klieren binnen in de lever en zyn, en nogtans werkzaam in 't toebereyden van de gal, gelyk hier voor vermelt staat; zoo en kan ik niet zien, waarom zulks in de Baarmoeder ook niet en zoude kunnen geschieden, in deze nieuw uytgevondene vaatjens.

Waar heen het gezeyde voetzel verders passeert, zullen wy in 't toekomende verhandelen.

N°. XX. Het aderagtige, en ook 't Ruyschenvlies van een Menschen Oog, dewelke zoo toebereyt zyn, datze beyde gader gezien kunnen werden. Ook kan men hier zien, hoe groot een onderscheyt datter is tusschen

de cours der bloetvaatjens van 't eene en 't andere vlies. Ondertusschen staat te letten, dat de inwendige oppervlakte hier omgekeert zynde, uytwendig voorkomt, en is dit object in een vogt bewaart, op dat men het te beter zoude kunnen zien.

De Vyfde Plank.

N°. I. BEyde de oogschellen van een Kalfsoog.

Aanm. ten eersten. Dat alle de mondekens der vaatjens, die in de randen dezer Oogschellen zitten, en vogtigheyt doorlaten, hier gezien kunnen worden; en is de gezeyde vogtigheyt taay geworden zynde, (van de vogt, daar 't object in hangt,) zigtbaar in de gezeyde mondekens; waar dat het eenigzints komt uyt te puylen.

Ten tweeden. Uyt het traan kliertje komen veele hayrtjens voort.

Ten derden. De traen stippen zyn hier zeer ruym.

N°. II. Het Oog van een Mensch, waar aan vast zitten vyf oog-spieren, de sesde ontbreekt aan dit voorwerp; en zyn deze spieren natuurlyker wyze root van couleur.

N°. III Een stuk van de schorssige substantie der herssene, hangende in een heldere vogt, zonder 't welke het niet mogelyk is, het ware wezen desselfs te zien. Hier blykt het klaar, dat het schorsige wezen der herssene geenzints klieragtig, maar uyt loutere bloetvaatjens is bestaande. Hier toe zoo heb ick deze bloetvaatjens met een rootwassige stoffe vervult: men ziet hier en daar ook wel wat van de mergagtige substantie, aan den schorssige vereenigt te zyn, edog dezelve is niet rood geworden, van de gezeyde opvullinge.

N°. IV. Vlieskens, met hoesten uyt de long-pyp gelost zynde, dewelke, zoo zy niet te houden zyn voor stukjens van het inwendige vlies van de longpyp, egter zeer groote overeenkomste met dezelve hebben, want zy zyn taay, en met ontelbare gaatjens doorboort. Een jonge out ontrent agt jaaren, in een sware hoeft vervallende met een geduurige koorts loste en dat by beurten, verscheyde vliesige deeltjens, dewelke met veele gaatjens doorboort, en taay waren, waar na hy eenigen tyd is komen te overlyden: edog het openen van desselfs lighaam konde ick van de ouders niet verkrygen, weshalven ick niet zekers daar van kan oordeelen.

N°. V. De lever van een muys, hangende aan een hayrtje, in een Vlesje met heldere vogtigheyd vervult.

Aanmerkt ten eersten. In deze lever zyn twee kleyne ronde geswellekens, in groote met een gemeene erwete over eenkomende, gevonden. Een

derzelve geopent zynde, bevond ik, dat het gezeyde geswelleken niet anders was als een vliesje, onthoudende in zig een worm, zynde een stroo breet, wit, en een vinger lang, van figure en forme, de gemeene, en in leden verdeelde lint-worm, gelyk zynde.

Ten tweeden. Deze worm kan men zien in de gront van het Vlesje, als mede het tweede geswelleken, dat nog niet geopent is.

N°. VI Het lelleken des keels van een jonge, wiens bekleetsel als voor een opperhuydeken, op die plaatze verstrekkende, ten deele weggenomen is, ten eynde desselfs lange draden, als in een middelpunt byeenkomende, gezien zoude kunnen werden.

N°. VII. De [*Plexus chorideus*] netwyze vlegting, zeer root geworden zynde, wegens het vervullen van de slagaderkens. In dezelve zyn geen zigtbare klierkens, maar 't schynt een continuatie te zyn van de gezeyde slagaderkens, of deze slagaderkens schynen in de gezeyde netwyze vlegting te veranderen of te ontaarden, want als men de slagaderen opvult, zoo werd het vlegtzel ook vervult: edog hier van breeder ter plaatzen alwaar ik voorgenomen heb van de t' zamengestelde, en door een gevlogte klieren te handelen. De fig. van dit bovengenoemde Chorions wyze vlegtzel kan gezien werden in het antwoord, op de twaalfde voorgestelde brief.

N°. VIII. De slagaderlyke vaten, door het dunne herssen-vlies verspreyt, en dat uyt een kleyn kint.

N°. IX. Beyde de oogleden van 't oog van een mensch.

Aanmerkt ten eersten. Dat de traangaatjens in de groote hoek gapende, of openstaande, hier gezien kunnen werden; als mede die mondekens der kleene Canaaltjens in beyde de randen der oogschellen.

Ten tweeden. Dat het traan kliertjen met veele mondekens verzien is, blykt hier klaar.

N°. X. Een jong geboore kints long, met herte, swezerik, en gedeelte van 't herte saksken, de longe-pyp, de stronk van de groote slagader, en desselfs drie opgaande takken na boven.

Aanm. ten eersten. Alle deze zaken zyn hart gemaakt, na datze zyn vervult, en werden alzoo buyten de vogtigheyt bewaart.

Ten tweeden. Zoo vertoont het zig hier, hoe de groote slagader, met de longs-slagader te zamen vereenigt zyn in een kint, zoo lang het in 's moeders lyve is.

Ten derden. Ook zyn hier bewaart die groote klieren, dewelke van buyten onder het strotten hooft leggen.

Ten vierden. Zoo kan men hier ook beschouwen de bloetvaten, dewelke door het herte saksken loopen.

Ten vyfden. De regter zyde van de long is in drie groote lobbens of quabben gescheyden, in de linker komen ons maar twee te voren, 't geen men zeer veel ziet gebeuren.

Ten sesden. Het hertje, steen hard gemaakt zynde, heeft zyn natuurlyke plaatze, tusschen de twee groote lobbens behouden.

N°. XI. De beenderkens van 't armtje, en handje van 't geraamte van een vrugtje van ontrent drie maanden dragts, leggende in een heldere vogtigheyt, op dat men zoude kunnen zien, de ware gesteltenisse dezer beenderkens van zoo een ouderdom; 't geen men te vergeefs zoekt in de geraamtens van zoodanige vrugtjens, dewelke men gedroogt heeft.

N°. XII. Het oppervelleken van een swart mensch, 't welk in een vogtigheyt bewaart word; uyt desselfs inwendige oppervlakte bespeurt men de afgescheurde nablyfzelen van de vel-tepeltjens.

N°. XIII. Een gedeelte van 't netwyze lighaem, 't welk boven op 't vel geplaatst is, en dat van een walvis. Hier ontrent staat te letten, dat de gaaten zeer ruym zyn, als mede dat het netwyze lighaam zeer dik is in die dieren.

N°. XIV. Een Vlesje met vogt, waar in eenige der baktanden met haar zagte inwendige stoffe bewaart worden, en dat van een kint van ontrent acht maanden.

N°. XV. De beenderkens van 't gehoor van een kleyn kint, in een vogt geleyt

N°. XVI. Een ontbonde bal van een Mensch dat is zoodanig toe bebereyt, dat de zaatmakende vaatjes van malkanderen afgescheyden zyn, op dat men zo veel te duydelyker zien kan, dat het maakzel der ballen geenzints uyt klieren, maar uyt vaatjes bestaat.

N°. XVII. Eens menschen oog, in de vogtigheyd bewaart.

Aanm. ten eersten. Dat dit oog zyn natuurlyke ronde forme behouden heeft.

Ten tweeden. De spieren van dit oog hebben haar natuurlyke roode couleur.

Ten derden. Hier kan men ook zien, hoe de slagaderen en zenuwen over de gezigt zenuwe loopen.

Ten vierden. Van dit oog wort mentie gemaakt in het antwoord, op de 13 voorgestelde brief, alwaar men dit verhaal vind. fol. 13. *Onder dit pezig uyt spanzel laat zig zien de* [tunica sclerotica,] *dewelke de* 3. *is, zynde zeer hard, dik, en geenzints doorzigtig; het voorste deel daar van is 't hoorenvlies geheten, om dat het zoo helder en doorzigtig is, als bereyt en gepolyst hoorn. In sommige bevint men dezelve meer, in andere wat minder uytpuylend te wezen. Door 't gezeyde vlies, dunkt my dat ick zeer veel nieuwe uytgevonden vaatjens zie loopen, haren cours na de*

lengte, of na de gezigt zenuwe, nemende; deze, hoewelze de gemeene en bekende watervaten wat gelyken, zoo meene ik egter, datze van dat slag niet zyn, nadienze daar ten volle niet mede overeen komen: Ik heb gezegt, dat het my dunkt zulks te zien, om dat ik in een zake van zoo veel belang niet geerne iets zoude willen invoeren, ten zy dat ik daar van geheel zeker ben geworden.

N°. XVIII. Een gedeelte van 't harde vlies, waar aan vast zitten de oogspieren, en slagaderen, door de gezeyde spieren verspreyt.

De Zesde Plank.

N°. I. EEn doorgespouwe Nier van een jonge, om alzoo het inwendige te kunnen zien.

Aanmerkt ten eersten. Eenige van de Nier-tepeltjens zyn van my gequest door het opsnyden, andere in tegendeel zyn geheel en gaaf, op dat men alzoo alles zoude kunnen zien, 't geen in deze tepeltjens te considereren is.

Ten tweeden. Op verscheyde plaatzen en komen ons niet alleen in 't gegezigte de pypjens van 't bekken; maar ook zelfs alle de piscanaaltjens van d' Heer Bellinus eerst ontdekt, en dat alles zeer klaar. Ontrent welke Piscanaaltjens het zeer considerabel is, datze alle te gelyk met een rootwassige stoffe vervult zyn geworden. Terwyl ik dezes niers slagaders opvulde, (en zulks gebeurt my nu altyt) zoo wierden ook te gelyk opgevult de pypjens van 't bekken, en ook het bekken zelfs. Hier uyt zoo schynt het my toe, dat de Piscanaaltjens continueel zyn, met de uyteynden der slagaderkens der nieren, 't zy dat deze vereeniginge geschiet met de uyteynden, of elders. Myn zeggen en zal ook niemand hart voorkomen, van dat het te bedugten is, dat deze piscanaaltjens van Bellinus vereenigt zyn, met de slagaderkens van de nieren, indien men maar considereert, dat tot noch toe niemand eenig kliertjens heeft kunnen toonen tusschen de zaat slagaderkens, en die der vaatjens, die het zaat maken, ende des testiculen wezen zelfs uytmaken: als mede datter niet een eenig kliertjen gevonden word tusschen de wormwyze vaatjens, die door het binnenste vlies der Baarmoeder lopen (hier voren kortelyk aangewezen,) en tusschen des Lyfmoeders slagaderen. Daar en boven kan ik by helder weer klaar toonen, dat de schorssige substantie van de herssene niet anders is als kleene bloetvaatjens, om niet verder te spreken, van 't gestel des Levers, en van de Milt, 't welk ook niet anders en is, als een t'zamenstel van vaatjens, en niet van byzondere kliertjens. Deze zaken dan in consideratie genomen zynde, heb

ik geoordeelt, dat het niemand hard zoude voorkomen, wanneer ik gissender wyze zegge, dat het gezeyde te bedugten staat. Ondertusschen is myn voornemen alle mogelyke middelen in 't werk te stellen, om hier van meer zekerheyts te bekomen, op dat alle twyfel mag weggenomen werden.

Iemand zal myn mogen voorhouden, dat de Heer Malpighius der Nieren klieren beschreven heeft, die hy wil tusschen de gezeyde vaten gestelt te wezen, en zeyt datze ront, en doorzigtig zyn, ook datze in den rug, of bultig deel der Nieren gevonden worden, &c. Hier op tot antwoord, dat my niet onbewust is, dat 'er eenige weynige ronde, en doorsigtige lighaamtjens gevonden worden in de Nieren van een Kalf, in groote met de eyeren der Vissen overeen komende, als men dezelve met een vergroot-glas beziet: maar deze zyn zeer weynig, ten opzigte van 't lighaam van de nier, ook heb ik ze tot nu toe niet in den rug, maar in 't midden van de nieren gevonden. Of nu ook deze lighaamtjens kliertjens zyn, of niet, 't zelve is by my tot nog toe twyfelagtig.

Ten laasten staat hier ook nog te considereren, dat de uyteynden van des niers bloetvaatjens, op een wonderbare en krinkelwyze manier door een gevlogten leggen, gelyk te zien is in de 6. Plaat in de 7. Fig. van het 2. Cab. en zulks is niet te vergeefs, maar veel eer te bedugten, dat de klensingen der humeuren, ja ook de bereydinge der vogten in ons lighaam afhangende is, van de verscheydentheyt van configuratie, als mede van het onderscheyt der uyteynden van de bloetvaten, en andere canalen, en is deze, als boven vermelt is, zeer considerabel. Hier over zullen wy verders handelen in de beschryvinge van de volgende Cabinetten, by dewelke staan gevoegt te werden de Figuren van geheele nieren.

N°. II. Beyde de Oogschellen van een Menschen Oog, in dewelke, nevens de gaatjens of mondekens, die men in beyde de randen vint, ook nevens de traangaatjens, nog daarenboven zig iets byzonders opdoet, waar in ik my nog niet kan voldoen.

N°. III. Een Vlesje met een Menschen Oog, wiens slagaderen opgevult, en het harde vlies weg gesneden zynde, komt ons in 't gezigte de Choroidea, of het aderige vlies, met een kleen gaatjen doorboort zynde, op dat de glaasachtige vogt te voorschyn zoude komen, dewelke van nature helder en doorzigtig is, maar nu ons hier dof, en witagtig voorkomt, wegens de vogtigheyt, waar in dit oog bewaart word.

Aanmerkt ten eersten. De bloetvaatjens van 't vlies Choroidea met een rootwassige stoffe opgevult zynde, geven ons gelegentheyt, om zeer klaar te kunnen beschouwen de witte zenuwtjens, die over 't zelve vlies lopen, na de ciliare of hayrwyze bant.

Ten tweeden. Het Ruyschen vlies is hier niet te zien, om dat de Choroidea of't aderige vlies niet genoegzaam open gemaakt is.

Ten derden. Zoo kan men ook hier zien de slagaderen en zenuwen, die langs het buytenste vlies van de gezigt zenuwen lopen.

N_o. IV. Een Vlesje met vogt, waar in ons te voren komt, het steenagtig been van 't gehoor, hangende aan een paartshayrtjen, en dat van een onlangs gebore kintje.

Aanmerkt ten eersten. Dit been is in twee deelen verdeelt, namentlyk in een steenagtig been, dragende de name van 't geheel, en in een schubwyze been, en al wat in yder ons voorkomt, zal ik aanroeren.

Ten tweeden. De holte van 't steenagtig been, het doosje of busse geheten, zynde de holte, dewelke ons even agter het trommelvlies voorkomt, is met een zeer dun vliesje bekleet, 't welke men over 't hooft zoude zien, ten ware de slagaderkens, door het zelve vliesje loopende, en met roode stoffe vervult zynde, deszelfs wezen ons quame aan te wyzen.

Ten derden. Het stegelreepje, zynde een der gehoor beenderkens, zit nog in zyne natuurlyke plaatse, dat is in het ovaals wyze gaatje; 't zelve is ook met een zeer teder vliesje bekleet, waar door men ook zien kan slagaderkens te loopen.

Ten vierden. Hier ziet men ook niet alleen het ronde gaatje, 't welk de weg tot het slakke huysje baant, maar ook 't vliesje, dat den omtrek van 't gezeyde gaatje, als mede de holte van 't slakke huysje, en deszelfs beenig tusschenscheytsel komt te bekleden.

In het tweede gedeelte van 't gezeyde been, zynde het schubwyze gedeelte, 't welk hier ook aan een paartshayrtje hangt, kan men deze volgende zaken beschouwen.

Ten eersten. Dat het trommelvliesje van twee op den ander leggende vlieskens te zamen gestelt is, buyten het uytwendige deksel, 't geen in jong geboren kinderen gevonden werd, en aan het trommelvliesje vast zit.

Ten tweeden. Dat men deze twee vlieskens van den anderen kan scheyden, even gelyk de *Choroidea* van de *Ruyschiana* in de oogen, zulks kan men hier ook beschouwen.

Ten derden. In dit voorwerp is een kleen gedeelte van 't buytenste vliesje gescheyden van 't inwendige, maar in andere, die hier na zullen verhandelt werden, heb ik voor 't grootste gedeelte deze twee vliezen van den anderen gescheyden.

Ten 4. Zoo kan men hier zien, dat het buytenste dezer twee vliezen, met ontallyke slagaderkens begaaft is, daar het inwendige in tegendeel, hier geen flagaderkens heeft, mogelyk om datze niet opgevult zyn geworden.

Ten vyfden. Dit trommel-vliesken is nergens met een gaatjen doorboort, maar alzints in den omtrek vereenigt met het ronde beentje.

Ten zesden. Zoo kan men hier beschouwen, hoe het aanbeeltje zig komt te vereenigen met het hamertje, ook als mede op wat wyze het hamertje vast gehegt is aan het trommel-vliesje, en zyn deze gezeyde beenderkens ook van een vliesje bedekt, waar door veele slagaderkens heen loopen.

Ten zevenden. Het vierde beentje van 't gehoor, vast gehegt zynde aan het bovenste van 't stegelreepje, kan men hier zeer perfect zien: En dat meer is, de slagaderkens door 't vliesje van dit vierde beentje loopende, zyn hier voor onze oogen geenzints verborgen.

N°. V. Een stuk van de bovenste kaak van een kleen Kint, waar in men klaar zien kan, dat de tanden der kinderkens, eer datse steen of been-hard worden, van verscheyde couleur en selfstandigheyt zyn; want de buytenste is wit, de volgende komt in couleur over een met het kraakbeen, de derde en binnenste, de reste in veelheyt te bovengaende, is saght en met veele bloetvaatjens voorzien.

N°. VI. Een gedeelte van de navelstreng van een kalf van een Zeekoe, waar aan een stukje van 't vlies Chorion vast zit, vervult met ronde lighaamtjens; en zyn deze in groote overeenkomende met Spaensche erten, Linsen, en ook groote spelde hoofden; Edog van wat gebruik dezelve zyn, en heb ick niet kunnen uitvorssen.

N°. VII. Een stuk van de neus van een jonge, dewelke na de lengte opgesneden is, om alzoo deszelfs tusschen scheytzel, met zyn bekleetzel te kunnen zien.

Aanmerkt dat het tusschen-scheytzel met zyn bekleetzels nog omvangen zynde, ons gelegentheyt geeft, om aan beyde zyde een byzondere canaal te zien, waar door het snot zig ontlast. Van eene zyde heb ick 'er een verken borsteltje in gestoken, op dat den ziender 't zelve aanstonts in 't gezigte zoude komen. Hier van in 't toekomende breder.

N°. VIII. Het dunne herssen-vlies, van een jong Kint, 't welk in een vogtigheyt dryft, 't zelve is zoo teder en subtyl, datmen naaulyks, behalven de bloetvaren iets vliezigs in 't zelve bespeuren kan; ja het schynt dat dit dunne herssenvlies by na alleen uyt bloetvaten bestaat, dewelke, door toedoen van iets vliezigs in hare plaatzen gehouden worden, op datze niet onder een en zouden komen te verwerren; dit en is niet te toonen, ten zy de slagaderen tot hare eynden toe vervult zyn geworden, met een rood-wassige stoffe; want dat gedaan zynde, zoo bevintmen alles wat slagaderlyk of aderlyk is, van een roode couleur, en 't geen overigh is, 't zelve is te houden voor 't vliezige.

N°. IX. Een Vlesje met vogt, waar in twee voorwerpen bewaart werden; het eerste zyn twee oog-schellen van een mensch, welkers slagaderkens vervult zyn, en zoo komen ons dezelve root voor.

Het andere voorwerp zyn ook twee oogschellen van een mensch, welkers slagaderkens niet en zyn vervult. In deeze kan men zien de traanstippen, als mede in hare randen de mondekens der zeer wel bekende canaaltjens, met een taye en harde vogt in deze voorwerpen vervult.

N°. X. Een Vles onthoudende twee menschen oogen, over dwers doorgesneden, in welkers holte het netwyze vlies klaar gezien kan werden met een mergagtige stoffe bezet; dicht by deze ziet men het Ruyschen vlies, bezet met een swarte stoffe.

N°. XI. Een Vlesje, waar in twee voorwerpen gevonden werden, waar van 't eene is een dwers doorgesnede ooge van een Kint, hangende aan een hayrtje,

Aanmerkt ten eersten, dat hier een gedeelte van 't netwyze vlies, uit de grond van 't oog voort komt, waar ontrent te observeren staat, dat alle de bloetvaatjens tot den eynde toe opgevult zyn, en dat gedaan zynde, zoo komt ons het netwyze vlies voor, als een gestel van bloetvaatjens dewelke door iets vliezigs in hare plaatzen werden gehouden. Het mergagtig wezen is in dit voorwerp naaulyks te bemerken, maar in andere klaarblykelyk genoeg.

Ten tweeden. De slagaderkens van 't Ruyschenvlies zyn hier opgevult, en hoe zeer verscheyden dezelve zyn, van die van 't netwyze vlies, ten opzigte van haaren cours, zulks kan hier mede gezien werden.

Ten derden. In dit voorwerp blykt het ook genoegzaam dat den hayrwyzen band, geenzints 't werk van een spiertje uytvoert, maar wel deszelfs aanhangzel. Ziet de eerste Plaat van dit 2. Cab. Fig. 4. 5. en 7.

Ten vierden. Zoo is hier ook klaar te zien, dat het Ruyschenvlies, zig uytstrekt tot het eynde van den hayrwyzen band.

Het 2de voorwerp in de gront van dit zelfde Glas geplaast, is het agterste van 't Ooge, wiens slagaderkens zoodanig geheel en al opgevult zyn, dat ten laasten daar door een tegens natuurlyke uytspatting voorgevallen is, en zulks kan ligt gebeuren in die handeling; wanneer men niet omzigtig genoeg is.

N°. XII. Een gedeelte van de milts slagader uyt een Kalf, deze opgevult zynde, bevintmen, des zelfs uyteynden bundelwys gestelt te zyn.

N°. XIII. Een stukje van de schorssige substantie der herssene van een Mensch, waar in klaarlyk blykt, dat dezelve niet anders en is, als een zamenstel van bloetvaatjens. Ten dien eynde zoo heb ick de gezeyde uyteyn-

den met een root wassige stoffe vervult, en daar na in deze heldere vogt gehangen, en zonder dat zoo is 't onmoogelyk, de waarheyt van die zaak na te vorssen. Ziet verders over deze zaake myn Antwoord op de 12 voorgestelde Brief, alwaar 't zelve met figuren afgebeelt is.

N°. XIV. Beyde de amandelen van een Mensch, met des zelfs tusschenstaande lelleken. Hier kan men zien hoe celluleus, of hoe ryk van kleene holletjens deze onze amandelen zyn; als mede hoe veel, en hoe groot der zelve openingen zyn, dewelke na de keel open staan, en dat dikmaal in een fris en gezont Mensch. Ondertusschen staat aan te merken, dat deze openingen klaarder te zien zyn, wanneer de amandelen geswollen zyn, en zulks heeft de Chirurgyns, die in de konste van Ontledinge niet al te wel geoeffent zyn, zeer dikwils bedrogen, dewelke als zy deze openinge in de amandelen zagen, zoo waanden zy dezelve versworen te zyn, daar ter contrarie deze openingen natuurlyk zyn, alleen maar dan ter tyd meer gapende.

N°. XV. Het omgekeerde harde vlies van een mensche Oog, uyt wiens midden een gedeelte van 't netwyze vlies voortkomt.

N^{o}: XVI. Beyde de oogschellen van een Mensch, waar in de gaatjens of mondekens, dewelke in de randen zitten, als mede de traanstippen gezien kunnen werden.

De Laa *onder dit tweede Cabinet onthoud in zig verscheyde vierkante Cedere Doozen, waar van de Eerste geopend zynde, ons vertoont word.*

N^{o}. I. Een stuk van 't vel van een Kint, wiens slagaderkens met een root-wassige stoffe vervult zynde, 't vel root voor komt.

Aanmerkt dat de uyteynden van de gezeyde vaten in haren loop een andere cours houden, als wel die, dewelke wy aanstonds zullen aanwyzen.

Daar benevens zoo wort 'er in de zelve Doos gevonden.

N°. II. Een stuk van 't buytenste vlies des Lyfmoeders van een Kalf, wiens slagaders met een rootwassige stoffe opgevult zyn, en is der zelver cours en getal verscheyden van die, dewelke door 't vel lopen.

N°. III. Een stuk van 't vlies Chorion uyt een Kalf, wiens slagaders uyteynden zoo curieus opgevult zyn met een geel-wassige stoffe, dat de oogen der gene die dit voorwerp komen te zien, daar op verlokt werden.

N°. IV. Een stuk van 't zelve vlies, met grooter takken van slagaders voorzien.

In de tweede Cedere Doos werden deze volgende zaken gevonden.

N^{o}. I. Het bovenste deel van de herssen-panne, van alle bekleetzelen ontbloot, om de vliezige fontanel te zien in een jong gebore Kind.

Aanmerkt ten eersten, dat deze fontanelle vervult is van opgevulde slagaderkens, dewelke geenzints kunnen werden gezien, ten zy datter een opvullinge voor af gaat.

Ten tweeden. Zoo kan men hier ook zien, dat de beenderkens van 't hooft in een jong gebore Kint niet door naden, maar door toedoen van vliezen te zamen zyn gevoegt.

Ten derden. Zoo blykt het hier dat deze gezeyde vliezen niet anders zyn als een gedeelte van 't harde herssen-vlies, en van 't harssenpans vlies.

Ten vierden. In een levendig Kint, werden de beenderkens van de herssenpanne, boven op 't hooft, niet te zamen gestelt door onderling aanraken, nog ook door naden, maar dezelve staan wat van den anderen.

Ten vyfden. Zoo staat ons te considereren, dat deze distantie in d' eene grooter, in d' andere kleender is, egter worter altoos eenige gevonden, 't geen by alle autheuren niet werd geobserveert in haare figuren; te meer nadien deze distantie ook niet werd gevonden, als men het geraamte van een jong gebore Kintje, op de gemeene manier, komt te maken: Want als men de beenderkens komt te drogen, zoo verliest men de natuurlyke distantie, 't en zy dat men 't geheele hoofje met Catoen zoodanig komt op te vullen, dat de beenderkens in 't drogen geenzints tot elkander kunnen getrokken werden.

Ten zesden. Hier ziet men ook dat het voorhoofsbeen in een jong gebore Kindje uyt twee stukken is bestaande.

N°. II. Het bovenste gedeelte van de herssenpanne van een kleyn Kintje; waar in de voorgemelde distantie vernietigt is; maar de vliezige fontanelle, dewelke altoos na eenigen tyt nog gevonden werd, kan 'er gezien werden.

Aanmerkt ten eersten. De gezeyde fontanelle werd niet precys op 't jaar gesloten; maar somtyts vroeger of later na de gesteltenisse van 't lighaam, als mede na dat de beenmakinge min of meer vigoreus is.

Ten tweeden Dit gezeyde gedeelte van 't bekkeneel is nog met deszelfs pannevlies omvangen, wiens slagaderkens opgevult zyn met een rootwassige stoffe.

Ten derden. De seyzenwyze groef is met dezelve stoffe ook opgevult.

N°. III. Het bovenste gedeelte van de herssenpanne van een Kintje van ontrent 7 maanden dragts, 't zelve is nog bekleet met het vel.

Aanmerkt ten eersten. Dit vel kan men van 't been afnemen, om dat het apart is gedroogt: en alzoo werter gelegentheyt gegeven, om de binnenste oppervlakte te beschouwen met des zelfs opgevulde bloetvaten.

Ten tweeden. Zoo blykt het hier dat het vel zoo vol van bloetvaten is,

dat dezelve al te zamen opgevult zynde, het geheele vel zig zeer root vertoont.

Ten derden. 't Gezeyde vel is zeer digt met swart hayr bezet, hoewel het maar van een zevenmaandig Kintje is.

N°. IV. Het bovenste gedeelte van 't vel van een vet Kints hoofje, waar in men kan zien, dat niet alleen ontrent het opper maar ook 't voorhooft veel vet gevonden word, in vette Luyden, 't welk tegen 't gevoelen van zommige aanloopt. 't Gezeyde vel is ook byzonderlyck met veel hayr bezet.

In de derde Doos werd gevonden het vlies Chorion, uyt een Kalf.

Aanmerkt. Dat ick niet alleen de groote en kleyne takken met een rootwassige stoffe opgevult hebbe, maar ook zelfs die gene, dewelke zoo kleen en subtyl zyn, dat, als mense van 't ligt afgewent, komt te beschouwen, zy haar als kleyne vlakjens vertonen. Edog met een vergroot glas daar by komende, zoo bevind men middag klaar, dat het de uyteinden der slagaderkens zyn, dewelke in cours verscheyden zyn van die, dewelke in de vliezen van de Lyfmoeder gevonden werden.

Het vierde Doosje

Onthoud in zig de crystalline vogtigheyt, uyt het Oog van een Schaap, omvangen met het spinnewebbe vlies, [*tunica Aranea*] door 't welke zeer veele slagaderkens loopen. Over het wezen van dit vlies zyn 't de ontleders niet eens; eenige verzaken het zelve, andere trekken 't in twyffel; eenige admitteren 't zelve, zelfs ben ick daar over in twyffel geweest, wat ik van die zaak zoude geloven; maar als ick de slagaderen van een schaaps ooge met een wassige stoffe opgevult hadde, zoo opende ick het oog, en de vliezen doorzoekende, zag ick zeer veel rode slagaderkens door het spinnewebbe vlies verspreyt te zyn.

Dit ziende, dede ick deze crystalline vogtigheyt met des zelfs omvangend vliesje in een Vlesje met heldere vogt; als ick nu 's anderen daags deze nieuwe uytvindinge wilde bezien, konde ick niets minders als rode slagaderkens beschouwen. Hier van was dit de reden: Ick had, gelyk gezegt is, des oogs slagaderkens vervult met een wassige stoffe, dewelke wel voortgedreven was tot aan de crystalline vogtigheyt, edog was dezelve daar blyven staan, niet kunnende verder penetreeren tot in de slagaderkens van 't spinnewebs-wyze vlies, 't welk de crystalline vogtigheyt omvangt, alzoo 't bloet, te gelyk met de wassige stoffe voortgedreven zynde, de gezeyde slagaderkens van 't spinnewebs wyze vlies zoodanig had vervult, datter geen occasie overig wierd gelaten voor de wassige stoffe, om in de bloetvaatjens te kunnen komen.

Als ick-nu dit alles in een Vlesje met vogt gedaan had, is het bloet niet alleen haastig verdwenen, maar ook by gevolg raakten die zeer subtile slagaderkens wel haast uyt myn gezigte; Als 't nu voor de tweede reys kwam te gebeuren, dat my zoodanig een opvullinge voorkwam, zoo wast, dat ick met meerder voorzigtigheyt hier mede handelende, my aanstonts na den plaatsnyder begaf en liet hem dit in aller yl in koper snyden. Ziet de eerste plaat van dit 2. Cab. Fig. 8. Hier staat aan te merken, dat ick de gezeyde vogtigheyt met des zelfs vliesken, en met bloet vervulde slagaderkens in 't gezeyde vierde Doosken nog beware. In 't droogen van dit voorwerp, is deze crystalline vogt wel wat rimpelig geworden, edog zulks kan men niet voorkomen, eertyts heb ick de figure van dit vlies in koper laten snyden, zonder bloetvaten, om dat ick die doenmaals nog niet konde ontdekken, wegens de dikte myner instrumenten.

Het vyfde Ceder Doosje

Onthoud in zig een schede gemaakt van 't vel van een Kint, waar in een mesken en vorkjen steken, welkers handvatjens gemaakt zyn van 't scheen been van een mensch, waar in gants geen holte bevonden wierd, 't welk zoo ongemeen is, dat het mogelyk noyt voor heen voorgevallen, en voor een zeer raare zaak te houden is.

Aanmerkt ten eersten, dat deze handvatjens zeer wit zyn, en digt aan 't staal met een vergult bantjen zyn omvangen.

Ten tweeden. Het vel van 't kint vertoont zig root, wegens de menigte der opgevulde slagaderkens, dewelke in 't bereyden van 't vel, hare rode wassige stoffe geenzints verloren hebben, 't geen vermakelyk is om te zien.

In het sesde Notebome DOOSJE werd gevonden een gedeelte van de slagader van de milt van een Kalf, dewelke ontvleest is, zo men gemeenlyk spreekt, dat is, van alle des zelfs sappige uyteynden berooft.

Aanmerkt ten eersten. Deze slagader is vervult met een geel-wassige stoffe, en heeft alle des zelfs kleyne takjens behouden, zynde deze hare uyteynden bewaart tot het sappig wezen toe.

Ten tweeden. Hoe moeylyk het is alle deze takjens op hare natuurlyke plaatzen te behouden, en het eene takje boven het andere te bewaren, en zoo te drogen, dat te gelyk alle deze takjens behouden blyven, weten die gene, dewelke haar met dezen handel bemoejen.

Het zevende DOOSJE van Indiaansch hout toegerust, onthoud in zig het gedarmte van een kleyn en onvoldrage Schaapje, dewelke met een witwassige stoffe opgevult zynde, zeer curieus toebereyd en geconserveert zyn.

Staat aan te merken dat deze darmtjes aan haar darmscheyl nog vast zittende, haare natuurlyke plaatzen behouden hebben. De slagaderkens door

't darmscheyl loopende, zyn met een geel-wassige stoffe opgevult, en om dit aan 't oog aangenamer voor te stellen, zoo zyn dezelve op swart Fluweel geleyt.

In het achste DOOSJE werden steenen gevonden en bewaart, dewelke een Paert door den afgang gelost heeft, ziet de II. Plaat van dit 2. Cab. fig. 4. 5. en 6.

Hoewel datter onder de Geneesheeren gevonden werden, de welke niet kunnen geloven, dat men Steenen door den stoelgang kan komen te lossen; zoo ist egter, dat zulks waar ende waaragtig zynde, van my ook is ondervonden, dat een zeekere Jodinne, onder andere ongemakken, als onmatige vloet, colyk in de maag &c. gequelt zynde, van den wel-ervaren Heer Doctor Rocamora, een purgatie is voorschreeven, waar door zy in den afgang een zeer groote steen quyt is geworden, die my van de man des patients, als mede van hare vrienden is getoont.

Den Heer Professor Nicolaus Venette, heeft een Tractaat, geschreven over de gevallen van de steen, 't welk noyt genoeg kan werden geprezen. Hy verhaalt verscheyde exempelen van 't losse van steenen door de stoelgang. Ook zoo vint men by Coiterus, Scaliger, en andere Autheuren meer zoodanige voorvallen.

Hier ist waardige Lezer, dat ick U E. kom te vertoonen, steenen, dewelke een Paert door de gezeyde wegen gelost heeft, en zyn dezelve my mildelyk ter hand gesteld, door den Heer M.G. Blok, Med. Doct., en zeer curieus onderzoeker van de geheymen der nature, waar by hy dit verhaal my ook toegezonden heeft.

In 't Jaar 1698. *is een Paart, slaande te Weenen op de staldes Keysers, quyt geworden door de stoelgang* XXXVJ. *steenen, en dat binnen de tyd van* 6 *weken. Het Paart, voor zoo veel zy konden gewaar worden, die het zelve oppasten, uyt deszelfs werkingen en apetyt, was gezont en wel gestelt. Deze twee steenen heeft den opziender van de stal gegeven aen den Ed: Heer Wildebrand, in die tyd Secretaris van zyn Kon: Majesteyt van Sweden, aan 't Hof van zyn Keys. Maj. en nu Secretaris van den zelve by haar Hoog. Mog. de Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, in 's Gravenhage. De gezeyde Heer Wildebrand zegt, dat hy verstaan heeft, dat een Doct. tot Weenen, bevonden heeft, deze steenen in kragten over een te komen met die van de Bezoar, wanneer menze in een grooter quantiteyt komt te gebruyken.*

't Is considerabel myns dunkens, dat ick de grootste steen gebroken hebbende, in deszelfs binnenste en midden, een haver grayntje heb vinden zitten, gelyk als men gewoon is te vinden in 't binnenste van de Bezoar steen een stukjen hout, of iets diergelyken.

Uytlegging van de eerste plaat,

De eerste Figuur,

B*etekent het oog van een Walvis, 't welk zoodanig is toebereyt en gesneden, dat men niet alleen 't gestel van het harde vlies, maar ook dat van 't Ruyschen en aderige te gelyk zien kan.*

A.	*Wyst aan de dikte van 't harde vlies, digt by de gesigt zenuwe.*
B.	*Deszelfs dunte, aan de zyde van den oog-appel.*
C.	*Een stuk van 't Netwyze vlies.*
D.D.	*Twee stukken van het aderige vlies, zoo als het zig van buyten vertoont; dezelve zyn omgewend, en van 't Ruyschen vlies afgescheurt; en loopen door de buytenste oppervlakte zeer veel by een gevoegde bloet vaten.*
E.	*Twee gedeeltens van 't aderige vlies, zoodanig van 't Ruyschen afgescheurt, datze van onderen daar nog aan vast zitten, waar door zy nu hier van die zyde gesien werden, dewelke met het Ruyschen vlies vereenigt was, voor deszelfs afscheuringe. Ondertusschen zoo staat hier aan te merken, dat men de bovengemelde bloetvaten van deze niet zoo wel zien kan, als van de andere of buytenste, getekent met let.* D.D. *Het * wyst aan het Ruyschen vlies, 't welk in 't ooge van een Walvis de dikte heeft van een dik papier.*

De tweede Figuur,

Wyst ons aan het oog van een Walvis, en dat na de lengte doorgesneden.

A.	*Het Netwyze vlies.*
B.	*Het aderige vlies, aan wiens binnenste zyde het Ruyschen nog vast zit.*
C.	*Het harde vlies.*

De derde Figuur,

Wyst ons aan 't meeste gedeelte van de twee opperste oog schellen van een mensch.

A.	*De hayrtjens der oogschellen.*
B.B.	*Die mondekens der canaaltjens, waar door een zekere vogt komt te passeren.*
C.	*De traanstippen.*
D.	*Het traan kliertjen, waar in verscheyde gapende mondekens, of gaatjens gesien worden.*

De vierde Figuur,

Verbeelt ons de agterste zyde van het hoorn-vlies, uyt een mensche, waar in ons te voren komt de rand van 't hoorn-vlies, de hayr-wyze band, den kleene circul van den reegenboog, en oog-appel.

A.	*De hayr-wyze band.*
B.	*Het spierige aanhangzel van den hayr-wyse band.*
C.	*De klenen circul van den aanhang des hayr-wyse bands, waar in de peeskens van 't gezeyde uytsteeksel komen te eyndigen. Deze geseyde klenen circul van het vytsteeksel van den hayr-wyse band van voren gesien zynde, word van my geheten, den klenen circul van den regenboog, want 't geen van buyten regenboog word geheten, is van binnen de aanhang van den hayr-wyse band genoemt.*
D.	*De oog-appel.*
E.	*De rand van 't hoorn-vlies.*

In de vyfde Figuur,

Word vertoont het spierig aanhangzel van den hayr-wyse band, met des selfs pesige fiberkens, &c. aanmerkt ondertusschen dat deze figuur gemaakt is door toedoen van een vergroot glas, waar door dat deselve hier veel grooter vertoont werd, alsze wel natuurlyker wyse is.

A.	*De pesige substantie van den hayr-wysen band.*
B.	*Het spierig wesen van den hayr-wysen band.*
C.	*De circulaire fibren, of rontom loopende draden, van den klenen circul, dienende om d' oog-appel te vernauwen, dewelke den plaatsnyder hier wat te perfect heeft verbeelt, want in 't voorwerp zelfs zynse soo wel niet te zien.*

De zesde Figuur,

Vertoont een dwers doorgesnede oog van een Walvis.

A.	*Het harde vlies, 't welk wonderlyk dik is.*
B.	*Het harde vlies, wiens dikte hier ter plaatse wel schynt vermindert te zyn, maar het aderige vlies puylt hier soodanig buyten het harde vlies uyt, dat men desselfs ware dikte niet wel sien kan.*
C.	*Het aderige vlies.*
D.	*De bloetvaten, door het aderige vlies verspreyt.*
E.	*Een slagader loopende rontom het aderige vlies uyt deselve loopen ontelbare takjens opwaarts.*

F.	*De kleene circul van den regenboogh, en werd de groote geteekent met een *.*
G.	*Den oogh-appel.*

De sevende **Figuur.**

Vertoont het hoorn-vlies van een kalfs oog, zoo als het van agteren ons voorkomt. In het zelve komt ons alles grooter te vooren al wel in een mensch.

A.	*De rand van 't harde vlies.*
B.	*De hayr-wyzen band.*
C.	*Het aanhangzel van den hayrwyzen band.*
D.	*Den klenen circul van het aanhangzel van den hayr-wyze band, door dewelke zeer dik en digt komen te loopen alle de peeskens van 't gezeyde aanhangsel, en dat regt uyt.*
E.	*Den oog-appel.*

In de achtste **Figuur.**

Werd verbeelt de krystalline vogtigheyt uyt het oog van een kalf, met des zelf omvangend vliesken, 't welk het spinnewebbe vlies geheten is, waar door zeer veele opgevulde slagaderkens loopen.

De negende **Figuur.**

Vertoont de crystalline vogt uyt een Walvis; 't Is te verwonderen, dat deze crystalline vogt, als mede het geheele oog, zoo byzonder kleen zyn, na proportie van de groote van 't lighaam van deze vis.

Uytlegginge van de Tweede Plaat.

De eerste **Figuur.**

V*Ertoont het grootste gedeelte van een omgekeerde blaas van een mensch; deze hare inwendige oppervlakte, vertoont zig hier nu uytwendig, en is dezelve bezet*

met een ontelbaar getal van vliesige en takkige uytwassen; en dat van wegen het vryven des steens, waar mede den lyder beladen was geweest.

A.	*De ongemeene dikte van de blaas, 't geene gemeen is aan die geene, dewelke met de steen gequelt zyn*

B.B.	*Vliesige en takkige uytgroetzels.*
C.	*De grond van de blaas, met geen uytgroeisels beset, nadien deze plaatze van de steen niet en is beledigt.*
D.	*De buytenste oppervlakte van de blaas, die hier nu door het omkeren, de binnenste is geworden.*

***In de tweede* Eiguur.**

Werd getoont een stuk van de blaas van een swanger gaande Vrouw, waar van de fiberen of draden alzints met seer kleene steentjes beset zyn.

***De derde* Figuur.**

Wyst ons aan een stuk des levers van een waterzugtig mensche.

A.	*De oppervlakte, dewelke byster ongelyk is, wegens de celluleuse gesteltheyt.*
B.	*Cellekens, of blaaskens, een taye subtantie in haar onthoudende; en zyn deze zoo men menigvuldig, dat de gantsche lever, daar uyt is bestaande.*

***In de vierde* Figuur.**

Werd vertoont een steen, dewelke een paert gelost heeft door 't fondament.

***De vyfde* Figuur**

Wijst ons aan een stuk van een groote steen, die 't zelve paert door het fondament quyt is geworden: en is deze ten deele door een zaag, ten deele door brekinge in twee deele gescheyden. In 't midden van dezelve wierd een kleyn kuyltje gevonden, 't welk een graantje haver, in 't gedarmte vast gezeten zynde, geformeert heeft, terwyl 't zelve alsints omvangen wierd van de steenige substantie.

A.	*Verscheyd steenige schellen, waar uyt dit stuk steens uyt wendig is bestaande.*
B.	*De binnenste substantie de steens, in dewelke deze steen min schelagtig word bevonden.*

C.	*Het kuyltje, van het graantje haver voortgebragt.*

***De zesde* Figuur.**

Wyst ons aan het andere deel des steen, waar in het havergraantje na het breken des steens is blyven zitten.

A.	*Het gedeelte des steens, 't welk door de zaag is gescheyden.*
B.	*Dat gedeelte, 't welk door gewelt gebroken is.*
C.	*Het haver graantje, zittende in 't midden van de steen.* *Aanmerkt ondertusschen, dat den Ed: Heer Blok, dit gedeelte na zig*

heeft genomen; zoo datter maar een stuk in myn Cabinet gevonden word

De Derde Plaat

VErbeelt een waterhoofdig Kint, van zes of seven maanden, wiens hooft byster groot is.

Ik heb een stuk des moerkoeks gelegt tusschen 't hooft en handen, ten eynde 't hooftje, in de vogtigheyt leggende, in 't midden van 't glas gedwongen wierd te blyven leggen, en is dit stuk moerkoeks rou afgebeelt, omdat myn voornemen niet en was, des zelfs ware gesteltheyt te vertonen, maar zal den beminden leezer 't zelve vinden in de VI. Plaat. Fig. 2. van dit tweede Cabinet.

De Vierde Plaat.

VErtoont vyf figuuren van een byzondere en vreemde substantie, vervult met veele Kinderkens, ontrent, maanden gedragen zynde; en zyn deze zaken te voorschyn gekomen, even na de geboorte van het voorgemelde waterhoofdig kintje van dezelve vrouw.

De eerste Figuur.

Wyst aan een gedeelte van een byzondere en vreemde substantie, met de gezeyde Ledematen vervult.

A.	Het dybeen, 't welk hard en ontbloot is, van vlees en beenevlies.
B.	*Een eenige vinger of toon, 't welk niet wel te onderscheyden is.*
C.	*Een kraakbeenige knieschyf, geplaatst ontrent de knie van een tweede dybeen.*
D.	*Nog een kraakbenige knie.*
E.	*Een voet.*
F.	*Een hand, wiens vingeren onvolmaakt of wanschapen zyn.*
G.	*Een tweede voetje.*
H.	*Een welgemaakte hand.*
I.	*Twee vingeren, die niet zoo wel geschapen zyn.*

***De tweede* Figuur.**

Vertoont een grooter gedeelte van de bovengemelde substantie, met verscheyde Ledematen ook voorzien zynde; als mede een Schepseltje van die zelve ouderdom, wiens hoefje en borst zeedanig verwart, een begroeyt zyn in die stoffe, dan menze niet zien en kan.

A.	*Twee beenen krom en wanschapen, waar nevens nog een*
B.	*krom armtje gevonden word.*
C,	*Een voetje voortkomende uyt het bovenste gedeelte van dese selfstandigheyt; t selve heeft geen gemeenschap met het voorgaande.*
D.	*Vliesige, en ook kraakbenige rondagtige deeltjens.*
E.	*Fiberkens, of wel bloetvaatjens, 't welk niet wel te onderscheyden is; nadienze niet opgevult zyn.*
F.	*Een groot vlies met een taye slymerige stoffe vervult.*
G.	*Iets, 't geen een buykje verbeelt, uyt wiens midden een verheve deeltje uytptylt, als ware het een roedeken.*

***De derde* Figuur.**

Verbeelt een kleynder portie van deselve substantie, waar in dese volgende zaaken zich opdoen

A.	*De dye van een Kintje van ontrent* 3 *maanden dragts.*
B.	*Het scheen-en dybeen, van een ander Kintje, dewelke van vleesch en been-vlies ontbloot zynde, over dwersgeplaast zyn.*
C.	*Het voetje van 't selve Kintje, zoo het schynt, want het is een weynig van de gezeyde beenderen afstaande. Hier doet zig nog een byzondere vinger op, den welke ick aangeweesen hebbe met dezelve letter* C. *edog met een byzonder linie.*
D.	*Twee voeten zonder scheenen of dyen, voortkomende uyt een geheel andere, en tegens over staande plaatze.*
E.	*Een scheentje.*
F.	*Een voetje.*

***De uytlegginge van de vierde* Figuur.**

Waar in ons vertoont werd een gedeelte van de bovengemelde zelfstandigheyt, zonder dat men daar eenige ledematen in zien kan.

A.	*Celluleuse en ten deele kraakbeenige partyen.*
B.	Vliezige deeltjens.
C.	*Vatige deeltjens.*

***In de vyfde* Figuur.**

Werd ook gezien een portie van de bovengemelde substantie, uyt wiens onderste gedeelte voortkomt een geheel been.

A.	*Een vleesloos scheenbeentje.*
B.	*Vatige deeltjens.*

C.	*Vliezige en celluleuze deeltjens.*
D.	*Het voetje.*
E.	*Het dybeentje.*

De Vyfde Plaat.

In de eerste Figuur

W*Erd vertoont de maag van een Kint, met des zelfs slokdarm, en het Net.*

A.	*De slok-darm, met des zelf spierige draden, de welke na de langte loopen.*
B.	*Slagaderen, loopende door het bovenste van de maag.*
C.	*Slagaderen, door het onderste gedeelte verspreyt, welkers groote takken schielyk schynen afgesneden te worden, daar ter contrarie zommige der zelve, ten deele binnewaarts loopen, andere werden ook verspreyt door het Net.*
D.	*Des maags uytgang.*
E.	*Het Net; met duyzende van bloetvaatjens, en gantsch geen gaatjens bezet.*
F.	*De krop, of ingang des maags.*

In de tweede Figuur

Werd ons verbeelt een stuk van een omgekeerde maag, van een bedaagt mensche.

A.	*De inwendige rimpelen, en vouwen van de maag, die een weynig uytsteken, buyten de inwendige superficie.*
B.	*Ontelbaare openingtjes of gaatjens, die men* [pori] *noemt.*

De derde Figuur.

Verbeelt een stuk van een omgekeerde mensche maag, boven den uytgang afgesneden.

A.	*Die plaats, alwaar geen rimpelen of vouwen, maar wel eenige ronde verheventheden, bergswys, haar opdoen.*
B.	*Celluleuze tusschen scheytzelen, of nieuwe verschynselen, waar van hier voore mentie geraakt word.*
C.	*Des maags uytgang.*

De vierde **Figuur.**

Vertoont ons een stukje van de maag, waar in de gezeyde celluleuze tus-

schen schytzelen werden aangewezen, en dat door een vergroot glas waar door alles hier grooter voorkomt, als wel natuurlyker wyze.

Hier moet men aanmerken, dat deze gezeyde tusschenscheytzelen ook gevonden worden in dat gedeelte van de maag der herkauwende dieren, 't welk in onze taale geheeten is de *Kraag*, en dat dezelve aldaar zeer groot, en vierkantig zyn, 't welk een yder meer als wel bekent is. In een mensch zynze daar en tegen zeer kleen, en van vescheyde forme en gedaante.

Uytlegginge van de Zesde Plaat,

De eerste Figuur,

W*Yst aan een stuk van de poort ader van een Kalf.*

De tweede Figuur.

Een stuk van de ader en slagader van een moerkoek uyt een Vrouw.

De derde Figuur.

Een takje van de hol ader des levers uyt een mensch.

De vierde Figuur.

Een tak van de Poort ader uyt een mensch.

De vyfde Figuur.

Een tak van de slagader van de Milt, uyt een Kalf.

De zesde Figuur.

Een gedeelte van het binnenste vlies der baarmoeder van een bevrugt Schaap, waardoor duyzende van op nieuws uyt gevonden wormwyze vaatjens verspreyt zyn; deze zyn doorschynend, en bereyden die zappige stoffe toe, de welke dienstig is om de vrugt te voeden, zoo lang dezelve in de lyfmoeder haar verblyf heeft.

De sevende Figuur,

Werd ons voorgestelt de worm-wyze cours, van de bloetvaten, dewel-

ke, voor 't grootste gedeelte, de substantie der nieren uytmaken.

Aanmerkt ondertusschen, dat hier niets voorgehouden word, als alleen die gezeyde cours der bloetvaten; myn voornemen is in 't toekomende de uyteynden van yder takjen te verbeelden, want yders uyteynde doet zig op als een kleyn kluwentje; die van de lever en milt daar en tegen als kleyne penceeltjens.

In de achtste Figuur.

Werd verbeelt een stuk van het vlies Chorion uyt een Kalf, wiens bloetvaatjens tot het eynde toe vervult zyn.

De B. Leezer aanschouwt hier wel zeer kleyne en fyne takjens, edog in 't voorwerp zyn dezelve veel fynder, ja 't voorwerp zelfs van 't ligt af gezien zynde, zoo vertoonen haar deze uyteynden, op verscheyde plaatzen als vlakken.

Daar en boven is 't considrabel dat het uyterste dezer vaaten in opzigte van cours, gantsch geen overeenkomst heeft met die van de nieren, lever, milt, of moerkoek.

Aan den Edelen en zeer beroemden Heer,
JOS. PITTON TOURNEFORT,
Prince der Kruydtkundigen dezer Eeuw, Doctor der Medicynsche Faculteit wegens de Koninglyke Academie der wetenschappen te Parys,
En
Hoogleeraar der Kruydtkunde in 's Konings Tuyn,
word dit
DERDE CABINET
Tot een Teken van oude Vriendtschap Eerbiedigl yk opgedragen van
FREDRIK RUYSCH.

Het derde anatomisch cabinet.
Gemaakt van gevlamt Indiaansch Hout, waar in deze navolgende zaken onthouden werden.

VOor eerst komt ons in 't midden van de grond een Nooteboome Pedestal te vooren, waar op een door de konst gemaakte Rotsteen gezet is, dewelke toegestelt is uyt allerhande Steenen, die in 's Menschen lighaam gegroeyt zyn; de gront hier van is een natuurlyke Steenrots,

waar op alle deze Steenen van Menschen zyn vast gemaakt, dewelke zoo veel in getale zyn, dat men de natuurlyke Steenrots geenzints meer zien kan.

Deze gezeyde Steenrots, van dit derde Cabinet, overtreft in groote die geene, dewelke in de beschryvinge van het eerste Cabinet afgebeelt staat. Ziet de Figure van deze tweede Steenrots van dit 3. Cab. Fig. 1. dewelke de groote Poëet en Professor Petrus Francius met eenige Vaarzen in 't Latyn verciert heeft, en hier vertaalt zynde, aldus luiden:

WAT ZYN WE TOCH! WAT BLYFT 'ER OVER NA ONS DOODT.
ACH! ZIET HET, 'T IS MAAR BEEN, GY ZIET HET DOR EN BLOOT:
BLAAS STEENEN! ZIET GY HIER, BY ROTSEN EN BY HOOPEN:
MEN LEERT HOE 'T LEVEN WORT DOOR STORM VAN SMERT BELOOPEN:
DIT TOONT ONS RUISCH, IN ZYN VERSTANDIG TAFEREEL,
'T JUWEEL DER ARTSEN, DAT DEN AMSTEL VIEL TEN DEEL.

In het opperste van deze Steenrots vindmen 't geraamte van een onvoldrage Kintje van ontrent vier en een halve Maand dragts, wiens knietjens geboogen zynde, het hoofdje opwaarts gewent is, als wilde het den Hemel beschouwen, hebbende in zyn handje een stuksken van 't dybeen, 't welk door scherpe humeuren bedorven en uytgegeeten zynde, van de natuure uytgedreven is, waar door het den ellendigen staat van de menschen schynt uyt te willen drukken, met dit opschrift

AG NOODTLOT. AG BITTER NOODTLOT!

Onder de Knietjens van dit geraamte vindmen een groot stuk van een steen, 't welk in zig heeft een merkelyke holte, waar in onthouden is geweest een andere steen, als een dicke pit, dit stuk is in dikte over eenkomende met die van een Schryf pen. Ziet Letter A.

Aanmerkt ondertusschen, dat zommige Steenen der Menschen te zamen worden gestelt uyt dunne, andere uyt dicke schillen, of schelfers, gelyk zulks blykt uyt de Steenen, die tot deze Steenrots gebruykt zyn.

Hier uyt blykt het klaar, dat de Steen-snydees zomtyts te onregt beschuldigt werden, (al is 't dat zy het behoorlyk behandelt hebben) wanneer de Steenen in 't uythalen komen te breken, 't geen nogtans haar niet altoos is te wyten: want zoo de Steenen uyt dunne schelfers bestaan, breken zy ligtelyk in het uythalen.

Aan de zyde van het bovengemelde geraamte, staat nog een ander geraamte van omtrent drie Maanden dragts, 't zelve heeft in zyn een handje een zeer dun tackje van een slag-ader, met een rond wassige stoffe, tot het eynde toe opgevult; in desselfs ander handje, heeft het een stokje,

gemaakt uyt draden van de water-blaas van een Vrouw, welke draden van de natuur met zoo veel zandige steentjes bezet zyn, dat men nauwlyks yets anders dan zandige steentjes zien kan.

Aanmerkt ondertusschen, dat de Blaas, waar uyt deze gezeyde draaden genomen, en tot een zeer dun stockje zyn gemaakt, geheel en al te zamen gestelt was uyt zodanige draaden, die alzints met zandige steentjens bezet waren; zoo dat ons deze geheele Blaas in de eerste opslag van 't oog, als steenig, of liever als uyt zandige steentjens scheen te zamen gestelt te zyn.

Van deze Blaas bewaare ick een groot stuk in myne Balsamike vogtigheyd, op dat zy haare natuurelyke gesteltenis zoude behouden.

Dit gezeyde kleen geraamte schynt met het stoksken te willen aanwyzen de gestalte van zyn hoofdje: want hier mede de opperhoofds beenderkens aanrakende, schynt het te willen aanwyzen de dwalinge der Ontleeders, dewelke sustineeren, dat de opperhoofds, en andere beenderkens van 't hoofd, in die tyd kraakbeenig zyn, daarze in tegendeel vliezig zyn.

Daar en boven kan men in dit kleene geraamte ook klaar zien, waar dat de beenagtigheyd zig eerst aan 't hoofdje komt op te doen; dog hier van breeder in het toekomende.

Voor dit geraamte zyn drie Menschen Steenen geplaatst, in opzigte van figure, couleur en substantie van den anderen onderscheyden. Ziet Letter B.C.D.

Onder deze komt ons in 't gezigt een groote steen uyt een mensch, met de Letter E. getekent: zynde dezelve glad en blinckend, ook van couleur en gedaante zoo naauw over een komende met den Bezoar-steen, dat men ze daar van qualyk zoude konnen onderscheyden.

Hier onder vind men nog twee Steenen, dewelke zeer veel van den anderen verschillen, gelyk zulks de Letter F. en G. aanwyzen. Hier van is de eene door een Steen-snyder afgehaald, in de oppervlakte als met korreltjes bezet, maar de tweede is effen en glad, als ware dezelve gepolyst in dewelke men nog ziet de kneepe van 't instrument, waar mede dezelve is uytgehaalt.

Deze bovengemelde Pedestal, waar op de Steen-rots staat, is ook verciert met de milt van een Kalf, dewelke zeer cierlyk en net is toebereyt, en des zelfs slag-ader met een roodwaschagtige stoffe opgevult; men kan in deze zeer klaar zien de groeven, die in plaats van tacken des Aders, in dezelve gevonden werden. Hoe groot een onderscheyt datter is tusschen de Milt van een Mensch, en die van een Kalf, heb ik aangewezen in myne vierde Briefswyze Antwoord, aan den geleerden Heer Campdomerc.

Omtrent de grond van de gezeyde Pedestal zietmen een groote en swar-

te Steen, dewelke in plaats van met de Letter H. met een stip aangewezen werd; en zyn deze Steenen de slimste, want ik heb ondervonden, dat onder deze swarte Steenen, zeer veele zyn (zoo niet alle) die met breekzame schorssen van buyten bezet zyn, welke in 't wateren stukswyze te vooren komen, het binnenste of de pit nablyvende; en deze Steenen van een Steen-snyder afgehaalt zynde, komender de Patienten zelden van op.

My gedenkt nog, dat ik eertyds geobserveert heb, dat een Jongman dikwils swarte schorsse in 't wateren quyt raakte, dewelke de schorsse van swarte boonen geleken: en zo gaauw deze uytgewatert waren, waren ze zagt, en by gevolg loste hyze zonder groot ongemak of pyne, maar een weynig tyds daar na, namen zy een steenige hardigheyd aan.

I. Een groote Steen uyt dunne schelfers te zamen gestelt.

Voor op de grond van 't Pedestal, vindmen een zeer groote, en wonderbaare Steen, getekent met de Letter K. dewelke myn Zoon na de dood uyt de Blaas gesneden heeft, en is dezelve te zamen gestelt uyt zes ronde Steenen, yder omvangen van een ronde en swarte schorsse, waar van yder de groote van een N. Muschaat komt te over treffen, en boven deze zes te zamen gestelde Steenen, heeft hy doenmaals ook nog een zevende gevonden van dezelve grootte, leggende los boven op de zes te zamen vast zittende Steenen.

L. Een groote Steen, een Moer-besie van gedaante gelykende.

Tegen over het laatst gemelde kleene geraamte, vind men nog een derde geraamte van een onvoldraage Kintje, van ontrent vier Maanden dragts, 't zelve heeft in zyn handje, een party darmtjens van een onvoldrage vrugtje uyt een Schaap, dewelke met een swart-waschagtige stoffe opgevult zyn, reprezenteerende [*Meconium*] de swarte darms vuyligheyd, die men in de Kinderkens vind, zoo lang zy in 's Moeders lighaam gehuysvest worden: deze darmtjens zyn nog vast aan haar Darmscheel, en de Slagaderkens met een wasagtige stoffe opgevult; het omhelst ook met zyn ander handje de praepareerende zaadvaten van een Mansperzoon, dewelke met een roodwassige stoffe vervult zyn: Het devys van dit geraamte is.

> 'T EERSTE UUR, DAT MY 'T LEVEN GAF 'T ZELVE HEEFT MY HET WEDER BENOMEN.

Considereert ondertusschen B. Leezer, dat alle dese kleene Geraamtens, die op dese en andere Steen-rotsen staan, geen steunsel hebben van dit, of dat ysertje, houtje, of koperdraatje, gelyk de Ontleders gewoon zyn te doen, maar deselve staan op haar eygen beenen.

M.M. Twee te samen gevoegden Steenen, en boven deselve nog een van middelmatige groote, getekent met de Letter N.

O. Een groote Steen gelykende een seer groote Moer-besie.

P. Een andere rouw van oppervlakte.

Voor op het Pedestal leyt een kleen geraamte, zynde het vierde in ordre, en is het selve van ontrent drie en een halve maand dragts, in wiens handje onthouden werd een bloedloos Diertje, het welk men *Ephemeris* en in onse tale *Haft* noemt, waar van getuygt word, dat het 's morgens geconsidereert moet worden als een Jong geboore Kindje, 's middags als een Jongeling, en 's avonds als een uitgeleeft en stervend Mensch: weshalve om de kortheyd des levens af te beelden, zoo heeft het geseyde kleen geraamte dit bloedeloose Diertje in de hand, met dit opschrift:

> GELYK EEN BLOEME DES VELDS BEN IK SCHIELYK OPGEGAAN, EN WEDEROM WEG-GERUKT.

Aanmerkt dat de Beenderkens van dit geraamte seer wit zyn, en dat het geraamte natuurlyke geste heeft in 't leggen en aangrypen.

Q.Q. Twee van die hoekige Steenen, waar van gewag gemaakt is in de beschryving van 't I. Cabinet Tab. I. Lett. D.D.

R.R. 'Twee rouwe Steenen, waar van de eene aan de voetjens van 't laast geseyde geraamte is geplaast, de tweede tegens het hoofd van het zelve.

De rest van de Steenen zyn alle door de Waterwegen gelost, of na de dood uyt de Blaas of Nieren gehaalt.

Daar en boven komt ons hier op dese Pedestal te vooren, het Scheevlies van een der Testiculen van een Mans persoon, 't welk gestelt is op een kleen rond particulier pedestalletje, staande mede op de groote Pedestal, en is dit Scheevlies als met wind vervult, en ook met desselfs optrekkend Spiertje, en opgevulde Bloedvaatjens voorsien.

Voor 't laatste komt ons hier nog te vooren het vyfde geraamte vaneen onvoldraage Kintje, van ontrent drie en een halve maant, van wiens hantje afhangt aan een haartje, een Steentje, 't welk door 't koelen uyt de Long gelost is, met dit opschrift.

> ACH, HOE ELENDIG IS DE STAAT, DER MENSCHEN IN DIT LEVEN.

Tusschen alle dese Steenen staan tacken van Slag-aderen, representereende bladerlose tacken van Boomen, dewelke in plaats van bloed, met een Rood-wassige stoffe konstig opgevult zyn, waar door niet alleen de steenen, maar ook de Rots zelfs, vastigheyd bekomen. Hoe subtyl de uyteynden van de geseyde Slag-aderen zyn, blykt uyt dese bygevoegde Figuur.

Op deselve plank, waar op de Steen-rots is geplaast, komt ons aan desselfs regster zyde voor.

N°. I. Een vlesje, en zig onthoudende, in een seer heldere vogt, het armtje en handtje van een jong geboore kindje.

Aanmerkt ten eersten: Hoewel dit voorwerp lange Jaaren alzoo bewaart is geworden, zoo schynt het nogtans nu nog te leven, door dien het met zyn natuurlyke roode couleur begaaft is.

Ten tweeden; de Dispositie van de Hand en Vingeren, is zoodanig, datse zoo een natuurlyke actie verbeeld, gelyk men gewoon is te doen, als men met de voorste Vinger, dit of dat wil aanwysen.

De voorste uytgestoke vinger, wyst ons aan eenige moten van het agter breyn van de herzene van een mensche, in wiens mergagtige substantie als verbeelt staan eenige tacken van boomen.

Ten derden: Om alle afkeer te weeren, en tot cieraad, is dit Armtje omvangen van een gaase mouwtje met Franje.

N°. II. De Keel, Tong, en een gedeelte van de onderste Kaack, van een kleyn Kind, zoo curieus toebereyt en geconserveert, dat alles nog schynt te leven.

Aanmerkt ten eersten. Dat men zeer bekwamelyk zien kan in de linker zyde, waar dat de Stronken van de Ondertongige slag-aderen loopen, en wat cours zy komen te houden, nadien zy tot dien eynde met een Roodwassige stoffe vervult zyn.

Ten tweeden. Ook kan men hier klaarlyk zien de natuurlyke gestalte van 't Strotte-hooft, als mede des zelfs splete, dewelke de toegang is tot de Long-pyp.

Ten derden. Zoo doet zig aan de grond van de Tong niet alleen op een zekere ruyge gestalte, die na de langen des Tongs is loopende; als mede de rye groote tongs Tepeltjens, dewelke rond, plat, en met een gaatje en rond circultje begaaft zyn, maar ook de andere Tepeltjens, hoewel die in dit voorwerp niet zoo distinct gezien konnen werden, als wel in die Tongen, dewelke in 't tweede Cabinet gevonden werden.

N°. III. Een glaasje, en daar in de Poort-ader van de Lever van een Kalf, wiens zappige uyteynden, en niet die gepretendeerde klierkens (dewelke in der daat niet gevonden werden,) weggenomen zyn; en zoo toebereyd zynde, kanmen duyzende van kleene uyteyeden der Adertjens zien.

Aanmerkt ten eersten. Deze gezeyde Poort-ader is vervult met een Geelwassige stoffe.

Ten tweeden. Zoo heb ik op verscheyde plaatzen de gezeyde zappige substantie aan de uyteynden laaten zitten, dewelke niet min met de gezeyde zappige Geel-wassige stoffe doordrongen is, ende zoo doende, ziet men zonneklaar dat het wezen van de Lever geenzints klierig van substantie is: Ja ik su-

stineere, dat die sappige uyteynden van de Poort-ader, 't zelve werk doen, 't geen onze voorzaaten de klieren toegeschreeven hebben. Ziet verders hier over na het 2 Cabinet.

N°. IV. Het hooft van een kindje, wiens opperste gedeelte van de Hersen-panne afgenome zynde, de Herssens te voorschyn komen: Deze haare schorssige substantie, uyt bloetzaatjens bestaande, weggenomen zynde, zoo vertoont zig de Merg-agtige zelfstandigheyd.

Aanmerkt ten eersten, dat het door de natuurlyke couleur, en geslote oogjens, het hoofdtje van een slapend Kindtje komt te verbeelden.

Ten tweeden. Zoo komt het uyterste van het Tongetje te voorschyn, door dien het Montje een weynig open staat, en de Lipjens wat van den anderen geweken zyn, en komt ons dit uyterste te vooren, wegens de puntige Tepeltjens, die haar hier duydelyk vertonen.

Ten derden. Het uyterste van de boven-lip, van zyn bekleetzel of dekzel ontbloot zynde, komt ons ook ruyg te vooren, voornamentlyk in de linker zyde: En is deze ruygigheyd niet anders, als zeer veel by eenstaande Tepeltjens; edog hier van zullen wy wydloopiger spreeken in 't toekomende.

Ten vierden. In 't Vel van de Lippen, Wang, en de Neus, zien wy hier twee-derley sweetgaatjens; maar gants geen in 't uyterste of roode deel der Lippen, aangezien dezelve met geen Vel overtogen zyn; en alzoo kan men de Lip, en voorlip, van den anderen te lichter onderscheyden.

Ten vyfden. In 't agterste van 't Hooftje komen ons hier veel opgevulde slag-aderkens te vooren, zynde die geene, dewelke door de herssenen haar hadde verspreyt.

N^{o}. V. De Roede van een Jongsken met desselfs sackje, natuurlyk rood van couleur.

Aanmerkt ten eersten. De Water-canaal loopt hier niet natuurlyker wyze langs de onderste, maar langs de bovenste zyde van de Roede, 't welk tegens de loop van de natuur is: En zoude in zoodaanig een voorwerp het uythalen van de steen niet wel te doen zyn.

Ten tweeden. Niet alleen dat de twee Spongieus-zenuatige lighamen, dewelke het grootste gedeelte van de Roede uytmaken, als mede het kleene zenuwagtig lighaam rood van couleur zyn, wegens de Rood-wassige stoffe, daarze mede opgevult zyn, maar ook zelfs de zydelyke spieren, die de Roede perssen, zyn ook hier van zeer rood geworden. Ziet de 1. Fig. van den 2 Plaat van dit derde Cabinet.

N°. VI. Een Americaansch Negrinnetie van ontrent 6 maanden dragts, houdende in desselfs regter handje een takje van de Longe-pyp, dewelke

van zyn blaaskens-wyze substantie, van de Longe zoo curieus gescheyden is, dat desselfs uyteynden klaar konnen gezien werden: maar wat een onderscheyd tusschen dit voorwerp, en der Figuuren van anderen afgebeelt, en in 't ligt gegeven! Ziet de 2. plaat van dit derde Cabinet.

N°. VII. Een Moerkoekje, 't welk na het uytschieten, of wel na het smelten; of verteeren van 't eerste beginzel van het schepzelken, eenige weeken in de Lyf-moeder nagebleven is, waar door, wegens het inkrimpen en vernauwen van de Baarmoeder, (om weder te komen tot desselfs voorige stand) zeer verhard is geworden, en ook de forme van de Baarmoeder zelfs eenigzints aangenomen heeft.

Aanmerkt ten eersten. Zoodanige Moerkoekjens zyn my menigmaal voorgekomen, dewelke de Baarmoeder zelfs verbeelden, want zy als dan rondsom als besloten zyn, zonder eenige opening gewaar te werden, en waren deze niet alleen hard, maar ook zoo verbeelden zy niets minder te zyn, als Moerkoekjens.

Dit nu van my opgesneden zynde, bewaare ik hier, om niet alleen de buytenste maar ook de binnenste superficie te konnen zien.

Ten tweeden Zoodanige Moerkoekjens, op die wyze ontaard zynde, werden gemeenlyk ZUYGERS genaamt, van die geene, dewelke weynig ervarentheyd hebben, daar nogtans in tegendeel dezelve niet anders zyn, als zoodanige gezeyde Moerkoekjens, of ook wel andere vleezige geswellen, dewelke aan een dunne hals of steel afhangende, te eeniger tyd uyt de Lyfmoeder uytgedreven werden. Ziet hier over myne Anat. Chirurgicale aantekeningen na.

Ten derden. Het glaasje waar in dit voorwerp gelegen is, heb ik, in plaats van 't zelve met een stuk van een blaas te binden, met een gedeelte van een gekeerde Moerkoek toegedaan, dewelke met een rood-wassige stoffe is opgevult, en steken desselfs takjens boven uyt, verbeeldende takjens van rood Mosch.

N°. VIII. Een vlesje met vogt, in zig onthoudende een Moerkoekje van een Mensch, 't welk t' eenemaal in Water-blaaskens is verandert.

Aanmerkt dat de Moerkoek uyt loutere bloetvaten haar bestaan heeft, dewelke door toedoen van 't vlies [*Chorion*] aan een verbonden zyn. Deze bloetvaten veranderen zomtyds ten deele, zomtyds geheel en al in Water-blaaskens, de vrugtjens voor af gestorven zynde. Dit heb ik ook ondervonden van de Lever van een mensche, dewelke ten enemaal in blaaskens was verandert, ziet het tweede Cabinet. Tab. 2. Fig. III.

N°. IX. Een vlesje, waar in te zien is, een gedeelte van de herssenen van een Water-zugthoofdige Jonge van ontrent 8 Jaaren oud.

Aanmerkten ten eersten. Dat hy met deze quale, (zoo ik wel onthouden heb), ter wereld gekomen is.

Ten tweeden Dat dit gedeelte van de Herssene, als in een ander wezen verandert is; aangezien het niets minders komt te verbeelden, als natuurlyke herssene: want het schynt eer een vreemde zelfstandigheyd, zeer gelyk zynde, die geene, de welke beschreven en afgeteekent staat in het tweede Cabinet. Tab. IV. Fig. na. 1. 2. 3. 4. en 5.

N° X. Een flesje in zig onthoudende twee gedeeltens van een mannelyke roede, waar van 'er een schyfje dwersche, en een volgens de lengte opengesnede is.

Merkt aan, dat deze gedeeltens zeer net, & zodanig toebereydt zyn, dat het ware spongieuze maakzel duydelyk te voorschyn komt, als mede het middelschot, en de pisweg.

N°. XI. Een vlesje met een Hoender Ey, zeer aardig verbeeldende een gedeelte van de Colyk-darm, als mede den Blindedarm, met desselfs worm wyze aanhangzel. Ziet in dit derde Cabinet. Tab. 3. Fig. 4.

N°. XII. Een gedeelte van een bogtige darm van een onvoldrage vrugt, wiens bloedvaatjens ledig, maar de holte van 't gedarmte met wit wassige stoffe vervult is.

N B. Hier nevens een gedeelte van 't gedarmte van een kind, 't welk met een rood-wassige stoffe is vervult.

N°. XIII. Een vles met vogtigheyd, waar in bewaard werd het Oppervelleken van de geheele hand van een kleen kind; het zelve is zoo konstig van 't onder gelegene Netwyze lighaam, als mede van 't Vel, afgescheyden, dat het ongeschonde te voorschyn komt, en een wit handschoentje verbeeld.

Aanmerkt ten eersten. Alle de Nageltjens zyn hier aan het Opper-velleken nog vast zittende, gelyk als in 't leven, hoewelze van 't Tepel-agtige lighaam van 't Vel, waar uyt zy voortkomen, zeer behendig afgescheyden zyn.

Ten tweeden. De Ontleeders zeggen wel een parig, dat het Opper-velleke, ('t welk zoo wel als de Nagels, herkomstig is van de Vel-tepeltjens) in twee en meer schelfers kan geschilt, en verdeeld werden: Edog zulks konnen zy nergens aan wyzen als onder aan de Voeten, en binnen in de palmen der handen.

Hier nu zietmen op de rug van de hant 't zelve in twee gesfcheyde te zyn, 't geen my noyt heeft mogen gebeuren van andere vertoont gezien en hebben; en kan ook zulks niet als met de grootste behendigheyd gedaan werden.

Ick heb gezegt, dat het Opper-velleke binnen in de hand, en onder aan de voet, door andere Ontleeders in twee kan geschilt of verdeeld werden

(gelyk ik ook zelfs dikmaals in 't openbaar getoont hebbe) maar nu ben ik van gedagten dar dit Opper-velleken zig op zyne tyd afscheyd van het Vel, 't zy alleen, of te gelyk met het Netwyze lighaam, als hebbende uytgedient, terwyl datter een ander van nieuws of daar onder gegroeyt is, wanneer 'er dan een nieuw Opper-velleke aangegroeyt is, eer dat het uytgediende en oude niet geheel en al komt te scheyden, maar zig nog vast houd aan het nieuwe, zoo ontmoeten wy een, twee, drie, ja viervoudig Opper-velleke, onder de voeten en binnen in de handen.

Yets diergelyks schynt my voor te komen in de schorsse eeniger Heesters, de welke ook gewoon zyn haar buytenste schorsle te vernieuwen, door dien een ander onder haar aangroeyt, en de buytenste af stoot, wanneer dan ook de buytenste op zyn tyd niet geheel af wykt, dan komt daar ook een vedubbeling, van de uyterste schorsse, dewelke als uytgedient hebbende splyt en scheurt.

Ten derden. Het word by een yder wel voor waarheyd aangenomen, dat het Opper-velleke de wortels der Nagelen dekt: Maar of zulks ook niet wel plaats heeft ontrent de wortels, en 't uytspruyten van 't Hayr, dat roeren zy niet eens aan; nogtans zoo bevinde, 't zelve zoo wel in 't eene, als in 't andere, on datt eenige Mathematische linien hoog: Edog terwyl dit Opper-huydeken niet omgekeert is, zoo kan men het hier niet zien, mar myn voornemen is, zulks in 't toekomende aan te wyzen, nevens de Figuuren.

Ten vierden. Het is ook aanmerkens waardig, dat in dit voorwerp de Nageltjens der vingeren ligter gescheyden zyn van de Tepel-wyze lighamen, waar uyt zy voorgekomen zyn, als wel van 't Opper-velleke, waar aan zy nog alle vast zyn zitten blyven: Hier van meene ik de oorzake te zyn, dat de uyteynden van deze Tepeltjens (dewelke te gelyk de Nagels, en het Opper-velleke voortbrengen) zeer zagt en week zyn; het Opper-velleke in tegendeel taayer en harder, en dat wegens de uyterlyke lugt.

Ten vyfde. Dat het Opper-velleke zeer vast gehegt is aan de Nagelen, bevinde wy duydelyk, niet alleen in dit afgestorven en bewaard voorwerp, maar ook in een leevendig lighaam; maar de Nagelen uytgroeyende verlaat het Opper-velleken de wortelen der Nagelen aan desselfs uyterste, nadien het Opper-velleken het verdere uytgroeyenuyt de natuur verhindert werd: Ja, indien het de Nagelen in tyds niet verlaat, moet men met de punct van een mesje het Opper-velleken van de Nagels losmaken, anders zoo komender kleene scheurkens in 't Opper-velleken, 't welk groote pyne veroorzaakt. Ziet Tab. 3. Fig. 2. van dit derde Cabinet.

N°. XIV De Arm van een kindtje, dewelke met natuurlyke roode couleur begaaft is, en dat zonder eenige rimpels

Deze Hand onthoud in zig een worm van Guinea, die de mensche aldaar ter plaatze in de beenen zittende, zeer veel ongemack aandoet; deze lengte, als mede zyne dunte, zyn zeer considerabel, hoewel hy zyne natuurlyke dikte behouden heeft.

De Vingeren zyn zoo natuurlyk geboogen, dat niemand in 't leven, yets bequamer zoude konnen tusschen de vingeren aangrypen.

Dit gezeyde Armtje is verciert en bekleet met een mouwtje, uyt fyn Lynwaat toebereyd, waar aan eenig Frange werk gehegt is, om de wonde des Arms te bedecken, en alle afkeer weg te nemen.

N°. XV. Alle de teeldelen van een Meysje,

Aanmerkt ten eersten. Dat niet alleen de lippen van de schede, de Nymphen, en Kittelaar in dit voorwerp gezien worden, maar ook het maagdevlies; voor deezen heeft men getwyffelt, of dit vlies 'er wel gevonde wierdt; maar nu kan 'er voor de geene, die in de ontleetkonst meer geoeffent zyn, niets bekender wezen, gelykerwys ook alhier in dit voorwerp zelfs aangetoont wordt.

Ten tweeden. Alhier komt de aars, met rimpels bezet, ook te voorschyn.

N°. XVI. Een vles in zig onthoudende een heldere vogtigheyd, en daar in het Hoofd van een kintje, wiens oogjens zyn gesloten, op dat het zoude verbeelden het Hoofd van een slapend kind.

Aanmerkt ten eersten. In den Hals, alwaar het Hoofd is afgesneden, ziet men de afgesnedene Longe-pyp, en agter deze, de afgesnedene Slokdarm, en slaap Slag-aderen, en der Wervel-beenderen Slag-aderen.

Ten tweeden. Het lighaam van het eerste Wervel-been, over dwers door gesneden vertoond zig hier zeer rood; de oorzaak hier van is, omdat dromleggende Slag-aderen met een rood-wassige stoffe opgevult zyn (gelyk in 't leven met bloed) uyt welkers uyteynden de gezeyde roode stoffe uytgevloeyt is, gelyk men ziet in een levendig en wel gesteld mensch, zoo veel roode stoffe uyt der Slag-aderen uyteynden uytgestort te werden in de deelen, als tot der zelver voeding noodig is, welk rood zap, in de uyteynden der Slag-aderen bewerkt werd uyt het Slag-aderlyke bloed.

Ten derden. Kan men hier ook zien het afgesnedene Rug-merg, als mede desselfs buytenste en dikste bekleedzel.

Ten vierden. Zon men het glas wat omdraayt, vertoonen haar het Agter-breyn, het Pyn-kliertje, en de alzoo genaamde Ballekens, Billen en aars.

Ten vyfden. Hier doen haar op twee mooten van het agter-breyn, om de waare gestaltenisse daar van te konnen zien, zynde deze uyt een ander Hoofd genomen.

N°. XVII. Boven op het gezeyde glas, vind men het Harte van een Jonge met de Longe daar aan, alles steen hard gemaakt zynde.

Aanmerkt ten eersten. Alle de vaten van het Hart, en de Longe zyn met een rood-waszige stoffe gevult.

Ten tweeden. Het Hart en quabben van de Long hebben haare natuurlyke plaatze behouden, ook komt ons der Longe Slag-ader, spruytende uyt des Harts regter holte, zeer klaar te voorschyn, als mede de stronk van de groote Slag-ader, met deszelfs drie na boven lopende tacken.

Ten derden. Hier laat zig ook zien de wederkeerende Zenuwe, en daar nevens deze volgende zaaken, namentlyk de opgaande stronk van de Hol-ader, beyde de Ooren van 't Harte, de Croon-vaten, de verdeeling der quabbens van de Long, en dat wederzyts, de Slok-darm, Long-pyp. &c.

N°. XVIII. Een hard gemaakt Herte met de Long van een kind, geplaatst op een Pedestal.

In dit voorwerp, kanmen bespeuren boven 't geen men gezien heeft in 't aanstonds aangeroerde, de nederdalende stronk van de Hol-ader, als mede die van de nederdalende groote Slag-ader, en alles in haare natuurlyke plaatze, tusschen de groote verdeeling van de Long.

N°. XIX. Een vlesje met vogtigheyd waar in te zien is, het Vel van de Voet, en daar nevens ewk het Netwyze Lighaam van Malpighius, met het Opper-velleke; en zyn deze zaaken ten deelen nog aan den anderen vast, ten deelen ook van een gesepareert, en van 't Vel afhangende, op dat men alles te bequamer zoude konnen zien.

Aanmerkt ten eersten. In een groot deel van 't afhangende Opper-velleke kanmen aan deszelfs binnenste Oppervlakte nog zien de uyteynden van de Vel-tepeltjens, die van 't voornaamste deel der Tepeltjens afgeweken zyn, en hier eenigzints uytpuylen.

Ten tweeden. Het Vel van ter zyde gezien zynde, komen ons in gezigte de gezegde uyteynden der Tepeltjens.

Ten derden. Hoewel het Vel in dit voorwerp zeer rood is, wegens haar opgevulde bloedvaten; zoo is 't egter, dat het Netwyze lighaam, als mede het Opper-velleke van zigtbaare bloetvaatjens zyn ontblood, zoo dat die Autheuren geabuzeert zyn, dewelke aan deze gezeyde voorwerpen bloedvaten toeschryven.

Ten vierden. Dit glas is gedekt (in plaats van een stuk van een blaas) met het Vel van een Hoofd van een kind, waar door heen lopen zeer veel bloet vaatjens.

N°. XX. Een onvoldrage kindje, van ontrend zes maanden dragts.

Aanmerkt ten eersten. Het zelve is zeer curieus bewaard, in een vogtigheyd zonder eenige de minste rimpel, blank van couleur, houdende in des zelfs regterhandje een gedeelte van het dunne Herzen vlies van een ander kindtje, door het welke duyzende van Slag-aderkens loopen. Ziet hier op verdere na het eerste Cabinet.

Ten tweeden. Op deszelfs schouder hangt een groot deel van 't vlies [*Amnios*] uyt een Schaap, 't welk om de veelheyd der bloedvaten, inzonderheyd van Slag-aderen, zeer rood is.

Het devys op dit kindje is.

> GELYCK EEN SCHIPPER VAN DE WOESTE BAAREN GESLINGERT; ALSOO MEDE,
> ZOO DRA ICK JONGSKEN UYT MYN 'S MOEDERS LIGHAAM WAS GEBOOREN,
> WIERD ICK, TER NEDER GELEGT ALLE HULPE VAN NOODEN HEBBENDE.

No. XXI. De Longe-pyp van een onvoldrage Schaapje, met een geelwassige stoffevervult, en omgekeerd zynde, staat het op een voetje of Pedestalletje. Het zelve verbeeld zeer aardig een bloemtje, nadien alle Blaaswyze vlieskens zeer konstig daar afgedaan zyn.

De tweede planck.

N°. XXII. Een vlesje met een heldere vogt, waar in te zien zyn, de Teel-deelen van een Jongske, dewelke zoo natuurlyk zyn gebalzemt en geconserveert, datze nu eerst vers uyt het lighaam schynen gehaald te zyn.

Aanmerkt ten eersten. Niet alleen zyn van my de groote Spongieuze lighaamen met een roodwaszige stoffe vervult, maar ook zelfs het kleene Spongieuze lighaam, 't welk van onderen de Water-canaal omringt.

Ten tweeden. De op zy staande Spieren, dewelke de Roede, als 't nodig is, perssen, zyn van dezelve stoffe gevult en rood geworden.

Ten derden. De Water-canaal, die in een wel-gestelt mensch onder de Roede tusschen de twee groote spongieuze lighaamen loopt, heeft hier in dit lighaam een onnatuurlyke situatie, want dezelve loopt langs den rug van de Roede, 't welk ik noyt voor heen gezien heb. Ziet Tab. 3 Fig. 1. van 't derde Cabinet.

N°. XXIII. Een vles met zeer heldere vogt, waar in gezien word een deel van 't aangezigt van een kindje, 't welk zeer levendig van couleur is: Het voorhoofd weg genomen zynde, werd desselfs plaats vervult met de Slag-aderen van de Herssene, dewelke, in plaats van bloed, met een roodwaszige stoffe zyn vervult, en deze zyn zoo menigvuldig, dat het een kleen krepel Bosschasitje komt te verbeelden.

Aanmerkt ten eersten. Het Opper-velleke van de Neus en Lippen heb ik weg genomen, ten eynde de groote, en ook de kleene sweetgaatjens klaar konden gezien werden.

Ten tweeden. De Voorlippen, of het roode en opperste der Lippen, raken malkanderen, aangezien het mondje geslooten is: ontrent deze Voorlippen staat aan te merken, uyt wat stoffe dezelve bestaan, aangezien de Autheuren daar ontrent niet luyt roepen, ja tot nog toe, niemand het zelve aan den dag gebragt heeft.

Nadien ik dan voor eenige tyd bezig was in 't onderzoeken van de deelen des Aangezigts, en dat door onze op nieuws uytgevonde manier, zoo had ik het bekleedzel van de Voorlippen weg genomen, gants geen Vel onder het zelve vindende, 't geen my tot een dieper onderzoek aanleyding gaf.

Eerstelyk, schoot my te binnen, hoe; vinde ik hier geen continuatie van 't Vel, zoo kan ik ook dit bekleetzel geen *Epidermis* of Opper-velleke heeten, hoewel het daar mede continueel is, en een over een komste daar mede heeft: wat was hier nu anders te doen, als het ondergelegene eerst te onderzoeken, en zoo quam my te binnen, deze Voorlippen van haar bekleetzel ontblood zynde, in myne heldere vogt te leggen, om daar na naaukeurig de zaak te beschouwen; wat gebeurter? Als ik een weynig tyds daar naa deze Voorlippen bezag, zoo quamen zy my voor als rood Fluweel, en deze zaak nader van my onderzogt zynde, zoo bevonde ik de Voorlippen te bestaan uyt loutere Tepeltjens, niet uyt Vel-tepeltjens, aangezien hier geen Vel te vinden is, maar uyt Zenuwagtige Tepeltjens; zo dat het bekleetzel der Voorlippen de naame toekomt van Tepel-bekleetzel van de Voorlippen; welk bekleetzel niet anders is, dan een uitspanzel der Zenuw-tepeltjes, 't geen ook eygen is aan het Oppervelleke. Hier van komen die groote pynen der Voorlippen, in de zo genaamde gekloofde lippen, en ontvelling (gelyk men gemeenlyk zegt) maar beter zou men zulks heeten, scheuren enook ontblooting der Voorlippen.

Hier van daan komt het ook, dat men zoo beswaarlyk tot genezing komt, wanneer deze Voorlippen versweeren, of verdicken.

Ick hebbe hier vooren gezegt, dat deze Voorlippen my voorquamen als rood Fluweel, door dien ik der zelver Slag-aderkens met een rood-waszige stoffe vervult hadde, en deze gevult zynde, zoo nemen ook deze Tepeltjens een rood-agtigheyd aan, gelyk zy ook doen in een levendig en fris mensch door den toevoer van bloed.

Ten derden. Dat ons deze Voorlippen als rood Fluweel in myne Cabinetten voorkomen, 't geen men in een levendig mensch, die wel gestelt

is, niet en bemerkt, daar van is de reden, het niet wegnemen en afscheyden van 't bekleetzel der Voorlippen: want dit weggenomen, en 't voorwerp in een vogt gelegt zynde, wyken de Tepeltjens van een, en zoo is 't dan, datse 't hoofd opsteken, en over eynde staan, daarze in tegendeel in een levendig mensch door dit bekleetzel als in den band gehouden, en by malkandere gedrukt werden, gelyk men ziet het gras, en ook het riet, 't geen van de wind na eene zyde werd geperst, of toehelt.

Indien dit imant in een levendig lichaam wilde onderzoeken, dan moet hy den Zomer en een gezont en jeugdig lichaam verkiezen, gebruykende daar toe een vergroot-glas; dog s' winters laten ze zich zo niet zien; en dat dit ook in de huydt-tepeltjes van den duym plaats heeft, zulks is aan yder een bekent. Dog op datter egter gants geen twyfel over zoude blyven, wegens deze uytvinding: Zoo is 't, dat ik zulks niet in een, maar in veele voorwerpen vertoon.

Weet ondertusschen B. Lezer dat deze Voorlippen van dit voorwerp niet zoo rood zyn, als wel die geene, dewelke in 't vierde en volgende Cabinetten werden gevonden.

N°. XXIV. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een gedeelte van des Longs Slag-ader met een geel-waszige stoffe opgevult; haare takxkens zyn zoo zeer veel in getaale, dat het voor die geene, die het gezien hebben byna ongelooflyk scheen te wezen, want het verbeeld een kleen Bosschasitje.

Aanmerkt ten eersten. Deze Long Slag-aders tak is door zoodanig een konste, en met zoo een zagte en opgehevene hand toebereyt, en van zyne tegen overstaande Longsaders, en Longs-pyps-takjens afgescheyden, dat ik, zonder roem, mag zeggen, datter van deze tack, geen tackjens en ook zeer weynige uyteynden zyn afgebroken.

Deze veelheyd van takjens hebben ons de Autheuren nergens in haare Figuuren aangewezen.

Ten tweeden. De tacken zyn niet alleen ongeschonden, en tot een toe behouden gebleven, maar ook der zelver uyterste uyteynden, dewelke anders met de Longs-blaaskens zyn vereenigt. Deze en diergelyke dingen beschouwende, kan zig niemand genoeg verwonderen, dat een mensch lange Jaaren in gezontheyd leven kan, zonder eenige mangel, aangezien het minste takje of blaasje verstopt of ontstelt zynde, wyken wy van onze volmaakte gezondheyd of: Zoo dat wy met den *Apostel Paulus* gedwongen zyn uyt te roepen, *O diepte der rykdoms &c*!

N°. XXV. Een stuk van de Moerkoek, op de zelve wyze met een geelwaszige stoffe opgevult, en in een vogt geconserveert.

Aanmerkt ten eersten. Niet het alderminste Kliertje, nog ook yets klier-

agtigs werdter gevonden in de Moerkoek, zoo datze alle geabuseert zyn, die zulks in haare Schriften voorgeven.

De geheele Moerkoek bestaat uyt bloetvaatjens, waar aan het vlies *Chorion, Amnios*, en de Navelstreng vast sitten: voeg hier by, dat vliezig wezen, 't welk van my nieuwlyks is uytgevonden, 't welk vast zit aan de inwendige Opper-vlakte van de Moerkoek, die met de Lyfmoeder vereenigt is: Waar van in 't toekomende breder zal gehandelt werden, als ik zal gekomen zyn tot de beschryving van die Moerkoeken, waar aan dit vliezige wezen nog vast zit.

Ten tweeden. Hier kanmen ook zien, hoe groot het onderscheyt is tusschen de Slag-aderen van de Long, aanstonts aangewezen, en die geene, dewelke de Moerkoek maken: dit onderscheyd is vry groot, niet alleen ten epzigte van haar cours ontrent de uyteynden, maar ook wegens haar gestalte.

Ten derden. Deze haare uyteynden hebben eenige overeenkomste met die, dewelke de Schorzige substantie der Herssens maken. Ziet het tweede Cabinet, Tab. VI.

N°. XXVI. Een vles, waar in bewaard wert een stuk van een Vrouwe Borst, dewelke qualyk was gestelt, namelyk: spongieus in 't aanraken, en geswollen, in wiens midden ik zekere ongemeen zagtigheyd vernam, en na het afzetten, in een vogt gelegt zynde, deeden haar zoo veele vaatjens op, dewelke ontdaan waren van 't geen haar anders by een houd, dat byna het geheele stuk uyt vaatjens scheen te bestaan.

Deze, en andere zaaken hebben my aanleyding gegeven om de gesteltenisse der Borsten naukeuriger te onderzoeken, en wat ik daar ontrent al heb geobserveert, is myn voornemen in de beschryvinge der volgende Cabinetten te openbaaren.

N°. XXVII. De Swezerik van een kind, zeer net toebereyt en bewaart; deze zyne bloetvaatjens zyn met een rood-wassige stoffe opgevult, waar door dat dezelve ons rood voorkomt.

N°. XXVIII. Een kleen gedeelte van een mensche Long, wiens Slagaderen met een geel-waszige stoffe opgevult, en ten deele van haar Blaaswyze stoffe afgescheyden zynde, ontdaan, en naakt ons voorkomen Edog hoe moeyelyk het is zulks te doen, weten zy best, die wel eens de handen hier aangeslagen hebben.

N°. XXIX. Een vlesje met vogt, waar in te zien is, het agterbreyn van een mensch, zoodanig, van my verhart, datmen het als een versse kaas snyden kan.

Aanmerk ten eersten Dat het zyn natuurlyke couleur, langte, dikte en breete behouden heeft, zonder eenige rimpels.

Ten tweeden. Ontallyke Slag-aderen, met een waszige stoffe opgevult, ziet men hier door het dunne Herssen-vlies lopen, en zulks is zeer aangenaam voor de oogen des zienders.

Ten derden. Het 2de Herssen-vlies van 't agterbreyn, namentlyk het spinne webben gelykende vlies, komt hier klaar te voorschyn en dat golfswys als men het vlesje beweegt.

Ten vierden. Het begin van 't rugmerg, is hier nog vast zittende aan 't agterbreyn, en van vlieskens nog omvangen; zoo dat hier gelegentheyt is om te zien beyde de Wervels-slagaderen, als mede waerze te zamen komende, de nek Slag-ader voortbrengen

Ten vyfde. Ziet men hier, zoo zeer veele takxkens der Slag-aderen, dewelke uyt de nek Slag-ader voortkomen, en hoeze door het ronde lighaam verspreyden.

N°. XXX. Een vlesje vervult met vogt, onthoudende in zig het borstje van een kleen kintje.

Aanmerkt ten eersten. Het zelve is met een zeer natuurlyke couleur begaeft, en zietmen door dezelve veele sweetgaatjens gerangeert.

Ten tweeden. De Vel-tepeltjens komen ons veelvoudig voor in den omtrek van de Tepel, als mede in de Tepel zelfs.

N°. XXXI. Een vlesje met vogt vervult, waar in te zien is het agter breyn van een mensch, zeer net geprepareert, en geconserveert; en zyn desselfs Slag-aderen vervult.

N°. XXXII. Een groot stuk van een nugteren darm, zoodanig omgekeert, dat desselfs binnenste oppervlakte hier buytewaarts is gewent; en alzoo komen ons de bastaart kliertjens in 't gezigte, dewelke hier uytpuylen, in groote van speldehoofden. Daar en boven doen haar hier de ronde latwyze verheventheeden op, dewelke Oogluykende klapvliezen geheten worden.

Aanmerkt ondertusschen, dat men deze gezeyde latwyze verheventheden beter zien kan in een versch lighaam of in een bequaame vogt, als in opgeblaze en gedroogde darmen, gelyk wy voorheen met de andere Ontleders plegen te doen; want zy verliezen in 't droogen haar natuurlyke gesteltenisse.

N°. XXXIII. Een gedeelte van de Herssene van een mensch, 't welk in een vogtigheyd is gelegen, welkers Slag-aderkens opgevult zyn, waar door de Schorssige substancie rood geworden is, en alzoo op de witte en mergagtige substantie zittende, doet het zig op, als waare het een rood mosch, 't welk uyt een witte aarde voorkomt.

Aanmerkt ten eersten. Dat de Schorzige zelfstandigheyd geenzints klieragtig, maar uyt bloetvaatjens te zamen gestelt is; en zulks blykt voorna-

mentlyk in dat deeltje, 't welk in de grond van 't vlesje gevonden werd, alwaar men ziet, dat de uyteynden der Slag-aderkens in een mergagtige en weeke of sappige substantie veranderen. Dit zappige gedeelte der uyteynden van de Slag-aderkens, verliest zyn holligheyd niet, want in 't opvullen werd het alzoo wel rood als boven dit sapagtige gedeelte.

Ten tweeden. Die subtile Slag-aderkens, dewelke hier buyten de Schorssige substantie uytsteken, zyn voor het grootste gedeelte tackjens van de Slaap-slag-aderen, dewelke door het dunne Herssen-vlies loopen, welkers uyteynden nederwaarts zacken, ten laatste in een weeke en zappige substantie veranderen, diemen de Schorsse der Herssene noemt, gelyk zulks ook plaats heeft in de Mild, en eenige andere ingewanden. Ziet hier over na het antwoord op de IV. en XII. voorgestelde brieven.

Ten derden. In dit gezeyde deeltje kan men ook verscheyde zappige uyteynden zien, dewelke door toedoen van de vogt, daarze in leggen, van een geweken zyn, en zulks kan alle twyfel der geenen wegnemen, die tot nog toe, deze onze uytvindingen niet hebben willen avouëren.

N°. XXXIV. Ken stuk Vels van de Voet, 't welk zeer rood is, wegens de opgevulde Bloedvaten.

Aanmerkt ten eersten. Alle de uyteynden der Slag-aderkens zyn zoo konstig opgevult, dat men naauwlyks een takje bevind misgedeelt te zyn; maar het Netwyze lighaam van Malpighius, als mede het Opper-velleke hebben haare couleur behouden, zonder roodigheyd aan te doen, waar uyt genoegzaam af te nemen is, dat die Autheuren geabuseert zyn, dewelke aan het Netwyze lighaam of ook aan 't Opper-velleke Bloedvaatjens hebben toegeschreven.

Ten tweeden. Het Netwyze lighaam, als mede het Opper-velleken; zyn voor 't grootste gedeelte van 't Vel afgescheyden, op dat in het ontbloote Vel de Vel-tepeltjens te voorschyn zoude komen, en zyn deze buyten het Vel een wynigsken uytpuylende, ontelbaar veele. Hier van daan komen ons die onlydelyke pynen over, wanneer het Vel van de ballen der Voeten ontbloot is van deze gezeyde dekzels.

Ten derden. Hier zietmen ook, dat het Netwyze lighaam met het Opper-velleke nog vereenigt, en omgekeert is, op dat het Netwyze lighaam konde gezien werden; het zelve is geelagtig van couleur, maar het Oppervelleke in tegendeel witagtig.

N°. XXXV. De Nier van een onvoldrage Schaapje, midden door gesneden, waar in men ziet dat het Tepel-wyze lighaam na de lengte van de Nier loopt, 't geen in een Mensch geen plaats heeft.

Ondertusschen is het te verwonderen, dat zommige, die niet onder de geringste der Anatomisten te stellen zyn, zoodanige Nieren der Schapen outleedende, dezelve hebben laten in Figuuren verbeelden, als warenze na Menschen Nieren gemaakt, 't welk my, en anderen eertyds heeft bedrogen.

N°. XXXVI. Het Tyd, of Slaapbeen van een kindje, verzien met het ongeschonde Trommel-vliesje waaraan het Hamertje en Aanbeeltje natuurlyker wyze nog vast zitten.

Aanmerkt ten eersten. Door het vliesje, 't welk het gezeyde Hamertje en Aanbeeltje bekleet, kan men de cours der Slag-aderkens bequamelyk zien; en deze Slag-aderkens zyn meteen rood-waszige stoffe vervult, zonder 't welke zy niet ligt te voorschyn zoude komen.

Ten tweeden. Het Trommel-vliesje is van gelyke voorzien van Slag-aderkens, die op de zelve wyze zyn vervult.

Ten derden. Dat het Trommel-vliesje van twee op den andere leggende vliesjens, of moten is bestaande, kan men hier zien aan 't bovenste, alwaar het eene ten deele is gescheyden.

Ten vierden. Hier zietmen ook beyde de Spierkens van 't Hamertje, dewelke nog aan het Hamertje vast zitten.

Ten vyfden. Een van de Spierkens van 't Hamertje is rood, wegens het opvullen van zyne Slag-aderkens, en desselfs peeze witagtig.

N°. XXXVII. Het steen en Schub-wyze been, aan den andere nog vast zittende, uyt een kleen Kinds hoofdje.

Aanmerkt ten eersten. Dat het Trommel-vliesje uyt twee vlieskens te zamen is gestelt, zulks blykt ook in dit voorwerp; want het eene is ten deele weggenomen, en het tweede geheel gelaaten, ook zietmen hier waar het Tydbeen van het Steenbeen afgescheyden word.

Ten tweeden. Hier kanmen ook zien, dat het Trommel-vliesje van Bloed-vaatjens voorzien is, dewelke op een zonderlinge wyze loopen, gelyk ook in 't voorwerp waar van aanstonds gehandelt is; de cours van deze vaatjens door het gezeyde vlies lopende heb ik afgetekent Tab. 9. Fig. 9. in 't antwoord van de VIII. voorgestelde Brief.

N°. XXXVIII. Een stuk van de Moerkoek, waar in niets klierigs te vinden is, hoewel zulks van de ontleeders voor vast gesteld word; maar de geheele Moerkoek bestaat uyt bloetvaatjens, gelyk zulks hier blykt.

Ondertusschen staat aan te merken, datter eenige overeenkomst is tusschen deze Bloedvaaten, en die geene, dewelke het schorssige wezen van de Herssene maken, hoewel egter de uyteynden dezer bloedvaten, die de Moerkoek maken, zoo zagt en zappig niet zyn, als de andere.

N°. XXXIX. Een Maagje van een jong Kindje, 't welk omgekeert is, op dat men de natuurlyke rimpels, en ook de binnensteen ruyge rok of vlies zoude konnen zien.

N°. XL. Het dunne Herssen-vlies van een jong geboore kindje, 't welk zoo dun is als een Spinne-webbe, de Slag-aders in tegendeel ontelbaar; waar uyt met regt geoordeelt mag werden, dat de gezeyde Slag-aders niet alleen gedestineert zyn om voedzel aan dit zyn vliesje toe te brengen, maar ook tot een ander gebruyk; Ja ik oordele, dat dit vliezige wezen inzonderheyt dient ook om alle de bloedvaatjens by een te houden, op datze niet zoude van een wyken: De Slag-aders dienen voornamentlyk om met haar uyteynden de schorssige zelfstandigheyd der Herssenen te maken; deze gezeyde zyn vaten met een roodwaszige stoffe opgevult, en dat tot haer uyterste toe.

N°. XLI. Een doorgesnedene mensche Nier, om het inwendige te konnen zien, leggende in een vogt.

Aanmerkt ten eersten. Wanneer ik des Niers Slag-ader opvulde met een rood-wassige stoffe, liepen ook te gelyk de Pis-canaaltjens van de H^r^. Bellinus vol, en zulks gaf my een oorzake van twyfelen, wegens het wezen der alzoo genoemde Nier-klierkens, die men in s' menschen Nieren voorgeeft te zyn, in beesten vind ik meenigmaal ronde lighaamtjens, dewelke een gelykenisse hebben met de Geerst-klierkens, edog deze zyn gants weynig, en ik kan my niet wel inbeelden, dat deze lighaamtjens waare kliertjens zyn, gedestineert tot het scheyden der pisse, aangezien ik dezelve zoo perfect niet kan zien in de Nieren van de Menschen, maar in tegendeel bevind ik de uyteynden der Slag-aderen zeer wonderlyk gekromt en geslingert, gelyk te zien is in dit derde Cabinet Fig. 3. Tab. IV.

Indien ymand deze gezeyde geslingerde uyteynden der Slag-aders voor klieren houden wil, zoo zegge ik zulks onbetamelyk te zyn, nadien de Autheuren door een klier niet anders verstaan, als een byzonder lighaam of lighaamtje, 't welk op zig zelfs bestaat, en 't geen met een particulier vliesje omvangen is, en tot welk lighaam of lighaamtje zeekere bloetvaatjens zyn gedestineert, die daar in loopen. Indien egter benevens deze bovengemelde omgeslingerde bloedvaatjens, nog eenige andere lichaamtjes in s' menschen nieren zoude mogen gevonden werden, die van een ander natuur zyn, 't welk ik geheel en al niet wil negeeren, hoewel ikze niet duydelyk kan zien, zoo zynze mogelyk tot eenig ander gebruyk geschapen.

Ik heb hier vooren gezegt, dat wanneer ik des Niers Slag-ader opvulde, dat doen ook te gelyk de Pis-canaaltjens van de Heer Bellinus vol liepen: Denkt ondertusschen niet dat my zulks naderhand noyt meer gebeurt is, want zoo menigmaal als ik het nu doe, zoo gebeurt het my altoos; en 't

is niet gelooflyk dat zulks altoos zoude gebeuten, indien het bloet eenige pretenze klieren eerst moest aandoen, om de Pis van 't bloed te scheyden, ook dat in deze opvulling de wasagtige stoffe eerst eenige kliertjens moesten aandoen, eer datze tot de Pis-canaaltjens quamen.

Daarenboven stel ik den waardige Lezer hier voor eenige Nieren, in dewelke men met de oogen zien kan, de continuiteyt van de uyteynden der Slag-aderen met de Pis-canaaltjens van Bellinus, en dit dunkt my een onwedersprekelyk bewys te zyn.

Hoe, en op wat wyze nu het aderlyke bloed te rugge keert, waar de aders haar wederkerend bloed ontfangen; of dit nu geschied door eenige onzienlyke mondekens, die met die Slag-aderkens vereenigt zyn, al eer de Slag-aderkens haar met de Pis-canaaltjens komen te vereemgen; of alle de uyteynden der Slag-aderen in de Pis-canaaltjens van Bellinus veranderen of niet? kan ik niet zien En dewyl myn gezigt zoo snel niet is, zoo kan ik die knoop niet ontdoen.

Dit alleen geloof ik, dat de bloedtvaten der Nieren niet te vergeefs zoo wonderbaarlyk zyn omwonden en gessingert, dat men zulks nergens meer in 't lighaam vind, gelyk hier te zien is in dit derde Cabinet Tab. IV. Fig. 2. en 3. en 't object by my bewaard werd, om by den heldere dag te vertoonen: En alzoo meen ik, dat dat geheele werk, 't geen de pretenze Nier-kliertjens is toegeschreven, allen af hangt van de cours en byzondere constitutie der uyteynden van de vaatjens.

Considereert ook, dat in de Zaad-ballekens geen kliertjens gevonden werden, en dat haare werkzaamheyd ook alleen bestaat in de hoedanigheyd der vaatjens, 't welk ook te zien is in de vaatjens van de Lyfmoeder van my onlangs ontdekt, dewelke een zeeker voedend zap toebereyden voor de vrugt, waar van ik heb begonnen te handelen in de beschryving van myn tweede Cabinet.

Ick laate staan die ingebeelde kliertjens van de Milt, Lever, enz. die ook nergens te vinden zyn.

Nog staat ons aan te merken, dat hoewel in deze Fig. 2. VI. Tab. van dit derde Cabinet de omwindinge der bloed vaatjens alleen maar afgebeeld staan langs de rug dezes Niers, zoo is 't egter, datze even zoo digt en ontelbaar zyn in 't binnenste der Nieren, ja tot digt aan de Tepeltjens toe; de plaatsnyder heeft zulks niet konnen verbeelden zonder die Canaaltjens te verduysteren dewelke in deze figuur vertoont worden; ik zal zulks klaar vertoonen in 't volgende vierde Cabinet, in 't welk bewaart werden opgespouwen en hard gebalsemde Nieren van Menschen, in dewelke zulks klaar blykt; En dit is 't geen ik meermaal gezegt heb, dat men de deelen des

Lighaams niet alleen in 't nat, maar ook zommige droog gemaakt zynde, moet beschouwen, en vertonen, na dat de voorwerpen zyn.

N°. XLII. Een vlesje met vogt, en daar in een onvoldrage kindje van ontrent 4. Maanden dragts, leggende zagtjens op het Moerkoekje in plaats van een Oorkussentje.

Het zelve is van de mannelyke sexe, en heeft desselfs natuurlyke couleur behouden; het heeft dit devys.

> O WAT BEN ICK GELUCKIG, TERWYL MYNE BEENDEREN, NU ZOO ZAGTJENS LEGGEN TE RUSTEN!

N°. XLIII. Een mensche Nier, opgespouwe, om het inwendige te konnen zien.

Aanmerkt ten eersten. Dat veele zaaken in deze Nier ons klaarder voorkomen, als wel in de bovengemelde.

N°. XLIV. Een groot stuk van den Nugteren darm van een Mensch, welk zoodanig omgekeert is, dat de binnenste Opper-vlakte hier nu is geworden de buytenste, en zoo komen ons in 't gezigte de ronde Latwyze verhevendheden, die by andere de naam dragen van Oogluykende Klapvliezen.

N°. XLV. Het Agterbreyn van een Mensch met haare aanhang, het ondersteboven waarts gewent, waar door het begin van het rugge merg boven op dit voorwerp gezien word.

Aanmerkt ten eersten. Dit Agterbreyn leyt in een vogt, en heeft op 't gezigt zyne natuurlyke gestalte behouden, ja van zyne lengte, dickte, breete, nog couleur yets verlooren.

Ten tweeden. Alle de Slag-aderen zyn hier bewaart en opgevult met een rood-wassige stoffe.

Ten derden De *Plexus Choroideus* of Aderlyke vlegtinge, kan men hier voor een gedeelte zien, zonder eenige de minste quetsing van 't Agterbreyn, en zulks kan ik in andere Agterbreynen aanwysen: deze vlegting is ligt rood van couleur, van wegen zyn vereening met de uyteynden eeniger Slag-aderkens. Ziet hier over na myn Antwoord op den voorgestelden Brief van. de Herssene.

Ten vierden. Deze gezeyde vlegting (voor zoo veel zy buyten het agterbreyn uytpuylt) is hier alleen bekleet, en omvangen van het vliesje *Arachnoïdea*, en niet van 't dunne Herssen-vlies; zou dit in alle voorwerpen zoo zyn?

Ten vyfden. Het spinnewebs-wyse vliesje of (*Membrana Arachnoïdea*) is hier zeer klaar te zien, als mede hoe, en op wat wyze, de Slagaderen over de Oppervlakte van 't Agterbreyn loopen.

Ten zesde. Hier kan men ook zeer wel zien, het voortkomen van de Nek Slag-ader, uyt de twee Wervelbeens Slag-aders.

N°. XLVI. Een vlesje met vogt, waar in geconserveert werd het Borsje van een jong Kindje, in wiens Tepeltje, de Vel-tepeltjens klaar konnen gezien werden.

De derde plank.

N°. XLVII. Een droog vlesje met een gedeelte van de bogtige darm van een onvoldrage vrugtje, welkers Slag-aderkens vervult zyn met een geel-wassige stoffe.

N°. XLVIII. Een vlesje met vogt, waar in zig onthoud het doorzigtige Hoorn-vlies van een Mensche Oog.

N°. XLIX. Een vlesje, waar in een Balletje van een onvoldrage vrugtje bewaard word, langs wiens Oppervlakte, als mede over de bystaanders, men veel Slagaderkens ziet loopen, dewelke met een rood-wassige stoffe vervult zyn.

N^{o}. L. Een vlesje met Liqueur, waar in gevonden, werd een Balletje van een onvoldrage Kindje, wiens praeparerende vaatjens zeer curieus toebereyt en opgevult zyn met een wassige stoffe, alsmede die geene, dewelke langs het Balletje en over de Bystaander loopen.

N°. LI. Het Netwyse vlegtsel van een Kind, 't welk zeer rood is, wegens het opvullen der Slag-aderkens met een rood-wassige stoffe.

N°. LII. De Nier van een Mensch door een Teering als uytgedroogt, en in groote zoo zeer vermindert, datze niets minder als de Nier van een bedaagt mensche komt te verbeelden.
Aanmerkt: Dat het doorzigtige, 't welk aan de zyde werd gezien, het bekken en Pisleyder is.

N°. LIII. Een vlesje met vogt, waar in het Hoorn-vlies van een Mensch te zien is, als mede de Glase en Kristallyne humeuren.
Aanmerkt: Dat deze Humeuren haar doorzigtigheyd verlooren hebben, van wegen deze vogt, daarze in gelegen zyn.

N°. LIV. Een vlesje, 't welk op dezelve wyze in zig onthoud een t' zamengestelde Tepel van een Nier. Ziet de IV. Tafel. Fig. 6. van dit derde Cabinet.

N°. LV. Een stukje van 't Opper-huydeke van een Vinger, waar aan de Nagel nog vast zit; desselfs inwendige Opper-vlakte is vervult na de lengte lopende met kamswyze stralen.

N°. LVI. Een vlesje met heldere vogt, waar in te zien is het Opper-

velleke van een handje van een onvoldrage vrugtje van ontrent 4 Maanden dragts, 't welk een kleen Handschoentje komt te verbeelden.

Aanmerkt: Dat alle de Nageltjens daar nog aan vast zitten.

N°. LVII. Een vlesje met Liqueur, waar in twee voorwerpen gezien werden, 't eene is zeer rood, wegens de opgevulde bloetvaatjens, en het zelve is het agterste van de *Scleretica, Choroidea* en *Ruyschiana*; ook is hier de opperste oogschel nog aan vast, wiens Oppervlakte ook zeer rood is, van wegen de gezeyde opvulling der bloetvaten: alzoo mede vertoonen haar hier de Oog-spieren in haare natuurlyke plaats, die niet minder van rodigheyd voorzien zyn.

Het tweede voorwerp is het Oog van een kleen kindje, midden doorgesneden, en omgekeert, zoo dat de inwendige Oppervlakte hier nu is de buytenste.

Aanmerkt ten eersten. In het regter gedeelte kan men het Ruysche vlies zien, uyt wiens midden de overblyfzels van het Netwyze vlies uytpuylen: In het linker deel kan men niet alleen het Ruyschen-vlies zien, maar ook de hayrwyze band, met desselfs aanhangsel.

Ten tweeden. Hier kan men zien dat de Slag-aderkens door het Ruyschen- vlies verspreyt zynde, hare takskens mede deelen aan de hayrwyze band en deszelfs aanhangsel.

Ten derden. Deze witte omtrek, dewelke hier buyten het Ruyschenvlies uytsteekt, is de *Tunica Sclerotica* of het harde vlies.

N°. LVIII. Een stuk van de Nageboorte, waar in niets klierigs kan werden getoont, want de substande van de Moerkoek geheel en al uyt vaatjens is bestaande. Dit gedeelte is met een rood-wassige stoffe opgevult.

N°. LIX. Een vlesje, waar in bewaard werd een drooge Waterblaas van een Rot, waar in twee kleene steentjens van my gevonden, en daar nog in gelegen zyn: dit quaad is mogelyk familiaar in de Rotten, alzoo my zulks meermaals is voorgekomen.

N°. LX. Een vlesje met vogt, waar in aan een Hayrtje afhangt, een van de hals Wervel-beenen in wiens groote en eygen gat of opening een gedeelte van 't Rugge merg zit, wiens inwendige substantie zig rood vertoond, wegens het opvullen der Slag-aderen, dewelke de schorsige substantie van 't Rugge-merg voortbrengen; dog de buytenste of Mergagtige substantie is wit gebleven.

Daarenboven zietmen hier aan beyde de zyde de afgesneden Wervel Slag-aderen, zittende in de gaten van de dwersse uytsteken van de wervels.

N°. LXI. Een stuk van de Neus, na de lengte doorgesneden, op dat men des Neus tusschen-scheytzel en andere inwendige deelen van 't zelve

in 't gezigte zoude krygen, en is het zelve van een kindje genomen.

Aanmerkt ten eersten. Dat dit Tusschen-scheytzel in de kinderen t' eenemaal kraakbeenig is.

Ten tweeden, Benevens het buytenste en dikste dekzel van 't Tusschen-scheytzel, heeft het even zoo wel als de beenderen, nog daarenboven een vliesje, waar door het immiddels omvangen, en het kraakbeenig vlies geheten werdt.

Ten derden. In 't agterste en onderste van 't gezeyde Tusschen-scheytzel werden 5 ook wel 6 schuynse groeven gevonden, van welkers gebruyk de Autheuren gants geen gewag maken, egter moet men niet menen, datse vergeefs geordoneert zyn. Ziet de IV. Plaat. Fig. 5. Let. G. van dit derde Cabinet.

Ten vierden: in een der tanden, van dit voorwerp na de lengte doorgesnede zynde, kanmen driederhande substantie zien, namentlyk een, die de buytenste is, en twee, die daar aan volgen.

Ten vyfden: In 't voorste van 't Tusschen-scheytzel ontrent het verhemelte doet sig wederzyts een gatje of mondje op, van een zeker canaaltje, van wiens wezen en gebruyk ik tot nog toe niets in de Autheuren heb gevonden, mogelyk dient deze weg, nevens de bekende om eenige snotterige vogt in de Neus af te voeren. Ziet de IV. Plaat. Fig. V. Lett. E.

N°. LXII. Een vlesje met vogt, waar in bewaart werd een gedeelte van een der darmen van een Schaapje, 't welk pas gebooren is.

Aanmerkt ten eersten, dat dit darmtje curieus toebereyt en opgevult is, met swartagtige stoffe, op dat het verbeelde zoude, hoe de darmen van een jong geboore schepzelke altoos opgevult zyn, met een zwarte en taye stoffe, die men *Maeconium* noemt.

Ten tweeden: de Slagaderkens, die door de darmen, en Darmscheyl loopen, zyn curieus opgevult.

N°. LXIII. Een hand vol Hayr, 't welk ik gevonden heb in 't Net van 't lyk van een waterzugtige vrouw.

Aanmerkt ten eersten. Dit Hayr, 't welk ik hier aanwys, is het zelve, 't welk ik voor heen beschreven en afgebeelt heb in myne Anatomische en Chirurgicale aanmerkingen Fol. 23. op de naam van Hayrig gezwel. Nu is 't, dat ik dit Hayr wat ontdaan heb, en 't zelve heb laten afbeelden, om de lengte van 't Hayr te bequamer te konnen zien. Ziet de III. Plaat. de 3. Fig. van 't derde Cabinet.

Ten tweeden: Het Net van 't gezeyde lyk van deze waterzugtige vrouw, had een vleesige gedaante aangenomen en was een vinger dik.

Ten derden: Het gezwel was een vuyst groot en Atheromateus: want

geopend zynde, deed sig eerst op een papagtige stoffe, en die weg genomen zynde, vertoonde sig het Hayr, 't welk als in een klouwe, digt in een zat.

Ten vierden. Dit hayr is een vinger, en ook wel een spanne en meer lang, t'eenemaal overeenkomende met het Hayr des Hoofds, uytgenomen dat het schyndmet geen wortelkens begaaft te zyn; Ziet in myne observatien hoe het gestelt was eer het was uytgehaalt, en in dit derde Cabinet. Tab. III. Fig. III. hoe het zig, ontwart zynde, nu opdoet.

N°. LXIV. Het been van een jong geboore Kindje, waar aan gants geen vet te vinden is, en zoo verders heb ik alle de Vet-cellekens opgeblasen, en het been gedroogt zynde, zoo ziet men het hier in moten doorgesneden, waar door het celluleuse wezen, onder het vel geplaatst zynde, zeer curieus aangewesen word.

N°. LXV. De Herssene van een Schaap, op de manier van de H^r^. Willis, zoodanig van de omsittende fiberkens en vlieskens ontdaan, datmen seer veel van de innerlyke deeltjens zien kan.

Den zeer vermaarde Willis, spreekt van dit toebereytzel aldus.

Om de ontleding van de grote Herssene na behooren te doen, meen ik, datmen sulkx niet moet doen na de gemeene wyse: maar als men de geheele t' samenstel van de Herssenen uyt bet Hooft genomen heeft, moetmen voor eerst, het agterste van de grote Herssene, daar het met het agterbreyn, en het verlengde merg vereenigt is, al sints afscheyden van de vlieskens, en zoo veel doenelyk is van de ondergelegene delen af knippen en los maken; als dan zal het ligt te zien zyn, dat de substantie van de grote Herssene met de geseyde lighaamen geensints vereenigt is, maar geheel en al vry en onaf hankelyk van deselve, uytgenomen dat se onderling superficieel vast gehouden werden door de vlieskens; ja wanneer men dit agterste deel der Herssene, op de gezegde wyze afgescheyde zynde, voorwaarts op slaat, of na vooren komt te wenden, zalmen de (alzoo genaamde) schenkels van 't verlengde merg geheel en al bloot zien, ook dat se van 't Agterbreyn en Voorbreyn distinktelyk onderscheyden zyn. Verders zalmen, door het geseyde losmaken en opligten van 't agterste der Herssene zien, dat 3 *groeven, uyt de vouwen van de Herssene voortkomende, als tot een open of leedige plaatze, in een zullen lopen &c.*

Dese Methode van vertoonen, oordeele ik nevens de Heer Willis pryselyk te zyn, want zoo doende vertoonen haar zonder snyden, gelyk hier in dese Herssene, de Testiculen, Billen, Pyn-klierke, de voorste groeven, de Beenen of Schenkels van 't verlengde merg, het Wormwyse uytsteeksel, het Agterbreyn, het Netwyse vlegtzel, de kamers van de gezigt Zenuwen &c.

Aanmerkt daarenboven; dat dese Herssene steen hard zyn gemaakt, zonder gerimpelt te zyn, alleen is de couleur niet wel gereserveert geworden.

N°. LXVI. Een vlesje met vogt, waar in te zien is, een stuk van de Colyk-darm, wiens bloetvaten vervult zyn, gelyk ook die geene, dewelke door het Darm-scheyl van de Colyk-darm loopen.

Aanmerkt ondertuscchen, dat dit gedeelte van de geseyde Darm, zoo curieus toebereyt en geconserveert is, datmen zoude zeggen, 't selve nu vers uyt het lighaam gehaalt te zyn.

N°. LXVII. Een vlesje, waar in ons voorkomt het geraamte van een zeer kleen West-indischs Vogeltje 't welk *Colubritie* is geheten.

N°. LXVIII. Een vlesje met vogt, waar in geconserveerd werd, een gedeelte van 't dunne Herssenvlies, wiens bloetvatjens tot de eynde toe opgevult zyn.

Aanmerkt ten eersten, dat dese vaaten zoo veelvoudig zyn, dat het geheele voorwerp byna alleen uyt bloetvatjens schynt te bestaan; maar het vliesige is zeer weynig en zeer dun.

Ten tweeden, dat ik dit vliesige wesen door ziekte zomtyts zeer verdikt heb gevonden.

Ten derden. Zoo dit voorwerp gezien word; zonder voorgaande opvulling der bloetvaatjens, komt het ons veel dicker te vooren, als het wel in der daad is; de reden hier van is, dat ons dese gezeyde kleene bloetvaatjens altoos bloedeloos voorkomen, en alsoo schynen zy het vlieske te verdicken.

N°. LXIX. Een stuk van een Moerkoek van een vrouw, met een wassige stoffe vervult, en dat tot alle deser vaatjens uyteynde toe waar door dit geheele weezen ons zeer rood voorkomt.

Aanmerkt ten eersten, dat de Moerkoek gants geen kliertjens heeft, ja de geheele Moerkoek uyt bloetvatjens is bestaande, 't welk hier zeer klaar kan gezien werden.

Ten tweeden, zoo kanmen hier ook zeer distinct zien, op wat wyse de uyteynden deser vaten loopen, en hoe veelse verschillen van die andere bloetvaten.

Ten derden. De uyterste uyteynden deser vaten komen ons zoo subtiel voor, als was het eenig dons.

Ten vierden; zoo den Beminde Lezer dese en andere vaten ten myne huyse belieft te zien, zoo zal hy ligtelyk met my in een gevoelen komen, dat het niet vergeefs is, dat de uyteynden der bloetvaten, d'een van d'andere zoo zeer veel komen te verschillen, en dat het maar verdigtzelen zyn van de Autheuren, die altoos voorgegeven hebben, dat de kliertjens van de

Moerkoek een bysondere werking deeden, daarse in tegendeel noyt zoodanige kliertjens hadde gezien of getoont.

Dese en geene knopen aldus losgemaakt zynde, zoo mag ik met regt vragen wie nog weygeren zal toe te staan, dat het ondersoek van de uyteynden der vaten, zeer dienstig is geweest voor de geleerde werelt, waar toe ik zoo groot een arbeyt, en zoo groote onkosten heb aangelegt, en dat zoo veel Jaaren: Laat de spotters, die dog niet anders prysen als 't geen uyt haar eygen koker voortkomt, hier mede railleeren, ik zal daarom niet nalaten te doen, 't geen ik vast vertrouw, tot nut van 't gemeen te zyn.

N°. LXX. Een vlesje met vogt, in sig onthoudende het Steenbeen met de Gehoor-canaal.

Aanmerkt ten eersten. De geseyde canaal heb ik geopent, op datmen de natuurlyke gesteldheyd, en de plaats van 't Trommelvliesje zoude konnen zien.

Ten tweeden: Dat het Trommelvliesje seer schuyns in 't uyteynde van de geseyde canaal gelegen, en het Trommel vliesje met veele bloedvaatjens voorsien is, kanmen hier zeer klaar zien.

N°. LXXI. Het begin van 't Rug-merg met een gedeelte van 't Agter-breyn.

Aanmerkt ten eersten, dat dit voorwerp uyt een Schaap genomen is, en dat men daar in zien kan de derde en vierde holligheyd, het Pyn-kliertje, de Testiculen en de alsoo genaamde Billen, de Twee schenkels van 't Lankwerpig merg alsmede het Wormwyse uytsteeksel.

Ten tweeden, dat dit voorwerp en dese manier van balsemen en prepareeren, over de 30 Jaaren oud zynde, veel verschilt van die geene, dewelke ik nu in het gebruyk heb: want hier door de voorwerpen wel steen hard en onvergankelyk worden; edog sy veranderen veel van couleur en gesteltenisse.

N°. LXXII. Een vlesje met een gedeelte des Milts-slag-ader met een rood-wassige stoffe opgevult waar in duydelyk gesien werden de Bundelwyse uyteynden, die haar als versleeten penceeltjens opdoen. Hier eenige kliertjens te soeken, zoude niet anders als moeyte te vergeefs gedaan zyn, alsoo die daar niet te vinden zyn.

Aanmerkt: Dat op verscheyde plaatzen wel eenige kantige, ja ook wel ronde stukskens aan vast zitten, die ik met voorbedagte raad daar aan gelaten heb, op datse in eenige verbeeltenisse, van kliertjens, ons zouden voorkomen; maar alsmen die met de punt van een naald aanraakt en van een doet, zoo doet zig het abuys op.

N°. LXXIII. Een gedeelte van de Milt-ader uyt een Kalf, met een

witwassige stoffe opgevult, waar in de Bundel-wyse uyteynden niet min klaar gesien werden.

N°. LXXIV. Een stuk van de Regte-Darm uyt een mensch, waar in niet alleen de bastaart kliertjens, maar ook duysende van sweetgaatjens (soo menze alsoo noemen mag) gesien worden.

Aanmerkt: dat dese sweetgaatjens, zoo digt by een staan, dat men naaulykx de punt van een naald daar tusschen in zoude konnen zetten.

N°. LXXV. Een vlesje met vogt, waar in de Long van een kleen Schaapje onthouden werd, waar in de ontelbaare verdelinge van desselfs quabbetjes niet alleen, maar ook de aldersubtielste uyteynden der bloetvaatjens, te zien zyn.

N°. LXXVI. Een vlesje met heldere vogt, en daar in het Steenbeen van 't gehoor van een jong geboore kindje, waar in duydelyk te zien is, dat het Trommel-vlieske in die kindertjes met een particulier bekleetsel bedekt is, 't welk een vlies gelyk is, ik seg, gelyk is, om dat ik 'er geen bloetvaatjens door heen sie loopen, maar het Trommel-vliesje is met seer veel bloetvaatjens voorsien, gelyk in dit en andere voorwerpen te zien is.

Aanmerkt ten eersten: Dat dit bekleetzel in zommige objecten dik is, maar in dit zoo dun, als een dun vliesje.

Ten tweeden: staat te considereren, van waar het afkomstig is, hoe het na de geboorte het Trommel-vliesje weder komt te verlaten, en van wat gebruyk het is?

Aangaande het eersten: Namentlyk van waar het afkomstig is Nadien het beenig deel van 't gehoorgat of canaal in de kinderen, in 's moeders lighaam leggende, gants en gaar nog ontbreekt, zoo is het Trommel-vliesje nader aan de oppervlakte van 't hooft, en dan zoo meen ik, dit het Opper-velleke ook selfs het Trommel-vliesje komt te bedecken, en dat by gevolg 't geseyde bekleetzel niet anders is, als Opper-vel.

Wat het tweeden belangt: Hoe het na de geboorte het Trommel vliesje weder komt te verlaten. Ik vertrouw dat in 't groeyen van 't beenige en kraakbeenige gehoor canaal, dit bekleetzel komt af te wyken, om dat het Opper-velleke niet mede kan geven, nog fig uytrecken.

Wat het derden, Namentlyk het gebruyk van dit geseyde bekleetzel aangaat; 't is buyten twyfel, dat het selve dienstig is, om het Trommelvliesje, 't welk in die tyd zeer dun is, te beschermen van onheyl, 't geen door 't water, waar in het kind, in 's moeders lyve zynde, gedompelt legt, zou kunne beledigt worden, welk vogt zomtyts scharp en stinkende wordt, waar door het Trommel-vliesje van syn natuurlyke gestaltenisse zou hebben konnen afwyken. Voegt hier by, dat dit bekleetzel, zoo lang het nog na de geboor-

te by blyft, het Trommel-vliesje ook beschermt van de koude lugt.

Imand zoude my hier mogen tegenwerpen, en seggen, indien dit geseyde bekleetzel afkomstig is van 't Opper-velleke, waar komt het dan van daan, dat het ons (gelyk ik gesegt heb) zomtyts zoo dik voorkomt, nadien het Oppervelleke van syn natuur zeer dun is, edog dit geseyde bekleetzel is ook niet zoo dik in een welgestelde staat, maar qualyk gestelt zynde, zoo komt 't te verdikken, insonderheyd van wegen een nieuw weder ondergroeying van een ander Opper-velleke, gelyk men ziet te gebeuren in de palm van de Hand, en bal des Voets.

N°. LXXVII. Een gedeelte van de slokdarm van een mensch, hangende in een heldere vogt, waar in zoo wel de uytwendige en na de lengte lopende, als de inwendige en ronde Fibren gesien konnen werden.

N°. LXXVIII. Een vlesje sonder vogt, en daar in een gedeelte van de Bogtige-darm 't welk na de lengte opgesneden is.

Aanmerkt: Dat de bloedvaten zoo veelvoudig hier door zyn verspreyd, dat het onderwerp dieswegen geheel en al zeer rood is geworden, en zyn dese vaten tot de eynden toe met een rood wassige stoffe vervult.

N°. LXXIX. Een vlesje zonder vogt, in zich een moot van de Mannelyke roede onthoudende.

Merk aan. ten eersten: de bereyding daar van is zodanig. Ik hadde het celluleuse vlies, gelegen onder de huydt ('t welk een vervolg van 't [*Membrana Dartos*] vlezige vlies is) maar niet de zenuwagtige spongieuse lichamen, met wint opgeblazen, en aldus hebbe ik de roede gedroogt: de gedroogde roede, verdeelde ik in moten, waar van ik 'er nu alhier een vertonen.

2 Dese moot wort geheel en al celluleus bevonden, schoon 'er geen vet in de roede is; en deze cellulositeyt (als ik zo spreken mag) kan men het de geheele lichaam door onder de huydt vinden: Dog byna overal, uytgenome de roede, zyn de gemelde celletjes met vet bezet, waar door ze ons onzichtbaar voorkomen, en worden gezegt [*Membrana Adiposa*] het vetvlies, ofte het [*Pinguedo*] vet onder de huydt gelegen.

3. De Ontleders spreken wel met [*Malpighius*] in de openbare ontledinge en vertoningen van vetcelletjes, maar ze vertonen dezelve niet: Ondertusschen hebben de nieuwsgierige leerlinge geen gelegentheydt om die celletjes te zien, maar door deze beryding kunnen ze gemakkelyk vertoont worden, ja zelfs alle de celletjes onder de huydt gelegen, zo ze maar ontlast, en met wint opgevult worden, zyn over al lichtelyk te vertonen.

N°. LXXX. Een vlesje met vogt in zich onthoudende een geswelleke, 't welk men na zyne gelykenisse Polypus heet, het is in myn byzyn van een Chirurgyn uyt de neus van een mensch uytgetrocken.

Aanmerkt: Dat op de grond van 't glaasje gevonden werd een stukske kraakbeen, 't welk in 't uyttrecken gevolgt is; beter was 't geweest, indien alleen een gedeelte van 't binnenste bekleetzel van 't kraakbeen gevolgt was.

N°. LXXXI. Een vlesje met vogt, waar in zeer klaar konnen gezien werden het Opper-velleke van een mensch, en het Netwyse lighaam door Malpighius eerst ontdekt.

Aanmerkt: Dat het Opper-velleke sig van buyten wit opdoet, maar het Netwyse lighaam van binnen ligt geel.

N°. LXXXII. De regter dye en 't voetje van 't selve kind, waar van gewag gemaakt is.

De celluleuse preparatie is deselve met de voorgaende.

In dit Cabinet werden nog verscheyde Ceder-houte laaden gevonden, waar in dese navolgende zaaken te zien zyn.

De eerste laade onthout in sig.

N°. I. Des Milts Slagader uyt een Kalf met een rood-wassige stoffe gevult en gedroogt; desselfs uyteynden zyn byna ontelbaar en met groote vlyt in de toebereydinge geconserveert.

N°. II. Een stuk van de Colykdarm uyt een Kind; dezelve is met een rood-wassige stoffe opgevult.

Aanmerkt ten eersten: Dat desselfs dicke Darm-scheyl of [*Mesocolon*] met desselfs opgevulde Slagaderkens, behendig geconserveert zyn.

Ten tweeden: Op wat wyse de onderste Scheyl-slag-aderen tacken verleenen aen de Colyk-darm, sulkx kan men hier klaar zien.

N°. III. Een groot stuk van de Colyk-darm uyt een Jonge, met een gedeelte van de Bogtige-darm, de geheele Blinde-darm, en desselfs Wormwyse aanhangzel.

Aanmerkt ten eersten: Hoedanig de klap-vliesen van de blinden, of so men liever wil van den Colyk-darm, gestelt zyn, als mede op wat wyze de bloetvaten door deze gezeyde Klapvliezen haar verspreyden, sulks kanmen hier klaar zien, in dese opgeblaase en gedroogden darm.

Ten tweeden: Het gebruyk van deze Klapvliezen is veel beter te vatten uyt een opgeblase en gedroogde darm, als wel in een versse.

Ten derden: de Cellekens van de Colykdarm zyn soo duydelyk niet in kinderen, als wel in een bejaarde.

N°. IV. Een groot stuk van de Colykdarm met desselfs scheyl, geno-

men uyt een kind, welkers bloetvaten met een rood-wassige stoffe opgevult zyn.

Aanmerkt: Dat de blinde darmallengskens, vernauwt en ten laatste in het Wormwyse uytsteekzel komt te veranderen, kanmen hier zeer fraay zien.

N°. V. Een mes met een Vork, welkers handvatzels gemaakt zyn uyt het scheenbeen van een mensch waar in geen holte wierd gevonden, die men anders altoos daar in vind, wanneer het been gesont en wel gestelt is, sulkx is my maar eenmaal voorgekomen. Uyt dit selfde scheenbeen zyn ook toebereyt de handvatsels van dat Mes en Vork, dewelke in 't tweede Cabinet gevonden worden.

Aanmerkt ten eersten, Dat in plaats van Haye vel, derzelver koker gemaakt is van leer uyt een kinds vel toebereyt, 't welk wegens de opgevulde blaetvaatjens zeer roodt is.

Ten tweeden: toen ik het vel van 't kind tot Leer bereyde, zoo heb ik het zelve zeer omzigtig moeten hanteren, op dat de opgevulde bloetvaatjens de rood-wassige stoffe mogte behouden.

In de tweede laade werden onthouden.

N°. I. Het bovenste van het Herssen-pannetje van een kindt, wiens Fontanel vlies ongeschonden is.

Aanmerkt: Dat in dit voorwerp, de Opper hoofds beenderen niet ver van den andere staan.

N°. II. Het bovenste van het Herssen-panneke, in 't welke de Opperhoofds beenderen de wyte van een schryfpen van malkanderen staan te gapen, 't welk hier ook plaats heeft in de twee Voorhoofdsbeenderkens, dewelke immers soo ver van der gemelde Opperhoofds-beenderkensafstaan; en deze afstand kanmen beter zien in de gedroogde, als wel in versche Herssenpannen; maar zeer bezwaarlyk is het, deze afstant te bewaren in Hooftjens van seer jonge kinderkens. Dat deze afstand voordelig is aan de baring, daar aan is niet te twyfelen.

N°. III Het opperste deel van 't Herssen-panneke van een jong geboore kindje, waar in de geseyde beenderkens niet ver van den andere staan.

N°. IV. -, waar in dese beenderkens van den andere staan, ter breete van een dunne schryfpen.

Aanmerkt: Dat in dese en andere het Fontanel vliesje sonder rimpels en uytgestrekt staat, gelyk als in een levendig kind.

N°. V. - waar in de geseyde beenderen digt by een staan.

Aanmerkt ten eersten; Dat in dit voorwerp het Fontanel vliesje bysonder-

der kleen is, waar door men seer veel bloetvaatjens ziet passeeren.

Ten tweeden: Dat het pannevlies root is, wegens de opgevulde Slagaderkens.

N°. VI. - waar in het Panne-vlieske, om die selve oorsaak zig root komt te vertoonen.

N°. VII. - in dit voorwerp is het harde Herssenvlies gebleven, aan het voorwerp vast zittende.

Aanmerkt: Dat de Zeysen-wyse groef met lugt vervult zynde, heel perfect ons hier voorkomt, met desselfs opgevulde bloet-vaatjens.

N°. VIII. - dit voorwerp is nog met het natuurlyke vel bedekt, wiens Slag-aderen met een wassige stoffe opgevult zyn, op dat men de cours en 't getal der selve zoude konne zien.

N°. IX. Het opperste gedeelte van 't vel van 't Hoofdje van een kleen Kindje.

Aanmerkt: ten eersten dat de Slag-aders met een rood-wassige stoffe opgevult zyn, dewelke zoo veel in getal zyn, dat 't geheele vel daar van zeer root is geworden.

Ten tweeden: Het vel heeft zyn natuurlyke verwulfts wyze forme gehouden.

N^{o}. X. - in dit voorwerp is het vel met veel vet beset, en zyn de Slag-aderen mede opgevult.

N°. XI. Een zeer rood verwulftswys vel van 't hoofd van een Kind, met hayr beset, welkers voorste gedeelte ver uytsteekt.

N°. XII. Nog een ander 't welk ook zeer hayr-ryk is.

De rest van de laaden zyn vervult met allerhande zeer witte beenderen, insonderheyd van kinderen.

Uytlegging der

F I G U R E N ,

De Uytlegging van de eerste en twede plaat is hier voren gedaan.

Uytlegginge van de Derde Plaat,

De eerste Figuur,

Verbeeld de Roede en 't zakje van een jonghske.

A.	*Het inwendige deel van de Roede.*

B.	*Het water canaaltje lopende, onnatuurlyker wyse, langs den rug van de Roede.*
C.C.	*De 2 groote sponcieuse, of zenuagtige sponcieuse ligchamen.*
D.D.	*De spieren, dewelke de roede perssen, van haar begin afgesneden.*
E.	*Het kleine sponcieuse, of zenuagtige sponcieuse ligchaam, 't welk onnatuurlyk om het bovenste van de water-canaal loopt.*
F.	*Het tussenscheytsel van de roede.*
G.	*Een gedeelte der slagaderen langs de rug van de roede lopende.*
H.	*Het saksken.*
I.	*Het gedeelte van de roede, 't welk buyten het ligchaam afhangt.*
K.	*Het vet, waar van het bovenste van 't sakjen rykelyk voorsien is.*

De tweede Figuur,

Verbeelt het oppervelleken van de hand, van een jongsken, sonder quetsinge geheel en al afgescheyden van 't ondergelege netwyse lighaam, en Vel, verbeeldende een wit handschoentjen.

A.	*Den rug van 't Oppervelleken.*
B.	*Een klein gedeelte van de verdubbeling van 't oppervelleke, 't welk hier afgescheyden is, op den rug.*
C.C.C.C.C.	*De nageltjens, dewelke hier, aan 't Oppervelleken noch vast zitten; dese zyn in 't afscheyden van 't Oppervelleken alleen van 't vel, en niet van 't Oppervelleken afgeweken.*

De derde Figuur,

Vertoont ons een bundel hayr, 't welk in een geswel (Atheroma geheten) *gevonden is, en dat in 't net van een watersugtige Vrouw.*

***De vierde* Figuur,**

Wyst ons aan een hoender Ey, 't welk van een ordinaire harde en witte schorsse is omvangen; 't selve verbeelt zeer aardig de blinden darm, en desselfs wormwyse aanhangsel.

***In de vyfde* Figuur,**

Werd afgebeelt een kleyn hoender eytje, 't welk gevonden is in een groot hoender ey.

De zesde Figuur,

Wyst ons aan een hoender ey, verbeeldende de roede en sakjen van een jongen, waar aan ook zelfs het voorhuytjen niet en schynt te ontbreken.

Uytlegginge van de Vierde Plaat.

De eerste Figuur,

V*Ertoont het aangesigt van een kleyn kint, het voorhooft weg genomen zynde.*

A.	*Een hoop van slag-aderen, bedekkende de wonde, die ik te wege bragt in 't wegnemen van 't voorhooft, om alsoo alle afkeer weg te nemen in 't besien van dit voorwerp: Deze slag-aderen zyn dezelve, die door de herssene verspreyd en van my opgevult waren, met een roodwassige stoffe.*
B.	*De voorlippen, van haar dekzel of bekleetsel ontdaan, om alzoo de Zenuw-tepeltjens, waar uyt de voorlippen haar bestaan hebben, te kunnen zien.*

De tweede Figuur,

Betekent een mensche Nier, zoo als ons die van buyten voorkomt.

A.	*Desselfs oppervlakte, waar door ontallyke bloetvaten verspreyt zyn, in de gedaante van wormtjens.*
B.	*De afgesnede Nier slag-ader.*
C.	*De afgesnede Nier-ader.*
D.	*Een gedeelte van des Niers bekken, buyten de Nier uytpuylende, en van veele slag-aderen voorsien.*

De derde Figuur,

Vertoont een doorgesnede mensche Nier, om 't inwendige te bezien.

A. *Wyst ons aan, dat zeer veele uyteynden van de slag-aderen wormswys komen te veranderen en te ontaarden in de Piscanaaltjens van d' Heer* Bellinus, *waar mede zy verenigt zyn.*
Aanmerkt ondertussen, gelyk boven aangewesen is, dat soodanig een wormwyse loop der slag-aderen, niet alleen te vinden is in de Oppervlak-

te der Nieren, maar datze ook zelfs overvloedig veel gevonden werden in 't binnenste der selve, gelyk myn voornemen is zulks in 't IV. Cabinet te verbeelden; maar in deze Fig. heb ik meest voorgenome de vereniginge der slagaderen met de Pis-canaaltjens van Bellinus te verbeelden, waar ontrent nog te considereren staat, 't welk in de beschryvinge hier voore uytgelaten is, dat deze slag-aderen, eer zy komen in Pis-canaaltjens te veranderen, als poreus haar opdoen, gelyk hier Tab. IV. Fig. 3. *te zien is, en noch nader afgebeelt staatte worden in 't vierde Cabinet met een nader beschryvinge.*

B.	*Een kleyn gedeelte van de buytenste Opper-vlakte.*
C.C.	*De Tepeltjens met veele gaatjens of mondekens voorsien, tot doorgang van 't water.*
D.	*De Pisleyder.*
E.E.	*Het geopende Bekken.*

***De vierde* Figuur,**

Vertoont een dun draatje van een zenuwe, 't welke in ontelbare zeer fyne draatjens verdeelt is, dewelke zoo fyn zyn als rag.

***De vyfde* Figuur,**

Een gedeelte van de Neus, na de lengte opgesneden, en dat van een kint.

A.	*Een gedeelte van 't voorhooftsbeen.*
B.	*De hanekam, die, wegens de jonkte, t'eenemaal kraakbeenig is.*
C.	*Een deel van de Neus.*
D.D.	*Borsteltjens, die gestoken zyn in de Canaaltjens van de Neus.*
E.	*Een van de gezeyde Neus Canaaltjens.*
F.	*Bloetvaatjens door het dikke bekleetsel van des Neus tusschenscheytsel verspreyd, en zyn deze voornamelyk Slag-aderkens.*
G.	*Schuynsse groeven.*
H.	*Een der snytanden.*

I.	*Het immediate bekleetsel van 't kraakbeenig tussenscheytsel van de Neus.*

***De zesde* Figuur,**

Vertoont een Niertepel, dewelke getakt, en uyt 3 *Tepeltjens te samen is gestelt.*
E Y N D E .

Het vierde anatomisch cabinet,
Vyt Noteboome Hout toebereyd, waar in dese navolgende zaaken gevonden werden.

De eerste en onderste Plank.

N°. I. Een vlesje met vogt, waar in onthouden werd het schub-wyse been van een klein Kind, waar in te zien is het kringswyze beentje, aan 't welke het trommelvliesje in de rondte over al verenigt is.

Aanmerkt ten eersten, Dat het gezeyde vliesje dubbelt is, gelyk zulks blykt aan de bovenste kant, alwaar ik een stukje van 't eene vliesje, 't welk met bloetvaatjens vervult is, afgescheyden heb, en het tweede, is ongeschonden, en heel gebleven, waar door men in dit voorwerp gants geen bloetvaatjens ziet loopen, weshalven het zich hier doorzigtig vertoond.

Ten tweeden, Ziet men hier het Trommel-vliesje nergens van 't alzoo genoemde rond of kringswyze beentje afgescheide, maar alzints daar aan vereenigt te zyn.

Ten derde, blykt het ook hier, dathet Tepel-wyze [*processus*] uytsteekzel, in die tyd, geheel en al nog komt te ontbreeke; zoo dat dit gezeyde uytsteekzel gehouden moet werden voor een waarachtig [*Apophysis*] aanwas van 't been.

N°. II. Een gedeelte van 't Aangezigte van een kleen Kind, wiens Voorlippen, van haar bekleetzel ontbloot zynde, ons als Fluweel voorkomen. Ziet de Figuur van de Voorlippen in myn beschryving van 't derde Cabinet afgebeeld.

Aanmerkt ten eersten, Dat dit voorwerp in een vogt bewaard werd, om dat men anders de Fluweelheid niet zien kan.

Ten tweede, dat dit deel des Aangesigts een natuurlyke en levendige couleur wederom gekregen heeft, en met geen rimpels bezet is: Zoo dat het niet schynt van 't leven berooft te zyn,

N°. III. Het hoofd van een Kind in een liqueur geconserveert: wiens bovenste gedeelte van 't Bekkeneel weggenomen zynde, men den doorgang van alle Ze-

nuwen zien kan, dewelke door het onderste van de Hersenpanne ten Hoofde uytloopen, waar toe de Hersene uytgenomen zyn.

Aanmerkt ten Eersten, Dat het Eerste paar of Reukzenuwen, voor 't grootste gedeelte op 't Seef-been is blyven leggen, en alzoo komen ons niet duyster voor der selver scheuten of verdeelingen, zoo als die door het Seef-been passerende haar komen te verspreyden, door het vlies dat de Neus van binnen is bekledende, als mede tot desselfs Zenuwagtige tepelkens.

Ten tweede, blykt hier ook, dat de Gesigt-Zenuwen, ook zelfs van een vliesje bekleed zyn, daar zy nog binnen in de Hersen-pan gelegen zyn.

Ten derden, Zoo ziet men hier ook den Tregter en dat even agter de vereeniging der gezeyde Gesigt-Zenuwen; als mede beyde de Slaap-Slag-aderen met een roodwassige stoffe vervult: En ook onder de zelve het derde Paar Zenuwen na de stellinge van Willisius, wiens gevoelen ik volgen zal in 't optellen der Zenuwen, die door de Herssen panne passeeren.

Onder dit gezeyde derde Paar doet zich hier ook op, het vierde Paar Zenuwen, 't welk als fyne draaden nederwaarts afhangt.

Hier nevens ziet men ook zydelings over de andere staan het vyfde en zesde paar, als mede het zevende paar, 't welk tot het werktuyg van 't gehoor gaat, en het agtste of dwalend paar.

De resterende Zenuwen konnen hier niet gezien werden, wegens het beginsel van 't Ruggemerg, waar mede het groote gat van 't agterhoofds been hier nog bezet is.

Ten vierde, de Voor-lippen, van haar bekleetzel ontbloot zynde, zoo komt ons hier in 't gezigte derzelver tepelwyze ruygte, waar van breder is gehandelt in de beschryving van 't derde Cabinet.

Ten vyfde, Het Aangesigt verbeeldende, wegens desselfs roode couleur, 't Aangezigt van een levend Kind.

N°. IV. Een vlesje in zig onthoudende een stukje van de bogtige-darm, 't welk zoodanig is gesneden en geprepareert, dat men alle vier de vliesen bequaam zien kan.

Aanmerkt ten Eersten, Dat het vierde of Fluweel-ruyge vlies, nog alzints vast zit aan het Zenuwagtige vlies, zoo dat men het object van voren beschouwende, het ruyge, en van agtere het Zenuwagtig vlies zien kan. Van deze gezeyde vliezen hangen af de twee resterende, namentlyk het Vlesigevlies, wiens vlesige draden na de ronte loopen, en het gemeene vlies, voorzien met draaden, die na de lengte loopen.

Verders is hier aan te merken, hoe klaar en distinct alle de vier vliezen gezien konnen werden, als men de zelve zoo toebereyt zynde, in de liqueur komt te hangen: En deze manier van doen is op publike Schouw-

tooneelen voor deze gants ongebruykelyk geweest. Zoo dat 'er, als ik dit eerst te berde bragt, veele waren, die met veragtinge zeyden, zulks noyt gebruykelyk, ja onbetamelyk te zyn, maar nu zie ik, dat die zelfde Veragters van dat doen, 't zelve ook beginnen in 't werk te stellen, ziende dat het onmogelyk is, zeer veele kleene deeltjens te vertoonen, en in 't gezigt te krygen, ten zy men de objecten in een vogt komt te hangen.

N°. V. Een gedeelte van 't dunne Herssen-vlies, 't welk de Herssene immediatelyk omvangt en bekleed, en dat met desselfs aanhangsels, dewelke haar Slang-wyse krommende, haar komen te zetten tusschen de omwindingen der Herssene.

Aanmerkt, Dat dit deel in een vogt hangt, en ten zy zulks niet geschiet, zoo is 't onmogelyk, dat men desselfs waare gestel kan vertoonen; en zyn desselfs Slag-aderen zeer net en konstig vervult met een rood-wassige stoffe.

N°. VI. Het dunne Herssen-vlies, 't welk het Agter-breyn immediatelyk bekleet, met desselfs half-maans-wyse uytsteekzels. Deze komen onsmede zeer klaar voor in een vogt: Het zelve voorwerp is rood wegens de veelheyt der opgevulde Slag-aderen.

Aanmerkt daar en boven, dat op de rug, of buytenste oppervlakte van dit vlies, hier en daar, voornamentlyk van ondere ook nog leyt en dryft een gedeelte van het derde Herssen-vlies (*Tunica Arachnoïdea.*)

Door dit derde vlies, ziet men geen Bloet-vaatjens verspreyt te zyn, hoewel het dunne Herssen-vlies daar van zeer rykelyk voorzien is.

N°. VII. Een vles met vogt, en daar in de milt van een mensch, wiens Slag-ader geheel en al, en desselfs Ader ten deele vervult is met een roodwassige stoffe, waar door op verscheyde plaatzen deze stoffe zich aschverwig vertoond, namentlyk van wegens de gebrekkelykheyd van de vervulling des Aders, en het vlies, dat de Milt bekleet, is voor een gedeelte daar nog aan vast blyven zitten.

Aanmerkt ten eersten, Dat zoo wel der menschen, als der Dieren Milten, gants geen klieren in haar onthouden, gelyk hier te zien is.

Ten tweeden, Zoo staat ons te letten, dat in 't gestel van de Milt der menschen, (het welk t'eenemaal van vaten is toebereyt) der zelver vaten uyteynden veel tayer zyn, als in de viervoetige dieren: zoo dat haare sappige uyteynden niet zoo sagt zynde, geensints in simpel water konnen werden gedissolveert, gelyk wel in zommige dieren.

Ten derden, Zoo zoekt men hier te vergeefs dat dradig geweef, 't welk in een Kalfs Milt te zien is, en 't zelve moet men ook oordeelen van de gepretendeerde en geimagineerde cellekens, die niet te vinden zyn in de Milt van een mensch. Ziet hier over na het antwoord, 't welk ik gegeven heb op de vierde voorgestelde Brief.

N°. VIII. De bal van een Mensch in tween verdeelt, met de aanklevende opgevulde zaadtvaten, als mede het Scheevlies.

Merk aan. ten eerste; hoe talryk de slagadertjes door de bal en 't gezegde scheevlies verspreydt zyn, kan men hier zien.

2. De zaadtvaten door de ballen lopende, verspreyden haar met hare stronkjes door de tusschenplaatzen der zaadtvaatjes, en delen haare takjes mede zydelings aan de zaadtvaatjes, met de welke zy (na myn gedagten) vereenigt worden, ja ik vermeyne, dat de laaste uytendens der slagadertjes ontaarden, of veranderen in de gemelde zaadtvaatjes.
3. In 't midden van den bal kan men verscheyde gapende montjes zien, die ik aanmerke als poorten, waar door het zaadt, in de ballen uytgewerkt zynde tot de bystanders gevoert wort.

N°. IX. De teeldelen van een Meysje, in een vogt bewaart.

Merk aan. ten eerste. De schede is volgens de lengte geopent, op dat het binnenste klaar blyke.

2. De bovenste doorn vertoont, ja vervult den uytgang van den pisweg.
3. De kittelaar en Nymphen komen boven den gemelden uytgang te voorschyn.
3. De onderste doorn is gestoken in de mondt des baarmoeders uyt welkers oppervlakte ontelbare zenuwtepeltjes uytpuylen; waar door dit deel zeer gevoelig is.
5. De gemelde tepeltjes zyn niet minder in getal verspreydt door de rimpels van de schede. Van onderen kan men de baarmoeder zelfs, en 't glas omgedraayt zynde, de waterblaas zien.
6. Ter zyde van onderen komen ook de eyernesten, die zeer kleyn zyn, te voorschyn, als mede de eyerwegen met haar lofwerk.

N^{o}. X. De Longe-pyp van een Schaap met een Rood-wassige stoffe opgevult, hangende, in een vles met vogt, waar ontrent te considereeren staat, hoe byzonder curieus de uyteynden gezien konnen werden, als men 't voorwerp in een vogt komt te leggen.

N°. XI. Een vles met vogt, in zigh onthoudende de Poort-ader des Levers, uyt een Kalf, zoo curieus opgevult, dat desselfs uytterste uyteynden niet ydel zyn gebleven, en hier ook nog te zien zyn.

Aanmerkt ten eersten, Dat op zommige plaatzen de Sappige uyteynden van deze Poort-ader gescheyden, en op andere plaatzen gebleven zyn.

Ten tweeden, De tackjens van de poortader zyn zoo menigvuldig, en zoo dun aan haare uyteynden, dat niemand zulkx zoude konnen gelooven, indien hy dit niet had gezien, aangezien geen van de zelve weg geraakt zyn in de behandeling.

Ten derden, Hoe veel de Figuuren, die de Autheuren in haare schrif-

ten afgebeeld hebben, verschillen van de waare geschapentheyd, sulkx kan men hier nu zien.

N°. XII. Een Armtje van een kind, levendig van couleur, hangende in een vogt, in wiens handje gehouden werd een Testicul, zoodanig ontwonden, dat het komt te verbeelden een bundel verwart gaare.

N°. XIII. Het Hoofdje van een kleen kind, in een vles met vogt geconserveert, wiens opperste gedeelte van de Herssen-panne weggenomen is, ook zyn 'er de Herssene uytgenomen, maar alle de Slag-aderen, dewelke door de herssene, en door het dunne herssen-vlies lopen, zyn hier in de holte des hoofds gebleven.

Aanmerkt ten eersten. Dat het Aangesichte zeer schoon, welbesneden, en levendig van couleur is.

Ten tweeden. Niemand zal zonder verwondering konnen aanschouwen, hoe byzonder veel en fyn, de gezeyde Slag-aderen, met een roodwassige stoffe tot het uyterste toe opgevult, haar in die deelen onthouden.

Ten derden, de uyterste uyteynden der gezeyde Slag-aderen, zyn niet alleen zoo fyn als hayr des hoofds, maar zelfs als dons, welke donsigheyd ook sekerlyk hol en continueel is met de Slag-aderen, nadiense hier zelfs rood en opgevult is.

N°. XIV. Een vlesje met vogt, en daar in een stuk van den bogtige darm van een mensch, levendig van couleur, waar in zeer duydelyk te zien is, een inschieting van 't gedarmte, dat is, het eene gedeelte van de darm is opgetrocken en geschoten in 't volgende gedeelte van 't gedarmte, waar door die darm t'eenemaal op die plaatse is verstopt geworden, en werd dit ongemak, t'onregt een krinkel of draying van 't Gedarmte geheeten, maar beter is de benaming van *ontfermt u mynder*; aangezien de menschen in deze quale vervallende, met een onlydelyke pyne aangetast werden, ja in gevaar des levens geraaken: egter zoo isser geen exempel van, dat 't gedarmte als dan omgedraeyt werd, maar wel dat het eene in 't andere komt te schieten.

Aanmerkt daar benevens, dat dit ingeschote stuk darms vol van wormen zit, hoepels-wyse na de rondte omgedraayt.

N°. XV. Het Oog van een Hoen, leggende in de vogt, waar in te zien zyn het oog-blickendevlies met desselfs katrol spiertje.

N°. XVI. Een kleen nageboorte, 't welk een Vrouw afgegaan is, en waar in het byster kleen en teer schepzelke is komen te vergaan, voor datse de nageboorte quyt is geworden, waar op dan de Nageboorte van de Lyfmoeder zoodanig is geperst geworden, dat het niet minder, als een Nageboorte gelykt, maar de forme van een Peer aangenomen heeft.

N°. XVII. De Nier van een onvoldrage schepzelke, eenigzints ontdaan en los gemaakt.

De Tweede Plank.

N°. XVIII. HEt Doodshoofdje van een Henne, op wiens bovenste een ronde, en beenige verheventheyd gevonden werd, kroonswyze, van binnen hol, en met de holligheyd van 't hoofd corresponderende.

N°. XIX. Een onvoldrage Kindje omtrent vier maanden dragts, 't zelve is gelegen in een vogt, en over het zelve is gestrekt een stuk van 't vlies Chorion van een Schaap, 't welk met ontelbaare opgevulde bloet-vaatjens voorzien is. Het zelve is van de mannelyke Sexe, en desselfs Opschrift is.

'T SELVE UUR GAF, EN BENAM MY WEDER 'T LEVEN.

N°. XX. Het steen been van een jong Kind, waar in het stegel-reepje zyn natuurlyke plaatze bezit.

Aanmerkt ten eersten, Dat dit stegel-reepje met een been-vliesje omvangen is, waar door heen men ziet loopen een menigte van opgevulde Slag-aderkens.

Ten tweeden. Dat dit Beentje in zyn natuurlyke plaatze gehouden werd, door een byzonder bandje, kan men hier klaarlyk zien.

N°. XXI. De Sweserik van een Mensch zeer curieus in een vogt bewaart, wiens natuurlyke splyting in twee deelen, men hier bequaam zien kan.

N°. XXII. Het Slakke-huysje uyt 't Steenbeen van een mensch met de beenige canalen, dewelke zeer konstig zyn geprepareert, en in een vogt geconserveert.

N°. XXIII. Een vlesje met vogt, waar in te zien is de Borst van een bejaard Man, met desselfs Tepel

Aanmerkt ten eersten. Hoe zeer kleen dezelve is, wanneer al het vet weg gedaan is.

Ten tweeden, de Melk-canaalen, zyn, na 't weg doen van 't vet, zoo zeer ingetrocken, dat de Tepel, des Borsts groote dikwils komt te overtreffen, gelyk hier te zien is.

Wilt ondertusschen Waardige Lezer niet denken, dat het met de Borst van Magere oude Vrouwen anders is gelegen: want het vet verteert zynde, zyn de Melk canaalen, die 't grootste gedeelte van de Borst uitmaken, ook zeer in een getrocken, gelykmen hier ziet in de Borst van een Man.

Deze Melk-canaalen, zetten haar byster uyt ten tyde van 't swanger gaan, en als de Vrouwen zuygende Kinderen hebben. Men observeert dikwils

dat de Waterblaas van een gezont Mensch, na 't ontlasten van 't water de groote van een Ocker-noot niet komt te overtreffen (wegens het inkrimpen der fibren) en dat deze wederom door den toevloet van 't water, zig zoodanig komt uyt te zetten, dat 't zelve gelost zynde, byna een waterpot, kan vervullen: zoo dat het zoo wonderlyk niet is, dat de Melk-canaalen buyten de tyd van Melk-making, zoo zeer komen in te trekken.

N°. XXIV. Een vlesje met vogt, in zig onthoudende het Trommel-vliesje-van een Mensch, waar aan het hamertje nog vast zit.

Aanmerkt: dat door dit gezeyde vliesje veel ronde lighaamtjens zyn verspreyt, dewelke kleene kliertjens verbeelden te zyn, maar ik houde dezelve voor verstopte bloet vaatjens, gelyk men zulks in andere deelen des lighaams ook veeltyds ziet.

N°. XXV. Het Aanbeeltje, met het aangehegte vierde en ronde beentje van 't gehoor, deze zyn in een vogt bewaart, ten eynde men bequamelyk zoude konnen zien, dat het gezeyde vierde beentje, een byzonder beentje is, zittende tusschen het Aanbeeltje en het Stegelreepje, waar aan het door vliesjens is gehegt.

Deze en ontelbaare andere zaaken konnen zoo distinct niet gezien worden, in gedroogde beenderkens: en dit is de reden dat ik met zoo veel moeyte en onkosten, duyzende van voorwerpen in een vogt beware.

N°. XXVI. Het Oor van een bejaart Mensch, 't welk in een vogt bewaart zynde, nu nog schynt te leven.

N°. XXVII, Een vlesje waar in te zien is het gedarmte van een onvoldrage Vrugtje; de bloet-vaatjens, door 't gedarmte loopende, zyn op verschyde plaatze zoodanig vervult, dat zelfs de uyterste uyteynde niet ledig zyn gebleven.

N°. XXVIII. Het schub-wyze been van een jong geboore Kindje, met desselfs Trommel-vliesje, en buytenste bekleetzel, waar van ik mentie gemaakt heb in de voorgaande beschryvinge myner Cabinetten.

Aanmerkt ten eersten, Dat het gezeyde buytenste bekleetzel, by na geheel van my afgescheyden is, van 't Trommel-vliesje, alleen is 't op eene plaats nog daar aan vereenigt gebleven.

Ten tweeden, dat dit voorwerp, van een hayrtje, in dit vlesje afhangt.

N°. XXIX. Een nagebleve moerkoekje, 't welk eenige tyd in de Lyfmoeder is blyven zitten, na dat het Schepzeltje gesmolten of vergaan was, waar door het moerkoekje zoo is geperst, gedrukt en verhard, dat het een alzoo genoemde Zuyger gelyk schynt te zyn, gelyk men voor deze dit ook t'onregt een Suyger heeft geheeten.

N°. XXX. De Blaas van een jong geboore Kindje, welke opgesnede zynde in een vogt bewaard werd: deze haare inwendige oppervlakte is hier, nu omgekeert zynde, de uytwendige geworden: zoo dat wy nu hier het inwendige gestel bequamelyk konnen zien. Het bovenste doorntje wyst ons een gat aan, 't welk het mondeke is van de Urachus, of Pisvat, 't welk in de grond van de Blaas veeler Kinderen zit, zoo lang zy in 's Moedere lighaam gehuysvest werden.

Dit canaaltje zou men met regt mogen noemen het blinde canaaltje van de Blaas, ik zegge het blinde canaaltje, om dat deze Waterblaas opgeblazen zynde, de wind niet door laat tot het alzoo genaamt Water-vlies, het welke in der daad van niemand ooyt is aangewezen in 's Menschen lighaam, hoewel men het zelve tot walgens toe in verscheyde Figuren afgebeeld ziet. Ik heb deze zaak menigmaal onderzogt, maar noyt in jong geboore Kinderen bevonden, dat de wind door de Blaas heen gaat tot zo een ingebeelt vlieske; want de wind ging niet verder als een pink breet hoog.

N°. XXXI. Een stuk van de Vinne van een Walvisch, waar in de Veltepeltjes klaar te zien zyn.

N°. XXXII. Een Hoender Ey, verbeelende in groote en gedaante de vrugt van een Dadel.

N°. XXXIII. Een stuk van een Kinds nugteren Darm, wiens buytenste oppervlakte door omkeeringe hier nu is geworden de binnenste, ten eynde men in dezelve zoude mogen zien alle de latwyze verheventheden, als mede het fluweele Vlies, en de alzoo genoemde Darm-klierkens.

Aanmerkt hier eenige ronde lighaamtjes uyt de oppervlakte uyt te puylen, van groote, kleene spelde hooftjens gelykende, en dit zyn de alzoo genoemde eenzaame Darms-kliertjens.

N°. XXXIV. Een dubbelde Navel-ader van een jong Walvisje, 't welk my uyt Groenland 1702 gebragt is.

Aanmerkt dat deze Navel-ader niet alleen dubbelt was buyten den buyk van 't Walvisje, 't welk in Kalveren gemeen is, maar ook was zy dubbelt binnen in de buyk; edog eer datze tot in de Lever ging, vereenigde zy haar onderlingh.

N°. XXXV. Een vlesje met vogt, waar in beyde de Nieren van een onvoldrage Vrugt bewaart werden, en is derzelver oppervlakte zeer oneffen, zoo datze als van klene klieren te zamen gestelt schynen te zyn, en zulkx is gemeen aan zoo tedere schepzelkens.

N°. XXXVI. Een vlesje met beyde de Oog-schellen van een kind, in dewelke men klaar zien kan beyde de Traan-stippen, alsmede de gapende mondekens der Canaaltjens, waar door eenige vogt passeert, waar van ik tegenwoordig voorgenomen heb, niets te zeggen.

Aanmerk daarenboven, dat door de binnenste oppervlakte zeer veel tepelagtige lighaamtjens puylen, dewelke ik niet zoude gezien hebbe, ten ware de Bloed-vaatjens met een roodwassige stoffe vervult waren geweest.

Deze gezeyde lichaamtjens maken de binnenste oppervlakte, der Oogschelen zeergevoelig.

N°. XXXVII. Het Ruyge of Fluweele vlies van de Nugtere darm, gantsch en gaar van 't Zenuwagtige vlies afgescheyden, en in een vlesje met vogt gehangen, het zelve komt ons voor rood van couleur, wegens het vullen der bloedvaatjens met een roodwassige stoffe; maar in een natuurlyke staat is dit vlies graauw couleurig, ten ware het gedarmte in 't leven met ontstekinge aangedaan wierd, dan zoo vertoond zig dit vlies ook zeer rood, wegens de veelheyd van 't bloed, 't geen daar in zyn cours verhindert werd, en zoo mede moet men de zaake considereeren in dit ons voorwerp: want ik had de bloetvaten van 't darm-scheyl tot het uyterste toe vervult met de gezeyde stoffe, waar door het gezeyde gedarmte zeer rood wierd, en by gevolg ook dit gezeyde ruyge vlies.

N°. XXXVIII. Een vlesje met vogt waar in te zien is een Ribbetje van een onvoldrage kindje, 't welk in een Zuuragtige vogt, zoo zagt en buygzaam is geworden, dat ik 'er een knoop in gelegt hebbe.

N°. XXXIX. Het Oortje of de lel van 't Oor van een kind, waar in de verdeeltheden van 't kraakbenig deel des gehoorgats, klaar aangewezen werden.

N°. XL. Een vlesje met vogt, in zig onthoudende een zeer kleen Schepzeltje van een mensch, wiens na-geboorte ongelooflyk groot is, het Schepzeltje daarentegen is veel kleender dan het zaad van een Cauwoerde.

Aanmerkt ten eersten, Dat het Navel-strengetje ontrent twee duym breed lang, en ontrent het buykje byna zoo dik is als het Schepzeltje zelfs.

Ten tweeden, de Hantjens en Voetjens als rouwe en onvolmaakte klomptjens, verbeelden in groote, en forme, kleene spelde hoofdjens.

Ten derden, Het Hoofdje is byna in groote al de rest van 't Schepzeltje gelyk.

Ten vierden, Niemand isser, die met zekerheyd zeggen kan, van wat ouderdom deze zoo zeer kleene Schepzeltjens zyn, als zy ons ter hand werden gesteld, aangezien zommige zeer langzaam, andere zeer ras in groote toenemen, en beswaarlyk is dit altoos uyt des moeders mond met zekerheyd te vernemen: zulkx moest men hooren uyt de mond van zoodanige vrouwen, dewelke distinctelyk altoos weten de punt des tyds van haar ontfangen, maar dit al te naukeurig te onderzoeken laat, de eerbaarheyt niet toe.

Desselfs opschrift is.

HOE GERING IS 'S MENSCHEN BEGIN?

De derde plank.

N°. XLI. EEn gedeelte van de Longs-ader wiens fyne takjens duy. sent maal meer in getal, en ook anders gestelt zyn, als andere die in haare figuuren afgebeelt hebben.

Aanmerkt, Dat hier de uyterste sappige uyteynden (daarse haar zagtigheit aannemen) hier konnen gezien werden.

N°. XLII. Een onvoldrage kindje van ontrent vier maanden dragts, 't welk zeer wit, en van my meer als 30 Jaaren lang (na myn onthoud) in een vogt bewaart is; 't zelve heeft nog zyn natuurlyke situatie of postuur 't welk de Schepzelkens meest in 's moeders lyf hebben, en hoewel men dit in de eerste opslag van 't oog voor een knegtje zoude aanzien, zoo is 't nogtans een meyske, en zulkx heeft plaats in alle meyskens van die ouderdom:

Desselfs opschrift is.

VAN DIE TYD' AF DAT WY 'T LEVEN ONTFANGEN, ZETTEN WY ONS WEDER TOT HET STERVEN.

N°. XLIII. De Tong van een jong geboore kindje nog aan het agterwerkje vastzittende.

Aanmerkt ten eersten, Dat men hier klaarblykelyk de wegen zien kan, waar spys en drank na de Maag, en de lugt in en uyt de Long gaat, alsmede op wat wyze in 't doorswelgen van spys en drank het klapje van de strot gesloten werd, op dat het voetzel niet na de Long zoude gaan.

Ten tweeden, Deze gezeyde partyen zyn zoo rood, als of dezelve eerst vers uyt het lighaam waren gesneden.

N°. XLIV. Het Herte en Long van een jong geboore kindje, leggende in een vogt, levendig rood van couleur.

Aanmerkt ten eersten, Dat men hier zeer wel zien kan de Slagaderkens, die door het Herte-sakxke verspreyt zyn, dewelke meest haare oorspronk hebben van den middel-schots slagader.

Ten tweeden, kan men hier ook zien, hoe deze slag-aderkens haar verders verspreyden door een gedeelte van 't middelrift, 't welk hier nog aan vast gebleven is.

N°. XLV. Een vles met vogt, waar in bewaart werd een kindje van omtrent zes Maanden dragts, houdende in zyn regter handje een takje van dat Passie-bloems gewas, 't welk de Hr. Piso beschryft met de naam van *Murucuja*, ook draagt het op zyne schouderen het Moerkoekje.

Het hoofdje is bedekt met het vliesje Chorion van een varken, waar in eenige holle en napjes-wyze lighaamtjens gezien konnen werden, dewelke *Acetabula* geheten werden, dezelve zyn niet grooter als spelde hoofdjens.

Desselfs opschrift is.

> ALLE INWOONDERS DES AARDRYKS, HET ZY ARM, OF RYCK, KONNEN CHARONS BOOT NIET ONTGAAN.

N°. XLVI. Een glas zonder vogt met het dunne gedarmte van een zeer kleen kalfje, 't welk aan haar eyge darmscheyl nog vastzittende, opgeblazen, en haar slagaderkens zeer konstig vervult zyn met een roodwassige stoffe.

N°. XLVII. Een mensche Oog, leggende in een vogt, wiens spiertjens gesepareert, en de Slag aderkens opgevult zyn.

N°. XLVIII. Een droog glaasje waar in te zien is een zeer kleen Eytje van een hoen, 't welk uyt een grooter hoender ey gehaalt is.

N°. XLIX. Een kleene Tombe van Nooteboome hout, waar op gelegen is een kindje van omtrent seven Maanden dragts, van nu ontrent over de veertig Jaaren steen hard gebalzemt, op dat het eeuwe lang konde bewaart werden.

Aanmerkt ten eersten, Dat deze manier van balzemen voor veertig Jaaren uytgevonden is, want voor die tyd was my niemand bekend, die deze methode gebruykte, edog naderhand heb ik een veel deftiger manier en wyze uytgevonden, waar door ik de lighaamen van de mensche zoodanig balseme, datze na veele Jaaren nog schynen te leven, gelyk ik zulks niet alleene t'mynen huyze, maar zelfs ook eenige reyze publikelyk getoont heb.

Dit lighaamtje is wel steen hard geworden, maar 't zelve is niet t'eenemaal zonder rimpels, ook vertoont 't geen levendig Schepzelke.

Ten tweeden, Dat het met een nagt gewaadje bekleet is, en overdekt met een vliesje Amnios geheten en dat uyt dat een Schaapje; door het zelve loopen byster veel roode opgevulde Slag-aderkens, en dat in plaats van eenig geborduurt zyde overspreizeltje, desselfs opschrift is.

VAN 'S MOEDERS LYVE TEN GRAVE.

Agter dit lighaamtje staan twee geraamtens van kinderen, mede van ontrent zeven Maanden dragts, zynde tweelingen.

Hier van staat het eerste aan 't hoofden-end van 't gebalsemt kindje, dragende in desselfs linkerhand een stuk van 't net, in plaats van een neusdoek, die het na de Oograden wendende een schreyend voorwerp komt te verbeelden.

Met dit opschrift.

ALLE WEGEN VAN DE DOOD TE ONTVLUGTEN ZYN GESLOOTEN, ZOO WEL VOOR DE RYKEN ALS ARMEN.

Het tweede geraamte, aan de voeten geplaatst zynde, draagt in desselfs linkerhand een stuk van 't gedarmte eenes kinds, en in zyn regterhand een Slag-ader uyt de Milt, met een roodwassige stoffe opgevult,

Met dit opschrift:

NA DE DOOD BEN IK NOCH VOORDEELIG!

N°. L. Een drooge vles, waar in een opregte [*plica polonica*] Meerevlegt van een mensch bewaart werd.

N°. LI. Een vles met zeer veel steenen, gevonden in een waterblaas van een Koe; het is aanmerkenswaardig dat het binnenste vlies van dese waterblaas steenig was geworden, wiens figuur te sien is Tab. II. Fig. I. van dit IV. Cabinet.

N°. LII. Een vles met een sneeuwit Kindje, van ontrent 6 maanden dragts, leggende in een vogt, 't welk in zyn regterhandje heeft een takje van de roode Cicers, en met desselfs linker armtje omvat het een stuk van 't vlies Amnios.

N°. LIII. De Lyf-moeder van een vrouw, mee al 't geen daar aan vast is, namentlyk de Eyerstokken, Eyerweegen, en der zelyer lof of Sazelwerkjen.

Aanmerkt, Dat desselfs mond natuurlyker wyse gesteld is, en in desselfs omtrek zeer veele kleene, niet doorgaande, maar blinde kuyltjens gevonden werden.

N°. LIV. Een vles met een raare Africaansche Slang, in wiens bek onthouden word een mensche Schepzelke, 't welk zoo kleen is, dat het naulyks de groote van een lid van een vinger halen kan.

Desselfs opschrift is:

ACH NOOTLOT, ACH DROEVIG NOOTLOT!

Aanmerkt, dat de armtjens en beentjes haar vertoonen als kleene ronde lighaamtjens of kleene spelde-hoofdjens, maar vingers en toonen kan men nog niet zien. Wie moet zig dan niet verwonderen, dat 'er ontleeders werden gevonden, dewelke veel kleender Schepselkens hebben doen verbeelden in haare boeken met handen en voeten, vingers en toonen, leggende in zoodanig een postuur als of ze drie à vier Maanden out waaten, daar sy in tegendeel in die tyd na de lengte uytgestrekt zyn, en haar nog niet krommen. O dwaasheyd en stoutheyd, waar door de Studenten qualyk onderwesen, ja bedrogen werden!

Menigmaal werd my gevraagt, waarom ik met zoo veel onkosten en moeiten zoo veel kamers met zaaken heb toegesteld, waar op ik haar tot antwoord geeve, zulks gedaan te hebben, op dat niemand zoude denken, veel min zeggen, dat myn uytgegeve figuuren qualyk en niet na de voorwerpen zelfs zyn gemaakt, want nu iemand hier over in twyffel zynde, werd hem niet geweygert, te komen zien, of het overeenkomstig is met de zaake zelfs of niet: En indien alle Ontleeders zo gedaan hadden, of gedwongen waren geweest zo te doen, alsdan zoude sy ons zo veel verkeerde figuuren niet opgedrongen, nog ook uyt andere autheuren genomen hebben.

N°. LV. Een onvoldraage Schaapshoofdje zonder mont, gesneden uyt de Lyfmoeder van een Schaap.

Aanmerkt ten eersten, Dat de oogen niet staan op haare gewoone plaatze, en het gantsche Hoofd qualyk geformeert is, zonder het minste bewys van een mont, dog de pooten, en 't verdere waren welgesteld: Zo datze geabuzeert zyn, die oordelen dat de vrugt door de Navelstreng niet gevoed werd, 't welk zeer klaar blykt onwaar te zyn, maar of het ook maar alleen door de streng geschiet, dan of die vogt in 't vlies Amnios beslooten, zulks ook magtig is te doen, dit is nog niet al te wel bekent, dog hier van breeder in 't toekomende.

N°. LVI. Een zydelyk gedeelte van de Borst van een jong gebooren kindje, wiens uytwendighe tusschen-ribbige Slag-aders, onlangs van my uytgevonden, gezien werden, alsmede de takjens die daar uyt voortkoomen, dewelke regt en ook schuyns nederwaarts loopen door het beene vlies van de Ribbens; maar de takjens, dewelke door de tusschen-ribbige Spieren loopen, nemen een en dezelve loop met de draden der geseide Spieren.

N°. LVII. Een droog vlesje, waar in 't Os AEthmoides in zyn geheel bewaart werd.

N°. LVIII. Een gedeelte van 't dunne Herssen-vlies, wiens Slag-aderkens vervult zyn.

Hier staat aan te merken dat naulyks iets moeijelyker is te doen, dan dit geseyde vliesje van de schorsige substantie van de Herssenen gescheyden zynde, uyt te spreyden en zoo te drogen, gelyk men ziet hier van my gedaan te zyn.

De Vierde Plank.

N°. LIX. Een vlesje met vogt, waar in te zien is, een uytgerafelde of ontdane Testicul.

Hier blykt het klaar, dat desselfs wesen niet anders is, als een bundelke van witte vaatjens.

N°. LX. Een geëxcarneert Levertje, (zo men zulks t'onregt noemt) van een kleen Kalfje.

Aanmerkt ten eersten, Dat ik van dit Levertje niets heb weggedaan als alleen het vliesje, dat de Lever omvangt: nogtans komen ons alle de vaton, die de selfs-standigheyd van de Lever uitmaken hier in 't gezigte, en zyn dezelve met een Geel-wassige stoffe opgevult. Ziet hier over na de beschryving van het tweede Cabinet.

Ten tweeden, komt ons hier ook in 't gesigte de Ductus Venosus of Aderige Canaal, mede opgevult zynde.

N°. LXI. Een vlesje met vogt, waar in bewaard werd een stuk van 't vlies Chorion, en dat uyt een bevrugt Varken, 't zelve vliesje is aan de buytenste zyde ruygagtig, gelyk het ruyge of Fluweel vlies van ons gedarmte.

Hier staat te noteeren, dat derzelve holle lighaamtjes of buskens (*acetabula*) weynig door het geseyde vlies verspreyt, ook niet grooter zyn als speldehoofden.

N°. LXII. De teeldelen van een Meysje, waar in de Lippen, Nymphen, Kittelaar, het hoofdje van de kittelaar, het Maagdevlies en de pisweg gezien kunne werden, welke zaken alle haar natuurlyke couleur behouden hebben.

N°. LXIII. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een gedeelte van de Rugge-graat van een jong geboore kindje, 't welk na de lengte is opgespouwen, op dat men het inwendige gestel zien konde.

Aanmerkt ten eersten, Dat de lighaamen der Wervel-beenderen rood zyn

geworden van de aangebragte Rood-wassige stoffe, waar mede de Slag-aderen van de Rugge-graat vervult wierden.

Ten tweeden, Kan men hier zien considerable holligheden (die ik van niemand tot nog toe heb zien vertoonen nog afbeelden) deze zitten tusschen de tusschen-scheytselen der lighaamen van de wervelbeenderen in, en zyn ook in levendige, en versch gestorvene lichamen met een lymige en heldere vogt vervult, gelyk als in de andere junctuuren te zien is.

Ten derden, De Lighaamen der Wervel-beenderen, zyn niet alleen voorzien van de uytwendige en genoeg bekende banden, maar hebben nog daarenboven zeer korte en inwendige banden, dewelke onderling zeer digt by een staan, en zeer veele in getal zyn: Dese na de ronte lopende zyn geen Stroo-halm lang, en indien men de Wervel-beenderen in haare juncturen over dwers doorsnyt en van malkanderen separeert, zo is 't dat dese banden (die ik de inwendige banden noeme) ons voorkomen, als ajuyn over dwers doorgesneden, en dat schub-wys.

Ten vierden, Kan men in dit vlesje mede zien een wervelbeen van de Lendenen van 't zelve kindje, aan een hayrtje hangende, waar in de gezeyde banden te zien zyn.

N°. LXIV. Een onvoldrage meyske van ontrent ses maanden dragts, wit van couleur, en veele Jaaren by my in een vogt zodanig bewaart zynde, dat het niet als de ziel schynt verlooren te hebben.

Dit heeft een postuur van een slapend kindje,

Met dit opschrift:

NOCH LEVEN NOCH DOOD ZYN HIER NA GEBLEVEN.

N°. LXV. Een vlesje met vogt, waar in bewaard werd een Testicul.

Aanmerkt ten eersten, Dat het witte en eyge Vlies hier niet is afgedaan.

Ten tweeden, Dat de Zaad-slag-ader wederzyds in twee takken zig komt te verdeelen, waar van de eene na de Testicul, d'andere na de bystaander gaat.

Ten derden, Dat deze Slag-aders niet zo slangs of klauwiertjens-wyse komen te lopen, of gedraayt te werden, gelyk in de honden.

Ten vierden, Dat het uytschietend vat, door zyn witte couleur ligt te onderscheyden is van de bloetvaten, die met een Roodwassige stoffe opgevult zyn.

Ten vyfden, Dat het Scheevlies van ter zyde opgesneden is, om de geseyde vaten te konnen zien.

N°. LXVI. Een vlesje met vogt, en daar in een gedissolveerde Testicul.

N°. LXVII. De Endeldarm van een kind met desselfs fondament, 't

zelve is zodanig omgekeert, dat het binnenste hier is geworden het buitenste.

In dit object ontmoeten ons ontelbaar veel alzo genoemde kliertjens, die haar opdoen als kleene kuyltjens, ook ziet men hier aan 't fondament zeer veele niet doorgaande hollekens.

N°. LXVIII. Het geraamte van een Mol, 't welk zeer net en schoon voorkomt met een postuur, als wilde het op een gevulde Slag-ader opkruypen.

N°. LXIX. Een stukje van de onderste kaak van een mensch, waar in te zien is, dat tusschen het kneukel-wyse uytsteek, en de plaats daar het zig inzet, een hart vlies tusschen beyden komt, mogelyk om geen geluyd te geven, als men in 't kauwen van de spys is, 't geen het gehoor hinderlyk zoude geweest zyn.

Aanmerkt, dat dit voorwerp in een vogt aan een hayrtje hangt, 't welk vast gehegt is aan 't geseyde vlieske, 't welk zo dik is, dat het byna Kraakbeenig bevonden werd te zyn.

N°. LXX. Een omgekeerde blaas van een Koe.

Aanmerkt ten eersten, Dat het binnenste vlies zeer verdikt is, en op verscheide plaatsen versteenigt, en met verheventheden bezet geworden, welke verheventheden in steen verandert zynde, met 'er tyd zyn afgevallen in de holte van de Blaas, gelyk deze te zien zyn in 't bovengemelde vlesje, getekent N°. LI.

Ten tweeden, Hoewel dit voorwerp van my is gevonden in een Koe, zo is 'er egter niet aan te twyfelen, of zulk een ongeval komt ook zomtyds den mensche over, waar door mogelyk de Steensnyders somtyts geabuseert syn geworden, wanneer sy haar conductor gebragt hebbende in de Blaas, gezegt hebben de lyder een steen in de blaas te hebben, en de snee gemaakt zynde, geen steen hebben konnen krygen.

N°. LXXI. Een curieus geraamte van een Rat, in wiens Blaas ik een steentje ontdekt heb.

Aanmerkt, Dat dit object in zyn muyl een stuk van een mensche darm heeft, verbeelende het zelve op te eeten, welk stuk des darms konstig opgevult is met een roodwassige stoffe. Dit heb ik hem in de muyl gegeven, om dat deze Rat zig niet ontzien hadde mensche vleesch te eeten: Want als ik over eenige Jaren Anatomische instructie gaf, hadde ik de Spieren van den arm geprepareert, om den volgende dag te vertoonen, en als ik het kleed van 't lighaam dede wegnemen, om de Spieren te vertoonen, zo had deze Rat niet alleen dese geprepareerde Spieren verscheurt en opgegeten, maar ook zelfs eert groot stuk van de wang gebeten.

Dit ziende, gaf ik last om dese dief, was 't mogelyk, op te vangen,

't welk ons ook wel gelukte, en alzo kreeg ik gelegentheyd om hem ook publyk te openen, en dat op het lighaam, 't welk hy zo lelyk mishandelt hadde, en vond in desselfs Blaas een kleen steentje, het welk hier in 't zelve glas, daar zyn geraamte in bewaart werd, aan een hayrtje ophangt.

N°. LXXII. Een van de napjens of buskens, (*Acetabulum seu Placentula*) van de nageboorte van een Koe, met een Rood-wassige stoffe-vervult, en dat tot de uyterste sappige uyteynden toe, waar omtrent te considereeren staat.

Ten eersten, Dat in dese lighamen gants geen klieren te vinden zyn, nog ook iets, dat na klieren gelykt.

Ten tweeden, Dat der zelve bestaan alleen is uyt loutere bloedvaten, welkers uyteynden haar by na laten aanzien, als ofze trekpenceelen waren, met dat onderscheit nogtans, dat de waare trek-penceelen haar bestaan hebben uyt ontelbaare kleene hayrtjens, deze in tegendeel uyt een singulier en enkelt takje, 't welk zeer rameus is, of op zy de veele zeer kleene takjens van zig geeft.

N°. LXXIII. Een vles met vogt, en daar in een kleen ontvleest Levertje, zo men gewoon is te spreeken, waar nevens gelegen zyn twee stukken van 't vlies van de Lever van een bedaagt mensch, dewelke zo dik zyn als een pink: dit vertrouw ik veroorzaakt te zyn door een voorgaande ontstekinge.

N°. LXXIV. Een vlesje, waar in te zien is, een stuk van de Endeldarm van een Jongeling: hier in ziet men, dat het vlesige vlies gescheyden is van 't Zenuwagtige vlies.

Aanmerkt ten eersten, Dat 'er zeer weinige Slag-aderen door het vlesige vlies loopen, maar duyzende door het Zenuw-agtige vlies, hier van heb ik voorheen breder gesproken.

Ten tweeden, Kan men hier bequaamelyk zien, dat de alzo genoemde darms-kliertjens niet anders zyn als bundelkens der uyteynden van bloetvaten, en blykt zulks veel klaarder als het ligt van de kaars tot hulp genomen, en 't zelve agter het subject gehouden word.

Ten derden, Komt ons hier het Zenuw-agtig vlies van voren in 't gezigt, 't welk ongeschonden is, en vervult van alzo genoemde kliertjes, welke hol, en in 't midden als met een kuiltje uitgeholt zyn.

N°. LXXV. Het geraamte van een zeer kleen Papegaytje van Guinea, 't welk men Peroquitje noemt.

N°. LXXVI. Een stuk van de nugtere darm van een mensch, 't welk in vogt gelegt is.

Aanmerkt ten eersten, Dat het vleesige vlies van 't Zenuw-agtige afge-

nomen, nederwaarts hangt, en aan de grond van de vles raakt.
Ten tweeden, Zo is ook het ruyge-vlies ten deele afgescheyden van 't Zenuw-agtige, en hangt alzo ook nederwaarts: Dit aldus gescheyden zynde, zo zyn alleen maar de voetstappen of bewyzen van de latwyse verheventheden, die men Oogluykende klap-vliesen noemt, gebleven. Ziet hier verders op na myn antwoord op de elfde voorgestelde Brief.

De Vyfde Plank.

N°. LXXVII. Een droog glas, waar in te zien is een Steen, dewelke uyt de blaas komende, geenzints de hardigheyd van een Steen had, maar sagt, en slym-steenig was, maar nu gedroogt zynde, heeft dezelve een Steen-hardigneyd aangenomen.

N°. LXXVIII. Een stukje van de schorsige zelfstandigheyd van de Herssenen van een mensch, in wiens onderste gedeelte klaar te zien is, dat de schorsige substantie niet anders is, als alleen uyteynden der bloet-vaatjens.
Aanmerkt ten eersten, Dat sulks boven aan zo wel niet kan gezien werden, om dat daar ter plaatze de bloet-vaatjens, zoo wel niet vervult zyn geworden: Ja het is my tot nog toe onmogelyk geweest de geheele schorsige substantie der herssenen zo te vervullen, dat 'er niet hier of daar eenig deel onaangeraakt zoude blyven.
In 't midden van dit voorwerp is ook een gedeelte van de Merg-agtige substantie aan blyven zitten, en is het zelve wit van couleur, de schorsige substantie in tegendeel ligt rood.

N°. LXXIX. Een omgekeerde Endel-darm van een Jongen, waar door de binnenste oppervlakte nu is geworden de buytenste. Hier in kan men zien eenige latwyse uytsteeksels, dewelke zelden in de regten darm gevonden werden in kinderen, en loopen deze niet alleen over dwersch, maar ook na de lengte van die darm, 't welk zeer gemeen is, in 't dunne gedarmte van kalveren.
Ook kan men hier zien, de alzo genoemde Darms-klieren, als mede duyzende van kleene Sweet-gaatjens, zo digt by een staande, dat men geen naalde tusschen dezelve zoude konnen steeken.

N°. LXXX. Een droog vlesje, waar in te zien is een oprechte (*Hernia gutturis*) of Strots-breuke, en dat uyt een End vogel.

N°. LXXXI. Een droog vlesje, waar in bewaard werd een gedeelte van 't harde Herssen-vlies, wiens Slag-aderen tot het uyterste toe opgevult zyn, 't welk men best zien kan, als men het voorwerp tegens de kaars komt aan te zien.
Deze manier van vullen was my eertyds zoo moeijelyk, dat ik naulyks eenige manier of wyze heb weten uyt te vinden, waar door men zulks moest

doen, want de uyterste uyteynden zyn als dons en nogtans vervult.

N°. LXXXII. De Voet van een kleen kind, leggende in een vogt, veele van desselfs peezen zyn gesepareert, en ontbloot, en wel voor eerst die van de spander of uytsteker des groote toons, dewelke tot de 3 leeden des toons loopen, om alzoo de groote toon regt uyt te steken, of op te halen.

Ten tweeden, Ziet men hier ook de peese van de Afleyder des voets, dewelke onder de buytenste Enkel door een sleuf loopt, die tot dien eynde aldaar gevonden werd, en verders van de dwersse band omvangen zynde, looptze schuyns onder de bal des voets, en plant hem in dat beentje van de voorvoet, 't welk aan de groote toon vast zit.

Ten derden, Ontmoeten ons hier ook de vier witte peezen des uitterste der toonen, t'zamengevoegt zynde door een vlies, 't welk hier zeer bequaam gezien kan werden, waar door ook zeer veele opgevulde Slag-aderkens passeeren. Op dat dit alles op zyn plaats zoude blyven, werden deze zaaken niet alleen door de dwersse band by een gehouden, maar ook nog door een byzondere band, gelyk zulks te zien is even voor de rand van 't afgesnede vel.

Ten vierden, De pees des Spiers, die de voet aanleyd, is hier ook ontbloot.

Ten vyfden, Kan men hier ook zien de t'samenkomste of vereeninge der kuytspieren, by het hielbeen, alwaar zy mede ontbloot zyn.

Ten zesden, Kan men hier ook zien de kooker, waar in verborgen werden de peesen der Spieren, die de voet buygen, en ook uyt waarts trekken.

N°. LXXXIII. Een vles met vogt, waar in te zien zyn drie Fallopiaanse Spieren uyt een lighaam, 't welk ik voorheen noit geobserveert heb, zomtyds gebeurt het wel, dat men 'er maar een vind, ook is 't zo heel raar niet, datze beyde gader ontbreken, maar drie heb ik 'er maar eens gevonden.

N°. LXXXIV. Een vlesje met twee Nieren van een Jongen, waar van d'eenevan een paarde haayrtje afhangende, de by-nier nog op zich heeft zitten.

Aanmerkt, Dat de by-nier op de Nier zit, even al eens als het schaaltje op de Eykelen. De tweede Nier is doorgesneden, en legt op de grond van de vles, waar in men zien kan de Nier-tepeltjens, die haar natuurlyke couleur weder gekregen hebben; een derselve werd door een doorntje aangewezen.

N°. LXXXV. Een stuk van een Lind of breede worm, dewelke na haare natuurlyke gestalte vol ledekens is, en dat uyt een mensch.

N°. LXXXVI. Een stuk van een Lind- of breede-worm uyt een mensch, dewelke een andere gedaante heeft, zoo dat het voor een andere soort te houden is.

N_o. LXXXVII. Een Levertje van een Jong geboore kindje, 't welk in vogt bewaart werd, 't zelve is zo vast van vatige substantie, dat men het niet heeft konnen ontdoen, of excarneeren, zoo men gewoon is te zeggen. In 't zelve kan men aanmerken, dat de Slag-ader van de Gal-blaas zeer veel takxkens aan de Lever mededeelt; en deze uyt de grond van de Gal-blaas komende wierden eertyds aangezien voor worteltjes van de Galblaas, waar door men waande de Gal te konnen afvloejen tot in de grond van de Galblaas: datter egter somtyds zodanige worteltjens in de hals en Gal-canaal zyn gevonden, is my genoeg bekent, maar niet uyt de grond herkomende.

N°. LXXXVIII. Een vies met vogt, waar in te zien is de Tepel van een vrouwe Borst, uyt wiens oppervlakte verscheyde Veltepeltjens uytsteken, dewelke van haar uytwendig bekleetzel ontbloot zynde swaare pynen veroorsaaken. Ziet verders hier op na de beschryving van 't I. Cabinet, waar ook de figuuren afgebeelt staan.

N°. LXXXIX. De inwendige mond van de Baarmoeder van een vrouw in een vogt geconserveert, en van de eene zyde geopent, ten eynde men het gestel van den inwendige hals zoude konnen zien, en is dezelve met veele veuren en holletjens begaaft.

N^o. XC. Een glaasje waar in te zien is een stuk van de Pens-sak van een Man, die door waterzugt is komen te sterven, 't zelve is gants en gaar vervult met waterblaaskens.

N^o. XCI. Een vles met vogt, waar in bewaard werd een stuk van de nageboorte van een vrouw, dewelke met een wassige stoffe opgevult is, en dat tot het uyterste toe, waar door het blykt, datter geen kliertjens in de moerkoek te vinden zyn, gelyk de Autheuren gemeent hebben.

Ik had voorgenomen in dit vierde Cabinet in te voegen de figuur van een geheele Moer koek met desselfs vliesen, waar onder een vlies of bekleetzel is, 't welk die zyde des Moerkoekx bekleet, die tegens de Lyfmoeder aanzit, maar de plaatsnyder heeft my drie maanden opgehouden, zoo dat ik gedwongen ben geworden, om dit in 't vyfde Cabinet in te voegen.

N^o. XCII. Een omgekeerde Maag van een mensch, zo dat hier alleen de binnenste oppervlakte voorkomt.

Aanmerkt ten eersten, Dat dit gedeelte van de Maag zeer rood is, wegens de opvulling der slagaderen, waar door het ruyge vlies hoog rood is geworden; Hier uyt kan men gissen, dat de Slag-aders in een levendig mensche, met haar ingeslote vogt, dit ruyge vlies sterk bevogtigen, gelyk hier gezien wort in de opvullinge met root wasch.

Ten tweeden, Hier vertoonen haar veele, alzoo genaamde kliert-

jens, en dat gelyk als kleene kluytjens: in een ander voorwerp 't welk ik beware, komen zy ons voor als ronde uytpuylende lighaamtjens, voortkomende uyt de inwendige oppervlakte van den endeldarm, dewelke schynen een zamenstel van uyteynden der bloetvaten te zyn; Dat dit ook plaats heeft in de andere darmen, heb ik meermaals ondervonden: namentlyk dat deze kliertjens zomtyds haar vertonen uytpuylenderwyze, en zomtyds ook als kleene kuyltjens uytgeholt.

Ten derden, Komt ons ook hier voor de waare geschapenheit van de poortjer, om dat de maag omgekeert is.

N^{o}. XCIII. Een stronkje met desselfs takjes van een Polypus, 't welk hoestende uyt de Longepyp gekomen is, wiens figuur te vinden is in myn antwoord op den zesde voorgestelde brief in de 7. Plaat.

Ondertusschen staat hier aan te merken, dat dit voorwerp zoo groot een gelykenisse heeft met een tak van een ader of Slag ader van de Long, dat het niet te verwonderen is, dat zommige autheuren diergelyke zaaken gehouden, beschreven, en afgebeeld hebben voor bloetvaten, die zy voorgaven, de lyders al hoestende, uyt haar Longe, uytgeworpen te hebben.

N^{o}. XCIV. Het Maagekussen van een kind, waar aan de Milt ook vast zit.

Aanmerkt ten eersten, Dat de bloetvaten zodanig zyn opgevult, ende het Maage-kussen daar door zoo root is geworden, datter geen twyfel is aan te slaan, of het Maage-kussen, zoo wel als de Milt, bestaan uyt loutere vaten.

Ten tweeden, kan men hier ook zien, op wat wyze de bloetvatende Milt en Maagkussen aandoen.

N^{o}. XCV. Een vles met vogt, waar in het voorste gedeelte der mannelyke roede wert onthouden.

Aanmerkt ten eersten. Het blykt hier dat 'er door de oppervlakte van 't hooftje ontelbare zenuwtepeltjes verspreyt worden, voornamentlyk tusschen devoorhuyt en 't hooftje: deze tepeltjes brengen die geneuglykheydt aan in 't byslapen, maar in hoerejagers, een onverdraaglyke pyn, wanneer de gezegde tepeltjes met zweren bezet zyn: Want deze tepeltjes nemen dikwils, in deze hoerejagers, wanneerze door een onzuyveren byslaap met een vuyle hoer in een druypert vervallen, eerst de natuur van vergift aan, en dan delenze zulks aan 't zenuwachtig mede.

Hier van daan worden de gemelde tepeltjes ook zeer dikmaals met een verzwering aangedaan, dien wy *Chankers* noemen.

Zekerlyk ontkenne ik niet dat de gemelde quaadtaardigheydt in 't byslapen ook door de zweet of togtgaten der roede uyt de schede van de hoer kan door-

dringen in de roede, en zo verder tot andere delen; maar 't blykt by de ondervinding, dat de gemelde tepeltjes zeer dikmaals aangedaan worden.

Ten 2. Om dat deze tepeltjens niet te voorschyn komen, ten zy in die genen, welke in 't minnespel bezig zyn, of wiens roede styf is, is 't te geloven, dat ze hier om niet aangemerkt zyn: want ik hebbe geen schryver gelezen, die dezelve beschreven, ofte afgebeelt heeft, daarom zal ik ze binnen kort geschiktelyk laten afbeelden; en wat ik daar en boven omtrent deze delen hebbe aangemerkt, ben ik van voornemen daarna bekent te maken.

N^{o}. XCVI. Een gebalsemt Herte van een mensche, 't welk gedroogt zynde, op Fluweel, in een kisje van Indiaans hout bewaart word, alle desselfs bloetvaten zyn zoodanig met een Root-wassige stoffe vervult, dat ons niet alleen de hayrwyze of capillare takjens, maar ook zelfs deze haare uyterste uyteynden, als dons in 't gezigte komen, en egter met dezelve roode stoffe opgevult: en indien iemand by helder weer, een vergroot glas komt te gebruyken, zal hy deze roodwassige stoffe uyt deze donsigheyt als een wolkjen bemerken uytgevloeyt te zyn van 't Herte; Op dezelve wyze vertrouw ik, dat het geene in 't Slagaderlyke bloet tot voetzel van 't Herte dient, door het Herte verspreyd werd; want het in zyne vaten besloten blyvende, kan 't geen voetzel toebrengen aan eenige deelen.

Aanmerkt ten eersten, Dat beide de ooren, als mede beyde de holligheken van 't Herte vervult zyn, en alzoo kan men haarer beyder gestaltenisse bequaamlyk zien, dewelke niet weynig verschilt van die, dewelke de autheuren met figuuren afgebeelt hebben; door deze oorkens loopen ontelbaar veel bloetvaatjens, gelyk te zien is in de. Plaat. III. Fig. I. en II. van dit IV. Cabinet.

Ten tweeden, Aan de nederdalende stronk van de holader zit nog een kleen stukje van 't middelrift vast, op dat men zoude kunnen zien, hoe zeer kort de partye van de nederdalende stronk is, tussen het Herte ende het middelrift in een mensche, maar in de viervoetige dieren als Schapen, Kalveren is deze partye veel langer, om dat het Herte verder van 't middelrift af staat: Hier van daan komt het ook, dat het Herte van de gezeyde dieren zig als een ronde pyramide vertoont, maar in een mensche niet alzoo: want die zyde van 't Herte, dewelke op 't middelrift leydt, is in een mensche plat, en de andere zyde bultig.

Aanmerkt ondertusschen, dat ons de Herte van gestorve Menschen niet altoos zoo voorkomen, inzonderheit, als zy door ziekte uytgemergelt zyn, waar door zy slap en slenterig zyn geworden, maar in vigoreuse lighamen, zullen zy ons altoos zoo voorkomen, 't Herte met bloet vervult zynde; en dat deze zyde plat is, komt van het leggen van 't Herte op het middelrift.

Ik heb hier vooren gezegt, dat het Herte zoo een forme heeft in een vigoreus lighaam, nu zo komt ons hier een Hert voor, wiens beyde holligheden, als mede beyde ooren vervult zyn, 't welk in een levendig mensche door bloet geschiet, egter met dat onderscheyt, dat in levendige de oorkens en holligheden nooyt te gelyk met bloet vervult worden, maar als de ooren vol loopen, zyn de holligheden leedig.

Ten derden, Komen in die Herte voor de stronk van de groote Slag-ader. uyt wiens opgaande stronk, of liever bogtige omkromminge, boven het Herte 3 takken voortkomen, dewelke opwaarts na 't hooft loopende, ondertussen ook de armen, hals, en aangezigte van hare takken mededeelen. Ook zyn hier nog aan 't Herte vast gebleven de stronken van de Longe-ader en Slag-ader.

Ten vierden, Het uiterste van 't Herte verdeelt zig hier in 2 punten, welkers tusschenscheytzel gemeenlyk met vet vervult werd.

Ten vyfden, De Harten op myn manier gebalsemt zynde, konnen honderde van Jaaren bewaart worden, en dat levendig van couleur en zeer aangenaam van reuk, zonder de minste bederving; weshalven ik niet noodig heb het Herte, Herssene, nog ook andere ingewanden uyt de lighaamen te nemen, wanneer ik dezelve kom te balsemen, en is deze methode by gevolg veel beter, als die van anderen, dewelke genootzaakt zyn de ingewanden uyt te nemen, en apart te doen begraven.

De groote lieden in Engeland zyn gewoon tot een gedagtenisse van haar overleedene Vrouwen, uyt een vlok des hayrs een ring te laten maken, welke hayren zeer konstig door een gevlogten zyn: maar veel considerabelder zoude het zyn, indienze de Harten zelfs van haar beminde aldus gebalsemt zynde, in een goude of zilvere bus bewaarde, tot een eeuwige gedagtenisse, waar door onze konste zoude komen te floreeren.

N^{o}. XCVII. Een gedeelte van een mannelyke roede, opgeblazen, gedroogt, en in moten gesneden, op dat men de grote zenuwagtige spongieuse lichamen, en het kleyne, als mede de pisweg zoude konnen zien.

N^{o}. XCVIII. De Maag van een kleen en onvoldrage schaapje; 't zelve is opgeblazen en gedroogt, op dat men de 4 deelen des Maags, die van malkanderen veel verschillen, bequaam zoude kunnen zien.

Aanmerkt, Om dat men de Maag van een schaap in 4 deelen kan verdeelen, en dat de spys van de eerste in het 2. en zoo verders voortgestooten werd, daarom zegt d'H^{r}. Prof: Bartholinus en andere, dat de Ossen en Schapen 4 magen hebben.

In dit Cabinet zyn ook veele laatjens, waar in veele Indiaansche diertjens gevonden werden, waar van ik nu niets zeggen zal, nadien myn

mening is, een aparte catalogus te maken van alle de diertjens, die ik bezitte.

Onder alle deze Laaden isser nog een zeer groote laade, waar in geplaast zyn verscheyde Anatomische zaken, meest alle in Ceder of Noteboome kasjens.

A.A. Een paar Muylen uyt mensche leer toebereyt.

B. Een Coldertje van Mensche leer gemaakt, op wiens rugge de voetstappen of reliquien der brand-merken staan.

In 't Eerste kisje werden verscheyde Lyf-moeders gevonden van Vrouwen, dewelke steen hard gebalsemt zyn en der zelve holligheden met eenige vaste stoffe vervult, op datze haare natuurlyke figuure zoude behouden, en dat zonder eenige rimpels.

De Eerste dezer is met Lett. C getekent, en is die zelfde Lyfmoeder, die ik in myne Anatom: en Chirurgicaale observatien beschreven heb, observ. LXXXV. met dit opschrift. *Waarschynelyke uytbersting der Maand-stonden in 't bekken door de Eyer-wegen of Trompetten.*

Aanmerkt ten eersten, Dat dit de lyfmoeder is van een vrouw, die haar verandering op die tydt hadde, in welkers holte eenig geklontert bloed gevonden wierdt, waar mede ook zelfs de Eyer-wegs holte vervult was, daar benevens vond men op de Eyer stok van de zelve zyde een deel geronne bloed. Wanneer nu deze Lyf-moeder met haar aanhangzels my ter handgesteld wierden, zoo dogt het my, dat het de moeyte waardig was, dezelve te balsemen, en zoo dan verders te bewaaren, 't geen is ook gedaan hebbe.

Ten tweeden, Dat ik het geklonterde bloed, dat in de holte des Lyf-moeders zat, als mede het geen op de Eyer-stokken was komen te druppen, en daar eenigzints aan vast zat, te gelyk met de rest, zoo heb toebereyt, dat men het op deze tyd hier nog zien kan.

Ten derden, Ook kan men hier de bewyzen van de Eyeren in de Eyer-stokken nog zien, als mede de breede, en ook de rond-en lange banden, ende de inwendige mond des Lyf-moeders &c.

Aan de tweede Lyf-moeder getekent Lett. D. werd een derde rond-en lange band gevonden, 't welk ik niet weet meer als eens gezien te hebben.

Aan deze Lyf-moeder zyn de Eyer-stokken, Eyer-wegen, met haar zaazelinge of lofwerk nog vast.

Het derde voorwerp in dit kisje, getekent Lett. E. is de Eyer-stok van de Lyf-moeder van een Vrouw, met desselfs breede band, waar door ontallyke vervulde Slag-aderen loopen.

Het tweede Kisje,

N^{o}. I. Een Nier van een mensch dewelke zeer rood is, wegens het opvullen der Slag-aderen met een Rood-wassige stoffe; dezelve is doorgesneden, op dat men het binnenste gestel zoude konne zien.

Aanmerkt ten eersten, Dat deze Nier zo hard als een steen geworden is, na deszelfs opdroging. Deze opdroging is zoo nootzakelyk, na het opvullen der vaten, dat niemand het waare gestel der zelver aamvyzen kan, ten zy men zulks doet. Deze Nier heb ik beschreven in 't derde Cabinet, en heb de Fig: daar ook by gedaan, met die beloften, dat ik in deze vierde Cabinets beschryving, nog yets byzonders daar by zoude doen, maar de schaarsheyd der voorwerpen, van menschen Nieren hebben myn voornemen gestremt.

Aanmerkt ondertussen, Zoo ymand in dit voorwerp die wonderlyke worms-wyze cours der bloet-vaten zien wil, dat het noodig is, het voorwerp of met Campher of Spyk-oly eerst te bestryken; de Campher-oly agte ik om reden, best te zyn; daarenboven moet men een heldere dag verkiezen, ja een Sonne-schyn.

N°. II. De helft van een mensche Nier, op dezelve wyze toebereyt.

Het derde Kasje is van Nooteboome hout toebereyd, waar in onthouden werd een tak van des Milts-slag-ader, met een wassige stoffe opgevult, en zoo konstig uytgespannen en gedroogt, dat ik zonder roem derf zeggen, dat ik niemand gevonden heb die heeft derven zeggen, zulkx ooyt meer gezien te hebben: want de uyterste uyteynden zyn zoo fyn als hayr, en nogtans gevult, uytgespannen en gedroogt, hoewel die fyne tackjens aan haare stronk zyn gelaten, en boven malkanderen staan; op dat men het nu met een goede distinctie zoude konnen zien, zoo legt het op een stuk zwart fluweel.

Aanmerkt ten laatste, Dat deze op een curieus voetje staat, van noteboome hout gemaakt.

In 't vierde Kasje, uyt Indiaansch hout toebereyd, werd bewaard het opper-velleke van de groote linker, en de volgende toon.

Aanmerkt hier, dat deze voorwerpen zoodanig toebereyt en gedroogt zyn, datze geheele toonen van een levendig mensch komen te verbeelden, want zy zyn wit men ziet 'er geen rimpels in, ook zittender de Nagels nog aan vast, gelyk in een levendig mensche.

Het vyfde Kasje van Cederhout gemaakt, onthoud in zig eenige Kalfs Milten, waar van de eerste Lett. A. ontvleest, (zoo men gemeenelyk spreekt, hoewel oneygentlyk) opgeblasen, en opgedroogt is, nu al over de 40 Jaaren geleden, en 't vlies weg gesneeden zynde, zoo kan men zeer distinctelyk zien alle die doorboringen van de Milt-ader, egter zoude men zulkx te vergeefs zoeken in de Milt van een mensch.

Aanmerkt ten eersten, Hoewel de ader vol gaatjens is, egter is de zelve rond en lang gebleven, 't welk aardig is te zien. Wilt egter, waarde Leezer, niet gelooven, dat dese Ader, door de gantsche Milt zig zo verspreyt, en aldus gestelt is, het contrarie heeft ons voorheen den welgeoeffende Hr. Higmorus al bekent gemaakt: Zy loopt nauwlyks een vinger lang alzo doorboort, en na heen zo verdwyntze geheelyk, geen takken altoos van haar gevende, maar in plaats van takken dezes Milts, zo worden 'er groeven gemaakt, die haar takwys komen te verdeelen, en dat door de geheele Milt.

Ten tweeden, Hier komen ons ook te vooren de dwersse draaden, en dat in haare natuurlyke plaatze.

Over de tweede Milt Lett. B. getekent, loopen ontallyke opgeblaasen water-vaten. Want als ik de Milt met wind vervulde zo wierden te gelyk de water-vaten vervult.

De derde en vierde Milt, zyn met de Lett. C.C. getekent, en haar Slag-aders met een Rood-wassige stoffe vervult.

Uytlegging van de eerste Plaat.

De Eerste Figuur.

Vertoond de helft van een mensche Nier, zodanig doorgesneden, dat men de cours der vaten, en inzonderheyd die der Slag-aderen, veel klaarder zien kan als wel in de IV. Plaat, in de derde Fig. van 't III. Cabinet, waar in ik voornamentlyk voorgenomen hadde de vereeniginge der Slag-aderen met de Pis-canaaltjens van de Heer Bellinus, te vertoonen: Maar in deze Figuur heb ik getragt zeer distinct die worm-wyse cours der bloet-vaaten aan te wyzen, zo als die door het binnenste wezen der Nieren loopen.

A.	*Het buytenste wezen des Niers, alwaar men de bloet-vaten wormswys ziet loopen, gelyk ik zulks ook klaar aangewesen heb in 't voorgaande Cabinet.*
B.	*Het binnenste wesen des Niers, alwaar de bloed-vaten, al immers zo wel die worms-wyze cours houden, als langs de buytenste oppervlakte.*

Aanmerkt ten eersten, Dat dese gezeyde cours der bloet-vaten in deze Figuur, zo subtiel uytgevoert is, dat men dezelve zonder vergroot-glasen qualyk kan opvolgen.

Ten tweeden, dat men hier geen gaatjens vint, waar van in 't III. Cabinet gesprooken is, om datse in 't opdroogen dezes Niers verdweenen zyn.

C.	*De Niers Tepeltjens.*
D.	*Het Bekken des Niers.*
E.	*De holte van 't Bekken, waar in deze Tepeltjens de pisse uytperssen.*

De Tweede Figuur.

Een Testicul van een mensch, dewelke t'eenemaal als uytgerafelt is, zynde niet anders als een bundelke van zeer fyne vaatjens.

De Derde Figuur

Wyst ons aan een waare Meerevlegt.

De Vierde Figuur

Vertoond het Hoofd van een onvoldrage Schaapje, 't welk monstreus is, en geen mond heeft bekomen in de formatie.

De Tweede Plaat

Vertoont ons de Blaas van een Koe, alzo omgekeert, dat ons hier de binnenste oppervlakte te voorschyn komt, vol van knobbels.

De Eerste Figuur

A.A.	*Vertoont De gezeide knobbels die tot steen geworden zyn.*
B.	*Zagte Knobbels.*

De Tweede Figuur

Vertoont vier steenen, die in de holte van de gemelde blaas gevallen waren.

De Derde Figuur.

Wyst ons aan eenige steenen, dewelke ten deele door myn vingers, ten deele van selfs gescheyden zyn van de inwendige oppervlakte des blases.

De Derde Plaat

Verbeelt het Hart van een mensch, 't welk met Rood-wassige stoffe geheel en al opgevult is, ten eynde men de cours der vaten, als mede de waare figuur van 't Hart, en der Ooren zoude konnen zien.

De Eerste Figuur

A.	*Het Hart, zo als het zig vertoont aan desselfs platte zyde, dewelke tegen het Middel-rift aan gelegen heeft.*
B.	*De stronk van de Kroon-ader met desselfs takken.*
C.C. C, C.	*De takken des Kroons-slag-ader, wiens uyterste uyteynden, zo fyn zyn als dons, en egter met een Rood-wassige stoffe vervult.*
D.	*Een gedeelte van 't Regter Oor, waar door ontallyke Slag-ader loopen; 't geheele Oor kan men niet sien, wanneer 't Hart aldus wort voorgestelt.*
E.	*Een stuk van 't nagebleeve Middel-rift.*
F.	*De nederdalende stronk des Hol-aders, dewelke het Middel rift komt te doorbooren.*
G.	*De vliesige Sak, die als de grond is van 't linker Oortje, en met 't zelve een gemeene holte uytmaakt.*
H.	*De stronk van de groote Slag-ader, uyt wiens rugge drie takken voortkomen, dewelke opwaarts gaan.* Aanmerkt ondertusschen, dat deze gezeyde takken ons op zodanig een wyze voorkomen, dat men hier de platte zyde, (het Hart alzo gelegt zynde) ziet.
I.I.I.	*De drie takken van de groote Slag-ader opwaarts loopende.*
K.	*De opgaande stronk van de Hol-ader.*
L.	*Een gedeelte van 't Linker Oor.*
M.M.	*De takken van des Longs-ader.*
N.	*Een va de takken van des Longs-slag-ader; maar het Hart aldus geplaast zynde, komen de overige takken niet te voorschyn.*

De Tweede Figuur.

A.	*Het zelfde menschen Hart, zo als het ons voorkomt met zyn bultige zyde, gelyk het natuurlyker-wyse in 't lighaam is gelegen.*
B.	*De takken des Kroons-ader.*
C.	*De takken des Kroons-slag-ader.*
D.	*Het regter Oor.*
E.	*Aderige takken voortkomende uyt het regter Oor.*
F.	*Het linker Oor.*
G.	*De stronk van de groote slag-ader.*
H.	*De stronk van de Longs slag-ader.*
I.	*De opgaande stronk van de Hol-ader.*

Het vyfde anatomisch cabinet,
In zig onthoudende vyf Planken, waar of dese navolgende zaken geplaetst zyn.

Op de Eerste Plank.

N^{o}. I. **E**en Vles met vogt, waar in te zien is, 't Hoofd van een Kind, waar van het bovenste des Pans afgenomen is, om also een gedeelte van de herssenen te konnen zien.

Aanmerkt ten eersten, Dat het gezeyde deel der herssenen nog bedekt is met het dunne herssenvlies, waar door heen seer veele opgevulde slag-aderkens passeeren; ook ziet men in 't selve vlies ontelbaar veel ronde witte lighaamtjes, die ik oordeel niet anders te zyn als vet, hoewel andere dezelve voor klierkens hebben gehouden.

Ten tweeden, Boven het gezeyde stuk van de Herssenen, doet zig wederzyts op de Aderwyse vlegting, en is deselve wit van couleur, om dat de bloetvaten niet opgevult zyn.

Ten derden, Zo ziet men, even onder het in 't ront afgesnede vel, het vet, in deselfde couleur en gedaante, gelyk in 't bovengemelde dunne Hersen-vlies.

N°. II. Een vles met vogt, waar in te zien is het Armtje van een eerstgeboore Kindje, 't welk levendig van couleur is, in wiens Handje onthouden werd, een stuk van 't Opper-velleke van een Mensch; in dat gedeelte, 't welk naast aan de pink is, kan men bequamelyk zien alle de uytsteekselkens van 't Oppervelleke, waar van de Hayrtjens omvangen werden, ter plaatse, daar zy uyt 't vel voortkomen, en dat eenige linien hoog, en dese uytsteekselkens van 't Opper-velleke komen ons hier omgekeert voor, dat is, sy werden hier gezien aan de inwendige Opper-vlakte, en dat wegens haare overstroopinge, anders komen zy uyt de Opper-vlakte voort.

Het zelve ziet men in 't uyttrekken van de Handschoenen, wanneer men deselve uyttrekkende van boven aangrypt, als dan zoo is 't, dat ook haare

steeksels, die de vingeren dekken, als overstroopt en omgekeert werden.

N°. III. Een Armtje van een Kind, op dezelfde wyze geconserveert, desselfs hand onthoud in zig het netwyse lighaam van een Schiltpad.

Aanmerkt, Dat de gaatjens van 't Net-wyse lighaam in dit dier zeer ruym zyn, en die gezien zynde, kan men ze in een mensch ook veel eerder in 't gezigt krygen.

N°. IV. Een Armtje van een Kindje, levendig van couleur, in wiens Handje onthouden wert een stuk van de Tong van een Kalf, 't welk zodanig is bereyd, dat men deze navolgende zaaken klaar zien kan.

Aanmerkt ten eersten, Op wat wyze de Zenuw-tepeltjens, door het Netwyze lighaam des tongs passeerende, in 't vlakke des tongs komen te eyndigen.

Ten tweeden, so vertoonen haar dese Zenuw-tepeltjens naakt, en van haar deksel t'eenemaal ontbloot, langs de Opper-vlakte dezes voorwerps.

Ten derden, kan men hier zien, dat dese gezeyde Zenuw-tepeltjens aan 't eynde komen te verdikken, en 't is ook waarschynelyk, dat de bekleedsels van de tong, uytspansels zyn van de gezeyde tepeltjens.

N°. V. Een Handje van een jong gebooren Kindje, mede hangende in een vogt, en vattende tusschen de vingertjens een stuk van 't Opper-velleke, en ook het Net-wyse lighaam van den mensch, door de Heer Malpighius eerst uytgevonden.

Aanmerkt ten eersten, dat het Opper-velleke asgrauw, en het Net-wyse lighaam geelagtig van couleur is.

Ten tweeden, dat de Tepeltjens, door toedoen van een vergrootglas, zigtbaar zyn; namentlyk dat gedeelte der zelve, 't welk in 't Net-wyse lighaam is blyven zitten, als men het van 't vel quam te scheyden.

Ten derden, dat dese Tepeltjens hier ook wat komen uyt te puylen, buyten de Opper-vlakte van dit Opper-velleke, en dat wegens het lang weeken in het vogt.

N°. VI. Een Armtje van een jong Kindje, mede levendig van couleur, in wiens handje gevonden werd het harde of dikke Herssen-vlies van een mensch, waar door men de opgevulde Slag-aderen menigvuldig ziet loopen: ook staat hier aan te merken, de ongemeene dikte, tayheyd, hardigheyd en peesagtigheyd van 't gezeyde vlies.

N°. VII. Een Armtje van een Kindje levendig rood van couleur, waar aan niet de minste onnatuurlyke rimpel gevonden werd: tusschen deszelfs vingertjens houd het een tak van de passie-blom met deszelfs vrugt vast, in welke vrugt mede niet een rimpel te zien is, hoewelze sagt in 't aantasten is: ook vind men aan deszelfs uyterste de nageltjens des bloems nog vast zitten.

N°. VIII. Een stuk van de Maag van een jong geboore Kind, aan wiens onderste een groot gedeelte van 't Net vast is, 't welk in de toebereidinge gants en gaaf is gebleeven, zo dat 'er niet een eenig gaatje in te vinden is, en sy by gevolg geabuseert zyn, dewelke sustineren, dat het Net natuurlykerwyze vol met gaatjens zoude zyn. Het is wel waar, dat het ons vol gaatjens voorkomt, als men het onsagt handelt.

Aanmerkt daarenboven, Dat dit gedeelte des Maags zeer rood is, inzonderheyd het Fluweele en Zenuw-agtig vlies, wegens het opvullen der Slagaderen.

N°. IX. Een geheele Moerkoek van een mensch, welke zeer rood is, wegens het opvullen van alle de Bloet-vaten, welkers zamenstel de Moerkoek maakt.

Aanmerkt, Dat op verscheyde plaatzen dit bekleetzel kan gezien werden, 't welk de binnenste oppervlakte van de Moerkoek (die aan de Baarmoeder gehegt is) komt te bekleden, en op dat zulks bequamer zoude gezien werden, hangt deze Moerkoek in een groote vles met vogtigheyd; van dese zaak zal wyders gesproken worden, als ik tot de derde Plank van dit Vyfde Cabinet zal gekomen zyn.

N°. X. Een vles met vogt, waar in bewaard werden de Bloetvaten der Herssens van een mensch, opgevuld met een Geelwassige substantie.

N°. XI. Een vles in zig onthoudende het dunne Herssen-vlies, wiens Bloet-vaten tot het alderuyterste toe opgevult zyn.

Aanmerkt, Dat derzelver uyteynden zo dun zyn, datze haar als dons vertoonen, egter is deze donsige fynheyt met een wassige stoffe vervult.

N°. XII. Des Milts slag-ader uyt een Kalf in een vogt geconserveert, en met een Roodwassige stoffe opgevuld, wiens uyterste takskens haar als half versleeten penceelen vertoonen.

N°. XIII. Een glas met vogt conserveerende daar in het geheele dunne Herssen-vlies van een mensch, 't welk byna ongeschonden van de Herssenen afgenomen is, deze haare Slag-aderen zyn wonderbaarlyk vervult, zo dat haar uyterste uyteynde eenig dons vertoonen.

Aanmerkt ten eersten, Dat in dit dunne Herssenvlies, hier en daar vet gevonden werd, 't welk meermalen komt te gebeuren.

Ten tweeden, Dat men de uytsteeksels van het dunne Herssenvlies, die haar tusschen de omwindingen der Herssenen invoegen, hier zeer bequamelyk zien kan.

N°. XIV. Een gedeelte van de Nugtere darm uyt een mensch, zodanig omgekeert, dat de binnenste Opper-vlakte nu hier de buytenste geworden is, en alzo is 't dat men de latwyse verheventheden (dewelke de Heer

Kerkring oogluykende klapvliesen heeft gelieven te noemen,) als mede de zogenaamde klierkens klaar konnen gezien werden.

Deze eenzaame en geerst-gelykende kliertjens puylen uyt, als kleene geerstkens, daar mea in tegendeel die geene, dewelke veel by een staande, en als by een gekoppelt zyn, meest holwys, en ingedooken vind, 't welk ook plaatze heeft in die van de Endeldarm.

N°. XV. Een Kindje van omtrent vyf maanden dragts, leggende in een vogt, 't welk als van een zeer raar en mooy Africaansch Slangetje aangetast werd, waar door het deszelfs hoofdje, als agterwaarts door vreeze schynt te buygen, om dien vyand quantsuys te willen wyken, met dit devys.

DE WERELD IS EEN TRANENDAL.

N°. XVI. Een Armtje van een kleen Kindje levendig van couleur, in wiens handje te zien is een gedeelte van de Herssenen eenes Kinds, waar van de schorzige stoffe afgenomen zynde, de groeven, en de omwindingen van 't medullaare wezen byzonder curieus gezien kunnen werden, als mede op de grond van de vles de Slag-aderen, die door het dunne Herssen-vlies loopen, zynde met een Roodwassige stoffe opgevult.

N°. XVII. Een vles met vogt waar in te zien zyn eenige takken van de Hol-ader des Levers, die opgevult zyn, welkers takjens niet alleen veel minder in getal zyn, als wel die van de Poort-ader, maar ook zelfs heel anders van constitutie, 't welk klaar te zien is in de voorgaande en navolgende Levers, daar de Hol en Poort-ader nog aan den anderen vast zitten.

N°. XVIII. Het gedarmte van een Jongeling, 't welk opgevult is met een Rood-wassige stoffe, deze haar Bloet-vaten zyn ook opgevult.

N°. XIX. Een opgesneede Galblaas van een mensch, waar in te zien zyn twee steenen, zo groot als Noote-muschaaten.

Aanmerkt ten eersten, Dat deze steenen van fatzoen niet overeenkomen met die geene, dewelke dikwils in de Gal-blaas zitten, want deze zyn ront, swart, en als een Noote-Moschaat groot: de andere in tegendeel hoekig, wat uytgeholt, of met kuyltjens begaaft, kleen, effen, glat, geelagtig en als gepolyst.

Ten tweeden, In de binnenste Opper-vlakte vint men zeer veele kleene kuyltjens, representeerende ingetrokke kliertjens, gelyk men in de Endeldarm veeltyds vind.

N°. XX. Het Hoofdje van een Kindje van ontrent negen Maanden, wiens opperste van de panne, als mede de Herssens weggenomen zynde, bescheydentlyk konnen gezien worden de reuk-zenuwen met haar scheuten

en doorgangen door het Seef-been, die haar dan verders gewoon zyn te verspreyden door het vlies van de Neus, en desselfs tepeltjens.

Aanmerkt ook dat het agter-breyn, nog in zyn natuurlyke plaatze is blyven zitten.

De Tweede Plank.

N°. XXI. Een Vlesje, waar in droog bewaard werd een stuk van 't Vlies Chorion uyt een Koe, waar door haar zeer veel kleene beginzelen van Moer-koekjensverspreyden: in deze is bescheydentlyk te zien, dat de Moer-koekjens niet anders zyn, als een t'zamenstel van bloetvaatjens zonder eenige tussenkomende kliertjens.

Hier staat nog te considereeren, dat deze gezeyde Moer-koekjens by zommige Autheuren geheeten zyn Maatjens, *Acetabula*; maar dewyl andere hier mede alleen betekenen zekere kleene holletjens, die men in de uytgesette en verheevene deelen van de Baarmoeder der Koeyen vind, terwyl ze bevrugt zyn: zoo dunkt het my beter te zyn, de benaminge van Moer-koekjens te behouden, aangezien zulks een yder kennelyker is.

N°. XXII. Een Vlesje met Vogt, waar in gevonden werd een stuk van de Herssene van een Kind, wiens schorssige zelfstandigheyt weggenomen zynde, d'omwindingen, en haar bystaande groeven veel beter konnen gezien worden.

N°. XXIII. Het Oor van een bedaagt mensch, 't welk van een levendig Oor niet kan onderscheyden werden, in 't zelve ziet men ontallyke gapende Sweetgaatjens.

N°. XXIV. Een Vlesje met Vogt, en daar in een stuk van 't dunne Herssen-Vlies van 't agter-breyn, uyt een jong geboore Kindje.

Aanmerkt ten eersten, dat men hier duydelyk zien kan de uytsteeksels of aanhangzels van 't gezeyde Vlies, dewelke haar zetten tusschen de mooten van 't agter breyn.

Ten tweeden. Dat dit Vlies byster dun is, en zeer ryk van bloetvaatjens, dewelke, op datze niet uyt haare plaatze door deze of geene oorzaken zoude komen te wyken, zoo is 't, datze door deze vliesige substantie, die in die tyd niet dikker is als een spinnewebbe, gehouden werden. Dat dit alzoo is, zal klaar blyken, wanneer men de bloedvaten of alleen de Slag-aderen van dit Vlies met een geverfde wassige stoffe komt te vervullen, tot de uyterste uyteynden, dan komt het vliesige ons wit voor.

Maar zoo iemand zoude willen oordeelen van de dikte van 't dunne

Herssen-vlies, zoo als het ons voorkomt, zonder dat de bloetvaten opgevult zyn, zoo zoude men ligt bedrogen werden, aangezien het ons dikker voorkomt, wegens de bloetvaten, dewelke na de dood meest altoos voor het grootste gedeelte ledig zyn, waar door ze het gezeyde Vlies schynen te verdikken.

N°. XXV. De Panne van het Naam-loose-been van een onvoldrage Schepseltje, onder wiens midden men zien kan de zenuw-kraakbenige band voort te komen, leggende dit in een glaasje met vogt.

Aanmerkt ten eersten, dat deze band vry breed en uytgestrekt is aan deszefs voortkomen of grond, en dat tot versterking van het junctuur. Ook is dezelve zoo ver met de panne vereenigt, tot onder aan de rand van de panne, alwaar 't de panne verlatende, zig komt te planten in 't hooft van het Dyebeen.

Ten tweeden, dat deze band ons hier rood van couleur voorkomt, wegens het opvullen der Slag-aderkens.

N°. XXVI. Het gedarmte van een onvoldrage Vrugtje, met een swartwassige stoffe opgevult, op dat het ons zoude voorkomen, gelyk het opgevult is in levendige voorwerpen met een swarte stoffe, die men *Meconium* heet.

Aanmerkt dat deze haare Slag-aderkens zeer curieus opgevult zyn.

N°. XXVII. Een Vlesje met vogt, onthoudende een van de Moerkoekjens uyt een Schaap, 't welk met een geel-wassige stoffe is opgevult.

Dit voorwerp komt ons zo curieus voor, dat niemand 't zelve als met verwondering kan aanschouwen; want het vervullen der Slag-aderkens, de verdeeling der Takjens, en de sappigheyd der uyteynden, moeten ons gezigt aanlokken, ja vervoeren.

N°. XXVIII. De Nier van een onvoldrage Vrugtje van een Schaapje, wiens Slag-aderkens niet opgevult zyn, zoo dat ons alles als verwart voorkomt; maar als deze haare Slag-aderkens vervult zyn, zoo kan men deszelfs waare wezen beschouwen, gelyk zulks blykt in de voorgaande voorwerpen.

N°. XXIX. Een Vlesje met vogt, waar in te zien is de Long van een Slang.

N°. XXX. Een stuk van de Hol-ader des Levers, of liever die des Levers bultige gedeelte maakt: hoe veel, en waar in de Hol-ader der Levers verschillende is van de Poort-ader, is in 't II. Cabinet met Fig: verbeelt.

N°. XXXI. Een droog Vlesje, waar in bewaard werden eenige Steenen, die in de Gal-blaas van een mensch gevonden zyn, en hoewel deeze geel-

agtig hookig en blinkend zyn, zoo heb ik ze nogtans zomtyds swart, rond, en ongelyk van oppervlakte, ja rou in 't aantasten gevonden, in groote een Noote-muschaat gelyk zynde, hoedanig te zien zyn in dit zelfde Cabinet.

N°. XXXII. Een droog vlesje, waar in gevonden werden eenige Steenen, die uyt die zelfde plaatse tot in de holte van 't gedarmte zyn gedreven, en zoo verders door de stoelgang gelost.

Omtrent deze steenen bemerkt men zoo groote ligtigheyd, datze in 't water geworpen zynde, komen te dryven.

N°. XXXIII. Een glaasje met vogt, waar in te zien is 't Oog van een Hoen, 't welk zoodanig toebereyt is, dat men de Oogblikkende Spier met desselfs peesen bequamelyk zien kan; deze zyne peezen loopt onder een andere Spier door, gelyk als door een catrol.

N°. XXXIV. Een waare inschietinge van 't gedarmte, dewelke na zeer heevige pynen, de oorzaak des doods in een Jonge geweest is.

Aanmerkt, Dat dit glaasje in plaats van een stuk van een blaas, gedekt is met een stukje van een mensche vel, wiens bloetvaatjens zoo konstig zyn opgevult, dat het vel gants rood is geworden.

N°. XXXV. Een droog glas, waar in gevonden werd een stuk van de Hals-ader van een Paard.

Aanmerkt, Dat aan het bovenste van dit voorwerp, alwaar een takje komt uyt te spruyten, twee klapvliezen gevonden werden, die de verkeerde loop des bloets tegenstaan.

N°. XXXVI. De Sweserik van een Kind, die ons rood voorkomt, wegens het opvullen der Slag-aderen.

N°. XXXVII. Een vlesje met vogt, waar in bewaart werd het Steenbeen van een kleen Kind, in wiens busse of trommeltje, 't welk hier geopent is, te zien is het Stegel-reepje in zyn natuurlyke plaatse, omvangen zynde van een zeer dun vliesje, waar door heen veele bloetvaatjens loopen.

Aanmerkt daarenboven, Dat het vliesje, 't welk de Busse of Trommel bekleed, zeer rood is, wegens het opvullen der Slag-adertjens.

N°. XXXVIII. Een vlesje met vogt, in zig onthoudende de derde Band des Levers, die wel zeer dun, maar egter sterk is, door wiens toedoen de rand des levers in de linker zyde ontrent de punt van 't borstbeen gehegt is aan het Middel-rift, hier door is 't, dat de Lever in zyn plaats gehouden werd, en niet te veel na de regter zyde kan toeschieten.

Aanmerkt ook, dat aan deze derde Band nog vast zit een stukje van 't Middel-rift, en van de Lever: ook is deze Band met veel opgevulde Slag-adertjens voorzien.

N°. XXXIX. Een droog glaasje, waar in gevonden werd de roede van een Kind, wiens celluleuse vlies met wind vervult is. Over deze materie kan men nazien myn antwoord op de XV. voorgestelde Brief, alwaar ik dit vlies afgebeelt heb.

N°. XL. Een glaasje met vogt, op wiens grond gezien werd de Long van een zeer kleen en onvoldraage Kindje, dewelke fris en vers was.

Aanmerkt dat ik zeg, dat dit Longetje op de grond van 't glaasje gelegen is, aangezien de Longe fris en wel gestelt zynde, nooyt dryft in eenige vogt, ik spreeke van Kindertjens, die in 's Moeders lyve sterven, en nog niet geademt hebben: zoo dat zy, die my voorheen contrarieerden en stoutelyk tegenspraken, zulks of door onwetentheyd, of door quaadaardigheyd hebben gedaan, 't geen ik haar van harte vergeve.

N°. XLI. Een vles met vogt, waar in een stuk van 't vlies Chorion, van een Jong geboore Kindje te zien is, 't welk ik in twee vliezen, van den andere zeer verschillende, heb gescheyden; hier van is 't een, 't welk kindwaarts geplaast is, zeer dun, en als doorzigtig zynde, van my voortaan geheeten *Pseudo-alantois*, waar mede ik te kennen geven wil, dat 'er een alzoo genoemde Alantois in den mensch niet te vinden is: maar het ander dat niet doorzigtig, dikker, zeer broos, en beyde de oppervlaktens van de Moer-koek bekleet, kan men de naam van Chorion wel laaten behouden, want de bloedvaten worden daar door by een gehouden en ondersteunt; alleen zoude ik goetvinden, dat men dan dat gedeelte, 't welk van de Moer-koeks oppervlakte afwykt, en waar door men zelden eenige bloedvaatjens ziet passeeren, de naam van *[Membrana villosa] Noppig vlies des Moerkoeks* noemden, aangezien ik oordeele, dat het een byzonder gebruyk heeft: namentlyk, 't voedende sap uyt de uyteynden van de Slag-aderen der baarmoeder te ontfangen, en door zyn noppen 't zelve in te trekken en te behouden, tot dat de uyteynden der aderen 't zelve van de moerkoek na haar nemen, en door de Navel-ader tot de vrugt voeren, even gelyk men ziet te gebeuren in 't Fluweele vlies der dunne darmen, waar in zig de Ghyl zet, tot datze van de worteltjens van de Melk-aderen opgenomen en verstuurt werd.

Ik zegge, dat het voedende sap, waar door de Vrugt gevoet werd, in de uyteynden der Slag-aderen des Lyfmoeders toebereyt werd, welk gebruik de Autheuren eertyds toeschreven aan eenige alzoo genoemde, en nooyt getoonde kliertjens van de Lyfmoeder.

Daar is nu niet meer aan te twyfelen, of de uyteynden der Slag-aderen van de Lyfmoeder nemen eenige verandering aan, waar door zy bequaam werden tot het bereyden van 't voetsel uyt het Slag-aderlyke bloed. In de

Schapen veranderen haar deze uyteynden der Slag-aderen van de Lyfmoeder in wormwyze vaatjens, zonder eenige tusschenkomende kliertjens, gelyk ik deze afgebeelt hebbe in de beschryvinge van 't II. Cabinet: of zulks ook plaatse heeft in de Lyfmoeder van een Vrouw, dar heb ik tot nog toe niet genoegzaam onderzogt.

Om dan weder te komen tot de weg, waar van ik wel zoude afdwalen, zoo zeg ik, dat dat gedeelte van 't Chorion, 't welk ik het Sappige of Noppige Vlies noeme, niet alleen dat deel van de holte te des Lyfmoeders komt te bekleeden, dat buyten de koek, en genoegzaam bekent is, maar ook zelfs de oppervlakte des Moer-koeks, die na de Lyfmoeder ziet of tegens de Lyfmoeder aanzit.

Dit zal wel beuzelagtig en voor ongelooflyk van zommige opgenomen werden, egter zullen zy het alzoo inderdaad en waarheyt bevinden, dewelke op een bequame wyze de Moerkoek door de navel Slag-ader tot de uyteynden toe met een rood-wassige stoffe zullen komen te vervullen, want zoo doende, zal de geheele Moer-koek, (die anders niet is, als alleen bloet vaten en vliezen,) een roode couleur aannemen, en dit gezeyde Vlies blyft zyn asverwige couleur behouden. Dat ook dit Vlies continueel is met het andere sappige gedeelte, zal men dan ook klaarlyk konnen zien. Ziet de 1. Plaat. Fig. 1. van dit V. Cabinet.

Iemand zal mogelyk vragen, indien dat gedeelte van het Vlies Chorion, 't welk ik vlokkig of sappig heb geheeten, continueel is met dat deel, waar door alle die Bloedvaten lopen, en Chorion heet; wat reden is 'er om deze twee deelen met verscheyde benamingen te noemen? Ik antwoorde, zulks niet zonder reden te zyn, om dat, zoo ik meen, zy verscheyde zyn in haar gebruyk; want dat gedeelte, waar door zoo groot een menigte van Bloedvaten loopen, dat houd deze Bloedvaten by een, op datze niet zouden van een komen te wyken; maar door het ander deel, van my het Sappige of Noppige Vlies geheeten, ziet men zeer raar eenige Bloetvaatjens passeeren, ook is het zelvige ruwer, en niet zoo stevig. Den nugteren Darm is ook wel continueel met den twaalfvingerige en bogtige Darm, maar zy komen niet overeen in alles, en daarom zoo heeft men ze ook byzondere namen gegeven. Het Darm-scheyl is een Vlies, 't welk continueel is met het *Mesocolon*, maar nogtans heeft het verscheyde namen, om dat aan het eerste gedeelte het dunne gedarmte vast is, aan 't andere in tegendeel het grove.

N°. XLII. Een Vlesje met vogt, waar in bewaart werd een uytgerafelde Testicul van een Mensch.

N°. XLIII. Een droog Glas, en daar in het Gedarmte van een onvoldrage Vrugtje, 't zelve is met een rood-wassige stoffe opgevult.

De Derde Plank.

N°. XLIV. Een Vlesje met vogt, waar in te zien is een kleen stukje van de schorssige substantie van de Herssene van een mensch, 't welk ontdaan zynde en aan een hayrtje hangende, klaar doet zien, dat de gezeyde schorssige stoffe niet anders is, als een t'zamenstel van Bloetvaatjens, en wel inzonderheyt van Slag-aderkens: en zyn deze Bloetvaatjens, de schorssige substantie makende, zoo subtiel, dat dezelve met het eerste opslag der oogen gezien zynde, een rosse dons verbeelden, wegens der zelver opvulling met een rood-wassige stoffe.

N°. XLV. Een Vles met vogt, in zig onthoudende een stuk van de herssene uyt een mensch, wiens schorssige substantie niet ontdaan zynde, zig rood opdoet wegens het opvullen der Bloetvaten, de mergagtige of medullaire substantie is in tegendeel witagtig.

Aanmerkt ten eersten. Dat 'er in de mergagtige zelfstandigheyt veele roode stippen gezien werden, die niet anders zyn, als vervulde en doorgesnede Bloetvaatjens.

Ten tweede, hoewel de mergagtige zelfstandigheyt de schorssige in veelheyd overtreft, zoo is 't egter, dat op verscheyde plaatzen, in den omtrek der Herssene, de schorssige dikker is, als de mergagtige, gelyk men zulks hier ook zien kan.

N°. XLVI. Een Vles met vogt, conserverende een stukje van de Herssene, wiens schorssige of uytwendige zelfstandigheyt in 't geheel niet is vervult met een rood-wassige stoffe, weshalven men niet te regt zien kan, wat van desselfs hoedanigheyt is.

N°. XLVII. Een stuk van een Moerkoek van een Vrouw, 't welk met een geel-wassige stoffe is vervult, en is desselfs oppervlakte, die zig met de Lyfmoeder vereenigt (gelyk hier voren is gezegt) met een Sappig of Vlokkig dekzel nog bekleet.

N°. XLVIII. Het Agter-breyn van een jong geboore Kindje, met deszelfs ronde verheventheyt, dezelve is in twee gespouwen, en werd hier in een vogt geconserveert.

Aanmerkt ten eersten. Dat dit voorwerp aan een hayrtje in een witte en heldere vogt hangt, ten eynde het inwendige gestel te beter zoude te voorschyn komen.

Ten tweeden. De geheele schorssige stoffe is rood, wegens het opvullen, gelyk hier vooren gemelt is, het mergagtige wezen is in tegendeel wit.

Ten derden. Dat de schorssige substantie uyt Bloedvaten bestaat, wyst dit voorwerp ons zoo evident aan, dat niemand het zelve gezien hebbende, aan de waarheyt zal konnen twyfelen.

N°. XLIX. Een stuk van de Herssene uyt een mensch, waar in de vereeniginge der gezigtzenuwen, als mede haar voortkomen uyt der zelver binne-kamers, bequaam gezien konnen werden.

Aanmerkt daarenboven, dat het wormwyze uytsteeksel van 't Agterbreyn, in wezen niet is verscheyden van de rest van 't Agter-breyn, maar is met het zelvige over een komende.

N°. L. Een ontvleesde Lever van een Kalf, gelyk men gemeenlyk, edog te onregt spreekt.

Aanmerkt, dat het zelve in een vogt hangt, op dat men de verdelinge der takken en takjens te beter zoude konnen zien.

N°. LI. Een Vles met vogt, waar in te zien is een Kind van ontrent vyf en een halve maand dragts, 't zelve houd in zyn regter handje een stuk van 't dunne Herssen-vlies, 't welk vervult is met roode opgevulde Slag-aderkens, met dit devys:

WAT IS 'T LEVEN? EEN VOORBYGAANDE ROOK, EN VERDWYNENDE BOBBEL.

Aanmerkt, dat dit Kind zoo is gelegen in deze Vles, gelyk het gemeenlyk in 's Moeders lyve ligt.

N°. LII. Een stuk van de Herssene, met het geheele Agter-breyn.

Aanmerkt ten eersten, dat de cours of loop der Slag-aderen, langs de oppervlakte van 't Agter-breyn, hier zeer bequaam kan gezien worden, om dat de Slag-aders opgevult zyn.

Ten tweeden, kan men hier ook in 't gezigte krygen de vereeniginge der Nek-slag-aders met de twee Wervel-slag-aders, als mede der zelver verdeelinge in takjens, en voornamentlyk ook een gedeelte van 't derde Herssen-vlies, het Spinneweb-wyze vliesje, *Tunica Arachnoidea* geheten zynde, 't welk leyt en drilt of fluctueert in 't glas, als men het zelve wat beweegt.

Ten derden, Het Worm-wyze uytsteeksel, met de twee op zy staande uytsteeken van 't Achter-breyn, konnen hier ook veel klaarder gezien werden, als wel in een vers afgestorven lighaam.

Ten vierden, Watter zy van de smaldeelinge of subdivisie van de schors-

sige zelfstandigheyd des Agter-breyns, in duyzende van vierkante deeltjens, waar van ik niet alleen gehandelt heb, maar die ook heb laten afbeelden in 't antwoord op de XII. voorgestelde Brief aan de Heer Etmuller, zulks kan men hier ook zien.

Ten vyfden. Dit glas is gedekt, in plaats van een blaas, met een stuk van een vlies, waar door heen duyzende van bloetvaatjens komen te passeren, en zulks heb ik ook gedaan ontrent meest alle de glazen, waar van voorheen is gesprooken, en die nog staan beschreven te werden; de reeden die ik hier toe had, was niet alleen tot cieraad van 't oog, maar ook om de verscheydentheyd van de cours der bloetvaten te konnen zien.

N°. LIII. Een Vlesje met vogt, en daar in een gedeelte van de beentjens des voor-voets van een Vrouw, wiens voet met een wind-doorn *Spina Ventosa* was bezet, en zyn desselfs beenderen van de voor-voet als in een gesmolten, en in een ander wezen verandert, verbeeldende niets minder, als beentjes van die plaatze.

N°. LIV. De dunne darmen van een onvoldrage Vrugtje, dewelke zeer curieus vervult en bewaart zyn, en derzelver bloet-vaatjens met een geel-wassige stoffe opgevult.

N°. LV. Een glas, en daar in een Kindje van drie en een halve Maand dragts, wiens Hoofdje gelegen is op een Moer-koekje in plaatze van een oorkussentje, met dit devys:

VAN ALLE ONHEYLEN BEVRYD, RUST IK HIER IN VREEDE.

N°. LVI. In 't midden van deze plank staat een groote Pedestal, en daar op een natuurlyke Steenrots, voorzien niet alleen van steenen, die uyt 's menschen lighaam zyn gekomen, maar vind men op de zelve ook mensche Nieren, water-pezen en vliezen, waar door heen vervulde bloetvaten passeeren; zoo dat deze natuurlyke Rots onmiddelyk niet kan gezien werden.

Daarenboven is deze Rots overal bezet met bloetvaten, dewelke opgevult zyn met een rood-wassige stoffe, representeerende roode Coraaltakken.

In 't opperste van deze Rots doet zig op, het geraamte van een Kindje van ontrent zes maanden dragts, en dat met zulk een postuur, buyginge des Lighaams, en na vooren wendinge van 't Hoofdje, als of het gesprek wilde houden met het geraamte van een ander van dezelve ouderdom, (want het zyn geraamtjens van tweelingen) staande op de grond van de gezeyde Pedestal, en aan de voet van de Rots, met dit opschrift:

WENSCH EN TYD BEDRIEGEN ONS, DE DOOD BELAGHT ONSE SORGE; EN ALSOO IS 'T LEEVEN NIETS.

Het tweede geraamte, staat aan de voet van de Rots, deszelfs Hoofdje is na boven gewent, als wilde het 't eerste aanschouwen en toeluysteren, en heeft dit tot devys:

'T LEVEN IS VAN MY GEVLODEN, ZOO DRA HET MY WAS TOEGEBRAGHT.

Het onderste geraamte heeft in zyn linker Handje een praeparatie, die ik over 40 Jaaren praepareerde, op de wyze als men doe gewoon was, &c.

Nog staat 'er op de voet des Rots het geraamte van een Kindje van ontrent drie en een halve maand dragts, in wiens regter handje onthouden werden eenige takken van slag-aderkens, dewelke konstig opgevult en gedroogt zyn: deze haare uyteynden zyn zeer fyn, en curieus uyt de Long gehaalt. Deszelfs devys is:

NIETS ISSER SWAAR VOOR HEM DIE WIL.

N°. LVII. Een vles met vogt, waar in te zien is een onvoldrage Moerkoek van een Vrouw, waar van de Figuur te zien is in de I. Figuur van de I. Plaat.

Aanmerkt ten eersten, Dat die oppervlakte, welke zig met de Lyfmoeder vereenigt, gantsch ongeschonden is, weshalven deze oppervlakte niet in veele knobbelagtige verdeeltheden is gescheyden, gelykze ons meest voorkomt, wegens het ruwe aantasten: maar dezelve is gaaf en geheel gebleven, zoo dat men het donzige, of zapagtige vlies, waar van hier vooren is gesprooken, byna gants en gaar hier zien kan: door deze oppervlakte loopt in een welgestelde Moer-koek, altoos wel yets groevigs, edog het zelve werd door het gezeyde vliezig wezen bedekt, ten zy dat door 't rouw handelen de Moer-koek, als in veele deelen, verdeelt wordt.

Ten tweeden, Zoo kan men nu hier klaar zien, dat het donsige vlies continueel en vereenigt blyft, met dat dikke deel van 't vlies *Chorion*, 't welk die Moer-koeks vlakte bekleet, dewelke na het kind ziet, en waar door heen alle de bloetvaten loopen, en by een gehouden werden: Zoo dat, gelyk hier te vooren is gezegt, het dikste deel van 't vlies *Chorion*, beyde de oppervlaktens van de Moer-koek bekleedt.

Hoe verre ist dan van de waarheit, 't geen de ontleeders eertyds waanden, namentlyk dat de bloetvaten van de Moer-koek haar immiddels met die van de Lyfmoeder vereenigden.

Wat verders hier ontrent te considereren valt, heb ik hier vooren verhandelt; nu, tot voldoening van die genen, welke myvoormaals hebben voorgeworpen, wat ik van 't alzo genaamde vlies *Alantois* en deszelfs vogt in de beesten oordeelde, zo bekenne ik gaarne, dat ik my daar ontrent nog niet kan voldoen, veel min weet ik te spreken van 't vlies *Alantois* en deszelfs vogt in een mensch: nadien ik dit noyt gevonden hebbe, en door de schaarsheyd der voorwerpen, kortheyd des tyds, en bystre onkosten, die in veertig Jaar van my gedaan zyn, ben ik te rug gehouden: 't geen ik egter daar ontrent geobserveert heb, zal ik hier in 't kort verhaalen.

Noyt is my een eenig pis-vat, *Vrachus*, in een mensch voorgekomen, 't welk ik bevond toegang te hebben tot een alzoo genaamde *Alantois* of pis-vlies, 't zy door blaasen of inspuyting van vogten. Het pisvat word wel aan de grond van de blaas gevonden eenige opening te hebben, ontrent een vinger breed hoog, maar dan komt de wind te stuyten: en verders is die niet te brengen.

Het vlies *Chorion*, gelyk hier boven gezegt hebbe, kan men in twee deelen scheyden, tusschen dewelke zomtyds eenige vogtigheyd gevonden werd, maar dat is, zoo ik meen, tegens de loop van de natuur; daarenboven zoo ziet men 't geheele lighaam door, dat meest alle de vliezen verdubbelt zynde, wel eenige vogtigheyd plaatze geven, om daar voor eenige tyd te huysvesten, maar zulks is al mede onnatuurlyk, en deze verdubbeling van de *Chorion* en verzameling van vogtigheyd tusschen deszelfs verdubbeling, geloof ik oorzaak geweest te zyn van haare dwaling ontrent dat alzoo genoemde vlies *Alantois* in de menschen.

Ten derden, In dit glas werd ook een stuk van een Moer-koek gevonden, wiens donzig of zappig vlies afgescheyden is, op dat men het gestel der bloetvaten bequamelyk konde zien.

Ten vierden, Des strengs bloetvaten opgevult zynde, kunnen hier bequaam gezien werden.

N°. LVIII. Het been van een kleen Kind, 't welk natuurlyker wyze rood van couleur voorkomt, leggende in een vogt.

Aanmerkt ten eersten, Alle de spieren, die het scheen-been buygen, en op 't agterste van 't dye-been geplaast zyn, kan men hier zeer bequaamelyk zien, namentlyk de snyders-spier, de schraale-spier, de half zenuwagtige, de half-vliezige en twee hoofde-spieren. Tussen deze spieren kan men de zenuwen zien, dewelke door het Heylig-been lopende haar door de dye verspreyden, als mede der zelver twee takken of scheuten onder de vouwen van de knie, waar van de buytenste en schraalste door die spieren loopt, dewelke op 't kuyt-been leggen; de tweede en dikkere tak, loo-

pende tusschen het scheen-en kuyt-been, geeft een tak van zig, dewelke tusschen de twee hoofden van de buytenste kuytspier nederwaarts afloopt na de hiel.

Ten tweeden, van vooren doen zig op een gedeelte van de spieren die het scheen-been uytsteken, namentlyk de breed-peesige, de regte, de ongemene grote uytwendige, de ongemene grote inwendige, en zyn alle dese spieren natuurlykerwyze rood van couleur.

N°. LIX. Een vles in zig onthoudende het Hart en Long van een Jong geboore Kindje.

Aanmerkt ten eersten; Dat alle de blaaskens van de Long met een wassige stoffe opgevult zyn, waar door de geheele Long rood en natuurlykerwyze uytgespanne voorkomt.

Ten tweeden, Tusschen de twee groore lobbens van de Long, ziet men het Hart, natuurlyk van couleur, en van plaatze geenzints verandert zynde.

Ten derden, Des Longs slagader, de groote slag-ader met desselfs drie groote afgesnede en opwaarts lopende takken; als mede de slag-aderlyke weg, en oorkens des Herte kan men alle hier zoo perfect zien, als of men het in een levendig mensch zag.

N°. LX. Een vles met vogt, in 't welk te zien is, een naying van de peeze van de kuyt-spieren.

N°. LXI. Een vlesje met vogt, waar in te zien is het steen-been van een mensch, niet desselfs drie beenige Canaalen, het slakke-huysje, met desselfs rond-lopend plaatje (*Lamina spiralis*) bekleet met een uytnemend dun vliesje.

N°. LXII. Des Milts slag-ader uyt een Kalf met een geel-wassige stoffe opgevult, leggende in een vogt, op dat men de sappige uyteynden konde zien, dewelke half-versleete penceeltjens komen te verbeelden.

N°. LXIII. Een droog glaasje, waar in aan een hayrtje hangen drie Lighaamtjens, dewelke van Andere voor steentjens zyn aangezien, edog ik houde de zelve voor beentjens, de welke den wel-geoeffende Hr. Dr. Quina gevonden heeft in 't Pyn-appels kliertje *Glaudula Pinealis* van een Vrouw.

N°. LXIV. Een Kindje van ontrent drie maanden dragts, 't welk in een vogt zeer curieus bewaard werd, met dit devys:

Gelyk een Schipper word in Zee
Gesolt, geslingert door de baaren:
Zoo lag ik naakt onmagtig meê
Ter aarde, omringt van veel gevaaren.

Terwyl ik geene hulpe vond
Toen 's levens licht my eerst bestraalde,
En ik, na myn geboorte stond
Vit 's Moeders lyf, hier adem haalde.

N°. LXV. Een vlesje met vogt, waar in ons voorkomt een gedeelte van 't agterbreyn, als mede het verlengde rug-merg.

Aanmerkt ten eersten, Dat het worm-wyze uytsteekzel hier klaar gezien kan werden, als mede de twee uytsteekzels van 't agterbreyn, dewelke byzyde het wormwyze uytsteekzel geplaast zynde, een groote overeenkomst hebben met het gezeyde worm-wyze uytsteekzel.

Ten tweeden. In 't verlengde Rug-merg kan men hier de olyf-wyze, ook de pyramied-wyze lighaamen bequamelyk zien, en dat niet alleen van onderen, die beschreven zyn van den deftige Ontleeder Vieussens, maar ook zelfs van boven; deze zyn uytgevonden, beschreven en afgebeeld van my, in myn antwoord op de XII. voorgestelde Brief, Tab. XIV. Fig. V.

N°. LXVI. Een stuk van 't agterbreyn, als mede van 't verlengde merg uyt een mensch.

Aanmerkt ten eersten, Dat de merg-agtige draaden van 't verlengde rug-merg tweederhande zyn; namentlyk, eerst komen ons voor zoodanige, dewelke na de ronte loopende van my uytgevonden zyn, en onder deze, de langwerpige, dewelke ik heb doen afbeelden in 't bovengemelde antwoord.

Ten tweeden, Zoo kan men hier ook zeer distinct zien de twee spleeten, die daar gevonden werden in 't begin van 't rug-merg, waar van de eene aan de voorste, de andere aan de agterste zyde geplaast zyn. Ook ziet men hier de twee uytsteken, dewelke van 't agterbreyn na de ronde verheventheyd lopen.

N°. LXVII. Een ontvleest Levertje, gelyk men gemeenlyk (hoewel abusivelyk) spreekt.

De Vierde Plank.

N°. LXVIII. DE aderige vlegting van een Kind, waar in gantsch geen klieren, zoo roemrugtig van de Autheuren voorgestelt, te zien zyn, aan 't zelve is noch vast gehegt het Pyn-appels kliertje, leggende op de grond van 't Vlesje.

Aanmerkt, Dat deze gezeyde vlegting niet anders is als Slag-aderkens, op 't gezigt sapagtig, en wat van de Slag-aderlyke gestaltenisse afwykende.

Ten tweede, Dezelve zyn wonderlyk geslingert, en zoo Slangswyze kruypende, datze eeniger maate in 't eerste opslag der oogen kleene kliertjens repraesenteeren. Ziet hier over na het antwoord op de XII. voorgestelde Brief, Tafel XV. Fig. 3.

N°. LXIX. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een na de lengte doorgesnede stuk van 't Groote of Heylig-been; aan desselfs bovenste is ook nog vast gebleven een doorgesnede stuk van de laaste Wervelbeendere van de Lendene: als mede aan 't onderste het gehele, na de lengte doorgesnede, Staart-beentje.

Aanmerkt, Dat dit voorwerp zoodanig na de lengte doorgesneden is, op dat men het onderscheyd zoude konnen zien, dat daar is tusschen de tusschen-scheydzels der lichaamen der Wervel-beenderen van de ruggegraat, en die van 't Groote of alzoo genoemde Heylig-been.

Tusschen de tusschen-scheydzels der Wervel-beenderen van de ruggegraat werd een kleene holligheid gevonden, en daar in een vogt, gelyk als in de andere junctuuren des lichaams: Deze holligheyd is hier nog te zien tusschen het lichaam van het laaste Wervel-been van de lendenen, en tusschen dat van het eerste Wervel-been van 't Heylig-been.

In tegendeel zoo ziet men tusschen het lichaam van de eerste en tweede Wervel-beenderen van 't Heylig-been naulyks eenige holte, en tusschen de rest gantsch geene, en zulks is ook niet nodig, nadien de Wervelbeenderen van 't Heylig-been onderling door Kraak-been aan den andere gehegt zynde, gantsch onbeweegelyk zyn. In tegendeel, dewyl datter evidente beweeginge in de Rugge-graat is, zoo wasser die holte en vogtigheyd immers zoo dienstig, als in de andere junctuuren.

Op de grond van deze vles is ook te zien een ten deele ontdaane Testicul van een Manspersoon. Ziet 't V. Cab. Taf. III. Fig. 2.

N°. LXX. Een vlesje met vogt, de vrouwelykheydt van een kindt bevattende, welkers lippen haar natuurlyk wezen, zonder rimpels, behouden hebben.

Merkt, dat een van deze lippen, wegens de opvulling der bloedtvaten, roodt van couleur is, en dat daarenboven, de opperhuydt afgenomen zynde, twee zoorten van zweetgaten te voorschyn komen. Maar de nymphen worden met geen huydt bedekt, en daarom hebbenze zodanige zweetgaten niet.

N°. LXXI. De Hom van een jong Walvisje, wiens halve zyde roodagtig is, wegens het opvullen der bloetvaten.

N°. LXXII. De Slag-ader uyt een Kalfs Milt, met een wassige stoffe opgevult, wiens sappige uyteynden op verscheyde plaatzen overgebleven zyn, andere daarentegen weggenomen zynde verbeelden de uyteynden van versleeten Penceeltjens.

N°. LXXIII. Een vlesje met vogt, waar in onthouden werd het dunne Herssen-vlies, met desselfs aanhangzels, dewelke haar komen te zetten tusschen de omwindigen der Herssenen.

Aanmerkt ten eersten, Dat desselfs Slag-aderen ten uyterste eynden toe opgevult zyn, waar door het geheele voorwerp rood is geworden.

Ten tweeden, Dat dit dunne Herssen-vlies op verscheide plaatzen met vet is voorzien.

N°. LXXIV. Een vles met vogt, waar in te zien is een Kindje van een Americaansche Negerinne van omtrent seven Maanden dragts, wiens opperhoofdje niet alleen vervult is met swarte hayrtjens, maar ook zelfs het voorhoofdje tot op de Wyn-brauwen, 't zelve is gelegen in zoo een postuur, gelyk de Kinderen menigmaal in 's Moeders lyve zyn gelegen.

N°. LXXV. Voor het gezeyde Kindje vind men een Indiaansch korfje, waar in gelegen is het Hart van een Jonge, met desselfs Longe.

Aanmerkt, Dat de bloetvaten, als mede beyde de Ooren van 't Hart met een Rood-wassige stoffe vervult zyn, en heeft het Hart zyn natuurlyke plaatze behouden: ook zyn de blaaskens van de Long niet een Witwassige stoffe vervult, en dus doende komen ons deze zaaken voor, als in een levendig mensch.

N°. LXXVI. Een vles met vogt, en daar in een Moer-koek van een Vrouw met desselfs Navel-streng, waar van alle de bloet-vaten vervult zyn met een Rood-wassige stoffe, en is desselfs sappige of ruyge vlies weggenomen, op dat men klaar konde zien, dat de geheele Moer-koek niet anders is als een t'zamenstel van bloetvaten, waar tusschen gantsch geen kliertjens te vinden zyn.

N°. LXXVII. Een vlesje met vogt, onthoudende een groot stuk van 't dunne Herssen-vlies, wiens bloet-vaten byzonder mooy opgevult zyn.

N°. LXXVIII. Een gedeelte van 't onderste der Herssenen van een mensch, met het geheele agter-breyn, zoo als het ons van onderen voorkomt.

Aanmerkt ten eersten, Dat tusschen de twee deelen van 't Agter-breyn, ook twee bysondere uytsteekzels gevonden werden, en tusschen deze wederom het worm-wyze uytsteekzel.

Ten tweeden, de twee Olyfs-en Piramiedswyze lichaamtjens, dewelke van de Heer Vieussens beschreven en afgebeelt zyn, kan men hier bequamelyk zien, als mede de Reuk-en Gezigt-zenuwen &c.

Ten derden, De bloetvaten van deze Herssene zyn niet vervult, en daarom komt ons dit voorwerp voor, wit van couleur.

N°. LXXIX. Een glaasje met vogt, en daar in een stuk van de Herssenen, namentlyk het verwelfzel met desselfs twee alzoo genoemde armen. De twee op zy staande holligheden of groeven zyn het opperste der twee voorste Herssen-groeven: In 't agterste van dit glas komt ons nog voor een ander deel van de Herssenen, en ook van 't dunne Herssenvlies uyt een Kind, wiens bloetvaatjens vervult zyn met een roodwassige stoffe.

N°. LXXX. Een vlesje met vogt, in zig onthoudende een over langs doorgesnede Tepel van de borst van een Walvis.

Als men dit voorwerp van vooren ziet, zoo ziet men een doorntje daar in steken, 't welk ons aanwyst den Melk-canaal, dewelke niet alleen geveurt, maar ook zelfs gesazelt is.

Als men het zelve glas omkeert, zoo doen zig op, voor eerst een ingestoke doorn, en dat aan de linker zyde van 't voorwerp, aanwyzende het uyterlyke bekleetzel des Tepels, het doorntje aan de rechter zyde, wyst ons aan de zenuw-agtige Tepeltjens, dewelke ontdaan zynde, representeerenze hayrige bundelkens. Ziet hier over verders na het I. Cabinet, Tab. IV. Fig. I.

N°. LXXXI. Een droog vlesje waar in bewaart werd een zeer wit geraamte van een Muys, dewelke op een van de agterste pooten staande, schynt te danzen; tusschen desselfs agterste pooten werd gevonden een vrugt van een grote stekelige Indiaansche Vyge, die byster vol van doorntjens bezet is.

N°. LXXXII. Een vlesje met vogt waar in te zien zyn, de darmtjens van een Jong Walvisje.

N°. LXXXIII. Een vlesje met vogt waar in te zien is de Poort-ader uyt een onvoldrage vrugtje, en zyn desselfs uyteynden wonderlyk vervult en bewaart.

N°. LXXXIV. Een stuk der Herssenen uyt een Mensch, wiens schorsige zelfstandigheyd rood van couleur is, wegens het opvullen der bloet-vaten, dewelke de schorssige substantie zelfs zyn. Deze Figuur vind men afgebeelt in 't antwoord op de XII. voorgestelde Brief, Tab. XIV. Fig. II.

De Vyfde Plank.

N°. LXXXV. HEt regter Oor van een mensche Hart, wiens binnenste oppervlakte buytenwaarts van my is gewent, op dat men de vleesige stutzels beter konde zien.

Aanmerkt ondertusschen, Dat deze stutzels niet alleen op verscheyde plaatzen aan 't Oor vast zitten, maar ook in haar midden daar van zyn gescheyden, 't welk deze doorgestooke borsteltjens aanwyzen.

N°. LXXXVI. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een stuk of moote van de Herssene van een Mensch, wiens schorssige zelfstandigheid wegens het opvullen der bloet-vaatjens rood vorkomt.

Aanmerkt, Dat men in 't mergagtige wezen hier ook een schorsig wezen vind.

N°. LXXXVII. Een droog vlesje in zig onthoudende Slag-aderlyke takken, die met een rood-wassige stoffe zyn opgevult; op den grond van dit vlesje vind men een wit geraamte van een Muys, in een zeltzaame postuur gestelt zynde.

N°. LXXXVIII. Een vlesje in wiens vogt bewaart werd een stuk van de Colyk-darm van een mensch, met desselfs blinde-darm en worm-wyze uytsteekzel: dit voorwerp verheelt nog levendig te zyn.

N°. LXXXIX. De Neus van een mensch in een vogt bewaart, waar in te zien zyn desselfs kraak-beenige verdeeltheden, die niet vyf in getal zyn, gelyk de Autheuren schryven, maar agt. Ziet het antwoord op de VIII. voorgestelde brief, Tab. IX. Fig. V.

N^{o}. XC. Een Zaad-bal van een Mensch, wiens schee-Vlies geopend zynde, de bereydende Vaten gezien konnen werden.

Aanmerkt ook, dat door het buytenste van 't gezeyde Vlies zeer veel opgevulde Bloet-vaten loopen, ook ziet men hier het opschortendt Spiertje, 't welk witagtig hier nu voorkomt, om dat desselfs vaatjens niet opgevult zyn.

N^{o}. XCI. Een vles met vogt, en daar in twee Miltjens van Jong geboore Kindertjens, welkers bloet-vaten, die de Milt maken, opgevult zyn met een rood-wassige stoffe. Aan deze Milten zitten de Maag-kussekens nog vast, die om dezelve reede zeer rood couleurig zyn.

N^{o}. XCII. De helft van een mensche Neus, zeer levendig van couleur, in wiens vleugel het teken van een kinder pokje is gebleven, het welk een Sterretje komt te verbeelden.

Aanmerkt ten eersten, Dat men in 't vel, ontbloot zynde van 't oppervelleke, tweederhande zweet-gaatjens zien kan, namentlyk groote en kleene Des Voorlips ruyge gesteltheyd vertoont zich hier ook, om dat desselfs bekleetzel niet weg-genomen is. Ziet hier over na het IV. Cabinet.

Ten tweeden, dat in de traan-canaal een pennetje is gestooke, om het uyteynde deses canaals te konnen zien in de holte van de Neus.

N°. XCIII. Een vlesje met voght, in zig onthoudende het gedarmte van een jong geboore Kindje, en zyn deze haare bloetvatjens opgevult.

N°. XCIV. Een stuk van 't vel van 't Voorhoofd van een jongh geboore Kindje, met deszelfs opperste Oog-schel, levendig van couleur.

Aanmerkt, dat aan de uyterste omtrek hier gezien werden alle die mondekens, waar door een vogt passeert, 't welk het uyterste der Oog-schellen te bestryken.

N°. XCV. Het aengezigt van een jong geboore Kindje, zeer levendig van couleur, rondt om 't zelve zyn gelegen de opgevulde Slag-aderen van 't dunne Herssenvlies.

N°. XCVI. Een droog vlesje, en daar in een stuk van 't vel tot leer bereid, en in draden uytgerafelt.

N°. XCVII. Een vlesje met vogt, waar in gezien werd een stuk van des Longs Slag-ader zeer konstig opgevult met een waschagtige stoffe.

N°. XCVIII. Het Agterbreyn van een kleen Kindje, op dezelve wyze geconserveert.

N°. XCIX. Een menschen Oog met deszelfs Oog-schellen; op dat het Oog zyn rondigheyd zoude behouden, is 't zelve opgevult.

N°. C. Een droog glaasje, en daar in het Kloot zakxke van een mensch, 't zelve is opgeblasen, en opgesnede, op dat men bequamelyk zoude konnen zien deszelfs tusschen-scheydzel, als mede de celluleuze gesteltheyd van 't vlies *Dartos.* Ziet deszelfs Figuur in 't antwoord op de I. voorgestelde Brief. Fig. I. Tab. I.

N°. CI. Een stuk van een omgekeerde Kronkel darm uyt een Kind, om de rimpels, de alzoo genoemde klieren, het Fluweele vlies, en zweetgaatjens, die een zeef verbeelden, bequamelyk te konnen zien.

N°. CII. Een droog glas met een stuk van de Colyk-darm, met deszelfs Blinde-darm, worm-wyze uytsteekzel, en een gedeelte van de Bogtige darm.

Aanmerkt, Dat het Klap-vlies of Klap-vliezen van de Colykdarm hier bequaam konnen gezien werden; het zelve is genomen uyt een Jonge.

N°. CIII. De helft van een Nier, na de lengte doorgesnede, op dat

men deszelfs inwendige gesteltheyd zoude konnen zien; hier van is gehandelt in de voorgaande Cabinets beschryvingh.

N°. CIV. Een geopende Blaas uyt een mensch, waar in te zien is des zelfs ongelyke binnenste oppervlakte een vinger dik te zyn, veroorzaakt door een steen, die men in de Blaas gevonden heeft.

N°. CV. Een droog vlesje, waar in gezien werden de geraamtens van twee Muyzen, die zeer curieus toebereyt zyn, een van de zelve hout in zyn linker poot de staart van een Aal, dewelke zoo toebereyt is, dat men niet alleen de graaten, maar ook de onderlinge vereeninge der vinnen zeer curieus zien kan.

N°. CVI. Het Maagje van een jong-geboore Kindje, met deszelfs twaalf vingerige darm, in een vogt: deszelfs Slagaderkens zyn tot de uyterste uyteynden vervult.

N°. CVII. Het vlies *Chorion* met deszelfs Moer-koekjens, een spelde hoofd in groote niet overtreffende, uyt een Zogh of Varken; des zelfs bloetvatjens zyn zeer volmaakt opgevult.

De grote laade onder dit vyfde cabinet
Onthout in zig verscheyde cederen vierkante kistjens of doozen.

In de I. dezer werd gevonden een Doods-hoofdje van een jong Kind, 't welk ons zeer fraay voorkomt, en is 't zelve in twee deelen verdeelt. In de holte van 't bovenste deel, ziet men het harde Herszen-vlies, met deszelfs bloet-vaten die zeer konstig opgevult zyn.

Aanmerkt ten eersten, Dat de Zeyzen-wyze groeve opengebleven is, zoo dat deszelfs wezen zeer distinct gezien kan werden.

Ten tweeden, Dat het vliesje, 't welk *Fontanella* heet, natuurlyker wyse gespannen staat, zonder eenige rimpels.

In het ander, of onderste deel van dit Doods-hoofdje, kan men dese navolgende zaaken zien.

Ten eersten, dat Het bekleetzel van 't verhemelte rood is, wegens haar opgevulde bloetvaatjens.

Ten tweede, dat beyde de Trommel-vlieskens zeer rood zyn, wegens haar opgevulde Slag-aderkens.

Ten derde, Dat het Agterhoofds-been, in die tyd bestaat uyt vier beenderkens.

Ten vierden, ziet men hier, dat 't onderste Kaakebeen, 't welk uyt 2 stukken bestaat, door een vliesigh en Kraak-beenig toedoen gemeenelyk vereenigt zynde, hier nog een overtollig beentje bezit, 't welk tusschen de gezeyde vereeniging werd gevonden.

In het II. Cedere KASJE werden gevonden de Zaad-blaaskens uyt een Hengst, dewelke zeer aardig twee Gal-blaaskens uyt een mensch verbeelden, dewylze gants geen cellekens hebben.

In het III. werden gevonden voor eerst het binnenste vlies van de Lyfmoeder van een Koe, getekent met Lett. A. In dese ziet men die uytpuylentheden, dewelke altoos gevonden werden in zwanger-gaande Koeyen, deze werden van zommige *Cotyledones* geheeten, van andere ook hoewel t'onregt, het tweede deel van de Moer-koekjens.

De Moer-koek als Moer-koek kan in geen twee deelen verdeelt werden, om dat zy eygentlyk een deel is van de vrugt, en niet des Lyf-moeders; maar dat uytpuylend deel van de Lyf-moeder is niet anders als een uytbotting of uytzetting des Lyf-moeders, geduurende het zwanger-gaan, die haar op die plaatze laat vinden, daar de Moer-koekjens met haar vereenigt werden: en dese *Cotyledones* of uytbottinge des Lyf-moeders hebben veele zeer diepe holletjens, waar in haar komen te zetten de penceelwyze bloet-vaten die de Moer-koekjens eygentlyk constitueeren; en hoewel men in de Vrouwen die veelheyd van zoodanige uytpuylentheden des Lyf-moeders niet vind, geduurende het swanger gaan, zoo is 't even wel dat ik bevonden heb, dat ter plaatze daar de Moer-koek zigh vast maakt aan de Lyf-moeder, ook een uytpuylentheyd gevonden werd in de Lyf-moeder.

Aanmerkt ook, dat dit binnenste vlies des Lyf-moeders zeer ryk is van bloetvaten, inzonderheyd ontrent die plaatze daar de Moer-koekjens haar laten vinden. Het buytenste vlies des Lyf-moeders van een Koe, getekent Lett. B, heeft ook veel bloet-vaatjens, maar dese verschillen veel van de gezeyde.

Het IV. KISTJE of vierkante Doos onthoud in zig het Net van al het vet ontbloot, verbeeldende een stuk zyde Floers.

In het V. werden gevonden twee hart gebalzemde menschen Nieren, dewelke monstreus groot zyn, en zyn der zelve bloet-vaten met een Roodwaszige stoffe vervult.

Aanmerkt ten eersten, Dat de Nier-aderen zeer ongewoon hier voortkomen uyt de Hol-ader een weynig hooger als ter plaatze, daar de Holader haar in twee Heup-takken komt te verdeelen.

Ten tweeden, zyn de twee Pis-leyders ongewoonelyk ruym, en met een Wit-waszige stoffe opgevult, en hebben in 't opvullen haare gints en weder lopende cours hier behouden.

Ten derden, Yder Nier heeft twee Niers slag-aderen, waar van de eene uyt 't bovenste, d'andere uyt het onderste der Nieren voortkomen.

Ten vierden, ziet men hier, dat de nederdalende stronk van de groote Slag-ader van zig geeft de Maagsslag-ader, en onder deze de opperste darm-scheyls slag-ader, ook de nier-slagaderen, de onderste darmscheyls slagader, der Lendenen slag-aderen, enz. beyde de Zaat-aderen komen hier uyt die der Nieren voort.

In het VI. vierkante KISJE vind men het Middel-rift, en deszelfs menigvuldige pezen uyt een Jonge, waar aan nog vast zitten een deel van de groote Slag-ader, en Harte zakxke: 't zelve is zoo toebereyt, dat men zeer bequaam de vereeniging van 't Harte zakxke met het Middel-rift zien kan.

In het VII. werd bewaard de Borst van een kleen Kind, geopent zynde, om te bequamer de lighamen der Wervel-beenderen te konnen zien, als mede het beloop der Ribben.

Aanmerkt ten eersten, Dat de tusschen-ribbige Slag-aderen niet alleen uyt de nederdaalende stronk van de groote Slag ader voortkomen, maar ook zelfs uyt de Mam-takken, en zulkx kan men hier te bequamer zien, om dat dese vaten zyn opgevult met een Rood-waschagtige stoffe.

Ten tweeden, Dat de opperste Ribben na boven, en de onderste na beneden loopen.

Ten derden, Hoe de Slag-aderen van 't groote of Heylig-been wederzyts loopen.

In de VIII. Doos of KISJE vind men nog twee Nieren uyt een mensch, de welke vervult en hart geblalsemt zyn met een stuk van de Hol-ader, en beyde de Nieren-aderen daar aan, daarbenevens zyn 'er nog aan vast de linker Zaad-ader, voortkomende uyt de stronk des hol-aders; ook zynder de twee pis-leyders met haar bekkens, en de twee by-nieren noch aan vereenigt, dit alles kan hier gevoegelyk gezien werden.

Boven de gezeyde groote Laade werdender nog vyf wat kleender gevonden, dezelve zyn voorzien van Hoorntjens, Schulpen, en andere zaaken, die ons zoo uyt Oost-als West-Indien zyn toegezonden, waar van ik hier na misschien zal handelen.

Verklaring Der Figuuren van 't vyfde cabinet.

De Eerste Plaat.

De Eerste Figuur

Wyst ons aan de na-geboorte van een Mensch.

A.	*De oppervlakte des Moerkoeks, dewelke tegen de Lyf-moeder aanzit, en met een ruyg bekleetzel bezet is.*
B.	*Het ruyg-agtige gedeelte van 't Vlies Chorion, 't welk van de Moerkoek af-hangt.*
C.	*Het dunste gedeelte van 't gezeyde vlies Chorion, afgeschyde van 't dikke en ruyge gedeelte, 't welk te onregt voor het vlies Alantois werd gehouden.*
D.	*Een gedeelte van de Moer-koek, 't welk ontdaan is van 't gezeyde ruyg-agtig bekleetzel, klaarlyk aanwyzende, dat deszelfs wezen niet anders is, als een t' samenstel van bloet-vaten, zonder het tussenkomen van eenige de minste zoo zeer beroemde kliertjens.*
E.	*De Navel-streng.*
F.	*Dat gedeelte van 't ruyge-vlies, 't welk de oppervlakte bekleet, die na de Lyf-moeder ziet, en daar mede vereenigt is.*
G.	*Een gedeelte van het vlies Amnios.*

De Tweede Figuur

Wyst ons aan het afbeeltzel van de nageboorte van een onvoldrage, en ontrent twee maandig Schepseltje, 't welk na 't vergaan of smelten van 't Schepseltje, nog in de Lyf-moeder meer en meer is geperst en verhard geworden; en hierdoor is 't, dat het niet minder als een nageboorte komt te verbeelden.

A.	*Des Moer koekjes uyterlyk wezen.*
B.	*Een opening van my door de schaar gemaakt, om in de holligheyd te konne zien.*
C.	*Een gedeelte van 't geronne bloed, 't welk in de inwendigen hals van de*

Lyfmoeder heeft gezeten, en zig hier als een steeltje opdoet.

Aanmerkt ondertussen, dat het Schepseltje van die ouderdom vernietigt of gesmolten zynde, het Moer-koekje en vliezen met veel bloed gemeenlyk bezet zyn, waar door de nageboorte veel grooter in dikker schynt te weezen, als zy in der daad is.

De Tweede Plaat.

De Eerste Figuur

Stelt ons voor oogen het afgezaagt Hooft van een Dye-been.

A.	*Het gladde, en uyterlyke deel, 't welk met kraakbeen bekorst is.*
B.	*Het inwendige Sponcieusbeenige gedeelte.*
C.	*Het buytenste en groevige deel, met geen kraakbeen omvangen.*
D.	*De uyterlyke vastbeenige schille des beens, dewelke zeer gering zynde, aan de eene zyde naulyks te zien is.*

De Tweede Figuur

Wyst ons aan het bovenste gedeelte van 't Dyebeen van een Jong, dog volwassen Perzoon, 't welk van de twee Trochanteres, of alzoo genaamde uytwassen, (die ik Bastaart-uytwassen noeme) ontbloot is.

A.	*Het afgezaagde gedeelte van 't gezeyde been.*
B.	*Het kleenste uytsteekzel, waar van door 't koken de kleene Trochanter afgeweken is.*
C.	*De hals van 't Dyebeen, waar van het Hooft is afgezaagt, om alzoo het inwendige Sponcieus-beenig wezen, als mede de dunheyd van de vastbeenige en uytwendige schille te konnen zien.*
D.	*De gezeyde beenige schille, die aan de eene zyde byster dun is, en oorzake geeft tot het ligt breken des beens op die plaatse.*
E.	*De Sponcieuse beenigheyd van den hals van dit been,*

De Derde Figuur

Verbeelt de kleene Trochanter, die door het koken van 't waare deel des Dyebeens is afgeweken.

De Vierde Figuur

Wyst aan het bovenste gedeelte van de Herssen-panne van een kleyn Kind, in wiens holte nog vast zit het harde Herssen-vlies, met deszelfs slagaderen, die met een rootwassige stoffe opgevult zyn.

A.	*Een gedeelte van de buytenste oppervlakte van de Herssenpanne.*
B.	*De Cours dezer Slagaderen door het harde Herssenvlies.*
C.	*Derzelver cours langs de zyde van 't Zeysen-wyze uytsteekzel onder de Fontanella.*
D.	*De Groeve van den Zeysen-wyze uytsteek.*
E.	*De Zeyse.*

In De Derde Plaat

Werden vier Figuuren gevonden, waar van de

De Eerste Figuur

Ons vertoont een gedeelte van de Staart, en Heylig been van een kindt, als mede een deel van het lighaam van het laatste Wervelbeen van de Lendenen; dit alles werd in twee deelen na de lengte verdeelt zynde, op zyde gezien.

A.	*Een gedeelte van 't lighaam van het laaste wervelbeen van de Lendenen.*
B.	*Het uytwendig en Sponcieus-beenige gedeelte.*
C.	*De holte tusschen het lighaam van het laaste Wervel-been der Lendenen, en 't eerste van 't Heilig been.*
D.	*De spatien tussen de Lighamen der Wervel-beenderen van 't Heyligbeen, dewelke ook wel eenigzints holligheden verbeelden, egter geen holligheden zyn, ziet men ook datze van boven af successivelyk minder en minder daar na gelyken.*

De Tweede Figuur

Letter A.	*Vertoont een gedeelte van de Rugge-graat van een jong Kint, 't welk in*

	twee deelen na de lengte gescheyden is, en zydelings kan gezien werden.
Letter B.B.	*De inwendige sponcieus-beenige substantie der Wervelbeenderen.*
C.C.	*De holligheden, die men tusschen de lighamen der Wervel-beenderen vint.*
D.	*Een gedeelte van 't ruggemerg.*
E.	*Deszelfs bekleetzel, 't welk met het harde Herssen-vlies een continueel lighaam is.*
F.F.	*De Kraakbeenige, en Doorn-agtige, uitsteken.*

De Derde Figuur

Letter A.	*Vertoond ons het Lighaam van een Wervel-been des Ruggegraats apart.*
B.	*De Mootwyze Banden tusschen de lighaamen der Wervel-beenderen geplaast.*

In de Vierde Figuur

Werd verbeeld een gedeelte van een ontaarde Voorvoet, wiens substantie veel zagter als been is geworden, wegens een voorgaande Wint-doorn (Spina Ventosa). Alle deze Kooten zyn tot een Lighaam geworden, en als in een gesmolten.

De Vyfde Figuur.

Vertoont ons drie beentjes of steentjes in het Pynappels-kliertje (Glandula Pinealis) van een Mensch gevonden; deze hangen aan een hayrtje.

E Y N D E .

Het sesde anatomisch cabinet van Frederik Ruysch,

Med. Doct. Hoog-Leeraar in de Ontleed en Kruidkunde: Medelit in de Keyserlyke Academie in Duytschland, en van de Koninklyke Maatschappye der Geleerde in Engelandt en Vrankryk.

Beminde leeser.

D*Ewyl nu het Sesde Cabinet in 't light is gekomen, waar in, als mede in voorgaande, en volgende zaken werden gevonden, dewelke waarlyk als nieuwigheden te houden, en aanmerkens waardig zyn: Zo is myn voornemen private Collegien ten mynen Huyse daar over te houden, en dat 't gehele Jaar door, sonder ophouden, van twaalf tot een of half twee uuren. In dit Collegie sal ik alle partyen, ja ook alle de kleenste deeltjens van 's menschen Lighaam aanwysen, die voor 't grootste gedeelte, in een seer heldere voght gehangen zyn, waar door veele zaken klaarder kunnen werden gezien, als buyten de Voght, gedrooght en hard gemaakt zynde. Dewyl eghter eenige zaken bequamer gesien kunnen werden, na datse verhart en droogh gemaakt zyn, zal ik die, in Doosen en Kasjens bewaart werdende, ook aanwysen, over alles een kleen discours voerende. Nadien nu onder alle dese toebereyt selen veele buyten haar plaatse zyn genomen; zal ik daar toe een Lighaam nemen, om deselve in haar natuurlyke plaatse aan te wysen; ook is myn meeninge een reys of twee wat te Anatomiseren in 't lighaam zelfs, voor die geene, dewelke begeerigh zyn, de handelingh daar van te zien. Dit alles verrigt zynde, soo is de meninghe over te gaan, (voor die gene die nog tyt overigh hebben, en haar verblyf nogh wat kunnen verlengen,) tot het vertoonen van de viervoetige Dieren, Vissen, Hoorens, Schelpen, Capellen, Vogels, en veele Zee-zaken, die al te samen voor 't meerendeel, uyt Oost en West-Indien overgebraght zyn, en zyn dese soo groot in getale, dat ik van die zaken, ontrent de* 1500 *Vlessen vergadert hebbe, uytgenomen die gedrooght zynde in Doosen en Kasjens werden bewaart: soo dat 'er al vry veel tyds vereyst werd voor die geene, dewelke alles met een naukeurig oogh willen besien, en zal ik daar toe nemen alle dag een uur, en dat van* 12 *tot een of half twee uuren. Die zaken nu, die het 's menschen lighaam betreffen, en in* 16 *Cabinetten opgeslooten zyn, dese meene ik in vier of vyf weken af te zullen doen.*

Voorloper Van het Sesde anatomisch cabinet, *Van den Professor* Frederik Ruysch,

W*Aar in aangewesen word, dat geensints den Professor Vieussens, maar ik, de eerste uitvinder van verscheyde nieuwigheden ben, die hy in syn tractaat, 't welk den naam draaght van een* Nieuwe stelling der bloetvaten in s' menschen lighaam, *heeft laten invloeyen. Na dat ik van nu ontrent over* 14 *Jaaren uytgevonden hebbe een nieuwe manier van ontleden, prepareren, en vertoonen, waar door de partyen, ja de allerkleenste deeltjens van 's menschen lighaam zeer klaar voor ons gesigt gebragt worden, en zonder welke ik meene, dat zulks te doen, onmogelyk is.*

In 't Jaar 1696 *heb ik begonnen met het uytgeven van eenige brieven, die my vraags-wyse wierden voorgestelt met hare antwoorden, en daar toe dienende Figuuren; in deselve werden zeer veele nieuwe, en van my uytgevonde zaken verhandelt, nadien ik doenmaals een methode uytgevonden had, waar door de lighaamen der menschen na haar dood, als weder levendig ons voor oogen komen, gelyk van een yder werd getuygt, die my dies wegen dagelyks komen besoeken, en 't zelve komen te zien: onder dewelke ook is geweest den Eerwaardige Heer Papin, doenmaals uyt Oost-Indien gekomen zynde, dewelke op dese myne lighaamen verscheyde Latynse vaarsen maakte, onder dewelke dit in 't Neerduyts overgeset, ook gevonden werd*,

Hoogleeraar Ruysch, uw konst, doet 't doode Kind
Herleven, en ons nutte Leering geven,
Ook zonder tong. Het spook dat all' verslind.
Begind dus voor sig selven ook te beeven.

Daar en boven was het doenmaals geensints gebruykelyk, dat de Professoren, in de Anatomie eenige geprepareerde zaaken in een voghtigheyd hangende, medebragten, om die dan daar nevens te vertoonen; gelyk ik doenmaals begon te doen: want ik meende, dat de Anatomische vertooningen, dewelke geschieden in vers afgestorvene menschen, niet zoo bequaam waren, alsmen die niet doet versellen met geprepareerde zaken, in een vogt opgehangen zynde: en alzoo heb ik eenige reysen, ontleedkundige vertooningen gedaan in de lighaamen van Jongelingen lange Jaaren na haar dood, gelyk zulks blykt uyt de gedrukte bekentmakingen, waar onder ook dese volgende is geweest.

Bekentmakingh.

Beminde Leser. &c.

NAdien myn gewoonte is, alle Jaaren een of twee publyke ontledingen te doen, en een geheel Jaar geen gelegentheyd heb konnen krygen, om 't zelve in een vers afgestorve mensch te verrigten; zoo is myn voornemen, den eerste Dingsdag van de Maand Augustus, een aanvangh te neemen, met een publyke ontleding, op het Theatrum Anatomicum, en dat in deselfde lyken der drie Jongelingen, dewelke nu ontrent 10 Jaaren geleden, gestorven, en in het Jaar 1695. in July, en 1696. in October, publyk vertoont zyn.

Dese geseyde Lighaamen hebben haare natuurlyke gestaltenisse, door onse konst weder gekregen, die sy hadden, wanneer sy nogh leefden, en wat meer is, dezelve zyn van tyd tot tyd nogh meer en meer opgebeldert, gelyk zulkx dan zal konnen gesien werden.

De eerste deser verbeelt een slapende Jongeling, schoon en welgemaakt van tronie, met rode wangen en lippen, effen van vel, zonder rimpels, en dat alles zonder eenigh blanketzel of verwe besmeet te zyn, gelyk zulks gebleeken is in 't Jaar 1696, wanneer ik op 't versoek van zeker Heer, dese zyn tronie met Zand, Zout, Zeep, water en een doek, byna tot ontvellingh toe, sterk vreef, in 't byzyn van alle die geene, dewelke de geseyde Anatomie met haare praesentie vereerden.

Desselfs Herssene, Maagh, Darmen, Lever, Milt, Nieren, Hart, Longh en andere ingewanden zyn nogh zoo fris en wel gestelt, datze in 't aansien die van veele levendige menschen overtreffen.

Dit Lighaam is myn voornemen na gewoonte aangekleet te vertoonen, zonder 't zelve te ontleden, en zoo ongeschonden te bewaren.

Het tweede in tegendeel, is van my inde geseyde Jaaren publyk ontleet, desselfs Spieren gescheyden, en zoo vertoont.

Het derde heb ik zoodanig ontleed, dat ik yder deel apart konde vertoonen, ten eynde die geene, dewelke wat verre afstonden, yder deel wat nader toegerykt kost worden.

Omtrent dese gezeyde lighaamen staat te considereeren, dat alles in haar veel klaarder, distincter, en netter zal werden vertoont en gesien, als wel mogelyk is te doen in een vers afgestorve mensche: nadien het meer als kennelyk is, dat alles wat in een mensch uyterlyk aangenaam is voor 't oog, door 't sterven weg genomen werd, en van wesen verandert en alsoo mede is 't, dat de inwendige partyen van haar natuurlyke gestalte ook veel verliesen, ja de allersubtielste deeltjens haar voor onse oogen verbergen.

Nu door dese van ons uytgevonde konst, werd aan de afgestorvene Lighaamen haar natuurlyk wezen zoodanig wedergegeven, dat mense van een levendig en slapend mensch niet kan onderscheyden, zynde alle de Leedematen, die in afgestorvene styf en onbeweeglyk zyn, in dese zoo beweeglyk, als in een levendig mensche.

Daarenboven geven de dooden wel haast een onaangename reuk van haar; dese in tegendeel zyn aangenaam van reuk.

In dese Anatomische verhandeling is myn voornemen niet alles in die ordre te verrigten, gelyk men gewoon is te doen, maar zal deselve houden als een nalesing van myne voorgaande Anatomische demonstratien, en in deselve veele zaaken die van andere genegligeert syn, als mede eenige nieuwigheden, aanwysen.

Ten Eerste, is myn voornemen van de algemeene deksels of bekleetzels van 't lighaam te beginnen, en by die gelegentheyd ook te vertoonen het bekleetzel van de Voorlippen, 't welk nog voor een Oppervelleke, nog voor Vel, gehouden kan werden, nadien daar ter plaatze geen vel te vinden is. Dit aangewesen zynde, zal ik de waare selfstandigheyd der Voorlippen selfs vertoonen, dewelke ik voor drie Jaaren uytgevonden, en in de beschryving van myn derde Cabinet met Fig: afgebeelt hebbe, 't welk ons zal ontdecken, wat de oorzaake is, dat qualyk gesteldt, of van haar bekleetzel beroofde Voorlippen, zoo veel pyns verwecken.

Ten tweede, Meen ik de borsten te vertoonen, en nadien die van dese Jongelingen te kleen zyn, om alles 't geen in de Borsten te zien is, aan te wysen, zoo is 't voorneemen tot meerder verklaaringe, verscheyde

Borsten van afgestorve Mannen, Vrouwen, zoo van swanger gaande, als van soogs zynde, ook van Jong geboore kinderen, en een stuk van een Walvis Borst, als mede een van een Koeje uyer mede te brengen.

Ten derde, Zal van my aangewesen werden het onderscheyd van deser en geener bloetvaten uyteynden, niet alleen ten opsigte van haaren loop, maar ook wegens haare selfstandigheyd, waar aan de Ontleders niet gedagt hebben.

Ten vierde, De Vereeniginge der uyteynden der Slag-aderen van de Nieren met der selver Pis-canaaltjens, mede in 't derde Cabinet afgebeelt.

Ten vyfde, Dat men te vergeefs eenige gaten in een welgestelt Net van een mensch soekt.

Ten zesde, is myn voornemen te vertoonen die seldsaame en Wormwyse cours der bloetvaten, die het grootste gedeelte van de Nieren uytmaken, gelyk in 't derde Cabinet ook afgebeelt is, als mede

Ten zevende, Dat des Levers en Milts selfsstandigheyt uyt loutere bloetvaten, en geen klieren haar bestaan heeft.

Ten agste, Datter geen van de Vliesen der Darmen meer voorsien is van Bloet-vaten als wel het Zenuagtige vlies, 't welk daar van als doorzaeyt is, en dat van wegen de alzoo genoemde Darm-kliertjens, dewelke haar bestaan in dit vlies, uit der bloetvaatjens uyteynden, krygen.

Ten negende, De Manieren wyse, hoe men alle de vier vliesen der Darmen op 't bequaamst voor oogen stellen kan, om yders wesen distinctelyke te zien.

Ten tiende, Dat de Poort-ader veel meer tacken en tackjens heeft, als de Hol-ader, voor zoo veel als de Hol-ader zig door de Lever verspreyt of liever voor zoo veelse de Lever helpt maken, en dat zulx aanmerkens waardig is, zal niemand meene ik, tegen spreken.

Ten elfde, Op wat wyze men de gemeenschap van de holte van het derde paar Beenderen van de opperste kaak, met dat van de Neus wederzyts best kan aanwysen, alsmede de gemeenschap van die Canalen, dewelke van 't verhemelte des Monds, na het werktuyg van 't gehoor loopen: ook de communicatie van de holte, die men onder de Paarde-zaal vind, met de holligheyt van de Neus.

Ten twaalfde, Zoo is myn voornemen dese demonstratien te vermengen met eenige Chirurgicaale operatien; onder andere zullen wy een gebrooke been herstellen, verbinden, en by die occasie eenige seltzaamheden ontrent het scheen-been vertonen, als daar zyn,

Een Scheenbeen, wiens binnenste tafel in de gedaante van een holle pyp, na een voorgaande caries geheel en al van de natuur uyt geworpen is, de groote van anderhalve vinger lang, waar van, zoo my berigt is,

de Hr. Proff: du Verne ook een exempel voorgekomen is.

Een scheenbeen daar gants geen holte in te zien is.

Een dat men buygen kan als een ryske enz. enz.

Hoe men beyde de tafels van 't scheenbeen op 't klaarste vertoonen kan.

De manier en wyse om de bloetvatjens die door het vlies loopen, 't welk binnen in 't scheen en dyebeen gevonden werd, best kan aanwyzen.

Met dese demonstratien ben ik van meening een aanvang te nemen, gelyk hier voore gesegt is, de Eerste Dingsdag van de maand Augustus 1703 ten 3 uuren, op 't Theatrum Anatomicum, en zulks tweemaal des weeks vervolgen, namelyk Dingsdags en Vrydags, en dat in de Nederlandsche en ook Latynsche Tale, na vereysch van zaken. Waar toe alle Lief hebbers van de geseyde Konst worden genodigt van.

FREDERICUS RUYSCH,

Professor, en van de Overluyden van 't Chirurgyns Gild.

H*Ier na zoo heb ik myne geprepareerde en geconserveerde stukken openbaar beginnen te maken, by manier van beschryvinge der Anatomische Cabinetten, waar in de selve bewaard worden, en hebbe daar ook zeer veele Figuuren ingevoegt, dewelke na 't leven zyn gemaakt; nu dese Cabinetten of kassen zyn XVI in 't getal, waar van 'er al Vyf uyt gegeven zyn, en nadien 'er veel tyds vereyst werd, om dit werk tot perfectie te brengen en ondertusschen dagelyks vele menschen deze zaken komen zien, waar door haar gelegentheit gegeven wort, om 't een of 't ander ziende te vragen, aan te tekenen, en anderen daar over te schryven, 't gene zy zien en horen.*

Hier door is 't ook niet te verwonderen, dat zommige myne uytvindingen voor de haare komen te debiteeren, en zulks is my niet alleen gebeurt wegens zaken, die ik noch niet had beschreven, maar ook zelfs van die geene, de welke al voor eenige Jaaren van my zyn beschreven, met Figuuren afgebeelt, en met den druk bekent gemaakt, gelyk ik nu weder zie gedaan te zyn van de Heeren Reymond Vicussens, Medicyn Mr. te Mompelliers, en Dr. Hovius te Enkhuysen.

De Eerste deser heeft onlangs een tractaatje in 't ligt gebragt, wiens titul is een Nieuwe stelling der bloetvaten van 's menschen lighaam; *in 't zelve zie ik, dat hy zich toeschryft, de uytvinding van verscheyde zaken, die van my eerst uytgevonden, ook voor eenige Jaaren beschre-*

ven, en met Figuuren afgebeelt zynde, wereltkundig zyn gemaakt.

Onder alle nieuwigheden die ik in 40 *Jaaren uytgevonden, en in 't ligt gebragt heb, is 'er geen van meerder belang, als dat van de schorssige substantie der herssene, dewelke te onregt gehouden werd voor een waare t'zamenstel van kliertjens, gelyk zy die daar voor niet alleen hielden, maar hebbenze ook als kliertjens afgebeeld, daar dezelve van my gevonden is te bestaan uyt loutere bloedvaatjens.*

Wanneer ik in 't Jaar 1698. *de manier uytgevonden had, waar door zulks klaar bleek, is de Heer Michiel Ernestus Etmullerus, die niet minder geleert, als curieus is, in 't onderzoeken van Anatomische zaaken, my dikmaals komen bezoeken, om myne toebereytzelen te zien, onder dewelke geen een was, waar over hy meer zig verwonderde, als wel over deze dons Slag-aderen van de schorsse der herssene, met regt alzo genaamt, nadien zy zo fyn zyn als dons, waar uyt de gezeyde schorsse is bestaande: ja de gezeyde Heer, dit (als verbaast) ziende, raade my dit wereldkundig te maken, als zynde een zaak van groot belang, weshalven hy my een voorstellender-wyze brief schreef, in 't Jaar* 1699, *die men nevens het antwoord nog te koop vind, en met Figuuren verrykt, by de Janssoons van Waesberge, Boekverkoopers op 't Water.*

Na dat den gezeyde Heer Etmullerus, in den brief verhaalt had, wat 'er gezeyt was van andere wegens het alzoo gewaande klierig weezen van de schorssige substantie der Herssene, en getoont had, datze gezamentlyk daar in overeen quamen, zelfs de Heer Vieussens niet uytgezondert, die van 't zelve gevoelen was, vermaande hy my, met deze woorden; Weshalven verzoeke ik, dat gy deze waare gesteltenisse van de schorsse der Herssene wilt bekent maken, desselfs wezen afbeelden, en zyn gebruyk aanwyzen.

Ik ben niet alleen verwondert, dat de Heer Vieussens deze myne geschriften, zoo hy zeyt, niet gelezen, ook nooyt van iemand zulks verstaan heest, dat ik in die tyd zulks al wereldkundig gemaakt had, maar ik verwonder my veel meer, dat hy na myne uytgegeve ontdekking, zyne eerste stelling van een klierig wezen verwerpende, myne voetstappen van agter na gaat, gelyk zulks blykt uyt zyn beschryving van de Zenuwen in 't X. Capittel, alwaar hy dusdanig schryft:

De Herssene bestaat uyt twee verscheyde zelfsstandigheden, namentlyk grauwe en witte. De grauwe substantie, 't zy men dezelve in zyn natuurlyke staat beschouwt, of na dat men ze in water of in Olie gekookt heeft, zoo is die egter zagter als wel de witte, en als men ze accuraat met vergroot-glazen ziet, zoo bevint men dezelve uyt ontallyke aaneengevoegde

bollekens te bestaan, dewelke eenigsints ovaal van Figuur zyn: zoo dat dezelve zeer wel komt te verbeelden een lighaam dat van geconglomeerde kliertjens zyn bestaan heeft. Nu deze kliertjens perssen den een den ander, waar door zy stompe hoeken krygen, gelyk van de wel-geoeffende Heer Malpighius aangemerkt is, waar van d'eene van d'anderen onderscheyden is, door byna gelyke tusschen scheydingen, en werd dit door dese ervarentheid bevestigt, namentlyk, wanneer men swart gemaakte Brandewyn komt te gieten op de schorsige substantie der herssenen, die men gekookt en van 't dunne herssenvlies heeft ontbloot, welke swart gemaakte Brandewyn zig dan zodanig komt te voegen in die tusschenscheytzelen der kliertjens, dat na een sagte afvaging met wat Boom-wol, ontallyke deeltjens, de geseyde tusschenscheytzelen bezittende, en de gezeyde kliertjens vertonende, zonder vergrootglazen ligtelyk konnen ontdekt en gezien werden, 't welk ons zoo niet zoude voorkomen, indien de schorssige substantie van zodanige deeltjens bestond, dewelke niet over een quamen met een ovale of lang en ronde Figuuren.

Ziet beminde Leser, 't geen eertyds ACCURAAT *gesien wierd, zoo hy zelfs zeyt, na het kooken der herssenen in Oly, 't geen eertyts* SEER WEL *een klierig wezen vertoonde, en 't geen* LIGTELYK *door vergrootglasen wierd ontdekt, namentlyk, de schorssige substantie der herssenen een klierig wesen te zyn, dat word nu, na myne uytvinding, van de Hr. Vieussens gehouden voor vaatjens: en alzoo is 't, dat de* ACCURATE *beschouwing en de* LIGTE *ontdekking dezer zaaken, zoo ligt een keer komen te neemen by de gezeyde Heer Vieussens, na dat hy nu al weer op dezelve wyze de Herssenen vyf uuren in de Oly komt te koken; maar het zal ons veel* LIGTER *zyn, deze zaaken wel overwoogen zynde, te oordeelen, dat de bereydingen die door het koken in Oly geschieden, gants en gaar onnut, ja t'eenemaal verwerpelyk zyn: en dat is, 't geen ik aan de Hr. Vieussens zelfs ook heb geschreven, namentlyk dat zodanig prepareeren, als onnut te verwerpen is, en dat ik de Herssenen als in staat van leven behoude, alleen maar de slag-aderen van de schorssige substantie konstig opvullende, met een roodwassige stoffe in plaats van bloed, tot dat ik vertrouw de uyterste uyteynden vervult te zyn, na dit doen, zoo sny ik een stuk van de Herssene, en hang het zelve aan een hayrtje des hoofds in een zeer heldere vogt, en zoo vertoon ik de gezeyde schorsse of schorssige substantie alleen te bestaan uyt loutere bloedvaatjens, en wel inzonderheyt uyt donsige slag-aderkens, en geensints uyt ingebeelde kliertjens.*

Nu dit zegge ik niet alleen, maar ik doe zulks zien, en dat niet alleen

door vergrootglazen, maar ook zonder dezelve: tot meerder verzeekering zoo bewaare, en vertoon ik ontallyke veel van zoodanige stukken t'mynen huyze.

Zoo dra my desselfs Tractaat ter hand gesteld wierd, zoo heb ik hem, gelyk gezegt is, een brief laten toekomen; in de welke ik hem toonde, dat niet hy, maar ik de uytvinder ben, van die zaaken, die hy voor de zyne uytgeeft, en dat zulks ook blykt uyt myn schriften, als mede uyt de Leypsiger verhandelingen (Acta Lipsiensia.)

In deszelfs antwoord verontschuldigt hy hem, zeggende, dat hy niet heeft geweeten, dat ik die zaken al over veele Jaaren heb uytgevonden, ook dat hy de Leypsiger verhandelingen niet heeft gelezen: derhalven zoo heb ik hem wederom voor de tweedemaal een brief laten toekomen, en verzogt, niet te willen weygeren my te houden voor de eerste uytvinder, en dat niet alleen wegens de gezeyde Schorsse der herssene, maar ook zelfs rakende de immediate vereeniging van de slag-aders der Nieren, met die van de Pis-canaaltjens, gelyk zulks blykt uyt de beschryving van myn Cabinet, in 't Jaar 1701. *gedrukt, alwaar dit volgende gevonden werd*; Ik heb ook Nieren, welkers Pis- canaaltjens allegader gevult zyn geworden na het vervullen van de Niers-slag-aderen: waar van hier na verders zal werden gehandelt, wanneer ik (zoo God wil) het waare en wonderlyk gestel der Nieren zal komen af te beelden.

In de beschryving van myn III. Cabinet, uytgegeven in 't Jaar 1703. *vint men deze woorden:* Hier en boven zoo vertoon ik ulieden de Nieren, in dewelke te zien is de continuatie der Slag-aderen met de Pis-canaaltjens van de Heer Bellinus beschreven en afgebeelt, en zulks meene ik een onwederleggelyk argument te zyn, &c.

Daar en boven zoo heb ik dit uytgevondene publyk vertoond in 't Jaar 1703. *gelyk het blykt uyt de bovengemelde Bekentmaking.*

Hier by komt nog die groote, van my uytgevondene ontdekking, wegens het bekleetzel des Moer-koeks superficie, die na de Lyf-moeder ziet, of met de Lyf-moeder vereenigt is: Als mede myne uytvinding van de worm-wyze vaatjens van de Baarmoeder, van alle welke zaaken zig de Heer Vieussens ook als de eerste uytvinder wil maaken, in zyn gezeyde Tractaat.

Waar over kan sich ymand meerder verwonderen, waardige Lezer, *als dat hy my tot antwoord geeft, dat by myne Schriften, die over veele jaaren zyn uytgegeven, en met Figuuren verselt, niet alleen noyt heeft gesien, maar ook van niemand heeft verstaan, dat ik die zaake vertoont of uytgegeve hebbe, zoo hy dan die niet gesien heeft, nog ook de Leypsiger*

verhandelingen (Acta Lipsiensia) *zoo hy zeyt, niet gelezen heeft, in dewelke deze en anderen van myne uytgevondene zaaken overvloedig aangetekent staan, zoo zal de Hr. Vieussens de nooyt genoeg gepresen* Physiologia Medica *van de Hr. Professor J. Goth. Bergerus in 't jaar* 1701. *uytgegeven, apparent wel gesien, en doorlesen hebben, dewelke onder andere van myne uytvindingen deze woorden ter nederstelt op 't* 118. *blad.* Indien wy de gesteltheyd der andere werktuygen, die verordineert zyn tot eenige afscheyding wat nauwer komen te bezien, zoo zullen wy die geheel anders bevinden te zyn, als men wel meenden; Onder deze is te considereren de Schorsige substantie der herssenen, die men waant te wesen, gelyk Malpighius voorgehouden heeft, een t'samenstel van klierige kerntjes of besikens, maar een naukeuriger onderzoeking leert ons dezelve geheel en al uyt ontelbaare bloetvaatjens te bestaan, dewelke door het dunne herssen-vlies, die dezelve tot een steunsel komt te verstrekken, zoodanig verspreyt werden, dat de uyteynden der slag-aderkens eyndelyk voorby de uyteynden der Aderen gekomen zynde, sappig werden, en de afgescheyde vogt aan de mergagtige draden (*Fibrae medullares*) overbrengen, en deze bloedvaatjens, waar uyt de Schorsige substantie bestaat, zyn zo fyn als dons, en konnen ook zonder merkelyke quetsing van de mergagtige substantie gescheyden werden. Nu dat die grummeltjens, dewelke haar opdoen door het kooken der herssenen in oly, of andere vogt, en van Bidloo voorgestelt werden, niet anders als uytwerkzels van de konst, en te onregt voor kliertjens gedebiteert werden, spreekt van 't selfs, ook zoo word zulks naarstig van Ruysch aangewezen. *Dit zyn de woorden van den Professor Bergerus, dewelke zulks niet zoo volkomentlyk zoude hebben voorgesteld, indien hy zulks van over veele jaaren t'mynen huyse niet hadde gesien.*

Wy zullen de Figuuren van de gezeyde schorsse zien, na vyf uuren kokens in oly, indien de Hr. Vieussens dezelve ons zal konnen voorstellen, gelyk ik gedaan hebbe, zonder de minste koking (liever destructie of vernieting) edogh zulks zal hem swaar vallen te doen, ten zy hy tot hulpe komt te gebruyken myne uytgegevene Figuuren.

Een yder kan de herssene van een Schaap, of van een ander voorwerp in oly koken; edogh niemand zal bevinden, door dat toedoen, deze schorsse uyt dons fyne vaatjens te bestaan, aangezien ik oordeel deze manier van doen daar toe gants en gaar onnut te zyn: ja ik heb zelfs de herssene vyf uuren lang is oly laten koken, en dat gedaan zynde, bevond ik dezelve zoo verhard te zyn, dat ik die tot pulver tusschen de vingeren kon vryven: zoo dat ik met regt durf zeggen, nooyt ymand het waare dons-fyn-

vatig gestel van de schorsse der herssene gezien te hebben, na een vyfuurig gekook in oly, gelyk zulks ook blykt uit deze bygevoegde Figuuren, die ik heb laten afbeelden, om de differentien te zien tusschen deze beide preparatien. Nadien nu het sesde Cabinet onder de Pers is, waar in veele aanmerkenswaardige zaken ter neder werden gestelt, die ik menigmaal een yder heb laten zien: zoo ben ik te raade geworden eenige der zelver hier te verhalen. Op de eerste Plaat werd gevonden een Geraamte van een Kindje, 't welk zoo groot is als een kleene vinger, van wiens regter handje aan hayrtjens drie onbevrugte eyerkens van Vrouwen afhangen.

Daar en boven werd op dezelze Plaat gevonden een Geraamte, een weynig grooter als het voorgaande, het zelve heeft in 't linker handje een hayrtje, waar aan vast gehegt is een bevrugt mensche Eytje, 't welk van my niet is opgesneden.

Nog een derde Geraamte van een schepzelke, 't welk een weinig grooter is, als het aanstonds gezeide, 't zelve draagt ook aan een hayrtje een bevrugt Eytje, 't welk opgesneden is, waar in ik niets lighamelyks heb gevonden.

Op de II. Plaat werden vyf Figuuren gevonden, waar van de eerste aanwyst, 't Geraamte van een schepselke van ontrent drie maanden dragts, wiens linker handje aan een hayrtje heeft hangen het beginzel van een mensche schepselke, de groote van een luys of latuw zaadje, van deszelfs regter handje hangt af aan een hayrtje 't beginzel van een mensche schepzelke, zoo groot als een anys-zaadje.

De II. Figuur verbeeld een mensche schepselke, zoo groot als een gepelt garste koorntje.

De III. Figuur verbeeld een mensche schepzelke, een weinig grooter als 't laast gezeyde.

De IV. al weder wat grooter.

De V. weder wat grooter, en zoo werd'er in dezelve vervolgens grooter en grooter aangewezen: en zyn deze alle afgebeeld na de voorwerpen, zoo als tot mynent bewaart worden.

Ook werden in de beschryving van 't VI. Cabinet verbeeld de Lyfmoeders van vrouwen, waar in verscheide not able zaken aangewezen werden: Onder deze is 'er een uit een vrouw, na haar dood van my uitgesneden, dewelke in overspel van haar man betrapt, doorstoken is geworden, in wiens baarmoeders holte, als mede in haar eyerwegen, de natuur des overspeelders nog zit, en voornamelyk in de eyerwegen, die daar van nog opgevult zyn.

In de Eyerstok van de baarmoeder van een andere vrouw, kan men nog een bevrugt Ey zien zitten, &c.

Daar en boven is 't aanmerkenswaardig, dat in dit VI. Cabinet gezien

kan werden, dat de uiterste uiteinden der opgevulde slag-aderen van 't harte, haare rootwassige stoffe op veele plaatzen uitgang hebben gekregen, buiten haare vaatjens, en dat in de gedaante van een wolkje, zonder eenige de minste tegennatuurlyke uytspatting, gelyk ik zulks eenige reyzen heb gegetoont, en van meening ook ben naheen in Fig: af te beelden, zoo als die t'mynen huyse gezien kunnen werden; en in deze gezeide opvullinge is 'er geen tegennatuurlyke uitspattinge geschiet, anders zoude het niet wolkswys, maar als kleene ronde bollekens voorkomen.

Hier uit vertrouw ik, dat het in een levendig mensche byna alzoo toegaat, namentlyk, dat 'er zoo veel vogtigheid door de uiterste uit einden der slag-aderen, in de gedaante van een damp of rook uitgevoerd werd, als nodig is tot voedinge van 't herte.

Noch werdender in dit sesde Cabinet, onder de Pers zynde, veele zaken verhandelt en beschreven, dewelke t'mynen huyse met groote onkosten werden bewaart, niet alleen, ten einde alle twyfelingen weggenomen zouden werden, maar ook om over dezelve dagelykse collegien te kunnen houden, en dat niet alleen des Winters, maar ook des Somers, ja zelfs in de Honds dagen: want alles is zoodanig toebereid, dat de kleenste deeltjens van 's menschen lighaam, by helder weer gezien kunnen werden.

Op dat ondertusschen den Eerw. Lezer zien mogte wat dat 'er zy van de ware structuur der Nieren, zoo ben ik te rade geworden in deze Voorloper van 't sesde Cabinet eenige Figuuren daar van alhier te verbeelden; want als ik zag de Figuuren van een Schape Nier, afgebeelt door d'Heer Vieussens, in zyn tractaat, wegens zyne nieuwe stellinge der bloedvaten in den mensch, *zoo vond ik daar eenige ongewoone zaken; derhalven heeft het my mede goet gedagt, een Schape Nier te verbeelden, zoo als ons die voorkomt, op myne manier geprepareert zynde, om alzoo het onderscheyt dezer twee toebereydselen te vertoonen.*

De eerste en II. Figuur wyzen ons eerst aan dezelfde Figuuren van mensche Nieren, van dewelke ik gewag gemaakt hebbe in het eerste Cabinet van 't Jaar 1701. *en derzelver Figuuren heb laten verbeelden in 't III. en IV. Cabinet* 1703. *en* 1704. *De overige verbeelden ons de Nieren van Schapen, en dat zonder de minste destructie of vernietinge van de zelve, door te weyken in water, tot datze beginnen te bederven, ook zonder dezelve te kooken, maar alleen door het opvullen der bloedvaten, toebereyt zynde.*

Verklaaring der figuuren.

De I. FIG. wyst ons aan een Nier, zoo als die ons van buyten voorkomt, voorheen op de IV. Plaat van 't III. Cabinet 1703. afgebeelt, en uytgegeven.

A.	Des Niers oppervlakte, door dewelke ontallyke bloetvaten wormswys loopen, zoo als ons die met vergrootglasen voorkomen.
B.	De afgesnede Nier-slagader.
C.	De afgesnede Nier-ader.
D.	Een gedeelte van 't bekken des Niers, 't welk buyten de Nier uytpuylende, voorsien is van veele slag-aderkens.

De II. FIG. verbeeld een doorgesneede mensche Nier, op dat men 't inwendige gestel zoude kunnen zien, en komt deselve overeen met de III. Fig. van de IV. Plaat van 't III. Cabinet, uytgegeven in 't Jaar 1703.

A.	De uyteynden der Slag-aderen van de Nier, dewelke slangs-wys loopen, eerse haar in de piscanaaltjens van Bellinus inenten.
B.	Een kleen gedeelte van de oppervlakte des Niers.
C.	De Nier-tepeltjens, op veele plaatzen met kleene gaatjens als doorboort, tot doorgang van de pis.
D.	De Pisleyder.
E.	Het geopende Bekken.

De III. FIG. verbeelt een Schape Nier, dewelke ook langs den Rug of bultig gedeelte doorgesneden is, om het inwendige te kunnen zien.

A.	De slagaderen, die de piscanaaltjens voortbrengen, of in de zelve veranderen.
B.	Het tepelagtige lighaam, waar ontrent te considereeren staat, dat in de Nieren der Schapen, maar een eenig tepelagtig lighaam gevonden werd, 't welk sig halfmaanig opdoet, gelyk hier aangewesen werd; in de menschen in tegendeel vind men veele tepelwyse lighaamtjens.
C.	De afgesnede slagaderkens.

D.	De rand van 't bekken met veel vets beset.
E.	De holte van 't bekken, waar in van my een stukje van een penneke is gestoken.
F.	De rand van 't tepelagtige lighaam, waar in veel gaatjens of mondekens der piscanaaltjens zitten.
G.	De Nier-ader.
H.	De Nier-slagader.
I.	Een gedeelte van de Pisleyder.

De IV. FIG. vertoont ons een Schape Nier langs den rug doorgesneden, wiens rand van 't tepelachtig en halfmanig lighaam van my omgeslagen is, op dat de bloetvaten eenigermaten te voorschyn zouden komen, ik zegge eenigermaten, om dat ik hier niet voorgenomen hebbe de gantsche cours der selver te verbeelden, nadien zulks in de volgende Cabinetten aangewesen zal werden.

A.	De slagaderkens, in piscanaaltjens veranderende, alwaar aan te merken staat, dat de gezeyde arterikens eer zy in piscanaaltjens komen te veranderen, zelfs ook nog eenige veranderinge aannemen, en zulks moet ik naheen nog wat naukeuriger onderzoeken, eer ik zeggen kan, waar in het bestaat: dit is altoos zeker, als ik de slagaderen van de Nieren kome te vervullen, dat dan ook te gelyk de piscanaaltjens vol loopen, zo dat dit twee continuele lighamen zyn.
B.	De pis-canaaltjens.
C.	Den doorgesnede rand van 't bekken.
D.D.	De rand van 't tepelagtige en halfmanige lighaam, 't welk met veele gaatjens als doorboort is, tot passagie van de pisse.
E.	De buytenste oppervlakte van 't bekken, alsints met ongel of roet beset.
F.	De afgesnede Pisleyder.
G.	De afgesnede Nier-ader.
H.	De afgesnede Nier-slagader.
I.	De inwendige substantie van de Nier, dewelke ons hier wel voorkomt in de gedaante van Nier-repeltjens, maar deselve moeten daar voor niet gehouden werden, aangesien de Nieren van een Schaap niet meer als een eenig halfmanig tepelagtig lighaam hebben, gelyk hier vooren gezegt is; maar de bloedtvaten door het lighaam der Nieren loopende, schynen aldaar tepels te formeren, en zyn ook deze vaten met veel roets beset, waar door sy in de eerste opsigt van 't oog ons veel dikker voorkomen, als sy wel in der daad zyn, 't welk in dese Figuur ook uytgedrukt word.

De V. FIG. verbeelt de copie van de Fig., dewelke den Heer Vieussens in zyn tractaat van de *nieuwe stellinge der bloetvaten in 's menschen lighaam* heeft laten invoegen.

A.A.A.A.	De uytwendige of klierige substantie des Niers uyt een Schaap.
B.	De kleenste slagaderlyke boogen, geplaast een weynig boven de groote boogen.
C.	De slagaderen verselt met hare aderen, dewelke uyt de bovenste, en agterste zyden van de groote slagaderlyke boogen voortkomende, het bultige gedeelte des Niers komen te maken.

D.	De groote slagaderlyke boogen.
E.	Dat gedeelte van de vatige vlegtinge des Niers, dewelke van de groote en kleene slag-aderlyke boogen omschreven werd.
F.	De kleene slagaderlyke boogen.
G.	Dat gedeelte van de vatige vlegting der Nieren, 't welk van den rand van 't bekke uytgestrekt is, tot de kleene slagaderlyke boogen.
H.	De holte van 't bekken.
I.	De vliesige buyskens, voortkomende uyt de verlengde rand van 't bekken, of de vliesige stutzels van de slagaderlyke boogen, welkers wanden of zyden seer fyn uytgestrekt worden, daarse haar tot slagaderlyke en aderlyke boogen setten.
K.	Het mondeke van de Pisleyder.
X.X.	Slagaderlyke scheuten of takken, voortkomende uyt de groote slagaderlyke boogen.

In de VI. FIG. wort ons aangewesen een stuk van de schorssige substantie der herssene van een Mensch, dewelke t'eenemaal uyt bloedtvaatjens, en insonderheyt uyt slagaderkens is bestaande, dewelke soo fyn zyn, als dons. Dese toebereydinge is alleen gemaakt door het konstig opvullen van de slagaders der herssene, en dat met een roodwassige stoffe.

In de VII. FIG. werd ons verbeelt een stuk van de herssene van een Schaap, vyf uuren lang in oly gekookt zynde: in 't selve kan men niet het minste bloetvaatje sien, aangesien door zulk koken de herssene als in een ander wesen komen te veranderen: ja door het kooken is het selve soo verhard geworden, dat men het met de vingeren tot een poeder kan vryven; bygevolg is soo een toebereydinge gants en gaar onnut, om het ware gestel desselfs na te vorssen.

De VIII. FIG. verbeelt ons een stuk van de herssene van een mensche, 't welk op deselve wyse gekookt zynde, even soo onbequaem is geworden tot het onderzoek van 't boven verhaalde.

Het sesde anatomisch cabinet,

Op wiens eerste plank, dese navolgende zaaken geplaatst zyn.

N^{o}. I. DE partyen tot de voortteling gedestineert, uyt een klein Dochterke, die zoo fraay zyn geconserveert, datze nog schynen te leven, want alles heeft zyn natuurlyke couleur niet alleen, maar ook vintmen daar gants geen onnatuurlyke rimpels in; dezelve worden in een zeer heldere vogt bewaart.

Merk aan; ten eerste, dat de lippen van de schede, den Venusberg, Nymphen, en andere omleggende delen, geenzints van haer natuurlyken staat zyn afgeweken. Maar de kittelaar komt hier niet te voorschyn wegens de bedekking der Nymphen.

2. Dat het maagdevlies voor 't grootste gedeelte alleenlyk te zien is, wegens zeker tegennatuurlyk uytwasch, voortkomende uyt het beginzel van de schede.
3. Dat den aars, die van natuur rimpelagtig is, zich als in een gezonde en levendigen staat onder de schamelheydt vertoont.
4. De vles omgekeert zynde, laten zich zien de Waterblaas, en daar onder, de baarmoeder met de aangehegte eyernesten, trompetten, ronde en brede banden; daar en boven kan men hier ook zien de kittelaar, voor zo veel dezelve zig onder de huyt verschuylt.
5. Schoon de beenen of schenkels van den kittelaar afgesneden zyn, echter oordeel ik dit aanmerkens waardig, namentlyk dat het lichaam van den kittelaar door de opvulling der slag-aderen ook tegelyk vervult is, gelykwe zien te geschieden in de opvulling van de schaamelslagader, alwaar de zenuwagtige spongieuze lichamen altydt ook vervult worden met de zelfde stof, waar mede de slag-aderen gevult worden.
6. De baarmoeder, als mede de andere delen aan de baarmoeder vastgegroeyt, zyn wegens het opvullen der slagaderen roodt van couleur.

N°. II. Een beentje van een Kind, wiens couleur ons zeer levendig voorkomt.

Aanmerkt ten eersten, Dat het Vel aan 't buytenste des Scheens na de lengte geopent is, ten eynde de Spieren, die daar onder het Vel leggen, gezien konden werden, namentlyk de uytwendigen buyger, den afleyder des Voets, als mede de loop der pesen dezer gezeyde Spieren onder den uytwendige enkel.

Ten tweeden. Die Slag-ader, dewelke langs den rug of opperste des Voets loopt, is van my met een roodwassige stoffe vervult, op dat men desselfs cours bequamelyk zonde konnen zien; deze haare voornaamste Takjens lopen langs de zyde der Toonen, en niet langs het bovenste der zelve; de Pesen der uytstekers daar en tegen nemen haare cours over de rug der Toonen, en niet langs haar zyden. Dit alles werd in een heldere vogt bewaart, op dat het zyne natuurlyke gestalte zoude conserveeren.

N°. III. Een glas met vogt, waar in onthouden werden, het verhemelte van een Jonge, een gedeelte van de Neus, en desselfs bovenste Lip, al het welke zoo natuurlyk van couleur en zoo wel bewaart is, dat men verscheyde zaken beter zien kan, als in een levendig mensch.

Aanmerkt ten eerste. Dat men hier zien kan, twee openingen van zeer korte canaaltjens, die men even agter de sny-tanden vint, waar door de snot uyt de Neus tot in de mond komt; door dezelve heb ik een draat garen doen passeeren, op dat men die aanstonds in 't gezigt zoude krygen; maar staat te letten dat men hier in alle menschen geen twee openingen vint, want in zommige is dezelve eenzaam, ook kan men deze niet ontdecken in veele doode Lighamen door haare byzondere engte.

Ten tweeden. De klieren van de Neus, kanmen hier duydelyk zien, door dienze ons rood voor komen, wegens het vervullen der slag-aderkens; en zyn deze kliertjens niet anders, als fyne bundelkens der uyteynden van de slag-aderkens, dewelke de Neus bevogtigen; deze alzo genaamde kliertjens zyn hier duydelyk te zien, 't welk men in een levendig, als mede in een pas gestorve mensch zonder deze onze konst te vergeefs zou zoeken.

Ten derden. Ook kan men deze gezeyde kliertjens verspreyd zien door het bekleetzel van 't verhemelte, even voor de lelle des Keels, als mede door de bovenste Lip.

N°. IV. Een vles met vogt, en daar in een stuk van een mensche Milt, wiens vlies of bekleetzel, in een wel gestelt mensche byster dun zynde, hier de dikte van den rug van een mes halen kan, en dat mogelyk door een voorgaande ontsteeking.

N°. V. De Lyfmoeder van een Vrouw, dewelke weinig dagen of uuren ('t geen niet zoo perfect te zeggen is) voor haar dood bevrugt was geworden, en is deze Lyfmoeder even zoo gestelt, gelyk ik die gewoon ben te zien, kort na de bevrugting; namentlyk wat vergroot, desselfs substantie veel verdikt, de binnenste oppervlakte fluwelig of donzig en zagt, 't welk in de eerste dagen ordinaris zoo bevonden werd, gelyk ik gezegt hebbe: daarenboven heeft 'er een van de Eyertjens, des Eyerstoks, 't welk ik vast stel bevrugt te zyn, een groote verandering aangenomen, als zynde niet alleen veel grooter geworden, als een van de andere bystaande Eyertjens, maar ook vinde ik, na het openen van dit bevrugte Eytje het binnenste als gecoaguleert en gestremt te zyn, 't welk men hier nog zien kan, het tegendeel zietmen in de andere byleggende Eyertjens, die mede over dwers geopent zynde, gants ledig zyn, wegens het uytvloeyen van haar vogt, door het openen. Dit bevrugte en opgesnede Eytje komt ons hier van binnen as-grauw voor, het buytenste in tegendeel wit van couleur, en zulks kan men zeer perfect zien, alzoo het alles in een zeer heldere vogt gelegen is.

Indien alle Ontleders zoo gedaan hadden, en de onkosten, moeyte, en andere zaken haar niet hadden te rug gehouden, zoo zouden wy veel verder gekomen zyn in de kennisse van 's menschen Lichaam: ook zoude men de Jeugt niet opgehouden hebben, met het disputeeren over het zyn en niet zyn dezer en geener kleine deeltjens, die zy noyt dog konde vertoonen.

Wanneer ik voor dezen de Ontleders quam vragen, ofte zy dit of dat my geliefde te vertonen, 't geen zy door Figuren hadden afgebeeld; zoo kreeg ik wel haast een kort antwoord, namentlyk, zodanig is 't my doenmaals voorgekomen, en nu kan ik u zulks niet vertoonen, en daar mede most ik heenen gaan: Nu, op dat ik my van zo een onnozel antwoord niet zoude bedienen, conserveer ik alles, wat van my door Figuuren werd afgebeeld, en zulks niet zonder groote kosten, edog kan het zelve veele Eeuwen zo gehouden werden, en dat in de zelve staat, waar in het nu is, zonder de minste verandering.

Al wie voorheen gesien heeft dese myne manier van praepareren, zoo in, als buyten de vogt, gelyk ik nu 40 Jaaren lang gedaan heb, die zal wel haast konnen begrypen dat deze toebereytzels onbederfelyk zyn, indien men die bewaart, gelyk als ik gewoon ben te doen.

Om dan weder te komen op den weg, waar van ik wat ben afgeweken, zoo staat verders te observeeren, dat ik digt aan 't bevrugte Eytje een doorntje gestooken heb, op dat men met de eerste opslag van 't oog, het bevrugte Eytje zoude zien, daarenboven zoo werd de holte des

Lyfmoeders ook opengehouden door een doorntje, op dat men desselfs binnenste ruygagtige oppervlakte zoude konnen zien: dit voorwerp is roodagtig, wegens het opvullen der Slag-aderkens.

N°. VI. Twee Pap-geswellen [*Atheromata*] dewelke tusschen de Spieren van den hals van een Os gevonden zyn, waar van 't eerste over dwers geopent zynde; zeer aardig komt te verbeelden een nesje van een Indiaans Vogeltje, 't welk van d'Hr. Piso *Pegafroe* en gemeenlyk Colubrietje alhier geheten werd; het buytenste van dit Pap-geswel is een t'zamenstel van oprecht hair, 't welk in de rondte zoodanig is gelegen, zonder toedoen van menschen handen, dat niemand het zelve tot nog toe zonder verwondering heeft gezien; het binnenste wezen was een pap-agtige stoffe; dewelke nu door de vogt, waar in het is gelegen, is verhart, en van couleur swartagtig geworden. Ziet de IV. Plaat Fig. V. van dit Cabinet.

Uyt het tweede Pap-gezwel, 't welk mede geopent is, komt een bundel regt opstaande hayren, zeer digt by een, te voorschyn, en is dit hayr ander half duym lang. Ziet de IV. Plaat. Fig. VI. van dit VI. Cabinet.

N°. VII. Een vlesje met vogt waar in bewaard werd een gefingeert Vlies, 't welk door de konst gemaakt is, uyt de wey of het huyagtige gedeelte myns bloeds, en dat alleen door 't roeren en bewegen van 't bloet met een takje met bladeren van 't gewas *Portulacae affinis plantae africanoe fruticosae*, tot dat het bloet quam te stollen, en op dat het te beter na een vlies zoude gelyken, zoo is 't dat ik een takje, met kleine bladerkens voorsien zynde, uytgekozen heb, door welkers toedoen deze stoffe zig te beter konde uytzetten tot een vliesagtig wezen.

Ondertusschen staat ons hier aan te merken, dat door dit onwaare vlies of vliesagtig wezen zeer veel draaden of zazelinge loopen, die geene gelykende, dewelke in 's menschen lighaam van de natuur werden voortgebragt. Als men dan ziet, dat deze en geene zaken uyt bloet, dat buyten zyn vaten is geraakt, voortgebragt werden, zo is 't niet te verwonderen, dat veele bedrogen zyn geworden, door de vloed der Vrouwen, welkers bloed nu deze, dan geene forme komt aan te nemen, wanneer het in de scheede, of ook wel in de inwendige hals des Lyfsmoeders, na eenige uuren is komen te stollen, en voornamentlyk in die geene, welkers huy des bloeds te dik en te taay is geworden. Ja hier door zyn zommige zoo verre bedrogen geworden, datze ons voor monsters wilde opdringen, zoodanige gecoaguleerde stoffe. Nu, op dat ons 't gezeyde te beter vliesig zoude voorkomen, zoo moet men 't zelve na de stolling een dag of twee in 't water leggen, op dat de rodigheid daar uyt mogt getrokken werden.

N°. VIII. Een stuk van de Borst van een Vrouw, met deszelfs Tepel,

waar van het oppervelleke is afgehaalt, op dat de Vel-Tepeltjes te bequamer konde gezien werden.

Aanmerkt ondertusschen, dat ik wel in 't eerste Cabinet een Tepel van de Borst heb doen afbeelden, maar in dese komen ons de Vel-Tepeltjens veel klaarder in 't gezigte, zo dat ik te rade ben geworden, dezelve voor de twede maal in dit VI. Cabinet af te laten beelden. Zie de I. Plaat Fig. II. Wat ik verders van de Tepels heb geschreven kan men zien in 't I. Cabinet. in de IV. *Fig.* van de IV. *Plaat.*

N°. IX. Een droog vlesje, en daar in een stukje van den bogtige Darm van een Mensch, waar in te zien is een zeker Vlies, 't welk van my het celluleuse Vlies der Darmen is geheten.

Aanmerkt eerstelyk: tot nu toe heb ik vier Vliesen in 't Gedarmte gestelt, waar van namentlykhet 1 ste en buytenste het gemene Vlies geheten is, het 2. 't Vlesige, het 3. 't Zenuagtige, het 4. 't Flueele Vlies; edog dewyl tusschen het eerste en tweede veeltyts vet gevonden werd, inzonderheyd in Vette Persoonen, en datter nergens vet gevonden werd, als alleen in een byzonder Vlies, zoo heeft het my goed gedagt het vyfde hier by te voegen, als mede bequaamelyk door een Figuur af te beelden, nadien ik zulks noyt in Figuuren verbeelt heb gezien, ziet de 2. Fig. van de 6 Plaat.

Ten tweeden. Dit celluleuse Vlies, is zoo considerabel, gelyk men hier zien kan, datter in 't celluleuse Vlies, 't welk onder het Vel geplaast is, naauwlyks meer cellekens gevonden werden. Onder het Vel draagt het in vette Persoonen, de name van vet, als wanneer alle de cellekens met vet vervult zyn; in de Waterzugtige, welkers deelen onder 't vel met water bezet zyn, zitten deze cellekens dikwils vol water, en in zeer vermagerde Persoonen, komt het ons als een zeer dun Vliesje te vooren, zonder dat men deze cellekens dan zien kan, ten zy dezelve met wint opgeblazen werden.

N°. V. Een geheele Moer-koek van een Vrouw, dewelke van my zoodanig is toebereyt, dat men het geheel gestel der Bloet-vaten, waar uyt de geheele Moer-koek bestaat, zeer klaar zien kan, 't welk niet zoude konnen geschieden, ten waren men het ruyge gedeelte van 't Vlies *Chorion* (waar van gehandelt is in de Beschryving van 't V. Cabinet) eerst wegname, de Bloet-vaten tot haar uyterste toe vervulde, en dan de moerkoek in een heldere vogt gelegt wierd.

N°. XI. Een Vles met vogt, waar in te zien is, een stuk des Levers van een Waterzugtige, dewelke geheel en al niet anders als een 't zamenstel van ronde Blaaskens of cellekens was geworden, met een gelatineuse of lymige stoffe vervult zynde.

Aanmerkt: Nadien de Lever een t'zamenstel is alleen van Vaten, zonder tusschenkoming van eenige kliertjens, of andere t'zamen geronne stoffe [*Parenchyma*] (gelyk men zulks zeer bequaam 't mynen huyze zien kan) zoo kan men naulyks bezeffen, hoe alle die groote en kleene vaten, ja ook zelfs alle de allerkleenste Takskens zoude konnen in Blaaskens veranderen, ten zy men ook een celluleus Vlies in de Bloetvaten komt te stellen, gelyk ik zulks ook toonen kan: Nu deze cellekens van dit celluleuse Vlies in een [*hydrops vasculosa*] Ader-water-zugt (op dat ik deze nieuwe benaming gebruyke) vervult zynde met een water-agtige of gelatineuze vogt, zoo moet de gantsche holligheyd der Aderen door den aanpers dezer vogten toegedrukt en gesloten werden.

N°. XII. Een droog vlessie, waar in te zien is, een gedeelte van de Rugge-graat van een zeker vier-voetig dier, 't welk my onbekent, uyt Africa gezonden is.

Aanmerkt ten eerste. Dat byna alle deze wervel-beenderen onderling zoodanig zyn gekoppelt en aan een gehegt, zonder eenig hulpmiddel van banden of peezen, dat men haar alzints kan beweegen, zonder los te gaan.

Ten tweeden. Zoo is het aanmerkens waardig datter eenige wervel-beenderen door een Beenige vereeninge, *Ancylosis*, tegens de loop van de natuur aan een gegroeyt zyn, 't welk men in oude Menschen ook dikwils ziet gebeuren.

N°. XIII. Een droog vlessie, waar in bewaard werd het geraamte van een Kindje van ontrent tien weken dragts, in wiens regter handje vast werd gehouden een ribbetie van een jong geboore Kindje, 't welk geboogen is op de wyze van een wyngaarts klauwiertje; en zulks is door konst te wegen gebragt, door dien de vogt, waar in het voorwerp was bewaart, te zuur geworde zynde, de Ribbens zoo week had gemaakt, dat men dezelve als een ryske of touwtje konde buygen. Agter dit geraamte werd een tak van een op gevulde Slag-Ader gevonden, dewelke een Boomtje verbeeldende het geraamte tot een steunzel verstrekt.

N°. XIV. De Long, Hart; en een gedeelte van de Borst van een Kind, zoo als ons dat van agteren voorkomt.

Aanmerkt ten eerste. Dat alle deze partyen haar natuurlyke plaatze behouden hebben, zoo als die in 't lighaam zyn gelegen.

Ten tweeden. In 't zelve voorwerp kan men de *Arteria Bronchialis*, uyt de groote Slag-Ader gemeenlyk, maar hier uit een tussen-ribbige sl: voortkomende, zien, als mede de ongepaarde Ader (*Azygos*) met deszelfs tusschen-ribbige takxkens en dat geheel rood, wegens het opvullen der zelve met een rood-wassige stoffe.

N°. XV. Een glas met vogt waar in yets vliesigs te zien is, namentlyk een zeker Vrouwsperzoon, na datze bevrugt was geworden, en het schepzelke by haar was vergaan, of buyten weten had gelost, raakte na heen ook het beginzel of onvolmaakte Moer-koekje quyt, wiens oppervlakte alzints bezet was met geronne bloet, waar van ik een gedeelte af nemende, in schoon water leyde, op dat alle roodigheyd daar uyt zoude trekken: Dit gedaan zynde vertoonde zig dat geronne bloet zoo aardig een natuurlyk Vlies, dat my dagt de moeyte waardig te zyn, 't zelve te bewaaren: want het schynt niet mogelyk te wezen, dat het Bloed uyt zyne vaaten geloopen zynde, in zoo een stoffe kan veranderen.

Hier door is 't dat veele voorheen zyn bedroogen geworden in haare meeninge, wanneer de Kraamvrouwen zoodanige stoffe quamen te lossen, datze zulks voor nagebleve Vliesen van de nageboorte hebben aangezien.

N°. XVI. Een doorgesnede Nier van een Mensch, waar in veel duydelyker de veranderinge der Slag-Aderkens der Nieren in de Pis-canaaltjens van Bellinus afgebeelt, als wel in de voorgaande, en van my beschrevene Nieren te zien zyn.

Wanneer dat ik dezes Niers Slag-Ader opvulde; zoo is 't, dat te gelyk ook deszelfs Pis-canaaltjens vervult wierden: daarenboven, zoo ziet men in dit voorwerp niet alleen zeer distinct des Niers Tepeltjens, die niet anders zyn als een t'zamenstel en by een komste van alle Pis-canaaltjens, maar ook de cours der uyteynden van de Slag-Aderkens, dewelke eer zy in de Pis-canaaltjens komen te veranderen, haar ronde cours verwisselen in die der Slangen.

N°. XVII. Een stuk van de Maag van een groote geschobde Haagdis, die men de Negundosche Duyvel heet, dezelve heb ik omgekeert, en 't binnenste buytewaarts gewent, en alzoo komen ons hier voor ontrent den uytgang van de Maag groote uytpuylende Tepeltjens, waar van zommige Piramiedwys, andere langwerpig rond zyn.

N°. XVIII. Een vles met vogt, in zig onthoudende het Hoofd van een Jong geboore Kindje, 't welk zeer levendig van couleur is, de Herssene hier uytgenome zynde komen ons de Zenuwen in 't gezigt.

N°. XIX. Het Beentje van een jong geboore Kindje, wiens Voetje een kleen Crocodilletje schynt te trappen, welk Crocodilletje wederom door zyne gesten het Voetje schynt te byten, en dit alles zeer levendig van couleur.

N°. XX. Een Armtje met deszelfs Schouder-blad, en Borstbeentje van een jong geboore Kindje.

Aanmerkt ten eerste. Dat het Vel voor 't meeste gedeelte weg genomen

is, op dat men niet alleen de Bloet-vaten, maar ook de Zenuwen, en haar natuurlyke plaatze tusschen de Bloed-vaten zoude komen te zien.

Ten tweeden. Dat het Vlees alzints zig als levendig komt te vertoonen, als ook mede de vingertjens.

Ten derde. De Vingertjens hebben haar Vel behouden, om haare natuurlyke gesteltenisse en actie, dieze verbeelden, te aangenamer voor 't oog te maken; want tusschen de Vingertjens werden gehouden het groote gedarmte van een onvoldraage Kalfje, 't welk maar weinig weeken was gedragen; door dit gedarmte, 't welk nog vervult is van swarte Darms-vuyligheyd, die men (*moeconium*) noemt, loopen de opgevulde Slag-Aderkens zoo curieus door, dat het oog hier door zeer voldaan werd.

N°. XXI. De Lyf-moeder van een Vrouw, dewelke van haar Man in overspel gevonden zynde, dood gestoken wierd. Als ik geroepen wierd, om het Lighaam te openen, zoo bevond ik de Lyf-moeder wat meer als ordinaris verheven, waar uyt ik vermoeden kreeg, dat zy bevrugt was geworden, weshalven ik de Lyf-moeder mede nam, om dezelve naukeurig te onderzoeken; dezelve geopent zynde, zoo heb ik bevonden, dat deszelfs wezen of zelfstandigheyd wat dikker was, en dat de holte des Lyf-moeders niet alleen, maar ook beyde de Eyer-wegen of Trompetten, vervult waren met wel gekookte Manlyke natuur, of ten minsten met die stoffe, in 't aanzien en met de couleur overeenkomende.

Dit ziende, zoo heb ik wel met alle omzigtigheid dit alles in myne gewoone vogtigheid gelegt, maar de Lyf-moeder geopent zynde, en konde het gezeyde daar in niet geheel en al bewaart werden; egter zoo isser een gedeelte van in blyven zitten, 't welk door toedoen van myne vogt in de holte is komen te stremmen, als mede in de mond van de Baar-moeder.

De Eyer-wegen of Trompetten ongeschonde zynde, zyn nog t'eenemaal daar van opgevult, waar aan als ik maar sagtjens quam te drukken, 't zelve daar uyt liep. Als men nu considereert, dat de Vrouwen ons zeggen, dat zy (indien niet altoos; ten minsten den meestentyd) beswangert werdende, gevoelen de natuur des Mans meerendeels by haar te blyven; en ter contrarie, dat het haar anders weder afgaat; wat zal men hier van anders gelooven, als dat de stoffe van de natuur, en niet alleen deszelfs dampen of geesten, tot dit werk vereyst werden; men zal my mogelyk hier tegenwerpen datter Vrouwen zyn gevonden, dewelke, zeggen bevrugt geworden te zyn, hoewelse de natuur des Mans niet by haar behielden, zoo zy meenden, eghter zoo is 't gelooflyk, en zeer apparent, dat die te minsten zoo veel by haar hebben gehouden, als vereyst wierd tot de vrugtbaarheyd.

Offer nu ook zoodanighe diertjens in der Mannen natuur huysvesten, dewelke dit of dat toebrengen tot de bevrughtingh, dat zal ik hier niet aanroeren, aangesien zulks buyten myn oogmerk zoude zyn, nadien ik in dit werk niets voorgenomen heb te beschryven, als 't geen in myn XVI. Anatomische Cabinetten gevonden en getoond werd.

Alleen besluyt ik uyt het gezeyde, en 't geen na heen volgen zal, dat de dampen of geesten des zaads niet genoegzaam zyn tot de bevrugtingh, maar dat de substantie selfs daar toe vereyst werd, en tot de Lyfmoeder moet ingaan.

De Eyerkens der Vrouwen, die door de natuur des Mans bevrugt worden, en na heen door de Fyer-wegen of Trompetten afgevoert na des Lyf-moeders holte, zyn in dit voorwerp zoo wel niet te zien, als wel in de volgende, om dat ik die daer toe niet heb bereyt.

Of nu in die actie, het bevrugte Ey geheel en al uyt de Eyer-stok werd geperst, dan of alleen het binnenste of 't ingeslotene uytgangh neemt, daar over heb ik lang in bedenken geweest, egter zoo geloof ik nu het laatste, om dat in de Eyeren der Hoenders het buytenste bekleetzel, zeer vast zittende aan de Eyerstok, het doir niet volgt, maar aan de Eyer-stok kelkjens-wys vast blyft zitten: Daar en boven zoo is alles in de beginne in de Baar-moeder zoo teer, datter niets gevonden werd, 't geen na 't buytenste en dikste schelle van 't Ey gelykt, maar 't geen in de Eyer-stok na blyft, considereer ik, als het kelkje van 't Ey, waar ontrent ik bevonden heb, dat desselfs holte, na het afgaan van het binnenste des Eys, byzonder rouw, zagt, rood en bloedigh is, gelyk men ook zoodanigh dat deel des Lyfmoeders vind, waar aan de Moer-koek heeft gezeten, even na het baaren: zoo dat den uytgang van 't Ey uyt de Eyer-stok geconsidereert kan werden, als de eerste en Eytjes baring.

Daar en boven is 't beswaarelyk te gelooven, dat in 't uytperssen van het binnenste des Eys, de buytenste schorste ook zoude komen te volgen, en tot de Eyerwegen ingaan, nadien de zelve byster vast vereenigt is met de geheele Eyer-stok.

Ondertusschen zoo staat te letten, dat ik met het inwendige des Eys niet alleen verstaa, die vogt, waar van het Ey vervult is, maar met dese vogt ook te gelyk die zeer tedere Vlieskens, die dese vogt immediatelyk komen te omvangen.

Nu beken ik hier wel, een ruym Velt te openen, waar in diep te weyden, myn mening niet is, nadien ik considereere, dese myne beschryvingen alleen te moeten gehouden werden voor Catalogen myner Ca-

binetten, weshalven het genoeg is in dezelve 't een en 't ander in te voegen, 't geen ik geobserveert hebben, en 't geen ik vertoonen kan.

N°. XXII. Een Been van een jong geboore Kindje, zeer levendig van couleur.

Aanmerkt ten eerste. Dat het Vel afgehaalt zynde, de Spieren gezien werden, als mede de Zenuw van 't Dye-been, dewelke in 't vouwen van de knie ontbloot zynde, in tween verdeelt werd, en uyt dese verdeeling komt een tak voort, dewelke langs de rug van de buytenste Kuyt-spier na de voet loopt, en dat op de zyde van 't hielke, dese verders in takken verdeelt zynde, verspreyt zig door het buytenste des voets.

En op dat dit alles zyne natuurlyke gestalte zoude behouden, zoo heb ik het in myne vogt gehangen.

N°. XXIII. Een Vles met vogt, waar in gevonden werd het Armtje van een jong geboore Kindje, 't welk van gestel en couleur nog schynt te leven, en op dat het niet zoude schynen ledig, en buiten werkzaamheyd te zyn, zoo vertoont het een gedeelte van 't dunne Herssenvlies, 't welk van desselfs voorste vingertje afhangt, wiens Slag Aderkens met een rood-wassige stoffe opgevult zynde, 't geheele vliesje byster rood maken; en 't gene hier nog aan te merken staat: door dit Vliesje zyn byster veel witte Lighaamtjens, zoo kleen als spelde hoofdjens, verspreyt, dewelke van zommige te onregt kliertjens genaamt worden, dog ik houde haar voor vet.

N°. XXIV. Een vles met vogt, waar in te zien is, een geheele Moerkoek van een Vrouw met desselfs Navel-streng.

Aanmerkt ten eerste. Dat het ruwe deel van 't Vlies Chorion, op verscheyde plaatzen geschonden en ook weggedaan is, om dat de uyteynden der Bloet-vaten van de Moer-koek zoude konnen gesien werden.

Ten tweden. De Bloed-vaten, des Moer-koeks gestel makende, zyn tot het uyterste toe alsints vervult.

N°. XXV. Een heel groot onnatuurlyk lighaam, alzints met korte witte, en ook swarte haayren beset, 't welk een Koe door de Teeldeelen gelost heeft, waar aan een lange band, als een steel hangt, gelyk de Plaatsnyder het zelve hier heeft afgebeelt, in de VI. Plaat van 't VI. Cab.

Aanmerkt ten eerste. Dat dit Lighaam gants geen ingewanden heeft, maar was van binnen met water bezet.

Ten tweden. Dat het met de eerste opslag van 't Oog, een slapend hondje verbeelt, 't welk het hoofdje en pootjens eenigzints verbergt, ge-

lyk de honden wel meermaals doen, als sy haar tot het slaapen gaan nederleggen.

Ten derde. Deze steel of band verbeelt de Navel-streng te zyn; of nu dit voorwerp daar aan vast gehangen heeft in de holte des Lyf-moers, zulks kan ik niet zeggen, egter zoo is 't waarschynelyk.

Dit ziende heb ik beginnen te denken, of diergelyke voorwerpen niet wel voorheen ook andere voorgekomen mogten zyn, en zulks oorzake gegeven hebben, van dat men heeft begonnen te spreken van Suygers, en zulks van de Koeyen, tot de Menschen overgebragt te zyn, nadien de Vrouwen ookwel zomtyds onnatuurlyke zaaken lossen, waar van hier voren gesprooken is; maar ware Suygers met hayr bezet, en die een byzonder leven zouden hebben, geloof ik noyt gezien te zyn, te meer alzo men my dikwils voorwerpen t'mynen huyze gebragt heeft, die van Vrouwen waren afgegaan, en die sy my voor Suygers wilde opdringen.

Indien 'er oprechte Suygers waaren, zoo zoudenze buyten twyffel my in zeven-en-dartig Jaaren wel eens zyn voorgekomen, aangezien ik daar toe een zeer groote gelegentheyd gehad heb, wegens de gestadige ommegang met Vroet-Vrouwen, welkers examen ik nevens de Heeren *Inspectores Collegii Medici* nu zeven-en-dartig Jaren bygewoont hebbe, waar door sy gewoon zyn my alle vreemde zaaken ter hand te stellen, om het zelve te onderzoeken, en alzoo bragten zy my dikmaals geronnen bloet, 't welk na de gedaante van een dier eenigsints geleek, zomtyts vertoonden zy my vleezige gezwellen, die uyt de binnenste oppervlakte des Lyf-moeder waaren uytgewassen, en afgevallen, en niet zelden kleene nageboortens, dewelke als ontaard en verhard zyn geworden, en in groote menigte t'mynen huyse bewaart worden; zoo dat ik vertrouw, datter geen waaragtige Suygers gevonden werden, daar zoo veel met onwaarheyd van gesegt word, datze leven, veel min datze zoude konnen vliegen, en haar onder de rokken der assisterende Vrouwen, komen te verbergen.

N°. XXVI. Het Armtje en Hand van een kleen Kindje, tusschen wiens Vingertiens gehouden werd een stukje van de Long, over dwers doorgesneden, waar in de Blaaskens, die de substantie des Longs uytmaakt, gapen en openstaan, gelykse doen in het inademen, en dat zonder van my opgeblazen te zyn, zoo dat men hier haar natuurlyke groote en ruymte zien kan.

N°. XXVII. Een Vles met vogt, waar in te zien is het Armtje en Hantje van een jong Kindje, 't welk zoo rood en levendig van couleur is, dat niemand dit voorwerp voor een dood Armtje zoude aanzien, ten

waare hy bemerktedat 't zelve van 't Lighaamtje afgescheyden was.

Aanmerkt dat het tusschen de Vingertjens een stukie van de borst van een versch gebore Kindje houd, 't welk mede levendig van couleur, en zoo toebereid is, dat detusschen-ribbige Zenuwenen ook haare cours, perfect konnen gezien werden, waar omtrent te letten staat, dat de Zenuwen niet altoos haar zoo juyst verbergen in de groeven der Ribbens, dat zy daar niet wel eens buyten en bezyden dezelve zoude loopen, gelyk hier gezien kan werden, zoo datse in 't maken van een openingh in de Borst, (*Paracentesis*) wel eens konnen gequest werden, gelyk ik voor heen wel gezien heb in 't doorboren, waar door de lyder in stuypen quam te vervallen, ende den Chirurgyn genootzaakt wierd op te houden om vorders voor te gaan.

N°. XXVIII. Het Beentje van een kleen Kindje, zoodanig toebereyt, dat de uytwendige bekleetzels als Vel, vet &c. weggenomen zynde, de Spieren van 't Been, en van de voet gezien konnen werden, met een roode en levendige couleur begaaft.

N°. XXIX. Een Armtje van een Kindje zeer levendig van couleur, tusschen wiens Vingertjens aan een hayrtje afhangt, een stuk van de Blaas van een Mensch, dewelke in zyn leven met de steen gequelt was.

Aanmerkt hier, dat door het geduurig vryven van de Steen, de binnenste oppervlakte ons hier ongelyk en als getakt (om zoo te spreken) voorkomt, ziet hier over verders na het II. Cabinet.

N°. XXX. De Lyfmoeder van een Vrouw, dewelke van buyten beset is, met zeer groote, middelmatige, en ook klyne geswellen.

Dese geswellen zyn *Scirrheus*, ja *Scirrhi* selfs, waar van datter zommige met, andere zonder steeltjens aan de Lyfmoeder vastsitten; dit alles werd in een vogt bewaart, op dat het zyne natuurlyke gestalte zoude behouden.

N°. XXXI. Een Vles met vogt, en daar in een groot gedeelte van 't Rugge-merg, met desselfs alzoo genaamde Paardestaart, en dat uyt een Mensch. Dit alles is zeer wit, en wel geconserveert.

N°. XXXII. De Lyfmoeder uyt een Vrouw, dewelke, weynig dagen voor haar dood, bevrugt was geworden, gelyk zulks is blykende uyt het gestel des Lyfmoeders, als mede uyt dat van een der Eyeren.

Aanmerkt ten eerste: de Lyfmoeder is grooter uytgeset, als wel in die geene, die niet bevrugt zyn.

Ten tweden, de holligheyt van de Baarmoeder bevond ik ongelyk en rouw van superficie, gelyk ik zulks in andere meer geobserveert heb na de bevrugting.

Ten derde. De mond des Lyfmoeders is wyt uytgerekt en rouw.

Ten vierde. In een van de Eyerstokken is nog te zien de voetstap of 't teken daar het Eytje uit geparst is geworden; want het kelkje of dopje, 't welk van my gehouden werd voor het buytenste bekleetzel van 't Eytje, ziet men nog zitten in de Eyer-stok, en is het zelve ook nog bol en als beset met een roode stoffe, die nu wel wat massief is geworden door de liqueur, daar het Jaren lang in gelegen heeft, maar van my voorheen eerst rood en rouw bevonden wierd. In 't midden van 't gezeyde Kelkje is ook nog te zien een openingje, 't welk van my gehouden werd voor het mondeke van de holte, waar uyt het Eytje gekomen is, welk nu zodanig weder ingekrompen is, dat het nu als een kleen gaatje ons voorkomt.

Ten vyfde. Voor 't inwendige des Eys houde ik, gelyk te vooren gezegt is, het vogt des Eys, te gelyk met de dunne Vlieskens *Chorion* en *Amnios*, en voor het Kelkje, dat dikke velleken of Vliesken, 't welk na blyft, als het gezeyde uytgeperst is; 't welk klaarder te zien is in de Eyerstokken der Vogelen.

Ten zesde. In de holte van de Baarmoeder heb ik alleen maar wat vogt gevonde.

N°. XXXIII. Het grootste gedeelte van de Maag van een Jonge, wiens binnenste oppervlakte van my buytenwaarts is gewent of gekeert, en is deze zeer rood wegens het opvullen der Slag-aderen.

Aanmerkt ten eerste. Hier komen ons niet alleen in 't gezigte de natuurlyke rimpels van de Maag, maar ook zelfs duyzende van kleene Graantjens van 't roode wasch, dewelke in 't opvullen, door de uyteynden van de Slag aderkens als uytgeparst zynde, aan de inwendige oppervlakte zyn blyven hangen: de Maag was ook zelfs hier van voor een groot gedeelte vervult geworden, 't welk ik ook dikwils bevonden hebbe in het Gedarmte. Hier uyt vermoede ik, dat by ons leven, zoo lang wy gezont zyn, onze Maag en Darmen geduurig bevogtigt werden, door een vogtigheyd, die uyt de uyteynden van de Slag-aderkens als uyt zypelt, welke uyteynden der Slag-aderkens als bundels-wys geconstitueert zynde, Kliertjens geheten worden, die van my klaarder in de Darmen als wel in de Maag getoont konnen werden; ziet hier over in 't breede de voorschrevene Cabinetten.

Ten tweden. Ziet men hier, dat het grootste gedeelte van 't Net aan de grond van de Maag vast zittende, zoo dun is als een Spinnewebbe, en met geen gaatjens doorboort; ondertusschen is het zelve met duyzende roode Slag-aderkens als doorweven, 't welk zeer aangenaam is om te zien.

Ten derde. De Milt aan de Maag nog vast zittende, is gants niet verandert van zyne gestaltenisse: want dezelve heeft haare grootte, figuur en couleur, gelyk in 't leven.

Ten vierde. Een stuk van de Twaalf-vingerige Darm, met de Maag vereenigt zynde, is mede rood van couleur, wegens het opvullen der Slag-aderkens.

Ten vyfde. Het gezeyde stuk van de Maag hangt aan een Paardshayrtje, vast gehegt zynde aan het vleesige Vlies des Maags, 't welk zoodanig is gescheyden, dat men de draden van het vleesige Vlies duydelyk zien kan.

N°. XXXIV. De Dye, Been en Voet van een Jong Kindje, alles zoo curieus geconserveert, dat men zoude zeggen, het leven daar nog in te zyn.

Het Voetje schynt te trappen op een Slangetje, 't welk de name draagt van Rotte-vangertje, of Schiet-slangetje, en getreden zynde, schynt het zelve te gapen: dit alles is levendig van couleur.

N°. XXXV. De Arm en Hand van een kleen Kind, wiens Vingertjens het Oor van een Mensch vasthouden: dit alles is zoo levendig van couleur en gedaante, datter niets schynt aan te ontbreken, hoewel deze zaaken veele Jaaren zoo bewaart zyn geworden.

N°. XXXVI. Den Arm van een Kindje, wiens Handje het Hart van een bedaagt Perzoon schynt vast te houden, en dat in een vogtigheyd.

Aanmerkt ten eerste. Dat dit Hart van buyten rouw, en als getakt is, (zoo het geoorlooft is aldus te spreeken) door welke rouwigheyd het vereenigt is met het Hartesakske, en dat wegens voorgaande ontsteking dezer partyen, waar door den lyder met onverdraagelyke pyn wierd aangedaan, en dat niet zonder geduurige Koortze.

Ten tweden. Terwyl het Armtje, Handje, en Vingertjens nog schynen te leven, zoo is 't dat hier door alle afkeer weggenomen werd.

Op de Tweede Plank
Werden veel zaaken gevonden tot de voortteeling gedestineert.

N°. XXXVII. EEn droog Vlesje, waar in drie Eyertjes van een Vrouw, dewelke aan drie hayrtjens hangen met een roodwassige stoffe vervult. Ziet de I. Fig. in de I. Plaat. van 't VI. Cabinet.

N°. XXXVIII. Een Vlesje met vogt, waar in onthouden en bevaart werd een bevrugt Eytje van een Vrouw, 't welk uyt de Baarmoeder voort-

gekomen, en van my ongeschonden bewaart, en geheel is gebleven, om te konnen toonen hoe een bevrugt en afgedreeve Eytje van gedaante zig opdoet, als het zelve eenige dagen in de Baarmoeder opgehouden is.

En nadien het geheel en ongeschonden is gebleven, zoo kan men niet zien, hoe het van binnen gestelt is, maar van buyten kan men het beginzel van de Na-geboorte beschouwen. Ziet de II. Fig. van de I. Tafel van 't VI. Cabinet.

N°. XXXIX. Een bevrugt Eytje van een Vrouw, 't welk uyt de Baarmoeder is te voorschyn gekomen; het zelve is ook als het voorgaande in een vogt bewaart, maar voorheen van my open gesneden, in wiens holte nog gants geen beginzel van een Schepzelke is te zien, schoon het vers en wel gestelt is, en daar toe ook zelfs vergroot-glazen gebruykt werden; of nu het beginzel van 't Schepzelke daar in gesmolten en vergaan is, zulks kan ik niet zeggen.

N°. XL. Het Na-geboortentje en Vlieskens van het allereerste beginzel van een Schepzelke, dewelke in een bequaame vogt bewaard, en van my aan een zyde geopent zyn, en heb in der zelve holte niet met alle gevonden, gelyk my zulks meermalen voorgekomen is, wanneer my zoodanige voorwerpen niet aanstonds ter hand wierden gestelt, zoo dat ik geloof dat het beginzel van 't Schepzelke gesmolten of vernietigt was, voor dat het my ter hand gestelt is geworden; ziet hier van de V. Fig. in de I. Plaat van dit VI. Cabinet.

Aanmerkt ondertusschen, dat het onderste gedeelte van dit voorwerp niet behoort tot het beginzel van 't Moer-koekje: want het is niet anders als geronne bloed, 't welk ik zonder het voorwerp te quetzen niet zoude hebben konnen removeren.

N°. XLI. Een Vles met vogt in zig onthoudende een bevrugt Eytje van een Vrouw, 't welk van my opgesneden is, waar in ook van my niets gevonden is.

N°. XLII. Een Na-geboorte, dewelke na het vernietigen van 't Schepzelke, eenige tyd in de Baarmoeder van een Vrouw is blyven zitten, waar door het niet alleen een ander gedaante aangenomen heeft, maar ook zelfs harder geworden zynde, niets minder als na een Na-geboorte gelykt. Ziet de IV. Fig. van de eerste Plaat van 't VI. Cabinet.

N°. XLIII. Een Vles met bequaame Vogt, waar in te zien is het eerste beginzel van de Menschwerding of Schepzelke, met het beginzel van de Na-geboorte, en is het Schepzelke niet grooter als een Luys, of Latuw zaadje.

Aanmerkt ten eerste, dat het Schepzelke nog vast hangt door toedoen

van 't Navel-strengje aan het beginzel van de Na-geboorte, welk Navel-strengje niet dikker is als een fyn of dun draadje.

Ten tweeden, dat ons in die tyd de Schepzelkens voorkomen als een rouw en ongeformeert wit Klompje, hoewel men ze beschouwt met vergrootglaazen van de Heer Leeuwenhoek, dewelke wy ook in ons gebruyk hebben. In die tyd kan men nog geen Hoofd, veel min oogen of ledematen zien; laat andere zeggen, schryven en in Figuuren verbeelden Schepzelkens van weynig dagen met Handjens, Voetjens, Hoofdjens &c. men kan uyt deze myne voorwerpen wel haast zien, wat van haar zeggen, schryven en afbeeltzels aan te nemen of te verwerpen staat; ik laat staan, 't geen zommige voorgeven, van datze in de Eyeren van de Vrouwen Schepzelkens met Armen, Beenen, en Hoofdjens konnen zien.

Laat ons zoodanige Schryvers, 't geen zy zeggen te konnen toonen, ons eens voorhouden, gelyk ik hier en elders doe, dan zoo zullen wy haar toestemmen; maar veel zekerder, en met meerder waarheyd spreekt den vroomen Job hier van Cap. 10. alwaar hy tot den Almogende zegt, *Hebt gy my niet als Melk gegoten, en als Kaas doen runnen?* En voorwaar in die tyd zyn wy als Kaas geronnen, en als een kleen stukske zagte witte Kaas komt het my voor, gelyk hier tot mynen Huise te zien is.

Ten derde, Meermaals zyn my zoodanige voorwerpen en 't beginzel van Schepzelkens voorgekomen, dewelke onder myn handen quamen te smelten, en alzoo vernietigt wierden; maar nu zoo heb ik een liqueur, waar in zodanige zaaken gelegt zynde, aanstonds verharden, en zoo kan ik ze nu voor altoos bewaaren zonder eenige verandering, ja ook de bederving. Ziet de I. Fig. van de II. Plaat van 't VI. Cabinet.

N°. XLIV. Het beginzel van een Schepzelke van een Mensch, in grootte met een Anys-zaad over een komende, 't welk ons hier voorkomt zonder het beginzel van het Moer-koekje, waar van ik het heb moeten afsnyden om de Ouders wille. Dit beginzel van het Schepzelke hangt aan een hayrtje des Hoofds, vast gemaakt aan desselfs Navel-strengtje, en is het bovenste van dit voorwerp, waar aan het hayrtje vast gemaakt is, het begin van 't Navelstrengtje, 't welk na proportie van 't beginzel van 't Schepzelke zeer dik is, en het onderste het begin van 't Schepzelke.

Men moet hier aanmerken, dat ik dit voorwerp, als mede het voorgaande zoo dra zy ter Wereld quamen met eygen handen zeer voorzigtig heb gehandelt en geopend, zoo dat buyten alle bedenken, dezelve zoo waren gestelt, gelyk ons hier in de Figuuren, en t'mynen Huyse in wezen voorkomen; en zoo ik deze voorwerpen zelfs niet had gehandelt, zoude ik nauwlyks hebben konnen gelooven, dat de Schepselkens in die

tyd zoodanig van forme of gedaante waaren, gelyk dezelve zyn, en hier afgebeelt hebbe, geenzints de gedaante van een Mensch hebbende. Op dat ik nu dit alles in zyn natuurlyke gestalte zoude conserveeren, heb ik deze voorwerpen aanstonds in een bequame vogt gelegt, waar in zy zyn gebleven zonder de minste verandering. Ziet de Fig. I. van de II. Tafel van dit VI. Cabinet.

N°. XLV. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een Schepzelke van een Mensch, in groote met een gepelt Garste Koorn overeenkomende.

Aanmerkt ten eerste. Het begin van de Navel-streng is in dit voorwerp wel zeer dun, maar heeft egter een Water-gezwelletje in zig, zoo groot als een spelde-hoofd, 't welk ik voorheen meermaals heb gezien.

Ten tweeden. Hoewel het beginzel van 't Moer-koekje byster groot schynt te zyn, ten opzigte van 't Schepzelke, zoo staat hier te considereren, dat alles tot het Moer-koekje niet behoort, 't geen ons hier als een Moer-koekje voorkomt; want voor het grootste gedeelte is 't niet anders als geronne bloed, 't welk zig zoo vast vereenigt heeft met het Moer-koekje, dat men in de eerste opslag van 't oog, hier in ligt zoude konnen bedrogen werden.

Ten derde. In dit voorwerp kan men nog Hoofd, Oogen, nog Ledematen zien. Ziet de III. Fig. van de II. Tafel van dit VI. Cabinet.

N°. XLVI. Een vlesje met vogt, waar in te zien is het beginzel van een Mensche Schepzelke, een weynig grooter en dikker als een ongepelde Garste Koorn, waar aan het Na-geboortentje nog vast zit. Ziet de IV. Fig. van de II. Taf. van 't VI. Cabinet.

Aanmerkt ten eerste. Dat men in dit voorwerp, wat grooter en dikker zynde als een ongepeld Garstje, de beginzelen der Ledematen nu al begint te zien in de gedaante van groote Santjens of kleene ronde Spelde-Hoofdjens.

Ten tweeden. Dat men in die tyd, gelyk hier blykt, het Hoofdje van 't Lighaamtje nu al kan onderscheyden.

Ten derde. Ook kan men de Oogjens nu al beginnen te zien, als kleene swarte stipjens.

Ten vierde. Bevint men het Navel-strengetje omtrent een duymbreed lang te zyn.

Ten vyfde. Tusschen de beginzels van de onderste Ledematen, beginnen haar de schaamte te ontdekken, en wat uyt te puylen, edog zonder het onderscheyt van Sexe te konnen zien, 't welk geenzints te verwonderen is, nademaal het in Schepzeltjens zelfs van drie Maanden bezwaarlyk te onderscheyden is, ten zy men met groote opmerking daar op let. Hier van

daan komt ook 't abuys, dat men nooyt of zeer zelden in de aantekening der Ouders (hoewelze in de onderzoekinge opmerkende zyn geweest) vinden zal, dat haare Huysvrouwen ontydig van Schepzelkens van drie of vier Maanden verlost zynde, als Knegtjens te Boek staan, aangezien datter zoo groot een overeenkomst is in die tyd tusschen de Knegtjens en Meyskens, dat men het bezwaarlyk kan zien, ten zy men daar van gewaarschouwt was. Hierom heb ik dat hier willen vermanen.

N°. XLVII. Een vlesje met vogt, waar in een Schepzelke van een halve duym groot, 't welk aan een haayrtje hangt, vast gemaakt aan 't Navelstrengetje, 't welk zoo dik is, dat het 't Schepzelke in dikte niet behoeft te weyken; of dit nu is door eenige ziekte of natuurlyker wyze, kan ik niet zeggen. De beginzels der opperste en onderste Ledematen zyn een gemeene spelde-hoofd in groote en gedaante byna gelyk. Het hoofdje is na proportie van 't Lighaamtje zeer groot, nu kan men de Oogjens distinct zien, en is ook het begin van 't Moer-koekje gaaf en wel gestelt. Ziet de V. Fig. van de II. Taf. van dit VI. Cabinet.

N°. XLVIII. Een Mensche Schepzelke, van omtrent een duymbreed groot, 't welk aan een haayrtje in een vogtigheyd hangt, vast gemaakt zynde aan 't Navel-strengetje, ontrent wiens Ledematen te considereeren staat, dat de opperste veel volmaakter geworden zyn als wel de onderste; dewyl men de Vingertjens nu al klaar kan zien, en dat aan beyde de Handen, maar aan de Voetjens word men nog geen Toontjens gewaar.

Ook zelfs vertoont zig nog geen Scheentje nog Voetje aan de linker zyde, alwaar zig maar alleen een heuveltje laat zien, 't welk voor het dytje is te houden.

Het is in de Kikvorsschen zeer gemeen, dat de voorste Pooten eer te voorschyn komen, als wel de agterste; en in plaats van de agterste Pooten, zoo komen zy als met een staartje te voorschyn.

Ook moet men hier aanmerken, dat dit Schepzelke ons verbeelt van de Vrouwlyke sexe te zyn; hoewel veele het contrarie zullen sustineeren, ten zy dat dezelve beter onderrigt zyn, door het zien van zoodanige, die nog wat ouder zyn geworden. Ziet de II. Fig. van de III. Taf. van dit VI. Cabinet.

N°. XLIX. Een Mensche Schepzelke, 't welk van gelyke op dezelve wyze aan een haayrtje is hangende in een vogt, eenigzins ouder en grooter zynde als het voorgaande, waar van alle de Ledematen tot de Vingers en Toonen incluys, ja ook zelfs de Oogappeltjens haar vertonen. Ziet de III. Fig. van de III. Plaat van 't VI. Cabinet.

Ik zoude vertrouwen, dat dit Schepzelke ontrent van twee Maanden is, ik zegge ontrent, aangezien 't niet wel mogelyk is zulks zo perfect te determineeren gelyk van deze zaak wat meer zal gezegt werden in de explicatie van de Figuuren, alwaarze in Figuuren na den anderen volgende, by der hand zyn.

Staat ook aan te merken, dat niet alleen dit voorwerp, maar ook alle de andere haar natuurlyke gestalte geconserveert hebben, ja ook zelfs van couleur niet verandert zyn, 't welk zeer aangenaam voor 't gezigt is, en dat ook zodanige kleene Schepzelkens van een duymbreed groot al voorzien zyn van een Oppervelleke, kan men alhier aanschouwen.

N^{o}. L. Een Mensche Schepzelke van ontrent twee duymbreed groot, op dezelve wyze geconserveert.

Als men my dit Schepzelke bragt, vond ik het Buykje geborsten te zyn, zoo dat de Darmtjens, 't Levertje, en het Netje bloot gezien konnen werden.

N°. LI. Een Mensche Schepzelke ontrent zoo groot, als een onzer grootste Vingeren, 't welk van 't Vliesje *Amnios* als van een zeer dun en doorzigtig Lywaatje is omvangen. Niemand zou dit Schepzelke houden van Vrouwlyke Sexe, ten zy dat hy andere en grootere nauwkeurig bezien had, en dat wegens de byzondere lengte van de [*Clytoris*] Kittelaar, dewelke in die tyd zeer lang uythangt.

N°. LII. Een Mensche Schepzelke, 't welk gelyk ook 't voorgaande in een vogt bewaart werd, en is het zelve ook ten naasten by van dezelfde groote, over wiens schielyk overlyden, de Ouders niet behoefde eenige droefheyd te stellen, aangezien het zelve ter Wereld zoude gekomen zyn, niet alleen met een gespouwen boven Lip, maar ook met een van een geweeke verhemelte en Haase-mond.

Staat ondertusschen aan te merken, dat ik dit en diergelyke voorwerpen, dewelke onnatuurlyk van gedaante zyn, niemand vertone, ten zy men my zulks vergt, op dat niemand met eenige schrik of afkeer myne zaaken zoude beschouwen, dewelke buyten dat byzonder aangenaam zyn voor 't Oog, en geheel en al verschillen van die toebereydzelen, dewelke ten toon gesteld werden, in verscheyde Anatomische Schouw-Plaatzen, welkers voorwerpen men liever ten grave mogte brengen, als datze ten toon werden gestelt.

Nadien men hier nu ziet, dat zoo kleene en teedere Schepzelkens bevonden werden, al bereyts met zoo groote ongemakken bevangen te zyn, zoo staat hier aan te merken en te overwegen, of het apparent is, dat de Kinderen, die van meerder groote zynde, haare Ledematen, die eerst

wel gestelt waren, in 's Moeders lichaam konnen komen te verminken, en vernietigt te werden door schrik, of aanzien van dit of dat spektakel? my aangaande, ik wil dit oordeel gaarn aan andere overgeven, nadien ik in dit myn doen niet anders voorgenomen heb, als dat te beschryven, 't welk in myne Cabinetten gezien kan werden; en oordeele ik zulks profytelyker en meer dienstig te zullen zyn.

N°. LIII. Een Mensche Schepzelke ontrent van de zelve groote, wiens overlyden niet minder gelukkig is geweest, als het voorgaande, aangezien desselfs Armen, Handen en Voeten zeer krom in een getrokken zyn, en by gevolg een zeer elendig leven zoude hebben moeten leyden.

N°. LIV. Een vlesje met vogt, waar in onthouden werd een Meyske van ontrent drie en een halve Maand dragts, 't welk als omvangen is van 't Vliesje *Amnios*; in dit voorwerp kan men al weder zien dat de Schepzelkens in die tyd Knegtjens komen te verbeelden, om de voorverhaalde reden.

N°. LV. Een Mensche Schepzelke, mede van de Vrouwlyke Sexe, byna van dezelfde groote en ouderdom, 't welk van gelyke gestalte zynde, in een vogt zeer cierlyk bewaard werd.

N°. LVI. Een vlesje met heldere vogt, waar in geconserveert werd een Meyske wat grooter als het voorgaande.

N°. LVII. Een Knegtje van ontrent vier Maanden dragts, wiens Hoofdje gedekt is met het Vlieske *Amnios* uyt een Kalfje, waardoor heen zeer veel opgevulde bloedvaatjens loopen, 't welk zeer aangenaam is om te zien.

N°. LVIII. Een Knegtje van ontrent zes Maanden dragts, 't welk met het Hoofdje om laag, en met de Voetjens om hoog gelegen is.

N°. LIX. Een Meyske van ontrent zes Maanden dragts, wiens schaamdeeltjens nu al zoodanig zyn verwassen en verandert, dat men deszelfs sexe ligt onderscheyden kan.

Aanmerkt dat aan de zyde van 't Hoofdje, deszelfs Moer-koekje word gevonden, waar tegens het met het Hoofdje legt, als tegen een Oorkussentje. In desselfs linker Handje houdt het 't gedarmte van een onvoldraage vrugtje van een Mensch, 't welk opgevult zynde, ons zeer cierlyk voorkomt.

Daarenboven kan men de Slag-Aderkens, die door dit gedarmte loopen, klaar en distinct zien; voornamentlyk die geene, dewelke door het buytenste vliesje, na de lengte loopen.

N°. LX. Een Meyske van ontrent zes Maanden dragts, 't welk een slapend Kindje zeer aardig verbeeldt; het Hoofdje is met een Kroontje van Kruyden en Bloemen verciert, en dit alles in een heldere vogt.

N°. LXI. Een Kindje van ontrent tusschen de agt en negen Maanden dragts, wiens Hoofdje niet alleen voorzien is met een Kroontje van Kruyden en Bloemen, maar als een kleen liefhebbertje der gewassen, is 't zelve alzints als met Kruyden, Bloemen en Vrugten bezet, en inzonderheyd met Africaansche, Americaansche, en ook Asiatische gewassen: Als daar zyn takjens van de Thee-boom, als mede Notemuschaat-boom, Kruyt-nagels takjens, ook van de Kaneel-boom, de eerst: opkomende Bladeren van de kleene Americaansche stekende Vygen, ook takjens van de swarte en ronde Peper, dewelke de Edele Heer Pieter de Wit, Bewindhebber van de Oost-Indische Maatschappye my mildelyk mede gedeelt heeft. Nadien veele diertjens haar gewoon zyn te onthouden onder de gewassen; alzoo mede is 't, dat onder alle deze ook verscheide gevonden werden, die uyt die zelve Landstreken tot ons over gestuurt zyn, als Scorpioenen en Slangetjens, zoo uyt Africa als ook uyt America, Haagdissen, waar van datter een den hals van 't Kind schynt aan te grypen, waar door het Kind, als hier door verschrikt, het Hoofd agterwaarts schynt te wenden of te slaan.

N°. LXII. Een kleen Vlesje met vogt, waar in te zien zyn verscheyde stukskens van een zeer swarte steen, en dat uyt een Mensch, dezelve zyn zeer broos, en om ze in haar zagtigheyd te bewaren, heb ik dezelve in een heldere vogt geleyt, om altoos te konnen toonen, dat ons zoodanige steenen zomtyds voorkomen; en zyn deze soorte van een zeer quade natuur.

N°. LXIII. Een Lyf-moeder, dewelke waarlyk uytgezonken is, of uyt het Lighaam gehangen heeft, en om te toonen hoe het gestelt is met zoodanig een quaal, heb ik dezelve in een vogt bewaart. Ziet de II. Fig. van de II. Plaat.

Aanmerkt ten eerste, dat dit deel ons zeer levendig voorkomt.

Ten tweeden, dat de oppervlakte van dit uytgezonke voorwerp eygentlyk is het inwendige Vlies van de schee des Lyf-moeders; 't welk te gelyk met het wezen van de Lyf-moeder uytzinkt: Maar de geheele Lyf-moeder werd zoodanig van 't gezeyde Vlies verborgen, dat men niets inmiddels van de Baar moeder zien kan, als alleen deszelfs inwendige mond; en in dit ongeval werd de Baar-moeder niet omgekeert, maar de zelve zakt alleen neder ten lyve uyt. Maar in 't uytzinken van de Baar-moeder na de verlossing, zoo is 't dat de Baar-moeder zomtyds geheel en al omkeert, en zoo ten lyve uythangt, zoo dat deszelfs inwendige oppervlakte als dan uytwendig ons voorkomt. Indien men in dit ongeval de Baar-moeder niet aanstonts inbrengt, staat de

dood voor de deur. Ziet hier verders over na myn Anatomische Chirurgicale observatien.

Ten derde. De inwendige mond des Lyf-moeders is zeer ongelyk wegens eenige kleene groefjens van de inwendige hals, dewelke door de swaarte en drukking van de Lyf-moeder eenigsints te voorschyn komen.

N°. LXIV. Een vlesje met vogt, waar in te zien zyn de tandjens van een jong geboore Kindje met haar zagte inwendige substantie; ook ziet men hier het Ploeg-yzer been van een kleen Kindje, 't welke zeer wit is.

N°. LXV. Een stuk van de Moer-koek van een jong geboore Kindje, zoodanig opgevult met een wassige stoffe, dat ons het uyterste dezer vaten als dons, zonder iets klierigs, voorkomt.

N°. LXVI. Een droog vlesje, waar in bewaart word een stukje van een Vliesje, waar door opgevulde Slag-Adertjens heen loopen, welkers uyteynden ons in de eerste opslag van de oogen voorkomen, als kleene vlakken, wegens haar subtielheyd.

N°. LXVII. Een Vlesje met vogt, en daar in het Na-geboortentje van een kleen Schepzelke, 't welk dik, hard, en Peers-wys zig vertoont.

Aanmerkt, dat zoodanige voorwerpen haar Peers-wyze gedaante niet krygen van 't Moer-koekje zelfs, maar van 't geronne bloed, waar van datze alzints bezet werden, en aldus behouden zy niets minder als de gedaante van een Moer-koekje, en werden deze zaken t'onregt ons als Zuygers voorgehouden van die, die hier in onkundig zyn.

N°. LXVIII. Een Vles met vogt, in dewelke de Vrouwelykheyd van een menschelyke vrugt, omtrent van vier Maanden dragts, is begrepen; maar als ik 't zelve in den eersten opslag aanschouwde, verbeeldde het zo naauwkeurig de roede met balletjes van een Jongetje, dat het zeer veele zou bedrogen hebben, en zulks heb ik in die ouderdom nooyt anders gezien.

N°. LXIX. Een kleen Cabinetje van Indiaansch Hout, waar in vyf Geraamtjens, van zeer kleene Kinderkens, gevonden werden, dewelke in dit VI. Cabinet afgebeelt staan, en is het kleenste zoo kleen, dat men nauwlyks een kleender zoude konnen maken.

N°. LXX. Een vlesje met vogt, waar in bewaard werd een stuk van de Colyk en bogtige Darm, uyt een kleen Kind.

Aanmerkt ten eerste. Dat in deze praeparatie de Klap-vliezen van den Colyk-darm ons voorkomen in de gedaante van een ronde Circul, en zoo komen zy ons altoos te vooren, wanneer de Colyk-darm niet is opgeblazen met wind, of opgevult met darms vuyligheyd; maar opgevult zynde,

zoo doet zig deze Circul op in de gedaante van twee tegens de andere staande Klap-vliezen (gelyk ik de Heer Kerkringh toonde, wanneer hy een Figuur daar van zoude laten maken,) om de wederkeering van de vuyligheyd uyt het groote gedarmte te beletten, dat die niet weder quamen tot het dunne gedarmte.

Ten tweeden. Zoo ziet men hier een worm even boven de Klap-vliezen of Circul uyt te steken.

Ten derde. Het glas omgekeert zynde, zoo doet zig hier ook op het Worm-wyze uytsteekzel, en zyn deze zaaken zoo vers, fris en natuurlyk van couleur, dat men zoude zeggen, dezelve vers uyt het lichaam gesneden te zyn.

N°. LXXI. Een vlesje met vogt, waar in van gelyke bewaard werd de helft van een der uytpuylentheden des Lyf-moeders van een bevrugte Koe, waar aan op veele plaatzen nog vast zit een van de Moer-koekskens; op andere plaatzen in tegendeel is 't Moer-koekje daar van afgetrokken, ten eynde men die byzondere diepe holletjens konde zien, die daar zitten in de gezeyde uytpuylentheden van de Lyf-moeder, wanneer het beest beswangert is.

Staat hier aan te merken, dat de takjens der bloedt-vaatjens, die de gantsche Moer-koekjens maken, haar komen te zetten in die diepe holletjens, op dat de Aderige takjens 't voedzel daar uyt zoude haalen, welk voedzel men in groote menigte ziet uytvloeyen, als men de Moerkoekjens daar van afscheyt, geheel anders als in de bevrugte Vrouwen, waar in men zulks niet ziet, maar deze hebben een geheel andere huyshouding. Ziet hier op na het V. Cabinet.

N°. LXXII. Een Glaasje met vogt, waar in te zien is een van de gezeyde uytpuylentheden van de Lyf-moeder van een bevrugte Koe, waar in de gezeyde holletjens veel klaarder konnen werden gezien, tot welker eynde het Moer-koekje geheel en al daar van afgehaalt is.

N°. LXXIII. Een stukje van de schorssige substantie van de Herssene van een Mensch, dewelke t'eenemaal uyt bloet-vaatjens is bestaande, 't welk zo wel in dit stuk te zien is, als in die van de voorgaande Cabinetten.

Niemand heeft my tot nog toe bezogt, die ik het zelve heb laten zien, wanneer het helder weer was, dewelke aan de waarheyd van myn zeggen en toonen getwyfelt heeft, maar zy hebben alle, niemand uytgezondert, 't zelve voor waarheyd aangenomen, en veele hebben gezegt, ik zoude zulks nooyt hebben gelooft, indien ik het niet hadde gezien. Wil egter iemand nog daar aan twyfelen, om dat hy het niet heeft gezien, wel! het geloof kan ik hem niet geven, maar wel het gezigt daar van, laat een

ieder tot my komen, als het een helderen dag is, niemand word het beschouwen daar van geweygert.

Men behoeft juyst geen vergroot-glazen te gebruyken, die een goet gezigt heeft kan het wel zien, zonder behulp van dezelve, als zynde een klaare zaak. Maar zoo iemand ter loops myne Cabinetten komt te zien, en dat by duyster en regenagtig weer (gelyk veele dagelyks doen, en hier en daar wat, zonder opmerking, beschouwen) zoo is 't onmooglyk, zoodanige subtiele zaaken grondig te zien; onder zoodanige is hy ook mogelyk geweest, dewelke een onvoorzigtig en verkeert raport gedaan heeft aan den Heer Professor G. Chr. Schelhamer, hem zeggende, dat hy myne zaaken ziende, zoodanig een t'zamenstel van vaten niet heeft konnen zien, als ik hem de schorssige substantie der Herssene (zoo hy zeyt) vertoonde.

Ondertusschen zyn in myne handen gekomen de Dispuiten van den met regt zeer beroemde Heer Professor G. Chr. Schelhamer, waar in ik deze volgende zaken zie ter neder gestelt. *Maar of de schorssige substantie der Herssene, waar in de animale geesten werden gescheyden of bereyt, uyt loutere mondekens* (ik heb gezegt uyt de takjens, welkers uyteynden zagt, week en donzig zyn) *bestaan, gelyk de Professor Ruysch zeyt gezien te hebben, daar over schort ik myn oordeel op, want ik kan niet vatten, hoe een grauwe couleur uyt een t'zamenstel van bloetvaten zoude konnen voortkomen, dewyl in de Aderige vlegting, daar uyt bestaande, zulks niet gezien word, ook zoo heb ik geen volkome vertrouwen in de vergroot-glazen, om zagte en glibberige deelen des lighaams daar mede te beschouwen; weshalven ik van meeninge ben, dat met meerder reden overeenkomt te geloven, datter eenige lighaamtjens tusschen beyde komen, waar door, &c.*

Eer dat ik kome tot het antwoord op de stelling van den Heer Professor Schelhamer, zoo heeft het my goet gedagt voor af te zeggen, dat ik van geen meeninge ben om met iemand over deze of geene zaken in dispuit te treden, op dat ik van myn voornemen in 't verder onderzoeken van 't ware gestel onzes lighaams niet zoude werden afgetrokken, aangezien ik vertrouw meer dienst aan 't gemeen te zullen toebrengen, met onderzoeken, als met disputeeren. Ondertusschen werd een ieder verzogt om te komen zien, 't geen ik ter neder stelle; en zoo dan egter nog iemand zoude mogen gevonden werden, dewelke meer geloof geven wil aan zyn oogen des verstands, als wel aan zyn lighaamelyke oogen, ik geef een ieder zyn oordeel vry; dit voor af gegaan zynde, zal ik kortelyk toetreden tot het gezeyde.

Aangaande het eerste, namentlyk dat de gezeyde Heer Pr. Schelhamer gelieft te zeggen, dat hy zyn oordeel suspendeert ontrent myne stelling, van dat de schorssige substantie der herssene uyt vaatjens zoude zyn bestaande, daar op dient tot antwoord: dat ik my daar over mede heb verwondert, en ook zulks nooyt zoude hebben gelooft, ten waar ik het gezien had: want het zoude my ook als een onmogelyke zaake voorgekomen zyn, als men my zulks hadde gezeyt, zonder 't zelve te toonen.

Ondertusschen moet de gezeyde Heer weeten, dat ik nooyt zoude zyn gekomen tot deze uytvinding, ten waare ik in 't onderzoeken een ander middel in 't werk gestelt hadde, welke voor my niemand by der hand genomen heeft: want het is niet doenlyk, het waare gestel dezes deels te onderzoeken (zonder myne voorgegaane praeparatien) in lighaamen die vers gestorven zyn door 't mes, gelyk de Ontleders gewoon zyn te doen, of door een onnutte koking der Herssene in Terpentyn, Olyf of ook wel Lyn-olie, &c.

Het mes is onbequaam, om de zagtigheyt: door het kooken in de gezeyde Olyen, werden de Herssenen als in een ander wezen verandert; en hier door is 't, dat zommige haar verbeelt hebben te konnen zien, dat deze schorssige stoffe klieragtig was, en zulks hebben zy niet alleen met woorden en schriften ter neder gestelt, maar hebbender ook Figuren van laaten maken, dewelke t'eenemaal voor beuzelingen te houden zyn, en verworpen zynde, moeten wy een geheel andere weg inslaan, dewelke vry zekerder zal werden bevonden; namentlyk door het konstig vervullen der Slag-aderen met een roodwassige stoffe, 't welk gedaan zynde, zoo moet men een stukje van de schorssige substantie der Herssenen afnemen, en aan een haayrtje des hoofds laaten hangen, in een bequame vogtigheyd; daar na het haayrtje tussen de vingeren genomen zynde, maakt men eenige beweginge van 't afhangend voorwerp, 't zelve opwaarts trekkende, en dan weder latende zakken, het welk door deze beweging zig ontdoet, en in byster fyne takskens vertoont, dewelke donzig, zagt en zeer teder zyn. Deze methode heb ik niet alleen ondernomen om de gezeyde schorsse na te speuren, maar is by my ook gebruykelyk ontrent zeer veel andere deelen, zonder dewelke, myns bedunkens, het niet mogelyk is, het waare gestel der zelve te onderzoeken.

Wie zoude ooyt gelooft hebben, dat 'er zoo groot een onderscheyt is tusschen de uyteynden der bloedvaten, gelyk ik albereyts aangewezen heb in de voorgaande Cabinetten, ten waare men zulks ten mynen huyze had gezien? De schorssige substantie der Herssene komt ons in de afgestorvene lighamen graauw voor, en 't schynt wel dat de Heer Professor Schelhamer zig daar aan komt te stooten, edog ik niet alzoo: of nu dezelve in een

levendig en gezond mensch rood, of asverwig is? zulks laate ik daar, het zy zoo of anders, dit zeg ik alleen demonstrabel of toonbaar te zyn, dat de uyteynden der Slag-aderkens zonder eenig middel op verscheyde plaatzen komen te ontaarden, en als in andere vaatjens te veranderen: en alzoo kan men zien de uyterste uyteynden der Slag-aderen van de Nieren in de pis-vaatjens te veranderen, of datze in een loopen, de Zaad Slag-aders in de Zaad-vaatjens, daar het Zaad zyn eerste bereydzel in krygt, de Slag-Slag-aderkens die in de Ventriculen van de Herssene gevonden werden, in de aderige vlegting: alzo mede de Melk aderen van de eerste zoorte in die van de tweede, 't welk ik meenigmaal ondervonden heb door het opvullen der zelver met wind, zoo datze mede onderling, zonder eenig tusschenkomen, vereenigt zyn.

Ja ook mede de Slag-aders, die haar door de Moer-koek komen te verspreyden, of liever die te gelyk met de aderen de Moer-koek maken, deze komen ook wel voort uyt de heuptakken des kinds; edog in 't maken des Moer-koeks, zoo is 't, datze ook van een andere natuur worden; want men kan ze wegens hare dunte, in de Moer-koek nauwlyks onderscheyden van de aderen des Moer-koeks: zoo dat men alhier mede eenige verandering der Vaten te considereeren heeft; ja ik vertrouwe, dat de geheele toebereyding en scheyding der humeuren en vogten, als speekzel, melk, het zaad, &c. alleen afhangt van de hoedanigheyt, verandering en verscheide cours der uyteynden van de Vaten, maar niet van andere deeltjens, nog gesteltenisse der (*Pori*) of togtgaten, die men ons op die plaatzen niet kan toonen.

Hoedanig dan op verscheyde plaatzen de couleuren der vogten ons voorkomen in haar vaten, alzoo mede vertoonen haar vaten zelfs gecouleurt te zyn. De Gal geel van couleur zynde, deeld dezelve mede aan de Gal-blaas en aan de Gal-canaal; het Zaad, zoo lang het in de Testiculen zyn verblyf neemt, is graauwagtig, en zoo werden ook deszelfs vaatjens bevonden te zyn, egter zoo zyn zy continueel met de uyteynden der Zaad Slagaderkens, zonder tusschen-koming van Kliertjens of andere zigtbare stoffe: om kort te zyn, ik vetrouw, dat de uyt-eynden der Slag-aderen in de schorssige substantie der Herssene te considereeren zyn, en vergeleken konnen werden met de bloemen van de Bloem-kool; deszelfs steel, als mede de bladeren zyn hoger groen digt aan de aarde, als aan 't bovenste van de plant, wegens haar zap; de steel verandert ten laatste aan haar opperste in witte bloemen, de bloemen zyn continueel met de steel, egter zyn ze niet alleen teerder en zagter als de steel, maar werden ook van een andere natuur; alzoo mede is 't, dat men de schorssige substantie der Herssene, die niet anders is als tedere uyteynden der slag-aderen, hier moet aanmerken

als de bloemen dezer Vaten; deswegen ziet men ook zoo groot een onderscheyd tusschen de uyteynden dezer en geener varen, gelyk ik in de voorgaande Cabinetten aangewezen heb, 't welk niet te vergeefs is, want indien der slag-aderen gebruyk alleen was bloed te brengen tot de partyen van ons lighaam, en dat der Aderen, om het overtollig bloed weder te rug te brengen, gelyk men heden ten dage vast stelt, waar toe dan zoo groot een onderscheyt, en niet van een en 't zelve maakzel en cours tot haar uyteynden toe?

Indien deze schorssige substantie in een levendig en wel gestelt mensch graauw van couleur is, 't welk ik niet wil tegenspreeken, zoo zal ze haar couleur dan hebben van die vogt, die in haar onthouden werd; in de ontsteking der Herssene, razerny en overgroote gramschap, is 't zeer apparent, dat deze schorsse rood van couleur is, om dat het Slag-aderlyke bloed door een byster sterke drift buyten zyne paalen verder werd gedreven, als het behoort, zoo dat deze uyteynden der Slag-aderkens in plaats van een graauwe vogt, schoon rood bloed in haar dan onthouden, op dezelfde wyze, als wanneer ik de Slaap-slag-aderen met een roodwassige stoffe opvulle, waar door de schorsse gants rood wordt, en dat zonder de allerminste uytstorting (*extravasatione*) 't welk een zeker bewys is, dat deze schorsse haar bestaan heeft uyt loutere Slag-aderkens, die men niet alleen met vergroot-glazen, maar zelfs ook zonder die zien kan: En zyn deze om haar fynheyd en zagtigheyd, veel verschillende van die Slag-aderkens, die door de Spieren, en veele andere partyen loopen.

Als ik nu hier zegge, de schorssige substantie der Herssene te bestaan uyt der Slag-aderen uyteynden, zoo zal my mogelyk iemand vragen, of daar dan ook geen uyteynden van Aderen gevonden werden, om het overtollige weder te rug te brengen? deze zoude tot antwoord van my krygen, dat het my tot nog toe onmogelyk is geweest eenige Aderkens aldaar te ontdekken: In myne manier van opvullen, zoo werd dit zeer langzaam, en zonder eenige force gedaan, en daar toe neem ik de Slag-aderen, en niet eenige Aderen; en dewyl in dit doen de schorsse gants rood word, zoo kan men geen separatie en opgevulde Aderen zien; het schynt my toe, dat het overtollig bloed, 't welk te rug gaat, zulks al doet, eer dat het de schorsse komt te maken.

Ik zegge, dat het my niet mogelyk is eenige Aderen in de schorssige substantie te ontdekken, en dat het waarschynelyk is, het wederkeerend bloed al te rug te keeren, eer dat het de schorsse genaamt werd. Nu het woord *waarschynelyk* geeft genoeg te kennen, dat ik daar op zoo vast niet wil staan; want men kan zoo precies niet zeggen, waar ter plaatse de weder-

keer geschiet; want in 't opvullen der Slag-aderen, werden meesten tyd ook te gelyk de Aderen opgevult, als mede in 't vervullen der Aderen, loopen ook de Slag-aderen vol: Zoo dat men niet perfect zeggen kan, hoe het met deze zaak toegaat.

Om nu niet al te wytloopig te zyn, zal ik hier van afscheyden, op dat ik niet afgetrokken werde van myn voornemen; want ik voornamentlyk voorgenomen heb alle myne curieuse Anatomische zaken in 40 Jaaren verzamelt zynde, te beschryven, en dat op de wyze van een Cataloge, en zulks gedaan zynde, zoo is 't voornemen, zoo de Heere my belieft in 't leven te laten, over te gaan tot het beschryven der Cabinetten, welke met de Water en Land-dieren, bloedelooze diertjens en andere zaken bezet zyn, welke Kassen en Cabinetten ook veel in getale zyn.

N°. LXXIV. Een Vlesje met vogt, waar in te zien is een van de uytpuylentheden van 't binnenste vlies des Baar-moeders van een Koe, dewelke van een van de Moer-koekjens omvangen is geweest.

Aanmerkt ten eersten. Dat in de gezeyde uytpuylentheyd altoos zeer veele en diepe groeven gevonden werden, waar in zig zetten de takjens van de bloet-vaatjens, die de Moer-koek maken.

Ten tweden. Dat in de gezeyde groeven verzamelt werd het voedende zap des vrugts, 't welk van de tippen of uyterste eynden der Aderen opgenomen en na de vrugt gevoerd werd, 't welk geen plaats heeft in de Menschen: Want de Lyf-moeder van een Vrouw is versteken van zoodanige groeven. Ziet verders hier over na de beschryving van 't V. Cabinet, alwaar hier van breder is gehandelt.

N°. LXXV. Een stukje van de schorssige substantie der Herssene, hangende in een heldere vogt, waar in niet minder klaar te zien is, dat dezelve uyt loutere bloet-vaatjens is bestaande.

N°. LXXVI. Een droog vlesje met het dunne gedarmte van een jong geboore Schepzeltje, 't welk zeer curieus gevult en toebereyt is.

N°. LXXVII. Een stuk van de Aderige, liever Slag-aderlyke vlegtinge, 't welk in een vogt bewaart werd, en is het zelve zeer rood wegens het opvullen van de Slag-aderen der Herssene.

N°. LXXVIII. Het Oortje van een jong geboore Kindje, 't welk een levendig Oortje verbeeldt.

N°. LXXIX. Het geheele dunne Herssen-vlies van een Mensch, wiens bloet-vaten, en ook derzelver uyterste takjens met een rood-wassige stoffe opgevult zyn.

Aanmerkt ten eersten. Dat men hier zien kan, dat alle de Slag-aderen, waar mede het dunne Herssen-vlies voorzien is, haar cours na beneden

zetten, ten eynde zy de schorssige substantie zoude maken; derzelver uyterste takjens zyn zoo veelvuldig, dat niemand dit voorwerp, nog ook de voorgaande, zonder verwondering kan beschouwen.

Ten tweden. Komt ons dit dunne Herssen-vlies op verscheyde plaatzen hier dikker voor, als men gewoon is te zien, en zulks heeft ook meermalen plaats in andere vliezen.

N°. LXXX. Een Vlesje met vogt, en daar in de schede van een Baarmoeder van een Schaap, waar in drie of vier verscheyde, en na den andere staande, engtens, als monden, gevonden werden.

N°. LXXXI. Een geopend Moer-koekje, aan wiens Navel-strengetje afhangt een Mensche Schepzeltje van een halve duym groot.

Aanmerkt ten eersten. Dat deszelfs Hoofdje ontbreekt, alzoo het zelve in 't openen van de vliezen van 't Moer-koekje door een schaartje by ongeluk afgesneden is.

Ten tweden. Is 't considerabel, dat deszelfs opperste en onderste ledematen eenige gelykenisse hebben met de hoofdjens van kleene speldekens, zonder dat men de Dyen, Beenen, Handen of Voeten ordentelyk zien kan.

Ten derde. Is de Navel-streng na proportie van 't Schepzelke zeer dik.

Ten vierde. Hoewel ons hier de Naa-geboorte, of liever het beginzel van de Naa-geboorte vry groot en dik voorkomt, staat hier wederom te letten, dat, gelyk hier vooren gezegt is, zoodanige Moer-koekjens meest altoos met zeer veel geronne bloet alzins bezet zyn, en zulks heeft ook plaatze in dit voorwerp.

Ten vyfde. Moet ik hier die geene, dewelke haar tot de studie der Medicynen begeven, vermanen, dat 'er veele geweest zyn, die geroepen waren by Vrouwen, die na datze twee Maanden swanger geweest waren, quamen te vallen in een Mis-kraam, en ziende dat 'er een groot na-werkje te voorschyn quam, beelden zy haar in, dat 'er noodzakelyk nog een Kindje te verwagten stond, in groote na proportie met het Moer-koekje overeen komende; zoo dat zy tot dien eynde afdryvende Medicamenten ingaven, tot groot nadeel der Kraam-vrouwen: Als men ondertusschen het na-werkje ter degen examineerde, bevont men het Moer-koekje zeer kleen, en meest geronnen bloet te zyn, waar van het beginzel van 't Schepzelke vernietigt, gesmolten, of afgezet was.

N°. LXXII. Een groot gedeelte van de Poort-ader gelegen in een heldere vogt, na dat dezelve zoo konstig was toebereyt, dat onze oogen haar daar in verlustigen; want de uyteynden zyn zeer subtiel, en egter zoo konstig vervult, dat ik durf zeggen, diergelyke nooyt gezien te hebben.

Aanmerkt ten eersten. Dat my in dezes deels toebereyding of preparatie niets klierigs of eenige byzondere geronne stoffe, (*Parenchyma*,) genaamt ontmoet is, maar zyn de uyterste bundelwyze en sappige uyteynden zeer fyn en als in een ander wezen verandert, egter continueel met de takjens van de Poort-ader, en met wassige stoffe vervult, zonder eenige de minste uytstorting, [*extravasatio.*] Op dezelfde wyze draagt het zig toe met de takjens van de Hol-ader, door de Lever verspreyt zynde, 't welk ik in de voorgaande Cabinetten, als mede in de uytgegevene Brieven getoont heb, en namaals nog verder meene te vertoonen.

Alle de takjens van de Poort-en Hol-ader zyn ontrent haar uyteynden zoodanig gedisponeert en gestelt, dat, 't geen de Ouden een byzondere geronne stoffe, of 't geen de Ontleeders van deze Eeuw kliertjens van de Lever geheeten hebben, wy niet anders noemen dan bundelwyze en sappige uyteynden der bloed-vaatjens. Ik beken, dat ik voor deeze, met een vooroordeel ingenomen zynde, ook lange Jaaren in die zelfde dwaling geweest ben.

Het is over de 40 Jaaren geleden, dat wy ten dienste van de Heer Johan van Horne, Professor in de Anatomie tot Leyden, myn waardige Promotor, zomtyds Levers quamen te excarneeren, (zoo was men gewoon te spreeken) en wat wierd 'er gedaan? alle de uyterste uyteynden der vaten wierden met de nagelen, met een stomp mesje en andere instrumenten weg-genomen, gelyk zulks nog blykt uyt de uytgegevene Figuuren van zommige Autheuren, als mede met die 40 Jaarige preparatien, dewelke ik van die tyd af ter gedagtenisse tot nog bewaare; maar nu, door deze myne nieuwe methode, word 'er niets weg genomen, en zoo toone ik die bundel-wyze en sappige uyteynden, die zy voor byzondere Lichaamtjens en Kliertjens hebben gehouden.

Den Heer Professor Schelhamer schynt onze stelling, wegens de uyterste uyteynden der bloet-vaten, tegens te gaan, gelyk zulks blykt *Sect. XIII. Thes. Select.* alwaar hy zegt, geen volkomen geloof te geven, *aan de vergroot-glaazen, ontrent de zagte deelen, dewelke wegens haare vogtigheyd glibberig zyn, &c.*

Ik zal zyn Edelheyt kortelyk hier op antwoorden, namentlyk, dat ik zelfs in 't onderzoeken geen volkome geloof geeven kan aan de deelen, zoo lang zy nog zagt, slibberig, en niet bequaam gemaakt zyn door onze preparatien. Zoo iemand de Herssenen, dewelke van een zeer zagte zelfstandigheyd zyn, onderzoekt, zonder voorgaande preparatie en matige verharding, als mede zonder de artificieele vervulling der bloedtvaten, zal 't hem zeer moeijelyk, ja onmogelyk zyn, om 't waare gestel

der Herssene te onderzoeken. Alle wie tot nu toe, zonder het gebruyk der vergroot-glazen, deze myne preparatien gezien hebben, van haar heb ik gezamentlyk hooren zeggen, datze klaar en distinct konnen zien, 't geen ik haar deswegen voorhiel, voornamentlyk die geene, dewelke by helder weer my zyn komen bezoeken.

Tot nader verklaring, zal ook dit aan zyn Edelheyt dienen, dat zoo meenigmaal als ik in myne schriften zegge, dit en dat door toedoen van vergroot-glazen te konnen zien en toonen, dat zulks alleen aan myn ouderdom toe te schryven is, als die nu in myn sevenen-sestigste Jaar getreden zynde, myne oogen gants niet gespaart hebbe; maar andere, welkers oogen vry wat snelder konnen zien, die zien de dingen klaar zonder het gebruyk van vergroot-glazen, immers getuygen zy het alle te zamen, niemand uytgezondert.

N°. LXXXIII. Een Pis-blaaske van een jong geboore Kindje, 't welk van my digt aan de roede geopend zynde, zagtjens met Cattoen opgevult is.

Aanmerkt ten eerste. Dat ik beyde des Navels-slag-aders, loopende langs de zyde van de Blaas, met een rood-wassige stoffe opgevult hebbe; en dat

Ten tweden, het Pis-vat, [*Vrachus*], tusschen de gezeyde Slag-aders te zien is, zonder de minste opening, die zommige, nogtans te onregt, sustineeren in dezelve te zyn.

Ten derde. Kan men hier ook zien het beginzel van de Navel, een gedeelte van de Navel-streng, als mede de cours der Slag-aderen door de Blaas.

N°. LXXXIV. Beyde de Nieren van een jong geboore Kindje.

Aanmerkt ten eerste. Dat het vette of buytenste vlies, daar de Nieren in beslooten leggen, zig meesten tyd opdoet, als waare het een t'zamenstel van een klierig vliesje, 't welk een onervaare Ontleeder zou konnen misleyden.

Ten tweden. Komen ons de Slag-aders hier zeer aangenaam voor, gevult zynde met een geel-wassige stoffe, en zeer aardig door het gezeyde vliesje loopende.

N°. LXXXV. Een glaasje met vogt, waar in te zien is de Lyf-moeder van een Vrouw, wiens inwendige mond ons zoo vernaauwt voorkomt, dat men daar nauwlyks het hoofd van een speld in zoude konnen steeken; en is deze onnatuurlyke verenging ook onder de oorzaken van onvrugtbaarheyd te stellen.

Verders ziet men hier aan eene zyde, dat het alzoo genoemde Lof-

werk van de Eyer-wegen of van de Trompetten van Fallopius, aan eene zyde veel duydelyker te zien is als wel aan de andere zyde.

N°. LXXXVI. Een Vlesje met vogt, waar in bewaard word de Lyf-moeder van een Vrouw, wiens inwendige mond des Baar-moeders natuurlyker wyze is gestelt.

N°. LXXXVII. De Lyf moeder van een Vrouw na de lengte opgesneden, en in een heldere vogt gehegt, ten eynde men des Lyf-moeders holte, als mede de holligheyd van de inwendige hals konde zien.

Aanmerkt ten eerste. Dat, hoewel de Heer Regnerus de Graaf (die een zeer goed Ontleeder is geweest, en in 't beschryven der Teel-deelen van een Vrouw, alle andere Schryvers overtroffen heeft) voldoet my geenzints in het uytgeven van zyne Figuur, rakende de holligheyd van de inwendige hals; weshalven ik raadzaam heb gevonden zulks te veranderen. Ziet de III. Fig. van de IV. Plaat van 't VI. Cabinet.

Ten tweden. Hoe dik de mond van de Lyf-moeder is, zulks kan men hier zien, nadien dezelve na de lengte opgesneden is: Ook komen ons hier in de holte van de inwendige hals des Lyf-moeders voor die lat-wyze verheventheden van de zelve.

N°. LXXXVIII. Het grootste gedeelte van de Poort-ader des Levers, opgevult met wassige stoffe, wiens uyterste sappige uyteynden zelfs hier nog geconserveert zyn geworden. In deze praeparatie is 'er niets weggenomen, ook gants geen byzondere kliertjens zyn ons in dezelve voorgekomen.

N°. LXXXIX. Een Vlesje met vogt, en daar in een groot stuk van de Navel-streng van een pas geboore Kind, wiens Ader en twee Arterien opgevult zyn, om alzoo te bequamer te konnen zien derzelver plaatze en voortgang.

Aanmerkt ondertusschen, dat dit voorwerp een levendig stuk des Navel-strengs komt te verbeeldt.

N°. XC. De Naa-geboorte van een zeer kleen Schepzelke, wiens oppervlakte, dewelke naast aan 't Kind staat, of na het Kind ziet, vervult is van ronde knobbels. Ziet de VII. Figuur van de III. Plaat van 't VI. Cabinet.

Ik kan my niet genoeg verwonderen, dat niet alleen de Naa-geboorte, maar ook deszelfs streng zoo veel verandering onderworpen zyn in een onnatuurlyke staat, waar van ik in myne Cabinetten gewag gemaakt hebbe, en naheen nog doen zal, van welke zaken ik byna niets gelezen hebbe by andere Autheuren.

N°. XCI. Een opgesnede Mond en inwendige Hals van de Baar-moeder,

om te bequamer te konnen zien der selver inwendige gestalte, t'eenemaal overeenkomende met het voorwerp van N°. LXXXVII, en by gevolg aan de waarheyd aldaar voorgestelt, niet is te twyfelen.

N°. XCII. Een vlesje met vogt en daar in de Long van een jong geboore Kindje, tusschen wiens Long, het Hart, in 't Harte-sakxke nog beslooten zynde, zyn natuurlyke plaats en gestalte heeft behouden.

Aanmerkt ten eerste, dat men hier bequamelyk zien kan, voor eerst de verdeeling des Longs in een rechter en linker gedeelte of quabbe, als mede de volgende smaldeling, voor eerst van die van de regter quabbe in drie deelen, en die van de linker, in twee deelen, en hoe alle deeze te gelyk wederom gesmaldeelt werden in duysende van zeer kleene quabbeties.

Ten tweden, zo zyn hier de Slag-aderen van 't Harte-sackxke vervult, zoo dat men haar cours bequaam zien kan, Ja het Hart en Long vertoonen haar levendig van couleur.

N°. XCIII. Een glas met vogt, waar in geconserveert werd het beginzel van de Naa-geboorte van een zeer kleen Schepzelke, waar aan het begin van een Navelstrengtje nog vast zit, en aan desselfs uyterste het beginzel van de Mensch-werding nog kan gesien werden, maar het zelve is meerendeel gesmolten, om dat zy het my te laat ter hand hadden gesteld.

N°. XCIV. Een groot stuk van de Herssene van een Mensch, door my voor dartig jaaren steen hard gemaakt zynde.

Aanmerkt ten eerste. Dat het de menschen vreemt voortkomt, dat hout en andere zaaken in deze en geene rievier gesmeeten zynde, in steen komen te veranderen, maar zulks moet ons tot grooter verwondering strekken, dat de Herssene, die van een zeer zagte stoffe zynde, steen hard konnen gemaakt werden, en dat door onze vogtigheyt: Ook heeft ze niet alleen de gezeyde hardigheyd, maar glinstert als een glinsterende steen.

Ten tweeden. Dat dit voorwerp zes-en-dartig Jaaren geleden van my toeberyt zynde, onbederfelyk is, en dat zy, die na my komen zullen, het, zoo ik vertrouw, duysent en meer Jaaren zullen konnen houden zonder bederving, aangezien alles, wat zoo toebereyt is, geen bederffelykheyd onderworpen is.

N°. XCV. Een vlesje met vogt, waar in te zien is een ontdaane, of op een byzondere wyze uytgerafelde Testicul van een mansperzoon.

N°. XCVI. Een droog glas waar in gezien word een gedeelte van de Rugge-graat uyt een onbekend Indiaansch dier, wiens Wervel-beenderen onderling aan een houden, zonder eenige banden; egter zoo kan men dit

voorwerp alzints buygen en bewegen gelyk als in een levendig dier.

N^{o}. XCVII. Een vles met vogt, waar in vertoont werd het Aangezicht van een Jonge, zeer levendig van couleur, wiens koonen niet alleen levendig rood zyn, maar ook de Voor-lippen: Ook zyn de Voor-lippen van haar bekleetzel ontbloot, waar door ons die nu als Fluweel voor komen.

N^{o}. XCVIII. Een kleen ontaard Moerkoekje, hard, en als in een ander wezen verandert, 't geen eertyds voor een zuyger aangezien en gehouden wierd.

N^{o}. XCIX. Een droog vlesje, waar in bewaard werd, een Kindje, niet grooter als een gepeld Gerste-koorntje, met desselfs Navel-strengtje, 't welk van my hard gemaakt is, en staat hier te considereeren, dat my het zelve over 40 Jaaren gegeven is van den Wytberoemde Geneesh: Helvetius, woonagtig in s'Gravenhage.

N^{o}. C. De Naa-geboorte van een Kindje van ontrent drie Maanden dragts, werdende in een vogt bewaart; het zelve is veel grooter geworden, door dien het met geronne bloet bezet is, gelyk ik meermaals aangewezen heb, in andere Moer-koeken, en dewyl zulks meermaalen komt voor te vallen, zoo moet men omzigtig zyn, om geen abusief oordeel te vellen, wegens de tyd, hoe lang zoodanig een Vrouw zwanger is geweest.

Daarenboven staat hier aan te merken, dat de uyteynden der bloet-vaten dezes voorwerps schynen een begin aan te nemen van een verandering in blaaskens, 't welk in 't volgende voorwerp veel klaarder kan gezien werden.

N^{o}. CI. Een Naa-geboorte van een Kindje van ontrent vier Maanden dragts, leggende in een vogt, 't zelve is een tyd lang in 's Moeders lichaam gebleven, na dat het Schepzelke ter wereld is gekomen, of in 's Moeders lyve vergaan is geworden, waar door het in een rond wezen is verandert, zonder de minste holligheyt, zo dat het niets minder als de gestalte van een Moerkoekje heeft behouden.

N^{o}. CII. Een Naa-geboorte van een Schepzelke van een Mensch van ontrent drie Maanden dragts, 't welk in een vogt is geleegen, 't zelve is een tyd lang in 's Moeders lyve gebleven, na dat het vrugtje was afgegaan.

Aanmerkt ten eerste, datter deze Naa-geboorte veel geronne bloet aan zich gehegt heeft.

Ten tweden, dat de uyteynden der bloet-vaatjens eeniger-maten eenige

verandering aangenomen hebben, en haar ook tot beginzels van waterblaaskens hebben gezet: en alzo ziet men, dat aan haar uyterste eynden, zeer kleene ronde knobbeltjes zitten, als zandjes. Ziet de III. en VI. Fig. van de V. plaat.

N°. CIII. Een vles met vogt, waar in te zien is, de Naa-geboorte van een Kindje van omtrent 4 maanden dragts, waar aan ook veel geronne bloet vast zit; deze Naa-geboorte heeft ook aangenomen de gezeyde verandering in water-blaaskens, dog wat grooter en zigtbaarder als wel in de voorgaande. Ziet de V. Fig. van de V. Plaat.

N°. CIV. Een vles met vogt, in sig onthoudende een stuk van de Naa-geboorte, die tenenemaal in water-blaaskens is verandert.

Aanmerkt. Dat hoewel het bezwaarlyk is te gelooven, dat de Nageboorte, die geheel en al niet als een t'zamenstel van de bloet-vaten is, kan veranderen in waterblaaskens, namelyk zoo wel de groote als de kleene vaten, ja ook de allerkleenste, egter heb ik ondervonden, dat zulks niet buyten de waarheyd is, ook heb ik zulks al over veele Jaaren bekent gemaakt, en door Figuuren doen verbeelden, ziet hier op na myne Anatom: en Chirurgicale aanmerkingen in de Fig. 34 en 35. Tot die tyd toe had ik in geen Auteur van zodanige zaaken yets gelezen, veel min eenige figuuren daar van afgebeelt gezien: Maar na heen heb ik gezien, dat een ander van deze zaake ook figuuren heeft uytgegeven, die men zien kan na de myne gemaakt te zyn, dog met eenige verandering, om niet t' enemaal met de myne over een te komen, dit is gedaan, zonder eenige mentie van my te maken, maar zulks moet men laaten passeeren met de andere abuysen van hem begaan zynde.

Op wat wyze de bloed-vaten in water-blaaskens konnen veranderen, zulks heb ik hier vooren aangewezen, en gezegt, datter tusschen de vliezen of rocken der bloet-vaten ook een gevonden werd, die men bequamelyk kan noemen het *celluleuse vlies*, wiens cellekens door zekere quade gesteltenisse, met een waterige stoffe vervult werdende, de holte der bloedvaten zoodanig werd geperst, datter gants geen holte meer te vinden of te zien is, en zoo werden deze bloed-vaten t' enemaal vernietigt, zo wel de kleene als de grote.

N°. CV. Een vles met vogt, waar in te zien is, het Steen-been uyt een Mensch, 't zelve is zoodanig toebereyt, dat men niet alleen de drie beenige Canaalen, maar ook die holte zien kan, die men het Portaal noemt, als men het voorwerp maar komt te houden voor een brandende kaars, of voor het ligt van de Sonne, en dit alles is toebereyt zonder eenige quetsing der canaalen. Ook doet hier zig op het slacke huyske.

N°. CVI. De Maag van een Jonge, wiens Slag-aderen vervult zyn met een wit wassige stoffe, in deszelfs midden komt ons voor een zeer konstig opgevult takje, het welk het alzo genaamde wonderbaarlyk Net zeer wel verbeeldt.

Ondertusschen zoo isser niet aan te twyfelen of alle de tackjens door de gantsche Maag zyn zodanig gestelt, hoewel zy haar hier zoodanig niet vertoonen, wegens de onvolmaaktheyd dezer opvulling.

Aanmerkt ook, dat de loop dezer bloet-vaten byster veel verschilt van die der Nieren; des Milts, Moer-koeks en andere deelen meer, 't welk myns dunkens, aanmerkens waardig is.

N°. CVII. Een Testicul op een zonderlinge wyze ontrafelt of ontdaan.

N°. CVIII. Het Levertje van een onvoldrage Schepzelke, 't welk ontvleest is, zoo men gemeenelyk, dog t' onregt, spreekt, want in dit deel niets vleesigs, nog yets klierigs of diergelyke stoffe, te vinden is, verscheyde zynde van de uyteynden der bloed-vaten.

Aanmerkt ondertusschen, dat de uyteynden des Poort-aders tackjens byzonder fraay hier konnen werden gezien, alzoo zy zeer wel bewaart zyn, maar die der hol-ader niet alzoo.

N°. CIX. Een stuk van de schorssige substantie der Herssene van een Mensch, hangende aan een hayrtje, waar in haar vatig gestel gezien kan werden.

N°. CX. Het Armtje van een jong Kindje zeer levendig van couleur, in wiens handje gehouden werd een stuk van deszelfs Borstje, of wel van een ander Kindje: De Spiertjens van 't Borstje zyn zoo rood van couleur, datze in een levendig Kindje niet rooder zyn te zien.

N°. CXI. Een droog glas, en daar in het geraamte van een muys zeer net, en zoo subtiel toebereyt, dat men de beentjens van 't gehoor in het Steen-been zien kan.

Dit geraamte op een der agterste pooten staande, zonder eenig steunzel van hout, of koperdraad, schynt te danzen.

N°. CXII. Een vles met vogt, in sig onthoudende, het binnenste vlies van de Lyf-moeder uyt een Koe, dewelke in ronde en harde boltekens is komen verandert, en dat, zoo ik meen, door verstopping der uyterste uyteynden van de bloed-vaten, gelyk ik zulks voorheen in zommige voorwerpen getoont heb, en na heen ook in andere meen te vertoonen.

N°. CXIII. De Nier van een hond, wiens inwendige selstandigheyd (die niet anders is als vaten) t' enemaal geconsumeert zynde, een worm in zig onthoud, die vry groot is.

N°. CXIV. Een vles met vogt, waar in te zien is een gedeelte van

een ontdaane Testicul van een Schaap, die een groote overeenkomst heeft met die van een Mensch.

N°. CXV. De Mond of beyde de Lippen met een gedeelte van de Wang van een Mensch.

Aanmerkt ten eerste. Het buytenste gedeelte van de onderste Lip is nog met zyn bekleetzel omvangen, maar het binnenste is 'er van gedaan, zo dat men alleen in 't binnenste van dit voorwerp zien kan alle de Zenuwagtige tepeltjens, verbeeldende eenig Fluweel.

Ten tweden. Zoo staat te considereeren, dat het inwendige bekleetzel van de Wange geen waaragtig en gemeen vlies is, gelyk zommige gewaant hebben maar het heeft dat met de Voorlippen gemeen, dat het niet anders is, als een uytspanzel van de Zenuw-tepeltjens, 't geen ik bemerkt heb ook plaats te hebben in het oppervelleke van ons vel, hier van daan komt het ook, dat het gezeyde uytspanzel gequest zynde, ons geen pyn aan doet, gelyk zulks ook plaats heeft in 't oppervelleke van ons vel.

N°. CXVI. Een vles met vogt, en daat in een stuk van de Tong van een Kalf, wiens Tongs-tepeltjens zeer rood van couleur zyn, en dat wegens het opvullen der Slag-aderkens, nadien deze Tepelkens van bloedvaatjens zeer wel voorzien zyn.

N°. CXVII. Een stuk van een Mensche Long, in een vogt bewaart zynde, wiens roode couleur zeer wel geconserveert is.

Hier omtrent staat verders aan te merken, dat ik het buytenste vlies hier en daar van afgescheyden heb, ten deele om de gesteltheyd van 't gezeyde vlies, als mede om de veelheyd der bloed-vaten, en ook haar natuurlyke cours voor oogen te stellen: Hierom is 't dat ik des Longs blaaskens ongeschonden heb gelaaten om haare natuurlyke gesteltheyt te konnen toonen, zoo als die is in 't uytademen.

N°. CXVIII. Een stuk van 't Darm scheyl, 't welk ons hier als blaaskens-wyze voorkoomt, wegens het opvullen van 't zelve met wind, en dat wegens eenige qualyk gesteltheyt, waar mede dit voorwerp is aangedaan geweest in 't leven.

Aanmerkt ten eerste Dat het Darm-scheyl uyt twee vliezen bestaat, zulks is kenbaar, maar hier heb ik een derde vlies by gevonden, 't welk ik meede het celluleuse vlies van 't Darm-scheyl noeme, 't welk tusschen de verdubbeling van 't scheyl zit; het zelve bestaat uyt duyzende van kleene cellekens, dewelke wy niet komen te zien, ten zy dezelve met wind of water vervult zyn geworden. In een wel gestelt mensch zyn zy voor 't oog onsigtbaar, hoewelze in vette perzoonen met vet bezet zyn, en dit vlies als dan volkomen overeen koomt met ons ondervellig vlies of *membrana adiposa.*

Ten tweden is 't considerabel, dat de gezeyde blaaskens ons hier niet alleen zeer duydelyk voorkomen, maar dat zy door een onnatuurlyke ongesteltheyt voort gebragt, en uyt het lighaam gesneden, zoodanig bewaart zyn geworden, dat zy haare natuurlyke bol-ronde Figuur volkomentlyk behouden hebben, en dat alleen, om dat zy in een bequaame vogt bewaart zyn geworden, zonder het welk zulks onmogelyk zoude zyn geweest.

Ten Derden. Door deze en diergelyke wyze van doen, kan men genoegzaam zien, hoe dienstig het is, de toebereydzels in een vogt te bewaren, omze zo te konnen toonen, als men publyk komt te Anatomizeren; zoo dat zommige te onregt dit doen in my voorheen veragt hebben, toen ik dit eerst in 't gebruyk bragt.

N°. CXIX. Een vles met vogt, waar in te zien is een Wervelbeen of twee van een jong geboore Kindje, waar aan nog een stuk van 't Middel-rift, als mede beyde de nieren vast zitten: deze zaken zyn zoo natuurlyk geconserveert, dat men zoude zeggen, dezelve versch uyt het lighaamtje genomen te zyn.

Aanmerkt ten eerste, dat de opper-vlakte der twee Nieren ongelyk is, waar door dezelve als in veel deelen schynen verdeelt te zyn, en zulks ziet men altoos in de kleine kinderen.

Ten tweden, op de linker Nier is de by-niet nog gelegen, even al eens als een aker of Ekel op zyn schaaltje.

Ten derde, hier ziet men duydelyk, dat de By-nieren vereenigt zyn met het Middel-rift, *diaphragma*, door het tussen komen van haar vette vlies.

Ten vierde, dat de inwendige substantie van 't Rugge-merg schorssig is, en uyt bloed-vatjens is bestaande, byzonderlyk uyt Slag-aderkens, zulks blykt in dit en meer andere, van my geconserveerde, voorwerpen.

N°. CXX. Een droog glas, waar in bewaart word de Naa-geboorte, welke na proportie van 't Schepzelke byzonder groot schynt te zyn; aan deszelfs navel-strengtje is gehegt een Schepzelke van ontrent een halve duym breeds grote, 't welk gebooren is zes uuren na dat de Moeder van een voldrage vrugt verlost was geworden, zynde een zeeker bewys van een over bevrugting, *superfoetatio*, ziet hier verders over na myne Anatom: en Chirurgische Observatien in 't Jaar 1691 uytgegeven, alwaar dit volgende nevens de Figuur gevonden werd.

De Huysvrouw van een zeker Chirurgyn tot Amsterdam is verlost van een voldrage Kind, in 't Jaar 1686, *'t welk levendig kloek en sterk was: zes uuren daar na zoo verloste zy nog van een Schepzelke, wiens forme en groote gezien kan worden in de XV. Fig. In dit Schepzelke was het aanmerkens waar-*

dig, dat de Navel-streng zoo vol was van water-blaaskens, dat dezelve niet anders scheen te zyn, als een 't zamengestel van blaaskens, vervult met een wateragtige vogt; dog waar dit van veroorzaakt is, zulks is niet wel te zeggen.

Uyt de beschryring des Moerkoeks, die ik zeyde van byzondere groote te zyn, blykt het dat ik in die tyd geabuzeert ben geworden: want deze zyn groote is vermeerdert door het geronne bloed, en dit heb ik doenmaals alleen voor de Moer-koek aangezien, daar de Moer-koekjens in die tyd zeer kleen zyn.

Aanmerkt ook, dat dit Schepzelke voor het droogen van my door een wassige stoffe is vervult geworden, zonder 't welke het zyne natuurlyke groote niet zoude behouden hebben in 't drogen.

N°. CXXI. Een vles met vogt waar in te zien is een doorgesnede stuk of moote van 't Agter-breyn van een Mensch, wiens schorssige substantie vervult is met een rood-wassige stoffe, waar door dezelve ons rood voorkomt, het mergagtig wezen is in tegendeel wit gebleven.

N°. CXXII. Een droog glas, en daar in het geraamte van een Muys, 't welk zeer curieus toebereyt zynde, op een zyner agterste poten staat: in een der voorste hout het een paarts-haayrtje, aan wiens uyterste een zeer groote zwarte tand van een Indiaansche Spinnekop vast gehegt is.

N°. CXXIII. Een droog glas, waar in te zien is het Vel van 't opperste van 't hoofd van een Mensch, wiens Slag-aderen opgevult zyn met een roodwassige stoffe, en dat zoo konstig, dat niet het allerminste tackje onaangeraakt schynt gebleven te zyn, zoo dat ons dit vel als ontstoken voor komt.

Ondertusschen is het te verwonderen, dat dit gantsche vel in 't droogen behouden heeft de Figuur van 't bekkeneel, waar door het een schoteltje, zonder eenige rimpels verbeeldt.

N°. CXXIV. Het Tyd-been in twee deelen gescheyden, in wiens eerste en buytenste deel, 't welk eygentlyk 't Tyd-been geheten is, 't Trommel-vliesje te zien is, zynde vervult van Slag-aderkens, en is aan 't gezeyde vliesje nog vast zittende het hand-vatje van 't hamertje, en aan desselfs hoofdje het aanbeeltje.

Staat verders te letten, datter tegens de loop van de natuur in 't midden van 't Trommel-vliesje een kleen gaatje gezien werd.

N°. CXXV. Het Hart van een Mensch zoo hard gebalzemt, en zoodanig toeberyt, dat het eeuwen lang kan bewaard werden.

Aanmerkt ten eerste, dat alle de vaten, en inzonderheyd de Slag-aderen zagtjens met een rood wassige stoffe zoodanig opgevult zyn, dat de uy-

terste uyteynden, zo fyn als dons zynde, de gezeyde wassige stoffe een uyttogt hebben gegeven, en dat door het spierig wezen van 't Hart heen, in de gedaante van een rook, 't welk zeer aangenaam voor 't gezigt is.

Ten tweeden. In deze zagte vervulling is 'er gants geen onnatuurlyke uytspatting veroorzaakt geworden: want als dan zoude de gezeyde stoffe niet in een gedaante van een wolkje of rook haar vertoonen, maar wel als tonde bollekens.

Ten derden. Zoo is 't te gelooven, dat in een levendig en welgestelt mensch, het bloed door de gezeyde uyteynden geperst werd uyt de vaten: want terwyl de slagaderen gedestineert zyn, om het voedzel tot de spieren te brengen, zoo moet het voedzel uyt de vaten komen; En zyn deze uyterste uyteynden anders gestelt, als in de Lever of Milt, niet alleen ten opzigte van haare loop, maar ook wegens haare zelfstandigheyd en dispositie. Ziet de zesde Figuur van de V. Plaat.

Ten vierden. Het verspreyden der slag-aderen door de vliezen of rocken van de groote slag-ader kan men ook hier zeer curieus zien, als mede

Ten vyfden. De stronk van de groote Slag-ader en hoe datze drie tacken opwaarts zend, ook de verdere stronken van des Longs-ader, Holader, Kroon-aderen &c. en dit alles in zyn natuurlyke plaats.

Te zesden. De Oorkens van 't Hart met dezelve roode stoffe opgevult zynde, zoo komt ons derzelver natuurlyke figuur curieus te vooren. Ziet verders, W: Lezer, over het Hart, het III, en inzonderheyd het IV Cabinet, alwaar de figuuren der Harten afgebeelt staan, zelfsmet de uyterste uyteynden der Slag-aderen.

Verklaringe *Der Figuren van de eerste Plaat, van 't VI. Cabinet.*

De eerste Figuur.

V*Erbeelt het geraamte van een mensche schepzelken, de groote van een pinck, in wiens regter handtje verheelt word een eytje van een Vrouw, 't welk niet bevrugt is, en wert het zelve aangewezen met de letter A.*

Des zelfs linker handtje houd drie hayrtjens vast, waar van drie eyertjens afhangen, die ook niet bevrugt zyn geworden, en zyn deze van verscheide groote.

De tweede Figuur.

Vertoont het geraamte van een kintje, 't welk een weynig grooter is, als het voorgaande; van des zelfs regter handtje hangt af aan een hayrtje een mensche eytje, 't welk bevrugt geworden zynde, uyt de baarmoeder is gestoten of gelost, na dat het in die plaatze vry wat vergroot was geworden; 't Zelve is van myn niet geopent, zoo dat men het inwendige gestel niet kan zien.

A.	*De beginzel der vliezen.*
B.	*De beginzelen der bloetvaatjens, dewelke het Moerkoekje begonden te maken.*

De Derde Figuur.

Verbeelt het geraamte van een menscheschepzelke, hebbende de groote van een voorste vinger van een mensche, van wiens regter handtje af hangt aan een hayrtje, het eytje van een mensche, 't welk van gelyke groote, en ook bevrugt is geworden; 't Zelve is van my opgesneden, maar hebbe niets zigtbaars in 't zelve gevonden.

A.	*Het buytenste van 't eytje, 't welk ons vasculeus, of als een t' zamenstel van kleene bloetvaatjens, voorkomt.*
B.	*De holte van 't bevrugte eytje.*

De Vierde Figuur.

Verbeelt het beginzel van een Moerkoekje, 't welk eenigen tyd in des Lyfmoeders holte is gebleven, na dat het schepzelke daar uyt gelost was geworden, waar door het verhard, en van zyn natuurlyke gestalte is verandert geworden.

De Vyfde Figuur.

Vertoont het beginzel van een Moerkoekje van een zeer kleen mensche schepzelke.

A.	*Het beginzel der bloetvaatjens.*
B.	*Geklontert bloet, 't welk aan het zelve vast zit.*

De II. Tafel

verbeelt vyf voorwerpen, waar van

De Eerste Figuur.

Ons vertoont het geraamte van een kintje van omtrent drie maanden dragts; van des zelfs handen hangen af, aan twee hayrtjens, twee beginzelen van

mensche schepzelkens, waar van het eerste van de regter hand afhangende in groote met een anys-zaatje overeenkomt. Het tweede van het slinker hantje afhangende komt in groote over een met een luys, of latuw-zaatje, en hangt het zelve nog aan zyn navelstrengtje en moerkoekje vast.

Verklaringe van 't eerste beginzel van de Menschwerdinge.

A.	*Het beginzel van 't navelstrengtje, 't welk immers alzo dik is, als het schepzeltje zelfs, 't welk ik meermaalen ondervonden heb.*
B.	*Het schepzeltje zelfs, in groote een anys-zaatje geenzins overtreffende.*

Verklaringe van 't tweede beginzel.

C.	*Het beginzel van 't Moerkoekje.*
D.	*Het beginzel van 't schepzeltje zelfs, hebbende de groote van een latuwzaatje of luys.*

De Tweede **Figuur.**

Toont ons aan een mensche schepzelken, hebbende de groote van een gepelt gerste koorntje; 't zelve is nog vast aan des zelfs Navelstrengtje en Moerkoekje.

A.	*Verbeelt het hooftje.*
B.	'*t Lighaamtje, waar aan nog gansch geen beginzels van ledematen gezien kunnen werden.*
C.	*Het Navelstrengtje.*
D.	'*t Moerkoekje.*

De Derde **Figuur.**

Toont ons aan een mensche schepzelken, omtrent van die zelve groote.

A.	*Het nageboortentje, 't welk na proportie van 't schepzelke, byster groot ons hier voorkomt, en dat van wegens het geronne bloet, 't welk zoo vast is gezeten en vereenigt met het Moerkoekje, dat*

	men het daar van niet af konde halen, zonder het Moerkoekje te quetzen.
B.	*Het beginzel van 't Navelstrengtje, 't welk in een waterblaasken is verandert.*
C.	*Het schepzelke, wiens hooftje van 't lighaamtje nog niet wel is te onderscheyden.*

De Vierde **Figuur.**

Wyst ons aan een mensche schepzelken, een weynig grooter als het voorgaande, wiens hooftje nu al onderscheyden word van 't lighaamtje: ook zoo doen haar hier nu ook al op de allereerste beginzelen der uyterste ledematen, en dat als kleene heuveltjens.

A.	*Het Moerkoekjes buytenste oppervlakte.*
B.	*Des zelfs inwendige oppervlakte.*
C.	*'t Hooftje.*
D.	*'t Lighaamtje.*

De Vyfde **Figuur.**

Verbeelt een mensche schepzelke, omtrent een duym breet groot, wiens hooftje van 't lighaamtje nu niet alleen is te onderscheyden, maar ook vertoonen haar de uyterste ledematen in de gedaante van groote heuveltjens en dat wel aan te merken staat, des zelfs navelstrengtjes beginzel is byna zoo dik in dit voorwerp, als het schepzelken zelfs, en dat zulks meermalen voorvalt, heb ik door ondervinding ondervonden, mogelyk door een quade gesteltenisse.

De III. Plaat

vertoont ons VI Figuren, waar van de

Eerste ons voor oogen stelt 't geraamte van een kintje van omtrent vier maanden dragts, des zelfs regterhandtje houd aan een hayrtje des hoofts, een mensche schepzelke, wat groter als het laast verhaalde, wiens uyterste ledematen nu al wat meer komen uyt te botten; egter zoo kan men der zelver vingertjens nog niet onderscheydentlyk zien. Hier staat ons ook nog te considereren, dat deszelfs navelstrengtje, waar aan het gezeyde hayrtje vast gehegt is, ook byzonder dik is; en werd in de twede Fig dit schepzelke aangeweezen. En het geene in de derde Fig. geteekent is; ook aan een hayrtje van de linkerhand afhangende, is een mensche schepzelke, al weer een weynig grooter als het aanstonts verhandelde. In dit schepzelken kan men nu al zien de vingertjens zoo van de handen, als voeten: en is des zelfs navelstrengtje vry wat dunder, zoo dat men hier ook heeft te considereren de verscheyde werkinge des natuurs.

Verders staat te letten dat ik de gezeyde schepzelkens, zoo lange zy nog zoo onvolmaakt zyn, dat men en nog vingers nog toonen aan kan zien, heb geheten en gestelt onder de *Embryones* schepzelkens *dat is* een onvoldrage kintje of vrucht, en de andere onder de benaminge van *Foetus.*

De Vierde **Figuur.**

Vertoont een mensche schepzelken, 't welk mede aan een hayrtje des hoofts afhangt, 't zelve is al weder wat grooter, als 't voorverhaalde, en is des zelfs navelstrengtje by na van gelyke dikte met het laast verhandelde.

De Vyfde Figuur.

Verbeelt ons een bovenatuurlyk gezwel, 't welk in onze tale Pap-gezwel is geheten, en dit mag men met regt een Hayr-pap-gezwel noemen, wegens het hayr dat in 't gezwel gevonden is; 't zelve is gevonden tussen de spieren van den hals van een Os, en verbeelt zeer aardig een nestje van een zeker Indiaans Vogeltje, 't welk wy *Colubritje* noemen.

A.	*De hayren kringwys en rontom 't gezwel lopende*,
B.	*Papagtige stoffe, van binnen in 't gezwel zittende.*

De Zesde Figuur.

Vertoont een tweede Hayr-pap-gezwel, nevens het voorgaande tussen de spieren van den hals gevonden: uyt des zelfs inwendige stoffe komen regt op staande hayren voort, 't welk een aangestoke watervuurbal verbeeldt.

A.	*Een vaste, harde, en vreemde stoffe.*
B.	*De hayren.*

De Zevende Figuur.

Verbeelt de Nageboorte van een kleen mensche schepzelke, 't welke eenigen tyd, na het afgaan van 't kintje in de Lyfmoeder is gebleven, waar na de binnenste oppervlakte met ronde en harde knobbeltjens is begroeyt geworden.

A.	'*t Moerkoekje.*
B.	*De knobbeltjens.*

Verklaringe van de IV. Plaat,

waar op gevonden werden drie Figuren, hier van is de eerste

De Lyfmoeder van een Vrouw, dewelke weynig dagen voor haar dood, bevrugt is geworden.

A.	'*t Lighaam van de Lyfmoeder.*

B.	*Des zelfs dikte.*
C.	*Des Lyfmoeders holte.*
D.	*De plaats, daar de Trompetten of Eyerwegen haar zetten in de holte van de Lyfmoeder.*
E.	*De geopende Eyerstok.*
F.	*De rond- en lange banden, voorheen de ronde banden geheten zynde.*
G.	*Der zelver zazelingen, by andere het lofwerk geheten.*
H.	*De Trompetten of Eyerwegen.*
I.	*De Eyerkens, buyten de Eyerstokken uytpuylende.*

K.	*De brede banden des Lyfmoeders.*
L.	*De holte der Eyerwegen.*
M.	*De rand van de holte der Eyerwegen.*
N.	*Het bevrugte Eytje, wiens inwendige vogt verandert, en als geronnen is, mogelyk van de vogtigheyt, waar in ik het gelegt hebbe: en is het zelve door de bevrugtinge vergroot geworden.*
O.O.	*De Eyertjens, die niet zyn bevrugt geworden; dezelve zyn over dwers opgesneden, en haare inwendige vogtigheyt geenzins geronnen, hoewel het in dezelfde vogt gelegen is.*
P.	*De overdwers opgesnede bloedvaten.*
Q.	*De inwendige mond des Lyfmoeders.*

De Tweede Figuur.

Wyst ons aan een uytgezakte of uytgezonke Baarmoeder.

A.	*Het voorste gedeelte des Baarmoeders, dewelke bezet ofte omvangen is van de schede des Baarmoeders, zoo dat men de Baarmoeder, zelfs niet immediatelyk zien kan, 't welk in alleuytzinking van de Baarmoeder plaatze heeft indien dezelve uit zinken, namentlyk buyten de baringe.*
B.	*De inwendige mond der Baarmoeder, waar in verscheyde zeer kleene sleuven of groeven van den inwendige hals des Baarmoeders gezien worden, en dat wegens de perssinge, waar van de Vrouwen in dat voorval veeltyts zeer geincommodeert worden.*

De Derde Figuur.

Is een afbeeltzel van den inwendigen mond, en inwendigen hals des Baarmoeders, de welke hier na de lengte geopend zynde, haar inwendige gesteltheyt bequamelyk gezien kan werden.

A.A.	*De zyden des Lyfmoeders mond, na de lengte geopent zynde.*

B.	*De holte van den inwendigen hals des Lyfmoeders.*
C.	*De sleuven of groeven.*

Verklaringe van de V. Plaat

waar van de eerste Fig. aanwyst de Baarmoeder van een Vrouw, dewelke maar eenige uuren, na datze van haar Man in overspel gevonden zynde, dood gestoken wierd, en is des zelfs Baarmoeders holte niet alleen, maar ook beyde Trompetten of Eyerwegen bevonden met manlyk Zaad vervult te zyn.

A.	*'t Lighaam des Baarmoeders.*
B.	*Des zelfs holte.*

C.	*'t Manlyk zaad, nu wat verhard, wegens de vogtigheyt, waar in 't voorwerp is gelegen.*
D.	*Den inwendigen mond, waar in nog wat van 't zaat is blyven zitten.*
E.	*De ronde en lange banden.*
F.	*De Eyerwegen of Trompetten.*
G.	*De Eyerstokken, die men voorheen der Vrouwen Testiculen heeft geheten.*

D*e Tweede* Figuur.

Verbeeld een stuk van den bogtigen Darmvan een Mensch, wiens celluleuze en sponcieuze Vlies opgeblazen, gedroogt, en over dwers doorgesneden is.

A.	*'t Gezeyde stuk van den bogtigen Darm van een mensch.*
B.	*Het celluleuze Vlies.*

D*e derde en vierde* Figuur.

Wyzen ons aan, stukken van de Nageboorte van een mensche, waar van de geheele Moekoek, een tyd lang in de Baarmoeder is blyven zitten, na dat het Kint ter werelt was gekomen, waar door d' uyteynden der bloetvaten de natuur van waterblaaskens, op verscheyde plaatzen, hebben aangenomen.

D*e Vyfde* Figuur.

Verbeeld een stuk van de Moerkoek, waar in 't gezeyde veel duydelyker kan werden gezien, door dien de blaaskens nu vry grooter zyn geworden.

D*e Zesde* Figuur.

Vertoont een stuk van de Nageboorte, dewelke nu geheel en al tot water-blaaskens was geworden, gelyk dit alles 't mynen huyze zoo te zien is, als of het nu vers uyt het lighaam was gekomen.

De VI. Plaat

vertoont ons een zonderling en tegensnatuurlyk voorwerp, 't welk een Koe afgegaan is, 't zelve is byna alzints bezet met korte, zwarte, ook witte hayren; ook isser een lange steel aan vast.

A.	*Het hayrig lighaam.*
B.	*De steel.*
C.	*Het hairlooze gedeelte.*
D.	*De hayren.*

Wie nu alle deze onvolmaakte schepzelkens die ik hier heb doen af-

beelden, met opmerkinge beschouwt, zal ligtelyk met my toestemmen, dat het zeer bezwaarlyk zy te oordeelen, uyt der zelver groote, van wat ouderdom dezelve zyn, ofte hoe lange datze zyn gedragen; te meer nadien wynige Vrouwen gevonden werden, dewelke den precisen punt des tyds van Bevrugting weten aan te merken. Daar en boven verliezen zoodanige kleene en onvolmaakte Vrugtjens zeer dikwils 't leven in de Baarmoeder, en blyven egter nog voor eenigen tyd in dezelve; zoo dat ik oordeele by na onmogelyk te zyn, te willen oordeelen van den precisen tyd, en dat uyt de groote der zelve: Zoo dat ik met omzigtigheyd hier heb willen nalaten, van met assurantie daar van te spreken, hoewel andere zulks gants abuzivelyk gedaan hebben. Omtrent volmaakte schepzelkens van 3, 4, 5. Maanden, kan men met wat meerder zekerheyd van deze zake spreken, om datze veeltyds levendig ter werelt komen, als mede in meerder quantiteyt ons toegebragt worden.

Het zevende anatomisch cabinet.

OP wiens grond gevonden word een Graf-stede of Tombe, uyt verscheyde zo uyt Oost, als Westindische schoon gemaakte Hoorntjens, Schulpen, en Zeetakjens toebereyd.

In het opperste van de zelve, ziet men ook die vreemde Schulp, wiens rand getopt en van Fab: Columna beschreven is, met de naam van *Concha exotica margine in mucrones exeunte.*

In de holte van deze Schulp staat het geraamte van een Kindje van ontrent agtien weeken dragts, wiens regter-handtje in zig onthoud een Milts slag-ader, dewelke gevult is met een rood-wassige stoffe, verbeeldende alzoo een roode Coraal.

Deze gezeyde Tombe onthoud in zig een tweehoofdig en voldrage Kind, voorzien met drie Armen en twee Beenen, 't zelve heb ik al over veele Jaaren gekogt, zynde door andere gebalzemt en hard gemaakt, zo dat zodanig een balzameeringe met de myne geenzints over eenkomende nog natuurlyke couleur, nog gesteltheyd behouden heeft.

Aanmerkt daar benevens, dat niet alleen uyt dezes Kinds oogen-raden Haagdissen en Slangen voortkomen, maar over het gansche lyf schynen dezelve ook te kruypen, welke zaaken in de waare graven der afgestorvene menschen meermaals werd gezien, in vreemde en slang-ryke landen, gelyk zulks kenbaar is.

Wanneer deze Tombe gezien wierd van den Eerwaardigen Heer, HERMANUS SCHYN, *Bedienaar des Goddelyken Woorts by de Mennoniten, en voornaam Geneesheer te Amsterdam, behaagde het hem dit Werk, met deze volgende verzen te vereeren.*

SIC TRANSIT GLORIA MUNDI.

Deez' Tombe een Meesterstuk uit Hoorentjens en Schulpen,
Daar 't Oost en Wester Strant der Indiën meê praalt,
Door Zeegewas gehegt, en konstig opgehaalt,
Verstrekt de Lykbus om dit Monster te bestulpen.

Een menschlyk Schepzel, maar helaas! te veel ontaart,
Als met twee Hoofden, met drie Armen, en twee Beenen
Voorzien; door Balsemkunst zo hart gemaakt als steenen.
Dog door deez' grooten Man voor d'ondergang bewaart.

Voorwaar een Monster der Elenden en gebreken,
Daar 't menschelyk geslagt te droevig onder zugt:
Een bittre nasleep van die eerste Zondevrugt,
Doen 't Menschdom van den Boom des Levens wiert versteken.

Helaas! wat ziet myn oog in deeze Tombe al reên
Om 't pronkstuk van Gods hand met tranen te beschreyen?
Wie weigert my dit Lyk ten duistre grave leyen
Met droef heft? daar de Dood zelfs in het swart komt treên.

Ik zie twee Schepseltjes, geplaast wat meer verheeven
Deez' Grafplaats, in 't Geraamt den grooten rouw bekleên:
Zy schynen 't silte nat te droogen van de leên,
En strekken 't Sinnebeelt van ons elendig leven.

Deez' heeft in zyne hand een Breuk, en die een Borst,
Wiens Ribbens zyn geknakt, en wederom genezen.
O Wyt Vermaarde Heer! uw konstwerk doet my leezen
De brosheit van den Mensch, die quaal by quaalen torst.

Helaas! wat baart een zonde al rampen en elenden!
Wat sleept een eenig quaad een bondel plagen meê!
Hoe stort zy 't pronkstuk van Gods ving'ren in een Zeê
Van smerten zonder tal, en ziektens zonder enden!

N°. II. Aan de regter zyde van deze Grafstede staat het Geraamte van een voldrage mensche schepzel, in deszelfs regterhand dragende en vertoonende (om alzoo eenige werkzaamheit te verbeelden) een stuk van de bogtige Darm, waar in gevonden werd een byzondere en tegens natuurlyke vertrek plaats, wiens uyterste de muyl van een hond is verbeeldende. Dit stuk Darms heb ik zeer veel jaaren bewaart, ook doen afbeelden in myne Anatomische en Chirurgicale Observatien, gelyk ik nu weder heb gedaan. Ziet de IV. Plaat van de II. Fig. in dit VII. Cabinet.

N°. III. Aan de linker zyde van dit Graft staat noch een tweede Mensche Geraamte, ontrent van de zelfde ouderdom, hebbende in beyde de handen een grooten slag-ader met Saffraan-couleurig-wassige stoffe vervult.

De Eerste Plank.

N°. IV. De Poot van een Varken, uyt wiens linker zyde als mensche Vingers schynen voort te komen.

N°. II. Een zeer curieus Geraamte van een Muys, wiens voorste en linker pootje in zig onthoud een stuk van de Lever door balsamatie verhard, wiens oppervlakte schynende als gecorrelt met ronde korreltjens, kleene kliertjens verbeelt; en zulks heeft my niet alleen, maar ook zeer vermaarde Ontleeders voor deze bedrogen, voor zeker houdende, dat dit gekorl, Kliertjens waren, dewelke als byzondere lighaamtjes op haar zelve schenen te bestaan, en yder met een byzonder vlieske omvangen te zyn, tot welke alzoo genoemde Kliertjens de bloetvaatjens zoude na toe loopen: daar ik nu in tegendeel, dit gestel beter en op een gants nieuwe manier beschouwende, bevonde en getoont heb, dat deze lighaamtjes, na datze ontdaan, en in een heldere vogt op zyn gehangen, niet anders zyn als uyterste sappige uyteynden van Bloetvaatjens, dewelke penceels-wyze haar dan vertoonen, gelyk ik hier van in 't voorgaande breder heb gehandelt.

Daar en boven heeft dit Geraamte in deszelfs regter pootje, een vlies, waar door duyzende van bloetvaatjens loopen, welkers uyteynden, hoewel zoo fyn als katoen of dons, egter vervult zyn geworden.

N°. V. Een zeer wit Geraamte van een Mol, in wiens toebereyding niet de allerminste aan- nog uyt-was zyn vermist, 't welk een aangenaam gezigt geeft.

N°. VI. Een stuk van de Nugteren darm van een Vroumensch, waar in dit aanmerkelyk is, namentlyk,

Wanneer als ik het Lighaam, waar uyt dit stuk darms genomen is, opende, en dat in de Somer, zoo vond ik al het gedarmte als bevrozen, en als met ysagtigheyt bezet te zyn, blinkende en eenigzints hardagtig.

Door wat ziekte deze Vrouw is komen te overlyden, is my niet bekend, dewyl ik het niet heb konnen of durven navorsschen, en dat om zekere redenen.

N°. VII. Het Oor van een Kind levendig van couleur, waar aan nog vast zitten het Steen- en Slaap-been, dewelke eenigzints van den anderen zyn gescheiden, op dat het Trommel-vlies, de Beenderkens van 't Gehoor, als mede de Snaar, konnen gezien werden.

N°. VIII. De Nier van een Kind, waar op de By-nier nog zit, gelyk een aker in zyn kelkje of dopje.

Aanmerkt, dat men hier zeer wel zien kan, dat de By-nieren hare bloet-

vaten, niet alleen krygen van de Nier-vaten, maar ook zelfs van die, dewelke het Middel-rift (*Diaphragma*) voorzien.

N°. IX. Beyde de Oogschellen van een Mensch, in welkers omtrek bequaam gezien konnen werden, alle die kleene mondekens, als mede de twee Traanstippen: en is deszelfs binnenste vlies zeer rood, gelyk men in een ontsteking dier deelen meermalen ziet; maar hier is zulks veroorzaakt, wegens het opvullen der bloetvaatjens.

N°. X. Het Hoofd van een Kindje, levendig van couleur.

Aanmerkt ten eersten. De regter Lydende Zenuw is hier dubbelt, 't welk raar is, en zelden gezien werd.

Ten tweede. In de regter zyde vint men ook de Zenuw van 't zesde paar (na de optellinge van *Willisius*) op twee verscheide plaatzen 't Bekkeneel te doorbooren.

Ten derden. Dat gedeelte van 't dunne Herssenvlies, 't welk de Reuk-Zenuwen komt te ontfangen, is hier van veele Slag-aderkens voorzien.

Ten vierden. Beyde de Voor-lippen van haar bekleetzel ontbloot zynde, komt ons zeer klaar derzelver substantie te voore, dewelke behalven de bloet-vaatjens niets anders is, als een zamenstel van Zenuw-Tepeltjens, dewelke eenig fluweel verbeelden.

Ten vyfden. Het dikke of harde Harssen-vlies, ziet men hier zeer curieus bewaart te zyn, verbeelende blinkende witte zyde.

Wanneer de Heer Johannes Pluimer, zeer vermaard Digter, dit Hoofd, en andere zaaken, en voornamentlyk dat Jongske van ontrent 8 Jaaren out, en van my dertien Jaaren bewaart, en gebalzemt, zag, zoo geliefde het hem deze balsamatie te vereeren met deze Veersen.

> Had dit lief Jongske, toen het stierf, omtrent acht jaaren?
> Hoe kon men, naar zyn dood, hem dartien Jaar bewaaren?
> RUYSCH heeft alleen die kracht, zyn kunst en wys beleid,
> Geeft 's Lichhaams wezen, en zich zelfs de onsterflykheid.

N°. XI. Een Vles met vogt, waar in bewaard werd de Milt van een Dogter, zynde een Reusinne, waar in, wegens deszelfs groote, klaarlyk blykt, dat 'er niets klierigs, dradigs, of vliesigs van binnen in de Milt van een Mensch gevonden werd, gelyk ik zulks in 't Jaar 1696. niet alleen getoont, maar ook zelfs wereltkundig, en met Figuuren afgebeeldt hebbe. Ziet het antwoord op de vierde aan my voorgestelde Brief.

Nadien het gezeyde zoo klaar gezien werd in deze Reusinne haar Milt, wegens deszelfs groote, zo heeft het my goed gedagt voor de tweede reyze

een Figuur daar van uyt te geven. Ziet de I. Fig. van de I. Plaat van dit VII. Cabinet.

N°. XII. Het halve hoofd van een Kind, na de lengte in twee deelen verdeeld, en in een heldere vogt bewaart; in 't zelve zyn deze navolgende zaken te consideren.

Ten eersten. De Trechter en Fluym-klier na de lengte doorgesneden zynde, ziet men de Tregter door de veelheyd van opgevulde slag-aderkens zeer rood te zyn.

Ten tweeden. Ook kan men hier zien, dat 'er in jonge Kinderen, voornamentlyk in die geene, die pas geboren zyn, geen holte gevonden werd onder de Paardezadel, gelyk zulks de Ontleders ook zeer wel hebben aangeweezen. Als mede

Ten derden. Dat de Gezigt Zenuwen, inmiddels ook bekleet zyn van 't dunne Herssen-vlies, waar door heen hier gezien worden zeer veel Slagaderkens te loopen.

Ten vierden. Ook vertoonen haar hier de lydende Zenuwe van eene zyde, als mede die van 't vyfde paar (na de optelling van de Heer *Willisius*) en een gedeelte van 't dunne Herssen-vlies, waar mede het vyfde paar Zenuwen omvangen werd.

Ten vyfden. Komt ons ook in 't gezigt beyde de takken van de Gehoor-Zenuw, namentlyk, de harde en ook de zagte tak, dewelke ik door toedoen van een doorntje van den anderen heb gesepareert. Als mede

Ten zesden. Dat de schorsige substantie van 't beginzel des rugge-mergs uyt loutere bloedvaatjens, en inzonderheyd uyt slag-aderkens, die zoo fyn als dons of katoen zyn, haar bestaan heeft.

Ten zevenden. Het glas omdrayende, vind men ook in't zelve een geheele Milt van een Mensch.

N°. XIII. Het dunne Herssen-vlies van een Jongeling, in dunte byna overeenkomende met een Spinne-webbe; en zyn de slag-aderen daar door heen loopende, met een roodwassige stoffe opgevult, weshalven dit Vlies ons zeer rood voorkomt.

N°. XIV. Het Been van een Kind, natuurlyk van couleur, onder deszelfs Voetje vind men een stukje van 't gecarieert Bekkeneel van een zeer vermaarde Hoer, genaamt Anna van Hoorn, eertyds zeer wel bekend by alle die geene, dewelke het hoerewerk zeer toegedaan waren, onder dewelke zommige nu nog in 't leven zyn, zoo men my onderrigt heeft.

Waarom 'er een stuk van 't Bekkeneel onder 't Voetje is geplaast, zulks kan men ligtelyk bevroeden, nadien deze Ligtekooy deze ellendige quale niet is overgekomen, zonder haar verfoeijelyk bedryf: want in zo-

danig water, vangt men zulke visschen; dit word alles in een heldere vogt bewaart.

Ook heb ik het gebeente van een haarer voeten bewaart, 't welke op 't water als een veder dryft.

N°. XV. Een vles met vogt, en daar in een stuk van de Bogtige Darm, hebbende een tegens natuurlyke vertrekplaats.

Aanmerkt ten eersten. Dat dit vertrek sakswyze aan 't eynde blind is, of zonder opening, en dat deszelfs uyterste, het hoofd van een Hond verbeeld. Ziet de IV. Tafel van de III. Fig.

Ten tweeden. Meermalen zyn my zodanige vertrekplaatzen voorgekomen, in 't openen der afgestorvene Menschen; ook heb ik in 't Jaar 1698. een derzelver door Figuuren laten afbeelden in myne Anatomische en Chirurgicale Observatien. Nu heeft het my goet gedagt dezelve hier nog eens nevens een tweede te verbeelden. Ziet de II. Fig. van de IV. Tafel van dit VII. Cabinet.

Ten derden. Alle de zodanige vertrekken komen meest, zo niet altydt, voor te vallen in den Bogtigen Darm; en nadien deze Darm in 't onderste des Buyks voor 't grootste deel gelegen is, kan het wel komen te gebeuren, dat zodanig een vertrek-plaats in een liesch-breuk zit, zonder die zware toevallen, dewelke een liesch-breuk ordinaris verzellen, gewaar te worden.

N°. XVI. Een gedeelte van 't binnenste vlies des Lyfmoeders van een bevrugt Schaap, in 't welke ons zeer klaar voorkomen alle die worm-wyze vaatjens, dewelke ik heb laten verbeelden in 't Jaar 1702. en dat in 't II. Cabinet.

Aanmerkt ten eersten. Dat deze worm-wyze vaatjens continueel zyn met de uyt-eynden der Slag-aderen, gelyk in de Testiculen der Menschen; dat ook haar onthoudende vogt overgegeven word aan de verhevene en bultige deelen des Lyfmoeders, en zoo vorders opgenomen werd van de uyteyndens der Aderen van de Moerkoek, is by my buyten alle twyffel.

Ten tweeden. Deze vaatjens komen ons ligtelyk te voorschyn, wanneer men slegts de vliezen Chorion en Amnios werende, de Lyfmoeder in gemeen water eenige uuren laat weeken, als wanneer zy ons zonder eenige konste zo ligt voorkomen, dat ik my niet zoude verwonderen, datze door andere in andere Landen ook waren uytgevonden: egter zo heb ik my deze uitvinding toegeschreven, nadien ik, voor myn uytvinding, niemand heb gevonden, die deze vaten publyk gemaakt, of door Figuren afgebeelt heeft.

N°. XVII. Een Vles met vogt, en daar in een groote tak van de Holader des Levers, welkers uyteynden te vergeefs voor kliertjens werden gehouden, gelyk hier gezien kan werden.

N°. XVIII. Een Kinds Armtje, in wiens handje onthouden werd een kleen Zeevisje, van my wegens de gelykenisse, een Zeebaarsje geheten.

Aanmerkt, Dat de Hand en Vingertjens zoo aardig het Viske schynen aan te grypen, als of het alles levendig was, en dat in een heldere vogt.

N°. XIX. Een stuk van een Mensche Maag, op dezelve wyze bewaart, waar in te zien zyn het ware gestel der rimpels, die in de Maag gevonden werden; als mede alle die openingetjens, mondekens, of sweetgaatkens, waar van het binnenste vlies vervult is.

N°. XX. Een stuk van een Mensche Darm, ontrent een handbreed lang, waar in op twee verscheide plaatzen een inschieting (*Susceptio*) gezien werd, en zit in een der zelve een groote worm, die daar ook ten deelen uythangt.

N°. XXI. Een Arm van een Kind, in wiens handje gevonden werd een buykige Hoorn, waar uyt te voorschyn komt een Indiaanse Bloedzuyger, die zeer groot is.

N°. XXII. De aderlyke vlegting *Plexus Choroideus* uyt een Reusinne, dog zeer teder, na proportie van 't geheele Lighaam.

De Tweede Plank.

N°. XXIII. Het Hoofdje van een pas geboore Kindje van een Negerinne, waar in aan te merken staat,

Dat niet alleen dit Hoofdje, maar ook het geheele Kindje met Kindere Pokjes bezet waren, hoewel de Moeder ten tyde hares dragts van geen pokjens aangetast was geworden, en nadien het Hoofdje swart en onaangezien was, zoo heb ik het zelve, om alle afschuwelykheyd te myden, rondom met opgevulde Slag-aderen van een ander voorwerp bezet.

N°. XXIV. Een Moer-koek van een Mensch geheel en al rood, wegens de opvulling der bloedvaten, daar de Moerkoek uyt bestaat: op verscheide plaatzen ziet men het alzo van my genoemde sapagtig vlies, 't welk de oppervlakte des Moerkoeks bekleet, die tegens de Lyfmoeder aan gezeten heeft.

N°. XXV. Een gedeelte van de schorsige substantie der Herssene van een Mensch, waar in het ware vatig gestel van de zelve te zien is.

N°. XXVI. De alzoo genoemde Paarde-staart van een Mensch, zo als die gezeten is in de eyge gaten van de Lendene wervelen.

N°. XXVII. Een groot stuk van de Colyk en Blinde-darm, met deszelfs worm-wyze aanhangsel uyt een Mensch.

In deze werden zeer klaar gezien de Klap-vliesen van de Colyk-darm,

als mede deszelfs drievoudige Lat-wyze uytsteekzels, Oog-luykende Klapvliezen by andere geheten.

N°. XXVIII. Een fyn glas, waar in bewaart werd het Hart van een Mensch, zynde zeer rood wegens het opvullen der Bloetvaten, ook byster verhard wegens onze manier van balzemen.

Aanmerkt ten eersten. Dat het uiterste of punte van dit Hart in tweën is gespouwen, waar van 't langste gedeelte voortkomt van de regter zyde des Harte.

Ten tweeden. Kan men hier ook zien, hoe en op wat plaats de Ader zonder weerga (*Vena Azygos*) voortkomt uyt de opgaande Stronk van de Hol-ader, aan wiens zyde hier ook kan worden getoont de Slok-darm, die een tak van de gezeide weergaloze Ader ontfangt, als mede de verdeling van de Keel of Hals-ader (*Vena Jugularis*) in een uyt, en in een inwendige tak.

N°. XXIX. Het Hoofd van een Jonge van ontrent zes Jaren, 't welk zo fris is bewaart, dat het aangezicht nu nog schynt te leven, hoewel het over veele jaren is gestorven: en zyn deszelfs oogen gesloten, verbeeldende alzo het Hoofd van een die slaapt.

Aanmerkt ten eersten. Dat het bovenste van de Herssen-panne afgenomen, en de Herssene uytgenomen zynde, doet zig hier op het harde Herssenvlies, als schoon wit blinkende zyde.

Ten tweeden. Door het overblyfzel van de Reuk-zenuwen ziet men veel bloetvaten verspreyt te zyn. Als mede

Ten derden. De Zenuwen, zoo als die door de grond van de Herssenpan uytlopen.

Ten vierden. Door het Aangezigt, 't welk zonder de minste rimpel is bewaart, ziet men veele kleene ontvellingtjens, waar van de Lyder in zyn leven aangedaan was.

Hier door komt het, dat men hier en daar eenige roode vlakken komt te zien, nadien de roodwassige stoffe aldaar een uytgang nam, in 't vervullen der vaten van 't Aangezigt.

N°. XXX. Een droog glas, waar in te zien is, en bewaard word de Blinde-darm, en een groot stuk van de Bogtige, en ook Colyk-darm, en dat uyt een Kind van ontrent vyf Jaren: merk aan, dat, alhoewel de Darmen met geen wind opgevult zyn, evenwel dezelve haar ronde uytspanning hebben, 't geen ik nooyt voorheen by andere gezien heb gedaan te wezen, en zyn dezelve zeer rood wegens der Slag-Aderen opvulling.

N°. XXXI. Het Hoofd van een Kindje, 't welk zonder eenige rim-

pels in een vogt is gelegen, en 't Hoofd van een levendig Kind verbeelt.

Aanmerkt, Dat ik het bovenste van 't Bekkeneel en de Herssene afgenomen, en het Agterbreyn omgekeert zynde, weder in 't Hoofd gelegt hebbe, ten eynde men de Slag-aderen der wervelen van de Hals, en de daar uyt voortkomende Hals Slag-ader in 't gezichte zoude krygen.

N°. XXXII. Een droog glas, waar in te zien is de Blaas van een Mensch, dewelke van drie Pis-leyders is voorzien, waar van 'er twee in de linker zyde geplaast zynde in een loopen, eer zy in de Blaas zyn gekomen, en alzo doorboren zy dezelve met een eenvoudige opening.

N°. XXXIII. Een Vles met vogt, waar in onthouden werd een groot deel van 't dunne Herssen-vlies van een Mensch, wiens Slag-aderen opgevult zynde, zeer rood haar opdoen, en alzoo hebben zy deze couleur ook medegedeelt aan 't gezeyde dunne Herssen-vlies.

N°. XXXIV. Een deel van't harde Herssen-vlies van een Mensch, 't welk mede in een vogt is gelegen.

Dezes deels alzoo genoemde lange Groeff (*Sinus Longitudinalis*) geopent zynde, kan men klaar zien die kleene ronde Geerstgelykende Lighaamtjens, dewelke ons den Heer *Pacchionus* heeft ontdekt, en zyn dezelve niet grooter als het hoofdje van een gemeene speld, ten waare men de zelve met vergrootglazen quam te zien, of als 'er twee aan een zaten.

N°. XXXV. Nog een deel van 't harde Harssen-vlies van een Mensch, in wiens lange Groef niet het minste der gezeyde ronde Lighaamtjens gezien of gevonden werden; edog buyten deze Groef hangt 'er een vliesje af van de binnenste oppervlakte van 't harde Harssen-vlies, 't welk van die kleene en ronde lighaamtjens vervult is, maar van de zelve heb ik niet konnen zien, dat 'er het minste takje van een Water-vaatjen uyt voortkomt.

N°. XXXVI. Het harde Herssen-vlies van de Reuzinne, onlangs van my ontleed, in wiens langagtige Groef eenige zoodanige Lighaamtjens gezien worden, maar dezelve zyn zeer kleen na proportie van haar lighaam, ja overtreffen al mede geenzints het hoofd van een kleene speld.

N°. XXXVII. Een glas met vogt, en daar in een stuk van het buykvlies van een waterzugtige Vrouw, 't welk zoo vol zit van een lymig water, dat men het buykvlies nauwlyks zien kan. Ziet de III. Figuur van de II. Plaat van dit VII. Cabinet.

Ook waren de Klieren van 't Darm-scheyl even zoo vervult met Waterblazen (*Hydatides*) zoo dat alle remedien vergeefs in 't werk gestelt zynde, de Lydersse het leven heeft moeten verlaten; en nadien men zulks zeer veel ziet voorvallen in waterzugtige menschen, zoo is 't datze zelden of nooyt

genezen, wanneer men haar den buyk door deze of geene wyze opent, om 't water te ontlasten.

N°. XXXVIII. Een glas met vogt, waar in te zien is een overdwers doorgesnede stuk van de borst van een Kind, en nadien het Hart, en de Longe met een wassige stoffe zyn vervult, zoo kan men zeer curieus en bequaam zien, niet alleen, hoe dat de long en 't hart in het in-en uytademen de geheele borst vervullen, maar ook de platte form, die het onderste van de Long, en ook het Hart krygen, om datze het middelschot raken, en daar op leggen.

Daarenboven zoo komt ons hier in dit voorwerp nog voor, wegens het dwers doorsnyden van de Borst, het dwers doorgesnede Rugge-merg, wiens uytwendige of merg-agtig deel (*pars medullaris*) wit van couleur is, en het inwendige of schorsige gedeelte (*pars corticalis*) root, wegens het opvullen der Slag-aderen, waar uyt de schorsige substantie meest is bestaande.

N°. XXXIX. Een glas met vogt, en daar in een takje van een Kaapse Heester, met porcelyne bladeren, 't welk beschreven is in 't eerste Deel van de Amsterdamse Tuyn.

Het onderste gedeelte van dit gezeyde takske is bezet met een gemaakt en onwaar vlies, 't welk uyt myn eygen bloed, na een aderlating van my is toebereyd, en dat alleen door geduurig roeren van 't takje door het bloed, tot dat het koud wierd: dit gedaan zynde, heb ik het takje met styf geronne bloed bezet zynde, in schoon water gelegt, 't water dikwils ververst, en 't geronne bloed eenige reyzen tusschen de vingers geduwt, waar na het zyne roodigheyd verlatende, een witte couleur aannam, verbeeldende alzoo een waaragtig vlies, 't welk zig rondom de bladerkens zeer vast quam te zetten, waar door heen menigte van waarschynlyke membraneuse draden (*Fibrae*) loopen; zoo dat wie het ook ziet, 't zelve als een waaragtig vlies, uyt een Mensch genomen, voorkomt. Ziet de VI. Fig. van de III. Plaat in dit VII. Cabinet.

Staat ook te letten dat zulks niet zal gelukken, wanneer men het bloed niet aanstonds komt te roeren, eer dat de geesten vervlogen zyn.

In 't eerste Cabinet vind men byna dezelve praeparatie, en dat uyt het bloed van een Varken; en dewyl zulks geroerd was met de hand en vingeren, in plaats van met een gebladert takje, zoo doet dat zig op in de gedaante van een polypeuse zelfstandigheyt, waar door heen haar ook laten zien eenige stukskens vet. Ziet de II. Plaat van het I. Cabinet.

N°. XL. Een Vles, waar in te zien is een stuk van de bogtige darm uyt een Mensch, leggende in een heldere vogt, op dat men zeer klaar en distinct zoude konnen zien het vyfde of fluweele vlies, waar over zoo veel waters vuyl gemaakt is, namentlyk, wat voor een wezen dit bekleetzel zy,

en of het ook wel voor een vlies te houden is; alle welke opinien hier op te halen, zoude niet alleen verdrietig, maar ook onnut zyn. Ik wil liever de curieuse Lief hebbers tot het zien nodigen, op dat zy mogen beschouwen wat van de waarheyd is.

Het waare en Tepel-zenuwagtig gestel der Voorlippen, heb ik beschreven, en met een Figuur doen afbeelden in 't III. Cabinet, in dit VII. zien wy het Tepel-zenuwagtige inwendig bekleetsel der wangen: met het zelve te onderzoeken bezig zynde, quam my in de zin, dat het niet ondienstig zoude weezen, eerst het fluweele vlies des Maags, en dat der Darmen te doorsnuffelen, nadien deze alle continueele Lighaamen zyn.

In dit onderzoek dogt my best te zyn het gedarmte en Maag zoodanig eerst te bereyden, datze haar als in een levendig Mensch quamen te vertoonen, en dat door het opvullen der vaten, en in een bequame vogt te weyken. Dit viel zoo wel uyt, dat ik zonneklaar bevond, het Fluweele vlies van de Maag, Darmen, Wang, en Voorlippen, byna van een en 't zelve gestel te zyn, namentlyk een t'zamenstel van Zenuw-tepeltjens, Bloetvaatjens (die zoo fyn zyn als dons of kattoen) en een bekleetzel (*Epithelia*) voortkomende uyt de uyteynden dezer Tepeltjens.

Aanmerkt ten eersten. Dat dit Tepelwyze lighaam in de Voorlippen dunder is, als in de Maag of Darmen.

Ten tweeden. Dat dit in alle lighamen niet even klaar te zien is, weshalven men in verscheyde lighamen zulks moet navorsschen.

Ten derden. In de Voorlippen komen deze Tepeltjens niet klaar te voorschyn, ten zy dezelve van haar bekleetzel eerst werden ontdekt.

Ten vierden. Staat ook te letten, dat deze Tepeltjens veel dikker zyn, als de uyteynden der Zenuwkens zelfs, waar uyt ze voorkomen, 't geen men ook ziet in de uyteynden der Slag-aderkens, van de ingewanden, dewelke ook dikker zyn, als wel de Takskens zelfs.

Ten zesden. Het gebruyk aangaande, ik vertrouw dit Tepel-zenuwagtig Lighaam het werktuyg te zyn van 't gevoel; en hier van daan komt het, dat dezelve Tepeltjens van haar bekleetzel (*Epithelia*) ontbloot zynde, 't zy door scherpe humeuren, vehemente medicamenten of andere zaken, de Lyders zoo pynelyk zyn.

N°. XLI. Een Vles met vogt, waar in onthouden werden beyde de Lippen en Voorlippen (*Prolabia*) als mede een deel van de Wang, en dat uyt een Mensch.

Aanmerkt hier, dat de Lippen en Wangen haar bestaan hebben uyt een oppervelleken (*Epidermis*) vel, vet, Musculeuse, Klierige, en Tepelzenuwagtige substantie, als mede uyt een inwendig bekleetzel (*Epithelia*),

waar by men zoude mogen voegen het netwyze lighaam van Malpighius, hoewel het hier ter plaatze wegens deszelfs dunte naauwlyks gezien kan werden in een Mensch.

In dit gepraepareert voorwerp ziet men ook, na het scheyden van haar uytwendig bekleetzel (*Epithelia*) het Tepel-zenuwagtig wezen, de Klieren der Lippen, het vel, het vet, de rest komt ons hier niet in 't gezigt.

N°. XLII. Het Oor van een Kindje levendig van couleur.

N°. XLIII. Het gedarmte van een jong Schaapje, zeer net toebereyt, en in een drooge vles bewaart.

N°. XLIV. Het gedarmte van een Kindje van ontrent vier Maanden dragts, zeer wit; 't zelve houd in zyn handje het zeldzame zaad van de *Palega Pajaneli* Hort. Mal. hebbende de gedaante van een Zon.

N°. XLV. Een Vles met vogt, waar in bewaart werd een hand van een Kindje, 't welk een stuk van 't dunne harssen-vlies uyt een Mensch vast houd, 't geen zeer rood van couleur is, wegens het opvullen der Slag-aderkens, tot het uyterste uyteynden toe.

N°. XLVI. Een groot stuk van des Longs Slag-ader in vogt opgehangen, dezelve is zoodanig toebereyt, dat men derzelver zagte en sappige uyteynden zien kan, en is deze praeparatie onder alle de voorgaande, uytstekend wel uytgevallen.

N°. XLVII. Een drooge Vles met de geraamtens van twee muyzen, waar van de eene met een der agterste pooten zig staande houd op een kleen Eytje van een Hoen, 't welk in een gemeen Hoender Ey in 't opslurpen is gevonden, en uytgehaalt.

Aanmerkt, dat deze twee Geraamtens op den andere zittende, gants geen vreemd steunzel hebben tor haar vastmaking, maar staan op hare eyge beenen, hoewel andere Ontleders het contrarie gewoon zyn te doen.

N°. XLVIII. Een Vles met vogt, waar in te zien is de Aderige vlegtinge van een zinneloos Schaap, (zoo het geoorlooft is aldus te spreeken) wiens Bloetvaatjens als in kleene ronde bolletjens verandert zyn.

Aanmerkt, dat dit Schaap, als van zinnen berooft, liep nu tegens de Muur, dan weder in 't Water, zonder eenige bezeffinge; edog nadien ook zelfs de Herssene ontrent de zyde van de regter holligheyd eenigzins bedurven waren, kan men dit quaad in 't geheel aan de Aderige vlegtinge niet toeschryven: egter heugt het my, dat ik een zinneloos Mensche heb geopend, wiens Aderige vlegtinge alleen qualyk gestelt was.

N°. XLIX. De Herssene van dit gezeyde Schaap, levendig van couleur.

N°. L. Een Vles met vogt, en daar in een Mensche schepzelken, wat grooter als een latuw zaadje.

Aanmerkt, dat in het VI. Cabinet twee Schepselkens gevonden werden, met dit in groote byna overeenkomende; en nu doet zig hier het derde op, 't welk om beter gezien te kunnen werden, zoo heb ik op zy een doorntje gestoken. Aan de vlieskens van dit Schepselken hangt een groot stuk geronne bloets: zoo dat men 't beginzel van het Moerkoekjen beswaarlyk zien kan.

N°. LI. Het Geraamte van een Kind van ontrent 7 of 8 Maanden oudt, van wiens regter handje afhangt een van my gepraepareerde Darm-breuk, ontrent welk ongemak deze volgende zaken gezien werden.

A. Een stuk van 't Buykvlies, 't welk in zig bevat het dunne gedarmte van een Kind.

B. Een gedeelte van 't verwyderde Buyk-vlies, 't welk tot in 't sakske is komen te versakken, wegens deszelfs uytsetting. Het vel zelfs is hier weggenomen, zoo dat het verwyderde Buyk-vlies hier als een sakske ons voorkomt.

C. Het Schee-vlies, 't welk geopend is, waar in de zaatvaten worden gezien.

Iemand deze zaken beziende, zal wel haast konnen oordeelen, dat de gezeyde Vaten niet inmiddels zyn gelegen in 't verwyderde Buyk-vlies, maar wel datze van buyten tegens het zelve aanleggen, en daar aan wel vast gehegt zynde, haar bekleetzel daar van ook schynen te hebben, en niet van de binnenste oppervlakte van 't Buyk-vlies, gelyk ons de Antheuren verkeerdelyk hebben aangewezen, welk bekleetsel Schee-vlies is geheeten, (*Tunica Vaginalis.*) En nadien alle deze zaken zoodanig van my zyn toebereyd, datze ons als een levendig Darmbreuk voorkomen, zoo moet men considereeren, dat ik dit ongeval tot dien eynde alzoo heb toegesteld, op dat het haar zeer volmaakt zoude voorkomen, die in de Medicyne en Chirurgie haar komen te oeffenen, want veele hebben een verkeerde verbeelding van dit ongeval gehad. Op dat nu dit alles haar natuurlyke forme en rondigheyd zoude hebben, zoo heb ik deze breuke opgevult met Cattoen, en het gedarmte met wind.

Dit gezeyde Geraamte schynt een Neusdoekje te houden voor deszelfs Oogen-raden, gemaakt uyt een Vliesje, waar door heen duyzende van opgevulde Bloedtvaatjens loopen, verbeeldende alzoo een, die bitterlyk schreyd.

N°. LII. Het Geraamte van een Meyske ontrent van dezelfde ouderdom, van wiens regter hand afhangt het gebeente van de Borst van een Kind ontrent vyf Maanden oud, waar ontrent ik oordeele deze volgende zaken aanmerkelyk te zyn, namentlyk:

Ten eersten. Dat zeer veel Ribbens van de regter zyde op veele plaatzen gebroken, en weder geheelt zyn geworden, waar door ze ook nog zeer krom staan.

Ten tweeden. Staat ook te letten, dat de Breuken dezer Ribbens niet volstrekt zyn geweest, want dan zoo zoudenze met meer calleusheyd bezet zyn geworden; edog wegens der zelve zagtigheyd, zoo zyn de Breuken onvolmaakt, en als gekraakt geworden; of dit nu is veroorzaakt door knelling en compressie, of wel dat het Kind is getrapt geworden, weet ik niet, hoewel zulks waarschynelyk is, nadien aan beyde de zyde de Ribbens zoo qualyk zyn gestelt.

Ten derden. Verscheyde Ribbens zyn op twee plaatzen op dezelfde wyze gebroken geweest.

Ten vierden. Alle deze Ribbens schynen ontbloot te zyn van haar harde en blinkende uyterlyke substantie, waar van anderzints de welgestelde Ribbens voorzien zyn: Hier door is 't ook datze veel te zagt zyn.

Van deszelfs linker handje hangt ook af de geheele blinde Darm van een Schaap, met een stukje van de bogtige Darm, zoo dat men hier zien kan, hoe groot het onderscheyd is tusschen die van een Mensch, en die van een Schaap.

N^{o}. Het vel van 't bovenste deel des Hoofts van een Mensch, 't welk een schoteltje verbeelt; het zelve is vol van opgevulde Bloetvaatjens, zoo dat het geheel en al bloedrood ons voorkomt.

De Derde Plank.

N°. LIV. Een Vles met vogt, in welke legt de roede met de balletjes van een kint, schynende als levendig te wezen.

N°. LV. Het voetje van een Kindje in heldere vogt, 't welk zoodanig is toebereyt, dat de banden, inzonderheyd de ronde en lange, gezien konnen werden.

Aanmerkt ten eersten. Dat de ronde en lange band zig niet opdoet, ten zy de Knie-schyf van de Pesen der Spieren afgesneden zynde, nederwaarts hangt. Ziet de I. Fig. van de III. Plaat van dit VII. Cabinet.

Ten tweeden. Verscheyde Spieren afgesneden zynde, komt ons hier bloot in 't gezigt die Zenuw, dewelke door het agterste van 't Been loopt.

N°. LVI. Beyde de Nieren van een Jonge, waar van d'eene nog is voorzien van deszelfs Bynier, en een der zelve Nieren is na de lengte op-

gesneden, om alzoo eenige inwendige zaaken te konnen zien, namentlyk de Nier-tepels, de Pis-canaaltjens, &c.

N°. LVII. Een stuk van de Borst van een Kind, waar in de Spieren weegenomen zynde, die holligheden gezien werden, dewelke tusschen de Lighamen der Wervel-beenderen zitten, waar van verders kan werden nagezien het V. Cabinet, in de II. Fig. van de III. Plaat.

Ook kan men hier zien de uytwendige tusschen-ribbige Slag-aderen, van my eertyts ontdekt, en afgebeelt in 't I. Cabinet, in de III. Figuur van de III. Tafel.

N°. LVIII. De Arm van een Kind, in wiens handje gevonden werd een kleen Campernoelje (*Fungus*), dewelke een Moerkoekje met deszelfs dikke vlies verbeelt.

Aanmerkt ondertusschen, dat deze kleene Campernoelje van my gevonden is op een gedeelte van een Mensch, 't welk ik had bewaart in een vles met een matelyke quantiteyt van vogt, en hier uyt is het zelve gegroeyt. Ziet de I. Fig. van de II. Tafel van dit VII. Cabinet.

N°. LIX. Het Geraamte van een Kind van ontrent ses Maanden dragts, van wiens regter handje afhangt een stukje van 't Vlies van een Mensche Long, 't welk bloetrood voorkomt, wegens het opvullen der Bloetvaten. Dit gezeyde Geraamte is byzonder wit van couleur.

N°. LX. De teeldeelen van een Meysje in vogt bewaart, waar in te zien zyn het maagdevlies, het hooft van de kittelaar met de voorhuyt, de Nymphen, de mont van de watergang, enz.

N°. LXI. Het Geraamte van een Rot, 't welk mede zeer wit zynde, van geen vreemd toegebragt steunsel van hout of yzerdraat voorzien is, maar staat op d'eene voet; 't zelve verbeeld een danssend Geraamte, in een vreemd postuur. Tusschen deszelfs voorste pooten hout het vast een stuk van een Mensche nugtere Darm (*intestinum jejunum*), 't welk zeer rood is wegens het opvullen der Bloetvaten.

N°. LXII. Een Vles met vogt, waar in een groot stuk van de nugtere Darm van een groote Walvis werd bewaard, waar ontrent te zien is die groote overeenkomste, die de zelve heeft met de nugtere Darm van een Mensch. Alleen ziet men dat de inwendige superficie, die ik latwyze verheventheden heb genoemt, en by andere bekent staan met de naame van oog-luykende Klap-vliesen, niet na de ronte des Darms, maar confuselyk haar opdoen, als de inwendige rimpels der Menschen magen zonder eenige orde te houden.

N°. LXIII. Een stuk van de opperste Kaak van een Schaap, waar in te

zien zyn alle die Slag-aderlyke snotterige vaten, dewelke verspreyt zyn door het bekleetzel van de onderste spongieuze Beenderen van de Neus, dewelke zeer digt en met een regte cours by een loopen tot het uyterste der Neusgaten.

Wanneer ik in deze vaten een byzondere cours zag, en datze nauwlyks eenige zy-takjens van haar gaven, ook datze zelden met bloet vervult gezien wierden, zoo heb ik beginnen te twyfelen, en te onderzoeken wat van de zelve mogt zyn.

Hier op zoo heb ik de Slaap-slag-aderen op myn manier vervult, waar door zy alle te gelyk ook zyn vervult geworden, (gelyk de II. Fig. van de III. Plaat van dit VII. Cabinet aanwyst) 't welk my tot een bewys was, dezelve continueel te zyn met de Slag-aderen. Nu heb ik ook verders bevonden door het perssen van dit bekleetzel na het uyteynde van de Neus, daar door een heldere en dunne snotterige vogt uytvloed, voornamentlyk, na dat dit voorwerp een dag in 't water gelegen heeft, 't geen genoegzaam te kennen geeft, dat deze vaten te houden zyn voor uytwerpende canaalen.

Daarenboven komt my nog iets zeldsaams voor in deze canaalen, 't welk nog niet ten vollen onderzogt hebbe, weshalven zulks genootzaakt ben uyt te stellen tot op een ander tyd.

Verders staat te letten, dat hoewel deze vaten zoo distinct in een Mensch niet werden gezien; zoo is 't evenwel, dat ik nauwlyks twyfele, of zy werden mede in de neus van een mensch gevonden.

N°. LXIV. Een zeer wit Geraamte van een Kind van ontrent vyf maanden dragts, wiens linker handje een stuk van een mensche darmtje draagt, welkers bloetvaten curieus opgevult zyn.

N°. LXV. Een Vles met vogt, waar in onthouden werd een stuk of tak van de Longepyp, dewelke ik tot de uyterste eynden toe opgevult heb met een roodwassige stoffe.

Ieder Ontleder die dit voorwerp ziet, zal wel haast konnen oordeelen, dat de Figuuren by andere uytgegeven, geenzints overeenkomen met dit voorwerp. Ziet de III. Fig. van de III. Plaat van dit Cabinet.

N°. LVI. Een stuk van de regte Darm uyt een Jongen, waar in de alzoo genoemde sweetgaatjens of mondekens, zoo digt by een staan, als of het een Seef ware. Ziet de IV. Fig. van de III. Plaat van dit Cabinet.

N°. LXVII. Een gedeelte van de Maag van een onvoldrage Schaapje, door 't zelve loopen overvloedig veel opgevulde bloetvaatjens.

N°. LXVIII. Een zeer curieus Moerkoekje van een kleen Mensche schepzelke, waar aan een groot stuk geronne bloed vast zit, 't welk de

groote van 't Moer-koekje wel schynt te vermeerderen, egter zoo behoort het daar niet toe, gelyk zulks van my ook is aangewezen, in 't voorgaande VI. Cabinet.

N°. LXIX. Het Geraamte van een Muys, staande alleen op een der agterste pooten als danssende, en dat zonder eenig vreemt steunsel, het zelve houd in zyn regter en voorste poot een stuk van een opgeblaze Ader, dewelke opgesneden is, om alzo de eenvoudige Klapvliezen te zien, dewelke gemeenelyk geplaast zyn voor de uytgang der takken van de Aders.

In deszelfs linker poot houd het een stuk van een Bloed-ader uyt de hals (*vena jugularis*) van een Mensch, 't welk van twee tegen den ander staande Klapvliezen voorzien is.

N°. LXX. Een Vles met vogt, waar in te zien is de Borst van een Vrouw, dewelke na de lengte opgesneden is, om deszelfs inwendige gestalte te konnen zien; waar ontrent te considereeren staat, dat nog in deze, nog ook in andere welgestelde Borden, geen zoo zeer berugte kliertjens te vinden zyn.

De Vierde Plank.

N°. LXXI. Een droog Glas, waar in bewaart werd een stuk van de Nugteren Darm uyt een Mensch, wiens tweede of Celluleus vlies zeer perfect gezien kan werden.

N°. LXXII. Een stuk van 't Darm-scheyl, wiens slag-aderen opgevult zynde, de Klieren van 't Darm-scheyl bloed-rood haar vertoonen.

N°. LXXIII. Een stuk van 't vel van een Oliphant.

N°. LXXIV. Een moot van een mensche roede, waar in te zien is, dat het kleene spongieuze Zenuwagtig lighaam de gantsche watergang omringt; en dat dit niet alzints zoo gevonden werd, heb ik hier voorheen getoont.

Merkt ondertusschen, dat in dit voorwerp alle de drie Spongieus-Zenuwagtige Lighamen met een wassige stoffe zyn opgevult.

N°. LXXV. De Lever van een Kind van ontrent zes Maanden dragts, dewelke steenhard gebalsemt, en van over zeer veel Jaaren by my is bewaard geworden.

N°. LXXVI. Een Doods-hoofd van een Schiltpadde, wit van couleur zonder de onderste kaak.

Uytlegginge Van de plaaten van 't zevende cabinet.

De Eerste Tafel.

De I. FIGUUR wyst ons aan de Milt van een Jonge Reusinne.

A.	*De uyterste uyteynden der bloetvaten, dewelke ontdaan of van den andere geweken zyn, zyn zo fyn als dons of kattoen; edog, voor dat ze ontdaan waren, verbeelden zy Kliertjens te zyn.*
B.	*Deszelfs uyteynden, die ten deele ontdaan zyn.*
C.	*Een gedeelte van de superficie dezes Milts, dewelke niet ontdaan is.*
D.	*Des Milts slag-ader.*
E.	*Des Milts Ader.*
F.	*Groote kuyltjens, voortkomende door het afhalen van 't Vlies, 't welk de Milt bekleed.*
G.	*Kleender kuyltjens, door dezelve oorzaak voortgebragt.*

Door de II. FIGUUR werd verbeeld de aderlyke vlegting (*Plexus Choroideus*) uyt dezelve Reusinne, dewelke wel zeer lang, maar ook zeer teder van wezen is.
De III. FIGUUR verbeelt een stuk van 't harde Harssenvlies uyt een Mensch, wiens oppervlakte hier gezien werd.

A.	*Een stuk van 't harde Harssenvlies.*
B.	*Veel byeenstaande Geerstgelykende Lighaamtjes, dewelke het hoofd van een kleene speld niet overtreffen.*
C.	*Dezelve Lighaamtjens haar eenzaam vertoonende.*
D.	*De Kuyltjens, dewelke in de langwerpige groef gevonden werden.*
E.	*Een stuk van 't harde Harssenvlies, bezyden de langwerpige groef.*
F.	*De langwerpige groef opgesneden, en op de zyde wat omgeslagen, om deszelfs holte, en 't geen daar verders in is, te konnen zien.*

De IV. FIGUUR *vertoont ons de gezeyde Lighaamtjens, dewelke uyt de groef zyn genomen, en zyn eenige der zelve als met steentjens voorzien.*

De Tweede Plaat

Verbeelt ons vyf FIGUUREN, waar van de

1. Een Arm van een Kind vertoont, in wiens hand onthouden werd een [*fungus*] Campernoelje, dewelke van my gevonden is op een stuk vlees van een Mensch, verbeeldende een kleene Nageboorte.

A.	*Een vliesgelykende uytspanzel, 't welk het vlies Chorion niet qualyk gelykt.*
B.	*Een Campernoelje, een kleen Moerkoekje niet qualyk gelykende.*

De II. FIGUUR verbeeld een stuk van de Herssene uyt een Mensch, langs wiens oppervlakte boven het dunne Harssen-vlies veel blaasjens werden gezien van verscheyde forme, verbeeldende niet onaardig eenige watervaten; deze egter zyn niet anders, als afwykingen en verheventheden van 't Spinneweb gelykende vlies (*Tunica Arachnoidea*) welke verheventheden haar opdoen, als men behendig met een blaas-pypje tusschen het Spinnewebs wyze en dunne Harssen-vlies blaast. Myn voorneemen was wel deze Harssene te bewaren; maar nadien het my onmogelyk was, de wint te houden in deze verheventheden of valsche vaatjens, heb ik dezelve niet bewaart. Ziet verders hier over na myn Anatomische Programma, 't welk van de Somer in druk is uytgegaan, waar in ik gezegt hebbe, nooyt eenige opregte Watervaten in Harssene, nog in deszelfs vliezen gevonden te hebben, en dat ik my ook zeer veel zal verpligten aan hem, die my 't minste takje van een waar watervat (*Vas Lymphaticum*) voorzien met twee tegens den andere staande Klapvliesjens, zal aanwyzen.

A.	*Een gedeelte van de Harssene.*
B.	*Zoo genoemde, dog valsche Watervaten.*

De III. FIGUUR wyst ons aan een stuk van 't buykvlies van een waterzugtige Vrouw, 't welk vervult is van waterblaasjens.

A.	*Een stuk van 't buykvlies.*
B.	*Waterblaasjens.*

Uytlegging van de IV. figuur.

A.	*Een stuk geronne bloed.*
B.	*De vliezen, dewelke het beginsel van't schepselke omvangen.*

C. *Het begin van't Navelstrengetje, 't welk het beginzel van't schepzeltje in dikte byna overtreft.*

D. *Het Hoofdje van 't Schepzeltje, waar in men het begin van een der twee oogen zien kan.*

E. *Deszelfs rugge.*

De V. FIGUUR wyst aan beyde de Lippen van een Mensch met een kleen gedeelte van de wangen.

A. *Het vel met deszelfs vet.*

B. *Het bekleetzel der Lippen, en dat der wangen.*

C. *De Zenuwige Tepeltjens, fluweel gelykende.*

D. *De opening des monds.*

Verklaring van de III. plaat.

IN de I. FIGUUR werd ons aangewezen de onderste aan was van 't Dye-been, met deszelfs Kniefchyf, en ronde en lange band.

A. *De onderste aanwas van 't Dye-been.*

B. *De slag-aderkens loopende langs de zyde van 't Kraak-been.*

C. *De ronde en lange band, waar door de Knieschyf onder andere ook vastgehegt werd aan de onderste aanwas van 't Dye-been.*

D. *De vaten, en inzonderheyd de slag-aderkens, dewelke door het kraakbeen van de Knieschyf loopen.*

E. *Het overblyfzel der Pezen van de spieren, dewelke het scheen-been uytsteken, waar aan de Knieschyfook vast zit.*

F. *De afhangende Kniefchyf.*

De II. FIGUUR wyst ons aan de sponcieuse beenderen van de Neus van een Schaap.

A.	*Een gedeelte van't tusschen-scheytzel van de Neus, 't welk wat uyt zyn plaats is geduuwt, om alzoo de sponcieuse beenderen beter te konnen zien.*
B.	*Een van de opperste sponcieuse beenderen, door wiens bekleetsel veele vaten loopen, en dat met een andere cours, als wel die, dewelke door het bekleetsel van de onderste sponcieuse beenderen haar verspreyden.*
C.	*Het onderste gedeelte van 't tusschenscheytsel van de Neus.*
D.	*Een van de onderste sponcieuse beenderen, door wiens bekleetsel zeer veel slag-aderlyk-snotterige* (Arterio-pituitosa) *vaten loopen, en dat op een geheel andere wyze, als wel de Slag-aderkens van't bekleetsel der opperste sponcieuse beenderen.*
E.	*De mondekens der vaatjes, waar door het dunne snotterige vogt in de levendige uytloopt, en uytgeperst kan worden in de doode voorwerpen, en dat in't onderste gedeelte van't gezeyde sponcieus been.*

De III. FIGUUR betekent een tak van de Longe-pyp, dewelke tot het uytterste toe met een roodwassige stoffe is vervult.

Hier kan men nu zien het groot onderscheyd tusschen deze. Figuuren, en die, dewelke van andere in 't ligt gegeven zyn.

De IV. FIGUUR wyst ons aan een stuk van de regte Darm uyt een Jongeling, waar van men in de binnenste oppervlakte beschouwen kan de ontelbaare openingtjens of mondekens.

De V. FIGUUR verbeelt een ontaarde slag-aderlyke vlegting uyt de Herssene van een Schaap.

A.	*Het vliesig wezen, 't welk nederwaarts afhangt.*
B.	*Deszelfs uytgestrekt gedeelte.*
C.	*Slag-aderkens voor het grootste gedeelte de slag-aderlyke vlegting makende, in ronde bollekens verandert.*

De VI. FIGUUR wyst aan

A.	*Een tak van een Afrikaans gewas, 't welke genaamt werd Afrikaanse plant met porceleyn-bladeren, in't* 1. *deel van de* Hort. Amstelod. *beschreven.*
B.	*De kleene vyfbladige bloempjens, met haar bloeyend steeltje.*
C.	*Een vals of onwaar vlies, van my toebereyt uyt myn eygen bloed na een aderlating, door het gints en weder slingeren van een takje door het bloed. Ziet verders de beschryving hier boven vermelt.*

De Vierde Tafel.

IN de I. FIGUUR werd verbeelt een stuk van de Colyk-darm, met deszelfs blinde Darm, en worm-wyze uytsteeksel, uyt een Reusinne.

A.	*Een deel van de Colyk-darm.*
B.	*Een deel van de bogtige Darm.*
C.	*Het wormwyze uytsteekzel.*

De II. FIGUUR verbeelt een stuk van de bogtige Darm uyt een Mensch, waar in gevonden werd een tegens natuurlyk vertrek.

A.	*Het onnatuurlyk vertrek, het hoofd van een viervoetig gedierte verbeeldende.*
B.	*Een deel van den bogtige Darm.*

De III. FIGUUR verbeelt ons byna het zelve uyt een ander Mensch.

A.	*Het onnatuurlyk vertrek.*
B.	*Een deel van de bogtige Darm.*

Het achtste anatomisch cabinet,

Op wiens grond, of eerste Plank, deze navolgende zaaken gevonden werden.

N°. I. **E**En kleen kasje uyt Cederen hout gemaakt, waar in bewaart werd het Geraamte van een jong geboore Kindje, 't welk geen Herssene in deszelfs hoofdje had, als het ter Waereld kwam.

Aanmerkt ten eersten, dat dit Doodshoofdje zonder eenige holligheyd bevonden werd, zo dat het niet het allerminste gedeelte van Herssene in zig heeft konnen onthouden.

Ten tweede, alle de Wervelbeenderen van den Hals zyn niet alleen van achteren in tweën gespouwen, en zonder rugmerg, maar ook zelfs eenige van de bovenste des Borsts; edog de onderste van de Borst, als mede die van de Lendene, waren welgestelt en ongeschonden: zo dat ik in de onderste Wervel-beenderen van de Borst een weynigje welgestelde Rugmerg heb gevonden; in de holte der Lendene Wervel-beenderen, waren de Zenuwen welgestelt.

Ten derde, alle de andere beenderen zyn van natuurlyke groote, en ook welgeconditioneert.

Ten vierde, al wie de Figuur van dit Geraamte zien wil, die kan dezelve vinden in de (*Specilegio*) naleezing van de Ed: Heer *Kerkring*, alwaar men dit Geraamte na 't leven afgebeeld kan zien, doch kleender als 't leven, met deze naam, *Een Monster, 't welk beter een nikker als mensch gelyk is.*

N°. II. Boven dit kasje is nog een ander geplaast, mede uyt Cederen hout, waar in gevonden werden drie opperdelen van Herssen-pannen, van pas geboore Kindertjens, waar onder een is, aan 't welk nog vast zit het harde Harssen-vlies, voorzien met zeer konstig opgevulde slagaderen.

Aanmerkt hier, dat de langagtige groef van 't harde Harssenvlies ook vervult is geworden, wegens de artificieele opvulling der slagaderen, het geen de Heer *Willis*, en ook zyne navolgers, sustineren, immediatelyk te geschieden door de slagaderen; maar dat het contrarie daar van waar is, blykt hier klaar in dit voorwerp, waar in men kan zien, dat deze opvullinge van de langagtige groef onmiddelyk voortgekomen is uyt de Aderen, en niet uyt de Slagaderen: want de Slagaderen vervult zynde, zo wierden ook aanstonds de Aderkens op verscheyde plaatzen vervult, wegens haare onderlinge mondelyke vereenigingen; en zo is verders deze stoffe uyt de gezeyde Slagaderen overgegaan tot de Aderen, en uyt deze Aderen in de langwerpige Groef.

Nu deze onze opvulling geschiet niet met eenig gewelt, gelyk zommige voorgeven, maar zagtjens en met verdrag: hierom is 't ook, dat men niet de allerminste uytspatting in dit voorwerp zien kan. Daarenboven zo is 't, dat deze wassige stoffe (die men hier ziet in de langwerpige groef) myn gevoelen zal versterken, aangezien dezelve zeer ongelyk, en als gebroken of van een gescheyden is, in tegendeel ziet men ze hier in de Slagaderen egaal, effen, en als rood coraal, en is deze ongelykheyd van wassige stoffe in de gezeyde groef voortgekomen wegens het bloedt, 't welk tot in de groef voortgedreven zynde, zig niet egaal heeft konnen vermengen met de wassige stoffe.

In het tweede en derde voorwerp van 't opperste dezer Harssen-pannen, kan men klaarlyk zien de manier en wyze, hoe het Bekkeneel ontrent de naaden des Hoofds straalswys groeyt, en zulks komt geensins voort uyt het harde Harssenvlies, nog ook uyt het vlies, dat het Bekkeneel van buyten is bekleedende, maar uyt een lymige stoffe, die tussen beyde de gezeyde vliezen in zit.

Daarenboven kan men hier ook zien, hoe groot de distantie is, tusschen de Opperhoofds en Voorhofds beenderen van een jong geboore Kindje, welke distantie in 't baaren zeer voordeelig is; dog dezelve, die in de eene grooter, in d'andere kleender is, is van de Autheuren in haare afbeeldingen, na ik zie, niet al te wel uytgedrukt, om datze die hebben laten afbeelden na drooge Geraamtens van pas geboore Kinderkens, waar in zig zulks niet vertoond.

Ook kan men hier zien het waare gestel van de Fontanelle of opening des Hoofds in pas geboore Kinderkens, en dat zoals 't in 't leven is.

N°. III. Een Kasje uyt Indiaaasch hout gemaakt; in wiens laatjens bewaard werden verscheyde darmkens van kleene Kinderkens, op verscheyde wyzen toebereyd.

N°. IV. Boven dit gezeyde Kasje vind men een kisje, of vierkante doos uyt zodanig hout ook toebereyd, waar in bewaard word een stuk van de Borst van een Kind, door het balsemen hart gemaakt.

Aanmerkt ten eerste, van binnen is het Borst-vlies (*Pleura*) voor een gedeelte gescheyden van 't volgende Celluleuze-vlies, waar onder dan het Ribben-vlies (*Periostium*) in 't gezicht komt, zoo dat 'er drie vliezen in de binnenste oppervlakte van de Borst gevonden werden.

Ten tweede, kan men in dit gebalsemde voorwerp ook zien de tusschen-ribbige vaten; want de slagaderen vervult zynde, zoo is 't ook, dat te gelyk door die zelvige opvulling de Aderen vervult zyn geworden.

Ten derde, op wat wyze de draden van de in en uytwendige tusschen-ribbige spieren gestelt zyn, zulks kan men hier ook zien, als mede de vereeniging van de tusschen-ribbige vaten met die van de inwendige Mamtakken.

N°. V. In het volgende kasje, uyt het zelve hout gemaakt, werd gevonden een monstreuze en zeer groote Nier uyt een Mensch, dewelke een vles is verbeeldende, en om deze forme te houden in zyn natuurlyk postuur, zo heb ik ze met Kurk opgevult.

N°. VI. Een Kasje uyt Cederen hout gemaakt, in wiens

Eerste of onderste laadje gevonden werden de beenderkens van 't gehoor, en dat in een zeer groote quantiteyt, deze zyn gehegt op de toppe van de doorne van de doornige kaarse uyt America, met zeer lange doorne, (*Cerei Amer: spinosi spinis longissimis*) en zyn deze van onder gehegt, of vastgemaakt, op kleene pedestalletjes van Indiaans hout.

Aanmerkt. Zommige dezer beenderkens van 't gehoor zyn zodanig vastgehegt aan de gezeyde doorntjes, datze haar natuurlyke plaatze verbeelden, zo als die in 't hoofd of in de busse (*Capsa*) geplaast zyn; andere in tegendeel zyn apart op doorntjes vastgehegt, alle het welke zoo toebereyd zynde, geeft een aangenaamheyt aan de beschouder.

Onder alle deze voorwerpen, die veel in getal zyn, werd ook een doorntje gevonden, waar aan gehegt zyn de beenderkens van 't gehoor uyt een pas geboore Kindje, dewelke onordentelyk aan een vast zyn, 't welk ongetwyfelt een doofheyd aan die zyde zoude veroorzaakt hebben, indien 't in het leven had gebleven.

De tweede Laade onthoud in zich kleene pedestalletjens, waar aan vastgemaakt zyn met de gezeyde doorntjes, en andere behoeftens, de werktuygen van 't gehoor, namentlyk de drie halfmanige Canaalen, met haar portaal (*Vestibulum*) Slakkehuyske, en deszelfs beenig tusschenscheytzel enz.

Daarenboven kan men hier ook zien eenige der Tyd-beenderen van jong geboore Kinderkens, onder dewelke nog een gevonden word, waar aan nog

zitten het ronde beentje (*os Orbiculare*) en ook twee gehoor-beenderkens, namentlyk het Hamertje en het Aanbeeltje: Ook is 't Steeltje aan 't Hamertje nog vastzittende aan 't Trommelvliesje, 't welk met veel bloet-vaatjes verrykt is.

Men moet daarenboven aanmerken, dat het gezeyde Trommelvliesje in dit voorwerp nergens gekwest of afgescheyden is van 't ronde beentje, veel minder van de natuur met eenige opening is voorzien of begaaft geworden: ook zo heb ik onlangs de holte daar de beenderkens van 't gehoor in zitten (*Capsa*) met quiksilver vervult door de Canaal van *Eustachius*, maar gants geen quiksilver konde zyn uytgang vinden naar buyten in 't uytwendige oor.

Datter egter in welgestelde Menschen, zo een opening gevonden werd, tusschen het Trommelvliesje en 't Ronde beentje, zulks geven eenige voor; edog ik heb het tot nog toe niet konnen vinden.

De zelfde Laade, als mede de volgende derde en vierde, zyn ook voorzien met verscheyde werktuygen van 't gehoor, dewelke al te zamen hier te verhaalen en aan te wyzen, vinde ik niet raadzaam, ook laat zulks de tyd niet toe.

N°. VII. Boven dit Kasje is nog een kleender geplaast, in zig onthoudende de Lyfmoeder van een Vrouw, dewelke ontrent vier Maanden swanger was geweest; in deze Lyfmoeder werd het Kind nog gevonden, 't welk van my te gelyk met de Lyfmoeder is gebalsemt, en steenhard gemaakt zynde, nu van my al over 44 jaren zyn geconserveert geworden, met dit opschrift:

IN DESELVE GEFORMEERT, GESTORVEN, EN BEGRAVEN.

Aanmerkt ten eerste, dat het wel zeker is, dat de Lyf- of Baar-moeder een ronde gedaante aanneemt, ten tyde datze bevrugt is geworden, maar dat zy die ronte gehouden heeft in 't prepareren en balsemen, is van geen kleene consideratie, ja zeer moejelyk om te doen; immers zo veele als ik 'er voor deze van andere heb gezien, dezelve waren in een gekrompen, en in een geheele andere gedaante verandert.

Ten tweede. In die tyd van swanger gaan, zo is 't, dat de Eyer-wegen niet alleen, maar ook zelf de ronde en lange banden, die gemeenelyk alleen lange banden geheten zyn, verre wyken van de grond des Lyfmoeders, en zulks is hier klaar te zien.

Ten derde, hoe naauw de Scheede des Lyfmoeders haar vereenigt met de regten-Darm en Blaase, byna zonder het tusschenkomen van iets anders, kan men hier zien; waar door de Scheede in een swaare baring

ontstoken, en met versterving bezet zynde, den regten-Darm, als mede de hals van de Blaze, niet zelden te gelyk ook met dezelve quaale aangedaan werden.

Ten vierde, in deze toebereyding heeft ook de Blaas zyne natuurlyke rondte behouden, en dat zonder deuken of putten, hoewelze opgeblazen, door 't balzemen verhart, geopent en 44 jaaren lang zoo is bewaart geworden; en hoe beswaarlyk het is zonder deuken deze rondte zoo lange jaaren te bewaaren, weeten zy alleen, die zig tot dat doen begeven.

Ten vyfde, aan de zyde van dit voorwerp hangt aan een zyde draad een stuk van een Blaas van een ander persoon, waar in klaar te zien is de schuynsche inplanting der Water-peezen in de Blaas, 't welk het zelve doet, 't geen de Klapvliezen gewoon zyn te verrichten.

Ten zesde, in hoe verre de Scheede des Lyfmoeders haar komt te verlengen in de bevrugte Vrouwen, zulks kan men hier zien; want zoodanig een verlenging met de voorste vinger onderzogt zynde, geeft onder anderen tekenen, ook te kennen een Vrouw bevrugt te zyn.

N°. VIII. Op de grond van dit Cabinet werd ook een Scheenbeen van een Mensch gevonden, 't welk in myne Anatomische en Chirurgicale Aanmerkingen in 't Jaar 1691. uytgegeven, beschreven en afgebeelt staat: en nadien de Plaatsnyder 't zelve niet al te wel verbeeld heeft, zoo ben ik te rade geworden, 't zelve op nieuws weder te doen verbeelden; te meer, alzoo het zoo een raare zaak is, dat ymand daar aan zoude konnen twyffelen.

Het is aanmerkenswaardig; dat in dit Been, ('t welk lange tyd door de bederving uytgegeten zynde,) ten laasten door de kragt van de natuur, uyt deszelfs holte is uytgeworpen een hol stuk beens, rondagtig van gedaante. Ziet de II, III, en IV. Fig. van de III. Plaat van dit Cabinet.

Considereert daarenboven, dat de Herssen-Panne van een Mensch twee op een leggende Schyven heeft, die men Tafels noemt, (*Tabulas*) en dat tusschen dezelve een spongieus-beenige substantie zit, 't welk *Diplöe* geheeten is, en dit alles is zoo gemeen, dat de minste Baartscheerder daar van niet onkundig is; edog, dat het Scheen-been niet ten eenemaal daar van ontblood is, ook in eenige Menschen twee Tafels, en een weynigske van het Diplöe daar in gevonden werd, zulks is aan een yder niet bekent; ik sta wel toe, dat men het in alle Scheen-beenderen niet kan toonen, egter zo heeft het in zommige plaats, gelyk men zulks ten mynen huyze kan zien.

Wy hebben de Herssen-Panne in een bejaart Mensch meermalen bevonden zonder Diplöe, en de twee Tafels met den anderen vereenigt te zyn.

Dit Scheen-been, waar van wy nu handelen, is buyten twyffel ook met twee Tafels, en tusschen dezelve met Diplöe voorzien geweest, zo dat den etter ten laatste tussen de twee Tafels is gepenetreert, en het Diplöe geconsumeert zynde, is de binnenste Tafel van de buytenste komen te scheyden, en is zo verders van de natuur uytgeworpen in de gedaante van een ronde Fistul of Pype.

De zeer welgeoeffende Heer Professor *du Verne*, heeft dit voorval, zo my berigt is, ook gehad; zo dat ons niet zelden zodanige voorwerpen voorkomen, daarwe ons zegel niet zouden willen aanhangen, ten waar wy zulks quamen te zien.

Dagelyks komender te mynen huyze, die myne geprepareerde zaken ziende, volmondig zeggen, nooyt zoude ik het gelooft hebben, zo ik dit zo klaarlyk niet had gezien. Ziet, gelyk boven is gezegt, de II, III, en IV. Fig. van de III. Plaat.

De Tweede Plank.

N°. IX. Een droog glas met het dunne gedarmte van een Kind, waar aan nog vast zit het Darm-scheyl met de opgevulde Bloedvaatjens.

N°. X. Een stuk van de Lever van een Waterzugtig Mensch.

Aanmerkt. Dat de gantsche Lever uyt Blaasjens was bestaande, dewelke in haar onthielden een lymwaterige vogt: en alzo waren alle de Bloedvaten, zo groote als kleene, waar uyt byna de gansche Lever is bestaande, in zodanige Blaaskens verandert. Ziet hier over na het voorgaande VII. Cabinet, waar in verders over deze zaken gehandelt werd.

N°. XI. Een droog glas, en daar in een gedeelte van de Borst van een Kind, 't welk door het balzemen hard gemaakt is.

Aanmerkt ten eerste, dat het afhangende stukje Vels, zeer vol is van opgevulde Slag-aderkens, die zo fyn zyn als Dons of Catoen.

Ten tweede, dat het Borst-vlies (*membrana pleura*) voor een gedeelte hier van 't ondergelegene Celluleuse Vlies, ook van 't Beene-vlies is gesepareert, en afhangent.

N°. XII. Een droog glas met twee Water-Peesen van Menschen, waar van de eene de natuurlyke gestalte en wyte, die een stroo-halm niet overtreft, aanwyst. d'Andere in tegendeel, is door de menigvuldige steentjes, die daar door zyn gepasseert, zo wyt geworden, dat men daar in, op zommige plaatzen, een pink steken kan, en is zulks te houden voor een beneficie van de natuur: want als de steentjes door de Pisleyders passe-

ren, ('t welk niet zonder groote pyne toegaat) zo verwyden zy dezelve, en zettenze uyt, en na der zelver uytzetting, zo blyven zy alzo verwydert. Het contrarie blykt in de Blaas en Lyfmoeder, na het uytdryven van 't Water of Kind; want als die haar ontlast hebben, krimpen zy weder in, en krygen haar voorgaande gestalte.

N°. XIII. De Elleboog en Handje van een Kind in een vles met vogt, zodanig toebereyd, datze nog schynen te leven.

Aanmerkt ten eerste, dat het Handje een gedeelte van 't dunne Herssenvlies schynt gegrepen te hebben, en alzo hangt 'er een gedeelte van 't zelve van de Vingertjens, die aardig zyn gebogen, af, waar in men de byzondere fynte der Slag-aderkens zien kan, dewelke mede als dons voorkomen, en zyn derzelver donsige uyteynden niet anders als deeltjens van de schorsige substantie der Herssene, zulks zoude niet klaar konnen gezien werden, ten ware het in de vogt gelegen was, en dat de Slag-aderkens opgevult waren met een rood-wassige stoffe.

Ten tweede, aan de eene zyde heb ik een takje Wynruyt gestoken, op dat het voorwerp te beter in 't gezigt zoude komen, zig nu aan eene zyde houdende.

N°. XIV. De Hom van een kleen Walvisje, 't welk in een vles met vogt gelegen, zeer wonderlyk van maakzel is.

N°. XV. De Moerkoek van een Vrouw, die ontrent zeven maanden zwanger was geweest: dezelve is hard gebalsemt, staande op een Pedestal: Ontrent dezelve staat te considereeren, dat deszelfs Navel-streng na de kant maar een duymbreed van de omtrek zig gezet heeft, 't welk zeer voordeelig is in 't krygen van de Koek, na dat het Kind ter wereld is gekomen; want in die gelegentheyd, scheyd zig de Koek ligt van de Baarmoeder af; in tegendeel, wanneer zig de streng ver van den omtrek, en na 't midden van den Koek komt te zetten, dan zyn de Vroedvrouwen genootzaakt haar hand in 't lighaam te brengen, en met haar voorste vinger de Koek te doorbooren, en zo verders van de Lyfmoeder te scheyden. Hier over kan men nazien myne Anatomische en Chirurgicale aantekeningen.

Aanmerkt ten eerste, dat de Moerkoek door het balsemen verhard zynde, haar natuurlyke ronte heeft behouden: dat nu zulks moeyelyk is te doen, zal niemand ligt tegenspreeken.

Ten tweede, zyn alle de groote bloedvaten, waar uyt de Moerkoek is bestaande, opgevult, zo dat men haare cours met plaisier kan vervolgen.

N°. XVI. Een droog glas, waar in gevonden werd een stuk van 't Vel van een Mensch, waar door zo veel met rood was opgevulde bloetvaatjens loopen, dat dit Vel byster rood zig vertoont, en met vergroot-

glaazen gezien zynde, vind men derzelver uyteynden zo fyn als dons of Catoen.

N°. XVII. Een glas met vogt in zig onthoudende een groot stuk van de Testicul van een schaap 't welk ik heb ontwonden.

Aanm. Dat de Testiculen der mannen uit loutere vaten haar bestaan hebben, zulks heeft ons de voortreffelyke Ontleder *Regnerus de Graaf* ontdekt, met wie ik veele jaaren een vriendelyke ommegang heb gehad.

Datmen deze vaten in een mensche Testicul zeer klaar zien kan, is een yder genoeg bekent; edog dit stuk van de Testicul kan niemand, als met de allergrootste verwondering van Gods vermogentheyt aanschouwen, wegens de veelheid en subtielheid dezer ontdaane vaatjens.

N°. XVIII. Met geen minder verwondering kan men dit stuk van 't dunne Herssen-vlies beschouwen, waar door heen duizende, ja ontelbaare bloedvaatjens passeeren.

Al wie dit voorwerp komt te zien, die heeft ligt konnen afnemen, dat het duizenste deel dezer slag-Aderen genoeg waren, om aan dit vlies 't voedzel en warmte toe te brengen, aangezien het byna zo dun is in dit voorwerp, als het rag van een Spinne, derhalven zo zyn haar uiterste uiteynden tot een geheel ander gebruik gedestineert, namentlyk om de schorsige substantie van de Herssene te maken: Hier van komt het ook dat men dit vlies van de schorssige substantie der herssene, zoo beswaarlyk kan scheyden in een welgesteltheyd van de zelve in een dood lighaam: hier van is verders gehandelt in de voorgaande Cabinetten, en brieven.

N°. XIX. Het Net van een mensch zeer netjens bewaart in een vogt, in 't zelve kanmen niet het allerminste gaatje zien.

N°. XX. Een stuk van de Opperkaak uit een onvoldrage kalfje, waar in men kan zien de slagaderlyke snotvaten, dewelke door het bekleetzel loopen, waar mede de onderste-sponcieuse beenderen van de neus bedekt zyn; deze vaten loopen zeer dik en digt by een, en dat met een regte cours, tot het tipje van de Neus, hier over kan men na zien het VII. Cabinet en deszelfs Figuur in een hamels opper-kaak, t'eenemaal overeenkomende met dit voorwerp.

Aanm. ten 1. Dat in dit voorwerp de spelonk van den curieuse Ontleder *Higmorus* afgebeelt, van my hier is open gemaakt, ten eynde men het zeer dun vlieske, den gezeyde Spelonke van binnen bekledende, van ons konde gezien werde, en het is verwonderings waardig te zien, hoe zeer veel slag-aderkens, door dit gezeyde vliesken passeeren.

Ten tweede, in de Traan weg (*Ductus Lachrymalis*) heb ik een Stilet gestoken, om alzo deszelfs cours en eynde te konnen zien.

N°. XXI. Een vlees-agtige klomp, dewelke van een oude vrouw uyt haar baar-moeder is afgegaan, welke t'onregt van andere voor een *Mola* aangezien en gehouden wierd.

En wat men te houden heeft voor een zoo genaamde *Mola* kan men na zien in myne Anatom. en Chirurg. Observatien, ook in de voorgaande Cabinetten.

N°. XXII. Een vles met vogt, waar in gezien word de arm en hand van een kind, 't welk levendig van couleur is, 't zelve heeft in zyn handje een Surinaamse hagedis, van de Inwoondere *Sauvegarde* geheten; de vingertjens van 't kinds handje zyn zoodanig geboogen tot het aangrypen, als of zy levendig waren.

N°. XXIII. Een droog glas, en daar in een stuk van de bogtige, en Colyk-darm, als mede de Blinden darm uyt een hond.

Hier staat aan te merken, hoe groot een onderscheyt 'er is tusschen de Blinde-darm van een mensch en die van een hond, als mede tusschen de Klap-vliezen van de Colyk-darm dezer beyde; in die der menschen is de Blinde-darm zeer kort en ruym, in honden heel lang en wyd. In den ingang van de Colyk darm vindmen eygentlyk in de honden, geen twee tegens den andere staande Klapvliezen, gelyk die in de menschen haar op doen, na dat deze darm is vervult met vuyligheyt of met wint, maar in deszelfs plaats vinden wy een ronde circul, gelyk ook in de menschen gezien werd als de Colyk-darm opgeblazen, of met vuyligheden vervult is.

N°. XXIV. Een vles waar in te zien is de onderste Kaak van een mensch, waar aan de Tong, natuurlyk van couleur, nog vast zit, en dat in de vogt.

Aanmerkt, dat alle Zenuw-tepeltjens hier zeer aardig, uyt de oppervlakte van de Tong haar komen te vertoonen, als mede aan de zyde van 't toomtje des Tongs de mondekens van de kaaks quylvaten; in een der zelve heb ik een doorntje van de Americaansche doornige Karssen (*Cerei Americani spinosi*) gestoken.

N°. XXV. Het Hart van een jong kintje met desselfs stronk van de groote slag-ader, door het balsemen steen-hard geworde zynde; uyt het bovenste van de groote slag-ader komen drie kloeke takken, dewelke na boven lopen, waar van de middelste een der twee slaap-slag-aderen is, namentlyk de linker, de rechter in tegendeel ziet men hier uit de regter sleutel-beenige slagader voort komen: uyt de slinker zyde doet zig op de Onder sleutel-beenige, en uyt dezelve de linker wervel-beenige, Onder-oxelige, de Musculen ook de inwendige Slinker Mam-slagader, en dat te considereren staat, alle deze zaaken hebben haare natuurlyke plaatze en cours.

Daarenboven kan men hier zeer bequamelyk zien de halfmaanige Klapvliezen, te onregt by andere *Sigmoides* geheten, ik zegge te onregt, nadien zy in 't geheel met de halfmaanige Klap-vliezen over een komen, en alzoo moetmen geen byzondere naam maken buyten noodzakelykheyd; de Klapvliezen van 't Hart, dewelke half-maanig zyn, staan in 't uytkomen der slag-aderen uit het Hart, en die voor de Aderen des Harts staan, zyn alle drie-puntig.

In het zelve voorwerp kanmen niet alleen de half-maanige Klap-vliezen in 't uytkomen van de groote Slag-ader zien, maar ook desselfs Ooren van 't Hart.

N°. XXVI. Een vles met vogt en daar in het dunne Herssen-vlies van een mensch, wiens Slag-aderkens zeer curieus vervult zynde, men op zommige plaatzen zeer bekwaam zien kan de schorsige substantie van de Herssene.

N°. XXVII. Een vles met vogt, waar in gezien werd een stuk van de borst van een kleen kind, waar in zig vertonen de uitwendige Tusschen-ribbige slag-aderen, dewelke van my ontdekt, en afgemaalt zyn in het eerste Cabinet.

Aanmerkt dat de slag-aderkens, dewelke door het beene-vlies der Ribbens loopen, haar cours by na regt op en nederwaarts houden, de takxkens daarentegen, dewelke uyt haar voortkomen, en den loop der fibren van de Tusschen-ribbige spieren volgen, dezelve hebben een schuynse loop, en dat alles is nog klaarder te zien in het eerste Cabinet.

N°. XXVIII. Het geraamte van een muys, 't welk zeer net geprepareert en bewaart is; 't zelve zit op 't doods-hoofdje van een kraay; 't welk zoo subtiel geprepareert is, datter niet het minste beentje, nog eenig natuurlyk gaatje in 't hoofdje voor het gezigt verborgen is.

N°. XXIX. Een vles met vogt, en daar in een stuk van de Nugteren darm uyt een mensch, 't welk het binnenste buytenwaarts gekeert zynde, alle de alzoo genaamde Kliertjens, uytpuylender wyze haar laten zien.

N°. XXX. Een droge vles, waar in de waterblaas van een schaap met de roede, in dewelke de pisweg in 't geheel gebreekt; maar omtrent de krop van de blaas ziet men een gat, door 't welke de pis gelost is.

In een mensch heb ik meermalen aangemerkt, dat het uytwendige gedeelte van 't hooftje der roede van de waterweg berooft was, zynde dan een gat tusschen het onderste gedeelte van de voorhuydt, en 't hooftje.

Menschen, die dit gebrek hebben, zullen hare vrouwen zelden bevrugten, dewyl het zaat niet regt uyt in de mont van de baarmoeder voortschiet; hier van heb ik breder verhandelt in 't VI. Cabinet.

N°. XXXI. Een stuk van den Nugteren darm uyt een mensch, waar in de circulaare verheventheden, dewelke den Ed: Heer *Kerkring* Oog-luykende Klapvliezen geheten heeft, gezien worden.

Edog tot dien eynde word dit stuk darms niet bewaart, maar alleen om te toonen wat dat daar zy van de uytspatting der wassige stoffe, dewelke haar in 't uytspatten opdoet als kleene bollekens, wanneer men het vervullen der vaten niet behoorlyk doet, en zulkx ziet men zelden in myne preparatien.

N°. XXXII. Een vles met vogt, waar in gezien werden twee schapen Milten uyt een lighaam, en op dat ik dezelve wat van den andere zoude scheiden, om beter te werden gezien, zoo heb ik tusschen haar beyde een takje van de doornige cichorey gelegt.

Ons komen dikwils Milten voor, dewelke als in tween gespleten of gespouwen zyn, en voor twee Milten van zommige werden gehouden, maar de zoodanige moet men voor eene Milt houden, naardien de zelve maar een Milt-ader en Slag-ader hebben.

In deze in tegendeel, heeft yder zyn eyge Ader en Slag-ader; daar en boven lagen zy verre van een in 't lighaam.

N°. XXXIII. Een vles met vogt, waar in te zien zyn de Milt, Maag en 12 vingerigen darm van een jong geboore kindje.

Aanm: ten eerste, dat men in de maag zien kan, dat de Croon-bloed-vaten, zoo dra zy aan de grond van de Maag gekomen zyn, aanstonts haar komen te verbergen, loopende alzoo na de binnenste vliezen van de Maag, en inzonderheit na 't Zenuw agtig vlies.

Ten tweede, met een alzoo groote helderheyd kan men hier zien de t'zamenhegting des Maags met die van de Milt, en dat door een bloed-ryk vlieske, wiens bloed vaatjens korte vaten (*Vasa brevia*) zyn geheten.

Ten derde, in de 12 vingerige Darm van my opengemaakt zynde, kan men bescheydentlyk en perfect zien de opening of deurgang, waar door de Gal en Maage kussens-sap haar uytstorten in de holte van de gezeyde Darm; en dat ook deze opening gestelt is, als in 't midden van een verheventheyd of bergskens, als waare het een naveltje, zulkx is hier ook niet duyster te zien.

N°. XXXIV. Een vles met vogt in zig onthoudende een stuk van de Moerkoek van een vrouw, tot het uiterste toe vervult met een wassige stoffe: in de zelve kan men zo wel als in de voorgaande beschouwen, datter niets klierigs in de Moer-koeken gevonden werd, en zulkx niet zynde in zoo een groot en aanzienelyk deel, nog ook in de Testiculen der mannen, zoo hebben meest alle, die myn werk met haar lighaamelyke oo-

gen, en niet met de oogen des verstands gezien hebben, (*oculis mentis*) toegestaan, dat myn stelling, rakende de genaamde Kliertjens der ingewanden infallibel is: ondertusschen zo verhindert my geenzints het zeggen van zommige, dat zulkx maar alleen een questie is wegens de benaminge, deze antwoorde ik, zoo ymand een Ader wil noemen een Slag-ader, en een Slag-ader een Ader, ik mag zulkx wel lyden, edog men behoorde zig te houden aan de bepaling die van outs gemaakt is, namentlyk dat het lighaamen zyn, die op haar zelve bestaan, en yder in een particulier vlies besloten is, tot welk lighaam de bloed-vaten loopen.

Ook zoo wykt niet minder van de waarheyd 't geen andere voorgeven, namentlyk, dat alle de Klieren niet anders zyn als omwindingen van bloedvaten; dit is wel eenigzints waar ontrent de Nieren, welkers bloed-vaten uyteynden een ronde cours nemen, en is 't ook wel in de Klieren van 't Darm-scheyl, maar zulkx heeft geen plaats in andere Ingewanden, gelyk men zien kan in alle Cabinetten, ook is 't geen boon waardig dat anderen voorgeven, namentlyk dat mogelyk in myne praeparatien en alzoo genoemde ontvlezing (*excarnatio*) de kliertjens vernietigt worden. Ik toone veele Ingewanden, welkers bloed-vaten uyteynden zagtjens vervult zyn, en zonder eenige alzoo genoemde excarnatie bewaart worden: Ja ik kan my niet genoeg verwonderen dat men heden ten dage het woort van excarnatie nog gebruykt; dat doen is in voorige tyden van andere, en ook van ons in gebruyk geweest, edog 't zelve is gants en gaar onnut ter onderzoeking, nu late ik alles geheel, gelyk het den Schepper van 't geheel al gemaakt heeft, alleen het omleggende Vlies afnemende om de vaten te zien; en wil ymand verders blind zyn en blyven, ik zal my daar aan niet gelegen laten zyn.

N°. XXXV. Een stuk van de Herssene in een vogt bewaard, na dat het zelve op de manier van de H^r^. *Vieussens*, vyf uuren in de oly gekookt was, waar in het zeer klaar blykt, dat door het kooken in oly de schorsige substantie van de Herssene gebragt en verandert wert in een staat, in welke het niet mogelyk is het gestel van de schorsse te vertoonen, dezelve uyt bloedvaatjens te bestaan, van deze zaak heb ik wydloopig geschreven in myn voorloper van 't VI. Cabinet, zoo dat niet de H^r^. Professor *Vieussens* maar ik te houden ben voor den ontdekker van deze zaake, namentlyk dat de schorsse der herssene bestaande is uyt bloed-vaatjens, gelyk ook een yder my daar voor is houdende.

N°. XXXVI. Een vles met vogt waar in bewaart werd een negrinnetje van ruym vier maanden dragts, wiens hoofdje bedekt is met het Water-vlies (*Amnios*).

N°. XXXVII. Een geheele Lever van een jonge, door het balsemen hard gemaakt, en van over veele jaaren bewaart, staande op een Pedestal: desselfs Slag-ader is alleen opgevult, om bequamelyk te konnen zien, hoe desselfs Galblaas Slag-ader daar uyt voortgebragt werd. Hier en boven kan men alles zien, wat zich in de buytenste oppervlakte van de Lever opdoet.

N°. XXXVIII. Een vles met vogt, in zig onthoudende de Slag-ader van de Milt uyt een kalf, dewelke zeer curieus is toebereyd.

N°. XXXIX. De Maag van een jonge, dewelke opgeblazen, gedroogt, gebalsemt, en zeer veele jaaren bewaart is: deze zit op een Pedestal in een postuur, gelyk de zelve haar in 't lighaam komt te vertonen, 't welk alle autheuren in haare figuuren niet hebben geobserveert.

N°. XL. Een vles met vogt en daar in een gedeelte van de onderste Kaak van een kleen kind, waar in te zien is het ronde Kraakbeentje, 't welk tusschen het gewrigt van de Opperste en Onderste Kaak geplaast, en tot de beweeging aldaar zeer noodzakelyk is.

N°. XLI. De geheele Moerkoek van een vrouw in een vles met vogt bewaart, waar ontrent te considereeren staat, datze zodanig is bewaart, als of die nu eerst was uytgedreven, en voor den dag gekomen, namentlyk met desselfs vliezen en bekleetzel, waar van voor heen in 't 4de Cabinet gehandelt is; alleen zyn de bloed-vaten van my zagtjens vervult geworden.

De IV. Plank.

N°. XLII. Het hoofd van een kind in een heldere vogt, 't welk van een levendige couleur is.

Aanm: ten eerste, dat het bekleetzel van de Voorlippen (*prolabia*) weggenomen zynde de Voorlippen Zenuw-teepelig zyn.

Ten tweede, de Oorkens hebben een byzondere levendige couleur en gesteltenis.

Ten derde, de Zenuwen, die uyt de Herssene voorkomen kan men hier allegader zien, de lydende of gemoed bewegende zelfs niet uytgezondert zynde.

Ten vierde, het harde Herssen-vlies, door de grond van 't hoofd verspreyd, is zoo curieus bewaard dat het wel schynd witte zyde te zyn.

N°. XLIII. Agter dit Hoofd doet zig op het geraamte van een vogeltje, 't welk niet alleen zeer wit is, maar ook ontbreekt 'er geen eenig been-

tje aan, en men kan ook alle de natuurlyke gaaten daar in zien, zulks is my tot nu toe by andere nooyt voorgekomen.

N°. XLIV. Een droog glas met de helft van een doorgesnede Nier, dewelke door opvulling rood van couleur is.

Hier in ziet men niet alleen de Slag-aderen, maar ook derzelve continuatien of vervolgen tot in de Pis-canaaltjes, dewelke te gelyk vervult zyn geworden.

N°. XLV. Een drooge vles en daar in een groot gedeelte van de dunne darmtjens van een onvoldrage vrugt, deze heb ik met een wit wassige stoffe vervult, 't welk zeer aardig aan 't gezicht voorkomt, wegens desselfs nettigheyd.

N°. XLVI. Achter het gezeyde voorwerp werd een monstreus voldrage kindje verborgen, om niet van een yder gezien te werden, 't zelve heeft wel een levendige couleur, edog desselfs rechter handje staat zeer krom gebogen, en 't heeft niet meer dan drie vingeren, ook heeft het regter voetje niet meer als drie toonen, en de groote toon staat wat wyt van de andere: Aan de linker zyde ontbreekt het geheele been, alleen vertoont zich daar een kleen heuveltje ontrent de linker lies; als mede aan het weeke des buyks een vlezig gezwel; alle de andere ledematen zyn wel gestelt.

N°. XLVII. Een vles met vogt, waar in te zien is een omgekeert stuk van de Slok-darm uyt een Schilpadde, 't welk van duyzende van Zenuw-tepels voorzien is; deze zyn zeer lang en dik, overeenkomende met die geene, dewelke gevonden werden in de Wang van een kalf.

Hier staat aan te merken, dat 'er wel zommige Ontleders gevonden werden, dewelke van verstand zyn, dat zoodanige Zenuwtepeltjens in de Slokdarm van een mensch niet gevonden worden, en zulks komt voor van wege haare tederheyd en kleente: ik bekenne wel dat zy naulyks konnen gezien werden in een mensch, zonder voorgaande praeparatien, dat zy daar egter gevonden, en van my getoont konnen werden is zeker, en daar aan zal niemand langer twyfelen, die myne laaste Cabinetten zal hebben gezien en gelezen, en voornamentlyk dit voorwerp van de Schilpad. Ziet de IV. Figuur van de 2. Plaat van dit Cabinet.

N°. XLVIII. Boven het voorgaande monster werd gevonden een glas, en daar in het geraamte van een onvoldrage kindje van omtrent 6 maanden, van wiens beenig handje afhangt, de inwendige gesteltenis van 't Strottenhoofd, en dat zeer rood wegens de opvulling der Slag-aderkens.

N°. XLIX. Een droog glas, waar in te zien zyn twee voorwerpen uyt een Hen, waar van 't eene bestaat uyt twee beenderkens uyt de vleugel,

dewelke tegens de natuur te zamen zyn gegroeyt door een beenige vereeninge; het andere mede uyt twee beenderen uyt de vleugel, waar van het eene, voorheen gebrooken zynde, van de natuur weder aan een gegroeyt is, en dat alleen door een sponcieus beenige substantie, gelyk men tusschen de twee tafels van 't bekkeneel ziet, ontbreekende hier alleen de buytenste en harde schorsse van 't been, en zulks komt voort wegens gebrek van die stoffe, dewelke in een gezonde staat daar toe gevoert werd.

Hier van daan komt het ook dat de beenderen op die wyze onvolmaakt genezen zynde, om de geringste oorzaken wederom komen te breken: dat dit ook in de menschen plaats heeft, daar aan is niet te twyfelen, nadien datter menschen gevonden werden, die na de genezing der been-breuken, zeer ligt, ja zelfs in 't gaan haar beenderen wederom breken: en zoo komt het dat de Chirurgyns die over zoodanige breuken gegaan hebben, hoewel onschuldig, ja schoon zy alles hebben gedaan, 't welk nodig was, t'onregt gelastert werden.

N°. L. Een Pedestal, waar op twee voorwerpen geplaast zyn, namentlyk de gedeeltens van de Bogtige, en Colyk, met desselfs Blinde-darm, en dat uyt een pas geboore kindje.

In deze kan men zien het onderscheid tussen die van een bedaagt mensch, en van dis dewelke pas geboore zyn: namentlyk in een jong geboore kindje word den Colyk-darm ontrent desselfs begin nauwer en nauwer, en alzoo verandert dezelve in 't Worm-wyze uytsteekzel, zonder dat men zeggen kan, hier of daar is des Blindedarms begin: maar in een bedaagt mensch doet zig de Blinde-Darm op in de gedaante van een vertrekplaats, met een verheventheyt, uyt wiens zyde dan het Wormwyze uytsteekzel zig opdoet.

N°. LI. Een droog glas waar in een considerable groote Waterblaas in onthouden werd, dewelke ik over zeer veele jaaren heb gevonden hangende onder aan de Lever van een mensch.

N°. LII. Een Pedestalletje waar op gezet is het regter Oor van 't Hart van een os, ontrent voor 30 jaaren van my door het balzemen hardt gemaakt, waar ontrent te considereeren staat, dat het in 't toebereyden zyn natuurlyke groote en forme heeft behouden, 't welk zeer moeyelyk is te doen.

N°. LIII. Een vles met vogt, bewarende de schamelheydt van een (*Pseudohermaphroditus*) bastaart manwyf, zynde een Schaap; 't is my nooyt gebeurt ware manwyven te zien, en ik oordeele ook, dat ze van anderen nooyt gezien zyn; behalven dat dit zeer verre van de instelling der nature zoude afwyken, zyn 'er my wel zeer vele zogenaamde manwyven

vertoont, en die ze daar voor uytgaven; maar wat dieper onderzocht zynde, hebbe ik bevonde, dat byde de schamelheden nooyt zo volkomen geweest zyn, datze te gelyk andere bevrugten, en van anderen bevrugt konde worden; en dat meer is, het lidt, dat ze voor de roede gehouden hadden, was niet anders, als het lighaam van den kittelaar tegens de wetten der nature verdikt, en te verre buyten de schede hangende, gelykerwys men in de schamelheydt van een schaap alhier zien kan.

't Geheugt my ook een mensch onderzogt te hebben, oudt omtrent 24 Jaren, die my in den eersten opslag van 't gezigt scheen te zyn van 't mannelyke geslagt, maar na een naauwkeuriger onderzoeking bleek 't, dat ze van 't vrouwelyk was. Het lidt, dat men 't mannelyk noemde, hong wel redelyk lang af, maar de pisweg ontbrak; als zy het aangezicht van moye vrouwlieden aanschouwde, zeide zy, dat het lidt styf wierdt, maar het tegendeel, zo zy hare oogen op mannen wendde; of dit nu waar geweest is, ofte niet, daar twyffele ik aan, ten minste ik heb 't niet gezien.

Twee knobbeltjes, als balletjes, wierden 'er ook in byde de liesschen gevonden, maar ze zyn geen ware balletjes geweest: want, wanneer my dit voorwerp uyt een schaap voor een manwyf overgehandigt wierdt, zeide my de Slagers knegt, hier brenge ik u een manwyf, zynde een schaap, met balletjes verzien; en als ik de zelve onderzogt, waren ze niet anders, als (*tumores adiposi*) smerige gezwellen, balletjes verbeeldende. Derhalven zegge ik, dat ik nooyt een oprecht manwyf gezien hebbe, schoon 't my dikmaals gebeurt is, vele zogenaamde manwyven te konne onderzoeken.

In dit voorwerp van een schaap was de schede en de pisweg open, maar 't zogenaamde roedenhooftje niet, 't welk in der daadt niet anders was als het hooftje van den kittelaar, en daarom ook niet doorboordt; maar dat deel, 't welk de vrouwelyke roede genaamt wort, of 't lichaam van den kittelaar, als mede desselfs voorhuydt, waren groot genoeg, gelyk de 5. Fig. van de 2. Plaat van 't 8. Cabinet aanwyst.

N°. LIV. Een drooge vles waar in het Net-wyze lighaam van Malpighius, 't welk zeer curieus is geprepareert, en als een zeef doorboort.

N°. LV. Een droog glas 't welk voorzien is met een vlies, wiens Slagaderen zoo byzonder curieus zyn opgevult met een rood-wassige stoffe, dat ik noyt yets curieuser heb gezien, want derzelver uyterste uyteynden zyn zoo fyn, dat men niets fynders zoude konnen bedenken, en echter opgevult.

N°. LVI. De grond of opperste van de Blaas van een pas geboore kalfje, met desselfs Pisvat (*Vrachus*).

Aanm: dat dit Pisvat, in de kinderkens die pas gebooren zyn, wel om-

trent een vinger breed open is, maar niet verder, edog in kalveren heeft het een verdere opening, gelyk het hier is blykende, maar of het ook in haar geheel en al doorgang neemt, tot in het alzo genoemde Pisvlies (*Alontois*) mag men nog wel verders onderzoeken: altoos, 't is zeker zulks geen plaats te hebben in de on- of pas geboore kinderkens.

N°. LVII. Achter deze gezeyde glazen komt ons voor een grafstede, 't welk konstig is t'zamen gesteld van zeer witte beenderkens, en voor 't grootste gedeelte, van die van kleene kinderkens, steentjens en vliezen, zeer aardig met opgevulde Slag-aderkens als een borduurwerk doorweven.

Aanm: ten eerste, dat in deze grafstede is gelegen een steen hart gebalzemt kindje van ontrent zes maanden dragts, 't welk van my in Mumiam verandert zynde, nu ontrent 20 jaaren lang, bewaart is: desselfs hoofdje is gekroont met een kroontje van natuurlyke bloemen en vrugten, als daar zyn de *Africaansche duyzend blad met geele bloemen, Arabische Staechas, sterkriekende Afric: Conyza met geele bloemen, Afric. Mesembrianthemum* van Breynius, *Limonium* van Rauwolfius, *Afric. Rynvaar met tienmaal kleender bloemkens* van de H$_{r}$. Profess: en Collega C. Commelin beschreven, *Verkens gras met Mosachtige bloemen. &c.*

Ten tweede, dezes kinds Navelstreng is wel afgesneden, edog beyde de Navel-slag-aderen, en de eene Navel-ader kan men nog zien, als wat opgeblazen.

Ten derde, in desselfs Linker handje heeft het ook een bouquetje van zulke en diergelyke natuurlyke bloemen, waar onder de bloemen van de *Afric. Leonurus* van Breynius en verscheyde zoorten van *Gnaphalium* uytsteken, met haar natuurlyke couleur. Dit ruykertje, onder zyn neusje houdende, verbeelt het daar aan te willen rieken.

Ten vierde, de deur of ingang van 't graft, is toegestelt,

Ten eerste, uyt het opperste van 't Bekkeneel van een jong geboore kindje, wiens harde Harssen-vlies, en Seysse, natuurlyker wyze aan 't Beckeneel nog vast zittende, zyn zeer wel vervult met roode opgevulde slag-aderkens, 't welk het gezigte veel voldoening geeft.

Ten tweede, uyt marmere steentjens, en beenderkens van jong gebore kinderkens, als mede vliezen met opgevulde bloed-vaatjens doorweven.

Ten derde, zommige dezer beenderkens zyn nog natuurlyk te zamen gevoegt, onder dewelke ook gevonden werden de beenderkens van de hand, die in haar onthouden een Slag-aderige dikke tak van een opgevulde Slag-ader, verbeeldende een Stokske, of wel een bladerlooze tak van een boom: als mede de Wervelbeenderen van de hals, die onderling nog vereenigt zyn &c.

Achter deze grafsteede zyn gesteld twee geraamtens van onvoldraage kinderkens, van ontrent 7 maanden, zynde tweelingen, welke het gebalzemde

kindje als beschreyende met gebooge knietjens, de neusdoekjens in haare handjes aan haar oog-raden houden, welke gemaakt zyn uyt zeer dunne vlieskens, waar door heen zeer veel curieuse opgevulde slag-aderkens passeeren.

Wanneer den zeer waardige H[r]. Dr. en Leeraar der Mennoniten Herm: Schyn dit graft en desselfs toestel zag, vereerde hy 't zelve met dit grafschrift.

Op 't sierlyk rotsje,
(Verbeeldende een Grafstede,)
En het konstig balsemen der Lyken, door den Vermaarden en Zeer-geleerden Heere Frederik Ruysch;
Hoogleeraar der Ontleed- en Kruytkunde &c.
Altior es Fato.

IS 't spook? of is het ernst? zie ik de dooden schreyen,
En onder eenen vloed van tranen 't lyk geleyen
Huns makkers na het graf? zie ik hun harten leet,
En beide wang en oog afdroogen met een kleet?
O neen! Hoogleeraar Ruysch, door ed'le konst gedreven,
Schenkt aan de dooden zelfs de schaduw van het leven;
En streeft natuur voorby door wakkerheid van geest,
Die wel de Leeden schikt op een gepaste leest,
En in haar nette form en schoonheit kan bootseeren;
Maar haaren ondergang niet veiligen nog weeren,
Wanneer de felle dood den draad des levens snyt.
Zie hier ontzielde leen waar aan geen grafworm ryt.
Zie deze dooden eens de wreede dood braveren.
Ai! zie de Tombe: zie de Lyken: zy trotseren
Verderf en ondergang. Hoe sierlyk leit dat Lyk!
Een ander Mausolee! niet opgebouwt uit slyk,
Tiras of Metselwerk; maar Ribben, beenen, schonken,
Door Aderen gehegt, en tot een Rots geklonken,
Waar van het Bekkeneel den mond der grafplaats sluyt.
Maar zagt. Ai! luyster toe: daar komt een zoet geluyt
Van onder deze Rots: my klinkt een stem in de ooren;
My dunkt, zy roept ons toe, en laat zig aldus hooren.

Beschouw Aanschouwers 't Konstig graf.
Beschouw 't gebalsemt Lyk ter deegen.
Beschouw de Rots vry allerwegen,
En pryst hem die 't dit weezen gaf.
Maar leer uit myne Lykbus sterven.
Geen balsem hout den ed'len geest,
Die leeft gelukkig of bedeest,
In God te zien; of dien te derven.
Wilt gy onsterflyk zyn na 't Leven?
Gy moet den geest eerst Gode geven.

HERMANNUS SCHYN.

Op het zelve.

DEez' Rots verbeelt het graf van een gebalsemt kind,
Niet opgebouwt uit steen, maar Ribben, beenen, schonken,
Door Aderen gehegt, en tot een Rots geklonken,
Waar van het Bekkeneel den mond der Grafplaat bint.
Swygt oud Egypte van uw balsemen der Lyken,
Heer Ruysch verdient de Kroon, en gaat met Lauren stryken.

HERMANNUS SCHYN.

N°. LVIII. Een pedestalletje waar op geplaast is een stuk van de Poortader des Levers, 't welk op verscheide plaatze in een beenige zelfstandigheyd verandert is.

N°. LIX. Een vlessie met vogt, waar in te zien is een stuk van 't Agter-breyn van een mensch, wiens schorssige substantie in duyzende deeltjens verdeelt is, ziet hier op na de Fig. van de XII. voorgestelde brief.

N°. LX. Een vles met vogt waar in te zien is een stuk van de bogtige Darm van een jongeling, wiens vlezig vlies weggenomen zynde, doen haar hier op de circulaire of rondlopende draaden (*Fibrae circulares.*)

Daarenboven kan men zien hoe weynig Slag-aderkens door het gezeyde vlies passeren, in tegendeel hoe zeer het Zenuwagtig vlies met Slag-aderkens verrykt is.

Nadien ook dit stuk darms aan 't eynde is gebonden, steekt 'er een gedeelte van 't fluweele vlies, (van my het Tepel-wyze vlies geheten,) buiten uyt, 't welk zeer rood is door de veelheyd der op myne manier opge-

vulde Slag-aderkens, welke de alzoo genaamde klierkens voortbrengen.

N°. LXI. Een vles met vogt, 't welk in zig onthoud een zeer vergiftig dier, by de Indianen Gecko geheten, 't welk in zyn bek houd (als wilde het vernielen) een mensche schepzelke van omtrent 3 maanden dragts.

N°. LXII. Een knegtje van ontrent 5 maanden dragts, wiens hoofdje ten deele als van een helmtje is bedekt door 't Watervlies, (*Amnios*) en dat van wegen het gebrek van vogt, waar in de kinderen in 's moeders lichaam komen te leggen, en wort zo een kind gezegt met een helm gebooren te zyn, 't welk gants redeloos te houden is: dit voorwerp word in een vocht bewaart.

N°. LXIII. Een droog glas, waar in een stuk van 't gedarmte van een haas te zien is, wiens wentel-traps-wyze vlies zeer wel hier kan gezien werden.

N°. LXIV. Twee stukken van de eynde van de Roede eenes Walvis, dewelke in een vogt gehouden werden, waar van 't eene aan een hayrtje hangende, ons doet zien dat de draaden van 't groote sponcieus zenuwagtig lichaam, veel digter by een zitten, als dat van 't kleene sponcieus-zenuwachtig lichaam, en zulks ziet men geheel contrarie in de menschen.

Het onderste en tweede gedeelte op de grond leggende, is het uyterste van desselfs roede, waar aan geen hoofdje werd gevonden.

N°. LXV. Een gedeelte van de Eyer stok van een schil-padde, waar aan veel Eyeren nog hangen.

N°. LXVI. Het Aangezicht van een jong geboore kindje, 't welk ik zonder praeparatie zoo heb gelaten, gelyk het my ter hand gesteld wierd, dat is, zonder het stellen in staat van leven; 't zelve is gelegen op een stuk van een Moer-koek, 't welk zeer curieus is toebereyd, alle de uyteynden der vaten opgevult zynde.

N°. LXVII. Een zeer groot droog Glas, waar in te zien is een groot Hart van een mensch, wiens bloed-vaten tot een toe opgevult zyn, waar van het zeer rood van couleur is geworden.

Hoe de groote Slag-ader uyt het Hert voortkomt, als mede hoe veel takken dezelve voortbrengt, die na boven loopen, kan men hier zeer klaar zien.

Daarenboven zoo komen alle de Stronken der vaten van 't Hart ons in 't gezicht, namentlyk, die van de Hol-ader, zoo op als nederwaarts gaande, des Longs-aderen en slag-aderen, de Kroon-vaten, als meede des Hartsooren.

En nadien meerendeels aan de punt van 't Hart, veel vets gevonden

werd, waar door het effen en zonder scheyding zig vertoont, zoo is 't, dat ik van de punt dezes Harte alle het vet heb gescheyden, waar door het uyterste, of punt des Harte zig in tweën verdeelt.

Hier komt my in de zin, dat ik onlangs bygewoont heb een Man, die van zyn leven met een mes beroofd wierd door een booswigt, de uyterlyke wonde deede zig op ontrent de linker Tepel, en dezelve was niet breeder als een duym: egter vonden wy het Hart van de punt af tot byna aan deszelfs grond (*basis*) als in tweën geklooft, en zulks moet ik bekennen nooyt meer gezien te hebben, hoewel ik nu meer als 40 jaaren het schouwen der nedergeslagene heb moeten bywoonen: buyten twyffel heeft hy na de steek, ook een sneede gegeven in het Hart.

N°. LXVIII. Boven op 't voorgaande glas, is mede geplaast een droog glas, in zig onthoudende een beenige substantie, 't welk voortgekomen is in de beenderen van de voor-voet, dewelke na een bederving (*spina ventosa*) poreus geconfundeert, en als in een gesmolten zynde, verandert zyn in een zelfstandigheyt, die niet minder als beenderen van de voorvoet haar opdoen.

De V. Plank.

N°. LXIX. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van 't dunne Harssen-vlies, waar aan nog een gedeelte van de schorssige substantie der Herssene vast zittende, uyt loutere Slag-aderkens bestaat.

N°. LXX. Een groot stuk van de Maag van een Vrouwspersoon, wiens fluweele of liever Tepelagtig vlies op veele plaatzen verswooren is, zynde bezet met poeder van Rottekruyt, 't welk zy had ingenomen, om een eynde te maken van haar leven, wegens aangedane verdriet.

Hier blykt klaar, dat zy ongelyk hebben, die voorgeven, dat die geene, dewelke door ingenome Rottekruyt komen te sterven, alleen haar bloedt zoude stollen: ik heb verscheyde zodanige voorvallen bygewoont, maar nooyt heb ik bevonden dat het bloed gestremt of gestolt, maar wel dat de maag verswooren was: edogh, indien zommige menschen haastig zyn komen te sterven, eer dat 't venyn zyn kragten ten volle heeft konnen uytwerken, zo heb ik altoos gevonden, dat 'er door de Maag veel rood-bloedige stippen verspreyd waren.

N°. LXXI. Een Vles met vogt, waar in gezien word een tak van de Longs-slag-ader, met een roodwassige stoffe zeer konstig opgevult: het is te verwonderen, hoe dat 'er zo zeer veel kleene takskens zyn, die tot het uyterste opgevult zyn; als mede hoe verkeerdelyk en gebrekkig eenige

Autheuren dezelve hebben laten afbeelden: al wie dit voorwerp ziet, en dat met aandagt, zal over de wonderwerken Gods als verstelt moeten staan.

Aan het onderste van dit voorwerp hangt nog een takje van de Lugt-pyp, wiens uyterste uyteyndens niet minder zyn in getal en fynte.

N°. LXXII. Een Vles met vogt, daar in een zeer groot gedeelte van 't dunne Harssen-vlies van een Mensch. Deszelfs slag-aderen zyn geheel en al konstig opgevult, en dat als boven met een roodwassige stof, waar door zig dit vlies zeer rood opdoet; deszelfs uyterste uyteynden zyn zoo fyn als dons of katoen.

N°. LXXIII. De Nier van een Kind in tweën opgespouwen, wiens vaten ook opgevult zyn; en nadien dezelve langs de rug of ronde zyde is open gesneden, zo komen ons de Nier-tepeltjes niet alleen op verscheyde plaatzen in 't gezigt, maar ook zelfs de mondekens of openingtjens, waar door de pis tot in de buyskens van 't bekken zypelen.

N°. LXXIV. De Arm van een kleen Kindje, wiens bloedvaatjens ontbloot zynde in 't gezigt komen; in deszelfs handje houd het een Africaanse Chameleon.

N°. LXXV. Een Nier van een Kind, op wiens oppergedeelte de Bynier nog vast zit, en niet aan de zyde van de Nier gevonden werd, gelyk zommige Autheuren hebben doen verbeelden in haare Platen.

N°. LXXVI. Een Bal van een mensch ten deele uytgerafelt, om haare vaatige of canaalige gestalte te zien.

N°. LXXVII. Een breede of Lintworm eenige ellen lang, en in een vogt bewaart.

N°. LXXVIII. Een opgeblaze mannelyke roede, hardt gebalsemt, en in moten gesneden, op dat deszelfs inwendige zenuwagtig en spongieuze gestel gezien kan worden.

N°. LXXIX. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van de Milt van een Mensch.

Waar ontrent aan te merken staat, dat de Ader- en slag-aderlyke stronk, maar niet de uyterste takjens vervult zyn met een wit-wassige stoffe, om alzoo te konnen zien, hoe het zig opdoet zonder vervulling, namentlyk, zonder klierige, celluleuse of draadige substantie. Ziet hier over na den IV. voorgestelde Anatomische Brief.

N°. LXXX. Een Hart van een Kalf, staande op een Pedestal, 't welk over de 25 Jaaren geleden van my is toebereyd, en steenhart gebalsemt; deszelfs Slag-aderen zyn met Quikzilver vervult.

N°. LXXXI. Een Vlies in een droog Glas, waar door heen zeer veel fyne en menigvuldige opgevulde slag-aderkens loopen.

N°. LXXXII. Een droog Glas, waar in bewaart word een zeer wit Geraamte van een onvoldrage mensche schepzeltje van ontrent vier maanden dragts; aan deszelfs linker handje heeft het afhangen het gedarmte van een Kikvors, 't welk opgeblazen, en zo wel bewaart is geworden, dat men in 't zelve niet het alderminste deukje vind.

N°. LXXXIII. Een Vlesje met vogt, en daar in het Oortje van een jong Kindje, 't welk heel levendig van couleur en gedaante is.

N°. LXXXIV. Een zeer wit geraamte van een Muys, in wiens regter pootje vastgehouden werd het geraamte van de staart van een Aal, 't welk zoo curieus is toebereyd, datter niets aan manqueert, zelfs niet het minste gaatje tot doorgang van de Zenuwen en bloedvaten: dog zulks is moejelyk te doen.

N°. LXXXV. Een droog Glaasje, waar in de beenderkens van twee mensche vingeren werden bewaart, dewelke zeer wit zyn geprepareert.

N°. LXXXVI. Een Pedestal, waar op gezet is een Nier van een Mensch, door toedoen van de Kork zoodanig toebereyd, dat zy de natuurlyke gestalte, groote en figuur, hier door weder heeft gekregen.

N°. LXXXVII. Het gedarmte van een onvoldrage Vrugtje van een Koe, 't welk opgeblazen, door het balzemen verhard en gedroogd zynde, zyn natuurlyke gestalte heeft behouden; deszelfs slag-aderen zyn ook curieus opgevult.

N°. LXXXVIII Een stuk van de Rugge-graat van een kleen Kind, dwersch doorgesneden

Waar ontrent te considereeren staat, dat de schorssige zelfstandigheyd van 't Rugge-merg die zyn zitplaats heeft in 't midden, of van binnen in 't Merg, uyt loutere bloedvaatjens, en wel inzonderheyd uyt Slag-aderkens is bestaande: zulks kan men hier klaar zien, wegens 't opvullen der Slag-aderen.

De VI. Plank.

N°. LXXXIX. Een droog Glas, en daar in de Lever van een jong geboore Kindje, die door het balzemen hard gemaakt is.

Aanmerkt, dat deze Lever de natuurlyke gestalte en groote behouden heeft, wegens het opvullen der bloedvaten.

N°. XC. Een stuk Vels van een Mensch, 't welk zeer rood is, wegens het konstig opvullen der bloedvaten: en zyn deszelfs vaatjens zo veel, dat het Vel alleen uyt bloedvaatjens schynt te bestaan.

N°. XCI. Een Vles met vogt, dewelke in zig onthoud een takje van de Hol-ader des Levers, met een wassige stoffe opgevult.

N^{o}. XCII. Een stuk van de Nuchteren-darm uyt een Mensch, waar in het Fluweele (van my genaamt Tepelig) Vlies, als mede de verheventheden of oogluykende Klapvliezen, zeer fraay gezien werden.

N^{o}. XCIII. Het Hart van een Schaap over veertig jaaren tot een Mumie gemaakt op de oude wyze, 't zelve staat op een Pedestalletje.

N^{o}. XCIV. Een gedeelte van de groote Slag-ader, met een stuk van des Longs Slag-ader, tussen dewelke de slag-aderlyke canaal (*ductus arteriosus*) uyt een pas gebore Kalfje, te zien is, en dat op een Pedestal; men kan deze gezeyde canaal hier in dit voorwerp beter en duydelyker zien, als in een Mensch.

N^{o}. XCV. Wormen uyt de Lugt-pyp van de Long gehaalt, dewelke zeer dun zyn.

N^{o}. XCVI. De Nier van een Kindje, welke zeer rood is, wegens 't opvullen van de Niers slag-ader.

Aanmerkt, dat in 't opvullen niet alleen de Slag-aderen, de Pis-canaaltjens, de Buyskens of scheuten van 't Bekken, en het geheele Bekken, maar ook zelfs de Pisleyder tot onderen toe vervult zyn geworden, en dat wegens de onderlinge vereeniging en continuatie van alle deze gezeyde canaalen.

N^{o}. XCVII. Een Vles met twee voorwerpen in een vogt, waar van het eerste en bovenste is het Oppervelleken (*Epidermis*) van een mensch.

Het onderste is een stuk oppervels van de muyl van een Walrus.

Aanmerkt ten eerste. Wanneer het oppervelleke of bekleetzel van 't vel van een Mensch, en dat van 't onderleggende Netwyze lighaam gescheyden is, dan verschynen en vertoonen haar ontelbare en zeer fyne verhevene deeltjens, of lighaamtjens, namentlyk uyt de binnenste oppervlakte van 't gezeyde oppervelleke, ontrent twee linien lang, dewelke ik houde voor omgekeerde kokertjens van de hayrtjens, als mede van Zenuw-tepeltjens, waar mede zy in 't vel zittende, bedekt werden.

Het Oppervelleke en Zenuw-tepeltjens nu ontvelt of afgescheyden zynde van 't Vel, zoo volgen ook de kokertjens, en zoo is 't, datze ons dan omgekeert te vooren komen als kleene dunne verheventheden; zulks komt ons klaarder voor in dit van een Walrus muyl.

Ten tweede. Deze kokerkens zyn niet anders als continuatien en vervolgen van 't Oppervelleke, en het Oppervelleke van de Zenuw-tepeltjens, gelyk ook mede de hayren en nagels, dewelke ik houde voor uytspruytzels van de uyteynden van de Zenuwen; en nadien de hayren dieper voortkomen uyt de uyteynden der Zenuwen, alwaar zy zeer gevoelig zyn, daarom gevoelt men zoo groot een pyn in 't uyttrekken der hayren.

N°. XCVIII. Een beentje, uyt de vleugel van een Endvogel, over dwars gebroken, en van de natuur zeer vast veder aan een geheelt.

N°. XCIX. Een stuk des Levers van een Mensch, op wiens oppervlakte men de bloetvaatjens, wonderlyk gestelt zynde, kan zien.

N°. C. Een stuk van de Netwyze vlegting, (*plexus choroideus*) waar in niets klierigs te zien is, maar dezelve bestaat alleen uyt vaten, gelyk ik in 't antwoord op de XII. voorgestelde Brief heb geschreven, en in Fig. afgebeeld.

N°. CI Een stuk van de Herssene van een Mensch, ontrent 40 Jaaren geleden, van my zoo hard als steen gebalzemt, 't welk ys-agtig glinstert; in dezelve kan men de ballekens, en de alzoo genoemde billekens, ook het Pynappel-kliertje, bequamelyk zien.

Verders vint men aan 't binnenste van de deur dezes Cabinets hangen.

N°. CII. Een monstreus groot Gezwel, door het balzemen steenhard gemaakt, 't zelve is bezyde de mond van de Baar-moeder uytgewasschen.

Aanmerkt. Deze Vrouw fris, gezond, en omtrent 4 maanden zwanger zynde, verviel in een sware vloet, en na eenige dagen in een mis-kraam, waar na de vloed eenigen tyd duurde, en dat zonder ordre; eindelyk begon zy te klagen van een ongemak ontrent de inwendige mond van de Baarmoeder: weshalven zy een Chirurgyn ontbood, dewelke de zaak onderzoekende, verbeelde zig dit ongemak te zyn een overstelping van de Baarmoeder, na de gezeyde mis-kraam: naderhand, de aangewende remedien niet helpende, ben ik ook by haar geroepen, my zeggende, dat benevens haar gezeyde quaal, 't geen dagelyks vermeerderde, de vloet noch al onordentelyk voortging; weshalven wierd ik verzogt de zaak te willen onderzoeken, 't welk doende, bevond ik een vleezig en weekachtig gezwel ontrent de mond van de inwendige Baar-moeder; en nadien my dogt, dat men het vergrooten of toenemen niet konde beletten, veel minder het geswel zoo diep zittende extirpeeren, heb ik haar geraaden, 't zelve zoo te laten betyen, tot dat het wat meer na buyten was komen uytgroeyen.

Ondertusschen binnen een jaar grooter en grooter geworden zynde, en die onordentelyke vloed nog al niet cesserende, zo is 't gezwel buyten de scheede komen uytpuylen. Wanneer men my weder verzogt by de Lydersse te willen komen, dit aldus bevindende, raade ik haar aan, datze

tegens de volgende dag, nevens my, ook zoude doen roepen den welgeceffende Heelmeester *Cornelis Boekelman*, dewelke voor den gezette tyd daar komende, vond de vloed die uyt het gezwel voortquam, zoo onmatig, datze scheen aanstonds te zullen sterven, het gezwel zoo de bystaande Vrouwen zeyden, in weynig uuren zoodanig toegenomen zynde, dat het de groote van een pas geboore kindje niet behoefde te wyken, en den gezeyde Heelmeester haar in die ellendige staat vindende, nam een koorde, en bint het zelve zoo diep af, als 't hem mogelyk was, en doet haar op 't bed leggen, de vloed aanstonds ophoudende.

Wanneer ik nu wat later by haar quam, zoo wierd my verhaald watter gepasseert was, ik ontstelde my over het relaas, want ik vreesde, dat in dit binden de Blaas ook mogt in 't spel gekomen zyn, want men kon niet weten, wat het voor een gezwel was, eerst dogt het ons te konnen zyn een onnatuurlyk vleezig zagt gezwel, ook was 't niet buyten suspicie, dat het de Baarmoeder zelfs was, 't zy omgekeert of zonder omkering te gelyk met de blaas, enz.

Ik nam het gezwel, zoo gebonden zynde, in myne handen, en geen inwendige mond des Baarmoeders vindende, bedaarde ik weder voornamentlyk, als men my zeyde, dat de Lydersse na het binden haar water nog had konnen maken.

Ondertusschen verminderde dit gezwel van dag tot dag, want het gaf veel waters van zig door de zweetgaatjens; na weynig dagen wierd het afgesneden, en was het doe nog zo groot, dat ik een emmer eyste met wat waters daar in, om 't in zyn wezen te laaten, want ik was van zins om 't in die staat te bewaren, waar in ik het vond, tot nader onderzoekinge.

In 't onderzoeken quam my de substantie voor als waare het die van de Baarmoeder, weshalven ik voornam 't zelve naheen naauwer te onderzoeken, als de Lydersse geheel herstelt zoude zyn, wanneer ik bevond de mond van de Baarmoeder, als mede de omleggende deelen natuurlyken wel gestelt te zyn; zoo dat het gezwel niet anders is geweest, als een vleezig gezwel op verscheyde plaatzen met water-blaasjens vervult, 't welk uit de zyde van de Baarmoeder was komen groejen: dit gezwel is van my gebalzemt en verhard, en dat op een byzondere wyze, want nergens werden daar eenige kuylen of putten in gevonden; ook heeft het zyn natuurlyke groote, zoo veel doenelyk is geweest, behouden.

Ik heb hier vooren gezegt, dat ik verstelt stond, wanneer ik dit monstreus gezwel zag afgebonden te zyn, om dat ik vreesde de blaaze in 't binden mede mogt begrepen zyn; nadien ons van te vooren niet was bekent geweest, of het niet de Baarmoeder zelfs waare: want indien het de Baar-

moeder zelfs geweest was, die ook meenigmaal na de baring zig omkeert, en in de gedaante van een vleezig gezwel vertoont, als wanneer de Lydersse noodzakelyk zoude hebben moeten sterven: want de Baarmoeder uytzinkende, namentlyk zonder omkeering, moet de blaas ook uytzinken, wegens die nauwe verbintenis en t'zamenhegting ontrent der beyder monden: hierom oordeelen zommige te onregt, dat de Vrouwen noch in 't leven konnen blyven, na dat men haar een uythangende Baarmoeder afgebonden heeft; myn sustenue is, dat zulks niet mogelyk is, zonder te gelyk de Lydersse het leven te benemen.

Voor 40 Jaaren heb ik, verzogt zynde om deze operatie by te woonen, gezien, en dat in 't Gasthuys dezer stede, door een temeraire Chirurgyn, nevens de Doctoren van 't Gasthuys, en de ordinare Chirurgyns van 't zelve huys, haar met groote persuasie verzekerende, dat hy zulks konde doen, en wel zonder eenig gevaar. Wat gebeurter? hy nam een dikke en lange naalde met een sterk dun touwetje, waar mede hy het uythangende gezwel tot aan de gront tusschen de lippen, waar uyt het geswel hing, doorboorde, en wel sterk toebond; edog, des anderen daags moest zy deze operatie met de dood bekoopen, en zoo wierd my gelegentheyd gegeven om na te vorsschen, wat de oorzake was van zo haastige dood. Het lighaam geopent zynde, vond ik niet alleen de gantsche Baarmoeder uyt het lighaam te hangen, maar ook zelfs een van de Eyerstokken met deszelfs Eyerweg in 't midden van de schee te zitten.

Hierom acht ik zeer nodig de Heelmeesters te waarschouwen, van zoo een onnutte en schadelyke, ja grouwzame operatie nooyt te willen ondernemen, om alzo door dit doen niemand ter dood te brengen; want hy is een gelukkig man, die door gevaren van anderen leeren.

Nadien dan deze waarschouwing van my gezeyd word zoo zeer noodzakelyk te zyn, en dat niemand daar aan zoude twyfelen, namentlyk dat de Lyfmoeder uyt het Lighaam hangende, de blaas als dan mede in 't spel komt, en dan ook te gelyk uytzinkt, zo zal ik hier eens wederom in de geheugenisse brengen en verhaalen de Historie van my beschreven en aangeteekent in myne Anatomische en Chirurgicale Observatien in 't Jaar 1691. uitgegeven, waar van men hier ook de Figuur vint. Ziet de III. Fig. van de II. Tafel van 't VIII. Cabinet.

Onder alle ongemakken en qualen, dewelke den mensch ellendig maken, heeft geenzints de minste plaats de Steen, wanneer die zig in de waterblaas onthoud. Dit ongemak, hoewel het zeer menigvuldig in Holland gevonden werd, zo is 't egter, dat zulks ons zeer zeldzaam en nooyt

gehoort in 't Jaar 1681. *is voorgekomen, en dat een Vrouw van* 80 *Jaaren, zeer vermagert, en met een uytzinking des Baarmoeders* 20 *Jaaren lang bezogt, niet zander een onlydelyke pyn in 't lossen van haar water, zoo datze liever tienmaal had willen sterven, als langer zoo te leven, inzonderheid de twee laatste jaaren.*

Eyndelyk is zy te raden geworden my te verzoeken by haar te komen, als wanneer zy my klaagde wegens ongemak in 't water maken, en uyt zinking van haar Baarmoeder. Ik verwonderde my over het klagen, nadien ik nooyt gewoon was zoodanige klagten te hooren van Vrouwen, welkers Baarmoeder uything, en zeyde dat het te vreezen stond, datter eenig ander ongemak by moest zyn, 't welk zig daar onder verborgen hield. Deze ellendige Patient zulks hoorende, weygerde my niet de zaake nauwkeuriglyk te laten onderzoeken, nadien ik anders met geen zekerheid daar van konde oordeelen: aldus vernam ik, de Lyfmoeder, wat grooter geworden zynde, buyten haar Lighaam te hangen, van groote en forme gelyk hier afgebeelt staat in de III. Figuur van de II. Tafel van 't VIII. Cabinet.

Wanneer ik deze Lyfmoeder betaste, scheen het my toe, dat ik 'er steenen in gewaar wierd, en zulks bedroog my ook niet, hoewel ik my abuzeerde in de forme der steenen, want ik meende dunne en platte steenen te voelen, in gedaante van leyen; edog na het openen, vond men dezelve hoekig en dik, gelyk de Fig. in 't voorzeyde boek aanwyst. Nu konde men nog al niet zeker zeggen, of die steenen in de holte of in de vliezen van de Baarmoeder zaten, of ook wel in eenig deel van de blaas.

Zy scheenen wel geplaatst te zyn in de holte van de Baarmoeder, dewelke geheel en al buyten het lighaam hing, (*gelyk de figuur aanwyst*) *zonder in 't minsten te konnen zien eenig bewys van de blaas. Dit nu alzo onderzogt zynde, raade ik haar aan, dat men de steenen daar uyt moest zien te krygen, door het maken van een opening: hier op wierden geroepen* Mr. Pieter Adriaansz. *en* Andries Boekelman, *beyde wel ervarene Chirurgyns, dewelke myn voorstel goetvonden, en de operatie tot den volgenden dag wilden uytstellen; maar als die arme oude Vrouw hoorde spreken van uytstel, begon zy te lamenteren en te roepen, o! my ellendige, gylieden zult niet wederkomen, gy zult my verlaten, &c. waar over wy bewoogen zynde, hebben de operatie aanstonds in 't werk gesteld, alleen door het maken van een snee na de langte van de Baarmoeder, en hebben uyt de wonde gehaalt* 42 *steenen, en dat in een oogenblik, ten deele door een tangetje, ten deele met vingeren; derzelver Figuur en groote kan men zien in 't gezeyde Boek.*

In deze operatie had zy niet veel pyn geleden; want die gedaan, en van de last verlost zynde, was zy aanstonds buyten pynen, die zo veel Jaaren

had geleden, en begon toe weder op te quicken in matelyke gezondheyd. In het doen van deze operatie zag men, behalven eenige druppelen bloets, ook wat helder vocht uit de wonde vloeyen, waar uyt wy vermoeden, de blaas hier in 't spel gekomen te zyn, en zulks quam ons ook te blyken na dat wy den volgenden dag door een spuytje wat waters door de piscanaal in de blaas bragten, welk water door de wonde weder uytquam: hier door, als mede door de pisse, die in 't vervolg uit de wonde voortquam, wierden wy gewaar, dat de steenen hadden gezeten in dat gedeelte van de blaas, het gene te gelyk met de Baarmoeder uyt het lichaam was gezakt.

Deze lekking van de pis gaf ons geen kleen ongemak in 't genezen van de wonde, 't welk nogtans kort daar na zeer wel gelukte, en dat op deze volgende wyze; na eenige dagen wierden de lippen van de wonde met den balsem Arcaeus bestreken, en men bragt de lippen te zamen met een hegtplaister of langwerpig reepje gesneede lywaat, bestreken met wat diapalma, daar wat terpentyn in was gesmolten, om beter te kleven, en was het zelve gesneden gelyk de 4 *Fig. van de gezeyde observatie aanwyst.*

Edog na dien dit doen ons oogmerk niet konde voldoen, wegens het gedurig uytsypelen van de pis, bedagt Mr. Andries Boekelman een ring van dun geslage loot, wiens beyder uyteinden wat omgekromt zynde, t'zamen wierden gehaald met een draad, gelyk de Fig. aldaar aanwyst waar door de lippen, zo digt aan een wierden gehaalt, dat'er gantsch geen pis konde uytvloeyen, en alzo sloot de wonde toe binnen drie dagen.

In deze genezing komen ons verscheyde vreemdigheden, ja verwonderens waardige zaken voor.

Ten eersten, dat de uythangende Baarmoeder met zig heeft genoomen zo groot een deel van de blaas, 't welk, zo het ooyt voor deze gezien is, ten minsten zeer raar is, hoewel deze twee deelen met den andere vereenigt zyn, en dat ontrent de monden of halzen.

Myn vertrouwen is, dit geschied te zyn, wegens de veelheyd der steenen, waar door de persingen geduurig haar zo zwaar opdeeden, dat zulks niet heeft verhindert konnen werden.

Ten tweede, dat het uytgezonkene niet anders verbeelde, als alleen de Lyf-moeder, effen en zonder eenige uytpuylentheden, hoewel dit voorwerp met steenen vervult was.

Ten derde, dat alle de steenen by na een en dezelve forme hadden, en dat zo glad als waren zy gesleepen op een steen.

Ten vierden, dat deze wonde zo is komen te sluyten, hoewel in 't vliezige deel van de blaas verrigt zynde, waar door de pis gestadig uytvloeyden.

Ten vyfde, dat alle deze steenen niet hebben konnen zitten in dat deel van de blaas, 't welk de Baar-moeder omvangen had, en zo te gelyk uithing, want daar toe was geen plaatze geweest voor zo veel steenen, maar dezelve zyn van het dieper gedeelte des blaas komen zakken in 't uythalen.

Ten zesde, dat het snyden dezer steenen is geschied in zo een oude vrou, en dat met zodanig een geluk, want de vrouwen worden by na nooyt van de steen gesneden; maar werden haar uyt de blaas gehaald door instrumenten, na het verwyden van de pis-canaal.

N°. CIII. Aan de zyde van 't gezeyde voorwerp, ziet men hier ook hangen het Dye-been van een oude vrouw welke over zeer veel jaren was van boven neder gevallen, waar door zy haar Dybeen brak in de hals van 't gezeyde been; omtrent welk ongelukkig voorval te considereeren staat.

Ten eerste, dat die lyderesse niet alleen hier door mank ging tot den eynde haares levens, maar dat na haar dood in 't openen van 't lichaam bevonden wierd, de gantsche hals van 't Dy-been te ontbreeken, en gants en gaar te niet geworden te zyn, zo datter niet het minste van te vinden was, gelyk de wel geoeffende Heelmeester *Gerrit Borst*, aan veele Doctoren en Chirurgyns, die daar present waren in 't openen van 't lichaam, toonde, en heeft my dit been tot een teken van vrindchap gegeven, om in myne rariteyt kamers te bewaren.

Ten tweede, dat het Dy-been van een mensch zelden door uyterlyk geweld uyt de panne van 't nameloose been schiet, wegens die groote en sterke spieren en banden, die dit lid omvangen en versterken, edog door toevloed van humeuren gebeurt dit meermaalen, gelyk zulks genoeg bekent is.

3°. Het Dy-been breekt ligt in desselfs hals, wegens haar tederheyd, want de hals van 't Dye-been bestaat voor het grootste gedeelte uyt een sponcieus-beenige substantie, in gedaante als het diplöe van 't bekkeneel, en is deze sponcieus-beenige substantie wel bezet met een vast beenige korst, edog dezelve is zeer dun: hier om is 't dat 't ligter komt te breken als te uytleden. Ziet de 1, 2 en 3 Fig. in de 2. Tafel van het 5. Cabinet, en wat ik verder daar over geschreven heb.

Ten vierde, de bovengenoemde Mr. *Borst*, dewelke in zyn beroep en bediening groote gelegentheyt gehad heeft om oude vrouwen, dewelke mank gingen, na haar dood te openen, heeft my gezegt, dat hem zoodanige voorvallen agt maal waren voor gekoomen, voornamentlyk van oude mankgaande vrouwen, en heeft altoos bevonden dat het Dy-been in den hals was gebrooken, en geen van de zelve uyt het lidt geschoten.

Verklaringe Van de I. Plaat.

A.	E*En Grafstede, onthoudende in zig een onvoldrage kintje van ontrent zes maanden dragts, 't welk tot een Mumie toebereyd is, omtrent twintig jaren geleeden. Deze gezeyde Tombe is gemaakt uyt Menschen beenderen, en wel voornamentlyk uyt die van kleene kinderkens, als meede uyt steentjens, aan een gehegt met vliezen, waar door heen ontelbare Slagaderkens loopen, ook uyt stronken en takken van slagaderen, verbeeldende alzoo eenig geboomte, of liever rood coraal ontrent dit graft.*
B.	*De mond of ingang des grafts, wiens grond of voornaamste deel is het bovenste van't Bekkeneel van een kint, 't welk van buyten alsints bezet en beleyd is met de boven gemelde zaken. Desselfs binnenste oppervlakte in tegendeel is noch bezet met 't harde harssen-vlies.*
C.	*De Zeysse.*
D.	*Het harde harssenvlies, waar door heen zeer veel opgevulde Slag-aderkens loopen.*
E.	'*t Hooft van 't gezeyde kint, en daar op*
F.	*Een Kroon van natuurlyke bloemen, als daar zyn, de Africaanse stinkende conysa, van witte, gele en rode Gnaphalium, &z.*
G.H.	*Twee geraamtens van tweelingen, van ontrent zes maanden dragts, leggende op hare knietjens achter het graf.*
I.I.	*Slagaderlyke stronken, verbeeldende eenig geboomte.*
K.	*Des elleboogs beenderen, en die van de hand, waar mede aangegrepen schynt te werden een slagaderlyke tak.*
L.L.	*Twee neusdoekjens, uit een vliesjen toebereyd, waar door heen duyzende van fyne slagaderkens passeren, en werden deze met de rechterhantjes aan de oograden gehouden.*

M. *Het doodtshoofft van een onvoldrage kintje van ontrent* 4 *maanden dragts.*

De II. Plaat.

Is voorzien met vyf voorwerpen, waar van het eerste

A.	*Aanwyst een stuk des Lyfmoers, wiens binnenste oppervlakte in duysende van kleene ronde lichaamtjens verandert is, dewelke kliertjens verbeelden.*
B.	*De gezeyde lichaamtjens.*

De Verklaring van de II. Fig.

A-	*Een stuk van de onderste kaak.*
B.	*De onderste lip, nederwaarts geduwt, en van desselfs bekleetsel ontbloot, om de Zenuwtepeltjens bequaamlyk te kunnen zien.*
C.	*De Zenuwtepeltjens van het Tandt-vlees.*
D.	*De Zenuwtepeltjens van de voorlip.*

Uytlegging van de III. figuur.

A.	*De schamelheydt van een Vrouw.*
B.	*De Baarmoeder hangende buyten 't lichaam, en met een zeer groot gedeelte van de waterblaas bedekt.*
C.	*De inwendige mont van de Baarmoeder.*
D.	*De langwerpige snede van den Chirurgyn gemaakt.*
E.	*De droppeltjes pis uyt de blaas, wegens de gemaakte insnyding, voortvloeyende.*

De IV. Figuur.

Een stuk van de slok-darm van een waterschildpad, met desselfs Zenuwtepeltjens.

Uytlegging van de V. figuur.

Betekenende de schamelheydt van een Manwyf, genomen uyt een Schaap.

A.	*De huydt digt by den aars.*
B.	*De aars.*
C.	*De vrouwelykheydt.*
D.	*Het hooftje van den kittelaar, zeer groot geworde zynde.*
E.	*De voorhuydt van den kittelaar.*
F.	*De hals van den kittelaar.*

Des III. Tafels Verklaringe.

De I. Fig.

A.	*Het bovenste hooft van 't Dybeen van een Mensch.*
B.	*De bovenste aanwas des Dybeens.*
C.	*De spatie van den hals, alzoo den geheelen hals ontbreekt, als zynde na den val te niete geworden.*
D.	*Den kleene Trochanter.*

Figuur II.

A.	*Het bovenste deel van 't scheen-been, door bederving verteert.*
B.	*De bovenste aanwas.*
C.	*De bederving, of weg-etinge.*
D.	*De beenige pype, die eygentlyk de binnenste tafel is, door de scherpte des etters van de buytenste afgescheyden, en van de Heelmeester met de band uitgehaalt.*

Figuur III.

De gezeyde Fistel of pype in zyn geheel van het scheenbeen

Figuur IV.

A.	*Het benedenste gedeelte van het scheen-been.*
B.	*De twede wegetinge* (Caries) *uit wiens holte een beentje is koomen te groeyen C.*

Figuur V.

Toont ons aan 2 beenderkens uit de vleugel van een Entvogel.

A.	*De groote pyp.*
B.	*De kleene pyp.*
C.	De onvolmaakte en zwakke begroeyinge, wegens het defect van de buytenste harde korst.

Het negende anatomisch cabinet, opgedragen aan den zeer beroemden, zeer aanzienelyken, en zeer ervaren heer, Andreas Gundelscheimerus,

Oppergenees- en raadtsheer van den doorluchtigsten en machtigsten koning van Pruyssen,
Zeer groot kruydtkenner, enz.
Tot een teken en pant van een onsterflyke vrientschap.
Door Fredrik Ruisch.

Voorreden Aan den Goedwilligen lezer.

H*Et is een out zeggen*, wie haastig geeft, die geeft tweemaal. *Ik bekenne, my voor dit maal zulks niet toe te komen; dewyle ik al over lang belooft hadde, dit negende Cabinet uit te zullen geven, 't welk na eerst volbragt hebbe.*

Egter twyfele ik niet of gy zult my over zulks ontschuldigen, considererende myne veelvoudige, zoo private als publike bezigheden, onder dewelke geensints de minste plaatze heeft, het bezoeken der kranken, 't welk hart genoeg aangaat, als mede het gedurig onderzoeken der afgesturve menshen lichamen, 't welk my veel werk gegeven heeft; en dat niet alleen nu, maar al over de 50 *jaren, en by gevolg de meeste tyd van myn leven, daar mede doorgebragt hebbe, gaande thans in myn* 76 *jaar.*

Staat ook aan te merken, dat ik nooyt zoo groote gelegentheyd gehad hebbe om de Lyken der menschen te onderzoeken als op deze tyd, en eenige jaren herwaarts.

Dat ik de gegevene occasien niet en hebbe verzuimt, weten zy, die my grondig kennen; maar nagt en dag de zieken te bezoeken, en zoo haast den morgenstond haar vertoont, de lichamen te doorsnuffelen, zal my by alle billyke middelaars tot verschoning moeten verstrekken, dat ik dit negende Cabinet niet eer ter persse gebracht hebbe.

Al wie nu dit negende Cabinet met aandacht wil doorzien, zalbevinden, dat hem verscheyde zaaken zullen voor komen, die hem ten hoogsten zullen schynen verwonderens waardig te zyn.

Want wie zoude ooyt hebben konnen gelooven, dat door een byzondere konste, de uyterste zappige of mergachtige uyteynden der bloed-vaten der ingewanden zeer klaar zonden konnen werden voor het oog gebracht, zonder kwetzing der ingewanden, zelfs zonder verbreking van haare overtrekzel of vlies: daar en boven dat men ze kan zien in haar natuurlyke plaatze en forme, niet alleen door vergrootglazen, maar ook zonder de zelve.

Ik bekenne wel dat niemand aan dit myn ongehoord zeggen zyn zegel licht

zal willen hangen; echter is het waar en waarachtig, en die ten mynen huyze zulks dagelyks zien, staan als versteld: ik twyffele ook niet, of zy, die haar werk maken van de deelen der lyken te doorzoeken, zullen hier over verwondert zyn: want die hebben buiten twyffel wel bevonden hoe moeyelyk het is de uyterste uyteynden der vaten na te vorschen; en hier door is 't, dat de waare gestalte der zelve is verborgen gebleven; hier van is 't ook, dat geenzints van de geringste Ontleders in een verkeerd verstand zyn geraakt, waanende, dat veele ingewanden uyt praetense Klieren bestaan, daar sy in tegendeel alleen uyt vaten met haar sappige of mergagtige uyteynden continueel zyn met de stronken der vaten, gelykerwyze als in de Bloem-Kool, wiens stronk uytgaat in bloemen zonder dat 'er iets tusschen komt, daar een klier in tegendeel een lighaam is dat van zig zelfs bestaat, en van een byzonder vlies omvangen is.

Onder alle is 'er myns bedunkens niets wonderlyker, als dat de schorsse van de herssenen, dewelke zoo week als dikke brey is, egter uyt loutere sappige uyteynden der Slag-aderkens is bestaande, en niet uyt praetense Klieren.

Wie kan zulks gelooven, ten zy hy het t'mynen huyze komt te zien; ja onder alle 't geen ik in 's menschen lighaam uytgevonden heb, is dit, zoo ik 't zeggen durf, het allervoornaamste.

Weshalven zal yder moeten bekennen dat het onbetaamlyk is, dat de Hr. Martinus Lister, *Engelsman, en voorstander van de Klieren der ingewanden, in syn Tractaat* van de Humeuren, *my te onregt beschuldigt met te zeggen, dat ik hier en daar zulks valschelyk voor geef, welke aanvryving beter of hem past, om dat hy wil oordeelen van zaaken, die hy nooit heeft gezien: zulke tegenstrevende menschen zyn zeker qualyk te verdragen: want sy oordeelen van zaaken, daar sy geen kennis van hebben.*

Daarenboven valt hy my onregtmatig op verscheyde plaatzen in 't zelfde Tractaat aan, zeggende; dat ik dit en dat gevoel, en ook geschreven zoude hebbe, 't geen ik nooyt gedagt, of door Schriften heb bekent gemaakt, en onder andere, dat ik zoude ontkent hebbe, dat 'er Klieren in 's menschen lighaam zoude gevonden worden: dat ik niet zoude bespeurt hebben de Testiculen op haar zelve Klieren te zyn, dat ik gewilt hebbe dat de Klieren van de herssenen niet als een vette selfsstandigheyd zoude zyn, &c. maar waarom geen boek of plaats aangewezen waar ik dat geschreven heb? al wie myn schriften doorgelezen heeft, zal het in tegendeel bevinden.

Ondertusschen wil ik die beschermer met geen hevigheyd bestryden, om dat hy op verscheide plaatsen met myn gevoelen niet overeenkomt, als mede dat hy myn zaaken heeft willen beknibbelen en kleyn maaken, maar hy wil

liever aan 't oude gevoelen 't welk van over eenige eeuwen als onwrikbaar is gehouden, zich vast houden, aangezien het hem niet heeft mogen gebeuren alle die waare verschyningen en opregte toebereydselen, ten mynen huyse te zien.

Met geen minder verwondering heb ik geleezen in een Tractaat, wegens een reyse door Engeland en Holland gedaan, en beschreven door den scherpzinnige Heer Christiaan Henr. Erndl, alwaar hy op de 83. *en* 84. *bladz. zegt.*

Ik hebbe de Hr. *Ruysch* menigmaal bezogt, ook geen uur verzuymt, wanneer hy ten dienste der vreemdelingen, zyn konstkamer liet zien, en 't geen daar in was verklaarde.

De ongeloofelyke meenigte van geprepareerde Anatomische en die verbaasde schat van natuurlyke zaaken, die hy bezit, verstomt de curieuse aanschouders, 't getal der zelver te willen optellen, was niet anders als in een ruime zee zich te begeeven, waar van getuigenisse konnen geven de staaltjens van de 7 doenmaals uitgegevene boekskens, onder de beaming van schat-bewaarkassen, om nu noch niet te spreken van zyn observatien en Anatomische brieven, dewelke apart zyn uytgekomen.

Ik kan echter niet nalaaten te spreken van 't geen onder 't zyne het aller raarste is, namentlyk de Mumie van een Jonge van 8 Jaaren, wiens lichaam hy met vogt en door konst, zoo hy zegt, zoo cierlyk na desselfs dood bewaart heeft, dat de couleur en consistentie van 't vel en Spieren, zich voor 't gezicht en aanraaken, als natuurlyk en levendig zig opdoen: alle de deelen en ledematen van deze Mumie zyn niet al te hard gemaakt, maar vertoonen haar zagtjes als warenze noch met haar zappen en bloed vervult en vigoreus.

Het is een wonderbaare konste 't geen die vermaarde man in 't toebereiden van deze Mumie te wegen gebracht heeft, overtreffende alle geloofwaardigheid, ten zy men het zelve komt te zien, en hoewel verscheydentlyk van de preparatie van dit lyk geoordeeld werd door zyn wederstrevers, zoo is 'er nochtans niemand die tot noch toe iets diergelyks uit kan werken en vertoonen.

De Heer *Rauw* heeft dikmaals gezegt, als men hem over deze wonderlyke zaak zyn gevoelen verzocht te hooren, het zyn loutere bedriegeryen met die Jonge, hy heeft die ellendige het oppervelleke afgehaald, zoo dat het vel, met desselfs spieren noch vol bloed zittende, verbeelde alzoo eenigsints de couleur van 't natuurlyk lichaam; andre gisten op 't verydelen, en uythalen van de lugt, waar in hy het lichaam zoude bewaaren ter tyd en wyl hy 't kwam te vertonen.

Maar alle deze gissingen zyn van kleen gewigte: toont het, en dan zoo zal ik zeer gaarne tot u gevoelen overgaan.

Hoe is 't mogelyk bid ik, dat de Heer J. Jac. Rauw zulks konde zeggen, nadien ik publyk en in syn tegenwoordigheyd eenige reysen 't zelve ten toon gesteld heb, ja ik heb wederom voorgenomen in de eerste ontleding (zo het God den Heere belieft) die by my te verrigten staat, 't zelve lighaam, 't welk nu over de 19 *Jaren is gestorven, weder te laten zien in een gestalte, als of het nog leefde.*

Niemand zal zulks voor bedrog konnen houden, ten sy door haat of nyd aangedaan zynde, zyn zinnen verhuyst waren; en wat het oppervelleke betreft, namentlyk, dat ik dat van 't lighaam afgeschilt zoude hebben, zulks is ook onwaar, en zoo ik zulks gedaan hadde, zoude men dat voor bedrog houden? maar zoude de jongen daar door ellendig geworden zyn?

Ik ben dikmaals genootzaakt het oppervelleke hier of daar af te haalen, wanneer ik de Zenuw Tepeltjens wil vertoonen, en of de Spieren nog vol bloed zitten, laat ik anderen oordeelen, en dat toegestaan zynde, zoo zoude het nog geen bedriegeryen zyn.

Derhalven zoo den Professor Rau zulks veelmaal heeft gezegt, gelyk de Heer Erndl verhaalt, zoo heeft hy verkeerdelyk van myne zaaken gesprooken, en dat zoo zynde, zoude ik antwoorden, indien hy beter had geleert, zoude hy beter doen.

Bedrog aan te rechten is altoos verfoeyelyk, en zulks betaamt, inzonderheyd gants niet voor een oud Man, wiens dood voor zyne deure staat; en indien de Heer Erndl zulks niet met den druk gemeen gemaakt had, zoo had ik dat ligt in de wind geslagen, en niets daar op geantwoord, maar nu zulks ter persse is gekomen, hebbe ik my moeten verdeedigen.

Dit nu tot myn verdeediging bygebragt zynae, zal ik verders toetreeden tot het vervolg, 't geen ik nog te zeggen heb; namentlyk, in dit negende Cabinet komt ons nog voor een uitgebraakt Diertje, als waare het een kleen hondje, hebbende vier pootjens, een staartje, mondje, tonge, met iets, het geen na een navelstrengetje gelykt, het zelve bewaar ik in een vogt te gelyk met het beurswyze sakske, waar in het, in plaats van een nageboorte, heeft gelegen.

Hier mede beminde Lezer vaart wel; en de Drukfouten, die 'er ingesloopen zyn, verzoek ik, dat gy zult met een goed hart verbeteren.

Het negende anatomisch cabinet,

Op wiens grond deze volgende zaken gevonden werden.

N°. I. EEn ronde doos, waar in bewaard word de lyfmoeder van een bevrugt Schaap, welke van my over veele Jaren toebereyd, gebalsemt, en hart gemaakt zynde, cierlyk bewaard is.

Aanmerk ten eersten. Wanneer dit Schaap eenigen tyd bevrugt was geweest, is 'er ontrent de plaatse, daar de lyfmoeder is gelegen, een absces of sweringe gekomen, dewelke van zelfs opengebroken zynde, zyn 'er met den etter verscheide beentjes uytgedreven, 't welk ook wel zomtyts voorvalt in de Vrouwen.

Na dat het Schaap was gestorven, heb ik deszelfs lyfmoeder geopent, en in hare holte veele beenderkens gevonden, dewelke daar nog in leggen.

Ten tweede. Des Lyfmoeders Hoornen, dewelke niet anders zyn, als een gespouwentheid des Lyfmoeders in twee delen, zoude men te vergeefs zoeken in de Vrouwen, hoewel Carolus Stephanus, en andere zulks vastgestelt hebben.

Deze Lyfmoeders Hoornen zyn zeer wel toebereyd, en werden dezelve gezien met hare opgevulde slag-aderen met een rood-wassige stoffe.

N°. II. Een doos met een gespouwe stuk van 't bovenste van 't Scheenbeen, van een Mensch, die veele jaren in 't graf had gelegen.

Aanmerkt ten eersten. Nadien dit been droog en saploos is geworden, kanmen de sponcieus benige zelfstandigheyd beter zien.

Ten tweeden. Alwaar de sponcieus-benige substantie eyndigt, daar laat zig het merg van 't been zien, in desselfs holligheyd; en is het zelve in 't graf verhard, wit, en gekorrelt geworden, gelyk 't daar nog in is overgebleven; en zulks heb ik altoos zoo gevonden, in de lyken, die over veele jaren ter aarde waren bestelt.

Ten derden. Hier uyt kanmen bespeuren, hoe groot een overkomste dat 'er is, tusschen het vet van een Mens, en het merg der beenderen; want het vet datmen in de dood-kisten vind, na dat de menschen 25 Jaren zyn begraven geweest, heb ik bevonden in vette luyden, dat haar vet ook was verandert en verhard, wit, gelyk ik hier vooren van het merg der beenderen gezegt hebbe.

Ja ik vertrouwe dat het merg der beenderen niet dient om 't been te voeden, gelyk men zulks van alle oude eeuwen gelooft heeft, maar dat het zelve de beenderen vastigheid geeft, door desselfs bevogtinge. In dit gevoelen wierd ik meer en meer bevestigt, na dat my ter hand wierd gestelt het Scheen-been van een afgestorve mens, in 't welke ik gants geen holligheid en vond: zoo dat ik hier van eenige handvatten heb laten maken, onder dewelke eenige met staal voorzien zynde, als messen en vorken, in myne Cabinetten bewaart worden; en dat nog in scheden gemaakt uit het vel van een Jonge, waar door heen by duyzende van bloetvaatjens lopen, dewelke met een rootwassige stosse vervult zyn, waar door de scheden gants rood zyn.

N°. III. Een doos met een hart gezwel in de navelstreng, waar van ik noyt voor heen had gelezen, ook nooit had gezien: echter heeft zig zulks opgedaan in een jong gebore kintje van een Slager.

Wanneer ik en den wel ervarene Meester *Pieter Adriaansz. Verduyn* van de Ouders wierden verzocht, twyfelden wy over dit gezwel, als we het eerst quamen te zien; want het ons als wat strekkende na een breukje, 't welk digt aan de buik zat, voorquam.

Endeling vonden wy geraden, (terwyl de Vroed-vrouw voor onze komste de streng afgebonden en afgesneden had achter het gezwel, na de Moerkoek) een tweede afbindinge in 't werk te stellen, en dat voor het geswel, na den buyk toe, dit gedaan zynde, verstierf het geswel na weynige dagen, en afgesneden zynde, heb ik bevonden 't zelve ten deele van een vleezig, ten deele van een byzondere en vreemde stoffe te zyn, met weynige vochtige humeuren. Ondertussen scheen het kind door dit geswel niets quaats geleden te hebben, terwyl het fris en gezont ter Werelt quam.

N°. IV. Een doos met veel verscheyde raare stukken van occidentaalsche Bezoar steenen: als mede veele heele steenen, zittende in een dikvliezige beurs, waar in ze gebooren zyn, 't welk ik oordeele aanmerkings waardig te zyn.

N^{o}. V. Een doos met een hart-aders uytspatting, en dat van een tussen ribbige slag-ader uit een mensch, in groote met een hoender ey overeenkomende.

Aanmerkt ten eerste: Dat het verwonderingsweerdig is, dat zoo een kleen slagaderken zich zoo heeft kunnen uitzetten 't welk ik drie of viermalen gezien hebbe. Het was een Jongman, wiens ongemak ik hier voorstelle, dewelke van over langen tyd geklaagt had over benautheit wegens die deelen, die het herte naby zyn gelegen, ende ten laasten door zeer zware benautheyd, en moeylyke hoest aangedaan zynde, schielyk gesturven is.

Ten tweede: Ik en was niet minder verwondert, ja ontstelt, dat dit gezwel *Aneurisma* zoo vast aan de ribbens, en aan de lichaamen der wervelbeenderen was aangegroeyt. dat ik 't zelve niet zonder hamer, en beytelwyze Instrumenten, daar van konde scheyden.

N°. VI. Een vierkante Doos uit Indiaans hout gemaakt, en daar in het oor van een Mensch, 't welk hard gebalzemt is, en wiens slag-aderkens tot een toe, vervult zyn met een rood-wassige stoffe, waar door het geheele voorwerp gants root is geworden.

In dezelve Doos kanmen ook zien de Hol-ader van een Mens; voor zoo veel dezelve, met haare drie takken, door de lever is verspreyd, derzelve uiteynden afgebroken zynde.

N°. VII. Een vierkante Doos als vooren, en daar in de long van een Jongeling, wiens cellekens, tot een toe, vervult zyn met een wit-wassige stoffe, en zoo kanmen zien de ware figure van de staat des langs in het inhalen des adems.

N°, VIII. Een Doos als vooren, waar in gevonden word een arm van een kleen kind, met deszelfs schouder-blad, en Sleutel-been: en zyn die al door balsamatie verhard, en van over zeer veele Jaaren zoo geconserveert.

Aanmerkt ten eersten. Dat het sleutelbeen gebroken is geweest, en na een qualyke herstellinge, genezen is in een half manige figure.

Ten tweede. Het vel des arms geopend zynde kanmen des arms slagader zien, inzonderheid op die plaats, daarmen de pols dagelyks voelt.

Ten derde. De bloetvaten tot het uyterste vervult zynde, brengen 't vel een zeer mode couleur aan.

Ten vierde. De Nagels steken wel buyten uyt, niet om dat ze na de dood zyn gegroeyt, gelyk men ten onregten eertyds geloofde, ja als een onwrikbare waarheyd wiert gehouden; maar wegens het intrekken, verdrogen, en verharden dezes voorwerps, om nu nog niet te spreken, van dat men geen nagels gewoon is te korten, als men ziek te bedde leyt.

Het vel, en de hayren, zyn delen des lichaams, dewelke een gemeen leven hebben met het geheel, en derhalven ook met de rest komen te

sterven, want dit heb ik ondervonden, door dien ik, tot dien eynde, dikwils de graven ben ingegaan, en noyt het contrarie bevonden heb.

N°. IX. Een doos als vooren, waar in verscheyde deelen des lichaams van jong geboore kinderen gevonden worden.

A. Een Armtje, wiens vel geopent zynde, daar in gezien werden de vervulde bloetvaten, die daar door verspreyd zyn, ook deszelfs zenuwe en spieren.

B. Het voetje van een Kintje, by na op dezelve wyze toebereyt.

C Een Kinder voetje, door wiens vel haar vertoonen de opgevulde bloetvaten.

D. Den rug van een Kintje, met de schouderbladen, tot een mumie van my toebereyd.

N°. X. Een Doos, als voren, waar in gevonden worden drie Mensche Nieren, die door gespouwe zyn, in dezelve vertonen haar de uitzetsels, of takken van 't bekke, en de Nier-tepels; nadien de slag-aderen vervult zyn, zoo zyn deze Nieren zeer root van couleur.

In 't midde van deze Doos komt ons te voorschyn een stukje van een mensche Nier, wiens hart- of slag-aderkens, en pis-canaaltjens, (die de tepelkens maken) geheel en al vervult zyn.

Aan de zyde van deze doos doet zig ook mede op een mensche Nier, dewelke uitgedroogt is, deszelfs uitzetsels (*productiones*) van 't bekke puylen zoo buyten de Nier uyt, dat het bekke zelfs drievoudig voorkomt: ook is de pisleyder zoo zeer verwydert, dat men 'er by na een pink in kan steken.

N°. XI. Een vierkante doos met verscheide darmtjens van kleene Kinderen; onder alle meede een deel van den blinden darm, met deszelfs aanhangzel, en dat van een jong gebore Kintje, om alzoo het onderscheyd te zien, die daar is tussen dit voorwerp in een jong gebore Kint, en dat van een bedaagt Mensch.

N°. XII. Een doos als vooren, waar in ons voorkomt een stuk van den colyk-darm, wiens hartaderen wonderlyk vervult zyn, en dat met een roodwassige stoffe, zelfs die vette aanhangzels van deze darm niet uitgezondert zynde.

N°. XIII. Een vierkante Doos, als vooren, waar in bewaard werden twee voorwerpen, waar van het

1e. Is een stuk van 't beene of doodts-hoofts herssen-Pan, met een gedeelte van dat van het aangezigt. Waar in men zien kan ten eersten de spelonke van *Higmorus*, alzoo geheten, om dat *Higmorus* die eerst afgebeelt heeft.

2e. Het gat, of opening, waar door deze holligheit, met dat van de neus gemeenschap heeft aan beyde zyden.
3e. Het vliesken, of beene vliesken, 't welk de spelonke van binnen bekleet, waar door heen zeer veele opgevulde slagaderkens passeren; waar door ook dit vliesken root is geworden, en is het zelve zoo fyn als spinnerag.
4e. De beenige trane-weg, met deszelfs vliesken, waar mede deze weg of canaal, bekleet is van binnen, mede zeer rood van wegen het opvullen der bovengezeyde slagaderkens.
5e. Beyde de sponcieuse beenderen van de neusgaten, van eene zyde, namentlyk het bovenste en onderste, met derzelve bekleetzel, om dezelve reden ook rood van couleur.
6e. De Eustachiaansche Canaal.
7e. De holte van 't voorhoofts been, al mede bekleet van zoo een fyn vliesken, 't welk niet min rood is, als de bovengemelde.
8e. De gemeenschap van deze voorhoofts beens holte met de neusgaten, is hier zeer klaar te zien.
9e. De helft van de holte van de Paardezadel met deszelfs inwendig vliesken, waar door heen ook de bloetvaatjens lopen.
10e. De trechter (in 't midden van de Paardezadel) wiens holligheyd bewaart en nog open is, gelykze in een levendig mensch haar opdoet.

In het tweede voorwerp word onsgetoont, een schryf-pens breete, voor het benig deel van het gehoor gat.
1e. De plaatze, daar het kneukel-wyze uitsteekzel van de onderste kaak zig komt re zetten, met deszelfs beweeglyke kraakbeen; namentlyk boven de grond van het juk been, alwaar de overblyfzelen der banden noch overig zyn.

No. XIV. Een doos als voren, en daar in
1e. Een stuk van de borst van een kint, zoodanig toebereyd, dat men klaarlyk zien kan de tussen-ribbige vaten, met haren cours: Daar en boven zietmen ook (dit vlies wat opgeligt zynde) het celluleuse vlies, en daar onder nog het benevlies.
2e. Het borstbeen van een kint, met de aangehegte kraakbeenige deelen der ribbens ook de tussenribbige en inwendige mam-takken.
3e. Een stuk van de borst met den arm, en schouderblad, waar door heen overvloedige bloetvaten passeren.

De Eerste Plank.

N°. XV. Een Doos als vooren, en daar in de Lyfmoeder van een Kraamvrouw, van over veele Jaaren van my bewaart.

Aanmerkt ten eersten, Hoe groot de Lyfmoeder nog is in een Kraamvrouw van 14 dagen, als mede het veranderen van plaats der eyerstokken, eyerwegen, en banden, dewelke ten tyde des dragts (wegens het uitzetten van den bodem des Lyfmoeders,) verder van haar grond afstaan.

Ten 2. De pisblaas is in dit voorwerp heel klein, wegens het lossen des waters in 't sterven, en datse na heen van my niet en is opgeblasen.

Ten 3. De mond van de Baarmoeder is 14 dagen na de verlossinge zeer wyt openstaande gebleven, gelykze nog is, 't geen ook dikwils in de Kraamvrouwen gebeurt; zo dat zy haar niet wel beraden, die al te vroeg haar kamers verlaten, waar doorze de mond des baarmoeders nog niet wel gesloten zynde, aan de koude lugt bloot stellen.

N°. XVI. Een doos als vooren, waar in twee voorwerpen gevonden werden, waar van het

1. Is een Eyerstok, en Lyfmoeder van een Henne.

Aanmerkt. Onder de eyeren (of liever dooren van eyeren) die met geel wasch opgevult zyn, werd 'er een of twee holle vliesen gevonden, gelyk een tregter, waar uyt de dorens zyn gevallen in de Baarmoeder, en werden deze nageblevene holle vliezen kelkjens genoemt, van den uytstekende Ontleder *Regnerus de Graaf*, dewelke my als een boesemvriend is geweest over 50 en meer Jaren.

N°. XVII. Een vierkante doos, van Indiaans Hout gemaakt, als voren, waar in gevonden word de Maag van een Schaap, seer cierlyk toebereyd: namelyk alle de slagaders zyn niet alleen gevult, maar ook kan men zien desselfs IV deelen, als eerstelyk de Maag, het Net, den Omasus, en Abomasus.

N°. XVIII. Een doos als vooren, en daar in een gebalsemt, en hart gemaakt Kintje van 7 maanden dragts, 't welk seer veele jaren van my is bewaart geworden.

Aanmerkt ten eersten, het Hooftje en uyterste ledematen zyn 'er afgenomen.

Ten 2. Alle de slagaderen gevult, ende het borstbeen opgeligt zynde, komen ons in 't gezigte her Herte, de Longe, en Sweserik. Den buyk geopent zynde kan men zien de Lever, Maag, Darmen, en Blaas, ook de navels slagaderen, het zakxken, en roede, en dat alles in zyne natuurlyke en eyge plaats.

N°. XIX. Een doos als vooren, waar in bewaart worden verscheyde stukken van de borst, en dat van jonge geboren kinderen, onder dewelke men kan zien, (met de letter A getekent) de uytspruytzelen van de inwendige mam-takken, lopende door de tussenribbige spatien, die haar ten laasten vereenigen met de tussen-ribbige slagaderen, dewelke haren oorsprong hebben uit de stronk van den groote slagader.

Lett. B. Vertoont ons een gedeelte van de borst, wiens borstvlies (*pleura*) ten deele van 't ondergelege celluleus vlies, als mede van het ribbe vlies, afgescheyden is.

C. Een gedeelte van de borst, waar aan nog vast zit, een stuk van 't middel-schot, met twee gaten doorboort, tot passage van de slok-darm en hol-ader: aan de zyde dezer twee gaten komen ons mede voor, een kleene gedeelte van de groote slagader.

N°. XX. Een doos met verscheyde gedeeltens van de navelstreng, waar van sommige met, andere zonder knoopen zyn.

Onder alle deze is 'er een getekent met N°. I. Dewelke bezet is met een knoop van monstreuse groote: en zyn de knoopen niet anders als dwaalkourssen van de navelzaten, dewelke door haare verdikkinge, knoopen verbeelden.

N°. II. Een gedeelte van de Navel-streng uyt een Kalf, bestaande uyt twee aderen, en twee slagaderen 't tegendeel in die der menschen waar in men maar ene ader en twee slagaderen ontmoet. Aan dit voorwerp zitte nog vast twee navel-slag-aderen, en ook de blaas.

N°. XXI. Een doos als vooren, met twee nageboortens van tweelingen; welkers water-vlies (*amnios*) van my in twee deelen is gespouwen, 't welk somtyds ook wel van de natuur voorkomt, in een levendig kint. Hier van daan komt het mogelyk, dat veele Ontleders gewaant hebben, en wel zelfs, die van de eerste rang, dat 'er tussen de Chorion, en Amnium, nog een derde vlies geplaast was, 't geene sy het pis-vlies noemden.

Deze twee moerkoeken heb ik van den anderen gescheyden, 't geen gemaklyk geschied, wanneer ymand dezelve onvoorzigtig aangrypt, want de voornaamste vereeniging hebbenze door de gezeyde vliezen, en aanklevende bloetvaatjens, en niet door mondelinge vereeniging, zo datze ligt wyken, gelyk twee byeenstaande gras-planten, wanneer die uit de aarde gerukt werden.

N°. XXII. Een rotze gemaakt uyt stukken van andere rotzen, witte coralen, en rode opgevulde slagaderen, dewelke daar door heen gevlogten zynde, roode coralen verbeelden.

Deze Rotze op een pedestal van Cederhout geplaatst zynde, onthoud in desselfs holte eengroote cristallyne vles met vogt, en daar in werd ge-

vonden de lever van een Kint, door wiens opper-vlakte zo veel bloetvaten gezien worden, dat de geheele lever bezonder rood zig op doet.

Boven op het Dekzel van dit glas, met zyde bekleet zynde, wert gevonden nog een tweede kleyn rotsje, waar uit voortkomen opgevulde slagaderen, zo uit de lever als andere deelen, verbeeldende roode opstaande korale takken.

N°. XXIII. Een Pedestal van Cederhout gemaakt; en daar op een rotsje met zeer veel opgevulde bloetvaten, in wiens midden uitgeholt zynde, geplaast is 't hart van een mensch, met deszelfs afgesneden stronken.

Aanmerkt ten eersten, dat dit hart door het balsemen hart gemaakt, en rood is geworden door de opgevulde bloetvaten.

Ten 2. Dat het hart zyne natuurlyke forme heeft behouden, uitgezondert dat beyde de oorkens te gelyk met de twee holligheden van 't hart te zamen zyn vervult, 't geene in een levendig mensch nooyt geschiet.

Ten 3. Kanmen hier ook klaar zien, dat 'er uit het regter oorken eenige aderen spruyten; zoo dat niet al de bloetvaten voortkomen uit de kroon-ader, gelyk men voorheen gelooft heeft.

4. Op wat wyze des longe-slagader, in de long komt, na deszelfs verdeelinge, komt ons hier ook te voren.

5. De stronk van de grote slagader, met zyne drie opwaarts gaande takken, als mede ten

6. Een gedeelte van den slok-darm, en longe-pyp, staande digt by de driegezeyde takken, die hier zeer wel te zien zyn.

7. Den op-en neergaande stronk van de hol-ader, met meermaals gezeyde stoffe opgevult zynde, kanmen haare continuatie, als in staat van leven zien; als mede dat het regter oor, wegens des zelfs ruymte, een groote ontfanger des bloets is, contrarie dat van 't linker oor, dat zeer kleen is.

8. Hoe en op wat plaatse, de ongepaarde ader (*vena Azygos*) uit de stronk van de opgaande hol-ader voortkomt, zulkx kanmen hier ook zien, en van gelyken.

Ten 9. De ware forme der ooren van het herte.

N°. XXIV. Een vles met vogt, en daar in een navelstreng, met een kleen stukje van de nageboorte, aan wiens rand gehangen en vastgezeten heeft, een been van een kint, ziet Tab. 1. Fig. 2.

Ik twyfele niet, of het zal zommige wonderlyk voorkomen, die dit geval lezen Namentlyk een zekeren vrouw op de Haerlemmerdyk wo-

nende, verloste voorleden jaar van een sterk, gezont, en wel gemaakt kint, aan den rand van de moer-koek hing apart nog een kints been, gelyk den plaatsnyder hier ook afgebeelt heeft, ziet de 2 Fig. van de Plaat. 1.

Daar en boven, ter plaatse, daar de streng de moer-koek raakt, of zig vastmaakt, daar had zig ook een geswel (*atheroma*) vastgezet, gelyk uit deze fig. blykt.

Aanm: ook ten 2^{e}. dat dit been bestaat uyt een dybeen, voet, en drie toonen met zeer veel vet bezet, zonder eenige spieren.

3^{e}. Dat de beenderen, geheel en al hol zyn, fistuleus, van wezen zeer dun, en zonder eenige sponcieus-beenige substantie aan beyde de uiteynden.

My heugt, dat ik over 50 jaren, een schaap geopent hebbe, uit wiens hals een geheel been uitgegroeyt was, in wiens beens holte ik mede gants geen sponcieus-beenige substantie hebbe gevonden, ook gants geen spieren, maar in deze hare plaatse, was het been bezet met vet.

N°. XXV. De maag van een jonge, met katoen opgevult, en zo toebereyd, dat het 't leven zelfs verbeeldt.

De Tweede Plank.

N^{o}, XXVI. Een Grafstede, of Tombe, gemaakt uyt stukjens van Steenrotsen, witte beenderkens van kinderen, en bloetvaten, roode koralen verbeeldende, en als uit de scheuren van de Rots voortkomende.

De deur of ingang van 't Graft is het bovenste van de herssen panne van een kind, door wiens harssen panne vlies veele vervulde slagaderkens loopen.

Desselfs inwendige oppervlakte is nog met het harde harssen vlies vereenigt, waar door heen ook veele opgevulde slagaderen loopen. En in desselfs midden is de seyssen (*Falx*) in haar natuurlyke staat, desselfs slagaderkens niet uitgezondert zynde, dewelke daar door heen loopen.

Uyt de gezeyde zeyssen komt ook voort een tegen natuurlyke uitspat van een rond en lang vliesken, als ware het een Zenuw.

In dit voorwerp is de zeyzen-groef open gebleeven. In de grafstede leyt het geraamte van een onvoldrage kintje van ontrent 7 maanden dragts, en is het zeer net en curieus: in desselfs regter handje heeft het 't geraamte van een muys, 't welk mede heel konstig en net toebereyd is, en schynt met desselfs voorste pooten aan te grypen eenige vliezen, waar door heen een hoop opgevulde bloetvaeten zeldzaam passeren; en is zulks

van my aldus toegestelt, op dat de voorwerpen, van wat geslagte die ook zouden mogen zyn, by my in bezigheyd zoude gevonden werden. Als mede ten eynde ik in een kleen bestek veele zaken by een zouden hebben.

Boven op de Grafstede is gezet een hart van een kint, 't welk gebalzemt en verhard is toebereyd, wiens stronk van de groote slagader, zoo op, als nedergaande, niet alleen nog overig zyn, maar ook die van des longs ader, en slagader, ook van de open nedergaande stronk van de holle ader, en die van de ongepaarde zelfs niet verwaarloost zynde.

Tusschen de takken van de opgaande stronk, leunt het geraamte van een onvoldrage Kintje, van ontrent 4 maanden dragts, en dat op desselfs armtje, houdende in zyn rechter handje, een kleen takje van de longs slagader, 't welk opgevult, en zoo konstig is bereyd, dat men de zeer dunne takxkens daar van zien kan. Het hooft ten Hemel opwaarts gewend zynde, verbeelt het Gods wondere werken te willen vertoonen.

N°. XXVII. Een droog glas, met een gedeelte van 't vel, van 't opperste des hoofts, van een jong Kintje, het welke, wegens de opvullinge, zeer rood voorkomt: zoo dat men de ware plaats, en cours, van de voornaamste en allerkleynste takjens, als mede hare mondelinge vereenigingen wederzyts zien kan, nam: slagaders met slagaders.

Op de mond van deze vles is gezet een klein rotsken, doorvlogten met opgevulde bloetvaten, rode coraalen verbeeldende, en tusschen deze wederom, verscheyde stukken van 't vel van 't hooft van een mensch, welkers oppervlakte van zeer veel heele kleene bloetvaatjes voorzien is, die haar als zeer fyne mos vertoonen. De inwendige oppervlakte is nog met vet bezet, en doorweven met duyzende van bloetvaatjens, die verscheydentlyk, en ook slangswys lopen.

N°. XXVIII. Een drooge cristallyne vles met een milt van een Kalf, waar in men klaarblykelyk zien kan, wat van zyne ader zy, nam: hoe dezelve, in de milt komende aanstonds poreus, en doorgaat word, en een weynig verder, geavanceert zynde in draden, en eyndeling gants vernietigt word: zoo dat in plaats van aders takken, alleen hollen groeve haar opdoen.

Op desselfs mond is mede een rotze gezet, in wiens holte onthouwen word een stuk van een Kalfs-milt, op dat het te klaarder zoude blyken, 't geen hier te voore gezegt is, als mede wat 'er te houden is van de milts draden der Calveren, dewelke alleen maar dienen, dat de milt door sterke aandrang van 't slagaderlyke bloet haar niet zoude boven maten uitzetten; het welk in den mensch geen plaats en heeft, om dat desselfs milt niet alleen een slagader-maar ook een gemeene ader heeft, dewelke den

slagader byblyft, tot het uyterste van de milt, en dat met gelyke treden.

Derhalven zyn die menschen geabuseert, dewelke de milt der Calveren, met die der menschen gelyk stellen, en de dwersse draden, voor zenuwen houden. Niet minder dwalenze, dewelke de milt klieren toeschryven, als mede huyskens of cellekens, want zulks toone ik aan yder, die my komt bezoeken, gants onwaar te zyn. Zoo dat, al wie van de milt eenige reden wil voeren, en desselfs ware gesteltheyd verhandelen, die en moet daar toe geenzints de milt van Calveren, maar van menschen gebruyken.

En hoe verkeerdelyk zy ook oordelen, van de alzoo gezeyde milts klieren, heb ik overvloedig voor heen aangewezen, en belove nog in toekomende, zoo het God belieft, van deze zaken een nieuwe afbeeldinge te tonen, gelyk ik in dit 9^{e}. Cabinet heb gedaen, ontrent de lever, nam: zonder eenige quetzinge des levers, zonder voorgaande kokinge; zonder en ook met verhardinge, zonder wekinge in water, zonder te laten verrotten, en ook verre van eenig gewelt daar op te doen.

Als dan zal men my in 't toekomende niet meer accuseeren (ten minste 't zoude heel absurd zyn) van dat Ruysch de klieren door het pretense ontvlezen, (*excarnando*) vernietigt.

N°. XXIX. Een Pedestal uit indiaans hout gemaakt, waar op gezet is een rots van witte coralen, veele bloetvaten, enz: In desselfs holte vint men een vles en daar in een kintje van ontrent 6 maanden dragts, 't welk met een water hooft, of waterzugts hooft, geboren is. En dewyle het in een heldere vogt is gelegen, zoo komt dit gebrek zeer netjes voor.

Terwyl dit Kintje hier schynt als van een West-Indies raar Slangetje aangegrepen te worden: zoo verbeelt het als met eenige ontsteltenisse, en open monde 't zelve van zig te weren.

Boven op het deksel van 't glas is mede geplaast een kleen rotsje, meerendeel gemaakt uyt ellendige zaken, die 't menschen ligchaam gewoon zyn te bestormen, als stenen, stukken van bedurven kaken, beenderkens, die op verscheyde wyze bedurven, en van de natuur uitgeworpen en gescheyden zyn. Onder deze steenen komt ons eerst een voor van zonderlinge groote, van gedaante een moerbesie gelykende, en een ander, by na van dezelve grote met verscheyde bulten bezet, van couleur bruyn, de derde nog grooter, en wel effen van oppervlakte, maar een stukje van de bovenste schelle afgekrapt zynde, zoo komt ons een twede schelle voor, dewelke vol van bultjens is voorzien, de 4^{e}., hoewel kleender als alle de anderen, is egter de voornaamste, nam: een van die, waar van gewag gemaakt is in myne Anatomische en Chirurgische observatien. Zie daar van de eerste plaat van myn Observ. Anat. Chir.

Ontrent de bovengemelde kaak, is 't volgende aanmerkens waardig. Een jonge en ligtveerdige Dochter met Venus ziekte besmet zynde, wierd door een Chirurgyn gebragt tot een quylinge, door toe doen van mercuriale middelen, en na dat doen, haar onderste kaak bedurven zynde, begon aan een zyde te wiggelen; weshalven zy my, myn Zoon, ën Meester Pieter Verduyn by haar verzogt te komen: en als we bevonden een groot stuk van de onder kaak, los zynde, te bewegen, zoo trok'er de voorzeyde Heelmeester dat stuk uyt. Maar wat gebeurt 'er? eenige dagen daar na, konmen ook met ligtigheyd nog een grooter stuk bewegen, 't welk ondervonden zynde, zoo trok den Heelmeester 't zelve mede uyt, en na zulks volbragt was, bevontmen dat het 't bovenste gedeelte van de onderste kaak was, te gelyk met het kneukelwyze uytsteek (*processus condyliformis*) des niet tegenstaande, konde de lydersse, na de genesinge zeer wel kauwen, en duydelyk spreken, ja ook zoo wel, als of zy ontrent die deelen noyt ongemak hadde gehad.

N°. XXX. Een dootshooft van een kint, wiens bekkeneel op verscheyde plaatsen met een stenige stoffe bezet is.

Aanmerkt ten eersten. Ik hadde het hooft gestoken in een vogt, om 't zelve te bewaren; welke vogt te zamen vermengt was uit verscheyde vochten, namentlyk van geest van wyn, van koorn, suyker, en ook Arach; Na eenige maanden bevond ik 't hooft op verscheyde plaatsen niet een stenige stoffe bezet te zyn, en zulks gaf my aanleydinge om 't zelve te bewaren.

Het deksel van 't glas, waar in dit voorwerp bewaart word, is bezet met verscheyde zaken, die gepetreficeert zyn, als mede met steen bezette zeetakken.

N°. XXXI. Een droog glas, met het hooft van een Americaans viervoetig dier 't welk van de Nederlantsche inwoonders, *Quast* geheten is: en is het zelve wegens zyn wezens gestalte, veerdige beweginge, en snodigheit, met een aap eenigzints overeen komende, gelyk ik heb bevonden, wanneer het t' mynen huyze leefde.

N°. XXXII. Een jong gebore kintje van een Moorinne van ontrent 7 maanden dragts in een vocht bewaart.

N°. XXXIII. Een glas met vocht, en daar in een kints arm, wiens handje een stuk van de nageboorte aangrypt, en is dezelve cierlyk geprepareert.

N°. XXXIV. Een Kints nier in een vogt, desselfs oppervlakte is oneffen, en gebult, gelykze meest altoos voorkomen, contrarie in een volwasse mensch. Op desselfs opperste is nog gezeten de by-nier op de wyze van

een Aker in desselfs doppe, en niet gelyk verscheyde Auteuren hebben doen afbeelden, nam: aan de zyde van de meren.

N°. XXXV. 't Vel van 't Hooft eenes Kints, als een calotmutsje toebereyd, waar door heen ontelbaar veel slagaderen loopen, 't welke met de dikwils verhaalde stoffe vervult zynde, komt ons dat vel heel rood voor.

N°. XXXVI. Het dunne herssen-vlies van een mensch, in de vogt bewaard, 't welk curieus toebereyd, en zeer rood is. En kan men hier nu zien hoe dun het is, want zonder dat de bloetvaten opgevult waren, heeft het ons voorheen bedrogen, namentlyk, nadien de bloetvaten, na het afsterven, meest altoos ledig zyn, zoo ist, datze van couleur met 't gezeyde vlies overeenkomende, tot des vlies dikte 't hare schenen toe te brengen; daar het in tegendeel van wezen zeer fyn en dun is.

N°. XXXVII. Een stuk van het oppervelletje van de bal des voets van een mensch, in vogt bewaart, uvt wiens inwendige oppervlakte ontelbare nablyffels van de vel-tepeltjens uitpuysen, dewelke het oppervelletje voortbrengen, door haar uytbreydinge, gelyk ik voorheen ook hebbe vermelt.

N°. XXXVIII. Een stuk van de moerkoek, 't welk zoo curieus toebereyd is, datmen klaarlyk zien kan, dat 'er niets klierigs in een welgestelde moerkoek is te vinden, nog ook dat de uyterste uiteynden dezer vaten voor omwindingen der vaten te houden zyn, maar ter contrarie, voor zappige, en weeke uiteynden, gelyk als in de milt, schorsse der hersenen, en andere delen.

N°. XXXIX. Een droog glas, met het geraamt van een kleen Africaans Parkitje.

N°. XL. Een Pedestal, uyt Indiaans hout, waar op gezet is een Rots, in wiens holte gevonden word een groote tak van des longs slag-ader, werdende onthouden in een glas met vogt: en dewyl dezelve opgevult is, kan men derzelver uyteynden zeer wel zien.

Daar en boven is 'er nog aan vast een gedeelte van de long, het welke in ontelbare lobbekens verdeelt is, ten eynde ik de partydige menschen benemen mogte het vermoeden, of het wel een ware tak van een longs slagader is.

N°. XLI. Het ey van een hoen, in de vogt bewaart; wiens gedaante of figure een kruypende slange verbeeldt.

N°. XLII. Een gedeelte van het dunne herssen-vlies in een vogt, wiens oppervlakte bezet is met verscheyde kleene deeltjens; dewelke eenige gehouden hebben voor kliertjens, maar dewylze van verscheyde forme of

gedaante zyn, en haar als vet vertonen; zoo heb ik ze liever willen houden voor vette uitpuylentheeden: te meer om dat ik in de verdubbeling van het dunne herssen-vlies eenige reyze vet gevonden hebbe.

N°. XLIII. Een Testicul van een mensch, met studie van my ten dele ontwerd, om de fynheyd dezer vaten te zien, en in 't geene niet ontwert is, kanmen nu ook zien de worm-wyze voortkruypende cours derzelver.

Op de Derde Plank.

N°. XLIV. Het bovenste deel van het dybeen van een hinkende oude Vrouw, in de vogt bewaard.

Na dat deze lyderze van over veele jaren haar dy-been had gebroken, en eyndeling was komen te sterven, zoo hebben wy haar doode lighaam geopend, en bevonden, dat den gehelen hals van 't gezeyde been ontbrak, en dat het hooft van 't been weder vast gegroeyt was op een legere plaatze van 't zelve, waarom ik besloot, dit gebrek in vogt te bewaren, ten eynde niemand zoude twyfelen aan de waarheyd van dit geval, verders, zie wat ik over diergelyke gevallen geschreven, en ook heb laten afbeelden in myne voorgaande VIII. Cabinet.

N°. XLV. Het herte van een jong gebore kintje, hart gemaakt, en gezet op een stuk van een rotze, waar in de ware groote, en forme van beyde des harts ooren kunnen werden gezien.

N°. XLVI. Een glas met vogt en daar in een groot gedeelte van het dunne herssenvlies van een mensch, wiens slagaderen geheel en al vervult zynde, 't zelve ons zeer rood voorkomt.

N°. XLVII. Een stuk van den nugteren darm op een Pedestaltje gezet, waar in niet alleen alle de latwyze verheventheden, of oogluykende klapvliezen, maar ook zelfs haare slagaderen vervult zynde, ons voor ogen komen: als mede het celluleusige gestel van den gezeyden darm, en desselfs scheyl.

N°. XLVIII. De Historie die hier volgt, is zoo zeer ongemeen, datze het verstand van een mensch by na overtreft: ook zal niet ligt ymand zyn zegel daar aan willen hangen, ten ware hy het zelfs met zyne oogen gezien, of de volgende getuygenisse gelezen had: ja ik zegge, met den zeer beroemden Professor Bartholinus, in zyn tractaat wegens de ongewone wegen van baringen, dat de onkundige der Medicynsche Historien, zullen menen, dat ik nieuwe beuzelen hier verbale, daar het ondertusschen waar is, 't geen ik hier ter neder stel.

Namentlyk, een zekere oude Vrouw, wonende, op de Wester Schel-

ling, en nu nog in 't leven (zoo ik meen) heeft in haar 78[e]. Jaar, voorlede jaar, een kleen vier-voetig diertje ten monde uitgebraakt, 't welk na een hontje sweemt, of gelykt, in 't welke klaar te zien zyn, het hooft, de mond, tong, pooten, staart, en iets, 't geen na een Navel-strengetje gelykt.

Dit diertje is my geschonken, te gelyk met het beursje, 't welk dik is van substantie, rond, en plat, als een vyge, waar in het in plaatze van een nageboorte heeft gelegen.

Na dit geschenk, heb ik verzogt van den gever, dat hy wilde onderzoeken wat van de waarheyd van dit geval was, en dat uit de gene, die daar ontrent waren geweest, als deze oude Vrouw 't zelve ten monde uitwierp. Hier op heb ik den zender deze ondervraginge overgezonden.

Ten eersten, de naam van de lydtster.

2. Haar Ouderdom,
3. De plaats, daar het voorgevallen was.
4. Haar manier van leeven.
5. Wie daar present was geweest, als het uitgebraakt wierd.
6. Wat ongemak zy voor, en na, dit uitbraken, geleden had.
7. In wat vogt zy het bewaart hadden.
8. Of het nu in grote vermindert was.
9. En ten laatsten, of dit bekleetsel, 't welk een waaragtig en dik beursken verbeelt, geopent is geworden, in 't uitbraken, dan of men het met een mes of schaar open gedaan heeft.

Volgt het Antwoord.

1. Haar naam is Grietje Willems, Huys-vrouw van Adriaan Leeuw, Visverkoper.
2. Out agt-en-zeventig Jaaren.
3. Woonagtig op de Wester-Schelling.
4. Eer ze het quyt raakte, was haar etenslust niet groot, en in het uitbraken zoo benauwt, datze aanstonts meende te sterven, zoo dat
5. Jacomyntje Alberts, haar dogters dogter, haar moey en andere buren voort moest gaan roepen.
6. Zy hadden het in een Vuurtest gesmeten; en daar weder uitgenomen zynde, in brandewyn geleyt en ten laasten hebben zy 'er olyf oly bygevoegt, om (zoo zy meenden) 't zelve beter te bewaren, waar door het wat is verklynt.

Attestatie.

Wy ondergeschreven getuigen, dit alles verstaan te hebben uit de mond van de Lydersse, van haar man, en andere vrouwen, die daar by of omtrent zyn geweest.

A D R I A A N B Y M A N
Bedienaar des Goddelyken Woords.

A D R I A A N K L E I N
Substituyt Bailjuw.

Zoo nu ondertusschen ymand aan deze zaak geen geloof wilde geven, die kan by haar gaan, dewylse (zoo ik meen) noch in 't leven is; ik kan aan deze zaak niet twyfelen, nadien de bedriegers, die de menschen willen dupeeren, zulks merendeels doen om daar door te profiteeren: maar deze oude vrouw heeft 'er niet met alle voor gehad, alzo het my vrywillig is aangeboden.

Ontrent dit baaren of uytwerpen door de mond, agte ik aanmerkens waardig te zyn, namentlyk dat dit geseide diertje met volmaakte leden voorzien zynde, niet gelegen heeft in de vliesen Chorion en Amnios, maar in tegendeel, in een dik en plat beurssie, waar aan het vast had geseten met yets, 't geen na een Navelstrengetje geleek. Ziet de Fig. van de 2de plaat.

Hoewel ik hier, U.L. een ruym veld schyn geopend te hebben, zoo is egter myn voornemen niet om my daar in lang op te houden, want ik zoude een last op de schouderen haalen, die ik onmagtig was te dragen; derhalven wil ik dit liever overgeeven aan de Philosophen, dewelke meer ervaaren zyn in 't doorzoeken van geheymen.

Daarenboven zoude ik ook buyten myn bestek gaan, nadien ik maar voorgenoomen heb, die zaaken te beschryven, dewelke in dit negende Cabinet gevonden werden; daarom moet ik beknopt zyn in 't aanhaalen van de Auteuren dewelke geschreeven hebben van de wonderlyke baring, die door de mond en fondament zyn voorgevallen. Ziet de Ephimer: van 't eerste jaar in de 108 Observ. en de dissert. van den Heer Jacobus Stangius enz.

Ik zal derhalven in de verdere beschryvinge van dit Cabinet voortgaan; alleen maar dit voorstel voorhoudende, namentlyk, of het voor onmoogelyk moet werden gehouden, dat dit gezeyde Beursje met 't

geen het in zig onthoud, een pap-geswel (*Atheroma*) geweest zoude zyn? Om dat het bekent is, dat 'er in verscheyde deelen van 's menschen lighaam diergelyke gezwellen gevonden werden: ja in myn Cabinetten werden ook verscheide zaaken gevonden, die daar voor opkomen, als een reye menschen tanden in de ballekens of eyer stokken der vrouwen, hoofthayren, ook gemeene hayren, en andere zaaken meer van my gevonden.

N°. XLIX. Een pedestal van Indiaans hout, waar op gezet is een kleyn stukje van de Lever van een mensch, waar in een nieuwe verschyning te voore komt, waar van ik een weinig verder gekomen zynde, breeder zal verhandelen.

N°. L. Een pedestal van 't zelve hout, waar op gezet is een Armtje van een onvoldrage vrugtje gebalsemt en hard gemaakt, in wiens vuyst onthouden werd een bondelke mensche hayr, 't welke op verscheide plaatse met een steenstoffe omvangen werd, op die wyze als de versteende heesterkens.

Dit gezeyde bundelke is van een bedaagde Juffr. door de water-wegen gelost, te gelyk met een etterige stoffe; zoude dit niet wel geweest zyn een Pap-geswel, in een ulceratie verandert? zie de 1. Fig. van de 2de Plaat.

Omtrent het buygen van de Elleboog werd mede gevonden een bundel menschen Hayr, 't welk ik gevonden heb, na het afsterven van een Vrouw in een Pap-geswel; 't welk gezeten was in 't Net, en is van my beschreven in myne Anatomische en Chirurgicale Observatien.

Aan de zyden van dit pedestal vertoond zig ook een hoope hair van een jonge Dogter; 't welk van zig zelf in haar schoot quam af te vallen, een dwersse vinger breed van het hoofd, en dat is aanmerkings waardig van de gantsche omtrek des hoofds, even als of men dezelve met een schaar in een ogenblik te gelyk hadde afgesneeden; zy verhaalde ons, dat zulks haar nu voor de seste reys was overgekomen.

Daar is aan de waarheid niet te twyfelen van dit geval, nadien de lydersse een vroom en eerlyk leven geleyd heeft, wiens Vader ook een eerlyk en deugtryk man is, en nu nog in 't leven zynde, tot Haarlem practiseert als Med: Doctor, met naame Butler.

Ik agte ook wonderlyk te zyn, dat in deze maagt, dewelke nu in den Here is ontslapen, zulks de zesde reyze 't hayr op de geseyde wyze in haar schoot vallende, ook nog was vervallen in een ander ongewoon ongemak, namentlyk aan de regter zyde van de voorhand kreegze een ligt gezwel met een onlydelyke pyn, 't welk haar noodzaakte tot Amsterdam te komen, om geholpen te werden, men deede my, nevens de welervarene Meesters Chirurgyns Pieter Adriaansz. Verduyn en desselfs Schoonzoon Gomarus van Bortel roepen.

Wy vonden geraadzaam, dewyl de pyn niets luisterde na verzagtende en pynstillende Remedien, 't zelve te openen, 't welk gedaan zynde, vonden wy 't vervult met ronde, korlige harde en witte lighaamtjens, in grote van kleene speldeknoppen, dewelke zoo vast gehegt waaren aan de Peezen der Spieren, dat men dezelve daar bezwaarlyk van konde aftrekken: de pyne verders niet wykende, zyn de verzagtende stovinge wederom aangewent, dog al mede te vergeefs, weshalven wy het quaal tegen gingen met een gloejend yser, dog al mede te vergeefs en zonder eenige verligting.

Naa eenige weeken wierd de linkerhand met dat zelve quaad aangedaan, en ten laasten met zeer zwaare pynen beladen zynde, is zy in den Heere ontslapen.

N°. LI. Een vles met vogt en daar in een arm van een jong kint, 't welk ons levendig voorkomt; in desselfs handje heeft het een moot van een doorgesnede Testicul of bal, van een Mensch, dewelke byster groot en in kraakbeen verandert is.

Aanmerkt. De lyder was van boven neder gevallen, en had daar door gekregen een swaare kneuzing aan zyn regter bal, waar door de aangewende remedien geen hulp toebrengende, het als een kinder hoofd groot en hard was geworden, en den lyder niet zonder groot ongemak en pyne de weg konde betreden, derhalven hy gedwongen wierd om met de zeer wel Ervarene Heelmeester van Borrel daar over te consuleeren, dewelke my daar nevens heeft doen roepen, en dewyl de lyder onmagtig was geworden om zyn beroep waar te nemen, hebben wy hem geraden tot het wegnemen van de Testicul, 't welk ook kloekmoedig en wel uitgevoert is geworden door de gezeyde Heelmeester, de lyder had het in 't eerst redelyk wel, maar na heen in een Koorts vervallende, kreeg hy het zeer quaad, en verviel in een onvolmaakte [*Spasmus*] klem in de mond, 't geen meermalen gebeurt na 't wegnemen van de zodanige Testiculen: nogtans naar het gebruik van verscheide middelen, is de lyder ten laasten hersteld geworden, en leeft nog in een goede gezontheyd.

Aanmerkt verders, dat deze Testicul, naar het wegnemen drie en een half pond woeg, en 't geen aanmerkens waardig is, alle de zaadvaatjens waar uit den Testicul by na geheel en al bestaat, waaren in een gevloeit en kraakbeenig geworden.

Dit geheel voorwerp heb ik tot mooten gesneden, waar van ik 'er eenige bewaar, de binnenste moot was van Diameter zeven duymen. Zie de 1. Fig. van de 3de Plaat.

Aan de zyde van deze moot, dewelke hier in de vles onthouden wert

vind men ook een stuk van de Lyfmoeder van een Vrouw, wiens inwendige oppervlakte bedorven, en in een ander wezen verandert zynde, bezet is met veele heuveltjens, die in groote met zwarte Peper overeenkomen.

N°. LII. Een stuk van 't agter Breyn van een mensch, aan wiens oppervlakte van onderen haar vertoonen de mindere verdeelingen van de Schorsse in een ontelbaar getal van kleene deeltjens, gelyk ik voorheen heb doen afbeelden in myne antwoord op de brieven, die my voorgesteld zyn.

Daarenboven, ziet men ook op wat wyze, dat dit Agterbreyn doorgesneden zynde zig als takken van boomen vertoont.

N°. LIII. Een droog glas, waar in bewaard werden de slag-aderen, die door de Herssene, en dunne herssen vlies verspreyd, en met een rood wassige stoffe vervult zyn, dewelke van wezen zoo fyn zyn als ofze Watervaten waaren, 't welk mogelyk en ligtelyk andere bedroogen heeft, waanende dat zoodanige Vaten door de Herssene verspreyt waren, dewelke ik nogtans nooyt heb gevonden, nog gezien, datze van andere getoont zyn geworden; weshalven ik dezelve onder den uytvaart der gewaande kliertjens der schorssige substantie van de Herssene, stelle.

Ondertussen moest men de oorzaak van deze tederheyd onderzoeken, en waarom de slag-aderen die door de Herssene, en door het dunne Herssen-vlies loopen, zo dun van substantie zyn: want indien zy alleen strekken om het slag-aderlyke bloed na de Herssene te voeren, waar toe dan die dunne tederheyd?

Ik meyne, (onder verbetering) dat al 't geene de Aucteuren gesustineert hebben, gemaakt te moeten werden in haar voorgewende Klieren van de schorssige substantie van de Herssene, 't zelve volbragt te werden in de uyteyndens der slagaderkens: en nadien de animaale geesten zeer subtiele lighaamtjes zyn, gelyk als brandewyn, die zoo dikmaals overgehaalt is, dat 'er zoo ymand dezelve van een hooge plaats al druypende zoude willen uytgieten, geen een druppelke van op de aarde zou komen, maar onder wege wegvliegen: zoo ook deze dierlyke geesten, dewylze niet minder subtiel zyn, als de gezeyde dikwils overgehaalde geest van Brandewyn, hebben moogelyk ook zoodanig een werktuyg van nooden, 't welk zoo subtiel is, als wel deze slagaderkens zyn, dewelke opgevult naaulyks aangeraakt konnen werden zonder te breken, het welk in andere deelen onzes lighaams geen plaats heeft.

Al wie met my gezien heeft, het groote verschil, dat 'er is, tusschen de bloedvaten der ingewanden, ten opzichte van haar substantie, cours

en structuur, die zal ligtelyk met my van gevoelen zyn, zulks niet vrugteloos van de natuur (wiens werkmeester God is) alzoo zonder oorzaak geschikt te zyn!

Eertyds heb ik de figuur van de Nier doen afbeelden, en uytgegeven, waar in ik vertoont heb, de cours des Niers-slag-aderen; maar die der Nier-aderen, konde ik niet doen verbeelden, want als ik de Slag-aderen opvulde, zoo liepen de Aderen ook vol, en wierden alzoo door een verwert wegens haare mondelinge vereeningen.

Maar nu ben ik gedwongen een andere weg in te slaan, en hebbe haar Aderen vervult, en dat zoo konstig, dat men niet min de alleruyterste takjes der Aderen kan zien met vergrootglazen, die zoo fyn zyn als dons, ja fynder als het geweef van een spinne.

Edog wat een groot onderscheyt wegens de cours der slagaderen en gemeene aderen in de Nieren! als ik zulks voor de eerste reyze zag, was ik als verstelt, en al wie het van my ziet vertoonen, zyn daar over geconsterneert geweest.

Indien God Almagtig my 't leven nog wat zal believen te spaaren, zoo heb ik voorgenomen de waare gestalte der Nieren wereldkundig te maken, dewelke waarlyk geheel anders is, als ik van andere tot nog toe heb zien verbeelden.

N°. LIV. Een vles met vogt waar in onthouden werd een gedeelte van de Herssene van een mensch, alwaar haar vertoonen de Reukzenuwen, de stronken van de Slaap slag-aderen, het dunne Herssen-vlies vervult van slag-aderkens, als mede de afgesnedene Hals-slag-aderen en haar vereeninge met de Slaap-slag-aderen, en de gezigt-zenuwen, en Achter-breyn. Op dat nu dit voorwerp van haare plaatze niet zoude afwyken, heb ik een tak van een Orangie-boom daar tegens aangezet.

Boven op het dekzel van 't glas werd gevonden een kleen Rotsje uyt schulpen, en vervulde Bloedvaten gemaakt, in plaats van roode Coraal takken.

N°. LV. Een Mensche Milt, met hagelwyze verheventheden bezet, dewelke de Autheuren voorheen meenden, dat het Kliertjens waren, daar het ondertusschen niet anders zyn als heuveltjens, dewelke Kliertjens verbeelden, en voortkomen wegens verstopping van de uiteynden der vaten.

Boven op het dekzel, vind men ook een kleen Rotsje, in wiens midden hol zynde, gevonden werd een glas met vogt, en daar in een stuk van de Milt van een Mensch, en nadien desselfs vlies afgenomen is, zoo doet zig niet anders op, als Bloed-vaten, dewelke de Milt maken.

N°. LVI. Een pedestal uyt Indiaansch hout; waar op gezet is een

glas met vogt, waar in gezien werd het Hoofd van een kind, 't welk een levendig hoofdje verbeeldt, deszelfs voorlippen, als mede het uyterste van de Tong, zyn rood van couleur, en het verbeeld, de ogen toegeslooten zynde, het hoofdje van een slapend kind: en het vel nergens gerimpelt of met kuyltjens bezet zynde, geeft voor de oogen een aangenaam gezigt.

Het bovenste van 't Bekkeneel afgenoomen zynde, kan men de Reukzenuwen zien, met desselfs bekleetzel van 't dunne Herssenvlies, en de opgevulde bloedvaatjens, die daar door heen loopen.

De Chorionsche ader-vlechtinge komt hier ook in 't gesigt onder de overgeblevene Slag-aderen van de Herssene.

Het harde Herssen-vlies komt ons hier voor van couleur, als witte zyde.

Het ondervellig vet heeft ook zyne natuurlyke couleur behouden.

Op 't deksel van 't glas, is nog een ander glas gezet, en dat in 't midden van een kleen Rotske, 't welk verciert is van alle kanten met opgevulde Slag-aderen: en in dit glas kan men zien een gedeelte van de Herssene van een Mensch, wiens schorsse zeer rood is, wegens het opvullen der Bloed-vaatjens met een roodwassige stoffe.

N°. LVII. Een groot stuk van de Naa-geboorte van een mensch, t'samengesteld alleen uyt Bloedvaten, dewelke haar geel vertoonen, wegens de stoffe die ik daar toe gebruykt heb.

Deze haare sappige uyteynden kan men hier zeer duydelyk zien.

N°. LVIII. Een droog glas, en daar in 't Geraamte van een onvoldraage Kindje, van omtrent zes maanden dragts, in wiens opgeheve handje gehouden werd een opgesnede Galblaas van een mensch, in wiens binnenste gezien werden verscheyde celluleuse vliezen, daar zwartagtige steentjens inleggen, dewelke hy, 't hooft opwaarts gewent zynde, schynt te willen bezien.

N°. LIX. De Lever van een Jonge, dewelke zoo konstig toebereyd en gevult is, dat alle de uyterste uyteynden der Bloed-vaatjens ons in 't gesigt komen.

Hoewel van over lange tyd my bekend is geweest, de Lever, alleen uyt Bloed-vaten te bestaan, en niet uyt Klieren, gelyk ik beschreeven heb, en ook doen afbeelden; maar dit heb ik voorgehouden in een ontdaane of ontbondene Lever, wiens omvangend vlies afgenomen zynde; in een vogt bewaard werd.

En nadien in dat toebereyden, de Bloed-vaten van haare natuurlyke cours en plaats afweken, zoo ben ik te raade geworden, een andere

weg in te slaan; derhalven heb ik desselfs vaten vervult, en de geheele Lever, op een byzondere en konstige balsamatie hard gemaakt, en na dat doen, die geheel voorwerp voorgehouden, 't omvangend vlies zelfs niet afgenomen zynde, en zoo komen ons de uyterste zappige uyteynden; zeer klaar in 't gezigt, in de gedaante van rondagtige sterwyze lighaamtjes, en met geen byzonder vlies omvangen: deze uyteynden werden van Malpichius *zeskantige korreltjes*, geheten, en de gantsche Lever houd hy voor een *t'zamengestelde Klier*; daar men in tegendeel bevind, dat het geen byzondere deeltjens zyn, die op haar zelve bestaan, en ook met geen byzonder vlies begaast zyn, zonder 't welk de voornaamste Ontleders niet gewilt hebben, eenig deel met de naam van Klieren te betekenen, of te noemen.

Voor zoo veel de geheele Lever een zagt deel is, 't welk op zig zelfs bestaat, en met een byzonder vlies omvangen is, zoo is 't niet ongerymt, dezelve de naam te geven van een Klier; maar ik zegge, dat dezelve niet uyt Klieren bestaat, en zoo ymand het tegendeel wil staande houden, hy toone zulks zoo klaar, gelyk ik doe, 't geen ik zegge.

Deze zaak kan men by appelen en peeren niet qualyk vergelyken, welkers steeltje uyt veele holle draaden bestaat, dewelke verders gekomen zynde, zagter en zagter werden, en zoo in een mergagtige substantie veranderen, waar in het zap gehuysvest is, even zoo ook in een mensche Lever, alwaar het sereuse gedeelte van 't Bloed mede is gezeten in de zappige uyteynden van de Bloed-vaten, waar van ik iets overeenkomstig vertoone, in deze myne toebereyding; want na het vervullen van alle de uyteynden der Vaten, kan men zien, dat de wassige stoffe in de gedaante van een dauw of rook eenen uytgang neeme uyt de alleruyterste zappige uyteynden, en men kan zulks zeer klaar zien in dit bovengemelde voorwerp, voornamentlyk als men het komt voor te houden in een helder ligt, en dat door toedoen van vergrootglazen. Ziet de I. Fig. van de I. Plaat.

Al wie dit ten myne huyze hebben gezien, zullen zeer ligt de gepretendeerde wezentlykheyt der Klieren van binnen in de Lever verwerpen, en met my houden, dat zulks niet anders is, als een continuatie der Bloedvaten, dewelke veranderen in zappige rontagtige en als sterwyze bundelkens.

Wy bemerken ook in de Blomkool, dat de steelen ten laatsten uytgaan of eyndigen in bloemen, dewelke niet anders zyn als uytspruytzels van de steel, dewelke geenzints op haar zelve bestaan, of van de steel gescheyden, maar waarlyk continueel met de steel zyn.

Ik hebbe hier vooren gezegt, dat de roodwassige stoffe (gelyk het bloed in een levend lighaam) uyt het uyterste der vaten, in deze myne opvulling in gedaante van een dauw uytgaat, maar ziet dat niet aan W.L. als of zulks een gebrekkelyke opvulling was; want als dan zoude die stoffe niet uytgaan in de gedaante van een dauw, maar in t'zamen geloopene ronde bollen.

Wanneer my dit verschynzel voor de eerste reyze in 't gezigte quam, berste ik als met ontsteltheyd uyt, Goede God, hoe wonderlyk is uw doen, 't geen gy my hier openbaar maakt, zelfs in 't allerkleenste van uwe werken! en om de waarheyd te zeggen, 't is geen kleene zaake nu te doen zien 't geene zoo lang voor onze oogen verborgen is gebleven, namentlyk de gantsche Lever van een Mensch, omvangen met zyn eygen vlies, zonder te kooken (gelyk de Ontleders plachten te doen, om de gepraetendeerde wezentlykheyd der Klieren te bevestigen) en zonder onnutte ontdoening (gelyk ik nog van andere zie doen) ook zonder eenig geweld daar aan te doen, te laten zien, de uyterste uyteynden van de Bloedvaten van de Lever, in haare natuurlyke plaats en gestalte.

Deze wonderbaare toebereydinge zal voor my instaan, tegens de tegensstrevers, dewelke gezegt hebben, Ruysch vernietigt de Leverklieren in het ontdoen des Levers.

Op dit glas doet zig noch een tweede vles op, voorzien met verscheyde stukken van de Lever van een Mensch.

In deze gezeyde Lever, die ik zoo hard, door 't balzemen, als hout gemaakt heb, en dezelve door een zeer scherp mesje in mooten of stukken gesneden heb, staat aan te merken, dat deze mooten van ter zyde bezien zynde de zappige uyteynden haar immers alzoo wel opdoen, als de boomtjens-wyze verbeeldzelen in zekere steenen, die met een zaag in platen verdeelt zyn: dit experiment heb ik niet alleen menigmaal in de lever gedaan, maar ook zelfs in de milt, en Nieren, in dewelke de gezeyde zappige uyteynden haar niet duysterder opdoen: O wat onderscheyd komt ons niet te vooren in die verschynzelen!

Om nu voort te gaan, zat ik 't zeyl intrekken, en my begeven tot de volgende voorwerpen, die mede zeer konstig zyn toebereyd, namentlyk:

N°. LX. Twee nieren van een jonge als in 't leven verbeeld; de eene aan een hayrtje afhangende in een vogt, ende welke op zyn bovenste gedeelte noch heeft zitten de bynier (*Ren succenturiatus*) even als een aker in zyn dopje, 't welke de Autheuren geheel anders verbeeld hebben.

N°. LXI. Een droog glas, en daar in een kalver Milt, wiens zappige uyteynden weg gedaan zyn, en dat door desselfs ader en groeven, welke groeven daar zyn in plaats van adertakken, maar zulks heeft geen plaats in de mensch, en 't geen hier aan te merken staat, het vlies dat de Milt omvangt is nergens gequest.

Op 't dekzel van 't glas werd gevonden een andere Milt van een kalf, op dezelve wyze toebereyd, uytgezondert dar het vlies, 't welk de Milt omvangt, weg gedaan is, ten eynde men de dwers bandige stutzels beter zoude konnen zien.

Deze dwers bandige stutzels moet men voor geen Zenuwen aanzien, 't welk de Auteuren, en wel die, dewelke niet zyn van de geringsten, gedaan hebben.

N°. LXII. Een zeer groote Pedestal uyt indiaans hout, voorzien met 17 flessen, waar in onthouden werden, 't geene tot de maag en darmen behoord, onder deze is de 1^e^. let. A. getekend, waar in onthouden werd een zeer groote maag van een Reusinne: op desselfs dekzel ziet men een groote Zee-oor, en daar in is gelegen de maag van een jong geboore kind, dewelke omzet is met zeer veel slag-aderen die opgevuld zyn, en ons gelyk als roode coraal takken voorkomen.

Let. B. Een glas en daar in een stuk van de colyk-darm van dezelve Reusinne, 't welk zoo wyt is, dat men 'er een kind van zeven maanden dragts in zoude konnen verbergen.

Op het dekzel staat ook een groote Zee-oor, en daar in verscheyde stukken van 't gedarmte, namentlyk van de nugteren darm met desselfs latten, of oogluykende klapvliezen van *Kerkring*, een stuk van de bogtige darm met desselfs vervulde bloedvaten, als mede een stuk van de bogtige darm, met een gedeelte van 't darmscheyl, 't welk vol met waterblaasjes zit, ook een gedeelte van 't gedarmte van een hond, 't welk iets byzonders heeft, ten opzigte van de Bloetvaten, alle deze zaken worden droog geconserveert.

Let. C. Een vles met vogt, en daar in een inschieting van de Bogtige darm van een mensch.

Ler. D. Een stuk van de maag wiens wonderbaare t'zamenstel van 't ruyge vlies hier kan gezien werden, en zyn desselfs vaten niet vervuld.

Let. E. Een gedeelte van een mensche darm, 't welk bezet is met een hoope kleyne lighaamtjens, die men klieren noemt.

Let. F. De mont van de maag van een jong kindje, dewelke geopent is, op dat de langwerpige rin pelen van binnen konden gezien werden, en zyn deze rood wegens het opvullen der vaten.

Let. G. Een stuk van de Nugtere darm, waar in niet alleen de latten of oogluykende klap-vliezen, maar ook zelfs de zenuw tepeltjens gezien werden.

Let. H. Een droog glas, en daar in een stuk van de darm eenes kinds, waar in het celluleuse vlies met een roodwassige stoffe opgevult is, daar en boven vertoonen haar ook in 't zelvige voorwerp de zenuw-tepeltjens en dat in een droog voorwerp.

Let. I. Het ruyge-vlies van een mensche darm, 't welk gescheyden is van 't zenuw-agtige, zoo dat 'er niet aan te twyfelen is, dat het een waaragtig vlies is, en geen slymerige substantie, gelyk de ontleders gewilt hebben; deze is om dezelve reden rood van couleur.

Let. K. Een stuk van de colyk darm, omtrent de rechten darm afgesneden zynde, waar in verscheyde versweeringen te zien zyn, dewelke voortgekomen zyn uyt een voorgaande roode-loop.

Let. L. Een omgekeert stuk van de bogtige darm, waar in verscheyde alzoo genaamde eenzaam staande klieren gevonden werden.

Let. M. Een droog glas waar in gevonden werd een stuk van een honsdarm, waar in haar een groot gedeelte van klierige lighaamtjens opdoen.

Let. N. Een vles met vogt, en daar in een stuk van de Nugteren darm eenes kinds waar door henen een groot getal bloedvaten passeren.

Let. O. Een droog glas in zig onthoudende een stuk van 't darmscheyl, waar door veele klieren loopen; deze bestaan uyt vaten, dewelke een wonderbaare cours houdende, klaar gezien konnen werden.

Let. P. Een stuk van een mensche Maag, wiens vaten opgevult zynde, die wonderbaare gesteltheyd van 't binnenste vlies in 't gezigt komt.

Let. Q. Een stuk van de Colykdarm uyt een kind, langs welker inwendig vlies veel kleyne kuyltjens haar laten zien, dewelke een spelde hoofd groot zyn, dezelve werden van de Auteuren klieren geheeten.

Let. R. De Blinde-darm van een kind, geheel verschillende van die van een oud of bedaagt mensch

N°. LXIII. Een Pedestal uyt Oostindisch hout toebereyd, en daar op een rots, in wiens midden gevonden werd het Herte van een mensch, door het balsemen hard gemaakt, waar in eenige zaaken voorkomen, die ik meene aanmerkens waardig te zyn.

Ten 1^{e}. Uyt de substantie van 't Hert komen verscheyde Adertjens te voorschyn, die haar in 't regter oor ontlasten, zoo dat al het wederkerend bloed van 't Herte niet werd gevoerd na de Kroonader, gelyk de Auteuren voorgeven.

Ten 2e. De Slok-darm of spysleyder, die ten deele gebleeven is aan dit voorwerp, die loopt niet perpendiculaar nederwaarts, maar als gekromt, 't welk zomtyds in een levendig mensch kan gebeuren door stuypen, en hier door weder een benaude doorzwellinge van de spyze.

Ten 3e. Dat de Longe-pyps Slag-ader (*Arter: Bronchialis*) in dit voorwerp voorkomt boven het uytkomen van de tusschen ribbige Slag-aderen, kan men hier duydelyk zien.

Ten 4e. Nadien alle de Bloedvaten van dit Herte opgevult zyn, zoo kan men haare natuurlyke cours veel duydelyker zien, als wel in een vers voorwerp.

Ten 5e. Beyde de hart Ooren opgevult zynde, kan men haare waare figuur zien, dewelke veel verscheelt van de figuuren, die van de Auteuren zyn voorgehouden.

De Vierde Plank.

No. LXIV. Een drooge vles, en daar in het geraamte van een Mos, 't welk zeer net en wit is.

No. LXV. Het geraamte van een Voorn.

No. LXVI. Twee tongen van kinderen in vogt, waar van de bovenste dat byzonder heeft, dat door desselfs midden een opgevulde slag-ader loopt: daarenboven werden in deze beyde de Tong-tepels gezien, dewelke door desselfs oppervlakte verspreyd zyn.

No. LXVII. Een stuk van de Hals-ader uyt een paard.

No. LXVIII. Een gedeelte van het voorhoofds been en neuse, waar in het kraakbeenige tusschenscheytzel van de neus niet alleen bedekt is met het dikke en uiterlyke bekleetzel, die men het snotterige vlies noemt, maar ook met een dunder, en daar onder gelege vlies (*Epichondrion*) 't welk in de neus met de nagels of andere oorzaken afgeschrapt zynde, beswaarlyk met een nieuw bedekt werdt.

No. LXIX. Een stuk van de bogtige darm, wiens bloed-vaten zoo zeer zyn opgevult, dat het geheele voorwerp zeer rood is.

No. LXX. Een Pedestal, en daar op het herte en long van een kind.

Aanm: het Herte heeft zyne natuurlyke plaatze behouden, als mede desselfs groote, hoewel het door het balsemen hard gemaakt is.

Het regter Oor met een roodwassige stoffe opgevult zynde, heeft

desselfs natuurlyke groote en forme behouden, 't welk ook te verstaan is van de op-en nederwaarts gaande stronk van de Hol-ader.

Dat 'er ook in een natuurlyke staat maar drie stronken uyt de groote Slag-ader voortkomen, dewelke opwaarts gaan, blykt hier ook klaarlyk.

Dewyl de Longe met die zelve stoffe vervult is, verbeeltze hier ook de natuurlyke groote, in die ouderdom en dat in het inhalen des adems.

Hier nevens verdeelt zig de regter zyde of Lobbe in drie, en de linker zyde in twee deelen, en zulks werd meest altoos zo bevonden in de Long der menschen.

Het bovenste en uytstekend vat is de Longe pyp, die ook zyn plaats behouden heeft in die toebereyding.

N°. LXXI. Een geheele Moerkoek gespannen op een stuk kurk, deze haare vaaten zyn vervult, namentlyk de twee slagaderen des strengs, en die van de Moerkoek met een witte, en van de Ader met een roode stoffe.

N°. LXXII. Een pedestal als boven, en daar op een vles met vogt, waar in een gedeelte van de Rugge-graat, in twee deelen gedeelt, om een gedeelte van de Paarde staart te konnen zien in het eene stuk, en het Ruggemerg in het andere en; dit alles als in een levendige staat.

N°. LXXIII. Het onderste gedeelte van 't Voor en Agter Breyn over dwers gesneden, en door het balsemen hard gemaakt, met de gezigt en Reuk-Zenuwen als mede de Trechter &c.

Hoewel deze alle haar natuurlyke groote by na behouden hebben, zoo is 't egter, datze haar natuurlyke couleur verlooren hebben.

N°. LXXIV. Een vles bewaarende in een vogt, het opperste gedeelte van 't Dye-been van een oude vrouw, dewelke van over veele Jaaren was vervallen in een Dye-beens breuke.

En nadien my niet alleen na haar dood gelegentheyd is gegeven om 't lighaam te beschouwen, maar ook aan de Hr. Dr. Ger. Sermes zeer waarde opziender van 't Collegie der Doctoren, en aan de welgeoeffende Heelmeester Jacob Borst, hebben wy bevonden, niet alleen den hals geheel en al te ontbreeken, maar ook dat de natuur in plaatse van den hals, verscheyde harde, dikke, rond en lange banden gesubstitueert had, door welkers toedoen het hooft van 't Dye-been weder vast gegroeyt was aan 't opperste van 't Dye-been, ondertusschen is het te verwonderen, dat de gezeyde banden voortkomen uyt beyde de inwendige gequeste

deelen, maar niet uyt de uitwendige oppervlaktens van dezelve. Ziet de 1. Fig. van de 1[e]. Taf.

Deze gezeyde banden zyn zoo dik en sterk, dat de lydersse eeenige Jaaren over de straat (hoewel mank) heeft konnen gaan.

En nadien ik zulks voorheen nog gezien, gehoord, of gelezen heb, dogt het my goed, dit ongemak in een vogt te bewaaren, ten eynde niemand aan de waarheid van deeze zaak konde twyfelen.

N°. LXXV. Twee Kalfs harten, dewelke van de Hr. Steno, (die een zeer uytstekend Ontleder is geweest) tot een teken van vrindschap voor my zyn toebereyd; en zyn desselfs beweegdraaden in deze zeer klaar te zien, en dat aanmerkelyk is, dit zyn de twee laaste voorwerpen, die hy voor zyn dood uytgevoert heeft, zoo dat ik die ook tot zyner gedachtenisse zal bewaaren.

De Vyfde Plank.

N°. LXXVI. Een stuk van de Nugteren darm van een mensch, uyt wiens binnenste oppervlakte de Zenuw tepeltjens uytpuylen, waar van in toekomende breeder te handelen myn voornemen is.

N°. LXXVII. Een gedeelte van de Longe-pyp, dewelke gedroogt zynde, haar takjens uitgespannen zyn, en aan een dezer hangt nog een opgeblaaze en gedroogt lobbeke.

N°. LXXVIII. Een vles met vogt in zig onthoudende een stuk van de Galvoerder des Levers, wiens inwendig Vlies bezet is met een steenige stoffe, en dat uyt een Os.

N°. LXXIX. Een vles met vogt, en daar in een takje van de Longs Slag-ader, wiens uyteynden zeer wel te zien zyn, wegens de opvulling.

N°. LXXX. Een droog glas, en daar in drie steenen uyt de Galblaas van een mensch, die zoo ligt zyn, datze op 't water dryven, en deze zyn ook driehoekig.

N°. LXXXI. Een droog glas met een stuk van de regte darm uyt een mensch, waar in ronde lighaamtjens (dewelke van andere Kliertjens, en van my uyteynden der Bloedvaatjens zyn geheten) buyten de inwendige oppervlakte uytpuylen, en haar als kuyltjens opdeden voor datse gepraepareert en gebalsemt waren, en nu te voorschyn komen als kleyne heuveltjens.

Hier uyt blykt het, hoe noodig het is, dit men de deelen des lighaams

wel en op verscheyde wyze moet toeberyden, om de waare gesteltheyd in 't gezigt te brengen.

Door de uyteynde dezer Slagaderkens werd de wey-achtige vogt in de holte van het gedarmte ontlast, tot derzelver bevogtinge, het welk blykt in 't vervullen van de Slag-ader van 't Darmschyl, want als men haar takjens vervult met een wassige stoffe, zoo is 't, dat door deeze zoo genaamde Kliertjens, de gezeyde stoffe alzints loopt in de holte van 't gedarmte; en zoo het deeltjens waren, die op haar zelve bestonden, en met een byzonder vlies omvangen waren, zoude zodanige stoffe nauwlyks zoo ligt in de holte van 't gedarmte overgaan.

Daar en boven komen ons in dit stuk van 't Gedarmte zo groot een getal van sweet gaatjens in 't gezigt dat men nauwlyks de punt van een naald daar tusschen zoude konnen zetten, zonder dezelve te raaken; staat ondertusschen te aanmerken, dat ik, om ze klaar te zien, myn oog met een vergroot glas moet wapenen en dat wegens haar kleynte, maar die heldere oogen hebben, die behoeven zulk een hulpmiddel niet, om ze te zien.

N°. LXXXII. Een Knie van een bind op een stuk van een rotz, waarin te zien is de waare verspreyding van de Bloedvaten in 't Vel van een mensch, dewelke geheel verschilt van die, dewelke de Lever, Milt, Nieren en andere deelen maken.

N°. LXXXIII Een stuk van de Lever van een waterzugtig mensch 't welk t'eenemaal in dikke blaaskens verandert is, zoo dat alle de vaten, en ook haar uyteynden de natuur van waterblaazen aangenomen hebben. Ziet een ander gedeelte daar van afgebeeld in 't eerste Cabinet.

N°. LXXXIV. Een stuk van de Slag-ader van een Kalfs Milt, en die opgevult.

N°. LXXXV. Een Bal van een Mensch, wiens eigen vlies afgenomen zynde, men de waare cours der vaatjens zien kan, dewelke het begin van 't zaad maken.

N°. LXXXVI. Een vles met vocht, en daar in de Long van een onvoldrage vrugt van een mensch, en nadien dezelve op de grond van 't glas gevonden werd, is 't een zeker bewys dat het kind in s'moeders lighaam gestorven is.

N°. LXXXVII. Een volle vles met vogt, en daar in een stuk van een mensche Long, wiens Bloedvaten ontelbaar en vervult zyn: en nadien de Blaaskens van de Long niet zyn gevult, kan men de cours der vaten zeer wel zien.

N°. LXXXVIII. Een glas met vogt, en daar in een gedeelte van

de Testicul van een Mensch, dewelke niet alleen uytgerafelt of ontwonden is, maar ook door konst ontledigt van desselfs nog onvolmaakte zaad, om daar door te konnen zien die byzondere en waare dunte dezer vaatjens, dewelke by na zoo dun en fyn zyn, als een Spinnewebbe. Ziet de 3^{e}. Fig. van de 3^{e}. Plaat.

N°. LXXXIX. Een Nier van een jonge, waar in te zien is de waare cours der bloedvaten, dewelke niet overeenkomt met de figuur van de Hr. *Vieussens*, namentlyk met alle die boogen ('t welk in een mensch geen plaats heeft) maar gelyk dezelve waarlyk haar loop hebben.

N^{o}. XC. Een fles met vogt, en daar in een groot stuk van de Long van een mensch, waar door heen een gedeelte van de Slag-aderen loopt, en dat in haar natuurlyke plaats en cours.

N^{o}. XCI. Een stuk van de Borst van een jong geboore Kindje door het balsemen verhard.

N^{o}. XCII. Een doosje met twee groote steenen, dewelke de zeer welgeoeftende Amsterdamsche Heelmeester en Steensnyder *Gommarus van Bortel*, gehaald heeft uyt een Vrouw van 68 Jaaren, en dat door 't snyden, op de wyze gelyk zy gewoon zyn te doen in de mannelyke sekte.

Deze operatie heeft hy gedaan in 't byzyn van my, nevens de Overluyden van 't Chirurgyns Gilde, en dat zoo ras en vaardig, dat ik nooyt gelukkiger operatie in 't steensnyden gezien hebbe: en dat aan te merken staat, tot nu toe heeft de lydersse geen de minste toeval gehad. Ziet de 1. en 2. Fig. van de 5. tafel.

Een zoodanige operatie heeft hy voor eenige weeken ook gedaan in een jonge Dogter, en dat mede zeer gelukkig. Ziet de Fig. dezes steens op de zelfde plaat Fig. III.

In Vrankryk voeren de steen-snyders heeden ten dage deze operatie ook zoo uyt in de Vrouwlyke Sexe, namentlyk door het snyden gelyk in de mannelyke Sexe.

De wyze van dit doen heeft den welgeoeffende Mr. Chirurgyn *Dionis* ook beschreven.

Ik heb deze operatie voorheen zien doen, van eene, die in die konste zoo wel niet geverseert was, en dat met een zeer ongelukkig succes, hy deede zulks door een sneede te geven in de Scheede des Lyfmoeders.

Ondertusschen meen ik best te zyn, dat men dit werk verrigt door het verwyderen van de Water-canaal, en bequaame tangen, wanneer de steenen kleyn zyn, en groot zynde door het snyden, gelyk men doet in de mannen, en dat om het lek gaan te vermyden.

N°. XCIII. Een onvoldraage Groenlandsche Zee Eenhoorn, in de vogt. Zie de 5e. Fig. van de 5e. Plaat.

De volgende zaaken, hangen aan 't binnenste van de deur van 't Cabinet, namentlyk:

N°. XCIV. Een zeker vlies, wiens slag-aderen met quikzilver zyn vervuld.

N°. XCV. Een Gal-blaas van een Os, dewelke zig verdubbeld vertoond, om dat zy in twee'n is gespouwen, dog maar een uytgang hebbende, zoo kanmenze voor geen dubbelde Gal-blaas houden.

N°. XCVI. Een stuk van de Colykdarm van een zeer groote ruymte.

N°. XCVII. Een stuk van de borst van een jonge, wiens tusschenribbige spieren daar nog aan gelaten zynde, derzelver spier-draaden klaar konnen gezien werden.

N°. XCVIII. Een beenig Papgeswel uyt de Long van een Os.

N°. XCIX. Een droog stuk van de Long van een mensch, waar in haar opdoen de Longblaaskens zoo als die zyn in haare natuurlyke groote in 't inhalen des adems, en zyn dezelve zeer kleyn.

N°. C. Een stuk van de Long van een Schaap zoodanig toebereyd, dat de gestalte der Longblaaskens in 't gezicht komen, en zyn dezelve zeer kleyn in opzicht van die der Menschen.

N°. CI. Twee zeer groote Nieren van een Schaap, en dat wegens derzelve onnatuurlyke uytzetting veroorzaakt, door dien het water belet wierd tot in de blaas te komen.

Aanmerkt ten eersten. Deze waterpeezen zyn zoo zeer verwyd en uytgezet, datze een dikke pinxternakel of peen in haar konnen onthouden, en haar cours na de waterblaas naauwer en naauwer geworden zynde, eyndigen zy in een rond blaaske, in groote met een ockernoot overeenkomende, in deze blaaskens, of uitspansels, (daarse haar met de pis-blaas vereenigen) is een zeer kleyn gaatje te vinden, waar door de pisse eenigzints gelegentheyd gelaten is, om in de blaas te komen.

Ten tweede. Aan de beyde uiteindens dezer Nieren is derzelve gedaante gebleven, als of die noch haar natuurlyke gestalte behouden hadde, maar in 't midden zynze vliezig, wegens die byzondere uitrekking.

N°. CII. Twee jong geboore varkentjens, dewelke met den andere zoodanig vereenigt zyn, dat zy maar een buyk hebben.

N°. CIII. Een stuk van de Colyk-darm, van een jong geboore Paardje, wiens Klap-vliesen van de colykdarm vereenigt zyn, zoo dat het na de geboorte niet konde in 't leven blyven.

Verklaaring der figuren van 't IX. cabinet.

De Eerste Plaat.

De Eerste Figuur

M*Et de letter* A *getekent, vertoont ons het bovenste gedeelte of hoofd van 't Dye-been.*

B.	*De dikke in harde handen dewelke in de plaatse van de afwezende hals zitten, en de Trochanter met het Hoofd vereenigen: deze banden komen niet voort uyt de buitenste, maar binnenste oppervlakte dezer twee geseyde deelen.*
C.	*Wyst ons aan de plaatze daar de hals van 't been voorheen gezeten heeft, en nu geheel en al ontbreekt.*

De Tweede Figuur.

Verbeeld een Dye-been van een jong geboore kind, hangende uyt een pap-geswel (*Atheroma*) van de naa-geboorte.

A.A.	*Is de Navelstreng.*
B.B.	Het Pap-geswel, 't welke voortkomt uyt het midden van de Moerkoek, welke Moerkoek wegens oude superstitie verbrandt is.
C.	*De Dye.*
D.	*De uyterste voet met drie toonen.*

De Derde Figuur.

Verbeeld een dwers afgesnede moot, van de Dye.

A.	*Het vel.*
B.B.	*Het Vet, waar onder niets Vleesighs is te vinden.*
C.	*Een rond stukje van 't Dyebeen.*

De Tweede Plaat.

De Eerste Figuur.

Wyst ons aan de arm van een onvoldrage Kind, 't welk door het balsemen steen hart gemaakt is, in desselfs vuystje onthoud het een bundel haayr met een steenige stoffe bezet, gelyk als in de hoornagtige Zee heefters.

A.	*Een gedeelte van den Arm.*
B.	*Het Haayr.*
C.	*Haayr, 't welk ik in een Pap-geswel heb gevonde.*
D.	*Haayr, 't welk van 't Hoofd als in een ogenblik afgevallen is, als of het met een Schaar afgesneden was.*

De Tweede Figuur.

Een vles met vogt en daar in een viervoetig diertje, een hondje gelykende, 't welk door de mond uitgebraakt is.

A.	*'t Hayrtje waar aan het hier ophangt.*
B.	*Iets, 't geen na een Navelstrengetje gelykt.*
C.	*De twee agterste pootjens.*
D.	*Het Staartie.*
E.	*Het Schouderblaadje van een zyde ten deele ontblood, wegens het gedurig handelen van de Menschen.*
F.	*De voorste pootjens.*
G.	*Het Hoofd.*
H.	*'t Opgesperde Mondje, waar in zeer klaar gezien word het tongetie, 't welk hier niet klaar genoeg vertoont werd.*
I.	*Het Beursje waar in het gezeten heeft, 't welk hier gezien werd van die zyde of oppervlakte daar het diertje uitgeborsten is.*
K.	*Het Rotsie in wiens holte het vlessie is gezeten.*

De Derde Figuur.

Vertoont ons het beursje van agteren.

De Derde Plaat.

De Eerste Figuur.

Verbeeld ons in een fles met vogt den arm van een Jong geboore

Kindje, 't welk in zyn handje onthoud een moot van een monstreuse mensche Zaad-bal in kraakbeen verandert zynde; en nadien ik dezelve in mooten heb verdeelt, zoo komt ons hier een van de kleynste te vooren.

A.	*Het bovenste des arms, met een doekje omvangen en gebonden.*
B.	*De vingeren van 't handje.*
C.	*De moot van de Zaad-bal.*
D.	*Een gedeelte van de Lyfmoeder van een Vrouw, wiens inwendige oppervlakte voor 't grootste gedeelte verandert is in ronde heuveltiens of gezwelletjens.*

De Tweede Figuur.

Verbeeld ons een stuk van 't Vel van de voet van een Mensch, 't welk zo zeer verrykt is van bloedvaten, dat men met de punt van een naald daar in niet zoude konnen steken zonder quetzing der vaten, maar zulks heeft de plaatsnyder niet volkomentlyk konnen afbeelden.

A.	*Het Vel.*
B.	*De Vaten, voornamentlyk de Slag-aderen, welkers cours geheel en al verschilt van die geene, die de Milt, Nieren, Lever, Moerkoek, &c. uytmaken.*

De Derde Figuur.

Vertoont ons een ontrafelde mensche Testicul, wiens Zaad-vaatjens van haar zaadige stoffe door konst ontleedigt zyn, en dat volbragt zynde, komen zy ons voor zoo fyn, als dons.

A.	*Het Witte of eigen vlies.*
B.	*De Vaatjens, die 't zaad ten rouwe maken.*

De Vierde Plaat.

De Eerste Figuur.

Verbeeld de Lever van een Jongeling.

A.A.A.	*De Subtantie des Levers, noch omvangen van zyn eygen vlies.*
B.B.B.	*De mergige of sappige uyteynden der vaten, dewelke zoo veel in getale zyn, dat de plaatsnyder dezelve qualyk alle heeft*

	konnen verbeelden, en als hy dat al gedaan had, zoude de gantsche Figuur zeer swart zyn geworden.
C.	*De afgesnede stronk van de Hol-ader.*
D.	*Die van de Poort-ader.*
E.	*De Galblaas, zoo zeer verrykt van vaten, datter geen naalde punt kan tusschen gestooken werden.*
F.	*De Navelband met desselfs Stagh-aderen opgevult.*
G.	*De derde bant des Levers, waar door de Lever in zyn plaats gehouden wert.*

De Tweede Figuur.

Verdeeld een gedeelte van 't Vliesje dat de Lever omvangt, onder 't welke de sappige uyteynden der bloedvaten haar opdoen, zoo als die door vergroot glazen te zien zyn.

De Derde Figuur.

Noch een gedeelte als gezegt is met zoo een vergroot glas gezien, waar door de gezeyde uyteynden wat nader komen aan haare natuurlyke groote.

De Vyfde Plaat.

De Eerste en Tweede Figuur.

Verbeelden ons twee steenen uyt een Vrouw van 68 Jaar gehaalt, en dat door het snyden als men in de mannen doet.

De Derde Figuur.

De voorste gedaante van een steen op die zelve wyze uytgehaalt van een Vryster.

De Vierde Figuur.

Desselfs gedaante van agteren.

De Vyfde Figuur.

Een onvoldrage Groenlantsch Zee-Eenhoorntje.

Het groote en Koninglyke cabinet, Zynde het Tiende der anatomische cabinetten van Frederik Ruysch,

Professor van de Anatomie en Kruid-kunde, Lid van de Keizerlyke Academie der Natuur Ontdekkeren, als ook van de Koninglyke Engelsche Societeit.

In 't welk de voornaamste deelen des menschen Lighaams zeer cierlyk zyn geprepareert en geconserveert.

Aan alle oeffenaren der Geneeskonst en Wysgeerte, Wenscht Fredrik Ruysch veel Heyl.

N*A dat de Weergaloze* Andreas Vesalius *door 't uytgeven van zyn onvergelykelyk werk over 't maakzel van 's menschen lichaam aan de geneeskundige waerelt verschenen was, hebben de beste kenners dezer konst geoordeelt, dat de Ontleetkunde nu ten eenemaal voltooyt, en niets van belang overig was om te ontdekken, daar de nakomelingschap eenige lof mede konde behalen. Maar men heeft bevonden, dat de zaak geheel anders bestondt, zo ras als de zeer nauwkeurige Ontleeder* Barthol: Eustachius *zyne vindingen bekent maakte, en de grootste onder de Ontlederen* Gabriel Fallopius *zyne aanmerkingen op 't werk van* Vesalius *uytgaf. Dewyl* Vesalius *zelfs, waarlyk met een groote openhartigheyt, opentlyk in zyn antwoort op de aantekeningen van* Fallopius *erkende, dat men vele en zeer fraye zaken aan 't vernuft van* Fallopius, *eertyts zyn leerling en nu zyn tegenstrever, verschuldigt was.*

In 't vervolg toonden Julius Casserius, *en* Casparus Asellius, *dat 'er na deze brave vinderen nog hoop overig was gebleven, om vele fraye en nuttige zaken te ontdekken; waar van tot een klaarblykelyk voorbeelt verstrekken konde* G. Harvaeus, *die na zo veele beroemde ontdekkingen door een onvermoeyde naarstigheydt die dingen heeft uytgevonden, welke zy alle niet geweten hadden, en welkers nuttigheydt in de geneeskunde zo groot was, als van alles, dat alle de andere met malkanderen ontdekt en uytgewerkt hadden.*

Schoon dit doorlugtig Britsche Cieraat veel licht toegebragt heeft, echter heeft zulks niet belet, dat Pecquetus, Bartholinus, Lowerus, Willisius, Graaffius, Swammerdammius, Malpichius, Nuckius, Du Verneyus, *en andere daar na ook hebben konnen uytblinken.*

Hier door aangemoedigt zynde, heb ik altydt geoordeelt, dat ik volgens

de Wet van Hippocrates *eens anders werken wel roemen, maar zodanig, dat ik ze navorschen, bekragtigen, en zo 't de gelegentheydt gaf, verbeteren, en voltooyen moest.*

Waarom ik over vyftig Jaren het gevoelen van de Bils, *in dien tydt de vermaartste van alle Ontlederen zynde, alleen ondernam te onderzoeken, en met proefstukken te wederleggen: ik maakte waereltkundig de ontdekking der Klapvliezen in de water-en melkvaatjes, en van de longepyps-slagader. Nu heb ik opentlyk, en met 'er daat, en met woorden verklaart, dat ik de konst uytgevonden hebbe, waar door ik de fynste bloetvaten, derzelver eyndens, en haar beloop kan vervolgen, ontdekken en vertonen.*

Van dien tydt af heb ik vervolgens tot dezen hogen ouderdom toe, dagen en nagten besteet, om met alle moeite een kennis van dat maakzel te verkrygen, waar mede Godt ons t' zamengestelt heeft. 't Heeft den Schepper behaagt, dezen onvermoeiden arbeit met zo veel geluk te bekronen, dat ik eyndelyk door verscheide konsten alle hinderpalen overwonne, en met myne oogen tot in de binnenste schuylhoeken der natuur doorgedrongen hebbe: zo dat my eindelyk na zo veele pogingen en herhaalden arbeit, het ware maakzel der kleinste deeltjes klaar gebleken is.

Zo gaauw als ik deze konst geleert hebbe, heb ik by de eerste gelegentheit enige proeven daar van aan fraye liefhebbers laten zien; waar door veele bescheide oordeelaren zich niet geschaamt hebben haar vorige gevoelen af te leggen, verbeteren, en een gehele nieuwe gedaante te erkennen.

Nadien myne hooggaande ouderdom niet toelaat op een langer leven te hopen, hebbe ik nu voorgenomen de proeven van alle myne ontdekkingen te verzamelen, en dezelve tot een lichaam te schikken, op dat het met recht kan genaamt worden, De Snykamer van Ruysch. *In de toestelling daar van heb ik de gemene weg van een enkel geschrift niet willen gebruyken, maar ik hebbe de werktuygen zelfs van 't lichaam, zo als ik ze door myne konst verkregen hebbe, en welkers beschouwing my zelfs de kennis toegebragt heeft, voorgestelt. Derhalven dit werk van 't bovenste haayr begonnen zynde, heb ik 't volbragt tot in de verborgenste vertrekken der ingewanden, zonder een uyt de middelste deelen tusschen deze uyterstens over te slaan: Zo dat 'er van een* vezel, vlies, vat, klier, ingewant, kraakbeen, been, nagel, haayr, *eyndelyk van yder deeltje een naakte gedaante, en ware beeltenis van 't hooft tot de voeten toe, alhier te voorschyn komt.*

Ja ik zal hier ook nog een doodt menschelyk lichaamtje byvoegen,

zynde (door een konst, die my alleen eygen is) zodanig toebereit, dat de glans en bevalligheit niet alleen het leven verbeelden, maar zelfs overtreffen: want de couleur, vleezigheit, gestalte, en buigzaamheit der ledematen, die in een doodt mensch weggaan, worden hier te gelyk bewaart, en eenigermaten zodanig verbetert, dat het den aanschouwer tot zich lokt en verlustigt. Niemant zou deze zaak geloven, ten ware hy zulks met zyn eyge oogen beschouwde.

Op dat dit werk niet van een korten duurzaamheit wezen zou, hebbe ik alles door myne balsemkonst zodanig toebereit, dat de delen niet alleen vystig jaren, maar zelfs eeuwen onbedurven konnen blyven, 't welk dit werk grotelyks aanpryst. Daar en boven heb ik myn best gedaan, om 't afschuwelyk gezicht der ontlede en afgesnede delen met welgepaste cierzelen zodanig te verbeteren, dat het de ogen niet mishagen, nog enige schrik en walging veroorzaken zal.

Eyndelyk is yder byzonder deel met getallen beschreven, de welke overeenkomen met een naamlyst aangaande deze delen gemaakt, waar in op deze getallen, die yder deel aanwyzen, een klaar en naauwkeurig verhaal gevonden wort.

Derhalven zal een ygelyk, deze verzameling beschouwende, uyt de naamlyst De Ruyschiaansche Ontleetkunde *konnen leren, bevryt van alle walglyken arbeydt, morzige handeling, of vuyle stank.*

Al wie van deze schat bezitter zal wezen, hy zal die konnen gebruyken, of om zich met de beschouwing van 't maakzel des menschelyken lichaams te vermaken, en op die manier zich zelfs te leren, ofte om in een Hogeschool, alwaar de Jeugt in de Wysgeerte en Geneeskonst onderwezen wort, de ware t' zamenstelling der deelen te vertonen; aldus behoeft men niet op enkele woorden, of gissing, maar op zyn ogen te vertrouwen.

Waarom ook zelfs Koningen, Princen, en Bezorgers van gemene besten, of Hogeschoolen deze verzameling verkregen hebbende, hare Hogescholen daar mede zoude konnen begiftigen, zullende eeuwen lang duren, zo dat het een Cieraat is, en te gelyk een duurzaam en zeer nuttig werktuyg om te onderwyzen.

Terwyl ik nog in 't leven ben, zet ik dit werk, 't welk ik zelfs voltooyt hebbe, nu te koop, op dat ik voor myn doot verzekert ben, dat 'er een volkome gedachtenis van myne vindingen in wezen is: want na myn doot zou zulks niet licht geschieden. Dit Cabinet zal in myn huys te zien zyn voor die genen, dewelke zekere bewyzen hebben, dat ze kopers van 't geheel konnen en willen zyn.

Op dat de Koper niet vreze, dat deze berydingen zullen bederven, zal ik, als hy ze gekogt heeft, en na dat we over de prys eens zyn geworden, hem de konst van bewaren bekent maken, die ik gebruyke, en grotelyks verschilt van die van anderen: want dat myne verschilt, leert de vergelyking van de berydingen, die by my gevonden worden, met die, welke andere vertonen. Ik zal hem insgelyks de manier aanwyzen, waar mede ik het bewarende vogt, daar de flessen mede gevult worden, beryde, en, als de noot vereyscht, zulks wederom opgegoten wort; maar om dit voor te komen, zal ik de flessen zodanig opvullen, en digt sluyten, datze vele jaren geen toedoening benodigt zullen hebben.

Terwyl ik ondervonden heb, dat de verscheyde bereyde delen van 's menschen lichaam, ook verscheyde vogten vereyschen, waar in ze bewaart worden, of dat ze anderzints haar glans verliezen, zal ik den Koper dit geheym, en meer andere, onder vertrouwen van stilzwy-gentheydt, openbaren.

Indien dan Princen, Hogeschoolen, Maatschappyen, of byzondere luyden in deze fraye zaken zin hebben, zy zullen konnen bekomen alles, 't gene door een byzondere konst, en een arbeydt van byna zestig jaren gewerkt, nergens ter waerelt te zien, of aan geen eeuw bekent is.

Het tiende anatomisch cabinet.

De eerste groote Plank.

N°. I. EEn Pedestal van Oost-Indisch hour gemaakt, waar op zes kleendere Pedestalletjens staan, waar van het

Eerste met de Letter A. getekent, voorzien is met een bondelke haayr, anderhalve vinger lang.

Dit bondelke is van my gevonden in een Pap-geswel (*Atheroma*) van een overledene Waterzugtige Vrouw, en dat in 't Net: deze haayrtjens door een vergrootglas gezien zynde, werden bevonden plat te zyn.

Het tweede Letter B. is voorzien met haayrtjens, die van zelfs, en in een ogenblik, van 't hoofd zyn afgevallen, als of zy met een schaar afgesneden waren. Ziet deze Historie in 't IX. Cabinet beschreven.

Het derde Letter C. Haayren uyt de bovenste lip van een Walrus: dat deze Wortels hol zyn, kan men hier zien, eveneens als in de vederen der Vogels.

Het vierde Letter D. Een bondelke haair van een viervoetig dier, met naame (*Ichneumon*) of Pharaoos Muys, die zig in de wildernisse van AEgypte onthoud, waar van de Autheuren zeer veele zeldzaamheden verhaalen. Ziet hier verders over na *Jac. Wernerus.*

Het vyfde Letter E. Een kleen gedeelte van een Poolsche Meervlecht (*Plica Polonica*) waar van *Sennertus* en andere geschreven hebben.

Het zesde Letter F. Een bondelke bonte Borstels uyt de rug van een West-Indisch Varken.

Aanm de Inwoonders van America verhaalen, dat de Navel van dit beest op de rug geplaast is: maar nadien ik 'er nog geen jong geworpen van gezien heb, kan ik daarom niet met zekerheyd daar van zeggen; edog eens heb ik een oude onder myn handen gehad, in wiens buyk geen

de minste teken van een Navel gevonden wierd; maar in de rug quam een verheventheyd voor, of dit nu de waare Navel, of iets diergelyks was, durf ik niet zeggen.

Dit heb ik egter ondervonden, wanneer ik het vel had geopent, zo deeden haar zeer veel fibren of draden op, dewelke van dat heuveltje voortkomende, haar door 't vet en spieren van den rug verspreyden: of nu deze vaten zyn geweest, om de Vrugt te voeden, en naderhand verdroogen, twyfele ik, nogtans zulks niet ontkennende, om dat ik in 't eerste Cabinet der dieren beschreve en afgetekent hebbe een viervoetig dier, met de naam van viervoetig dier, een Padde gelykende, uyt wiens rug de jongetjens voortkomen, en dat uyt kleene celletjens, met haar Navelstrengetjens, geen gemeenschap met de holte van de buyk hebbende. Ziet het bovengezeyde Cabinet.

Daarenboven word 'er in myn Cabinet bewaard 't geheele vel van een Americaans Varken, op wiens rug ook een heuvel gevonden word, zonder de minste verheventheyt onder aan den buyk, en zulks geeft my aanleyding om te geloven, dat die dieren haren Navel op de rug dragen.

N°. II. Een Pedestal, als 't voorgaande, met zeven kleender ronde pedestalletjens voorzien.

Op het eerste Letter A. getekent, is gestelt een vlesje met vogt, in zig onthoudende een gedeelte van de huyd van een mensch, waar van het oppervelleke en net-wyze lighaam, van *Malpighius* beschreven, afhangen.

Aanm: Het buytenste van 't vel afhangende, en witste gedeelte, is het Oppervelleke; maar het inwendige, dat ligt geel is, werd het Netwyze lighaam genaamt: maar nadien het Net-wyze lighaam geelagtig is, en daar en tegen de huyd zeer rood, wegens de opvullinge der bloedvaten, zoo blykt het zekerlyk, dat door het Net-wyze lighaam geen bloedvaten loopen, alhoewel zeker Professor dezelve heeft laten afmaalen.

Op het tweede Letter B. Een vlesje, als het voorgaande toebereyd, in zich onthoudende een gedeelte van het Oppervelleke van een jong geboore kindje, uyt wiens binnenste oppervlakte de overblyfzels van de huydtepeltjens puylen.

Op het derde Letter C. Een vlesje, als 't voorgaande, en daar in een gedeelte van de opperhuyd van een zeker Mansperzoon, die behebt was met een horribele Leproosheyd, in wiens oppervlakte veel beter konnen gezien werden de overblyfzels van de tepeltjens van de huyd.

Op het vierde Letter D. Een gedeelte van de huyd van een 's Menschen Hoofd, 't welk zoo vol van opgevulde bloedvaatjens voorzien is, dat

men geen punt van een speld kan zetten zonder quetzing derzelver, en haar cours is zeer verschillende van die der ingewanden.

Op het vyfde Letter E. Een gedeelte des huyds van de Bal van een Mensche Voet, wiens uyterste uyteynde der bloedvaten zoo net vervult zyn, dat niemand het zelve kan zien, als met de grootste verwondering der Werken des Allerhoogsten.

Op het zesde Letter F. Het oppervelleke van de Bal van de Voet, waar in niet alleenlyk de parallele linien, maar ook deszelfs afgebrookene nablyfzels van de Vel-tepeltjens gezien werden, en dat met vergrootglazen.

Op het zevende Letter G. Een verdikt oppervelleke en Net-wys lighaam van de Bal van de Voet, dat in verscheyde mooten verdeelt is.

N°. III. Een vles met vogt, en daar in een Pap-gezwel (*Atheroma*) het welk gevonden is tusschen de Spieren van de hals van een Os.

Aanmerkt ten eersten, Dat dit gezeyde gezwel bestaande is uyt een byzondere, en van my nooyt voorgekomene zelfstandigheyd, namentlyk 't zelve is geel, week, blinkend, gelyk als 't vet van vers gekookt Ossenvleesch, dat nog warm is, waar onder zig ook waaragtig vet laat zien.

Ten tweeden, Nadien ik in alle haayrige Pap-gezwellen altoos heb gevonden, dat de haayren bondels-wys, ende confuys door den anderen zaten: deze daar en tegen komen met haar wortels voort, uyt die gezeyde blinkende en geele zelfstandigheyd, en zyn dezelve zeer digt by elkander staande.

Of nu deze geele zelfstandigheyd te considereeren is, als niet wel gestelde en t'zamenvloeyende zenuw-tepeltjens, staa ik in twyffel? maar dat de haayren onzes lighaams van de Zenuw-tepeltjens voortkomen, daar twyffel ik niet aan, en daar van is ook het uyttrekken der zelve zoo pynelyk.

N°. IV. Een glas als vooren, en daar in een gedeelte van 't Oppervelleke, uyt wiens binnenste oppervlakte de overblyfzels van de vel-tepeltjens voortkomen en nog uytpuylen.

Op dat dit voorwerp dichter aan 't glas zoude komen, heb ik daar nevens gezet takken van de Americaansche doornagtige veelhoekige Cereus. Nevens dit glas, doet zig een anderen kleender glas op, 't welk met een starretje is getekent, waar in haar veel kleender het oppervelletje en netwyze lighaam van de bal des voets uyt een Neger laten zien, zonder vergroot-glazen. Ziet de I. Figuur van de III. Tafel.

N°. V. Een Pedestal, waar op gestelt is een Vles, in zig onthoudende een kleen gedeelte van 't dunne Herssen-vlies, met de ontwondene

schorsse van de Herssene, 't welk heel kleen is, maar egter zeer fraay geprepareert.

Op deszelfs grond werd ook nog gevonden een kleen gedeelte van 't gezeyde; 't welk zoo teder is, dat het byna een mensche begrip te boven gaat, en daar in mede de Almagtigheyd des Heeren uytblinkt.

N°. VI. Het opperste van 't Bekkeneeltje van't Doodshoofdje van een jong geboore Kindje, waar in ons voorkomen

Ten eersten, De zeyse uytgespannen als in 't leven, loopende na de lengte.

Ten tweeden, De Fontanel is ook uytgespannen.

Ten derden, De binnenste oppervlakte is nog voorzien met het harde Herssen-vlies, waar door de opgevulde slag-aderen aan wederzyde voortkomende, elkander ontmoeten.

Ten vierden, De langagtige groef, als in een levend lighaam, openstaande.

N°. VII. Het Agter-breyn van een Mensch in de vogt, en op dat het van zyne plaats niet zoude wyken, heb ik daar bygedaan een tak van de groote Americ. doornagtige Opuntia.

Dit gezeyde Agter-breyn is van my voor eenige Jaaren zoo net toebereyd en bewaard, als of 't na eerst uyt het hoofd genomen was.

Boven op 't dekzel is nog een andere vles met vogt gestelt.

N°. VIII. Waar in een gedeelte van de Herssene van een oud Mensch is te zien, wiens schorsse rood is, wegens het opvullen der bloedvaatjens, die de schorssige substantie uytmaken, daar en tegen is de mergagtige zelfsstandigheyd wit gebleven.

En boven op dezelve vles is noch gestelt een kleen doosje, waar in

N°. IX. De Beenderkens van het gehoor zeer net gevonden worden.

Aanm: Daarenboven, dat de eerst gezeyde Vles als tusschen een Rots gesteld is, omvangen zynde van roode opgevulde bloedvaten, in plaats van roode Coraaltakken, waar onder gevonden werden, die zoo dun zyn als dons.

N°. X. Een Vles met vogt, waar in onthouden word het dunne Herssen-vlies, daar nog eenige ontbondene deeltjens van de schorsse der Herssene aan vast zyn.

Dezelve is tegens de loop van de natuur aan de eene zyde verdikt, en de bloedvaten zyn vervult met een ligt roode wassige stoffe.

N°. XI. Een gedeelte van de huyd van een Walrus, waar in zeer fraay te zien zyn de Tepeltjens van de huyd, en derzelver afbrekingen, die aan 't Net-wyze lighaam vast zitten, 't geen ook in de Mensch en andere

werpen gezien kan worden, en 't geen te considereeren staat, is, dat zy kleender en min spitzig haar opdoen in een mensche, wanneer het Oppervelleke van 't ondergelegene Vel afgehaalt is.

N°. XII. Een Pedestal, waar op ik gezet heb de takken van de slagaderen, dewelke haar door de Herssene verspreyden, waar onder eenige zeer dun, en byna donzig haar vertoonende, nogtans vervuld zyn, en eenigzints verspreyd, en dat in een drooge gedaante.

Deze gezeyde takxkens zyn zoo teder en dun van wezen, als of het Lymphatike vaten waaren, en by gevolg werden zy door het handelen ligt gebrooken. Ziet hier over verders na, het 9 Anat. Cabinet.

N°. XIII. Een vles met vogt vervuld, en daar in een gedeelte van het dunne Herssen-vlies 't welk verdikt is geworden; aan 't zelve hangen op verscheyde plaatzen nog Slag-aderkens die in de schorssige substantie verandert zyn

N°. XIV. De Tong van een mensch in een vles met vogt bewaart, in dezelve zyn te zien driederhande Tong-tepeltjens, als mede de Klep van het Strotte-hoofd met desselfs opgevulde bloedvaten.

N°. XV. Het Agterbreyn van een mensch 't welk in een vogt bewaart, en zoo toebereid is, datmen het beginzel van 't Ruggemerg zien kan, en te gelyk met des Nekx, en Wervel-beenderen Slagaderen.

In 't midden van dit Agterbreyn, kanmen ook zien de Brug van Varolius, en 't bol rond-wyze lighaam: over alle deeze zaaken passeeren byster veel zeer roode Slagaderen, 't welk aangenaam is om te zien.

Op het dekzel van dit glas, nog een ander glas

N°. XVI. gestelt, 't welk in een vogt onthoud beide de Oogschellen van een mensch welkers binnenste oppervlakte rood van couleur is geworden, door het opvullen der Bloed-vaten, waar door zy als ontstoken voorkomen: daarenboven vertonen haar zeer klaar de mondekens dewelke in de rand van beyde de Oogschellen zitten, waar door zig een zeker vogt ontlast, waar van hier na breeder zal gesproken werde, volgens eygen ondervinding ontdekt.

N°. XVII. Een glas met vogt, en daar in byna het geheele Dunne Herssen-vlies van een mensch, 't welk byna zoo dun is als een spinne webbe; en nadien de Slag-aderen vervuld zyn, kan men haar dunheyd des te bequamer zien, maar in een afgestorve mensch schynt dit vlies zoo dun niet te zyn, ten zy na het gezeyde opvullen, want zonder dat, zyn zy meest na de dood ydel of leedig en zonder bloed, waar door zy dan ontelbaar zynde in menigte, eenige meerdere dikte schynen toe te brengen tot het gezeyde vlies, hoewel het in een natuurlyke staat by na zo dun is als een spinnewebbe, weshalven

my dit dunne Herssenvlies toeschynt voornamentlyk te dienen om alle desselfs bloedvaten door haar toedoen by een te houden, op dat zy niet zouden komen te verplaatzen: ook komen ons hier op verscheyde plaatzen de uyteynden dezer Slag-aderen voor in schorsse verandert zynde.

N°. XVIII. Een vles met vogt, en daar in de Tong van een mensch, verbeeldende de Tong van een levendig mensch.

In dit voorwerp komen ons in 't gezigt des Tongs tepeltjens, de Lel, de Klep van 't Strottenhoofd, de afgesnede Slok-darm, als mede de afgesnede Longe-pyp.

Ontrent het uyterste van de Tong is deszelfs bekleetzel wel weggenomen, dog het Netwyze lighaam heb ik daar niet konnen ontdekken, maar in de Tong van een Os kan men het door 't separeeren ligt in het gezigte krygen.

Op het dekzel staat een ander droog glas

(N°. XIX) voozien met een gedeelte van de Tong van een jong geboore kindje, waar door heen duyzende van Slag-aderkens loopen.

N°. XX. Een mensche Tong netter als de voorgaande toebereyd, en in een vogt gelegen en bewaart, met desselfs Strotten-hoofds kleppje, en zyn snotterige kliertjens.

Op 't dekzel staat

(N°. XXI.) een droog glas, waar in ons voorkomt een gedeelte van de Tong van een jonge, wiens Bloedvatjens zoo cierlyk zyn toebereyd, dat het geheele voorwerp zeer rood te voorschyn komt.

N°. XXII. Een groot glas met vogt, en daar in het Hoofd van een kind, wiens oogen toegesloten zynde, een leevendig en slaapend kinds hoofdje verbeeld, deszelfs wangetjens zyn rond uitgezet zonder rimpels, de Voorlippen rood, en zeer net toebereyd, en eenige jaaren van my bewaart.

Aanm: Het bovenste gedeelte is afgenomen, en de Herssene daar uit genomen zynde, kan men onder het Vel de natuurlyke gesteltheyd van 't Vet, de uytgang der Zenuwen uyt het Hoofd, de Tregter &c. zien.

N°. XXIII. Het Oog van een mensch met deszelfs twee oogschellen, waar ontrent te considereeren staat, dat uyt de binnenste oppervlakte van de Oogschellen ontetbaare Zenuw-tepeltjens voorkomen en gezien werden, waar van dat censibele gevoelen, inzonderheyd wanneer zy ontstoken zyn.

N°. XXIV. De Aderige vlegting zynde een vervolg van de Slag-aderen, dezelve bestaat niet uyt klieren gelyk zommige willen, maar uit Slag-

aderen, dewelke als in een ander wezen verandert zyn. Ziet wat ik over deze materie geschreven heb, en doen afbeelden in het antwoord op de XII. *Epist. Anat. Problem.*

N°. XXV. Een glas met vogt, waar in bewaart werd een gedeelte van 't dunne Herssenvlies, waar aan nog vast zit een kleen gedeelte van de schorsse der Herssene: deszelfs Slagt-aderkens zyn vervult met een vleesagtige rood wassige stoffe, waar door de schorsse ook maar ligt rood gecouleurt is geworden.

In 't midden van dit voorwerp doet zig ook de aderige vlegting op, dewelke geenzints, gelyk gezegt is, uit klieren, maar alleen uyt de uyteynden der Slag-aderkens bestaande is, dewelke wonderlyk gedraayt en in een byzonder wezen verandert zynde, nochtans hol zyn, en met de Slag-aderkens continueel.

N°. XXVI. Een gedeelte van 't Agterbreyn van een mensch, met een gedeelte van 't langagtige merg, als mede het Pyn-appels wyze Kliertje, werwaarts haar voegen de opgevulde Slag-aderkens.

Op dat nu het Pyn-appels wyze Kliertje gereder te voorschyn zoude komen, zoo heb onder 't zelve een doorntje van een Meloen distel gestooken.

Hier nevens staat te considereeren, dat ik agter dit voorwerp geplaast heb een tak van een Africaansch gewas met deszelfs vrugten, ten eynde het voorwerp niet van zyne plaatze zoude wyken, als men de vles komt te bewegen.

Men kan hier ook klaar zien, hoedanig de Slag-aderen over het Achterbreyn loopen.

N°. XXVII. De regter zyde van 't aangezigt van een jonge in een vogt, 't welk als levendig voorkomt.

Hier in is voor eerst te zien een gedeelte des Tongs, met deszelfs Zenuw-tepeltjens.

Ten tweeden, Hoewel de roode Voorlippen niet geheel en al van haar bekleetzel zyn ontdaan, zoo verbergen egter de Zenuw tepeltjens haar niet in het geheel.

Ten derde, Zoo komen ons ook klaar voor de Bloed-vaten, dewelke door de Kiezen loopen, nadien dezelve met een zaag doorgezaagt zyn, 't welk ook in andere doorgezaagde beenderen plaatze heeft; maar dit kan niet werden getoont, ten zy de Bloed-vaten opgevult zyn.

Ten vierde, Dat 'er ook in 't midden, of binnenste der Tanden een holte is voor de Zenuwen en Bloedvaten, voornamentlyk in de jonkheyd, zulks is meer als wel bekend; maar dat door die zeer harde sub-

stantie de gezeyde Bloedvaten ook heen lopen, bemerke ik nu eerst in dit voorwerp.

N°. XXVIII. Een gedeelte van de Herssene van een mensch, wiens Slag-aderen in 't geheel niet zyn vervult, zoo dat de schorssige substantie geen roodigheyd aangenomen heeft.

En nadien dit gedeelte der Herssene de gelykheyt van kaas, die nog niet zeer hard is geworden, had gekregen, zoo heb ik dezelve in stukken gescheurt, waar door haar nu hier zeer veel straalen opdoen, dewelke mergige trekkingen of draaden verbeelden, zulks zoude iemand konnen bedriegen, wanende dat het natuurlyke mergige trekkingen of draden waren.

In dit voorwerp blykt het ook, hoe zeer diep het dunne Herssen-vlies op verscheyde plaatzen zig tusschen de groeven van de Herssene vervoegt, zoo is 't dan ook, dat die schorsse niet alleen gemaakt werd in de bovenste oppervlakte van de Herssene, maar ook zelfs in de sleuven, en dat van de uyteynden der Slag-aderen, dewelke door het dunne Herssen-vlies verspreyd werden.

N°. XXIX. Een vles met vogt, en daar in een onvoldrage, en nog onvolmaakt mensche vrugtje ontrent een duym groot; 't welke door een hayrtje aan het Navelstrengetje vastgemaakt is.

Ontrent dit voorwerp is aan te merken,

Ten eersten, Dat 'er geen deukjens of putjens aan gevonden werden, maar glad, en van een natuurlyke effenheyd, als mede dat het sneeuwwit is.

Ten tweede, Hoedanig de ledematen door de tyd moeten voortkomen uyt het lighaam zelfs, kan men hier zien, dewelke in dit voorwerp ontrent drie linien groot zyn. Ziet de III. Fig. van de III. Taf.

Ten derde, Het Navelstrengetje, waar aan het Kindje gehegt is door het toedoen van een hayrtje, is in zyn omtrek doorzigtig, maar van binnen duyster, mogelyk wegens het begin van 't voorkomen der bloedvaten.

Ten vierde, Van wat sexe het is, kan ik nog niet zien.

Ten vyfde, De uyterste voetjens en handjens tot nu toe nog ontbrekende, zoo is 't dat 't geen uyt het lighaamtje uytpuylt als afgehouwen ledemaatjens haar vertoonen, en hier uyt heb ik bevonden dat de voetjens en handjens na heen voortkomen.

Ten zesde, Ik kan met waarheyd zeggen, dat ik noyt een schoonder en cierlyker voorwerp van dat slag gehad of gezien heb.

N°. XXX. Een Vles met vogt, en daar in het beginzel van 't Ruggemerg van een Mensch, met het bol ronde lighaam, als mede niet alleen de

bovenste piramids wyze lighaamen, die van de Heer *Vieussens* beschreven en afgebeelt zyn, maar ook de onderste, waar van ik de afbeelding heb doen maken, ende van my in 't eerste Anat. Cabinet beschreven zyn.

In dit voorwerp komt ons ook voor die spleet, die hier het beginzel van 't Rugge-merg in een rechter en linker zyde verdeelt: als mede de toegang tot de vierde Breyns holligheyd.

Op 't dekzel is nog een andere Vles

N°. XXXI. Gesteld, en daar in een gedeelte van de schorsige zelfsstandigheyt van de Herssene, 't welk met de eerste opslag en haastelyk gezien zynde, ymand zoude konnen bedriegen, oordeelende dat zy Klieren zagen, daar in tegendeel 't zelve naukeurelyk bezien zynde, het klaarlyk blykt, dat het niet anders is als schorssige deeltjens, die nog niet ontdaan zyn; en blykt zulks te klaarder, als men het voorwerp in den omtrek beschouwt, alwaar diergelyke lighaamtjens zyn ontdaan, jaa ons zoo dun als dons voorkomen, en egter vervult zyn, met een ligt roode wassige stoffe.

N°. XXXII. Een Pedestal, waar op gezet is een Vles met vogt, in zig bewaarende een stuk van de Herssene, door my vyf uuren lang in Oly van Olyven gekookt, gelyk de Heer *Vieussens* gewoon is te doen: Maar zulks is een verkeerde en onnutte manier van praepareeren, want na het kooken in de oly, doet zig niet het minste op, dat iets lykt na bloedvaten, 't welk een yder kan beproeven: zoo dat de Heer *Vieussens* geenzints te houden is voor den Inventeur, van dat de Schorsse der Herssene alleen zouden bestaan uyt bloed-vaatjens: want niemand heeft tot nog toe (myn wetens) zulks my konnen nadoen, of iets dat 'er na geleek te wege gebracht.

Op het dekzel zit een andere Vles met vogt,

N°. XXXIII. Waar in te zien is een gedeelte van 't dunne Herssenvlies, 't welk byna zoo dun is als een spinne-webbe, waar door egter zeer roode opgevulde Slag-aderkens loopen, welkers uytterste uyteynden in de schorsse der Herssene zyn verandert, en van my zoodanig ontdaan, dat men zeer klaar zien kan, dat de Schorsse uyt bloed-vaten zyn bestaan heeft, gelyk gezegt hebbe.

N°. XXXIV. De Tepel van een Vrouwe borst, met deszelfs ronde kring.

Aanmerkt ten eersten, Dat deze kring gemeenlyk in de Vrouwen bruynagtig is, maar in dit voorwerp, van zyn bekleetzel ontbloot zynde, komt het vel ons daar onder wit voor.

Ten tweede, Nadien de Tepel mede van zyn uyterlyk dekzel ontbloot

is, komen ons aldaar te vooren de Zenuw-tepels, eenige overeenkomst hebbende met de Zenuw-tepels van 't hoofdje van de Roede. Ziet het eerste Anatomisch Cabinet. Waar in ook de Figuuren gevonden werden van de Tepeltjens van de tepel des Borsts van een Walvis; maar nadien de Plaatsnyder dezelve aldaar in de Tepel van een Vrouw niet al te klaar had afgebeelt, hebben wy nu dezelve in dit X. Cabinet verbetert. Zie de II. Fig. van de III. Taf.

N°. XXXV. Een mensche Hart, wiens bloedvaten nevens alle beyde deszelfs Ooren zyn vervuld, zoo dat men de waare gesteltheyd en figuure zien kan: en nadien zy opgevuld zyn, moet men egter niet aanmerken, dat zy in 't leven alle beyde te gelyk uytgespannen zyn, want als de Ooren vervult zyn, zoo zyn de holligheden van 't Hart leedig, en ter contrarie als de Ooren leedig zyn, dan zoo zyn de holligheden vervuld.

Deze gezeyde vaten zyn zoo volmaakt opgevuld met een rood-wassige stosse, dat het geheele Hare ons zeer rood voorkomt.

Ja men kan hier ook zien, hoe dat die gezeyde stoffe uyt de alleruyterste uyteynden der Slag-aderen in de gedaante van een dauw, haar uytgang hebben gezogt, tusschen de vleezige fibren van 't Harre, 't geen ik geloof in 't leven te geschieden door de voedende wey van 't bloed: daarenboven kan men in dit Hart zien alle deszelfs stronken, namentlyk de op en nederwaarts gaande stronk van de Hol-ader, de Ader zonder weergaa, de Hart-ader met deszelfs drie daar uyt opwaarts loopende stronken; als mede de vier Longs-aderen, en Slag-aderen; ook de Kroon-ader en Slag-ader, dewelke hier ook opgevult in 't gezigte komen.

N°. XXXVI. De Sweserik van een Kind, zoo netjens toebereyd, als of zy nu eerst uyt het lighaam genomen was.

N°. XXXVII. De Lel des keels van een Mensch, waar in men zien kan klieragtige lighaamtjens, welke de snotterige stoffe voorbrengen: maar om dat zy te beter in 't gezicht zoude komen, heb ik een takje van Tithymalus Cyparissias daar nevens gesteld, door wiens toedoen, zy beter na de wand van 't glas gedrongen werden.

N°. XXXVIII. ken Jongmans hart door het balzemen verhard, waar in ons zeer fraay voorkomen, deze navolgende zaken, namentlyk,

Ten eersten, Alle beyde de Stronken van de Hol-ader met derzelver regter oor, welke ons hier voorkomen als uyt een vertrek-plaats.

Ten tweede, Beyde de stronken van de groots Slag-ader, met de drie opwaarts gaande afgesnedene takken.

Ten derde, De Kroon-ader.

Ten vierde, De vier takken van de Long-ader.

Ten vyfde, De Longs Slag-ader uyt de linker holligheyd spruytende.

Boven op 't dekzel van dit glas werd gevonden

N°. XXXIX. Ken Pedestal, voorzien met de driekantige Klapvliezen van de linker holligheyd van 't Hart.

N°. XL. Een droog Glas, en daar in het linker Oor van een mensche Hart zoodanig toebereyd, dat men de waare gestalte daar in zien kan.

N°. XLI. Een Pedestal, waar op een regter Oor van 't Hart van een mensch gezet is, mede zoodanig toebereyd, om deszelfs waare figuuren te zien.

N°. XLII. Een droog Glas, waar in onthouden werden de Long, en Hart van een Jonge, hard gebalzemt.

In dit voorwerp kan men zien,

Ten eersten, hoe de Groote Slag-ader geplaast is aan de zyde van des Longs Slag-ader, alwaar zy alle beyde uyt het Hart voortkomen. Als mede

Ten tweede, De verdeeling van de regter zyde van de Long in drie lobbens, de linker daar en tegen in twee, 't geen ik gemeenlyk alzoo ondervinde.

N°. XLIII. Een gedeelte van een Kalfs Longs Slag-ader, met een geel-wassige stoffe opgevuld, en zoo toebereyd, dat de uyteynden in 't gezigt komen, dewelke zeer veel verscheelen van die, dewelke zommige Aucteuren hebben doen afbeelden na Kalvere Longen, in plaats van die van Menschen.

N°. XLIV. Een ronde Pedestal, waar op gezet is een gedeelte van een mensche Long, die na de Balsamatie hard gemaakt is: dat deze verdeelinge en forme der lobben van de Long van een mensch niet overeenkomt met die der Kalveren, word ik nu gewaar: daarenboven blykt het ook, dar veele Autheuren in 't onderzoeken en maken der figuuren van de Longe dikmaals gebruykt hebben die der Kalveren, en van andere dieren, 't welk my nu genoegzaam blykt uyt haare figuuren.

Aan de zyde van dit voorwerp is ook gesteld

N°. XLV. Een kleen gedeelte van een Kalfs Long, waar in ons voor oogen komt de verdeeling van de bloed-vaten in yder lobbetje, 't welk ook verscheeld van die der menschen.

N°. XLVI. Een gedeelte van de Longe-pyp van een jong geboore Kalfje, met de lobbetjens van de Long, die opgevuld zyn met een geelwassige stoffe, en die zoodanig van elkander gescheyden zyn, dat men de waare gestalte zien kan, die niet overeenkomt met die van een mensch.

De tweede groote Plank.

N°. XLVII. Een Glas, en daar in een omwinding van de bogtige darm van een Kindje, dat zeer net en rood is, door het vervullen van de Slagaderen, en zyn deze Darmtjens droog bewaart, nogtans zonder deuken ofte rimpels.

Boven op 't dekzel werd gevonden een glas

N°. XLVIII. En daar in een stuk van de Colyk-darm, waar in het tweede of celluleuse-vlies te zien is.

N°. XLIX. Een Vlesje met vogt, en daar in een omwindzel van Darmtjens van een jong geboore kindje, welker bloed-vaten vervuld zyn.

Op het dekzel staat een ronde Pedestal, waar op gestelt is,

N°. L. Een gedeelte van de bogtige en Colyk-darm, met deszelfs Worm-wyze uytsteekzel, zynde door de opvulling zeer rood.

N°. LI. Een stuk van een omgekeerde Nugtere-darm in de vogt: en nadien de inwendige oppervlakte, nu de uytwendige gemaakt is, kan men zeer netjes de eenzaame klieragtige lighaamtjens van de darmen, die ligt-rood door de vervulling zyn, zien.

N°. LII. Een droog Glas, in zig onthoudende een groot gedeelte van de Nugtere-darm van een kind, om dezelfde oorzaak zeer rood, in deze Darm komen ons ook de klieragtige lighaamtjens zeer rood voor.

Op het dekzel is gestelt

N°. LIII. Een gedeelte van de Bogtige-darm, waar aan vast is een gedeelte van 't Darm-scheyl, deszelfs bloed-vaatjens zyn mede opgevult en net gepraepareert.

N°. LIV. Een droog glas, daar ons op de grond voorkomt een gedeelte van de Bogtige en Colyk-darm, met deszelfs Worm-wyze uytsteekzel: en nadien in de Colyk-darm een opening van myn gemaakt is, komen ons in 't gezigt de gapende Klap-vliezen van dezelve.

Op het dekzel is een andere Vles gestelt met vogt

N°. LV. Met een gedeelte van de Bogtige Darm die omgekeert is, zoo dat nu de binnenste zyde de buytenste is, alwaar gezien werd een bondelke van klieragtige lighaamtjens, uyt de binnenste oppervlakte voortkomende.

N°. LVI. Een mensche Moerkoek in de vogt, zoo toebereyd, dat men zeer klaar zien kan datze niets klierigs bezit, veel min uyt Klieren bestaat in een gezonde staat: want alle de vaten en haar uyteynden zyn tot het uyterste toe opgevult, zonder geweld of gepretendeerde, en zoo genaamde ontvleezing daar aangedaan te hebben.

Op het dekzel is een droog glas gestelt,

N°. LVII. Waar in een gedeelte van 't Net zoo dun als een spinneweb, en zoo fyn als of het zyde was.

N°. LVIII. Een gedeelte van een opgevulde Moerkoek in de vogt, die niet minder vertoond te bestaan als uyt loutere bloed-vaten, zonder tusschenkomen van eenige Klieren.

Op deszelfs dekzel werd gevonden een droogh glas.

N°. LIX. Waar in bewaart werd een gedeelte van de Navelstreng, wiens vaten met wind vervult zyn geweest.

N°. LX. Een gedeelte van een mensche Moerkoek in de voght, daar in gezien werd het bekleetzel, waar mede de Moerkoek bezet is op die plaatze, die na de Lyfmoeder ziet, welk bekleetzel van my zapagtigh of vlokagtig genoemd werd in 't 5e. Anat. Cabinet.

Het zelve is niet anders als een voortkoming van 't Ader-vlies, 't welk beyde de oppervlaktens van de Moerkoek is bekledende, zoo dat de bloedvaten van de Lyfmoeder met de vaten van de Moerkoek onmogelyk met elkanderen konnen vereenigen, en dat is ook waarschynelyk om dat de Moerkoek niet een gedeelte van de Moeder, maar van het Kind is.

N°. LXI. Een gedeelte van een Mensche Darmscheyl, met desselfs Klieren. Deze gezeyde Klieren zyn zeer rood wegens haar vervulling, waar door het schynt dat zy een t'samen gestel van bloed-vaten zyn: want de zagtheyd daar van komt voort uyt de uyterste zappige uyteynden van de bloedvaten: 't welk de oude (*Parenchyma*) of t'zamen runninge geheten hebben.

Daar en boven kan men hier ook zien hoedaanige loop de gezeyde bloed-vaatjens hebben, die niet als in een gedaante van een klouwe, gelyk zommige gewilt hebben, maar dat dezelve in tegendeel op en nederwaarts lopende zyn, blykt hier klaar.

N°. LXII. Een gedeelte van de bogtige darm in de vogt, waar in te zien is desselfs inschieting.

Aanm. dit gezeyde ongemak is zoo gemeen, dat ik, nevens myn zoon dit niet alleenlyk in een en 't zelve Lighaam op vier of vyf plaatzen heb gevonden, maar ook in veele anderen, die ik geopend heb, om dat my de occasie voorkomt om veele lyken te openen; ja my geheugt dat wy 'er drie agter elkander alzoo geopend hebben, waar in ons zulks voorquam; zoo dat ik geloof dat diergelyks meermalen geschied, als men wel voor heen heeft gelooft.

Waarom men altoos bedagt moet zyn, als ymand klaagt van onlydelyke pyne in de buyk met braakinge en een besloote lighaam, zonder py-

ne in 't water te maken, dat die in dit ongemak vervallen zyn, daarom oordeele ik het beste te zyn, in plaats van pynstillende en windbreekende medicamenten aanstonds, na gezette clysteren, by pozen van boven een sterke purgatie in te geven, en om de braaking wyders voor te komen, dat de lyders een weynig Brandewyn na de ingeving in haar mond houden: maar andere geven die patienten tot een half pond quiksilver in, andere een kogel van zilver of goud, welke middelen mede niet te veragten zyn.

N°. LXIII. Een Pedestal voorzien met drie glazen, waar van het

1e. In zig onthoud, een gedeelte van de Moerkoek, wiens bloedvaten (waar uyt zy bestaat) beginnen in Water-blaasjens te veranderen, welk ongemak voorheen gehoude wierd voor een valsche bevrugting.

Het 2e. N°. LXIV. en daar in de voortgang van 't zelfde ongemak.

Het 3e. en Grootste N°. LXV. waar in een geheele Moerkoek zoo groot als hy is, in Waterblaasjens verandert is, 't welk raar om te zien is, wie zoude konnen gelooven, indien niet door ondervinding geleert was, dat de bloedvaten zoude konnen veranderen in Waterblaasjens? ik heb voor deze wel diergelyke uytgeworpene blaasjens des lyfmoers gezien, maar konde niet navorschen wat zulks beduyden: maar naderhand quam my een Moerkoek te vooren, dewelke ten deele in Waterblaasjens verandert was, en zoo heb ik ontrent twintig jaaren geleden, die verkeerde mening en dwaling ontdekt.

Een ander droog glas is gesteld op 't dekzel, van dit glas.

N°. LXVI. en daar in een kleen gedeelte van de Moerkoek, wiens uyteynden der bloedvaten, door een byzondere konst, zeer subtiel zyn uytgespannen, 't welk ik zeer moeyelyk oordeel te zyn, om de weekheyd van haar zelfstandigheid.

N°. LXVII. Een zeer wit en zoo net, en van veele jaaren bewaard kindje van ontrent 6 maanden dragts, even als of het nu eerst ter Wereld was gekomen; en om dat het niet zoude schynen ledig te zyn, zoo heeft het in zyn rechter handje een gedeelte van een rood ontbondene Moerkoekje, waar in mede blykt datter niets klierigs in is.

Boven op het bekleetzel staat nog een andere drooge vles,

N°. LXVIII. En daar in het Slaap-of Schub-wyze been, en ook de beenderkens van 't gehoor van een jong kindje, alle zeer wit en net toebereyd.

N°. LXIX. Een droog gedeelte van 't Net, zonder vet, 't welk zeer fyne zyde verbeeld.

N°. LXX. Een zeer cierlyk gedeelte van een mensche Net, waar in

ons voorkomt, dat het zelve in zommige zoo dun, in staat van gezondheyd is, als een spinneweb, behalven op die plaatzen, die met Vet bezet zyn, waar door het zomtyds zo dik word, dat het 30 ponden zwaar bevonden is geworden, gelyk men lezen kan by de Hr. *Bartholinus.*

Alhoewel in dit voorwerp de bloed-vaten niet vervuld zyn, nogtans is 't hier zoo vol van bloedvaten, dat niemant het zelve zonder verwondering kan aanschouwen, gelyk in meer andere voorwerpen kan gezien werden.

Daar en boven werd hier ontdekt het bedrog van andere begaan, namentlyk dat het Net in een gezonde staat, als een vis-net met gaatjens zoude doorboort zyn, 't welk het ligtelyk door rouwe handen verkrygt.

N°. LXXI. Het Armtje van een kind in de vogt, tusschen wiens vingertjens gehouden werd een takje van de ordinarie passiebloem.

In de huyd van de bal van de hand, alwaar het oppervelleke en Netwyze Lighaam van Malpichius weggenomen zyn, kan men zeer klaar zien de uyteynden der bloedvaten, als mede de afgebrookene Vel-tepeltjens.

N°. LXXII. Een vles met vogt en daar in het Scheenbeen en voet van een jonge.

Al wie dit voorwerp voorkomt, zal belyden, dat het zelve zeer aangenaam, voor de oogen komt wegens desselfs couleur, dewelke als levendig zig opdoet, te meer nadien 'er gants geen deuken nog rimpels in werden gevonden.

Aan de buytenste zyde van de gezeyde voet komt ons in het gezigt een gedeelte van de Moerkoek, op dat het voorwerp niet van zyne plaatze zoude wyken, en is dit gedeelte ook zeer net toebereyd.

Deze gezeyde Voet trapt op een gedeelte van de Colyk-darm, waar in, hoewel niet omgekeert, (dat men wel moet aanmerken) vertoond werden Klieragtige Lighaamtjens: deze darm heb ik genoomen van een zekere afgestorvene huwbaare Dogter, dewelke bevrugt zynde, van haar vryer wierd verlaten, en door het inneemen van Rottekruyd, haar van 't leven had beroofd; en nadien dit een verfoeyelyke zaak is, word deszelfs gedarmte als met de voet getrapt, op dat zelfs geen voet in myne Cabinetten zoude schynen ledig te zyn, 't geen ik in alle myne Cabinetten (zoo veel het mogelyk is) zoek te myden, want al wat by my woonen wil, moet niet leedig, maar werkzaam zyn.

Op het dekzel is een ander glas,

N°. LXXIII. gestelt, waar in een gedeelte van de Herssene van een

Mensch, by na zoo hard als steen, en blinkent als Walschot, welk Walschot ook geenzints te houden is voor 't zaad van een Walvis, maar wel voor de Herssene van een kleender zoorte van Walvisschen, die genaamt werd Castinjot.

N°. LXXIV. Een Pedestal waar op een vles gestelt is met vocht, in zig onthoudende een onvoldrage Mensche vrugtje van ontrent 6 weken dragts, dat aangegrepen werd van een kleen heel mooy twee couleurig Oost-Indisch slangetje.

N°. LXXV. Het Hoofd van een Kindje, als levendig zig vertoonende, wiens opperste gedeelte van het Beckeneel afgenomen en het Voorbreyn uitgenomen zynde, het Achterbreyn met desselfs bloed-vaten, als mede het harde Harssenvlies in 't gezigt komen; dit vlies is blinkend en wit als zyde.

N°. LXXVI. Een onvoldrage blind gebore Katje, onvolmaakte twelingen verbelende, voorzien met agt pootjens, twee staarten, en een hoofd.

N°. LXXVII. Een Pedestal en daar op een gedroogt Levertje van een Kind, wegens de opvulling der bloedvaten zeer rood, waar in zeer klaar vertoond werd, 't zelve uit geen klieren te bestaan, (hoewel de Lever in 't geheel, niet zonder reden voor een klier kan werde gehouden.)

Aanm. Dat dit voorwerp ongeschonde en geheel, ja zelfs, het omvangende Vlies niet is afgenomen, zo datter van niemand gezegt kan werden, dat die gesupponeerde klieren, in de alzo genoemde ontvlezing zyn verbroken, nadien hier een geheele Lever vertoond werd, en wat een onderscheid datter is, tusschen de uiteynden van deze vaten, en van die der Nieren, als mede van die van de Milt, kan men ook in dit Cabinet zien: zo dat 't geen 't welk de Auteuren gemeent hebben toebereyd te werden, in die gewaande klieren, het zelve volbragt werd in de uiterste uiteynden der vaten, de zo fyn zyn als dons, en verscheidentlyk van gesteltheid van die, der andere ingewanden.

Deze uiteynden komen ons wel voor als Klieren, maar zo imand met een byzondere handeling deze vaten gevuld heeft, zal hy bevinden dat het niet anders zyn als bloed-vaten met geen byzonder vlies omvangen, tot welke pretense Klieren geen bloedvaten loopen, na de bepaaling der Autheuren 't welk anderzints vereischt wierdt: maar het zyn de bloedvaten zelfs, gelyk ik veelmaal gezegt heb, en geen particuliere deeltiens, die men de naam behoord te geven van Kliertjens.

De Galblaas is ook zeer ryk van haar opgevulde slag-aderen voorzien.

N°. LXXVIII. Een droog glas met een mensche Gal blaas; dewelk alhoewel maar opgeblazen ende gedroogt zynde, nogtans zeer netjes zon-

der kuyltjens bewaart is, welke zy anders na lange tyd daar in komen te krygen, 't welk ik door de konst verhoed heb, en zoo heeft zy haar natuurlyke forme behouden.

Daar en boven komt hier ons ook in 't gezigt de Gal-voerder met haar kromme cours, die in de viervoetige beesten niet te vinden is, welke kromheyd ons eerst vertoond en afgebeeld heeft den zeer ervaarene Heer *Mauritius van Reverhorst*, Professor van de Heel en Snykonst in s'Gravenhage: en 't geen verders staat aan te merken, is, dat de kromheyd van deze canaal, op verscheyde plaatzen in deszelfs holligheyd eenige verheventheden te wegen brengt, gelyk kleene klap-vlieskens belettende de uytgang van de Gal, buyten natuurlyke stimulatie of prikkeling van de Gal-blaas.

Op het dekzel van dit glas is nog een ander droog glas gesteld,

N°. LXXIX. getekend, waar in een Gal-blaasje van een jong geboore kindje is; dit is ook opgeblasen en gedroogd, behouden hebbende zyn natuurlyke forme, zonder eenige deuken, en zoo schynt het te verbeelden een groote hang-paarl: de bloed-vaten die daar door heen loopen zyn vervuld, en dat zoo menigvuldig, dat het schynt als of de geheele Galblaas alleen uyt bloedvaten bestond.

N°. LXXX. Een groote opgevulde, en in de vogt afhangende tak van de Poort-ader van de Lever, dewelke van 't omhangende vlies, en uyterste zappige uyteynden ontblood zynde, het getal van de takjens en uyterste uyteynden zoo subtiel zyn, dat het byna onuytspreeklyk is: die dit voorwerp gezien hebben, zyn wegens deszelfs nettigheyd en wonderbaarlyke structuur, als verlokt geworden.

N°. LXXXI. Een pedestal, waar op gezet is de Voet van een kind, zig als levendig vertoonende, de rug van deszelfs voetje heb ik geopend, en het vel voor een gedeelte weggenomen, op dat de Zenuwen en Bloedvaten in 't gezigt zouden komen.

N°. LXXXII. Een onvoldrage kintje van drie maanden dragts in vogt bewaart, waar van het hooftje van den Kittelaar tusschen de lippen der Vrouwelykheit zodanig uytsteekt, dat het een Jongetje schynt te wezen, daar 't in tegendeel een Meysje is; zulks bevinde ik altydt zodanig in vrugtjes van omtrent 3 of 4 maanden dragts; derhalven oordele ik, dat dit zelde of nooyt de Ouders in hare Boeken te regt aantekenen, gelykerwys 't aldus blykt.

Onlangs baarde zeker Vrouw een onvoldrage kintje van omtrent 3 of 4 Maanden, zynde niet van 't Mannelyke, maar van 't Vrouwelyke geslacht; alle de bystaande Vrouwen hielden 't zelve voor een Jongetje, dog na

myn konst wierden zy anders van my onderregt, haar te kenne gevende, dat het hooftje van den Kittelaar op dien tydt altydt zodanig uytsteekt, dat het een Mannelyke roede verbeelt; maar dat in 't vervolg de lippen der Vrouwelykheit zodanig aangroeyen en uytpuylen, dat het hooftje van den Kittelaar byna gantsch uyt het gezicht raakt.

De derde groote Plank.

N°. LXXXIII. De helft van een mensche Nier, waar in de ongeschondene en geheele Tepeltjens gezien konnen werden, en dat in een vogt.

N°. LXXXIV. Een Nier van een Jonge in de vogt, alwaar de Bynier op de bovenste zyde van de Nier gezeten is, als een aker in zyn kelk of dop.

Aanm. Dat dit en 't voorgaande voorwerp, zeer net toebereyd zyn, met haar opgevulde Slag-aderen, en 't geen aanmerkens waardig is, deze By-nieren zyn zelde, of nooyt van een en de zelve figuur in de menschen.

N°. LXXXV. Een halve Nier van een mensch in een drooge vles, wiens Slag-ader, en te gelyk de Ader vervult zyn; de ronde lighaamtjens, dewelke voor het opvullen, en ook voor de dissolutie, haar als kleene kliertjens vertoonden, zyn nu in dit voorwerp ontdaan, 't welk een bewys is, dat die gezeyde lighaamtjens niet anders zyn, als een omwinding der Slag-aderkens of van uyteyndens der bloedvaatjens.

Boven op 't dekzel,

N°. LXXXVI. Is geplaast een gedeelte van een mensche Nier, wiens Ader ik gevuld hebbe, op dat men het onderscheyd der aderen en slagaderen eynden zoude konnen zien, zynde de uiteynden der Aderen zoo wonderlyk van toestel, dat ik onmagtig ben zulks met woorden te uyten: de zeer wydberoemde Heeren *Malpichius en Bellinus*, schenen geen nalezing daar ontrent naargelaten te hebben, maar zy hebben nog al veel over het hoofd gezien, 't welk als in de put van Democritus nog is verborgen gebleven, en wat wonder, nadien de Nieren zoo wonderbaarlyk van structuur zyn, dat de allerbequaamste plaatsnyders naauwlyks de waare gestalte daar van zoude konnen verbeelden.

In de voorgaande Anatomische Cabinetten komen ons veele zaaken in de Nieren voor, die in een vogt bewaart zyn; maar nu door een onverzadelyke luste en begeerte, en niet zonder onvermoeyden arbeyd verder en verder voortgaande, toone ik deze, en geene dingen in de Nieren, die door een balsamatie verhard zyn geworden, waar van de beschouwers versteld staan: en hoewel ik duyzende Anatomische zaaken bezit, waar meede men het verzaken van de Godheyd tegen gaan kan, zoo zoude dit alleen genoeg zyn.

Aanm. verders, dat 'er ook een zeer groot onderscheyd ontstaat, tusschen de uyteynden der Aderen en Slag-aderen van de andere ingewanden, 't welk ik oordeele verwonderinge waardig te zyn, nadien zulks (myns wetens) van niemand tot nog toe bekent gemaakt is.

Daarenboven zyn de Aderen der Nieren zo groot in getal; en van zo een subtielheyd, datze haar voor onze oogen zoude verbergen, ten waare men daar toe 't gebruyk der vergroot glasen tot hulp quam te nemen.

Dit is 't geen ik in de voorgaande Cabinetten geschreven had, namentlyk dat my eenige nieuwe verschynzelen in de Nieren voorquamen, dewelke ik beloofde nader te zullen uytvorssen.

In dit X. Cabinet werden ook voorwerpen van mensche Nieren gevonden, waar in duydelyk blykt, niet alleen wat men houden moet voor de praetense Klieren der Nieren, maar ook wat de onderzoekers van de zelve verleyd heeft, namentlyk in het doorzoeken der Nieren komen ons dikwils ronde lighaamtjens te vooren, dewelke gelyk ik gezegt heb, waarlyk niet anders zyn; als een omwinding der uyterste uyteynden der Slag-aderen van de Nieren; maar als men de Slag-aderkens tot het uiterste vervult, zoo ontdoen haar de zelve gelyk een klouwe gaare, zoo dat zy niet minder zyn, als deelen, die op haar zelfs bestaan, en met een vlieske overtrokken zyn, zonder het welk zy te onregt Kliertjens geheten zyn; en staat ondertusschen aan te merken, dat zoodanige omwindingen der bloetvaten in geen der andere ingewanden gevonden worden.

N°. LXXXVII. Een droog glas, en daar in een halve mensche Nier, wiens eygen vlies ten deelen afgenomen zynde, men zeer klaar zien kan, hoe de uyteynden van de Slag-aderen, en Aderen over de oppervlakte loopen.

Aan dit voorwerp is nog vast een gedeelte van de Pis-leyder met haar opgevulde Slag-aderen.

Boven op 't dekzel is geplaast.

N°. LXXXVIII. Een halve Nier van een jonge, in wiens inwendige oppervlakte ons zeer veel ronde en als klierwyze lighaamtjens te vooren komen, die Klieren schynen te zyn, dewelke, gelyk ik voorheen heb gezegt, niet anders zyn, als in een gekronkelde bloed-vaatjens, waar van eenige hier ontdaan zyn, eyndelyk veranderen die in de waterkanalen van Bellinus: aan de buytenste zyde komt ons by na het zelve verschynzel te voore.

N°. LXXXIX. Een vles mee vogt en daar in de Milt van een mensch, wiens Slag-ader ten deele opgevult is: daar in kan men zeer klaar zien,

datrer geen overdwersse fibren of draaden in de Milt van een mensch gevonden werden, als wel in de Milt van een kalf: want zy zyn alle te gelyk bedrogen geweest, die gemeent hebben, dat de Milt van een kalf daar in overeen quam met die van een mensch.

Daarenboven heeft niemand tot nog toe aangetoond, dar 'er in de Lever 't zy van een mensch of kalf, eenige Klieren, nog ook byzondere vertrekjes gevonden werden, dit heb ik in de voorgaande Cabinetten overvloedig genoeg getoond.

N°. XC. Een groot gedeelte van een mensche Milt in de vogt. deszelfs Ader en Slag-ader zyn zoo vervult, dat ze geheel en al zeer rood is.

In dit voorwerp zyn nog op verscheyde plaatsen de sappige of mergagtige uyteynden aan vast, dewelke de Auteuren gehouden hebben voor Klieren, maar in tegendeel, zyn 't niet anders als het vervolg van de bloedvaten met geen byzonder vlies omvangen.

N°. XCI. Een rond pedestal waar op een kalfs Milt, wiens Slag-ader ten deele vervult is.

Aanm. Ten 1e. dat de takken van deze Slag-ader in de kalveren de groeven vergeselschappen, die in plaats van de Ader in dit voorwerp werden gevonden.

Ten 2e. kan men hier ook zien, hoe dat de Milts Ader in een kalf, zoo dra zy in de Milt gekomen is, aanstonts poreus word, en meer en meer voorlopende, en verminderende, werd zy als vernietigt, de Slag-ader verlatende.

Ten 3e. blykt het dat de Milt van een kalf zeer fibreus is, welke fibren voor een groot gedeelte overdwers lopen, 't welk in 't navolgende voorwerp zeer duydelyk voorkomt.

N°. XCII. Een stuk van de gezeyde kalfs Milt, zoo toebereyd, dat de overdwersse fibren ons zeer klaar in 't gezigt komen.

N°. XCIII. Een ronde Pedestal, en daar op een geheele Milt van een jong geboore kind, waar van het vlies daar het mede bekleedt is, niet is afgedaan: deszelfs slag-ader vervuld zynde, vertoonen haar de uyterste uyteynde onder het vlies.

Aan de zyde kan men ook het Maage kussen zien, dat mede zeer rood is, om de reden, voor heen dikmaals vermelt.

N°. XCIV. Een groot stuk van een mensche Milt, dat nog omvangen is van zyn vlies: waar in zeer klaarlyk blykt, dat dit ingewand niet minder als uyt klieren bestaande is, want de vaten daar van zyn geheel anders gestelt, als die, welke de Nieren en Lever te zamenstellen, zoo dat het onderscheyd harer werking niet bestaande is in de verscheydent-

heyd der sweetgaatjens, die nooyt van ymand zyn voor oogen gestelt, maar in de verscheydentheyt van loop, figure en substantie van 't uyterste der vaten: en nadien ik nu de gezeyde Ingewanden zeer klaar vertone (zonder onnutte of ydele excarnatie) dat dezelve niet bestaan uyt zoo genaamde Klieren, welke my niemand tot nog toe heeft konnen vertone, zoo en zal my niemant met recht kunnen beschuldigen van te zyn een destrueer der der klieren, gelyk voor dezen versmadelyk gedaan wierd.

N°. XCV. Een droog glas, waar in de roede met het zakje van een kint ophangen.

Het zakje zeer zinnelyk toebereydt zynde, heeft zyn natuurlyke gedaante behouden; 't zelve is wegens de opvulling der bloetvaten zeer root van couleur.

Wanneer 't zakje met een pypje, tusschen de huyt en 't vlezige (van my het celluleuze gezegde) vlies ingebragt zynde, opgeblazen wierdt, heeft de roede zich ook door de wint opgerecht; en nadien het celluleuze vlies van 't zakje aan een geschakelt is met dat van 't geheele lichaam, blykt het klaar, waarom de menschen des Zomers (als 'er een zware slag in den oorlog voorgevallen is) gesneuvelt en op den rug leggende, binnen vier en twintig uren menigmaal een styve roede krygen; ende dat wegens de gesting der vochten in den celluleuzen rok, waar door het gehele lichaam, 't hooft zelfs niet uytgezondert, op een wonderbaarlyke wyze opzwelt.

Toen ik voor dezen van een Heer, die in 't leger gedient hadde, gevraagt wierde, wat de oorzaak van deze oprechting was, konde ik hem de ware reden niet zeggen, maar nu heb ik zulks gezien in 't dode lichaam van een zeker man, dewelke door een geweldige doodt met een mes was omgebragt, wiens lichaam tot bederving en gesting gekomen zynde, hebben wy de roede opgerecht gevonden.

Boven op 't dekzel is gestelt een ander glas met vogt.

N°. XCVI. en daar in den Aars van een jong Kindje, als of het levendig was, met deszelfs ployen en onderste uitpuylende streep; dit voorwerp is zeer net gepraepareert.

N°. XCVII Een moot van de roede in vogt bewaart, waar van de drie zenu wagtige spongieuse lichamen, met een rode waschagtige stoffe opgevult zyn. In dit voorwerp komen ook de opgevulde bloetvaten, door den rug en de zyde van de roede lopende, te voorschyn.

N°. XCVIII. Een vles met vocht, bewarende het voorste gedeelte der roede.

Merk aan, Gelykerwys eerbaarheyts halven de krone der roede achter het roedenhooftje is afgesneden, aldus is ook een gedeelte voor de krone weggenomen.

In die gedeelte van 't roedenhooftje, zo gy't van achteren beschouwt, komen 'er naar 't hooftje toe de twee zenuwagtige spongieuze grote ligchamen, als mede het kleyne, dat den pisweg omringt, te voorschyn: Maar in tegendeel het voorste beschouwende, ziet men het vierde zenuwagtige spongieuse lichaam, 't welk niet anders is, als een aaneenschakeling van 't kleine spongieuse lichaam, dat den pisweg omringt. Zie wat ik over deze zaak in myne ontleet en heelkundige aanmerking geschreven, en hebbe laten afbeelden.

In 't opperste gedeelte van dit voorwerp vint men ook de zenuwagtige tepeltjes, die ik in myne Anatomische Cabinetten heb laten afbeelden, en welke de zeer schrandere ontleder *Morgagnius* voor klieren beschreven en afgebeelt heeft.

Boven 't kleyne zenuwagtige spongieuze lichaam, komen 'er twee afgesnede bloetvaten te vore.

Nadien dit alles met een rode waschagtige stoffe opgevult is, kan 't zeer wel gezien worden.

N°. XCIX. Een voetje, en daar boven op een rots, uyt stukken van een anderen rots t'zamegestelt in welkers holligheydt een grote vles, waar in een uytgerafelde grote bal van een mensch besloten is: Hier kan men zien, hoe dun deze vaaties zyn, die den bal voor 't grootste gedeelte uytmaken, wanneerze van 't zaat berooft zyn: want ze zyn zo fyn als dons, in de welke echter het eerste beginzel van 't Zaadt gemaakt wort, zonder tusschenkomst van voorgegeve klieren; en wat zou 'er in de weg wezen, waarom de andere ingewanden, die by na uyt enkele vaten bestaan, zonder klieren, de vereyschte vogten niet zoude toebereyden?

N°. C. De Bal van een Mensch op een andere wyze, namentlyk de Zaadtstoffe uytgedrukt zynde, toebereydt, zo dat de vaatjes, die den bal uytmaken, zo dun zyn, dar ze de gedaante van spinrag schynen te hebben, dog echter houdt men tot nog toe onwrikbaar, dat ze hol zyn.

N°. CI. De Zaadblaasjes van een mensch, met zaadt nog opgevult, met hare uytwerpende vaten, Voorstanders, en 't Hanenhooft, (of 't [*caruncula*] kleyne vleeschheuveltie) met den hanenbek van de *Graaf.*

N°. CII. Het Borstbeen van een jong Kind met de afgesnedene Kraakbeenderen der Ribbens: dit is zoo wel toebereyd, dat de Kraakbeenderen als doorschynende zyn.

Daarenboven zyn niet alleen de slag-aderen, die over het Borstbeen en

kraakbeenderen der Ribbens loopen, maar ook die, dewelke onder het borst-been passeeren, die men de inwendige Mams slagaderen noemt, zeer mooy vervuld.

N°. CIII. Het gehele hooftje van een Mannelyke roede, met een gedeelte der roede. Schoon ik de zenuwagtige spongieuse lichamen met een rode waschagtige stoffe opgevalt hebbe, is evenwel het gehele hoofje wit gebleven, en dat wegens de opblazing van 't celluleuze vlies onder 't dekzel van 't hoofje gelegen.

N°. CIV. Een Voetje en daar boven op twee moten van een Mannelyke roede; nadien de roede is opgeblazen, gebalsemt, en verhardt, kan men de drie zenuwagtige spongieuse lichamen met den pisweg, en 't middelschot zeer klaar zien.

N°. CV. Een droge Vles, en daar in de roede van een Jonge, met het daar aan vastzittende Balzakje, schynende te leven.

Merk aan, dat den celluleuzen rok van deze voorwerpen opgeblazen, en aldus de roede styf geworden is; die heeft de opblazing van den gemelden rok alleen veroorzaakt, zynde de zenuwagtige spongieuze lichamen ingetrokken en niet uytgespannen: de huydt van 't Balzakje en de roede is op verscheyde plaatsen afgesneden, op dat het celluleuze vlies, als mede het middelschot van 't Balzakje in 't gezicht zoude komen; en dat aan te merken is, het middelschot met den celluleuzen rok t' zamenhangende, is zo wel opgeblazen en Celluleus, als de celluleuze rok van 't zakje, die de vlezige rok gemeenlyk genaamt wort.

N°. CVI. Een Hardt en zeer groot geworde Baarmoeder van een Vrouw, 't welk ik in oude Vrouwen menigmaal ondervonde hebbe; daar en boven komt 'er in de bovenste oppervlakte een ander en kleyn hardtgezwel voor den dag, als mede de eyernesten, de eyerpypen (de trompetten van *Fallopius* genaamt) zynde dit alles zeer wel gestelt, en in een vogt bewaart.

N°. CVII. Een vles met vogt, waar in een Baarmoeder met de onderhorige delen; (zonder de Vrouwelykheydt) een van de eyernesten bedorven, en door my geopent zynde, hadt een vreemde stoffe in zich besloten, 't welk door een ingestoke doorntje aangewezen wordt.

N°. CVIII. De teeldelen van een Meysje, (zonder de schamelheydt) waar aan een gedeelte van den endeldarm, en de gehele Waterblaas vastzitten.

Nadien de Baarmoeder tusschen den endeldarm, en de waterblaas altydt gelegen is, betekent zulks, dat een mensch tusschen stront en pis geboren wordt. Dit alles met een vleeschcouleur pronkende schynt nog te leven.

N°. CIX. Een Vles met vogt de Baarmoeder van een Vrouw met de aanklevende eyernesten, Trompetten, het lofwerk, banden, en een gedeelte van de schede in zich onthoudende; nademaal alle de drie Baarmoeders met hare aankleve in vogt hangen, en by gevolg haar natuurlyke plaats niet behouden, wort 'er in 't onderste van dit Cabinet een gedroogde Baarmoeder met de onderhorige delen bewaart, waar aan de letters A.B.C. &c. gehangen zyn, tot opheldering van de voorgaande in vogt bewaarde Baarmoeders, ten aanzien van de plaatzing dier delen.

N°. CX. Een Kindje van omtrent vier maanden en een half dragts, zittende op een gedeelte van een Moerkoek, in wiens handje onthouden werd een tackje van de Acacia Spinosa.

N°. CXI. Een henne Ey met een staart.

N°. CXII. Een vles met voght en daar in het onderste van 't Ruggege-mergh van een mensch met desselfs paarde staart, 't welk niet anders is, als een bondel van Zenuwen, die na de onderste leden lopende, haar voorraat verschaffen van geesten.

Nadien nu de drie groote en breede planken beschreven zyn, zal ik nu overgaan tot de drie smaldere planken, waar op mede verscheyde raare voorwerpen gevonden werden.

De eerste kleyne Plank.

N°. CXIII. Een gedeelte van 't vel van een onvoldraage Kindje, waar door heen zeer veel roode en fyne bloed-vaatjens loopen.

N°. CXIV. Een glas met voght in zigh onthoudende een gedeelte van de Rugge-graat, waar in ons voorkomt een gedeelte van 't Ruggemergh, wiens schorssige substantie in 't midden van de merg-aghtige geplaast zynde, ziet men te bestaan alleenlyk uyt bloed-vaatjens, waar door die schorsige substantie zig hier zeer rood vertoont wegens het opvullen.

N°. CXV. Een vierkante Nootebooms Doosje, en daar in een Scheenbeentje met de uyterste voet van een Kindje door het balsemen hard gemaakt.

Aanm: De opgevulde bloed-vaatjens van 't Vel zyn zoo menigvuldig, dat de aanschouwers haar niet genoeg konnen verzadigen in het aanschouwen.

N°. CXVI. Een gedeelte van het Middel-rift, waar van ik 't zelve

zoude durven zeggen, als van de voet, wegens de menighte en subtielheyd der Bloedvaten, want alle zynze tot het uyterste toe vervult.

N°. CXVII. Een droogh gedeelte van 't Net, 't welk zig hier zoo fyn opdoet, als een spinnewebbe, egter kan het dikmaals zoo verdicken en verzwaaren, gelyk Vesalius voorgekomen is, dat het vyf panden konde haa en.

N°. CXVIII. Het Borst been met de Kraak-beenderen van de Ribbens van een Kindje van zeven maanden draghts.

Aanm: Aan de voorste zyde vertoonen zig de bloed-vaten van 't vel, die tot het uyterste toe opgevuld zyn: aan de agterste of binnenste zyde komt ons voor een gedeelte van 't Borst-vlies, wiens bloedtvaatjens zoo fyn zyn, als dons, eghter zyn zy tot een toe, geheel opgevuld.

N°. CXIX. Een gedeelte van een kalfs Milt, waar in men de poreusheyd van de Milt-ader kan zien, 't welk in de mensch geen plaats heeft, zoo als ik te vooren gezegt heb.

N°. CXX. Een houte curieuse Komme vervuld met alle de dunne Darmen van een jonge, zeer net gepraepareerd en zeer rood, wegens de opgevulde Bloed-vaten.

N°. CXXI. Het scheen-been van een kind, zonder de uyterste Voet en Dye, door wiens vel, de uyteynden der Bloed vaten gevuld zynde, zoodanig lopen, dat men de waare cours en gesteldheyd daar van zien kan.

N°. CXXII. Een vles met voght in zigh een andere vles mee voght behoudende, over wiens oppervlakte uytgestrekt is een gedeelte van 't Net van een jong geboore kindje, 't welk zeer cierlyk zynde, ons aantoond de manier en wyze hoe het vet zigh vergadert in haar cellekens.

N°. CXXIII. Een pedestal, waar op gezet is een stuk van de Longh van een jongh geboore kindje, wiens Slag-aderen tot het uyterste toe opgevuld zyn, waar door de geheele portie ons zeer rood voorkomt.

De Doorntjens van de groote gedoornde Westindische Vygen, wyzen ons aan die wonderbaare cours, en 't groote getal der uyterste eynden der Slag-aderken van dit ingewand.

N°. CXXIV. Beyde de Ooghschellen van een mensch, welkers inwendighe oppervlakte met zeer veel Zenuw-tepeltjens voorzien zyn, waar door de Ooghschellen van binnen zoo gevoeligh zyn, datze naulyks eenig aanraken, ook geen zand of yets vreemds verdragen konnen.

In dit voorwerp doen haar niet alleen op de Traan-stippen, maar ook die mondekens van de uytgevende canaaltjens, dewelke in de rand der

Oogh-schellen zitten, dewelke van de Heeren Professoren Meyboom, en Morgagnus afgebeeld zyn in haar schriften.

Ontrent deze gezeyde mondekens heb ik geobserveert, dezelve niet anders te zyn, als openingjens van kleene slangs-wyze lopende canaaltjens, dewelke continueel en vereenigt zyn, mee de uyteynden der Slag-aderkens, gelyk de uyteynden der Slag-aderkens van de Nieren met die der Piscanaaltjens, dewelke van de Professor Bellinus, en na heen van my, en ook van andere afgebeeld zyn geworden.

Wilt ondertusschen W.L. voor geen waarheyd aannemen, dat deze gezeyde canaaltjens haar oorspronk zoude hebben uyt gepretendeerde en ingebeelde Kliertjens, want ik heb meermalen bevonden, wanneer ik de dight byzittende Slag-aderkens vervulde, dat alle deze Canaaltjens ook vol liepen, zoo dat zy continueele lighaamtjens zyn.

N°. CXXV. Een vles met voght, waar in bewaard werd het Oogh van een mensch, 't welk met een schaartje geopend zynde, haar deze navolgende zaken opdoen.

Ten 1^e^. Een gedeelte van 't Witte, en ook het Hoorn-vlies, daarnevens het Ruyschen en Aderlyke vlies, en wat een onderschoyd er is tusschen deze twee kan men hier zien.

2^e^. Het Spinne-webs wyze vlies komt hier uyt het midden te voorschyn.

3^e^. De Hayr-band, en deszelfs

4^e^. Voortgang, als mede

5^e^. De Regen-boogh, ook

6^e^. Die circul in de omtrek van de Ooghappel, dewelke bestaat uyt bewegende draaden, dewelke den Oogh-appel toetrekken.
Staat verders te considereeren, namentlyk,

7^e^. Dat de buytenste oppervlakte van 't Oogh hier voorkomende, de binnenste is, ten eynde het boven vermelde te bequamer konde gezien werden.

N°. CXXVI. De grond van een gedroogde mensche Water-blaas, staande op een pedestal, door dezelve loopen ontelbaare cierlyk opgevulde bloed-vaten, welkers cours geenzints over een komt, met die geene, dewelke door het Vel, Nieren, Milt, Lever, en andere deelen loopen.

N°. CXXVII. Een groot stuk van een sponcieus beenige substantie, op een stuk van een rots geplaast: 't zelve heb ik gebrooke van een prodigieus, en byster groot stuk van de zelfde stubstantie, 't welk van zoo groot een zwaarte was, dat ik 't zelve te naauwer nood van de vloer konde optillen: En nadien het ten deele zeer nauw overeenkomt, met de spongieus-

beenige substantie, de welke gevonden werd in de aanhangzelen der beenderen der menschen, en ten deelen met de sponcieuse beenderen van de Neus der Kalveren, zoo kan ik niet bedenken uyt wat dier't zelve voortgekomen is, ten waare uyt een Walvisch, dit alleen kan ik met waarheyd zeggen, dat het op onze zeestranden gevonden is, en tot nu toe t'mynen huyze dit groote stuk bewaard werd.

N°. CXXVIII. Een droog glas, waar in onthouden werd, de Water-blaas van een jongh geboore kindje, met deszelfs Pis-vat, en twee Navels Slag-aderen, en zyn deze alle zeer rood van couleur, wegens het opvullen der Slag-aderen, zoo dat men met geen punct van een naald in de Water-blaas zoude konnen steken, zonder quetzing der Bloed-vaten.

N°. CXXIX. Een zeeker Vlies wiens slag-aderkens met een geel wassige stoffe zyn vervult, en wel zoo konstig, dat de uyterste uyteynden gezien werden, dewelke zeer aardig gevlogten door den andere heen loopen.

Die geene die 't ook toe mynent gezien hebben, die hebben haar mee genoeg konnen verwonderen, dat ik de bloedvaten zoo verre heb weten te vervolgen, tot dat zy dons of catoens fynte gekregen hebben, en eghter opgevult zyn geworden.

De tweede kleyne Plank.

N°. CXXX. Een stuk van 't Vel van de bal van de voet van een jonge, wegens meermaals verhaalde opvulling zeer rood van couleur.

Ontrent de uyterste eynden der slag-aderen, dunkt my dat ik iets byzonders verneeme; myn voornemen is 't zelve in 't toekomende nader te onderzoeken.

Het gebeurt menighmaal, dat ons duyzende van kleyne ronde lighaamtjens buyren op 't vel voorkomen, en daar wat uytsteken niet alleen in levendige en doode menschen, maar ook zelfs in de vogelen, waar uyt dat de vederen voortkomen, gelyk onze hayren uyt de uyteynden der Zenuwen: indien men die ronde lichaamtjens voor Vel-klieren wil debiteeren, zullender geen Vel-tepeltjens te vinden zyn, en in tegendeel zomenze voor Vel-tepeltjens wil houden, dan zullender de Vel-klieren ontbreken. Ik vertrouwe, dat die ronde lighaamtjens, die by zommige buyten het vel uytpuylen niets anders zyn, als uyteynden der Zenuwen, en voor Zenuw-tepeltjens moeten geboekt werden: te meer, om dat de Zenuw-tepeltjens veelerhande zyn en verscheyde van maakzel, gelyk als in

de Tongh, Tepel van de borsten, Schaamdeelen, Voorlippen van my in 't 3de Anat. Cabinet afgebeeld, Oogschellen en andere partyen.

Weshalven ik oordeele dat het wel de moeyte waardig is, verders te onderzoeken, wat daar sy van de oorspronk van 't sweet, of wat de gepraetendeerde en alzoo genaamde Vel-kliertjens zyn, gelyk Malpighius sustineert of de uyterste uyteynden der slag-aderen, waar uyt het sweet als een dauw voorkomt, gelyk ik sustineere.

N°. CXXXI. Een stuk van 't Vel van een mensche-hoofd, immers zoo rood, als het voorgaande, wiens uyterste slag-aderkens ten opzigte van haar loop ook van de voorgaande verschillen, gelyk het in de gezeyde voorwerpen te zien is.

N°. CXXXII. Een kleyn stuk van de Lever van een jonge, met deszelfs Gal-blaas, en een gedeelte van 't vlies dat de Lever omvangt.

Aanm. Dat de Galblaas uytgespannen en zonder deuken ons voorkomt, en loopen door de zelve zoo veel slag-aderkens, datter geen spatie overig is, daarze niet in ons gezight komen.

Dit bovengemelde vlies is mede zeer ryk van Slag-aderkens, en lopen dezelve by na op de zelve wyze, als de Zenuwen in de bladeren der boomen, en zyn derzelve uyterste uyteynden als dons of katoen.

Staat ook verders aan te merken dat ik in 't vervullen alleen maar de Slag-ader genomen heb, zoo dat nog de tacken van de Poort- nog Holader daar van medegedeelt zyn geworden, waar door dit gedeelte van de Lever ons zwart voorkomt

De Slag-ader van de Gal-blaas komt ons ook hier plyzierig voor, en als zy het Gal-blaasje wel voorzien heeft, zoo loopen deszelfs takjens verders door de substantie des Levers, en dat in zeer groot getal; de Auteuren hebben deze takjens t'ontegt aangezien voor wortels van de Gal-blaas.

N°. CXXXIII. Het halve aangezigt van een jong geboore Kindje.

In dit voorwerp kan men zien.

Ten 1e. De ruyghe verheventheden van de bovenste Lip, na het wegnemen van 't buitenste bekleetzel. Zie het 3e. Anat. Cabiner.

Ten 2e. Zoo komen ons ook hier voor de Sweet gaaten van de huyd namentl. daar het oppervelleke weg genomen is.

Ten 3e. De couleur van 't Aangezigt verbeeld die van een levendigh Kind, zoo dar hier geen afschuwelykheid te zien is.

N°. CXXXIV. Een gedeelte van de Bogtige, of Weeke-Darm van een Jonghe zynde van een levendige couleur, waar in ons voorkomt een Inschieting van 't gedarmte, als mede de Klieren van 't Darmscheyt die verhard of scirrheus zyn geworden.

N°. CXXXV. Een droog glas, waar in, aan een roode zyde draad opgehangen is een steen als Marmorsteen, die ik in een Galblaas van een mensch gevonde heb, dezelve van ter zyde gezien zynde, verbeelt de kop van een Uyl.

N°. CXXXVI. Een vles met Voght, en daar in een gedeelte van de Wang van een mensch met een gedeelte van de onderste-kaak.

In dit voorwerp zien wy zeer klaar [na het wegnemen van 't inwendig bekleetzel *Epithelia*] zeer veel Zenuw-tepeltjens, en hoe groot een onderscheid daar is tusschen die geene, dewelke de bovenste, en die, dewelke de onderste plaatzen bekleeden, kan men hier zien.

En schynen deze Tepeltjens meerendeels van twee t'samengesteld te zyn.

Daarenboven komen ons in 't gezigt de Tepeltjens van 't Tandvleesch waar door het Tand-vleesch zoo pynelyk is, als het van zyn inwendig bekleetsel outblood is. Ziet de 1e. Tafel. 2e. Fig

N°. CXXXVII. Een droog glas, en daar in een gedeelte van 't vleesige deel des Middel-rifs van een Jonge, waar door ontelbaare opgevulde Slag-aderen loopen, welkers kours zeer verschillende is van die, die door het vleezige deel passeeren.

N°. CXXXVIII. Een Tombe of Grafstede, daar in het geraamte van een Kindje van ontrent twee-en-twintig weeken draghts.

Het zelve is zeer net, maar niet op de gemeene maniere toebereyd, het hoofdje is verciert met een kroontje van zeer kleyne natuurlyke bloemkens, en voornamentlyk van de soorten van Xeranthemum, die haar couleur behouden; in zyn linker handje houd het een tack van een opgevulde Slag-ader, een rode Coraaltak verbeeldende.

N°. CXXXIX. Een Pedestal waar op een kleyn Steen-rotzje geplaatst is, in wiens holte gevonden werd een Eytje van een Hen, 't geen uyt een ander honder Ey gehaalt is.

Het zelve is mede met een harde schaal bezet, even eens als 't Ey daar het uytgehaalt is. Siet Taf. III. Fig. III.

N°. CXL. Een gedeelte van de Longh van een onvoldrage Kindje op een Pedestalletje gezet, wiens Slag-ader vervult is, waar door het geheel rood is, en daar het doorntje van de groote Meloen-distel geplaatst is, aldaar komen ons de uyterste uyteynden op een wonderlyke manier in 't gezight.

N°. CXLI. Een vles met vogt in zig onthoudende een gedeelte van de Maag van een mensch, dat zeer rood is wegens meergemelde opvulling der bloedvaten.

Door de inwendige oppervlakte, (die zigh nu hier op doet als de uytwendige) komen ons ontelbare Sweetgaatjens te voren: of deze uytgevende of ontfangende zyn, zulks kan ik niet zeggen? daarenboven vertoonen ook haar in de inwendige oppervlakte in dit voorwerp de natuurlyke rimpels.

N°. CXII. Een gedeelte van de Maagh van een ander mensch, wiens rimpelen in verscheyde deelen verdeelt zyn, Kliertjens gelykende, maar dezelve zyn niet anders als verdeelde rimpels.

Het bovenste van dit voorwerp is een gedeelte van de twaalf-vingerige Darm, in wiens binnenste oppervlakte iets nieuws in 't gezigt komt, waar van hier na breder.

N°. CXLIII. Maag van een jong geboore Kindje, uyt wiens binnenste oppervlakte eenige nieuwigheden in 't gezigt komen, ziet hier van het 2^e^. Anat. Cabinet 3^e^. 4^e^. Fig. alwaar ik de gesteltheid van die zaak alleen maar op eene plaats heb laten afbeelden, maar in dit voorwerp is 't te zien door de geheele inwendige oppervlakte.

N°. CXLIV. Een pedestal voorzien met een gebalsemde en opgeblaase Maagh van een jongh geboore Kindje.

N°. CXLV. Een gedeelte van de Nughteren-darm van een jonghe, wiens bloed-vaten zyn opgevuld, en de Latten, of oogluykende klapvliesen komen naulyks voor den dagh, 't geen ik meermalen bevonden heb.

N°. CXLVI. Een vles met vogt waar in een mensche Oogh bewaart werd, 't welk zoo toebereyd is, dat men klaarlyk zien kan het Aderige, als mede het Ruysche vlies.

Deze vliesen zyn voorzien van opgevulde Slag-Aderkens, dewelke een verscheyde cours hebben ontrent haar looping, waar uyt blykt dat het twee vliesen zyn.

N°. CXLVII. Het Oog van een Kalf op dezelve wyze toebereyd, waar in mede dezelve Vliesen te zien zyn, als mede de Hayrige band (*Ligamentum ciliare*) met desselfs aanhangzel.

N°. CXLVIII. Een droog gebalsemt Armtje met desselfs Schouderblad van een Kindje.

Het Vel is zeer rood door het opvullen der bloedvaten tot het uyterste toe, 't geen in dit voorwerp verwonderings waardig is om te zien.

N°. CXLIX. Een doorgesnedene en zeer konstige opgevulde Nier van een Kindje, waar in niets, dat na een Klier gelykt, voorkomt, om dat

De ronde Klierwyze Lighaamtjens, waar van ik voor deze gesproken heb, zyn in 't geheel ontbonden.

De wegen van Bellinus zyn mede in 't geheel vervult door het opvullen der Slag-aderkens.

De derde kleyne Plank.

N^{o}. CL. Een Pedestal, waar op geset is een vles met voght, in zigh onthoudende een Schepseltje van een mensch, de groote hebbende van ontrent een groot lid van een vingher, wiens uyterlyke leeden volmaakt zyn, ziet de 1^{e}. Plaat, de 1^{e}. Fig.

Ontrent dit Schepzeltje is aan te merken

Ten 1^{e}. Dat het zelve nogh in zyn water beslooten is, zoo als 't in 's moeders Lighaam gelegen heeft, en dat in het witte vlies (*Membrana amnios*) 't geen zoo dun is als een Spinneweb.

Ten 2^{e}. Dat deze voght mede zoo helder gebleven is, dat men het Schepzeltje van alle kanten zeer fraay zien kan.

Ten 3^{e}. Als mede, dat het in 't boven-geseyde water van de moeder, nu ook bewaart werd in myn balsamike voght; zoo dat het nogh hehouden heeft de natuurlyke en levendige witheyd, en zoo ook nog gesteld is als of het nog in 's moeders Lighaam was; en nadien alle deze zaaken by na des mensche verstand te boven gaan, zoo is 't niet te verwonderen, ook neeme ik het niet qualyk, dat eene van die geene, die myne schriften gewoon is te beknibbelen, gezegt heeft, dat zulks onmogelyk is, maar dat deze voght daar uytgenomen, en andere daar weder in gedaan is, want ik zoude zelfs qualyk gelooft hebben, dat zulks zoo zoude konnen gepraepareert werden, maar die 't voorwerp, zonder vooroordeel beziet, zal bevinden, dat zulks onmogelyk is geweest, om te doen, wegens de tederheyd van dit vlies, de eerste voght af te gieten, en daar andere wederom in te doen: daarenboven zoude zulks niet konnen geschieden zonder knooping van 't bovengezeyde hayrtje, waar aan het hangt; maar men ziet hier de minste knoop niet in, ik heb alleenlyk maar een fyn naaldje met een hayrtje voorzien, genomen, 't welk ik met een sagte hand door het vlesje en Navelstrengetje heb gestooken, en zoo in het vlessie gedaan, en zulks kan men hier zeer klaar zien; zoo dat niemand kan twyfelen, die dit voorwerp ziet, gelyk mede niemand nu meer twyfeld, datter in 't Oogh een Ruysche-vlies is, dat ook de schorsige substantie van de Herssene niet anders is, als pulpeuse uyteynden van de Slag-aderen, maar dat 'er nog gevonden werden, die qualyk oordeelen van 't gestel van de Lever, Nieren, en Milt, kan ik my niet genoeg verwonderen, nademaal

ik zulks zonne klaar vertoon, en dat in geheele Ingewanden, en die nog aan het verkeerde oordeel wil blyven hangen, laaten zy het tegendeel toonen, niet met de oogen van gedagten, maar met die des Lighaams, 't geen ik doe in myne uytgegevene zaaken.

N°. CLI. Een Pedestal gemaakt uyt broeken van een rots, en in plaats van roode Corall-tacken heb ik genoomen tacken van roode opgevulde Bloed-vaten, waar op geplaast is een rond mutsje of bonnetje, en dat van 't Vel van 't hoofd van een Kind, dat zeer rood is, wegens de menigvuldige opgevulde Bloed-vaten; de buytenste oppervlakte is overal bezet met blonte gekrulde hayren.

N°. CLII. Een vles met vogt, waar in ons voorkomt de Nier van een jongh geboore Kindje, wiens swatre Gal-klier of By-nier nog op de Nier is leggende, en is dezelve van zoodanige groote, dat zy bykants in groote met de waare Nier over een komt.

Aan 't bovenste gedeelte van dit voorwerp is nog vast een gedeelte van 't Middel-rift, voorzien zynde met opgevulde Bloed-vaten, en dat in groot getal.

Aanmerkt ook dat de geseyde swarte Gal-klier, als in tween is verdeelt.

N°. CLIII. Een vles op de zelve wyze toebereyd, en daar in een gedeelte van de Herssene van een mensch, waar in zeer klaar te zien is, dat de Scnorsige substantie bestaande is, uyt opgevulde Bloedvaatjens.

N°. CLIV. Een mensche Oor in de voght, dewelke haar natuurlyke roode couleur in 't praepareren weder gekregen heeft.

N°. CLV. Een gedeelte van 't Ader-vlies (*Chorion*) in twee vliesen verdeelt, 't geen in een levendig mensch somtyts ook wel geschied, namentlyk dan, wanneer de vogt, die in 't witte vlies (*Amnios*) onthouden werd, ten deele komt te syperen tusschen de verdubbeling in; en als dan komt 'er in 't baaren wel eens tweemaal een vlies te breken met uytperssing van water, en heeft zulks mogelyk oorzaak gegeven aan die geene, dewelke een derde vlies in 't mensche Lighaam erkent hebben, van haar (*Allantoides Membrana*) Pis-vlies geheten zynde; 't geen men egter te vergeefs zoude zoeken in een gelonde en welgestelde staat.

N°. CLVI. Een Pedestal, waar op gestelt is een gedeelte van de Nuchteren-darm uyt een mensch zoodanig toebereyd, dat men de Oogh-luykende Klap-vliesen, (van my Latten genaamt) niet alleen in 't gesigt komen, maar zelf de opgevulde bloedvaten van de gezeyde Latten.

N°. CLVII. Een droog gebalsemt Oortje van een Kind, waar door duysende van opgevulde bloedvaatjens loopen.

N°. CLVIII. Een gedeelte van de breede Worm, (*Vermis latus*) en dat in de voght.

N°. CLIX. Een gedeelte van de Nugteren-darm van een Kind, 't welk zeer rood is, wegens het opvullen der bloedvaten, deszelfs Latten puylen meer uyt in de binnenste oppervlakte, als wel in de voorgaande, en daar door loopen ook zeer veel ja ontelbaare Bloed-vaten heen, 't geen ik beken van te vooren zoo net niet gezien te hebben.

N°. CLX. Een gedeelte van het Darm-scheyl van een Kind, waar door eenige Klieren heen loopen, welkers vatig gestel, door het vergrootglas gezien zynde, zeer wonderbaarlyk is.

Deze zyn niet als in een klouwe rondom lopende, maar dezelve hebben een onordentelyke en wild door elkander loopende cours, en dat in zoo groot een getal, dat gy niet anders zoude zeggen, of 't waren niet als vaatjens, welker uyterste pulpeuse gesteldheid van een andere hoedanigheyd is als in de Milt, en andere deelen.

N°. CLXI. Een vles met voght waar in bewaard werd een Armtje van een Kind, zoodanig toebereyd, dat het zeer wel overeenkomt met een Arm van een, die de Purper koortz heeft: tusschen de vinghers houd het yets 't geen na een dik en breed bekleetzel gelykt, dog

Het zelve is egter niet anders als verdikte huy of wey van ontstoke bloed, 't welk na het aderlaten op de oppervlakte van 't bloed gevonden werd: Dit van my afgenomen zynde, heb ik in myne voght gedaan, waar door het zoo een harden tayheyd bekomen heeft. dat het een vast en dik bekleetzel komt te verbeelden.

N°. CLXII. Een vles, en daar in een gedeelte van de Nughteredarm van een mensch, uyt wiens inwendige oppervlakte uytpuylen Klieragtige Lighaamtjens, of eenzame Kliertjens.

N°. CLXIII. Een voetje verzien met zaadtblaasies van een Mensch, met een witte waschagtige stoffe opgevult, en hardt gebalsemt; aan deeze zit de voorstander, (of gelyk andere willen in 't meervoudig getal voorstanders) vast, als mede de uytwerpende vaten, dewelke, eerze zich in de zaadtblaasies inplanten, de natuur der blaasies aannemen; daar en boven ziet men ook het Hanenhooft, als mede de twee montjes der gemelde blaasies, ende de montjes der voorstanders.

N°. CLXIV. Een vles met voght waar in de Gezight-Zenuwen zyn geplaatst, dewelke uyt zeer veele Zenuw Fibren zyn t'samen gesteld, verbeelende Indiaansch riet.

N°. CLXV. Een Pedestal, waar op gesteld is een quabbe van een mensche Long, wiens Bloedvaten zoodanig zyn vervuld met een geelwassige

stoffe, dat het geheele voorwerp niet anders schynt te bestaan als uyt enkele bloedvaten.

N°. CLXVI. Een gedeelte van een mensche Long op een Pedestal, wiens verdeeling der quabben hier beter te zien is, als in 't voorgaande voorwerp.

N°. CLXVII. Een groot, en wegens het opvullen zeer rood, gedeelte van de Long van een Kalf, wiens quabbens geheel van een ander gestel zyn, als in een mensch, 't welk hier klaar genoeg te zien is: Ja dit voorwerp wel bezien zynde is het ligt af te nemen, dat veele Auteuren de Figuuren der Longen hebben doen afbeelden na de Longen der Kalveren, en niet na die der menschen.

N°. CLXVIII. Een gedeelte van een mensche Long, droog gebalsemt, en 't geen aan te merken staat, al hoewel de slag-aderen opgevult zyn, zyn egter de blaasjens van de long open gebleven, zoo datse haar nigte, form en groote behouden hebben.

N°. CLXIX. Een quabbe van de Long van een jong Geboore Kindje, waar in quabbeties werden gevonden met doorntjens getekent, op welke plaatzen, die deeltjens ons voorkomen, als of die alleen uyt sappige uyteynden der slag-aderen bestonden.

In 't onderste van dit Cabinet zyn twee laaden, waar van de 1e.

In zig onthoud, N°. CLXX. de Teeldeelen van een vrouw, dewelke door het balsemen, ontrent 40 jaaren geleden, zyn verhard, en op een plank uytgespreyd: dese haare Slag-aderen zyn met een roodwassige stoffe opgevuld.

Door de Letter A. werd ons de Nedergaande stronk van de groote Slag-ader aangewesen.

B.B. De twee Nier Slag-aderen.

C.C. Der zelver verdeeling.

D. Vertoont ons de verdere verspreyding van de Nier-slag-aderen, en dat aan de rechter zyde, welke praeparatie zeer cierlyk is.

E.E. De By-nieren met kork opgevuld, waar van die van de linker zyde driehoekig is, en de rechter verbeeld de tong van een jongeling.

F.F. De Slag-aderen van de By-nieren, uyt der Nieren Slag-aderen voortkomende.

G. De linker Nier met kork vervuld, op dat zy de rechte figuur zoude verbeelden, die zy had voor de opvulling, en deze is voorzien met twee Niers-Slag-aderen, 't welk zelden gezien werd.

H.H. De twee Zaad-Slag-aderen, voortkomende uyt de nederdalende stronk van de groote Slag-ader, en dat onder der Nieren-Slag-aderen.

I. Des Maags-Slag-ader.

K. De bovenste Darm-scheyls Slag-ader.

L.L. Der Lendenen Slag-aders.

M.M. De Slag-aders van 't weeke der Lendenen.

N.N. Derzelver verspreyding.

O.O. De Tacken dewelke uyt die verspreyding voort komen, en komen uyt de zelve ook voort die takken, dewelke door de Lyf-moeder, en deszelfs scheede loopen.

P. De Lyfmoeder met kork toebereyd, op dat zy meede haare natuurlyke groote en figuur zoude verbeelden, behouden te hebben.

Q. De Water-blaas, dewelke door het opblaasen, ons als natuurlyk voorkomt, zonder deuken of rimpels.

R. Des Lyf-moeders scheede dewelke zeer ruym en wyd is, mogelyk wegens het uytsinken des Lyf-moeders, waar mede zy behelpt schynd geweest te zyn in haar leven.

S. De Water-canaal, met desselfs openstaande mond.

T.T. De twee rond en lange banden van de Lyf-moeder.

V.V. De twee Pis-leyders.

Des Lyf-moeders twee brede banden, de Eyer-stokken, en Trompetten van Fallopius, mankeeren in dit voorwerp, dewelke aan 't volgende voorwerp haar laten zien.

N°. CLXXI. Een doos, en daar in een stuk van een Oliphands tand, waar in een kopere kogel gevonden werd, dewelke daar in geschooten is, en het gat, waar door de zelve gezien werd, is zoo naau, dat men de kogel daar uyt geenzints zoude konnen uythalen zonder quetzing of breeking van dat stuk des tands, Ziet de fig. 8. van de 2. taf.

N°. CLXXII. Een doos, en daar in een groot stuk van een Oliphands tand met ontallyke beenige uytspattingen, mogelyk door het schieten, gelyk als boven vermeld is, en zyn deze beenige uytspattingen des Tands zoo raar, dat zy als een kleyne rots schynen te verbeelden. Ziet de II. plaat. Fig. 7.

N°. CLXXIII. Een vierkant doosie van Indiaansch hout, waar in gevonden werd het geraamte van een muys, 't welk zeer net en curieus is, tusschen deszelfs voorste beenige pootjens houd het vast, de Slag-aderen van 't dunne harssenvlies, die genomen zyn uyt een jong geboore kindje.

N°. CLXXIV. Het scheenbeen, 't welk door de weg-eeting (*Caries*) een quade conformatie gekregen heeft, in zoo verre, dat het van buyten uytgegeten is geworden.

Inwendig in tegendeel is de holten voor het grootste gedeelte met een zeer vast en hard been vervuld geworden. Ziet de II. Taf. Fig. 2. en 3.

De II. Lade onthoud in zig.

N°. CLXXV. De Teel-deelen van een vrouw door het balsemen verhard, en op een plank uytgebreyd, deze haare Aderen zyn mede met een roodwassige stoffe van my vervuld, ontrent 40 jaaren geleden.

Let. A. De Baar-moeder met kork toebereyt en opgevuld, om alzoo haar natuurlyke groote en forme te verbeelden.

B. De linker Eyer-stok.

C. De regter Eyer-stok.

D.D. De Eyer-wegen of Trompetten van Fallopius.

E.E. Deszelfs Lofwerk of Saselingen.

F.F. De breede banden of vleermuys vlerken, door de welke vervulde aderen verspreyd zyn.

G.G. De rond en lange banden.

H.H. De zaad-aders, waar van de rechter haar oorspronk neemt uyt de Nederdalende stronk van de Hol-ader, en de linker uyt des linker Niers-ader.

I. De Water-blaas.

K.K. De Pisleyders.

L. De nederdalende stronk van de hol-ader.

M.M. De uytmelkende of Niers aders, met haar verdeelingen.

N.N. De By-nieren, Niers-klieren, of swarte gals buskens.

O. Den rechten darm.

P. De scheede waar in ons voorkomt het mondeke of opening van de water-weg.

N°. CLXXVI. De Ellepyp van een mensch, door uytering (*Caries*) gants ont-aard, gedeformeert, en wel zoodanig, dat in deszelfs holligheid een ronde en lange beene-pyp (*Fistula*) gezien werd, dewelke gantsch en gaar van 't buytenste van de Ellepyp gesepareert is geworden, 't welk ik geloove veroorsaakt te zyn door de scherpigheyd van de etter: in de Anatomische Cabinetten heb ik eertyds by na het zelve verbeelt in een scheen-been.

Niemant zal konnen twyfelen zulks te konnen geschieden, die te mynen huyse gezien heeft een schouder-been waar in zich opdoet een spon-

gieus-beenige substantie, gelyk het diploe van de Herssen-panne, namentlyk tusschen twee tafels, en dat het meer gevonden werd, weet ik door ondervinding, en wat zouden dan konnen verhinderen, dat de etter dese spongieus-beenige substantie niet zoude konnen weg-eeten door zodanig een bederving, en als het geschied, zoo komt de buytenste gedaante des beens, van de binnenste geheel en al af te scheyden.

Men moet ook considereeren dat dit Elleboogs-been zoodanig gesteld is, dat niemand dese gezeyde inwendige pyp kan uythaalen, en wederom inbrengen, gelyk zulks blykt uyt de 1. Fig. van de 3. Taf.

Zoo dat hier door alle twyfelmoedige komt te verdwynen, zoo 'er egter ymand nog niet mogt voldaan zyn, en wilde twyfelen aan de waarheyd, die komen het zien te mynen huyse, of hy kan by Clopton Havers gaan, die een Heer van ervarentheyd is, dewelke sustineert, dat de beenders uyt tafels (*lamellae*) bestaan, en dat zoo zynde, wie zoude dan weygeren toe te stemmen, 't geen gezegd is?

N°. CLXXVII. Een stuk van 't scheen-been, na de lengte door gezaagd, en is het zelve met een hard-beenige uytsetting uytgeset, het buytenste gecarieert, en de binnenste superficie is in die zelvige hoogte, mede uytgegeten en met een spongieus-benige uytspatting beset. Ziet de 2. Taf. Fig. 9 en 10.

N°. CLXXVIII. Een stuk van 't scheen-been, in twee deelen doorgesaagd, wiens binnenste oppervlakte zeer verdikt, verhard en topheus geworden is, de inwendige oppervlakte daar en tegen is beset met een caverneuse caries. ziet de 2. Taf. de Fig. 4 en 5.

En staat aan te merken, dat dit stuk gezaagd is uyt het midden van 't Scheen-been, alwaar de huyd schrikkelyk om aan te zien en met verscheyde verheventheden bezet was. Ziet de 2. Taf. de 6. Fig.

N°. CLXXIX. Een groot stuk van de Maag van een mensch, door het balsemen verhard geworden, in dezelve doen haar des Maags rimpelen niet alleen op, maar ook de bloedvaten, dewelke wonderlyk tot het uyterste toe vervult zyn.

N°. CLXXX. Een vlesje met vogt, waar in bewaart werd een gedeelte van 't Opper-vel van een swart, waar in haar zeer oogschynelyk opdoen de uyteynden van de Zenuwtepeltjens, hier aan zit nog vast een gedeelte van 't vel, namentlyk aan deszelfs binnenste zyde.

N°. CLXXXI. Een vierkante Noote-boome doos, en daar in een groot gedeelte van 't vlies, dat de lever bekleed van een mensch, door het zelve verspreyden haar zoo zeer veel Slag-aderen, dat ik my daar over niet genoeg kan verwonderen: ontrent derzelver alderuiterste uyterste uyt-

eynden verneeme ik ook iets bysonders, 't welk de plaatsnyder met zyn graveer-yser niet wel heeft konnen verbeelden.

En komt zulks ons ook niet in het gezigt, ten zy men 't voorwerp van ter zyde komt te beschouwen, en dat by een heldere dagh, of in de straalen van de zon.

Eertyds heb ik dit vlies af doen beelden in myn Epist. Anat Probl. met haare Slag-aderkens, maar wat isser een groot onderscheyd tusschen die, en deese Figuur! Ziet Taf. III. Fig. 5.

In die tyd wierd ik verblyd, dat ik door een behendig behandelen quam te ontdekken deze gezeyde slag-aderkens, dewelke my niemand oyt had vertoont, en veel minder door figuuren van ymand had afgebeeld gezien, maar nu in dit 10. Cabinet vertoon ik niet alleen dezelve met zoo groot een getal, maar ook met byzondere fynte de uyteyndens.

N^{o}. CLXXXII. Een doos met een stuk van een opgezaagd Dyebeen van een jong kind, in wiens holligheyt niet alleen te voorschyn komt, 't vliesje, 't welk zoo fyn is als een spinnewebbe, bekleedende het merg, maar ook de slag-aderkens, die daar door heen loopen, ziet de III. Taf. Fig. IV.

Wanneer dit vliesje door scherpe humeuren aangetast word, zoo verwekt het onlydelyke pyn voornamentlyk in venerische qualen.

Ontrent de bovenste aanwas dewelke in die jonge kinderkens, die nog niet en kunnen spreken, geheel kraakbeenig is, zoo bemerk ik, dat deze aanwas uyt verscheyde deeltjens is bestaande, dewelke metter tyd tot een Lighaam werden.

N^{o}. CLXXXIII. Een vlesje met vogt in zig onthoudende een stuk van den opperhuyd van 't onderste van de voet van een Swart, waar in zeer klaar te zien zyn de uyteynden der Zenuw-tepelkens, zynde troeps gewyse geplaast.

Aanm: dat aan de binnenste oppervlakte het vel nog aan vast zit, om alzoo alle twyfelagtigheyt weg te nemen; en zulks agte ik raar te zyn. namentl: dat men na de dood de uyteynden der Veltepeltjens kan tonen. Ziet Taf. III. Fig. 3.

N^{o}. CLXXXIV. Een gedeelte van 't voorhoofd van een kleen kindje, waar in men zien kan de cours en verspreyding der Slagaderen van de opperste oogschellen, voortkomende uyt de groote hoeken der oogen. Ziet Taf. III. Fig. 6.

De uytlegging der Figuren.

De Eerste Tafel.

DE I^e^. figure van de I^e^. plaat wyst ons aan een glas, en daar in een gedeelte van de wang en onderste kaak van een mensch.

A.	*De buytenste bekleetselen des wangs.*
B.	*Het binnenste bekleetsel.*
C.	*De zenu-tepeltjens met haar bekleetsel omvangen, en zyn deze zeer kleen, weshalven dezelve niet al te wel afgebeelt zyn geworden.*
D.	*Het blaauw zyde versiersel onder het glas.*
E.	*De bak-tanden.*

De II. Fig. Wyst ons aan een gedeelte van het tepelig bekleetzel van de wang, door een vergrootglas gezien zynde, wiens groote overeen komt met de crystaline vogt van een schelvis ooge.

De III. Fig. verbeelt een kleen mensche schepselken, 't welk nog in zyn vlies Amnios, en ook in de eyge vogt onthouden word, waar in het geleegen heeft in 's moeders ligchaam terwyl het leefde.

A.	*Het Vlies Amnios by na zoo dun als een spinnewebbe met haar eygen vogt.*
B.	*Het Schepseltje.*
C.	*Het doosie als mede het blauwe zyde verciersel daar de crystalline vles in staat.*

De Tweede Tafel.

De I^e^. Fig. Verbeeld een elleboogs been 't geen door scharpe humeuren, mismaakt is geworden.

A.	*De inwendige beenige pyp, dewelke overal gescheyden is van de buytenste beenige substantie.*
B.	*Een groeve.*
C.	*Het bovenste van de pyp (olecranum) of de knop des elleboogs geheeten.*

De II. Fig. De buytenste gedaante van een mismaakt scheenbeen, en door de saagh in twee deelen verdeelt.

A.A.	*De holle groeven.*

De III. Fig. De inwendige gedaante van 't zelvige been.

A.	*Een gedeelte van 't been dat zeer hard geworden is, en van de voorgaande holligheden ontbloot.*
B.B.	*De Spongieus-beenige selfstandigheyt.*

De IV. Fig. Een gedeelte van 't scheenbeen, met een beenige tophus bezet, en met de zaag in tween verdeelt.

A.	*De inwendige gedaante.*

A.	*De spongieus-beenige, en weeke uitspattinge.*

De V. Fig. Deszelfs beens uyterlyke gedaante.

A.	*Een zeer holle en harde tophus.*

De VI. Fig. De huyd van 't voorgaande been, 't geen zeer oneffen en afschuwelyk is om aan te zien.

De VII. Fig. Een gedeelte van een tand van een Oliphant, met verscheyde beenige uytspattingen, door het schieten van een kogel, mogelyk veroorzaakt.

De VIII. Fig. Een kleen gedeelte van de tand van een Oliphant, waar in gevonden werd een kopere kogel, die door het schieten met een roer daar in geraakt is.

A.	*Het gedeelte van de Tand.*
B.	*De kopere kogel.*

De IX. Fig. Een gedeelte van 't scheenbeen, met een tophus bezet, en na de lengte in twee verdeelt.

A.	*De buytenste gedaante is bultig door de Tophus.*

De X. Fig. De binnenste gedaante van 't zelve been.

A.	*De zeer harde en dikke beenagtige substantie.*
B.	*De uytspatting, die met veele holletjens vervult is.*

De Derde Tafel.

De I. Fig. Vertoont een schepseltje aan zyn navelstrengetje afhangende.

De II. Fig. Een gedeelte van het schouderbeen van een jongske.

A.	*De bovenste Epiphysis, of aanwas ten deele kraakbeenig, ten deele uyt klyne beentjens bestaande.*
B.	*De beenige deeltjens.*
C.	*De inwendige substantie, wiens spongieus beenige zelfstandigheit, met een mergagtige vogtigheyd vervult, en beset is met zoo fyn een vlieske, dat het met een spinwebbe overeenkomt. Dit is*

	voorzien met opgevulde Slag-aderkens, waar door het rood is.

De III. Fig. Een gedeelte van 't Oppervelleke van een Moriaan.

A.	*Het opper-velleke 't welk zeer dik is.*
B.	*Een hoop van tepeltjens.*

De IV. Fig. Een gedeelte van 't Dybeen, van een jongske, in wiens bovenste kraakbeenige Epiphysis ook verscheyde beentjens gezien werden.

De V. Fig. Het vlies, van de Lever van een Mensch waar door veel en ontelbaare bloedvaatjens lopen.

De VI. Fig. Een gedeelte van 't voorhoofd van een jonge, door wiens opperste oogschellen de slagaderkens verspreyd werden, dewelke voortkomen uyt de groote hoeken der oogen.

De laatste oeffeningen van Fredrik Ruysch,

Medic. Doct. en Hoogleeraar in de Ontleet- en Kruytkunde: Medelit in de Keyzerlyke Academie in Duytschlant, en van de Koninglyke Maatschappy der Geleerden in Engelant, en Vrankryk:
Ofte het Grootste Kabinet van alle anderen, die tot nu toe uytgegeven zyn.
Met Kopere Platen.

Den allerdoorluchtigsten, grootmagtigsten, en onverwinnelyksten Czaar Peter Alexiowitz, ***Keyzer van Groot Ruslandt, &c. &c. &c. &c.***

DE laatste vruchten myner werken, door een lange reeks van Jaren enigermate ryp geworde zynde, heb ik geoordeelt, niet als op uwen roemwaardigsten naam, *Roemrugtigste Keyzer*, te moeten ingeschreven worden, menende, dat, nadien de Heydenen de eerstelingen en onvolmaakte beginzelen harer werken, zynde zelfs nog in 't spinrokke gelegen, de *Goden* opofferden, voorwaar met groter recht de laatste betrachtingen van myne voltooyde konst aan *Uwe Keyzerlyke Majesteit* toegewydt-mogen worden. Derhalven met de zeer vermogende bescherming van uwen onsterflyken naam, gelyk als met een bolwerk gedekt zynde, onderneem ik myn grootste KABINET of slot van alle myne werken in zo vele Jaren uytgevoert, tot opheldering der nieuwst ontdekte natuur en ontleetkundige zaken, aan 't openbaar mede te delen, op die allervaste hoop voornamentlyk vertrouwende, dat de wytberuchtheydt uwer zeer beroemde naam het grootste gewicht tot het vereeuwigen van deze myne laatste werken zal toebrengen; ende, dat de blinkenste stralen uwer heerlykheydt nooyt gebreken zullen,

van luyster te geven aan deze mynen zweetigen arbeydt, waar van gy U verwaardigt hebt voor een gedeelte de eerstelingen over zeven Jaren met een grote naauwkeurigheydt te beschouwen. Met recht, offere ik Uwe Majesteit deze nu voltooyde werken op, gelyk als myn wel geliefden Benjamin, met de gantsche Waerelt tot uwen roem betuygende, dat aan U, (die zo wel tot instelling der konsten en wetenschappen, als overwinning geboren zyt) het tegenwoordige welzyn van 't Russische Keyzerryk niet alleenlyk door de wapenen, maar ook door de aanqueeking van allerhande ingevoerde wetenschappen moet toegeschreven worden.

De minste van Vwe Keyzerlyke en Koninglyke
Majesteits gunstelingen,

FREDRIK RUYSCH.

Voorreden.

D*E reden, waarom gy my, Goetgunstige Lezer, op nieuws in zo een hogen ouderdom te voorschyn ziet komen, is, om dat ik door de goetheydt van den goedertierenen Godt, verscheyde zaken wederom ontdekt hebbe, die ik gaarne voor myn doot aan de geleerde Waerelt wil mededelen, onder de naam van* De Laatste Oeffeningen, of het Grootste Ontleetkundige Cabinet, alle de voorgaande overtreffende: *waar in over de tweehondert en twintig voorwerpen gezien worden, onder welke vele zaken voorkomen, die ik noyt te vore van andere beschreven gezien hebbe.*

Latenwe eerstelyk eens beschouwen, op hoe een wonderbaarlyke wyze de Almogende Schepper de ware gesteltenis van de poortader gewrogt heeft! want alhoewel deszelfs takken uyt een en de zelfde bron of stam voortkomen, verschillenze echter zeer veel van malkanderen, 't welk tot nog toe niemant door figuren ons vertoont heeft. Zy hebben ook een geheel andere gesteltenis, niet alleen in de lever, maar ook in de darmen, klierbedde, enz. gelyk men alhier, en in het derde tiental van aantekeningen zien kan.

In deze verzameling van voorwerpen wort ook aangewezen, hoe groot het onderscheydt tusschen de loop en gesteltenis der takken van de poort, en holader is, niet alleen in de lever, maar ook in 't gedarmte: mogelyk, gelyk ik gemakkelyk zou konnen toestemmen, om iets byzonders te ondergaan.

Verders kan men hier zien, dat de takken van de bloetvaten, die zich door 't darmscheil verspreyden, in zo dunne takjes eyndigen, dat ze op verscheyde plaatzen dunder, als een spinnewebbe zyn; 't welk ik alhier ook met een figuur afgebeelt hebbe. De gemelde darmscheilvaten, wanneerze het darmscheil verlaten, nemen zy een gehele andere loop en natuur aan; 't welk waarlyk te verwonderen is.

Nadien 'er onder de Schryvers zeer veel gezintwist is, over het ware wezen of gesteltenis van de Milt, heb ik enige voorbeelden in deze verzameling gestelt, waar uyt een yder, die dezelve belieft te zien, klaar genoeg zal blyken, hoe de zaak gelegen is.

Onder de dingen, die tegen de wetten van de natuur in dit Cabinet voorkomen, is 't voornaamste een stuk van 't Dyebeen van een Mensch, hebbende een wanschape dikte: want het benig gedeelte is in een natuurlyke staat zo dik, gemeenlyk omtrent als een schryfpen, maar hier is 't

dikker als een duym van een mensch; daar en boven is 't in 't geheel celluleus geworden, mogelyk van een toevloeyende vogtigheydt, en een verouderde [Anasarca] *waterzugt?*

Hier zullenwe ook 't geschil van de zogenaamde huytkliertjes, die ik houde voor zenuwtepeltjes en werktuygen van 't gevoel, kunnen bestissen.

En die begerig is te zien, dat den bast der herssenen vaatagtig is, en geenzints uyt langwerpige ronde lichaamtjes bestaande; als mede den nieuwen Oogrok, die Myn Zoon Hendrik den Ruysschiaanschen rok genaamt heeft, zal hy hier een goede gelegent heidt toe hebben.

De Boerhaaviaansche holletjes of groefjes, by de Schryvers kliertjes genaamt, komen nergens duydelyker in te voorschyn, als in de darmen van een Walvis, en daarom heb ik haar ook een plaats in dit Cabinet vergunt.

Alhier vint men ook het netwyze lichaam van Malpighius, gelegen onder de Opperhuyt, niet alleen uyt Europianen, maar ook uyt een Zwarte en halve Zwarte, en een Walvis genomen, 't welk alle tegenspraak en twist wegneemt, zo dat 'er na deze over 't ware wezen van 't gemelde lichaam niet meer getwyffelt moet worden. Ondertusschen zyn ze ook verre van de weg af, die vast stellen, dat het gemelde netwyze lichaam niet over al onder de opperhuyt in 't lichaam van een Mensch gevonden wort, dewyl ik 't tegendeel alhier voor 't oog doe blyken: tot dien eynde heb ik dit Cabinet versiert met een stukje van de Opperhuyt, aan 't welk nog voor een gedeelte het netwyze lichaam vast zit, en voor een gedeelte daar van afhangt. By dit alles worden ook de tepeltjes, het netwyze lichaam, en 't bekleetzel van een Walvistong vertoont.

Waar in [embryo humanus] *een menschelyk schepzeltje, of 't eerste begin daar van, van* [foetus humanus] *de Vrucht of een onvoldrage Kintje verschilt, is hier mede te zien; ik hebbe eenige ongeboore blanke Kindertjes, van verscheyde ouderdom, hier by gevoegt, als mede twee witte Geraamtens van Kindertjes, die in Grafsteden uyt kostelyk Oostindisch hout gemaakt, nederleggen, en dat boven op rustbedtjes, van blaauwe zyde gewrocht.*

Voor dezen hebbe ik ongemene [exostoses] *uytwassingen van beenderen vertoont, maar hier ziet men tot grote verwondering een uytwasch van een Oliphants tandt, en dat wel in deszelfs holligheydt gevonden: deszelfs afbeelding zal ik om de wonderlyke gedaante, in 't vierde tiental trachten te vertonen.*

Onder de Ontleetkundige vint men ook verscheyde Kruydtkundige za-

ken, dewelke een grote overeenkomst hebben met onze ingewanden, namentlyk vruchten, als Peren, Pruymen, Apricozen, enz. die ik (op dat ik zo spreke) tot Geraamtens gebragt hebbe, en hier bygevoegt, om de onuyt sprekelyke Werken Godts *te doen zien, en myne stelling ontrent de gesteltenis en 't gebruyk der vaten te bevestigen.*

Buyten dit alles is dit ons grootste Cabinet met enige dozen voorzien, waar in zeltzame kruyden en bloemen begrepen zyn, en worden versiert met [papiliones] *kapelletjes, en andere* [insecta] *bloedeloze diertjes, uyt beyde de Indiën overgebragt: Deze doosjes houde ik als levendige kruydtboeken, waar in de bloemen hare natuurlyke vorm bewaren, en de couleur vele Jaren lang behouden. In de levendige Kruydtboeken, die ik tot nog toe by andere gezien hebbe, en gelyk ik zelfs gewoon ben geweest te doen, wordt alles tusschen papieren gedrukt en gedroogt, waar door ze van de natuurlyke gesteltenis afwyken; maar hier ziet men in tegendeel, gelyk 't leefde, 't welk alles vermaaklyk voor 't gezicht is.*

'*t Zou te lang duren, meer zeltzame zaken op te tellen, die ons in dit Cabinet voorkomen; dog dit wynige strekt maar om een denkbeelt van 't verdere te geven; want, volgens het spreekwoort, uyt de klaauw kent men de Leeuw.*

Ad virum celeberrimum Fredericum Ruyschium,

Med: Doct. Anat. & Botan. Professorem, Acad. Caes. Cur. Collegam: Regiae Societ. Angl. Membrum.
Cum anno AEtat: 87.
Curas Posteriores.
Ederet.

S*Iccine praestantes auget nova* Cura *labores*,
   Posterior *quamvis tempore, mole prior?*
Nominibusque tibi, Ruyschi *Clarissime, multis*
   Devincis doctos nunc, velut ante, viros?
Laetare, abstrusos quisquis penetrare recessus,
   Langaque naturae numera nosse cupis;
Pandit, in occultis fuerant quae tecta latebris,
   Et reserat clausas Ruyschius *arte fores.*
I nunc! Pyramidum jactes portenta, labores
   Exsuperat tenuis pagina, Memphi, tuos.
Quisquis eris, merito qui tot praeclara stupebis,
   Quae locuples oculis offeret arca tuis;
Quisquis eris, venerare Deum, *miracula dives*
   Qui tot in exiguo corpore summa creat;
Et Gratare seni, qui tot miracula magni
   Numinis auxilio conspicienda dedit.
Felix! Muneribus qui sic ditaverit Orbem,
   Er servet nomen post sua fata suum.
Gratulor annosam, Ruyschi *Venerande, senectam*
   Gratulor exactos, non sine laude, dies;
Et, quanquam diris debebis cedere fatis,
   Magne Vir, innumeros vivere digne dies,
Pro meritis, Medicum tibi quis obstrinxeris orbem,
   Vives, quantumvis mortuus, usque tamen.

JOANNES OOSTERDYK SCHACHT.

De laatste oeffeningen Of het ontleetkundig cabinet, Van alle de voorgaande 't grootste.

De Eerste Plank.

N°. I. Een menschelyk Schepzeltje, een halve duym groot, van de navelstreng door middel van een haayrtje afhangende, in een Vles met vogt begrepen.

N°. II. Een onvoldrage Kindtje, een wynig groter als 't voorgaande, hangende insgelyks in een met vogt opgevulde Vles: 't is wit, en gelyk of 't van daag geboren was, de buytenste ledematen van 't lichaam zyn volkomen, die in 't eerste ontbraken, en daarom geef ik 't de naam van een kindtje of vruchtje.

N°. III. Een vles met vogt, bevattende een onvoldrage kindtje, omtrent een vinger lang, van de navelstreng afhangende; 't zelve is wit, als of 't eerst geboren was.

N°. IV. Een vles met vogt, waar in onthouden wort een onvoldrage kindtje, omtrent van drie maanden dragts, verbeeldende van 't mannelyke geslacht te wezen, daar 't in tegendeel van 't vrouwelyke is, 't geen gemeenlyk in dien ouderdom, en niet tegen de wetten van de natuur is; 't zelve is zeer blank, en als heden gebore.

N°. V. Een vles met vogt, waar in een onvoldrage kindtje van omtrent vier maanden dragts (na myn oordeel) mooy en wit: hier zyn geplaatst twee gedeeltens van de herssenen, genomen uyt een vrouw, die haar kindt verstikt, en in 't geheim geworpen hadde.

N°. VI. Een Vles met vogt opgevult, en in dezelve een gedeelte van

de opperhuyt, en 't netwyze lichaam van *Malpighius*, uyt een halve zwartinne: en op dat deze delen des te beter te voorschyn zoude komen, heb ik 'er een tak van de kleynste distel van *Alpinus* by gevoegt, waar door 't voorwerp tegen de want van 't glas gedrukt wort.

N°. VII. Een Vles met vogt, en in dezelve een gedeelte van de opperhuyt en 't netwyze lichaam, uyt een halve zwartinne; hier in ziet men, dat het netwyze lichaam bleekzwart is.

N°. VIII. Een Vles met vogt, en daar in een gedeelte van de opperhuyt, en 't netwyze lichaam van een Europiaansche Vrouw, 't welk by na van de zelfde wittigheydt is, als de opperhuydt. Hier by is gelegen een tak van een Americaansch gewas met een Porsellyn blad.

N°. IX. Een Vles met vogt, waar in begrepen is de opperhuyt en 't netwyze lichaam van *Malpighius*, genomen uyt een Europiaan; 't netwyze lichaam is wat geelagtig geworden, door de hitte van de zon, waar door wy altydt zulks zien gebeuren.

N°. X. Een pedestal of Zuylvoetje, en boven op 't zelve een mutsie, in 't gemeen een *Callotie* genaamt, uyt de huyt van een kind gemaakt, waar van de slagaderen vervult zyn, en hier door is 't voorwerp zeer root geworden. Dit is een fraay voorwerp.

N°. XI. Een kleyn zuylvoetje, waar op insgelyks een gedeelte van de huyt van 't aangezicht, genomen uyt een Jongeling, gezet is, welkers vaten vervult zyn, waar door 't zeer root geworden is.

N°. XII. Een kleyn zuylvoetje, waar op insgelyks een gedeelte van de huyt van 't aangezicht van een vrouw, zynde op dezelfde manier bereydt.

N°. XIII. Een kleyn Zuylvoetje, waar op een lofwerkie gezet is, gemaakt uyt een mensche huyt, waar in vele, ja ontelbare huydttepeltjes gezien, en die verkeerdelyk van de Schryvers voor huydtkliertjes gehoude worden.

N°. XIV. Een zuylvoetie, en daar op een lofwerkie gemaakt uyt de huyt van een volwassche mensch, uyt welkers oppervlakte de huyttepelties, gelyk als zantjes, uytpuylen.

N°. XV. Een zuylvoetie, waar op een lofwerkie gezet is, gemaakt uyt de huyt van 't hooft, bezet met geelagtige haayren, waar aan nog is blyve zitten de celluleuze rok met opgevulde slagaderen voorzien, verschillende in loop van die, dewelke door de huyt verspreit worden.

N°. XVI. Een lofwerkie gemaakt uyt het vel van een onvoldrage kindtje, waar van de slag-aderen vervult zyn: de opperhuyt, het netwyze lichaam, en de celluleuze rok weggenomen zynde, komen de slagaderen te voorschyn, die aan beyde de kanten den zelfden loop behouden;

in tegendeel, zo 'er iets van den celluleuzen rok (door welke ook zeer vele slagaderen verspreit worden) overgebleven was, zou 't de aanschouders mislyden, 't welk ik eens heb zien gebeuren, wanneer my een stuk van de huyt, waar aan nog iets van den celluleuzen rok vast zat, vertoont wierd. Daar en boven moet men in dit voorwerp aanmerken, dat het zwarte stipje de huyttepelties aanwyst, dewelke met een vergrootglas beschouwt zynde, als [*variolae*] kinderpokjes zich vertonen.

N°. XVII. Een zuylvoetje, waar op gezet is een stuk van de huyt, uyt een onvoldrage kindtje, door de slagaderen opgevult, waar door 't hoog root geworden is, alhoewel het voorwerp zeer dun is.

N°. XVIII. Een zuytvoetje, waar op een stuk of dwersche moot van de borst van een kindt, waar aan nog het hart en de long vast zitten: in dit voorwerp ziet men, dat het waar is, 't geene ik menigmaal in openbare lessen en vertoningen gezegt hebbe, dat 'er geen holligheyt onder 't borstbeen gevonde wort, schoon verscheyde Autheuren zulks voorgegeven, hebben: alle de ingewanden van de borst zyn zo naauw en digt by malkanderen gelegen, dat 'er geen holligheyt kan overig wezen. De tweeverwige en grootste borstel betekent het rechter hart-oortje, de klynder het hart zelfs, de kleynste het linker hart-oortje. Daar en boven moet men aanmerken, dat dit alles nog zyn natuurlyke plaats en grootte behouden heeft, zynde wegens de opvulling der vaten met een rode couleur voorzien.

N°. XIX. Een zuylvoet waar op geplaatst is een zeer groot stuk van 't hart van een Meydt, die haar kint levendig in 't Sekreet geworpen en aldus vermoort hadde; deze in de gevangenis vastgehoude, en aldaar overlede zynde, is van my in 't openbaar geopent.

De tweeverwige langste borstel vertoont, en dat wel duydelyk, dat de hoog rode waschagtige stoffe gelyk een dauw een uyttocht gezogt heeft door de uyterste uyteyndens der slagaderties, welke zo dun als dons zyn.

De Korten tweeverwige borstel betekent de kroonvaten.

De derde en kleynste het linker hartoortje.

Dit is een zeer fraay en uytmuntent voorwerp.

N°. XX. Een vles met vogt, waar in een nier van een onvoldrage kindtie, wegens de opvulling van de slagader zeer root geworden; merk aan, dat byde de vliezen weggenome zyn.

N°. XXI. Een groote vles met vogt, waar in een schenkel met de voet, van een Jonge van omtrent zeve Jaren oud, de spieren zyn zeer net gescheyden, en hebben hare natuurlyke couleur, wegens de opvulling der slagaderen, behouden.

N°. XXII. Een grote Vles met vogt, waar in begrepen is het hooft van een Jonge, omtrent zes Jaren oud, schynende nog levendig te zyn: de wangen, neus, en lippen zyn mooy root en zonder enige rimpels. Het bovenste gedeelte van 't hooft weggenome zynde, komen de opgevulde bloetvaten na 't uythalen der herssenen te voorschyn.

N°. XXIII. Een zuylvoetje, waar op de Oorklier uyt een versch gebore kalf. De Opvulling is geschiet door de slagader, maar hoe zeer verschilt de gesteltenis dezer slagadertjes van die, welke in de kliertjes van 't darmscheil gevonde worden! gelyk ik in de verhandeling over de klieren heb laten afbeelden.

N°. XXIV. Een Vles met vogt, bewarende de baarmoeder van een Vrouw, waar van niet alleen de bodem, maar ook de hals volgens de lengte geopent zyn, op dat derzelver gedaante in 't gezicht zou komen; en aldus ziet men in den hals zeer vele dikke draden of snaren; op dat de hals open blyven zou, is 'er een doorn over dwersch ingestoken. Hier aan zitten nog vast de trompetten en eyernesten, waar van het eene eyernestie, en desselfs trompet wel gestelt zyn, maar 't andere is tegen de natuurs wetten in iets anders verandert, en aan de trompet vastgegroeit.

N°. XXV. Een droge Vles, waar in een *Paradysvogeltie*, zwart en wit, bont van couleur, hebbende twee poten; de staart is met twee zeer lange en sneeuwitte veeren voorzien. Ziet *Hermann.* in catal *Mus. Zeylan*: te Zeylon wort het *Walhuhora*, dat is een *Katoendiefie* genaamt, in 't Malabaarsch *Codelatie*; by *Rayus* in Synops. avium *manucodiata cristata ex albo nigroque variata*; by de Heydenen *Telleyeaco.* Dit vogeltie wort onder de zeltzaamste vogelties gerekent; De Hr. *Paulus Hermannus*, voor dezen Hoogleraar te Leyden, is de eerste geweest, die ons gelegentheidt gegeven heeft, om dit zeer volmaakte vogeltie te zien.

N°. XXVI. Een zuylvoet, en boven op 't zelve het bovenste gedeelte van 't benige hooft van een onvoldrage kindtje, waar van de slagaderties door 't pannevlies verspreit, zeer wel opgevult zyn, als mede die, dewelke door het dikke herssenvlies lopen: de langwerpige groeve is in 't gebroke met een waschagtige stoffe opgevult, om dat 'er bloet tusschen byde vermengt is geweest, dewyl de uyterste takies der slagaderties my schynen hier en daar vereenigt te zyn, met de uyterste takjes der aderen, waar door 't bloet, daar de aderties mede vervult waren, te gelyk met de waschagtige stoffe in de langwerpige groef ingedrongen is; hier door is misschien de dwaling der Autheuren ontstaan, die zich inbeelden, dat het slagaderlyke bloet in een levendig mensch door de slagaderen in de gemelde groef zich onmiddelyk ontlast, om dat, wanneer men Inkt in

de slaap slagaderen spuyt, dezelfde Inkt tot in de langwerpige groef doordringt.

N°. XXVII. Een Vles met vogt opgevult, waar in een uytgerafelde pruym, ofte het geraamte van een pruym, (op dat ik zo spreke) van een draat af hangende, op dat de gesteltenis en loop der zapvaten duydelyker te voorschyn komen zou; welke vaten voor een gedeelte van de steel, en voor een gedeelte van [*nucleus*] de steen of pit voortkomen.

N°. XXVIII. Een grote Vles met vogt opgevult, waar in bewaart wort een dwersche moot van een zeer groten bal van ten mensch, welkers vaten, die het eerste beginzel van 't zaat beryden, verwart, en in een kraakbenige zelfstandigheyt verandert zyn. De gemelde bal was zo groot geworden, dat dezelve in grootte het hooft van een menschelyke vrucht te boven ging.

N°. XXIX. Een Vles met vogt, bevattende twee voorwerpen, waar van het onderste is een onvolkome schepzeltje van een schaap, van een haayrtje afhangende, zittende nog in zyn eyge vogtigheyt, waar in 't gezeten heeft, toen 't in de baarmoeder huysveste; dit vogt is zo doorschynende, dat men 't schepzeltje duydelyk zien kan, als of 't buyten 't vogt hing: het bovenste voorwerp is 't eyerstokje, waar in de voetspoor van de plaats gezien wort, door de welke het inwendige van 't ey uytgegaan is.

N°. XXX. Een Vles met vogt, waar in de teeldelen van een Meysie begrepen zyn.

N°. XXXI. Een Vles met vogt vervult, waar in een zo genaamde zuyger gevonde wort; ik zegge een zogenaamde, om dat 'er geen oprechte zuygers gezien worden, dewylze gemeenlyk niet anders zyn, als een moerkoek of moerkoekje, na 't baren van de vrucht of een onvolkome schepzeltje, overgebleven.

N°. XXXII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve de huyt van 't hooft uyt een volwassche mensch, de welke ons hier voorkomt als een *Kalot*, en wegens de opvulling der bloetvaten, root van couleur. In dit voorwerp kan men zien, op wat wyze de slagaderen van byde de zyden tegen malkanderen aanlopen. Dit voorwerp is zeer fraay.

N°. XXXIII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een omgekeerden endeldarm van een mensch legt, op dat men de Boerhaaviaansche groeven, en de menigvuldige [*pori*] togtgaten zoude konne zien.

N°. XXXIV. Een Vles met vogt, bewarende een stuk van een menschen Oog, waar in de [*tunica sclerotica*] harde, de Ruysschiaansche, en de netwyze rok gezien worden, door welke rokken zeer vele slagaderen verspreyt zyn.

N°. XXXV. Een Zuylvoetje, en daarop een stuk van den omgewonden darm uyt een Jongeling, door den slagader en ader opgevult.

De tweede Plank.

N°. XXXVI. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een pees van een spier uyt een Walvis, welkers gesteltenis wonderbaarlyk is, zynde een vinger dik, ook zeer hart, en onscheytbaar.

N°. XXXVII. Een Vles met vogt, verzien met een stuk van een kalfsmaag, waar in niet alleenlyk de gevoel tepelties duydelyk uytpuylen, maar zelfs ziet men hier klaar het netwyze lichaam.

N°. XXXVIII. Een Vles met vogt, waar in begrepen is een gedeelte van 't dunne herssenvlies, welkers slagaderen tamelyk wel opgevult zyn.

N°. XXXIX. Een zuylvoetje, en op 't zelve een bal uyt een Kalfsmaag.

N°. XL. Een Vles met vogt, waar in bewaart wort een gedeelte van 't achterbrein uyt een kalf; dit kalf hadde een half Jaar in de baarmoeder van de koe doodt blyven zitten, ende dat zonder verrotting, echter niet zonder slenterigheydt: Ik hebbe de slagaderen van 't gemelde achterbrein zo net met een rode waschagtige stoffe opgevult, dat het nog als levendig zich vertoont. De Koe, waar in 't kalf zo lang doodt gezeten hadde, wiert in November gedacht, was vet en wel gestelt, en is in de huyshouding van Mr. *Cornelis Vos*, tuynman van de stads tuyn alhier, opgebruykt. De zeltzaamheyt van deze zaak bestaat hier voornamentlyk in, om dat 'er niets in 't lichaam van viervoetige dieren, zelfs in dat van een mensch schielyker een verrotting onderworpen is, als de herssenen; maar hier was het achterbrein zo wel in zyn geheel gebleven, dat de slagadertjes opgevult konde worden. Zie het verhaal in het *derde tiental van de genees-en Heelkundige aantekeningen.*

N°. XLI. Een Vles vervult met vogt, waar in het geraamte van een peer hangt, ons aanwyzende, dat de peren zo wel uyt zapvaten bestaan, als de milt in, ons lichaam uyt bloetvaten met moesagtige uyteyndens, waar van de peren ook verzien zyn.

N°. XLII. Een Vles met vogt, waar in legt een tweehoofdige vrugt van een Duyf.

N°. XLIII. Een Vles met vogt gevult, bevattende een groot stuk mensche vet, zodanig gestelt, als of 't nu versch uyt het lichaam gehaalt was.

N°. XLIV. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve de lever van een onvoldrage kindje, wiens uyterste moesagtige slagadertjes zodanig opgevult zyn, dat ze zich onder malkander verwarren, en geen takjes van vaten gezien konne worden. Het tweeverwige doorntje wyst aan de navelader, die nog open en met een rode waschagtige stoffe opgevult is.

N°. XLV. Een Vles met vogt, en daar in het dunne herssen vlies, genomen uyt eer Vrouw, waar van de slagaderen opgevult zyn.

N°. XLVI. Een Vles met vogt, waar in gevonde wort, een stuk van een vrouwelyke nageboorte, welkers bloetvaten in Waterblaasjes zyn verandert, waar van vele zeer klein, dog de meeste zeer groot voorkomen.

N°. XLVII. Een Vles met vogt, en daar in de schenkel of het been van een versch gebore kindt, met de voet, zich als levendig vertonende; tusschen de tonen wort 'er een takje van *Granadilla* met een driepuntig blat, en een kleyne gele bloem van *Tournefort* vastgehouden, waar van de bloem nog ongeschonde is gebleven.

N°. XLVIII. Een zuylvoetje, verzien met een oortje van een onvoldrage schaapje; waar van de slagadertjes zeer fraay opgevult en met een byzondere loop verspreit zyn: ook worden 'er nog drie korrelsgewyze deeltjes in gevonden.

N°. XLIX. Een Vles met vogt in zich onthoudende een lang stuk van den omgewonden darm uyt een Jongeling; de slagaderen van 't zelve zyn fraay opgevult; de darm omgekeert zynde, laten zich hier ook zien de zogenaamde eenzame Peyeriaansche klieren, dewelke beter *Boerhaaviaansche groeven* genaamt worden; 't is aanmerkelyk, dat deze gemelde klieren buyten de oppervlakte, die eygentlyk de binnenste rok wort gezegt, uytpuylen.

N°. L. Een Vles met vogt, waar in bewaart wort een arm van een onvoldrage kindtje, zich als levendig vertonende, in wiens rechter hant het geraamte van een peer vastgehouden wort, aan welkers uyterste zapvaten nog een aanmerkelyk moes vasthangt.

N°. LI. Het oog van een Walvis in vogt bewaart; deszelfs harde rok is aan de eene kant veel dikker als een duym; daar en boven ziet men hier de kringsgewyze vezels, die den oogappel toetrekken, duydelyker, als in een mensch of andere dieren, en dat zonder enige voorgaande beryding, alleenlyk door een dwersche snee.

N°. LII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve het hart en een stuk van de long van een versch gebore kindtje, door zyn moeder vermoort. Het dunste doorntje wyst aan de plaats, alwaar de longslagader, en de

grote slagader by malkanderen komen, en verenigt worden door den slagaderlyken weg. Het tweeverwige doorntje vertoont de stam van de opklimmende grote slagader het grootste tweeverwige en 't dikste doorntie het rechter oortje van 't hart. De zwarte stompe en korten doorn het linker oortje. Het zwarte grootste stipje de long slagaderen. De drie alleen staande stipjes beduyden de drie slagaderlyke buyzen of pypen opwaarts ziende: de twee stipjes de slaapslagaderen, de witte kortste dunste doorntjes de slaapslagaderen. Het doorntje met een rode zyde vlok bezet de rechter ondersleutelbenige slagader. Met de zyde draat hadde ik het gedeelte van de longe voor de opvulling gebonden. Het stompe doorntje vertoont de borstklier.

N°. LIII. Een zuylvoetje, en op 't zelve een groot stuk van een Mensche darm, van welke de slagaderen niet alleen, maar ook de aderen opgevult zyn, waar door 't zelve hoog root van couleur geworden is.

LIV. Een Vles met vogt, vervattende een *Priapus Vegetabilis* van *Hermannus* of [*herba cantharifera*] het kruykdragende kruydt van *Rumph; Bandura* te Ceylon, en *Daun Gindi* te Ambon genaamt. Ziet de Ephemerid.

N°. LV. Het aangezicht van een Jongman, waar van de slagaderen zyn opgevult, op een zuylvoetje geplaatst.

N°. LVI. Een Indiaansche *Brilslang*, van *Hermannus in Mus. Zeylon:* en *Raj. in Synops. animal.* beschreven, by de portugezen *Cobras de Capelo*, en de Indianen *Naja* genaamt, hangende in een Vles met vogt tusschen de *Epiocymus* of *Cuscuta super Ocymum*; het gemelde gewas is met zaat beladen, 't welk in 't zelfde glas ook gezien wort.

N°. LVII. Een Vles met vogt, bewarende de twee oogrokken namentlyk de [*tunica sclerotica*] harde, en de [*tunica choroidea*] druyfbezie rok, zynde omgekeert, op dat niet alleen deze twee, maar ook de Ruysschiaansche Rok te voorschyn komen zou.

N°. LVIII. Een zuylvoetje, en boven op 't zelve een gedeelte van de borst van een kindt. De Vaten lopende door de ribbens en tusschenribbige spieren zyn wonderbaarlyk opgevult: De lichamen der wervelbeenderen over dwersch opengesneden, zyn ook vol met rode deeltjes, en dat wonderlyk is om te zien, het vlies dat het merg bekleet, is verzien met byzondere slagadertjes, die zo fyn zyn, dat ze niet als op den middag by zeer helder weder en door een vergrootglas in 't gezicht komen; daar en boven moet men 't oog een tydt lang op een en dezelfde plaats houden, zonder 't welke anders onmogelyk was, het beloop dezer vaaties te zien.

N°. LIX. Een stuk van een mensche long, door de longader opgevult, waar door duyzenden van longblaassies vervult zyn; dog de gevulde blaassies komen ons hier veel kleynder voor, als in 't voorgemelde voorwerp, en zulks is geschiedt door een zagter opvulling.

N°. LX. Een Zuylvoetie, en boven op 't zelve een stuk van een Koemilt; wiens moesagtige slagaderties weggenomen, en de milt met wint gevult, en gedroogt zynde, ons wort aangewezen, dat de [*stamina s. fibrae*] draden van deze milt veel verder van malkanderen staan, als van een kalfsmilt, nademaal de milt in grootheyt toeneemt, en de draden in getal niet vermeerderen.

De Derde Plank.

N°. LXI. Een Vles met vogt gevult, en daar in een stuk van de lendenen van een mensch, in 't welke het ruggemerg met opgevulde slagaderen te voorschyn komt.

N°. LXII. Een Vles met vogt, waar in besloten is het Hart van een onvoldrage kindtie, met een rode couleur pronkende, en van een zeer fyn draatje afhangende.

N°. LXIII. Een Vles met vogt, waar in de nier van een Jonge, op welke nog een bynier zit; byde zynze wegens de opgevulde slagaderen met een rode couleur verzien.

N°. LXIV. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een omgekeerde omgewonden darm, uyt een Jongeling genomen; welkers binnenste oppervlakte, van my de fluweel tepelagtige rok genaamt, in 't gezicht komt: dit voorwerp is wegens de opgevulde slagader zeer root.

N°. LXV. Een Vles met vogt, in dewelke de milt uyt een Jongman, waar van de slagaderen zyn opgevult, begrepen is.

N°. LXVI. Een Vles met vogt, en daar in begrepen de opperhuyt en 't netwyze lichaam van een Walrus.

N°. LXVII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve het been met de voet hart gebalsemt, en, wegens de opvulling door de slagader gedaan, met een zeer rode couleur pronkende, genomen van een eerst gebore kindtie.

N°. LXVIII. Een Zuylvoetie, en op 't zelve een stuk van 't middelrift, met de helft van 't harte zakje. De witte doorn betekent het stuk van 't middelrift, maar de swarte het halve harte zakje. Dit is genomen uyt een eerst geboren kindtie, en de opvulling is door de slagader geschiet.

N°. LXIX. Een Zuylvoetie, en op 't zelve geplaatst een stuk van een kinderhooft, waar in ons voorkomen. 1. de zeer roode huyt van 't hooft. 2. het rechter Oortie. 3. het harde herssenvlies, met derzelver slagaderties.

N°. LXX. Een Vles met vogt, waar in de roede en het omgekeerde Balzakje van een Jonge, waar van de opvulling door de slagader geschiet is. Op de gront van 't glas ziet men een stuk van de mannelyke roede, welkers drie zenuwagtige spongieuze lichamen vervult zyn; daar by vint men nog een takje met de bloem en vrucht van de *Flospassionis Curassav. hederae hirsuto folio, fl. albo, Par. Batav. Prodr. Sive flos passionis alb. en reticulat. Par. Bat. Granadilla flore albo, fructu reticulato. Boerhaav.*

N°. LXXI. Een Zuylvoetie verzien met een stuk van een kalfsmilt, als een lofwerkie gevormt, waar van de slagaderen opgevult zyn; de onderste van deze uyteyndens zyn zo klyn, dat ze het menschelyke verstant te boven gaan.

N°. LXXII. Een Zuylvoetie, waar op een halve nier van een mensch gestelt is; zynde door de ader de opvulling gedaan, om het onderscheydt tusschen de opvulling door de slagader te zien, 't welk aanmerkelyk is.

N°. LXXIII. Een Zuylvoetie, en daar op een lofwerkie, gemaakt van een stuk uyt den omgewonden darm van een volwassche mensch, welkers uyterste vaaties zo fyn als dons zyn.

N°. LXXIV. Een droge vles, bevattende de haayren, genomen uyt een papgezwel van 't net, waar van een geval in myne *ontleet en heelkundige aanmerking* te lezen is.

N°. LXXV. Een vles met vogt, vervattende de baarmoeder van een vrouw, zo natuurlyk bewaart, als ofze dezen dag uyt het lichaam genomen was.

N°. LXXVI. Een zuylvoetie verzien met de lever van een onvoldrage Schaapie, door de navelader opgevult; waar door dit voorwerp geheel anders voorkomt, als wanneer de opvulling door de slagader gedaan was.

N°. LXXVII. Een vles met vogt, waar in een mensche milt, die voor een gedeelt ontdaan is, besloten legt; desselfs slagader opgevult zynde toont klaar aan, dat 'er geen celletjes of draden in de milt van een mensch gevonde worden.

N°. LXXVIII. Een vles met vogt, waar in de opligtende spier van de schouder, de [*Musculus Deltoides*] driehoofdige spier genaamt, gevonde wort; van deszelfs pees hangen boven de dertig spierige lichaamties

af, die zeer naauwkeurig van malkanderen zyn gescheyden, en dat zonder enige quetzing van 't vleesch.

De Vierde Plank.

N°. LXXIX. Een Zuylvoetie verzien met den arm van een onvoldrage kindtje, hardt gebalsemt; door de huyt zyn de bloetvaten zo menigvuldig verspreyt, dat het voorwerp daar door zeer root van verwe geworden is: in de hant hout het vast en vertoont een Eykebladt, welkers moes in 't geheel by na weggenome zynde, zeer fraay een netje verheelt.

N°. LXXX. Een grote vles met vogt, vertonende het kakebeen van een mensch, met alle de tanden, die sneeuw wit zyn, verzien: de tong is zeer root, uyt welkers oppervlakte de tongtepelties te voorschyn komen; als mede de tepelties van het tantvleesch. Daar en boven ziet men aan de ene zyde het beweegbare kraakbeen, 't welk aan 't [*processus condyliformis*] knokkelwyze uytsteekzel nog vast zit. De opvulling is geschiet door de slagader. Boven 't dekzel vertoont zich een zeer net dootshooffie van een onvoldrage kindtie.

N°. LXXXI. Een zeer fraay zuylvoetie, en boven op 't zelve de maag van een Jonge, door de slagaderen opgevult, en dat aan te merken is, deze maag heb ik zagties opgevult, waar door 't komt, dat 'er geen kuylen of deuken in gezien worden.

N°. LXXXII. Een Zuylvoetie, en boven op 't zelve het borstbeen met de kraakbeenderen der ribbens, door de slagader opgevult; duyzende van uyterste takjes, zo dun als dons, komen 'er te voorschyn, en de kraakbeenderen zyn doorschynende.

N°. LXXXIII. Een Zuylvoetie, waar op gezet is een groot stuk van 't darmscheyl van een mensch, met zeer vele groter, klynder, en zeer klyne klierties verzien, welke laatste voor de opvulling het gezicht ontvloden; en 't gene aan te merken is, de afbeelding van dit voorwerp is voor een gedeelte afgebeelt in ons *antwoort over het maakzel der klieren.*

N°. LXXXIV. Een Zuylvoetie, waar op een stuk van 't Darmscheil uyt een ander mensch genomen; in 't zelve vint men veel wyniger klieren; echter is dit voorwerp zeer naauwkeurig toebereyt.

N°. LXXXV. Een vles met vogt, bewarende een groot stuk van een omgekeerden nugteren darm van een mensch; in dezelve zyn niet alleen de slagaderen, maar ook de aderen in 't geheel opgevult tot haar uyterste toe, waar door 't voorwerp zeer root van couleur, en als ontstoke

ons voorkomt. De latten, of latwyze uytpuylingen (by andere oogluykende klapvliezen) als mede de fluweele rok (by my de zenuwagtige fluwele rok) komen ook klaarblykelyk met de zelfde couleur te voorschyn.

N°. LXXXVI. Een zeer zindelyke Zuylvoet, verzien met de lever van een Jongman, opgevult door de grote slagader; nogtans pronkt de gehele lever met bloetvaten, 't geene ik oordele aanmerkens waardig te zyn. Deze beryde lever overtreft verre alle de levers, die ik tot nog toe hebbe bereyt: want by helder weer met het vergroot glas beschouwt zynde, bevinde wy 't gehele voorwerp uyt enkele bloetvaten te bestaan, maar niet uyt byzondere lichaamties, welke klieren gezegt worden: Daar en boven heeft het na de opvulling zyn natuurlyke grootte behouden, en is geenzins groter geworden. De galblaas, als mede de navelbant zyn ook vol met opgevulde bloetvaten.

N°. LXXXVII. Een vles met vogt, bewarende de uyterste voet van een Jongman, waar van de slagaderen opgevult zyn: in de uyteyndens van de tonen komen de Zenuwagtige tepelties te voorschyn, namentlyk daar ter plaatze, alwaarze met de nagels aan malkanderen gezeten hebben. Boven 't voorwerp ziet men ook een tak van de *Elichrysis Abor: Afric: salviae folio odorato* van den Hr. *Boerhaave* beschreven; en op dezen tak is ook nog het dunne herssenvlies van een volwasschen mensch gestelt, waar van de slagaderen opgevult zyn.

N°. LXXXVIII. Een vles met vogt, waar in gezien worden het been met de uyterste voet, niet alleen zich als levendig vertonende, maar ook naauwkeurig overeenkomende met die ziekte, de welke de *bluts* genaamt wort, by dit voorwerp staat een tak van de *Momordica Zeylanica pampinea fronde, fructu breviore*, door den Hr. *Tournefort* beschreven.

N°. LXXXIX. Een Zuylvoetie, en op 't zelve een stuk van een omgekeerden omgewonden darm van een mensch, in 't welke door een geweldige opblazing een cellulositeit te voorschyn komt; ik laat de ontleders oordelen, of dezelve voor 't zesde vlies der darmen gerekent moet worden?

N°. XC. Een vles met vogt, vertonende den arm met de hant van een jonge, schynende nog te leven; en op dat hy niet zou ledigschynen te zyn, hout hy in zyn hant, en vertoont de slagaderen van het dunne herssenvlies met een waschagtige stoffe opgevult: boven op 't dekzel ziet men de kop van een donzigen distel.

N°. XCI. Een vles met vogt, waar in begrepen is een stuk van 't dunne herssenvlies, aan 't welke op verschyde plaatzen de vaaties, die den bast der herssenen uytmaken, vastzitten; boven op 't dekzel van de-

ze fles is een Zuylvoetie geplaatst, verzien met een stuk van 't dunne herssenvlies van een onvoldrage kindtie, wiens slagaderen opgevult zyn, en op de wyze van een lofwerkie geschikt.

N°. XCII. Een vles met vogt, waar in dit alles klaarder gezien wort, als in 't voorgaande glas.

N°. XCIII. Een vles met vogt, waar in dezelfde zaken veel duydelyker te voorschyn komen, als in de twee voorgaande vlessen: in deze leggen daar en boven nog enige stukjes van den bast der herssenen.

N°. XCIV. Een grote vles met vogt, bevattende het hooft van een Jonge, van omtrent een Jaar oudt; het bovenste gedeelte van 't hooft, als mede de herssenen weggenome zynde, komt het dunne herssenvlies met zyn opgevulde slagaderties te voorschyn; Het aangezicht, en de voorlippen schynen te leven; zo dat dit voorwerp van een zeer groot belang is. Boven 't dekzel van 't gemelde hooft ziet men een droge vles,

N°. XCV. In de welke besloten is een Zuylvoetie, verzien met een kleyn hoendereytie, 't welk met een harde schaal bedekt is, en heeft de grootte van een Notemoscaat, 't welk in een gemeen hoender ey gevonden is. Op dit kleyne eytie zit een geraamte van een muys, op wiens rug nog een geraamte van een andere muys.

N°. XCVI. Een Zuylvoet, waar op de groter bilspier van een Jongeling gezet is: de opvulling is gedaan door den slagader, en hier door is hy met een zeer rode couleur verzien.

N°. XCVII. Een kleyn zindelyk grafie, gemaakt van Oostindisch hout, waar in een sneeuwit geraamte van een onvoldrage kindtje, zynde omtrent van vier maanden dragts, in wiens rechter hant een *Haft* vast gehoude wort; 't is een bloedeloos gedierte, dat maar eenen dag leeft, en daarom heeft het tot opschrift:

't Zelfde uur, dat my 't leven gaf, heeft 't my ook ontnomen.

N°. XCVIII. Een zuylvoetie, verzien met de lever van een onvoldrage kindtje, omtrent van zes maanden dragts: de opvulling is door de slagader gedaan; op verscheyde plaatzen komen 'er [*acini hepatis*] leverkorrelties in 't gezicht, als mede de opgevulde slagaderties in de galblaas. Dit is een zeer mooy voorwerp.

N°. XCIX. Een Zuylvoetie, waar op een stuk des huyts van een Jongman; 't zelve is met alle omzichtigheydt in 't geheel van den celluleuzen rok met zyne bloetvaaties ontbloot. De bloetvaten door de huyt verspreyt, hebben een eenvoudigen loop, die aan byde de kanten van de

huyt even eens is: in tegendeel, wanneer de celluleuze rok in 't geheel van de huyt niet afgeschyden is, dan schynen de vaten en de celluleuze rok een loop als de takken der bomen te hebben, daar nogtans de vaten van de huyt netswys gelegen zyn. Dit voorwerp moet men door 't vergrootglas by helder weder beschouwen, en dat tegen 't licht en van ter zyde: daar en boven, als men 't voorwerp dus beziet, komen 'er verschyde kleyne korrelsgewyze deelties te voorschyn, voornamentlyk ter plaatze, daar een doorntie van my is ingestoken.

N^{o}. C. Een Zuylvoetie en daar op een gehele schaapsmilt, door de slagader met een gele waschagtige stof opgevult.

N^{o}. CI. Een zuylvoetie, en daar op een stuk van een kalfsmilt, door den slagader opgevult: de korrelties daar van zyn losgemaakt, zo dat de donzige uyteyndens te voorschyn komen: dit is zulk een uytmuntent voorwerp, dat 'er de aanschouwers verbaast over staan.

N^{o}. CII. Een Zuylvoetie, waar op een groot stuk van een mensche long gestelt is, zynde de longader opgevult: in deze opvulling zyn de longblaasies voor een groot gedeelte mede vervult, voornamentlyk alwaar de twee witte doornties zyn ingestoken. Het swarte doorntie betekent het celluleuze wezen, alwaar duyzenden van bloetvaaties gezien worden.

De Vyfde Plank.

N^{o}. CIII. Een Zuylvoetie, en op 't zelve een moot van een mannelyke roede, waar in men zien kan, dat het roedenhoofie bestaat uyt alle, dat is, de drie zenuwspongieuze lichamen, gelykerwys ik over vele Jaren in myne *ontleet en heelkundige aanmerkingen* heb laten afbeelden.

N^{o}. CIV. Een Zuylvoetie, op 't welk staat een mensche Oortie, zynde wegens de opvulling der slagaderties hoog root van couleur: staat te letten, dat de natuurlyke gesteltenis na 't balsemen en hartmaken wel genoeg bewaart, en 't derhalven een zeer mooy voorwerp is.

N^{o}. CV. Een vles met vogt opgevult, waar in te zien is een stuk van de moerkoek van een Vrouw; dewelke in 't geheel verandert is in waterblaasies, met een wateragtig vogt opgevult; welk gebrek van my het water van de moerkoek genaamt word: van deze ziekte hebbe ik al over vele Jaren geschreven, en de zelve door afbeeldingen in myne bovengemelde aanmerkingen uytgedrukt.

In dezelfde vles worden ook nog twee stukken van een andere moerkoek vertoont, dien ik door de slagaderen hebbe opgevult, zo dat 'er

ontelbare versprydingen van vaten zich zien laten; welkers uyterste eyndens alle in waterblaasies verandert zynde, dikmaals een Emmer byna vervullen konnen, waar door zodanige vrouwen van twee of drie kinderen swanger schynen te zyn.

N°. CVI. Een Zuylvoetie voorzien met een groot stuk van het darmscheyl van een schaap, welkers slagaderen niet alleen, maar ook de aderen opgevult zyn: de klieren van dit voorwerp (zo ik my niet bedriege) zyn enigzints verschillende van die, dewelke in 's menschen lichaam gevonde worden, en dat niet alleen ten aanzien van de figuur, maar ook der kleynste ronde deelties tusschen de takmaking dezer vaten: hoedanig de gemelde deelties gestelt zyn, zal ik hier na, zo 't God behaagt, uytleggen.

N°. CVII. Een Zuylvoetie, vertonende een gedeelte van de Moerkoek, wiens vaten zeer fraay opgevult zyn. 't Is een van de beste voorwerpen.

N°. CVIII. Een vles met vogt opgevult, waar in een bastaartvlezige zelfstandigheydt in gedaante van een vlies, door my uyt myn bloet gemaakt, alleenlyk door een omroering met een takje van den Goasche Geneverboom; de gemelde vezelagtige zelfstandigheydt heeft zich aan 't takje gelyk als een bastaartvlies vast gehegt; 't zelve vertoont zich alhier swartagtig, alhoewel 't in den beginne wit is geweest.

N°. CIX. Een Zuylvoetie, waar op een gedeelte van een kalfslong staat, het blat van een boom verbeeldende, en welkers slagaderen op een byzondere wyze lopende zeer tenger zyn, en by 't licht (als 't helder weder is) bezien moeten worden.

N°. CX. Een vles met vogt, waar in te zien is het wondernet uyt een kalfshooft, welkers slagaderen, die 't gezegde net uytmaken, opgevult zyn; met recht heeft die deel dien naam, om dat men nog begin nog eynde daar in kan bespeuren.

N°. CXI. Een vles met vogt, vervattende een zeer fraaye losgemaakte of uytgerafelde bal van een mensch, alle de ballen, die ooyt van my zyn uytgerafelt, overtreffende; deze uytrafeling verbeelt een dik en groot bondelke zeer witte en fyne zyde.

N°. CXII. Een Zuylvoetie, waar in een stuk van de kuytspier, daar in te zien is, hoe de waschagtige stoffe uyt de uyterste eyndens der slagaderties in de vlezige zelfstandigheydt uytgestort, en 't voorwerp daar door root geworden is.

N°. CXIII. Een vles met vogt, en daar in een stuk van de huyt uyt de voetzool; in 't zelve vertoonen zich de opperhuyt, het netsgewyze

lichaam, en het vel met zyne zenuwagtige tepelties; de twee eerste lichamen hebben een en dezelfde couleur, en hangen van de huyt neder, die voor een gedeelte afgetrokken en op den bodem verspreyt is: maar deze huyt heeft een rode couleur, wegens de opvulling der slagaderties gekregen, en desselfs zenuwagtige tepelties puylen enigzints buyten de oppervlakte van de huyt uyt.

N°. CXIV. Een vles met vogt, waar in een groot stuk van den omgewonden darm van een volwasschen mensch, welkers vaten in 't geheel opgevult zyn, zo dat ze een ontsteking verbeelden; de inwendige oppervlakte, dewelke na den want van 't glas ziet, komt ons voor als een verschynzel van kleyne wormpies. De tak, waar door 't voorwerp tegen de kant van 't glas gedrukt wort, is de *Asparagus Africanus, tenuifolius, viminalibus virgis, foliis Laricis instar ex uno puncto numerosis, stellatim dispositis*, van *Pluknet* in zyn *Amalth. Botan.* beschreven.

N°. CXV. Een Zuylvoetie, en boven op 't zelve een groot stuk van 't middelrift uyt een mensch, waar van de slagaderen niet alleen door het spierige deel, maar ook door 't vliezige lopende, zeer zindelyk opgevult zyn; de loop van deeze vaten is ook van malkanderen zeer verschillende.

N°. CXVI. Een vles met vogt, bewarende den omgewonden darm van een versch gebore kint; in 't zelve is een [*susceptio intestini*] inschieting van 't gedarmte te zien, 't welk zelde gebeurt in Jong gebore kinderen.

N°. CXVII. Een Zuylvoetie, waar op een stuk van een omgewonden kalfsdarm, door de holader opgevult, wiens uyteyndens zeer fyn zyn. Het voorwerp zelfs verbeelt, en dat wel volmaakt, een *Ponjet*, 't welk uyt linne gemaakt zynde, tot cieraat aan de voorhant gedaan wort. Staat te letten, dat den loop van deze vaten niet over een komt, met die van een mensch.

N°. CXVIII. Een zuylvoetie, waar op gezet is een stuk van 't darmscheyl van een mensch met zeer vele klieren voorzien, door de slagader opgevult, en dat met zo veel behendigheydt, dat 'er in de zelve ronde lichaamties, leverkorrelties verbeeldende, gevonde worden; dit is een van de beste voorwerpen.

N°. CXIX. Een Vles met vogt opgevult, in dewelke begrepen is een gedeelte van een omgekeerde maag, op dat men de omdrayingen, die de kronkels der herssenen van een mensch verbeelden, zien zou. De opvulling hier van is door de slagader geschiet.

N°. CXX. Een zuylvoetie voorzien met een hardt gebalzemde neus

van een mensch, waar aan vastzitten de bovenste lip, tantvleesch, als mede vier tanden; de opvulling is door de slagaderen gedaan, waar door de huyt een rode Couleur verkregen heeft; daar en boven kan men de sweetgaten door een vergrootglas zien; het beloop der slagaderen door de huyt, ziet men niet alleen, maar ook door 't tantvleesch en de voorlip; het bekleetzel van deze delen kan den naam van opperhuyt niet hebben, om dat 'er geen huyt onder gelegen is, alleen een weefzel van gevoelige tepelties wort 'er gevonden.

N°. CXXI. Een moot van een mannelyke roede, over dwersch gesnede, op dat niet alleen de groote twee zenuwagtige spongieuze lichamen, maar ook het kleyne of dat van de pisweg te voorschyn komen zouden. Dit is een zeer fraay voorwerp.

N°. CXXII. Een vles met vogt vervult, en daar in een onvolmaakt schepzeltie van een schaap, zynde een duym groot, van een haayrtie afhangende, en dat nog in zyn eyge vogt en vliezen, welk vogt zyn doorschynentheydt niet verloren heeft.

N°. CXXIII. Een vles met vogt; waar in te zien is een tweeverwig hondtie, tusschen zyn voorste poten vasthoudende een onvolkome schepzeltie van een Americaansche Aap, van een swartagtige couleur, en een vinger groot.

N°. CXXIV. Een vles met vogt, bewarende de maag van een onvoldrage kindt, waar aan de milt en een stuk van 't net nog vastzitten. De opvulling is door de slagaderen gedaan, die door 't net, dat zo dun is als een spinnewebbe, heen lopen, zynde zo fyn als dons.

N°. CXXV. Een zuylvoetie, en boven op 't zelve een groot stuk van den nugteren darm, door de ader en slagader opgevult, en daarom zeer hoog root.

De Zesde Plank.

N°. CXXVI. Een zuylvoetie, waar op een groot stuk van een mensche milt, door de ader opgevult, gezet is: deszelfs [*acini*] korrelties zyn verschillende van die van de lever; alhier zyn ze enigzints losgemaakt.

N°. CXXVII. Een zuylvoetie, waar op de opgevulde slagaderen der herssenen uyt een onvoldrage kindtie; dezelve zyn zeer teder, zo dat ze zeer licht breken.

N°. CXXVIII. Een zuylvoetie, en daar op het linker Hartoortie

van een mensch, doop de slagader opgevult, het zelve heeft de gedaante van een hanekam.

N°. CXXIX. Een Zuylvoetie, en boven op 't zelve een stuk van een mensche milt, wiens slagader ik voorgenome hadde met een rode waschagtige stoffe op te vullen, maar om dat zulks niet na wensch scheen uyt te vallen, heb ik de ader ook met een gele waschagtige stoffe opgevult, 't welk zeer wel gelukt is, en aldus vertoont zich het voorwerp voor een gedeelte wel root, maar is voor 't grootste gedeelte geel geworden. Ondertusschen moet men aanmerken, hoe groot het onderscheydt is tusschen de gesteltenis der Vaten van een mensche milt, en die van viervoetige beesten. Dit zeer fraay voorwerp is genomen uyt een zwaarlyvige oude vrouw.

N°. CXXX. Een zuylvoetie, waar op een stuk van een mensche long staat, wiens bloetvaten met een rode waschagtige stoffe opgevult zyn.

CXXXI. Een zuylvoetie, waar op een stuk van de maag van een kindt, welkers slagaderen wonderbaarlyk fraay opgevult zyn.

N°. CXXXII. Een droge vles, en daar in de darmties van een onvoldrage kindt, waar van de slagaderen zeer wel opgevult zyn; en dat aan te merken is, deze darmties hebben hare rontheydt in 't geheel zonder deuken behouden.

N°. CXXXIII. Een zuylvoetie, en daar op een lofwerkie, gemaakt uyt een stuk van den omgewonden darm van een mensch, door de holader opgevult.

N°. CXXXIV. Een Vles met vogt waar in een kinder muyltie, steunende op een stuk van de Moerkoek, welkers slagaderen zyn opgevult.

N°. CXXXV. Een Zuylvoetje, en daar op het Hart van een onvoldrage kindtje, opgevult door de slagader; deze opvulling is zo fraay gedaan, dat de uyterste eyndens der slagadertjes daar van in 't gezicht komen; daar en boven ziet men alhier nog een gedeelte van de stam der grote en Long-slagader, als mede de plaats, daar deze twee slagaderen by malkanderen lopen, *de slagaderlyke buys* of *weg* genaamt.

N°. CXXXVI. Een Vles met vogt, vervattende een stuk van de nederdalende grote slagader; aan wiens rechter zyde vastgegroeyt is de [*ductus thoracicus*] borstbuys, door my met een rode waschagtige stoffe opgevult. Dit voorwerp is genomen uyt een bejaarde Vrouw.

N°. CXXXVII. Een Vles met vogt, waar in een groot stuk van de Maag van een kindt, door de slagaderen tot het uyterste opgevult; hier by legt een takje van [*Lychnis*] Christus Ogen, met zeer kleyne bloemtjes en grasbladeren.

N°. CXXXVIII. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van een mensche Nier, door de stam van de holader zeer fraay opgevult.

N°. CXXXIX. Een Zuylvoetje verzien met een groot stuk van den dikke darm, genomen uyt een zwaarlyvige Vrouw; hier aan zit een gedeelte van 't darmscheil vast, 't welk een Wayer verbeelt. De opvulling is door een tak van de holader gedaan. Dit voorwerp is insgelyks zeer fraay.

N°. CXL. Een Vles met vogt, waar in twee Bynieren, welkers slagaderen opgevult zyn, leggen.

N°. CXLI. Een Vles met vogt, vervattende een Worm door de piswegen gelost, dog van andere Wormen verschillende.

N°. CXII. Een Zuylvoetje, en daar op een lofwerkje, gemaakt van een Mensche Vel, door de slagader opgevult; in 't zelve komen ontelbare tepeltjes te voorschyn, dewelke van andere verkeerdelyk huytklierties genaamt worden.

N°. CXLIII. Een Zuylvoetje, waar op het gedarmte van een onvoldrage kindt geplaatst is, zynde door de slagader opgevult; een gedeelte van den Kronkeldarm geopent zynde, komt de dubbelde Klapvlies van den Kronkeldarm te voorschyn, moetende door een ingestoke naalt geopent worden.

N°. CXLIV. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een stuk darms van een Jongeling, verbeeldende een Zoutvat; zynde door de slagader opgevult, en daarom met een zeer rode couleur voorzien.

N°. CXLV. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een Vaandel, gemaakt van den nugteren Darm uyt een Mensch, door de slagader opgevult, en daarom hoog root van couleur.

De Zevende Plank.

N°. CXLVI. Een Vles met vogt vervult, en daar in de Voet van een onvoldrage Kindt, hangende aan een haayrtje, en onder wiens uyterste voet gevonden worden de doornen van [*echinomelocactos*] den Indiaansche Doornappel, met dit opschrift:

> *Langs doorn en kruys,*
> *Na 't Hemels huys!*

Dit voorwerp is door de slagader zo wel opgevult, dat het schynt te leven.

N°. CXLVII. Een Vles met vogt, begrypende een of twee Wervelbeenderen van den hals, met een stuk van 't ruggemerg uyt een onvoldrage kindt: in 't midden van 't ruggemerg ziet men de bast, verzien met een rode couleur, zynde niet anders als vaatjes, uyt slagadertjes voortkomende.

N°. CXLVIII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een groot stuk van den Kronkeldarm uyt een Mensch, door een tak van de holader opgevult: het beloop dezer takjes is geheel en al verschillende van die vaatjes, welke door den gemelden darm verspreyt worden, wanneer, de opvulling door een tak van de Poortader gedaan is.

N°. CXLIX. Een Zuylvoetje voorzien met het borstbeen, met de kraakbeenderen der ribbens, en tusschenribbige spieren, genomen uyt een onvoldrage kindt; de opvulling van deze deelen is geschiet door de slagader, en dat met een goeden uytslag. In dit voorwerp zyn de beendertjes van 't borstbeen dubbelt, 't gene ik nooyt ondervonde hebbe.

N°. CL. Een Vles met vogt opgevult, en daar in twee stukken van de Moerkoek met een hoog rode couleur doortrokken, wegens de opvulling der vaten tot het uyterste toe.

N°. CLI. Een Vles met vogt, waar in een groot stuk van de Moerkoek met een stuk van de Navelstreng.

Let wel; de oppervlakte, die na 't glas ziet, is nog met een zagter bekleetzel bedekt, 't welk na de Baarmoeder ziet, en van 't vlies chorion schynt voort te komen, ten minsten het wort 'er aan vastgehegt. Hier uyt oordele ik klaar te blyken, dat de Moervaten met de vaten van de Moerkoek niet onmiddelyk vereenigt worden. Ziet het V. Cabinet, waar in ik breder over deze zaak geschreven hebbe.

N°. CLII. Een Zuylvoetje, en daar op een groot stuk van een Kalfs Long, wiens slagaderen tot het uyterste toe opgevult zyn. Merk ondertusschen aan, dat het beloop van deze vaten verschilt van die gene, dewelke lopen door de Long van een Mensch; derhalven hebben ons eenige misleydt, die hare figuren, na de voorwerpen der beesten gemaakt zynde, zonder een behoorlyke waarschouwing in 't licht gebragt hebben.

N°. CLIII. Een Zuylvoetje van Indiaansch hout gemaakt, waar op gestelt is het gedarmte van een onvoldrage kindtje, door de slagaderen opgevult: in den omgewonden Darm is een [*diverticulum*] vertrekje of uytwegje van een duym groot, in welkers uyterste drie blaasjes te voorschyn komen, die de gedaante van speldeknopjes hebben. Dit voorwerp houde ik voor zeer zeltzaam.

N°. CLIV. Een Zuylvoetje, waar op een halve Schaaps Nier staat,

die door de ader is opgevult; alhier konnen we zien, hoe veel onderscheyt 'er is tusschen deze en een 's Mensche Nier.

N°. CLV. Een Schoteltje, gemaakt uyt een fluk van den omgewonden darm van een Mensch, zynde opgeblazen en omgekeert, op dat 'er zekere Celluleusiteyt te voorschyn komen zou, die van anderen voor het twede celluleuse vlies van 't gedarmte gehouden wort; door dit Schoteltje zyn ontelbare adertjes, voornamentlyk van de takken der holader voortkomende, verspreyt, welkers beloop veel verschilt van die, welke van de poortader afkomstig zyn. In het gemelde Schoteltje legt een klein stukje Yzer, 't welk de kragt van een Zylsteen heeft, en is gekomen van een yzer kruys, in de Nieuwe Kerk te Delft gevonden: Dit heeft myn Neef, de zeer Eerwaardige en Wakkere Heer *Henricus Ruysh*, Bedienaar des Goddelyken Woorts in de Gereformeerde Kerk te Delft, my vereert, dewelke dit van den zeer Beroemden Heer *Leeuwenhoek* gekregen hadde.

N°. CLVI. Een Zuylvoetje, op 't welke gezet is een stuk van een Mensche Huyt, van den geheelen celluleusen rok ontbloot, op dat de ware loop der slagaderen duydelyk zou konnen gezien worden: want zulks heeft zommige bedrogen, die de celletjes, met vaatjes en vet verzien zynde, in 't geheel niet weggenomen hebbende, een onderschydene loop vertoonden, zich verbeeldende, dat de huyt tweederley zoort van vaten hadde. Dit voorwerp moet men tegen 't licht houden, op dat de vaten duydelyker te voorschyn zoude komen.

N°. CLVII. Het been en de voet van een kindt in die gedaante, als het leefde, zynde in vogt bewaart; hier by legt een tak van de Zeylonsche Mannetjes Balsamina, met een klynder rode vrugt, enz.

N°. CLVIII Een Vles met vogt, een stuk van de herssenen van een Kalf omvattende, 't welk een half Jaar lang zonder verrotting in de Baarmoeder van de Koe gezeten hadde; alleen was 't slap en slenterig geworden: en dat zulks ook in de Vrouwen plaats heeft, bevinde ik, zo de Baarmoeder maar, gelyk ik alvorens hebbe vermaant, geslote blyft. Merk ondertusschen aan, dat dit voorwerp van my door de slagader is opgevult, en dat my geenzints gehindert heeft, dat dit Kalf zo lang doodt in de Baarmoeder gezeten heeft. Zie verder van deze zaak in 't 3. tiental.

N°. CLIX. Een Zuylvoetje met de Kniefchyf van een Mensch voorzien, waar over ontelbare opgevulde slagaderen heen lopen, die niet tot de knieschyf, maar tot het overschot van de spieren, die den schenkel uytstrekken, behoren.

N°. CLX. Een Zuylvoetje, en boven 't zelve een t'zamenstel van verscheyde dingen, die in een papgezwel van de Maag gevonden zyn, namentlyk een wanschape gebeente, haayren, en vier kiezen. Zie verder de geschiedenis hier van met een verklaring bevestigt, in het derde tiental.

N°. CLXI. Een Vles met vogt, omvangende een stuk van een viervoetig gedierte, waar aan de schenkel met de uytwendige voet, als mede een klaauwtje, dog niet gekflooft, vastzit; dit is gevonden met de vier kiezen, het wanschape gebeente, en haayren in 't gemelde papgezwel.

N°. CLXII. Een Vles met vogt, bewaarende een groot gedeelte van een Vrouwen [*mamma*] borst, schynende nog te leven: de zelfstandigheydt van dezelve is geenzints klieragtig, maar zodanig, als'er nergens in 't gehele lichaam gevonden wort, behalven in de bystanders van een mensch, met welke de borst een grote overeenkomst heeft, als zynde namentlyk van een zeer taaye, witte, en een vaste zelfstandigheydt, die nooyt los kan werden gemaakt. De ronde deeltjes, dewelke men in de borsten vint, is een zuyver vet, de overige stukjes in de uyterlyke tepel, hebbende de grote van een kleyne speldeknop, houde ik voor zenuwtepeltjes, die 't gevoel aldaar toebrengen.

N°. CLXIII. Een Vles met vogt, eenige spierdraden bevattende; twee spierdraden hadde ik in vele zeer fyne vezeltjes verdeelt, die zoo dun zyn als dons; ik hebbe een tak van de doornagtige Pimpernel daar by gedaan, op dat ze des te beter gezien konnen worden; maar nadien door 't stilstaan de vezelen gewoon zyn op de gront van 't glas te gaan zitten, moet men de Vles wat bewegen, waar door verscheyde van haar zich aan de doorntjes genootzaakt worden te hegten.

N°. CLXIV. Een Zuylvoetje, waar op een Ribbe van een kindt gezet is, zynde zodanig omgekromt, dat 'er een C door verbeelt wort; zulks hebbe ik, door toedoen van een weeking, in een zure vogtigheydt te wege gebragt.

N°. CLXV. Een Zuylvoetje, waar op een door balsem verhart Hart van een Jonge gezet is; zynde door de slagader opgevult, wiens uyterste eyndens zeer klaar en duydelyk in 't gezicht komen.

N°. CLXVI. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van den omgewonden en Kronkeldarm van een Mensch, waar in aan te merken staat, dat den Kronkeldarm tegen de wetten der nature, zeer verwydert is, en dat wegens een darmbreuk, daar hy in zyn leven mede gequelt was; zulks geheugt my meermalen gezien te hebben in Menschen, die met breuken bezet waren. Verders is in dit voorwerp aan te merken, dat, de wint

aangedrongen zynde, alhier zich aan 't gezicht vertonen, de twee klapvliezen, 't welk in een gezont en fris mensch niet geschiet: want dan komt ons aldaar een kring in de plaats van klapvliezen voor.

In een Darmziekte, die men *Miserere Mei* noemt, wanneer dezelve uyt een wint ontstaat, wort zomtydts het gedarmte ook aldaar zo verre uytgerekt, dat 'er in plaats van een kring de gemelde klapvliezen te voorschyn komen. Onder het zwarte stipje wort de mont van het wormwyze uytsteekzel gezien, welk uytsteekzel, niet opgeblazen zynde, alhier volgens de lengte van den Kronkeldarm zich uytstrekt.

N°. CLXVII. Een Vles met vogt, waar in een kleyn onvoldrag Schaapje met de nageboorte, zich als levendig vertonende.

N°. CLXVIII. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van den Endeldarm uyt een Jongeling, in welke de zogenaamde klieren, of liever de *Boerhaaviaansche groeven*, alhier met een roodtagtige couleur zeer klaar te voorschyn komen. De tak, die het voorwerp tegen de want van 't glas drukt, is de *Acacia Africana spinis albicantibus.*

N°. CLXIX. Een Zuylvoetje, waar op een witte en grote haayrige Bal uyt de Maag van een Koe.

N°. CLXX. Een Zuylvoetje, voorzien met de Galblaas van een Mensch, met een waschagtige stoffe opgevult; alhier vertoont zich een bogtigheyt in de galblaas, die in de beesten gemeenlyk regt uyt loopt.

N°. CLXXI. Een Vles met vogt opgevult, en daar in een stuk van een Kalfs Maag, als mede de zenuwtepeltjes, waar van het netwyze lichaam met de tepelkokertjes afhangt.

N°. CLXXII. Een Zuylvoetje, waar op staat een groot stuk van 't Darmscheyl met zyn klieren, die, schoon kleyn, echter zeer wel opgevult zyn, op dat het beloop der zelver slagadertjes in 't gezicht komen. Daar en boven ziet men zeer klaar en duydelyk de vaatjes door de zelfstandigheydt van 't darmscheyl in menigte verspreyt. Dit voorwerp is genomen uyt het lichaam van een Mensch.

De Achtste Plank.

N°. CLXXIII. Een Zuylvoetje, en daar op staande een groot stuk van 't Vel van een Jongeling, waar van de slagaderen zeer net opgevult en onder malkanderen verenigt zyn.

N°. CLXXIV. Een met vogt gevulde Vles, waar in het dunne herssenvlies, door 't opvullen zeer roodt geworden, en gelyk als ontstoken, hangende tusschen een tak van den Goäsche Geneverboom.

N°. CLXXV. Een Zuylvoetje, waar op een groot stuk van den bogtigen of omgewonden Darm uyt een volwasschen Mensch; in 't welke een inschieting van den gemelden darm, alwaar de opening door my gemaakt en met een zwart stipje getekent is, gezien wort.

N°. CLXXVI. Een Zuylvoetje, verzien met een stuk van een Kalfs tong over lang gesneden, en door de slagader opgevult; in 't zelve vertonen zich de tongtepeltjes, en, dat aan te merken is, in 't midden, alwaar ik het bekleetzel afgenomen hebbe, ziet men zeer klaar den loop der slagaderen; dog van onderen, daar het bovenste gedeelte van afgesneden is, konnen we zo wel, dat te verwonderen is, den loop der vaten beschouwen, als in de oppervlakte.

N°. CLXXVII. Een Zuylvoetje, en daar op een groot stuk van den Kronkeldarm, door de slagader opgevult, vertonende een gehele anderen loop, als wanneer de opvulling door de ader gedaan was, waar op men wel moet acht geven.

N°. CLXXVIII. Een Vles met vogt, bevattende een stuk van een Kalfs Milt, die door de slagader is opgevult. Het vlies van de eene kant afgenomen zynde, heb ik een ligte ontvleziging (gelyk men gemeenlyk zegt) of liever een ontrafeling gemaakt; schoon dit werk niet geheel en al te mispryzen is, echter komt de loop der vaten in de Milt veel duydelyker te voorschyn na 't hartmaken van een opgevulde Milt. De tak, waar op dit voorwerp zit, is de *Nerion Angustifolium Odoratum.*

N°. CLXXIX. Een Zuylvoetje, op 't welke twee voorwerpen staan, waar van 't buytenste is een gedeelte van den Endeldarm uyt een Mensch, zynde de opvulling door de poortader gedaan, waar door ontelbare takjes, fynder als spinnewebbe zynde, te voorschyn komen; de scherpe punt van den doorn betekent de uytwendige gedaante van den darm, het andere tweeverwige doorntje doorboort het celluleuze vlies, 't welke alhier uytgespannen en met een rode waschagtige stoffe vervult is, hier door is 'er zo groot een opzwelling ontstaan.

Het andere of 't onderste voorwerp, is een lofwerkje uyt een stuk van den nugteren Darm gemaakt. De opvulling is geschiet door de slagader: in dit voorwerp zyn alle de latten (anders gezegt de oogluykende klapvliezen) zeer klaar te zien.

N°. CLXXX. Een Zuylvoetje met een groot stuk van 't middelrift, door de slagader opgevult. Let wel, dat de slagaderen door het peesagtige gedeelte van 't middelrift heen lopende, een byzonderen loop hebben, verschillende van die vaten, welke door't spieragtige deel des middelrifts verspreyt worden.

N°. CLXXXI. Een Zuylvoetje, voorzien met een van de kleynste tanden van een zeer grote Zeevisch, *Casjellot*, of *Potvisch* genaamt, uyt wiens agterhooft eenige tonnen van de herssenen of 't achterbreyn vergadert worden, 't welk gezuyvert zynde, verkeerdelyk *spermaceti* of walschot genaamt wort.

N°. CLXXXII. Een Zuylvoetje, voorzien met het voorste gedeelte van een Kalfskop, door de slagader opgevult: Nadien dit voorwerp tot verscheyde gebruyken geschikt is, daarom wort hier ook een verscheyde gesteltenis van vaten gevonden, en aldus komen de slagaderen, door 't verhemelte verspreyt, niet overeen met die gene, dewelke door de mont of kaken verspreyt worden, en veel minder met die, welke men in de holligheydt van 't voorhooft vindt; indien iemant verder onderzogt zal hebben de langere vaten, die het snot in de neusgaten voortbrengen of liever maken, en uyt de slagaderen voortkomen (Ik meene die vaten, dewelke door de spongieuze beenderen van de neus lopen) Wat een onderscheydt zal hy bevinden! Eyndelyk zo iemant een Kalfstong na behoren vervult, en daar na volgens de lengte in twee delen verdeelt zal hebben, hy zal den loop van alle de vaten zo wel gewaar worden, als of hy de gehele tong doorsnuffelt hadde, 't welk men in de milt, lever, nieren, en andere delen van 't menschelyke lichaam niet verneemt. Alle deze dingen aldus gestelt zynde, zal niemant anders konnen zeggen, dat dit alles van den *Goedertierene Schepper* zo verschydentlyk is geschapen, als om zyne ondoorgrondelyke magt en heerlykheydt te openbaren.

N°. CLXXXIII. Een Vles met vogt, waar in legt het Geraamte van een witte Pruym, wiens zapvaten, uyt welke deze vrugt bestaat, verschillen van die gene, de welke een Peer uytmaken; en daar men zich over verwonderen moet, de vaten van deze Pruym komen voor een gedeelte voort uyt de vaatjes van de steel, en ten dele uyt de steen.

N°. CLXXXIV. Een Zuylvoetje, verzien met [*glandula parotis*] de Oorklier uyt het hooft van een versch geworpe Kalf; zynde de opvulling door de slagader gedaan: hier kan men zien, hoe grotelyks de loop der slagadertjes van deze klier verschilt van de darmscheils klieren van een mensch; derhalven is 't een gewis teken, dat alle de klieren niet tot een en 't zelfde gebruyk van den *Goedertierensten Godt* geschikt, nog datze alleen bloet voerende, of bloetvaten zyn. Zie hier over na myn derde tiental der aantekeningen.

N°. CLXXXV. Een Zuylvoetje met een stuk van een Mensche maag; zynde de opvulling door de slagader gedaan. Staat te letten, dat deze

vaten een anderen loop hebben, als die, dewelke in den nugteren darm gezien wort; waar uyt men dan besluyten moet, *alwaar een ander werk moet verrigt worden, aldaar is ook een ander werktuyg nodig.*

N°. CLXXXVI. Een Zuylvoetje, en daar op een stuk van een mannelyke roede, waar van de celluleuze rok door een sterk aangedronge wint geweldig uytgezet is: hier kan men ook zien, hoe dun de huyt van dit deel is.

N°. CLXXXVII. Een Zuylvoetje, waar op staat een halve Nier van een Mensch, zynde door de ader opgevult.

N°. CLXXXVIII. Een Zuylvoetje, voorzien met een lofwerkje, gemaakt uyt een stuk van een Schaaps Long, zynde door de slagader opgevult, wiens uyteyndens de fynheyt van een spinnewebbe verre te boven gaan.

N°. CLXXXIX. Een Zuylvoetje, voorzien met een lofwerkje, gemaakt uyt het vlies Chorion van een Kalf, zynde door de slagader opgevult, wiens uyteyndens zo fyn als dons, en met een byzonderen loop voorzien zyn.

N°. CXC. Een Vles met vogt, vervattende een onvoldrage kindt omtrent van vier maanden dragts; 't zelve legt met zyn hooft nederhangende, en 't lichaam omgekeert, tusschen een zeer fraay toebereyt mensche net.

N°. CXCI. Een Zuylvoetje, waar op een zeer fraay toebereyde en door de slagader opgevulde halve Nier van een Jongman.

N°. CXCII. Een Zuylvoetje, waar op de Pan van 't heupebeen uyt een Kalf, door de ader en slagader opgevult.

De Negende Plank.

N°. CXCIII. Een Zuylvoetje, waar op een groot Vaandel, gemaakt uyt een mensche huyt, in welke ontelbare huyttepeltjes te voorschyn komen.

Merk wel, dat deze tepeltjes bestaan niet uyt byzondere of enkele, maar uyt zeer vele takjes van zenuwen, 't welk nog klaarder blykt in de huyt van de tepels van Walvisch-mammen of borsten, gelyk ik in 't eerste Anatomisch Cabinet heb laten afbeelden.

N°. CXCIV. Een Zuylvoetje, waar op een gehele Moerkoek van een onvolkome menschelyk schepzeltje, zynde door de ader zeer fraay opgevult.

N°. CXCV. Een Zuylvoetje, voorzien met het bovenste gedeelte van 't

hooft van een onvoldrage kindtje; welkers slagadertjes, zynde door het dikke en dunne herssenvlies verspreyt, zeer wel opgevult zyn.

Staat te letten daar en boven, dat het bekkeneel op vele plaatzen ontbreekt, 't welk ik meermale gezien hebbe, en in zodanig geval puylen de herssenen eenigzints door die ontbrekingen van 't been uyt: de vaten, welke ik hier bygevoegt hebbe, zyn opgevulde slagadertjes, dog zeer teder en bros.

N°. CXCVI. Een Vles met vogt, bewarende den arm van een Jonge, welke nog levendig schynt; in de hant wort vast gehouden een zeer rode door de slagaderen opgevulde Nier van een onvoldrage kindtje.

N°. CXCVII. Een Zuylvoetje, verzien met een groot stuk van 't darmscheil uyt een Mensch, waar in verscheyde klieren te voorschyn komen; dit voorwerp aldus bereydt zynde, verbeelt gekrulde kool.

N°. CXCVIII. Een Vles met vogt, waar in besloten is een Zuyger, dog verkeerdelyk alzo genaamt: om dat het niets anders is, als een nageboorte, die na de verlossing van 't kindt uyt de baarmoeder in de zelve aldaar overgebleven, en door de perssing van de baarmoeder, tragtende wederom haar natuurlyke grootheydt te verkrygen, zodanig gevormt is. Dit voorwerp naauwlyks de grootte van een ey hebbende, is omtrent vier maanden na de verlossing van 't kindt in de baarmoeder gebleven.

N°. CXCIX. Een Vles met vogt, in welke vertoont wort een uytgerafelde of losgemaakte Bal van een Mensch, wiens vaten door een tak van den Goäsche Geneverboom verspreyt zyn, op dat men de fynheyt der vaten des te klaarder zou konnen zien.

N°. CC. Een Vles met vogt, waar in het geraamte of de zapvaten van een *Abricoos*, die voor een gedeelte uyt de steen, en ten dele uyt de steel voortkomen; dezelve verschillen veel van die gene, dewelke de Peren maken.

N°. CCI. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve de tweehoofdige spier uyt een Jonge, door de slagaderen opgevult.

N°. CCII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van de nageboorte, door de slagaderen opgevult; alhier ziet men nog in de uyteyndens het moesagtige der slagadertjes.

N°. CCIII. Een Zuylvoetje met een groot stuk van den nugteren Darm, welkers latten of oogluykende klapvliezen de trappen van een Watermolen verbeelden.

N°. CCIV. Een Zuylvoetje, waar op de knie van een mensch; in de zelve ziet men twee beweegbare kraakbeenderen, getekent met twee witte stipjes. De doorn onder de knieschyf gestoken, betekent het klieragtige

lichaam, alzo van de Schryvers genaamt. Het zwarte stipje wyst de knieschyf aan. De opvulling is gedaan door de slagader.

N°. CCV. Een Zuylvoetje, voorzien met het dikke herssenvlies, gelyk een hoetje uytgespannen, waar in de langwerpige groeve open is gebleven. Het zikkelwyze uytsteekzel is ook in zyn natuurlyke staat gebleven. *Merk aan*, dat, schoon de opvulling door de slagaders gedaan is, echter geen waschagtige stoffe in de gemelde groeve gekomen is; ja ik oordele zulks nooyt te geschieden, ten ware de uyterste eyndens der slagaderen zich met die der aderen verenigt hadden, gelyk ik zomtyts gezien hebbe.

N°. CCVI. Een Vles met vogt, vervattende een stuk van de opperhuyt, het netwyze lichaam, en huyt van een Walvisch; door een doorn wort de huyt van de opperhuyt afgeheven, op dat de zeer witte zenuwtepeltjes van de huyt gezien konnen worden; en 't geen verder aan te merken is, het netwyze lichaam en opperhuyt hebben een gemarmerde couleur, 't welk dikmaals gebeurt, gelyk my de Walvischvangers verhaalt hebben.

N°. CCVII. Een Zuylvoetje, verzien met het bovenste gedeelte van 't bekkeneel van een onvoldrage kindt, waar aan het dikke herssenvlies nog zo naauwkeurig en vast van binnen zit, dat het nergens daar van losgeworden is; daar en boven zyn de slagaderen door 't dikke herssenvlies verspreyt, met zo veel behendigheydt opgevult, dat de waschagtige stoffe op verscheyde plaatzen zyn doortogt tot in de beenagtige zelfstandigheyt van de herssenen als een dauw gezogt heeft, gelyk met de zwarte stipjes aangewezen, wort; Ik bekenne, dat my dit op deze plaatzen nooyt meer gebeurt is.

N°. CCVIII. Een Zuylvoetje, verzien met het [*os tali*] koot en [*os calcis*] hielbeen, als mede een gedeelte van de huyt en 't vet. Van ter zyden laat zich een stuk van een pees zien, die wegens de opvulling der slagaderen zeer root van couleur is.

N°. CCIX. Een Zuylvoetje, met een stuk van de opperhuyt, en 't netwyze lichaam van een Walvisch; op de opperhuyt zyn eenige beesjes vastgemaakt, die men Walvischluyzen noemt, zynde van een wonderbaarlyke gedaante, welkers poten gewapent zyn met zeer scherpe nageltjes, gelyk haakjes, waar door ze hier zeer vast aan malkanderen gehegt zyn.

N°. CCX. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een van de voorhoofts beenderen, 't welk nog zeer blank zich vertoont, en dat van een onvoldrage kindtje, 't welk een Jaar en nog langer zonder verrotting in de

baarmoeder gezeten hadde, zynde alleenlyk wat slap en slenterig geworden; eyndelyk is 't door den zeer beroemden Heelmeester *Pieter Plaatman*, in Oogstmaant 1722, omtrent den navel uytgesneden, met behoudenis van 's Moeders leven, die tot dezen tydt toe nog gezont en fris is. Deze geschiedenis, en wat daar by behoort, zullen wy, zo 't Godt wil, met behoorlyke verklaringen in 't vervolg beschryven.

Behalven deze zaken, ziet men ook nog in de onderste holligheydt van dit Cabinet de volgende.

A. Een Doos, waar in een groot stuk van 't darmscheyl van een mensch, welkers klieren in steen verandert zyn.

B. Het Geraamte van een Peer, gemeenlyk, zo ik my niet bedriege, een *Petercelie Peer* genaamt; 't welk in de zon beschouwdt zynde, blykt uyt duyzenden zapvaatjes te bestaan, welke uyterste eyndens het moes, dat aan malkanderen vast zit, behouden hebben. Het gemelde voorwerp wort in een vogt bewaart, en op den bodem van 't glas ziet men een gewasch van *Tournefort, Gundelia* genaamt.

C. Een zeer zindelyk Geraamte van een onvoldrage Kindtje, leggende in een van Indiaansch Hout gemaakte Grafstede, en dat boven op een matras, gemaakt van blaauwe zyde; het hout in de handen vast de zeer net toebereyde darmtjes van een onvoldrage kindtje, waar van de slagaderen opgevult zyn.

D. Een Geraamte van een onvoldrage Kindtje, omtrent van vier maanden dragts, op de zelfde wyze verciert; door het graft worden verbeelt eenige haften te vliegen, met dit opschrift:

In 't zelfde uur, daar ik 't leven in ontfangen heb, heb ik 't ook verloren.

E. De Voet van een Vrouw, zeer volmaakt door de slagaderen opgevult, en daarom zo bloetroot van couleur, als of dezelve ontstoken was; maar de opperhuyt boven de tonen is zeer wit gebleven, nademaal die geen gemeenschap aan de bloetvaten heeft.

F. Een Vles met vogt, en daar in een tak van de *Elischrys: Afric. salviae folio odorato*, van den Heer *Boerhaave* beschreven; deszelfs bladeren zyn fraay bezet met een [*polypus*] bastaartvleeschklomp, zynde van my door 't enkel roeren van versch Ossebloet gemaakt. Dit is een zeer mooy voorwerp.

G. Het bovenste gedeelte van de herssenpan van een Mensch, overal met het pannevlies bedekt; welkers slagadertjes zo net opgevult zyn, dat het zeer uytnement root is.

H. Een stuk van 't Dyebeen uyt een bejaart mensch, welkers zelfstandigheydt in gezonde menschen zeer hart, en gemeenlyk een schryfpen dik is; maar is alhier uyt een voorgaande ziekte een duym dik, en in 't geheel celluleus of spongieus geworden, mogelyk van een verouderde en voorgaande [*oedema*] waterzugtige zwelling.

Verklaring der figuren.

In de eerste Plaat

Wort het Geraamte van een Peer afgebeelt, 't welk aldus is toebereydt, dat men zeer klaar zien kan, dat de Peeren voornamentlyk uyt zapvaten met hare Uyterste moesagtigheden bestaan: Ik zegge voornamentlyk, nadien de inwendige alzo genaamde baarmoeder hier niet te voorschyn komt.

A.	*Het steeltje.*
B.	*Het overblyfzel van de schil.*
C.	*De zapvaten.*
D.D.D.	*Korrelagtige, ronde deeltjes, dewelke in verscheyde Peren gevonden worden, waar van zommige in een steenagtige zelfstandigheydt veranderen; deze deeltjes hebben in verscheyde Peeren ook een onderscheydentlyke gedaante.*

In de tweede plaat

Is een stuk van 't vlies chorion uyt een Kalf te zien, waar van de opvulling door den navelader gedaan is: Hier ziet men hoe wonderbaarlyk de loop dezer vaten gestelt is, en hoe veel zy van andere aderen verschillen.

Merk ook aan, dat de uyteyndens van deze aderen niet in een moesagtige, maar in een donzige zelfstandigheydt op verscheyde plaatzen alhier eyndigen, 't welk overal zoude geschiet zyn, indien de opvulling op 't volmaakste gelukt was geweest; echter ziet men, dat de uyterste eyndens der aderen op verscheyde plaatzen dunder als een spinnewebbe zyn.

In de derde Plaat

Wert vertoont een stuk van den omgewonden Darm, met een gedeelte van 't darmscheil uyt het lichaam van een mensch, verbeeldende een Wayer.

A.A.A.A.	*Het stuk van 't darmscheil, door 't welke verscheide met een rode waschagtige stoffe opgevulde takken van de holader*

verspreit worden, waar uyt verscheyde takmakingen voortkomen, die zo fyn als dons, en met een byzonderen loop voorzien zyn; of dit geschiet om 't verschillige gebruyk, dat ze hebben?

B.B.B.B. *Een gedeelte van den darm.*

Vernieuwde oeffeningen van Fredrik Ruysch,

Med. Doctor en Hoogleeraar in de Ontleedt en Kruydtkunde, Medelidt in de Keyzerlyke Academie in Duytschlandt, en van de Koninklyke Maatschappy der Geleerden in Engelandt, en Vrankryk.
Ofte het nieuwe ontleetkundige cabinet,
Uytgegeven na de laatste Oeffeningen.
Met Kopere Platen.

AAN

DE ZEER VOORTREFFELYKE, VERMAARDE, UYTMUNTENDE HEEREN,

ZEER WAARDIGE LEDEN

VAN DE KONINGLYKE MAATSCHAPPY DER GELEERDEN TE PARYS,

ONDER DE BESCHERMING,

VAN DEN DOORLUCHTIGSTEN, EN MACHTIGSTEN

PRINS EN KONING,

LODEWYK DEN VYFTIENDE,

WORDT DIT

NIEUWE CABINET,

TER GEDACHTENIS VAN AANNEMING IN DE VOORTREFFELYKE MAATSCHAPPY,

OPGEDRAGEN

DOOR

FREDRIK RUYSCH,

Nu Oudt een en t'negentig Jaren.

Zeer voortreffelyke heeren.

Ik, die nu den ouderdom van een en t'negentig Jaren bereykt hebbe, zoude waarlyk in 't uytgeven van de laatste Oeffeningen, stilgezwegen hebbe, gelovende dat ik nuttigheydt genoeg aan de Genees en Ontleedtkunde bygebragt hebbe, om een eynde van mynen arbeydt te konne maken. Maar ik gevoele nog, *Voortreffelyke Heeren*, die vreugdt en blydtschap, waar mede myn gemoedt aangedaan wierdt, wanneer my de Voortreffelyke *Graaf Maurepas* in 't voorledene Jaar de Koninglyke goedtgunstigheydt van den *Onverwinnelyken en Machtig sten Vorst en Koning Lodewyk den vyftiende* bootschapte. Ik was waarlyk verstelt, toen ik las, dat ik in UL. Maatschappy aangenomen was, en dat wel in de plaats van den Grooten *Newton!* Ach! Hoe gaarne zoude ik nog, schoon ik aan de kortheydt van myn leven gedenke, iets wille toebrengen tot voortzetting der wetenschappen! Gelooft, *Voortreffelyke Heeren*, dat het aan myn wil niet ontbreken zoude, indien 't de krachten maar toelieten, die door den onlangs gedane val by na vernietigt en veel versleten zyn. Ik weet wel, dat myne beloften aangaande het uytgeven van 't *Vierde tiental van aantekeningen* my schuldig maken, maar ik worde, in onze zo grote Stadt altydt zeer veel bezigheden hebbende, dikmaals opgehouden, en lang ben ik belet geweest door de verhandeling van de kringswyze Moerspier, en de verlossing van een tegennatuurlyke vastzittende Moerkoek, welke ik tot onderwyzing der Vroetvrouwen heb moeten, en, in weerwil van den laster, willen in 't light geven. Maar zo men een zaak uytstelt, men scheyt 'er nog niet mede uyt.

Gy Lieden zult in dit Cabinet, *zeer Voortreffelyke Heeren*,

vinden verschyde zeldtzame zaken, waar onder de eerste plaats verdient een Doosie, daar in een zeker gewas geronde wort, 't welk ik in een ander gewas heb ontdekt, na dat het eerste zyn bediening waargenomen hebbende, veele Jaaren tot gebruyk is geweest; men heeft wel aangemerkt, dat deze of gene gewassen uyt of by andere gewassen voortkomen, dog zulks is niet zeltzaam: maar ik spreke van zodanig een gewas, 't welk niemant eerder heeft konnen zien, als dat de Moeder van 't eerste gewas uytgedient hebbende, gestorven, en het twede gewas een Moedermoorder van 't eerste geworden is; voor welken tydt nog ik, nog iemandt anders het zelve ooyt gezien heeft. Wy zien wel dagelyks, dat 'er uyt de bomen verscheyde [*fungi*] Paddestoelen voortkomen; maar dit gewas, daar wy van spreken, pronkt onder de andere uit. Daar en boven ziet men deze gewassen nooyt, ten zy het eerste gewas verdort zynde gestorven is, waar op men wel ter dege letten moeten.

Indien ik voorgenomen hadde, een beschryving van dit gewas te geven, 't welk ik gemakkelyk zou konnen doen, zou 'er niet een ruym velt voor my openstaan, om daar over te handelen? Om kort te gaan, zal ik maar alleen zeggen, dat ik twee verscheyde diergelyke gewassen gezien hebbe: het eerste pronkt met vele witagtige takjes; maar 't andere is my zonder takken voorgekomen, zynde zo dik als een wandelstok, waar van ik maar een stukje heb gekregen; dit is hol en pypagtig gelyk riet; in de inwendige oppervlakte van deszelfs holligheydt is 't vol met ronde holle indrukkingen, gelyk als [*cryptae s. foveae*] kuyltjes of groefjes, in een hoop by malkanderen gelegen, waar van wy na dezen verder zullen spreken.

Ten twede: in dit Cabinet is een aanmerkenswaardige tak van een zeker [*planta arborescens*] tot een boom opschietendt gewas, dewelke zonder hulp van een speldt, touwtje, styfzel of van eenige andere stoffe, aldus is toebereydt, maar alleen door

een verdeling der zapvoerende vaten [*lamellae*] blaadjes, schelfertjes of schobbetjes, die anderzints [*fibrae*] de vezelen, of [*ossa plantae*] de beenderen van 't gewas, de stam van 't gewas uytmakende, genaamt worden. Deze vaten schelfers of schobsgewys aldus van malkanderen gescheyde zynde, en (om zo te spreken) ontvleescht, verbeelden een zeker boek met vele bladeren voorzien, welkers tusschenplaatzen hier met [*sceleta vel exuviae*] geraamtens van bladeren vervult zyn. Deze manier van beryden is van wynige, voor zo veel ik weet, of van niemant te voren in 't werk gestelt.

De Geleerde Lieden, die deze zeltzaamheden ten mynen huyzen komen zien, vragen my menigmaal, hoe 't mogelyk is, deze dingen aldus te beryden? Ik antwoorde, dat ik zulks te weeg breng door hulp van myne Lyfwachten, door welkers toedoen ik verschyde zaken ontdekt, en myne Cabinetten daar mede verziert hebbe. Ik tragtte eens een werk te verrigten door andere Lyfwachten (welkers naam te verzwygen, beter is, dan te openbaren) maar deze diertjes deden haar werk ten spoedigste af, en zo gaauw als ik haar hyligavont gaf, en in een zeer zuyver glas zettede, 't welk met versch geplukte bladeren bedekt was, bespottede deze beesjes myne weldadigheydt: want tot myne verwondering bevonde ik, dat dezelve geheel en al onder een zeker Webbe bedekt waren; derhalven was ik gedwongen, deze ondankbare uyt mynen dienst te verbannen.

Daar na heb ik nog een andere bende van Lyfwachts gevonden, waar van ik betere verwagting hadde, dog wederom te vergeefsch: want toen ik haar bladeren gaf, die ik eerst in Zuykerloog geweekt hadde, aten zy niet alleen [*pulpa*] het moes op, maar zelfs de [*vasa succosa*] zapvoerende vaten. Derhalven gebruykte ik myne eyge Lyfwachts, te wete myne vingeren, die zo wel myn bevelen opvolgden, dat een ieder,

die deze konst aanschouwt, verstelt staat. Maar wat is 'er aan gelegen? Immers die zich zelfs dienen kan, heeft geen ander van noden.

My dunkt, dat 'er zeer veele hier tegenwerpen zullen, Wat konnen ons dog deze zaken baten? Ik antwoorde: zekerlyk zeer veel: want ze brengen een groot bewys of kracht aan myne stelling aangaande de bloetvaten, 't geene ook die brave en geleerde Heer D^r^. *Bohlius*, onze goede Vrient, in zyne briefsgewyze verhandeling onlangs my toegezonden, duydelyk aangetoond heeft.

Hoe groot een overeenkomste zienwe hier tusschen de t'zamenstelling der bloetvaten in onze lichamen, en de zappige vaten in de gewassen, en derzelver bladeren? Is dit niet zo veele eeuwen lang voor ons gezicht verborgen gebleven? Maar nu toone ik aan, hoe onze *Milt* met de gewassen en bladeren voor 't grootste gedeelte overeenkomt. De Milt wort met een zeker vlies bekleet, zo ook de peerdragende gewassen: Gyl: zult zeggen, des Milts vlies is verdubbelt; 't is waar, maar het vlies dezer gewassen ook. De zelfstandigheydt van de Milt, die voor dezen een [*parenchyma*] bloetstolzel verkeerdelyk genaamt wierdt, is niet anders als een t'zamenvlegting van vaten; Van deze gewassen en bladeren mag men ook 't zelfde zeggen. De uyteyndens der bloetvaten van de Milt eyndigen van alle kanten in een moes, rontom de vaten gelegen. 't Zelfde doen ook de uyteyndens der zapvaten in de gewassen en bladeren. Eyndelyk, dit gezegde moes van de Milt is uyt vaten bestaande, of 't zyn liever vaten zelfs: 't zelfde is ook zodanig in de gewassen.

Ten derde. In dit Cabinet vinden we den [*musculus Deltoides*] driehoekigen spier, die by ons alle dagen den zwaarsten arbeydt verrigt; alhier toone ik aan, dat den zelven niet alleen uyt drie, of vier, maar uyt vyftig, of zestig [*lacertae*] spiertjes

bestaat, 't welk geen een Autheur zoo klaar en onderscheydentlyk, als ik hier, voorgestelt heeft.

Ten vierde. Wat de pezen en banden van ons lichaam aanbelangt, dewelke zo lang voor bloedeloze deelen gehouden zyn, dezelve vertoone ik in deze verzameling roodt, als of ze met bloedt vervult waren, 't geene my de nooyt volpreze opvulling der vaten geleert heeft.

Ten vyfde. Toone ik ook aan, dat iemant door een byzondere konstgreep uyt het bloedt van een mensch, of andere dieren, bastaartvliezen maken kan, zo natuurlyk, dat iemandt zeggen zou, deze vliezen zyn uyt het lichaam van een mensch genomen! Een zodanig vlies wordt 'er in deze verzameling vertoont: 't zelve is toebereydt alleen door 't bloet te roeren met een afgebroke takje van zeker gewas; Ik hebbe ook aangemerkt, dat het bloet door een doorgaande wondt van den buyk uytgestort, en van zyn olie berooft, diergelyks ons vertoont, wanneer 't zelve door de gestadige [*motus peristalticus*] t'zametrekkende beweging der darmen zodanig geroert, geschut, en verandert is. 't Zelfde hebbe ik ook gezien in de doorgaande wonden van de borst, alwaar 't bloet door de gestadige werking van de Long in 't inademen zo tegennatuurlyk verandert wort.

Ten zesde. Indien iemant begeert te zien, hoe wonderbaarlyk een *nagebleve Moerkoek* (waar van ik onlangs opzettelyk gehandelt hebbe) die uyt loutere bloetvaten en vliezen t'zamegestelt is, in [*hydatides] waterblaasjes* kan werden verandert; 't welk men voor dezen onmogelyk geoordeelt heeft; hy kome tot my, als dan zal ik 't hem zo duydelyk, als 't middagligt, aantoonen. Wanneer ik dit voor vele Jaaren aanmerkte, hebbe ik wel veele tegenstrevers gekregen; maar nu overtuygt zynde van de waare reden van deze aanmerking, zwygenze alle stil.

Ten zevende. Ik beware een doosje, waar in besloten is een

bladt van de doornige Americaansche Aloë, aan wiens uyterste zapvaatjes, wy op verscheyde plaatzen door een vergrootglas zien, dat een vaatagtig moes gehegt is; zo datwe moeten bekennen, dat dit moes een t'zamenstelling van aan een geschakelde zapvaten is. Als ik deze zaak voor de eerstemaal zag, stondt ik verstelt, om dat het maakzel der vaten van ons lighaam, die in moes veranderen, ook op de zelfde wyze gestelt is. Ik twyffele derhalven nu niet meer over de gesteltenis, verandering, en overeenkomst dezer vaten; dog van die vaten, dewelke niet in een moes, maar in een fyne donzigheydt als van een spinnewebbe eyndigen, kan ik 't zelfde nog niet verzekeren.

Ten achtste. Wy zien ook in dit Cabinet het Geraamte van een *Zuykerpeer*, 't welk, in de zonneschyn gezien zynde, de zelfde figuur behouden heeft, die het van de natuur hadde. Het maakzel van deze Peer is overal met duyzende van zapvaatjes voorzien. Maar deze vaten lopen tot de [*uterus pyri*] baarmoeder van de Peer, hedendaagsch alzo genaamt. Dit voorwerp pryst zyn meester boven alle de andere, en 't is by my ook in een groote achting.

Zo nuttig, zo edel, ja byna nootzakelyk, is de ontleding der gewassen! Zie daar, nu ziet men, dat 't zamenstel der vaten in de gewassen overeenkomt met de t'zamenstel der vasten in een mensch! Deze zyn myne bezigheden geweest, *Voortreffelyke Heeren*, terwyl ik in eenigen tydt geen doode lichamen na myn begeerte heb konnen bekomen. Het behaagde my toen, al myn ledigen tydt tot het onderzoeken van de gewassen te besteden: want het is my onmogelyk, eenen dag, zonder iets te doen, voorby te laten gaan.

Behalven de bovengemelde zaken, lust het my, de ontleding der *Knollen* hier nog by te voegen. Als ik de Knollen, *Voortreffelyke Heeren*, ontleetkundig onderzoeke, vinde ik zo

veele wonderwerken en geheymenissen in de zelve, dat ik 'er over verstelt sta; voornamentlyk, wanneer ik haare zelfstandigheydt overweege, dewelke zo wel uyt zapvaatjes bestaat, als onze milt, lever, nieren, en andere deelen; of zulks wel ooyt aangemerkt is, oordeelt, verzoek ik, gyl. zelfs. Maar nu wordt die ongehoorde zaak in dit Cabinet aangewezen. Zal iemant vragen, of't niet raadtzamer was, het onderzoek dezer gewassen, die van geen belang zyn, en niet als uyt water en wint bestaan, na te laten? Gewisselyk niet, nademaal ik 'er verscheyde nieuwe dingen, ja een zeker zap in dezelve gezien hebbe, die my bewegen, deze edele Knollen voor te stellen, oordelende, dat zy zo wel als de Peeren, Appelen, of andere gewassen, een naauwkeurige onderzoeking waardig zyn. Gedenkt eens aan de nuttigheydt, die zy de zieke en zwakke lighamen verschaffen, en schoon de menschen haar al te veel daar mede opgevult hebben, echter hebben ze zelden de hulp van den Geneesheer van noden, daar 't in tegendeel dikwils gebeurt, dat men na 't inzwelgen van lekkernyen een Doctor moet halen. O! hoe gemakkelyk worden de Knollen verteert? Hoe lichtelyk voedenze ryke en arme? Hoe heylzaam, hoe dienstig zynze in de scheurbuyk, tering, hoeft, en sprouw? Zoudenze, dit niet tegenstaande, dan evenwel nog dien naam behouden, als of ze alleen uyt water en lucht bestaan?

Laten we nu deze loffelyke [*tubera terrae*] aardtvruchten wat nader beschouwen, en zien, hoedanig der zelver zelfstandigheydt, en maakzel gestelt is: Na een naauwkeurige onderzoeking hebbe ik dienaangaande zo veele zeltzaamheden in deze gewassen ontdekt, dat ik 'er my over verheuge; derhalven heb ik ze waardig geoordeelt, om ze in myn Cabinet te plaatzen, alwaar ze met zo veel luyster uytblinken, als of ze [*exoticae plantae*] uytlantsche gewassen waren. Ik zal eerst van de [*cauda s. slagella*] staart en [*cortex*] schil handelen, als zynde het eerste

en 't tweede deel van de Knol. Ik oordeele, dat de Knollen haar zap uyt het aardtryk krygen door de staart; en schoon deze staart en schil in de Geneeskonst dienstig zyn, echter wordenze wegens het bittere zap weggeworpen, wanneer ze op de tafel gezet worden; ondertusschen bestaat haar beyder zelfstandigheydt uyt een weefzel van zapvaten, gelyk van de Peeren, nogtans hebbenze een ander wezen en werking; derzelver uyterste vaten zyn ook met moes bedekt: deze vaten bereyden een bitter zap, dog geen water; ze trekken 't water wel uyt de gront na haar toe, maar ze bereyden daar uyt het gemelde zap, op de zelfde wys, als de [*pori bilarii*] galpypjes, door de lever verspreit, en tot het bereyden van de gal geschikt, het bloet uyt de uyteyndens van de poortader ontfangen.

Ook zie ik, dat 'er omtrent deze vaatjes duyzende witagtige vaatjes in de Knol heen lopen, en die zeer konstig van my uytgerafelt zynde, witte zyde vertonen, 't welk zeer moeyelyk is om aldus te bereyden. Daar na zie ik 't onderscheydt tusschen de vaten van de schil en de staart, schoon ze met malkanderen gemeenschap hebben, en vereenigt zyn: want die de staart maken, gaan lynrecht op, maar zo ze de schil naderen, veranderen zy haar loop, en worden als een net in een gedraayt, waarschynelyk, om dat ze hier iets anders uytwerken: want waar toe zou anderzints zo groot een onderscheydt van loop dienen?

Wat nu het ware maakzel van de Knol zelfs aangaat; Ik zie, dat dezelve niet anders is, als een t'zamenstel van witagtige zeer zoete zapvaten, die wel kort zynde, een [*conus abscissus*] afgesnede top of kegel verbeelden, maar ook ontelbaar zyn: toen ik dit gewas tot een geraamte bragt, droop 'er onder 't bereyden een lymagtig zap uyt, gelykerwys ik in zeer vele, zo niet in alle gewassen, dewelke ons voeden, zou konnen vertonen.

2. Onder het bereyden heb ik ook een wit-wyagtig vogt aangemerkt, 't welk my ook menigmale gebeurt is, wanneer ik de wortelen van [*malva*] kaasjesbladeren handelde.
3. Bevinde ik, dat deze Knollen in myn vogt gelegt, van dag tot dag gelyk als van hare zelfstandigheydt verliezen, en vernietigt worden.

Dit was 't, *Voortreffelyke Heeren*, 't geene ik na 't uytgeeven van myne laatste oeffeningen op nieuws heb uytgevonden, en dat ik voor Ul: oordeel openlegge. Leeft lang gezont tot nut der Wetenschappen, en volhardt my als uwen Medebroeder te beminnen.

Vaart wel!

Amsterdam den 20. July, in 't
Jaar onzes Heeren. 1728.

FREDRIK RUYSCH.

Vernieuwde oeffeningen,
Ofte het nieuwe ontleetkundige cabinet,
Uytgegeven na de laatste Oeffeningen.

De Eerste Plank.

N°. I. Een kleyne Zuylvoet, en op 't zelve een stukje van de Nageboorte van een Vrouw, waar van de bloetvaten zeer fraay opgevult zyn.

N°. II. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een stukje van 't middelrift van een Mensch, 't welk door de slagaderen zodanig gevult is, dat de uyteyndens der vaten tot aan 't eynde toe zichtbaar voorkomen.

N°. III. Een Vles met vogt opgevult, en daar in een stukje van de opperhuydt, en 't netwyze lichaam, genomen uyt een halve Morinne.

N°. IV. Een Vles met vogt, waar in de vrucht van een Mensch, een duym groot, zeer net bewaart wort, hangende aan den navelstreng en 't vlies *Amnios*, geplaatst tusschen het Gewas *Asclepiades African: Aïzoides*, van *Tournefort.*

N°. V. Een Vles met vogt, en in dezelve een kleyne Indiaansche Slang, een *Brilslang* genaamt, te Zylon *Naja*, en by de Portugeezen *Cobras de Capello*; Ziet hier over na *Rajius* in Synops. Animal. 330. en *Hermannus* in Musaeo Zeylan. N°. 98.

N°. VI. Een Vles met vogt, waar in een zeer wit stukje van de huyt van de mam van een Morinne, waar aan nog vast zit, en van afhangt een zeer zwart gedeelte van 't netwyze lichaam, als mede van de asgraauwe opperhuydt.

N°. VII. Een Vles met vogt, en daar in de vrucht van een Mensch, hebbende zyn natuurlyke couleur, omtrent van vier maanden druchts na de ontfanging, leggende boven een stuk van de Moerkoek, wiens bloetvaten vervult zyn: en op dat het kindtje verbeelden zou [*cephalaea*] zware hooftpyn te hebben, leunt het met zyn hooftje op de regter hant.

N°. VIII. Een Zuylvoetje, en boven 't zelve een naalde, waar op een bondelke haayr zit, t'zamegestelt uyt eenige zeer kleyne haayrtjes, voortgekomen onder de huydt, omtrent de wortel van de neus, en dat uyt een jong Meysje: de gemelde haayrtjes t'zamegevoegt zynde, zyn niet dikker als een draadt, en worden vereenigt door een lymige of papagtige stof; 't welk my gelegentheydt gegeven heeft, om te denken, of dit gebrek niet te rekenen is onder een [*atheroma*] papgezwel, gelegen onder de huydt? om 't zelve weg te nemen, is 'er wel een ervare Heelmeester bygehaalt geweest, die, verscheyde hulpmiddelen vruchteloos in 't werk gestelt hebbende, eyndelyk [*caustica*] brandende geneesmiddelen gebruykt heeft, waar door de quaal wel voor een tydt scheen herstelt te zyn, dog de Lyderesse stortte daar na wederom in, en dat heeft eenige Jaren achter een geduurt, tot op dezen tydt toe: maar nu komt twee of driemaals in 't Jaar, alleen door 't drukken van de voorste vinger, de gemelde bondel haayrs te voorschyn.

N°. IX. Een groote Vles met vogt opgevult, bevattende het hooft van een versch gebore Kindtje, welkers opperste gedeelte van de Pan afgenomen, en de herssenen uytgehaalt zyn: deszelfs aangezicht vertoont zich zo fraay in onze ogen, dat het schynt te leven.

N°. X. Een Vles met vogt, waar in een bal van een Mensch, naauwkeurig uytgerafelt, en zeer wit van couleur, besloten is; deszelfs vaatjes hebben zodanig een gesteltenis, hoedanig in 't gehele lichaam, ten opzichte van den slangswyzen loop, nergens gevonden wordt.

N°. XI. Een byzonder Zuylvoetje, voorzien met verscheyde [*organa auditus*] gehoor tuygen, namentlyk het slekkenhuys met het schot, doolhof, de drie pypen, het eyronde, en 't kringronde gat.

N°. XII. Een zeer groot glas met vogt, waar in een groot hooft van een Jonge, omtrent aght of negen Jaren oudt, begrepen is, zo fraay van gedaante, als of 't leefde, alleen uytgenomen de oogen, dewelke zo konstig uyt glas gemaakt zyn, dat ze natuurlyke oogen verbeelden; de herssenen zyn hier ook uytgehaalt, zo dat de gezichtzenuwen met haar zeer fyn bekleetzel, 't welk met zeer kleyne slagadertjes voorzien is, duydelyk te voorschyn komen.

N°. XIII. Een groot stuk van een mensche Hart in vogt bewaart,

alleenlyk, op dat het inwendige wonderbare maakzel te voorschyn zoude komen: een tak van den Goäsche Geneverboom achter het voorwerp leggende, drukt het zelve na de want van 't glas toe.

N°. XIV. Een glas met vogt den arm van een menschelyke vrucht bewarende, dewelke nog schynt te leven, in wiens handt vast gehouden wort het Hart van een kindt, waar van de slagaderen zeer fraay opgevult zyn.

N°. XV. Een glas met vogt, waar in een stuk van den endeldarm uyt een Mensch; in 't zelve zyn de zenuwtepeltjes zichtbaar; achter dit voorwerp is een wilde appeldragende roos geplaatst, om 't zelve tegen de want van 't glas te drukken.

N°. XVI. Een glas met vogt, waar in een gedeelte van 't dunne herssenvlies, welkers slagaderen tot haar uyteyndens toe vervult zyn, waar by legt de *Murucuia van Piso.* Zie zyn Boek op de 70. en 71. bladtz.

N°. XVII. Een doosje, en daar in begrepen een moot van een Mannelyke roede, waar in te zien is een dubbelde bant der groote zenuwagtige spongieuse lichamen, 't welk iets zeltzaams is.

N°. XVIII. Een stuk van een Mannelyke roede, waar in een hoop zenuwtepeltjes, door de oppervlakte van 't hooftje der roede lopende, en daar buyten uytpuylende, te zien is, en dat in vogt.

N°. XIX. Een Vles met vogt, bevattende een stuk van 't bekleetzel van een Walvistong, met het netwyze lichaam; hier by heb ik een stuk van zeer zeltzame gekrulde Kool gedaan, die ik nooyt gezien hebbe.

N°. XX. Een voetje, en op 't zelve een stuk van den omgewonden darm uyt een Mensch; 't welk door de Poortader opgevult is.

De Tweede Plank.

N°. XXI. Een voetje, en op 't zelve een gedeelte van een 's mensche middelrift; welkers vaten tot het uyteynde toe opgevult zyn.

N°. XXII. Een voetje, en boven op 't zelve een stuk van een omgekeerde en opgeblazen darm, waar door de zenuwagtige rok celluleus geworden is.

N°. XXIII. Een voetje, en daar op een stuk van een Kalfsmilt, welkers opvulling door de slagader geschiet is; deszelfs moesagtige zelfstandigheydt weggenomen zynde, vertonen zich de vezelen of draden, de groeven of sleuven, en opene plaatzen, al te onvoorzigtig celletjes of huysjes genaamt, nademaal 'er eygentlyk geen holle vliesjes gevonden

worden, maar alleen draden of vezels, tusschen welke het Moes zich onthout.

N°. XXIV. Een Vles met vogt, bewarende een stuk van een mannelyke roede; waar van de opvulling met een rode waschagtige stof door de slagader gedaan is. De drie zenuwagtige spongieuse lichamen komen alhier te voorschyn: het bovenste gat is een gedeelte van de ader, en het onderste de pisweg.

N°. XXV. Een Vles met vogt, waar in vervat is een Arm van een Jonge, schynende nog te leven; in dezelve wort vastgehouden een stuk van een menschelyke Moerkoek, welkers vaten tot het uyteynde toe vervult zyn.

N°. XXVI. Een Vles met vogt, waar in een stuk van den omgewonden darm uyt een Mensch; welkers vaten vervult zyn door den darmscheyls slagader; op dat de binnenste gedaante van dit voorwerp tegen de want van 't glas zou komen, wordt het door een tak van de passiebloem daar na toe gedrukt.

N°. XXVII. Een Vles met vogt, waar in de grootste toon van de voet van een Mensch, van dewelke afhangt het netwyze lichaam, en de opperhuydt, op dat de zenuwtepeltjes buyten de huyt eenigzints uytpuylende, te voorschyn zoude komen.

N°. XXVIII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van den Endeldarm uyt een Jongeling: deszelfs vaten zyn met een rode waschagtige stoffe opgevult: in de binnenste gedaante ziet men de [*cryptae s. lacunae Boerhaavianae*] Boerhaaviaansche groeven, of holtens, by andere klieren genaamt, in de welke een lymagtig vogt, dienende om den gemelden darm te bestryken en glat te maken, gemaakt en afgeschyden wordt.

N°. XXIX. Een Vles met vogt, bevattende eenige losgemaakte spierdraden, zynde fynder als spinnewebben; deze spierdraadtjes hangen in een takje van doornagtige pimpernel, op dat men ze des te klaarder zoude konnen zien.

N°. XXX. Een Vles met vogt, waar in de darmpjes van een onvoldrage kindtje; welkers bloetvaten in 't geheel vervult zyn, zo dat ze zeer roodt zich vertonen: boven op 't dekzel van dit glas vindt men een kleyn Zuylvoetje, waar op een [*Vmbella floris Ammi Majoris*] kransje van de grote Ammi geplaatst is.

N°. XXXI. Een Vles met vogt, in welke begrepen is een stuk van de Moerkoek uyt een Vrouw; waar van de bloedtvaten, die de Moerkoek uytmaken, wonderbaarlyk opgevult zyn, zo dat de fynste uyterste eyndens in 't gezicht komen, en 't klaar blykt, dat 'er geen byzondere klieren in de Moerkoek gevonden worden.

N°. XXXII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een 's mensche Nier besloten is, die nog schynt te leven; in dezelve komen twee of drie niertepeltjes, door 't mes een wynig opengesneden, te voorschyn, en hangen nog in de pypjes van 't bekken. Een tak van de Oostindische *Moldavica* drukt het voorwerp na de want van 't glas toe, op dat het wat duydelyker gezien zou konnen worden.

N°. XXXIII. Een Vles met vogt opgevult, waar in men ziet een van de Moerkoeken uyt een Koe: de vaten van dezelve zyn zo verre vervult, dat de uyterste eyndens, die zo fyn als een spinnewebbe zyn, in 't gezicht komen.

N°. XXXIV. Een Vles met vogt, en daar in een bastaartvlies, van my door 't schudden of omroeten uyt het bloet van een mensch, na een aderlating gemaakt.

N°. XXXV. Een Vles met vogt, en daar in de opperhuydt, en netwyze lichaam van de handt van een kindt, een hantschoen verbeeldende, waar aan de nagels nog vast zitten: hier by is gedaan de Zeylonze *Momordica*, met een roode vrucht.

N°. XXXVI. Een Vles met vogt, waar in de tong van een Jonge, met de natuurlyke couleur voorzien, in welke de tongtepeltjes gezien worden, als mede het strotklapje; hier by is een takje van [*eryngium*] kruysdistel geplaatst.

N°. XXXVII. Een Vles met vogt, waar in besloten is een gedeelte van 't dunne herssenvlies van een versch gebore kindtje; de slagaderen van dit vlies zyn met een roode stoffe opgevult, waar door ze zeer rood te voorschyn komen.

N°. XXXVIII. Een Vles met vogt, waar in de groote toon van een oude Vrouw: de opvulling is gemaakt door de slagader, waar door de zenuwtepeltjes onder de nagel zeer roodt in 't gezicht komen. Het oppervel en 't netwyze lichaam zyn zeer wit, 't welk een klaar bewys is, dat nog de opperhuydt, nog 't netwyze lichaam met bloetvaten voorzien zyn.

N°. XXXIX. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een stuk van een Schaaps Long, zodanig toebereydt, dat 'er zeer veele longblaasjes gezien konnen worden. Het voorwerp is roodt van couleur, wegens de opvulling der vaten.

De Derde Plank.

N°. XL. Een langwerpige Doos, waar in eenige by malkander gevoegde [*lamellae*] blaatjes of schelfertjes van een boomgewas, namentlyk

Japansche kaasjesbladeren, zeer witte zyde verbeeldende; en zyn niet anders als verdroogde zapvaten, die men wegens de droogte vezels noemt, dog zyn alhier tot blaatjes geschikt.

N°. XLI. Een Doosje, waar in een stuk van een omgekeerden en opgeblazen omgewonden darm uyt een Walvis, zo dat de zenuwagtige rok opgeblazen zynde, celluleus is geworden.

N°. XLII. Een voetje, en boven op 't zelve een Vaandel, gemaakt uyt de opperhuydt van de voetzool van een zwaarlyvige Vrouw; daar in is 't onderscheydt te zien, 't welke gevonden wordt onder de voetzool, en alwaar 't daar van afgeweken is.

N°. XLIII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een groot stuk van een 's menschen Lever; wiens opvulling door de holader gedaan is. Een twee couleurige doorn betekent de oppervlakte van 't bultige gedeelte, alwaar de [*acini rotundi*] ronde korreltjes of peukeltjes ongeschonden zyn; maar in 't tegenovergestelde gedeelte zyn zy door 't mes gequetst. Dit voorwerp is een van 't beste.

N°. XLIV. Een Zuylvoet, en daar op een stuk van een Kalfsmilt; 't zelve is door de slagader opgevult; 't is mede een zeer fraay voorwerp.

N°. XLV. Een Zuylvoetje, waar op een Coupel, gemaakt uyt een omgekeerde en opgeblazen omgewonden darm, en dat uyt een zwaarlyvige oude Vrouw: de zelve is door de holader opgevult; en is zeer fraay om te zien, wegens de nettigheydt van 't voorwerp, en den byzonderen loop der vaten.

N°. XLVI. Een Zuylvoetje, en daar op een stuk van een mensche huyt, waar van de slagaderen met een roode waschagtige stoffe opgevult zyn. In dit voorwerp komen de tepeltjes in 't gezicht. De binnenste gedaante wort met een zwart stipje getekent, en aldaar ziet men afgesnede zenuwtepeltjes, die van andere verkeerdelyk klieren genaamt worden.

N°. XLVII. Een Zuylvoetje, en daar boven op een stuk van de neus van een versch gebore Kindtje, door welkers bekleetzel slagaderen, voorzien met een byzondere loop, verspreydt worden.

N°. XLVIII. Een Zuylvoetje, waar op gezet is een mannelyke roede. Een tweeverwige doorn, zynde de grootste, betekent het groote zenuwagtig spongieus lichaam; maar het kleyne gemelde lichaam, voor zo veel 't het hooftje van de roede uytmaakt, wort aangewezen door een speldeknop, die met een wit vlokje bekleet is; de pisweg wort met een bloote speldeknop aangetoont; de celluleuze rok kent men door twee

kleyne doorntjes; en ten laasten, wordt de dunnigheydt van de huydt met een zwart stipje onder het dunste doorntje betekent.

N°. XLIX. Een Zuylvoetje, en daar op een deel van de mannelyke roede; in 't welke de drie zenuwagtige spongieuze lichamen met een roode waschagtige stoffe opgevult zyn: deszelfs celluleuze rok, onder de huydt gelegen, is door 't opblazen zichtbaar geworden: daar en boven komt de huydt zo dun als papier te voorschyn.

N°. L. Een Zuylvoetje, waar op staat een moot van een mannelyke roede. De twee groote zenuwagtige spongieuze lichamen, leggende onder de huyt, zyn met wint opgevult; daar en boven wordt hier ook het middelrift van de roede gezien.

N°. LI. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve geplaatst een stuk van een Kalfsmilt, van zyn bekledent vlies ten eenemaal ontbloot. De opvulling is gedaan door de slagader.

N°. LII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een Vaandel, gemaakt uyt een mensche huydt, zynde zeer root wegens de opvulling der vaten, dewelke door het bovenste of 't buytenste gedeelte heen loopen: De vaten, die hier ter plaatze loopen, verschillen veel van die, dewelke door 't binnenste gedeelte verspreit worden, om dat deze niet behoren tot de huydt, maar tot het celluleuze vlies, 't welk iemant gemakkelyk zou konnen bedriegen.

De Vierde Plank.

N°. LIII. Een Vles met vogt vervult, bevattende de vrucht van een Schaap, hebbende de grootte van een pink, hangende van zyn eyge vlies Amnion af, en zwemmende in zyn eyge natuurlyke klaare vogtigheydt, zo dat het zelve zeer duydelyk in 't gezicht komt.

N°. LIV. Een Vles met vogt, waar in begrepen is een [*embryo*] kleyn schepzeltje van een Konyn, van agt dagen, zo groot als een gerste koorntje, hangende van de navelstreng, en 't eerste beginzel van de Moerkoek.

N°. LV. Een Vles met vogt vervult, en daar in een groot stuk van een breede worm.

N°. LVI. Een Vles met vogt, waar in een bevrucht eytje, uyt de baarmoeder van een Vrouw voortgekomen, hebbende de grootte van een Notemoscaat: uyt het vlies chorion spruyt volkome het eerste beginzel van 't Moerkoekje. Dit voorwerp heb ik nog niet geopent, zo dat ik niet wete, wat 'er van binnen in gesloten is, en hoe langen

tydt de Moeder zulks in de Baarmoeder gedragen heeft. 't Is een zeer zeltzaam Voorwerp.

N°. LVII. Een Vles met vogt, waar in [*suscèptio intestini Ilei Verminosa*] een inschieting van den omgewonden darm, door Wormen veroorzaakt, genomen uyt een Jonge. De Bloetvaten van dit stuk darms zyn opgevult.

N°. LVIII. Een Zuylvoet, en boven op 't zelve de voet van een Jongeling, hardt gebalsemt, en zeer root, wegens de opvulling der bloetvaten, gedaan met een roode waschagtige stoffe.

N°. LIX. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van de opperhuydt, het netwyze lichaam, en de huydt, genomen uyt een Zwartinne. Staat te letten, dat dit voorwerp afhangt van de opperhuydt en 't netwyze lichaam, welkers buytenste gedaante, de opperhuydt is, zynde van een asgraauwe couleur, en de binnenste gedaante, die zwart is, het netwyze lichaam: het onderste gedeelte, van de gemelde bekleetzelen afhangende, is de huydt, en schynt ons hier eenigzints zwart te zyn, 't welk zy van de opperhuydt gekregen heeft, dewyl de huydt van natuur zeer blank en wit is.

N°. LX. Een Vles met vogt, en daar in het geraamte van [*malum armeniacum*] een Abricoos, wiens gesteltenis der vaten veel verschilt van die der Peeren en andere vruchten.

N°. LXI. Een groote Vles, waar in een onvoldrage Kindtje van omtrent agt Maanden dragts, schynende nog te leven; met het hooft nederhangende, en toegesloote oogen, verbeelt het te slapen; en met zyn handen hout het een stuk van een ontvliesde losgemaakte Kalfs milt vast.

N°. LXII. Een Vles met vogt, waar in begrepen is een Armtje van een onvoldrage Kindtje, schynende nog te leven; bezyden dit is de opperhuydt van dezelfde handt, en 't netwyze lichaam, zeer aardig een handtschoen verbeeldende, gelegen, zynde de nagelen zelfs daar aan gebleven. Dit voorwerp is zo fraay om te zien, dat het de oogen van alle aanschouwers tot zich trekt. Hier by is geplaatst het gewas, [*balsamina Mas Zeylon. fructu longo flavo*] Zeylons Mannetjes balsemkruydt met een lange geele vrucht.

N°. LXIII. Een Vles met vogt, waar in het geraamte van een Knol, van welke de staart afgenomen is.

N°. LXIV. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van 't dunne herssenvlies van een onvoldrage Kindtje, omtrent van agt Maanden dragts, waar van de slagaderen zeer mooy opgevult zyn.

N°. LXV. Een Vles met vogt, en daar in een stuk van de Milt van

een Vryster, omtrent vyfentwintig Jaren oudt, zonder opvulling toebereydt; de uyteyndens der vaten verbeelden penceelen. Dit voorwerp is my zeer dierbaar, om redenen, die ik hier verzwygen moet.

N°. LXVI. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een kleyne moot van een Walvis roede, waar in men ziet, hoe groote overeenkomst 'er is tusschen deze, en die van een Mensch. De gaten in den omtrek zyn de afgesnede zeer talryke bloetvaten.

N°. LXVII. Een glas met vogt, waar in vlezige vezelen, in zeer fyne donzige vezeltjes gescheyden, besloten zyn; deze vezeltjes zyn zo teder, dat ze het spinrag te boven gaan.

N°. LXVIII. Een Zuylvoet, en op 't zelve de maag van een onvoldrage Kindtje van omtrent zes Maanden dragts. De opvulling is geschiet door de slagader, waar door deze maag zeer roodt geworden is.

N°. LXIX. Een Zuylvoetje, waar op een halve Long van een onvoldrage Kindtje, met het hardtje, gestelt is; welkers slagaderen zeer net zyn vervult. Het zwarte stipje betekent een gedeelte van 't middelrift.

N°. LXX. Een Vles met vogt, bewarende een stuk van een doodtshooft van een Kalf, en daar in het Wondernet; de slagaderen, die dit net uytmaken, zyn zeer fraay opgevult, waar door 't voorwerp ook zeer hoog roodt geworden is. Ik heb 't zelve genomen uyt een Kalf, 't welk wel een half Jaar lang na zyn doodt in de baarmoeder van de Koe gedragen was, waar van de geschiedenis te lezen is in myne verhandelingen van de Moerspier, en de tegennatuurlyke vastzitting van de Moerkoek.

N°. LXXI. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een stukje van den Kronkeldarm. De opvulling is gedaan door de holader. Merk aan, hoe veel deszelfs gesteltenis verschilt van die, dewelke men vint, als de opvulling door de Poortader gedaan is.

De Vyfde Plank.

N°. LXXII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een stuk van de Africaansche Aloë, op 't welk een wit geraamte van een Muys springt. Merk, dat in de bladeren van dit gewas alle de zapvaten volgens de lengte loopen, zonder een zichtbare verspryding van takken.

N°. LXXIII. Een Vles met vogt, bevattende den Arm van een onvoldrage Kindt, een levendige Arm verbeeldende, in wiens handt een stuk van een Kalfsmilt vastgehouden wort.

N°. LXXIV. Een Vles met vogt, en daar in een ongebore Kindtje

van omtrent drie Maanden dragts; in 't zelve ziet men in plaats van de neus een stukje vleesch, gelyk als een snuyt; hier by is geplaatst een tak van een gewas uyt het Eylant *St. Jago*, namentlyk [*lotus flore pullo*] klaveren met een bruyne bloem.

N°. LXXV. Een Vles met vogt, waar in begrepen is een stuk van de Miltslagader van een Kalf, met een roode waschagtige stoffe vervult: op verscheyde plaatzen wort 'er nog een moesagtige zelfstandigheydt aan de uyterste takjes gehegt, maar op andere plaatzen wort die niet gevonden; en zo zien we, dat de takjes eyndigen in de gedaante van eenigzints verslete penceelen.

N°. LXXVI. Een Vles met vogt, en daar in een uytgerafelde of losgemaakte bal van een Mensch; de vaatjes, die den bal uytmaken, zyn byzonder fyn. Dit voorwerp is mede een van 't beste.

N°. LXXVII. Een Vles met vogt, en daar in de Arm van een ongebore Kindtje, die nog schynt te leven; in 't hantje wort een stukje van 't dunne herssenvlies van een ander kindtje vastgehouden, van welke de slagaderen met een roode stoffe opgevult zyn.

N°. LXXVIII. Een Zuylvoet, en op 't zelve een halve Milt van een Mensch. De opvulling is gedaan door de ader: de moesagtige uyteyndens van deze ader vertoonen zich zo wonder fraay, dat ik oordeele, onmogelyk te zyn, dat een Plaatsnyder dezelve na behooren door figuuren kan uytdrukken.

N°. LXXIX. Een Vles met vogt, in de welke begrepen is de huydt van de voetzool, met de opperhuydt, en 't netwyze lichaam, uyt een Europiaansche Vrouw genomen: de buytenste gedaante is 't netwyze lichaam, zynde geelagtig. Onder dit voorwerp vint men een ander stuk van de huydt van de voetzool, wiens buytenste gedaante de opperhuydt is. Hier by legt [*herniaria*] duyzentkoren.

N°. LXXX. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een roodt stukje van de huydt, genomen uyt een Jonge. De slagaderen vervult zynde, komt der zelver loop zeer fraay te voorschyn. Dit Voorwerp is van 't beste zoort.

N°. LXXXI. Een Vles met vogt, in zich onthoudende de schil van een Peer, genaamt *Poire Sinjoor*, wiens uytwendige oppervlakte met onnoemelyke peukeltjes bezet is, gelyk onze huydt met zenuwtepeltjes: in de binnenste gedaante in tegendeel komen de uyteyndens der zapvaatjes te voorschyn, dewelke in de gemelde peukeltjes schynen te eyndigen: dit alles moet men in de zonneschyn, met een vergrootglas beschouwen.

N°. LXXXII. Een Zuylvoetje, op 't welke een Vaandel gezet is, gemaakt uyt de huyt van een Kindt, waar van de slagaderen opgevult zyn. 't Is aanmerkenswaardig, dat men in het voorwerp, schoon 't hoog roodt is, zo 't zelve tegen 't licht bezien wort, nogtans naauwlyks een slagaderlyk takje ontmoet; maar van ter zyde beschouwt zynde, komen 'er duyzende takjes in 't gezicht.

N°. LXXXIII. Een Vles met vogt, in welke begrepen is een gedeelte van 't dunne herssenvlies, genomen uyt een mensch: in 't zelve blykt klaar, dat het (schoon 't zeer dun is) een celluleuzen rok heeft: ook ziet men op verscheyde plaatzen, dat de waschagtige stoffe zich in den gemelden rok ontlast heeft.

N°. LXXXIV. Een Zuylvoetje, waar op een halve Nier van een mensch gezet is: de opvulling is door de slagader gedaan.

N°. LXXXV. Een Vles met vogt, vervattende een gedeelte van den tepeligen rok van de maagpyp of slokdarm uyt een groote Schiltpadde. Dit voorwerp heeft een groote overeenkomst met den rok van 't binnenste der wangen, en tong van een Koe. Alle deze tepeltjes hebben een vast, hardt, en puntig [*epithelia*] bekleetzel: hier by legt een gewasje, *Goaäsche Genever* genaamt.

N°. LXXXVI. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een gedeelte van den nugteren Darm uyt een mensch, zynde door de Poortader gevult.

N°. LXXXVII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van de huydt, met de opperhuyt, en 't netwyze lichaam, uyt een Zwartinne. Het bovenste zeer witte gedeelte, is de huydt, en 't onderste, de opperhuyt en 't netwyze lichaam; de opperhuyt is asgraauw, maar 't netwyze lichaam zeer zwart.

N°. LXXXVIII. Een Zuylvoet, en op 't zelve het hart, en de Long van een kindt, beyde hardt gebalsemt, en door de slagader gevult. Dit alles is in zyn natuurlyken staat gebleven.

N°. LXXXIX. Een Vles met vogt, waar in een fraay geraamte van een Peer.

N°. XC. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een stuk van den nugteren Darm, genomen uyt een Jongeling, waar in men naauwlyks oogluykende klapvliezen of [*juga*] latten zien kan, 't welk in dien ouderdom natuurlyk is. Dit Voorwerp pronkt met een hooge roode couleur, wegens de opvulling der slagaderen.

De Zesde Plank.

N°. XCI. Een Zuylvoetje, waar op geplaatst is een stuk van 't Vlies chorion, met een gedeelte van [*cotyledons. acetabulum uterinum, aut placentula uterina*] een maatje, napje, busje, of liever moerkoekje, genomen uyt een Schaap. Dit is een zeer zindelyk voorwerp.

N°. XCII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een Schelp, die men een Kam noemt, waar in agt hoekige steentjes, uyt de galblaas van een Mensch, begrepen zyn.

N°. XCIII. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van een menschelyke Moerkoek. De opvulling is geschiet door de ader.

N°. XCIV. Een Zuylvoetje, en daar op een gedeelte van de opperhuydt uyt de staart van een Walvis, zynde zeer zwart en dun.

N°. XCV. Een Zuylvoetje, en op 't zelve de [*glandulae conglobatae s. simplices*] ronde of eenvoudige klieren onder [*parotis*] de oorklier gelegen, zynde door de slagader gevult. Dit Voorwerp is wonderbaarlyk, ten aanzien van den loop der slagadertjes.

N°. XCVI. Een Zuylvoetje, waar op een kleyn gedeelte van de huyde van [*rosmarus*] een Walrus.

N°. XCVII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een stuk van een Kalfs Milt, waar van de opvulling door de slagader gedaan is; deszelfs loop is zo wonderbaar en fyn, dat het door figuuren naauwlyks uytgedrukt kan worden.

N°. XCVIII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een Milt van een kindt, waar van de opvulling door de slagader gedaan is; de takjes van dezelve, door de oppervlakte ziende na de Maag, verspreit, kan men door hulp van een vergrootglas zeer wel zien.

N°. XCIX. Een Zuylvoetje, waar op geplaatst is een stuk van een mensche Milt, welkers slagader opgevult is. Dit voorwerp moet men in de zonneschyn door een vergrootglas beschouwen, en daar in vinden we eenige nog niet beschrevene zaken.

N°. C. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een opgeblaze en hardtgebalsemde Waterblaas van een Jongman: dit voorwerp hout zyn ronde figuur, zonder rimpels, en heeft wegens de opvulling der slagaderen, een hoog roode couleur aangenomen.

N°. CI. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van den nugteren Darm uyt een volwassche Mensch, wiens oogluykende klapvliezen, of liever latten, zeer duydelyk te zien zyn. Dit voorwerp is zeer

roodt, en heeft na de opvulling een ongewoone hardigheydt gekregen.

N°. CII. Een Zuylvoetje, en op 't zelve het linker hartoortje uyt een Mensch, met een roode waschagtige stoffe opgevult, op dat deszelfs oprechte figuur beter gezien kan worden.

N°. CIII. Een Zuylvoetje, waar op een gedeelte van de Pisleyder van een Mensch, zynde door de opvulling der slagaderen roodt geworden.

N°. CIV. Een Zuylvoetje, waar op een kleyne tong van een onvoldrage kindtje van omtrent zes maanden dragts, zeer roodt van couleur, wegens de opvulling der vaten.

N°. CV. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van een Lever uyt een Jongeling van byna twaalf Jaren, waar van de opvulling door de slagader gedaan is. Dit voorwerp is zeer fraay.

N°. CVI. Een Zuylvoetje, waar op een in tweën gesnede Schaapsnier, gevult met een roode waschagtige stoffe. In dit voorwerp blykt het groote onderscheydt tusschen een Schaaps, en een Mensche Nier.

De Zevende Plank.

N°. CVII. Een Zuylvoetje, en daar op een stuk van de Maag uyt een Jongeling, door de slagader gevult; deszelfs loop verschilt ten eenemaal van die, dewelke men in den nugteren, of omgewonden darm bespeurt.

N°. CVIII. Een Zuylvoetje, waar op geplaatst is een spieragtige zelfstandigheydt van den Arm van een onvoldrage Kindt, ten dien eynde bewaart, op dat het wonderbaarlyk getal der opgevulde slagaderen, te voorschyn komen, en men zien zou, hoe de waschagtige stoffe gelyk een dauw door de spierige zelfstandigheydt uytgaat; 't welk iets zeltzaams is.

N°. CIX. Een Vles met vogt, bewarende een gedeelte van de herssenen, met het dunne herssenvlies bedekt, genomen uyt een mensch: de slagaderen van 't zelve zyn vervult.

N°. CX. Een Vles met vogt, waar in een halve Nier van een Mensch; het ingestoke doorntje betekent de Niertepeltjes, dewelke wegens de opvulling der slagaderen zeer roodt zyn.

N°. CXI. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een gedeelte van 't darmscheyl uyt een bejaart zeer vet mensch: door 't vet van 't zelve zyn ontelbare opgevulde bloetvaatjes verspreydt, waar door het geheele voor-

werp hoog roodt van couleur gemorden is. De klieren van 't darmscheyl, door een vergrootglas beschouwdt, vertoonen zich ook met een wonderbaarlyke loop van bloetvaten voorzien te zyn.

N°. CXII. Een Zuylvoetje, waar op een gedeelte van een hardt gebalsemde mensche Milt, welkers vaten zeer netjes opgevult zyn. Hier kan men zien, hoe groot een onderscheyt 'er is omtrent de vaten van de milt, lever, nieren, en van andere deelen. *Let wel*; het tweeverwige ingestoke doorntje betekent de uytwendige gedaante.

N°. CXIII. Een groot glas, en daar in een onvoldrage Kindtje; zynde een Jongetje, van zes of zeven maanden dragts, waar in aanmerkenswaardig is, dat het staat met geslote oogen, op dat het schynen zou als in gedagten te wezen. Ter zyde is 'er een stuk van een ongevulde Moerkoek geplaatst.

N°. CXIV. Een Zuylvoetje, waar op een Schapemilt, door de slagader opgevult, welkers uyterste eyndens zo dun als dons zyn. Dit is een zeer mooy voorwerp.

N°. CXV. Een Vles met vogt, vervattende het geraamte van een Zuykerpeer, met deszelfs moesagtige uyteyndens. Dit is een zeer fraay voorwerp, en werdt in de 2. plaat afgebeelt.

N°. CXVI. Een Vles met vogt, onthoudende vier toonen van de voet, uyt een volwassche Mensch: Waar van de opperhuydt en 't netwyze lichaam afgenomen zyn, op dat de zenuwtepeltjes van de huydt, by duyzenden buyten de huydt uytpuylende, hebbende de grootte van zantjes, te voorschyn komen zoude. Boven op het dekzel vint men een ander Vlesje, met vogt vervult.

N°. CXVII. Een Vles met vogt, waar in begrepen is een gedeelte van de opperhuyt uyt het haayrige gedeelte van 't hooft, in dunnigheydt de opperhuyt van andere deelen overtreffende, zo dat de opperhuyt in ons lichaam niet overal dezelfde dunnigheyt heeft.

N°. CXVIII. Een glas met vogt, en daar in het dunne herssenvlies van een onvoldrage kindtje. De opvulling is door de slagader geschiet. Hier moet wel aangemerkt worden, dat 'er op verscheyde plaatzen stukjes van den bast der herssenen in gedaante van moes te voorschyn komen.

N°. CXIX. Een Zuylvoet, en boven op 't zelve een halve Milt van een Mensch, van een wanschape grootte, met een geele waschagtige stoffe door de ader opgevult; in 't zelve moet men aanmerken, dat het bekleedende vlies zeer dik is, 't welk ik meermalen gezien hebbe, mogelyk van een voorgaande lichte of zware ontsteking?

N°. CXX. Een glas met vogt, waar in de Arm van een kindt, zich als levendig vertoonende, in wiens handt een stuk van den nugteren darm van een Mensch, met zyne opgevulde vaten; vastgehouden wort. Dit is een zeer mooy voorwerp.

N°. CXXI. Een Vles met vogt, waar in een groot gedeelte van een menschelyke nageboorte, zynde door de ader opgevult. Aan 't eene deel pronkt het met een hooge roode couleur, maar 't andere is nog bedekt met een wit, van my ontdekt bekleetzel, dat gedeelte, 't welk na de baarmoeder toeziet, bekleedende.

N°. CXXII. Een Vles met vogt, en daar in een gedeelte van 't vlies chorion uyt een Kalf; welkers vaten tot het uyteynde toe zeer wel met een waschagtige geele stoffe opgevult zyn.

N°. CXXIII. Een Vles met vogt, en daar in [*apium foeniculi marini folio*] Juffrouwmerk of Zelery met een blat van Zeevenkel, waar van afhangt een kleyn menschelyk schepzeltje, zodanig gedrukt, dat het zyn natuurlyke gedaante verlooren heeft.

N°. CXXIV. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een halve Nier van een Mensch, door de ader opgevult, en zo hardt, als hout, gebalsemt.

N°. CXXV. Een Zuylvoetje, waar op gezet is een stuk van een Kalfs Milt, wiens slagader zo naauwkeurig opgevult is, dat de uyteyndens, door een vergrootglas beschouwdt, wolkjes verbeelden.

N°. CXXVI. Een Zuylvoetje, waar op een halve mannelyke opgeblaasde roede geplaatst is. De grootste tweeverwige borstel betekent het andere gedeelte van 't groote zenuwagtig spongieus lichaam, en boven deze is een tweede borstel, het celluleuze vlies, gelegen onder de huyt, aanwyzende: De kleynste vertoont een gedeelte van 't kleyne zenuwagtig spongieus lichaam, het buytenste gedeelte van 't hooftje uytmakende; de stompe borstel betekent een door konst gemaakte (namentlyk door opblazing) [*paraphymosis*] Spaansche kraag; deze borstel is onder de kroon van 't roedenhooftje gelegen. De twee roode stippen, die by een staan, beduyden den pisweg; maar het roode stip, dat alleen staat, betekent de plaats, alwaar het kleyne zenuwagtig spongieus lichaam eyndigt.

De Agtste Plank.

N°. CXXVII. Een Vles met vogt, het geraamte van een Pruym bevattende, niet door hulp van beesjes, maar door myn eyge handen zeer konstig bewerkt en toebereydt.

N°. CXXVIII. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een menschelyke nageboorte begrepen is, zynde door de slagader opgevult. De Vaten van dit voorwerp hebben een overeenkomst met de vaatjes van den bast der herssenen, namentlyk ten aanzien van de fynigheydt.

N°. CXXIX. Een Zuylvoetje, waar op een ribbe van een kindt gezet is, zynde door een weeking in een zuur vogt zodanig buygzaam geworden, dat ik 't zonder moeyte tot de gedaante van een P. heb konnen brengen.

N°. CXXX. Een Zuylvoetje, waar op een hardt gebalsemde Milt, en klierbedde van een Jongeling: de opvulling dezer ingewanden is geschiet door de slagader, en daar in kan men zien, hoe veel de vaten van de milt en 't klierbedde van malkanderen verschillen.

N°. CXXXI. Een glas met vogt, waar op een stuk van een mensche huyt, in 't welke duydelyk uytpuylende deeltjes van de opperhuydt gezien worden, van zommige [*papulae*] roodtgrondt genaamt, waar van wy in 't toekomende zullen spreken.

N°. CXXXII. Een Zuylvoetje, en daar boven op een stuk van 't Dyebeen van een Mensch, wonderbaarlyk dik geworden: mogelyk is zulks uyt een voorgaande waterzucht, of eenig ander ongemak ontstaan.

N°. CXXXIII. Een Vles met vogt, waar in een zeer fraay geraamte van een Peer bewaart wort.

N°. CXXXIV. Een Zeylonsche Zeylvliegende *Holotharius*, van den Heer *Hermannus* in zyn Zeylonsch Cabinet No. 38. beschreven, en in 't Nederduytsch een *Bezaantje* genaamt; 't is een zeer [*animalculum venenatissimum & causticum*] vergiftig en doorknagent diertje; 't welk als op de oppervlakte van de Indiaansche Zee zeylende, in couleur, namentlyk een hemelsblaauwe en roode, een regenboog, en in gedaante een opgeblaze, maar een holle blaas verbeelt. Het bovenste gedeelte verstrekt tot een Zeyl, en 't onderste, zynde met zeer lange draaden voorzien, tot riemen. 't Is in de maag van een vliegende Haring gevonden; op den bodem van de Vles vint men een Zeeluys.

N°. CXXXV. Een Vles met vogt, waar in een kleyne Baarmoeder, genomen uyt een onvoldrage kindt, van omtrent zeven maanden dragts, een Vleermuys met zyn vlerken verbeeldende; dit kindtje was in 't water onder een Rioel gevonden. In dit voorwerp, 't welk nog levendig schynt, kan men zien, hoe de inwendige mont van de baarmoeder in dien ouderdom gestelt is, namentlyk rimpelig en toegesloten.

N°. CXXXVI. Een Vles met vogt, waar in een stuk van een pees uyt een Walvis, wiens wonderbaarlyke gesteltenis alhier gezien kan worden. Achter dit voorwerp wort [*chamaesyce*] de laage duyvelsmelk gevonden, waar door 't zelve tegen de want van 't glas gedrukt wort.

N°. CXXXVII. Een Vles met vogt, waar in [*piscis pastinaca*] een Pylstaart, by *Fab. Column.* en andere beschreven.

N°. CXXXVIII. Een Zuylvoetje, en daar boven op een zeer mooy lofwerk, gemaakt uyt ontelbare zapvaten van een Abricoos.

N°. CXXXIX. Een glas met vogt, waar in een Nier met de onderhorige [*ren succenturiatus*] Bynier.

N°. CXL. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een stuk van een Mensche Lever, door de ader opgevult; de vaten daar van verbeelden in haar uyteyndens een root wolkje. Dit voorwerp is mede een van de beste.

N°. CXLI. Een Zuylvoetje, en op 't zelve een stuk van een opgevult darmscheyl uyt een Mensch, met zyne klieren.

N°. CXLII. Een Zuylvoet, waar op twee ribbens met de zeer roode tusschenribbige spieren, genomen uyt een kindt, geplaatst zyn. In dit voorwerp kan men zien, dat de [*ossificatio*] beenwording geschiet door vezels, dewelke volgens de lengte zich uytstrekken.

N°. CXLIII. Een Vles met vogt, waar in een Miskraam, namentlyk een kleyn menschelyk schepzeltje, hebbende de grootte van een speldekop, van 't eynde van de navelstreng afhangende. In 't zelve moet men aanmerken; *ten eerste*, dat het schepzeltje mismaakt is, en met een zwart doorntje getekent wort: *ten tweede*, dat de navelstreng nog vastgehegt is aan 't eerste beginzel van 't Moerkoekje, zynde met zwart geronne bloet bedekt. *Ten derde*, dat het voorwerp in 't geheel zwart is, 't welk men gemeenlyk, dog onvoorzigtig, in 't Nederduytsch *[placentula] het Moertje* noemt; dewyl het geheele voorwerp byna niet anders is als geronne bloet, welk voor een Moerkoekje gehouden is.

N°. CXLIV. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van den omgewonden Darm met een byzondere vertrekje, uyt een Mensch genomen, gezet is. Het tweeverwige doorntje betekent het gemelde vertrekje, waar door ontelbare opgevulde bloetvaten verspreyt worden. Zie de *Ontleeten Heelkundige Aanmerkingen.*

N°. CXLV. Een Zuylvoetje, waar op het gedarmte van een onvoldrage kindtje, opgeblazen, hardt gebalsemt, en zeer net bewaart.

Het eene zwarte stipje betekent den Endeldarm, de twee stipjes den blinde Darm, eyndigende in 't wormwyze uytsteekzel; de drie stipjes vertoonen den Kronkeldarm, en de vier stipjes den omgewonden Darm.

De Negende Plank.

N°. CXLVI. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve beyde de oogscheelen, met een stuk van een Mensche vel, door de slagader opgevult. Dit is een zeer mooy voorwerp.

N°. CXLVII. Een Zuylvoetje, en hoven op 't zelve de waterblaas van een Jongeling; waar van de bloetvaten in 't geheel opgevult zyn, zo dat dezelve uyt enkel vaten schynt te bestaan.

N°. CXLVIII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een zeer mooy lofwerk, uyt een stuk van 't dikke gedarmte van een Vrouw, gemaakt. De opvulling is door een tak van de Poortader gedaan.

N°. CXLIX. Een Zuylvoetje, waar op een stuk van een spier met de pees, wiens vaten opgevult zyn, waar door 't zeer root geworden is.

N°. CL. Een Zuylvoetje, waar op de Lever van een onvoldrage Kindtje, van omtrent zeven maanden dragts, door de slagader opgevult.

N°. CLI. Een Zuylvoetje, waar op de Waterblaas van een onvoldrage Kindtje, wiens slagader opgevult is, zynde daar door zeer root van couleur geworden.

N°. CLII. Een Zuylvoetje, waar op een zeer fraay stuk van de Moerkoek, door de navelader opgevult, welkers loop byzonder is.

N°. CLIII. Een Zuylvoetje, en daar op een stuk van een Mensche vel, 't welk vol met huyttepeltjes is: het zwarte vlakje betekent de inwendige oppervlakte.

N°. CLIV. Een Vles met vogt, en daar in het dunne herssenvlies, wiens opgevulde vaten, zo dun als dons zyn.

N°. CLV. Een Vles met vogt, waar in twee nageboortens van een Varken, die, gelyk wel in andere viervoetige dieren, met geen Moerkoekjes of napjes, maar met twee vliezen voorzien zyn; waar van het vlies chorion in zyn inwendige oppervlakte ruyg als fluweel, maar uytwendig gelyk en glat is.

N°. CLVI. Een Doosje, waar in begrepen is een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een in tweën gespleete Borstklier of Zwezerik uyt een

onvoldrage Kindtje, door de slagader opgevult. Hier aan zit een stuk van 't hartezakje vast, 't welk door de menigte van opgevulde zeer kleyne slagadertjes hoogroot geworden is.

N°. CLVII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve een fraay stuk van een Mensche Lever, door de Poortader opgevult.

N°. CLVIII. Een Zuylvoetje, en boven op 't zelve de helft van een Milt, genomen uyt een zwaarlyvige bejaarde Vrouw, door de ader opgevult. Dit is een zeer mooy voorwerp.

N°. CLIX. Een Zuylvoetje, en daar boven op een stuk van de Maag van een Jongeling, opgevult door de ader.

..*

In 't onderste gedeelte van dit Cabinet worden verscheyde Laden gevonden, waar in men de volgende zaken ziet.

In de Eerste Lade

Zyn twee Doosjes; het eene bewaart een bondeltje van zeltzame Bloemen, dewelke nog schynen te leven; derzelver grootste bloembladeren niet alleen, maar ook de kleynste ('t geene ik te voore nooyt heb konnen doen) zyn uytgebreydt. Daarenboven is de couleur ook zeer wel bewaart, alhoewel ze over veele Jaaren geplukt zyn geweest. Onder deze bloemen munt uyt de bloem van de Oostindische oprechte China-wortel, dewelke een zoort van [*senecio*] de Kruys-wortel verbeelt, als blykt uyt deszelfs wollige zaan, by dit bondeltje gelegen. Daarenboven worden hier ook gezien een takje van het Americaansche doornige kruydt *Mimosa*, als mede de groote *Xeranthemum* van de Kaap de Goede Hoop met een witte bloem, enz.

In 't tweede vint men ook een bondeltje met vreemde bloemen voorzien, waar onder uytblinkt [*fumeria*] de Duyvekervel met een witte bloem, door een zwart stipje aangewezen; als mede de *Amaranthoides* met een witte, en met een purpere bloem, uyt Africa oorspronkelyk.

In de Tweede Lade

Worden ook twee Doosjes opgesloten, met vreemde bloemen voorzien.

In de Derde Lade

Worden zes Doosjes bewaart.

In 't Eerste

Is een Hoetje, gemaakt uyt het vel van een kinderhooftje, dat door de slagader opgevult is.

In 't Tweede

Een takagtig gewas uyt een ander gewas. Ziet de I. Figuur van de Plaat, in het Antwoort op den Brief van *Vater.*

In 't Derde

Is begrepen een ander gewas uyt een ander gewas, in de gedaante van een pyp, in wiens holligheydt verscheyde groefjes, de Boerhaviaansche verbeeldende, gezien worden, als te zien is in de tweede Figuur van de Plaat, in 't Antwoort op den Brief van *Vater.*

In 't Vierde

Een zeer zeltzaam Boekje, gemaakt uyt geraamtens van boomgewassen, en dat wel blatsgewys by malkanderen gelegt, in de gedaante van een bladt papiers, zonder gekookte styfzel, lym, naalt, of draadt: tusschen de gezegde bladeren zyn geraamtens van verscheyde bladeren van bomen gelegen, 't welk 't oog van de Liefhebbers der Kruytkunde tot zich trekt.

In 't Vyfde

Is een stuk van 't dunne gedarmte uyt een versch gebore Kalf, waar van de slagader vervult is, en geeft ons te kennen, hoe groot het onderscheydt tusschen de loop en gesteltenis dezer vaten in een Kalf en een Mensch is: zou 't dan ook wel ongerymt wezen, te stellen, dat het bloet der beesten in allen deelen niet overeenkomt met dat van een Mensch? Wat my aanbelangt, ik zou van dat gevoelen niet vreemt wezen, voornamentlyk, om dat ik gezien hebbe, dat 'er een groot on-

derscheydt is tusschen de door konst gemaakte Vleeschvezelen uyt het bloet van een Mensch, en van een Kalf. Indien de Autheuren van [*transfusio sanguinis*] de overgieting van 't bloet dit wel aangemerkt hadden, ze zouden buyten twyffel zich van zo een onnut en belachelyke werk onthouden hebben.

In 't Zesde

Wort bewaart een stuk van een mensche Lever, door de holader opgevult, waar door de peukeltjes of korreltjes van de Lever duydelyk te voorschyn komen, zynde wegens het opvullen met een roode waschagtige stoffe, root van couleur geworden: wat eygentlyk zodanig een peukeltje is, kan men hier klaar zien: Maar zo de opvulling door de Poortader geschiet was, zou 'er ons een gantsch andere verschyning voorgekomen zyn; nogtans is de bereyding in die volkomenheydt, als ik gewenscht hadde, niet gelukt: want dat is byna onmogelyk om te doen.

In de Zevende Lade

Worden verscheyde Doosjes bewaart, met vreemde bloemen vervult.

Verklaring der platen.

De Eerste betekent

A.	*Het geraamte van* [hedera arborea] *Klimops bladeren.*
B.	*Het geraamte van* [populus nigra] *een zwarte Populiers bladt.*
C.	*Het geraamte van 't bladt van een Zuykerpeereboom.*
D.	*Het geraamte van* [fagus nigra] *een zwarte Beukebooms bladt.*

De Tweede vertoont het geraamte van een Zuykerpeer.

A.	*De stammen van de zapvaten.*
B.	*Een nagebleve stuk van de schil.*
C.	*Het steeltje.*
D.	*De loop der zapvaten.*
E.E.	*Het moes, of de uyteyndens der vaten.*
F.	*Het zwarte, en in zyn midden de baarmoeder van de Peer.*

De Derde wyst aan het geraamte van [*Opuntia Americana spinosa*] de Americaansche gedoornde Vygh, in vier bladen verdeelt.

A.	*Het eerste bladt.*
B.	*Het tweede.*
C.	*Het derde.*
D.	*Het vierde.*
E.E.	*De vereeniging van alle de bladen, die de stam uytmaken.*
F.F.	*De doornen.*
G.	*Een tweeverwige Americaansche Schietslang.*

[Afbeeldingen]

H
G
A
B
C
F
D
E
D

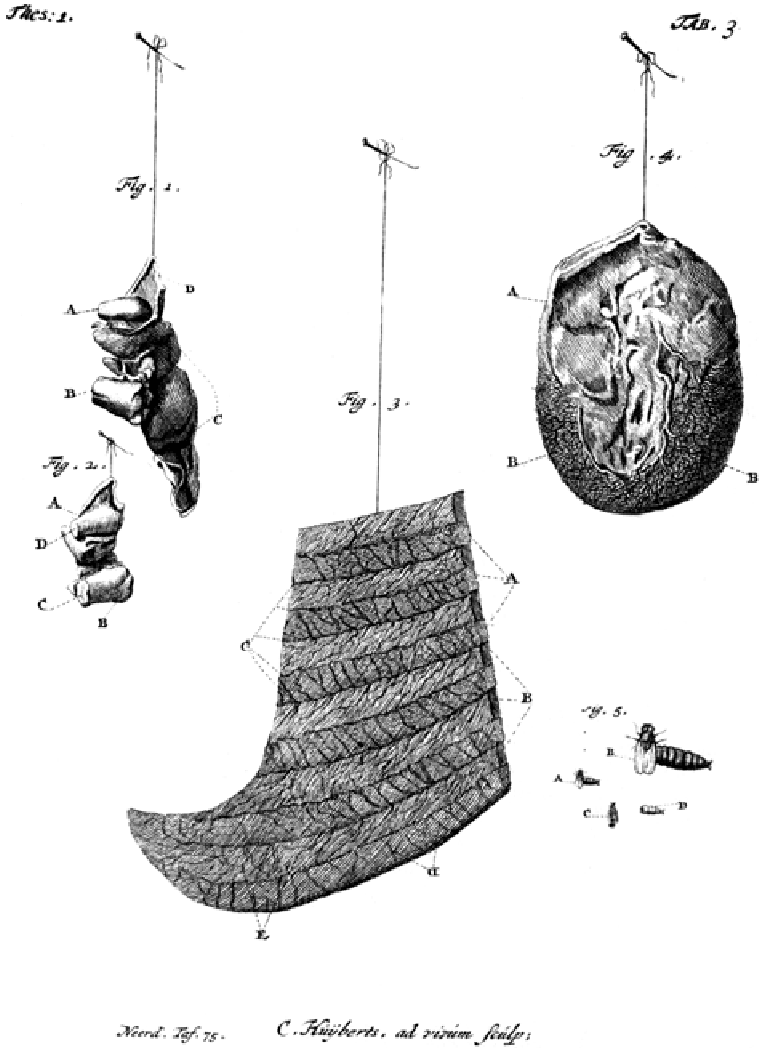
Thes: 1.
TAB. 3
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Neerd. Taf. 75.
C. Huijberts. ad vivum sculp:

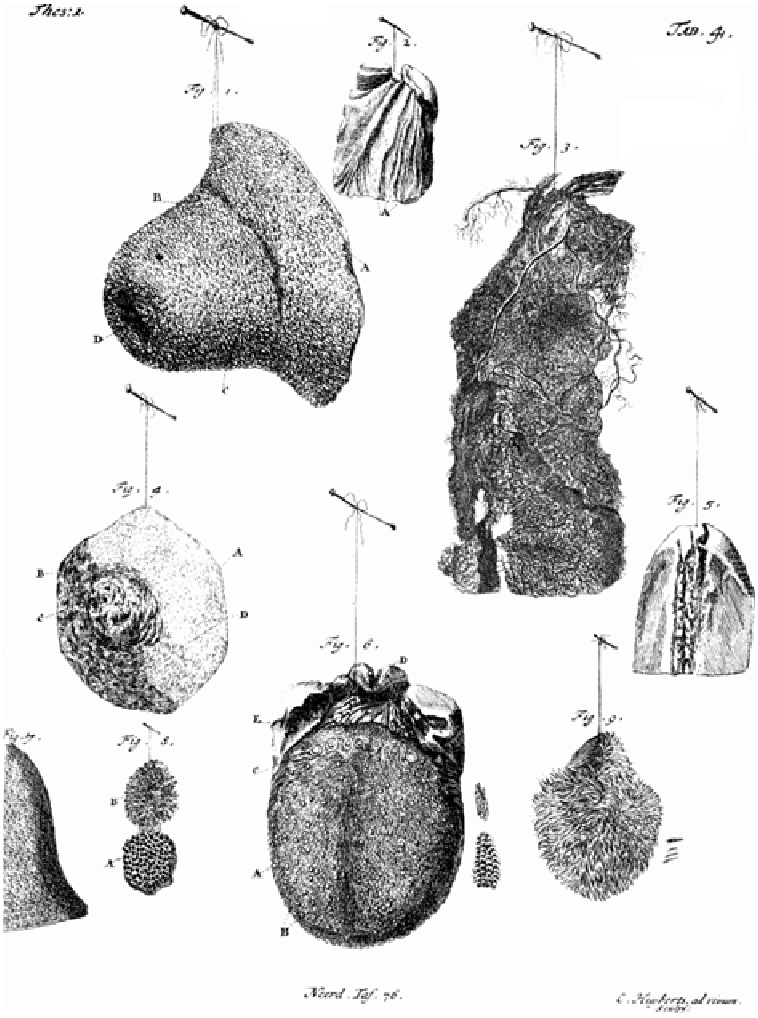

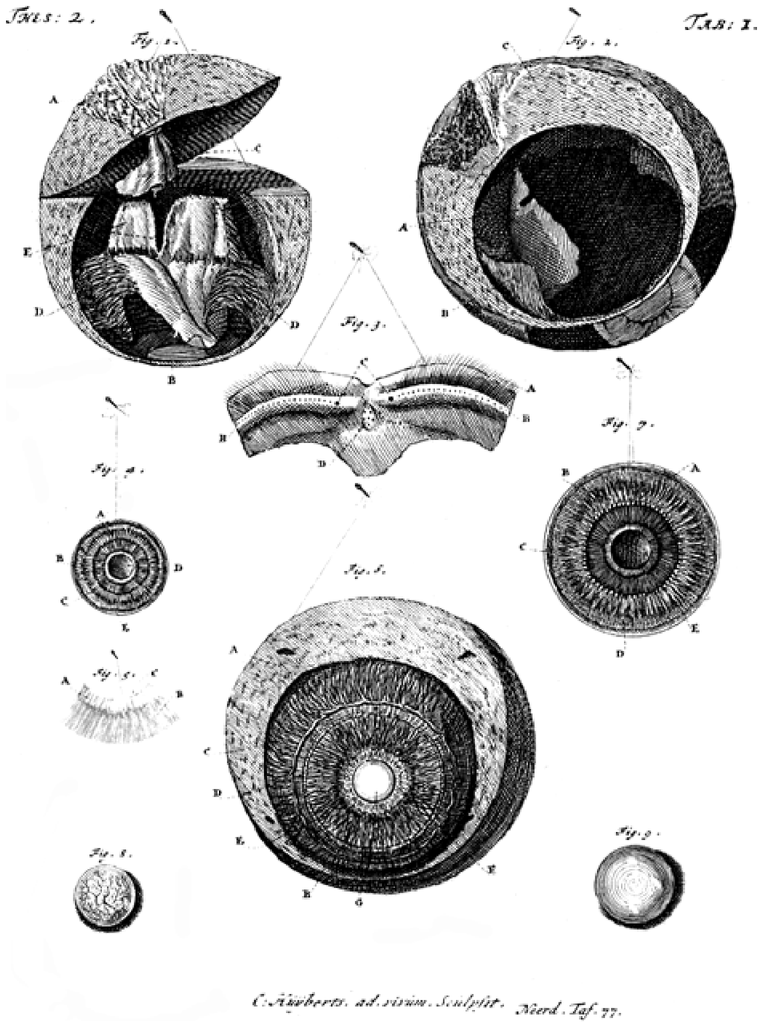

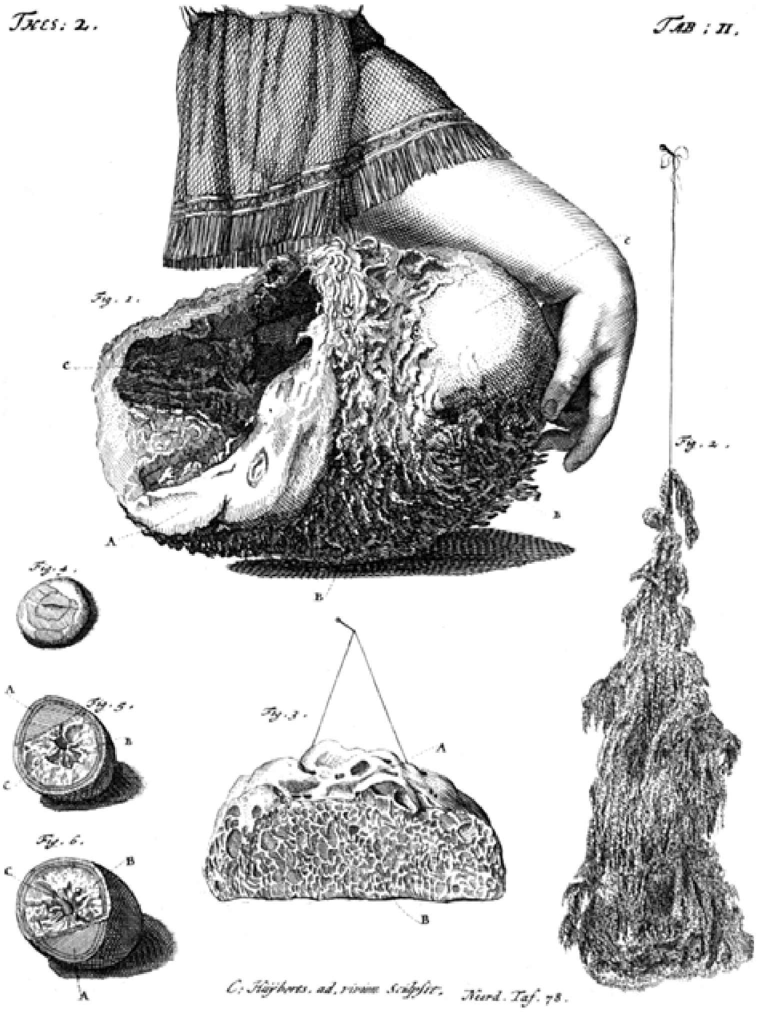
Thes: 2.
Tab: II.
C: Huyberts. ad. vivum Sculpsit.
Neerd. Taf. 78.

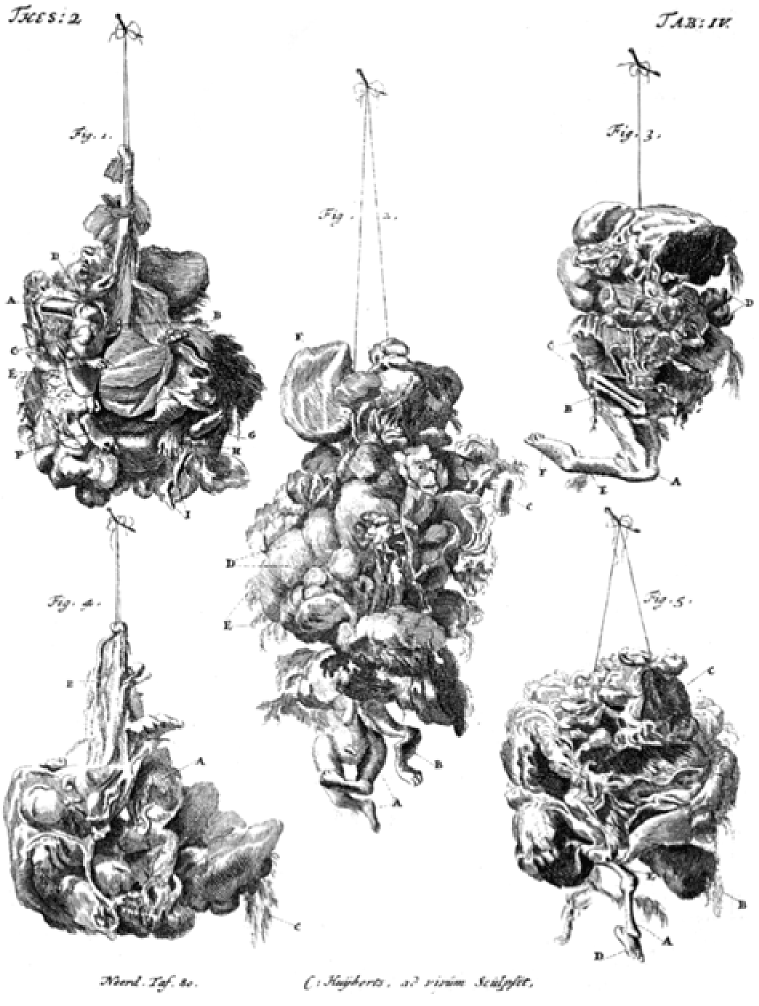

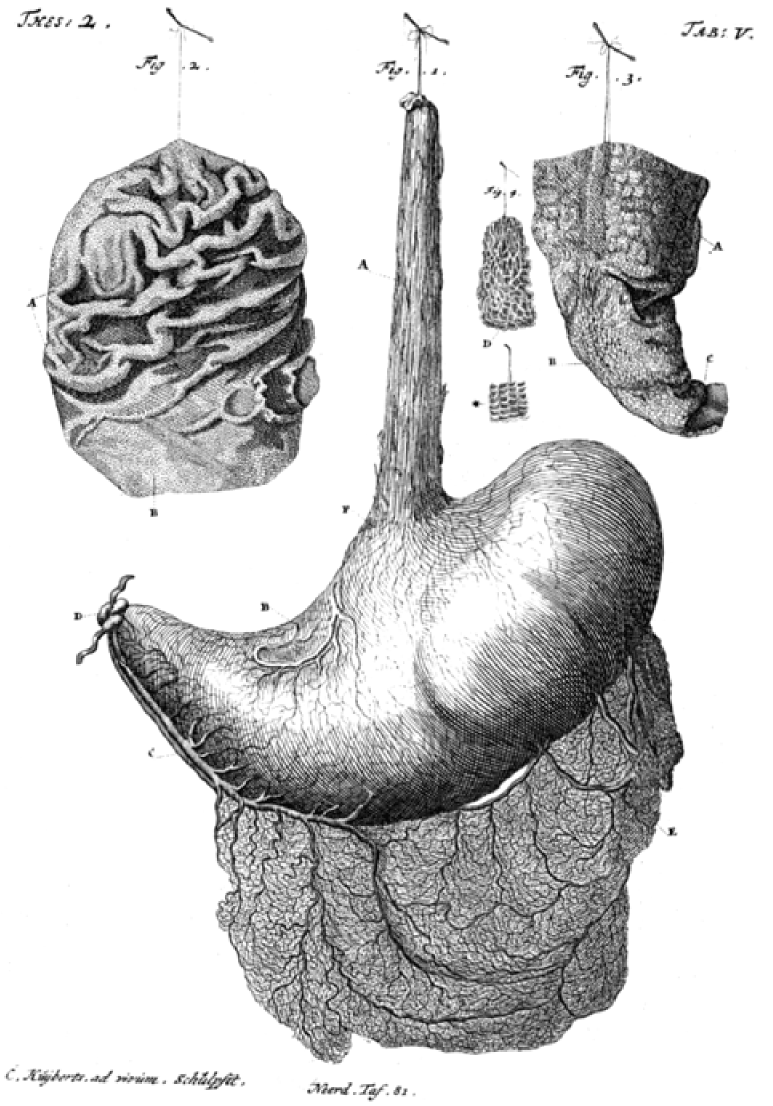
Thes: 2.
Tab: V.
Fig. 2.
Fig. 1.
Fig. 3.
A
B
C
D
E
F
Nerd. Taf. 81.

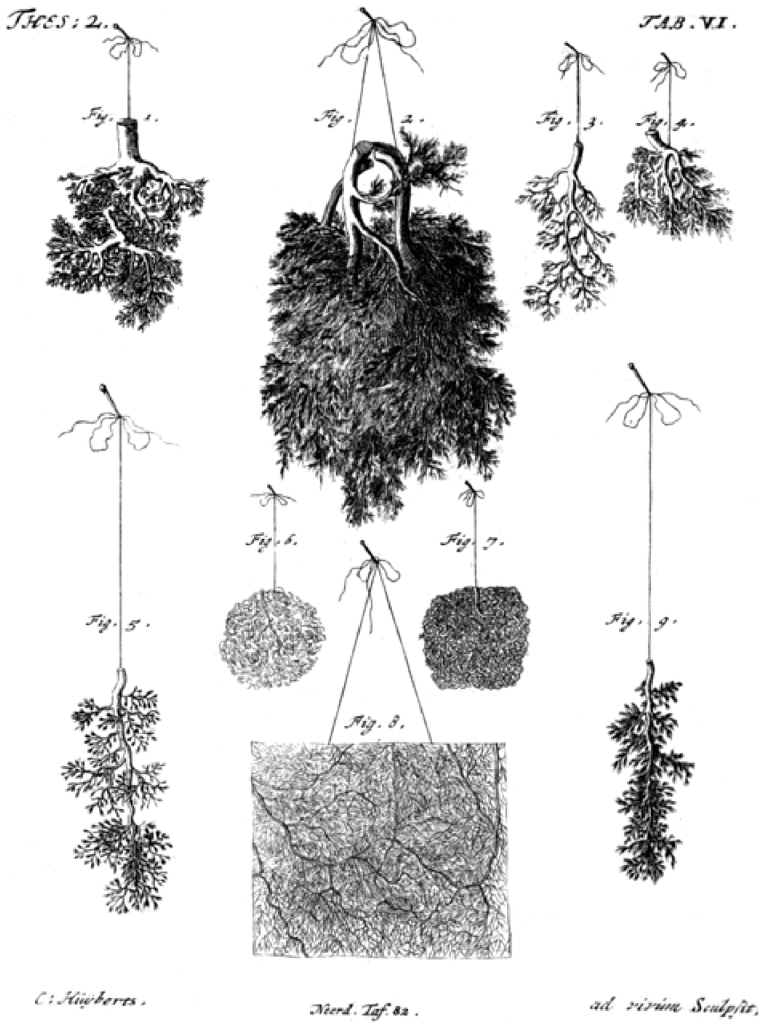
Thes: 2.
Tab. VI.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
C: Huiberts.
Neerl. Taf. 82.
ad vivum Sculpsit.

Neerl. Taf. 84.

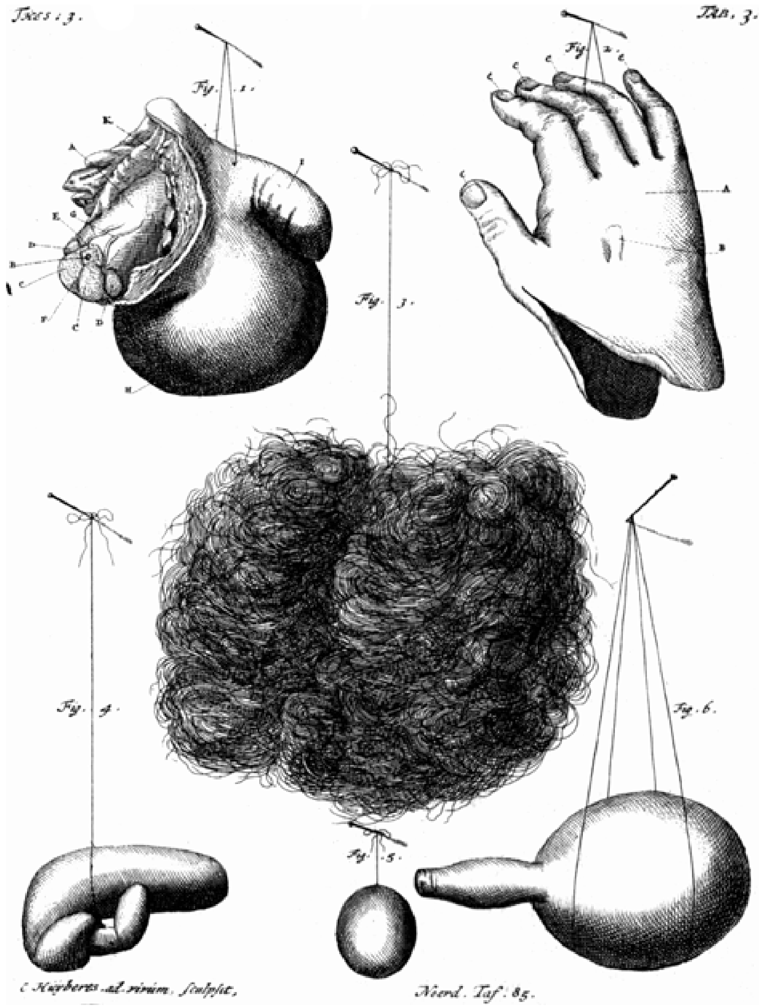

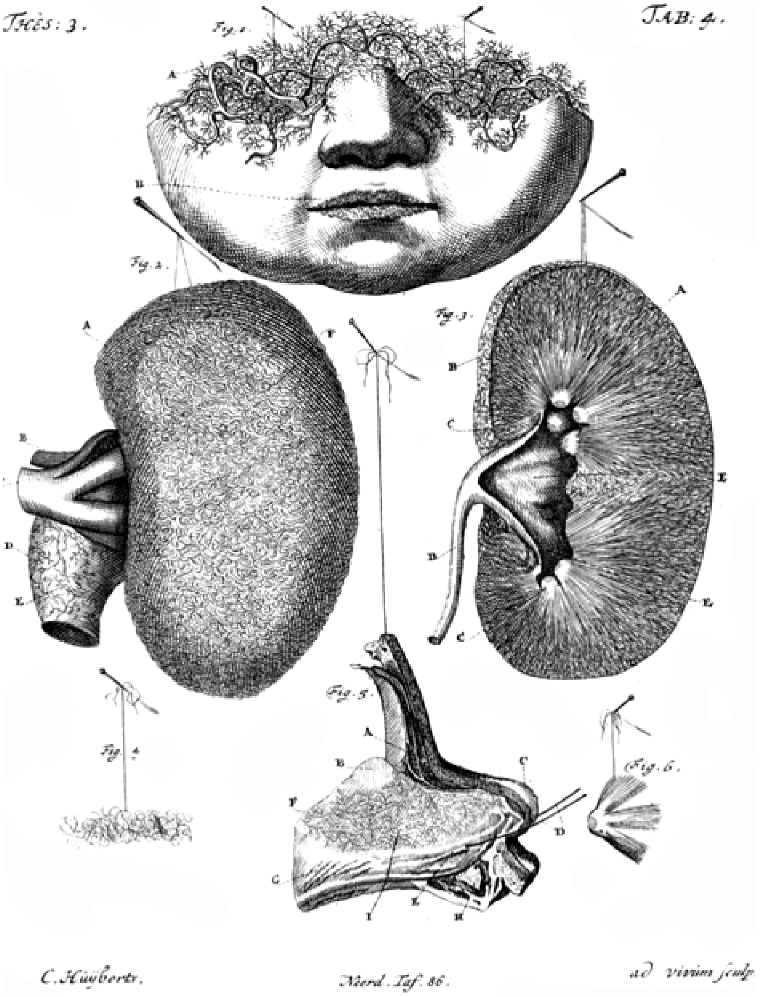
THES: 3.
TAB: 4.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4
Fig. 5.
Fig. 6.
C. Huybertz.
Nerd. Taf. 86.
ad vivum sculp.

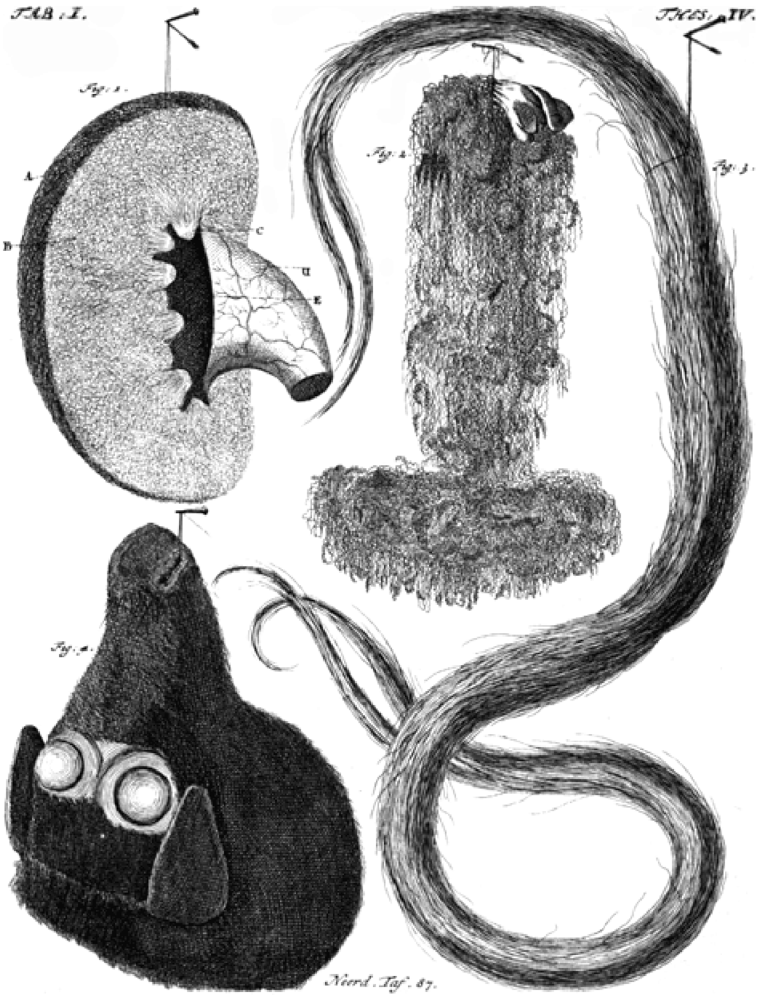
TAB. I.
THES. IV.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
A
B
C
D
E
Nierd. Taf. 87.

Thes. IV. TAB II.

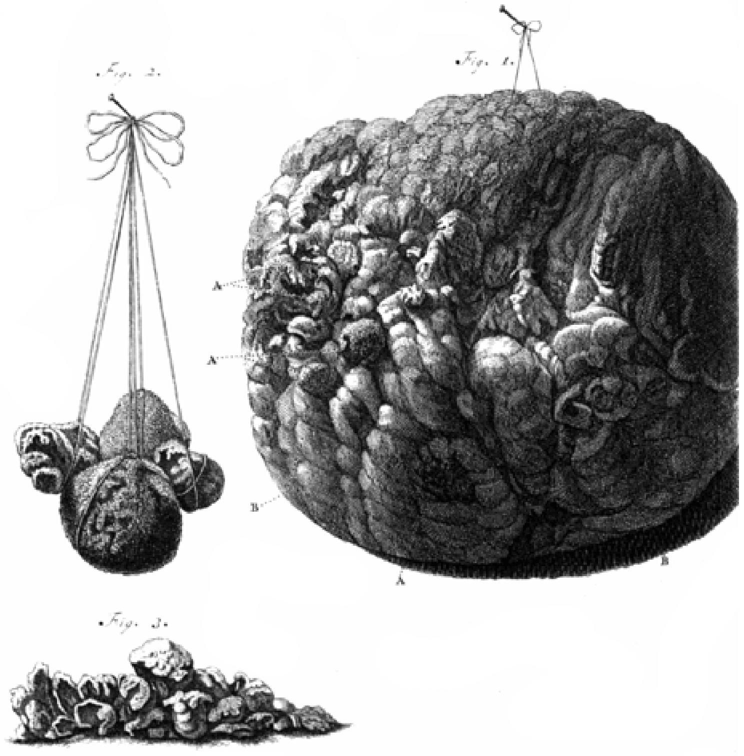

A. de Blois ad vivum fecit Neerd. Taf. 88.

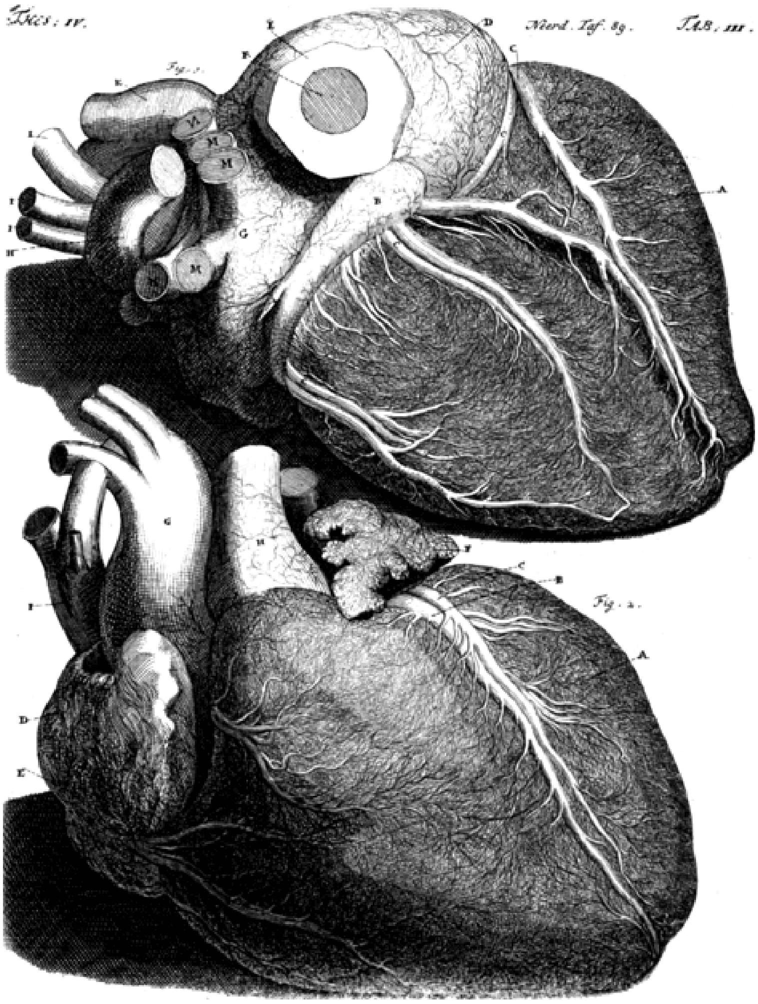

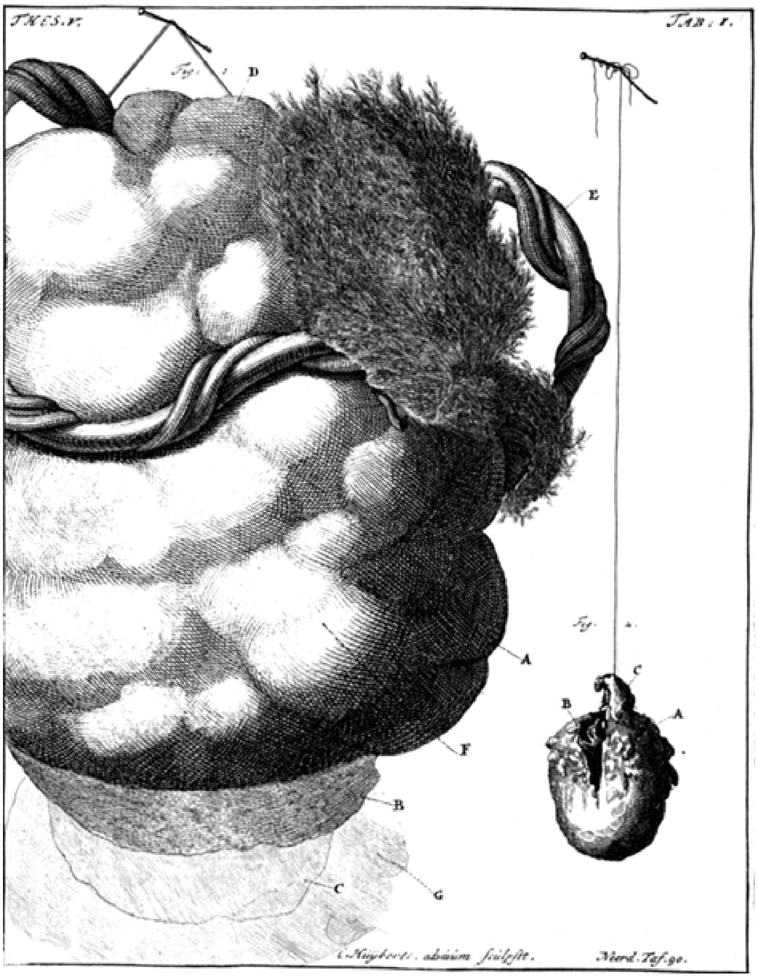
THES. V.
TAB. I.
Fig.
D
E
A
F
B
C
G
Fig.
C
B
A

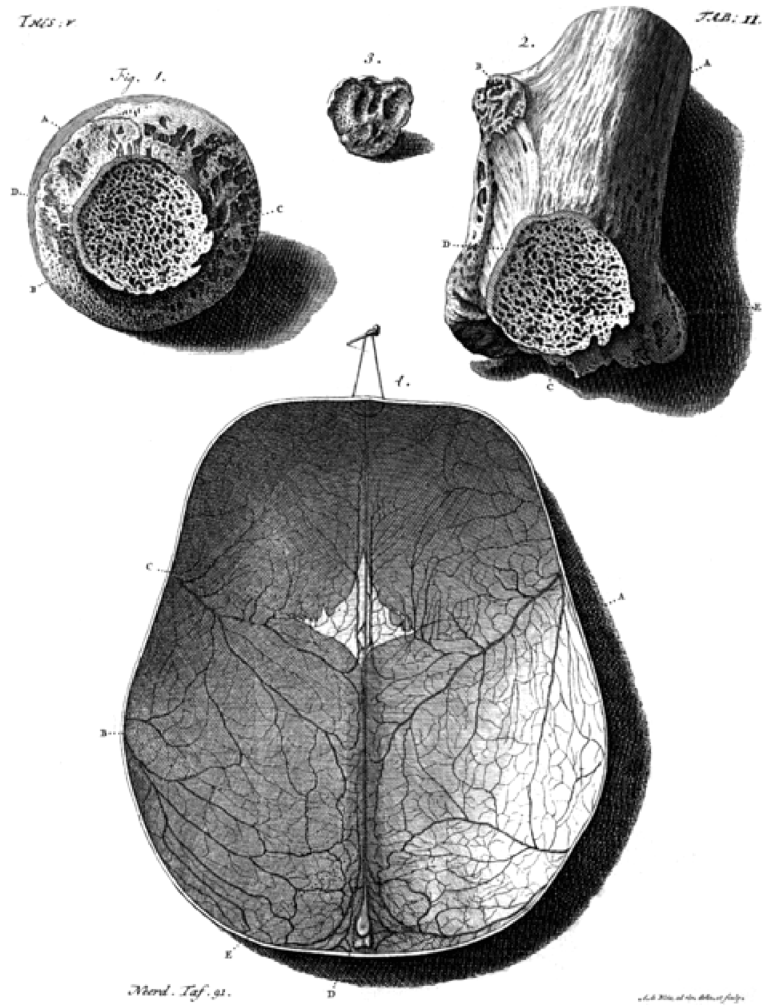
TAB: II.
Fig. 1.
2.
3.
4.
A
B
C
D
E
Verh. Taf. 91.

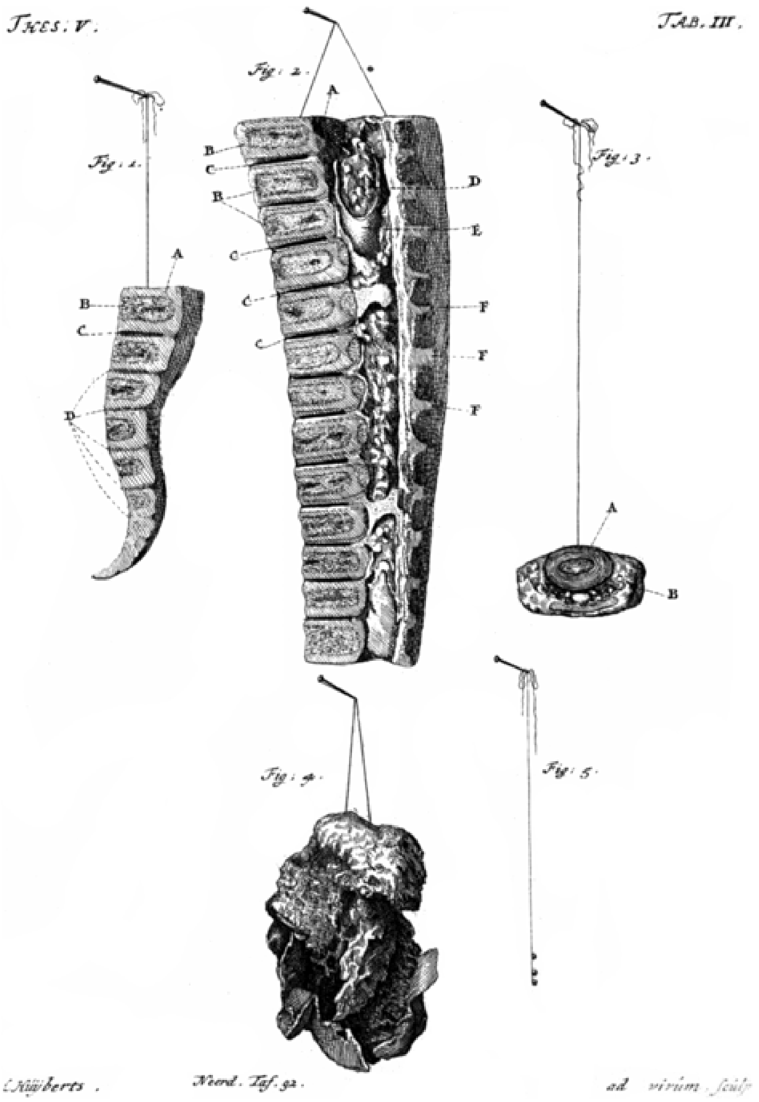
THES: V.
TAB. III.
Fig: 1.
Fig: 2.
Fig: 3.
Fig: 4.
Fig: 5.
A
B
C
D
E
F
Neerl. Taf. 92.
ad vivum sculp

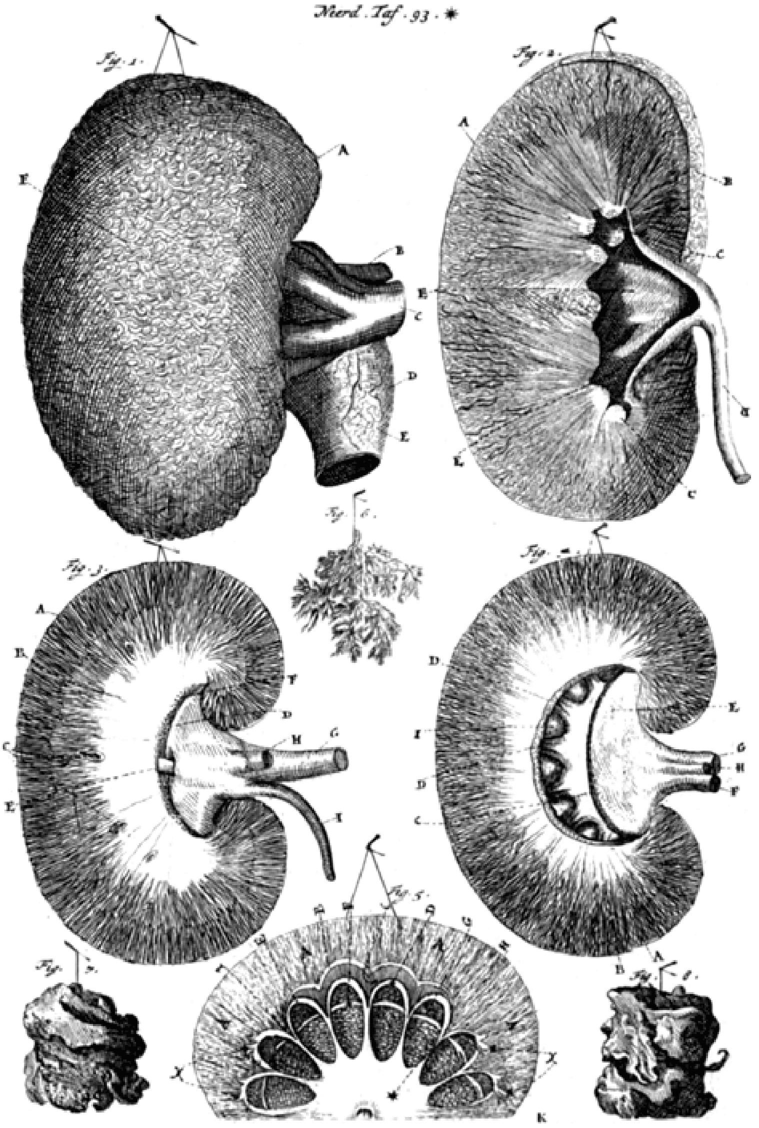

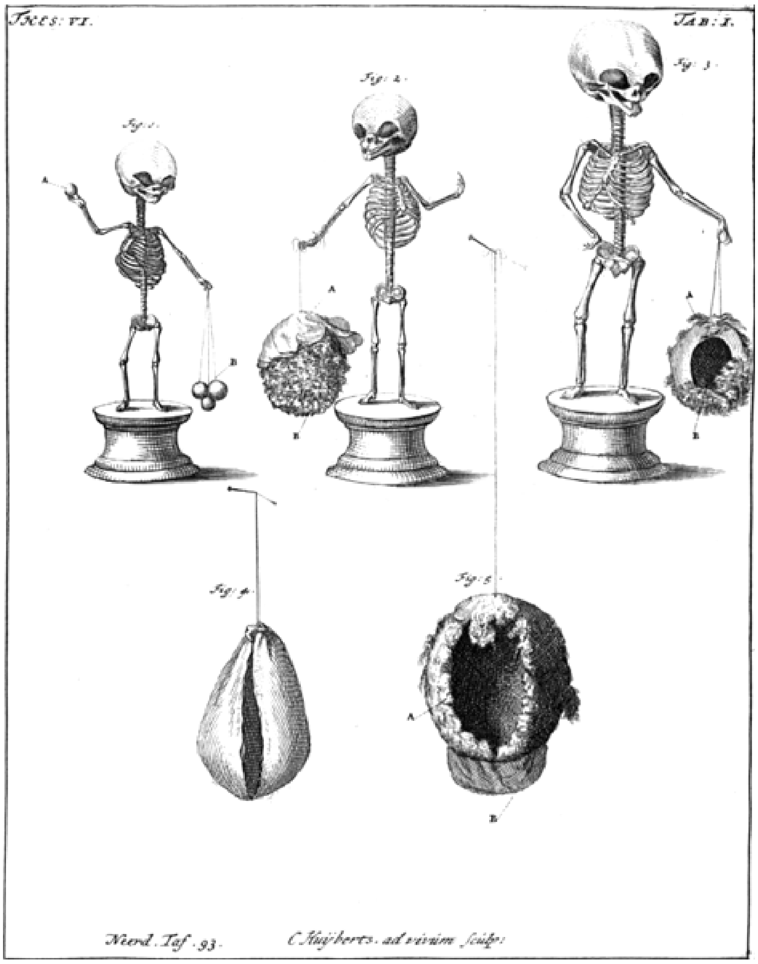
Thes: VI.
Tab: I.
Fig: 2.
Fig: 3.
A
B
Fig: 4.
Fig: 5.
Nierd. Taf. 93.
C. Huijberts. ad vivum sculp:

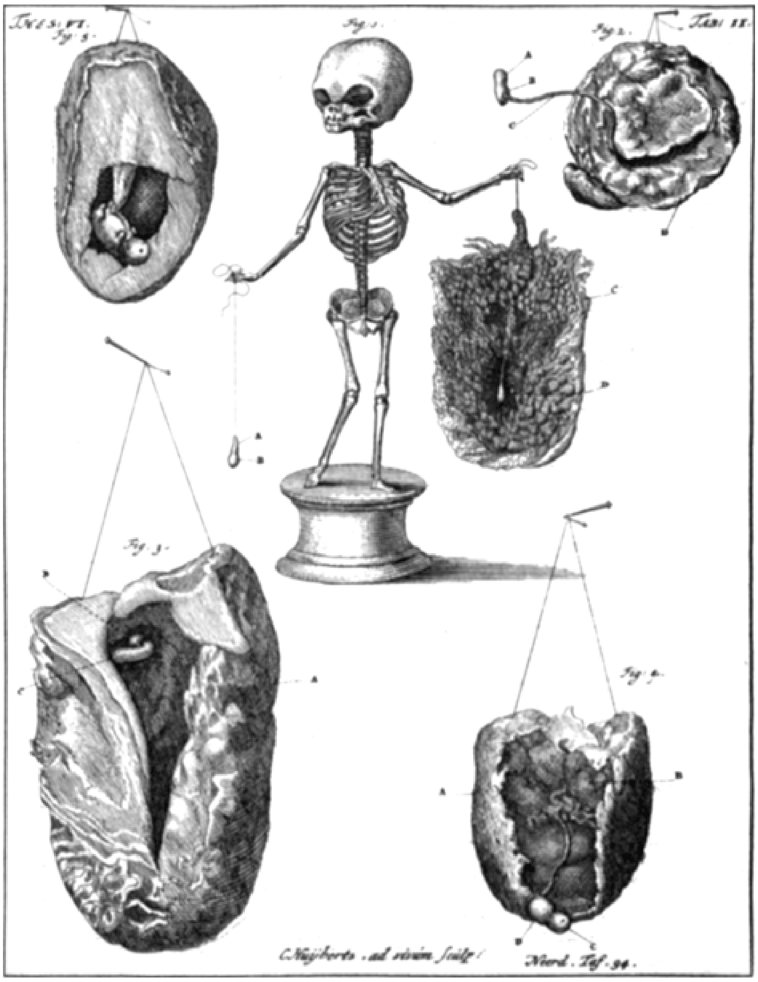

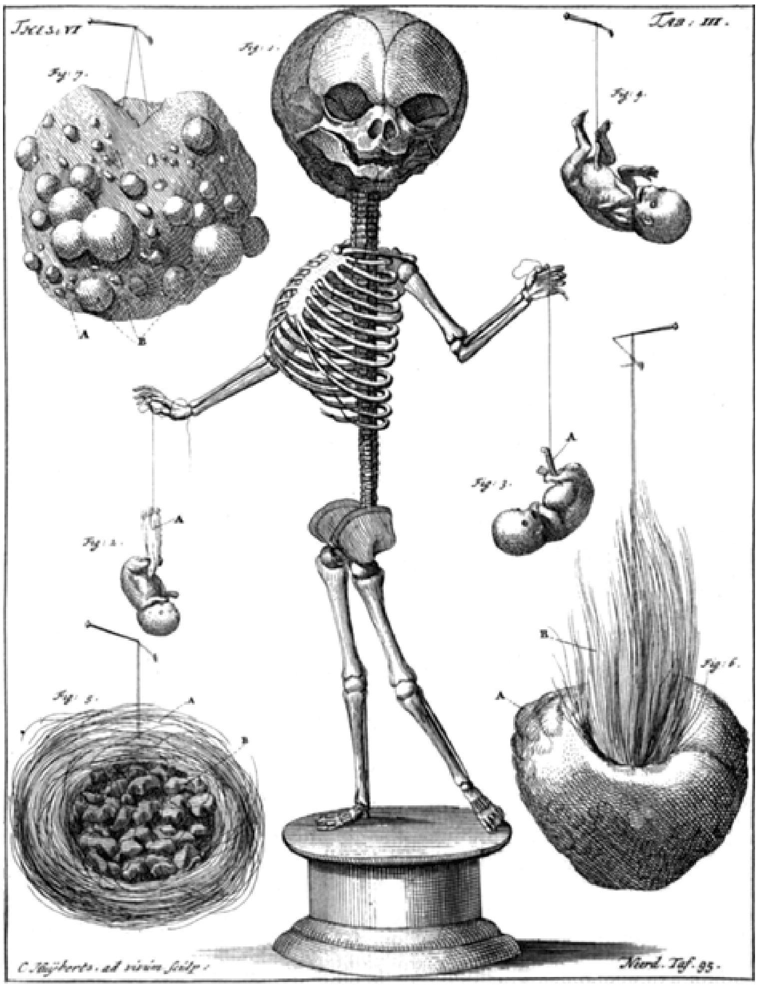
Thes. VI
Tab. III.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
Fig. 7.
C. Huyberts. ad vivum sculp.
Neerd. Taf. 95.

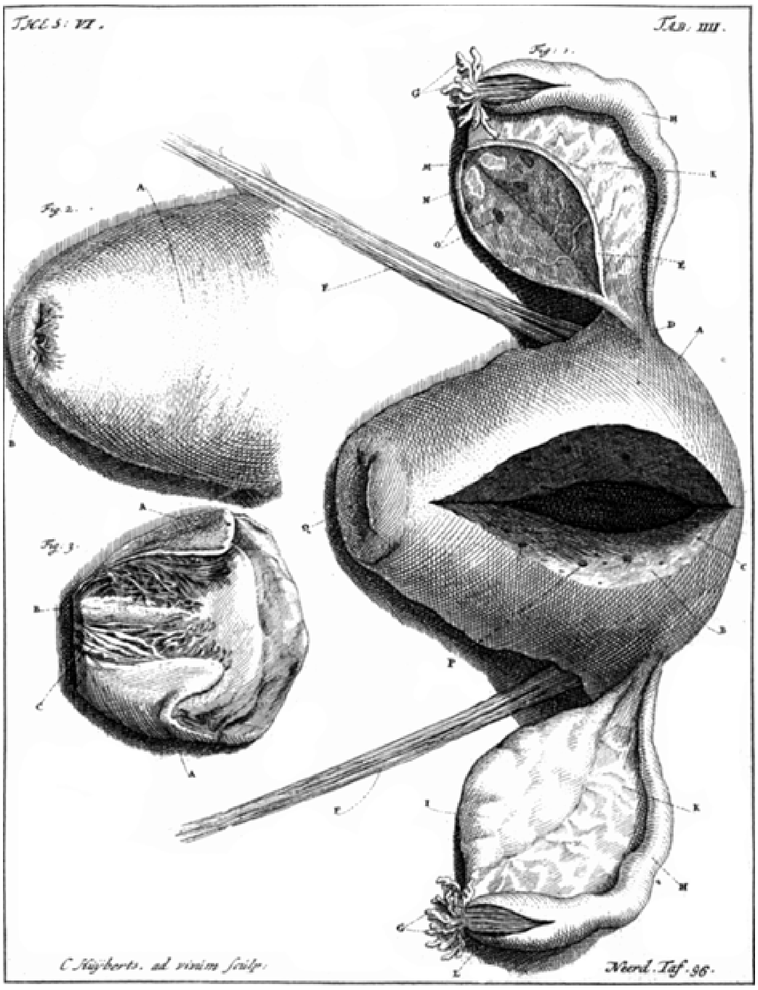

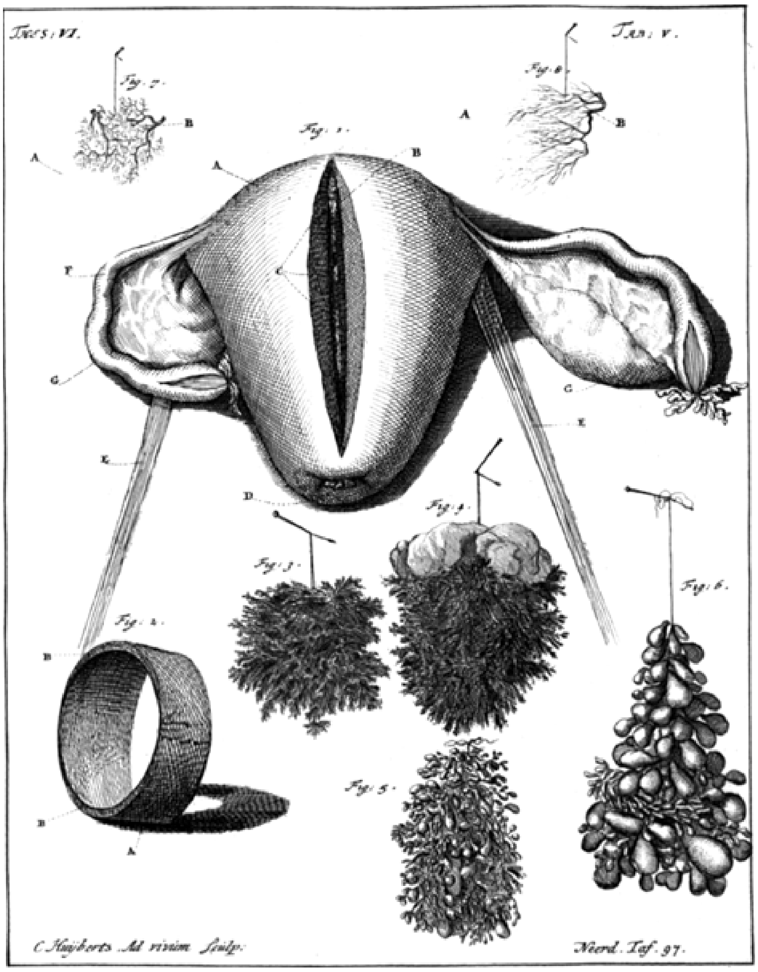
Tab. VI.
Tab. V.
Fig. 7.
Fig. 6.
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Fig. 6.
C. Huijberts Ad vivum Sculp.
Neerd. Taf. 97.

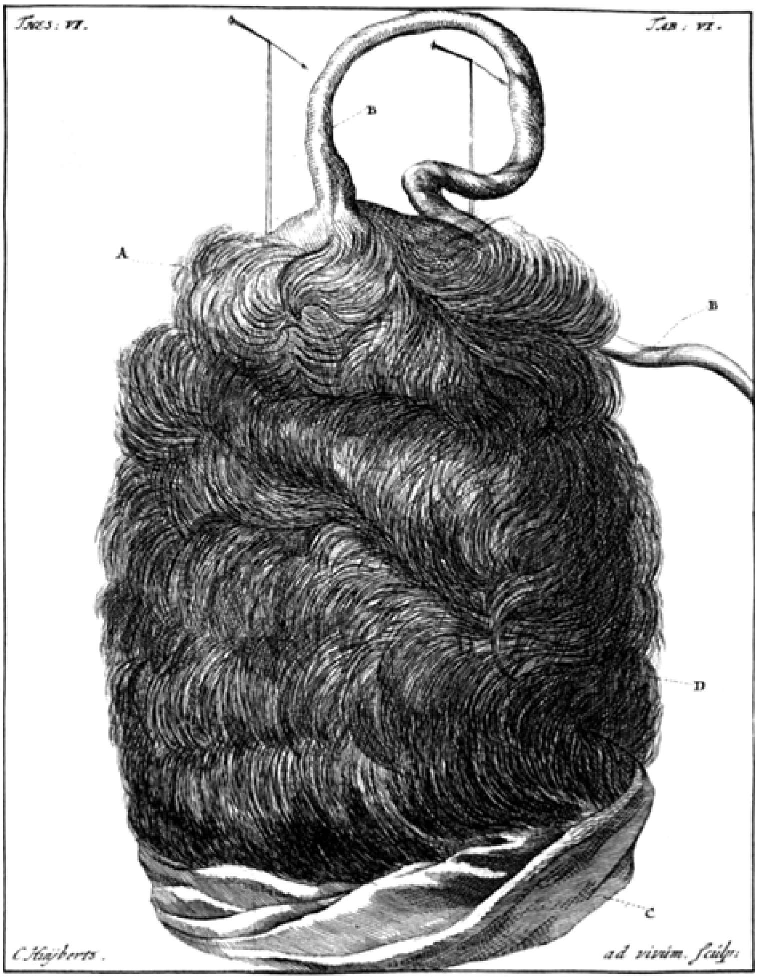

Nerd. Taf. 98.

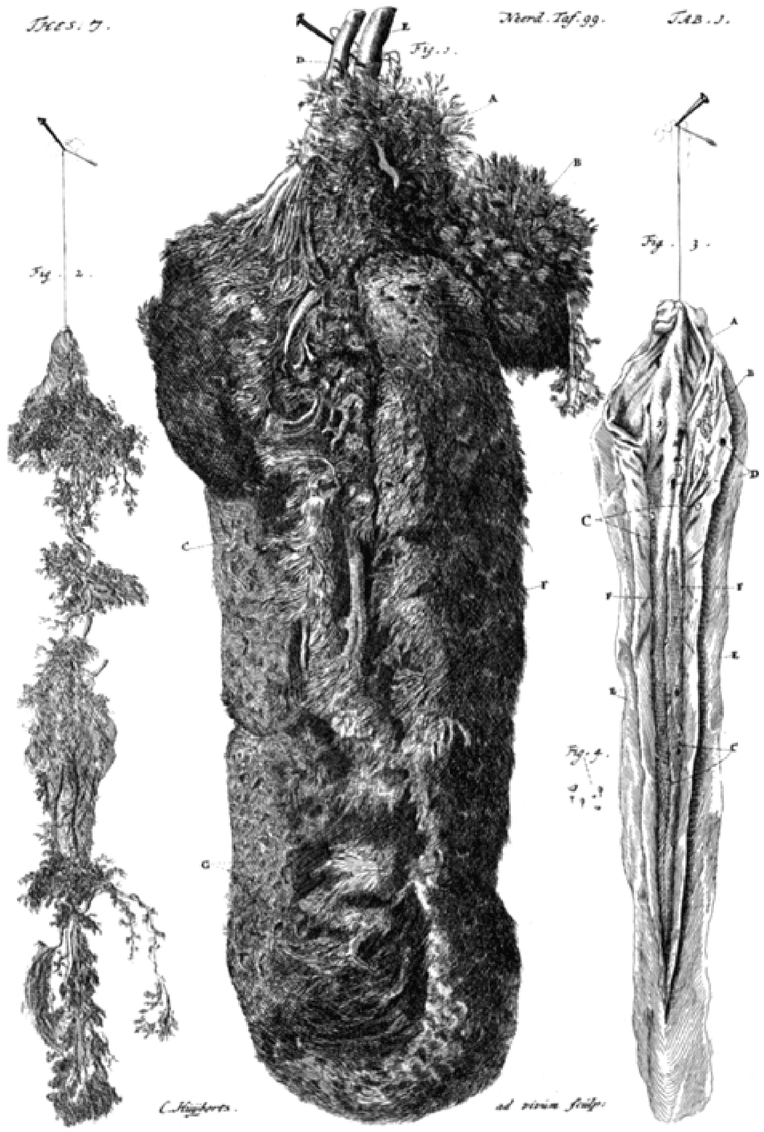

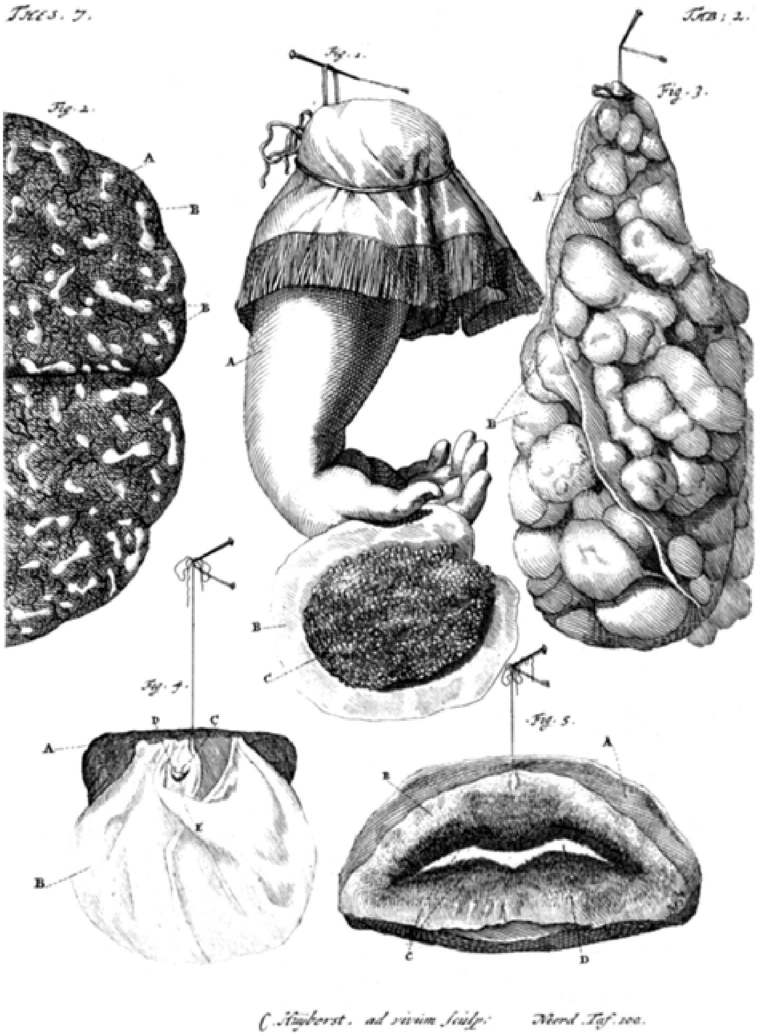

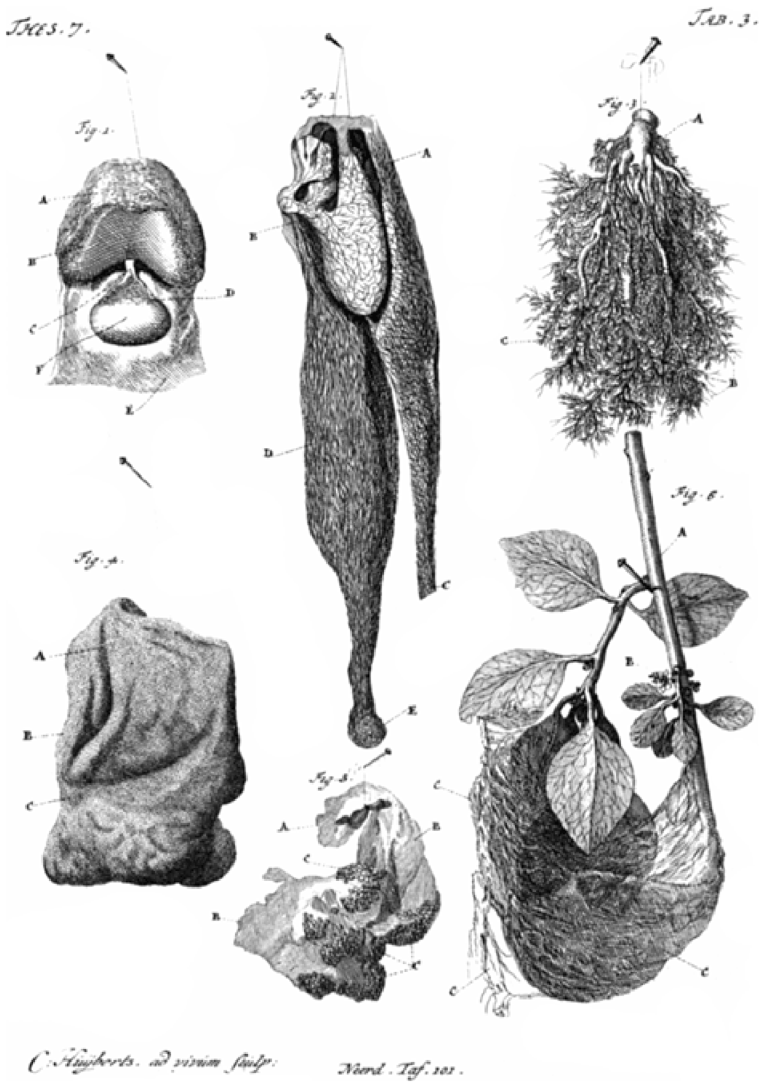
Thes. 7.
Tab. 3.
C. Huijberts. ad vivum sculp:
Neerd. Taf. 101.

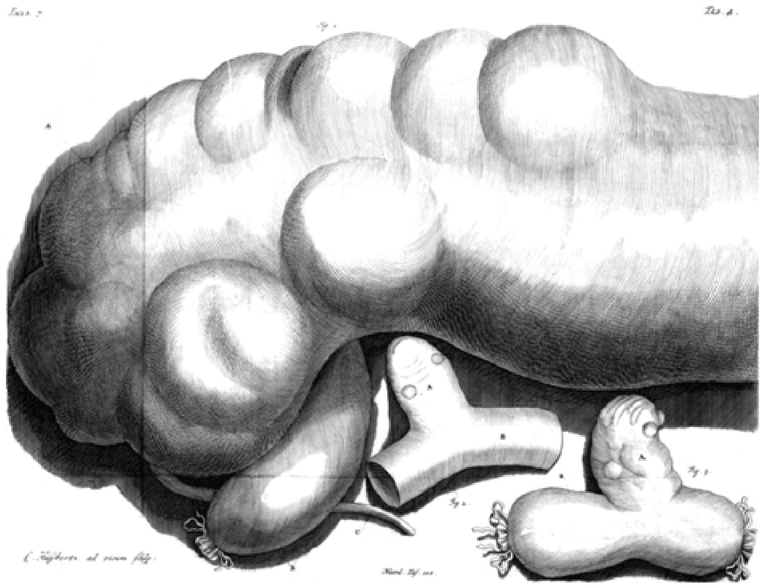

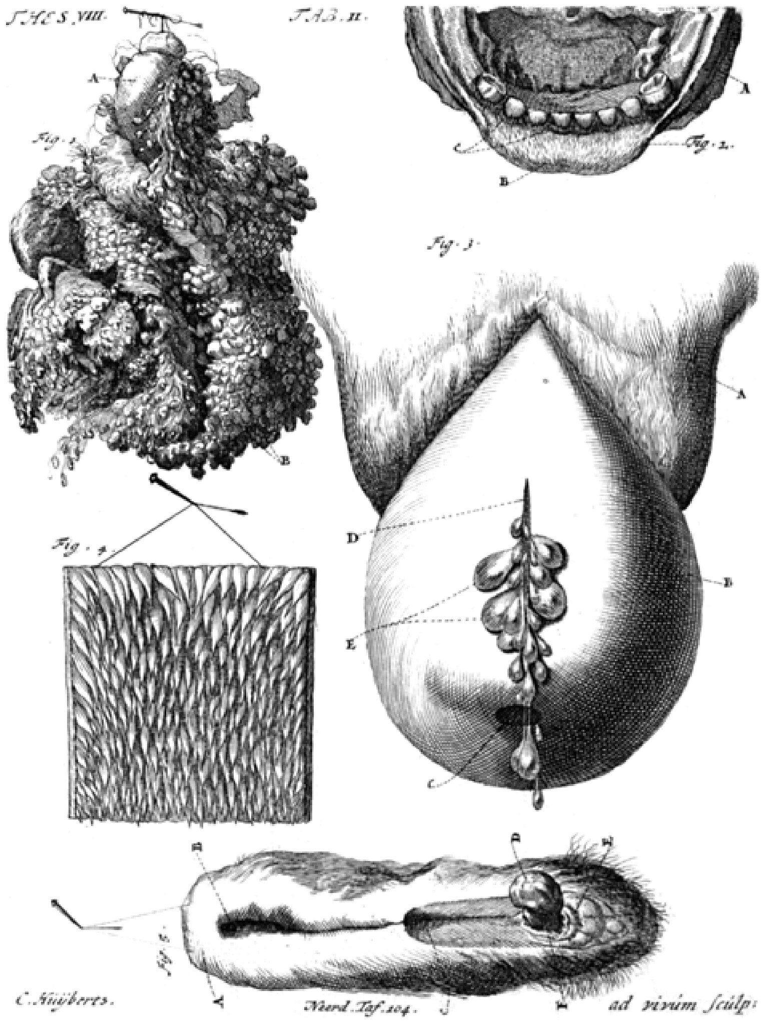
TAB. II.
Fig. 1
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
C. Huijberts.
Neerd. Taf. 104.
ad vivum sculp.

THES. VIII.
TAB. 3
Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 5.
Neerd. Taf. 105.
C. Huijberts. ad vivum f.

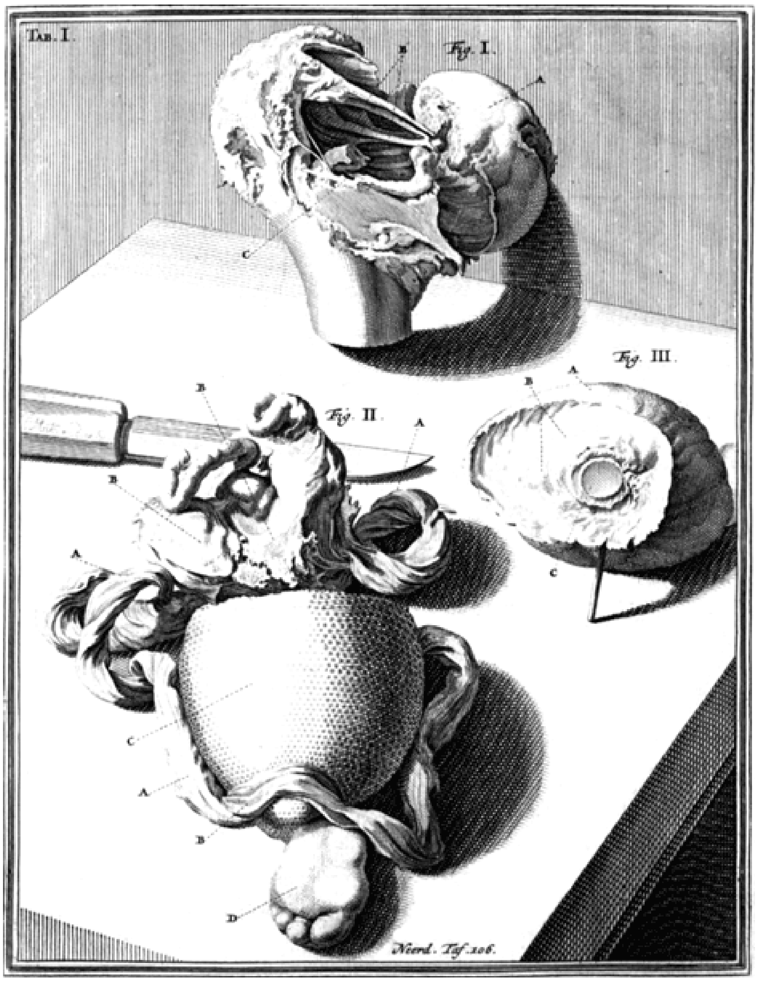

TAB. I.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
A
B
C
D
Nierd. Taf. 106.

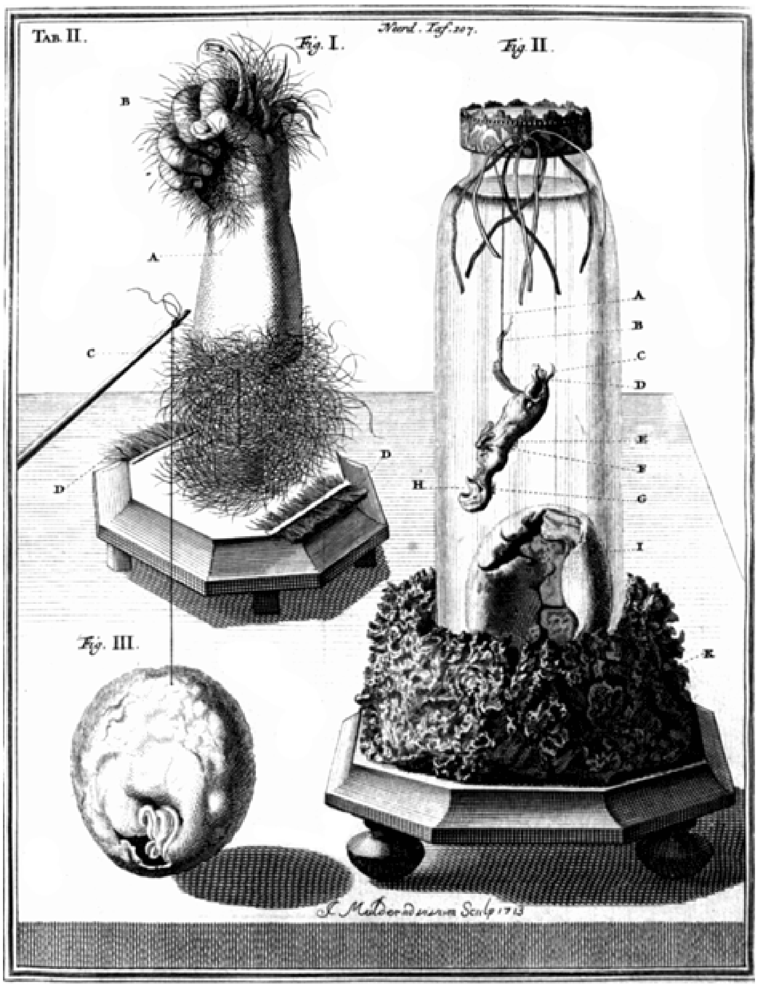
TAB. II.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
A
B
C
D
E
F
G
H
I
K

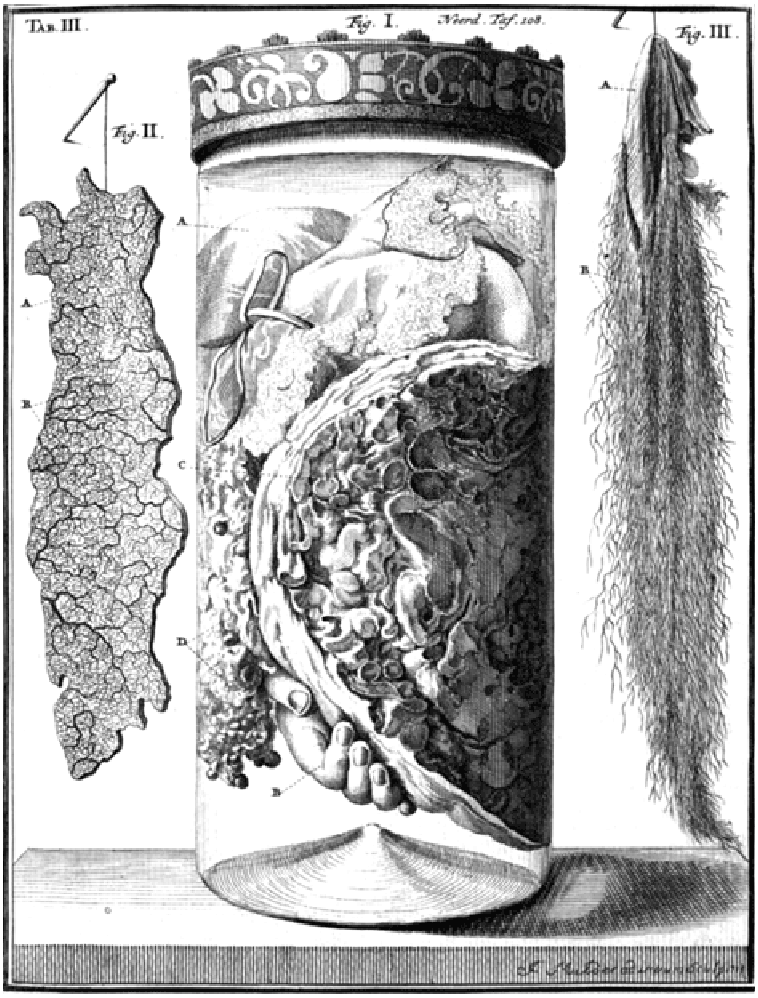
Tab. III.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
A.
B.
C.
D.

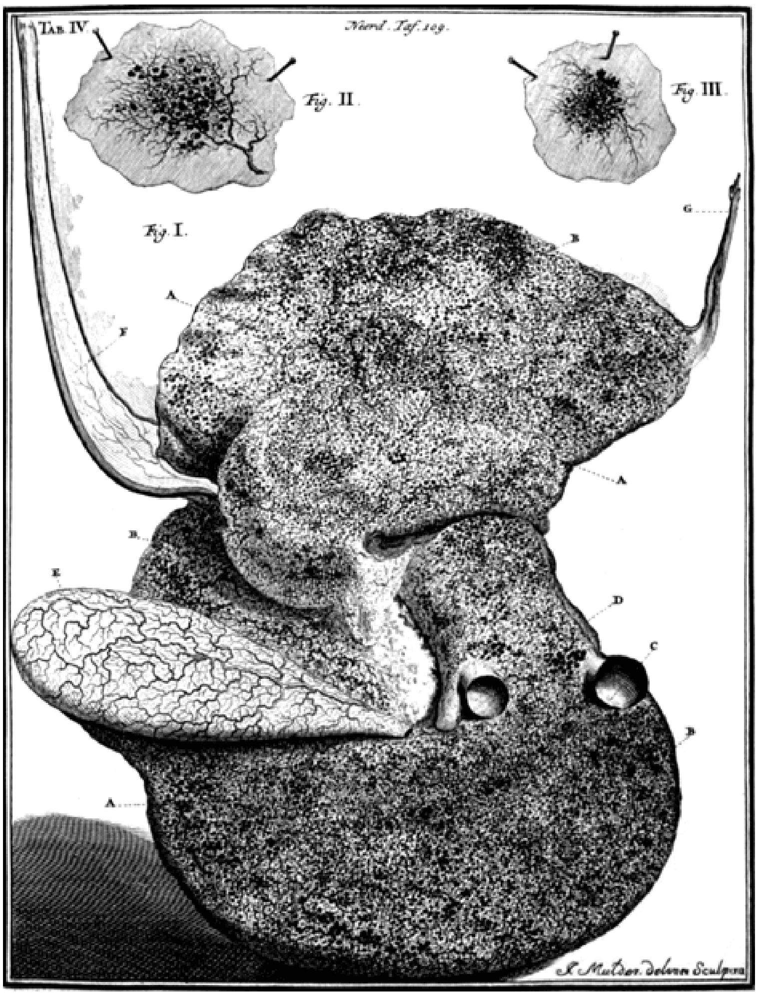
Tab. IV.
Fig. II.
Fig. III.
Fig. I.
A
B
C
D
E
F
G

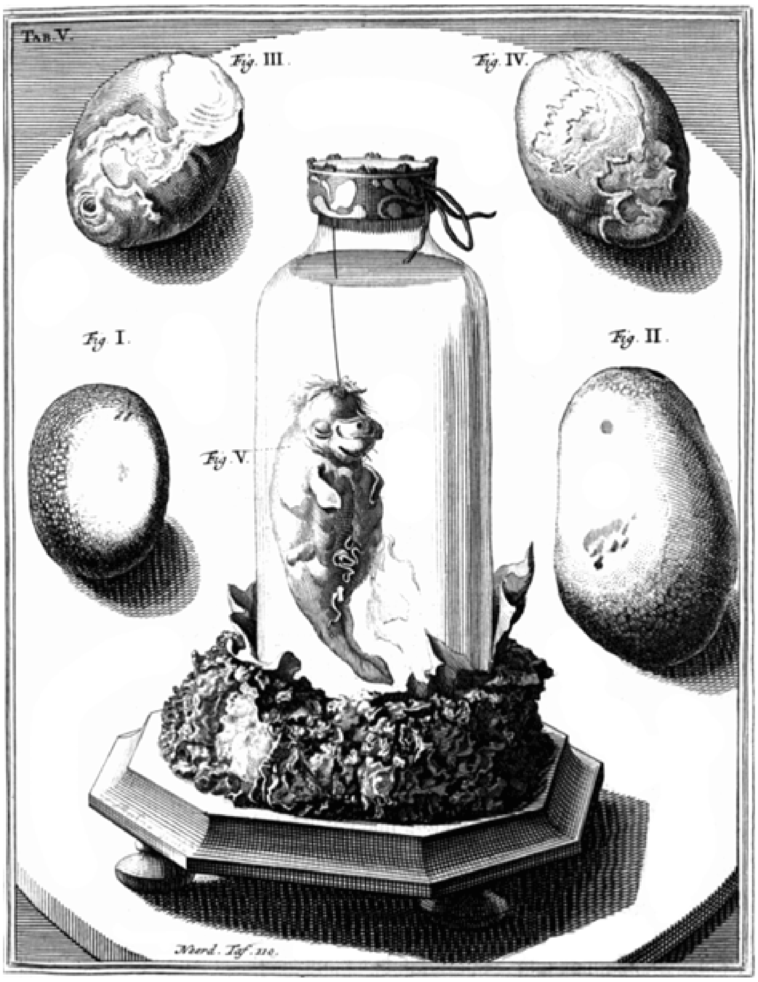
TAB. V.
Fig. III.
Fig. IV.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. V.

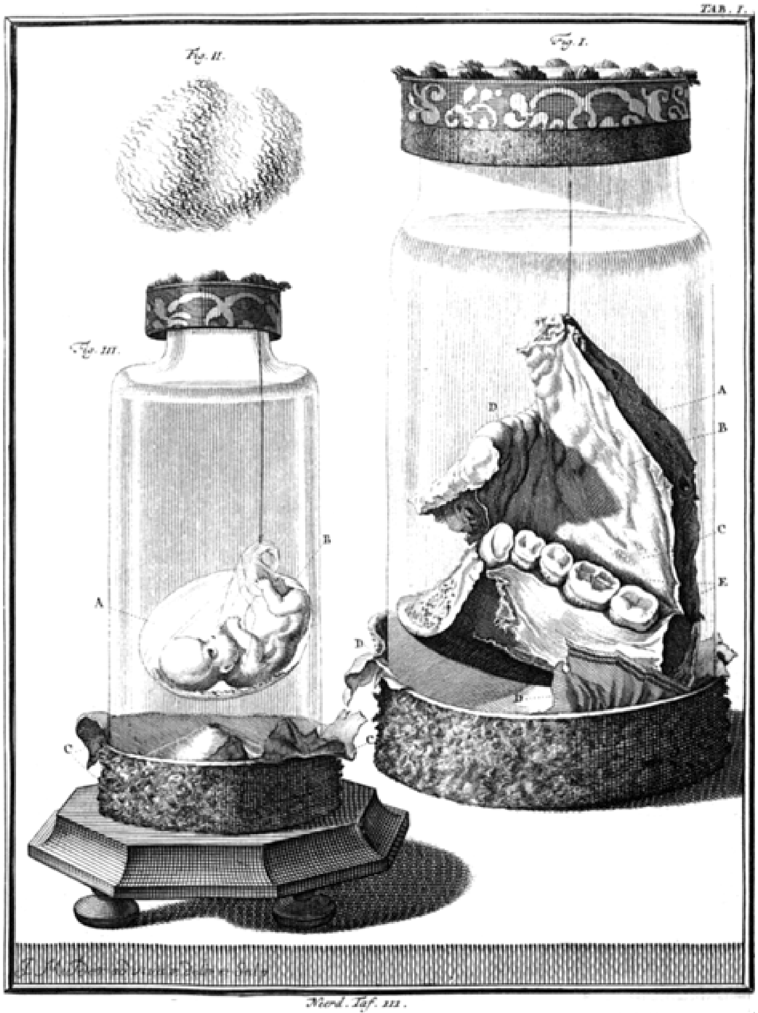

Neerd. Taf. III.

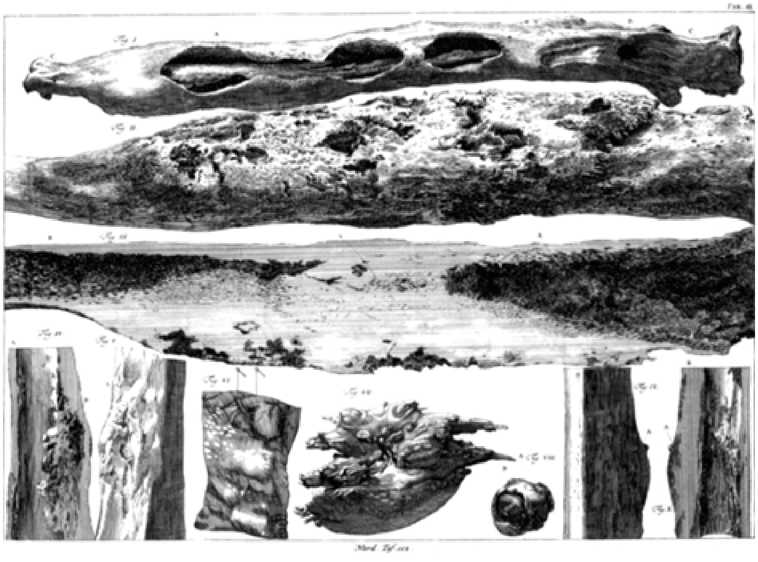

TAB. III.
Fig. I.
Fig. II.
A
B
C
Fig. III
A.
B.
Fig. IV.
Fig. V.
Fig. VI.

TAB. I

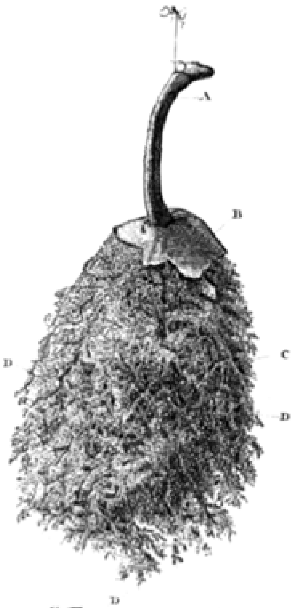

J. Folkema ad objectum fecit

Noord. Taf. 114.

TAB. II

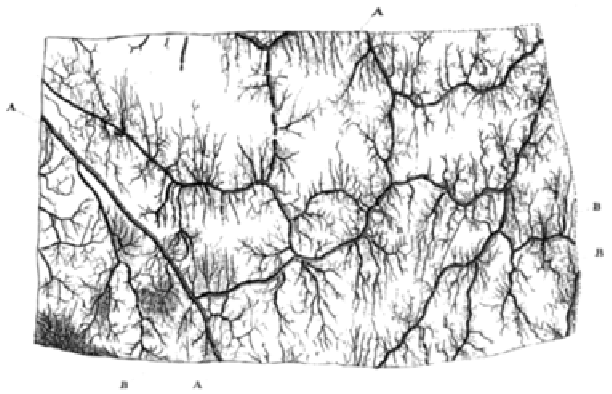

J. Folkema ad Specimen fecit. Neerd. Taf. 115.

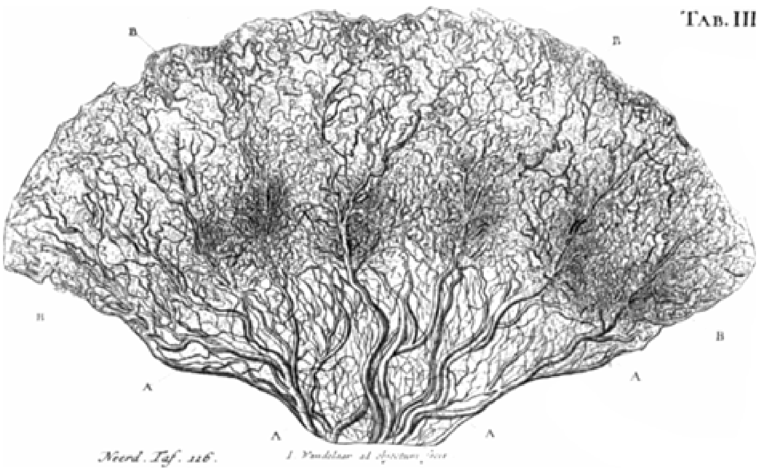
TAB. III
B
B
B
B
A
A
A
A
Neerd. Taf. 116.

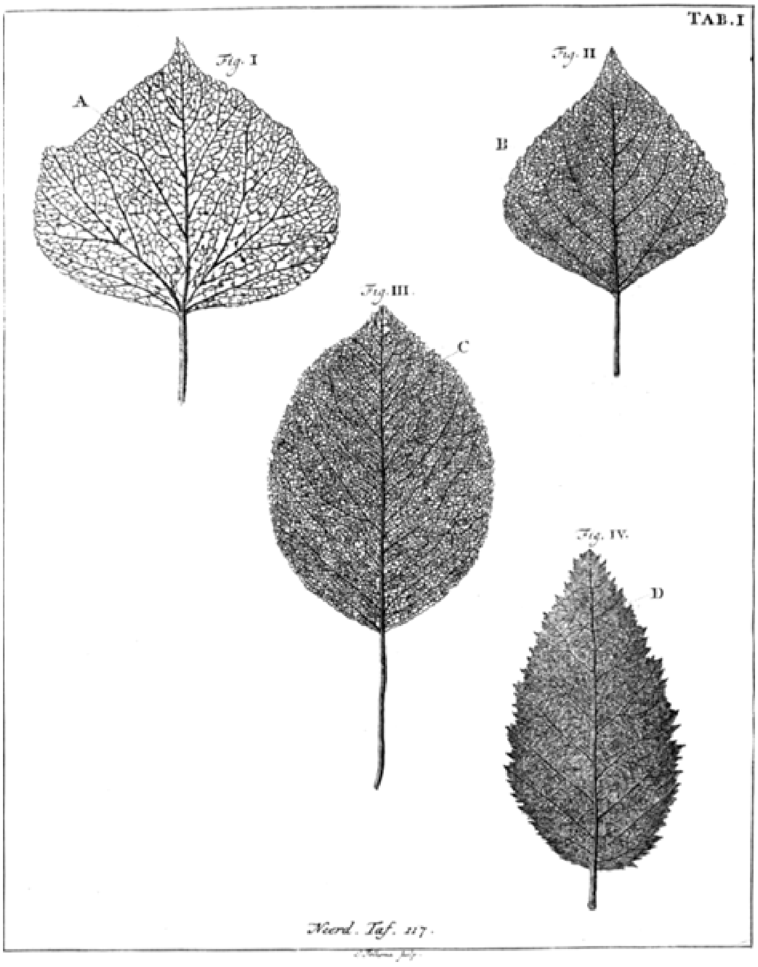
TAB. I
Fig. I
A
Fig. II
B
Fig. III
C
Fig. IV
D
Neerd. Taf. 117.

TAB. II

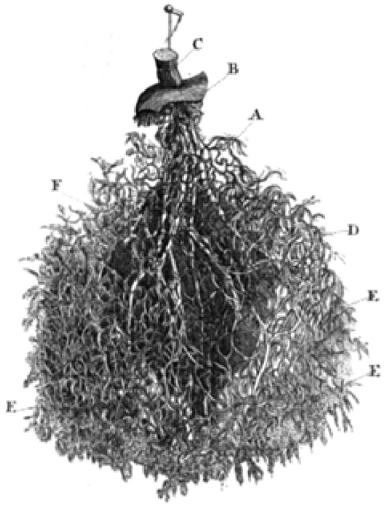

Neerd. Taf. 118.

TAB. III

[Deel 3]

alle natuur onderzoekeren voorgeschreven is: namentlyk, indien ik in eens anders werk eenige dwaling gewaar worde, zal ik 't openhertig vermanen; nogtans zal ik de zulke om die reden niet veragten; om dat ik 't onmogelyk meene te zyn, dat imant altydt zo wel op zyn schrift let, dat hy zelfs naderhandt oordele niets te moete verbeteren.

Ik zal my verheugen, indien imant myne dwalingen, in myne schriften begaan, verbetert, *Wy geven* dat verlof, en wy verzoeken 't aan onze kant ook.

I.
Van de Vruchtbare ontfanging, verblysplaats en weg van 't ontfange Zaat.

DAt 'er om de historie der nature zelfs, wel verstaan zynde, te beschryven 't eerste vereyscht worden zaken, door de zinnen, aangemerkt, is overvloedig bekent; en daar inne is niets moeylyker van begrip, en treffelyker van gebruyk, als een volkome verhaal der zaken, die in de dieren, en wel voornamentlyk in den mensch zelfs, beschouwt kunnen worden; welkers beschryving ondertusschen nergens minder zeker en duydelyk voorkomt, als waar men bezig is in de beschouwing van deszelfs geboorte: Waarom *Alexander*, op dat hy iets uytmuntents in dezen leren wilde, zulke oneyndige schatten heeft uytgestort, welke *Aristoteles* gebruykte, om dit gedeelte der natuurkunde te onderzoeken, dat de voortteelling der dieren tot onderwerp heeft. En waarlyk W. *Harvaeus* de grootste onder de ware Philosophen te houden, het licht der geleerde waerelt, en onbevlekte luyster van Groot Brittanien, heeft deze historie alleen meer voortgezet, als de andere met al haar 't zamegepaarden arbeydt; Nadien hem de Doorluchtigste Koning van Groot Brittannien, *Karel de eerste*, door een Koninglyke edelmoedigheydt zoo veel verschaft heeft, als de wensch van *Harvaeus*, zo een groot werk ondernemende, vereyschte.

Zyn gevoelen derhalven overwegende, heeft het my altydt wonder geschenen, 't gene hy wilt, dat 'er by de wyfies, die aanstonts na de byeenkomst en vrugtbare ontfangenis geopent worden, niets van 't mannelyke zaadt in de baarmoeder, en in de Fallopiaansche buyzen te vinden is. Het gezag van dezen man heeft aan zeer vele de waarheydt van deze stelling doen bevestigen, maar my heeft het altydt in twyffel gehouden.

Daarom hebbe ik van vele Jaaren herwaarts op alles naauwkeurig acht gegeven, door welkers aanwyzing ik zoude kunne weten, wat de beschouwing van de zaak zelfs in dit stuk leerde. 't Is iets zeltzaams, dat den uytslag, terwyl ik na deze dingen zogt, my wel gelukte: Ja 't zeltzaamste van allen is, in een 's menschen lichaam zelfs te zien, wat 'er van deze zaak geschiet; waarom het my, die nu tweemale dit beschouwt hebbe, behaagt, UL. *Ed. Heeren* deze zaak, zo ik die gevonde hebbe, te verklaaren.

Een Jongman, stark van lichaam, in 't bloeyen van zyn jeugt, als zynde nog onder de dertig jaren, door de fraye gedaante van een zeer mooye hoer verlokt zynde, heeft de zaak eyndelyk zo verre gebragt, dat hy haar naar wensch tot zyn wil zou hebben. Maar zo gaauw als hy zyn lust geboet hadde, sneydt hy haar, o afgryzelyke daadt! zodanig den hals af, datze in een oogenblik stierf: aanstonts zyn wy byde Stadts Doctoren, te gelyk met de Chirurgyns, door ordre van de Overigheydt aldaar na toe gezonden, om de gesteltheydt van de wonde te weten, en daar van schriftelyk te verklaren.

De bloedvaten van den hals bevonden wy zodanig afgesneden te zyn, dat 'er aanstonts een onvermydelyke doodt opgevolgt is: maar wanneer ik wist de dingen, die 'er geschiet waren, hebbe ik den buyk opengesneden, zeer nieuwsgierig zynde om te zien, 't geene mogelyk in de baarmoeder en de deelen tot de ontfangenis geschikt, te voore komen zoude.

Ik hebbe derhalven de baarmoeder, de buyzen der eyernesten, en haaren aanhang zeer voorzigtig uyt het lichaam genomen, en gezien, dat de mont der baarmoeder gesloten, en met de vinger zeer zagtjes gedrukt zynde zich ontsloot, en een droppel zaats uytstortte; aanstonts denkende wat 'er van de zaak wezen zou, hebbe ik in tegenwoordigheydt van de zeer geleerde en vermaarde geneesheeren, *Henricus van Bronckorst, Hermannus Schyn*, en *Justus Fred. Ritmeyer*, de baarmoeder volgens de lengte met een luchtige hant, op dat 'er niets ontroert zoude worden, geopent, en wy bevonden de holligheyd van de baarmoeder vervult met wit natuurlyk, en goede mannelyk zaat, als mede beyde de buyzen van *Fallopius* vol van het zelfde zaat: Waarom ik, dit wonderbare verschynzel, van alle wel bezichtigt zynde, aanstont alles in myn balsemagtige vogt dede, waardoor, gelyk ik die beroemde Heeren al voorzegt hadde, het zaadt op de zelfde plaatzen, daar 't gezeten hadde, zodanige verhart wierde, dat 't nu nog zeer duydelyk gezien kan worden, zonder eenige verandering, als dat alles door de kragt van 't

vogt verhart is. 't Zelfde heb ik voor dezen gezien in 't dode lichaam van een vrouw met een overspeelder in overspel bevonde, en aanstonts van haar man gedoodt zynde, gelyk ik geschreven hebbe in myn 5de Anatomisch Cabinet. Hierom vermoede ik, dat in een vruchtbare ontfanging het dikke zaat binnen in de baarmoeder en de Fallopiaansche buyzen ontfangen wordt, en dat het niet alleen onder de gedaante van uytwazemende geesten aldaar komt, door wat weg de navolgers van *Harvaeus* ook zoude meenen. *Fallopius* getuygt in zyne *ontleetk. waarn.*, dat hy dikmaals oprecht zaat in deze buyzen bevonden hebbende, zulks aan zyne aanschouweren vertoont heeft, zie ook *de Graaf* in 't 14 Hooftstuk van de teeldelen der vrouwen.

II.
Van het nieuwe eyerstokje, gelyk 't daar voor gehouden wordt; en meer zaken aangaande de Waterblaasjes.

NAdien de teeldeelen in een vrouw zo zeer t'zamengevoegt, en met wonderbare bekleetzelen belemmert zyn, en te gelyk de gelegentheydt, om het maakzal der zelver deelen ten tyde der bevruchtiging met het oog te beschouwen, zoo zeltzaam is, wie zal zich dan verwonderen, dat hier door verscheyde gevoelens over deze zaken by de onderzoekeren ontstaan zyn! Daarom zal ik, na de zo even beschrevene twee aanmerkingen gemakkelyk kunnen antwoorden op den brief, waar mede de zeer beroemde Heer *Mich. Ernestus Etmullerus* my vereert heeft, zynde dezelve nu al over 't Jaar met den druk gemeen gemaakt; ik beken, dat het wel van myn pligt zou geweest zyn, spoediger daar op geantwoort te hebben; maar verscheyde bezigheden, die ik zo ligtelyk niet ontgaan kan, stuyten dikmaals myn begeerte; een mensch, die in bezigheydt is, en veel meer een Oudtman, is het uytstellen der te doene zaken, en een byzonder langzaamheydt at te gemeen.

Deze beroemde Heer hadde in dien brief geschreven, dat den zeer schranderen Ontleeder, *Martinus Naboth*, oordeelde, een nieuw, mogelyk een eenig, of ten minsten een derde [*ovarium*] eyerstokje gevonden te hebben, en daarom de twee alomme bekende verwierp, dewelke van alle tot nog toe na *Harvaeus* voor de ware vrouwelyke eyerstokjes aangenomen zyn; en dat hy 'er geen erkende voor het ware eyernesje, als dit nieuwe.

Toen de wydtvermaarde en uytmuntende Hoogleeraar *Etmullerus* myn gedagten over deze nieuwe leer afeyschte, heb ik nochtans myn antwoort niet verhaast, om dat ik bezig was met ontelbare onderzoekingen omtrent het maakzel van andere ingewanden, als ook, om dat ik genootzaakt was, eerst alles in vrouwelyke dode lichamen te onderzoeken, en eyndelyk om dat de Hr. *Etmuller* zo veele zwaarwigtige drangredenen bygebragt hadde, zo dat 'er naauwlyks eenige hoop voor my overig was, om daar veel by te zulle hebben te voegen. Ik beken dan opentlyk, a dat ik zeer vele dode vrouwelyke lichamen, en wel van een zeer verschillenden ouderdom, geopent, en met een aandagtig oog en gemoedt beschouwt hehbe, dat ik nogtans nooyt in de holte van de baarmoeder iets gezien hebbe, 't gene op eenigerhande wyze een ware eyerstok verbeelde. Ik hebbe wel binnen in de baarmoeder omtrent deszelfs hals een zodanig maakzel waargenomen, als de zeer geleerde en naaukeurige Heer *Morgagni* beschreven heeft §. 14. hy heeft het zeer net in de 3. plaat boven de letter K. met rimpels, verzelt, en klapvliezen doorweven, afgebeelt: Daar ter plaatze ziet men menigmaal waterblaasjes, zo in getal en plaats, als in grootte verschillende. 't Schynt my derhalven, dat den zo even roemwaardigste Autheur op de zelfde plaats eenige der zelven heeft laten afbeelden.

Maar men zal nooyt moeten denken, dat deze zelfs of het eyernesje of eenig gedeelte van 't zelve uytmaken: en waarlyk de Scharpzinnige *R. de Graaf* in zyn gulde boek over de teeldeelen der vrouwen, op het 7 Hooftst, na dat hy deze klapvliezen beschreven, en op de 9. plaat onder de letteren D.C.E. en 10 plaat letter H.K.L. keurlyk afgebeelt hadde, heeft nooyt gedagt om alhier de zitplaats van 't eyernest vast te stellen. Nogtans schynt de zeer beroemde *Naboth* door de bespiegeling van die dingen, dewelke ik zo even beschreven hebbe, waarlyk al te schielyk in dit gevoelen gevallen te zyn. De drangredenen, dewelke die brave Heer aanhaalt, om zyne stelling vast te maken, wederleyt de wakkere Hr. *Etmuller.* De gemelde Autheur verzekert in der daat al te stoutmoedig, *dat de ontfanging geschiede kan zonder behulp van eenig blaasje, uyt de balletjes der vrouwen oorspronkelyk, en dat 'er vrouwen ontfangen, ja gebaart hebben, dewelke nogtans van alle de blaasjes der balletjes berooft waren.* Ey lieve, waar is dit gebleken? door hoedanige bewyzen wordt dit aangetoont? hoe zal 't ooyt kunnen bewezen worden, dat 'er by deze vrouwen ten tyde van de ontfanging geen blaasjes geweest, zyn? of daarom, om dat 'er na de bezwangering, na het baren, en de doodt geen gevonden zyn? Zekerlyk nie-

mant zal ligt dulden, dat dit gevoelen door zodanig een kragtelooze redenering over hoop gesmeten werdt, 't welke door 't onderzoek der naauwkeurigste ontlederen zo veele Jaaren overvloedig goedtgekeurt, en aangenomen is. Hy werkt ook niet veel uyt met het voorbeelt, 't welk hy om zyn gevoelen te bevestigen uyt het gezach van den zeer vermaarden Hoogleeraar *Christianus Schambergius* bybrengt, als hy zegt, *dat hy in 't ontleeden van een doodt lichaam van een kraamvrouw, na een moeyelyke baring aanstonts gestorven zynde, de grootte der ballen, viermaal grootter als gewoon, gevonden heeft, maar daar binnen noch blaasjes, noch kliertjes, maar een overvloet van vet, met haayren vermengt.* Want de ziektens veranderen schielyk het aangebore maakzel der delen, en 't is dikmaals gebleken dat in de tydt van negen maanden dragts de eyernesten zelfs 't allerminste haar blaasjes laten zien, maat in dien gehelen loop, in haar bediening als ledig zynde, rusten; ja zelfs op dien tydt, en aanstonts na het baren verschynt ook dat inwendige maakzel van den hals der baarmoeder niet. Ik zelfs hebbe menigmaal diergelyke [*sleatomata*] smeer gezwellen in de ballen gevonden, ja dat meer is, ik hebbe al over langen tydt onder de zeltzaame zaken van myn Cabinet eyernesten bewaart, waar in ik [*atheromata*] pap gezwellen, vol van een papagtige stoffe, aangemerkt hebbe, en niet alleen dit, maar ik hebbe oprechte, en wel geregelde tanden, trosgewys geschikt aldaar gevonde zynde, met een figuur over lang laten afbeelden in 't eerste Anatomische Cabinet; ik heb ook nog een andere mensche tandt in een papgezwel van een eyerstokje zittende gevonde, die nu aan een haayrtje hangende, vastgehoude wort van de voorste voet van een zeer net geraamte van een muys, zynde in 't zelfde Cabinet.

Hoe onbewysbaar, op dat ik 'er niet iers zwaarders byvoege, is de stelling van *Naboth*, dewelke vaststelt dat de pypen van *Fallopius* nog het mannelyke zaat uyt de baarmoeder na de ballens, nog uyt deze de ingeslote eyertjes na de baarmoeder brengen?

Hadt dog die brave man met wat meer voorzigtigheydt overwogen, 't gene de zeer beroemde Heeren *de Graaf, van Horne, Drelincourt, Swammerdam, Cyprianus, Nuckius, Malphighius, de gehele Maatschappy der geleerden in Engelant en Vrankryk* met zo vele ondervindingen van [*embryones*] schepzeltjes, [*abortus*] miskramen, [*partus*] baaringen, en [*monstra*] wanschepzels in menschen en beesten hebben aangemerkt, en beschreven! of hadde hy naauwkeurig overwogen, 't gene men in de nieuwe gedenkschriften van de Koninglyke Hogeschoole te Parys, leeft aangaande de [*foetus*] vruchten in de eyerstok zelfs, en in

alle de delen der pypen van Fallopius even als in de holligheydt van de baarmoeder, gevonden! Ik zou niet geloven, dat hy om de eene of andere, dog losse reden, een stelling zoude verlaten hebben, om welke vast te stellen zo vele, en zulke brave mannen haar best gedaan hebben; verders twyffele ik geenzints, of de Autheur van dit gevoelen zal, beyde deze voorgaande aanmerkingen gelezen hebbende, door de kragt van waarheyd zulks opgeven.

Eyndelyk zie ik, dat den Hr. *Naboth* tegen de gemene leer der geneesheren zegt dat de Fallopiaansche pypen dikmaals omtrent haar gescheurt [*fimbriae*] lofwerk t'zamengetrokken zyn, dat ze geheel en al toegegroeyt waren. Deze dingen zelfs ondervonde hebbende, neeme ik wel voor waarheydt aan. Maar wat volgt hier uyt? in der daat dit eene, namentlyk dat zulks door ziektens geschiet. Maar 't is evenwel nooyt door een voorbeelt gebleken, dat de vrouwen, na dat beyde de pypen ten eenemaal langen tydt toegegroeyt waren geweest ontfangen hebben. By deze gelegentheydt moeten de Oeffenaars der ontleetkunde weten, dat het waaragtig is, 't gene ik al over lang in schrift hebbe gemeen gemaakt, namentlyk, dat ik menigmaal hebbe aangemerkt, dat het lofwerk der Fallopiaansche buyzen met de eyernesten zelfs aan een gegroeyt zyn geweest: Want gelykerwys *R. de Graaf*, het puyk der ontlederen, en in zyn leven myne ongeveynsde vrient, dit meermalen heeft aangemerkt in 't 1. Hooftstuk van zyn boek, aangaande de vrouwelyke teeldelen, en zulks ook na 't leven heeft afgebeelt in de 5. fig, en 1. fig. met de letteren C.F. van de 19. Plaat. en *Fallopius* dit zo dikmaals gezien hadde, dat hy in zyne ontleetkundige onderwyzingen dit byna altydt meende te geschieden, dog hy heeft die dwaling in zyne ontleetkundige aanmerkingen verbetert, Alzo beware ik zelfs zodanige staaltjes in myn rariteytkamer. Om dat nogtans de Hr. *Morgagni*, uytmuntende onder de ontlederen, na dat hy dit in myne Ontleeten Heelkundige Aanmerkingen gelezen hadde, heeft getwyftelt, of 't wel dikmaals geschiede, en 't my schynt, dat hy nooyt dit met zyn oogen gezien heeft, ben ik waarlyk bereydt, om dien deftigen en welverdienden Hoogleraar, indien ik geweten zal hebben, dat hem dit aangenaam wezen zal, een staaltje over te zenden, (dewyl ik 'er van meer voorzien ben) wel toebereydt zynde, op dat het bewaart kan werden, waar in hy de zaak zelfs beschouwen zal. Ondertusschen voeg ik voor de waarheit hier by, dat ik zulks veel meer ondervonden hebbe in oude vrouwen, stok oude, en onvruchtbare, als in Jeugdige lichamen.

Welke zaken alle, om eyndelyk wederom tot ons gesprek te komen, te weeg brengen, dat ik vast en zeker geloven, 't gene ik nogtans met welnemen van zoo een groot man wil gezegt hebbe, dat dit verdichte eyernesje van *Naboth* alleen geweest is een vergadering van waterblaasjes, tusschen de klapvliezige rimpels, die de inwendige mont van de baarmoeder bezetten, gegroeyt. Gelykerwys zodanige waterblaasjes in alle slepende ziektens allerly deelen bezetten, alzo merkt men ook aan, dat ze de binnenste ingewanden zeer dikmaals aantasten. Ik ben van gevoelen, dat de waterblaasjes zyn uyteyndens der bloetvaren, die hare eerste natuur verandert, en een quade gedaante hebben aangenomen. Ik hebbe dit voornamentlyk hier uyt geleert, om dat ik menigmaal moerkoeken, waar in men geen [*lymphae ductus*] watervaren vint, hebbe gezien, ja ik bewaar ze nog in myn Cabinet, waar van het eene deel verandert was in waterblaasjes, maar het andere gezont, ja dat meer is ik hebbe zommige, die by na geheel en al in waterblaasjes verandert zyn, dewelke enige voor een valsche bevruchting hebben gehouden. Zomtyts hebbe ik levers gevonden, en die ik nog beware, welkers gehele klomp ten eenemaal tot waterblaasjes was overgegaan. Ik kan ook in myn Cabinet vertonen het [*peritonoeum*] buykvlies van een waterzugtige vrouw geheel en al in een vergadering van waterblaasjes verandert, 't heeft my voor dezen ook mogen gebeuren in de [*plexus choroideus*] netswyze vlegting zeer vele waterblaasjes te zien. Evenwel zult ge dit gebrek nergens meer vinden, als in den onderbuyk, zo nogtans, dat het de vrouwen veel meer en wreeder als de mannen, aantast: in der vrouwen lichaam zelfs bezet het de eyerstokken meer, als andere delen. Hoe wonderbaarlyk is 't, schoon 't zo menigmaal gebeurt, te zien, dat gehele zakken, als flesschen, vol van water zoo van de baarmoeder zelfs, als van de aangevoegde delen, afhangen, dewelke waarlyk ajuynbollen verbeelden, hangende aan hare stelen, die in lengte zeer verschillen. Ey lieve, let eens aandagtig hier op! Zomtydts komen 'er uyt een kleyn waterblaasje waarlyk grote blazen of zakken voort, terwyl 't van een kleyn beginzel door een gestadigen toevoer van nieuw vogt tot een vreeslyke grootte aangroeyt, waar mede men de gehele holligheyd des buyks, zomtydts tot barstens toe, vervult heeft gezien. Een gebrek waarlyk veel menigvuldiger, als men gelooft. Op die wyze komt die ziekte voort, dewelke het gemeen *het beslote water* noemt; deze waterzugt is zonder 't gevoele van een golfsgewyze beweging, maar openbaart zich door een eendaantig, en zeer hardt opgespanne gezwel, nog laat toe, dat de delen voor 't drukken wyken, nog eenig geluyt hoort men, als

't lichaam geslingert wort. My geheugt nog zeer wel een geval, wanneer ik in een vrouwelyk doodt lichaam, den onderbuyk geopent hebbende, een zak vol waters gevonden nebbe, zynde waarlyk zo groot, dat 'er zo veel wyagtig vogts in gesloten was, als nege gemene hollantsche wateremmers konde bevatten. Maar 't verwonderde my, dat ik buyten deze zak geen vogt meer in de buyk bevondt.

Deze ruyme zak zelfs was uyt een uytgerekt waterblaasje tot die naauwlyks begrypelyke grootte aangegroeyt, ondertusschen naar mate, dat het aanwiesch, wierdt desselfs vlies of huydt te gelyk dikker; 't welk ook by na in alle diergelyke gezwellen gewoon is te geschieden, gelyk men zulks ziet in een [*ganglio*] zenuwknoop, een [*atheroma*] papgezwel, een [*meliceris*] honiggezwel, een [*talpa*] molgezwel, en andere gezwellen van dit slag, die in den beginne dunne velletjes waren, maar, als 't gezwel veel in grootte aangenomen heeft, worden ze zo dik, als dik en taay leer. Hoe menigmaal ziet men de waterblaas, door een groote steen langdurig uytgerekt, zeer verdikt te zyn; wanneer de steensnyders zulks niet weten, feylen ze om deze oorzaak dikmaals zeer ongelukkig.

Alle deze aanmerkingen leeren, dat het geenzints ongerymt is, zo ik gezegt zal hebben, 't gene ik alvorens gezegt hebbe, dat deze waterblaasjes omtrent den binnenste mont in de holte des baarmoeders menigmaal ontstaande, zeer vele wonderlyke zaken uytwerken.

Ik zoude derhalven afbreken, ten ware ik nog eenen ander voorbeeldt aan dezen beroemden Heer verhale wilde: namentlyk dat ik voor zes en veertig Jaren in een openbare vertoning een doodt vrouwelyk lichaam geopent, en in de holligheydt der baarmoeder een schepzetje ontdekt hebbe, 't welk het gewicht van een korreltje gepelde garst hadde, en te gelyk zeer duydelyk bevonden hebbe in de eyernest zelfs een zekere holligheydt te hangen, 't geene klaarblykelyk de grootte van een erwt hadde, welkers holle gedaante bloedig, en rimpelig zich vertoonde, geheel en al met dat zelfde verschynzel, waar mede de holle oppervlakte der baarmoeder aanstonts na het baren altydt gezien wort. Mogelyk zal de beschouwing van nog een fraay voorbeelt, het alomme aangenomen gevoelen ook bevestigen: Ik hebbe een beryde baarmoeder van een vrouw, welkers eyernest vele eyeren in zich onthielt, welke openbarstende, of opengesnede zynde, een [*humor lymphaticus*] waterig vogt uytstortte, maar onder zeer vele derzelven ziet men 'er nog een aan 't eyerstokje vastzitten, zynde in de bevruchting bezwangert, gelyk gy in de hier bygevoegde figuur zien kont. Tot u keert zich myn

geschrift, *zeer beroemde Hr. Etmuller*, die tot deze verhandeling gelegentheydt gegeven hebt, de welke ik wel rykelyk zou hebben kunnen uytbryden, ten ware ik wist, geen werk, dat alreedts door u gedaan is, te moeten aanvaarden.

III.
Van de Kliertjes, en Zenuwtepeltjes in de Huyt van een Mensch.

WEl aan, laat ons eens zien, wat de gedagten hier van zyn? Die groote, en heldere lichten in de ontleetkunde *Steno, Swammerdam* en *Malpighius* hebben verzekert, dat ze beyde in de huyt tegenwoordig zyn. De volgende, gelyk 't gemeenlyk geschiet, hebben deze Autheuren nog veel in de stoutheydt van dezelve staande te houden, overtroffen, schoonze met minder voorraat van proeven waren gewapent; maar in verdichtzels vruchtbaarder. Ik hebbe deze delen wel eer in figuren zodanig afgebeelt gezien, dat ik met regt verstelt was over zodanig een ongetoomde vryheydt van verdichten; aanzie de platen, dewelke de zeer beroemde Professor *Bidloo* in zyn groot ontleetkundig werk heeft uytgegeven, vergelyk daar na de naauwkeurige overweging van de zaak zelfs, op dat ge ziet, hoe verre dikmaals de Autheuren gaan, en wat omzichtigheydt men van noden heeft, eer een natuur onderzoeker zich op haar veylig vertrouwt. Ondertusschen beken ik, dat ik na zo vele ondernemingen deze klieren nooyt zodanig heb kunnen ontdekken, dat ik ze zou kunnen beschryven, ja 't heeft my niet eens moge gebeuren, dezelve te zien; derhalven betuyge ik hem verpligt te wezen, die ze my op die plaats voor myn gezicht brengt. Ondertusschen kan ik aan alle liefhebberen vertonen, en dat wel maar alleen, het zenuwagtige, werktuyg van de huydt, tot het oeffenen van [*tactus*] 't gevoel geschikt: Want wanneer ik onlangs de bloetvaten in de [*crura*] schenkels van een mensch tot een ander gebruyk met myne Waschagtige stoffe opgevult hadde, met een voornemen om iets anders daar door te onderzoeken, gebeurt het by geluk dat ze beyde zodanig vervult wierden, dat ze ten eenemaal over al root van couleur waren, wegens de ontelbare veelheydt der vaatjes. Als ik dit met blydtschap beschouwde, vernam ik aanstonts duydelyk langs de gehele huydt, dat 'er witagtige plaatzen waren, zynde nochtans eenigzints opgezwollen, en tot een stompe punt verheven,

waar uyt ten laaste [*pili*] de haayren voortquamen; Na dat ik dezelve wel bezichtigt hadde: heb ik gemakkelyk kunnen oordelen, dat ze voor de [*papillae nervosae*] zenuwagtige tepeltjes, buyten de opgevulde kleynste vaatjes uytpuylende, te houden waren. Voornamentlyk doet hier te gelyk toe deze wonderbare aanmerking, dewylze in den gehelen omtrek van de schenkel, en voet duydelyk overal gezien wierden, en nogtans wiert 'er geen een gevonde in 't bultige deel van de voet, 't welk men gemeenlyk den rug noemt. Wat zal men daar nu uyt oordelen? Mogelyk is dit gedeelte minder bequaam tot [*tactus*] het gevoel. Beproeft 't, en gy zult het bevinden. Zyn 'er derhalven aldaar geen tepeltjes? dat zal ik niet zeggen, ze komen weyniger te voorschyn, om dat ze misschien kleynder, en dieper gelegen zyn.

Nu ben ik gedwonge te bekennen, dat ik voor dezen niet alleen gelooft, maar ook met geschrift verzekert hebbe, dat 'er deze huydtkliertjes by waren. Dog dit heb ik te driftig, en door 't gezag en proeven van by na alle ontleders vervoert zynde, gedaan: Nogtans moet men weten, dat 'er geen onder alle de bewysredenen aannemelyker is, 't gene leert dat 'er deze klieren byzyn, als die wonderbare [*tubercula*] gezwelletjes of knobbeltjes in ziektens, dewelke zich zo menigmaal, uyt de huyt zelfs, onder de opperhuydt verheffen, en uytpuylen, gelyk ik zelfs vele zodanige puysjes in myne vergadering beware om te laten zien. Maar ik hebbe na dat ik ze met naauwkeurigheydt onderzogt hebben, geoordeelt, dat het geen klieren, maar zekere verheventheden van de opperhuydt waren.

Ik bekenne, ook niet vreemt te zyn van 't gevoelen, dat myne goede Vrient, de zeer vermaarde Heere *Boerhaave*, openbaar Hooghleeraar der geneeskonst, kruydtkunde, en van 't oeffenende deel der geneeskonst in de Hollantsche Hooge School te Leyden, my mondeling en in geschrift verklaart heeft.

Hy heeft namentlyk ontdekt, dat 'er onder de opperhuydt in de huydt zelfs, of zomtydts onder dezelve, zekere kleyne ronde [*receptacula*] ontfang plaatsjes, uyt een omslach van een dun vliesje t' zamen gestelt, zitten. Deze merkt hy aan in haar opperste gedeelte, alwaar ze na de opperhuydt zien, zodanig geopent, datze nogtans met een naauwe mont ooluyken, op dat ze niet al te lichtelyk het ingeslotene vogt uytstorten zoude. Hy heeft ook duydelyk de opperhuydt zelfs aldaar doorboort gezien, alwaar de [*emissaria*] uytlozingen dezer [*folliculi*] blaasjes of zakjes zyn. Zo dat 'er een doortogt is, ja zomtydts een ruyme, uyt de [*specus cavi*] holletjes of blaasjes in der zelver montjes,

en daar uyt wederom door de opperhuydt, boven deze montjes gapende, openstaande. Het vlies, waar uyt ze bestaan, wort van alle kanten doorboort van de uyterste pypjes der vaatjes, aanbrengende eene zachte, vettige vogtigheydt. Als dit vogt, gansch versch zynde, daar nederstort, is 't dun, helder, zonder reuk of smaak. Maar wanneer 't hier ter plaatze ontfangen, door eenige traagheydt langer blyft zitten, deszetfs vloeybaarste gedeelte vervliegende, wort het dikker, en verkrygt den aardt van een taye wasch, by na aan alle olien eygen, staat stil, waassemt naauwlyks uyt, wort vermeerdert, maakt [*tubercula*] knobbeltjes of puysjes, en verschaft een zeer veelvuldige, schoon van anderen over 't hooft geziene, oorzaak van huydtqualen. Hy meent, dat dit [*humor Vnctuosus*] smerige vogt in een volkome gezontheydt dient, om de buytenste delen te verzagten, los te maken, voor verharding en verdroging te verhoeden, en in een behoorlyke buygzaamheydt te bewaren, maar dat uyt gebrek van 't zelfde zware gebreken ontstaan. Hy verzekert, dat dit het olieagtige vogt is, 't welk *Leeuwenhoek* door zyne nieuwe vindingen voor 't gezicht vertoont, 't gene hy my zelfs door zyne groote beleeftheydt heeft laten zien. Dat dit dezelfde vogtigheydt is, waar mede het aangezicht van gezonde menschen bedekt is, ter zelver tydt als ze na een zagte en volkome slaap verquikt zynde, het aanschyn blinkende, gelyk als met olie bestreken, vertonen.

Dat dit zelfde vet de [*capilli*] haayren besmeert, langs dezelve heen vloeyt, en een smerige buygzaamheydt aan haar verschaft, op dat ze door verdroging niet zouden splyten, 't welk anderzints een onder de gebreken van de haayren is.

Dat deze werktuygen voornamentlyk gevonde worden op die plaatzen van 't lichaam, alwaar de delen meer voor de lucht bloot staan, en tegen malkanderen aangelegen zyn, vryven, of groteyks worden geschut en geroert. Hierom verschynenze voornamentlyk by de oogschelen, 't aangezicht, neus, oxels, liesschen, voorhuydt, billen, en onder de voet.

Als dit vogt verdikt wort, maakt het die kleyne witte tepeltjes, kleyne [*glandes*] ekeltjes verbeeldende, zynde menigmaal in 't aangezicht, voornamentlyk op de neus: deze sterk gedrukt zynde, werpen een taaye, witte, en waschagtige stoffe uyt. Indien de blaasjes meer vervult worden, wordenze [*tubercula parva*] kleyne gezwelletjes, die met de daar bygelegene delen te ontsteken, een rodigheydt, jeukte, en puysjes, verscheyde van couleur, en onaangenaam voor 't gezicht, ma-

ken. Wanneer ze nog meer opzwellen, begint de [*crassamentum*] droessem door den [*meatus*] uytweg van 't blaasje tot aan de oppervlakte van de, opperhuydt door deszelfs opening uyt te lopen, en in dat gedeelte, 't welk voor de lucht bloot staat, blaauw, of zwart te worden; indien zulks tusschen twee tegen malkanderen overstaande vingeren met gewelt gedrukt wort, dan wort de taye stoffe uyt den opgezwollen buyk van 't ontfangplaatsje door den engen hals heen geperst zynde, in dien doortogt zelfs tot een [*cylindrus contortus*] gedraayt langront gevormt, 't welk, wegens den zwarten top, en 't lange, witte, en gedraayde lichaam zo naauwkeurig een [*vermiculus*] wormpje verbeelt, dat de geneesheeren, zo wel als de onkundige door deze verbeelding bedroge zynde, oordelen, dat ze met haare ogen wormptjes in de huydt gezien hebben.

Maar zoo deze opgehoopte stoffe, meer en meer aangroeyende, opzwelt, dan geeft het de ware en eenigste oorspronk aan Pap en honinggezwellen, voor zo veel de stoffe meer gelykent na Pap, of Wasch-honing. Ja zelfs oordeelt hy ook, wanneer zodanige gezwellen boosaardig worden, dat ze een [*lepra*] quaadtaardige schurft, en [*cancer*] kanker van de huydt, als mede [*Elephantiasis*] melaatsheydt verwekken.

Tot dus verre heeft hy my zyn gevoelen, over deze zaken verklaart hebbende, met weynige woorden medegedeelt, en myn verzoek toegestaan, om zulks by deze gelegentheydt gemeen te maken. Dog hy zoude dit stuk met meer redenen en zaken kunnen uytbreyden, en hier door leeren een oprechten manier om de gebreken van de huydt te genezen: Ik zelfs zal ook niet nalaten zulks verder te onderzoeken: ondertusschen zal niemant deze lichamen liever klieren, als onfangplaatsjes van een vettig vogt moete noemen. Gy ziet nu, *waarde lezer*, dat ik zo dwaas niet ben, dat ik ontkenne zou te bestaan, 't gene ik met myn eyge ogen niet beschouwe.

Zodanige ydelheydt zy verre van my? maar ik betuyge in oprechtigheydt, dat ik nooyt huydtkliertjes gezien hebbe, en dat ik hem, die ze my klaar aanwyst, ten hoogste verpligt zal zyn. Niemant denke, dat het zweten door gemelde kliertjes volbragt wort, schoon de meeste zulks M. *Malpighius* hier in voorgaande, toestemmen; Verre van daar: want de uyterste donzige eyndens der slagadertjes, dewelke zeer veel in dunte het fynste katoen overtreffen, zyn de pypjes zelfs, door welke de zweetstoffe overgebragt wort. Deze zelfde zweetpypjes waassemen de uytgediende en overtollige vogten onder de gedaante van een onzichtbaren rook uyt het lichaam. Zie daar, hier is my nu een ruym velt

geopent, om verscheyde gevoelens van anderen over deze dingen, die ik zo even verklaart hebbe, te doorwandelen, maar 't zou my van myn voornemen aftrekken, namentlyk, om klaarblykelyke dwalingen, die ik zelfs ofte andere in de ontleetkunde begaan hebbe, zonder eenige haat, maar uyt een enkele liefde tot de waarheydt, te verbeteren.

IV.
Van de Klieren van andere Vliezige deelen.

EEn ider weet, dat de [*Ventriculi cerebri*] holligheden der herssenen, den binnenste omtrek van 't [*pleura*] borstvlies, het [*pericardium*] hartezakje, het [*peritonoeum*] buykvlies, en den zogenaamden [*tunica testium vaginalis*] scheerok der ballen, altyd bevogtigt, glibberig gemaakt, en besproeyt worden met een dampig vogt; 't wort ook voor niet minder bekent gehouden, dat deze vogtigheydt in die holligheden gestort zynde, vry van daar opwaarts wederom te rug wegvloeyt. Ik hebbe lang getwyffelt, of dit werk wel verrigt wierdt door de klieren van *Steno* en *Malpighius*, welke die brave mannen stellen de gemelde vliezen overal te bezetten tot zodanig gebruyk? Maar, na dat ik door een byzondere konst de nooyt genoeg te verwondere fynheydt der uyterste slagadertjes hebben ontdekt, heb ik gemakkelyk kunnen zien, dat tot dien eynde geen klieren van noden zyn, ja zelfs dat ze aldaar niet gevonden worden. In der daat dit bekent de Grote *Malpighius* met te verzekeren, dat deze klieren in een volkomen gezont lichaam niet gezien zyn, maar datze eyndelyk in ziektens, alwaar ze uytgezet, en vergroot zyn, zichbaar worden. Ik beken dat 'er in deze manier van redenering eenige schyn van bewys is. Dog echter oordele ik, dat de lichaamtjes, welke in de gezegde vliezen verschynen, geen klieren zyn, nog zyn geweest. Maar in tegendeel blykt het my klaar, dat de verstopte uyteyndens der slagaderen overgaan in tegen natuurlyke gezwellen, zynde dan de aangeboore gedaante ten eenemaal verandert. Geven de [*Aneurisma*] slagaderbreuk, [*varix*] aderbreuk, [*phlyctenoe*] blaartjes, en andere diergelyke ziektens, geen duydelyke voorbeelden? Derhalven die stellen wil, dat 'er aldaar klieren zyn, dan behoort hyze in een gezonde staat te vertonen: want het is de plicht van een ontleder van onbeproefde zaken liever te zwygen, als veel daar van te verzinnen.

V.
Wederom van Klieren in andere delen; als mede zeer vele zaken aangaande de Tepeltjes van 't gevoel.

HOe naauwkeuriger en langer ik de lichaamtjes onderzoeke; dewelke in ons lichaam de ontleders gewoon zyn klieren te noemen, hoe meer ik verzekert worde, dat het geen klieren zyn, die men gemeenlyk over al daar voor houdt. Op geenerly wyze zie ik, dat die lichaamtjes, welke in 't achterste deel van de [*corona glandis penis*] kroon van het roeden hooftje gelegen zyn, kliertjes zyn, schoon de zeer vernuftige *Morgagni* in zyne aantekeningen met andere dezelve daar voor houdt. Ondertusschen, behoudens het gezach van dien braven Heer, schynen my die uytpuylingen gehouden te moeten worden, voor zenuwtepeltjes, boven de oppervlakte in den rant van de kroone van 't roedenhooftje zich verheffende, dewelke, wanneer ze door 't Venusspel opgespanne, en met een zachte vryving gedrukt zyn, in dat werk het grootste vermaak bybrengen. Maar zo menigmaal alsze door een vuyle vermenging van een onzuyvere Hoer besmet worden, zwellen ze zeer afschuwlyk op, en verliezen door de knagende scharpigheydt van 't onfange vergift haar dun velletje, daar ze mede bedekt wierden; zy dan ontbloot, en gevilt zynde, worden van een onlydelyke pyn en smert wreedelyk aangetast: 't gene tot een zeer groot bewys verstrekt, dat ze meer met den aart der zenuwen, als van klieren overeenstemmen. Ik weet wel, dat de tepeltjes op deze plaatzen geen haayrtjes hebben, dog die ziet men ook niet in den voorsten top der vingeren, als ook in de [*vola manus*] palm van de hant, of in 't [*planta pedis*] hol van de voet, op wellke plaatzen 't nogtans vol van tepeltjes is. Ik hebbe al over lang aangetekent, dat de uyteyndens der bloetvaten byna in alle gewesten van 't lichaam grotelyks verschillen in maakzel, waar uyt ze bestaan. Maar ik hebbe ook daar na geleert, dat dit ook plaats heeft in de uyterste eyndens der zenuwen; dewyl ik ze anders bevonden heb in de binnenste oppervlakte der oogschelen, wederom in de tepels der borsten heb ik die wonderbaarlyk van malkanderen verschillende aangemerkt, dewelke in 't uytstekenste deel derzelver zich onthouden, maar in de tong verschillenze verre van deze alle, als mede in de huyt hebbenze een andere gedaante, wederom van de voorgaande geheel en al verschillende: want op zom-

mige plaatzen van 't lichaam, heb ik ze vernomen, dat ze aldaar in zo groote menigte waren, zo digt by malkanderen gevoegt, en in zo fraye ordre geschikt wierden, dat 'er byna geen plaats tusschen byde was, ja datze boven de oppervlakte van de huydt uytstaken, gelyk ik ze nu de geheele roede door bevonde heb, waarom dit deel tot zo veel wellust bequaam, en aan zo veel pyn onderhevig is. Maar zy, dewelke dieper onder de huydt verborgen leggen, schynen tot dien eynde te strekken, dat ze een grontslag verleenen aan de voortkomende haayren: deze vint men veel weyniger in getal, en komen ook niet voor ons gezicht, ten zy eerst alle de vaten van eenig haayrig deel met myne rode waschagtige stoffe ten eenemaal opgevult zyn, zo dat 'er geen een takje zonder deze stoffe is. Dit hebbe ik al over lang ondervonde, en in de schenkel van een mensch te weeg gebragt, 't welk ik in tegen woordigheydt van den Hr. *Boerhave*, een man in 't stuk der Geneeskonst en kruydtkunde zonder weerga, hebbe vertoont. Maar ik verwondere my hier over, dat alle de uyterste vaatjes deze stoffe ontfangen hebben, en roodt van Couleur zyn alleen zyn die tepeltjes, waar uyt de haayren geboren worden onaangeraakt gebleven, en onderscheyden zich zeer duydelyk door haar byzondere aangebore witte couleur van alle de naburige rootgecouleurde delen. Wat dog van deze tepeltjes in de roede, tong, Oogschelen, en andere delen te oordelen staat, zal ik na dezen zeggen, wanneer ik al den tydt, die my van myne bezigheden overschiet, zal besteedt hebben in dezelve te onderzoeken.

VI.
Van 't Hart.

MEt recht oordelen by na alle, dat het hart het voornaamste onder de ingewanden is; dit houdt men volkomen voor zeker, dat 'er nog vele dingen in deszelfs maakzel niet genoeg nagespeurt zyn, derhalven verdient dit uytnemende, dog te gelyk duystere maakzel, en de eygenschappen deszelfs, dat men zommige zaken daar van aanmerkt. De ontlederen hebben ons niet zeer wel de natuurlyke legging en plaats van 't hart beschreven. Want schoon ze alle verzekeren, dat het hart in de borst geplaatst is, echter hebbenze oprecht niet afgebeelt, wat legging 't zelve hadde. *Govert Bidlo* heeft het in zyn groot ontleetkundig werk zodanig uytgedrukt, als of het hing met een kegelswyze punt na 't middel-

rift, maar met de gront na de [*jugulum*] keelziende. Dit is in de beesten, welke het hooft voor over houden, gemeen, dog nooyt in een mensche lichaam; in 't welke het hart zodanig op het middelrift legt, dat deszelfs gedeelte, waar mede het het middelrift aanraakt, door zyn opleggende gewicht, gelyk als in een gedrongen is, 't welk nergens in viervoetige voor overbukkende beesten plaats heeft, maar in tegendeel in deze verheelt de figuur van 't hart, de gedaante van een [*conus*] kegel, 't gene men nogtans aan 't hart van een mensch niet mag toeeygenen, dewyl deszelfs vorm veel daar van verschilt, zynde namentlyk korter en veel meer in een gedronge. *Andreas Vesalius*, de voornaamste onder de Autheuren, heeft dit alles in zyne platen in dier voegen laten afbeelden, als de zaak zelfs in een levendig mensch gestelt is.

Indien ge begeerte hebt om 't maakzel van 't hart te kennen, zie, wat *Steno*, dat heldere licht in de konst, daar over geschreven heeft, gy zult 'er geen berouw van hebben; dewyl hy door een naauwkeurige onderzoeking ontdekt heeft, dat het maakzel van 't hart, 't welk men voor dezen voor [*parenchyma*] een bloetstolzel gehouden heeft, in een oprechte spier bestaat; dit heeft hy zo klaarblykelyk aangetoont, dat hy, het gevoelen van *Hippocrates* bevestigende, 't zelve voor een zeer konstige spier verklaart heeft, hebbende zyn [*finis*] eynde, alwaar 't syn [*mitium*] begin heeft, beyde namentlyk in den gront van 't hart.

Vervolgens was van een ider aangenomen, dat al 't bloet, 't welk door de kroonslagaderen aan 't hart zelfs toegebragt was, geen een droppeltje uytgezondert, door de kroonader alleen in de holader te rug gevoert wierdt, ja ook dat dat bloet, 't welk volgens de wet van den omloop van 't bloet uyt beyde de hartoortjes wederom quam, insgelyks langs deze eenigste weg wederom keerde. Maar ik hebbe naderhant klaar ontdekt, en in 't openbaar vertoont, dar 'er zommige adertakken zich openen in de hartoortjes, zodanig, datze het aderlyk bloet regelrecht in 't rechter hartoortje nederstorten, zonder ooyt de holader, of deszelfs [*magnus venae cavoe sinus*] grote groef aan te raken. Niet minder nieuws is de ontdekking geweest van den zeer vermaarden *Vieussens*, en daar na van den zeer geleerden *Thebesius*, wanneer ze gevonden hadden, dat 'er uyt de zelfstandigheydt zelfs van 't hart eenige adertjes voortquamen, dewelke het bloet van 't hart door de takken van den kroonslagader toegebragt, met opene monden in de holligheydt van 't hart stortte, zon-

der enige omweg in de groef van de holader, of holligheydt van 't hartoortje. Dit zelfde hebbe ik ook menigmaal vertoont, gelyk de brave *Thebesius* klaarblykelyk genoeg betuygt, dewyl hy zegt, *dat schynt Ruysch volkome gemerkt te hebben.* Maar indien iemant begeerig is, het beloop der bloetvaten, en 't wonderbare gewrocht van 't Hart te zien, hy kome my bezoeken, ik zal hem gaarne niet alleen de slagaderen vertonen, dewelke zich door de buytenste oppervlakte van 't hart verspryden, en hoe veel ze in getal zyn, maar ook die, dewelke door de binnensten oordt van 't hart verdeelt worden. Eenige Jaren geleden was ik boven mate verheugt, wanneer ik een kleyn slagadertje ontdekte, 't welk na de binnenste oppervlakte van 't hart liep: dewyl het iets nieuws was, en zulks ontdekt hebbende, zyn wy gewoon ons daar over te verblyden. Dog nu, na dat ik deze konst meer en meer geoeffent hebbe, vertoone ik aan alle liefhebberen de zichtbare inwendige holligheyd van 't hart met zo veel opgevulde vaatjes voorzien, dat desselfs geheele maakzel enkel uyt bloetvaatjes over al gewrocht schynt te zyn.

Maar 't is veel frayer, dat de vlezige [*lacerti carnei*] spierdraatjes, en hare pezen zelfs, wegens de veelheydt der bloetvaten geheel en al roodt zyn: Ja, 't welk iemant misschien niet zou willen geloven, zelfs de [*valvulae*] klapvliezen, welke de verziende natuur geschikt heeft tot het bestieren van den doortogt van 't bloet door 't hart, en welkers bloetvaatjes met deze stoffe door die zelfde fraye konst opgevult zynde, schitteren en glinsteren voor 't gezicht.

Merk aan; *Waarde lezer*, dat ik de hartvaten door inspuyting van deze wassige stoffe zodanig opgevult hebbe, dat die stoffe, alwaarze gekomen is aan de alleruyterste uyteyndens, dunder zynde als dons en spinrag, uyt de vaatjes uytgaande gelyk als een daauw uytgestort wort, en zich verspreydt over de zagte vezelen van de vlezige zelfstandigheydt van 't hart, en dezelve met een zeer roode bloedtcouleur beverft. Ik zou voor zeker geloven, dat dit werk ten enemaal op dezelfde wys zodanig in een levendig mensch volbragt wierdt, als ik 't in een doodt mensch door myn konst te weegbrenge. Want byaldien 't bloet, over al in zyne vaten wederhouden zynde, regelregt uyt de slagaderen in de aderen overgestort wierde, zonder enige uytstorting van 't zelfde, dan zou 't voetzel aan de deelen van ons lichaam niet konnen gebragt worden. Eyndelyk in deze menschen harten, dewelke ik aldus toebereydt hebbe, kan ik klaar voor oogen stellen de andere bloetvaten welke door de bloetvaten zelfs lopen, zo datze daar door gevoed kunnen worden: ja ook de verscheyde [*directiones*] lydingen,

en uytstrekking van deze onderschyde vaten, terwylze door de binnenste en buytenste oppervlakte van 't hart heen lopen.

VII.
Van een ongehoorde Braking.

Dat er zeer veele dieren geboren worden, leven, groeyen, en wederom voorttelen, binnen zommige andere levendige dieren, is al van de eerste eeuwen af aangemerkt geweest; ondertusschen hebben de Wyste Philosophen tot dezen huydigen dage van de wyze van voortkomen niets zekers durven voorstellen. Niemant moet ook meenen, dat er alleen [*lumbrici S. vermes*] wormen in een mensch groeyen. Naauwlyks zoudt gy geloven, hoe vele zoorten van dieren 'er by geval, of door een naauwkeurige onderzoeking gevonden zyn; Zyt ge begerig, zulks te weten, leest 't geene, (en gy zult 'er geen berouw van hebben,) dat de *dagverhalen der geleerden van Vrankryk, de philosophische verhandelingen van Engelant, de gedenkschriften van Leypzig, de dagboeken van de Keyzerlyke Academie*, en de naarstigste aantekenaar *Schenkius*, daar van opleveren.

Hoe vele wonderen, en ongelooflyke zaken zult ge daar zien en bevinden! ondertusschen is dit gedeelte der natuurlyke historie waardig, betracht en volmaakt te worden. Om 'er een proef van te geven, breng ik hier wederom te berde dat waarlyk zeltzame diertie, 't gene ik in myn negende anatomische cabinet na het leven heb laten afbeelden: 't behoort tot het geslacht van viervoetige dieren, om dat het vier voeten, en een staart heeft, Ja het hooft, de mont, en voornamentlyk de navel streng daar nog aanbangende vermeerderen de zeltzaamheydt der zaak boven alles; ik heb 't in zyn geheel zodanig toebereydt, dat het nog lange jaren duren en van die genen gezien kan worden, welke lust en begeerte hebben om zodanig een zaak te beschouwen. Nu bezit ik ondertusschen een ander, dat my naderhant is aangebragt, 't welke een slek zeer fraay verbeelt: Toonen dit de twee oogen, gedaante en grootte van 'tzelfde dit niet aan? op dat ge zelfs kunt oordelen, zie daar, hier breng ik 't zodanig in een figuur te voorschyn, als 't de natuur zelfs voortgebragt heeft.

Een meysje van veertien jaaren oudt, heeft onlangs tegelyk met veel bloet deze slek uytgebraakt. De vader van dit meysje heeft my 't diertje vereert, terwyl 't nog fris was en my verzekert, dat het nog een tydt lang na 't braken geleeft, en zich zelfs in een ware beweging gehouden heeft.

Gy zult gemakkelyk kunnen geloven, dat 'er in een mensche lichaam

worden voortgebragt wormen, van gedaante onder malkanderen, zeer verschillende, ja zodanig met alle andere ooyt in de waerelt gevonde wormen strydende, dat men diergelyke buiten s'menschen lichaam nergens ontmoet; ondertusschen zyn 'er zommige van deze, dewelke tot een lengte van zeer vele ellen uytgestrekt worden. Dat zy derhalven in 't zelfde lichaam geboren zyn, is zeer waarschynlyk. Maar 't gevoelen der gener, die meenen dat de wormen uyt doorgeslokte eyertjes van zodanige gediertens voortgebragt worden, zou mogelyk niet zeer aannemelyk schynen.

Ondertusschen dit diertje, 't welke dit meysje uytgespogen hadde, is eerst uyt haar gekomen, na datze een langen tydt ongezont was geweest, te vore altydt over een zwaarte van de maag geklaagt, en nooyt een volkome gezondheydt genoten hebbende.

En of schoon waaragtig is, dat 'er door lichtgeloovigheyd van veele, allerley ongehoorde zaken voor waarheden gehouden en verdicht worden, blykt het nogtans zekerlyk, dat 'er dagelyks dingen aangemerkt worden, na wonderen zeer gelykenende; onder welke ik oordele dit diertie gerekent te moete worden, dat zich door een veelverwige, witte en zwarte couleur, en een levendige beweging kennen liet.

Nog meer verwondering verwekt de beschouwing van dat diertie in een mensch geboren, 't welk in myn negende anatomisch cabinet afgetekent, en in myn rariteyt kamer te zien is; om dat het voorzien was met een streng, na de navelstreng gelykenende, ja ook om dat het in een zeker lichaam verborgen was, zeer wel met de natuur van een papgezwel overeenkomende, 't welk in plaats van een moerkoekie scheen te verstrekken; de waarheydt van de zaak blykt door 't zien en wordt bevestigt door de daarbygevoegde verklaringen.

Ondertusschen moet men niet denken, dat dit diertie, waar van ik eerst gesproken hebbe, van 't meysje ingeslokt zynde, binnen 't lichaam gekomen is, gelyk mogelyk iemant zou vermoeden: want 't was fris en gezont; nogte het beweegde zich niet met te kruypen als een slek, maar dan lichte het zich opwaarts, dan nederwaarts: zy hadde ook te voore en te gelyk bloet gebraakt, daar en boven was ze lang ziek geweest, 't zoude ook niet in de maag in 't leven hebbe kunne blyven, maar lang doodt geweest zyn, gelyk men in de meeste dierties of visjes ziet, dewelke wanneer ze levendig ingeslokt worden, kort daarna sterven in een woonplaats, onbequaam om 't leven te behouden.

Ik zie wel, dat hier de leere, hedendaags van alle voor onwrikbaar gehouden, aangaande de geboorte van alle dieren uyt een ey, kan worde tegengeworpen, maar dat raak ik op dezen tydt met aan: want dat zoude my al te verre van myn voornemen afleyden. Hy, die daar

lief hebbery voor heeft, leze het zeer nuttige werk van den Hr *Nicol: Andry* in 't fransch geschreeven, over de wormen: gy zult aldaar op de 19 bladtz. bevinden, dat het gevoelen van dien Heer is, dat de wormen een aangebore ziekte in ons lichaam is, en dat de eyeren zelfs, waar uyt de wormen eyndelyk voortkomen, in ons te gelyk met de andere delen van ons lichaam voortgebragt worden, dewelke op den bepaalden tydt gebroeyt zynde, eyndelyk hare [*foetus*] vruchten baren, even als de andere delen van ons lichaam zommige, te vore nog niet verschynende vogten of ook zommige vaste delen voortbrengen. Ik zou in der daadt gemakkelyk dit gevoelen goetkeuren, om dat ik 'er geen vinde, 't welk meer met de waarheydt van de zaak over een komt. Indien iemant een waarschynelyker weet, verzoeke ik, dat hy 't mededele.

VIII.
Van de Wanschepzelen.

Gelyk de vruchtbaarheydt der nature in 't voortbrengen van zulke verscheydene dierties wonderbaarlyk is, alzo wort ze ook menigmaal veranderlyk bevonden in 't veranderen van 't maakzel der deelen, dewyl ze schynt van haar eynde af te gaan, 't welk ze zich scheen voorgeschreven te hebben.

I. Onder deze meene ik, dat in de eerste plaats moeten gestelt worden drie verscheyde onvoldrage kindertjes, dewelke gebooren zyn zonder herssenen, nog hebben enige holte in 't hooft, 't welk geheel en al benig is: twee van deze hebbe ik tot geraamtens gemaakt (maar 't derde bewaar ik in zyn geheel in myne balsemagtige vogt) in dier voege als de edelmoedige *Kerkringius* in Osteogeniâ suâ pag. 59. met een figuur 't zelve na 't leven heeft afgebeelt.

II. Ten anderen is 't hier bystaande geraamte wonderbaarlyk, welkers handen en voeten met meer vingeren in getal voorzien zyn, als na de gewoone wyze der natuur; de regter hant heeft zeven vingeren, de regter voet agt tonen; de linker hant heeft 'er zes met twee aanwasjes, en de linker voet pronkt met negen volkome tonen. Zie *Kerkring.* pag. 55. alwaar hy het af beeldzel daar van oprechtelyk gegeven heeft; derhalven is 'er een zekere maat in alle dingen, en menigmaal is de overvloet van de natuur niet alleen onnut, maar ook nadeelig

III. Onder myne rarityten bewaar ik een onvoldrage kindtie, met

twee hoofden geboren! ik heb 't gekogt, dog 't jammerde my, dat zy, dien 't eerst in eygendom toebehoorde, te min ervaren waren in dat gene, 't welk tot het bewaren van diergelyke zeltzaamheden vereyscht wort, 't zelfde qualyk bewaart hebben, waar door het nu hart en geheel zwart voorkomt.

IV. Vertone ik twee toebereyde milten, in een schaap gevonden, en op een verscheyde plaats gelegen.

V. Voor dezen is 'er in een schaap een lever gevonden, waar in vyf galblaassies te zien waren. Ik onderzogt het, als 't my aangebragt wierde, maar ik wygerde het aan te nemen om dat ik door den eysch van een onredelyke prys afgeschrikt wierde.

VI. De zeer vermaarde *Johannes Jacobus Rau*, Hoogleeraar in de Hoogeschole te Leyden, in de kennisse der beenderen, spieren en steensnyden byzonder ervaren, heeft ons eens vertoont een slagader, komende uyt den boogsgewyze bogt van de groteslagader, de welke ik naderhant ook gevende hebbe, en nog een jeder kan laten zien.

VII. 't Wonderbare maakzel van 't mannelyke lidt met de grootste naarstigheydt menigmaal onderzoekende, is 't my eens gebeurt twee verscheyde volkome sterke bekleetzelen, het gehele lichaam der mannelyke roede omringende en bevattende, te vinden. Dit hebbe ik in een Anatomisch Cabinet, gelyk als een gewoonte der nature beschreven, maar nadien ik naderhandt in zeer vele voorwerpen, aandagtelyk beschouwt zynde, dit zo niet bevonden hebbe, eyscht de oprechte liefde tot de waarheydt, dat ik nu waarschouwe, dat 'er gemeenlyk maar een zodanig bekleetzel, en zeer zelde een dubbelt gevonden wort.

VIII. Van vele jare herwarts bewaare ik twee gebalsemde onvoldrage kindertjes, die met den buyk aan malkanderen gegroeyt zyn.

IX. Ook bezit ik twee onvoldrage varkentjes, in de baarmoeder aan een gegroeyt.

X. Ik hebbe nog daar en boven een onvoldrage kindtje van byna twee maanden, welkers bovenste en onderste [*artus*] ledematen, wonderlyk bogtig gezien worden.

XI. Insgelyks moet gy u verwonderen over een gekloofde bovenste lip, in een onvoldrage kindtje van twee maanden gevonden.

XII. Gy zult u byna verschrikken, wanneer gy een ander onvoldrage kindt ziet, boven wiens neus een aanwasje gegroeyt is, hebbende de gelykenis van een mannelyke roede.

XIII. Ik vertoon een gebalsemt schaapshooft, aan 't welke de mont ontbreekt, en deszelfs oogen verkeert geplaatst zyn.

XIV. En een kalf in 't geheel zonder hooft, terwyl 'er maar een oor boven [*truncus*] den romp in plaats van 't hooft uytpuylde.

XV. Met veel omzigtigheydt hebbe ik dikmaals zeer vele schapen onderzogt, dewelke de natuur meer voeten boven 't gewone getal, hangende van de nek, verleent hadde. Dog niets heeft my in deze wonderlyker verscheenen, als dat deze voeten altydt van spieren berooft, maar in der zelver plaats met zeer veel vet voorzien waren.

XVI. In een anderen hoek van myn Cabinet vertoon ik een gedeelte van een Moerkoek met haar navelstreng, maar o wonder! daar van hangt een schenkel van een onvoldrage kindtje, met de voet, en drie tonen.

XVII. Ik zie aldaar ook zeer veele onvoldragen kindertjes, welkers teeldeelen wonderlyk mismaakt zyn; en waar aan ook het eene of 't andere lidt te veel of te weynig is.

XVIII. Ik hebbe zo veele en verscheyde lichamen onderzogt, maar nooyt heb ik een oprecht [*hermaphroditus*] manwyf gevonden; evenwel bevinde ik, dat 'er zeer veele allerley beuzelingen overal van verhalen. Alle, die ik van dat zoort heb mogen onderzoeken, begryp ik, datze [*pseudo-hermaphroditi*] bastaart manwyven genaamt moete worden: Want in deze het hooftje van de [*clitoris*] kittelaar altydt buyten de schamelheydt uytpuylende, waande te zyn het hooftje van de mannelyke roede; en hoe menigmaal hebbe ik dit in de beesten ook waargenomen? al overlang heb ik zodanig voorbeelt uyt de teeldeelen van een schaap in myn anatomisch cabinet bygebragt.

IX.
Van een zeltzaam Gebrek der Nieren.

DE geene, welke de lichamen van verscheyde dieren met een aandagtig oog beschouwt hebben, bevinden, dat de nieren wonderbaarlyk in figuur verschillen; zeer veele hebben deze zaak oprechtelyk beschreven, onder welken uytblinken de zeer ervarene Heeren *Severinus*, en *du Vernay*; de eerste in zyne [*zootomia*] ontleding der beesten, en de andere in zyne [*descriptio anatomica brutorum*] ontleedtkundige beschryving der beesten. De Ossen, Beeren, Relmuyzen, Egels, Schiltpadden, en Vogels hebben nieren, wiens oppervlakte ongelyk is, gelykerwys *Malpighius* met een byzondere naauwkeurigheyd zeer wel overlang in zyne verhandeling van de nieren geleert, en in zyne laaste wer-

ken duydelyker bewezen heeft. De oude hebben geweten, dat zulks ook in de nieren van onvoldrage kindertjes gevonden wierdt, in welke zy de nieren altydt zodanig gestelt zynde, aangemerkt hebben. Maar in een volwassche mensch hebben de nieren altydt een gladde, effen en gelyke oppervlakte. Evenwel in deze, schoonze nu al een hogen ouderdom bereykt hebben, vertoont zich zomtydts de gedaante der nieren ongelyk, en gelyk als uyt verscheyde deelen t'zame gegroeyt. Zie *Malpighius* in zyne nawerken op de 35. bladtzyde in den 1. brief aan *Sponius.* Dog dit is aanmerkens waardig, 't geene my tweemalen gebeurt is aan te zien: namentlyk dat de nieren der bejaarden, wanneerze even als die der onvoldrage kindertjes gestelt zyn, niet alleen eene dwaling gelyk als van een spelende natuur betekenen, maar ook de allerwreedtste, en eyndelyk na 't veroorzaken van zware pyn en smerte, dodelyke krankheden verwekken.

Het eerste voorbeelt van deze ongehoorde zaak heb ik gezien, in een huuwbare dogter, alhier in 't weeshuis wonende, deze ellendige wierdt zedert lange tydt met zo gevoelige en onlydelyke pynen omtrent de plaats der nieren aangetast, dat het onuytsprekelyk is. By de wreedste aanvallen voegde zich 'er nog een bloet wateren by, 't welk dikwils wederom kwam. Alle raadt en hulpmiddel, dat door de konst gevonde kon worden, wierdt er tot verligting wel by gebragt, maar 't was van geen nut! Derhalve van alle hulp berooft, en door smerten uytgeput zynde, heeft ze in de doodt alleen verzagting gevonde, en my, begerig zynde, de oorzaak van de ziekte te zien, gelegentheydt gegeven om het dode lyk te beschouwen. Wel lezer wat zoudt gy hier verwagten? ik geloof dit, dat wy alle dagten. Namentlyk een ruwe en stekelige steen in de nieren. Maar 't lichaam geopent zynde, hebben wy 'er geen gevonde, ja zelfs geen zandties; maar de oppervlakte van de byde nieren was geheel en al ongelyk, en verbeelde een gedaante gelyk als uyt vele harde deelties 't zamengevoegt.

Naderhant, wanneer ik by my zelve altydt aan dit geval gedagtig was, en my daar over overwonderde, heb ik nog een ander bejaart man gekent, dewelke zeer ellendig jammerde over een overdraaglyke pyn in de lendenen, die dikmaals weder keerde, en altydt heviger aanviel, te gelyk met zeer veel bloetwateren. Veele Geneesheeren wierden over dit zwaarwigtig geval om raadt verzogt, alle hebbenze de ziekte behandelt als voortkomende van een ruwe steen zittende in de nieren, alle warenze van dat gevoele, waar onder ik met myne zoon Henricus ook geweest ben. Ondertusschen hebben alle hulpmiddelen, welke de ley-

den na 't voorschrift der geneesheeren vaardig ingenomen heeft, niets geholpen, maar is op gelyke wyze gestorven. Wy hebben te zamen het dode lichaam beschouwt, en net het zelfde maakzel der nieren gevonden, gelyk als in dat meysje, zonder enige steen of zant. Door deze twee voorbeelden van deze ziekte hebbe ik geleert, dat den staat van 't menschelyk geslacht elendig, de oorzaken der gebreken dikmaals ondoorgrondelyk en schoonze gekent wierden, ongeneeslyk zyn. Wat dog de [*causa physica*] natuurlyke oorzaak der [*symptomata*] toevallen in deze zaak zy, laat ik u, geneesmeester, onderzoeken! mogelyk zult gy die, schoonze verborgen legt, vinden, en misschien zal u de manier van te genezen ook niet onbekent zyn, zoo maar de reden van dit wonderbare geval u niet bedrogen zal hebben. Gelukkig zult ge zyn, zo gy 't gevonden hebt! en pryzenswaardig, zo gy 't onderzogt hebt.

X.
Van een Fraaye genezing eenes maagpyps Ziekte, altydt voor ongeneeslyk gehouden.

Onder alle delen van s'menschen lichaam, die met gebreken van een zeer moeyelyke genezing worden aangetast, zyn de voornaamste, door welke het voetzel in 't lichaam komt en het overtollige wederom ontlast wort. Onder deze zal ik voorstelle een gebrek van den [*oesophagus*] slokdarm of maagpyp, waar door het [*deglutitio*] zwelgen geschonde en menigmaal ten laaste vernietigt wort, zo dat de lyder in zodanig een staat sterven moet. Zeer dikmaals wordt het zwelgen belet wegens ontstoke en gezwolle [*tonsillae*] keelamandelen, dog hier spreke ik niet van deze ziekte, dewelke gemakkelyk genezen wort! nog ook van een [*angina*] keelontsteking, veel wyniger van door geslokte dingen, te weten spelden, enz. voeg daar by een [*atonia*] machteloosheydt of [*paralysis*] lammigheydt van de spierdraden des slokdarms, maar van eene [*angustia oesophagi profundius sita*] dieper gelegene vernaauwing of engte, mogelyk van eenig gezwel, of [*contractio*] inkrimping ontstaan; welke licht te onderschyden is van de bovengemelde ziektens: want deze zal het inbrengen van een spons aan een baleyn gehegt, en in den olie gedompelt, tot in de maag ten eenemaal stuyten: by aldien de ziekte bestaat in eene lammigheydt der spierdraden van de maag, wort de spons gemakkelyk doorgelaten; voortkomende van een gezwel in

of bezyden de maagpyp, kan dezelve ligtelyk met de vingeren uytwendig gekent, en ontdekt worden. Een keelontsteking is een ziekte, die schielyk opkomt, en binnen korten tydt zyn loop eyndigt, daarby is een groote moeyelykheydt in 't ademhalen, koorts, en een drooge tong; Indien deze ziekte in korte uuren niet wort genezen, en de overhant neemt, sterven de menschen zeer schielyk.

Om dat ik aangaande dit deel van 't lichaam deze weynige in myne aantekeningen heb willen tusschenvoegen, heeft de Heer *Johannes Mennes*, Stadts Doctor, en Borgermeester te Hulst, een zeer ervaren man in de Genees-en Heelkonst, my hier toe gelegentheydt verschaft, die my over deze zaak geraatpleegt heeft, wat 'er in dit geval te doen stont, of 'er een [*Ptyalismus S. Salivatio*] quyling in 't werk gestelt moest worden, of niet? wanneer ik dit goetkeurde, en niet vreemt was van dit hulpmiddel te bezoeken, is hy ook gegaan tot den wakkeren, en in de geneeskonst zeer bedrevene Hooghleeraar, den Hr. *Boerhaave*, en andere, welke geraatpleegt zynde, heeft hy de genezing met een zeer gelukkigen uytslag te weeg gebragt; Derhalven hebbe ik hem verzogt, dat hy my wilde bekent maken, wat hy yder dag ingegeven, en van dag tot dag aangemerkt hadde: 't geene hy gedaan heeft, en 't welk ik u, *beschydene Lezer*, ten besten van 't gemeen heb willen mededelen; zie daar het gehele en oprechte verhaal, even als hy 't toegezonden heeft, zonder een woortje verandert te hebben.

Zeer Vermaarde Heer, Hollandts uytmuntentste Luyster, in de Ontleetkunde.

Door Gods goetgunstigheydt zyn 'er vele verborgen, zo zeltzame, als ongehoorde zaken uyt den afgront der verborgentheydt in 't licht gebragt, in welke te ontdekken uwe onvermoeyde 't zestig jarige gezegende arbeydt volgens myn oordeel, *Zeer beroemde Heer*, alle, die zich in deze leeroeffening bevlytigen, den loef afsteekt; hier door is door alle gewesten van *Duytschlant*, en *Italien*, de Lauwerkrans van uwen onvermoeyden en uytgestanen arbeydt, en van uwe eeuwig durenden eernaam opgehangen! Hier door worden alle nieuwsgierige uyt *Vrankryk* en *Engelant*, met de uyterste verwondering aangeport, om met hopen van dag tot dag, gelyk als tot den altaar van uwe wetenschap, over te komen

Hier door hebbe ik lang de nieuwsgierigheydt gehadt en zeer verlangt

om die nieuwe ontdekkingen te zien; de gelegentheydt heeft den weg tot myn oogmerk gebaant, wanneer ik door verscheyde brieven met een groote genegentheydt verzogt wierde van zeker Groninger Heer, een Thesaurier, dat ik in zynen beklaaglyken zieken staat myn vermogen en hulp zou aanwenden. Maar als my het voorgestelde geval zeer zeltzaam scheen, hebbe ik my na Amsterdam begeven, en aldaar met de Voornaamste Doctoren en Chirurgyns geraadtpleegt; u, *Zeer beroemt Heer*, heb ik ook het geval bekent gemaakt, en de ondernome genezingswys ontdekt, vragende, of gy geen andere weg wist om hem te verlossen, en te behouden, dat gy zulks toe behoudenis van uwen naasten, en tot lof van de konst zelfs, my gunstig en openhertig bekent wilde maken; Gy hebt met uwe handttekening het geval voor zeer zeltzaam erkent, en 't gene ik van 't [*parsaffecta*] beledigde deel, en van de [*causa procatarctica*] eerstbeginnende oorzaak, en 't volbrengen van de [*curatio S. cura*] genezing zelfs voorgestelt hadde, goetgekeurt; door welke geneeswyze onze lyder niet alleen van de ziekte, maar zelfs van de toevallen, met hulp van den drie eenige Godt, is bevreyt geworden. Van myn reys wedergekomen zynde, heb ik op uw begeerte bekent gemaakt, hoedanig een uytslag de genezing gehadt heeft; verders ben ik een schuldenaar geworden van myne gegeven beloften, dat ik de gehele ingestelde en volbragte genezing als met de pen aftekenen, en verhalen zou de dagelyksche waarnemingen, en den gelukkigen uytslag der ingegeve geneesmiddelen; daar en boven dat ik de toevallen, ten tyde van de geneezing voorvallende, zoude verklaren: Ik bekenne, dat ik tot dezen dag toe aan myne beloften schuldig gebleven ben; maar zekere gewichtige redenen zyn 'er tot myne verschoning; ik ben namentlyk zo door 't waarnemen van vele zieken, als het Burgermeesters ampt van deze Stadt, tot op dezen dag toe belet geweest: maar nu maant my de vermindering van bezigheden aan, myn schult te voldoen; het voorgestelde geval is het volgende geweest.

Het Voorval.

Zeker Heer, dertig jaren oudt, zynde van een doorluchtig geslacht en af komst, wierdt over drie jaren aangetast zo van een [*obstructio tonsillarum*] verstopping der amandelen, als van een [*uvulae relaxatio*] uytzetting van den huyg of lel, en pynelyke [*haemorrhoidescaecae*] inwendige, en geweldig [*fluentes*] vloeyende ambeyen, welke toevallen door

de zorg der geneesheeren, en toegeeygende geneesmiddelen verdreven wierden; de menigvuldige gestadig wederomkomende toevallen, een [*tussis ferina*] sterke hoest, ambeyen, en [*catharri suffocativi*] stikkende zinkens, wierden niet alleen zwaarder, maar bragten met zich mede een grote engte in den slokdarm omtrent het vyfde en 't zesde wervelbeen van den hals, het welk van dag tot dag toenemende het slikken zo verre belemmerde, dat hy niet als met de uyterste moeyelykheydt, en poging van slikken, alleenlyk maar vloeybaar voedsel, echter met benaauwtheydt, door konde krygen, en gestadig erger wierdt: Derhalven vrezende voor [*suffocatio*] stikken, heeft hy met tranen in de oogen, hebbende een hongerige en holle maag, my om een spoedige hulp en genezing verzogt.

Het beledigde Deel.

Ik oordeelde en stelde vast, dat het beledigde deel verschuylden in den klieragtigen rok des maagpyps en andere klieren van 't [*fauces*] keelgat, en de [*guttur*] strot, voornamentlyk omtrent het vyfde en zesde wervelbeen van den hals, alwaar die drie aanmerkelyke klieren, door den Hr *Verhyen* met my aangemerkt, gevonden worden, zynde geschikt om den slokdarm in 't doorzwelgen te bevogtigen; daar by was mogelyk de spierige rok [*symptomatica*] toevallig ook aangedaan.

De Kentekenen.

De kentekenen te verklaren, oordeelde ik onnodig, nadien de tekenen, het beledigde deel aantonende, bekent waren.

De Voorzeggens tekenen.

't Is in de practyk bekent, dat dit geval niet alleen zeer bezwaarlyk te genezen, maar ten eenemaal buyten hoop is, wegens den beletten doortogt tot een behoorlyk voetzel, en geneesmiddelen te gebruyken; Daar en boven is hier de [*chirurgica operatio*] handkonst alte kragteloos, ydel, en ten enemaal gebrekkelyk.

De oorzaak.

De [*causa procatarctica*] eerst beginnende oorzaak, heb ik, gelet hebbende op alles, waar op te letten was, geoordeelt te zyn een [*scorbutica dispositio*] scheurbuykige gesteltenis, 't welk voor eene kundigen genoeg gezegt is, namentlyk een scharpe wey, hoedanige wey wy weten dat van het bloet afgescheyden wort door de klieren van 't gehele menschelyke lichaam, alzo ook in deze bovengemelde klieren en in de maagpyp, zynde door haar [*fungositas*] voosheydt tot een grootte en verenging uytgewassen.

De genezing.

De genezing hebbe ik, insgelyks gelet hebbende, waar op te letten was, gevaarlyk en volkome onzeker verklaart; maar nadien 't beter is een twyffelagtig middel aan te wende, als den ongelukkigen lyder, onvermydelyk en zeer ellendig aan 't graft en de doodt op te offeren, en dewyl het uyterste hulpmiddel het vyligste is; stelde ik een geneeswys voor, dien ik door een veelvuldige oeffening ondervonde hadde de enigste te zyn om hem te verlossen en te behouden, bestaande namentlyk in een behoorlyke en naauwkeurige quyling in den aanvang, en een zagte slepende in 't vervolg; Deze volbragt zynde, dan zweetmiddelen uyt [*mineralia*] mynstoffen voorgeschreven en [*balnea*] badtstovingen daar bygevoegt; en na deze, bequame werktuygen op 't beledigde deel gebragt, waar toe [*aperientia*] openende, [*consumentia*] verterende, en [*consolidantia*] 't zamenhelende geneesmiddelen dienstig zyn.

De Goetkeuring.

W*y ondergeschreve in 't voorgestelde geval geraatpleegt zynde, hebben na een rype onderzoeking, het geval overwogen; wy erkennen verklaren hier mede, dat de geneeswys van den zeer ervaren en vermaarden Hr. Dr.* Johannes Mennes *voorgestelt, het enigste en heilzaamste middel is om den lyder te genezen.*

Dit is onder anderen zeer uytmuntende Heer, van u goetgekeurt geweest. De voorgenome reys volbragt zynde, hebbe ik onzen lyder den 2. April te

Groningen bezogt, die na myn komst met smerte verlangende, met uytgestrekte armen al schreyende my als zyn behouder ontfong; aanstonts hebbe ik een onderzoeking in de maagpyp gedaan met een baleyn, aan wiens eynde een spons gebonden was, met olie besmeert, door welke onderzoeking ik omtrent het vyfde of zesde wervelbeen van den hals een zo ondoorgankelyke stuyting voelde, dat ik de baleyn niet verder neder krygen konde; in dit onderzoek bevonde ik de vernaauwing zodanig in 't rondt, dat ik 'er met de punt van de spons niet konde doordringen; twee uuren daar na heb ik hem klaar nat of zop te drinken gegeven, 't welk hy, schoon met een lepel, niet konde gebruyken, ten ware met de uyterste poging van doorzwelging, Ja dat hy genootzaakt was wel zes of zevenmaal nieuwe pogingen te doen om door te slikken, met een grote opzwelling en roodigheydt van 't aangezicht. Alle de vaste delen omtrent de strot, en 't keelgat, heb ik in een natuurlyken staat bevonden, alleenlyk was de huyg of lel, dewelke neergezakt zynde, zekere baartschraper met een schaar afgekort hadde, nu knoestig, de amandelen waren nog ontstoken, nog merkelyk gezwollen, maar verhart; Ik hebbe den lyder zwaarmoedig en uytgemagert bevonden, hebbende een bleke en een volkome geelagtige couleur, waar mede niet alleen het aangezicht bevlekt was, maar de rimpelen van 't zelve vermeerde de lelykheydt; ik hebbe naauwkeurig zyn manier van leven onderzogt, en gevraagt, of hy ooyt, zich aan wyntie of tryntie hadde overgegeven? hy verklaarde my heyliglyk; nooyt zich zelfs daar in te buyten gegaan te hebben, of met eenige venusquaal besmet geweest te zyn, ja zelfs nooyt tot het venusspel zich begeven te hebben, ten ware met zyn vrouw, dewelke gezont zynde, hy nu een jaar te voren getrouwt hadde. Deze nodige dingen onderzogt zynde, hebbe ik een verdere onderzoeking gedaan, welke, en hoe vele geneesmiddelen na 't verschyde inzicht der Doctoren aangewent zyn geweest? Ik hebbe verstaan, dat onzen zieke, als een schaap, dat ter slagtinge gaat, zich gewillig aan alle de ondernemingen der Doctoren en Chirurgyns heeft overgegeven; onder alle de geneeswyzen heb ik 'er een van een jong Doctor gevonden, zo vreemt en ongehoort, dat ik vertrouwe, dat het verhaal daar van u niet onaangenaam zal zyn. Wanneer onze lyder, gelyk als een wanhopige van Doctoren en Chirurgyns verlaten zynde, alles, wat van de Quakzalvers en oudewyven te koop gebragt, en met schone woorden aangedient wierdt, gebruykt hadde, zondere eenige herstellinge, is 't gebeurt, dat zekere Nieuweling in de geneeskonst, staande om in 't kort tot de waardigheydt van Doctor ver-

heven te worden, en nog van academische leeroeffeningen opgeblazen zynde, een gerucht door de Stadt verspreyde, dat hy zonder missen onzen zieke genezen zou, zo maar de lyder zich aan hem overgaf; op welke beloften en gegeve verzekering hy by onzen zieke toegelaten is. Hy maakte eene groote [*turunda*] wiek, de breedte hebbende van de opening des slokdarms, en de lengte van een span, die hy met zeker zalf bestreken hebbende in de maagpyp duuwde; deze wiek was met een touwtie aan de ooren vast gebonden, om niet in de maag te vallen; in welken droevigen standt onze lyder, gelyk de lydtzaamste van allen, veertien dagen lang nagt en dag, kermende, als een zware gevangene vastgehoude zynde, zonder enige rust of verligting van straffe, als dat hy met de uyterste benaauwtheydt klaar zop gebruykte; alleen was de weg voor den ademhaling open door de neusgaten; ondertusschen waren de ondernemingen van dezen academischen Candidaat ydel, zeer belachlyk, en bespottelyk. Daar by hebbe ik alle de raadtplegingen der Doctoren en ervare mannen, door onzen lyder verzogt, gelezen, eene heb ik 'er gevonden, en doorgelezen, van den Hr. *Boerhave*, Hoogleraar te Leyden overgezonde, komende met ons oogmerk over een; op deze raadpleging, met de uwe daar by gevoegt, heb ik met Godts hulp de bestemde en voorgestelde genezing begonnen, namentlyk eerst, verbetert hebbende, dat verbetert moest werden, door een ligte, en daar na door een volkome [*salvatio*] quylmaking: welke volbragt zynde, is de vernaauwing van de maagpyp niet alleen, maar zelfs de gehele stuyting weggenomen, zo dat ik met het voornoemde werktuyg niet alleen zeer vry, maar zonder het minste ongemak ofte stuyting tot de mondt zelfs van de maag komen konde. Schoon alles volgens de ware regels van de Geneeskonst in 't werk gestelt, en naar wensch gelukt was, zo dat 'er geen verhindering in 't zwelgen meer gevonden wierdt, echter was onze zieke door de gewoonte van de quaal met vooroordeelen zodanig bezet, dat hy niet wilde geloven, dat de genezing volbragt, en de vernaauwing en hinderpaal volkomen weggenomen was; waarom ik van dag tot dag een baleyn, waar aan een spons gedaan was, tot aan de mont van de maag bragt, zo om de vooroordeelen van 't overblyfzel van de quaal weg te nemen, als dat hy zyne verzonne en vreesagtige gedagten zou afleggen, en door deze proef overtuygt worden; hier door is hy wel verzekert geworden, maar vaste spys durfde hy in den beginne niet gebruyken, wegens vrees van een ingebeelde stikking, waarom ik hem een gemene pap, in de plaats van die spyze hebbe voorgeschreven, 't welk bereydt wort uyt roggenmeel en fonteyn water, lang gekookt zynde, 't

welk men aldaar *Roggen dolies* noemt, zynde van een zeer goet voetzel, en ligt om te verteren; van welke pap hy twee of driemaal daags met melk gebruykte niet alleen een schotel van een pint, maar een goede spoelkomme vol, en nog een spoelkomme van melk; 't welke doorgeslikt zynde, is hy niet alleen, maar ik zelfs ben ook grotelyks verheugt geweest; in 't vervolg gebruykte hy allerhande vaste spyze, tot dat hy, zyne vooroordelen afgelegt hebbende, eyndelyk bevestigde, dat hy genezen was. Welke genezing ik niet alleen waardig geoordeelt hebbe u over te stuuren, om door uw vernuft onderzogt te worden, maar ook om myne beloften te voldoen; tot een teken van onze nieuw gemaakte vrientschap, voeg ik 'er by een dagverhaal van de gehoude genezing, met een verzoek, dat het, by aldien diergelyke zeltzaamheden u voorkomen, u ook behagen mag, die op gelyke wyze my gunstelyk toe te zenden, zo tot een steunzel van onze algemene wetenschap, als tot de dierbare behoudenis van onze evennaasten. In welk vertrouwe en hoop ik blyven zal,

Zeer beroemde Heer

UEd. Onderdanigste Dienaar,

J O H A N N E S M E N N E S,

Stadts Doctor en Borgermeester.

Hulst den 19. van Wynmaant,
in 't Jaar 1716.

Het Dagverhaal van de gehoude Genezing.

VOor myn aankomst heb ik een voorschrift van een zeker [*decoctum*] afziedtzel overgezonden, doorwelkers gebruyk een verbetering der vogten, volgens myn oogmerk te weeg gebragt is; De nodige toestel zo omtrent den lyder, als de plaats, verzorgt zynde, hebbe ik door de hulp van Godt, de genezing aldus aangevaart.

Den 6. *van Grasmaant*, in 't Jaar 1716. heb ik hem een [*purgans mercuriale*] buykzuyvering met quik vermengt ingegeven, waar door hy volgens myn inzicht zes zachte stoelgangen kreeg, met een gewenschte verligting.

Den 7. hebbe ik vyf gryntjes van zekere bereyding, t'zamengestelt uyt quikzilver en spiesglas, ingegeven, waar door hy veel lymige stoffe uytgebraakt, en twee stoelgangen gehadt heeft, zonder enige roering, persing ofte pyn.

Omtrent den avont hebbe ik hem dezelfde gift van de gemelde beryding gegeven, welke drie afgangen verwekt heeft.

Den 8. heb ik wederom vyf gryntjes ingegeven, waar op vier stoelgangen gevolgt zyn, met enige pyn en brant in den endeldarm, en in de krop van de blaas.

Omtrent den avont de zelfde gifte herhaalt zynde, is 'er een [*tenesmus*] persing, tot afgang gevolgt, maar met een ontlasting van een lymige zeer scherps stoffe.

Den 9. heb ik niets in 't werk gestelt, alleen ben ik een toeziender van de zaak geweest, om dat ik een grote stank van de mont gewaar wierde; maar omtrent den avont hebbe ik hem vyf gryntjes ingegeven, dog zonder enige ontlasting van stoffe, door den afgang, of braken, maar de lyder loosde een gehele pot vol [*urina*] water, waar in zoute scherpe glinsterende deeltjes, een vuyle sterke stank, en een roode couleur vernome wierden; na welke ontlasting omtrent de nagt een ligte quyling volgde.

Den 10. heb ik hem vyf gryntjes gegeven, waar op een braking van veel lymige stof, zonder afgang, maar met stank, en een groote ontlasting van water, gelyk te voren, gevolgt is.

Den 11. heb ik hem tien gryntjes ingegeven, om dat het quylen als in een evenwigt stondt, met een grote benaauwing omtrent het beledigde deel, en vrees van stikking, wegens de lymige stoffe aldaar stilstaande, en bezwaarlyk te bewegen; en om dat 'er maar een heldere stoffe uytgelost wierde.

Den 12. als nu alle vrees verdwenen was, begon 'er een volkome quyling te komen, derhalven hebbe ik de inwendige geneesmiddelen nagelaten: uytwendig gebruykte ik, dat dienstig was om te verdunnen, het lymige te doorsnyden, los te maken, en te openen; ondertusschen wierdt de lyder- in een zeer warme plaats gehouden, om doorgaans behoorlyk te zweten; op dezen dag heeft hy een onbegrypelyke ontlasting van een lymige en zeer taye stoffe door 't quylen gehadt, zynde een witte slym, gemeenlyk alzo genaamt, met een grote stank, dog zonder enige toevallen, ofte afgang.

Den 13. heb ik maar toegezien, om dat alles naar wensch gelukte.

Den 14. wanneer de lymige stoffe wat achter bleef, was ik gedwongen wederom de quyling aan te sporen, met het ingeven van vyf gryntjes; deze werking was zonder afgang, braken, of wateren, maar met zweten, en een behoorlyke ontlasting van een lymige stoffe door 't quylen.

Den 15. heb ik wederom zes gryntjes ingegeven, waar op een behoorlyke quyling volgde, dog zonder afgang of braken, maar met zweten, en een lossing van drabbig water.

Den 16. heb ik maar toegezien; daar was geen braking, of afgang, maar een zweting, en drabbig water.

Den 17. heb ik maar toegezien; geen braking, geen afgang, of water is 'er geweest, maar een behoorlyk zweten, en een gewenschte quyling.

Den 18. ben ik een toeziender geweest; de quyling was naar wensch, het zweten behoorlyk, maar geen water, afgang of braken.

Den 19. heb ik 't maar aangekeken, nademaal alles, gelyk te voren, naar wensch gelukte; de lelyke stank veranderde nu, en de gehele stoffe, die uytgequylt wierde, was zuyverder en helderder.

Den 20. heb ik wederom maar toegezien; den lyder bevonde ik zonder braken, afgang of enige toeval; de quyling was niet alleen naar wensch, maar ook het water, dat te vore drabbig was, wierdt klaarder, krygende een Violette couleur, 't welk een goet voorteken was.

Den 21. heb ik tot groter gerustheyd nog vier gryntjes ingegeven, om, gelyk een jachthont, op te zoeken, of 'er iets quaats in deze of gene schuylhoeken nog verborgen was, en dat met een wonderbaarlyke uytwerking: want daar is klaar water, van een behoorlyke en natuurlyke reuk en couleur, opgevolgt, en door de quyling is 'er een zeer heldere stoffe zonder reuk of stank gelost; hy, die den gehele loop der quylinge door niet slapen konde, heeft nu gerustelyk geslapen den gehelen nagt door, als of hy in den slaap begraven lag: 's morgens met een vrolyke en frisse moedt, en een hongerige maag wakker geworde zynde, heeft hy, die hem quam bezoeken, gegroet.

Den 22. ben ik een toeziender geweest, dewyl alles beter scheen.

Den 23. heb ik wederom tot een opzoeker drie greyntjes gegeven; waar door ik bevestigt wierde, dat al het quaat ten enemaal weggenomen was; de quyl was helder, het water behoorlyk, zonder enige merkelyke reuk, waarom ik

Den 24. hem een zagte [*clyster*] darmspuyting liet zetten, om dat hy in den gehelen loop der quylinge geen afgang gehadt hadde; dog zonder enige vrugt, waarom ik

Den 25. hem een [*laxans*] losmakende buykzuyvering heb voorgeschreven, door welke hy een genoegzame ontlasting, zonder enige pyn of ongemak gekregen heeft.

Den 26. heb ik tot groter gerustheydt wederom vier greyntjes ingegeven, zonder enige andere uytwerking, als dat 'er een behoorlyke zwe-

ting door verwekt wiert, waarom ik my verheugde, dat de gehele quade stoffe uytgedreven was.

Den 27. heeft hy den gehelen nagt door wel geslapen, en met een nugtere maag [*jusculum*] zop genomen; om den hals te smeren, hebbe ik de volgende [*linimentum*] smering voorgeschreven:

℞ ung. pomat: ℥iß.
ol. succini alb. ℈ij.
lavendul. ʒß.
nuc. Mosch. expr. ʒj.
spicae nard. indic ℥j.
f. linimentum.
Om uytwendig voor het vuur den hals te smeren.

Den 28. heb ik een buykzuyvering met een goeden uytslag voorgeschreven.

Den 29. heb ik hem een losmakende buykzuyvering ingegeven om allengskens de [*motus peristalticus*] 't zametrekkende beweging te herstellen, met een goede uytwerking.

Den 30. heb ik de voorengemelde pap voorgeschreven.

Den 1. *May.* Nademaal hy hardtlyvig was, hebbe ik hem wederom ene buykzuyvering, als de voorgaande ingegeve, zonder enige werking, derhalven is 'er den darmspuyting gezet, met een goedt gevolg.

Den 2. heb ik hem agt dagen lang melk laten gebruyken, dan voorts afzietzels, en droge baden, tot volbrenging van ons voorgenome oogmerk der genezinge.

Den 12. met een baleyn, waar aan een spons met zekere olie bestreken gedaan was, heb ik een onderzoeking in de maag pyp gedaan, dog geen stuyting gevonde, dewyl de baleyn zonder enige vertoeving tot aan de mont zelfs van de maag nederdaalde; die heb ik dagelyks herhaalt; waar door ik verzekert was, dat de gehele genezing door Godts genade volbragt was; Derhalven heb ik van den lyder myn afscheydt genomen, zynde nu tot dezen dag noch gezont, die te voren in een beklaaglyken staat was; waar van ik door een brief, die ik gisteren ontfange hebbe, ten volle verzekert ben geworden.

Verklaring der figuren.

De I. Figuur van de eerste Plaat, wyst aan

A.	E*en s' mensche nier.*
B.	*Het Bekke.*
C.	*De Nier-ader.*
D.D.	*De ongelyke oppervlakte der nier.*
E.	*Een tak van de Nierslagader.*

De II. Figuur.

A.	*De Baarmoeder van een zwangere vrouw.*
B.	*De mont des baarmoeders.*
C.	*Een opening door 't mes gemaakt.*
D.D.	*De ronde banden van de baarmoeder.*
E.	*De onbevrugte eyeren.*
F.F.	*Het eyerstokje door 't mes geopent, op dat het bevrugte ey in 't gezicht zou komen: deszelfs buytenste witagtige gedaante wort van* de Graaf [*calix] de schaal geheten, maar het binnenste, of 't gene daar in begrepen is, heeft een asgraauwe couleur, 't welk de plaatsnyder met opzet zwart heeft gemaakt, op dat het in couleur van de schaal te onderscheyden zou wezen.*
G.G.	*Het lofwerk van des eyerstoks pypen.*
H.H.	*Des eyerstoks pypen, of trompetten van Fallopius.*

De Eerste Figuur van de twede Plaat.

A.A.	*De binnenste gedaante van de regter holligheydt van 't hart, in 't vlak uytgespanne, en genomen uyt een Jongman.*

B.	*De zeer fyne bloetvaten met een rode waschagtige stoffe opgevult, dewelke zo veel in getal zyn, dat de gemelde gedaante geheel en al uyt enkel bloetvaten schynt te bestaan.*

De Tweede Figuur.

A.	*De binnenste gedaante van de linker holligheyd van 't hart, in 't vlak uytgespanne.*
B.B.	*De bloetvaten, dewelke niet alleen door de vlezige zelfstandigheydt, maar ook door de snaren, klapvliezen, en pezen der vlezige pylaartjes of spiertjes, in een zeer groot getal verspreyt zyn, zo dat het hart over al met een zeer rode couleur pronkt.*

De Derde Figuur.

Vertoont de Baarmoeder van een Vrouw, met mannelyk zaadt gevult, gelyk daar van in de geschiedenis, hier voren gemelt, te zien is.

A.	*Een gedeelte van de scheede.*
B.	*Deszelfs holligheydt.*
C.	*De bodem van de baarmoeder.*
D.D.	*De Eyerwegen insgelyks met mannelyk zaadt vervult, en dat in beyde de zyden.*
E.	*Een opening der baarmoeder door 't mes gemaakt, op dat deszelfs holligheydt, als ook 't zaadt, nu door myne vogtigheyat verhardt, te voorschyn kome.*
F.	*Het Lofwerk van den eyerweg.*

De Vierde Figuur.

A.	*Een slekgelykendt diertje, door 't braken quyt geworden.*

B.	*Een knobbeltje aan de zyde geplaatst.*
C.	*Iets dat na een hooftje gelykent.*

Fen Voorstellige brief Van den Heere Michael Ernestus Ettmullerus,

***Phil. en Med. Doctor, openbaar Professor in de ontleedt - en Heelkunde in de Hogeschole van Leypzig, Byzitter van de Medicynsche faculteyt, en medelit der natuur Ontdekkeren*,**
Aan den zeer vermaarden Heer Fredrik Ruysch, *Med. Doctor, en Professor in de ontleedt- en Kruydtkunde.*
Aangaande het nieuwe eyernestje.

Vermaarde, en zeer Ervare Heer,

IK kloppe wederom aan uwe deur, wiens vaardigheydt om alle, die begerig zyn te leren, in te laten, zo wel als gunstig te ontfangen, genoeg bekent en openbaar is. Gy hebt my over 14 Jaren vriendelyk vergunt, met u van den bast der herssenen te mogen handelen; nu begeve ik my van den hemel tot het aardtryk van de kleyne waereldt, van 't bovenste toe het onderste deel van 't lichaam, Namentlyk tot de beschouwing van de baarmoeder; waar toe ik verzoeke, *zeer beroemde Heer*, uwe gewone aandacht te verlenen.

Gy weet, dat 'er in 't stuk van de voortteling, een zaak als nog van de uyterste verborgentheydt, van by na alle de nieuwe tot nu toe gelooft is, dat 'er in een vruchtbare byeenkomst of het mannelyke zaadt zelfs, of alleen de voorttelende damp of geest, door de schede in de baarmoe-

der gestort, daar uyt of door middel van den omloop van 't bloet, of onmiddelyk door de trompetten van *Fallopius* tot de eyernesten of der vrouwen ballen doordringt, en aldaar een of twee eyertjes toestelt, of bevrugt. Maar voor zeven Jaren heeft alhier de Heer *Martinus Naboth*, een man zeer ervare in de ontleetkonst een [*dissertatio*] redenering geschreven, waar in hy zegt, dat niet alleen die algemene stelling vervalt, maar zelfs dat hy een nieuw, en 't ware eyerstokje gevonden heeft. Om de zaak duydelyk voor te stellen, zal ik eerst verhalen, hoedanig de geneesheeren tot nog toe het eyernesje gevonden hebben; en daar na zal ik verklaren, hoe de Heer Doctor *Naboth* heeft getragt, het zelve over hoop te werpen, en een nieuw in de plaats te stellen; dan zal ik ook verhalen, waar voor de oude zo wel als de hedendaagsche dit eytje van *Naboth* gehouden hebben; en eyndelyk zal ik uytleggen, met wat toejuyching dit nieuwe eyernesje is aangenomen.

De oude maakten een algemeen onderscheydt tusschen de dieren, die [*ovipara*] uyt eyeren gebroeyt en [*vivipara*] levendig geteelt worden. Nademaal onder deze laaste het menschelyk geslagt gerekent wierdt, bekommerden zy zich niet veel om eyeren in een mensch te zoeken. Maar wanneer *Harvaeus* door de aanleiding van *Fabricius ab Aquapendente* getoont hadde, dat deze onderschyding alleen op de uytsluyting of baring, maar niet op de eerste vorming van de [*foetus*] vruchten zyn betrekking moet hebben; en daar by gevoegt hadde, dat alle dieren, geen uytgezondert, uyt een ey geboren wierden, en een [*analogia*] gelykvormigheydt tusschen de eyeren van 't [*pennata animalia*] pluym gedierte en van andere dieren aangetoont hadden, spande een ygelyk alle zyn kragten van 't verstant in om eyeren in een mensch te zoeken. Nogtans was *Johannes van Horne*, de eerste van alle, dewelke *in zyn brief van de teeldelen in 't Jaar* 1668. opentlyk verklaarde, dat, 't gene in de dieren, die uyt eyeren gebroeyt worden, het eynestje is, in de vrouwen de ballen zyn, dewyl ze volkome eyeren in zich bevatten, vol zynde van vogt, en met een eyge vliesje omringt. Hem volgde *Nicolaus Steno, in elementorum Myologiae specimine, Johannes Swammerdammius*, in *mirac: nat*: en *Regnerus de Graaf, de mulier. organ. genererationi inserv.*, en in 't vervolg van tyd nog meer. Schoon *Carolus Drelincurtius*, in *lucubrationibus historicis & Physicis de foeminarum ovis*, zich liever den eersten roem van deze vinding heeft willen toeeygenen. In welk gevoelen zy des te beter versterkt wierden, als *Theodorus Kerkringius*, in 't jaar 1671., *in Anthropogeniae Ichnographia*,

vertoonde, dat de eerste beginzelen van de vrucht van een mensch in die eyertjes gevonden wierdt, en vruchtjes van drie of vier dagen, van vyftien dagen, drie weken, een maant, en zes weken uyt de zelve zien liet. Eyndelyk wanneer de Heer *de S. Maurice, in zynen brief aan den Hr. de la Closure in 't Jaar* 1682, verklaarde dat hy te *Parys* een volkome vrucht in 't regter eyerstokje na de doodt van de moeder gezien hadde, waren ze alle verzekert, dat van niemant der geneesheren ontkent zou worden, dat der vrouwen ballen oprechte eyertjes in zich begrepen.

Echter heeft de Hr. *Naboth* 't zelve ontkent; en op dat gy deszelfs gevoelen des te beter begrypen zou, vertrouwe ik dat gy 't niet qualyk nemen zult, indien ik zyn eygene woorde uyt de XI. XII. en XIV. § van de boven gemelde redenering aanhale: Dezelve zyn dan van dezen inhout, in de XI. afdeling. ‘Nademaal verscheyde redenen my tegenhouden, waarom ik niet gelove, dat in de blaasjes der ballen, als de ware eyertjes, de ontfanging geschiedt, en my in tegendeel geschenen heeft een ander oprechter eyernesje in de baarmoeder zelfs gezien te hebben, zal 't my ten beste gehoude moeten worden, zo ik de ziektens der eyerbuyzen, en ballen, maar niet die van 't nieuwe eyerstokje, zal nagelaten hebben onder de oorzaken der onvruchtbaarheyd te stellen: Want dat de ontfanging zonder enige hulp van een blaasje in de vrouwelyke balletjes, geschieden kan, tonen die vrouwen, dewelke ontfangen en gebaart hebben, en echter van alle blaasjes in de ballen berooft waren. Ik beroep my eerst op de kraamvrouw, van den Hr. *Johannes Christianus Schambergius*, zeer beroemt Hoogleraar in deze Hogeschool, in wintermaant van 't Jaar 1703. geopent, even na dat zy wegens een moeylyke baring gestorven was. De buyk opengesneden zynde, vertoonden zich aanstonts de ballen zeer groot, de gewone grootte wel viermaal overtreffende, ende geen blaasjes, en kliertjes, maar veel vet met hayren daar in vermengt, in zich vervattende: zommige dezer haayren waren lang, hebbende de lengte van een vinger, andere korter, in 't ene eynde met een wortel, in 't andere met een punt, als volkome haayren, voorzien, echter niet in een bekleetzel, maar alleen in 't vet zittende. Ten anderen beroep ik my op vrouwen, die gebaart hebben, schoonze [*schirrosi testes*] verharde en van alle blaasjes of kliertjes ontblote ballen gehadt hebben. Aldus heb ik in 't jaar 1701. in tegenwoordigheydt van vele studenten in de Medicyne, een vrouw van 34 jaren geopent, welkers beyde ballen, by na zo groot als een vuyst, in 't

geheel verhart, en geen een vliesje of kliertje hebbende, vertoont wierden, maar zynde by na als een kraakbeen. Alzo heb ik een vrouw, gaande in haar zes- en dertigste jaar, den 29ste van hooymaant in 't jaar 1704. geopent, welkers beyde ballen een oppervlakte hadden, zo groot als een grote appel, oneffen, en gelyk als uyt twintig hazelnoten t'zamegestelt; derzelver inwendige zelfstandigheydt was ook niet anders, als uyt zeer harde, en by na kraakbenige lichaamtjes gemaakt. *In de* XII. *afdeling*, Maar dat de eyerbuyzen van Fallopius dienen nog om 't mannelyke zaat na de ballen, nog ook om het eytie daar van daan over te brengen, kan gemakkelyk bewezen worden uyt alle vrouwen, zo door my als andere na het baren en de doot geopent, welkers buyzen ik menigmaal zeer vast aan de ballen gegroeyt, gevonden hebbe. Het zelfde zullen ook niet minder bewyzen de teefjes, welke gelukkig vruchten ontfangen, en die ontfangen zynde, geworpen hebben, na dat de Fallopiaansche buyzen by het lofwerk aan weerskanten voor 't spelen zodanig t'zamegetrokken waren, dat aldus de kanten der zelver in 't vervolg konde aan een groeyen. Om van dit nieuwe eyerstokje te denken, heeft de openbare ontleding aanlyding gegeven, dewelke door een byzonder Keurvorstelyk bevel de zeer ervare *Johannes Fredericus Ortlob*, buyten gewoon Hooghleraar van de ontleedt en Heelkunde (nu in den Here gerust) in louwmaant van 't Jaar 1694. in 't werk stelde. Vermidts my de toeberyding der ingewanden in handen gestelt wierdt, is 't my gebeurt, onder de andere delen van 't lichaam den hals van de baarmoeder rondt, dik, en uyterlyk in 't aantasten hart, en opgevult, maar inwendig, wanneer ik een opening maakte, zo vol van blaasjes of eyertjes aan te merken, dat de eyertjes zelfs insgelyks zeer opgevult waren, en de uytwendige hardigheyd van den hals uytmaakte, in zich een vogt bevattende, 't welk door eene zagte koking stolde: Hoedanige blaasjes, van my voor ware eyertjes gehouden, ik daar na ook in zeer vele dode lichamen van vrouwen zo in 't openbaar, als afzonderlyk, hier en te Hal in Maagdenburg geopent, aangemerkt hebbe, maar ook aan den Hr. *Fredericus Hofmannus*, Raadtsheer, en Opperarts van den Koning van Pruyssen, en zeer vermaart openbaar eerste Hoogleraar der geneeskonst in de Hogeschool van Hall, den Hr. *Johannes Wilhelmus Pauli*, zeer beroemt openbaar Hoogleraar der ontleedt en Heelkunde in de Hogeschool van Leipzig, en vele leerlingen in de geneeskonst vertoont hebben; zo dat ik door de naam van 't nieuwe eyernesje der vrouwen niet anders

versta, als een verzameling van blaasjes, gelyk als ware eyertjes, allermeest in den hals der baarmoeder, tot de ontfanging voornamentlyk geschikt.

In de XIV. afdeeling. ‘Derhalven is het nieuwe eyernestje in een gemakkelyke plaats begrepen, namentlyk, gelyk aangewezen is, in de inwendige oppervlakte zelfs van de baarmoeder, welke het zelve byna overal, tot aan het benedenste gedeelte van des baarmoeders bodem toe, beslaat, heel fraay in huuwbare Dogters met blaasjes opzwellende. Zomtydts loopen nogtans eenige blaasjes buyten den randt of de kring van den inwendigen mont, ziende na de schede; zomwyle, schoon zeldtzamer, ontmoet men 'er ook wel een of twee in de holte van den bodem der baarmoeder. En schoon dit eyernestje maar enkel is, echter ziet men het zomtydts in den inwendigen omtrek van den hals, byna gelyk twee uytgestrekte boomtjes, met hare takjes en vruchten. Omtrent een derdedeel van yder blaasje, een ronde of eyronde gedaante eenigzints verbeeldende, puylt buyten de inwendige oppervlakte van den hals der baarmoeder, maar twee deelen daar van worden in de zelfstandigheydt van den hals gedompelt, met de zelve gelyk als t'zamenhangende. De gemelde blaasjes verschillen niet minder in grootheydt, als in getal, dewyl eenige der zelver zo groot zyn als een groote, andere als een kleyne erwt, zommige als een hennipzaat, veele als gierst korentjes: in jonger voorwerpen hebbe ik deze blaasjes meerder en kleynder, in ouder grooter en een vaardiger uytspruyting, maar in hoogbejaarden weyniger in getal bespeurt. Wegens de uytpuyling en de vezelagtige of celluleuse figuur van den hals, kan 't niet anders zyn, of het geheele eyerstokje moet zich ongelyk vertonen.

Ondertusschen zyn deze Nabothiaansche Lichaamtjes het gezicht van de Ontlederen in 't geheel nog niet ontvloden, haddenze maar zo gelukkig mogen wezen, dat ze die voor eyertjes gehouden hadden. Aldus stelle ik in de eerste plaats voor *Regnerus de Graaf*, dewelke op de aangehaalde plaats in 't 8. Hooftst. zegt; ‘staat aan te merken, dat hier in den hals der baarmoeder tusschen de rimpelen, of liever vezelen, menigmaal [*hydatides*] waterblaasjes van verscheyde grootte gevonden worden. Na hem volgt de Heer *des Noues*, dewelke in het derde Jaar van zyn *Zodiac. Medico-Gall.* op de 20. en volgende bladtz. deze woorden heeft: ‘Ik hebbe aangemerkt, dat dat gedeelte van de baarmoeder, 't welk in de schede eyndigt, en de inwendige mont genaamt wort, niet alleen een maakzel verkrygt, op die wyze gevormt, dat het ten tyde van de ontfanging een gemakkelyken toegang aan 't manne-

lyke zaadt, en in de tydt van 't baren aan de ontfange vrucht, en daar en boven, zo ge wilt, aan de maandtstonden een doorgang verleent; 't welk alle Ontlederen hebben vastgestelt; maar dat het ook zodanig gestelt is, dat het dient tot een [*conceptaculum*] vergaderplaats van een byzonder zoort van zaadtstoffe, welke het, wanneer 't nodig is, in die zelfde plaats nederstort, waar in het mannelyke zaat ten tyde van de byeenkomst uytgestort wort.

Deze aanmerking hebbe ik bekomen door drie ontledingen van drie vrouwelyke Lyken, die de waarheydt van de zaak bevestigden; en waarom ik 'er deze omstandigheden byvoege.

Ten eerste. ‘Een middelmatige drukking van die gemelde mont gemaakt zynde, zwol het uytwendige vlies in verscheyde plaatzen ongelyk op, zekere rondtagtige gezwellen verbeeldende.

2. Een kragtiger drukking aangewent zynde, quam de voorgemelde stoffe by droppelen voor den dag, door zommige gaatjes uyt de gezegde gezwellen of uytpuylingen; welke gaatjes byna de zelfde grootte en gedaante schenen te hebben, als die gezien worden in de voorstanders van de mannelyke roede.
3. Dat gedeelte door de punt van een krom mesje een weynigje gevliemt, en een zeer sterke drukking gemaakt zynde, zyn 'er aanstonts groote vlokken van de zelfde stoffe boven yder [*scarificatio*] vlieming of insnyding uytgeschoten.
4. Om kort te gaan; deze stoffe verscheelde geenzints in couleur en dikte van die, dewelke zich in de ballen der mannen opdoet; derhalven was dezelve geheel en al anders, als het olieagtige vogt, 't gene de vrouwen in hitzigheydt en geilheydt uystorten, welkers oorspronk men gemeenlyk afleidt van zekere klieren onder de [*glandula vaginalis*] schedeklier gelegen.

Ten laatste, breng ik *Johannes Baptista Morgagnus* ook by, dewelke in de eerste ontleetkundige Aantekeningen, in 't Jaar 1706 gedrukt, op de 32. afdeling aldus schryft: ‘Of schoon ik de baarmoeders van Vrouwen, of Koeyen opene, my komt dog ook, gelyk ontelbare andere Ontlederen, in 't bovenste van de schede, en insgelyks in den hals, te voren de zelfde menigte van een lymige en heldere snot, behalven dat het eenigzints na den geelen helt. Maar 't zap, 't welk in 't bovenste gedeelte van den hals, en wyders in de baarmoeder, en trompetten is, schynt my gewoonelyk genoegzaam te verschillen, zo dat ik om die reden gelove, dat de bron en oorspronk van de bovengemelde snot in den hals zelfs, en de mont van de baarmoeder te zoe-

ken is. Zo menigmaal als ik daar na zoeke, ziet dan bespeur ik zekere blaasjes, van een verscheyde grootte, maar alle rondtagtig, byna de geheele inwendige gedaante van den hals met een groote menigte bezettende. Deze zyn van my niet eerst aangemerkt: want dat ze aldaar menigmaal gevonden worden, heeft *de Graaf* voor dezen ontdekt, op 't 8. Hooftst. van de Verhandel. aangaande de vrouwelyke teeldeelen; welke naderhant *Barlius, zie les nouvelles decouvertes &c. tom.* 3. *lib.* 2. *cap.* 2. en Ortlob, *Hist. part. & oecon. &c. dissert.* 34. bekrachtigt hebben, en de *Brave Littre, Memoires de l' Acad. Royal. des Scienc.* 1701. *pag.* 294. aangemerkt heeft. Echter hebbe ik zomtydts gedagt, of ze niet de zelfde blaasjes, die ik, gezien hebbe, nadien de meeste dezer Autheuren oordeelen, datze [*hydatides*] waterblaasjes zyn; en *Ortlob* 'er byvoegt, dat het vogt, 't welk 'er in was, door een snee in de blaasjes toegebragt, niet zonder een sprong is uytgeborsten. Het mag wezen zo 't wil, zekerlyk heb ik altydt deze lymige vogtigheydt, of liever snot, aldaar gevonden, dewelke ik met menigte uyt die blaasjes uytdrakke; en gelykerwys ik dezelve, met het vogt der waterblaasjes, die men omtrent de ballen, en trompetten ontmoet, zomtydts vergeleken hebbende, grotelyks verschillende bevonden hebbe, alzo hebbe ik altydt het vogt, 't welk in den hals en boven in de schede is, zeer wel na malkanderen gelykenende, aangemerkt. Verders deze blaasjes, dan eens meer, dan eens weyniger, zyn in den binnenste rok van den hals geschakelt, zodanig datze voor een gedeelte in de holte van den hals uytpuylen, en voor een gedeelte zich in deszelfs zelfstandigheydt verbergen. Zodanig zyn deze blaasjes wel in de meeste. Maar ik heb ze dikwyls in 't bovenste van den hals, en rontom de mont van de baarmoeder minder gevonden, schoon ik ze zomtydts ook in die mont in een groote menigte gezien hebbe. Dog iemant zal met regt mogen twyffelen, of die blaasjes in deze deelen, en ook in den geheelen hals, namentlyk zo ze in dat deel ook met worden gevonden, wel veel minder zyn, dan of ze niet liever diep inwendig verborgen leggen. Ik hebbe wel zomtydts, zonder dat 'er een blaasje uytwendig verscheen, uyt den mont van de baarmoeder veele bolletjes van de gemelde slym uytgedrukt, en daar en boven hebbe ik eenige blaasjes binnen de zelfstandigheydt van den hals zelfs, diep verborgen leggende, gezien, welke ik ook wel weete dat den zeer vermaarden *Merjus, Histoire de l' Academie Royale des Sciences* 1701. *pag.* 40. binnen de zelfstandigheydt van den hals der baarmoeder gevonden heeft. Ligtelyk zyn deze dezelfde ontfangplaatsjes

van 't zaat, waar van ik een weynig te voren in de Aanmerking van Mr. *Des Noues* gewag maakte. Nademaal 't 'er aldus mede gelegen is laat ik 't aan Ul. ervarentheydt over, Academisten, om te oordeelen, of deze blaasjes oprechte waterblaasjes zyn. Ik voor my, ben 'er niet heel vreemt van, dat ik ze als klieren begryp, waar uyt deze lymige en klevige snot zypert, die behalven andere nuttigheden, welke wy te voren aangeroert hebben, deze ook heeft, dat het in bezwangerde, ('t zy dat zulks het vermogen van 't ontfange zaat is, of dat de eerst toegeslote mont van de baarmoeder zelfs, gelyk veele willen, die snot nootzaakt aldaar stil te staan en te verdikken) zekerlyk veel dikker en lymiger geworden zynde, de ongemakken van de inkomende lucht zeer bequaamelyk afweert, wanneer naderhant in de laaste maanden van de dragt die mont verwydert wort. Voorts of tot de afscheyding van de zelfde snot deze klierige vlegting dient, welke eenige beneden de mont van de baarmoeder stellen, maar die ik bekenne nooyt vernomen te hebben; en wel voornamentlyk, of deze waterblaasjes, dan of ze geen klieren zyn, geef ik, gelyk ik gezegt hebbe, aan Ul. oordeel over; ik stelle in deze zaak niets zekers voor.

En zo 't geoorloft is, myne ondervinding by te brengen; deze lichaamtjes heb ik menigmalen omtrent den hals der baarmoeder, ja zomtydts een of twee in den trompet zelfs, zo dikmaals my tot nog toe in ons Ziekenhuys de vryheydt vergunt wierdt om een vrouwen Lyk te ontleden, gezien, en aan myne toehoorders vertoont.

Eyndelyk leidt my de order tot de goetkeuring, waar mede de Nabothiaansche eyertjes tot nu toe zyn aangenomen geweest. Derhalven breng ik 't eerste by den H^r^. D^r^. *Benjaminus Benedictus Petermannus*, dewelke in de 9. Aanmerking van 't 2. tiental aldus spreekt: "t Is een algemeen gevoelen der Ontlederen, dat 'er in de Vrouwen twee eyernesten gevonden worden. Dog 't behaagt zommigen het derde daar by te voegen, waar over de Redeneering, aangaande de onvruchtbaarheydt, onder de bescherming van den H^r^. D^r^. *Naboth*, anderzints een zeer geoeffent Ontleder, gehouden, na te zien is. Maar of dit met de ondervinding en reden bevestigt kan worden, zal ik voor 't tegenwoordige niet betwisten. Evenwel vertrouw ik aangetoont te konnen worden uyt [*principia anatomico-pathologica*] ontleet-ziekte kundige beginzelen, dat de klieren der binnenste ingewanden in [*affectus cachectici*] wanstallige, [*hydropici*] waterzugtige gebreken, en [*tumores oedematosi*] slymgezwellen, een zekere tegennatuurlyke gesteltenis verkrygen: Dewyl ik dezelve in niet weynig geopende lichamen

ten uyterste verhart, en in waterblaasjes verandert, aangemerkt hebbe. Het behaagt my een gedenkwaardig voorbeelt in het doode lichaam van een Hoer, door de waterzugt gestorven, in 't Gasthuys aangemerkt, te verhalen: want hier in hebben wy van buyten bevonden klieren omtrent den hals der baarmoeder, zeer wel na de eyernesten gelykende. Maar dezelve opengesnede zynde, quam 'er niets anders uyt, als een lymig water, gelyk in de klieren der waterzugtigen; de rimpelen van des baarmoeders schede zag men te gelyk ten deele bezet met vleezige uytwassen, ten deele met verharde klieren, als kleyne bolletjes. De inwendige mont van de baarmoeder was zo ruym, dat ze de punt van een dikke vinger kon inlaten. De regter eyernest zag men met eenige steentjes als gierste korrels opgepropt. Welke omstandigheden volgens de [*Principia Anatomico-Physiologia*] ontleet-natuurkundige beginzelen wel overwogen hebbende, besluyten wy, dat de gezegde verharde klieren geenzints voor dit nieuwe en derde eyernestje kan worden gehouden. Ondertusschen maak ik geen zwarigheydt niet te ontkennen, dat 'er zomtydts een eytje, 't zy bevrucht, of onbevrucht, van zyn natuurlyke plaats gevallen, ten deele door den trompet in vrouwen, met de witte vloet gequelt, ten deele wegens de glibberigheydt der beweegvezelen tot den hals der baarmoeder toegebragt wort, ten deele aan deszelfs omtrek wegens de lymigheydt genegt wort, ja dat de vrucht zelfs in de trompet kan ontfangen worden: gelykerwys zodanige ontfanging in de trompet niet alleen gemeenlyk geschiet in de beesten, namentlyk in der zelver [*cornna uterina*] hoorns van de baarmoeder, maar ook op een buytengemene wys zomtydts in de menschen zelfs; behalven de ondervinding van *Elsholzius* in 't fraije werk aangaande de ontfanging in de trompetten, van *Riolanus, Ysbrandus Diemerbroekius, Matthias Tilingius*, en van andere meer, heeft het my zelfs, onder het bestier van myn Vader Zaliger, in eenige ontlede doode lichamen, ook mogen gebeuren zulks aan te merken, zonder eenige bevruchting van 't nieuwe eyernestje.

By den welke ik voege den Heer *Christianus Fridericus Buttiger, Med. Doct.* Die in zyne [*Disputatio*] Redeneering in 1708. alhier in 't openbaar verdedigt, leert; ‘dat de vrucht niet voor de ontfanging in 't eytje geweest is, maar na de ontfanging gevormt wort, met deze woorden:

Op de VII. Afdeeling. ‘Nademaal deze zaken alzo zyn, laat het my geoorloft wezen, die geene, dog met bedaartheydt, tegen te spreken, welke ontkennen, dat de ballen de ware eyernesten zyn. Want de

waarneming, die men tegenwerpt, genomen uyt het geopende doode lichaam van zeker Kraamvrouw, welkers ballen bevonden zyn van alle blaasjes berooft, maar in tegendeel van vet met haayren vermengt vervult, bewyst niet, dat de vrouwen zonder hulp van ballen ontfangen kunnen; om dat de ballen van deze vrouw binnen dien tydt, waar in ze zwanger gegaan heeft, van blaasjes berooft, of wel te voren voor een gedeelte qualyk gestelt zynde, echter een of twee nog ongeschonde blaasjes hebben kunnen bevatten; hierom is 't geen wonder, dat die vrouw, schoonze een Kraamvrouw is geweest, nogtans geen blaasjes in de ballen na de doot gehadt heeft. Ook moet men hier uyt niet aanstonts besluyten, datze daarom zonder hulp van ballen ontfangen heeft. Maar nog veel minder wordt deze stelling hier door bevestigt, om dat 'er veele vrouwen gevonden zyn na de doodt verharde ballen te hebben hoewel 't echter gebleken is, dat ze te voren veele kinderen gebaart hebben: Want dit kan gemakkelyk gebeuren; nogtans dringt ons geen nootzakelykheydt, om te besluyten, dat deze vrouw daarom zonder blaasjes ontfangen heeft. Want, indien 't mogelyk is, dat iemant met een [*schirrus*] verharding van de lever, milt, of eenig ander ingewant gequelt is, die nogtans een of twee jaren te vooren een volmaakte gezontheydt genoten heeft; waarom zoude ook niet de vrouwen, die te voren kinderen gebaart hadden, binnen dien tydt, namentlyk een of twee jaren voor de doodt, een verharding konnen krygen? Waarom ik geenzints twyffele, of alle deze vrouwen hebben ontfangen, terwylze nog blaasjes in de ballen gehadt hebben; maar na dat de geheele zelfstandigheydt der ballen met een verharding bezet is, zyn zy 'er ook met kramen uytgescheyden. Dit besluyt ik des te liever, om dat het zeker blykt, dat de meeste vrouwen altydt onvruchtbaar zyn geweest, welke men, door gissing in levendige, en door de ontleding in doeden, bevonden heeft, verharde ofte op een andere wyze geschonde ballen te hebben; en om die oorzaak worden de gebreken der ballen van alle hedendaagsche en oude Geneesheeren niet ten onregt onder de ware oorzaken der onvruchtbaarheydt gerekent.

Op de VIII. Afdeeling. ‘Waarom 't ons gantsch niet waarschynlyk voorkomt, dat die vergadering van blaasjes, welke zomtydts in den hals der baarmoeder gezien wort, het ware en oprechte eyernestje is, nademaal de redenen, waar op 't zelve gegrontvest wort, van een naauwkeuriger oordeel overwogen zynde, bevonden worden geen behoorlyk gewicht of kracht te hebben. Want aldus is de inwendige

oppervlakte van de baarmoeders hals, gelyk gezegt wort, geen gemakkelyke plaats, maar zeer ongemakkelyk, en tegen de behouding der eyertjes geheel en al strydig. Nademaal 't aan yder bewust is, dat 'er byna geen deel van de baarmoeder meer ongemak aangedaan wort ten tyde van 't baren, als deszelfs hals; dewyl de vrucht uyttocht zoekende, geweldig met het hooft daar tegen aandringt, en dezelve wonderbaarlyk uytzet, zo dat het lichtelyk te denken is, dat het byna niet anders geschieden kan, of de aldaar zittende eyertjes worden op deze wys zeer gequetst, en bederven ten eenemaal. 't Welk men ook van die eyertjes zou moeten zeggen, dewelke den rant van de bovenste mont der baarmoeder, na de schede ziende, bezetten: Waarlyk deze eyertjes, nadienze nu buyten de holligheydt van de baarmoeder gelegen zyn, van 't mannelyke zaat bevrucht zynde, zouden niet opwaarts na de baarmoeder klimmen, wegens de zeer naauw toesluyting der baarmoeder, maar zouden liever, door haar eyge zwaarte nedergevallen, onnuttelyk uytgeworpen worden. Ja dat meer is, zo men geloofwaardige menschen geloven mag, zou zodanig een plaats van 't nieuwe eyernestje ook zeer schadelyk zyn voor de moeder. Want men zegt, dat den zeer vermaarden Heer *Faschius* op zekeren tydt aangemerkt heeft, dat 'er een zekere eerbare en edele Vrouw, wegens het eytje, 't welk al te diep na den hals van de baarmoeder gezakt was, en aldaar zyn aangroeying had, van haar leven berooft was, en dat wel om deze reden, nademaal dit deel ongewoon zynde zo veel uytgerekt te worden, door 't groeyen van de vrucht, eyndelyk gebarsten, en de vrucht in den onderbuyk uytgestort is, welke ze na 't openen van 't doode lichaam, gelyk als op de darmen gespreydt gevonden hebben. Zie de redenkaveling van *Bertuchius* over de onvruchtbaarheydt, onder de voorzitting van den Heer *Faschius* gehouden. Hierom, indien de natuur buyten de gewone wet, die ze in alle andere dieren altydt onderhout, in een mensch alleen het eyernestje in de holte van de baarmoeder hadt willen insluyten, zou ik oordeelen, datze liever den bodem van de baarmoeder, alwaar de eyertjes natuurlyker wys gewoon zyn aan vast te groeyen, als een bequamer zitplaats verkoren, en de eyertjes in zodanig een plaats niet zou stellen, waar van daan ze na de bevruchtiging wederom afgerukt, en van boven afgenomen zynde, eyndelyk aan des baarmoeders bodem nootzakelyk vastgehegt moeten worden. By aldien derhalven onder de voornaamste vereystens van 't ware eyerstokje de bequaamheydt van plaats het voornaamste is, kunnen we met veel meer regt besluyten, dat de ballen der vrouwen, de ware

eyernesten zyn, als hebbende een zodanige plaats verkregen, die, schoon ge dezelve ten opzichte van 't beveyligen der eyertjes, of van eenige andere redenen beschouwt, altydt de bequaamste is, en niet duyster de wonderbare voorzienigheydt Godts te kennen geeft. 't Geene men verhaalt van de ontfanging van een Hont, welkers trompetten in de [*fimbriatae extremitates*] gefronzelde uyteyndens gebonden zyn geweest, is schier ongelooflyk, en nadien 'er andere voorbeelden in tegendeel kunnen werden bygebragt, winnen zy 'er niets mede.

Op de IX. Afdeeling. ‘Gelykerwys dan de plaats van 't nieuwe eyernestje niet zeer bequaam is, alzo hebben ook de [*versiculae*] blaasjes, waar uyt het bestaat, niet, gelyk 'er voorgegeven wordt, de eerste beginzelen van de Moerkoek, het vlies Chorion, en Amnion, als mede der Navelvaten: want zo men uyt de tegen woordigheydt der bloedtvaten het eerste beginzel van de Moerkoek zon mogen vast stellen, zouden we met het zelfde regt kunnen zeggen, dat de [*hydatides*] waterblaasjes en [*vesiculae*] blaasjes in de ballen begrepen, (die wy hier boven met den zeer beroemden Heer *Malpighius* het beginzel van een klieragtig lichaam genaamt hebben) de eerste beginzelen van de Moerkoek hebben, nademaal 'er door dezelve overvloedige vaten heen loopen, en ingaan, gelyk die pryzenswaardige Heer en andere leeren. Dat meer is, nadien de Moerkoek nooyt in volwassene twee derde deelen, maar naauwlyks een derden deel beslaat, zou dit beginzel ook zeer twyffelagtig en onzeker zyn; maar nademaal het zeer waarschynelyk is, dat, indien dit gedeelte van 't blaasje het ware beginzel van de Moerkoek was, het ook in verschere zo wel als in volwassene eyeren de zelfde grootte houden zou, nog in de laaste alleen een derden deel, maar in de eerste volkome drie deelen beslaan. Op gelyke wyze kon het derde gedeelte dezer blaasjes, 't welk van de t'zamenhegting vry zynde uytpuylt, en vliezig is, daarom geenzints voor beginzelen van de vliezen Chorion en Amnion gehouden worden, nademaal 't in eyeren, voornamentlyk in de grootste, gemakkelyk in twee vliezen verdeelt kan worden: want zelfs de rokken der blaasjes, in de ballen besloten zynde, worden door een naauwkeurige hant in twee vliezen verdeelt, dewelke nogtans daarom nier onder 't getal van ware eyertjes te rekenen zyn, gelyk de Autheuren van 't tegenstrydige gevoelen zelfs bekennen; en de waterblaasjes, volgens de leer van den Heer *de Graaf*, van der vrouwen eyernesten, gemeenlyk uyt een dubbelt vlies bestaan, welkers binnenste, schoon 't zeer dun is, van 't buytenste zonder moeyte gescheyden wort, daar nogtans niemant lichtelyk zou

durven staande houden, datze onder de ware eyertjes gerekent moesten worden. Ja, indien men ervarene geloven mag, om deze reden zelfs, dewyl ligtelyk in schellen of vliezen de rokken dezer blaasjes verdeelt worden, zynze geen ware eyertjes, en bygevolg hebben ze geen beginzel van de vliezen Chorion en Amnion, nademaal de zeer beroemde *de Graaf* aldaar bevestigt, dit onderscheyt alleen te zyn tusschen de eyeren en waterblaasjes, dat de vliesjes van de waterblaasjes gemakkelyk, maar die der eyertjes bezwaarlyk in schelletjes verdeelt worden.

§. X. 't Is byna op dezelfde wys met het eerste beginzel van den navelstreng gelegen, 't welk men zegt in 't vogt van zyne eyertjes te dryven, en een gedaante van een vezeltje te vertoonen. Want ik bevinde geen ander bewys van deze zaak, als deze; het vezeltje dryft in 't blaasje, derhalven is dit vezeltje het eerste beginzel van den navelstreng. Maar in der daadt, zomtydts dryft 'er ook iets vezelagtigs of wat vreemts in de waterblaasjes, 't geene nogtans even weynig voor 't eerste beginzel van den navelstreng ofte de vrugt gehouden kan worden, als de vezeltjes, die in 't bloet dryven. Daar by komt, dat dat vezeltje, in 't vogt van 't eytje aangemerkt, zodanig fyn is geweest, dat het naauwlyks met de oogen gezien konde worden, en by gevolg is ons ten eenemaal onbekent, of deszelfs maakzel met den navelstreng overeenkomt, of niet. Derhalven het tegendeel doet ons liever geloven, eensdeels, deze tegenwoordige verhandeling, waar mede wy aantoonen zullen, dat 'er geen [*delineatio foetus*] afschetzing van de vrugt voor de ontfanging gaat; ten anderen, raden ons zulks ook aan de waarnemingen, bewyzende, dat het beginzel van de vrucht eerder in 't gezicht komt, als het beginzel van den navelstreng: Want geen twyffel is 'er aan, indien 't vezeltje, 't welk ze voorgeven aangemerkt te hebben, het ware beginzel van den navelstreng is geweest, of het zou niet eerder, als 't beginzel van 't lichaam zelfs in 't oog gekomen zyn; 't welk zy nogtans verhalen te geschieden, zeggende, dat ze 't eerste alleenlyk met het gezicht ontdekt hebben, maar datze het laaste gemakkelyk met haar verstant hebben kunnen begrypen. Geen reden is 'er ook, waarom zich iemant zou laten wys maken, dat het van een grooter belang is, dat die blaasjes, gelyk als 't wit van een ey, gezegt worden te verdikken: Want schoon my geen gelegentheydt is voorge komen, om deze zaak te onderzoeken, echter zal ik 't gaarne gewon nen geven, wel wetende, dat de geheele [*formalitas*] vormelykheydt der ware eyertjes niet bestaat in een verdikking, maar behalven dit

worden 'er nog andere zaken vereyscht, 't welk de verdedigers van 't strydige gevoelen gelyk als tegen wil en dank gedwongen zyn toe te staan, nademaal ze ontkennen, dat de ballen der vrouwen de ware eyernesten zyn, ofte oprechte eyertjes bevatten, schoon 't nogtans zeker is, en by de dagelykze ondervinding blykt, dat dezelve door 't koken dik worden. Maar nadien de blaasjes der ballen, dewelke nogtans door 't vuur dik worden, de ware eyertjes niet zyn, blykt het by gevolg zeer klaar, dat de blaasjes van 't nieuwe eyerstokje daarom ook geenzints de ware eyertjes kunnen genaamt worden, nademaal der zelver vogt, als 't wit van een ey, door 't vuur dik wort, en gevolgelyk bewyzen ze met deze reden ook niets. Dit gevoelen aangaande het nieuwe eyernestje in den hals des baarmoeders geplaatst, wort ten eenemaal overhoop geworpen door die fraye proef van den Heer *Nuck*, welke volgens het verhaal van den zeer uytmuntenden Heer B*ergerus libr. de Natura humana p.* 457. in een Teefje den derden dag na 't spelen door een wondt, in de buyk toegebragt, den hoorn van de linker zyde uytgehaalt heeft, welkers eyernestje hy, nu door twee grooter eyertjes merkelyk zichtbaar zynde, gezien heeft, en den zelfden hoorn daar na tusschen de eyernest en schede met een bant vast toegebonden hebbende, wederom op zyn plaats gebragt, en de wondt verbonden zynde, binnen agt dagen toegeheelt. Den een-en-twintigsten dag na de toebinding den Hont geopent hebbende, heeft hy het gedeelte van den linker hoorn, tusschen den bant en de schede, ledig en ydel gevonden. Waarlyk niets klaarder kan 'er als deze proef zyn, nademaal yder een daar door begrypt, dat, indien het eyerstokje in den hals geplaatst was, dan ook de vrugtjes nootzakelyk binnen den bant en den hals moesten gevonden worden, blyvende de plaats, dewelke na de ballen toe ziet, open en ledig.

Dezen onderschept de Heer *Andreas Ottomarus Goelicke, Med. Doct.*, en voor dezen buytengewoon openbaar Hoogleeraar in de Hogeschool van Hall, maar nu gewoone Hoogleeraar der Geneeskunde in de Koninglyke Hogeschool te Duisburg, dewelke in 't Jaar 1708. te Hal in Maagdenburg, een genees- en regtkundige Twistreden gehouden heeft, waar in aangetoont wort, dat een baring van een agtmaandige vrucht leven kan en wettig is, en onder andere heeft hy deze woorden gebruykt.

§ IX. Drie dingen zyn 'er inzonderheydt, dewelke de Heer *Naboth* tot bevestiging van zyn gevoelen schynt aan te dringen. Het eerste is, dat dit nieuwe eyernestje in alle vrouwtjes altydt en zonder

onderscheydt van tydt gevonden wort. Waarlyk de Schryver zou veel werks hebben, indien hy deze zeer algemeene voorstelling in alle voorwerpen altydt en zonder onderscheydt van tydt voor 't nog zelfs zou moeten aantoonen. Veele zeer doorluchtige Ontlederen zyn 'er zo veele eeuwen lang geweest, en ze zyn 'er nog, en als ik zo spreeken mag, scharpzienender dan Argus zelfs, dewelke in zo veele baarmoeders door 't mes geopent, zonder twyffel die blaasjes; waar van zommige de grootte van een groote erwt, andere van een kleyne, eenige van een hennipzaat, en de meeste de grootte van gierste koorntjes, volgens zyn eyge waarneming, verbeelden, zonde hebben aangemerkt. Maar der zelver zeer diep stilzwygen maakt de algemeenheydt van deze stelling zeer twyffelagtig en verdagt, voornamentlyk nademaal 'er om lichaamtjes van zodanig een grootte te beschouwen, geen vergrootglas van *Leeuwenhoek* of *Musschenbroek* vereyscht wort, maar laten zich, schoon men half blint was, en daar niet op dagt, of zulks zogt, duydelyk tasten en voelen. En om niets te verbergen, 't is my ook gebeurt in de Voorstadt van Hal, voor twee Jaren, zeker Meysje van tien Jaren te ontleden, en dewyl toen ter tydt de Studenten in de Geneeskonst mompelde van een nieuw eyernestje te Leipzig ontdekt, heeft de nieuwsgierigheydt my aangemoedigt, de zaak wat naauwkeuriger te doorzoeken; derhalven hebbe ik gemakkelyk van de moeder van 't Meysje verkregen, dat ik de baarmoeder met de aangehegte buyzen met my na huys nam; maar ik betuyge ongeveynst, dat ik de geheele inwendige oppervlakte der baarmoeder gladt, door geen verheventheheden of blaasjes hobbelig of ongelyk gevonden heb, schoon ik met de keurlykste vergrootglazen, waar van ik ook verzien ben, de baarmoeder van alle kanten beschouwde: of nu de zwakheydt van 't gezicht, de kleynheydt der eyertjes, dan of derzelver afwezentheydt, 't geen waarschynelyker is, de oorzaak geweest is, is zeer lichtelyk daar uyt te oordeelen.

§. X. Het tweede, 't welke hem, om deze stelling vast te maken, schynt bewogen te hebben, is de enkelheydt van dit eyernestje, of, om dat het alleenig of ongepaart is, schoon hy een weynig daar na niet duyster zich schynt tegen te spreken, dewyl hy verklaart, dat het, hoewel 't enkel is, des niet tegenstaande zomtydts in den inwendigen omtrek van den hals byna als twee boomtjes met hare takjes uytgespreyt, en met vruchten zich vertoont. Waar op ik nogtans voor ditmaal niet zeer zal aandringen; zullende alleen dit vermanen, dat den wyzen en voorzienigen Schepper altydt zorgvuldig en vlytig overal

deze enkelheydt van lichamelyke werktuygen vermeydt heeft, maar den mensch mildelyk toegelaten twee oogen, twee ooren, twee neusgaten, twee nieren, en even zo veel zaatvaten, twee ballen, twee eyernesten, twee quabben longs en levers, zo veel paren zenuwen, zo uyt de herssenen als 't ruggemerg voorkomende, en dat hy dit niet als met de grootste voorzienigheydt gedaan heeft, op dat 'er een van beyde dezer werktuygen beledigt of bedorven zynde, nogtans het andere behouden en overblyven zou. Derhalven is 't 'er zo verre van daan, dat deze ingebeelde enkelheydt van 't zogenaamde eyernestje, in plaats van eenig voorregt aan de vrouwtjes toe te zullen brengen, liever aan dezelfde in de voortteling ten hoogsten nadeelig zou zyn. Want zodanig een enkel eyernestje eens uytgeroeyt zynde, is 'er geen geneesmiddel tot herstelling van de voortteeling meer overig: maar in tegendeel, als 'er een van de twee oude eyernestjes beledigt is, blyft het andere nog in zyn geheel, en zodanig een vrouw zoude nog een gelukkige moeder van veele kinderen kunnen wezen, gelyk die vrouw by *Cyprianus* klaar bewyst.

§. XI. Maar het derde, en dat wel 't voornaamste bewys, verschaft de bequame gelegentheydt of plaats, waar in het eyernestje begrepen is, als beslaande namentlyk de geheele inwendige oppervlakte van den hals der baarmoeder, tot het onderste gedeelte van de holte des bodems toe, schoon ook zommige dezer blaasjes buyten den randt van den inwendigen mont uytlopen, en zomtydts in den inwendigen omtrek van den hals als twee boomtjes met hare uytgespreyde takjes en vruchten zeer fraay gezien worden. Zie daar, wat een mooy eyernestje, waar in de kindertjes groeven, niet anders als Peeren en Appelen aan boomtjes! Echter sta ik gaarne toe, dat deze gemakkelyke plaats zeer dienstig is om de onmiddelyke aanraking van 't mannelyke zaadt levendiger te ontfangen. Maar wie ziet niet, dat 'er uyt zodanig een vruchtbare byeenkomst niet een of twee kindertjes, maar een geheelen hoop voor den dag zou komen, gelyk ik met een groot vermaak menigmaal in Zywormen heb aangemerkt, dat 'er veele hoopen van eyertjes by honderden met vruchtbaar zaadt besproeyt, en bevrucht geworden waren. Maar nogtans zyn de vrouwen gemeenlyk gewoon niet meer als een kindt te baren.

§. XII. Dog nog zwaarder rampen hangen de elendige kindertjes in den hals der baarmoeder boven 't hooft, om dat haar geboorteplaats, dat is, de blaasjes verder beschreven worden, gelyk als met twee deelen gedompelt in de zelfstandigheydt van den hals, en met dezelfde

gelyk als aan een gehegt, omtrent het derde deel buyten de inwendige oppervlakte van den hals der baarmoeder uytstekende. Met regt beklaag ik haar nootlot: want wie zal haar uyt die zeer diepe kuylen, waar in ze gedompelt worden, verlossen? Wie zal geloven, dat 'er op deze wys eenige natuurlyke baring zal geschieden, die niet met een houweel uytgegraven, of mer snymessen uyt den hals des baarmoeders, met welke de eyertjes niet alleen vastgehegt, maar ook wel twee derden deelen daar in ingedompelt zyn, gesneden moeten worden? en waar uyt blykt het, dat 'er zo veel voor een Moerkoek dient, als 'er boven de twee derden deelen in de zelfstandigheydt van de baarmoeder ingedompelt is? Zou hier niet uyt volgen, dat de Moerkoek gemeenlyk aan den hals van de baarmoeder vastgelymt moest zyn, en bygevolg geen klyne hinderpaal geven aan den uytgang van de vrucht, 't geen nogtans tegens de bezichtiging met het oog zelfs strydig is? Nademaal de Moerkoek stantvastelyk aan den bodem des baarmoeders aanhangt, alhoewel hier een verscheyde speling van de natuur wort aangemerkt, dewyl ze zomtydts in het slinker, zomtydts in 't agterste gedeelte van den baarmoeders bodem bevonden is te zitten, gelykerwys wy in onze laaste ontleding, die wy in tegenwoordigheydt van zommige myner toehoorderen gehouden hebben, duydelyk gezien hebben, dat de koek aan het regter deel van de baarmoeder gezeten heeft. Maar hoe zal de Heer *Naboth* verder bewyzen, dat 'er in de [*vesiculae uterinae*] moerblaasjes de [*germen*] spruyt opgesloten is, dat is, het geheele lichaamtje van de vrucht, nadien hy zelfs bekent, dat niemant met zyne oogen, schoon met een vergrootglas versterkt, yder deel van de vrucht onderscheyden kan? 't Heeft de zelfde zwarigheydt in zich, 't geene hy van de vliezen Chorion en Amnion, de vrucht bedekkende, en van den Navelstreng bybrengt. Derhalven, indien alle deze dingen twyffelagtig, onzeker, en uyt de bevattingen van een enkele bespiegelende redenering afkomstig zyn, gelyk hy zelfs niet ontkent, zal 't ons niemant qualyk afnemen, zo wy de zwarigheden, welke volgens de wetten van deze [*Hypothesis*] onderstelling omtrent het beginnen, en 't volmaken van de ontfanging, nog overig zyn te verklaren, tot een anderen tydt uytstellen.

De zeer Beroemde Heer *Goelicke* herhaalt zyn gevoelen, aangaande het eyernestje van *Naboth*, in de Geschiedenis der Ontleedtkunde, in het voorledene Jaar in 't licht gegeven, en besluyt eyndelyk op de 183. bladtz. ‘De geheele zaak komt daar voornamentlyk op aan, dat de zekerheydt, en algemene wezentlykheydt dezer blaasjes, welke zommige behaagt,

dog verkeerdelyk, zaatblaasjes te noemen, in allerley vrouwelyke voorwerpen door de ontleding vertoont wert, welke vertoning als nog ontbrekende, is 't waarlyk vergeefsch, al wat 'er van de gebruyken, en gevolgen daar uyt tot de [*physiologia*] natuur- en [*pathologia*] ziektekunde overgebragt zynde, wert geredeneert. Zekerlyk deze twee in 't tegendeel bygebragte redenen zullen onwrikbaar blyven, zo lang men voor eerst door dikmaals herhaalde aanmerkingen, en een algemeender ondervinding niet aantoont, dat die blaasjes altydt, en zonder onderscheydt in alle wyfjes, zo beesten als menschen gevonden worden, en dat wel voornamentlyk in een gezonde, maar geen zieken toestant.

Zo lange als deze twee zaken niet volkomen blyken, kunnen die geene, welke zodanig een gevoelen tegenspreken, niet worden beschuldigt, vergeefschen arbeydt te doen, dat ze de waarheydt in de ontleedtkunde najagen, zo met de algemeene wezentlykheydt dezer blaasjes ten eenemaal te ontkennen, als derzelver natuurlykheydt (op dat ik zo onduytsch met anderen spreeke) te ontnemen.

Hier hebt gy, zeer vermaart Heer, de geschiedenis van 't eytje van *Naboth*: nu is 'er maar overig, dat gy na dat vermogen, 't geen gy hebt, U zelfs als rechter betoont, en de Geneeskonst niet langer in twyffel laat. Voor 't overige bidde ik van herten, dat den Allerhoogsten U overvloedig zo lichamelyke als ziels krachten verleene, op dat gy tot een eeuwig cieraadt en nut van deze heylzame konst, al wat 'er nog naauwkeurigs in uwe dierbare Cabinetten opgesloten is, aan de geleerde Waerelt kondt mededeelen, 't welke van gantscher herten wenscht

Uwes zeer Beroemde Naams

onvermoeiden Vierder

D. MICHAEL ERNESTUS ETTMULLERUS.

Geschreven te Leipzich,
den 6. May 1714.

Het Tweede Tiental Van ontleedt- genees- en heelkundige aantekeningen Van Fredrik Ruysch,

Medicyne Doctor en Professor, enz.
Waar in verscheyde Aanmerkenswaardige Zaken vermeldt worden.
Met Kopene Platen.

AAN DE

ZEER BEROEMDE, EDELE, GELEERDE HEEREN,

BLOEYENDE LEDEN

VAN DE

KONINGLYKE ENGELSCHE

MAATSCHAPPY,

ONDER 'T GEZAGH

VAN DEN

DOOR LUCHTIGSTEN KONING

GEORGE,

WORDT DIT WERKJE

TEN TEKEN VAN ONDERDANIGHEYDT, EN EERBIEDT,

OPGEDRAGEN

DOOR

FREDRIK RUYSCH.

Het Tweede Tiental Van ontleedt-genees- en heelkundige aantekeningen.

Zie daar, Vriendelyke Lezer, ziet gy my wederom op de baan komen! Zou het niet beter zyn, dat een man van drie en tachtentig Jaren stil zweeg, en zich tot die groote, in 't kort aan te vaardene reyze, gereet maakte? Ja zeker! Want men behoort tusschen de levensbedryven en den laasten dag eenige ledigen tydt te werkiezen, waar in de ware Philosophie, die een bespiegeling van den Doodt is, van herte betragt wort. Zoo doe ik waarlyk; en dit gunt my de Goedertierne Godt, boven zo veele weldaden, waar mede hy my in dezen hogen ouderdom zeer mildelyk gezegent heeft, dat ik den meesten tydt van myne hooge Jaren daar in bestede. Evenwel, zo lang ik leeve, ben ik ook nog yverig bezig by dagen en nagten, in 't bespiegelen en 't ontdekken der verborgentheden van 's menschen lichaam; en ik meene, dat ik dagelyks met iets nieuws te leeren, gelukkig oudt worde. Dog het vernuft, dat my de Heere Godt verleent heeft, vertrouwe ik, niet by my te moeren houden, maar ik oordeele, dat den aanbiddelyken Schepper, door my zynen knegt, tot roem van zyne Heerlykheydt, zulks aan de stervelingen geopenbaart wil hebben, op dat de Geneeskonst allengskens tot volmaaktheydt gerake. Indien Gy dit ten besten duydt, zal ik my verblyden; en gezont blyvende, zal ik niet nalaten, zo ik iets goets ontdekt zal hebben, zulks aan myne Vrienden openhartig en getrouwelyk bekent te maken. Godt geve, dat onze pogingen strekken tot zyne Heerlykheydt, en 's menschen Welvaart!

I.
Van het Vlies, en Bloetvaten in de Pan van de Heup.

Alle Ontleders hadden eerst geschreven, dat de beenderen met een vlies bekleet wierden, uytgenomen de tanden alleen. Maar die geene, dewelke de wonderbare beentjes in de [*concha auris*] schulp van 't Oor naderhant ontdekt hadden, leerden, dat dezelve, even als de tanden, geheel en al van een eyge bekleetzel ontbloot waren, en dit deeden zy zo strengelyk, dat ik, als een zeer voornaam Ontleder scheen te raaskallen, wanneer ik schreef, dat deze beentjes ook heel naauw met een oprecht beenvlies bekleet wierden; en 'er bygevoegt hadde, dat 'er te gelyk bloetvaten in ontfangen, en in ordre verspreyt wierden, dat ze door dit vlies in de [*meatus*] openingen dezer beentjes indrongen, de vogten aldaar toebragten, ja zelfs daar van daan wederom vaatjes ontfongen, die de vogten, welke haar bediening waargenomen hebben, uyt het [*meditullia*] binnenste van deze beentjes wederom te rug voerden.

Niet minder ongelooflyk wierdt ik geoordeelt voor te brengen, wanneer ik in 't openbaar schreef, dat den bast der herssenen van my gevonden was, uyt een enkel geweefzel van bloetvaten t'zamengestelt. Wat zullen ze nu dan oordeelen, zo ze my zien schryven, dat de holligheydt van de [*acetabulum coxae*] pan van de heup voor een gedeelte met een zeer fyn vliesje bekleet is, 't welk met zodanig een wonderbaarlyken toestel van bloetvaatjes is doorweeft, dat het, wanneer deze bloetvaten door myne konst opgevult zyn, geheel en al roodt zich vertoont.

Niemant heeft reden om te denken, dat deze vliezige deelen met zeer tedere vaatjes zynde doorweven, in een ogenblik zoude moeten vernietigt worden, nademaal ze de zwaarte van 't bovenste lichaam ophouden, en door een gestadige vryving gedrukt zynde, zouden ze lichtelyk deze tedere vaatjes verbryzelen, waar op ontstekingen, pynen, verzweringen, en andere ongemakken gestadig moesten volgen. Want om deze ongemakken voor te komen, heeft de Schepper deze holte zodanig gewrogt, dat het voor het hooft van 't dyebeen onmogelyk is, dit vlies of deszelfs vaten aan te raken; dewyl de plaats, waar in 't zelve verschuylt, buyten de halfronde holle oppervlakte van de pan is, waar door het klootswyze of ronde hooftje van 't dyebeen binnen de beschreve holte beweegbaar zynde, en daar inne byna passende, in geenen deele van zyn oppervlakte het vliesje en deszelfs vaten ooyt kan aanraken, gelyk aan een

yder klaar zal blyken, die de 1. en 3. Figuur van de 3. Plaat zullen inzien.

Niemant zal zich verwonderen, dat dit vliesje zo lang verborgen is geweest, en het vernuft van alle de schranderste Ontleders ontvloden is: Want wie is 'er onder de Konstenaars, die tot nog toe de wassige stoffe zodanig heeft kunnen inspuyten, zodanig richten, dat dezelve in 't binnenste met dat gewelt indringe, waar door deze verborgenste en van de grootere slagaderen afgelegenste vaatjes zo volmaaktelyk opgevult worden? Nogtans zal hy, die dit zeer fyne vliesje begeert te zien, zonder deze konst vergeefschen arbeydt doen, veel minder zal 't iemant mogelyk zyn de bloetvaatjes in dit dunne vliesje anders te ontdekken.

Dikmaals toont de droevige ervarentheydt, dat de [*dolor coxarius*] heuppyn een kruys is voor de lyders, en voor de Geneesheeren een schandtvlek; ze is menigmaal ongeneeslyk, ze wordt door geen geneesmiddelen verligt, ze luystert na geen [*vesicantia*] blyntrekkende middelen, ze wederstaat het yzer zelfs en 't vuur. Hier over heeft die Hemelsche *Hippocrates* al geklaagt, en geen wonder; ze schynt immers haar zitplaats vast gehegt te hebben in de zeer diep gelegene bloetvaatjes van 't gemelde vlies, binnen de pan van de heup gelegen. Is 't derhalven niet zeer moeyelyk, de geneesmiddelen ongeschonden, en met haar volle kragt aldaar toe te brengen?

In de afbeelding ziet ge het beloop, en 't getal der bloetvaten door dit vlies. Nogtans moet gy gewaarschouwt zyn, dat den Schilder, schoon in zyn konst zeer ervaren, het wonderbaarlyke cieraadt der natuur niet gelukkig genoeg getroffen heeft; om dat dezelve zo talryk, en zo door malkanderen verwart zyn, dat het byna onmogelyk is haar na te botzen. Daarom beware ik dit deel aldus bereydt, en gebalsemt, in myne nieuwe Anatomische Schatkamer, (dien ik nu wederom gereet make) op dat het een ieder waardig aanschouwer, die zulks begeert te zien, zou kunnen worden vertoont.

II.
Van de Vaten, welke door den Knieschyf zelfs, en het beweegbare Kraakbeen in de knie, worden verspreyt.

Kom hier, ik zal U lief hebben, die begerig zyt de konst te leeren, hoedanig Godt Uw lichaam gewrocht heeft! eerst zult ge nieuwe en nooyt te voren beschrevene zaken beschouwen. Niet lang is 't gele-

den, wanneer my in 't opvullen van vaten, in een doodt lichaam, een wonderbaarlyke vinding voor quam. Heeft dog iemant wel ooyt aangemerkt, dat de bloetvaten zich door het lichaam van den knieschyf heen dringen, en in een onnoemelyk getal zich in deszelfs [*meditullium*] binnenste verschuylen? Nadien my niet geheugt, zulks geschiet te zyn, zal ik nu een afbeelding van deze zaak hier by voegen, maar daar na zal ik ook de vaten van 't kraakbeen vertonen. Die deze vaten in den knieschyf van een bejaart mensch tracht te vinden, en te tonen, hy zal vergeefschen arbeydt doen; maar indien hy kan nabootzen, 't geene ik gedaan hebbe in een jeugdig voorwerp, alwaar de knieschyf nog kraakbenig en helder doorschynende is, zal hy ze onderscheydentlyk kunnen zien, en derzelver wonderbaarlyke verdelingen bespeuren. Dog op dat de zeltzame uytkomst van een gelukkigen arbeydt niet verloren gaat, is 't nootzakelyk, het deel aldus door konst toebereydt, zodanig te bewaren, dat het niet bederve, of de doorschynentheydt benomen wordt. Dit beyde hebbe ik door een byzondere konst uytgewerkt; en aldus beware ik deze fraye vertoning onbedurven, by myne andere zaken.

Wie dit leeze, denke misschien; is 'er U dan, die zo dikmaals de knieschyven gebroken hebt, om derzelver aart te beschouwen, nooyt een van zodanige vaatjes, of een stronk, of een tak voorgekomen? Ik zal hem openhartig zeggen, dat ik, schoon ik 'er na zogt, nooyt deze vaten gezien hebbe: Want als de knieschyf gebroken is, om de bloetvaten te bezien, storten de vaten aanstonts haar vogt uyt, krimpen zich in, en ontvlieden aldus het gezicht van den aanschouwer. Maar wanneer deze bloetvaten, eer de knieschyf gebroken wort, door ingespote wasch opgespannen zyn, en, de waschagtige stoffe verhardende, daar na opgevult blyven, dan kunnen ze alle gezien worden. Ik bidde U, aanziet de eerste Figuur van de eerste Plaat, waar mede ik getragt hebbe een knieschyf, genomen uyt een jeugdig lichaam, uyt te drukken; ziet gy niet, dat die knieschyf zo vol met bloetvaatjes is, dat dezelve byna geheel en al roodt is? Maar de beenderen van oude lieden allengskens naauwer tot malkanderen gedrongen zynde, vernietigen zeer veele vaten, en maken een vaster en dikker t'zamenbinding, waar van daan ze door den ouderdom wel vaster, maar te gelyk droger worden; 't welk nergens klaarder blykt, als in de tanden, waar in men, wanneer de kinderen nog in haar tedere jeugt zyn, bloetvaten bespeurt; maar in bejaarde, of stokoude lieden, zyn zy van zichtbare vaten berooft.

Indien my iemant tegenwerpt, dat ik kleynigheden onderzoeke, en my uytlacht, om dat ik in zaken van geen groot belang na te vorschen

bezig ben; ja, dat het genoeg bekent is, dat 'er bloetvaten door alle de deelen van 't lichaam verspreydt worden, en bygevolg ook door de beenderen zelfs. Dezen zal ik antwoorden, dat ik my verwondere over deze vryheydt, waar mede iemant durft staande houden, dat hy weet, dat 'er vaten zyn, die hy zelfs nog een ander ooyt gezien heeft. Waar uyt kent ge die dan? wat is haar loop? waar zittenze? hoedanig een onderscheydt is 'er in den ouderdom, in de mannelyke jaren, jongelingschap, en kindtsheydt? alle deze dingen wel te kennen, en voor 't oog te konnen doen zien, agt ik meer, als alle gissingen en verdichtzelen: een Ontleder mag niets aannemen, 't geene hy niet ziet, niets van 't geene hy ziet, verzuymen, of kleyn agten: Want in 's menschen lichaam is 'er niets te vergeefs geschapen, en in het zelve wordt 'er niets te vergeefs gekent.

Indien 't de Lezer niet qualyk zal nemen, moet ik hem vermanen, dat ik nu tweemaal, en niet zonder verwondering, naauwlyks gelooflyke gevallen, ten ware ik 'er zelfs by was geweest, gezien hebbe. Ik wierde om hulp verzogt by menschen, die haar koussebanden boven de knie zo vast hadden toegebonden, dat daar door de vaardige en gemakkelyke beweging dezer deelen belet wierdt; wanneer het nu gebeurde, dat ze daar na over de straat gaande struykelden, waar door ze met het buygen van de knie ter aarden vielen, dog zonder stoting van de knieschyf, of pezen, waren door deze schielyke buyging de zeer sterke pezen der spieren, die het been uytsteken, gebroken. Wie zou gelooft hebben, dit te konnen geschieden, die weet, en overweegt de zware dikte der zelver? Nogtans heb ik de zaak zo duydelyk ondervonden, dat de opening of gaping tusschen de afgebrokene deelen der pezen zo groot was, dat men een vinger van een volwassche mensch over dwersch daar konde inleggen. Deze Lyders konden nog opstaan, nog zich oprechten, ja zelfs niet op de beenen staan zonder hulp van andere menschen, die haar ondersteunden; maar waren gedwongen veele maanden te bedde te leggen, en eyndelyk wierden zy genootzaakt haar geheele overige leeftydt het lichaam onder 't wandelen met een stok te ondersteunen, en op te heffen.

Veele dingen geven my aanleyding, om te geloven, dat 'er zomtydts in de vliezen, pezen, ja zelfs in de beenderen zodanig een gesteltenis is, dat ze lichter, als natuurlyker wyze, uyt hare plaatzen schieten, elders anders na toe wyken, ja ook breken kunnen. Welke ongemakken zo lichtelyk niet gebeurt zouden zyn, indien 'er deze [*aegra diathesis*] zieke gesteltenis niet tegenwoordig was geweest. Waarlyk diergelyks zien

wy in de [*herniae*] breuken; wy moeten ons verwonderen, dat ze zomtydts uyt zeer lichte oorzaken ontstaan, dewyl die zelfde menschen wel op andere tyden zonder eenig letzel de grootste bewegingen en pogingen hebben uytgestaan. Wie weet niet, dat 'er dikmaals uyt een schrik, ontsteltenis, en een ligte beweging van 't lichaam, in sterke en arbeydtzame menschen breuken voortgekomen zyn? 't Is lang geleden, dat ik in myne aanmerkingen een voorval aangaande deze zaak geschreven hebbe. Zeker man over straat gaande, glyden zyne voeten uyt in 't afgaan van de brug, door de gladdigheydt van de weg, zo dat hy scheen te zulten vallen, echter door de vaardigheydt van zyn lichaam vermeydt hy den val, maar in die poging breekt zyn knieschyf over dwersch, zonder eenige stoting tegen de straat. De genezing wierdt den Chirurgyn van Jisp, die toen ter tydt aldaar met grooten roem zyn konst oeffende, aanbevolen, dog hy bragt hem geen verligting by, 't welk nogtans de schult niet was van zo een goedt meester: want de [*fragmenta*] stukken van een gebroke knieschyf vereenigen zich dikmaals niet met malkanderen, om dat ze vereenigt zynde, by malkanderen niet kunnen gehouden worden, zo lang tot dat ze aan een gegroeyt zyn. Deze aan een groeying wordt dikmaals hier door belet, om dat de vaten van de stukken zomtydts geen stoffe genoeg, dienende om de beenderen vast te hegten, verschaffen. Ik hebbe menschen gezien, in welke de stukken van 't gebroke been, schoon ze met alle konst wel behandelt wierden, evenwel nooyt aan malkanderen groeyden; maar een pyp van een yzere plaat gemaakt, rontom de schouders of armen gedaan, en vast gemaakt, gaf haar veel gemaks, dewyl de deelen zo gemakkelyk in haar plaats gehouden wierden, dat ze de vereyschte bewegingen op allerley wyzen konde verrigten.

III.
Van de glibberige Stoffe, welke in 't gewricht van de knie, agter den knieschyf gevonden wordt.

Het wort byna by alle hedendaagsche Schryvers voor zeker gehouden, dat het wonderbare lichaam, 't welk hier ter plaatze van de Ontleders aangemerkt is, uyt een t'zamenstel van klieren bestaat: voornamentlyk, na dat de zeer schrandere Engelsche Ontleder *Clopton Havers*, over het zelve zyn gevoelen, op aanmerkingen steunende, in 't licht ge-

geven heeft. Dewyl deze brave Man een afbeelding daar by voegt, dewelke het maakzel van een klier ten eenemaal vertoont. Ik ben nogtans gedwongen te bekennen, dat ik niets klieragtigs vinde, schoon ik deze deelen, door myn konst bereydt zynde, met naauwkeurigheydt hebbe onderzogt: want na dat ik met een zeer gelukkigen uytslag de vaten van die deel met een waschagtige stoffe opgevult, en vervolgens met een byzondere behendigheydt van hare wonderlyke ineenschakeling ontwart hebbe, schynt my deze klieragtige gedaante uyt loutere, maar zeer fyne, bloetvaatjes te bestaan. Deze vaatjes hebben een geheel anderen loop, als alle andere vaten. Zekerlyk is 'er iets byzonders in, 't geen gy vergeefsch in andere deelen zoeken zoudt. Maar het aanmerkelykste schynt my in dit werk voornamentlyk te zyn, dat den bondel dezer vaatjes over al bezet is met een zekere zeer glibberige stoffe, dewelke byzonder wel na vet gelykent.

De stoffe zelfs van dit glibberige smeerzel, 't welk alhier gevonden wordt, wort zekerlyk van 't bloedt niet afgekleinst door hulp van klieren, gelyk de voornaamste Autheuren wel willen, maar wordt in der daadt afgescheiden van de uyterste eyndens der [*arteriolae serosae*] weyslagadertjes, dewelke zo fyn, menigvuldig, en met zulk een byzonderen toestel voorzien zyn, dat ze tot het uytvoeren van dit werk zeer bequaam zyn: want deze vaatjes worden zodanig in haar loop geschikt, dat men nergens diergelyks ziet. Waarom zoude dog deze fynheydt, figuur, loop, en schikking niet genoeg zyn, om een byzondere eygenschap aan dit vogt toe te brengen? Waarom zou 't nodig wezen, dat 'er boven dit nog den natuur van een klier by quam, om 't zelfde te doen? Hebbe ik niet over lang elders aangetoont, dat de uyteyndens der slagaderlyke vaatjes in de lever, milt, ballen, enz. alleen genoeg zyn, om de vogten, ieder op zyn plaats, te bewerken, zonder medehulp van eenige bykomende klier. Indien iemant wilde tegenwerpen, dat alle de vogten onder malkanderen verwart zynde, in 't slagaderlyk bloet onthouden worden, en dat 'er daarom alleenlyk nodig is, dat van dit algemeen, en alle zoorten van vogten in zich bevattende vogt, alle die byzondere vogten gescheyden worden, en wel zodanig, dat de gal, melk, olie, zaadt, quyl, nu in der daadt in het bloedt zelfs zittende, alleenlyk wederom daar van daan afgescheyden worden: Ik heb niet anders te zeggen, als dat ik gelove, dat 'er waarlyk de stoffe van alle deze vogten in 't bloet tegenwoordig is, maar dit nogtans deze byzondere vogten, eer ze zodanig worden, nootzakelyk nog byzonderlyk bewerkt, en om hare byzondere natuur te verkrygen, verders moeten worden voltooyt. Dit alles

schynt volbragt te worden door den wonderlyken toestel van de uyterste vaatjes, dewelke daarom in zo een groote verscheydentheydt van maakzel in yder deel gevonde worden, op dat ze bequaam zyn om zo veele verscheydene vogten te maken.

De oorzaak eyndelyk, waar door het gevoelen, aangaande het klieragtige maakzel hier ter plaatze, is ontstaan, is voornamentlyk deze; in dezen toestel van vaten worden over al geplaatst, kleyne vliezige zakjes of [*receptacula*] ontfang plaatsjes, gelykenende na die, dewelke men in den endeldarm voornamentlyk, als mede in de dunne darmen verneemt, die de zeer geoeffende ontleedtkundige *Lister* den naam geeft van zamengehoopte klieren, waar van wy naderhant zullen spreken. Omtrent deze ontfang plaatsjes zien we ontelbare bloetvaten, fynder als spinnewebben, en ten enemaal in een byzondere loop geschikt. Deze vaten konnen niet te voorschyn komen, ten ware dezelve eerst met roodt wasch wel opgevult zyn, en daar na in de zon by helder weder door hulp van een goedt vergroot glas worden beschouwt: want indienge alle deze behulpen niet aangewent zult hebben, zult gy 'er te vergeefs na zoeken. Zekerlyk zal 't hier van daan komen, dat 'er weynige zyn zullen, die dezelve zullen konnen zien, schoon in wel bereyde voorwerpen zelfs. Maar ik, die deze vaten allengskens met alles te bezoeken, en dikwyls door een goedt geluk geholpen zynde, door proeven van zo veel Jaren heb ontdekt, ben gewoon by na dagelyks dezelve aan verscheyde menschen aan te tonen, en hier van daan durf ik verzekeren, dat de uyteyndens dezer slagadertjes bequaam zyn gemaakt, om dit glibberige vogt uyt de weyagtige stoffe van 't bloed te scheyden, en in de holligheden van der zelver ontfangplaatsjes langzaam, maar gedurig neder te storten.

Deze ontfangplaatsjes zal ik na dezen de *Boerhaaviaansche Holtens, groeven* of *kuylen* noemen, om dat de Hr. *Boerhaave*, Hoogheeraar van de Geneeskonst, Kruydt en Scheykunde te Leyden, myne byzondere vriendt, 't eerste my daar over gesproken heeft. Schoon deze vaatjes zo fyn zyn, echter kan 't vogt daar uyt gescheyden zynde, alhier de vereyschte glibberigheydt van een dik slymagtig vogt verkrygen, dewyl het in de schuylhoeken van deze holtens vertoevende, gemakkelyk kan verdikt worden. Maar waar 't vogt blyft, wanneer 't tusschen de gewrichten uytgestort, en door 't wryven en bewegen fynder is geworden, zal ik naderhant onderzoeken: 't zal genoeg zyn voor 't tegenwoordige aangetoont te hebben, dat de slagadertjes alleen het enigste werktuyg zyn om deze stoffe af te scheyden.

IV.
Van 't Darmscheyl.

DAt het [*mesenterium*] darmscheyl uyt een fyn vliezig maakzel bestaat, waar door de dunne darmen in de gedaante van een [*hemisphoerium*] halfrondt worden vastgehouden, is aan alle ontleders genoeg bekent, Maar 't is niet lang geleden, dat ik met een groote oplettentheydt het maakzel van dit vlies beschouwde, en dat my toen zommige nieuwe zaken te vore quamen. Ik hebbe derhalven de schryvers gelezen, die hier van geschreven, en figuren in 't licht gegeven hebben. Maar 't is gebleken, datze nog zommige dingen overgeslagen hebben. 't Schoot my te binnen, voor dezen dikmaals aangemerkt te hebben, dat de *wonden van den buyk*, zodanig in desselfs holligheydt doorgaande, dat het darmscheyl doorboort was, binnen twee of drie dagen de doodt veroorzaakten. Ondertusschen de zaak, gelyk 't behoort in tegenwoordigheydt van den regter, om daar van bericht te geeven, zeer naauwkeurig en zorgvuldig onderzocht zynde, bleek 't klaar, dat het quetzende werktuyg niet verder doorgegaan, nog enig ander deel van belang behalven dit, beledigt was. Maar deze menschen waren met zeer zware, onverdraaglyke en gedurige pynen in de buyk gequelt. Wie zou evenwel deze wonden *dodelyk* durven verklaren? Waarlyk dit heeft de Autheuren nog niet behaagt, die hier van geschreven hebben. Daar na heb ik van de hoenderkopers verstaan, dat ze, wanneer ze de hanen lubben, dezelve aanstonts doden, indien ze vernemen, dat in dit werk het darmscheyl, schoon zeer weynig, gequetst is: want ze zyn by een onfeylbare ervarentheyd geleert, dat ze in 't kort moeten sterven van deze wonde, en dat ze door geen konst geholpen konne worden. Al 't welke leert, dat het darmscheyl, schoon over 't hooft gezien, echter in de buykwonden van een zeer groot belang is. Zo 't my maar eens of mogelyk tweemaals, gebeurt was, dit te hebben ondervonden, waarlyk ik zou 't zo aanmerkens of gedenkenswaardig niet houden. Maar 't is nu agt en veertig Jaren geleden, dat ik door 't gezagh van de groot Achtbare Overigheydt dezer stede tot Doctor van 't gerecht ben aangestelt, omme de dode lichamen van omgebrachte menschen in deze volkryke stadt, alwaar Godt betert! vele doodtslagen door den schult van quaadtdoenders voorvallen, te onderzoeken, daar na over de gestaltenis

der wonden verslagh by den regter te doen: Zo dat ik door deze gelegentheyt betuygen kan, dat ik nu menigmaal bevonde hebbe, 't gene ik zo even gezegt heb.

Als ik het maakzel van 't Darmscheyl met een oplettendt oog beschouwe, bevinde ik klaarblykelyk, dat 'er zeer vele fyne *zenuwen* door verstrooyt worden. Ja daar en boven zie ik duydelyk, dat de uyteyndens der *bloetvaten* zodanig niet eyndigen, gelyk de afbeeldingen der ontlederen leeren, maar ze zyn dusdanig, als ik ze hier in de 2. figuur van de 3. plaat heb afgebeelt: op dat dog niemant met regt over de waarheydt van deze aftekening zou konne twyffelen, hebbe ik de delen bewaart, na welke deze afbeeldingen gemaakt zyn: deze uyterste vaatjes zyn zo dun, als 't fynste dons, en zo talryk, dat het darmscheyl geheel roodt geworden is, na dat desselfs vaten met een rode waschagtige stoffe opgevult zyn; zonder welke beryding zy ten enemaal het gezight ontvlieden. Hoe wel ik gaarne bekenne, dat ik voor dezen het Darmscheyl zodanig niet heb konne beryden: want niets moeyelyker houdt men in deze konst, als de waschagtige stoffe zo verre in te dringen, dat dezelve tot in deze vaatjes doorgaat; en evenwel te gelyk zorg te dragen, dat die stoffe niet verder voortgedreven wordt. Want indien ze verder aangedronge wordt, na dat ze tot hier toe gekomen is, dan wordt, het celluleuse vlies geheel en al met dezelfde stoffe vervult; maar wanneer ze dan nog verder gedrukt wordt, komt 'er een uytstorting van de waschagtige stoffe buyten de vaten, in de gedaante van rode bolletjes. Nogtans Oordeele ik, dat 'er zo lang, als de waschagtige stoffe maar alleen overgegaan is in het celluleuse vlies, nog geen tegen natuurlyke uytstorting buyten de vaten geschiedt: want ze vervult alleenlyk de celletjes van dit vlies, gelykerwys de uyteyndens der slagadertjes het zelfde deden in 't leven voor de [*nutritio*] voeding. Dog men behoeft die stoffe zo verre niet voort te zetten, om dat dan de uyterste eyndens der opgevulde slagaderen verduystert en belemmert worden.

Daar en boven zien wy ook in 't Darmscheyl zeer vele, zo groter als kleynder *klieren.* Maar in 't Darmscheyl van een mensch komt het [*Pancreas Asellii*] klierbedde van Asellius nooyt te voorschyn, gelykerwys in de schapen, zo dat 'er hier omtrent vele grovelyk mistasten. Indien de vaten van 't Darmscheyl eerst opgevult zyn, dan bevindt men, dat deze hier en daar verspryde klieren in 't scheyl van een mensch gemaakt worden uyt zeer fyne bloetvaatjes, waar aan nogtans te gelyk een [*pulposa substantia*] moesagtige zelfstandigheit toegevoegt is. Deze vaatjes zyn zeer wonderlyk, zo ten aanzien van haar maakzel, als be-

loop; ik kan ze op generley wyze uytdrukken, veel minder in een figuur afbeelden; maar in myn nieuwe Anatomische vergadering kan ik dezelve aantonen, en ik wilze ook aan alle waardige toezienders wel laten zien.

Ik oordele het ook zeer aanmerkens waardig omtrent de [*vasa lactea*] de *Melkvaten*, dat de melkvaten van de eerste zoort, door deze klieren overgaande, zich verenigen met de melkvaten van de twede zoort: want zulks is my gebleken, wanneer ik een zeer fyne pyp in een melkvat van de eerste zoort gebragt, en daar door een opblasing gedaan hadde, wierden ook de melkvaten van de twede zoort door wint uytgezet, en de wint ging over tot in den [*ductus thoracicus*] borstbuys toe. Dit verrigte ik met zulke fyne pypjes, dat 'er naauwlyks een fyne borstel in konde komen, dewelke de weergaloze Leydsche konstenaar *Musschenbroek* voor zes en vyftig Jaren tot dit gebruyk voor my gemaakt hadde. Ja met blydtschap herdenk ik aan myne oude werken, wanneer ik de melkvaten aldus opgeblazen, uyt het Darmscheyl zelfs uythaalde, en in de lught opdroogde, op dat ik ze, gedroogt zynde, zou konne vertonen. Maar wat doet de ouderdom niet al verminderen! niets diergelyks kan ik nu doen: want myn gezigt is verzwakt, nog de brillen konnen dit gebrek goet maaken. De melkvaten van de eerste zoort nemen haren oorspronk uyt de darmen met een zo zeer fyn beginzel, dat het onuytsprekelyk en ongelooflyk is; zo dat deze donzige fynigheydt der zelver in 't geheel met geen prenten afgebeelt kan worden: Daarom was ik gewoon, om 't zo even gemelde oogmerk, myne pypjes in het melkvat te brengen, alwaar 't een duymbreet van zyn beginzel uyt de darmen afstondt.

Nadien nu het beginzel der melkvaten zo fyn is, wie zou geloven, dat de Gyl in derzelver [*oscula vasorum lacteorum*] Mondtjes door de drukking van de lucht, of enig ander lichaam ingedreven wort? Ik zoude liever geloven, dat zulks volbragt wordt door een [*facultas insnata*] ingebore en van Godt ingeschapen vermoge, of kracht, 't welk gy mogelyk niet gansch ongereymt een [*attractio S. facultas attractrix*] aantrekkende vermogen zoud konne noemen. 't Schynt my ook niet onbewysbaar, maar vertoonbaar, dat yder deel van 't menschelyke lichaam, ja zelfs van 't geheel al, van Godt begaaft is met een zekere byzondere ingestorte kracht, die aan andere delen nier gemeen is, waar door de delen gemakkelyk en onfeilbaar dat gene konne doen, en bewerken, waar toe ze geschapen zyn, en wat de geyl aanbelangt; ik denke, dat de geyl tot de verspreyde klieren van 't Darmscheyl gebragt, al-

daar enigzints volmaakt, en helderder en zuyverder gemaakt wordt, door middel van de moesagtige uyteyndens der slagadertjes, misschien zeer fyne zappe in de geyl stortende; en dat aldus deze geyl volmaakter zynde verder gevoert wordt in den borstbuys: Want een [*receptaculum chyli*] ontfangplaats van geyl vindt men natuurlyker wyze niet in een mensch.

Maar ik bevinde ook het *Vet* door het Darmscheyl verspreydt, met zo vele zeer fyne bloetvaatjes te pronken, dat het geheel roodt daar door wordt, na dat ik dezelve met een waschagtige stoffe opgevult hebbe: ten andere kan ik door een ongemene konst dezelfde vaatjes onderschydentlyk zichtbaar maken, 't welke waarlyk iets uytnemendts is; 't is niet lang geleden, dat ik geleert hebbe zulks te doen, maar nu doe ik dit zo zeker, gelyk ik 't alhier met een prent heb laten afbeelden, waar van ik het voorbeelt in myne Cabinetten beware.

Ja dit verhaal ik ook als iets aanmerkelyks, dat de [*venae Mesaraicae*] Darmscheyladeren in de paarden met oprechte *[valvulae] klapvliezen* hier en daar voorzien zynde, van my aangemerkt worden, 't welk my nooyt in een mensch is voorgekomen, nog ik weet, dat zulks van anderen is aangemerkt.

Eens van myn gehele leven, terwyl ik de geneeskonst geoeffent hebbe, heb ik gezien, dat het Darmscheyl van een mensch door een *[apostema purulentum] ettergezwel* verrot was geworden, en dat daar door de darmen ook, zynde van hare Darmscheyl-banden ontbonden, vry en verwardt in den onderbuyk dreven, terwyl nogtans de lyder ondertusschen, schoon voor een korten tydt, in 't leven bleef: Ik hebbe dit dode lichaam met myne eygen handen geopent, en ondervonde, dat de zaak aldus in der daadt was: My geheugt niet dat zulks ooyt in andere lichamen gezien, of beschreven is, hoewel diergelyks dikmaals genoeg in 't net aangemerkt wort.

Op zekeren tydt, wanneer ik het darmscheyl onderzogt, quam my iets wonders daar in te vore, waar door ik twyffelde, of 'er mogelyk behalven de bloetvaten, geyl vaten, watervaten, vet vaten, en zenuwen, nog geen andere vaten in het darmscheyl waren, als die tot nog toe bekent en beschreven zyn. Ik zegge U dit met waarheydt en opregtigheydt, dat my voor dezen gebeurt is, terwyl ik wegens gebrek van menschelyke lichamen de lichamen van beesten opende, dat ik in het darmscheyl van een schaap een stuk van een *grasstrooytje* vondt, 't welk tusschen het gedarmte en de klieren van 't darmscheyl geplaatst was; het zat nog in de aderen, nog in enig ander zoort van vaten, dog evenwel in

't darmscheyl. Schuylen 'er derhalven aldaar in levendige dieren, nog *onbekende* en *na de doodt verdwynende Vaten*? gelykerwys die van *Asellius* en *Pecquetius* niemant bekent waren. Waarlyk 't is my gebeurt in 't dode lichaam van een vrouwspersoon, die te Amsterdam gewoont hadde, te zien, dat 'er een grote steen in een van de pisleiders zat, belettende alzo den doorgang van de etteragtige stoffe uyt de nier van die kant tot de blaas, waar door de pisleyder zo verre opgezwollen was, dat dezelve een waterblaas verbeelde; wanneer ik dit met aandagt beschouwde, vernam ik iets wonders: want ik zag, dat 'er uyt die opgezwolle plaats van den pisleyder zeer vele kleyne pypjes voortgekomen waren, dewelke verder voortgaande na het linker gedeelte van den buyk, vol van die etteragtige stoffe waren. De nieuwsgierigheydt pordde my wel aan dit verder te onderzoeken, dog de eerbiedigheydt der vrienden liet niet toe het dode lichaam meer te snyden.

Maar wie is 'er tot nog toe geweest, die het verschil geeyndigt heeft, of 'er geen *andere wegen*, door welke het *water* gebragt wordt in de blaas, buyten die zyn, welke wy tegenwoordig kennen?

By deze gelegentheydt moet ik ook verhalen, dat ik onder myne zeldtzaamheden twee *kopere spelden* beware, dewelke in 't verledene Jaar *Samuel Lion de Bonavente*, een zeer evaren Chirurgyn onder de Joden, in myne tegenwoordigheydt uyt den top van den vinger van een agtjarig Meysje hadt gehaalt, na dat ze aldaar over 't jaar gezeten hadden, terwyl niemant wist, wanneer, en door wat weg, zy aldaar doorgedrongen waren. Ik weet wel genoeg, dat 'er scherpe spelden binnen het lichaam verborgen geweest zyn; maar wie heeft ooyt horen zeggen, dat 'er twee kopere spelden met hoofden, by malkandere leggende, imant uyt het voorste gedeelte van den vinger gehaalt zyn? 't schynt voorwaar onmogelyk te zyn dezelve daar in te brengen. Voor dezen hebben wy menigmaal de bedriegeryen van listige menschen gezien, waar mede ze de onkundige in schyn van een wondere konst bedrogen, maar ze konde zeer lichtelyk ontdekt worden. Wie zou dog voor enig gelt lyden, dat hem zulke twee lichamen in den top van den vinger gestoken wierden? Dit Meysje hadt lange Jaren zeer ellendig geklaagt over een grote, en onverdraaglyke pyn en smert: zy hadde van verscheyde Chirurgyns hulpe verzogt, en zeer vele hulpmiddelen te vergeefs gebruykt. Niemant vondt men, die zelfs konde raden, wat haar quaal was, en geen wonder: want indien zulks in een zeer vet of vlezig deel van 't lichaam gebeurt was, schoon 't dan ook een wonder was geweest, zou 't evenwel mogelyk gezien zyn geweest. Maar wie

zou deze spelden, binnen een tenger deel verborgen, zoeken, welk deel misschien mee een dun en weynig vet bedekt zynde, voor 't overige geheel en al uyt pezen, of banden, en beenderen bestaat.

Schynt het u nogtans minder wonder te zyn, dat een mensch uyt zyn mont een volkome *viervoetig diertje*, gelykenende na een hont, *uytbraakt*? dit heb ik over lang in myne Cabinetten met den druk gemeen gemaakt, maar 't wordt nu in dat weergaloze Cabinet bewaart, waar van de *Doorluchtigste Keyzer van Groot Ruslandt* tegenwoordig bezitter is, die gewilt heeft, dat deze myne zaken in den tydt van zo vele Jaren, met zo veel zorg, en naarstigheydt, van my vergadert, de zyne wierden. Maar ik verheuge my, dat ze een verblyfplaats hebben gekregen in 't hof van den Verst, by wien naauwlyks een onder de Princen van Europa kan vergeleken worden, zo ge let op de onvermoeyde naarstigheydt, waar mede hy de natuurkunde onderzoekt. 't Is naauwlyks te geloven, dat 'er zo groot een Monarch ooyt geweest is, die met zo grote zachtzinnigheydt, goedtheydt, leydzaamheydt, en beleeftheydt, alle goede konstenaars in haar konst wilde ondervragen, en horen na hun verhaal, antwoort, en onderwys! hoe leerzaam, ja ook hoe ootmoedig toonde hy zich als toehoorder niet alleen, maar ook als leerling, en dat aan ider beroemt meester in allerley zoort van konsten? Hy wilde voor twingtig Jaren insgelyks van my onderwezen worden, in de kennis van 't maakzel van 's menschen lichaam, en toen heeft hy my met een groote oplettenheydt gehoort; hy ondervroeg my over alles naauwkeurig, en hieldt altydt in zyn geheugenis, dat hy maar eens gezien hadt. Wanneer hy voor drie Jaren geleden weder overgekomen was, heeft hy my 't eerst aan myn huys bezogt, my groetende, stak hy zyn regter handt uyt, en riep, ô! myn goede oude Meester; en bewees my zo veel eer, dat niemant van zo groten Monarch ooyt zulks zou verwagt hebben.

V.
Van de Quyl of Spog.

DAt de quyl niet alleen nuttig om de gezontheydt te bewaren, maar ook ten hoogste nootzakelyk is, toont genoeg deze volgende zeltzame geschiedenis. Zeker Meysje van twaalf jaren, te Amsterdam geboren, hadt een [*ulcus serpens nomodes*] voortetende quaadtaardige ver-

zwering gekregen, welke de onderste lip zodanig aangedaan hadt, dat 'er een groot gedeelte daar van uytgegeten zynde, aldaar een grote quetzuur vertoonde; 't was afschuwelyk het aangezicht met zo een lelyke wonde aangedaan te zien, maar nog veel erger nogtans was de gestadige druyping van spog, 't welk met een grote menigte gedurig door de openstaande en gapende wonde voortvloeyde: hier door was de elendige gedwonge altydt een neusdoek tegen de lip te houden, waar mede zy het nedervloeyende vogt stuyttede, en 't zelve te gelyk met het bygebragte linne opnam. By een groot geluk is haar by geval tegengekomen *Adriaan Verduyn*, die zeer beroemde, edelmoedige, en in 't oeffenen van zyn konst zeer gelukkige Chirurgyn, dewelke de elende van dit Meysje ziende, heeft haar zeer beleefdelyk gevraagt, van waar zy was, en wie hare ouders? na dat hy uyt het antwoort verstaan hadde, dat byde hare ouders gestorven waren, en zy nu in 't Amsterdamsche Mennoniten Weeshuys opgebragt wierdt, heeft hy aanstonts medelyden met haar gehadt, en is uyt zich zelfs na de regenten van dat huys gegaan, zich aanbiedende, om 't meysje van dat zware pak van elende te verlossen, begerende geen andere loon, als de verligting van de leydtster. Ze wordt aanstonts aan de zorg van dezen man aanbevolen; die de verharden randen aan weerszyde zodanig afgesneden heeft, dat ze raauw en bloedig wierden, gelykerwys in de genezing van een [*labium leporinum*] hazemont, vervolgens twee naalden door de lip gestoken hebbende, bragt hy de splyting der wonde tot malkanderen, en maakte dezelve vast met draden, volgens de regels van de konst; waar door de wondt binnen zes dagen toegeheelt, en de leydster zelfs volkome genezen is, zo dat ze nu al het spog gemakkelyk in de mont konde houden, en is ten buydigen dagen toe gezont gebleven.

't Alleraanmerkelykste in dit geval is, dat de leydtster, terwyl zy zo veel quyl verloor voor de genezing, een tenger en na haren ouderdom een zeer kleyn lichaam hadt, zo dat haar lengte geenzints met de Jaren over een quam; maar zo gaauw als zy door deze konst genezen was, begon ze aanstonts op te schieten, zo dat ze binnen korten tydt een behoorlyke lengte kreeg, en wegens deze grote en schielyke verandering waren alle menschen over haar verwondert. Hoe dwalenze derhalven, die, het spog of speegzel voor een schadelyk uytwerpzel houdende, het zelve wegwerpen, en menen, dat een mensch zo veel te beter vaart, hoe dikwilser hy het lichaam daar van ontlast, gebruykende tot dien eynde quyl verwekkende middelen en taye deegkoekjes om te kaanwen. Ik hebbe in tegendeel menigmaal gezien, dat 'er uyt gebrek

van dit vogt een [*cibi fastidium*] spyswalging voortquam, dewelke van [*morbi acuti*] scherpe ziektens opkomen, en die haar mont dikmaals vol spog hebben, dat ze de quyl moeten doorslikken; ja zelfs in [*morbi chronici*] langdurige ziektens komt 'er menigmaal een groote toevloedt van spog; wanneer ze dat uytspouwen, worden de zieken erger, maar indien ze het spog den tydt van drie dagen geduldig doorzwelgen, worden ze zeer gelukkig genezen.

't Is gebeurt, dat ik alhier te Amsterdam gehaalt wierdt by een Mevrouw, klagende over een magerheydt, en vertering byna van 't geheele lichaam. Ik hebbe deze Vrouw zodanig verzwakt gevonden, dat ze naauwlyks adem konde halen. De Geneesheeren over haar gezontheydt ten eenemaal wanhopende, hadden haar verlaten. Terwyl ik op alles acht gaf, om de oorzaken van de quaal te onderzoeken, zie ik by geval, dat ze alle oogenblikken in een potje quylde, en aldus waarlyk haar nu byna verdroogt lichaam uytmergelde. Aanstonts heb ik haar gezegt, dat ze zich matigen, het spog doorslikken, en zo een goedt vogt niet zou uytspouwen. Deze raadt scheen haar wonderlyk, en daarom wygerde zy 't in 't eerst, verzekerende, dat dit haar ten eenemaal schadelyk en onmogelyk was. Dog als ik 'er wederom op aandrong, dat zy 't doen zou, gehoorzaamde zy. Wat een verandering van zaken! Zy is in 't kort zonder hulp van eenig ander middel herstelt. Dit is de eerstemaal niet, dat ik zulks gezien hebbe, maar menegmaale; immers in 't eynde van de ziektens is 't een gemeen gebrek. Indien 't verzuymt wort, dan wordt het dikmaals doodelyk.

VI.
Van de Krombeenen, wiens voeten van onderen wydt van malkanderen staan, en de knien malkanderen aanraken.

Dat zoort van menschen zwiert met het lyf heen en weer, die zodanig met kromme [*cura*] beenen gaan, dat beyde de knien malkanderen aanraken, terwyl de voeten van onderen wydt van malkanderen staan. Voor dezen twyffelde ik, waar voor dit gebrek gehouden moest worden; of 't mogelyk ontstont uyt een weekheydt der beenderen, gelyk in kinderen met de [*rachitis*] engelsche ziekte gequelt, dan of 't liever aan de slappigheydt der banden, waar mede de aangroeyzels van 't dye en 't scheenbeen vastgemaakt worden, toe te schryven was? Aldus over deze zaak in twyffel staande, komt my een doodt lichaam van een be-

jaarde [*valgus*] krombeen te voren. Aanstonts onderzogt ik zulks, en ten eerste begreep ik de reden van 't gebrek. Namentlyk in beyde de beenen was de inwendige holligheydt van 't bovenste van 't scheenbeen veel dieper, als de uytwendige holte van 't zelfde been, waar door nootzakelyk het inwendige gedeelte van dit lidt moest hellen na dat van 't andere, en beyde aldus malkanderen aanraken. Zie hier van de 2. Figuur van de 1. Plaat. Derhalven die deze menschen, na dat ze volwasschen zyn, aannemen om te genezen, en de genezing aanvaarden met werktuygen en banden, doen qualyk; want het is onmogelyk in volwassche menschen te maken, dat de holte ondieper, of het aangroeizel van 't dybeen verlengt wordt, tot dat het met die holte overeenkomt: maar in de tedere jeugt vermogen deze werktuygen veel, en kennen dit gebrek voorkomen, als mede die geneesmiddelen, welke de zurigheydt der vogten na de beenderen gebragt, verzagten, en de daar uyt ontstane weekheydt der beenderen vastmaken: Want schoon weynige met proeven deze zaak onderzogt hebben, echter ben ik verzekert, dat de beenderen van een mensch met een zekere zuure vogtigheydt doortrokken zynde, zo week worden, dat ze de taayheydt en buygzaamheydt van een teentje verkregen hebbende, konnen worden gebogen, gelyk men ziet te geschieden in die geenen, welke met de engelsche ziekte en scheurbot gequelt zyn. Aldus hebbe ik bevonden, dat de beenderen der kinderen, in een zuure vogtigheydt lang geweekt, zodanig week worden.

Blykt hier nu niet uyt de reden van die merkwaardige ziekte, waar mede een Vryster in Vrankryk aangedaan was, namentlyk wiens beenderen alle zo week als koek waren? Ook oordeele ik niets erger voor kinderen te konnen zyn, welkers beenderen aldus aangedaan zyn, als dat ze gedwongen worden op hare beenderen te staan, en dat nog grooter quaadt is, te gaan. Want de weeke [*juncturae*] gewrigten door de zwaarte van den opleggenden last worden verwydert, derhalven veroorzakenze alle de qualen, dewelke men dagelyks in kinderen, met de Engelsche ziekte geplaagt, ziet te geschieden. Beschouw maar eens de 2. Figuur van de eerste Plaat, alwaar een kromte van 't dyebeen vertoont wordt. Op de zelfde Plaat in de 3. Figuur, ziet ge vier Toonen van een volwassche mensch, waar in buyten de oppervlakte van de huyt de *huydttepeltjes* van de huydt, en 't netwyze lichaam ontbloot, te voorschyn komen: zy puylen waarlyk zodanig uyt, dat men ze duydelyk zien kan, indien net voorwerp in de zonneschyn gestelt, door een goedt vergrootglas bezigtigt wordt: om dat deze tepeltjes voortkomen uyt de uyteyndens der zenuwen, ontstaan 'er menigmaals [*clavi]* *Exteroogen* of *Lekdorens*,

dewyl de voeten door naauwe schoenen al te veel gedrukt zynde, meer tepeltjes by malkanderen verzamelt worden, en worden zo hardt als eeldt, zomtydts als kraakbeen, hoorn, of een nagel. 't Is ook geen wonder, dat deze Lekdorens menigmaal zo gevaarlyk, ja zelfs doodelyk geworden zyn, wanneer een onvoorzigtig Meester dezelve qualyk behandelt heeft.

VII.
Van den Borstklier of Zwezerik.

Naauwlyks heeft 'er geen gedeelte van 't menschelyke lichaam overvloediger stoffe tot twisten en oneenigheden gegeven, als het maakzel van een klier; dewyl men ondertusschen nog in twyffel is, hoedanig het byzondere maakzel daar van is, uyt welke deelen 't zelve bestaat, hoe de klieren volgens de wet van de natuur in ware onderscheydingen te verdeelen zyn, en wat eyndelyk haar oprecht gebruyk is? Indien 't hier myn voornemen was, naauwkeurig de Autheuren op te tellen, die over dezelve geschreven hebben, en uyt te leggen wat de klieren zyn, zou deze stoffe een volkome groot boek uytmaken konnen, en mogelyk zou 'er aldus veel tydts onnut verloren gaan. Derhalven zal ik kortelyks voor ditmaal alleenlyk bekent maken, wat ik oordeele van de [*glandula thymus*] Borstklier of Zwezerik; ondertusschen vriendelyk verzoekende, dat, wanneer iemandt wat beters gevonden heeft, hy niet wil nalaten my zulks mede te deelen. Voor deze in myn jeugdt heb ik gestadig myn tydt besteedt in 't oeffenen van de [*anatome comparativa*] ontleding der beesten; ik ontleedde toen dikmaals Paarden, veeltydts ook lichamen van Ossen, alleenlyk om wat te onderzoeken; eens is 't gebeurt, wanneer ik de borstklier van een Os onderzogt hadde, dat ik my verbeelde een byzondere [*ductus*] buys in dezelve ontdekt te hebben, waar door het vogt, in het maakzel van de klier gescheyden, afgeleydt wierdt. Ik beelde my in gelukkiger dan den Koning van Persien te zyn! De ader die door de borstklier verspreyde wort, vertoonde zich klaarlyk van zo een doorschynendt maakzel en dunte, als of het een Watervat zonder klapvliezen was geweest, en ze ontlaste zich in een van de mamaderen. Aanstonts heb ik dit aan den Schilder overgegeven, om daar een afbeelding van te maken (nadien ik toen ter tydt zelfs niet bequaamlyk genoeg schilderen konde) die de zaak zeer wel in een figuur uytgedrukt heeft: Naderhant, als ik deze zaak wat naauwkeuriger overwogen hadde, hebbe ik zulks aan de geleerde Waerelt niet willen mededelen. Maar wat quaadts zou

ik daar mede gedaan hebbe? Deze tak uyt de borstklier spruytende, en van daar uytgaande, ontlaste zich klaarblykelyk in de mamader; ondertusschen was deze [*canalis*] pyp geheel en al van anderen verschillende, als zynde doorschynende en dun, volkome na een watervat gelykende. Indien zyn gebruyk was, het bloedt van deze klier wederkerende in de aderen te brengen, waarom zou dan deze eene ader zo veel van alle andere bloetvoerende aderen verschillen? Voorwaar de melkaderen van de eerste zoort bestaan uyt dikker en sterker rokken, als die van de tweede zoort. De geyl wort door de melkaderen van de eerste zoort gebragt boven in de verspreyde klieren van 't darmscheyl, en gaat wederom van onderen uyt de zelve klieren; maar daar na zyn de melkaderen van de tweede zoort breeder, en van maakzel even dun en fyn, als de watervaten, en hebben ook weyniger klapvliezen. Is 'er geen reden in de natuur, waarom deze dingen alzo gestelt zyn? Zo ge oordeelt, ja: dan zal 'er ook een zekere oorzaak van dit byzondere maakzel in dezen tak van de borstklier wezen.

Ondertusschen, wat 'er van deze zaak in een mensch is, welkers grootheydt ten aanzien van een Os zo kleyn is, heb ik evenwel nog niet ontdekt: want voor dezen heb ik my vergenoegt deze vaten met wint op te blazen, gelyk ik ook hier gedaan hadde. Wat het ook zyn mag, zekerlyk quam 'er in den borstklier te voorschyn die doorschynende dunne tak, die ik voor een [*ductus excretorius*] uytwerpende buys gehouden hebbe; indien dezelve altydt en overal op die zelfde plaats zodanig gevonden wierdt, zou 't nog twyffelagtig zyn, of 't met regt voor een uytwerpende buys moest werden erkent? Dit, meene ik, zal my worden toegestaan, dat deze dunte zodanig niet te vergeefsch geschapen is. Ik kan ook niet geloven, dat de aderen alleenlyk het bloet wederom voeren. Want waarom zouden de [*venae mesaraicae*] scheyladeren het bloedt alleen in de [*sinus venae portarum*] groef van de poort-ader brengen? Waarom zoudenze den drank en 't fynste van de geyl niet zo wel opflorpen, datze 't alhier met het bloet vermengen? Maar zo ge deze buys van den borstklier ontkent, geloof ondertusschen met my, dat de vogtigheydt in den borstklier toebereydt door de aderen in 't hart gebragt wort. 't Moet U niet vreemt te voren komen, dat ik zeg, *de vogtigheydt of zap in den borstklier toebereydt:* want het is niet te geloven, dat zulks alleenlyk geschiedt door een [*percolatio*] doorzyging, gelyk in een Zeeft; maar het byzondere maakzel der uyterste slagadertjes is alleen bequaam, om de ontfange deelen van de daar bygebragte vogten in een nieuwe gedaante te veranderen, bewerken, en te vryven. De borstklier derhalven een klier

zynde, zal ook uyt loutere vaatjes bestaan, maar uyt geen kleyne kliertjes: want indien 't zo was, dan zouden alle deze klieren, en ieder in 't byzonder, door byzondere vliesjes onderscheyden moeten wezen, 't welke tot nog toe niemant aangetoont heeft; daarom is 't niet geoorloft volgens de wetten der ontleetkunde dezelve te verzinnen.

Myn gevoelen schynt eenvoudiger, en daarom nader aan de waarheydt; blykt het niet overvloedig uyt myne vertoningen, dat de uyterste vaten geheel anders gevormt zyn, alwaar een ander vogt toebereydt en afgescheyden wordt? Indien hier over iemant twyffele, hy kan dit in alle de door my bereyde ingewanden duydelyk zien: De onverwinnelykste Keyzer van geheel Ruslant heeft van alles de voorbeelden in zyn Cabinet. Ja ook ten mynen huyze heb ik alles wederom op nieuws door een onvermoeyden arbeydt zodanig toebereydt, dat men 't daar ook zien kan. Want andere vaten zyn 'er in de maag, tot de vryving en koking van de spys; andere in de lever, waar in de gal gemaakt wort, zonder eenigen toestel van klieren; in de nieren verschillenze wederom ten eenemaal van de voorgaande, om de stinkende olien en zouten van 't bloet af te scheyden. Maar U, die oordeelt dat deze dingen anders gestelt zyn, verzoek ik, zulks te vertoonen, ik voor my zal alles getrouwelyk voor 't gezigt brengen.

VIII.
Van 't Borstbeen.

Onder die dingen, dewelke men in 't ware maakzel der deelen van 't menschelyke lichaam naauwkeuriger bepalen moest, zult ge met regt de *holligheydt* stellen, dewelke zeer veele zich verbeelden te zyn onder 't [*sternum*] borstbeen, tusschen de vliezen van 't middelschot van de borst, en die zy gewoon zyn aan te merken, als een derde of vierde holligheydt van de borst. Ik zeg U, dat deze nooyt in een mensch gevonden wordt; schoon de beroemde Ontleders dezelve beschreven, en ook met figuuren afgebeelt hebben. Ik weet, dat de vermaartste Chirurgyns deze holte vastgestelt hebben, en verzekert, dat dezelve dikmaals met etter vervult wordt door een voorgaande ontsteking, 't welk ze daar na door een gat in 't borstbeen te boren tragten uyt te halen. Ik hebbe deze zaak met die voorzigtigheydt, als de liefde tot de waarheydt vereyscht, onderzogt, en altoos bevonden, dat hier nooyt eenige of diergelyke holligheydt tegenwoordig is: Want indien ge in 't doode lichaam van een

mensch naauwkeurig de tusschenplaatzen van de beenagtige uyteyndens der ribbens en kraakbeenderen, dewelke zich met het borstbeen vereenigen, opengesneden zult hebben; en wanneer gy dan vervolgens voorzigtig en langzaam het borstbeen van 't voorste gedeelte afscheydt, zult gy zekerlyk zien, dat aldaar geen holte gevonden wort. Maar, als gy het borstbeen, op deze wyze van 't middelschot en 't hartezakje losgemaakt, opligt, dan vertoont het middelschot aan weerskanten van 't borstvlies afwykende, een zoort van holligheydt tusschen het dubbelt vlies van 't middelschot; welke holte nogtans te voren van de natuur niet gemaakt was. Ja dat meer is, zo menigmaal, als ik het borstvlies van het onderleggende celluleuse vlies afscheyde, wort 'er ook een holligheydt gevormt, die insgelyks altydt gemaakt is, gelyk ik van de vorige gezegt hebbe. Ook is 'er geen schyn van eenig gebruyk of nootzakelykheydt van deze gemaakte holligheydt.

Nogtans, op dat ik deze zaak op 't allerzekerste voor 't gezicht zou konnen vertonen, heb ik aldus het werk aangevaart. Ik heb het doode lichaam van een kindt geopent, en de nederdalende stam met een waschagtige stoffe zodanig vervult, dat het hart en de long geheel en al van de toevloeyende stoffe vervult wierden; na dat zulks gedaan was, hebbe ik de geheele borst over dwersch doorgesneden, zo onder als boven 't Hart, gelyk men gewoon is de groote Visschen in mooten te snyden. Wat dan? Waarlyk de minste holligheydt onder 't borstbeen quam 'er niet te voorschyn, die men 'er zekerlyk moest hebben gevonden, indien dezelve uyt de natuur aldaar gemaakt wierdt. Maar niets minder, als dat. Over al zit de long digt tegen het borstvlies aan, het hart legt in 't midden, gelyk in een levendig mensch, zynde zodanig geplaatst, dat het met zyn punt na de linker handt helt. Derhalven, na dat ik dit alles zo duydelyk gezien hadde, hebbe ik deze moot van de borst daar na gebalsemt, en aldus toebereydt zynde onder myne drooge nieuwe bereydingen geplaatst: ik hebbe daar ook het borstbeen van een kleyn kindtje bygedaan, te gelyk met de kraakbeenderen der ribbens aan 't borstbeen vastzittende, gelyk in de 3. en 4. Figuur van de 2. Plaat te zien is: dit alles is met zo een gelukkigen uytslag toebereydt, dat niet alleen de Mam- en tusschenribbige bloetvaten, maar ook die, dewelke door de tusschenribbige spieren heen loopen, ten eenemaal en onderscheydentlyk vervult zyn, zo dat deze geheele bereyding zeer duydelyk en net te voorschyn komt, zonder eenige of de minste tegennatuurlyke uytstorting van de waschagtige stoffe buyten de vaten; maar men ziet deze stoffe zeer fraay, en zoo fyn als een dauw zich verspreyden, gelykerwys onze

[*humor chylo-serosus*] geylagtige Huy of voedende Wey in onze levendige lichamen tot voedtzel aldus verspreydt wordt. Voornamentlyk zyn de kraakbeenderen der ribbens alhier doorschynende gebleven; ik mene; dat 'er waarlyk niets moeylyker in deze konst is, als dit te doen, 't welk die geene 't best vernemen zullen, die het hart hebben, om my na te volgen. Derhalven heb ik geoordeelt, dat dit stuk mee zorgvuldigheydt bewaart, en onder myne zeltzaamste zaken gestelt moet worden, op dat de dieven my zulks niet afstelen, die als vrienden in myne Binnekamer toegelaten zynde, met een onuytsprekelyke stoutheydt uyt myn huys mede nemen, 't geen ik haar tol voldoening van haar wensch vertoon; en met deze roveryen nog niet te vreden zynde, brengenze daar na deze myne afgestole bereydingen in andere Landen en Koninkryken, zy vertoonen ze aldaar voor de hare, en geven voor dat ze zodanige dingen door hare konst en handen kannen toebereyden. Eenige maanden zyn 'er verlopen, wanneer ik de roede van een mensch met een ongelooflyken arbeydt, groote zorgvuldigheydt, en een zeer gelukkigen uytslag zodanig hadden bereydt, dat ik nooyt zo mooy, zo klaar en zo duydelyk zulks gezien hebbe; beyde de twee zenuwagtige spongieuze lichamen quamen duydelyk en in haar geheel te voorschyn, als mede het derde kleyne, geheel alhier uytgespannen, tot boven het hooftje van de roede; insgelyks een [*Paraphimosis*] Spaansche kraag in den celluleuzen rok, zynde een t'zametrekking of tegennatuurlyke te rugtrekking van de voorhuydt, waar door het hooftje van de roede niet bedekt kan worden; ook zag men het ware maakzel van den pisweg, te gelyk met het van alle kanten omringende spongieuze lichaam. Waarlyk het fraayste van al 't geen, dat ik ooyt heb konnen bereyden, hadde ik beleefdelyk aan een zeer onwaardig mensch vertoont, en hem alles uytgeleyt, 't geene ik dagt betamelyk te wezen. Maar wat loon heb ik van hem getrokken? hy heeft het van zyn voetje afgerukt, waar op het rustede, en diefagtig met zich genomen. Insgelyks andere in Vrankryk en Engelant vertoonen diergelyke roveryen voor het haare, dewyl ze de ribbens van my op deze wyze met groote moeyte toebereydt, te gelyk met de daar aanzittende spieren, overal heen gebragt hebben, om ze te laten zien: maar daar door omzigtiger geworden zynde, ben ik genootzaakt na dezen, weyniger vryheydt te verleenen aan die geene, dewelke verzoeken om myne dingen te zien. Indien iemant de roede van een mensch, aldus bereydt, gelyk ik hebbe beschreven, gezien heeft, hy kan verzekert zyn, dat dezelve van my diefagtig ontnomen is: want tot nog toe heeft niemant een diergelyke gezien, nog ik heb 'er zelfs ooyt zodanig een konnen

bereyden. De Edele en Wakkere *Dassel*, die te Lunenburg woont, heeft 'er ook een van my toebereydt, en door my op zyn verzoek aan hem toegezonden, maar verscheelt veel van die, waar van ik verhaalt hebbe.

IX.
Van de Klootaders Breuk, verscheyde Breuken, en de Waterblaas.

't Was te wenschen, dat die geene, dewelke aan de ontdekte ziektens nieuwe namen geven, altydt zorg droegen, dat 'er in de zelve te vormen naauwkeurig wierdt waargenomen een oprechte overeenkomst van den naam met de natuur van de zaak zelfs, daar ze aan gegeven wort. Welke oorzaak, bidt ik U, raadt ons, de verwyderde aderen van de ballen te noemen met den naam van [*hernia varicosa s. cirsocele] Klootaders Breuk?* Hadt men niet behoort haar den naam van [*varices venarum spermaticarum*] aderspatten der zaadtaderen gegeven te hebben? In der daadt, de aardt van dit gebrek is niet anders als een verzameling der aderen, die boven haar aangebore grootte verwydert, en dikker geworden zyn. Maar een [*Hernia*] breuk van een geheel andere natuur zynde, moet geenzints met dit gebrek vermengt worden. Een breuk namentlyk is een [*dilatatio*] verwydering, nooyt een [*ruptura*] breuk of scheurzel, van 't [*peritonaeum*] buykvlies, waar in buyten haar natuurlyke plaats inschieten het net, de darmen, milt, waterblaas, baarmoeder, ja zomtydts de geheele vrugt, en wel zodanig, dat dit alles uytwendig getast kan worden. Hebben de aderspatten wel eenige overeenkomst met een van deze dingen? Zekerlyk nooyt vindt men omtrent dezelve een verwyderde zak van 't buykvlies.

Ondertusschen moet gy U niet verwonderen, dat ik onder de lichamen, die een breuk maken, telle de waterblaas, milt, baarmoeder, en geheele vrugten: want zulks heb ik in myn practyk waargenomen, maar nu kan ik 't niet beschryven, om dat het my van myn voornemen zou afleyden. De aderspatten worden lichtelyk ontdekt door de vingers, wanneer iemant met dezelve deze deelen aantastende, zich verbeelt wormen te voelen.

Maar die met deze quaal gequelt zyn, dewyl ze niets quaats daar uyt gevoelen, achten 't weynig. Gemeenlyk komt dit gebrek van een geweldige drukking of kneussing der deelen. Nogtans heb ik veeltydts

bevonden dat in oude liedens het [*hydrops scroti*] water in 't zakje daar. uyt ontstaan is, 't welk ze wederom verkeerdelyk een [*hernia aquosa S. hydrocele*] waterbreuk noemen. Deze ziekte kan wel genezen worden door middel van het werktuyg *Trocart* genaamt, als ook van een lancet, daar men de aders mede opent, op dat het water door de wont weg loopt; gemeenlyk groeyt dog deze quaal schielyk wederom aan. Maar zo ge de genezing aangevaart zult hebben met het klootzakje van boven aan de zyden te openen, en dan de wont met een lange wiek, bestreken met een zalf, gemaakt uyt *ung. rosat. met mercur. praecip. rubr.* vermengt, opgevult, tot dat 'er een ligte ontsteking, en een daar op volgende klyne verzwering, de uytzakkende vliesjes verrot, en gy dezelve met een tangetje uytgehaalt zult hebben, heb ik aangemerkt, dat ze daar na dikwyls volkome genezen zyn. Maat zomtydts konnen de aderen in 't zogenaamde [*membrana dartos*] vlezige vlies, 't welk men om zyn eygenschap den celluleusen rok behoort te noemen, ook met zodanige aderspatten aangedaan worden: want deze zyn zo menigvuldig, dat dit vlies, wanneer de aderen met een waschagtige stoffe opgevult zyn, geheel en al, gelyk 't roodtste bloet, zeer roodt van couleur zich vertoont.

Eyndelyk laat my nu toe hier ook by te voegen, en in ordre te plaatzen, 't gene ik zo even gezegt hebbe, dat onder de breuken moet getelt worden, namentlyk de breuken van de blaas, milt, baarmoeder, en van de gehele vrugt. Dat de *waaterblaasbreuk* voor een opregte breuk moet gehoude worden, blykt hier uyt, om dat dezelve ook een verwydering van 't buykvlies is, waar in de waterblaas gevallen en uyt zyn natuurlyke plaats gestoten zynde, het zakje bezet. Dit schynt wel wonder, en verre van de waarheydt, ja by na onmogelyk, echter is 't my gebeurt, zulks tweemaal gezien te hebben; en dat deze zaak klaarblykelyk aldus gelegen is, wordt hier uyt bewezen, om dat de menschen, met deze quaal bezet, haar water niet konne maken, ten zy ze het zakje, met beyde de handen aangegrepen hebbende, perssen, en aldus het water uytdrukken. Op dat ik ten volle van deze zaak verzekert zoude zyn, heb ik het dode lichaam van den eene geopent, in tegenwoordigheydt van den zeer vermaarden geneesheer *Petrus Guenellon*, en den Chirurgyn *Pieter Adriaanze*, die te gelyk met my gezien hebben, dat de zaak zodanig gestelt was.

Eens heb ik een *Miltbreuk* gezien, alwaar de milt in der daadt nedergezakt was, in 't verwyderde buykvlies; het voorval heb ik in 't Amsterdamsche Gasthuys aangemerkt. Een bejaarde vrouw hadde in de linker

liesch een groot gezwel, 't welk wierdt gehouden voor een moerkoek in de baarmoeder na 't kramen overgebleven, en aldaar aangewasschen; andere meenden, dat het een kout ettergezwel was. Maar in 't dode lichaam hebbe ik met waarheydt gezien, dat de milt aldaar nedergezakt was, en deze breuk voortgebragt hadt.

Wie zou dog ooyt geloven, dat de *baarmoeder* te gelyk met de vrugt daar in zittende, een ware breuk kan veroorzaken? echter heb ik zeer wel en duydelyk gezien, dat die eens gebeurt is; gy moet my hier niet zo begrypen, dat ik 'er een [*prolapsus uteri extra vaginam*] nederzinking van de baarmoeder buyten de scheede door versta.

Ja geheel wat anders. Ik heb een Edele Juffrouw gezien, wien overlang een groot gezwel omtrent de benedenste delen van den buyk, naast aan de liesch, gezeten hadt, 't welk eygentlyk uyt de holligheydt van den buyk voortquam; maar het gezwel tot etter verteert zynde, is zeer wel genezen geworden, en niet lang daar na is ze bevrugt; wat geschiet 'er? Gy weet, lezer, dat menigmaal na een ettergezwel van 't buykvlies en den buyk, als mede na de genezene wonden tot in de holligheydt van den buyk doorgaande, het maakzel van 't wederom toegeheelde buykvlies op de plaats van 't [*cicatrix*] lidtteken verzwakt blyft, waar door de aldaar te voren beledigde plaats na zware pogingen, en hevige aanvallen verwydert wordt, wegens de verkrege zwakheydt niet magtig zynde deze drukking te verdragen, waar door een zware en gevaarlyke breuk ontstaat. Zulks is hier ook volkome gebeurt: want de baarmoeder door 't groeven van de vrugt opzwellende, verwyderde deze plaats van 't buykvlies, en vervoegde zich in deze verwyderde zak zo verre, dat eyndelyk de vrugt met de baarmoeder tot aan de knien toe van voren afhong. Naderhant, wanneer de arbeydt naderde, wierdt de baarmoeder met de vrugt door de vroedtvrouw opgeligt, opdat ze zo lang op haar behoorlyke plaats blyven zou, en aldus is zy, na dat 'er een welgemaakt kindt door de natuurlyke wegen ter waerelt gekomen is, een gelukkige kraamvrouw geworden. Is dit niet waarlyk een oprechte breuk in 't verwyderde buykvlies.

Om eyndelyk wederom op den weg te komen; daar ik van afgegaan was; ik ben van dat gevoelen, dat de *aderspatten van 't balzakje*, die in de jeugt gekomen zyn, in den ouderdom veranderen in een *waterzugt van 't zakje*, om dat de geesten beginnen te ontbreken, en de kragten daar van afhangende; wanneer nu de opslorpende adertjes zo gretig niet meer, als voor dezen, de uytgewazemde vogten, uyt de eyndens der slagadertjes uytgestort inzwelgen, waar door de zelve alhier vergadert

zynde, de delen meer en meer verzwakken, en alzo eyndelyk een oprechte waterzugt van 't balsakje voortbrengen. Ik weet, dat 'er zeer vele al dit werk aan de watervaten toeschryven, maar waarom worden de aderen uytgesloten? waarlyk zy schynen my in dezen van 't voornaamste belang te wezen, en ik geloof by na, dat de oorzaak van allerhande waterzugt, namentlyk het [*ascites*] buykwater, het [*anasarca*] water van 't gehele uytwendige lichaam, &c. inzonderheydt zit in een zwakheydt en qualyk gesteltheydt van de uyteyndens der aderen; 't geheugt my nu nog wel, 't geene ik voor dezen beschreven hebbe, dat de gehele moerkoek, waar in natuurlyker wys geen Watervaten zyn, zo ze lang in 't lichaam van de vrouw blyft, verandert kan worden in [*hydatides*] waterblaasjes; 't zelfde heb ik ook gezien in de gehele lever, als blykt in 't Cabinet van den Keyzer van Groot Ruslant. Waarom zou nu het zelfde in andere delen niet konnen geschieden? 't behaagt de schryvers, deze ziektens aan de gebrokene watervaten toe te schryven, 't welk ik geloof zomtydts wel te geschieden, ondertusschen oordeele ik, dat deze gevallen meermaals van de gemelde oorzaken voortkomen.

Ik voeg nu hier nog enige weynige aangaande het *binnenste vlies* der blaze by, 't welk 't digtste aan de holte *van de waterblaas* gelegen is. Waar van voornamentlyk aan te merken is, dat deszelfs gedeelte van 't overige afgescheyden zynde, door de pis of waterwegen zonder gevaar van 't leven kan uytgelost worden. Wie zoude dit ooyt gedagt hebben? Zekerlyk ik nooyt. Maar een getrouwe ondervinding heeft het my geleert. Zeker kraamvrouw, na dat ze door zeer scherpe pynen in de buyk afgemat en by na gesneuvelt was, geboodt eyndelyk my te laten halen. By haar komende, vroeg ik haar of ze wel gezuyvert was door de [*lochiorum fluxus*] kraamvloet, of ze van de [*secundinae*] nageboorte verlost was, en of ze wel gemakkelyk haar water loosde? waar op ze antwoorde, dat dit alles zeer wel gestelt was; ondertusschen hoorde ik haar nogtans van een onlydelyke pyn in de buyk klagen, waarom ik haar een verzagtende en pynstillende [*clyster*] darmspuyting, voorschreef, te gelyk ingevende een verdovendt geneesmiddel om de hevigheydt der pynen te stillen; ik belastede daar en boven, dat men de gehele buyk met *ung. alth.* zoude stryken, en aldus ben ik gescheyden. Wedergekomen zynde, bevondt ik dat deze middelen niets geholpen hadde, maar dat de pyn onverzettelyk bleef volharden: Wederom op nieuws vragende, of ze wel gemakkelyk genoeg konde wateren, kreeg ik tot antwoort, zeer wel, en dat zeer veel hune doeken dit dagelyks getuygden, dewelke onder haar lichaam gestoken zynde, altydt wel

bevogtigt daar weder van daan gehaalt wierden. Derhalven heb ik my by de bovengemelde middelen gehouden.

Wat dan? voor de derde maal komt ik weder, en bevinde haar, als voren. Ik stondt verbaast, dat ik niets te weeg bragt, schoon ik de beste verzagtende, wintbrekende, en pynstillende middelen gebruykte: wanneer ik my schaamde, dat myn kermende zieke geen verligting van my kreeg, ondertaste ik haar eyndelyk, en bevoelde met myn vingeren den gehelen buyk, dien ik ongelooflyk opgezwollen en verhardt bevondt. Verwondert zynde, hebbe ik de [*catheter*] blaaspeylder of onderzoeker in de blaas gebragt; aanstonts is 'er een onnoemelyke kragt van water uytgeborsten, en te gelyk de pyn verzagt. Naderhandt is 't zelfde hulpmiddel vele volgende dagen dagelyks herhaalt, en dat met een grote verligting van pyn. Ondertusschen wierdt men gewaar, dat de oppervlakte van den blaaspeylder zwart wierdt, waar uyt niet duyster bleek, dat 'er ook iets quaadts in de blaas verschuylde: en zeker dit vermoeden was niet zonder reden: Want, ziet, na het verloop van weynige dagen bezet een vlies den pisweg, het welke aangegrepen zynde, en niet vastzittende, gemakkelyk door de hant uytgetrokken wiert, en afgehaalt zynde was 't al vry groot; ik heb een gedeelte, daar van afgesneden, laten aftekenen, gelyk in de 1 Fig. van de 2 plaat te zien is: want ik meene, dat dit zeer zeldtzaam is; Ik heb 't nooyt meer, als deze reys gezien. Daar na is deze vrouw volkomen gezont geworden, bevrugt, en heeft gelukkig gekraamt. Ik ben van gedagten, dat de waterblaas alhier met een ontsteking is aangedaan geweest, die vervolgens in het vuur is verandert, gelykerwys uyt zeer vele voorbeelden blykt, dat den [*tunica intestinorum villosa*] fluweelen rok der darmen, welke vol van zenuwtepeltjes is, afgescheyden zynde van de darmen, door den afgang is ontlast, na dat de darmen eerst met een scherpe ontsteking, en het daar op volgende vuur aangedaan waren geweest.

Ik geve dezen fluwelen rok ook den naam van den [*tunica villo-papillosa] tepelagtigen* rok, om dat ik aangemerkt hebbe, dat die fluweele oppervlakte te gelyk ten enemaal tepelagtig is; op de zelfde wyze zyn de binnenste delen van onze wangen in haar bekleetzel gestelt, als mede de lippen van de mont, de maagpyp, maag, en alle de darmen, nadien alle deze delen een t' zamen verbonde verlenging van een en dezelfden toestel zyn. Dog 't is waar, dat dit in yder niet even duydelyk voorkomt, nadien deze tepeltjes in de lippen, de inwendige wangen, en darmen van vele menschen zomtydts niet zeer klaarblykelyk zyn, in andere kan menze wederom gemakkelyk genoeg zien. Binnen in de mont

en tong van ossen, en in de maagpyp van schiltpadden, vertoont dit tepelagtig lichaam zich zeer groot, en wel zodanig, dat dit gehele tepelagtige dekzel door een koking volkomen afgescheyden kan worden, waar onder dan de tepels uytpuylende te voorschyn komen. Hoe menigmaal gebeurt het ook in een mensch, dat het bekleetzel dezer tepeltjes na al te geweldige buykzuyveringen van de onderleggende tepeltjes afschiet? dan wordt het lichaam met de grootste pyn aangetast.

Hoe groot een *pyn* ontstaat 'er in de tepeltjes van de lippen en tong, wanneer ze van haar bekleetzel ontbloot zyn? Indien ik my nu wilde inlaten in het gene, dat andere van dezen rok geschreven hebben, den welke ik den Fluwele tepelagtige rok genaamt hebbe, wat zou zich myn geschrift uytbreyden? Maar ik heb vastelyk besloten, spaarzaam te zyn in zaken van anderen op te halen, en my alleen bezig te houden in die dingen, dewelke ik zelfs dagelyks aanmerke. Ondertusschen moet den goetgunstigen lezer gewaarschouwt zyn, dat ik misschien zomtydts onder deze zommige dingen stelle, die van anderen voor my al beschreven zyn. Neem 't niet qualyk: want ik bevestige door myn beproeving de aanmerkingen van myne voorgangeren; en indien ik aan 't herhaalde iets nieuws toebrengen, verdien ik loon van myn arbeydt, dewyl ik daar in eenigen dienst gedaan hebbe. Ik weet wel, dat door 't aanhalen der Autheuren de boeken dik worden, de geleertheydt verheven, en aan yder zyn verdiende lof toegerekent wort; Ik benyde aan andere den roem van zodanige werken niet, maar de tydt ontbreekt my, om dit alles na behoren uyt te voeren: Want nooyt komt my de morgenstondt te schielyk aan, en altydt wordt het vroeger nagt, als ik wel wenschte; aldus worde ik door myne dagelykze bezigheden in de practyk en ontleedt kunde overrompelt.

X.
Van de kleyne Schepzeltjes, Moerkoek, toegeslotenaars, &z.

VOor dezen hebbe ik, by een andere gelegentheydt, al gezegt, dat het niet light om te bepalen is, *hoe lang een doodt kindt in 's moeders lichaam gedragen kan worden.* Ik hebbe daar en boven verhaalt, dat een doodt kindt in de baarmoeder niet verrot tot [*pus*] etter, nog versmelt tot een [*ichor*] waterigbloedt, maar alleen slap en slenterig wordt, zo lang de mondt van de baarmoeder wel geslote blyft, maar

die openstaande, en de uytwendige lugt in de holte der baarmoeder toegelaten zynde, dat dan 't zelve aanstonts verrot. Maar laten wy nu eens overwegen, hoe bezwaarlyk 't is met een bewys van waarheydt te verzekeren, indien een vrouw een doodt kint gebaart heeft, hoe lang 't de moeder gedragen heeft, en gevolglyk, op wat tydt het zelve in de baarmoeder voor de baring gestorven is, naauwkeurig aan te tonen: want 't gebeurt my dikmaals, dat ze my [*abortus s. foetus abortivi*] miskramen toebrengen, die ze zeggen, twee, drie, of vier maanden na de bevrugting gedragen te zyn, schoon nogtans de schepzeltjes, die ze my dan vertonen, niet groter als een gerste korentje zyn, daar ze op dien tydt wel een vinger of anderhalve vinger lang moesten zyn. Maar men moet niet ligt een vrouw geloven, die den netten tydt van haar bevrugting bepaalt: om dat de missing der maandtstonden, daar ze op staat maken, niet zo zeker dat te kennen geeft, 't welk vereyscht wordt. Zyn 'er immers niet zeer vele vrouwen, dien de maandtstonden ontbreken, schoonze onbevrugt zyn? zommige braken 's morgens, echter zyn ze daarom niet zwanger: want 't is voor vele een dagelyks werk 's morgens te braken, zonder bevrugt te wezen. Zo dat deze tekenen liever voor onzekere, en waarlyk geen [*pathognomonica signa*] onafschydelyke tekenen gehouden moete worden. Derhalven, wanneer ik de vrugt bevinde, kleyn en ingevallen te zyn, verzien met een asgraauwe couleur, daar de couleur anderzints blank is, ben ik altydt verzekert, dat de vrugt in de baarmoeder nu enigen tydt gestorven is, en zonder twyffel dikmaals al een genoegzame ruyme tydt geleden: want zulks gebeurt wel van een tot twee maanden, indien men den dag narekent, als de moeder met een schrik, een geweldige beweging, verdraying van 't lichaam, storting van bloedt uyt de baarmoeder, of met iets diergelyks was aangedaan, en zo men den dag vergelykt, op welke de vrouw een miskraam gekregen heeft: want in dien gehelen tydt groeyt de vrugt niet in 't minste. Maar indien 't een miskraam zal zyn van drie of vier maanden, welke een tydt lang in de baarmoeder na de doodt gebleven is, zal dezelve, daar na gebore zynde, een ingevalle hooft en romp hebben wegens de slappigheydt der delen, en 't zal een vreeslyk wanschepzel schynen te zyn. 't Geheugt my nog zeer wel, dat ik dikmaals geroepen ben by zulke voorvallen, en dat ik de ouders over deze miskramen zeer bedroeft bevondt, nadien ze meenden, dat ze wanschepzels voortgebragt hadden. Dan ben ik gewoon haar te troosten, en te verzekeren, dat deze welgeschapene vrugten na den doodt zodanig verandert,

en in s'moeders lichaam lang opgehouden zyn. Zy twyffelden hier niet meer over, wanneer ze zagen, dat ik deze lichamen, met een weynigie door een pyp op te blazen, zodanig wederom uytrekte, dat ze aanstonts haar vorige gedaante wederom kregen, zo als zy voor haar doodt eerst gehadt hadden: want het hooft wederom ten klootsgewyze figuur verkregen hebbende, verloor volkomen die lelyke beeltenis van een mismaakt wanschepzel, en de ingevalle buyk zwol op, als of ze wel in 't vleesch waren geweest. De Ouders over deze gedaante verheugt zynde, toonde my grote dankbaarheydt; 't was niet zonder reden: want wat kan 'er vreeslyker voor de Ouders uytkomen, als datze in plaats van een menschelyke vrugt schrikkelyke wanschepzels voortbrengen? Ja ook door de valsche verbeelding bedrogen zynde, en zomtydts in de byeenkomst zelfs aan een verschrikkelyk en mismaakt wanschepzel gedenkende, zouden zy op 't ogenblik van de voortteling misschien de vrugt schenden.

Gylieden hebt de afbeeldingen van [*embryones*] kleyne schepzeltjes wel gezien in myne Anatomische Cabinetten; en 't is aldaar gemakkelyk te bemerken, op wat manier in 't vervolg van tydt zy dagelyks haar figuur veranderen. In haar eersten staat zier men in 't geheel geen [*artus*] ledematen, maar naderhant op die plaatzen, daar de schouders en deyen in 't vervolg zullen te voorschyn komen, puylen alleenlyk kleyne knobbeltjes uyt; waar uyt langen tydt daar na de schouders, armen, handen, deyen, beenen, en voeten uytgebreydt worden en voor den dag komen. Ik bid u, ziet de gemelde Cabinetten eens na: want dat alles, 't welke ik aldaar heb laten afbeelden, in der daadt zodanig gestelt is, is klaarblykelyk te zien in 't Cabinet van den Keyzer van groot ruslandt, alwaar de voorbeelden zelfs bewaart worden. Hoe ongemeen verschillen deze myne zaken van die, welke andere met hare gedrukte figuren aan de geleerde waerelt vertoont hebben? Ik ben waarlyk verstompt geweest, wanneer ik een afbeelding van een menschelyk schepzeltje naauwlyks de grootte hebbende van een gerste korentje gewaar wierdt, waar in handen en voeten vertoont wierden, daar ze op dien tydt gelyk als [*chrysalides*] kleyne wormpjes zonder enige verschyning van ledematen, ons voorkomen.

Derhalven indien deze kleyne schepzeltjes, wanneer ze zo tenger zyn, in s'moeders lichaam sterven, en daar in na de doodt nog enigen tydt blyven, dan bevinde ik die altydt asgraauw van couleur en geheel ingevallen; maar in tegendeel, zo ze terstont na de doodt uit de baarmoeder komen, hebbenze een witte blanke couleur, en zyn overal dik en rondt. Zie hier een dergelyk schepzeltje in de 5 fig. van de 3. plaat, 't welk

naauwlyks groter is, als een gerste korentje; dit heb ik onlangs gekregen van de moeder, die verhaalde, dat ze drie maanden zwanger was geweest, (gelyk 't my dikmaals gebeurt is zulks te horen) maar 't zelve onderzoekende, bevondt ik 't kleyn, dog niet rondt, waar uyt ik besloot, dat het nu al een tydt lang doodt geweest was, en wel mogelyk twee maanden, eer de moeder deze miskraam gehadt hadde: want op die tydt was zy zeer verschrikt geweest. Maar merkt ge wel, dat de navelstreng veel dikker is als 't schepzeltje zelfs? dit hebbe ik menigmaal zodanig vernomen, maar in een andere voorval heb ik 't zo dun als een draadt bevonden: mogelyk is de oorzaak van zo groot een dikte de aanperssing van 't aangebragte voedtzel na het lichaam van 't schepzeltje, 't welk daar in niet konnende indringen, de vaten in den navel aldus uytspant. 't Is nodig myn eyge dwaling te verbeteren, dien ik beken, begaan te hebben in 't 6. Anatomisch Cabinet, in de 2. plaat, alwaar ik kleyne schepzeltjes heb laten af beelden, waar onder een is zo groot, als een tarw greyntje, van de nageboorte afhangende, welkers moerkoek zeer groot schynt: maar toen heb ik vergeten te zeggen, dat die grote klomp, dewelke aldaar de moerkoek verbeelt, niet alleen bestont uyt het lichaam van de moerkoek, maar voor 't grootste gedeelte uyt geronne bloet, 't welk daar aan gegroeyt was. Voor al moet men aanmerken, dat de moerkoekjes op dien tydt by na altoos zodanig geboren worden, maar 't gebeurt zeer zelden, dat ze heel zuyver uyt de baarmoeder gelost worden. Wanneer ze alleen en afgezondert voor den dag komen, dan zyn ze dikmaals zo dun als een papier, en by geval hebben ze de dikte van den rug van een mes. In 't Cabinet van den Keyzer van Ruslant is een voorbeelt, van deze zaak, maar hoe fraay en hoe zeltzaam! Waarlyk het is my maar eens gebeurt in zo een grote menigte van waarnemingen zulks te zien. De natuur heeft zelfs aldaar zeer naauwkeurig haar eyge gedaante uytgedrukt, waar aan de konst alleen de manier van bewaaren verschaft heeft; de moerkoek is aldaar bloot, enkelt, en zuyver, zonder enig aanhangend bloet, van 't schepzeltje in een vogt afhangende, welk schepzeltje zo myn geheugen my niet bedriegt, een lidt van een vinger groot is.

Laat het my geoorloft zyn by deze gelegentheydt enige weynige aangaande deze zaken te verhandelen, dewelke van de tegenwoordige niet zeer vreemt konnen geoordeelt worden. 't Is een oude spreekwoort, dat den *al te groten overvloedt dikmaals een gebrek maakt, en de schaarsheit in tegendeel schadelyk is*; laat ik 'er byvoegen, dat *de al te zorgvuldige naarstigheydt menigmaal schade doet.* De waarheydt van deze

les is my nergens zekerder gebleken, als wanneer ik aght gegeven hebbe op die dingen, welke gewoonelyk geschieden en geoeffent worden in barende vrouwen te helpen, en de moerkoek na 't baren uyt te dryven. Dat *de Moerkoek* voor een deel van 't kindt te houden is, en geenzints tot het lichaam van de moeder behoort, en dat ze daarom uyt s'moeders lichaam, na dat het kint ter waerelt gekomen is, moet afgehaalt worden, is een iegelyk al te bekent. Ondertusschen gebeurt het, dat dezelve met zyn bultagtig gedeelte aan de holte des baarmoeders zodanig vast zit, dat het byna schynt op een wonderlyke wyze tot een lichaam gegroeyt te wezen: in welk geval men zou konne twisten, wat heylzamer voor de kraamvrouw te houden is, deze enigen tydt te laten zitten, of liever met alle magt en kragt te ondernemen dezelve af te rukken, en afgerukt zynde uyt de baarmoeder te halen? Zekerlyk is 'er een zwaarwigtige reden, dewelke ons raadt hier in wat zagtzinnig te wezen, en de vrouwen door geen roekeloze voorbarigheydt te bederven, die wy mogelyk door een voorzigtige vertoeving zoude behouden hebben. Ik weet wel, dat de vermaarste schryvers van gevoelen zyn, dat de moerkoek in de baarmoeder nablyvende, een kraamvrouw in doodts gevaar brengt, waarom de vroedtvrouwen alle pogingen in 't werk stellen, om dezelve door konst of gewelt af te halen, en aan de tegenwoordig zynde vrienden te vertonen. Maar met smert heb ik 't nootlot van die ellendige vrouwen beklaagt, wiens baarmoeder dikmaals van een al te grote haastmakende en onvoorzigtig te werk gaande vroedtvrouw, zeer gequetst wort, aanstonts wordt dan de buyk hardt, zwelt op, waar by een gestadige koorts komt, die dikmaals van een haastige doodt gevolgt wordt. *Paeraeus, Portal, Mauriceau* en andere hebben wel overvloedig geleert, door wat konst men de moerkoek veylig uyt het lichaam behoort te halen, maar wat 'er gedaan moet worden, wanneer dezelve buyten de gewoonte al te vast aan de baarmoeder zit, hebbenze al te spaarzaam verklaart.

Daar zyn my gevallen voorgekomen, waar in 't onmogelyk was, de baarmoeder zonder een over 't hooft hangendt gevaar des doots van de moerkoek te verlossen. Laat 'er een van deze gerekent worden, wanneer, het kindt nu geboren zynde, de baarmoeder met een [*contractio spasmodica*] stuyptrekkende en geweldige t'zametrekking aangedaan wort op die plaats, dewelke is tusschen de moerkoek en dat gedeelte van de baarmoeder, waar in de inwendige mont deszelfs zich daar na wederom moest vormen. Want men moet weten, dat 'er na de geboorte van 't kint *geen zodanigen mont in de baarmoeder gevonden wort*, als 'er voor dezen was: Maar 't is 'er volkomen even eens mede gelegen, als een geltzakje,

't welk vol gelt en met een bandtje toegebonden zynde, een gerimpelde mont uytmaakt, dog als 't bandtje is losgemaakt, is 't zelve over al even wydt en uytgespreydt. Deze gemelde t'zametrekking of toesluyting der baarmoeder zit menigmaal zo hoog, dat men ze met de vingeren, handt, de voorhant, en den arm, diep in 't lichaam gestoken zynde, eyndelyk gewaar wordt: Ja ik hebbe deze sluyting aldaar zo vast zomtydts gevonden, dat 'er een vinger naauwlyks ofte niet ingelaten kon worden, terwyl nogtans agter dezelve de moerkoek wederhouden bleef. Ey lieve, hoe zal 't een konstenaar mogelyk zyn op enigerhande wyze dit grote lichaam van de moerkoek daar van daan af te halen, zonder een dodelyk gewelt aan de baarmoeder toe te brengen? gewisselyk zal 'er de kraamvrouw schielyk van sterven. Ik hebbe immers gezien, dat dit de oorzaak voornamentlyk is, waarom de vrouwen buyten verwagting zo haastig het leven na het kramen verliezen, terwyl ondertusschen de vroedtvrouw met haar werk voortgaande, als ofze een zeer fraaye daadt uytvoerde, de moerkoek vertoont, en pocht, dat ze die geheel en ongeschonde met haar handt uytgehaalt heeft. Ja 't gebeurt zomtydts, dat, schoon de baarmoeder nog volkomen genoeg openstaat, *de moerkoek nogtans zo vast aan de baarmoeder zit*, als ofze daar aan gegroeyt was, ik zeg 't by ondervinding: en daarom, indien door een gemaakten hoest of arbeydt van de kraamvrouw, de moerkoek niet ligt volgt, en zo 't dan nog niet wel gelukt, wanneer men met een vinger langs den navelstreng ingebragt hebbende, de moerkoek, om ze los te maken en af te schyden, voorzigtig doorgeboort heeft; schynt het my beter te wezen, alle verdere, dog altydt gevaarlyke pogingen agter te laten, en de moerkoek te laten zitten, tot dat de natuur zelfs dezelve, gelyk dikmaals gelukkig geschiedt, zal uytgedreven hebben. Nogtans, zal iemant zeggen, de moeder is na het baren van 't kindt, niet volkome verlost, zo lang de moerkoek nog niet voor den dag komt! Ik beken 't: Maar is 't niet beter, uyt twee quaden een minder te verkiezen? derhalven is 't voorzigtiger de moerkoek te laten zitten, tot dat de natuur dezelve afscheydt of tot dat 'er gelegentheydt is, om dezelve, wat losser geworden en vryer zynde, met de handt af te halen, als door een dodelyke verhaastiging de lydersse om te brengen. Of zou iemant meenen, iets goedts aan de vrouw te hebben gedaan, om dat ze zonder de moerkoek gestorven is? Ik zegge, dat zy daar mede konde geleeft hebben, schoonze dezelve twintig, ja vyf en twintig dagen na 't baren by haar gehouden hadde: de koek is immers voor een deel van 't kindt en niet van de moeder te houden, en de natuur zelfs met een ongelooflyke poging en werkzaam-

heydt, altydt bezig zynde om zich te bevryden en van alle moeyelyke last te ontdoen, zal zelden toelaten, dat de moerkoek in de baarmoeder blyft zitten, schoonze aldaar twintig of vyf en twintig dagen na 't kramen gezeten heeft. Gelooft my in oprechtigheydt, dat ik 'er van zestien, wien de moerkoek bygebleven was, vyftien ontmoet heb, die van de natuur zelfs verlost waren. Maar schoon de moerkoek bygebleven is, 't welk zeer zelden gebeurt, echter is 'er zo veel quaats niet van te vrezen, als men voor dezen gedagt heeft; 't was 'er mede gedaan, als de nageboorte nableef! Ik bekenne, dat het te wenschen is, dat ze veylig voor den dag komt, maar nogtans met behoudenis van 't leven. Zo nu eyndelyk de moerkoek geheel blyft zitten, wat zal haar dan overkomen? de baarmoeder gedurig naauwer wordende, en door een gestadige inkrimping haar vorige kleynheydt en figuur zoekende, drukt het lichaam van de moerkoek zodanig, dat ze het tot een rondt en naauw in een gedronge klomp vormt, dewelke niets van de gedaante des moerkoeks behoudende, by na geheel in een harde vlezige klomp verandert; Ik hebbe gezien, dat deze vrouwen evenwel wederom bevrugt wierden, op den vereyschten tydt een welgebore kindt baarden, en, na datze gelukkig van dat pak, namentlyk het kindt en nageboorte verlost waren, eyndelyk de stukken van de voor deze overgebleven nageboorte dan nog quydt raakten, welke het gemene volk *[molae] zuygers*, valsche bevrugtingen, of wanschepzels, het voetzel van de vrucht opzuygende, gewoon is verkeerdelyk te noemen. Behalven deze verandering, welke de nagebleve moerkoek ondergaat, is 'er nog een geheel andere, namentlyk: wanneer deze gehele klomp van de overgebleve nageboorte zyn gantsche eygenschap, dewelke is een enkel weefzel van bloetvaten, verliezende, met zyn geheel lichaam verandert in een verzameling van waterblaasjes; welke laatste verandering veel menigvuldiger is, als de eerste. Deze hoop van waterblaasjes ongelooflyk aangroeyende, en in getal vermeerderende, wordt eyndelyk zo groot, dat die naauwlyks in een gemene pispot kan bevat worden; ja na de ontlasting van zo een groote menigte, worden 'er naderhand dikmaals nog meer diergelyke nieuwe klonten gelost.

Deze wonderbare ontlastingen heb ik onlangs tweemaals binnen twaalf dagen gezien: want deze zeer volkryke stadt Amsterdam geeft een overvloedige stoffe aan waarnemingen, die op een andere plaats, onder een kleyne menigte van menschen, zeldtzamer gevonden worden. Hoe veele verdichtzelen en vertellingen hebben deze ontlaste lichamen eertydts veroorzaakt? alle boeken zyn 'er vol van. Waarlyk ze zyn niet anders, als enkele uytspruytzels van een ontaarde Moerkoek.

Derhalve herhale ik wederom myne vermaning tot behoudenis der vrouwen, en verbetering van de dwaling der kraamkunde; te weten: Indien de moerkoek uyt het lichaam van de kraamvrouw niet veylig en gerust kan worden afgehaalt, zal 't heylzaam zyn dezelve aldaar te laten zitten. Ik zelfs hebbe met myne eyge handen, als Vroedmeester de barende vrouwen verlost, en waarlyk bevonden, dat de moerkoek menigmaal zodanig aan de baarmoeder vast zit, dat ik 't ten ware ik 't zelfs ondervonden hadt, nooyt zou gelooft hebben, dewelke nochtans door hulp van de natuur, aangespoort door een darmspuyting, den volgenden dag met een krimpige trekking van den buyk gelukkig uytschoot.

Andere hebben de Geneesheeren willen wys maken, dat de moerkoek in de baarmoeder blyvende *verrot*; dat daar door de baarmoeder ook zelfs ten eersten bedorven, en ontstoken wordt, het vuur by komt, en dat eyndelyk de doodt nootzakelyk daar op volgt. Maar geheel anders is de zaak gelegen, als deze wel voorgeven; om dat de moerkoek geen deel van 's moeders lichaam, maar een oprecht deel van 't kint is, gelyk hier boven klaar gebleken is. De dagelykze voorbeelden, en wel zeer menigvuldige hebben my verzekert, en geleert, dat de nagebleve moerkoek, indien ze niet schielyk van haar vasthegting met de oppervlakte van de baarmoeder los raakt, nooyt in [*pus*] etter, of [*ichor*] waterig bloedt verandert, en aldus tot een rottig zap gebragt wordt. 't Is ook een vergeefsche vrees van zommige, die schryven, dat 'er van de nagebleve moerkoek een stank uytwazemt, welke het zuyvere bloedt zodanig besmetten kan, dat 'er een [*febris hectica*] uytterende koorts, ontsteking, en diergelyke qualen meer onvermydelyk uyt ontstaan. Wat zou dan de elendige vrouwtjes overkomen, welke gequelt worden met die zeer beklaaglyke ziekte, lange jaren haar afgesloofde lichaam pynigende? Ik mene de *kanker van de baarmoeder.* Deze leven zo een langen tydt, echter lyden ze ondertusschen een gantsch onverdraaglyken stank, dewyl deze krengachtige lucht, uyt de baarmoeder opkomende een yegelyk van haar doet vlieden; ja byaldien een Geneesheer zyn vinger in de baarmoeder steekt, om de gesteltenis van dien vyand te onderzoeken, zal dezelve met zo groot een stank besmet daar uyt halen, dat hy met de scherpste zeep of loog die vuyle lucht niet zal konnen afwasschen. Derhalven is dit alles maar een ydele vrees van 't onkundige volk, echter zit het hier als rechter:

Want wat zal een wyze Vroedvrouw doen, die de kraamvrouw alle bedenkelyke hulp, welke men op eenigerley wyze van een goede konst kan verwagten, bewyzende, nochtans de verlossing van de moerkoek

onmogelyk vint, ten ware met dat gewelt, 't welk zo veel quetzing aan de baarmoeder toebrengt, dat 'er een gewisse doodt op volgt? Zullen de bystaande vrouwen haar daar toe niet aanmanen, dwingen, haar bekyven, en dreygen? zullen ze deze niet verwyzen als een onwetende in de konst, zoekende aanstonts de hulp van een ervarender? 't is waarlyk bekent, dat zulks alzo geschiet: waar door dan de Vroedtvrouw aangestoken zynde, dikmaals stoutelyk haar ruwen arbeydt op nieuws aanvaardt, gewisselyk de baarmoeder gevaarlyke kneuzingen toebrengende. Ik verdiene hier in gelooft te worden, dewyl ik zelfs in deze zeer wydt uytgestrekte stadt het beloop van vier jaren het Vroedtmeestersampt altydt, en zeer menigvuldig heb geoeffent: daar na ben ik in den gantschen tyd van veertig jaren, door de Ed: groot Achtbare Overigheydt van deze stadt, gestelt geweest om de Vroedtvrouwen te onderregten, en alle, die zich in deze stadt tot die bediening willen begeven, te onderwyzen en te beproeven, haar de ontleding der vrouwelyke deelen, dienende tot de baring, te vertonen, haar te antwoorden, als zy my over een moeyelyken arbeydt raadtpleegden, en eyndelyk om de doode lichamen der kraamvrouwen te onderzoeken, tot ontdekking van de oorzaken der quade baring, en de daar op gevolgde doodt.

Gelykerwys het kint door een sterke beweging van de spieren, en by gevolg door den [*labores partus*] arbeydt, uyt de baarmoeder gestoten zynde in de wareldt komt, alzo worden ook de moerkoek, vliezen, navelstreng, door een diergelyk gewelt uyt het lichaam gedreven. Maar wie onder alle de ontlederen heeft aangemerkt, dat de baarmoeder van een mensch een byzondere *Spier* heeft, wiens spierdraden zodanig zyn gelegen en gevormt, datze door haare werking de bultige oppervlakte des moerkoeks van de holle oppervlakte van den bodem der baarmoeder zelfs los maken en ontbinden. In 't kort is 't my gebeurt, deze spier zo klaar te ontdekken, dat 'er my niets frayer konde voorkomen. Weet derhalven, dat de moerkoek in dat gedeelte van de baarmoeder, 't welk de bodem of grondt genaamt wordt, byna altydt zit; wat ook zommige daar over uyt bespiegeling anders geredeneert hebben. Maar net op die plaats zyn de spierdraden, kringsgewys zodanig geplaatst, zodanig sterk, datze, terwyl ze zich sterk genoeg t'zamentrekken, het lichaam van de baarmoeder aldaar ingetrokken, en rimpelig geworden zynde, zodanig schikken, dat de moerkoek, buyten deze vezels geplaatst zynde, en daarom deze inkrimping niet volgende, nootzakelyk van de vasthegting met de baarmoeder los gemaakt, ontbonden, en af-

geschut wordt: wanneer ik zulks in 't voorgaande jaar klaarblykelyk gezien, en nooyt te vooren aangemerkt hadde, heb ik aanstonts deze baarmoeder zodanig bewaart, datze onverandert bleef, op dat ik aan een iegelyk dit maakzel zou konnen vertonen. ô Wonderbaarlyk maakzel, waar mede de alwyze Schepper dit eene gedeelte des baarmoeders voorzien heeft! zietge niet, dat de overige spierdraden des baarmoeders verwardelyk doorweven zynde, door malkanderen heen lopen, op datze door hare beweegkragten zich t'zamentrekkende, de vrugt uytdryven? Maar, alwaar de moerkoek zit, om die af te scheyden, daar hebben ze alleen een kringsgewyze loop. By aldien de *vliezen* na 't baren van de vrugt nablyven, zyn de meeste ook zeer bekommert, ik weet niet voor welke qualen: daar nochtans dezelve aan geen deel vast zittende, te gelyk met de kraamzuyvering gemakkelyk gescheyden worden, om datze maar als natte linnen doeken of papier tegen malkanderen aan leggen, bygevolg, als de baarmoeder geprikkelt wort, scheydt ze dezelve veel gemakkelyker door haar eygen beweging of werking af. Maar daar en boven is nog aan te merken, dat de moerkoek aan de baarmoeder by na altydt des te vaster zit, hoe meer de navelstreng in 't midden van de moerkoek geplant wort: want als de navelstreng getrokken wort, dan wort ook gelykelyk het geheele lichaam van de baarmoeder getrokken, en daarom wordt de moerkoek door de vermeerdering van aangeraakte oppervlaktens niet losgelaten. In dit geval moet het lichaam van de moerkoek met een vinger doorboort worden, en dan met dezelve voorzigtig rondtom te leyden, de moerkoek van de baarmoeder als afpellen ofte stropen. Dog hoe de navelstreng nader aan den omtrek van de moerkoek geplaatst is, hoe ligter dezelve, indien alles wel is, van des baarmoeders bodem kan afgescheyden worden. 't Is nochtans gebeurt, dat ik den navelstreng naby genoeg aan den omtrek ingeplant vondt, maar dat de moerkoek, schoon zulks zelden gebeurt, zo onbeweeglyk aan de lyfmoeder vast zat, dat, indien ik dezelve met gewelt had willen afhalen, de baarmoeder geheel omgekeert buyten de schede eer zou gevolgt hebben, als dat de moerkoek de baarmoeder zou hebben verlaten: echter vernam ik, dat de moerkoek, die waarlyk zo vast aan de baarmoeder gegroeyt was, binnen weynig uuren, alleen door de werking en perssing van de natuur uytgedreven wierdt. Maar in tegendeel heb ik gezien, dat de kraamvrouwen, wien in zodanig geval, de moerkoek met groot gewelt uytgehaalt zynde, de baarmoeder zelfs omgekeert uyt den lyve was getrokken, gestorven zyn, zo gaauw als ze in haar bedt gelegt waren. Voor welken schrikkelyken uytslag geen vrees zou zyn

geweest, zo men meer met gedult een zagter scheyding aan de natuur hadt overgegeven. Ik herhaal 't nog eens, in de baarmoeder kan een doode vrugt zonder groote schade van de moeder lang opgehouden worden. Bleek dit niet zeer klaarblykelyk in 't lichaam van een koe, welker geschiedenis ik hebbe beschreven? de behoorlyke tydt van 't kalven, volgen 't voorschrift der natuur, was in de Maandt van Maart, in 't jaar 1717. in plaats van dat, wierdt ze ziek, dog weder gezont; in November daar aan volgende wierdt ze geslagt, en de eygenaars van dezelve verheugden zich over de welgesteltheydt en vettigheydt van 't lichaam; ondertusschen vondt men in deze geslagte koe een welgestelt kalf, 't welk ik geopent, en tot een gedagtenis, deszelfs milt en herssenen toebereydt hebbe, zynde de bloedtvaten van deze deelen door my opgevult, dewelke, schoon zeer teer, nog niet verrot waren. Mogelyk vraagt gy, hoe ik weete, dat dit kalf een half jaar lang by de moeder doodt gebleven is? zeekerlyk weten dit de koehouders naauwkeurig. Maar wat hoeft men voorbeelden uyt het lichaam der beesten by te brengen? gebreken ons waarnemingen van vrouwen, welke de doode lichamen van vrugten zeer veele Maanden gedragen hebben?

Waarlyk ik schryve deze dingen met dien toeleg niet, als of ik de Vroedvrouwen wilde vermanen, deze zaak zorgelooslyk te handelen. 't Zy 'er verre van daan! Men moet altydt de nageboorte afhalen, zo 't maar met behoudenis van 't leven van de kraamvrouw kan geschieden. Nogtans schreeuwt de geheele meenigte van vrouwen, die by de baring tegenwoordig zyn, dat de kraamvrouw, wanneer de nageboorte byblyft, om 't leven gebragt wort. Dit groot en zwaarwigtig vooroordeel zit zo vast in haar gemoederen geprent, dat ze niet eens toelaten, dat de zaak geschiede, gelyk de leet van de konst, en behoudenis van de moeder vereyschen. Wit zal men hier in doen? hoe kan een zo lang ingewortelde inbeelding uytgeroeyt worden? De zeer beroemde *Inspectores Collegii Medici Piso*, de *Vicq* en *Crommestyn* oordeelden al voor veele jaren met ernst deze zaak, en veele diergelyke andere zaken meer van zo veel belang, datze verplicht meenden te zyn, dezelve aan de Ed: Groot Achtbare Heeren Burgermeesteren van Amsterdam te verhalen, op dat door haar Ed: gezag een middel gevonden wierdt, om deze quade vooroordeelen weg te nemen: ook hebben die zeer wyze Heeren Burgermeesteren, en de aangepreze Geneesheeren hier in niet stil gezeten, tot dat 'er iemandt gestelt wierdt, die in deze zaken ervaren zynde, volgens de ware reden van de konst voorzigtig zou konnen oordeelen van 't gene, 't welk daar in voorvalt; en om dat men veel schade

door de vastgestelde vooroordelen leydde, daarom was 'er een verbetering uyt een openbaar gezagh van noden. Derhalven hebbenze my belast, dat ik deze bediening zoude aannemen, menende, dat zulks een Hooghleeraar in de ontleetkunde, welkers bediening ik toen waarnam, 't beste paste: Waarom ze bevolen hebben, dat alle de stads vroedtvrouwen alle maanden eens gedwonge waren te komen, alwaar zy my hoorden lezen van alle die dingen, welke mogelyk onder 't baren konde voorvallen, welke zaken dan waargenome moete worden, en welke men door een byzondere konst moet te hulp komen: dat ik ook menigmaal in 't dode lichaam van een vrouw in haar tegenwoordigheydt alle die vrouwelyke delen zou vertonen, waar van een vroedtvrouw kennis hebben moet, met te gelyk uyt te leggen, welke beledigingen mogelyk in ider deel voorvallen kunnen, en haar aldus vermanende, en wapenende tegen vooroordeelen. Dit aangevaart hebbende, heb ik zelfs my ook tot het oeffenen van 't vroedtmeesters-Ampt begeven, om de vrouwen in een zwaaren arbeydt zittende te verlossen, 't welk ik daar na met vlyt vier volkome Jaren lang heb aangehouden: Ik oordeelde in der daadt, dat het my onmogelyk zyn zou, met een gelukkigen uytslag te onderwyzen de heylzaamste der konsten, indien ik maar alleen door bespiegeling kennende, de handt nooyt aan 't werk geslagen hebbende, ondernomen hadde voor te schryven en te onderwyzen, wat 'er gedaan moest worden: Ik mene, dat deeze myne reden niet ongegrondt is; om dat niemant, die ervaren is in de ontleding der vrouwelyke delen buyten de bezwangering, en gesteltheydt van 't baren, ooyt geloven zal, hoe groot een verandering van alle omstandigheden, en wat een verschillende gedaante in deze is: nogte ymandt zal of door redenkaveling of door de fynste gissing, ooyt konne nagaan, veel min andere onderwyzen, die dingen, welke hy op dien tydt in 't vrouwelyke lichaam zal vinden. Maar toen de Heren Burgermeesteren, en de Inspectores Collegii Medici begrepen, hoe veel gevaar in deze dingen was, hebbenze teffens belast, dat alle die vrouwen, dewelke in deze stadt de kraamkunde oeffende zich in 't collegie tegenwoordig zoude laten vinden, en een nieuw examen ondergaan; dat die gene, dewelke in 't antwoorden bequaam gevonden wierden, zoude toegelaten worden, maar dat alle die de vereyschte gaven niet hadden, uyt deze edele konst zoude verwezen worden. 't Is niet te geloven, hoe groote onwetenheydt, welke beuzelingen, en hoe vele dwalingen 'er toen te voorschyn gekomen zyn, in die genen, dewelke de konst lang geoeffent hebben! wat wonders, zy hadden 't van die geleert, welke even onbedreven, en onwetende waren! Wilt gy, dat ik uyt ontallyke enige

weynige dwalingen optelle, welke door een diepe onkunde ingeslopen, en die nu door deze hulpmiddelen zodanig verbetert zyn, dat 'er in onze stadt niets meer van overig is? Gylieden zult niet alleen belachlyke, maar schadelyke, in gevaarlyke misgrepen zien. Wie zou denken, dat het hadt konne geschieden, eer ik deze onderwyzingen aangevaart hadde, dat ik op enen dag gehaalt ben geweest by twee vrouwen, waar van zy verzekerden, dat haar een wanschepzel uyt het lichaam hing, na dat het kindt en de nageboorte afgehaalt waren? maar wat bevondt ik? ô gruuwel daad! de baarmoeder zelfs door de schede uytgetrokken, hong omgekeert buyten 't lichaam. Aanstonts heb ik ze binnegebragt, en de deyen digt by malkanderen gevoegt hebbende, heb ik de vrouw te bedde gelegt, en is gelukkig genezen. Maar de andere is door schult van deze schandelyke dwaling gestorven: want de baarmoeder, op dezelfde manier aangedaan zynde, hadt zo lang buyten 't lichaam gehangen, dat ze nu verhardt was, en daarom konde ik haar door enige konst niet binne brengen. Deze verharding komt zeer schielyk, wanneer de aldus omgekeerde baarmoeders met gewelt uytgehaalt zyn. Laat het verhaalde vergeleken worde met dat gene, 't welk ik al over lang over deze zaken in myne gedrukte aanmerkingen gezegt hebbe. Indien my op eenen dag twee zodanige gevallen zyn voorgekomen, laat ik ider een oordelen, hoe menigmaal dit gebeurt zal zyn op andere tyden, wanneerze die schandelyke dwaling hebben verborgen gehouden, terwyl ondertusschen, den aardt van de quaal onbekent zynde, de ellendige vrouwen hebben moeten sterven. Maar nu grotelyks verheugt, betuyg ik opentlyk, dat dit gebrek naauwlyks daar na eens meer overgekomen is, na dat ik de vroedtvrouwen naauwkeuriglyk deze dwaling onderwezen, en haar daar over gewaarschouwt hadde. Dog weet Lezer, dat dit gebrek ook zomtydts geschiedt, zonder enige schuldt van de Vroetvrouw; Indien ik 't niet ondervonde hadt, ik beken, ik zou 't zelfs niet geloven. Ik verloste op zekeren tydt een barende vrouw van 't kindt; als 't zelve nu uyt s'moeders lichaam gehaalt was, volgde de moerkoek met de vliezen zeer gemakkelyk, zonder enig of 't minste gewelt in 't werk gestelt te hebben, ondertusschen komt met gewelt in minder, als een ogenblik, van zelfs de omgekeerde baarmoeder uytschieten; aanstonts voelde ik, wat 'er was, ik bragt het op zyn plaats, en heb de kraamvrouw met de knien by malkanderen gevoegt te bedde laten leggen. Hier door heb ik geleert, dat men de vroedtvrouw zo ligtvaardig niet moet te laste leggen, 't gene door een gebrek der delen en de schult van de natuur gebeuren kan, allenlyk wil ik dit voor alles vermanen, dat de baarmoeder ten tyde van 't uyt-

zinken, of zulks gebeurt door een gebrek van de natuur, of van de hant, ten eersten in haar behoorlyke plaats herstelt wordt, en dat op een zeer zachte wyze, te gelyk raadt gegeven hebbende van haar zelfs stil te houden en te rusten. De voornaamste oorzaak van deze quaal bestaat in die geweldigen arbeydt na de baring, van de kraamvrouw zelfs aangewent, om de baarmoeder na 't baren te ontlasten. Dit gebrek overkomt ook menigmaal de koeyen, om 't welke te genezen de koemeesters een belachlyk, en zo 't my dunkt, een vreemdt hulpmiddel aanwenden, namentlyk, zy doorboren de huydt met een tweetandige vork.

Wat een menigvuldige geroep is 'er voor dezen geweest van de ingebeelde *wanschepzels*, die zy met een verdichte naam ook *zuygers* noemden, zeggende, dat deze levendig uyt het lichaam der barende vrouwen komende, door de kamer heen zwerven, na de schamelheydt der byzittende vrouwen toe lopen, daar door in 't lichaam dringen, en zich aldaar verschuylen? van welk plomp verdichtzel gy de oorzaak niet vinden zult, ten ware in de herssenen van oude raaskallende wyven!

Dikmaals heeft het my gesmert, als ik hoorde, dat de ontschuldige vroedtvrouwen geoordeelt wierden aan een schandelyker misdaadt schuldig te zyn, als menschenmoordt, wanneer by geval door een zwaren arbeydt de huydt van de [*perinaeum*] bilnaadt is gescheurt: Overweeg eens, hoe dun de huydt hier ter plaatze is, hoe dik en grof menigmaal de kinderen zyn, en hoe naauw dikwils de opening van den weg! zo zult ge uw niet verwonderen, dat dit gebrek meermalen voorvalt, als men wel weet. Maar de moeders, wien dit in de eerste kraam overkomt, bedekken deze quaal wel.

Op zekeren tydt wierdt 'er heyliglyk die belachlyke gewoonte gehouden, dat de kraamvrouw aanstonts na de baring *met een zeer geweldige perssing dronk*, met te gelyk den naam van de *Heylige drie-eenigheydt aan te roepen.* Wie heeft zulks ooyt gedroomt? ten zy ze mogelyk aldus arbeydt willen maken, om de baarmoeder uyt te zuyveren.

Hoe light gebeurt het, en hoe menigmaal, dat 'er, het kindt nu geboren zynde, *vliezen van de schamelheydt afhangen?* echter gaf men daar de schult van aan de ontschuldige vroedtvrouw.

Hoe schadelyk is die dwaling, op dat ik niet meer zegge, wanneer een kraamvrouw belast wordt, *op de eene zyde altydt te leggen*, en voor den negenden dag zich daar geen vinger breedt van daan te begeven?

Maar dikmaals *verbiedt* de vroedtvrouw, wreeder als de beul, geheel en al den *drank* aan de barende vrouw, die ondertusschen hygende, brandende, en smert lydende, droger als een puymsteen wort, waar

van daan oneyndige qualen voortkomen: om welke wreedtheydt te oeffenen, zy tot reden geven, maar zeer ongerymt en onwetendt, dat anderzints de waterblaas te veel opzwellende aan den uyttogt van de vrugt een beletzel geeft. Wat kan 'er dwazer bedagt worden, als deze ongegronde oorzaaksreden?

Wat quaats hebt gy niet te vrezen, terwyt de buyk van de kraamvrouw aanstonts na 't baren met *banden* zodanig worde toegebonden, dat 'er nog ademhaling, nog by na enige omloop van 't bloet geschieden kan? Ik oordeel, dat 'er enige sluyting van noden is, om de neergeslage, en al te losse vaten enigermaten te versterken, ondersteunen, en vast te maken, op dat ze niet byna al 't bloet van 't lichaam ontfangen, en met 't zelve op deze wyze van de herssenen te ontrekken zeer quade toevallen veroorzaken: maar men moet de *sluythant* zodanig vast niet toehalen, dat de levensbedieningen daar door verstikt worden.

Maar wat oordeeltge ook van die verkeerde manier van doen; wanneer ze het kint nu te waerelt gekomen zynde, dog zwak, en flaauw, door een zilvere pyp *wint in den aars inblazen?* en te gelyk den *navelstreng drukken*, om, met het bloedt daar in zittende uyt te melken, 't zelve in 't lichaam van 't kint voort te stoten? Toen was 't ook overal in gebruyk, *de moerkoek op gloeyende kolen te leggen*, om het bloedt aldus warm gemaakt uyt de moerkoek daar na in 't lichaam over te brengen, en 't leven aan 't half dode kint wederom op te wekken. Weg beuzelingen! een van de verschte en grootste *uyens* snyddenze midden door, en bragtenze onder den neus van het zeer tedere wigt, om zyn geesten daar door te verquikken! Welke scharpe reuk zelfs geen bejaart mensch verdragen kan; Ik sta toe, dat men een kleyn stukje gebruykt, maar ik verbiede zodanige dingen, die niets helpen, maar 't ellendige kint pynigen.

Wat is 'er vreesselyker, wat heeft 'er meer quaats gedaan, als die quade gewoonte over al onder de vroedtvrouwen gebruykelyk, wanneerze *de vinger in den aars van de barende vrouwen op 't allerdiepste steken*, om in een zwaare baring de vrugt uyt te lokken? Welke kneuzingen, ontstekingen, stikkingen, aambeyen, en verstervingen heb ik daar door wel in die delen gezien! ô Vroedtvrouwen! ik vermane Ul., op dat de vrouwen aan Ul. zorg bevolen *door te veel te verhaasten* geen dode vrugten baren, leydt dog, dat de natuur haar eyge en veylige wetten valgt. '*t Is gaauw genoeg, zo 't maar wel genoeg is*; zo ras gyl. bevindt, dat Ul. in enig geval raadt, en hulp ontbreekt, draagt zelfs zorg, dat 'er dan een welgeoeffent meester bygehaalt wordt, daar door

zult gylieden eer behalen, en geen de minste schade lyden: dewyl de barende vrouwen met groter vertrouwentheydt Ul. om hulp zullen roepen, hoe minder zy zien, datze door Ul. *gierigheydt, verzuym*, en *trotsheydt* verloren gaan.

Maar 't was ook een vuyle, schandelyke, en schadelyke gewoonte, datze in versch gebore kinderen *het gehele hooft met een rottige, walchelyke, stinkende, afschuwelyke, schobbagtige korst dekten*, die dikmaals dikker als een stroohalm het gehele hooft besloeg. Als men vroeg, waarom ze zulks deden, gavenze my tot antwoort, om 't hooft te verwarmen. Wanneer ik haar weder te gemoet voerde, dat de doorwazeming daar door belet, het hooft bedorven wierdt, en verrottede, dat het beter was een zuyvere warmte te verschaffen, en te bewaren met wolle doeken, derfden zy in 't eerst dezen raadt naauwlyks volgen.

Opentlyk heb ik uytgeroepen, dat men de zeer verderffelyke dwaling verbeteren moest, wanneer de *jong gebore kinderen met de armen en voeten by malkanderen gedrukt, zoo naauw gezwagtelt wierden*, dat ze geen van hare ledematen in 't minste bewegen konden; maar laaten ze regt uytgespreyt als een staak leggen, zonder enige buyging der gewrigten. Hadt niet de voorzigtigen natuur haar in warm water gedompelt, op dat 'er niets hardts haar drukken, en hare lichaamtjes naauwlyks iets zou konnen aanraken? Was 't in de baarmoeder niet alles zodanig geschikt, dat het kint zeer vry en onbelemmert dobberende in een laauw beweeglyk en zagt vogt, na zyn behagen alle zyne ledematen en gewrigten zou kunnen bewegen? Was alles daar niet wel, en met een behoorlyke evenredigheydt geschapen, vergroot, en uytgespannen? zyn daar wel ooyt een bultige rug, een opgeheven borst, verdraayde en kromme beenderen? Derhalven waarom bindt gy, onwetende vrouw, zonder enige konst, zonder enige kennis, ja zonder enig inzicht, het vry en onbelemmert gebore kindt, met banden, en windtzels? moest u geheel Alsia, Africa en America niet anders geleert hebben, alwaar de jong geborene in losse doeken gewonden aan de wysheydt van de natuur alleen overgegeven worden, die alleen alles wel schikt? Voorwaar de lichamen dier menschen groeyen daar zeer wel. Ik hebbe nooyt gewilt, dat myne kinderen zodanig gehandelt wierden, waar van 'er nogtans geen een eenige wanschapenheydt der vaste delen gekregen heeft. Men behoorde ook die grouwelyke, en gantschelyk tegen alle reden strydige manier tegen te gaan, op welke zy de tedere hoofden van jong gebore kinderen zodanig met vast toegehaalde banden drukten, dat de beenderen, op dien tydt door de zagte naden nog beweeglyk,

gedrukt zynde, de herssenen, en al wat binnen het bekkeneel begrepen is, ontroeren, waar van daan slaapzugt, stuypen, quade gestaltens van 't hooft, zotheydt, en zelfs de Doodt! Men moest de verdere volmaking van 't in de baarmoeder wel gevormde hooft na de geboorte daar na aan de natuur bevelen, die alleen alles gelykelyk uytbreit. Maar hoe ongerymt is de reden, waar mede zy haar grove dwalingen bedekken! Als ofze op die wyze maakten, dat het hooft, wel vastgemaakt, door wel hardt te worden toegesloten wierdt! Zie de Jongens eens aan onder een heete lugtstreek geboren, die blootshooft gaan, nergens zult ge beter geschapene bekkeneelen vinden. Tonen die ellendige kindertjes niet zelfs, wat de natuur haar door een [*instinctus*] ingeving beveelt? waarlyk, wanneerze zo qualyk zyn gehandelt, bewegen en vryvenze de tedere hoofden zo lang, tot datze op een andere wyze geschikt worden.

Laat by deze gelegentheydt ook onder de ydele Leringen gerekent worden die onnodige vrees, als of *de Moerkoek altydt met de grootste haast aanstonts afgehaalt moest worden*, om dat, zo men maar enige ogenblikken vertoeft, *de baarmoeder ten eerste haar binnenste mont zodanig toetrekt*, dat 'er zelfs geen vinger kan ingebragt worden: zekerlyk alle, die dit werk bygewoont hebben zodanig, dat ze met aandagt alles wel hebben overwogen, weten, dat deze dingen onwaar zyn De baarmoeder van een mensch, van 't kindt verlost zynde, heeft geen mondt, maar staat wydt open, als een klok, en besteet altydt vele dagen, eerze wederom begint tot haar vorige gedaante over te gaan, welke in 't onderste gedeelte een toegeslote mont verbeelt Daarom vermane ik wederom, dat die ydele vrees Ul. niet bevange, op dat gy door een blinde haast niet in dwalingen vervalt, die zo menigmaal voor de kraamvrouwen verderflyk geweest zyn.

Gemeenlyk zeggenze, dat 'er *altydt maar een moerkoek in de baarmoeder gevonden wordt*, schoon 'er tweelingen, ofte meer kinderen geboren worden; dat dit niet altydt waarachtig is, heb ik zelfs bevonde: want het gebeurt menigmaal, dat het eerst komende kint te gelyk met zich medebrengt zyn vliezen en moerkoek; 't welk niet zou konne geschieden, indien ze beyde maar een moerkoek gehadt hadden. In 't voorgaande jaar belaste ik, dat men my verscheyde moerkoeken van tweelingen brengen zou, op dat ik verzekert konde zyn, wat 'er van deze zaak was. Derhalven alles met de grootste zorgvuldigheydt onderzogt hebbende, heb ik in der daadt bevonde, dat yder vrugt zomtydts een moerkoek hadde, en dat zomtydts een moerkoek alleen tot beyde de vrugten

gedient hadde: en op dat ik dit zeer klaar aan yder zou konne vertonen, heb ik deze verschydenheden in een vogt bevogt: Ook heb ik 'er een toebereydt, waar in twee moerkoeken aan malkanderen schynen gegroeyt te zyn; de bloedtvaten lopen verwart door malkanderen heen, dog voor een kleyne tusschenwydte, niet groter, als de dikte van een duym: hier uyt oordele ik te konne geschieden, dat, ten tyde van de baring, het eerste kindt zyn moerkoek met zich neemt, blyvende de andere moerkoek nog zo lang aan de baarmoeder vast zitten, tot dat het andere kint ook geboren is.

Maar wat oordeelt gy van 't *maakzel van de moerkoeks slagader*? 't zelve is aan weynige regt bekent. Gewisselyk is het vliezige maakzel van deze slagader in de moerkoek zodanig dun, dat het schynt te zyn een watervat ten enemaal zonder klapvliezen. Hoedanig de t'zamenstelling van deze byzondere slagader hier ter plaatze is, zal ik niet ligt zeggen, maar de gene, die scharper zien als ik, stel ik 't voor, om te onderzoeken.

Het dunne vlies, 't welk de moerkoek omringt, daar 't na de baarmoeder ziet, is een verlenging van 't vlies chorion, gelyk ik voor heen in myn vyfde ontleedtkundig cabinet geschreven hebbe; dit hebbe ik gezien op vele plaatzen *in een steenagtige natuur* verandert; alwaar dit voorvalt, blykt het van 't zelfs klaar, dat deze kinderen den overvloedt van 't voetzel, moetende van de moeder verschaft worden, onttrokken wort.

Maar 't gaat 's menschen verstant te boven, indien 'er uyt het lichaam van de moerkoek een geheel [*crus*] been afhangt; dit is in de verzameling van den Keyzer der Russen zodanig te zien, als ik 't met een figuur in myne cabinetten afgetekent hebbe.

Wie zal dog ooyt uytleggen volgens het tot nu toe aangenome gevoelen aangaande de voortbrenging van een mensch, hoe *twee kinderen met het benige gedeelte volkomen aan malkanderen gegroeyt zyn*, hoe zy, die aldus aan malkanderen gegroeyt waren, door de engtens van 't bekken konde doortrekken in de geboorte? echter hebben wy niet alleen, twee meysjes dusdanig aan malkanderen gewassen, en nu al agt Jaren oudt zynde, gezien, terwylze deze republiek door vertoont wierden: Maar ik zelfs hebbe twee volkome aan malkanderen gegroeyde kinderen, zynde een baring van agt maanden, dewelke ik gebalsemt hebbe, en ten mynen huyze beware, op die voorwaarde, dat het de Ouders vrystaat, zo dikwyls als 't haar behaagt, dezelve met hare vrienden te kome zien. De Vader, wiens naam was *Tanking*, is nu al overleden: de Moeder,

Woeneman genaamt, is nog in leven, en zo ze voor my sterft, dan zullen ze my in eygendom toebehoren. Hoe menigmaal ik deze zaken bespiegele, sta ik waarlyk verstelt, en kan niet begrypen, hoe 't wezen kan, dat 'er door zo een naauwe weg zo een grote klomp, en van zo een ongelyke oppervlakte, kan doortrekken. Zekerlyk schynen my de [*ossa tschit*] heupe uf zitbeenderen nootzakelyk emgzints van malkanderen te moeten wyken, om de ruymte groter te maken: Gelyk die gene, die te regt hebben aangemerkt een wonderbaarlyke en gantsch byzondere uytpuyling van 't schaam en zitbeen in die barende vrouwen, dewelke met de grootste moeyelykheydt en zwaarste ween de kinderen baren, begrypen, dat 'er een geheel andere gedaante van 't bekken is in een moeyelyken arbeydt, als in een natuurlyken staat: daar en boven wykt het [*os coccygis*] staartbeen zelfs zo verre na buyten, dat het ten enemaal ongelooflyk is, zo men zulks niet ondervonde hadt: daarom klagenze dikmaals gehele Jaren over de pyn, die in deze delen overblyft.

Eyndelyk zal 't niet ongevoeglyk wezen wegens de overeenkomst van stoffe, alhier enige weynige by te voegen van den *[anus imperforatus] toegesloten aars.* 't Is lang genoeg bekent geweest, dat 'er dikmaals kinderen geboren worden, aan deeze quaal onderhevig. Nogtans weet ik niet, dat 'er ymandt dit aangemerkt heeft, 't welk ik alhier verhalen zal. 't Was in de maant van Augustus van 't Jaar 1718. wanneer een Jongetje aan myn huys gebragt wierdt, in welkers lichaam geen gedaante van een aars verscheen, maar een kleyn, rondt, hol, dun, vliezig zakje, hebbende de dikte omtrent van een schryfpen, aan 't klootzakje vastzittende; deszelfs uyteinde was gesloten, en verder vol met drek of [*meconium*] eerste kindervuyligheydt: Op den vierden of vyfden dag brak dit bastaart darmpje van zelfs door, en ontlaste zich van den gemelden drek, en een kleynen tydt daar na stierf het kint: Ik twyffele niet, of dit zakje is een *bastaart endel darmpje* geweest: het was vol met oprechte kinderdrek, 't welk altydt in het dikke gedarmte der kinderen gevonde wordt: echter noeme ik 't een bastaart endeldarmpje, om dat het de ware eygenschappen van den endeldarm niet hadde: want het was zo dun, dat 'er de gemelde drek door heen scheen, daar en boven zeer ongelyk, dewyl 't op de eene plaats breder, op de andere plaats naauwer was: By deze ziekte zal ik een geval aanhalen, dat ik tweemaal aangemerkt hebbe: namentlyk, ik hebbe kinderen gezien, met een gesloten aars geboren, in de welke de gehele endeldarm ontbrak. De Chirurgyn *Pieter Adriaanze* doorboorde in het eene kindt de plaats, daar natuurlyker wyze de aars wezen moet, met een instrument *trocart*

genaamt, maar 't was nu al byna de lengte van de kleynste vinger ingestoken, eer 't tot de gemelde plaats quam, daar de voornoemde vuyligheydt gevonde wierdt, dog dit werk was vrugteloos. Want wat voordeel zou de verwydering van de wont gedaan hebbe? gewisselyk kon 'er daar door geen darm groeyen; die 'er ten enemaal ontbrak.

Nog een verwydering kan ook enige nuttigheydt in menschen doen, welkers Endeldarm in zyne zelfstandigheydt zodanig verdikt, en in zyn weg zodanig vernaauwt is, dat 'er door deszelfs engtens naauwlyks een stylet of proefyzer zou konne doorgaan. Zo menigmaal alze afgaan moesten, gebruykten zy de grootste moeyte, en poging, om de vuyligheden langzaam en zagt door deze naauwe wee uyt te drukken, daar na quam 'er dan een dun stukje dreks, hebbende de dikte van een stroohalm, uyt. Deze elendige quaal heb ik in het dode lichaam van een man volkome zodanig ook aangemerkt, als ik zo even beschreven hebbe. Maar indien 't kint ter waerelt komt met een toebesloten aars, zodanig, dat het eynde van den endeldarm uytwendig met een vliesje is toegesloten, wort het zeer light genezen, indien met een lancet wort doorgesneden, ende daar na de opening door een ingestoke lode pyp, of ook een wiekje, wordt opengehouden.

Tot een besluyt zal 't niet ongeoorloft wezen, zommige zaken voor de ontleders hier nog by te voegen. Hoe is 't te beklagen, *dat de menschen niet willen toestaan, dat de dode lyken van hare verstorvene vrienden door ervare ontlederen en geneesheren worden geopent.* Inder daadt hier van hebben ze een afkeer, niet anders, als ofze meenden, dat 'er na de doodt nog gevoelen van smert in de lyken overig was. Andere denken, dat het schandelyk is, dat de dode lichamen door 't mes in stukken gesneden worden. Zo dit geen zottigheydt is, wat is 't dan? Naaulyks sterven de Vorsten, of Koningen in Europa, of men opent ze, en haalt 'er de ingewanden uyt, op dat der zelver lichamen en ingewanden des te lighter gebalsemt konne worden. Maar te gelyk hoe schadelyk is deze mening? Want wat zekers of waaragtigs hebben de ervarenste geneesheren van de ontaarding der binnenste ingewanden in yder ziekte? ey lieve, wat wetenze van de naaste oorzaak des doots in de ziektens? Wat wetenze dog duydelyk van de inwendige aangedane en beledigde delen? Wat van de zitplaats van by na yder inwendig gebrek? Hoe zal ymant regt oordelen van de [*indicata*] aangewysde hulpmiddelen in yder ziekte, en de vereyschtens tot de genezing? zo niet eerst naauwkeurig beschreven is geweest het verhaal van die dingen, dewelke aan de zinnen gebleken zyn in 't dode lichaam van een mensch,

wiens ziekte toen hy nog in leven was, vlytig en naauwkeurig de geneesheer beschreven hadt, die den lyder voorzigtiglyk behandelt, en alles aangemerkt hadt. Waarlyk zo 'er ergens een veylige en zekere weg is, is 't deze, waar door men eyndelyk gelegentheydt heeft om tot de ware kennis van yder ziekte en genezing te komen; en wat zekerheydt en vastigheydt wy hedendaags in de geneeskonst hebben, daar van komt in der daadt alleen de lof toe aan de Ontlederen. Met welke duysterheden bezet, zouden wy over al in de konst wankelen, ten waren 'er geweest waren mannen door verstant, konst, schranderheydt, en naarstigheydt uytmuntende, die de zwaarsten arbeydt niet gevreest hebbende, zich zelfs tot gebruyk van de waarheydt uyt de duysternis geredt, en andere met een zeer mildadige bekentmaking van hare vindingen hebben verpligt.

Ondertusschen heeft de schaarsheydt van dode lichamen te weeg gebragt, dat men genootzaakt is geweest, tot de beesten zyn toevlugt te nemen, en die te openen, om daar uyt te leren, 't gene men in de menschen niet konde onderzoeken; hier door konde 't niet anders geschieden, ofze moesten op deze wyze in zeer vele onvermydelyke dwalingen vervallen, dewyl 't maakzel der delen van een mensch op vele plaatzen verschilt van dat der beesten: daarom is 't geschiedt; dat de lang gekoesterde en ingewortelde dwalingen naderhant zeer bezwaarlyk uytgeroeyt wierden. Zoude ook nog niet hedendaags die ongerymde inbeelding bygebleven zyn, dat de baarmoeder altydt in de linker zyde geplaatst is in de vrouwen? en dat het daarom ten hoogsten nodig is, dat de kraamvrouw de eerste negen dagen na 't kramen onverzettelyk op de ene zyde leyde, op dat de baarmoeder des te bequamer wederom haar natuurlyke plaats na 't baren zoude krygen.

Waar van daan komt het, dat de openbare Hoogleeraars in de geneeskonst nog hedendaagsch zeggen, dat het *[pancreas Asellii] klierbedde van Asellius* onder de delen van 't menschelyke lichaam te rekenen is? 't zelve komt in de schapen groot te voren, nooyt heb ik in een mensch iets diergelyks gevonden, schoon ik 't zelve zo menigmaal doorsnuffelt hebben.

Nooyt zoudenze den eersten der dunne darmen in een mensch den *[intestinum duodenum] twaalfvingerigen darm* genaamt hebben, indien ze lichamen der menschen genoeg hadde mogen snyden: Maar ze zouden mogelyk beter, zekerlyk gevoeglyker, gezegt hebben, den *[intestinum digitale] vingerigen darm*, of den *kortsten [intestinum rectum] endeldarm.*

Vele delen meer zyn om deze oorzaak alleen qualyk genaamt, om dat

de benaming van de beesten is gehaalt. Het verdichtzel van 't *[rete mirabile] wonder net* in 't hooft van een mensch zou nooyt zo verspreyt geweest zyn, indien 't niet in een kalfs en schaapshooft zo in een geschakelt, zo verwart, zo zichtbaar en in allen delen wonderlyk was verschenen geweest. Zo menigmaal, als ik de vaten der herssenen door myn konst opgevult beschouwe, bevinde ik in der daadt over al wonder netten, altydt om een en 't zelfde werk te doen geschikt. Waarom dog het maakzel van dit deeltje in een kalf zo verschillende is, is zeer bezwaarlyk te zeggen.

Ondertusschen steekt 'er een grote nuttigheydt in 't openen van beesten, indien 't maar alleen aangewent wordt tot een vergelyking, en een lichter onderzoeking der overeenkomende en verschillige delen in 't lichaam van een mensch. Maar nooyt is 't geoorloft uyt de gevonde zaken in 't lichaam van een beest te bewyzen, dat 'er diergelyke in een mensch ook plaats hebben, ten zy de gelykheydt door ware proeven aan een onderzoeker gebleeken is. Aldus is het naauwkeurig onderzoeken van grote beesten, namentlyk paarden, ossen, en walvissen, van veel nuttigheydt: Ik zoude nooyt geweten hebben, dat de tepels der vrouwen met zo vele zeer gevoelige zenuwtepeltjes voorzien waren, ten ware dezelve in den tepel van de mam van een walvisch, met hare uytnemende grootte zich vertonende, my gelegenheydt gegeven hadden, om ze met een grote zorgvuldigheydt in 't lichaam van een vrouw te onderzoeken en te vinden.

Maar wie zou geloven, dat het onderzoeken van lyken, die twintig, dertig, veertig en langer Jaaren in 't graft gelegen hebben, de geneesheren tot dienst kan strekken? Jongeling zynde, en zelfs een bemorst kleedt hebbende aangedaan, vergezelschapte ik de doodtgravers te middernacht, op datze de graven voor my openen, en aldus gelegentheydt tot myne onderzoeking geven zoude. Toen ter tydt hebbe ik gezien, *dat nog de haayren, nog nagelen na de doodt aangroeyden*, wanneer ik gewaar wierdt in 't dode lichaam van een vrouw, dat de gekrulde haayrlokken nog zo vast aan de pan van 't hooft zaten, als in haar leven. De nagelen schynen wel langer als natuurlyk te wezen, maar ik zag wel, dat dit aan de uytgedroogde en daarom meer ingekrompen top der vingeren toe te schryven was, voornamentlyk als de zieken in dien gehelen tydt, terwylze ziek zyn, hare nagelen van handen of voeten nooyt afsnyden. Nadien die goede *Malpighius* ook wel aangemerkt heeft, dat de haayren en nagelen uyteyndens der zenuwen zyn, wie zal dan geloven, dat deze, als 't leven verloren is, nog aangroeyen?

By die gelegentheydt hebbe ik ook aangemerkt, dat [*pinguedo*] *het vet* van een mensch wel verandert wort, maar niet zodanig vergaat, gelykerwys de andere delen van 't lichaam: want het wort zo hardt als [*sebum s. adeps*] smeer of ongel, en zodanig blyft het: maar in de levendige heeft het altydt een weekheydt en vloeybaarheydt by na als olie, zelfs omtrent de meren, en andere plaatzen, alwaar men gemeenlyk 't zelve hardt houdt. In een mensch is 'er geen smeer of ongel, afzonderlyk, en buyten 't Vet, maar het vette vogt is over al het zelfde; hier van daan ziet men des zomers in menschen, die zich geweldig oeffenen, een vettig zweet voor den dag komen, de doeken met een gele vettigheydt bevlekkende, hier door smelt des zomers het vet van een mensch, in flessen gedaan, gelyk olie, derhalven is 'er geen smeer in 't lichaam van een mensch, ten zy lang na de doodt in 't lichaam voortgebragt; de zaak in zommige beesten anders gestelt zynde, heeft gelegentheydt tot deze dwaling verschaft.

Ik hebbe toen ook gezien, dat zommige dode lichamen, met haar gedaante een zwarte slyk verbeelden, dat andere hardt, droog, en ingekrompen waren en zommige, dog zeer zeltzaam, in een gryscouleurde stof veranderden; Ja andere heb ik aangemerkt van de wormen doorknaagt, dog die allen, dewelke zomers gestorven, en van de vliegen, hare eyeren daar op nederleggende, beschadigt waren: want deze ondervondt ik vol van [*aureliae*] jonge vliegjes, (die nog niet konnen vliegen by zommige *tonnetjes* genaamt) voortkomende uyt verstorvene wormen. Ik hebbe gezien, dat de begrave lyken van de wormen niet verteert worden, ten ware in de zo even verhaalde gevallen, schoon ik van kintsbeen af tot nu toe verstaan hebbe, dat by na alle menschen het tegendeel gevoelen.

EYNDE.

Uytlegging der figuren.

De Eerste Plaat.

DE 1. *Fig. lett. A. vertoont voor een gedeelte een vlezig, en ten dele pezig stuk van 't onderste gedeelte van de dye Y afgesneden, en na boven omgebogen, op dat het maakzel der vaten kan gezien worden.*

B.	*Zeer kleyne slagadertjes met een wonderbare en in malkander gevlugte loop, door dit gehele deel verspreydt, met een waschagtige stoffe vervult, en daarom zeer roodt schynende.*
C.	*De binnenste oppervlakte van den knieschyf, die verciert wordt met bloedtvaten daar door verspreyt, welke hier zeer net aangewezen worden.*
D.	*De banden, die het scheenbeen met het onderste gedeelte van 't dyebeen vastmaken, door welke ontelbare bloedtvaten verspreyt worden.*
E.	*De voorste knobbels van 't dyebeen, van den knieschyf bevrydt.*

De 2. Fig betekent de dye en scheenbeenderen, gelykze in 't geval van dien krombeen gestelt waren.

A.	*Het onderste gedeelte van 't dyebeen, hebbende alhier een krommigheydt, veel van een gezonde toestant verschillende.*
B.	*De knieschyf.*
C.	*De uytwendige holligheydt van 't bovenste gedeelte van 't scheenbeen, die hier veel lager voorkomt, als de inwendige holligheydt* E.
D.	*Het bovenste gedeelte van 't scheenbeen.*

De 3. Fig. vertoont vier tonen van de voet van een mensch, waar van de Opperhuydt en 't netwyze lichaam van Malpighius zeer naauwkeurig en voorzigtig afgenomen zyn, dewelke ik daar na in myne vogtigheydt ongeschonden en onverandert bewaart hebbe: maar wanneer de huydt aldus is ontbloot, komen 'er ontelbare huydt tepeltjes te voorschyn, indien men 't voorwerp op een helderen dag door een vergrootglas beschouwt; deze tepeltjes zyn zo overvloedig, dat de gehele oppervlakte

pervlakte van de huydt daar van vol is; ik heb ze in den groten toon laten afbeelden, hoewelze over al by duyzenden gevonden worden.

De Tweede Plaat.

De 1. Fig. wyst aan een groot gedeelte van 't binnenste vlies van de waterblaas uyt een kraamvrouw, het welke uyt het lang ophouden van 't water ontstoken, en met het vuur aangedaan was; daar na afgeschyden zynde, is 't blyven hangen in den pisweg, waar uyt het na 13 of 14 dagen met een tangetje is afgehaalt, en in 't vervolg de Lyderesse herstelt.

De 2. Fig. een gedeelte van de herssenen van een kalf, een half Jaar in de baarmoeder van de koe, doodt zynde nagebleven.

De 3. Fig. Het borstbeen te gelyk met de kraakbeenderen der Ribbens, en tusschenribbige spieren, uyt de vrugt van een mensch; in deze is zo een grote menigte van bloedtvaten, dat alles zeer roodt voorkomt: nooyt hebbe ik een gelukkiger uytslag in myn konst gehadt. Ik nodige alle tot getuygen, die deze delen met een vergrootglas gelieven te zien.

De 4. Fig. verbeelt twee ribbens uyt een vrugt genomen, te gelyk met de tusschenribbige spieren, insgelyks met een wonderbaarlyk geluk toebereydt.

A.	*Beyde de ribbens.*
B.	*De langdradige beenvezels in de ribbens van dien ouderdom, dewelke in een volwassender zodanig by malkanderen gaan zitten, datze onzichtbaar worden.*

De Derde Plaat.

De 1. Fig. vertoont een groot gedeelte van 't ongenaamde been, en het heyligbeen van ter zyde; welke beenderen nog met haar beenvlies bedekt worden.

A.	*Het heylig been met het beenvlies, en bloedtvaten voorzien.*
B.	*Het Darmbeen.*
C.	*Een grote zenuw, lopende boven het hooft van 't dyebeen na de dye.*

De 2. Fig. een stukje van 't darmscheyl, met ontelbare bloedtvaten zo fyn, als spinrag, die echter met een rode waschagtige stoffe vervult zyn.

De 3. Fig. A.	*De pan van de heup uyt een Jongetje.*
B.	*De slagadertjes in 't onderste van de pan gevonden.*
C.	*De zenuwagtige kraakbenige bandt, dewelke het hooft van 't dyebeen met de holligheydt van de pan t' zamenbindt, over al met bloedtvaten omringt.*
D.	*Het hooft van 't dyebeen.*

De 4. Fig. een doosje gemaakt uyt den nugteren darm van een jonge, waar in een stuk van den kartel en omgewonden darm begrepen is, vol van zo genaamde kliertjes, en bloetvaten.

A.	*Het doosje.*
B.	*Een stuk van den blinden darm.*
C.	*Een stuk van den omgewonden darm.*
D.	*Het woormwyze uytsteekzel, met zyn alzo genaamde kliertjes.*

De 5. Fig een kleyn schepzeltje van een mensch, met het eerste beginzel van den navelstreng, hangende in een vogt; het vertoont klaar blyelyk, dat het gemelde eerste beginzel dikker is, als het schepzeltje zelfs; in 't zelfde ziet men nog neus, nog mont, nog ogen, maar een ruwe en verwarde klomp.

A.	*Het eerste beginzel van den navelstreng.*
B.	*Het lichaamtje van 't schepzeltje.*
C.	*Deszelfs hooftje.*

Het derde tiental Van Ontleet-Genees- en Heelkundige aantekeningen, Van Fredrik Ruysch,

Med: Doctor en Professor, enz.
Waar in verscheyde aanmerkens waardige zaken vermelt worden.
Met Kopere Platen.

AAN

DEN ZEEK AANZIENELYKEN HEER, EN MEESTER

JAN TRIP,

HEERE VAN BERKENRODE,

BURGERMEESTER EN RAADT VAN AMSTERDAM, BEWINTHEBBER VAN DE OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY, AFGEZONDENE TOT DE KERKELYKE ZAKEN, OPZIENDER VAN 'T GEMENE KRYGSTUYGHUYS, EN VAN DEN KRUYDT TUYN, enz. enz. enz.

WORT DIT BOEK

ZEER ONDERDANIG OPGEDRAGEN

DOOR

FREDRIK RUYSCH.

Den goetgunstigen leezer welvaart!

AL wie zich aan 't openbaar bloot stelt, moet nootzakelyk alderley oordeelen van menschen beproeven, dewyl een yder na zyn bevatting de zaak voor 't oog van alle blootgestelt, of zal goetkeuren, of verwyzen. Want het gemeene spreekwoort is waaragtig, dat alle zaken twee hantvatten hebben. Wat my aangaat, zullende dat gene, 't welk ik tot nut van 't menschelyk geslacht na een langen arbeydt en menigvuldige waarnemingen op 't papier gestelt hebbe, in 't licht brengen, heb ik geen reden, om wat beters te hopen, nog zeer wel gedenkende aan 't gene, 't welk al voor vele Jaren eenige menschen door nydigheydt vervoert, of door eygenliefde, of vooroordeelen verblint, tegen my ondernomen hebben, tot dat ze eyndelyk door kracht van waarheydt overtuygt zynde, my de overwinning hebben gegeven. Zekerlyk is alles, wat met waarschynelyke redeneringen, ja zelfs van zeer verstandige menschen ter nedergestelt, en aan onervarene is wysgemaakt, terstont vervallen, zo haast de ondervinding geleert heeft, dat men lang te vergeefsch getwist heeft over zaken, die de natuur niet erkende. Die zelfde getrouwe leermeesteresse, de ondervinding, heeft myn zaak, die by vele scheen slecht te staan, zo veel Jaren dapperlyk bepleyt; die zelfde ondervinding, zeg ik, stryt nu ook nog voor my, en roept tot die gene, die niet willen horen, komt en ziet.

Want dit is de kracht van de waarheydt, dat ze zelfs de onwillige tot toestemming overhaalt, alwaar geen plaats van twyffelen overgelaten, maar een stoffe verschaft wort, om over al Godts wonderwerken te pryzen, tot zyn eeuwige heerlykheydt.

Ik zal U met veel woorden niet ophouden, *goetgunstige Leezer*: want het lust my niet te voren verhaalde zaken te herhalen, of die by te brengen, welke van anderen hier over geschreven en verhandelt zyn; Ik vergenoege my alleen met te maken, dat gy verstaat, 't gene ik nu te zeggen hebbe.

Onder anderen, dat wy U opofferen, breng ik een ontleding van een peer te voorschyn. Zo ik zulks in een lever of mensche milt gedaan hadde, zou 't de naam van [*excarnatio*] een ontvleziging verdienen. Maar laat ik 't nu het geraamte van een peer noemen, als ik gewoon ben uyt bladeren en heesters te maken; welk gezicht vele niet onaangenaam is geweest. Gy zult verder zien, wat ik in der zelver beschryving hebbe aangemerkt. Hier by heb ik figuren gevoegt, waar mede aangetoont wort, dat de vaten der vruchten, welkers [*nucleus*] pitje met een steen bedekt is, gelyk pruymen, persiken, en andere voor 't grootste gedeelte voort komen uyt de stenen, alhoewel niet alle op een en dezelfde wyze.

In 't Cabinet van Wormius hebbe ik een onvolmaakte afbeelding van een gedeelte van 't geraamte van *de Opuntia* gezien, over 't welk toen ter tydt de Geleerden zich ook zeer verwondert, en daar van in hare Schriften gewach gemaakt hebben. Maar ik zal, zo 't God behaagt, den gehelen heester, die ik tot een geraamte gebragt hebbe, laten afbeelden, waar in vele aanmerkenswaardige zaken zullen voorkomen, en te gelyk byvoegen het geraamte van de bladeren van den Eykenboom, die, als 't moes weggenomen is, de gedaante van uyt garen gebreyde netjes vertonen zullen. Vaar wel, en gebruyk dit met my.

Het derde tiental Der Ontleet-Genees- en Heelkundige aantekeningen.

NAdien ik op nieuws eenige zaken, volgens myn oordeel, nuttig voor de Oeffenaren der Genees- en voornamentlyk Ontleetkunde, aangemerkt hebbe, brenge ik dezelve wederom in 't licht; doch, ik bidde U, Lezer, verschoon my, indien ik hier en daar dingen verhale, die ik mogelyk te voren al beschreven hebbe; echter zult gy in deze herhaling altydt iets nieuws of meer verbetert vinden; en neem 't my ten besten, zo ik eenes ouden mans taal gebruyke; ik trachte alleenlyk dienst en voordeer te doen.

I.
Van een Papgezwel.

Onder de verscheyde gezwellen, daar de mensch dikmaals aan onderworpen is, vint men menigmaal een [*atheroma*] papgezwel, welkers wonderbare aart naauwlyks van de Geneesheeren kan worden verstaan: want zo gy de stoffe, die in haar eyge plaatzen besloten is, en dit gezwel uytmaakt, onderzoekt, gy zult in twyffel staan, wat naam gy 'er gevoeglyk aan geven zult: Om dat 'er dikwils een dikke pap in begrepen is, hebben 't de Grieken, en niet ten onrecht, een papgezwel genaamt. Maar andere, ziende, dat deze vergaderde stoffe in hagelswyze lichaamtjes veranderde, hebben daarom, de eerste benaming verwerpende, zulks genoemt een gezwel met een stoffe, na de kuyt van visch gelykende, opgevult. Dog wat naam zult gy uytdenken, zo 'er beentjes, of geheele beenderen van een verscheyde figuur, ja zelfshaayren als menschen haayr, ook tanden, oprechte kiezen, en een schenkel van een kindt met drie toonen, hoedanig een de Russische Keyzer in zyn Cabinet waarlyk bezit, in gevonden worden? Alle deze verhaalde

dingen heb ik menigmaal aldus bevonden, en 't geheugt my, eens te hebben aangemerkt, dat 'er in dat gezwel een geheele rey met tanden was, en, 't welk ongelooflyk schynt, ('t is echter de waarheit) zulks was gevonden in 't eyernestje van een Vrouw: te *Petersburg* kan 't gezien worden, en een fraye afbeelding van deze wonderlyke zaak vint men in myn *eerste Ontleetkundige Cabinet.*

Maar geheel anders, ongehoorder, en waarlyk ongelooflyker zal 't zyn, 't geene ik in myn huys beware, en hier verhalen zal. In de maag van een doodt mensch wort 'er een papgezwel gevonden, binnen in 't welke hangt een geheele hantvol haayren, gelyk de haayren van een mensch; daar by is een wanstallig stuk beens, hebbende de grootte van een okkernoot: vier oprechte kiezen zitten 'er in, gelyk in 't kaakbeen van een mensch; waar van 'er twee aan een gegroeit, en twee van malkanderen afgezondert zyn; maar, 't welke den aanschouwer byzonderlyk verstomt maakt, men ziet in de zelfde zak de voorste schinkel van een kleyn Africaansch Hartebeesje, zo dat 'er naauwlyks een ey meer na malkandere gelykent, uytgenomen, dat het klaauwtje hier in 't voetje niet geklooft is, gelyk men nogtans in dat Guineesche diertje ontmoet, maar 't einde wort bedekt met een nagel, als de pink van een mensche hant; ja dat meer is, de oppervlakte van de huyt van deze schenkel is voorzien met fyne hier en daar staande haayrtjes, gelykerwys zy gewoon zyn de hant van een mensch te bezetten.

Ik weete, dat zommige twyffelaars hier over, als een verdichtzel, zullen lachen; maar zy zullen ook moeten ophouden iets lichtvaardiglyk te bepalen aangaande de niet genoeg uytgevorschte uytwerkingen der nature, ten ware zy door 't zien zelfs wilde overtuygt worden. Deze zaak is in Oost-Indien geschiet, waar van daan dit papgezwel overgezonden is aan den zeer Vermaarden en Beroemden Heer *Cosparus Commelin*, Hoogleeraar in de Kruydtkunde, Lidt van de Keyzerlyke Acamie in Duytschlant, en mynen zeer ge-eerden Medebroeder, die my dat volgens zyne aangebore beleeftheit medegedeelt heeft, te gelyk met het hantschrift van den zeer bequamen Heelmeester *Cornelis Smit*, van wien zulks de Heer *Commelin* tot een gift ontfangen hadde. Ik hebbe dan dit voorwerp met dankbaarheit aangenomen, wel gezuyvert, en voor alle gevaar van bederf beschermt zynde, een plaats in myn Cabinet gegeven, 't welk zo wel met ontleetkundige als natuurkundige zaken rykelyk tegenwoordig voorzien is, en waar aan ik dag en nagt, van dien tydt af, wanneer de vruchten myner werken in Ruslant overgebragt zyn, gestadig gearbeit hebbe.

Op dat de waarheit van deze geschiedenis ten volle blyke, zyn de geschreve verklaringen van alle, die by de opening van 't doode lichaam, en de uytwerking van dat gezwel geweest zyn, uyt de plaats van 't voorval zelfs overgezonden, waar van 't afschrift van woort tot woort hier bygevoegt, aldus luydt.

Den 15. *Augusti van 't Jaar* 1716. *is 'er in 't Gasthuys, dat in* Samarang *is, gekomen eene* Jacob Ruben; *deze hadde een* [apostema] *ettergezwel twee dwersche vingeren breedt boven den navel, 't welk door den opperheelmeester geopent, en daar na dagelyks twee malen gezuyvert zynde, yder reys twee oncen etters opleverde, tot den* 20. *December toe, wanneer hy eyndelyk stierf. Ik hebbe met eygen handen het lyk geopent, en een verrotting in de lever gevonden: Daar na de maag opengesneden zynde was vol van een witte stoffe, in welke een bondelke haayren gevonden wierdt, hebbende na 't drogen het gewicht van een loot; behalven dat nog een stuk vleesch met been en kraakbeen, gelykende het vierde deel van een duyt: 't zelve doorgesneden hebbende, bevonde ik daar in geronne bloet met een wateragtige stoffe; zo dat het t'zamengestelt was uyt been, kraakbeen, of vleesch, maar uytwendig uyt een huyt, die hier en daar met haayrtjes bezet was. Daar en boven heb ik omtrent den bovenste mont van de maag gevonden, een stuk vleesch, aldaar vast gegroeyt, omringt met nog rontom aan een gegroeyt vleesch, hebbende in 't puntige gedeelte drie bollen; aan beyde de zyden van deze bollen was een oprechte kies, volkomen als een mensche kies gegroeit, met drie andere tanden in 't midden. In de holligheden was geen vleesch of been, maar een vliesch, geronne bloet, met een gele waterige bloedigheit: een van de drie bollen was vervult met een asgraauwe stoffe, hebbende de gelykenis van tot een poeder gestoten oesterschelpen.*

Deze kiezen bestonden uyt fraay, witagtig, vast been, zo dat ze niet beter konde overeenkomen als met die van een mensch; zy waren ook zeer wel gehegt in 't vleesch, en niet in 't been, dog enigzints beweegbaar. De maag was bezet met een stoffe als gestote schelpen.

Wy ondergeschreven daar toe afgezonden, zyn ooggetuygen van deze ontdekte en gebeurde zaak geweest.

Thomas Blom, Tolk, en Boekhouder.

N. van Gangel, Vaandrig.

De drie Heelmeesters.

Hendrik Oestersen.

Jacob Hullincq.

Schoon dit verhaal geen gewag maakt van een papgezwel, echter blykt het zeer klaar, dat het zulks is geweest, nademaal men menigmaal haayren, kiezen, en andere tanden in de witte stoffe van een papgezwel gevonden heeft, en nooit, ofte iets diergelyks, in eenige andere zoort van gezwellen; zekerlyk, my geheugt geenzints zulks ooyt in eenige geneeskundige aanmerkingen gelezen te hebben.

Ik zal my niet verwonderen, zo my iemant vraagt, hoe 't geschieden kan, dat alle deze dingen in een alomme beslote gezwel geboren, en gevonden zyn geweest? en wel voornamentlyk, waar van daan een vierendeel van een viervoetig diertje, met een mensche nagel voorzien, voortkomt. Waarlyk, ik heb naauwlyks iets om te antwoorden, als alleen, dat de manier van de werkende, vormende, en veranderende natuur ons zo klaar niet blykt, dat men zou konnen bepalen, wat haar mogelyk of onmogelyk om te doen is. Ik moet bekennen, dat de zaak, alleen om de zeltzaamheit aanmerkens waardig, ons doet verwonderen, ja ons gemoet zelfs ontroeren: dog zo doen dagelyks die geene, welke zich aan de beschouwing der natuurlyke zaken geheel overgeven.

Is 't niet wonderlyk, ja ongelooflyk geweest, het zo veele eeuwen verborge, dog nu ontdekte geheim, 't welk echter *Godt den Heer* behaagt heeft door my zynen onwaardigen Dienstknegt aan den mensch te openbaren? Wanneer ik 't eerst gevonden, geschreven, en aan de Geneesheeren bekent gemaakt hadde, dat den bast der herssenen zeer fraay t'zamengestelt was uyt zeer fyne moes of moesvoerende vaatjes, naauwkeurig door malkanderen doorweven, loopende uyt de eyndens der slagaderen van de herssenen; maar wat een opschudding heeft zulks verwekt!

De zeer Beroemde Heer *Schelhamer*, in 't stuk van de ontleetkunde wel ervaren, en door zyne ontleetkundige schriften met recht zeer vermaart, deze zaak eerst gehoort hebbende, was 't 'er zo ver van daan zyn Zegel hier aan te hangen, dat hy in een zeker Boekje, na dat hy van my en myne ontdekkingen met groote eer gesproken hadde, uytriep: *Ik zou liever lyden, dat myne oogen uyt myn hooft gehaalt worden, als geloven, dat den bast der herssenen niet uyt kliertjes ofte een klieragtige stoffe, maar uyt buysjes of pypjes, met de slagaderen vastzittende, bestaat.* Maar wat gebeurt 'er? by geval komen 'er twee Jonge Heeren, zynde Leerlingen van den gemelden Heer, en van hem ook onderwezen in de ontleetkunde, my bezoeken, die in 't vervolg myne ontleetkundige lessen waarnamen; aan deze hebbe ik de zo even aangehaalde woorden uyt het voornoemde geschrift voorgelezen, by die gelegentheit,

dat 'er vereischt wierde, over deze stoffe te handelen: Beyde bekenden zy, dat de zaak zodanig, als ik beschreven hadde, gestelt was, en dat ze over de waarheit van de zaak na dezen niet meer konden twyffelen. Ik hebbe haar, zullende wederom in 't kort naar huys vertrekken, verzocht, datze de waarheit van de zaak zodanig, als zy gezien hadde, aan haren Hoogleeraar zoude openbaren. Deze brave Jongelingen hier door een weynig aangestoken zynde, oordelende daar niet mede te moeten vertoeven, hebben ten eersten al 't geene, 't welke zy gezien en ondervonden hadden, met een Brief door de Bode aan hem overgeschreven, dog ten eenemaal buyten myn weten; waarom ik my verwonderde, dat ik omtrent een maant na dat zulks verricht was, met een Brief van dien edelmoedigen Heer vereert wierde, waar in hy zyn vorige schryven verwerpt, aan myn zeggen volkome geloof geeft, en bekent, dat hy nu niet verder daar tegen streven kan, na dat twee zulke bedreve leerlingen de ondervonde zaken hem hadde bekent gemaakt. De zedigheit laat niet toe hier by te schryven, met welke loftuytingen hy my over de zelfde vinding vereert. Ik hebbe dezen Braven Heer aanstonts wederom geschreven, dat ik my geenzints verwondere, en kwalyk neme, dat hy zo een ongehoorde zaak met zulke harde uytdrukkingen verwierp: nademaal ik dezelve mogelyk niet zachter gehandelt, maar met verachting zou hebben verworpen, indien 't my een ander eerst gezegt hadde. Iets diergelyks is my overgekomen, toen ik voor de eerstemaal een nieuwe door my 't eerst ontdekte oogrok in een mensch op de openbare Anatomische Vertoonplaats te Amsterdam, vertoonde: want als de Heer *Rau*, door zyn kennis in de ontleetkunde zo zeer beroemt, met zyne tegenwoordigheit deze myne vertoning vereerde, heeft hy myn zeggen zo onwaardig opgenomen, dat hy my in 't byzyn van alle toehoorderen luytkeels uytlachte. Ik was 'er niet over verwondert, maar hebbe dezen grooten Ontleder geantwoort, gy kunt my vry uytlachen, ik hebbe ondertusschen den Plaatsnyder een afbeelding daar van laten maken, om deze nieuwe ontdekking waereltkundig te maken; 't welk ook kort daar na geschiet is. Hoe veranderlyk het nootlot der zaken is, blykt hier uyt, dat den onvermoeiden en schranderen Heer *Albinus*, opvolger van den Heer *Rau*, namentlyk Hoogleeraar van de Ontleetkunde te Leiden, dit zelfde vlies zo fraay toebereyt heeft, dat hy 't een iegelyk onder de benaming van 't Ruysschiaansche oogvlies klaarblykelyk vertoont.

Maar op dat ik wederom kere op den weg, daar ik van afgeweken was; ik verwondere my niet zeer, dat 'er menschen zullen zyn, die,

na datze het zo even beschreven papgezwel toebereit by my gezien hebben, zeggen zullen, dat zy oordeelen ten enemaal onmogelyk te zyn, dat 'er zodanig een ding in een mensche maag voortgekomen is! Maar, *waarde lezer*, wie zou zich konne verbeelden, dat 'er enig bedrog onder schuylde; nadien van dit bedrog geen eer, lof, of voordeel gehoopt of verwagt kan worden? Wie zou dit alles, en zo verschydentlyk vergaderen, en by malkanderen voegen, alleenlyk om te konne zeggen, dat het zo gezamentlyk uyt de maag van een mensch gehaalt is? Waarom zoude de gene, welke zulks aan een zo beroemdt Heer, als de Heer *Commelin* is, overgezonden heeft, dien Heer wille bedriegen, wien hem niets zodanigs schuldig is? maar laat het zo wezen, dat hy zulks gewilt heeft; van waar zou hem gelegentheit verschaft zyn, zulke wonderbare en nooyt ergens anders voorkomende zaken te krygen, als ik boven beschreven hebbe? Eyndelyk door wat konst zou iemant deze, zo ze verdicht waren, aldus konne by malkanderen voegen? dog om 'er een eynde van te maken, is 't niet even wonderlyk geschenen, toen ik op de openbare vertoonplaats aan de toezienderen vertoonde een vrouwe eyernestie in zig bevattende een gehele ry tanden die van een mensch zeer wel gelykenende, gelykerwys ik in myne ontleetkundige cabinetten heb laten afbeelden; het voorwerp zelfs bezit de onverwinnelyke *Keizer van Ruschlant*, de welke volgens zyne byzonder kennis van ontleetkundige zaken, waar in hy niet alleen princen, maar ook zeer vele artzen overtreft, zich niet verontwaardigt deze zaak dikmaals te bespiegelen.

Wat een gerucht ontstont 'er, toen ik dat viervoetige diertje, 't welk my voor niets toegezonden wierdt, vertoonde, hebbende een hooft, tong, staart, en een aanwasch van den buyk afhangende als een navelstreng, zynde dit alles in een zakje besloten, gelykerwys ik in myne ontleetkundige cabinetten heb laten afbeelden, met een byvoeging van alle de daar by aan te merkene omstandigheden; het voorwerp zelfskan gezien worden te Petersburg in de Cabinetten van den Russischen Keizer; dit diertie was van een tachentig Jarige vrouw met braken uytgeworpen.

Wie zou voor vele Jaren gelooft hebben, dat 'er uyt ruwe gewassen, door een eenvoudige chemische destillatie, zonder enige voorberyding, een Vlug, alkalisch, droog, blank zout gelyk dik gefigureert ys, aan alle kanten van den ontfanger aangegroeit, en een vaste gedaante lang behoudende, wort gehaalt, 't welk met zyne scharpe, alkalische, doordringende beweegbaarheit alle uyt dieren beryde zouten uytdaagt, Ja geenzints wykt voor zouten, die uyt te vore verrotte kruyden gemaakt

worden? zodanige zouten heb ik in een zeer ruym glas met een grote verwondering beschouwdt by mynen oprechten & welmenenden Vrient, den Heer *Hermannus Boerhaave, Hoogleeraar van de genees, schy, en kruydtkunde in de Hoge schole te Leyden*, welke my verhaalt heeft, dat deze zouten zeer gemakkelyk worden getrokken uyt zaden, voornamentlyk rypen droge, versche, onbereide, dog van scherpe gewassen, als *mostert, raket, mierik of peperwortelen, lepelbladeren, wilde kors, ayuin, look, pry*, en andere meer; alle de zouten hier uytgehaalt, hebben de zelfde hoedanigheden, als het *Vlugge zout* en de *geest van hartshoorn.* Ik, die in myn eerste Jaren my zelfs genoeg op de scheikunde toegelegt hebbe, zulks nu gezien hebbende, zeide, dat nu alles geschiede, 't gene ik te vore zoude ontkent hebben te konne geschieden; waarom ik voortaan my wachten zal iets lichtvaardelyk te bepalen, wat 'er geschieden kan, ten zy ik de zaak te vore in allen dele wel zal onderzocht hebben.

Maar 't is voor even ongewoon, en daarom wonderbaarlyk te houden, dat den *schepper* gewilt heeft, door my te laten ontdekken en bekent maken het grote onderscheit, 't welk gevonde wort tusschen de bloetvaten volgens de verscheidenheit van bedieningen, die zy moeten ondergaan: Want zo zulks wel was aangemerkt geweest, zoude de geneeskundige zich gewacht hebben te zeggen, dat de te scheidene vochten uyt een vermengde stoffe door hulp van [*pori*] tochtgaten, ofte [*glandulae*] klieren doorgekleinst of gezeygt wierden. Wat zekers steekt 'er in zodanig gevoelen? 't schiet my te binnen, dat den braven *Arskine*, oppergeneesheer van den *Russischen Keizer* met een grote verwondering my over deze zaak gevraagt heeft, zeggende, of ik dan ontkende, dat het zaat in de bloetvaten diep met andere vochten vermengt huysveste, en alleenlyk door hulp van de ballen daar uyt afgescheiden wierd; Ik gaf hem ten antwoort, dat my onbekent was, wat 'er in 't bloet verborgen schuylde, maar dat ik wel wist, dat het bloet het zaat niet maakte: want zo 't zaat in de bloetvaten hong, zouden 'er andere werktuygen vereischt worden, die het zaat eerst op een afgezonderde plaats zouden bewerkt hebben, en dat ik om die reden erkenne, dat de vaten van ons lichaam verscheide zyn, en dat ik zulks ook in de gewassen aangemerkt hebbe, waar van ik naderhant zal spreken.

Waarlyk ik oordeele, dat ik met recht zeggen mag! dat de ouden, zo zy de fyne uyteindens der uyterste vaaties naauwkeurig gekent hadden, in zo vele dwalingen omtrent de wetenschap van 't maakzel van 't menschelyke lichaam niet vervallen zoude zyn. Dog over deze zaak

zal ik. verder handelen, wanneer 't *Godt* zal behaagen; wiens oneindige wysheit zy gedankt, dat hy ons menschies uyt zulke wonderbare uytwerkzels zyne oneindigheit heeft willen ontdekken.

II.
Van de Ontleding van een Persick, Peer, en Bladeren.

Een naarstig onderzoeker van s'menschen lichaam ontdekt wel dagelyks zommige nieuwigheden, en daar onder dikmaals vele wonderbaarlyke; maar dat de onderzoekers van 't maakzel der gewassen, kruyden, en vruchten zulks ook doen, leren ons de volgende zaken, welke een ontleder ook niet ten onpas komen, en veel toebrengen tot Godes eer en heerlykheit, 't welk de lieflyke *Thomas à Kempis* zeer zoet bevestigt.

Jder struykje verkondigt, Jder kruytje wyst Godts mogentheit, en biedt zich lieflyk aan, om ons te leren. Het zegt, leert uyt my, hoe wys, hoe goedt, hoe wonderbaarlyk, hoe zoet, en weldoende is onze Heere: want het gene in my is, dat is van Godt. Daarom zegt men met reght,

Wat hoef men 't oog om hoog te slaan.
Yder Kruydtjen wyst et Godtheit aan.

Wel aan dan, beschouw het maakzel van een persick, ik weet wel, dat gy met my zult verbaast staan, voornamentlyk, wanneer gy te gelyk zult beschouwen, en dit met het maakzel van een grote rietpeer vergeleken hebben.

De steeltjes van *peren* bestaan uyt vele vaatjes, die in 't lichaam van de vrucht meer en meer uytgebreit zynde, tegelyk by trappen zachter worden, en eindelyk in een vogtig moes uytgaan en veranderen, waar in het zoete en aangename zap gevonden wort. Derhalven vergelykt men niet ongevoeglyk deze pap of moes der peren by de Zelfstandigheit der ingewanden, voornamentlyk de milt en lever; deze wierdt voorheen genaamt [*Parenchyna*] een bloetstolzel, en van *Malpighius* en zyne opvolgers gehouden uyt kliertjes te bestaan. Maar ik wil ze liever pypjes, en bloetvoerende vaatjes noemen, van welkers byde de uyteindens geen bloetstolzel maar een moes genaamt moet worden: om dat men geen byzonder lichaamtje een klier kan noemen, ten zy 't in een eige en byzonder vlies besloten is. Aldus bevinde ik 't zelfde ook in deze vruchten. Dog zo iemant de gehele peer, als zynde besloten in een vlies, een klier of klieragtig lichaam wil noemen, ik zoude dat zo ongerymt niet houden: Maar die zeggen, dat het maakzel van een peer ook uyt kliertjes bestaat, schynen my wederom te dwalen.

Aldus konnen de gehele lever, milt, enz. Altydt met haar bekleet-

zel omringt, ende uyt bloetvaatjes 't zamengestelt zynde, voor klieren gestelt worden; maar te zeggen, dat derzelver deeltjes altydt uyt klynder en klynder kliertjes bestaan, schynt Valsch te zyn, en in dit gevoelen zal ik uyt liefde voor de waarheit gedwongen wezen te blyven zo lang, als de navolgers van 't tegenstrydige leerstuk die byzondere klyne delen, welke zy voor klieren houden, niet zullen aangetoont hebben: maar waarlyk 't blykt my, dat deze klyne deeltjes eindelyk moesagtige uyteindens worden, en in andere delen wederom anders gestelt zyn, gelyk ik, als 't Gode behaagt, daar na zal verklaren.

Zodanig verschynt wel het maakzel in de meeste *appelen* en *Peren*; maar zekerlyk is de wonderlyke 't zamenstelling in een *Persick* geheel anders: want deze vrucht heeft een zeer korte steel, en valt lichtelyk van den boom af alleen door zachtjes aan te raken. Deze korte steel bestaat uyt een rey van menigvuldige 't zamegebonde vaten, die zich schynen uyt te strekken alleenlyk tot aan de stene schelp van de Vrucht, waar aan ze naderhant de gehele bediening overgeven, om alles te volbrengen, dat tot voltoying van deze vrucht vereischt wort: want uyt de gehele uytwendige oppervlakte van deze steenagtige bast spruyten wederom van alle kanten vaatjes uyt, aan welkers uyterste eindens verders het moes zelfs vastgroet. Hoe byzonder is deze toestel! de moesvoerende pypjes komen voort uyt de steel, welke aan dien harde steen overgegeven zynde wederom daar uyt voortspruyten.

In 't eerste zal iemant zeggen, het is onmogelyk! maar zo hy de zaak onderzoekt, hy zal 't zo bevinden. De konst om dit geheim te ontdekken wil ik niet verborgen houden. Ik zette deze vruchten in schoon water, tot dat ze beginnen te rotten, maar daar na leg ik ze in een plat gebodemde aarde pot, en aldus haal ik 'er zagtjes de schil af, geschilt zynde slinger ik ze heen en weer door 't water, op dat de vaten door deze schudding van hare 't zamenbinding los raken; maar te gelyk druk ik haar zacht en langzaam tusschen myne vingeren, tot dat ze beginnen ontbonden te worden. Dan openbaart zich klaarlyk de zeer grote overeenkomste van deze moes met die van de lever en milt zo in een mensch als een kalf: Maar nademaal alle mensche milten niet altydt even bequaam zyn, om zodanig gehandelt te worden, daarom verkiest men liever zachte milten: want voor dezen, toen 't zeer moeyelyk was dode menschelyke lichamen te krygen, namen de ontlederen haar toevlucht tot die van viervoetige dieren, vogelen, en Visschen, 't welk ook hedendaagsch nog in gebruyk is: en waarlyk men moet du nuttige hulpmiddel nooyt verwerpen, maar voorzichtig een vergelyking maken, en de weg onder-

zoeken, waar door wy naderhant vyliger zullen navorschen, of dit alles zodanig in 't menschelyke lichaam gestelt is. Dog wie heeft 'er ooyt gedroomt, dat de gewassen ook dienen om de delen van een mensch te ontdekken, gelykerwys ik nu gelukkiglyk ondervinde? dit leere ik niet alleen in vruchten, maar ook in de bladeren zelfs.

Ik hebbe lang bezig geweest in 't doorzoeken der vaten, dewelke door de bladeren lopende de *zenuwen der bladeren* van de ontlederen genaamt zyn: maar met veel meer recht noem ik ze *Zapvaten*, na dat ik hebbe gezien, dat ze ontbonden en tot geraamtens gebracht konde worden.

Wanneer ik de bladeren van de *aloë americana muricata* onderzoek, en ontbinde, bevinde ik, dat alle de vaten volgens de lengte van 't bladt uytlopen, en naauwlyks enige zydelyke takken van zich afgeven, maar ik bespeure ook te gelyk, dat het moes gelegen tusschen deze vaten zeer wel over eenkomt met dat van Peren, Persicken, en de milt van een mensch, en dat daar en boven dit moes niet gestelt wort aan de uyterstens van de langwerpig lopende vaten, maar geplaatst tusschen de zyden van de bystaande vaten: de ontbinding van dat moes is my zo wel gelukt, dat ik klaar zag, dat zulks uyt zeer klyne vaatjes bestont, die ook klaarblykelyk konde worden geschyden, en wel zodanig, dat het gemakkelyk het maakzel van den bast der herssenen verbeelde. Deze dingen aldus toebereit beware ik nu ten mynen huyze, om den aanschouder te konne vertonen. Maar deze toestel wordt te vergeessch gezocht in de *aloë socotrina*, of *africana*: ik vinde hier wel recht uyt na de langte van 't bladt lopende vaatjes, zonder zydelyke takken, dog echter alle voortgaande, volgens de lengte van 't vlies het bladt bedekkendewaar aan zy zich zeer vasthegten. Voorts heeft dit moes in de bladeren wynig vaste zelfstandigheit, maar daar in is een zeer grote overvloet van een helder lymig vogt, als het wit van een ey; dit vocht heb ik bewaart, en den volgende dag heb ik aangemerkt, dar het zo mooy Purper geworden was, dat het op Papier of doek gestreken zynde een stantvastige fraye verf scheen te wezen.

Maar hoe groot een verschil is 'er in 't bladt van de *Opuntia Spinosa Americana?* waarlyk de Zapvaten lopende door de bladeren, en overal zydelyke takken uytgeworpen hebbende, schakelenze zich door malkanderen heen, en worden daar en boven wonderbaarlyk verenigt, wanneer ze te gelyk by malkanderen lopen op die plaats, alwaar ze een nieuw bladt maken, zo 't een bladt mag genaamt worden, en niet liever een geheel nieuw gewas; in der daat alle die onderschydene vaten zeer naauw

verenigt zynde lopen aldaar by malkanderen, en wederom uyt dezelfde plaats uytgaande worden van malkandere verspreit door dat nieuwe bladt heen; dit zelfde geschiet over al door 't gehele gewas. Nog iets anders heb ik in deze opuntia aangemerkt, 't welk ik in geen andere bladeren gezien hebbe: want de bladeren zeer veroudert, tot een geraamte gebragt en gedroogt zynde konnen in drie of vier blaatjes of schelfers, ook wel in vyf van malkanderen afgeschyden worden, dewelke volgens de lengte op malkanderen leggen, 't gene ten mynen huyze bewaart wort, om te laten zien.

Derhalven wie zal na waarde den lof van den almogenden en wyzen Godt verkondigen, die zyne zo wonderbaarlyke, verschyde, nuttige werken beschouwt, ende zo vele zo zeer verschillende gewassen, tot s'menschen gebruyk dienende bespiegelt? waar *uyt huyzen, schepen, huysraadt, kost, drank, klederen, Vuur, licht, en eindelyk geneesmiddelen bereit worden.* Ja ik gelove, dat de eigenschappen der gewassen ons ook opleiden tot de *Zedenleer*, om dit te bevestigen, zal ik verhalen, 't gene ik dikmaals gezien hebbe. 't is meer als veertig Jaren geleden, dat 'er in den Amsterdamsche kruydt-tuyn gequeekt wierdt een gewas uyt Egypten overgebragt, 't welk voor de ware *Colocasia* gehouden wierdt; maar om dat het aldaar nooit bloem of vrucht gemaakt heeft, mag men twyffelen, of 't niet een oprechte zoort van *Arum* is geweest. 't was verciert met brede bladeren, door welkers midden een dikke verzameling van Zapvaten, voor dezen de zenuw gezegt, heen liep. Uyt het uyterste einde van deze verzameling, alwaar 't aan den toppunt van 't bladt gekomen was, sproot een enkel uytsteekzel, hier en daar gekrult, by na op de zelfde wyze, als wy zien in [*pirapus vegetabilis*] den veltroede van *Rumph* beschreven onder 't opschrift van 't kruykdragende kruydt. Als de aarde in de pot, waar in dit gewas gezet was, droog geworden zynde met water besproeit wierde, merkte men aan, zo gaauw als 'er meer water op gegoten wierdt, als 't nodig hadde, dat aanstonts het overtollige vocht uyt den top van 't gekrulde uytsteekzel by droppelen lekte, en wel zeer snel, tot dat 'er zo veel by bleef, als 'er tot zyn bestaan vereischt wierdt, en niets meer. Maar de wonderbaarlykheit van deze vertoning heeft het gewas schade toegebragt: want door de menigte van 't opgegoten water is 't zo lang bevogtigt, tot dat het wegens alte grote overvloet, gelykerwys de dronkaarts, stierf.

Uyt het vertoonde blykt derhalven, dat 'er een grote overeenkomst tusschen het moes van vele gewassen is, en een vergelyking tusschen onze bloetvaten en de Zapvaten der gewassen gemaakt kan worden: want ge-

lykerwys ieder deeltje van ons lichaam, 't welk geschikt is om een byzonder vocht te beryden, altydt vaatjes heeft geheel en al van alle andere verschillende, zo ziet men dit ook in de gewassen, welkers uytterste eindens bequaam gemaakt zyn, om dat werk te verrichten, 't welk haar volgens de wet der scheppinge opgelegt is: want dat vermogen heeft de schepper ieder gewas in 't zaat ingestort; derhalven komt daar van daan zo een grote verschydentheit in de zappen der gewassen, en hare krachten, zo dat de ene den buyk zuyvert, de andere stopt, enz. Ja dit blykt uyt een lichte en dagelyksche proeve: want zo gy in een en de zelfde aarde en vat de *aloë* en 't *zuyker dragende riet* plant, en in de zelfde lucht, regen, dauw, en zonneschyn zet, zal 't ene een bitter buykzuyverendt, en 't andere een zoet en aangenaam zap verschaffen: Maar zo gy 't maakzel der vaten van deze twee planten beschouwt, hoe groot zal 't onderscheit wezen? zo gy verder zoekt te weten, hoe de gemelde vaten werken, terwyl ze uyt een en de zelfde stoffe zulke verschillende Zappen maken, Ik zegge u, dat gy zulks te vergeefsch zoekt, en dat het *Godt* alleen door een verborge hoedanigheit uytwerkt, wiens wysheit men liever moet aanbidden, en zyne voorzienigheit late berusten! laat het genoeg zyn, dat *Godts* goetheit ons geleert heeft, dat zulks geschiet, schoon hy de manier, hoe 't geschiet, tot nog toe voor ons verborgen heeft. De uyterste eindens van de bloetvaten met de ogen te zien, is waarlyk geen zaak van een klyn belang; *Malpighius* bekent, dat hem zulks onmogelyk geweest is; och of deze schryver, die in zyn tydt zyns gelyk niet vondt, in die beschouwing zich konde verlustigt hebben! hy zoude geheel anders van zommige dingen geschreven hebben: Wanneer 't *Godt* behaagde door my dit geheim tot zyn eer en heerlykheit aan de menschen te openbaren, wierde ik in 't eerst als in verwondering opgenomen.

III.
Van een uythersting van bloet door de huyt van 't hooft, enz.

De dagelyksche ondervinding leert, dat een grote schrik in een vrouw veel gevaarlyker is, en veel quader uitwerkingen doet als in een man.

Over twintig Jaren is 't gebeurt, dat een zeker meysje zeer verschrikt zynde, aanstonts over al door 't geheele lichaam met grote puysjes be-

vangen wierdt, dewelke veranderde in grote blazen, niet ongelyk aan die genen, welke de spaansche vliegen voortbrengen: deze verdwenen voor een korten tydt, dog quamen daer na weder by beurten te voorschyn. De geneesheren, over dit zekzame toeval geraadtpleegt, bevestigden, dat zy voorzagen, dat 'er een lammigheit, een beroerte, of een vallende ziekte gemakkelyk uyt zonde ontstaan, gelykerwys ook niet lang daar na eerstelyk een byzondere lammigheit van den linker arm gevolgt is. De wel geoeffende Heelmeester *Petrus Plaatman* geroepen zynde; om deze quaal te genezen heeft haar voorgeschreven het gebruyk van een badt toegemaaakmet welriekende kruyden; terwylze hier in zat, wierde het beschadigde deel krachtig gevreven; 't welk ook van dat gevolg is geweest dat de beweging van den arm zo verre herstelt is, dat ze een dunne spelde van den gront kan halen, en hare klederen wederom aantrekken. Terwylze deze verlichting kreeg, is zy wederom op nieuws in een nieuwe, dog hevige, lammigheit vervallen, die by na het gehele lichaam aantastede; Voorts is haar overgekomen een uytstorting van bloet door de huyt van 't opperhooft, en wel zo schielyk en met zoo veel snelheit, dat alle de linne doeken van 't hooft met dit uytgebarste bloet bevochtigt wierden. Deze vloet hieldt geen geregeltheit van verheffing, welkers onzekerheit, en de armoede de moeder dwong, datze een plaats in 't openbare gasthuys om haar gebrekkige dogter te voeden en te genezen verzogt; alwaarze veertien weken lang is geweest, hebbende naauwlyks zo veel natte kost gebruykt, als een lepel bevatten kan. 't Huys na haar moeder wederom gekeert hebbende, wort zy met zware stuypen bevangen, en viel vervolgens in een dolligheit, zo dat ze zeven gehele weeken met touwe gebonden en vastgehouden moest worden: in dien gehelen tydt heeft ze niet eens afgang gehadt, maar niet lang daar na zeer veel bloet gebraakt: Derhalven is haar het gebruyk van 't badt, 't welk haar wederom aanbevolen was, verboden. Na 't bloet braken is haar een opstopping van 't water by gekomen, waarom de voornoemde heelmeester negen gehele maanden lang alle dagen door een catheter het water heeft moeten aftappen. Naderhandt heeft zy driftig bloet gelost door de oren, mont, ogen, navel, en borsten; uyt welke laatste zo veel bloets vloeyde, dat het nodig was het uytvloeyende bloet met glaasjes op de tepels gezet te onderscheppen. Maar nu is deze zeer ellendige dogter zo vermagert, en van krachten berooft, dat zy zeer quynende leeft; daar by is gekomen een zeer uytpuylendt gezwel aan 't linker oog, Ja nu legt haar de tong verdraayt in den mont, waar door zy nog gemakkelyk spreken,

nog eten kon. Aldus heb ik haar onlangs gelaten. Schoon zy nu van zeer vele rampen, als ik beschreven hebbe, bevryt is, echter houdt de uytstorting van 't bloet door de huyt van 't hooft nog menigmaal aan. Wanneer ik voor enige dagen dit geval aan den Geneesheer *Boretius*, een naauwkeurig onderzoeker van Ontleet en Kruydtkundige zaken, verhaalde, wierd hy zo begerig om de Zieke met zyn eige ogen te zien, dat hy niet afliet my te verzoeken, om hem by haar te brengen; ik hebbe hem zyn verzoek ingewilligt. Wanneer wy derhalven te zame de Zieke bezochten, begon ze ter rechter tydt aanstonts zoo veel bloet te lossen, dat het in wynig tydts door alle de bekleetzels van 't hooft heen vloeide: nu quelt haar een gestadige schudding en beving van de rechter voet, de tong is als voren verdraayt, en zit tegen het ene gedeelte van de mont vast. Zie daar een menigte vin verschrikkelyke toevallen, welkers gelyk ik niet geheuge ooyt gezien te hebben! my is echter niet onbekent, dat de maanstonden door verschyden wegen dikmaals haren uyttogt gezocht hebben, en ook door de mont, of de bekleetzelen van 't hooft uytgekomen zyn: want zulks is overlang van naauwkeurige waarnemers beschreven; maar ik heb nooit gezien, dat 'er zo vele, byzondere, en zware toevallen in een vrouwmensch voorgekomen zyn.

De Ontlederen zullen hier uyt konnen leren, dat het bloet uyt de uyterste monties der slagaderen, en derzelver uytstekende [*pori*] togtgaten gegaan is; derhalven is 'er een rechte slagaderlyke weg van 't hart af tot aan de opperhuyt toe: want ik heb met aandagtige ogen gezien, dat het levendige, rode, oprechte slagaderlyke bloet met gewelt zodanig uytgedreven wierdt, dat ik nooyt levendiger bloet ontmoet hebbe; Indien ik dan vaststelle, dat het gemelde bloet door de togtgaten of pypen uyt het lichaam gegaan is, moeten deze pypen buyzen zyn, die met de slagaderen 'tzamenhangen, gevolglyk moeten zy aangemerkt worden als openstaande of gapende monties van de uyterste slagaderen: Ik stelle ook vast, dat door deze in een gezonden staat van 't lichaam ons zweet, en natuurlyke uytwazemingen ontlast worden. Ik zie geenzints dat 'er tot dit werk enige zogenaamde huytklierties of andere bronnen van 't Zweet nodig zyn; de gemelde buyzen of pypen zyn 'er in der daat, maar de andere zyn nog niet aangetoont; ik hebbe aangetoont, dat die, die men in 't gemeen dog valschelyk, voor huytklierties hout, eygentlyk Zenuwtepelties zyn.

IV.
Van het spoor in 't eyernest na de bevruchting, overgebleven van 't daar van daan afgerukte eytie.

DE zeer Vermaarde *R. de Graaf*, myn tydtgenoot en lantsman, die met zo veel lof zich gequeten heeft in de beschryving der teeldelen van mannen en vrouwen, heeft ons nagelaten een afgebeelde eyernest van een bevruchte koe, en duydelyk aangewezen de plaats, waar uyt het bevruchte eytie in de Fallopiaansche pypen overgegaan was: Deze plaats noemt hy [*cicatrix*] 't *lidteken*: Dog, om dat die plaets zich klaarblykelyk vertoont gelyk een kleyne, uytgeholde, ronde holte, die langzaam en mettertydt wederom toeloopt, gelykerwys de mont van de baarmoeder na 't kramen, zonder tusschenkomst van enigen stoffe, oordeel ik, dat het met meer recht en eygenschap de naam van een spoor verdient, als van een lidtteken, dewyl een lidtteken altydt zyn betrekking heeft op een voorgaande schyding der vaste delen, welke in de huyt plaats heeft; hier geschiet geen schyding van 't vastzittende, nog wont, nog bersting, of breking van 't Vlies, dat het eyernest omringt; maar is een enkele verwyderde opening van een mont, die te voren wel naauwer, dog evenwel in der daat daar vooraf geweest is; gelykerwys de mont van de baarmoeder ten tyden van 't baren aldus verwydert wort: naderhant ziet men eerst een spoor in 't eyernest ingedrukt, die wederom langzamerhant verdwynt.

Men moet niet geloven, 't welk veele zeggen, dat 'er in dezen uytgang van 't ey uyt het eyernest alles afgeschyden wordt, 't welk tot den naam van een ey behoort: want dan zoude deze klomp al te groot voor de opening van den Fallopiaanschen pyp wezen, maar het [*Calix*] schaaltie van 't ey blyft in 't eyernest, en 't ey daar van afgescheyden gaat alleen met het begin zel van 't vlies *Amnion* en *Chorion* uyt het eyernest in den voornoemde pyp.

Derhalven wort de tegenwerping weggenomen, die van vele tegen deze leer gemaakt wort, vragende, hoe zo een groot ey, en zo vast aan 't eyernest zittende, bevrucht zynde in de engtens van deze moerpyp kan ontfangen worden? Dog geenzints geschiet 'er, dat zy menen; de schaal blyft in 't eyernest, gelykerwys in de hoenderen, alwaar in der daat het zelfde gezien wort; de [*vitellus Ovi*] dooyr van 't ey namentlyk gaat uyt het eyerstokie, de schaal nalatende, en dat wel aldaar door een montie ge-

lyk als een langwerpige spleet, anders als in een mensch, of viervoetig dier, alwaar 't zelve ront en hol is. Imant zal mogelyk vragen, of ik deze zaken wel gezien hebben, dan of ik uyt een verzonne onderstelling oordele dezelve aldus te zyn? Waarlyk indien ik maar eens zulks gezien hadde, ik zou 'er voorzigtiger en spaarzamer van spreken, maar ik heb 't menigmaal zodanig in kraamvrouwen na de doodt ondervonden: 't heeft my niet ontbroken aan een menigvuldige gelegentheit, die ik altydt naarstig hebbe waargenomen, en nooyt voorby laten gaan: Overweeg eens, dat ik my nu volkomen drie en zestig jaren lang op dit werk toegelegt hebbe; Overdenk, wat een bequame gelegentheit in deze zo volkryke stadt ik hier toe hebbe! Indien gy verder vraagt, of aan ieder eytie in de oppervlakte van 't eyernestie zelfs een zodanige eyge opening geschikt is, en of door deze opening het vruchtbare mannelyke Zaat in 't binnenste van 't ey doordringt, dat het aldaar het eytie bevrucht, en vervolgens tot den uytgang bequaam maakt? gewisselyk, ik bekenne, dat ik zulks gevoele: want ik oordeel, dat de uytwazemende en vlugge geesten van 't mannelyke zaat alleen daar niet toe doen; ik weet wel, dat 'er in een bevruchtende byeenkomst het Zaat voor een groot gedeelte weder wegvloeit, maar ik ben verzekert, dat het dikke zaat in de baarmoeder overblyvende genoeg is om de bevruchting te weeg te brengen. Ja niemant zal zich verwonderen, dat het zaat wederom wegvloeit, die gedenkt, hoe groot de overvloet van 't zaat in een gezont man is, en aan de andere kant hoe kleyn de holligheit van de baarmoeder, die dikmaals naauwlyks een klyne amandel bevat. Ik zie niet, dat het gevoelen aangaande de bevruchtende geesten van 't mannelyke Zaat daar door bevestigt wort, om dat het zaat gezegt wordt na de byeenkomst niet gevonden te worden in de baarmoeder, of trompetten: want ik hebbe in tegendeel de holte van de baarmoeder en de twee trompetten of moerpypen, vervult, met zeer veel mannelyk Zaat, bevonden, 't welk ik nu wederom ten mynen huyzen aan de nieuwsgierige vertonen kan; zulks kan ook in de Cabinetten van den *Russischen Keizer* in twee toeberydingen klaarlyk gezien worden; gelyk ik ook al over lang in myne gedrukte schriften beschreven heb. Derhalven zo het zaat zelfs niet van noden was geweest om te bevruchten, zouden de Fallopiaansche trompetten met dik zaat niet vervult zyn geweest.

Een andere zeer wonderbare zaak gebeurt 'er in bevruchte Vrouwties; namentlyk in 't eyernest geschiet 'er dan een baring met vermaak, die naderhant, als 't kint gebaart wort, met pyn en smert komt; dat 'er als een baring in het eyernest geschiet, toont de bodem van 't schaaltie in 't eyernest overgebleven, aan, welke aanstonts na de bevruchting beschouwdt

zynde geheel hoog root zich vertoont, en in zyne inwendige oppervlakte noppig als fluweel, en ruuw, volkomen als men ziet in de baarmoeder, zo menigmaal als deszelfs inwendige oppervlakte ten eerste na 't baren onderzocht wort.

Iemant zal mogelyk daar op aandringen, en vragen, of ik deze openingen, als ik hier stelle, wel ooyt zodanig met myne ogen in een eyernest gezien hebbe? ik bekenne, dat ik ze niet altydt even wyt openstaande gezien hebbe; maar gelykerwys de togt of Zweetgaten van de huyt niet altydt, maar alleen op zekere tyden gezien konnen werden, aldus geschiet het hier ook; Indien gy myne drangredenen, die my zulks doen gevoelen, en hier boven van my bygebracht zyn, onderzoekt, gy zult, geloof ik, met my door de uytwerking en uytkomst zelfs gerust gestelt zynde, voor zeker houden, dat de gehele zaak zodanig gelegen is.

V.
Van een Inschieting des Darms in een menschevrugt.

Dat dit gebrek menigmaal in bejaarden voorvalt, heb ik voor deze overvloedig aangetoont, ja ik heb 't zelfs gezien in den kronkeldarm, en dat viermalen achter malkanderen in dode lichamen, van my in 't gasthuys geopent; maar nu heb ik voor 't eerst van myn leven, die zo vele Ontledingen heb bygewoont, in een kint van vier dagen oudt zulks met een grote verwondering ondervonden; wie zoude zulke dodelyke ziektens in tedere wichten verwacht hebben? Ik gelove, dat het mogelyk meermalen geschiet, voornamentlyk van kinderstuypen; waarom zy dan zo ysselyk en gestadig huylen; aldus openbaart dan zich deze ziekte. Verzagtende en pynstillende geneesmiddelen, of bequame darmspuytingen helpen in dit geval niet veel: want binnen wynig uren verhuyzen zy na de eeuwigheit.

Geweldige buykzuyverende middelen in tegendeel brengen wel dikmaals in de bejaarde veel verlichting by, en veel meer, als de verzachtende, of pynstillende middelen; zo menigmaal, als 'er een ware [*susceptio*] inschieting is, bevinde ik niets beter, als de vochten aanstonts by [*per epicrasin*] beurten door den afgang te ontlasten, zo lang tot 'er verlichting of een genezing op volgt; derhalven moest zulks ook in deze tedere lichaamties ondernomen, en zo lang herhaalt worden, tot dat 'er ontlasting komt, en daar na verlichting van de quaal; om deze ontlasting te weeg te brengen rade ik uyt te kiezen hulpmiddelen, die na mate van

de krachten in zulke tedere kindertjes sterk genoeg zyn: want ik weet voorzeker, dat men bejaarde menschen in dit gevat ook altydt zeer sterke buykzuyveringen moet ingeven.

VI.
Van uytgeschudde Vellen van Wormpies, gevonden in 't binnenste der beenderen.

Ik weet niet, of de geneesheren, of die de natuurlyke geschiedenis beyveren, ooyt iets gevonden hebben, dar wonderlyker schynt, als dit, 't welk ik nu beschryven zal; gewisselyk het verdient de eerste plaats onder alles, 't welk in deze derde tiental gevonden wort. Wanneer ik dit ongelooflyke zeltzame verschynzel eerst bespeurde, was ik als verstomt, naauwlyks myn eyge oogen gelovende.

De zeer Vermaarde Hr. *Boerhaave* hadt my dikmaals geraden, ja aangeperst, dat ik naauwkeurig het maakzel van 't binnenste deel der beenderen, namentlyk de vliezen, varen, en merg onderzoeken zou; hy hadde my altydt gezegt, dat aldaar vele zaken waren, die de gaauwigheit van den zeer naarstigen *Malpighius*, en scherpzinnigheit van *Havers* tot dezen tydt toe ontvloden waren. Ik, die den meesten tydt bezig was in 't onderzoeken van 't maakzel der zagtere delen, zo menigmaal van myn vrient aangezet zynde, heb hem eindelyk gehoorzaamt, en my nu een langen tydt aan het onderzoeken van de diepste schuylhoeken der beenderen geheel overgegeven, daar toe dagen en nagten bestedende; ik hebbe verschyde beenderen, op verschyde wyzen aan stukken gebroken, gekloost, met een zeer fyne zaag op 't konstigste doorgezaagt, en naauwkeurig onderzogt; ik zal 't u verhale, wat ik door deze groten arbeidt gevonden heb. 't Geheugt u mogelyk, *Lezer*, dat ik voor dezen een boekie in 't licht gegeven hebbe, onder het opschrift van het eerste Cabinet der dieren. Enige hebben die werk beschuldigt als onnut, nog met myn ampt overeenkomende. Zy dwalen, die aldus oordelen: want zo ik my in dat stuk niet geoeffent hadde, zou mogelyk deze zaak, welke ik nu beschryven zal, voor altoos verborgen zyn gebleken, maar door 't onderzoeken van de natuur, huyshouding, en herscheppingen der bloedeloze diertjes ben ik bequaam geworden, om aan te merken, en wel te konnen begrypen, 't gene ik in de beenderen ondervonden heb: want ik heb in 't binnenste der beenderen gezien oprechte [*exuviae, pelles, S. testuloe*] velleties of dopies van vervelde [*chryzalides, vel nymphae*]

Wormpies of jonge vliegies nagebleven, welke voor dezen bekleetzelen van levendige beesties geweest waren. Deze vellen (die my een wakkere konstenaar aldaar vertoonde, wiens behendigheit ik gebrukte om deze beenderen volgens de lengte door ze zagen) waren in 't eerst zo klyn en verholen, datze gemakkelyk myn gezicht ontvloden zoude hebben, ten ware ik volkome in de geschiedenis der bloedeloze dieren ervaren was geweest. Door dit eerste geval wierde ik aangemoedigt om de beenderen verder inwendig te doorsnuffelen; op staande voet vonde ik in 't dy en 't arm of schouderbeen de beesies zelfs; voortvarende heb ik ze niet alleen in de beenderen van volwassche menschen, maar ook in die van klyne kindertjes gezien, en wel zodanig, dat ik ze nu in acht onderschydene beenderen vertonen kan. Maar dit verdient ook aangemerkt te worden, dat deze wormpies niet alleen van een, maar van driederly en verschyde zoorten zyn, gelykerwys ik in een figuur hebbe late aftekenen, en aan myn huys kan vertonen.

Deze beenderen waren niet wel versch, echter van alle kanten onbeschadigt, zo dat 'er in 't geheel niets in was, 't welk enige bederving ofte verrotting te kennen gaf, gelyk 't huys in myne nieuwe verzameling te zien is. Indien iemant vraagt, hoe konnen zulke beesies in deze holtens indringen, ik zal hem weder vragen, door welke weg een geheel bondelke van langwerpige in malkanderen gevlogte wormen in de grote slagader onder 't Hart gekomen is? ik heb 't evenwel gezien, en beschreven. Van waar de rey tanden in 't eyernest van een vrouw? van waar de brede wormen van dertig ellen lang in 's menschen lichaam? van waar een schenkel van een kint in een papgezwel van de moerkoek? waar van daan zes dikke vette rupzen in de herssenen van een schaap? van waar het viervoetig in een beursie beslote diertie, door 't braken uytgeworpen. Alle deze dingen heb ik nogtans gezien, voor een gedeelte wordende bewaart in deze myne nieuwe vergadering, en ten dele in die van den Russischen Keizer; zy schynen waarlyk byna ongelooflyk, maar nog iets anders, dat wonderlyk is, hebt gy mogelyk gelezen, 't welke ik voor dezen beschreven hebbe. Een braaf man by my om raadt komende vertoonde vele klyne wormpies, die hy door 't water dagelyks gelost hadde, waar van hy 'er my enige in een houte doosie vereerde, om de zaak te onderzoeken; terwyl ik den volgenden dag het doosie opende, vlogen 'er klyne beesies door heen in dier voege, als ik ze in 't eerste *Anatom. Cabinet* heb laten afbeelden. Wie dit alles overweegt, hy zal na myn oordeel met my bekenne, dat de gehele wetenschap, die wy tot nog toe van de natuurlyke zaken hebben, geenzints geraken kan tot de wyze, hoe zulke wonderen uytgewerkt worden,

die wy evenwel zien te geschieden. Ik hebbe een in de fransche taal beschreve Verhandeling over de wormen gelezen, waar in de maker van dezelve verhandeling zegt, dat 'er geen dier geboren wort als uyt voorgaande eyeren van diergelyke dieren, en dat in 't mannelyke zaat van een mensch klyne eyertjes van zeer vele andere diertjes verschuylen, dewelke daar in uytgebroeit eyndelyk ter bequamer tydt wassen, en na vele jaren deze levendige beesjes dikmaals voor den dag brengen; zeer vele volgen hedendaags dit gevoelen, ook hebben zommige Ouden niet anders geoordeelt: wat hier van is, ik ontkenne nog ik stelle 't vast, ik ben immers niet genootzaakt deze zaak uyt te wyzen, om dat het myn plicht niet is van waarschynelyke gissingen, maar zaken zelfs te handelen.

Menigmaals heb ik geloofbare menschen hore klagen van onverdraaglyke pynen in 't dy, scheen, arm, en schouderbeenderen, en dat derzelver hevigheden nochtans niet vermeerdert wierden, schoon zy de beledigde delen drukken, stoten, en betasten; ondertusschen is de smert inwendig zeer geweldig, zo dat de pyn tot diep in 't merg toe dikmaals verschuylt, 't welke de lyders zelfs met woorden te kennen geven, zeggende, dat ze de pyn in 't gebeente voelen zitten. Om dat 'er nu zodanige overblyfzelen van diertjes in de diepste schuylhoeken van 't binnenste gebeente gevonden zyn, zou 't geoorloft wezen te geloven, dat deze smerten voortgebragt worden van klyne aldaar zittende bloedeloze beesjes, die door byten, knagen, en boren het zeer fyne vlies, 't welk het merg omringt, dooreten. 't Is wel waar, dat men in deze gestorve menschen geen gelegentheit heeft, om de binnenste delen der beenderen te doorzoeken, echter blykt het zekerlyk, dat deze pynen door 't gebruyk van quikzilver, het ware tegengift tegen allerley slach van wormen, volkomen genezen worden. Ik verzeker u ter goeder trouwe, dat ik 'er vele genezen hebbe, die verschyde jaren lang deze overgrote pynen geleden hadden, en dat alleen door *levendige quik*; nogtans was 'er geen teken, ofte enige argwaan van de minste besmetting van spaansche pokken by; zo dat deze diertjes mogelyk hier door gedoot zyn. Dog egter, schoon dit bewys op grote waarschynelykheit steunt, is 't buyten dat zeker, dat deze beesies in de holletjes der beenderen zich verschuylen, gelyk de bovengemelde ondervinding bevestigt; men hoeft niet te denken, dat zy na de doodt daar in gekropen zyn: want de beenderen waren overal geheel en gaaf, niet geschaaft, geboort, vermolmt, of gebroken, geen de minste opening of tegennatuurlyke spleet kon 'er in gezien worden, ja dat meer is, ik hebbe dezelfde beesjes gevonden in den arm van een kint van een jaar oudt.

Zo iemant over de waarheit van deze zaak, en de verdere omstandigheden twyffelt, ik verzoeke hem aan myn huys, zo dat ik kan zeggen, *komt en ziet*: hy zal duydelyk zien, dat 'er geen bedrog of valscheit in is: want men verneemt 'er zo vele verschyde en op verschyde plaatzen gelegene, dat het ten enemaal onmogelyk is, door enige menschelyke konst dezelve binnen het dradige celluleuze maakzel dezer beenderen, dat zo vast gesloten en zo in malkanderen bewerkt is, zodanig te konnen plaatzen. Daar en boven de zelfde ervaren konstenaar, daar ik te vore van gesproken hebbe, heeft ze ook, zo gaauw 't been doorgezaagt was, met my gezien. En om wat reden zou ik, die Godts werken, en geen valsche verdichtzelen, zo vele jaren lang onderzocht en bakent gemaakt hebbe, en een oudt man ben van tagtig jaren, deze dingen verzinnen, en aldus andere bedriegen? Ik bekenne, dat ik, terwyl ik boven de zestig Jaren bezig ben geweest in vele nieuwe ontdekte zaken in de lichamen der dieren te beschryven, menigmaal ook vele tegensprekers gekregen hebbe; maar zoo dikmaals, als zy zich niet verontwaardigde my te komen bezoeken, en myne dingen in myn huys te zien, hebbe ik haar byna altydt horen zeggen, ja zomtydts tegen wil en dank, *Ik zou 't nooyt gelooft hebben, zo ik 't nu niet gezien hadde*; dikmaals zeiden zy, *ik sta verstompt*; Ja de leerlingen in de geneeskunde heb ik menigmaal van toorn horen uytroepen, *hebben dan onze Hoogleraren ons zo misleit*! 't is ook nu en dan gebeurt, dat de menschen, na dat ik iets beschreven of door figuren afgebeelt hadden, meenden, dat zulks maaar als valsch en verzonnen te houden was, om deze reden wierde ik genootzaakt op een konst te denken, waar mede ik alle ontleetkundige zaken zou konne bewaren, om ze daar na onverandert; en zo net, als ik ze in figuren afgebeelt hadde, te vertonen. Deze poging is my zo wel gelukt, dat ik alles, of in een balsemvogt hangende, of door een byzondere behandeling als steen verhart, echter volkomen zyne vorige eige gedaante behoudende, beware, zo dat ik hier door alle twyffelaars, ontkenners, en tegensprekers overtuyge, altydt haar toeroepende, *Komt, en ziet, daar zal een einde zyn van te twyffelen, een einde van twisten.*

VII.
Van 't Darmscheil.

In het andere tiental van aanmerkingen hebbe ik veele, en wel byzondere zaken aangaande 't darmscheil bygebragt, nu past het wel dat geene daar by te doen, 't welk ik dienaangaande bevonden hebbe. Het doode lichaam van een stokoude en tandeloze Vrouw geopent hebbende, scheen 't my overal zeer vet, en door alle deelen met overvloedig vet besproeyt, dog de spieren bevonde ik zeer vermagert en wonderlyk verklynt, hoedanig ik ze menigmaal voor dezen ook gezien hebbe; zomtydts heb ik in andere doode lichamen ontdekt, dat al 't vet volkomen verteert was, wanneer ondertusschen in deze de spieren vlezig, groot, en wel gestelt waren. Ik hebbe eerstelyk het gedarmte van deze Vrouw onderzogt, daar na het darmscheil, en deszelfs klieren; Ik verwonderde my aanstonts, dat ik zo weynig, en te gelyk kleyne klieren ondervondt: want op een plaats van 't darmscheil, de grootte van een palm van de hant hebbende, bespeurde ik 'er maar twee, of drie naauwlyks grooter als een hennipzaat. Deze verschyning is my meermalen in zeer oude Besjes aldus voorgekomen; 't welk myn gevoelen bevestigt, daar ik nogtans niets van melden zal, ten zy na een menigte van ondervonde proeven, die dit gevoelen versterken. Misschien beginnen deze klieren van 't darmscheil op een zekere bepaalde tydt van ouderdom te verdwynen, gelykerwys de borsten of mammen zodanig vernietigt worden, dat alleen de tepels overblyven, en behalven die van 't geheele lichaam der mammen, dat voor deze zo groot was, niets? maar wat zal dan de Gyl overkomen, welke gewoon is door de melkvaten na deze klieren tot zekere en nodige gebruyken gevoert te worden? mogelyk zal ze door de kleyne darmscheiladertjes, uyt de holligheit der darmen opgeslorpt, tot de Lever zelfs overgaan. Na deze opening heb ik wederom gelegentheit gekregen, om een ander doodt lichaam van zodanig een oude Vrouw te openen, in dewelke ik alleenlyk hier en daar een klein zodanig kliertje, naauwlyks grooter als een mostertzaat, gevonden hebbe. In tegendeel, heb ik in Lyken van de geene, welke in de bloem van hare Jaren gestorven waren, gezien, dat het darmscheil met zo een groote menigte klieren bezet was, dat 'er in de plaats van een hantbreet groot zestig of zeventig klieren gevonden wierden, gelyk ik aan een ygelyk ten mynen huyze vertonen kan; onder deze zyn 'er, die de grootte van

een hennipzaatje, andere van een koolzaatje, andere van een Noote Moscaat, ja van een kleyne Olyf gelyk zyn; maar de kleynste ontvlieden altydt het gezicht, ten zy eerst de vaten van 't darmscheil zeer konstig en wel opgevult zyn, waar door derzelver bloetvaatjes te voorschyn komen.

Voorts heb ik dit aanmerkelyke ontdekt, namentlyk, dat de uyterste eyndens der gevulde bloetvaten in de grootste klieren eyndigen in een moesagtige zelfstandigheit, gelykerwys in de Lever; de loop dezer slagadertjes is zo byzonder, dat 'er geen gelyk in ons geheele lichaam van gevonden wort. Maar wat deze vaatjes met dit byzondere maakzel op deze plaatzen toebereyden, of wat zy uytwerken, blykt tot nog toe zo klaar niet, dat 'er met zekerheit iets aangaande deze zaak zou konnen vastgestelt worden; ik heb die alleenlyk menigmaal in deze klieren ondervonden, dat de Gyl, van de darmen tot deze klieren toe aangedreven zynde, de couleur en dikte van melk hadde, maar daar weder uytgaande, meer gespoelt, dunder, en doorschynender scheen.

Ik zoude voor dezen nooyt gelooft hebben, dat deze opvulling zo diep konde doordringen, dog nu is my zulks gelukt; waarom ik van blytschap gedwongen ben uyt te roepen, *Hoe veel is ons voor de konst van 't opvullen onbekent geweest! Hoe veel hebben wy daar door geleert! O hoe wonderlyk verschynt nu de toestel der voor dezen onzichtbare vaatjes! O aangename opvulling, voortaan nooyt te verachten, nooyt genoeg te pryzen, waar door zo veele verborgentheden geopenbaart worden*!

VIII.
Van de Opperhuyt.

Hoe veele byzonderheden ook in de uytwendige bekleetzelen van 's menschen lichaam schuylen, weten die alleen, dewelke met een onvermoeiden yver in dezelve te onderzoeken bezig zyn geweest. Zekerlyk ik hebbe menigmaal verwondert geweest, dat de eerste Ontlederen veel gesproken hebben van 't derde algemeene bekleetzel, namentlyk de huyt, maar gezwegen van de twee eerste, te weten de opperhuyt en 't netwyze vlies. Indien die geestige zeer geleerde *Zwalvius*, dewelke zo fraay *de klachte van de maag* beschreven heeft, nu nog leefde, hy zou met meer fraayheit tot lof van deze dekzelen konnen geschreven hebben, in welke voor dezen ten onrechten verzuymt, hedendaags men zo veele en zo fraye zaken aan hem zou konnen vertonen.

Die te vooren van 't maakzel van 's menschen lichaam geschreven hebben, waren van gevoelen, dat de Opperhuyt was een t'zamenrunning van overtollige uyt het lichaam vloeyende vochten, die van de omringende koude lucht in de oppervlakte van 't lichaam verdikt worden; en oordeelden derhalven, dat men 't daarom voor geen deel van 't lichaam moest houden. Dog nu de zaak naauwkeurig onderzogt hebbende, zien wy, dat deze niet alleen ware deelen van 't lichaam zyn, ook nootzakelyke, en bygevolg voor 's menschen leven zo nuttig, dat zonder dezelve het leven zeer elendig zou zyn. Ik kenne een braaf Man, die niet wel volkome van de oppperhuyt en 't netwyze vlies berooft is, maar wien deze bekleetzelen zo dun en teder zyn, dat hy geen matige warmte of koude kan verdragen, maar leydt door beyde alle dagen zeer veele ongemakken, ja smerten. Zo deze twee van de huydt afgestroopt worden, loopt het bloet uyt het lichaam; ja wanneer de zelve door de lucht en 't water verdikt, droog, hart, en gespleten zyn, welke ongemakkelyke, en om te genezen moeylyke ziektens ontstaan 'er dan uyt! de Helmeesters weten ook hoe moeylyk 't altydt is, door [*epulotica*] velmakende geneesmiddelen, die *verkoelende* en *verdrogende* moeten zyn, de opperhuyt wederom op de huyt te brengen; maar zo door deze middelen de opperhuyt evenwel niet voortkomt, worden wy zomtydts gedwongen tot die *verzagtende* middelen onzen toevlucht te nemen, dewelke te gelyk *bevochtigende* zyn, als het *digestivum aureum*, en diergelyke. Ik spare nog, by deze gelegentheit een verhaal te doen van die geene, welkers huyt door de werking van 't aangestoke buskruyt ontvelt is; uyt deze oorzaak wort 'er dagelyks zo een groote overvloet van etter geboren, dat zy van krachten uytgeput, en 't behoorlyk voetzel berooft, gestorven zyn. Welke gevallen ons menigmaal voorgekomen zyn. Derhalven schynt het niet fraay te wezen, van deze bekleetzelen of verachtelyk te spreken, of onachtzamelyk daar van te handelen; ik heb 't zeker nog niet vergeten, 't geene my, zulks niet verdienende, voor veele Jaren gebeurt is; in een openbare ontleding vertoonde ik, in tegenwoordigheit van zeer veele aanzienlyke aanschouwers, na myne oude gewoonte deze drie algemene bekleetzelen van 't uytwendige lichaam, in welkers vertoning ik volkome anderhalf uur besteedde; daar by was tegenwoordig een zeer beroemt Amsterdamsch Geneesheer, te gelyk met den Heer *Burcherus de Volder*, uytmuntendt Hoogleeraar van de Wysbegeerte, en Wiskonst in de beroemde Hogeschool te Leyden; een yder was even oplettende op deze vertoning, uytgenomen deze arts, dewelke na 't eyndigen aldus uytviel; *Verdienen dan deze*

geringe zaken, dat men om die te kennen anderhalf uur verspilt? is 't wel behoorlyk, dat onzen Ontleder met het verhandelen van zodanige ons zo langen tydt ophoudt? De brave *de Volder* over 't zeggen van dezen Man zich verwonderende, voerde hem te gemoet, *Oordeelt gy dan zodanig van deze zaak? Ik hebbe nooyt zulke fyne, echter ware zaken in de deelen van een mensch geweten of gezien.* Aldus toonde deze Heer, dat hy een recht aanschouwer van deze zaken geweest is.

Op wat wyze en door welke konst deze bekleetzelen moeten worden gescheyden, op datze wel voor 't gezicht konnen blyken, hebbe ik tot nog toe niet beschreven, nog by andere oprecht beschreven gevonden; derhalven zal 't niet ondienstig zyn deze konst eenvoudig te openbaren. Te voren zochten de Ontlederen zulks te doen met een gloeyendt yzer of blaartrekkende middelen, gelegt op 't doode lichaam: maar dan verschynen deze bekleetzelen zodanig besmet, datze naauwlyks aangezien worden, en waarlyk niets onderscheydentlyks is 'er in te zien. Derhalven in dit werk verdriet hebbende, hebbe ik na een zindelyker manier, en zekerder in zyn uytkomst, omgezien, dewelke ik gaarne aan den Lezer mededeele. Ik neme een gedeelte van 't vel van een mensch, uyt het doode lichaam genomen, waar van ik voorzigtiglyk het vet afscheyde, daar na strek ik het op een houte plankje geweldig uyt, zo dat het aan alle kanten vast gespannen is, echter met die voorzichtigheit, dat de uytwendige oppervlakte na buyten toe ziet. Dit gedaan zynde, leg ik de geheele toestel in zuyver kokent water, waar door de opperhuyt en 't netwyze lichaam van de onderleggende huyt beginnen los te geraken, en laten zich met een stomp mesje gemakkelyk daar van afscheyden; dan schey ik ze zo ver, als ik wil; de drie bekleetzelen aldus van malkanderen afgescheyden, dog voor een gedeelte nog aan een zittende, hang ik in myne vogt, of in de open lucht gedroogt zynde, bewaar ik ze. Wanneer dezelve aldus toebereit zyn, komen ze duydelyk te voorschyn gelyk ik ze uyt Europianen, Zwarten en halve Zwarten dagelyks aan de Liefhebbers der Ontleedtkunde ten mynen huyze vertoone; in een Zwart vinde ik het netwyze lichaam altydt geheel zwart; in een halve Zwart wat bleker zwart, in een Europiaan, door de zon op 't lant verbrant, geelagtig; maar in blanke, nog door de hette van de zon gebrande Europianen zo blank, dat het naauwlyks kan onderscheyden worden. Maar de Opperhuyt kan men zeer gemakkelyk van de huyt in alle altydt onderscheyden, en afscheyden. De huyt van een mensch is taay, en zeer rekkelyk, en wort zo gemakkelyk niet gescheurt, als de opperhuyt, die zeer licht door 't minste gewelt verbroken wort. Maar als de

opperhuyt gedroogt is, zal ze bezwaarlyk vlak konnen gehouden worden: want zo ras als zy los raakt, krult ze om, en rolt zich in malkanderen.

De opperhuyt heeft geen bloetvaten, maar de huyt is 'er zo vol van, dat ze, als de vaten met een rode waschagtige stoffe gelukkig opgevult zyn, geheel roodt zich vertoont; aldus toebereit, bevogtigt met Terpentyn olie en door 't vergrootglas in de zon beschouwt zynde, schynt de huyt geheel en al uyt bloetvaten alleen te bestaan. Ondertusschen heb ik in de opperhuyt, op dien tydt nog aan de huyt vastzittende, als de huyt opgevult wierdt, nooyt het minste vaatje of eenige schyn daar van in zo veel duyzent bereydingen gezien, of door 't vergrootglas konnen bespeuren; ik hebbe dit altydt, waarde Lezer, zo gevonden, en nooyt in eenig geval anders vernomen. Geloof my, dat ik 't U ter goeder trouwe verhale; ik betrachte alleen de naakte waarheit te zoeken, ondervinden, en te verklaren.

Met hoe groote verwondering, denkt gy, dat ik aangedaan was, toen ik hoorde, dat 'er onder andere zeer veele ontleetkundige te London een zeer beroemden Ontleder was, *St. Andre* genaamt, die niet alleen met woorden verzekert, maar ook voorgeeft, klaarblykelyk te konnen aantonen, dat hy de gehele opperhuyt zodanig kan toebereyden, dat hy deszelfs oneindige vaten met een rode wasachtige ingespote stoffe opvult, en zeer duydelyk voor ogen stelt. Zekerlyk deze brave Konstenaar dwaalt zelfs, of zoekt andere valschelyk te misleyden: want in plaats van de opperhuyt vertoont hy bedrieglyk een zeer dun gedeelte van de huyt, of eenige andere dunne vliezen, met zichtbare vaatjes voorzien. Indien deze ervare Ontleder, niet tegenstaande de openbare vermaning door dit myn geschrift gedaan, echter in zyn pochen volhart, Wel aan, ik ben bereit met hem om gelt te wedden, dat hy in de opperhuyt die vaatjes niet kan aantonen; deze myne weddenschap met hem zal wel zo billyk en recht zyn, dat alle de Oeffenaars der Ontleetkunde de manier daar van zullen goetkeuren. Ik zal dan twee Engelsche Guinies ten behoeve der Armen van London verbeuren, zo de Heer *St. Andre* aan bequame kenners toont, dat hy de waarheit zegt; maar indien hy zulks niet kan doen, zal hy alleenlyk een Engelsche Schelling verliezen. Zo 't hem behaagt, my een stukje, de grootte van een Schelling hebbende, van deze opperhuyt, daar hy zo van snorkt, over te sturen, ik zal aanstonts zorg dragen, dat hy wederom van my krygt een stukje van een bereyde huyt van een mensch, waar aan de opperhuyt voor een gedeelte nog vastzit, en voor een gedeelte daar van afgescheyden is, aldaar zal hy de huytvaten, als met een hoogrode verf van binnen opgevult, beschouwen, hy zal de

daar by nederhangende opperhuyt zien, en daar in geen de minste blyk van eenig vaatje. Wel aan dan, dat hy zich van deze weddenschap niet onttrekke, 't komt hier op 's menschen huyt, op de waarheit aan; zo 't waar is, 't geene hy voorgeeft, dat hy 't nu doe! laat hy my overtuygen, of lyden, dat ik hem van zyne dwaling verlosse, hy moet nalaten de goede luyden te misleyden. Laat hy geen zwarigheit maken over 't schieten van 't gelt, hy moet weten, dat den Heer *Bradley*, een Lidt van de Koninglyke Engelsche Maatschappy, in de Bouwkonst en Kruydtkunde te London zeer vermaart, my schuldig is twee Engelsche Guinies, die ik hem, toen hy zich alhier ophielt, op zyn verzoek geleent hebbe, na dat ik hem voor eenige Jaren, hier vreemdt zynde, veel dienst en beleeftheit gedaan hadde, dog hy heeft naderhant vergeten my 't gelt wederom te geven, 't gene echter wel van zyn plicht was geweest. Ik stelle derhalven dit gelt tot deze weddenschap: want deze zaak gaat my ter herten, en ik hebbe ook bespeurt, dat het alle oprechte oeffenaren van onze konst gesmert heeft, dat 'er zulke grove dwalingen in zo een nuttige en nootzakelyke konst begaan worden, nademaal 'er een zeer groot onderscheit is tusschen de huyt en de opperhuyt. Maar laat hy deze valschelyk gezegde uyt vaten bestaande opperhuyt te berden brengen, om ze scherpelyk te onderzoeken, 't zal dan gaauw genoeg blyken, dat 'er geen zodanige vaten in te zien zyn, gelykerwys nog in 't spinne-websvlies der herssenen, of 't vlies amnios in de vrucht ooyt zulke vaten konnen gevonden worden. In der waarheit, schoon ik de hant, voet, of eenig ander deel van ons lichaam door myne konstige opvulling der vaten root make, en alle de kleinste vaten zo zeer vervulle, dat deze deelen bloetroot schynen, gelykerwys ik aan alle nieuwsgierigen in myne nieuwe bereydingen altydt genegen ben te tonen, echter blyft de opperhuyt altydt ongecouleurt. Hoe zal ik dan zyn zeggen konnen geloof geven? Voornamelyk als hy aan bedreve Konstenaars zegt, dat de opvulling van de opperhuyt voor hem zo gemakkelyk, en zeker is, dat hy zulks niet waardig acht te vergelyken by andere zwaarwigtiger zaken, die hy in deze konst kan te weeg brengen. Hoewel deze woorden voor de geleerde Waerelt genoeg zyn, om aan 't bedrieglyk pochen geen geloof te slaan, schiet my daar en boven een ander bewys te binnen, 't welk my zyn zeggen nog minder doet geloven. Wie namentlyk de opperhuyt konstig van de huyt heeft afgescheyden, gedroogt, en tusschen de papiere bladeren van een boekje gelegt, op dat ze aldus gedrukt, uytgespreit en vlak gehouden wordt, gelyk ik altydt gewoon ben te doen; hy zal zien, dat de opperhuyt, zo gaauw hy 't boekje geopent, en de

drukking los gemaakt zal hebben, op dat zelfde ogenblik omkrult, en in ronde holle rollen zich draayt, gelykerwys de schriften der ouden tot malkanderen vast gerolt zyn; maar dit zal nooyt in de huyt geschieden. Ik hebbe van onze Hollanders, die hem bezogt hebben en ooggetuygen geweest zyn, gehoort, dat die zogenaamde opperhuyt, welke hy haar vertoonde, vlak, recht uytgespannen gebleven is; laat hy derhalven nalaten de Hollanders zodanige dingen voor te stellen: want zy hebben hier toe een doordringendt oordeel, getrouwe ogen, en zyn scherpzinnig. Wat ik oordele, dat deze Man (dien ik evenwel niet geloven kan, dat met voorbedachtzaamheit zou willen bedriegen) in dit stuk heeft bedrogen, zal ik U zeggen; namentlyk de huyt is in versch gebore kinderen op zommige plaatzen, zo ze met voorzigtigheit van al 't vet afgescheyden is, zo dun en fyn, datze daar door de opperhuyt van volwasschene verbeelt, en nogtans is zy zeer vol bloetvaten, die ook gemakkelyk op te vullen zyn; om zulks te konnen vertonen, beware ik in myn huys vaandels en loofwerkjes uyt de huyt gemaakt; ja ik heb banden van boekjes laten maken, dewelke in plaats van ander leer met het aldus bereyde vel van kinderen overtrokken zyn, terwyl ik tusschen de bladeren van deze boekjes verscheyde stukjes van vliezen van 's menschen lichaam legge, op dat in de zelve, door myne konst opgevult zynde, de wonderbare verscheydentheit blyke, welke te zien is in de loop der vaatjes, en die naauwlyks op twee afzonderlyke plaatzen een en dezelfde schynt, maar in yder anders en verschillende is, voor zo veel 'er iets anders op deze of geene plaatze, volgens de Wet, door den *Almogenden Schepper* in de eerste Schepping opgelegt, moet worden verricht.

IX.
Van de Beenderen.

Toen ik nog Jongeling was, doorsnuffelde ik de beenderen met zo veel yver, dat ik my verbeelde een volmaakte kennis van de zelve gekregen te hebben; maar hoe verre heb ik van de waarheit af aldus geoordeelt! Na dat ik de beenderen zeer zorgvuldiglyk open gezaagt, en onderzocht de vaten der zelver met wasch opgespoten, de beenderen der kinderen ingezien, ja geraamtens daar uyt gemaakt hadde, die naauwlyks groter als de kleynste vinger waren, heb ik bevonden, dat de zaak geheel anders, als ik eerst gemeent hadde, gelegen was; een groot deel van 't geene, dat ik hier in aangemerkt hebbe, heb ik al bekent gemaakt

zo in myne Aanmerkingen, Cabinetten, als ontleetkundige Aantekeningen; maar dat ik nu versch ontdekt hebbe, zie daar, zulks maak ik nu bekent. Ik bevinde, dat de [*epiphyses*] aanwasschen ofte aangroeyzels, zo wel die zich boven als onder aan 't lichaam van 't voornaamste been zich vervoegen, haar grootste vastste bant of hegting met het been krygen, voornamentlyk door 't beenvlies, en daarom van dat vlies ontbloot zynde, lichtelyk van 't been afvallen. Men stelt wel gemeenlyk, dat de aangroeyzels aan 't lichaam van 't been door middel en tusschenkomst van een kraakbeen vereenigt worden, maar dat moet men zo niet verstaan, als of zy door een kraakbeen, in 't midden tusschen deze beenderen gelegen, gelyk als een derde lichaam vereenigt worden; dewyl de voornaamste beenderen zelfs even als die aangroeyzels in de kinderen nog kraakbeenig zyn, zo dat het kraakbeen van 't eene op 't kraakbeen van 't ander gelegt wort, en worden beyde door middel van 't beenvlies aan malkanderen vastgehegt. Hier door geschiet het ook, dat de eerstgebore kinderen in een moeylyke baring een gebroken arm, schouder, of ander been dragen. Men vrage, of de tydt van 's menschen ouderdom kan worden bepaalt, wanneer een kraakbeen, zyne eygenschap verloren hebbende, in een beenagtige overgaat? Ik ontken, dat men zulks weten kan, dewyl 't in den eene vroeger, in den ander later geschiet: want ik hebbe lichamen gezien, waar in twintig Jaren na de geboorte nog iets kraakbenigs gevonden wiert. Ik zegge dan, dat de beenige aangroeyzels door 't beenvlies aan 't lichaam der beenderen vastgemaakt worden; maar eer 't kraakbeen volkomen been wort, komen 'er op de plaats van de onderlinge t'zamenvoeging, alwaar ze malkanderen aanraken, veele uytstekende uytpuylingen, en ook uytgeholde groefjes te voorschyn, waar in ze wederom ontfangen worden, zo dat de aangroeyzels op deze wyze vast vereenigt worden: want als twee lichamen zo naauwkeurig tegen malkanderen zitten, dat 'er geen lucht tusschen komen kan, worden zy zeer bezwaarlyk van malkanderen gescheyden, maar houden vast aan een; 't zelfde geschiet hier ook, nademaal alle lucht in 't zamegroeyen afgeweert wort.

Maar hoe wonderbaarlyk is 't, zo iemant de wyze bespiegelt, hoe [*osteogenesia*] de beenwording in de beenderen zelfs voltooyt wort; dezelve begint namentlyk in 't middelste deel of 't lichaam van 't been zelfs, maar in 't voorhoofts been eerst omtrent den Ooghol! In een afbeelding hier achter aan gevoegt is klaar te zien, dat de beenwording van 't dye-been in een kint van zes of zeven Jaren begint in dat gedeelte van 't been, alwaar 't been het dikste is; daar na worden de beenige vezelen of

stralen boven en onder dit gedeelte, met langzamerhant van plaats tot plaats op te klimmen en neder te dalen ranker, tot dat derzelver 't zamengevoegde dikte eyndelyk verdwynt; ondertusschen hoe deze dikte van 't been ranker wort, hoe 't meer en meer breder uitgroeit; waarom diergelyke beenderen veel zeltzamer en bezwaarlyker in 't midden breken, als enigzints hoger ofte lager.

In 't [*os styloideum*] priem wyze been merk ik iets byzonders aan, namentlyk, dat het byna nooyt gevonde kan worden in doodtshoofden uyt de openbare graven gehaalt: want by na altydt zyn ze van 't priemwyze been berooft; zulks geschiet daarom, om dat dit beentie in de Jeugt aan 't slaapbeen vastgehegt wort door [*articulatio*] een geleding, maar niet door een [*symphysis*] 't zamengroeying, of [*synchondrosis*] kraakbenige vereniging, schoon 't zomtydts in zeer oude lichamen tegen de natuurlyke gewoonte zodanig geschiet, en dan groeit dit been gemeenlyk als door [*anchylosis*] een 't zamen groeying met het steen been vast, daarom blyft het in zodanige dootshoofden in zyn wezen, schoon ze uyt de grafsteden gehaalt worden, zo 't maar gebeuren mag de zelve van zeer stokoude menschen te vinden; maar om dat de menschen zelden tot zulke hogen ouderdom komen, daarom ziet men ook zelden dit been in zyn geheel. Zal dan dit beentie te houden zyn voor een [*apophysis*] uytsteekzel van 't steenbeen, gelyk 't gemeenlyk geschiet? Geensints: want in 't eerst is 't kraakbenig, en daar na, als 't been wort, wort het door een geleding 't zamengevoegt, die men [*arthrodia diarthrosios*] een ondiepe lossegeleding noemt. Zulks is zeer duydelyk te zien in 't dootshooft, 't welk ik aan den zeer vermaarden Heer *Boerhave* vereert hebbe. 't Gebeurt zomtydts, dat dit beentie met [*os hyoideum*] het tonge beentie door banden natuurlyk t' zamengevoegt zynde, met dat been zodanig vastgroeit, dat het een been wort.

De groter en klynder [*trochanteres*] drayers groeyen van boven en achteren aan 't dybeen. Ik sta toe, dat menze uytsteekzels noeme met dit beding nogtans, dat 'er bygedaan wort, dat zy bastaart uytsteekzels zyn: want zy komen niet voort uyt de uytgereckte zelfstandigheit van 't been zelfs, welke wyze van voortkomen echter tot de natuur van een ware uytsteekzel vereischt wort. Maar zy houden aan malkanderen vast door aanraking van kraakbenige oppervlaktens, en niet door een derde tusschenkomendt kraakbeen; 't welk klaar blykt, om datze door 't lang koken in Jonge menschen daar van afvallen. In oude lieden, als dit verenigde kraakbeen volkome been wordt, groeyen ze door de beenige zelfstandigheit zelfs wel zodanig aan malkanderen, dat het een

vast been schynt, en opdien voet konnenze uytsteekzels genaamt worden, eensdeels om dat zy aldus schynen, ten anderen om dat zy het zelfde gebruyk hebben, dog evenwel zullenze voor bastaart uytsteekzels gehoude moete worden. Deze onechte uytsteekzels, voor deze volkome kraakbenig, krygen gemeenlyk haar beenagtigheit 't eerst in haar midden, alwaar eerst een benig stipie zich openbaart, 't welk gedurig meer en meer aanwasschende eyndelyk de gehele benige zelfstandigheit van deze zogenaamde uytsteekzels maakt.

Ik hebbe ook gezien, dat 'er een groot onderscheit is in de holligheden der beenderen van een Mensch, want aan beyde de kanten omtrent de uyteindens der doorgezaagde beenderen bevinde ik de spongieuze beenige zelfstandigheit in zommigen groter, in anderen kleider; deze spongieuze beenagtigheit is in verschyde menschen ook zeer verschyde zo ten opzichte van zyn dikte, dunte, als maakzel zelfs; ik vinde zomtyts in velen behalven de spongieuze beenagtigheit een dradig beenig t' zamenstel als een weefzel wonderlyk door malkanderen doorweven, waar in ik de overblyfzelen van wormpies gezien hebbe. Het Dybeen, of scheenbeen is in alle menschen van binnen niet even hol, Ja ik hebbe aangemerkt, dat deze beenderen volkomen gesloten waren, en geen de minste holligheit hadden, zo dat ik 'er heften van messen uyt heb late maken, gelyk in myne Cabinetten te zien is. Als de beenderen zonder inwendige holligheit gevonden worden, moet men verdacht wezen, dat deze toeheeling na een zekere voorgaande ziekte gekomen is. Maar men moet uyt het maakzel der beenderen van beesten geen gevolg maken tot die van menschen: want in de beesten zyn by na altydt de holligheden groter, en 't merg der beenderen veel overvloediger, en dikker, als men ooyt in een mensch heeft gevonden.

Ik twyffele ook, of de ontlederen niet te ruym spreken van 't vlies, 't welk zy menen het merg zelfs te omringen: want na dat ik dezer dagen ben bezig geweest in 't opvullen der slagaderen, welke konst ons 't beste de natuur der vliezen leert, hebbe ik na de opening van zodanige beenderen ontdekt, datze over al niet even eens waren gestelt: want der zelver inwendige holligheden zyn gemeenlyk geheel spongieus beenagtig, zommige dradig beenagtig, zommige naauwlyks hol, anders als in de beesten gezien wort: waarom dan in die beenderen, alwaar de gehele holligheit vervult is met een spongieuze beenagtige zelfstandigheit, of een dradige beenagtige stoffe, daar ter plaatze geen gemeen bekledent vlies van 't merg gevonden wort, maar 't merg wort dan in de benige huysies ontfangen, en even vylig beschermt, als het zappige merg in 't spongieuze benige maakzel der aangroeyzels.

Op dat het klaar blyke kan, hoe groot de over eenkomst is tusschen

deze mergagtige olie der aangroeyzels, 't merg der beenderen zelfs, en 't andere vet van ons lichaam, hebbe ik bevonden, dat deze drie onderscheide zoorten van vet in dode lichamen, die twintig of dertig Jaren in 't graft gelegen hadden, veranderen in de zelfde natuur van een zeker, volmaakte witte, harde, [*sebum* vel *adeps*] smeer, ongel, of roet, 't welk ik met ondervinding bevestige, en nu al te vore beschreven hebbe.

Men stelt over al, dat de kraakbeenderen der beenderen volkome bloedeloze delen zyn; maar 't tegendeel heb ik over lang bewezen, nu kan ik voor 't gezicht tonen, dat 'er oprechte bloetvaten in gevonden worden, die door myn konst ontdekt zyn omtrent de blinkende kraakbenige oppervlakte van die grote korst, daar 't hooft van 't dybeen mede overdekt wort, ook ter zyden de randen der beweegbare kraakbeenderen, die tusschen de uyteindens der beenderen, door een geleding t' zamengevoegt, geplaatst worden. Na myn weten is 'er niemant geweest, die aangemerkt heeft, dat deze kraak beenderen zomtydts in 't geheel ontbreken, ik heb 't echter door proeven geleert. Maar 't fraayste, dat in dezen toestel is aan te merken, is dat die slagaderties, welke tot deze kraakbenige korsten lopen, geenzints verder konne komen, of tot in de bovenste oppervlakte van 't kraakbeen doordringen, als alleen tot de hoogte van twee lienien, alwaarze dan opgehouden worden en niet verder gaan, daar zy op andere plaatzen altydt tot de uyterste eindens toe opklimmen; 't is zeer vermaakelyk om te beschouwen, als gy ziet, dat haar zo groot een tegenstant geboden wort, dat zy met alle macht geen wegen voor zich verder konnen openen.

X.
Van de Zenuwtepelties van de Maag.

Indien Imant de veelvuldige pynen, waar mede vele menschen langdurig gequelt worden, en welkers oorzaak of in de maag of darmen zit, overweegt, zal hy daar uyt lichtelyk besluyten konnen, dat aldaar zeer veele Zenuwen, en scherp-gevoelige Zenuw-tepelties schuylen. Dat zulks zodanig inderdaat gelegen is, bevestige ik nu met het gezicht zelfs: want als ik de slagaderen met een rode wasch opvulle, en deze delen aldus toebereit naderhant eerst in een bequaam vogt weeke, dan bevinde ik, dat de inwendige oppervlakte van de maag en den nugteren darm gelyk als met een zekere tepelagtigen rok bekleet is. Ik moet evenwel bekennen, dat deze tepelties zo duydelyk in een mensche maag niet te voorschyn komen, als wel in een schaap, gelyk ik

in deze figuur hebbe afgebeelt. Derhalven zal men hier uyt zo veel te lichter konnen geloven, dat zy in een mensch ook aldus gevonde worden, dewyl een daar na bykomende gelykenis, hoewel wat duysterder, in een mensch aangemerkt wordt. Maar op dat dit tepelagtige maakzel in de maag van een schaap wel gezien worde, moet men dat gedeelte van de maag nemen, 't welke aan de bygelegene milt vastgehegt wort; laat het zo lang in warm water blyven, tot dat de rok, die ik den tepelagtigen fluwelen noeme, van den tepelagtigen afscheit, als dan puylen deze tepelties, hebbende de grootte van spelde knopies, uyt, in de oppervlakte van den tweden rok, zittende onder den eersten losgemaakten rok. 't Zelfde kan men ook doen, als de maag van een schaap in regenwater zolang geweekt wort, tot de eerste rok van de maag van den onderleggende tepelagtigen rok afscheit.

Mogelyk zal 't Imant aanstotelyk voorkomen, dat ik deze ronde knobbeltjes in een schaaps maag tepelties noeme, nademaal de ontleders deze zenuwtepelties met een pyramidaalswyze figuur afbeelden. Maar ik kan zeer klaarblykelyk aantonen, dat vele dezer tepelties rontagtig zyn, voor zo veel zy namentlyk buyten de oppervlakte van dit vlies uytpuylen; zulks ziet men duydelyk in de huyttepelties, voornamentlyk in de tepels der vrouwenborsten, die ook met zeer vele tepelties verciert worden. Het tegendeel heb ik ondervonden in de huyttepelties van walvisschen, voornamentlyk in de huyttepelties van hare mammen, welke in scherpe kegelties uytgaan, gelyk ik voor dezen in myne Anatom Cabinetten heb aangetoont. Ja de tepelties, welke in onze voorlippen gezien worden, en meer anderen zyn langwerpig; zo dat de tepelties na haar verschyde gebruyk veel onder malkanderen verschillen. Terwyl ik deze zaak in een schaapsmaag wat naauwkeurig onderzoek bevinde ik iets, dat veel zeltzamer is; namentlyk als ik een gedeelte van de maag, van de milt wat meer afgelegen, assnyde, en het zodanig, als ik zo even beschreven hebbe, behandele, dan vinde ik daar ter plaatze een geheel andere figuur van tepelties: want dan zynze niet meer rontagtig, maar klyn langwerpig, gelyk zeer kleyne [*ascarides*] aarsmayen naauw onder malkanderen verwart; op de zelfde wyze byna heb ik ze in den nugteren darm van een mensch gevonde. Derhalven nadien wy nu door de zaak zelfs verzekert zyn, dat de zenuwtepelties in een en 't zelfde voorwerp verschydentlyk van figuur zyn, gelyk ik in de maag van een schaap geleert hebbe, is 'er niet aan te twysfelen, of een en de zelfde zenuw in verschyde takken zich versprydende maakt daar na ook verschyde tepelties, zo dat ze door deze verschydentheit bequaam worden om onderschyde uytwerkingen voort te brengen, gelyk ik eerst in de bloetvaten gevonden hebbe. Dit ontleetkun-

dig leerstuk wort bewezen door den gehoorzenuw, dewelke in een zagten en harden tak verdeelt zynde, daar na overgaat tot vele afzonderlyke gebruyken, na vele afzonderlyke plaatzen, een tak namentlyk na de halfmaanwyze pypen, 't slekkenhuys, doolhof, en een ander na de spieren van 't aangezicht. Ik zal nu niet spreken van de zenuwtepelties van de tong, haar groote verandering, verschydenheit, en vele nog meer te onderzoekene zaken, als 'er tot nog toe klaar ontdekt zyn.

Tot een TOEGIFT heb ik deze volgende alhier geplaatst.

'T is bekent, dat de waterblaas 't zamengenstelt is uyt onnoemlyke spierdraden, dienende om 't water na buyten uyt te zetten; niemant zal ook ontkennen, dat de baarmoeder van een zwangere vrouw twee voorwerpen van een verschillende natuur bevat, namentlyk de vrucht en de moerkoek, dewelke in een gezonden staat van arbeit, snellyk, de ene voor en de andere na, geboren worden. Het maakzel van de baarmoeder heeft geen minder spierdradige en beweegbare dikke zelfstandigheit, als de blaas; deze spier draden of vezelen zyn van een verschyde maakzel, loop, en gebruyk. Omtrent de baarmoeder van een bevruchte vrouw oordeel ik aanmerkens waardig te zyn, dat de moerkoek tot hare verlossing gebruykt niet alleen de gemelde beweegdraden van de baarmoeder, een verschydentlyke loop hebbende, maar ook daar en boven een byzondere spier voorzien met kringswys lopendespierdraden, en wel op die plaats; waar de moerkoek in een natuurlyken staat zich aan de baarmoeder hegt, namentlyk den bodem van de baarmoeder; gelyk ik nu in myne nieuwe verzameling laat zien, en vertone.

O Hoe wonderbaarlyk heeft de goedertierenste schepper dit alles zo voorzien, op dat niets aan de in arbeidt zittende zwakke vrouwen zoude ontbreken! Dewyl deze aanmerking gelukkig en klaarblykelyk my in 't gezicht gekomen is, hebbe ik 't niet ongerade geoordeelt, dezelve door een afbeelding te verklaren, om ze te vaster in de geheugenis der genen te prenten, die zich in de vroetkunde oeffenen. Hier uyt is 't niet bezwaarlyk te begrypen, dat de moerkoek, zo zy tegens de wetten der natuur op een verkeerde plaats van de baarmoeder, namentlyk de rechter of slinker zyde, alwaar zodanige kringswyze beweegdraden niet zyn, zich vervoegt heeft, veel moeyelyker van de baarmoeder afscheit, als wanneer zy op haar natuurlyke plaats, dat is, gelyk ik gezegt hebbe, de bodem van de baarmoeder, zit: wat in zodanig een verkeerde plaatzing gedaan moet worden, kan de lezer zien in het tweede tiental van aantekeningen, alwaar ik hem na toe wyze.

Nadien op de derde plaat van dit derde tiental een plaats overig was,

hebbe ik die met een figuur van eengedeelte van een schaaps galblaas vervult, waar in te zien, dat de takken van de poortader spaarzamer volgens de lengte lopen, ('t welk aan de tweelingsaderen van de galblaas eygen is) maar overvloediger van weerskanten voortkomen, en na boven klimmen; ik bekenne, dat ik nooyt te voren zulks gezien hebbe. dog hier over zal ik hier na, zo 't *Godt* behaagt, wytlopiger handelen.

Verklaring der figuren.
Van 't derde Tiental der aantekeningen.

De eerste Figuur van de eerste Plaat vertoont het dybeen van een mensch, door de zaag in twee delen verdeelt, in welkers holligheit zeer vele zo wormpies, als der zelver overblyfzelen gevonde worden, enz.

A.	*Het dybeen van een mensch.*
B.	*Het hooft van 't dybeen.*
C.	*De klyne drayer.*
*	*Betekent de wormpies in de holte van 't been zittende.*
a.b.c.	*Wormpies uyt de holligheit van 't been genomen, op dat zy des te duydelyker konnen gezien worden.*

Let wel; *deze wormpies hebben een grote overeenkomst met die geene, welke in 't eerste Anatom. Cabinet voorkomen, schoon zy niet op een en dezelfde plaats gelegen zyn geweest: want deze hebben in de holligheit van 't been gezeten, de andere zyn dagelyks in een groot getal door de waterwegen uyt een Adelyk Heer ontlast.*

De 2. Fig. Het schouder been uyt een kint, in welkers holligheyt na de opening gevonden wierden overblyfzelen van vervelde wormpies, hebbende een andere gedaante en maakzel.

A.	*De overblyfzelen, op den rug leggende, en enigzints vergroot, zynde namentlyk door een vergrootglas beschouwt; ik beware ook in een an-*

	der been een stukie, of de zyde gelegen, welk aanmerkens waardig is.
B.	*Onbeschadigde overblyfzelen of velleties van 't zelfde wormpie, in een ander been gevonden, dog alhier bygevoegt, op dat zy des te klaarden zouden te voorschyn komen.*
C.	*Een stukie van de gemelde overgebleve velleties, in een ander been gevonden.*

De 3. Fig. Een gedeelte van 't schouderbeen, in welkers holligheit het overblyfzel van een wormpie gezeten heeft, gelyk alhier met letter A. verbeelt wort, maar is door den plaatsnyder na de gemaakte afbeelding ter aarde gevallen, zo dat ik 't voorwerp zelfs nu niet kan vertonen.

De 4. Fig. Een stuk van de inwendige gedaante van den nugteren darm, door de slagader opgevult.

Merk aan; de latten zyn hier afgenomen, op dat de loop der slagaderen duydelyker te voorschyn komen zou.

De 5. Fig. De uytwendige gedaante van 't zelfde voorwerp.

De 6. Fig. Een stuk van den omgewonden darm, zo als die uytwendig te zien is, de opvulling hier van is door de ader gedaan.

De 7. Fig. Het zelfde voorwerp, van binnen beschouwt.

De 1. Fig. van de 2. Plaat vertoont de helft van 't dybeen uyt een kint van omtrent 8 Jaren; door de zaag verdeelt, op dat het binnenste te voorschyn kome.

A.	*Het hooft van 't dybeen.*
B.B.	*Het gegolfde kraakbeen van de kraakbenige vereniging, door welkers hulp de hals met het hooft van 't dybeen in die Jaren 't zamengevoegt wort.*
C.	*De hals.*
D.	*De groter drayer, voor een gedeelte kraakbenig.*
E.	*De beenmaking in 't midden van 't been.*
F.	*Een beesie verbeeldende een* [Scarabaeus] *schallebyter, tusschen het dradige der beenderen zittende, zo dat de aanschouders gemakkelyk konnen zien, dat 'er dit niet door bedrog kan ingebragt zyn. Daar en boven heeft de plaatsnyder het voorwerp in 't geheel niet konne uytdrukken, zonder wegneming van eenig gedeelte van de benige dradigheit. Indien imant de tederheit van 't beesie overweegt, zal hy lichtelyk konne geloven, dat het aldaar voortgekomen is, en nergens anders van*

daan. Maar op dat niemant twyffelen, of het gezegde ontkennen zou, wie lust heeft, hy kome tot my, en ziet de zaak zelfs.

*. *Het zelfde door 't vergrootglas beschouwt.*

De reden, waarom de plaatsnyder de benige dradige zelfstandigheit, waar in het beesie gezeten heeft, in dit voorwerp niet uytgedrukt heeft, is niet anders, als om dat hy zulks wegens de tederheit niet heeft konnen uytdrukken.

H. *Het onderste einde van 't dybeen, alwaar het onderste aangroeyzel afgenomen is.*

I. *De buytenste, hartse, en vastste zelfstandigheit van 't dybeen, gemeenlyk* Yvoor *genaamt, welke nergens dikker is, als in 't midden, alwaar de eerste beenwording geschiet; dog verder wort het al dunder en dunder, tot dat het eindelyk verdwynt.*

De 2. Fig, een persik mee zyn zapvaten uyt de steen, midden in de vrucht geplaatst, voortkomende, met het moes van de uyterste vaten afhangende.

De 3. Fig. Een rietpeer tot een geraamte door konst gebragt; alle de zapvaten zyn zodanig getakt, als de slagaderlyke in de moerkoek van een mensch: van deze zapvaten hangt ook een moesvaatagtige zelfstandigheit af, 't welk alhier klaar blykt.

A. *De steel.*

B. *De zapvaten.*

C. *Het moes.*

De 4. Fig. Betekent het inwendige van een papgezwel, hebbende een wonderbaarlyke gedaante.

A. *Een hantvol haayren, aan een beenagtige zelfstandigheit vastzittende.*

B.B. *Twee kiezen.*

De 5. Fig. Vertoont het zelfde voorwerp, van de andere kant beschouwt.

A. *Een wanschikkelyk gebeente.*

B.B. *Twee kiezen.*

C. *De haayren.*

De 6. Fig. Een stuk Vleeschs, voorzien met een voetie en nageltie.

A. *De Vlezige zelfstandigheit, bezet hier en daar met haayrties.*

B. *Het nageltie.*

C. *Het voetie.*

De 7. Fig. Een stukie van een schaapsmaag met het aanhorige bekleetzel der tepelties, het nytwyze lichaam genaamt.

A.	*De tepelties, uyt de oppervlakte uytpuylende.*
B.	*Het netwyze lichaam*

De 8. Fig. Een stuk beens van een Jonge, met het beenvlies bekleet.

Merkt aan; *het beenvlies is zo vol van bloetvaaties, dat het over al zeer root voorkomt; echter zyn 'er zeer wynige bloetvaten in de holligheit der beenderen gevonden.*

Den 9. Fig. *Een uytgerafelde Abricoos, met zyne zap en moesvaten.*

A.	*De steen.*
B.B.	*De zap en moesvaten, zynde van een andere gesteltenis, als die gevonden worden in een persik, en peer.*

De eerste Figuur van de derde Plaat.

A.	*De bodem van een omgekeerde baarmoeder uyt een kraamvrouw.*
B.B.	*De kringswyze vlezige vezelen, geschikt tot het verlossen van de nageboorte.*

De tweede Figuur.

A.	*Het grootste gedeelte van de galblaas, genomen uyt de lever van een schaap.*

Let wel; *De aderlyke takken voor 't grootste gedeelte van de zyde voortkomende, lopen voor een gedeelte opwaarts; deze quamen te voorschyn na de opvulling van de poortader, 't welk men wel moet aanmerken.*

Ontleedtkundige verhandelingen Over de vinding van een spier in de grond des baar-moeders, Te voren nooit ontdekt. Mitsgaders Een nader Onderwys wegens de verlossing van de nageboorte Der barende vrouwen.

Door Fredericus Ruysch,
Hoog-Leeraar in de Ontleedt en Kruidkunde: Medelit in de **Keizerlyke Academie** ***in Duitschland, en van de*** **Koninklyke Maatschappye** ***der Geleerden in Engelandt.***

Ontleetkundige verhandelingen.

Zeer Lieve en Waarde Vrinden.

TOt U is 't dat ik spreeke, door wie ik meermaals verzogt ben om iets in de Nederlandtsche Taale uit te geven, naar dien myne Schriften meest in de Latynsche Taale zyn uytgekoomen, waar van gy belyt onkundig te zyn, en by gevolg van myn doen niet kunt profiteeren.

Om dan deze Uwe beleefde en regtmatige verzoeken niet langer van de hand te wyzen, zoo wil ik in deze Wintersche avonden, onder des *Heeren* zegen, U L. wel van 't eene en van 't andere verslag doen; maar van alles is te lastig.

Als ik my te binnen brenge alle de onuytspreekelyke weldaaden, die de *Almagtige* my onwaardige van de wieg af bewezen heeft; en hoe onwaardig en slegt ik zulks beantwoord heb, zoo moet ik als in verwondering smelten: want in alles, wat ik ondernam, heb ik de genadige handt des *Heeren* vernomen.

Daar zyn nu al meer dan 60 Jaaren verloopen, dat ik my begaf tot het onderzoeken van dat ondoorgrondelyke gestel van de kleine Wereld, dat is 's Menschen Lighaam, en dat met zoo groot een yver, het welk ook zoo wel beviel, dat ik my binnen drie Jaaren al liet gebruiken tot het onderwyzen van anderen.

De Instrumenten, die doenmaals in gebruik waren, om zulks te doen, bestonden in verscheide zoorten van Mesjes, Schaaren, Tent-Yzers, Haakjes, Actueele Cauterikens, om het bloed te stelpen, ook Pypjes van Koper, die my doenmaals veel dienst deeden, en nog dagelyks doen.

Veele Jaaren heb ik met deze Instrumenten te gebruiken doorgebragt, tot dat die beroemde, en myn Lieve Vriend, Doctor *Regnerus de Graaf* te voorschyn quam, welke een heel nutte Spuit practizeerde, die in zyn Tractaat *de Organ. Generat. inservientibus* ook afgebeeld staat, door welk instrument hy spiritueele gecouleurde vogten in de bloed-vaten bragt, om der zelver loop waar te neemen, het welk in 't eerst wel wat genoegen gaf, maar echter naderhand verworpen wierd, om dat die stoffe geduurig daar weder quam uitloopen.

Doen deed zich op de Godtlievende, en nu in hoope zalige, Doctor *Johannes Swammerdam*, dewelke zig ook van een Spuyt bediende; maar in plaats van gecouleurd water, of spiritueele vogten, nam hy een stoffe, dewelke warm in de bloed-vaten geperst zynde, daar in quam te stollen, verhoedende daar door het weder-uytloopen van de zelve.

Hier door quam hy zoo verre, dat men de capillare aderen en slagaderen wel in 't gezicht kreeg; maar dit voldeed ook nog niet: wy moesten het geheim nog dieper inzien, want de capillare vaatjens waren lang te vooren al gezien, waar van ze ook al den naam gekregen hadden van *vasa capillaria*, dat is, hayr-fyne vaatjens. Dit zyn doen was in die tyd, als hy die voortreffelyke, en nooit genoeg gepreeze Tractaten van de *Respiratie*, van de *Byen*, en van 't *Haff* Wereldkundig gemaakt hadde.

Hier nu staakte hy het anatomizeren, verliet de Wereld, en begon zeer ingetogen en Godsdienstig te leven, gelyk zulks te zien is uyt zyne Schriften: en hoewel hy veel aanzoek kreeg om met 't anatomizeeren te willen voortgaan, bleef hy echter standvastig in dat zyn voorneemen, tot dat hem *God almachtig* overnam in zyn eeuwige vreugde.

Wat voor stoffe nu deze zalige Man gebruikt heeft tot 't opvullen der Vaten, heeft hy my nooit gezegt, ook heb ik hem zulks nooit gevraagt: maar my quam door des *Heeren* goetheidt in den zin een stoffe, die my zoo groot een dienst deed, dat ik niet alleen een vervulling maakte, als boven gezegt is, tot het capillare, maar tot een donzige en spinne-webs wyze fynte.

Hier zag men nu den misslag, dien de groote *Malpighius* geboekt heeft, van dat men de uyteinden der Varen in 's Menschen Lighaam niet zien kan: waar naa zeer groot verlangen was. Nu kan men ze zien, en tasten, wat van haar uyterste is; nu ziet men ook den misslag, dat het anatomizeeren van doode Menschen in zoo veel verloope Eeuwen ons niet heeft konnen brengen tot genoegzaame kennisse van 's Menschen Lighaam.

Dit is geen beroeming, maar eene volstrekte waarheidt, ja een zeer groote weldaadt van den alles vermogenden *Schepper* aan ons bewezen!

Hier door is het, nu dat een doodt Mensch van my als weder verleevendigt word, dat is, zoo natuurlyk ons voorkomt, als of hy weder leefde; en dit is al meede geen ydel voorgeven!

Immers hebben honderden van Menschen zulks gezien, en ook gezegt, *Obstupeo*! Ik staa verstelt! Men ziet, dat 'er byna niets aan ontbreekt als de Ziel; de Leeden zyn buygzaam; Vel, Vlees, Vet, en ook Ingewanden zoo natuurlyk, en zommige roodt, als in een levendig Mensch.

Wat is dit nu een groote weldaadt van den *Heere onzen Godt*, om, na zoo lang in de duysternisse gebeten te hebben, nu tegenwoordig zoo zeer verlicht te zyn! Hier, *sursum corda!* het hert naa booven! in volle dankbaarheidt.

Aanleiding tot het ontdekken van deze Konst.

HEt is lange Jaaren geleden, dat ik quam by een zieltogent Mensch. Ik zag, dat de (*nitor faciei*) bloos van 't aangezicht van uur tot uur afnam: des quam my in den zin, of ook desselfs ingewanden, en andere partyen, niet wel der zelver natuurlyke gestalte op dezelfde wyze zouden verliezen? en dat vond ik, naa dit myn doen, waarlyk zoo te zyn: want duizende van byster kleine deeltjens maken zich t' zoek naa de doodt, en men kan ze dan niet zien; maar door dit myn doen komen ze ons als levendig en vrolyk voor, als of ze met ons als in gesprek quamen, en tot ons zeiden, al lang genoeg van ons, met onwaarheid gedisputeert en gesprooken, nu hebte gelegentheit om ons van agteren, van vooren, van onderen, en van boven te zien; zeg nu, wie en wat wy zyn, en hoe wy nacht en dag bezig zyn tot uwe behoudenisse.

Terwyl nu deze myne Lighaamen zoo, als verlevendigt, by my bewaart worden, en dat de Menschen, de aangezichten ziende zonder eenige rimpels, en als met een natuurlyke bloos, dan wel eens vraagen, is hier niet wat blanketzel op gesmeert? Dan tot antwoordt: Gy ziet immers niet alleen het aangezicht, maar ook alle de delen, zoo uyterlyke, als innerlyke, gelyk als in een levendige gestalte: kan men die alle blankelten? Een stap verder; nu is 't wel te bevroeden, dat dit myn doen zoo gemakkelyk niet is aangenomen, maar vele vyanden gaande gemaakt heeft om stenen op te raapen, en my tegen te spreeken, te beknibbelen, en vele onwaarheden voort te brengen.

Ik heb brieven van een zekeren Professor, die my verzoekt om dog geen meer nieuwigheden wereldt kundig te maken, maar dat ik my wil voegen naar 't geene zoo veel Eeuwen onwrikbaar en voor waarheit is aangenomen; ja ziende, dat hy zulks niet konde verkrygen, schreef hy my, dat het *contra dignitatem Professoris* was, dat is, tegens de waardigheidt van een Professor. Ik schreef tot antwoordt, *Veni & vide.* dog hy is niet gekomen, maar naa de eeuwigheid overgegaan.

Als ik overweeg alle die byzonderheden, die de *Heere onze Godt* door my heeft believen wereldt-kundig te maken, zoo is het geen wonder, dat 'er zoo vele my van tydt tot tydt aangerant hebben, en op my gramsteu-

rig zyn geweest, als ze van myn doen lazen, en wel eens in hare boeken lieten invloeyen: Ik wil liever myn Oogen uyt myn hooft doen halen, eer ik dit of dat zal gelooven, het geen ons *Ruysch* hier voorhout, en naa 4 of 5 weeken my een brief toegeschikt wiert, met groot excuus over het zelve, als daar van door anderen onderrigt en overtuigt zynde, dat het waarlyk zoo was.

Het was ook al wat te zeggen, te schryven, dat de schorsse der Herssenen geen klieren, maar een t'zamenstel van zagte vaatjens is: men hadt nooit gehoort, of gelezen, dat zoo een zagte stoffe, witte gekookte styfzel gelyk zynde, getoont konde worden alleen uyt Cannaaltjes te bestaan.

Dit was maar een misslag, voortkomende uyt ongeloovigheidt; maar andere, door haat en nydt aangedaan zynde, en dan daar door onwaarheidt practizeerende, beschuldigden my met te zeggen, en te schryven, *Ruysch* zeydt, dat 'er geen klieren in 's Menschen lighaam gevonden worden. Dit is quaadaardig, jaa onwaaragtig! als mede, *Ruysch destruit arte suâ glandulas*; dat is, *Ruysch* destrueert de klieren door zyn konste. Deze beschuldiging by de voorgaande gestelt, als elkander wel gelykende. Voeg daar by het zeggen, dat de partyen door dit myn doen een ander gestel, en wel een onnatuurlyke gestalte krygen; het welk ook onwaar is.

Deze en diergelyke voorwendzels worden al mede beantwoort met *komt, en ziet*! Maar dat my ter verwondering strekt, is, dat alle die Vyanden, niemand uytgezondert, niet lang naa malkander naar de Eeuwigheidt gegaan zyn tot grote ruste voor my!

Ik las onlangs in een Tractaat, en vondt daar in een groten misslag. De Autheur maakte gewag van myn doen, en sustineerde, dat niet *Ruysch*, maar *Swammerdam* de uytvinder dezer Konst was geweest. Dit is een onwaarheidt, aangezien men nooit by hem een doodt Lighaam, als verlevendigt, gezien heeft.

Dit is een ontdekking, die God door my heeft believen waereldt-kundig te maken, waar van ik *Hem* ook de eere geeve, en dankzegginge toewyze.

Het zal my niet ligt vergeten, wat moeyte van my daar toe is aangewende; en nu het gevonden is, komen my dagelyks meer en meer wonderen te voren in 's Menschen Lighaam, waar van myn lieve en waarde Vriendt *Swammerdam* nooit mentie heeft gemaakt: immers wy waren dagelyks by elkanderen, maar hy heeft aan my of ymandt anders zulks nooit vertoont.

Doen ik dit eerst liet zien, men sprak 'er van als van Toverye: ook

wilde men in eenige Landen geen geloof daar aan geven, het welk nu evenwel wat begint te bedaren.

Zonder deze myne ondervinding hoe weinig wist men van de bloedtvaten. Men zeide, de slag-aderen brachten het bloedt na alle de delen van ons Lighaam ter voeding en verwarming, en dat de aderen het dan weder opnamen, en na het Herte brachten, door het geduurig circuleren: daar nevens zeide men, de aders hadden maar een enkelde rok of vlies, maar de slag-aderen twee, het geen ook maar half waar is; ten derde, dat de aderen klap-vliezen hadden, maar de slag-aderen geen; en dit is al meede onwaar bevonden: want omtrent het herte worden ze immers in de slag-aderen ook gezien.

Hier mede zonden ze ons weg: maar met welk een groot licht zyn we nu bestraalt door des *Scheppers* ontzaglyke weldaadt! gelyk ik U L. verder hope enigzints te verklaren.

Hoe naarstig ook onze voorgangeren geweest zyn in 't onderzoeken van het gestel der bloed-vaten, (waar voor ze ook te danken zyn) hebben ze echter nooit konnen ontdekken deze haare uyteinden, daar nogtans zoo byster veel aangelegen is. Dit ontdekte ik door het vervullen van de zelve, en nu zien we, dat de meeste haarer uyteindens zoo fyn als Dons of als Spinne-webbe eindigen; andere eindigen als in een *Pulpam* of Moes, en dat Moes tone ik op vele plaatzen ook zelfs *Vasculeus* te zyn. Men zeidt gemeenlyk, *praesentemque refert quaelibet herba Deum*! dat is, yder kruidtje vertoont en wyst ons *Gods* tegenwoordigheit! mag ik dit ook niet wel zeggen van deze uyteinden der bloed-vaten? Hoe, zoo syn als Spinnewebbe? en moeten die geduurig nacht en dag bezig zyn om uyt te voeren 't geen *Godt* in haar geschapen heeft? immers ja! want zy zyn die Werklieden, geschikt tot voortbrenginge van deze en geene vochten, of zappen, (*ex chyloserositate sanguinis.*) uyt de voedende wey van 't bloet.

Hier vraagt mogelyk iemandt, hoe het te weeten is, dat zoo zeer fyne uyteinden nacht en dag werkzaam zyn? Het antwoord is: Als we ons gaan nederleggen om te slaapen, eischt men een Waterpot tot ontlastinge van ons water. 's Morgens wederom opstaande, neemt men de Pot, en men ontlast zich wederom: immers moet dit door die zoo fyne Kanaaltjens der Nieren volbragt worden: daar nevens slaapende of waakende, moet het bloedt nooit stil staan, of 's Menschens einde is daar, en hy gaat zoo dan naar de Eeuwigheidt: en zoo is 't ook gelegen met de Spieren, en *fibrae motrices*, of bewegende Spierdraaden, dewelke in de Maag, Darmen, en elders in een geduurige werkzaamheidt zyn van beweegen, en wringen of kneeden, 't welk de groote en vermaalde *Hecquet*, der Me-

dicynen Doctor, en waardig Lidt van de loffelyke Societeit te Parys, ons medegedeeld heeft in dar kostelyk Tractaat *de trituratione cibi in stomacho*; en zulks heeft ook plaats in het Gedarmte.

Voeg daar by, dat de Ademhaaling, 't zy wy slaapen of waaken, mede niet mag stil staan, waar toe al mede de Spieren, de Longe en het Hart in een geduurige beweeging zyn: en byaldien dezelve in de gezegde geduurige beweeging zyn, konnen nog mogen die byster fyne bloeten watervaten (*vasa lymphatica*) stil staan, of ons leven is ook ten einde.

Door deze gezeide nieuwe ontdekking tone ik ook, waar van men zedert zoo veel verlopene Eeuwen niet heeft geweten, namentlyk, dat, de takken van de grote bloetvaten, (als *Arteria magna, Vena cava, Vena Portae* of *Portarum*, &c.) alzins met den andere niet overeenkomstig zyn, zoo in weezen, als in gebruyk. Dit is een zaak van zeer groote nuttigheit, en waar door zeer vele misslagen ontdekt worden.

Ik heb 'er reets voorheen eenige van doen afbeelden in myne Boeken; en dit heeft niet alleen plaats in onze bloet vaten, maar ook zelfs in de zapvaten der Peren, en andere Vruchten meer, welkers zapvaten, waar uyt ze byna alleen, bestaan, ook zeer veel van andere verschillen, waar van hier nader, zoo 't *God* behaagt, in *Decade Advers. IV.*

Geest my ten dien einde een stuk van de Lever in de handt, wiens bloet-vaten met een roodtwassige stoffe vervult zyn; ik zal u weten te zeggen, dat dit door de *Vena Portae*, dat door de *Vena cava*, en een derde door de *Arterien* gedaan is. Is het dan niet te duchten, ja voor zeker te houden, dat haar in haare uitvoeringe ieder ook iets byzonders van *God den Heere* opgelegt is om te verrichten? en zulks alleen door desselfs wyze bestieringe van boven.

De voorgemelde H^r^. D^r^. *de Graaf* heeft ons nagelaten in zyn Boek *de Partibus genital:* een afbeelding van 't *Pancreas*, zoo natuurlyk, dat het niet te verbeteren is; maar niets byzonders is 'er van de bloet-vaten in te zien.

Het was doenmaals, gelyk nog by de meesten al, *Secretio, Secretio!* Maar wat is *Secretio?* zonder voorgaande *Confectio*, door de vaten, als uytvoerders, en werkers, *mediante chylo-serositate sanguinis*, waar meede ik versta de Sereuze huy des bloeds, in de Slag-aderen onthouden zynde; en het geen in de aderen gevonden word noem ik *sanguis serosus*, gelyk het voorheen die benaming al gehadt heeft, of *Serositas sanguinis*, om dat het zig van het voornaamste voetzel of gyl ontlast heeft.

Men vraagt me, op wat wyze de gezeide uytvoerders haar werk

volbrengen? Ik geef tot antwoordt: dat is te hoog voor 's Menschen begrip; dit is *Godt* alleen bekendt; en niet wyzer te willen zyn dan het *Hem* behaagt, is een *eruditum nescire*, dat is, een geleerde onwetenheidt.

Wat was nu al verder te onderzoeken? hier stil te staan, en te denken, het is nu al genoeg. Neen! Deze Lighamen nu als verlevendt zynde, moet men ook zoeken te conserveren en te behouden, en zulks niet alleen voor enige Dagen, Weken, Maanden, maar voor zeer veel Jaren, zonder verandering van haare *nitor faciei*, of bloos van 't aangezicht, als in een fris, gezondt, ja gelyk in een levendig Mensch.

Schynt U dit, waarde Verzoekers van dit geschrift, niet wat groots gezegt? Wel ik heb gezegt, en zegge het noch: *Venite & Videte*, (komt en ziet het.)

De grote Monarch van Groot-Rusland, onlangs in de andere Waereld overgegaan, heeft 'er gehadt, en ze zyn 'er noch, die 20, 30, ja meerder Jaren al doodt zyn geweest; en nu kan ik 'er UL. wederom tonen, die 5 of 6 Jaaren by my zoo bewaart zyn geworden, in myne nieuwe verzameling, waar mede ik nu al weder op nieuw 8 Jaren lang bezig ben geweest; edog niet zonder hulpe van mynen Zoon.

Ik verzekere my, dat voor die Lighaamen, dewelke zyn Keizerlyke Majesteit van Groot-Ruslandt van my heeft gekregen, wel goede zorge zal gedragen worden, om ze zeer wel te doen bewaren: te meer, alzo gemelde Majesteit my die groote eere heeft bewezen, van zig zelfs van my te laten onderrechten aangaande de partyen van 's Menschen Lighaam, waar door Hy in staat is gesteldt om over dezelve zodanig te redeneren, dat het tot verwondering van een ieder is geweest.

Het was, gelyk gezegt is, gants nodig om een ieder genoegen te geven, de partyen te conserveeren, op dat men altoos konde zeggen: *Venite & videte*, (komt en ziet het); en zulks was eertyts ongehoort: immers was Professor *van Horne* een deftig ontleder! Maar al dat hy van dat zoort had toebereit, bestont in een Arm van een Mensch, wiens Spieren hy naauwkeurig hadt van een gescheiden, en in Zout bewaart. Voorts zag men by hem niets. Het zelve was by droog weer droog, en by nat weer droop het van de pekel.

Het is nu al meer dan 62 Jaren geleden, dat ik sterk doende was met het prepareren en conserveren, en na my quam Doctr. *Swammerdam* mede ontrent enige byzondere delen van 't Lichaam, en nu is 't zoo gemeen als voorheen ongezien: edog met wat een onderscheidt! Hoe

zwaar dat prepareren en conserveren is, weten best, die zulks dagelyks doen; het is ieder wel even na, maar nier even nut.

Regn. de Graaf, een byzonder vernuftig Ontleder, verzocht me eens door een Brief om iets voor hem te willen prepareren. (*Ad illud enim*, schreef hy, *felici sydere natus es*, dat is, *Daar toe zyt gy dog onder een gelukkig gesternte geboren*!)

Die zulks nu by my komen zien, en 't gene ik heb toebereidt zoo konstig en mooi vinden opgeschikt, en als verlevendigt, zeggen wel eens, *quorsum illud?* dat is, *waar toe zoodanig een kostelyk opschik?* Ik geef tot antwoordt: Waar toe zo kostbare Begravenissen der Doden, daar de Wormen met zoo grote stank al in zitten te smullen? Waar toe al dat kostelyk bekleden der zelve? Ik doe het om den Mensch alle afkeer te benemen, die dog van natuure anders gewoon is een schrik te hebben voor dode Menschen, en hare delen. Ten tweeden, ik doe het ter eere en waardigheidt van de Ziele, die 'er in gehuisvest is geweest; en alzoo heb ik het vertrouwen, van my niet te bezondigen wegens haar cierlyke opschik.

Nu al weder een stap verder. Ik hadde in myn derde *Decas Adversar.* iets byzonders ter neder gestelt, waar over ik, enige tydt geleden, een lesse deede, ten dienste van de Vroedt-Vrouwen, in 't bywezen van de Opzieners van het *Collegium Medicum*: want zonder haar bywezen worden 'er zoodanige onderwyzinge niet gedaan.

In die gezeide lessen zoude ik, zoo men voorgeeft, ook gezegt hebbe, dat het Kindt geboren zynde, men de Koek niet moet zien te krygen, maar te laten zitten, tot dat ze de natuur komt uit te dryven. Of dit myn zeggen qualyk is verstaan, of qualyk uitgeduidt geworden, late ik daar; ik geloof niet, dat die gezeide Heeren zulke lessen zouden toestemmen, maar veel eerder verfoeien. Ik hebbe alleen gezegt, dat wanneer de Moerkoek zoo vast zit, dat ze na geen gewoone zagte middelenkomt te luisteren, het beter is haar tydt te geven, dan gevaarlyker middelen in 't werk te stellen, gelyk nu verder aangewezen zal werden. Het geen ik dan verder ook in de gezeide Lessen, als vry wat byzonders, voorhiel, bestondt in de ontdekking van een nooit voorheen gehoorde, getoonde of bekende Spier, die ik onlangs ontdekt heb, door des *Heeren* goedtheidt, in de grondt van de Lyf-Moeder van een ontzielde Kraam-Vrouw, waar van een afbeeldtzel gevonden wordt in myne derde *Decas Advers.* Edog niet volkomen na myn genoegen, zoo dat ik geraden vondt, het zelve te doen verbeteren in deze Verhandeling.

Het is een *Musculus orbicularis*, dat is, *een Spier*, gemaakt van

rondtom lopende Spierdraden, dewelke meest aan wezen vry dik zyn, geschikt tot uitvoering van 't werk, waar toe ze onze *Heer* geschapen heeft, namentlyk tot uitperssing des Koeks van de nageboorte van 't Kindt.

Deze Spier word nooit gevonden, als na dat het Kindt geboren zynde, de Kraam-Vrouw het Leven met de Doodt komt te verwisselen: en dit is wel zekerlyk een oorzake, dat ze in zoo veel Eeuwen onbekent en ongezien is gebleven; te meer, om dat het zoo byzonder zwaar voor ons is, in zoo een ongelegentheid de Lichaamen te mogen openen, en daar nevens, zoo een voorwerp te mogen mede neemen, 't zelve te zuiveren, en naderhand te konnen zeggen, komt en ziet het: anders naauwlyks gelooflyk!

Deze nieuwe ontdekking is van nu af aan van Buitenlanders zo vermaart, dat ze ook den naam heeft gekregen van *Musculus Ruyschianus*, gelyk de *Musculi Pyramidales* geheten zyn naar derzelver vinders naam *Musculi Fallopiani.*

Indien dan deze Koek in de formatie zig gezet heeft tegen deze Spier aan, gelyk ze meest doet naar de loop van de natuure, zoo zal de Koek (zynde het voornaamste van de nageboorte) meest vaardig en zeer gemakkelyk uitgeperst worden, door die Spier: edog zoo ze zig gezet heeft bezyden dezelve, zoo dat ze dat hulpmiddel van die Spier ontberen moet, als zynde dan *extra Sphaeram activitatis:* dan zit zoo een Koek zomtydts zoo vast, dat ze niet als met gewelt te krygen is: *& hinc illae lachrymae*! dat is, hier door alle deze ellenden; namentlyk het zwellen des Buiks, en gedurige pynen daar in, gedurige Koorzen, Spruuw, Loop, ophouden van de alzoo genoemde zuivering, &c. en, 't zy schielyk, of na enige dagen, menigmaal de doodt.

Als dan wort 'er wel gezogt naar de oorzaak van zoo haastig een doodt! Men antwoordt, geen kruid is 'er voor de doodt! het geen wel waar is; maar zyn 'er dan niet wel zomtyds middelen verzuimt, of kwalyk aangewent tot behouding? Was het niet beter geweest, terwyl die Koek dan zoo vast zat, en dat ze door zagtigheit niet te krygen was, dat men ze dan nog wat hadt laten zitten voor eenige tydt? ik oordeele ja! Hier van nu breeder.

Imandt konde hier vragen, zyn 'er niet wel meer oorzaken van het vast zitten van de Koek, dan 'er vermelt zyn? Tot antwoordt: Ja. Wy hebben in onze schriften voor vele Jaren al Waereldt-kundig gemaakt, dat de Moer-koek een dubbelt bekleetzel heeft, waar van ze door beide haar superficien, of oppervlaktens, bekleet wordt. Het bekleetzel nu, waar

door ze aan de Lyf-moeder vast gehegt is, 't welk is een continuatie vati de *Chorion*, dewelke zomtyds de natuur van een Tartarus, of witte steenagtige natuur aanneemt, waar door dan de gezeyde oppervlakte van de Lyf-moeder, dezelve natuur aannemende, elkander vast houdt.

Edog, hoe het zoude mogen wezen, men myde alle geweldt; aangezien de binnenste oppervlakte der Lyf-moeder als dan byster teder is, gelyk ook te zien is in een gequetste Lyf-moeder, die my is gegeven uyt een arme Kraam-Vrouw, door het af haalen, van een Nageboorte, waar uyt een stukje als uytgenepen ons voorkomt: en waar door de gezeyde rampen, en eindelyk de doodt veroorzaakt worden.

Ten laatsten kan ook tot een oorzaak gesteldt worden, wanneer de streng in de formatie zig komt te zetten in het midden van de Moer-Koek, en niet wat aan de eene of de andere zyde na de omtrek; gelyk of men by voorbeeld aan een rondt stukje leer, van grootte en rondte als een Ryxdaalder, een touwetje recht in het midden vast maakte, en nat gemaakt zynde tegen een straatsteen vast aandrukte: dan kan men zeer licht een vastzittende steen uyt de gronde trekken; maar zoo men dat touwetje aan de zyde van 't leertje vast maakt, zal het van geen uitwerking wezen, maar los gaan.

Hier volgen nu enige oplossingen van zwarigheden, tot wering van zommige valsche betichtingen.

MYne Heren, Ik moet UL. nog eens voorhouden enige zwarigheden omtrent het afhalen van een Nageboorte; niet alleen in deze, maar zelfs in alle Landen houdt men *tanquam in concussum*, dat is als onwrikbaar, dat, het Kindt geboren zynde, de Nageboorte aanstonts ook met een moet volgen; 't welk van zo hoge nootzakelykheit wort gehouden, dat men niet mag opstaan, zonder die ook mede aanstonts gekregen te hebben. Indien ik hier tegen spreke, wel wat al handen op dat oude hoofdt! Zal ik niet met *Paulus* moeten horen: *Wat wil deze klapper zeggen*? Zullen de Vyanden, die 'er opkomen, niet zeggen, dat ik raze? Edog daar kome op wat wil, bestendig en stantvastig in zyn beroep en bediening te wezen is altoos pryswaardig: want hier lafhartig te zyn, daar het leven afhangt, zoude my zo een beroep waar in ik gestelt ben onwaardig maken.

Ja 't zoude zeer verfoeielyk zyn! Heeft dit de goede *Godt* door my nu gelieven Waereldtkundig te maken, het geene tot behoudenisse der elendigen strekt, zyn wil zal en moet volbragt worden, daar kome van, zegge ik nog, al wat wil! *Godt* onthoudt niemandt het goede, die in opregtigheidt wandele, en tot het einde toe het welzyn van zyn evennaasten zoekt en betragt.

O! wat hebbe ik niet al droevige voorbeelden zedert meer dan 50 Jaren bygewoont, daar frisse, gezonde, vrolyke, en over geen ongemak klagende Vrouwen, de arbeidt overkomende, en van haare vruchten wel verlost zynde, schielyk kwamen te sterven, door het mishandelen in 't krygen van de Moer-Koek, die men wilde hebben, schoon dat ze niet te krygen was, als met levens gevaar! en of ik zeyde, laat ze liever nog wat zitten; geeft wat tydt; legt ze wat ter ruste: waar op ik dan wel eens ten antwoordt kreeg: Wel, moet ik dan de Nageboorte ook niet hebben? Dit was in de dagen van onkunde, toen men niet beter wist, waar door ook vele het leven verloren hebben; en schoon zy nog al op kwamen, wat hoorde men dagelyks niet al klachten van die mishandelingen! Maar nu van den alles vermogenden *Godt* beter onderricht zynde, kan men deze onheilen voorkomen, zo dat men zulks wel met dankbaarheidt mag beantwoorden.

Naardien dit myn voorstel voor als noch ongehoort, ongezien, en onbeschreven is, en men zoo en zoo gewent is te doen, en dat zedert zo vele Jaren, zelfs in alle Landen, hoe bezwaarlyk zal 't dan zyn, 't zelve in gebruyk te brengen? Een Vroetvrouw zal zeggen, zit ik voor een Vrouw, heb ik het Kindt, kan ik de Moer-Koek niet haastig genoeg krygen, aanstonts moet ik horen, myn Vroetvrouw weet dit wel beter te verrichten: hier wort men bedeest, en daar door wat vrypostiger om wat harder toe te tasten: dan, als men de Moer-koek gekregen heeft, 't zy met kwetzing, 't geen men niet weeten kan, denkt men, niemant is te beschuldigen; en zo 'er daar na de gezeyde toevallen, ja de doodt op volgen, dan wort 'er wel eens iemant beschuldigt van mishandeling. Maar men geeft tot antwoordt: Wel heb ik de Nageboorte niet in 't geheel en wel gekregen? is 'er wel kruydt voor de doodt? en aldus heeft men zich zelfs dan verontschuldigt. 't Is te verwonderen, dat deze verdediging zoo veel vermogen heeft gehadt, van zedert zoo veel voorgaande Eeuwen dit wangebruyk te konnen dragende houden.

Maar nu ons deze Spier bekent is geworden, dewelke ter uitperssing van de gezeyde Koek gedestineert is, zoo moet ons zulks tot onderwy-

zinge dienen; dat is, zit de Koek vast, luistert ze na geen zagte middelen, dan moet men de Lydersse te bedt leggen, wat verkwikken, en nieuwe krachten laten krygen. Dit is genaamt *curatio per exspectationem*, een genezing, in dewelke men niet al te voorbaarig is, en wat ruste geeft. Hier na is dienstig een verzagtende en een weinig prikkelende, (zoo 't noodig is) een andere, dog verzagtende en verwarmende Klisteer, en iets Cordiaals in te geeven. Maar neen! zegt de Vroetvrouw zoude ik opstaan voor dat ik de Koek gekregen heb, zoo zal het Lichaam toesluyten; en hoe dan?

Belangende dit voorgewende toesluyten van die partyen; zulks geschiedt gewoonlyk zoo schielyk niet, als men wel voorgeeft: want daar toe worden al enige dagen vereyst: en genoomen die partyen kwamen al te sluiten, de Moer-koek de Patient noch byblyvende! Die zwaarigheidt wordt van vele ook al te zwaar opgenomen, ja men meent dat zulks dodelyk voor haar is; men ontziet zich menigmaal niet haar die zwaarigheidt te zeggen, of door de Hoofden by een te steeken, merkt ze, dat 'er zwarigheidt gemaakt wordt; ze wordt met zeer groote angst bevangen, 't welk haar de moedt doet nedervallen, en dat tot haar groot nadeel. Derhalven al weder best de Lydersse ter ruste, en wat te bedde te leggen, en de nageblevene Koek wat te laten meuken en ryp worden, de Lydersse wat te verkwikken; hier op komen wel weder nieuwe navlagen, en dan wordt de Koek wel uitgeperst. Het zal de Heer Doctor *van Bronckhorst* nog niet ontgaan zyn, dat 'er by eene zekere Mevrouwe 't zelve geval voorviel; de Koek zat daar ook zoo vast, dat door een bekwame Vroetvrouw alle behoorlyke zagte middelen in 't werk gesteldt zynde, zy echter onmagtig was de Koek te krygen. Dit gaf ze te kennen; en deden alle Vroetvrouwen zoo als deze, ô wat groot geluk, ja heil na deze! Tot assistentie wierdt ik 'er ook mede bygeroepen, en wy beide maakten geen zwaarigheidt om haar ter ruste te doen leggen; en hoe zagt en gemakkelyk, zonder eenig geweldt, dreef de natuur met een vlaag de Koek ten lyve uit, en dat na weinig uuren!

Merk wel. Deze Koek zat nu zoo byzonder vast, en wierdt echter na weinige uuren zoo zagt, en met een vlaag, zegge ik, ten lyve uitgestoten.

Ik verhaal dit niet, om te tonen, als of ik verlegen was exempelen by te brengen; dan zou ik 'er zeer veel konnen bybrengen, 't welk ik onnoodig oordele.

Om kort te gaan moet ik UL. zeggen, dat my zedert meer dan 50 Jaren, dat my de lessen ter onderrigting der Vroed-vrouwen zyn toevertrouwt, en die ook nooit voor my in gebruyk zyn geweest, geen een

enige barende Vrouw is voorgekomen, die door het vast zitten en byblyven van hare Nageboorte gestorven is, ten zy men voorheen op haar Moer-koek met groote moeite heeft gewerkt.

Wel is my gebeurt, dat ze dezelve enige Dagen, Weken, ja Maanden, by zich hielden, en echter noch kwyt wierden, waar op wel staat te letten!

Hoe is men dan zoo dwaas, zoo onbezonnen, en zoo hoofdig, dat men ze altydt zoo schielyk wil hebben, zelfs als ze niet te krygen is, zonder gevaar van 't leven? O dwaasheidt! hoe hebje dit hok zoo vast ingekregen, en zoo lang behouden?

Ik zal noch tot overvloedt, hier byvoegen; men geeft ook voor, dat door het nablyven van de Moer-koek, dezelve dan komt te rotten, de Lyf-Moeder aan te steeken, en die mede doet rotten, kwade dampen van haar te geven, enz. Hier op tot antwoordt; zulks wort wel gezegt, maar is nooit van my ondervonden, noch aangetoont! ja ook valsch: immers onmogelyk om eenig exempel daar van te konnen bybrengen.

Zoude het ook wel te duchten zyn, 't geen ons hier wordt voorgehouden, wegens het voorgewende verrotten van die partyen, terwyl my zulks in meer dan 62 Jaaren nooit is voorgekomen, die zoo byzonder vele Vrouws-perzonen zoo geopendt, als ontleedt hebbe? Konnen de Kinderen, over het Jaar gestorven zynde, zonder te verrotten, in 's Moeders Lyf blyven: veel beter een Nageboorte, en te meer, om dat de Koek een deel des Kindts, en niet een deel der Moeder is.

Hier van zal ik een exempel (zoo 't *Godt* behaagt) beschryven in myn te doene *Decade IV.* Ik heb ook een exempel van een Kalf, het welk een half jaar na zyn doodt in de Koe is gebleven, zonder te rotten, maar zeer slap en slenterig was geworden: ('t geen ook plaats heeft met de doode Kinderen, die Maanden lang in 's Moeders Lichaam kunnen verborgen blyven) echter is dat Kalf noch van my geanatomizeert, en zyn bloedtvaten vervult, waar door die partyen noch als verlevendigt door my zyn geworden, en desselfs Herssenen (een stoffe zoo zeer teder) noch te pronk zit in myn *Curis posterioribus:* Immers was de Koe vet en wel gesteldt, en is ook by de Hovenier, Mr. *Cornelis Vos*, in de Stadts tuyn geslacht, en met gezondtheidt ten zynen Huyze gecousumeert: zoo dat men geen acht moet of behoeft te geven, op zulke en diergelyke voorwendtzelen, die uit misverstandt voortgekomen zyn, en dus lang het hok ingehouden hebben.

Daar zyn al vele Jaren verlopen, dat ik op de stoel de Vroedt-Vrouwen al heb beginnen te zeggen, dat men de Moer-Koek, te vast zittende, met geen gewelt moet afhalen, en dat het beter is (zooze niet met zagtigheit te krygen is) dezelve voor eenige tydt te laten zitten, en wat tydt te geven: maar men heeft het niet ter herte genomen, ja alles in den windt geslagen, menende zommige zulks haar reputatie te zullen quetzen. O dwaasheidt!

Maar nu ik de gezegde Spier ontdekt heb, en my weder zoo een bedroeft voorval voorgekomen is van een geringe Kraam-Vrouw, wiens Moer-Koek na het verlossen zeer vast zittende, met gewelt uit de Lyf-Moeder is afgehaalt geworden, met quetzing (zo 't my voorkomt) van de binnenste, zoo zeer tedere, oppervlakte der Lyf-Moeder, zoo kan ik niet nalaten deze myne stellinge met meerder vrymoedigheidt aan te tonen, ter behoudenisse van de Vrouwelyke Sexe, die wel zeer grote redenen heeft van my daar voor te danken, en haar den mondt te stoppen, die zoodanige onwaarheden, als vermelt zyn, verspryden.

Deze Kraam-Vrouw stierf in de Kraam, gelyk my veelmaals voorgekomen is (voornamentlyk onder geringe Menschen); maar ik konde niet weten, hoe deze hare Lyf-Moeder gestelt was: hier toe met smeeken wierdt my toegelaten om het Lichaam te openen, en (*mediantibus illis*) de Baar-moeder mede te nemen. Dat was wat te zeggen! mede te nemen, ja ook te conserveren, om altoos te konnen zeggen: Komt en ziet! deze is van my als verlevendigt, en zoo toebereyt, als ofze heden my gebragt was uit het Lichaam.

Denk eens, myn waarde Verzoekers, hoe bezwaarlyk het voor ons is een doode Kraam vrouw te mogen openen, die partyen mede te nemen! zonder het welke wy van deze zoo heilzame aanmerking alle onkundig zoude gebleven zyn, tot nadeel van de Vrouwen: by gevolg, hoe veel goets doen zy, die ons de afgestorvene Menschen laten openen? daar immers geen quaat, maar veel heyls in steekt; hier van alle die byzondere waarnemingen in myne Boeken, als mede alle die misslagen van andere, die 'er in verbetert worden, hoewelze zoo zeer lange Jaren in swange zyn gegaan.

Nu is 't te hopen, dat ons na dezen wat ruymer mate hier in zal werden toegemeten als voorheen.

Tot bevestiging van myne stelling voeg hier nevens noch een byzondere aanmerking, hier niet qualyk te pas komende. Men hoort niet van de Huys-lieden, en andere Menschen, die door het welwezen van het Rundtvee haar bestaan hebben, datze ooit bekommert zyn, dat het nablyven van

de Nageboorte van 't Kalf oorzaak zal worden van de doot van de Koe, niet tegenstaande die Nageboorte niet met ene, maar wel met 40, 50, 60 Moer-Koeken bezet is, waar onder verscheide, die wel meer dan half zoo groot zyn, en enige in grootte van die van een Mensch konnen halen, gelyk in myne nieuwe Verzameling te zien is.

Nadien 'er zoo groot een getal van grote Moer-Koeken in de Nageboorte van die grote Beesten gevonden wordt, en in de Vrouwen gemeenlyk maar een, hoe is men dan zo byster bekommert en onstelt, als die eene staat te komen? Men moet wel eerst alle behoorlyke vlyt aan wenden om ze te krygen, maar nooit met gewelt afhalen; en als 't gebeurt, dat de Moer-Koek geheel achter blyft, moet men die zaak, als voorheen, niet al te hoog opnemen, namelyk als of dezelve dan quam te rotten, de Lyf-moeder aanstak, en de doodt al voor de deur was; maar men zoude my daar op wel een vrage konnen doen, of ze dan Dagen, Weken, ja Maanden, de gezeyde Koek daar blyvende, haar wezen noch komt te behouden? Tot antwoort: Neen; maar zy neemt een geheel ander wezen of gedaante aan, 't zy datze verandert in *Hydatides*, dat is Waterblaasjes, of in een bruyne Massa, gelyk gekneet Rogge Deeg zig vertonende.

Deze Waterblaasjes zyn onnoemelyk veel in getal: in 't begin zynze byster klein; dan wordenze zoo groot als Speldehoofden; dan als Hennipzaadt, Erwten, daar na als Hang-Paarlen; het getal wordt dan wel eens zoo groot, datze een Wateremmer konnen aanvullen.

Ik noeme dit gebrek het beslote Water des Moer-Koeks; 't zelve is my binnen 14 dagen twee reyzen voorgekomen; en wierdt zonder merkelyke ongemakken gedragen, en naderhant gemakkelyk gelost.

Deze Waterblaasjes bewaar ik in groote menigte om dagelyks te konnen tonen.

In tegendeel, indien de Moer-Koeken veranderen, als in een bruyne Roggemeels gekneedt Deeg, wordenze nog al hedendaags Zuygers geheten (*Molae*), waar van de naam niet alleen, maar ook zelfs de vertellingen, die men daar van doet, zeer bespottelyk zyn; en derhalven onnodig om hier op te halen.

Ik hebbe dan gezegt, dat men, het Kindt geboren zynde, aanstonts moet zien de Nageboorte te krygen, en dat door gewone, bequame en zagte middelen, en zonder gewelt te gebruiken. Is de Koek los, men heeft 'er geen moeyte mede; want dan valtze ons in de handt; zoo niet, men tokkelt eens aan de streng, zonder trekken; men zegge aan de Patient: maak eens een vlaagje; men doet haar eens en andermaal hemmen

en bremmen, zoo als dat geheten wort; komtze nog niet, men zet de Patient eens op haar voeten; men verwacht een vlaagje, en dit alles zonder verbaastheidt; men stryke het Lichaam gints en weer met Oly van Camomillen, of *Vng. Althaeae*; men zette eens een verzagtende Clysteer; men geeft wat tot verquikking; men tone geen droevig gelaat, dat zeer quaadt is; men hout de warme doeken voor het Lichaam.

Hier weet ik, dat gy zeggen zult, dat men dan met de eene handt de streng vast houde, en met de voorste vinger van de andere handt langs de streng in 't Lighaam ingaa, om de Koek bezyden het eynde des strengs te doorboren. Hier nu een weinig stilstandt. Dit doen is wel volmondig van de Schryveren in hare Boeken aanbevolen, ja door figuuren afgebeelt, in alle Landen in gebruyk, ook van my in myne Lessen wel belast; maar na het ontdekken van deze nooit voor heen bekende Spier, en 't geen hier voor al is vermelt, is my nu dit doen wat verdacht voorgekomen, ook twyfele ik niet, of hier door zullen 'er nu wel meer met my bekommert worden om dat zoo volstrekt aan te pryzen, inzonderheidt als men het voorgezeyde eens hartelyk overweegt, en men bevint, dat zommige wat rouwhandig zyn.

Daar nevens wete ik door ondervinding, dat alle de Moer-Koeken en Vliezen niet even gemakkelyk met de vinger doorgeboort konnen worden, doordien de eene Koek harder en taayer is als de andere, ook om dat de handen inzonderheidt de vingers der Vroedt-vrouwen in 't halen der Kinderen (als het een zware en langdurige arbeit geweest is) als doofagtig zyn geworden, en het subtiele gevoelen ontgaat; derhalven is 't zoo gering niet te achten, aldus op de Koek te werken; het is beter, de Koek te vast zittende, wat tydt te geven, en de Patient te bedde te leggen; zoo dat ik nu liever zoude willen invoeren, hier omtrent wat voorzigtiger te zyn, dan zulk een doen zoo byster krachtig en volmondig aan te pryzen.

Voorts moeten wy nog in dezen handel aanmerken, dat men in de Baring als tweederhande Verlossinge te verwachten heeft, namentlyk eerst die van het Kindt, en daar na die van de Nageboorte of Koek, en dat deze twee ook ter uytvoering geen een en dezelve werktuygen bezitten: want tot het verlossen van 't Kindt, worden niet alleen alle de Spierdraden der Lyf-moeder vereischt, die byster veel in getale zyn, en als verwardt door een lopen, om te krachtiger van alle kanten het uytperssen des Kindts te verrichten, maar daar nevens komen dan de Spieren des Buyks nog te hulpe: om nu de twede, namentlyk de Koek, ter Waereldt te brengen, daar toe is die gezeyde Spier geschikt; indien men dan

zoude willen vaststellen, dat deze beide, tot verscheyde werkingen gestelt zynde, altoos in aller yl elkanderen zoude moeten volgen, oordeele ik valsch te zyn. Het is gemeenlyk, en naar de loop van de natuur, dat in de arbeidt eerst het Kindt, en daar na de Moer-Koek te voorschyn komt: edoch zomtydts is de Moer-Koek veel vroeger ryp en gereedt, en komt voor het Kindt ten lyve uit, 't welk van het beste niet is; want indien het Kindt dan niet schielyk voor den dag komt, zoo ziet men veeltydts, dat het doodt ter Waereldt verschynt: voor al is 't nodig om de Koek te krygen, dat men (gelyk gezegt is) wel eens en andermaal mag tokkelen aan de streng, maar niet daar aan trekken, aangezien daar door en Koek, en de grond der Lyf-Moeder, meermaals te gelyk uit het Lighaam te voorschyn komen; en zoo men dit gewaar wordt, en men de Lyf-Moeder niet met een vaart weder in haar plaats brengt, zwelt de Lyf-Moeder zoodanig, dat het niet moogelyk is zulks dan te doen; en alzoo sterven deze Lyderessen in korte uren, waar op dan wel zorgvuldig moet gelet worden.

Dit ongemak valt zomtydts ook wel voor, al heeft men aan de streng niet getrokken, en dat alleen door sterk perssende naweenen. Dit zeg ik uit eigene ondervindinge, hebbende dit zelfs bygewoont; dog als het gebeurt, dat men 'er vaardig by is, zoo komt het weder te recht. Voor 50 Jaaren, als 'er hier noch geen opentlyke onderwyzing over dien handel gedaan wierdt, quam dit ongemak meer voor dan tegenwoordig, en men was onkundig wat het voor een ongemak was. Als men my haalde, zeydenze, dat 'er een stuk vlees ten lyve uything; andere hielden het voor een *Mola*; andere voor een Monster. In die tydt wierde ik tweemaal op eenen dag geroepen by zoo een droevig ongeval; maar na het doen der Lessen is het in vele Jaren niet voorgevallen, als nu onlangs weder eens.

Eer ik af breke moet ik voor het laatste nog iets byzonders ophalen. Het is wat ongemeens, dat ik hier voren bygebragt hebbe aangaande het *voorgegevene verrotten van de Nageboorte, en aansteken van de Lyf-Moeder*, wanneer dezelve, het Kindt geboren zynde, nablyft. De reden waarom ik dit tegenspreke, is, om dat de Nageboorte geen deel is des Moeders, maar alleen een deel des Kindts, en de ervarentheidt ons leert, dat de Nageboorte altydt, 't zy vroeg of laat, uytgedreven wordt; ja dat zelfs een doodt Kindt langer dan een geheel Jaar de Moeder kan byblyven zonder te verrotten; zal dan zoo veel te beter niet de Nageboorte, zonder de Baar-Moeder te doen aansteeken, konnen byblyven? Men oppere hier tegen nu eens een vrage, namentlyk of dode Kinderen

dan nooit in 's Moeders Lighaam verrotten? Ik antwoordt, Ja, om dat my 't eene en 't andere wel is voorgekomen, waar over myn voornemen is, zoo het den alles vermogenden Bestierder behaagt, in myn *IV. Decas* breedt en wydtlopig te handelen, en aldaar voorbeelden by te brengen, die my dien aangaande in den tydt van 62 Jaren zyn voorgekomen.

Hier mede, waarde Heeren en Verzoekers van dit geschrift, heb ik na vermogen aan myne belofte voldaan, eerbiediglyk verzoekende, daar mede voor dit maal genoegen te willen nemen; want van alles verslag te doen, 't geen van my in de Latynsche Tale is uytgekomen, is my die tot zoo een hogen ouderdom gekomen ben, al te lastig. Hier hebt gy dan gehoort, wat 'er van myne openbare onderwyzinge is, namentlyk, het Kindt geboren zynde, zyn eerste werk te maken om met alle omzigtigheidt en zagtigheidt de Nageboorte zien te krygen; en zoo de Koek te vast zit, die dan liever te laten zitten voor eenige tydt, dan met gevaar des levens dezelve af te rukken met stukken en brokken, 't welk gemeenlyk met gewelt gedaan wordt, en derhalven te verwerpen is, ten ware in den hoogsten noot, namentlyk in een zware bloetvliet, 't Kindt geboren zynde, en de Koek ten deele los geraakt, en ten dele nog vast zittende, dan is het, (want *van twee quaden moet men altoos het minste verkiezen*) zegge ik, geoorloft te doen, 't geen men anders moet nalaten.

Hier op dan acht gegeven zynde, zullen dan zodanige, die gestelt zyn om barende Vrouwen te verlossen, niet veel geruster naar huys gaan, wanneerze zig bewust vinden, datze op de Nageboorte of Koek met geen kracht of geweldt gearbeit hebben, schoon 'er een, of ook wel alle de voorverhaalde ongevallen, ja de doodt zelfs, opvolgen? Ik mene voorzeker ja.

Ziet Heeren, dit is myn onderwys, en zulks getuygen ook de Heeren *Inspectores* van het *Collegium Medicum*, die altoos by 't lezen tegenwoordig zyn; maar wat daar van met onwaarheidt al is verhaalt, heb ik met leetwezen en gedult moeten horen. Dog, dit is 's Waereldts loon!

Voorts afbrekende wensche ik, dat deze mynen arbeidt van den *Hemel* verder gezegent mag zyn, op dat ons in het toekomende zoo veel droevige voorbeelden daar omtrent niet meer mogen voorkomen, veroorzaakt door het onbezuysde afhalen des Koeks, als die zoo vast zit; te meer om dat men het nu kan tonen, en zig niet langer behoeft te laten paayen, met zeggen; het is nu maar *komt en ziet*! wat een grote wel-

daadt ons nu van den Alles Vermogenden bewezen, daar men voorheen niet van geweten heeft!

Noch is myn verzoek, dat zig dog niemandt verbeelde, dat ik een zaak van zoo groot een belang, als hier voorgestelt wordt, en daar 't leven der Menschen van afhangt, Waereldt-kundig make, alleen steunende op myne ondervindingen, 't welk voor een vermetelyke zaake zoude konnen gehouden werden: maar 't is voorheen eerst wel overwogen, gelezen, en zeer dienstig geoordeelt van zeer beroemde Professoren, Doctoren, Chirurgyns, Vroedt-Meesters, en andere Menschen van een goedt oordeel, verstandt, en van grote bequaamheidt, die my hertelyk verzogt hebben, 't zelve onder geen Koorn-Maat te willen verborgen houden, maar voor de gehele Waereldt open te leggen, gelyk men nu hier ook zien kan, dat ik gedaan hebbe

EYNDE.

Uytlegginge Van de plaat.

A.	De omgekeerde grondt van een Kraam-Vrouws Lyf-Moeder.
B.B.	De inwendige Spier, dienende tot het uitperzen van de Moeder-Koek, bestaande uit rondt-om lopende Spierdraden.
C	De uytpuylende Top (*Conus*) van de inwendige of omgegekeerde grondt van de gezeide Lyf-Moeder.
D.	De gequetste rontom-lopende Spierdraden.

Vervolg van de ontleetkundige verhandelingen.

Waardige Heeren en Vrienden.

IK hadde gedagt, dat ik UL. zoude voldaan gehad hebbe, ontrent het verzoek, my voorgehouden: edog nu komtge my weder aanzoeken met deze en gene voorstellingen; en wel eerstelyk, wat my deswegen (na dat myn boekje uit de persse is gekomen) al is bejegent.

Ten 2. Hoe het ook in andere landen wordt opgenomen?

Ten 3. Of deze nieuwe handel nog niet wel wat breeder konde uitgebreidt werden? Aangezien, zegtge, dat ik, in een zaake, van zoo groot een belang, byster kort ben geweest, daar egter's menschen leven van afhangelyk is.

Hier op dient tot antwoordt, als ik overwege, en my te binnen breng, hoe na ik, door de zeer hooge jaren, en ouderdom de Eeuwigheidt genadert ben, zoude ik wel schier de penne by my nederleggen, en laten rusten: maar aan de andere zyde, overwegende de goede welstandt mynes lichaams, en krachten, die ik door de onverdiende genade van den alles vermogenden Heere tot noch toe, zynde nu getreden in myn 89 Jaar, geniete; als mede myn beroep, dat wy alles te besteden hebben, ter verheerlykinge van GODT, ook ten dienste van onzen evennaasten, weegt het laatste zoo verre over, dat ik t'uwen verzoeke, onder des Heeren zegen, UL. zal trachten te voldoen.

Voor eerst, dan is 't verzoek, om te mogen weten, wat myn wedervaren is over het uitgeven van 't bewuste Tractaatje, rakende enige nodige aanmerkingen over de Moer-Spier, en het gevaarlyke afhaalen van de vast-zittende Moer-koek, en andere zaken meer.

Daar op antwoorde ik, dat ik tot nu toe zegenprale. Niet tegenstaande ik my voorstelde zware buyen, ja donder-slagen, op dat oude

hoofdt, zoo dat, alwarenze daar op gekomen, 't zoude my niet onverwagt geweest zyn.

Want zoodanig een zaake, als deze, overhoop te werpen, was al wat byzonders: edog, toen ik zoo een vaste en onwrikbare grondt gelegt hadde van te konnen zeggen, *Venite & videte*, dat is, komt en ziet! wierdt hier alle den mondt gestopt, door des Heeren goedheidt, en zegen! indien alle onze stellingen en onderwyzingen, zoo wel gestaaft waren als deze, wat groot een heil zouden wy daar uyt trekken!

Ik zegge nog eens, dat het alzoo wat te zeggen was, een zaake van zo groot een belang, als deze is, zo plotzeling over hoop te werpen, en te ontzenuwen, die zo veel Eeuwen in zwang geweest is; en dat in alle landen, waar door ook duizende van menschen het leven afgelegt hebben, gelyk het wel ligt te begrypen is, uit het gezeide Tractaatje, en dit vervolg van het zelve.

Nopens nu het tweede verzoek, dat is, hoe het in andere Landen en Steden, ook wordt opgenomen. *Antw.* tot nu toe heb ik geen andere ontmoeting door brieven en berichten gehadt, als lof en dankzeggingen, uitgenomen 't geen my bericht is, door den H^{r}. *Ysbrandus Gysbertus Arlebout*, vermaart Stadts Doctor te Weesp; deze sprekende met een Vroedt-Vrouw, en het bewuste Tractaatje haar voorhoudende, ook aanpryzende, antwoorde zy hem, ik zoude het echter op 't zeggen en schryven van Ruysch niet derven laten aankomen of wagen.

Hier op antwoorde de gezegde H^{r}. Doctor, wilt gy dan liever wagen, de Moer-koek, als zy te vast zit, en door geen zagte en bequame middelen te krygen is, met gewelt te behandelen, ja met stukken en brokken ten lyve uit te halen? Zulks heeft meenig het leven gekost, en is derhalven verfoeyelyk, ja al te lang in gebruik geweest, gelyk het Tractaatje ons voorhoudt.

Daar nevens moet deze gezeide Vroedt-Vrouw weten, dat, wanneer ze zulks op myn zeggen verrigt, het zelve niet alleen op myn voorgeven doet, maar, ook op het advys van alle die Professoren, Doctoren, Vroetmeesters, en Chirurgyns, die in dezen handel ervaren zyn, en haar zegel daar al aan gehangen hebben.

Overweegt ook eens, 't geen in 't bewuste Tractaatje op de 42. bladz. gevonden wort, daar vermelt wort van een Daame van distinctie, wiens Kindt gelukkig ter waereld gekomen zynde, de Nageboorte of Moer-koek zo vast zat, dat een bequame Vroedt-Vrouw niet magtig was, dezelve, zonder levens gevaar, ten lyve uit te halen, en hoe gewenst die na weinig uren van de natuur ten lyve uitgeperst wierdt: en zulks valt

ook dagelyks voor: ja weinig dagen geleden kwam die vermaarde *Doctor Peres* my zien, en by die occasie, verhaalde hy my onlangs geweest te zyn by zo een patient by na even als daar aanstondts van gezegt is, wiens Nageboorte zo vast hadt gezeten, en den 5. dag gelukkig te voorschyn was gekomen; ook heb ik niet lang geleden, een voorval gehadt van een Nageboorte, dewelke den 15. dag, en een andere den 3. dag van de natuur uitgeperst wierdt. Laat ons maar eens gedenken (gelyk als gezegt is in dat Tractaatje) dat de Nageboorte een afgezonderde baring is, en die ook door andere werktuigen uitgevoert wort, als 'er tot de baring van 't Kindt vereist wordt.

Het is een van de aanmerkelykste misslagen dezes handels, namentlyk, dat men het Kindt geboren zynde, *ilicò* of aanstonts, ook de Nageboorte moet afhaalen, en vertonen, ja niet te mogen opstaan, nog de patient te bedde leggen, voor dat men die Koek te borde brengt. Deze verkeerde bevatting heeft tot nu toe geduurt. Men moet altoos eerst zien, of ze met zagtigheidt te krygen is, maar vast zittende, moet men dezelve geenzints met gewelt ten lyve uit halen, om het gevaar des doodts, die 'er menigmaal op komt, te vermyden.

Dit staafde ik met vele ondervindingen in 't gezeide boekje, en toonde, dat de verlossing van de Nageboorte alleen geschiede door een byzondere van my onlangs ontdekte, en nooit gekende Spier, in de grondt van de Baarmoeder van een Kraamvrouw gevonden, die door de quetzing van dat deel gestorven was.

Ik zeide laatst op Stoel, sprekende tot de Vroedt-Vrouwen, dat het met dien handel toegaat, gelyk, als met de peeren en andere vrugtboomen; wanneer hare vrugten in 't rypen zyn, en men de stammen schut en beweegt, zo ontdoen haar wel eenige, die 't eerste ryp geworden zyn; maar zo men 'er nog meer wil hebben, die tot minder rypheidt gekomen zyn schut men den boom, met meerder gewelt, zo dat 'er dan wel enige afvallen, maar nemen dan ook wel de takken met haar mede. Indien men enige dagen ter verdere rypmakinge vertoefde, zouden zy van zelfs afvallen. Aldus gaat het met de Moer-koek ook toe; geefze wat tydt tot hare rypinge, dan valt ze ons wel in de handt; zie verders hier over na, 't geen ik 'er al van in het bewuste Tractaatje ter nedergestelt hebbe.

Verders W. Heeren, moet ik UL. nog wat ophouden met dezes Spiers gesteltenisse, en zeggen, wat 'er al tegen zoude konnen opkomen, namentlyk, dat dezelve voorheen al is bekent geweest; zo dit waar was, dan lag 'er een zware schuldt op die gene, die gestelt zyn tot onderwyzing van leerlingen: want men moest haar daar van kennisse gege-

ven hebben, om alle die onheilen, die in het bewuste Tractaatje verhaalt worden, voor te komen.

O! war zoude dit een ruim en uitgestrekt velt wezen, om ons Professoren, en Doctoren te betichten, en een zware lak op den hals te laden, ter versmading! een zaak van zo groot een belang, over het hoofd gezien te hebben.

Wy hebben wel gelezen van een *Vterus musculosus*, dat is, dat de Lyf-moeder Spierig is; maar is dit een beschryving van zo een dierbaare Spier, als van my beschreven is, van een volstrekte orbiculaire onbekende Spier?

Immers beschryve ik hem daarenboven van deszelfs plaatze, gestalte, figuur, gebruik en onheil, als zy te vast aan de Koek vereenigt is, ook wat in zo een geval te doen is, ter behoudenisse van 's menschen leeven.

Men zegt en schryft ook wel, *dura est mater musculosa*, dat is, het harde herssen-vlies is Spierig, is het daarom een Spier? *Purulentum, non est pus*, etteragtig is geen etter, *Sanguinolentum, non est sanguis*, bloedachtig, is geen bloed.

Laat ik 'er dit nog by doen, zoude een der eerste Professoren by my gekomen zynde, om deze groote ontdekking te zien, en met zo veel genoegen, van my weder weg gegaan zyn? als hy ooit zo een Spier gezien of 'er van gelezen had? wel verre daar van daan! Immers zoude zo een roemwaardige Heer *Doctor Schyn*, zyn handen wel te rug gehouden hebben, om zo een stigtend, en deugdzaam vers, aan dit voorhooft gehegt te hebben! zo hy niet overtuigd was geweest, van de waarheid dezes? Ook zoude die Wytberoemde Heer *Doctor van Bronchorst*, daar van niet opentlyk gezegt hebben, als het Tractaatje uitgekomen was, *dat zal wel bestendig wezen*! en als ik alle die Brieven, die over dit onderwerp aan my geschreven zyn, overzie, wat al zegenpraalen, en gelukwenschingen over 't zelve!

Ik hebbe in 't bewuste Boekje ook iets ter nedergestelt, *wegens het byzondere vast-zitten van des Lyf-moeders Koek in zommige baarende Vrouwen, als mede over deszelfs oorzaken*, hier over zoude iemand in bedenking konnen komen, hoe 't mogelyk is, dat twee zagte deelen als Lyf-moeder en Koek, zo zeer vast konnen aan een zitten, als hier wel voorgegeven werdt?

Tot oplossing van zodanige bedenkingen was het genoeg omme daar op te antwoorden, dat ons de ervarentheidt zulks dagelyks leert, maar van zo een voorbeelt als ik U L. beschryven zal, heeft men, vertrouw ik, niet veel gehoort. Zekere Vrouw van 't Kindt verlost zynde, zat de Koek zo vast, dat twee bequame en ervarene Vroetmeesters, en een ervare Vroet-

vrouw onmogelyk de Koek konde uit krygen, schoon zy alle vrypostig genoeg en met gewelt de zaak behandelde, om 't welk de Lydersse haar leven met de doodt ook eindigde. Edog, dit is geschiet in de dagen van onkunde, als men van deze myne handel van de Koek en Moerspier nog niets wiste; maar door des Heeren goedheidt nu beter onderricht zynde, kan men zig daar van bedienen: derhalven als men bemerkt, dat de Koek te vast zit, is 't nodig, ja veel beter, dat men de Patient te bedde doet leggen, en te handelen, als in 't Tractaatje gezegt wort.

Ik zal hier iets byzonders, waar op wel te letten staat, laten volgen. Het was voorleede Jaar 1715. in, en ontrent February, dat de gezeide Heer *Doctor Schyn* geroepen wierdt by een Kraamvrouw, die bezet was met hevige en gedurige pyne, en zwelling des buyks, gedurige koortze enz. Men verzogt 'er my by, nevens de gezeide Heer; wy beide maakte grote zwarigheidt, vrezende dat 'er eenige inwendige delen in 't halen des Koeks mogte gequest zyn; te meer, alzo de rode zuivering van de Kraam gestremt was, en te vroeg ophiel, ook de loop in haar plaats zig opdede, en vervolgens de spruw, 't welk met de doot geëindigt wiert.

Hier op haar Man gevraagt zynde, of de Lyderesse het ook heel kwaat gehadt hadde in 't halen van de Moerkoek? waar op hy zeide, zeer kwaadt: wy verzogten om het lichaam te openen; maar, na ouder gewoonte, *nihil op 't request*!

Weinig dagen daar na wierdt ik gehaalt over diergelyke droevige ontmoeting by een Kraamvrouw, wiens lichaam ook byster opgezet en gezwolle was, waar by gedurige koortzen, buyks pynen, de loop enz. zig opdeede, en na weinig dagen al mede ten grave gebragt wierdt.

Kortelings na deze ontmoete my de Heer *Doctor Schyn*, die my aansprekende, wederom zeide, by zo een droevig voorval, als gezegt is, geweest te zyn, nevens de wel-geoeffende Heer *Doctor Boyer*, welke Patient, byna op dezelfde wyze en toevallen, gelyk van de twee voorgaande vermelt is, overleden was; zy vonden de Kraamvrouw met een opgezette en dikke buyk, zware pynen in de zelve, gedurige koortzen, en loslyvigheidt gekwelt, die de Lydersse na weinige dagen al mede ten grave deden nederdalen, gelyk de twee voorgezeiden.

Deze drie zo zeer droevige onheilen kort na elkander voorgevallen zynde, nam ik voor, dezelve wereldtkundig te maken, ten einde anderen, nevens my, mogten uitzien na de oorzaken, en middelen beramen, om zo ellendige rampen, was het mogelyk, te stuiten. Het was zegge ik in 't voorlede Jaar 1725. in, en ontrent February, dat zig deze drie onheilen opdeden, daar op besloot ik in een Hand-boekske aan te teke-

nen, hoe veel in dat Jaar my verder mogten voorkomen; hoe, dagt ik, drie al weer zo kort in een maant gestorven! hoe groot een getal is 'er dan in een geheel Jaar te wagten? Maar wat is hier op gevolgt in Maart, April, May, Juny, July, Augusti, September en October geen een eenige kwam my te voore, maar in November weder eene, en geen meer, tot nu toe, dat men schryft February, Maart, April, 1726. Wat nu by andere Doctoren in die tydt is voorgevallen, is my onbewust, ik spreek alleen wat my voorgekomen is. Ey lieve, is 't dan niet oorbaar en waardig, hier by eens te gaan nederzitten, en te overwegen, waarom in zo veel maanden geen een eenige als gezegt is, en voorheen drie zo kort na den anderen gesneuvelt zyn?

Zoude het wel als vermetelyk te houden zyn, als ik oordeelde, dat het gemelde Tractaatje van de HEERE onze GODT begunstigt is geworden? die 'er ook alleen over te danken zy! zoude het niet wel te denken zyn, dat, na dat het Boekske uitgekomen is, men met meerder bedaartheidt aangedaan is geworden, om niet zo schielyk meer, de Koek vast zittende met kracht ten lyve uit te rukken? Het is waar, iemandt zoude hier konnen tegen inbrengen, dat 'er in en ontrent een maandt drie Kraamvrouwen, zo kort na een gestorven zyn, zoude men konnen houden, als wat zeldtzaams, en iets ongemeens? *tot antw.* stel het alzo; maar merk aan, dat ik alleen dit ondervonden hebbe, en dat in deze byzondere grote Stadt, daar zeer veele Doctoren zyn; wanneer deze alle hare doden over zo een ongeval opgaven, zoude het getal mogelyk nog veel groter zyn, als men wel meent.

Ey lieve, als ik my te binnen breng, alle die onheilen, die my al voorheen zyn voorgekomen, ontrent het onbesuist afhalen van de vastzittende Moerkoek, dunkt my daar toe wel veel toegebragt te hebben, ja een oorzake geweest te zyn, *de kleinachting van de Moerkoek*, aangezien men die aangemerkt heeft als *quisquiliae* (wissies en wassies) waarom men ze ook zo haastig, als 't Kindt geboren is, ten lyve uithaalt, en ten vure doemt, of in hete assche weg dompelt, om dat ze als dan uitgedient heeft. Het is wel waar, dat ze geen dienst doet, maar dat neemt niet weg het gevaar dat 'er in steekt, wanneer ze te vast zit, en men ruktze ten lyve uit.

Niemandt moet dit deel zo gering agten; de Beroemde Professor *Abrahamus Vater*, te Wirtenberg, zegt 'er wel wat anders van: die naauwkeurige Onderzoeker van 's menschen lichaam, hout de Moerkoek voor een *Pars princeps* (of voornaam deel) van 's menschen lichaam, gelyk hy in eenige *Positiones Anatom.* (of Anatomische stellingen) die hy my heeft laten toekomen, aangetekent heeft. Het verheugde my, als ik zag, dat zo een voornaam Professor dezelve zo hoog stelde; en zoude

men niet! Een deel des lichaams zo wonderlyk van ons HEER geschapen en toebereit, en van zo groot een gebruik, voor een wissie wassie te houden, en maar zo ter hete assche of ten vure te doemen! beter bragt men ze my, mogelyk vond ik 'er nog weder wel wat in, tot nog toe onbekent, gelyk 'er voorheen van my zo een nodig en onbekent bekleetzel, al in ontdekt is, waar door wy kundig zyn geworden, dat 'er geen mondelinge vereeniging kan zyn tusschen de Lyf-moeders en Koeks bloedtvaten. Nopens nu de gezeide stellingen van den Heer Professor *Vater*, rakende de waardigheidt van de Moerkoek, make ik ook gants geen zwarigheidt om met Hem daar in eens te zyn, te meer, om dat 'er tot deszelfs natuurlyk uitkomen, waarlyk een tweede baring volbragt wordt, zie hier van breeder in het gezeide Boekske.

Als we verders de Moerkoek naauwkeurig beschouwen, vindt men 'er zo vele wonderen in opgesloten, dat 'er onze zinnen wel in zoude konnen verbysteren; en om 'er maar een weinig van op te halen: men houdt ze wel voor een Klier, uit duizende van kleine Kliertjens te zamen gestelt.

Dat het gehele maakzel als een Klier is, daar en is niet aan te twyfelen, aangezien dezelve nu bevonden wordt rondtom, en alzo van beide zyde van een vliezig bekleetzel omvangen te zyn, 't welk in alle Klieren vereist wordt; maar dat ze daarenboven uit duizende van kleine Kliertjes te zamen zoude gestelt zyn, strydt tegen myn gevoelen, en kan ook nooit voor onze oogen vertoont worden; maar by my is te zien, dat ze bestaat uit loutere Bloetvaten: als men de stronken der Bloetvaten opblaast, komen ze ons zo fyn byna voor, als of het Watervaten waren, in opzigte van haar fyne zelfstandigheidt; en zo men ze in plaats van windt, met een roodtwassige stoffe opvult, dan komen ze ons zeer aangenaam, en als rode coraaltjens te voren.

Wil men daar nevens de uiterste uiteinden beschouwen, zo moet men ze aan stukken scheuren, niet snyden met een mes of schaar, dan in een fles met vogt hangen. Aldus komen dezelve zo dun en fyn voor, als dons of catoen: als men dan tot dien einde bezig is met de Koek aan stukken te scheuren, zal men bevinden, *dat zommige Koeken zo taay zyn, dat men het niet als met gewelt verrigten kan.*

Hoe slegt staat 'er dan een barende Vrouw by, wanneer het Kindt geboren zynde, de Koek met stukken en brokken ten lyve uitgehaalt wordt? hoe ligt kan 'er dan door dat gewelt eenige quetzuur in die tedere delen werden veroorzaakt? O! wat is het grotelyks te beklagen, dat zulks in langen tydt in misbruik geweest is! wel hoe nodig is 't, om 'er dan van af te stappen! te meer, als men overwege 't geen ik 'er ver-

der van gezegt hebbe in 't vermelde Tractaatje, alwaar ik zegge, *dat ik nooit een eenig Patient in* 50 *Jaren ondervonden hebbe gestorven te zyn, door het nablyven van de Nageboorte, ten ware men voor af bezig geweest was, met op dezelve geweldig te arbeiden om ze te krygen, als zy zo vast zat.*

Als men verders op de cours en loop dezer vaatjens ziet, immers nergens zyn ze zo in 't geheele lichaam, door en door malkanderen als verwert, en onmogelyk om volkomentlyk te ontdoen, of t'ontwerren.

Om nu nog niet te spreken van deszelfs nuttigheidt en gebruyk, welke zeer groot is, want zy moet het voetzel, 't welk in de Lyfmoeder bereit is, afhalen, en door de streng het Kindt aanbrengen, zo lang het Kindt de Moeder nog by blyft: zou men dan zo een voornaam deel zo gering agten, als gezegt is? dit is immers gansch onbetamelyk.

Terwyl ik nu schryf, worden my twee Nageboortens gebragt van twee verscheide Vrouwen, waar van de eene fris en wel gestelt was, edog de andere door het nablyven, wel in duyzenden van *Hydatides* (Waterblaasjens) verandert, waar van zommige klein, andere groot, en ront waren, andere als Hangpeerlen.

Verders heb ik in de laatste niets byzonders gevonden, als dat alle deze Waterblaasjens, niet alleen voortkwamen uit het uiterste der Bloetvaten, maar ook zag ik, dat hare stronkskens dezelfde gedaante hadde aangenomen: hangende alle als een bos druiven aan elkander, en dat door zeer fyne vezeltjes, als draatjens van garen, van 't overblyfzel van de stronkskens der gezeide vaten: is dat niet een aanmerkens waardig bewys, dat ze haar begin niet hebben uit de Watervaten, gelyk vele denken? terwyl 'er in deze t'zamenstel van waterblaasjens geen vliezen van de Nageboorte, nog Navelstreng zig opdoen, en niets gezien wordt als waterblaasjens; zoude my wel eens tegen geworpen konnen werden, hoe het dan te weeten is, dat deze haar bestaan hebben uit een nagebleve Moerkoek? eer ik van deze zake iets ondervonden of bekent gemaakt hadde, wierdt ze aangezien voor een valsche bevrugting. *Tot antw.* Wanneer ik by een Juffrouw geroepen wierdt, dewelke wel van een Kindt verlost was, maar wiens Moerkoek ten dele in Waterblaasjens verandert, en ten dele nog gaaf en welgestelt my voorquam; zo wierdt ik kundig wat 'er van die zake was, en zulks liet ik doenmaals afbeelden door figuren, gelyk te zien is in myne uitgegevene aanmerkingen.

Het zal niet ongevoeglyk zyn, hier iets by te brengen van de verandering der delen na de doodt. Men zegt, *Pares nascimur, pares morimur*, dat is, gelyk we alle op eenerley wyze geboren worden, zo ster-

ven wy ook; zulks is wel waar, maar de lichamen, na dat ze gestorven zyn, en werden niet op een en dezelfde wyze vernietigt: want zommige die de Zee bouwen, en daar sterven, worden van de Vissen gegeten of opgeslokt, andere van wilde Dieren, Vogelen, enige van de Wormen, en hier te Landen worden de meeste tot zwart slyk, eenige hardt, geelagtig, droog en gekrompen, als Stokvis, en deze blyven het langst in wezen; maar in zommige Landen verdwynen ze geheel en al tot niet, of veranderen tot poeder en stof.

Waarom dit dog hier opgehaalt? Alleen om enige vooroordelen, ware het mogelyk, te weren, en de ware gesteltheidt van den mensch beter te onderzoeken. 't Is te bedroeven, dat men vele menschen ontmoet, die het als een *Piaculum* (euveldaadt) opnemen, als men spreekt van een doodt mensch open te snyden, zy zeggen, dat men de doden moet laten rusten; 't welk voor zo veel wel waar is, als het tot geen goedt einde gedaan wordt; maar als het verzogt wordt, om 'er leerzaamheidt uit te trekken, en 't aan andere strekken kan tot wegneming van 's menschen gebreken, wel dan steekt 'er immers niets als goedt in. Men ziet wel, dat de luiden gaarne de grote en voorname Perzonnagies willen opvolgen, en haar in andere zaken nadoen; maar waarom dog niet in dezen? als de Keyzer, Koningen, Prinsen &c. sterven, werden ze immers na hare aflyvigheit geopent, haar inwendige partyen door en door bekeken, om te zien na de oorzake van hare doodt: daar na werdenze weder toegemaakt, en na hare qualiteit verders bezorgt zynde, ter ruste gebragt.

Geschiet het dan aan de allergrootste, hoe beuzelagtig is 't dan, dat de kleinste hier zo veel tegen hebben? 't is immers pryswaardig, na zyn doodt tot nog wat goedts te verstrekken.

Laat ons de ogen maar slaan op 't geen geboekt is in 't meergemelde tractaatje, rakende die zo nutte uitgevondene Moer-Spier, die haar zo veel voorgaande Eeuwen schuil gehouden heeft, indien ik het lichaam van die gezeide arme Vrouw, door smeken, geldt, en goede woorden, niet hadde mogen openen (en dat nog bezwaarder was, om de gantsche Lyfmoeder mede te nemen) zoude ik zo een zware zaak niet hebben konnen of derven ondernemen, van zo een Boekske waereldkundig te maken, tegens het gevoelen van de gehele Waereld aan, en zo was die dierbare ontdekking in *Trophonii antro* nog verholen gebleven, en versteken van 't heil, dat 'er in steekt!

Hoe? zo oudt een misbruik en was immers niet uit te roeyen geweest, als door *venite & videte*! (komt en ziet) en wat is 'er te zien, niet alleen zo een rondt-draadige Spier, maar ook zelfs de plaatze daar in, al-

waar een *abruptio fibrarum*, dat is, een afscheuring van deze Spier-draden ons voorkomt, die na alle bedenken ook de oorzake hares doodts geweest is: deze zyn dan zigtbare en blykelyke zaken, ja *rerum testimonia*! het zoude nooit anders ingang gehadt hebben, om zo een oude gewoonte, die van zo vele Eeuwen in misbruik was geweest, tegen te gaan en uit te roeyen; maar nu ziet men, dat het by alle kundige nazoekers zyn lof wegdraagt!

Immers spreekt dit van zelfs, wy waven nog versteken gebleven van deze zo groote ontdekkinge, daar we door des Heeren goedtheidt nu mede begunstigt zyn geworden. Hoe mogen 'er dan nog menschen in die onbezonne drift volharden, van 't openen der dooden, ongunstig te zyn?

Indien men dit ons verzoek al vroeger hadde toegestaan, wanneer een Kraamvrouw door zwellingen des buiks, gedurige pynen, koortze en loop, schielyk gestorven was, mogelyk zou men al eer de zaak ontdekt, en onze onkunde verbetert hebben; waar door, als gezegt is, zo veel menschen in alle Landen zyn omgekomen!

Ik heb 't wel bygewoont, dat 'er menschen waren, die, schoon wy kwamen uit ordre van de E.E. Agtb. Heeren van den Geregte, om inspectie te nemen van de wonde der nedergeslagene, expres iemandt stelden, om toe te zien, en zorg te dragen, dat 'er dog niets van de ingewanden mogte mede genomen worden; ook last gaven, dat het bebloede lywaat zorgvuldig mede in de kist by 't lichaam gelegt wierdt. Als het overal zo toegegaan hadde, wy zouden zo verre niet hebben gekomen, als we nu in de kennisse onzes Lichaams door des HEEREN goedheidt gevordert zyn.

Het is wel waar, dat we te hooy en te gras (gelyk men zegt) wel eens gelegentheit krygen, om een doodt mensch te mogen openen; maar zulks is niet genoegzaam, om volkomen kennisse van 's menschen Lichaam te bekomen; ja om de 14 dagen een voorwerp te hebben, was niet te veel: zo ik in myne jonge jaren geen meer gelegentheit hadde gehadt, als nu een tydt lang herwaarts, wy zouden van vele nodige ontdekkingen nog ontbloot zyn gebleven, het welke waarlyk te beklagen was!

Eer ik nu een einde make van dezen handel, zoude ik nog wel gaarne een misverstandt willen weren, dat egter al mede diepe wortelen gemaakt heeft, en daarom moeyelyk zal zyn uyt te roeyen: dat is, dat men na de verlossinge, om de Lyfmoeder wederom op haar plaatze te brengen, de Patient op hare voeten zet, de vingeren doet by een brengen, en alzo tot een vuist maken, en dan zegt men, zuig nu uw lichaam op, enz. Dit is immers niet als een voorgegeve opzuigen, ja een werk, dat belachelyk, van geen nut is, en niets kan helpen, alzo zonder zulk opzuigen de Baarmoeder van de natuur altoos weder in haar plaatze gebragt werdt.

't Is niet alleen onnut, maar ook nadeelig: want het verspilt eenigzints de tydt, die de Lydersse zo zeer nodig heeft, om hoe eer hoe liever in een warm bedde gelegt te werden.

Hoe, zal men zoo een vermoeide, aamegtige, en verzwakte Patient, een moment laten verzuimen, om ze ter ruste te brengen, die zo veel heeft uitgestaan, en dat om een malle gewoonte? dit heb ik, als een onredelyk doen de Vroedvrouwen wel voorgehouden in het doen der lessen, maar het is nog by alle niet aangenomen: zommige geven voor, dat ze het moeten doen om deze reden: want, zeggen zy, zo ze hier in zuimagtig zyn geweest, als de Kraamvrouw eenig ongemak overkomt, zullen de buren, of andere vrienden straks haar vragen, is uw Lichaam wel opgezogen? zeit ze neen, wee dan die Vroetvrouw! ziet, zo veel vermag een kwade gewoonte op den mensch! en derhalven, *quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu*, dat is, daar de reuk van een nieuwe aarde pot eens mede doortrokken is, dan verlaat ze die reuk niet ligt weder.

Hier mede eindigende, Waardige Heeren en Verzoekers, verzoek ik, dat ge op alle uwe voorstellingen myne beantwoordingen wilt overwegen, of gyl. uwe toestemminge niet wel ruimborstig durft geven aan 't geene gyl. daar in al hebt gelezen, inzonderheidt ontrent daar ik zegge, hoe gevaarlyk het is een vastzittende Moerkoek met gewelt ten lyve uit te halen, 't geen, gelyk ik al getoont hebbe, zo hier als in alle Landen duyzenden van menschen 't leven gekost heeft. Men was met deze onzinnige gewoonte zodanig ingenomen, dat men niet zou mogen opstaan, voor dat men hadt konnen zeggen, *geluk met uwe volkome verlossinge*! even als of het dan wel was, maar dikmaals zag men 'er dan wel haast de doodt op volgen, en de Baar voor de deure staan; nu, GODT zy gedankt, in meer als een geheel Jaar; na het uitkomen van myne Verhandelinge, in deze Stadt heeft men nauwlyks meer van dit onheil gehoort; zo dat men dit wel eens hartlyk mag overdenken!

Ten andere, wilt ook overwegen, hoe gemakkelyk het is te begrypen het *opzwellen des Lichaams, gedurige koortzen*, enz. door het geweldige handelen of quetzen van die zo tedere delen; men ziet immers dat een kleen sneetje in een vinger, hoe kleen het ook zy, zwelling door de inflammatie baart, enz. zoude zulks ook niet veel meer plaatze hebben in zo een teder deel, als gezegt is?

Hier mede deze handel met dankzegging aan de HEERE onze GODT sluitende, wensche ik, dat HY het verders met *zyne zegen* wil begunstigen, ter verbreiding van Zyns naams eere, en tot Heil van 't menschelyke geslagte.

EINDE.

Abraham Vaters *Med. Doctor en Hoog-Leeraar in de Ontleedt- en Kruyt-kunde: als mede Lidt der* Keyzerlyke *en* Koninglyke Maatschappy *in Duytschlandt en Engelandt*,
Brief Aan den zeer Voortreffelyken en Beroemden Heer Fredrik Ruysch,
Med: Doctor en Hoog-Leeraar in de Ontleedt- en Kruyt-kunde: als mede Lidt der* Keyzerlyke Maatschappy *in Duytschlandt, en van de* Koninglyke *in Engelandt, en Vrankryk.
Aangaande de kringswyze spier, In den Bodem van de Baarmoeder ontdekt.

Abraham Vaters brief Aan den Heer Frederik Ruysch.

Eerwaardige Oudeling, Doorlugtig en zeer vermaardt Heer, myne Voorstander en Begunstiger, met zo een eerbiedigheydt, als 't betaamt, te vieren en hoog te achten.

ZO groot is de menigvuldigheyt van uwe zeer beroemde verdiensten omtrent de ontleetkunde, en de gehele republyk der geleerden, dat het getal daar van naauwlyks opgetelt kan worden, ja, 't is 'er verre van daan, dat dezelve met waardige loftuytingen genoeg geprezen kunnen werden. Die weergaloze konst, waar mede gy gehele dode menschelyke lichamen weet te bereyden, en in haar natuurlyke en levendige couleur bewaart zynde, te vertonen, en de kleynste vaten der ingewanden en van yder deel met een waschagtige stoffe, tot dezelver uyteyndens toe, op te vullen, daar na te ontwerren, en aan alle voor ogen te stellen, is zodanig, dat alle de geleerden zich daar wel over verwonderen, echter heeft niemant tot dezen dag toe zulks ondernomen na te bootzen. Door hulp van deze zeer uitnemende konst om de [*vasa capillaria*] haayrige vaten op te vullen en los te maken, hebt gy het ware en oprechte maakzel der ingewanden, namentlyk van de herssenen, lever, milt, nieren, ballen, moerkoek, en andere, 't welk in een dikke duysternisse verborgen lag, aan 't licht gebragt. Door dezelfde konst hebt gy zeer klaar aangetoont, dat 'er geen klieren, van de Autheuren buyten nootzakelykheyt verzonnen, in deze ingewanden gevonden worden, maar dat de eyndens der slagadertjes zonder enig tusschenmiddel, op verscheyde plaatzen in vaatjes van een andere natuur veranderen, dat gevolglyk de bewerking en schyding van verschyde vogten niet zo zeer van de klieren;

als van de verandering van de uyteyndens der vaten, en der zelver verscheydentlyke loop, in de zelfde afhangt. Met een gelyk geluk en behendigheyt hebt gy de lere der klieren, voor dezen zo duyster en verwart, opgeheldert, en voornamentlyk by gelegentheydt in een ontleetkundigen brief aan U Ed: geschreven door den zeer beroemden Heer *Boerhaave*, het cieraat van de Hollantsche Hoogeschool te Leyden, en van de gehele geleerde waerelt; in 't antwoort op den zelfden hebt gy het onderscheydt aangetoont tussen [*glandulae*] klieren [*acini*] korrels, [*criptae & lacunae*] kuylen, en groeven of sleuven. Deeze laatste, voornamentlyk in de huydt, het borstvlies, buykvlies, hartezakje, enz. voortkomende, en voor klieren gehouden, noemt gy ter eere van den gemelden Heer de *Boerhaviaansche sleuven*, om dat hy de eerste is geweest, die U Ed, daar van gesproken heeft. Daar en boven hebt gy veele nieuwe, en ten eenemaal verborge zaken, met een gelukkigen uytslag ontdekt, onder welke uytblinken de long-pyps-slagaders, de byzondere Oogrok, de *Ruysschenrok* daarom genaamt, het beenvlies, en bloetvaten van de gehoorbeenderen, de klapvliezen der watervaten, en meer andere dingen. Want wie dog zou konnen optellen het getal van al 't geen, dat gy door uwen onvermoeyden arbeydt en weergalozen behendigheydt, of nieuwlyks ontdekt, of duydelyker voor 't gezicht vertoont hebt. By deze fraaye, en met een algemeene toejuyching der Geleerde aangenomene vindingen hebt gy onlangs bygevoegt de [*musculus orbicularis*] ronde of kringswyze spier, in den bodem van een bezwangerde baarmoeder, aangemerkt, den welke gy 't eerst in de 3. *Dec. advers. anat.* geopenbaart, en ter loops afgeschetst, maar daar na met twee in 't Nederduytsch geschreve verhandelingen, wytlopiger beschreven, en bevestigt hebt. De waarde van deze vinding is in der daad zo groot, dat ik niet wete, of 'er wel een, zedert een eeuw in 't licht gebragt, by deze vergeleken kan worden, 't zy dat gy de vinding en deszelfs moeyelyke vertoning, of de zeer wyt uytgestrekte nuttigheydt beschouwt, zo dat gy my schynt u zelfs daar in verloren te hebben. Deze spier dan van U Ed ontdekt, en deszelfs uytnement gebruyk in 't afscheyden en afstoten van de moerkoek uyt de baarmoeder, met behoorlyke bewysredenen in uwe gemelde verhandelingen aangetoont zynde, is 't niet nodig, dat men na dezen over 't afhalen van de nageboorte zo bekommert is. Wanneer de moerkoek niet terstont op 't baren volgt, moet men veel minder toestaan, dat dezelve met gewelt, 't zy met een geweldige trekking van de navelstreng, of met de handt binnen in de baarmoeder gestoken, daar van afgerukt wort. Ey lieve, wat gebeurt het menig-

malen, dat de Kraamvrouwen, gelukkig genoeg verlost zynde, des niet tegenstaande door overkomende overmatige [*haemorhagiae*] bloetstortingen, [*febres putridae*] rottige, en [*purpuratae S. purpurae*] purper of blutskoortzen, het leven met de doodt verwisselen, zeer dikmaals om geen andere oorzaak, als een harde afrukking van de moerkoek, en zware scheuring des baarmoeders, door de hant van een onvoorzigtige vroetvrouw verwekt, en deszelfs ontsteking en 't vuur daar op gevolgt. Want dit is de manier van zommige vroetwyven, dat ze, 't welke niet minder een onwetenheydt als een barbaarsche stoutheydt is, wanneer de moerkoek niet aanstonts en gelyk als in een ogenblik op de baring volgt, zonder enige vertoeving hare wrede handen door de nog openstaande mont des baarmoeders insteken, en met de baarmoeder te krabben en te scheuren, trekkenze door hare scharpe nagelen de moerkoek zomtydts met kragt en gewelt, en aan stukken af. Evenwel schynt de raadt niet ten enemaal veroordeelt te moete worden, die de Autheuren geven, en die gy zelfs, *zeer uytmuntend Heer*, gelyk ge bekent, voor de ontdekking van de Moerspier goetgekeurt hebt, waar by zy aanraden, dat, wanneer de zagtere hulp-middelen om de vastzittende Moerkoek van de Baarmoeder af te scheyden en uyt te halen niets helpen, en te vergeefs aangewent zyn, de Vroetvrouw de handt in de Baarmoeder gestoken hebbende, haar vlyt aanwende, om dezelve voorzigtig te schyden, of, zo dit niet voldoet, de zelfde te doorboren en door te steken. Want de scheuring van de Moerkoek brengt niets quaats by, maar de reden leert, dat ze liever wegens het daar door uytgestorte bloet, van binnen stilstaande, slap wordt, en ligter afscheydt. Dog de droevige ervarentheydt leert dat de Vroetvrouwen dikmaals aanstonts met gewelt de Moerkoek met de handt aftrekken, verzuymende zelfs de zagtere middelen, gelyk daar zyn matige trekkingen en buygingen van den navelstreng, vryvingen en smeringen van den buyk, stovingen, darmspuytingen, niespoeders, enz. het gebeurt dan zeer dikmaals, dat zommige van haar, ja de meeste, de ontleetkundige wetenschap van de plaatzing der deelen niet hebbende, de Baarmoeder daar door met hare nagels zwaar quetzen, ende aldus tot de zwaarste ziektens, en de doodt zelfs gelegentheydt geven. Derhalven oordele ik, volgens uwe vinding, dat het vyliger is, de Moerkoek in de Baarmoeder te late zitten, als met deszelfs geweldige afrukking haar te beledigen, om dat 'er hier van meer quaadt te vreezen is, als van de nablyving van de Moerkoek. Ik zie waarlyk niet, wat gevaars 'er van de voor een tyt lang nageblevene Moerkoek, boven 't hooft hangt, voornamentlyk dewyl de baarmoeder, door behulp

van de kringswyze Spier, van U, zeer beroemde Heer, ontdekt, de zelve door zyn eige poging voortdryven kan. Dit leren ons de van u aangemerkte voorbeelden, waar in de moerkoek, die in den beginne op geenerly wyze konde afgehaalt worden, maar na dat de kraamvrouwen te bedde ter ruste geleydt, en door versterkende middelen wat verquikt waren, enigen tydt daar na van zelfs te voorschyn quam. Gy verzekert ons, dat het u van gelyke gemeenlyk gebeurt is, dat de moerkoek vele dagen, weken en maanden lang in de baarmoeder nagebleven zynde, echter eyndelyk gelukkig uytgedreven is. Voorts bevestigt gy dit door uwe wydtuytgestrekte practyk, waar in gy betuygt, dat 'er in den tydt van vyftig Jaren, zo lang gy over het Hoog-leerampt in 't onderwyzen van de vroedtvrouwen, u 't eerste aanbevolen, gestelt zyt geweest, geen een barende vrouw door het byblyven van de nageboorte gestorven is. My zelfs zyn ook zodanige voorbeelden bekent, dat de moerkoek na de tydt van enige dagen en weken, nu bedorven zynde, met stukken en brokken uytgevallen is, zonder verlies van 't leven en gezontheydt, maar alleen door een gestadig gebruyk van [*remedia uterina*] Moermiddelen, zynde balsemagtige en [*resolventia*] verdryvende, de ontsteking des baarmoeders en de verrotting tegenhoudende. Ja zelfs toont gy niet alleen met genoegzame bewyzen, dat die verrotting daar van niet te vreezen is; maar dit bevestigen ook de [*molae*] misdragten zelfs, uyt de stukken van de nageboorten in de baarmoeder nagebleven, voortgebragt, en een langen tydt daar in gedragen. Eyndelyk ben ik gewisselyk verzekert, dat dit buyten allen twyfel is, dat de misdragten voornamentlyk haar oorspronk nemen van de geweldige aftrekking des moerkoeks, en datze derhalven 't allerbest kunnen verhoet worden, indien de afdryving van de nageboorte volgens uwen raadt aan de natuur wordt overgelaten, en 'er *een genezing door verwagting*, gelyk gy verstandiglyk uytdrukt, wort aangewent. Om kort te gaan, en maar een woort te gebruyken, de *kringswyze spier* des baarmoeders, die nadezen met regt de *Ruyschiaansche* genaamt moet worden, is van zo veel waardy en nuttigheydt, dat 'er geen van alle vindingen onzer eeuw boven dezelve gestelt kan worden. De gehele nakomelingschap, zeer *beroemde Heer*, zal U wegens des zelfs vinding verpligt zyn, en een onsterffelyke lof en dankbaarheydt toebrengen, om dat deze spier ontdekt, en uw zeer heylzame raadtgevingen en omzichtigheden, die gy in de meermaals gepreze verhandelingen verschaft hebt, waargenome zynde, onttelbare kraamvrouwen behouden zullen kunnen worden, die anderzints door een gewisse doodt van 't leven berooft zoude worden. Maar nu ga ik tot andere zaken over.

Van geen minder belang is de ontleding der [*plantae sive vegetabilia*] gewassen, die gy met een wonderbare fynigheydt en een ongelooflyke gaauwigheydt behandelt, waar door gy de bladeren en verscheyde vrugten der gewassen ontbindt, en de allerklynste pypies derzelver losgemaakt hebbende, voor ogenstelt, en aldus een overeenkomst tusschen den [*circulatio*] omloop van de zappen der dieren en gewassen, en tusschen de [*nutritio*] voeding, en [*secretio*] schyding aantoont. Ik hebbe my hier over niet alleen verwondert in de afbeeldingen der vrugten namentlyk van een peer, persik en appricoos, ontbonden of ontwart, en met hare [*vasa succosa & pulposa*] zappige en moezige vaten in de 1. tafel van de *Thesaur. Anat: Max.* en in de 2. 3. *en* 9. *fig. van de* 2. *tafel van de Adversar. anat: dec:* 3. aangewezen zynde, maar 't mag my ook gebeuren door uwen ongehoorde beleestheydt dit in de bereydingen van verscheyde bladeren, de knoppen van de bloemen van [*malva*] kaasiesbladen, en een peer door uwe zeer konstige hant op 't keurlykste uytgewerkt, en my tot een verering toegezonden, te bespiegelen en myne ogen te verlustigen. In verwondering opgenomen zynde sta ik verstelt, zo menigmaal als ik deze zaken beschouwe, en ik kan my ook niet genoeg verwonderen over die stantvastige, en boven de zestig Jaren volharde, onuytsprekelyke naarstigheydt, het ongelooflyke gedult, en uwe verbazenden arbeydt, dien gy in deze fynigheden te doorsnuffelen en te ontdekken, aangewent hebt. 't Gaat waarlyk alle verwondering te boven, dat een oudt man, by de negentig Jaaren oudt, en by na een eeuw geleeft hebbende, zich nog kan toeleggen op de bespiegelingen van zulke zeer fyne zaken, waar toe een Jeugdig en scharp gezicht naauwlyks in staat is. Zo is 't Eerwaarde Oude Heer, dat de almagtigen Godt, tot wiens roem gy in de wonderbare werken der natuur te verbryden, alle uwe pogingen schikt, en aan wien gy wilt dat men alle die dingen dank te wyten heeft, u tot een wonder van onze eeuw heeft willen stellen, waar over de gehele geleerde waerelt zich verwondert, maar na verdienste zich niet genoeg verwondere kan. Want door uwen onvermoeyde vlyt, en gestadigen arbeydt, ontdekt gy de verborgenste dingen, en brengtze uyt den afgront van verborgentheydt in 't ligt, en aldus verrykt gy van dag tot dag de ontleetkunde met nieuwe vindingen. De zeer vermaarde Heer *Rittmyer*, by Uw een zeer beroemd Doctor en Practizyn in de Medicyne heeft my onlangs in een brief bekent gemaakt, dat gy niet lang geleden zommige nieuwe, en zeer aanmerkenswaardige zaken in de ontleding der gewassen ontdekt hebt, en in haar binnenste oppervlakte een overeenkomst van de [*Cryptae* S. *lacunae*

Boerhavianae] Boerhaviaansche groeven of *holtens* vertonen kunt, Een vierige begeerte hebbende, om deze byzondere zaak grondig te weten, heb ik niet kunnen nalaten in dezen brief, met u verlof, aan u geschreven met een billyke onderdanigheydt u te verzoeken, gy wilde myn verzoek, volgens uwe gunst jegens my, plaats geven, en die nieuwe vindingen tot gebruyk der Ontleederen en Kruydtkundigen in 't kort aan 't ligt brengen.

Vergun my eyndelyk en voor 't laaste, dat ik u nog eene zwarigheydt, die my in twyffel houdt, omtrent de Baarmoeder van een bevrugte Vrouw openbare. Ik hebbe in myne verhandeling in 't voorgaande jaar aangaande een bevrugte Baarmoeder in 't ligt gekomen, de spongieuse sinueuse, en celluleuse zelfstandigheydt van een bevrugte Baarmoeder, uytgelegt, en dezelve, gelyk ik ze in 't voorwerp zelfs gevonden heb, met een figuur laten uytdrukken. Deze kronkelige en celluleuse [*sinus S. lacunae*] holletjes of groefjes, gelyk ik aldaar aangetekent hebbe, hebbe niet alleen alle onder malkanderen gemeenschap, en maken de gehele Baarmoeder, gelyk een spons, vol met gaten, of holle, maar komen ook met de groefjes en holletjes, binnen de holligheydt van de Baarmoeder opstaande, over een, zo dat de binnenste oppervlakte van de Baarmoeder, in zyn gehelen omtrek, even zo spongieus en vol gatig verschynt, als de Baarmoeder in haar zelfstandigheydt. Om dat deze holtens in den gehelen omtrek van de oppervlakte, bevonden worden na de holligheydt van de Baarmoeder open te staan, is 't te verwonderen, hoe 't komt, dat daar door het bloet, door de groeven des Baarmoeders rondom gelopen hebbende, niet in de holte des Baarmoeders uytvloeyt, nademaal nogtans de Moerkoek alleenlyk op eene plaats aan de Baarmoeder vast gehegt is. Ik hebbe toen in 't gemelde tractaat. *P.* 1. *Thes.* 5. deze zwarigheydt bygebragt, en ik hebbe geoordeelt, dat men die te boven konde komen, zo men vast stelde, dat de overige kleynder groeven, waar aan de Koek niet vast gehegt wort, mogelyk vezelen ontfangen, uyt den omtrek van 't vlies [*chorion*] voortgebragt, nademaal het met de reden niet over een schynt te komen, dat dezelfde niets ontfangen, om dat het bloet anderzints nootzakelyk daar uyt zou gestort worden. Daar en boven heb ik 'er nog bygevoegt, dat misschien door deeze vezelen, zynde door de overige groeven in 't Baarmoeders bloet gedompelt, het lymige zap na het vlies *amnion* toe gebragt kan worden om dat 'er anderzints van den oorspronk van dit vogt, en van de wegen niet zekers blykt. Edog alle deze zaken voldoen my geenzints, om dat ze op enkele gissingen steunen. Want ik zie geen

reden, waarom op deze wys de Moerkoek in den gehelen omtrek van de [*secundina*] nageboorte niet voortgebragt wort. Tot nog toe is my geen gelegentheydt voorgekomen, om een bevrugte Baarmoeder, digt voor den tydt van 't baren te bezien; en de rype vrugt in zyn woonplaats, met de nageboorte nog omwonde, te beschouwen, op dat ik onderzoeken konde, hoedanig de gesteltenis dezer holtens is, en of ze iets, en wat ze bevatten? Derhalven zoude ik van U Ed: *zeer uytmuntende Heer*, gaarne weten willen, wat gy in die zaak aangemerkt hebt. By aldien ik zulks van U Ed: verkregen zal hebben, zal ik U Ed: grotelyks verpligt zyn.

Ondertusschen bidde ik den groten goeden Godt ootmoediglyk voor uwe gezontheydt en welvaart, de Almogende, die alles bestiert, bewaart en schikt, wil U, Prince der ontlederen, en doorlugtig cieraadt van de geleerde waerelt, nog lange jaren gezont en welvarent doen zyn, en Nestors ouderdom verlenen. Voor 't overige, verzoek ik, zeer gedienstig, dat gy my, gelyk tot dus verre, alzo in toekomende, in uwe gunst, en vrientschap houde, en verzekert zyt, dat ik in eerbiedt en hoogachting omtrent U ED: niemant wyke, die ben, en blyven zal

Een vierder en gestadige hoogachter van Uwe zeer beroemde en wytvermaarde Naam.

ABR. VATER.
D. en P.P.

Geschreven in myn bevlytkamer, te Wittenberg in Saxen, den een en twintigste van Wynmaant in 't Jaar 1726.

Antwoort van den heer Fredrik Ruysch Op den Gelukwensch Brief Van den zeer Vermaarden en Beroemden Heer Abraham Vater,

ZEER VERMAARDE HEER,

Ik hebbe dien Gouden, ja meer dan Goudt waardiger brief, den welke gy aan my geschreven hebt, wel ontfange, en den zelve door en doorgelezen: de lofredenen daar in begrepen, aan een zyde gezet hebbende, geve ik Godt alleen de eer, roem en lof! zeker ik achte my gelukkig, dat het my in zo een hogen ouderdom gebeurt is, dat 'er zo een onuytsprekelyke schat, die zo vele eeuwen lang verborgen is geweest, tot een steunzel en nuttigheydt van 't menschelyke leven, door my ontdekt is, zo dat het hele menschelyke geslacht, en voornamentlyk het Vrouwelyke, met regt, mag en moet uytroepen, *Geprezen zy de onsterffelyke Godt in der eeuwigheydt*!

Voorts, zeer *Vermaarde Heer*, qy verzoekt van my een antwoort, en dat wel een haastig antwoort, denkt qy, dat ik, zo digt by de t' negentig jaren oudt zynde, ledig ben? gy moet weten, dat 'er zeer vele brieven na my wagten, die ook over deze zaak beantwoort moete worden, en dat men geen lopende paarden kan beslaan? Ondertusschen ben ik blyde, dat gy gelegentheydt gegeven hebt, om kortelyk te antwoorden, nadien gy in 't geheel myne stelling omtrent het boekje van de Moerspier en de al te vastzitting van de Moerkoek aangenomen hebt, derhalven zal ik myn antwoort wat kort kunne maken.

De Lofredenen dan, gelyk ik gezegt hebbe, overgeslagen hebbende, zal ik my begeven tot dat gene, 't welk gy *zeer Geachte Heer*, die in de Ontleet en Kruytkunde, en andere zaken tot de geneeskonst behoorende, zo verre geoeffent zyt, van my verzoekt. Gy zegt dan. Bladz. 1129.

‘Van geen minder belang is de Ontleding der gewassen, die gy met een wonderbare fynigheydt, en een ongelooflyke gaauwigheyt behandelt, waar door gy de bladeren en verschyde vrugten der gewassen ontbindt, en de allerklynste pypies losgemaakt hebbende voor ogen stelt, en aldus een overeenkomst tusschen den omloop van de zappen der dieren en gewassen, en tusschen de voeding, en schyding aantoont. Ik hebbe my hier over niet alleen verwondert in de afbeeldingen der vrugten namentlyk van een Peer, Persik, en Apricoos, ontbonden of ontwart, en met hare zappige en moezige vaten in de 1. *Tafel van de Thesaur. Anat. Max: en in de* 2, 3, *en* 9. *fig. van de* 2. *Tafel van de Adversar. Anat. Dec.* 3. aangewezen zynde, maar 't mag my ook gebeuren door uwe ongehoorde beleeftheydt, dit in de berydingen van verschyde bladeren, in de knoppen van de bloemen van kaasiesbladen, en een Peer, door uwe zeer konstige hant op 't keurlykste uytgewerkt, en my tot een verering toegezonden, te bespiegelen, en myne ogen daar mede te verlustigen. In verwondering opgenome zynde sta ik verstelt, zo menigmaal als ik deze zaken beschouwe,

Ik antwoorde; hier hebt gy, *zeer uytnemende Heer*, my gelegentheydt gegeven om te verhalen, wat my van zekere zeer geleert Hoogleeraar ontmoet is, wanneer hy de bladeren van Pereboomen en andere gewassen zag in [*sceleta*] geraamtens gebragt, scheen hy verstelt te staan, en vroeg hoe zulks geschiede konde? ik antwoordde hem, dat ik de uytvoerder van dat werk niet was, maar myne dienaren, namentlyk Beesies, die ik toen ter tydt tot hulp genomem hadde. Maar nu doe ik dat zelfs veel zinnelyker en netter, gelyk blykt in de bladeren van een [*ulmus*] Olmboom (welkers zappige vaten zo dun als dons zyn) en dat met myne eygene dienaren namentlyk myne vingeren: Ondertusschen kan ik my niet genoeg verwonderen, dat 'er gevonde worde, die zo koel over deze zaak spreken, daar het echter van zo een groot belang is: Maar zo ze betere dingen geleert hadden, ze zoude betere dingen doen! derhalven moetenze tot U *zeer uitnemende Heer*, gezonden worden, die met meer reden over deze zaken oordelen kunt.

Dit konstwerk bevestigt verder, ja het brengt een zwaar gewigt aan myn nieuwe stelling by, namentlyk: dat al 't geen wat tot onderhoudt van ons lichaam dient, in de vaten bewerkt wort, by voorbeelt, het zaat, de melk, het bloet, de quyl, de gal, het klierbeddezap, de gyl, en andere meer: deze leer is wel nieuw; dog evenwel waaragtig. De zeer Edele Heer *Ariskine*, Opper Geneesmeester van den *Groten Keyzer van Ruslant*, vroeg my eens, of ik niet geloofde, dat het *mensche*-

lyke zaat in 't bloet verschuylde? wien ik tot antwoort gaf, dat ik al, wat in 't bloet gevonden wierdt, niet zeggen konde, maar dat ik wel wist, dat het zaat niet in het bloet gemaakt wordt en dat zyn eerste beginzel eerst bewerkt wordt in de zaatvaten van de ballen, spruytende uyt de slagaderen in een ander wezen verandert: daar en boven dat ik geloofde, dat het zaat in de bystanders meer en meer volmaakt wort, als mede in de uytschietende vaten, die het zaat dan eyndelyk in de zaatblaasjes nederstorten, om aldaar nog een verdere en de laaste volmaaktheydt te erlangen; wanneer hy zulks verstaan hadde, vergenoegde hy 'er zich mede.

Om wederom op den weg te komen, daar ik van afgeweken was, op de zelfde Bladz. zyn deze woorden ook te vinden. ‘Want door uwen onvermoeyden vlyt en gestadigen arbeydt, ontdekt gy de verborgenste dingen en brengtze uyt den afgront van verborgentheydt in 't ligt, en aldus verrykt gy van dag tot dag de Ontleetkunde met nieuwe vindingen. De zeer vermaarde Heer *Rittmeyer*, by UL. een zeer beroemt Doctor en Practizyn in de Medicyne, heeft my onlangs met een Brief bekent gemaakt, dat gy niet lang geleden zommige nieuwe, en zeer aanmerkenswaardige zaken in de Ontleding der gewassen ontdekt hebt, en in haar binnenste oppervlakte een overeenkomst van de *Boerhaviaansche groeven* of *holtens*, vertonen kunt. Een vierige begeerte hebbende, om deze byzondere zaak grondig te weten, heb ik niet kunnen nalaten, in dezen brief, met uw verlof aan UEd. geschreven, met een billyke onderdanigheydt u te verzoeken, gy wilde myn verzoek, volgens uwe gunst jegens my, plaats geven, en die nieuwe vindingen tot gebruyk der Ontlederen, en Kruydtkundigen in 't kort aan 't ligt brengen.

Ik antwoorde, dat ik aan den zeer vermaarden Heer Doctor *Rittmeyer* gezegt hadde, dat ik gewassen in gewassen aan 't gezigt konde brengen, en dat dit een waarheydt is, daar moet gy van verzekert zyn: want ik hebze gelukkig ontdekt, en dezelve zyn zo groot, dat men geen vergrootglas van noden heeft om ze te zien. Daarenboven zou ik een klyn takje, of een afgesnede stuk, *zeer uytnemende Heer*, uw kunne mededelen. Verders moet men aanmerken omtrent dit gewas; namentlyk dat het niet by, of uyt, veel minder boven of op andere planten voortgekomen is: want dat dit anderzins wel geschiet, is Jan en alle man bekent, maar 't zelve heeft in 't geheel zyn oorspronk genomen, en is aldus gebleven in andere planten, gelyk als in 't hol van Trophonius, alwaar 't altydt nagt en duyster is! zo dat het nooyt de lugt aanschouwt. Dit gewas heeft in 't geheel geen genot van eenig waterig vogt, of dauw, even-

wel is het in 't leven gebleven. Daar en boven is 't een [*aphylla*] een bladige, en zeer takkige plant, welkers planter de Goedertierenste Schepper is, die het niet uyt zaadt in het binnenste van de plant gepoot, maar uyt een Goddelyke Voorzienigheydt voortgebragt heeft! 't is een zagt, buygzaam, en matig taay gewas, Zie de 1. Fig. van de plaat.

Daar en hoven *zeer uytmuntende Heer*, zal ik voor 't gezigt kunnen brengen nog een ander zoort van die gewas, of een ander geslacht van gewas, uyt den zelfden oorspronk voortkomende, namentlyk uyt een andere plant; dog deze is pypagtig, of liever een pyp zelfs, dunder als de voorgaande, langwerpig rondt, een span lang, in 't geheel van takken berooft, hol, hebbende de dikte van een stok of kruk, gelyk de 2. fig. aanwyst; in de oppervlakte van deszelfs holligheydt ziet men ('t geen alle verwondering te boven gaat) op een plaats vele groeven, of indrukzels in een hoop by malkanderen gelegen, dewelke een Mostaartzaatje kunnen bevatten, en de *Boerhaaviaansche groeven of holtens* verbeelden.

Indien my nu ymant vroeg, wat gebruyk hebben deze planten in de geneeskonst? hier is een diepe stilzwygentheydt, en een geleerde onwetenheydt! evenwel niet in 't geheel. Want hier uyt blykt, dat 'er zommige planten zonder voorgaande zaat kunnen leven, voortkomen, en groeyen, 't geen toegestemt, ja vertoont zynde, zouden ze ons tot hoger zaken kunnen brengen, die evenwel hier ter plaatze niet behoren, derhalven ga ik over tot andere.

Op Bladz. 1130. zegt gy, ‘Vergun my eyndelyk en voor 't laaste, dat ik UEd. nog een zwarigheydt, die my in twyffel houdt, omtrent de Baarmoeder van een bevrugte vrouwe, openbare. Ik hebbe in myne verhandeling, in 't voorgaande jaar aangaande een bevrugte Baarmoeder in 't ligt gekomen, de spongieuse, sinueuse en celluleuse zelfstandigheydt van een bevrugte Baarmoeder uytgelegt, en dezelve, gelyk ik ze in 't voorwerp zelfs gevonde hebbe, met een figuur laten uytdrukken. Deze kronkelige, en celluleuse [*sinus S. lacunae*] holletjes of groefjes, gelyk ik aldaar aangetekent hebbe, hebben niet alleen alle onder malkanderen gemeenschap, en maken de gehele Baarmoeder, gelyk een spons, vol met gaten of hollen, maar komen ook met de groefjes en holletjes, binnen de holligheydt van de Baarmoeder openstaande, overeen. Zo dat de binnenste oppervlakte van de Baarmoeder, in zyn gehelen omtrek, even zo spongieus en vol gatig verschynt, als de Baarmoeder in haar zelfstandigheydt. Om dat deze holtens in den gehelen omtrek van de oppervlakte bevonde worden open te staan,

is 't te verwonderen, hoe 't komt, dat daar door het bloet, door de groeven des Baarmoeders rontom gelopen hebbende, niet in de holte des Baarmoeders uytstort, nademaal nogtans de Moerkoek alleenlyk op eene plaats aan de Baarmoeder vast gehegt is. Ik hebbe toen in 't gemelde Tractaat. *P.* 1. *thes.* 5. Deze zwarigheydt bygebragt, en ik hebbe be geoordeelt, dat men die te boven konde komen, zo men vast stelde, dat de overige klynder groeven, waar aan de Koek niet vast gehegt wort, mogelyk vezelen ontfangen, uyt den omtrek van 't vlies *Chorion* voortgebragt, nademaal het met de reden niet over een schynt te komen, dat dezelfde niets ontfangen, om dat het bloet anderzints nootzakelyk daar uyt zou gestort worden.

Dat *Myn Heer* dit alles zodanig aangemerkt heeft, trek ik niet in twyffel, maar de gemelde Baarmoeder, waar in gy dit alles hebt waargenomen, zal een dode Baarmoeder geweest zyn; het verschil tusschen een levendige en een dode Baarmoeder, is zo groot, dat ik niet wete, vat ik op uwe voorstellingen antwoorden zal; ja ik oordele het beter te zyn, dat ik myn antwoort daar over zo lang opschorte, tot dat ik een dode Baarmoeder bekomen, en in die staat, als of ze leefde, zal gebragt hebben. Mogelyk zult gy zeggen, gy hebt wel eens ten minste de Baarmoeder van een Kraamvrouw gehadt; ik beken 't, en ik hebze geopent, op dat ik haar binnenste gedaante zou onderzoeken, zonder 't welke de gemelde kringsgewyze spier niet in 't gezigt zou gekomen hebbe; maar daarom is ze ook onbequaam geworden, om ze nu tot de gemelde staat, als of ze leefde, dat is, de gedaante van leven verbeeldende, te kunne brengen.

Deze konst, *zeer uytmunteyd Heer*, heeft het den Goedertierenste Schepper behaagt, door zyne oneyndige genade door my te openbaren, op welke wys gehele dode lichamen gebragt konnen worden in zodanigen staat, dat ze schynen te leven: Ja deze konst is van zoo veel waarde in de Ontleetkonst, dat het zonder dezelve onmogelyk schynt, het opregte maakzel van 't menschelyke lichaam te kunne kennen: want na de doodt ontvlieden 'er duyzende deeltjes het gevoelen, en worden onzigtbaar.

Ondertusschen moet niemant denken, dat deze konst genoeg is: want daar is ook iets anders by te voegen, zonder 't welke het onmogelyk zou zyn, de gemelde opregte gesteltenis voor 't gezicht te brengen; als daar zyn, de schors of bast der herssenen, het moes in de uyterste vaten, de donzige danne uyteyndens der bloetvaten, het netwyze lichaam boven de huyt gelegen, den Ruysschenrok in 't oog, en meer andere zaken, dewelke, schoon ze zeer net bewerkt en bereydt zyn, echter niet wel ver-

toont kunnen worden, ten zy ze in een geestig en bequaam vogt voor 't gezicht gebragt worden, en dat wel als de lugt helder is, anderzints is 't moeyte en kosten verloren: Maar hoe moeyelyk het is, de bast der herssenen in 't vogt, door hulp van een haayrtje op te hangen, zullen die gene gewaar worden, dewelke die zoeken na te doen, en dat wegens de weekheydt en dunheydt van de bast.

In myne Jeugdt kreeg ik gelegentheydt om dode lichamen van Bezwangerde, en Kraamvrouwen te openen; maar, nadien toen ter tydt de bovengemelde konst nog in de duysternis verborgen lag, konde ik daar weynig nuts van trekken; dog echter dit were ik, en 't is my nog niet uyt de geheugenis gegaan, dat de Baarmoeder toen ter tydt als ontwyffelbaar gehouden wierdt voor spongieus, voornamentlyk die van bevrugte Vrouwen; maar, na dat my die gemelde edele konst geopenbaart is, ben ik van gedagten verandert, niet twyffelende, of dat zogenaamde celluleuse en spongieuse, zal, zo niet in 't geheel, ten minste voor het grootste gedeelte, vaatagtig over dwersch gesneden zyn: schoon ik niet zeggen kan, *komt en ziet*! derhalven zal ik dat zo lang sparen, tot dat 'er een beter gelegentheydt voorkomt. Ondertusschen, *zeer vermaarde Heer*, eer ik eyndige, moet ik U verhalen, wat my gebeurt is in 't opvullen van een niet bezwangerde Baarmoeder met een rode waschagtige stoffe. De Baarmoeder, zegge ik, hadde ik met de grootste voorzigheydt opgevult, op dat de waschagtige stoffe geen tegennatuurlyke uyttogt zoeken zoude, 't welk gedaan zynde, quam de Baarmoeder, pronkende met een hoge rode couleur, ons voor, als of ze geheel en al uit bloetvaten t'zamen gestelt was. Denk nu eens, by aldien die Baarmoeder bezwangert geweest was, en alle de vaten, die ontelbaar zyn, uitgespannen waren, gelyk als men in een bezwangerde Baarmoeder ziet te geschieden, wat wonder zou 't zyn, als een bezwangerde Baarmoeder in een zodanige gesteltenis ons voorquam als spongieus en celluleus? het is derhalven ligtelyk te begrypen, dat dit ons gemakkelyk mislyden kon. Nu nodigt my myn tydt tot andere zaken, die ik niet verzuymen kan; maar op dat ik U niet ondankbaar schyne, *zeer uytmuntendt Heer*, ben ik U grotelyks verpligt, en zegge dank, dat gy myne nieuwe stelling, aangaande de kringswyze moerspier, en de al te vaste hegting van de moerkoek aan de Baarmoeder goetgekeurt hebt: voornamentlyk, om dat ik gezien hebbe, dat zulks van zo een vermaarde *Hoogleraar*, die met regt den eersten rang verdient, door den druk, ten nutte van 't gemeen, gedaan is. Den *Goedertierenste Schepper*, die voor ons alle zorgt, bidde ik, hy verlene U gezontheidt

en voorspoet, en doet U Nestors Jaren beryken. Zyt gegroet; hier mede ben en blyve ik

Zeer Uytmuntent Heer,

Uwen Vrient van gantscher Harten,

FREDEKIK RUYSCH.

Geschreven in Amsterdam, den 2. van Sprokkelmaant in 't Jaar 1727.

Uytlegging van de plaat.

De eerste Figuur.

Vertoont een Plant in een plant gevonden.

A.A.	*De* [truncus] *stam.*
B.	*De* [rami] *takken.*

De 2. Figuur.

Betekent een moet van een andere plant, hol als een pyp, en in een andere plant gevonden.

A.	*De pyp.*
B.	*Deszelfs holligheydt.*
C.	*De Cellulositeyten, de* Boerhaviaansche Holtens *of* Groeven *verbeelende.*
D.	*De dikte van de zelfstandigheydt van de pyp.*

Brief Van den Heer Hecquet, *Med. Doctor te Parys*,
Geschreven aan den heer * * *,
Aangaande De spier des baarmoeders, Door den Vermaarden Heer Frederik Ruysch Ontdekt.
Uyt het Latyn vertaalt.

Brief Van den Heer Hecquet, *Med. Doctor te Parys*, aan den heer * * *.

ZEER BEROEMDE HEER,

HEt vermaardt gerucht van den doorluchtigsten Heer *Ruysch*, 't welk wel wydt door de geleerde Waerelt vliegt, is ook gekomen tot Uwe Landtpalen: Maar 't welk in deze jongste tyden vernieuwt is, door eene zeer nutte vinding van de Baarmoeders [*Musculus Vterinus*] Spier, te weten van die, den welke men, om dat *Ruysch*, de Prince der ontleederen, deszelfs zitplaats in den bodem des Baarmoeder ontdekt en geopenbaart heeft, den [*Musculus Ruyschianus*] Ruysschiaanzen Spier heeft genaamt: want dezelve is voorwaar de vrugt en bewys van zyn wonderbare scharpzinnigheidt, een byzondere vondt, en eyge eer. Maar de toekomende en reedts aangebragte nuttigheidt, van deze vinding, *zeer vermaarde Heer*, zal u doen Watertanden, U zegge ik, die voorziet, hoe veel lichts men na deze daar door in de geneeskonst verkrygen zal, om niet wynige [*aetiologiae*] oorzaaks onderzoekingen omtrent de moeyelykheden en zwarigheden van 't kramen [*partus*] op te lossen.

Men heeft lang gedwaalt in het bepalen van het oude, en nog niet opgeloste, en echter zeer gewigtige verschil, aangaande het vast zitten van de [*Placenta uterina*] moerkoek, na dat het kindt geboren is; namentlyk, of de Vroedtvrouw de moerkoek niet moet verlossen door het schyden met de vingeren, en met gewelt af te rukken, op dat dezelve door zyn verblyf niet bederve en een dodelyke vlek aan de Baarmoeder toebrenge? Ider een is bekent, hoe veel gevaars door deze roekeloosheidt van het Vroedtwyf, de Kraamvrouw dan boven 't hoofdt zou hangen, nademaal zy aldus gevaar loopt de Baarmoeder ellendiglyk te verscheuren; Ja

dit zelfde [*Operatio*] handtwerk, waar van men van een onbedrevene, of, zo gy liever wilt, eerstbeginnende Vroedtvrouw, zo veel te vrezen heeft zal ook ten eenemaal niet zander zwarigheidt of gevaar zyn, schoon 't zelve van een kundige en ervare handt is volbragt. Daarom wyst de zeer gelukkige vinder *Ruysch* ons een andere, dog in der daadt een genezende handt aan, namentlyk Mechanische vingeren in de [*Fibrae*] vezelen of Spierdraden van de Moerspier, dewelke de hegtingen van de koek met den bodem van de Baarmoeder behendig losmakende, dog niets brekende, deszelfs scheyding bevorderen en te weegbrengen. Derhalven moet gy u hier verwonderen, *zeer vermaarde Heer*, over de vrugtbaarheidt van de vinding van *Ruysch*, namentlyk zo wel met de eygenschap van de genezende natuur overeenkomende: Want gelykerwys 'er over het geheele lichaam of deszelfs [*oeconomia animalis*] dierlyke bestiering, een inwonende geneesmeester gestelt wort, of een inwendige tegenwoordige en ingeschapen geneeskonst, even zo vertoont *Ruysch* een genees of Kraamkonst binnen de Baarmoeder, namentlyk de [*Mechanismus*] tuygwerking van de Moerspier, die de moerkoek, aan den bodem van de Baarmoeder ingeënt zynde, afhaalt, en afwerpt.

Maar om dat de vereniging van de Baarmoeder is een zoort van 't zamenbinding of inenting, waar door de uytschietende [*Villi*] haayrties, of uytspruytende wortelen der pypies, met de blinde mondtjes der vaten van de Baarmoeder verenigende, zich met malkanderen (op de wys van [*cotyledones*] pannekens of buskens) 't zamenvoegen en aan een groeyen, behoort dit werk een manier van losmaking te zyn, die het beyde afscheydt, en de hegtingen en banden van weerskanten ontbindt. Dit is die werking, dewelke op 't baren volgende, uytwerkt, dat de koek aanstondts na de nageboorte van 't kindt volgt. Want aldus zal deszelfs verlossing gelukkig voortgaan, Indien een kundige Vroedtvrouw, niet al te lang vertoeft hebbende met het bezorgen van 't versch gebore kindt, aanstondts voorzigtiglyk met de handt trekkende, de moerkoek zagtjes los maakt: Zo dat ze ten eerste, na dat het kindt geboren is, de handt in de nog openstaande en tot aan den bodem wydt uytgespanne Baarmoeder steekt, en daar mede de Moerkoek aangrypt: want op die tydt zal ze volgens de lyding of weg van de [*Funiculus umbilicalis*] navelstreng voelen, dat de Moerkoek gemakkelyk los raakt, en ze zal bevinden, dat dezelve zonder moeyte afscheyd, door de Mechanische trekking van de Moerspier, welke die zaak bevordert, en uytvoert; ten ware bygeval ('t welk nog een aanmerking van onzen *Ruysch* is) zekere verborgene [*Spasmodica Diathesis*] stuyptrekkende gesteltenis zulks belettede. Echter zo

de Moerkoek na deze zorgvuldige behandeling niet luystert, maar, hartnekkiger tegenstandt biedende, wygert afgehaalt te worden, als zeer vast aan den bodem des Baarmoeders zittende, zal men zich grotelyks moete wagten, dezelve met kragt en gewelt af te halen; en nademaal men deze misdaadt niet zelden tot schade van de Kraamvrouw gewoon is te begaan, leert de vinding van den *Ruysschenspier* zo een verderflyk quaadt voor te komen. Derhalven raadt de vinder van de gemelde Spier, dat men het gehele werk van de toekomende verlossing onbeschroomt aan de [*Potentia*] magt of [*vis Systaltica*] trekkende kragt van deze Spier, of aan de werking van de natuur zeker en vylig overlate, belovende, dat 'er nergens eenige zwaarigheidt van deze nablyving van de koek komen zal; hy brengt een voorbeelt van de koeyen by, zeggende, *in de verhandeling van de Moerspier, men hoort niet van de huyslieden en andere Menschen, die door het welwezen van het Rundtvee haar bestaan hebben, dat ze ooyt bekommert zyn, dat het nablyven van de nageboorte van 't Kalf oorzaak zal worden van de Koe haar doodt, niet tegenstaande haar nageboorte niet met eene, maar wel met* 40, 50, *ja* 60 *Moerkoeken bezet is, waar van zommige wel meer dan half zo groot, en eenige in 't geheel zo groot, als van een Mensch, bevonde warden.*

Derhalven is de ontdekking van den Ruysschenspier niet onder het getal van die vindingen in de ontleedtkunde, dewelke met het [*theoria*] bespiegelende deel der geneeskonst te vermeerderen, de werken van den konstenaar minder verryken, of daar niets aan helpen; maar zich schikkende na de zuyverder wetten van het [*Medicina curatrix seu Praxis.*] genezende deel der geneeskonst, openbaart deze vinding, dat de gehele agterblyving van de koek in de Baarmoeder is een werk van [*digestio*] meuking of vertering, ik zou byna gezegt hebbe [*coctio*] koking. Zekerlyk hoe de nageboorte minder leydt afgetrokken te worden, zo veel te liever begeert ze door 't wagten genezen te worden. De tuygwerking van de Baarmoeder onder het zwanger gaan zich uytzettende, en van de Moer of Ruysschenspier onder de baring zich t' zamentrekkende, ontdekt de eygenschap of reden van dit geneesmiddel. Men ziet, dat in den eersten aanvang de korte vezelen des Baarmoeders zich allengskens uytstrekkende, in 't vervolg zo onmatig verlengt worden, dat ze de wydte van de Baarmoeder, die in de vrysters naauwlyks iets of wat is, in zwangere vrouwen voeten wydt maken. Ondertusschen hoe veel wydte de top of bodem van de Baarmoeder verkrygt, zo veel verlengen zich de vezelen van den Moer of Ruysschenspier; (waar van naauwlyks eenige gezien wierden) en terwyl deze zich uytzetten, is de Koek, tegen den bodem

van de Baarmoeder aangedronge zynde, met haar geheele grootheydt en oppervlakte aldaar aangehegt. Waar toe dog al deze toestel van magten of sterktens? Dewyl gy hier twee gepaarde magten hebt om te arbeyden, van des Baarmoeders vezelen namentlyk, en van den Ruysschenspier, van weerskanten daarom gespannen, op dat de natuur door de kragt van een dubbelde of eens zo groote [*elater*] uytzetting uytstote, die haar tot een last en ryp geworden zyn, versta het kindt, en deszelfs aanhangzels de nageboorte: want de natuur kan ze beyde in eene slag of aanval uytdryven, zo ze beyde op gelyke wyze aan de voortdryvende kragt zich gehoorzaam betonen. Maar indien het kindt uytgedreve zynde, de Moerkoek aan den bodem van de Baarmoeder om eenige oorzaak vastzittende, nablyft, dan wordt de gehele magt van de Baarmoeder, inde uytdryving van 't kindt besteede zynde, tot des koeks uytdryving (vermits die al voor by gegaan is) onnut en vrugteloos. Deze is de voornaamste kragt, en is zo veel te groter, hoe meer afstaande dat [*punctum*] stip was, waar van daan de vezelen met zich uyt te strekken afgeweken zyn. Deze dan zyn aanval geeyndigt hebbende laat de andere, dewelke van de spierdraden van den Ruysschenspier is, alleen, dewelke nogtans zo veel klynder is, hoe de stippen der wydtens [*distantiae*], die de vezelen met zich uyt te strekken doorgelopen hebben, digter by zyn. Derhalven zoude die uytdryving van de nageboorte te gelyk met het kindt en in korten tydt geschiedt zyn geweest, als de werking van de vezelen des Baarmoeders volhardede, maar die geëyndigt zynde, geschiedt deze uytdryving langzaam, derhalven hoe rasser en spoediger de uytgang van de nageboorte geweest zou zyn, wanneer 'er de magt van de Baarmoeder die groter is, t' zame gepaart ging, hoe trager en langzamer die wezen zal, wanneer dezelve aan de eene magt van de Moerspier, dewelke klynder is, overgelaten is. Dan bevelen ze in der daadt de scheyding van de nageboorte met de handt te verhaasten, maar *Ruysch*, der kraamkundigen Leermeester, waarschouwt haar over 't gevaar van dat driftig en onbezonne stout bestaan, lerende, dat de uytdryving van de nageboorte bestaat in de Moerspier, dewelke ondertusschen zo veel te zekerder en geruster geschieden zal, als dezelve door de roekeloze handt of voorbarigheydt van de Vroedtvrouw niet verstoort zal zyn; ja? Indien de Vroedtvrouw deze misdaadt heeft durven ondernemen , zal 't de Kraamvrouw, door duyzenderhande gebreken en smerten gepynigt zynde, boeten, dewelke gevolgen en uytwerkzelen van een dodelyke [*erethismus*] prikkeling en [*inflammatio*] ontsteking zullen zyn. Want om dat de vereniging van den Moerkoek met de Baarmoeder is een zoort van enting, gemaakt van hare wortelen

in den bodem des Baarmoeders gaplant, behoort de scheyding van de Moerkoek een werk van ontbinding, maar geen afscheuring te zyn, welke dan, wanneer ze eens de werking van de vezelen des Baarmoeders te loor zal hebben gestelt, door de tydt afgescheyden zal moete worden. Dit is de wetenschap van wagten, 't welk onze *Ruysch* zo wysselyk na de zin van de konst en natuur aanbeveelt, daar te gelyk by voegende, dat men de Kraamvrouw ten eerste te bedt leggen, en met verzagtende stovingen en zalven ondertusschen onderhouden moet.

De vinding van *Ruysch* omtrent de Moerspier moet waarlyk, *zeer vermaarde Heer*, geroemt en geprezen worden, om dat dezelve wetten en regels, die van de [*methodus medendi*] manier van genezen genomen zyn, aan de [*ars obstetricaria*] kraamkunde verschaft; zo een oprechte gemeenschap van de [*medicina*] geneeskonst is 'er met de [*chirurgia*] heelkonst! of zodanig heerscht de geneeskonst over de heelkonst! zo veel vermag een geneesheer, die de ziel en 't oog van de heelkonst is, op de heelkundige [*operationes*] handtwerken, dewelke hy bestiert! derhalven ontdekt nog de nieuwe vinding van Ruysch, dat de [*Doctrina solidorum*] leer der vaste delen ook strekt tot de baring en de gebreken van de baring: want deze openbaart ons de zeer scherpzinnige *Ruysch* in de Spierdraden van de Moerspier, lerende hoe veel goedts men in de kraamkunde te verwagten heeft van de kragt der vaste delen, of werking der spierdraden. Maar daarenboven is de Geneeskonst nog zeer grote dankbaarheidt aan *Ruysch* verschuldigt, van wien (namentlyk van de Moerspier) ze leert, dat de hoop en 't geluk van een betere geneeskonst bestaat in de [*tonus*] spanning der vezelen. Wederom leert hy niet duyster, hoe een groot deel het bloedt dikwyls heeft in de gebreken van de Baarmoeder en van 't baren welkers redenen en oorzaaks leringen, nademaal ze het voornaamste van de gesteltenis der spierdraden afhangen, te kenne geven, dat men dan haar genezing aan 't bloedt verschuldigt is, dewyl 'er vele moeyelykheden en grote zwarigheden van de baring en gebreken van de Baarmoeder uit het bloedt voortkomen. Immers wort de gehele Baarmoeder zelfs bevonde een enkele t' zamenstel van spierdraden te zyn, waar by zo gy ('t geen wy alleen aan *Ruysch* verschuldigt zyn) den Moerspier voegt, begrypt men, dat het gehele werk van 't zwanger gaan en kramen afhangt van de spieragtige gesteltenis; en by gevolg van 't bloedt en deszels [*circulatio*] omloop, zo zeker, als 't zeker is, dat de bewegingen der spieren van de beweging van 't bloedt bevordert of volbragt worden, en dat hier om niet zelden uyt [*congestiones*] opstapelingen, en [*Stasis*] stilstandt van 't bloedt, ziektens der spieragtige delen ontstaan. 't is een bekende zaak, dat

'er geen wynige [*paralyses*] lammigheden (namentlyk van de belette te rugkomst van 't bloedt na 't hart) van een opgehoopt en stilstaandt bloedt voortkomen, welke de [*phlebotomia*] aderlating als een tovery geneest. Maar om wederom tot de zaken van de Baarmoeder te keren; wien der geneesheren heeft het gebruyk niet vermaant, dat de natuurlyke stondevloedt door een aderlating op den arm gedaan, herstelt is geweest? en 't geen nog nader tot de tegenwoordige zaak of voorstelling behoort, het is by Vroedtvrouwen in een gemeen gebruyk, in den eersten aanvang zelfs van de baring, de barende Vrouwen het bloet uyt den arm te late tappen, voornamentlyk in die genen, dewelke van nature bloedtryk zyn, te meer zo ze buyten den tydt van 't zwanger gaan, gewoon zyn overvloedig de stonden te hebben. Dewyl ze door haar gebruyk geleert hebben, dat door zodanige voorzienigheidt, de baring en deszelfs aanhangzels of gevolgen gelukkiger haar voortgang krygen.

Zal men na dezen niet moeten denken, dat de aderlating van een zeer grote nootzakelykheidt en een krachtig hulpmiddel moet wezen in de gebreken van de agterblyvende Moerkoek, welkers scheyding namentlyk en uytgang gy van 't afgetapte bloedt zo wel te wagten zult hebben, als van 't zelfde de stondevloedt? Ja beter, want nadien de [*phlogosis*] ontsteking een gedurige metgezel is van de agterblyvende Moerkoek, en de aftapping van 't bloedt dezelve stuyt, is 't nootzakelyk, dat deze in 't werk gestelt zynde, de hegting ontbonden, of het vastgeklemde losgemaakt wordt, waar van de haayrties [*villi*] der vaaties, die de vereniging van de koek met de Baarmoeder maken, binnen het weefzel van de Baarmoeder naauwer geprangt worden.

Hier heeft men waarlyk gelegentheidt, *zeer vermaarde Heer*, om te kennen de gehele oorzaak en tuygwerking van die konst, door welke de afscheyding van de Moerkoek bevordert wordt, en om dewelke, dewyl het een zoort van rypwording of koking is, men die geduldig van de tydt (gelyk onze *Ruysch* zeer wysselyk vermaant) moet afwagten; en dat om een dubbelde oorzaak, *ten eerste*, om dat de magt van de Moerspier deze scheyding bewerkende, vergeleken by de magt van de Baarmoeder, welke het kindt uytgedreven heeft; zo veel klynder is, hoe veel de [*distantia*] afstandt van de lengte der vezelen klynder gemaakt is geweest in de Moerspier, als in den gehelen t'zamenhang van de uytgespanne Baarmoeder zelfs; want nadien in 't werk van uytstrekken de vermogens van [*resilitio*] intrekking zich hebben tot de redenen der distantien, in die zaken, dewelke (de [*elater*] uytzetting in zyn geheel blyvende) met uytspannen zich uytgestrekt hebben, meet de magt van de Moerspier

veel klynder zyn, als van de spierdraden van de Baarmoeder zelfs, *ten twede*, nademaal de hegting van de Baarmoeder met de koek, is een ineenvlegting of verwarring van de vaaties van de Moerkoek binnen de [*pori caeci*] blinde pypies van de Baarmoeder, is 't nootzakelyk, dat 'er tydt by komt, waar door die haayrties der vaaties gelyk als met te [*suppurare*] verzweren, verbrysselt, of met te verdorren vernietigt worden: want ze zyn als wortelen, waar mede de Moerkoek aan de Baarmoeder gehegt wordt, deze verdort zynde of van haar zap berooft, wort de koek genootzaakt af te vallen, en neder te storten. Dat dog de wortelen van de koek nootzakelyk verdorren, en dat de koek te gelyk slap wordende afvalt, zult gy op deze wyze begrypen. De navelstreng afgebroken, en aldus den gehelen af en aankomst der zappen binnen de koek afgesnede en gestaakt zynde, moet 'er hier door nootzakelyk een vergadering en stilstandt derzelver binnen den boezem van de koek opvolgen, en de koek door het gewigt en zwaarte der zappen nedergedrukt zynde helt van zelfs tot het afvallen over; de bron der zappen van de Kraamvrouw af en aankomende aldaar verstopt zynde, (voor zo veel de spierdraden van de Moerspier met 't zich t' zamen te trekken, tegen de spierdraden van de Baarmoeder aan drukken, en deszelfs weefzel sluyten) worden de wortelen van de koek binnen de pypies der Baarmoeder onderschept, en drogen uyt. Voorts hoe de koek zich van den bodem van de Baarmoeder ontdoet, is uyt die alles genoeg te begrypen, en op welke wyze deze scheyding tot verzwering strekt, wort hier uyt aldus verstaan. Als de navelstreng gebroken is, wordt de omloop van 't bloedt binnen de Moerkoek onderschept; derhalven staan de zappen stil, en het weke vleesch van de koek wordt slap, en bederft enigermaten: Derhalven om dat het nodig is tot de afstoting van de koek, dat dit geschiede, blykt het, dat het meer een werk van tydt en [*digestio*] wyking, vertering of meuking is, als van geneesmiddelen of van de handt.

Gy ziet nu, *zeer vermaarde Heer*, van hoe grote nuttigheidt de vinding van deze spier is, daar en boven hoe veel reden en wysheidt de raadt van den zeer Beroemdert *Ruysch* heeft, met het ryp maken van de koek, na de baring vastzittende, aan de natuur en 't oordeel van den geneesheer te bevelen. Gy hadt derhalven *Ruysch, zeer vermaarde Heer*, door 't gerucht gekent, als den waardigsten Prins der ontlederen, maar hier door zal de latere nakomelingschap met u

leren en verhalen, dat den zelfde te gelyk geweest is een zeer wys geneesheer.
Vaart wel, *zeer vermaarde Heer*, en bemint my.

H E C Q U E T,

Med. Doct. te Parys.

Parys den 26 van
Wynmaant 1726.

Goetkeuring
Van den Koninglyken opzichter.

Dezen Brief heb ik gelezen en goedtgekeurt.
Parys den 13 van Slachtmaant in 't Jaar 1726.

B U R E T T E.

Ontleetkundige verhandeling over het maakzel der klieren In 't Menschelyke Lichaam,
Vervattende twee brieven.

Waar van de eerste is van Herman Boerhaave, Nopende deze zaak aan Fredrik Ruysch;
De tweede van Fredrik Ruysch Aan Herman Boerhaave,
Waar mede den eersten beantwoort wort.

Ontleetkundige brief van Herman Boerhaave Aan den zeer Vermaarden Heer Fredrik Ruysch.

DEwyl gy my dikmaals ernstig verzogt hebt, dat ik beknoptelyk, dog duydelyk, in geschrift zoude opstellen de redenen, die ik meene, dat voor 't gevoelen van dien groten Ontleder, *Marcellus Malpighius*, tegen uwe leer aangaande de Klieren, zoude konnen ingebragt worden, zou 't al over lang van myn plicht zyn geweest uwe wensch voldaan te hebben, indien my de tydt zo wel, als myne genegentheit, zulks hadde toegelaten. In deze zaak heb ik wel licht bespeurt, wat 'er de oorzaak van geweest is, waarom gy dezen arbeit van my voor anderen hebt afgevordert: want zo menigmaal wy t' zamen vele uuren versleten hebben in 't maakzel van 's Menschen Lichaam te overwegen, en te verklaren, altydt met verwondering en eerbiedt de weldaden van den Alwyzen Godt over de Menschen beschouwende, scheen gy veelmaals verwondert te staan, dat ik met U nog niet geloofde, dat de ingewanden met die kracht van werking niet arbeiden, welke de navolgers van *Malpighius* verzekeren met Klieren te geschieden. En, want ik zal 't openhartig bekennen, onder de zeer vriendelyke t' zamenspraken hier over gehouden: welkers herdenking my altydt geneuglyk zyn zal, heb ik dikmaals minder van U verschilt, als gy wel uyt myne redenen besloor. Wat was 'er aangelegen? Want ik wilde in schyn van te verschillen de gemoederen tegen malkanderen aanhitzen, op dat ik uit U zo veel te naauwkeuriger die zaken leren zou, welke van U zo roemruchtig ontdekt zynde, gy zelfs, door een loffelyke drift tot redenering aangestoken, verklaarde. Ondertusschen wil ik ook dit niet ontkennen, dat 'er waarlyk nog vele en grote zwarigheden overig zyn, die my wederhouden, dat ik niet vaardig tot uw gevoelen overga. Weshalven ik met

aandacht over deze zaak gezeten hebbe, en dat gene, 't welk ik in de fynste zaken heb konne zien, zal ik vrymoedig verklaren, alleen door een begeerte om U te gehoorzamen gedreven, en door deze hoop alleen aangemoedigt, dat gy ten spoedigste de redenen zult oplossen, welke mogelyk aan anderen ook schynen te beletten, dat zy uwe gedachten nopens deze zaken niet toestemmen.

Gedoog ondertusschen, *allerbeste Man*, dat ik U by deze gelegentheit myn schuldige dankbaarheit betone, en in 't openbaar de ware genegentheit van een verplicht gemoet betuyge. Want dit gebiet de oprechtigheit, de ongeveinsde openhertigheit, en eerbiedigheit: wanneer ik overdenke, hoe fraye, hoe vele, hoe nooyt van andere beschreven zaken, ik zelfs uyt uwe eige mont, vertoningen, en geschriften geleert hebbe. Ik hebbe waarlyk dikmaals getwyffelt, of ik my over de grote nuttigheit in deze, of de byzondere trouw, waar mede gy de waarheit bloot stelt, meer te verwonderen hadde, als de korte en met geen overtolligheit lastige reden, waar mede gy de goede zaken verhaalt. Welvarende derhalven gevoel den loon van dien zwaaren, zes en t'zestig Jaren doorgestanen arbeit, ontfang de vrucht van zo een byzondere, nuttige, gelukkige naarstigheit: dewyl alle, die hier over konnen oordelen, belyden, dat gy het gemene welzyn bevordert, en de kundige behaagt hebt. Gewis heeft de aandagtige overweging van de in U beproefde deugt in 't gemoet van een ieder, die bequaam is om van deze zaken te oordelen, een afbeelding ingedrukt van een op zyn Vaderlant en de gantsche Waerelt wel verdient hebbende Burger! Maar iets anders is 't, 't welk my gedwongen heeft, hier iets te ondernemen: te weten, ik hebbe voornamentlyk [*medicina theoretica*] de grondige geneeskundige wetenschap nu al twintig Jaren, uyt een openbaar gezach, moeten onderwyzen, derhalven heb ik de werkingen van 't menschelyke lichaam moeten uytleggen, welke uytlegging, als steunende voornamentlyk op de kennis van deszelfs maakzel, my tegen wil en dank genootzaakt heeft, zomtyts te spreken van 't naauwlyks bygelegde geschil, maar nog twyffelachtig hangende tusschen de grootste Mannen in Europa, die de Ontleetkunde oeffenen, of de Geneeskonst onderwyzen. Namentlyk de uytmuntentste wyze Mannen van weerkanten verschillen zeer verre van malkanderen, alwaar gehandelt wort van 't maakzel, de delen, kracht, ja zelfs de tekenen der *Klieren*, die in ons lichaam gewoon zyn genaamt te worden, of erkent worden tegenwoordig te zyn. 't Heeft niet konne geschieden, of die gene, dewelke myne vergaderingen met haar talryke tegenwoordigheit vereerden, hebben my dikmaals over deze zaken aangesproken; terwyl

zy zelfs te zwak zynde om de zaak te beslissen, en ondertusschen evenwel alleen door kracht van gezach niet willende bewogen worden, poogden met dagelyks te ondervragen uyt te horen, wat zy omtrent dezelve voor zeker mogten houden? Of in welk punt eindelyk het onderscheit van de leer in deze tusschen die van U en *Malpighius* bepaalt wiert? Derhalven heb ik moeten omzien, op wat wy ze ik my, die elders genoeg bezig ben, ontheffen zou; 't welk naauwlyks beter konde geschieden, als na dat ik eens in geschrift hadde waereltkundig gemaakt, wat my zelfs dunkt in deze zaak begrepen te hebben. Maar terwyl ik u deze myne gedachten voor oogen stelle, voorzie ik hier uyt een dubbelt voordeel; want gy zult elke reden in 't byzonder beantwoorden met dat gene, 't welk U een zes en zestig Jaren lang geoeffent hebbende ontleetkunde zal verschaffen. U, zegge ik, die altydt een overvloedige gelegentheit hebt om lyken te openen; U, die geen tydt verzuymt, die dagen en nagten besteet, die van een Jongeling af tot dezen frissen en sterken ouderdom toe, uwe gehele leeftydt door, zich zelfs geoeffent hebt, die nooyt hebt laten voorby gaan, zelfs de gezwintste gelegentheit van nieuwigheden te ontdekken; die nooyt geschroomt hebt uw voorgaande gevoelen over de Ontleetkunde, schoon aan de Waerelt bekent gemaakt, af te leggen, en 't allereerst te verwerpen, zo dikmaals gy door ondervinding beter geleert hadde; waarlyk dit alles zult gy zodanig konnen beschryven met op elke reden in 't byzonder te antwoorden, dat men naderhant in dit werk uwe gantsche leer zal hebben, in een volkome, nog afgebroke, t' zamenhang voor oogen gestelt, welke tot nog toe verspreit door zeer vele proefnemingen van zaken, hier en daar verandert, en niet tot naauwkeurige wetten van een Leering genoeg geschikt, in 't licht gekomen is. Het andere zal zyn, dat uwe openbare uytlegging aan 't gemeen blyke en nuttig zy, na dat gy geduldig zult verstaan hebben, welke de redenen zyn, die te weeg gebracht hebben, waarom anderen tot nog toe niet gezien hebben, wat gy uit eige waarnemingen geleert hebt: want dan zal de reden zo wel als de oorzaak van 't beletzel en dwaling te voorschyn komen, zo dat 'er een bequame gelegentheit is, om de zwarigheden, die gemeenlyk de Lezers in uwe geschriften ontmoeten, te verbeteren, en uyt den weg te ruymen.

Wel aan dan, laten we de zaak uytvoeren, met zodanig de verschydentheit der gevoelens te onderzoeken, dat onze vrientschap onder ons ongeschonde blyft, en dat wy ondertusschen de door liefde tot de waarheit ontstoke gemoederen aldus tegen malkanderen aandryven, dat daar door uytblinken vonken, bequaam om 't licht der waarheit aan te steken, en te voeden!

Dat deel van ons Lichaam, *'t welk met een eenvoudige toestel van een eige vlies een holle omslag maakt, binnen welke ten byzonder vogt, gescheyde, begrepen, gevoet, verandert, eindelyk door [emissarium] een lozing-pyp daar van daan uyt gelost, gezien wort*, noemt Malpighius *de allereenvoudigste der Klieren.* Welkers klynheit dikmaals, en waarlyk veelderly gevonde verschydentheit, zo in de uytwendige als inwendige gedaante, gelyk ook in de verandering van 't afgeschyde vogt, uytgewerkt heeft, dat, nadien de gedaante in alle niet een en 't zelfde was, men geloofde, dat het ware maakzel der zelver by na met geen gedachten konde bevat worde: voornamentlyk nogtans, dewyl ze aanstonts na de doot verandert, toegetrokken, van zappen berooft, neergeslagen, naauwlyks iets van hare vaten te voorschyn brachten; maar met een duistere afbeelding van een zekere vaste verzameling van Vleesch, of van een Klier, van de Ontlederen beschreven wierden. De schranderheit van *Malpighius* heeft deze moeyelyke en duystere zwarigheit gelukkig overwonnen, en de belettende t'zamenvlegtingen met dat gevolg ontbonden, dat ze, in delen gescheyden, zeer klaar begrepen, en het te vore verborge maakzel ontdekt wierden. Niemant zal zich over deze gelukkige vinding van dien wyzen Man verwonderen, wie, gelyk 't billyk is, overweegt, op welke wyze hy de blinde voetstappen gericht heeft, om hier de duystere wegen, en onuytreddelyke omdolingen te openbaren.

Want hy beschouwde eerst, hoe veel hy met de scherpte van zyn gezicht konde navolgen, het lichaamtie zelfs van zodanig een Klier, met de zelfde hoedanigheit voorzien, als het de Natuur gegeven hadde, nog door konst verandert, nog door gewelt van een ziekte van zyn aangebore eigenschap ontaart; 't zelve van alle kanten overwogen hebbende, heeft hy 't met zyne oogen, gehart en gewent tot gedult van een onvermoeiden arbeidt, zo naauwkeurig onderzogt, dat 'er aan de bespiegelingen hier niets meer scheen bygedaan te konnen worden, waar mede zulks aldus naauwkeuriger zoude konne worde bezichtigt. Waarlyk hier door is te wege gebragt, dat hy met zoeken in 't Lichaam ontdekt heeft klaarblykende alhier, anders verborgene delen, zo rechtdradig met die afbeelding overeenkomende, als in de bovengemelde bepaling uytgedrukt is; zo dat het duydelyk bleek, dat ze met recht de eenvoudigste der Klieren moesten genaamt worden. Derhalven heeft hy verklaart, dat deze Klieren door den gehelen omtrek van 't Menschelyke Lichaam klaar gevonden wierden: want zo 't U behaagt de oogleden der oogen, de byna onuytkomelyke schuylhoeken van de inwendige neus, met een snotvlies bekleet, het achterste hangende behangzel van 't verhemelte te bespiege-

len, of zo gy [*cryptae*] de groefies*, der sponsachtige amandelen bezien hebt, of de wortel van de tong, alwaar zy tot de nabuurschap van 't strotklapie zich uytstrekt; zo gy de glibberige keel doorziet, of de Maagpyp, en het binnenste van de Maag, en kronkels van alle de darmen; zo gy het strottenhooft uytwendig en inwendig, zo gy de luchtpyp, zo gy van daar de takken der longepypen tot in de uyterste longblaasies toe onderzoekt, of de oppervlakte van de opperhuyt leggende op 't roedenhooftie; indien gy de geheime inwendige delen der Vrouwelykheit tot aan den open mont der Baarmoeder toe beschouwt, zo gy binnen in de schelp van 't oor, of deszelfs uytwendige gehoorweg ziet; heeft hy in alle deze plaatzen de delen van byna 't zelfde maakzel, werk, en gebruyk gevonden.

Waarlyk wanneer hy dit alles met een naauwkeurig oog gezien hadde, en aldus gebruykt zyne eerste hulp, waar door wy alle byna vorderen om de Lichamen te kennen, daar na het gevoel aangewent hebbende, heeft hy gezien, als hy de zyden of achterste delen dezer Klieren drukte, dat 'er uyt bepaalde plaatzen, altydt zulke grote droppelen voortquamen, dat ze in de naauwe loospyp van 't vaatie, waar door zy, geperst, wierden uytgeworpen, geenzints konde gehouden worden, maar een veel ruymer plaats vereischten, alwaar zy zich eerst konde onthouden, stilstaan, vergaderen, en van daar, door een groter drukking gedreven, eindelyk uytspringen. Hier uyt heeft hy derhalven begrepen, dat 'er onder deze uytloozers, door welke de gemelde droppelen voortquamen, nootwendig zodanig een ruym vaatie vereischt wort, dat het in der daat ontfange kan zo veel vogts, aldus geperst uytzyperende, als 'er op eene reis, door een werking van drukking konde ontlast worden. Hy heeft ook te gelyk gezien, dat het onmogelyk is, dat zo een dik, en overvloedig vogt in een enkele uyteinde van een kleyne pyp heeft konne worden vervat. Maar terwyl hy verder doorsnuffelt den aart van dit vogt, uyt de gemelde plaatzen gedrukt, ziet hy, dat het zeer verschillende is van dat, 't welk op andere plaatzen geboren wort; zodanig nogtans, dat het altydt was, dat het over al gehouden wierdt, dikker, als wel eenig waterig, of vloeibaar vogt, in de Vaten van ons Lichaam gevonden, gewisselyk dikker, als de zeer dunne vogtigheit, welke uytwazemt.

Want indien gy een Plaatie, gemaakt van zeer glat geslepen glas,

* Of *Kuylties, Busies, Tasies, Beursies, Napies, Panneties, Zakies, Voorties, Kuylties, Huysies, Blaasies*, enz. In 't Latyn *Lacunae, Folliculi, Loculi, Cotylae, Pyxides, Alveoli, Utriculi*, &c.

steen, metaal, of diergelyk lichaam, zeer kout voor eenig deel van een levendig, sterk, en gezont Mensch, terwyl hy warm is, zo dicht aan gehouden zult hebben, dat het 'er byna aanraakt, zal de vochtige damp, uyt het Lichaam uytwaassemende door op deze Plaat te vallen ontfange, en door deszelfs koelte verdikt zynde, aanstonts dezelve met een dauwagtige nevel besmetten, en de blinkende glans verduysteren. Maar hoe vochtig, dun, eenvoudig, doorschynende, vlug, fyn, bevint men dit vocht! Van zich zelfs vervliegt het zeer schielyk, nog laat een vuyle vlek na, nog bemorst met zyn overblyfzel de gladde blinkende oppervlakte. Ik hebbe voor dezen onder de stofscheyders, die uyt geringen Metalen trachten Gout te maken, een geleert Man gekent, welke, na dat hy zich aan 't lezen der Goutmakers boeken geheel hadde overgegeven, waarlyk met die hoop, dat hy daar uyt eindelyk de konst om Gout te maken zou konne leren, zich ten laatsten ingebeelt hadde, dat het *Philosophische Water* in den adem van een Mensch zich onthielt. Dat water, 't welk de Goutmakers, als de rykste springader van den Goutbron met zo veel bekoorlykheit aanpryzen. Wat dede derhalven onze goutgierige Konstenaar? Hy wazemde zyn gehelen adem uyt in een zeer ruyme zuyvere flesch, zorgvuldig verhoedende, dat de eens ontfange wazem met wederom uitdampte; en heeft geduldig een menigte van vocht, uyt de geschudde long uytdampende, vergadert. Maar, als hy dit vocht met een matige warmte van een zacht vuur voorzichtig trachtte tot de taayheit van een dikker vocht te brengen, is hy, gelyk 't ook anderen gewoonlyk overkomt, van al zyn hoop versteken: dewyl het zo vlytig vergaderde vocht gestadig wederom in de lucht verdween. Blykt hier uyt niet, van hoedanigen aart het vocht is, 't welk van zelfs uyt yder deel van een levendig Mensch uytwaassemt? Zekerlyk dit, hoedanig ook de wyze *Sanctorius* aangemerkt mag hebben, dat het boven de vyf ponden binnen vier en twintig uuren door onzichtbare wegen van 't Lichaam uytwaassemt, dit, zegge ik, heeft geen zitplaatzen, gelegen onder de uytloozers van holligheden, waar van daan 't zoude uytgaan, van noden. Maar hier aan wort een deure verleent, door welke het recht uyt loopt, van de uyterste, en fynste pypies der slagaderties, volkomen zonder eenige tusschenkomende, of ophoudende omweg van een klierig maakzel. Welke in der daat met een zonderlinge uytkomst uwe behendigheit alhier voor de oogen zelfs bloot gestelt heeft. Maar zodanig was dat vocht niet, 't welke volgens *Malpighius* erkent wiert uyt de eenvoudigste Klieren voort te komen. Immers wierdt dit vocht geheel en al dikker, altydt taay en lymig, zomtyts vettig, nooyt helder doorschynende,

geenzints volkomentlyk vlug, gezien, maar als het van 't Lichaam, daar 't aan gezeten heeft, door de warmte verdwenen is, laat het na een niet licht uytwisbaar merkteken, eene onreinigheit van een drabbige stoffe, door zyne taaye slymachtigheit, en de bezwaarlyk af te vegene vlek van den droezem, de glans bevuylende. Ik bekenne, dat 'er nog in de konst vereischt wort een naauwkeurige beschryving van yder zoort van vocht in 't byzonder, 't welk de Natuur op verscheyde plaatzen byzonder bereit. Een naauwkeurig verhaal van deze zaak zoude van een grote nuttigheit wezen, om die delen met meer geluk, hulpmiddelen toe te brengen. Evenwel heeft de naarstigheit der Geneesheren te weeg gebragt, dat we nu eenige zoorten van verscheydentheden kennen. En boven anderen heeft de zeer Vermaarde Heer *Joannes Baptista Morgagni*, dat grote luyster van de Hoge Schoole te Padua, beroemt in de oeffening van de Ontleetkonst, en deszelfs geschietkundige kennis, zich loffelyk in deze gedragen. Laten wy hem hier over raatplegen in zyne *Adv. Anatom.* I. 1. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 15. 16. 28. 30. 32. 33. 41. 42. 43. 63. 64. II. 52. 53. 56. 63. III. 6. 11. 12. 13. 71. IV. 15. 16. 22. 45. 46. 53. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 71. 72. V. 9. 13. 15. 47. 48. 52. 58. 59. VI. 8. 60. 72. 101. 114. 115. 121. 123. 136. en op verscheyde plaatzen heeft hy de verscheyde oorspronken afgebeelt, als in zyne *Adv. Anatom.* I. T. I. K.L. T. II. Fig. 1. o.o.o.e.e. Fig. V. c.b.c. Fig. V. h.i.k. T. III. ee. ††. H. T. IV. Fig. I. c.c. Fig. II. Fig. IV. C.D. T. III. F. I. De *huyt van 't hooft* met haayren bezet, en de *haayren* zelfs worden altydt bestreken met een vette Olie, 't welk uyt kleyne tochtpypies gestadig uytwaassemt, de uytwendige dekzelen van 't hooft bevogtigt, gedurig glat en los maakt, en het kasteel van de edele ziel tegen de waterige en koude ongemakken des luchts, waar aan 't bloot gestelt wort, beschermt. Maar het hier ter plaatze onophoudentlyk uytvloeyende vet bewyst aan de naburige delen ook een andere weldaat, dewyl 't door zyn beweegbare glibberigheit na 't buytenste van de haayren zich verspreit, hout het dezelve, boven en onder, buygzaam, vochtig en smerig; die, by gebrek van deze Olie, droog, en geborsten zoude zyn, in der daat niet zoude konne worden gevoet, dewyl de zeer tedere vaaties der haayren, en de kleyne pypies, van 't zeer fyne uytvallende vocht berooft zynde, tot krullen gedraait, en ten eenemaal verdroogt zynde, sterven, en in onuytreddelyke dotten verwart, met zeer verdrietelyke vlechtingen in malkanderen zitten zouden. Maar laten we iets anders beschouwen! Dewyl de fynder vettigheit dezer Olie de haayren met aldus op te klimmen behoet, en de huyt, waar mede het bekkeneel bedekt wort, verzagt, zal 't dikke oliedroezem, gelyk 't ge-

meenlyk geschiet, blyven zitten, als de fynste olie door de warmte vervlogen is. Maar dit is 't, 't welke, met de schilfers van de gedurig afgeschrapte opperhuyt vermengt, op 't hooft verwekt *vette schubben*, schielyk aangroeyende, zelfs in die gene, welke zorgvuldig het hooft dikmaals rynigen; zo dat men zich gantschelyk verwonderen moet, waar van daan zo schielyk zo groot een menigte van schubben voortkomt. Dog de overvloet van de zeer vette olie overwogen zynde, die uyt de verzamelde schubben uytgedrukt kan worden, en het vlammende vuur voeden, maakt, dat niemant deze gantsche vuyle stoffe voor enkele afgeschraapte eindens van de opperhuyt houde. Gelykerwys gy zelfs deze dingen met een proef hadde aangetoont, alzo kan men hier uyt weten, waarom het zweet van dan hooft vetter is, als in andere delen van 't lichaam? En, waar van daan die sterke lucht van 't al te veel gedekte, en gebroeide hooft in dezen, die dit vet in al te groten overvloet hebben? Achter de *Oren* wederom, alwaar ze aan 't hooft gehegt vast zitten, wort een gantsch ander vocht geboren, dat wel dikker en lymiger is als 't vorige, maar veel minder olieagtig. Wederom een ander, 't welk overvloedig uytwaassemt uyt het oorbekledende vlies, deszelfs [*Juga*] latwyze verheventheden, [*cryptae*] groeven, [*cava*] holligheden, [*scapha*] het bootie, [*concha*] de Oorschulp bedekkende: nademaal 't veel droger, als 't laatste, is, overvloedig, en zeer licht in de gedaante van een witte, droge, schubagtige, lymige korst veranderende; zo klaarblykelyk wort men gewaar, dat het vloeit uyt zodanige holle beursies, hier over al geplaatst, en dat het door de engtens der gapende loospypies na buyten gedreven wort, dat zulks met de Ogen zelfs in beyde de Oren van een gezont Mensch, wel schoon gemaakt en gereynigt zynde, klaar gezien wort. Beschouw daar na het binnenste van den uytwendigen gehoorweg, aldaar hangt een menigte van rontachtige lichaamties, dewelke een vloeibare en doorschynende balsem in zich onthouden, die, wanneer hy, met eige pypies afgezonden, in de holligheit van den gehoorweg uytgestort is, verdikt zynde, geel en bitter wort, hebbende de gedaante van een oprechte zalf aangenomen, kraakt eerst in de vlam, maar brant daar na.

Wat zil ik van 't *aangezicht* zeggen? 't welk in een Mensch waarlyk verscheyde zoorten van deze en wel oprechte Klieren draagt; want zommige storten boven op 't aangezicht uyt een vette olie, die door [*pori*] de zweet of tochtgaten uytzwetende, een blinkent gelaat vertoont, 't welk met het beste vet bestreken schynt te zyn in gezonde Menschen, en die uyt een zoeten en diepen slaap ontwaken. Want deze,

zo zy met zuyver zwart laken de mont sterk afvryven, worden ze in deszelfs, wit, bevlekt, en vettig wordende oppervlakte een klaarblykelyke olie gewaar. Maar nergens in 't aangezicht zyn deze kuylties met haren balsem meer verrykt, nergens waassemen ze dien overvloediger door hare tochtgaten uyt, als omtrent de uytwendige neusvleugels, alwaar deze van 't aangezicht opwaarts beginnen te gaan: gewisselyk aldaar, als mede omtrent het uyterste van de neus heb ik dikmaals dat balsemagtige vocht, by droppelen uytzyperende, en de opperhuydt bedauwende verwekt, ja door een zachte perssing dezer delen zien uytvloeyen. De wydt beroemde *Antony van Leeuwenhoek* heeft met een klaarblykelyke, dog in der daat een gemakkelyke proeve dit vocht waargenomen: hy drukt de oppervlakte van een zeer zuyvere glaze buys tegen 't aangezicht van een gezont Mensch, en het tegens aangedrukte gedeelte onder het vergrootglas houdende, vertoont hy een heldere en vry dunne olie, zittende tegen de oppervlakte van 't glas, en door dit bloot aanraken op 't zelve besprengt. Maar hier ter plaatze is ook een ander zoort van Klieren, welke door de wangen, lippen, neus, en de zachte huyt onder de ogen verspreit worden. Deze, groter zynde en dieper gelegen, staan van buyten met wyder pypies open: zeker de stoffe in dezelve begrepen, zynde tayer en overvloediger, kan als een taye deeg uytgerekt worden; wanneer zy overvloedig is, opent ze de monden der tochtgaaties, maar tayer zynde wegens de lymachtigheit, en zich niet gemakkelyk ontlastende, met haar uytgeperst top aan de lucht bloot gestelt zynde, verandert zy haar couleur, en met een lelyk merk van blaauwe, of zwartagtige kopies, boven uyt de tochtgaaties kykende, schent zy de schoonheit van 't aangezicht. Indien de door gewelt gedrukte blaasies deze na een dikke pap gelykende stoffe nootzaken uyt hare ondergelegene wyde buyken heen te gaan door de engtens van haar hals, dan wort zy eindelyk gevormt tot lange, en volgens de naauwte van den uytloospyp spigtiger wordende krullen; het gemeene volk zegt, en gy zoudt zweren, dat ze wormen waren, voornamentlyk wanneer een zwartagtig kopie voor aan een wit Lichaam gehegt de gedaante van een worm verbeelt; alhoewel 't geen worm is, gelykerwys de vergrootglazen, de ontbinding, en andere redenen overvloedig aantonen; 't heeft ook die figuur niet gehadt, toen 't zich in 't blaasie verschuilde, maar in 't naar buyten doortrekken aangenomen. Zo het blaasie, nu van deze stoffe berooft, verder gedrukt wort, dan geeft het niet meer een diergelyke klomp uyt, maar een dunder, en doorschynende byna vloeibare smerigheit.

Deze aandachtig onderzocht hebbende, zal 't gemakkelyker zyn 't vocht te zien, 't welk door de pypies van dat aanmerkelyke, wytuytgestrekte, en wonderbaarlyk gekronkelde vlies van den inwendigen *neus*, onophoudentlyk nederdruypt. Gy zult in twyffel staan, wanneer gy zult gezien hebben, waar van daan zo een menigte van snot voorkomt, die hier van alle kanten uytschiet: Maar hoe zier is de wyze van dit vocht verschillende van die, welke wy zien elders uyt de eenvoudigste Klieren te voorschyn gebragt? Want het is doorschynende, lymig, laf, zonder zout, zonder reuk, zonder smaak, glibberig, naauwlyks olieagtig, gemakkelyk met water te mengen, en door 't uytdrogen tot een harde knobbel verhardt wordende, of tot taye korsten stremmende, niet ongelyk aan [*lemae*] de dikke slymige vogtigheit der ogen, eindelyk slymagtig, gewisselyk in aart grotelyks van al 't voorgaande verschillende. Dog zodanig een vocht vereischte de nootzakelykheit van 't werk, 't welk de natuur door de kracht van 't zelve uytvoert. Het hout in zyn lymigheit vast alle schadelyke dingen, die, opgenomen in de lucht, tot in de long zoude vliegen, stuyt dezelve, weert ze van de long af, en laat de aldus gezuyverde lucht tot in 't binnenste van de borst doortrekken; ondertusschen bestrykt het zodanig de zenuwen, geschikt tot het volbrengen van den reuk, zeer dicht by uyt het herssenmerg voortkomende, door den omtrek van den gehelen neus verspreit, byna blootstaande, en aan alle ongemakken des luchts zeer veel onderhevig, dat het haar beschermt tegen de scherpigheden, voor droogte behoedt, vogtig, los, en zeer bequaam maakt tot een scherp gevoele; maar te gelyk bezorgt het ook voornamentlyk dit, dat het allerklynste reukdeeltie gehegt in 't reukeloze lym, bequaam is om aan deze zenuwen zyn gevoelen, op een plaats lang genoeg blyvende, en hangende, in te drukken.

Het slymige vocht omtrent het achterste van de *tong*, de *amandelen*, de *lel*, de *zydelyke pylaren*, het beweegbare, dikke, sponsagtige, nederhangende vlies van 't *verhemelte*; het vocht, 't welk omtrent het uytwendige, inwendige, achterste, voorste, zydelyke gedeelte, en kraakbeenderen van 't *strottenhooft* uyt diergelyke zakies voorkomt, komt het allernaaste met de snot van de neusgaten over een, nogtans enigermaten daar van verschillende: want het krygt zo licht geen leeragtige taayheit, als de snot, maar door zyn groter dunte en hierom beweegbaarder glibberigheit, maakt het, dat het aan alles, 't welk alhier toegebragt wordt, zodanig een gladde baan verzorgt, dat 'er niets vast of opgehoude kan worden. Diergelyk een smeerzel, dog ondertusschen vloeibaarder, heeft

de *Schepper* in de holligheit van de *luchtpyp*, en de daar uyt voortgebrachte *longepypies*, geplaatst, 't welk van aart wederom van alle de voorgaande verschilt. Ja een geheel ander zoort van smerig vocht bezet de beursies van de *slokdarmsklieren*, dewyl dit, van de natuur van 't snot een wynig afwykende, en meer hellende na de eigenschap van 't gladde longsmeerzel, by na een aart heeft tusschen snot en longsmeer, en zit zo duydelyk in zyne huysies, dat het in een versch lyk van een gezont, door een geweldigen doot gestorven mensch, eens en andermaal afgevaagt zynde, met een dubbelde, en wederopkomende overvloet, als men drukt, zich openbaart.

Maar wanneer gy uwe Ogen door de maagpyp heen tot in holligheit van de *maag* toe gewent zult hebben, waarlyk aldaar zullen u voorkomen vry kenbare, en talryke beursies, welke voortbrengen, en tot gebruyk van de maag verschaffen een vocht, zeer gelyk aan dat van de maagpyp, zo even gemelt, maar lymiger, en bygevolg vaster aan 't binnenste vlies zittende, zo dat het bezwaarlyk volkomen daar van afgeschraapt kan worden; dit is omtrent de bovenste mont van de maag overvloediger: dewyl aldaar talryker beursies duydelyk aangemerkt worden. Daar na nederwaarts gaande door de engte van den twaalfvingerigen darm, en van daar omzwervende door de bogtige omwegen van 't geplooyde *gedarmte*, ontmoet men over al diergelyke napies, in de inwendige oppervlakte der zelver, gelyk als by trappen hier en daar in de dunne darmen verzamelt, maar in de dikke eenzaam en afgezondert; deze bevatten zeer overvloedige vochten, welke volkomen de smeerzels van de maagpyp en maag verbeelden; behalven dat het vocht langzamerhant dikker, en lymiger wort, hoe 't meer na 't onderste van den kronkel, of endeldarm nederdaalt, op welke plaatze wy deze beurfies, tot vry wyde groefies uytgestrekt, zo aanmerkelyk ontmoeten, dat ze dikmaals door een ongelooflyke menigte van vergaderde slym opzwellen, en daar mede vervult zyn, zo dat de geneesheren zomtyts verbaast staan op 't zien van zo een overvloedige uytgeloste lymige stof. Van daar wederom na de uyterlyke rimpels van den *Aars* in wel gestelde, en aldaar holle, uyt een eeltagtiger vlies gemaakte, en zeer klaarblykelyk te ziene groefies, verneemt men een droger zoort van een dikker vocht, 't welk langzaam meer en meer taay wordende, schynt de gedaante van door water afgespoelt, in de zon gezet, en daar door wit geworden Wasch te verbeelden. Terwyl te gelyk de [*sinus ingiunum & natium*] vouwen van de *liessen* en *billen* bezet worden van klyndere, en uyt de 't zamenweving van een fynder vliesie toegestelde doosies, zeer gelyk aan die, welke de natuur geplaatst heeft in de vouwen van de neus-

vleugels in 't aangezicht, en de hollen der oxels: in deze wort ook geboren dat fynder slach van smeer, 't welk aldaar reets hier vore beschreven is: men vint 'er zekere vethuysies byna gelyk aan die van 't met haayr bezette deel van 't hooft: namentlyk de smeerbeursies dampen gestadig alhier een olie uyt, die van de voorgaande wasch zeer grotelyks verschilt.

Wie vervolgens, gelykerwys 't een Natuuronderzoeker, en Geneesheer niet qualyk voegt, de onreinigheden overweegt, welke in de huysies, zittende onder de bekleetzelen van de *Voorhuyt*, verzamelt worden, het gehele roedenhooft bekladden, en met een sterke lucht besmetten; hy zal zekerlyk bevinden, dat het aldaar afgescheide vocht ten hoogste strydig is met al dat gene, 't welk ergens gevonde mag worden: 't is wit, het stinkt, naauwlyks kan 't met water afgespoelt worden, het wort lymig, en verandert in byzondere taye velleties, vast zittende aan 't zeer tedere bekleetzel van 't hoofie; met opzet heb ik deze stoffe uyt de beursies van de voorhuyt afgeleit, en niet gesproke van de reukgevende Klierties, alzo door den zeer naauwkeurigen Engelschen Ontleder *Tyson* genaamt, geplaatst in de kroon van 't roedenhooftie, als de eerste winkels van dit smeerzel: want men kan aldaar niet licht ware Klieren gewaar worden, maar liever een menigte van zeer scherp gevoelende uytpuylende zenuwtepelties, gelyk gy zeer wel over lang verhaalt hebt, dezelve aldus aangemerkt en vertoont te hebben. Doch evenwel zyn 'er redenen, welke, om de waarheit te zeggen, my nootzaken, dat ik menigmaal hebbe getwyffelt; of niet de voornaamste veelheit van deze mannelykheits onreinigheden geboren wiert in de holle groefies van den pisweg, zo fraay van den zeer beroemden *Morgagni* afgebeelt, Adv. I. T. IV. F. IV. B.C.D. en de aldaar van *Cowperus* en *Terraneus* ontdekte Klieren, waar van daan ze in den pisweg gebracht, en door deszelfs mont overgevoert, onder de voorhuyt vastgehouden, en door de beweeglykheit van deze te ruggetrokken, vergadert worden? Gewisselyk in besnedene is hier ter plaatze naauwlyks een lastige droessem, als mede ten tyde van een *Paraphimosis*, terwyl 'er een zeer moeyelyke overvloet van vergaderde stoffe altydt in een *Phimosis* gevonden wort. Wat het ook zyn mag, hier uyt blykt de oorzaak, waarom deze sterkruykende stoffe in Menschen, die onder een heete luchtstreek leven, goor wordende, menigmaal smerten in de schamelheit of roede verwekkende, een afsnyding van de voorhuyt gebiet. Maar 't gene in dit werk waarlyk verdient aangemerkt te worden, is voornamentlyk dit; dat in de vrouwen in de binnenste oppervlakte der vleugels, alwaar dezelve in de gedaante van oogluykende Nymphen legt op 't inwendige gedeelte der sche-

de, en den mont van den pisweg, als mede in 't sponsagtige uytpuylende lichaam, 't welk door de rouwigheit van zyn rimpels zichtbaar, de opening van den pisweg onder de vleugels gelegen omringt, en beschermt, ja eindelyk in de holligheit van dien pisweg in de Vrouwen een overvloedige stoffe vergadert wort, waarlyk in alle hoedanigheit met die der Mannen overeenkomende; deze verschilt klaarblykelyk zeer veel van dat vocht, 't welk de inwendige schede bestrykt. Zie *Morgagni Adv.* I. T. III. e.e. *. H. In der daat deze wel ingestelde vergelyking bekrachtigt eenigermaten het bovengemelde gevoelen: dewyl voornamentlyk omtrent de wegen, daar de pis doorgaat, dit uytnemende smeerzel in beide de geslachten altydt byzonder gevonden wort. Dog de verdere onderzoeking van deze zaken laat ik aan uwe scherpzinnigheit over.

't Zoude niet moeylyk wezen, meer zoorten van zodanige vochten, en derzelver verscheyde gedaantens te beschryven, indien men alles doorwandelde, maar ik vreze, dat den Brief al te groot zouden worden. Dog ik oordele, dat uyt het nu gezegde genoegzaam blykt de andere bewysreden van *Molpighius*, stellende, dat 'er over al zodanige Klieren zyn: nademaal men over al ziet een vocht onder bepaalde uytloospypen verschuylen, 't welk dikker is, als dat zulks in de uyterste vaaties, van een slachader voortgesproten, zou konne zitten.

Derhalven heeft deze brave Man, steunende op een dubbelt en krachtig bewys, het nu verhaalde vastgestelt: maar wederom is hy op nieuws in zyn gevoelen gesterkt: terwyl hy overweegt de *Ziektens*, welke de zo even beschreven Klieren bevangen: want zo gy die alle aandagtig onderzoekt, schynt de stoffe zelfs, en de figuur van dien op 't klaarblykelykste den gemelden toestel aan te wyzen. Overweeg, bidde ik U, dat byzondere gezwel, 't welk de Heelmeesters aanmerken in 't haayrige gedeelte van 't hooft, het bekkeneel bekledende, en dat zy een [*talpa] molgezwel* noemen. In der daat aldaar worden de hier te vore afgebeelde smeerblaasies, zynde nu met een minder vloeibare stoffe opgevult, eerst een weynig door de dikker wederhoude stoffe uytgezet, derhalven zwellen ze op, zy bieden tegenstant, en aldus drukken ze uyt dat gene, 't welk het vloeibaarste in 't blaasie overvloedig was, maar het dikker verdikken ze des te meer. Gevolglyk het versche vocht, door de afscheiding in deze blaasies nedergestort, hegt zich lichtelyk aan dit overblyfzel, waar door 't gezwel gestadig in grootte toeneemt, het blaasie meer vervult, meer uytgezet, en, dat te vore naauwlyks zichtbaar was, nu groot wort. Ondertusschen deszelfs stoffe, wederhouden zynde, wort meer en meer overvloedig, en te gelyk minder

vloeibaar. Om dat het bekkeneel, gelegen onder de opzwellende klier, zynde bolront en hart, niet kan wyken; maar de bekleetzelen, die hier ter plaatzen by na enkel vliezig, en vry zacht zyn, leggen boven op 't gezwel; daarom wort nootzakelyk dit van onderen gedrukte, zachte gezwel bultig en breet uytgespreit; het vlies van 't blaasie wort schielyk hart, en te gelyk dik, drukt de bloetvaten, doet het bloet stilstaan, hier om verwekt het een zwarte couleur: en van deze gelykenis verkrygt het zyn naam. Ik hebbe een menigvuldige gelegentheit gehadt om deze gezwellen te beschouwen; maar in derzelver middelpunt is altydt een klyne, enkele pyp gevonde, waar door het molgezwel, sterk gedrukt zynde, een taye vogtigheit uytstort, welke in den doortocht door deze engtens de gedaante van een worm aanneemt. Wanneer ik deze gezwellen, nu groot geworden zynde, hebbe laten uythalen; was het vlies van alle kanten gesloten, opgevult, en met een enkele klyne uytloospyp voorzien.

Laten wy ons, zo gy wilt, daar van daan begeven tot de [*grandines] hagelgezwellen, weegscheeties* van de Heelmeesters genaamt, in de randen van de Oogleden voorkomende. Tonen deze gezwellen niet klaarblykelyk een oprechte eigenschap van Klieren, alhier geplaatst, aan? Gewisselyk zy zitten alleen op de randen der Oogleden; van buyten, bedekt met een harder huyt, verheffen zy zich tot een bultig gezwel: maar wanneer gy de binnenste oppervlakte van een omgekeert Ooglidt, alwaar 't tegen 't oog aanzit, wel zult ingezien hebben; verschynt dan aldaar zeer duydelyk een ront, vry hart, uytpuylent, witachtig geel knobbeltie. Voorwaar ik zou naauwlyks geloven, dat 'er Imant is, die, dit gezien hebbende, nog zoude twyffelen, dat dit was het blaasie zelfs, verwydert door de verdikte stoffe, welke natuurlykerwyze, eerst langzaam en spaarzaam door de klyne pypies van deze hagelsgewyze lichaamties uytzypert, om de randen der Oogleden te besmeren, die alhier met een dun [*perichondrium*] kraakbeenvliesie bedekt zynde, door een gestadige stoting zoude moeten worden beschadigt. Zomtydts worden ze hart, en met hare steenagtige rouwigheit, en scherpe vryving beledigen zy het aangewasschen en hoornvlies; maar dan, zo zy, het inwendige dunne vlies van 't omgekeerde ooglidt opengesnede zynde, daar uyt genomen worden, komt 'er te voorschyn een enkel, blint, dikker vlies, gemeenlyk sponsagtig, ook wel wat kraakbenig, vervattende een taye en vry droge pap. Anderzints, indien 'er een zachte, en alhier heilzame ontsteking bykomt, het gezwel tot etter overgaande; verdwynt het vlies van 't blaasie, en aldus wort deze quaal zeer dikmaals van zelfs uyt de natuur gemeenlyk weg genomen.

Ja dat de zeer tedere huyt van 't aangezicht, die zo eenvoudig schynt, over al zodanige beursies heeft, blykt duydelyk genoeg, dewyl ze ook in dat gedeelte des huyts, alwaar dezelve het aller tederste is, namentlyk onder het onderste ooglit, menigmaal voorkomen. 't Geheugt my, en zulks is niet lang geleden, dat daar ter plaatze gegroeit was een wit, ront, taay, hare, groot gezwel, 't welk het aangezicht van een jong Edelman mismaakte, en geweldig aangroeide; het hadde in den top van zyne oppervlakte een zeer klyn pypie, 't welk naauwlyks groter was, als een natuurlyk zweetgaatie van 't aangezicht. Ik poogde, door de hant van een heelmeester de huyt opengesnede zynde, den gehelen omslagh, en te gelyk het gantsche lichaam van dit zo hart gezwel met drukken door deze wonde uyt zyn plaats te stoten. Maar, dewyl 'er ruuwer gedrukt wiert, zagen wy, dat den te vore nauwlyks zichtbaren pyp van den top verwydert wiert, en dat 'er door deze een zeer taye stoffe, waarlyk in een grote menigte, uytliep, welke met deze engte te doorgaan de gedaante van een zeer lange aal aannam. Zeker toen heeft men door een zilver ingestoke provet ontdekt een ronde, nu ledige, holligheit, maar zodanig hart, dat dezelve op 't aanraken van 't provet byna weergalmde. Dit aldus kraakbenig beslag of bekleetzel door kracht van de [*lapis causticus S. infernalis.] bytende steen,* gemaak van *zilver* en *sterkwater*, en door ingestoke koekies van den *Menipleister van Vigo*, verteert zynde, is 'er een fraye genezing van deze quaal opgevolgt.

Iets diergelyks quam my in een Engelsch Edelman, die waarlyk een mooy Heer was, te vore; wien een klein knobbeltie in 't topie van den neus uytsteekt; als hy 't zelve wat sterk drukt, ontlaat zich de overtollige stoffe. Maar aanstonts groeit 'er op nieuws een harder, als 't voorgaande, gezwel, kraakbenig, op 't aanraken geluyt van zich gevende, veel snelder aanwassende, met jeukte, brant, rodigheit, nu iets quaadtaardigs voorspellende; met de punt van 't lancet wort 'er een kleine snede in gegeven, door welke de bytende steen ingebragt wort, die het harde bolronde vliesie, de taye stoffe bevattende, verteert heeft. Aldus is hy van dit gebrek herstelt, 't welk zeer klaarblykelyk was ontstaan in 't blaasie, dat natuurlyker wyze aldaar de nu te vore beschreve stoffe in zich begreep.

Maar hoe dikmaals is 't gehele aangezicht door afschuwelyke puysten, waarlyk als eene buyl gezwollen? dan eens verzwerende, maar anderzints een meelaatsagtige ruydigheit verbeeldende. Deze, zomtyts verdrietige, zweringen en puysten beschouwende, meene ik, volkome te begrypen, dat den gehelen hoop dezer gebreken bestaat in ontaarde onder de kuyt gelege klieren, die wel in grote zyn aangegroeit, echter

den eersten aart van 't te vore kleinder maakzel aantonen. En dat ze zo zeer niet zyn een uytwerking van veranderde vaten, als wel een maakzel van een te vore natuurlyker wyze gewezene blaasie, alleen door verwydering nu zo groot geworden. Ook de [*atheromata*] pap, [*melicerides*] honing, & [*steatomata*] spek of smeergezwellen schynen volkomentlyk de tegenwoordigheit van zodanige klieren, door de plaatzen in en onder de huyt verspreit, aan te wyzen: dewyl de twee eerste, in haar eersten opkomst, maar een klein en ront knobbeltie of buyltie verbeelden, altyt op die plaats, alwaar zodanige blaasies natuurlyker wyze voor af zyn geweest. In deze zit altyt waarlyk een stoffe, die 'er zeer wel na gelykt, dog wat dikker, als voor deze by gezontheit in dezelve klier gewoon is onthouden te worden. Maar wanneer zy meer aangroeyen, verdikken zy de stoffe, en vermeerderen altydt de dikte van haar eigen en natuurlyk vlies, en te gelyk de hardigheit: waar door zy dikmaals zo onmatig groot worden; echter maken zy maar een enkele holligheit van een eenvoudige figuur, en behouden altydt in haren top een overblyfzel van den voor heen gewezene uytloospyp. Dog als zy, de huyt opengesneden zynde, van de kleine vaaties, daar ze zich aan vasthouden, afgeschyde worden, wort 'er een enkele eenvoudige zak uytgehaalt, onder zyn dikke en eendaantige omtrekt vervattende een eenvoudige, by een vergaderde, taye stoffe. Deze, zo zy wit is, en taay, verbeeldende een deeg of pap, wort in 't Grieksch *Atheroma*, zeer wel een *Papgezwel* genaamt. Maar indien ze geelachtig is, vloeibaarder, en een klomp als wasch in honing gesmolte gelykende, dan wort zy met recht. *Meliceris* dat is, *honinggezwel* gezegt. Welke gezwellen zeer menigvuldig, en by na over al in de uytwendige, ofte ook wel inwendige delen van 't lichaam voortkomende, van 't eerste begin tot den uytersten aanwasch toe in 't vervolg by trappen van aangroeyen, en verschyde ondertusschen ontstane verschynzelen onderzogt zynde, leren zo klaarblykelyk, dat dit een gebrek is van een taay wordende stoffe in zyn eige, natuurlyke, en van tydt tot tydt verwyderde holligheit, zo dat niemant, die vry is van vooroordelen, en kennis van de zaak heeft, anders kan gevoelen; en zekerlyk ik oordele, dat gy ook, die deze gezwellen zo menigmaal hebt aangemerkt, zo menigmaal onderzogt, veel meer gelooft, dat dezelve ontstaan uyt een verwyderdt vliezig hol, aldaar van de natuur zelfs gevormt, als dat gy zoudt willen denken, of dat ze aldaar versch geboren, of uyt een vaatie aan zyn uytersten verstopt, en daar door verandert, zodanig gemaakt worden.

Wie zich met naauwkeurigheit hebben toegelegt op 't kennen en ge-

nezen der ziektens van s'menschen lichaam, die hebben daar in, behalven de drie byzondere gezwellen, binnen een eige bekleetzel hare stoffe bevattende, nog een ander zoort gevonden; maar wat naam 't zelve gegeven moet worden, is my ombekent. Ik zal 't beschryven, laat hy 't daar na noemen, zo als iemant zal oordelen te behoren. Zedert enige maanden geleden is 'er by my gekomen om te raatplegen een in haar dertig jaren gaande, tedere, anderzints gezonde, en fraye Juffrouw. Deze groeide in 't linker deel van den hals, dat van 't bovenste van 't borstbeen tot den top des schouderblaats zich uitstrekt, een wit, zacht, pyneloos, kout, gezwel, met zyn geheel lichaam enigzints beweegbaar, binnen korten tydt zo verre aangroeyende, dat het de grootte van een hoendet ey te boven ging. Maar het lag veel dieper, als my geheugt anders ooit gezien te hebben Waar door 't ook moeilyker was om over deszelfs natuur te oordelen; schoon 'er geen klopping in aangemerkt wierde, nog gebarste of spataderen aan zyn omtrek verschenen. Dewyl 't winter was, en de zaak niet klaarblykelyk genoeg, heb ik haar geraden, na huys te keren, het deel dagelyks twee malen te stoven met [*posca*] gewaterde azyn, bereit met *sal Armon*, en te dekken met het *empl: Meliloti*, gemengt met een gelyke veelheit van gesmolte *Galbanum*; Voorts, als de quaal haar daar toe nootzaakte, dat zy omtrent de lente wederom zou komen. Zy is dan op dien tydt wedergekomen, en heeft wel het zelfde gezwel vertoont, maar nu zo groot, dat het veel grooter, als een ganzen ey was, ja zelfs de werking der naburige delen, voornamentlyk in 't doorslikken grotelyks belettede. 't Was vry zeltzaam: want gedrukt zynde, verbeelde het volkome een te rug wykent water, op de wyze van golven, nogtans zodanig, dat het aldus wel door de verandering van figuur een vloeibaar vocht te kennen gaf: maar ondertusschen, het gehele lichaam gedrukt zynde niet verdwynende, leerde het, dat al dat vocht in een enig ontfangplaatsie vastgehouden wiert. Ik wilde, dit gantsche gezwel in zyn geheel door de geopende bekleetzelen uythalen. Maar voor misleiding beducht, dat misschien een slachader, of ader, door bloet uytgezet dit gebrek veroorzaakte, schoon ik zelfs anders oordeelde, en overlang gedacht hadde, dat het een wateragtig gezwel was; heb ik gewilt, dat den Heelmeester de bekleetzelen, 't zamegevouwen, en sterk van de oppervlakte van 't gezwel om hoog gelicht hebbende, van boven tot beneden met de punt van 't lancet opensnyden, en aldus een lange wonde, gaande van den top des schouderblats na 't bovenste van 't borstbeen, maken, en aanstonts verbinden zou. Dit geschiede; s' anderen daags wederkerende zie ik een groot gezwel door de randen van de wonde uytpuylen, welkers oppervlakte dik, en sponsachtig

scheen. Maar te gelyk vertoonde de grootte van de quaal zelfs zich zo groot, dat 'er, indien 't uytgelicht moest worden, zekerlyk een wonde van den top des schouderblats af tot aan den hoek van de onderste kaak naauwlyks voor dat werk zoude genoeg zyn geweest. Ondertusschen puylde dit gezwel yder uur door de opening van de wonde, meer uyt, met een grote smert, door de trekking der wonde veroorzaakt. Derhalven heb ik 't bekleetzel door de punt van 't lancet langzaam laten opensnyden, dog eerst voorzigtig, en met een zeer kleine snede: op dat, zo 'er mogelyk bloet uytquam, zulks zou konne bedwonge worden. Gy zoudt niet geloven, hoe moeylyk dit was om te doen: zo groot was de dikte van dat vlies, gewisselyk vier of vyf linien halende. Doorboort zynde, gaf 't een stroom van springent geel water, by 't vuur 't zamenrunnende, en ineen grote menigte uytlopende; toen met een provet onderzogt hebbende, bevonde ik een grote holte, van alle kanten gemaakt uyt een dik vlies, over al gesloten. Dit is daar na, door ingestoke wontkussenties uyt geplukt linne, en Meniekoekies, tot een sterke vertering gebragt, zeer gelukkig genezen. Maar naderhant, hebbende lang gepeinst over alle zaken, welke men in dit voorval heeft konnen aanmerken, heb ik my gevoelt by na tot die gedachten gebragt te wezen, dat 'er in de binnenste delen mogelyk ook diergelyke klieragtige, holle, zakies zyn, hoedanige in de buytenste schynen gevonden te zyn. Nogtans dacht ik, dat deze niet opgevult wierden met zo een lymig, maar gewisselyk een dunder en vloeibaarder vocht, 't welk in 't vervolg, en door zyne oorzaken verdikt zynde, niet konnende uyttocht krygen, aldaar door een gelyke nootzakelykheit weyagtige en wateragtige gezwellen voorsbracht.

En aldus heeft de beschouwing dezer zaken ons langzamerhant gevoert tot [*hydatides*] de *waterblaasies.* Welke bolronde gezwellen eerst worden opgevult met een vloeibaar [*lympha*] water, allengskens ontaardende op verscheide wyzen in couleur en dikte. Deze blaasies zyn over al toegesloten, van alle naburige delen geheel en al scheibaar, echter ook dan nog haar vocht behoudende: en bygevolg schynen ze my zeer klaarblykelyk aan te tonen, dat 'er zodanige klieragtige blaasies in de binnenste delen van 't lichaam over al tegenwoordig zyn, en in hare holligheit vasthoudende deze dunne vocht, 't welke aldaar zo lang vertoeft, tot dat het eindelyk daar van daan door uytloospypen gebracht wort a die plaatzen, tot welkers gebruyk de *Schepper* het schikt. Nademaal deze waterblaasies in alle delen van ons Lichaam, zo inwendige als uytwendige gevonden zyn, en dikmaals de ingewanden zelfs geheel en aldaar in verandert worden; is 't waarschynelyk, dat 'er over al, ook zelfs in de

ingewanden, [*glandulae serosae & iymphatica*] Wey en Waterklieren, dog zeer klein, van de natuur gemaakt zyn, en, schoon nog niet genoeg verklaart, echter een nootzakelyk gebruyk hebben.

Beschouw zelfs eindelyk met my het *Spekgezwel.* Gy erkent, dat het vet door de kleinste slagaderties van 't bloet afgescheiden, in de holle blaasies van 't vetvlies gestort, aldaar vormt ronde blaasies, met vloeibaar vet opgevult. Gy zegt, dat 'er uytlozingen zyn, waar door de dikmaals lang vergaderde olie wederom uytloopt. Gy verzekert, dat het water, in plaats van olie, in deze ontfangen een [*anasarca] Waterzucht* maakt. Zo menigmaal derhalven deze vette olie, dikker wordende, en ontaardende meer in de hoedanigheit van een wynig tayer smeer, kan zo vaardig niet door zyn uytgang heen gaan; als 't daar na aangroeit en hart wort, brengt het in de Varkens afschuwelyke hagelties of *gorties in 't spek* voort, welke in de Menschen ook niet ongemeen zyn, & zomtydts zeer groot uytwassen; dan toont het opregte [*cellulae*] blaasies of huysies aan, dewelke gy zo fraay in 't gehele maakzel van 't vetvlies ontdekt hebt. Maar hiet vinden wy ook net het zelfde, dat wy bespeuren insgelyks in een papgezwel, honinggezwel, en waterblaas plaats te hebben: want het smeergezwel aangroeiende, en dat dikmaals boven maten, verdikt wonderbaarlyk het van naturen zeer fyne vlies van 't vethuysie, zet het zelve, 't welk wegens zyne fynheit onzichtbaar was, tot een grote uytgestrektheit uyt, en vervult het gelkelyk met een taay vet. Dog die smeer kan ook uyt deze gehele holligheit door een gemaakte wonde uytgedrukt worden, alleen achterblyvende zyn enkel vlies; Ja die gezwel van 't ontaardende vet kan ook gemakkelyk van de naburige delen in zyn geheel afgescheiden worden. Tonen deze zaken niet klaar, dat het zeer waarschynelyk is, dat in de voorgaande ook zodanig geschiet, als een ygelyk ziet alhier te geschieden? namentlyk dat deze quade uytgezette blaasies geen ontaardende uyterste eindens der vaten aanwyzen.

Ik zou te wytlopig zyn, indien ik de *schurfpuysies*; de *knobbeltjes* of *knoopgezwelletjes* in den *aars*, of *schede*, en misschien behalven deze nog meer andere zoorten van gezwellen verklaarde: Maar ik mene met *Malpighius*, dat men voor zeker vaststellen kan, dat 'er zodanige eenvoudige, vliezige, kliene blaasies in 't menschelyke lichaam zyn, waar in verscheide afgescheide vogten vervat worden, van 't bloet, van [*serum*] de wey, van [*lympba*] 't water, ofte andere vogten afkomende, om aldaar te konne worden bewaart, en in dezelfde plaats op zekere wyzen verandert zynde, te konnen dienen voor die gebruyken, tot wel-

ke de *Schepper* haar schikt, en welke een scherpzinnige onderzoeker eindelyk ondervinden zal. Want nergens anders verschynen zy menigvuldiger, als waar de delen voor de ongemakken van de lucht bloot gestelt worden, gelykerwys in 't *aangezicht*, en voornamentlyk in dat gedeelte, 't welke boven de anderen uytsteekt, te weten het uyterste van de *neus.* Wanneer de lucht door de *neusgaten* ingetrokken, De luchtpyp, longepypen, en longblaasies ingaat, doet zy nergens aldaar de delen geweldiger aan, als hier ter plaatze: waarom daar ook de grootste overvloet van zodanige werktuygen gevonden wort. Maar ook die grote menigte der zenuwen, welke tot den reuk en niezing dienen, zynde byna ontbloot van bekleetzelen, op dat ze des te scherper konne gevoelen, vereischt een smering van dit smeerzel, 't welk in blaasies bewaart wordende, ter bequamer tydt de nootzakelykheit van 't deel te hulp komt. Wederom hoe fyn, hoe naakt, hoe ras geraakt zyn de zenuwen, welke door het inwendige deel van 't *strottenhooft* en *longepypen* verspreit worden, alle ogenblikken aan de prikkelingen van een zo koude lucht onderhevig? deze konnen waarlyk naauwlyks een ogenblik des tydts dien verzagtenden balsem missen. Wanneer men in de *mont, keel, slokdarm, maag, darmen*, scherpe, ruwe, warme, raauwe, harde, koude dingen, dikmaals zo onbedachtelyk, en schielyk doorlaat, zouden deze delen zo een groot gewelt zonder een gedurig over 't hooft hangent gevaar niet konnen uytstaan, indien 'er dit geneesmiddel niet by was. Hier om zien wy, dat de *pislyders, pisblaas*, en *pisweg* in beyde de geslachten, als mede de *endeldarm*, met zodanig een overvloedige slibbe bestreken worden. Ja ook in wat plaats van 't lichaam een gestadige vryving de delen beschadigen zoude, worden door een gelyke konst de schadens, daar uyt zullende voortkomen, verhoet; 't welk zo in de inwendige als uytwendige delen klaar blykt. Alwaar de beweegbare neusvleugels gehegt worden aan de delen van 't aangezicht, welke door de spieren gedurig bewogen moete worden, dampen deze talryke blaasjes door onzichtbare groefjes een zachte olie uyt: om de zelfde reden vint men ook achter de *Oren*, by de *Oxels, liessen*, de *vouwen van de billen*, de *voetzolen, hantpalmen*, het inwendige van de *voorhuyt*, en *schede* der vrouwen, altydt een diergelyke vochtigheit. Wat zal ik zeggen van de slymhuysjes, by de *banden* inwendig in de *gewrichten* over al geplaatst? In der daat alles is daar net op dezelfde wyze gestelt. Zelfs de *Pezen* der spieren worden in de scheedens omvangen, welkers binnenste oppervlakte met gelyke smeer bestreken wort, 't welk zodanige aldaar gelegene blaasjes verschaffen en uytstorten.

Maar gy zult zeggen, dat gy zelfs dit alles erkent. Dat weet ik, en ik beken 't. Dog zo gy vraagt, waarom ik dan alle deze dingen zo uytvoerig hebbe aangehaalt? de reden hier van is deze, op dat de Lezers weten, hoe grondige bewyzen de wyze *Malpighius* zeer voorzigtig gebruykt heeft, om de waarheit aangaande deze delen te verhalen; ja ook om daar door geleert hebbende de reden, hoe de aller eenvoudigste kliertjes gemaakt worden, zich zelfs wetten voor te schryven, volgens welke hy de t'zamengestelde zoude onderzoeken. Alhoewel 't ondertusschen waarachtig is, dat hy zo veel niet over 't maakzel der zelver aangetekent heeft; evenwel heeft hy dit geschreven, dat die huysjes gemaakt worden uyt een vliezigen omslag, 't welk vormt een holte, van figuur op verschyde plaatzen zodanig verschillende, dat het hier een bolronde, daar een rontachtige figuur heeft, op een andere plaats als van linzen; dat 'er eyronde gevonde worden, en ook langwerpig ronde zyn, dat ze zomtyts de gedaante van een blint darmpje verbeelden. Dat ook de uyterste eindens der slagaderen dezelve blaasjes genaken, in derzelver vlies verspreit, aldaar netsgewys geschikt, van dit vlies zelfs ondersteunt worden, en daar dan, of in de kleinste aderen eindigen, in welke zy de grofste delen van 't toegebragte bloet storten; of veranderen in dunne, korte, zachte pypjes, zodanig op yder stip van de holle oppervlakte van dit vlies eindigende, dat ze van alle kanten met hare opene montjes een dunne vocht in den buyk van 't blaasje uytdampen, en gestadig uytwerpen; ja ook dat de takken der zenuwen aldaar verspreit, met een diergelyken toestel voortgaan. Maar 't gene men in deze fraye beschryving voor al aan te merken heeft, is dit, dat hy zegt, dat alle deze zeer kleine uytlozende vaatjes, met malkanderen beschouwt zynde, aldaar een pypagtige wolle uytmaken. Derhalven is men ten onregte gewoon by de geneeskundigen te zeggen, dat dezen braven schryver staande gehouden heeft, *dat de vogten door hulp der klieren van 't slagaderlyke bloet afgeschyden worden*; nademaal hy in tegendeel stelt, dat de uyterste eindens der slagaderen, tot een pypagtige wolle verdunt, zelf met hare opene uyteindens de fyne vogten in de holligheden der klieren ontlasten; en dat by gevolg *de scheiding in deze klieren geschiet, maar niet door deze te weeg gebragt wort*; zyn gevoele is dan, dat *de scheyding van yder zodanig vogt in 't byzonder al geschiet is in deze zeer fyne uyterste pypjes der slagaderen, eer het vogt zelfs in de holligheit van 't blaasje uytgestort is.* De Edelmoedige Autheur heeft ook ondervonden, dat de holte dezer werktuygen het aldus afgescheyde vogt aldaar vasthout, verzamelt, verandert, bewaart ter

bequame tydt tot het gebruyk, en dan na buyten zend door een byzondere opening, wel wydt genoeg zynde, echter gematigt door hunne weerhoudende poging, bestierende deszelfs verwyderinge, niet anders, als of zy op de wyze van een sluytspier de deurgangen toesloten. Hy heeft 'er ook dit bygevoegt, dat de vogten op deze plaatzen aldus bereit, door de zo even beschreve uytlooswegen, of buyten het lichaam uytgeworpen, of in zekere andere holtens van 't lichaam uytgedrukt worden, en over al haar gebruyk hebben. Eindelyk heeft hy zyne vindingen omtrent deze eenvoudigste klieren met deze aanmerking tot volmaaktheit gebragt, dat derzelver velletjes, of met spieragtig maakzel voorzien worden in haar buytenste oppervlakte, waar mede zy hare al te grote uytspanning en al te grote opvulling beletten, maar ook de ontlasting van 't ontfange vogt bevorderen; of wel mogelyk in een eenig vlies zodanig geplaatst worden, dat dit een spieragtigen toestel boven, of ook onder zich gelegen heeft, op dat de buykjes dezer klierties, door de beweging van dien geschut, en gedrukt, by die gelegentheit voornamentlyk hare byzondere vogten uytstorten. Beschouw de groefjes van 't aangezicht, van de onderleggende aangezichts spieren aldus geschut, beziet die van den slokdarm, maag, darmen, door deze omringenden spierigen rok dusdanig uytgedrukt.

Welke zaken alle waarlyk bevestigt worden door die, welke gy, door uwe wonderbaarlyke konst, zo gelukkig, zeer fraay naderhant ontdekt hebt. Want wat kan 'er gevoeglyker by het verhaalde aangemerkt worden, als dat de eindens der slagaderen op deze plaatzen gebragt, naauwlyks ooit met het zelfde verschynzel voortgaan, maar geheel en al zeer verschillende over al op verscheyde plaatzen gevonden worden, alwaar zy tot het maken van andere werktuygen overgaan? gelyk gy in 't *zesde Anatomische Cabinet, de derde voorgestelde Brief,* en elders naauwkeurig hebt aangetekent. Vervolgens dat in den eersten, binnensten rok der darmen, dien gy het fluwele ofte noppige vlies noemt, de flagaderen uyt den vatigen rok aldaar overgebragt, zagt, moesagtig, en by na zappig geworde zynde, eindigen omtrent de aldaar gelege klieren, die 't u evenwel behaagt heeft *valsche klieren* te noemen; gy hebt ook aldaar grote [*pori*] tochtgaten gevonden, over welke gy u verwondert; schynen deze nu niet te zyn *langwerpige snotbeursjes der darmen*, van haar natuurlyke slibbe ontlast, uytgedroogt, en dan een gedaante van breder openingen verbeeldende! Waarlyk zo zal een ygelyk oordelen, die alle de dingen leest, welke gy zo fraay, en met woorden en met figuren, beschryft in den *eerste Anatomische Brief, op*

de 331. *volgende Blatz.*, als mede in 't *eerste Cabinet op de* 503. *blatz.* Ja wederom tekent gy aan dat 'er in de kronkeldarm valsche klieren zyn, aan den vaatagtigen rok vastgehegt, en dat 'er op die plaatzen, alwaar deze zitten, de uyterste slagaderen zeer veel in 't getal verschynen; zie *de* 507. *blatz. van 't gemelde Cabinet:* elders zegt gy dat 'er in den blinden darm zeer veele klieren zyn; in 't 4. *Cabinet op de* 616. *en* 618. *blatz.*, dat 'er overvloedige klieren, en vele groefjes of kuyltjes aan 't einde van den endeldarm gevonden worden, en *op de* 612. *blatz.*, dat den mont van de baarmoeder in den gehelen omtrek met zeer vele diergelyke groefjes voorzien is. Ja ook in de maag zelfs schynt gy volkomen de zelfde ontdekt te hebben. Want wat zullen wy anders oordelen van die naauwkeurige aanmerkingen, welke gy zo oprechtelyk verhaalt in 't 2 *Cabin. op de* 542. *blatz.*, alwaar gy zegt, dat de uyterste slagaderen van de maag, zynde zo fyn, dat gyze zappig noemt, in 't fluwele maagvlies tot bolletjes omwonden en verzamelt worden, en aldus de vogten in de holte van de maag uytstorten. Wederom in 't 2 *Cabin. op de* 551. *blatz.* merkt gy diergelyke in de Amandelen aan, *in 't* 1. *Cabin. op de* 498. *blatz., en het* 2. *Cabin. op de* 547. *blatz.* in 't verhemelte, *in den* 8. *Brief op de* 303. *blatz., het* 1. *Cabin. op de* 498. *blatz., en het* 6. *Cabin. op de* 674. *bladz.*, in 't vlies van de neus. *In 't* 1. *Cabin op de* 510. *blaltz.* schryft gy wederom, dat de inwendige oppervlakte van de luchtpyp voorzien is met ontelbare klieren. *In 't* 1. *Cabin. op de* 503, 504, *en* 505. *blatz.* verhaalt gy, dat in de huyt zelfs van een mensch u klaarblykelyk een derde zoort van togt- of *zweetgaten* verschenen is, 't welke gy meent geschikt te zyn, om voor een tydt de uyt te laten vogten te wederhouden: alwaar gy dan zekerlyk erkent, dat 'er eenige vliezige holligheit is, in welke de uyterste slagadertjes het tot zekere tyden te bewarene vogt uytwerpen en nederleggen. Zie daar, *zeer vermaart Heer*, dit is 't gene, 't welk *Marcellus Malpighius* ontdekt heeft omtrent de zitplaats, het getal, de delen, het maakzel, en gebruyk der eenvoudigste klieren; Indien 't u gelegen komt en lust, dit te vergelyken met dat gene, 't welke gy door u eigen zelfs ontdekt hebt, zonder hulp van dien groten man, wiens werken ik verzekert ben, dat gy niet veel geraatpleegt hebt, dewyl gy u altyt op 't stuk van ontleding zeer naarstig hebt toegelegt, maar zeer zelden de schriften van anderen doorbladert, zal 'er dan wel een groot verschil zyn? Waarlyk, geen. Ondertusschen deze zoete eenstemmigheit, alleen uyt de getrouwe beschouwing van 't lichaam voortgekomen, verstrekt tot een klaar bewys, dat het met deze zaak zodanig, als gyl. beyde die beschryft, gelegen is; en daarom aan de Geneesheren geoorloft, het zelve onder de zekere vindin-

gen te stellen. Maar misschien zult gy zeggen, gelykerwys gy voorheen geschreven hebt, dat gy geen *huytkliertjes* vint, dat gy waarlyk nooit *iets klieragtigs* gevonden hebt, alwaar de *zenuwtepeltjes*, die het werktuyg van 't gevoelen uytmaken, aangemerkt worden. Maar ei lieve, denk, dat deze huytkliertjes op vele plaatzen van de huyt zeer klein zyn, en daarom ten tyde van gezontheit dikmaals in een warme huyt onzichtbaar; dat dezelve zo veel kleinder zyn, hoe de plaats, daar ze in zitten, minder gevreven, tegen aan gestoten, ofte kout wort; dat in een zeer dunne met kleederen bedekte warme huyt, alles glat, gelyk verschynt, en een zachte glans van zich geeft, echter dat op de aannadering van koude aanstonts hier zich opdoen ruwe, kleine, onderscheydentlyke gezwelletjes, die de huyt van geplukte vogelen, tot buyltjes opzwellende, verbeelden; dat 'er in de schenkel van een kint, zynde wegens de wasch door uwe konst ingespoten hoog rood van couleur, en volkome een ontsteking gelyk, over al diergelyke gezwelletjes uytsteken, en uytpuylende blyven. Ik weet, dat gy deze zult noemen zenuwtepeltjes, en dat gy die my zelfs daar voor zeer duydelyk hebt vertoont. Dog gy weet, *ô beste Vriend!* dat wy beyde in deze niets anders als de eenvoudige waarheit najagen, nog op gezag steunen, maar tragten de waarheit te geloven, de vorige gevoelens af te leggen, zo menigmaal de laatste waarnemingen ons beter leren. Waarlyk deze opregtigheit heb ik in u erkent, geprezen, dezelve zoeke ik na te volgen. Derhalven durf ik openhartig voor u bekennen, dat ik, lang bespiegelt, en van alle kanten door hulp van een vergrootglas alles bezigtigt hebbende, byna gedagt hebbe, dat die tepeltjes de blaasjes zelfs der eenvoudigste klieren zyn, welke wel zodanig schynen, om dat uwe konst de waschstoffe dringt tot in de fynste slagaderlyke vaatjes, welke eindigen in de oppervlakte van 't vlies, dat het holle blaasje van de huyt uytmaakt; waar door derhalven dit vliesje, als een kluwe van omgewonde vaatjes, verhevener geworden zynde, in de gedaante van een ront lichaamtje uytgezet wort. En 't gene myn gevoelen bevestigt, is deze aanmerking, namentlyk dat die gezwelletjes niet gezien worden, ten zy de ingespote wasch alle de vaten van den schenkel met een gelukkigen uytslag opgevult heeft. Gy zoudt daar wel op konnen staan, dat die oppervlakte niet zodanig root wort, dat het blykt, dat de wasch, de vaatjes ingedrongen zynde, deze plaats doet opzwellen; maar 't is lang geleden, dat gy ons alle goethartig vermaant hebt, dat de met menie geverfde wasch, wanneer zy met een zeer goeden uytkomst zich indringt tot door de kleinste vaatjes, de verwende lichaamtjes van de menie aflegt, en, dezelve verlaten hebbende, het overige van de wederom wit geworde wasch gedreven

wort tot in de allerkleinste engtens, ofte ook door de uyterste opene montjes der zelver uytgaat in de holligheden zelfs, waar in de uytloospypen natuurlyker wyze gewoon waren hare fynste vogten uyt te dampen.

Indien gy daar en boven by u zelven regt tragt te overwegen, dat de huytqualen te vore beschreve op plaatzen, alwaar gy zelfs deze klieren in de huyt erkent, ook in yder ander deel van de huyt ontstaan, en byna dezelfde onreinigheden over al in de huyt voortkomen, heeft men weder een bewys, waar mede aangetoont wort, dat deze klieren over al, schoon zomtyds zeer klein, gevonden worden.

Maar gy zult zeggen, dat zy behoorde vertoont, en getrouwelyk voor 't gezicht gebragt te worden, in yder deel van 't lichaam, alwaar ze gezegt wierden te zyn. 't Was te wenschen, dat zulks geschiede konde. Maar als men 't gewicht van alle de bewyzen, die tot nu toe bygebragt zyn, overweegt, schynt het in der daat meer dan waarschynelyk hier uyt te volgen, dat 'er zodanige kliertjes wezentlyk zyn.

Behalven het bovenverhaalde zoort van eenvoudigste klieren, vint men een ander het eerste in eenvoudigheit het naast by komende, als zynde uyt de toe hier toe beschreve klieren zodanig t' zamen gestelt, dat ze uyt weynige derzelver, met een zekere wet vereenigt, geboren schynen te worden. Want als wy begrepen hebben, dat die beschreve kliertjes hare uytloosvaten tot een gemene pyp t'zamenvoegen, en dat deze daar na de vogten, welke in de byzondere werktuygen van yder klier waren afgescheyden, door de pyp van yder blaasje in zich ontfangt, en in toegeëigende plaatzen ontlast; dan heeft men een oprechte afbeelding van dit maakzel. Maar op dat de beeltenis van de zaak zelfs duydelyk in de gedachten geprent worde, laat het geoorloft wezen deze figuur, in de *Opera Posthuma* van *Malpighius* gegeven, voor 't gezicht te brengen.

Alwaar a, a, a, a, betekenen de pypjes der allereenvoudigste klieren, b, b, b, b, de byzondere uytloospypjes of vaatjes, yder blaasje a ei-

gen, en in een gemene uytwerpyp d, hare vogten c brengende, welke eindelyk door de opening c ontlast worden. Want hy heeft aangemerkt, dat 'er zodanige hier en daar in 't uytwendige aangezicht, de lippen, het verhemelte, zommige plaatzen van de huyt, voornamentlyk omtrent de voeten, en in de schamelheit gevonden wierden. De holligheden van deze delen a, a, a, a, bestaan uyt zodanig een toestel van slagaderen, aderen en zenuwen, als in 't eerste zoort reets beschreven is. Waarom uyt deze zaak zelfs blykt, dat de natuur voortgaat van een eenzame, eenvoudige, kleinste klier, tot de zamengestelde klieren, welke wel een weinig meer t' zamengestelt zyn, dog echter uyt de eerste eenzame en allereenvoudigste klieren, by malkanderen verzamelt, gemaakt, zo dat het maakzel van beyde volkomentlyk het zelfde blyft. Derhalven moesten alle de bewyzen, waar by gebleken is van de zitplaats, grootte, het maakzel, en gebruyk der eerste, wederom herhaalt worden: 't welk vermaant te hebben, nu genoeg zy.

Maar ook is 't gebruyk van dusdanige klieren in 's menschen lichaam niet verschillende van die, welke eerst beschreven zyn: nadien genoegzaam diergelyke vogten, en verdere eigenschappen van deze klieren dit genoeg schynen aan te tonen.

En my geheugt het niet, iets in uwe schriften gevonden te hebben, 't welke hier tegen stryt.

Derhalven zoude men nu moeten handelen van de zogenaamde [*glandulae conglobatae*] ronde klieren, die voornamentlyk in de oxels, liesschen, het darmscheil, en 't vet hier en daar geplaatst gevonden worden. Derzelver vry eenvoudige toestel, onverwarde gedaante, beschryving van zo vele zeer vermaarde Autheuren gegeven, ontleding van *Malpighius* ingestelt, maken ook, dat 'er genoegzaam met vastigheit iets van deze zaak kan gezegt worden. Maar nademaal gy 'er niets van in uwe schriften, tegen de vindingen van den groten *Malpighius* strydende, melt, en de Edelmoedige Autheur in een brief aan de *Koninglyke Engelsche Maatschappy* over 't maakzel van deze zeer volmaakt gehandelt heeft, zal ik nalaten iets daar van te schryven: alzo 't naauwlyks tot het tegenwoordige werk dient. Waarom ik ook wil zwygen van de [*glandulae conglomeratae*] 't zame gehoopte klieren.

Eindelyk is men nu gekomen tot het punt, waar in voornamentlyk tusschen dien braven Autheur en u de verscheidentheidt van gevoelens bestaat. Want *Malpighius* heeft gemeent, geschreven, en ten laatsten in de *opera posthuma*, een weynig tyds voor zyn doot met zyn eigen hant opgestelt, bevestigt, dat de ingewanden van 's menschen lichaam,

de herssenen, lever, milt, nieren, ballen, bestonden uyt ontelbare, kleine, zodanige werkruygen, hoedanige ik onder 't opschrift van de allereenvoudigste klieren van 't eerste en twede zoort hier boven zo wytlopig hebbe verklaart: en wel zo, dat de bloetvoerende slagaderen het bloet in de long toebereit na 't ingewant bragten; en in de ingewanden zullende gaan, haar uytwendig vlies in den ingang zelfs nedergelegt hebbende, hare dundere bekleetzelen verkregen; eindelyk dat ze daar na tot vele takken verspreit wierden, die wederom altyd in kleinder en talryker uytgingen; tot dat ten laatsten de uyterste en allerkleinste takjes in een dun vliesje uytgebreit wierden, 't welk aldaar een hol blaasje maakte op die manier, dat de slagadertjes, in dat vliesje in ordre geschikt, en als netwyze strikken geweven, daar ter plaatze een vogt beschikten, en bequaam maakten tot een gemakkelyke scheyding; voorts heeft hy vastgestelt, dat daar na de adertjes gelykelyk over een komen met deze netswyze slagadertjes, en met de uytgestrektheidt van de openstaande holligheit verknocht zyn, in welke het bloedige vogt overgestort zynde, allengskens weer naar de groter aderen van dat ingewant gaat, tot dat het uyt het ingewant vertrokken zynde wederom keert door de grootste aderen in de regter holligheit van 't hart; eindelyk verzekert hy, dat 'er op die plaats van 't slagaderlyke netje, alwaar het einde van 't slagadertje nu staat tot in 't voorschreve begin van de ader over te gaan, tusschen de eindens van de slagader en beginzels van de ader, een derde slagaderlyk vat ontstaat, kleinder als het slagadertje, daar 't van voortkomt, derhalven bevattende een fynder vocht, als dat, 't welk uyt de slagader in de ader vloeit; en dat dit uyterste vaatje, door het vliesje van 't klieragtige blaasje doorgaande, met zyn opene montje dit zyn vogt in de holte van 't blaasje uytstort, maar, terwyl dit geschiet by na op yder stipje van dat holle vliesje, dat aldus het blaasje vervult wort en een weinig opzwelt, en het aldaar vertoevende vogt verandert, voltooit, en eindelyk door een uytloosvat, aan yder zodanig kliertje eigen, uytwerpt. Derhalven zullen deze eerste uytloosvaten zeer klein zyn, maar, daar na in een gemene pyp gebragt, worden zy langzamerhant groter, op die wyze, als wy in 't twede zoort der eenvoudigste klieren hier voren gezien hebben. En aldus gaat deze vereeniging van uytloospypen voort in pypen, altyt groter en weyniger, tot dat ten laatsten al 't vocht uyt alle de klieren van 't ingewant door alle die uytloospypen in een enkel uytwerpvat, van de gehele klomp van 't ingewant voortspruytende, uytgestort zynde, buyten het ingewant in daar toe geschikte plaatzen ontlast wort. Tot doze zoort brengt hy de nu genoeg bekende *t' zamenge-*

hoopte klieren, zes stortende de quyl in de mont, en het *grote klierbedde* leggende aan den twaalfvingerigen darm, als mede de *lever* en *nieren*; maar hy zegt, dat de *milt* zyne byzondere in de miltblaasjes toegemaakte vogten in zyne grote aderen, als in zyne eigen uytloospypen instort. Eyndelyk, dat de *herssenen* voor haar bast ontelbare diergelyke zeer kleine blaasjes heeft, waar in de zeer kleine verspreyde slagadertjes, afkomstig van de slaap en wervelbeenslagaderen, de bereide geesten nederstorten, welke in deze holtens verzamelt, daar na door het hier uyt voortgekome [*medullaris fibrila*] mergvezeltje, als het eerste draadtje van den zenuw, verspreit worden. Aldus heeft *Malpighius* ons geleert. Maar gy, *Beroemt Heer*, meent, ondervonden en aangetoont te hebben, dat de slagaderen, welke tot de ingewanden zich strekken, om de byzondere bedieningen van yder ingewant te volbrengen, na dat zy binnen 't lichaam van dezelve getreden zyn, in yder van dien zeer verscheydentlyk verandert, en in gantsch verschillende verdeelingen, aan yder ingewant in 't byzonder volkomen eigen, verdeelt worden. En 't geheugt my zeer wel, hoe groot een vermaak my getrokken heeft; toen gy my de uyterste slagadertjes van verscheyde ingewanden, door een vernuftige konst losgemaakt, vertoonde, en het wonderbaarlyke onderscheit der uiterste takjes aanwees. Ik beken, dat ik geloof, dat deze vinding van uwe byzondere behendigheit wel zo groot is, dat 'er van de Ontleders geen een dezelve overtreft. Waarlyk men ziet anderen vergenoegt te zyn, als zy, zullende de bediennig van een ingewant verklaren, blootelyks zeggen, dat de slagaderen in 't zelve uyt het toegevoerde bloet een aan dat deel eigen vogt afscheiden, verders niets onderscheydende. Maar de gene, die oordelen, dat men nader binnen 't maakzel der delen moet inzien, om de byzondere, en aan yder eige manier van werken te ontdekken, geven voor, iets van groot belang bygevoegt te hebben, als zy zeggen, dat die slagaderen de scheydingen in alle ingewanden te weegbrengen door de Mechanische Werking der klieren. Wie eindelyk gehouden moeten worden, de ontleetkundige wetenschap het naauwkeurigste waargenomen te hebben, hebben verzekert, dat de slagaderen der ingewanden omtrent der zelver klieren over al en altydt in een netje eindigen, 't welk op yder plaats het zelfde is, en dat alle de uyterste eindens der slagaderen in diergelyke netjes verandert worden. Maar wanneer gy de verbazende werken Godts aantoont, hoe groot een verwondering verwekt gy in 't gemoet van den aanschouwer, tot welk een eerbiedigheit vervoert gy de zielen, dewyl gy klaarlyk zo vele, en zo zeer gansch verschillende toestellen dezer

vaatjes vertoont. Op de ene plaats doet gy zien *Netwyze strikken*, op de andere toont gy *stralen*, van 't middelpunt af tot alle stippen van den omtrekt. Hier wyst gy aan de uyterste eindens in de gedaante van een kluwe omwonden. Elders ontbint gy *de penceels gewyze by een vergaderde bondels* van pypies. Wy zien in deze zaken, die gy door uwe konst tot verwondering der laate nakomelingschap bereit en bewaart, dat in zommige delen van 't lichaam de slagaderen door de bogtige omdrayingen der vaaties, als *kruypende slangen* voortgaan, en in duyzent bogten en halfronden omgewentelt worden, eer zy zich tot de schydingen gereet maken. In andere merken wy aan, dat de slagaderen als *welfsgewyze bogen* krom lopen. Dan hebt gy my wederom aangewezen, dat de uyterste eindens dezer vaaties een noppige, zachte, buygzame, fyne, wolle uytmaken. Op een ander tydt vertoonde gy voor myn gezicht, dat zy gelyk als tot een dampige wolk van een dauw dragende dons uytgespreit waren, en de ogen door vergrootglazen gescherpt zynde, tot stofies schenen te verdwynen en 't oog te ontvlieden. Over alle deze zaken zal zekerlyk een ygelyk zich met my verwonderen, wie dezelve, van U vertoont wordende, in de bereide delen zelfs met zyn eigen oog beschouwt. Hier zal Italie, schoon moedig op een zo grote inboorling, zelfs moete bekennen, dat uwe schranderheit de scherpzinnigheit van den zeer verstandige *Malpighius* te boven gaat. De Geneesmeesters zullen erkennen, dat gy hier hebt aangetoont den oorsprong van zo velerly verschydentheit, welke in verschyde vogten van 't zelfde bloet afgeschyden, by na op yder plaats anders, voorkomt. Hier door zal eindelyk blyken, hoe zeker, vast, en vylig de winkels in ons lichaam van Godt den Schepper gemaakt zyn, op dat yder vogt bestendig zyn eigen aart behoude. Waarlyk ik hebbe met vreugde U zo menigmaal horen vermanen, dat de aldus gewrochte uyterste eindens van den Alwyzen Godt geschapen zyn, op dat zy haar aanbevole bedieningen met een bestendige gedienstigheit zoude uytvoeren. Daar na hebt gy met een gelyke schranderheit aangemerkt, dat deze uyterste eindens van zo zeer verschillende slagaderen, niet alleen wonderlyk klein zyn, maar ook zo week worden, dat zy by na *slymig, zappig, moesagtig*, geworden zynde verdwynen, en schielyk vergaan, ten zy ze met een hartmakende waschagtige stoffe opgevult worden; verders dat ze in water geweekt by na tot zeer kleine schraapzels ontdaan zynde gelyk als *versmelten*, zo zy niet door de opvulling opgerecht zyn.

En tot dus verre zal 'er tusschen de Navolgers van *Malpighius*, en die van *Ruysch* in der daat nog geen verschil wezen: want de eerste, zo zy

uwe dingen gezien hebben, zullen niet konnen ontkennen, dat gy in 't beschryven der vaten verre den Groten *Malpighius* overtreft.

Dog wanneer gy nu opentlyk verklaart, dat de kleinste vaaties, zynde met een regten oorsprong uyt deze uyterste slagaderen voortgekomen, hare ingeslote vogten, welke zy uyt die slagaderen ontfangen hebben, niet in holle blaasies nederstorten; maar dat zy zich alleen met een rechte uytstrekking van pypies, gelyk als aderen door een enting van takken tot malkanderen lopende, in een groter pyp planten, zonder enige tusschenkomende toestel van zodanige blaasies of van daar uyt voortgekome uytwerppypen; dan ontstaat 'er eindelyk een strydigheit van gevoelens. Gy stelt, dat de schydingen in de ingewanden geschieden door een eenvoudige, alleen aderlyke, toestel; *Malpighius* erkent blaasies tusschen de eindens der slagaderen, en diergelyke uytloospypen als de uwe. Gelykerwys de zeer beroemde *Morgagni* Adv: II. 91. 92. zeer wel aantekent.

Men moet derhalven zien, wie zyn gevoelen met vaster bewyzen beschermt: maar om niet door de veelheit overrompelt te worden, latenwe alleenlyk de *Lever van een Mensch* onderzoeken, en naarstig in acht nemen, welke redenen een yder bybrengt, op dat 'er een zuyver oordeel over elk in 't byzonder uytgesproke worde. Want in dit voorbeelt zal waarlyk het wezen van de gehele zaak konne gezien worde.

Malpighius meende, dat een Ontleder, die het verborge maakzel van de Lever tracht te ontdekken, veel hulp tot deze zaak zou konne verkrygen, indien hy eerst de levers van allerly gedierte onderzogt. Hy oordeelde, dat men altydt moest beginnen van dat zoort van dieren, waar in het maakzel boven andere klaarblykelyker te voorschyn quam, en dat men daar van daan allengskens moest voortvaren tot die, welke meer verborgen waren. En zulks schynt men te bekomen in kleinder, in onvolmaakter genaamt, in eenvoudige. Dezen weg derhalven ingeslagen hebbende, heeft hy in slekken, en hagedissen, de lever na mate van 't Lichaam groot gevonden; dewelke gemaakt was uyt vele, onderscheide, 't zamengevoegde, kegelagtige quabben; deze door vergrootglazen op 't nauuwkeurigste bezichtigt, schenen klaarlyk wederom 't zamengestelt te zyn uyt korreltjes, zynde door haar eigen vlies tot een duydelyk blaasie volkome bepaalt; zy alle wederom verzamelt vertoonde zich als [*Botrys*] het druyvenkruydt; en aldus door vaten aan malkanderen verenigt, maakten ten laatsten de quabben zelfs uyt. (*Malpigh.* de Hep. p. 58. 59.) In Rupzen, Zywormen, Veemollen, Kriekies, en Kreeften, ziet men geen korreltjes in de lever, maar de toestel van de lever bevint zich hier ge-

heel anders, welke het werk wonderlyk opheldert: want in deze wort de gehele lever gemaakt uyt onderscheydentlyke, zeer talryke, lange, vliezige zakies, tot een daar uyt voortgekome werktuyg verzamelt, 't welk by de darmen gelegen is, en met dezelve klaarblykelyk zich bezig hout; maar in yder zakte wordt de gal afgescheiden, en daar in vergadert. (*Malp.* ep: de gland. conglob: p. 6.) In een Aal, en by na allerly zoort van visch ziet men zeer duydelyk. dat de lever 't zamengestelt is uyt by een vergaderden, maar volkome onderschydentlyke korreltjes. (*Malp.* de Hep: p. 49.) in de Lever van een Eikhoorntie verneemt men het allervolmaakste eerst een volkome verdeling in quabben, daar na derzelver 't zamenstelling uyt onderscheidentlyke korreltjes. (*Idem* ibid:) Een osse, varkens, en ten laatste een mensche lever, met het blote Oog, of vergrootglazen beschouwt, schynt zo duydelyk te bestaan uyt zes grondige, of rontachtige korreltjes, zo dat 'er naauwlyks een Mensch is, of hy zal deze klaarlyk erkennen, indien hy hier zyne zinnen gebruykt. Maar nademaal men ziet deze zakies of blaasies geplaatst te zyn tusschen de toevoerende vaten uyt de poortader komende, en tusschen de te rug voerende, dewelke in de holader uytkomen, schynt het hier door voornamentlyk zeer waarschynelyk, dat deze blaasies aan de eenvoudigste klieren gelyk zyn, en het ware werktuyg om de gal te schyden: te meer, om dat de gesteltenis van de lever in zo zeer verschyde dieren zich zo gelykt, en om dat de wortelties van de galblaas, de oprechte uytwerppypen van de lever, haar oorsprong nemen uyt alle plaatzen van deze lichaamties. Maar alle deze zaken, van de Beroemden *Malpighius* aldus ter nedergestelt, worden bevestigt door een zeer groot bewys van den vermaarden *Littre* bygebragt in *Hist. Acad. Reg. Sc.* anni 170. pag. 51. de welke een mensche lever vertoont, in alles volkome gezont, op de gewone wyze, en zeer wel gestelt; maar waar in de klieren, anderzints in andere dode lichamen van menschen wegens de fynheit onzichtbaar, schenen haren diameter te hebben als eene Lienie lang; ja ook aldaar wort uytdrukkelyk geschreven, dat 'er tot een yder van deze klaarblykelyke, en zo zichtbare korreltjes zich uytstrekte een takie van den poortader, holader, en leverpyp, zo onderschydentlyk, zo duydelyk, dat zy aldaar zonder behulp van enig vergrootglas konde gezien worden.

Op dit eerste bewys van *Malpighius*, van klyne dieren, allengskens door volkomender, tot den mensch eindelyk toe overgebragt, steunende op de blykbaarheit voor de zinnen, weet ik, dat gy kont antwoorden, dat het niet wettiglyk geoorloft is, uyt het maakzel van 't ene een besluyt te nemen tot het andere. Ik beken 't. Maar, wan-

neer men het gedaante overal byna gemeen, ten minste gelyk bevint; zo dikmaals geschiet zulks daarom alleen, op dat het verstant uyt het eene de wyze van de werkende natuur geproeft hebbende, door dat enkele voorbeelt aangespoort zynde zo veel te aandagtiger in andere zoeke, of daar ook een gelyke gesteltenis plaats heeft; Terwyl iemant dit doet in 't maakzel van zodanig ingewant te onderzoeken, 't welk gemeen is aan yder dier, en dat in alles het zelfde gebruyk heeft, zullende aan de zelfde delen dienstig zyn; dan meene ik dit bewys uyt blykbaarheit zeer groot te zyn. Nu in dit voorbeelt van de Lever stryden alle deze zaken rechtmatig voor *Malpighius.* En mogelyk zoudt gy zelfs de gevoeltepeltjes in den tepel van een vrouwenborst met te onderzoeken nooit ontdekt, of aangemerkt hebben, ten ware gy dezelve eerst in een walvisch, het grootste der dieren, byzonder uytmuntende gezien hadde. 't Ontbreekt U aan geen ander, en veel krachtiger bewys, 't welk gy tegen het gevoelen van *Malpighius* stelt. Gy zult wel toestaan, dat 'er voor de Ogen, als men de Lever beschouwt, verschynt een beeltenis van kleine, digt by malkandere gevoegde bolletjes; maar gy zult zeggen, dat ten onrechte hierom deze verschynende lichaamtjes voor de te vore beschreve blaasies gehouden worden: en dat men daar uyt in 't geheel niet kan besluyten, dat in deze alte vrymoedig aangenome blaasies het gescheide vogt des levers bevat, en uyt dezelve in de pypies van den Galpyp afgeleit worden. Maar gy weet wel, *Vermaarde Hr. Ruysch*, dat dezen edelmoedigen Autheur niet licht zo enkel besluyt. Zeker in tegendeel gaat hy zeer voorzigtig en wel langzaam voort. Wanneer hy namentlyk die eenvoudigste, afgezonderde, enkelde, te vore beschreve kliertjes vergeleek met deze korrelsgewyze in de lever verschynende lichaamtjes, heeft hy zo een grote gelykenis gevonden, dat hy eindelyk besloten heeft, dat aan haar byden alles by na gemeen was. In byden immers is een toebrengendt vat, in een afscheident werktuyg uytgaande, byden hebben ze een ader het toegebrachte vogt te rubrengende. En in dit, en dat werktuyg is de toestel der uyterste slagaderen dezelfde: want men mag de poortader in de lever als een slagader aanmerken. Laastelyk hebben zy byde haren uytwerppyp by zich. Hier om zegt nu de Grote ontleder, dat die korreltjes, in de lever gezien, voor zodanige kliertjes gehouden moete worden. Hier beroept gy U dan op die fraye konst, welke gy zo lange jaren geoeffent hebt. En wel met recht. Want gy zyt in dit stuk de voornaamste. Maar laten wenu eens, bidde ik U, met vrymoedigheit zien, tot hoe verre gy wel besluyt. Gy zegt dan in 't eerste *anat. Cabin.* op de 505. en 506. bladz. dat gy door uwe konst de lever

van een eerstgebore kint hebt, waar in gy door een gelukkige inspuyting zeer duydelyk met eigen ogen gezien, aan anderen getrouwelyk getoont hebt, dat de bloet en galvaten, in dezelve zo taay aan malkanderen vast zaten, datze niet naauwkeurig van een gescheiden konde worden. Daar na voegt gy 'er by, dat de uyterste eindens van byde de vaten zodanig uytgingen, datze klaarlyk schenen in de gedaante van bondels of bosies, maar niet in neties verandert, nog tot kluwens geslingert, ja ook niet met een vlies bedekt, maar recht uytgestrekt te worden, volgens een eenvoudige lengte by malkanderen te leggen, en aldus een uytgestrekte schilders penceel of een bondeltje te verbeelden. Dat het alzo klaar blykt, dat hier niets klieragtigs is, niets dat de gedaante van een blaasie op enigerly wyze verbeelt; maar dat men heeft een aan een verknochten weg door aan een verknochte pypen heen van de eyndens der poortader af tot in de eerste beginzelen van den leverpyp; en dat op deze manier de eindens van die ader, zynde het werktuyg van de te schydene gal, de afgeschyde gal in 't holle blaasie niet instorten, maar dat regelrecht hare uyterste engtens, de galader nu bevattende, veranderen in wortelwegen van den leverpyp. Deze zaak hebt gy my zelfs ook, gelyk gy gewoon zyt, zeer gulhartig en edelmoedig aangewezen; en my verschyde beryde stukken van een menschen lever gegeven, in de welke gy gewilt hebt, dat ik die zaak met myn eigen ogen zou onderzoeken en doorzien. Nu zal ik met uw verlof, vrymoedig, gelyk 't onder goede vrienden betaamt, zeggen, wat ik 'er van denke.

Wanneer gy de wasachtige stoffe door den weg van den poortader in de lever behoorlyk indryft met dat gevolg, dat daar door alle de vaten van de lever worden opgevult, dan meen ik, dat de vaten, het naaste by het voortdryvende werktuyg zynde, het eerste gewelt uytstaan. Derhalven zullen zy nu veel meer uytgezet worden, als voor de opvulling, zy zullen groter te voorschyn komen, en aldus zullen zy benemen de evenredigheit van de grootheit der vaten, dewelke niet opgevult zynde met deze opgevulde tusschen de gemene banden van een en 't zelfde bekledende vlies ingesloten worden. Zo dikwils als nu de stoffe gevoert wort in de laatste eindens der eerste pypen, recht uyt van deze voortgekomen, dan blyft die zitten in vaten, welkers vliezen by na geen [*vis contractilis*] 't zamentrekkende kracht hebben, maar die door 't minste gewelt van uytzetten lichtelyk, en veel konnen worden uytgespannen. Indien derhalven, de gehele lever warm geworden, en de wasachtige gesmolte stoffe opgehouden zynde, de voortdryving aangehouden wort, dan zwellen de buygzame, rekkelyke, uyterste pypen,

van de poortader afkomstig, wonderbaarlyk op, en krygen een veel ruymer wydte als natuurlyk. Maar wy begrypen ook, dat door de aangedronge stoffe die vaten uytgespannen en opgevult worden, dewelke gelyk takken uyt een bloetvoerende slagader, als haar stam, voortkomen, maar welkers oorsprong echter naauwer is in zyn natuurlyke opening, als dat die het rode deel van 't bloet tot zich kan nemen, schoon zy fynder deeltjes als die dikste deel gemakkelyk ontfangt: en waarom ook deze vaatjes, tot een tegennartuurlyke grootte vergroot zynde, *Valschelyk voor bloetvoerende pypies gehouden worden*; dewyl deze in gezontheit alleen *Weyvoerende*, als ik zo spreken mag, geweest zyn; dat zekerlyk deze verwerring van de konst van inspuyten menigmaal voortkomt, is genoeg hier uyt aan te tonen, om dat gy zelfs zo fraay, zo dikmaals 't U behaagt, *een konstige onsteking* kont maken. Eyndelyk, dat ook zelfs zomtydts de uytwerpvaten met de bloetvaten hier door verwert worden, blykt: om dat de wasch in de maagslagaderen gedrukt in de holte van de maag van een mensch uytloopt, en in de scheilslagaderen gespoten zynde, wort ze aan brokkels in de holligheden van 't gedarmte uytgestort; 't zelfde zult gy in de nieren, en elders ook aangemerkt hebben. Dog als het eynde van de slagader, naauw toegebonde zynde, den doorgang van de ingespote wasch volkomentlyk tegenstaat, dan zal 't nodig wezen, dat zo veel te meer dat gedeelte opzwelt, het welke boven dit zo naauwe eynde door de menigte en kracht van de ingespote stof opgevalt wort. En die zal wel zo veel te meer geschieden, hoe eene slagader by geval dunder vliezen heeft, en daarom zachter, minder weerstant biedende, lichter te verwyderen, als een andere. Want indien men overweegt de grote slagaderen onder het dikke herssenvlies in den bast van de herssenen en 't achterbrein, of onder derzelver bodem, als mede die, welke in de koker van 't ruggemerg binnen deszelfs bekleetzelen schuylen, en dewelke binnen de holligheden van 't oog verspreit worden, zien wy waarlyk, dat de vliezen van deze slagaderen veel fynder zyn, als die, welke men in de aderen zelfs vint; daar zy in andere delen van 't lichaam zo spieragtig, zo veer-krachtig, zo 't zamentrekkelyk, sterk, aan de verwydinge weerstant biedende, gevonden worden.

Alle deze aanmerkingen, die wy hebben aangehaalt, tonen klaarblykelyk, dat *de konst van inspuyting*, dewyl ze *de vervulde vaten vergroot*, de *vaten*, in dewelke de ingespote stoffe niet ingedreven wort, *drukt*, en gewisselyk des te meer, hoe gelukkiger de grote vaten opgevult zyn. Derhalven *worden zy als vernietigt*, zy ontwykken zich

voor de scherpte des gezichts zo verre, dat het minste spoor derzelver niet te voorschyn komt. Hier door derhalven zullen de slagadertjes, in 't vliesie van yder korrelsgewyze leverblaasie verspreit, indien ze volkome vervult zyn, schoon de stoffe door de kleine uyterstens in het hol van 't blaasie zelfs niet uytgestort kan worden, het zelve van alle kanten zodanig drukken, dat het gantsch verdwynt, geen de minste gedaante van overblyfzel nalatende, 't gene men met ogen kan zien. Deze zaak schynt duydelyk aangetoont te worden door het voorbeelt van 't aangezicht, waar in men zeer klaar ziet, dat de blaasies van de huydt zekerlyk daar tegenwoordig zynde vernietigt worden, zo de wasch met een zeer goet geluk tot in de uyterste slagaderen gekomen is. Ja de sponsagtige schede van den pisweg, zo vol overal van blaasies, behout 'er geen een van deze zichtbaar, wanneer deszelfs vaten door deze inspuyting opgevult zyn. Maar zo 't gebeurt, dat de stoffe door die uyterste uytwerppypen der slagaderen tot in het holle korreltje toe overgaat, dan geschiet 'er een verwarring van alles: om dat men alleenlyk gelyk als een zekere uytstorting buyten de vaten ziet, 't welk is de ware opvulling van 't blaasie: 't gene wederom zeer klaar aangetoont wort, zo dikwils als de opvulling van 't vetvlies, blaasagtige vlies, sponsagtige lichaam der roede, en van diergelyke geschiet: want dan *verwart de uytgestorte wasch alles.* O hoe fraye dingen zouden voor de schranderheit van deze eeuw verborgen zyn gebleven, indien gy tot uwe byzondere vindingen alleen gebruykt hadde de konst van de vaten door wasch op te vullen! Wie zou ooit gedroomt hebben van 't wonderbaarlyke blaasagtige vlies van de maag, van 't gedarmte, van 't balzakie, en van 't voorhooft? wie zoude gedagt hebben op 't zeer konstige maakzel van de milt, sponsagtige lichamen der roede, pisweg, en van 't roedenhooftje? In der daat alle deze verdwynen zodanig door de ingespote waschagtige stoffe, dat ze geen 't minste spoor van haar beeltenis overlaten. Dat 'er zulke fraye zaken door deze konst ontdekt zoude worden, is 'er zo verre van daan, dat zy in tegendeel daar door worden vernietigt: maar tot een groot nut voor de wetenschappen gebruykt gy hier een ander konstwerk: dewyl gy de delen, geen slagaderlyke, maar andere, van al 't bloet ontlast, en gezuyvert, door een droge ingeblaze lucht opgespannen, en naauw toegebonden, verdroogt. Als dit uw Edel konstwerk, waarlyk alle lofwaardig, enig aldus toebereit deel van 't lichaam zichtbaar gemaakt heeft, vergelyk dan dat zelfde door ingespote wasch bereide deel met het voorgaande, in waarheit gy zult 'er geen gelykenis in vinden, maar oordelen, dat zy gantsch andere lichamen zyn. Ey lieve, over denk dit!

op dat men wel begrype, tot hoe verre men uyt deze zaken vylig besluyten mag. Zekerlyk de vliezen zyn fyn, en van alle kanten van de uytzettende stoffe gedrukt, dat zy met geen vergrootglazen binnen de waschagtige stoffe gezien, of van die stoffe onderscheiden konnen worden. Zie daar, *Beroemde Hr. Ruysch*, alle deze zaken konnen bygebragt worden voor de Malpighiaansche Leer tegen dat bewys, 't welk gy haalt van 't bezien van een opgevulde lever, vertonende aldaar over al alle de vaten, maar geen klieragtige holligheden.

Maar gy brengt een ander bewys, en dat nog krachtiger by, om deze verzonne blaasies in de lever over hoop te werpen. Ik verwondere my over de fynheit van deze zeer verstandige vinding. Namentlyk de lever aldus nu toebereit door opvulling, weekt gy wel en lang in water; waar door gy de Vliesies en banden, welke of zo zeer vaste, of zo kleine vaten hebben, dat 'er in derzelver delen geen wasch ingedrongen is, losmaakt, ontbint, en met in water te schudden voorzigtiglyk van een scheidt. Op welke wyze de uyterste haairfyne opgevulde vaaties van malkanderen los en vrygemaakt worden, en dan verbeelden zy zo net enkele pypies gelyk als een uytgebreide penceel, dat een ygelyk met zyne Ogen niets blaasagtigs in 't geheel ziet. De zaak verklaart gy openhartig *in den derden Brief* op de 251. blatz. Ik vreze evenwel, dat *Malpighius* voor dit bewys zelfs niet wykt. Vermits al dat van 't kleinste vaatagtige, 't welk niet van de wasch als een balsem bewaart wort, in 't water door 't verrotten langzamerhant versmelt, geschyden, en afgewasschen wort. Derhalven scheidt zicht het vliesie van 't korreltje van de opgevulde vaaties af, latende daar na deze alleen overblyven. En daarom is dit fyne konststuk wonderbaarlyk goet, om die kleine, nu opgevulde, vaaties te verklaren, te onderscheiden, en te bezien. Waarom deze uwe zeer zeltzame vinding onder de fraayste ontleetkundige behandelingen altydt zal worden gestelt, en zal nooit by de nakomelingen zyn wel verdiende lof verliezen. Ondertusschen nogtans zoude hy grotelyks dwallen, die deze dingen gezien hebbende, geloven zoude, dat de natuurlyke lever niets anders gehadt hadde, als deze vaten. Maar hy zou vylig verzekeren, dat al het opgevulde aldus van 't ongevulde afgescheide kan worden; maar niets verder.

Eyndelyk dringt de derde Vinding het meeste van alle, waar mede gy aantoont de afwezentheit der korreltjes. Namentlyk de stoffe in de poortader gespooten, gaat in den leverpyp, en deszelfs takken. Derhalven een rechte weg tusschen deze vaten, zonder een tusschenkomendt blaasie, zullende den weg beletten. Ik beken, dat my dit zo sterkt schynt, dat ik

by na niet wete, of imant de kracht van dat bewys kan ontvlieden. Derhalven zal men alleen moeten doorgronden, of 't waarlyk zo is. Maar dit schynt gy zodanig niet vertoont te hebben, dat wy'er van verzekert zyn. Gewisselyk in uwe schriften heb ik de zaak niet bepaalt gevonden. My geheugt wel, dat de waschagtige stoffe in de scheilslagaderen gespoten voortgedrongen is tot in de holligheden van 't gedarmte, *in 't* 2. *anat. cabinet op de* 542. *blatz.* in de holligheit van de maag, *in 't* 6. *cabin. op de* 685. *blatz.* Maar gy weet zelfs wel, dat aldaar een tweederly toestel is; dewyl zommige eindens van die slagaderen onmiddelyk eindigen in de holligheden van deze lichamen, in dewelke zekerlyk een fyne, wateragtige vogtigheit, regelregt van 't bloet afgescheide, aldaar tot haar gebruyk ontlast wort; maar zy hebben ook aldaar andere eindens, dewelke in de Peyeriaansche, en Brunneriaansche klieren ter zelver plaatze gelegen, uytgaan, omtrent welke de ingespote stoffe zo niet uytlekt, maar wederhouden zynde in de vlegtingen der vaaties, schynt vlekies van wasch te verbeelden; gelyk wy zo klaar zien in uwe toebereidingen. Derhalven leert ons uwe konst voorzeker, dat in vele, en mogelyk in alle delen van 't menschelyke lichaam de uyterste pypies oorspronkelyk van de bloetvoerende slagaderen zodanig geschikt worden, dat zy onmiddelyk, zonder tusschenkomst van een klierig werktuyg, eindigen in opene wegen, door welke de fynste, dampige, waterige vogten vry uytwaassemen, gescheiden, en ontlast worden, of buyten het lichaam zelfs, of in deszelfs groter, of kleinder holligheden. Dat ziet men blyken in de huyt, mont, keel, slokdarm, darmen, maag, herssenen, borst, het hartezakie, den buyk, schederok der ballen, baarmoeder, waterblaas, en in alle kleine holligheden van 't lichaam. Evenwel verneemt men te gelyk, dat 'er by na op alle die plaatzen ook geschiedt een andere verspreiding der uyterste slagaderlyke pypies, omtrent de klieragtige blaasies ter zelver plaatze geschikt; want door deze wort een zap gescheiden, 't welk in die groefies nedergelegt wort, op dat het door vertoeving, stilstant in deze plaatzen, de rontomgaande warmte, verandert zynde, tot zekere gebruyken, door bequame tyden bewaart, van pas kan besteet worden. Uwe proeven leren niet anders in de ingewanden zelfs. Van de nieren zegt gy in 't 1. anat. cabinet op de 501 en 506. blatz. in 't 2. cabin. op de 543. en 547. blatz. dat de wasagtige stoffe in de nierslagader gespoten gaat in de Belliniaansche waterwegen, tepeltjes, bekke, pisleiders, aderen, en by gevolg dat 'er aldaar geen klieren zyn. Ondertusschen bekent gy evenwel in 't 2. cabin. op de 546. en 547. * blatz. dat 'er in een kalfsnier daar en boven klieren tegenwoordig zyn. En in 't

3. cabin op de 584. en 585. blatz. als mede in 't 4. cabinet erkent gy, dat 'er in mensche nieren kleine ronde lichaamtjes zyn, welke gy nog niet wel genoeg kent. En dikwyls hebbe ik gedagt, of niet de inspuyting door U gedaan, wanneer zy alle vaten, die zy aanraakt, zeer volmaakt opvult, des te meer andere uytwischt. Maar als zy minder doorgedrongen is in de uyterste vaten, dat zy dan andere nog zichtbare, en wel te onderscheidene lichaamtjes overlaat. En dat het daar door komt, dat gy in de milt zomtydts klieren toegestaan, zomtydts dezelve ontkent hebt. Want ik weet zeer wel, dat gy aldus gesproken hebt, om dat gy de zaak zelfs op dien tydt alzo gevonden hebt. Maar ik twyffele, of gy niet op verschyde tyden klieren gezien hebt, dog op andere tyden geenzints, naar de wasch misschien dieper, of minder volgens de verscheidentheit der uytslagen doorgedrongen hadt. Derhalven meen ik, dat 'er aan weerskanten van ons genoeg gezintwist is over *de eerste vertoning van Malpighius*; waar mede beweert wort, dat de vergelykige ontleetkunde van dieren door by na allerly zoorten derzelver waargenomen, en ook in de menschelyke lichamen zelfs geoeffent, blykbaarlyk voor de zinnen vertoont, dat 'er *over al in de lever klierige korreltjes gevonden worden*, en dat zy aldaar *zyn het werktuyg zelfs van het te schydene levervogt.*

Het andere bewys van *Malpighius* om die korreltjes in de lever aan te tonen, heeft hy gehaalt *uyt de Ziektens:* dewyl hy opmerkt de stoffe, de grootte, de figuur, de na elkander volgende aangroeying, de zitplaats dier zaken, welke in de lever aangemerkt zyn, en hy deze ook met aldus allengskens te vervolgen overweegt. Want alle die dingen worden 't allerbeste begrepen, indien wy stellen, dat die holle blaasies in 't ingewant het afgescheide vogt weerhouden, veranderen, en in zodanige Ziek-stoffe omkeren, dewelke dan in de holligheit van dit blaasie een bequame plaats verkregen hebbende, aldus verdikt, aangroeit, en op die manier zyn vasthoudendt vat zelfs uytzet. Want het schynt niet geloofbaar, dat deze vaten dan nieuw geboren worden, maar men houdt het liever waarschynelyk, dat die, welke natuurlyker wyze om de kleinste onzichtbaar waren, nu door den uytzettenden hoop vergroot schynen, en wegens de hardigheit der opvullende stoffe zodanig blyven, en niet wederom neerslaan. 't Schynt dan, dat een Ziekte in deze blaasies doet, 't geen gy door uwe konst van opvulling in de slagaderen ofte aderen te weeg brengt; en gelykerwys gy met waarheit beweert, dat gy aldus hier geen nieuwe vaten maakt, maar de gemaakte alleenlyk vergroot, zo schynt het waar te zyn, dat alhier volkomen het zelfde geschiet. In der

daad de naauwkeurige. *Regemorterus* heeft in 't lyk van een leverzugtige gezien, dat de gehele Menschelever uytwendig, en inwendig, over al vol was van holle blaasies gelyk als erwten, by *Glissonius* de Hepate C. 8. *Malpigh.* de Hepate 63. Deze Autheur zelfs heeft in een doodt lichaam van een Mensch aangemerkt, dat het buytenste, hoekige, gedeelte van dit ingewant vol was van zeer vele blaasies, in grootte en gedaante als van een [*vicia*] wik, derhalven rontagtig, en wel met gal opgevult. in Posthum pag. 30. in 't lyk van een mensch, die met [*strumae S. Scrophulae*] gezwolle klieren geplaagt was, was die gehele lever van alle kanten vol met klieren vervult met een kalkagtige stoffe; in een andere lever van een mensch door de tering gestorven, verbeelden de klieragtige puysies over al zo net klieren, dat 'er niets klaarder te zien was; gelyk *Blankaart* in zyne *anatomia practica* verhaalt.

Saltzmannus schryft de lever gezien te hebben met zeer vele klieragtige knobbeltjes onderscheiden, van achteren deszelfs gehele lichaam met klieren, na erwten gelykende, opgepropt. *Forestus* getuygt dat hy dezelve gevonden heeft in overvloedige lichaamtjes als boontjes verandert. *Malpighius* in Ep. ad Spon: heeft de gehele lever, ontaart in bolrontagtige harde knobbeltjes met een stoffe gelyk als steen opgevult, gezien. *Glissonius* de Hep. Cap. 8. heeft in deszelfs bultige gedeelte een bolront papgezwel, van vyf oncen zwaar, aangemerkt.

De Veretterde lever in een Jongman opengesneden zynde, zyn 'er uyt de wondt binnen vyftien dagen, met den etter, blaasies als Kuyt van Visch, vol met een wateragtig vogt, zo gehele, als aan stukken gebroken, tot duyzenden toe uytgekomen. In 't dode lichaam was de gehele lever in 't bultige gedeelte vol grote en kleine blaasies. Dus verhaalt *Panarolus* Pentec. V. observ. 16.

Waterblaasies, of blaasies met wey opgepropt, deszelfs gehele lichaam door, zyn ook aldaar gevonden. Waar van gy zelfs waarlyk een zeer merkwaardig voorbeelt bybrengt, in 't 1. anat. cabin. op de 507. blatz. in 't 6. cabin. op de 677. 678. blatz. alwaar gy zo duydelyk verhaalt in 't dode lichaam van een waterzugtige gezien te hebben de lever geheel en al zodanig verandert in ronde blaasies, met een slymige of lillige en heldere stoffe gevult, zo dat 'er in de gehele lever niet het minste van de poortader, holader, leverslagader, of galbuyzen overgebleven was. Aldaar wort gezegt, dat deze blaasies ook het binnenste van dit ingewant bezet hadden, zo dat zekerlyk de gehele leverklomp in dezelve verandert was Aldus is 't met de zaak zelfs in deze aangemerkte ziektens in de lever gelegen: waar door derhalven klaar blykt; dat

in de binnenste, en deszelfs kleinste delen, en schuylhoeken, die gebreken plaats hebben, welke men aangemerkt heeft eigentlyk voor te vallen in de allereenvoudigste klieren van 't lichaam, hier vore, geloof ik, genoeg bygebragt. Is 't dan niet hier om zeer waarschynelyk, dat het binnenste maakzel van dit ingewant binnen by zich heeft werktuygen, aan deze klieren gelyk? Nademaal de ziektens daar in ontstaan dezelfde zyn, en nooit in andere delen van 't lichaam, als in deze gevonden worden. Waarlyk al wie het gewicht van deze twee bygebrachte redenen met een naauwkeurig oordeel overweegt, hy zal, zo ik niet geweldig in myn mening bedrogen worden, de kracht van 't Malpighiaansche bewys, het welk hy van de ziektens in dit ingewant haalt, zo ydel niet bevinden. Evenwel ben ik niet onbewust, hoe fyn gy 't zelve zult trachten te verzwakken, en verydelen: dewyl gy meent, dat alle die ziektens van de lever van gelyken konnen komen uyt een ontaarding der uyterste vaten, aldus haar figuur veranderende, na dien zy op haare uyterste engtens verstopt zyn; zo dat zy, de oude gedaante van een pyp verloren hebbende, door de wederhoude en opgehoopte stoffe in diergelyke gefigureerde bolronde, of veelgrondige, blaasies hervormt worden.

Maar my dunkt tegen dit uw gevoelen te stryden, dat de uyterste pypies, welkers uyteindens gy verbeelt aldus verandert te worden, daar ter plaatze, alwaar deze uytzetting tot een blaasie begonne wort, nootzakelyk ook moesten uytgezet worden: dewyl 't onmogelyk schynt, dat het uyterste alleen zodanig zoude worden uytgespannen, maar een wynig hoger tot zeer naauwe engtens zoude toelopen. Deze blaasies nu groeyen van de kant der toevoerende vaten zo vast tegen de vernaauwde vaatjes aan, dat zy enkel vezelen schynen, hebbende niet meer een zichtbare vaatagtige holligheit. Ten andere komt 'er deze bestendige aanmerking by, dat 'er nooit in enig vat, aan 't einde verstopt, zodanig een bolront byna over al besloten blaasie van een verstoppende stoffe geboren is, maar wel altydt op die plaatzen van 't lichaam, in welke de blaasies voor af geweest zyn. Overweeg in de slagaderen een *aneurisma*] slagaderspat, in de aderen van [*varix*] aderspat, in de watervaten de [*phlyctenae*] blaren: waar dog is ooit in deze een van alle kante beslote gezwel aangemerkt geweest? Bezie de stenen in de pypen van 't lichaam gegroeit: Zekerlyk deze gevormt zynde hebben nooit in enig vat een gezwel gemaakt, op 't einde van 't vat in 't gedeelte van 't verknogte pypie toegesloten; maar liever zal altydt de pyp verwydert zyn! Aldus hebben de stenen, gegroeit, groot geworden, en

gevonden in de quylwegen van den mont, in de leverpyp, galblaaspyp, gemene galweg, pisleiders, nooit te weeg gebragt, dat het hier door toegeslote gedeelte een gedaante en maakzel aanneemt, als wy in de zak van 't honing, pap, spekgezwel, en een waterblaas, boven beschreven hebben. Maar in tegendeel wort altydt zodanig een pyp verwydert ook na dat deel, van waar de verstoppende stoffe allengskens gevloeit is. Ja laten wy de plaatzen beschouwen, alwaar wy zeker weten, dat duyzenden van vaatjes verstopt, opgevult, uytgezet, en eindelyk geborsten zyn; nooit zien wy, dat aldaar deze eindens in vervulde blaasies veranderen; maar in tegendeel. Want de stoffe van een ontsteking tot etter overgaan zynde, een ettergezwel vormende, heeft nooit gemaakt een vliezig vat, eeltig, dik, kraakbenig, gelykvormig, binnen de holligheit met gladde wanden; maar in tegendeel een gezwel, 't welk met een inwendige gescheurde ongelyke oppervlakte zich vormt tusschen de verbryzelde vaten, welkers stoffe voortvloeit, en niet in dwang gehoude zynde binnen een ofte meer vliezen, hier en daar doorvloeit, de bygelegene verscheurde vaten doorknaagt, en hier door hollen, pypen, en groeven verwekt.

Dog gy hebt eindelyk een zeer fyn, uyt het binnenste der ontleetkunde getrokke, en aannemelyke manier bedagt, waar door gy meent te konnen verstaan, en aan anderen verstaanbaar maken, hoe de gehele lever, alle deszelfs vaten vernietigt zynde, kan verardert worden in bolronde allengskens met vogt opgevulde blaasies; en dat het niet nootzakelyk is toe te staan, dat deze uyt voor af daar zynde kleinder blaasies voortgekomen zyn. Namentlyk gy hebt getoont, dat de groter, en ook kleinder vaten van buyten met een blaasagtig, zeer rekbaar, teder, omringendt vlies bekleet worden: dat hierom het toevloeiende overtollige water in de huysies of blaasies van dit vlies nedergestort wort, ende aldaar voortbrengt een *Waterzuchtigheit*, die men *Anasarca*, dat is het water tusschen vel en vleesch, noemt, als 't onder de huyt zit. Maar wanneer dit waterig gezwel groter wort, meent gy, dat door dedeze buytensporigen aanwas die vaten, welke met dezen rok omringt zyn, zodanig worden gedrukt, dat zy geheel en al worden vernietigt, toegedrukt, aan een groeyen, en veranderen in dikke vezelen, aan welke men de gehele hoop van waterblaasies van alle kanten ziet hangen. In der daat met aandacht hebbe ik deze gedachten overwogen, dewelke gy waereltkundig gemaakt hebt in 6 Cabinet op de 678. 706. 707. blatz. En ik bekenne, dat 'er naauwljks iets verstandigers kan worden voortgebragt. Verdraagt ondertusschen geduldiglyk, gelyk gy gewoon zyt my-

ne gedachten zo zachtmoedig aan te horen, dat ik opentlyk voor U de zwarigheden verklare, die my wederhouden, en beletten, dat ik tot uw gevoelen kan overgaan. Voor al geloof ik toegestemt te worden, dat nooit een waterzugt verwekt heeft bolronde gezwellen, of van alle kanten beslote waterblaasies, ten zy op die plaatzen, alwaar *Malpighius* natuurlyke bolronde lichaamtjes hadde aangemerkt. Heeft het water van 't balzakje in deszelfs blaasagtig vlies ooit waterbelletjes voortgebragt? nooit. Maar zeer grote menigmaal in den schedenrok. Hebt gy wel ooit in 't vet of blaasagtig vlies, wegens een wateragtige zwelling zeer veel uytgezer, gezien grote, zichtbare, onderschydentlyke waterblaasies? neen. Maar in de eyernesten, en hare eyertjes zeer dikmaals. Aldus hebt gy van gelyken in de blaasies der onderbuyks ingewanden, en die, welke natuurlyker wyze zitten in de holle oppervlakte van 't buykvlies, gezien opgevulde, hangende waterblaasies. Dat meer is, Gy zelfs hebt dit door konst opgeblaze vlies nooit door de slagaderen, maar door andere opengesnede plaatzen vervult. Zelf hebt gy 't toen ook niet na waterblaasies doen gelyken. Maar gy verandert het in een wonderbaarlyk, en verwart doolhof, daar by na niet uyt te komen is. Waarlyk wie alle deze dingen vryhartig overweegt, zal niet konnen geloven, dat uyt een waterige opblazing van dit vlies waterblaasies zyn ontstaan, in welke de gehele lever verandert was. Maar indien wy stellen, dat de blasies met een onvloetbare stoffe opgevult, door een nieuwe gestadige ophoping groter geworden zynde, allengskens opzwellen, eindelyk boven maten uytzwellen, anderen vaten drukken, wort de zaak gemakkelyk begrepen, en van alle kanten met voorbeelden bevestigt.

Eindelyk het laatste bewys, dat *Malpighius* bybrengt, om die korreltjes in de lever te bevestigen, wort hier uyt getrokken; dat in de eerste aangroeying van de lever in een kuyken, *Harvaeus* voor dezen aangemerkt heeft, en *Malpighius* zelfs bevestigt, dat de gehele lever 't zamengestelt wort eerst uyt enkele blaasies, zo net druyven verbeeldende, die door hare steeltjes aan een groter of gemene steel zyn vastgegroeit, dat het gehele maakzel daar uyt voortkome op 't naauwkeurigste het Druyvenkruydt, ofte een tros Druyven gelykt. Gelyk hy op de 63 blatz. in zyn verhandeling van de lever verhaalt. Zo dat de lever toen in 't eerst dat maakzel gehadt heeft, het welke gy in die waterzugtige lever beschreven hebt. Deze zaak bevestigt waarlyk het gevoelen van dien wakkeren man. Maar dewyl 't my niet voorstaat, dat gy iets tegen dit bewys gestelt hebt, schyde ik van de zaak af, na dat ik de bewyzen van *Malpighius* voorgestelt, en beweert hebbe. Wat heeft men nu van noden over de andere ingewan-

den te handelen? In der daat in dit eene de zaak afgehandelt zynde, is genoeg, en de ware gang der natuur in de scheidingen te bewerken wort 'er over al geopenbaart. De voorstanders storten haar zap; uyt de uyterste Slagaderen in haren gehelen omtrek afgescheiden, in holle, vry zichtbare, onderscheide, met uytloospypen voorziene blaasies, en bewaren 't zelve, tot dat het tot een tydig gebruyk ter regter tydt wort uytgedrukt. De by de roede gelegene *Cowperiaansche* klieren doen by na op gelyke wyze het zelfde. In 't klierbedde is de zaak door de ontleding der beesten het allerklaarste: in 't welke de fynste takjes van de maagslagaderen een quyl gelykendt water van 't bloet afscheiden, in blaasjes ontlasten, van waar zy door uytloospypen uytyder blaasie afkomstig en tot een groter buys verenigt, eindelyk het vogt, in 't gehele lichaam van 't klierbedde gemaakt na de darmen heen zenden. Wat zal ik van 't zaar zeggen? 't welk in de uyterste kleinste scheivaatjes van 't slagaderlyke bloet afgescheiden, in een lang en gemeen blaasie gevoert, door de wyder bogtige holligheden, van 't opperklootje wederhouden, gestooft, verandert, door de sponsagtige zaataanbrengende vaten in de zaatblaasies ontfangen, en aldaar wederom in deze blaasagtige huysies het zelfde ondergaan hebbende, wort ter bequamer tyden bewaart, wederom niet zonder een gedurige verandering. Voeren niet insgelyks de quylklieren, de borstklier, de schiltgelykende kraakbeensklieren, de maagpypsklieren van *Vesalius*, het zelfde uyt? Derhalven blyft 'er niets overig, als dat wy besluyten, dat het gevoele van *Malpighius* en U nu genoeg voorgestelt is, zo dat een bequaam kenner deze zaken met het binnenste van zyne gedachten overleggende, het geschil, zo 'er evenwel enig overbleef, tusschen zulke grote Autheuren beslissen kan. Want een yder van Ul. verzekert, dat alle scheidingen geschieden, door de uyterste vaatjes, nooit door een klier. Byde zult Gyl. toestaan, dat het gescheiden vogt in blaasies by de scheivaten gelegen ontlast kan worden, en dat zulks menigmaal geschiet. Mogelyk heeft. *Malpighius* te veel in 't algemeen gezegt, dat alle scheidingen in de klieren geschieden. Gy hebt aangetoont, dat 'er vele voorvallen, alwaar geen klieren zyn. Maar wederom hebt gy zelfs misschien al te ruym verzekert, dat alle scheidingen geschieden zonder bykomst van klierige blaasies. Nu dunkt my derhalven het werk te hebben afgedaan, 't welk gy my hadt aanbevolen, waar tegen ik my zo lang hebbe aangekant, evenwel drong gy 'er altydt weder op aan. Het doet my leet, dat ik deze zaak niet na waarde hebbe afgehandelt! want dit alles hebbe ik eerder met een ruwen aanval, als een rype overdenking beschreven. Verscheide, en niet te

vermeiden, of uyt te stellen bezigheden hebben my bezet; door welke voorwaar het vrye gebruyk des verstants belemmert geweest is, terwyl de gezochte gaven van een gelukkige ledigen tydt zich onttrokken hebben, en de beminde stilte van eenzaamheit na wensch niet gunstig geweest is. Weshalven, ik verzoeken zoude, dat gy deze schriften met zo een goetgunstigheidt aanneme, dat zy eerder stoffe verlenen, om van anderen vermeerdert, en beschaaft te worden, als dat zy door het tegenwoordig werk nu afgedaan en volmaakt zyn. Vaar wel, *allerbeste Vrient*, en blyf lang gezont!

Geschreven te Leyden 10/11 1721.

E Y N D E .

Ontleetkundige brief Van Fredrik Ruysch, Waar mede hy den zeer Beroemden Heer Herman Boerhaave beantwoort.

DAt ik dikmaals de eer gehadt hebbe met U te redeneren over de bepaling, en het wezen der klieren van s' menschen lichaam, en vele andere dingen, en hoe grote nuttigheit ik daar uyt getrokken hebbe, zal nooit uyt myn geheugen gaan. Maar neem myne vryheit niet qualyk, wanneer ik zegge, dat gy onder onze 't zamenspraken niet duyster te kennen gaf, dat gy vele zaken beter zoudt konnen bybrengen, en waar op ik ook gemakkelyker zou konne antwoorden, indien gy aan my van deze stoffe schreef, als wanneer gy alleen een montgesprek met my daar over hielt. Welke gedachten goetkeurende, hebbe ik niet nagelaten, U gedurig aan te manen, en ernstig te verzoeken, dat gy my een brief over dit werk zoudt schryven, op dat ik dezelve gelezen hebbende zou konne beantwoorden. Wat gebeurt 'er! Na dat ik dit verzoek menigmaal herhaalt, maar gy zeer lang uytgestelt hadde aan 't zelve te voldoen, stuurt gy my eindelyk geen kleine brief, ja geen brief, maar by na een geheel boek! en dat meer is, gy verzoekt my, op yder stuk in 't byzonder ten eersten, en naauwkeurig te antwoorden. Waarlyk, *zeer beroemt Hr.*, dat hadde ik niet verwagt! Denkt gy dan niet, *myne allerbeste Vrient*, op de veelheidt van myne Oesteningen? Ik ben immers gantschelyk bezig in 't onderzoeken der delen van

s' menschen lichaam, op dat ik, zullende haast myn leven door hogen ouderdom eindigen, nog iets voor myn doodt ontdekke, welkers beschryving dienen kan tot verbryding van *Godts* Heerlykheir, en nut van myn evennaasten. Gestadig denke ik van my, 't welke onze Brave *Cats* van zich zelfs schreef: *Schoon my de rust nu leert, echter kan ik niet stil wezen. Maar wat zal een mensch, als ik ben, uytvoeren? ik telle boven de 't achtentig jaren, ik ben verre van myn eerste leeftydt afgelegen, maar naast aan 't Graft.* Val derhalven een Oudtman van zulke hoge jaren zo niet aan, maar geeft wat tydt! Ik hadde wel gewenscht tot meer gemak, dat gy uwe voorstellingen korter gemaakt hadde; dog om dat gy oordeelt, dat zy zo wytlopig moesten worden verhandelt, zal ik my daar ook aldus nagedragen. Ik zal de zaak zelfs wel ernstig behandelen, maar mer bewaring van vrientschap, en zonder enige verwaantheidt: want ik zal meer schryven, om te konne leren, als zelfs te onderwyzen.

In 't voorste van uwen brief zie ik, dat gy voornamentlyk acht geeft op den zeer geleerden Heer, *M. Malpighius*, welkers gevoelen gy wilt, of schynt te willen, beschermen, maar gy neemt ook te gelyk andere vermaarde mannen tot hulp. Wat my aanbelangt, ik zal in tegendeel myne zake a leen door proeven beweren, en zodanige bybrengen, welke met de Ogen des lichaams konnen gezien worden, want dit is ondervinding; maar die alleen een beschouwing door de Ogen des verstants vereisschen, zal ik aan anderen overlaten, die vermeynen, dat de redeneringen boven de waarnemingen te schatten zyn.

Laten wy dan zien, wat de Grote, en zeer pryzenswaardige *Malpighius* vaststelt van de klieren in 't menschelyke lichaam, en voornamentlyk wat denkbeelt van de allereenvoudigste klieren hy geeft. Hy zegt, *dat dat deel van ons lichaam, 't welk met een eenvoudigen toestel van een eige vlies een holle omslag maakt, binnen welke een byzonder vogt, geschyden, begrepen, gevoet, verandert zynde, en eindelyk door een lozingpyp daar van daan uytgelost, gezien wort, de allereenvoudigste der klieren is.*

Wanneer ik deze bepaling naauwkeurig overwege, zie ik, dat men volgens deze zoude moete zeggen, dat de galblaas dan ook een zodanige klier was; om dat daar aan alle die eigenschappen toekomen, welke in deze bepaling zyn uytgedrukt. Verwekt dit niet een verwerring in de leer der delen? maar laten wy zien, hoe andere zeer beroemde Autheuren, dewelke voor *Malpighius* geschreven hebben, de klieren bepaalt hebben; hoe groot zal het onderscheidt wezen? Dog ik wil hier

niet uytspreken, wie beter bepaalt heeft, laat een yder zyn gevoelen over deze zaak vryelyk zeggen, zo 't maar rechtmatig is, bequamer voor een onderschydener leer. In deze uytbeelding van *Malpighius* zie ik niet, dat 'er enig gewag gemaakt wort van vaten, alleenlyk maar van een uytwerpvat, daar 't in tegendeel blykt, en van aangetoont is, dat de *slagaderen en aderen* de voornaamste delen, die een klier uytmaken, zyn. Derhalven zou men volgens het gemene gevoele der Redenkonstenaren. van 't voornaamste een benaming moete maken. Maar om dat ten tyden van *Malpighius* de konst van opvullen, die wy om de uyterste eindens der bloetvaten te ontdekken zo gelukkig gebruyken, zo wel niet bekent was, gelyk hy zelfs in zyne boeken zegt, daarom is 't geen wonder, dat 'er in deze bepaling van de vaten niet gesproken wort. Ik twyffele niet, of hy zoude, zo hy deze vaatjes gezien hadde, gelykerwys zy in onze berydingen te zien zyn, ook zyne bepaling verandert hebben. Maar zulks was dien groten Man onmogelyk. Ik bekenne ook, byaldien ik die vaatjes met myn eige Ogen in berydingen voor vele jaren gezien hadde, dat ik zelfs te vore niet zoude geschreven hebbe, dat de milt uyt klieren bestont. En schoon ik zodanige ontdekt hadde, hoe zoude ik, een Jongeling zynde, toen ter tydt hebbe derven een andere tegen de over al aangenome leer invoeren? zy zouden alle op my, die toen nog vele jaren, nog gezach hadde, nog genoeg van proeven voorzien was, hebben aangevallen, en my uyt den rang der Ontlederen gedreven: gelykerwys in de vertelling van den verbannen Aap verhaalt wort; om dat hy met de anderen tegens het verrotte hout niet wilde aanblazen. Maar nu ik de dode lichamen zo inwendig als uytwendig wederom door myn konst gelyk als in een volkome levendige staat kan brengen, beschouwe ik de ontleetkunde met heel andere ogen. Want door deze konst zien wy in de lichamen nu het gehele gestel der bloetvaten tot hare uyterste eindens toe. Wat een ongelooflyke verscheidentheit derzelver merkt men aan in deze, of andere plaatzen? waarlyk over al is 'er een andere, en gantsch byzondere toestel; en dit alles geschiet volgens het verscheyde werk, 't welk zy in yder deel van s' menschen lichaam moeten verrigten; dewyl zy zo vele verschillende vogten uyt het bloet, of deszelfs wey, of voedende wey van 't bloet, moeten voortbrengen. Ik gelove, *zeer beroemde Heer*, dat deze vertoning der bloetvaten na myn doodt nog gelegentheit zal geven om zeer vele nieuwe zaken, van de gemeen gemaakte gantsch verschillende, te vinden, te schryven, en te onderwyzen.

Laten wy nu wederom tot de zaak zelfs overgaan; het woort *glan-*

dula, een *klier*, is een verklaring woort van *Glans*, een *Ekel, aker*, zo dat die deeltie ten minste enige gelykenis moet hebben van een Ekel; maar zodanige gelykenis ziet men niet tusschen den dunnen Vlieziger *omslag* van een kleine holligheidt, en de vrucht van een Eikenboom: waarom zelfs door een gebruyk der taale zodanige kleine, en naauwlyks zichtbare deeltjes van 't lichaam geen klieren moesten genaamt worden.

De omslag zelfs van deze alzo gezegde klieren kan maar gehouden worden voor een deel, 't welk in 't uytleggen van deszelfs bediening alleen is lydende: maar de vaatjes, daar ik nu van begonnen hebbe te spreken, zyn werkende, en uytvoerende delen, door een zekere onuytleggelyke kracht haar van *Godt* in de schepping ingestort, gelyk wy nu zeker weten, dat de zaak in de kruyden zelfs volkome ook zodanig gelegen is, dewelke insgelyks haare verschyde zapvoerende vaten hebben, waar van ik in myn *derde tiental van aantekeningen* geschreven hebbe: Maar hoe deze uyterste vaten zo verscheidentlyk op verschyde plaatzen gemaakt worden, kan geen mensch met zyn onderzoeking naspeuren, alleen kan hy de gemaakte vaten wel waarnemen; het overige weet *Godt* alleen, die ze alle aldus gemaakt heeft.

Na de gegeve uytbeelding vaart gy voort te schryven, *dat de kleinheidt, en velerley verschydenheit derzelver, zo in de uytwendige als inwendige gedaante, gelyk ook in de verandering van 't afgeschyde vogt, oorzaak is geweest, dat men geloofde, dat het ware maakzel derzelver by na met geen gedachten konde bevat worden.*

't Geene gy hier vaststelt, *Waarde Heer*, is 't zelfde, dat ik in deze zaak oordeele; maar het strydt regtdraats tegen 't gevoele van *Malpighius*, en die onvolkome uytbeelding, welke hy van de klieren gegeven heeft. Want byaldien die deeltjes zo klein, en onzichtbaar zyn, hoe zal dan iemant zo vryborstig derven zeggen, dat een allereenvoudigste klier een hol vliesie is, voorzien met een uytloosvat? Zo hy hier nu tegenwoordig was, zoude ik gewisselyk aanstonts verzoeken, dat dat naauwlyks zichtbare werktuygie voor my zichtbaar gemaakt wierdt, op dat ik konde geloven, dat het aldus gestelt was; maar ik weet wel dat zulks niet kan geschieden, en daarom wil ik U uyt eerbiedigheit op deze zaak niet aandringen. Als of dit nog niet genoeg was, voegt gy 'er nog by, dat de verscheidentheidt van deze klieren, en derzelver vogten oorzaak is, dat het maakzel en gedaante van deze lichaamtjes onmogelyk konde begrepen worden. Dit alles strydt niet voor *Malpighius*, maar in tegendeel voor my. Op dat gy de moeyelykheidt om het maakzel te vinden vermeerdere, voegt gy 'er nog by, dat die voornamentlyk daar

van afhangt, om dat zy na den doodt verandert, toegetrokken, zappeloos, toegevallen zynde, naauwlyks iets van hare bloetvaten te voorschyn brengen; Dit helpt my ook: want, zo men in 't dode lichaam zo bezwaarlyk de natuur van deze alzo genaamde klieren kan zien, om dat ze aanstonts na den doot verandert, toegetrokken, en van haar vogt berooft worden, hoe wierden zy dan te voren zo opentlyk wederom bepaalt te zyn holle vliesies, voorzien met een eige uytloosvat? Waarlyk het eene schynt hier gantschelyk tegen 't andere aan te lopen. Dit blykt klaarder, zo wy gedachtig zyn, dat de grote, en 't zamengehoopte klieren, van den Autheur gezegt worden te bestaan uyt deze allerkleinste. Indien dit waar was, Vraag ik U, waar van daan zoude het maakzel derzelver zo dik, en vast zyn? Zeker als de koks een borstklier of zwezerik in pasteyen mengen, gy zoudt te vergeefsch met een lepel of vork een eetbaar stuk na het koken zoeken, indien zy uyt holle blaasies bestonden: maar ik geloof, dat gy die klier nooit gegeten of gehouden hebt voor holle blaasies, voorzien met een uytloospyp. 't Is 'er geheel anders mede gelegen. Geen klier wort uyt een enkel hol vlies 't zamengestelt; maar, gelyk zegt is, voornamentlyk uyt vaten; anderzints zouden zy eenvoudige ontfang of bewaarplaatsies zyn, gelykerwys de regenbakken. Geenzints; alle klieren zyn werkzame, naarstige, altydt bezig zynde, dienaren, welke zonder ophouden, of rusten arbeiden, zo dat men haar nooit met recht enige luyheit of ledigheit kan verwyten. En nademaal ik nu die verandering, welke de doodt in deze delen te weeg brengt, wederom kan overbrengen in een slaat zeer na by aan een levendige, 't welke *Malpighius* nooit heeft konnen doen, neem ik die zwarigheit weg, maar ik toone ook te gelyk de klaarblykelyke voortgang der bloetvaatjes tot in de laatste en kleinste groefjes toe; ja ik kan ook voor 't gezicht doen blyken, dat deze groefjes een overvloet van die vaatjes hebben. Zo gy echter, deze gelezen hebbende, volhart in uw gevoelen, dat *Malpighius* de zaak hier wel begrepen heeft, zal ik 't geschil van andere laten oordelen.

Wanneer gy verzekert, dat *Malpighius* deze klieren heeft gezien, *door geen konst verandert*, is wederom geheel en al tegens hem: want zo hy zonder konst onderzoekt, zal hy niets vinden; 't is nooit iemant mogelyk dit maakzel te zien, ten zy door hulp van deze onze konst. Ja 't is even onmogelyk, als wanneer iemant wilde zonder die konst den *Ruysschiaanschen rok* in 't oog van een mensch vertonen. Hoe vele beroemde ontlederen ontkennen, en lachen om dit vlies, roepende, dat het maar verzonnen was? Maar na dat die drift gestilt was, hebben zy

het over al erkent; het Cabinet van den *Russische Keyzer* toont, dat het zo blyven zal; de Heer *Albinus*, zeer beroemt Hoogleeraar in de Ontleet, en Heelkunde te Leyden, heeft dezen rok met een gelukkige behendigheit toebereit, bewaart, en aan zyne zeer talryke leerlingen vertoont.

Laten de nydige berispen, zy zullen echter deze konst niet nabootzen. Myne Oren zyn al over vele jaren vereelt van zo menigmaal, zo lang herhaalde, en van geen belang bygebrachte tegenwerpingen. 't Roepen was altydt; *Ruysch vergroot door zyn konst van opvullen de uytspanning der vaten boven de natuurlyke grootte; Ruysch verdelgt door zyn konst de klieren, die hy dan daar na ontkent. Ruysch ontkent alle klieren. 't Is beter en vyliger, alle deze dingen in een versch doodt lichaam te vertonen*, enz. Wanneer dit slach van volk ook iets in de Ontleetkunde, die zy onderwezen, trachte te vertonen, hoorde men in plaats van vertoning niet anders, als ydele woorden, haairkloveryen, spotterneyen, dikmaals zonder verstant, of reden: dan meenden zy over *Ruysch* te zegenpralen, die zich aan deze beuzelingen niet stoorde. Maar alle zyn zy nu door den doodt weggerukt, terwyl *Godt* my nog in een gezont leven laat, en krachten verleent om my dagelyks in deze konst te oeffenen, ik bidde hem, te verhoeden, dat 'er wederom nieuwe met diergelyke drift aangespoort worde, op dat zy zo zeer niet tegen my, als wel tegens haar zelfs door hare eige gemoetsdriften zondigen.

Ik meene, *Vermaart Heer*, dat gy *Malpighius* al te hoog verheft, terwyl gy zegt, *dat hy die zwarigheden overwonnen, en eindelyk het verwarde maakzel ontdekt heeft* enz. Hier op wordt ik wederom genootzaakt het zelfde te antwoorden. Niemant kan zulks in een doodt lichaam doen; ik kan ook niet geloven, dat gy zelfs, die de inwendigste, en alle tot nog toe ontdekte zaken in s'menschen lichaam tot de kleinste toe zo klaar kent, zoudt durven ondernemen dit my in der daat te tonen, 't welk gy met zo hoogdravende woorden van dezen groten man hier bybrengt.

Maar nu begint gy te verhalen de wyzen, welke gy zegt, dat hy gebruykt heeft tot zo groot een ontdekking, daar gy hem zo grotelyks over roemt. Namentlyk, *hy beschouwde door de scherpte des gezichts het lichaamtje van de klier*, enz. Ik zoude dien groten Man ongelyk aandoen, indien ik aan deze zaak twyffelde. In tegendeel, geloof ik, dat hy in zyn tydt gebruykt heeft alle hulpmiddelen, die toen bekent, en in gebruyk waren; maar 't is hem volstrekt onmogelyk geweest, door deze alle het ware maakzel van deze kleine zo genaamde klieren te ont-

dekken, ten zy hy eerst de lichamen door onze konst, die toen ter tydt nog onbekent was, in een levendigen staat gebragt hadde. Aldus denkt gy zelfs, dewyl gy 'er byvoegt, *niet verandert door konst*, dat hy die gezien heeft zonder enige konst aangewent te hebben; maar daar is 't ook van daan gekomen, dat hy zodanige bepaling, welke met de zaak geenzints over een komt, gegeven heeft; zo hy de konst van op te vullen, en te bewaren geweten hadde, hy zoude geheel anders geschreven hebben.

Aanstorts telt gy de plaatzen op, waar in hy die klieren vast stelt te zyn, namentlyk, *dat zy gevonden worden door den gehelen omtrek van 't lichaam.* Ik zegge, dat hy ze niet heeft konne vertonen in 't buykvlies, borstvlies, dikke, en dunne herssenvlies, de grote en kleine herssenen. Indien gy zegt, dat de balletjes, billetjes, kliertjes achter den trechter gelegen, ware klieren zyn, antwoorde ik, dat zy geen klieren zyn, maar uytpuylingen der herssenen, ten aanzien van de mergagtige zelfstandigheit, aldaar buyten hare gelyke oppervlakte zich verheffende. Met geen meer zekerheit zal men konnen vaststellen, dat 'er klieren geplaatst zyn in de Zikkelwyze groef: dewyl zy, welke daar valschelyk verbeelt worden, alleen zyn kleine knobbeltjes, welke ook zomtyts in 't dunne herssenvlies gevonden, maar die oordele ik tegen natuurlyk te zyn: om dat zy niet altyt daar gevonden konnen worden. In de netsgewyze vlechting zyn ook nooit klieren, schoon zy daar verkeerdelyk van anderen beschreven worden; zo dat 'er binnen het gehele bekkeneel geen klieren gevonden worden, als de pynappel en snotklier, dewelke evenwel geen holle vliesies zyn, verzien met een uytloosvat. Wederom zult gy ze niet vertonen in de spieren, het hart, of in 't hartezakje, hoewel ze aldaar stoutelyk genoeg gestelt worden. Hoe zoude imant vergeefschen arbeidt doen, die waarlyk, en met 'er daat, deze holle vliesies, en derzelver uytloospypen, in 't middelrift, de lever, en milt voor 't gezicht moest brengen. Ik bekenne, *Zeer Vermaarde Heer*, dat gy hier vele plaatzen aanhaalt, in welke ik toesta dat zy gevonden worden, en haar getal groot is, maar ik wil niet, dat men zegt, *door den gehelen omtrek van 't lichaam*: om dat zulks te veel in 't algemeen gezegt is. Ik zoude niet durven ondernemen, die te vertonen in de oppervlakte van opperhuydt rakende aan het roedenhooftje: of anderen dit konnen doen, weet ik niet.

Op de 1155. blatz. zey gy, *dat die gemelde klieren gedrukt zynde, een vogt uytgeven*, enz. ik twyffel daar niet aan, voornamentlyk indien gy ze eerst enige uren lang weekt; maar dan wort 'er ook zeer weynig uytgedrukt, evenwel uyt deze meer, uyt andere minder: maar zo lang die

holle vliezen niet voor 't Oog konnen worden vertoont, wil ik 'er zo stoutelyk niet van schryven. Een gedeelte van de luchtpyp van een mensch, niet gedrukt zynde, in 't water opgehangen, na de opening omgekeert, 't welk ik U dezer dagen overstuurde, vertoonde niet zeer blykbare uytloospypen, en 't was ook niet gemakkelyk enige droppelen aldus daar uyt te drukken. Ja door dit drukken wort het maakzel zelfs verandert, zo dat men deze delen, zodanig behandelt, niet mag houden *voor delen niet door konst verandert*; maar door gewelt worden zy dan ziekelyk, verandert, en gekneust. Eindelyk de gehele hoop van lichaamtjes, dewelke in de luchtpyp, en maagpyp zitten, brengt niet meer van zodanige vogt voort, als 'er vereischt wort om de delen vogtig en gladt te maken. Ook zyn daar geen ontfangplaatjes van noden, dewyl het dunne vogt uyt de montjes der slagaderen uytgestort zynde, nu hangende buyten de vaten, aldaar dik wort; echter dat die delen ziek zynde, veel vogts uytgeven, bekenne ik dagelyks te ondervinden. Verders vertoone ik, dat deze lichaamtjes bestaan uyt bloetvaatjes, en geen ontfangplaatjes zyn, gelyk als regenbakken, waar in het water niet gemaakt, maar gemaakt zynde ontfangen wort. Verre ben ik van dit gevoelen van *Malpighius*: want dan zouden 'er vele en zo verschillende uyterste eindens van bloetvaten, welke ik zo dikmaals in uwe tegenwoordigheit vertoont hebbe, niet van noden zyn. Ik zal 'er ook dit byvoegen, dat in 't leven deze deeltjes nooit met de vingeren gedrukt worden, maar het vogt vloeit 'er zachtjes uyt, en na 't uytvloeien wort het lymig; wanneer gy na de doot met gewelt drukt, verdelgt, verwydert, en verwart gy alles. Wat zal ik meer zeggen? Ik hebbe zeer klaar voor 't gezicht getoont, dat de uyterste eindens van de bloetvoerende slagaderen, regelrecht zelfs het afgescheide vogt uytstorten om de delen te bevochtigen en glat te maken, en dat zonder tusschenkomst van enig hol vliezig werktuygie. Ik heb 'er een Voorbeelt van gegeven in de Waterbuyzen der Ogen door den zeer beroemden *Meyboom* ontdekt, dewelke ik door middel van opvulling bevonden hebbe zodanig gemaakt, dat zy haar werk doen volkome zonder een tusschenkomende klier, maar enkel met loutere vaatjes. Aldus gaat ook het bloet zelfs uyt het lichaam regel recht door verwyderde slagaderen, natuurlyker wyze in de ontlasting der Maanstonden in vrouwen, maar tegens de natuur door de opperhuydt, in 't hooft, de ogen, mont, enz. Zo dat men hier om geloven moet, dat 'er geen andere Zweetbronnen zyn, als de fynste uyterste eindens der onderhuyts slagaderen.

Nu zoudt gy my met recht vragen, of ik dan geen [*cellulae*] huys-

jes, [*utriculi*] blaasies, of [*cryptae*] groefjes erkende? Ik bekenne volkome, dat zy 'er zyn Maar ik wil haar de naam van [*glandulae*] klieren niet geven, ik sta toe, dat men ze noeme blaasies ofte groefjes, welke naam gy zo bequaamelyk uytgedacht hebt, dat ik ze na dezen altydt zy noemen zal: want myn [*tunica cellulosa*] blaasagtig vlies bestaat uyt blaasies, wort door alle de delen van 't lichaam verspreit, en dringt zich door alle de spieren heen; in de dikke darmen worden vele zodanige groefjes gezien, maar deze alle, zo veel 'er zyn, worden niet met een vlies bekleet, 't welk zekerlyk moest geschieden, zo zy met recht klieren genaamt konden worden. Nochtans lopen 'er tusschen de groefjes van de huyt, en van andere delen, dewelke voor de eenvoudigste klieren gehouden worden, vele Zenuwtepeltjes, verkeerdelyk voor kliertjes gerekent. Aldus in de oppervlakte van de Oogleden rakende aan de uytwendige oppervlakte, zyn die kleine verheventheden, als puysies, eigentlyk zenuwtepeltjes, aldaar werktuygen van een zeer scherp gevoel. Maar de grote ongenaamde klier van 't oog, is geen eenvoudige, maar een oprechte t' zamengestelde klier.

Ik hebbe nooit geschreven, dat 'er zo velerly verandering van verscheyde vogten, welke *Malpighius* zegt in de holligheit der klieren gevonden te worden, geschieden kan in de uyterste kleinste slagadertjes, maar ik hebbe gezegt, dat het zweet, en de onzichtbare doorwazeming regel recht uyt de slagadertjes uytwazemt, en dat 'er geen kliertjes voor de Zweetbronnen, of het oogvogt vereischt worden. Wat aanbelangt *de verscheide diktens der vogten* alhier aangehaalt; men moet een groot onderscheidt maken tusschen een levendig, en een doodt, tusschen een gezont en ziek lichaam, en tusschen vogten, die nog op haar natuurlyke plaats zitten, of na dat zy met gewelt daar van daan uytgedreven zyn. In een levendige, gezonde toestant, gaan de vogten ongeperst van zelfs uyt, zy zyn dan dun, geenzints lymig. Wanneer zy met gewelt uytgeperst worden, worden dikmaals te gelyk door die drukking de moesagtige uyteindens mede genomen, en met de vogten vermengt. Dit blykt klaar in de ontvleziging van een kalfsmilt, waar uyt ik door een kleine toegebragte snede al het moesagtige door lang en sterk te perssen met de handen uytdrukke, afscheide, en dan het gaatje voorzigtig wederom toegebonden zynde, blaas ik 'er de lucht in, spanne de milt uyt, sluyt ze toe, en droge dezelve. Aldus worden de draden het beste vertoont. Op deze wyze worden de groefjes ook verdelgt. Maar het vogt, 't welk ik menigmaal door een drukking uytgeperst hebbe uyt de stokdarm en luchtpyp was altydt dun, en niet meer als een klein droppeltje; zo dat die

overvloet al te groot gestelt wort, dewelke, indien ze *Malpighius* zo groot aangemerkt heeft, mogelyk van een ziekelyke toestant heeft afgehangen: want in een gezont mensch is dit vogt zeer weynig. Ondertusschen is 't waar, dat de vogten dan dikker, dan dunder, dan weyniger, dan overvloediger uytgaan. Het vogt nog in de slagaderen zittende is dunder, maar daar uyt gekomen zynde, wort, gelyk ik gezegt hebbe, allengskens, zelfs door de warmte alleenlyk, dikker. In de Ogen is 't waterig, in de luchtpyp dikker, in de slokdarm en keel lymiger, voornamentlyk als het op die warme plaats wat vertoeft. Dit zien wy zodanig, maar wie zal ons zeggen, hoe die vogten gestelt waren, toen ze noch in de slagadertjes, hare makers, zaten, eer zy daar uyt gestort waren? 't gene gy op de 1156. blatz. bybrengt *van 't uytgewazemde vogt van dien goutzoeker, en de doorwazeming zo fraay van* Sanctorius *ontdekt*, stem ik toe. Maar dewyl gy op de zelfde blatz. byvoegt, *dat het vogt in de allereenvoudigste klieren zodanig* niet is, laat my toe, dat ik voorstelle, of niet nootzakelyk dit uytwazemende vogt uyt het gehele lichaam van daan gebragt wort, en bygevolg ook scheidt van de zogenaamde Malpighiaansche klieren, waar uyt het vloeibaarste gedeelte wechgaande het overige aldaar dikker wort, tot gebruyk van bevochtiging? Vervolgens alles, wat gy daar van bybrengt, keure ik goet. Maar ik hadde niet voorzien, dat gy in onze verhandeling andere Autheuren aangehaalt zoudt hebben. Deze manier van doen zoude my in een verwarring brengen, en helpt daar en boven niets. Men moet niet uyt woorden, of gezach, maar bevinding en vertoning oordelen. Hoe veele geschreve boeken, hoe vele brieven over deze zaak aan my geschreven zoude ik konnen bybrengen, in welke de beroemste Mannen verzekeren, dat zy myn gevoelen goetkeuren, en beweren? Maar van wat nuttigheit zou 't wezen? Waarlyk geen. Ik stemme alles toe, wat gy aldaar van de *fyne Olie zegt:* want dat heb ik alzo bevonden, vergadert, en daar van een dunne zuyvere olie bekomen; hier door heb ik geleert, dat ons vet niet aan schapen ongel, maar aan 't paardevet gelyk is: want in den buyk van een paart, na 't hart lopen gestorven, en geopent, hebbe ik de gehele holligheit gevonden met vloeibaare olie vervult.

Op de 1158. blatz. vaart gy voort te zeggen, *dat die klieren in 't uytwendige Oor klaarblykelyk te zien zyn*: maar ik vreze, zo men tot de zaak komt, dat hier bezwaarlyk holle blaasies zullen konnen vertoont worden. Ik weet wel, en ik sta toe, dat op alle deze plaatzen onderscheidene vogten voortgebragt worden, maar 't moet nog aangetoont worden, dat

die vogten in holle blaasies begrepen zyn. Ik zal hier geheel wat anders te voorschyn brengen, namentlyk bloetvaten, en ook watervaten, dewelke aldaar met dat vermogen werken, en haar bediening waarnemen, als haar in de schepping is opgelegt. 't Is wel waar, en ik beken 't, dat alle deze vaatjes hier niet gevonden worden zonder enig tusschenkoment vliezig lichaam, 't welk haar in een behoorlyke schikking hout, en t' zamenbint; maar daarom moet men niet aanstonts zeggen, *dat 'er holle vliesies zyn, welke onder de allereenvoudigste klieren gerekent moeten worden*; want dan zouden zy enkele en geen werkzame ontfangplaatsies zyn. Ik zegge het zelfde van *de natuurlyke olie, die het hooft smeert*; deze wil ik liever dat uyt de zweetgaatjes van de huyt uytzweet, als uyt blaasies, gelyk men ziet, dat de gal uyt de galblaas uytgaat, en de naburige delen met de zelfde couleur besmet. Maar gy merkt dit aanstonts zelfs aan, zeggende, *dat den olie in 't aangezicht door de zweetgaatjes vloeit*; derhalven niet door klieren, maar uyt den blaasagtigen rok, door uytlozende Zweetgaatjes, gelyk gy ze zeer wel beschryft, heen.

Gy schryft aldaar, *dat 'er in 't aangezicht verscheyde zoorten van de eenvoudigste en wel ware klieren zyn.* Verschillen dan de eenvoudigste klieren van de ware? zyn zy dan geen ware klieren, om dat zy zeer eenvoudig zyn. Waarlyk gy schynt dit zelfs te kennen te geven. Maar dat zou tegen U zyn, en volkomen myn gevoelen beweren. Op de 1159. blatz. beschryft gy naauwkeurig en wel dit zoort van lichaamtjes, 't welk *in de wangen, lippen*, enz. gevonden wort. Ik oordeel deze te zyn tegen natuurlyke gezwellen, een zoort van papgezwellen, gevolglyk geen klieren. 't Is niet onwaarschynelyk, dat dezelve ontstaan uyt verstopte eindens der bloetvaatjes aldaar verspreit: want zelden zullen zy gezien worden in die gene, welke een goede levenswyze gebruyken. En gy zelfs schynt zulks te leren, schryvende aangemerkt te hebben, dat 'er dan een dunne vogtigheit uytkomt, wanneer zy nog gedrukt worden, na dat die papagtige stoffe uytgedrukt is.

Op dezelfde 1160. blatz. gaat gy aanstonts over tot *het maakzel van 't snotvlies*; omtrent het welke ik by deze gelegentheit zal zeggen, dat ik, bezig zynde met de vaten van de neus op te vullen, gevonden hebbe een byzonder bekleetzel, diergelyk nergens gezien wort, bedekkende het dunne kraakbeenvlies, het welk het kraakbenige schot van de neusgaten onmiddelyk bekleet, en hoger opklimmende het beenvlies zelfs, 't welk boven het benige schot van de neusgaten bekleet; door dit byzondere vlies van de neus was zo een grote menigte van vaatjes verspreit,

dat het geheel hoog root te voorschyn quam. De loop van deze kleine vaatjes is zo wonderlyk, gelyk in de bereidingen ten mynen huyze kan gezien worden, dat zy met geen woorden beschreven, of met figuren konnen worden uytgedrukt, zo dat de gedrukte figuren, waar mede ik deze vaten getracht heb uyt te drukken, nog gebreken, schoon zy van een zeer goet konstenaar gemaakt zyn. Ik nam dan schaaps en kalfshoofden, welke ik op dezelfde manier met een ingespote rode waschagtige stoffe toebereide; toen ontdekte ik een heel andere loop van vaten in deze: want de vaten liepen recht uyt, byna zonder enige zydelyke takken, digt by malkanderen, in een evenwydige plaatzing geplaatst. Zulks hadde ik nooit te voren gezien. En, schoon deze vaten door de opvulling wel root schenen, dacht ik, of zy in een natuurlyken stant niet snot in zich begrepen, en door haar zo byzonder maakzel aldaar bewerkten? gewisselyk dan zyn 'er tot dit werk geen holle vliezige blaasies van noden, welke hier ook niet konnen vertoont worden. In een Grote droefheit worden aanstonts tranen, die te vooren niet gezien wierden, met gewelt op ene reis uytgestort. Indien het onderste gedeelte van de tong met limoenzap gevreven wort, springt de speegzel, gelykerwys het bloet uyt een geopende ader. Dit alles komt uyt geen klieren.

't Is waar, 't gene gy verhandelt op de 1160. blatz. *van het smerige vogt omtrent de wortel van de ton*, enz. ik twyftel 'er niet aan, of daar zyn vele en verscheyde groefjes, verscheyde vogten vervattende; maar vele dingen moet men aldaar nog onderzoeken in zo een grote verscheidentheit, en dan zou 't beter wezen om wel te onderscheiden, aan yder in 't byzonder ook een byzondere naam te geven. Maar dewyl gy ze zonder onderscheidt noemt [*acini*] korreltjes of kerntjes, [*cotylae*] maatjes of napies, [*cryptae*] overwelfde kuyltjes of holletjes [*folliculi*] blaasies of huysies, [*glandulae*] kliertjes [*lacunae*] groefjes, sleufjes, of zakputjes, [*loculi*] beursies, zakjes, tasjes, busjes, [*utriculi*] vliezige blaasies als zaatblaasies, enz. schynt gy zelfs te bekennen, dat men tot nog toe niets onderscheydentlyks en waaragtigs van deze zaken te zeggen weet. Wat my aanbelangt, ik meene, dat alle groefjes, die verscheide vogten bevatten, tot het verrichten van dat werk ook vaten van een verscheide loop en maakzel ontfangen. Dat 'er verscheide vogten konnen worden gemaakt alleen in vaten, zonder klieren, zyn wy verxekert uyt den bast der herssenen, de mammen, ballen, enz. in welke alle dit klaar blykt. Waarom dan ook niet hier ter plaatze?

Dat gy *van deze groefjes in de darmen* op de 1161. blatz. verhaalt, is waar, maar ik voeg 'er by, dat ik in 't dunne gedarmte nog een ander

slach vinde, 't welk buyten de holligheden van de darmen, gelyk als moesagtige penceelen, uytpuylt, en nog een ander in 't wormwyze uytsteekzel, 't welk volkome het zaat van vygen of witte slaapbollen verbeelt: zo dat zy knoopjes schynen te zyn, geen blaasies uyt holle vliesjes 't zamengestelt. Ik stem 't toe, dat gy schryft van de klieren in den endeldarm, wonderlyke lymige vogten begrypende; en 't geene gy aanmerkt van 't stinkende vogt van 't roedenhooftje in de mannelyke roede, en van de uytwendige teeldeelen der vrouwen, geloof ik, dat waar is, zo dat ik 'er niets zal byvoegen.

Ik ga derhalven over tot het besluyt voor 't twede bewys van *Malpighius*, 't welke gy op de 1163. blatz. bybrengt: Ik worde gedwongen, daar weder op te antwoorden, dat dit alles kan geschieden, zonder de gemelde klieren, door vaten alleen, dewyl dezelve om byzondere vogten te maken verzien zyn met hare werktuygen, bequaam tot dat werk, 't welk aldaar op die plaats geschieden moet; zy zyn altydt werkzaam, yder neemt zyn eige bediening waar; dit alles verrichten deze vaten, alwaar wy verzekert zyn, dat geen holle blaasies, verzien met uytloospypen, gevonden worden, gelyk in 't hol van *Highmorus*, welkers gehele holligheit bekleet wort met een vliesie, zo dun, als spinrag, zo dat de benige wandt daar door heen schynt, en is zo vol van vaatjes, dat het na een gedane opvulling geheel root wort. Wat geschiedt hier? daar wort een dun, snottig vocht bereit, 't welk opwaarts in den hoek van die holligheit gebragt wort, alwaar 't een gat zo groot als een spelde-kop ontmoet, waar 't gestadig uytvloeit, maar de hoeveelheit weet men niet: Wanneer die uytgang verstopt, en dat vogt daar in vastgehouden wort, komen 'er vele gebreken; ja zelfs is 't zomtydts de oorzaak van de doodt geweest. Als men op 't Oor leggende slaapt, zal dit vogt gemakkelyker in de holligheden van de neus schieten; 't zelfde bevinden wy ook in dat dunne vliesie, 't welk de hollen van 't voorhooft inwendig bekleet. Maar met geen waarschynelykheit kan 'er gezegt worden, dat 'er in deze zeer dunne vliesies ook holle blaasies met uytloospypen zitten.

Van 't Molgezwel van 't hooft, 't welk gy op de 1163. blatz. aanhaalt, zal ik zeggen, dat ik 'er dingen van gezien hebbe, dewelke met deze beschryving niet zeer over een komen, maar ik wil over deze zaak niet hevig twisten, om dat ik meene, dat tegennatuurlyke gezwellen ons niet leren het maakzel van een allereenvoudigste klier.

Ik erkenne, dat *de Weegscheetjes in de ronden der Oogleden*, holle vliesies zyn, dog uytloospypjes vinde ik 'er niet in; en nademaal zy tegennatuurlyke gezwellen zyn, doen zy niet tot de natuur van kliertjes.

Ik geloof niet, *dat die zakies zo licht in 't aangezicht duydelyk konnen vertoont worden*, als gy op de 1165. blatz. schryft.

Maar dat gene, 't welk gy aldaar verzekert van *de puysies en zweertjes van 't aangezicht*, behoort tot de tegennatuurlyke gezwellen, geenzints tot dit werk. Gy spreekt van *de huytklieren*; ik zegge ook, dat 'er in de huyt wel kleyne puysies te voorschyn komen, als ronde kliertjes: daarom zal 't aan vele hart schynen, wanneer ik die noeme *verdichte kliertjes*; dog ik mene, dat ik zulks met weinig moeite kan bevestigen. Want zo deze puysies klieren waren, waar zullen wy de huytepeltjes vinden? heeft ooit iemant deze twee op een en dezelfde plaats gelyk konnen vertonen? konnen deze huytkliertjes buyten de oppervlakte van de huyt uytwasschen tot de hoogte van drie of vier linien? 't welk ik gezien hebbe, zo dat het aangezicht van dezen man scheen te zyn een afschuwelyk noppig gestel, over al bezet met uytpuylende tepeltjes, aan die, welke in de kroon van 't roedenhooftje zyn, gelyk, maar dunder. Het aangezicht van dezen elendingen quam my zo afgryzelyk voor, dat ik 'er van schrikte en beefde. En waarlyk alle deze verheventheden schenen my niet anders te zyn, als oprechte qualyk gestelde zenuwpeltjes, maar geenzints gezwolle kliertjes. Alle staan toe, dat het werktuyg van 't gevoel bestaat in de uyterste eindens der huytzenuwen; geen plaats in de huyt kan 'er met de punt van de fynste naalt aangeraakt worden, of aldaar wort zodanige zenuw gevonden; ja dat meer is, die begerig is deze tepeltjes over al te zien, hy kome ten mynen huyze, ik zal ze hem met het blote gezicht en vergrootglazen, vertonen. Ik bevestige zulks daar en boven, om dat 'er nooit uyt klieren nagels, klaauwen, of hoorns groeyen, maar wel uyt tepeltjes, gelyk ik menigmaal gezien hebbe Wederom zien wy zeer duydelyk, dat de haairen daar uyt voortkomen, maar geenzints uyt klieren. Dog alle die *melaatsagtige, en schurftige zweertjes van 't aangezicht* schynen my te zyn ontaarde vaatjes der bekleetzelen op die plaatzen.

Op de 1166. blatz. handelt gy van '*t paggezwel*; 't is waar, dat het menigmaal pap in zich onthout, maar hoe vele andere zaken meer? Zie myn *derde tiental van aantekeningen.* Maar een *spekgezwel* hebbe ik in de borst van een vette, gezonde vrouw, die nog leeft, gezien, welke de grootte van een kussen hadde. In een ander afgezette spekgezwel verscheen enkel, zuyver, menschevet, volkome by 't vuur smeltende. Zo dat het niet is een eenvoudige klier. In andere gezwellen vint men verscheide stoffe, maar in een spekgezwel enkel vet. 't Is een waarheit, dat het vet in huysies of blaasies begrepen is: zo gy nu vraagt, of 'er in

dat spekgezwel een zodanig huysie zo wydt uytgespannen wort? of 'er geen andere nieuwe bygroeyen? het laatste meene ik te geschieden, en waarom nier? Immers aan de beenderen, die in een zieken toestant zyn, groeyen nieuwe delen. Waarom ook niet hier? Ik, die de geneeskonst zo vele Jaren in deze wydtuytgestrekte stadt geoeffent hebbe, hebbe waarlyk veelmaals deze gezwellen gezien, maar altydt zodanig en niet anders, als ik ze beschreven hebbe, gelykerwys ik dezelve in myn nieuwe verzameling ook kan aantonen. Ik sta 't U toe, dat 'er vele gezwellen uyt blaasies of groefjes ontstaan, maar gy weet ook, dat 'er vele uyt verstopte blaasvaatjes voortkomen: want die *Malpighiaansche klieren*, welke gezegt worden te zyn holle vliezen met een uytloospyp, bestaan daar en boven nog uyt bloetvaarjes; is 't dan niet waarschynelyker, dat de oorzaak der gebreken in de vaatjes, die hier werkende delen zyn, zyn zitplaats heeft, als in 't vliezige blaasie met zyn uytloospyp, welke maar lydende zyn? Derhalven kan ik U dit niet toestemmen, *dat alle die gezwellen zyn niet zo zeer een uytwerking van veranderde vaten, als wel van ontaarde huytkliertjes*, enz. Zo lang my zulks voor myn gezicht niet vertoont is. 't Is alleen de waarheit, die wy zoeken. Ik bekenne veel van U geleert te hebben, waar voor ik U bedanke; maar tot nog toe hebbe ik dit niet aangetoont gezien.

Op de 1167. blatz. beschryft gy naauwkeurig een *wonderbaarlyk gezwel*; gy hebt het zeer gelukkig genezen, maar zodanige ziekte toont het natuurlyke maakzel van 't deel niet: waarom ik hier niets byvoege.

Alles, wat gy op de 1169. blatz. van 't *Spekgezwel* verhaalt, is waar: want dat het vet door de vaten uyt de blaasies kan gaan, leren [*morbi acuti*] de scherpe ziektens, in welke een mensch dertig ponden vet verliest; van 't geopende paart, in welkers onderbuyk gesmolte vet gevonde wiert, heb hier vore gesproken. Derhalven zyn die blaasies hol, en hebben in der daadt haare uytlozingen. Maar heeft ze ooit iemant allereenvoudigste klieren genaamt? Zulks zoude ongerymt en verwart wezen. Die uytlozingen zyn alleenlyk de [*pori*] togt of zweetgaatjes. Ik verheug my, dat gy zo net alhier beschreven hebt, dat die zeer dunne en fyne vliesies van deze blaasies, door ziektens zo bovenmatig dik worden: want dat is alzo, en diergelyks heb ik 'er ook van gezegt. Ik hebbe in de holligheit van den buyk van een doot geopent lichaam van een waterzugtige geen water gevonden, maar een zak, waar in wel acht of negen gemene wateremmers met een slymige, waterige, drabbige stof; alle de ingewanden waren door deze grote zak van haar plaats gedrongen. De

dikte daar van was omtrent van drie linien. Ik oordeele, dat in een papgezwel, de vliezen daar in gevonden, ook dikmaals voortkomen van 't blaasagtige vlies. Ik erkenne, dat een papgezwel zomtyts door de wont kan uytgehaalt worden, maar niet altyt. Nooit hebbe ik gezegt, dat alle gezwellen gemaakt worden van de uyterste ontaarde vaatjes, maar dit moet men hier voornamentlyk in acht nemen, dat de blaasies over al dezelfde zyn, maar de vaten omtrent de blaasies verscheide, derhalven is 'er een groter oorzaak van verscheide gezwellen in de vaten, als in die eenvoudige holligheden. Ziet de quasten in den bast der bomen, dezelve worden gemaakt van vezelen en ontaardende houtvaten. Een lode kogel uyt een roer geschoten hangt in een Oliphants tant, maakt een [*exodontosis*] uytwas, ik heb 't onderzogt; 't is ongelooflyk, hoe wonderbaarlyk alle de langwerpige yvoorvezelen van haren regten weg afgaan, en den kogel omringen, gelyk in myn huys te zien is. Tonen deze zaken ook niet klaar aan, dat de oorzaak van zodanige gezwellen veel meer zit in de vaten, en werkende pypies, als in die lydende en ledige delen? Schoon gy in alle deze dingen door een nette redenering vele zeer waarschynelyke zaken by een brengt, echter weet gy wel, dat de ontlederen dit nooit *Vertonen* zullen noemen. Ik beminne met de Ogen te zien, het redeneren laat ik aan die gene over, welke in de fynheit van twisten haren roem zoeken. Nooit hebbe ik in s'menschen lichaam blaasies ontkent, maar ik zege, dat ze geen klieren genaamt konne worden, schoon gyze, op wat wyze het ook zy, de eenvoudigste klieren zoudt willen noemen.

In de lucht en maagpyp heeft *Malpighius* geen klieren konnen vertonen, veel minder zeggen, waar uyt zy gemaakt zyn; maar ik merke hier in bloetvaten aan, die deze vochten bewerken, welker zeer verscheyde gebruyk gy zeer wel daar na beschryft, waarom ik 'er ook niets by te voegen hebbe.

Wanneer gy U op de 1171. blatz. verschoont, dat gy met zo een lange redenvoering over deze zaak gehandelt hebt, kan ik niet ontveinzen, dat zulks tegen myn verwagting gedaan is: want de zaak is zo groot niet, waar in wy met malkanderen verschillen. Ik hadde een kleine brief verwagt, ik kryge een boek! Indien *Malpighius* de waarheit zeide, was 'er zoo een wytlopige verdediging niet van noden geweest. Als gy my maar een zodanige eenvoudige klier voor myn gezicht vertoont hadde, dan was 'er zo een grote beschryving met zo veel woorden en redeneringen niet van noden geweest. Gewisselyk vele zullen geloven, dat alle de bewyzen by *Malpighius* zelfs zo krachtig, en in

allen delen zo uytgewerkt, gelyk gyze hier bygebragt hebt, niet gevonde worden. 't Was te wenschen, dat alle die verscheide figuren van deze blaasies op de 1171. blatz. bygebragt, my iemant in 't lighaam vertoonde, met de uytloospypen, en vaten, zo rykelyk hier voorgestelt! hoe zoude ik my verheugen! want vele zyn zo klein, datze naauwlyks gezien konnen worden.

Maar eindelyk op de zelfde blatz. begint gy anders te handelen, en slagaderlyke vaatjes by dat holle vlies by te voegen. Gy zegt, dat *de uyterste slagadertjes de blaasies aanraaken*, als of zulks by geval geschiede, dat 'er hier en daar een klein takje van een slagader omtrent het vliesie te voorschyn quam. In tegendeel zyn hier vele slagaderen en altydt werkende. Maar gy schikt de zaak van *Malpighius* frayer op, als hy die zelfs schynt voorgestelt te hebben: Want ik keb nooit in zyne werken tot nog toe gelezen, dat hy zo klaar zegt, dat *de uyterste slagadertjes in een zagte pypagtige wolle geeindigt zynde de Vogten in die holligheden storten.* Verbetert, en vermeerdert gy hier niet enigzints de Vindingen van uwen *Malpighius*, welke gy zo verdedigt? Want als hy dat zo gezegt heeft, dan zou 'er tusschen hem en my geen groot verschil wezen. Waarom hebt gy dan zo lang gewacht, waarom hebt gy eerst zo vele redeneringen bygebragt? gy moest het maar ten eerste gezegt hebben. Want dan was 'er niets overig geweest, als dat ik 'er byvoegde, dat die slagaderen de vogten niet alleen aldaar bybrengen, of instorten, maar ook bereiden, en voltooyen, en dat zy in geen blaasies gemaakt worden. Maar echter zou ik oordelen, dat men dan nog die gehele delen geen klieren konde noemen: om dat men te vore het ware wezen van een oprechte klier moest uytleggen. Over deze zaak zal ik hier na handelen.

Ik sta U toe, dat *ik meer met te ontleden hebbe uytgewerkt als met te lezen:* want ik ben altydt zodanig bezig geweest met de genees en heelkonstigen oeffeningen, dat ik den vroegen morgen en laten avont moest gebruyken om de ontleetkunde te onderzoeken. Dan hieldt ik ook openbare lessen in de kruyt, en kraamkunde, vergaderingen in de ontleet en heelkunde, enz. alle deze dingen hebben het lezen van vele schryveren belet. Maar ik dacht, dat ik met werken de ontleetkunde meer konde bevorderen, als altydt met boeken te lezen: voornamentlyk na dat Godt myn werk zodanig zegende, dat ik kennis kreeg van de konst van op te vullen: want hier door kan ik nu meer leeren, en ontdekken in een uur, als voor dezen in een gehelen dag. Gy zelfs zyt gewoon my dikmaals te zeggen, dat de ontleetkunde door myne gesta-

digen arbeidt meer gevordert is, als door de bespiegeling van anderen, die alleen de schryvers hebben doorbladert. Of dit niet de waarheit is, laat ik bequame kenners oordelen.

Op de 1174. blatz. spreekt gy wederom van *huytkliertjes, dewelke ik mene gevoeltepeltjes te zyn.* Zo meen ik nog, ik vertrouw dat ik ze aldus aan de aanschouwers vertonen kan. Vervolgens zegt gy, dat die tepeltjes, dewelke ik, met grote moeite voor U bereit en in vogt bewaart, U overgestuurt hebbe, buyten de opperhuyt uytpuylende, *blaasies van de eenvoudigste huytkliertjes zyn*, enz. Ik geloof, dat die uytpuylende knobbeltjes eigentlyk zyn dekzels der gevoeltepeltjes, en gelyk als scheeden, haar tot bescherming gegeven, welke zich by zekere gelegentheden eenigzints verheffen, van de tepeltjes als afgescheiden, en dan die kleine gezwellen maken. Evenwel durf ik dit nog voor geen vertotonen te boek stellen, maar 't is waarschynelyk, dat het 'er zodanig mede gelegen is. Gy zegt in 't voorbygaan, *dat ik zelfs deze klieren erkent hebbe*; waar op ik antwoorde; zo ik ergens geschreven hebbe, dat 'er huytklieren zyn, beken ik nu, dat ik gedwaalt hebbe, toen heb ik andere gevolgt, maar de zaak beter onderzogt, en geleert hebbende, schryf nu zodanig, als ik ondervonden hebbe. Daar en boven zeg ik, dat zulks moet aangetoont worden, gelyk gy zelfs zegt op de stoel en met fraay te redeneren kan iemant vele zaken waarschynelyk voorstellen, maar een ontleder eischt een vertoning voor 't gezicht, daar mede overwint hy alle zyne tegenstrevers Gy zegt zeer voorzigtig, gelyk gy gewoon zyt te spreken, wanneer gy uw eige gevoelen bybrengt, *dat het meer als waarschynelyk schynt* enz. derhalven schynt gy zelfs nog te twyffelen, en dat niet zonder reden; maar als gy het gevoelen van *Malpighius* voorstelt, en beweert, dan spreekt gy 'er van, als of de zaak geenzints twyffelagtig is.

Op de 1175. blatz. verhaalt gy een ander zoort der eenvoudigste klieren van *Malpighius* ontdekt en beschreven, gelyk gy 't in een figuur, aldaar tot een gemakkelyker begrip ter nedergestelt, verklaart; zeker gy doet my verdriet aan, dat ik tegen wil en dank gedwongen worde zo menigmaal dezen groten man tegen te spreken; dewyl ik voor zeker houde, dat niemant ooit dezelve kan vertonen; ik daag yder een uyt, wie meent, dat hy dit kan doen, dat hy ze my maar eens vertone, ik zal 't hem gewonne geven. Maar ik weet, dat het alle ontlederen onmogelyk is, schoon zy zo scherp zien als een lynx. Zo lang dit niet zal geschieden, gelyk 't dog nooit geschieden zal, zo lang zal ik zeggen, dat 'er alle die klieren niet zyn, schoon 'er zo vele redeneringen

bygebragt worden. Zie daar, dit zegge ik nu in der waarheit, als iemant my voor 't gezicht de eenvoudigste klieren kan aanwyzen zodanig, dat zy met de gelykenis van deze figuur over een komen, dan zal ik 't gevoelen van *Malpighius* volgen; maar zo niemant zulks vertonen kan, komt gy dan in myn gevoelen.

Aldus zullen de Leerlingen in de geneeskonst tusschen de strydige gevoelens niet langer in onzekerheit staan. Ik hebbe het menschelyke lichaam meer als zestig jaren lang onderzogt, ik kan gelukkig genoeg de kleinste deeltjes naspeuren, maar nooit heb ik in 't *uytwendige aangezicht, verhemelte, de lippen, op zommige plaatzen van de huyt*, een enige konnen ontdekken.

Zo dat ik uytdrukkelyk zegge, dat ik van alle deze het tegendeel geloof, schoon gy zegt, *dat het V niet voorstaat in myne schriften gelezen te hebben, 't welk hier mede strydt.*

Op de 1176. blatz. begint gy alleen in 't voorbygaan te spreken van de ware bolronde klieren. Ik erken deze. Ik hadde gemeent, dat gy 'er verder van zoudt gesproken hebben; Derhalven, om dat niemant tot nog toe een ware figuur, welke hare vaten te gelyk aanwyst, gegeven heeft, biede ik U, *Hoog geachte Vrient*, een afbeelding by deze gelegentheit aan, dewelke een zaak afmaalt, die nooit gezien, of nooit vertoont kan worden, als door deze onze konst van op te vullen, waar door de doden wederom als verlevendigt worden. Deze ware, eenvoudige, bolronde klieren, alhier van U gemelt, zyn altydt gehouden te bestaan uyt een byzondere stoffe, die de ouden [*parenchyma*] een bloetrunzel noemden. 't Zelfde zeiden zy ook van de 't zamengehoopte klieren. Voor enigen tydt, na verscheide pogingen, begon ik iets in die klieren te zien, 't welk enige gelykenis van bloetvaten hadde, en naderhant bespeurde ik, dat de gehele zelfstandigheit dezer klieren, of ten minste het grootste gedeelte zichtbaar zynde, bestont enkel uyt bloetvaatjes binnen een vlies begrepen, en iets zenuwagtigs quam 'er ook te voorschyn.

Deze ontdekking is my eerst ontmoet *in de klieren van 't darmscheil*, in dewelke ik in myne Jeugt ook iets byzonders hadde aangemerkt. Wanneer ik deze vaten eerst zag, en dat zeer klaarblykelyk, stont ik door de grote verwondering verstomt, voornamentlyk toen ik ze in de zonneschyn door vergrootglazen beschouwde: want dan konnen zy in haar wonderbaarlyke loop, die geheel byzonder is, zeer wel gezien worden. Gy zoudt waarlyk geloven, dat gy draden zag tot een kluwen onder malkanderen verwart; hier en daar hangen vele, kleine, moesachtige

lichaamtjes, die nog naauwkeuriger onderzogt moeten worden. In myn eerste jeugt hebbe ik voor dezen de bolronde klieren van 't darmscheil onderzogt, wanneer niemant nog op deze opvulling dacht, toen trachte ik die te doen met lucht in de melkvaten te blazen door pypies van een ongelooflyke fynheit, gemaakt van dien groten Leydtschen Konstenaar *Samuel Musschenbroek*, welke ik in de melkvaten van de eerste zoort wist te steken, waar door de wint tot in de klieren zelfs van 't damrscheil indrong, en wederom uyt die klieren ging in de melkvaten van 't twede zoort, na de lendenen toe, en de gylbak, of tot op die plaats, alwaar de meeste waterbuyzen 't zamenlopen, om haar [*lympha*] water aan den borstbuys over te brengen. Op den zelfden tydt merkte ik ook aan, dat de Gyl met een melkagtige couleur in de klieren aan de bovenste kant ingaat, en van onderen met een heldere couleur weder uytgaat, 't welk ik aanmerkenswaardig oordele. Vele en verscheyde dingen zyn omtrent deze zaak te bespiegelen, die ik nu niet wil aanraken. Maar dit eene durf ik zeggen, dat ik mene, dat alle de bolronde klieren tot verbetering van de gyl of 't water verstrekken. Wy zyn ten minste nu verzekert, dat haar zelfstandigheit geen bloetstolzel is, maar vaten, welke in een zeker gemeen omringent vlies vervat worden.

Nu vereischt de Ordre, dat wy zien, wat gy uyt *Malpighius*, op de 1176. en volgende blatz. *van de ingewanden* bybrengt; hy meent, dat zy bestaan uyt 't zamengehoopte allereenvoudigste klieren van 't eerste en twede zoort. Maar dit gevoelen verschilt zo zeer van 't myne, 't welke steunt op de beschouwinge zelfs, dat ik in 't geheel niets vinde, 't welk op eniger wyze hier bykomt. Indien deze zeer brave Ontleder leefde, en de dode lichamen, door myn konst in een levendigen staat gebragt, beschouwde, hy zoude heel anders van deze zaken spreken, en oordelen: hy heeft alleen gezien met de Ogen des verstants, maar niet van 't lichaam, zo dat het onmogelyk was, alle die slagaderlyke vaten in de ingewanden verspreit, en regelrecht in de aderen uytgaande te zien. 't Was te wenschen, dat hy leefde, en dat ik met hem over deze zaak mogt spreken. Waar heeft hy dog *dat andere vat*, daar gy op de 1177. blatz. van spreekt, vertoont? Die eenvoudige kliertjes, welke hier gestelt worden by te komen, zyn te vore at tegengesproken. En 't is zeer ongerymt deze zeer groote ingewanden te vergelyken met die gewaande allereenvoudigste klieren; deze ingewanden zyn zulke vaste lichamen, ja in 't koken zelfs houden zy haar stant, maar de tederste vliezige blaasies slaan neder, en onder 't koken verdwynen ze byna geheel. Niets minder is 'er waar, als dat den bast der herssenen bestaat uyt zodanige kleine blaas-

jes, maar is gantsch en gaar uyt weeke, zappige, moesvaatjes 't zamengestelt. Hy kome, die wil, hy zal fynder vaatjes als katoenwol zien, ontbonden, en in vogt gehangen. 't Is onmogelyk zulks te vertonen, of te bereiden door enige andere konst. Hier door zyn alle die dwalingen ontstaan, en over al in de boeken zulke bedriegelyke figuren van den bast der herssenen ter nedergestelt. Iemant, die het ware maakzel der herssenen kent, moet walgen, wanneer hy de figuren aanziet, waar in eironde blaasies getekent staan, als of daar uyt de bast der herssenen bestont. Maar niets is 'er, dat 'er na gelykt. Een yegelyk oprecht liefhebber der waarheit hoort te beletten, zo veel in zyn vermogen is, dat de Leerlingen in de Geneeskonst, en onderzoekers der natuurlyke zaken door zodanige afbeeldingen bedrogen worden. Geloof my, ik zegge de waarheit, zo iemant de manier om de vaten op te vullen met een stanthoudende stoffe niet weet; zo hy daar na die aldus opgevulde vaten niet onderscheydentlyk van malkanderen kan afhangen; zo hy ook eindelyk de vaten aldus bereit in een bequaam vogt niet kan bewaren, hy zal nooit wel de natuur der vaten konnen aanmerken. Nu waren deze drie zaken ten tyde van *Malpighius* onbekent; maar 't heeft de goede *Godt* behaagt my die te openbaren, en myne werken in dezen hogen ouderdom daar mede te begunstigen: Want ik geloof, dat ik de eerste ben, die deze dingen zo te gelyk heb waargenomen. De wangunstige, en myne vyanden lachten 'er in den beginne om, maar naderhant zochten zy my na te doen, 't welk zy eerst veracht hadden; dog 't is zo licht niet zulks na te doen, als wel te berispen; gelyk de nakomelingen zullen zien na myn doodt, wanneer de haat en nyt meer ophouden zal.

Ik meen niet alleen, maar ik vertoon in der daat, *dat de slagaderen zodanig in de ingewanden ingaan*, als gy op de 1179. blatz. zeer wel beschryft; wanneer ik dit voor de eerstemaal ondervondt, verheugde ik my, en begon hier door geheel anders van de delen van s' menschen lichaam, en der zelver werking te oordelen; toen heb ik een onderscheidt tusschen de werkende en lydende delen van 't lichaam konne maken. Op dezelfde wyze is 't ook volkome met de gewassen gelegen, gelykerwys ik in '*t derde tiental van ontleetk. aanteken.* getracht hebbe naauwkeurig te beschryven. 't Was te wenschen, dat uwe bezigheden U niet altydt zodanig beletten, maar dat gy langer by my konde vertoeven, en alle die berydingen zien, welke ik nu wederom in den tydt van vyf jaren vergadert hebbe; dan zoudt gy zien, dat ik de waarheit schreef: want gy moet met aandacht velerly, en

verscheyde bereidingen van een en 't zelfde deel bezien, op dat gy uyt deze gemaakte vergelyking over 't ware maakzel wel kont oordelen Daarom verzoek ik U zeer ernstelyk, komt, ziet, en blyft, geen een klein uurtje, gelyk gy gewoon zyt, maar gehele dagen, dan zal ik met al myn vermogen U voor 't gezicht vertonen alles, 't geene ik gezegt hebbe.

Op de 1180. blatz. merkt gy 't verschil aan tusschen 't gevoelen van *Malpighius* en my; waar op ik zegge, *dat ik die blaasies op zommige plaatzen toesta*, maar zo niet in 't algemeen overal, en dat het my nooit gebeurt is derzelver inwendig maakzel te zien. Dog nademaal gy zegt, dat zy zo ontelbaar zyn, zou ik wenschen, dat 'er my maar een aldus vertoont wiert, op dat ik daar uyt het ware maakzel van 't zelve zou konnen verstaan. Ik oordele, dat haar natuurlyke gedaante niet over al 't zelfde is. Ik hebbe U een spier van den arm, en andere spieren gezonden, in welke gy zelfs bekent door 't vergrootglas de uyterste eindens der bloetvoerende slagaderen gezien, en aangemerkt te hebben, dat zy de waschagtige stoffe in de gedaante van een daauw uytwerpen, zonder enige holle vliezige blaasies met een uytloospyp voorzien. Zie daar deze zaken vertoon ik U, gy in tegendeel brengt van de uwe niets te voorschyn. Ik zou niet vast durven zeggen, of deze uytstorting geschiedt door ingeente takken, of door een doorzweeting of door [*pori*] de zweetpypen zelfs geschiede. Evenwel zoude ik liever geloven door een doorzweeting, als door holle blaasies met een zogenaamt uytloosvat of door ingeente takken.

Daar na stelt gy *de Lever* voor, ik stem 't toe: aldus zouden wy in een klare en onderscheyde zaak bezig zyn, zo moesten wy ook andere doorlopen: want dan zouden we eindelyk *Godts* heerlyke werken zien.

Het eerste bewys van *Malpighius* is genomen *van de ontleding der beesten*; die grote Man heeft in zyn tydt over deze zaak wel gehandelt, en wel aldus geoordeelt: want hy konde de dode lichamen zodanig niet veranderen, dat zy waren, als te vore in haar leven; 't welk evenwel vereischt wierdt: want wie deze konst kent, hy zal vele zaken met zyn eigen Ogen zien, waar van andere alleen by gissing iets konnen onderwyzen; maar in de onzekerheit van gissing verschuylt dikmaals een dwaling. Ik zegge dit niet, om de ontleding der beesten te verachten, of verwerpen: want ik beken, en weet, dat de ontleding van 't menschelyke lichaam en der beesten rechtmatig 't zamengevoegt zynde, malkanderen veel helpen, en bevorderen; aldus, wanneer de tepels der mammen van een walvisch een vinger lang bedekt met zenuwtepeltjes te voor-

schyn quamen, hebbe ik, daar door geleert zynde, dezelve ook in 't bovenste van een vrouwentepel gevonden. Op deze wyze heb ik uyt viervoetige dieren nog vele andere zaken ontdekt. Maar als men de dode lichamen van menschen mee naauwkeurigheit beschouwt, dan vint men 'er waarlyk de zaken gemeenlyk nog geheel anders. *Malpighius heeft begonne van de kleinste dieren*, die hy door 't ontleden onderzogt; maar ik in tegendeel tastede de grootste dieren aan, als paarden, ossen, schapen, enz.° Ik laat den beschyden lezer oordelen, wie 't zekerste te werk gegaan heeft.

Gy zegt, *hy heeft in de quabben van de lever van slekken enz. gevonden kerntjes.* Waarom wort dog de naam van deze allereenvoudigste kliertjes met hare uytloospypies hier zo verandert? Waarom behouden zy niet haar eerste naam? Hebben zy dan hier een ander wezen aangenomen? Ik zie hier geen kliertjes, maar kerntjes, blaasies. O hoe verscheide namen! Zo hy zodanige gedaante van dezelve in de lever van slekken, hagedissen, of in andere dieren anders gezien heeft, wat helpt dat ons in 't kennen van een menschelever? Dit kan my niet bewegen, dat ik tot zyn gevoelen overga. 't Zelfde zegge ik van de rupzen, enz. dit alles leert ons, dat den *oneindige Schepper*, oneindige wyzen, hem alleen bekent, gewilt heeft te gebruyken, om de ingewanden der dieren te maken. Ik bekenne, dat ik, toen ik my eerst in de ontleetkunde begon te oeffenen, die ontelbare kleine kerntjes, welke zich in de lever van een mensch vertoonde, toen ter tydt ook kliertjes noemde: want niemant dagt anders. Maar nu blyft deze vraag alleen, of deze kerntjes allereenvoudigste klieren, namentlyk holle blaasies met een uytloosvat, dan of ze iets anders zyn? Ik zegge, dat niemant die zodanig vertonen kan, als gy ze hier aanneemt. Maar 't zal gemakkelyk wezen, aan te tonen, dat deze kerntjes met die te vore beschrevene blaasies niets gemeen hebben: om dat zy voor onze Ogen niet verscheynen als holle vliesies, en ook geen uytloospypie hebben. Maar zy worden alleen 't zamengestelt uyt de uyterste eindens der bloetvaatjes, tot een bolronde gedaante t' zamengevoegt, en, voor zo veel ik zien kan, wordenze met geen byzonder vliesie omringt. Dit toon ik U aldus gaan: wanneer deze vaatjes zacht, langzaam, en voorzigtig opgevult worden, loopt altydt de waschagtige stoffe zonder enig beletzel uyt alle deze kerntjes, dewelke anderzints zekerlyk aldaar zou moeten vast gehouden worden. In de milt zyn deze kerntjes ook, maar hare vaatjes zyn hier veel zachter, en daarom tot een ontbinding bequamer, als die van de lever. Vraagt my iemant, waarom dit zo geschiet? Ik antwoorde, om dat zy

alhier iets anders te verrichten hebben, vereischen zy een ander maakzel. Aldus is 'er ook een ander maakzel van deze vaatjes in de nieren, darmen, den bast der herssenen, de huyt, de netwyze vlechting, moerkoek, het dunne herssenvlies, de maag, de klieren van 't darmscheil: enz. Dat zegge ik niet alleen, maar ik toon 't aan. Zal dan evenwel iemant in zyn oude dwaling volharden? Geloof my, als *Malpighius* alle deze verscheidenheden gezien hadde, en aan andere hadt konnen vertonen, welke ik u zo menigmaal heb laten zien, hy zoude volgens zyne groote oprechtigheidt ons een andere afbeelding van deze klieren gegeven hebben. Wie hadde ooit gedagt, dat een en dezelfde ader en slagader zo vele takken zoude konne voortbrengen, die alle in hare uyterste eindens zo veranderen in haar maakzel, en die altydt iets onderscheidentlyks en byzonders uytwerken? 't is by na op dezelfde wyze, als wanneer een appel of perenboom, op verscheide plaatzen gantsch verschillende vrugten voortbragt. Ik meen, dat ik ook vele nieuwe en zeltzame zaken van de uyterste eindens der zenuwen zoude konne bybrengen.

Over zestig Jaren, wanneer ik eerst myne ontleetkundige vergaderingen begon te houden, hebbe ik deze kerntjes ook onder de naam van kliertjes volgens het algemene gevoelen aan anderen vertoont, maar naderhant heb ik beter geleert, en gezien, dat die kerntjes enkel t'zamengestelt zyn uyt bloetvaatjes, dog niet uyt holle vliesjes, met een uytloospypje voorzien. Gewisselyk indien zy zo waren, dan zoude de lever onder 't koken geheel ingekrompen, en gebragt worden tot de grootte van een Okkernoot; maar behout na de koking byna zyn gehele vorige grootte, en 't geen dezelve onder 't koken verliest, komt daar van daan, om dat alle de kerntjes zo gedrukt en by een getrokken worden, dat zy hoekig worden; ik hebbe in vorige tyden al vermaant, dat zulks ook geschiedt wanneer men bolletjes gemaakt uyt potaarde, sterk in de handt drukt, dewelke dan haar bolronde gedaante verliezen, en een hoekige aannemen. Dog men moet weten, dat de leverkerntjes in een mensch zo klaar niet gezien worden, als in een varken, en wel 't allerklaarste na de opvulling der vaten: want dan verschynen zy ons zodanig, dat zy haar wezentlyk maakzel vertonen, 't welk geenzints bestaat in eenig vliezig omslag, of zodanige vliezige holligheit, met vogt vervult, 't zelve door een uytloospyp ontlastende, maar alleen uyt eindens van bloet-vaten, tot haar byzonder werk geschikt, 't welk zy alhier te verrigten hebben, namentlyk; om uyt de gylagtige huy van 't bloet zelfs een byzonder vogt te maken. Zo dat de zelfstandigheit van de lever, 't welk de Oude al voor *Malpighius* een bloetstolzel genaamt hebben,

t'zamengestelt is uyt bloetvaten. Ik erkenne wel, dat 'er kerntjes in de lever zyn, maar deze zyn bloetvaatjes, en geen klieren. Gy haalt den zeer beroemden ontleder, *Littre*, aan, die aldaar de Leverklieren beschryft; waar op ik niets antwoorde, als dat ik een zodanige aanmerking niet meer geloof kan geven, als duyzent eige waarnemingen, die altydt op dezelde wyze uytvallen. En schoon gy my alle lichamen der beesten voorstelde, gy zoudt my evenwel niet doen geloven, dat den bast der herssenen uyt zulke blaasjes bestont.

't Is onnodig te antwoorden op alles, 't welk gy op de 1181. 1182. blatz. ter nederstelt: want in zekeren zin, als boven verklaart is, stemme ik *de nuttigheit van de ontleding der beesten* toe; dog wy worden meer geleert door grote lichamen in te zien, als door bloedeloze diertjes. Maar indien uwe grote *Malpighius* deze dingen zodanig in alle die dieren gevonden heeft, verwondere ik my zeer, dat wy na zo veel voorbeelden evenwel geen merkteken daar van in een menschelever gewaar worden. En schoon hy ze duydelyk in alle deze gezien hadde, zou 't dan volgen, dat het ook aldus in een mensch geschiede? met een woort zeg ik, dat ik dat gene, 't welk ik onderstelle, ook te gelyk vertone, en daar blyf ik by, niets verder zeg ik, voor dat ik verder zie; zulks meen ik alleen de plicht van een ontleder te zyn, en geen andere: want te vergelyken, betwisten, en redeneren, past een ontleder niet veel. Ik geloof waarlyk, indien alle deze bygebragte voorbeelden, genomen uyt die dieren, als zo wel bekende en vertoonde zaken moesten voor ons gezicht gebragt worden, dat het nog wel blyken zoude, dat mogelyk dit geheel zo net niet met de beschryving zoude over een komen. Maar gy zelfs hebt my bekent in onze laatste t'zamenspraak, langen tydt onder ons over deze zaak gehouden, ‘dat gy, na dat gy naauwkeurig door vergrootglazen van allerly wyze onderzogt hadde verscheide levers, van my door myn konst bereit, eerst met olie bestreken, toen ter deeg in de zonnenschyn gehouden, klaar gezien hebt, dat de takjes van de poortader kerntjes, aan dezelve gehangen, droegen, in welke zodanig een takje verdween; dat die kerntjes zelfs, met een grote naauwkeurigheit, op verscheide plaatzen, in verscheide levers bezichtigt, en by malkanderen vergeleken zynde, op 't klaarblykelykste gezien wierden te bestaan uyt ontelbare zeer kleine, echter klaarblykelyke, en altyt zeer ordentelyk verspreide pypjes, welke haren oorspronk namen uyt dien bloetvoerenden tak, en met dezen zelfden tak door een uytstrekking verknogte pypjes waren. Dat die uyterste pypen zo fyn waren, dat gy ze alleen met vergrootglazen van 't vyfde slag konde

gewaar worden, maar dat 'er zo vele te voorschyn quamen, dat gy ze nooit in een enkel kerntje konde tellen. *Eindelyk voegt gy 'er by*, dat gy moet bekennen, dat gy behalven deze vaatjes in 't geheel in dat kerntje niets konde zien, schoon gy het voorwerp op allerley wyze omwendende, van alle kanten, met een onvermoeiden yver, en een wel gescherpt gezicht, onderzocht hebt.' Deze zyn dezelfde woorden, die in uwen brief, onlangs my toegezonden, vervat staan, waar in gy schryft, dat gy my toestaat, dezelve in myn antwoort te late drukken, *op dat blyken zou, dat gy oneenzydig zyt, u schikkende na de waarheit alleen, en altydt gereet zynde voor een klaarblykelyke zaak te zwigten.* Dog gy zyt niet gewoon zo licht te geloven, ten zy de zaak u zo klaar voorgestelt wort, dat gy gedwongen zyt, daar geloof aan te geven. En ik hebbe altydt gezien, dat uw gezicht zo scherp is, als ik ooit in iemant bespeurt heb; daar en boven zyt gy gewent, zeer naauwkeurig de vergrootglazen te gebruyken. Indien gy dan dit evenwel moet bekennen, gelyk gy nu openbaar doet, waarom hebt gy *Malpighius* tegen my willen verdedigen, en zo lang met grote moeite alles, wat in uw vermogen was, getracht op te zoeken, en voor zyn gevoelen voor te stellen? zeg nu, of 't niet billyk is, hier in met my te berusten, en te onthouden van alle verdere zaken, die geenzints vertoont worden? Laten we dan die kerntjes moesagtige uyteindens van de poortader noemen.

Op dat 1182. blatz. zegt gy, dat *Malpighius zo groot een gelykenis tusschen de allereenvoudigste kliertjes, en de kerntjes in de lever gevonden heeft, dat hy besloot, dat aan beide hy na alles gemeen was, &z.* Ik toone een zeer groot onderscheidt aan, en zegge, dat zy volkomen met malkanderen strydig zyn. Ik zou de poortader niet licht willen noemen een slagader; om dat de poortader het aderlyke bloet tot het hart brengt, maar niet van 't hart af, en om dat de lever heeft eigentlyk genaamde slagaderen. Het uytwerp vat van de lever te vergelyken met de uytloospypen der blaasjes, is zo ongerymt, dat ik 'er my niet verder wil insteken.

Op de 1183. en volg. blatz. spreekt gy *myn konst van op te vullen door een waschagtige stoffe* tegen. Ik moet u voor eerst zeggen, dat, als gy my op myn manier van opvullen hadt zien werken, gy zeggen zoudt, ik sta verstomt! hoe is 't mogelyk, dat een oudt man van vyf en tachentig Jaren, die zo lang by dag en nagt gevroet heeft, nog kan zien, vinden, en behandelen zulke fyne vaatjes, als spinnewebbe? en dat zonder enig gewelt. Zy worden zo niet uytgespannen, als gy meent. Ik zeg

wederom, indien gy my werkende gezien hadde, dan zoudt gy niet zeggen, dat ik enig gewelt gebruykte: want die vaatjes, welke by 't leven met vogten vervult waren, en na de doodt van vogten berooft, zynde nedergevallen, vul ik wederom door myn konst op, zo konstig, zo zacht, zo zoetjes, dat men niet zien kan, dit zy uytgespannen zyn; zulks heb ik nooit ontmoet, als waar ik wil, dat geschiedt, gelykerwys wanneer ik begeer een konstige ontsteking in een doodt lichaam te maken: dan heeft die manier plaats en gebruyk, maar in andere gevallen gebruyk ik die niet. 't Is een Jaar geleden, wanneer ik met myn Zoon *Henr. Ruysch* het dode lichaam van een Jonge, oudt omtrent vyf Jaren, zodanig bereit hebbe, dat hy geheel levendig scheen: want alle de Ingewanden hadden volkome een glans van een levendige bloet-couleur, de wangen van 't aangezicht waren rooscouleurig, gelyk in een levendig gezont mensch, enz. Derhalven, indien myne konst de vaten uytspande, moesten zy ook in 't aangezicht van deze Jonge uytgespannen verschynen, maar zulks geschiet niet. Waarom oordeelt gy aldus van myn konst? Wanneer my een ander zodanig aandede, als gy hier doet, zoude ik denken, dat hy op die wyze van my, myn konst wilde uythoren. Maar ik wil die zo niet bekent maken, daarom zal ik ook niet op alles, 't geen gy hier tegenwerpt, zo naauwkeurig antwoorden, als gy zoudt willen, en ik wel zou konnen. Gy spreekt van die zaak, als of gy my werkende gezien hadde. Maar gy dwaalt, zy worden niet uytgespannen: anders zouden de uyterste eindens niet gezien en opgevult konne worden. Daarom hadt gy 't woort *met gewelt* hier niet moeten gebruyken. Wanneer men gewelt gebruykt, dan verandert alles in een ontsteking, hoe wel 't zomtydts goet is, als men de lever steen hart wil maken, om in de collegien aan de leerlingen te vertonen, wanneer men geen versche Menschenlevers by der handt heeft. De lever heeft ontelbare uyteindens, indien zy alle zo uytgespanne wierden, als gy hier meent, hoe groot zoude de lever dan moete worden? Maar hebt gy by my ooit gezien, dat het zo geschiet? geenzints. Op de 1184 blatz. noemt gy die vaten zeer wel *weyvoerende vaten*; ik zal ze *Gyl-weyvoerende*, of *voedende weyvaten* noemen, zo lang zy uyterste eindens der slagaderen zyn, vervattende [*chylo-serositas Sanguinis*] de voedende wey van 't bloet; maar, als [*Sanguis serosus, S. serositas Sanguinis*] het weyagtige bloet in de aderen gevonden wort, en wederom na het hart keert, noem ik ze alleenlyk *Weyvaten*, om dat de wey dan zich van 't voornaamste voetzel ofte gyl ontlast heeft. Het verdere, 't welk gy tegen myne konst inbrengt, zou byna een mensch, die wat haastig was,

tot toorn verwekken. Want over al worden bewyzen van daan gezogt om die konst te veragten, door welke zo vele zaken ontdekt zyn, die anders nooit bekent zoude zyn geweest. Deze konst maakt maar alleen zichtbaar, 't geen te vore onzichtbaar was, om dat het na de doot toegevallen was: En zo mogelyk het vat een weynig meer opgevult wort, als 't maar niet boven maten geschiet, wat quaats kan 't, men zal 'er uyt besluyten, dat die vaten aldaar zyn, die te vore door geen konst konde ontdekt worden. Zo dat deze konst nooit iets te voorschyn brengt, dat natuurlyker wyze niet tegenwoordig was. Maar wanneer de vaten zo verre niet opgevult worden; en ik weet, waar ik moet ophouden, dan vervalt alles, dat gy tegen deze konst bygebragt hebt. De Leverkerntjes kende men wel voor de opvulling, zo dat de opvulling niet aangewent wort om ze te vinden, maar wort alleen gebruykt, om door dezelve het maakzel dezer kerntjes te ontdekken. Gy zelfs hebt gezien in opgevulde levers, dat de kerntjes waren kleine rondtagtige bolletjes, bestaande alleen uyt uyterste vaatjes, op een zeer wonderbare wyze aldaar verspreit; en dat 'er geen vliezig holletje met zyn uytloosvaatje te vinden was.

'tWas te wenschen, dat die *blaasjes in de huyt* van 't aangezigt zo zeer vertoont wierden, als gy op de 1185. blatz. onderstelt. Het aangezigt van een doodt mensch kan ik als verlevendigen, zo dat 'er niets als de Ziel aan schynt te gebreeken. Ik heb 't aangezigt van een Jonge zo fraay toebereit, dat een zeker groot Monarch in Europa 't zelve omhelst en gezoent heeft. Evenwel zie ik 'er geen blaasjes in. Gy moest ook geen blaasjes in 't lichaam van den pisweg stellen: laten wy 't liever noemen het sponsagtige lichaam. Wanneer gy zegt, dat 'er vliezen zyn, wanneer gy haare fynheit beschryft, dan spreekt gy van zaken, die gy eerst moest voor 't gezigt brengen, en dan zouden wy daar na oordelen, hoe zy gestelt waren. Aldus vertoon ik alles, wat ik zegge, door de konst van op te vullen, dewelke dan over al en altydt zegenpraalt tegen alle tegenwerpingen gemaakt van de gene, die deze konst niet kennen, en daarom ook niet konnen gebruyken; maar zo zy die wisten, men zou aanstonts zien, dat zy dezelve meer zoude pryzen, als zy die nu veragten. Ik ontkenne niet, dat 'er behalven de opvulling door een waschagtige stoffe, ook nog meer manieren aangewent moeten worden; want dat heb ik zelfs over al gedaan.

De Proeve op de 1186. blatz. beschreven gelukt alleen in een slappe lever, niet in alle levers, maar beter in een milt. Aldaar zegt gy, dat ik de afwezentheit der kerntjes aantone. Gy dwaalt hier in. Ik hebbe

daar altydt klaarblykelyke kerntjes erkent; maar ik hebbe alleenlyk gezegt, dat zy geen holle vliezige blaasjes met een uytloospyp, maar zeer tedere moesvaatjes zyn. Gy erkent myn derde bewys zo kragtig, maar indien gy de tydt hadde, en met zo vele bezigheden, waar onder gy byna verdrukt leeft, niet bezet was, zo, dat gy alle die andere bereidingen konde zien, welke ik u zo menigmaal aan myn huys heb willen vertonen, dan ben ik verzekert, dat gy aanstonts tot myn gevoelen overgaan, en van *Malpighius* afwyken zoudt: want al wat ik van alle deze dingen geschreven hebbe, hebbe ik met zo veel naauwkeurigheit onderzogt, en eerst overwogen, dat gy veylig kont vertrouwen, dat zy zodanig zyn, als ik ze beschreven hebben.

Gy stelt op de 1187. blatz. *een dubbelde weg door de slagaderen in de darmen*, maar ik zegge, dat het nog eniger maten duyster is, hoe alles daar geschiet: want de waschagtige stoffe gaat in de holligheit der darmen door de slagaderen heen, maar of zy ook niet door de *Peyeriaansche en Brunneriaansche klieren* uytloopt, heb ik zo klaar niet konnen ontdekken.

't Gene gy verder zegt op de zelfde blatz. van *de schikking der uyterste slagaderen, enz.* is volkomen de waarheit, maar gy moet weten, dat ik niet stel, dat de verscheidentheit der vogten afhangt van de lydende vaten, maar alleen van de werkende.

Ik beken, dat ik *in de nieren* zodanige ronde lichaamtjes, daar gy op de 1188. blatz. van spreekt, hebbende de grootte van een slaapbolzaatje, wanneer zy door vergrootglazen gezien worden, gevonden hebbe, maar tot nog toe weet ik niet, wat ik 'er van zal zeggen. In de *milt* heb ik voor 50 Jaren klieren gestelt, maar toen hebbe ik de schriften en leer der Hoogleeraren gevolgt, ik was zelfs nog niet veel in deze geoeffent; zekerlyk kende ik de opvulling nog niet.

't Is niet nodig, dat de wezentlykheit der kerntjes in de lever *door ziektens* bewezen wort: want dit blykt genoeg in gezonde; en men kan het maakzel uyt een gezonde beter kennen, als uyt een zieke lever. *Malpighius* stelt de kerntjes hoekig, maar ik zegge, dat ze ront zyn. Hy stelt, dat de kerntjes holle vliezige blaasjes met uytloospypen zyn, maar ik tone, dat ze uyt vaatjes bestaan. Nu zegt gy hier, dat de kerntjes naauwlyks zigtbaar zyn, te vore hadt gy gezegt, dat ze klaarblykelyk konde gezien worden. Ik doe door de opvulling in de slagaderen niet, dat de ziektens daar in doen. 't Is een grote dwaling. De opvulling doet, dat de natuur, het leven, en gezontheit deden. Zy vergroot de vaten niet, maar vertoontze natuurlyk. Waarom veragt gy zo

zeer de fraayste van alle konsten? in andere landen verheffen zy die tot den hemel toe, gelyk ik met brieven kan getuygen. Ik geloof, en ik zegge, *dat 'er nieuwe vaten konnen groeyen, nieuwe beenderen, nieuwe banden.*

Alle die gebreken van de lever, welke gy op de 1188 en volg blatz. verhaalt, heb ik ook gezien, maar daar uyt heb ik nooit konne leren, dat 'er holle blaasjes zyn, voorzien met uytloospypen, gehangen aan de uyterste slagaderen.

Op de 1193. blatz. zegt gy de waarheit, dat 'er al genoeg gezintwist is. Ja meer als genoeg! Een kleine brief was genoeg geweest; gy hadt een oudt man, die zo veel bezigheit heeft, niet moeten quellen met een geheel boek. En dat het ergste is, 't is nog niet aangetoont, dat die holle vliesjes met uytloospypen klieren zyn, dat zy aan de slagaderen hangen, of dat den bast der herssenen klieren met uytloospypen heeft, enz. Maar wel vele, ja alte vele redeneringen hebt gy bygebragt, tegens welke ik alleen stelle *Komt en Ziet!*

Volgens myn Oordeel moet een [glandula] *Klier* bepaalt worden, *dat het is een vast lichaam, in 't koken zyn stant houdende, t'zamengestelt uyt een verzameling van vaten, over al met een vlies bekleet*; welke vaten verschillen na de verscheidentheit van vochten, die zy moeten maken; daarom zyn *de bolronde klieren van 't darmscheil, het klierbedde, de quylklieren*, enz. alle verschillende.

Een [crypta] *Groefie* zeg ik te zyn *een slap lichaamtje, in 't koken zyn standt verliezende, bestaande uyt vaten, met een vlies, dog niet over al omringt, maar boven open, als* [fovea] *een deukie, kuyltje, of holletje.*

Maar [acini S. acinuli] de *Kerntjes zyn ronde lichaamtjes, met geen vlies bekleet*, (voor zo veel ik tot nog toe zien kan) *bestaande uyt vaatjes, welke ontbonden zynde de gedaante van zeer fyne pencelen aannemen.*

De Vaatjes der groefies kan ik aantonen, maar zyn zo fyn, dat den loop niet onderscheiden kan worden; alleen ziet men ze met een rode couleur door de opvulling rontom begoten. Ik bekenne, dat 'er vele zulke groefies zyn, maar ik ontkenne, dat zy 't gehele lichaam door gevonde worden. Ik stem toe, dat 'er holle vliesjes met uytloospypen zyn, maar moeten geen klieren genaamt worden, gelykerwys *de Zaatblaasies*, enz. Ik bekenne, dat 'er in een *mensche nier* ronde lichaamtjes zyn, maar zo klein, dat ik 'er niets van bepalen kan, en by gevolg mag men niet zeggen, dat zy meer klieren zyn, als iets anders.

Derhalven is 't verschil tusschen dien groten Man en my dit; I. dat hy meent, dat de vochten in de zo genaamde allereenvoudigste klieren nedervallen, aldaar gevoet, en verandert worden. Ik meene, dat de uyterste slagaderen de zappen maken, en gemaakt zynde in de groefies nederstorten, en dat deze vaatjes verschillen van de vaten van een ware klier. II. Ik meen, dat deze deeltjes geen klieren genaamt moeten worden, om dat 'er geen gelykenis met een ware klier, nog overeenkomst met de naam is; Gy hebt ze 't eerst met den oprechte naam van *Groefies* of *Kuyltjes* uytgedrukt, welke benaming zy ook altydt zullen behouden, om dat zy waarlyk zyn als een klein, boven open, onderaartsch holletje. III. *Malpighius* oordeelt, dat de tegen natuurlyke gezwellen daar uyt voortkomen, zulks geloof ik niet. Zyn 'er dan in den gezicht zenuw ook die klieren? nogtans hebben zomtydts gezwellen, hebbende de grootte van een erwt, daar in ontstaan, een blintheit aangebragt. Men ziet wel gezwellen, uyt een afscheiding van 't inwendige vlies van de schede, die groter zyn als een kaatsbal. In de pynappelklier zyn gezwellen, ja zomtydts kleine stenen. Zoude [*variolae*] de pokjes, [*Staphyloma*] een druyfgezwel der Ogen, de gezwellen in 't spinnewebs vlies, waar mede het Highmoriaansche hol bekleet is, ontstaan, alle moeten voortkomen uyt zodanige te vooren daar wezende blaasies? Na verbrandingen, drukkingen, slagen, vallen, komen ronde gezwellen voort, als mede in gebrokene. Vele gezwellen konnen wel uyt de groefies ontstaan, maar waarom ook niet uyt verstopte uyterste vaatjes, voornamentlyk in 't vet onder de huyt, en in de inwendige deelen van 't lichaam gelegen? IV. *Malpighius* hout die huytpuysies, de welke onder 't netwyze lichaam zitten, en die buyten de huyt uytpuylen, voor kliertjes; ik toon klaar aan, dat zy zenuwagtige gevoeltepeltjes zyn.

Nu houde ik op verder over deze zaken te schryven: want ik meene dat ik op alles genoeg geantwoort hebbe, dit gy voor *Malpighius* en tegen my bygebragt hebt; 't welk gy met zo grote naarstigheit verzamelt, met zo veel vlyt voorgestelt, en zo gunstig voor hem verklaart hebt, dat ik gelove, dat 'er naderhant niets verders voor hem, en tegen my kan bygebragt worden. Dewyl ik nu alle die tegengeworpe zwarigheden in dit myn antwoort heb weggenomen, zo dat ik niets onaangeroert voorby gegaan hebbe, denk ik, dat alle Lezers nu genoeg over de waarheit zelfs konnen oordelen; Ik durf u zelfs tot rechter over 't gehele verschil verklaren, om dat ik denke, dat gy, 't beste van alle, myne vindingen in de ontleetkunde verstaat, en om dat gy *Malpighius* zo vele

Jaren altydt zo naarstig hebt gelezen, dat gy alle zyne werken als in uw geheugen hebt. Ik zie ook genoeg in deze gehele verhandeling, dat gy vele dingen hebt bygebragt, die gy zelfs niet gelooft alzo te zyn, maar die gy gewilt hebt, dat van my door myne eige proeven wederleit wierden, gelyk gy zelfs opentlyk bekent. Gy hebt uwen vrient, een man van hoge jaren, lastig genoeg gevallen, en moeite aangedaan!

Ik zal hier nog iets byvoegen aangaande *de bolronde klieren van 't darmscheil*, dewelke wy alle voor ware klieren houden. Niemant heeft tot nog toe het ware maakzel van deze zodanig konnen afbeelden, als ik hier nu gedaan hebbe: want het is volstrekt onmogelyk zulks te doen, ten zy na een konstige en gelukkige opvulling. Schoon ik zo vele jaren lang gearbeidt hebbe, nogtans heb ik nooit de wonderbaarlykste loop der vaten in deze klieren aangemerkt, als nu maar voor drie jaren: want toen begon ik eerst te zien, dat zy bestonden uyt een zeker byzonder zoort van bloetvaten, welke met een gemeen vlies omringt wierden, maar zonder een eenige Malpighiaansche uytloospyp. Wanneer ik naderhant klaarder of volmaakter alle deze vaten zag, sprong ik op van vreugde, en aldus wierde ik aangemoedigt, om verder te onderzoeken, op dat ik, gestadig arbeidende, eindelyk dezelve konde beschryven. Maar hoe grote zwarigheit was 'er, wanneer ik een afbeelding van deze zaak op een kopere plaat wilde late maken! want die zo fyne vaten konde niet geschildert worden, om dat zy fynder waren, als elke strepen, die op papier gehaalt konne worden. Dog evenwel heeft de Ervarenste van alle Plaatsnyders *Jacob Wandelaar*, die met zo veel behendigheit en trouw de delen van 't menschelyke lichaam afbeelt, gaarne op zich genomen dit te doen door middel van een vergrootglas, en zulks heeft hy, geholpen zynde door den Doctor *Cant*, zo getrouwelyk, als 't hier nu verschynt, volbragt. Alle zullen moeten bekennen, dat 'er nooit tot nog toe een bolronde klier met zyne bloetvaatjes in eenige plaat afgebeelt is; nu heeft men hier het beloop van deze vaatjes na 't leven; Gy zyt een naauwkeurige onderzoeker van deze zaken geweest: want ik hebbe U het voorwerp zelfs, waar na de plaat gesneden is, overgezonden, in welke gy zelfs aangemerkt hebt, gelyk gy aan my hebt geschreven, *Eerstelyk*, ‘dat des darmscheil slagaderen hare takken van verscheide plaatzen na een yder van deze klieren toezonden; zo dat 'er geen een tak daar na toeging, maar verscheide en vele, van tegenovergestelde plaatzen, en dat zy ook door verscheide wegen en leidingen lopende, na yder klier gingen. *Ten twede*, dat die slachaderen, aldus van verscheide plaatzen afgezonden, na dat zy dan gekomen waren tot het lichaam

van die klier, aldaar gelyk als onder malkanderen doormengt wierden; schoon zy nogtans vaatagtig bleven, en dat overal, en door alle de delen. *Ten derde*, dat zy eindelyk zeer fyn geworden zynde zodanig onder een vermengt, en door de verscheidentheidt van ontelbare bogten op yder punt verwart wierden, dat zy alleen vergeleken konde worden met een kluwe van vele, verscheide, draden tot onuytreddelyke vlegtingen verwart. Dat hier met enige schyn van waarheit niet konde gezegt worden, dat deze pypies, in een zeker vlies geschikt zynde, gezien konnen worden in haar eenvoudige aaneenschakeling. *Ten vierde*, eindelyk, dat tusschen deze zeer verwarde, en zo fyne vaatjes, op vele plaatzen hangen kleine, en vele onderscheide kerntjes, gelyk in de lever. En zo veel als men door vergrootglazen met het gezicht kan bereiken, schynen deze zelfde kerntjes weder te bestaan uyt zeer kleine, uyterste, geheel in haar maakzel byzondere, slagaderlyke pypies. Echter kan men niet zien, dat deze kerntjes in een zeker byzonder vlies besloten, omringt worden.' 't Is zeer waarschynelyk, dat door deze moesagtige uyterste pypies dat byzondere werk verrigt wort, 't welk *Godt* geschikt heeft in de darmscheilklieren gemaakt te moete worden. Maar op dat die kerntjes konnen gezien worden, moet het voorwerp in de heldere zonneschyn, schynende achter den rug van den aanschouwer, gehouden worden, wanneer men dan van 't hooft moet wechnemen al dat gene, 't welk de minste schaduwe kan veroorzaken, ja zelfs de haayren van 't hooft beletten gemeenlyk dit licht. Laat nu overwogen worden, of wel ooit zodanig iets van den Groten *Malpighius* gedaan is; beziet deze plaat naauwkeurig: want de arbeit, en konst, die tot het maken van dezelve besteet zyn, verdienen, dat men 'er zo licht niet over heen loopt, maar met aandacht beschouwt. Want nog my, nog den ervaren konstenaar *Wandelaar* zou 't mogelyk geweest zyn, zodanig, als in deze figuur, de zaak afte beelden, ten zy de schrandere Heer *Arent Cant*, Med. Doctor, in de ontleetkunde, teken, en schilderkonst zeer ervaren, en door zyn uytgegeven werk beroemt, door zyn behendigheit te weeg gebragt hadde, dat de afbeelding zodanig is, als gy 'er U met recht over verwonderen zult. Ziet gy niet de draatjes, fynder als scheerwol, in hare verwarring zelfs uytgedrukt? Dit kan niemant nateekenen, als die, welke zich in de ontleetkunde geoeffent heeft, en dezelve in de gront verstaat, en daar en boven zeer wel ervaren is, in de schilderkonst. Om dat de Hr. *Cant* hier in uytmunt, kan het gemeen vele andere zaken van hem verwagten.

Deze dingen zeg ik niet, om my zelfs te pryzen, maar op dat ervare

mannen oordelen konnen, of myn konst verdelgt, bederft, opschikt, of verwart? 't welke gy weet, dat evenwel de onervarene, en wangunstige gewoon zyn te zeggen: Zy moesten liever den Goedertierensten *Godt* danken, dat hy deze zyne verborgene werken door my, zynen zeer onwaardigen geringen dienstknecht, haar heeft willen openbaren.

Aldus nu vermoeit zynde door dit grote werk, eindige ik, na dat ik alleen heb moeten stryden tegen zulke twee grote Mannen *Malpighius* en U, die beide zeer ervaren zyt in de wetenschap van 't maakzel van 's menschen lichaam, en die als tegen my hebt t' zamengespannen; gy hebt de zaak van *Malpighius* zo krachtig verdedigt, als of 't uw eige was geweest. Echter berouwt het my niet: want ik heb mogelyk in myn antwoort eenige goede, en ongehoorde zaken bekent gemaakt; tegelyk beken ik, dat ik met uw geschrift te lezen ook verscheide dingen geleert hebbe, waar voor ik U bedanke.

Eindelyk Wensch ik, dat *Godt* U, tot roem van zyn *Naam*, meer gelukkige Jaren verleent, als hy my onwaardige gegeven heeft, op dat de brave Leerlingen, die zo talryk Jaarlyks op 't wytberoemde Hollantsch Hogeschool komen, om van U de Geneeskonst te leren, en die naderhant zo wel vergenoegt daar van daan vertrekken, nog lang dienst van zo groot een Hoogleraar genieten mogen. *Godt* geve, dat wy, dit leven in zyn liefde en dienst geeindigt hebbende, hier namaals malkanderen ontmoeten op die welgelukzalige plaats, alwaar wy niet met twisten, maar met eeuwig *Halelujah* te zingen leven zullen tot in der eeuwigheit. Vaar wel.

Geschreven in Amsterdam den 1 *van Zomermaant in 't Jaar* 1722.

Verklaring van deze Figuur.

W*Aar mede een gedeelte van 't darmscheil, door myn konst door de darmscheil slagader opgevult, vertoont wort: waar in niets afgebeelt is, als alleen* slagaderen, klieren, de kerntjes der klieren, *en dat zo oprecht, dat een iegelyk streepje een byzonder slagadertje aanwyst. Dat grote middelste deel vertoont U eene dwalende klier van 't darmscheil, om welke uyt te tekenen het voornaamste werk besteet is. Maar weet, dat 'er, behalven deze hier nu afgebeelde vaatjes, menigvuldige andere in 't voorwerp zelfs door vergrootglazen gezien worden, zo dat, als de Plaatsnyder dezelve hadt zoeken af te beelden, de geheele plaat niet anders, als een enkele zwarte vlek aldaar zoude vertoont hebbe.*

A. *De dwalende of verspreide klieren van 't darmscheil van een mensch.*

B. *De kerntjes in de klieren verschynende; of de moesagtige eindens der slagaderen.*

C.C.C. *De takken van de darmscheils slagaderen. Om duydelyk te zien, moet gy deze plaat met een vergrootglas beschouwen.*

Zie van deze figuur de 1213. 1214. 1226. 1227. 1228. *blatz.*

Briefsgewyze verhandeling van Joh. Christoph. Bohlius, Med. Doct. Aan den zeer beroemden Heer, Frederik Ruysch,

***Hoogleeraar in de Ontleet en Kruytkunde, Medelit van de Keyzerlyke Hoogeschool in Duyschlant, en van de Koninglyke Maatschappy in Engelant*,**

Over het gebruyk der nieuwe spruyten van de Holader in het gylmakende gestelt, als mede over het maakzel van den Herssenbast.

Briefsgewyze verhandeling van Joh. Christoph. Bohlius, Med. Doct.
Aan den zeer beroemden Heer, Frederik Ruysch,

Hoogleeraar in de Ontleet en Kruytkunde, Medelit van de Keyzerlyke Hogeschool in Duyschlant, en van de Koninglyke Maatschappy in Engelant.

ZEER BEROEMDE HEER.

't IS nu twee Jaren geleden, dat ik onbekent U heb bezocht. De liefde, welke ik hebbe voor de redenerende oeffeningen der geneeskonst, of de ware wyze om 't menschelyke lichaam te doorzoeken, steunende op onwrikbare proeven, en 't geen gy met behendigheit en een onvermoeide vleit, door een gelukkigen uytslach van konst buyten nydt alleen hebt voortgezet, en met een gelyke oprechtigheit, welke de geleerde in U roemen, aan de geleerde waerelt hebt bekent gemaakt, heeft my, begrave in de duystere schuylplaatzen van myn ware Zelfbewegende lichaam, uyt myn omtrent deze oeffeningen flaauwe vaderlant na het Amsterdamsche Corinthen doen gaan. Ik verwonderde my waarlyk, en nog houde ik niet op my te verwonderen, *zeer vermaard Heer*, over uwe genegentheit omtrent my, dewelke gy van dag tot dag buyten verdiensten boven maten vergroot. Alle uwe moeyelyke ontleetkundige werken, welke gy met grote kosten hadt ondernomen, en door een lange reeks van Jaaren in een zeer dierbaar huysraat bewaart, hebt gy openhartig bekent gemaakt, en ten toon gestelt, afkeurende de geheimen der vernieuwers, die hare vindingen tot groot nadeel der aangroeyende geleertheit met haar doot in 't graft brengen. De nydt zelfs zegt, dat gy de *Prince der Ontlederen* zyt, ja ieder een bekent gaarne, dat gy in een eenig maakzaal van een te ontvouwen ingewant, en de hoedanigheit en wyze van een eenig te scheiden vocht meer te weeg gebragt hebt, als al de arbeit der oude ontlederen in de gehele huyshouding der kleine waerelt tot onze

tyden toe ons heeft nagelaten, hoe? Byaldien ik de gehele geschiedenis der verscheide vochten in 't menschelyke lichaam omlopende, uyt tegenstrydige deeltjes van zo veel verscheide spys en drank voortkomende, alleen uyt de enkele vermenging van 't rode bloet en verdeling door verscheide werktuygelyke bewegingen der vaste en wederzydtsch rakende der vloeibare delen na 't pasloot tot kegelagtige consistentien van een verscheide bepaling toegemaakt, verhaalde, in welke te verklaren Ervaren Mannen in de zuyverder meetkonst, en redenerende geneeskonst grote moeite besteet hebben, gelyk de *Doorl. Baron G.G. Leibnitius, Bernoulli, Hermannus, Bellinus, Borellus, Picarnius, P.A. Michelott en J. Newtonus*, dat hemelsche verstant, en het ontsterflyke luyster van geheel Engelant, zo hoog te achten als alle andere 't zamen. Hoe veel is 't? Ider een voor 't gezicht door een ingespote vocht te vertonen, de vochten in 't lichaam omlopende, door 't enkele werktuyg der haairfyne vaten zynde alleenlyk van een verscheide figuur, dewelke of *penceelsgewyze* eindigen, gelyk in de milt, lever, enz. of in *moesvaatjes* verdwynen, als in 't wonderbare maakzel van den herssenbast, of gelyk *dons* uytgaan, gelyk in 't dunne herssenvlies, darmscheil, de zenuwagtige rok der darmen, (liever celluleus-vaatagtige) of *wormsgewys* met slangagtige streken in verscheide krullen en onwentelingen gevormt worden, gelyk in de nieren, ballen, enz. en daar uyt onverwinnelyke stellingen opmaken, dat na de reden van den loop der werkende vaten, de verscheiden aart der vochten, en verscheiden wyze en werking der scheiding zich gedragen: Ja wat is 't veel? de verzonne scheidingen door scheivogten, opgestingen, van de stofscheiders in de geneeskonst ingevoert, daar uyt te verdryven? Deze stelling (om niet van vele te spreken) komt beter met de natuur, altydt een korte en eenvoudiger weg inslaande over een, als de leer van *Malpighius* aangaande een werkzamer scheiding door *Klieren, Groeven*,; want deze, terwyl zy voor een tydt de vochten ontfangen, vasthouden, verdikken, stryden tegen een altydt bestendiger omloop aan. Laat ik niet zeggen; *zeer Beroemt Heer*, dat gy dit gestel van vaten, ('t welk gy voor andere vindingen in de ontleetkunde U beroemt vertoont te hebben,) in de ontleding der gewassen hebt bevestigt, en de ware overeenkomst der zappen in de Zapvaten gescheiden met de dierelyke scheiding door de slagaderen, tot een krachtig bewys van de klaarblykelykheit uwer leringen aangetoont hebt. Want wie doch heeft ooit gedroomt, dat de planten uyt dezelve werktuygen bestaan, leven, gevoet worden, vruchten voortbrengen, als de mensch door bestendige vermogens der

werkende natuur het leven of gezontheit behout. Myn gemoet staat verstelt, zo menigmaal als ik herdenke aan de peren, pruymen, abricozen, ontwonden, ontvleescht, en tot geraamtens gebragt, en is geheel bezet in de herhaalde proeven omtrent de huyshouding der gewassen, wanneer gy my, *Vermaart Heer*, volgens de gewone gunst de *Boerhaaviaansche groeven* ook in meloenen, pompoenen en by na in 't gehele geslacht van Conkommergewassen voor myn vertrek vertoonde. Want in 't voorgaande Jaar, waar in, dat smertelyk is, maar een doodt lichaam voor uwe onvermoeide onderzoeking in de ontleetkonst van 't menschelyke lichaam toegelaten wiert te openen, (gelyk gy my toen ter tydt met droefheit geschreven hadt) hielt gy U op met de vermakelykheden en bouw van uwe naby gelegen tuyn, en met de aarde te doorsnuffelen bevlytigde gy U ook de planten te ontleden en door uwe konst te onderzoeken; wat nuttigheit gy daar door verkregen hebt, gaf gy met vreugdesprongen, en uytgestorte verwonderingzuchtingen, als gy gewoon zyt, te kennen, Wat doch hebt gy namentlyk ontdekt; [*polygamia plantarum*] een velerhuwelyk der planten, of een plant in een plant. Ik zal late staan de verdere *nieuwe ontdekkingen, en spreken van de scheuten van de holader in de ingewanden tot de gylmaking dienende*, in welke men gissen mag, (dewyl zommige nog te ontdekkene zaken in dit werk over blyven,) dat het bloet, niet van de scheiding van 't gehele lichaam, maar van iedere byzondere voeding van 't ingewant, en deszelfs, om met de spreekwyze der ouden te spreken, bloetstolzel wederkerende zynde dik, zeer vetraagt, en langzaam in de omgedraaide streken bewogen overgebragt wort. Want ik mene waarschynelyk te zyn, zo niet zeker, dat, gelykerwys in de long door een byzondcre [*Vena Bronchialis*] longepys-ader in de [*Vena ἀζύγος*] ongepaarde ader, niet in de ondersleutelbenige of in de holader zich ontlastende, volgens de aanmerking van *Rau*, in de spier van 't hart door de kroonaderen, aldus ook in de ingewanden tot de gylmaking dienende het voedoende bloet weder te rug loopt in eige aderen, en dat ook niet al het bloet van de delen in den onderbuyk hebbende zyn bediening van scheiding al waargenomen, van dat werk wederkerende, door de scheiladeren tot de lever omloopt, maar dat het bloet de ingewanden voedende door een *nieuwen weg in de holader* voortgedreven wort. Want in een zeker byzonder geval is 'er aangemerkt geweest, 't welk my geheugt van den zeer Beroemde Heer *Boerhaave* in de verklaring over de [*Hepatites*] lever onsteking verhaalt te zyn, dat het bloet, van het net, klierbedde, milt, darmscheil, darmen, enz. wederkerende de lever onaangeraakt en wegens de schaarsheit van 't uytdrogende bloet ont-

vliescht, in de holader gegaan was, als in 't geopende dode lichaam bleek. Hier was die zwarigheit, welke U, *zeer vermaarde Heer*, stont uyt den weg te ruymen, zullende een ontleetkundige oorzaak van een wonderbaarlyke aanmerking opgeven, en verklaren *of 'er aan 't bloet een verblyfplaats in de holader verleent wort, zonder de lever aan te doen.* Gy vervulde de scheil-slagaderen, en met een gelukkigen uytkomst vloeide de wasch gestadig niet alleen in de holligheit der darmen, aldaar een waschagtige rolle, en de opene noppige aanhangzels der slagaderen met een openstaande mont nalatende, maar keerde ook weder in de verzellende aderen, en de lever; gy vervulde door een zeer diep doordringende inspuyting de aderen, en de wascht ontlastede zich dan by de slagaderen, dan by de darmen, eindelyk na vele ondernemingen van ydele hoop, vertoonde de holader, op zekere plaatzen toegebonden zynde, den gezogten weg, en de aangedronge wasch bragt in de dunnen darmen en 't darmscheil te voorschyn omgekrulde aderen van een fraay werktuygig maakzel, anders als de poortader, die de darmen taks en 't darmscheil boogsgewys omringt.

Het groote luyster van Europa, *Herm. Boerhaave*, myne eerwardige begunstiger, in de 325 afdeling van zyne *Instit. Medic.* vermoedt, *dat deze nieuwe aderen en uytwerpvaten, waar in een afzonderlyk vocht door 't eige maakzel van de milt toebereit, maar niet al, dat van de afscheiding voor 't leven van 't lichaam wederom komt, zoude vloeyen, eindelyk te ontdekken zyn*, voeg 'er by, 't gene die beroemde Man in de 350 afdeling niet zonder genoegzame reden besluyt, *dat 'er aderen zyn het bloet door de Leverslagader aangebragt ontfangende, van dat werk overig zynde, het zelve voerende in een gedeelte van de ongepaarde ader onder het middelrift.* Dewyl de grote *Eustachius* de ongepaarde ader tot in de buyk toe uytlopende naauwkeurig afbeelt, (zie Eustach. T. XXVII. T. XXVI. 34: 30.) en de zeer vermaarde *Heister* in E.N.C. Cent. VII. Obs. LXIV. T. VI. F. IV. G. een groter tak in den hoek van de holader met de linker nierader, ingeplant aanmerkt, (vergelyk *Lancis.* dissert. de Vena *ἄζυγος*, p 82. als mede *Eustach.* in Opusc. Anatom.) en eindelyk de zeer scherpzinnige *Simoncelli* verhaalt, gezien te hebben aderen uyt de lever in dezen zich ontlastende. Maar by aldien dit in de Lever en Milt, aldus toegaat, waarom zal 'er geen gebruyk van de holader wezen in de andere onderbuyks ingewanden, dewelke alle tot een en 't zelfde einde van goede gylmaking 't zamenspannen, en in eene poortader [*Sanguis secretorius*] het scheibloet overstorten? (Zie de 3 tafel van uwe laatste Oeffeningen.) De Oude hebben al geweten, dat den

endeldarm met de delen in 't bekken gelegen, de nieren, waterblaas, baarmoeder, en teeldelen, aderen ontfongen uyt de takken van de [*venae epigastricae*] opperbuyks-aderen des holaders, [*haemorrhoidales*] speenaderen, [*hypogastricae*] onderbuyksaderen, en [*pudendae*] schamelheitsaderen, (zie *Regn. de Graaf* van de teeldelen, in de 13. Tafel. N.N.O.O. *Swammerdam* over 't wonderwerk der natuur, Voornamentlyk *Eustach.* T. XII. T. I. IX. T. XIII.) dewelke onder de [*arteriae Iliacae*] hulpslagaderen voortquamen; zo is 't ook *Eustach.* al bekent geweest, dat de nierslagaderen, tot het leven, en warmte der nieren dienende, met een aaneenknogte pyp tot de holader 't zamenlopen, en niet om de pis te maken, 't welk de hairfyne slangswyze vaten der [*emulgentia vasa*] uytmelkende vaten met de pisvoerende pypen van *Ruysch* te weeg brengen, geschikt zyn, maar zo 't schynt om een overvloedig [*lympha*] water af te zenden, voor zeker gebruyk dienstig, het welke in weiniger en ruymer melkvaten van de twede zoort overgestort zynde, door derzelver verlengde gemene uytwerpende gylbuys tot de holader wederkeerde, en zich met het omlopende bloet vermengde. (*Eustach.* T. I. 2. 3. 4. 5. in var. renum delin. *Nuck.* Adenograph. p 61. 62. *Perrault.* Oeuvr. Phys. Tom 1. p. 133. C.E. en *Bartholin.* de Lact Thorac, Cap. VII. F. II. e.) Ik weet wel, dat ik, wanneer ik onlangs met geleerde van Duytschlant in gesprek was, gehoort hebbe, dat deze inmondingen des holaders geen nieuwe vaten zyn, maar afzetzels van den poortader, welke op verscheide plaatzen verscheidentlyk voortlopende, en in de dunne darmen na een verscheide bediening in de uyterste eindens met een wonderlyke draying gedraait worden. Maar ik wil, dat gy den poortader door zodanige konst als 't U behaagt opvulle, zo zult gy de scheiladeren in de darmen wel geheel root, gezwollen, takagtig, in 't getal meer als de slagaderen, in 't darmscheil driemaal meer als de verzellende slagader boogsgewys vernemen, maar als gy de omgedraaide takken des holaders donzig denkt te zien, doe geen vergeefschen arbeit. Ik zal nog zwygen, dat deze wortelen des holaders met een andere loop de darmen, met een andere het darmscheil bezoeken, mogelyk met een andere den nugteren, en met een andere loop den omgewonden darm? Hier om zal 'er een byzondere oorsprong van een zekere ader wezen, of een andere wyze van bereiding en gebruyk zullen 'er van noden zyn, als van enige aderlyke stam des poortaders. Een nieuwsgierige zou vragen, maar waar van daan komen deze zydelyke takken van de holader? Het lust my, U nadezen hier op te antwoorden; want ik wil liever de waarheit zeggen, als blindelings, volgens de gewoonte van anderen, daar na raden.

Alle deze zaken, welke ik gezien hebbe, *zeer vermaarde Heer*, hebbe ik dagen lang bezichtigt, met vergrootglazen onderzogt, uwe Anatomische cabinetten, die gy van dag tot dag vermeerdert, vertoonen dezelve. Deze, zeg ik, tonen zo veele voor de bespiegelende en oeffenende geneeskonst waardige zaken aan, dat ik niet zonder gront oordele, of gy zult ze tot het welzyn van 't gemeen en nut der wetenschappen in 't licht brengen. Om die oorzaak heb ik U zo menigmaal, als wy dagen lang t' zamen in gesprek waren, door gebeden verzogt, gy wilde nu 't negentig Jaren oudt, dog altydt wel te vrede zynde, voor 't einde van uw leven (de *Heere* verlene U ondertusschen Nestors Jaren) uwe zeltzamen zaken aan de geleerde waerelt met den druk bekent maken. Gy hebt my dikmaals te gemoet gevoert, dat gy uwe laatste oeffeningen al in 't licht hebt gebragt. Ik hebbe geantwoort, dat gy uwe oeffeningen vernieuwt, en dat gy in dezen ouderdom werkzamer en naauwkeuriger was, als voor heen. Gy hebt myne gebeden, waar mede ik U, en my met spreken moede gemaakt hebbe, in acht genomen, en belooft, dat gy, als uwe bezigheden, waar mede gy in de zeer volkryke stadt Amsterdam omringt zyt, zulks toelieten, met den eersten gelyk een phoenix uyt het graft wederopstaande, wat nieuws zoudt opdeunen Zie daar! *Zeer Vermaarde Heer*, ik herhale het verlangen na het uytgeven van een verzameling uwer zeltzaamheden, dewyl het geheugen der oude lieden zwak is. Och of ik als een gelukkige voorzegger voorspelde, dat gy uwe beloften gehouden hebt? Maar by aldien gy, *Zeer beroemde Heer*, uwe met zo grote moeite toebereide zaken de geleerden misgunt, begryp nogtans de reden, welke U zeer vele tegenwerpen. Ik hebbe de geleerden in Nederlant horen klagen, dat gy de zeltzame veelheit van uwe gevonde zaken te gelyk met die gulde vergadering van kleine kindertjes uyt het vaderlant, waar uyt gy evenwel alles gehaalt hadt, hebt overgezonden en verkogt aan den *Groten Keyzer der Russen den zeer roemrugtigen Zelfsheerscher der Wingewesten, dien Dappere en waarlyk ontzachelyke Prins, door de wapenen zo wel als door de geleertheid den welstant zynes Volks, 't welk Hy barbaarsch en woest erkende, bevorderende.* Helaas hoe bedriegen zy zich! Inder daat, *Zeer Vermaart Heer*, die de gelegentheit heeft by U te komen, zal bekenne, dat gy binnen die tien Jaren wederom met zo groot een menigte van bereidingen, het gebrek van deze, dewelke de *Doorluchtigste Keyzer* ontfangen, en die in de Keizerlyke Hoogeschole der wetenschappen te Petersburg, welke de *ontzachelyke Keyzerin en dappere, godtvrugtige, gelukkige Zelfsheer-*

scherze van geheel Ruslant beschermt, bewaart worden, vervult hebt, dat gy 'er wagens mede zoudt konne belasten. Deze nogtans staan voor niemant open, wat is derhalven raatzamer, als de openbare oordeelen in 't openbaar te wederleggen, voornamentlyk terwyl gy aan het wonderbare en te gelyk twistige maakzel van den Herssenbast de laatste hant gelegt hebt; Nooit, *zeer Vermaarde Heer*, ben ik omtrent uwe en myne bereidingen meer in gedachten, als wanneer ik den schors der herssenen onderzoeke, dikmaals niet wetende, of de Malpighiaansche onderstelling van klieren, dan of uwe van vaten de beste is. Beide maken zy veel spels. Het oog en vergrootglas begunstigen waarlyk die van *Malpighius*: want als gy den bast, alwaar dezelve verknogt is met het dunne herssenvlies, ziet, zult gy met my zien een gelyke loop van zeer zachte 't zamengedrukte slagaderen, en eironde klierige verwardelyk aan malkanderen gehegte lichaamtjes, als in de bastaartkliertjes der darmen, die zich zo naauw in de kronkels der herssenen, en derzelver diep ingegraveerde groeven, na de kronkels der darmen gelykende heen begeven, dat gy zweren zoudt, (zo uw mening U niet bedroog,) dat ze klieren waren schoon een fynder geboorte van 't herssenmerg en van den bast. Gy, *vermaarde Heer*, toont, dat deze rontschynende lichamen niet anders zyn, als een verzameling der uyterste vaten eindigende in een styfzelagtig moes. Ik beken gaarne, wanneer de bast ontbonden is, dan dunkt het my ook te zien door 't onderzoeken met een zeer fyn vergrootglas, dat de bastagtige zelfstandigheit der herssenen niet anders is, als de zachtste pypjes van 't gehele lichaam, zonder een vezelagtige tusschenruymte tusschen beide, met malkanderen in de gedaante van een vlies vastgehegt, dewelke in de wydte van hare holligheit gestadig afnemende in de haairfyne uyterstens tot zo oneindig kleine rontjes verspreit worden, dat 'er geen wasch kan indringen, dewelke echter, zo de herssenbast door schudding en weking in laauw water toebereit wort, in feinder als spinnewebbe van het dunne herssenvlies, en moesvaten van den bast ingaat, zynde een groot bewys, dat het uyterste slagadertje der herssenbast schoon met geen gedagten te bevatten door geen tusschenkomendt klieragtig lichaam het eerste draatje van een beginnent [*tubulus medullaris*] mergpypje wort. Maar dan blyft 'er nog een vraag over, of deze vaten, dewelke in de eerste opvulling de wasch verwerpen, in de twede door schudding in laauw water de wasch aannemen, alleen ontbonde vaten van 't dunne herssenvlies zyn, dewelke in de eerste opvulling tusschen het slagaderlyke weefzel, en de t' zamenvoeging der vaten van elkzoort van 't dunne herssenvlies de gedaante

van een vezelagtig vliesje verbeelden, dan of zy byzondere vaten van den bast zyn, waar van hier onder. Maar de *scheiding van 't zenuwvogt door klieren* schynt tegen deszelfs beweging en de natuur van 't bloet na de herssenen opgaande strydig. Eerstelyk, wat de dierlyke geesten aan belangt, (laat het geoorloft zyn dezelve nog te noemen, nadien ze door een al te looze en vermetele rechter uyt de Geneeskonst verbannen zyn) men moet aanmerken, dat haare beweging zeer snel is, zo dat een zenuw toegeslote zynde, het dier opstaande voet slaapzugtig, lam ter aarde valt, en de herssenen gedrukt zynde, de mensch verscheide schreden van zwymeling, slaapzucht, flaauwte en stuypen doorwandelt hebbende, ter zelver tydt vertoont een afbeelding van een beroerte en vallende ziekte, van welke zaak in de *Paryssche* verhandelingen onder den naam van *Memoires de l' Academie des Sciences*, geloofwaardige verklaringen gelezen worden, hierom kan de scheiding door hulp van klieren (dewyl alle ogenblikken door de kracht van 't hart en slagaderen het opgeworpe bloet op den stip van yder vasten bast afmeet om het zenuwvogt weder voort te brengen) geen plaats hebben, nademaal deze altydt een vertoeving geven, vergaderen, vasthouden, de te scheidene vogten verdikken. Maar hoe groot een gevaar van een nakende doot dit nuttige ingewant altydt daar door onderhevig wezen zou, begrypen de gene, die de ziektens der herssenen en zenuwen kennen. Hier komt ook by, dat het bloet zo in zyn natuur als omtrent de doorzendende krachten een zeer gelykmatige beweging in de herssenen heeft, geen vet, geen spier, tegenwordig zynde, welkers gebrek de oneindige altydt met malkanderen gemeenschap hebbende omdrayingen, de vloeibaarheit van 't bloet, anders zullende t' zamenronnen, bewarende, goet maken, terwyl de klieren door een zekere oorzaak gedrukt zynde eindelyk de vochten uytdrukken. Dog wat aangaat de natuur van 't bloet door de slaap en wervelbeen-slagaderen na de herssenen lopende; uyt de Waterloopkunde, en den aangemerkten omloop van den groten slagaderen zich schikkende na de wetten van een krommelyn, en de [*vires centrifugae*, en *centripetae*] krachten van 't middelpunt te ontwyken en na toe te gaan oeffenende, blykt, dat de vastste delen van 't bloet, verzien met een zeer groot vermogen van traagheit, de ligte, de beweging het langste bewarende, afwyken van de zwaarte van hare natuur volgens de raaklyn van den krommen pyp des groten slagaders na de slaapslagaderen toe, maar de minder vaste delen worden na de verscheide vastigheit, vloeibaarheit, verdunning, dan aan de ondersleutelbenige, dan aan de maag, milt, en ander slagaderen overgegeven; hier

uyt zal volgen, dat het vastste gedeelte van 't bloet na 't hooft toegaat, en nog op verscheide plaatzen op de reis, als mede door de wonderbaarlyke bondelswyze vlegting der slaapslagaderen met de wervelbeenslagaderen, en door de onderlinge gemeenschap van oneindige bogten, en halfronden van een afnemende grootheit, gezuyvert van alle lymige taaiheit, gepolyst, gewreven zynde, in den herssenbast niet van noden heeft eene zuyverder, en volkomender toebereiding door een vertoevenden omweg van een klierig maakzel, dewyl het al door zyn eige natuur en hoedanigheit eenaartig is in alle zyne delen, waarom ook zeer bequaam voor het zenuwvogt. Ik zie ook, *zeer beroemde Heer*, een zekere nieuwe aart van een dierelyke huyshouding omtrent de slaap en wervelbeenslagaderen, dat namentlyk de slaapslagaderen, wanneer zy door den nekslagader met de wervelbeenslagaderen zynde in den uytgang door de benige kassen in 't grote gat tot regte hoeken omgekromt, by het verlengde merg den spierigen rok afgelegt hebbende, met een onuytsprekelyk t'zamenweefzel verenigt [*perpendiculariter*] lootrecht na het dunne herssenvlies opklimmen, en als zyhet zelve met slagaderlyke rontjes van een oneindige verdeling, altydt kleinder wordende, begroet hebben, (waar door de vrees voor de minste verstopping afgeweert wort,) eindelyk ook het zeer dunne spinnewebsvlies, waar mede zy in den doorgang by malkanderen gehouden worden, nederleggen, en eindigen in een door zyn weekheit nederzakkenden *damp*, dewelke my schynt te zyn *het ware maakzel van den bast*; hierom is 'er als een verandering in een ander wezen. Aldus schynen ook de zaatvaten in 't lichaam der ballen in iets anders te ontaarden namentlyk in zaat, of dit omtrent de andere slagaderen, dan of 't alleen omtrent de slaap en wervelbeenslagaderen waar is, stelle ik U, *zeer vermaarde Heer*, als een op te lossen vraagstuk voor. Maar dit niet tegenstaande, *Beroemde Man*, sta ik dikmaals in twyffel, of ik den herssenbast in zyn natuurlyk maakzel vaatagtig zal noemen, dan of ik hem alleen voor een uytwerptuyg, voerende de eerste beginzelen der dierelyke geesten gemaakt door de haairfyne vaten van 't dunne herssenvlies en in de opene mergpypjes nederstortende, zal verklaren? dan of hy is gelyk het inwendige noppige darmvlies, (dewyl de uytstekende kronkels der herssenen zyn gelyk die der darmen) die de uyterste slagadertjes van 't dunne herssenvlies vasthout, sterkt, en met oneindige monties doorboort zynde doorlaat? Of eindelyk door uwe inspuyting de vaten in den bast vertoont ofte ontbonden worden, welke het rode bloet het dikste van alle vochten natuurlyker wyze afslaan? Ik zal U, *zeer vermaarde Heer*, zeggen,

waarom myne bespiegelingen den herssenbast geen vaten toestaan. Van zelfs zult gy, zonder de waarheit te bewimpelen, bekennen, dat uwe geterpentynde wasch zodanige vaten, (deze zyn zeer week) doorloopt, die in geopende lyken, veel min in levendige voorwerpen, nooit met rootbloet vervult te voorschyn komen, nog altydt uwe wasch aannemen; want aldus, (laat ik een enig voorbeelt uyt duyzenden bybrengen) bereit gy door uwe konst het darmscheil, de darmen, den herssenbast, enz. dat zy met hare rodigheit het naaste by het uyterste stip van een zeer hevige ontsteking komen, ten tweden, zult gy toestaan, zo gy de aanmerkingen van *Leeuwenboek* en de waterloopkundige redenen aangaande de scheiding der vloeibare delen begrypt, dat den middellyn van het rode bloetbolletje is tot de wytte van 't bloetvoerende pypje in den herssenbast meer als 1. :: 100. en dat hierom het bolletje van 't rode bloet hondertmaal overwint de sterkte van 't vaste in den bast, welkers uyterste eindens, door de vorige vertoningen, verdwynende als een dampige dons zelfs niet door de volste inspuyting root worden, ja door geen vergrootglazen gezien worden; daarom zult gy toestemmen, dat, dewyl yder tak of rontje van 't dunne herssenvlies na de wytte van zyn stam of schietloot, waar uyt het voorkomt, altydt afneemt, de monden der vaten van den herssenbast in de uyterste krullen en ronden, zo week en klein zulle zyn, dat zy zeer verre een spinnewebbe overtreffen, en ook geen wey, zesmaal dunder als 't rodebloet, ja laat ik niet zeggen, het allerdunste vocht, toelaten, dat zy bygevolg de kracht van 't gevoel en verbeelding, en alle ontleding van oneindige kleine zaken verachten. Indien gy deze dingen toestaat, dewelke gy uyt de ontleetkunde op uw proefnemingen gegront, en uyt een werktuygkundige redenering toestaan moet, steekt gy U zelfs met uw eigen zwaart den keel af, en door uwe konst vertoont gy in den bast der herssenen vaten van de eerste zoort, alwaar natuurlyker wyze geen konnen zyn, nog wezentlyk zyn, gevolglyk *zal de herssenbast niet vaatagtig zyn.* Gy zoudt weder tegenwerpen, waar van daan zaldan myne wasch in de vaten komen, alwaar 'er geen zyn? Ik antwoorde: Weet, *Beroemt Heer*, dat gy mogelyk door schudding van 't opgespote dunne harssenvlies, de nog niet opgevulde pypjes van deszelfs webbe, die in de eerste proefneming vezelagtig verschenen, nu door op nieuws te weken ontbonden worden, en de wasch aannemen, kont houden voor den herssenbast, (*zie het voorgaande*) 't welk ik U uyt een toebereidt dun herssenvlies genomen van een onvoldrage kintje voor 't gezicht zou konne vertonen, dat hierom de weking in water U misschien bedriegt. ('t Zy

geoorloft zo te spreeken.) Dat de vaten ontbonden worden en weggaan, toont zo het drabbige als pluyzige water aan; ten anderen, weet, dat ik de vaten in den herssenbast, zo gy wilt, niet ontkenne, maar dat ik alleen zoeke, hoe die, welke van den eersten rang en grootte zyn, bloetvaten konnen gezegt worden? Voorts; zoude iemant tegenwerpen, dat in uwe konstgreep omtrent den herssenbast, (by aldien hy de wasch aannam) dezelfde oorzaak zyn kan, waar door in gewurgde, en van een herssenontsteking gestorve lichamen, de herssenbast zomtyts zichtbaarlyk root schynt te zyn, in welke lichamen een zekere natuurlyke gesteltenis van een ontsteking of een geweldige instoting de huurvogten in vreemde vaten, met tegennatuurlyk de wanden der vaten buyten haar kracht uyt te zetten, gedrukt hadde. Dog uyt dien stant zult gy voor U niets konnen bewyzen, anderzints zoudt gy met het zelfde recht de mergagtige zelfstandigheit der herssenen ook bloetdragende noemen, om dat deze ook met gelyk een bloedige dauw, uyt de door een geweldige instoting afgebroke kleine vaten als rode stippen, (gelyk de uyterste eindens der vaten door de inspuyting niet vervult zynde, gezien worden) in deze voorwerpen als benevelt verschynt, 't welk de zeer vermaarde *Wepferus*, handelende over de beroertheit, verhaalt, en anders zoudt gy zeggen, dat het bloet pissen, bloetzweten, enz. wegens de snelle beweging alleen van 't bloet boven de ruymte der vaten, in de scheivaten gaande, en dezelve uytspannende, natuurlyker wyze gescheiden wert. Wat zal dan vloeyen uyt deze zaken, waar aan ik, *Vermaarde Heer*, al te wydtlopig om de edelheit der vrugtbare stoffe heb blyven hangen, en waar van ik het tiende deel niet hebbe aangeraakt, 't gene ik 'er van zeggen moest? Dit namentlyk: dat het niet volstrekt waar is, dat, alwaar de wasch vaten vertoont, aldaar natuurlyker wyze root bloet doorloopt, en dat den herssenbast nog is, nog met enige werktuygkundige redenering kan gezegt worden vaatagtig te zyn. Laastelyk verstaa ook dit: zo gy toeberyde herssenen tot moten doorsnyden zult, dan wil ik, dat gy met een vergrootglas beschouwt dan het dikke, dan het dunne herssenvlies, dan ook den herssenbast, en wanneer gy tot den bast zult komen, hout een weynig stil, dan zult gy hem enigzints asgrauw, by na wit bevinden, en, indien gy de waarheit wilt bekennen, gy zult zien, dat die vaten, welke gy aan uwen herssenbast toeschryft, niet anders zyn als vaten, op dat ik zo spreke wegens de onmeetelykheit van de moeylyke stoffe, van het uyterste webbe ofte aaneenschakeling van den kring van de uyterste uytgestrektheit van 't dunne herssenvlies, 't welk deze on-

gelooflyk kleine vaten ondersteunt; welke aaneenschakeling van 't uyterste webbe, dikmaals, ja by na altydt vezelagtig gezien wort, en poogt het dunne herssenvlies te zyn, het welk dog niet anders is als een 't zamenhang van zeer vele uyterste slagaderlyke rontjes, aan malkander door een [*perpendiculum*] rechten stant uytgezonden tot de volgende aaneenschakeling van den kring, vastgehegt. Deze vezelen nu, wanneer zy door 't weken in de tweede bereidingwasch aannemen, schynen my vaten te zyn, die gy voor vaten van den bast hout, maar welke in de eerste bereiding waren vaten van 't dunne herssenvlies nog niet ontbonden zynde, dog niet van den bast Eer ik afbreke, houde ik my in de herssenen nog wat op. De Ontleders, waar onder de zeer scherpzinnige *Ridley of the Brain Cap.* IV. T. I. 1. spreken veel van den *ruggegraats slagader*, die eerst voortkomende uyt het het stip van gemeenschap en beginnende omkromming der wervelbeen slagaderen, door het te rug gaan den driftigen loop van 't weeldrige bloet na 't benige hol verbrekende gelyk als een net door 't grote gat van 't achterhooftsbeen den gehelen ruggegraat door tot het heilig been toe uytgestrekt wort. Wat dunkt U, *Zeer Vermaarde Heer*, zo ik dezelve oordeelde genomen te zyn uyt een hont?

Dit zy voor dit maal, *Vermaarde Heer*, genoeg! neem myne reden ten besten op, die gy misschien wytlopig zult noemen, dog zy vervat in een kort begrip vele zaken. Gyzelfs zult bekennen, dat geen een stuk van uwe zeltzaamheden, (laat ik niet zeggen zeer vele, of 't welk onmogelyk is, alle) in eenen dag met een volkome begeerte en vrucht door een naauwkeurig liefhebber van wetenschappen onderzogt kan worden, hoe zal dan iemant met een afgebroke redenvoering alles konnen onderzoeken? Laat hierom genoeg zyn dit te kennen gegeven te hebben, 't welk my gebeurt is met een groot vermaak dagen lang te beschouwen. Voorts indien gy my met uwe oude gunst omhelst, zal ik my verheugen, voor een eer opnemen, en ten eersten U, *Zeer beroemde Heer*, een oprecht denkbeelt van uw vlies *Chorion*, de moerkoek aan den bodem van de baarmoeder vasthegtende; opgeheldert door uwe proeven aangaande het bloet, aanbieden; want dat hebt gy verzogt, en ik heb 't belooft. Leef lang, leeef gezont en blymoedig *myn Waarde Ruysch*, en zyt met uwen Zoon den Doctor *Henricus Ruysch* myn zeer lieven vrient bevreit van hatelyke weder Waardigheden. Vaarwel; en ga voort my te beminnen.

Geschreven in Amsterdam in 't Jaar 1726. *den* 27. *van Wynmaant.*

Antwoort van Fredrik Ruysch,

***Hoogleeraar in de Ontleet en Kruytkunde, Medelit van de Keyzerlyke Hoogeschool in Duyschlant, en van de Koninglyke Maatschappy in Engelant*,**

Op den briefsgewyze verhandeling, Van den zeer beroemden Heer, Joh. Christoph. Bohlius, Med. Doct.

Welke hy geschreven heeft over het gebruyk der nieuwe spruyten van de holader in de Gylmaking, als mede over het Maakzel van den herssenbast.

Zeer Geleerde en Vermaarde Heer.

UWe Brief van den 27. van Wynmaant aan my geschreven heb ik met groot genoege door gelezen, en daar in gevonde een diepe geleertheit, dewelke ik al lang, zo verre gy my bekent geweest zyt, gekent hebbe. Gy hebt in 't schryven een fraye styl, zedigheit, ja alles, wat een geleert man aanpryst en lof bybrengt, waargenomen, zo dat van U niet gezegt kan worden (het geen *Ovidius* van een onnutten arbeider gezegt heeft, met deze Zinspreuk) gyploegt de stranden met ossen, die 'er geen voordeel mede zulle doen. Maar ik verzoek, *zeer geleerde Heer*, dat gy my verschoont, indien ik in zommige zaken, waar over tusschen ons gehandelt wort, een ander gevoel hebbe; want myne Philosophie is, *Komt en ziet*; wel wynige woorden, maar een groot bewys! Ik ben 't nog niet vergeten, *myn vrient Bohle*, wat in myne jeugt aan zeker Student te Leide gebeurde, die den Heer *Hoornbeek*, toen ter tydt Hoogleeraar in de Godt-

geleertheit aldaar, vroeg, wien hy in de Philosophie volgde, *Aristoteles*, ofte *Cartesius?* Waar op de Hoogleeraar antwoorde, de *Heilige Schrift*! op gelyke wyze zoude ik U ook antwoorde, *komt en ziet*! zo gy my vroeg, wat zekerder was, de zaken met oogen des lichaams te beschouwen, of met oogen des verstants? Insgelyks drongen de geleerde toen ter tydt op deze vraag aan, of men de Oogen moet vertrouwen ofte niet? Of iemant met een Oog of byde oogen ziet? en aldus verspilden de Hoogleeraars in de Wysbegeerte en Geneeskonst haar tydt in onwetenheit, die ik alleen gebruike, om te zoeken, of ik door *komt en ziet*! zo veel 't mogelyk is, de waarheit kan bevestigen. Ondertusschen moet gy van my niet verwagten een antwoort en oordeel over alle uwe, vry zwaarwigtige, aanmerkingen, waar van gy een oplossing van my begeert: want zulks past geen oudt Man, die zyn uyterste leeftydt nu versleten heeft, ik zal maar trachten met myn antwoort op uwe vragen iets by te brengen, 't welk strekken kan tot vermeerdering en verbetering van de kennis van ons lichaam, ('t welk ons in de oeffening der Geneeskonst zo veel hulp toebrengt) voor 't overige zal ik in plaats van disputeren, redeneren, en philosopheren myn *komt en ziet* alleenlyk stellen.

Gy zegt, *hoe veel is 't, ieder een voor 't gezicht door een ingespote vogte te vertonen, de vogten in 't lichaam omlopende, door een enkel tuygwerk der haair fyne faatjes alleenlyk van een verscheide figuur, dewelke of penceelsgewys eindigen, gelyk in de milt, lever, enz. of in moesvaatjes verdwynen, als in 't wonderbare maakzel van den herssenbast, of gelyk in 't dunne herssenvlies, darmscheil, de zenuwagtigen rok der darmen, (liever celluleus-vaatagtige) of worms-gewys met slangagtige streken in verscheide krullen en omwentelingen gevormt worden, gelyk in de nieren, ballen*, enz.

Met recht dringt gy hier op aan, *zeer geleerde Heer*, 't welk voor deze ongehoort, nooit gezien was, en my, toen, ik 't ontdekte en aan de geleerde waerelt bekent maakte, veel twist verwekte, dog wort nu evenwel met veel lof aangenomen! Verders bevestigen ook myne stelling de vruchten, en bladeren der boomen, kruyden, enz. dewelke duydelyker de onderscheidentheden der vaten aantonen, gelyk ik in 't vervolg zal aanwyzen. Uyt de zaken, die gy bybrengt, volgen waarlyk zaken van een zeer groot belang, dat namentlyk deze of gene bepalingen moeten verandert worden: Wanneer ik uwe aangehaalde woorden eerst gelezen hadde, heb ik zo een vruchtbare stoffe van redeneren gevonden, dat ik met myn antwoort een geheel boek zoude hebbe konne

maken, 't welk voor een oudt man niet raatzaam wezen zou: Maar evenwel op dat ik schyne iets gezegt te hebben, zal ik enige dingen voorstellen rakende het zeer verschillende maakzel der uyterste vaten. Gy hebt waarlyk de zin van myne stelling wel begrepen, en beter daar over geredeneert, als andere, die nog begraven leggen in den nevel van onwetenheit, niet tegenstaande myne heusche en dikmaals herhaalde nodiging, *komt en ziet*! of gyl. die om uwe bezigheden dit niet kondt doen, stuur uwe Klerken, om te komen en te zien, en dat zy gezien en gehoort hebben, weder over te brengen, gelyk de zeer beroemde Hoogleeraar *Schelhamer* gedaan heeft, dewelke myne werken lezende, en vindende, dat ik den herssenbast vaatagtig stetde, my manhaftig tegensprak, maar na wynige weken door onderregting van anderen de zaak beter begrypende, schreef hy, dat ik de waarheit gezegt hadde. Volgden alle dezen man! 't is te verwonderen, dat 'er evenwel nog zyn, die gelyk de mollen verblint zyn en myne vindingen niet begrypen. Andere zyn 'er, die dezelve tegenspreken, en dat om verfoeyelyke oogmerken, waar door haar vry oordeel belemmert wort.

Gy zegt zeer wel, *en daar uyt onverwinnelyke stellingen opmaaken, dat na de reden van 't beloop der werkende vaten, de verscheide aart der vochten en verscheide wyze en werking der scheiding zich gedragen: Ja wat is 't veel? de verzonne scheidingen door scheivogten, opgestingen, van de Stofscheiders in de Geneeskonst ingevoert, daar uyt te verdryven?* hier mede hebben de Autheuren ons lang opgehouden, maar in deze eeuw hebben wy door Godts genade een oprechter, en zuyverder wezentlyke kennis van ons lichaam verkregen, waar in men niet moet blyven rusten, maar met alle krachten arbeiden om deze kennis voort te zetten Wymoeten den Wyzen Schepper danken, dat hy onze Ogen verligt heeft, om te konnen zien, dat wy van den weg zyn afgedwaalt door de leiding van onze blinde meesters, en dat wy gelegentheit verkregen hebben, om verscheide gebreken beter te kennen en te genezen, als voor dezen, waar van myne *verhandelingen over de kringswyze moerspier en tegennatuurlyke vastzitting der nageboorte* getuygen, welke niet in 't licht zoude gekomen zyn, zo de oude onwetenheit ons by gebleven was, maar nu verstrekken zy tot nut van 't gemeen, en behoudenis van zeer vele, ja van duyzende kraamvrouwen, die te voren het leven verloren, gelyk uyt voorbeelden in de gemelde verhandelingen blykt.

Voorts zegt gy, *zeer geleerde Heer; laat ik niet zeggen, dat gy dit gestel van vaten, ('t welk gy voor andere vindingen in de ontleetkun-*

de V beroemt vertoont te hebben) in de ontleding der gewassen hebt bevestigt, en de ware overeenkomst der zappen in de planten door de zapvaten gescheiden met de dierlyke scheiding door de slagaderen, tot een kragtig bewys van de blykbaarheit uwer leringen aangetoont hebt. Want wie doch heeft ooit gedroomt, dat de planten uyt dezelfde werktuygen bestaan, leven, gevoet worden, vruchten voortbrengen, als de mensch door bestendige vermogens der werkende natuur het leven of gezontheit behout? Myn gemoet staat verstelt, zo menigmaal als ik herdenke aan de peren, pruymen, abricozen.

Ik antwoorde: Wanneer ik my de eerste maal tot het ontleden der gewassen begaf, heb ik zo een groot onderscheit gevonden niet alleen omtrent de Zapvaten der vruchten, (die ik 't eerste onderzogt) maar ook omtrent de Vaten der bladeren, en aldus ben ik met ter tydt gekomen tot kruyden en bloemen. Deze zaak komt des te meer wonderlyker voor, om dat de geleerde nooit iets daar van gedroomt, gezien, of gehoort hebben, maar heeft nu een grote achting by voorname onderzoekers van 't menschelyk lichaam verkregen, laat tot een blyk zyn die Grote Leydtsche Hoogleeraar, myn Vrient *Boerhaave*, die niet zonder lof in zyne lessen daar van, gelyk my andere verhaalt hebben, spreekt, en gy, die zegt, *wanneer gy my, volgens de gewone gunst, de Boerhaaviaansche groeven ook in meloenen, pompoenen, en by na in 't gehele geslacht van concommergewassen voor myn vertrek vertoonde.* Uyt het aangehaalde zie ik, *zeer geleerde Heer*, dat gy met achting aangenehebt, 't gene ik U omtrent de ontleding der gewassen heb vertoont. En waarom zoude iemant dit niet doen, nademaal in deze ontleding dingen gevonde worden, dewelke onze behouding raken. Wat een groot bewys is 't tot bevesting van myn nieuw gestel van bloetvaten! Eer ik my tot dat werk begaf, was alles vol dwalingen, maar toen ik betere zaken onderwees, hebben 'er zig vele tegen aangekant, zeggende, dat ik altydt een vernieuwer was, dog deze heb ik dikmaals wederleit, en hare onwetenheit weggenomen. Een zaak van groot belang! Wanneer ik myne tuyn, digt by de stadt leggende, intreedde, zag ik rype peren en vruchten, 't was, als of zy met my spreken en zeggen wilden: *onderzoek ons, op dat gy V beschermt tegen de twisten, die alle menschen tegen V, en uwe leer omtrent de bloetvaten verwekken, dewyl onze zapvaten het zelfde getuygen, en V tot uw eer beschermen*! Toen ter tydt scheen ik de menschen wonderen te verkondigen, wanneer ik een overeenkomst van een menschelyke milt met een peer vertoonde, ten aanzien der vaten, waar uyt de Zelfstandigheit van deze vrucht by na be-

staat, gelykerwys ik te vore gezegt en vertoont hebbe, en nu nog ten overvloede vertonen wil, op dat een yder de zeltzaamheit van deze vinding zoude zien. Ik toone dan aan, dat een peer, gelykerwys onze milt, met een dubbelt vlies bekleet is, 't welk het gemeen *de schil* noemt, dat de inwendige zelfstandigheit, ofte het maakzel der vaten, 't welk 't voornaamste is, overeenkomt met dat van de milt, namentlyk, dat de zapvaten van de peer te gelyk met die van het bekleetzel van 't zaat der peren de zelfde zyn, als die van de milt, welkers vaten voor 't grootste gedeelte loutere bloetvaten zyn. Daarenboven gelykerwys de bloetvaten van de milt tot vele takken uytgespreit worden, aldus geschiet ook in de peren; de eindens der bloetvaten in de milt eindigen in moes, zo ook de zapvaten der peren: eindelyk durf ik dit nieuws nog bevestigen, dat ik, wel overwegende het moes van de milt, en dat van de peren, dadelyk kan zeggen, of het my voorgestelde moes is der peren, dan of 't is van de milt? Niet zonder reden, *myn Heer Bohle*, zegt gy, dat gy deze zaken met verwondering beschouwt hebt, en dat 'er niemant te vore van gedroomt heeft; wie heeft ooit gesproken van een overeenkomst van een Zuykerpeer met de milt van een mensch, ten aanzien van de zelfstandigheit, leven, enz. toen ik de ontleding der gewassen ondernam, en deze wonderen zag, stonde ik van verwondering verstompt, waarom ik 't raatzaam geoordeelt hebbe deze zaken aan 't gemeen bekent te maken, gelyk te zien is in myn derde tiental van aantekeningen. Want zonder beschryving zoude my niemant gelooft hebbe; nu beginnen andere ook de planten zodanig te handelen, maar niemant met zo een gelukkigen uytkomst als ik, die in vocht de voorwerpen beware, alwaar zy de zelfde figuur behouden hebben, die zy hadden, toen zy nog aan den boom hingen. Naderhant hebbe ik de zelfde proefstukken ook ondernomen in abricozen, persiken, pruymen, en onlangs heb ik begonne te onderzoeken de volkome aartgewassen, voornamentlyk [*plantae umbelliferae*] een zonnescherm of kroon dragende, als [*apium*] Zellery, [*daucus*] kroontjeskruydt, peterselie, [*oreselinum*] bergeppe, in deze komen de vaten met de bloetvaten van ons lichaam over een.

Daar en boven brengt gy deze woorden by: *Want in 't verledene Jaar, waar in, dat smartelyk is, maar een doodt lichaam voor uwe onvermoeide onderzoeking in de ontleetkonst van 't menschelyke lichaam toegelaten wiert te openen, (gelyk gy my toen ter tydt met droefheit geschreven hadt) hielt gy V op met de vermakelykheden en bouw van uwe na by gelegene tuyn, en met de aarde te doorsnuffelen bevlytigde gy V ook de planten te ontleden, en door uwe konst te onderzoeken; wat nut-*

tigheit gy daar door verkregen hebt, gaf gy met vreugdesprongen, en uytgestorte verwonderingszuchtingen, als gy gewoon zyt, te kennen, wat doch hebt gy ontdekt? namentlyk een veler huwelyk van planten, ofte een plant in een plant, enz.

'T Is waar, *zeer geleerde Heer*, dat ik toen ter tydt het gehele Jaar door maar een doodt lichaam geopent heb, en met vele bezigheden bezet was, 't welk ik hope, dat in 't vervolg zo niet zyn zal. Hier zoudt gy my met recht vragen, gelyk vele al gevraagt hebben, of ik van de ontleding van 't menschelyke lichaam en der gewassen niet afscheidede, en myn bediening voor 't korte einde van myn leven neerleide? Ik antwoorde: Zekerlyk, *zeer geleerde Heer*, indien ik gedenke, dat ik al 't naaste aan de eeuwigheit ben, dat ik zo een langdurig leven tusschen de bezigheden en den doot versleten hebbe, en wat zo een hoge ouderdom benodigt heeft, zou 't beter wezen, myn overige leeftydt stil in vrede door te brengen, daarom heb ik dikmaals al voorgenomen een einde van myne ontleetkundige oeffeningen te maken, maar ik heb niet gekonnen: want dagelyks worde ik met brieven overladen, waar in men my verzoekt verscheide zaken te onderzoeken, en, daar ik my over verwondere, hoe ik door Godts genade en voorzienigheit ouder worde, hoe de liefde tot de ontleetkunde groter en de nieuwsgierigheit om de lichamen te onderzoeken onverzadelyker wort, waar van getuygen myne laatste vindingen, die ik tot behouding der vrouwen, welke eeuwen lang qualyk gehandelt zyn, maar nu door my het leven behouden, waereltkundig gemaakt hebbe. Myn liefhebbery is nog zo groot, en 't gestel van myn lichaam nog zo krachtig, dat ik, zo de almogende Godt my dit Jaar alleen het leven en gezontheit vergunt, zou beginnen te verhandelen *een beschryving van zeltzamer vindingen, welke zien op den ziekelyken toestant van een mensch, ofte hoe 't menschelyke lichaam door de jaren langzamerhant verandert wort*, 't welke ik in my zelfs, die zo oudt ben, met myn eigen voorbeelt ondervonde en aangemerkt hebbe.

Ik zie ook, *zeer geleerde Heer*, dat gy spreekt van myne vinding omtrent die gewassen, dewelke, na dat zy uytgedient hebben, verdorren, en een andere plant in hare Zelfstandigheit voortbrengen, dewelke geen overeenkomst met zyn Moeder heeft, maar is een nieuwe, onregelmatige plant. Dezen loop van de natuur noemt gy aardig, maar met een welgepast woort, *een veler huwelyk van planten.* Gy hebt by my, *myn getrouwe medehulp*, twee planten van 't zelfde geslacht gezien, hebbende yder een byzondere zelfstandigheit van den andere verschillen-

de, en dat 'er als een velerhouwelyk of een tweewyfschap was. Het eene gewas was hol, en, dat aanmerkelyk is, het hadde in de inwendige oppervlakte holletjes, overeenkomstig met de Boerhaaviaansche groeven. 't Is wonderbaarlyk dat een plant hondert en meer Jaren gedient hebbende, nu stervende een andere plant binnen zich voortbrengt, die de Zon nooit beschouwt, nog van lucht, maan, regen, of iets anders verquikt wort. O diepte! O geleerdelyk niet weten! wanneer de Schepper voor zich alleen iets behoudt.

'tZoude te wydtlopig wezen, alle uwe zaken, *zeer geleerde Heer*, die gy van my vordert, en die een schranderen ontleder vereischen, aan te raken. Ik zal maar alleen spreken van den *Herssenbast*, een stoffe van U met recht genaamt vol van twist; wy moeten tot deze tyden toe bekennen, dat, terwyl wy nu veel weten, wy nog zeggen moeten, *wat is 'er veel, dat wy niet kennen!* daarom zegt gy zeer wel, *Nooit ben ik omtrent uwe en myne berydingen meer in gedachten, als wanneer ik den schors der herssenen onderzoeke, dikmaals niet wetende, of de Malpigiaansche onderstelling van klieren, dan of uwe van vaten de beste is. Beide maken zy veel spels. Het oog en vergrootglas begunstigen waarlyk die van Malpighius: want als gy den bast, alwaar dezelve verknogt is met het dunne herssenvlies, ziet, zult gy met my zien een gelyke loop van zeer zachte 't zamengedrukte slagaderen, en eironde klierige verwardelyk aan malkanderen gehegte lichaamtjes, als in de bastaart kliertjes der darmen, die zich zo naauw in de kronkels der herssenen, en derzelver diep ingegraveerde groeven na de kronkels der darmen gelykende, heen begeven, dat gy zweren zoudt, (zo uw mening V niet bedroog,) dat ze klieren waren, schoon een fynder geboorte van 't herssenmerg en van den bast, enz.* 't Is geen wonder, *zeer geleerde Heer*, dat gy in gedachten staat, als gy dat byzondere deel van 't lichaam overweegt, de geleerden hebben 'er zich al voor my over verwondert; en zullen 'er na myn doodt nog over verwonderen, nademaal het is het voornaamste deel en 't moeyelykste om te onderzoeken: maar evenwel hebben wy in onze eeuw meer onderzogt, als onze voorgangeren geweten hebben, dewyl wy door Godts genade die kennis hebben verkregen, waar door wy de lichamen als in een levendigen staat konnen brengen, van welke konst, by onze voorgangeren een diep stilzwygen is! Dat het dunne herssenvlies verknogt is met den herssenbast, gelyk gy zegt, zoude ik liever aan de slagaderen van 't dunne herssenvlies toe schryven, als aan het dunne herssenvlies als vlies. Zekerlyk stel ik, dat het dunne herssenvlies, zynde

een zeer zagt vlies, uyt wonderlyk overvloedige slagaderen bestaat, zo dat het na de opvulling niet anderrs schynt te zyn, als vaten, maar deze overvloet van vaten schynt my aan 't dunne herssenvlies als een zeer fyn vliesje niet gegeven te zyn, dat die het zelve voedt, of iets tot deszelfs warmte toebrengt, maar geschikt om den bast te maken, welke ik, nu door proeven overtuygt zynde, mene te bestaan uyt eindens van de zo evengemelde slagadertjes, die in een ander wezen zyn verandert, of, dat de eindens der uyterste slagaderjes van 't dunne herssenvles in een ander wezen ontaardende de bast zelfs zyn. Dit zal niemant ongemeen schynen, als ik eens aan toone, dat ook meer andere vaten meer in een ander wezen veranderen, en dat niet alleen in een gezonde natuurlyken staat, maar ook in een zieken, welke aanmerkingen gelegentheit zouden verschaffen, dat ik een geheel boek zoude konne beschryven.

Sta my toe, *zeer geleerde Heer*, dat ik U nog iets zegge, dat het verschil raakt. De H^r^. *Boerhaave*, wiens uytmuntende kennis in de ontleetkunde van 't menschelyke lichaam ons byde bekent is, heeft my niet lang geleden twee malen gevraagt, of ik zomtydts gezien hebbe, dat de slagaderen kloppende door den bast liepen. Ik heb geantwoort: Neen: maar indien hy my voor de derde maal zulks vroeg, zoude ik antwoorden, daar zyn vaten, komt en ziet ze! Hy zoude dan zien, dat den gehelen bast niets anders was als scheuten van slagtadertjes in een ander wezen verandert, en eindigende in moes, gelykerwys de vaten van peren. Naderhandt denkende op die verhevene vraag van den H^r^. *Boerhaave*, heb ik my begeven om die zaak te onderzoeken, en dezelve waardig gevonden, om myn tydt daar toe te besteden. Voor dezen was ik te vreden met het gevoelen der ontlederen, zeggende, dat 'er door den bast slagaderen liepen; want alle meenden, dat 'er geen deel in ons lichaam gevonden wierdt, of het hadde wynig of vele vaten, maar naderhant heb ik een verwarde Chaos gevonden, en nu roep ik uyt, *komt en ziet!*

Zeer geleerde Heer, gy zegt, niet te weten welke stelling de beste is, wanneer gy uwe en myne voorwerpen beschouwt, maar ik antwoorde, *komt en ziet*! Zo gy myne berydingen, die ik tegenwoordig hebbe, onderzoekt, zult gy gemakkelyk zien, welke onderstellinge de beste is. Gy meent, dat het oog en vergrootglas *Malpighius* begunstigen, maar ik meen, dat, byaldien uwe grote *Malpighius* leefde en ons geschil hoorde, hy met my oordelen moest, O! Dat *komt en ziet* is zo krachtig, dat alle, zo veel 'er zyn, moeten zwygen!

Naderhant overtuygt gy U zelfs met deze uwe eigen woorden, strekkende tot myne verwering; namentlyk, *gy zult met my zien een loop van zeer zagte 't zamengedrukte slagaderen, en eironde klierige verwardelyk aan malkanderen gehegte lichaamtjes.*

Wat aan belangt die gemelde lichaamtjes; zy bestaan maar alleen in de inbeelding, zonder enige wezentlykheit. 't Geheugt my nog, wat my gebeurde, toen de Hoogleeraar *Bidloo* tot zyn verwering tegens my in een openbare ontleding wilde vertonen, dat den herssenbast 't zamengestelt was, uyt eironde kliertjes; hy hielt namentlyk den herssenbast in zyne handen, vragende zyne toehoorders, of zy niet zagen, dat den gemelden bast bestont uyt zodanige klieren, als hy in zyn werk geschreven hadde? Maar wanneer hy tot den Hoogleeraar *de Volder* gekomen was, (die niet zo licht, als zommige uyt inzichten, iets gewoon was aan te nemen) en het zelfde vraagde, kreeg hy tot antwoort: neen, myn Heer. Indien ik nu van U, *zeer geleerde Heer*, verzogt, dat gy my deze gewaande eironde lichamen vertoonde, zoude U niet het zelfde gebeuren? De Zoldaten, wanneer zy den vyant horen aankomen, roepen, by de wapenen! by de wapenen! zo zeg ik hier ook, *by 't gezicht! by 't gezicht*!

Maar ik breek myn reden af, *zeer geleerde Heer*, dewyl myne zwaarwigtige bezigheden, en het korte einde van myn leven, 't welk my nog overig is, my zulks gebieden. Ik vergeet U niet myn Vrient *Bohle*, ik bemin U om uwe geschiktheit en gehoudene 't zamenspraken. Ik wensch, dat Godt de deugden, die hy in zyne genade in U geplant heeft, verder zal bewaren tot zyner eere en welzyn van onze evennaasten. Gelyk gy begonnen hebt, bevlytigt U verder in de konst. Zyt niet bedroeft over die rampen, welke U zyn overgekomen, maar stel uw vertrouwen op Godt, die alles ten besten voorziet. Leef altydt gelukkig, en in alle uwe ondernemingen gezegent, 't gene U van gantscher Harte toewenscht

Geschreven in Amsterdam den 15. *van Zomermaant, in 't Jaar* 1727.

Uwe Dienstwillige Dienaar,

FREDRIK RUYSCH.

Uytlegging van deze figuur.

A.	Een stuk van 't dunne herssenvlies genomen uyt een kint.
B.	Slagaderlyke stammetjes voortkomende uyt de slaap en nekslagaderen.
C.	Derzelver uyterste eindens, makende den herssenbast, uytgeraselt.
D.	Het moes, ofte moesagtige deeltjes, die den plaatsnyder onmogelyk wel verbeelden konde.

Het eerste cabinet der dieren, Van Frederik Ruysch,

Professor van de Anatomie, en Kruyd-kunde, als mede Lid van de Keyzerlyke Academie der Natuur Ontdekkeren.

Aan den doorluchtigsten en machtigsten prins en heer, den heer Johannes Wilhelmus, Paltsgraaf aan den Rhyn,

Opperspysdrager en keur prins van 't hylige Roomsche Ryk, hartog van Beyeren, Gulik, Kleef, en Bergen, graaf van Veldenz, Sponheim, Ravensberg en Moers, heere van Ravenstein, enz. enz. enz.

ZEER DOORLVCHTIG EN MACHTIG HEER,

't **I**S altyd voorzichtig vermaant, dat die gene, welke Koningen en Vorsten niet lastig wil zyn, met wynig woorden zich uytdrukken moet. 't Zelfde heb ik my in myne aanspraak *tot Uwe Doorluchtigheit*, welke onder het lastige en de ooren niet wynig ontroerende gedruys van dezen oorlog zekerlyk wat anders te doen heeft, voorgestelt, gedagtig zynde aan 't zeggen van *Ausonius: Niemant heeft met stilzwygen behaagt, maar vele met beknopt te spreken.*

My dunkt, dat ik reets zie de Grote, Middelbare, Geringe, zich zorgvuldig en yverig gereet maken, verschynen, en vervoegen om *uwe Doorluchtigheit* te gemoet te komen, om over uwen geboorten dag geluk te wenschen, en de handen te kussen.

Maar ik, wien nader toe te komen, de handen te kussen, over zoo een langduurige, gelukkige, en vreedtzame regering met den monde geluk te wenschen, en my met de algemene blytschap met anderen te verheugen, de gelegentheit niet toelaat, dit gelukwenschschrift, als van verre toegereikt hebbende, bidde uyt gront van myn hart, dat *Godt den Koning der Koningen, den Heer der Heeren*, uwe Doorluchtigheidt verlene alle voorspoet, geluk en welvaart; ik wensche, dat uwe Doorluchtigheit langen jaren

gelukkig, sterk, bloeyende, mag leven en gezont zyn.

Myne vyf Cabinetten, dewelke by na ontelbare laden vervatten vervult met lichaamtjes, zo van kleine menschelyke schepzeltjes, als beesjes, visjes, bloedeloze gediertens, kruyden, en uytheemschen gewassen, bergstoffen, en andere zaken, hangende in een zeer helder vocht, ofhart gebalsemt, moesten aan nietoegeeigent worden, als aan *Uwe Doorluchtigheit.*

Want het onderzoek en beschouwing van deze zaken heeft *uwe Doorluchtigheit* voor enige jaren ten mynen huyze, zo ik 't wel onthouden hebbe, een uytnement genoegen gegeven, en verre boven pragtige gastmalen, en andere lekkerneyen vermaakt.

Door deze reden aangemoedigt zynde heb ik de beschouwing van die zeer aangename dingen, van my, hoedanig die ook zy, beschreven, aan 't oordeel van *Uwe Doorluchtigheit* onderdaniglyk willen opdragen, verzoekende op 't allerootmoedigste, dat zy zich niet verontwaardige dezelve met goetgunstigheit en vriendelykheit aan te nemen.

Welke wensch zo *uwe Doorluchtigheit* my deelagtig gemaakt heeft, zal zy my aansporen tot het verhaasten met de verdere vruchten van myn konst, en verzamelingen in 't licht te brengen, indien my de *Almogende* in 't leven laat.

Dien ik van gantscher harte bidde, dat hy *uwe Doorluchtighiet* met haar geheel *zeer Doorluchtigs Huys*, lang gezont beware, met zynen zegen bekrone, en den lof van uwe helthaftige deugden in een altoos durende heerlykheit bloeyende vermeerdere, op dat onder uwe zeer gelukkige regering de Christelyke gerechtigheit, en oeffeningen der Geleertheit onophoudentlyk bloeyen, uw lant onbeschadigt blyve, en boven andere in Godtvruchtigheit, en roemruchtige deugden uytmunte. Ondertusschen tekene ik te zyn

Uwes Doorluchtigheits Ootmoedigste Dienaar

FREDRIK RUYSCH.

Goedwillige lezer.

H*Ier ziet gy de Beschryving van het eerste myner Cabinetten der Diertjens: op een byzondere wyze te zamen gestelt, om daar door (zoo veel in my is) niet alleen de begeerte te voldoen der geener, dewelke liefde hebben om de wonderwerken van God Almagtig te beschouwen, niet alleen omtrent vreemde en uytlandsche Visschen, Zeegewassen, Viervoetige Dieren, Vogeltjens en Bloedeloose dierkens; maar ook eenigzints omtrent de Hoorntjens, Schulpen en vreemde gewassen.*

Hierom is 't, dat de vlessen, waar in deze diertjens bewaart werden, niet alleen met kork en blaas gesloten, maar ook met rood stuweel bedekt zynde, voor voetjens dienen, waar op gezet zyn, of een bouquetie van raare bloemen, die haare couleur redelyk wel hebben behouden, of dezelve zyn verciert met schoongemaakte Indiaansche Hoorntjes, en Schulpjens, rots-wyze by een gevoegt, tusschen dewelke ook gevonden werden Zee-takjens, uyt dezelve gewesten; tusschen deze vindmen hier en daar ook zeer raare Indiaansche Viskens, dewelke gebalsemt en hard gedroogt zynde daar in zitten.

Wilt gy ondertusschen waarde Lezer, dit niet qualyk opvatten, dat hier Viskens tusschen de Zee-takken zyn geplaatst, want dat zy levendig zynde, door de zelve, uyt de grond van de zee groeyende gedurig swemmen, is een yder wel bekend: zoo dat dit myn doen niet t'enemaal is te verwerpen, maar nog wel yets goets daar in steekt, want hier door zoo komen ons in een kleene spatie veele voorwerpen te voorschyn, waar door ik ook veel plaatze uytwin, om het goed te zetten.

Alzoo ist mede gelegen met de bekleetzels, waar op de boucquetjes staan, want tusschen deze zamenstel van raare Kruydjens, Bloemkens en Zaaden, vindmen ook eenige bloedeloose vlinderkens, en andere diertjens, welke by leven zynde, haar voedzel uyt dezelve weeten te halen.

Daarenboven behaagt een yder niet het gezigt der Dieren, die egter liefhebbers van de bloemen zyn, andere wederom hebben meer liefde voor de Hoorntjes en Schulpen, zoo dat door dit doen een yder zyn plaisier kan krygen in 't zien.

Denkt ondertusschen niet W.L. dat myn mening is alle myne Cabinetten der Dieren successivelyk d'een na d'ander (waar van dit een van de kleenste is) te beschryven en te gelyk de 6 *overige groote en zeer veele kleene Cabinetten, het lighaam van den mensch, en deszelfs deelen betreffende, uit te geven, aangezien my zulks te moejelyk zoude vallen want daar zyn* 15 *Cabinetten alleen met gediertens, en daar in meer als* 1582. *vlessen; voegt hier by doozen met Vlinders, Sprinkhanen, Schalbyters, kleen viervoetig gedierte, Zee-gewassen meest uyt Oost en West-Indie, en zyn deze over de* 1020. *Behalven deze, zo werden der nog* 180 *droge vlessen gevonden, waar in rare vogels bewaart warden; en zyn deze meest uyt Oost, en West-Indie gekomen: en hebben deze rare takxkens tusschen hare pootjens, en van zoodanige Takjens is het vyfde vertrek voorzien met* XXXIX. *kruydboeken,* (Herbaria Viva) *meest vervult met gewassen uyt vreemde Landen, en minst van die van onze land-aart: behalven nag die dewelke los tusschen papieren leggen*,

De vlessen, rakende de Anatomie, zyn ruym 1300 *in getale.*

Om nu nog niet te spreeken van een groot Cabinet, waar in de groote viervoetige gebalsemde Dieren bewaart worden.

Als mede van veelvoudige Rotzen, waar op gezet, ook op gewassen zyn, zeer veelerhande Coralen, Zee-takken, en andere taken meer.

Voegt hier ook nog by een kleen Cabinet, met de gebreken of ongemakken der menschen opgevult, dewelke zoo wel, en natuurlyk met haare couleur gebalsemt en geconserveert zyn, datze als vers uyt het lighaam schynen gekomen te zyn. Onder deze vintmen het inschieten van het eene gedeelte des darms in 't ander. De aderige vlegtinge in waterblaaskens verandert, waar van die mensch ontzinning was gestorven. De milt met hagelgelykende geswellekens vervult; een steentje uyt de gal-blaas, door de stoelgang gelost. Een stuk van een verswoore long, van een die de teering hadt. Een stuk van de lever, in waterblaazen verandert. Een stuk van 't dy-been, 't welk in den hals van 't been gebrooken zynde, bevonden word zonder eenig overblyfzel van den hals: alwaar de natuur in plaats van den hals, veele zeer sterke banden voortgebragt heeft. De moeder-koek in waterblaaskens ontaart. En werden deze en andere zaken in de vogt bewaart, ten eynde niemand aan de waarheyt en zoude twyfelen.

Van de Hoorntjes, Schulpen, en in een steen verandert goed, zal ik niet veel zeggen, alzoo daar maar 2. *Cabinetten van hebbe opgevult en in ordre gelegt, de rest in groot getale zynde werden nog buyten de Cabinetten gevonden.*

Hierom dan, zoo ist, dot ik oordeele best te zyn, (na het uyt geven van dit Cabinet) my wederom te begeven tot het verder beschryven der resterende Cabinetten, s'menschen lighaam rakende, 't welk ik gaarne voor myn dood zoude willen valbrengen, zoo God Almagtig my zoo lang 't leven geliefde te vergunnen.

Alle deze zaken overwagen zynde, zoo is 't niet te verwonderen, dot niemand, tot nu toe, alles heeft bezien, 't welk in myn 5 *Camers, zoo groote als kleene verzamelt is, want wynige zyn gekomen tot de* 3, *en veel min tot de vierde en vyfde, zoo om de kortheyd des tyds, als om dat zy versadigt zynde, haar niet verder hebben begeven. Ik heb zommige voorgeslagen, dat indien zy alles milde zien, ik haar gelegentheyd zal geven, om tweemaal s' weeks te komen, en dat op een zeker bequaam uur voor my, zulkx considerende als een gemeene medicynsche consulatie of visite.*

Zulks heb ik voormaals (wanneer myne verzameling nog zoo groot niet was, ontrent s'menschen lighaam) met eenige byzondere weetgierige studenten in de Medicynen ondernomen, menende 't zelve binnen drie maanden wel te konnen verrigt werden, edog hoewel wy alle dagen een uur, en menigmaal longer, beezig waaren, zoo konden wy nog de twede kamer niet verhandelen; het is wel waar, dat wy daar niet haastig over been liepen; want yder voorwerp wierd naukeurig, gelyk zulks behoort, bezien.

Men kan van een hooge plaats de geheele stad van Amsterdam, wel by na in een ogenblik zien, maar niet yder huys, veel min 't geen in elk huys onthouden werd: alzoo mede is 't gelegen met deze myn 47 *Jarige Collectie, die men in geen korte tyd kan bezien.*

Ondertusschen wensch ik Waardige Lezer, dat gy deze myne beschryving van 't eerste Cabinet der Dieren met een gunstig oog wild aanzien, en wie zulks zoude willen beknibbelen, wensch ik beter zinnen.

Het eerste cabinet.

Vyt Olyvenhoud toebereyd, waar in gevonde werden viervoetige, kruypende, vliegende, en bloedeloose Dieren: Als mode vissen, hoorntjes, Schulpen enz. ten deele hard gebalsemt en droog, ten deele in een zeer heldere vogt geconserveert.

De Eerste Plank.

N°. I. EEn kleen Rosje uyt kleene schoongemaakte Indiaansche Hoorntjens, Schulpen, en Zee-takjens 't zamengestelt staande op een voetje van Olyvenhoud, waar uyt het Cabinet ook gemaakt is.

N°. II. Een droog Vlesje, en daar in een zeer curieus Ceylons viercouleurig Vogeltje; namentlyk meny-verwig van hoofd en hals; zwart van rug en vlerken, wit en asverwig van borst en buyk.

Aanmerkt ten 1sten. Dat dit Vogeltje van my door Balsamatie zoodanig is toebereid, dat 'er niets is uyt, of afgenomen, maar geheel gebleven, waar door het nu zig als levendig vertoont; daarenboven zit het op een takje van de alderkleenste Distel van *Prosper Alpinus*; en nadien deze Distel zeer raar is, en der zelver hoofdjens van de natuur haar netwys vertoonen, zoo geeft zulks een aangenaam gezigt.

Ten 2de. Het dekzel van 't Glas is bekleet met root Flueel, gelyk ook mede meest alle de volgende vlessen.

Ten 3de. Op het gezeyde dekzel is voetjens wyze gezet een bundeltje, of boucquetje van raare gewasschen, bloemen, en zaaden, 't welk niet onaangenaam is om te zien, voor die geene, dewelke haar vermaak scheppen in de gewassen, te meer; alzoo zy haar natuurlyke couleur zoo wel behouden hebben. Op deze gewassen zyn ook gezeten deze volgende raare bloed-looze diertjens, namentlyk een Turkxze Vlinder, of Capel, die zeer raar is, wit, swart, en ligt groenagtig-blauw van coulleur, wiens onderste of agterste Vlerken zeer lang, en maar een dunne stroo, breed zyn, verbeeldende alzoo de staart van een Vogeltje; hierom is die van my gestaarte stroo-breed-vlerkige en veel couleurige Vlinder geheten.

2de. Een Africaansche groen blinkende Steen-bokje.

3de. Een Caapsche calander.

4de. En Spaansche Vliegen. enz.

Ten 4[de]. Werden onder de geseyde Kruyden en bloemen gevonden, de Gekamde Amaranth met bloed-rood-verwige bloemen.

Americaansch breedbladige Gnaphaphum.

Groot en kieen drillend Gras.

Geele Staechas.

Americ. Venus hayr.

Africaansche Conyza.

Groote swarte blinkende Oostindische Geerst.

Heerster-agtige Thlaspi met bladeren van Steenviolieren.

Quamoclit. &c. Ziet de eerste fig. van de eerste plaat.

N[o]. III. Een vles waar in een Visch onthouden werd, uyt Amboina, dewelke van d'Hr. Joh. Nieuhoff. in zyn Zee en Land beschryving genaamt werd *Amboinsche Visch*, en aldaar ook beschreven en afgebeelt staat en van den Ed: Hr. Franciscus Willugbey beschreven en afgebeeld word, in zyn beschryving der Visschen met de naam van *Amboinsche Baars.*

Edoch dewyl deze myne Visch niet geheel en al met de haare, (den welke ik ook in een ander Cabinet bewaare) overeenkomt zoo heeft het my goet gedagt deze alhier in 't eerste Cabinet af te beelden. Ziet de 3[e]. fig. van de tweede Plaat.

En omdat 'er onderscheyt gevonden werd tusschen die gefeyde Visschen, heb ik deze genoemd vliegende Amboinsche Baars met zeer lange vinnen.

Deze gezeyde Visch word van de Inwoonders in 't Maleyts genaamt *Ikan Swangi* en van de Europianen die haar in dat Land onthouden Tovenaars Visch; deszelfs couleur is castanje verwig met wat bruynder stroobreedige overdwerse strepen, en dat van 't hoofd tot de staart toe; de vinne van de rug, als mede die van de zyde, zyn zeer lang: 't welk zy met de vliegende Visschen gemeen hebben; en hierom ben ik van gevoelen, dat deze Visschen haar ook, voor een korte tyt, al vliegende buyten het water kunnen onthouden:

Hiervan daan komt het ligtelyk, dat de Ingezetenen, dewelke zeer superstitieus zyn, deze visschen *Ikan Swangi*, of *Tovenaars-visschen* hebben genoemt, of ook wel daarom, dat die geene, dewelke van de scherpe doornen (waar mede zy voorzien zyn) gestooken werden, zeer swaare en wonderbare trekkinge der Zenuwen, en andere toevallen meer krygen, gelyk ik uit verscheide relatien vernomen hebbe.

Deszelfs op zy staande Vinnen, als mede de onderste, en die de staart maken, hebben vierkante witte vlakken; en hoewel de pennen van de vinnen in dit voorwerp, wat verre van den andere staan, zoo isser niet aan te twyffelen of dezelve worden door een zeer dun vliesken (waar van

de myne ook niet ten eenemaal is berooft) in haar natuurlyke staat by een gehouden; edog dewyl het gezeide vlieske zeer dun is; zoo werden de vinnen daar van zeer ligt berooft, eer dat de visch tot ons werd overgebragt, 't geen de Hr. Willugbey ook meent te geschieden in de ordinansche Amboinsche Baars.

Daarenboven staat aan te merken, dat op het gezeide dekzel van de mond van de vles gevonden werd, een t' zamenstel van Zee-gewasjens, Zee-versteende Heester, en Zee-averoone, en tusschen dezelve, een plat rond Americaansch Viske, door balsamatie hard gemaakt, 't welk ontrent een Rykxdaalder groot is, hebbende omtrent de staart een ronde swarte vlek, met een witte omtrek van een cicers grote; en om dat deze visch niet veel verschilt met die, dewelke de Hr. Joh. Nieuhoff *Klip* of *Soldaten visch* heeft geheeten, zoo zullen wy dezelfde benaming behouden.

N°. IV. Een groote Africaansche gevlakte en gekapte Sprinkhaan, in een vles met vogt, deszelfs agterste pooten hebben scherpe doornen, maar de rug en staart zyn voorzien met stompe doornen; dezelve is gezeten op een tak van de kleene Americaanse gedoornde Vyg.

N°. V. Een Indiaansche Vleermuys, wiens neus voorzien is met zoodanig een verheventheid dewelk een *Clytoris* verbeelt.

N°. VI. Een droge vles in zig onthoudende een zeer kleen Americaans nestje met eyertjens, en waar op zit, in schyn van te broeyen, een Americans Honing-suygertje, alzo geheten, om dat dit gevogelte al vliegende de Honing weet te krygen uyt de bloemen tot haar voetzel; de inlanders noemense ook Colubritiens.

Dit nestje is geplaatst op een tak van de Afric. boomagtige Hey, met zeer ryk gelaade witte bloemen, en zit op deze tak ook nog een tweede Honingsuygertje.

Op het dekzel van de Vles, met root Flueel bekleet zynde, is geplaatst een t' zamenstel van Kruyden, Bloemen, en tusschen die ook verscheyde bloedeloose diertjens. Onder de Kruyden werden gevonden de Schubben van de Afric. Scolymocephalos, welkers uyterste zig als swart fluweel op doet.

Als mede takjens van de Fransche Tamaris-boom.

Hey met bladeren van de Tamaris-boom.

Afric. Hey.

Reynvaar van Afric, met tienmaal kleender bloemtjens als onze gemeene van de Hr. Prof. C. Commelin beschreven.

Americaans Venus hayr.

Kleen bevent Gras.

Afric. Duyzendtbladt met geele bloemen als mede takjens van

Het grauwe Afric. Heersterke van de Hr. *Breyne.*

Verkens Gras met zilver witte bloemen.

Gedoornde Pimpinell met haar vrugten.

Een onbekent en onbeschreve Afric. gewas met aakerwyze vrugten.

Chrysanthemum met geele bloemen, wiens bloembladeren in 't droogen gewoon zyn om te krullen en te krimpen, in deze zynze egter nog zodanig gestelt als of de bloemen nog stonden te wassen met haar volle couleure.

Onder de bloedeloze Diertjens, die op deze gewassen zitten, vint men kleene Spaansche Vliegen, een kleen blauw Capelletje met veele oogjens aan de onderste zyde der Vlerkjens, van den naarstigen en onvermoeyde onderzoeker veler curieusheden de Hr. Pettiver afgebeelt met de naam van kleen blauw vlindertje, van oudere met zeer veele kleene oogjens voorzien; ik noeme het een allerkleenste blauwe Argus.

N°. VII. Een Caapsche zeer dik buykige, en aan de zyde geschaarde drie couleurige Spinnekop.

Aanmerkt dat deszelfs borst en Hoofd zyn castanie couleurig, de pooten zyn mede wel van de zelvige couleur, maar ook met vierkante vlekken die bruynder zyn: de rug is wit met swartagtige overdwerse streepen, de buyk aan de zeyde geschaart en schoon gemarmert, waar door zy niet onaangenaam is om gezien te werden zelfs van die, dewelke anders een afkeer hebben van diergelyk gespuys van spinnekoppen.

N°. VIII. Een kleen West-Indisch schiet slangetje een Rottevangertje genaamt; 't zelve aan een hartje hangende heeft de bek opgespert verbeeldende te willen aandoen een zeer kleen wit jongske van een Americ. bosrot, welke Rotten een sak hebben aan 't onderste haarer buyk voor den uyt en ingank haarer jongskens, en worden in deze sak gevonden de borsten en tepels dezer dieren, waar aan de jonge zuygen.

En staat te letten, dat dit slangetje uytermaten mooy zynde, zig als zeer levendig op doet, en met natuurlyke gesten zyn voornemen schynt te willen volbrengen.

N°. IX. Een twee couleurig Americ. slangetje zittende tusschen een takje van de Afric. Jasmyn met bladeren van de steek Palm en witte bloemen van de Hr. Profess. *C. Commelin* beschreven; het zelve schynt jacht te willen maken op een zeer kleen wit en onvoldraage vrugtje van een onbekend viervoetig Americaansch gedierte.

N°. X. Een Afric. swarte Scorpioen wel zoo groot als een Hoogduytsche groote rivier Kreeft, leggende in een heldere vogt; op deszelfs

dekzel en bekleetzel wordt gevonden een t'zamenstel van Planten, bloemen en zaaden; onder alle deze vindmen een zoort van Zeealsem.

Africaansche asverwige Heester.

Raare, en nog onbeschreve, Muur.

Afric. Laurier met Eykebooms bladeren van de Hr. Prof. *C. Commelin* beschreven.

Oost-Indische Filago van my alzoo geheten.

Volmaakte en onvolmaakte vruchte van de Caneel-boom.

De Kopjes, en zaaden, van 't Oost-Indische gewas Achmella.

Abrus. &c.

Tusschen en op deze zaken vindmen ook deze volgende bloedelooze dierkens als de roode Conchenilje van deze lande, met veele swarte vlekjens.

Curculio van *Pettiever.*

Witte Rupsen met swarte vlekken, die haar op de swarte aalbezie boom onthouden, en van my, wegens haar vernielen en opeten, Aalbezien vernielders, geheeten zyn: deze gezeyde Rupsen zyn zoo aardig toeberyd, dat zy nog schynen te leven, haar kruypende manier van doen zelfs in agting genomen zynde.

N°. XI. Een Afric. blinkend slangetje met witte en swarte streepen, die na de lengte loopen; en nadien dezelve, tusschen de Afric. gewassen kruypen, zoo had ik dezelve gezet tusschen de Afric. Ficoides met kleene driekantige bladeren.

Op het onderste van 't kruyd doet zig ook op een as-grau-gevlakt kleen paddeke met een lange witte streep op 't lyf; 't zelve schynt met een opgesperde bek het slangetje te willen aandoen.

Op 't dekzel of bekleetzel doet zig op een t'zamenstel van bloemtjens en zaaden, waar onder ook gevonden word het gestarnde Anys-zaad; en onder de Insecta een kleen blinkende schalbyter.

N°. XII. Een kleen Indiaansch slangetje, houdende in deszelfs bek een zilver couleurig viske uyt dezelfde landstreek.

N°. XIII. Een ongemeene dikke en raare Rups met een castanie couleurig hoofd en voorste pooten, swart van lyf, op de rug met harde en dikke heuveltjens bezet, welkers uyterste als doornachtig haar vertoonen; onder deze heuveltjens zynder twee aan yder zyde, met goutgeele blinkende spiegeltjens voorzien, en by het hoofd zietmen ook twee gespouwe doornagtige uytsteekzels; by deze rups staat een Afric. gewasje vol bloemen.

Op het dekzel of bekleetzel werden onder andere bloemen gevonden

Africaansche Duyzentblad met geele bloemen, Thlaspi met bladeren van Zee porcelyn, met witte bloemen enz.

N°. XIV. Een droog glas, en daar in een veel-couleurige Indiaansche Lyster.

Op deszelfs bekleetzel vindt men een boucquetje bloemkens, vrugten en zaaden, onder dewelke gevoegt zyn, de vrugten van de Calfs voet met smalle bladeren.

Pistachies onder de Aarde.

De Schubbens van de Afric. Scolymocephalos, welkers uyt eynde een swart fluweelige en pluym-wyze ruygte is.

Turxksche Eykels, welkers kelken scherp zyn.

Bloemen van de Koninginne van 't veld.

Vrugten van de breedbladige Papenhout uyt Virginie.

Afric. Smack.

Afric. Stekelagtige Aspergies.

Oostindische Ryst.

Beere-clauw van Dodonaeus.

Peulen van 't Paarde-yzers-kruyd.

Trichomanes.

Verkens gras met zilver-verwige bloemen.

Riekende Afric. Rynvaar.

Afric. Jenever. enz.

N°. XV. Een Ceylonsch asgrauwe en witte slang, *Cerastes* geheten, welke kleene uytpuylentheden als hoorntjes boven de oogjens heeft; in 't zelve vleske schynt een kleen as grau Afric. Viske te swemme, hebbende vier na de lengte lopende witte streepen over 't lyf, en is een zoort van Bagre van *Marcgr.*

Achter alle deze Vlessen laten haar vinden eenige zaaken, dewelke hart gebalsemt zyn, en zoo toebereyt, als of die nog in haar natuurlyke en levendige staat waren.

N°. XVI. Een Americaansche Haagdis, welke in haar bek heeft een roode Afric. Torr, met swarte stippen.

N°. XVII. Een Africaansche Haagdis, wiens lichaam met ruwe schubbens, en deszelfs staart vol dorens bezet is.

N°. XVIII. Een Americ. Meloen-distel met korte doornen; dezelve is geplaatst op een rotzje, nademaal zy gewoon zyn uyt rotze voort te komen, en nevens die gewas vint men ook verscheide Zee-boomtjens.

N°. XIX. Een Turkze Zee-appel, met zeer lange swarte pennen.

N°. XX. Een roos van Hiericho, alzo geheten van *C. Bauch.* en van *Morison*, voor een zoort van Thlaspi gehouden.

De II. Plank.

N°. XXI. EEn wit en fraay Americaans Slangetje met swarte vlakken, 't zelve heeft zyn kopje opwaarts gestelt, als wilde het een kleen plat rond-agtig Afric. visken, met vier bruyne overdwars loopende brede strepen opsnappen.

Op het bekleetzel van de mont van de vles werd gevonden een t'zamenstel van gewassen, waar onder, nevens de bovengemelde gevonden werden, de takjes van een vreemde Boom mos, dewelke ontrent zes ellen lang van de boom afhing.

Africaanse Peerdestaart, of Heermoes, met geele bloemkens.

Valeriaans-wyze klokjens. enz.

N°. XXII. Een kleen Americaans Slangetje, van de kanten met op en nederwaarts gaande castanje bruyne dwarse strepen voorzien; en is van dat zoort, dat qualyk gezegt en gehouden werd voor twee hoofdige Slangen, want zy maar met een hoofd voorzien zyn.

N°. XXIII. Een glas met twee zeer raare Afric. Viskens, waar van ik de onderste gelobde Afric. vis geheten heb, om datze onder de kop en buyk een platte lobbe, of afhangzel heeft, dewelke na proportie van de vis vry groot is, deze vis is van couleur castanie bruyn en graauw gemarmerd, ook zonder schubbens, maar in 's aantaste rouw en zoor.

De bovenste heb ik groot-keelige vis geheten, en dat van wegens des keels byzondere uytgestrektheyd: dezelve heeft kleine zilververwige schubbekens, en dewyl het aan een hayrtje in dit vlesje met heldere vogt hangt, met uytgestrekte vinnen, zoo schynt het waarlyk in de vogt te leven, wanneer men de vles wat komt te beweegen.

Van Africa is dezelve afkomstig.

N°. XXIV. Een zeer aardige gemarmerde Americ. Kikvors is een glas met vogt.

N°. XXV. Een zeer groote Americaansche Rups, met zeer lang wit en swarte hayren, die ook digt by een gevoegt zyn, gelyk in de Waterhonden: weshalven wy dezelve nu nog nameloos zynde, de Waterhond zullen noemen.

Aanmerkt daarenboven, dat deze Rups gezeten s op een tak van de Note Muschaat boom, en wel in die gesten, als of zy de bladeren opat.

N°. XXVI. Een wit plat Africaansch Viske, met acht of negen overdwars loopende streepen, en is de zelfde van dat zoort 't welk voorheen de naame gegeven is van *Clip-visch.*

Op de grond van de vles doet zig ook op een kleen wit en swar Americaansch gevlakt Slangetje.

N°. XXVII. Een Americ. Rups met zeer lange hayren; welkers uyteynde een zeer fyn heuveltje hebben, gelyk als neten of eyeren van luysen, dezelve zyn zoo kleen, datmen een vergroot glas noodig heeft om ze te zien.

Op 't dekzel werden onder andere gevonden de bloemen van de Coral boom, een takje van de melk gevende boom van Porto riko met Eyke bladeren, hebbende twee doornen aan elks blads tussekomen, van de welgeoeffende en groote kenner der gewassen de *Hr. François Kiggelaar* beschreven; ook 't zaad en bladeren van de Abrus van *Alpin.* Als mede bloemen van Bastart Saffraan met geele bloemen dewelke voor 50 Jaaren van my geplukt en met haar volkome couleur nog begaast is.

N°. XXVIII. Een Afric. Hagedis, van my wydkeelige hagedis geheeten zynde, deze is fraay met swarte vlakken en strepen voorzien, en schynd door de toebereyding nog te leven.

N°. XXIX. Een droog glas, en daar in een zeer raar Amboins drie couleurig Vogeltje, in 't geheel, dat is met vleesch en beenen zoo toebereyd, dat het nog schynd te leven.

Op de grond van de vles werden gevonden de bloemen van de Afric. Rynvaar met bloemen tien maal kleender als de gemeene, van myn waarde Collega de *Hr. C. Commelin* beschreven.

N°. XXX. De Loligo met desselfs Eyerstok en onvolmaakte jongskens.

Aanm. dat op de grond van de vles gevonden werd een gedeelte van deszelfs Eyerstok met een ontelbaar getal van eyerkens: daarenboven zoo hangter aan de zyde van de zelve een gedeelte van de Eyer-stok, waar in ontelbaare onvolmaakte jongskens werden gezien, dewelke alzoo verre zyn geavanceert, dat men de oogjens al zien kan.

Het dekzel en bekleetzel is verciert met eenige zee gewassen, namentlyk heesteragtige zee duyzent blad, getakte zee sponce, Zee-heesters, &c. Ziet Tafel II. Fig. I.

N°. XXXI. Een blaauw Africaansch slangetje met een witte streep boven op de rug; deze is gelegen tusschen een tak van de Rakette met vierkante doornige peultjens van Monpelliers, van de Hr. *Morison* beschreven: deze Slang heeft in zyn opgesperde bek een uytgerafelde Testicul van een Rot.

Onder de gewassen en vrugten, die boven op 't dekzel staan, vint men onder andere de Konings nagelen, en geelagtige Oost: Gierst.

N°. XXXII. Een zeer groote Americaanse Rups, waar nevens ook geplaast de kleene Americ. gedoornde Vyg; waar op gezeten is een bloet root fluweele Americ. Spinnekop, dewelke wy ook in deze lande meer maals hebben gevonden, edog zeer veel kleinder.

N°. XXXIII. Een groote Indiaansche gemarmerde Kikvors, dewelke op een zeer groote Americaansche Rups jacht schynt te willen maken, deze Rups is wit van couleur met swarte over dwarse banden en heeft ook veele kleine heuveltjens op den rug, waar uyt zeer kleine zwarte hayrtjens, sterre wys, voortkomen.

N°. XXXIV. Een Africaansche slang met een breede zwarte streep slangs-wyze loopende, op de rug.

Deze schynt een Americaansche Torre hangende aan een hayrtje te willen aandoen om ze te grypen.

N°. XXXV. Een Americaansch Pad-gelykend dier, wiens agterste poten met die van een gans over een koomen, 't zelve werd van de Inwoonders Pipa en Pipal geheeten, op wien rugge zeer veel eyerkens in kleene cellekens zitten, waar uyt eyndelyk de jongskens voortkomen.

Aanm. Dat ik dezes Diers rugge geopent hebbe, om te onderzoeken, of deze eyerkens uyt de buyk voortkomende haar in den rug op deede; edog het contrarie blykt in dit voorwerp, want ik gants geen gemeenschap dezer eyerkens heb konnen vinden, met de holte des buyks, zittende de zelve alleen in 't vel van de rug, als in cellekens of als in kleene lyfmoerkens, en dat onder een hartagtig bekleetzel, welk afgenoomen zynde, zoo komen de eyerkens te voorschyn. Ziet de II. Tafel Fig. II. en III.

Ik hebbe van deze voorwerpen veelerhande zoorten, zoo uyt West, als Oost-Indie gekregen, waar van zommige graan couleurig zyn op de rug, adere swart als mede zommige met eyerkens, andere met de jonge, die ik mogelyk alle zal laaten afbeelden zo God almachtig my gezontheyd en gelegentheyd daar toe gelieft te geven.

Het gezeyde dier is voor veele Jaaren uyt America overgezonden, en wel eerst aan den Ed: Heer Burgermeester NICOLAS WITSEN naauwkeurig Onderzoeker der curieuse zaken, wiens uytmuntent Cabinet daar van mede voorzien is.

N°. XXXVI. Een Curassousche Vis, Orbis geheeten, met swarte stippen; dezelve in een heldere vogt hangende, is zoo curieus geconserveert, dat dezelve nog schynt te leven, en in die vogt te swemmen.

N°. XXXVII. Een groote witte hoorn uyt de groote Oceaan, op wiens rug is vast gegroeit een zee gedrocht, van my naar haar gelykenis, Zee-borst, geheeten; daarenboven zoo vint men op de grond van de vles

twee doorzigtige voorwerpen uyt dezelve Oceaan, hebbende een ront hooftjen, en op de rug vyf rontom loopende banden, die bruyn en niet doorschynend zyn, hier nevens ziet men ook een driehoekige en doorzigtige Holothurius.

Het bekleetzel van 't dekzel is verciert met een Zee-boomtje, wiens schorssige substantie purper verwig van couleur is; in desselfs takjens zit een Africaans plat viske, uyt wiens rug een lang hoorntje voorkomt, en mag wel gestelt werden onder de zoorten van de Capriscus van *Rondeletius.*

N°. XXXVIII. Een Guineesch plat zilver Viske zynde van 't geslagt van de Braisiliaansche Mutu van Marcgr.

Boven het zelve hangt aan een paards hayrtje een viske uyt het geslagt van de bagre, gelyk als N°. XV.

N°. XXXIX. Een schone drie couleurige Oost-Indische slang, namentlyk rood, wit en swart gevlakt.

N°. XL. Een kleen twee couleurig West-Indisch slangetje.

N°. XL. Een schoon Caaps Honing vogeltje, met een lang krom en scherp bekje, bloed rood swart, blau en groen glinsterend borstje, en is het zelve van 't geslagt van Tomieio van *Marcgr.*

Deze vogeltjens voeden haar zelfs als vliegende, de honing uyt de bloemen, gelyk de Colubrietjens met haar zeer lang en twee spleetig tongetje lekkende.

Her heeft ook tusschen desselfs nageltjens der pooten de bladerkens van 't gedoornt levent kruyd of kruytje roert my niet, welk gewas yets byzonders heeft; namentlyk zoo iemand het zelve met de vingers of ryske komt aan te raken, zoo vouwen de bladerkens haar niet alleen aanstonds toe, maar ook de takjens neygen haar zelfs ter aarde, en dus schynt het gewas een dierlyk leven te hebben, waarom het ook gemeenlyk levent kruyt geheten is.

Het gezeyde vogeltje is mede zoo gebalsemt, dat het schynt te leven, het vleesch, de beenderen, en herssene geenzints daar uyt genoomen zynde.

N°. XLII. Een groote twee couleurige Americaansche Rups hangende aan een paarde hayrtje zoddanig toeberyd, dat dezelve haar kruypende actie heeft behouden.

N°. XLIII. Het hoofd van een Africaansche Vogel, Flamingo geheeten.

N°. XLIV. Een kleen rotsje van Indiaansche schoon gemaakte zeer kleene hoorntjens, schulpjes, en zee takjens toebereyd.

N°. XLV. Een zeer kleen vierkant net-wyze Ceylons Viske, met swarre vlekjens, het zelve is niet grooter dan een middel matige dobbel steen, en de vlekjens als een swart mostert-zaadje, welke ordente-

lyk op het gantsche viske verspreyt zyn. Ziet de III. Tafel. Fig. I.

N°. XLVI. Een kleene bruyne Americaanse vergiftige Conger of Zeeaal, met witte streepen en vlakken, verbeeldende eenigzints Arabische, letteren; in 't zelve vlesje hangt ook aan een paarde hayrtje ten kleen Americaansch krabbeke.

N°. XLVII. Een kleen Americ. slangetje met castanie verwige vlekken cierlyk getekent, als mede een Sprinkhaan uyt die zelve gewesten.

N°. XLVIII. Een Curassous groen en gout blinkent Vogeltje, 't welk van de Inwoonders Colubrietje geheten is, hebbende een lang swart en regt beckje, deze worden ook onder de honing zuygertjes gerekent, om datze van de honingagtige zoetigheyt der bloemen haar voedzel trekken, weshalven het hier zit op een takje van de doornagtige Cichorey.

N°. XLIX. Een zee Rups met goude-blaauwe, groen blinkende, en op zy staande hayren, even als de Regenboog, van de Hr. *Rhedus* werd het genaamt Zee-Yzerverken.

N°. L. Een twee couleurig Americ. slangetje, 't welk zeer aardig des voorhands verciertzel of brazelette der Vrouwen is gelykende, en daarom van my braselet slang is geheten; op deze zyn rugge staat een kleen venynige Americ Hagediske, van de Indianen Gecko geheten, en dat wegens haar geluyt dat zy van haar geeft.

N°. LI. Een zeer kleen rotsje van verscheide hoorntjes, schulpjens, en andere zee takjens als de voorgaande toebereyt.

N°. LII. Een Americaansche swartachitige Kikvors met twee witte strepen over het lyf van de kop tot de agterste pooten toe, en 6 witte vlakke op de dye.

Hier nevens ziet men nog een donker graau Americaansche hagedis, met twee witte lange strepen aan de zyde en met een geele staart.

N°. LIII. Een gebaart Ceylonsch Viske; *Acaruana* geheten met vier lange witte streepen van 't hoofd tot de staart toe uytgestrekt.

In dezelve vles vint men ook een zilver Aaltje uyt de West-Indie.

N°. LIV. Een donker graau Africaansche platte visch: met vier zeer witte over dwars loopende streepen.

N°. LV. Nog een kleen Rotsje van verscheyde Indiaansche hoorntjes, schulpen, en andere zee zake toebereyd als in de voorgaande.

N°. LVI. Een zeer dun Americaansch schiet-slangetje; boven het zelve hangt nog een dikke Rups uyt dezelve landstreeke.

N°. LVII. Een zeer groote en dikke Rups dewelke dikmaals gevonden word in de kruyn van de Palmiet boomen: deze brengt een groot quaad aan de zeyde boomen, en werd daar ook van de Inwoonders

Palmiet-worm genoemt, echter zoo en doense der menschen maag geen quaad, ja zy houdenze daar voor een delicatesse.

N°. LVIII. Een castanie- en wit gevlakte Americaansche kikvors.

N°. LIX. Een Afric. twevoetig slangetje met lange graauwe en witte streepen; in 't zelve vleske hangt ook aan een hayrtje ten kleen gemarmert viske uyt dezelve landstreeke.

N°. LX. Een Afric. *Orbis*, of blaazer met zes swarte streepen op de rug: hier nevens vind men op de grond een zee-sterre.

N°. LXI. Een Indiaansch blaauwagtig slangetje, hebbende in deszelfs bek een Indiaansche Spinnekop met verscheyde couleuren.

N°. LXII. Een vles op wiens grond een witte Americaansche Kikvors is gezeten, hebbende twee bultjens omtrent deszelfs billen: boven dezelve hangt aan een paarde haartje een Indiaansch gemarmert viske, 't welk door de uytgestrekte vinnen in de vogt schynt te swemmen.

N°. LXIII. Een rond, plat Indiaansch Viske, van my een penning viske geheten, alzoo het zelve door zyn ronte en platte een penning gelyk is: of 'er nu ook grooter als deze gevonden werden, daar aan zou ik twyfelen, nadien my ook op die zelve tyd veel wierden gebragt, byna van dezelve groote; en nademaal men op de rug eenige wynige bultjens vind en dat het viske rond is, zoo dunkt my dat het onder het geslagt van blazers moet werden gerekent. Ziet de Fig. VII. van de III. plaat.
Op de grond van de vles vintmen ook een asgraauw Afric. slangetje.

N°. LXIV. Een droog glas en daar in een Oost-Indisch Vogeltje, blaauagtig van couleur, met swarte veeren boven op 't hoofd, en met witte veeren aan deszelfs zyde des hoofds.
Tusschen de nagels der pootjens hout het een tak van de doornige Pimpernelle.

N°. LXV. Een as graauwe Americ. Kikvors met drie witte breede streepen, na de lengte van 't lighaam loopende daar benevens zyn de poten gemarmert.

N°. LXVI. Een Oost-Indische Hagedis, Kemphaantje geheeten, met zaag wyze randen op de rug en Chameleons hoofd, ligt blaauw van couleur en met witte banden op 't lyf, deze zit op een tak van de Afric. Melk gevende plant, van de Hr. *Joh. Commelin*, in zyn leven Raad dezer stede, en voornaam kenner en liefhebber der gewassen beschreven in 't eerste deel van de Amsterd. Hof beschryving.

N°. LXVII. Een asgraauw gemarmerde Afric. Chameleon, zittende op een tak van de Afric. gedoornde Acacia, wiens zeer langge tong een snuyt of worm gelykt; deze uytgestoken zynde, heeft aan deszelfs

uyterste een holte in 't leeven met slym bezet, waar in hy komt te vatten een blinkend schalbytertjen, gelyk zy in 't leven ook gewoon zyn te doen.

Op 't bekleetzel is een bouquetje van gewassen, en onder andere vint men daar ook onder Mollugo, Amaranthus, met hangende ayrwyse bloemen, roode Oost-Ind. gierst, Afric. Laurier met eyke bladeren.

N°. LXVIII. Een swarte land Salmander met geele vlekken.

N°. LXIX. Een Ceylonsch gekapte visken, van my alzoo geheten, om datze agter aan 't hoofd gekapt is, het uyterste der vinnen is swart.

N°. LXX. Een kleen pedestalletjen van Noteboome hout, waar op een Rotsje is geplaast, 't welk toegesteld is van kleene schoon gemaakte hoorntjens, schulpen en Zeetakjens.

N°. LXXI. Een zeer wit geraamte van een Papegaytje, in zyn beenige pootjens houd het de geraamtens van twee gewassen (om zoo te spreken) waar van het eene is van de Kelk van de bloem van 't bilzen kruyd; 't welk van alle deszelfs sappige vlieskens ontdaan zynde, en wegens de overgeblevene zenuwkens, verbeeld het een kleen schepnetje, het andere voorwerp is geraamte van een blad van de Elze boom, verbeeldende zeer aardig een geweef der aderen van den mensch.

N°. LXXII. Een droog glas en daar in een Ceylonsche saffraan Vogel, van de Hr. Profess. *Hermans* alzoo geheeten, om datze saffraan verwig van couleur is en word van de Ceylonsche Inwoonders Khacurullo geheeten.

Deze Vogel is zoodanig gebalzemt en toebereyt, dat 't niet alleen het vlees en de beenderen, maar ook zelfs de ingewanden in zig nog is onthoudende, en alzoo zyn natuurlyke gestalte behoudende, is gezeten op een tak van de doornige en heesteragtige cichory.

N°. LXXIII. Een Ceylons zeyl vliegend Holothurius, van de Hr. Professor *Hermans* in zyn Ceylons cabinet beschreven, en ook alzoo geheten: die is zeer venynig, en invretend, 't welk als op de oppervlakte van de Zee zeylende, van gedaante een uytgespanne en met wintvervulde blaze verbeeld. Het bovenste verstrekt als tot een zeyl, en veele zeer lange aanhangezelen, voor riemen.

N°. LXXIV. Een schoone Afric. Hagedis, met lange witte en swarte strepen, de pooten en buyk daarentegen zyn voorzien met witte vlecken: deze Hagedis zit op de vrugt van de groote steekende Indiaansche vyg.

N°. LXXV. Een Afric. blaazer, of blaasvis, met een twee couleuleurige staart, boven dewelke veele swartagtige dwarsloopende banden gevonden werden, verder is het lighaam voorzien van zeer veel ronde swart-

agtige vlakken de rug uytgesondert zynde: de vinnen van deze vis, als meede de staart zyn zoodanig uytgezet, gelyk in 't swemmen der vissen te zien is.

N°. LXXVI. Een Indiaansch Hoorntje, met desselfs slekke, dewelke na proportie van 't hoorntje byster groot is: daar en boven is de grond van 't glas bezet met de gemeene Corallina, diemen dagelyks gebruykt, als mede die met fyn harige takxkens.

N°. LXXVII. Een Afric. zeer schoon Ys vogeltje, wiens hoofdje is met zeer lange en smalle swart en blaauwe vederkens dewelke achter het hooftje afhangen: onder die geslagt van vogelkens, hebbe ik 'er die zeer veel kleender zyn, als die van onze landt.

N°. LXXVIII. Een nooteboome pedestalletje, waar op geplaatst is een Rotzke uyt Indiaansche schoon gemaakte kleene hoorntjens en schulpen.

N°. LXXIX. Een wit en swart gevlekte Americaansche, alzoo genoemde, tweehoofdige slang, edog nadien zy twee hoofdig zyn geheeten, en maar een hoofd hebben, zoo zoude mense beter dikstaartige, of voor en agterwaarts kruypende slang mogen heeten, van wegens haar kruypen, zoo men ons berigt heeft.

N°. LXXX. Een Oostind. langbeenige castanie verwige spinnekop, met een langwerpig rond lighaam, wiens voorste pooten byster lang, ja langer zyn, als eenige van de andere, ook zyn zy dikker, en aan een zyde met hayrtjens bezet; daarenboven zoo eyndigen zy in kromme doornen, gelyk die der creeften in schaaren: deze hare tanden zyn krom, blinkend swart, en scherp toeloopende, niet ongelyk de tanden van de Phalangium; daarenboven zoo hebben zy aan alle haare junctuuren een witte vlak.

N°. LXXXI. Een wit Armodillitje, of schiltvarkentje, een kleene vinger groot 't welke gezeten is op een tak van de Afric. Ficoides, met korte dikke doornige en hoekige bladeren. Ziet de I. Plaat Fig. I.

N°. LXXXII. Een groote water Salamander.

N°. LXXXIII. Een kleen Rogje, nog in zyn asgraauwe schel of tasjen (*testa*) zittende, welke schell' t'onregt Zee muys geheeten is.

Ik heb veelerhande zoorten van dusdanige schellen van roggen; nament: zeer groote asgraauwe, en swarte, ook kleene lankwerpige, ronde, swarte, en ook geel-agtige met en zonder klauwiertjen, edog wat voor zoorten van roggen, dewelke zeer veel zyn, uyt die alle voort komen, is my nog niet al te wel bekent. Ziet de III. Plaat, Fig. III.

N°. LXXXIV. Een groote graauwe eyer schaale van een rog waar in

jongsken nog zit, gelyk ik het na het openen van de schale gevonden hebbe.

N°. LXXXV. Een groote grauwe eyer schale van een rog, ten dele geopent, om het ey te konnen zien.

N°. LXXXVI. Een groote grauywe eyer schale van een Rog, zoodanig toebereyd, dat deszelfs binnenste oppervlakte, dewelke gout geele zyde verbeelt, gezien kan werden.

N°. LXXXVII. Een gedeelte van de eyerstok van een Rogge in een heldere vogt: 't is te verwonderen hoe veele eyertjens in een eyerstok van een Rag gevonden worden; hierom de zeer geleerden Heer Franciscus Bossutus eenige Latynsche veerssen daar over by ten gestelt heeft gelyk in de Latynsche beschryvinge te zien is.

N°. LXXXVIII. Op dit Cabinet werd ook gevonden een zoorte van sponce die om de veelheyt der takken, en kleene hollighedentjens van my genoemt is, zeer getakt en geoogde sponcy agtig gewas; aan dezelve zit een zoorte van Crabbe die van *Rondelet* Pagurus is geheten, op wiens rugge veele groote toorens zyn gegroeyt.

N°. LXXXIX. Een vles met vogt, en daar in een bruyne Ceylonsche Vis met zeer witte vlekken, die ordentlyk na de lengte van de vis tot de staart toe geplaatst zyn.

Op de grond van de vles, ziet men ook een zeer raare Zee-qualle met pyramied-wyze, en castanie couleurige streepen, dewelke in de ronte loopen, gelyk een sterre.

Mogelyk is deze van Fab. Columna Velella geheten.

Op het bekleedzel zyn gezeten Indiaansche hoorntjes en schulpen, rots-wyze by een gevoegt, en tusschen dezelve Indiaansche zee-takjens, te weten van zeer witte en teedere Koraal van Amboin

Witte fyn-takkige coraal, welke groote gelykenisse heeft met dunne gesuykerde Caneel, die men kaneel Capittel-stokjens noemt: ook takjens van de Sargosso met de vrugten. Ambons Zee mosch van hoornige substantie.

Tusschen deze alle is mede geplaatst, een gout geel gehoornt Amboinsch Viske. Ziet de I. Fig. van de VII. Plaat

N°. XC. Een kleen kinds armtje in een heldere vogt geconserveert, het welk levendig van couleur is, wiens handje een bevrugt Ey van een zee Schilpadje houd, 't welk het ons schynt te willen vertoonen; dit Ey van de eene zyde geopent zynde, ziet men het hoofd, en de twee voorste pooten buyten het Ey uytsteken.

En hoewel het in groote met een hoender Ey overeenkomt, zoo bevind

men hier het zelve met geen steenige schorsse omvangen te zyn, gelyk in hoender of Crocodil eyeren.

Het bekleetzel van de vles is mede bezet met raare schulpen en hoorntiens, en tusschen dezelve raare Zee-gewasjes, uit Asia en Africa, als daar zyn swarte steen harde coraal boomtjens van Amboin.

Zee mosch, uyt de zelve landstreek.

Rood buyzig coraal.

Sargosso met haar vrugten.

Tusschen deze vint men ook een Amboinsch vliegend en byna geheel beenig viske, met veele beenige heuveltjes, de oogschellen, niet uytgezondert zynde, behalven daar de vinnen geplaast zyn, hierom heb ik 't geheten vliegend en Been-bultig viske uit Amboin met een saagwyze snuitje. Ziet de II. Fig. van de VII. Taf.

N^{o}. XCI. Een vles met heldere vogt, en daar in een groote Guineesche Tepelhoorn, waar in nog zit deszelfs slekke, in groote den hoorn overtreffende, en van de natuur als in twee gespouwen. Ziet de I. Fig. van de IV. Plaat.

Het overdekzel van 't glas is mede rots wyze voorzien van hoorntjens, schulpen en zee takjens, tusschen dezelve zit ook een Oost-Indisch gehoornt en gebuggelt driekant beenig viske, aan alle kanten met zeer kleene doorntjes voorzien.

Onder de Zee-gewassen werden ook gezien.

Swarte Zeeboomtjes van Amboin.

Wit ligt brekende Coraal uyt het zelve gewest.

Zee-lenticula met geschaarde bladeren van *Lobel.*

Kleene Eentvogel-dragende schulpkens.

Zee-Lenticula van *Serapio.*

Omgekromde steenige Zee-buyskens &c.

N^{o}. XCII. Een jong Crocodilletje, dewelke in de vogt wierd bewaart;

Nademaal de groote en oude Crocodillen haar niet ontzien zelfs de menschen aan te doen, en te verslinden, zoo heb ik deze in zyn bek gegeven de Lever van een jong kind, dewelke zeer konstig toebereyd is, namentlyk alle de bloetvaten, door myn konst tot het uyterste toe vervult zynde, is de geheele Lever rood geworden.

Op het bekleetzel van de vles vindmen onder andere gewassen en vrugten, dewelke niet minder de menschen konnen dooden, als vergiftig zynde, weshalven het noodig is dezelve te leeren kennen, namentlyk de bladeren van Aconitum, die blaauwe bloemen voortbrengt, waar van onlangs in onze stad een arbeydsman de wortel had gegeten, menende dat

het Selery was, waar door hy 't leven weynig uuren daar na quam af te leggen.

Als mede de vrugt van de Datura; wiens zaden onder ons climaat, gelyk ik heb ondervonden, ook iemant konne doden, voornamentlyk jonge kinderen, wanneer zy de zaden te veel eeten.

In de Bloem-straat hadde over eenige jaaren een Tuynier, den hof van een burger dezer steede opschikkende, onder andere gewassen, ook deze geheele plant van Datura op de straat uytgesmeten.

Twee kinderen hadde de geheele plant weggonomen, en 't zaad opgegeten, waar door een van dezelve 't leven met de dood haaftig verwisselde: ik wierd by de tweede geroepen, dewelke na 't gebruyk van eenige middelen, herstelt is geworden.

De vrugt of zaaden van de *Cicutaria succo viroso.* Dat deze de dood kan veroorzaken, heb ik mede ondervonden ontrent myn Chirurgyn, wanneer ik nog in s'Gravenhage woonde, welke met een Doctor in de Medicyne in een hof gekomen zynde, en geen van beyde dit kruyt kennende, hadde deszelfs wortel gegeten, waar van zy beyde groote pyn in 't lyf kregen, en de Chirurgyn stierf haaftig met swaare trekking der zenuwen aangedaan zynde, zoo dat het best is zoodanige kruyden uit den hof (behalven der Medecyns Hoven) te weeren, als met dezelve die te vercieren.

Wanneer my dit gewas voor veele jaren getoont wierd van den Heer *François Kiggelaar*, die ons in stuk van de kennisse der gewassen veel ligt toegebragt heeft; heeft hy my van het zaad mede gedeelt, 't welk wy in dezen Medicyn Hof ook hebben laten zayen, waar in het nog tegenwoordig vigoreuslyk groeit.

Nadien nu de bladeren eenige overeenkomste, met die van de vrouwmerk of selery hebben, waarschouwe ik de aanschouwers van 't gevaar dat in 't eeten van dit gewas steekt, wanneer ik over de ktoontjes kruyden leeze.

EYNDE.

Uitlegging der figuren.

De I. Fig. van de I. Tafel.

Verbeelt ons een droog glas, waar in een Ceylons vogeltje gevonden werd, zittende op de kleenste distel van Prosp. Alpinus.

A.	Het Vogeltje.
B.	De gezeyde distel.
C.	Een t'zamenstel van bloemen.
D.	Een bont Vlinderke uyt Turkye wiens onderste of agrerste Vlekjens zeer lang en een stroo breet zyn.

De II. Fig.

Wyst ons aan een Armodilletje of Schilt Varkentje, niet groter als een pink, hangende in een heldere vogt, en daar beneven een tak van den Ficoides van de Caap de goede Hoop met korte dikke doornige bladerkens die aan haar kanten uytgeholt zyn.

A.	Het Armodilletje.
B.	Een tak van de Afric. Ficoides met korte, dikke, hoekige en doornige bladeren.
C.	Een bonquetje van bloemen.

De I. Fig. van de II. Tafel.

Wyst ons aan een Loligo met een gedeelte van de Eyerstok die met jongskens vervult is, hangende in een heldere vogt.

A.	Een stuk des eyerstoks met de jongskens.
B.	Loligo.
C.	Een zeer kleen stukjen des Eyerstoks met de Eyerkens.
D.	Een t'zamenstel van zee takjens.
E.	Een brasiliaansch viske, Abacatuaia, geheten.

De II. FIG. *Vertoont een Amboinshe Zee Geepe, alzints met doornen bezet.*
De III. FIG. *Wyst aan een Amboinsche vliegende Baars met zeer lange vinnen.*

A.	De Baars van Amboin.
B.	Soldate, of Klip vis.
C.	Een t' zamenstel van zee takjens.

De I. Fig. van de III. Tafel.

A.	Een zeer kleen vierkant Ceylons viske, wiens huyt zig netwys met swarte vlekken vertoont.

De II. Fig.

AA.	Een jong Rogje, uyt zyn taske of beursje, zoo als het ons rugwaarts voorkomt.
BB.	Deszelfs zydelyke omslagen, zoo die haar vertoonen als zy in de tassiens zitten.

De III. Fig.

A.	Het Tasje daar het jongskens nog in zit, zo als men het van onderen of buyks wys komt te zien.
B.	Het jonkske.
C.	Het Tasje.

De IV. Fig.

A.	Het tasje.
B.	Desselfs opening.
C.	Het bevrugte Ey.

D.	De buytenste omgeslage oppervlakte van het tasje om de (E) zy agtige draden te kunnen zien.

De V. FIG. *Een kleen stukje van 't Eyerstokje van een Rog, waar in zeer kleene onbevrugte Eyerkens van de Rog gezien werden.*

De VI. Fig.

A.A.	Een bevrugt Ey van een Rog uyt zyn tasje genomen.
B.B.	De omgeslagene vliesen van 't Ey.

De VII. FIG. *Een kleen doornagtig rond en plat Oost-Indisch Visje, van my Penning visje geheten.*

De I. Fig. van de IV. Tafel

Een t' zamenstel van Hoorntjes. Shulpen, en Zee Takjens, &c.

De II. FIG. *Een Padagtig Americaans dier, by de Inwoonders Pipa en Pipal geheeten, wiens agterste pooten die van de Ganzen gelyk zyn.*

A.	Pipa.
B.B.	De jongskens, die uyt de rug komen kruypen.
C.C.	De holligheden, als Lyfmoederkens waar uyt dezelve al gekropen zyn.
D.D.	De Kelkjens, die nog met haar dekzeltjens bedekt zyn, waar onder de jonkens nog zitten.

De III. FIG. *Een vles met vogt, waar in een andere Pipa is gezeten wiens rug van my geopent zynde, gezien kan werden, dat nog deze Eyerkens, nog holligheden, nog ook de diertjens, gemeenschap hebben met de holte van de Buyk.*

A.	Pipa.
B.	De jongskens, die nog onder de kelkens of moertjens besloten leggen, zo dat zy nog niet gezien kon werden.
C.	De kelkjens of lyfmoertjens waar uyt de jongskens zyn uytgekomen.
D.	Des rugs wervelbeenderen.
E.	Het vleesagtig wezen.
F.	Een gedeelte van 't omgeslage vel.
G.	Een t'zamenstel van hoorntjes-schulpen, en zeetakjens, door dewelke kleine pipaltjens schynen te kruype.

De I. Fig. van de V. Tafel.

Een zeetakkig en sponsatig zeegewas, met kleene oogjens, gezet zynde op een rotsje.

De II. FIG. *Een Zee Krabbe van* Rondeletius *Pagurus geheeten.*

III. FIG. *Eenige Noote Moschaat-groote* Balani *of Toorens, dewelke op de Krabbe zyn gegroeyt.*

IV. FIG. *Het rotsje, waar op het gezeyde gezet is.*

De I. Fig. van de VI. Tafel.

Een groote Guineesche Tepelhoorn met deszelfs Slekke.

A.	De Tepel.
B.	De Slekke.
C.	De opening of gespouwentheid van dezelve.
D.	Een gebuggeld, beenig en van alle kanten gedoornt Ambonsch driekantig Viske.

De II. Fig.

A.	Een bevrugt Ey van een Crocodil aan eene zyde geopent, om de jongske ten deele te konnen zien.
B.	Het hoofdje.
C.	De vliezen van 't Ey.
D.	Een tak van de Zee Eyke door wiens toedoen het Ey vast zit in het Glas.

Een Africaansche Zee appel, met roode doornen.

De VII. Tafel.

A.	Een gevlakte bruyne Ceylonse Vis.
B.	Een Zee Netel.
C.	Pyramidwyze scherpe toelopende streepen.
D.	Zazelingen, dewelke als tot riemen verstrekken, met deze, uytgespreit zynde, weten zy te swemmen.

E.	Een gehoornt Amboinsch Viske.
F.	Een enge groeve, waar in zig dat hoorntje weet te verbergen.

De II FIG. *Wyst ons aan het Armtje van een kindje, in wiens handje onthouden werd het Ey van een bevrugt Zee schiltpaddeken.*

A.	Het Armtje.
B.	Het Ey.
C.	Het hooft en voorste poten van een zee schilpaddeken.
D.	Ambons vliegend, beenig en bultig visken, met een saagwys snuytjen.

E Y N D E .

[Blad-wyzer]

Verklaring der verkorte bewoordingen van de tractaten.

Verhaal van 't Leven en de Verdiensten van *Fredrik Ruysch,* door *Joh. Frid. Schreiberus.*

Klapv.	Aanm.	Ontdekking der Klap-vliesen, enz.	Pag. 1
Ontl.	Aanm.	Anatomische Aanmerkingen.	31
	Rarit.	Naamlyst der Rariteyten.	145
Br.	I.	Eerste Voorstellende Brief.	227
Br.	II.	Tweede Voorstellende Brief.	236
Br.	III.	Derde Voorstellende Brief.	247
Br.	IV.	Vierde Voorstellende Brief.	256
Br.	V.	Vyfde Voorstellende Brief.	267
Br.	VI.	Zesde Voorstellende Brief.	277
Br.	VII.	Zevende Voorstellende Brief.	289
Br.	VIII.	Agtste Voorstellende Brief.	295
Br.	IX.	Negende Voorstellende Brief.	307
Br.	X.	Tiende Voorstellende Brief.	318
Br.	XI.	Elsde Voorstellende Brief.	325
Br.	XII.	Twaalfde Voorstellende Brief.	337
Br.	XIII.	Dertiende Voorstellende Brief.	366
Br.	XIV.	Veertiende Voorstellende Brief.	401

Br.	XV.	Vystiende Voorstellende Brief.	418
Br.	XVI.	Zestiende Voorstellende Brief.	430

Antw. aan Bidl. Antwoort op het Boekje van *G. Bidloo; Verdediging* genaamt. 439

Cab.	I.	Eerste Kabinet.	485
Cab.	II.	Tweede Kabinet.	522
Cab.	III.	Derde Kabinet.	565

Cab.	IV.	Vierde Kabinet.	601
Cab.	V.	Vyfde Kabinet.	629
Cab.	VI.	Zesde Kabinet.	657
Cab.	VII.	Zevende Kabinet.	720
Cab.	VIII.	Agtste Kabinet.	741
Cab.	IX.	Negende Kabinet.	775
Cab.	X.	Tiende Kabinet.	815
Cab.	XI.	Elfde Kabinet.	861
Cab.	XII.	Twaalfde Kabinet.	899

Tient. I. Eerste Tiental van Ontleedt-Genees-en Heelkundige Aantekeningen. 933

Br. Ettm. Voorstellende Brief van M.E. *Ettmuller.* 973

Tient. II. Tweede Tiental van Aantekeningen, enz. 991

Tient. III. Derde Tiental van Aantekeningen, enz. 1047

Ontl. Verh. Ontleedtkundige Verhandelingen. 1091

Br. Vat. Brief van A. *Vater.* 1123

Br. Hecq. Brief van *Hecquet.* 1139

Br. Boerh. Brieven van H. *Boerhaven* aan F. *Ruysch*, en van F. *Ruysch* aan H. *Boerhaven.* 1149

Br. Bohl. Briefswyze Verhandeling van J.C. *Bohlius.* 1229

Cab. Dier. Eerste Kabinet der Dieren. 1253

Blad-wyzer der werken van Ruysch.

A.

A*al*, zilver *Westindisch* Aaltje, Cab. Dier. p. 1269. N. 53.
Aalbezien-vernielders, wat dieren, en waarom zoo genaamt. ibid. p. 1263. N. 10.
Aalstaarten, derzelver geraamten zeer konstig toebereydt, Cab. V. p. 650. N. 105. Cab. VIII. p. 763. N. 84.
Aamborstigheyt by een waterzugt, uyt een hoop Waterblaasjes bestaande, ontl. Aanm. 27.
- gebeurt meermalen, als wel tot nog toe aangemerkt is, ontl. Aanm. 21.
- met een blaauw wezen der lippen, en het gantsche aangezicht verzelt gaande, Ontl. Aanm. 19.
- van wegens een verstopping en uytspanning der longblaasjes veroorzaakt, Ontl. Aanm. 19-21.
Aangezicht, beursjes, en wel veele in de huyt van het aangezicht, en derzelver gebruyk van *Boerhaven* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1165. 1170.
- konnen volgens het oordeel van *Ruysch* niet licht aangetoont worden, ibid. p. 1208.
- blinkend gelaat daar van, word veroorzaakt door een uytzweetende olie, die uyt den blaasagtigen rok vloeyt door uytlozende zweetgaten. Tient. I. p. 947. Br. Boerh. p. 1158. 1159. 1205.
Aangezicht, klieren, niet alleen verscheyde zoorten van aldereenvoudigste, maar nog een ander zoort, van *Boerhaven* aan het zelve toegeschreven, Br. Boerh. p. 1158. 1159. 1176.
- - worden beyde van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1205. 1208. 1213. 1222.
- met zeer veele slag-aderen voorzien, Cab. IV. p. 605. N. 13.
- *puystjes en zweertjes* van het zelve, wat zyn? zie *Gezwellen.*
- regter zyde des aangezichts van een Jonge. Cab. X. p. 827. N. 27.
- van een kleyn kint afgebeelt, Cab. III. p. 599. Taf. IV. fig. 1.
- waar door de schoonheyt van het zelve dikwils geschonden wort? Br. Boerh. p. 1159. 1165.
- wormverbeeldende stoffe hier gevonden, zie *Wormen.*
Aangezichten van gezonde menschen, hoe en wanneer gelyk als met Olie bestreeken haar vertoonen? Tient. I. p. 947.
- van Jongelingen, Cab. VI. p. 706. N. 97. Cab. XI. p. 876. N. 55.
- van jonggeboorene Kindertjes, Cab. IV. p. 602. N. 3. Cab. V. p. 649. N. 95. Cab. VIII. p. 760. N. 66.
- verscheyde gedeeltens van Kinder aangezichten. Cab. III. p. 577. N. 23. Cab. IV. p. 601. N. 2. Cab. X. p. 848. N. 133.

Aangroeyzels, zie *Beenderen.*
Aantoonen is de plicht van een Ontleder, Br. IX. p. 313. Br. XI. p. 330. Tient. I. p. 949. Tient. II. p. 1013. Br. Boerh. p. 1198. 1201. 1204. 1209. 1210. 1212. 1219.
Aantrekkingskragt der lichaams deelen, wat? Tient. II. p. 1004.
Aars is van natuur rimpelagtig, Cab. III. p. 575. N. 15. Cab. VI. p. 673. N. 1.
-- *Toegesloten* aars beschreven, Tient. II. p. 1039. 1040.
-- -- dikwils in Kinderen aangemerkt, ibid.
-- gevallen van deze quaal aangehaalt, ibid.
-- van een jong Kint, Cab. X. p. 841. N. 96.
Abrikoos uytgerafelt, en afgebeelt, Tient. III. p. 1089. Taf. II. fig. 9.
-- *Zap en Moesvaten* van deze vrugt, van een ander gesteltenis, als die gevon den worden in een Persik en in een Peer, Cab. XI. p. 895. N. 200. Cab. XII. p. 918. N. 60. Tient. III. p. 1089. Taf. II. fig 9.
-- -- van waar voortkomen? Cab. XI. p. 895. N. 200.
Abrus, Cab. Dier. p. 1263. N. 10.
-- Zaad, en bladeren van de *Abrus* van *Alpin*, ibid. p. 1266. N. 27.
Acaruana, naam van een *Ceylonsche* Visch, ibid. p. 1269. N. 53.
Achmella, Kopjes en Zaaden van dit *Oostindisch* Gewas, ibid. p. 1263. N. 10.
Achterbreyn afgebeelt, Br. XII. p. 365. Taf. XV. fig. 4.
-- *Dunne harssen vlies*, de kleyne harssenen bekledende, met deszelfs zikkelwyze uytsteekzels, en de afbeeldzels van dien, Br. VII. p. 293. 294. Taf. VIII. fig. 1 en 2. Br. XII. p. 363. Taf. XIII Lett. a. Cab. I. p. 504. N. 5. Cab. IV. p. 603. N. 6.
-- -- stukje van die Vlies uyt een jonggebooren Kint, Cab. V. p. 633. N. 24.
Achterbreyn, Figuur der kleyne harssenen op tweederley wyze beschreven, Br. XII. p. 352. 353.
-- *gedeelte* daar van uyt een Kalf, Cab. XI. p. 874. N. 40.
-- *onderste* gedeelte van het zelve over dwars gesneden, Cab. IX. p. 806. N. 73.
-- geheel verhard, Cab. III. p. 580. N. 29.
-- heeft geen Klieren, Br. Boerh. p. 1201.
-- hoe deszelfs oppervlakte in ontelbaare mindere verdeelingen onderdeelt wort? Br. XII. p. 353. Cab. IX. p. 798. N. 52.
-- is uyt verscheyde ronde dwarsche Plaatjes te zamen gestelt, Br. VII. p. 293. Br. XII. p. 352.
-- met haar aanhang het onderste boven gewendt, Cab. III. p. 586. N. 45. Cab. VII. p. 728 N. 31.
-- met het begin van het ruggemerg, Cab. I. p. 504. N. 5.
-- natuurlyke gestalte, en koleur van het zelve, Cab. III. p. 586. N. 45.
-- *Netwyze vlegting* daar van, ibid.
-- *Slag aderen van het achterbreyn*, op wat wyze over deszelfs oppervlakte loopen? ibid.
-- -- zyn ontelbaar, Cab. III. p. 581. N. 29. 586. N. 45.
-- *Stukken* des achterbreyns uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 218. Cab. III. p. 575. N. 16. p. 592. N. 71. Cab V. p. 644. N. 65. 66. Cab. VI. p. 711. N. 121. Cab. VIII. p. 759. N. 59. Cab. IX. p. 798. N. 52. Cab. X. p. 827. N. 26.
-- *Tweede Harssen vlies* van het achterbreyn, het Spinneweb-vlies gelykende, Cab. III. p. 581. N. 29.
-- *uytsteekzols der kleyne harssenen* moeten om haar gedaante niet minder wormwyze uytsteekzels genaamt worden, als de oprechte worm-wyze

uytsteekzels, Br. XII. p. 363. Taf. XIII. Lett. Z. Cab. V. p. 644. N. 65. Zie *Uytsteekzels.*

Achterbreyn, uytsteekzels op wat. plaats gevonden worden? Cab. V. p. 644. N. 65. p. 646. N. 78.
-- waar in van de groote harssenen verschilt? Br. VII. p. 292. 293.
-- wyze van deszelfs ontleding door *Vieussens* is niet voldoende, Br. XII. p. 352. 353.
-- *Zelfstandigheyt* van dezelve is gelyk die der groote harssenen, *bastagtig* en *mergagtig*, ibid. p. 352.
-- -- *Bastagtige zelfstandigheyt*, gedeelte daar van met hare onderdeelingen vertoont, ibid. p. 365. Taf. XV. fig. 5.
-- -- -- wort in ontelbare deeltjes onderdeelt, ibid. p. 353. 365. Taf. XV. fig. 4. Cab. V. p. 639. N. 52. Cab. IX. p. 798. N. 52.
-- *Mergagtige zelfstandigheyt*, uytgebreyde Takken van Boomen verbeeldende, Br. XII. p. 352. Cab. IX. p. 798. N. 52.
Achterbreynen van kleyne Kinderen, Cab. V. p. 638. N. 48. p. 649. N. 98.
-- uyt verscheyde Menschen, Cab. III. p. 581. N. 31. Cab. X. p. 824. N. 7. p. 825. N. 15.
Aconitum met blaauwe Bloemen, een vergiftig gewas, Cab Dier. p. 1274. N. 92.
Ademhaling van wat gebruyk? Br. XVI. p. 431.
-- wanneer stilstaat, hoe gevaarlyk? ibid. Ontl. Verh. p. 1098.
-- zeer moeyelyk met een benaauwde Borst, zynde de Klapvliezen van het hart te zamen gegroeyt, en beenagtig geworden, en de borst met een wateragtig vogt bezet, Ontl. Aanm. 69.
Ader, bloed-aderstuk uyt de hals van een Mensch, Cab. VII. p. 736. N. 69.
-- *Hals*, of *krop-ader* in een uyt- en inwendige tak verdeelt, ibid. p. 727. N. 28.
-- -- *Klap-vliezen* van dezelve, zie *Klap-vliezen.*
-- -- uyt een Kint, Rarit. p. 199.
-- --uyt een Paard, ibid. p. 161.
Ader, Hart-ader ten deele door het regter oortje, dog voor het grootste gedeelte door de zelfstandigheyt van het hart verspreyt, Br. X. p. 324. Taf. XI. fig. 4.
- *Hol ader*, Cab. IX. p. 782. N. 6.
- - af beelding daar van berispt, Antw. aan Bidl. p. 455. 478.
- - deszelfs evenredenheyt, ibid. p. 456.
- - hoedanigen gebruyk deszelfs nieuwe spruyten hebben in de gylmaking in de onderbuyk ingewanden? Cab. XI. p. 898. Taf. III. Br. Bohl. p. 1234. 1235.
- - inmondingen des hol-aders, waar voor te houden? Br. Bohl. p. 1235.
- - of aan het bloedt een verblyfplaats verstrekt, zonder de lever aan te doen? ibid. p. 1234.
- - of het wederkerende bloedt de ingewanden voedende, door eigen aderen te rug loopt, en door een nieuwen weg in de hol-ader wort voortgedreven, wort in zeker geval aangemerkt, ibid. p. 1233.
- - stronken van dezelve, zoo opklimmende als nederdalende, Br. X. p. 324. Taf. XI. fig. 3. Cab. I. p. 500. N. 9. p. 517. Lett. D. Cab. IX. p. 787. N. 23.
- - - hoe uyt de vliezige zak met het regter hart-oortje een gemeene holligheyt uytmakende, en met ontelbaare slag adertjes voorzien, als uyt een gront voortspruyten? Br. X. p. 324. Taf. XI. fig. 3.
- - stukken daar van, Cab. V. p. 634. N. 30. p. 652. N. 8.
- - *Takken* van dezelve, Cab. V. p. 632. N. 17. Cab. VII. p. 725. N. 17. Cab. VIII. p. 763. N. 91.
- - - zyn veel minder in getal, en anders gestelt, als de takjes van de Poort-ader, Cab. V. p. 632. N. 17.

Ader, Hol-ader, van waar deszelfs zydelyke taken komen? Br. Bohl. p. 1235.
- - waar in verschilt van de Poortader? Cab. II. p. 536. N. I. Cab. V. p. 632. N. 17. p. 634. N. 30. Br. Bohl. p. 1234.
- - wortelen van deze ader hebben een verscheydene loop, Br. Bohl. p. 1235.
- *Kroon-ader* is niet de eenigste weg, waar langs al het bloedt, door de Kroon-slag-aderen aan het hart toegebrat, en van daar wederkeerende, in de holader te rug gevoert wort, Br. X. p. 324. Taf. XI. fig. 4. Cab. IX. p. 804. N. 63. Tient. I. p. 952.
- *Lever-aders* tak van een Schelvisch, Rarit. p. 219.
- *Longe ader*, deszelfs vliezige zak, als zynde de grondt of uytbreyding van deze ader, maakt met het linker hartoortje een gemeene holligheyt uyt, Br. X. p. 323. Taf. XI. fig. 1.
- - is met Slag-aderen bezaayt, ibid. p. 323.
- - Takjes van deze ader zyn veel meer in getal, als in de figuuren afgebeelt wort, Cab. IV. p. 610. N. 41.
- - zendt in het linker hart-oortje vier stammen uyt, en geen twee, zoo als de *Schryvers* willen, Br. X. p. 323. Taf. XI. fig. 1. Cab. I. p. 494. N. 3.
- *Longe-pyps ader*, of 'er waarlyk is? Br. VI. p. 281. Zie *Slag-ader, Longepyps-slagader.*
- *Milt-ader* afgebeelt uyt een Mensch, Br. IV. p. 265. Taf. IV. fig. 1 en 4. Cab. VII. p. 737. Taf. I. fig. 1.
- - deszelfs doorbooringen worden in de Milt van een Mensch te vergeefs gezogt, Cab. IV. p. 625. Lett. A.
- - haar gesteltenis hoedanig in een Mensche Milt, hoe in een Kalfs Milt? Br. IV. p. 263.
Ader, Longe-pypsader, loopt en verspreyt zich met door de gantsche Milt van een Kalf, Cab. IV. p. 626. Lett. A. Cab. IX. p. 789. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 91.
- - *Poreusheyt* van dezelve heeft alleen plaats in een Kalf, maar niet in de Mensch, Cab. X. p. 845. N. 119.
- - van een Kalf, zoo dra in de Milt komt, wort aanstonts doorgaans, en in het vervolg geheel vernietigt, Cab. IV. p. 626. Lett. A. Cab. IX. p 789. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 91.
- - wonderbaarlyk wydt, Rarit. p. 199.
- *Navel ader* dubbeld in een jonge Walvisch, waar vereenigt wort? Cab. IV. p. 608. N. 34.
- - is vol van slag-adertjes in een Mensche Vrugt, Br. V. p. 273.
- *Nier-ader* linker, voortkomende tegen de loop der natuur, Cab. I. p. 517. Lett. K.
- *Ongepaarde ader* afgebeelt, Br. VI. p. 286. 287. Taf. VII. fig. 2.
- - hoe en op wat plaats voortkomt? Cab. VII. p. 727. N. Cab. IX. p. 787. N. 23.
- *Poort-ader*, beenagtig gedeelte van dezelve uyt een waterzugtige Vrouw, Ontl. Aanm. 70. Rarit. p. 180. Cab. VIII. p. 759. N. 58.
- - deszelfs bundelwyze, en zappige uyteynden zyn zeer dun en fyn, Cab. IV. p. 604 N. 11. Cab. VI. p. 702. N. 82. p. 704. N. 88. Cab. X. p. 837. N. 80.
- - gedeeltens van deze Ader, Cab. VI. p. 701. N. 82. p. 704. N. 88.
- - heeft veel meer kleyne takjes als de hol ader, Cab. II. p. 536. N. 1.
- - hoe de darmen en het darmscheyl omringt? Br. Bohl. p. 1234.
- - niets klierigs, of eenige byzondere geronne stoffe wort alhier gevonden? Cab. VI. p. 702. N. 82. p. 704. N. 88.

Ader, Poort-ader, stukje van dezelve, afgebeelt uyt een Kalf, Cab. II. p. 563. Taf. VI. fig. 1.
- - Takken daar van uyt de Lever van een Mensch, Rarit. p. 202. Cab. X. p. 837. N. 80.
- - van een Kalfs-lever heeft geen Klieren, maar zappige uyteynden, Cab. III. p. 570. N. 3.
- - uyt een onvoldragen Vrugt, Cab. V. p. 647. N. 83.
- - wort te onregt een Slag-ader genaamt, Br. Boerh. p. 1220.
- *Zaad ader*, gedeelte uyt een Kraamvrouw, Rarit. p. 161.
- - grooter als na gewoonte uytgerekt in een Vryster, aan een Waterzugt in de buyk gestorven, Ontl. Aanm. 19.
Aderen, Arm-aderen van een Mensch, Rarit. p. 186.
- *Darm-scheyls-aderen* door het darmscheyl verspreyt, Cab. I. p. 512. N. 13.
- - in de Paarden aangemerkt, met opregte Klapvliezen voorzien te wezen, Tient. II. p. 1005.
- - of mogelyk de drank en het fynste van de gyl niet opslorpen? ibid. p. 1012. Tient. III. p. 1073.
- der *Mannelyke roede*, loopende over de rug van dezelve, worden gemeenlyk opgeblazen, wanneer het groote zenuwagtig spongieusch lichaam opgeblazen wort, Ontl. Aanm. 100.
- - op wat wyze deszelfs inwendige aderen door *Ruysch* ontdekt worden? ibid.
- - ten opzigte van deszelfs inwendige zelfstandigheyt van niemant ter degen onderzogt, om dat zeer bezwaarlyk te voorschyn gebragt worden. ibid.
- - zyn gelyk de Milt-aderen der Kalveren, met groote togtgaten, als een zeef doorboort, om het bloet zoo veel te rasser te doen wederkeeren, waar door de schielyke slapheyt der roede ontstaat, dat van niemant voor *Ruysch* aangemerkt is, ibid.
Aderen dienen niet alleen om het bloedt door de slag-aderen toegevoert, te rug te voeren, maar zyn daar en boven nog tot andere gebruyken geschikt, Br. XV. p. 419. Tient. II. p. 1012.
- *Hart-aderen* van *Vieussens* en *Thebesius*, nieuwlings ontdekt, Tient. I. p. 952.
- - van waar voortspruyten? Cab. IX. p. 787. N. 23.
- *Melk-aderen* hebben een zeer fyn beginzel, Tient. II. p. 1004.
- - met Klap-vliezen voorzien, zie *Klap-vliezen.*
- - van de eerste zoort in de Mensch, door de klieren van het darmscheyl overgaande, vereenigen zig met de Melk-aderen van de tweede zoort, gebleeken wegens een proef door een opblasing genomen, Tient. II. p. 1004.
- - waar in die van de eerste zoort, van die van de tweede zoort verschillen, ibid. p. 1012.
- - wie derzelver eerste uytvinders geweest zyn? Br. VI. p. 281.
- *Milt-aderen* en Slag-aderen van de Mensch beschreven, Br. IV. p. 260. enz.
- - hoe verschillen van die der Kalveren? Klapv. c. 3. p. 15. Ontl. Aanm. 100. Br. IV. p. 262. 263.
- *Navel-aderen* twee in een Kalfslever ontdekt, Klpv. c. 4. Aanm. 7.
- *Nier-aderen*, Cab. X. p. 256. N. 175. Lett. M M.
- - onderscheyt tusschen derzelver uyteyndens en die der slag-aderen is groot, Cab. IX. p. 799. N. 53. Cab. X. p. 838. N. 86.

Aderen, Nier - aderen, uyt de Hol-ader voortkomende, dat zeer ongewoon is, Cab. V. p. 651. N. 5.
- - Zyn groot in getal en byzonder fyn, Cab. IX. p. 799. N. 53. Cab. X. p. 839. N. 86.
- *Poort-aderen* uyt Kalsslevers, Cab. II. p. 544. N. 17 Cab. III. p. 570. N. 3. Cab. IV. p 604. N. 11.
- stukken van Aderen die opgeblazen zyn, Rarit. p. 199. Cab. VII. p. 736. N. 69.
- - van Hals-aderen uyt een Paard, Cab. V. p. 635. N. 35. Cab. IX. p. 805. N. 67.
- worden meesten tyt ook te gelyk in net opvullen der Slag aderen vervult, om dat de manier van opvullen zonder force geschiet, Cab. VI. p. 700. N. 73.
- *Zaad-aderen* in de Kraamvrouwen wyder als in andere Vrouwen, Rarit. p. 161.
- - met aderspatten bezet, zie *Aderspatten.*
- - van waar voortspruyten? Cab. I. p. 517. Lett. Men N. Cab. V. p. 652. N. 5 en 8. Cab. X. p. 586. N. 175. Lett. H H.
Aderlating by Tovery vergeleeken, Br. Hecq. p. 1146.
- natuurlyke stondevloedt door een aderlating op den arm gedaan, herslelt, ibid.
- of niet van een groote nootzakelykheyt is omtrent de gebreken van de nablyvende Moerkoek? ibid.
- waarom in barende Vrouwen in het begin der Baring op den arm gebruykelyk? ibid.
Aderspatten der Zaad aderen, wat gebrek? Tient. II. p 1016.
- van het Bal zakje, in de jeugt gekomen, veranderen in den ouderdom in een Waterzugt, ibid. p. 1018.
Afgang door een harde verdikking van den Endel-darm verhindert, Ontl. Aanm. 95. 96. Tient. II. p. 1040.
Afzetting der Leden en deszelfs manieren, zie *Ledematen.*
- voorbeelt daar van bygebragt in de voet, met de uytkomst der afzetting, Br. XIV. p. 403. 404.
- van de linkerhant met een gedeelte van den arm, op wat wyze in het werk gestelt, en hoe genezen? ibid. p. 407-412.
- wat in de afzetting van de handt of arm aan te merken staat? ibid. p. 412. 413.
Aloë Afrikaansche, hoe de zapvaten lopen in de bladeren van dit gewas? Cab. XII. p. 919. N. 72. Tient. III. p. 1061.
- *Amerikaansche*, bladeren van dezelve, hoedanig gestelt? Tient. III. p. 1061.
Amaranthoïdes uyt *Afrika*, oorspronkelyk, met een witte en purpere bloem, Cab. XII. p. 929.
Amaranthus gekamt met rode bloemen, Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
- met hangende ayrwyze bloemen, ibid. p. 1271. N. 67.
Amnios binnenste vlies van de Nageboorte, Rarit. p. 199.
- in de vrugt van een Mensch heeft geen bloed-vaten, Br. IX. p. 313. Br. XIII. p. 373. Tient. III. p. 1078.
- in twee deelen gespouwen, dat zomtyts ook wel van de natuur voortkomt, Cab. IX. p. 786. N. 21.
- of 'er tusschen dit vlies en het vlies *Chorion* nog een derde in de Mensch gevonden wort? ibid.

- ontfangt zelfs het minste takje van bloed-vaten niet van het vlies *Chorion*, Br. IX. p. 313.
- stuk van dit Vlies, Cab. IV. p. 612. N. 52.
- - uyt een Schaap, Cab. III. p. 577. N. 20.

Amnios van een Schaap, met een menigte van bloed-vaten voorzien, ibid. Cab. IV. p. 611. N. 49.
- zit lichtjes vast aan het buytenste vlies *Chorion*, Br. IX. p. 313.
- zoo dun als een Spinneweb, Cab. X. p. 851. N. 150. p. 859. Taf. I. fig. 3.
Apothekers, haar blinde en onbezonne ligtvaardigheyt, Ontl. Aanm. 49.
Argus veeloogig capelletje, een alderkleinste blaauwe *Argus* genaamt, Cab. Dier. p. 1262. N. 6.
Arm afgezet, en op wat wyze? Br. XIV. p. 407. 408. wonde daar van hoe genezen? ibid. p. 408-412.
- deszelfs Slag-ader-breuk, zie *Breuk.*
- gedeeltens van een afgezetten arm, met de handt afgebeelt, Br. XIV. p. 416. 417. Taf. XVII. fig. 1. Taf. XVIII. fig. 1.
Armen, Mensche armen, Rarit. p. 205. 206.
- van Kinderen, Cab. I. p. 497. N. 3. Cab. II. p. 538. N. 5. Cab. III. p. 575. N. 14. Cab. IV. p. 605. N. 12. Cab. V. p. 630. N. 3. 4. 6. 7. p. 632. N. 16. Cab. VI. p. 683. N. 26. 27. p. 684. N. 29. p. 686. N. 35. 36. Cab. VII. p. 726. N. 18. 21. p. 734. N. 58. Cab. VIII. p. 749. N. 22. p. 762. N. 74. Cab. IX. p. 782. N. 8. p. 791. N. 33. Cab. X. p. 835. N. 71. p. 850. N. 148. p. 853. N. 161. Cab. XI. p. 880. N. 90. p. 895. N. 196. Cab. XII. p. 914. N. 25. p. 925. N. 120. Cab. Dier. p. 1273. N. 90.
- van onvoldragene Vrugtjes, Cab. IX. p. 796. N. 50. Cab. XI. p. 875. N. 50. p. 879. N. 79. Cab. XII. p. 913. N. 14. p. 918. N. 62. p. 919. N. 73. p. 920. N. 77.
- uytjonggeboorene Kindertjes, Cab. III. p. 570. N. 1. Cab. V. p. 629. N. 2. Cab. VI. p. 679. N. 20. p. 682. N. 23. p. 708. N. 110 Cab. IX. p. 783. N. 9. Lett. A. p. 797. N. 51.
Armodilletje, zie *Schiltvarkentje.*
Armspieren, zie *Spieren.*
Asclepiades Aïzoides, een *Afrikaansch* gewas van *Tournefort*, Cab. XII. p. 911. N. 4.
Aspergies stekelagtige uyt *Afrika*, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.

B.

B*Aaring* al te grooten haast daar omtrent door een Vroedvrouw in het werk gestelt, hoe schadelyk? Tient. II. p. 1035.
- Heupe of Zitbeenderen moeten in een moeyelyke arbeyt eenigzints van malkander wyken, ibid. p. 1039.
- Moerkoek en Scheede schieten in de baaring veeltyts voor het Kint uyt, Ontl. Aanm. 25.
- moeyelykheyt deszelfs veroorzaakt door het Maagde-vlies, het welk in zyn geheel was, en zeer dik, als ook wegens de tegenstant van een ander tegennatuurlyk dik vlies, de scheede dieper toesluytende, Ontl. Aanm. 22.
- natuurlyke arbeyt in de Baaring hangt ook af van de beweeging der spierdraden des Baarmoeders, Tient. II. p. 1029. 1030.
- of door een Aderlating gelukkiger voortgang krygt? Br. Hecq. p. 1146.
- *ongehoorde baaring*, door de mond voorgevallen met de omstandigheden der geschiedenis, met egte bewysen bevestigt, Cab. IX. p. 793. enz. N. 48. p. 812. Taf. II. fig. 2 en 3.
- - vrage daar omtrent voorgestelt en voorgehouden, ibid. p. 795. N. 48.

- *Staart-been* in een moeyelyke verlossinge zeer verre na buyten wykende, veroorzaakt groote pyn, die in deze deelen overblyft, waar over de Vrouwen zoo veele jaren klagen, Tient. II. p. 1039.
- van byzondere vreemde stoffen, met een verhaal van dit voorval, Cab. II. p. 539. N. 6-11.

Baaring van een slekgelykent diertje uyt de mont van een Meysje, Tient. I. p. 954. enz.
- vinger in een zwaare Baaring in den aars van barende Vrouwen door de Vroedvrouw opgestooken, wat ongemakken veroorzaakt? Tient. II. p. 1035.
- waarom in de Baaring verkeerdelyk drank aan de Vrouwen wort geweygert? ibid. p. 1034. 1035.
- waar van afhangt het gehele werk van het zwanger gaan, en de baaring? Br. Hecq. p. 1145.
- wanneer de inwendige mond der lyfmoeder in de baaring uytschiet, wat in zulken geval te doen staat? Ontl. Aanm. 25.
- *wonderlyke baaring*, waar in een ongewoone sluyting deswegen egter door de Konst ontsloten, Ontl. Aanm. 22.
- wort gemakkelyker, en is voordeelig van wegens de afstandt tusschen de opperhoofds en voorhoofdsbeenderen in een jonggebooren Kint, Cab. III. p. 596. N. 2. Cab. VIII. p. 742. N. 2.
- *zwaare baaring* ontstaat veeltyts van wegens gezwellen van het agterhoofd der Kinderen afhangende, Ontl. Aanm. 52.
- - veroorzaakt gemeenlyk een verstopping der Trompetten van *Fallopius*, als ook onvrugtbaarheyt, Ontl. Aanm. 83.
Baarmoeder, zie *Lyfmoeder.*
Baars van *Amboina* gemeene, zie *Zeebaarsje.*
- - vliegende, wat Visch beschreven en afgebeelt, Cab. Dier. p. 1260. N. 3. p. 1277. Taf. II. fig. 3.
Bagre, zoort van een Visch, zie *Visjes.*
Bal uyt een Kalfs-maag, Cab. XI. p. 874. N. 39.
Ballen uyt witte en groote Koe-hayren bestaande, in de Maag van een Koe gevonden, Rarit. p. 164. Cab. XI. p. 891. N. 169.
Bal-zakje, bereyding daar van is zeer moeyelyk, Br. II. p. 241.
-- door de Konst van zyn langwerpige streep, en natuurlyke rimpels berooft, ibid. p. 237.
-- hoedanige inwendige gedaante na de opdrooging vertoont? Br. I. p. 235. Taf. I. fig. 3.
--- hoedanig gestelt is? beschreven, ibid. p. 229. 230. 233.
-- hoe deszelfs aderspatten met de tyt veranderen? Tient. II. p. 1018.
-- is niet geheel van vet ontbloot, dewyl het in deszelfs opperste gedeelte gezien wort, Br. I. p. 229. 233. Cab. III. p. 598. Taf. III. fig. 1.
-- konstig toebereyt, Br. II. p. 237.
-- na deszelfs opblaazing, en droogmaking boven aan geopent, Br. I. p. 235. Taf. I. fig. 1.
-- of uyt deszelfs Kliertjes hayren voortkomen? ibid. p. 233.
-- omgekeert uyt een Jonge, Cab. XI. p. 878. N. 70.
-- opgeblasen en opgesneden, Cab. V. p. 649. N. 100.
-- op wat wyze te vertoonen? Br. I. p. 234.
-- van waar deszelfs Slag-aderen oorspronkelyk? zie *Slag-aderen.*
-- voornaamste maakzel van het zelve, welk? Br. XIII. p. 389.
-- *Vuur* van het zakje op wat wyze genezen? Ontl. Aanm. 75.
-- wat door deszelfs vlies *Dartos* verstaan wort? zie *Vlies.*
-- wort door een middelschot in twee deelen verdeelt, Br. I. p. 229. 230. 234. 235. Taf. I. fig. 1. zie *Tusschenscheidzel.*
-- zyn langwerpige streep of naad, ibid. p. 229. Br. II. p. 237. Br. XIII. p. 392.

Bal-zakje, zyn dwaalagtige stelling omtrent dezelve wederlegt, Br. XIII. p. 392.
Bal-zakjes, hoe gestelt in gelubde? Br. I. p 233.
Balzem in het binnenste van de gehoorweg, van waar volgens *Boerhaven* voortkomt? Br. Boerh. p. 1158.
- zoo de inwendige als uytwendige lichaams deelen verzagtende, overal daar een gestadige wryving plaats heeft, ibid. p. 1170.
Balzemen van dode lichamen, loftuyting aangaande deze Konst, Br. V. p. 267. 268.
- verscheyde manieren van balzemen, Cab. IV. p. 611. N. 49. p. 623. N. 96.
Bartisch zyn Werktuyg, zie *Werktuyg.*
Bastaart-vleesch, en bederving van het verhemelte, door het Mes en gloeyende Brandyzers gelukkig weggenomen, Ontl. Aanm. 48.
Bastaart vleeschklomp, door Konst uyt bloed toebereydt, Cab. I. p. 497. N. 3. Cab. VII. p. 729. N. 39. Cab. XI. p. 883. N. 108. p. 897. Lett F.
Bastaart-uytsteekzels, zie *Beenderen.*
Bastaart-zuygers uyt de nageblevene Moerkoeken in de Baarmoeder na de Verlossing, Ontl. Aanm. 28. zie *Zuygers.*
Bederving der ribben door een Slag-ader-breuk der groote Slag-ader, Ontl. Aanm. 37. 38.
- van de onderste Kaak weggenomen en genezen, Cab. IX. p. 791. N. 29.
- van het *Scheen been*, zie *Been.*
- van het verhemelte, met het Bastaart-vleesch door brandyzers enz. genezen, Ontl. Aanm. 48.
Been, Achterhoofds-been bestaat in jonge Kinderen uyt vier beendertjes, Cab. V. p. 651. N. 1.
- -- met een tegennatuurlyk beenig uytstek voorzien, Rarit. p. 159.
- -- uyt vier deelen te zamen gevoegt, ibid. p. 150.
Been, Achterhoofds been wort alleen in jonge Kinderen van het juk-been gescheyden, ibid. p. 159.
- *Beytelwyze* been, valschelyk het vierde genaamt, ibid. p. 174.
- *Borst-been*, zie *Borstbeen.*
- *Darm-been* aan weerzyden, uyt drie deelen bestaande in jonge Kinderen, Rarit. p. 150.
- - doorn van het zelve is in alle jonggeborene kraakbeenig, ibid.
- *Dye-been, Aanwassen* daar van, en wel de *bovenste* in jonge Kinderen geheel kraakbeenig zynde, bestaat uyt verscheyde beenige deeltjes, die metter tyt tot een lichaam worden, Cab. X. p. 858. N. 182. p. 860. Taf. III. fig. 4.
- - - onderste aan was van dit been afgebeelt, Cab. VII. p. 739. Taf. III. fig. 1.
- - bovenste deelen van het zelve uyt een hinkende oude Vrouw, Cab. IX. p. 793. N. 44. p. 806. N. 74.
- - buytenste, hardste, en vastste zelfstandigheyt van dit been, gemeenlyk *Yvoor* genaamt, is nergens dikker, als in het midden, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 1. Lett. I.
- - door een beenige vereeniging met het scheenbeen en knieschyf aan elkander gegroeyt, Rarit. p. 216.
- - *gedeelte van dit been* aangedaan met een bederving, ibid. p. 180.
- - - door scherpe humeuren uytgegeten, en van de natuur uytgedreven, Cab. III. p. 566.
- - - ten deele vleezig, ten deele pezig, met het afbeeldzel, Tient. II. p. 1044. Taf. I. fig. 1.
- - - uyt een jong Kint afgebeelt, Cab. X. p. 858. N. 182. p. 860. Taf. III. fig. 4.

- - *Hals van dit been* breekt zeer ligt, en waarom? Cab. VIII. p. 770. N. 103.

Been, Dye-been, dikwils in oude mankgaande Vrouwen gebrooken bevonden, ibid. Cab. IX. p. 793. N. 44.
- - - harde langronde banden in plaats van de hals zittende, waar uyt voortkomen? Cab. IX. p. 806. N. 74. p. 811. Taf. I. fig. 1.
- - - hoe en op wat plaats weder vastgegroeyt? ibid. p. 793. N. 44. p. 806. N. 74.
- - - na de breuk geheel ontbreekende, en t'eenemaal te niet geworden, Cab. VIII. p. 770. N. 103. Cab. IX. p. 793. N. 44. p. 806. N. 74.
- - - waar uyt bestaat? Cab. VIII. p. 770. N. 103.
- hoe gestelt in een krom been? Tient. II. p. 1044. Taf. I. fig. 2.
- *Hooft*, of bovenste gedeelte van het Dyebeen afgebeelt, Cab. V. p. 654. Taf. II. fig. 1 en 2. Cab. VIII. p. 773. Taf. III. fig. 1. Cab. IX. p. 811. Taf. I. fig. 1.
- is van binnen in alle Menschen niet even hol, Tient. III. p. 1082.
- kraakbeenige gestalte van dit been, zie *Kraak-beenderen.*
- krom uyt een sesjarig Kint, Rarit. p. 160.
- *Mergbekleedende vlies* van het zelve, zie *Vlies.*
- om wat reden deszelfs beyde drayers voor onechte uytsteekzels gehouden moeten worden? Rarit. p. 160. 204. Tient. III. p. 1081. 1082.
- onlydelyke pyn in dit been, voornamentlyk in *Venerische* qualen, waar uyt ontstaat? Cab. X. p. 858. N. 182.
- stukken daar van, wonderbaarlyk dik geworden, Cab. XI. p. 898. Lett. H. Cab. XII. p. 926. N. 132.
- van een Endvogel, na een breuk weder te zamengegroeyt, Rarit. p. 208.
Been, Dye been, uyt een Kint van omtrent agt jaren afgebeelt, en vertoont met een daar in zittende Diertje, het welk een Schallebyter verbeelt, Tient. III. p. 1087. Taf. II. fig. 1.
- uyt een Mensch, in welkers holligheyt veele kleyne Wormtjes, en derzelver overblyfzelen gevonden worden, met de afbeelding daar van, ibid. p. 1086. Taf. I. fig. 1.
- zeer uytgezet van wegens de humeuren, Rarit. p. 217.
- *Elleboogs-been*, ibid. p. 213.
- door uytteering gantsch ontaard en mismaakt, in welkers holligheyt een ronde en lange beene pyp wort gezien, Cab. X. p. 856. N. 176. afbeeldzel daar van, ibid. p. 859. Taf. II. fig. 1.
Heupe-been, deszelfs pan, zie *Heup.*
- *Heylig been* door een beenige vereeniging met de naamlooze beenderen vereenigt, Rarit. p. 215.
- gezwel in deszelfs onderste gedeelte gevonden, Ontl. Aanm. 35.
- onderste deel van dit been gaapt altyt aan het agterste gedeelte, en is met vet bezet, ibid.
- Slag-aderen van het zelve, hoe wederzyts loopen? Cab. V. p. 652. N. 7.
-- stuk daar van uyt een Kint afgebeelt, ibid. p. 645. N. 69. p. 655. Taf. III. fig. 1.
-- *Wervel-beenderen* van dit been verschillen zeer veel van de wervelbeenderen van de rugge-graat, ibid.
- *Hoofd-been*, in wat tyt vliesagtig is? Cab. III. p. 567.
-- ontbloot, en van de lucht zwartagtig geworden, echter zonder zigtbaare scheydinge van schilfers herstelt, Ontl. Aanm. 5.
- koot en hielbeen, Cab. XI. p. 896. N. 208.

Been, Kraakbeen, zie *Kraakbeen.*
- *Naamloos been*, afgebeelt voor een groot gedeelte, Tient. II. p. 1045. Taf. III. fig. 1.
- - Pan van dit been uyt een onvoldragen Vrugt, Cab. V. p. 634. N. 25.
- - van de linker zyde lager geplaatst als dat van de regter zyde, waar uyt voortkomt? Rarit. p. 154.
- - van een Schaap, ibid. p. 172.
- - *Zenuw-kraakbeenige band* uyt dit been voortkomende met slag-aderen voorzien, en van wat gebruyk dezelve is? Cab. V. p. 634. N. 25.
- *Opperhoofds-been* van een Reus, wonderbaarlyk groot, Rarit. p. 193. 194.
- *Ploeg yzer been*, hoedanigen been? Br. VIII. p. 302. Cab. VI. p. 694. N. 64.
- - met het middelschot der neusgaten vereenigt, Rarit. p. 158. Br. VIII. p. 302.
- *Priemswyze-been* groeyt met het steenbeen zomtyts vast in zeer oude lichamen tegen de natuurlyke gewoonte, als door een t'zamengroeying, Tient. III. p. 1081.
- - moet voor geen uytsteekzel van het steenbeen gehouden worden, ibid.
- - waarom byna nooyt gevonden kan worden in Doodshoofden, uyt de grafsteden gehaalt? ibid.
- - wort in de jeugt aan het slaapbeen vastgehegt, niet door een kraakbeenige vereeniging, maar door een ondiepe losse geleding, ibid.
- - zomtyts door banden te zamen gevoegt zynde met het tongebeentje, groeyt daar mede zoodanig vast dat het een been wort, ibid.
- *Schaambeen* byzonder uytpuylende in Vrouwen die in een moeyelyke arbeyt Kinderen baren, Tient. II. p. 1039.
Been, Scheen-been altemets met twee Tafels, en tusschen dezelve met Diploë voorzien, Cab. VIII. p. 746. N. 8.
- bovenste stuk van dit been aan twee gespouwen uyt een begraven Mensch, Cab. IX. p. 780. N. 2.
- - door een verouderde caries bedorven, Rarit. p. 210.
- - gesneden uyt de nek van een Schaap, als tegen de natuur aldaar gegroeyt, ibid. p. 216.
- - hoe deszelfs merg in het graf wort? Cab. IX. p. 780. N. 2.
- - hoe gestelt in een krom been? Tient. II. p. 1044. Taf. I. fig. 2.
- - is niet ten eenemaal van twee Tafels ontbloot, Cab. VIII. p. 745. N. 8.
- - krom met een harde knobbel in het voorste deel, Rarit. p. 217.
- - met een hard-beenige uytsetting en spongieus-beenige uytspatting beset, Cab. X. p. 857. N. 177. 178. afbeeldzels daar van, ibid. p. 859. Taf. II. fig. 4. 5. 6. 9. 10.
- - met het dye-been door een beenige zamengroeying aan een gewassen, Rarit. p. 213. 216.
- - mismaakt, van buyten uytgegeten, en inwendig met een hard been vervult, Cab. X. p. 855. 856. N. 174. p. 859. Taf. II. fig. 2 en 3.
- - slag-aderen door een gedeelte van deszelfs been-vlies lopende, Br. V. p. 270. 274. Taf. V. fig. 1.
- - verscheyde gedeeltens van dit been afgebeelt, Cab. VIII. p. 773. Taf. III. fig. 2 en 4. Cab. X. p. 857. N. 177. 178. p. 859. 860. Taf. II. fig. 2-6. en 9. 10.
- - uyt een hoer op verscheyde plaatzen doorvreeten, Rarit. p. 212.
- - weggegeten door de bederving, uyt welkers holte een lang, hol, en rond stuk beens is uytgeworpen in

de gedaante van een ronde Pyp, ibid. p. 210. Cab. VIII. p. 745. N. 8. p. 773. Taf. III. fig. 2. 3. 4.
Been, Scheen been, wiens beyde oppervlaktens, zoo binnenste als buytenste uytgegeten zyn, Cab. X. p. 857. N. 177.
- - zelfstandigheyt van het zelve, hoedanig? Cab. IX. p. 780. N. 2.
- *Schouderbeen* afgebeelt uyt een Kint, met de overblyfzels van vervelde Wormtjes in deszelfs holte gevonden, Tient. III. p. 1086. Taf. I. fig. 2.
- - gedeelte daar van uyt een Jongetje vertoont, Cab. X. p. 860. Taf. III. fig. 2.
- - opgevreten van scherpe vogten, Rarit. p. 195.
- - van omtrent een sesjarig Kint, ibid. p. 160.
- - waar in een spongieus-beenige substantie, gelyk het Diploë van de harssenpan wort gevonden, Cab. X. p. 856. 857. N. 176.
- *Staartbeen* komt in de Mannen meer na het schaambeen toe, Rarit. p. 152.
- - wykt in de Vrouwen door een zware arbeyt zeer verre na buyten, Tient. II. p. 1039. zie *Baaring.*
- stuk beens met het beenvlies bekleedt, en afgebeelt uyt een Jonge, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 8.
- *Tonge-been* uyt een Mensch, Rarit. p. 197.
- *Voorhoofds-been*, holte in deszelfs onderste gedeelte zeer kleyn, ibid. p. 158.
- - met een fyn vliesje bekleet, zie *Vlies.*
- - stuk daar van en van de neus, Cab. IX. p. 805. N. 68.
- - van een onvoldragen Kint, het welk zonder verrotting langer als een jaar in de Baarmoeder hadde gezeten, nog zeer blank zig vertoonende, Cab. XI. p. 896. N. 210.
Been, Voorhoofds-been, waar deszelfs lange sleuven haar oorsprong nemen? Rarit. p. 157.
- uyt de vleugel van een Hen voorheen gebrooken, en van de natuur weder aan een gegroeyt, Cab. VIII. p. 755. N. 49.
- *Wanschapen* been in een papgezwel van de Maag gevonden, Cab. XI. p. 890. N. 160.
- *Wiggebeen*, wiens holte bekleedt wort met een dun vlies, met slag-aderen voorzien, Br. IX. p. 315.
Beenagtigheyt van zommige lichaams deelen, waar door wort veroorzaakt? Ontl. Aanm. 70.
Beenderen, Aangroeyzels daar van in jonge Kinderen, hoe gestelt? Rarit. p. 151. Cab. X. p. 858. N. 182. p. 860. Taf. III. fig. 2.
- - waare aangroeyzels, welke die zyn? Rarit. p. 151.
- - zoo bovenste als onderste, worden voornamentlyk door het beenvlies, en niet door middel van een kraakbeen aan het lichaam der beenderen vastgemaakt, Tient. III. p. 1080.
- *Achterhoofds-beenderen*, twee boven elkander staande, Rarit. p. 213.
- *Arm-beenderen* wegens de spaansche pokken bedorven, en wonderlyk omgekromt, ibid. p. 212.
- *Bastaart-uytsteekzels* der beenderen, op wat wyze voortkomen? Tient. III. p. 1081. 1082.
- - waarom voor onechte uytsteekzels gehouden moeten worden? Rarit. p. 151. Tient. III. p. 1081. 1082.
- *Bekkeneels-beenderen* groeyen in Mensche-vrugtjes straalswyze uyt gelyk water dat bevriest, Cab. I. p. 493.
- - van de spaansche Pokken doorvreten, Rarit. p. 212.
- - van verscheyde Doodshoofden, ibid. p. 157-160.

Beenderen, Bekkeneels-beenderen uyt een Doodshoofd van een eerstgebooren kint, ibid. p. 149.
- - worden in een jonggebooren kint niet door naden, maar door toedoen van vliezen te zamengevoegt, Cab. II. p. 552. * N. 1.
- - zyn in een levendig kint niet door onderling aanraken, maar door een zekere afstant te zamengestelt, ibid. Cab. III. p. 596. N. 1. 2. enz.
- beschreven, Tient. III. p. 1079-1083.
- door een tegennatuurlyke t'zamengroeying vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 8.
- dradig beenig zamenstel inwendig in de beenderen als een wonderlyk weefzel aangemerkt, Tient. III. p. 1082.
- *Dye-beenderen* na een breuk ongeschikt herstelt, Rarit. p. 172.
- *Elleboogs-beenderen* van omtrent een sesjarig kint, ibid. p. 160.
- groote beenderen gebrooken zynde, groeyen altemets nooyt weder aan malkander, en wat in zoodanigen geval te doen staat? Ontl. Aanm. 4. Tient. II. p. 999.
- haar inwendige holligheden worden niet overal met een mergbekledende vlies omringt, gelyk de Ontleders stellen, maar zyn dikwils vervult, of met een spongieus beenagtige zelfstandigheyt, of met een draadige beenige stoffe, Tient. III. p. 1082.
- haar kraakbeenige eygenschap verloren hebbende, gaan dezelve in een beenagtige over, ibid. p. 1080.
- haar verscheyde ongemakken, Rarit. p. 219.
- hoe uyt de weeke beenderen der kinderen, wanneer gedwongen worden te staan en te gaan, zeer veele qualen voortkomen? Tient. II. p. 1010.
Beenderen in een gesmolten, en als in een ander weezen verandert, Cab. V. p. 640. N. 53.
- in vogtigheyt bewaart zynde, worden beter aangetoont, als gedroogt, Cab. II. p. 554. N. 11. Cab. IV. p. 607. N. 25.
- in wat beenderen geen gemeen mergbekleedende vlies gevonden wort? Tient. III. p. 1082.
- *juk-beenderen*, haar uytsteekzel, zie *Uytsteekzel.*
- *Kaak-beenderen*, vyf van dezelve vertoont, Rarit. p. 216.
- konnen door middel van een zuure vogt zoo week en zagt gemaakt worden, dat als gebogen konnen worden, Cab. IV. p. 689. N. 38. Cab. VI. p. 678. N. 13. Tient. II. p. 1010.
- Lichaamen van beenderen wonderlyk vernietigt, Ontl. Aanm. 67.
- Mensche beenderen, een begraafplaats verbeeldende, Rarit. p. 156. 160.
- *Naamloose beenderen*, haar beenige vereeniging met het heylig been, ibid. p. 215.
- - in drieën gescheyden, ibid. p. 155.
- na de breuk, van de natuur weder aan een gegroeyt, ibid. p. 176. Cab. VIII. p. 755. N. 49. p. 765. N. 98.
- of uyt tafels bestaan? Cab. X. p. 857. N. 176.
- ontfangen van het merg geen voedzel maar vastigheyt, Cab. IX. p. 781. N. 2.
- op hoedanigen wyze de kromheyt van de beenen kan genezen worden? Tient. II. p. 1010.
- *Opperhoofds-beenderen*, afstant tusschen dezelve, en de Voorhoofds beenderen in jong-gebooorene kinderen is grooter, als wel van de Schryvers in haare afbeeldingen uytgedrukt is, wel-

ke afstandt in het baaren zeer voordeelig is, Cab. VIII. p. 742. N. 2.
Beenderen, Opperhoofds beenderen, dikwils doorboord bevonden in eerstgeboorene kinderen, Rarit p. 214.
- - niet ver van malkander, maar digt by een staande te gapen ter breedte van een schryfpen, Cab. III. p. 596. N. 1-5.
- - zyn in een Mensche vrugtje niet kraakbeenig, maar vliesagtig, ibid. p. 567.
- *Schaam-beenderen* zyn in de Mannen zoo wyd niet van elkander gescheyden als in de Vrouwen, Rarit. p. 152. 156.
- *Scheen-beenderen* met bloed-vaten voorzien, zie *Bloed-vaten.*
- - na een breuk konstig genezen en vastgegroeyt, Rarit. p. 217.
- - van beyde scheenen, ibid. p. 209.
- - van kinderen, Cab. X. p. 835. N. 72. p. 844. N. 115. p. 845. N. 121.
- - uytspattingen van dezelve, zie *Uytspattingen.*
- - zonder holte bevonden, dat zeer ongemeen is, Cab. II. p. 554. * Cab. III. p. 596. N. 5. Cab. IX. p. 781. N. 2. Tient. III. p 1082.
- *Slaap-beenderen*, derzelver Tepelwyze uytsteekzels, zie *Uytsteekzels.*
- spongieuze beenagtigheyt in derzelver holligheden is in verscheyde Menschen zeer veel van malkander verschillende, Tient. III. p. 1082.
- van beyde voeten van een vermaarde hoer zeer ligt, en op het water dryvende als een pluym bevonden, Rarit. p. 212. Cab. VII. p. 725. N. 14.
- van de *voorhand* gebrooken, en drie jaar na de breuk nog niet te zamen gegroeyt in een gauwdief, Ontl. Aanm. 4. Rarit. p. 213.
Beenderen van de *voor-voet* als in een gesmolten, en in een ander wezen verandert, Cab. V. p. 640. N. 53. p. 656. Taf. III. fig. 4.
- - gedeelte van de voor-voet-beentjes uyt een Vrouw, ibid. p. 640. N. 53.
- - na een bederving zoo gestelt, dat niet minder als voorvoetbeenderen haar opdoen, Cab. VIII. p. 761. N. 68.
- - ontaart en afgebeelt, Cab. V. p. 656. Taf. III. fig. 4.
- van de lucht zwart geworden, Ontl. Aanm. 5. en 81.
- van een bedaagd Man, Rarit. p. 151. 152.
- van een eerstgebooren kint, ibid. p. 173-174.
- *van een kint* van agt jaar, ibid. p. 203.
- - van agt maanden, ibid. p. 151.
- - van anderhalf jaar, ibid. p. 203. 204.
- - van drie jaar, ibid. p. 150.
- - van een jaar, ibid. p. 204. 205.
- - van twee maanden, ibid. p. 186.
- - van vier jaar, ibid. p. 154. 155.
- - van vier en een halve maand, ibid. p. 162.
- - van vyf jaar, ibid. p. 155. 156.
- - van vyf maanden, ibid. p. 185.
- - van zes en een halve maand, ibid. p. 190.
- - van zes weeken, ibid. p. 150. 151.
- - van zeven maanden, ibid. p. 152.

Beenderen van een Lamsvoetje ontleedt, ibid. p. 183.
- van een Meysje, ibid. p. 156.
- van een veelvingerig geraamte, ibid. p. 225. 226.
- van kinderen van zes maanden, ibid. p. 178. 179. 186.
- van Mensche schepzeltjes, ibid. p. 164-166. Cab. VIII. p. 771. Taf. I.
- van misgeboorten van verscheyde maanden dragts, Rarit. p. 153. 154. 166.
- van oude Menschen, waarom zeer veele vaten vernietigen? Tient. II. p. 997.
- van twee voeten zeer net te zamen gestelt, Rarit p. 173.
- van verscheyde zoort uyt kinderen, in wat tyt kraakbeenig of beenagtig zyn? ibid. p. 149. enz.
- van waar haar vastigheyt verkrygen? Cab. IX. p. 781. N. 2.
- uytgeschudde velletjes of dopjes van vervelde Wormtjes, of jonge Vliegjes in het binnenste der beenderen gevonden, Tient. III. p. 1069. 1070. 1079. 1082.
- waar door derzelver aaneengroeying dikwils belet wort, schoon na de breuk wel behandelt zyn? Tient. II. p. 999.
- waar door geschiet, dat in een moeyelyke baaring in eerstgeboore kinderen gebrooken worden? Tient. III. p. 1080.
- waar in haar maakzel in de Mensch verschilt van dat der beesten? ibid. p. 1082.
- waarom veel bezwaarlyker breeken in het midden, als eenigzints hooger of lager? ibid. p. 1081.
- waar van daan het komt, dat een maal gebrooken, en onvolmaakt genezen zynde, zeer licht wederom komen te breeken? Cab. VIII. p. 755. N. 49.
Beenderen, waar uyt derzelver inwendige pynen veroorzaakt worden, en hoe genezen? Tient. III. p. 1071.
- wat de reden is, dat zoo week zyn in die geene, dewelke met de Engelsche ziekte en scheurbot gequelt zyn? Tient. II. p. 1010.
- *weer* van gebrooke beenderen, waar uyt bestaat, en van wat hardigheyt? Rarit. p. 176.
- *Zitbeenderen* schynen in een moejelyke arbeyt eenigzints van malkander te wyken, Tient. II. p. 1039.
- zonder inwendige holligheyt zynde, is zulks veroorzaakt wegens toeheeling na een voorgaande ziekte, Tient. III. p. 1082.
- zoo week als pap of koek bevonden, Ontl. Aanm. 81. Tient. II. p. 1010.
- zyn inwendig niet even hol in alle Menschen, Tient. III. p. 1082.
Beene-pyp lang en rond, overal van de buytenste beenige substantie van het Elleboogs-been gescheyden, en waar door veroorzaakt? Cab. X. p. 856. N. 176.
- verbeelt en vertoont, Cab. VIII. p. 773. Taf. III. fig. 2 en 3. Cab. X. p. 859. Taf. II. fig. I.
Been-eter, waar zyn oorsprong krygt? Ontl. Aanm. 81.
- wat ongemak? ibid.
Beenmaking, zie *Beenwording.*
Been-merg, zie *Merg.*
Beentjes, drie in het pyn appels kliertje gevonden, Cab. V. p. 643. N. 63.
- driekantige uyt een Doodshoofd, Rarit. p. 215.
- tot de toestel van een Graftombe, met deszelfs deur gebruykt, Cab. VIII. p. 757. N. 57. p. 771. Taf. I. fig. 1.
- twee uyt een Hoendervleugel, door een beenige vereeniging tegen de natuur te zamengegroeyt, ibid. p. 755. N. 49.

Beentjes van de geraamten van teedere tweelingen zyn zeer verschillende van de beenderen van oude lieden, Rarit. p. 179. 180.
- van een byzondere vreemde stoffe uyt een Kraamvrouw, met de afbeeldzels van dien, Cab. II. p. 539. 540. N. 6-11. p. 560. 561. Taf. IV. fig. 1-5.
- van het gehoor, zie *Gehoor-beentjes.*
- van twee Mensche vingeren, Cab. VIII. p. 763. N. 85.
- verscheyde *Wormiaansche* in verscheyde naden, Rarit. p. 157. enz.
- uyt de Lyfmoeder van een Schaap uytgedreven, Cab. IX. p. 780. N. 1.
- uyt End-vogels vleugels gebrooken, en van de natuur zeer vast weder aan een geheelt, Rarit. p. 176. Cab. VIII. p. 765. N. 98. afbeeldzel daar van, p. 774. Taf. III. fig. 5.
Beenwording geschiet door vezels, die volgens de lengte zig uytstrekken, Cab. XII. p. 927. N. 142. Tient. III. p. 1080. 1081.
- in verscheyde beenderen aangemerkt, op verscheyde tyden te geschieden, Rarit. p. 153. enz. p. 164. enz. Tient. III. p. 1080.
- in wat deel van het been eerst begint, en hoe voltooyt wort? Tient. III. p 1080. 1081.
- nette tyt van 's Menschen ouderdom kan in de beenmaking niet naauwkeurig bepaalt worden, Rarit. p. 179. Tient. III. p. 1080.
Been-zuyger, hoedanigen quaal? Rarit. p. 217.
- verschilt van *Been-vreter*, ibid.
Beere-klauw van *Dodonaeus*, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Bekken aan ieder nier gemeenlyks enkeld, dog niet zelden in tween, ja in drieën gespleten aangemerkt, Ontl. Aanm. 79.
- deszelfs nierbuykjes, wat zyn? Cab. I. p. 501. N. 11. p. 506. N. 8.
Bekken, doet zig voor het gezigt op, wanneer de nier in twee deelen gespouwen is? ibid. p. 501. N. 11.
- grooter als ordinaar, en van de steenen zeer verwydert en uytgespannen, Klapv. c 4. Aanm. 2 en 13. Ontl. Aanm. 13 56 en 57.
- heeft een geheel andere gedaante in een moeyelyke arbeyt, als in een natuurlyke staat, Tient. II. p. 1039.
- in de Vrouwen wyder als in de Mannen, Rarit. p. 156.
- *Tweestaartig*, Klapv. c. 4. Aanm. 14. Ontl. Aanm. 79.
- van het uyterlyke en bultige gedeelte des niers uytgeschooten, Klapv. c. 4. Aanm. 2.
- van waar zoo zeer uytgespannen wort? Ontl. Aanm. 79.
- vervult met vogten uyt de lyfmoeder van een Kraamvrouw, mogelyk door de Trompetten tot in het bekken geperst, Ontl. Aanm. 43.
- waar door in de Mannen naauwer? Rarit. p. 152.
- ieder bekken met een ongemeene groote steen bezet, Ontl. Aanm. 95.
Bekkeneel gescheurt uyt een kneuzing, zelfs door de naaden, Ontl. Aanm. 47.
- hoe straalswyze groeyt omtrent de naaden des hoofds? Cab. VIII. p. 742. N. 2.
- in een zwaare breuk of bult van het zelve, wort altyt geen snyding of doorbooring vereyscht, Ontl. Aanm. 60.
- in het opperhoofds-been gesloten, Rarit. p. 150.
- met een steenige stoffe op verscheyde plaatzen bezet, Cab. IX. p. 791. N. 30.
- of het gebruyk van deszelfs naaden dient, dat het eene been van het hoofd gescheurt zynde, het ander ook niet zoude komen te scheuren? Ontl. Aanm. 47.

Bekkeneel ontbreekt dikwils op veele plaatzen, Cab. XI. p. 895. N. 195.
- opperste deelen daar van uyt jonggeboorene en onvoldragene Kinderen, Cab. X. p. 824. N. 6. Cab. XI. p. 896. N. 207.
- schynt in hooftkneusingen dikwils ingedrukt te wezen, wanneer met de vingeren gedrukt wort, Ontl. Aanm. 60.
- *uytgestrektheyt* van deszelfs pylnaad tot de wortel der neus, Rarit. p. 157-159. 173.
- - beteekent geenzins de verscheydentheyt der sexe, ibid. p. 159.
Bekkeneelstuk van een vermaarde hoer, geheel uytgegeten, Cab. VII. p. 724. N. 14
- uyt een Doodslager, door de Scherpregter in tweën verdeelt, Rarit. p. 172.
- uyt een Water-hoofd, ibid. p. 191.
Bekleedzel zeer vast en dik, uyt Wey van ontstooken bloedt, Cab. X. p. 853. N. 161.
Bekleedzelen algemeene en uytwendige van 's Menschen lichaam driederley, Tient. III. p. 1074. enz.
- op wat wyze, en door wat konst moeten worden gescheyden? ibid. p. 1076.
- zyn nootzakelyk om te weten, ibid. p. 1076.
Bereydingen moeten aangaande de deelen van 's Menschen lichaam niet alleen in vocht, maar ook zomtyts droog vertoont worden, Cab. III. p. 586. N. 41. Br. Vat. p. 1137. Br. Boerh. p. 1215. 1216.
- van wat nuttigheyt? Br. Boerh. p. 1221.
Beursje van een ronde gedaante, plat en dik, in zig onthoudende een diertje ten monde van een Vrouw uytgeworpen, Cab. IX. p. 794. N. 48.
Bevrugting en vrugtbaare ontfanging, Tient. I. p. 937.
Bevrugting geschiet met behulp van de blaasjes, uyt de balletjes der Vrouwen oorspronkelyk, ibid. p. 940.
- hoe en op wat wyze te wege gebragt wort? Tient. III. p. 1067. 1068.
- is mogelyk, schoon het Maagdevlies in het geheel blyft, en dat tot de tyt der baaring toe, Ontl. Aanm. 22.
- kan geschieden in een Vrouw, hoewel de Lyfmoeder ten deele uyt het lichaam hangt, Ontl. Aanm. 22.
- veele tekenen daar van moeten voor onzekere gehouden worden, Ontl. Aanm. 32. Tient. II. p. 1022.
- uyt wat tekenen blyken kan? Cab. VI. p. 680. N. 21. p. 684. N. 32. Cab. VIII. p. 744. 745. N. 7.
- waar van de nette tyt wanneer geschiet, met geen zekerheyt kan bepaalt worden, Cab. VI. p. 680. N. 21. Tient. II. p. 1022.
- wat ongemak voorheen verkeerdelyk gehouden wierde voor een valsche bevrugting? Ontl. Aanm. 33. Cab. X. p. 834. N. 63. Tient. I. p. 943.
- wat tot dit werk vereyscht wort? Cab. VI. p. 680. N. 21.
- wort aangemerkt in de trompetten van *Fallopius* te geschieden niet alleen gemeenlyks in de Beesten, maar ook zomtyts op een buytengemeene wys in de Menschen, Br. Ettm. p. 981.
Bezaantje driehoekig, en doorzigtig, Cab. Dier. p. 1268. N. 37.
Bezaantjes zeylvliegende van *Ceylon*, en derzelver beschryving, Cab. XII. p. 926. N. 134. Cab. Dier. p. 1271. N. 73.
Bezoar-steenen in een dik vliezige beurs zittende, en daar in geboren, Cab. IX. p. 781. N. 4.
- verscheyde raare stukken van dezelve, ibid.

Billen derzelver Vrouwen zyn volgens *Boerhaven* voorzien met groefjes die een

oliagtig vogt gestadig uytdampen, en waarom? Br. Boerh. p. 1161. 1162. 1170.
Bilnaadt by wat gelegentheyt de huydt daar van scheuren kan? Tient. II p. 1034.
- op wat plaats deszelfs huydt eyndigt? Cab. II. p. 544. N. 18.
Blaas, Gal-blaas, zie *Gal-blaas.*
- *Water-blaas*, zie *Water-blaas.*
Blaasjes der Lyfmoeder beschreven, en wat dezelve zyn? Br. Ettm. p. 979.
- of oprechte water-blaasjes, dan of ze klieren zyn? ibid. p. 980.
- *Long blaasjes*, zie *Long-blaasjes.*
- *Water-blaasjes*, zie *Water-blaasjes.*
- *Zaad-blaasjes* van een *Mensch*, Rarit. p. 193. 218. Cab. X. p. 853. N. 163.
- - met zaadt nog opgevult, Cab. X. p. 842. N. 101.
- - wiens inwendige celletjes de hooningraadt der byen vertoonen, Rarit. p. 218.
- van een *Paard*, waar in van die van een Mensch verschillen? ibid. p. 221.
- uyt een Hengst zeer aardig twee gal-blaasjes uyt een Mensch verbeeldende, Cab. V. p. 651. N. 2.
Bladeren tot geraamten gebragt, zie *Geraamten.*
-- van de *Abrus* van *Alpin*, Cab. Dier. p. 1266. N. 27.
-- van de *Aconitum* zyn vergiftig, ibid. p. 1274. N. 92.
-- van de *Cicutaria succo viroso* hebben een groote overeenkomst met die van de Selery, ibid. p. 1275. N. 92.
-- van het gedoornt levend kruydt aangeraakt wordende, vouwen zig niet alleen aanstonts toe, maar ook neygen de takjes haar zelfs ter aarde, ibid. p. 1268. N. 41.
-- wyze van dezelve te ontbinden, door konst ontdekt, Tient. III. p. 1061. enz. Br. Vat. p. 1133.
-- *Zap vaten* daar van, zie *Zap-vaten.*
Bloed, Aderlyk bloed, op wat wyze te rugge keert, en waar de aders haar wederkeerend bloed ontfangen? blykt niet al te klaar, Cab. III. p. 585. N. 41.
- - wat weg zomtyts regelregt door het hart neemt? Tient. I. p. 952.
- *geklontert bloed* in de Lyfmoeder van een Vrouw gevonden, en aan de Eyerstokken vast zittende, Ontl. Aanm. 85. Cab. IV. p. 624. Lett. C.
- groote menigte van het zelve, hoe zomtyts zonder pyn quyt te raken? Br. XI. p. 332.
- heeft een zeer gelykmatige beweging in de harssenen, Br. Bohl. p. 1238.
- hoe buyten zyn vaten geraakt zynde, dikwils verandert in onwaare en gefingeerde vliezen? Cab. VI. p. 676. N. 7. p. 679. N. 15.
- hoe door de roede en Eekel te rug lopende, verder zyn loop neemt? Ontl. Aanm. 100.
- hoe en door wat oorzaak altemets door de mond uytgeworpen wort? Rarit. p. 177.
- is aangaande deszelfs natuur na de harssenen lopende in alle deelen eenaartig, en geen klierig maakzel van noden hebbende, voor het zenuwvogt zeer bequaam, Br. Bohl. p. 1238. 1239.
- klomp van geronnen bloed in de Lyfmoeder zomtyts een zuyger verbeeldende, Ontl. Aanm. 29.
- of door ingenomen rottekruyt gestremt wort? Cab. VIII. p. 761. N. 70.
- of week vet in zig bevat? Cab. I. p. 497. N. 3.
- omloop des bloeds, van *Harvaeus* eerst uytgevonden, Br. XII. p. 360. Br. XV. p. 418.

- stilstaande verwekt niet alleen vele ziekte en ongemakken, maar is daar en boven zeer gevaarlyk, Ontl. Verh. p. 1097. 1098. Br. Hecq. p. 1145. 1146.

Bloed van Beesten komt met dat van een Mensch in alle deelen niet overeen, Cab. XII. p. 930.
- van de ingewanden tot de gylmaking dienende, of weder te rug loopt door een nieuwen weg, en in de holader wort voortgedreven, gelyk met een byzonder geval aangetoont wort? Br. Bohl. p. 1233. 1234.
- van het hart wederkeerende, waar heen gevoert wort? Cab. IX. p. 804. N. 63. Tient. I. p. 952.
- uytgestort door de huydt van het opperhooft, ooren, oogen, mond enz. Tient. III. p. 1063. enz.
- waar in deszelfs natuur met de klieren strydig? Br. Bohl. p. 1238.
- waarom de gebreken der Baarmoeder dikwils uyt het bloet ontstaan, en om wat reden haar genezing aan het bloet verschuldigt zyn? Br. Hecq. p. 1145.
- wat geronnen bloedt alleen door geduurig roeren kan voortbrengen? Cab. VI. p. 676. N. 7. Cab. VII. p. 729. N. 39.
Bloed spuwing, hoe en op wat wyze? Rarit. p. 177.
Bloed-vaten der gehoor-beentjes, zie *Gehoor-beentjes.*
- der *Milt*, alleen zonder klieren dezelve uytmakende, Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. X. p. 840. N. 94.
- - haar werking, waar in bestaande? Cab. X. p. 840. N. 94.
- - hoe ten opzigte van het gestel der Milt in de Menschen, zeer veel van die der Koeyen en andere viervoetige Dieren verschillen? Klapv. c. 4. Aanm. 22. Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. XI. p. 886. N. 129.
- - *Uyteyndens* van dezelve hebben aangaande haare zappigheyt een groote overeenkomst met de pap of moes der Peeren, Tient. III. p. 1059. enz. Br. Bohl. p. 1246. 1247.
Bloed-vaten der *Milt*, hoedanig gestelt zyn? Br. IV. p. 260. Cab. VIII. p. 762. N. 79.
- - op een konstige wyze ontbonden, Br. Boerh. p. 1222.
- - waar in van de klieren onderscheyden moeten worden? Br. IV. p. 260.
- - wat de reden is, dat kliertjes schynen te verbeelden? ibid.
- - worden in opzicht van de zappigheyt verkeerdelyk voor klieren gehouden, Cab. X. p. 840. N. 90.
- - zyn naast malkanderen gelegen, Br. IV. p. 261.
- - zyn veel tayer in de Menschen als in de viervoetige Dieren, Cab. IV. p. 603. N. 7.
- - zyn zeer fyn en talryk, Br. IV. p. 260. 261.
- der *Oog leden*, zie *Oog-leden.*
- der *Oog-vliezen*, zie *Oog-vliezen.*
- der *Scheen-beenderen* in de openbare ontledingen niet aangetoont, en waarom? Br. V. p. 269. 270.
- - ware loop en gesteltheyt daar van, Cab. X. p. 845. N. 121.
- *door de hart-oortjes* zig verspreydende, zyn ontelbaar, en van niemant te voren aangetoont, Br. III. p. 248. 250. 252. Br. X. p. 321. 324. Taf. XI. fig. 4. Cab. IV. p. 622. N. 96 p. 628. Taf. III. fig. 1. 2.
- door de *latten*, of oogluykende klapvliezen der darmen in een ontelbare menigte ontdekt, Cab. I. p. 516. N. 5. Cab. X. p. 852. N. 156. p. 853. N. 159.
- *door de Water-blaas*, hebben een byzondere loop, die geenzins overeenkomt met die der andere deelen, Cab. X. p. 846. N. 126.
- - zyn zeer menigvuldig en ontelbaar, Rarit. p. 196. Cab. X. p. 846. N. 126. p. 847. N. 128.

Bloed-vaten door de zeer harde zelfstandigheyt der tanden en kiezen loopende, Cab. I. p. 514. N. 18. Cab. X. p. 827. N.27.
- hoe derzelver wonderlyke wormwyze loop best voor het gezigt kan aangewezen worden? Cab. IV. p. 625. N. 1.
- hoe de takken van de groote bloed-vaten nog in weezen, nog omtrent haar gebruyk en uytvoering overeenkomstig zyn, wort als een zeer groote nuttigheyt aangemerkt, als te voren onbekent, en met een voorbeelt opgeheldert, Ontl. Verh. p. 1098.
- hoe in water-blaasjes konnen veranderen? Cab. VI. p. 678. N. 11. p. 707. N. 104.
- hoe nuttig en nootzakelyk de konst van de opvullinge der bloedvaten in de ontleding? Tient. III. p. 1074. 1082. Br. Boerh. 1178. 1179. enz. zie *Inspuytingen.*
- huyshouding, ware gebruyk, en het verrigten hunner werkingen is ons tot nog toe niet ten vollen bekent, Cab. II. p. 536. N. 1 Ontl. Verh. p. 1098. 1099.
- in de *Boerhaviaansche* groeven zyn zeer menigvuldig, welkers voortgang tot in de laatste en kleinste groefjes van *Ruysch* worden aangetoont, Br. Boerh. p. 1199. 1202.
- *in de Nieren.* Aanmerkelyk kleyn in een groote Mensche-Nier, Rarit. p. 163.
- - haar ware loop komt niet overeen met de figuur van *Vieussens*, Cab. IX. p. 809. N. 89.
- - wonderbaarlyke natuursspeelingen daar in aangemerkt, Ontl. Aanm. 79. Cab. I. p. 516. 517.
- - wonderlyk gekromt, gekronkelt en omgeslingert, Cab. II. p. 547. * N. 1. p. 563. Taf. VI. fig. 7. Cab. III. p. 584. N. 41. p. 599. Taf. IV. fig. 3.
- - *wormwyze loop* van dezelve afgebeelt, Cab. II. p. 547. * N. 1. p. 563. Taf. VI. fig. 7.
Bloed vaten in de Nieren, hoe best voor het gezigt vertoont kan worden? Cab. IV. p. 625. N. 1.
- in de *Tong-tepeltjes*, Cab. I. p. 502. N. 2.
- in wat lichaams deelen niet te vinden zyn? Br. XIII. p. 373. Cab. III. p. 582. N. 34.
- *Omwindingen* van dezelve, waar gevonden worden? Cab. III. p. 585. N. 41.
- van de *harssenbast*, hebben een groote overeenkomst met die van de Moerkoek, ibid. p. 583. N. 38. Cab. XII. p. 926. N. 128.
- - of in de eerste opvulling de wasch verwerpende, en in de tweede aannemende, alleen ontbonde vaten van het dunne harssenvlies, of byzondere vaten van den harssenbast zyn? Br. Bohl. 1237. 1238. 1241. 1242.
- - voor wat vaten van *Bohl* worden gehouden? ibid. p. 1241.
- van de *Huydt* hebben een verschillende loop van die der ingewanden, Cab. IX. p. 789. N. 27. p. 808. N. 82. p. 813. Taf. III. fig 2. Cab. X. p. 823. N. 2. Lett. D. p. 848. N. 131.
- - komen ook geheel niet overeen in loop met die van den Celluleuse rok, Cab. XI. p. 870. 871. N. 15. 16. p. 882. N. 99. Cab. XII. p. 917. N. 52.
- - zyn zeer veel en ontelbaar, Br. XIV. p. 415-417. Taf. XVII. fig. 1. Taf. XVIII. fig. 1. Cab. II. p. 552. * N. 3. Cab. VIII. p. 747. N. 16. p. 763. N. 90. Cab. IX. p. 813. Taf. III. fig. 2. Cab. X. p. 844. N. 115. Tient. I. p. 945. Tient. III. p. 1077-1079.
- van de *knieschyf* door deszelfs kraakbeen verspreyt, Cab. VII. p. 739. Taf. III. fig. 1. Tient. II. p. 1044. Taf. I fig. 1.
- - in wat voorwerpen nagespeurt en gezien konnen worden? Tient. II. p. 997.

Bloed-vaten van de *knieschyf*, waarom in openbare ontledingen zelden aangetoont worden? Br. V. p. 269.
- van de *Lever* byzonder taay en broos, Cab. I. p. 505. N. 7.
- - hoe verdeelt worden? Br. IX. p. 309.
- - konnen in Water-blaasjes ontaarden, Cab. I. p. 507. N. 12.
- - *Zappige uyteyndens* derzelver in wat gedaante en gestalte zig voor het oog opdoen? Cab. IX. p. 801. 802. N. 59. p. 813. Taf. IV. fig. 1. 2 en 3.
- - - op een konstige wyze ontbonden, Br. Boerh. p. 1186. 1222.
- - - te onrechte Kliertjes geheten, Cab. I. p. 505. N. 7.
- - - van *Malpighius* hoe genaamt? Cab. IX. p. 801. N. 59.
- - worden niet ongevoeglyk by het zap of moes der Peeren vergeleeken, ibid. Tient. III. p. 1059. enz.
- - - zyn geschikt om uyt de gylagtige huy van het bloed een byzonder vogt te maken, Br. Boerh. p. 1218.
- - - zyn penceelswyze bundelkens, die zeer aardig kliertjes verbeelden, Cab. I. p. 505. N. 7.
- van de *Long*, gedeelte daar van, Rarit. p. 164.
- - zyn ontelbaar, Cab. IX. p. 808. N. 87.
- van de *Lyfmoeder*, zie *Lyfmoeder.*
- *van de Maag* hebben een zeer verschillende loop van die der Nieren en andere deelen, Cab. VI. p. 708. N. 106.
- - schynen tweederley toestel te hebben, Br. Boerh. p. 1187.
- - zyn zeer talryk, Cab. II. p. 542. N. 14. Cab. IV. p. 620. N. 92. Cab. VI. p. 685. N. 33.
- *van de mannelyke roede*, hoe haar loop nemen? Ontl. Aanm. 100. Cab. X. p. 841. N. 97.
Bloed-vaten van de mannelyke roede, zyn zeer groot en menigvuldig, Ontl. Aanm. 100. Cab. III. p. 571. N. 5.
- van de *Moerkoek*, kleyne takjes daar van zyn zeer menigvuldig, Cab. II. p. 545. N. 2. p. 563. Taf. VI. fig. 2.
- - konnen niet onmiddelyk met de bloed-vaten der Lyfmoeder vereenigt worden, Cab. II. p. 545. N. 2. Cab. V. p. 641. N. 57. Cab. X. p. 833. N. 60. Cab. XI. p. 888. N. 151. Ontl. Verh. p. 1118.
- - op hoedanigen wyze, en door wat middel derzelver vereeniginge met die der Lyfmoeder geschiet? Cab II. p. 549. 550. N. 18.
- stronken dezer vaten zoo fyn als of 't watervaten waren, Ontl. Verh. p. 1118.
- - *Uyteyndens* van dezelve, hebben een groote overeenkomst met die, dewelke de harssenbast uytmaken, Cab. II. p. 545. N. 2. Cab. III. p. 583. N. 38. Cab. XII. p. 926. N. 128.
- - - hoe derzelver fynte best beschouwt kan worden? Cab. III. p. 591. N. 69. Ontl. Verh. p. 1118.
- - - verschillen zeer veel van malkander, Cab. II. p. 545. N. 2. Cab. II. p. 591. N. 69.
- - - waar voor te houden zyn? Cab. IX p. 792. N. 38. p 800. N. 57.
- - - zyn aangaande haar loop nergens in het geheele lichaam zoo door malkander verwart, en dus onderscheyden van die der andere bloed-vaten, Cab. III. p. 591. N. 69. Ontl. Verh. p. 1119.
- van de *Netwyze vlegting der harssenen* in kleyne ronde bolletjes verandert, Cab. VII. p. 731. N. 48.
- van de pan der heup, zie *Heup.*
- van *de vliesen der Lyfmoeder*, zie *Vliesen.*

Bloed-vaten van de *Werwelbeenderen*, zie *Werwelbeenderen.*
- van het *Ader vlies*, zie *Chorion.*
- van het *Darm-scheyl* en derzelver Klieren hebben een onordentelyke en byzondere loop, Cab. X. p. 833. N. 61. p. 853. N. 160. Tient. III. p. 1074. Br. Boerh. p. 1213. 1226. 1227.
- - tot wat gebruyk dienen? Tient. III. p. 1074. Br. Boerh. p. 1214. 1227.
- - *Uyteyndens* daar van eyndigen zoo niet als van de Ontleders afgebeelt wort, maar in een moesagtige zelfstandigheyt, Tient. II. p. 1003. 1045. Taf. III. fig. 2. Tient. III. p. 1074.
- *van het gedarmte*, Cab. I. p. 501. N. 12.
- - hebben een geheel andere loop en gesteltenis in een Kalf, als in een Mensch, Cab. XII. p. 930.
- - zyn in een groote menigte door de darmen en darmvliezen verspreyt, Br. XI. p. 330. enz. Tient. III. p. 1087. Taf. I fig. 4-7.
- *van het hart*, in een zeer groot getal daar door verspreyt, Cab. IV. p. 622. N. 96. Tient. I. p. 953. 972. Taf. II. fig. 1 en 2.
- - stronken van deze vaten welke? Cab. VIII. p. 760. N. 67. Cab. IX. p. 789. N. 26. Cab. X. p. 830. N. 35.
- van het *Maag-kussen*, zie *Maag-kussen.*
- van het *Oor*, zie *Oor.*
- van het *Water-vlies*, zie *Amnios.*
- van 's Menschen lichaam, hoe niet alleen met de vaten van verscheyde vrugten, maar ook met die der aardgewassen overeenkomen, wort met genomene proefstukken bevestigt, Tient. III. p. 1059-1063. 1088. Taf. II. fig. 3. Br. Vat. p. 1129. 1133. Br. Bohl. p. 1232. 1233. 1246. 1247.
Bloed-vaten, uyteyndens der vaten, dikker als de takjes zelfs, Cab. VII. p. 730. N. 40.
- - dunder als dons en spinrag, door inspuyting van *Ruysch* ontdekt, Tient. I. p. 953. Ontl. Verh. p. 1097.
- - eyndigen niet op een en de zelfde wyze, maar verschillen in loop, toestel, en maakzel grootelyks van malkander, volgens hare byzondere uytwerkingen, als gestadig bezig, om met een bestendige gedienstigheyt uyt te voeren de aanbevole bedieningen, waar toe elk in het byzonder van God geschapen zyn, Br. XV. p. 419. Cab. I. p. 505. N. 7. Cab. II. p. 545. N. 2. Cab. VI. p. 699. N. 73. Cab. X. p. 839. N. 86. p. 841. N. 94. Tient. I. p. 950. Tient. III. p. 1063. Ontl. Verh. p. 1097. 1098. Br. Boerh. p. 1172. 1178. 1179. 1197-1199. 1205. 1207. 1217. 1218. Br. Bohl. p. 1232.
- - hebben een onuytleggelyke kragt haar van God in de schepping ingestort, Br. Boerh. p. 1198.
- - hoe zoo verscheydentlyk op verscheyde plaatzen gemaakt worden, kan de Mensch niet naspeuren, ibid.
- - konnen haar werk verrigten zonder tussenkomende klieren, of vliezige blaasjes, ibid. p. 1156. 1193. 1202. 1206. 1207. Br. Bohl. p. 1232.
- - onderzoek van dezelve is zeer dienstig en nuttig, Cab. III. p. 592. N. 69.
- - op een fraye wyze ontdekt van *Ruysch*, die in derzelver beschryvinge *Malpighius* verre te boven gaat, Br. Boerh. p. 1178. 1179. 1197. 1214. 1215. Br. Bohl. p. 1232.
- - schoon in een weeke of zappige zelfstandigheyt veranderen, verliezen zy egter hare holligheyt niet

zonder quetzing zelfs van de ingewanden, en omvangende vliezen, Cab. III. p. 582. N. 33. Cab. IX. Voorr. p. 776. en p. 801. 802. N. 59.
Bloed-vaten uyteyndens veranderen in verscheyde ingewanden in vaatjes van een andere natuur, zonder tusschenkomst van voorgegeve klieren, Cab. VI. p. 698. N. 73. Cab. X. p. 842. N. 99. Br. Vat. p. 1125.
- - waar in de oorzaak der gebreeken zyn zitplaats heeft, Br. Boerh. p. 1209. 1210. 1225.
- - worden niet alleen gebruykt om het bloed heen en weder te voeren, maar haar geduurige werkzaamheyt is tot iets anders geschikt, Br. XV. p. 419. Cab. VI. p. 699. N. 73. Tient. I. p. 953. Tient. III. p. 1058. Ontl. Verh. p. 1097.
- - zyn aangaande derzelver ware gestalte aan de Ontleders tot nog toe onbekent en verborgen geweest, en waar door? Br. XV. p. 418. Cab. IX. Voorr. p. 777. Tient. III. p. 1058.
- - zyn werkende en uytvoerende deelen, Br. Boerh. p. 1198. 1202. 1205. 1209. 1210.
- waarom derzelver kennis nootzakelyk? Antw. aan Bidl. p. 450.
- worden bykans in alle lichaams deelen gevonden, hoewel met een byzondere loop voorzien, Br. V. p. 270. Br. IX. p. 313. Br. XIII. p. 400. Br. XV. p. 419. Tient. II. p. 1000. 1001 en 1013.
- worden door vliezen in een behoorlyke schikking gehouden, en te zamengebonden, Br. Boerh. p. 1205.
- zyn in een groot getal door het Trommel-vlies verspreyt, Br. VIII. p. 298. zie *Trommel-vlies.*
- zyn met een Celluleus vlies voorzien, Cab. VI. p. 678. N. 11. p. 707. N. 104.
Bloed-vaten zyn volgens de verscheydentheyt harer werkingen en bedieningen grootelyks van malkander onderscheyden, Cab. IX. p. 798. N. 53. Tient. III. p. 1058.
Bloedvloed zeer groot uyt een zweer van de roede door een byzondere konst tegengehouden, Ontl. Aanm. 42.
Bloedvloeyingen, door wat middelen te stillen? Ontl. Aanm. 2. Br. XIV. p. 409-411.
Bloedzuyger (Indiaanse) Cab. VII. p. 726. N. 21.
Bloem van de oprechte *Oostindische* Chinawortel, een zoort van Kruys-wortel verbeeldende, Cab. XII. p. 929.
Bloemen van bastart Saffraan met geele bladeren, Cab. Dier. p. 1266. N. 27.
- van de *Afrikaansche* Rynvaar, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. Dier. p. 1261. N. 6. p. 1266. N. 29.
- van de Koninginne van het veldt, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
- van de Koraalboom, ibid. p. 1266. N. 27.
- van het *Afrikaansche* Duyzentblad, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. Dier. p. 1262. N. 6. p. 1264. N. 13.
- van vreemde gewassen, Cab. XII. p. 929 en 931.
Boekje zeer raar uyt geraamtens van boomgewassen gemaakt, ibid. p. 930.
Boerhaviaansche groeven, zie *Darmen.*
- *Holtens*, zie *Ontfangplaatsjes.*
- *Sleuven* in verscheyde lichaams deelen voor klieren gehouden, waarom dus genaamt? Br. Vat. p. 1126.
Borst gedeelte deszelfs afgebeelt uyt een kleyn Kint, Cab. I. p. 518. Taf. III. fig. 3.
- - zydelyk gedeelte daar van, Cab. IV. p. 613. N. 56.

- heeft van binnen drie vliezen, het Borst-vlies, het Celluleuse vlies, en het Been-vlies der ribben, Cab. VIII. p. 743. N. 4.

Borst, Holligheden, die hier tusschen de lichamen der werwel-beenderen zitten, Cab. VII. p. 734. N. 57.
- *holte* wort onder het borstbeen alhier uyt de natuur niet gevonden in een Mensch, Tient. II. p. 1014.
- van een kleyn kint, Cab. V. p. 652. N. 7.
- verscheyde stukken van het zelve, Cab. IX. p. 784. N. 14.
- - met het hart, en de long daar aan zittende, Cab. VI. p. 678. N. 14. Cab. XI. p. 871. N. 18.
- - van jonggeboorene Kinderen, Cab. IV. p. 613. N. 56. Cab. VI. p. 684. N. 27. Cab. IX. p. 786. N. 19. Lett. B.C. p. 809. N. 91.
- - van Kinderen, Cab. VI. p. 708. N. 110. Cab. VII. p. 729. N. 38. p. 734. N. 57. Cab. VIII. p. 743. N. 4. p. 746. N. 11. p. 750. N. 27. Cab. IX. p. 784. N. 14. p. 810. N. 97. Cab. XI. p. 876. N. 58.
Borstbeen beschreven, Tient. II. p. 1013. enz.
-- bestaat zelden uyt elf ronde beentjes, Rarit. p. 155.
-- *holligheyt* wort onder het zelve in de Mensch nooyt gevonden, Cab. XI. p. 871. N. 18. Tient. II. p 1013. 1014.
-- in wat ouderdom uyt vier beenderen bestaat? Rarit. p. 156.
-- van een Kint, Cab. IX. p. 784. N. 14.
-- van een oud Man, uyt een enkel been bestaande, Rarit. p. 216.
-- uyt vyf ronde beentjes bestaande, ibid. p. 155.
-- wort met de kraakbeenderen der ribben door toedoen van banden te zamen gevoegt, ibid. p. 215.
Borst-beenderen uyt een Kint omtrent vyf maanden oud, Cab. VII. p. 732. N. 52.
- uyt verscheyde voorwerpen, of met de kraak-beenderen der ribben, of dat dezelve afgesneden zyn, Rarit. p. 215. Cab. X. p. 842. N. 102. p. 845. N. 118. Cab. XI. p. 879. N. 82. p. 888. N. 149. Tient. II. p. 1045. Taf. II. fig. 3.
Borsthuys, zie *Buys.*
Borstels, bondelke van bonte borstels uyt de rug van een *West-indisch* Varken, Cab. X p. 821. N. 1. Lett. F.
Borsten, zie *Mam.*
Borst-klier, zie *Zweserik.*
Borst-tepels, zie *Mam-tepels.*
Borst-vlies, anders het *Ribbevlies*, zie *Vlies.*
Borstwonde in deszelfs voorste gedeelte doorgaande, veroorzaakt overvloedig bloedt, Br. II. p. 243.
-- met een uythangende gedeelte van de long, hoe genezen? Ontl. Aanm. 53.
Branding van het bastaart-vleesch van het verhemelte, Ontl. Aanm. 48.
Brandmerken op de rug van een Mensche huyd na deszelfs bereyding overgebleven, Rarit. p. 224. Cab. IV. p. 624. Lett. B.
Brand-yzers tot het wegnemen van een ongemak van het verhemelte gloeyende gebruykt, Ontl. Aanm. 48.
Breuk, Darm-breuk, Cab. VII. p. 732. N. 51.
- -- deszelfs waare geschapenheyt, ibid.
- -- veroorzaakt dikwils het ongemak *Ileos*, Ontl. Aanm. 91.
- -- verwydering van de Kronkel-darm daar door ontstaan, Cab. XI. p. 890. N. 166.
- -- waar deszelfs zaadvaten zyn gelegen? Cab. VII. p. 732. N. 51.
- hoe voor te komen? Ontl. Aanm. 75.
- *Klootaders-breuk*, aardt van dit gebrek, wat eygentlyk is? Tient. II. p. 1016.

- - verandert dikwils in een waterzugt van het bal-zakje, en waar door zulks veroorzaakt wort? ibid. p. 1018. 1019.
- - wort aldus verkeerdelyk genaamt, en hoe beter genaamt konde worden? ibid. p. 1016.

Breuk, Knieschyfs-breuk, met een voorbeelt opgeheldert, Ontl. Aanm. 3. Tient. II. p. 999.
- *Lies-breuk* door schrik ontstaan, en met een blaas-breuk gepaart, Ontl. Aanm. 98.
- -- met een gedeelte van den omgewonden darm ontstoken, en met vuur bezet, ibid.
- -- met een wonderbaarlyke uytspanninge van den kronkeldarm, Rarit. p. 199.
- -- waar in een vertrekplaats van de bogtige darm zitten kan, zonder zware toevallen, die een Lies-breuk verzellen, Cab. VII. p. 725. N. 15.
- -- waarom dikwils niet kan ingebragt worden? Ontl. Aanm. 98.
- *Milt-breuk* by zeker voorval aangemerkt, Tient. II. p. 1017.
- *Navel-breuk* heeft in eerstgeboorene Kinderen geen plaats, en waarom? Ontl. Aanm. 71.
- -- voor wat ongemak gehouden, en wanneer dus genaamt wort? ibid.
- *Nier breuk*, wat is? Rarit. p. 188.
- ontstaat dikwils na een genezene, wonde, die in de buyk doorgaat, Ontl. Aanm. 75.
- - *Slag-ader-breuk*, aangaande deszelfs natuur niet duydelyk genoeg beschreven, Ontl. Aanm. 38.
- --- byzonder groot, Ontl. Aanm. 37.
-- - genezing daar van door een ring, Antw. aan Bidl. p. 461. 480.
- -- monstreuse in de borst, Ontl. Aanm. 38.
- -- van de groote Slag-ader, met een bederving der ribben daar door veroorzaakt, Ontl. Aanm. 37. fig. 38.
- -- van de slag-ader aan den arm zeer gevaarlyk, dog gelukkig gesneden, Ontl. Aanm. 2.
Breuk, Slag-ader-breuk van een tusschen-ribbige slag-ader uyt een Jongeling, Cab. IX. p. 781. 782. N. 5.
-- -- waar in niet altyt een klopping gevoelt wort, Ontl. Aanm. 38.
-- -- wat is? Ontl. Aanm. 2.
-- -- wort zeer bezwaarlyk genezen, en in de groote vaten voor doodelyk gehouden, ibid.
-- *Strots-breuk* uyt een Endvogel, Cab. IV. p. 618. N. 80.
-- van de Baarmoeder, te gelyk met de daar in zittende vrugt, Tient. II. p. 1018.
-- van de geheele vrugt in het verwyderde buyk vlies, ibid. p. 1018.
-- *Water-blaas-breuk*, hoedanigen ongemak? ibid. p. 1017.
-- - met een Lies-breuk te zamengevoegt, Ontl. Aanm. 98.
-- *Water-breuk* aldus qualyk genaamt, Tient. II p. 1017.
-- - hoe en op wat wyze volkomen genezen kan worden? ibid.
-- - wat ziekte? ibid. p. 1016. 1017.
-- wat eygentlyk is? Ontl. Aanm. 98. Tient. II. p. 1016.
Breuken konnen dikwils uyt zeer ligte oorzaken ontstaan, Ontl. Aanm. 98. Tient. II. p. 999.
- *Water-blaas-breuken*, Ontl. Aanm. 1 en 98. Cab. VIII. p. 767. enz. N. 102. Tient. II. p. 1017.
- wat lichamen breuken maken, en daar onder te tellen? Tient. II. p. 1016. 1017.
Breuksnyding van een nieuwe manier door *Broeder Jacobus* in het werk gestelt, is lofwaardig, Br. XIV. p. 402. 403. 407.
Bril slangen van *Ceylon* beschreven, Cab. XI. p. 876. N. 56. Cab. XII. p. 911. N. 5.

Buyk, langagtig gezwel van dezelve, na de baaring door toekrimping van het net veroorzaakt, Ontl. Aanm. 63.

Buyk, ontbeering van de huyd, en de spieren des buyks omtrent de navel in een eerstgebooren Kint is doodelyk, Ontl. Aanm. 71.
Buykloop, of deszelfs waterig vogt alleen uyt de bastaartklieren van het gedarmte en maagkussen voortkomt, of ook door de togtgaten der darmen uytgedreven? Br. XI. p. 333.
Buykpynen in een Kraamvrouw ontstaan van wegens de waterblaas met een scherpe ontsteeking aangedaan, en vervolgens in het vuur verandert, Tient. II. p. 1019. 1020.
- komen niet altyt voort uyt de qualen van de Kraamvloedt of Nageboorte, ibid. p. 1019.
- worden dikwils na al te hevige buykzuyveringen veroorzaakt, wanneer de zenuwtepeltjes van haar bekleetzel ontbloot zyn, ibid. p. 1021.
Buykspieren, zie *Spieren.*
Buykvlies, gedeelte daar van, Cab. VII. p. 732. N. 51.
- van een gebrookene, Rarit. p. 173.
- heeft zulken verdubbeling niet als van de Ontleders beschreven is, ibid.
- in een breuk uytgerekt, dog niet gescheurt, ibid.
- is niet voorzien met klieren, om deszelfs holligheyt te bevogtigen, Tient. I. p. 949. Br. Boerh. p. 1201.
- Lever daar aan vastgegroeyt, Ontl. Aanm. 65.
- met water-blaasjes vervult, Br. XII. p. 354. Cab. VII. p. 728. N. 37. Tient. I. p. 943.
- op verscheyde plaatzen met harde deeltjes bezaayt in een waterzugtige Vrouw, Ontl. Aanm. 70.
- stukken van dit vlies uyt waterzugtige Menschen, met waterblaasjes vervult en afgebeelt, Cab. IV. p. 620. N. 90. Cab. VII. p. 728. N. 37. p. 738. Taf. II. fig. 3.
Buykvlies vol van een taay, lymig, glasagtig en helder water, Br. XII. p. 354. Cab. VII. p. 728. N. 37.
- wegens een waterzucht van de buyk zeer verdikt, Ontl. Aanm. 19.
- *Zaad-vaten* van het zelve, zie *Vaten.*
Buykwater een zoort van waterzugt, Tient. II. p. 1019.
- waar door wort veroorzaakt? ibid.
Buykwonde, zie *Wonde.*
Buykzuyvering, van waar na een ingenomen buykzuyvering het waterig vogt voortkomt? Br. XI. p. 333.
Buys, Borst-buys aan de regter zyde der nederdalende groote slag-ader vastgegroeyt, Cab. XI. p. 886. N. 136.
- - van een *Paardt* voor een gedeelte met de Klap-vliesen afgebeelt, Klapv. c. 2. p. 13. fig. 5.
- *Oog-buys* door *Nuck* ontdekt, een byzondere buys, Br. XIII. p. 374.
Buysen, Melk-buysen, zie *Melk-buysen.*
- *Quyl-buysen*, zie *Quyl-vaten.*
- van *Fallopius*, zie *Trompetten* van *Fallopius.*
- *Water-buysen* der oogen door *Meyboom* ontdekt, verrigten enkel haar werk met vaatjes zonder een tusschenkomende klier, Br. Boerh. p. 1202.
Bystaanders of *Voorstanders*, haar bloedvaten met quikzilver gevult, Rarit. p. 193.
- van waar haar zap, en hoe afgescheyden? Br. Boerh. p. 1193.
- uyt een Haas, Rarit. p. 193.

C.

C*Alotmutsjes*, of bonnetjes uyt het vel van Kinderhoofden toebereyt, Cab. IX. p. 792. N. 35. Cab. X. p. 852. N. 151. Cab. XI. p. 870. N. 10.
Campernoelje gevonden op een stuk vleesch van een Mensch, een kleyne nageboorte

met deszelfs dikke vlies verbeeldende, Cab. VII. p. 734. N. 58. p. 738. Taf. II. fig. 1.
Canaal, Aderige Canaal van de Lever, Cab. IV. p. 614. N. 60.
- Slag-aderlyke Canaal uyt een jonggebooren Kalf, Cab. VIII. p. 764. N. 94.
- *Traan canaal*, Cab. IX. p. 784. N. 13.
- - deszelfs loop en uyteynde in de holte van de neus, Cab. V. p. 649. N. 92. Cab. VIII. p. 748. N. 20.
Capelletje, of kleyn blaauw vlindertje met veele oogen voorzien, Cab. Dier. p. 1262. N. 6.
Casjellot, Castinjot, of *Potvis* genaamt, wat zoort van Visch? Cab. X. p. 836. N. 73. Cab. XI. p. 893. N. 181.
- waar voor de harssenen van deze Visch gehouden moeten worden? ibid.
Cerastes, zie *Slang.*
Chameleon Afrikaansche, Cab. VIII. p. 762. N. 74.
- - van een asgraauw gemarmerde coleur, Cab. Dier. p. 1270. N. 67.
Chorion, busjes van het zelve, niet grooter als speldehoofden, Cab. IV. p. 614. N. 61. Cab. V. p. 650. N. 107.
- *gedeelte* van dit Ader-vlies in tweën verdeelt, Cab. X. p. 852. N. 155.
- - uyt een jonggeboren Kint, Cab. V. p. 636. N. 41.
- - uyt een Koe, ibid. p. 633. N. 21.
- - uyt een Schaap met ontelbare bloed-vaten voorzien, Cab. IV. p. 606. N. 19.
- - uyt een Varken, ibid. p. 614. N. 61.
- *stukken* van het zelve uyt *Kalveren*, Cab. II. p. 551. * N. 3 en 4 Cab. XI. p. 898. Cab. XII. p. 925. N. 122.
- - - afgebeelt met de wonderbaarlyke en verschillende loop der vaten van dit vlies, van die der andere ingewanden, Cab. II. p. 564. Taf. VI. fig. 8. Cab. XI. p. 898. Taf. II.
Chorion, stukken uyt *Schaapen*, met nog eenige daar aan zynde *Cotyledones* zonder klieren, Cab. II. p. 547. N. 10. Cab. XII. p. 922. N. 91.
- tusschen dit vlies en het vlies *Amnios* wort geen derde in de Mensch gevonden, Cab. IX. p. 786. N. 21. Cab. X. p. 852. N. 155.
- van een *Mensch* heeft overal geen bloed-vaten, maar alleen door deszelfs middelste gedeelte verspreydt, alwaar de Moerkoek vast zit, en niet verder, Br. IX. p. 313. Br. XIII. p. 373.
- - kan in twee van den anderen zeer verschillende vliezen gescheyden worden, Cab. V. p. 636. N. 41. p. 641. N. 57. p. 653. Taf. I. fig. 1.
- *van een Varken*, hoe zig uytwendig, hoe inwendig vertoont? Cab. IV. p. 614. N. 61. Cab. XII. p. 928. N. 155.
- - met holle napjeswyze ligchaamtjes of moerkoekjes daar door verspreydt, *Acetabula* geheten, Cab. IV. p. 611. N. 45. p. 614. N. 61. Cab. V. p. 650. N. 107.
- van *Kalveren*, waar van de uyteyndens der slag-aderen met een byzondere loop voorzien zyn, Cab. II. p. 553. Cab. XI. p. 894. N. 189.
- vogtigheyt tusschen deszelfs verdubbeling verzamelt, is onnatuurlyk, Cab. V. p. 642. N. 57. Cab. X. p. 852. N. 155.
- wanneer zomtyts in een levendig Mensch in twee vliesen verdeelt wort? Cab. X. p. 852. N. 155.
- *Zappig* of *Noppig* deel van dit vlies voortkomende, is beyde de oppervlaktens van de moerkoek bekledende, Cab. V. p. 636. 637. N. 41. Cab X. p 833. N. 60.
- - waar mede continueel is? Cab. V. p. 637. N. 41. p. 641. N. 57.

Chorion, zit ligtjes vast aan het binnenste vlies *Amnios*, Br. IX. p. 313.
Chrysanthemum met geele bloemen, Cab. Dier. p. 1262. N. 6.
Cicers, takje van roode Cicers, Cab. IV. p. 612. N. 52.
Cicutaria succo viroso, doodelykheyt der wortel van dit kruydt met een voorbeelt aangetoont, Cab. Dier. p. 1275. N. 92.
Clipvis, een platronde *Amerikaansche* Visch, ibid. p. 1261. N. 3.
Coleuren der vaten vertoonen zig dezelfde als die der vogten in de vaten, Cab. VI. p. 698. N. 73.
- verscheydentheyt van dezelve hangt af van de vogt, die in de vaten onthouden wort, ibid.
Colocasia, hoedanig gewas beschreven, Tient. III. p. 1062.
- of niet een oprechte zoort van *Arum* geweest is? ibid.
Colubrietje een *Curassouws* Vogeltje, Cab. Dier. p. 1269. N. 48.
- waarom onder de honingzuygertjes gerekent? ibid. p. 1261. N. 6. p. 1269. N. 48.
Conchenilje roodagtig, ibid. p. 1263. N. 10.
Conyza Afrikaansche met geele bloemen, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
Corallina gemeene, Cab. Dier. p. 1272. N. 76.
- met fyne hayrige takjes, ibid.
Cotyledones, hoe gestelt zyn in zwangergaande Koejen? Cab. V. p. 651. N. 3.
- wat eygentlyk zyn? Cab. II. p. 547. N. 10. Cab. V. p. 651. N. 3.
- worden in de nageboortens van Varkens niet gevonden, Cab. XII. p. 928. N. 155.
Coupel gemaakt uyt een omgekeerde opgeblazen omgewonden darm van een oude Vrouw, Cab. XII. p. 916. N. 45.
Crocodil, jonge Crocodilletjes, Rarit. p. 220. Cab. Dier. p. 1274. N. 92.
Curculiones van *Pettiver*, of Caapsche Calanders, Cab. Dier. p. 1259. N. 2. p. 1263. N. 10.

D.

D*Arm, Blinde darm* afgebeelt uyt een Reusinne, Cab. VII. p. 740. Taf. IV. fig. 1.
- - gedeelte daar van uyt een Mensch, Rarit. p. 201.
- - - uyt een jonggebooren Kint, Cab. IX. p. 783. N. 11.
- - in wat jaaren de *Diameter* van dezen darm of vermindert, of niet vermindert wort? Cab. I. p. 496. N. 1.
- - is geheel anders gestelt en zeer veel verschillende in jonggeborene Kinderen, van bedaagde Menschen, en die ouder van jaren zyn geworden, Rarit. p. 168. 184. Cab. I. p. 496. N. 1. p. 516. Lett. B. Cab. VIII. p. 755. N. 50. Cab. IX. p. 783. N. 11. p. 804. N. 62. Lett. R.
- - met het wormwyze uytsteekzel verwart, Rarit. p. 187.
- - van een *Afrikaansche* Hen, ibid. p. 189.
- - van een eerstgeworpen Vullen, ibid.
- - van een *Hond*, waar in verschilt van die der Menschen? Cab. VIII. p. 749. N. 23.

- - van een *Schaap*, hoe onderscheyden van die van een Mensch? Cab. VII. p. 733. N. 52.
- - *Wormwyze uytsteekzel* van dezelve, zie *Uytsteekzels.*
- - - uyt een Reusinne afgebeelt, Cab. VII. p. 740. Taf. IV. fig. 1.
- - zeer lang in een Haas, Br. V. p. 272.
- *Bogtige darm*, zie *Omgewonde darm.*
- *Colyk-darm*, zie *Kronkel-darm.*

Darm, Endel-darm, zie *Regte darm.*
- *Kronkel-darm, Bastaart-klieren* alhier voorkomende, zie *Darms-klieren.*
- - deszelfs *openingtjes* zyn zeer menigvuldig en digt aan malkander staande, Cab. I. p. 503. N. 4. zie *Zweetgaten.*
- - *gedeeltens* van dit gedarmte van Haasen, Rarit. p. 168. 187.
- - - van Kinderen van verscheyde jaaren, ibid. p. 167. 168. 187. 202. Cab. I. p. 496. N. 6. N. 1. p. 498. N. 5. p. 499. N. 7. p. 501. N. 12. p. 516. Lett. B. Cab. III. p. 595. N. 2. 3 en 4. Cab. VI. p. 694. N. 70. Cab. VII. p. 727. N. 30. Cab. VIII. p. 755. N. 50. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. Q.
- - - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 171. 182. 194. 197. 198. 199. 201. 206. 219. Cab. I. p. 507. N. 11. p. 516. Lett. C.E. Cab. III. p. 591. N. 66. Cab. V. p. 648. N. 88. p. 649. N. 102. Cab. VII. p. 726. N. 27. Cab. IX. p. 783. N. 12. p. 804. N. 62. Lett. K. Cab. X. p. 832. N. 48. 50. en 54. Cab. XI. p. 888. N. 148. p. 890. N. 166. p. 892. N. 177. Cab. XII. p. 919. N. 71.
- - heeft ontelbare slag adertjes, Cab. I. p. 516. Lett. C.
- - inschieting van dezelve, Tient. III. p. 1068.
- - is niet dikker als de andere darmen, Cab. I. p. 516. Lett. E.
- - is verscheydentlyk gestelt ten opzigte van de ouderdom, Rarit. p. 168.
- - *Klap-vliezen* van dezen darm, zie *Klap-vliezen.*
- - omgekeerde stukken dezes darms uyt Kinderen, Cab. I. p. 503. N. 4. Cab. V. p. 649. N. 101.
- - *Stuk van dezelve* van een zeer groote ruymte, Cab. IX. p. 810. N. 96.
Darm, Kronkel-darm, stuk van dezelve uyt een Hond, Cab. VIII. p. 749. N. 23.
- - - uyt een jonggeboren Paartje, Cab. IX. p. 810. N. 103.
- - - uyt een Reusinne, ibid. p. 803. N. 62. Lett. B. afbeeldzel daar van, Cab. VII. p. 740. Taf. IV. fig. 1.
- - - waar in, hoewel niet omgekeert, klieragtige lichaamtjes vertoont worden, Cab. X. p. 835. N. 72.
- - wegens het afsnyden der banden, worden deszelfs celletjes tot niet gebragt, Rarit. p. 198. 206. 219.
- - wiens vliezige aanhangzels vol van bloed-vaten zyn, ibid. p. 198.
- - wonderbaarlyk uytgespannen en uytgezet, Ontl. Aanm. 92. Rarit. p. 199.
- - zeer verwydert wegens een Darm-breuk, Cab. XI. p. 890. N. 166.
- *Nugteren Darm*, gedeelte daar van uyt een bejaard Mensch, ten opzigte van de inwendige oppervlakte afgebeelt, Br. XI. p. 335. Taf. XII. fig. 3.
- - - uyt een groote Walvis, Cab. VII p. 734. N. 62.
- - - uyt een Jonge, omgekeert en afgebeelt, Br. XI. p. 336. Taf. XII. fig. 6.
- - - uyt een Kalf, Rarit. p. 191.
- - - uyt een Vrouw, Cab. VII. p. 722. N. 6.
- - - waar in circulare verheventheden gesien worden, Cab. VIII. p. 751. N. 31.
- - - wiens middelste deel zeer ingetrokken is, Ontl. Aanm. 91. fig. 73.
- - gezwel alhier door windt voortgekomen, Rarit. p. 182.
- - groote overeenkomst deszelfs in een Walvisch, met die van een Mensch, en waar in verschilt? Cab. VII. p. 734. N. 62.

Darm, Nugteren Darm, klieragtige lichamen dezes darms, zie *Darms-klieren.*
- - met bloed-vaatjes voorzien, die door deszelfs kliertjes loopen, Cab. I. p. 515. N. 2.
- - *oogluykende Klap-vliezen*, of rimpels van dezelve, zie *Klap-vliezen.*
- - *stukken van dit gedarmte*, bezet met inschietingen, Ontl. Aanm. 91. Cab. I. p. 503. N. 4.
- - - geheel omgekeerde stukken, Cab III. p. 581. N. 32. p. 586. N. 44. Cab. X. p. 832. N. 51. Cab. XI. p. 879. N. 85.
- - - uyt Jongelingen, Cab. X. p. 850. N. 145. Cab. XII. p. 921. N. 90.
- - - uyt Kinderen, Cab. IV. p. 608. N 33. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. N. Cab. X. p. 832. N. 52. p. 853. N. 159.
- - - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 182. 183. 201. 219. Cab. I. p. 499. N. 8. p. 515. N. 1. p. 516. Lett. A. Cab. IV. p. 617. N. 76. Cab. V. p. 631. N. 14. Cab. VII. p. 734. N. 61. p. 736. N. 71. Cab. VIII. p. 750. N. 29. p. 751. N. 31. p. 764. N. 92. Cab. IX. p. 793. N. 47. p. 803. 804. N. 62. Lett. B en J. p. 807. N. 76. Cab. X. p. 852. N. 156. p. 853. N. 162. Cab. XI. p. 885. N. 125. p. 887. N. 145. p. 892. N. 179. p. 895. N. 203. Cab. XII. p. 921. N. 86. p. 922. N. 101. p. 925. N. 120.
- - - zoo ten opzigte van deszelfs inwendige als uytwendige gedaante afgebeelt, waar van de opvulling door de slagader is gedaan, Tient. III. p. 1087. Taf. I. fig. 4 en 5.
- - van een Jonge, waar uyt een doosje gemaakt, en afgebeelt, Tient. II. p. 1046. Taf. III. fig. 4.
- - waar in van den omgewonden darm verschilt? Rarit. p. 210. 213.
Darm, Nugteren darm, Zenuw-tepeltjes hier uytpuylende, zie *Zenuw-tepeltjes.*
- *Omgewonde darm*, binnenste oppervlakte daar van, hoe van *Ruysch* genaamt? Cab. XI. p. 877. N. 64.
- - - voorkomende als een verschynzel van kleyne Wormen, ibid. p. 884. N. 114.
- - deszelfs klieragtige lichamen, zie *Darms klieren.*
- - *gedeeltens van dezen darm* afgebeelt, Cab. VI. p. 718. Taf. V. fig. 2. Cab. VII. p. 740. Taf. IV. fig. 2 en 3. Cab. XI. p. 898. Taf. III.
- - - uyt Haasen, Rarit. p. 181. 208.
- - - uyt Jongelingen, Cab. VIII. p. 759. N. 60. Cab. XI. p. 874. N. 35. p. 875. N. 49. p. 877. N. 64.
- - - uyt Kalveren, Rarit. p. 183. Cab. XI. p. 884. N. 117.
- - - uyt kleyne Kinderen, Rarit. p. 167. 168. 183. Cab. I. p. 512. N. 13. p. 516. Lett. B. Cab. VI. p. 694. N. 70. Cab. VII. p. 727. N. 30. Cab. VIII. p. 755. N. 50. Cab. X. p. 848. N. 134.
- - - uyt onvoldragene Vrugtjes, Cab. III. p. 573. N. 12. p. 587. N. 47.
- - - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 163. 168. 171. 182. 184. 187. 190. 194. 197. 199. 201. 211. Cab. I. p. 516. Lett. D. Cab. III. p. 594. N. 78. p. 595. N. 3. Cab. IV. p. 605. N. 14. Cab. V. p. 649. N. 102. Cab. VI. p. 677. N. 9. Cab. VII. p. 721. N. 2. p. 725. N. 15. p. 729. N. 40. Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. B. p. 805. N. 69. Cab. X. p. 832. N. 50. 53 en 54. p. 833. N. 62. Cab. XI. p. 878. N. 73. p. 884. N. 114. p. 890. N. 166. Cab. XII. p. 913. N. 20. p. 914. N. 26. p. 927. N. 144.
- - - zoo uytwendig als inwendig afgebeelt, waar van de op-

vulling door de ader is gedaan, Tient. III. p. 1087. Taf. I. fig. 6 en 7.
Darm, Nugteren darm, heeft zeer vele slagaderen, Cab. I. p. 516. Lett. D.
-- - hoe onderscheyden van den nugteren darm? Rarit. p. 210. 213.
-- - inschieting van dit gedarmte door Wormen veroorzaakt, Cab. XII. p. 918. N. 57.
-- - - wat eygentlyk is? Cab. IV. p. 605. N. 14.
-- - - wort te onrecht een krinkel of draying geheten, ibid.
-- - *omgekeerde stukken* van dezelve, Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. L. Cab. X. p. 832. N. 55. Cab. XI. p. 877. N. 64. p. 880. N. 89. p. 889. N. 155.
-- -- omwinding dezes darms uyt een Kint, Cab. X. p. 832. N. 47.
-- - *Stukje daar van* alle vier de vliezen vertonende, Cab. IV. p. 602. N. 4.
-- - - omgekeert, en opgeblazen uyt een Walvisch, Cab. XII. p. 916. N. 41.
-- - - uyt een Hond, Cab. VIII. p. 749. N. 23.
-- -- - uyt een *Schaap*, Cab. VII. p. 733. N. 52.
-- -- Tegennatuurlyke verblyfplaatsen van dezelve, Rarit. p. 190. 208. Cab. VII. p. 721. N. 2. p. 725. N. 15. p. 740. Taf. IV. fig. 2 en 3. Cab. XII. p. 927. N. 144.
-- -- van een versch gebooren Kint, Cab. XI. p. 884. N. 116.
-- -- *Vaten* van dezen darm in een Kalf, komen aangaande haar loop niet overeen met die van een Mensch, Cab. XI. p. 884. N. 117.
-- -- vertrekplaatsje deszelfs kan altemets zitten in een Lies-breuk, Cab. VII. p. 725. N. 15.
-- -- - van een duym groot, Cab. XI. p. 888. N. 153.
Darm, Rechte darm al te eng en te zeer vernaauwt zynde, kan de verwydering daar van geen voordeel doen, Tient. II. p. 1040.
-- -- *Bastaart-klieren* door dezen darm verspreydt, zie *Darms-klieren.*
-- -- *Boerhaviaansche groeven*, die alhier gevonden worden, en derzelver gebruyk, Cab. XI. p. 873. N. 33. p. 891. N. 168. Cab. XII. p. 914. N. 28. Tient. II. p. 1001. Br. Boerh. p. 1161. 1207.
-- -- *gedeelte* van dit gedarmte, Cab. X. p. 843. N. 108.
-- -- -- afgebeelt uyt een Jongeling, Cab. VII. p. 740. Taf. III. fig. 4.
-- -- -- in vier rokken gescheyden vertoont, Br. XI. p. 334. Taf. XII. fig. 1.
-- -- -- met bastaart-kliertjes, en togtgaten door het zelve verspreyt, ibid. p. 336. Taf. XII. fig. 5.
-- -- *Latwyze uytsteekzels* worden in deze darm zelden gevonden in Kinderen, Cab. IV. p. 618. N. 79.
-- -- *omgekeerde gedeeltens* daar van, Br. XI. p. 335. Taf. XII. fig. 2. Cab. XI. p. 873. N. 33.
-- -- ontbreekt zomtyts in Kinderen, Tient. II. p. 1039. 1040.
-- -- *stukken* van dezelve uyt Jongelingen, Cab. IV. p. 617. N. 74. Cab. VII. p. 735. N. 66. Cab. XI. p. 891. N. 168. Cab. XII. p. 914. N. 28.
-- -- -- uyt Menschen, Cab. I. p. 510. N. 6. Cab. III. p. 593. N. 4. Cab. IX. p. 807. N. 81. Cab. XI. p. 892. N. 179. Cab. XII. p. 913. N. 15.
-- -- verzweringen in dezen darm uyt een roode loop voortgekomen, Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. K.
-- -- vrye afgank door een harde verdikking van dezelve verhindert, Ontl. Aanm. 95. 96. Tient. II. p. 1040.
-- -- vuur, en doorbooring der

vrouwlykheyt, en Endel-darm gelukkig genezen, Ontl. Aanm. 59.
Darm, Rechte darm, waarom deze darm, en de scheede qualyk gestelt zynde haar ongemakken elkander oversetten? Rarit. p. 162.
-- -- wat eygentlyk de ronde ligchaamtjes zyn die zig hier opdoen, en of die voor kliertjes zyn te houden? Cab. IX. p. 807. N. 81.
- - wat middelen omtrent deszelfs verharding aan te wenden? Ontl. Aanm. 96.
-- -- zoo sterk aan het heyligbeen vastgegroeyt dat naauwlyks gescheyden konde worden, Ontl. Aanm. 95.
-- -- *Zweet-gaten* van dit gedarmte, zie *Zweet gaten.*
-- *Stuk darms* van de dikke darm, Cab. XI. p. 887. N. 139.
-- -- van een omgekeerde darm, Cab. XII. p. 913. N. 22.
-- -- uyt een Haas, Cab. VIII. p. 760. N. 63.
-- -- uyt een Jongeling, Cab. XI. p. 887. N. 144.
-- *Twaalf-vingerige darm* beter, en gevoeglyker *vingerige darm* genaamt, Tient. II. p. 1041.
-- -- heeft weynige of gene oogluykende klapvliezen, Rarit. p. 185.
-- -- is voorzien met een opening, die als een naveltje in het midden gestelt is, waar door de gal en maagkussens-sap haar uytstorten in de holte van dezen darm, Cab. VIII. p. 751. N. 33.
-- -- verscheyde stukjes van dezelve, Rarit. p. 218. Cab. I. p. 499. N. 7. Cab. VI. p. 686. N. 33. Cab. X. p. 850. N. 142.
-- -- uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 185. 222. Cab. VIII. p. 751. N. 33.
Darm-breuk, zie *Breuk.*
Darmen als bevroren, door de vorst verhard, blinkende, en met ys bezet bevonden, Rarit. p. 220. Cab. VII. p. 722. N. 6.
- bevatten in zig overvloedige vogten, zie *Vogt.*
- *Blinde darmen* in alle Hennen dubbeld, Rarit. p. 210.
- - uyt Haasen, ibid. p. 168. 197. 208.
- - uyt Kinderen van verscheyde ouderdom, ibid. p. 168. 187. 196. 202. 203. Cab. I. p. 496. N. 6. N. 1. p. 498. N. 5. p. 516. Lett. B. Cab. VII. p. 727. N. 30. Cab. VIII. p. 755. N. 50.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 171. 182. 183. Cab. I. p. 501. N. 12. Cab. V. p. 648. N. 88. p. 649. N. 102. Cab. VII. p. 726. N. 27.
- *Bloed-vaten* daar door verspreydt, zie *Bloed-vaten.*
- *Boerhaviaansche groeven* in dezelve, en derzelver gebruyk, Tient. II. p. 1001. Br. Boerh. p. 1161. 1206.
- derzelver ingeborene t'zamentrekkende beweging in Kinderen gezien, Ontl. Aanm. 72 en 73.
- dienen niet om de raauwe spys tot gyl te veranderen, maar om die verder te kooken, Ontl. Aanm. 74.
- *Dikke darmen* hebben veele groefjes, Br. Boerh. p. 1203.
- *Dunne darmen* van een Jonge, Cab. X. p. 845. N. 120.
- - van Menschen, Rarit. p. 221.
- - uyt jonggeboorene Kindertjes, Cab. I. p. 496. N. 1. p. 501. N. 12. Cab. VI. p. 700. N. 76. Cab. VII. p. 732. N. 51. Cab. VIII. p. 746. N. 9.
- - uyt onvoldragene Vrugtjes, Cab. V. p. 640. N. 54. Cab. VIII. p. 754. N. 45.

Darmen, dunne darmen uyt versch geboorene Kalveren, Cab. IV. p. 611. N. 46. Cab. XII. p. 930.
- - wat zoort van darmen alhier van *Ruysch* gevonden, buyten de darmsholligheden, als moesagtige penceelen uytpuylende, en nog iets anders in het wormwyze uytsteekzel? Br. Boerh. p. 1206. 1207.
- *gedeeltens der darmen* van Honden, Cab. IX. p. 803. 804. N. 62. Lett. B.M.
- - van Kinderen, Cab. III. p. 573. N. 12. Cab. IV. p. 612. N. 49. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. H.
- - van Menschen, Rarit. p. 217. Cab. I. p. 516. Cab. IV. p. 616. N. 71. Cab. VII. p. 726. N. 20. p. 735. N. 64. Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. E. Cab. XI. p. 876. N. 53.
- - uyt Kalveren, Rarit. p. 201. Cab. XII. p. 930.
- - uyt Schaapen, Rarit. p. 187. Cab. III. p. 589. N. 62.
- - uyt verscheyde gedarmtens, Cab. IX. p. 803. 804. N. 62. Lett. B. enz.
- *groote darmen* van een onvoldragen Kalfje, Cab. VI. p. 680. N. 20.
- haar natuurlyke plaats verlaten hebbende, in de onderbuyk nedergedaalt, Ontl. Aanm. 56.
- hoe alles daar geschiet, is nog niet klaar genoeg ontdekt, Br. Boerh p. 1223.
- hoe bevogtigt worden? Cab. VI. p. 685. N. 33.
- hoedanigen inwendigen oppervlakte hebben in de Haasen, Rarit. p. 168.
- inschietingen van dezelve meest in de bogtige darm, Cab. V. p. 635. N. 34. Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. C. Cab. X. p. 833. N. 62. p. 848. N. 134. Cab. XI. p. 884. N. 116. p. 892. N. 175.
- *Kronkel-darmen* van Haasen, Rarit. p. 197. 208.
Darmen, Latwyze verheventheden der darmen, zie *Klap-vliezen.*
- met een scherpe ontsteeking, en het daar op volgende vuur aangedaan, en waar door veroorzaakt? Tient. II. p. 1020.
- met overvloedige togtgaatjes voorzien, zie *Zweetgaten.*
- niet alleen overal aan het buykvlies vast, maar ook zelfs aaneengegroeyt in een waterzugtige Vrouw, Ontl. Aanm. 45.
- of derzelver cellulositeyt voor het zesde vlies der darmen gerekent moet worden? Cab. XI. p. 880. N. 89.
- *ontsteeking* van het gedarmte brengt voort het ongemak *ontfermt uw myner*, Ontl. Aanm. 91.
- - reden van derzelver waare ontsteeking, ibid. Rarit. p. 184.
- *oogluykende klap vliezen* van dezelve, zie *Klap-vliezen.*
- *Rechte darmen* uyt Kinderen, geheel en al omgekeert, Cab. IV. p. 615. N. 67. p. 618. N. 79.
- toegenepen zynde, veroorzaken zy de quaal *Ileos*, Ontl Aanm. 91.
- van een eerstgebooren Kint, en wel alle, Rarit. p. 184.
- van een Jongeling, Cab. V. p. 632. N. 18.
- van een jong Walvisje, ibid. p. 647. N. 82.
- van een onvoldragen vrugtje uyt een Koe, Cab. VIII. p. 763. N. 87.
- van Kikvorschen, Rarit. p. 164. Cab. VIII p. 763. N. 82.
- van kleyne en onvoldragene Schaapjes, Cab. II. p. 554. * Cab. III. p. 568. Cab. VII. p. 731. N. 43.
- van kleyne Kinderen, Rarit. p. 225. Cab. I. p. 496. N. 6. Cab. V. p. 649. N. 93. Cab. VIII. p. 742. N. 3. Cab. IX. p. 783. N. 11.

Darmen van onvoldragene Mensche vrugtjes, Cab. IV. p. 607. N. 27. Cab. V. p. 634. N. 26. p. 638. N. 43. Cab. VI. p. 692. N. 59. Cab. VII. p. 731. N. 44. Cab. XI. p. 886. N. 132. p. 887. N. 143. p. 888. N. 153. p. 897. Lett. C. Cab. XII. p. 914. N. 30. p. 927. N. 145.
- van waar dikwils zulken overvloet van lymige stoffe daar uyt gelost wort? Br. Boerh. p. 1161.
- *Verstopping* der darmen is de oorspronk van het ongemak *Ileos*, Ontl. Aanm. 91.
- - waar door veroorzaakt? ibid.
- vrye afgang door derzelver verdikking belet, Ontl. Aanm. 95. 96. Tient. II. p. 1040.
- waar in een omwindzel, en dat uyt een jonggebooren Kint, Cab. X. p. 832. N. 49.
- wat gebrek derzelver verzwakking, en waar uyt voortkomt? Ontl. Aanm. 91.
- wonderlyk door lang vasten in een getrokken, Ontl. Aanm. 19 en 68.
- zonder opvullinge van windt uytgespannen, Cab. VII. p. 727. N. 30.
Darm-rokken, zie *Darm-vliesen.*
Darm-scheyl bestaat uyt drie vliesen, Cab. VI. p. 709. N. 118.
- dunne darmen in de gedaante van een half rond door het zelve vastgehouden, Tient. II. p. 1002.
- geheel en al verteert, en door wat oorzaak? Klapv. c. 4. Aanm. 19.
- gequetst, en met een doorgaande wonde doorboort zynde, is doodelyk, hoewel van de Ontleders tot nog toe niet verklaart, Tient. II. p. 1002.
- heeft zeer veele zenuwen, zie *Zenuwen.*
- in oude Besjes hoe gestelt? Tient. III. p. 1073.
Darm-scheyl is met een celluleus vlies voorzien, tusschen de verdubbeling van het scheyl zittende, Cab. VI. p. 709. N. 118. Tient. II. p. 1003.
- is van een zeer fyn vliezig maakzel, Tient. II. p. 1002.
- met ontelbare bloed-vaten voorzien, zie *Bloed-vaten.*
- of 'er behalven de bloedvaten, gylvaten, watervaten, vetvaten, en zenuwen, nog andere tot nog toe onbekende vaten alhier schuilen? Tient. II. p. 1005.
- op wat wyze bereyt moet worden? ibid. p. 1003.
- over het hooft gezien aangaande zommige zaken, is egter van een zeer groot belang in de buykwonden, ibid. p. 1002.
- *Stuk* daar van afgebeelt, ibid. p. 1045. Taf. III. fig. 2.
- - met waterblaasjes vervult, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. B.
- - uyt een Kalf, Rarit. p. 201.
- - uyt een Kint, Cab. X. p. 853. N. 160.
- - uyt een Mensch, met deszelfs afbeeldzel, Cab. XI. p. 898. Taf. III. Lett. A.A.A.A.
- - uyt een Schaap, ibid. p. 883. N. 106.
- - uyt een zeer vet bejaard Mensch, Cab. XII. p. 923. N. 111.
- - welkers klieren in steen verandert zyn, Cab. XI. p. 897. Lett. A.
- van een Mensch, door een ettergezwel verrot geworden, Tient. II. p. 1005.
- verscheyde gedeeltens daar van met klieren voorzien, Cab. VI. p. 709. N. 118. Cab. VII. p. 736. N. 72. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. O. Cab. X. p. 832. N. 53. p. 833. N. 61. p. 853. N. 160.

Cab. XI. p. 879. N. 83 en 84. p. 884. N. 118. p. 891. N. 172. p. 895. N. 197. Cab. XII. p. 927. N. 141.
Darm-scheyl, verteering van het zelve is doodelyk, Klapv. c. 4. Aanm. 19.
- *Vet* alhier verspreyt, pronkt met zeer veele fyne bloedvaatjes, Cab. XII. p. 923. N. 111. Tient. II. p. 1005.
Darm-scheyls-aderen, zie *Aderen.*
- *Klieren*, zie *Klieren.*
- *Slag-aderen*, zie *Slag-aderen.*
Darms-inschieting beschreven, Tient. III. p. 1068.
- gebeurt in jonggeborene Kinderen zelden, Cab. XI. p. 884. N. 116.
- gebeurt mogelyk in de Kinderen menigmaal, en wel voornamentlyk van kinderstuypen, Tient. III. p. 1068.
- in een Kint vier dagen oud, als iets zeldzaams bevonden, ibid.
- is een zeer gemeen ongemak, en geschiedt meermalen in bejaarde Menschen, als wel te voren gelooft is, Cab. X. p. 833. N. 62. Tient. III. p. 1068.
- oorzaak des doots in een jonge, Cab. V. p. 635. N. 34.
- op wat wyze de Kinderen van deze ziekte best te genezen? Tient. III. p. 1068. 1069.
- van waar oorspronkelyk? Ontl. Aanm. 91.
- verwekt gemeenlyk het ongemak *Ileos*, ibid.
- uyt wat teekenen men dit ongemak kan bespeuren? Cab. X. p. 833. N. 62.
- wat geneesmiddelen daar tegen in de bejaarde aan te wenden? ibid. p. 834. N. 62. Tient. III. p. 1068. 1069.
Darms-klieren, Rarit. p. 218.
- *aldereenvoudigste* van *Malpighius* genaamt, volgens *Boerhaven* in de kronkels van alle darmen gevonden, Br. Boerh. p. 1154. 1155. 1161.
Darm-klieren doen zig op als groefjes, holletjes of kuyltjes, Br. XI. p. 336. Taf. XII. fig. 5. Cab. I. p. 503. N. 4. Cab. IV. p. 616. N. 67. Cab. IX. p. 807. N. 81. Tient. II. p. 1001.
- door *Pejerus* onderscheyden in *eenzame* en *t'zamengehoopte*, Br. XI. p. 327.
- *Eenzame* bezetten niet alleen de plaatzen tusschen de oogluykende klap-vliezen, maar komen daar ook uyt voort, ibid. p. 333.
- - niet alleen door de rant van de klap-vlies van *Bauhinus*, maar ook op de gehele vlakte verspreyt, ibid. p. 334.
- haar gestel hoedanig? ibid. p. 331. 332. Cab. II. p. 542. N. 14. Cab. IV. p. 617. N. 74. p. 621. N 92. Cab. V. p. 632. N. 14. Cab. IX. p. 808. N. 81.
- hoe verdeelt worden? Br. XI. p. 327.
- in steenen verandert, Rarit. p. 171. 183. 197.
- komen ons in de dikke darmen eenzaam en afgezondert te voorschyn, Br. XI. p. 333. Br. Boerh. p. 1161.
- moeten eygentlyk *Bastaart-klieren* genaamt worden, en waarom? Br. XI. p. 331. enz. Br. XII. p. 355. Cab. I. p. 499. N. 8. Cab. II. p. 452. N. 14.
- of by de Ouden bekent zyn geweest? Br. XI. p. 327.
- tot wat gebruyk deze bastaart-klieren dienen? ibid. p 331. 333. Br. XII. p. 354. 355. Cab. II. p. 542. N. 14.
- *van den Endel-darm bastaart klieren* genaamt, Br. XI. p. 336. Taf. XII. fig. 5. Cab III. p. 593. N. 74. Cab. IV. p. 616. N. 67. p 617. N. 74. p. 618. N. 79. Cab. IX. p. 807. N. 81.
- *van den kronkel-darm* alzoo genoemt, wat daar door verstaan wort? Cab. I. p. 503. N. 4. p. 507. N. 11. Cab. V. p. 649. N. 101. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. Q.

Darms klieren van den nugteren darm, Eenzame niet alleen, maar ook *Bastaart klieren* geheeten, uyt deszelfs inwendige oppervlakte uytpuylende, Cab. I. p. 499. 500. N. 8. Cab. III. p. 581. N. 32. Cab. IV. p. 608. N. 33. Cab. V. p. 632. N. 14. Cab. X. p. 832. N. 51. 52. p. 853. N. 162.
- *van den omgewonden darm, Eenzame* genaamt, Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. L.
- - van waar voortkomen? Cab. X. p. 832. N. 55.
- van waar oorspronkelyk? Br. XI. p. 331. 333.
- uyt wat rok voortkomen, is van andere Ontleders met geen zekerheyt aangetoont, ibid. p. 328.
- wat lichamen deze zoogenaamde klieren zyn? ibid. p. 331. Br. XII. p. 355.
- *Zamengehoopte* loopen niet over de klap-vliezen of rimpels heen, Br. XI. p. 27. 333.
- zeer veranderlyk van getal in verscheyde voorwerpen, ibid. p. 334.
- zitplaats van dezelve, en waar gevonden worden? ibid. p. 327. 328. 333-336. Taf. XII. fig. 1 en 6. Cab. I. p. 507. N. 11.
- zomtyts vertoonen zy haar uytpuylender wyze, zomtyts als kleyne kuyltjes uytgeholt, Cab. IV. p. 621. N. 92.
- zyn in de dunne darmen niet alleen eenzaam, maar ook als by trappen hier en daar verzamelt, Br. XI. p. 333. Br. Boerh. p. 1161.
Darms vuyligheyt in Kinderen, wat stoffe? Cab. II. p. 568. Tient. II. p. 1039.
Darm-vlies, Buytenste en *gemeene* gezegt, afgebeelt met deszelfs zeer fyne langwerpige vezels, Br. XI. p. 334. 335. Taf. XII. fig. 1 en 2.
- - heeft ontelbaare slag-adertjes die zig hier met een geheel andere loop als in de overige darm-vliezen verspreyden, ibid. p. 334. Taf. XII. fig 1. Cab. I. p. 515. N. 3.
Darm-vlies, Celluleuse vlies van den kronkel-darm, Cab. X. p. 832. N. 48.
- *Fluweele*, en *Ruyge vlies* aangetoont van *Ruysch*, Br. XI. p. 330. 335. Taf. XII. fig. 4. Cab. IV. p. 609. N. 37.
- - Darmslym aan dit vlies vast zittende, waar toe dient? Br. XI p. 331.
- - een t'zamenstel van zenuw tepeltjes, bloed-vaatjes, enz. byna van een en dezelfde toestel, als dat van de maag, maagpyp, wangen, lippen en voorlippen, en daarom te regt een *tepelagtig vlies* genaamt, Cab. VII. p. 730. N. 40. Tient. II. p. 1020.
- - gedeelte daar van, waar door de takjes der slag-aderen verspreyt zyn, Br. XI. p. 335. Taf. XII. fig. 4.
- - is geen slymerige substantie, maar een waaragtig vlies, ibid. p. 331. 336. Taf. XII. fig. 4. Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. I.
- - tot wat gebruyk dient? Cab. V. p. 636. N. 41.
- - van de *bogtige darm*, Cab. IV. p. 602. N. 4.
- - - hoe anders genaamt? Cab. VIII. p. 759. N. 60.
- - - wat voor een wezen is, en of het voor een vlies te houden is? Cab. VII. p. 729. N. 40.
- - *van den Endel-darm* voor een gedeelte met eenige bloedige stoffe uyt een levendig Mensch te voorschyn gebragt, Cab. I. p. 510. N. 6.
- - *van den Kronkel-darm*, ibid. p. 507. N. 11.
- - *van den nugteren darm*, Cab. IV. p. 609. N. 37.
- - - ruygheyt van het zelve zeer curieus zig vertoonende, Cab. I. p. 500. N. 8.

Darm vlies, fluweele. Van den nugteren darm, van *Ruysch* het *Tepelagtige* of *Zenuwagtige Fluweele* vlies genaamt, Cab. VIII. p. 764. N. 92. Cab. XI. p. 880. N. 85. Tient. III. p. 1083.
- - van het zenuwagtige vlies gescheyden, Cab. IX. p. 804. N. 62. Lett. I.
- - van wegens een scherpe ontsteeking, en daar op volgende vuur in de darmen, na hevige en onlydelyke smerten afgescheyden, en door den afgang ontlast, Cab. I. p. 510. N. 6. Tient. II. p. 1020.
- - vertoont zig niet altyt even duydelyk, doordien de tepeltjes in alle lichamen niet even klaar te zien zyn, Cab. VII. p. 730. N. 40. Tient. II. p. 1020. 1021.
- - wort van zommige in twyffel getrokken, Br. XI. p. 330.
- *Vleezige vlies* heeft zeer weynige bloed-vaten, ibid. p. 333. 335. Taf. XII. fig. 1. Cab. I. p. 507. N. 11. Cab. IV. p. 617. N. 74. Cab. VIII. p. 759. N. 60.
- - is ook met dwarsche en rondloopende beweeg-vezelen voorzien, Br. XI. p. 334. 335. Taf. XII. fig. 1 en 2. Cab. I. p. 507. N. 11. Cab. VIII. p. 759. N. 60.
- - van de *bogtige darm*, Cab. VIII. p. 759. N. 60.
- - van den *Endel-darm*, Cab. IV. p. 617. N. 74.
- *Wentel-traps-wyze vlies*, Cab. VIII. p. 760. N. 63.
- *Zenuwagtige vlies* heeft meer bloed-vaten als de andere vliezen, Br. XI. p. 333-335. Taf. XII. fig. 1. 2. Cab. I. p. 507. N. 11. Cab. IV. p. 617. N. 74. Cab. VIII. p. 759. N. 60.
- - Van waar deszelfs slag-aderen oorspronkelyk? Cab. I. p. 512. N. 13.
Darm-vliesen, Br. XI. p. 326.
- *Celluleuse* vliesen van den omgewonden darm, Cab. VI. p. 677. N. 9. p. 718. Taf. V. fig. 2. Cab. XI. p. 880. N. 89. p. 889. N. 155.
- verschillen van malkander, en hebben verscheyde namen, Br. XIII. p. 377. Cab. IV. p. 602. N. 4. Cab. VI. p. 677. N. 9.
- viertal daar van vastgestelt, Br. XI. p. 330.
- worden met het *Celluleuse* vlies vermeerdert, Cab. VI. p. 677. N. 9.
- zyn vier volgens *Willis*, waar onder hy de *klierige* stelt, Br. XI. p. 326. 327.
Darm ziekte, zie *Ileos*, of *Ontfermt uw myner.*
Datura, doodelykheyt van deze vrugt, en deszelfs zaaden, met een voorbeelt bevestigt, Cab. Dier. p. 1295. N. 92.
Dauw, deszelfs beweging van *de Bils*, gantsch tegennatuurlyk vastgestelt, Klapv. c. 1. p. 7. 8.
Deelen geheel bloedeloos, en zonder bloed-vaten bevonden, Br. XIII. p. 373. Tient. III. p. 1078.
- tot de voortteeling dienende, zie *Teeldeelen.*
- van 's Menschen lichaam worden door de uyterste uyteynden in de gedaante van een rook of dauw bevogtigt, Br. XVI. p. 436. 437. zie *Voedzel.*
- *Vaste deelen*, of ongeschonden konnen blyven, schoon de wateragtige en vloeybare uytgedreven worden? Br. XII. p. 349.
- - wat nuttigheyt van derzelver kragt te verwagten in de baaring? Br. Hecq. p. 1145.
- *zagte* en *beenagtige* deelen verminderen dikwils in den ouderdom Rarit. p. 174.
- zoogenaamde bloedeloose of vliesige deelen, zyn vol van bloed-vaten, Br. V. p. 270.

Dier een schallebyter verbeeldende, voortgekomen uyt het dybeen van een Kint, en afgebeelt, Tient. III. p. 1087. Taf. II. fig. 1. Lett. F.
- kleyn viervoetig diertje, na een hontje zwemende uyt de mont van een Vrouw uytgebraakt, Cab. IX. p. 794. N. 48. Tient. I. p. 954. 955. Tient. II. p. 1007. Tient. III. p. 1057 en 1070.
- - welkers ledematen in het byzonder worden opgetelt, Cab. IX. p. 794. N. 48. Tient. I. p. 954.
- *Pad-gelykend* dier uyt een *Amerikaansch* gewest, Cab. Dier. p. 1267. N. 35. p. 1278. Taf. IV. fig. 2 en 3.
- *Stuk* van een viervoetig dier, waar aan de schenkel met de voet, en een ongeklooft klaauwtje met een mensche navel voorzien, in een papgezwel van de maag gevonden, Cab. XI. p. 890. N. 161. Tient. III. p. 1053. 1055.
- uyt een Meysje uytgebraakt, en zeer fraay een slek verbeeldende, Tient. I. p. 954. 972. Taf. II. fig. 4.
Dieren, hoe binnen andere Dieren of Menschen voortgeteelt worden, of voortgebragt, is met geen zekerheyt te zeggen, ibid. p. 954. 955.
- of alle uyt een Ey voortkomen? Ontl. Aanm. 64. Tient. III. p. 1071.
- onderzoek aangaande de natuur, en verscheyde veranderingen der bloedelooze diertjes is zeer nuttig, en nootzakelyk om te weten, Tient. III. p. 1069. 1070.
- van verscheyde coleur, en wiens eyeren en jongskens uyt de rug voortkomen, Cab. Dier. p. 1267. N. 35.
- wanneer levendig ingeslokt worden, konnen in de maag niet in het leven blyven, Tient. I. p. 955.
Distel van *Alpinus* zeer raar, Cab. Dier. p. 1259. N. 2.
Dood lichaamtje van een onvoldragen kintje, als steen verhard, Rarit. p. 152. zie *Lyken.*
Doodshoofd, beenmakings middelpunt alhier, welk? Rarit. p. 149.
- *bovenste gedeelte* daar van uyt een onvoldragen Kint, Cab. XI. p. 872. N. 26.
- doorgezaagd uyt een bedaagd Mensch, Rarit. p. 216.
- *Stuk* daar van uyt een Kalf, het welk een half jaar lang na zyn doodt in de baarmoeder der Koe was gedragen, Cab. XII. p. 919. N. 70.
- *van een Besje*, Rarit. p. 157. Lett. D.
- - zeer groote wonderbare gaten daar in gevonden, ibid. p. 158.
- van een Hen, Cab. IV. p. 606. N. 18.
- van een hoer, wegens de Spaansche pokken doorvreeten, Rarit. p. 212.
- *van een Kalf*, met twee agterhoofds-beenderen, ibid. p. 213.
- - rond en wonderbaarlyk waterzugtig, ibid. p. 216.
- van een Kint, op verscheyde plaatzen met een steenige stoffe bezet, Cab. IX. p. 791. N. 30.
- van een Schiltpadde, Cab. VII. p. 736. N. 76.
- verscheyde driekantige beenderkens uyt het zelve, Rarit. p. 215.
Doodshoofden in verscheyde voorwerpen zonder eenige holligheyt, en het minste gedeelte der harssenen bevonden, Cab. VIII. p. 741. N. 1. Tient. I. p. 956.
- van bejaarde Menschen, Rarit. p. 158. Lett. G. p. 159. Lett. I en L. p. 173. 216.
- van *eerstgeboorene* en jonge Kinderen, ibid. p. 149. Cab. V. p. 650. N. 1.

Doodshoofden van Kinderen van verscheyde jaren, Rarit. p. 159. Lett. H. p. 160. Lett. M. Cab. IX. p. 791. N. 30.
- van Misgeboorten, Rarit. p. 150. Cab. VIII. p. 771. Taf. I. fig. 1. Cab. XI. p. 879. N. 80.
- van oude Mannen, Ontl Aanm. 82. Rarit. p. 160. Lett. N. p. 193.
- uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 157. Lett. A.B.C. p. 158. Lett. E.F. p. 159. Lett. K. p. 201. 216.
Doofheyt kan ontstaan wanneer de gehoorbeentjes onordentelyk aan een vast zyn, Cab. VIII. p. 743. N. 6.
Doorntje van de *Amerikaansche* doornige kars, ibid. p. 749. N. 24.
Doorntjes van de *Amerikaansche* groote Meloen-distel, of *Indiaansche* Doorn-appel, Cab. X. p. 827. N. 26. p. 849. N. 140. Cab. XI. p. 887. N. 146.
- van de groote gedoornde *Westindische* vygen, Cab. X. p. 845. N. 123.
Doorzweeting door de konst gemaakt, Br. Boerh. p. 1216.
Doorzwelging benaaut van wegens de gekromde loop der spysdrager, Cab. IX. p. 805. N. 63.
- geschonden, en ten laatsten vernietigt zynde, verwekt onmydelyk de doodt, Tient. I. p. 960.
- hoe deszelfs verhindering door een dieper gelege vernaauwing, of engte der spysdrager, van een gezwel of inkrimping veroorzaakt, van andere ongemakken te onderscheyden is? ibid. p. 960. 961.
- kan wegens verscheyde oorzaken belet worden, ibid p. 960.
- quyling, als een hulpmiddel van eenverhinderde doorzwelging in het werk gestelt, en de geneezing daar door met een gelukkige uytslag te wege gebragt, met een verhaal van deze maag-pyps ziekte, van het beledigde deel, de voorzeggens teekenen, enz. ibid. p. 961. enz.
Doosje gemaakt uyt de nugteren darm van een Jonge, en afgebeelt, Tient. II. p. 1046. Taf. III. fig. 4.
- met Mensche steenen vervult, Rarit. p. 197.
Drayers van het dye-been, waarom voor onechte uytsteekzels gehouden moeten worden? ibid. p. 160. 204. Tient. III. p. 1081. 1082.
Drooging van gebalsemde lichaams deelen, als een edel konstwerk van *Ruysch* te houden, waar door deze deelen als levendig, en in een natuurlyke gestalte bewaart worden zonder rimpels, die na de drooging dikwils gewoon zyn na te blyven, Ontl. Aanm. 85. Rarit. p. 184. Br. I. p. 227. Br. V. p. 267. Br. VII. p. 290. Br. X. p. 321. Br. XIII. p. 372 Cab. I. p. 495. N. 4. p. 496. N. 1. p. 497. N. 3. p. 498. N. 5. p. 500. N. 9. Cab. II. p. 538. N. 5. Cab. IV. p. 601. N. 2. Cab. VI. Voorl. p. 660. Cab. IX. p. 800. N. 56. Cab. X. p. 826. N. 22. p. 835. N. 72. Cab. XI. p. 872. N. 22. Br. Boerh. p. 1185.
Druypert, hoedanigen ongemak? Br. XV. p. 425.
- kan door een onzuyvere byslaap met een vuyle hoer doordringen in de roede, en verder tot andere deelen, Cab. IV. p. 621. N. 95.
Duyf, deszelfs tweehoofdige vrugt, Cab. XI. p. 874. N. 42.
Duyvekervel met een witte bloem, Cab. XII. p. 929.
Duyzentbladt van *Afrika* met geele bloemen, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. Dier. p. 1262. N. 6. p. 1264. N. 13.
- zee duyzentbladt, of heesteragtig zeege was, Cab. Dier. p. 1266. N. 30.
Duyzentkoorn, naam van een kruyt, Cab. XII. p. 920. N. 79.
Dye met twee zwamgezwellen bezet, Ontl. Aanm. 81.

Dye van een Kint, Cab. VI. p. 686. N. 34.
Dye-been, zie *Been.*

E.

E*Ekel* bestaat uyt alle de drie zenuwspongieuse lichamen Cab. XI. p. 882. N. 103.
- heeft geen klieren, Tient. I. p. 950.
- hoe de opregting van het roedenhooftje geschiet, en waar van afhangt? Ontl. Aanm. 100.
- inwendige gedaante van het afgesneden hooftje vertoont, ibid. fig. 82.
- is met ontelbaare zenuwtepeltjes voorzien, zie *Zenuw-tepeltjes.*
- is niet van een vleesagtige zeltstandigheyt, Ontl. Aanm. 100.
- met een gedeelte van de mannelyke roede, Cab. X. p. 843. N. 103.
- met verscheyde bekleetzelen gelyk als de roede, bekleedt, schoon fynder en teerder, Br. XIII. p. 376. Br. XV. p. 426. 428. Taf. XIX. fig. 3. Cab. X. p. 843. N. 103.
- Mooten, en verscheyde gedeeltens van dezelve afgebeelt, Ontl. Aanm. 100. fig. 76. enz.
- ondoorboort in een bastaart manwyf van een Schaap, Cab. VIII. p. 756. N. 53.
- waare zelfstandigheyt deszelfs, waar in bestaat? Ontl. Aanm. 100. Br. XV. p. 423. 424.
- wat gedeelte met de naam van *Kroon* genaamt wort? Ontl. Aanm. 100.
- wat in deszelfs afzettinge vereyscht wort? ibid.
- wonden en zweeren zyn uyt vreeze voor grooter bloedvloedt alhier gevaarlyker in het bovenste als in het onderste gedeelte, ibid.
- zenuwagtige spongieuse gedeeltens van het hooftje, zynde het binnenste dikker, en het buytenste fynder van zelfstandigheyt, ibid. fig. 81.
Elleboog van een Kint, Cab. VIII. p. 747. N. 13.
Enkelheyt der lichamelyke werktuygen van den Schepper vermydt, en waarom? Br. Ettm. p. 988.
- van het zoogenaamde eyernestje is ingebeeldt, en wort verworpen, ibid. p. 977. 988.
Epyocymus, wat gewas? Cab. XI. p. 876. N. 56.
Etenslust van wegens de al te groote ontlasting der quyl vermindert, dog door deszelfs doorslikking herstelt, Tient. II. p. 1009.
Etter kan door deszelfs scherpigheyt een spongieus-beenige substantie weg-eten, Cab. X. p. 857. N. 176.
Etter gezwel, zie *Gezwel.*
Exteroogen, zie *Lekdorens.*
Ey bevrugt Crocodils Ey afgebeelt, Cab. Dier. p. 1279. Taf. VI. fig. 2.
- *van een Rog*, en afgebeelt, ibid. p. 1277. Taf. III. fig. 6.
- *van een Vrouw*, of in de ontfankenis geheel en al uyt de Eyerstok geperst wort, dan of alleen het binnenste daar van met het beginzel van het vlies *Amnios*, en *Chorion* haar uytgang nemen, in bedenking genomen, dog het laatste vastgestelt, Cab. VI. p. 681. N. 21. Tient. III. p. 1066.

- - plaats, uyt welke in de *Fallopiaansche* pypen overgaat, hoe zig vertoont, en wat naam daar aan gegeven moet worden? Tient. III. p. 1066.
- - van de groote van een Notemoscaat, na deszelfs voortkomst uyt de baarmoeder, Cab. XII. p. 917. N. 56.
- - uyt de baarmoeder gelost, en waar in men van buyten het beginzel der nageboorte kon beschouwen, Cab. VI. p. 687. N. 38. p. 713. Taf. I. fig. 2.

Ey, bevrugt van een Vrouw. Uyt de Eyerstok uytgaande, hoe aangemerkt kan worden? ibid. p. 681. N. 21.
- - waar in een beginzel van de moerkoek, en een rond lichaamtje bespeurt worden, na eenige dagen in de lyfmoeder gezeten te hebben, Rarit. p. 209.
-- uyt een *Zeeschilpadje*, met geen steenige schorsse omvangen, en deszelfs afbeeldzel, Cab. Dier. p. 1273. 1274. N. 90. p. 1280. Taf. VII. fig. 2.
- *Hoenderey* aardig verbeeldende een gedeelte van de kronkeldarm en blindedarm, met het worm wyze aanhangzel, Cab. III. p. 573. N. 11. p. 598. Taf. III. fig. 4.
-- in grootte, en gedaante de vrugt van een Dadel gelykende, Cab. IV. p. 608. N. 32.
-- met een harde schil bedekt, in de Eyerstok van een Hen gevonden, Rarit. p. 198.
-- met een staart, Cab. X. p. 844. N. 111.
-- monstreus groot, Rarit. p. 199.
-- verbeeldende de roede en balzakje van een Jonge, waaraan het voorhuytje niet schynt te ontbreeken, Cab. III. p. 599. Taf. III. fig. 6.
--- wiens gedaante een kruypende slang verbeelt, Cab. IX. p. 792. N. 41.
- *Mensche-Ey*, Rarit. p. 165.
- *Mondeke* der holte, waar uyt het Eytje voortkomt, Cab. VI. p. 685. N. 32. Tient. III. p. 1066.
- wat voor het inwendige van het Ey gehouden wort? Cab. VI. p. 685. N. 32.
Eyeren, Hoendereyeren kleyne in een groot Hoender-ey gevonden, en afgebeeldt, Cab. III. p. 593. Taf. III. fig. 5. Cab. IV. p. 611. N. 48. Cab. VII. p. 731. N. 47.
- - uyt een ander Hoenderey gehaalt, en eveneens met een harde schaal bezet, Cab. X. p. 849. N. 139. Cab. XI. p. 881. N. 95.
Eyeren in een Mensch by wat gelegentheyt, en van wie eerst nagespoort? Br. Ettm. p. 974.
- *van een Vrouw*, bevrugte, en afgebeelt, Rarit. p. 209. Cab. VI. p. 686. N. 38. p. 687. N. 39 en 41. p. 717. Taf. IV. fig. 1. Lett. N. Tient. I. p. 944. 971. Taf. I. fig. 2. Lett. F.F.
- - - hoe van gedaante zo van binnen als van buyten zig opdoen? Cab. VI. p. 675. N. 5. p. 687. N. 38. 39.
- - - hoe uyt de baarmoeder afgedreven zynde, niet de minste beginzels van schepzeltjes daar in te zien zyn, ibid. p. 687. N. 39. 40. p. 713. Taf. I. fig. 3.
- - - na wat plaats na de bevrugting afgevoert worden? ibid. p. 681. N. 21.
- - *onbevrugte* afgebeelt, ibid. p. 717. Taf. IV. fig. 1. Lett. O.O. Tient. I. p 971. Taf. I. fig. 2. Lett. E.
- - - Drie van dezelve aan hayrtjes hangende, Cab. VI. p. 686. N. 37. p. 712. Taf. I. fig. 1.
- - - wegens het uytvloeyen van haar vogt, gantsch ledig bevonden, ibid. p. 675. N. 5. Tient. I. p. 944.
- - zeer groot, en een kints hooft overtreffende, Ontl. Aanm. 17.
- voortkomende uyt het vel van de rug van een *Amerikaansch* Dier, en die de minste gemeenschap met de holte des buyks hebben, met de afbeeldzels, Cab. Dier. p. 1267. N. 35. p. 1278. Taf. IV. fig. 2 en 3.
Eyenest, zie *Eyerstok.*
Eyerschaal of kelkje, voor het buytenste bekleetzel van het Ey gehouden, blyft in de Eyerstok zitten, na dat het inwendige van het Ey uytgeperst is, Cab. VI. p. 685. N. 32. Tient. III. p. 1066.

Eyerschaalen van een Rog, wort te onrechte *Zeemuys* geheeten, Cab. Dier. p. 1272. N. 83.
- *van Roggen*, asgraauw en zeer groot, ibid. 1272. 1273. N. 83-86.
- - met en zonder Jongskens afgebeelt, ibid. p. 1277. Taf. III. fig. 2-4.
- - zyn van veelderhande zoort, ibid. p. 1272. N. 83.
Eyerstok bedorven, Cab. X. p. 843. N. 107.
- *gedeelte* van de Eyerstok der *Loligo* met een ontelbaar getal Eyeren, Cab. Dier. p. 1266. N. 30.
- - - waar in ontelbaare onvolmaakte Jongskens, ibid.
- - van een *Rog*, met veele kleyne onbevrugte eyertjes afgebeelt, ibid. p. 1273. N. 87. p. 1277. Taf III. fig. 5.
- - uyt een Schildpad, Cab. VIII. p. 760. N. 65.
- na een ryp Etter-gezwel in de buyk al te diep geopent, uytgeborsten, Ontl. Aanm. 16.
- *Nieuw* als een derde Eyerstokje van *Naboth* uytgevonden, Tient. I. p. 939. Br. Ettm. p. 974.
- - blaasjes, waar uyt ze bestaan, hoedanigen gedaante verbeelden, als mede haar verschillende getal en grootheyt? Br. Ett. p. 977. 987.
- - - wat daar door verstaan wort? ibid. p. 984.
- - deszelfs vezeltje is het ware beginzel van de navelstreng niet, ibid. p. 985.
- - of van de Ontleders goedgekeurt en aangenomen? ibid. p. 980. enz.
- - ongemakkelyke plaats daar van aangetoont, ibid. p. 983.
- - waar gelegen? ibid. p. 977.
- - wat volgens het gevoelen van *Ruysch* daar door verstaan wort? Tient. I. p. 940. 943.
Eyerstok, Nieuw wort als een verdigt Eyerstokje verworpen, ibid. p. 940. enz. Br. Ettm. p. 986. enz.
- Papgezwellen daar in aangemerkt, Cab. I. p. 513. N. 17. Tient. I. p. 941. Tient. III. p. 1053. 1057.
- spoor van het daar van daan afgerukte eytje na de bevrugting overgebleven, wort oneygentlyk van *de Graaf het lidteken* genaamt, Tient. III. p. 1066.
- van de *Lyfmoeder van een Vrouw*, Cab. IV. p. 624 Lett. E.
- van een *Schaap*, Cab. XI. p. 873. N. 29.
- vreemde stoffe in zig bevattende, Cab. X. p. 843. N. 107.
- waterzugt in de eyerstok van een Vrouw, wat ongemak? Ontl. Aanm. 17.
Eyerstokken aan de Trompetten van *Fallopius* vastgegroeyt, ibid. 83.
- eerste uytvinders van de eyerstokken wie? Br. Ett. p. 974.
- in zig bevattende een geheele ry met tanden, Cab. I. p. 513. N. 17. Tient. I. p 941. Tient. III. p. 1053. 1057 en 1070.
- van Hennen, met de Lyfmoeders, Rarit. p. 178. Cab. IX p. 785. N. 16.
- veranderen van plaats ten tyde des dragts, Cab. IX. p. 785. N. 15.
- *Water-blaasjes* van dezelve, zie *Water-blaasjes.*
- welke de waare en oprechte Eyerstokken, en daar voor gehouden moeten worden? Br. Ettm. p. 974. 983.
- zyn gemeenlyk zeer kleyn in de Besjes, Ont. Aanm. 45.
Eyer-vliesen, zie *Vliesen.*
Eyer-wegen, zie *Trompetten van Fallopius.*
Eykels uyt *Turkyen*, met scherpe kelken, Cab. Dier. p 1264. N. 14.
Eykenbladt, welkers moes byna in het geheel weggenomen is, Cab. XI. p. 879. N. 79.

F.

F*Icoides* van *Afrika* met driekantige bladeren, Cab. Dier. p. 1263. N. 11.
Filago Oostindische, dus van *Ruysch* genaamt, ibid. p. 1263. N. 10.
Flamingo een *Afrikaansche* Vogel, ibid. p. 1263. N. 43.
Fontanelvliesje byzonder kleyn, Cab. III. p. 596. N. 5.
- kuyl in de fontanel van het hooft, wanneer gezien wort, waar van een teken? Rarit. p. 152.
- met veele bloed-vaten vervult, Cab. II. p. 552. * N. 1. Cab. III. p. 597. N. 5.
- natuurlyker wyze zonder eenige rimpels gespannen, Cab. III. p. 596. N. 4. Cab. V. p. 650. N. 1.
- ongeschonden, Cab. III p. 596. N. 1.
- waare gestel van de fontanel in jonggeborene Kinderen, zoo als in het leven zyn, Cab. VIII. p. 742. N. 2.
- wort niet precys op het jaar geslooten, maar zomtyts vroeger of laater, Cab. II. p. 552. * N. 2.

G.

G*Al* die zich in de galblaas onthout, verschilt weynig van die, die in de galpyp gevonden wort, Ontl. Aanm. 31.
-- dikker als na gewoonte in de galblaas gevonden, en waar door veroorzaakt? ibid.
-- door wat wegen tot de galblaas gebragt wort? Br. V. p. 268. 270. enz. Antw. aan Bidl. p. 449. 477.
-- vloeyt door de galpyp en de galweg na het gedarmte, Ontl. Aanm. 31. fig. 31.
-- uyt de gal-blaas uytgaande, besmet de nabuurige deelen, Br. Boerh. p. 1205.
Gal-blaas, Cab. X. p. 848. N. 132.
- binnenste rok alhier steenagtig geworden, Ontl. Aanm. 90. fig. 71.
- bykans ledig in een Vryster, aan een waterzucht van de buyk gestorven, Ontl. Aanm. 19.
- deszelfs bodem is van wortels ontbloot, Br. V. p. 270.
- gedeelte daar van uyt een schaapslever afgebeelt, waar in de takken van de poortader spaarzamer volgens de lengte loopen, maar overvloediger aan beyde de zyden voortkomen, en opwaarts klimmen, en het gene men wel aanmerken moet, is dat deze takken na de opvulling der poortader te voorschyn quamen, Tient. III. p. 1086. 1089. Taf. III. fig. 2.
- haar hals heeft een slang-wyze loop, Br. V. p. 274. 276. Taf. V. fig. 6.
- hoe en waar door de gal na de galblaas toevloeyt? Ontl. Aanm. 31. Br. V. p. 268. 270. enz. Antw. aan Bidl. p. 449. 477.
- inwendige gedaante van een Mensche gal blaas met klieren vervult, Br. V. p. 274. Taf. V. fig. 3.
- in Menschen en Koeyen altemets bevonden de galpyp in wydte niet te overtreffen, Ontl. Aanm. 31.
- is dikwils in twee deelen gespouwen, maar zelden, of nooyt dubbelt, Ontl. Aanm. 90. Rarit. p. 221. 222. Cab. IX. p. 810. N. 95.

- is door hulp van vezels en bloed-vaten aan de lever vastgegroeyt, Br. V. p. 271.
- *klieren* door de gal-blaas verspreyt, zie *Klieren.*
- met slag-aderen en water-vaten voorzien, Br. V. p. 274. 275. Taf. V. fig. 4. zie *Slag-aderen.*
- moet voor een vertrek van de gal gehouden worden, Ontl. Aanm. 31.

Gal-blaas, steenen uyt dezelve gesneden zoo licht, dat ze op het water dryven, Cab. IX. p. 807. N. 80.
- Takjes van bloed-vaten, die hier zeer vele zyn, van waar oorspronkelyk? Br. V. p. 271. 273.
- van binnen in celletjes verdeelt, en met een steenagtige korst bezet, Ontl. Aanm. 31.
- van een jonggebooren Kintje, Cab. X. p. 837. N. 79.
- *van een Os*, dubbeld zig vertonende, Cab. IX. p. 810. N. 95.
- - opgeblazen, Rarit. p. 197.
- - zeer vernaauwt en in een getrokken, Ontl. Aanm. 31. fig. 31.
- uyt een Kalf, die in tween gespleten is, Rarit. p. 201.
- uyt een Schaap, in tween verdeelt, Ontl. Aanm. 90. fig. 72.
- uyt wat oorzaak de gal hier dikker als gemeenlyks gevonden wort? Ontl. Aanm. 31.
- *Wortelen* van dezelve, Antw. aan Bidl. p. 449. 477.
- - van waar haar oorspronk nemen? Ontl. Aanm. 31. Rarit. p. 221. 222.
- - wat daar door verstaan wort? Br. V. p. 271.
- wort in Paarden, Ezels enz. niet gevonden, Ontl. Aanm. 31.
- zeer groot in een Koe gevonden, anderhalf pint gal in zig bevattende, Klapv. c. 4. Aanm. 17.
Gal-blaazen alleen met haar hals, en niet met de bodem aan de lever vastgegroeyt, Br. V. p. 271.
- van *Menschen*, Ontl. Aanm. 31. fig. 30. Rarit. p. 167. 201. 220. Cab. I. p. 501. N. 1. Cab. V. p. 632. N. 19. Cab. IX. p. 800. N. 58. Cab. X. p. 836. N. 78. Cab. XI. p. 891. N. 170.
- vyf in een Schaape-lever gevonden, Tient. I. p. 957.
Gal-klier (swarte) in tween verdeelt, Cab. X. p. 852. N. 152.
- van hoedanigen grootte? ibid.
- wat eygentlyk is? ibid.
Gal-pyp met een steenagtige stoffe bezet, Klapv. c. 4. Aanm. 18. Ontl. Aanm. 31.
Galvoerder van de lever, zie *Gal-weg.*
Gal-weg, gal voor het grootste gedeelte bevonden door dezelve na de gal-blaas te komen, Br. V. p. 270.
- is van een klapvliezige gesteltenis, en heeft een slangs-wyze bogtige loop, die in viervoetige beesten niet te vinden is, ibid. p. 272. 275. 276. Taf. V. fig. 3. 6. Cab. X. p. 837. N. 78. Cab. XI. p. 891. N. 170.
- steen daar in gevonden, Ontl. Aanm. 87. fig. 69.
- stuk van dezelve uyt een Os, Cab. IX. p. 807. N. 78.
- van een Koe, door een steenagtige stoffe verstopt, Klapv. c. 4. Ontl. Aanm. 17.
- verscheyde wortels hier uyt oorspronkelyk, Rarit. p. 221. 222.
Geboggelde, haar ruggegraat, hoe omgekromt? Ontl. Aanm. 67.
Gebruyk, waare gebruyk der deelen is ons onbekent, zoo lang wy de waare gesteltheyt van dezelve niet weten, Cab. II. p. 537. N. 4.
Gecko, een vergiftig *Indiaansch* Dier, Cab. VIII. p. 760. N. 61. Cab. Dier. p. 1269. N. 50.
- waarom deze naam draagt? Cab. Dier. p. 1269. N. 50.
Geest, balsemagtige geest van *Bidlo* hoedanig? Antw. aan Bidl. p. 468. 469.
Geesten dierrelyke, waar by vergeleeken, en van hoedanigen natuur? Cab. IX. p. 798. N. 53.

- - zeer snelle beweging daar in aangemerkt, Br. Bohl. p. 1238.
Gehoorbeen, schubwyze genaamt, gaat in zyn

beenmaking voor het steen-been, Rarit. p. 153.
Gehoorbeen, verscheydentheyt tusschen dit, en het steen-been aangemerkt, ibid. p. 149.
- *Steen-been*, deszelfs holte, het *Doosje* geheten, wat is? Cab. II. p. 548. * N. 4.
- - is in twee deelen verdeelt, ibid.
- - met de gehoor-canaal, Cab. III. p. 592. N. 70.
- - op wat plaats het Tydbeen van dit been afgescheyden wort? ibid. p. 583. N. 37.
- - *Slakke-huysjes* met de beenige canalen van dit been, Cab. IV. p. 606. N. 22. Cab. V. p. 643. N. 61.
- - - wat loop de aderen en slag-aderen van het slakkenhuys nemen? Br. VIII. p. 298. 299.
- - waar aan het beenige canaal ontbreekt, Rarit. p. 151.
Gehoorbeenderen schubwyze van kleyne en jonggeboorene Kinderen, Cab. III. p. 583. N. 37. Cab. IV. p. 601. N. 1. p. 607. N. 28.
- *Steen-beenderen* van kleyne en jonggeboorene Kinderen, Cab. II. p. 548. * N. 4. Cab. III. p. 583. N. 37. p. 593. N. 76. Cab. IV. p. 606. N. 20. Cab. V. p. 635. N. 37.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Cab. II. p. 534. N. 9. p. 548. N. 17. Cab. V. p. 643. N. 61. Cab. VI. p. 707. N. 105.
- verscheyde *Tyd*- of *Slaapbeenderen*, Cab. II. p. 548. N. 4. Cab. III. p. 583. N. 36. Cab. VI. p. 711. N. 124. Cab. VIII. p. 743. N. 6. Cab. X. p. 834. N. 68.
Gehoorbeentje, Aanbeeltje genaamt, Cab. IV. p. 607. N. 25.
- - hoe met het *Hamertje* zig vereenigt? Cab. II. p. 549. * N. 4.
Gehoorbeentje. Hamertje, aan het Trommelvliesje vast, ibid.
- *Stegel-reepje*, anders *Voet* geheten, en deszelfs natuurlyke plaats, ibid. p. 548. * N. 4. Cab. IV. p. 606. N. 20. Cab. V. p. 635. N. 37.
- - waar door in zyn plaats gehouden wort? Cab. IV. p. 606. N. 20.
- *Vierde*, of *rond*, en kringswyze beentje, ibid. p. 601. N. 1.
- - vastgehegt aan het bovenste van het stegel-reepje, Cab. II. p. 549. * N. 4.
- - wort als een byzonder beentje aangemerkt, Cab. IV. p. 607. N. 25.
Gehoor-beentjes afgebeelt in haar natuurlyke grootte uyt een bejaard Mensch, Br. VIII. p. 305. Taf. IX. fig. 2.
- *Bloed-vaten* door dezelve verspreydt, ibid. p. 298. 304. 305. Taf. IX. fig. 1. Cab. III. 583. N. 36.
- Nootzakelykheyt, en gebruyk van derzelver been-vlies aangetoont, Br. VIII. p. 299. 300. 304. 305. Taf. IX. fig. 1.
- onordentelyk aan een vastgehegt, Cab. VIII. p. 743. N. 6.
- uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 149. 219. Cab. II p. 554. N. 15. Cab. VIII. p. 743. N. 6. Cab. X. p. 824. N. 9. p. 834. N. 68.
Gehoortuyg aangaande eenige dingen van de Ontleders niet beschreven, of gebrekkig opgestelt, Br. VIII. p. 297. 298.
- inwendige holligheyt der trommel is met een zeer dun vlies bekleed, waar in zeer veele bloed-vaten met een wonderlyke loop verspreydt worden, ibid. p. 298. 299. 304. 306. Taf. IX. fig. 10. Cab. II. p. 548. N. 17.
- is inwendig van een zeer konstig maakzel, Br. VIII. p. 297.
- met een groote menigte van bloed-vaten voorzien, ibid. p. 298.

Gehoortuyg, Trommel-vlies van het gehoor, zie *Trommel-vlies.*
Gehoortuygen verscheyde daar van opgetelt, Br. VIII. p. 297. Cab. VIII. p. 743. 744. N. 6. Cab. XII. p. 912. N. 11.
Gehoor-zenuwen, zie *Zenuwen.*
Geneeskonst heeft een opregte gemeenschap met de heelkunst, Br. Hecq. p. 1145.
- hoop en geluk van een betere geneeskonst bestaat in de spanning van de vezelen der Moerspier, ibid.
- is zeer wydt uytgestrekt, welkers byzondere deelen byna een geheel Mensch vereyschen, Br. XIII. p. 366.
Geneesmiddelen dienende om vel te maken, welke? Tient. III. p. 1075.
- verzagtende, verquikkende, en verdryvende, omtrent de moerkoek te gebruyken, Ontl. Verh. 1104. 1108. Br. Vat. p. 1127. 1128.
Geneezing door verwagting, in wat geval gebruykelyk? Ontl. Verh. p. 1104. Br. Vat. p. 1128. Br. Hecq. p. 1143.
- - waar door de eygenschap van dit geneesmiddel ontdekt? Br. Hecq. p. 1143.
- - wort van *Ruysch* aanbevolen, en wel om een dubbelde oorzaak, Ontl. Verh. p. 1104. Br. Vat. p. 1128. Br. Hecq. p. 1145-1147.
Genevergewas van Goä, Cab. XII. p. 921. N. 85.
Geraamte van de *Amerikaansche* gedoornde Vyg, en afgebeelt, ibid. p. 932. Taf. III.
- van de kelk van de bloem van het bilzen-kruydt, Cab. Dier. p. 1271. N. 71.
- van een bedaagd Man, Rarit. p. 151.
- van een Jongetje van drie jaar, ibid. p. 150.
- van een Knol, Cab. XII. p. 918. N. 63.
- van een Mos, Cab. IX. p. 805. N. 64.
Geraamte van een ongebooren Kint van vier maanden, Rarit. p. 161.
- van een Voorn, Cab. IX. p. 805. N. 65.
- van een zeer wit vogeltje, waar aan het minste beentje niet ontbreekt, en waar in men alle de natuurlyke gaten zien kan, Cab. VIII. p. 753. 754. N. 43.
Geraamten van Abricoosen, Cab. XI. p. 895. N. 200. Cab. XII. p. 918. N. 60.
- van *bladeren* van verscheyde zoort van boomen, Cab. XII. p. 930. Tient. III. p. 1061. Br. Vat. p. 1133. Cab. Dier. p. 1271. N. 71.
- - vertoont, en afgebeelt, Cab. XII. p. 931. Taf. I.
- van boomgewassen als een boekje toegestelt, ibid. p. 930.
- van *Kinderen* van verscheyde ouderdom, Rarit. p. 150. 151. 154. 155. 173. 178. 184. 185. 186. 203. 204. 205. 226. Cab. VI. p. 694. N. 69. Cab. VII. p. 732. N. 51. Cab. VIII. p. 741. N. 1.
- van kleyne Papegaytjes en Peroquitjes, Cab. IV. p. 617. N. 75. Cab. IX. p. 792. N. 39. Cab. Dier. p. 1271. N. 71.
- van Mensche-schepzeltjes van verscheyde maanden, Rarit. p. 164. 165. 177. 189. 192. 193. Cab. VIII. p. 763. N. 82.
- van *Meysjes* van verscheyde jaren, Rarit. p. 156. Cab. I. p. 494. N. 3. Cab. VII. p. 732. N. 52.
- van *Misgeboorten* van verscheyde maanden dragts, Rarit. p. 153. 162. 166. 180. 185. 187. 195. 196. 198. 201. 203. 208. 210. 211. 214. Cab. III. p. 566. 569.
- van *Mollen*, Cab. IV. p. 616. N. 68. Cab. VII. p. 722. N. 5.
- van *Muysen*, Cab. V. p. 647. N. 81. p. 648. N. 87. p. 650. N. 105. Cab. VI. p. 708. N. 111. p. 711. N. 122. Cab. VII. p. 722. N. 4. p. 731. N. 47. p. 736. N. 69. Cab. VIII. p. 750. N. 28 p. 763. N. 55. Cab. IX. p. 788. N. 26. Cab. X. p. 873.

N. 173. Cab. XI. p. 881. N. 95. Cab. XII. p. 919. N. 72.
Geraamten van *onvoldragene Kinderen*, Rarit. p. 163. 168. Cab. I. p. 491. Lett. N. p. 492. Cab. III. p. 566. 568. 569. Cab. V. p 641. N. 56. Cab. VI. p. 678. N. 13. Cab. VII. p. 720. N. 1. p. 734. N. 59. p. 735. N. 64. Cab. VIII. p. 754. N. 48. p. 757. N. 57. Cab. IX. p. 788. 789. N. 26. p. 800. N. 58. Cab. X. p. 849. N. 138. Cab. XI. p. 881. N. 97. p. 897. Lett. C.D.
- van *Oost* en *West-indische*, en andere Vogeltjes, Rarit. p. 211. Cab. II. p. 547. N. 9. Cab. III. p. 591. N. 67. Cab. VIII. p. 753. N. 43.
- van *Peeren*, Petercelie-peeren, Riet-peeren, enz. Cab. XI. p. 874. N. 41. p. 875. N. 50. p. 897. Lett. B. Cab. XII. p. 921. N. 89. p. 924. N. 115. p. 926. N. 133.
- - vertoont en afgebeelt, Cab. XI. p. 898. Taf. I. Cab. XII. p. 931. Taf. II. Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 3.
- van *Pruymen*, Cab. XI. p. 873. N. 27. p. 893. N. 183. Cab. XII. p. 925. N. 127.
- van *Rotten*, Cab. IV. p. 616. N. 71. Cab. VII. p. 734. N. 61.
- van *Tweelingen* van verscheyde maanden oud, Rarit. p. 162. 179. 190. Cab. IV. p. 612. N. 49. Cab. V. p. 640. N. 56.
- van *voldragene Kinderen*, Rarit. p. 154. 191. 203. 214. Cab. VII. p. 721. N. 2. 3.
- van wanschepzelen, welkers handen en voeten met meer vingeren en toonen als gewoonlyks voorzien zyn, Rarit. p. 225. Tient. I. p. 956.
- uyt verscheyde voorwerpen, en van verscheyde grootte naauwkeurig afgebeelt, Cab. VI. p. 712. enz. Taf. I. fig. 1. enz. Taf. II. III. fig. 1. enz.
Gewas van *Afrika*, nog onbekent met akerwyze vrugten, Cab. Dier. p. 1262. N. 6.
Gewas van *Afrika*, vol van bloemen, ibid. p. 1263. N. 13.
- van een zeer zeldzaam en wonderlyk maakzel, in een ander gewas ontdekt, in welkers holligheyt veele groeven, de *Boerhaviaansche groeven* verbeeldende, met deszelfs afbeeldzel, Cab. XII. p. 930. Br. Vat. p. 1129. 1130. 1135. 1138. fig. 2. Br. Bohl. p. 1233. 1248. 1249.
- uyt een ander gewas voortgekomen, beschreven en afgebeelt, Cab. XII. p. 930. Br. Vat. p. 1134. 1135. 1138. fig. 1. Br. Bohl. p. 1248. 1249.
Gewassen haar zap-vaten, zie *Zap-vaten.*
- of zonder voorgaande zaat voortgebragt zynde, konnen leven, voortkomen en groeyen? Br. Vat. p. 1135.
- veler huwelyk der planten aardig gezegt, en wat is? Br. Bohl. p. 1233. 1248. 1249.
- uyt andere gewassen oorspronkelyk, wat gebruyk in de geneeskonst hebben? Br. Vat. p. 1135.
Gezicht-zenuwen, zie *Zenuwen.*
Gezontheyt over deszelfs langduurigheyt kan men zig niet genoeg verwonderen, Cab. III. p. 579. N. 24.
- waar in bestaat? Br. XII. p. 357.
Gezwel aanmerkelyk, en zeldzaam, dog welkers naam als nog onbekent, te gelyk met de geschiedenis van dit gezwel, en deszelfs genezing van *Boerhaven* beschreven, en tot een zoort van klieragtige gezwellen gebragt, Br. Boerh. p. 1167. 1168.
- - van *Ruysch* geoordeelt het natuurlyke maakzel van het deel niet te konnen toonen, ibid. p. 1209.
- *Beenvretende* gezwel, spongieus en zeer groot, Ontl. Aanm. 81. Rarit. p. 196.
- *Druyfgezwel* uyt den oog-appel uytpuylende, Cab. II. p. 526. N. 8.

- *Etter-gezwel* hoe verrotting aan het darmscheyl van een Mensch heeft ver-

oorzaakt, als iets zeldzaams aangemerkt, Tient. II. p. 1005.
Gezwel, Etter-gezwel vereyscht tot deszelfs opening een lugtige handt, Ontl. Aanm. 16.
- *Hardgezwel* van de maag doodelyk bevonden, Ontl. Aanm. 39.
- *Hayragtig gezwel* afgebeelt, Cab. III. p. 589. N. 63. p. 598. Taf. III. fig. 3.
- - in het net gevonden, Ontl. Aanm. 18.
- - van wat natuur en grootte? ibid. Cab. III. p. 589. N. 63.
- *Honing-gezwel*, zie *Honing-gezwel.*
- in de navelstreng van een jonggebooren Kindt, Cab. IX. p. 781. N. 3.
- in de nugteren darm, door wind voortgekomen, Rarit. p. 182.
- in het onderste deel van het heylig been gevonden, Ontl. Aanm. 35.
- langagtig gezwel van de buyk na de baaring, door toekrimping van het net veroorzaakt, ibid. 63.
- *Lende-gezwel* doodelyk in een Meysje, ibid. 36.
- - hoe dit ongemak genezen moet worden? ibid. 34.
- - moet niet geopent worden, ibid.
- - van een Kint, met een in twee gespleete ruggegraat, ibid. fig. 36.
- - wat eygentlyk daar door verstaan wort? Ontl. Aanm. 34. 36.
- *Liesch-gezwel*, doorgeslokte speld alhier zyn uytgang zoekende, ibid. 55.
- - groote uytvloeying van water, wegens deszelfs opening veroorzaakt, door een byzondere konst tegengehouden, ibid. 41.
- - is eygentlyk een ontsteeking van de klieren der liesch, ibid. 55.
- - moet voor zyn volkomene rypheyt geopent worden, ibid. 41 en 55.
Gezwel, Liesch-gezwel, op wat wyze behandelt moet worden? ibid.
- *Mol-gezwel*, beschryving daar van volgens *Boerhaven*, Br. Boerh. p. 1163. enz.
- - - komt niet overeen met dingen die *Ruysch* daar van gezien heeft, ibid. p. 1207.
- - op wat plaats wort gevonden? ibid. p. 1163.
- - waarom dus genaamt? ibid. p. 1164.
- *Monstreus groot*, bezyden de mond van de baar-moeder uytgewasschen, Cab. VIII. p. 765. N. 102.
- - hoedanigen gezwel geweest is, nader onderzocht, ibid.
- - omstandigheden van de wyze van genezen beschreven, ibid.
- ongewoon licht gezwel aan de regter zyde van de voorhand, met een onlydelyke pyn, en de doodt veroorzakende, Cab. IX. p. 796. N. 50.
- *Pap gezwel*, zie *Pap-gezwel.*
- *Prop-gezwel*, zie *Slym-prop.*
- quaadaardig gezwel van de tong, door een afzetting en inbranding genezen, Ontl. Aanm. 76.
- *Spekgezwel*, zie *Spekgezwel.*
- *Water gezwelletje*, zoo groot als een spelde-hoofd, Cab. VI. p. 689. N. 45.
Gezwellen, hagel-gezwellen in de oogleden toonen duydelyk na het oordeel van *Boerhaven* een oprechte eygenschap van klieren aan, Br. Boerh. p. 1164.
- *Hardtgezwellen* van de Lyfmoeder, Ontl. Aanm. 7. Cab. VI. p. 684. N. 30. Cab. X. p. 843. N. 106.
- *Hoofdgezwellen* van het agterhoofd der Kinderen afhangende, zelfs grooter als het hoofd, hebben dikwils gemeenschap met de waterzugt van het hoofd, Ontl. Aanm. 52.
- - zyn van een verscheyde gesteltenis, ibid.

Gezwellen in beyde handen en voeten, de wortelen van Varkensbroot, of van de *Amerikaansche* Vokelaar verbeeldende, door afzetting van de linkerhant afgesneden, en de oorzaken van dien, Br. XIV. p. 407. enz.
- in de gezichtzenuw ontstaan, zyn zomtyts oorzaken van blintheyt geweest, Br. Boerh. p. 1225.
- *in de handt zittende*, van hoedanigen aart en gesteltenis zyn? Br. XIV. p. 405. 415.
- - - vertoont en afgebeelt, ibid. p. 417. Taf. XVIII. fig. 1. 2.
- *in de neusgaten*, wat gezwellen? Ontl. Aanm. 6.
- in het *aangezicht*, van *Boerhaven* aangemerkt, als afschuwelyke, melaatsagtige puystjes, en zweringen te bestaan in ontaarde onder de huydt gelegene klieren, Br. Boerh. p. 1165. 1166.
-- - worden van *Ruysch* gehouden voor qualykgestelde zenuwtepeltjes, en ontaarde vaatjes der bekleetzelen, ibid. p. 1208.
-- in het begin als dunne velletjes zynde, dog na mate dat het gezwel aanwast, zoo dik worden als dik en taay leer, gelyk zulks geschiet in waterblaasjes, zenuwknoopen, papgezwellen, molgezwellen, honinggezwellen en andere, Tient. I. p. 944.
-- oorzaken daar van met meer waarschynlykheyt toe te schryven aan de uyteynden der vaten, als werkende pypjes, dan aan de lydende en ledige holligheden, ibid. p. 1209. 1210.
-- *spongieuse*, met een mesje geopent zynde, zyn met de doodt gemengt, Ontl. Aanm. 81.
-- - waar aan te kennen? ibid.
-- *Tegennatuurlyke* leeren ons het maakzel der klieren niet, en zyn daar uyt niet afkomstig, Tient. I. p. 949. Br. Boerh. p. 1207. 1225.
Gezwellen, vele komen voort uyt groefjes, vele uyt verstopte en ontaarde vaatjes, Tient. I. p. 949. Br. Boerh. p. 1209. 1210. 1225.
-- *Vleezige gezwellen* uyt de Lyfmoeder gedreven, wat zyn? Ontl. Aanm. 58. Cab. III. p. 572. N. 7. Cab. VI. p. 683. N. 25.
-- - worden te onrecht voor *Zuygers* gehouden, ibid.
Gierst, Oostindische geelagtig, Cab. Dier. p. 1266. N. 31.
- - van een roode coleur, ibid. p. 1271. N. 67.
- - zwart en blinkende, ibid. p. 1260. N. 2.
Gnaphalium breedbladig uyt *Amerika*, ibid.
- verscheyde zoorten van dezelve, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
Godheyt, deszelfs verzaking kan alleen tegengegaan worden uyt het wonderbaarlyk maakzel van de nieren, Cab. X. p. 838. N. 86.
Goudmaker door zyn gewaande konst hoe in zyn meening bedroogen? Br. Boerh. p. 1156.
Grafsteeden uyt Kinderbeentjes, en verscheyde andere dingen zeer aardig, en konstig te zamengestelt, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. IX. p. 788. N. 26.
Graftombe, zie *Tombe.*
Granadiltakje, Cab. XI. p. 875. N. 47.
Gras bevend, of drillend, groot en kleyn, Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
- van een kleyner zoort, ibid. p. 1261. N. 6.
Groefje hoe van *Ruysch* wort bepaalt? Br. Boerh. p. 1224.
Groeven bevatten in zich vele zappen en vogten, ibid. p. 1187. 1223. 1225.
- *Boerhaviaansche*, waarom genaamt? Tient. II. p 1001. Br. Vat. p. 1126.
- haar zamenstel is zoodanig, dat ze geen klieren, genaamt konnen worden,

en om wat reden? Br. Boerh. p. 1199. 1203. 1209. 1210. 1224. 1225.
Groeven hebben volgens *Malpighius* en *Boerhaven* verscheyde gedaantens, ibid. p. 1171.
- in de gewassen vertoont en afgebeelt, Br. Vat. p. 1135. 1138. fig. 2. Br. Bohl. p. 1233. 1246. 1249.
- in wat lichaams deelen gevonden worden, van *Boerhaven* naauwkeurig aangetoont, Br. Boerh. p. 1169. enz.
- konnen met de vingeren gedrukt zynde, nu minder, dan meerder overvloet van vogt uytgeven, dog deze verandering geschiet met gewelt, en als tegen de natuur, ibid. p. 1201-1204.
- *Maakzel* van binnen is hier tot nog toe niet ontdekt, en derzelver natuurlyke gedaante is niet over al 't zelfde, ibid. p. 1171. 1216.
- met bloed-vaten voorzien, zie *Bloed-vaten.*
- met veelderhande namen zonder onderscheyt uytgedrukt, Br. Boerh. p. 1155. 1206.
- schynen aan *Boerhaven* te wezen het derde zoort der zweetgaten van *Ruysch* ontdekt, ibid. p. 1158. 1159. 1173.
- vele, dog niet alle gezwellen uyt dezelve oorspronkelyk, ibid. p. 1209. 1225.
- verschillen veel van ledige regenbakken, waar in het water niet gemaakt wort, ibid. p. 1202.
- waar in van waare klieren onderscheyden? ibid. p. 1225.
- worden in vele plaatzen, dog niet overal, door den geheelen omtrek van het lichaam gevonden, ibid. p. 1201. 1203. 1206. 1210. 1216. 1224.
- zeer bequaam dus genaamt, worden gezegt te zyn holle vliesjes met uytloospypen voorzien, ibid. p. 1199. 1203. 1209. 1210. 1224. 1225.
Groeven zyn niet overal nootzakelyk, ibid. p. 1202. 1206.
Gundelia, een gewasch, van *Tournefort* zoo genaamt, Cab. XI. p. 897. Lett. B.
Gyl door wat weg by gebrek der melkvaten tot de lever overgaat? Tient. III. p. 1073.
- hoe in de melk-aderen, enz. ingedreven wort, door een opblazing ontdekt, Tient. II. p. 1004. Br. Boerh. p. 1214.
- in wat vlies der dunne darmen zig zet? Cab. V. p. 636. N. 41.
- of mogelyk niet het fynste van de gyl van de darm-scheyls-aderen wort opgeslorpt? Tient. II. p. 1012. Tient. III. p. 1073.
- ontfangplaats daar van wort natuurlyker wyze in de Mensch niet gevonden, Tient. II. p. 1005.
- van *Riolaan*, en *de Bils* qualyk aangemerkt, met het aderlyk bloedt vermengt te wezen, Klapv. c. 4. Aanm. 15. op het eynde.
- waar volmaakt, en door wat middel helderder gemaakt wort? Tient. II. p. 1005.

H.

H*Aft* hoedanigen Diertje? Cab. III. p. 569. Cab. XI. p. 881. N. 97.
Hagedis Afrikaansche met zwarte vlakken, *wytkeelige* genaamt, Cab. Dier. p. 1266. N. 28.
- - schubagtig, met een staart vol dorens, ibid. p. 1264. N. 17.
- - zeer schoon en gevlekt, ibid. p. 1271. N. 74.

- *Amerikaansche*, met een roode *Afrikaansche* Tor in de bek, ibid. p. 1264. N. 16.
- - van de *Indianen gecko* geheten, en waarom? ibid. p. 1269. N. 50.
- - van een donker graauwe coleur, ibid. p. 1269. N. 52.

Hagedis Oostindische, met zaagwyze tanden op de rug, het *Kemphaantje* geheten, ibid. p. 1270. N. 66.
- *Vliegende* hagedis, Rarit. p. 220.
Hagedissen verscheyde, ibid.
Halsdragt, van wat nuttigheyt in een ingewortelde hoofdpyn? Ontl. Aanm. 40.
Halssmeering middel tot dien eynde voorgeschreven, Tient. I. p. 970.
Hals wervel-beenderen alle, als mede eenige van de bovenste des borsts, in tweën gespouwen, en zonder rugmerg bevonden, Cab. VIII. p. 741. N. 1.
- met malkander vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 8.
- zommige van dezelve uyt Kinderen, Cab. I. p. 512. N. 12. Cab. III. p. 588. N. 60. Cab. XI. p. 888. N. 147.
Handt, gezwellen daar in zittende, van hoedanigen aardt? Br. XIV. p. 405. 415.
Handen van Kinderen, Cab. V. p. 630. N. 5. Cab. VII. p. 731. N. 45. Cab. VIII. p. 747. N. 13. p. 749. N. 22. Cab. XI. p. 880. N. 90.
Handtpalmen stelt *Boerhaven* met een byzondere vogt voorzien te wezen, en waarom? Br. Boerh. p. 1170.
Handtvatzels van mesjes en vorkjes, uyt het scheenbeen van een Mensch gemaakt, Cab. II. p. 554. * Cab. III. p. 596. N. 5. Cab. IX. p. 781. N. 2.
Hanekam, wanneer geheel en al kraakbeenig is? Cab. I. p. 498. N. 4.
Hanekammen waar aan deze naam altemets gegeven wort? Br. XV. p. 424.
Harssenen aangaande derzelver byzondere deelen vertoont en afgebeelt, Br. XII. p. 362-365. Taf. XIII. XIV. XV.
- balletjes en billetjes van dezelve zyn geen klieren, maar uytpuylingen der harssenen, Br. Boerh. p. 1201.
- door wat middelen de Geneesheeren dezelve hebben zoeken te vertoonen? Br. XII. p. 348.
Harssenen eenigzins bedurven in een zinneloos Schaap, Cab. VII. p. 731. N. 48.
- *gedeeltens van Mensche-harssenen* afgebeelt en omgekeert, Br. XII. p. 363. Taf. XIV. fig. 2. Cab. VII. p. 738. Taf. II. fig. 2.
- in de oly gekookt, Cab. VI. Voorl. p. 672. fig. 7. 8. Cab. VIII. p. 752. N. 35. Cab. X. p. 829. N. 32.
- - onderste gedeeltens, Cab. V. p. 646. N. 78. Cab. IX. p. 806. N. 73.
- - steen hard gemaakt, Cab. VI. p. 705. N. 94. Cab. VIII. p. 765. N. 101. Cab. X p. 835. N. 73.
- - twee gedeeltens daar van uyt een Vrouw die haar Kint verstikt hadde, Cab. XI. p. 869. N. 5.
- - voorste gedeeltens, Rarit. p. 171. 180.
- - uyt verscheydene voorwerpen, ibid. p. 171. 219. Cab. III. p. 581. N. 33. Cab. V. p. 632. N. 16. p. 638. N. 45. 46. p. 639. N. 49. 52. p. 647. N. 79. 84. p. 648. N. 86. Cab. VI. Voorl. p. 672. fig. 8. Cab. IX. p. 799. N. 54. p. 800. N. 56. Cab. X. p. 828. N. 28. p. 852. N. 153. Cab. XII. p. 923. N. 109.
- hoe van het Agter-breyn verschillen? Br. VII. p. 293.
- in verscheyde zoo jonggeboorene, als onvoldragene Kinderen niet gevonden, Cab. VIII. p. 741. N. 1. Tient. I. p. 956.
- maakzel ten opzichte van derzelver bast, en waar uyt te zamengestelt? Cab. VIII. p. 752. N. 35. Cab. X. p. 829. N. 32. Tient. III. p. 1055.
- Mensche harssenen zoo hard als steen, en omgekeert, Rarit. p. 170.
- *merg streeken* hier ontdekt, Br. XII. p. 358. 364. 365. Taf. XV. fig. 2. 6.
- hoe voor het gezigt gebragt worden? Br. XVI. p. 438.

Harssenen, Netwyze vlegting derharssenen afgebeelt, met een aanhangend gedeelte van het dunne harssen-vlies, Br. XII. p. 365. Taf. XV. fig. 3.
- - bestaat niet uyt klieren, maar uyt bloedvaatjes, ibid. p. 354. 365. Taf. XV. fig. 3. Cab. II. p. 552. N. 7. Cab. V. p. 644. N. 68. Cab. VIII. p. 765. N. 100. Cab. X. p. 826. 827. N. 24. 25. Br. Boerh. p. 1201.
- - *Bloed-vaten* van dezelve, zie *Bloed-vaten.*
- - buyten de harssen-groeven uytpuylende, Br. XII. p. 358. 362. Taf. XIII. Lett. O.
- - gebruyk aan deszelfs zoogenaamde klieren toegeschreven, komt alleen de slag-adertjes toe, ibid. p. 354.
- - geheel ontaart uyt de harssenen van een Schaap, en afgebeelt, Cab. VII. p. 740. Taf. III. fig. 5.
- - is met de uyteynden van eenige slag-aderen vereenigt, Cab. II. p. 552. N. 7. Cab. III. p. 586. N. 45.
- - met waterblaasjes vervult, en afgebeelt, Br. XII. p. 354. 356. 364. Taf. XV. fig. 1. Tient. I. p. 943.
- - qualyk gestelt bevonden in het doode lichaam van een zinneloos Mensch, Cab. VII. p. 731. N. 48.
- - Slag aderen van deze vlegting tot uytwerking van een waterig vogt geschikt, Br. XII. p. 355.
- - *Stukjes* van dezelve, Cab. VI. p. 700. N. 77. Cab. VIII. p. 765. N. 100.
- - van een jonge Reusinne, Cab. VII. p. 726. N. 22. afbeeldzel daar van, ibid. p. 737. Taf. I. fig. 2.
- - van een zinneloos Schaap, ibid. p. 731. N. 48.
- - voor zoo veel buyten het Agterbreyn uytpuylt, is alleen van het Spinnewebs-vlies, en niet van het dun ne Harssen-vlies omvangen, Cab. III. p. 586. N. 45.
Harssenen Netwyze vlegting der harssenen, wat eygentlyk is? Cab. V. p. 645. N. 68.
- - wort gezegt klieragtig te wezen, Br. XII. p. 353. 354. Cab. V. p. 645. N. 68.
- - wort voor een gedeelte zonder de minste quetsing van het Agterbreyn gezien, Cab. III. p. 586. N. 45.
- *Netwyze vlegtingen* uyt verscheyde voorwerpen, Cab. II. p. 552. N. 7. Cab. III. p. 587. N. 51. Cab. V. p. 629. N. 1. p. 644. N. 68.
- *Olyfs- en Piramiedswyze lichaamtjes* der Harssenen, Cab. I. p. 512. N. 11. Cab. V. p. 647. N. 78.
- - wat lichaamtjes zyn? Br. XII. p. 358. 364. Taf. XIV. fig. 5.
- - zyn van *Vieussens* in het onderste gedeelte der harssenen niet alleen, maar ook van *Ruysch* in derzelver bovenste gedeelte ontdekt, ibid. p. 358.
- omgekeerde, en uyt het bekkeneel genomene harssenen, ibid. p. 362. Taf. XIII.
- op verscheyde manieren derzelver opening in het werk gestelt, ibid. p. 342-348. zie *Harssensnyding.*
- op zyde staande holligheden van dezelve, wat zyn? Cab. V. p. 647. N. 79.
- *Ringwyze uytbulting* alhier heeft in het midden een langwerpige groef, Br. XII. p. 364. Taf. XV. fig. 2.
- - is altyt gestelt boven op de stam van het verlengde merg, maar niet de stam van het verlengde merg op de ringwyze uytbulting, ibid. p. 357.
- - met ontelbaare slag-adertjes bezet, ibid. p. 362. Taf. XIII. Lett. P.
- - voorzien met streeken of mergagtige uytwendige dwarsche vezels, zynde een vervolg van die, dewelke de mergagtige zelfstandigheyt

van het agterbreyn uytmaken, ibid. p. 364. 365. Taf. XV. fig. 2 en 6.
Harssenen, Slag-aderen door dezelve verspreyt, Cab. V. p. 631. N. 10.
- - uyt kleyne Kinderen, en afgebeelt, Cab. III. p. 577. N. 23. p. 599. Taf. IV. fig. 1. Cab. XI p. 885. N. 127.
- - waarom zoo teder en dun van wezen zyn? Cab. IX. p. 798. N. 53.
- *Stuk der harssenen* van een oud Mensch, Cab. X. p. 824. N. 8.
- - uyt een Kalf het welk een halfjaar lang in het lichaam van een Koe dood was geweest, wel slap en slenterig, dog zonder verrotting, Cab. XI. p. 889. N. 158. Tient. II. p. 1031. afbeeldzel daar van, Tient. II. p 1045. Taf. II. fig. 2.
- - uyt een Kint, Cab. V. p. 633. N. 22.
- - uyt een Schaap, Cab. VI. Voorl. p. 672. fig. 7.
- - uyt een water-zugthoofdige Jonge, Cab. III. p. 572. N. 9.
- *Tregters* van dezelve, met slagaderen voorzien, Br. XII. p. 362. Taf. XIII. Lett. II. Cab. I. p. 495. N. 4.
- *Tusschen-scheydzel* der groote en kleyne harssenen, wat verbeelt? zie *Tusschen-scheydzel.*
- van een dood Kalf, een half jaar lang zonder verrotting in de baarmoeder van de Koe gezeten, Cab. XI. p. 889. N. 158. Tient. II. p. 1031. Ontl. Verh. p. 1105.
- van een kleynder zoort van Walvisschen, *Castinjot* genaamt, waar voor te houden? Cab. X. p. 836. N. 73. Cab. XI. p. 893. N. 181.
- *van een Schaap*, als van zinnen berooft, Cab. VII. p. 731. N. 49.
- - die steen-hard gebalsemt zyn, Rarit. p. 181.
- - op de manier van *Willis* toebereyt zynde, vertoonen zig zeer veele inwendige deelen, Cab. III. p. 590. N. 65.
Harssenen, van waar derzelver zenuwagtige vezeltjes oorspronkelyk? Br. XVI. p. 438.
- verscheyde deelen, waar uyt bestaan, opgetelt, Rarit. p. 170. 171. Br. XII. p. 344-348. 362. enz.
- *Verwelfzel der harssenen*, met deszelfs twee alzoo genoemde armen, Cab. V. p. 647. N. 79.
- waare manier om de opregte zelfstandigheyt der harssenen te kennen, ontdekt, Br. XII. p. 348. 349.
- waare water-vaten worden alhier niet bespeurt, ibid. p. 356. Cab. IX. p. 798. N. 53.
- waarom na de verharding niet in mooten verdeelt moeten worden met de vingeren? Br. XVI. p. 438. Cab. X. p. 828. N. 28.
- wanneer in oly gekookt worden, waarom zulks voor een onnutte manier van toebereyding te houden? Cab. X. p. 829. N. 32.
- wat gevaar door de klieren onderhevig zyn? Br. Bohl. p. 1238.
- wat ziekten en gebreken uyt derzelver drukking konnen ontstaan? ibid.
- *Wondernetten* der harssenen, zie *Wondernetten.*
- *wormwyze uytsteekzel* van dezelve, zie *Uytsteekzel.*
- wyze, hoe in water of olie te kooken? Br. XII. p. 339.
- *Zelstandigheyt van dezelve*, afgedeelt in verscheyde onderdeelingen, ibid. p. 353.
- - *Bastagtige zelfstandigheyt*, afgebeelt geheel, of een gedeelte daar van, ibid. p. 363. 364. Taf. XIV. fig. 1 en 3.
- - - bestaat geenzins uyt klieren, maar is een zeer verbonde

ineenschakeling en zamenstel van bloedvaatjes en slag-adertjes, welkers scheuten in een ander wezen zyn verandert, en in Moes eyndigen, ibid. p. 339. enz. 349-352. Cab. I. p. 515. N. 19. Cab. II. p. 551. N. 3. p. 546. * N. 1. p. 550. * N. 13. Cab. III. p. 581. N. 33. p. 584. N. 40. Cab. IV. p. 618. N. 78. Cab. V. p. 638. N. 44. p. 639. N. 48. Cab. VI. Voorl. p. 664. 665. enz. p. 695. N. 73. p. 700. N. 75. Cab. VII. p. 726. N. 25. Cab. VIII. p. 752. N. 35. p. 761. N. 69. Cab. X. p. 829. N. 32. 33. p. 851. N. 150. p. 852. N. 153. Tient. III. p. 1055. Ontl. Verh. p. 1096. Br. Boerh. p. 1206. 1214. 1215. 1224. Br. Bohl. p. 1237. 1250.
Harssenen, zelfstandigheyt van dezelve, bastagtige zelfstandigheyt, Bloedvaten, dezelve uytmakende, zie *Bloedvaten.*
- - - door konst verhardt, vertoont haar klonterig, Cab. I. p. 515. N. 19.
- - - eyronde klierige lichamen zig hier vertoonende, bestaan in inbeelding, en wat dezelve zyn? Br. Bohl. p. 1237. 1249. 1251.
- - - gedeeltens van dezelve uyt verscheyde voorwerpen, Cab. I. p. 515. N. 19. Cab. II. p. 551. N. 3. p. 550. * N. 13. Cab. IV. p. 618. N. 78. Cab. VI. Voorl. p. 672. fig. 6. p. 695. N. 73. p. 700. N. 75. p. 708. N. 109. Cab. X. p. 824. N. 5. p. 829. N. 31. Cab. XI. p. 880. N. 91. p. 881. N. 93. Cab. XII. p. 924. N. 118.
- - - hoe van *Bohl* beschreven? Br. Bohl. p. 1237. 1249.
- - - is op verscheyde plaatzen dikker als de mergagtige, Cab. V. p. 638. N. 45.
- - - is ten opzigte van deszelfs natuur zeer moeyelyk om te onderzoeken, Br. XII. p. 338. 341. Br. Bohl. p. 1237. 1249.
Harssenen, zelfstandigheyt van dezelve, bastagtige zelfstandigheyt, komt ons in de afgestorvene lichamen graauw voor, Cab. VI. p. 697. N. 73. Br. Bohl. p. 1241.
- - - of alhier ook uyteynden der aderen gevonden worden, is tot nog toe niet ontdekt, hoewel het waarschynelyk is, Cab. I. p. 515. N. 19. Cab. VI. p. 699. N. 73.
- - - of rood, of asverwig is in een levendig en gezond Mensch? Cab. VI. p. 698. N. 73.
- - - schorssige deeltjes daar van, niet ontdaan zynde, worden te onregte voor klieren gehouden, Cab. X. p. 829. N. 31.
- - - *Stelling*, dat nog de harssenbast vaatagtig, nog deszelfs vaten bloed-vaten gezegt konnen worden, van *Bohl* met bygebragte redenen beweert, en door opgeloste tegenwerpingen nader aangedrongen, Br. Bohl. p. 1240-1242.
- - - - van *Ruysch* wederlegt, en het tegengestelde verdedigt, ibid. p. 1245. 1250. enz.
- - - ten opzichte van deszelfs natuurlyk maakzel, hoe te noemen of waar voor te verklaren? enz. van *Bohl* in twyffel getrokken, ibid. p. 1239.
- - - vaatagtigheyt der harssenbast, tegen de stelling van *Schelhamer* bewezen, Cab. VI. p. 697. N. 73. enz. Tient. III. p. 1055. 1056. Br. Bohl. p. 1245.
- - - verscheyde gevoelens der Ontleders aangaande de harssenbast bygebragt, Br. XII. p. 338. 339. 350. 351.
- - - vertoont zig op zommige plaatzen in het dunne harssenvlies, Cab. VIII. p. 750. N. 26.
- - - waar door ontbonden kan worden? Cab. I. p. 515. N. 19. Br. Bohl. p. 1237.

Harssenen, zelfstandigheyt van dezelve, bastagtige zelfstandigheyt, wat voor het ware maakzel der harssenbast van *Bohl* wort gehouden? Br. Bohl. p. 1239.
- - - welke stelling daar omtrent, of de *Malpighiaansche*, of die van *Ruysch* de beste? ibid. p. 1237. 1249. 1250.
- - - wie eerst ontdekt heeft, de schorsse der harssenen uyt bloed-vaatjes te bestaan? Cab. VIII. p. 752. N. 35. Cab. X. p. 829. N. 32. Tient. III. p. 1055.
- - - wonderbaar maakzel daar van heeft veel stoffe tot twist gegeven, Br. Bohl. p. 1237. 1249.
- - - wort door het kooken in oly in een ander wezen verandert, Cab. VI. Voorl. p. 672. fig. 7. 8. p. 697. N. 73. Cab. VIII. p. 752. N. 35.
- - - wort van *Malpighius, Hippocrates*, en de hedendaagsche Ontleders voor klieragtig gehouden, Br. XII. p. 339. 350. 351. Cab. VI. Voorl. p. 664. 665. 667. Br. Boerh. p. 1178.
- - by de hedendaagse in twee lichamen verdeelt, en wort genaamt of *bastagtig* of *mergagtig*, Br. XII. p. 338.
- - by de Ouden gezegt van een byzondere aart te wezen, ibid. p. 350.
- - *mergagtige zelfstandigheyt* afgebeelt uyt een Kint, ibid. p. 352. 365. Taf. XV. fig. 7.
- - - schorssig wezen daar in gevonden, Cab. V. p. 648. N. 86.
- - - slag-aderen uyt een jonggebooren Kint door het zelve loopende, Cab. II. p. 546. N. 7.
Harssen-groeven hebben, om met een dampig vogt besproeyt te worden, geen klieren van noden, die ook aldaar niet gevonden worden, Tient. I. p. 949.
- met een al te groote veelheyt van vogt opgehoopt, in gekke en domme menschen gevonden, Br. XII. p. 356.
Harssen groeven, tot wat gebruyk derzelver vogt geschikt, in wat zin nootzakelyk, en wanneer schadelyke ziektens voortbrengt? ibid. p. 355-357.
- *van het dikke harssen-vlies*, Cab. I. p. 495. N. 4.
- - *Langwerpige* groef van dit vlies wort niet onmiddelyk door de slag-aderen, maar door middel van de aderen opgevult, Cab. VIII. p. 742. N. 2.
- - vierde groef na de opening van de zydelyke groeven te voorschyn komende, Cab. I. p. 495. N. 4.
- - *Zeysen-wyze* groeven, Cab. V. p. 650. N. 1. Cab. IX. p. 788. N. 26.
- - - bloed-vaten der zeyzen-wyze groef, Cab. III. p. 597. N. 7.
- van waar haar vogt voortkomt? Br. XII. p. 355.
Harssen-klieren van wat Schryvers gestelt worden? ibid. p. 350. 351.
- worden nog in de groote nog in de kleyne harssenen, nog in derzelver vliezen gevonden, Br. Boerh. p. 1201.
Harssen-pan, beyde deszelfs Tafels zyn altemets met malkander vereenigt, Cab. VIII. 745. N. 8.
- *bovenste gedeelte* daar van afgebeelt uyt een kleyn Kint, Cab. V. p. 654. Taf. II. fig. 4.
- - uyt een Mensch, Cab. XI. p. 897. Lett. G.
- - uyt een Meysje, Cab. I. p. 494. N. 3.
- - uyt een onvoldragen Kint, Cab. II. p. 552. * N. 3.
- *Opperste deelen* van dezelve, uyt jonggeboorene en kleyne Kinderen, ibid. p. 535. N. 14. p. 551. * N. 1. p. 552. * N. 2. Cab. III. p. 596. N. 1. 2. 3. enz. Cab. VIII. p. 741. N. 2. p. 757. N. 57. Cab. IX. p. 788. N. 26.

Harssen-pan, bovenste gedeelte uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 213. 217.
- *Stuk* der harssen-pan met een gedeelte van dat van het aangezigt, Cab. IX. p. 783. N. 13.
- van een mensch met twee op een leggende schyven of Tafels voorzien, Cab. VIII. p. 745. N. 8.
- zomtyts zonder Diploë bevonden in een bejaart mensch, ibid.
Harssen-snyding, deszelfs verscheyde manieren geschiedenis wyze verhaalt, Br. XII. p. 343. enz.
- hoe van *Sylvius* in het werk gestelt? ibid. p. 346.
- *nieuwer* snyding, *Varoliaansche* genaamt, ibid. p. 343. 345. enz.
- op wat wyze van *Willis* geschied? ibid. p. 346-348. Cab. III. p. 590. N. 65.
- *Oude* of *gemeene* snyding, Br. XII. p. 343-345.
Harssen-vlies, dikke of *harde* harssen vlies, Cab. V. p. 650. N. 1.
- - - afgebeelt uyt een mensch, Cab. VII. p. 737. Taf. I. fig. 3.
- - - als een hoedtje uitgespannen, Cab. XI. p. 896. N. 205.
- - - blinkende witte zyde verbeeldende, Cab. VII. p. 723. N. 10. p. 727. N. 29. Cab. VIII. p. 753. N. 42. Cab. X. p. 836. N. 75.
- - - gedeeltens van dit vlies, Cab IV. p. 618. N. 81. Cab. VII. p. 728. N. 34. 35.
- - - hoedanig gestelt is? Cab. V. p. 630. N. 6.
- - - is ongemeen taay en peesagtig, Cab. I. p. 496. N. 5. Cab. V. p. 630. N. 6.
- - - met de inwendige oppervlakte van het panne-vlies vereenigt, Cab. IX. p. 788. N. 26.
- - - *Slag-aderen* van het zelve, Cab. IV. p. 618. N. 81. Cab. V. p. 654. Taf. II. fig. 4.
Harssen-vlies, dikke of *harde* harssen-vlies van een mensch, Cab. V. p. 630. N. 6.
- - - van een Reusinne, Cab. VII. p. 728. N. 36.
- - - wyze van deszelfs slag-aderen op te vullen zeer moejelyk, Cab. IV. p. 618. N. 81.
- - - zeer kleyne ronde geerstgelykende lichaamtjes in deszelfs langwerpige groef, van *Pacchionus* ontdekt, beschreven en afgebeelt, Cab. VII. p. 728. N. 34. 35. 36. p. 737. Taf. I. fig. 3 en 4.
- - - *Zeyssen* daar van in haar natuurlyke staat, Cab. IX. p. 788. N. 26.
- - - - met de tregter zeer net gedroogt, Rarit. p. 219.
- - - - waar uyt een tegennatuurlyke uytspat van een rond en lang vliesje voortkomt, Cab. IX. p. 788. N. 26.
- - *Dunne harssen-vlies* altemets op verscheyde plaatzen dikker voorkomende, als men gewoon is te zien, en waar door? Cab. III. p. 591. N. 68. Cab. VI. p. 701. N. 79.
- - - *gedeelte* daar van afgebeelt uyt een Kint, Br. Bohl. p. 1252. Lett. A.
- - - - zeer verdikt geworden, Cab. X. p. 825. N. 13.
-- -- -- hoe diep zig tusschen de harssengroeven vervoegt? ibid. p. 828. N. 28.
-- -- -- *inschieting* van het zelve in de zelfstandigheyt der harssenen, aangaande deszelfs waare manier en gedaante door stilzwygen der Schryvers voor het gezigt niet vertoont, Br. VII. p. 291. 293.
- -- - -- geschiet als door slangswys lopende uytsteekzels, ibid. p. 293-295. Taf. VIII. fig. 3 en 4.

Harssen vlies, Dunne harssen-vlies, in wat zin met den harssenbast verknogt is? Br. Bohl. p. 1249.
- -- is zeer dun en teer, byzonder in jonggeboorene Kinderen, Cab. I. p. 508. N. 13. p. 519. Taf. IV. fig. 3. Cab. II. p. 549. * N. 8. Cab. V. p. 633. N. 24. Cab. IX. p. 792. N. 36. Cab. X. p. 825. N. 17.
- -- kan bezwaarlyk van de bastagtige zelfstandigheyt der harssenen afgescheyden worden, Cab. IV. p. 614. N. 58. Cab. VIII. p. 748. N. 18.
- -- kleyne deeltjes, waar mede deszelfs oppervlakte bezet is, waar voor te houden? Cab. IX. p. 792. N. 42.
- -- komt voor de opvulling der bloed-vaten veel dikker te voren als in der daad is, Cab. III. p. 591. N. 68. Cab. V. p. 633. N. 24. Cab. IX. p. 792. N. 36. Cab. X. p. 825. N. 17.
- -- met deszelfs aanhangzels, Cab. V. p. 646. N. 73. zie *Uytsteekzels.*
- -- ronde witte lichaamtjes van dit vlies, waar voor te onregte gehouden, en wat eygentlyk zyn? Cab. V. p. 629. N. 1. Cab. VI. p. 682. N. 23.
- -- schynt byna geheel uyt bloed-vaten te bestaan, Cab. I. p. 508. N. 13. Cab. II. p. 549. * N. 8. Cab. III. p. 591. N. 68. Cab. V. p. 633. N. 24.
- - *Slag-aderen* in een groote menigte door het zelve verspreyt, die de bastagtige zelfstandigheyt der harssenen voortbrengen, Br. VII. p. 295. Taf. VIII. fig. 4. Br. XII. p. 365. Taf. XV. fig. 3. Cab. I. p. 500. N. 10. p. 508. N. 13. p. 520. Taf. IV. fig. 3. Cab. II. p. 552. N. 8. Cab. III. p. 584. N. 40. p. 591. N. 68. Cab. V. p. 646. N. 73. Cab. VI. p. 700. N. 79. Cab. VIII. p. 748. N. 18. Cab. X. p. 828. N. 28. Cab. XI. p. 880. N. 90. Br. Bohl. p. 1250.
Harssen vlies, Dunne harssen-vlies, *Slagaderen*, loop van dezelve afgebeelt, en vertoont, Br. IX. p. 314-317. Taf. X. Br. XII. p. 362. Taf. XIII.
- - - na het afsterven hoe gestelt zyn? Cab. IX. p. 792. N. 36.
- -- - tot wat gebruyk dienen? Cab I. p. 500. N. 10. p. 508. N. 13. Cab. III. p. 584. N. 40. Cab. VIII. p. 748. N. 18. Br. Bohl. p. 1250.
- -- - uyt een jonggebooren Kint, Cab. X. p. 855. N. 173.
- -- - waarom haar cours na beneden zetten? Cab. VI. p. 700. N. 79.
- -- - zyn byzonder dun en syn, gelyk mede derzelver uyteynden, en de oorzaak daar van? Cab. V. p. 631. N. 11. Cab. IX. p. 798. N. 53. Cab. X. p. 825. N. 17.
- -- slag-aderlyke stammetjes van dit vlies, en derzelver eyndens, de harssenbast makende afgebeelt, Br. Bohl. p. 1252. Lett. B.C.
- -- *Stukjes van het zelve*, afgebeelt, met deszelfs slag-adertjes, Br. VII. p. 294. 295. Taf. VIII. fig. 3 en 4.
- -- - uyt onvoldragene en jonggeboorene Kinderen, Cab. I. p. 507. N. 13. p. 512. N. 14. p. 519. Taf. IV. fig. 3. Cab. III. p. 577. N. 20. Cab. V. p. 647. N. 79. Cab. XI. p. 881. N. 91. Cab. XII. p. 915. N. 37. p. 918. N. 64. p. 920. N. 77.
- -- - uyt verscheyde voorwerpen, Cab. III. p. 591. N. 68. Cab. IV. p. 603. N. 5. p. 614. N. 58. Cab. V. p. 639. N. 51. p. 646. N. 77. Cab. VI. p. 682. N. 23. Cab VII. p. 728. N. 33. p. 731. N. 45. Cab. VIII. p. 747. N. 13. p. 748. N. 18. p. 761. N. 69. p. 762. N. 72. Cab. IX. p. 792. N. 42. p. 793. N. 46. Cab. X. p. 823. N. 5. p. 829. N. 33. Cab. XI. p.

874. N. 38. p. 880. N. 91. p. 881. N. 92 en 93. Cab. XII. p. 913. N. 16. p. 921. N. 83.
Harssen-vlies, Dunne harssen vlies, *Stukje van het zelve*, waar aan nog een kleyn gedeelte van de harssenbast vast zit, Cab. I. p. 515. N. 19. Cab. X. p. 827. N. 25.
- -- tegen de natuur aan de eene zyde verdikt, Cab. X. p. 824. N. 10.
- -- tegennatuurlyke knobbeltjes alhier gevonden, worden qualyk klieren genaamt, Br. Boerh. p. 1201.
- -- tot wat gebruyk dit vliezig wezen dient van wegens deszelfs dunte, Cab. III. p. 584. N. 40. Cab. X. p. 826. N. 17.
- -- van een Jongeling, Cab. VII. p. 724. N. 13.
- -- *Vet*, waar mede dit vlies voorzien is, en op verscheyde plaatzen aldaar gevonden wort, Br. IX. p. 312. Cab. V. p. 629. N. 1. p. 631. N. 13. p. 646. N. 73. Cab. VI. p. 682. N. 23. Cab. IX. p. 793. N. 42.
-- -- - wort te onregte voor kliertjes gehouden, Cab. V. p. 629. N. 1. Cab. VI. p. 682. N. 23.
-- -- uyterste takjes van het zelve zyn menigvuldig, Cab. VI. p. 701. N. 79.
-- -- wat van *Bohl* daar door verstaan wort? Br. Bohl. p. 1242.
-- -- zendt in alle de ployen zekere uytsteekzels uyt, Br. VII. p. 293.
-- *Dunne harssen-vliezen* van jonggeboorene en onvoldrage Kinderen, Cab. III. p. 584. N. 40. Cab. XII. p. 924. N. 118.
-- -- uyt verscheyde voorwerpen, Cab. V. p. 631. N. 13. Cab. VI. p. 700. N. 79. Cab. VIII. p. 750. N. 26. Cab. IX. p. 792. N. 36. Cab. XI. p. 875. N. 45. p. 880. N. 87. p. 891. N. 174. Cab. XII. p. 928. N. 154.
Harssen-vlies, Spinnewebs-vlies (middelste harssen-vlies afbeelding daar van zeer moeyelyk, en waarom? Br. IX. p. 312.
-- -- byzonder dun en fyn, ibid. p. 312. 314. Antw. aan Bidl. p. 444. 453. 475.
--- ---- gedeelte van het zelve, Cab. I. p. 504. N. 5.
---- ---- is het derde harssenvlies, Br. IX. p. 309
---- ---- opgeblazen zynde, hoe valsche zoo genoemde water-vaten verbeelt? Cab. VII. p. 738. Taf. II. fig. 2.
---- ---- op wat wyze te voorschyn gebragt wort? Br. IX. p. 312. 317. Taf. X. Lett. D.
---- ---- qualyk afgebeelt, Antw. aan Bidl. p. 443. 444. 475.
---- ---- schynt bloed-vaten te verbeelden, en waar door? Br. IX. p. 313.
---- ---- van wie, en wanneer ontdekt? ibid. p. 312. Antw. aan Bidl. p. 453.
---- ---- waare groeven, en kronkels van het zelve vertoont, Br. IX. p. 317. Taf. X.
---- ---- waarom zoo genaamt wort? ibid. p. 312. Antw. aan Bidl. p. 453.
---- ---- zeer weynige of geen bloed-vaten zyn daar door verspreyt, onzigtbaar, en niet vertoont konnende worden, Br. IX. p. 312. Br. XIII. p. 373. Cab. IV. p. 603. N. 6. Tient. III. p. 1078.
Hart aangaande de natuurlyke legging en plaats van alle Ontleders in de afbeeldzels niet opregt uytgedrukt, Br. III. p. 249. Cab. IV. p 622. N. 96. Tient. I. p. 951. 952.

Hart, beenderen altemets in een mensche hart gevonden, Ontl. Aanm. 69.
-- *beweegdraaden* van het zelve, Cab. IX. p. 807. N. 75.
-- beyde deszelfs holligheden zoo regter als slinker, aangaande haar inwendige gedaante afgebeelt, Tient. I. p. 971. 972. Taf. II. fig. 1. 2.
-- *Bloed-vaten* van het zelve, zie *Bloed-vaten.*
-- deszelfs vlezige spierdraatjes en hare pezen, met vele bloed-vaten vervult, Tient. I. p. 953.
-- door rouwigheyt met het hartesakje vereenigt, Cab. VI. p. 686. N. 36.
-- form van deszelfs natuurlyke legging in de mensch verschilt zeer veel van die der beesten, Cab. IV. p. 622. N. 96. Tient. I. p. 952.
-- *groot stuk* van een mensche hart, Cab. XII. p. 912. N. 13.
-- -- uyt een Meyt die haar Kint vermoort hadde, Cab. XI. p. 871. N. 19.
-- heeft een andere form en gedaante in een vigoreus lichaam, een ander in lichamen van menschen, door ziekte uytgemergelt, Cab. IV. p. 622. N. 96.
-- is het voornaamste der ingewanden van 's menschen lichaam, Tient. I. p. 951.
-- is met geen klieren voorzien, Br. Boerh. p. 1201.
-- *Klap-vliezen* van het zelve, zie *Klap-vliezen.*
-- klopping daar van op wat plaats gevoelt wort? Br. III. p. 249.
-- *Kroon-ader* van het hart, zie *Ader, Hart-ader*, enz.
-- maakzel van het zelve, waar voor eertyts gehouden, en waar in bestaat? Tient. I. p. 952.
-- Mensche hart van agteren vertoont, Ontl. Aanm. 37. fig. 38.
-- met de waare figuuren van deszelfs byzondere deelen afgebeelt, Cab. IV. p. 628. Taf. III. fig. 1 en 2.
Hart, punt van het hart, in twee deelen verdeelt, ibid. p. 623. N. 96. Cab. VII. p. 727. N. 28. Cab. VIII. p. 761. N. 67.
- - vertoont zig effen wegens het vet dat daar wort gevonden, Cab. IV. p. 623. N. 96. Cab. VIII. p. 761. N. 67.
- van een Endvogel, Rarit. p. 182.
- van een jonge, met de bygevoegde stammen der vaten, Br. III. p. 254. Taf. III. fig. 2.
- van een Konyn, Rarit. p. 182.
- van een *Schaap* tot een Mumie gemaakt, Cab. VIII. p. 764. N. 93.
- van *Steno* voor een konstige spier verklaart, Tient. I. p. 952.
- vele dingen daar omtrent niet genoegzaam nagespeurt, ibid. p. 951.
- vertoont zig in de viervoetige dieren in de gedaante van een kegel, en als een ronde pyramide, Cab. IV. p. 622. N. 96. Tient. I. p. 952.
- vol van lugt bevonden, Br. XVI. p. 437.
- waar toe deszelfs geduurige beweeging vereyscht wort? Ontl. Verh. p. 1098.
- wie eerste uytvinders van deszelfs spierige vezelen? Br. VI. p. 281.
Harten van *Jongelingen*, Cab. I. p. 494. N. 3. Cab. III. p. 576. N. 17. Cab. V. p. 646. N. 75. Cab. X. p. 830. N. 38. p. 831. N. 42. Cab. XI. p. 890. N. 165.
- van jonggeboorene Kinderen, Cab. IV. p. 610. N. 44. Cab. V. p. 643. N. 59. Cab. VIII. p. 749. N. 25. Cab. IX. p. 793. N. 45. Cab. XI. p. 875. N. 52.
- van *Kalveren*, Cab. VIII. p. 762. N. 80. Cab. IX. p. 807. N. 75.
- van *Kinderen*, Rarit. p. 181. 219. Cab. I. p. 500. N. 9. Cab. III. p. 576. N. 18. Cab. VI. p. 678. N. 14. Cab. IX. p. 789. N. 26. p. 805. N. 70. Cab. XII. p. 913. N. 14. p. 921. N. 88.

Harten van menschen uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 155. 208. 218. 219. Cab. IV. p. 622. N. 96. Cab. VI. p. 711. N. 125. Cab. VII. p. 727. N. 28. Cab. VIII. p. 760. N. 67. Cab. IX. p. 787. N. 23. p. 804. N. 63. Cab. X. p. 830. N. 35.
- van onvoldragene Kindertjes, Cab. XI. p. 877. N. 62. p. 886. N. 135. Cab. XII. p. 919. N. 69.
- van Schaapen, Rarit. p. 181. 182.
- zeer fraay toebereyt, Br. III. p. 249.
Hartezakje heeft geen klieren om het zelve te bevogtigen, Tient. I. p. 949. Br. Boerh. p. 1201.
- met het middelrift zeer vast vereenigt, Rarit. p. 207.
- onverdragelyke pyn uyt ontsteeking van hetzelve ontstaan, Cab. VI. p. 686. N. 36.
- *Slag-aderen van het* zelve afgebeelt, Br. II. p. 246. Taf. II. fig. 4.
- - haar wonderlyke loop, en van waar oorspronkelyk? ibid. p. 239. 243. 244. 246. Cab. IV. p. 610. N. 44.
- - zyn zeer talryk, en van niemant tot nog toe afgemaalt, Br. II. p. 239. 243. Antw. aan Bidl. p. 450. 477.
- *Stukken* daar van uyt jonge Kinderen, Cab. XI. p. 877. N. 68. Cab. XII. p. 929. N. 156.
- van een Kint, Rarit. p. 207.
- voorste gedeelte van het zelve vlak uytgespannen, Br. II. p. 246. Taf. II. fig. 4.
Hartoortje, regter afgebeelt uyt twee byzondere voorwerpen, Br. X. p. 323. 324. Taf. XI. fig. 3 en 4.
- - eenige aderen uyt het zelve voortspruytende, Cab. IX. p. 787. N. 23.
- - is wyder en grooter als het slinker, Br. X. p. 322. Cab. IX. p. 787. N. 23.
- *slinker*, in de omtrek een Hanekam gelykende, Br. X. p. 322. 323. Taf. XI. fig. 1. Cab. I. p. 500. N. 9. Cab. XI. p. 886. N. 128.
Hartoortje, slinker, uyt twee byzondere lichamen vertoont, Br. X. p. 323. Taf. XI. fig. 1. 2.
Hartoortjes, afbeeldzels van dezelve qualyk uytgedrukt, ibid. p. 319. enz.
- - dwaaling van deze afbeeldingen, waar uyt ontstaan? ibid. p. 320. 321.
- - harten van Schaapen, en Kalveren tot dien eynde te baat genomen, ibid. p. 321.
- *beweegvezels*, en spierige pylaartjes of vleesige stutzels van dezelve, ibid. p. 321. 322. Cab. V. p. 648. N. 85.
- - zyn aangaande haar uytwendige gedaante van een wonderbaarlyke verscheydentheyt, Br. X. p. 321. 322. 324. Taf. XI. fig. 3 en 5.
- beyder gesteltenis en waare gedaante verschilt niet weynig van die, dewelke door de Ontleders is afgemaalt, Cab. IV. p. 622. N. 96. Cab. IX. p. 805. N. 63.
- *Bloed-vaten* door dezelve verspreyt, zie *Bloed-vaten.*
- hebben een gemeene holligheyt met de vliezige zak, uyt welke, gelyk als een gront de Long-ader en Hol-ader voortkomen, Br. X. p. 323. 324. Taf. XI. fig. 1. 3. 4.
- komen zeer zelden in de figuur en grootte overeen, ibid. p. 323. 324. Taf. XI. fig. 2. 3. 4.
- met byzondere slag-aderen voorzien, Br. III. p. 248. 250. 252. 254. Taf. III. fig. 1. Cab. IV. p. 628. Taf. IV. fig. 1 en 2.
- *Regter* oortjes van mensche harten, Cab. V. p. 648. N. 85. Cab. X p 831. N. 41.

- - van Osse-harten, Rarit. p. 181. Cab. VIII. p. 755. N. 52.

Hartoortjes, slinker oortjes van mensche harten, Cab. X. p. 831. N. 40. Cab. XI. p. 885. N. 128. Cab. XII. p. 923. N. 102.
- tot wat gebruyk dienen? Br. X. p. 322.
- verkrygen volgens veler gevoelens haar voedzel van het bloed der groote vaten, Br. III. p. 248.
-- waare grootte en natuurlyke gestalte van beyde hartsooren, Cab. I. p. 500. N. 9. Cab. IX. p. 793. N. 45. p. 806. N. 70.
- worden als zekere mismaakte vleezige deeltjes aan het hart hangende van de Schryvers afgebeelt, Br. X. p. 319.
- zyn grooter als van de Schryvers in de figuuren uytgedrukt worden, ibid. p. 321. 323. 324. Taf. XI. fig. 1-4.
- zyn van een wonderbaarlyk maakzel, ibid. p. 320.
Harvaeus zyn gevoelen aangaande de verblysplaats, en weg van het ontfange mannelyk zaad, Tient. I. p. 937 en 939.
Hay, een levend-baarende Vis, Rarit. p. 220.
Hayren, bundelke hayren door de waterwegen gelost, Cab IX. p. 796. N. 50.
- - op verscheyde plaatsen met een steenstoffe omvangen, ibid. p. 796. N. 50. p. 812. Taf. II. fig. 1.
- - te zamengestelt uyt kleyne hayrtjes, omtrent de wortel van de neus, onder de huydt voortgekomen, uyt een jong Meysje, Cab. XII. p. 912. N. 8.
- - van een viervoetig Dier, *Pharaoos Muys* genaamt, Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. D.
- - uyt een pap-gezwel te voorschyn komende, Cab. VI. p. 676. N. 6.
- *bundeltjes* in pap-gezwellen in het net van waterzugtige Vrouwen gevonden, Cab. IX. p. 796. N. 50. Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. A.
Hayren, groeyen niet aan na de doodt, Cab. IX. p. 782. N. 8. Tient. II. p. 1042.
- hoe en op wat wyze gemeenlyk in hayrige pap-gezwellen gestelt zyn? Cab. X. p. 823. N. 3.
- hoe haar kokertjes na het ontvellen van het oppervelletje, en de zenuwtepeltjes ons voorkomen? Cab. VIII. p. 764. N. 97.
- *Hoop hayren* van zelfs, en in een ogenblik van het hooft afgevallen, Cab. IX. p. 796. N. 50. Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. B.
- in een pap-gezwel van de maag gevonden, Cab. XI. p. 890. N. 160. Tient. III. p. 1053.
- met hoedanige vettige vogtigheyt besmeert worden, en om wat reden? Tient. I. p. 947.
- nemen niet altyt haar oorspronk uyt de kliertjes van het bal-zakje, maar uyt de hayr-kokertjes, Br. I. p. 233.
- of uyt de huyd-kliertjes voortkomen? ibid. p. 228. 233.
- schynen uyt het vet zelfs haar oorspronk te nemen, ibid. p. 233.
- zwarte hayrtjes in een *Amerikaans* Negrinnetje tot op de wynbrauwen uytgestrekt, Cab. V. p. 646. N. 74.
- van verscheyde lengte, en met hoofthayren overeenkomende in een pap-gezwel van het net, in het lyk van een waterzugtige Vrouw gevonden, en afgebeelt, Ontl. Aanm. 18. Rarit. p. 171. Cab. III. p. 589. 590. N. 63. p. 598. Taf. III. fig. 3. Cab. XI. p. 878. N. 74.
- verharding, en verdroging onder derzelver gebreken aan te merken Tient. I. p. 947.
- verscheyde uyt het Traan-kliertje voortkomende, Cab. II. p. 551. N. 1.
- vette olye, waar mede bestreken worden, oordeelt *Boerhaven* gestadig uyt kleyne togtpypjes uyt te waassemen, Br. Boerh. p. 1157. enz.

Hayren uyt de bovenste lip van een Walrus, Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. C.
- waar door droog worden, en komen te splyten? Tient. I. p. 947. Br. Boerh. p. 1157.
- waarom in het uyttrekken zulken grooten pyn veroorzaken? Cab. VIII. p. 764. N. 97. Cab. X. p. 823. N. 3.
- waar voor te houden zyn? ibid.
- *Wortels* van dezelve, worden gelyk die der nagelen met een oppervelleke omvangen, Cab. III. p. 574. N. 13. Cab. V. p. 629. N. 2.
- zyn in de mensch oorspronkelyk uyt de uyteyndens der zenuwen, dog hoedanige zenuwtepeltjes, waar uyt de hayren voortkomen, nader beschreven? Cab. VIII. p. 764. N. 97. Cab. X. p. 823. N. 3. p. 847. N. 130. Tiend. I. p. 945. 946. 950. 951. Tient. II. p. 1042.
Heelkonst, gemeenschap daar van met de geneeskonst, Br. Hecq. p. 1145.
- voortreffelykheyt van deze konst, Ontl. Aanm. 41.
Heermoes, of *Afrikaansche* Paardestaart, Cab. Dier. p. 1265. N. 21.
Heestergewas uyt *Afrika* van een asverwige coleur, ibid. p. 1263. N. 10.
Helm, by wat gelegentheyt de Kinderen gemeenlyks gezegt worden hier mede gebooren te zyn? Cab. VIII p. 760. N. 62.
Heup, Pan daar van afgebeelt uyt een Jongetje, Tient. II. p. 1046. Taf. III. fig. 3.
- - voor een gedeelte bekleed met een zeer fyn vliesje, waar door vele bloed-vaten verspreyt zyn, ibid. p. 995.
- - uyt een Kalfs heupe-been, Cab. XI. p. 894. N. 192.
Heuppyn menigmaal ongeneeslyk, Tient. II. p. 996.
- waar haar zitplaats heeft, ibid. p. 996.
Hey, boomagtige uyt *Afrika* met witte bloemen, Cab. Dier. p. 1261. N. 6.
Hey met bladeren van de *Tamarisboom*, Cab. Dier. p. 1261. N. 6.
Heylig been, zie *Been.*
Highmorus, zoogenaamde spelonk van dezelve, zie *Hol van Highmorus.*
Hoedtje gemaakt uyt het vel van een Kinderhooft, Cab. XII. p. 930.
Hoest, stronkje van een Polypus met deszelfs takjes uyt de longepyp door de hoeft uytgeworpen, Cab. IV. p. 621. N. 93.
- verscheyde vliezige deeltjes met hoesten uyt de Long-pyp gelost, Cab. II. p. 551. N. 4.
Hol van Highmorus met een snottig vogt bezet, zie *Vogt.*
- van binnen bekleet met een vliesje, zoo dun als spinrag, en vol van bloed-vaten, Cab. VIII. p. 748. N. 20. Cab. IX. p. 784. N. 13. Br. Boerh. p. 1207.
- verscheyde slym-proppen in het zelve bevonden, Ontl. Aanm. 77. fig. 60 en 61. Rarit. p. 219.
- waar door met de holligheden van de neus gemeenschap heeft? Cab. IX. p. 784. N. 13. Br. Boerh. p. 1207.
- waarom zoo genaamt? Cab. IX. p. 783. N. 13.
Holothurius, zie *Bezaantje.*
Hom van een jong Walvisje, Cab. V. p. 646. N. 71.
- - zeer wonderlyk van maakzel, Cab. VIII. p. 747. N. 14.
Hond na uytsnyding der milt, en zwaare bloedstorting in het leven behouden, Ontl. Aanm. 66. Antw. aan Bidl. p. 463.
Hondshonger door een verslapping van de sluyter der maag veroorzaakt, Ontl. Aanm. 74.
Hondtje, of daar na zwemend diertje, ten monde van een oude Vrouw uytgebraakt, Cab. IX. p. 794. N. 48. Tient. I. p. 954. enz. Tient. II. p. 1007.

- van tweederley coleur, Cab. XI. p. 885. N. 123.

Honing-gezwel met huydkliertjes volgens *Boerhaven* bezet, en deszelfs natuur beschreven, Br. Boerh. p. 1166.
- van waar *Boerhaven* stelt oorspronkelyk? Tient. I. p. 948.
Honing-zuygertjes, Amerikaansche Vogeltjes, waarom zoo geheten? Cab. Dier. p. 1261. N. 6. p. 1269. N. 48.
Hoofd, Doods-hoofd, zie *Doods-hoofd.*
- *gedeelte* van het voorhoofd van een Kint, en deszelfs afbeeldzel, Cab. X. p. 858. N. 184. p. 860. Taf. III. fig. 6.
- - voorste gedeelte van een Kalfshooft, Cab. XI. p. 893. N. 182.
- *Kalfs-hoofdt* wanschapen, en ongemeen groot, Klapv. c. 4. Aanm. 4.
- - wondernet uyt dit hooft, Cab. XI. p. 883. N. 110.
- *Schaaps-hoofd* afgebeelt zonder mont, Cab. IV. p. 627. Taf. I. fig. 4.
- *Strotte-hoofd*, zie *Tong.*
- van een Aap zeer wit, Rarit. p. 216.
- van een *Afrikaansche* Vogel, Cab. Dier. p. 1268. N. 43.
- van een *Amerikaansch* viervoetig dier, Cab. IX. p. 791. N. 31.
- van een jonggebooren Kint van een Negerin, Cab. VII. p. 726. N. 23.
- van waar deszelfs sterke lugt voortspruyt? Br. Boerh. p. 1158.
- verscheyde gesteltheyt der vaten in de voorste deelen van een Kalfshooft gevonden, Cab. XI. p. 893. N. 182.
Hoofden twee in een onvoldragen Kint, Tient. I. p. 956.
- van Jongetjes, Cab. VII. p. 727. N. 29. Cab. XI. p. 872. N. 22. p. 881. N. 94. Cab. XII. p. 912. N. 12.
- *van Kinderen*, Rarit. p. 185. 211. Cab. I. p. 495. N. 4. 5. Cab. II. p. 532. N. 5. p. 535. N. 14. Cab. III. p. 571. N. 4. p. 575. N. 16. Cab. IV. p. 601. N. 3. p. 605. N. 13. Cab. V. p. 629. N. 1. p. 632. N. 20. Cab. VI. p. 679. N. 18. Cab. VII. p. 723. N. 10. p. 727. N. 31. Cab. VIII. p. 753. N. 42. Cab. IX. p. 800. N. 56. Cab. X. p. 826. N. 22. p. 836. N. 75. Cab. XII. p. 912. N. 9.
Hoofden van onvoldragene Schaapjes, mismaakt, zonder mont, en met verkeerde oogen, uyt de lyfmoeder gesneden, Cab. IV. p. 613. N. 55. Tient. I. p. 957.
- verscheyde deelen van Kinderhoofden, Cab. I. p. 497. N. 4. Cab. VII. p. 724. N. 12. Cab. XI. p. 878. N. 69. p. 894. N. 195.
- - deelen van mensche hoofden, Rarit. p. 214.
- wat ongemakken voortkomen uyt de tedere hoofden der jonggeboorene Kinderen, wanneer ze verkeerdelyk met vast toegehaalde banden worden gedrukt? Tient. II. p. 1036. 1037.
Hoofdgezwellen, zie *Gezwellen.*
Hoofdkneuzing, alleen door stooving zonder snyding gelukkig herstelt, Ontl. Aanm. 60.
- hoofdkruyden tot dien eynde dienstig? ibid.
Hoofdpyn ingewortelt zynde, opgehouden door een halsdragt, dog door het wegnemen van dezelve, altemets wederkomende, Ontl. Aanm. 40.
- wat middelen aangewent om dat quaat weg te nemen? ibid.
Hoofdschubben waar uyt voortkomen? Br. Boerh. p. 1158.
- zyn niet voor afgeschraapte eyndens van de opperhuydt te houden, ibid.
Hoorn, zie *Zeehoorn.*
Hoornen der Lyfmoeder, zie *Lyfmoeder.*
Huyd, by wat gelegentheyt bloedt door de huyd van het opperhoofd uytgeborsten? Tient. III. p. 1063. enz.

- door de werking van aangestooken buskruyt ontvelt, is dikwils gevaarlyk, ibid. p. 1075.

Huyd, gedeelte daar van, Cab. XI. p. 896. N. 208.
- -- van een *Oliphant*, Cab. VII. p. 736. N. 73.
- -- van een *Walvisch*, Cab. XI. p. 896. N. 206.
- -- van het aangezigt van een Jongeling, ibid. p. 870. N. 11.
- -- van het voorhoofd van een jonggebooren Kint, Cab. V. p. 649. N. 94.
- -- uyt de mam van een Moorin, Cab. XII. p. 911. N. 6.
- -- uyt de voet van een mensch, Cab. III. p. 582. N. 34. afbeeldzel daar van, Cab. IX. p. 813. Taf. III. fig. 2.
- -- uyt de voetzool van een Jonge, Cab. X. p. 847. N. 130.
- -- uyt een *Kint*, Cab. II. p. 551. * N. 1.
- -- uyt een Vrouws aangezigt, Cab. XI. p. 870. N. 12.
- -- uyt een *Zwart*, Cab. X. p. 857. N. 180.
- hoe en door welke konst wort afgescheyden? Tient. III. p. 1076.
- in vezels ontbonden, Rarit. p. 180.
- is in versch geboorene Kinderen op zommige plaatzen zoo dun en fyn, dat ze de opperhuyt van volwassene verbeelt, Tient. III. p. 1079.
- is niet altyt het voorwerp van schurfte? Ontl. Aanm. 78.
- *Korrelsgewyze deeltjes* van dezelve, Cab. XI. p. 882. N. 99.
- met ontelbaare bloed-vaten voorzien, zie *Bloed vaten.*
- *ontbeering van de huyd* van de buyk omtrent de navel in een eerstgebooren Kint is doodelyk, Ontl. Aanm. 71. fig. 59.
- - uytstorting der ingewanden door deze quaal veroorzaakt, Ontl. Aanm. 72.
- -- wat omtrent dit ongemak in het werk te stellen? Ontl. Aanm. 71.
Huyd, ontbeering van de huyd, word te onregt een *Navelbreuk* genaamt, ibid.
- *Stukjes* van dezelve van Jongelingen, Cab. XI. p. 881. N. 99. p. 891. N. 173. Cab. XII. p. 920. N. 80.
- - van Kinderhooftjes, Cab. II. p. 553. N. 4. Cab. III. p. 597. N. 9. enz. Cab. IX. p. 789. N. 27.
- - van mensche-hoofden, Cab. IX. p. 789. N. 27. Cab. X. p. 822. N. 2. Lett. D. p. 848. N. 131.
- - van mensche-vel tot leer toebereyt, en in draden uytgerafelt, Rarit. p. 211. Cab. V. p. 649. N. 96.
- - van *Walrussen*, Cab. X. p. 824. N. 11. Cab. XII. p. 922. N. 96.
- - uyt de ballen van mensche voeten, Cab. I. p 510. N. 4. Cab. X. p. 823. N. 2. Lett. E. Cab. XI. p. 883. N. 113. Cab. XII. p. 920. N. 79.
- - uyt onvoldragene Kinderen, Cab. X. p. 844. N. 113. Cab. XI. p. 871. N. 17.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Cab. VIII. p. 747. N. 16 p. 763. N. 90. Cab. X. p. 822. N. 2. Lett. A. Cab. XI. p. 889. N. 156. Cab. XII. p. 916. N. 46. p. 926. N. 131. p. 928. N. 146 en 153.
- - uyt Zwartinnen, Cab. XII. p. 918. N. 59. p. 921. N. 87.
- *Togtgaten* van dezelve, zie *Zweetgaten.*
- *van de mensch* met driederleye zweetgaten voorzien, Cab. I. p. 503. N. 3.
- - waar van een groot Vaandel gemaakt, Cab. XI. p. 894. N. 193.
- van een *Amerikaansch* Varken, Cab. X. p. 822. N. 1. Lett. F.
- van een mensche voet, Rarit. p. 217.
- van het bovenste deel van mensche hoofden, schoteltjes en calotjes verbeeldende, Cab. VI. p. 711. N. 123. Cab. VII. p. 733. N. 53. Cab. XI. p. 873. N. 32.

Huyd van het onderste van de voet van een Zwart, Cab. X. p. 858. N. 183.
- -- uyt een Europiaansche Vrouw, Cab. XII. p. 920. N. 79.
-- van Kinderhooftjes, waar door ontelbaare bloedvaten loopen, Cab. III. p. 576. N. 19. Cab. IX. p. 792. N. 35.
-- veroorzaakt onlydelyke pynen, wanneer het van deszelfs bekleedzels ontbloot is, Cab. III. p. 582. N. 34.
-- volgens *Malpighius*, en *Boerhaven* met verscheyde zoorten van klieren bezet, Br. Boerh. p. 1157-1159. 1173-1176. zie *Huyd-kliertjes.*
-- voor het grootste gedeelte met de spieren in het voorste van de buyk ontbrekende, Ontl. Aanm. 73.
-- waar afgescheyden wort in het aangezigt, wort zeer klaar bepaalt, Cab. I. p. 505. N. 6.
Huyd-kliertjes, en huyd-tepeltjes worden beyde niet te gelyk in de huyd gevonden, Cab. X. p. 847. N. 130. Br. Boerh. p. 1208.
- in de grootste en wydste zweetgaten van de neus bloot leggende, en qualyk gestelt, Cab. I. p. 505. N. 6.
- konnen in de mensch voor het gezigt niet ontdekt worden, Tient. I. p. 945. 948.
- te onregt voor kliertjes gehouden zynde, moeten voor zenuw-tepeltjes geboekt worden, en waarom? Cab. X. p. 847. N. 130. Tient. I. p. 946. Tient. III. p. 1065. Br. Boerh. p. 1174. 1203. 1208. 1209. 1212. 1225.
- van wat Ontleders te gelyk met de tepeltjes in de huydt tegenwoordig worden gestelt? Tient. I. p. 945.
- verkeerdelyk grafnaaltsgewys afgebeelt, Antw. aan Bidl. p. 441. enz. 453. 474.
- wanneer na de stelling van *Boerhaven* zigtbaar zig vertoonen? Br. Boerh. p. 1174.
Huyd-kliertjes, wezentlykheyt van dezelve, hoe *Boerhaven* tragt te bewyzen, en te bevestigen uyt de inspuytingen met wasch niet alleen, maar ook zelfs uyt de huydqualen? Br. Boerh. p. 1174. 1175.
- worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1174. 1205. 1213.
Huyd-qualen, waar door veroorzaakt worden? Tient. I. p. 947.
Huyd-tepeltjes, Cab. VI. p. 677. N. 8. Cab. XI. p. 884. N. 113.
- beschreven en afgebeelt, Br. I. p. 234. 235. Taf. I. fig. 5. 7. Br. XIV. p. 416. 417. Taf. XVII. fig. 2 en 3. Cab. I. p. 519. 520. Taf. IV. fig. 1 en 4. Tient. I. p. 945. enz.
- bestaan niet uyt enkele, maar uyt zeer vele takjes van zenuwen, Cab. XI. p. 894. N. 193.
- door wat middel worden aangetoont? Cab. I. p. 521. Taf. IV. fig. 9. Tient I. p. 945. 951.
- hebben mogelyk dekzels tot haar bescherming, Br. Boerh. p. 1212.
- of ze 'er wel gevonden worden? Tient. I. p. 945. 946.
- van haar uytwendig bekleetzel ontbloot zynde, verwekken zware pynen, Cab. III. p. 582. N. 34. Cab. IV. p. 620. N. 88.
- verleenen een grontslag aan de voortkomende hayren, en hoedanige tepeltjes het zyn, waar uyt de hayren voortkomen? Tient. I. p. 945. 946. 951.
- *uyteynden* van dezelve na de doot te kunnen aantoonen, voor iets raars gehouden, Cab. X. p. 858. N. 183.
- waar dezelve voorkomen, en vast zitten? Cab. III. p. 581. N. 30. Cab. X. p. 824. N. 11.

- wanneer zy kleynder, en min spitzig haar opdoen in een mensch? Cab. X. p. 825. N. 11.
- worden in het bultige deel, of

rug van de voet niet gezien, Tient. I. p. 945.
Huyd-tepeltjes, worden verkeerdelyk huydkliertjes genaamt, Cab. XI. p. 870. N. 13. p. 887. N. 142. Cab. XII. p. 916. N. 46. Br. Boerh. p. 1203. 1208.
- zyn tot het oeffenen van het gevoel geschikt, Cab. III. p. 582. N. 34. Cab. XI. p. 874. N. 37 Tient. I. p. 945. 950. Br. Boerh. p. 1208. 1212.

I.

I*Chneumon*, wat dier? Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. D.
Jenever Afrikaansche, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Ileos, zie *Ontfermt uw myner.*
Inblazing van lichaams deelen door een drooge lugt opgespannen, voor een lofwaardige konst van *Ruysch* te houden, Br. Boerh. p. 1185.
Ingewanden door ontsteeking tot elkander getrokken en vereenigt, Ontl. Aanm. 83.
- haar werking hangt niet af van de verscheydentheyt der zweetgaatjes, maar van de verscheydentheyt van de uyteynden der vaten, ten opzigte van haar loop, gedaante en zelfstandigheyt, Cab. X. p. 841. N. 94.
- *klieragtige blaasjes*, of wey en waterklieren, welkers gebruyk nog niet genoeg verklaart is, van *Boerhaven* daar aan toegeschreven, Br. Boerh p. 1168. 1169. 1187. 1189. 1190.
- *klieren* en wel ontelbaare, zeer kleyne van *Malpighius* daar in aangemerkt, ibid. p. 1176. 1177. 1214.
- - ten opzigte van haar maakzel en gebruyk van *Boerhaven* naauwkeurig beschreven, ibid. p. 1177. 1180-1182.
- - worden van *Ruysch* verworpen, doordien der ingewanden zelfstandigheyt bestaat uyt kleyne vaatjes, der slag-aderen zonder eenig tusschenkomend toestel van klieren, Br. XV. p. 419. Cab. IX. Voorr. p. 777. Br. Boerh. p. 1178-1180. 1214. 1215.
Ingewanden opregte en waare maakzel van verscheyde ingewanden, waar door ontdekt? Br. Vat. p. 1125.
- van waterzugtige, hoedanig gestelt? Ontl. Aanm. 86. 87.
- uytgebersten van wegens gebrek van de huyd omtrent de navel van een eerstgebooren Kint, Ontl. Aanm. 72.
- wonderlyke veranderingen, en verspreydingen der slag-aderen, aan yder ingewandt in het byzonder volkomen eygen, door een vernuftige konst van *Ruysch* ontdekt, Br. Boerh. p. 1178. 1179. 1209. 1215. 1218. Br. Bohl. p. 1232. 1244.
Inmondingen des holaders voor afzetzels van de poortader te houden, en met een verscheyde loop voortlopende, Br. Bohl. p. 1235.
- tusschen de onderbuyks en zaad-slag-aderen in de baarmoeder, en tusschen de krop en wervelbeen-slag-aderen in de harssenen, Br. VI. p. 281. Br. IX. p. 317. Taf. X. Lett. H.
- van de longepyps-slag-ader, met de longs-slag-ader, Rarit. p. 202. Br. VI. p. 285. 287. 288. Taf. VII. fig. 5.
- van de tusschenribbige slag-aderen met die dewelke door de tusschenkraakbeenige plaatzen loopen, Br. II. p. 246. Taf. II. fig. 3.
- van slag-aderen met slag-aderen, Antw. aan Bidl. p. 470. 471.

- waar door het weeromvloeyende bloedt van de aderen ontfangen wort, Br. XV. p. 422.

Inspuytingen door een byzondere konst van *Ruysch* ontdekt, en met een wassige stoffe opgevult, zonder quetzinge van de inwendige vaste deelen, Br. XII. p. 349.

Inspuytingen hebben de eerste gelegentheyt gegeven, om de waare toestant van de eekel der roede te onderzoeken, Ontl. Aanm. 100.
- hoe volgens de meening van *Boerhaven* geschieden? Br. Boerh. p. 1174. 1183-1186.
- Tegenwerpingen van *Boerhaven*, tot veragting van de konst van opvulling bygebragt, ibid. p. 1183-1185. 1188.
- - worden van *Ruysch* wederlegt, ibid. p. 1220-1222. 1224. 1228.
- van hoedanigen nuttigheyt? Tient. III. p. 1074. 1082. Br. Boerh. p. 1178. 1179. 1197. 1199. 1211. 1212. 1215. 1222. 1223. enz.
- veele benyders en wangunstige berispers door dit werk gaande gemaakt, Ontl. Verh. p. 1095. 1096. Br. Boerh. p. 1200. 1215. 1222.
- verscheyde misslagen door deze inspuytingen ontdekt, Ontl. Verh. p. 1094. 1096. 1097.
- uyteynden der bloed-vaten hier door als zigtbaar vertoont, ibid. p. 1094. 1097. Br. Boerh. p. 1197.
- waar door niet alle lichaams deelen toebereyt en vertoont worden, Br. Boerh. p. 1185. 1186. 1222.
- wat hier toe eerst aanleyding heeft gegeven? Ontl. Verh. p. 1095.
- worden niet behoorlyk gedaan met spatting van de wassige stoffe, eveneens als kleyne bolletjes, Cab. VIII. p. 751. N. 31.
Jongetjes nog onvoldragen, zie *Vrugt, Mensche-vrugtjes* uyt de mannelyke sexe.
Juffrouwmerk, of zelery met een blad van Zeevenkel, Cab. XII. p. 925. N. 123.

K.

K*Aak bovenste* aangaande zyn hoogte wegens vernietiging der kassen veel verloren, Ontl. Aanm. 82. fig. 65. Rarit. p. 174.
- - *gedeeltens* der opperkaak uyt Schaapen, Rarit. p. 207. Cab. VII. p. 734. N. 63.
- - *Stuk van dezelve* uyt een Kint, Cab. II. p. 549. * N. 5.
- - - uyt een onvoldragen Kalfje, Cab. VIII. p. 748. N. 20.
- - - uyt een Os, Rarit. p. 207.
- - zoo genaamde spelonk van de opperkaak, Cab. VIII. p. 748. N. 20.
- met alle tanden die sneeuw wit zyn, voorzien, Cab. XI. p. 879. N. 80.
- *onderste* bedurven, en stukken daar van uytgetrokken, Cab. IX. p. 791. N. 29.
- - bykans van alle hare kassen berooft, en van de hoogte verloren, Rarit. p. 173.
- - heeft een rond kraakbeentje tusschen het gewrigt van de opperste en onderste kaak geplaatst, en tot de beweeging aldaar zeer nootzakelyk, Cab. VIII. p. 753. N. 40.
- - hoe de vereeniging van haar beyde deelen geschiet? Rarit. p. 154.
- - is met een overtollig beentje voorzien, Cab. V. p. 651. N. 1.
- - *kneukel wyze uytsteekzel* van deze kaak is met een hard, dik, en byna kraakbeenig vlies voorzien, om geen geluyt in het kaauwen van de spys te geven, Cab. IV. p. 616. N. 69.
- - - op wat plaats zig komt te zetten? Cab. IX. p. 784. N. 13.

- - *Stukken van dezelve* afgebeelt, Cab. VIII. p. 772. Taf. II. fig. 2. Cab. X. p. 859. Taf. I. fig. 1.

Kaak onderste, stukken van dezelve van menschen, Cab. IV. p. 616. N. 69. Cab. X. p. 849. N. 136.
- - - uyt een jonge hoer, Cab. IX. p. 791. N. 29.
- - - uyt kleyne Kinderen, Cab. I. p. 514. N. 18. Cab. III. p. 570. N. 2. Cab. VIII. p. 753. N. 40.
- - van een bejaard mensch, Rarit. p. 211.
- - voorste uytsteekzels van dezelve voor bastaart-uytsteekzels gehouden, ibid. p. 153.
- - waar aan de tong nog vast zit, Cab. VIII. p. 749. N. 24.
- - waarom de gaten tot doorgang van een tak van het vierde paar der zenuwen geschikt, na het uytvallen der tanden in oude menschen in het opperste van de onderkaak worden gevonden? Ontl. Aanm. 82.
Kaaken beyde na het uytvallen der tanden, hoe veel van haar hoogte en diepte hebben verlooren? ibid. fig. 65 en 66. Rarit. p. 157. 158.
- haar vermindering in oude menschen, waar uyt ontstaat? Ontl. Aanm. 82.
- *Slag-aderlyke snotvaten* uyt de opperkaaken zoo van een Schaap, als van een Kalf, hebben een byzondere loop, en zyn continueel met de slag-aderen, Cab. VII. p. 735. N. 63. Cab. VIII. p. 748. N. 20.
- wat tot de beweging van derzelver gewrigt nootzakelyk is? Cab. VIII. p. 753. N. 40.
Kaaks-klieren, zie *Klieren.*
Kaasjesbladeren van Japan, wat eygentlyk zyn? Cab. XII. p. 916. N. 40.
- zeer witte zyde verbeeldende, ibid.
Kalf geheel zonder hooft, Tient. I. p. 958.
- na zyn doodt in de Koe gebleven een half jaar lang zonder verrotting, Cab. XI. p. 889. N. 158. Tient. II. p. 1031. Ontl. Verh. p. 1105.
Kalfs-hoofd, zie *Hoofd.*
Kanker van de huydt, waar uyt ontstaat volgens *Boerhaven*? Tient. I. p. 948.
- van de lyfmoeder, wat ziekte, en waar uyt dezelve gekent wort? Tient. II. p. 1028.
Kars Amerikaansche, doornige veelhoekige Kars, Cab. VIII. p. 749. N. 24. Cab. X. p. 823. N. 4.
Karsesteentje met een steenagtige korst omzet, en lang in de neus gezeten, Ontl. Aanm. 44.
Kassen der tanden, zie *Tandkassen.*
Keel, Malpighiaansche klieren daar aan toegeschreven van *Boerhaven*, Br. Boerh. p. 1155.
- van een kleyn Kint, Cab. III. p. 570. N. 2.
Keel-amandelen aldereenvoudigste klieren van *Boerhaven* daar aan toegeschreven, Br. Boerh. p. 1155.
- beyde uyt een mensch, Cab. II. p. 551. * N. 14.
- *Openingen van dezelve*, na de keel openstaande, hoe veel, en hoe groot? ibid.
- - worden klaarder gezien, wanneer de amandelen gezwollen zyn, ibid.
- slymagtig vogt, volgens *Boerhaven* daar uyt voortkomende, aangaande deszelfs aart en gebruyk beschreven, Br. Boerh. p. 1160.
- zyn celluleus en ryk van kleyne holletjes, Cab. II. p. 551. * N. 14.
Keelontsteeking wat ziekte? Tient. I. p. 960. 961.
Keyzer van groot Ruslandt is tegenwoordig bezitter van het weergaloze Cabinet van *Ruysch*, Tient. II. p. 1007. Br. Bohl. p. 1236.

- - van *Ruysch* onderwezen in de kennis van het maakzel van 's menschen lichaam, Tient. II. p. 1007. Ontl. Verh. p. 1099.

Khacurullo, een *Ceylonsch* Vogeltje, Cab. Dier. p. 1271. N. 72.
Kies, vierde kies voor de derde het kaakebeen doorboorende, Rarit. p. 150.
Kiesen hebben ook hare bloed-vaten, zie *Bloed-vaten.*
- vier in een papgezwel van de maag gevonden, Cab. XI. p. 890. N. 160. Tient. III. p. 1053. 1088. Taf. II. fig. 4 en 5.
- uyt een Kint van omtrent agt maanden, Cab. II. p. 554. N. 14.
Kikvorsch, Amerikaansche, asgraauw van coleur, Cab. Dier. p. 1270. N. 65.
- - Carstanje, en wit gevlakte, ibid. p. 1270. N. 58.
- - marmeragtig, ibid. p. 1265. N. 24.
- - wit, met twee bultjes omtrent deszelfs billen, ibid. p. 1270. N. 62.
- - zwartagtig, ibid. p. 1269. N. 52.
- *Indiaansche* gemarmert van coleur, ibid. p. 1267. N. 33.
Kind, alle de ingewanden bloot zynde, nog eenige uuren levende, Ontl. Aanm. 72.
- door een wonderlyke ineendraying van de navelstreng gestorven, ibid. 11.
- eenigen tyt in 's Moeders lichaam opgehouden zynde, hoe na de doodt wort verandert? Tient. II. p. 1022. 1023.
- gelyk als een steen verhard, en te gelyk met de lyfmoeder gebalzemt in dezelve leggende, Rarit. p. 161. Cab. VIII. p. 744. N. 7.
- hoe lang een dood Kint in 's Moeders lichaam kan gedragen worden, onderzogt, Tient. II. p. 1021. 1022.
- in de baarmoeder gestorven zynde, versmelt niet tot waterig bloet, nog verrot tot etter, ten ware dat 'er uytwendige lugt wort toegelaten, ibid.
- in plaats van de neus, een stukje vleesch hebbende gelyk een snuyt, Cab. XII. p. 920. N. 74.
Kind, kan by gelegentheyt van verscheyde voorvallen in de baarmoeder sterven, Tient. II. p. 1022.
- met twee hoofden, drie armen, en twee beenen voorzien, Cab. VII. p. 720. N. 1.
- niet grooter als een gepeld garste koorn, en door de konst hard gemaakt, Cab. VI. p. 706. N. 99.
- voldragen, dog van een monstreuse gesteltenis, Cab. VIII. p. 754. N. 46.
- wanneer aan een kint eerst ter werelt gekomen, dog zwak, en flaauw zynde, wint den aars wort ingeblazen, wort voor een quade gewoonte gehouden, Tient. II. p. 1035.
- *water-zugthoofdig* van omtrent zes maanden dragts, Cab. IX. p. 790. N. 29.
-- - van omtrent zeven maanden dragts, by wiens geboorte te voorschyn komen verscheyde vreemde stoffen, die omstandig worden beschreven, en de afbeeltzels van dien afgemaalt, Cab. II. p. 539-541. N. 6-11. p. 560. 561. Taf. III en IV.
- - wiens harssenen voor een gedeelte als in een ander wezen verandert zyn, Cab. III. p. 572. 573. N. 9.
- wiens hooft zonder harssenen is bevonden, Cab. VIII. p. 741. N. 1.
Kinderen, hoe eerst ter werelt gekomen zynde, gehandelt moeten worden? of 'er een sterke reuk onder de neus moet gehouden worden? of 'er windt in den aars geblazen moet worden? of de navelstreng gedrukt moet worden? of het gehele hooft ter verwarminge met een korst gedekt moet worden? Tient. II. p. 1035. 1036.
- konnen na de doodt een lange tyt in 's Moeders lyf blyven zonder te verrotten, Ontl. Verh. p. 1105. 1109.

- met een toegesloten aars geboren, waar in de gehele Endel-darm ontbreekt, Tient. II. p. 1039.

Kinderen, of doode Kinderen in 's Moeders lichaam nooyt verrotten? Ontl. Verh. p. 1110.
- of hare ledematen, die eerst wel gestelt zyn, in 's Moeders lichaam konnen verminken? Cab. VI. p. 692. N. 52.
- *onvoldragene*, zie *Vrugt, Menschevrugtjes.*
- twee volkomen met het beenige gedeelte aan malkanderen gegroeyt, Tient. II. p. 1038.
- wanneer armen en voeten van jonggeboorene Kinderen by malkander gedrukt, en zeer naauw gezwagtelt worden met banden en windzels, wort als een zeer quade gewoonte afgekeurt, ibid. p. 1036.
- worden gemeenlyks te onregt gezegt met een helm geboren, wanneer het hoofd ten deele met een helmtje bedekt is, Cab. VIII. p. 760. N. 62.
Kinderpokjes in een kindtje van een *Negerin*, schoon de Moeder ten tyde hares dragts van geen pokken aangetast was geworden, Cab. VII. p. 726. N. 23.
- Teeken daar van in de vleugel van de neus overgebleven, Cab. V. p. 648. N. 92.
Kittelaar heeft een byzondere lengte, en hangt zeer lang uyt in mensche-schepzeltjes, Cab. VI. p. 691. N. 51. p. 692. N. 54.
- hooft der kittelaar met de voorhuidt, Cab. VII. p. 734. N. 60.
- op wat tyt deszelfs hooftje altyt zoodanig tusschen de lippen der vrouwelykheyt uytsteekt, dat het een mannelyke roede verbeelt? Cab. X. p. 837. 838. N. 82. Tient. I. p. 958.
- welkers lichaam door de opvulling der slag-aderen te gelyk vervult wort, gelyk de zenuwagtige spongieuse lichamen, Cab. VI. p. 673. N. 1.
Klap-vlies in de holte van een krop-ader gezien, Rarit. p. 199.
- in den *nugteren darm*, met een verkeerde loop lopende na de lengte van het gedarmte, Cab. I. p. 499. N. 8.
Klap-vliezen aan de bloed-vaten gehegt, alwaar haar takken uytschieten, zyn niet halfrond, gelyk een wallende maan, maar meer in de lengte uytgestrekt, het welk tot nog toe van niemant waargenomen is, Klapv. c. 2. p. 11.
- aan het bovenste van de kropader uyt een Paart ontdekt, Rarit. p. 161. Cab. V. p. 635. N. 35.
- in de borst-buys gezien, Klapv. c. 2. p. 7. 13. fig. 5.
- in de darm-scheyls-aderen der Paarden aangemerkt, Tient. II. p. 1005.
- in de *Melk-aderen* komen ten opzigte van de gedaante, met die der wey en water-vaten overeen, Klapv. c. 2. p. 12. 13. fig. 3.
- - om wat redenen in de melk-aderen van de eerste zoort bezwaarlyk voor het gezigt vertoont konnen worden? ibid. p. 11.
- - op wat wyze de zienlyke vertooning van dezelve alhier klaar ontdekt wort? ibid. p. 12.
- in de *Water-vaten*, hebben de gedaante van een wassende maan, ibid. c. 1. p. 4.
- - middelen aangewendt om die te vertoonen, ibid. p. 3. 4.
- - op wat wyze gestelt zyn? ibid. p. 4. fig. 1.
- - van *Ruysch* eerst onderscheidentlyk en klaar aangewezen, ibid. p. 3. 5. enz.
- - van wie ontkent worden? ibid. p. 3. enz.
- - vertoont en afgebeelt, ibid. p. 9. fig. 2.
- - zyn zeer overvloedig, ibid. p. 4. 5. 10.

Klap-vliezen, oogluykende klap-vliezen in de *darmen*, hoe best vertoont konnen worden? Cab. III. p. 581. N. 32.
- - - in wat gelegentheyt hare natuurlyke gesteltenisse verliesen? ibid.
- - - met vele bloed-vaten voorzien, zie *Bloed-vaten.*
- - - zyn eygentlyk rimpels, latten, of latwyze oneffenheden, Br. XI. p. 330. Cab. I. p. 499. N. 8. Cab. III. p. 581. N. 32. p. 586. N. 44. Cab. VII. p. 727. N. 27. Cab. XI. p. 880. N. 85.
- - in een stuk van den *omgewonden* of *bogtigen* darm gevonden, Cab. I. p. 516. N. 4.
- - van den *Nugteren darm*, ibid. p. 499. N. 8. Cab. III. p. 581. N. 32. Cab. IV. p. 618. N. 76. Cab. V. p. 632. N. 14. Cab. VIII. p. 764. N. 92. Cab. IX. p. 793. N. 47. p. 803. 804. N. 62. Lett. B en G. Cab. X. p. 852. N. 156. p. 853. N. 159. Cab. XII. p. 922. N. 101.
- - - in wat voorwerpen zig best voor het gezigt opdoen? Cab. III. p. 581. N. 32.
- - - komen by zommige gelegentheden naauwlyks voor den dag, Cab. X. p. 850. N. 145. Cab. XII. p. 921. N. 90.
- - - nemen voor het grootste gedeelte haar oorsprong van de verdubbeling van den wolligen, en niet van den zenuwagrigen rok, Br. XI. p. 330.
- - - verdwenen, of vernietigt bevonden, Rarit. p. 183.
- van den *Kronkeldarm*, Cab. V. p. 649. N. 102. Cab. VII. p. 726. N. 27.
- - gapende klap-vliezen, Cab. X. p. 832. N. 54.
- - hoe en in wat gedaante dezelve zig vertoonen? Cab. VI. p. 694. N. 70.
Klap vliezen van den *Kronkeldarm*, in een jonggebooren Paard met malkander vereenigt, Cab. IX. p. 810. N. 103.
- - in haar natuurlyke gestalte zeer net bewaart, Rarit. p. 183.
- - in wat voorwerp het gebruyk van dezelve beter te vatten is? Cab. III. p. 595. N. 3.
- - of *cellekens* zyn niet zeer duydelyk in Kinderen, ibid.
- - toegegroeyt zynde, veroorzaken een schielyke doodt, Rarit. p. 189.
- - wat onderscheyt 'er is tusschen de klap-vliezen van een mensch, en die van een hondt in deze darm? Cab. VIII. p. 749. N. 23.
- - worden in de natuurlyke staat nooyt gevonden, Rarit. p. 198.
- - zyn gelyk als de banden van dezen darm driedubbeld, ibid. p. 189. 194. 198. Cab. VII. p. 727. N. 27.
- van het *hart* beenagtig geworden, en als t'eenemaal t'zamengegroeyt, Ontl. Aanm. 69. fig. 57.
- - driekantige van deszelfs linker holligheyt, Cab. X. p. 831 N. 39.
- - met vele bloed-vaten voorzien, Tient. I. p. 953. Ontl. Verh. p. 1097.
- - worden te regte *halfmanige*, dog te onregte by andere *Sigmoides* geheten, Cab. VIII. p. 750. N. 25.
- verschillen in opzigt van haar maakzel en gedaante zeer veel van malkander, Klapv. c. 2. p. 11. 12.
- zeer vele van *Ruyfch* in de dikke darmen ontdekt, ibid. p. 12.
Klier, Borst-klier, zie *Zweserik.*
-- *Fluym-klier*, anders *Snot-klier*, eenigzins verheven, Cab. I. p. 495. N. 4.
-- - is geen hol vliesje, met een uvtloosvat voorzien, Br. Boerh. p. 1201.
-- *Gal-klier*, zie *Gal-klieri.*

Klier, kan wel een geheel lichaam of ingewant genaamt worden, als de lever, milt, enz. Cab. IX. p. 801. N. 59. Tient. II. p. 1012. 1013. Tient. III. p. 1059. enz. Ontl. Verh. p. 1118
-- ongenaamde groote oogklier is geen eenvoudige, maar t'zamengestelde klier, Br. Boerh. p. 1203.
-- *Pynappel-klier*, Cab. X. p. 827. N. 26.
-- - drie beentjes, of kleyne steentjes daar in gevonden, Cab. V. p. 643. N. 63. p. 656. Taf. III. fig. 5. Br. Boerh. p. 1225.
-- - hoe inwendig gestelt is? Cab. I. p. 504. N. 5.
-- - is geen hol vliesje met een uytloosvat voorzien, Br. Boerh. p. 1201.
-- - komt geenzins overeen met de andere lichaamsklieren, Cab. I. p. 504. N. 5.
-- -- wort met een vry dik vliesje omvangen, ibid.
-- *Traan-kliertje van het oog* met vele mondekens voorzien, Cab. II. p. 552. N. 9.
-- - verscheyde hayrtjes uyt het zelve voortkomende, ibid. p. 551. N. 1.
-- wat lichaam volgens de bepaling van outs by de Schryvers daar van gemaakt, en van *Ruysch* daar aan gegeven? Cab. III. p. 584. N. 41. Cab. VIII. p. 752. N. 34. Br. Boerh. p. 1224.
-- wort in de *Latynsche* taal afgeleyt van het woort *glans*, betekenende een *Ekel*, dog om dat met een *Ekel* geen overeenkomst heeft, aldus te onregte genaamt, Br. Boerh. p. 1198. 1225.
Klierbedde, zie *Maagkussen.*
Klieren, aanmerkelyke zwarigheden door de leere van *Ruysch* daar tegen ingebragt, Br. Boerh. p. 1151. enz.
-- *Aldereenvoudigste, bepaling* derzelver van *Malpighius*, als zynde holle vliezen, met hare lozingpypen, enz. ibid. p. 1154.
Klieren, Aldereenvoudigste, bepaling derzelver van *Malpighius*, is aan *Ruysch* onvoldoende, om dat geen klieren worden t'zamengestelt uyt een enkel hol vlies met een uytloospyp, maar voornamentlyk uyt vaten, ibid. p. 1190-1201. 1209. 1224.
- - haar vogt wort zeer verschillende aangemerkt van het gene op andere plaatzen geboren wort, ibid. p. 1155-1157.
- - konnen in opzigt van hare kleynheyt niet zigtbaar voor het oog vertoont worden volgens *Boerhavens* eygen bekentenis, ibid. p. 1198.
- - *maakzel* derzelver beschreven van *Boerhaven* volgens de stelling van *Malpighius* te bestaan, behalven de vliezige omslag, zoo uyt bloed-vaten, welkers uyterste eynden tot een pypagtige wol verdunt zyn, enz. als uyt een zenuwagtig en spieragtig toestel, ibid. p. 1171. 1172.
- - - geen groot verschil omtrent het zelve tusschen *Ruysch* en *Malpighius* van *Boerhaven* aangemerkt, ibid. p. 1173.
- - - van *Ruysch* aangetoont, dat *Malpighius* van zoodanigen maakzel geen kennis konde hebben, doordien de bloed-vaten, als de voornaamste deelen zynde, die een klier uytmaken, hem onbekent waren, ibid. p. 1107. 1199-1201. 1209. 1211.
- - - waar in eygentlyk het verschil tusschen *Ruysch* en *Malpighius* beslaat? ibid. p. 1211. 1225.
- - moeten dus niet genaamt worden, dewyl bepaalt worden holle vliesjes, groefjes, of blaasjes te zyn, die geen gelykenis hebben met een ware klier of eekel, ibid. p. 1198. 1212. 1213. 1225.
- - om dat zeer kleyne, en

naauwlyks zigtbare deeltjes zyn, verdienen zy de naam van klieren niet, ibid. p. 1198.
Klieren, Aldereenvoudigste, ontdekking door *Boerhaven* toegeschreven aan *Malpighius*, als vinder van derzelver verborgen maakzel, ibid. p. 1154. 1155.
- - - wort van *Ruysch* wederlegt, ibid. p. 1198-1200. 1205. 1211.
- - *verklaring* van *Malpigbius*, dat door de geheele omtrek van 's menschen lichaam worden gevonden, ibid. p. 1154. 1157-1164.
- - - wort van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1201.
- - *verscheyde gedaantens* van *Malpighius*, en *Boerhaven* daar aan toegeschreven, ibid. p. 1171.
- - - worden van *Ruysch* tegengesprooken, als voor het gezigt niet vertoonlyk, ibid. p. 1211.
- - wezentlykheyt bewezen door *Boerhaven*, dat deze *Malpighiaansche* klieren 'er gevonden worden, *eerst* uyt de beschouwinge der klieren door geen konst verandert, ibid. p. 1154. 1155. ten *tweeden* uyt het gevoel en de drukking p. 1155. 1163. ten *derden* uyt ziekten zoodanige klieren bevangende, p. 1163-1166. enz. en zelfs ten *vierden* uyt de ontdekkingen van *Ruysch*, p. 1172. 1173.
- - - van *Ruysch* aan de andere kant beweert, dat het ware wezen der klieren niet kan worden aangetoont, of uyt een enkel beschouwen of drukking, ibid. p. 1199-1204. of uyt de vliezige lichamen der bloed-vaten, p. 1204. 1205. of uyt de dikte der vogten, p. 1155. 1156. 1163. 1207. of uyt ziektens, of gezwellen, welkers oorzaken aan de uyteynden der vaten zyn toe te schryven, p. 1207-1210. behoudens egter zyn bekentenis, op eenige plaatzen klieren erkent te hebben, dog de zaak beter onderzogt, en geleert hebbende, daar na anders bevonden, p. 1212. 1217. 1218. 1223.
Klieren, Aldereenvoudigste, worden beter *groefjes* genaamt, ibid. p. 1203.
- - worden in opzigt van hare bediening van *Malpighius* alleen lydende aangemerkt, als ontfangplaatsjes, ledige regenbakken gelyk, ibid. p. 1198. 1202. 1205.
- - worden van *Boerhaven* met veelderhande namen benoemt, ibid. p. 1206. 1217.
- - zyn in alle scheydingen niet overal nootzakelyk, ibid. p. 1157. 1156. 1193. 1202. 1206. 1207.
- *Bolronde* aangemerkt in verscheyde lichaams deelen, ibid. p. 1176. 1224.
- - by de Ouden gehouden uyt een bloedrunzel te bestaan, ibid. p. 1213.
- - haar ware maakzel door *Ruysch* ontdekt, ibid. p. 1213. 1214. 1226-1228.
- - naauwkeurig en konstig afgebeelt, ibid. p. 1213. enz. 1228.
- - onder de oorklier gelegen, Cab. XII. p. 922. N. 95.
- - tot wat gebruyk verstrekken? Br. Boerh. p. 1214. 1227.
- - worden van *Ruysch* erkent, ibid. p. 1176. 1213.
- - zelfstandigheyt van dezelve bestaat voor het grootste gedeelte uyt enkele bloed-vaten, binnen een vlies begrepen, ibid. p. 1213. 1214. 1226. 1227.
- - zyn eenvoudige en waare klieren, ibid. p. 1213.
- - zyn geenzins van zulken t'zamenstel, als van de hedendaagse begrepen wort, Br. III. p. 252.

Klieren, Cowperiaansche by de roede gelegene, van waar haar zap, en hoe afgescheyden? Br. Boerh. p. 1193.
-- *Darm-scheils-klieren*, als bolronde aangemerkt, ibid. p. 1176. 1213. 1214.
-- - bestaan uyt een zeer groot getal bloed-vaten, wiens uyterste eynden van een zappige gesteltheyt zyn, Cab. X. p. 833. N. 61. p. 853. N. 160. Cab. XII. p. 924. N. 111. Tient. II. p. 1003. Tient. III. p. 1074. Br. Boerh. p. 1213. 1214. 1226. enz.
-- - hebben geen uytloospypen, Br. Boerh. p. 1226.
-- - met hare slag-aderen zeer konstig en naauwkeurig afgeschetst, ibid. p. 1228.
-- - of op een zekere bepaalde tyt van ouderdom beginnen te verdwynen? Tient. III. p. 1073.
-- - van Schaapen zyn eenigzins verschillende van die van 's menschen lichaam, Cab. XI. p. 883. N. 106.
-- - vatig t'zamenstel daar van, is zeer wonderbaarlyk, Cab. X. p. 833. N. 61. p. 853. N. 160. Cab. XII. p. 924. N. 111. Tient. II. p. 1003. Br. Boerh. p. 1213. 1214. 1226-1228.
-- -- verhard geworden, Cab. X. p. 848. N. 134.
-- uyt een waterzugtige Vrouw met water-blaasjes vervult, Cab. VII. p. 728. N. 37.
-- - ware maakzel van dezelve, tot nog toe van niemant, als van *Ruysch* ontdekt, Br. Boerh. p. 1213. 1214. 1226. enz.
-- - zyn minder en kleynder in oude Vrouwen, als in die gene, dewelke in de bloem van hare jaren gestorven zyn, Tient. III. p. 1073.
-- *Darms-klieren*, zie *Darms-klieren.*
-- gemeenlyk daar voor gehouden, worden verkeerdelyk dus genaamt, Tient. I. p. 949. 950.
Klieren, Harssen-klieren, zie *Harssen-klieren.*
- in dezelve wort vereyscht, dat op zig zelfs bestaan, met een byzonder vliesje omvangen zyn, enz. Br. IV. p. 260. Cab. III. p. 584. N. 41. Cab. VIII. p. 752. N. 34. Cab. IX. p. 801. N. 59. Tient. II. p. 1013. Ontl. Verh. p. 1118. Br. Boerh. p. 1203.
- in wat ingewanden niet gevonden worden? Cab. I. p. 505. 506. N. 7. Cab. III. p. 570. N. 3. p. 584. N. 41. Cab. VII. p. 722. N. 4. Cab. VIII. p. 752. N. 34. Cab. IX. Voorr. p. 777. p. 800. 801. N. 59. Tient. I. p. 949. 950.
- *Kaaks-klieren*, en wel de onderste wederzyts met een quyl-vat voorzien, Cab. I. p. 502. N. 3.
- - openingen van yder quyl-vat hoe veel, waar door de quyl in de mont uytstort? ibid.
- *kleyne*, en ontelbare van *Malpighius* in de ingewanden van 's menschen ligchaam vastgestelt, Br. Boerh. p. 1176. 1177. enz.
- - worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1180. enz. zie *Ingewanden.*
- konnen niet gezegt worden alle ronde lichaamtjes, schoon klieren verbeeldende, Cab. IV. p. 607. N. 24.
- leere der klieren, van *Ruysch* opgeheldert, en boven die van *Malpighius* verheft, Br. Vat. p. 1126. Br. Boerh. p. 1195-1228. Br. Bohl. p. 1232.
- *Levers-klieren* in waterblaasjes verandert, Ontl. Aanm. 65.
- - of het wezen van de lever uytmaken? tegengesprooken, Cab. IX. p. 801. N. 59. zie *Levers zelfstandigheyt.*
- - opgeblazen, verhard, en van verscheyde grootte in waterzugtige bevonden, Ontl. Aanm. 45. fig. 41. Ontl. Aanm. 86.

- - wat lichamen dezelve

zyn? Cab. I. p. 505. N. 7. Cab. VII. p. 722. N. 4.
Klieren, Levers-klieren, zenuwagtige in eer mensche lever gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 5.
-- *Maagklieren*, zie *Maag.*
-- maken de zelfstandigheyt van alle ingewanden niet uyt, Br. XV. p. 419. Tient. II. p. 1013. Tient. III. p. 1059. enz. Ontl. Verh. p. 1118. Br. Vat. p. 1125.
-- *Milt-klieren*, getuygenissen, en gevoelens der Ouden omtrent dezelve, Br. IV. p. 259.
-- - twee by de milt staande, en na de milt gelykende, Ontl. Aanm. 51.
-- - wie van derzelver uytspoeling door de aderen met water de eerste uytvinder? Ontl. Aanm. 100.
- *Neus-klieren* menigvuldige in het uyterste van de neus van *Boerhaven* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1159. 1170.
- - wanneer gezien konnen worden? Cab. VI. p. 674. N. 3.
- - wat eygentlyk zyn? ibid.
- of de lichaamtjes in verscheyde vliezige deelen van 's menschen lichaam verschynende, als klieren aangemerkt moeten worden? Tient. I. p. 949.
- *Oor-klieren* uyt versch gebooren Kalverhoofden, Cab. XI. p. 872. N. 23. p. 893. N. 184.
- over het maakzel, de deelen, gebruyk, kragt, ja zelfs de tekenen der klieren, overvloediger stoffe tot twisten, en oneenigheden gerezen, als omtrent eenig ander deel van 's menschen ligchaam, welkers geschil naauwlyks bygelegt, maar nog twyffelagtig hangt tusschen de grootste Mannen in Europa, Tient. II. p. 1011. Br. Boerh. p. 1152.
- *Quyl-klieren*, of de vogten van het slag-aderlyk bloedt afgescheyden? Br. Boerh. p. 1193.
Klieren, Reukgevende van het roedenhooftje, dus door *Tyson* genaamt, worden van *Ruysch* liever zenuwtepeltjes geheten, ibid. p. 1162
- *Strot-klieren* aan het agterste, en opperste van de lugt-pyp geplaatst, Cab. I. p. 502. N. 2.
- te onregt, en qualyk genaamt omwindingen van bloed-vaten, Cab. VIII. p. 752. N. 34.
- van de *gal-blaas*, hoedanige lichamen, van de Schryvers tot nog toe niet naauwkeurig aangetoont, Br. V. p. 271. Cab. V. p. 632. N. 19.
- - nader beschreven en afgebeelt, Br. V. p. 271. 272. 275. Taf. V. fig. 3.
- van de hedendaagse Ontleders dus geheten, zyn eygentlyk de bundelwyze en zappige uyteynden der bloed-vaten, gelyk in de poort-ader en hol-ader, enz. Cab. VI. p. 702. N. 82. Tient. III. p. 1059. enz.
- van de *huyd*, zie *Huyd-kliertjes.*
- van God niet tot een en het zelfde gebruyk geschikt, Cab. XI. p. 893. N. 184.
- van het *verhemelte*, zie *Verhemelte.*
- verschillen alle van malkander niet alleen, maar ook van de *Boerhaviaansche groefjes,* Br. Boerh. p. 1224. 1225.
- voorstander van de klieren der ingewanden, wie? Cab. IX. Voorr. p. 777.
- worden niet gelyk als een zeef gebruykt, Tient. II. p. 1012.
- worden van *Ruysch* niet vernietigt, Cab. VIII. p. 752. N. 34. Cab. X. p. 841. N. 94. Ontl. Verh. p. 1096. Br. Boerh. p. 1200.
- worden van *Steno* en *Malpighius* voorgewendt te bezetten alle de vliezen, dewelke in de holligheden van de harssenen, borst, buyk, enz. met een waterig of dampig vogt besproeyt worden doe deze voorgegeve klieren wor-

den aldaar niet gevonden, Br. V. p. 272. Br. XVI. p. 436. Tient. I. p. 949.
Klieren, zamengehoopte tot wat zoort van klieren van *Malpighius* gebragt worden? Br. Boerh. p. 1177. 1178.
- - van *Malpighius* gezegt te bestaan uyt de allerkleinste, dog van *Ruysch* wederlegt, ibid. p. 1199.
- *zamengestelde* in wat plaatzen van het lichaam deze *Malpigiaansche* klieren gevonden worden? ibid. p. 1176.
- - maakzel daar van, en hoe gestelt zyn, met derzelver afbeelding, ibid. p. 1175. 1176.
- - van wat gebruyk zyn? ibid. p. 1176.
- - worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1212. 1213.
- zeer veele kleyne kliertjes door het strot-klapje lopende, Cab. I. p. 502. N. 2.
- zyn de eenigste werktuygen niet die geschikt zyn, en bequaam om byzondere vogten te bewerken en af te scheyden, Br. XII. p. 355. Br. XV. p. 419. Cab. II. p. 550. N. 19. p. 547. * N. 1. Tient. II. p. 1000. 1001. Tient. III. p. 1058.
- zyn niet altyt holle vliesjes, met *Malpighiaansche* uytloospypen voorzien, Br. Boerh. p. 1203. 1226.
- zyn niet altyt nootzakelyk om de vereyschte vogten toe te bereyden, Cab. X. p. 842. N. 99.
- zyn volgens de stelling van *Ruysch* naarstige dienaren, die altyt en zonder ophouden bezig en nooyt ledig zyn, en derhalven voor geen ontsangplaatsjes, ledige regenbakken gelyk, te houden, Br. Boerh. p. 1199. 1202.
Klokjes Valeriaanswyze gemaakt, Cab. Dier. p. 1265. N. 21.
Klootaders-breuk, zie *Breuk.*
Knie, glibberige stoffe in deszelfs gewrigt agter de knieschyf gevonden, waar uyt ontstaat? Tient. II. p. 999. enz.
Knie van een kindt, Cab. IX. p. 808. N. 82.
- van een mensch, Cab. XI. p. 895. N. 204.
Knieën malkanderen aanrakende, waar aan zulks toe te schryven? Tient. II. p. 1009. 1010.
Knieschyf by wat gelegentheyt over dwarsch zonder stoting gebrooken? Ontl. Aanm. 3. Tient. II. p. 999.
- deszelfs bloed-vaten, zie *Bloed-vaten.*
- is zagter in een versch gestorven lichaam, dog harder in een geraamte, en waarom? Ontl. Aanm. 3.
- kan niet alleen van een zware val, maar ook zonder val, en altemets uyt een zeer ligte oorzaak breeken, ibid. Antw. aan Bidl. p. 462. Tient. II. p. 998.
- met lange ronde banden voorzien, Cab. VII. p. 733. N. 55.
- peesagtig beenvlies van dezelve, met deszelfs slag-aderen afgebeelt, Br. V. p. 274. Taf. V. fig. 2.
- van een mensch, Cab. XI. p. 889. N. 159.
- wort onder anderen door de lang ronde band ook vastgehegt aan de onderste aanwas van het dye-been, Cab. VII. p. 739. Taf. III. fig. 1.
Knieschyven, hoe gestelt in jonge Kinderen? Rarit. p. 150.
Knobbeltje in het topje van de neus uytsteekende, gelukkig genezen, Br. Boerh. p. 1165.
Knobbeltjes in ziektens uyt de huyt zelfs, onder de opperhuydt uytpuylende, hoedanige puystjes? Tient. I. p. 946. enz.
- van den aars of schede, van *Boerhaven* in de zoogenaamde groeven aangemerkt, Br. Boerh. p. 1161. 1169.

- zyn geen ware klieren, schoon kleyne ekeltjes verbeelden, maar moeten liever ontsangplaatsjes van een vettig vogt genaamt worden, Tient. I. p. 945-948.

Koe, tegennatuurlyk lichaam uyt dezelve te voorschyn gekomen, en met korte, zwarte en witte hayren bezet, Cab. VI. p. 682. N. 25. p. 718. Taf. VI.
Kolders van mensche huyden toebereydt, met de overblyszels der brandmerken, Rarit. p. 224. Cab. IV. p. 624. Lett. B.
Koningsnagelen, Cab. Dier. p. 1266. N. 31.
Konst om doode lichamen zonder eenige rimpels, en als met een natuurlyke bloos te verlevendigen, als iets byzonders uytgevonden, Ontl. Verh. p. 1094. 1096. Br. Vat. p. 1136.
- van de hayrfyne vaten op te vullen en los te maken, heeft zeer vele onbekende zaken aan het ligt gebragt, Br. III. p. 250-252. Br. Vat. p. 1125. 1126. Br. Boerh. p. 1186.
- van de opregte gesteltenis van verscheyde toebereyde zaken voor het gezigt te brengen, als iets moeyelyks aangemerkt, Br. Vat. p. 1136. 1137.
- van de verlevendigde lichamen te bereyden, en lange jaren zonder verandering te bewaren, met de nuttigheden daar door ontdekt, als iets groots, en eertyts ongehoort geprezen, Br. III. p. 250-252. Br. XIII. p. 367. 368. Ontl. Verh. p. 1099. enz. Br. Vat. p. 1125. Br. Boerh. p. 1221. 1222.
- van *inspuyting*, by wat gelegentheyt ontdekt? Br. XII. p. 348. 349.
- - is aan *Malpighius* onbekent geweest, Ontl. Verh. p. 1094. Br. Boerh. p. 1197. 1199-1201. 1215. 1216. 1218.
- - zeer fraay, en ongehoort aangemerkt en geprezen, van welke *Ruysch* de voornaamste gehouden wort, ibid. p. 1182. Br. Bohl. p. 1231. 1232. 1244.
Kookers gemaakt van leer uyt kindervel toebereyt, Cab. II. p. 554. * Cab. III. p. 596. N. 5.
Kool, stuk van zeer raare gekrulde Kool, Cab. XII. p. 913. N. 19.
Kop van een donzige Distel, Cab. XI. p. 880. N. 90.
Koraal van *Amboina* roodbuyzig, Cab. Dier. p. 1274. N. 90.
- - tedere, en ligtbrekende witte Koraal, ibid. N. 91.
- - witte fyntakkige, aan de dunne gezuykerde Kaneel gelyk, ibid. p. 1273. N. 89.
- van *Barnsteen* met een steenagtige korst omzet, en lang in de neus gezeten, Ontl. Aanm. 44. fig. 40.
Koraalboomtjes van *Amboin* zwart en steenhard, Cab. Dier. p. 1274. N. 90.
Korfje van een *Indiaansch* maakzel, Cab. V. p. 646. N. 75.
Korreltjes, hoe van *Ruysch* bepaalt worden? Br. Boerh. p. 1224.
- van de *Huyd*, zie *Huyd.*
- van de *Lever*, zie *Lever-korreltjes.*
- van de *Milt*, zie *Milt-korreltjes.*
- zeskantige, wat zyn? Cab. IX. p. 801. N. 59.
Korst als steenagtig gegroeyt rontom een barnsteene Koraal, en een Karsesteentje dat lang in de neus heeft gezeten, Ontl. Aanm. 44.
Kortborstigheyt vogtige, met een aanmerkenswaardige steen in de nier, Ontl. Aanm. 56.
Kortheyt des levens door een haft afgebeelt, Cab. III. p. 569. Cab. XI. p. 881. N. 97.
Kraag (Spaansche) waar zyn zitplaats heeft? Tient. II. p. 1015.
- wat daar door verstaan wort, en waar in bestaat? Br. XV. p. 425. Tient. II. p. 1015.
Kraakbeen in de knie beweeglyk, Tient. II. p. 996. enz.
Kraak-beenderen der beenderen met bloed-vaten voorzien, en derhalven in het geheel onder de bloedeloze deelen niet te tellen, Tient. III. p. 1083.

- hoe de beweegbare kraakbeen-

deren van het dyebeen, die tusschen de uyteyndens der beenderen, door een geleding te zamengevoegt, geplaatst worden, zomtyts te eenemaal ontbreeken, van *Ruysch* ontdekt, Tient. II. p. 1083.
Kraak-beenderen, waarom de kraakbeenige korsten van het dyebeen in de bovenste oppervlakte van het kraakbeen geen bloed-vaten hebben? ibid.
Kraamkunde binnen de baarmoeder van *Ruysch* getoont, Br. Hecq. p. 1142. enz.
- heeft veel goeds te verwagten van de werking der spierdraden, ibid. p. 1145.
- met veele beuselagtige vertellingen, verdigtzelen, dwalingen en vooroordeelen opgehoopt, op wat wyze te verbeteren? Tient. II. p. 1027-1037. 1041. Ontl. Verh. p. 1102-1109. 1114. 1116-1122.
Kraamvloed waarschynelyk uytgebarsten door de Trompetten van *Fallopius* tot in de holte van de buyk, Ontl. Aanm. 84.
Kraamvrouwen aan zeer vele ongemakken onderhevig, wanneer na het voldragen Kint de moerkoek niet komt te volgen, Ontl. Aanm. 28.
- doen qualyk wanneer al te haastig uyt den huyze gaan, of hare kamers verlaten, Ontl. Aanm. 43. Cab. IX. p. 785. N. 15.
- doodelyke toevallen na derzelver gelukkige verlossinge, waar uyt dikwils ontstaan? Ontl. Verh. p. 1101-1103. 1109. 1116. 1122. Br. Vat. p. 1127. Br. Hecq. p. 1141. 1142. 1144.
- in barensnoot zynde, mag haar geen drank geweygert worden, Tient. II. p. 1034. 1035.
- moeten niet altyt op de eene zyde leggen, ibid. p. 1034.
- voorbeelden aangehaalt van drie byzondere Kraamvrouwen, door de onheylen der moerkoek gesneuvelt, Ontl. Verh. p. 1116.
Kraamvrouwen, waarom haar buyk aanstonts na het baren niet zeer vast met de sluytbanden moet worden toegehaalt? Tient. II. p. 1035.
Krabbetje uyt *Amerika*, Cab. Dier. p. 1269. N. 46.
Kragt aan yder deel van 's menschen ligchaam ingeboren, en ingeschapen tot wat eynde? Tient. II. p. 1004.
Kransje van de groote *Ammi*, Cab. XII. p. 914. N. 30.
Krombeenen konnen in de tedere jeugt genezen worden, maar volwassen zynde, zynze ongeneeslyk, Tient. II. p. 1010.
- scheen en dyebeenderen van dezelve hoe gestelt? en afgebeelt, ibid. p. 1044. Taf. I. fig. 2.
- waar aan haar krombeenigheyt toe te schryven? ibid. p. 1009. 1010.
- wat zoort van menschen? ibid. p. 1009.
Kroontjes van natuurlyke bloemen, Cab. VIII. p. 757. N. 57. p. 771. Taf. I. fig. 1.
Krop-ader, zie *Ader.*
Kruyd van *Rumph* het *kruykdragende*, en hoe anders genaamt? Cab. XI. p. 876. N. 54.
Kruydboeken met een groote menigte van gedroogde Planten van allerhande zoort, Rarit. p. 205.
Kruytje roert my niet, byzondere eygenschap van dit gewas, Cab. Dier. p. 1268. N. 41.
- - waarom levend kruyd genaamt? ibid.
Kuyken van een Hen, met twee bekken voorzien, Rarit. p. 209.

L.

L*Aage duyvels-melk*, Cab. XII. p. 927. N. 136.
Lammigheyt in een lende-gezwel met een in twee gespleten ruggegraat, Ontl. Aanm. 34 en 36.

Lammigheyt, slinker arm met deze quaal aangetast, hoe genezen? Tient. III. p. 1064.
Landloopers en *Lapzalvers*, haar onwetenheyt, blinde en onbezonne ligtvaardigheyt, Ontl. Aanm. 26 en 49.
Laurieren met Eykenbooms bladeren, uyt *Afrika* afkomstig, Cab. Dier. p. 1263. N. 10. p. 1271. N. 67.
Ledematen afgezet, hoe op de oude, hoe op de nieuwe manier? Br. XIV. p. 403. 404. 408-412.
- hoe de afzetting na de oude manier ondernomen, van een ongelukkige uytkomst? ibid. p. 403. 404.
- klagten der lyders over afgezette leden, ibid. p. 404. 411. 412.
- na de nieuwe manier derzelver afzetting zeer gelukkig in het werk gestelt, ibid. p. 408-412.
- of de nieuwe manier van leden af te zetten boven de oude te agten is, en wat daar over geoordeelt? ibid. p. 403. 405. 407. 413-415.
- op hoedanigen wyze uyt het ligchaam door de tydt moeten voortkomen? Cab. X. p. 828. N. 29.
Lekdorens in de voeten uyt de zenuw-tepeltjes ontstaande, waar door veroorzaakt worden? Tient. II. p. 1010. 1011.
- - waarom dikwils zoo gevaarlyk geworden zyn? ibid. p. 1011.
Lelleken des keels heeft klieragtige lichaamtjes dewelke de snotterige stoffe voortbrengen, Cab. X. p. 830. N. 37. Br. Boerh. p. 1160. 1206.
- is voorzien met lange draden, die als in een middelpunt byeenkomen, Cab. II. p. 552. N. 6.
- *slymig vogt* daar van komt naast met het snot der neusgaten overeen, Br. Boerh. p. 1160.
- - tot wat gebruyk dient? ibid.
Lendene gezwel, zie *Gezwel.*
Lendenen stuk van dezelve uyt een mensch, Cab. XI. p. 877. N. 61.
Lendepyn zonder steen zeer hevig en onverdragelyk, Tient. I. p. 959. 960.
Lende-werwelen door de zamenzetting vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 8
- hoe in tweën verdeelt, en van elkander geweken in een lendene-gezwel? Ontl. Aanm. 34.
Leonurus, naam van een *Afrikaansche* bloem, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
Lever. Algemeene behandeling om dezelve te ontvleesschen, Cab. II. p. 536. N. 1.
- *band* des levers, en wel de derde zeer dun, maar sterk, met vele slag-aderen voorzien, Cab. V. p. 635. N. 38.
- - *Navel-band* vol van slag-aderen in een volwasschen mensch, Br. V. p. 273. 275. Taf. V. fig 5. Lett. F. p. 276. Taf. VI. Lett. D. Cab. XI. p. 880. N. 86.
- - *opschortende* band niet alleen met overvloedige bloed-vaten, maar ook met vele water-vaten voorzien, Br. V. p. 273. 275. Taf. V. fig. 5.
- door het balzemen zoo hard als hout gemaakt, Cab. IX. p. 802. N. 59.
- hardigheyt daar van, door wat middelen herstelt? Ontl. Aanm. 50.
- heeft niets vleesagtigs, niets klierigs, of eenige byzondere geronne stoffe, zie *Zelfstandigheyt des Levers.*
- hoe gebrekkelyk afgebeelt? Antw. aan Bidl. p. 456. 478.
- in waterblaasjes voor een groot gedeelte verandert, en onvoorzigtig doorboort, Ontl. Aanm. 65.
- kan gevoeglyk voor een bloedagtige klier gehouden worden, ibid. 51.

- knobbeltjes en andere gebreken in de lever, hoe niet uyt klieren, maar uyt een ontaarding der uyterste vaten voortkomen, van *Ruysch* beweert, Br. Boerh. p. 1190. 1224.

Lever. Maakzel en gebruyk van dit ingewant is van wegens de verschillende gevoelens des Geneesheeren tot nog toe onzeker geweest, Br. IX. p. 309.
- *Natuurspeeling* alhier op verscheyde wyzen, Klapv. c. 4. Aanm. 7.
- *Navel-ader* dubbelt in een Kalfslever, ibid.
- - in een kleyn Walvisje niet alleen buyten, maar ook binnen in de buyk dubbelt bevonden, Cab. IV. p. 608. N. 34.
- of een fonteyn is van aangename dampen? Ontl. Aanm. 93.
- slag-aderlyke takjes in de lever, lopende langs de grondt van de galblaas, worden te onregt worteltjes van de gal-blaas geheten, Cab. I. p. 502. N. 1. p. 506. N. 7.
- steentje in het wezen der lever gegroeyt, Klapv. c. 4. Aanm. 24.
- *Stelling van Malpighius* omtrent het maakzel der lever, te zamengestelt uyt klieragtige korreltjes, zoo als hy oordeelt, *eerst* in slekken, hagedissen, rupzen, aalen, enz. Br. Boerh. p. 1180. 1181. ten *tweeden* in varkens, menschen, enz. p. 1181. 1182. ten *derden* in zommige ziekten van de lever, als knobbeltjes, waterblaasjes, enz. p. 1188-1190. ten *laasten* in de eerste aangroeying van een Kuykenslever, p. 1192.
- - wort van *Boerhaven* tegen *Ruysch* met verscheyde bewyzen verdedigt, ibid. p. 1181-1191.
- *Stukjes* van dezelve uyt Jongelingen, Cab. X. p. 848. N. 132. Cab. XII. p. 923. N. 105.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 185. Cab. VII. p. 722. N. 4. Cab. VIII. p. 765. N. 99. Cab. IX. p. 796. N. 49. p. 802. N. 59. Cab. XII. p. 916. N. 43. p. 927. N. 140. p. 929. N. 157. 9. 931.
Lever. Stukjes van dezelve uyt waterzugtige menschen, Cab. I. p. 507. N. 12. Cab. II. p. 546. N. 5. p. 559. Taf. II. fig. 3. Cab. VI p. 677. N. 11. Cab. VIII. p. 746. N. 10. Cab. IX. p. 808. N. 83.
- van een Jongeling afgebeelt, Cab. IX. p. 813. Taf. IV. fig. 1.
- van een *Muys*, waar in twee kleyne ronde gezwelletjes gevonden zyn, Cab. II. p. 551. N. 5.
- van een ongebooren Walvisje dewelke ontvleest is, gelyk men gemeenlyk spreekt, ibid. p. 548. N. 15.
- van een onvoldragen Schapevrugtje, Cab. XI. p. 878. N. 76.
- van een Paardt, met de water-vaten afgebeelt, Klapv. c. 1. p. 9. fig. 2.
- van een Schaap met vyf galblaasjes voorzien, Tient. I. p. 957.
- verandering der gehele lever in water-blaasjes volgens *Ruysch* en de wyze hoe? Br. Boerh. p. 1191.
- - van *Boerhaven* wederlegt, ibid. p. 1192.
- - van *Ruysch* verdedigt, ibid. p. 1224.
- Verzweering daar van gelukkig genezen, Ontl. Aanm. 50.
- *Vlies* de lever bekledende, zie *Lever.*
- *Uytwerppypen* van dezelve, welke volgens *Malpighius* de opregte? Br. Boerh. p. 1181. enz.
- - worden na de mening van *Ruysch* qualyk vergeleken by de uytloospypen der blaasjes, ibid. p. 1181. 1182. 1220.
- ware manier om deszelfs gestel te onderzoeken, uytgevonden, Cab. II. p. 536. N. 1.
- waar uyt te zamengestelt? Cab. VI. p. 678. N. 11.
- wat weg de ingespooten stoffe door dezelve neemt? Br. Boerh. p. 1183. 1186.

Lever, wort gemeentlyk *ontvleescht* genaamt, dog qualyk, en hoe men beter zoude zeggen? Cab. I. p. 505. N. 7. Cab. II. p. 536. N. 1. p. 548. N. 15. Cab. IV. p. 614. N. 60. p. 617. N. 73. Cab. V. p. 639. N. 50. p. 644. N. 67. Cab. VI. p. 708. N. 108.
- *Zelfstandigheyt* des levers bestaat niet uyt klieren, maar alleen uyt bloed-vaten, Ontl. Aanm. 65. Cab. I. p. 506. N. 7. Cab. II. p. 536. N. 1. Cab. III. p. 570. N. 3. Cab. IV. p. 614. N. 60. Cab. VI. p. 708. N. 108. Cab. VII. p. 722. N. 4. Cab. IX. p. 800. N. 59. Cab. X. p. 836. N. 77. Cab. XI. p. 880. N. 86. Br. Boerh. p. 1218. 1219.
Lever-ader, zie *Ader.*
Lever-korreltjes, Cab. XI. p. 881. N. 98. Cab. XII. p. 916. N. 43.
- doen zig zoo klaar niet op in een Mensch, als in een Varken, dog het alderklaarste na de opvulling der vaten, Br. Boerh. p. 1218-1220.
- haar gedaante in een mensche lever van *Malpighius* qualyk vergeleken by die der levers in andere dieren, ibid. p. 1217. 1219.
- volkomen strydig met de aldereenvoudigste kliertjes, ibid. p. 1220.
- waarom geen klieren konnen zyn wort met een genomene proef bewezen, ibid. p. 1218.
- wat eygentlyk zyn? Cab. XII. p. 931.
- wezentlykheyt van dezelve blykt klaarder na de opvulling der vaten, als door ziektens bewezen wort, Br. Boerh. p. 1218-1220. 1223.
- worden van *Ruysch* in een mensche lever erkent, ibid. p. 1217. 1219. 1222. 1223.
- zyn geen klieren of holle vliezige blaasjes, maar te zamengestelt uyt de uyterste uyteynden der bloed-vaatjes, tot een bolronde gedaante te zamengevoegt, ibid. p. 1201. 1217-1220. 1222-1224.
Lever korreltjes, zyn niet hoekig gelyk *Malpighius* stelt, maar rond, ibid. p. 1223.
Leverontsteking waar in het wederkerende bloedt, zonder de lever aan te doen, in de hol-ader gegaan is? Br. Bohl. p. 1233. enz.
Levers in doode lichamen van waterzugtige qualyk gestelt, en hoedanig? Ontl. Aanm. 86 en 87.
- van Jongelingen, Cab. VIII. p. 753. N. 37. Cab. IX. p. 800. N. 59. Cab. XI. p. 880. N. 86.
- van Kalveren, Cab. IV. p. 614. N. 60. Cab. V. p. 639. N. 50.
- van kleyne en jonggeboorene Kinderen, Cab. I. p. 505. N. 7. Cab. IV. p. 620. N. 87 Cab. VIII. p. 763. N. 89. Cab. IX. p. 787. N. 22. Cab. X. p. 836. N. 77. Cab. Dier. p. 1274. N. 92.
- van onvoldragene Kinderen, Cab. II. p. 536. N. 1. Cab. VII. p. 736. N. 75. Cab. XI. p. 875. N. 44. p. 881. N. 98. Cab. XII. p. 928. N. 150.
- van waterzugtige menschen, geheel en al uyt water-blaasjes bestaande, en in dezelve verandert, Br. XII. p. 354. Cab. I. p. 507. N. 12. Cab. VI. p. 677. N. 11. Cab. VIII. p. 746. N. 10. Cab. IX. p. 808. N. 83. Tient. I. p. 943.
- waar in twee naveladeren zyn gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 7. Cab. IV. p. 608. N. 34.
- zyn dikwils geheel verhardt in waterzugtige menschen, Ontl. Aanm. 86 en 87.
Levers-klieren, zie *Klieren.*
Levers-slag ader, zie *Slag-ader.*
Levervaten afgescheyden van hare klieragtige bloedige stoffe, Rarit. p. 190.
- *Bloed vaten*, zie *Bloed-vaten.*
- niet opgevult, Rarit. p. 210.
- *Water-vaten*, zie *Water-vaten.*

Lichaam, hoe en op wat wyze de plaatzing en gesteltenis van de deelen van

het menschelyke lichaam na te vorschen? Br. XIII. p. 367. 368. 371. 372.
Lichaam, Net-wyze lichaam, door *Malpighius* eerst ontdekt, Br. I. p. 230. 234. Cab. III. p. 595. N. 81. Cab. V. p. 630. N. 5. Cab. VIII. p. 756. N. 54.
- - *gedeelte* van het zelve van een *Europiaansche* Vrouw, Cab. XI. p. 870. N. 8.
- - - uyt de mam van een Moorin, Cab. XII. p. 911. N. 6.
- - hoe best te voorschyn komt? Br. I. p. 234.
- - is een zeer nootzakelyk en nuttig deel van 's menschen lichaam, Tient. III. p. 1075.
- - is in het geheel van bloed-vaten berooft, Br. XIII. p. 373. Cab. III. p. 576. N. 19. p. 582. N. 34. Cab. X. p. 822. N. 2. Lett. A. Cab. XII. p. 915. N. 38.
- - is zeer dik in de Walvisschen, Cab. II. p. 554. N. 13.
- - met een stuk van het bekleetzel van een Walvistong, Cab. XII. p. 913. N. 19.
- - met het oppervelleke vereenigt en omgekeert, Cab. III. p. 582. N. 34.
- - op wat wyze, en door wat konst van de onderleggende huydt word gescheyden? Br. I. p. 234. Tient. III. p. 1076.
- - *Pyramidaals wyze* tepeltjes van het zelve, zie *Zenuwtepeltjes.*
- - *Stukken* daar van uyt halve Zwartinnen, Cab. XI. p. 870. N. 6 en 7. Cab. XII. p. 911. N. 3.
- - - uyt Walvisschen, Cab. II. p. 554. N. 13. Cab. XI. p. 896. N. 206 en 209.
- - - uyt Zwartinnen, Cab. XII. p. 918. N. 59. p 921. N. 87.
- - van de Borsttepel van een Walvisch, Cab. I. p. 509. N. 17. p. 521. Taf. IV. fig. 7.
Lichaam, Net wyze lichaam van de grootste toon van een mensche voet, Cab. XII. p. 914. N. 27.
- - van de huydt afgescheyden, Cab. III. p. 582. N. 34.
- - van een Schiltpad, met zeer ruyme gaatjes voorzien, Cab. V. p. 630. N. 3.
- - van een Walrus, Cab. XI. p. 877. N. 66.
- - *van hoedanigen coleur* het zelve is? Cab. I. p. 510. IV. 4. Cab. III. p. 582. N. 34. Cab. V. p. 630. N. 5. Cab. X. p. 822. N. 2. Lett. A. Tient. III. p. 1076.
- - - in Zwarten, halve Zwarten en *Europiaanen*, Cab. XI. p. 870. N. 7-9. Cab. XII. p. 911. N. 6. p. 918. N. 59. p. 921. N. 87. Tient. III. p. 1076.
- - van wie zyn benaming gekregen heeft? Br. I. p. 234.
- - uyt de voetzool, Cab. XI. p. 883. N. 113.
- - - van een *Neger*, Cab. X. p. 823. N. 4.
- - - uyt een *Europiaansche* Vrouw, Cab. XII. p. 920. N. 79.
- -- uyt een *Europiaan*, Cab. XI. p. 870. N. 9.
- -- ware afbeelding hier van, Br. I. p. 235. Taf. I. fig. 4 en 6.
- -- waar gelegen? ibid. p. 234.
- -- waar uyt de verandering van deszelfs gaten ontstaat? Antw. aan Bidl. p. 451. 477.
- -- wanneer de gaatjes van het zelve ruym gezien worden, kan men ze in een mensch veel eerder in het gezigt krygen, Cab. V. p. 630. N. 3.
- -- wort ligter ontdekt in de tong van een Os als in die van een Mensch, Cab. X. p. 826. N. 18.

Lichaam, omtrent eenige deelen verhardt in een waterzugtige Vrouw, Ontl. Aanm. 70.
- *Onnatuurlyk* lichaam, door de Teeldeelen van een Koe gelost, Cab. VI. p. 682. N. 25.
- -- hoe afgebelt? ibid. p. 682. N. 25. p. 718. Taf. VI.
- -- wat het verheelt? ibid. p. 682. N. 25.
- van de mensch heeft drie algemeene uytwendige bekleetzelen, Tient. III. p. 1074. 1075.
Lichamen in een gezonde staat tonen het maakzel der deelen beter aan als in ziektens, Br. Boerh. p. 1223.
-- *Net-wyze* lichamen van Kinderhandtjes, Cab. XII. p. 915. N. 35. p. 918. N. 62.
Lichaamtjes, kleyn en rond, buyten het vel uytpuylende, wat eygentlyk zyn? Cab. X. p. 847. N. 130.
-- *Nabothiaansche*, waar voor zoo van de oude als de hedendaagsche Ontleders gehouden zyn? Tient. I. p. 940. 943. Br. Ettm. p. 977-980.
Liesch-breuk, zie *Breuk.*
Liesch-gezwel, zie *Gezwel.*
Liesschen bezet volgens de stelling van *Boerhaven* met smeerbeursjes, die gestadig een zagte olie uytdampen, Br. Boerh. p. 1161. 1162. 1170.
-- met bolronde klieren voorzien, ibid. p. 1176.
Lil verdikt, wanneer op het vuur gezet wort? Ontl. Aanm. 19.
Limonium van *Rauwolf*, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
Lint-worm eenige ellen lang, ibid. p. 762. N. 77.
- *Stukken* van dezelve, Rarit. p. 207. Cab. X. p. 853. N. 158. Cab. XII. p. 917. N. 55.
Lintwormen van dertig ellen lang in 's menschen lichaam, van waar? Tient. III. p. 1070.
Lintwormen uyt een mensch, van verscheyde gedaante, Cab. IV. p. 619. N. 85 en 86.
Lip als van het bekleedzel der tepeltjes ontbloot is, zeer groote pynen onderhevig, Tient. II. p. 1021.
- *Bovenste*, door twee banden aan de opperste kaak vastgehegt bevonden, Cab. II. p. 532. N. 5.
- -- gekloost in een tweemaandig onvoldragen Kindt bevonden, Tient. I. p. 957.
- -- ruyge verheventheden van dezelve, Cab. X. p. 848. N. 133.
- -- van een Jonge, Cab. VI. p. 674. N. 3.
- -- welkers onderste deel van deszelfs vliezige bekleedzel ontbloot zynde, zeer ruyg en tepelagtig zig vertoont, Cab. I. p. 505. N. 6. Cab. VII. p. 739. Taf. II. fig. 5. Tient. II. p. 1020.
- *onderste Lip* met een quaadaardige voorteetende verzweering aangedaan, dog gelukkiglyk genezen, Tient. II. p. 1007. 1008.
Lippen beyde uyt een mensch, Cab. VII. p. 730. N. 41.
- *Klieren*, en aldereenvoudigste, en nog een ander zoort, van *Boerhaven* aan dezelve toegeschreven, Br. Boerh. p. 1159. 1176.
- - worden van *Ruysch* tegengesprooken, ibid. p. 1213.
- met derzelver deelen afgebeelt, Cab. VII. p. 739. Taf. II. fig. 5.
- uyt wat deelen bestaan? ibid. p. 730. 731. N. 41. p. 739. Taf. II. Fig. 5.
- *Zweetgaten* van dezelve, waar door van de voorlippen onderscheyden zyn? Cab. III. p. 571. N. 4.
Loftuyting aangaande de *Ruyschiaansche* snykamer, Br. VII. p. 290.

Loftuyting over de ontleding der gewassen, Br. Vat. p. 1129. 1133.
- wegens de weergalooze en verwonderenswaardige bereyding, bewaring en vertooning der doode lichamen, Br. I. p. 227. 228. Br. V. p. 267. 268. Br. VII. p. 290. Br. Vat. p. 1125.
Lofwerkje uyt de huyd van het hooft, Cab. XI. p. 870. N. 15.
-- uyt een stuk van de nugteren darm, ibid. p. 892. N. 179.
-- uyt een stuk van een Kalfsmilt, ibid. p. 878. N. 71.
-- uyt een stuk van een Schaapslong, ibid. p. 894. N. 188.
-- uyt een stuk van het dikke gedarmte van een Vrouw, Cab. XII. p. 928. N. 148.
-- uyt het dunne harssenvlies van een onvoldragen Kindt, Cab. XI. p. 881. N. 91.
-- uyt het vel van een onvoldragen Kindt, ibid. p. 870. N. 16.
-- uyt het vlies *Chorion* van een Kalf, ibid. p. 894. N. 189.
-- uyt ontelbare zapvaten van een *Abrikoos*, Cab. XII. p. 927. N. 138.
Lofwerkjes uyt Menschevel, Cab. XI. p. 870. N. 13. 14. p. 887. N. 142.
-- uyt stukken van omgewonde mensche darmen, ibid p. 878. N. 73. p. 886. N. 133.
Loligo met deszelfs Eyerstok, en onvolmaakte jongskens, met het afbeeldzel van dien, Cab. Dier. p. 1266. N. 30. p. 1276. Taf. II. fig. 1.
Long-blaasjes door de lugt uytgezet en verstopt, veroorzaken een zware ademhaling, Ontl. Aanm. 19-21. fig. 20 en 21.
- haar natuurlyke grootte in de menschen, Cab. IX. p. 810. N. 99. Cab. X. p. 854. N. 168.
- zyn in de Schaapen zeer kleyn in opzigt van die der menschen, Cab. IX. p. 810. N. 100.
Longe aan het borstvlies vastgegroeyt in een zware ademhaling, Ontl. Aanm. 19.
-- Beenig Pap-gezwel in een Osselong gevonden, Cab. IX. p. 810. N. 98.
-- Deszelfs ware gedaante in het inhalen des adems, ibid. p. 782. N. 7.
-- *gedeeltens* van de longe, Rarit. p. 175. Cab. VI. p. 683. N. 26. Cab. IX. p. 792. N. 40.
-- - van Kalveren, Rarit. p. 175. 176. 177. Cab. I. p. 493. Lett. B. Cab. X. p. 831. N. 45. p. 854. N. 167. Cab. XI. p. 883. N. 109. p. 888. N. 152.
-- - van menschen, Rarit. p. 174. 176. Cab. I. p. 493. Lett. C. Cab. III. p. 580. N. 28. Cab. VI. p. 709. N. 117. Cab. IX. p. 808. N. 87. p. 809. N. 90. p. 810. N. 99. Cab. X. p. 831. N. 44. p. 845. N. 123. p. 849. N. 140. p. 854. N. 166 en 168. Cab. XI. p. 875. N. 52. p. 877. N. 59. p. 882. N. 102. p. 886. N. 130. Cab. XII. p. 919. N. 69.
-- - van Schaapen, Cab. IX. p. 810. N. 100. Cab. XI. p. 894. N. 188. Cab. XII. p. 915. N. 39.
-- hoe gemeenlyk verdeelt, en gesmaldeelt wort? Cab. VI. p. 705. N. 92. Cab. X. p. 831. N. 42.
-- maakzel van dit ingewant is niet geheel en ten vollen van *Malpighius* ontdekt, Br. VI. p. 282.
-- moet gestadig in beweging zyn, en waarom? Ontl. Verh. p. 1098.
-- *Quabben*, aan de linkerzyde van de Longe twee, en aan de regterzyde drie groote bevonden, Cab. II. p. 554. N. 10. Cab. IX. p. 806. N. 70. Cab. X. p. 831. N. 42.

-- - derzelver verdeeling en gedaante in een mensche long komt niet overeen met die van een Kalfslong, Rarit. p. 176. Cab. X. p. 831. N. 44. 45. 46. p. 854. N. 167.
-- - haar natuurlyke plaats, Cab. III. p. 576. N. 17.

Longe, Quabben in ontelbare deelen verdeelt en gesmaldeelt, Cab. III. p. 593. N. 75. Cab. VI. p. 705. N. 92. Cab. X. p. 854. N. 166.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Cab. X. p. 853. N. 165. p. 854. N. 169.
- slag-aderlyke ader van dezelve wort te regte genaamt *Longe-slag-ader*, en de aderlyke slag-ader *Longe-ader*, Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- *Steenen* daar uyt voortgekomen, Rarit. p. 175. Cab. I. p. 491.
- *Stukje* daar van, uyt een borstwonde afhangende, afgebonden, gestorven, en van zelfs afgevallen, met behoud van het leven, Ontl. Aanm. 53.
- *van een Kalf* is aangaande de loop en verdeeling van de bloed-vaten, in yder lobbetje verschillende van een mensche long, Rarit. p. 176. Cab. X. p. 831. N. 44. 45. N. 854. N. 167.
- van een Kikvorsch, opgeblazen en doorgesneden, Rarit. p. 165.
- van een kleyn Schaapje, Cab. III. p. 593. N. 75.
- van een *Slang*, Cab. V. p. 634. N. 29.
- Verborgene wegen, door welke de ingeademde lugt, binnen de Long ontfangen tot in het bloedt doordringt, welke? Br. XVI. p. 431. 432. 436. 437.
- vleesproppige zamenrunningen alhier, uytgespogene aderen, en slagaderen verbeeldende, hebben *Tulp* en andere misleyt, Br. VI. p. 282. 286
- *Vlies* van de Long, zie *Vlies.*
- wonden zyn hier niet alle doodelyk, Ontl. Aanm. 53.
- *zelfstandigheyt* van dezelve, bestaat niet alleen uyt blaasjes, maar ook uyt bloed-vaten, Rarit. p. 174. 176. Br. VI. p. 282. Cab. VI. p. 683. N. 26.
- zoo op de grond van een vat met water gevult gevonden wort, is het een zeker teken dat de vrugt voor de verlossing in de Lyfmoeder gestorven is, want zoo de vrugt van te voren niet gestorven is, dryft de long op het water, Rarit. p. 209. Cab. V. p. 636. N. 40. Cab. IX. p. 808. N. 86.
Longe-ader, zie *Ader.*
Longen, hoe zommige Ontleders in het onderzoeken en maken van de afbeeldzels der mensche-longen gedwaalt, en Kalverlongen tot voorwerpen gehadt hebben, Cab. X. p. 831. N. 43. 44. p. 854. N. 167.
- *mensche longen* uyt verscheyde voorwerpen, Cab. II. p. 552. N. 10. Cab. IV. p. 610. N. 44. Cab. V. p. 636. N. 40. p. 643. N. 59. p. 646. N. 75. Cab. VI. p. 678. N. 14. p. 705. N. 92. Cab. IX. p. 782. N. 7. p. 805. N. 70. Cab. X. p. 831. N. 42. Cab. XII. p. 921. N. 88.
- verscheyde in een vogt op de gront gezonken, van onvoldragene kinderen in 's Moeders lyf gestorven, Rarit. p. 209. Cab. V. p. 636. N. 40. Cab. IX. p. 808. N. 86.
Longepyp, afbeelding daar van berispt, Antw. aan Bidl. p. 457. 478.
- bovenste tak van dezelve, in wat voorwerpen alleen gevonden wort? ibid. p. 458. 479.
- gedeelte van een Osse longepyp, waar door verscheyde waterblaasjes verspreyt zyn? Rarit. p. 177.
- gesteltheyt van deszelfs ringen, hoe aangetoont? ibid. p. 194.
- heeft van agteren gemeenlyk vele eenvoudige klieren hangen, Cab. I. p. 510. N. 5.
- is ten deele kraakbeenig, ten deele vliezig, Rarit. p. 194.
- *Stukken* daar van uyt Kalveren, Cab. I. p. 493. Lett. F. Cab. X. p. 831. N. 46.
- uyt verscheyde voorwer-

pen, Rarit. p. 194. Cab. I. p. 510. N. 5. Cab. II. p. 535. N. 17. Cab. IX. p. 807. N. 77.
Longepyp, Takken van dezelve, Rarit. p. 175. 202. Cab. III. p. 571. N. 6. Taf. II. Cab. VII. p. 735. N. 65. p. 740. Taf. III fig. 3. Cab. VIII. p. 762. N. 71.
- van een Paard, Rarit. p. 214.
- *Zenuwagtig* of *inwendig vlies*, deszelfs oppervlakte bekledende, met (al zoo genaamde) kliertjes vervult, Cab. I. p. 510. N. 5. Cab. II. p. 535. N. 17.
- - vliezige deeltjes van dit Vlies met hoesten uyt de long-pyp gelost, Cab. II. p. 551. N. 4.
Longepypen, groote steen daar in gevonden, Rarit. p. 174.
- *Klieren* van *Malpighius aldereenvoudigste* genaamt, volgens *Boerhaven* hier aangemerkt, Br. Boerh. p. 1155.
- - worden van *Ruysch* niet erkent, ibid. p. 1202. 1210.
- kraakbeenderen van dezelve, waarom overgeslagen? Antw. aan Bidl. p. 458. 479.
- met een balzemagtig vogt bestreken, zie *Vogt.*
- *omgekeerde* uyt kleyne Kinderen, Rarit. p. 211. Cab. I. p. 493. Lett. D.E.
- van Kalveren, Klapv. c. 4. Aanm. 15. fig. 9. Rarit. p. 200. Cab. I. p. 493. 494. Lett. A.G.
- van *Schaapen*, Cab. III. p. 577. N. 21. Cab. IV. p. 604. N. 10.
- uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 193. 211. 224. Cab. IX. p. 806. N. 70.
Longepyps-slag-ader, zie *Slag-ader.*
Longe slag-ader, zie *Slag-ader.*
Longevaten, Rarit. p. 218.
- *Bloed-vaten*, zie *Bloed-vaten.*
- haar loop hoedanig? Cab. IX. p. 808. N. 87.
Lugt al te overvloedig in het hart is doodelyk, Br. XVI. p. 437. 438.
Lagt door wat wegen tot in het bloedt doordringt? ibid. p. 431. 432. 436. 437.
- of door de long alleen, of ook door andere wegen in het bloed vermengt wort? ibid.
- om wat reden de deelen aan de prikkelingen van een koude lugt onderhevig, niet gequetst worden? Br. Boerh. p. 1170.
- van wat uytwerking in het bloedt? Br. XVI. p. 431. 432.
Lugtpyp, zie *Longe-pyp.*
Lyfmoeder aangaande alle deszelfs byzondere deelen beschreven, Rarit. p. 169. 170. 192. 193. 196. 223. 224.
- *beweging* van de eene plaats na de ander aan de Lyfmoeder toegeschreven buyten het Kraambed, waar door nu nederwaarts, dan opwaarts tot het middelrift, ja zelfs tot in de keel opklimt, bestaat in inbeeldinge, Ontl. Aanm. 93.
- - ware beweging, welke? ibid.
- - zeer aanmerkenswaardig en nootzakelyk in de baring, ibid. Tient. III. p. 1085.
- binnenste oppervlakte deszelfs bedorven, en met vele heuveltjes bezet, Cab. IX. p. 798. N. 51.
- - verandert in duysende kleyne ronde lichaamtjes, die kliertjes verbeelden, Cab. VIII. p. 772. Taf. II. fig. 1.
- *Blaasjes* van dezelve, zie *Blaasjes.*
- byzondere spier daar in ontdekt, zie *Spier.*
- *Eyerstokken* van dezelve, zie *Eyerstokken.*
- *Eyerwegen* der Lyfmoeder, zie *Trompetten* van *Fallopius.*
- geheel, zoo als ze is, en niet omgekeert, uythangende, Ontl. Aanm. 7.

- haar magt in het uyt dryven groo-

ter als die van de *Ruysschenspier*, Br. Hecq. p. 1144. 1146.
Lyfmoeder, Hals van de Lyfmoeder, aangaande deszelfs holligheyt van *de Graaf* qualyk afgebeelt, Cab. VI. p. 704. N. 87.
- - hoe inwendig gestelt is? Cab. IV. p. 620. N. 89. Cab. VI. p. 704. N. 91.
- - is met vele veuren en holletjes voorzien, Cab. IV. p. 620. N. 89.
- - Rimpels, klapvliezen, of latwyze verheventheden, die in deszelfs holte voorkomen, Cab. VI. p. 704. N. 87. Tient. I. p. 940.
- - waar afbeeldzel van dezelve aangetoont, Cab. VI. p. 717. Taf. IV. fig. 3.
- *Hardtgezwellen* aan de Lyfmoeder vastzittende, Ontl. Aanm. 7. Cab. VI. p. 684. N. 30. Cab. X. p. 843. N. 106.
- hoedanig deszelfs maakzel, en op wat wyze gestelt in de mensch? Br. Ettm. p. 977. 978. Tient. III. p. 1085. Br. Hecq. p. 1145.
- hoe de takjes der bloed-vaatjes, die de moer-koek uytmaken, haar komen te zetten in die diepe holletjes die in de uytpuylentheden van de lyfmoeder van bezwangerde Koeyen gevonden worden, op dat de aderige takjes het voedzel daar uyt zouden halen, het welk geen plaats heeft in bevrugte Vrouwen, Cab. VI. p. 695. N. 71. 72. p. 700. N. 74.
- hoe kort na de bevrugting gestelt is? ibid. p. 675. N. 5. p. 680. N. 21. p. 684. N. 32. Tient. I. p. 938.
- hoe wyd, en groot in een Kraamvrouw veertien dagen na de verlossinge? Cab. IX. p. 785. N. 15.
- *holligheyt van dezelve* aanstonts na het baren zig altyt bloedig vertonende, Tient. I. p. 944.
- - is dikwils zoo kleyn, dat naauwlyks een kleyne Amandel bevat, Tient. III. p. 1067.
Lyfmoeder, Hoornen van de Lyfmoeder van een Schaap, wat zyn? Rarit. p. 182. Cab. IX. p. 780. N. 1.
- - worden te vergeefs in de Vrouwen gezogt, Cab. IX. p. 780. N. 1.
- in een ander wezen verandert, ibid. p. 798. N. 51.
-- inwendige mond van dezelve in de baring uytgevallen zynde, wat dan ('t zy het Kindt leeft of dood is) te doen staat? Ontl. Aanm. 25. zie *Mond der Lyfmoeder.*
- *Kanker* van dezelve, zie *Kanker.*
- keert zig menigmaal om na de baring, Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- *klieren* ter toebereydinge van des vrugts voetzel worden in de Lyfmoeder niet gevonden, Cab. II. p. 550. N. 19. Cab. V. p. 636. N. 41.
- *Lang-ronde banden*, aan welk gedeelte van de Lyfmoeder zyn vastgehegt? Rarit. p. 162.
- - derde tegennatuurlyke band benevens de twee andere in de Lyfmoeder gevonden, Ontl. Aanm. 88.
- - hoe ten tyde des dragts verder van des Lyfmoeders grond afwyken, Cab. VIII. p. 744. N. 7. Cab. IX. p. 785. N. 15.
- *Misdragten*, of klompen vleesch uyt de Lyfmoeder uytgedreven, Ontl. Aanm. 58. Cab. III. p. 572. N. 7. Cab. VI. p. 683. N. 25. Tient. II. p. 1027. Br. Vat. p. 1128.
- - waar van oorspronkelyk? Br. Vat. p. 1128.
- *Moerkoek* van dezelve, zie *Moerkoek.*
- na de baring omgekeert uythangende door een ligtvaardig onderzoek van een onervarene doodelyk verwekt, Ontl. Aanm. 26.

Lyfmoeder, niet bevrugt zynde, en opgevult, in wat gesteltenis zig opdoet? Br. Vat. p. 1137.
- *omkeering* daar van, een gevaarlyk en doodelyk ongemak, Ontl Aanm. 10. Tient. II. p. 1030. 1033. Ontl. Verh. p. 1109.
- - vereyscht een schielyke herstelling, Ontl. Aanm. 10. Tient. II. p. 1033. 1034. Ontl. Verh. p. 1109.
-- - uyt wat oorzaken dikwils ontstaat? Ontl. Aanm. 10. 26. Tient. II. p. 1030. 1033. 1034. Ontl. Verh. p. 1109.
- - wat hulpmiddel omtrent deze quaal in de Koeyen aangewent wort? Tient. II. p. 1034.
- onnatuurlyke verenging der Lyfmoeder onder de oorzaken van onvrugtbaarheyt te stellen, Cab. VI. p. 703. N. 85.
- ontelbaare zenuwtepeltjes uyt deszelfs oppervlakte uytpuilende, Cab. IV. p. 604. N. 9.
- ontstooken na de baring, zomtyts door de losheyt van de Vroedvrouwen voortkomende, Ontl. Aanm. 61.
- *Scheede* van de Lyfmoeder, zie *Vrouwlykheyt.*
- - - uyt een Schaap, waar in drie of vier verscheyde engtens, als monden worden gevonden, Cab. VI. p. 701. N. 80.
-- Slymvleezige proppen daar uyt gelost, Ontl. Aanm. 6. fig. 6 en 7.
-- *Stuk* van een omgekeerde Lyfmoeder schielyk na de baring uythangende, afgebeelt, Ontl. Aanm. 10. fig. 12.
-- zwarigheyt van *Vater* geoppert aangaande de spongieuse en celluleuse binnenste oppervlakte van een bevrugte baarmoeder, en de gesteltenis van deszelfs holtens, hoe te boven te komen? dog van *Ruysch* onbeantwoort gelaten, Br. Vat. p. 1130. 1131. 1135-1137.
Lyfmoeder, Takken door de Lyfmoeder en deszelfs scheede loopende, waar uyt voortspruyten? Cab. X. p. 855. N. 170. Lett. O.O.
-- te gelyk met de *Ruysschenspier* als een gepaarde magt, tot het uytdryven van het Kint, en de moerkoek toegestelt, Br. Hecq p. 1144. 1146. enz.
-- van een bevrugt Schaap, waar uyt wegens een zweering omtrent de plaats van de Lyfmoeder ontstaan, en van zelfs opengebroken zynde, verscheyde beentjes met den etter zyn uytgedreven, het welk zomtyts ook wel in de Vrouwen gebeurt, Cab. IX. p. 780. N. 1.
-- van een Haas in tweën gescheyden, Rarit. p. 220.
-- van een *Hen* met deszelfs Eyerstok, ibid. p. 178.
-- van een *Kraamvrouw*, agt dagen kraams, met de daar toebehorende deelen, ibid. p. 196.
-- - omtrent drie en een halve week kraams, Ontl. Aanm. 43. afbeeldzel daar van, ibid. fig. 39.
-- - van veertien dagen kraams, Cab. IX. p. 785. N. 15.
-- van een onvoldragen Kindt van omtrent zeven maanden dragts, verbeeldende een Vleermuys, Cab. XII. p. 926. N. 135.
-- *van een Vrouw*, de maandstonden hebbende, Cab. IV. p. 624. Lett. C.
-- - met vele gezwellen van buyten bezet, Cab. VI. p. 684. N. 30.
-- - na de vleesselyke byeenkomst aanstonts de hals afgesneden, Tient. I. p. 938.
-- - omtrent vier maanden zwanger zynde geweest met het Kint, Cab. VIII. p. 744. N. 7.
-- - te gelyk met de beyde buyzen van *Fallopius* met goed wit natuurlyk mannelyk zaad vervult, en af-

gebeelt, Tient. I. p. 938. 972. Taf. II. fig. 3.
Lyfmoeder van een Vrouw, van haar Man in overspel bevonden, en doodtgestooken, met het afbeeldzel van dezelve, Cab. VI. p. 680. N. 21. p. 717. Taf. V. fig. 1.
- - wat gedaante ten tyde der bevrugting aanneemt? Cab. VIII. p. 744. N. 7.
- - wiens inwendige mondt van een byzondere engte is, Cab. VI. p. 703. N. 85.
- van een uytgelegen Hen met de Eyerweg, Rarit. p. 179.
- van een zwangere Vrouw bevat twee voorwerpen van een verschillende natuur, te weten de vrugt en de moerkoek, dewelke de een voor, en de ander na, zeer snel geboren worden in een gezonde staat van arbeyt, Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1108.
- van een zwangere Zee-slak, met zeer vele kleyne hoorntjens vervult, Rarit. p. 169.
- *Vaten* van dezelve, Cab. VI. p. 673. N. 1. p. 676. N. 5.
- - *Bloed-vaten* in zwangere Vrouwen zeer groot en wyd, Rarit. p. 162.
- - worden met de vaten van de moerkoek niet onmiddelyk vereenigt, Cab. XI. p. 888. N. 151.
- - *wormwyze vaten* van *Ruysch* onlangs ontdekt, en dus genaamt, die het voedzel voor de vrugt toebereyden, Cab. II. p. 550. N. 19. p. 563. Taf. VI. fig. 6. Cab. III. p. 585. N. 41. Cab. V. p. 637. N. 41. Cab. VII. p. 725. N. 16.
- verhardt zeer schielyk na de baring, wanneer omgekeert en met gewelt uytgehaalt is, Ontl. Aanm. 10. 61. Tient. II. p. 1033.
- verschil tusschen een levendige en een doode baarmoeder is zeer groot, Br. Vat. p. 1136.
Lyfmoeder, vleesagtig gezwel van een byzondere grootte, bezyden de mond van de baarmoeder uitgewasschen, Cab. VIII. p. 765. enz. N. 102.
- *Vliesen* van de Lyfmoeder, zie *Vliesen.*
- *uytgezakt* of *uytgezonken* zynde, hoe en wanneer na de uythanging deszelfs afbinding moet ondernomen worden? Ontl. Aanm. 30.
- *Uytpuylentheyt* ter plaatse daar de moerkoek zig aan de Lyfmoeder vast maakt, in een zwangeregaande Vrouw gevonden, Cab. V. p. 651. N. 3.
- *Uytpuylentheden* van de baarmoeder in bevrugte Koeyen, Cab. VI. p. 695. N. 71. 72. p. 700. N. 74.
- - wat eygentlyk zyn, en hoe anders geheten worden? Cab. V. p. 633. N. 21. p. 651. N. 3.
- *Uytzinking* der baarmoeder, Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- - Afbeeldzel daar van, ibid. p. 772. Taf II. fig. 3.
- - belet niet dat een Vrouw kan bezwangert worden, schoon de Lyfmoeder ten deele uyt het lichaam hangt, Ontl. Aanm. 22.
- - geschiet niet altyt met een omkeeringe, Ontl. Aanm. 7 en 10.
- - hoe buyten de baring voorvallende, in zoodanigen geval de Lyfmoeder niet altyt op haar plaats kan gebragt worden, wanneer lang buyten het lichaam heeft gehangen? Ontl. Aanm. 9.
-- - in hoedanigen gesteltheyt deze nederzinking der baarmoeder zig voor het oog vertoont? Cab. VI. p. 693. N. 63. p. 717. Taf. IV. fig. 3.
-- - is geen uythanging van de scheede, maar inderdaat de Lyfmoeder zelfs die uyt het lichaam uitschiet, Ontl. Aanm. 7.

Lyfmoeder, Uytzinking der baarmoeder met de gehele vrugt, egter niet buyten de scheede, maar door het verwyderde buykvlies, Tient. II. p. 1018.
-- - met de uitschieting van de blaas met steenen vervult, in een tagtigjarige Vrouw, Ontl. Aanm. 1.
-- - met een voorbeeld uyt een oude Vrouw opgeheldert, Cab. VIII. p. 767. enz. N. 102.
-- - met een witte vloedt vergezelt gaande, Ontl. Aanm. 6.
-- - met verscheyde namen uytgedrukt, ibid. 7.
-- - veroorzaakt een ruyme en wyde scheede, Cab. X. p. 855. N. 170. Lett. R.
-- - wort van vele ontkent, Ontl. Aanm. 7.
-- -- wort vastgestelt waarlyk te wezen de uythanging van de gehele Lyfmoeder zelfs, zoo als ze is, Ontl. Aanm. 7 en 9. Cab. VI. p. 693. N. 63. p. 717. Taf. IV. fig. 2.
-- -- zeer verdikt en mismaakt, Ontl. Aanm. 7.
-- -- waar door een ware breuk in dezelve veroorzaakt? Tient. II. p. 1018. zie *Breuk.*
-- -- *waare* Lyfmoeder herstelt, en na de uythanging weder ingebragt, Ontl. Aanm. 9.
-- -- kan en moet na de uytschieting niet altyt in haar voorgaande plaats gebragt worden, ibid.
-- waar uyt een tegennatuurlyk hayrig lichaam te voorschyn gebragt wort, en dat uyt een Koe, Cab. VI. p. 682. N. 25. p. 718. Taf. VI.
-- waar uyt haar aftrekking na deze of gene zyde gekent wort? Ontl. Aanm. 88.
-- wanneer zonder omkeering uytzinkt, moet de blaas ook uytzinken, Cab. VIII. p. 767. N. 102.
Lyfmoeder, waterblaasjes alhier gezien, zie *Waterblaasjes.*
- wat gedaante aanstonts na de geboorte van het Kint heeft? Tient. II. p. 1025. 1026. 1037.
- *Zweer in dezelve* niet alleen quaadaardig, maar ook doodelyk, Ontl. Aanm. 12.
- -- verwekt onuytsprekelyke pynen, ibid.
- -- waar toe geen middelen wegens de ongemakkelykheyt en nattigheyt der plaats kunnen helpen, ibid.
- *zyde* daar van voor een gedeelte in de baring uytschietende, Ontl. Aanm. 24.
Lyfmoeders, bodems van omgekeerde baarmoeders uyt Kraamvrouwen afgebeelt, Tient. III. p. 1089. Taf. III. fig. 1. Ontl. Verb. p. 1111. Lett. A.
- buyten het lichaam omgekeert hangende, hoe en waar door herstelt? Tient. II. p. 1033. 1034.
- hardagtig mismaakt, zeer groot geworden, en uyt de schamelheyt uythangende, Ontl. Aanm. 7. Cab. X. p. 843. N. 106.
--- na de linkerzyde afgetrokken, Ontl. Aanm. 88. Rarit. p. 169. 192.
- ofgelyk eertyts voor spongieus te houden zyn, voornamentlyk in bevrugte Vrouwen? Br. Vat. p. 1137.
- van *Schaapen*, Rarit. p. 182. 205.
- van *Vrouwen*, met een derde langronde band voorzien, Ontl. Aanm. 88. Cab. IV. p. 624. Lett. D.
- -- na de lengte door midden gesneden, Rarit. p. 169. 221. Cab. VI. p. 704. N. 87.
- -- om hare natuurlyke grootte en gedaante te verbeelden, met kurk opgevult, Cab. X. p. 855. N. 170. Lett. P. p. 856. N. 175. Lett. A.

Lymoeder van *Vrouwen*, weynige dagen voor haar doodt bevrugt geworden, en afgebeelt, Cab. VI. p. 675. N. 5. p. 684. N. 32. p. 716. Taf. IV. fig. 1.
- van zwangere Vrouwen, met de afbeeldzels van dien, ibid. p. 716. Taf. IV. fig. 1. p. 717. Taf. V. fig. 1. Tient. I. p. 971. Taf. I. fig. 2.
- *uytgezakte* of *uytgezonken* baarmoeders afgebeelt, Ontl. Aanm. 1. fig. 1. Aanm. 9. fig. 11. Cab. VI p. 717. Taf. IV. fig. 2. Cab. VIII. p. 772. Taf. II. fig. 3.
- -- dat zonder levens gevaar niet afgebonden en weggenomen konnen worden, met voorbeelden bevestigt, Ontl. Aanm. 7. 30. Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- uyt verscheyde voorwerpen met de onderhorige deelen, Rarit. p. 169. 191. 192. 212. Cab. IV. p. 612. N. 53. p. 624. Lett. C.D. Cab. VI. p. 673. N. 1. p. 704. N. 86. 87. Cab. X. p. 843. N. 107. p. 844. N. 109. p. 855. N. 170. Lett P. p. 856. N. 175. Lett. A. Cab. XI. p. 872. N. 24. p. 878. N. 75.
- zyn in Kraamvrouwen en bevrugte Vrouwen veel wyder uytgezet, als in die gene die niet bevrugt zyn, Ontl. Aanm. 43. Cab. VI. p. 684. N. 32. Cab. IX. p. 785. N. 15.
Lyken gebalzemt zynde, of de lugt konnen verdragen? Antw. aan Bidl p. 468.
- haar verlevendiging in het begin als Toverye aangemerkt, Ontl. Verh. p. 1096.
- hebben een verscheyde gedaante en gestalte in de graven, Tient. II. p. 1043. Ontl. Verh. p. 1120.
- hoe in de graven ontaarden en veranderen? Cab. II. p. 544. N. 15. Tient. II. p. 1043. Ontl. Verh. p. 1120.
- hoe op verscheyde wyzen worden vernietigt? Ontl. Verh. p. 1120.
Lyken. Konst van dezelve als te verlevendigen, van wie uytgevonden? Ontl. Verh. p. 1096.
- kostelyk opschik der verlevendigde lichamen, waar toe dient? ibid. p. 1100.
- of door de bereyding van *Ruysch* eenige verandering ondergaan? Br. XIII. p. 372.
- van hoe veel waarde geschat, om dezelve te brengen in een staat dat ze schynen te leven? Br. Vat. p. 1136.
- verscheyde door een byzondere konst van *Ruysch* toebereyt, als of ze leven, en lange jaren bewaart, Ontl. Verh. p. 1099. Br. Boerh. p. 1221. 1222.
- uyt wat oorzaken ontstaat dat zommige begrave lyken van de wormen doorknaagt, andere wederom van de wormen niet verteert worden? Tient. II. p. 1043.
- waarom derzelver opening te onregte aan de Ontleders der konst wort geweygert? ibid. p. 1040. Ontl. Verh. p. 1120. 1121.
- worden op verscheyde wyzen toebereydt en bewaart, Ontl. Verh. p. 1099. enz.
- wyze om de verlevendigde lichamen lange jaren zonder verandering te konnen bewaren, als iets groots, en te voren ongehoort aangemerkt, Br. XIII. p. 367. 368. Ontl. Verh. p. 1099. enz. Br. Vat. p. 1125.
Lyster veelcoleurig uyt een *Indiaansch* gewest, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.

M.

M*Aag* aangaande deszelfs deelen afgebeelt, uyt een Kint, Cab. II. p. 562. Taf. V. fig. 1.
- *Bloed-vaten* van dezelve, zie *Bloedvaten.*

- door gebrek van spys en drank

zeer toegenepen, en wonderlyk in een gekrompen, Ontl. Aanm. 68. fig. 56.
Maag, gedeelte van een Schaapemaag, met het aanhorige bekleetzel der tepeltjes afgebeelt, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 7.
- - uyt een geschobde Hagedis, Cab. VI. p. 679. N. 17.
- haar natuurlyke plaats verlaten hebbende, in de onderbuyk nedergedaalt, Ontl. Aanm. 56.
- *Hardgezwel* in dezelve doodelyk, ibid. 39.
- hoe zig in het lichaam vertoont, is van alle Schryvers in hare afbeeldzels niet aangemerkt, Cab. VIII. p. 753. N. 39.
- Inwendige *vouwen* van dezelve, Cab. II. p. 538. N. 4.
- Natuurlyke rimpels van de maag, in verscheyde deden verdeelt, Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. X p. 850. N. 142.
-- omdrayingen daar van, Cab. XI. p. 884. N. 119.
-- opene mont van dezelve uyt een jong Kint, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. F.
-- *oppervlakte* heeft hier inwendig, behalven de vouwen, ook ontaslyke en zeer kleyne vierkante celluleuse tusschen-scheidselen, welkers gebruyk onbekent is, Cab. II. p. 537. N. 4. p. 562. Taf. V. fig. 4.
-- op wat wyze deszelfs tepelagtig maalezel aangetoont moet worden? Tient. III. p. 1084.
-- *Sluyterder* maag en deszelfs afbeeldzel, Cab. I. p. 499. N. 7. Cab. II. p. 562. Taf. V. fig. 1 en 3.
-- - honds honger door deszelfs verslapping veroorzaakt, Ontl. Aanm. 74.
- wat verbeeldt? Rarit. p. 193.
- Takjes van de maag, hoe gestelt zyn? Cab. VI. p. 708. N. 106.
-- van een *Haas*, Rarit. p. 197.
Maag van een Reusinne zeer groot, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. A.
-- van een *Schaap* heeft vier deden, Cab. IV. p. 623. N. 98. Cab. IX. p. 785. N. 17.
-- verzworen wegens ingenomen rottekruyt, Cab. VIII. p. 761. N. 70.
-- *Weyagtige vogtigheyt* in de maag komt niet voort uyt de zoogenaamde klieren, maar uyt de uyteynden der slag-aderen, Cab. II. p. 542. N. 14. Cab. VI. p. 685. N. 33.
-- wort by gezontheyt gedurig bevogtigt door een vogtigheyt uyt de uyteynden der slag-aderen uytzypelende, Cab. VI. p. 685. N. 33.
-- wort te zamengehegt met de milt, door een bloed ryk vliesje, welkers vaten korte vaten zyn geheten, Cab. VIII. p. 751. N. 33.
-- wort vierderley gestelt in de Schaapen, om dat in vier deelen kan verdeelt worden, Cab. IV. p. 623. N. 98. Cab. IX. p. 785. N. 17.
-- *zoogenaamde klieren* van de maag, wat lichamen dezelve zyn? Cab. II. p. 542. N. 14. Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. X. p. 850. N. 142.
-- - worden volgens *Boerhaven* als aldereenvoudigste klieren, en als beursjes aangemerkt, in de holligheyt der maag gevonden, omtrent deszelfs bovenste mont een overvloedig vogt voortbrengende, Br. Boerh. p. 1155. 1161. zie *Vogt.*
-- - zyn van een verscheyde gedaante, Cab. IV. p. 621. N. 92.
-- *Zweetgaten* van de maag, zie *Zweetgaten.*
Maagen omgekeerde, en stukken daar van uyt verscheyde voorwerpen, Cab. II. p. 537. N. 4. p. 562. Taf. V. fig. 2. enz. Cab. III. p. 534. N. 39. Cab. IV. p. 620. N. 92. Cab. XI. p. 884. N. 119.

Maagen, Paarde-maagen met wormen bezet, Klapv. c. 4. Aanm. 3.
- *Schaape-maagen*, Cab. IV. p. 623. N. 98. Cab. IX. p. 785. N. 17.
- - derzelver verdeeling, en hoe die deelen genaamt worden? ibid.
- *Stukken* van Kalfs-maagen, Cab. XI. p. 874. N. 37. p. 891. N. 171.
- - van Kinder-maagen, Cab. V. p. 631. N. 8. Cab. XI. p. 886. N. 131 en 137.
- - van mensche-maagen, Rarit. p. 193. 202. Cab. VII. p. 726. N. 19. Cab. IX. p. 803. 804. N. 62. Lett. D en P. Cab. X. p. 849. N. 141. p. 850. N. 142. p. 857. N. 179. Cab. XI. p. 893. N. 185.
- - van Schaape-maagen, Rarit. p. 209. Cab. II. p. 538. N. 4. Cab. VII. p. 735. N. 67.
- - uyt Jongelingen, Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. XII. p. 923. N. 107. p. 929. N. 159.
- van eerstgeboorene en jonge Kinderen, Rarit. p. 183. 209. 210. 218. Cab. I. p. 499. N. 7. Cab. II. p. 562. Taf. V. fig. 1. Cab. III. p. 584. N. 39. Cab. V. p. 650. N. 106. Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. A. Cab. X. p. 850. N. 143 en 144.
- van *Jongelingen*, Cab. II. p. 541. N. 14. Cab. VI. p. 708. N. 106. Cab. VIII. p. 753. N. 39. Cab. IX. p. 788. N. 25. Cab. XI. p. 879. N. 81.
- van misgeboorten en onvoldragene Kinderen, Rarit. p. 161. 201. Cab. XI. p. 885. N. 124. Cab. XII. p. 919. N. 68.
Maagde-vlies, Cab. VII. p. 734. N. 60.
- bezwangering van een Vrouw mogelyk gestelt, schoon dit vlies in het geheel blyft, Ontl. Aanm. 22.
- groeyt gemeenlyk in de Meysjes met 'er tyt tot een kring of cirkel, Rarit. p. p. 160.
- halfmaanswyze in een voldragen Meysje, ibid.
Maagde-vlies, in de byeenkomst ongschonden gebleven, door wat oorzaken? Ontl. Aanm. 22.
-- voor het grootste gedeelte uyt het begin der scheede voortkomende, Cab. VI. p. 673. N. 1.
-- wat gedaante heeft zoo in eerstgeboorene, als in die gene die wat ouder zyn? Ontl. Aanm. 23. fig. 23. Rarit. p. 160.
-- wegens verhindering van des kinds uytgang gesneden, en geopent, Ontl. Aanm. 22.
-- wort 'er waarlyk gevonden, Cab. III. p. 575. N. 15.
Maagkussen als een zamengehoopte klier van *Malpighius* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1178.
-- *Bloed-vaten* van het zelve zyn zeer menigvuldig, zoo dat enkel uyt vaten is bestaande, Cab. IV. p. 621. N. 94. Cab. V. p. 648. N. 91. Cab. X. p. 840. N. 93.
-- hoe deszelfs vogt wort afgescheyden? Br. Boerh. 1193.
-- slag-aderlyke takken uyt de milts-slag-ader daar door verspreydt, Br. IV. p. 266. Taf. IV. fig. 2.
-- van *Asellius* komt nooyt in de mensch te voorschyn, gelykerwys in de Schaapen, Tient. II. p. 1003. 1041.
-- van een Jongeling, Cab. XII. p. 926. N. 130.
-- van een Kint waar aan de milt vast zit, Cab. IV. p. 621. N. 94.
Maagkussens aan de milten vast zittende, Cab. V. p. 648. N. 91.
Maagkussen-weg, Rarit. p. 222.
-- dikwils dubbelt in een mensch ontdekt, Klapv. c. 4. Aanm. 12.
-- schoon dubbelt, heeft dikwils geen gemeenschap met de galweg, ibid.
-- zelden enkeld in de Honden bevonden, ibid.

Maagpyn door een doodelyk hardgezwel veroorzaakt, Ontl. Aanm. 39.
- ontstaat uyt de scherp-gevoelige aldaar schuylende zenuw-tepeltjes, Tient. III. p. 1083.
Maagpyp, of slokdarm van de maag, zie *Spys-drager.*
Maagtepeltjes beschreven, Tient. III. p. 1083. enz. zie *Zenuwtepeltjes.*
Maagvliezen, Fluweele-tepelagtig vlies, Tient. II. p. 1020. 1O21. Tient. III. p. 1083. 1084.
- - is met vele bloed-vaten opgevult, Cab. I. p. 499. N. 7. Cab. V. p. 631. N. 8. Cab. VII. p. 730. N. 40.
- - wonderbaar t'zamenstel van het zelve, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. D.
- - *zenuwagtige vlies* heeft meer bloed-vaten als de andere vliezen, als mede een byzonder gebruyk, Cab. II. p. 542. N. 14.
-- - ontfangt veele bloed-vaten van de kroon-slag-aderen, Cab. VIII. p. 751. N. 33.
Maandstonden, derzelver geduurige lekkingen ontstaan dikwils in de Kraamvrouwen, wanneer al te schielyk uyt den huyze gaan, Ontl. Aanm. 43.
- - door een vlies dat de vrouwlykheyt toesloot, opgestopt, ibid. 32.
- - hoe door de vloed der Vrouwen het bloed in de lyfmoeder komende te stelpen, nu deze, dan gene gedaante komt aan te nemen? Cab. VI. p. 676. N. 7.
--- natuurlyke stondevloedt door een aderlating op den arm herstelt, Br. Hecq. p. 1146.
--- om wat reden vele wegens een gecoaguleerde stoffe van de stondevloedt bedrogen zyn geworden? Cab. VI. p. 676. N. 7. p. 679. N. 15.
--- ontlasting daar van door een sneetje van zeker vlies te wegegebragt, Ontl. Aanm. 32.
Maandstonden, uyt derzelver missing kan de tyt der bevrugting met geen zekerheyt bepaalt worden, Tient. II. p. 1022.
-- *uytstorting* van dezelve tot in het bekken door de Trompetten van *Fallopius*, Ontl. Aanm. 85. Cab. IV. p. 624. Lett. C.
--- worden natuurlyker wyze ontlast door verwyderde slag aderen, Br. Boerh. p. 1202.
--- zoeken dikwils tegen de natuur haar uyttogt door de opperhuydt van het hooft, oogen, mont enz. Tient. III. p. 1065. Br. Boerh. p. 1202.
Mam, gedeelte van een qualykgestelde borst van een Vrouw, Cab. III. p. 580. N. 26.
-- spekgezwel zeer groot in de borst van een Vrouw, Br. Boerh. p. 1208.
-- van een *bejaard Man*, en deszelfs tepel, Cab. IV. p. 606. N. 23.
-- - is zeer kleyn wanneer al het vet weggedaan is, ibid.
-- van een Vrouw, Cab. VII. p. 736. N. 70.
Mammen, in wat gedaante derzelver vet te voorschyn komt? Br. XV. p. 422.
--- *Maakzel* van dezelve is geenzints uyt klieren, maar uyt vaten bestaande, ibid. p. 422. Cab. III. p. 580. N. 26. Cab. VII. p. 736. N. 70. Cab. XI. p. 890. N. 162. Br. Boerh. p. 1206.
--- - komt zomtyts voor als of in klieren verdeelt was, Br. XV. p. 422.
--- - wort gemeenlyk voor klieragtig gehouden, ibid. p. 419. 420. 422.
--- *Stukken* van Vrouwe borsten, Cab. VI. p. 676. N. 8. Cab. XI. p. 890. N. 162.
--- van kleyne Kinderen, Cab. III. p. 581. N. 30. p. 587. N. 46.
--- van waar derzelver vernietiging in oude Vrouwen? Tient. III. p. 1073.

Mammen verdroogen dikwils in het geheel in een hooge ouderdom, Ontl. Aanm 82.
- waar en uyt wat stoffe derzelver melk gemaakt wort? Br. XV. p. 422.
- waar van de melk-canaalen het grootste gedeelte uytmakert, Cab. IV. p. 606. N. 23. zie *Melk buyzen.*
Mam-tepels, derzelver ronde en omlopende kring in de Vrouwen, Cab. I. p. 509. N. 3. p. 520. Taf. IV. fig. 4. Cab. X. p. 829. N. 34.
- groote overeenkomst tusschen haar huyd-tepeltjes en de zenuw-tepeltjes van het hoofdtje der roede, Br. XV. p. 424. Cab. X. p. 830. N. 34.
- op wat wyze derzelver huydtepeltjes aangetoont konnen worden? Cab. I. p. 509. N. 2. p. 510. N. 3. p. 521. Taf. IV. fig. 9.
- tot wat gebruyk dienen? Br. XV. p. 424. Cab. I. p. 520. Taf. IV. fig. 4.
- van een *Vrouw*, Cab. I. p. 509. N. 3. p. 520. Taf. IV. fig. 4. Cab. IV. p. 620. N. 88. Cab. X. p. 829. N. 34.
- - met veele gaatjes, als mondekens van de melk-canaaltjes doorboort, Cab. I. p. 510. N. 3.
- van een *Walvisch*, ibid. p. 508. N. 16. p. 509. N. 17. p. 519. Taf. IV. fig. 1. Cab. V. p. 647. N. 80.
- - verscheyde stukjes daar van afgebeelde, Cab. I. p. 509. N. 1. 2. p. 520. Taf. IV. fig. 5. 7. 8 en 9.
- waarom derzelver klooven en ontvellingen zoo qualyk te genezen zyn? ibid. p. 520. Taf. IV. fig. 4.
- zyn met ontelbare huyd-tepeltjes voorzien, Br. XV. p. 424. Cab. I. p. 508. N. 16. p. 509. N. 17. en N. 2. p. 519. 520. Taf. IV. fig. 1 en 4. Cab. III. p. 581. N. 30. Cab. VI. p. 677. N. 8. Cab. X. p. 830. N. 34. Tient. II. p. 1042.
Mank gaan door het breeken van de hals van het Dy been in een oude Vrouw veroorzaakt, Cab. VIII. p. 770. N. 103.
Mannelyk lid, zie *Roede.*
Mannetjes balsemkruyt van Ceylon, Cab. XII. p. 918. N. 62.
Manwyven beyde derzelver schamelheden zyn nooyt zoo volkomen, dat ze te gelyk andere bevrugten konnen, en van andere bevrugt konnen worden, Cab. VIII. p. 756. N. 53.
- haar mannelyk lid en balletjes, of zulks verbeeldende, wat zyn, en waar voor te houden? ibid.
- schamelheyt van een bastaart manwyf uyt een Schaap afgebeelt, ibid. p. 773. Taf. II. fig. 5.
- ware worden 'er niet gevonden, ibid. p. 755. 756. N. 53. Tient. I. p. 958.
Meerevlegt (Poolsche), Cab. IV. p. 612. N. 50.
- kleyn gedeelte daarvan, Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. E.
- waare Meerevlegt afgebeelt, Cab. IV. p. 627. Taf. I. fig. 3.
Melaatsheyt, waar door volgens het gevoelen van *Boerhaven* kan verwekt worden? Tient. I. p. 948.
Melk-buyzen hebben vele gaatjes of mondekens in de borsttepel van een Vrouw, maar niet in een Walvisch, Cab. I. p. 510. N. 3.
-- in magere oude Vrouwen zyn zeer in een getrokken, wanneer het vet verteert is, Cab. IV. p. 606. N. 23.
- worden door inmondingen vereenigt met de uyteyndens der slagaderen, Br. XV. p. 422.
- zetten haar byster uyt wanneer de Vrouwen zwanger gaan, of zuigende kinderen hebben, Cab. IV. p. 606. N. 23.

- zyn in de borsten der Walvissen eenvoudig, wonderlyk gefronselt, niet alleen geveurt, maar ook gesazelt, en met vele sleuven voorzien, Cab. I. p. 509. N. 1. p. 519. Taf. IV. fig. 2 en 5. Cab. V. p. 647. N. 80.

Melk-vaten en *Melk-aderen*, zie *Aderen.*
Meloendistel, of *Amerikaansche* doorn-appel met korte doornen, Cab. Dier. p. 1264. N. 18.
Mensch, maakzel van deszelfs lichaam verschilt in opzigt van vele deelen van de lichamen der beesten, Tient. II. p. 1041.
Mensche-schepzeltje, zie *Schepzeltje.*
Merg der beenderen dient niet om het been te voeden, maar om vastigheyt daar aan te geven, Cab. IX. p. 781. N. 2.
-- - heeft een groote overeenkomst met het vet van des menschen lichaam, ibid. Tient. III. p. 1083.
-- - hoe na de doodt verandert wort in de graven? Cab. IX. p. 780. N. 2.
-- - is in de beesten veel overvloediger als in de menschen, Tient. III. p. 1082.
- - met de mergagtige olie der aangroeyzels grootelyks overeenkomende, wort ook op dezelfde wyze verandert, ibid. p. 1083.
- - wort in de spongieus of dradig-beenige holligheden der beenderen alzoo veylig beschermt, dan of 'er een gemeen mergbekledende vlies aldaar gevonden wierde, ibid. p. 1082.
-- *langagtig*, of verlengde ruggemerg, zie *Ruggemerg.*
Mesembrianthemum Afrikaansche, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
Meysjes nog onvoldragen, zie *Vrugt, Menschevrugtjes* uyt de Vrouwelyke sexe.
Middelrift, gedeelte van deszelfs vleesige deel uyt een Jonge, Cab. X. p. 849. N. 137.
- heeft geen holle vliesjes met uytloospypen, Br. Boerh. p. 1201.
- met het hartesakje vereenigt, Cab. V. p. 652. N. 6.
- *Slag aderen* door het zelve in een ontelbare menigte verspreyt, Cab. X. p. 845. N. 116. p. 849. 137 p. 852. N. 152.
Middelrift, Slag-aderen hebben een byzondere loop, ibid. p. 849. N. 137. Cab. XI. p. 892. N. 180.
- - van waar haar oorspronk nemen? Br. IX. p. 315.
-- - vele nieuwe slag-aderen van *Ruysch* alhier ontdekt, Br. II. p. 244. Br. IX. p. 310. 315.
-- stukken van het zelve, Cab. VI. p. 710. N. 119. Cab. IX. p. 786. N. 19. Lett. C. Cab. X. p. 844. N. 116. p. 852. N. 152. Cab. XI. p. 877. N. 68. p. 884. N. 115. p. 892. N. 180. Cab. XII. p. 911. N. 2. p. 913. N. 21.
Middelriften van Kinderen met het geene daar aan behoort, Rarit. p. 207. Cab. V. p. 652. N. 6.
Middelschot, zie *Tusschenscheydzel.*
Milt, deelen van een groote milt beschreven, Rarit. p. 199. 200.
-- dubbelt in een Schaap aangemerkt, Cab. VIII. p. 751. N. 32.
-- *gedeelte daar van*, van een wanschapen grootte uyt een mensch, Cab. XII. p. 924. N. 119.
-- - uyt een bejaarde zwaarlyvige Vrouw, ibid. p. 929. N. 158.
-- -- uyt een Kalf met deszelfs tusschenplaatzen, celletjes genaamt, en dwarsche vezels, Br. IV. p. 265. Taf. IV. fig. 3.
-- -- uyt een Koe, Cab. XI. p. 877. N. 60.
-- -- uyt een ontvliesde losgemaakte Kalfs milt, Cab. XII. p. 918. N. 61.
-- uyt een Vryster, en wel zonder opvulling toebereydt, ibid. p. 918. N. 65.
-- gesneden uyt een levendige Hont, die, niet tegenstaande een zware bloedstorting in het leven is gebleven, Ontl. Aanm. 66. Antw. aan Bidl. p. 463.
-- *gesteltheyt* van dezelve, hoedanig volgens *Malpighius?* Br. IV. p. 260.

Milt, gesteltheyt van dezelve qualyk afgebeelt, ibid. p. 263. Antw. aan Bidl. p. 447. 476.
-- wat tot onderzoek van de ware gesteltheyt te gebruyken? Cab. IX. p. 790. N. 28.
-- heuveltjes in de milt, kliertjes verbeeldende, ibid. p. 799. N. 55.
-- is overvloedig met water-vaten voorsien, Klapv. c. 3. p. 14.
-- *Kalfs-milt* aangaande deszelfs inwendige gesteltenis naaukeerig beschreven, Br. IV. p. 262. Cab. II. p. 541. N. 12. Cab. IV. p. 626. Lett. A.
-- - afgebeelt, Klapv. c. 3. p. 15. fig. 6.
-- --- begrypt in zig ontelbare overdwarsche vezels, Br. IV. p. 262. Cab. X. p. 840. N. 91 en 92.
-- --- is met celletjes voorzien, Br. IV. p. 262.
-- --- opgeblazen, Rarit. p. 175.
-- --- op wat wyze deszelfs bereyding in het werk gestelt? Br. IV. p. 263.
-- --- waar in verschilt van een Koe-milt? Cab. XI. p. 877. N. 60.
-- zelfstandigheyt van dezelve, hoedanig, en waar in overeenkomt met de roede van een mensch? Ontl. Aanm. 100.
-- *Koemilt*, waar in verschilt van een Kalfsmilt? Cab. XI. p. 877. N. 60.
-- -- *menschemilt* agtmaal grooter als volgens de natuur, vier pond wegende, en tot in het bekken nedergezakt, wiens natuurlyke plaats van een zeker na de milt gelykende lichaamtje bekleet wort, Ontl. Aanm. 62.
-- -- heeft zoo veel water-vaten niet als die van een Kalf, Klapv. c. 3. p. 15.
-- -- is van geen vezels voorzien, Rarit. p. 199. Br. IV. p. 261. 263. Antw. aan Bidl. p. 447. 448. Cab. II. p. 541. N. 13. Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. VII. p. 723. N. 11. Cab. IX. p. 790. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 89.
Milt, menschemilt met hagelwyze verheventheden bezet, Cab. IX. p. 799. N. 55.
-- -- onthoudt gantsch geen klieren in zig, Br. IV. p 260. Antw. aan Bidl. p. 447. 448. Cab. II. p. 541. N. 13. Cab. III. p. 585. N. 41. Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. VII. p. 723. N. 11. Cab. IX. p. 790. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 94.
-- -- voor een gedeelte ontdaan, Cab. XI. p. 878. N. 77.
-- -- waar in geen celletjes worden gevonden, Br. IV. p. 261. 262. Antw. aan Bidl. p. 447. 448. Cab. II. p. 541. N. 13. Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. VII. p. 723. N. 11. Cab. IX. p. 790. N. 28.
-- -- zeer groot, Rarit. p. 199.
- met de afgebonden water-vaten, Klapv. c. 3. p. 15. fig. 6.
- met wat vooroordeel *klieragtig* genaamt? Antw. aan Bidl. p. 448. 449.
- naauwkeurige toebereyding van dezelve, van *Ruysch* eerst in het werk gestelt, Ontl. Aanm. 100. Br. IV. p. 263.
- om wat reden de opblazing en drooging wel in een Kalfs milt, maar niet in een mensche milt geschieden kan? Br. IV. p. 263.
- te onregt voor dubbelt gehouden, wanneer in tweën gespleten of gespouwen is? Cab. VIII. p. 751. N. 32.
- van een jonge Reusinne, Cab. VII. p. 723. N. 11. afbeeldzel daar van, ibid. p. 737. Taf. I. fig. 1.
- verandert door zyn groot gewigt zomtyts deszelfs natuurlyke plaats, Ontl. Aanm. 62.
- verschilt zeer veel van het maagkussen en quyl klieren, Ontl. Aanm. 51.
- verstopt of qualyk gestelt zynde, veroorzaakt dik en zwaargeestig bloedt, ibid.

Milt, vezels van de milt, zie *Vezels.*
- *Vlies*, of *bekleetzel*, dat de milt omvangt, zie *Vlies.*
- waar door met de maag te zamengehegt wort? Cab. VIII. p. 751. N. 33.
- wort gemeenlyk, dog oneygentlyk *Ontvleescht* genaamt, Cab. IV. p. 625. Lett. A.
- wort te regt voor een bloedagtige klier gehouden, Ontl. Aanm. 51.
- *zelfstandigheyt* dan dezelve bestaat niet uyt klieren of holle vliesjes met uytloospypen, maar uyt korreltjes, en is, schoon kliertjes schynt te verbeelden, niet anders als een zamenhang van vaten, welkers uyterste deeltjes zoo week en zappig zyn, dat zy ligtelyk ontbonden worden, en loutere bondeltjes, als penceeltjes zyn, Br. IV. p. 260. 262. Cab. I. p. 511. N. 10. Cab. II. p. 541. N. 13. Cab. III. p. 585. N. 41. p. 592. N. 72. Cab. IV. p. 603. N. 7. p. 621. N. 94. Cab. VII. p. 723. N. 11. p. 737. Taf. I. fig. 1. Cab. IX. p. 790. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 94. Br. Boerh. p. 1201. 1217.
- - van *Malpighius* voor klieragtig gehouden, Ontl. Aanm. 51. Br. IV. p. 260. Br. Boerh. p. 1177. 1178.
Milt-ader van een Kalf, voor een gedeelte doorboort, en in de lengte opgesneden, Ontl. Aanm. 100. fig. 83. zie *Ader.*
Milt-breuk, zie *Breuk.*
Milten, Cab. IV. p. 626. Lett. B.C.C.
- als bloedige klieren aangemerkt, tot wat gebruyk dienen? Ontl. Aanm. 51.
- *Kalfs-milten*, Rarit. p. 167. 185. 189. 191. 192. 194. 221. 222. Cab. III. p. 567. Cab. IV. p. 625. Cab. IX. p. 789. N. 28. p. 803. N. 61. Cab. X. p. 840. N. 91.
- *Mensche milten*, Cab. IV. p. 603. N. 7. Cab. VII. p. 724. N. 12. Cab. X. p. 839. N. 89.
- -- waar in verschillen van Kalfs-milten? Klapv. c 3. p. 15. Br. IV. p. 262. 263. Cab. II. p. 541. N. 12. Cab. IX. p. 789. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 89. p. 845. N. 119.
Milten, Schapemilten, Cab. XI. p. 882, N. 100. Cab. XII. p. 924. N. 114.
- -- op verscheyde plaatzen van het lichaam gelegen, Tient. I. p. 957.
- -- Twee in een Schaap gevonden, Cab. VIII. p. 751. N. 32. Tient. I. p. 957.
- *Stukken* van Kalfsmilten, Cab. IX. p. 789. N. 28. Cab. X. p. 840. N. 92. p. 845. N. 119. Cab. XI. p. 878. N. 71. p. 882. N. 101. p. 892. N. 178. Cab. XII. p. 913. N. 23. p. 916. N. 44. p. 917. N. 51. p. 919. N. 73. p. 922. N. 97. p. 925. N. 125.
- - van mensche milten, Cab. I. p. 511. N. 10. Cab. VI. p. 674. N. 4. Cab. VIII, p. 762. N. 79. Cab. IX. p. 799. N. 55. Cab. X. p. 840. N. 90 en 94. Cab. XI. p. 885. N. 126. p. 886. N. 129. Cab. XII. p. 920. N. 78. p. 922. N. 99. p. 924. N. 112.
- van eerstgeboorene Kinderen, Cab. I. p. 515. N. 20. Cab. V. p. 648. N. 91. Cab. VIII. p. 751. N. 33. Cab. X. p. 840. N. 93. Cab. XII. p. 922. N. 98.
- van *Jongelingen*, Cab. XI. p. 877. N. 65. Cab. XII. p. 926. N. 130.
- worden dikwils in twen gespleten, Cab. VIII. p. 751. N. 32.
Miltgroeven, onvoorzigtige celletjes of huysjes genaamt, Cab. XII. p. 913. N. 23.
Miltklieren, de milt gelykende, en kleyne bastaart-milten genaamt, Ontl. Aanm. 51.
-- hagelwyze verheventheden worden te onregte voor miltklieren gehouden, Cab. IX. p. 799. N. 55. zie *Klieren.*
Miltkorreltjes, hoedanige lichamen? Br. Boerh. p. 1217.
- waar in verschillende van die van de lever, en waarom? Cab. XI. p. 885. N. 126. Br. Boerh, p. 1217. 1218.

Milts slag-ader, zie *Slag ader.*

Miltvaten, Bloed-vaten, zie *Bloed-vaten.*
- *Water-vaten*, zie *Water-vaten.*
Moerkoek als in een ander wezen verandert, Cab. VI. p. 706. N. 98.
- *Bekleedzel* der moerkoek, zie *Vlies.*
- *Bloed-vaatje* van dezelve, zeer subtiel vervult en gedroogt, Rarit. p. 220. zie *Bloed-vaten.*
- byzonder groot zig vertoonende, en waar door veroorzaakt? Cab. VI. p. 711. N. 120.
- dikwils uytgang zoekende, en voor het Kint uytschietende, is een quaad voorteken, Ontl. Aanm. 24 en 25. Ontl. Verh. p. 1109.
- door een campernoelje verbeelt, Cab. VII. p. 734. N. 58. p. 738. Taf. II. fig. 1.
- haar groot gebruyk en nuttigheyt, Ontl. Verh. p. 1118. 1119.
- haar ryping, niet onaardig by het rypen van peeren of andere vrugten vergeleken, ibid. p. 1114.
- heeft gantsch geen klieren, maar beslaat enkel uyt bloed-vaten, Br. IV. p. 262. Cab. II. p. 545. N. 2. Cab. III. p. 579. 580. N. 25. p. 583. N. 38. p. 588. N. 58. p. 591. N. 69. Cab. IV. p. 617. N. 72. p. 620. N. 91. Cab. V. p. 633. N. 21. p. 646. N. 76. p. 653. Taf. I. fig. 1. Cab. VI. p. 682. N. 24. p. 707. N. 104. Cab. VIII. p. 751. N. 34. Cab. IX. p. 792. N. 38. p. 800. N. 57. Cab. X. p. 832. N. 56. p. 833. N. 58. p. 834. N. 67. Cab. XII. p. 914. N. 31. Ontl. Verh. p. 1118.
- hoe deszelfs vereeniging met de baarmoeder als een zoort van inenting te houden? Br. Hecq. p. 1142. 1144. 1147.
- hoe eensdeels volgens de natuur, anderdeels tegen de wetten der natuur, door een verkeerde plaatzing in de baarmoeder, daar van losgemaakt en uytgedreven wort? Tient. II. p. 1029. Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1101.
Moerkoek, hoe mogelyk is, dat twee zagte deelen, als lyfmoederen koek zoo zeer aan een konnen zitten, met een aanmerkelyk voorteelt opgelost, Outl. Verh. p. 1115. 1116.
- hoewel in een byzondere grootte schynt te voorschyn te komen, geeft zulks niet altyt te kennen, dat 'er nootzakelyk nog een kint te verwagten is, overeenkomende met de grootte van de moerkoek, Cab. VI. p. 701. N. 81.
- hoe zig van de bodem der baarmoeder ontdoet, naauwkeurig aangetoont, Br. Hecq. p. 1147.
- in het afhalen met de voorste vinger voor een gedeelte in tweën gescheyden, Rarit. p. 178.
- in wat gevallen veyliger is, de afhalinge daar van na het baren na te laten, en dezelve eenigen tyt te laten zitten, of liever die met alle magt en kragt, en met een levens gevaar by stukken en brokken af te rukken? Tient. II. p. 1025-1030. Ontl. Verh. p. 1100-1110. 1113. 1119. 1122. Br. Vat. p. 1127.
- is omvangen met een dubbelt bekleedzel, niet alleen aan de zyde die na het kint gewent is, maar ook zelfs aan die zyde die na de baarmoeder ziet, bekleet met een sappig vlies of vliesige stoffe, dewelke met de uyteynden der bloed-vaten vereenigt is, Cab. II. p. 549. N. 18. Cab. V. p. 636. N. 41. p. 653. Taf. I. fig. 1. Cab. VII. p. 726. N. 24. Cab. X. p. 833. N. 60. Tient. II. p. 1038. Ontl. Verh. p. 1101. 1102.
- kan in geen twee deelen verdeelt worden, Cab. V. p. 651. N. 3.
- kleynagting daar van heeft vele onheilen veroorzaakt, Ontl. Verh. p. 1117.
- kleyn gedeelte der koek, wiens uyteynden der bloed-vaten door een byzondere konst zyn uytgespannen, Cab. X. p. 834. N. 66.

Moerkoek, nablyving van dezelve door de vinding van de *Ruysschenspier* aangemerkt, een werk van meuking te wezen, Br. Hecq. p. 1143. 1146. 1147.
- na een onvoldragen Kintje, en een geheele welgestelde moerkoek te voorschyn gebragt, Ontl. Aanm. 28.
- of deszelfs hegting aan de lyfmoeder door een aderlating ontbonden wort? Br. Hecq. p. 1146.
- om door het balsemen eerhart zynde, de natuurlyke ronte te behouden, is zeer moejelyk om te doen, Cab. VIII. p. 747. N. 15.
- onopgelost en gewigtig verschil aangaande het vastzitten der moerkoek, door de ontdekte *Ruysschenspier* beslist, Br. Hecq. p. 1141. 1142.
- ontaardt door het blyven zitten in de lyfmoeder, in zoogenaamde zuygers of waterblaasjes, enz. Ontl. Aanm. 28. 29. 33. Cab. III. p. 572. N. 7. Cab. IV. p. 607. N. 29. Cab. V. p. 653. Taf. I. fig. 2. Cab. VI. p. 687. N. 40. 42. p. 706. N. 101. 102. p. 707. N. 103. p. 713. Taf. I. fig. 4 en 5. 716. Taf. III. fig. 7. p. 718. Taf. V. fig. 3-6. Cab. X. p. 834. N. 65. Tient. II. p. 1027. Ontl. Verh. p. 1107.
- oorzaken van deszelfs moejelyke afhaling van de baarmoeder, Ontl. Aanm. 97. Ontl. Verh. p. 1101. 1102.
- op gloeyende koolen gelegt, tot wat eynde in gebruyk? Tient. II. p. 1035.
- *Oppervlakte* der moerkoek is donzig en zapagtig, daar dezelve met de lyfmoeder vereenigt is, Cab. V. p. 641. N. 57.
- schynt altemets byzonder groot te wezen in mensche schepzeltjes van wegens het geronne bloet aan het zelve vastgegroeyt, dewyl zelden heel zuyver uyt de baarmoeder gelost wort, Ontl. Aanm. 14. fig. 15. Cab. IV. p. 609. N. 40. Cab. VI. p. 679. N. 15. p. 687. N. 40. p. 689. N. 45. p. 701. N. 81. p. 706. N. 100. p. 710. 711. N. 120. p. 714. Taf. II. fig. 3. Tient. II. p. 1024.
Moerkoek, ten opzigte van deszelfs maakzel als een klier aangemerkt, Ontl. Verh. p. 1118.
- van een Koe, Cab. XII. p. 915. N. 33.
- van een Schaap, Cab. V. p. 634. N. 27.
- van een tweeling, waar in twee moerkoelen aan malkander vastgegroeyt schynen te wezen, Tient. II. p. 1038.
- van een zwangere Vrouw, Cab. VIII. p. 747. N. 15.
- van gedaante de Baarmoeder zelfs verbeeldende, Cab. III. p. 572. N. 7.
- van waar haar peers-wyze gedaante krygt? Cab. IV. p. 605. N. 16. Cab. VI. p. 694. N. 67.
- verrot niet, schoon in de lyfmoeder nablyft, en waarom? Tient. II. p. 1028. Ontl. Verh. p. 1105. 1109. Br Vat. p. 1128.
- *Verscheyde gedeeltens* van dezelve, Cab. II. p. 545. 546. N. 2. 3. p. 549. N. 18. Cab. III. p. 579. N. 25. p. 583. N. 38. p. 588. N. 58. p. 591. N. 69. Cab. IV. p. 620. N. 91. Cab. V. 638. N. 47. p. 642. N. 57. Cab. VI. p. 694. N. 65. p. 707. N. 104. p. 718. Taf. V. fig. 3-6. Cab. VIII. p. 751. N. 34. p. 760. N. 66. Cab. IX. p. 787. N. 24. p. 791. N. 33. p. 792. N. 38. p. 800. N. 57. Cab. X. p. 833. N. 58 en 60. p. 834. N. 67. p. 835. N. 72. p. 844. N. 110. Cab. XI. p. 882. N. 105. p. 883. N. 107. p. 886. N. 134. p. 888. N. 150 en 151. p. 895. N. 202. Cab. XII. p. 911. N. 1. p. 912. N. 7. p. 914. N. 25 en 31. p. 922. N. 93. p. 924. N. 113. p. 925. N. 121. p. 926. N. 128. p. 928. N. 152. Tient. I. p. 958.
- vervoegt zig in een natuurlyke staat altyt op den bodem der baarmoe-

der, Tient. II. p. 1029. Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1101.
Moerkoek, wanneer buyten gewoonte al te vast aan de Lyfmoeder zit, moet dezelve niet met al te grooten haast of gewelt ten lyve uytgerukt worden, Tient. II. p. 1025. 1026. 1028-1030. 1037. Ontl. Verh. 1100-1110. 1114. 1116. Br. Vat. p. 1126. Br. Hecq. p. 1142. 1143.
- wanneer na de geboorte van het kint door een stuyptrekkende en geweldige toesluyting der baarmoeder wederhouden wort, is deszelfs afhalinge dikwils een oorzaak des doots, Tient. II. p. 1025. 1026. Br. Hecq. p. 1142.
- wat eygentlyk is? Cab. V. p. 651. N. 3.
- wat middelen omtrent de al te vast zittende moerkoek aangewendt moeten worden? Ontl. Verh. p. 1104. 1107-1109. 1116. Br. Vat. p. 1127. 1128. Br. Hecq. p. 1142. 1145.
- wat rampen en onheilen door een geweldige afhaling veroorzaakt konnen worden? Ontl. Verh. p. 1101-1103. 1109. 1116. 1122. Br. Vat. p. 1127. Br. Hecq. p. 1144.
- wat tot haare verlossinge gebruykt? Tient. II. p. 1029. Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1108.
- wiens afhaling niet altyt aanbevolen kan worden, na dat een menscheschepzeltje eenige dagen voor de baring gestorven zynde, te voorschyn gekomen is, Rarit. p. 208.
- wonderlyk toebereyt zynde, als een voornaam deel van 's menschen ligchaam te houden, Ontl. Verh. p. 1117-1119.
- wort door de bloed-vaten, waar uyt bestaande is, vereenigt met de vliezen *Amnios* en *Chorion*, Cab. III. p. 580. N. 25.
- wortelen der moerkoek wat zyn, en op wat wyze verdorren? Br. Hecq. p. 1142. 1147.
Moerkoek, wort na eenig vertoef in de lyfmoeder nooyt in etter, waterig bloet, of rottig zap verandert, Tient. II. p. 1028.
- wort niet vereenigt met de baarmoeder door de uyteyndens van de wederzydse bloed-vaten, zoo als eertyts voorzeker is gehouden, Cab. II. p. 545. N. 2. p. 549. N. 18. Cab. V. p. 641. N. 57. Cab. X. p. 833. N. 60.
- wort voor een deel van het kint, en niet van 's moeders lichaam gehouden, Cab. V. p. 651. N. 3. Cab. X. p. 833. N. 60. Tient. II. p. 1025. 1026. 1028. Ontl. Verh. p. 1105. 1109.
- wort zeer bezwaarlyk en ongemakkelyk van de lyfmoeder afgescheyden, wanneer de navel-streng net in het midden van de moerkoek ingeplant is, Ontl. Aanm. 97. Rarit. p. 178. Cab. VIII. p. 747. N. 15. Tient. II. p. 1030. Ontl. Verh. p. 1102.
Moerkoeken afgehaalt, en gescheyden van de uytpuylentheden der Lyfmoeder in bezwangerde Koejen, om de diepe holletjes die daar gevonden worden, te zien, geheel anders als in bevrugte Vrouwen, Cab. VI. p. 695. N. 71. 72.
-- dikwils zeer dun en taay bevonden, Tient. II. p. 1024. Ontl. Verh. p. 1118.
- Eerste beginzelen van de moerkoeken of nageboorten, in menscheschepzeltjes of eyeren zig verspreydende, Cab. V. p. 633. N. 21. Cab. VI. p. 687. N. 38. 43. p. 689. N. 45. p. 705. N. 93.
- hoe en op wat wyze de stukken en klonten van ontaarde moerkoeken dikwils haar ontlastinge krygen? Tient. II. p. 1027. Br. Vat. p. 1128.
- hoe op verscheyde tyden als met

een na vlaag te voorschyn gekomen, wort met voorbeelden bevestigt, Ontl. Verh. p. 1104. 1113. 1114.
Moerkoeken konnen in het lichaam een lange tyt overblyven zonder levens gevaar, Tient. II. p. 1026. 1027. Ontl. Verh. p. 1105. 1119. Br. Vat. p. 1128.
- met de daar bygevoegde navelstrengen, Rarit. p. 180. Cab. V. p. 646. N. 76. Cab. VI. p. 682. N. 24. Tient. I. 958.
- met waterblaasjes voorzien, zie *Waterblaasjes.*
- *Nageblevene* afgebeelt, Cab. VI. p. 718. Taf. V. fig. 3-6.
- - beletten na het quytworden van onvoldragene kintjes, de bezwangering op nieuws niet, Ontl. Aanm. 28.
- - hebben overeenkomst met de grootte en gedaante der baarmoeder, wanneer zig lang daar in onthouden? ibid.
- - of klompen van geronnen bloed daar voor gehouden konnen worden, onderzogt, Ontl. Aanm. 29.
- - van voldragene Kinderen brengen meer gevaar by als van onvoldragene, ibid. 28.
- - wat daar in aanmerkenswaardig? ibid.
- - wat ongemakken en elenden daar uyt ontstaan? ibid.
- - wat veranderingen tegen de natuur ondergaan? ibid. en Ontl. Aanm. 33.
- of in het geheel of ten deele in waterblaasjes verandert, Ontl. Aanm. 33. Rarit. p. 209. Antw aan Bidl. p. 462. Cab. III. p. 572. N. 8. Cab. VI. p. 706. N. 100. 102. p. 707. N. 103. 104. p. 718. Taf. V. fig. 3-6. Cab. X. p. 834. N. 63-65. Cab. XI. p. 875. N. 46. p. 882. N. 105. Tient. I. p. 943. Ontl. Verh. p. 1119.
Moerkoeken, om wat reden alle moerkoeken niet even gemakkelyk met de vinger doorboort konnen worden? Ontl. Verh. p. 1108.
- schoon langer als na behoren in de lyfmoeder haar verblyf houden, is 'er egter zoo veel gevaar en quaad niet van te vreezen als men voor dezen heeft gedagt, Ontl. Aanm. 28. Tient. II. p. 1027. 1031. Ontl. Verh. p. 1104. Br. Vat. p. 1127. 1128. Br. Hecq. p. 1143.
- van onvoldragene kindertjes van verscheyde maanden dragts, Rarit. p. 197. Cab. VI. p. 706. N. 100-103.
- van welkers rand een schenkel van een kint met de voet, en drie toonen afhangen, Cab. IX. p. 787. 788. N. 24. p. 811. Taf. I. fig. 2. Tient. I. p. 958. Tient. II. p. 1038.
- uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 224. Cab. III. p. 586. N. 42. Cab. IV. p. 611. N. 45. Cab. V. p. 631. N. 9. p. 641. N. Cab. VI. p. 677. N. 10. p. 701. N. 81. Cab. VII. p. 726. N. 24. Cab. VIII. p. 753. N. 41. Cab. IX. p. 806. N. 71. Cab. X. p. 832. N. 56. Cab. XI. p. 894. N. 194.
- waarom de wyze van de moerkoeken te behandelen overal gebruykelyk, niet zoo volstrekt is aan te pryzen? Ontl. Verb. p. 1108. Br. Vat. p. 1127.
- waarom in de lyfmoeder nagebleven, en door de perssing en verharding zoodanig ontaart zynde, te onregt en verkeerdelyk voor zuygers gehouden zyn? Ontl. Aanm. 28. Cab. IV. p. 607. N. 29. Tient. II. p. 1027. Ontl. Verh. p. 1107.
-- worden in de nageboorte van groote beesten in een groot getal, dog in de Vrouwen gemeenlyk een gevonden, Ontl. Verh. p. 1107.
- worden zeer zelden heel zuyver uyt de baarmoeder gelost, Tient. II. p. 1024.

Moerkoeken, zomtyts twee, ook altemets een by de geboorte van tweelingen bevonden, Rarit. p. 195. Tient. II. p. 1037.
- zyn in mensche schepzeltjes zeer kleyn en dun van gedaante, wanneer afgezondert, bloot, enkelt en zuyver voor den dag komen? Cab. VI. p. 711. N. 120. Tient. II. p. 1024.
- zyn meest en altoos met zeer veel geronnen bloet bezet, Cab. VI. p. 701. N. 81. p. 706. N. 100. 102. Cab. XII. p. 927. N. 143.
Moerkoeks-slag-ader, zie *Slag-ader.*
Mollugo, Cab. Dier. p. 1271. N. 67.
Momordica van *Ceylon*, Cab. XII. p. 915. N. 35.
Mond met een gedeelte van de wang van een mensch, Cab. VI. p. 709. N. 115.
- tot wat eynde met een verzagtende balzem bestreken wort? Br. Boerh. p. 1170.
- van de *Lyfmoeder* blyft dikwils zeer wyt open staan in Kraamvrouwen veertien dagen, en langer na de verlossinge, Ontl. Aanm. 43. Cab. IX. p. 785. N. 15.
- heeft een naauwe verbintenis, en te zamenhegting met de mont van de blaas, Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- - heeft in deszelfs omtrek zeer veele kleyne kuyltjes, Cab. IV. p. 612. N. 53.
- - hoe dik zig vertoont? Cab. VI. p. 709. N. 87.
- - hoe in een onvoldragen kint van zeven maanden dragts inwendig gestelt is? Cab. XII. p. 926. N. 135.
- - in de baring uytgeschoten zynde, wat dan, het kint levendig of doodt zynde, te doen staat? Ontl. Aanm. 25.
- - inwendige gesteltheyt van dezelve afgebeelt, Cab. VI. p. 717. Taf. IV. fig. 3.
- - natuurlyker wyze, hoe van binnen gestelt is? Cab. IV. p. 612. N. 53. p. 620. N. 89. Cab. VI. p. 704. N. 86.
Mond van de *Lyfmoeder*, op wat tyt de gedaante van een klok heeft? Tient. II. p. 1037.
- - op wat wyze deszelfs maakzel gevormt is? Br. Ettm. p. 977.
- - wiens byzondere engte onvrugtbaarheyt kan veroorzaken, Cab. VI. p. 703. N. 85.
- - wort aanstonts na de verlossing van het kint zoodanig niet bevonden als van te voren, en na verloop van eenigen tyt, het welk met een gelykenisse opgeheldert wort, Tient. II. p. 1025. 1026.
- - zeer gapende, en wyd uytgerekt in dode lichamen van Kraamvrouwen en bevrugte Vrouwen bevonden, Ontl. Aanm. 43. Cab. VI. p. 684. N. 32.
Monster, zie *Wanschepzel.*
Moorinnetje van omtrent zeven maanden dragts, Cab. IX. p. 791. N. 32.
Mucu zoort van een Visch, zie *Visch.*
Mumia van een Kintje van omtrent zes maanden dragts, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
Murucuja van Piso, of Passie-bloems gewas, Cab. IV. p. 611. N. 45. Cab. XII. p. 913. N. 16.
Muur raar en onbeschreven, Cab. Dier. p. 1263. N. 10.
Muylen van mensche leer gemaakt, Rarit. p. 180. Cab. IV. p. 624. Lett. A.A.
Muyltje van een kint, Cab. XI. p. 886. N. 134.

N.

N*Aalden* in de maag van een Hen door dezelve opgeslokt, Rarit. p. 163.
Naboth, gevoelens van dezelve, aangaande het derde Eyerstokje, en de buyzen of pypen van *Fallopius* aangehaalt en beschreven, Tient. I. p. 939. 941. Br. Ettm. p. 975-977.

Naboth, met wat bewyzen zyne stellingen schynt te bevestigen en aan te dringen? Tient. I. p. 940-942. Br. Ettm. p. 975-977. 986-988.
- zyne kragtelooze redeneringen, geen behoorlyk gewigt of kragt byzettende, wederlegt en over hoop geworpen, Tient. I. p. 940. enz. Br. Ettm. p. 980-990.
Nageboorte, aanmerkingen van *Ruysch* omtrent de behandeling van dezelve, en de moerspier, op vele ondervindingen gestaaft, hoe in andere landen opgenomen? Ontl. Verh. p. 1112. 1113.
- - oordeel over de nuttigheyt van deze uytgekomene aanmerkingen, ibid. p. 1117. 1122.
-- *Bloed-vaten* van dezelve, Br. IX. p. 313. zie *Bloed-vaten* van de moerkoek.
- nootzakelykheyt van deszelfs afhaling aanstonts na de geboorte van het kint overal voor onwrikbaar gehouden, ibid. p. 1102. enz. 1113.
- onderwys van *Ruysch* aangaande de al te vast zittende nageboorte, ofzegepraalt? ibid. p. 1112. 1113.
- ongelooffelyk groot van een zeer kleyn mensche-schepzeltje, Cab. IV. p. 609. N. 40.
- *Stukken* van dezelve, zie *Moerkoek.*
- van groote beesten met een zeer groot getal van moerkoeken van verschillende grootte bezet, Ontl. Verh. p. 1107. Br. Hecq. p. 1143.
-- zeer veel verandering onderworpen in een onnatuurlyke staat, Cab. VI. p. 704. N. 90.
-- zwarigheden aangaande deszelfs afhaling opgelost, en tot montstopping van verspreyde onwaarheden beantwoort, Ontl. Verh. p. 1102-1110. zie *Moerkoek.*
Nageboorten. Afbeeldtzels daar van uyt een mensch, Cab. V. p. 653. Taf. I. fig. 1 en 2.
Nageboorten. Twee Varkens nageboortens met geen meerkoekjes of napjes, maar met twee vliesen voorzien, Cab. XII. p. 928. N. 755.
- van verscheyde mensche-schepzeltjes, Cab. VI. p. 687. N. 40. 42. p. 694. N. 67. p. 704. N. 90. p. 706. 707. N. 100-103. Cab. VII. p. 735. N. 68.
- uyt twee tweelingen, die gemakkelyk van malkanderen worden gescheyden als men die onvoorzigtig aangrypt, Cab. IX p. 786. N. 21.
- zeer geperst van de Lyfmoeder en verhardt, Cab. IV. p. 605. N. 16. Cab. V. p. 653. Taf. I. fig. 2.
Nagels groeyen niet na de doodt, Cab. IX. p. 782. N. 8. Tient. II. p. 1042.
- worden van *Ruysch* gehouden voor uytspruytzels van de uyteynden der zenuw tepeltjes, Cab. III. p. 574. N. 13. Cab. VIII. p. 764. N. 97.
- zyn volgens *Malpighius* uyteyndens der zenuwen, Tient. II. p. 1042.
Nageltjes, waarom ligter gescheyden worden van de Tepel-wyze lichamen, als van het opper-velleke? Cab. III. p. 574. N. 13. p. 598. Taf. III. fig. 2.
Napje of *busje* uyt de nageboorte van een Koe, Cab. IV. p. 617. N. 72.
Napjes bestaan enkel uyt bloed-vaten, en hebben gantsch geen klieren, ibid. Cab. V. p. 633. N. 21.
- van het vlies Chorion, zie *Chorion.*
- wat dezelve zyn, en hoe anders genaamt worden? Cab. V. p. 633. N. 21.
Natuur aangaande de wyze van werken, en deszelfs veranderingen tot nog toe niet genoegzaam bekent, Tient. III. p. 1055.
- hoe voorzigtig en alleen alles wel schikt, en gelykelyk uytbreydt? Tient. II. p. 1036. 1037.
- is altyt met een ongeloofelyke poging besig uyt te dryven, het gene haar

tot een last is geworden, ibid. p. 1026. 1027. 1029-1031. Ontl. Verh. p. 1104. 1113. Br. Hecq. p. 1144.
Natuur is haar eygen behoudster, Ontl. Aanm. 55.
- slaat altyt een korte weg in, Br. Bohl. p. 1232.
Natuursspeelingen wonderlyk in verscheyde ingewanden aangemerkt, Klapv. c 4. Aanm. 7. Ontl. Aanm. 79. Antw. aan Bidl. p. 445. 446. Cab. I. p. 516. Br. Ettm. p. 989.
Navel, teeken daar van gevonden op de rug van een *West-indisch* Varken, Cab. X. p. 822. N. 1. Lett. F.
- wat eygentlyk is? Ontl. Aanm. 71.
Navel ader, zie *Ader.*
Navel breuk, zie *Breuk.*
Navel-streng bestaat uyt drie bloed-vaten, als een Ader en twee Slag-acteren, Cab. I. p. 511. N. 7. Cab. VI. p. 704. N. 89. Cab. VIII. p. 757. N. 57.
- *gedeelte* van dezelve met een knoop van monstreuse grootte, Cab. IX. p. 786. N. 20.
- - uyt een Kalf, ibid.
- - uyt een Kalf van een Zeekoe, Cab. II. p. 549. * N. 6.
- hoe zig nader na de kant van de omtrek der Moerkoek komt te zetten, hoe voordeliger zulks is in het afhalen der koek, Cab. VIII. p. 747. N. 15.
- ineendraying van dezelve, van waar oorspronkelyk? Ontl. Aanm. 11.
-- in waterblaasjes verandert, Ontl. Aanm. 14. fig. 15.
-- is in een onnatuurlyke staat zeer vele veranderingen onderworpen, Cab. VI. p. 704. N. 90.
-- is zeer voosagtig, Cab. I. p. 511. N. 7.
-- knoopen in de navelstreng, waar door verbeelt en wat zyn? Rarit. p. 178. Cab. IX. p. 786. N. 20.
Navel streng met waterblaasjes vervult, zie *Waterblaasjes.*
-- of de vrugt in de Lyfmoeder hier door gevoedt wort? Cab. IV. p. 613. N. 55.
-- ongehoort hart gezwel in dezelve bevonden, en weggenomen, Cab. IX. p. 781. N. 3.
-- *Slag aderen* van dezelve, zie *Slag aderen.*
-- *van een Kalf*, waar in verschilt van die in een mensch? Cab. IX. p. 786. N. 20.
-- verscheyde stukken van dezelve, Cab. I. p. 510. N. 7. Cab. VI. p. 704. N. 89. Cab. X. p. 833. N. 59. Cab. XI. p. 888. N. 151.
-- wiens wonderlyke ineendraaijing aan het Kint in de lyfmoeder de dopt veroorzaakt, Ontl. Aantn. 11.
Navel strengen, Rarit. p. 180.
-- byna zoo dik, ja altemets dikker, als het schepzeltje zelfs aangemerkt, Cab. IV. p. 609. N. 40. Cab. VI. p. 690. N. 47. p. 714. Taf. II. fig. 5. Tient. II. p. 1024.
-- van menscheschepzeltjes, met waterblaasjes bezet, Ontl. Aanm. 14. Rarit. p. 221.
- worden in zommige dieren op de rug gevonden, Cab. X. p. 822. N. 1. Lett. F.
Negerinnetje uyt *Amerika* van zeven maanden dragts, Cab. V. p. 646. N. 74.
Nest kleyn *Amerikaansch* nestje met eyertjes, Cab. Dier. p. 1261. N. 6.
Net aan het buykvlies vast zittende, Ontl. Aanm. 18.
- bondel hayr daar in gevonden, Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. A.
- by wat gelegentheyt vol gaatjes ons voorkomt? Cab. V. p. 631. N. 8. Cab. X. p. 835. N. 70.
- hayragtig gezwel daar in gevonden, Ontl. Aanm. 18. Cab. III. p. 589. N. 63.

Net, in het geheel verteert, Ontl. Aanm. 70.
- in zommige in staat van gezontheyt zoo dun als een spinneweb, Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. X. p. 833. N. 57. p. 835. N. 70.
- is natuurlyker wyze met geen gaatjes doorboort, Cab. I. p. 511. N. 8. Cab. II. p. 543. N. 14. Cab. V. p. 631. N. 8. Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. VIII. p. 748. N. 19. Cab. X. p. 835. N. 70.
- met geen vet bezet, en daar van ontbloot, Cab. V. p. 651. N. 4. Cab. X. p. 834. N. 69.
- met zeer vele fyne slag-adertjes doorweven, Cab. I. p. 499. N. 7. p. 511. N. 8. Cab. II. p. 543. N. 14. p. 562. Taf. V. fig. 1. Cab. VI. p. 685. N. 33. Cab. X. p. 835. N. 70.
- schoon het zig zeer fyn opdoet, kan het nogtans zeer verdikken en verzwaren, Cab. X. p. 845. N. 117.
- *Stukken daar van* uyt jonggeboorene kinderen, Cab. I. p. 511. N. 8. Cab. X. p. 845. N. 122.
- -- uyt verscheyden voorwerpen, Rarit. p. 219. Cab. IV. p. 612. N. 49. Cab. X. p. 833. N. 57. p. 834. N. 69. 70. p. 845. N. 117.
- van Paarden, Rarit. p. 217. 220.
- van waar deszelfs dikte onstaat? Cab. X. p. 835. N. 70.
- vastgegroeyt aan de grond van de Lyfmoeder, Ontl. Aanm. 63. fig. 53. Ontl. Aanm. 83. fig. 68.
- veroorzaakt dikwils door deszelfs toekrimping harde en langagtige gezwellen in de buyk der Vrouwen na de baaring, Ontl. Aanm. 63.
- verteering van het zelve is niet doodelyk, Klapv. c. 4. Aanm. 19.
- zeer fyne zyde verbeeldende, Cab. V. p. 651. N. 4. Cab. X. p. 833. N. 57. p. 834. N. 69.
- zeer verhardt, Ontl. Aanm. 19.
Net, zoo dik als een vinger, Ontl. Aanm. 18. Cab. III. p. 589. N. 63.
Neus, bloedstorting waarom alhier zoo ligt verwekt wort? Br. VIII. p. 303.
- *gedeelte* van een mensche neus, Cab. V. p. 648. N. 92.
- - uyt een jonggebooren Kint, Cab. XII. p. 916. N. 47.
- hardt gebalzemd met verscheyde daar aan vastzittende deelen, Cab. XI. p. 884. N. 120.
- in hoe veel beentjes deszelfs beenige gedeelte bestaat? Br. VIII. p. 302.
- is met een byzondere canaal voorzien, waar door het snot zig ontlast, Cab. II. p. 549. * N. 7.
- Kraakbeenderen van dezelve, en wel negen in getal beschreven, Br. VIII. p. 302. 303.
- - in het algemeen van de Schryvers in vyf verdeelt, ibid. p. 297. 202. Cab. V. p. 648. N. 89.
- - vier van dezelve afgebeelt, Br. VIII. p. 306. Taf. IX. fig. 4.
-- *Kraak-been vlies* der neus, hoedanigen vlies? ibid. p. 303. Cab. III. p. 589. N. 61. Cab. IX. p. 805. N. 68. Br. Boerh. p. 1205.
-- - van *Ruysch* ontdekt, en van een byzonder maakzet, Br. Boerh. p. 1205. 1206.
-- - voorzien met veele bloedvaten, die een wonderlyke loop hebben, ibid.
-- - wanneer gescheurt of afgeschrapt wort met de nagels, komt 'er zeer bezwaarlyk een nieuw in de plaats, Br. VIII. p. 303. Cab. IX. p. 805. N. 68.
-- pyne en andere ongemakken in de neus veroorzaakt door een barnsteene koraal, met een steenagtige stoffe begroeyt, en die lang in de neus gezeten heeft, Ontl. Aanm. 44.

-- *Snot* van de neus, zie *Snot.*

Neus, spongieuse beenderen van de neus van een Schaap afgebeelt, Cab. VII. p. 739. Taf. III. fig. 2.
-- *Stukken* van de neus, na de lengte opgesneden en afgebeelde, Cab. II. p. 549. * N. 7. Cab. III. p. 588. N. 61. p. 600. Taf. IV. fig. 5. Cab. VI. p. 674. N. 3.
-- van een Kindt met de bovenste lip, Cab. I. p. 504. N. 6.
-- van een *Mensch*, Cab. V. p. 648. N. 89.
-- van een onvoldragen Kint, waar boven een aanwasje gegroeyt is, gelykende na een mannelyke roede, Tient. I. p. 957.
-- *Vliesen* die de spongieuse neusbeenderen bekleeden, zyn niet alleen met slag-aderen, maar ook met kliertjes bezet, Cab. I. p. 498. N. 4.
-- *zelfstardigheyt* van dezelve, is kraakbeenig, Br. VIII. p. 302.
-- -- wegens de verdeelingen, als mede de gesteltenis van het neusschot, van de Schryvers niet genoeg gezien, of beschreven, maar zoo als die waarlyk is, van *Ruysch* onderzogt, ibid. p. 297. 302. 303.
-- *Zweetgaten* van de neus, zie *Zweetgaten.*
Neusbol splyt ligtelyk in twee deelen, Br. VIII. p. 302. 306. Taf. IX. fig. 5.
Neusdoekjes gemaakt uyt een dun vliesje, waar door duyzende fyne slag-adertjes loopen, Cab. I. p. 491. Lett. N. p. 493. Cab. VII. p. 732. N. 51. Cab. VIII. p. 771. Taf. I. Lett. L.L.
Neus klieren, zie *Klieren.*
Neus-proppen in de neusgaten groeyende, wat gezwellen? Ontl. Aanm. 6. zie *Slymproppen.*
Neus-schot, zie *Tusschen scheydsel.*
Neusvleugels, wat eygentlyk zyn? Br. VIII. p. 302.
- worden in het kraakbeenige gedeelte in meer stukken verdeelt, als de Schryvers tot nog toe aangetoont hebben, ibid.
Neusvleugels, zyn voor het minste gedeelte kraakbeenig, en voor het grootste deel vliesig, ibid. p. 302. 303.
Nier bestaat aangaande deszelfs ware gestel, uyt bloed-vaatjes en pisvaatjes, Cab. I. p. 500. N. 11.
- By-nier bykans met de grootte van een ware nier overeenkomende, Cab. X. p. 852. N. 152.
- - van een Paard, Rarit. p. 193.
- met de onderhorige by-nier, Cab. XII. p. 927. N. 139.
- *Regter* omgekeert en afgebeelt, Ontl. Aanm. 19. fig. 19.
- -- van een hoer, Rarit. p. 212.
- -- van een Jonge, Cab. I. p. 498. N. 5.
- -- van een zeer ongelyke oppervlakte in een Vrouw, Ontl. Aanm. 94.
- -- waar in twee pisleyders, Klapv. c. 4. Aanm. 23.
- *Slinker* met twee pisleyders voorzien, Ontl. Aanm. 79.
- *Steen in de nier* met een vogtige kortborstigheyt, ibid. 56.
- -- wat ongemak? ibid. 15.
- *Tepelwyze lichaam* in een Schaape nier na de lengte van de nier loopende, anders als in een Mensch, Cab. III. p. 582. N. 35. Cab. VI. Voorl. p. 670. fig. 3.
- van een Hondt, Cab. VI. p. 708. N. 113.
- wiens wezen geheel en al in de pisvloedt is verteert, Klapv. c. 4. Aanm. 13. Ontl. Aanm. 13.
Nierbreuk, zie *Breuk.*
Nieren, bekken van dezelve, zie *Bekken.*
- *Bloed-vaten* door de Nieren loopende, zie *Bloed vaten.*

- *By-nieren*, Rarit. p. 219. Cab. I. p. 498. N. 5. Cab. IV. p. 619. N. 84. Cab. VII. p. 733. N. 56. Cab. VIII. p. 762. N.

75. Cab. XI. p. 877. N. 63. p. 887. N. 140. Cab. XII. p. 927. N. 139.
Nieren, By-nieren, hebben zelden of nooyt een en dezelve figuur in de menschen, Cab. X. p. 838. N. 84. p. 854. N. 170. Lett. E.E.
- -- konnen gevoeglyk voor bloedagtige klieren gehouden worden, Ontl. Aanm. 51.
- -- ontfangen hare bloed-vaten niet alleen van de nier-vaten, maar ook zelfs van die dewelke het middelrift voorzien, Cab. VII. p. 722. N. 8.
-- -- worden op een byzondere wyze met de nieren te zamengehegt, Cab. I. p. 498. N. 5.
-- -- zitten op het bovenste gedeelte van de nier, en niet ter zyden, gelyk verscheyde afbeeldzels vertoonen, Cab. VII. p. 722. N. 8. Cab. VIII. p. 762. N. 75. Cab. IX. p. 791. N. 34. p. 802. N. 60. Cab. X. p. 838. N. 84. p 852. N. 152.
-- -- zyn vereenigt met het middel-rift, door het tusschenkomen van haar vettevlies, Cab. VI. p. 710. N. 119.
-- door de Teering uytgedroogt, bedorven, en in grootte zeer vermindert, Klapv. c. 4. Aanm. 13. Cab. III. p. 587. N. 52.
-- haar zelfstandigheyt, hoewel klieragtig schynt te wezen, is niet anders dan een zamenstel van vaatjes, Cab. I. p. 500. N. 11. Cab. II. p. 547. * N. 1. Cab. III. p. 584. N. 41. Cab. X. p. 838. N. 84. p. 839. N. 86.
-- *Klieren* van *Malpighius* daar in aangemerkt, Br. Boerh. p. 1177. 1178.
-- - worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1187. 1223.
-- *Klierwyze lichaamtjes* in de Nieren, die haar als kliertjes vertoonen, of voor klieren te houden, dan of dezelve wat anders zyn? Cab. II. p. 547. * N. 1. Cab. III. p. 584. N. 41. Cab. X. p. 838. 839. N. 85. 86 en 88. p. 850. N. 149. Br. Boerh. p. 1188. 1223. 1224.
Nieren, Klierwyze lichaamtjes, rondagtig van gedaante, van *Malpighius* beschreven, ibid.
--- --- tot wat gebruyk dienen? Cab. III. p. 584. N. 41.
--- *Maakzel* der nieren alleen genoeg om het verzaken van de Godheyt tegen te gaan, Cab. X. p. 838. N. 86.
--- --- is wonderlyk en wonderbaarlyk, Cab. I. p. 506. N. 8. Cab. X. p. 838. N. 86.
--- --- veele dingen van *Malpighius* en *Bellinus* daar omtrent over het hooft gezien, Cab. X. p. 838. N. 86.
--- --- wort bevonden zeer verschillende van gedaante te wezen in de lichamen van verscheyde dieren, Tient. I. p. 958.
-- *Mensche-nieren* aangaande het uytwendige vertoont, Cab. III. p. 599. Taf. IV. fig. 2. Cab. VI. Voorl. p. 670. fig. 1.
-- -- doorgesneden, en het inwendige daar van afgebeelt, Cab. III. p. 599. Taf. IV. fig. 3. Cab. IV. p. 626. Taf. I. fig. 1. Cab. VI. Voorl. p. 670. fig. 2.
--- --- grooter als na gewoonte, Cab. I. p. 516.
--- --- komen aangaande derzelver inwendig gestel niet overeen met de Schape-nieren, Cab. VI. Voorl. p. 670. fig. 3 en 4.
--- --- van een wonderbaarlyke grootte, en de figuur van een fles verbeeldende, Rarit. p. 163. Cab. V. p. 651. N. 5. Cab. VIII, p. 743. N. 5.
--- --- verscheyde gedeeltens van dezelve, Rarit. p. 163. 208. Cab. V. p. 649. N. 103. Cab. VIII. p. 754. N. 44. Cab. IX. p. 783. N. 10. Cab X. p. 838. N. 83. 85. 86. p. 839. N. 87. 88. Cab. XI. p. 878. N. 72. p. 887. N. 138. p. 894. N. 187

en 191. Cab. XII. p. 915. N. 32. p. 921. N. 84. p. 923. N. 110. p. 925. N. 124.
Nieren, Mensche-nieren uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 193. 194. 200. Cab. III. p. 584. N. 41. p. 586. N. 43. Cab. IV. p. 625. N. 1. Cab. V. p. 652. N. 8. Cab. VI. p. 679. N. 16. Cab. VIII. p. 763. N. 86. Cab. IX. p. 783. N. 10.
--- of 'er wezentlyk klieren in de mensche-nieren zyn, wort niet duydelyk gezien, en kan met geen zekerheyt gezet worden, Cab. III. p. 584. N. 41. Br. Boerh. p. 1223.
--- onnatuurlyk verwydert, en wonderbaarlyk uytgezet van wegens de verhinderde uytgang der pis veroorzaakt, Ontl. Aanm. 99. Cab. IX. p. 810. N. 101.
--- *Oppervlakte* der *Nieren*, hoe gestelt in de Dieren en Vogelen? Tient. I. p. 958.
--- --- in bejaarde en volwassene menschen altyt zeer effen, glad en gelyk, en zelden oneffen, Ontl. Aanm. 80. Tient. I. p. 959.
-- -- is in voldrage vrugtjes en eerstgeboorene kindertjes zeer oneffen, Ontl. Aanm. 80. Cab. II. p. 543. N. 15. Cab. IV. p. 608. N. 35. Cab. IX. p. 791. N. 34. Tient. I. p. 959.
-- -- oneffenheyt daar van in bedaagde afgebeelt, Ontl. Aanm. 80. fig. 64. Tient. I. p. 971. Taf. I. fig. 1.
-- -- waarom in eerstgeborene oneffen? Ontl. Aanm. 80.
-- -- wanneer en in wat tyt ongelyk is? Cab. I. p. 501. N. 11. Cab. VI. p. 710. N. 119.
-- -- wanneer in bejaarde menschen ongelyk en oneffen zig vertoont, worden daar door de alderwreedste en doodelyke krankheden verwekt, Tient. I. p. 959.
-- -- zeer oneffen in een Vrouw, Ontl. Aanm. 94.
Nieren, Pisleyder van dezelve, zie *Pisleyder.*
- *Pisvaatjes* of canaaltjes, van *Bellinus* ontdekt, met de slag-adertjes der nieren vereenigt, en te gelyk met het opvullen van dezelve, met een rootwassige stoffe vervult, Cab. I. p. 506. N. 8. Cab. II. p. 546. * N. 1. Cab. III. p. 584. N. 41. p. 600. Taf. IV. fig. 3. Cab. IV. p. 626. Taf. I. fig. 1. Cab. VI. Voorl. p. 671. fig. 4. Cab. X. p. 851. N. 149.
- *Schaape-nieren* ongemeen groot, door een onnatuurlyke uytzetting van wegens de tegengehoudene vrye ontlasting van het water tot de blaas veroorzaakt, Ontl. Aanm. 99. Rarit. p. 187. 188. Cab. IX. p. 810. N. 101.
-- -- uyt verscheyde voorwerpen, Cab. III. p. 582. N. 35. Cab. V. p. 634. N. 28. Cab. VI. Voorl. p. 670. 671. fig. 3. en 4. Cab. XI. p. 888. N. 154. Cab. XII. p. 923. N. 106.
-- -- ware en naauwkeurige afbeeldinge van dezelve, en waar in van de mensche-nieren verschillen? Cab. VI. Voorl. p. 670. 671. fig. 3. 4.
-- *Steenen* ongemeen groot inde nieren gevonden, Ontl. Aanm. 56 en 57. fig. 47-49. Ontl. Aanm. 95.
-- - te vergeefs gezocht, en by wat gelegentheyt? Tient. I. p. 959. 960.
-- van *Jongelingen*, Rarit. p. 195. Cab. II. p. 546. * N. 1. Cab. IV. p. 619. N. 84. Cab. VII. p. 733. N. 56. Cab. IX. p. 802. N. 60. p. 809. N. 89. Cab. X. p. 838. N. 84. Cab. XI. p. 877. N. 63.
-- van *Kinderen*, Cab. I. p. 500. N. 11. p. 506. N. 8. 9. Cab. II. p. 543. N. 15. p. 544. Cab. VI. p. 703. N. 84. Cab. VII. p. 722. N. 8. Cab. VIII. p. 762. N. 73. 75. 764. N. 96. Cab. IX. p. 791. N. 34. Cab. X. p. 850. N. 149. p. 852. N. 152.
-- van onvoldragene kinderen, Cab. IV. p. 605. N. 17. p. 608. N. 35. Cab. XI. p. 871. N. 20. p. 895. N. 196.

Nieren, veroorzaken een pisvloedt, wanneer qualyk gestelt zyn? Klapv. c. 4. Aanm. 13. Ontl. Aanm. 13.
-- *Vliesen*, waar in dezelve besloten leggen, zie *Vlies.*
-- voor het grootste gedeelte in het lichaam uytgeteert, Rarit. p. 194. 200.
-- *Water-vaten* van dezelve, zie *Water-vaten.*
-- *Wormen* in de nieren, zie *Wormen.*
-- *Zenuwen* der nieren, zie *Zenuwen.*
Niers-aderen, zie *Aderen.*
Niers-slag-aderen, zie *Slag-aderen.*
Nier-tepeltjes, zie *Zenuw-tepeltjes.*
Nierziekte een zeldzaam gebrek, Tient. I. p. 958.
-- waar in bestaat? beschreven, en met twee voorbeelden bevestigt? ibid. p. 959.
Nymhen, Cab. VI. p. 673. N. 1. Cab. VII. p. 734. N. 60.
- hebben nog huydt, nog zweetgaten, Cab. V. p. 645. N. 70.

O.

O*Lecranum*, waar voor gehouden moet worden? Rarit. p. 160.
Olie als natuurlyker wyze het hooft en het aangezicht besmerende, ten opzigte van deszelfs vette stoffe, gebruyk en verscheydenheyt zeer naaukeurig beschreven, Tient. I. p. 947. 948. Br. Boerh. p. 1157-1159.
- van waar volgens *Boerhaven* ontstaat? ibid. p. 946. 947. 1157-1159.
- wort van *Ruysch* geoordeelt te vloeyen uyt den blaasagtigen rok, door uitlozende zweetgaten van de huydt, Br. Boerh. p. 1205.
Olmboom, zapvaten van deszelfs bladeren zyn zoo dun als dons, Br. Vat. p. 1133.
Omloop des bloets, van wie eerst uytgevonden? Br. XII. p. 360. Br. XV. p. 418.
Onderbuyk, onlydelyke pynen in dezelve, waar uyt dikwils in de Kraamvrouwen ontstaan? Ontl. Aanm. 84. Tient. II. p. 1019.
-- zak vol water, en zeer groot in de onderbuyk van een Vrouw gevonden, Tient. I. p. 944.
Ondervinding, practyk zonder dezelve bedriegelyk, Ontl. Aanm. 60.
Ontbinding aangaande de opgevulde vaten, als een zeldzame vinding van *Ruysch* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1186. 1215.
- op wat wyze deze konst verrigt wort? Tient. III. p. 1060. Br. Boerh. p. 1186. I222.
Ontdekkingen aangaande vele nieuwe zaken met een gelukkige uytslag door *Ruysch* gedaan, Br. Vat. p. 1126.
- rampen der vindingen, welke? Br. VI. p. 278. 279.
Ontfang-plaatsjes door *Boerhaven* ontdekt, kleyn en rond, onder de opperhuydt, in de huyd, of zomtyts onder dezelve zittende, Tient. I. p. 946. enz.
- *knobbeltjes* of kleyne gezwelletjes, die hier volgens *Boerhaven* plaats hebben, met derzelver uytwerkzels, als veroorzakende verscheyde huydtqualen, ibid. p. 947. 948.
- *Maakzel*, waar uyt ze bestaan, en te zamengestelt zyn? ibid. p. 946. 947.
--- of 'er deze ontfangplaatsjes van een vettig vogt worden gevonden? ibid. p. 948.

- wat de vetagtige vogtigheyt alhier gevonden, eygentlyk is, wort met deszelfs eygenschappen en gebruyken nader beschreven, ibid. p. 947. 948.
Ontfermt uw myner, (Ileos) is een doodelyk ongemak, Ontl. Aanm. 91. Cab. I. p. 503. N. 4.
- is oorspronkelyk uyt een verzwakking, verstopping, inschieting, toenyping en ontsteeking der darmen,

als mede uyt een darmbreuk, enz. Ontl. Aanm. 91. Cab. I. p. 503. N. 4. Cab. IV. p. 605. N. 14.
Ontfermt uw myner, met wat toevallen vergezelschapt gaat? Ontl. Aanm. 91. Cab. I. p. 504. N. 4. Cab. IV. p. 605. N. 14. Cab. X. p. 833. N. 62.
- ontstaat niet uyt een krinkel, knoop, of omwenteling van een dunne darm, Ontl. Aanm. 91. Cab. IV. p. 605. N. 14.
- ware oorzaken van deze quaal, met voorbeelden bevestigt, Ontl. Aanm. 91. Cab. XI. p. 891. N. 166.
- wat gebrek het eygentlyk is, komen alle Medicyns niet over een, Ontl. Aanm. 91.
Ontleding van een Besje, aan een waterzugt in de buyk gestorven, Ontl. Aanm. 45.
- *van een Man* door een verkeerde inbeelding bedrogen, in wiens harssenen de netwyze vlegting met ontelbare waterblaasjes vervult was, Br. XII. p. 356.
-- - hebbende de Teering, Klapv. c. 4. Aanm. 19.
-- - met de pisloop gequelt, ibid. Aanm. 13.
-- - wiens maag met een hard gezwel bezet, Ontl. Aanm. 39.
-- van een Meysje, aan yder zyde met dertien ribben voorzien, Klapv. c. 4. Aanm. 1.
-- van een verstyfde Koe, ibid. Aanm. 20.
-- van een Vrouw, aan een galagtige buykloop gestorven, Ontl. Aanm. 51.
-- van een wanschapen Kalfshooft, Klapv. c. 4. Aanm. 4.
Ontleedkunde by de Ouden, hoe onvolmaakt en gebrekkelyk? Br. VI. p. 277. Ontl. Verh. p. 1094. 1101. 1106. 1120.
- der *bladeren* op een konstige wyze ontdekt, Tient. III. p. 1061. enz. Br. Vat. p. 1133. Br. Boh. p. 1246.
Ontleedkunde der *dieren*, (vergelykende) in wat opzigt schadelyk? Br. IV. p. 257. 263. 264. Br. VI. p. 278. Br. XI. p. 325. 329. 330. Br. XII. p. 342. Tient. II. p. 1041. 1042. Tient. III. p. 1061. 1082.
- - is in zekeren zin van groote nuttigheyt, Tient. II. p. 1042. Tient. III. p. 1060. 1061. Br. Boerh. p. 1180-1182. 1216. 1217. 1219.
- - wyze van *Malpighius* omtrent het ontleden der dieren in het werk gestelt, hoedanig? Br. Boerh. p. 1180. 1181.
- - - wort van *Ruysch* niet goedgekeurt, ibid. p. 1217. 1219.
- der *gewassen* heeft een zeer groote overeenkomst met die van het menschelyke lichaam, Tient. III. p. 1059. enz. Br. Vat. p. 1129. 1133. Br. Bohl. p. 1232. 1233. 1246.
- - is zeer nuttig en nootzakelyk, Tient. III. p. 1059. 1061. enz. Br. Vat. p. 1129. 1133.
- Kleynigheden aangaande de ontledinge van 's menschen lichaam na te vorschen, van wat nuttigheyt? Tient. II. p. 997. 998. Tient. III. p. 1076.
- van de lichamen der menschen en der beesten, als mede van de gewassen, moet met malkander vergeleken worden, Tient. III. p. 1060. enz.
- van wat nuttigheyt deze konst? Ontl. Aanm. 33. 34. 41. 46. Br. VI. p. 277. Br. XI. p. 332. Br. XIII. p. 368. Cab. II. p. 536. N. 1. Tient. II. p. 1040. 1041. Ontl. Verh. p. 1106. 1120. 1121.
- voortgangen van de Geneeskonst door het ontleeden veel gelukkiger, Br. XI. p. 325.
- ware en opregte kennis van dezelve, hoe wort verkregen? Br. VIII. p. 295. 296. 301.
- wetenschap om deze konst te oeffenen, in een enkele kennisse der

namen bestaande, is niet genoegsaam, ibid. p. 295. 296.
Ontsteeking door konst, hoe geschiet in een doot lichaam? Br. Boerh. p. 1221.
- gedarmte door ontsteeking aan het buykvlies vastgegroeyt, Ontl. Aanm. 55.
- ingewanden daar door tot elkander getrokken en vereenigt, Ontl. Aanm. 83.
- uyt wat oorzaak ontstaat in de zoo genaamde bloedelooze deelen? Br. V. p. 268. 269. enz.
Ontvleesching is gantsch en gaar onnut om de natuur der ingewanden te onderzoeken, Cab. VIII. p. 752. N. 34.
- op wat wyze omtrent de lever in het werk gestelt? Cab. II. p. 536. N. 1.
Onvrugtbaarheyt, deszelfs oorzaken, Br. Ettm. p. 975.
- door toesluyting van de Trompetten van *Fallopius*, Ontl. Aanm. 83.
- kan ontstaan, wanneer de waterweg een gat heeft in het agterste gedeelte van de roede, Rarit. p. 187.
- van wegens de gebreken der zaatballetjes, Br. Ettm. p. 982.
- veroorzaakt uyt een onnatuurlyke verenging van de mond der lyfmoeder, Cab. VI. p. 703. N. 85.
- wort ook toegebragt, wanneer het zaat niet regt uyt in de mondt van de baarmoeder voortschiet, Cab. VIII. p. 750. N. 30.
Oogdeelen van het zelve afgebeelt, en beschreven uyt een Walvis-oog, Cab. II. p. 556-558. Taf. I. fig. 1. 2. 6 en 9.
- - naauwkeurige afbeeldinge van alle oogdeelen, en verspreydinge van deszelfs bloed-vaten uyt een mensche oog, Br. XIII. p. 393-400. Taf. XVI. Cab. II. p. 556-558. Taf. I. fig. 3. 4 en 5.
- - voornaamste deelen, die eygentlyk het oog uytmaken, Br. XIII. p. 368.
Oogdeelen Regenboog van een mensche oog, ibid. p. 399. Cab. II. p. 531. N. 2.
- - kringen daar van, zoo groote als kleyne, beschreven en afgebeelt, Br. XIII. p. 398. 399. Taf. XVI. fig. 13 en 17. Cab. II. p. 529. N. 15. p. 531. N. 2. p. 557. 558. Taf. I. fig. 4. 5. 6. 7.
- - slag-adertjes door dezelve met een wonderbaarlyke loop verspreyt, en in haar natuurlyke grootte vertoont, Br. XIII. p. 399. 400. Taf. XVI. fig. 17 en 18.
- - wat door deze Regenboog verstaan wort? ibid. p. 369. 374 399. Taf. XVI. fig. 17. Cab. II. p. 531. N. 2. p. 557. Taf. I. fig. 4.
- *Traanstippen* in een Kalfs-oog zeer ruym bevonden, Cab. II. p. 551. N. 1.
- van een Jongeling, met de oogzenuwen afgebeelt, Br. XIII. p. 395. Taf. XVI. fig. 6.
- van een *Walvis*, in vergelyking van de grootte der Vis zeer kleyn, Cab. II. p. 523. N. 1. p. 558. Taf. I. fig. 9.
Oog-appel, slag-aderen daar in ontdekt, ibid. p. 534. N. 11. p. 547. N. 11.
- waar uyt den circul in deszelfs omtrek bestaat? Cab. X. p. 846. N. 125.
- wiens peezen tot verwyding, en de rontomlopende vezelen tot vernaauwing dienen, Cab. II. p. 533. N. 7. p. 547. N. 11. Cab. X. p. 846. N. 125.
Oogbuys, zie *Buys.*
Oogen agterste en voorste deelen van mensche oogen uyt verscheyde voorwerpen, met de afbeeldzels van dien, Br. XIII. p. 393-400. Taf. XVI. Cab. II. p. 524. N. 4. 5. p. 528. N. 14. p. 531. 532. N. 2. 3. p. 535. N. 16. p. 550. * N. 11.
- *Hayrwyze band* der oogen, Br. XIII. p. 369. 374. 375. Cab. II. p. 524. N. 3. p. 525. N. 5. 6. p 527. N. 11.

Oogen. Hayrwyze band der oogen. *Aanhangzels*, of hayrwyze uytsteekzels van deze band, ibid.
- - - natuurlyke plaatsing, waar? Cab. II. p. 527. N. 11. p. 530. N. 15.
- - - waar uyt bestaan? ibid. p. 529. N. 15.
- - - Zyn met langwerpige beweeg-vezelen ofpeeswyze draatjes voorzien, Br. XIII. p. 375. 398. Taf. XVI. fig. 13. Cab. II. p. 529. N. 15. p. 533. N. 7. p. 547. N. 11. p. 557. 558. Taf. I. fig. 4. 5. 7.
- - heeft zeer veele slag adertjes, Cab. II. p. 524. N. 4.
- - hoedanigen lichaam? Br. VIII. p. 375.
- - hoe dezelve, als mede deszelfs aanhangzel van den oogappel kunnen af en aanwyken? Cab. II. p. 547. N. 11.
- - is met zeer veele breedagtige golfswyze latten voorzien, Br. XIII. p. 375. 398. Taf. XVI. fig. 13. 14.
-- - moet geenzints voor een spier gehouden worden, nog het werk van een spier uytvoerende, Cab. II. p. 529. N. 15 p. 550. * N. 11.
-- - tusschen dezelve, en het hayrwyze uytsteekzel, of aanhangzel is een groot onderscheydt, Br. XIII. p. 375. Cab. II. p. 529. N. 15. p. 550. * N. 11. p. 558. Taf. I. fig. 7.
-- inwendige oppervlakte van dezelve, hoe zig vertoont? Cab. II. p. 525. N. 6.
-- *Mensche oogen*, ibid. p. 523. N. 2. p. 524. N. 3. p. 525. N. 6. 7. p. 526. N. 8. 10. p. 527. N. 11. p. 528. N. 13. p. 533. N. 7. p. 534. N. 10. 11. 13. p. 535. N. 15. p. 554. N. 17. p. 547. * N. 3. p. 550. * N. 10. Cab. IV. p. 611. N. 47. Cab. V. p. 649. N. 99. Cab. X. p. 826. N. 23. p. 846. N. 125. p 850. N. 146. Cab. XI p. 873. N. 34.
Oogen met haar spieren, of zonder dezelve, Cab. II. p. 526. N. 10. p. 537. N. 2 en 3. p. 551. N. 2.
- van Hoenderen, Cab. IV. p. 605. N. 15. Cab. V. p. 635. N. 35.
- van *Jongetjes*, waar van zommige dwars opengesneden zyn, Br. XIII. p. 399. Taf. XVI. fig. 15. Cab. II. p. 523. N. 2. p. 528. N. 12. p. 531. N. 2. 3. p. 548. N. 14.
- van *Kalveren*, Cab. II. p. 528. N. 15. Cab. X. p. 850. N. 147.
- van *Kinderen*, Cab. I. p. 508. N. 15. Cab. II. p. 545. N. 1. p. 548. N. 16. p. 550. * N. 11. Cab. III. p. 588. N. 57.
- van *Walvissen*, of over dwars, of na de lengte opgesneden, Cab. II. p. 523. N. 1. p. 526. N. 9. p. 530. N. 17. p. 556. 557. Taf. I. fig. 1. 2. 6. Cab. XI. p. 875. N. 51.
- verkeerd geplaatst in Schape hooftjes, Cab. IV. p. 613. N. 55. Tient. I. p. 957.
- waar aan de mergagtige zelfstandigheyt ontbreekt, Br. XIII. p. 399. Taf. XVI. fig. 16.
- wiens slag-adertjes, door het Ader, *Ruysschen*, en nettevlies verspreydt zynde, niet enkel en alleen tot verwarming en voeding van zoo tedere en fyne vliesjes geschikt zyn, ibid. p. 400.
- zwarte verszel aldaar gevonden, wat is? ibid. p. 375. 376. 378. Cab. II. p. 530. N. 15. p. 532. N. 7.
- - gedeeltens van het zelve afgebeeldt, Br. XIII. p. 394. Taf. XVI. fig. 1. Lett. C.
- - overblyfzel van deze zwarte verwe of stoffe, Cab. II. p. 528. N. 11. p. 533. N. 7.
- - strepen daar van zyn breder in een mensch als in viervoetige dieren, Br. XIII. p. 394. Taf. XVI. fig. 1. Lett. C. Cab. II. p. 533. N. 7.

Oog-leden (oogschellen) bloed-vaten door derzelver binnenste vlies loopende, zyn menigvuldig, Cab. II. p. 526. N. 8. p. 550. * N. 9. Cab. VII. p. 723. N. 9. Cab. X. p. 846. N. 124.
-- - haar loop, verspreyding en voortkomst, Cab. X. p. 858. N. 184. p. 860. Taf. III. fig. 6.
-- gedeelte van het bovenste ooglidt, Cab. II. p. 526. N. 8.
-- *Hagel-gezwellen* in derzelver randen, zie *Gezwellen.*
-- *Iets byzonders* behalven de traangaatjes, enz. in dezelve zig voor het gezigt opdoende, Cab. II. p. 547. * N. 2.
-- met veele tepelagtige lichaamtjes voorzien, zie *Zenuw tepeltjes.*
-- *Mondekens* der uytgevende canaaltjes, die in derzelver randen zitten, en vogtigheyt doorlaten, Cab. II. p. 551. N. 1. p. 556. Taf. I. fig. 3. Cab. X. p. 825. N. 16. p. 845. N. 124.
-- - tot wat gebruyk dienen? Cab. V. p. 649. N. 94.
-- - van waar haar oorspronk hebben? Cab. X. p. 846. N. 124.
-- -- wat eygentlyk zyn? ibid.
-- - zyn vereenigt met de uyteynden der slag aderen, ibid.
-- nederzakking, en uytwas van dezelve, zie *Werktuyg van Bartisch.*
-- uyt een Kalfs-oog, Cab. II. p. 551. N. 1.
-- uyt mensche oogen, ibid. p. 537. N. 2. p. 552. N. 9. p. 547. * N. 2. p. 550. * N. 9. p. 551. * N. 16. Cab. IV. p. 608. N. 36. Cab. VII. p. 723. N. 9. Cab. X. p. 825. N. 16. p. 845. N. 124. Cab. XII. p. 928. N. 146.
-- waar van laan komt dat dezelve van binnen zoo gevoelig zyn? Cab. X. p. 826. N. 23 p. 845. N. 124.
Oogontsteeking bewys van een zeer groote gevoeligheyt van de aangewassche oogrok, Br. XIII. p. 373.
Oograd, doodelyke wonde aan het zelve toegebragt, Ontl. Aanm. 54.
Oog rokken, zie *Oog-vliesen.*
Oogspieren, zie *Spieren.*
Oog-vlies. Aangewassche, hoedanigen vlies? Br. XIII. p. 369. 373.
- *Ader vlies*, ibid. p. 374. Cab. II. p. 523. N. 2-7. p. 550. N. 20.
- - Achterste deel van het zelve, Cab. III. p. 588. N. 57.
- - Afgebeeldt, Br. XIII. p. 396. 397. Taf. XVI. fig. 8. 10. 11.
- - *Bloed-vaten* door dit vlies verspreydt, zyn zeer veel en talryk, ibid. p. 375. 377. 396. Taf. XVI. fig. 8. Cab. II. p. 523. N. 1. p. 556. 557. Taf. I. fig. 1 en 6.
- - gedeelte van dit vlies, van het *Ruysschen* vlies afgescheyden, Br. XIII. p. 397. Taf. XVI. fig. 10. Cab. II. p. 525. N. 6.
- -- hayrige zenuwen daar van, Br. XIII. p. 397. Taf. XVI. fig. 11.
-- -- is de vierde in rang, bestaande in een dubbelde plaat, welkers binnenste de *Ruysschen-rok*, en het voorste deel de *Druyfrok* genaamt wort, ibid. p. 369. 374. 376.
-- -- omgekeerdt, Cab. XI. p. 876. N. 57.
-- -- Voorzien met slag-aderen die een byzondere loop hebben, en verschillende van de slag-aderen van de *Ruysschen-rok*, Br. XIII. p. 375. 377. 396. 397. Taf. XVI. fig. 7. 9 en 10.
-- *Chrystalline vlies*, ibid. p. 373. 379.
-- -- wat het zelve is? ibid. p. 373. 379. 400. Taf. XVI. fig. 20. en 21.
-- *Druyfvlies* is van het Ader-vlies onderscheyden, schoon var aan malkander houdende lichamen zyn, ibid. p. 374.
-- -- maakt de Regenboog, als mede de hayrwyze bant, en deszelfs uytsteekzels, ibid.

Oog-vlies, glasagtig vlies, ibid. p. 373. 379.
- - wat het zelve is? ibid. p. 373. 379. 400. Taf. XVI. fig. 20 en 21.
- *Harde-vlies*, ibid. p. 369. 373. Cab. II. p. 523. N. 2-5. p. 527. N. 10. p. 556-558. Taf. I. fig. 1. 2. 6 en 7.
- - Achterste gedeelte van het zelve, Cab. III. p. 588. N. 57.
-- - *Bloed-vaten* daar door verspreydt, zyn zoo talryk niet als wel in den *Aangewasschen*, en *Netrok*, enz. Br. XIII. p. 373. 395. 396. Taf. XVI. fig. 6 en 8.
- - heeft een byzondere buys, met een ader in het geheel niet overeenkomende, door *Nuck* ontdekt, ibid. p. 374.
- - is ook met zeer vele nieuwe waarschynelyke vaatjes voorzien, van *Ruysch* ontdekt, dewelke mogelyk het waterige vogt, door de buys van *Nuck* toegebragt, weder terug voeren, ibid. Cab. II. p. 527. N. 10. p. 554. N. 17.
- - omgekeerdt, Cab. II. p. 551. * N. 15. Cab. XI. p. 876. N. 57.
- - van waar af komstig? Br. XIII. p. 369.
- - verscheyde deelen van het zelve afgebeelt en vertoont, ibid. p. 395. 398-400. Taf. XVI. fig. 4. 12. 15. 16. 19. Cab. II. p. 530. N. 16. N. 1. p. 534. N. 12. p. 546. * N. 18.
- - voorste deel daar van, waar in bestaat, en waarom het *Hoorn-vlies* genaamt? Br. XIII. p. 369. 373. Cab. II. p. 554. N. 17.
- *Hoorn-vlies*, Cab. II. p. 532. N. 4. p. 533. N. 7. p. 547. N. 11. p. 557. 558. Taf. I. fig. 4 en 7. Cab. III. p. 587. N. 48 en 53.
-- *Nette-vlies*, Br. XIII. p. 370. 373. 378. Cab. II. p. 524. N. 3. p. 533. N. 8. p. 556. Taf. I. fig. 1 en 2.
Oog-vlies, Nette-vlies, anders het *mergagtige vlies* genaamt, en waarom? Br. XIII. p. 378.
-- -- hoe fyn en dun het zelve is? ibid. Cab. II. p. 528. N. 12. p. 533. N. 8.
-- -- is bykans geheel met slag-adertjes doorweven, Br. XIII. p. 378. 399. Taf. XVI. fig. 16. Cab. II. p. 526. N. 7. p. 530. N. 15. p. 533. N. 8. p. 534. N. 11.
- -- -- komt altemets golfsgewys te voorschyn, Br. XIII. p. 400. Taf. XVI. fig. 19. Cab. II. p. 531. N. 2.
-- -- met geen mergagtige stoffe bezet, Cab. II. p. 528. N. 12. p. 533. N. 8. p. 534. N. 11.
-- -- of deszelfs zelfstandigheyt alleen mergagtig is? Br. XIII. p. 378.
-- -- oorspronk van deszelfs slag-adertjes, die alleen uyt den bodem van het oog voortkomen, en tot dezelve lopen, ibid. p. 379. 396. Taf. XVI. fig. 7.
-- -- van buyten met een zwarte stoffe bezet, Cab. II. p. 532. N. 7.
-- -- waarom zoo genaamt wort? Br. XIII. p. 378.
-- *ongenaamd*, of pezig vlies, ibid. p. 369. 373.
-- *Oogblikkende vlies* uyt een Hoen, Cab. IV. p. 605. N. 15.
-- *Ruysschen-vlies*, Br. XIII. p. 376. Cab. II. p. 524. N. 3-6. p. 550. N. 20. Tient. III. p. 1056.
-- -- Achterste deel van het zelve, Cab. III. p. 588. N. 57.
-- -- afgebeelt, Br. XIII. p. 396. Taf. XVI. fig. 7.
-- -- gedeelte hier van, van het Ader-vlies gescheyden en afgetrokken, Cab. II. p. 530. N. 17.
-- -- hoe verre zig uytstrekt? ibid. p. 550. * N. 11.

Oog-vlies, Ruysschen-vlies, in twyffel getrokken, en waarom? Br. XIII. p. 369. 370.
-- -- kan zonder de konst van *Ruysch* niet vertoont worden, Br. Boerh. p. 1199.
-- -- op wat wyze gevonden, en waarom dus genaamt? Br. XIII. p. 376.
-- -- Slag-aderen van het zelve omtrent haar looping zeer verschillende van die van het Ader-vlies, ibid. p. 377. 396. 397. Taf. XVI. fig. 7. 9. 10. Cab. II. p. 524. N. 4. p. 550. N. 20. p. 550. * N. 11. Cab. X. p. 850. N. 146.
-- -- welkers loop in beyde de vliesen afgebeelt wort, Br. XIII. p. 397. Taf. XVI. fig. 9.
-- -- tot wat gebruyk geschikt is? ibid. p. 377.
-- -- verdedigt tegen *Rau*, ibid. p. 376. 396. Tient. III. p. 1056.
- - voor een groot gedeelte aan het Ader-vlies vast zittende, Cab. II. p. 526. N. 9.
- - uytgespannen, en deszelfs inwendige gedaante, Br. XIII. p. 398. Taf. XVI. fig. 13.
- -- wort 'er in der daat gevonden, en is met geen minder slagadertjes voorzien als het Ader-vlies, ibid. p. 373. 374. 376. 377. 396. 397. Taf. XVI. fig. 7 en 9. Cab. II. p. 524. N. 4.
-- -- wort hedendaags zeer fraay toebereydt, zynde van *Albinus* vertoont, Tient. III. p. 1056. Br. Boerh. p. 1200.
- -- zoo dik als papier bevonden, Cab. II. p. 530. N. 17. p. 556. Taf. I. fig. 1.
-- *Spinneweb-vlies* genaamt, omvangende de chrystalline vogtigheyt, ibid. p. 553. 554. * 558. Taf. I. fig. 8.
-- -- verscheyde gevoelens der Ontleders over het wezen van dit vliesje, ibid. p. 553.
Oog vliesen beschreven, en opgetelt, Br. XIII. p. 369. 373-379. Cab. X. p. 846. N. 125.
--- omtrent derzelver getal verschillen de Schryvers grootelyks, zoo dat zommige vier, vyf, zes, zeven, ja meer stellen, Br. XIII. p. 369.
--- verscheyde afbeeldzels daar van, ibid. p. 393-400. Taf. XVI. fig. 1. enz. Cab. II. p. 556. Taf. I. fig. 1. enz.
--- zyn agt in het getal, Br. XIII. p. 373.
Oogvogt bevogtigende de oogen, hoe verdikt kan worden? Br. III. p. 252.
--- *Chrystalline vogt*, Cab. II. p. 523. N. 2. p. 527. N. 11. p. 528. N. 14.
--- --- in een zeer dun vliesje bevat, dat met geen zigtbare bloetvaatjes voorzien is, Br. XIII. p. 373. 379. 400. Taf. XVI. fig. 20 en 21.
--- --- uyt een Kalfs-oog, met deszelfs omvangend vliesje, het *Spinnewebs-vlies* geheten, Cab. II. p. 558. Taf. I. fig. 8. zie *Oog vlies.*
--- --- uyt een Schaaps oog, ibid. p. 558. 554. *.
--- --- uyt een Walvisch oog, ibid. p. 558. Taf. I. fig. 9.
--- *Glasagtige vogt*, de Chrystalline als in haar schoot bevattende, ibid. p. 528. N. 11. 14.
--- --- wort omvangen van een vlies, het welke zeer dun en met geen zigtbare bloedvaatjes voorzien is, Br. XIII. p. 373. 379. 400. Taf. XVI. fig. 20 en 21.
--- *Waterig vogt*, Br. Boerh. p. 1204.
--- --- blyft niet altyt zonder vernieuwing, Br. XIII. p. 374.
Oogvogten afgebeelt met de gedeeltens van hare vliesjes, ibid. p. 400. Taf. XVI. fig. 20 en 21. Cab. II. p. 558. Taf. 1. fig. 8 en 9.
--- zyn driederley, Br. XIII. p. 370.

Oogzenuwen, zie *Zenuwen.*
Oor van een onvoldragen Schaapje, Cab. XI. p. 875. N. 48.
Ooren, haar levendige coleur, Cab. VIII. p. 753. N. 42.
- mensche ooren, Cab. VI. p. 686. N. 35. Cab. IX. p. 782. N. 6. Cab. X. p. 852. N. 154. Cab. XI. p. 882. N. 104.
- met bloed-vaten voorzien, Cab. I. p. 515. N. 21. Cab. IX. p. 782. N. 6. Cab. X. p. 852. N. 157.
- van bejaarde menschen, Cab. IV. p. 607. N. 26. Cab. V. p. 633. N. 23.
- van het hart, zie *Hart-oortjes.*
- van jonge kinderen, Cab. I. p. 515. N. 21. Cab. IV. p. 609. N. 39. Cab. VI. p. 700. N. 78. Cab. VII. p. 722. N. 7. p. 731. N. 42. Cab. VIII. p. 763. N. 83. Cab. X. p. 852. N. 157.
- *Vogt* agter de ooren ontstaan, zie *Vogt.*
- *Zweetgaten* van dezelve zeefswyze voorkomende, Cab. I. p. 515. N. 21. Cab. V. p. 633. N. 23.
Oorklieren, zie *Klieren.*
Opening der doode lichamen aan de Ontleders verkeerdelyk geweygert, en waarom? Tient. II. p. 1040. Ontl. Verh. p. 1120. 1121.
-- in de *borst*, kan niet altyt zonder quetzing der zenuwen geschieden, Cab. VI. p. 684. N. 27.
-- - waar, en op wat plaats gemaakt moet worden? Br. II. p. 243. Cab. I. p. 507. N. 10.
-- - waarom alhier het gebruyk van een mesje, aan de eene kant stomp zynde, voorzigtig wort aanbevolen? Br. II. p. 243.
-- *in de buyk* moet niet ligtveerdig in het werk gestelt worden, en is van weynig nuttigheyt in een waterzugt in de buyk, Ontl. Aanm. 45.
-- - wort te vergeefs ondernomen in waterzugtige, wanneer de klieren van het Darm-scheyl met waterblaasjes vervult zyn, Cab. VII. p. 728. N. 37.
Opening van zeer korte canaaltjes agter de snytanden, is niet in alle menschen dubbelt, Cab. VI. p. 674. N. 3.
-- - kan dikwils door hare byzondere engte niet ontdekt worden, ibid.
-- - van wat gebruyk dezelve is? ibid.
Opperhuyt, zie *Oppervelletje.*
Oppervelletje beschreven, Tient. III. p. 1074. enz.
- by de Ouden voor hoedanigen gestel gehouden? Cab. II. p. 546. N. 6. Tient. III. p. 1075.
- dekt niet alleen de wortels der nagelen, maar ook van het hayr, Cab. III. p. 574. N. 13. Cab. V. p. 629. N. 2.
- deszelfs afgebrokene nablyfzels van de huyd-tepeltjes, Cab. X. p. 823. N. 2. Lett. F.
- door wat geneesmiddelen wederom op de huydt gebragt moet worden? Tient. III. p. 1075.
- *gedeelte* daar van, Cab. X. p. 823. N. 4.
- - van de bal van een mensche voet, Cab. IX. p. 792. N. 37.
- - - uyt een Zwart, Cab. X. p. 858. N. 183.
- - van de muyl van een Walrus, Cab. VIII. p. 764. N. 97.
- - van een jonggeboren kint, Cab. X. p. 822. N. 2. Lett. B.
- - van een Man met een schrikkelyke leproosheyt behebt, ibid. Lett. C.
- - uyt de mam van een Moorin, Cab. XII. p. 911. N. 6.
- - uyt de staart van een Walvis, ibid. p. 922. N. 94.

Oppervelletje, gedeelte uyt een *Europiaansche* Vrouw, Cab. XI. p. 870. N. 8.
- - uyt een kint, Cab. II. p. 546. N. 6.
- - uyt een Zwart, Cab. X. p. 857. N. 180. p. 860. Taf. III. fig. 3.
- - uyt het hayrige gedeelte van het hooft, dunner als elders in het lichaam, Cab. XII. p. 924. N. 117.
- hoe op een konstige wyze van de huydt wort afgescheyden? Tient. III. p. 1076. enz.
- hoe voortgebragt wort? Cab. IX. p. 792. N. 37.
- hoe zomtyts zoo dik voorkomt? Cab. III. p. 594. N. 76.
- is een zeer nuttig en nootzakelyk deel van 's menschen lichaam, Tient. III. p. 1075.
- is niet anders als een uytgroeyzel der huydtepeltjes, Cab. II. p. 546. N. 6. Cab. III. p. 573. N. 13.
- is van bloedvaten ontbloot, Cab. III. p. 576. N. 19. Cab. XI. p. 897. Lett. E. Cab. XII. p. 915. N. 38. Tient. III. p. 1077. enz.
- is van een verscheyde coleur, Cab. I. p. 510. N. 4. Cab. V. p. 630. N. 5.
- is van natuure zeer dun, Cab. III. p. 594. N. 76.
- kan in twee, en meer schelfers verdeelt worden, ibid. p. 573. N. 13.
-- kokertjes van het zelve, wat eygentlyk zyn? Cab. VIII. p. 764. N. 97.
-- krygt zyn bestaan niet uyt overtollige uyt het lichaam vloeyende vogten, die van de omringende koude lugt verdikt worden, Cab. II. p. 546. N. 6. Tient. III. p. 1075.
-- *Ontfang-plaatsjes*, onder het zelve, in de huydt zelfs zittende, Tient. I. p. 946. zie *Ontfang-plaatsjes.*
-- op wat plaats doorboort gezien? ibid. p. 946.
Oppervelletje, Parallele linien die zig hier opdoen, Cab. X. p. 823. N. 2. Lett. F.
-- Stellinge aangaande desselfs bestaan aangenomen wederlegt, Cab. II. p. 546. N. 6.
-- *Stukken van het zelve*, van Walvisschen, Cab. XI. p. 896. N. 206. en 209.
-- - uyt halve Zwartinnen, ibid. p 869. 870. N. 6. 7. Cab. XII. p. 911. N. 3.
-- - uyt Zwartinnen, Cab. XII. p. 918. N. 59. p. 921. N. 87.
-- van de groote linker, en de volgende toon, Cab. IV. p. 625.
-- van de grootste toon uyt een mensche voet, Cab. XII. p. 914. N. 27.
-- van de hand van een Jongetje afgebeelt, Cab. III. p. 598. Taf. III. fig. 2.
-- van de huydt afgescheyden, ibid. p. 582. N. 34.
-- van de toonen van de voet, Rarit. p. 215.
-- *van de voetzool* uyt een *Europiaansche* Vrouw, Cab. XII. p. 920. N. 79.
-- - uyt een Neger, Cab. X. p. 823. N. 4.
-- van een handtje van een onvoldragen Vrugt, Cab. III. p. 587. N. 56.
-- van een *Walrus*, Cab. XI. p. 877. N. 66.
-- van een Zwart, Cab. II. p. 554. N. 12.
-- uyt een *Europiaan*, Cab. XI. p. 870. N. 9.
-- uytpuylende deeltjes van de opperhuydt, hoe van zommige genaamt? Cab. XII. p. 926. N. 31.
-- - waar voor te houden? Cab. VIII. p. 764. N. 97.
-- uytsteekzels uyt het zelve voortkomende, Cab. V. p. 629. N. 2.
-- wort onder voorwendzel van te konnen aantoonen, van *St. Andre* vastgestelt met bloed-vaten voorzien te zyn,

het welk een groote dwaling is, of hy zoekt andere te misleyden, Tient. III. p. 1077-1079.
Oppervelletjes van de voetballen, Rarit. p. 215. Cab. X. p. 823. N. 2. Lett. F en G. Cab. XI. p. 883. N. 113.
-- van kinder handtjes, Cab. III. p. 573. N. 13. Cab. XII. p. 915. N. 35. p. 918. N. 62.
-- van menschen, Cab. III. p. 595. N. 81. Cab. VIII. p. 764. N. 97.
Opstopping der maandstonden, door een zeker vlies veroorzaakt, Ontl. Aanm. 32.
-- ontstaan door de quade gesteltheyt der pisleyders in een Schaap, Rarit. p. 188.
-- van een steentje in de nier van een Hondt, Klapv. c. 4. Aanm. 2.
-- van steenen die zig in de pisleyders onthouden, Ontl. Aanm. 15.
-- uyt gezwellen van de waterblaas oorspronkelyk, ibid. 78.
-- wegens een steen, en verdikking van de blaas, ibid. 89.
Opuntia bladeren van dit *Amerikaans* doornagtig gewas, en derzelver wonderlyk gestel beschreven, Tient. III. p. 1061. 1062. zie *Vyg.*
Opzuyging. van der Kraamvrouwen lichamen, als een onnutte, nadeelige, en quade gewoonte gehouden, en waarom? Ontl. Verh. p. 1121. 1122.
Orbis, zoort van een Visch, zie *Visch.*
Os AEthmoides, Cab. IV. p. 614. N. 57.
Overbevrugting, of dubbelde bevrugting, met een voorbeeldt bevestigt, Ontl. Aanm. 14. Cab. VI. p. 710. N. 120.
Overtolligheyt van bloedt, of 'er gevonden wort, dan of verdigtis? Br. XII. p. 357.

P.

PAarde-magen, wormen daar in gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 3.
Paardestaart van het rugge-merg van een mensch, Cab. VI. p. 684. N. 31. Cab. X. p. 844. N. 112.
- waar deszelfs zitplaats heeft? Cab. VII. p. 726. N. 26.
- wat eygentlyk is? Cab. X. p. 844. N. 112.
Paardezadel met deszelfs vliesje, Cab. IX. p. 784. N. 13.
Paddeke asgraauw gevlakt met een lange witte streep, Cab. Dier. p. 1263. N. 11.
Pagurus, een zoort van Krabbe, ibid. p. 1273. N. 88. p. 1279. Taf. V. fig. 2.
Pajaneli wonderbaarlyke Zaden daar van, Rarit. p. 203.
Palega Pajaneli, Zaad van dezelve, een Zon verbeeldende, Cab. VII. p. 731. N. 44.
Pan, harssenpan, zie *Bekkeneel* en *Harssenpan.*
- van het heupe-been, zie *Heup.*
- van het Naam-loose been, zie *Been.*
Pap-gezwel aan de moerkoek vastgehegt, Cab. IX. p. 788. N. 24.
--- beschreven, Tient. III. p. 1052. enz. Br. Boerh. p. 1166.
--- binnenste van dit gezwel, met deszelfs wonderbare gedaante afgebeelt, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 4 en 5.
--- Hayrig Pap-gezwel afgebeelt, Cab. VI. p. 716. Taf. III. fig. 5 en 6.

--- hoe en uyt wat stoffe zoo deszelfs binnenste als buytenste is te zamengestelt? ibid. p. 676. N. 6.
--- in het Net gevonden, met een hand vol hayr, Cab. III. p. 589. N. 63.
--- komt voort uyt water-blaasjes, Klapv. c. 4. Aanm. 25.
--- om wat reden dus genaamt wort? Tient. III. p. 1052. Br. Boerh. p. 1166.
--- onder de huydt gelegen, waar toe brandende hulpmiddelen gebruykt, Cab. XII. p. 912. N. 8.

Pap-gezwel ongehoort, in de maag van een doodt mensch bevonden, waar in een geheele hant volhayren, een wanschapen stuk beens, en vier kiezen zitten, welkers geschiedenis met een verklaring der waarheyt wort bevestigt, Cab. XI. p. 890. N. 160. Tient. III. p. 1053. enz.
--- onthoudt dikwils in zig behalven de pap vele andere zaken, Br. Boerh. p. 1208.
--- van de maag, waar in een stuk van een viervoetig dier, als iets zeldzaams gevonden wort, Cab. XI. p. 890. N. 161. Tient. III. p. 1053. enz.
-- van waar deszelfs vliesen voortkomen? Br. Boerh. p. 1210.
-- van waar oorspronkelyk, na het oordeel van *Boerhaven?* Tient. I. p. 948.
-- volgens *Boerhaven* met huydkliertjes bezet, Br. Boerh. p. 1166.
-- uyt een byzondere geele blinkende zelfstandigheyt bestaande, Cab. X. p. 823. N. 3.
--- wat naam gevoeglyk aan dit gezwel te geven, wort getwyffelt, Tient. III. p. 1052.
-- wonderbare aart van het zelve kan naaulyks van de Geneesmeesters verstaan worden, ibid.
Pap-gezwellen beenagtige, of in been veranderde uyt de long van een Os, Rarit. p. 218. Cab. IX. p. 810. N. 98.
-- Hayrige pap-gezwellen tusschen de spieren van de hals van een Os gevonden, Cab. VI. p. 676. N. 6. p. 716. Taf. III. fig. 5 en 6. Cab. X. p. 823. N. 3.
-- in de *Eyerstokken*, Cab. I. p. 513. N. 17. Tient. I. p. 941. Tient. III. p. 1053. 1057.
-- worden in verscheyde deelen van 's menschen lichaam gevonden, als in de tanden, hoofdhayren, enz. Cab. IX. p. 796. N. 48.
Pappen hoedanige gebruykt, om het vuur te keer te gaan? Ontl. Aanm. 75.
Paradys-vogeltje, een zeltzaam Vogeltje, Cab. XI. p. 872. N. 25.
Passie-bloems gewas, hoe van *Piso* genaamt? Cab. IV. p. 611. N. 45.
- *Takken* daar van, zie *Takken.*
Peer, Poire sinjoor peer, en deszelfs schil beschreven, Cab. XII. p. 920. N. 81.
- *Rietpeer* door konst ontleedt, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 3.
- - Zapvaten van de Rietpeer zyn alle zoodanig getakt, als de slagaderlyke in de moerkoek van een mensch, ibid.
Peeren haar maakzel, waar uyt voornamentlyk bestaat, Cab. XI. p. 874. N. 41. p. 897. Lett. B. p. 898. Taf. I. Tient. III. p. 1059. 1060.
-- Ontleding van deze vrugten naaukeurig beschreven, Tient. III. p. 1060.
-- *Petercelie-peeren* uyt duyzende zapvaatjes bestaande, Cab. XI. p. 897. Lett. B.
-- zap of moes daar van wort niet ongevoeglyk vergeleken by de zelfstandigheyt van de milt en lever, Cab. IX. p. 801. N. 59. Tient. III. p. 1059. enz. Br. Bohl. p. 1246. 1247.
Pees, gedeelte daar van, Cab. XI. p. 896. N. 208.
Peesen der *voetspieren*, door een val gebrooken, Tient. II. p. 998.
-- - met vele slag-aderen voorzien, Cab. I. p. 499. N. 6.
-- - onder des voets buygers, en afleyders gerekent, waarom in een zenuwagtige kooker beslooten? ibid.
-- - zyn veele, en verscheyde daar van opgetelt, Cab. IV. p. 619. N. 82.
-- stukken van peesen uyt Walvisspieren, Cab. XI. p. 874. N. 36. Cab. XII. p. 927. N. 136.
Persik afgebeelt met zyn zapvaten, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 2.

Persik, konst van dezelve te ontleden, en op wat wyze geschiedt? ibid. p. 1060.
-- wonderlyk maakzel, en toestel van deze vrugt beschreven, ibid. p. 1059. 1060.
Persoonagies (groote) waarom in het openen der doode lichamen van andere niet worden nagevolgt? Tient. II. p. 1040. Ontl. Verh. p. 1120.
Peulen van het Paarde-ysers-kruydt, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Pimpernel gedoornde met de vrugt, ibid. p. 1262. N. 6.
Pimperneltakjes, Cab. XI. p. 890. N. 163. Cab. XII. p. 914. N. 29.
Pipa en *Pipal* een padagtig *Amerikaansch* Dier, met deszelfs afbeeldzels, Cab. Dier. p. 1267. N. 35. p. 1278. Taf. IV. fig. 2 en 3.
Pis etteragtig wegens inwendige schurste der waterblaas, Ontl. Aanm. 78.
- met vele langwerpige lichaamtjes, of kleyne popjes daar in leggende gelost, Cab. I. p. 517.
- of na de stelling van *de Bils* van de lende-klieren onmiddelyk tot de by-nieren gevoert wort door eenige byzondere buysen, die hy *Mosch* noemt? Klapv. c. 1. p. 5.
- onmagt om dezelve te houden, na een zware baring veroorzaakt door een al te groote verwyding der schede, Ontl. Aanm. 22.
- opgestopt, en waar door? zie *Opstopping.*
- Tegenhouding van het water, en de ware oorzaak, Rarit. p. 188.
- waar door voortgekomen deszelfs tegennatuurlyke te rugkeering uyt de blaas na de nieren in een Schaap? Ontl. Aanm. 99.
- wort mogelyk in de blaas gebragt door andere wegen, buyten die gene, die tot nog toe bekent zyn, Ontl. Aanm. 94. Tient. II. p. 1006.
Pisleyder met etter vervult, een geheel pont daar van in zig bevattende, Ontl. Aanm. 94.
- *Regter*, in deszelfs onderste gedeelte met een steen bezet, ibid.
- *Stuk* daar van uyt een Paard, Rarit. p. 187.
- vaatjes langs de boven-buyks linker zyde lopende, daar in gevonden, Ontl. Aanm. 94.
Pisleyders (waterpeesen) drie in een waterblaas van een mensch bevonden, Cab. VII. p. 728. N. 32.
- eens verwydert en uytgezet zynde, blyven zy verwydert, het welk als een voorregt van de natuur te houden is, Cab. VIII. p. 746. N. 12.
- *gedeeltens* van dezelve, Cab. I. p. 501. N. 11. Cab. X. p. 839. N. 87. Cab. XII. p. 923. N. 103.
- -- van menschen die met steenen gequelt zyn geweest, Rarit. p. 184. 200.
- haar gints en weder lopende loop is slangswys, Cab. I. p. 517. Lett. O.O. Cab. V. p. 652. N. 5.
-- haar natuurlyke wydte en gestalte, Cab. VIII. p. 746. N. 12.
-- hoe twee van dezelve zig te zamen vereenigt hebbende, met een eenvoudige opening de blaas doorboren, Klapv. c. 4. Aanm. 23. Ontl. Aanm. 79. Cab. VII. p. 728. N. 32.
-- in verscheyde menschen wonderbaarlyk verwydert, en uytgespannen, van wegens de doorgang van de daar in zittende steenen, Ontl. Aanm. 13. 15. 56 en 94. Rarit. p. 193. 194. 200.
-- klieren worden in derzelver binnenste oppervlakte niet gevonden, Br. V. p. 271. 272.
-- met een byzondere zoort van vaten vervult, die nog melk-aderen, nog bloed-vaatjes, nog watervaten waren, Ontl. Aanm. 94. Tient. II. p. 1006.

Pisleyders met verscheyde slag aderen voorzien, Cab. II. p. 544. N. 16.
-- schuynsche inplanting der waterpeezen in de blaas, Rarit. p. 194. Cab. VIII. p. 745. N. 7.
-- -- doet het zelfde, dat de klapvliesen gewoon zyn te verrigten? Cab. VIII. p. 745. N. 7.
- Twee uyt een nier voortkomende, dewelke zig beyde afzonderlyk in de blaas ontlasten, Ontl. Aanm. 79. fig. 63. Rarit. p. 188.
- Twee uyt menschen genomen, van een zeer verschillende wydte, Cab. VIII. p. 746. N. 12.
- van Schaapen zeer gedraayt, en van een ongemeene grootte, en de oorzaak daar van, Ontl. Aanm. 99. Rarit. p. 187. 188. Cab. IX. p. 810. N. 101.
- uyteyndens van dezelve, alwaar zy de blaas ingaan, zeer verwydert in een Schaap, Rarit. p. 188.
- wanneer verwydert en uytgezet worden? Cab. VIII. p. 746. N. 12.
- wonderlyk verdraayt, en op verscheyde plaatzen zeer uytgerekt in een Man aan de pisvloedt gestorven, Klapv. c. 4. Aanm. 13. Ontl. Aanm. 13.
- worden met een overvloedig smeerzel bestreeken? en waarom? Br. Boerh. p. 1170.
- zeer gekronkelt, Ontl. Aanm. 13. Rarit. p. 193.
- zyn ook van zenuwen voorzien, Cab. II. p. 544. N. 16.
Pistachjes onder de aarde, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Pis-vat heeft in de mensch geen toegang tot een alzoo genaamde *Alantois*, 't zy door blaasen, of inspuyting van vogten, Cab. V. p. 642. N. 57.
- is in jonggeboorene kinderen aan de gront van de blaas omtrent een vinger breed open, maar niet verder, Cab. IV. p. 608. N. 30. Cab. V. p. 642. N. 57. Cab. VIII. p. 756. N. 56.
Pis vat met een blindt gat, of mondeke voorzien in de grondt van de blaas, Cab. IV. p. 608. N. 30. Cab. VI. p. 703. N. 83. Wat dit blinde gat is? Cab. IV. p. 608. N. 30.
- volgens de loop van de natuur in viervoetige dieren alleen open, en doorgaande, dog of het in haar geheel en al doorgaat tot in het alzoo genaamt pisvlies, staat verder te onderzoeken, Ontl. Aanm. 8. Rarit. p. 161. Cab. VIII. p. 757. N. 56.
Pis-vlies, zie *Vlies.*
Pisvloed van qualyk gestelde nieren, Ontl. Aanm. 13.
Pis-weg in het agterste gedeelte van de roede, als wanneer (het uytwendige gedeelte van het hooftje der roede van de water-weg berooft zynde) een gat gevonden wort tusschen het onderste gedeelte van de voorhuydt en het hooftje, welk ongemak onvrugtbaarheyt kan toebrengen, Rarit. p. 186. 187. Cab. VIII. p. 750. N. 30.
- is in de Vrouwen met een overvloedig vogt voorzien, in hoedanigheyt met die der Mannen overeenkomende, Br. Boerh. p. 1163. zie *Vogt.*
- is wel een sponsagtig lichaam, dog waar in te onregte blaasjes gestelt worden, ibid. p. 1222.
- langs de bovenste zyde van de roede lopende tegen de loop der natuur, is het uythalen van de steen in zoodanigen geval zeer bezwaarlyk, Cab. III. p. 571. N. 5. p. 577. N. 22. p. 597. 598. Taf. III. fig. 1.
- of de onreynigheden der mannelykheyt, die onder de voorhuydt vergadert worden, mogelyk niet voortkomen uyt deszelfs holle groefjes, van *Morgagni* afgebeelt, en de aldaar van

Couperus en *Terraneus* ontdekte klieren? Br. Boerh. p. 1162.
Pis-weg. Voor een groot gedeelte, of in het geheel ontbreekende in een Schaap, Rarit. p. 186. Cab. VIII. p. 750. N. 30.
Planten, zie *Gewassen.*
Poeders, t'zamentrekkende poeders op afgezette leden te leggen wort verworpen, en waarom? Br. XIV. p. 414.
Poort-ader, zie *Ader.*
Pooten, voorste pooten komen in de Kikvorschen eer te voorschyn als in de agterste, Cab. VI. p. 690. N. 48.
Popjes door de waterwegen in het wateren ten lyve uytgedreven, Cab. I. p. 517.
- waar uyt zyn voortgesprooten, en hoe gekomen tot aan de krop van de blaas? ibid. p. 518.
Pruym uytgerafelt, Cab. XI. p. 873. N. 27.
- *Zapvaten* van deze vrugt verschillen van die gene, dewelke een Peer uytmaken, ibid. p. 893. N. 183.
- - van waar voortkomen? ibid. p. 873. N. 27. p. 893. N. 183.
Pylstaart, Cab. XII. p. 927. N. 137.
Pyn door ontsteeking van het hartezakje ontstaan, onverdragelyk, Cab. VI. p. 686. N. 36.
- in de heup, zie *Heuppyn.*
- in de maag, zie *Maagpyn.*
- van het hooft, zie *Hoofdpyn.*
Pynen in de buyk, zie *Buykpynen.*
- *Medelydige* pynen in afgezette leden, Br. XIV. p. 404. 411. 412.
- Onverdraaglyke hevige pynen inwendig in verscheyde beenderen mogelyk van kleyne bloedelooze diertjes ontstaan, door wat middel genezen worden? Tient. III. p. 1071.
-- van waar de onlydelyke pynen in het Dye-been, voornamentlyk in Venusqualen veroorzaakt worden? Cab. X. p. 858. N. 182.
Pypen, gal-pypen, zie *Gal-pyp.*
Pypen, waar uyt ontstaan? Br. Boerh. p. 1191.

Q.

Q*Uakzalvers*, zie *Lapzalvers, Lantlopers. Quamoclit*, Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
Quast, een *Amerikaans* viervoetig Dier, Cab. IX. p. 791. N. 31.
- waar in met een Aap overeenkomt? ibid.
Quik, of vloeyt door de gaten van de Pyramidaalswyze Tepeltjes? Antw. aan Bidl. p. 452. 477.
Quyl doorgeslikt, en de gezontheyt daar door herstelt, Tient. II. p. 1009.
- is niet alleen nuttig, maar ook ten hoogsten nootzakelyk tot bewaring der gezontheyt, gelyk zulks met een zeldzaam geval ter bevestiging dienende wort opgeheldert, ibid. p. 1007. enz.
- moet doorgezwolgen worden van die gene, dewelke van scherpe en langdurige ziektens opkomen, ibid. p. 1009.
- moet voor geen schadelyk uytwerpzel gehouden worden, ibid. p. 1008.

- spyswalging, en vertering byna van het gehele lichaam uyt gebrek van dit vogt ontstaan, ibid. p. 1009.
- verlies daar van door een gestadige druyping, ibid. p. 1008.
Quyling als een hulpmiddel gebruykt tot genezing van een maag-pyps ziekte met een gelukkige uytslag, Tient. I. p. 961. enz.
-- in wat geval dikwils schadelyk? Tient. II. p. 1009.
Quyl-vat, hoe veel openingen heeft? Cab. I. p. 502. N. 3.
Quyl vaten storten haar quyl in de mont uyt aan de zyden van het Tong-riemtje, ibid.
-- Twee van een onderste kaaksklier voortkomende in een Hont, Klapv. c. 4. Aanm. 21.
-- wiens mondekens, en wel van

de onderste quyl-vaten zelden in een levendig mensch gezien konnen worden, die egter door konst te voorschyn worden gebragt, ibid. Aanm. 26.

R.

R*Eus*, linker opperhoofds-been van dezelve, wonderbaarlyk groot, Rarit. p. 193. 194.
Reusinne, Aderlyke vlegting uyt de harssenen van een jong Reusinnetje zeer teder van wezen, Cab. VII. p. 726. N. 22. p. 737. Taf. I. fig. 2.
-- haar Milt wegens deszelfs grootte afgebeelt, ibid. p. 723. N. 11. p. 737. Taf. I. fig. 1.
-- *Maag* van dezelve zeer groot, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. A.
-- *Stuk* uyt haar Colyk-darm byzonder wyd, ibid. p. 803. N. 62. Lett. B.
Rib met de werwel vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 8.
- van een Os, na een breuk uyt de natuur zeer fraay genezen, Rarit. p. 216.
Ribben aan yder zyde dertien in een Dogtertje gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 1.
- door een slag-aderbreuk van de grote slag ader bedorven, Ontl. Aanm. 37
- Elfde en twaalfde uyt een kint, Cab. I. p. 507. N. 10.
- gebrooken, en na de breuk wederom genezen, Rarit. p. 213. Cab. VII. p. 733. N. 52.
- hoe de opperste na boven, en de onderste na beneden loopen? Cab. V. p. 652. N. 7.
- hoe en waar door derzelver bederving veroorzaakt? Ontl. Aanm. 38.
- *Kinderribben* geheel en al konstig omgekromt, Cab. XI. p. 890. N. 164. Cab. XII. p. 926. N. 129.
- konnen in een zuuragtige vogt zoo week gemaakt worden, dat ze als een touwtje konnen gebogen worden, Cab. IV. p. 609. N. 38. Cab. VI. p. 678. N. 13. Cab. XI. p. 890. N. 164. Cab. XII. p. 926. N. 129.
Ribben met de zeer roode tusschenribbige spieren uyt een kint, Cab. XII. p. 927. N. 142.
- Slag-aderen van dezelve, Br. II. p. 238. 239. Cab. I. p. 513. N. 16.
- Stukken daar van, Cab. I. p. 513. N. 16. p. 519. Taf. III. fig. 3.
- Twee ribben in een zyde vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 1.
- Twee ribben uyt een vrugt afgebeelt, Tient. II. p. 1045. Taf. II. fig. 4.
- worden van drie vliesen omvangen, het Borst-vlies, het Celluleuse vlies, en het Been-vlies der ribben (Ribbe-vlies) Cab. VIII. p. 743. N. 4.
- zyn in de Mannen dikker en ronder als in de Vrouwen, Rarit. p. 152.
Ribbetje van een jonggebooren kintje, door de konst gebogen, Cab. VI. p. 678. N. 13.
- van een onvoldragen kintje zeer zagt, en buygzaam in een zuure vogt geworden, Cab. IV. p. 609. N. 38.
Ribbe-vlies, zie *Vlies.*
Ringen uyt een vlok hayrs der overledene Vrouwen, wie gewoon zyn te maken? Cab. IV. p. 623. N. 96.
Roede (Mannelyk lid) aangaande deszelfs byzondere deelen onderscheyden, Cab. XII. p. 916. N. 48-50. p. 925. N. 126.
-- *Aderen* van dezelve, zie *Aderen.*

-- *Bloed-vaten* der roede, zie *Bloed-vaten.*
-- dubbelde band van deszelfs groote zenuwagtige spongieuse lichamen, als iets zeldzaams gehouden, Cab. XII. p. 913. N. 17.
-- gedeelte van een styve roede, in vogt bewaart, Br. XV. p. 427. Taf. XIX. fig. 1.
-- groote bloedvloed alhier door een byzondere konst tegengehouden, Ontl. Aanm. 42.

Roede harde pees in deszelfs onderste gedeelte, wat is? Br. XV. p. 426.
- heeft drie zenuwagtige spongieuse lichamen, namentlyk twee groote dikke, en een kleynder en dunner, Ontl. Aanm. 100. Cab. X. p. 841. N. 97. p. 842. N. 98. p. 843. N. 104. Cab. XI. p. 878. N. 70. Cab. XII. p. 914. N. 24.
- heeft verscheyde bekleedzelen, dewelke opgetelt en nader beschreven worden, met derzelver afbeeldzels, Br. XV. p. 425. enz. Taf. XIX. fig. 2. 3. 4. 6. 7.
- in de zoogenaamde Man-wyven, waar voor te houden? Cab. VIII. p. 756. N. 53.
- in mooten gesneden, Rarit. p. 177.
- is inwendig van een zenuwagtig en spongieus gestel, Cab. VIII. p. 762. N. 78.
- is van alle vet versteeken, Br. XV. p. 425.
- kan styf worden, en zig opregten, zonder opblazing van de zenuwagtige spongieuse lichamen, maar alleen van de celluleuse rok, Cab. X. p. 843. N. 105.
- Maakzel, en gestalte daar van is wonderbaar, Br. XV. p. 423.
- -- komt over een met dat van een Kalfs-milt, Ontl. Aanm. 100.
-- -- na de uytdrukking en uytspoeling van het bloed, opblazing, en verharding nieulyks ontdekt, ibid.
-- -- net en naaukeurig afgebeelt, ibid. fig. 75-82. Br. XV. p. 427-429. Taf. XIX.
-- -- voor *Ruysch* van niemant beschreven, en de nuttigheden van de vinding van het ware maakzel der roede, Ontl. Aanm. 100. Br. XV. p. 423. 424.
-- -- wort zeer ongemakkelyk onderzogt, zoo dat nog het ontleed mes nog de spuyt byna tot deze zaak bequaam is, Ontl. Aanm. 100.
-- met de waterblaas uyt een Schaap, Rarit. p. 186.
Roede met een verzwooren kanker bezet zynde, afgezet, en op wat wyze? Ontl. Aanm. 30.
-- met het bal-zakje uyt een Jonge afgebeeldt, Cab. III. p. 597. Taf. III. fig. 1.
-- *Op zy staande spieren*, die de roede perssen, ibid. p. 577. N. 22. p. 598. Taf. III. fig. 1.
-- Schyven, mooten, stukken, als mede zoo voorste als agterste deelen van een mannelyke roede uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 219. Cab. II. p. 544. N. 16. Cab. III. p. 573. N. 10. p. 594. N. 79. Cab. IV. p. 621. N. 95. p. 623. N. 97. Cab. VII. p. 736. N. 74. Cab. X. p. 841. N. 97. 98. p. 843. N. 104. Cab. XI. p. 878. N. 70. p. 882. N. 103. p. 885. N. 121. p. 894. N. 186. Cab. XII. p. 913. N. 17 en 18. p. 914. N. 24. p. 917. N. 49 en 50. p. 925. N. 126.
-- smerten daar in verwekt, en waar door? Br. Boerh. p. 1162.
-- van de huydt ontbloot, gedroogt, opgeblasen, van voren beschouwt en afgebeelt, Br. XV. p. 427. Taf. XIX. fig. 2.
-- van een mensch, waar in overeenkomt met de Milt van een Kalf? Ontl. Aanm. 100.
-- van een Paard, en deszelfs inwendige zelfstandigheyt hoedanig? Rarit. p. 221.
-- van waar, en waar door deszelfs opregting, en styfwording wort veroorzaakt in omgebragte en gesneuvelde menschen? Cab. X. p. 841. N. 95.
-- verdikking daar van, in wat geval kan geschieden? Br. XV. p. 425.
-- -- waar door veroorzaakt? ibid.
-- -- wat hulpmiddel hier tegen te gebruyken? ibid.
-- verscheyde afbeeldzels van deszelfs verscheyde deelen, ibid. p. 427-429. Taf. XIX.

Roede. Vliesen, waar mede bekleedt wort? zie *Vliesen.*
-- *Voorhuydt* der roede, zie *Voorhuydt.*
-- waar door in zyn opregting wederhouden wort? Br. XV. p. 426.
-- waarom tot zoo veel wellust bequaam, en aan de andere kant aan zoo veel pyne onderhevig? Cab. IV. p. 621. N. 95. Tient. I. p. 951.
-- waar uyt de hardigheyt volgens deszelfs lengte gelegen voortkomt? Br. XV. p. 426.
-- waar uyt ontstaat, dat zomtyts omgekromt wort? ibid.
-- *Walvisch-roede*, deszelfs maakzel waar in verschilt van dat van een mensch? Cab. VIII. p. 760. N. 64.
-- - mooten, of gedeeltens daar van, met de afbeeldinge, Br. XV. p. 428. Taf. XIX. fig. 5. Cab. XII. p. 919. N. 66.
-- - Twee van deszelfs uytterste stukken, Cab. VIII. p. 760. N. 64.
-- wanneer zoo schielyk slap wort? Ontl. Aanm. 100.
-- *Water-canaal* der roede, zie *Pis-weg.*
-- wiens kleyn zenuwagtig spongieus lichaam niet altyt de gantsche pisweg omringt, Br. XV. p. 429. Taf. XIX. fig. 6. 7. Cab. VII. p. 736. N. 74.
-- zelden met een dubbeld, maar gemeenlyk met een sterk zenuwagtig bekleedzel voorzien, deszelfs gehele ligchaam omringende en bevattende, Br. XV. p. 425. Tient. I. p. 957.
-- *Zenuwagtige spongieuse lichamen* der roede zyn door een middelschot van elkander gescheyden, Ontl. Aanm. 100. Br. XV. p. 427. 429. Taf. XIX. fig. 2. Lett. I. fig. 6. Lett. C. fig. 7. Lett. C.
-- zenuwagtige vezels, uyt het schot der roede voortkomende, en derzelver gebruyk, ibid. p. 429. Taf. XIX. fig. 6. Lett. E. fig. 7. Lett. E.
Roede. Zweer van dezelve, een groote bloetvloed veroorzakende, door een ligt eenvoudig middel genezen, Ontl. Aanm. 42.
Roeden opgeblazen, gedroogt, in tweën na de lengte opgesneden, uyt byzondere voorwerpen, met de afbeeldzels, Ontl. Aanm. 100. fig. 75 en 81. Lett. A.
- van *Jongelingen*, Rarit. p. 177. Cab. III. p. 571. N. 5. Cab. V. p. 636. N. 39. Cab. X. p. 843. N. 105. Cab. XI. p. 878. N. 70.
Roedenhooftje, zie *Eekel.*
Rogjes zeer kleyn, nog in haar tasjes zittende, Cab. Dier. p. 1272. N. 83. p. 1273. N. 84.
Rok, blaasagtige rok, zie *Vlies, Celluleus vlies.*
Rokken, Darm-rokken, zie *Darm vliesen.*
-- *Oog-rokken*, zie *Oog-vliesen*
Rood-grondt, wat daar door verstaan wort? Cab XII. p. 926. N. 131.
Roos van *Hiericho*, zie *Thlaspi.*
- wilde appeldragende, Cab. XII. p. 913. N. 15.
Rotsen uyt allerhande steenen, kleyne hoorntjes, schulpen, en andere zaken verscheydentlyk toebereydt, Cab. I. p. 490. Cab. III. p. 565. 566. Cab. V. p. 640. N. 56. Cab. IX. p. 786. N. 22. p. 787. N. 23. p. 789. N. 27. 28. p. 790. N. 29. p. 799. N. 54. p. 800. N. 56. Cab. X. p. 824. N. 9. p. 842. N. 99. Cab. Dier. p. 1259. N. 1. p. 1268. N. 44. p. 1269. N. 51. 55. p. 1271. N. 70. p. 1272. N. 78.
Rottekruyt ingenomen zynde, doet het bloed niet stremmen, maar de maag verzweeren, Cab. VIII. p. 761. N. 70.
Rotten, familiaar quaad in dezelve, wat? Cab. III. p. 588. N. 59.

- waarom de *Amerikaansche* Bosrotten aan het onderste des buyks een zak hebben, en wat daar in wort gevonden? Cab. Dier. p. 1262. N. 8.

Rottevangertje, zie *Slang, Schietslangetje.*
Rug van een kint, Cab. IX. p. 783. N. 9. Lett. D.
Rugge graat beweeglyk, zonder los te gaan, Cab. VI. p. 678. N. 12.
- gedeelte daar van afgebeelt van een jong kint, Cab. V. p. 655. Taf. III. fig. 2.
- - uyt een *Afrikaansch* viervoetig Dier, Cab. VI. p. 678. N. 12.
- - uyt een onbekend *Indiaansch* Dier, ibid. p. 705. N. 96.
- hoe in geboggelde altyt gestelt? Ontl. Aanm. 67.
- in een circul omgekromt, ibid.
- *in tweën gespleten* in een kint, hebbende een lenden-gezwel, Ontl. Aanm. 34.
- - in een Meysje doodelyk aangemerkt, ibid. 36.
- -- waar uyt dit gezwel verwekt wort? Br. XII. p. 356.
- Stukken van dezelve, Cab. IX. p. 806. N. 72. Cab. X. p. 844. N. 114.
- - uyt jonggeboorene kinderen, Cab. IV. p. 614. N. 63. Cab. VIII. p. 763. N. 88.
- van een Tarbot, Rarit. p. 197.
- *werwel-beenderen* van dezelve zyn behalven de uytwendige banden ook met zeer korte inwendige voorzien, Cab. IV. p. 615. N. 63. zie *Werwelbeenderen.*
Rugge-merg, Cab. III. p. 575. N. 16.
- anders het *langagtig* en *verlengde* merg genaamt, Cab. I. p. 504. N. 5. Cab. V. p. 644. N. 65.
- averegts, en van ter zyden vertoont, Br. XII. p. 365. Taf. XV. fig. 6.
- Beginzels van het zelve, Rarit. p. 219. Br. XII. p. 358. Cab. I. p. 504. N. 5. Cab. III. p. 581. N. 29. p. 586. N. 45. p. 592. N. 71.
- Bolgelykende of ringwyze lichamen alhier, Br. XII. p. 364. Taf. XIV. fig. 4. Cab. I. p. 512. N. 11. Cab. X. p. 828. N. 30.
Rugge-merg, gedeeltens, en wel onderste gedeeltens hier van, Cab. I. p. 511. N. 9. Cab. X. p. 844. N. 112.
- - uyt kinderen, Br. XII. p. 364. Taf. XIV. fig. 4. Cab. I. p. 512. N. 11.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Cab. I. p. 512. N. 12. Cab. V. p. 644. N. 66. Cab. VI. p. 684. N. 31. Cab. X. p. 827. N. 26. p. 844. N. 114.
- in zommige werwel-beenderen van de hals, en van de borst niet gevonden, Cab. VIII. p. 741. N. 1.
- Langwerpige groeven of sleuven van deszelfs beginzel, Br. XII. p. 364. Taf. XIV. fig. 4. Taf. XV. fig. 2. Cab. I. p. 512. N. 11.
- Olyfs en Pyramyds wyze lichamen, zoo onderste als bovenste zig hier vertoonende, Cab. V. p. 644. N. 65. Cab. X. p. 828. 829. N. 30.
- *Paardestaart* van het zelve, zie *Paardestaart.*
- *Schorsagtige zelfstandigheyt* van dit merg bestaat uyt enkele bloed-vaten, Cab. I. p. 511. N. 9. Cab. VI. p. 710. N. 119. Cab. VII. p. 724. N. 12. p. 729. N. 38. Cab. VIII. p. 763 N 88. Cab. X. p. 844. N. 114. Cab. XI. p. 888. N. 147.
- - waar zyn zitplaats heeft? Br. XII. p. 340. Cab. VIII. p. 763. N. 88. Cab. X. p. 844. N. 114.
- Slag-aderen, wat loop, zoo omtrent het binnenste als buytenste vlies van dit merg hebben? Cab. I. p. 511. N. 9.
- *Stam* van het verlengde merg, Br. XII. p. 357.
- *Stuk* daar van uyt een onvoldragen kint, Cab. XI. p. 888. N. 147.
- van een mensch in het geheel, Rarit. p. 209.

Rugge-merg, verscheyde zaken omtrent het zelve van agteren beschouwt, Br. XII. p. 364. Taf. XV. fig. 2.
- verschillende gevoelens over deszelfs oorspronk, ibid. p. 340.
- uytbultingen of uytpuylentheden alhier, ibid. p. 364. Taf XIV. fig. 4 en 5. Cab. I. p. 512. N. 11.
- - van de schenkels van het verlengde merg, worden verkeerdelyk klieren agter den tregter leggende genaamt, Br. XII. p. 362. Taf. XIII. Lett. S.
- ware maakzel daar van ontdekt, ibid. p. 357-359. Cab. I. p. 511. N. 9.
- wiens beginzel door een spleet in een regter en linker zyde verdeelt wort, Cab. X. p. 829. N. 30.
- Zamenstel van dit merg, hoedanig? Br. I. p. 230. Br. XII. p. 340.
- zenuwen van het zelve, op hoedanigen wyze uytgaan en voortkomen? Br. XII. p. 358. 362. Taf. XIII. zie *Zenuwen* van het *ruggemerg.*
Rups, Amerikaansche dikke Rups, Cab. Dier. p. 1269. N. 56.
- - van tweederley coleur, ibid. p. 1268. N. 42.
- - wit, met zwarte overdwarse banden en heuveltjes op de rug, ibid. p. 1267. N. 33.
- *Palmiet worm* genaamt, en van een byzondere grootte en dikte, ibid. p. 1269. 1270. N. 57. zie *Worm.*
- van wegens deszelfs ongemeene dikte, en zeltzaamheyt naaukeurig beschreven, ibid. p. 1263. N. 13.
Rupsen, Amerikaansche zeer groot, en met lange hayren, ibid. p. 1265. N. 25. p. 1266. N. 27. p. 1267. N. 32.
-- witte met zwarte vlekken, *Aalbezien vernielders* genaamt, en waarom? ibid. p. 1263. N. 10.
-- zes dikke vette Rupsen in de harssenen van een Schaap gevonden, Tient. III. p. 1070.
Ruste middelen om het zelve te verkrygen, voorgeschreven, Br. XIV. p. 409.
Rynvaar van *Afrika* met deszelfs bloemtjes, Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. Dier. p. 1261. N. 6. p. 1266. N. 29.
- -- riekende Rynvaar, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.

S.

S*Alamander*, Land-Salamander zwart en gevlekt, Cab. Dier. p. 1271. N. 68.
- Water-Salamander zeer groot, ibid. p. 1272. N. 82.
Sargosso met haar vrugten, ibid. p. 1274. N. 90.
Sauvegarde, naam van een *Surinaamse* Hagedis, Cab. VIII. p. 749. N. 22.
Schaap, Aderige vlegting uyt de harssenen van een zinneloos Schaap, Cab. VII. p. 731. N. 48.
-- van zinnen berooft, wiens harssenen omtrent de zyde van de regter holligheyt eenigzins bedurven, en de bloed-vaten van de Aderige vlegting in kleyne ronde bolletjes verandert waren, ibid.
Schaapen met voeten boven het gewone getal, hangende van de nek, Tient. I. p. 958.
Schalbyters kleyne blinkende, Cab. Dier. p. 1263. N. 11. p. 1271. N. 67.
Schamelheyt, smerten daar in verwekt, en waar door? Br. Boerh. p. 1162.

- van een bastaart Man-wyf uyt een Schaap, Cab. VIII. p. 755. N. 53. afbeeldzels daar van, ibid. p. 773. Taf. II. fig. 5.
-- van een Dogtertje van een wanschapen gestalte, Ontl. Aanm. 23. fig. 23.
- van een Meysje, Cab. II. p. 544. N. 18.
- van een Vrouwelyk menscheschepzeltje van vier maanden, Rarit. p. 209.

Schenkel (Been) celluleus wezen daar van, Cab. III. p. 590. N. 64.
- met de uyterste voet, Cab. XI. p. 880. N. 88.
- van een Jongeling, met de voet, ibid. p. 871. N. 21.
- van een kint, van waar in een papgezwel van de moerkoek? Tient. III. p. 1070.
- voorste schenkel van een kleyn *Afrikaansch* Hartebeestje in een papgezwel van een mensche-maag gevonden, ibid. p. 1053. enz.
- uyt de hals van een Schaap gegroeyt, en hoedanig gestelt? Cab. IX. p. 788. N. 24.
Schenkels (Beentjes) aan de rand der moerkoek hangende, met de voet en drie toonen, hoedanig gestelt? ibid. Tient. I. p. 958. Tient. II. p. 1038. Afbeeldzel daar van, Cab. IX. p. 811. Taf. I. fig. 2.
- van kleyne en jonggeboorene kinderen, met of zonder de voet, Cab. I. p. 498. N. 6. Cab. III. p. 590. N. 64. Cab. V. p. 642. N. 58. Cab. VI. p. 674. N. 2. p. 679. N. 19. p. 682. N. 22. p. 684. N. 28. p. 686. N. 34. Cab. VII. p. 724. N. 14. Cab. XI. p. 875. N. 47. p. 877. N. 67. p. 889. N. 157.
Schepzeltje, Mensche-schepzeltje, Cab. XII. p. 925. N. 123.
-- - bykans twee duym breed groot, Cab. VI. p. 691. N. 50.
-- -- bykans van drie maanden in vogt bewaardt, Rarit. p. 208.
- - door een nieuwe bevrugting ontfangen, met deszelfs moerkoek, ibid. p. 221.
- - hebbende de grootte van een groot Paeonie zaad, ibid. p. 209.
- - in de holligheyt van de baarmoeder ontdekt, Tient. I. p. 944.
- - met een Anys-zaad in grootte overeenkomende, Cab. VI. p. 688. N. 44. p. 713. Taf. II. fig. 1.
Schepzeltje, Mensche-schepzeltje, met een gespouwen boven-lip, gespleten verhemelte, en Hasemond, Ibid. p. 691. N. 52.
- - met het eerste beginzel van de navelstreng afgebeelt, Tient. II. p. 1046. Taf. III. fig. 5.
- - mismaakt, zwart, en van een speldekops grootte, Cab. XII. p 927. N. 143.
- - naaulyks een lid van een vinger groot, Cab. IV. p. 612. N. 54.
- - omtrent van vyf maanden, Rarit. p. 226.
- - van de grootte van omtrent een groot lid van een vinger, wiens uyterlyke leden volmaakt zyn, en nog besloten in het witte vlies *Amnios*, en deszelfs eygen vogt, zoo als het in 's moeders lichaam heeft gelegen, Cab. X. p. 851. N. 150. Afbeeldzel daar van, ibid. p. 859. Taf. I. fig. 3.
- - veel kleynder dan het zaad van een Cauwoerde, Cab. IV. p. 609. N. 40.
- - waar in alle ledematen haar vertoonen, Cab. VI. p. 690. N. 49.
- - wiens ledematen in 's moeders lichaam krom in een getrokken zyn, ibid. p. 692. N. 53.
- - zes uuren na een voldragen vrugt te voorschyn gekomen, ibid. p. 710. N. 120.
- - zoo groot als een roggekoorn, Rarit. p. 202.
- van een *Amerikaansche Aap*, een vinger groot, Cab. XI. p. 885. N. 123.
- van een Konyn van agt dagen, zoo groot als een garstekoorn, Cab. XII. p. 917. N. 54.
- van een *Schaap* een duym groot, Cab. XI. p. 885. N. 122.
Schepzeltjes, Mensche-schepzeltjes, binnenste en buytenste vliesen van dezelve, zie *Amnios* en *Chorion.*

Schepzeltjes, Mensche-schepzeltjes, byna zoo groot als een onzer grootste vingeren, Cab. VI. p. 691. N. 51. 52. p. 692. N. 53.
- - deelen, of in deze schepzeltjes ontbreeken? Antw. aan Bidl. p. 463.
- - hebben in het begin geen zigtbare ledematen, schoon de Ontleders het tegendeel in de afbeeldzels vertoonen, Cab. IV. p. 613. N. 54. Cab. VI. p. 688. N. 43. 44. p. 689. N. 45. Cab. X. p. 860. Taf. III. fig. 1. Tient. II. p. 1023. 1046. Taf. III. fig. 5.
- - hoe de beginzels van deze schepzeltjes dikwils konnen smelten en vergaan? Cab. VI. p. 687. N. 39. 40. p. 688. N. 43. p. 701. N. 81. p. 705. N. 93.
- - hoe in postuur en gedaante door de tyt veranderen? Cab. IV. p. 609 N. 40. p. 613. N. 54. Cab. VI. p. 690. N. 48. p. 714. Taf. II. fig. 4. Cab. X. p. 828. N. 29. Tient. II. p. 1023.
- - hoe oudt dezelve zyn, kan met geen zekerheyt gezegt worden, Cab. IV. p. 609. N. 40. Cab. VI. p. 691. N. 49. p. 719. Taf. VI.
- - in de lyfmoeder gebleven zynde, worden zeer ligt vernietigt, Cab. VI. p. 687. N. 42. p. 688. N. 43. p. 701. N. 81.
-- -- in grootte met een Latuw-zaadje overeenkomende, ibid. p. 687. N. 43. p. 714. Taf. II. fig. 1. Cab. VII. p. 731. N. 50.
-- -- in wat gedaante ons in het eerst voorkomen? Cab. VI. p. 688. N. 43. 44. p. 689. N. 45.
-- --- in wat postuur in de lyfmoeder leggen, drie of vier maanden dragts zynde? Cab. IV. p. 613. N. 54.
--- --- Nageboortens van dezelve, Cab. VI. p. 687. N. 40. 42. 43. p. 694. N. 67. p. 704. N. 90. p. 716. Taf. III. fig. 7. p. 706. N. 98. zie *Nageboorte.*
Schepzeltjes, Mensche-schepzeltjes, of een genoegzame ruyme tyt, of kort voor de baring in de baarmoeder zyn gestorven, waaraan te kennen? Rarit. p. 208. Tient. II. p. 1022. 1023. enz.
--- --- omtrent een duym breed groot, Cab. VI. p. 690. N. 48. p. 715. Taf. II. fig. 5. Cab. X. p. 828. N. 29. p. 860. Taf. III. fig. 1.
-- -- omtrent en naaulyks de grootte hebbende, het zy van een gepeld of ongepeld garstekoorntje, Cab. VI. p. 689. N. 45. 46. p. 714. Taf. II. fig. 2-4. Tient. I. p. 944. Tient. II. p. 1024. 1046. Taf. III. fig. 5.
-- -- van een halve duym groot, Cab. VI. p. 690. N. 47. p. 701. N. 81. p. 710. N. 120. Cab. XI. p. 869. N. 1.
--- --- van wat sexe dezelve zyn, is bezwaarlyk te onderscheyden, Cab. VI. p. 689. N. 46. p. 690. N. 48. p. 691. N. 51. p. 692. N. 54. p. 715. Taf. III. fig. 2.
--- --- van zommige Ontleders verkeerdelyk afgebeelt, Cab. IV. p. 613. N. 54.
-- -- verscheyde van deze kleyne schepzeltjes beschreven en afgebeelt, Ontl. Aanm. 14. fig. 15. Cab. VI. p. 687. N. 38-40. p. 712-715. Taf. I. II. III. Cab. VII. p. 738. Taf. II. fig. 4. Cab. X. p. 859. Taf. I. fig. 3.
-- --- wanneer de eerste beginzelen van derzelver ledematen zig beginnen te vertoonen? Cab. VI. p. 689. N. 46. p. 690. N. 47. p. 715. Taf. II. fig. 5.
- -- --- wat coleur en gedaante hebben, wanneer in de baarmoeder gestorven zyn? Tient. II. p. 1022. 1023.
-- -- worden dus genaamt zoo lang haar ledematen nog onvolmaakt zyn, Cab. VI. p. 715. Taf. III. fig. 3.

Schepzeltjes, van *Schaapen* nog onvolmaakt, en in haar eyge vogtigheyt zittende, Cab. XI. p. 873. N. 29. p. 885. N. 122.
Scheykunde, wat 'er door een scheykundige destilleering getrokken kan worden? Tient. III. p. 1057.
Schiltvarkentje, niet grooter als een pink, vertoont en afgebeelt, Cab. Dier. p. 1272. N. 81. p. 1276. Taf. I. fig. 2.
Schorpioen van *Afrika*, zwart en zoo groot als een groote *Hoogduitsche* Rivierkreeft, ibid. p. 1262. N. 10.
Schouderblad van een kindt, Cab. X. p. 850. N. 148.
Schrik ongemeen groot, van gevaarlyker uytwerkingen in een Vrouw als in een Man, met een zeldzaam voorbeelt opgeheldert, Tient. III. p. 1063-1065.
Schulp beschreven met de naam van een vreemde schulp, wiens rand gestopt is, Cab. VII. p. 720. N. 1.
- een Kam genaamt, Cab. XII. p. 922. N. 92.
Schulpjes kleyne Entvogel dragende schulpjes, Cab. Dier. p. 1274. N. 91.
Schurfte inwendig in de water-blaas gevonden, met vleesagtige klierige uytwasschingen, Ontl. Aanm. 78.
- *quaadaardige* schurfte, van waar volgens de stelling van *Boerhaven* oorspronkelyk? Tient. I. p. 948.
Scolymocephalos, zwart fluweele schubben van dit *Afrikaansch* gewas, Cab. Dier. p. 1261. N. 6. p. 1264. N. 14.
Sexe hoe de Vrouwelyke sexe bezwaarlyk van de Mannelyke onderscheyden wort in mensche-schepzeltjes van drie maanden? Cab. VI. p. 689. N. 46. p. 691. N. 51.
- in wat tyt beyde de sexen ten opzigte van de schaamdeelen een groote overeenkomst hebben? ibid. p 690. N. 46.
Slag-ader Aderlyke, Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- *Arms-slag-ader*, Cab. IX. p. 782. N. 8.
Slag-ader, Darmscheyls-slag-ader, Rarit. p. 198.
- - *Onderste* slag-ader, Cab. I. p. 517. Lett. G.
- door het midden van de tong loopende, Cab. IX. p. 805. N. 66. zie *Tong.*
- *Gal-blaas-slag-ader*, hoe zeer vele takjes aan de lever mededeelt? Cab. IV. p. 620. N. 87.
- *groote slag-ader*, aangaande de afbeelding van vele Schryvers qualyk afgemaalt, Br. III. p. 248. 249. 253.
- -- gedeelte daar van, even boven het hart afgesneden, Rarit. p. 187.
- -- -- uyt een jonggebooren Kalf, Cab. VIII. p. 764. N. 94.
- -- hoe veel takken uyt deszelfs stronk voortkomen, die na het hooft opwaarts loopen? Br. III. p. 253. Cab. IV. p. 623. N. 96. Cab. VIII. p. 749. N. 25. p. 760. N. 67. Cab IX. p. 806. N. 70.
- -- hoe uyt het harte, en wel uyt deszelfs linker holligheyt voortkomt? Br. III. p. 248. 253. Cab. VIII. p. 760. N. 67. Cab. X. p. 831. N. 42.
-- -- hoe zyn loop neemt? Br. III. p. 253.
-- -- is eygentlyk van natuuren in geen twee stammen verdeelt, en daarom te onregt in een opklimmende en nederdalende stam onderscheyden, ibid. p. 248. 253. Antw. aan Bidl. p. 444. 445. 475 476.
- -- nederdalende stam van dezelve, Cab. X. p. 854. N. 170. Lett. A.
--- --- slag-aderbreuk in dezelve gevonden, Ontl. Aanm. 37.
--- --- slag aderlyke takjes van de Kroon-slag ader afkomstig door de rokken van de wortel van deze slag-ader verspreydt, Br. III. p. 252. 254. Taf. III. fig. 1.

--- - stammen, en stronken daar van uyt verscheyde voorwerpen, Rarit.

p. 184. Br. III. p. 254. 255. Taf. III. fig. 3. Cab. I. p. 500. N. 9. p. 517. Lett. C. Cab. IV. p. 623. N. 96. Cab. VIII. p. 749. N. 25. Cab. IX. p. 789. N. 26.
Slag-ader, groote slag ader, stukken van deszelfs nederdalende stam, Br. VI. p. 287. Taf. VII. fig. 2. Cab. XI. p. 886. N. 136.
- - verdeeling daar van, in wat opzigt kan behouden worden? Br. III. p. 253.
- - waar, en op wat wyze geplaatst is? Cab. X. p. 831. N. 42.
- - wiens klapvliezen beenagtig te zamengegroeyt, en geheel mismaakt zyn geworden, Ontl. Aanm. 69. Rarit. p. 187.
- - wortel van deze slagader, met de takmakingen, door het hart, en deszelfs oortjes verspreyt, Br. III. p. 254. Taf. III. fig. 1.
- *Levers-slag-ader*, hoe de gal-blaas-slag-ader daar uyt voortgebragt wort? Cab. VIII. p. 753. N. 37.
- - van wat gebruyk die is, en hoe hoog te agten? Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- *Longe-slag-ader* bestaat uyt een grooter menigte van takjes, als van de Schryvers qualyk is afgebeelt, Cab. III. p. 579. N. 24. Cab. VIII. p. 761. N. 71.
- - *gedeeltens* van dezelve uyt Kalveren, Cab. VIII. p. 764. N. 94. Cab. X. p. 831. N. 43.
- -- uyt verscheyde voorwerpen, Cab. III. p. 579. N. 24. Cab. V. p. 649. N. 97. Cab. VII. p. 731. N. 46.
- - gesteltenis van het bloedt in dezelve, hoe? Antw. aan Bidl. p. 460. 479.
- - hoe verdeelt, en onderverdeelt wort? Cab. I. p. 494. N. 3.
- - met de longepyps-slag-ader vereenigt, Rarit. p. 202.
Slag-ader, Longe slag-ader, op wat wyze in de long komt? Cab. IX. p. 787. N. 23.
- - Stam daar van uyt een eerstgeworpen Kalf, Rarit. p. 184.
- - - uyt een Kint, Cab. I. p. 500. N. 9.
- - *Takken* van deze slagader, Rarit. p. 166. 181. Cab. VIII. p. 761. N. 71. Cab. IX. p. 789. N. 26. p. 792. N. 40. p. 807. N. 79.
- - - door konst toebereydt, en ongeschonden gebleven, Cab. III. p. 579. N. 24.
- - van de longe-blaasjes gescheyden, Rarit. p. 190.
- - vereeniging van deszelfs takje, met een takje van de longe-pypslag-ader, Br. VI. p. 287. 288. Taf. VII. fig. 5.
- - - uyteyndens van deze slag-ader in de menschen verschillende van die, dewelke na Kalver-longen afgebeelt zyn, Cab. X. p. 831. N. 43.
- - - zyn menigvuldiger als van de Schryvers afgebeelt zyn, Cab. III. p. 579. N. 24. Cab. VIII. p. 761. N. 71.
- *Longe-pyps-slag-ader* afgebeelt uyt een kint, Br. VI. p. 285. 287. Taf. VII. fig. 1.
- -- beschreven, Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- -- hoedanig deszelfs uytgang? Antw. aan Bidl. p. 458. 459. 479. Cab. IX. p. 805. N. 63.
- -- is aan de eerste Ontleders onbekent geweest, Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- -- Loop van dezelve, hoedanig? ibid.
- - - is zomtyts ongeregelt, Antw. aan Bidl. p. 445.
- - met de longe-slag-ader door in mondingen vereenigt, Rarit. p. 202. Br. VI. p. 285.

Slag-ader, Longe-pyps-slag-ader, of de gesteltenis van het bloedt in deze slag-ader dezelfde is, als in de longe-slag-ader? Antw. aan Bidl. p. 460. 479.
- - of gepaart gaat met een longepyps-ader, en of die nootzakelyk is? Br. VI. p. 281. 282. 286.
- - om wat reden gemaakt? Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- - oorspronk van dezelve in de mensch verschillende bevonden, Br. VI. p. 285. 287. Taf. VII. fig. 2. 3.
- - Takje daar van afgebeelt, ibid. p. 287. 288. Taf. VII. fig. 5.
- - tot wat gebruyk dient? Klapv. c. 4. Aanm. 15.
- -- van *Ruysch* eerst ontdekt, en van niemant te voren aangemerkt of beschreven, ibid. Br. VI. p. 279. enz.
-- -- vertoont in de longepyp van een Kalf, Klapv. c. 4. Aanm. 15. fig. 9.
-- -- uyt een tusschen-ribbige slag-ader voortkomende, Cab. VI. p. 678. N. 14.
-- -- uytvinders daar van, wie qualyk gezegt worden, wie de ware? Br. VI. p. 279-281.
-- -- waar door het slag-aderlyke bloet van de groote slag-ader na de longen gezonden wort? Klapv. c. 4. Aanm. 15.
-- *Maagslag-ader*, van waar voortkomt? Cab. V. p. 652. N. 5.
-- *Milts-slag-ader*, bundelwyze uyteynden daar van, Cab. III. p. 592. N. 72.
-- -- gedeelte van dezelve, ibid.
-- -- stam daar van afgebeelt uyt een mensch, Br. IV. p. 265. Taf. IV. fig. 2.
- -- stukjes alhier kliertjes verbeeldende, Cab. III. p. 592. N. 72.
- - - uyt Kalveren, Cab. I. p. 496. N. 2. Cab. II. p. 546. N. 4. p. 550. * N. 12. p. 554. * Cab. IX. p. 808. N. 84. Cab. XII. p. 920. N. 75.
Slag-ader, Milts-slag-ader. Tak van deze slag-ader zeer konstig uytgespannen en gedroogt, Cab. IV. p. 625.
- - uyt een Kalf gedroogt, Cab. III. p. 595. N. 1.
- - - Takken daar van de groeven in de Kalveren versellende, Cab. X. p. 840. N. 91.
- - - waarom de bundelkens van deze slag-ader dikker, en zigtbaarder zyn in een Kalfs-milt als in die van een mensch? Cab. II. p. 541. N. 12.
- - - wort qualyk *ontvleescht* genaamt, ibid. p. 554. *.
- *Moerkoeks slag-ader* aangaande deszelfs maakzel zeer dun, en aan weynige regt bekent, Tient. II. p. 1038.
- *Nek-slag-ader* komt voort uyt de werwelbeens slag-aderen, Cab. III. p. 587. N. 45. Cab. VII. p. 728. N. 31.
- - van *Vieussens* alzoo genaamt, Br. XII. p. 363. Taf. XIII. Lett. X.
-- *Niers-slag-ader* ontbloot van alle vet, waar door anders verduystert wort? Rarit. p. 163.
-- *Onder-sleutel-beens-slag ader*, gedeelte daar van afgebeelt, Br. VI. p. 287. 288. Taf. VII. fig. 3.
-- -- op wat plaats met de kropslag-ader vereenigt wort? Br. III. p. 253.
-- -- Regter, neemt haar begin uyt de regter slaap-slag-ader, Cab. I. p. 494. N. 3.
-- *Rugge slag-ader* hoe verre uytgestrekt wort? Br. Bohl. p. 1242.
-- -- tot wat gebruyk dient? ibid.
-- -- van waar voortkomt, dog niet altyt met dezelfde uytgang? Br. XII. p. 363. Taf. XIII. Lett. B. Br. Bohl. p. 1242.

Slag-ader, Spys-dragers-slag-ader heeft een verscheyden begin en oorspronk, Klapv. c. 4. Aanm. 10.
- - -- tot nog toe van de Ontleders over het hooft gezien, Br. VI. p. 288. Taf. VII. fig. 3. Lett. C.
-- *Tusschen-ribbige Slag-ader*, de bovenste afgebeelt, ibid. Lett. B.
-- -- *Slag-ader-breuk* van deze slag-ader zoo groot als een Hoender-ey, Cab. IX. p. 781. N. 5.
- uyt de boogswyze bogt van de groote slag-ader komende, van *Rau* en *Ruysch* aangemerkt, Tient. I. p. 957.
-- *Zaad-slag-ader* in hoe veel takken verdeelt wort? Cab. IV. p. 615. N. 65.
Slag-aderen, Darm-scheyls-slag-aderen bovenste, Cab. I. p. 517. Lett. H. Cab. X. p. 855. N. 170. Lett. K.
- -- door de darmen haar verspreydende, Cab. I. p. 512. N. 13.
- -- hebben een tweederley toestel, Br. Boerh. p. 1187.
- -- hoe de onderste scheyl-slag-aderen takken verleenen aan den kronkel-darm? Cab. III. p. 595. N. 2.
- der *Harssenen*, zie *Harssenen.*
- der tanden, Cab. I. p. 514. N. 18.
- der *Zenuwen*, zie *Zenuwen.*
- door de vliesen, harssen vliesen verspreyt, zie *Vlies, Harssen-vlies.*
- *Gal-blaas-slag-aderen*, Br. V. p. 272. 273. 275. Cab. I. p. 501. N. 1.
- -- hoe aanmerkelyk dezelve zyn? Br. V. p. 273.
- -- loopen verder af tot in de lever, Cab. I. p. 501. N. 1. p. 506. N. 7. Cab. X. p. 848. N. 132.
- -- Takjes van dezelve te onregt voor worteltjes van de gal blaas aangezien, Cab. I. p. 501. N. 1. p. 506. N. 7. Cab. IV. p. 620. N. 87. Cab. X. p. 848. N. 132.
- -- worden in een groote menigte door de gal blaas verspreydt, Br. V. p. 273. 275. Taf. V. fig. 4. Cab. I. p. 506. N. 7. Cab. X. p. 836. N. 77. p. 848. N. 132. Cab. XI. p. 880. N. 86.
Slag-aderen, Hals-slag-aderen, zie *Nek-slag-aderen.*
- *Harte-zaks-middelrifts-slag aderen* geven verscheyde takjes aan het hartezakje, Br. II. p. 244.
- -- van wie zoo genaamt? ibid.
- - *Kroon-slag-aderen* afgebeelt, Br. III. p. 254. Taf. III. fig. 1.
-- -- loopen door de zelfstandigheyt van het hart, en zyn zeer talryk, ibid. p. 252.
-- -- wat slag-aderen, en waarom dus genaamt? ibid.
-- -- worden gebruykt om het bloet aan het hart, de hartoortjes, en de rokken van de wortel van de stam der groote slag-ader te verschaffen, ibid. p. 252. 254.
- -- *Levers-slag-aderen* nieuwe van *Ruysch* ontdekt, en van waar oorspronkelyk? Br. IX. p. 315.
-- -- slangswys loopende door het vlies, dat de rug van de lever bekleet, Br. V. p. 276. Taf. VI. Lett. C.C.
-- *Longe-slag-aderen*, Klapv. c. 4. Aanm. 15. Cab. III. p. 576. N. 17.
-- - van Kalveren, in plaats van die uyt menschen qualyk van de Ontleders afgebeelt, Cab. X. p. 831. N. 43. 44.
-- - verschillen zeer veel van die gene, dewelke de moerkoek uytmaken, Cab. III. p. 580. N. 25.
-- *Mam-slag-aderen* hebben zomtyts een ongeregelde loop, Antw. aan Bidl. p. 445.

-- - *inwendige* nemen haar oorspronk uyt de onder sleutel-beenige slag-aders, Cab. I. p. 494. N. 3.

Slag-aderen, Mam-slag-aderen, inwendige ontelbare takjes, of stammetjes door dezelve medegedeelt aan de randen van de kraakbeenderen der ribben, aan de tusschenribbige spieren en aan het borstbeen, Rarit. p. 215. Br. II. p. 242. 243.
-- - - verscheyde gedeeltens daar van met hare takmakingen, Br. II. p. 245. Taf. II. fig. 3.
-- - - uytspruytzelen derzelver wat loop hebben? Cab. IX. p. 786. N. 19. Lett. A.
-- - - worden verdeelt door de spieren, die de tusschenkraakbeenige plaatzen der ribben beslaan, en het vlies van het borstbeen, Br. II. p. 242.
- speeling van de natuur menigmaal daar in gevonden, Antw. aan Bidl. p. 445. 446. 477.
-- met ontelbare wormen vervult, Klapv. c. 4. Aanm. 6.
-- *Middelrifts-slag-aderen*, zie *Middelrift.*
-- *Milts-slag-aderen*, Cab. IV. p. 612. N. 49. Cab. VII. p. 720. N. 1.
-- -- Afgebeelt uyt menschen, Br. IV. p. 265. Taf. IV. fig. 2. Cab. VII. p. 737. Taf. I. fig. 1.
-- - uyt Kalveren, Rarit. p. 167. 189. 214. Cab. I. p. 494. N. 3. Cab. II. p. 541. N. 12. Cab. III. p. 567. Cab. V. p. 631. N. 12. p. 643. N. 62. p. 646. N. 72. Cab. VIII. p. 753. N. 38.
-- *Navel-strengs-slag-aderen* in cellekens gescheyden, Rarit. p. 197.
-- - veranderen dikwils, na dat het kint ter werelt gekomen is, in een dun vlies, als of 'er nooit slagaderen geweest waren, Ontl. Aanm. 82.
-- *Nek-slag-aderen* met wat slagaderen vereenigt worden? Cab. V. p. 639. N. 52. Cab. IX. p. 799. N. 54.
-- *Niers-slag-aderen*, Cab. I. p. 517. Lett. A.A. Cab. X. p. 854. N. 170. Lett. B.B.
Slag aderen, Niers-slag-aderen, derzelver verdeeling, en verspreyding aan de regter zyde, Cab. X. p. 854. N. 170. Lett. C C. en D.
-- - doen zig in de mensch als poreus op, eer zy in de pis-canaaltjes van *Bellinus* komen te veranderen, Cab. III. p. 600. Taf. IV. fig. 3.
-- - hoe de loop van derzelver uyteynden grootelyks onderscheyden is van die der aderen uyteynden, Cab. IX. p. 799. N. 53. Cab. X. p. 838. N. 86.
-- - in de linker nier twee gevonden, dat zeldzaam is, Cab. X. p. 854. N. 170. Lett. G.
-- - nemen in de Schaapen eenige veranderinge aan, eer zy in pis-canaaltjes veranderen, dog waar in het bestaat, is nog niet genoegzaam onderzogt, Cab. VI. Voorl. p. 671. fig. 4.
-- - schoon gemeenlyk enkelt zyn, egter komenze niet zelden dubbelt en driedubbelt voor, Ontl. Aanm. 79.
-- - Twee overtollige tegen de gemeene loop der natuur, Cab. I. p. 516. 517. Lett. B.B.
-- - van waar voortkomen? Cab. V. p. 652. N. 5.
-- - verwisselen haar ronde cours in die der slangen eer zy in pis-canaaltjes veranderen, Cab. VI. p. 679. N. 16.
-- -- worden in verscheyde takken verdeelt, Ontl. Aanm. 79.
-- of altyt uyt grootere in kleynder takken verspreydt worden? Antw. aan Bidl. p. 470. 480.
-- *Onder-sleutel-beens-slag-aderen*, hoe en op wat wyze voortkomen? Br. III. p. 253.

Slag-aderen, Rokken van dezelve zyn veelderley, Br. XIII. p. 377.
-- Slaap-slag-aderen, Cab. I. p. 502. N. 2.
- - Afgefnedene stronken van dezelve, ibid. p. 495. N. 4.
-- - nieuwe aart van een dierlyke huyshouding omtrent deze en de werwels-been slag-aderen van *Bohl* aangemerkt, Br. Bohl. p. 1239.
-- - vraagstuk omtrent dezelve oplossinge voorgestelt? ibid.
-- - zommige dikke takjes van deze slag-aderen, waar haar loop nemen? Cab. I. p. 504. N. 5.
- - *Tusschen-ribbige slag-aderen*, haar vereeniging met die van de inwendige mamtakken, Cab. VIII. p. 743. N. 4.
-- -- *onderste*, en inwendige kruypen voort door het middel-rift, Br. IX. p. 315.
-- - stammetjes van dezelve, waar aan vast zitten? Br. II. p. 242
-- - van waar voortspruyten? Cab. V. p. 652. N. 7.
-- - *uytwendige*, en van wie zoo genaamt? Cab. I. p. 513. N. 16. p. 519. Taf. III. fig. 3. Cab. VII. p. 734. N. 57. Cab. VIII. p. 750. N. 27.
-- - - Loop van derzelver takjes, hoedanig? Br. II. p. 238. 239. 242. 245. Taf. II. fig. 1. Cab. I. p. 513. N. 16. Cab. IV. p. 613. N. 56. Cab. VIII. p. 750. N. 27.
-- - - tot nog toe niet beschreven, of afgebeelt, Cab. I. p. 513. N. 16.
-- - - wanneer uytgevonden? ibid. Cab. IV. p. 613. N. 56.
-- - - wiens takjes op verscheyde plaatzen verdubbelt gezien worden, Cab. I. p. 513. N. 16.
-- van de *Fontanel*, zie *Fontanel.*
-- van de gezigtzenuwen, zie *Zenuwen.*
Slag-aderen van de *oogen*, in derzelver vliesen, en andere deelen, zie *Oog appel, Oogen, Oog-vliesen.*
- van de *peesen* der *spieren*, zie *Peesen.*
- van de *Pis-leyders*, zie *Pis-leyders.*
- van de *Voet*, zie *Voet.*
- van de voorste deelen des hoofts verschillen aangaande haar gesteltenis zeer veel van malkander, Cab. XI. p. 893. N. 182.
- van het *Agterbreyn*, zie *Agterbreyn.*
- van het *bal-zakje*, aangaande haar loop, en verspreyding door het voorste deel van het zakje naaukeurig afgebeelt, Br. II. p. 237. 245. Taf. II. fig. 2.
- - uyt de onderbuyks en schamelheyts slag-aderen oorspronkelyk, ibid. p. 245.
- van het hart, of afgebeelt konnen worden? Antw. aan Bidl. p. 465.
- van het *harte-zakje*, zie *Harte-zakje.*
- van het *Heylig been*, zie *Been.*
- van het *Lever-vlies* in een groote menigte zig aldaar verspreydende, Br. V. p. 273. Cab. X. p. 848. N. 132. p. 857. 858. N. 181. p. 860. Taf. III. fig. 5.
- - op wat wyze loopen? Cab. X. p. 848. N. 132.
- van het net, zie *Net.*
- van het Ruggemerg, zie *Ruggemerg.*
- verscheyde, en die opgevult, Cab. XI. p. 889. N. 159.
- uyteynden derzelver, hoe op verscheyde plaatzen in een ander natuur, of weezen ontaarden, en veranderen? Cab. III. p. 582. N. 33. Cab. VI. p. 698. N. 73. Br. Bohl. p. 1250.
- - konnen in zommige slagaderen door wryven in enkel water los gemaakt worden, Br. III. p. 252.

Slag-aderen, uyteynden derzelver, zyn in alle deelen van het lichaam niet van een en dezelve gesteltenis, ibid. p. 251.
- *werwelbeens-slag-aderen*, Cab. I. p. 512. N. 12. Cab. III. p. 575. N. 16.
- - aan beyde zyden afgesneden, Cab. III. p. 588. N. 60.
- - nemen beyde haar oorspronk uyt de onder-sleutel-beenige slag-aders, Cab. I. p. 494. N. 3.
- *Zaad-slag-aderen* loopen niet zoo slangs of klauwiertjes-wyze, en met zulken drajing in de Mannen, gelyk in de Honden, Cab. IV. p. 615. N. 65.
- - van waar voortkomen? Cab. X. p. 854. N. 170. Lett. H.H.
Slang, Rarit. p. 220.
-- *Afrikaansche* met een breede zwarte streep op de rug, Cab. Dier. p. 1267. N. 34.
-- *Amerikaansche* gevlakte, ibid. p. 1272. N. 79.
-- -- *tweehoofdige* te onregt genaamt, en hoe beter genaamt kan worden? ibid.
-- *Brazelet-slang*, waarom zoo genaamt? ibid. p. 1269. N. 50.
-- *Ceylonsche, Cerastes* genaamt, asgraauw en wit, met hoorntjes boven de oogen, ibid. p. 1264. N. 15.
-- *Oost-indische* van driederley coleur, ibid. p. 1268. N. 39.
-- tweeverwige *Amerikaansche* schietslang afgebeelt, Cab. XII. p. 932. Taf. III. Lett. G.
Slangen, Indiaansche Bril slangen, Cab. XI. p. 876. N. 56. Cab. XII. p. 911. N. 5.
Slangetje Afrikaansch, asgraauw van coleur, Cab. Dier. p. 1270. N. 63.
- - blaauwagtig, ibid. p. 1266. N. 31.
- - blinkende met witte en zwarte streepen, ibid. p. 1263. N. 11.
- - tweevoetig, ibid. p. 1271. N. 59.
Slangetje Amerikaansch met castanjeverwige vlakken, ibid. p. 1269. N. 47.
- - uyt een zoort dat qualyk voor tweehoofdige gehouden wort, ibid. p. 1265. N. 22.
- *Indiaansch* kleyn slangetje, ibid. p. 1263. N. 12.
- - van een blaauwagtige coleur, ibid. p. 1270. N. 61.
- *Schietslangetje*, of Rottevangertje, Cab. VI. p. 686. N. 34.
- - *West-indisch* Schietslangetje, Cab. Dier. p. 1262. N. 8.
- - zeer dun uyt *Amerika* afkomstig, ibid. p. 1269. N. 56.
- *West-indisch* tweecoleurig, ibid. p. 1268. N. 4.
- - zeer raar, Cab. IX. p. 790. N. 20.
Slangetjes, Afrikaansche zeer raar en mooy, Cab. IV. p. 612. N. 54. Cab. V. p. 632. N. 15.
-- *Amerikaansche* tweecoleurige, Cab. Dier. p. 1262. N. 9. p. 1265. N. 21. p. 1266. N. 26. p. 1269. N. 50.
Slekgelykend diertje, door braaken quyt geworden en afgebeelt, Tient, I. p. 954. 972. Taf. II. fig. 4.
Slok darm, zie *Spys drager.*
Slymhuysjes overal by de banden der gewrigten geplaatst, Br. Boerh. p. 1170.
Slym-prop te gelyk met een stukje kraakbeen uyt de neus van een mensch uytgetrokken, Cab. III. p. 594. N. 80.
-- uyt de langagtige groef gehaalt, Rarit. p. 165.
Slym proppen door het hoesten ontlast, en afgebeelt, Br. VI. p. 282. 287. 288. Taf. VII. fig. 4. Cab. IV. p. 621. N. 93.
-- hoestende opgegeven uyt de pypen van de long, wat die zyn? Rarit. p. 165. Br. VI. p. 282. 286.

-- in de neusgaten groeyende, wat gezwellen? Ontl. Aanm. 6.

Slym-proppen in het hol van *Highmorus* hangende, Ontl. Aanm. 77.
-- konnen haar zitplaats hebben in verscheyde deelen van des menschen lichaam, ibid.
-- takken van de longe-ader, of slag-ader verbeeldende, Br. VI. p. 282. 286. Cab. IV. p. 621. N. 93.
- verscheyde zoorten van die uyt de neus voortkomen, Ontl. Aanm. 6.
-- *Vleesch-vliesagtige*, uyt de lyfmoeder hangende, ibid. fig. 6.
Smak van *Afrika*, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Smeer of talk wort in het lichaam van de mensch niet gevonden, maar wel in zommige beesten, Cab. II. p. 543. N. 15. Tient. II. p. 1043.
Snot beschreven, Br. Boerh. p. 1160.
- hoe uyt de neus tot in de mondt komt? Cab. VI. p. 674. N. 3.
- tot wat gebruyk dient? Br. Boerh. p. 1160.
- van waar na *Boerhavens* stelling zoo overvloedig uytschiet? ibid.
- verschilt grootelyks in aart van andere vogten, ibid.
- waar door voortgebragt wort? Cab. X. p. 830. N. 37.
- wort volgens *Ruysch* alleen in de vaten zonder klieren bewerkt, Br. Boerh. p. 1206.
Snydingen op verscheyde manieren in het werk gestelt, Br. XIV. p. 401. enz.
Spek, of *smeergezwel* heeft zyn zitplaats in de vethuysjes, Br. Boerh. p. 1169. 1208. 1209.
- van *Boerhaven* naaukeurig beschreven, ibid. p. 1169.
- waar in enkel vet gevonden, ibid. p. 1208.
- zeer groot in de borst van een Vrouw gezien, ibid.
- of *smeergezwellen* in de ballen gevonden, Tient. I. p. 941.
Spek, water-blaasjes daar in verandert, Klapv. c. 4. Aanm. 25.
Spekgortjes in de Varkens, waar door ontstaan? Br. Boerh. p. 1169.
Speld doorgeslokt, zoekende zyn uytgang door een zweer in de liesche, Ontl. Aanm. 55.
Spelden twee kopere spelden met hoofden uyt het voorste gedeelte van de vinger gehaalt, Tient. II. p. 1006.
Spelonk van Higmorus, zie *Hol.*
Spier, de grooter bilspier van een Jongeling, Cab. XI. p. 881. N. 96.
- *Driehoofdige*, of opligtende spier van de schouder, ibid. p. 878. N. 78.
- *Kuyt-spier*, stuk daar van, ibid. p. 883. N. 112.
- *opschortende* spier uyt een zaadbal van een Man, Cab. V. p. 648. N. 90.
- *Ruyschiaansche* spier onlangs van hem in de grond van een Kraamvrouws lyfmoeder ontdekt en beschreven, Tient. II. p. 1029. Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1100. enz. 1114. 1115. Br. Vat. p. 1126. 1128. Br. Hecq. p. 1141.
- - te gelyk met de baarmoeder als een gepaarde magt tot het uytdryven van het kint, en de nageboorte toegestelt, Br. Hecq. p. 1144. 1146. 1147.
- -- tegenwerpingen omtrent de vinding van deze moerspier wederlegt, Ontl. Verh. p. 1114. 1115.
- - verlossings werk onbeschroomt aan de *Mechanische* trekkingskragt van deze spier aanbevolen, en met een voorbeelt opgeheldert, Br. Hecq. p. 1143. 1144.
- - vertoont, en afgebeelt met de spierdraden, Ontl. Verh. p. 1111. Lett. B.B.
- - vinding daar van is van een zeer groote waardy, gebruyk en nuttigheyt, ibid. p. 1101. 1103. 1108.

1120. Br. Vat. p. 1126. 1128. Br. Hecq. p. 1141-1143. 1147. Br. Bohl. p. 1245.
Spier Ruyschiaansche, uytdryvende kragt van deze spier waarom kleynder als die van de baarmoeder? Br. Hecq. p. 1144. 1146.
- - uytgevonde nieuwe stelling aangaande dezelve van *Vater* goedgekeurt, Br. Vat. p. 1126-1128. 1132. 1137.
- - waar, en onder wat vindingen der Ontleedkunde te stellen? Br. Hecq. p. 1143.
- --- waarom deszelfs vinding lof verdient? ibid. p. 1145.
- --- waarom in zoo vele eeuwen onbekent gebleven? Ontl. Verh. p. 1101. 1106. 1120.
- --- wanneer tot een hulpmiddel aan de moerkoek verstrekt? ibid. p. 1101.
-- spierige zelfstandigheyt uyt de arm van een onvoldragen kint, Cab. XII. p. 923. N. 108.
-- stuk van dezelve met de pees, ibid. p. 928. N. 149.
-- Tweehoofdige spier uyt een Jonge, Cab. XI. p. 895. N. 201.
Spierdraden byzonder dun en fyn, ibid. p. 890. N. 163. Cab. XII. p. 914. N. 29.
- geduurige werkzaamheyt daar aan toegeschreven, Ontl. Verh. p. 1097.
- onlangs van *Ruysch* ontdekt, kringswys loopende, en geplaatst op den bodem der baarmoeder, alwaar de moerkoek natuurlyker wyze byna altyt zit, Tient. II. p. 1029. 1030. Tient. III. p. 1085. 1089. Taf. III. fig. 1. Ontl. Verh. p. 1101. 1111. Lett. D.
- van de baarmoeder zyn vele en van een verscheyden maakzel, loop en gebruyk, Tient. III. p. 1085. Ontl. Verh. p. 1108. Br. Hecq. p. 1144.
- van de tusschenribbige spieren, hoe gestelt zyn? Cab. VIII. p. 743. N. 4. Cab. IX. p. 810. N. 97.
Spierdraden van de waterblaas met zeer vele zandige steentjes bezet, Cab. III. p. 567.
- - tot wat gebruyk dienen? Tient. III. p. 1085.
Spieren, Armspieren gebalzemt, Rarit. p. 205. 206.
- - verscheyde van dezelve opgetelt, en met hare namen beschreven, ibid. p. 206. 207.
- beyde van het hamertje, Cab. III. p. 583. N. 36.
- bloedvoerende slag-aderen in verscheyde spieren ontdekt, ibid. p. 588. N. 57. Br. Boerh. p. 1216.
- *Buyk-spieren*, haar gebruyk? Ontl. Verh. p. 1108.
- - worden in waterzugtige zeer ligt van een gescheyden, Ontl. Aanm. 19.
- Drie *Fallopiaansche* spieren in een lichaam gevonden, dat raar is, Cab. IV. p. 619. N. 83.
- gedurige beweging van dezelve, hoe nootzakelyk? Ontl. Verh. p. 1097. 1098.
- in het voorste van de buyk van een eerstgeboren kint ontbreekende, Ontl. Aanm. 73.
- *Kliertjes* in dezelve, en in het binnenste der peezen een zagte olie uytstortende na de stelling van *Boerhaven*, Br. Boerh. p. 1170.
- - worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1201. 1216.
- *Kuyt-spieren*, naying van derzelver peeze, Cab. V. p. 643. N. 60.
-- met een blaasagtig vlies voorzien, Br. Boerh. p. 1203.
-- onder het vel van de voet leggende, hoedanige spieren? Cab. VI. p. 674. N. 2.

Spieren, Oogspieren, bewegingmakende draatjes, die dezelve uytmaken, Cab. II. p. 527. N. 10.
- - haar natuurlyke plaats, ibid. p. 531. N. 2. Cab. III. p. 588. N. 57.
-- *oogblikkende spieren* met de loop van derzelver peezen, Cab. V. p. 635. N. 33.
-- *op zy staande spieren*, de Mannelyke roede perssende, Cab. III. p. 577. N. 22. p. 598. Taf. III. fig. 1.
--- *Peezen* van dezelve, zie *Peezen.*
--- van het Scheen-been en Dyebeen, als mede derzelver verscheyde benamingen, Cab. V. p. 642. 643. N. 58.
--- waar door hare bewegingen bevordert worden? Br. Hecq. p. 1145.
Spinnekop, Caapsche dikbuykige en driecoleurig, Cab. Dier. p. 1262. N. 7.
- *Indiaansche* met verscheyde coleuren, ibid. p. 1270. N. 61.
- *Oost indische* van wegens deszelfs byzonderheden beschreven, ibid. p. 1272. N. 80.
- uyt *Amerika* van een rootfluwele coleur, ibid. p. 1267. N. 32.
Spog, of *Speegzel*, zie *Quyl.*
Sprinkhaan uyt *Afrika* afkomstig, beschreven, Cab. Dier. p. 1261. N. 4.
- uyt een *Amerikaansch* gewest, ibid. p. 1269. N. 47.
Spuyten van *de Graaf* en *Swammerdam*, waar toe gebruykt? Ontl. Verh. p. 1093. 1094.
Spysdrager benaaude doorzwelging wegens deszelfs gekromde loop ontstaan, Cab. IX. p. 805. N. 63.
- gedeelte van de tepelige rok der maagpyp, uyt een groote Schildpad, Cab. XII. p. 921. N. 85.
- is met ontelbare zenuwtepeltjes bezet, Cab. VIII. p. 754. N. 47. Cab. XII. p. 921. N. 85. Tient. II. p. 1021.
- klieren van *Malpighius* aldereenvoudigste genaamt, door *Boerhaven* daar aan toegeschreven, Br. Boerh. p. 1155. 1161.
Spysdrager, klieren van *Malpighius* aldereenvoudigste genaamt, worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1210.
- met een vogt bezet, zie *Vogt.*
- met uytwendige en inwendige ronde draden voorzien, Cab. III. p. 594. N. 77.
- op wat wyze nederdaalt? Cab. IX. p. 805. N. 63.
- *stuk van dezelve* uyt een mensch, Cab. III. p. 594. N. 77.
- - uyt een Waterschildpad dat omgekeert is, Cab. VIII. p. 754. N. 47. afbeeldzel daar van, ibid. p. 772. Taf. II. fig. 4.
- *vernauwing of engte* daar van, hoedanigen gebrek? Tient. I. p. 960.
- - voor een ongeneeslyke ziekte altyt gehouden, ibid. p. 960. 961.
- - wat middelen tot deszelfs genezinge in het werk gestelt, en op wat wyze genezen? ibid. p. 961. enz.
- wort verkort door de spieragtige draden die na de lengte loopen, Cab. II. p. 542. N. 14.
Spysdragers slag-ader, zie *Slag-ader.*
Spys-loop, en deszelfs oorzaak, Ontl. Aanm. 74.
Spyswalging door al te veel quyl weg te werpen veroorzaakt, Tient II. p. 1009.
Staechas Arabische, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
-- geele *Staechas*, Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
Steen agtkantig, in de blaas zeer net gepolyst, Rarit. p. 189.
-- als Marmorsteen in de galblaas van een mensch gevonden, Cab. X. p. 849. N. 135.

-- door wat ongeval van de Steensnyders vermoedt wort in de blaas te wezen, en egter niet wort gevonden? Cab. IV. p. 616. N. 70.
-- een andere steen, als een dikke pit in zig bevattende, Cab. III. p. 566. Lett. A.

Steen een vuyst groot, Rarit. p. 202.
- gedaante van een steen uyt een Vryster uytgehaalt, Cab. IX. p. 809. N. 92. p. 814. Taf. V. fig. 3 en 4.
- groeyt zeer zelden vast aan de waterblaas, Cab. II. p. 538. N. 5.
- groote steen uyt dunne schelfers bestaande, Cab. III. p. 568. Lett. I.
- groote steen uyt een mensch, van coleur en gedaante met den *Bezoar-steen* zeer naauw overeenkomende, ibid. p. 567. Lett. E.
- in de galweg van een waterzugtige, Ontl. Aanm. 87.
- in de longepypen, Rarit. p. 174.
- in de nier van een Hondt, Klapv. c. 4. Aanm. 2.
- van een Vrouw aan een *Asthma* gestorven, wonderbaarlyk groot, Ontl. Aanm. 56.
- in de *Waterblaas* is een familiaar quaad in de Rotten, Cab. III. p. 588. N. 59. Cab. IV. p. 616. N. 71.
- - is geen zeldzaam ongemak in Hollant, Ontl. Aanm. 1. Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- - met een etteragtige verdikking der blaas ter dikte van een vinger, Ontl. Aanm. 89.
- in het onderste deel van een Pisleyder, ibid. 94.
- in yder bekken van de nier schrikkelyk groot, ibid. 95.
- kan van wegens deszelfs grootte en langduurige uytrekking de waterblaas zeer verdikken, Tient. I. p. 944.
- slym-steenig en zagt voor de drooging, dog gedroogt zynde een steenhardigheyt aangenomen, Cab. IV. p. 618. N. 77.
- *Stuk* van een steen zeer groot, met een merkelyke holte, waar in een andere steen zig onthouden heeft, Cab. III. p. 566.
Steen te vergeefs in de nieren gezogt, en by wat gelegentheyt? Tient. I. p. 959. 960.
- van een oneffene oppervlakte, Rarit. p. 202.
- van een ongemeene grootte, tusschen de beenen van een verrot mensch in de doodkist gevonden, Cab. I. p. 491. Lett. O.
- van gedaante de knop van een wandelstok gelykende, ibid. p. 490 Lett. B.
- Verscheyde stukjes van een zwarte steen, die zeer broos zyn, Cab. VI. p. 693. N. 62.
- uyt de keel door het hoesten opgegeven, Cab. I. p. 491. Lett. I.
- wat ongemak in de nieren? Ontl. Aanm. 15.
-- *Wonderbaare steen*, te zamengestelt uyt zes ronde steenen, en een zevende los boven op leggende, Cab. III. p. 568. Lett. K.
-- wort niet gevonden tusschen de vliesen van de water-blaas, ten zy dezelve van te voren gequetst of verzworen is geweest, Cab. II. p. 538. N. 5.
-- wort niet gezegt aan de water-blaas aangegroeyt te wezen, schoon na het afhalen van dezelve iets vleesigs te gelyk uytgehaalt wort, ibid.
-- wort zeer bezwaarlyk uytgehaalt door het water canaaltje, onnatuurlykerwyze langs de rug van de roede loopende, Cab. III. p. 571. N. 5.
Steenbokje van een *Afrikaansche* afkomst, Cab. Dier. p. 1259. N. 2.
Steenen aangaande haar gedaante een klaauw gember verbeeldende, Cab. I. p. 491. Lett. Q.R.
-- agtkantige uyt een oude Vrouw gesneden, Rarit. p. 218.
-- *Bezoar-steenen*, zie *Bezoar-steenen.*
-- breeken dikwils in het uythalen zonder schult van de Steensnyder, Cab. III. p. 566.

Steenen. Door een Steensnyder uytgehaalt, Cab. I. p. 491. 492. Lett. M.S. Cab. III. p. 567. Lett. F.
-- eenige uyt dunne, andere uyt dikke schelfers te zamengestelt, Cab. III. p. 566.
-- een Moerbezie verbeeldende, Rarit. p. 202. Cab. I. p. 490. Lett. C. Cab. III. p. 568. 569. Lett. L.O.
-- een Rots uytmakende, en daar toe gebruykt, Cab. I. p. 490. Cab. III. p. 565. 566.
-- gedreven uyt de gal-blaas tot in de holte der darmen, en door de stoelgang gelost, Cab. V. p. 635. N. 32.
-- groote steenen uyt een Vrouw van 68 jaren door het snyden uytgehaalt, Cab. IX. p. 809. N. 92. p. 814. Taf. V. fig. 1 en 2.
-- hoe ten opzigte van coleur, gedaante en grootte zeer veel van malkander verschillen? Cab. I. p. 490. Cab. III. p. 567. Lett. B.C.D.F.G. Cab. IX. p. 790. N. 29.
-- in de *Pis leyders* zittende, veroorzaken een doodelyke opstopping, Ontl. Aanm. 15. Cab. I. p. 491. 492. Lett. R.W.
-- menigte van steenen, die in verscheyde deelen van des menschen ligchaam gegroeyt zyn, Cab. I. p. 490. Cab. III. p. 565.
- na steenrotsjes gelykende, Cab. I. p. 491. Lett. L L.O.
- op wat wyze het uythalen der steenen best verrigt kan worden in de Vrouwelyke sexe? Cab. IX. p. 809. N. 92.
- Swarte steenen zyn de slimste, Cab. I. p. 491. 492. Lett. G.H.M.T. Cab. III. p. 568.
- ter grootte van een Note-moscaat in de gal-blaas gevonden, van fatzoen niet overeenkomende met andere steenen, die in deze blaas dikwils gevonden worden, Cab. V. p. 632. N. 19. p. 634. N. 31.
Steenen. Tros met steenen, uyt het lichaam van een mensch gelost, Rarit. p. 166.
- Twee en veertig uyt een tagtigjarige Vrouw gehaalt, welkers verwonderenswaardige geschiedenis omstandig verhaalt wort, Ontl. Aanm. 1. Cab. I. p. 490. Lett. D.D. Cab. VIII. p. 768. N. 102.
- Twee groote uyt de borst van een oude Vrouw gesneden, Cab. I. p. 491. Lett. L.L.
- Twee te zamengevoegde steenen, Cab. III. p. 568. Lett. M.M.
- van de kleynste, door de waterwegen gelost, Cab. I. p. 490. Lett. A.A.A.
- van een ongehoorde grootte in de nier van een driejarig kint, Ontl. Aanm. 57.
- van een zeer dikke, graauwe en harde schorsse omvangen, Cab. I. p. 491. 492. Lett. M.S.
- van een zeer ruwe gedaante en oppervlakte, ibid. p. 492. Lett. T. Cab. III. p. 569. Lett. P.R.R.
- van verscheyde zoort, Rarit. p. 200.
-- uyt de gal-blaas gehaalt, ibid. p. 166. 186. Cab. I. p. 492. Lett. X.X.X. Cab. IX. p. 807. N. 80. Cab. XII. p. 922. N. 92.
- uyt de long van een Os, Rarit. p. 175.
- uyt de waterblaas uytgehaalt, Cab. I. p. 491. Lett. E.F.P.Q.
- uyt een Paard gelost door de afgang, bevonden in kragten overeen te komen met die van de *Bezoar*, Cab. II. p. 555. afbeeldzel daar van, ibid. p. 559. Taf. II. fig. 4-6.
- uyt het bekken van de nier gesneden, Cab. I. p. 491. Lett. G.H.
- zagte steenen zyn van een zeer quade natuur, Cab. VI. p. 693. N. 62.

- zeer ligt en op het water dryvende bevonden, Cab. V. p. 635. N. 32. Cab. IX. p. 807. N. 80.

Steenen, zeer vele in een waterblaas van een Koe gevonden, Cab. IV. p. 612. N. 51.
Steenlossing door den afgang, met verscheyde voorbeelden bevestigt, Cab. II. p. 555.
Steensnyding, en de wyze hoe door Broeder *Jacobus* in het werk gestelt, gepresen, Br. XIV. p. 401-403. 407.
- ongehoorde steensnyding met een voorbeelt bevestigt, Ontl. Aanm. 1. Cab. VIII. p. 770. N. 102.
- op dezelfde wyze in de Vrouwelyke sexe uytgevoert, gelyk men in de Mannelyke sexe gewoon is te doen, Cab. IX. p. 809. N. 92.
- verscheyde voorbeelden daar van aangehaalt, Br. XIV. p. 402. 403.
- Uytvinder van een nieuwe manier van steensnyding, wie? Br. XII. p. 360.
- wonderlyk in een Vrouw van tagtig jaren in het werkgestelt, Ontl. Aanm. 1. Cab. VIII. p. 767. enz. N. 102.
Steentje in het wezen van een lever gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 24.
-- van een Kars, zie *Karsesteentje.*
Steentjes door de vliezen van de kronkeldarm verspreyt, wat zyn? Rarit. p. 171.
-- in de water-blaas van Rotten ontdekt, Cab. III. p. 588. N. 59. Cab. IV. p. 616. N. 71.
-- *kalkagtige steentjes* uyt de kneukels van een podagreuse Vrouw, Cab. I. p. 491. Lett. N.
-- verscheyde zwartagtige uyt de nieren gesneden, ibid. p. 492. Lett. V.
-- uyt de long gelost, en voortgekomen door het hoesten, ibid. p. 491. Lett. K.K. Cab. III. p. 569.
-- *Zandagtige steentjes* alzints de draden der waterblaas bezettende, Cab. III. p. 567
Ster-anys-zaad, Cab. Dier. p. 1263. N. 11.
Stoffe steenagtige, rontom een barnsteene Coraal, en een Karsesteentje aangegroeyt in de neus, Ontl. Aanm. 44.
Stoffen van een byzondere en vreemde zelfstandigheyt, uyt een Vrouw te voorschyn gebragt en afgebeelt, Cab. II. p. 539-541. N. 6-11. p. 560. Taf. IV. fig. 1. enz.
Stokje gemaakt uyt draden van de waterblaas van een Vrouw, van de natuur met zandige steentjes bezet, Cab. III. p. 567.
Stomp van een afgesnoeydt lidt hoe met een vleezige klomp te dekken? Br. XIV. p. 413. 414.
Stooving in de baring gebruykt, om het uytgeschootene deel der baarmoeder voor versterving te bewaren, Ontl. Aanm. 24.
- van hoofd-kruyden in hoofdkneuzingen, waar in bestaande? ibid. 60.
Streelmiddelen, in wat ongemakken hoog te agten? ibid. 96.
Strot-klapje met de keels ingang, Cab. I. p. 502. N. 2.
- wort in het doorzwelgen van spys en drank gesloten, om het voedzel uyt de long te houden, Cab. IV. p. 610. N. 43.
Strot-klieren, zie *Klieren.*
Stuk van een spongieus-beenige zelfstandigheyt zeer groot, waar mede overeenkomt, en uyt wat dier voortgekomen? Cab. X. p. 846. 847. N. 127.

T.

T*Ak* van de *Afrikaansche Aspergie*, Cab. XI. p. 884. N. 114.
-- van de *Afrikaansche* boomagtige hey, Cab. Dier. p. 1261. N. 6.
-- van de *Afrikaansche* Jasmyn, ibid. p. 1262. N. 9.
-- van de *Afrikaansche* melkgevende plant, ibid. p. 1270. N. 66.

Tak van de *Caapsche Ficoides* afgebeelt, ibid. p. 1272. N. 81. p. 1276. Taf. I. fig. 2.
- van de *Ceylonsche* Mannetjes *Balsamina*, Cab. XI. p. 889. N. 157.
- van de groote *Amerikaansche* doornagtige *Opuntia*, Cab. X. p. 824. N. 7.
- van de kleyne *Amerikaansche* gedoornde Vyg, Cab. Dier. p. 1261. N. 4.
- van de melkgevende boom van *Portoriko*, ibid p. 1266. N. 27.
- van de *Momordica* van *Ceylon*, Cab. XI. p. 880. N. 88.
- van de *Nerion Angustifolium odoratum*, ibid. p. 892. N. 178.
- van de *Oostindische Moldavica*, Cab. XII. p. 915. N. 32.
- van de Rakette van *Monpelliers*, Cab. Dier. p. 1266. N. 31.
- van een *Afrikaansch* gewas met deszelfs vrugten, Cab. X. p. 827. N. 26.
- van een *Amerikaansch* gewas met een porselleyn blad, Cab. XI. p. 870. N. 8.
- van een *Caapsche* Heester met porceleyne bladeren, en deszelfs afbeeldzel, Cab. VII. p. 729. N. 39. p. 740. Taf. III. fig. 6.
- van een Klavergewas uyt het Eylant *St. Jago*, Cab. XII. p. 920. N. 74.
- van een Notemuschaat-boom, Cab. Dier. p. 1265. N. 25.
- van een Oranje-boom, Cab. IX. p. 799. N. 54.
- van *Granadilla* met een driepuntig bladt, Cab. XI. p. 875. N. 47.
- van het *Amerikaansche* doornige kruydt *Mimosa*, Cab. XII. p. 929.
- van Kruysdistel, ibid. p. 915. N. 36.
- van *Lychnis*, of *Christus* oogen, Cab. XI. p. 886. N. 137.
- van roode *Cicers*, Cab. IV. p. 612. N. 52.
- van *Tithymalus Cyparissias*, Cab. X. 830. N. 37.
- van Wynruyt, Cab. VIII. p. 747. N. 13.
Takken met de vrugten van de *Sargosso*, Cab. Dier. p. 1273. N. 89.
- van de *Afrikaansche* doornige *Acacia*, Cab. X. p 844. N. 110. Cab. XI. p. 891. N. 168. Cab. Dier. p. 1270 N. 67.
- van de *Afrikaansche Elichrysis*, Cab. XI. p. 880. N. 87. p. 897. Lett. F.
- van de doornagtige *Pimpernel*, ibid. p. 890. N. 163. Cab. XII. p. 914. N. 29. Cab. Dier. p. 1270. N. 64.
- van de doornagtige veelhoekige *Amerikaansche* Kars, Cab. X. p. 823. N. 4.
- van de *Fransche Tamaris boom*, Cab. Dier. p. 1261. N. 6.
-- van de *Goäsche Geneverboom*, Cab. XI. p. 883. N. 108. p. 891. N. 174. p. 895. N. 199. Cab. XII. p. 913. N. 13.
-- van de heesteragtige en doornige *Cichorey*, Cab. VIII. p. 751. N. 32. Cab. Dier. p. 1269. N. 48. p. 1271. N. 72.
-- van de kleynste distel van *Alpinus*, Cab. XI. p. 870. N. 6. Cab. Dier. p. 1259. N. 2.
-- van de ordinaris Passie-bloem, met de bloem en vrugt, Cab. IV. p. 611. N. 45. Cab. V. p. 630. N. 7. Cab. X. p. 835. N. 71. Cab. XI. p. 878. N. 70. Cab. XII. p. 914. N. 26.
-- van een graauw *Afrikaanach* Heesterke, Cab. Dier. p. 1262 N. 6.
-- van een vreemde Boommos, ibid. p. 1265. N. 21.
-- van harssen - slag - aderen zeer dun en teder, water-vaten verbeeldende, Cab. X. p. 825. N. 12.
-- van slag-aderen, Rarit. p. 185. 193. 212. Cab. I. p. 492. 494. N. 3. Cab. III. p. 566. 569. Cab. V. p. 641. N. 56. p. 648. N. 87. Cab. VI. p. 678. N. 13. Cab. VII. p. 721. N. 3. Cab VIII. p. 757. N. 57. Cab. X. p. 849. N. 138.
-- van zeer witte tedere *Amboinsche* Koraal, Cab. Dier. p. 1273. N. 89.

Tand, een van de kleynste tanden van een zeer groote Zeevisch, *Casjellot* of *Potvisch* genaamt, Cab. XI. p. 893. N. 181.
- *Mensche-tandt* in een papgezwel van een Eyerstokje zittende gevonden, Tient. I. p. 941.
- *Oliphants-tandt*, in wiens gedeelte een kopere kogel daar in geschooten wort gevonden, met het afbeeldzel van dien, Cab. X. p. 855. N. 171. p. 860. Taf. II. fig. 8.
- -- met ontallyke beenige uytspattingen, in een groot stuk daar van afgebeelt, ibid. N. 172. p. 860. Taf. II. fig. 7.
- *Vliesken* de tand omvangende, ongequetst gebleven, Cab. I. p. 514. N. 18.
- zwarte tand van een *Indiaansche* Spinnekop, en zeer groot, Cab. VI. p. 711. N. 122.
Tanden, Baktanden, zie *Kiezen.*
- bedorven zynde, doen zy de tong niet zelden verharden en verzweeren, Ontl. Aanm. 76.
- *Bloed-vaten* der tanden, zie *Bloedvaten.*
- hebben in de kinderen verscheyde coleuren, eer ze beenhard worden, Cab. II. p. 549. * N. 5.
- hebben in het midden een holte voor de zenuwen en bloedvaten, Cab. X. p. 827. N. 27.
- Hoe in eerstgeboorene kinderen gestelt zyn? Rarit. p. 150. Cab. I. p. 514. N. 17. 18. Cab. II. p. 549. * N. 5.
- *Opregte wel geregelde tanden*, trosgewys geschikt, inde Eyerstok van een Vrouw gegroeyt, en daar uyt gesneden, Cab. I. p. 513. N. 17. Tient. I. p. 941. Tient. III. p. 1053. 1057.
- - vertoont, en afgebeelt, Cab. I p. 518. Taf. III. fig. 1 en 2.
- - wonderlyk voorval van deze zaak nader verhaalt, ibid. p. 513. 514. N. 17.
Tanden, Snytanden meesten tyt voor de andere uytschietende, Rarit. p. 151.
- - na de lengte geklooft, uyt drie verscheyde zelfstandigheden bestaande, Cab. I. p. 498. N. 4.
- tot wat gebruyk dienen, wanneer ze wel gestelt zyn? Ontl. Aanm. 76.
- van een jonggebooren kint met haar zagte inwendige substantie, Cab. VI. p. 694. N. 64.
- waar door derzelver losheyt en uytvalling wort veroorzaakt? Ontl. Aanm. 82.
- wat ongemakken uyt dezelve ontstaan, wanneer qualyk gestelt zyn? ibid. 76.
- wyze van derzelver verwisseling, hoe? Rarit. p. 216.
- *Zelfstandigheyt* der tanden is driederley, Cab I. p. 498. N. 4. p. 514. N. 18. Cab. II. p. 549. * N. 5. Cab. III. p. 589. N. 61.
- - uytwendige zeer veel van de inwendige verschillende, Cab. I. p. 514 N. 18.
Tandkassen altemets tot niet gebragt in menschen van dertig jaar, Ontl. Aanm. 82.
- geheele vernietiging van dezelve moet niet alleen aan de wryving in het kaauwen van de spys toegeschreven worden, ibid.
- haar omtrek wort in de ouderdom scherper en harder om te eten, ibid.
- oorzaken, waar door voor de uytvalling der tanden in het geheel versleten en verteert zyn, zyn verscheyde, en welke? ibid.
- tusschenscheydzels van deze holtens in de vernieuwing der tanden in het geheel vernietigt, Rarit. p. 159. 217.
- worden na het uyttrekken of uytvallen der tanden, niet door een beenig vliesje gesloten of verduystert, maar in zommige oude lieden in het geheel

uytgedelgt en tot niet gebragt, Ontl. Aanm. 82.
Tandkassen worden tot niet, indien de tanden uytvallen voor de vernieuwing, ja een nieuwe kas wort 'er gemaakt van de volgende tand, Rarit. p. 216.
Tand-vleesch is ook met tepeltjes voorzien, Cab. X. p. 849. N. 136.
- quaadaardige uytwassching van het zelve, met een gezwel aan de wang, na een afzetting en branding genezen, Ontl. Aanm. 77.
- wort allengskens te gelyk met de tandkassen verteert, Ontl. Aanm. 82. en fig. 66.
- zeer pynelyk, wanneer van het inwendig bekleedzel ontbloot is, Cab. X. p. 849. N. 136.
Tangetje hoedanigen werktuyg, met de afbeeldzels van het zelve? Br. XIII. p. 394. Taf. XVI. fig. 2 en 3.
Teeldeelen, onkuysche en schandelyke afbeelding daar van berispt, Antw. aan Bidl. p. 466. 469.
- van *Jongetjes*, Cab. III. p. 577. N. 22. Cab. VII. p. 733. N. 54. Cab. X. p. 841. N. 95.
- van *Meysjes*, Rarit. p. 160. Cab. III. p. 575. N. 15. Cab. IV. p. 604. N. 9. p. 614. N. 62. Cab. VI. p. 673. N. 1. Cab. VII. p. 734. N. 60. Cab. X. p. 843. N. 108. Cab. XI. p. 873. N. 30.
- van *Vrouwen*, Cab. X. p. 854. N. 170. p. 856. N. 175.
- uyt een Maagd genomen, Rarit. p. 222. 223.
- uyt een Man met de aanhang, ibid. p. 226.
- *uyt een Vrouw*, in een uythanging der lyfmoeder vervallen, met haar toebehooren, ibid.
- - vier maanden zwanger, ibid. p. 161.
- zyn in de Vrouwen zeer te zamen gevoegt, en met wonderbare bekleetzelen belemmert, Tient. I. p. 939.
Tepeltjes, zie *Zenuw-tepeltjes.*
Terpentyn-olie wegens deszelfs sterke en hevige brandende kragt geen goed middel om het ware maakzel der harssenen na te vorsschen, Br XII. p. 348.
Thlaspi heesteragtig, met bladeren van Steenviolieren, Cab. Dier. p. 1260. N. 2.
- met bladeren van Zee-porceleyn, en witte bloemen, ibid. p. 1264. N. 13.
- Roos van *Hiericho*, voor een zoort van *Thlaspi* gehouden, ibid. p. 1264. N. 20.
Tombe uyt beenderen, steentjes, en andere zaken gemaakt en afgebeelt, Cab. VIII. p. 771. Taf. I.
- uyt *Oost* en *Westindische* schoon gemaakte hoorntjes en schulpen toebereyt, Cab. VII. p. 720. N. 1.
Tomiejo een Vogeltje van de *Caap de goede hoop*, dus genaamt, Cab. Dier. p. 1268. N. 41.
- op wat wyze deszelfs voedzel zoekt? ibid.
Tong, aldereenvoudigste klieren van *Boerhaven* daar aan toegeschreven, Br. Boerh. p. 1155.
- *bekleedzels* van dezelve zyn mogelyk uytspanzels der Tong - tepeltjes, Cab. V. p. 630. N. 4.
- gedeelte der tong met de tong - tepeltjes, Cab. X. p. 827. N. 27.
- - van een Jongeling, ibid. p. 826. N. 21.
- van een jonggebooren kint, ibid. N. 19.
- met ontelbare tepeltjes voorzien, zie *Tong-tepeltjes*

- *Ruyge gestalte* aan de grond van de tong zig opdoende, Cab. III. p. 570. N. 2.
- *Slag-aderen* door de tong verspreyt zyn menigvuldig, Cab. I. p. 502. N. 3.

Tong, Slag-aderen op wat wyze haar loop daar door nemen? ibid. p. 512. 513. N. 15. Cab. III. p. 570. N. 2.
-- slymig vogt van dezelve in opzigt van haar aart en gebruyk beschreven, Br. Boerh. p. 1160.
-- *Strotte-hoofd* der tong, Rarit. p. 197.
-- - deszelfs natuurlyke en inwendige gesteltenis, Cab. III. p. 570. N. 2. Cab. VIII. p. 754. N. 48.
-- - met een slymig vogt en verzagtende balzem voorzien, en waarom? Br. Boerh. p. 1160. 1170.
-- - staat open buyten de tyt van het zwelgen, Cab. I. p. 502. N. 2.
-- - zakjes, of blaasjes van *Boerhaven* daar in aangemerkt, Br. Boerh. p. 1155. 1160. 1170.
-- van een Jongeling, met het strotklapje afgebeelt Cab. I. p. 508. N. 14. p. 519. Taf. III. fig. 4. p. 520. Taf. IV. fig. 6.
-- van een jonggebooren kintje, met het agterwerk, Cab. IV. p. 610. N. 43.
-- van een mensch met deszelfs strorten-hoofds klepje, en de snotterige kliertjes, Cab. X. p. 826. N. 20.
-- van een onvoldragen kintje van zes maanden, Cab. XII. p. 923. N. 104.
-- van een oude Vrouw verhard en verzworen zynde, op wat wyze genezen? Ontl. Aanm. 76.
-- van een *Schiltpad*, Cab. II. p. 548. N. 13.
-- ware inwendige gesteltheyt daar van, Cab. I. p. 497. N. 4.
-- waarom het uyterste van het Tongetje ruyg te voorschyn komt? Cab. III. p. 571. N. 4.
Tongen Mensche tongen, Cab. I. p. 502. N. 2. Cab. VIII. p. 749. N. 24. Cab. X. p. 825. N. 14. p. 826. N. 18 en 20.
- Stukken van Kalfstongen, Cab. V. p. 630. N. 4. Cab. VI. p. 709. N. 116. Cab. XI. p. 892. N. 176.
Tongen van Jongelingen, Cab. I. p. 508. N. 14. p. 512. N. 15. Cab. XII. p. 915. N. 36.
- van kinderen, Cab. I. p. 502. N. 3. Cab. III. p. 570. N. 2. Cab. IX. p. 805. N. 66.
Tong - tepeltjes in de Schiltpadden gelyken van gedaante die van de tong van een Os, Cab. II. p. 548. N. 13.
- *Rye* van groote Tong-tepeltjes, hoe zig opdoet? Cab. III. p. 570. N. 2.
- van haar inwendig bekleetzel ontbloot zynde, verwekken ze zeer groote en hevige pynen, Tient. II. p. 1021.
- vertoonen zig in de Ossen zeer groot, ibid.
- *uyt mensche-tongen* zyn driederhande, Cab. X. p. 825. N. 14.
- - zyn ontelbaar, en van verscheyde grootte en gedaante, Cab. I. p. 502. N. 2. p. 508. N. 14. p. 520. Taf. IV. fig. 6. Cab. III. p. 571. N. 4. Cab. IX. p. 805. N. 66.
Tong-zenuw, zie *Zenuw.*
Toon groote van een oude Vrouw, Cab. XII. p. 915. N. 38.
- - uyt een mensche voet, ibid. p. 914. N. 27.
Toonen in meerder getal, als gemeenlyk in wanschepzels gevonden, Rarit. p. 225. 226. Tient. I. p. 956.
- vier toonen uyt een mensche voet afgebeelt, Tient. II. p. 1044. Taf. I. fig. 3.
- - uyt een voet van een volwasschen mensch, Cab. XII. p. 924. N. 116.
Toorens veele groote op de rug van een Krab gegroeyt, Cab. Dier. p. 1273. N. 88. p. 1279. Taf. V. fig. 3.

Tophus, of hard-beenige uytzetting in het scheen-been, Cab. X. p. 857. N. 177. 178. p. 859. 860. Taf. II. fig. 4. 5. 9 en 10.
Torre uyt *Afrika* in de bek van een *Amerikaansche* Hagedis, Cab. Dier. p. 1264. N. 16.

Torre uyt *Amerika* afkomstig, ibid. p. 1267. N. 34.
Traan-kliertje van het oog, zie *Klier.*
Traan-weg, zie *Canaal.*
Trichomanes, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
Trommel-vlies bestaat niet alleen uyt twee platen of rokken, maar ook uyt een derde nieulings ontdekt, Br. VIII. p. 304.
- is te zamengestelt uyt twee op malkander leggende vliesjes, Cab. II. p. 548. * N. 4. Cab. III. p. 583. N. 36 en 37. Cab. IV. p. 601. N. 1.
- kleyn gaatje in het midden van dit vlies tegen de loop der natuur aangemerkt, Cab. VI. p. 711. N. 124.
- Ronde lichaamtjes door het zelve verspreydt, worden voor geen klieren gehouden, Cab. IV. p. 607. N. 24.
- van de natuur met geen opening begaaft, maar alzins in den omtrek met het ronde beentje vereenigt, Cab. II. p. 549. * N. 4. Cab VIII. p. 744. N. 6.
- voorzien met ontelbare bloedvaten die op een zonderlinge wyze loopen, en oorspronkelyk zyn van de takjes der uytwendige slaap-slag-aderen, Br. VIII. p. 304. 306. Taf. IX. fig. 9. Cab. II. p. 548. * N. 4. Cab. III. p. 583. N. 36 en 37. p. 592. N. 70. p. 593. N. 76. Cab. V. p. 650. N. 1.
- wort in jonggeboore kinderen nog bedekt met een byzonder bekleedzel, een vlies gelyk zynde, het welk het Trommel-vlies na de geboorte weder verlaat, Cab. II. p. 548. * N. 4. Cab. III. p. 593. N. 76.
Trompetten van Fallopius, by wat gelegentheyt van plaats veranderen? Cab. IX. p. 785. N. 15.
- hoe in de tyt van het zwangergaan gestelt zyn? Cab. VIII. p. 744. N. 7.
- in de Vrouwen menigmaal toegeslooten, Ontl. Aanm. 83.
- Klapvliezen worden in dezelve niet gevonden, ibid. 43.
Trompetten van Fallopius, konnen in een tegennatuurlyke staat vogten uyt de lyfmoeder ontfangen, die door de Trompetten tot in het bekken gebragt konnen worden, Ontl. Aanm. 43. 84. 85.
- menigmaal aan de Vrouwe zaatballetjes zeer vastgegroeyt, Br. Ettm. p. 976.
- veroorzaken onvrugtbaarheyt, wanneer toegesloten of toegegroeyt zyn, ibid. 83. Antw. aan Bidl. p. 464. 480. Tient. I. p. 942.
- waar door, en van waar derzelver verstoppingen voortkomen? Ontl. Aanm. 83.
- waar door veroorzaakt wort, dat dikwils zoo te zamengetrokken zyn, dat geheel en al toegegroeyt zyn? Tient. I. p. 942.
- wat door dezelve omtrent de ontfanging verrigt moet worden? ibid p. 941.
- zeer uytgespannen omtrent haar uyteynden, Ontl. Aanm. 83.
- zyn dikwils omtrent haar lofwerk met de Eyerstokken aan malkander vastgegroeyt, ibid. Tient. I. p. 942.
Tusschen-ribbige slag-aderen, zie *Slag aderen.*
Tusschen-scheydzel tusschen de groote en kleyne harssenen, verbeeldt een overdwarsse zeyssen, Cab. II. p. 532. N. 5.
- van de *Neus* aan beyde zyden met een byzonder canaal voorzien, tot ontlasting der snot, ibid. p. 549. * N. 7.
- - gaatje of mondtje van een zeker canaaltje, dat zig alhier opdoet, Cab. III. p. 589. N. 61. p. 600. Taf. IV. fig. 5. Lett. E.
- - heeft verscheyde schuinse groeven, van welkers gebruyk de Ontleders gantsch geen gewag maken, ibid. p. 589. N. 61. p. 600. Taf. IV. fig. 5. Lett. G.
- - is in kinderen geheel en al kraakbeenig, Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. III. p. 589. N. 61.

Tusschen-scheydzel van de *Neus* met het snot-vlies, en slag-adertjes afgebeelt, Br. VIII. p. 303. 306. Taf. IX. fig. 6.
- - *Snot-vlies* aangemerkt als een dik en uyterlyk bekleetzel, waar mede bekleedt wort, ibid. p. 302. Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. IX. p. 805. N. 68.
- - - is met overvloedige kliertjes voorzien, Br. VIII. p. 303. 306. Taf. IX. fig. 7. Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. VI. p. 674. N. 3.
- - - pronkt met een ontelbaar getal van slag - aderen, Br. VIII. p. 303. Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. III. p. 600. Taf. IV. fig. 5. Cab. VI. p. 674. N. 3. Cab. VII. p. 735. N. 63. p. 739. Taf. III. fig 2.
- - wort daar en boven bekleedt met een zeer dun kraak-beenig vlies, Br. VIII. p. 303. 306. Taf. IX. fig. 8. Cab. III. p. 589. N. 61. p. 600 Taf. IV. fig. 5. Lett. I. Cab. IX. p. 805. N. 68. Br. Boerh. p. 1205.
- van het *bal-zakje* is met de celluleuze rok te zamenhangende, Cab. X. p. 843. N. 105.
- - konde van niemant duydelyk vertoont worden zonder de konst van bereyden en droogen, waar door het op een gantsch nieuwe wyze van *Ruysch* verhardt en konstig toebereydt is, Br. I. p. 228. Br. II. p. 237. Br. XIII. p. 390.
- - maakt geen dubbelt balzakje, maar wort door het zelve in twee deelen verdeelt, Br. I. p. 234. 235. Taf. I. fig. 1. Br. XIII. p. 380. 388. 389.
- - opgedroogt, en met ontallyke bloed-vaten voorzien, Br. I. p. 234. 235. Taf. I. fig. 2.
- - op wat wyze vertoont kan worden? ibid. p. 234.
- - ware gestalte daar van te voren onbekent zynde, is van niemant aangetoont, dog van *Ruysch* ontdekt, ibid. Br. XII.p. 360. 361.
Tusschen-scheydzel van het *bal-zakje*, wort verdedigt tegen *Rau*, Br. XII. p. 360. 361. Br. XIII. p. 379. enz.
Tuygwerking der Moerspier, hoedanigen werking, en wat daar door uytgevoert wort? Br. Hecq. p. 1142.
- - te gelyk met deszelfs oorzaken omstandig aangetoont, ibid. p. 1143. 1144. 1146. 1147.
- van de baarmoeder aangaande de moerkoek naaukeurig beschreven, ibid
- van de levensbewegingen, Br. XIV. p. 431.
Tweelingen aan malkanderen gegroeyt, van agt maanden dragts, Tient. II. p. 1038.
- hebben altemets een, zomtyts twee moerkoeken, Rarit. p. 195. Tient. II. p. 1037.
- onvolmaakte van een blind gebooren Katje verbeeldende, Cab X. p. 836. N. 76.
- van jonge Varkentjes vereenigt, als maar een buyk hebbende, Cab. IX. p. 810. N. 102. Tient. I. p. 957.
- van onvoldrage Kindertjes, met de buyk aan malkander gegroeyt, Tient. I. p. 957.
- van twee Meysjes met het beenige gedeelte volkomen aan malkander gewassen, Tient. II. p. 1038.

V.

V*Aandel* uyt de nugteren darm van een mensch gemaakt, Cab. XI. p. 887. N. 145.
- uyt het oppervelleke van de voetzool van een Vrouw, Cab. XII. p. 916. N. 42.
- uyt het vel van een Kint, ibid. p. 921. N. 82.

Vaandels uyt mensche huyden, Cab. XI. p. 894. N. 193. Cab. XII. p. 917. N. 52.
Varken Westindische, dat gezegt wort de navel op de rug te hebben, Cab. X. p. 821. N. 1. Lett. F.
- zeer kleyn, zie *Schiltvarkentje.*
Varkens, twee jonggeboorene zoodanig met malkander vereenigt, dat zy maar een buyk hebben, Cab. IX. p. 810. N. 102.
Varkens-gras met *mosagtige* bloemen, Cab. VIII. p. 757. N. 57.
-- met zilverwitte bloemen, Cab. Dier. p. 1262. N. 6. p. 1264. N. 14.
Vaten, bloed-vaten, zie *Bloed-vaten.*
- eenige gelykenisse hebbende met watervaatjes, Cab. II. p. 527. N. 10.
- *gyl*, of *voedende weyvaten*, hoe onderscheyden van de weyvaten? Ontl. Verh. p. 1098. Br. Boerh. p. 1221.
-- - zyn slag-aderen, en aderen die zoodanigen vogt of wey in zig bevatten, gelyk gevonden wort in de vliezen en andere zoogenaamde bloedeloze deelen, Br. V. p. 270. Br. XII. p. 355. Br. XIII. p. 399. 400. Taf. XVI. fig. 17. Br. XVI. p. 436. 437. Cab. VI. p. 712. N. 125. Tient. II. p. 1000. 1001. 1015. Ontl. Verh. p. 1097.
-- *Hayr-fyne vaten*, waarom dus genaamt worden? Ontl. Verh. p. 1094.
-- - welkers opvullinge het ware maakzel der ingewanden aan het ligt gebragt heeft, Br. Vat. p. 1125.
-- hoe in de vaten bewerkt wort, al het geene dat tot onderhoudt van 's menschen lichaam dient, als een nieuwe dog ware leere aangemerkt, ibid. p. 1133.
-- hoe na de doot veranderen? Br. Boerh. p. 1154. 1199.
-- *Melk vaten*, zie *Aderen.*
-- *Quyl-vaten*, zie *Quyl-vaten.*
-- *Schey-vaten* aangaande haar tuyg werkelyk maakzel tot nog toe niet genoegzaam bekent, Br. XVI. p. 438.
Vaten, *Tusschenribbige vaten*, zie *Slag-aderen.*
-- *Vliezige vaten*, hoe meer uytgezet, des te meer worden zy dikwils verdikt, Ontl. Aanm. 94.
-- *Water-vaten*, zie *Water-vaten.*
-- *Weyvoerende* van *Boerhaven*, welke zyn? Br. Boerh. p. 1184.
-- *Zaad-vaten* door de ballen lopende, en dezelve uytmakende, Cab. IV. p. 604. N. 8. Cab. X. p. 842. N. 99 en 100. Tient. III. p. 1058. Br. Vat. p. 1134.
-- - haar worm-wyze of slangswyze loop, Cab. IX. p. 793. N. 43. p. 808. N. 85. Cab. XII. p. 912. N. 10.
-- - hoe byzonder dun en fyn deze vaatjes zyn, die het begin van het zaad maken, wanneer ze van het zaad berooft zyn, Cab. IX. p. 793. N. 43. p. 809. N. 88. p. 813. Taf. III. fig. 3. Cab. X. p. 842. N. 99 en 100. Cab. XII. p 920. N. 76.
-- - Konstig ontbonden en toebereydt, Cab. II. p. 554. N. 16. Cab. IV. p. 604. N. 8. p. 627. Taf. I. fig. 2. Cab. VIII. p. 748. N. 17. Cab. IX. p. 809. N. 88. Cab. X. p. 842. N. 99 en 100.
-- -- of in het lichaam der ballen in iets anders ontaarden? Br. Bohl. p. 1239.
-- -- praeparerende zaad - vaten van een Man, Cab. III. p. 568.
-- -- *van het Buyk-vlies* leggen van buyten tegen het zelve aan, en zyn daar aan vastgehegt, Cab. VII. p. 732. N. 51. Lett. C.
-- -- -- lopen onder het buyk-vlies, of kruypen boven deszelfs buytenste oppervlakte, Rarit. p. 173.

-- -- -- schynen haar bekleetzel, dat *Scheevlies* genaamt wort, te hebben van de buytenste oppervlakte van het Buyk-vlies, en niet van de binnenste, gelyk qualyk van de Schryvers aangewezen wort, Cab. VII. p. 732. N. 51. Lett. C.

Vaten, *Zaad-vaten*, *uytwerpende* of *uytschietende* zaad-vaten nemen de natuur van zaad-blaasjes aan, eer zig in dezelve inplanten, Cab. X. p. 853. N. 163.
- - -- waar door van de bloed-vaten onderscheyden? Cab. IV. p. 615. N. 65.
- *Zap-vaten*, zie *Zap-vaten.*
Vel, zie *Huydt.*
Vel-kliertjes, zie *Huyd-kliertjes.*
Veltroede, of *Priapus* van *Hermannus*, wat kruydt? Cab. XI. p. 876. N. 54. Tient. III. p. 1062.
Venus hayr Amerikaansch, Cab. Dier. p. 1260. N. 2. p. 1261. N. 6.
Venus-quaal met onlydelyke pynen in het Dye been verzelt gaande, en waar uyt zulks voortkomt? Cab. X. p. 858. N. 182.
Verdrooging onder de gebreken der hayren te tellen, Tient. I. p. 947.
Verfzel van het oog, zie *Oog.*
Verhaal van een kleyn viervoetig diertje, door een wonderlyke baring ten monde van een Vrouw uytgebraakt, met een voorbeelt van deze ongehoorde zaak opgeheldert, en met egte bewyzen en verklaringen bevestigt, Cab. IX. p. 793. N. 48.
- van een Maagpyps ziekte, altyt voor ongeneeslyk gehouden, van het beledigde deel, de voorzeggens tekenen, oorzaak, en de fraye genezingswys van een zeer gelukkige uytslag, met een zeer zeldzaam voorval, en de omstandigheden van dien opgeheldert, Tient. I. p. 960-970.
- van een ongehoorde braking van een slekgelykent diertje, met de omstandigheden van dit voorval, ibid. p. 954. 955. 972. Taf. II. fig. 4.
Verharding van lichaams deelen door vermagering, verdrooging, en waterzugt ontstaan, Ontl. Aanm. 70.
Verhemelte, bekleetzel, of zagte deel daar van met bloed-vaten opgevult, Cab. II. p. 547. N. 12. Cab. V. p. 650. N. 1.
Verhemelte, gedeelte van het zelve, met een bastaart-vlesige uytwas, en bederving van het been hoe eensdeels zeer gelukkig genezen, anderdeels van een zeer quade uytkomst door onwetenheyt van Lapzalvers geweest is? Ontl. Aanm. 48 en 49.
-- *Klieren* alzoo genaamt, Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. VI. p. 674. N. 3.
-- - *eenvoudigste*, en wel tweederley zoort van dezelve hier van *Boerhaven* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1154. 1176.
-- - - worden van *Ruysch* wederlegt, ibid. p. 1213.
- - - met mondekens voorzien, Cab. II. p. 547. N. 12.
-- Latwyze overdwarsche oneffenheden, die hier worden gevonden, ibid.
- - opening, of mondeke van het verhemelte na het oor gaande, Cab. I. p. 497. N. 4.
-- *Tepeltjes* van het zelve, zie *Zenuwtepeltjes.*
-- Twee openingen alhier even agter de snytanden gevonden, Cab. VI. p. 674. N. 3.
-- van een Jonge, ibid.
-- van een mensch, Rarit. p. 215.
-- van wat aardt, en gebruyk deszelfs slymig vogt? Br. Boerh. p. 1160.
Vermagering door langduurig vasten, en grote pynen veroorzaakt, Ontl. Aanm. 68.
- uyt gebrek van quyl ontstaan, Tient. II. p. 1009.
- Zommige lichaams deelen daar door verhardt en beenagtig geworden, Ontl. Aanm. 70.
Vertrekplaatzen, waar meest voorkomen? Cab. VII. p. 725. N. 15.

Verzweering door het geduurig uytstorten van scherpe vogten uyt de Lyfmoeder quaadaardig en doodelyk, Ontl. Aanm. 6.

Verzweering, quaadaardige voorteetende verzweering in de onderste lip zeer gelukkig genezen, Tient. II. p. 1007. 1008.
Vet door het darmscheyl verspreyt, heeft zeer veele fyne bloedvaatjes, Cab. XII. p. 923. N. 111. Tient. II. p. 1005.
- drie onderscheyde zoorten daar van aangemerkt in dode lichamen, Tient. III. p. 1083.
- groot stuk van het zelve uyt een mensch, Cab. XI. p 874. N. 43.
- heeft een groote overeenkomst met het merg der beenderen, Cab. IX. p. 781. N. 2. Tient. III. p. 1082. 1083.
- hoe na de doodt in de graven verandert wort? Cab. II. p. 544. N. 15. Cab. IX. p. 781. N. 2. Tient. II. p. 1043. Tient. III. p. 1083.
- hoe vergadert zynde wederom door uytlozingen kan uytgaan? Br. Boerh. p. 1169. 1209.
- hoe zig vergadert in haar celletjes? Cab. X. p. 845. N. 122.
- is in vermagerde oude menschen dikwils overvloedig, Tient. III. p. 1073.
- is zeer week, en zagt in de mensch, Cab. II. p. 543. 544. N. 15.
- menschevet komt niet met Schapenongel, maar met Paardevet overeen, Br. Boerh. p. 1204.
- onder het vel des buyks byna een vinger dik in een Meysje bevonden, Ontl. Aanm. 36.
- van het bloedt, wort by een gehouden in celletjes, Cab. I. p. 497. N. 3. Cab. III. p. 594. N. 79.
- vergaat niet na de doodt, Tient. II. p. 1043.
- waar door van het bloedt wort afgescheyden? Br. Boerh. p. 1169.
- week vet aan het bloedt toegeschreven, Cab. I. p. 497. N. 3.
- wort niet alleen omtrent het opper, maar ook omtrent het voorhooft gevonden, Cab. II. p. 553. N. 4.
Vethuysjes, Rarit. p. 221. Cab. II. p. 543. N. 15. Cab. III. p. 594. N. 79. Br. Boerh. p. 1162. 1169.
- hoe vertoont konnen worden? Cab. III. p. 594. N. 79.
- konnen dikwils bovenmatig uytgezet worden, Br. Boerh. p. 1169. 1209.
- of ooyt aldereenvoudigste klieren genaamt worden? ibid. p. 1209.
- Vet in dezelve begrepen, gaat in scherpe ziektens dikwils daar uyt, ibid. p. 1169. 1209.
Vetklompjes aan een slymproppige stoffe vastgehegt en vereenigt, Cab. I p. 497. N. 3.
- hardagtig, en van verscheyde grootte, uyt het bloedt zig opdoende, worden van een vlies-gelykend dekzel omvangen, ibid.
Vezelen, bastaart-vleesch vezelen door de konst gemaakt uyt het bloet van een mensch, of uyt het bloet van een Kalf verschillen zeer veel van malkander, Cab. XII. p. 931.
-- *Harssen-vezelen*, zie *Harssenen.*
-- *Milt-vezelen, overdwarsche*, haar loop, en van waar oorspronkelyk? Br. IV. p. 261.
-- -- -- hoe gestelt zyn? ibid. p. 262.
-- -- -- Komen in een mensche-milt niet te voorschyn, ibid. p. 261. enz. Antw. aan Bidl. p. 447. Cab. X. p. 840. N. 89.
-- -- -- of deze dwarsse draden, of stutzels in een Kalf voor zenuwen aangezien, en gehouden moeten worden? Cab. IX. p. 790. N. 28. p. 803. N. 61.
-- -- -- tot wat gebruyk dienen in de Kalveren? Br. IV. p. 262. Cab. IX. p. 789. N. 28.

-- -- -- Verschynzels daar van zyn de Ontleders meermalen te voren gekomen, Br. IV. p. 262.

Vezelen, *Milt-vezelen*, *overdwarsche*, waarom in de mensch niet van noden zyn? ibid.
-- -- -- worden in een Kalfsmilt in een groote menigte gezien, ibid. Antw. aan Bidl. p. 447. Cab. X. p. 840. N. 91. 92.
-- -- Schynen zig als voor het oog op te doen in een menschen-milt, en waar door? Cab. II. p. 541. N. 12. 13.
-- -- *Zenuwagtige* worden in een mensche-milt niet gevonden, Ontl. Aanm. 100.
-- -- -- Zyn zoo veel niet in een Schape-milt als in die van een Kalf, ibid.
-- van de Baarmoeder, zie *Spierdraden.*
- *Vlezige*, in dunte en tederheyt het spinrag te boven gaande; Cab. XII. p. 919. N. 67.
Vinger, twee kopere spelden uyt deszelfs top gehaalt, Tient. II. p. 1006.
Vingers afgebeelt, en derzelver namen, Br. XIV. p. 416. 417. Taf. XVII. fig. 1-3. Taf. XVIII. fig. 1.
-- *Mechanische* vingeren in de spierdraden van de *Ruyssche-spier*, wat bevorderen en uytwerken? Br. Hecq. p. 1142.
-- meer als na de gewoone wyze van de natuur, in wanschepzelfs gevonden, Rarit. p. 225. 226. Tient. I. p. 956.
- van de voet, zie *Toonen.*
Visch Afrikaansche, gelobde zonder schubben, Cab. Dier. p. 1265. N. 23.
- - gemarmerde, ibid. p. 1270. N. 59.
- - grootkeelige, en waarom zoo genaamt? ibid. p. 1265. N. 23.
- - plat, en van dat zoort, het welk *Clip visch* geheten is, ibid. N. 26.
- - - van de zoort van *Capriscus*, uyt wiens rug een lang hoorntje voortkomt, ibid. p. 1268. N. 37.
- *Amboinsche*, ibid. p. 1260. N. 3.
Visch, Amboinsche, driekantig, gebuggeld, en gedoornt, ibid. p. 1274. N. 91. p. 1279. Taf. VI. fig. 1.
- - gehoornt, ibid. p. 1273. N. 89. p. 1279. Taf. VII. fig. 1.
- - Vliegende en beenbultige, ibid. p. 1274. N. 90. p. 1280. Taf. VII. fig. 2.
- *Braziliaansche*, *Abacatuaia* genaamt, en afgebeelt, ibid. p. 1276. Taf. II. fig. 1.
- *Ceylonsche* bruyn gevlakt, met het afbeeldzel van dien, ibid. p. 1273. N. 89. p. 1279. Taf. VII. fig. 1.
- - gebaardt, *Acaruana* genaamt, ibid. p. 1269. N. 53.
- - gekapt, en waarom zoo genaamt? ibid. p. 1271. N. 69.
- - vierkantig, met een netwyze huydt, zeer kleyn, en afgebeelt, ibid. p. 1268. N. 45. p. 1277. Taf. III. fig. 1.
- *Curassousche* Blaasvis, *Orbis* geheten, met zwarte stippen, ibid. p. 1267. N. 36.
- *Guineesche* platte zilvere Visch van het geslagt der *Braziliaansche Mucu*, ibid. p. 1268. N. 38.
- *Indiaansche* gemarmert, ibid. p. 1270. N. 62.
- - rond plat, en doornagtig, met de naam van *Penningvisje* genaamt, en waarom? ibid. p. 1270. N. 63. afbeeldzel daar van, ibid. p. 1278. Taf. III. fig. 7.
- - Zilverkleurig, ibid. p. 1263. N. 12.
- *Tovenaars-visch*, zie *Baars van Amboina.*
Visjes, *Afrikaansche* plat, en met overdwars lopende streepen, Cab. Dier. p. 1265. N. 21. p. 1269. N. 54.
- - van de zoort van *Bagre*, ibid. p. 1264. N. 15. p. 1268. N. 38.

- *Blaazers*, of Blaasvissen van *Afrika* beschreven, ibid. p. 1270. N. 60. p. 1271. 1272. N. 75.

Visjes levendig ingeslokt zynde, konnen in de maag niet in het leven blyven, Tient. I. p. 955.
Vleermuys van een *Indiaansche* afkomst, met een zeldzame neus, Cab. Dier. p. 1261. N. 5.
Vleesch, stuk daar van met een voetje en nageltje voorzien, Tient. III. p. 1088. Taf. II. fig. 6.
Vliegjes (kleyne Wormtjes) afgebeelt en vertoont met de dopjes, Cab. I. p. 519. Taf. III. fig. 5.
- door de waterwegen met haare popjes uytgedreven, ibid. p. 517. Tient. III. p. 1070.
- *Spaansche* Vliegjes, Cab. Dier. p. 1259. N. 2. p. 1262. N. 6.
- verschuylen in de holletjes der beenderen, Tient. III. p. 1070. 1071. 1082.
- uytgeschudde vellen van deze beestjes in het binnenste der beenderen gevonden, ibid. p. 1069. 1070. 1082.
- waar uyt voortkomen? Cab. I. p. 517.
- Zyn niet alleen van een, maar van driederley, en verscheyde zoorten, Tient. III. p. 1070.
Vlies, Ader-vlies, zie *Chorion.*
-- *Alantois*, zie *Pis-vlies.*
-- *Been-vlies*, bloed-vaten door het been-vlies der ribben, en der scheenbeenderen verspreyd menigvuldig, en ontelbaar zynde, hoe loopen, en van waar oorspronkelyk? Br. II. p. 242. 245. Br. V. p. 270. Tient. III. p. 1089. Taf. II. fig. 8.
-- - is van zesderley gebruyk in de gehoor-beentjes, Br. VIII. p. 299. 300.
-- *Borst - vlies*, anders het *Ribbe-vlies*, heeft een onderleggend *Celluleus* vlies, Tient. II. p. 1014.
-- - kan naauwlyks in twee oppervlaktens verdeelt worden, Br. II. p. 242.
Vlies, Borst-vlies. Klieren tot deszelfs bevogtiging worden hier niet vereyscht, en ook niet gevonden, Tient. I. p. 949. Br. Boerh. p. 1201.
-- -- met ontallyke Slag-aderen voorzien, Br. II. p. 242. 245. Taf. II. fig 1. Cab. I. p. 513. N. 16. Cab. X. p. 845. N. 118.
-- *Buykvlies*, zie *Buykvlies.*
-- *Celluleus* (blaasagtig) aan de huydt zittende gebleven, Cab. XI. p. 870. N. 15.
-- - bestaat uyt vele blaasjes, Br. Boerh. p. 1203.
-- -- door alle deelen van het lichaam verspreydt, kan overal onder de huydt gevonden en vertoont worden, Cab. III. p. 594. N. 79. Br. Boerh. p. 1203.
-- -- *Slag-aderen* daar door in een groote menigte loopende, verschillen in loop van die, dewelke door de huydt verspreydt worden, Cab. XI. p. 870. 871. N. 15. 16. p. 882. N. 99. Cab. XII. p. 917. N. 52.
-- -- Togt of zweetgaatjes van het zelve, worden alleen als deszelfs uytloozingen aangemerkt, Br. Boerh. p. 1158. 1169. 1205. 1209.
-- -- van de Mannelyke roede, is een vervolg van het vleezige vlies, Cab. III. p. 594. N. 79.
-- -- van de spieren, zie *Spieren.*
-- -- van het *Darm-scheyl*, zie *Darm-scheyl.*
-- -- van het dunne harssen-vlies, Cab. XII. p. 921. N. 83.
-- -- van het *gedarmte*, zie *Darm-vlies.*
-- der *Tanden*, zie *Tandt.*
-- *Harssen-vlies*, zie *Harssen-vlies.*
- Iets dat een natuurlyk vlies vertoont, Cab. VI. p. 679. N. 15.

- *Kraak-beenvlies*, zie *Neus.*
- *Maagde-vlies*, zie *Maagde-vlies.*
- *Mergbekleedende vlies* van het Dye-

been, met slag-aderen voorzien, Cab. X. p. 858. N. 182.
Vlies, Mergbekleedende vlies, wanneer onlydelyke pynen verwekt? ibid.
-- - Zoo fyn als een spinneweb, ibid.
-- *oorbekleedende vlies* met een vogt bezet, zie *Vogt.*
-- *Panne-vlies*, Bloed-vaten alhier komen zeer zelden te voorschyn, Br. V. p. 270.
- - - zyn zeer veel en menigvuldig, ibid. Cab. I. p. 494. N. 3. p. 508. N. 15. Cab. III. p. 597. N. 6.
- - uyt wat oorzaak deszelfs ontsteking ontstaat? Br. V. p. 268-270.
- *Pis-vlies* een ingebeelt vlies, Cab. IV. p. 608. N. 30. Cab. V. p. 636. N. 41. p. 642. N. 57. Cab. IX. p. 786. N. 21. Cab. X. p. 852. N. 155.
- - in de mensch niet te vinden, Cab. IV. p. 608. N. 30. Cab. V. p. 636. N. 41. p. 642. N. 57. p. 653. Taf. I. fig. 1.
- - of in de beesten plaats heeft? Cab. V. p. 642. N. 57.
- *Schee-vlies* der ballen heeft geen klieren, Tient. I. p. 949.
- - - is met bloed-vaten voorzien, Cab. III. p. 569. Lett. R R.
- - - van een Man, Rarit. p. 167.
- *Slag-aderen* door het zelve loopende byzonder konstig opgevult, Cab. VIII. p. 756. N. 55. Cab. X. p. 847. N. 129.
- - met quikzilver vervult, Rarit. p. 177. Cab. IX. p. 810. N. 94.
- - zyn zeer fyn en menigvuldig, Cab. VIII. p. 762. N. 81.
- *Snot-vlies*, zie *Tusschen-scheytsel.*
- *Spiegel-vlies* doorschynende, uyt de harssenen van een kint, met een waterhooft gequelt, Rarit. p. 191.
- *Spinnewebs-vlies*, zie *Harssen vlies.*
Vlies, Stukje daar van, Cab. VI. p. 694. N. 66.
- *Tegennatuurlyk* dik, agter het maagdevlies zittende, en des hints uytgang belettende, Ontl. Aanm. 22.
- *Trommel-vlies*, zie *Trommel-vlies.*
- van de *Lever*, Cab. II. p. 552. N. 5.
- - gedeeltens van dit vlies, Cab. IV. p. 617. N. 73. Cab. X. p. 848. N. 132. p. 857. N. 181.
- - is ryk van slag-aderen, zie *Slag-aderen.*
- - met duyzenden van watervaten voorzien, Br. V. p. 273. 276. Taf. VI. Lett. C.
- - verdubbeling van dit vlies, ibid. p. 271. 273.
- - zeer verhardt en verdikt, Ontl. Aanm. 19. Cab. IV. p. 617. N. 73.
- van de *Longe-pyp*, zie *Longe-pyp.*
- van de *Lyfmoeder, Binnenste* uyt de lyfmoeder van een Koe, in ronde en harde bolletjes verandert, Cab. VI. p. 708. N. 112.
- - gedeeltens van deszelfs binnenste vlies uyt bevrugte Schapen, vervult met duyzenden van vaatjes, dienende tot voedsel van de vrugt, van *Ruysch wormwyze* vaatjes, en waarom alzoo genaamt? Cab. II. p. 550. N. 19. Cab. 5. p. 637. N. 41. Cab. VII. p. 725. N. 16. Afbeeldzel daar van, Cab. II. p. 563. Taf. VI. fig. 6.
- - *Stukje* van deszelfs buitenste vlies uyt een Kalf, Cab. II. p. 551. * N. 2.
- van de *Milt* is in een mensch zeer teder, dog taay en dik in een Kalf, Br. IV. p. 263.
- - tegen de natuur zeer dik bevonden, en waar door veroorzaakt? Ontl. Aanm. 4. Cab. VI. p. 674. N. 4. Cab. XII. p. 924. N. 119.
- van de *Moerkoek*, is op verscheyde

plaatzen, waar door aan de lyfmoeder vastgehegt is, altemets bevonden in een steenagtige natuur verandert te wezen, Cab. II. p. 549. N. 18. Tient. II. p. 1038. Ontl. Verh. p. 1102.
Vlies van de *Moerkoek*, is zeer zelden met bloed-vaten door het zelve passerende bezet, Cab. V. p. 636. 637. N. 41.
- - schynt na de Lyfmoeder ziende, ten opzigte van deszelfs wezen eenige overeenkomst te hebben met het ware vlies *Chorion*, waar mede het als een lichaam is, Cab. II. p. 549. N. 18. Cab. V. p. 637. N. 41. Tient. II. p. 1038. Ontl. Verh. p. 1102.
- - tot wat gebruyk dient? Cab. V. p. 636. N. 41.
- - wat eygentlyk is, en waar uyt voortkomt? Cab. X. p. 833. N. 60.
- - wort ten opzigte van dat gedeelte, dat na de Lyfmoeder ziet, van *Ruysch* genaamt het *noppige* of *zappige vlies*, dienende tot voedzel van de vrugt, Cab. V. p. 636. 637. N. 41. p. 641. N. 57.
- van de *Nieren, Binnenste* of *eyge* vlies zeer taay en sterk, Cab. I. p. 501. N. 11.
- - *Buytenste*, of *Smeervlies* doet zig meesten tyt op als een t'zamenstel van een klierig vliesje, Cab. VI. p. 703. N. 84.
- - - heeft in 's menschen lichaam ontelbare celletjes, niet met smeer, maar met vet vervult, Cab. II. p. 543. N. 15.
- - zeer verhardt en verdikt, Ontl. Aanm. 19.
- van de *pan van de heup* met zeer vele bloed - vaten doorweven, Tient. II. p. 995. 1046. Taf. III. fig. 3.
- - op wat plaats gelegen? ibid. p. 995.
- - waarom zoo lang verborgen? ibid. p. 996.
Vlies van de *pan van de heup* zeer dun en fyn, ibid. p. 995.
- van de *Water-blaas, Binnenste* vlies, ontstoken, en vervolgens met het vuur aangedaan, door de pisweg uytgetrokken, en gelost uyt een Kraamvrouw zonder levens gevaar, met een afbeeldzel van een groot gedeelte van het zelve, ibid. p. 1019. 1020. 1045. Taf. II. fig. 1.
- - - steenagtig geworden, Cab. IV. p. 612. N. 51. p. 616. N. 70. p. 627. Taf. II. fig. 1.
- van een *Mensche-long*, met zeer vele bloed-vaten vervult, Cab. VII. p. 734. N. 59.
- van het *voorhoofds-been*, deszelfs holte boven de wortels van de neus bekledende, Br. IX. p. 314. Cab IX. p. 784. N. 13. Br. Boerh. p. 1207.
- - heeft gemeenschap met dat de spongieuse beenderen van de neus bekleedt, Br. IX. p. 314. Cab. IX p. 784. N. 13.
- - is zeer dun en fyn, ibid. Br. Boerh. p. 1207.
- - met bloed-vaten en kliertjes voorzien, Br. IX. p. 314. 315. Cab. IX. p. 784. N. 13. Br. Boerh. p. 1207.
- - tot wat gebruyk dient? Br. IX. p. 315. Br. Boerh. p. 1207.
- *Vette-vlies van het Bal-zakje*, anders het *celluleuse vlies* genaamt, Cab. III. p. 594. N. 79. Cab. X. p. 841. N. 95.
- - - door wind opgeblazen, gedroogt, en aan moten gesneden, doet de Vet-celletjes te voorschyn komen, Br. I. p. 233.
- - - hoe door deszelfs opblazing het middelschot en het celluleuze vlies der roede mede opgeblazen wort? Cab. X. p. 843. N. 105.
- - - is eygentlyk het vlies *Dartos*, Br. I. p. 229. Cab. III. p. 594. N. 79. Tient. II. p. 1017.

Vlies, Vette-vlies van het Bal-zakje, is met vlezige vezels doorweven, waar door het zakje opgetrokken en gerimpelt wort, Br. I. p. 229. 233.
- - - waarom van de Ontleders *een vleezig vlies* genaamt? ibid. p. 233.
- - voorzien met zeer veele bloed-vaten, Tient. II. p. 1017.
- *Water-vlies* of *Witte-vlies*, zie *Amnios.*
Vliezen als middelen aangemerkt, waar door de vaten in een behoorlyke schikking t'zamengebonden worden, Br. Boerh. p. 1205.
- *Bastaartvliezen*, of onware, na een aderlating uyt verdikte wey van ontstoken menschebloedt, door de konst toebereydt, Cab. VI. p. 676. N. 7. Cab. VII. p. 729. N. 39. Cab. X. p. 853. N. 161. Cab. XII. p. 915. N. 34. afbeeldzel daar van, Cab. VII. p. 740. Taf. III. fig. 6.
- *Darm-vliezen*, zie *Darm-vliezen.*
- door wat vliezen geen bloed-vaten zyn verspreydt? Br. XIII. p. 373.
- Dunne vliesjes (*Chorion* en *Amnios*) van het eerste beginzel van een schepzeltje, Cab. VI. p. 687. N. 40.
- - voor het inwendige van het Ey, te gelyk met de vogt des Eys gehouden, ibid. p. 685. N. 32.
- het roedenhooftje bekledende, zitten zeer vast aan malkander, egter zyn ze van een verscheyde gesteltenis, Br. XIII. p. 376. 377.
- *Klap-vliezen*, zie *Klap-vliezen.*
- *Maag-vliezen*, zie *Maag-vliezen.*
- Medelydentheyt van dezelve met de zenuwen in des menschen lichaam, Br. XIV. p. 412.
- met zeer fyne en menigvuldige bloed-vaten voorzien, Rarit. p. 167. 177. 178. 181. Br. V. p. 270. Cab. V. p. 640. N. 52. Cab. VII. p. 722. N. 4. Cab. VIII. p. 762. N. 81. Cab. IX. p. 784. N. 13. p. 810. N. 94. Cab. X. p. 847. N. 129.
Vliezen. Nageblevene holle Eyer-vliezen van *de Graaf* Kelkjes genaamt, Cab. IX. p. 785. N. 16.
- *Oogvliezen*, zie *Oogvliezen.*
- *van de Lyfmoeder*, beyde zoo binnenste als buytenste vliezen uyt een Koe, Cab. V. p. 651. N. 3. Lett. A.B.
- - hebben zeer vele bloed-vaten, ibid.
- van de *mannelyke roede*, hoe vele, en welke die zyn? Br. XV. p. 425.
- van de neusbeenderen, zie *Neus.*
- van de *Water-blaas*, Ontl. Aanm. 89. Cab. IV. p. 612. N. 51. p. 616. N. 70. Tient. II. p. 1019.
- -- met een etteragtige stoffe bezet bevonden, Ontl. Aanm. 89.
- waar door tegen de natuur zoo bovenmatig dik worden? Br. Boerh. p. 1169. 1209.
- worden verdikt door ontsteeking, Ontl. Aanm. 4.
Vlinder uyt *Turkyen* veel coleurig, en deszelfs afbeeldzel, Cab. Dier. p. 1259. N. 2. p. 1276. Taf. I. fig. 1.
Voedzel van waar, en op wat wyze de ligchaams deelen het zelve ontfangen? Br. VIII. p. 298. Br. XVI. p. 436. 437. Cab. III. p. 575. N. 16. Cab. IV. p. 622. N. 96. Cab. VI. Voorl. p. 669. p. 712. N. 125. Cab. X. p. 830. N. 35. Tient. I. p. 953. Tient. II. p. 1015. Ontl. Verh. p. 1097.
- waar het zelve toebereydt, en door wat wegen uyt de Lyfmoeder tot de vrugt gebragt wort? Cab. II. p. 550. N. 18. 19. Cab. V. p. 635. N. 41. Cab. VII. p. 725. N. 16. Ontl. Verh. p. 1119. zie *Vrugtje, Menschevrugtje.*
- wort aan de vrugt ook door de Navelstreng toegebragt, Cab. IV. p. 613. N. 55. Ontl. Verh. p. 1119.

Voet, menschevoet, Rarit. p. 210.

Voet, met verscheyde peezen voorzien, Cab. IV. p. 619. N. 82.
- op wat wyze de slag-aderen langs de rug des voets loopen? Cab. VI. p. 674. N. 2.
- Regter voet met de regter dye uyt een kint, Cab. III. p. 595. N. 82.
- van een onvoldragen kint, Cab. XI. p. 887. N. 146.
- van een Varken, Cab. VII. p. 722. N. 4.
- van een Vrouw, Cab. XI. p. 897. Lett. E.
Voeten boven het gewone getal in de Schapen dikwils van de nek hangende, Tient. I. p. 958.
- derzelver gebeente uyt een hoer op het water dryvende als een veder, Cab. VII. p. 725. N. 14.
- hoe de lekdoorens in de voeten dikwils zoo gevaarlyk zyn? Tient. II. p. 1011.
- met drie toonen van kleyne kindertjes, hangende aan de rand van de moerkoek van een Vrouw, Cab. IX. p. 788. N. 24. Tient. I. p. 958.
- van Jongelingen, Cab. X. p. 835. N. 72. Cab. XI. p. 871. N. 21. p. 880. N. 87. Cab. XII. p. 918. N. 58.
- van kleyne kinderen, Cab. IV. p. 619. N. 82. Cab. VI. p. 686. N. 34. Cab. VII. p. 733. N. 55. Cab. IX. p. 783. N. 9. Lett. B.C. Cab. X. p. 837. N. 81. p. 844. N. 115.
Voetzoolen met een smerige vogtigheyt volgens *Boerhaven* bestreken, en waarom? Br. Boerh. p. 1170.
Vogelgeraamten, zie *Geraamten.*
Vogeltje, Honingvogeltje van de *Caap de goede hoop*, hoe zig zelfs voedzel verzorgt? Cab. Dier. p. 1268. N. 41.
- *Oostindisch* blaauwagtig van coleur, ibid. p. 1270. N. 64.
- *Paradysvogeltje* van wegens deszelfs zekzaamheyt beschreven, Cab. XI. p. 872. N. 25.
Vogeltje van *Amboina*, driecoleurig, en in zyn geheel bewaart, Cab. Dier. p. 1266. N. 29.
- van *Ceylon*, het *Saffraanvogeltje* genaamt, en waarom? ibid. p. 1271. N. 72.
- - viercoleurig, met het afbeeldzel daar van, ibid. p. 1259. N. 2. p. 1276. Taf. I. fig. 1.
- van *Curassouw, Colubrietje* genaamt, zie *Colubrietje.*
- *Ysvogeltje* uyt *Afrika* zeer schoon, Cab. Dier. p. 1272. N. 77.
Vogt agter de ooren, alwaar aan het hooft gehegt vast zitten, geboren volgens *Boerhaven* uyt aldereenvoudigste klieren, Br. Boerh. p. 1158.
- - om wat reden hier wort gevonden? ibid. p. 1170.
- *Balsemagtige*, van *Ruysch* bewaart, de voorwerpen zonder bederf, en verhardt dezelve eenigsins, Br. XVI. p. 438. Cab. II. p. 537. N. 2. p. 551. N. 1. Cab. VI. p. 688. N. 43. p. 705. N. 94. Tient. I. p. 938. Br. Boerh. p. 1215. Br. Bohl p. 1247.
- der *inwendige schede* onderscheyden van dat der pis-weg, Br. Boerh. p. 1163.
- - waar toe vereyscht wort? ibid. p. 1170.
- *Eygen vogt*, of water van de Moeder, te gelyk met de vrugt, in het witte vlies besloten, en zeer helder, en doorschynende, in de balsamike vogt bewaart, Cab. X. p. 851. N. 150.
- *glibberig* vogt, in het gewrigt van de knie agter de knieschyf gevonden, wort van de uyterste eyndens der wey-slagadertjes, als het eenigiste werktuyg afgescheyden, Tient. II. p. 999-1001.

- in de *Longepypen* eerst dun zynde, wort buyten de vaten hangende, allengskens dikker, Br, Boerh. p. 1202. 1204.
- - is in een gezont mensch weynig, dog in een ziekelyke toestant overvloediger, ibid, p. 1202-1204.

Vogt, in de *Longepypen* eerst dun zynde, verschilt in aart van andere vogten, ibid. p. 1161. 1204.
- - waarom aldaar nootzakelyk vereyscht wort? ibid. p. 1170. 1202.
- - wort volgens *Ruysch* niet uyt klieren, maar uyt de slag-aderen uytgestort, ibid. p. 1202.
- naaukeurige beschryving van yder zoort van vogt, waarom in de geneeskonst wort vereyscht? ibid. p. 1157.
- *Olyagtig-vogt*, zie *Olie.*
- van de *Keel*, waar door volgens *Ruysch* lymagtig wort? Br. Boerh. p. 1204.
- van de *Maag*, komt bykans met die van de maagpyp overeen, ibid. p. 1161.
- - om wat reden vereyscht wort? ibid. p. 1170.
- - schynt aan *Boerhaven* tweederley te wezen, en waarom? ibid. p. 1187.
- van de *Pis-weg* heeft in beyde de geslagten een byzonder gebruyk, ibid. p. 1163. 1170.
- - verschilt in een Vrouw zeer veel van dat vogt, het welk de inwendige schede bestrykt, ibid. p. 1163.
- - waarom in de Mannen dikwils smerten verwekt? ibid. p. 1162.
- van de *Slokdarm*, hoe zig duydelyk openbaart? ibid. p. 1161.
- - in aart en eygenschap zeer verschillende van andere vogten, ibid. p. 1161. 1204.
- - is overvloediger in een ziekelyke toestant als in een gezonde, ibid. p. 1202-1204.
- - tot wat gebruyk dient? ibid. p. 1170. 1202.
- - uyt de slag-aderen uytgestort zynde, heeft volgens *Ruysch* geen ontfangplaatsjes van noden, ibid. p. 1202.
- van de *Voorhuydt*, hoedanig? ibid. p. 1162.
Vogt van de *Voorhuydt*, van waar wort afgeleit? ibid.
- - waarom daar wort gevonden? ibid. p. 1170.
- *van het gedarmte*, hoedanig? Cab. XII. p. 914. N. 28. Tient. II. p. 1001. Br. Boerh. p. 1161.
- - tot wat eynde dient? Cab. XII. p. 914. N. 28. Br. Boerh. p. 1170.
- - van *Boerhaven* tweederley gestelt, die op tweederley wyze in de holligheden van het gedarmte ontlast wort, Br. Boerh. p. 1187.
- *van het oorbekledende vlies* van *Boerhaven* gestelt uyt te waassemen uyt deszelfs holle beursjes, ibid. p. 1158.
- - van *Ruysch* beweert, niet uyt holle blaasjes, maar uyt bloed-vaten voort te komen, ibid. p. 1205.
- van het verhemelte, zie *Verhemelte.*
- van *Higmorus-hol*, byzonder dun en snotterig, waar uytvloeyt? Br. Boerh. p. 1207.
- - veroorzaakt door de verstopping der uytgang zomtyts de doodt, ibid.
- *uytwazemende* is een zeer dunne en fyne vogt, ibid. p. 1155. 1156. 1204.
- - loopt regt uyt van de uyterste en fynste pypjes der slag-adertjes, zonder eenige klieren, ibid. p. 1156. 1204.
- - of niet nootzakelyk uyt het gehele lichaam van daan gebragt wort? ibid. p. 1204.
- - van *Sanctorius* ontdekt, binnen vier en twintig uuren boven de vyf ponden door onzigtbare wegen te vervliegen, ibid. p. 1156. 1204.
- *Zenuw-vogt*, waarom door klieren niet afgescheyden kan worden? Br. Bohl. p. 1238.

Vogten, afscheydingen van dezelve worden verscheydentlyk uytgewerkt, zonder verscheydentheyt van de middellyn

in de togtgaatjes, zonder byzondere, bepaalde, en met het te scheydene vogt overeenkomstige gedaante der montjes en togtgaatjes, en worden alleen afgescheyden van de daar toe bequaam gemaakte uyteynden der bloedvaten, die in loop, zelfstandigheyt en maakzel zeer veel van malkander verschillen, Br. XII. p. 355. Br. XV. p. 419. Br. XVI. p. 432. Cab. II. p. 550. N. 19. Cab. III. p. 591. N. 69. Tient. II. p. 1000. 1001. Tient. III. p. 1058. Ontl. Verh. p. 1097. 1098. Br. Vat. p. 1125. 1126.
Vogten, dunne, en zeer fyne vogten, die door opene wegen vry uytwaassemen, Br. Boerh. p. 1155. 1156. 1187.
- Eenparige stelling van alle Schryvers omtrent de verscheyde afscheydingen der vogten is, dat dezelve aan het byzondere maakzel, gedaante, en verscheydentheyt der togtgaten, en klieren, als mede aan de overeenkomstige gedaante der te scheydene vogten toegeschreven moeten worden, Br. XV. p. 418. 419. Br. XVI. p. 432.
- gevoelen van *Malpighius* aangaande de scheyding der vogten door *Boerhaven* opgeheldert, en beweert te wezen, dat de vogten niet door hulp der klieren worden afgescheyden, maar dat de scheydingen door de uyteynden der slag-aderen geschieden, Br. Boerh. p. 1171. 1193.
- haar diktens in een levendig of dood lichaam moeten grootelyks onderscheyden worden, ibid. p. 1203.
- haar scheydingen in de ingewanden geschieden door een eenvoudiger toestel, als *Malpighius* stelt, ibid. p. 1180.
- hoe het zeggen van *Malpighius*, dat alle scheydingen in de klieren geschieden, van *Boerhaven*, als in het algemeen wort aangemerkt, ibid. p. 1171. 1193.
Vogten, hoe tot in de holte van het bekken gebragt konnen worden? Ontl. Aanm. 43.
- in de groefjes vergadert zynde, worden door vertoeving, stilstant, en de rontomgaande warmte verandert en verdikt, Tient. II. p. 1001. Br. Boerh. p. 1187. Br. Bohl. p. 1232. 1238.
- - nu dunder, dan dikker, dan minder, dan overvloediger uytgaande, Br. Boerh. p. 1155. 1156. 1187. 1204.
- Of *in eenige werken van Malpighius* zoo klaar gezegt wort, dat *de uyterste slag-adertjes in de holligheden der blaasjes vogten uytstorten? enz.* wort van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1211.
- *Oog vogten*, zie *Oog vogten.*
- oorsprong van derzelver menigvuldige verscheidentheyt van het zelfde bloet, is enkel en alleen toe te schryven aan de verscheyde verdeeling, en toestel der bloed-vaten, Br. Boerh. p. 1179. 1197. Br. Bohl. p. 1232.
- *overtollige* vogten, zie *Uytwerpsels.*
- *slymige* in verscheyde lichaamsdeelen uyt kliertjes voortkomende van *Boerhaven* aangemerkt, Br. Boerh. p. 1160. 1161.
- van verscheyde aart konnen zonder klieren gemaakt en afgescheyden worden, alleen in werkende vaten, na de reden van welkers loop dezelve zig gedragen, ibid. p. 1187. 1193. 1206. 1223. Br. Bohl. p. 1232. 1245.
- verandering daar van volgens *Boerhavens* mening in de groefjes aangemerkt, Br. Boerh. p. 1187.
- - wort van *Ruysch* aan de uyterste slag-aderen toegeschreven, ibid. p. 1225.
- uyt derzelver dikte kan de wezentlykheyt der klieren niet bewezen worden, ibid. p. 1155. 1156. 1163. 1207.
- worden niet afgescheyden door een doorzyging, gelyk in een zeef, nog

door een *Mechanische* werking der klieren, maar alleenlyk door de daar toe bequaam gemaakte uyterste slag-adertjes, Tient. II. p. 1000. 1001. 1012. Br. Boerh. p. 1178. Br. Bohl. p. 1232.
Vogten, zeer vele van derzelver scheydingen van *Ruysch* aangetoont te geschieden zonder tusschenkomst van eenig klierig, of hol vliezig werktuyg, Tient. II. p. 1000. 1001. Br. Boerh. p. 1187. 1193. 1202. 1206. 1207. 1223. Br. Bohl. p. 1232. 1244. 1245.
- zoo lang in de slag-adertjes, hare makers zitten, zyn dezelve nog dun, maar daar uytgekomen zynde, worden ze allengskens dikker, Br. Boerh. p. 1202. 1204.
Voorhoofd, zie *Hoofd.*
Voorhuydt al te lang en te naauw, waar zyn zitplaats heeft? Br. XV. p. 425.
- *Klieren* van *Boerhaven* daar aan toegeschreven, Br. Boerh. p. 1155. 1162.
- - worden van *Ruysch* ontkent, ibid. p. 1201.
-- of het werktuyg van *Bartisch* in het afzetten van een verlengde Voorhuydt kan gebruykt worden? Br. XIII. p. 382.
-- Stinkende vogt van dezelve, zie *Vogt.*
Voorlippen bestaan behalven derzelver bloedvaten uyt zeer vele by een staande zenuwagtige Tepeltjes, Cab. III. p. 571. N. 4. p. 578. N. 23. Cab. VII. p. 723. N. 10. p. 730. N. 40. p. 731. N. 41. Cab. VIII. p. 753. N. 42. p. 772. Taf. II. fig. 2.
- haar tepelwyze ruygigheyt, of fluweel Tepel bekleetzel, Cab. III. p. 571. N. 4. Cab. IV. p. 601. N. 2. p. 602. N. 3.
- - wat eygentlyk is? Cab. III. p. 571. N. 4. p. 578. N. 23.
- hebben nog vel nog zweetgaten, ibid. p. 571. N. 4.
- om wat reden in de Cabinetten anders voorkomen als in een levendig mensch? ibid. p. 578. N. 23.
Voorlippen, uyt wat stoffe bestaan, is tot nog toe van niemant aan den dag gebragt, ibid.
- waar van daan komt dat derzelver scheuren en ontbloting zulke grote pynen veroorzaken? ibid. Cab. VII. p. 730. N. 40.
- wanneer verzweeren of verdikken, worden dezelve zeer bezwaarlyk genezen, Cab. III. p. 578. N. 23.
- worden als met een bekleetzel bekleedt, ibid. Cab. VII. p. 730. N. 40.
- *Zenuw-tepeltjes* van dezelve, zie *Zenuw-tepeltjes.*
- zyn van het oppervelleke ontbloot, Cab. III. p. 578. N. 23.
Voortteeling, beschouwing daar van zeer duyster en onzeker, Tient. I. p. 937.
- Deelen die daar toe vereyscht worden, zie *Teeldeelen.*
- een zaak, als nog van de uyterste verborgentheyt, Br. Ettm. p. 973.
- of alle dieren uyt een Ey voortgeteelt worden? Ontl. Aanm. 64. Tient. III. p. 1071.
Voorzeggingen, voorzigtigheyt daar omtrent te gebruyken, Ontl. Aanm. 59.
Vroedvrouwen, al te zorgvuldige naarstigheyt van dezelve omtrent Kraamvrouwen misprezen, en waarom? Tient. II. p. 1025. 1026. 1029. 1030. 1037. Ontl. Verh. p. 1102. enz. 1114. 1121. 1122.
- gebreken zonder haar schult geschiet, moeten niet ligtvaardig aan dezelve toegeschreven worden, Tient. II. p. 1033. 1034.
- haar voorspellingen uyt de veelheyt der knopen in de navel-streng, Rarit. p. 178.
- moeten de Kraamvrouwen niet al te wreed behandelen, Ontl. Aanm. 61. Br. Vat. p. 1127.

Vroedvrouwen, om wat reden de aderlating op den arm in barende Vrouwen in het begin der baring by haar gebruykelyk? Br. Hecq. p. 1146.
- op wat zaken in haar werk omtrent de verlossing te letten hebben? Ontl. Aanm. 61.
- verscheyde van hare dwalingen en misgrepen opgetelt, Tient. II. 1033-1037. 1041. Ontl. Verh. p. 1102. enz. 1114. 1121. 1122. Br. Vat. p. 1127.
- waarom aan de Kraamvrouwen bevelen de opzuyging van hare lichamen? Ontl. Verh. p. 1121. 1122.
- Wegens de verlossinge der nageboorte van de barende Vrouwen door *Ruysch* onderzogt en onderwezen, Tient. II. p. 1032. enz. Ontl. Verh. p. 1100. enz. 1114. 1121. 1122.
- zyn te verschoonen wanneer de ingewanden door gebrek van de huyd omtrent de navel uytbarsten, Ontl. Aanm. 72.
Vrouw geduurende haar zwanger zyn, met onverdraaglyke pyn en geduurige begeerte tot het watermaken gequelt, wiens blaas bedorven, verrot en met steenen vervult was, Cab. II. p. 532. N. 6.
- kan na het quytworden van onvoldragene kindtjes, en de nageblevene moerkoek bevrugt worden, Ontl. Aanm. 28. 33.
- kan zwanger worden, schoon het Maagde-vlies in het geheel blyft, ibid. 22.
Vrouwen bevrugt zynde, is haar Lyfmoeder wyder uytgezet als in onbevrugte, Cab. VI. p. 684. N. 32.
-- scheede des Lyfmoeders is in zwangere Vrouwen langer als anders, Cab. VIII. p. 745. N. 7.
-- spoor van het uytgeparst eytje na de bevrugting overgebleven, wort zeer klaar in de Eyerstok gezien, Cab. VI. p. 685. N. 32. Tient. III. p. 1066.
Vrouwlykheyt al te zeer uytgespannen, veroorzaakt dikwils onmagt om het water te konnen houden, Ontl. Aanm. 22.
-- is in zwangere Vrouwen langer als in andere, Rarit. p. 162. Cab. VIII. p. 745. N. 7.
-- is zeer naauw vereenigt met de regte darm, en heeft daarom met dezelve een zeer groote gemeenschap, Ontl. Aanm. 59. Rarit. p. 162. Cab. VIII. p. 744. N. 7.
-- met een tegennatuurlyk vlies agter het maagde-vlies, in de opstopping der maandstonden niet alleen in een Maagd, maar zelfs in een barende Vrouw tot de tyt der baring toegesloten, Ontl. Aanm. 22. fig. 22. Ontl. Aanm. 32.
-- ontelbare zenuwtepeltjes door deszelfs rimpels verspreydt, Cab. IV. p. 604. N. 9.
-- ontstooken, en met versterving bezet zynde, zoo worden de regte darm en de hals van de blaas te gelyk ook met die zelfde quaal aangedaan, Cab. VIII. p. 745. N. 7.
-- schiet veeltyts uyt in de baring, Ontl. Aanm. 25.
-- slibberige stoffe, waar mede bestreken wort, komt met die der Mannen voorhuyt of roedenhooftje over een, Br. Boerh. p. 1163. 1170.
-- van een kint en deszelfs lippen, met bloedvaten en zweetgaten voorzien, Cab. V. p. 645. N. 70.
-- van een menschelyke vrugt, omtrent van vier maanden, zeer naauwkeurig de mannelykheyt verbeeldende, Cab. VI. p. 694. N. 63.
-- Vuur, en doorboring van dezelve, als mede van den Endel-darm gelukkig genezen, Ontl. Aanm. 59.

Vrouwlykheyt, wegens het uytzinken der Lyfmoeder zeer ruym en wyd geworden, Cab. X. p. 855. N. 170. Lett. R.
-- wort ook zeer vast vereenigt met de krop van de blaas, Ontl. Aanm. 22. Rarit. p. 162. Cab. VIII. p. 744. N. 7.
Vrugten, haar wonderlyke t'zamenstelling, bestaande uyt verscheyde en menigvuldige vaten, Tient. III. p. 1059. enz. Br. Vat. p. 1129. 1133. Br. Bohl. p. 1232. 1233. 1244. 1246.
- Konst van derzelver gesteltheyt te onderzoeken, en op wat wyze haar vaten ontbonden worden, aangetoont, Tient. III. p. 1060.
- van de Caneel-boom, Cab. Dier. p. 1263. N. 10.
-- van de groote stekelige *Indiaansche* Vyg, met doorntjes bezet, Cab. V. p. 647. N. 81. Cab. Dier. p. 1271. N. 74.
- van de Kalfs-voet, Cab. Dier. p. 1264. N. 14.
- van de *Virginiaansche* Papenhout, ibid.
Vrugtje kan in de baarmoeder gestorven zynde, zonder groote schade van de moeder opgehouden worden, Tient. II. p. 1031.
-- *Mensche-vrugtje*, boven wiens neus een aanwasje gegroeyt is, gelykende na een mannelyke roede, Tient. I. p. 957.
-- - een duym groot, Cab. XII. p. 911. N. 4.
-- -- hoe gemeenlyk in 's moeders lyve legt, Cab. V. p. 639. N. 51.
-- -- is in 's moeders lichaam gestorven, wanneer de long niet op het water dryft, ibid. p. 636. N. 40.
-- -- met twee hoofden gebooren, Tient. I. p. 956. 957.
-- -- met wonderlyk bogtige ledematen, byna twee maanden dragts, ibid. p. 957.
-- - omtrent de navel met behoudenis van 's moeders leven uytgesneden, na langer als een jaar zonder verrotting in de baarmoeder te hebben gezeten, Cab. XI. p. 896. 897. N. 210.
Vrugtje, Mensche-vrugtje, omtrent een vinger lang, ibid. p. 869. N. 3.
- - van tien weeken dragts, Cab. VI. p. 678. N. 13.
- - van twee maanden, Rarit. p. 165.
- - van vyf maanden, Cab. V. p. 632. N. 15.
- - van vyf maanden en een half, ibid. p. 639. N. 51.
- - van zes maanden, met een waterzugts hooft geboren, Cab. IX. p. 790. N. 29.
- - van zes weeken dragts, Cab. X. p. 836. N. 74.
- - van zeven weeken, Rarit. p. 165.
- - uyt de vrouwelyke sexe van zes maanden en een half, ibid. p. 170.
- - uyt een *Amerikaansche* Negerin van ruym vier maanden dragts, Cab. VIII. p. 752. N. 36.
- - - van zes maanden, Cab. III. p. 571. N. 6.
- - - van zeven maanden, Cab. V. p. 646. N. 74.
- - uyt een Moorin van zeven maanden, Cab. IX. p. 791. N. 32.
- - waar deszelfs voedzel toebereydt, en door wat wegen uyt de Lyfmoeder tot de vrugt gebragt wort? Cab. II. p. 550. N. 18. 19. p. 563. Taf. VI. fig. 6. Cab. IV. p. 613. N. 55. Cab. V. p. 636. N. 41.
- - wanneer gevormt wort? Br. Ettm. p. 981.
- - wiens bovenste lip gekloofd is, en van twee maanden dragts, Tient. I. p. 957.
- - wiens buytenste ledema-

ten van het lichaam volkomen zyn, Cab. XI. p. 869. N. 2.
Vrugtje van een *Armodil*, zie *Schiltvarkentje.*
- van een blindgebooren Katje, onvolmaakte tweelingen verbeeldende, Cab. X. p. 836. N. 76.
- van een *Duyf* met twee hoofden, Cab. XI. p. 874. N. 42.
- van een *Koe* ontfangt het voedzel op een geheel andere wyze als in de mensch geschiet, Cab. VI. p. 695. N. 71. p. 700. N. 74. zie *Voedzel.*
- van een levend-barende Vis, *Hay* genaamt, Rarit. p. 220.
- van een onbekendt viervoetig *Amerikaansch* dier, Cab. Dier. p. 1262. N. 9.
- van een *Schaap* met de nageboorte, Cab. XI. p. 891. N. 167.
- - niet groter als een pink, in zyn eyge vlies en vogt besloten, Cab. XII. p. 917. N. 53.
- - zonder mont, en uyt de Lyfmoeder gesneden, Cab. IV. p. 613. N. 55.
Vrugtjes, Crocodil-vrugtjes, zie *Crocodil.*
- *Mensche-vrugtjes*, Rarit. p. 211. 214. 217. Cab. XI. p 897. Lett. C.
- - drie verscheydene zonder harssenen geboren, Tient. I. p. 956.
- - in haar natuurlyke situatie zoo als die in 's moeders lichaam is, gestelt zynde, verbeelden altyt in den ouderdom van drie of vier maanden dragts Jongetjes, hoewel het Meysjes zyn, Cab. IV. p. 610. N. 42. Cab. VI. p. 690. N. 46 en 48. p. 691. N. 51. p. 692. N. 54. p. 694. N. 68. Cab. X. p. 837. N. 82. Cab. XI. p. 869. N. 4.
- - of lang, of kort altemets in 's moeders lichaam dood geweest zyn voor de geboorte, aan wat tekenen te kennen? Rarit. p. 208. Tient. II. p. 1022. 1023. enz.
- - van agt maanden dragts, Rarit. p. 153. 208. 214. Cab. XII. p. 918. N. 61.
Vrugtjes, Mensche-vrugtjes van agt maanden en een half, Rarit. p. 185. Cab. VI. p. 693. N. 61.
- - van drie maanden, Rarit. p. 189. Cab. III. p. 566. Cab. V. p. 643. N. 64. Cab. X. p. 837. N. 82. Cab. XI. p. 869. N. 4. Cab. XII. p. 919. N. 74.
- - van drie maanden en een half, Rarit. p. 192. 203. Cab. III. p. 569. Cab. V. p. 640. N. 55.
- - van twee maanden en een half, Rarit. p. 164. 193.
- - van vier maanden, ibid. p. 153. 161. 168. 177. 180. 196. 198. 201. 208. 214. Cab. I. p. 491. Lett. N. p. 492. Cab. III. p. 568. Cab. VIII. p. 763. N. 82. Cab. IX. p. 789. N. 26. Cab. XI. p. 869. N. 5. p. 881. N. 97. p. 894. N. 190. p. 897. Lett. D. Cab. XII. p. 912. N. 7.
- - van vier maanden en een half, Rarit. p. 162. 187. 201. Cab. III. p. 566. Cab. X. p. 844. N. 110.
- - van zes maanden, Rarit. p. 166. 211. Cab. IV. p. 611. N. 45. p. 612. N. 52. Cab. VIII. p. 757. N. 57. p. 771. Taf. I. Lett. A. Cab. IX. p. 800. N. 58. Cab. X. p. 834. N. 67.
- - van zeven maanden, Rarit. p. 152. 163. 195. 210. Cab. IV. p. 611. N. 49. Cab. VIII. p. 757. N. 57. Cab. IX. p. 788. N. 26.
- - uyt de *mannelyke sexe* van vier maanden, Cab. III. p. 586. N. 42. Cab. IV. p. 606. N. 19. Cab. VI. p. 692. N. 57.
- - - van vyf maanden, Rarit. p. 218. Cab. VIII. p. 760. N. 62.
- - - van zes maanden, Cab. III. p. 576. N. 20. Cab. VI. p. 692. N. 58.
- - - van zeven maanden, Cab. IX. p. 785. N. 18. Cab. XII. p. 924. N. 113.

Vrugtjes, Mensche-vrugtjes uyt de *vrouwelyke sexe* van drie maanden en een half, Cab. VI. p. 692. N. 54. 55. 56.
- - - van vier maanden, Cab. IV. p. 610. N. 42. Cab. VI. p. 694. N. 68.
- - - van zes maanden, Cab. IV. p. 615. N. 64. Cab. VI. p. 692. N. 59. 60.
- *Rogge-vrugtjes*, zie *Rogjes.*
- Twee eender dragt, zie *Tweelingen.*
- *Varkens-vrugtjes* aan een gegroeyt, zie *Tweelingen.*
- wanneer, en in wat tyt dus konnen genaamt worden? Cab. VI. p. 715. Taf. III. fig. 3. p. 719. Taf. VI.
- worden in verscheyde plaatzen va de buyk gevonden, Tient. I. p. 941. 942.
Vuur met bequame pappen uyt phellandrium, kruym van brood, en wyn te keer gegaan, Ontl. Aanm. 75.
- waarom in de agterste deelen van de schede ligter genezen wort als in de voorste? ibid. 59.
- waarom zeer ligt van de schede na den Endel-darm overgaat? Rarit. p. 162.
- wat middelen in deelen hier mede besmet, tot stuyting van dit quaad aangewendt, en hoe genezen? Ontl. Aanm. 2. Br. XIV. p. 410. enz.
- zeer groot, en doorbooring van de Vrouwlykheyt en Endel-darm gelukkig genezen, Ontl. Aanm. 59.
Vyg, of kleyne *Amerikaansche* doornagtige *Opuntia*, Cab. Dier. p. 1267. N. 32.
Uytbraking van een zwarte stoffe, uyt een hard gezwel van de maag ontstaande, Ontl. Aanm. 39.
- van zeldzame diertjes, uyt de mont van een Vrouw en een Meysje, met vele omstandigheden, en verklaringen van deze ongehoorde geschiedenissen bevestigt, Cab. IX. p. 793. enz. N. 48. Tient. I. p. 954. enz.
Uytspattingen dikwils na een breuk der dyebeenderen een pynelyke gang veroorzakende, Rarit. p. 172.
- in de *scheen-beenderen*, ibid. p. 205. Cab. X. p. 857. N. 177. 178. p. 859. 860. Taf. II. fig. 4. 5. 9 en 10.
- in een *Oliphants-tand* afgebeeldt, en onderzogt, Cab. X. p. 855. N. 172. p. 860. Taf. II. fig. 7. Br. Boerh. p. 1210.
- op wat plaats gevonden worden, en van waar oorspronkelyk? Rarit. p. 172.
- Verscheyde, ibid. p. 172. 173. *Uytsteekzel*, grootbeenig van de juk-beenderen, ibid. p. 158.
- *Kneukelwyze* uytsteekzel, zie *Kaak.*
- *Tepelwyze uytsteekzel* der slaapbeenderen ontbreekt geheel en al in een klein kint, zoo dat het uytsteekzel voor een waaragtig aanwas van het been gehouden moet worden, Cab. IV. p. 601. N. 1.
- *wormwyze uytsteekzel van de blinde darm* heeft zeer vele slag-aderen, Cab. I. p. 516. Lett. B.
- - - is met ontelbare bastaartklieren voorzien, Cab. II. p. 547. N. 8.
- - - komt voort door het allengskens vernaauwen van den blinden darm, Cab. I. p. 496. N. 1. Cab. III. p. 590. N. 4.
- - - uyt een mensch heeft een groote overeenkomst met dat der Hazen, Cab. II. p. 547. N. 8.
- - van de *harssenen*, Cab. V. p. 639. N. 52.
- - van het *agterbreyn*, ibid. p. 644. N. 65.
- - - is in wezen met het overige van het agterbreyn overeenkomende, ibid. p. 639. N. 49.

Uytsteekzel, Zeissenwyze uytsteekzel aan de hanekam, en aan de inwendige tafel van het voorhoofts-been vastgehegt, Cab. I. p. 498. N. 4.
Uytsteekzels. Tepelwyze uytsteekzels der slaapbeenderen zyn vol van holletjes en huysjes, Rarit. p. 158.
- Twee op zy staande uytsteekzels van het agterbreyn, Cab. V. p. 639. N. 52. p. 644. N. 65.
-- van het *dunne harssen-vlits*, waarom in jonggeboorene niet groot zyn? Cab. I. p. 508. N. 13.
-- *wormwyze* uytsteekzels van de blinde darm, Rarit. p. 168. 171. 182. 183. 187. 196. 202. 203. Cab. I. p. 496. N. 6. en N. 1. p. 498. N. 5. p. 516. Lett. B. Cab. II. p. 546. N. 8. Cab. V. p. 648. N. 88. p. 649. N. 102. Cab. VII. p. 726. N. 27. Cab. IX. p. 783. N. 11.
Uytstorting, hoe en waar uyt ontstaat, dat de wassige stoffe zig onder het uytspatten, als kleyne bolletjes opdoet? Cab. VIII. p. 751. N. 31.
- Of in de wasagtige stoffe onder de gedaante van een dauw geschiet door een doorzweeting, of door zweetgaten? Br. Boerh. p. 1216.
Uytwassen in de afzettinge van de voet, hoe gedrukt moeten worden? Br. XIV. p. 414.
- in wat afgezette leden schadelyk en te vreezen zyn? ibid.
- van de huydt konnen zeer bequaam weggenomen worden door een werktuyg van Mr. P. *Verduyn*, na het afbeeldzel van dat van *Bartisch* gemaakt, Br. XIII. p. 394. Taf. XVI. fig. 2.
- van de Lyfmoeder, als vleesagtige klompen uyt dezelve quyt geraakt, Ontl. Aanm. 58. Cab. VI. p. 683. N. 25.
Uytwazemingen, waar door natuurlykerwyze ontlast worden? Tient. III. p. 1065.
Uytwerpzels zyn eygentlyk onnutte vogten, waar onder het zog, zaad, speegzel, enz. te onregte gerekent worden, Br. XII. p. 357. Tient. II. p. 1008.

W.

W*Alrus*, opperhuyd, en netwyze ligchaam daar van, Cab. XI. p. 877. N. 66.
- stukjes van deszelfs huyd, Cab. X. p. 824. N. 11. Cab. XII. p. 922. N. 96.
Walschot, wat verkeerdelyk alzoo genaamt wort, en waar voor te houden? Cab. X. p. 836. N. 73. Cab. XI. p. 893. N. 181.
Walvisch, stukje van deszelfs vinne, Cab. IV. p. 608. N. 31.
Walvischhuyzen, wat beesjes beschreven? Cab. XI. p. 896. N. 209.
Wangen, derzelver bekleedzel is byna van een en dezelfde toestel, als dat van de maagpyp, maag, darmen, lippen, en voorlippen, Cab. VII. p. 730. N. 40. Tient. II. p. 1020.
- gedeeltens daar van, Cab. VI. p. 709. N. 115. Cab. VII. p. 730. N. 41. Cab. X. p. 849. N. 136.
- hebben zeer vele zenuw-tepeltjes, zie *Zenuw-tepeltjes.*
- Stuk van het tepelig bekleedzel der wang afgebeelt, Cab. X. p. 859. Taf. I. fig. 2.
- uyt wat deelen haar bestaan hebben? Cab. VII. p. 730. N. 41. Cab. X. p. 849. N. 136.

- wat eygentlyk verstaan wort door het inwendig tepel-zenuwagtig bekleedzel, waar mede dezelve omvangen worden? Cab. VI. p. 709. N. 115. Tient. II. p. 1020.
- zyn met tweederley zweetgaten voorzien, Cab. III. p. 571. N. 4.
Wanschepzel aangaande deszelfs byzondere deelen naaukeurig beschreven, Rarit. p. 225. 226.
Wanschepzels, hoedanige lichamen daar

voor aangemerkt, dog als ingebeelde te houden? Tient. II. p. 1022. 1023. 1034.
Wanschepzels velerley, en van verscheyde zoort, Cab. VIII. p. 741. N. 1. p. 754. N. 46. Tient. I. p. 956. enz.
Warmte wort, hoe meer slagaderen, ook in meerder overvloet aan de vogten verschaft, Br. XIII. p. 377.
Water, beweging daar van geschiet van de buytendeelen na het middenpunt, gelyk uyt het maakzel der klap-vliezen blykt, Klapv. C. 1. p. 6-10. Ontl. Aanm. 41.
- - van *de Bils* geheel tegennatuurlyk vastgestelt, Klapv. C. 1. p. 6-8. en 10.
- wegens het openen van een Liesgezwel, in een groote menigte daar uyt gevloeyt, op wat wyze tegengehouden? Ontl. Aanm. 41.
Waterblaas, blinde Canaal van dezelve, waarom zoo genaamt wort? Cab. IV. p. 608. N. 30.
- gedeelte der waterblaas, uyt een zwangere Vrouw afgebeelt, Cab. II. p. 532. N. 6. p. 559. Taf. II. fig. 2.
- heeft zeer vele bloed-vaten, zie *Bloed-vaten.*
- hoe en wanneer dikwils in een getrokken, en wederom zeer uytgezet kan worden? Cab. IV. p. 607. N. 23.
- in een Kraamvrouw zeer klein bevonden, Cab. IX p. 785. N. 15.
- in het balzakje nedergezonken, Ontl. Aanm. 98.
- Klieren worden in deszelfs binnenste oppervlakte niet gevonden, Br. V. p. 271. 272.
- moet uytzinken wanneer de baarmoeder uytzinkt, Cab. VIII. p. 767. N. 102.
- schurfte daar in gevonden, met zeer zware pynen, neyging om gestadig te wateren, enz. Ontl. Aanm. 78.
Waterblaas. Steen der waterblaas, zie *Steen.*
- Stukken daar van uyt menschen die met steenen gequelt zyn, Cab. II. p. 538. N. 5. p. 558. Taf. II. fig. 1. Cab. VI. p. 684. N. 29.
- Tegennatuurlyke uytgroeysels daar in gevonden, van wegens het wryven van de steen, Cab. II. p. 538. N. 5. p. 558. Taf. II. fig. 1.
- tot wat gebruyk deszelfs onnoemelyke spierdraden dienen? Tient. III. p. 1085.
- van een Haas, Rarit. p. 221.
- van een Kalf, zig dubbelt verbeeldende, ibid. p. 161.
- van een *Koe* geheel en al omgekeert, en afgebeelt, Cab. IV. p. 616. N. 70. p. 627. Taf. II. fig. 1. enz.
- van een *Paard*, Rarit. p. 221.
- van een *Rot*, Cab. III. p. 588. N. 59.
- Verrot, bedurven, en met zeer vele steentjes bezet uyt het doode ligchaam van een zwangere Vrouw, Cab. II. p. 532. N. 6. p. 559. Taf. II. fig. 2.
- *Vliezen* van de water-blaas, zie *Vliezen.*
- volgt niet altyt de uytgestrektheyt van de schede, Rarit. p. 162.
- vol van knobbels, die tot steen geworden zyn, Cab. IV. p. 627. Taf. II. fig. 1.
- Vuur in dezelve, zie *Vuur.*
- waarom met een overvloedige slibbe bestreken? Br. Boerh. p. 1170.
- waar uyt te zamengestelt? Cab. III. p. 567. Tient. III. p. 1085.
- wiens vezels of draden met zeer kleyne steentjes als zantjes bezet zyn, Cab. II. p. 532. N. 6. p. 559. Taf. II. fig. 2. Cab. III. p. 567.
- *Wonde* in dezelve met een daar op volgende breuk-gezwel zeer gelukkig genezen, Ontl. Aanm. 75.
- -- wort niet altyt voor

dodelyk gehouden, maar wel bezwaarlyk om te genezen, Ontl. Aanm. 75.
Waterblaas. Zeer verdikt door een inwendige schurfte, ibid. 78.
Water-blaas-breuk, zie *Breuk.*
Waterblasen van eerstgeborene Kalveren, met derzelver doorgaande pis-vaten, Rarit. p. 199. Cab. VIII. p. 756. N. 56.
- van menschen met drie Pis-leyders voorzien, Rarit. p. 189. Cab. VII. p. 728. N. 32.
- - uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 194. 222. Cab. II. p. 538. N. 5. p. 544. N. 16. Cab. IV. p. 608. N. 30. Cab. VI. p. 703. N. 83. Cab. VIII. p. 745. N. 7. Cab. X. p. 843. N. 108. p. 846. N. 126. p. 847. N. 128. Cab. XII. p. 922. N. 100. p. 928. N. 147. en 151.
- van *Schaapen*, Rarit. p. 188. 220.
- - als in twee deelen verdeelt, en waar door die verdubbeling wort veroorzaakt? Ontl. Aanm. 8. Rarit. p. 220.
- - in welke de pisweg, of in het geheel of voor een groot gedeelte ontbreekt, Rarit. p. 186. Cab. VIII. p. 750. N. 30.
- zeer verdikt van wegens de uytrekking en het wryven der steenen, Ontl. Aanm. 89. Cab. II. p. 538. N. 5. p. 558. Taf. II. fig. 1. Cab. V. p. 650. N. 104. Tient. I. p. 944.
Waterblaasjes bezetten allerley deelen, zelfs de binnenste ingewanden in alle slepende ziektens, Tient. I. p. 943.
- hoedanige lichamen, van *Boerhaven* beschreven? Br. Boerh. p. 1168.
- hoe voortkomen is nog niet genoegzaam bekent, Klapv. C. 4. Aanm. 25. Ontl. Aanm. 33.
- hoe uyt een kleyn waterblaasje groote blaazen of zakken voortkomen, die als flesschen vol van water van de baarmoeder, en aangevolgde deelen afhangende, ajuynbollen verbeelden, hangende aan hare steelen, is wonderlyk om te zien, Tient. I. p. 943. 944.
Waterblaasjes in de klieren van het Darmscheyl, Cab. VII. p. 728. N. 37.
- in de Lyfmoeder, in getal, plaats en grootte verschillende, Tient. I. p. 940.
- in de *Moerkoeken*, die na de baring in de Lyfmoeder zitten blyven, Ontl. Aanm. 33. fig. 34 en 35. Cab. X. p. 834. N. 63-65. Ontl. Verh. p. 1107. 1119.
- - haar verschillende grootte en menigvuldig getal, Ontl. Verh. p. 1107. 1119.
- - van waar haar begin en oorspronk hebben? ibid. p. 1119.
- in de *Navel-streng*, Ontl. Aanm. 14. Antw. aan Bidl. p. 464. Cab. VI. p. 689. N. 45. p. 714. Taf. II. Fig. 3.
- in een dikke vliezige zak besloten, Ontl. Aanm. 27. fig. 24.
- in het *buykvlies*, Cab. VII. p. 728. N. 37. p. 738. Taf. II. fig. 3. Tient. I. p. 943.
- *Oorspronk van dezelve* van *Ruysch* aangetoont uyt de vernietiging en verzwakking der bloed-vaten, doordien derzelver blaasagtig vlies met een waterig vogt vervult zynde, de holligheyt der aderen door den aanpers der vogten toegedrukt wort, Cab. VI. p. 678. N. 11. p. 707. N. 104. Tient. II. p. 1019. Br. Boerh. p. 1191.
- - wederlegt van *Boerhaven*, en deszelfs gevoelen bygebragt, dat de waterblaasjes voortkomen uyt klieragtige blaasjes, Br. Boerh. p. 1168. 1190-1192.
- van de *Eyerstokken*, Ontl. Aanm. 17 en 83. fig. 68. Tient. I. p. 940 en 943.
- - gemeenlyk uyt twee vliezen bestaande, Br. Ettm. p. 984.
-- van de *Lever*, Ontl. Aanm. 65. Rarit. p. 207. 221. Cab. I. p. 507. N. 12.

Cab. II. p. 546. N. 5. Cab. VIII. p. 746. N. 10. p. 755. N. 51. Tient. I. p. 943.
Waterblaasjes veranderen zomtyts in Papspek en Honig-gezwellen, Klapv. c. 4. Aanm. 25.
-- waterzugt van de buyk uyt dezelve veroorzaakt, Ontl. Aanm. 46.
-- wat eygentlyk zyn, en waar voor gehouden worden? ibid. 33. Br. XII. p. 354. Cab. I. p. 507. N. 12. Cab. X. p. 834. N. 65. Tient. I. p. 943.
-- worden nergens meer gevonden als in de onderbuyk, en voornamentlyk in de Vrouwen, Tient. I. p. 943.
-- Zyn een gebrek menigvuldiger als wel gelooft wort, ibid.
Water-gezwelletje, zie *Gezwel.*
Waterloozing bloedig in menschen die met de steen gequelt zyn, en waar uyt ontstaat? Rarit. p. 196.
Water-vaten der Longe, storten haar water in de onder het sleutelbeen gelegene oxel of strot-ader, Klapv. c. 1. p. 8.
- die onder het midden-rist in de buyk gevonden worden, of zig alle in de ontfang-plaats des gyls ontlasten? ibid.
- geduurige beweging, waarom daar in vereyscht wort? Ontl. Verh. p. 1098.
- gevoelen van zommige, als of de watervaten alleen in waterblaasjes verandert worden, tegengesproken, Br. XII. p. 354. Cab. I. p. 507. N. 12. Cab. II. p. 546. N. 5.
- hoe, en door wat konst aan te toonen? Br. III. p. 251.
- in de *Lever*, aangaande haar afbeelding berispt, Antw. aan Bidl. p. 455-478.
- - konnen in waterblaasjes ontaarden, Cab. I. p. 507. N. 12.
- - waar door van *Ruysch* ontdekt? Br. V. p. 273. 276. Taf. VI. Lett. B.
Water-vaten in de *Nieren* zyn weynig, Cab. I. p. 500. N. 11.
- Klap vliezen daar in gevonden, zie *Klap-vliezen.*
- opgeblaze en gedroogde, Rarit. p. 199.
- op verscheyde wyzen gesneden en afgebeelt, Klapv. c. 1. p. 4. fig. 1.
- *valsche* water-vaten, wat die eygentlyk zyn? Br. XII. p. 356. Cab. VII. p. 738. Taf. II. fig. 2. Cab. IX. p. 798. N. 53.
- *van de Milt*, op wat wyze nagespoort moeten worden? Klapv. c. 3. p. 14. 15. fig. 6.
- - van wat Schryvers ontkent worden? ibid. p. 14.
- - waar ter plaatze worden gevonden? ibid. p. 15.
- - worden in de mensch gevonden, ibid. Br. IV. p. 265.
- - zyn ontallyk in een Kalf, en menigvuldiger als in die van een mensch, Klapv. c. 3. p. 15. Cab. IV. p. 626. Lett. B.
- worden in deharssenen niet gevonden, Br. XII. p. 356. Cab. IX. p. 798. N. 53.
Waterzugt Anasarca, of water tusschen vel en vleesch, hoe geboren? Br. Boerh. p. 1169. 1191.
- *van de buyk*, bestaande uyt waterblaasjes, in vliezen beslooten, Ontl. Aanm. 27. en 46.
- - verscheyde zaken aangemerkt in waterzugtige menschen, aan deze quaal gestorven, ibid. 45. Cab. VII. p. 728. N. 37.
- - water alhier niet in de holligheyt des buyks, maar in een zak gevonden, Br. Boerh. p. 1209.
- van de *Eyerstok* van een Vrouw, hoedanigen ongemak? Ontl. Aanm. 17.
- van de *Moerkoek* gemeenlyk *het*

besloten water des Moerkoeks genaamt, Cab. XI. p. 882. N. 105. Tient. I. p. 943. Ontl. Verh. p. 1107.
Waterzugt van de *Moerkoek*, hoedanigen gebrek? ibid.
-- van het *bal-zakje* hoe genezen kan worden? Tient. II. p. 1017.
- - wort verkeerdelyk een *Water-breuk* genaamt, ibid.
-- -- waar uyt ontstaan? ibid.
-- waar aan de oorzaak van allerhande waterzugt is toe te schryven? ibid. p. 1019.
Waterzugtige, in wat staat derzelver ingewanden bevonden? Ontl. Aanm. 86. 87.
- Levers in dode lichamen van waterzugtige qualyk gestelt, en met een steen in de galweg bezet, ibid. 45. 86 en 87.
Weegscheetjes van *Boerhaven* beschreven, Br. Boerh. p. 1164.
- van *Ruysch* voor holle vliesjes, dog niet voor kliertjes erkent, ibid. p. 1207.
Wegen in het lichaam van de mensch nog vele onbekent, Ontl. Aanm. 66 en 94. Tient. II. p. 1006.
Werkingen, verscheydentheyt derzelver bestaat in de verscheydene loop, gedaante, schikking en toestel van het uytterste der vaten, enz. Br. XIII. p. 400. Cab. IX. p. 798. 799. N. 53. Cab. X. p. 841. N. 94. Tient. II. p. 1000. 1001.
-- - is zeer zwaar om uyt te leggen, Br. XVI. p. 432. 433.
Werktuyg van Bartisch, is ten eenemaal onnut in een ware nederzakking van het ooglidt, Br. XIII. p. 381.
-- - moet krom wezen, ibid. p. 383.
-- - uyt koper gemaakt, is even bequaam als anders, ibid.
-- - wort gebruykt in een al te groote uytwas van het bovenste ooglidt, en in het afzetten van een verlengde voorhuydt, ibid. p. 382.
Werktuygen van verscheyde zoorten tot onderzoek van 's menschen lichaam gebruykt, Ontl. Verh. p. 1093. enz.
Werwelbeen met een rib vereenigt, Klapv. c. 4. Aanm. 8.
- van de lendenen uyt een jonggebooren kindje, Cab. IV. p. 615. N. 63.
Werwelbeenderen, doornagtige uytsteekzels van dezelve bestaan uyt kraakbeen in kleyne kinderen, Rarit. p. 151.
- van de *Hals*, zie *Hals-werwelbeenderen.*
- van de *Lendenen*, zie *Lendewerwelen.*
- van de *Ruggegraat* aan een gegroeyt, en wel in het getal van zeven in de ronte omgekromt in een geboggelde, met derzelver afbeeldzel, Ontl. Aanm. 67. fig. 54. Rarit. p. 211.
-- -- behalven de uytwendige banden zyn derzelver korte inwendige zeer vele in getal, Cab. IV. p. 615. N. 63.
-- -- hebben aanmerkelyke holligheden tot nog toe van niemant afgebeelt, tusschen de tusschen-scheytselen der lichamen van de werwel-beenderen in sittende, en met een lymige en heldere vogt vervult, ibid. Cab. V. p. 645. N. 69.
-- -- hoe verschillen van die van het heylig-been? Cab. V. p. 645. N. 69.
-- -- zyn ook met bloedvaten voorzien, Cab. IV. p. 614. N. 63.
-- van een jonggebooren kindje, Cab. VI. p. 710. N. 119.
-- vernietiging van derzelver ligchamen een zeldzaam ongemak, Ontl. Aanm. 67.
-- uyt hoe veel deelen bestaan in jonge kinderen? Rarit. p. 151.

Wey hoe de sereuse wey des bloets in de slag-aderen gevonden, genaamt wort, hoe die in de aderen? Ontl. Verh. p. 1098.
- van ontstooken bloedt, op deszelfs oppervlakte na het aderlaten verdikt, en hard bevonden, Cab. X. p. 853. N. 161.
Wezen van de lever, met een steentje bezet, Klapv. c. 4. Aanm. 24.
Wonde, buykwonde, wanneer gevaarlyk, wanneer niet? Ontl. Aanm. 66.
- dodelyk in het oog-rad, ibid. 54.
- in de Borst, zie *Borstwonde.*
- in de waterblaas, zie *Waterblaas.*
Wondernetten uyt Kalfshoofden, waarom zoo genaamt? Cab. XI. p. 883. N. 110. Cab. XII. p. 919. N. 70.
- uyt menschehoofden, Br. XII. p. 353. 362. Taf. XIII. Lett. T. Tient. II. p. 1042.
Worm, Breede worm, zie *Lintworm.*
- op het net gevonden in een Hondt, Klapv. c. 4. Aanm. 16.
- *Palmiet-worm* brengt veel quaad toe aan de boomen, dog geenzins aan de maag van een mensch, Cab. Dier. p. 1269. 1270. N. 57.
- - in wat boomen gevonden wort? ibid.
- - wort voor een delicates gehouden, ibid. p. 1270.
- van *Guinea*, ongemeen lang en dun, Cab. III. p. 575. N. 14.
- uyt een Visch, *Bley* genaamt, Ontl. Aanm. 64. Lett. C.
Wormen dikke, en korte dikwils in Paardemagen gevonden, Klapv. c. 4. Aanm. 3.
- door de waterwegen gelost, Ontl. Aanm. 64. Lett. B. Cab. I. p. 518. Cab. XI. p. 887. N. 141.
- hier en daar binnen de Ingewanden zig onthoudende, Ontl. Aanm. 64.
- hoe een geheel bondelke van langwerpige wormen in de groote slag-ader onder het hart gekomen? Tient. III. p. 1070.
Wormen in de beenen zittende, doen de menschen in *Guinea* zeer veel ongemak aan, Cab. III. p. 575. N. 14.
- in de darmscheyls-slag-ader van een Paardt, Klapv. c. 4. Aanm. 6.
- in de galwegen, galpypen en galblaazen van Schaapen, enz. ibid. Aanm. 18. Ontl. Aanm. 64. Lett. E.
- in de harssenen, Ontl. Aanm. 64.
- *in de huydt*, te onregte van het gemeen *wormen des aangezigts* genaamt, Br. Boerh. p. 1159.
- - van *Boerhaven* als ingebeelde aangemerkt uyt de huytklieren voort te komen, Tient. I. p. 948. Br. Boerh. p. 1159.
- - van *Ruysch* voor een zoort van papgezwellen gehouden, Br. Boerh. p. 1205.
- -- waar door verbeelt worden? Tient. I. p. 948. Br. Boerh. p. 1159.
- in de *Nieren* van Honden, Klapv. c. 4. Aanm. 2 en 11. Ontl. Aanm. 64. Cab. VI. p. 708. N. 113.
- -- van menschen, Ontl. Aanm. 64.
- in de *zelfstandigheyt* van een Kabeljaauws lever, ibid. Lett. A.
- -- van een Schelvis lever, Rarit. p. 219.
- in een slag-aderbreuk der groote slag-ader van een Paard, Ontl. Aanm. 64. Lett. D.
- in levers van Muysen, Klapv. c. 4. Aanm. 9. Cab. II. p. 552. N. 5.
- konnen in alle lichaams deelen geteelt worden, Klapv. c. 4. Aanm. 16.
- of altyt in de menschen voortgebragt worden, en groeyen uyt doorgeslokte eyertjes, schynt niet bewysbaar, en veel minder waarschynlyk, Ontl. Aanm. 64. Tient. I. p. 955.

- op wat wyze binnen in het lichaam van de mensch voortkomen, en door

wat wegen haar eyertjes in de inwendige lichaams deelen zig indringen, is niet ligt en met geen zekerheyt te bepalen, Ontl. Aanm. 64. Tient. I. p. 954.
Wormen uyt de Lugtpyp van de Long gehaalt, Cab. VIII. p. 764. N. 95.
- worden niet qualyk volgens het gevoelen van *Andry* geoordeelt een aangebooren ziekte in ons lichaam te wezen, en dat te gelyk met de andere deelen van ons lichaam voortgebragt worden de eyeren zelfs, waar uyt de wormen eyndelyk voortkomen, Tient. I. p. 956.
- zeer kleyne vervelde wormen met derzelver overblyfzels in de holligheden van het dybeen, schouderbeen, enz. gevonden en afgebeelt, Tient. III. p. 1086. 1087. Taf. I. fig. 1-3.
- zyn van gedaante van malkander zeer verschillende, en van veelderley zoort, Tient. I. p. 955.
Wryving gestadig zynde, waar door het komt dat de deelen des lichaams geen schade toebrengt? Br. Boerh. p. 1170.
Wynruytstakje, Cab. VIII. p. 747. N. 13.

X.

X*Eranthemum*, wat zoort van bloemen? Cab. X. p. 849. N. 138. Cab. XII. p. 929.

Y.

Y*Svogeltje*, zie *Vogeltje.*

Z.

Z*Aad*, Dampen of uytwazemende geesten van het zelve, worden niet alleen tot de bevrugting vereyscht, maar ook de stoffe van het Zaad zelfs, Cab. VI. p. 680. N. 21. Tient. I. p. 939. Tient. III. p. 1067.
Zaad, dewyl het bloed het Zaad niet maakt, wort het alleen door hulp van de ballen daar uyt afgescheyden, Tient. III. p. 1058. Br. Vat. p. 1134.
- hoe tot de bystanders gevoert wort? Cab. IV. p. 604. N. 8.
- komt in een vrugtbare ontfanging niet alleen onder de gedaante van uytwazemende geesten in de baarmoeder, maar het dikke zaat zelfs moet tot binnen in dezelve, en de *Fallopiaansche* buyzen ingaan en ontfangen worden, Cab. VI. p. 681. N. 21. Cab. VIII. p. 750. N. 30. Tient. I. p. 938. 939. Tient. III. p. 1067.
- na de bevrugting gezien in de holligheyt der Lyfmoeder, en beyde de Eyer-wegen van een Vrouw, kort na de bezwangering gedoodt, Cab. VI. p. 680. N. 21. Tient. I. 939. en 972. Taf. II. fig. 3.
- Op wat wyze meer en meer volmaakt wort? Br. XV. p. 422. 423. Tient. III. p. 1058. Br. Vat. p. 1134.

- op wat wyze wort afgescheyden, en verandert volgens *Boerhaven?* Br. Boerh. p. 1193.
- quaalen door deszelfs overvloedt zomtyts veroorzaakt, Br. XII. p. 357.
- Stelling der Ouden omtrent het voorttelende zaad, Klapv. c. 1. p. 5.
- verblyfplaats, en weg van het ontfangen zaat, Tient. I. p. 937. enz.
- waar deszelfs eerste beginzel eerst bewerkt wort*?* Br. XV. p. 422. 423. Cab. X. p. 842. N. 99. Br. Vat. p. 1134.
- wanneer niet regt uyt in de mondt van de baarmoeder voortschiet, wort een Vrouw zelden bevrugt, Cab. VIII. p. 750. N. 30. zie ook *Onvrugtbaarheyt.*
- wort witter en dikker in de byeenkomst, en wel zonder tusschenkomende klieren, Br. XV. p. 423.

Zaad-aderen, zie *Aderen.*

Zaadballetje. Diameter, en zwaarte van en uitgesneden zaadbal, Cab. IX. p. 797. N. 51.
- een bundeltje van zeer fyne vaatjes verbeeldende uyt een mensch, Cab. IV. p. 627. Taf. I. fig. 2.
- gedeeltens van een ontdaan balletje uyt een Schaap, Cab. VI. p. 708. N. 114. Cab. VIII. p. 748. N. 17.
- van een Rot, Cab. Dier. p. 1266. N. 31.
- van een *Schaap* heeft een groote overeenkomst met die van een mensch, Cab. VI. p. 708. N. 114.
- uytgerafelde bal van een Man afgebeelt, Cab. IX. p. 813. Taf. III. fig. 3.
- wat toevallen de uytsnydinge, en wegneminge van een zaad-bal kan veroorzaken? ibid. p. 797. N. 51.
Zaadballetjes hebben in 't midden gapende montjes, die van *Ruysch*, als poorten aangemerkt worden, waar door het zaadt tot de bystanders gevoert wort, Cab. IV. p. 604. N. 8.
- *Maakzel* daar van bestaat geenzints uyt klieren, gelyk *Malpighius* oordeelt, maar uyt bloed vaten en zaadvaten, waar in de laatste uyteyndens der slag-adertjes ontaarden, Cab. II. p. 554. N. 16. Cab. III. p. 585. N. 41. Cab. IV. p. 604. N. 8. p. 614. N. 59. Cab. VIII. p. 748. N. 17. p. 751. N. 34. p. 762. N. 76. Cab. X. p. 842. N. 99. Br. Boerh. p. 1177. 1206. 1214.
- Mooten van mannelyke zaatballen van een ongemene grootte in kraakbeen verandert, Cab. IX. p. p. 797. N. 51. p. 813. Taf. III. fig. 1. Cab. XI. p. 873. N. 28.
- Na een zware kneuzing, als een kinder-hooft groot geworden, ibid.
- ontwerde, uytgerafelde, en in tweën verdeelde mensche zaadballetjes uyt verscheyde voorwerpen, Rarit. p. 166. 207. Cab. II. p. 554. N. 16. Cab. IV. p. 604. N. 8. p. 605. N. 12. p. 614. N. 59. p. 515. N. 65. 66. Cab. V. p. 637. N. 42. p. 645. N. 69. p. 648. N. 90. Cab. VI. p. 705. N. 95. p. 708. N. 107. Cab. VIII. p. 762. N. 76. Cab. IX. p. 793. N. 43. p. 808. N. 85. p. 809. N. 88. Cab. X. p. 842. N. 99 en 100. Cab. XI. p. 873. N. 28. p. 883. N. 111. p. 895. N. 199. Cab. XII. p. 912. N. 10. p. 920. N. 76.
Zaadballetjes. Scheevlies van dezelve, zie *Vlies.*
- schynen haar bekleetzel, *Scheevlies* geheten, te hebben niet van de binnenste, maar van de buytenste oppervlakte van het buykvlies, Cab. VII. p. 732. N. 51. Lett. C.
- van een bastaart Manwyf uyt een Schaap, wat eygentlyk zyn? Cab. VIII. p. 756. N. 53.
- van onvoldragene Kinderen, Cab. III. p. 587. N. 49 en 50.
- *van Vrouwen*, volkome eyeren in zig bevattende, Br. Ettm. p. 974.
- - worden niet te onregt onder de oorzaken der onvrugtbaarheyt gerekent, wanneer gebreklyk of geschonden zyn, ibid. p. 982.
-- - zyn de ware eyernesten, en waarom? ibid. p. 983. 984
-- *Vaten*, die dezelve uytmaken, zie *Vaten.*
-- worden behalven de twee gemene, met vele rokken of bekleedzels bekleet, Br. I. p. 229. Br. XIII. p. 392.
Zaad-blaasjes, zie *Blaasjes.*
Zaad-slag-ader, zie *Slag-ader.*
Zaad-vaten, zie *Vaten.*
Zamengroeying in de werwelbeenderen van de ruggegraat gebeurt dikwils in oude menschen, Cab. VI. p. 678. N. 12.
-- van de naamloze beenderen en het heylig-been, Rarit. p. 215.

Zamengroeying van het Dye- en scheen-been, ibid. p. 213.
-- van het Dye- en scheen-been, en knieschyf, ibid. p. 216.
Zamenrunninge, wat by de Ouden geheten? Cab. X. p. 833. N. 61. Tient. III. p. 1059. Br. Boerh. p. 1213. 1218.
Zap, hoe het voedende zap na de vrugt van een Koe gevoert wort? Cab. VI. p. 700. N. 74.
- waar toebereydt wort tot voedzel van de vrugt? Cab. V. p. 636. N. 41.
Zap-vaten der bladeren, hoe anders genaamt? Tient. III. p. 1061. 1062.
- - van de Aloë, zie *Aloë.*
- - van de Olmboom, zie *Olmboom.*
- - van de Opuntia, zie *Opuntia.*
- der *Gewassen*, hoe overeenkomst hebben met de bloed-vaten van het menschelyke lichaam? Tient. III. p. 1062. 1063. 1088. Taf. II. fig. 3. Br. Vat. p. 1129. 1133. Br. Bohl. p. 1232. 1233. 1246.
- van een Abricoos, zie *Abricoos.*
- van een Persik, zie *Persik.*
- van een Pruym, zie *Pruym.*
- van Peeren, zie *Peer.*
- waar van daan haar groote verscheydentheyt in kragt en maakzel, en op wat wyze in de planten en gewassen werken? Tient. III. p. 1063. Ontl. Verh. p. 1098.
Zee-aal, of vergiftige *Amerikaansche Conger*, Cab. Dier. p. 1269. N. 46.
Zee alsem, ibid. p. 1263. N. 10.
Zee-appel uyt *Turkyen*, ibid. p. 1264. N. 19.
Zeebaarsje, Cab. VII. p. 726. N. 18.
Zeeboomtje van een purperagtige coleur, Cab. Dier. p. 1268. N. 37.
Zeeboomtjes, of Heestergewasjes, ibid. p. 1264. N. 18. p. 1266. N. 30. p. 1274. N. 90. 91.
Zee-buyskens. Steenig en omgekromt, ibid. p. 1274. N. 91.
Zee eenhoorntje uyt Groenlandt nog onvoldragen, Cab. IX. p. 810. N. 93. afbeeldzel daar van, ibid. p. 814. Taf. V. fig. 5.
Zeegedrogt na haar gelykenis *Zeeborst* genaamt, Cab. Dier. p. 1267. N. 37.
Zeehoorn groot en wit uyt de groote *Oceaan*, met een op de rug vastgegroeyt Zeegedrogt, ibid.
- *Guineesche* groote Tepelhoorn, ibid. p. 1274. N. 91. p. 1279. Taf. VI. fig. 1.
- *Indiaansche*, met de daar in zittende Zeeslak, ibid. p. 1272. N. 76.
Zeehoorntjes, en *Indiaansche* schulpen, rotswyze byeengevoegt, ibid. p. 1273. N. 89. p. 1274. N. 90. 91.
-- Zamenstel van dezelve afgebeelt, ibid. p. 1278. Taf. IV. fig. 1 en 3.
Zee-krab Pagurus genaamt, en afgebeelt, ibid. p. 1273. N. 88. p. 1279. Taf. V. fig. 2.
Zee-lenticula, ibid. p. 1274. N. 91.
Zeeluys, Cab. XII. p. 926. N. 134.
Zee mosch van *Amboina*, Cab. Dier. p. 1273. N. 89. p. 1274. N. 90.
Zee-muys, wat dus te onregte genaamt wort? ibid. p. 1272. N. 83.
Zee-ooren zeer groot, Cab. IX. p. 803. N. 62. Lett. A en B.
Zee-qualle byzonder raar, Cab. Dier. p. 1273. N. 89. p. 1279. Taf. VII. Lett. B.
- - of mogelyk is, die *Velella* genaamt wort? ibid.
Zee-rups, hoe anders genaamt? ibid. p. 1269. N. 49.
Zee-slak in grootte den hoorn overtreffende, ibid. p. 1274. N. 91.

- zwanger, en deszelfs Lyfmoeder met vele kleyne hoorntjes vervult, Rarit. p. 169.

Zeespons een zeegewas, met deszelfs afbeeldzel, Cab. Dier. p. 1266. N. 30. p. 1273. N. 88. p. 1278. Taf. V. fig. 1.

- - wort een getakt en geoogd sponcyagtig gewas genaamt, en waarom? ibid.

Zee-star, ibid. p. 1270. N. 60.
Zeetakjes van verscheyde gewassen te zamengestelt en afgebeelt, ibid. p. 1266. N. 30. p. 1273. N. 89. p. 1276-1278. Taf. II. fig. 1 en 3. Taf. IV. fig. 1 en 3.
Zee-yzervarken, zoort van een Zee rups, ibid. p. 1269. N. 49.
Zenuw, bykomende zenuw-spruyt op zig zelfs uyt met verscheyde wortelen, uyt verscheyde plaatzen, zoo in de regter als linker zyde, Br. XII. p. 359. Cab. I. p. 496. N. 5.
- *dun draatje* van dezelve, in ontelbare fyne draatjes verdeelt en afgebeelt, Cab. III. p. 600. Taf. IV. fig. 4.
- *Gezigt-zenuw* klaar te zien in een mensche oog, Cab. II. p. 526. N. 7.
- - loopt niet regt uyt, maar krom na het oog van een Kalf, ibid. p. 530. N. 15.
- - voosagtigheyt van dezelve in een versch gestorven lichaam tot nog toe van niemant vertoont, Br. XIII. p. 395. Taf. XVI. fig. 4 en 5. Cab. II. p. 527. N. 11.
- - wort met twee vliezen of bekleetzels omvangen, Br. XIII. p. 395. Taf. XVI. fig. 4. Cab. II. p. 527. N. 11. p. 535. N. 14. p. 537. N. 2. Cab. IV. p. 602. N. 3.
- *Lydende zenuw* aan de regter zyde van het hoofd dubbeld, dat zeer raar is, Cab. VII. p. 723. N. 10.
- *ondertongige zenuw* loopt langs de zyden van het onderste der tong, dog niet onder het tongriemtje, Cab. I. p. 502. N. 3.
- *over het oog lopende*, en zyn natuurlyke plaats en coleur behoudende, ibid. p. 508. N. 15.
- - waar toe deszelfs gebruyk dient? ibid.
- *overtollige zenuw* binnen in de gront van het hooft, aan de regter zyde benevens het dwalende paar zenuwen gevonden, ibid. p. 495. N. 5.
Zenuw van het Dye-been, hoe verdeelt wort en zyn loop neemt? Cab. VI. p. 682. N. 22.
- wat deszelfs toesluyting veroorzaakt? Br. Bohl. p. 1238.
Zenuwen, beschryving van dezelve is nuttig, nootzakelyk, en van een hoog gebruyk, Br. VIII. p. 298. Antw. aan Bidl. p. 450.
- *Darm-scheyls-zenuwen* zyn zeer fyn, en veel in het getal, Cab. I. p. 512. N. 13. Tient. II. p. 1003.
- der *Pis-leyders*, zie *Pis-leyders.*
-- *Doorgang* van alle zenuwen door het onderste van de Harssenpan, Cab. IV. p. 601. N. 3.
-- *Dwalende zenuwen* wederzyts op twee verscheyde plaatzen de Harssenpan doorborende, Cab. I. p. 496. N. 5.
-- *Gehoor-zenuwen*, zagte tak van derzelver harde tak onderscheyden, ibid. p. 495. N. 4. Cab. VI. p. 724. N. 12.
-- *Gezigt-zenuwen* (oog-zenuwen) *Hayrwyze bantszenuwen* van *Ruysch* genaamt, en waarom? Br. XIII. p. 397. Taf. XVI. fig. 11 en 12. Cab. II. p. 524. N. 4. p. 525. 526. N. 7. p. 527. N. 10.
- - - waarom in de ontledinge gemeenlyk niet gezien worden? Cab. II. p. 525. N. 7.
- - - Zyn in zommige overvloediger, in andere minder, Br. XIII. p. 398. Taf. XVI. fig. 12. Cab. II. p. 526. N. 7. p. 530. N. 16.
- - Slag-aderen langs de gezigtzenuwen lopende, en dezelve verzellende, hebben een slangswyze loop, Cab. II. p. 526. N. 7. p. 527. N. 10. p. 534. N. 11.
- - van wat plaats na den harden rok toegaan? Br. XIII. p. 395. Taf. XVI. fig. 6.

Zenuwen, Gezigt-zenuwen, vereeniging van dezelve afgebeelt, Br. XIII. p. 395. Taf. XVI. fig. 6.
- - uyt zeer vele zenuw-fibren te zamen gestelt, Cab. X. p. 853. N. 164.
- - zeer poreus bevonden, Cab. I. p. 504. N. 5.
- - zyn inmiddels bekleedt van het dunne harssen-vlies, Cab. VII. p. 724. N. 12.
- haar uyteyndens verschillen grootelyks in maakzel byna in alle lichaams deelen, Tient. I p. 950.
- *harssenpan doorborende zenuwen* agt paar daar van opgetelt, Cab. IV. p. 602. N. 3.
- - elf of twaalf paar in het hooft van een kint bespeurt, Cab. I. p. 495. N. 5.
- - tien paar, die zig in een kints hooft klaarder laten zien als in het hooft van een vers gestorven mensch, ibid. N. 4.
- hoe van *Willis* verdeelt worden, te weten in die, dewelke tot de vrywillige, en andere, die tot de onvrywillige beweging dienen? Br. XVI. p. 433.
- in de nieren zyn zeer weynig, Cab. I. p. 500. N. 11.
- *Reuk-zenuwen*, wiens uyteynden het seefbeen doorboren, ibid. p. 495. N. 5.
- slag-aderen langs dezelve lopende, zyn zeer veel, ibid. p. 504. N. 5. p. 511. N. 9.
- *Tusschenribbige zenuwen* houden niet altoos dezelfde loop, ibid. p. 507. N. 10.
- - verbergen haar niet altoos in de groeven der ribben, Cab. VI. p. 684. N. 27.
- van het *Rugge-merg* bezitten zeer veel slag aderen, Cab. I. p. 511. N. 9.
- - hebben een ongelyk en zeer onzeker getal, Br. XII. p. 358.
Zenuwen van het *Rugge-merg*, komen op een andere wyze uyt het beginzel van het ruggemerg voort, als die, welke uyt het bolgelykend lichaam, of uyt de kameren en andere plaatzen van het verlengde merg ontstaan, ibid.
- - van het negende paar komen op dezelfde wyze voort als de andere zenuwen, uyt het ruggemerg afkomstig, het welk tot nog toe van niemant afgebeelt is, ibid. p. 362. Taf. XIII. Lett. M.
- - worden zeer net van *Ruysch* vertoont en afgebeelt, ibid. Taf. XIII.
- - zyn een vezelagtige voortbrenging van het dunne Harssenvlies, ibid. p. 359.
- vezeltjes die de zenuwen uytmaken, van waar oorspronkelyk? Br. XVI. p. 438.
- uyt de harssenen voortkomende, Cab. VIII. p. 753. N. 42.
- uytgang van dezelve uyt het hoofd, Cab. X. p. 826. N. 22.
- wonden zelfs van de kleynste zenuwtjes zyn zeer gevaarlyk, Antw. aan Bidl. p. 450. 451.
Zenuwtepeltje van een Nier, uyt drie tepeltjes te zamengestelt en afgebeelt, Cab. III. p. 587. N. 54. p. 600. Taf. IV. fig. 6.
Zenuwtepeltjes der oogleden, uyt derzelver binnenste oppervlakte voortkomende, Cab. IV. p. 609. N. 36. Cab. X. p. 826. N. 23. p. 845. N. 124.
- - worden te onregt voor klieren gehouden, Br. Boerh. p. 1203.
- *der wangen* zyn zeer veel, en verschillen grootelyks van malkander, ten opzigte zoo van de bovenste als de onderste plaatzen die dezelve bekleeden, Cab. X. p. 849. N. 136.
- doen zig in verscheyde lichaams

deelen niet altyt even klaar en duydelyk voor het gezigt op, Cab. VII. p. 730. N. 40. Tient. II. p. 1020. 1021.
Zenuwtepeltjes, Gevoeltepeltjes, zie *Huydtepeltjes.*
- komen voort uyt de uyteynden der zenuwen, Cab. I. p. 521. Taf. IV. fig. 9. Cab. VII. p. 730. N. 40.
- *Mamtepeltjes*, zie *Mamtepels.*
- *Niertepeltjes* met vele mondekens voorzien, Cab. I. p. 501. N. 11. p. 506. N. 8. Cab. IV. p. 619. N. 84. Cab. VIII. p. 762. N. 73.
- - op verscheyde plaatzen gekoppelt, Cab. I. p. 506. N. 8.
- - zyn een zamenstel van fyne pis-canaaltjes door *Bellinus* uytgevonden, ibid. p. 501. N. 11. p. 506. N. 8. Cab. VI. p. 679. N. 16.
- *Pyramidaals*, of *grafnaaltsgewyze* van het netwyze lichaam, Br. I. p. 230. 234. Antw. aan Bidl. p. 441.
- - afgebeelt en vertoont, Br. I. p. 235. Taf. I. fig. 5 en 7.
- - gedeelte van dezelve, in het Net-wyze lichaam zitten gebleven, Cab. V. p. 630. N. 5.
- - konnen naaulyks vertoont worden, Br. I. p. 234.
- - zyn nootzakelyk om te weten en te beschouwen, ibid.
- *Tong-tepeltjes*, zie *Tong-tepeltjes.*
- van de huydt, zie *Huydtepeltjes.*
- van de *Lyfmoeder*, zie *Lyfmoeder.*
- *van de Maag* komen in een Schaap zeer duydelyk te voorschyn, en op wat wyze? Tient. III. p. 1083. 1084.
- - zyn verscheydentlyk van figuur, of pyramidaals wyze, of rondagtig, of kleyn langwerpig, ibid. p. 1084.
- van de *nugteren darm*, Cab. IX. p. 807. N. 76. Tient. III. p. 1083. 1084.
- van de *voorlippen*, op wat wyze vertoont worden? Cab. III. p. 579. N. 23. Cab. VII. p. 730. N. 40.
Zenuwtepeltjes van de *voorlippen*, verschillen van de huydtepeltjes, Cab. III. p. 578. N. 23.
- van het *roedenhooftje* brengen wellust en geneuglykheyt aan in het byslapen, Br. XV. p. 424. Cab. IV. p. 621. N. 95. Tient. I. p. 950.
- - gebruyk van dezelve, Br. XV. p. 424. Cab. IV. p. 621. N. 95.
- - hoe en op wat wyze besmet worden, en de qualen doordringen? Cab. IV. p. 621. N. 95.
- - hoe overeenkomen met de huydtepeltjes, die in de tepels der mammen gevonden worden? Br. XV. p. 424. Cab. X. p. 830. N. 34.
-- - ontelbaar, en overal door deszelfs oppervlakte verspreydt, zynde de grootste tusschen de voorhuydt en het hooftje gelegen, Br. XV. p. 424. 427. Taf. XIX. fig. 1. Cab. IV. p. 621. N. 95. Cab. XII. p. 913. N. 18.
- op wat wyze te voorschyn komen? Br. XV. p. 424. Cab. IV. p. 622. N. 95.
-- -- waarom de naam van hane-kammen krygen? Br. XV. p. 424.
-- -- worden in een vuyle vleeschelyke vermenging dikwils aangedaan met een druypert, ontvelling, verzweering *Chankers* genaamt, als mede met een afschuwelyke opzwelling, ibid. Cab. IV. p. 621. N. 95. Tient. I. p. 950.
-- van het *Tand-vleesch*, zie *Tand-vleesch.*
-- van het *verhemelte*, Cab. II. p. 547. N. 12.
-- van waar haar gebruyken zoo verscheyden? Tient. III. p. 1084.
-- vele uyt een zenuw voortkomende, ibid.
-- werktuygen van het gevoegl, aan-

gaande het gebruyk aangemerkt, Cab. VII. p. 730. N. 40.
Zenuwtepeltjes worden ook in de spys-drager of slokdarm van een mensch gevonden, Cab. VIII. p. 754. N. 47.
- zyn van een verscheyde gedaante, Tient. III. p. 1084.
- zyn veelderhande, en verschillen, gelyk de uyteyndens der bloedvaten, grootelyks in maakzel, byna in alle plaatzen van het lichaam, Cab. X. p. 847. N. 130. p. 849. N. 136. Tient. I. p. 950. Tient. III. p. 1084. enz.
Zeyse van een mensch, net gedroogt, Rarit. p. 219.
Ziekte gemeenlyk *Engelsche ziekte* genaamt, uyt wat oorzaken ontstaat? Tient. II. p. 1010.
Ziektens als ongeneeslyk gehouden wegens de vreesagtigheyt der lyders, Ontl. Aanm. 48.
- in welkers eynde de quyl dikwils doorgeslikt moet worden? Tient. II. p. 1009.
- moeten met zulke namen genoemt worden, die een opregte overeenkomst hebben met de natuur van de zaak zelfs, ibid. p. 1016.
- oorzaken der gebreken, waar voornamentlyk haar zitplaats hebben? Br. Boerh. p. 1209. 1210. 1225.
- Scherpe ziektens leeren, dat het vet uyt de blaasjes kan uytlozen door de vaten, ibid. p. 1209.
- veranderen schielyk het aangeboren maakzel der deelen, Tient. I. p. 941. 949.
- wanneer de mensch aantasten omtrent de wegen die tot de ontlasting dienen, konnen dezelve zeer bezwaarlyk uytgeroeyt worden, Ontl. Aanm. 95.
Zog in de borsten der Vrouwen al te overtollig zynde, veroorzaakt hevige pynen en gezwellen, Br. XII. p. 357.
Zout, hoe volgens de stellinge van *Boerhaven* door een eenvoudige *Chymische* destillering uyt ruwe gewassen zonder eenige voorbereyding een vlug *Alkalisch* zout gemakkelyk getrokken kan worden? Tient. III. p. 1057. 1058.
Zoutvat door een stuk darms verbeelt, Cab. XI. p. 887. N. 144.
Zuyger wort te onregt genaamt een vleesagtige klomp geronnen bloet, of uytwasch uyt de Lyfmoeder van een oude Vrouw, Cab. VIII. p. 749. N. 21.
Zuygers gemeenlyk alzoo genaamt, zyn geen opregte zuygers die 'er niet gevonden worden, maar ingebeelde, Ontl. Aanm. 28. 29. 58. Cab. III. p. 572. N. 7. Cab. VI. p. 683. N. 25. Cab. XI. p. 873. N. 31. p. 895. N. 198. Tient. II. p. 1027. 1034.
- haar natuur en oorspronk, Ontl. Aanm. 58.
- oude wywe praatjes, aangaande deze zuygers, zyn zeer bespottelyk, ibid. Cab. VI. p. 683. N. 25. Tient. II. p. 1034. Ontl. Verh. p. 1107.
- uyt de Lyfmoeder uytgedreven, zyn niet anders als nageblevene moerkoekjes en vleesige uytwassen, en worden verkeerdelyk daar voor gehouden, Ontl. Aanm. 28. 29. 58. fig. 50-52. Cab. III. p. 572. N. 7. Cab. VI. p. 683. N. 25. p. 694. N. 67. Cab. XI. p. 873. N. 31. p. 895. N. 198. Tient. II. p. 1027. Ontl. Verh. p. 1107.
Zuyging van kinderen verwekt aan de Voedsters een aangenaam vermaak, Cab. I. p. 520. Taf. IV. fig. 4.
Zwaart-vis, Snuyt van dezelve met zeer scherpe tanden voorzien, Rarit. p. 185.
Zwamgezwel van een ongemene grootte, waar in vele verwonderens waardige zaken, Ontl. Aanm. 81.
Zwanger-wording, zie *Bevrugting.*
Zweer in de liesch, zie *Gezwel.*

Zweet hoe scherp in zommige menschen? Ontl. Aanm. 37.
- of oorspronkelyk is uyt de alzoo gekaamde huyd-kliertjes, of uyt de uyterste uyteynden der slag-aderen? Cab. X. p. 848. N. 130. Tient. I. p. 948. Tient. III. p. 1065. Br. Boerh. p. 1202. 1203.
- van het hooft, waarom vetter als van andere lichaams deelen? Br. Boerh. p. 1158.
Zweetgaten beschreven, wat zyn? Tient. III. p. 1065.
- der *darmen* dryven het waterige vogt uyt in een loop, of na een ingenomen buykzuyvering, Br. XI. p. 333. 336. Taf. XII. fig. 5. Cab. I. p. 503. N. 4. Cab. III. p. 593. N. 74. Cab. IV. p. 618. N. 79. Cab. V. p. 649. N. 101.
- - of de groote togtgaten van *Ruysch* aldaar gevonden, volgens *Boerhaven* voor snotbeursjes te houden zyn? Br. Boerh. p. 1172.
- der *Wangen* zyn tweederley, Cab. III. p. 571. N. 4.
- in de binnenste oppervlakte van de maag voorkomende, zyn ontelbaar, Cab. II. p. 537. N. 4. p. 562. Taf. V. fig. 2. Cab. X. p. 850. N. 141.
- in order gerangeert in het borstje van een kleyn kint, Cab. III. p. 581. N. 30.
- van de *huydt*, Br. XIV. p. 417. Taf. XVI. fig. 3. Cab. I. p. 498. N. 4. Cab. X. p. 848. N. 133.
- - moeten aangemerkt worden als gapende montjes der uyterste slag-aderen, gelyk uyt een zeltzaam voorbeelt bewezen kan worden, Tient. III. p. 1065.
- - zyn verschillende, of ontfangende, of uytwerpende, Br. XVI. p. 436. 437. Cab. I. p. 504. N. 6.
- van de *Kronkeldarm*, een zeefverbeeldende, Cab. I. p. 503. N. 4. Cab. V. p. 649. N. 101.
- *van de Lip*, zie *Lip.*
- *van de neus*, tot wat gebruyk dienen? Cab. I. p. 504. N. 6.
- - zyn van driederley zoort, ibid.
- van de *regte darm* zyn ontelbaar, Cab. III. p. 593. N. 74. Cab. IV. p. 618. N. 79. Cab. VII. p. 735. N. 66. p. 740. Taf. III. fig. 4. Cab. IX. p. 808. N. 81. Cab. XI. p. 873. N. 33.
- van het *Oor*, zie *Oor.*
- werking der ingewanden bestaat niet in derzelver verscheydentheyt, Cab. X. p. 840. N. 94.
Zweserik aan tweën gespleten uyt een onvoldragen kintje, Cab. XII. p. 928. N. 156.
- byzondere buys ontdekt in de borstklier van een Os, Tient. II. p. 1011. 1012.
- is niet uyt kleyne kliertjes bestaande, maar uyt loutere bloed vaatjes, ibid. p. 1013.
- volgens het gevoelen van *Ruysch* beschreven, ibid. p. 1011-1013.
- uyt een mensch, Cab. IV. p. 606. N. 21.
Zweserikken van kinderen, Cab. III. p. 580. N. 27. Cab. V. p. 635. N. 36. Cab. X. p. 830. N. 36.
- zoo van buyten als van binnen met een menigte van bloed-vaten voorzien, Br. II. p. 240. Cab. III. p. 580. N. 27. Cab. V. p. 635. N. 36.

EINDE.

[Afbeeldingen]

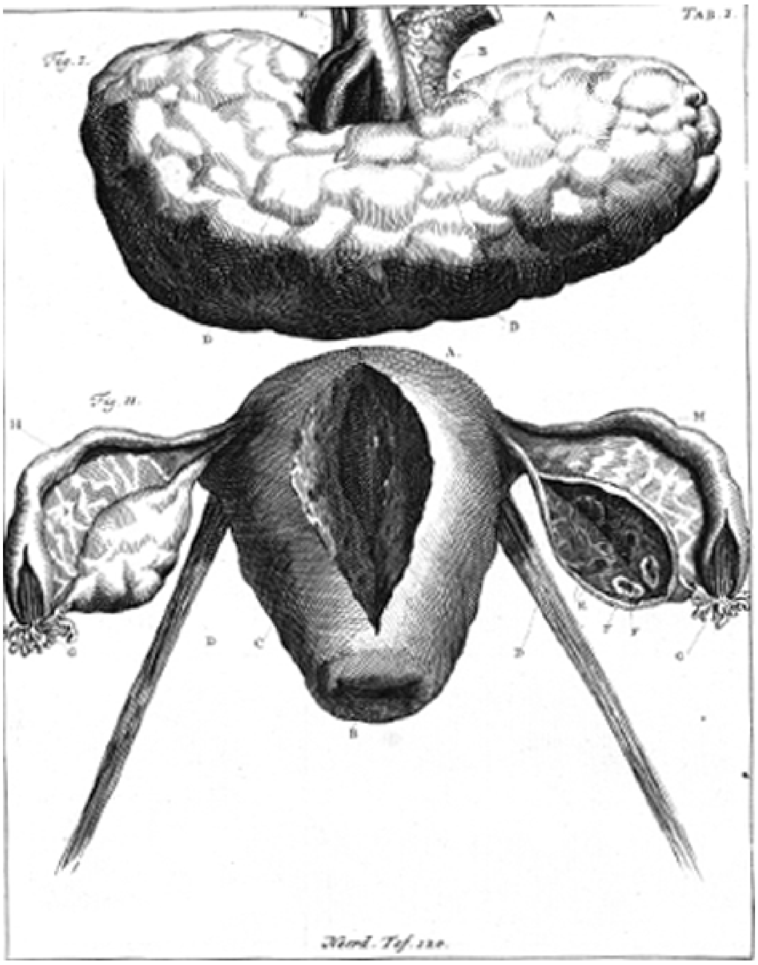

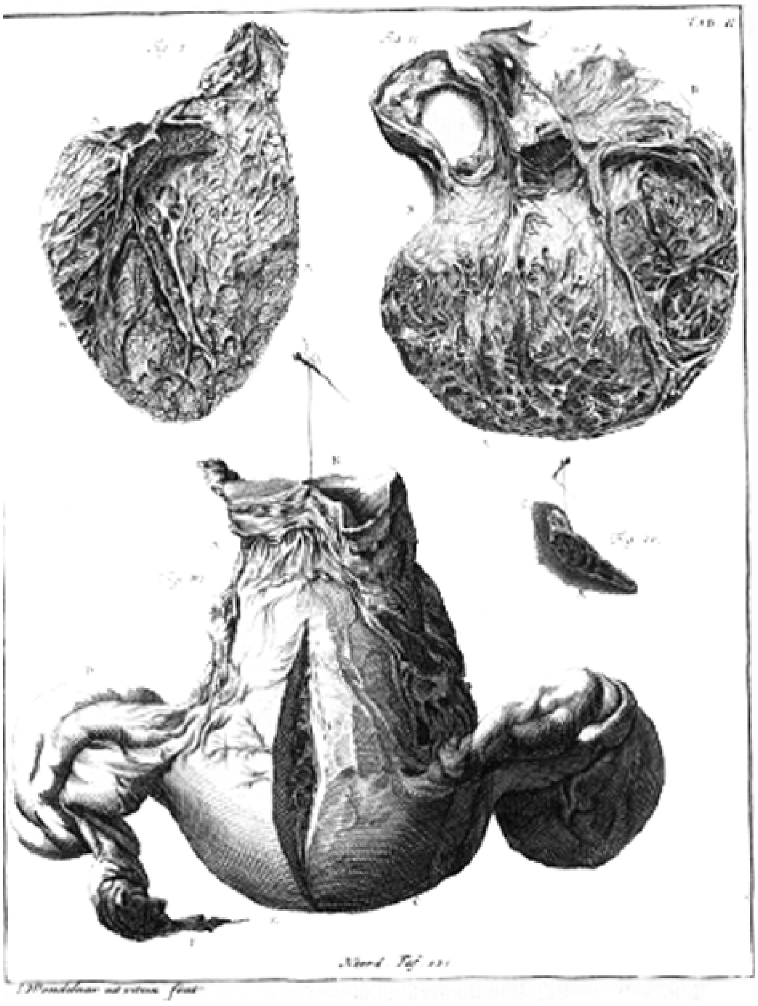

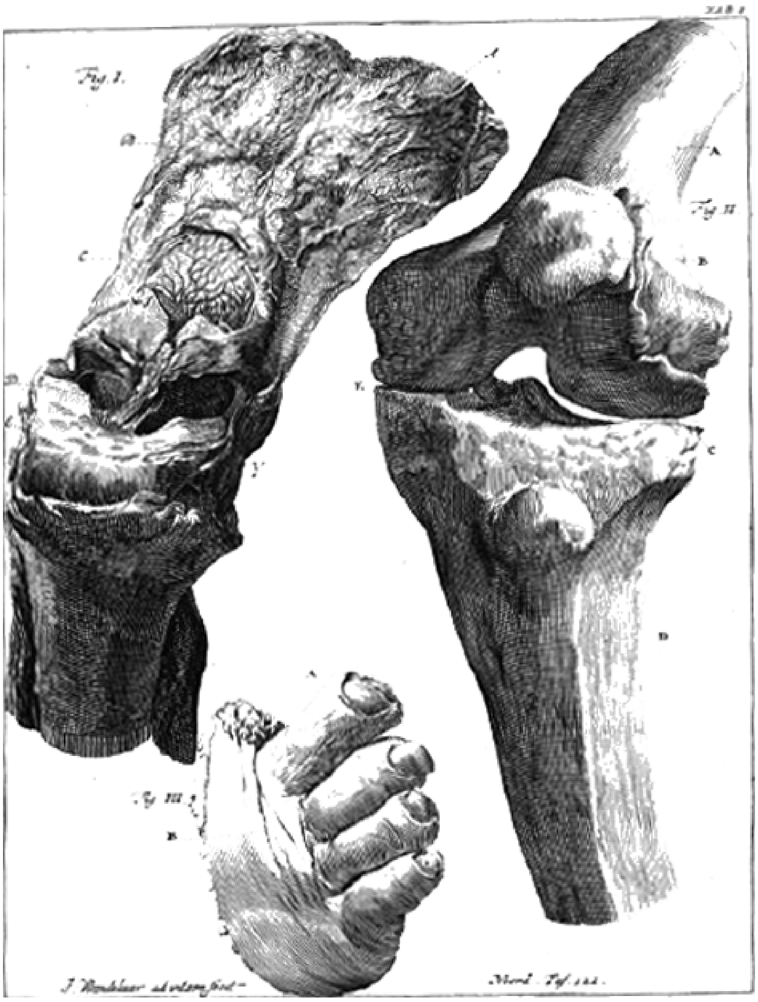
Fig. I.
A
Fig. II
B
C
D
Fig. III

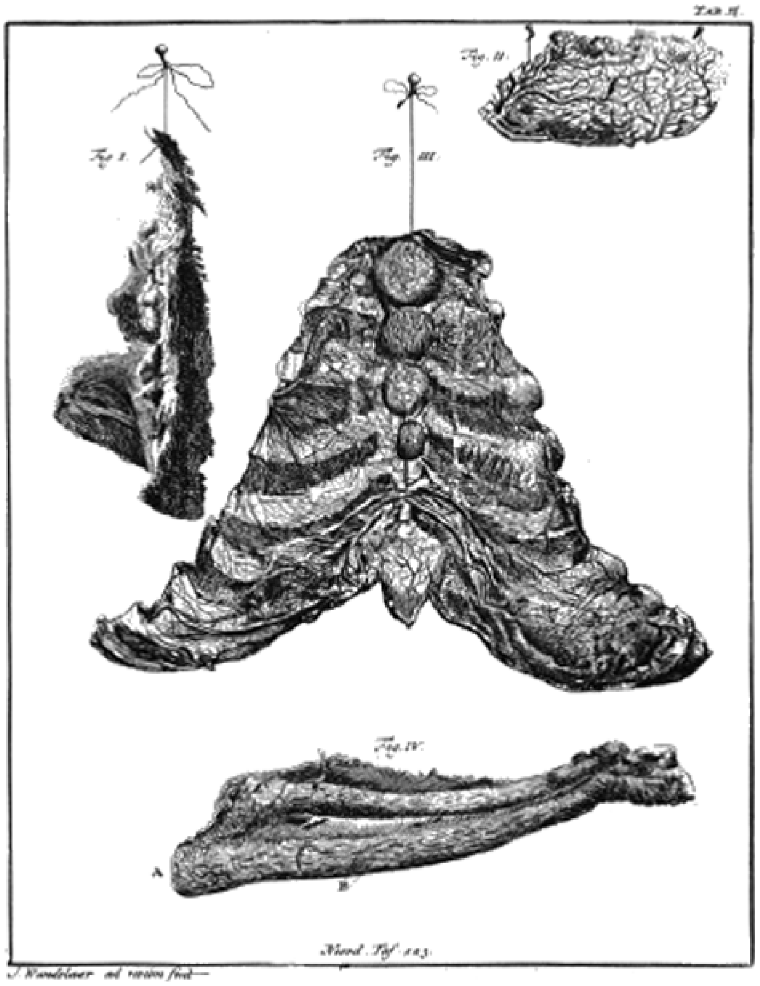
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
Fig. IV.
A
B
Nieuwe Tef. 123.

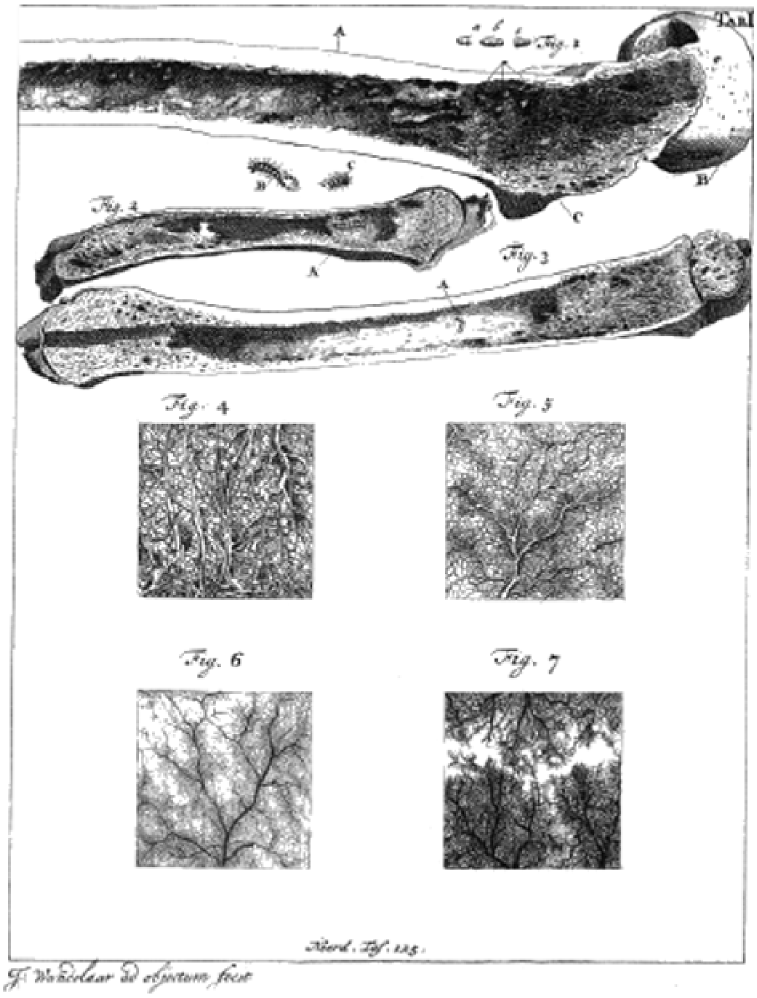

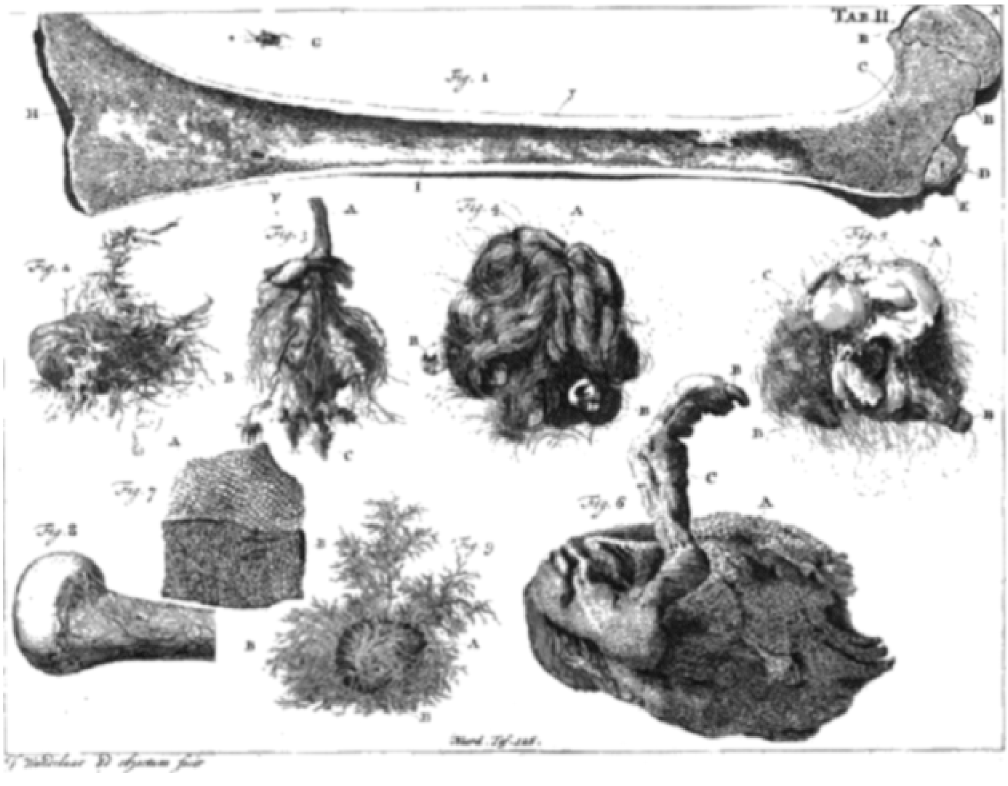

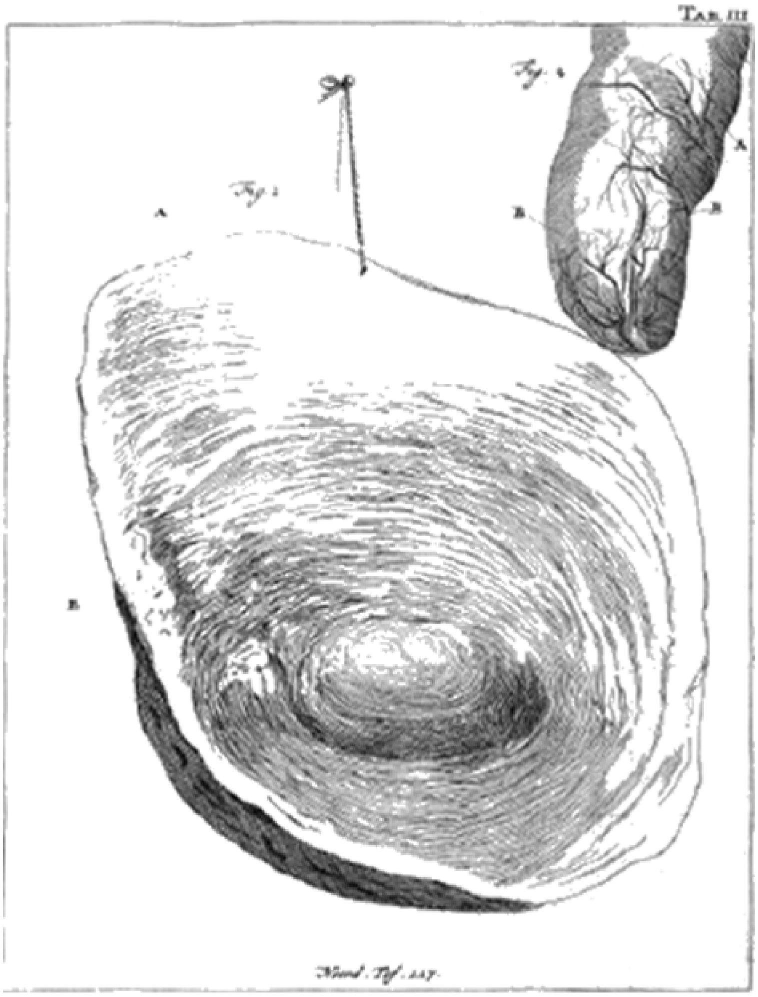
TAB. III
Fig. 1
Fig. 2
A
B
A
B
B
Neand. Tyf. 117.

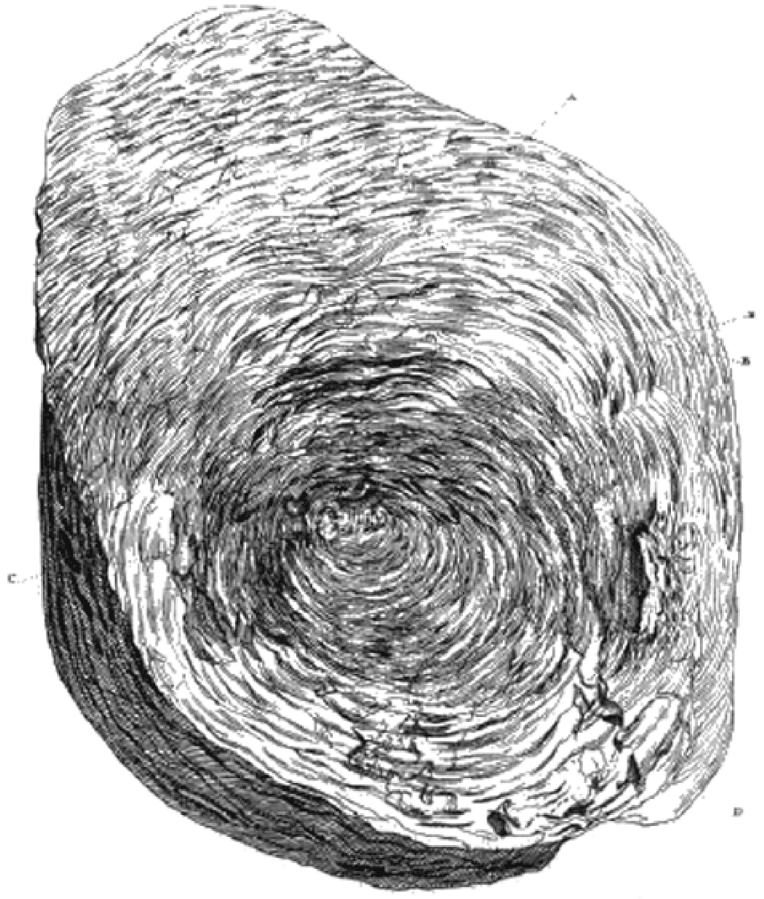

Neerl. Taf. 128.

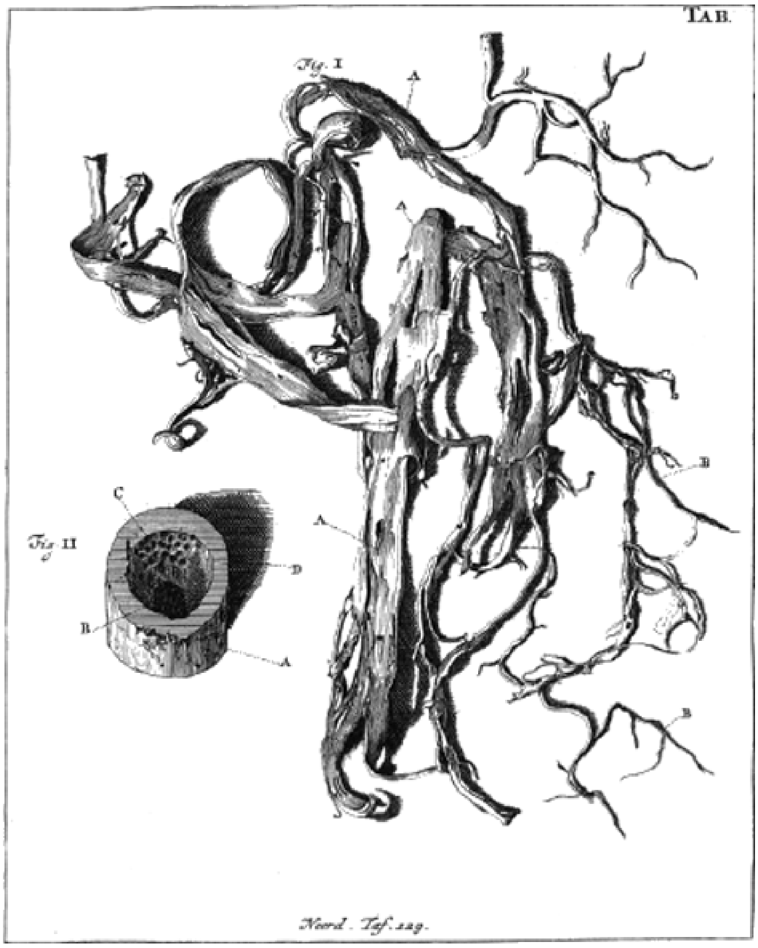
TAB.
Fig. I
A
A
A
B
B
B
Fig. II
C
D
B
A
Neerl. Taf. 229.

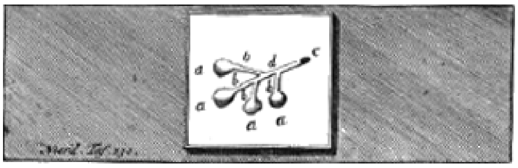

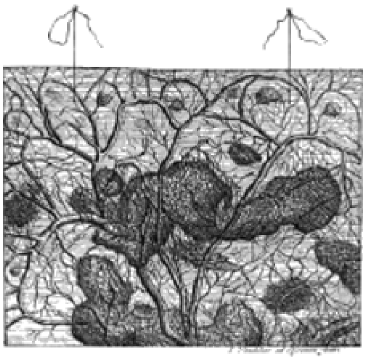

Neerd. Taf. 232.

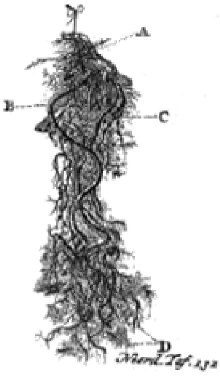
A
B
C
D

TAB. I
Fig. I.
Fig. II.

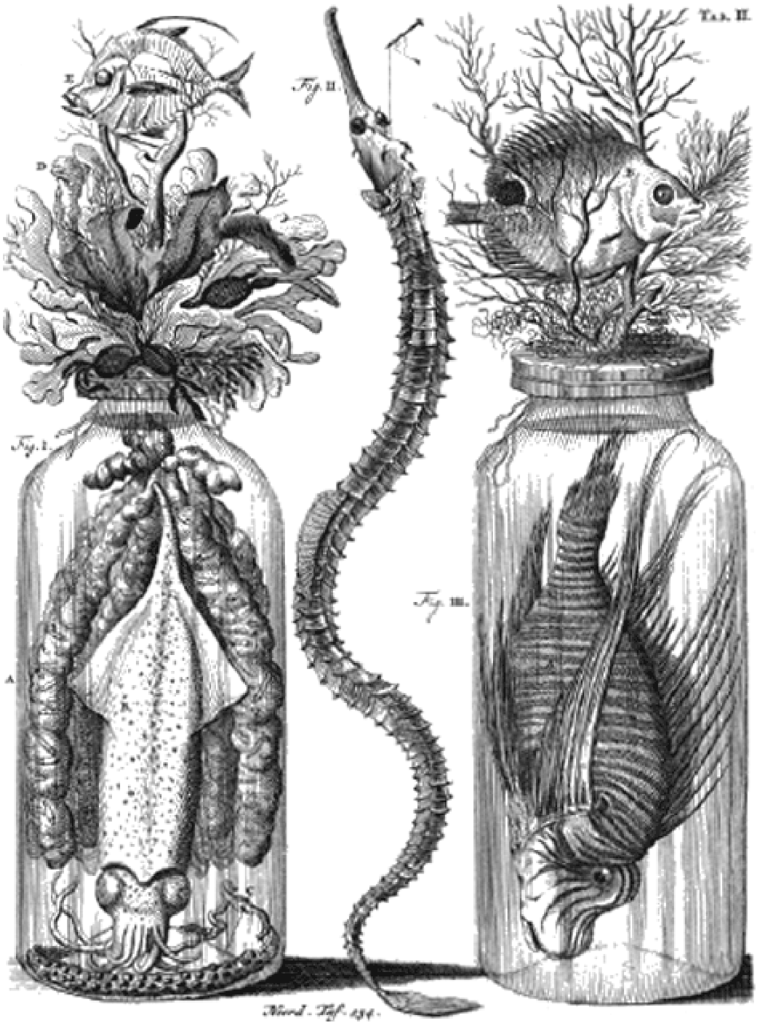
Tab. II.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
A
D
E

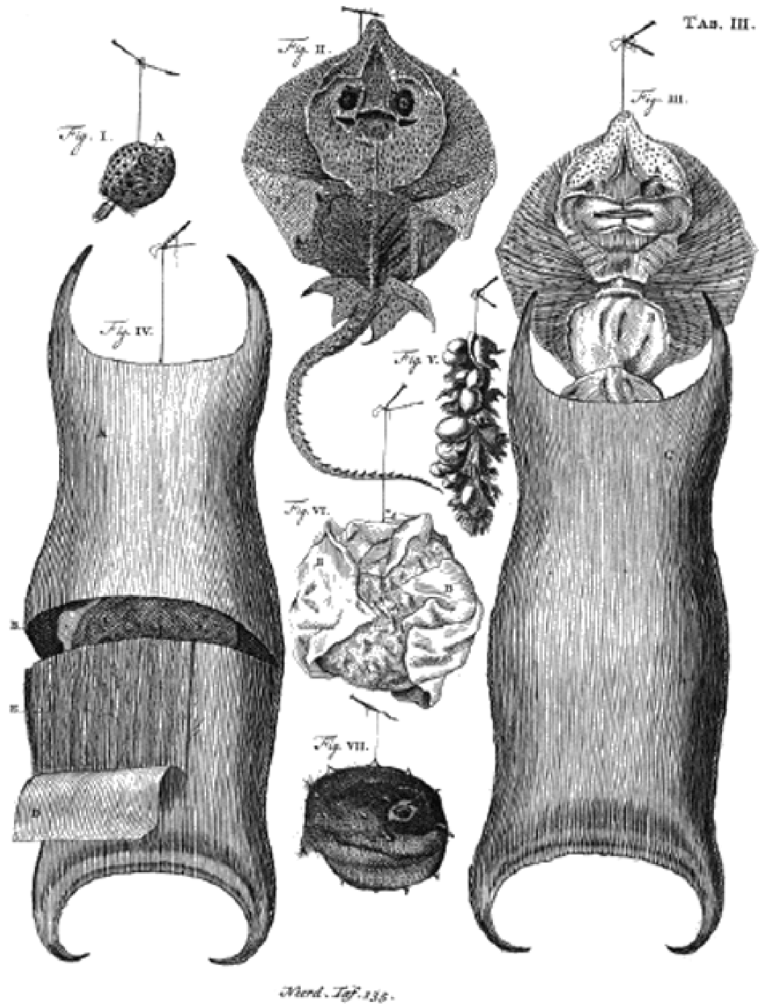
TAB. III.
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
Fig. IV.
Fig. V.
Fig. VI.
Fig. VII.

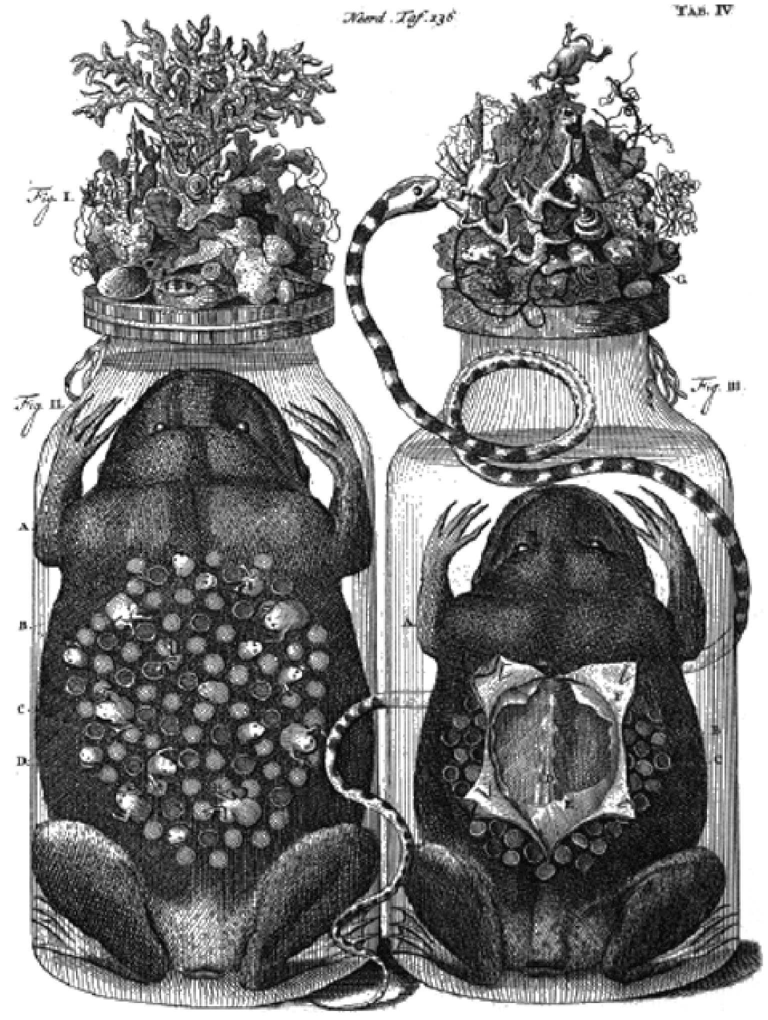
Neerd. Taf. 136
TAB. IV
Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.

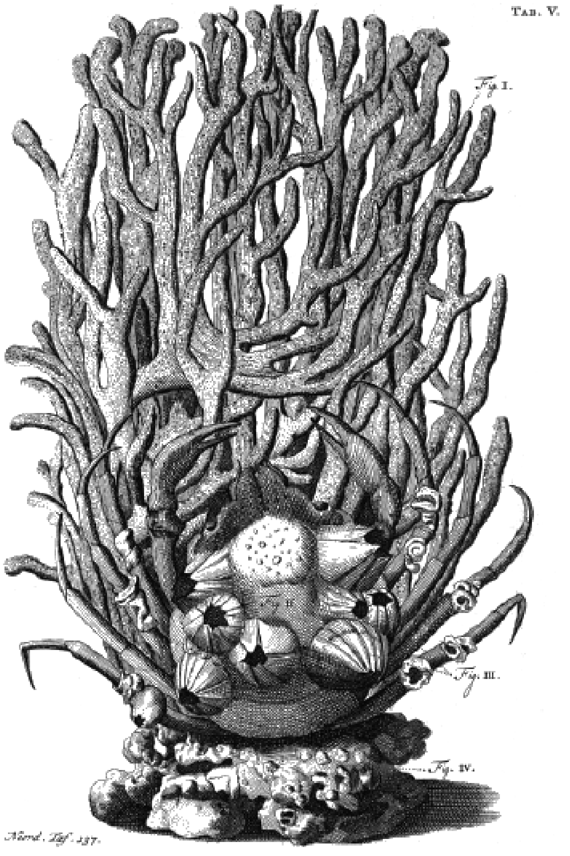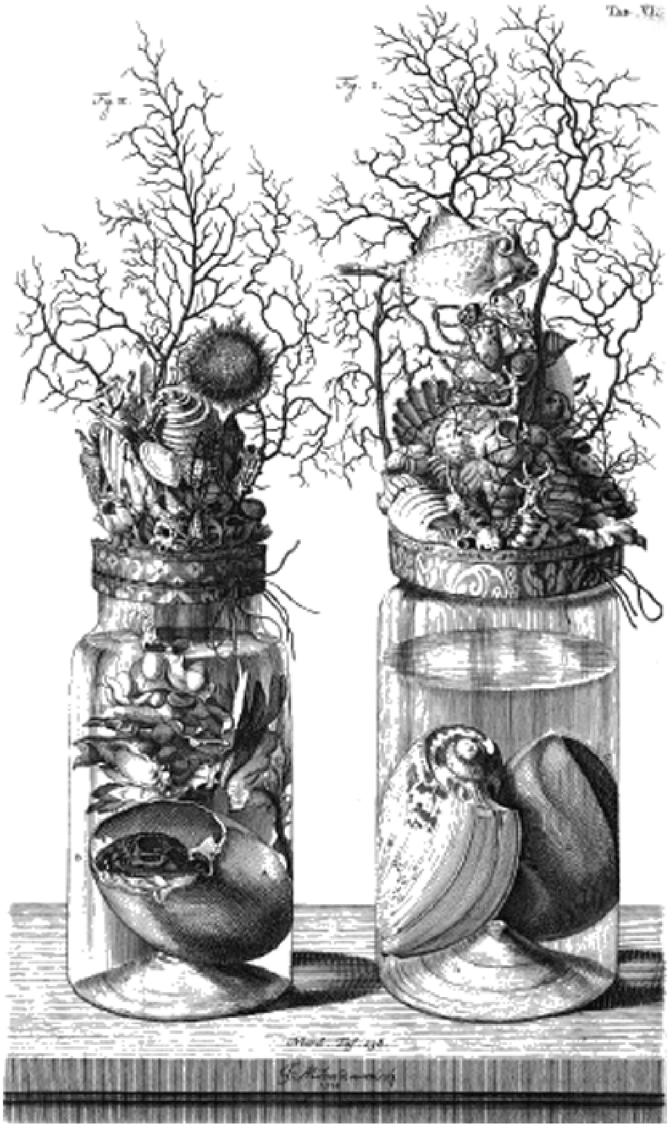
Tab. V.
Fig. I.
Fig. III.
Fig. IV.